

BR
60
M4
V.6.7

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM
SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM.

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 883) PRO GRÆCIS, FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;

OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TONOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS INDICIBUS LOCUPLETATA; SED PRÆSENTIM DUORUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM AUTEM UNUSQUISQUE

PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR;

ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIUM QUINAM PATRES ET
IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS,

A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,

CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS

TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANTER

SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,

SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS NIC ILLIC SPARBORUM,

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES ÆTATES,

LOCOS, LINGVAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORIB.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, AC QUINQUE-
VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM
TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI AMPLECTITUR, ET FORSAN CENTUM VOLUMINUM EXCEEDET NU-
MERUM. POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA QUINQUAGINTA CIRCITER VOLU-
MINA RETINEBITUR. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NERE LATINUM QUINQUE
FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTRIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM
INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITU-
DINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS LXIV.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS, MELETIVS MONACHUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,

IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIENSIA.

1880/54

73

SÆCULUM V, ANNUS 407.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

S. P. N. JOANNIS CHRYSOSTOMI,

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

OPERA OMNIA QUÆ EXSTANT,

VEL QUÆ EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR,

AD MSS. CODICES GALLICOS, VATICANOS, ANGLICOS GERMANICOSQUE; NECNON AD SAVILIANAM ET FRONTONIANAM
EDITIONES CASTIGATA, INNUMERIS AUCTA; NOVA INTERPRETATIONE UBI OPUS ERAT, PREFATIONIBUS, MONITIS,
NOTIS, VARIIS LECTIONIBUS ILLUSTRATA; NOVA SANCTI DOCTORIS VITA, APPENDICIBUS, ONOMASTICO ET COPIO-
SISSIMIS INDICIBUS LOCUPLETATA;

OPERA ET STUDIO D. BERN. DE MONTFAUCON, MONACHI BENEDICTINI E CONGR. S. MAURI.

EDITIO NOVISSIMA, IIS OMNIBUS ILLUSTRATA QUÆ RECENTIUS TUM ROMÆ, TUM OXONII,
TUM ALIBI, A DIVERSIS IN LUCEM PRIMUM EDITA SUNT, SUPPLEMENTI FORMA IN HOC
ULTIMO VOLUMINE COLLECTIS ET ANALOGICE DISPOSITIS; GRÆCIS EA QUA PAR ERAT CURA
ET DILIGENTIA LATINITATE DONATIS.

ACCEDIT

MELETII MONACHI DE NATURA HOMINIS LIBER.

ACCURANTE J. - P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS DECIMUS TERTIUS ET ULTIMUS.

VENEUNT 18 VOLUMINA 160 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIENSIA.

1860

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

ELENCHUS

OPERUM QUÆ IN HOC TOMO LXIV CONTINENTUR.

S. JOANNES CHRYSOSTOMUS CP. ARCHIEPISCOPUS.

Sermones tredecim qui S. Joannis Chrysostomi nomine circumferuntur	col.	11
Synopsis eorum quæ in operibus Chrysostomi observantur.		51
Testimonia veterum de Chrysostomi scriptis.		89
Catalogus operum omnium Chrysostomi, secundum ordinem editionis Morelli, col- latæ cum hac nova editione Montefalconiana.		117
Catalogus operum omnium Chrysostomi, secundum ordinem editionis Savillii, col- latæ cum hac nova editione Montefalconiana.		127
Catalogus Augustanus scriptorum S. Chrysostomi germanorum.		141
In omnia opera sancti Joannis Chrysostomi index generalis.		145

SUPPLEMENTUM AD EDITIONEM MAURINO-BENEDICTINAM.

SUPPLEMENTUM AD HOMILIAS.

Homilia de sancta Pentecoste, ex Spicilegio card. Ang. Maii, col. 417. — Homilia in pœnitentiam Nivitarum, ex Anecdotis J. Mariæ Bandini, col. 423. — Homilia De eleemosyna et in divitem ac Lazarum, ex ms. Naniano ap. Galland., col. 433. — Homilia in decem milia talenta et centum denarios et de oblivione injuriarum, ex editione Chr. Frid. Matthæi, col. 443. — Homiliæ quinque ex editione Lipsiensi M. Guill. Theod. Maur. Becheri, quæ tamen Chrysostomo abjudicandæ videntur. Hom. 1. Ad eos qui magni æstant opes et erga res vitæ splendidas temere affecti fuerunt, col. 453. Hom. 2 : De precatione, col. 461. Hom. III, in illud I Cor. vi, 18 : « Omne peccatum quod fecerit homo, » etc., col. 466. Hom. IV, quod virtus animi præ omnibus honore digna sit, col. 471. Hom. 5, in illud ad Hebr. III, 1 : « Intueamini apostolum et pontificem, » etc., col. 479. — Homiliæ fragmentum quæ inscribitur : « De iis qui ad divina mysteria cum attentione accedunt et in eos qui ad Encæniam relictii sunt, » ex Iriarti Catalogo cod. Græc. Matrit., col. 494.

SUPPLEMENTUM AD EPISTOLAS.

S. Joannis Chrysostomi epistola ad Eudoxiam imperatricem, ut Theognosti mulieri vinetur ablatam restituat, ex editione Andræ Gallandii, col. 495. — S. Joannis Chrysostomi epistola ad Cæsarium monachum, cum versione Italica DD. Maffei, ex Canisii Thesaurò edit. Basnag., col. 497.

SUPPLEMENTUM AD COMMENTARIOS IN SCRIPTURAM.

Ἡθικόν, epilogus seu peroratio homiliæ XVIII S. Chrysostomi in Genesim, ex codice Naniano XLIII, ap. Mittarelli Cod. Nanian., col. 499. — Fragmentum in libros Regum, ex Bibliotheca nova Patrum card. Ang. Maii, col. 501. — Specimen Expositionis S. Joannis Chrysostomi in Job, ex codice XIII biblioth. Medicæo-Laurentianæ, pluteo IX, ap. Bandini Anecdota Græca, col. 503. — Fragmenta in Job ex Catena Patricii Junii, col. 505. — Fragmenta in Salomonis Proverbia, ex Bibliotheca nova Patrum card. Angeli Maii, col. 657. — Fragmenta in Jeremiam prophetam, ex catena Michaelis Ghislerii, col. 759. — Fragmenta in Epistolam ad Romanos, ex S. Nicephori Apologetico pro sanctis imaginibus in Biblioth. nov. Patrum Ang. Maii, col. 1037. — Fragmenta in Epistolas catholicas ex catena J.-A. Crameri, col. 1039.

SUPPLEMENTUM AD LITURGIAM.

Orationes pro obsessis a dæmonibus et aliqua infirmitate detentis, ex Goari Rituali Græcorum, col. 1061.

MELETIUS MONACHUS.

Novi Editoris Monitum.	col.	1073
Meletii de natura hominis liber, ex editione J.-A. Crameri, ad codicem Parisiensem n. 2299, optimæ notæ, collata et ex eo nonnihil aucta.		1073
Index rerum quæ in Meletii libro continentur.		1311
Index alphabeticus operum S. Chrysostomi ex primis verbis tractatum, sermonum, homiliarum et epistolarum.		1327

Parisii. — Ex typis MIGNE.

MONITUM

IN SERMONES TREDECIM SEQUENTES QUI S. JOANNIS CHRYSOSTOMI NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Tanta tamque expedita fuit doctoris nostri concionandi facultas, ut nihil mirum, si nova subinde ejus opera eruantur e tenebris. Non paucas in superioribus tomis homilias hactenus ignotas emisimus, et undecim simul præclaras in duodecimo tomo dedimus, quæ nunc primum in lucem prolatae sunt.

Jam pridem vero tredecim alias accepimus a clarissimo et doctissimo viro Gualtero Taylor Anglo missas, cum hæc in frontispicio nota : *E Codice manuscripto annorum circiter 700, quem inter alios a cænobio τοῦ Παντοφάρτοπος in monte Atho, inventos in Angliam anno 1727, suis sumptibus emit Collegii Trinitatis præses R. Bentleius, et in bibliotheca sua conservat. Has homilias excerpit et Latine vertit Gualterus Taylor.*

Accuratissime vero interpretis munere functus est : nusquam vidi versionem exquisitiorem ; ita ut, in tot sermonum decursu, paucissima, imo fere nulla, in melius mutanda censuerim.

Jam de singulis his sermonibus disquirendum, an vere Chrysostomi sint, an falso illi adscribantur. Innumera jam vidimus, quæ tanti doctoris nomen ementiebantur. Multi enim scriptores, ut opera sua venditarent, illa Chrysostomi nomine insignire solebant : bibliopolæ quoque, ut emptores allicerent, aliena licet, exornabant tanti doctoris nomine.

I. Primus itaque sermo, de Pœnitentia et de Davide, cujus initium est, *Ecce hodie nobis lectus est beatus David*, Chrysostomi esse omnino videtur. Stylus sancti doctoris hic eminent : morales adhortationes pro more suo adjicit : et tres affert causas cur Deus permiserit justos, ut Abrahamum, Moysen et Davidem in peccata incidere : prima scilicet est, ut justi caveant de vita sua, neque de bonis operibus extollantur ; secunda, ne peccatores de seipsis desperent, sed exemplo Davidis, confessionis et pœnitentiæ remedium adhibeant, eliamsi in peccata reciderint ; tertia, quia Jesus Christus, cum solus sine peccato esset, alios etiam justos in peccata incidere permisit, ut postea aliis pœnitentiæ exemplum essent.

II. Secundus sermo, de iis qui in jejuniis continenter vivunt, etc., cujus initium, *Pugiles quidem diebus singulis*, non est Chrysostomi, ut statim deprehendet quisquis ejus germana opera assidue legerit et observavit. Videtur esse cujusdam Græculi commentum.

III. Tertius sermo, de Temperantia, cujus initium, *Qui disciplinis aliquibus incumbentes*. Hæc item homilia brevissima, Chrysostomo prorsus indigna videtur. Eademque sententiam latorum arbitror omnes qui in legendis ejus operibus versati, et ordiendi modum, et stylum et brevitatem nimiam perpenderunt.

IV. Quartus sermo de Parabola decem millium talentorum, et contra Judæos, cujus initium, *Clementiæ Domini nostri magnificentia*, est fragmentum brevissimum alicunde divulgum. An inter opera Chrysostomi lateret frustra quæsvi. Ob nimiam brevitatem judicium ferri non posse videtur an sit Joannis Chrysostomi, necne.

V. Quintus sermo, de sanguinis fluxu laborante, cujus initium est, *Aliis quidem alias negotiationes*, non est Chrysostomi, sed cujusdam Græculi, qui futilia non pauca admiscet : ac de ea quæ per duodecim annos sanguinis fluxu laboraverat ridiculo agens, quid illi singulis annis acciderit divinando profert.

VI. Sextus sermo, Quod mari similis sit hæc vita, cujus initium, *Qui in mari navigant*, non est Chrysostomi, ut quivis emunctæ naris homo, in sancti doctoris operum lectione versatus, facile deprehendet. Nam et stylus, et ordiendi atque concionandi modus, Græculum sapiunt.

VII. Septimus sermo, in illud, *Simile est regnum cælorum grano sinapis*, cujus initium, *Quid majus regno cælorum*. Hic sermo, comparationibus ad nauseam usque plenus, a stylo Chrysostomi videtur mihi longe alienus, nec inter genuina tanti doctoris opera accensendus est. (In *Eclogas* partim receptus est.)

VIII. Octavus sermo, in illud, *Si qua in Christo nova creatura, vetera transierunt : ecce nova facta sunt omnia* ; longissimus, qui tredecim paginas occupat, est viri quidem docti, nec infacundi ; sed qui tropis ac figuris ad nauseam usque redundat. Initium sermonis est : *Magna quidem diligentia*. Pergit deinde, et per quinque paginas multa profert de sancto Paulo quæ ad propositum argumentum non pertinent, et aliquando ridicula sunt ; ut cum, de auditorum attentione loquens, dicit : *Et palpebras vestras tanquam cornua erectas video*. Demum ad Scripturæ sacræ locum illum, *Si qua in Christo nova creatura*, etc., advenit, et quasi novam homiliam incipit. Nec stylus, nec ordiendi, nec concionandi, nec in fine perorandi modus Chrysostomi esse videtur, qui plus habet nativæ elegantiae, quam artificiosæ diligentiae, et sicubi arte utitur. Ita rem temperat, ut semper lateat artificium. Hæc autem concio ad stylum, ut ita dicam, ferreum, propius accedit.

IX. Nonus sermo, in illud, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* ; cujus initium, *Hic proles amans pater*, initio videtur de patre et suo et auditorum suorum loqui ; sicut et Joannes Chrysostomus, cum presbyter esset Antiochenus, de Flaviano Antiochiæ archiepiscopo non raro loquebatur initio homiliarum suarum. Hunc morem consulto secutus videtur qui hunc sermonem Chrysostomi nomine texuit ; nam Chrysostomi non esse, tum stylus, tum ordiendi modus et concionandi ratio suadent : quod spero fatebuntur ii qui tanti doctoris opera assidue legerunt. Vidimus supra, Tom. VI. col. 245-246, Chrysostomum presbyterum Flaviano episcopo inductum ut sui loco concionaretur : sed vidimus alium quoque Tom. VI, col. 411-412 (qui Chrysostomi nomen, ut putamus, ementitur), episcopum suum, nempe Flavianum memorantem.

X. Decimus sermo in Evangelii dictum, et de Virginitate ; cujus initium est, *Nullum ænigma tradidit*. Hunc sermonem oblongum, tropis, declamationibus et figuris ad nauseam usque refertum, non esse Chrysostomi puto, sed cujusdam Græci declamatoris qui sancti doctoris nomen ementitus est.

XI. Undecimus sermo brevissimus, de Cognitione Dei, et in sancta Theophania, etc., cujus initium, *Quemadmodum ii qui in visu corporeo*, in quo, licet brevissimo, exordium oratione tota sequenti longius est ; sicque omnia temperantur, ut nemo non judicet hoc opusculum Chrysostomi non esse.

XII. Duodecimus sermo, in Assumptionem Domini, cujus initium est, *Quandoquidem per gratiam Dei*. Hanc brevissimam homiliam indignam Chrysostomo esse fatebuntur, quotquot in ejus libris legendis et observandis operam navant.

XIII. Decimus tertius sermo seu homilia, in Stagnum Geneareth, et in sanctum Petrum apostolum, cujus initium, *Quando celebris est magister*. Non esse Chrysostomi homiliam istam hæc suadent : stylus a Chrysostomo longe alienus ; maxime vero dialogus ille Petri cum Jesu Christo, qui a rei veritate plurimum deflectit.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ,

Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Δαυὶδ περὶ τῆς τοῦ Οὐρλου.

[201] Ἰδοὺ σήμερον ἡμῖν ὁ μακάριος Δαυὶδ ἀνεγνώσθη, ὁ μουσουργὸς τῆς σωφροσύνης καὶ διδάσκαλος. Ὅταν γὰρ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ λύραν κινήσῃ διὰ τῶν Ψαλμῶν, θέλγει μὲν τὴν ἀκοήν, σωφρονίζει δὲ τὸν λογισμὸν. Διὰ τοῦτο τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις ὑποκόμῃσθε καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρὰ πάσης σχεδὸν ψυχῆς Χριστιανικῆς αὐτὸν μελωδεῖσθαι, ἵνα καὶ τὴν ἀκοήν εὐφραίνωμεθα, καὶ τὴν ψυχὴν ὠφελώμεθα. Ἔμοι δὲ πολλάκις ἐπέρχεται θαυμάσαι, καὶ πολλάκις κατ' ἑμαυτὸν ἐξέστην τῇ διανοίᾳ, [οἶα] λογιζόμενος καὶ λέγων, Τίνος ἕνεκεν παρὰ πάσας τὰς γραφὰς τὰς ἐν τῇ Παλαιᾷ, τὰς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, τὴν τοῦ Δαυὶδ βίβλον οὕτως ἀγαπῶσι πάντες, καὶ τοῦτον μόνον ἐπὶ στόματος φέρειν πάντες ἐμελέτησαν; Μιῦσθῃ ἦν μέγας νομοθέτης, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὸν Θεὸν θεασάμενος· ὃς πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐξ ἀρχῆς ἀνωθεν ἡμῖν γνωρίζων, καὶ τὸν κτίστην ἀνακηρύττων ἔλεγεν· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Καὶ τούτου βιβλίον ἐστὶ μέγιστον καὶ πάσης σοφίας πεπληρωμένον, καὶ μάλιστα [202] αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ἅπασι ἢ δευτέρον τῆς ἑβδομάδος ἀναπτύσσομεν. Ἀλλὰ λέγεις, Τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐστὶ. Καὶ τί πρὸς τὴν τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν; ὅπου τὰ θαύματα τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἀνακηρύττεται· ὅπου Θεὸς τοῖς ἀνθρώποις συναναμίγνυται^α, καὶ θάνατος λόγῳ καταλύεται· ὅπου δαίμονες ἐξ ἐπιτάγματος φυγαδεύονται, καὶ λεπροὶ λόγῳ καθαρίζονται· ὅπου τυφλοὶ τὸ λείπον^β τῆς φύσεως πηλῷ θεραπεύονται, καὶ πενταχιλίοι κατὰ τὴν ἔρημον ἐκ πέντε ἄρτων διατρέφονται· ὅπου ληστῆς εἰς παράδεισον εἰσισιζέται, καὶ πόρνη καθαρωτέρα τῶν ἀστρῶν εὕρισκεται· ὅπου τὰ τοῦ Ἰορδάνου ρεῖθρα πρὸς ἁγιασμὸν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀγιάζεται, καὶ μονογενῆς Ἰῶδ; παρὰ τοῦ Πατρὸς οὐρανῶθεν ἀνακηρύττεται· ὅπου τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστὸς ἀνακαινίζει, καὶ ἀνακαινίζων πρὸς σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἀνακηρύττων λέγει· Μακάριοι οἱ

πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακάριοι οἱ πεινώντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται; Ἀλλ' ἴδρα, καὶ τούτους τοὺς νόμους ἅπασι ἢ δευτέρον ἀναγινώσκωμεν τῆς ἑβδομάδος. Ἀλλ' ἔρεις, ὅτι βασιλικὸς στεφάνους οὐ χρὴ καθ' ἑκάστην ἡμέραν δημοσιεύσαι. Καὶ τί πρὸς τὸν μακάριον ἀπόστολον Παῦλον, τὸν βήτορα τοῦ Χριστοῦ, τὸν τῆς οἰκουμένης ἀλιεῖα, τὸν διὰ δεκατεσσάρων ἐπιστολῶν ὡσπερ διὰ δικτύων πνευματικῶν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἰς σωτηρίαν σαγηνεύσαντα· τὸν ἀρπαγέντα ἕως τοῦ τρίτου οὐρανοῦ, καὶ πάλιν εἰς τὸν παράδεισον· τὸν πιστευθέντα τὰ μυστήρια τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας, ἃ οὐκ ἐξὴν ἀνθρώπῳ λαλήται; Ἐπεὶ καὶ τοῦτον δις^ε τῆς ἑβδομάδος ἀναγινώσκωμεν, καὶ τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ διὰ στόματος φέρομεν· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν μόνον τὸν νοῦν ἀνατείναντες, ταύτη μόνη κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον στοιχοῦμεν· ἀλλὰ πρὸς τὴν πρὸς τὸν μακάριον Δαυὶδ, ὅπως ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις ὑποκόμῃσθε καθ' ἑκάστην ἡμέραν τε καὶ νύκτα αὐτὸν ἀνακηρύττεσθαι; πάντες γὰρ αὐτὸν ἀντι μύρου διὰ στόματος φέρομεν. Ἐν ἐκκλησίᾳ παννυχίδος, καὶ πρώτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ· ἐν ὄρθριναῖς ὕμνολογίαις καὶ πρώτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ· ἐν τοῖς σκηνώμασι τῶν νεκρῶν προπομπῆ, καὶ πρώτο; καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ· ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν παρθένων ἰστουργίαι, καὶ πρώτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ. Ὡ τῶν παραδόξων πραγμάτων! πολλοὶ μὲτε γραμμάτων πείραν τὴν ἀρχὴν εἰληφότες, ἐκμαθόντες, ὅλον τὸν Δαυὶδ ἀποστηθίζουσιν^δ. Ἀλλ' οὐ μόνον ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς ἐκκλησίαις οὕτω κατὰ πάντα καιρὸν καὶ κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν ἐκλάμπει, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγροῖς καὶ ἐν ἐρημίαις; καὶ εἰς τὴν αἰσίχτον γῆν μετὰ πλείονος τῆς σπουδῆς χοροστασίας ἱερὰς ἀνεγείρει τῷ Θεῷ. Ἐν μοναστηρίοις χορὸς ἅγιος ταγμάτων ἀγγελικῶν, καὶ πρώτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ὁ Δαυὶδ· ἐν ἀσκητηρίοις [203] παρθένων ἀγέλαι τῶν τὴν Μαριάμ

^α Vaticanus τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη.

^β Anglicanus male τῷ λείποντι.

^ε Vaticanus δις, Anglicanus δεύτερον.

^δ Anglicanus ἀποστηθίζουσιν.

SANCTI PATRIS NOSTRI

JOANNIS CHRYSOSTOMI,

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI,

DE PŒNITENTIA, ET IN LECTIONEM DE DAVIDE ET DE UXORE URIE

Ecce hodie nobis lectus est beatus David, modulator ille temperantiæ et magister. Quando enim per psalmos spiritualem lyram suam movet, aures mulcet et rationem temperat. Idcirco per gratiam Spiritus constitutus est, ut quotidie, in omni fere precatione¹ Christiana, ipse cum modulamine cantetur, ut et auribus oblectemur, et anima juvenatur. Sæpe autem mihi mirari subit, ac frequenter mente attonitus fui, mecum reputans et dicens, cur præ Scripturis omnibus Veteris et Novi Testamenti Davidicum librum ita diligunt omnes, ut hunc solum in ore habere sint solliciti. Moyses magnus erat legislator, qui facie ad faciem Deum vidit; qui totam creationem a principio nobis et creatorem prædicans, dixit: *In principio fecit Deus cælum et terram* (Gen. 1, 1); hujusque liber est maximus et omni sapientiæ plenus; tamenque vix illum semel et bis in hebdomada² in singulis ecclesiis aperimus. At dicis, Testamenti veteris pars est. Quid autem de sanctorum Evangeliorum lectione? ubi præsentis Christi miracula prædicantur; ubi Deus cum hominibus versatur, et mors verbo dissolvitur; ubi dæmones mandato fugantur, et leprosi verbo mundantur, ubi cæci, sublato

naturæ defectu, luto sanantur, et quinquies mille homines in deserto ex quinque panibus aluntur; ubi latro in paradysum introducitur, et meretrix ipsis sideribus purior reperitur; ubi Jordanis fluentia ad sanctificationem animarum nostrarum consecrantur, et unigenitus Filius a Patre de cælo declaratur; ubi vitam nostram Christus renovat, et renovando ad salutem humani generis prædicans ait: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. V, 3 et 6)? Verum attende, has quoque leges semel aut bis in hebdomade legimus. Dices vero, non oportere coronas regias quotidie publicas facere. Quid porro de beato apostolo Paulo, Christi oratore, terrarum orbis piscatore: qui, per quatuordecim Epistolas, tanquam per retia spiritualia, totum orbem ad salutem irretivit; qui usque ad tertium cælum, et rursus in paradysum raptus est; cui credita sunt mysteria regni Dei, quæ non licet homini loqui (II Cor. XII, 4)? quandoquidem et hunc bis solum in hebdomade legimus, ejusque Epistolam in ore habemus; sed lectioni tantum animo intenti, huic uni illo tempore operam damus. Quid igitur dicendum mihi suppetit de beato Davide, qua ratione per Spiritus gratiam provisum sit ut singulis diebus et noctibus prædiceretur? omnes enim illum pro unguento portamus in ore. In ecclesia sunt pervigilia; ac primus, medius et ultimus est David: in matutinis nymnorum canticis, primus,

¹ Ms. anglicanus, in omni fere anima.

² Vaticanus, semel in anno.

medius et ultimus est David : in tentoriis ubi mortuorum deductiones, primus et postremus est David : in ædibus virginum, ubi texturæ fiunt, et primus et medius et postremus est David. O res inopinatas ! multi qui ne litterarum quidem principia noverunt, totum tamen Davidem edocti, ordine recitant, ac non modo in urbibus et in ecclesiis, omni tempore et per ætates vitæ omnes, clarescit, sed etiam in agris, in desertis et per terram non habitatam cum sedulitate plurima tripudia sacra Deo excitat. In monasteriis, ubi chorus sanctus ordinum angelicorum, et primus, medius et postremus est David : in asceteriis, ubi greges virginum Mariam imitantium, et primus, medius et postremus est David : in desertis viri sunt crucifixi cum Deo versantes ; ac primus, medius et postremus est David. Et omnes quidem homines naturalis per noctem somni tyrannidem patientes, in profundum detrahuntur : David vero solus instat, et servos Dei ad angelica excitat pervigilia, terram in cælum convertens, et homines angelis æquales efficiens, vitam nostram in omnibus ornans, et factus omnibus omnia, et per omnia vitam nostram angelicam reddens : cum pueris una crescens, juniores ad intelligentiam provocans, virginibus continentiam largiens, senioribus donans securitatem, peccatores ad poenitentiam advocans et dicens, *Confitemini Domino quoniam bonus* (Psal. CXVII, 1) : eos qui per poenitentiam recte processerunt corroborans et dicens, *Delicta juventutis meæ et ignorantias meas ne memineris* (Ibid., XXIV, 7) : eos qui beneficia acceperunt ad gratiarum actionem excitans et dicens, *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi* (Ib., CXV, 3) ? crebro peccantes ad confessionem provocans his verbis, *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit* (Ib., CXXIX, 3) ? eos qui quarunt a Deo misericordiam erudiens et dicens, *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam* (Ibid., L, 14) : eos qui ad sacerdotale munus vocantur muniens ac dicens, *Ne projicias me a facie tua* (Ib., L, 15) : in jus raptos instruens his verbis, *Redime me a calumniis hominum* (Ib., CXVIII, 154) : metuentes inimicorum irruptionem admonens et dicens, *Eripe me de inimicis meis, Deus* (Ib., LVIII, 2) : expectantes et beneficiis affectos ad gratiarum actionem excitans his verbis, *Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi, et exaudivit preces meas* (Ib., XXXIX, 2).

O magnam citharam animas hominum per orbem habitabilem, quasi nervos quosdam, ad confessionem unam pulsantem ! Et quomodo vir talis et tantus, qui multitudines hominum¹ ornat, et sermones encomiasticos superat ; qui regimen angelicum in terra constituit, et cum angelorum fausta acclamatione in cælo coronatur : quomodo, inquam, permissum est ut in duo præcipua peccata delaberetur ? nam peccatorum præcipua sunt, *Non occides, non mæchaberis* (Exod. XX, 13, 14) ; et ut in hæc præcipua peccata delaberetur permissum est. Ideo sæpe hæc mecum reputans et animadvertens, mente attonitus sum, et sicut navigium in mari absque naucloero huc et illuc circumlatum fluctibus jactatur, ita mihi sæpe ratiocinia procellis commota sunt², cogitanti ac dicenti : Quomodo vir tantis bonis exornatus, rex et propheta, Christi servus et pater : servus, secundum naturam ; pater, secundum carnem ; nam *Liber generationis Jesu Christi, filii David* (Matth. I, 1) ; virtutibus magis, quam diademate ornatus ; amictus veste purpurea, et humilitate indutus, dicensque : *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me ; si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animum meum, sicut ab-lactatus* (Psal. CXXX, 1, 2) ; qui tolerantia malorum coronavit metas, et ait : *Domine Deus meus, si feci stultus, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retri-*

¹ Vatic., mores hominum.

² In anglic. male *ita mihi sæpe commote sunt ratiocinationum procellæ.*

buentibus mihi mala (Ps. VII, 4, 5) : qui non modo superbiam excutit, sed etiam superbos abominatur et ait : *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam : qui loquitur iniqua, non directi in conspectu oculorum meorum* (Ib., C, 7) : qui cum fiducia dicit Deo : *Igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas* (Ib., XVI, 3). Quid autem loquor ? quorsum ejus testimoniis usus sum ? Sæpe etiam dicunt nonnulli : Fide non est dignus qui sibi ipsi perhibet testimonium ; alius ejus opera testetur, alius ejus coronarum sit præco, alius ejus vitæ sit testis, ut et fide dignius sit testimonium. Quem porro fide digniorem habemus Deo dicente : *Inveni David Filium Jesse, virum secundum cor meum* (Act. XIII, 22). Quid hoc testimonio tutius ? Ac quomodo vir tantis claris operibus bonis, qui secundum cor Dei fuisse asseritur ; quomodo, inquam, in peccatorum præcipua deferri permissus est ? *Non occides, non mæchaberis* : et homicida et mæchus est propheta Dei ? Iste enim locus vobis hodie lectus est. Non criminor prophetam, absit ; sed vitam vestram in tuto pono, ut cum multa recte feceris, te ipsum munias ne cadas. Sic enim Apostolus quoque dixit : *Qui se existimat stare, videat ne cadat* (I Cor. X, 12). Idcirco enim et ipse David frequentius dixit : *In finem ne disperdas* (Psal. LVII, 1, et LXX, 18) : ideo ipse quoque supplicans dixit : *Et usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me*. Cur ergo in tantum de juri peccatum permissus est ? Tribus de causis : quibusnam, ego dicam : tu modo cum omni attentione animum adhibe. Primum, ut justi caveant de vita sua, sive ascetæ, sive eremitæ ; nec dicant, *Multa præclare feci, multis ornor virtutibus : jejuno, vigilo, precor, lacrymas fundo, sacco amictus sum, corpus meum exercitiis marcidum reddidi ; non ultra timeo irruptiones diaboli, ea præclare gessi quæ coronas mereantur. Ne erres, o homo, ne sis animo elatus : non plus fecisti quam David : audi illum dicentem : Genua mea infirmata sunt a jejunio, caro mea immutata est propter oleum ; et rursum, Cum mihi molesti essent, induabar cilicio, et humiliabam in jejunio animam meam* (Psal. CVIII, 24, et XXXIV, 13). Audi illum de vigiliis loquentem : *Media nocte surgebam ad constituendum tibi ; et iterum, Septies in die laudem dixi tibi* (Psal. CXVIII, 62, et 164) : audi illum de lacrymis dicentem : *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (Ibid., VI, 10) : audi illum de ascetica vita dicentem : *Quia cinerem tanquam panem manducabam, et potum meum cum fetu misceram* (Ibid., Cl, 10). Cur autem tibi profero verba prophetæ David ? audi iterum testimonium Dei dicentis : *Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum* (Act. XIII, 22). Et tamen post tanta bona opera in tales lapsus deferebatur. Ne itaque audax sis, sed quotidie caveas secundum Apostoli admonitionem dicentis, *Qui se existimat stare, videat ne cadat* (I Cor. X, 12). En primam causam ; jam accipe secundam : Ne peccatores de seipsis desperent, sed si quis vel quotidie peccet, ut quotidie confiteatur. Si decies millies peccaveris, decies millies confitere : nihil enim est desperatione deterius. Si quis cum peccata commisit desperaverit, non amplius ad medelam currit. Nonne vides medicos, si de quoquam desperaverint, non amplius medelam adhibere, sed ægroto dicere : Si quid dare velis, non accipimus : morbus enim ille non amplius medelam admittit : malum morbi superavit artis remedia ? Hæc dicunt ii qui desperant ; si verosanitate expectent, omnia faciunt, et medicamenta adhibent pro salute ægroti. Ita si quis desperaverit ob peccatum, putans non esse poenitentiam salutem, in majora mala se ipsum impellit. Idcirco si cogitaveris in minorum peccatorum homicidii et adulterii medelam et curationem contigisse prophetæ ; etiamsi decies millies peccata, te ipsum confessioni dedas. Hoc autem dico, non hortans ad peccandum, sed peccatores ad confessionem vocans : quandoquidem Deus, hominum amans, magna etiam peccata delet. Quid enim majus homicidio

et adulterio? et tamen audi prophetam ipsum, qui peccavit, dicentem: *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei (Psal. XXXI, 5)*. Ideo Christus adveniens majora peccata condonavit, latronem in paradisu introduxit, publicanum evangelistam fecit, contumeliosum et blasphemum Paulum fecit orbis terrarum apostolum, ut et tu peccans ne desperes, sed, confitens, medelam accipias. *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus (Ibid., CXVII, 1)*. En secundam causam; accipe tertiam. Salvator noster venturus ad nos erat secundum incarnatam presentiam suam, et carnis nostræ massam assumpturus ac cum hominibus versaturus: sed quia Deus erat, et solus sine peccato, concessit ut justiper liberum arbitrium suum in humanos lapsus inciderent; non illos ad peccatum vocans, sed permitteus ut ex libero arbitrio, secundum propositum suum, inciderent. Sic igitur Abraham quoque non credens peccavit, et pœnas a Deo immissas subiit: *Et serviet semen tuum annos quadringentos (Gen. XV, 15)*. Ac rursum Moyses, cum non glorificasset Deum, quando aquam ex rupe ingratis largitus est, propter

hoc Deus dixit ei: *Et videas terram promissionis, et non intrabis in illam (Dent. XXXIV, 4)*. Itaque et hunc permisit in peccatum incidere, ut ipse solus in humano corpore impeccabilis deprehenderetur. Ideoque propheta David, cum tandem ad confessionem peccati venit, hoc dixit Deo: *Tibi soli peccavi et malum coram te feci. Quare? Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris (Psal. L, 6)*. Cum dies illa advenerit, ibi dicit: *visam fore massam nostram, sedentem in dextera majestatis Dei; nam Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. CIX, 1, 2)*. In illa igitur die apparebit etiam corpus, quod ex natura nostra assumpsit, cum factorum ratio ab hominibus exigetur. Superne corpus, et inferne corpus: *Videbit enim, inquit, in quem transferunt (Joan. XIX, 37; Zach. XII, 10)*. Cæterum quod peccatis deprimitur, id nostrum est: illud vero quod peccatum non fecit, sed peccatorum rationem exigit, divinum est. *Ut justificeris in sermonibus tuis et vincas cum judicaris (Psal. L, 6)*. Quomodo? *Quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isai. LIII, 5)*. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

II. EJUSDEM, DE HIS QUI IN JEJUNIO CONTINENTER VIVUNT, ET DE DIVERSORUM PROPHETARUM VITÆ INSTITUTO.

Pugiles quidem diebus singulis exercitati, cum adaugent artem, tum de adversariis victoriam facile reportant. Cursores item ex quotidiano studio cum agilitate vertendi, articulos motui idoneos reddentes, ad citissimam expectationem acuuntur. Eodem plane modo, patres nostri injungunt nobis frequentius docere, ut facilem in docendo peritiam a sermonis exercitatione nobis acquiramus. Adeste igitur, o dilecti, Josephum e vestigio sequentes, peccatum Ægyptium devitantes, et exuto odio, ad continentiam accurramus. Etiam si enim Joseph carnis amictum deposuerit, an non splendidiorem amictum habuit ex castitatis gloria? Continentiæ puritas patres accingens, columnis adamantinis terrarum orbem suffulsit, quæ precesiones quidem ad cœlum deferant, animas autem hominum in terra curent. Beatus ille Moyses continentiam se accingens, Hebræis in Ægypto salutis columna fuit; et primogenitorum quidem Ægyptiorum portas solo æquavit, luciferos vero Hebræorum filios beatos predicavit: Pharaoni et magis tanquam columna obstitit; Jesus autem filius Nave, continentiam habens lecti sociam, cœlestibus luminaribus imperavit. Solis enim cursus inhibuit, et terminos lune fixit, ac diei lucem longiore effecit. Quando nam illud? Cum, pro Gabaonitis bellans, dixit: *Stet sol contra Gabaon, et luna contra vallem Elom (Jos. X, 12)*. Hic fluvium divisit, populum servavit¹, alienigenas concidit, et in terram sanctam rursus Hebræos reduxit: hic muros dejecit, et urbes impiorum subvertit; Raab illam servavit, et alienigenas punivit, popularibusque suis gloriam conciliavit. Fortissimus vero Samson, continentiam servans, leonem suffocavit, atque ex asini maxilla aquam scaturientem eduxit, ac sitis medelam inde accepit. Elias vero Thesbites, cum continentia habitans, indigæ viduæ factus est vitæ largitor: nam fausta benedictio ut oleum ejus manaret effecit, et pugillum farine quotidie auxit. Idem Elias, per continentiam, ignis et aquæ thesauros in nubibus possedit: ignem enim cœlestem in impios diffundere jussit, et deficienti orbi cœlestes fontes effudit. Elisæus vero ejus discipulus, eandem quam magister continentiam possidens, in Sunamitidis mulieris sterili utero prolis vegetem per preces impetravit: et quia eum pariter oportebat magistro suo miracula edere, mortuum unum suscitavit: et post mortem, ossium ejus reliquæ mortuos suscitavit. Sapientissimus autem Daniel, continentiam tanquam gladio ancipiti accinctus, im-

clam interficientes suffocavit, et agnam Chelciæ custodivit sine noxa. Istius enim vellus castitatis conspicuum osculo impuro non lacerabatur, neque ancipiti gladio peccati papillæ contaminabantur. Beatus vero Ambacum, a Spiritu sancto raptus, opifici castitatis Danieli operariorum prandium apportavit. An non poterat enim Deus hunc etiam, sicut Eliam, per corvos nutrire? ne vero cum feris viverent sine consolatione relinquat, socium prophetam mittit, qui afflictum consoletur. Animo enim tecum reputa, dilecte, quomodo in fovea leonum erat Daniel, nec scannium habens, nec panem, nec mensam, non lucernam, non lectum, sed in medio duorum leonum stans instar crucis, futurum Christum imitabatur. Tres vero sanctissimi pueri continentiam amplexi, cum igne luctantes, ferventem ejus Ganmam vi superarunt. O virginitas quæ Christum, spem mundi, sine labore germinasti! o Dei sapientia, quæ gloria virginitatis Mariam non privasti, et Christum per eam lucis instar effulgentem misisti! o sanctum Filium sponsæ non nuptiæ, fons incorruptionis, immortalitatis afflatus, Ecclesiæ lumen, justitiæ statera, mercatorum pulchra margarita, et timorum bone coronator, qui magno pretio venderis et a pauperibus emptus es, tribus obolis acquisitus, fide, spe et caritate, et in humilium cordibus versaris; granum sinapis et angelorum exercitus ductor, botrus inculta pulcherrimæ Mariæ, et incomprehensibile Verbum omniferæ sapientiæ; qui mortis luctum in terra solvisti, et lucem thalami in cœlo præparasti; qui herbam corporis nostri induisti, et immarcescibilem floris odorem nobis dedisti: hæc sunt sapientiæ tuæ documenta, hæc sunt jejunii tui dulcedines, hæc continentia: tuæ ornamenta, hæc Ecclesiæ tuæ fulcimenta. Ita soles populum tuum nutrire, o Jesu, non tanquam absens, sed tanquam præsens: etenim cum Patre existens a nobis non separaris, et nobiscum versans a Patre non discedis. Aqua corpora nostra lavisti, et Spiritu lapsus nostros solvisti: sale pietatis animas ovium tuarum condiisti, et in angelorum pascua nos traxisti: sigillo pedes nostros roborasti, et a terra in cœlum per scalam, fidem nostram, extendisti, ac manufactores angelos nobis apposuisti: arborem arbori apposuisti, et costam pro costa substituisti: manus in aerem expandisti, et pro nobis Patrem tuum implorasti, et ex tempestate altam serenitatem stabilisti. Quapropter nocte dieque, et tacentes et loquentes, tibi gloriam referimus, in te vitæ spem habentes, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

¹ Sic Cod. Vat., anglicanus vero, *circumcidit*.

III. EJUSDEM SERMO HORTATORIUS DE TEMPERANTIA (a).

Qui disciplinis aliquibus incumbentes, urgente doctoris auctoritate, diligentiam adhibent, a magistri metu puerorum sedulitas provenire existimatur: quando autem, absente magistro, rerum bonarum studium retinent, voluntatis puræ hic laboris amor est. Jejunii documentorum nos quoque sumus discipuli: verum quando, instante jejunii tempore, philosophiam præ nobis ferimus, tanquam ex institutione pædagogica, laboris amantes sumus: nunc autem jejunio paulum intermittente, qui a satietate nimia abstinere, sinceram habent propositi laudem, utpote absque necessitate philosophi, atque ex proprio arbitrio temperati, ut qui sciant bona illa retinere, quæ ex priscis laboribus nacti sunt. Qui enim ad immoderatum ciborum usum progreditur, nescit quæ jejunans collegit, nescit quos fructus congressit; sed quasi nihil habeat intus depositum, et quasi nullum sibi thesaurum collegisset, immodicæ voluptati se dedit, affectibus suis claustra et moderationis ostia non objicit. Nihilque mirum. Talis enim est inops omnis: januarum et claustrorum curam nullam habet, insidias non metuit, sine sollicitudine dormit, utpote qui nihil habeat quod fures provocet, cum nihil inopi possit auferri. His vero qui opulentam domum habent, custodia est pro reconditis thesauris, et ostiarii qui ab ingressu arceant. Nos etiam jejunio facti sumus divites; et divitiarum indicia manifesta sunt: voluptates in servitutem reductæ sunt; ventri dominamur, cui prius serviebamus; incorpoream vitam acquisivimus; nova abstinentiæ domo tegimur, cujus fundamenta posuimus. Opus illud firmitate indiget, opusque habet labore ut constabiliatur: non confirmantium vero, sed dissolventium est ebrietas; enervantium bases, non roborantium. Nemo fundamentum labefactat quod (vir sapiens) firmavit; nemo divitis promptuarium furim aperire potest. Jejunantis vero anima est divitis conspicui apotheca, quæ diligenti custodia opus habet, ne furto subiciatur: anima quippe velut domus ex-

pilatur. Refertam bonis animæ domum habuit David; verum illa a latrocinante voluptate direpta fuit: ingressum enim apertum reliquit, nec sobrietatis claustrum obfirmavit. Quinam vero erat ille sobrietatis neglectus? Nimia corporis requies: ait enim: *Accidit ut surgeret David de strato suo post meridiem, et deambulare in solario domus regis* (II Reg. XI, 2): vespere, et surrexit e somno et deambulavit: somnus, et post somnum deambulatio molliem appetentis. Quid inde damni? *Viditque mulierem se lavantem ex adverso super solarium suum: erat autem pulchra valde.* Et mitens concubuit cum illa. Quod viderit, inculpatum est; nemo enim oculos incusaverit quod ea quæ sese offerunt videant: sed modus ille videndi reprehensione dignus fuit, quod ad peccatum induceret. Non enim vidit formam et aversatus est, sed ex pulchritudine allectus, spectaculo infixit oculos: neque ultra in oculis pupillas (*χόραξ*) habuit, sed meretrices. Tantum est malum oculorum appetitio, nisi illam reprimas. Eadem est nobis potestas circa cibum, qualis erat Davidi circa oculorum usum: sed peccati transgressio id reprehensione dignum efficit quod crimine carebat. Quid ergo? Alimento quidem foveatur corpus; *Dignus est enim operarius cibo suo* (Luc. X, 7); nobiscum vero prandentibus una adsit Paulus, et si viderit nos in cibo incomposite nos gerere, velut medicus, inordinatis clamabit: *Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti simus* (I Tim. VI, 3). Alimenta, non delicias; alimenta, non ex ebrietate subversionem. Deliciæ olim Israellem ad idololatricam saltationem excitarunt: ebrietas enim animam captivam effecerat: nam, *Sedit, inquit, populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere* (Exod. XXXII, 6). Observemus igitur quod usui sufficiat; curetur alimento corpus, relaxationis solamen quaeramus, plenitudinis onere ne frangamur, moderato cibo utamur, ebrietatis turpitudinem et periculum evitemus: obsequamur Paulo hortanti: *Non inebriari vino, in quo est luxuria, sed impleri Spiritu sancto* (Ephes. V, 18); cui gloria in secula. Amen.

(a) Alias, Chrysostomi (sermo) de jejuniis; in quo (sermone) nonnulla de Davide propheta animadvertuntur.

IV. EJUSDEM, QUOD GRAVE SIT DEI CLEMENTIAM CONTEMNERE. DICTA AUTEM FUIT POSTQUAM DECEM MILLIUM TALENTORUM PARABOLA LECTA FUERAT; ET CONTRA JUDEOS, CUM TERRÆ MOTUS FACTUS ESSET.

Clementiæ Domini nostri magnificentia, quam nunc audivistis, peccatoribus exhibita, ingentem et decem millium peccati talentorum remissionem effecit. Plurimi vero sæpe contra Domini clementiam agentes, et male donis ejus utentes, clementiæ divitias in thesaurum supplicii sibi convertunt: siquidem non temere largiens misericordiam, neque nimio magnificentiæ studio affectus, clementiæ suæ divitias exhibet, sed numerum abundantia persuadet. Cum autem frustra projecta videt clementiæ suæ dona, claudit bono-

rum fontes, retinet clementiæ imbres, defessus est gratificando. Quot olim bonorum imbribus Judæorum populum rigans, ut vidit illos gratitudinis fructu vacuos, ingratum illorum animum non ferens clamabat, *Facti estis molesti mihi* (Isai. I, 14)! Ex mea erga vos clementia magis contentiosi apparuistis: defessus sum vobis gratificando: *Facti estis molesti mihi.* Rationi competit illa erga ipsos patientiæ meta: nullus enim superest ipsos corrigendi modus....

V. EJUSDEM, IN SANGUINIS FLUXU LABORANTEM, EX EVANGELIO SECUNDUM LUCAM (Luc. VIII, 43).

Aliis quidem alias negotiationes vite scopus dispertivit, cuique illam attribuens quæ utilis et congrua esse videtur; unicam vero nobis largitus est Deus negotiationem Spiritus, quæ per fidem sit multiplex, ac maxima edit bona opera, sicut scriptum est: *Idem vero Spiritus, dividens singulis prout vult* (I Cor. XII, 11). Sola enim fides cum possessoribus manet: accipientem non decipit, se tenentem non deserit, fures non metuit, raptorum non habet suspicionem, sigillis non indiget, custodes non requirit. Deum enim custodem habet, qui per hanc omnia omnibus prompte administrat. Hanc habere cupiunt reges; sed privati possident, primates quaerunt: illa vero ad humiles

currit, et tenues amplectitur; ad infirmos venit, et apprehensus manu ducit, sine mercede curatorem largiens. Cum igitur videris, o dilecte, Christum e monte descendente, iterumque in montem ascendente, pludem transiente, per mare navigante, versante in agris, urbibusque et vicis; cum itineribus hic infra peractis memor etiam esto eorum quæ supra fecit; ne obliviscaris cathedræ Cherubimorum, ne humanorum causa negligas diviua, cælum ne tradas oblivioni, ne excidat e memoria tua Verbum factum fuisse carnem, sicut ipsi beneplacitum fuit. Verbum enim caro factum est: ut caro ambulat, ut Verbum recedit; ut caro in montem ascendit, ut

Verbum supra Cherubim sedet; ut caro mei causa mea sustinet, ut Verbum quæ Patris sunt sine labore operatur. In nuptiis vinum ex aqua fundit, principium miraculorum in Cana exhibens: luminis aperit januas, luto digitoque oculos novos faciens. Leproso dixit, *Volo, mundare* (*Math. VIII, 3, et IX, 6*); et post datam vocem morbus nullus erat: dicit paralytico, *Surge*; vox autem pro pedibus fuit, brevique tempore infirmus mandatum quasi ambulandi potestatem accepit: venit ad Jairi domum, luctusque statim in gaudium mutatus est. En hodie quoque turba circumdatus est, vestimenti fimbria emicat, atque fidei imbre fluxum inundavit. Quid enim jam nobis narravit evangelista, fidei fructus proferens multifarius? Erat enim quidam princeps synagoge, Moyses legum custos, populique institutor, nomine Jairus. Huic unam gratiam natura dederat, filiam unigenitam, circa quam occupata erat turba familiarium, ut mos est parenti sobolem amanti. At, ut videtur, nesciebat se, non ad successionem, sed ad immaturum funus hanc curare. Morbus enim gravis incidens, ipsam quidem morti vicinam reddidit, patrem vero bona de illa spe orbavit. Verum morbus ille non superavit fidem: statim enim Servatorum adit Jairus, et rogat domum suam veniat. Dominus vero se accersentem promptitudine præcedit; ait enim, *Surgens sequetur eam* (*Math. IX, 19*). Vide autem, o fidelis, qualis a muliere instituitur justa violentia, quale sapientis furtim adhibetur, qualis a femina excogitatur periculi expers raptus: oportet enim illum accelerato motu viam illam prope transire. *Mulier*, inquit, *quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus. Dicebat enim intra se, Si tetigero tantum, salva ero* (*Ibid., 20, 21*). Hic medicus, inquit, e caelo venit; non præcipit medicamenta magni pretii, non ferro secat, dolores non infert: novit quæ ad feminam pertinent; ex virgine enim matre, ut voluit, accessit; non contaminatur dolores abditos exquirendo; ipse est secretorum inspector. *Mulier sum, et morbum sædum arcantumque circumfero: habeo enim non evacuandos sanguinis fluxus, et non deficientes canalium impurorum fontes. Ego igitur fonte, qui ille ipse est, ut clam purget indecorum fluxum: lex enim hujusmodi morbum non admittit. Turba me miseram quasi abominandam arcet: sed præsens ille medicus, qui, nature conditor, illam ex costa formavit, haud recusabit sanare: verbo enim solo jubet, et morbus non manet: turbatur Spiritu, et ab inferno mortuos exigit: paucis panibus satiatur chiliadas; lavatur lacrymis et remissionis fluentia mittit. Nemo autem hoc audet, nisi fides expers dubitationis. Hanc igitur manufactricem in anima accipiens, adibo confidens, et tacui facile et latenter sanitatem abripiam. Et si forte lateam, lucro erit res tota: me enim salutem consequuturam esse scio: si vero non latens in medium evocer, non reprehendar, quod sanitatis recuperandæ causa hæc ausa sim, neque a me reposcentur ea, quæ fides abripiit: hujus enim, utpote Dei, donorum nunquam poenitet. Nam qui dixit mari, *Tace, obmutesce* (*Marc. IV, 39*), secreti quoque fontis mei os obturabit. Adesto igitur fides, in posterum accipe clavum, et fluctum tempestatis celeriter compesce, ut turpem illam corporis scapham in tranquillum illum deducam portum. Nam vel stilla ejus auxilii sine labore potest sanguinum gurgitem, qui in me est, suffocare. Cum vero hæc secum probe consulisset, res vix audendas audacter aggreditur: nec tempus metuit, nec paupertatem considerat, nec turbam numerat; sed hæc*

omnia per fidem, imo potius cum fide transiliens, Domini tunicam clanculum tangendo, sanitatis lucrum opportune subripuit; unionem cum illo liberationem a morbo fore confidens, vere liberata est; statim enim *Sanata est plaga* (*Marc. V, 29*). Duodecim quippe annos cum morbo luctans quotidie et quotannis, vitam suffurabatur, semper jugulata, et tamen non moriens. Primo enim anno in laborum aliquot et dolorum perpressionem incidit: secundo anno, obscuræ hujus urbis tumultuabantur secreta: tertius aderat annus, et nervorum venarumque tumore afficiebatur: anno quarto, fons quidam sanguinum ex illa processit: anno quinto, undique medici concurrebant, membra denudantes, quæ fas non est a masculis conspici: sextus annus conficiebatur, et malum magis auctum est: septimo anno, tantis opibus effusis, sanguinum corruptio mansit inexhausta: octavus annus adstitit, et medici se victos confitebantur: nonno anno, hanc prorsus desperatam relinquentes, abierunt: decimus annus appropinquavit, et erat mulier tum facultatibus tum sanitate prorsus destituta: undecimo anno, oppressæ doloribus nullus adstitit opulatur. Duodecimus annus numerabatur, et animarum medicus in ultima hora adfuit, tactu et verbo et fide morbos sanans. In hunc incidens mulier, quolque futurum erat credens, id quod desiderabat assecuta est. Tremuit vero cum sciret se non latere. Quid enim ait Servator? *Quis est qui me tetigit? nam ego novi virtutem de me exisse* (*Luc. VIII, 45, 46*). Non dixit, *Quæ est quæ me tetigit?* ne forte qui aderant in dubia mulieris perquisitione se occuparent; sed dixit, *Quis est qui me tetigit?* in dubio vocem relinquens, ut quisque audiens talem conatum esse viri existimaret. *Quis est qui me tetigit? nam ego novi virtutem de me exisse.* Quid dicis, Domine? venisti ut tua subriperentur? regnum fidelibus rapiendum lubens proposuisti? et quomodo rogas quod nosti, et de eo queris quod non ignoras? Si non lubens virtute egressa spoliatus es, cohobere debueras; si autem volenti tibi subrepta est, cur agere illa donans, quæ fides a te per vim abripiit? Donasti non rogatus, et postquam donasti, reprehendis? sine conspectu sanasti, et post datam sanitatem, forum judiciale constituisti? Imo, ait, novi illam quæ per fidem id mihi subripuit, non ignoro illam quæ probe furata est; volo autem illam in medium prodire, ut præco sit illius quam consecuta est gratiæ. Ab illa enim ita suaviter spoliatus, coram omnibus ejus donum confirmare destinavi: *Confide, filia, fides tua te salvam fecit* (*Math. IX, 22*). Habe, inquit, quod probe furata es; tene, o mulier, quod clam rapuisti; posside possessionem probam, quam tibi fides præbuit; pro serva enim filia, pro polluta hodie uncta nominata es: *Esto sana a plaga tua* (*Marc. V, 35*). Vides, o dilecte, quanta potest fides? quomodo uno temporis momento miracula edidit? eam, quæ in silentio tremebat, confirmans, medico exorato. Ita gentiliùm Ecclesia, amula mulieris profluvio laborantis, taciteque per fidem Domino appropinquans, sanguinum a lege proscriptorum abominandum fontem occlusit, ac filia appellata, multorum est mater, testem nacta eum, qui olim clamavit: *Quoniam multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum* (*Isai. LIV, 1*): hoc est synagoga, ejus vir est lex, sive princeps synagoga, Dominum hodie vocans ad suscitationem mortuæ filicæ. Sed hora et tempore impellente, quoad miraculum in illa exhibitum, me debitorem profiteor, sponsorem vobis præstans Dominum divitiarum largitorem: quem decet gloria in secula seculorum. Amen.

VI. EJUSDEM, QUOD MARI SIMILIS SIT HÆC VITA, ET IN ILLUD, CUM JESUS ASCENDIT IN NAVICULAM CUM DISCIPULIS SUIS, ET OBDORMIUIT (*Luc. VIII, 22, 23; Matth. VIII, 23*).

Qui in mari navigant, quando secundo vento navigationem periciant, lætis vultibus, serenitatis æmulum exhibent aspectum: postquam vero perma-

nens serenitatis tranquillitas nautas dissolverit, et alios ad dormiendum, alios vero ad claves navigii vel pueris tradendos impulerit: ac gubernatore curis va-

cuo et nautis laborem artis suæ propter serenitatem remittentibus, repente asperrima procella conturbante, cum præter expectationem venti in pelagum erumpant, incipiatque mare efferatim obstrepere, fluctuumque turba navem impellere, ut et multiplicum funium tensio, qui circa malum suspensi, violento ventorum impulsu icti, sibilant: tunc sane, o dilecti, tumultus quidem turbulentus et luctuosus a vectoribus oritur, mortem in profundo maris, magis quam naturalem, exspectantibus. Hic videas remiges a procella illos extrinsecus circumagente, plus vero ab intus lugentium clamore enervatos (adeo ut gubernator ipse, præ metu tremebundus factus, non amplius uti possit manu gubernatoria ad navigii directionem); omnes vero clamantes se vitam inter homines servare posse desperare. Tale quidpiam accidit discipulis; mente enim te transferas mecum ad Evangelium. *Ascendit Jesus cum discipulis suis in naviculam* (Luc. VIII, 22), et facile trajecit mare. Quandiu Dominus Christus vigilabat, omnis contrarius reprimebatur ventus: planum autem illis erat mare, tanquam firma terra, neque fluctus contra navem Christum ferentem insurgebat. Cum vero Jesus, secundum providentiam suam, in navigio dormiebat, quoad naturam corporis, non quoad deitatis dignitatem (somni enim immunis est oculus deitatis); tum venti conspicientes Magistrum et Præfectum suum dormientem, sicut equi aurigam somno detentum spernentes, impetuoso flatu sævam exsibilantes tempestatem, contra navem apostolicam ferebantur: atque, procella exorta, quæ inexpectatam mortem tanto flatu minabatur, æstuante pelago, sævosque fluctus cum fremitu in arenam terminorum constitutricem immittente, discipuli frendentem conspicientes tempestatem, Christum celebrantem propugnatores invocabant; quid dicentes? *Domine, salva nos, perimus* (Matth. VIII, 25). Per æconomiæ dormiebat in navigio Dominus, non necis illius quod futurum erat, nec serenitatem inducendi potestate carebat: sciens vero mare turbatum fore, dualis de causis dormiebat: ut per tempestatem redargueret labentem et imbecillam discipulorum fidem, et potentiam divinitatis suæ illis liquido demonstraret. Videre erat itaque, o dilecti, vigilantem, quoad corpus, Dominum, seipso vehementiorem factum, et ventum ad speluncam suam clanculum fugientem, pelagumque non ultra contra apostolicum navigium minas intentantem, sed fluctus ad adorationem se convertentes. Talis est hujus vitæ cursus, ita ut res in eodem statu nunquam permaneant, sed aliquando in pace tranquillæ sint, atque alimentorum copia abundant; interdum vero commoveantur fluctibusque, ut mare, agitentur, partim quidem barbarorum incursionibus, partim tyrannorum machinantibus et negotiorum perplexitatibus, multisque aliis tumultibus et perturbationibus. Nam prædicta de apostolico navigio historia hunc habet sensum; nihil quippe a Domino factum est quod mysterium non haberet. Mari similis est hæc vita; navigio, humana natura, portans quasi vectores et gubernatores cogitationes et mentem. Hoc itaque navigium, natura scilicet humana, in hac vita agitur a diaboli nequitia, a demonibus hostibus, qui cupiditatum fluctus excitant; falsam voluptatum spumam in internum animum projiciunt, ac mentem gubernatricem cupiditatibus commovent et in peccatum immergunt. Quod autem

homo quilibet a voluptatum flamma commotus in peccatum immergatur, id, sermonem meum asserens, testatur David propheta. Cum enim circa conuentiam naufragium fecisset, clamabat dicens: *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me* (Psal. LXVIII, 3). Non enim hoc usquam reperimus in historia de Davide: quandonam David navigavit? vel in quo mari iter agens demersus est? nusquam sane. Quid sibi vult igitur? In hac utique vita tanquam in pelago versans, ac voluptatibus quasi fluctibus agitatus, atque soluta cogitationum compagine, intus admissio cupiditatis fluctu, ac viri fortitudine per Uria uxorem spoliatus, continentię naufragium passus est. Ideo dicebat: *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me*. Deinde iterum respiciens, et ex profundo peccati iterum continentię clavum recuperans, vitamque suam castitate temperans, Deum precabatur dicens: *Non me demergat tempestas aquarum, neque absorbeat me profundum* (Psal. LXVIII, 16). Tale quidpiam Apostolus quoque, mystice subindicans humanam naturam dicit: *Ter naufragium feci*. Quid enim ait? *Ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris sui* (II Cor. XI, 25). Ter enim naufragium fecit humana natura: semel, in paradiso per transgressionem; secundo, in diluvio Noe; tertio, post legem acceptam populus in idolorum cultum incidit, donec veniens animarum nostrarum gubernator Christus, crucis velum in media terra sistens, tempestatibus liberam nobis providit in urbem cœlestem navigationem. *Nocte et die in profundo maris sui*. Noctem appellat illam in caliginoso errore moram, quæ Christi adventum antecessit; diem vero, illum in lucido baptismo statum, qui Christi secutus est adventum. Cum tota igitur natura humana per nequitiam diaboli, ut diximus, jactaretur; id videns Verbum Dei, in hac vitam veniens, ingreditur in cavitatem navigii virginis Mariæ: cuius typum in Jona propheta expressum invenimus. Mittitur enim Jonas Niniven; Christus in hanc vitam venit: Jonas abit in navigium, et in cavitatem navigii dormit; Verbum etiam Dei per novem menses in ventre virginis Mariæ fere dormiebat taciturnus hominibus. Tunc magis excitata est diabolica nequitia procella, sicuti contra Jonam. Sed cum Jonas in mare projectus est, hoc est, cum Jesus e ventre Virginis in hanc vitam prodiiit, et omnis quoque ventus adversus obmutescibat, donec balæna in orcum perveniret, multa signa et prodigia edidit in hac vita navigans. Intravit Jonas in balænam, et ille intravit in orcum: tres dies et tres noctes, totidem quot Jonas, in orco consumpsit. Ejicitur Jonas ex balæna in Niniven; Christus ex mortuis surgit, atque in hunc mundum venit.... prædicat penitentiam; respiciunt Ninivitæ, atque hujus mundi incolæ: per tres dies jejunt, et servantur numerosa multitudo; sicut etiam in Ninive duodecim hominum myriades et pecora plurima. Domino enim penitentiam et fidem huic mundo prædicant, servantur duodecim tribus Israel. Quando enim *plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus fiet* (Rom. XI, 25). Quod autem Jonas Christi typus esset, Dominus ipse dicit in Evangelio: *Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus* (Matth. XII, 40). Illi sit gloria et potentia in secula seculorum. Amen.

VII. EJUDEM IN ILLUD: SIMILE EST REGNUM

CÆLORUM GRANO SINAPIS (Matth. XIII, 31).

Quid majus regno cœlorum, et quid minus est grano sinapis? quomodo immensum cœlorum regnum, facile metiendo minutissimoque grano assimilavit? Si vero perpendamus quid sit granum sinapis, invenimus quam pulchre et secundum naturam unum alteri comparetur. Quid est regnum cœlorum, nisi plane Christus? dicit enim de seipso: *Ecce regnum Dei intra*

vos est (Luc. XVII, 21). Quid autem majus est Christo secundum deitatem, ut prophetam audire est dicentem: *Hic est Deus noster, et non existimabitur alius adversus eum. Hic advenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est* (Baruch. III, 36-38). Isaias etiam de illo

μένων κραυγῆς ἐκνευρίζομένους, ὡς καὶ τὸν μὲν κυβερνήτην ὑπότρομον γεγονότα ἀπὸ τῆς θειλίας μηχανῆς δύνασθαι χρῆσθαι τῇ κυβερνητικῇ χειρὶ πρὸς τὴν τῆς νηὸς εὐθυπλοῖαν, πάντας δὲ ὁμοῦ τῆς ἐν ἀνθρώποις ζωῆς μετὰ φωνῆς ἀπεκδέχεσθαι. Τοιοῦτόν τι συμβέβηκε τοῖς μαθηταῖς τοῦ Κυρίου· μετάβαλε γὰρ μοι τῷ λόγῳ ἐπὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἀνέβη δ' Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ διήρχετο τὴν θάλασσαν εὐμαρῶς. Καὶ ἕως μὲν αὐτοῖς ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἐργηγορεῖ, πᾶς ἐναντίος ἀνεμος ἐφιμουτο, ἠπλοῦτο δὲ αὐτοῖς καὶ ἡ θάλασσα ὡς ἡπειρος, οὐδὲν κύμα τῇ χριστοφορῇ νῆι προσεφίστατο· ὅτε δὲ οἰκονομικῶς ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ πλοίῳ ἐκάθευδε κατὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τῆς θεότητος δέξαν (δύπνον γὰρ τὸ δρυμ τῆς θεότητος)· τότε οἱ ἀνεμοὶ θεωρήσαντες τὸν ἑαυτῶν παιδευτὴν καὶ ταξιαρχὸν ὑπνωσάντα, καθάπερ Ἰπποὶ ἠνιόχου καθυδόντος κατολιγώρησαντες, λάθρῳ φουσηματι ἄγριον χειμῶνα συρίζοντες κατὰ τῆς ἀποστολικῆς ὀλκάδος ἐφέροντο. Γενομένης δὲ ζάλης ἀνείκαστον θάνατον ἀπνευσσης, καὶ τῆς θαλάσσης κοχλαδὸν ἀναζεύσης, καὶ τὸν θυμὸν τῶν κυματῶν τῇ ὀροθέτιδι ψάμμῳ ἐπιφριζούσης*, θεωρήσαντες οἱ μαθηταὶ τὸν πολυθρόλλητον χειμῶνα, τὸν πολυύμνητον προμαχέων Χριστὸν παρεκάλουν· τί λέγοντες; Ἐπιστάτα, σώσον ἡμᾶς, ἀπαλλύμεθα. Ἐκάθευδεν ὁ Κύριος οἰκονομικῶς ἐν τῷ πλοίῳ, οὐκ ἀγνοῶν τὸ μέλλον γίνεσθαι, οὐκ ἀδυνατῶν γαλήνην βραβεῦσαι· εἰδὼς δὲ μέλλουσαν ταράσσεσθαι τὴν θάλασσαν, κατὰ δύο αἰτίας ἐκάθευδεν· ἵνα καὶ τὸ σαθρὸν τῆς ὀλιγοπιστίας τῶν μαθητῶν ἐν τῷ χειμῶνι διελέγξῃ, καὶ τὸ δυνατόν τῆς θεότητος αὐτοῖς ἐνδείξῃται. Ἦν οὖν ἰδεῖν, ἀγαπητοί, διαγρηγορήσαντος τοῦ Δεσπότητος σωματικῶς, πάντα ὀξύτερον ἑαυτοῦ γινόμενον, καὶ τὸν ἀνεμον πρὸς τὸ ἴδιον σπῆλαιον ὑποφύγοντα, τὴν τὴν θάλασσαν μηκέτι ἀπειλούσαν τῇ ἀποστολικῇ ὀλκάδι, ἀλλὰ τὰ κύματα πρὸς τὴν προσκύνησιν ἐπιστρέφοντα. Τοιαύτη ἔστιν καὶ ἡ τοῦ βίου φορὰ, μηδέποτε γέμειν ἐν ταυτώτῃ τὰ πράγματα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν γαληνῶν εἰρήνην καὶ εὐθηνία τροφῶν ἀνευδεῖ, ποτὲ δὲ ταράσσεσθαι ὡςπερ τὴν θάλασσαν, τοῦτο μὲν βραδύρων καταδρομαῖς, τοῦτο δὲ τυράννων ἐπιβουλαῖς καὶ πραγμάτων πλοκαῖς, καὶ πολλοῖς ἄλλοις κλύουσι καὶ ἀκαταστασίαις. Καὶ γὰρ ἡ εἰρημένη ἱστορία περὶ τῆς ἀποστολικῆς ὀλκάδος τοῦτον ἔχει τὸν νοῦν· οὐκ ἦν γὰρ ὑπὸ τοῦ Κυρίου γινόμενον, ὃ οὐκ ἦν μυστηρίου ἐχόμενον. Θαλάσση παρεΐκασται ὁ βίος οὗτος, πλοῖον ἡ ἀνθρωπίνῃ ὑπόστασις, φέρουσα καθάπερ ἐπιβάτας καὶ κυβερνήτην τοὺς λογισμοὺς καὶ τὸν νοῦν. Ἐν οὖν τούτῳ τὸ πλοῖον, τουτέστιν ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις, ἐν τούτῳ τῷ βίῳ χειμαζομένη ὑπὸ τῆς τοῦ διαβόλου κακίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἐναντιῶν δαιμόνων τῶν τὰ κύματα τῶν ἐπιθυμιῶν ἐξεγειρόντων, καὶ τὸν ἀλυμρὸν ἀφρὸν τῶν ἡδονῶν πρὸς τὸν ἔνδοθεν [215] νοῦν ἐπὶρριπτόντων καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις τὴν κυβερνήτην νοῦν σειόντων, καὶ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν βυθίζόντων····· ὅτι δὲ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ταῖς πολυφλόγους ἡδοναῖς σειόμενος πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἐδυθίζετο, μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ Δαυὶδ ὁ προφήτης. Ὅτε γὰρ περὶ τὴν σωφροσύνην ἐναυάγησεν, ἀνεβόα λέγων· Ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ καταίγλις καταπότισέ με. Οὐ γὰρ τοῦτο κατὰ ἱστορίαν εὐρούμενον^b ποῦ γεγραμμένον τῷ Δαυίδ· ποῦ γὰρ Δαυὶδ ἐπλευσεν; ἢ εἰς ποῖον πῆλαγος ἀπελθὼν ἐδυθίσθη; ἀλλ' οὐ-

δαμοῦ. Τί οὖν ἔστιν ὃ λέγει, ἢ πάντως, ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ὡςπερ ἐν θαλάσῃ ὑπάρχων, καὶ σεισθεῖς ταῖς ἡδοναῖς καθάπερ κύμασι, καὶ τοὺς ἀρμούς τῶν λογισμῶν λυθεῖς, λάθρῳ τὸ κύμα τῆς ἐπιθυμίας ἐνδοθεν δεξάμενος, τοῦ ἀνδρός· πρὸς τὴν τοῦ Ὑψίρου γυναῖκα ἐκλυθεῖς, ναυάγιον σωφροσύνης ὑπέμεινεν. Διὸ ἔλεγεν· Ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ καταίγλις καταπότισέ με. Εἶτα πάλιν μετανοήσας καὶ οἰονεῖ ἀνανήψας ἐκ τοῦ βάθους τῆς ἀμαρτίας, πάλιν κρατῶν τοῦ πηδαλίου τῆς σωφροσύνης, καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐν σωφροσύνῃ ρυθμιζόμενος, ἤρχετο τῷ θεῷ λέγων· Μὴ με πάλιν καταποτισάτω καταίγλις θάνατος, μηδὲ καταπίτω με βυθός. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Ἀπόστολος μυστικῶς αἰνιτιζόμενος λέγει τὴν ἀνθρωπότητα, *Τρίτον ἐναυάγησα*. Τί γὰρ φησιν; *Τρίς ἐναυάγησα; νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα*. Τρίτον γὰρ ἐναυάγησεν ἡ ἀνθρωπότης, ἀπαξ ἐν τῷ παραδείσῳ διὰ τῆς παραβίσεως, δεύτερον πάλιν ἐν τῷ κατακλυσμῷ Νῶε, τρίτον μετὰ τὸ δεξασθαι τὸν νόμον πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐξέπεσεν ὁ λαὸς, ἕως οὐ ἔλθων ὁ τῶν ψυχῶν ἡμῶν κυβερνήτης Χριστὸς, στήσας τὸ ἱστίον τοῦ σταυροῦ ἐν μέσῃ τῇ γῆ, ἀχειμάστον ἡμῖν τὸν εἰς οὐρανὸν πολὺν οἰκονόμησεν^d. *Νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα*. Νυκτὰ λέγει τὴν πρὸ τῆς τοῦ Σωτήρος παρουσίας ἐν τῇ σκοτεινῇ πλάτῃ διατριβῇ· ἡμέραν δὲ λέγει τὴν μετὰ Χριστοῦ παρουσίαν ἐν τῷ φωτεινῷ βαπτίσματι διαγωγῆν. Πάσης οὖν τῆς ἀνθρωπότητος, καθὼς ἔφαμεν ὑπὸ τῆς τοῦ διαβόλου κακίας χειμαζομένης, θεωρήσας ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐλθὼν εἰς τόνδε τὸν βίον, εἰσέρχεται εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ πλοίου τῆς Παρθένου Μαρίας· οὐ τὴν εἰκόνα ἐν Ἰωνᾷ τῷ προφήτῃ γεγονουσαν εὐραμεν. Πέμπεται γὰρ Ἰωνᾶς εἰς Νινευί, ἔρχεται ὁ Χριστὸς εἰς τόνδε τὸν βίον· ἀπέρχεται ὁ Ἰωνᾶς εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ πλοίου καθεύδει, καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐν ἐννέα μηνῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Παρθένου Μαρίας σχεδὸν ἐκάθευδε σιωπῶν τοῖς ἀνθρώποις. Τότε μᾶλλον ἐξηγεῖται ὁ διαβολικὸς τῆς κακίας χειμῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰωνᾶ· ἀλλ' ὅτε ἐρρίφθη Ἰωνᾶς εἰς τὸ πῆλαγος, τουτέστιν, ὅτε Ἰησοῦς προήλθεν ἐκ τῆς κοιλίας τῆς Παρθένου εἰς τόνδε τὸν βίον, καὶ πᾶς ἐναντίος ἀνεμος ἐφιμουτο, καὶ μέχρις οὐ φθάσεν τὸ κῆτος εἰς τὸν ἄδην, πολλὰ σημεῖα καὶ τέρατα ἐπετέλει διανοηζόμενος εἰς τόνδε τὸν βίον. Ἦλθεν Ἰωνᾶς· εἰς τὸ κῆτος, καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ἄδην ἦλθεν· τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας τὰς αὐτὰς τῷ Ἰωνᾷ ἐν τῷ ἄδῃ πεποίηκεν. Ἐκρίπτεται Ἰωνᾶς ἐκ τοῦ κῆτους εἰς τὴν Νινευί, καὶ Χριστὸς ἀνίσταται ἐκ νεκρῶν καὶ [216] ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον τούτον····· χρηρῶσαι μετόνοιαν· μετανοοῦσι Νινευῖται, καὶ οἱ τοῦ κόσμου τούτου πολιταὶ· νηστεύουσι τριάδα ἡμερῶν, καὶ σώζεται τὰ πολυαριθμητὰ πλῆθη, ὡς καὶ ἐν τῇ Νινευί δεκαδύο μυριάδες ἀνθρώπων καὶ κτήνη πολλά. Τοῦ γὰρ Κυρίου κηρύσσοντος τῷ κόσμῳ τούτῳ τὴν μετόνοιαν καὶ τὴν πίστιν, σώζονται αἱ δέκα δύο φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ. Ὅταν γὰρ *Τὸ πλῆρωμα τῶν ἁθῶν εἰσέλθῃ*, τότε, πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται. Ὅτι δὲ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἦν Ἰωνᾶς· αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· *Ὅρ τὸν τρόπον Ἰωνᾶς ἐποίησεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κῆτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας*. Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

^c Verba τοῦ ἀνδρός vel corrupta, vel aliunde illata fuisse videntur.

^d Augmentum in verbis a diphthongis oi vel ai incipientibus omittere amant recentiores.

* Legendum, ni fallor, ἐπαφριζούσης.

^b Forma neogræca.

Z'. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ, ε Ὅμοια ἔστιν

Τί μείζον βασιλείας οὐρανῶν, καὶ τί μικρότερον κόκκου σινάπεως; πῶς τὴν ἀμέτρητον βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τῷ εὐμετρήτῳ καὶ βραχυτάτῳ κόκκῳ σινάπεως παρεΐκασεν; Ἄλλ' ἐὰν ἐνοήσωμεν τίς ἐστὶν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, καὶ τίς ἐστὶν ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως, εὐρήσομεν πῶς καλῶς καὶ εὐφωῶς ἕκαστον ἐλάττω παρεΐκασται. Τίς ἐστὶν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία, ἢ πάντως Χριστός; λέγει γὰρ περὶ ἑαυτοῦ· *Ἰδοὺ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐγγίς ὑμῶν ἐστίν*. Τί δὲ μεί-

ζ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως.

ζον Χριστοῦ κατὰ τὴν θεότητα; ὡς ἔστι τοῦ προφήτου ἀκούσαι λέγοντος· *Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν*. Ἐξεῦρος πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμη, καὶ ἔδωκεν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναγεστράφη. Λέγει περὶ αὐτοῦ καὶ Ἡσαΐας, ὁμογνώμονι ψωνῇ χρησάμενος. Τί γὰρ φησιν; *Ἐκοπίασεν Αἴγυπτος καὶ αἱ ἐμπορίαι τῶν Αἰθίοπων, καὶ οἱ Σάβειρ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ τῷ δι-*

dicit, concordi voce utens. Quid enim ait? *Laboravit Ægyptus et negotiationes Æthiopiae, et Sabaim viri sublimes ad te transibunt, et tibi erunt servi, et post te ambulabunt vinceti manicia et te adorabunt: quia in te Dominus Deus, et non est Deus præter te. Tu enim es Deus, et nesciebamus, Deus Israel Salvator (Isai. XLV, 14, 15).* Beatus etiam Petrus vocem emittit eandem vim habentem; ait enim: *Fratres, nec aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oportent nos salvos fieri (Act. IV, 12).* Quid autem minus est Christo secundum incarnationis dispensationem, qui factus est angelis et hominibus inferior? Audi Davidem dicentem quomodo factus sit angelis minor: *Quid est homo quod memor es ejus? aut filius hominis quoniam visitem eum? minuisi eum paulo minus ab angelis (Psal. VIII, 5, 6).* Quod autem David hæc de Christo loquatur, Paulus tibi interpretis est dicens: *Eum autem, qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis (Heb. II, 9).* Similiter etiam hominibus minor factus est. Quid dicit Isaias? *Vidimus eum, neque erat aspectus, neque decor, et aspectus ejus sine honore, et deficiens supra omnes filios hominum (Isai. LIII, 2, 3).* Propter hoc vermem se quoque appellavit. Quid enim dicit? *Ego autem sum vermis et non homo (Psal. XXI, 7).* Et in Isaias, Pater illi dicit: *Noli timere, vernis Jacob (Isai. XLI, 14).* De celebri ejus morte mentionem faciens dicit: *Et operimentum tuum erit vernis (Isai. XIV, 11).* Oportuit enim eum, ut piscatorem prudentem, fulgenti hamo divinitatis circumponere vermem carnis, et dimittere in profundum hujus vite, atque ita draconem inescare, ut vere impleretur quod in Job scribitur: *An extrahere poteris draconem hamo? (Job XL, 20.)* Simile est igitur regnum cælorum grano sinapis. Dicit itaque ex audientibus aliquis: Quomodo idem factus est regnum cælorum et granum? magnus et parvus quomodo idem sunt? Quoniam propter magnitudinem misericordiae erga lignentum suum omnibus omnia factus est, ut lucraret omnes. Deus erat, sicut et est et erit per naturam propriam, et homo factus est propter nostram salutem. *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (Rom. XI, 33)!* O granum, per quod factus est mundus, per quod tenebræ dissipatae, et Ecclesia renovata est! Hoc granum in cruce suspensum tantam vim habuit, ut quantum ipsum esset vincium, verbo tantum latronem a ligno raperet, et in delicias paradisi circumferret: hoc granum in latere lancea perfossur, immortalitatis potum sitientibus distillavit: hoc granum sinapis a ligno delatum et in horto positum terram omnem ramis obumbravit: hoc granum in horto positum, radices suas in infernum demittens, et animas quæ ibi erant secum abripiens, intra triduum in cælum illas retulit: hoc granum sinapis in ligno contritum ad vesarium nobis serpentem humore acri afficiens obscuravit, et infernum a somno excitans, in eundem quem reliquerat locum redire coegit. *Simile igitur regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in horto suo. Semina hoc granum sinapis in horto animæ tuæ, ut tu quoque dicas: Surge, Aquilo, et veni, Auster, perfla hortum meum, et fluant aromata mea (Cant. IV, 16).* Si hoc sinapis granum habeas in horto animæ tuæ, dicit tibi quoque propheta: *Et eris quasi hortus irriguus, et sicut fons, cujus non deficient aquæ (Isai. LVIII, 11).* Si habeas hoc granum in horto animæ tuæ, et ejus unguenti particeps sis, tibi etiam dicitur: *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris (Cant. IV, 11, 12, 13);* hoc est, carnium tuarum odor ut odor thuris: *hortus conclusus, fons signatus, emissiones tuæ.* Hoc granum sinapis in ligno contritum et fermentum factum ab artium omnium perita et immortalis sapientia, mixtum cum tribus farinae satis, hoc est, anima, corpore et spiritu, totum genus humanum in unam fidem fermentavit. Hujus mysterii imaginem Abraham et ejus conjux

Sarahabantes in tentorio sub quercu Mambre propriis manibus pinxerunt. Cogimur enim, o dilecti, in sermone digressionem facere. Quis sit Abraham, quæ Sara, quæ quercus, quid tentorium, vel qui panes subcinericii: quare ibi tres mensuræ similaginis, et hic farinae, necesse est accurate disquirere. Quid tandem est Abraham? explicatur pater electus multitudinis. Quis vero fuerit pater electus, nisi Deus? de quo dictum est: *In omnem terram exivit sonus ejus, et in fines orbis terræ verba ejus (Rom. X, 18).* Quid autem Sara? explicatur imperatrix et ductrix. Quænam vero fuerit nostrum imperatrix et ductrix, nisi prorsus sapientia Patris? Quid tentorium sub quercu Mambre? certe Ecclesia a cruce tecta. Crux assimilatur quercui, eo quod lignum validum sit et firmum. Quid tres mensuræ similaginis? omnino saue, ut ante dixi, natura humana, ex anima et spiritu et corpore constans. Ita enim nos docuit Apostolus, dicens: *Deus vero custodiat corpus nostrum, et animam, et spiritum (I Thess. V, 23).* Accipit igitur sapientia Dei Sara, ductrix sive imperatrix; accipit, inquam, corpus, animam et spiritum, et abscondit in igne; hoc est, inextinctæ divinitati faces præferens: et facit tres panes secretos, hoc est in secreto carnis nostræ, in Patrem et Filium et Spiritum sanctum confessionem. Opportune vobis, o dilecti, lectum est Evangelium. Fermentum in panes transmutatur, granum in olera: panes vero et olera jejuniarum sunt viatica: ad quæ nos dirigat Dominus Jesus sine culpa, cum jejunii cursum conficimus. *Simile est regnum cælorum grano sinapis.* Vim hujus similitudinis nullo alio modo poterimus concipere, nisi prius substantiam, colorem, et magnitudinem sinapis perpendamus. Est enim sinapi mole quidem parvum; postquam vero satum et natum est, olera omnia incremento superat, atque altitudine ramorumque copia et multitudine foliorum cætera vincit: umbram enim efficit, adeo ut aves advolantes possint insidere et illa quiete frui. Gustu quoque bonum est valde, et qualitate calidum, atque ad interiora sananda aptum. Hominis tantum, nulliusque alterius animalis cibus est. In superficie rufum est, intus vero album apparet. Hæc est oleris natura, et seminis encomium. Si vero rem accurate disquirere velimus, conperiemus parabolam ipsi Servatori competere. Est enim ille parvus conspectu, brevis in hoc mundo, et in cælo magnus. Hic est Filius hominis et Deus, cum sit Filius Dei: hic numeros omnes superat, æternus est, invisibilis, cælestis, qui ab hominibus tantum fidelibus manducatur: hic contritus fuit, et post passionem factus est albus sicut lac: hic major est aliis omnibus oleribus: hic est indivisibile Patris Verbum: hic est in quo volatilia cæli inhabitant; prophetae mirum, apostoli et omnes qui vocati sunt: hic est qui animæ nostræ morbos calore sibi proprio repurgat, sub quo rore aspergimur, sub quo ab hujus mundi fervore contegimur: hic est qui per mortem in terra satus est, et ibi fructum tulit, post triduum sanctos ex mortuorum sepulcris suscitavit: hic est qui per resurrectionem omnibus prophetis major apparuit: hic est qui per effluviu Patris omnia servat: hic est qui a terra ad cælos efflavit, qui in proprio agro seminatus est, in mundo scilicet, et eos qui in se credebant Patri obtulit. O semen vitæ a Deo Patre in terra seminatum! o immortalitatis germen a te nutritos cum Deo reconcilians! o arbor excelsa, quæ a solo Patre colitur! Hæc arbor ex corde Patris orta est, hæc arbor ex thesauris Omnipotentis effloruit: hæc arbor in cælo radices habet, in mundo autem apparens, ab hominibus decerpitur. O planta quæ in terra visa est, et in cælis effloruit! o semen parvum quidem apparens, apud Patrem autem majus omnibus! Hoc germen etiam in inferno mortuis exortum est: hujus fructus fuit hominum resurrectio: hoc morti iniecit telum mortiferum: hoc adorant tartari parietes, genu vix flectendum inclinantes: hujus rami totum mundum

adumbrarunt : hoc a Spiritu sancto movetur : hoc non tangit astus nimius : sub hac planta oblecteris et choreas ducas cum angelis, glorificans Patrem et Fi-

lium et Spiritum sanctum, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

VIII. EJUSDEM IN ILLUD, SI QUA IN CHRISTO, NOVA CREATURA : VETERA TRANSIERUNT ; ECCE NOVA FACTA SUNT OMNIA (II Cor. V, 17) (a).

Magna quidem diligentia agricola semina spargit, postquam arvum expurgatum viderit ; et nec spinarum copiam adesse, quæ nascentium impediatur incrementum, neque lapidem, qui aratrum offendat : major autem facilitas est ei qui sermonem prolaturus est, cum paratum auditorem viderit. Video enim arvum purgatum, neque uspiam est spina germinans : spina autem est divitiarum sollicitudo, quæ suffocat verbum. Hæc autem dico, non quia non adsunt divites, sed pauperum philosophiam in audiendo sermone declarans. Non enim concionante solum opus est, sed etiam prudente auditore : utrumque enim requirit Scriptura, sapientem nempe doctorem et prudentem auditorem, ne ex auditorum ignavia labor noster inutilis evadat. Sollicitudo enim divitiarum non permittit ut quæ dicuntur in mentem incidant, sed audientium intellectum abripit. Quia igitur omnes conspicio paratos ; nam secreta animi non nosco : singulorum vero oculos curiose intueor, et palpebras tanquam cornua erectas video, oculosque non nutantes immobilitatem animi indicantes, atque omnem mentem ab hujus vitæ curis immunem, unumquemque hoc solum spectantem, hoc cogitantem, quomodo ea quæ dicuntur accipiat : ampliore cura mentem adhibete : pandite sinum animæ, ut facilius dejiciantur semina. Per longum enim tempus in Pauli mensam linguam volo dimittere : neque finem faciam sic illum vocandi, idiotam, obscurum, ignobilem, tabernaculorum opificem. Hæc sunt meæ prærogativæ, hæc mea encomia, quod tales habeam magistros, non hujus vitæ divitiis, sed spiritalibus recte factis fulgentes. Si mihi Græcus quispiam dixerit, Quem habes doctorem ? respondeo, Tabernaculorum opificem : et quem alium ? Piscator venditorem : quem vero alium ? Publicanum : et quos alios ? Magos et meretricem : quem adhuc alium ? Latronem. Neque de his erubescio, sed glorior. Gloriaris quod magistrum habeas circumforaneum ? Sane quidem. Quare ? Quoniam si vilitas discipuli vim ostendit magistri, vilitas magistri ostendit divinam esse prædicationem. Eisi enim homines illam prædicaverunt, non tamen homines illam invenerunt ; si homines id prædicaverunt, non tamen homines id prodixerunt. Homines instrumenta sunt, Deus artifex : illi sunt cithara, hæc manus præpotens chordam movit. Ideo propheta, etsi rex erat, et purpura amictus et diademate ornatus, orbemque alloquens, relicta illa seculari pompa, ne quis putaret ipsum regia verba proferre, dicebat : *Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi. Lingua mea calamus scribæ* (Ps. XLIV, 2). Cur calamum vocas ? Ut tu discas non esse mea quæ scribuntur, sed tenentis dexteræ. Calamus enim non per seipsum scribit, sed quicquid voluerit manus illum tenens. Et lingua mea calamus scribæ est ; tenet enim illam Spiritus sanctus. Cum ergo tibi dixerit Græcus : Quis est magister tuus ? ne te pudeat, neque erubescas, sed dic : Circumforaneus, tentorium opifex, qui in foro stabat, qui pelles consuebat. Magister vero tuus quis est ? Plato, Pythagoras, non circumforaneus, sed philosophus. Si vero dixerim ego : Magister tuus, quis est ? Philosophus ; magister tuus patria nobilis ; magister tuus dives ; magister tuus linguam habens acutam, ipsis fluviis fluentior est, honore fruens, progenitorum splendore gaudens, ubique honoratus : meus vero contra se habet :

nobis manifesta est victoria. Quomodo ? Quia circumforaneus vicit philosophum ; pauper, divitem ; lingua carens, fluviis fluentiorem ; flagellis cæsus, eum qui nihil tale passus est. Inæqualis est acies, ut splendidus sit tropæum. Solæcizat mens, ut atticizat tuus ; sed solæcizans atticizantem vicit : solæcizat lingua, sed mente philosophatur : non opus est mihi verbis, sed sententiis. Meus tuum vicit : quomodo ? Idiota sapientem, rusticus oratorem. Et unde, inquit, eum vicisse liquet ? Impudens, nonne vides res ipsas clamare ? Ubi est Plato ? nullibi : ubi Paulus ? in omnium ore. Ubi Plato ? de illo siletur, oblivioni traditur : ubi vero Paulus ? regiam cepit Romam, quam non modo vivens possedit, sed et mortuus vicit. Mortuus est corpore, ut vivat spiritu : discrepta est charta, et manent litteræ ; non erat enim atramento scripta, sed spiritu firmata. Facilius est solem prætergredi, quam Pauli verba. Quid enim dicit qui illi verba largitus est ? *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. XXIV, 35). Si verba tantum sunt, refuta ; si res sunt, adora. *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt*. Facilius est solem exstingui, et cælum e conspectu tolli quam verba Domini mei dissolvi. Atque rerum experientia his perhibet testimonium, temporis etiam longitudo et hostium incursions ; id enim admiratione dignum est, non modo quod non dissoluta sint, sed etiam quod bello impetita superarint. Sedulo attende dictis meis. Vociferatus est Paulus, vociferatus est Joannes piscator et evangelista, qui rete projecit et Evangelium cepit, qui demisit calamum piscatorium et cepit verbum Magistri. Quid vociferatus est, et quid dixit piscator ? Videamus an expicere verba piscatoris et non piscatoris : piscatoris quidem, quoniam hoc vociferatus est ; non piscatoris vero, quoniam verba erant Spiritus. Quid enim ait ? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. I, 1). Quid dicit Judæus ? Magnum sapit de Moysæ, quia mare discidit et pelagum divisit ac restituit, atque aërem mutavit, petram dissecuit et manna delutit, urbes cum incolis excidit, atque in bellis sine armis victor fuit. Ideone altum sapis ? Audi quid Moysæ dixit, quid piscator, ut videas quæ sit inopia veteris legis, et quæ abundantia gratiæ. Quid autem dixit Moysæ ? *In principio fecit Deus cælum et terram* (Gen. I, 1). Quid vero piscator ? Nusquam ponit illud, *Fecit* ; sed quid ? *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum*. Ille a rebus creatis incipit, hic a Creatore. Vides ut altius ascendit quam Moysæ ? Audivit Moysen dicentem quod cælum fecerit Deus ; missum fecit cælum, et altius ascendit. Occurrerunt ei angeli et prætermisit ; archangeli, et præterivit ; Cherubim, et ibi non stetit. Quo curris ? Aliud quæro : si Cherubim lucent, tamen opera sunt ; si Seraphim canunt, sunt tamen conservi ut ego. Quid quæris ? Si principatus et dominationes, hæc quoque serva et creaturæ sunt ; si potestates, tuæ quoque res creatæ sunt. Quo abis ? Ipsum quæro Creatorem, ipsum quæro Patri consubstantialem : nec desistam donec illum invenero, ut homo potest invenire. Moyses locutus est de crelo, et desiit : non enim spiritum accepit, quem ego habeo (Rom. VIII, 15) : non enim accepit spiritum servitutis in timore, sed accepit spiritum adoptionis filiorum ad obedientiam fidei. Majora mihi sunt credita. Ideo Dominus meus ex supernis deorsum descendit, ut ego infra positus sursum ascenderam. Quid quæris ? Ipsum Creatorem ; cum invenero, tunc stabo. Invenit, et quid dicit ? *In principio erat Verbum* :

(a) Hæc oratio ad ineptum Græculum referenda est, laelias genuini Chrysostomi sermonis, sicut graculus plures pavonis, ridicule induentem.

nusquam, fecit; nusquam, factum est: non enim de rebus creatis est hæc doctrina. Ecce Verbum: *In principio erat Verbum*. Quot tyranni ex quo piscator hoc verbum extulit, extirpare voluerunt, et non potuerunt: sed, quocumque abeas, audis, *In principio erat Verbum*: sive ruri, sive in urbe, prævenit *In principio erat Verbum*: et in Perside, et in India, et in Mauritanorum regione micat hoc Verbum sole splendidius. Sol enim interdiu lucet, noctu occultatur; hoc autem dictum etiam in nocte fulgorem suum emittit, ejusque animo inscribitur. Mortuus est qui scripsit, et dictum effulget: corpus ejus qui dixit est dissolutum, et dictum illud plusquam sol lucet. Quocumque abeas, antevenit hoc dictum, *In principio erat Verbum*. Quis-que etiam et mulier et vir, et servus et liber, et rex et privatus, et imperantes et imperio subditi, illud in corde meditantur, neque ullus delere potest hanc pulcherrimam hæreditatem, sed opes istas retinere perseverat. *Cælum et terra transibunt, verbum autem meum non transibunt*. Diabolus non potuit dictum abolere: quare? Quia non dictum simplex erat, sed dictum Dei. Ne igitur pudore afficiaris, quando audis: hæc piscator dixit, hæc sagenarius consutor. Vidisti quomodo ad ipsum paupertatis infimum locum descendit, et ad fastigium virtutis ascendit? Sed ne, postquam ab aliis incepimus, ad alia traducamus orationem, ex dictorum decursu conceptus alio deflecti permittentes; age, freno ad linguam adhibito, reducamus argumentum ad id quod prius promisimus. Quid igitur dicit ille tentoriorum opifex, circumforaneus? non enim finem faciam has voces frequenter pronuntiandi, propter vulgi hominum insipientiam eorumque sententiam a philosophia alienam. Quia nempe in foro plurimi conviciis impetentes dicunt, Circumforaneæ; quid sibi vult illud, Circumforaneæ? Quid est circumforaneus, dic mihi? non enim crimen est circumforaneum esse, non crimen est in foro stare et operari. Crimen est inus manentem res alienas rapere. Disce quid sit contumelia, quid encomium, et noli irridere: non est crimen esse circumforaneum, sed raptorem esse, avaram esse. Quid mihi prodes cum sedes in thalamo, et lupus es? quid mihi damni affert pauper in foro stans, bovinque et aratorem imitans? Circumforaneus es? operarius es? non sunt hæc crimina: encomia sunt, quoniam a justis laboribus alimentum colligis, non domos alienas curiose frequentans. Non est igitur crimen circumforaneum esse, neque operarium esse. Quid autem est crimen? otiose vivere: atque utinam otiose tantum et non male operari! Circumforaneus erat Paulus, et in officina stabat: neque talis erat ante Evangelium, post Evangelium vero mutatus est. Sed et prædicabat, et pelles consuebat: prædicabat et manebat apud Priscillam et Aquilam, *Quia ejusdem erat artis: erant autem scenofactoriæ artis* (Act. XVIII, 3). O philosophia Pauli! o sublimis sensus, et sententia animi indomita! o mens cæli fornicem attingens! o anima visibilia omnia despiciens! o mens...! telam aranæ esse existimabat vitæ fastum: non adiit reges, non divites, non locupletes, sed tentoriorum opifices adiit, quia ejusdem erat artis; nec erubuit institutum vitæ suæ detegere, sed hoc omnibus palam fecit. In foro stetit, Evangelium prædicans, mortuos suscitans, leprosos mundans, nec de loco pudebat illum, sed de consuetudine gloriabatur. In foro stabat, et alius quidem pelles dabat, alii vero dicebant, Mortuum suscita; ac steterunt duæ mulieres: una quidem dicens, Pellem mihi in stragulum confice; altera vero rogans, Suscita filium meum; et utrique respondit, atque aliud alteri impedimento non fuit, sed et manus laborabant, et gratia operabatur: et utrique respondebat tentoriorum opifex, alteri quidem artis suæ, alteri gratiæ fructum largiens. Quid tu vis? pellem ego conficio in stragulum: pelles enim consuio. Quid tu vis? mortuum tuum ego suscitari curabo: Deum enim rogabo. Neque dedecori ars erat. Non ibat in domum divitem et locupletem: legem enim Domini implebat dicentem: *In quacumque autem civitatem aut domum*

intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit, et ibi manete (Matth. X, 11). Eratne enim Paulo dignum quod esset tentoriorum opifex? plane quidem. Cur non? siquidem tentoriorum opifex erat secundum paupertatis amorem? Dicam tibi ejus encomium diadematis præstantius, veste purpurea splendidius? *Salutate Priscillam et Aquilam* (Rom. XVI, 3, 4). Et feminam viro præponit, ut tu discas majorem fuisse in femina virtutem. *Salutate Priscillam et Aquilam*, ad Romanos scribens, *qui pro anima mea suas cervices supposuerunt*. Vidisti encomium, vidisti testes vivos. *Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt*. Martyrium absolutum, non effusione sanguinis, sed electione animi. Ne mihi dicas, Non occisi fuerunt: etiamsi enim reipsa occisi non fuerint, proposito tamen occisi sunt: Deus autem non requirit exitum, sed intentionem. Siquidem et Abraham filium mactavit, quamvis non mactavit, gladius enim fuit mundus, et dicit, *Non pepercisti filio tuo propter me* (Gen. XXII, 12 et 16). Non pepercisti animo, ego vero reipsa peperi. *Qui pro anima mea suas cervices supposuerunt*. Sanguine Apostolorum exceperunt. An intellexistis quod dixi? Non enim porcos vel agnos mactarunt, sed sanguinem proprium effuderunt. O hospitalitatis fastigium! Alii si decem obolos dederint, molestari ægre ferunt: illi sanguinem suum fuderunt, et præsentem vitam contemnebant. Vir hospitalisita conspicuus evadit, non sicut ille qui nunc, torvo vultu et superciliis elatis, gloriantur, si decem obolos per servos suos pauperi dederint. Illi vero non item; nam et ipsi facti sunt servi. Sic et Abraham et Sara: nam illa commiscuit farinam, non secundum earum quæ nunc sunt mulierum mollitiem, quæ auro sericisque vestibus naturam efficit ignaviolem. Illa vero molitricis obit munera: dicitque illi maritus: *Accelera, tria sata similæ commisce* (Gen. XVIII, 6). Neque respondit, Hæccine sunt tolerabilia? mene cognatam accepisti pro pistoria? nonne dotem attuli? nonne sum libera? quæ famularum sunt imperas mihi. Hæccine spe fulta veni in domum tuam? Nihil horum dixit, sed festinavit et commiscuit: uxor enim erat Abrahæ, non vitæ lege solum, sed etiam bonorum operum virtute. Communis, inquit, sit hospitalitas, communem quoque fructum referamus. Thesaurus est, ait: una simus participes: ego vitulum, tu farinas offeres. Vitulum mactavit, et accepit Isaac: farinas miscuit illa, *Et factum est semen ejus sicut stella cæli, et sicut arena maris*. Hæc dico humanum fastum deprimens, et divitum omnium attentionem contemns, pauperesque consolans, ut nemo vel in paupertate se dejiciat, vel in divitiis se extollat: hæc autem ambo sunt virtutis impedimenta. Ratio autem gubernatoris nautici vicem obtinet, quæ neque a tempestate subvertitur, neque a serenitate mollior efficitur; sed in tempore dispari parem servans philosophiam nec ulla diversitate movetur, ac vel hoc vel illud efficitur: sicut Job neque in paupertate blasphemus fuit, neque in divitiis elatus, sed cum dives esset, januas aperuit; cum vero pauper esset, latera patefecit: tunc quidem pauperibus amicus, postea vero philosophus, ac rerum mundanarum diversitatem calcans. Postquam vero tanta de tentoriorum opifice diximus, age etiam nonnulla eorum quæ protulimus denuo tractemus, pauca quidem verba in medium proferentes, immensum vero conceptum pelagus nobis ipsis aperientes. Talis enim est thesaurus Scripturarum, quæ non verborum copia, sed conceptum vi abundantiam nobis exhibent. Quid igitur ait tentoriorum opifex, os sanctitatis repletum, lingua morti formidanda? quid scribit dextera illa a vinculis ornata, et manicis circumdata, mortuosque suscitans? quid scribit? quid ait lingua illa? quid scribit dextera illa? *Itaque nos, et si novimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus*. Si qua ergo in Christo, nova creatura (II Cor. V, 16, 17). Attende, ad imum descendimus. Si qua ergo in Christo, nova creatura: vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova: omnia autem ex Deo. Thesaurus est absconditus quidem; sed effu-

diamus, ejus profunditates etiam usque ad imum : non est enim gurgis caliginem habens, sed gurgis lucem emittens. Etiam si obscurus sit sermo, conabor amicum eum facilem reddere et idiotæ et pauperi et famulo et orquo et nauitæ et mulieri et libero et servo. Res enim divinæ publicè proponuntur omnibus, obscuritate adumbratæ, sed explicatione data facile intelliguntur. Si qua est autem ingenii tarditas, perspicuitate doctrinæ illustriorem hanc mensam efficiam : mihi solum ad audiendum paratam mentem afferte, et nullo modo relaxemini; experimento enim didici mentis vestræ in audiendo obsequentiam. Ideo sæpe etiam difficiles aggressus sum sententias, etsi non expectabam eas capti faciles fore; vidi autem res difficiles ex audiendi studio faciles redditas. Vigil esto animus, et nihil erit difficile; intota cogitatio, et omnia perspicua. Si qua ergo in Christo, nova creatura : vetera transierunt. Hæc legentes Græci rident nosque suillant. Talia, inquit, dicit Paulus : Si qua in Christo, nova creatura. Jactas, o Paule (illorum verba refero), nos ipse iustas, mentem nostram crexisti, novis cogitationibus aures nostras imple. Si qua in Christo, nova creatura. Disce primum non temere excæcari; in barathrum te injicis. Num enim nosti quid audivisti? *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus : stultitia enim est ei* (1 Cor. II, 14). Numnam nosti thesaurum? thesaurus habet superne spinas et lapides; cum vero perfoditur, margarite reperiuntur. Ne mihi verba tantum des, sed sensum; ne mihi verba : diligenter disce quid sit, *Nova creatura*; disce quid, *In Christo*; disce, et in lucem descende. Nam etiam puerulus sæpe videt regem transeuntem, et ridet; rexque conspicit, nec cura est illi. Non enim regis est vituperium, sed defectus ætatis. Adesto, in penetralia te deducam : ne simpliciter a vestibulo prospicias : adesto, revelebo tibi totum mysterium arcanum. Et quid, inquit, habes mihi licendum? nonne dixit quod *nova creatura* est apud Christianos? Sane quidem. Ostende igitur mihi, inquit, novam creaturam : ostende mihi quod cælum factum sit novum; quod antiquam Christus adveniret aliud esset, postea vero aliud factum sit; quod mare aliud, semina alia, natura alia; quod alius fructus, alia lumina, veni alii : hæc enim omnia vetera; et tu dicis quod *nova creatura*. Te cohibe : quo magis contradicis, tanto magis crescit veritatis eminentia. Num insanio? inquit : num contradico? en quiesco. Quiesce; interrogabo te. Interroga. Dicit, antequam adveniret Christus, aliud fuisse cælum; postquam autem advenit, aliud factum fuisse. Atqui antequam ille secundum carnem adveniret, idem erat cælum; et postquam ille advenit, idem permansit cælum, et terra, et mare, et aer, et venti (a). Cur igitur, inquit, Paulus jactat dicens : *Si qua in Christo, nova creatura : vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova*? Ego, inquit, nihil novum video. Non enim oculos habes, ut videas : accede, faciam tibi oculos, et videbis. Oculosne etiam facis? Omnino. An creator es? Omnino. An deliras? Nequaquam. Fac igitur oculos corporeos. Imo vero, quod majus est, mentis oculos faciam. Oculosne mihi facis? Maxime. Annon habeo? Non. Tum oculos tu habes, et ego non habeo : quomodo? dic mihi. Cum in templum intras, et ibi vides nudum sculpitile, mutuum lapidem, et dicis, Hic deus est, oculosne habes? cum lapidem deum vocas, quomodo oculos habes? equa utilitas oculorum externorum, internis excæcatis? Vides necessarium esse ut oculos tibi faciam, ut videas lapidem sicut lapidem, ne miscetas non miscenda, ne disjuncta jungas. Oculosne habes, cum lignum videas et adores, ego vero id apprehensum comburam? habesne oculos, cum id quod uritur appellas deum, cum vitia deus facis? Ebrius est homo et circumfertur, et ex

ebrietate, homo cum sit, brutum efficitur : tu dicis, *Ebrietas deus est*, et illam Bacchum appellas : *Scortatio dea est*; et illam appellas Venerem : *Furtiva deus est* (a), et illum appellas Mercurium. Cum igitur vitia et ligna deos facis, quomodo habes oculos? visibilia non vides, et invisibilia tibi credere possum? Videsne oculis tibi opus esse? Bacchus putris est lapis, et Venus lignum est. Annon verbis meis fidem adhibes? securi crede, hanc impello et jacio : da mihi ignem, et comburo. Hoc ebrietatis est vitium : lex illa punit, tuque illa deos facis? oculosne habes? Videsne opus esse ut oculos tibi per sermonem efficiam? Siquidem tales erant Judei : oculos habebant, et non videbant; cæcus non habebat, et videbat. Christus dicit cæco, *Tu credis in Filium Dei?* et dicit, *Credo, et adoravit* (Joan. IX, 35) : Judei vero, videntes, crucifixerunt eum. Cæcus adorat, et qui videt crucifigit : propter hoc dicit, *In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident videant, et qui vident cæci fiant*. Nunquid habes oculos? Visne igitur ut oculos tibi per sermonem efficiam? oculos fidei, oculos intellectus, oculos invisibilia conspicientes? Tales enim sunt oculi nostrum qui fide conspiciunt : non visibilia vident, sed invisibilia. Et si sequi velis, sequere : si non velis, ego quod meum est facio, erudio. Varius enim est sermo : contrarios transmutat, familiares corrigit, multas inducit personas, et ex omni parte absolutus est. Itaque *Si qua in Christo, nova creatura; vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova*. O os! o splendor! ego enim video thesaurum prius quam illum revelem : video totum vas opificis. O oculi, quæstia conspiciunt! Ad me te ipsum converte, erige te. Creatio in Scriptura vocatur, non modo ex non existentibus in existentiam productio, sed etiam existentis in melius mutatio. Breviter dictum est : oportet autem hoc clarius proferre. Creare dicitur Deus, non tantum cum id quod non existebat efficit, sed etiam cum id quod existebat distortum vel fœdatur, corrigit et purgat. Exempli gratia : creavit Deus hominem; hoc est id quod non existebat efficere : cumque inprobum hominem bonum reddidit, hæc est rerum in melius mutatio. Ibi est rei non existentis productio; hic, existentis, sed depravatæ, in melius mutatio. Et ut discas creationem dici non modo ex non existentia in existentiam productio, sed etiam cum quidpiam depravatum corrigit et purgat, audi Davidem dicentem : siquidem et ipse creatus et cor ejus creatum fuerat, pollutum vero ab adulterio et homicidio. Invocat igitur Deum et dicit : *Cor mundum crea in me, Deus* (Psal. L, 12). An igitur antea sine corde erat? quomodo igitur Goliathum prostravit? quomodo Deo placuit? Non de substantia cordis loquitur, sed de optima ejus dispositione. Ecce ergo creatio dicitur non substantiæ productio ex non existentia in existentiam, sed existentis, corruptæ vero, in melius conversio. Cum videris effrenem aliquem sobrium effectum, dic, *Creata est illi mens* : cum videris meretricem continentia deditam, dic, *Creata est illi mens* : cum videris rapacem factum misericordem, dic, *Creatum est cor ejus*. Nam qui lupus erat, factus est ovis; qui accipiter erat, columba jam est. Ideo creatio dicitur. Idcirco etiam lavacrum regenerationis creatio dicitur : *Exuentes, enim, inquit, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria carnis suæ, induentes vero novum hominem factum secundum imaginem ejus qui creavit illum* (Ephes. IV, 22). Itaque creatio est illius opus : *Creati enim in Christo Jesu in operibus bonis* (Col. III, 10) : prius vero in operibus corruptis. Tunc accepit Pater lutum, et fecit hominem. Filius accipit aquam, et illam vinum facit. Illic habet elementum, et hic quoque elementum; mutatio elementi, et melius fit opificium. Si qua ergo in Christo, nova creatura. Vides itaque novam esse creaturam. Quid enim est mihi emolumentum, si fiat cælum? At-

(a) Quæ proxime sequuntur, leguntur apud Photium Bibl. p. 322. a. Bekk., e genuina scilicet oratione illa referentem.

(a) Quæ inter uncinos clauduntur in Græco desunt; supplere interpres.

tende diligenter. Non factum est cœlum novum, nec sol novus, nec terra. Quid enim mihi emolumentum, si cœlum factum fuisset novum, ego vero in peccatis permaurus essem? quid me juvat aut lædit cœlum idem manens, cum ego non idem permaneam? Cœlum est domus, ego vero sum morbidus. Si ergo videris medicum ingredientem in domum, et nullam quidem infirmi curam habentem, sed parietes dealbantem, lacunar auro ornantem, annon diceres: O homo, cura ægrotum? Cur domum ornas? Christus quoque in hunc mundum venit, in quo ægram reperit naturam meam. Rursus attende dicto meo. Intrat medicus in magnam domum, invenit hominem ægrotum febricitantem, ulcera habentem: an relinquit ægrotum, an surgit, dealbat parietes, inaurat lacunar, ornat pavementum? Nequaquam: nihil curat domum, totamque industriam ad ægrotum convertit. Si sanus sit paterfamilias, cetera sequuntur. Ita quoque Christus in hunc mundum venit, carnem assumpsit, ubique vero semper adest: ingressum autem ejus œconomiam vocat Scriptura. Ingressus est in hunc magnum mundum, quem ipse adornaverat: ægrotantem invenit naturam humanam: ægrotam non in lecto jacentem, sed in nequitia prostratam, communem harmoniam pessumdatam, aras accensas, nidorem sacrificiorum aera fœdantem, liberos a parentibus mactatos, naturam conculcatam, leges naturæ concussas, commiserationem contemptam: *Immolaverunt filios suos et filias suas dæmoniis (Psal. CV, 37)*: homines impune debacchantes; hunc quidem cinædum, hunc vero mœchum, hunc homicidam, terram totam pereuntem, hominibus in nequitia lecto jacentibus, diabolum adstantem, caminum accendentem, ulcera implentem, medicos delicientes; prophetas, inquam, accusantes, non corrigentes; melicos assidentes, pharmaca preparantes, nec adjuvantes, sed omnium accusatores. *Non est justus quisquam, non est requirens Deum (Psal. XIII, 2, coll. Ezech. XXXIV, 6)*. Hæcine medicus? Quænam igitur spes est, cum medicus ægrotum accusat? Quidam vero dicebat: *Equi amatores facti sunt (Jer. V, 8)*: unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat (*Jer. III, 2, in Græc.*). Alter sedit in deserto sicut cornix; alter: *Væ mihi, quia perii sanctus de terra, et rectus in hominibus non est (Mich. VII, 2)*! alter: *Maledictum et mendacium et furtum et adulterium inundaverunt in terra: vir fratrem suum ad mortem venatur (Osee IV, 2)*. Alter: *Væ genti peccatrici (Isai. I, 4)*! Egreditur medicus lacrymans: quam spem habet ægrotus, cum medicum conspicat lacrymantem? qualem habes spem, cum illum videas desperantem? quid boni de ægrotis sperare potes? Quanquam medici sæpe, etiamsi sciant extremam horam, ne tamen propinquo dolore afficiant, mentis affectum philosophia vincunt, hilaremque vultum cum suspitione sua præ se ferunt, ne ægrotorum sensum deprimant. Cum enim ægrotus medicum videt vultum mutantem, quid boni sperare potest? Hic autem adeo prævaluit morbus, ut ipse medicus plorans diceret: Quid facere possum? ulcera, putredo, vermes, infinita mala: *Væ genti peccatrici!* Alius vero, Jeremias scilicet, integras lamentationes rescripsit; alius luget, alius lamentatur, alius autem hortatur; Deus superne, *Reliqui, inquit, domum meam (Jer. XII, 7)*. Quæ deinceps spes est, quando Deus dicit, *Reliqui omnia, dimisi hæreditatem meam, dedi dilectam animam meam in manu inimicorum meorum? Elias vero inferne (clamat): Domine, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt, et ego derelictus sum solus, et quærent animam meam (III Reg. XIX, 10)*. Si vero in Judea hæc facta sunt, ubi lex, ubi templum, ubi arca, ubi sacrificium judaicum; quid videre erat ubi nidor et fumus, iniqua ministeria, impietates; ubi vitia pro diis habebantur, ubi canum vocem imitabantur, qui Bacchi festa celebrabant, pellem caprarum et canum voces, ut nobilitatem prorsus amitterent? Canes, porcos, deos fecit diabolus, viperas fecit et serpentes, aspides albas constituit. Lex imbecilla

est, propheta incusant. Quid itaque, o miser? Christus intrans, et hunc mundum comperiens adeo male habitum, ornaturus erat cœlum, et ægrum missum facturum? At hoc non fecit; sed ad ægrum accurrit, propter quem et cœlum, propter quem et terra et mare, et aer et reliqua omnia. Idcirco neque cœlum sanaturus erat, sed hominem. Propterea id quod ægrotatum erat assumpsit, et venit tanquam si ipse æger ille fuisset, licet non æger esset: nam *Peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. II, 2; Isai. LIII, 9)*: sed venit vas habens naturæ illius ægri cognatum. Non venit cum nuda divinitate, ne fugeret ægrotus, ne abigeret prædam: verum sicut medicus sæpe genere nobilis et conspicuus, claris progenitoribus ortus, et sericis amictus vestibus, cum pauperem adit ægrotantem, qui vel operatione, vel alio remedio opus habet, vestes exiit et claritatem deponit, et linteo accepit se circumcingit, ustione vel sectione usurus, nec dignitati suæ, sed morbo laborantis curationi consulit: ita quoque fecit Dominus angelorum, cujus gloria ineffabilis: descendit ut homo; linteo, natura nempe nostra, se circumcinxit: qui dives erat, factus est pauper, non amissis divitiis, sed occultatis: *Scitis enim, ait, gratiani Domini, quoniam propter nos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia nos divites essemus (II Cor. VIII, 9)*. Vidisti paupertatem divitiarum matrem? vidisti indigentiam abundantia occasionem? dives factus est pauper, ut ego pauper dives fiam. Ut medicus linteo se circumcinxit. Quousque descendit? Non satis fuit illi naturam nostram induere, sed et servi fornam assumpsit, nec servi naturam tantum. Venit igitur, reperit naturam nostram ægrotantem, factus est idipsum quod ego sum, peccato excepto; venit in tugurium, ubi ego decumbebam: vidit vermes, vidit putredines, vidit fœtorem multum, legem non opulantem, prophetas accusantes, peccatum incumbens, ægroti cupidinem inordinatam, contineri nolentem, nec medicos admittentem: *Non occides, ille occidit: Non mœchaberis: Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat (Jer. V, 8): Non furtum facies; Maledictum et mendacium, et adulterium, et furtum, inundaverunt (Osee IV, 2) in terram. Alia dicebat medicus, alia faciebat ægrotus. Quid faciendum? medicus præcepit, æger non obtemperavit: morbus auctus est, utango ille diabolus permansit sicut servus fugitivus. Quid vis? potum frigidum administro: quid vis? carnes do: quæ corrumpant stomachum tuum trado, contraria iis quæ medicus offert. Medicus præcepta dedit, et abiit; fugitivus clam ingressus est, et omnia dedit. Vis fornicationem? vis mendacium? Respondit ille: Hæc volo, non ea quæ dicit medicus: hæc volo, quæ tu narras. Misera corpora perierunt. Deus accusat, propheta increpat, ille carnifex mansit, et ægri desiderium ad nocentem, non ad opulantem, vertitur. Perit totum genus, omnia corrupta erant. Venit medicus in rebus difficilibus expeditus, viam inveniens facilem, apertam et salutarem. Si dicam, inquit, Hoc vel hoc facite, non faciunt. Qua de causa? Quæ legis sunt non acceperunt, et quæ gratiæ sunt accipere possunt? inferiora non acceperunt, et superna accipere possunt? Si præcipiam jejuniium, si sacci gestamen, si paupertatem; si præcipiam virginitatem, honorabile connubium nesciunt, et de virginitate loqui possunt? aliena rapiunt, et de paupertate loqui illis? fornicantur, mœchantur, et sacci gestamen dicam? Quid igitur? homo fiam, quantum ad carnem meam, et abjectum istum alloquar: peccatum purgabo, et a genere hominem sanum esse demonstrabo; ostendam naturam eandem et non eundem lapsum; hominem qui peccatum non fecit, nec est dolus in ore ejus; ut illi qui spectatores sunt spem habeant salutis, et qui insidiantur aufugiant, et hominem videant peccatum non habentem. Erubescet, diabole: hoc caro est, hoc corpus est, quod Dominus meus habet. Ideo circumibat semper dicens: Si Filius Dei est hic homo, quomodo non peccat? omnes alii sub peccato sunt.*

Neque enim peccatum est naturæ, sed electionis. En hominem exhibeo sanum, vas purgatum, et sine labe. Et stans in medio populi dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* et nemo quidquam quod dicere posset invenit. Quid ergo tunc? intrat ad ægrotos, hortans illos verbis, ut medicus pharmacis: Nihil habes mali, si sapias: gravis est morbus, sed sanari potest. Hortatur illos: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. XI, 28). Onerati erant ægroti: onera enim sunt morbus, inordinati mores, scortatio, furtum, mendacium, falsum testimonium: nullum quippe onus tam grave est, quam mala conscientia. Sed quia æger medicum timet, maxime cum morbus est gravis, ne ferrum acuatur, ne ignem accendat; et ægri multi in morbis mori maluerunt, quam medicamentorum viam perpeti, et sanitatem a dolore percipere: ne quis, quoniam ille venit, hoc metuat et dicat: Poscit a nobis peccatorum rationem, exigit a nobis delictorum poenam, punire nos vult, et tunc nos emendat: ne quis hoc secum reputans aufugiat, *Venite, inquit, ad me. Non veni ut iudicem mundum, sed ut salvificem mundum* (Joan. XII, 47). Nihil grave est: non habeo ferrum, non habeo ignem comburentem, non uro, non seco: sine dolore est medicina, sine labore curatio. Si non creditis, videte meretricem, videte latronem, videte magos, publicanum, Chananaeam: iudicium vobis dedi ab exordiis. Num ussi? num secui? nonne meretrix flevit solum, et facta est virginibus continentior? nonne magi adorarunt, et facti sunt evangeliste? nonne Chananaea venit, et filia sanitatem accepit? *Non veni ut iudicem mundum, sed ut salvificem mundum. Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis.* Hæc verba effero: Dominus sum, non indigeo, non sum servus legi subditus: accusat te lex, sed accusationem solvo, ipsum accusatorem compesco. Quomodo? Ipsum enim gratia compescuit: prophetae accusant, sed majorem præbeo libertatem. Veniens igitur et reperiens naturam male se habentem, et hos quidem in scortatione, alios in adulterio, nidorem et fumum aera pollutentem, cæteraque omnia; quid facit? Videns genus nostrum febre laborans, lavat primum, dicens, Lava, et liber esto a morbo: lavat regenerationis lavacro, et ungit: Et unguenti chrismate ungo te et lavo, et transmuto te. Tantane est lavacri vis? Tanta. Descende deorsum. Descendit deorsum, et vetus homo non manet. Non opus est ferro, non sectione et dolore: cum voluptate est utilitas, non laboriosa est medela. Et quid faciemus ut salvi simus? infinita mala patravimus, conscientiam habe-

mus malam, perimus. Dicit ut baptizemur et salutem consequamur. Etenim apprehensus ungit, lavat, deinde nutrit solido alimento. Postquam enim ægrotus innoxius factus est, nutrit eum et corpore suo nutrit, et sanguinem suum in potum dat; suum, inquam, ipsius, qui est sine peccato. Cum enim tu per lavacrum factus sis sine peccato, quando tale corpus accipis, te ungit, lavat, nutrit. Hæc est nova creatura. Cum intrat cinædus, et fit justus, nonne est nova creatura? cum intrat rapax, et a peccatis liberatur, nonne est nova creatura? Vidisti in gratia creaturam? vide etiam in vitæ instituto creaturam. Quot meretrices deseruerunt theatra, vestes sericas missas fecerunt, cinere se inspersione, saccos induerunt, et nunc in Christo vitam instituunt? annon est nova creatura? Cum ergo videris meretricem non amplius meretricem, sed virginem continentem, dic, Creatus est ipsi animus, mutatum est cor ejus, conversa est anima ejus a more pristino; non ultra in theatro comparet, non alios trahit in laqueum, sed et ipsa servatur; non amplius aliis offensionem est, sed saluti: vident enim cinædi, et fiunt casti. Vident novam creaturam? Cum videris rapacem, Græcum, aras lingentem, contra Christianos insanientem, innumeris orphanos spoliantem, innumeras nudantem viduas, Christianum factum, sua pauperibus largientem, et ad pervigilia venientem; dic, Creatus est ille. Itaque, *Si qua in Christo, nova creatura.* Vide ubique terrarum novam creaturam. Cum videris monachos montium juga occupantes, crucifixos, conculcantes naturæ necessitates, immunitate a passionibus angelos imitantes: itaque, *Si qua in Christo, nova creatura.* Abi in Persidem, si non corpore, saltem mente; matres in uxores ducebant, nunc autem virginitatem colunt: itaque, *Si qua in Christo, nova creatura.* Creaturam conspice usque ad reges, qui diademate ornantur. Antehac reges omnia impietate replebant; jam vero reges in ecclesiam se conferunt: tunc reges omnibus erant terribiles; nunc autem Ecclesia ipsis terribilis est. Quis ausit regi dicere, Depone diadematum? Ecclesia vero id dicit, et ille obtemperat, venit nudo capite, nemine jubente, sed hortante ratione: nudo capite nec ornato: diadema projicit, et crucem accipit. Intran ad mensam similiter pauper et rex; non aliter pauper et aliter rex: neque rex dicit, Mihi amplius dato, pauperi vero parcius; sed cum eadem humilitate, cum eadem pietate, ut pauper sic et ego: itaque, *Si qua in Christo, nova creatura.* Pro his autem omnibus Deo gratias agamus, quoniam illi gloria in secula. Amen.

IX. EJUSDEM IN ILLUD: HIC EST FILIUS MEUS DILECTUS, IN QUO MIHI COMPLACUI

(Matth. XVII, 5).

Hic prolis amans pater ob suum erga nos affectum sermonis argumentum misit mihi, et laudem qua, me curante, vos illum celebrastis, hac præsentem remuneravit institutione, liberorum suorum lucrum suum esse putans. Ego vero lætus adhortationem accepi, ac cum fiducia rursus vos alloquor, pristinorumque verborum seriem libentissime persequi curabo. Ostendi enim vobis, in præcedenti dominica, Christum cum servis suis ad baptismum venientem: deinde Baptistam qui accedentem Dominum agnovit, baptisma administrare renuentem, ac demum, propter Salvatoris mandatum, mysterium œconomia complentem: scripto postea representavi Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi de cœlo clamantem: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Et ad hoc usque testimonium progressus, descendi e suggestu, tempore cursum orationis interpellante. Hodie igitur resumere volo quæ tunc omittere coactus fui propter temporis angustiam, et adungere sermonis solutionem, ut per eam ascendatis ad auctorem ejus, nempe Filium. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi com-*

placui. Hic est, qui mecum misit super se Spiritum sanctum, iterumque quem receperat Spiritum misit: hic est, qui ante omnia secula ex me genitus est, non creatus; Deus genitus ex me solo unigenitus, ut solus ego novi, et ut ille scit solus: hic est perfectionis meæ character et deitatis meæ character: hic est qui substantiæ meæ clare fert imaginem. Filius est meus ex mea essentia incorporeæ, incorruptibiliter, sine ulla temporis ratione elucens, non ex altera substantia se prodens. Filius est meus natura, non gratia, coæternus, non junior vel secundus: Filius est meus coessentialis mihi, ut lumen ex lumine, ut vita ex vita, ut veritas ex veritate, ut potentia ex potentia, ut Deus ex Deo. Ego genui, ille genitus est: inter me vero et illum nihil est medium: ego genui ut me deceat gignere natura Deum: ille genitus est sicut decet illum gigni, qui Deus Verbum est. Humanum generationis nomen, sed mystica est tempore superior generatio. Tempus non novit generationis meæ mysterium: hoc nesciunt (postea enim facti sunt) cherubim et sera-

plum, qui multos habet vultus et multos oculos: alis tanquam manibus facies suas tegentes, indesinenter clamant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth* (Isai. VI, 3). Non dicunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctissimus: non instituunt ascendentem et rursus altiorem divinitatis gradum: non dividunt unam essentiam in principatus inæquales: non explorant id quod non vident: laudant, non curiose inquirunt: pie colunt, adorant, non ad scrutinium vocant sanctæ Trinitatis unitatem: æqualem mihi et Filio et Spiritu offerunt hymnodiam, vitæque habentes a curiositate liberam, in laudatione melodiarum laud curiosa ævum degunt. *Cæli enarrant gloriam Dei* (Psal. XVIII, 1), qui illos fecit. Non explorant essentiam Creatoris; *Cæli enarrant gloriam ejus*, apparentes, non vocem emittentes. Prophetæ non possunt comprehendere eum qui comprehendere non potest: tota hominum natura ad ejus comprehensionem languet: mens non valet incomprehensibilem comprehendere: sermo non potest incarnatum Verbum complecti: sola fides comprehendit incomprehensum, sola fides cogitat invisibilem, sola fides appropinquat ei qui attingi non potest, quantum fieri potest. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Hic est cooperator meus, non subminister: hic creavit cælum et terram: hic firmamenti circulum in locis superioribus incurvans, in locis superioribus poliens explicavit: hic stellis visibilem aspectum quasi oculos indidit: hic solem fecit duce[m] diei et præfectum: hic nocturnis tenebris adjunxit lunæ hebetiorem lucem, quæ noctis abigit tristitiam: hic aeris naturam subtilem effudit, ut facile respiretur ab illis qui in eo degunt, et prompte dividatur in vultibus ambulantium, iterumque post tergum indissolubiliter conjungatur. Hic utero terræ indidit fructuum generationem, mandatum suum quasi semen dejiciens, atque innumeris plantis et floribus faciem illius coronavit: hic inter mare et terram tenentem arenam, extraneum interlinium fixit, quod conspiciens mare, intra lines suos manet, non audens egredi, neque invadens conterminam terram. Hic constituit horarum conversiones et temporum mutationes, et tempestatum successiones non injucundas: hic constituit visibilem et invisibilem creaturam, non egens cooperante tempore, non instrumentis ad operationem, non sudore circumfluens, sed volens solum, et omnia facile producens. Annuit enim, et motus essentia factus est his quæ nunc sunt; anisio solum concepit, et motus adfuit: vocavit quæ non erant tanquam existentia, et servorum more ad Domini vocationem cum tremore concurrebant. Hic est cum quo sermocinans dixi: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. I, 26): hic est qui mecum finxit hominem, et propter hominem factus est homo, non mutatus in hominem factus homo, non conversus in id quod fiebat factus homo: accipiendo humanitatis primitias, non abjicendo divinitatis splendorem, factus homo et manens Deus. Hic est qui a meo sinu non amovetur, et Mariæ sinum occupavit: qui in me manet inseparatus, et in illa fuit non circumscriptus: qui et in cælis est indivisus, et in virgineo sinu versatus est non pollutus: quam enim creando non inquinatus est, hanc inhabitando non est contaminatus. Hic est qui prodit ex Mariæ ventre, ut ex calibe thalamo sponsus hilaris, qui generatione sua honoravit generationem, et per partum obsignavit parentis suæ virginitatem: qui per virginitatis portas intravit in mundum unde nunquam abluit, et januarum virginitatis claustra non contrivit: qui a matre sua gestatus est et omnia gestat: qui lacte indiguit ut infans, et nutrit naturam omnem ut ejus altor: qui fascis puerilibus circumdatus est ut puer, et ut Deus peccatorum fascias solvit: qui in præsepio decubuit, et a stella indicatus fuit, ut stellarum creator: qui ab Herode bello impetitus est, et a Simeone Dominus declaratus: qui descendit in Ægyptum et corcusit manufacta Ægypti, et complevit prophetam meam

dicentem, *Ex Ægypto vocavi Filium meum*: qui crevit statura corporis, non autem essentia deitatis: quomodo enim crescere potuit, qui ubique præsens est, et omnia implet? qui a Baptista baptizatus est, qui lumine creaturam omnem implevit. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Non est alius Filius meus, et alius filius Mariæ: non est alius qui in spelunca decubuit, et alius qui a magis adoratus est: non est alius qui baptizatus, et alius qui non baptizatus est; sed *Hic est Filius meus*. Hic est qui mente concipitur et oculis conspicitur: unus invisibilis et a vobis conspectus, sempiternus et temporaneus: ipse consubstantialis mihi secundum divinitatem, et consubstantialis vobis secundum humanitatem in omnibus, excepto peccato. Ne queratis carnis ejus patrem in terra, sine patre enim in terra est: ne queratis deitatis ejus matrem in cælis; superne enim sine matre est: ne dividatis deitatem ejus ab ejus humanitate: ne sitis indivisibilium divisores improbi; neque humanitatem ejus a deitate segregetis, post unionem enim illa nec segregari nec confundi potest: ne separetis quæ ad illum pertinent, sed quæ in illo sunt agnoscite: unam Christi personam duos non facite personas, ne constituatis duos unigenitos ex uno Unigenito: ne separatim ponatis Filium meum, et separatim quod ab illo assumptum est: ne audeatis dividere unionem non confundendam, quam dissolvi impossibile est, neque nudum Deum, neque simplicem hominem esse suspiciamini incarnatum Dominum; sed Deum simul et hominem esse credatis eundem, semper hominem manentem et prius existentem Deum; non ab æterno hominem, ex eo æterno tempore existentem et factum hominem, ex quo luteus assumpsit semen Abrahæ. Si videatis hunc Filium meum esurientem, vel sitientem, vel dormientem, vel ambulantiem, aut lassum, aut verberatum, aut cruci voluntarie affixum, aut ex proposito suo clavus affixum, aut mortuum ex propria voluntate, vel sicut mortuum in sepulcro custoditum quoad carnem suam: hæc tolerate, eo quod de carne sermo habeatur. Et rursus si videatis hunc Filium meum lepram verbo abradentem, aut oculorum cecitatem luto sanantem, aut naturam verbo formantem, ex quinque panibus quinque mille homines satiantem, et discipulorum manibus quasi aratris colentem terram rudem et incultam (a): mare insanientis montumque juga imitans, pelagum planum voce facientem, et quasi in solo solido ambulantiem; ejus deitati hæc attribuite. Ne alterius cujusquam facta sublimia, alterius vero humilia facta reputetis, sed unius et ejusdem tum illa tum hæc existimate: ipsius enim sunt divina omnia, ipsius humana omnia, ipsius sunt miracula, ipsius ærumnæ. Unus enim et idem est Filius meus, opera deitatis suæ faciens, et quæ suæ carnis sunt sibi vindicans omnia. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Hic est vitis et janua errantium ovium: vitis in cælis quidem radicem habens, in terra vero palmites; vitis cui secundum corpus palmites amputantur, sed non radix; vitis tertio postquam amputata est die, botrum emittens resurrectionis. Hic est janua; per illum enim is qui credit ad me intrat: hic est mediator meus et servorum suorum; conjungit enim mihi illos, qui ipsum offenderunt. *Hic est Filius meus* et agnus; idem sacerdos et sacrificium, idem offerens et oblatum; idem victima factus, idem victimam accipiens. Et hæc quidem nostis et sentitis Patrem de Unguento post baptismum dicere. Cum vero Christus in monte, videntibus discipulis, transfiguratus est, vultusque ejus emisit coruscationes, quæ solis radios occultabant, tunc quoque eandem iterum emisit vocem: *Hic est Filius*

(a) In Græco habetur, *καὶ τὰς πάλαιας τῶν μαθητῶν ὡς ἀρούρα ἐγχεροῦσα κορὴν ἀτροσελίων ἀγώρητον*, hoc est: *et manibus discipulorum quasi arvis extemporalem abundantiam inoperantem, non aratro productam*. Agitur de discipulis paucis et pisces ministrantibus.

meus dilectus, in quo mihi complacui. Sæpe igitur Pater Filium nuncupavit filium suum, utpote unicum filium, et voce quasi manu designat Unigenitum, propter eos qui conantur a Patre illum separare, propter eos qui dicunt in tempore factum esse eum, qui non est temporaneus; propter eos qui creaturæ rdnumerant auctorem creaturæ; propter eos qui in ærervitatem redegerunt liberatorem; propter eos qui alium confingunt filium. Ideo sæpe testificatur: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (Joan. X, 30; XIV, 9; X, 38; XIV, 28): *ipsum audite.* Si dicat, *Ego et Pater unum sumus*; si dicat, *Qui videt me, videt et Patrem*, et, *Ego in Patre et Pater in me est*, ipsum audite: si dicat, *Qui misit me Pater, major me est* (Matth. XXVI, 28): œconomiz admirimini attemperatorem: si dicat, *Hoc est corpus meum, et sanguis qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, ipsum audite. Non hoc dicit carnem a deitate separans; caro enim in his verbis non separatur: etenim quæ ad corpus pertinent, sunt deitatis; et quæ ad deitatem pertinent, sunt corporis, neque alterius cujusquam præter ipsum. Si dicat, *Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. XXVI, 38), tanquam irreprehensibiles nostras passiones sibi vindicantem ipsum audite. Nulla enim est separatio carnis et deitatis: omnia quippe et ad deitatem et ad humanitatem pertinentia uni personæ unicæque substantiæ et naturæ incarnati Dei nostri Jesu Christi apponimus et assignamus. Hæc a Deo et Patre sumus edocti: hæc ab unigenito Dei Filio per institutionem accepimus: ad hæc a Spiritu sancto fuimus initiati: hæc a sacris Scripturis enuntiata sunt: hæc a sanctis Patribus sunt prædicata. Hæc itaque accepimus, hæc didicimus, hæc teneamus. Cur temere contra nos invicem pugnamus? cur nos mutuo insectamur bello, qui etiam odio habentes jubemur diligere? cur fidem amandantes, artificiose disputamus de fide? genitus est, non est genitus; passus est, at non est passus; resurrexit, at non resurrexit. Cur redemptorem in jus vocamus? cur a benefactore rationes deposcimus? Semel libitum est ei, et sicut voluit advenit et passus est et mortuus est; ac resurrexit, et ascendit in caelos, et venit judicare vivos et mortuos, prout et jam venit, una cum forma nostra. Non enim hanc exiit, quam tantum dilexit: non reliquit in sepulcro corporis sui operimentum; sed sic rursus veniet iudex vivorum et mortuorum; ut vident Judas quemnam homicidis Domini tradiderit; ut vident Judæi quod caput spinis coronaverint; et eum viderint eum in throno iudicem sedentem, et cherubinos seraphinosque cum timore et tremore adstantes, et dixerint, Nos non hunc crucifiximus;

alium quempiam Jesum Nazarenum Bethlehemitam condemnavimus; ostendat illis latus et videant in quem transfixerunt, ac, vel invitati, adorent illum. Cur ergo, missa fide, cum artificio ratiocinamur de fide, cur communis inimici desiderium implemus. Cogitans enim diabolus, humani generis corruptor, quod si tranquille vitam agamus, pietas florebit, si fides fulgeat, beata vita prævalebit, ac cursu pio prospere peracto, felicitas ita viventibus accedet, Creatoris amici constituentur, et ad desideratum illum sursum accurremus, ut illuc unde is decidit ascendamus: videte quid fecit, et quam astute et dolose bellum adversum nos apparaverit, malorum artificiosus consarcinator, et sapiens in fraudibus, et in insidiis varius, et dives in machinamentis malis: quosdam apparavit qui in pietatis specie militarent, et disquisitionem fidei contra fidem arnavit: piisque omnibus contentionis cupidinem animæ corrupticem iniecit, et Ecclesiæ membra contra se invicem in acie posuit, ut risum magnum emitteret, videns eos qui ipsius consiliis uterentur ab ipso delusos, perque ea, quæ contra se mutuo facerent, ipsum delectantes, et, ne post malorum quidem experientiam, auctorem malorum cognoscentes. Nos igitur veritatem contra caput sceleratum id quod ipsum delectat, ejusque lætitiæ mutemus in dolorem et luctum inconsolabilem: desideremus pacem, quam odit ille: desinamus dogmatis verba ad trutinam examinare: ne ultra velimus doctorum nostrorum esse doctores: odio habeamus controversias illas ad audientium eversionem: credamus ut patres tradiderunt. Non sumus patribus sapientiores, non sumus magistris nostris accuratiores, non sumus pastorum pastores, sed oves: non pascunt oves pastores suos; sed pastores, oves. Ad pacem nos vocavit Deus, non ad rixam; ut vocati sumus, ita maneamus. Cum tremore revereamur mysticam mensam, in qua cœlestium mysteriorum participes sumus: ne simus contra nos ipsos mensæ consortes, et nobis mutuo insidiantes: ne hic communi mensa fruantes, et extra rixis dediti: ne hic ejusdem fidei, et extra alienigenæ: ne de nobis etiam dicat Christus: *Filios genui et exaltavi et enutriti ex carne mea. ipsi vero spreverunt me.* Ipse autem Servator omnium, pacis auctor, motuum bellicum amantem diabolum a vobis depellat: ipse etiam Ecclesiis suis tranquillitatem concidat, ipse sacrum hunc gregem conservet, ipse gregis presidem custodiat, ipse pium et Christi amantiem imperatorem nostrum teneatur: ipse in caulas suas errantes oves colligat. *Ut fiat unum ovile et unus pastor*, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in secula seculorum. Amen.

X. EJUSDEM, IN EVANGELII DICTUM, ET DE VIRGINITATE, ET SERMO HORTATORIUS AD LAPSAS VIRGINES.

Nullum ænigma tradidit sermo Dei inconsulto, vel a salute nostra alienum. Unde vero mentem meam explicem, frequenter cogitavi, et rem examinaui, ut viderem quid sibi velit illud quod a Domino dicitur in Evangelio. Multis enim multa per parabolam locutus est, aliis difficilia explicans, aliis vero revelans ea quæ nobis clara sunt, cum de salute verba facit, utpote bonus et hominum amans, perspicuum et non confusum tradidit ænigmatum specimen; alicubi quidem nobis a rebus quotidianis sermonis vim explicare valentibus; alicubi vero ut a conceptu sensum ejus quod dicitur ostendat. Dicebat Dominus: *Angusta et arcta via est, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam. Lata autem et spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam* (Matth. VII, 14, 15). Consternationis est sermo, ignorantiz est figura. Cur dicit, *Lata est via ad perditionem?* Christus hanc viam non declarat; non enim per illum fiebat ista.

Est igitur commiserationis dictum, medellæ est ænigma.

O benevolentiam erga homines! o Domini nostri curam! simul et victoriam et cladem proponit, simul et clementiam et talem sententiam. Novi, inquit, quam labile sit genus humanum, quam aljectum, quam infirmis oculis, quam lubricum, quam expugnabile, quam debile, quam captu facile, nisi fide roboretur. Adivit latam esse viam, et occurrit sicut avis ad hæqueum; angustam esse audivit, et salutem fugit, non explorata utriusque utilitate. Lucta quippe postulat, et a studio fugit; maximeque cum audit illud: *Multa tribulationes justorum, et de omnibus his liberabit eos Dominus* (Ps. XXXIII, 20): ad opitulatorem non occurrit, sed fugam capessit, ignorans se bonum fugere, et deo-teriori adherere. O insipientiam! Cum audires, *Multa tribulationes justorum, defecisti, o homo!* Cum audires, *Multa flagella peccatoris* (Psal. XXXI, 10), non terrefactus es! imo potius flagellum tenuisti,

peccati vero affectum non extinxisti. Cur lata et spatiosa est via ad perditionem? Per viam hic indicat vitam: mundana enim voluptas deceptis hominibus videtur lata esse via. Quid autem recte sentientibus est hac ærumnosius? Nam quæ angusta existimatur, ad cœlos ducit; quæ vero lata videtur, omnes qui eam sequuntur ad orcum detrahit. Ne putes enim, o dilecte, viam illam vere latam esse, aut bonam, quia hoc dicto usus est Dominus. Nam ut Salomon ait mel distillare a labiis meretricis, quod sane præter naturam est; quomodo enim potest unquam mel distillare a labiis mulieris? sed quod in tali fraude dulce videtur, et vanæ voluptatis fallacia mel appellatur: ita et hic latitudinem viæ appellat diversos voluptatum affectus, et totam vitæ suavitatem. Audite me vos qui cervicem demisistis, et bonum, leve beatumque jugum accepistis, monachi et virgines: audite me quacumque vos nectipis consecrastis, et corpora vestra Domino dedistis: audite me cœlestis Sponsi coronæ: audite me vos, quæ sole estis splendidiore: audite me, vos qui regni estis aditus: audite me, Dei amicæ; audite me, vos Davidis choro adjunctæ; audite me, progenies Elizabethæ; audite me, Joannis coalumnæ; audite me, hæredes Dei; audite me, quæ stadium et victoriam et agonothetam in stadio circumfertis; audite me, Mariæ sorores; audite me, matres, sponsæ et famulæ Christi. Non me audialis, quæso, sed Apostolum dicentem: *Obsecro itaque vos, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem* (Rom. XII, 1). Fide dignus est qui obsecrat, et non recusabit munus. Vide quis sit is qui te obsecrat, et petitionem cum tremore reverearis: qui usque ad tertium cœlum ascendit, qui Dei voce dignus est habitus, qui arcana verba audivit, obsecrat vos ut exhibeatis corpora vestra casta Deo. Quid obsecras, Paule? quorsum enim de virginibus es sollicitus? nonne tu dixisti, *De virginibus præceptum Domini non habeo* (I Cor. VII, 25)? annon dixisti, *Honorabile connubium* (Hebr. XIII, 4)? annon dixisti, *Nolite fraudare invicem coitu* (I Cor. VII, 5)? cur nunc castitatem prædicas? postea vero cur de virginibus es sollicitus? e carnalibus nuptiis et corruptione Theclam rapuisti et servasti: cur tandem de reliquis virginibus es sollicitus? Immo, inquit, admodum sollicitus sum de casto et passionibus libero connubio. Si enim hominum interveni nuptiis; multo magis iis, quæ Christi sunt, interveniam cum sedulitate plurima. Pronubus sum Christi: non sufficit Domino meo una puella, non vult unicuique connubium: multa ejus dos est, multum patrimonium. Quapropter ne misit ut multas illi colligerem: ideo ait: *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. XI, 2). Vide quanta cum accurate locutus est Apostolus, ne carnale connubium esse existimes. O cæcitatem! o insipientiam! Quis non cupiat incorruptum et indefessum connubium, cubile castum, thalamum immaculatum, puerperium incontaminatum, contactum immortalem, filiorum procreationem passionibus vacuum, amorem erga virum non luctuosum, dotem a damno tutam, delectationem æternam, vitam a curis liberam, cum Christo cohobitationem, cum angelis societatem, cantum divinorum dulcedinem, ex omni virtute procedentem suavitatem, candelabrum omni luce fulgens, libertatem undique decoram, ad Deum perfectionem, cum angelis choreas, corporis robor, animæ puritatem? Quæ enim connubio juncta est viro, cogitat quomodo placeat corrupte carni: nondum parit, et calamitatem deflet; luctus sæpe propter maritum; luctus propter sterilitatem et sobolis defectum; luctus propter liberorum multipliciter, cum moriuntur; luctus liberis inordinate vitam agentibus. Virgo autem Domini cogitat quomodo placeat Domino. Diligenter audite Apostolum clamantem, *Despondi vos uni viro, virginem castam exhibere Christo*. Non dixit te, sed vos, ne existimes eum de carnali connubio loqui. *Obsecro itaque vos, inquit, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem* (Rom. XII, 1).

Communis est exhortatio, maximeque res: scit eos qui sanctitatem exercent. Illi enim qui ad sanctum (Christum) sancte accedere volunt, si hic recte se gerant, magnas et splendidas consequuntur coronas: qui vero quod proposuerunt non perfecere, eminenti lapsum ruunt. Est enim terribile ab alto cadere (idque res ipsa testificabatur), magis quam in humo stantem labi. Pauper quidem, si usque ad finem in paupertate degat, levius fert contumeliam; divite autem in paupertate decedente, morte deterior est afflictio. Sic arbitror acerbiores esse lacrymas et planctum ob amissionem virginitatis, quam illorum qui velut porci quotidie in luto voluntantur peccantes: quandoquidem his peccandi consuetudo in artem facilem et commodam transit; de illis vero quæ templum Dei violarunt, lugere oportet, ut arbitror, plangere, pectus tundere, capillos divellere, tanto talique thesauro penitus perfosso. Quid enim tibi accidit, o virgo? quantus vel qualis aspectus hostilis te decepit? quales gladii? quales hastæ? quales clypei? qualis militum tumultus tam cito te a defensione coegit desistere? Tu eras et urbs et templum Christi, murusque et custos urbis et portæ. At, proh dolor! quomodo hosti concessisti hanc sine necessitate aperire? quomodo brevi tempore inescata illam prodidisti, per quam Christus egrediens illam obsigillavit? O bellum improbum! murum perfregisti, sanctum templum tuum corrupisti, pacta nuptialia violasti, litteras delevisti, dotem abrogasti, Christi cubile contumelia affectisti, imo pignus perdidisti. Nonne vides hujus mundi leges, quæ supplicia adultere parentur? quid vero tu facies, quæ non violasti cubile conservi, sed Domini nostri Jesu Christi in æternum viventis, luto corrupto et fœtore conjuncta? Quomodo te luceam nescio: nempe enim bello gerente vulnerata es, sine gladio es abscessa. Quam te judicem esse nescio: an sine viceribus, an sine conscientia, an ut animæ corruptricem, an ut tui interfetricem. Talis enim est dementiæ istius species, ut non reperiat tanto luctu dignum opprobrium. An immemor es fœderum cum Christo? annon recordaris pudicitiam, in qua Christus quotidie tibi ad latus et ad pectus invisibiliter et mystice exultabundus erat? Qua vero de causa? Quia tu vel ipsa Maria eras, quandiu virginitatem servabas. Quanam igitur cera nequitie conglutinavit oculos tuos? quæ nox illius te obtenebravit, ut membra Christi lacias membra fornicationis? Proh dolor! fœtorem meretricium virginali suavitati præposuisti? voluptatis lutum cum unguento commutasti? annon compunctione plena recordaris illius horæ, in qua simul lætantes et angeli et homines in nuptialem Christi thalamum lampades tenentes te deduxerunt, Davidicos cantus modulantes, ac te mendicam pauperemque omnes Christi sponsam et reginam prædicarunt?

Eheu! quis non luceat eam quæ Regem deserit, et vermium putredini se conjungit, atque eum quorum regnatura erat contempsit, atque eum, qui a Rege in gehennam ignis injiciendus erat, concupivit? Quare talem foveam tibi fodisti? At viæ latitudo te decepit. Quæ tandem latitudo? quid tibi promisit dux ille via ad perditionem, impulsor ad gehennam? quam vitam beatam pollicitus est homicida ille? nonne audisti, o virgo, Dominum in Evangeliiis dicentem: *Si mundum universum lucraris* (Math. XVI, 26), *animæ vero tuæ detrimentum patiaris, quid tibi prodest* (Marc. VIII, 36)? At, o cæcitatem! o insipientiam! o hebetudinem! Cogita, o virgo, perniciem: animo concipe, quem præponas, quem recuses, quid tibi offerat deceptor ille: voluptatis paululum luto commixtum, guttas sordium in ventre virginis cum peccato commixtas, gehennam ignis, et vermem immortalem. Exhorresce hanc turpitudinem. Hancine voluptatem appellare licet, aut vitam beatam, aut delicias? hæcine viæ latitudo? quis iste insanie affectus? Sed sobrius esto in omnibus et dicito, Non enim ignoramus cogitationes ejus. Gaude itaque semper, ut scriptum est: *Modestia vestra nota sit omnibus homi-*

nibus (*Philipp. IV, 5*): timor Dei in corde tuo fulgeat. Ne sis miles qui scutum abiecit, ne sis operarius segnis et piger, ne fugias coronam. Vita brevis est, et iudicium in longum tempus. Hoc respiciens, frater, cor tuum compella, cum viro sancto, et dic: *Viriliter age, et confortetur cor tuum et sustine Dominum (Psal. XXVI, 20)*: imitare Davidem, et uno lapidis ictu adversarium confringe. Stant angeli vitæ tuæ spectatores; ait enim: *Spectaculum facti sumus mundo, et angelis et hominibus (I Cor. IV, 9)*: si te victorem viderint, ob res bene gestas letantur; si victum mestri discedunt; dæmonia vero ex adverso rident. Stringe igitur pro gladio timorem Dei: nam timor Dei est sicut gladius anceps, abscindens omnem cupiditatem malani.

Semper igitur assume timorem Dei, in memoria perpetuo retinens diem ultimum, quando cæli igne combusti dissolventur, quando astra ut folia decident, sol autem et luna tenebris obtegentur, nec dabunt lucem suam; quando Filius hominis apparebit et ex cælis descendet in terram, et Virtutes cælorum commovebuntur; quando angelorum erunt decursiones, tubarum invadentium voces; quando ignis in conspectu ejus ardens et transcurrens ut orbem incendat, et in circuitu ejus tempestas valida, terræ motus horrendi, et fulmina qualia nunquam fuere, nec futura sunt usque ad diem illum: ita ut ipsæ Virtutes cælorum tremore magno corripiantur. Quales igitur nos esse oportet, frares mei? qualis timor et qualis horror nos invadet? Animo perpende Israellem in deserto, quomodo non sustinebant turbinem et caliginem vocemque Dei et medio igne loquentis, sed operam dabant ne verbum iis adderet. Revera enim non ferebant quod mandabatur, quamvis Deo non in ira descendente nec cum exardescencia ipsos alloquente, sed corroborante per hanc consolationem, quod ipse cum iis esset. Audi igitur, mi frater, si adventum ejus cum consolatione non potuimus ferre, quando nec cæli igne combusti dissolvebantur, nec tubæ sonabant, ut sonatura est tuba illa, et excitatura eos qui a seculo discubuerunt, nec ignis terrarum orbem inundabat, nec ullus eorum qui futuri sunt terror invadebat; quid faciemus, quando descendet cum ira et furore intolerabili, et sedebit super solium gloriæ suæ, et advocabunt terram ab ortu solis usque ad occasum, et ab omnibus terræ finibus ad discernendum ejus populum, et retribuendum cuique secundum opera sua? Hei mihi! quales nos esse oportebit, quando adstabimus nudi et expositi, mox ducendi ad horrendum tribunal? hei mihi! hei mihi! Ubi tunc procacitas? ubi tunc carnis fortitudo? ubi pulchritudo falsa et inutilis? ubi tunc vocis humanæ dulcedo? ubi tunc in loquendo fiducia insolens et inverecunda? ubi tunc vestium ornatus? ubi tunc peccati voluptas immunda et vere sordida? ubi tunc ii qui stercus masculorum in deliciis habent? ubi tunc ii qui cum tympanis et instrumentis musicis vinum sorbent? ubi tunc contemptus ille eorum qui sine timore vivunt? ubi tunc luxus et voluptas? Omnia enim transierunt, et ut mollis aer dissoluta sunt. Ubi tunc amor argenti et possessionum, atque inde orta inhumanitas? ubi tunc immanis illa superbia, quæ omnia fastidit, et ipsa aliquid esse videtur? ubi tunc inanis et vana hominum promotio et gloria? ubi tunc imperium et tyrannis? ubi tunc imperator? ubi princeps? ubi dux? ubi qui in potestate sunt, qui superbiunt in divitiarum copia et Deum contempnunt? Tunc *Videntes sic admirati sunt, tremor apprehendit eos. Ibi dolores ut parturientis, in spiritu vehementi conterentur (Psal. XLVII, 6-8)*. Ubi vero tunc sapientia sapientium? ubi inanes eorum doli? Væ, væ illis! *Turbati sunt et commoti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est (Psal. CVI, 27)*. Ubi tunc sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus vani sæculi (*I Cor. I, 20*)? Mi frater, tecum reputa quales nos esse oporteat, rationem dantes eorum quæ fecimus, sive magna, sive parva: nam vel de otioso verbo rationem

daturi sumus coram justo Judice. Quales itaque nos esse oportet in hora illa, si gratiam in conspectu ejus inveniamus? quale vero gaudium invadet nos ad dextram Regis segregatos? quales nos esse oportet cum sancti omnes nos salutant? Ibi te salutat Abraham, Isaac et Jacob, Moyses, Noe, Job, sanctique prophetae, et apostoli et martyres, ac justii omnes, qui Deo bene placuerunt in vita carnis suæ, et quoscumque audis vitamque ipsorum admiraris, quos etiam conspiciere cuperes: ipsi ad te veniunt, et amplectentes te salutant, de salute tua exsultantes. Quales itaque tunc nos esse oportet? quale ineffabile gaudium habere, quando Rex iis qui a dextra sunt cum hilaritate dicit: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (Math. XXV, 34)*? Tunc, mi frater, accipies regnum decorum, et diadema formosum de manu Domini, et in posterum cum Christo regnabis: tunc possidebis bona illa, *Quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum (I Cor. II, 9)*: tunc demum sine sollicitudine eris, non amplius timens ullam animi consternationem. Tecum reputa, mi frater, qualis res sit in cælis regnare: ut enim diximus, accipies diadema e manu Domini, et in posterum regnabis cum Christo. Tecum reputa, mi frater, quale sit vultum Dei perpetuo conspiciere, quale sit illum habere pro luminari: tunc enim non erit tibi sol ad lucendum per diem, ut ait Isaias, *Nec splendor lunæ illuminabit te per noctem: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus in gloriam tuam (Isai. LX, 19)*. Ecce, mi frater, quale gaudium depositum est pro iis qui timent Dominum et observant mandata ejus. Post hæc autem, considera etiam peccatorum perniciem, cum ducuntur ad terribile tribunal, qualis pudor illos invadet coram justo Judice, non habentes verbum excusationis; qualis confusio apprehendet eos ad sinistram Regis segregatos, qualis caligo incidet in eos, quando *Loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos (Psal. II, 5)*, dicens, *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Math. XXV, 41)*. Hei mihi! hei mihi! qualem afflictionem et angustiam sentiet ipsorum spiritus, cum clamor fiet omnium dicentium: *Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum (Psal. IX, 18)*? Hei mihi, qualis est locus, ubi est *Fletus et stridor dentium (Math. XXV, 30)*, qui vocatur Tartarus, quem et ipse satanas horret! hei mihi, qualis est gehenna ignis inextincti! hei mihi, qualis est insomnis et venenum ejaculans vermis! hei mihi, quales sunt angeli supplicii præpositi, crudeles et immisericordes? Conviciantur enim et objurgant graviter. Tum qui puniuntur clamabant ad Dominum, et non audiet eos: tunc scient quoniam vana ipsi evaserunt omnia ad hanc vitam pertinentia, et quæ hic putabant dulcia esse, felle et veneno acerbiora inventa erunt. Ubi tunc illa peccati voluptas falso sic dicta? non enim est alia voluptas præter timorem Domini. Hæc revera est voluptas, hæc revera sicut adipe et pinguedine replet animam. Tunc seipsum condemnabunt, et opera quæ fecerunt: tunc conturbentur dicentes justum esse iudicium Dei. Hæc enim audivimus, et nolimus nos convertere ab iniquis nostris operibus. Et tunc hæc offerent dicentes: Hei mihi, in peccatis non æquiparandis concepto! supra numerum arenæ maris peccavi, et peccatorum pondere obrui ac, si multis vinculis ferreis constrictus essem: non enim est mihi fiducia ut ad summum cælum suspiciam. Ad quem itaque confugiam, nisi ad te, hominum amator, nisi ad te qui peccatorum non recordaris? *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: amplius lava me ab iniquitate mea et a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi et malum coram te feci (Psal. L, 3-6)*. Ad te confugio propter multam bonitatem tuam et misericordiam: te irritavi, et

ad te confugio, propter multam tuam malorum oblivionem: te rejeci, et ad te confugio, ob multam tuam bonitatem et humani generis amorem, et supplicans clamo: *Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis (Psal. L. 11, 12)*: propter nomen tuum, idque solum. Nihil enim habeo quod ad te afferam: non opus bonum, non cor purum, sed confidens in miserationes tuas me conjicio, ut in me compunctionem crees, ne iterum facile incidam in peccatum, sed ex hoc tempore tibi serviam in sanctitate et justitia omnibus diebus vite mee, quia tuum est regnum et potentia in secula. Amen.

Obsecro itaque vos, fratres mei, hæc exspectantes date operam ut sine macula et culpa inveniamini apud illum in pace. Cum mala cupido te invaserit, stringe hunc gladium, hoc est, timorem Dei in animo habe, et omnem inimici vim rescindes. Pro tuba autem habe sacras Scripturas: sicut enim tuba canens milites cogit, ita sacra Scriptura ad nos clamantes ratiocinia nostra cogunt ad timorem Dei. Ratiocinia enim nostra, instar militum, bellum gerunt contra inimicos Regis. Et iterum, quemadmodum tuba, belli tempore canens, excitat juvenem et bellatorum alacritatem animi contra adversarios: ita etiam sacra Scriptura tuam excitant alacritatem ad bonum, et contra passiones te corroborant. Quapropter, mi fra-

ter, quantum potes, tibi necessitatem impone frequentius in iis versandi, ut cogant ratiocinia, quæ inimicus malis suis machinationibus dissipat, vel nefarias cogitationes suggerens, vel etiam sæpe calamitates inducens, aut felicitates multasque res prosperas præbens. Hæc enim operatur astutia sua et dolo, ut hominem a Deo alienum faciat. Sæpe enim cum non possit per cogitationes hominem ludificari et dejicere, tunc demum calamitates ipsi inducit, ut mentem tenebris offundat, et modum tandem inveniat ea quæ vult inserendi. Tuncque incipit homini suggerere istius modi cogitationes, et cum juramentis dicere: *Ex quo tempore bonum facio, malos dies vidi; Faciamus ergo mala, ut eveniant bona.* Tum si quis non inveniat sobrius, absorbet eum vivum sicut orcus. Si vero nec in his possit ei nocere, tunc felicitatem ei adducit, atque evehit illum, et multam affert fraudem omnibus calamitatibus graviorem et detriorem. Illa enim est quæ superbum et metu vacuum efficit hominem; illa in voluptatum profundum detrahit mentem; illa efficit ut homo nesciat Deum nec infirmitatem propriam noscat, nec in mente habeat diem mortis et judicii: illa enim est omnium malorum semita. Qui amat per semitam illam prosperitatis ac remissionis ire, in penetralia mortis tendereprehenditur. Hæc est via de qua Dominus dicit, *Lata et spatiosa est via quæ ducit ad perditionem (Math. VII, 13).*

XI. SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI SERMO DE COGNITIONE DEI, ET IN SANCTA THEOPHANIA, ET IN NUPER ILLUMINATOS.

Quemadmodum ii qui in visu corporeo læsi sunt, ductoribus opus habent, ne forte, in barathrum per ignorantiam incidentes, moriantur: ita ii quibus animæ oculi obtusi sunt præceptoribus indigent, ne, ex ignorantia in malorum profundum incidentes, pereant. Et antea quidem totum genus humanum hujusmodi cæcitatibus malo erat circumfusum: et quod visu hebetatis contingit, ut pro rebus existentibus sæpe non existentes videant: ita etiam, quia animæ oculos obtusos habebant, pro uno atque solo Deo, multos videbant nusquam existentes. Sed corporum simul et animorum medicus legem misit et prophetas, ut hominum cæcitate sanaret, atque eos ad divinam sui cognitionem duceret; hominibus tamen illam per legem et prophetas medelam recipientibus (*Isai. VI, 10*). Occluserunt enim oculos suos ne viderent; et aures suas obstruxerunt ne audirent, secundum Isaiæ dictum, ne converterentur et sanarentur. His similia alius propheta, Jeremias, clamabat dicens: *Curavimus Babylonem, et non est sanata (Jer. LI, 9)*; medela non intravit in illam. Babylon autem explicatur *confusio*: confusio enim erat genus humanum præ cæcitate. Sed modus curandi ad optimos medicos pertinet, et discipulos exsuperat inveteratorum vulnerum curatio. Sic et unigenitus Filius Dei, Jesus Christus, videns hominum impietatem per legem et prophetas non sanatam fuisse, e cælestibus advenit fornicibus, ex sancta Virgine Maria natus. Primo quidem per crucem diabolum in fugam convertit; deinde mortem captivam duxit, et per triduanam ipsius resurrectionem iis qui prope et qui procul erant pacem largitus, ad ipsius cognitionem cunctos adduxit. *Ubi est, mors, stimulus tuus (I Cor. XV, 55)*? A Deo est beatitudo. Et hoc conspiciens propheta David dicit (*Psal. XXXI, 1*): *Beati quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Marc. II, 7). Quis potest autem dimittere peccata, nisi solus Deus (Luc. V, 21)*? Homines enim, cum beatos prædicant homines, nihil juvant, sæpe etiam nocent, sicut ait Isaias propheta: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gratiarum tuorum dissipant (Isai. III, 12)*: hic vero, cum beatum dicit, una cum dicto gratiam quoque largitur. Atque dicti probationem accipe. Dixit Dominus Petro

(cum discipulos interrogavit, dicens, *Quem me dicunt homines esse?*): *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est (Math. XVI, 13 et 17)*, non autem is qui terrenus pater reputatur. Beatitudinem narrasti, profer quoque gratiam cælestis regni. Videsne gratiam verborum subsequentem? Atque nuper in beatitudinibus, quæ nobis recitate fuerunt, audivimus earum unamquamque habere gratiam congruentem. Procedamus vero ad præsentis diei festi argumentum. Regis enim terrestris præsentia gaudium ac lætitiæ solet adstantibus afferre: Rege vero cælesti huc in terram cælitus adveniente, non solum nos adstantes exultamus, sed et tota lætatur terra. Si enim, sole oriente, omne quod subjicitur lucem accipit; orto justitiæ Sole, quomodo non omnis anima illuminabitur in hac nocte lucifera, de qua propheta David per sanctum Spiritum videns, dixit: *Quia tenebræ non obscurabuntur a te, et nox sicut dies illuminabitur*; et rursum, *Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus (Psal. CXXXVIII, 11, 12)*. Viden' ipsum de præsentis nocte loqui? sicut enim tenebræ ejus conspiciuntur oculis carnalibus, ita lumen ejus animæ apparet oculis. O luciferam noctem omni die splendidiorem! Omni quidem diei, huic vero nocti luciferæ nox non succedit: nam *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt (Joan. I, 5)*. Ne litteræ attendas, sed spiritu intellige. Lux est unigenitus Dei Filius, nox vero tenebrarum opera. Cum igitur anima tua in tenebris versans hac luce illuminatur, opera tenebrarum te amplius occupare nequeunt: ideo enim lux accessit, ut tenebras fugaret: vita advenit, ut mortem abroget: et primo pastoribus per angelos Evangelium prædicat, non ut miracula sermonibus adjiciant, sed ut occasione sumpta pastores rationalium ovium clementiam Dei populis prædicent.

In sacro loco Bethlehem debitam adorationem præstare festinavimus omnium nostrum Domino Deo, qui propter nos humanam naturam assumere dignatus est. Ipse enim in terris visus est, de cælo pro salute nostra descendens, cum loca illa præsentia sua non destituta reliquerit: nam *Cælum et terram ego impleo, dicit Dominus (Jer. XXIII, 24)*, dicit Isaias:

atque iterum David : *Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades* (Psal. CXXXVIII, 8). Nondum in terra homo factus fuerat, jamque ejus in inferno adventum propheta indicat, Non magna res est igitur, si nos, parvam hanc ab urbe distantiam emens, ad hunc locum venimus ut adoremus. Eamus rursum et ad Jordanem, mysteria visuri in illo exhibita, quomodo mare vidit et fugit suum Dominum, *Jordanis vero conversus est retrorsum* (Psal. CXIII, 3). Videamus iterum Joannem baptizantem illum *qui tollit peccatum mundi* (Joan. I, 29), ac Patrem desuper testificantem Filii sui stupendam demissionem, et cognatum Spiritum in specie columbæ descendentem et manentem super eum, cui testimonium perhibebatur. O stupendi Regis stupenda miracula! quomodo

manus lutea, cum tangeret totius mundi verticem, non est combusta? quis vidit aut quis unquam audivit fenum igni contiguum, et ab igne damnatum non recipiens? Beatus enim revera, ac ter beatus, circulus Zachariæ et Elisabetæ. Beati demum et nos sumus, qui lumborum nostrorum fructus e sancto lavacro effulgentes conspicimus, tanquam stellas quasdam plenam percurrentes ecclesiam. Verum, o Pater. Verbum et Spiritus, trium personarum substantia, et potentia et voluntas et actus, concede nobis, qui inconfusas et indivisas tuas personas constemur, ut ad dextram tuam stemus, cum e cœlis veneris judicare orbem in æquitate (Act. XVII, 31). Quia tibi convenit gloria, honor, adoratio, Patri et Filio et Spiritui sancto, nunc et semper, et in secula seculorum.

XII. SANCTI PATRIS NOSTRI JOANNIS CHRYSOSTOMI SERMO IN SANCTAM ASSUMPTIONEM SERVATORIS NOSTRI.

Quandoquidem per gratiam Dei orationem de passione Domini nostri, quo oportuit die, habuimus, et similiter de resurrectione; audite jam hujus quoque orationis historiam. Postquam resurrexerat a mortuis, et apparuerat discipulis, atque cum illis versatus, tactus etiam fuerat, cumque illis manserat per dies quadraginta, venit in montem Olivarum ex adverso Jerusalemorum cum discipulis suis: magna etiam collecta multitudo, ipse Jesus discipulis dixit: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos* (Joan. XX, 21). *Euntes igitur in universum mundum, baptizate eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, in remissionem peccatorum* (Matth. XXVIII, 19; Marc. XVI, 15). *Infirmos curate, demones ejicite; gratis accepistis, gratis date* (Matth. X, 8). *Benedicite persecuentibus vos, benedicite, et nolite maledicere* (Luc. VI, 28). *Imitmini Magistrum vestrum. In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis* (Joan. XIII, 35), si eos qui vos odio habent diligatis. Memores estote quot mihi mala intulerint Judæi. Scraphim, cum non possint faciem meam intueri, vultus suos tegunt: Judæi vero in faciem meam inspuerunt et maxillam colaphis percussere. Manus meæ hominem e terra formarunt, et pulcherrimum mundum condiderunt: illi vero clavis ferreis ligno affixere. Si terram inspiciam, terra tremat et concutitur: illi vero transeuntes et capita moventes, irridebant me. Hæc omnia ab illis passus sum, et iram illis non retribui. An existimatis me non potuisse? parati adstant angeli, dicentes: *Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum* (Psal. II, 3): neque id illis permisi; sed in cruce extensus, infixis manibus, Patrem meum pro illis invocavi, dicens: *Pater, ignosce illis; non enim sciunt quid faciunt* (Luc. XXIII, 34). Et hæc propter vos passus sum, ut vobis exemplum essem. Si enim dixissem tantum et non fecissem, incongrua esset doctrina mea: prius rem aggressus sum, ac deinde vobis faciendum injungo. Dixi, *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus* (Joan. X, 11); et non recusavi mortem, cum sim immortalis: dixi, *Benedicite persecuentibus vos, et nolite maledicere* (Matth. V, 48); atque tanta passus a Judæis, non illis maledixi. Omnia loci, omnia peregi, quæ de me a prophetis tradita erant: et ecce *Ascendo ad Patrem meum* (Joan. XX, 17 et XIV, 14). Sed nolite contristari, *Non relinquam vos orphanos*; sed mittam ad vos Spiritum sanctum Dominum et vivificantem, consubstantialem Patri meo et mihi: *Et ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi* (Matth. XXVIII, 20). Ut eram a principio cum prophetis, ita etiam ero vobiscum. Ego Moysen e manu Ægyptiorum eripui; ego cum Jesu Filio Nave septem tribus bello vici; ego Eliam e manu Jezabelis liberavi; ego Eliseo duplicem gratiam contuli; ego Davidem e manu Saülis eripui; ego Jeremiam ex lacu profundo evexi; ego Danielelem ex faucibus leonum extuli; ego cum tribus pueris in fornace chloros duxi, et hos servavi, inimicos vero

combussi. Sicut eram cum illis omnibus, ita etiam ero vobiscum. Et ad urbem Jerusalem oculos attolens dixit: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina pullos suos, et noluit* (Matth. XXIII, 37; Luc. XIII, 34)? Væ, filii Jerusalem: quia ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me, sed diabolum accipitis, qui vos semper decipit. Ideo *Relinquetur domus vestra deserta* (Matth. XXIII, 38): non maneat lapis super lapidem in templo vestro: gloriam templi vestri, quam habuistis, ecce trado credentibus in cruce meam, et in resurrectionem meam. Væ vobis, filii Jerusalem Judæi, qui tyrum habetis a principio, et veritatem non accepistis. Ego vobis figuram hujus meæ præsentiae dedi, ut figuram habentes veritatem agnoscat: dedi vobis Moysen, legem, virgam, amphoram auream habentem manna: ubiqueque autem erat arca, ibi etiam erat gloria mea. Quoniam vero imprudentes fuistis, ac, me veniente, non accepistis me, idcirco a vobis gloriam aufero, et gentibus trado, et ascendo ad Patrem meum, qui me in mundum misit. Vice templi vestri erigam ecclesiam: vice prophetarum, quos ad vos misi, et conpexistis eos, in mundum mittam discipulos meos, prædicare baptisma remissionis peccatorum. Dedi vobis tabulas fœderis; do gentibus Evangelia salutis: dedi vobis legem, et irritam fecistis eam; do gentibus gratiam vice legis: dedi vobis virgam, quæ pullulavit; do gentibus crucem efflorentem, vitamque mundo pro fructu proferentem: dedi vobis manna, et cum edissetis, vitulum pro me adorastis; do gentibus panem cœlestem, qui e cœlo descendit, id est, corpus meum: dedi vobis e prærupta rupe aquam, et bibentes exacerbavistis me; do gentibus poculum sanguinis mei, ut bibant vitam æternam. Hæc gentibus largior, et *Ascendo ad Patrem meum* (Joan. XX, 17). *Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta* (Matth. XXIII, 38). Cum hæc dixerat Dominus, conversus ad matrem et Virginem dixit: *Pax tibi, mater suavissima; ne doleas quia Ascendo ad Patrem meum: non te deseram, orbis terrarum illuminatricem; non te deseram, templum meum sanctum; non te deseram, solam fideliem ac fraudis expertem coram me inventam; non te deseram, totius orbis mysterium; non te deseram, florem incorruptibilem. Ne doleas: quia etiam cum e vita es exitura, non mittam angelos aut archangelos, sed ego veniam ipse, et accipiam animam tuam clariorem sole ac luna lucidiorem. Ne doleas, virgo, quia Ascendo ad Patrem meum: habes pro me Joannem, virginem, et socium meum pectoralem. Nonne, etiam cum in cruce fui, illi te tradidi, dicens: *Joannes, Ecce mater tua?* tibi que dixi, *Ecce filius tuus* (Joan. XIX, 27, 26)? Et nunc sermo idem a me ad te pronuntiatur: *Pax tibi, mater mea et virgo. Rursus vero discipulis dixit: Pax vobis, fratres: ut vobis præcepi, facite. Ne itaque tristes sitis,**

quia *Ascendo ad Patrem meum* : si enim ego non abeam, consolator ad vos non veniet. Ego abeo, et post decem dies mitto consolatorem, sanctum et vivificantem Spiritum. Atque illo hæc dicente, ecce angelorum multitudo circumcinxit eum, et Seraphim obumbrantes et dicentes, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum*; plena enim sunt cælum et terra gloria ejus (*Isai. VI, 3*). Ac statim nebula lucida obtexit montem, et chori prophetarum in monte congregabantur. David autem cum spirituali cithara in medio erat prophetarum omnium; et Jesum hortans ut in cælum ascenderet, dixit: *Exaltare super cælos, Deus; et in omnem terram gloria tua* (*Psal. LVI, 12 et XCVIII, 6*). Et apostolis dixit, *Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorare scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est*. Et ecce, iis insipientibus, sublatus est, et nebula lucida accepit eum. Atque iterum dicit Dominus discipulis: *Pax vobis: pacem meam do vobis*

(*Joan. XIV, 27*). Cumque hoc dixerat, non amplius aspicietur. Cum autem David cerneret quod Dominus in cælum ascenderat; iterum delectatus, ac pulsans citharam spiritualem, dixit: *Ascendit Deus in jubilo, et Dominus in voce tubæ* (*Psal. XLVI, 6*). Pater desuper acclamans dixit, *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (*CIX, 1*). Tu es *Filius meus dilectus, in quo mihi complacui* (*Matth. III, 17*); tu es agnus meus, tu es in principio Verbum meum verum, tu es potentia mea, tu es sapientia mea. Et eo in cælum accedente, omnes Potestates adorabant illum; seditque a dextris Patris, cum adimpleset omnem economiam, consubstantialis Patri existens, ejusdem potentie, una divinitas, una potestas, Patris et Filii et Spiritus sancti: quam Trinitatem nos fideles adoramus, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

IN CODICE MS. COISLINIANO, NUM. LXXVII, P. 147, HOMILIA SEQUENS HABETUR. EST AUTEM CODEX XI SECVLI, MULTUMQUE DISCREPAT AB APOGRAPHO V. CL. DOMINI TAYLOR, QUI ILLAM EXSCRIPSIT EX CODICE, UBI MAGNA PARS HOMILIÆ IN FINE DESIDERATUR.

SANCTI PATRIS NOSTRI JOANNIS CHRYSOSTOMI, ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI, HOMILIA IN STAGNUM GENESARET, ET IN S. PETRUM APOSTOLUM.

Quanto celebris est magister, tunc discipulus est obsequens, tunc discipulus bonam spem habet: quando magister est alacris, tunc idem magister lucrum percipit: cum discipulus diligentiam exhibet, tunc idem discipulus magistri artem excipit, quando exercitationem ut gratam amplectitur. Alias enim non potest unquam magister emlescere, nisi discipuli lucernam accensam inveniat oleo amoris disciplinæ irrigatam: et alias non potest discipulus splendere, nisi sapientiæ rivus abunde magister effundat. Nam utrique parti cursu opus est et diligentia, et ut melius ædificium construatur, utrumque oportet sua pro virili conferre: ita ut hic quidem linguam acuat, ille vero aures probe adhibeat: et hic quidem intellectum bene instructum habeat, ille vero mentem tranquillam præbeat. Hæc autem non solum in rebus corporeis necessaria sunt, sed etiam in spiritualibus curanda. Sicut enim in corporeis non aliter puer a virga liberatur, quam disciplinis invigilando: ita etiam in doctrinis spiritualibus, non aliter a condemnatione absolvitur homo, nisi in lege Domini, ut ait propheta, meditetur die ac nocte. Cum hæc igitur ita se habeant, et omnes hic præsentibus simus Christi condiscipuli; unum enim et eundem habemus omnes institutorem et doctorem, Christum, secundum illud divinum dictum, *Et erunt omnes docibiles Dei* (*Joan. VI, 45*): age, hodie quoque duplicem auditum, spirituale nempe et corporeum, latius apparemus ad doctrinam Domini; ut verbum quasi semen excipientes ex fructuosa illa obsequentiæ spica, possimus fructum proferre vel trigesimum, vel sexagesimum, vel centesimum. Audisti enim modo Lucam evangelistam clamantem: *Ascendens autem Jesus in unam navim quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum* (*Luc. V, 3*). *Et sedens docebat de navicula turbas.*

Vidisti Magistri divinam doctrinam? vidisti turbæ anabilem collectionem? vidisti discipulorum animæ utilem diligentiam? vidisti hominum mercede dignam perseverantiam? Num quis ex audientibus verbum Dei affectus est tædio, vel a stagno abiit, vel a monte descendit, vel rogavit dicens, ut aliqui præsentium: Cur sermonem extendis, magister? habeo quod agam, exspectat me societas quædam, nondum ad prandium necessaria emi, lavandi tempus præterit, demum æstus me invasit. Num quis ex præsentibus, illo tempore, Domino horum quidpiam dixit? Nequaquam profecto. Quare? Quia noverant ipsum bona omnia dicere in tempore suo. Introisti in ecclesiam Dei, dignum habitus es Christi congressu:

nisi dimittaris, ne ex eas; si enim ante dimissionem ex eas, ut fugitivus viam dirigis. Sex diebus in corporalibus occuparis, et duabus horis in spiritualibus versare. Noli hic contristari, et foras hilaris esse; ne hic nutatio, et foris attentio; noli hic laudare, et foris vituperare. Res Domini apponimus: an vero fabulas loquimur? prophetarum verba legimus: an vero justos fastidimus? apostolorum mentionem habemus: an vero patres nihili facimus? In theatrum sæpe ascendis, et ante dimissionem non descendis; in ecclesiam vero intras, et ante divina mysteria egredieris? Metue illum qui dixit: *Qui contemnit rem, ab illa contemnetur* (*Prov. XIII, 13*). Quid ergo dicit Lucas evangelista? *Factum est cum turba irrueret in Jesum, et ipse stabat secus stagnum Genesaret* (*Luc. V, 1*). O peritam Domini doctrinam! fluvius secus stagnum stabat; imo vero hominum piscator venit ad stagnum, ut piscium captos caperet. Nihil enim inutile apud Dominum Christum: non locus, non sermo, non ænigma, non suggestus. Quia enim Petrus, Andreas, Jacobus et Joannes in stagno Genesaret piscatoriam artem exercebant, in occultis spem habentes, scissa retia jacentes, cum immenso profundo concertantes, nescientes quorsum vertere se oporteret, furantes magis quam laborantes, inescantes potius quam suadentes: nam sine fraude piscis non capitur: hos Dominus, divino et erroris experte intuitu, ad piscium capturam aptos cognoscens, ad stagnum venit ut illos vicissim sagena caperet, non jacto reti usus, sed sermone ad persuadendum opportuno. Et quia supradicti apostoli, naviculis stagnum percurstantibus fidentes, non cognoscebant et stagni illius et universorum Dominum; idcirco venit Dominus in stagnum, ut et turbas doceret, et piscatores hamo caperet. Quid ergo dicit evangelista? *Ascendens autem Jesus in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum.*

Vides quomodo in navim ascendit, qui navi non indigebat, ut dominum navis lucraretur. Cur vero Simonem rogat Dominus? Cur? audi cum intelligentia. Simon, ut modo audisti, cum per totam noctem laborasset, et nihil cepisset, re infecta mansit. Gravissime autem rem ferebat, lavans retia, et laborem labori addens, lucrumque nullum respiciens. Idcirco Dominus, cum videret Petrum in mœstitia, consolatur ipsum: consolator enim afflictorum est. Statim enim ubi vidit Dominus Simonem consternatum, hortatorio sermone dixit ei: Pro tantillo tempore mihi multo da navigium tuum, nauta, ut ingressus doceam

erudiamque multitudinem, quam me sequentem vides: navigium tuum mihi fiat ecclesia, nauta: audi verbum Dei. Noli me importunum putare: veni enim ut te meliorem reddam. Relinque vanam spem corpoream, spiritualemque portionem circumspecte: paululum mihi mutuo da navigium tuum, nauta. Simon vero adhuc immersus in inestitiam ob frustra susceptum laborem, respondens Domino dixit: Unde ad me venisti, homo peregrine? cur mihi molestus es? aliam circumspecte scapham, si vis in stagno commorari. Vides me lugentem, utpote pane indigentem, et verbum Dei te allaturum promittis? Non circumspectam unde argentum mutuo accipiam, ut socrum et uxorem meam alam; sed tibi navigium substernam, ut die nocteque frustra laborem? Si nautum affers, inscende, in naviculam; sin minus, abi obsecro: me enim donum alii, non sermo. Tum Dominus ad Simonem: Ne ægre feras. Simon; vere ut nauta loqueris. Verbum Dei ad alimentum plus quam panis confert: abunde te alam; sum enim panis vite. Ne meam presentiam putes tibi detrimento esse: quantum volueris accipe: divitis enim patris filius sum locuples.

His auditis Simon, ac vultu paulo hilarior, in navicula Dominum excipit, remosque movens dixit illi: In medio sede, homo peregrine. Quasi vectorem ferens affectus erat, nesciens se eum qui fert omnia ferre. Ingressus igitur Jesus in navigium Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Simone autem illum ducente spe recipienda: mercedis, sedens Jesus docebat de navicula turlas. Quid vero docebat? Caritatem sine simulatione, fidem sine dubitatione, pacem sine fraude, fraternum amorem inseparabilem, pietatem non fucatum, Dei cognitionem sine argenti cupidine, virginitatem sine macula, ascetis sine anxietate, conjugium indivisum: omnem laborem pro veritate suscipiendum esse, non timendum esse eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Hæc Domino docente, etiamque alia addente: Qui amat animam suam, perdet eam; ac rursum, Qui vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me; et iterum, Nolite possidere aurum, nec argentum, neque pecuniam in zonis vestris, nec peram, neque sacculum, neque duas tunicas: hæc Domino docente, Simon audiens, qui putabat se navigium mercede conduxisse Domino, murmurare cœpit, et intra se dicere: An ab isto mercedem nos accepturos esse sperabimus? in damnum noctis et diei incidi. Quisnam mihi hodie occurrit? Hic de possessionum abjectione disserit, nemine quidpiam habendum esse docens. Fortasse vult me navigium vendere, ut pretium pauperibus distribuam: ab ipsona mercedem me accepturum esse sperem? Hæc Simone apud se ratiocinante, Dominus docendi munus perficit, ut miraculum exhibeat, Simonemque certiore faciat: labor enim est idiotam verbo persuadere. Deinde cum Dominus sermonem perfectisset, et tota multitudo delectaretur, accedens Simon Domino dixit: Verba quidem tua pulchra sunt, vox tua dulcis, et doctrina tua veneranda; etiamen mihi pactum serva; jube mercedem me accipere pro vectura, ut ego quoque cum multitudine gaudens, ad domum meam revertar.

Tum Dominus ad Simonem: Sicut modo audivisti, Simon, mercedem tuam visne accipere? *Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam* (Luc. V, 4), et accipe mercedem a me tibi promissam. Simon autem Domino: Iterumne piscabor et retia laxabo ac laborem sustinebo? Utinamne per noctem quidem ea vacuis manibus tetigissem! An vero peritior me es in arte nautica? an aliquid in profundo invisibili possides? Doctor esse potes; an etiam piscium captator? Exi a me; video eam te nihil ferentem. Cur tempus perdo? nonne ab initio hæc tibi testificatus sum? Dominus autem ad Simonem: Noli me ut moxem spectare, Simon, noli manus meas et sinum meum considerare: non in manibus meis, sed in ore meo mercedem tuam lero. Tota nocte laborasti, nihil cepisti: nox enim

inopia sunt cogitationes Judaicæ. In die gratie laxa retia: lux enim boni fructus sunt Christiana obœquia. *Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam.* Tunc Simon ad Dominum: Ut modo audivisti, *Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo retia. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam: rumpebatur autem rete* (Luc. V, 5 et seqq.). O res admirandæ! non deest Petro cura: *Rumpebatur rete.* Et Christum circumspecte, et pisces perpendebat, remque considerabat. Non potuit pondus attrahere, et adjutores advocabat: *Innuebant enim, inquit, sociis, qui erant in alia navi, ubi erant Jacobus et Joannes, qui venerant ut adjuvarent eos.* Innuebant, non clamabant nautæ, qui sine clamore et tumultu nihil facere solent. Quare? Quia rei novitas vocem ipsis sustulerat. Quid opus erat ut clamarent, cum sciam esset innuere, divinum mysterium videntes? Concurrentes autem et illi, qui erant in altera navi, ubi erant Jacobus et Joannes, cœperunt pisces colligere, et quo magis colligebant, tanto magis multiplicabantur. Certabant enim pisces, quis primus mandato Domini obsequeretur: parvi magnos prætercurrerant, medii majores e latere præcedebant, magni supra parvos insuliebant: manus piscatorum non expectabant, se in navigium saltando projiciebant. Stagni fluidum non commovebatur, piscis nullus infra manere sustinebat: moverant enim eum qui dixit: *Producant aquæ reptile animæ viventis* (Gen. I, 20). Quid ergo Simon, qui in duos casus incidit, qui tota nocte laborans nihil ceperat, et in die ad verbum Domini omnia ceperat? Ut vidit retia scissa, et multos alios pisces foris stantes, hiantesque ut caperentur, nec procul a retibus manere sustinentes, quasi vim passus procidit ante Dominum, dicens: *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine.* Scio demum quis sis: nunquam vidi talem piscium capturam. Mos est, Domine, pisces intra sagenam includere: at contrarium nunc video, pisces foris sagenam occupant. Exi a me, obsecro. Colibe demum divinum tuum mandatam: relinque stagno duos saltem pisces ad generandum. Exi a me: non te repello, sed me miserum prædico: *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine.* Dominus vero Simoni dixit: *Exeam, ex navicula tua, Simon, egrediar; in te autem introibo: hæc de causa ad te veni.* Nam cum caperes, captus es. Quod tu facis, id tu passus es. Sed tu a vita in mortem trahis; ego vero a morte in vitam. *Netimeas, Simon: ex hoc jam homines eris capiens* (Luc. V, 10). Stagnum relinque, orbem sagenæ cape; calammum confringe, et crucem appara;... discerpe, et pietatem prædica; hamum projice, et morbos cura; retia odio habe, et cœlestes claves fabrica; ex navi egredere, et intra in Ecclesiam. *Noli timere, Simon: ex hoc homines eris capiens.* O Domini potestatem! o Petri prudentiam! Non dixit piscator ille qui captus est: Quam absurda est illa Magistri adhortatio! homines capiam! et quodnam rete apparatus? ubinam texuntur hæc retia homines ut feras capientia? num abripiet me hic sermo hami instar? Nihil horum dixit Simon; tantum audivit, statim obsecutus est: non vendidit pisces, non defuit illi abundantia rerum, non cum uxore rem composuit. Non dixit Domino, Serva mihi saltem mediocria, Domine: componam cum negotiatoribus; parvos sumptus domesticis meis reliquam. Nihil horum Simon dixit: Petrus enim revera erat. Neque Petrus tantum dominico præcepto obedivit, sed etiam Andreas et Jacobus et Joannes: hæc enim sunt paria duo fidelia amborum fratrum.

Vidisti Domini negotiationem? qua de causa in stagnum se contulerit? ut et turlas doceret, et piscatores hamo caperet. Audisti igitur evangelistam dicentem: *Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus, secuti sunt Jesum* (Luc. V, 11). Quid vero Dominus? oportet enim sermoni finem imponere. Ut vidit apostolorum alacritatem, quod relictis omnibus secuti essent ipsum, ad curationem festinat, ne diabolus incredulitatis ansam inveniret: facile namque

τὴν λίμνην παρεγένετο; ἵνα τοὺς μὲν δόλους διδάξῃ, τοὺς δὲ ἀλειτουργοὺς ἀγκιστρεύσῃ. Ἦκουες οὖν ἀρτίως τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· *Καὶ καταγαρόντες τὰ πλοῖα αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ.* Τί δὲ ὁ Κύριος; δεῖ γὰρ συμπερᾶναι τῷ λόγῳ. Ὡς εἶδε τῶν ἀποστόλων τὴν προθυμίαν, οὕτως ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν αὐτῷ, ἐπὶ θεραπείαν ἐπιείγεται, ἵνα μὴ ὁ διάβολος ἐκκωμάσῃ ἀπιστίας εὐρη· εὐμεταμέλητον γὰρ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς ἀντιταλάντευσιν ἔτοιμον. Ἐμελλον γὰρ λέγειν οἱ ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου, εἰ μὴδὲν ἕτερον σημεῖον ἐθεάσαντο· μὴ ἄρα μάτην καταλιπόντες τὴν ὑπαρξίν ἡμῶν ἠκολούθησαμεν αὐτῷ; καὶ ἡ συνδρομὴ τῶν ἰχθύων κατὰ τινὰ τρόπον γεγένηται, οὐχὶ δὲ κατὰ θεῖον κέλευσμα. Ὅπως οὖν μὴ τοιοῦτοις σκεύμασι ^ο μολυνθῶσιν οἱ ἀπόστολοι, μόνον ἀπίστη τῆς λίμνης, καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἐγγύθεν πόλεων δόλου συνδεδραμηκός θεοθεράπευτον ἰατρεῖον ἀνοίγει, καὶ εὐθὺς θελήματι μόνῳ ἀποδύει τὸν λεπρῶν, καὶ τὴν κατάστιχτον αὐτοῦ μηλωτὴν τῆς λέπρας ἐκθάρασεν· ἵνα γινώσκῃ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ὅτι οὐ μόνον οἱ ἐμψυχοὶ ἰχθύες ὑπακούουσι τῷ Δεσποτικῷ προστάγματι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄψυχον πάθος τῷ νεύματι αὐτοῦ φυγαδεύεται. Ἦκουες δὲ ἀρτίως βοῶντος τοῦ λεπρῶ· *Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.* Ὡς λεπρῶ

εὐσεβοῦς δόγματος γνώσις. Οὐκ ἐσπῶσεν αὐτοῦ τὴν ὀρθόδοξον γνώμην ἢ ὀλόρρυπος τῆς λέπρας [256] δορά· ἐξωθεν ἤρπε τὸ πάθος· ἔνδον γὰρ οὐχ εὐρε νομὴν· τὸ σῶμα κατεδόσκατο, τῆς δὲ ψυχῆς οὐχ ἤπιτο· ἐφύθριστον τίτλον ἐθάσταζεν. ἀλλ' οὐκ ἠγγίσειεν ἡ συνοδοιπόρος· πλήρης ἦν λέπρας, ἀλλ' ἐμίσει τὸν παράνομον Ὀζίαν· ἡ συναγωγὴ αὐτὸν ἀπωθείτο, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία αὐτὸν περιεπτύσσατο· ὁ Μωϋσῆς αὐτὸν ὑβρίζεν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐθεράπευσεν. Ὡς θεράπευται, κακεῖ τὰ δῶρα τῆς θεραπείας προσφέρειν κελεύεται. Διὰ τί; Ἴνα καὶ τοῦ Δεσπότη Κυρίου τὸ φιλόφρονον γνωσθῆ, καὶ τῶν φιλαργύρων Ἰουδαίων τὸ φιλέμπορον φανῆ. Τί οὖν ὁ κακοδόξων ἐλεγχος λεπρός; *Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.* Οὐ λέγω, παρακάλεσον, ἀλλ' αὐθέντισον· οὐ λέγω, πρόσευξαι, ἀλλ', ἴασαι. Ἴδιον γὰρ Θεοῦ ἰδίῳ θελήματι θεραπεύειν, οὐχὶ δὲ ἀλλοτρίῳ νεύματι. *Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.* Ἦκουσα γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος· *Ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν.* Ἐπεὶ οὖν πάντα θελήσει παρήγαγες εἰς τὸ εἶναι, καὶ οὐρανοῦς μὲν ἐξέτενας ὥστε δέξριν, γῆν δὲ ὑφήπλωσας ὡς σινδῶνα, τὰ μεταξὺ δὲ τούτων πολυμόρφως ἀμφιάσας· ἀπόδος κάμολι τὸ τῆς φύσεως ἰμάτιον, ὅπως τὸν μὲν νόμον ὡς φορτικὸν ἐκκλίνω, τὴν δὲ γάρνιν ὡς φιλόφρονον δοξάσω, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

^ο Conjectum est ἕκκωμα.

^ο Conjectum ὑποπτύμασι, τοῖ, σκέμμασι.

mutatur humanum genus, et ad contraria eligenda pronum. Dictori namque erant apostoli Domino, si nullum aliud signum viderent : Num frustra relinquentes facultates nostras secuti sumus eum? et concursus piscium alio quodam modo factus est, non ex divino jussu. Ne igitur talibus suspicionibus fœderentur apostoli, a stagno tantum recessit, et in una vicinarum civitatum, turba concurrente, divinam aperuit medicinam : statimque ex sola voluntate leprosum spoliat, et ejus meloten maculis distinctam a lepra purgat : ut sciret Petrus et qui cum illo erant, non solum vivos pisces obsequi mandatis Domini, sed etiam inanimatum morbum ejus nutu fugari. Audisti modo clamantem leprosum : *Domine, si vis, potes me mundare* (Luc. V, 12). O leprosi scientia pii dogmatis! orthodoxam ejus mentem maculis non fœdavit pellis illa tota lepræ punctis horrida : extrinsecus repebat morbus, intrinsecus vero locum non reperit : corpus corrodabatur, sed animam ægritudo non attingebat : contumeliosum titulum gestabat, sed non appropinquabat comes lepra : plenus erat lepra, sed

odio habebat improbum Oziam : synagoga illum repellabat, sed Ecclesia ipsum amplectebatur : Moyses ipsum contumelia afficiebat, sed Christus sanabat. Hic curatur, et illic curationis dona offerre jubetur. Quare? Ut Domini Christi amor erga homines nosceretur, et pecunie amantium Judæorum cupiditas appareret. Quid igitur leprosus ille, qui prave sentientes omnes confutabat? *Domine, si vis, potes me mundare*. Non dico, *Roga, sed, Cum auctoritate jube* : non dico, *Precare, sed, Sana*. Proprium enim Dei est sua voluntate sanare, non alieno nutu. *Domine, si vis, potes me mundare*. Audivi enim Prophetam dicentem : *Deus noster in celo et in terra omnia quaecumque voluit fecit* (Psal. CXIII, 3). Quoniam igitur omnia ut essent produxisti, ac caelos extendisti sicut pellem, et terram subtus expandisti velut sindonem, et quæ intermedia erant, variis formis exornasti ; tribue quoque mihi naturæ vestimentum, ut legem, utpote onerosam, declinem, gratiam vero, ut hominum amantem glorificem, in Christo Jesu Domino nostro, cum Patre et Spiritu sancto, in secula seculorum. Amen.

SYNOPSIS

EORUM QUÆ IN OPERIBUS CHRYSOSTOMI OBSERVANTUR.

Prologus.

Rem operosam atque hactenus intentatam aggredimur, cum ad lectoris commodum ea quæ in tam ampla tot voluminum mole dispersa sunt, secundum materiam ordinem, unum sub conspectum ponere destinamus. At enim non iis modo, quæ immensa illa opera legere non vacat per otium, sed iis etiam qui diurna lectione totos duodecim tomos evolvunt, difficile admodum esset omnia secundum argumenti rationem excerpere et in certa capita distribuere ; nimirum quæ ad doctrinam et theologiam, quæ ad disciplinam et ritus varios tum Antiochenos tum Constantinopolitanos ; innumera illa quæ de hæreticis et

hæresiarchis passim occurrunt ; miscellanea multa quæ in argumentum aliquod redigere in promptu non est. Demum digressiones frequentissimas quas in similitudinibus adhibet Chrysostomus, ubi infinita pene ad ritus et mores sui temporis pertinentia, quæ ad religionem non spectabant, in comparationibus recenset. Hæc omnia in diatribis quinque distributa jam profereamus. De stylo etiam ejus aliqua discere animus erat : sed quia in præfatione primi tomi hac de re luculenter actum est, id retractare supervacaneum fore diximus.

DIATRIBA I.

De iis quæ ad doctrinam spectant et ad theologicas opiniones illius ævi.

De substantia Dei deque Trinitate Personarum ea non raro profert Chrysostomus, quæ Christiani omnes profiteantur. De incarnatione vero Christi et ejus cum Patre æqualitate innumeris in locis agit ut Anomœorum tela propulset, qui tunc Antiochiæ et Constantinopoli contra Catholicos velificabantur : neque est ea in re diutius immorandum. Contra Anomœos autem concertans, duas in Christo voluntates fuisse pugnatas, et Monothelitarum qui postea exorti sunt, quasi data opera, hæresim profligat (T. I, col. 765-766).

Baptismi ritum ita describit Chrysostomus : Qui baptizandi erant, per dies triginta ad sanctum illud

lavacrum apparabantur : antequam tingerentur, hæc verba proferebant : *Abrenuntio tibi, satana, et pompæ tuæ et cultui tuo, et conjungor tibi, Christe* (T. II, col. 239) : illis vero addere jubebantur, *Credo in resurrectionem mortuorum* (T. X, col. 348). Posteaque ter in unda mergebantur. In homilia vero sexta in Epistolam ad Colossenses, ita refert verba ab eo qui baptismum accepturus erat prolata (T. XI, col. 342) : *Abrenuntio tibi, satana, et pompæ tuæ et cultui tuo et angelis tuis*. Illud vero, *et angelis tuis*, in præcedenti non habetur : sed illa prior Antiochiæ descripta fuit, posterior vero Constantinopoli, ubi fortasse levis illa diversitas in usu erat. Baptismus vero, inquit ille, non dabatur in Pentecoste, quam vocat ille metropolin festorum (T. IX, col. 22) : quia nempe fideles, Spiritus sancti descensui unice addicti, cætera in tempus aliud mittebant (T. II, col. 463).

Sæpe vero carpit eos, qui baptismum usque ad mortem differebant, ac quæ hinc mala et pericula sequantur recenset (*Tomo secundo et Tomo octavo*). Baptismi vero nomina multa erant, inquit (*Tomo secundo*), nempe lavacrum regenerationis, illuminatio; vocabatur etiam sepultura, circumcisio, crux; mo alia quoque nomina pro baptisate in usu erant.

De Eucharistiæ sacramento nullus patrum veterum est, qui luculentius verba lecerit. Libro namque tertio de Sacerdotio, postquam sacerdotum dignitatem extulerat, qui stant, inquit, prope illam immortalem naturam, paulo postea dicit: *Nam si non potest quis intrare in regnum cælorum, nisi per aquam et spiritum regeneratus fuerit, etiam qui non manducat carnem Domini, nec bibit ejus sanguinem, æterna vita privatur* (*Tomo primo*). In Homilia item de Proditione Judæ dicit hæc verba, *Hoc est corpus meum* (*Tomo secundo*), transformare ea quæ proposita sunt, et diabolum insiliisse in Judam postquam mensæ divinæ particeps fuerat, non corpus Domini, quod ille acceperat, despiciens, sed ipsius Judæ impudentiam contemnens. Corpus et sanguinem Christi vere in Eucharistia esse bis dicit etiam in Homiliis in Matthæum. Commentario autem in Epistolam secundam ad Corinthios in hæc verba (*Tomo septimo*), *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* hæc clarissime dicit, *Hoc quod in calice est, illud ipsum est quod ex latere fluxit* (*Tomo decimo*). Cum majori etiam *Ευαγγελία*, hæc de corpore Christi in Eucharistia loquitur in Homil. secunda in Epistolam secundam ad Timotheum (*Tomo undecimo*): *Et hoc igitur corpus Christi est et illud. Qui vero putat hoc minus illo esse, is nescit Christum etiam nunc adesse et operari*. Hic vero loquitur de sacerdote sacrificium offerente.

Circa pœnitentiæ sacramentum de confessione loquens, lucifugis errandi materiam, recte sentientibus scrupulum iniecit Chrysostomus, cum Oratione quinta de Incomprehensibili dicit: *Non te in theatrum conservorum tuorum duco, neque hominibus peccata revelare cogo: conscientiam tuam expende coram Deo, ostende ipsi vulnera, et ab eo medicamenta postula* (*Tomo primo*). Hac de re non paucos hærentes vidi, nonnullosque dubitantes an illo ævo confessio peccatorum sacerdoti facienda in usu esset Antiochiæ, ubi hæc dicta protulit Chrysostomus. Non advortentes ipsum libro tertio de Sacerdotio dicere, sacerdotes prorsus purgandi potestatem accepisse, et post regenerationem admissa peccata condonare posse (*Tomo primo*): atque adeo, cum de confessione peccatorum loquitur, id sæpe de hoc sacerdotum ministerio intelligendum esse; ut cum dicit, post peccatum ad confessionem esse pergendum, et confessionem communioni esse præmittendam (*Tomo primo*). Clarius rem profert, cum sacerdoti ulcera esse manifestanda pronuntiat (*Tomo secundo*): per confessionem enim, inquit, peccatorum sarcina deponitur.

Licet vero passim dicat ille, in precibus confessionem Deo emittendam esse; in memoratis locis confessionem etiam sacerdoti faciendam esse declarat.

Jam ad quæstionem veniamus, quæ haud diu post obitum Chrysostomi agitata fuit, imo in extremis ejus vitæ annis suborta est; quæque ævo nostro per integrum pene sæculum multorum ingenia exercuit; de gratia nempe et libero arbitrio. Julianus enim et Anianus Pelagiani, Chrysostomum sibi favere dicebant: et Cassianus, qui Chrysostomo hæserat, Semipelagianorum hæreseos auctor habetur. Qui autem hujusmodi hæresibus nomen dederant, tantum doctorem putabant in homiliis suis favere sibi, ejusque testimoniis utebantur, ut dictis suis auctoritatem conciliarent: et loca haud dubie proferebant, quæ videbantur suæ tuendæ sententiæ opportuna. Cum enim circa gratiam et liberum arbitrium nihil dandum esset ortum vel scrupuli vel disceptationis, neque esset res tam difficilis certis vocum limitibus circumscripta: quid mirum, si Chrysostomus in concionibus, quas plerumque ex tempore pronuntiavit, quædam protulerit circa gratiam Dei, quæ, si secundis curis et accuratius tractasset, emendavisset haud dubie? ut et Augustinus quæ pridem de gratia Dei senserat, abjecit omnino, cum ea de re tot scribendis libris operam dedit.

Chrysostomi loca hic referimus: Homilia in dictum illud Pauli, *Habentes autem eundem Spiritum fidei*, etc. (*Tomo tertio*), hæc habet: *Illud nimirum ostendere volens, quod initio credere, et parere vocanti, nostræ est bonæ mentis: at postquam facta fuerint fidei fundamenta, jam opus est auxilio Spiritus, ut in nobis perpetuo maneat inconcussa et inexpugnabilis. Neque enim Deus, neque Spiritus gratia nostrum prævenit propositum; sed tametsi vocet, expectat tamen, ut sponte et propria voluntate accedamus, ac tum demum cum accesserimus, nobis suum totum exhibet auxilium*. Simile quidpiam dicit Homil. in Joannem hæc Evangelii verba explicans (*Tomo octavo*): *Conversus autem Jesus, et videns eos sequentes, dicit eis: Quid quæritis?* Pergit ille: *Hinc docemur Deum donis non prævenire voluntates nostras; sed ubi nos incipimus, cum voluntatem præmisimus, tunc plurimas dat ille nobis salutis occasiones*.

Homilia autem 59 in Genesim rem ita explicat, ut secum ipse pugnare videatur (*Tomo quarto*). Nam de Jacobo Isaaci filio loquens hæc habet: *Licet superno præsidio fretus fuerit, attamen quod suum erat prius exhibuit. Ita sane et nos persuadeamus nobis, licet milles entiamur, nihil tamen prorsus recte agere posse, nisi superno auxilio adjutos. Sicut enim nisi illo subsidio fruamur, nihil unquam possumus recte agere: ita, nisi quod nostrum est attulerimus, non poterimus supernum auxilium obtinere*. Si namque initium et fundamenta fidei sine Dei auxilio ponere possumus, ut ille supra dixit, quomodo verum esse poterit illud quod hic adjicit, nos nempe *nihil unquam recte agere posse, nisi superno auxilio adjutos?*

Quia enim de gratia et libero arbitrio nihil dum in Ecclesia statutum fuerat, non tanto scrupulo quæ sese menti offerebant, orator noster ea de re enuntiabat, qui si ea ad trutinam excussisset, saniora hand dubie dedisset; sed non licebat oratori quotidie ferme et ex tempore sæpe declamanti serio verbis et dictis omnibus advigilare, in rebus maxime quæ nondum publicis Ecclesiæ legibus assertæ fuerant (Tomo tertio). Cæterum quam a Pelagiana hæresi aversus esset ipse testificatur in fine Epistolæ quartæ ad Olympiadem, dicens: *De Pelagio monacho magno dolore affectus sum: cogita igitur quot quantisque coronis digni sint qui fortiter in acie steterunt, cum viros, qui in tanta pietatis exercitatione et tolerantia vixerunt, subripi videamus.*

Hic de Pelagio hæresiarcha agi cum multis viris doctis existimo. Erat enim ille monachus, erroresque suos spargere cœpit, quando Chrysostomus exsul extremum vitæ curriculum agebat anno circiter 407. Quæ omnia ad Pelagium hærescos auctorem spectare videntur, atque ita cum illo consonant, ut non alius Pelagius quaerendus videatur.

DIATRIBA II.

De disciplina ævo Chrysostomi, deque ritibus variis tum Antiochenis tum Constantinopolitanis: et de Liturgia.

Circa cultum venerabilis crucis Domini, sanctarum reliquiarum et imaginum, etiamque intercessionem et invocationem sanctorum, illa passim profert Chrysostomus, quæ hodiernum Ecclesiæ morem prorsus expriment. Singulare prorsus est id, quod de S. crucis cultu dicit ille (nempe in Tomo primo): *Nihil Imperatoriam coronam sic exornat ut cruz, universo mundo pretiosior; et ejus figura, quam olim omnes exhorrescebant, ita certatim exquiritur ab omnibus, ut ubique reperitur, apud principes et subditos, apud mulieres et viros, apud virgines et nuptas, apud servos et liberos: nam illud omnes signum frequenter imprimunt in membrorum meliori parte, et in fronte ceu in columna figuratum quotidie circumferunt. Hoc in sacra mensa, hoc in sacerdotum ordinationibus, hoc rursum cum corpore Christi et mystica cœna refulget. Hoc ubique celebratum videre est, in domibus, in foro, in desertis, in viis, in montibus, in saltibus, in collibus, in mari, in navibus, in insulis, in lectis, in vestimentis, in armis, in thalamis, in convitiis, in vasis argenteis et aureis, in margaritis, in parietum picturis, in corporibus brutorum male affectis, in corporibus a dæmone obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in choreis tripudiantium, in sodalitiis sese macerantium: adeo certatim donum hoc mirabile, ejusque ineffabilem gratiam omnes perquirunt.*— *Ubiq̄ue illa fulget, in varietibus domorum, in lectis, in libris, in urbibus, in vicis, in incultis, in cultis locis.*— *Illud vero ipsum lignum, in quo sacrum corpus passum et crucifixum est, cur certatim omnes adeunt? cur particulam ejus multi*

sumentes auro inclusam, tum viri tum mulieres a collo suspendunt ad ornatum, etsi damnationis symbolum hoc lignum fuit? Imo Imperatoresposito diademate crucem suscipiebant (Tomo primo).

Hæc sæpius dicit in orationibus contra Judæos, additque signo crucis adversariam potestatem omnem fugari (*Ibidem*). Singulare autem omnino est id, quod bis profert Chrysostomus, cujus hic verba adscribam (Tomo quinto): *Sed ecce cruz nunc ipsa vita evasit honorabilior et splendidior, et omnes eam in fronte circumferimus; non solum non erubescetes, sed etiam gloriantes.* Alibi dicit illam in fronte fuisse depictam (Tomo septimo). *Idcirco, inquit, et domi, et in parietibus, et in fenestris, et in fronte et in mente, illam cum multo studio depingimus (Tomo quinto). Omnes eam in fronte circumferimus, inquit, non solum non erubescetes, sed etiam gloriantes. Non modo enim populares, sed et ii qui sunt diademate redimiti, eam potius in fronte gestant quam diadema.*

De honore atque cultu sanctorum, præcipueque martyrum reliquiis præstito frequenter agit Chrysostomus. Insignis locus ille est, ubi de sancto Babyla disserens talia fatur (Tomo secundo): *At Deus ille clemens, qui infinitas nobis salutis occasiones contulit, hanc quoque nobis cum aliis aperuit viam, quæ nos possit ad virtutem evocare, sanctorum reliquias interim apud nos relinquens. Nam post sermonis virtutem, secundum tenent ordinem sanctorum sepulcra, quæ animos intuentium hominum ad imitationem concitent. Ac sicubi quis ejusmodi capsæ adsiet, statim ejus efficaciam sensu percipit.*— *Probe autem animadvertet defunctorum phantasiam ex ipsis locis in viventium animis excitari, si quis cogitet quomodo ii, qui lugendi causa veniunt, statim atque ad sepulcra accesserunt, ac si vice versæ eos, qui in urna jacent, stantes viderent, sic illos e limine statim compellent. Multi vero, intolerabili affecti dolore, prope sepulcra mortuorum domicilium sibi perenne constituerunt; id nequaquam facturi, nisi ex loci conspectu quidpiam consolationis percepissent. Ecquid de loco et sepulcro loquor? cum vestis sæpe sola mortuorum visa, aut verbum unum mente repetitum animum excitarit, et labentem memoriam reduxerit. Ideo reliquias sanctorum nobis Deus dimisit. Me autem non hæc frustra jactitare, sed ad utilitatem nostram ita provisum esse, fidem facere possunt miracula quæ a sanctis quotidie martyribus eduntur.*

Homilia vero in S. Eustathium Antiochenum hæc habet: *Idcirco sanctorum corpora et fontes et radices et unguenta nuncupo spiritualia (Tomo secundo).* Plebs vero Antiochena in vicinos urbi campos, ubi sepulchra martyrum erant, libenter confluebat. Quia vero martyrum monumenta cum hæreticorum sepulchris intermixta erant (*Ibidem*); ideo Flavianus, ut devotæ plebi consuleret, ossa illa martyrum delegit, ac seorsum in puro mundoque loco collocavit. Ipse quoque Chrysostomus exsul Rufino presbytero reliquias martyrum misit, minime dubias, inquit, quas ab Otreio Arabissi episcopo acceperat (Tomo tertio). Plura possemus addere, sed hæc satis sunt. Cultum

enim ille reliquiarum adeo frequenter celebrat, ut nihil ea de re dubii supersit.

Nec minus clare loquitur de invocatione et intercessionem sanctorum et martyrum. Cum Antiocheni adversa valetudine laborantes ad Judæos, qui præstigiis ad morbos depellendos utebantur, confugerent, ut a talibus illos avertat, his advocat verbis (*Tomo primo*): *Proinde tu quoque, si videris te puniri a Deo, ne profugas ad ejus inimicos Judæos, ne magis etiam illum in te provoces; sed ad amicos illius martyres, atque sanctos, qui illi placuerunt, quique multum apud Meletium (Tomo secundo): Oremus itaque omnes simul tam magistratus, quam privati, tam servi quam liberi, beatum ipsum Meletium harum precum socium accipientes. Et alibi clarissime (Tomo quarto): Id scientes, dilecti, confugiamus ad sanctorum preces, et oremus ut pro nobis intercedant. Sed non illorum precibus tantum confidamus, sed et ipsi nostra, ut oportet, dispensemus recte, et ad meliora converti nitamur, ut locum demus orationi, quæ pro nobis funditur. Alia non pauca proferenda suppeterent; sed in re certissima non est diutius immorandum.*

Ecclesiæ multæ illo ævo martyria appellabantur. Martyrium vero initio ecclesiam martyrum significasse videtur; ac semper frequentius pro ecclesia martyrum accipitur, sed pro aliis etiam ecclesiis nonnumquam adhibetur (*Tomo secundo. Vide notam et Glossarium Cangii Græco-Latinum*). Illo autem ævo tum ecclesiis, tum martyriis magnus exhibebatur honor et reverentia. Cum in ecclesiam intrarent, manus abluiebant, itemque antequam precarentur (*Tomo octavo*): *Quemadmodum enim, inquit, solenne est ut fontes præsto sint ante oratoria, ut adoraturi Deum manus prius lotas inter precandum attollant: ita pauperes fontium vice ante fores collocaverunt majores nostri; ut quemadmodum manus abluimus aqua, sic prius per beneficentiam abstersa anima, tum demum preces nostras offeramus. In more erat etiam, ut qui in ecclesiam intrarent ejus vestibula oscularentur. Intra ecclesiam vero mulieres tabulis ligneis a viris sequestrabantur: quam rem a majoribus constitutam ita profert Chrysostomus (Tomo septimo): Oporteret utique intus esse murum qui vos a mulieribus sequestraret: quia vero id non vultis, necessarium esse putarunt patres nostri, ut saltem ligneis tabulis vos separaremus. Ut a senioribus ego audivi, initio hi parietes non fuere.*

Rem singularem docet Chrysostomus quod nempe in mysteriis Christiani Antiocheni se mutuo amplecterentur (*Tomo octavo*); ut multi unum efficerentur, atque communes preces funderent pro non initiatis, pro infirmis, pro orbis fructibus, pro terra, pro mari. Morem autem veterem, quem mirabilem dicit, in memoriam revocat (*Tomo tertio*): *Coacti autem, inquit, tunc fideles omnes post auditam doctrinam, post orationes, post mysteriorum participationem, soluta synazi, non statim domum concedebant; sed divites et opulentiores, alimenta et ferula e domibus suis affe-*

rentes, pauperes advocabant, communique simul mensa fruebantur, communibus epulis atque conviviis in ipsa ecclesia. Ait porro celebritates illas in meridie plerumque solvi.

De præcipuis per annum diebus festis non semel agit doctor noster. De natali vero die Christi hæc narrat in concione quam habuit anno 386: illam nempe solennitatem nuper ac nondum elapsis decem annis ab Occidente, ubi ab exordio celebrata fuerat, Antiochiam allatam fuisse (*Tomo secundo*). Quia vero plurimi diem festum hujusmodi quasi novum ac nuper inductum detrectabant, multis argumentis probat ille natalem Christi in vigesimam quintam Decembris incidere. Veteres tamen Ægyptii et Orientales omnes, ut concors omnium sententia est, simul Epiphaniæ Natalisque Domini festum die sexta Januarii celebrabant: at circa medium sæculi quarti in vecta easdem in regiones consuetudo fuit ut vigesima quinta Decembris natalem diem celebrarent. Verum priscam illam consuetudinem ad ætatem usque suam in Ecclesia Jerosolymitana obtinere testis est Cosmas Ægyptius, quem edidimus anno 1706: id ipsumque confirmat Joannes Nicænus, dum ait asseverare Jerosolymitanos, Jacobum fratrem Domini, primum Jerosolymorum episcopum, ad natalem Christi celebrandam Januarii sextum diem assignavisse.

Verum diu ante in Antiochenam Ecclesiam in vectus fuerat ritus celebrandi natalem Christi die 25 Decembris. Ait enim ille Homilia in S. Philogonium: (*Tomo primo*): *Instat enim festum, omnium festorum maxime venerandum atque tremendum: quod si quis appellet omnium festorum metropolin, haudquaquam aberret. Quodnam autem hoc est? Christi in carne Natalis. Ab hoc autem festum Epiphaniarum vel Theophaniorum, sacrum Pascha, Ascensio et Pentecoste originem ac fundamentum ducunt. Nisi enim secundum carnem natus esset Christus, non baptizatus fuisset; nam id festum Theophaniorum est: nequaquam fuisset crucifixus, quod est festum Paschæ: non misisset Spiritum sanctum, quod est festum Pentecostes.*

Post Natalem ergo Christi dies Epiphaniæ, seu Theophaniorum (nam utroque nomine appellatur) magno cultu celebrari solebat. Illo die baptismatis Christi quoque festum agebatur, et ad mysteriorum participationem advocabantur fideles omnes (*T. undecimo*). De Paschatis festo quædam supra dicit Chrysostomus quæ explicatione opus habent: Si Christus, inquit, secundum carnem natus non esset, non fuisset crucifixus, quod est Pascha. Queis significare videtur, Christum in die Paschatis crucifixum fuisse. Ubi observandum illud est, quod in secunda parte octavi tomii diximus in Monito ad sermonem de Paschate, quem inter spuria locavimus (*Tomo octavo, in Spuriis*). Scriptor enim ille videtur omnino distinguere Pascha a Dominica Resurrectionis. Neque modo in Oriente, sed etiam in Occidente talem fuisse distinctionem comperimus. Gregorius enim Turoneus, ordinem a Perpetuo antecessore suo statutum referens, Resurrectionem Domini prius quam Pascha

celebratam exhibet hoc pacto (*Greg. Turon. p. 551*):
*Sexto Calendas Aprilis Resurrectione Domini nostri
 Jesu Christi, ad Basilicam Domni Martini.*

Pascha, in Ecclesia.

Die Ascensionis in Basilica Domni Martini.

Ubi notat Ruinartius noster: *Festum Paschatis a
 festo Resurrectionis distinguitur in vetustioribus Kalen-
 dariis, ubi Resurrectionis festum die 27 Martii recolitur;
 Pascha autem, ut omnes norunt, pro varietate lunæ
 semper celebratum in Ecclesia fuit. An quid simile
 tempore Chrysostomi observatum Antiochiæ fuerit
 videant eruditi. Diem vero natalem Christi vocat
 supra Chrysostomus metropolin festorum: in loco
 etiam supra memorato Pentecosten quoque vocat
 metropolin festorum: sed talis appellatio utrique
 competere potest, quia dies natalis est fundamentum,
 Pentecoste vero complementum festorum.*

• De diaconis loqui videtur, quando dicit illorum
 officium esse, ut improbos et palam scelestos arceant
 a participatione corporis et sanguinis Christi (*Tomo
 septimo*). Additque illos tunica alba et splendente
 amictos in ecclesia circuire. Cætera quæ ad diaconos
 spectabant mox adferemus, ubi de Liturgia.

Catechumeni qui Mysteriis initiabantur (*Tomo
 nono*), in mystica prece hęc primo verba profe-
 rebant: *In quo clamamus, Abba pater (Tomo octavo)*.
 Cum initiabantur autem, hęc pacta cum sacerdotibus
 inibant: Satanæ et angelis ejus abrenuntiabant, pro-
 mittebantque se ad illos numquam esse deflexuros.
 Quapropter mulieres et parvuli, ut contra diaboli in-
 sidias in tuto essent, evangelia e collo suspendebant,
 atque ad majorem custodiam ubique circumferebant.
(Tomo secundo).

Recens natis pueris ad libitum parentum nomina
 imponebantur: quidam sanctorum, alii avorum et
 proavorum nomina indebant, vel eorum qui genere
 clari fuerant (*Tomo quarto*). Verum hortatur An-
 tiochenos Chrysostomus, ut sanctorum qui vir-
 tutibus fulserunt filiis nomina tribuant. Illud vero
 factum deprehenditur in Encomio S. Meletii, ante-
 quam hoc consilium daretur (*Tomo secundo*). *Nam
 cum eum (Meletium) a principio, inquit, in civita-
 tem ingressum accepissetis, unusquisque filium suum
 ejus nomine appellabat, per appellationem existimans
 se in domum suam sanctum introducere, missisque patri-
 bus, avis et proavis, matres beati Meletii nomen impone-
 bant liberis, quos pepererant.*

Mos erat Antiochiæ, ut adolescentes ad monasteria
 mitterentur, ut ibi per quoddam tempus ad mores in-
 formandos degerent (*Tomo primo*). Qua de re Chry-
 sostomus: *Ergo nec filios nostros a deserti commora-
 tione ante tempus abducamus; sed sinamus disciplinas
 altius imprimi, et plantas radicibus firmari. Etiam si de-
 cem, etiam si viginti annos in monasterio ali oporteat, ne
 turbemur, nec niærore afficiamur; quanto enim diutius in
 gymnasio exercitabitur, tanto majores adipiscetur vires.*

Erant illo ævo virgines Christianæ multæ, quæ
 per totam vitam a nuptiis abstinerent, ac virgi-
 nitatem perpetuam profiterentur. Constantinopoli

vero quidam virgines nonnullas secum inducebant
 domum, specie quidem, ut ceu fratres cum soror-
 ribus caste viverent; sed ex tali consortio quanta
 parerentur mala, haud difficile est augurari. Has vero
 virgines subintroductas, vel simul inductas appella-
 bant (*Tomo primo*). Erant item aliæ virgines opibus
 pollentes, quas regulares vocabant. Hæc cultui corporis
 admodum studebant, et viros inducebant ut secum
 domi manerent. Contra tam exitialem pestem pro
 more suo declamat Chrysostomus.

De funebri luctu, qualis suo tempore in usu
 erat, hæc ille refert (*Tomo sexto*): *Nos qui jam
 sub gratia sumus, sub certa spe resurrectionis, qui-
 bus omnis tristitia interdicitur, qua fronte mortuos
 nostros gentilium more plangimus, ululatus insanos
 attollimus, veluti alio genere buccantes, conscissis tu-
 nics pectora nudamus, verba inania et nœnias circa
 corpus et tumulum defuncti cantamus? Postremo etiam
 qua ratione vestes nigras linguimus (sic), nisi ut nos
 vere infideles et miseros, non tantum fletibus, sed etiam
 vestibus approbemus? Nemo tunc sepulcra in urbibus
 construet. Qui mos ab antiquis manarat tam Græ-
 cis, quam Romanis (*Tomo septimo*), ut vidimus
 in Antiquitate explanata Tomo V. Constantinopoli
 vero Imperatores, qui in ecclesia SS. Apostolorum
 tumulabantur, non prope Apostolos, sed foris ad
 ipsa limina optaverunt corpora sua sepeliri, atque
 ita pergit Chrysostomus, Imperatores piscatorum os-
 tiarii facti sunt (*Tomo primo*).*

Litanæ, memorantur a Chrysostomo in concione,
 quam Constantinopoli habuit in die Paschatis anno
 399, ejus locum totum hic afferendum putamus (*T.
 sexto*): *Ante tres dies, irrupente pluvia, atque om-
 nia secum trahente, et ab ore, ut ita dicam, agricola-
 rum mensam rapiente, comatas spicas dejiciente, cæte-
 raque omnia per humidæ materiæ copiam devastante,
 litanæ et supplicationes fuere, totaque civitas nostra
 quasi torrens ad loca Apostolorum currebat, advocatos-
 que implorabamus sanctum Petrum et beatum Andream,
 item par illud apostolorum, Paulum et Timotheum. Hic
 litanæ processionem cum cantu haud dubie signifi-
 cant, qua populus Chrysostomo pastore et duce ad
 ecclesias properabat: quæ litanæ, litæ etiam alibi vo-
 cantur.*

Lectoris vero officium sic ille describit in Homilia
 octava in Epist. ad Hebræos Constantinopoli habita
(Tomo duodecimo): *Atqui singulis hebdomadis hæc vo-
 bis vel ter leguntur: et cum lector, ascenderit, dicit
 primum cujus sit liber, nempe hujus vel illius prophetæ,
 aut apostoli, aut evangelistæ: tunc illa dicit, ut ea vobis
 clariora sint, et non solum sciatis quæ illic sita sunt,
 sed et causam eorum quæ scripta sunt, et quisnam ea
 dixerit.*

Liturgia.

Liturgiam nomine Chrysostomi dedimus in fine
 duodecimi tomi, qualis diu post Chrysostomi ævum in
 usu fuit; in qua, ut notavit Savilius, multa habentur
 quæ infimi ævi notam præ se ferunt: quæ nihil pene

refert eorum, quæ variis in locis Chrysostomus de sui temporis Liturgia commemorat. Quapropter e refore visum est, si ea hic recenseamus, quæ passim in ejus operibus de Liturgia occurrunt. Et quidem ipsum Liturgiæ ordinem in hac recensione servare peroptassem; verum id admodum difficile est, imo fieri omnino nequit: loca enim illa Liturgiæ ita excerpta sæpe adducuntur, ut nescias ad quam Liturgiæ partem pertineant.

Liturgia vero, quam Pascha vocat Chrysostomus, ter et aliquando quater in hebdomade celebrabatur. Ejus verba referre ne pigeat (*Tomo primo*). *Non enim, inquit, idem sunt Pascha et Quadragesima; sed aliud Pascha, aliud Quadragesima; siquidem Quadragesima semel in anno fit, Pascha vero ter in hebdomada, nonnumquam etiam quater, vel potius quotiescumque volumus. Est enim Pascha non jejunium, sed oblatio et sacrificium, quod in singulis fit collectis.*

Mysteria januis clausis celebrabantur, et non initiati abigebantur (*Tomo septimo*); nesciebant enim virtutem calicis (*Tomo secundo*). Sacerdos autem manum tollens in altum, altius et ipse stans, in tremendo illo silentio vociferans, alios quidem vocabat, alios vero arcebat: non hoc manu faciens, sed lingua clarius et apertius quam manu. Nam vox illa in nostras aures incurrens, tamquam manus alios quidem expellit et ejicit, alios autem introducit et sistit (*Tomo duodecimo*).

Quæ de Liturgia in tanta operum sylva hinc et inde refert Chrysostomus, vix, ac ne vix quidem, ut jam dixi, suo ordine recensere possumus. De hujusmodi ordine quidpiam commemorare videtur homilia decima octava in Epist. secunda ad Corinthios (*Tomo decimo*): *Omnibus, inquit, unum corpus, unum poculum proponimus; in precationibus quoque populum videtis multum conferre. Etenim pro energumenis, et pro iis qui in penitentia sunt, communes et a sacerdote et ab ipsis preces fiunt: atque omnes unam eandemque precem emittunt, precem, inquam, misericordia plenam. Rursus cum eos, qui sacrosanctæ mensæ participes esse nequeunt, a sacris septis arcemus, ineunda est altera oratio, in qua omnes humi jacemus, omnes æque consurgimus. Ad hæc, cum pax danda vicissimque accipienda est, omnes mutuo nos exosculanur. Jam in tremendis quoque mysteriis, ut sacerdos pro plebe, ita plebs pro sacerdote vota facit. Hæc enim verba: Et cum spiritu tuo, nihil aliud quam hoc significant. Rursus ea oratio, qua Deo gratiæ aguntur, communis est. Neque enim ipse solus gratias agit, sed etiam plebs universa. Nam cum prius illorum vocem sumpsit, atque illi assenserunt id digne et juste fieri, tum demum gratiarum actionem auspicatur.*

De sacerdote mysteria celebrante hæc dicit homilia tertia in Epist. ad Colossenses (*Tomo undecimo*): *Cum ingressus fuerit is qui præest Ecclesiæ, statim dicit, Pax omnibus; quando concionatur, Pax omnibus, quando benedicit, Pax omnibus; quando jubet salutare, Pax omnibus; quando peractum fuerit sacrificium, Pax omnibus. Et rursus in medio, Gratia vobis et pax.*

Verum hæc pauca nobis subindicant & sacerdotis

in Liturgia dictis et gestis, deque eorum inter se ordine. De Liturgiæ certe initio, deque precibus et aliis, quæ Præfationi, ut vocamus, præmittebat sacerdos, nihil habet Chrysostomus. Præfationis autem hæc verba refert: Sacerdos dicebat: *Sursum habeamus mentem et corda (Tomo secundo)*. Respondebat populus, *Habemus ad Dominum*. Ut vero liquidum videtur ex præcedentibus, pergebat sacerdos, *Gratias agamus Domino Deo nostro: populus vero, Dignum et justum est*. Id vero significat ille, cum dicit supra: *Atque illi assenserunt id digne et juste fieri*. Pergit ille: *Tum demum gratiarum actionem auspicatur*. Præfationem nimirum proferebat sacerdos nostræ non absimilem.

In oblatione vero dicebat sacerdos: *Sive volentes, sive inviti percavimus, condona (Tomo duodecimo)*: quæ similia habentur in Liturgia illa, Chrysostomi nomine a nobis publicata Tom. 12. Quandonam autem hæc verba diceret, *Oremus omnes communiter*, non indicatur a Chrysostomo qui illa profert (*Tomo undecimo*).

Martyres etiam in Liturgia memorabantur. Nomina quoque patronorum et benefactorum semper in sacris oblationibus proferebantur, additis precibus pro villis eorum et prædiis (*Tomo nono*). Mortuorum etiam memoria celebrari solebat in venerandis atque horrificis mysteriis (*Tomo undecimo*).

Hæc de sacerdote sacra peragente: nec pauciora de diacono refert, qui divinis mysteriis intererat, sæpeque alta voce populo monita dabat, quæ illo, quo dicebantur, ordine recensere in promptu non est. Clamabat autem, *Erecti stemus probe (Tomo primo)*: quibus verbis, non ut corpus modo, sed ut animum etiam erigeret, adstanti plebi significabat. Subinde etiam alta voce sic plebem monere solebat (*Ibidem*): *Alii alios noscite; ut videlicet internoscerent, num impii, scelesti, vel judaizantes secum intermixti essent.*

Precationem autem, dum sacra peragerentur, plebi suggerebat, quam ipsis verbis retulit Chrysostomus: *Oremus pro episcopo et senectute et patrocinio, ut recte tractet verbum veritatis, et pro iis qui hic sunt et ubique terrarum (Tomo sexto)*. Addebat etiam: *Pro iis qui in Christo defuncti sunt, et pro iis qui illorum memoriam faciunt (Tomo nono)*.

Vocem porro, quam sæpe clamando repetebat diaconus hæc erat, *Attendamus (Ibid.)*: quam ego sæpe nudi Romæ a diacono dictam, cum Liturgiæ Græcorum animi causa interforem. Observandum autem est, quod hic addit Chrysostomus, nempè post illam vocem, lectorem incipere prophetiam Isaïæ; quæ vox præmissa fuerat, ut attentiore animo plebs prophetam audiret. Hæc porro adjicit etiam S. doctor in sermone de Ascensione: *Audi in precatione diaconos semper dicentes, Angelum pacis rogate (Tomo secundo)*.

Diaconi officium erat tumultum compescere, si cubi in ecclesia oriretur (*Tomo nono*): quamobrem monet ille ut, si quis alium diceris impetat, vel risui, cachinnis et fabulis incumbat, diaconus advo-

ceatur, qui sedet futilla illa, et modeste agere compellat.

De sacerdotibus autem et diaconis hæc continenter refert Chrysostomus (*Tomo primo*): *Sacerdotes etiam cum benedicturi sunt, ubi prius pacem vobis apprecati fuerint, deinceps incipiant benedicere. Et vero diaconus, dum cum aliis precari jubet, hoc quoque imperat in oratione, ut angelum pacis rogemus, et quas proposita sunt, cuncta pacifica: et ab hoc conventu vos dimittens hoc vobis precatur dicens: In pace discedite.*

Neque prætermittendum est id quod dicit Chrysostomus de dæmoniis et mente captis, vel energumenis, qui antequam mysteria celebrarentur, a diacono inducebantur et capita inclinare jubebantur, tunc oratio pro illis fieri solebat, quæ cæteras omnes præcedebat (*Tomo primo*). Gravior autem carpit ille eos, qui hanc orationem cum aliis non proferebant, vel qui tunc mutuo fabulabantur. *Prima precatio, inquit ille, quam pro energumenis adhibemus, misericordiæ commemoratione plena est: secunda quoque pro iis, qui in penitentia sunt, multam misericordiam postulat. Tertia demum pro nobis ipsis est: et hæc populi infantes innocentes inducit, Deum ad misericordiam provocantes. Quia enim nos peccata nostra damnamus, pro is qui multum peccarunt et accusari debent, nos precamur: pro nobis vero pueri, quorum simplicitatis imitatores regnum cælorum exspectat (*Tomo septimo*).*

DIATRIBA III.

De hæreticis et hæresiarchis quos frequenter memorat Chrysostomus, deque illorum hæresibus.

Non minoris operæ erit ex tanta operum sylva ea, quæ passim Chrysostomus memorat de hæresiarchis, de hæresibus et erroribus, qui ævo suo in Ecclesia Orientali grassabantur, omnia excerpere et suo ordine recensere. Præter eos enim qui ævo suo exorti fuerant, ut Anomæi, Macedoniani, Photiniani; vetustiores etiam multos inducit, quorum sæcta adhuc vel numerosa, vel nondum extincta erat. Ad hæc vero errores circa fidem quamplurimos, qui apud vulgus illo tempore spargebantur, in concionibus suis exagitat ac refellit. Observandum autem in hæresibus illis quæ ante finem tertii sæculi exortæ fuerant, multos hic deprehendi errores a scriptoribus istius ævi nusquam memoratos. Eos enim qui semel ab Ecclesiæ Catholicæ auctoritate, quæ est una veræ fidei norma, deflexerant, in novos quotidie lapsus incidisse nihil mirum.

Docitas non semel perstringit ille, sive illos qui dicebant Christum *δοξασει*, id est, specie, tantum sive *apparenter*, ut alii dicunt, aut *putative*, ut ait Irenæus, in mundum venisse. Adventum enim, vitam et mortem Christi *παρραλογος*, phantasiam tantum, non rem vere gestam fuisse putabant. Chrysostomus vero cum dicit, Christum sepultum tribus diebus et tribus no-

ctibus in corde terræ mansisse, addit, et nemo id specie tantum factum fuisse suspicetur (*Tomo septimo*). Hæc quippe hæresis quæ jam apostolicis temporibus orta fuerat, ævo Chrysostomi adhuc vigeat, ut videre est homilia quarta in Epist. ad Hebræos (*Tomo duodecimo*): *Præ pudore se abscondant qui dicunt eum advenisse per speciem, non ipsa rei veritate.* Qui prior hujus hæresis mentionem facit est Ignatius Martyr in Epistola ad Trallianos et in Epistola ad Smyrnæos. Memoratur etiam ab Irenæo, Clemente Alexandrino, qui hæreticos hujusmodi Docitas vocat, ab Origene item et Eusebio.

Alii vero dicebant Christum per Mariam quasi aquam per canalem transiisse tantum, id est, corpus ejus non in utero Virginis crevisse, uti solet fieri, sed jam formatum transiisse tantum, velut aquam per canalem: quem errorem rejicit Chrysostomus (*Tomo septimo*). Irenæus vero hanc hæreticam opinionem Valentinianis adscribit (*Irenæus p. 33*), atque ex Irenæo Epiphanius id ipsum profert (*Epiph. p. 172*). Imo erant quidam hæretici qui eo impietatis irrumperent, ut dicere ausi sint, incarnationem Christi esse fabulam (*T. 7*).

Gnosticos semel tantum commemorat Chrysostomus, quos hoc nomine sese appellavisse dicit, quia se scire putabant plus quam cæteri scirent (*Tomo undecimo*). Sed de Valentinianis, qui et ipsi in Gnosticorum numero censebantur, multa profert variis in locis, quæ plerumque cum Marcionistarum et Manichæorum hæresi consentiunt. Dicebat porro Valentinus materiam ante creationem mundi præexistisse, quem et alios similia proferentes validissimis argumentis confutat ille (*Tomo quarto*). Deum vero Creatorem esse negabat: erat enim ex numero eorum qui Æonibus omnia adscriberent (*Ibidem*). Cum Marcionistis autem et Manichæis dicebant Valentiniani deum veteris Testamenti auctorem esse malum: et sic duos admittebant deos, deum nempe novi Testamenti, quem bonum putabant, et deum veteris Testamenti, quem malum, imo Manichæi diabolus esse dicebant, et sic legem a Moyse prolatam, ut a malo deo datam ex Scripturarum catalogo expungebant (*Tomo primo et Tomo septimo*).

Incarnationem vero Christi cum Marcione, Manichæo et aliis negabat Valentinus (*Tomo tertio*), *per os diaboli dicens, eum neque incarnatum esse, neque carnem induisse, sed speciem id quamdam fuisse, phantasma, simulationem: tametsi passiones et mors et sepulcrum et fames reclamabant: si nihil horum contigisset, nonne multo amplius diabolus hæc impietatis pessima dogmata disseminasset?* Quod ipsum alibi repetit Chrysostomus (*Tomo primo*).

De Marcione et Manichæo innumera pene habentur in Chrysostomi operibus; itemque de Marcionistis et Manichæis. Ili vero hæretici in multis consentiebant; sed quia utrique multa habebant sibi peculiariora, de ambobus separatim agendum. Marcioni, Maneti et Valentino errandi causam fuisse dicit, quod quænam sit malorum causa quæsierint, et per hanc

quæstionem innumeras hæreses suscitavit (*Tomo primo*). Dicebat item Marcion materiam ante creationem mundi præexistisse (*Tomo quarto*). Marcionistæ vero putabant Creatorem justum quidem esse, sed non bonum (*Tomo decimo*).

Idem vero legem Moysis ex catalogo divinarum Scripturarum expungebant (*Tomo primo*). Dicebat enim Marcion, non esse eundem veteris et novi Testamenti Deum (*Tomo tertio*). Nam licet id non expresse feratur, verisimile prorsus est illum, perinde atque Manetem, deum malum et deum bonum admisisse, ac deum malum pro creatore mundi habuisse, atque sic intelligendus erat cum diceret Deum non esse creatorem mundi (*Tomo quarto*).

Marcion Ponticus dicebat Christum non nisi per speciem advenisse (*Tomo tertio*), qua in re consentiebat non modo cum Manichæis et Valentinianis, sed etiam cum vetustioribus hæreticis qui putabant Christum specie tantum et per phantasiam venisse. Incarnationem vero Christi negabat, qua in re a Chrysostomo validissime confutatur (*Tomo sexto et Tomo septimo*).

Negabat quoque Christum vere passum esse (*Tomo septimo*). Quapropter dicit sanctus doctor eos qui Marcionis morbo laborant filios diaboli esse (*Ibidem*). Dicebat etiam Patrem ignotum esse Filio Dei. Marcionistæ affirmabant Christum non esse Creatorem: quos egregie refellit Chrysostomus (*Ibidem*). Negabant etiam quod ex Maria Virgine natus esset, ac quod vere resurrexisset a mortuis (*Tomo octavo*).

Gehennam nullam post mortem fore dicebant Marcionistæ, quorum impudentiam comprimit doctor noster (*Tomo nono*). Pauli dictis utebatur Marcion, sed truncatim et concise (*Tomo decimo*). Marcionistæ vero unum tantum evangelistam recipiebant, quem ipsum tamen arbitrato suo mutilaverant et commiscuerant.

Marcionistæ Salamine erant in Cypro, et totam illam civitatem opprimebant, inquit: cui malo remedium afferre parabat Chrysostomus, et rem omnem feliciter confecturus erat, nisi ejectus et in exilium missus fuisset (*Tomo tertio*).

Marcionistarum vero usum quemdam ridiculum ita describit sanctus doctor (*Tomo decimo*). *Postquam, inquit, catechumenus quispiam apud illos defunctus est, sub lecto mortui absconso aliquo vivente, accedunt ad mortuum, et alloquuntur ipsum, rogantque velitne accipere baptismum. Deinde illo nihil respondente, qui absconsus est pro illo dicit se velle baptizari: et sic eum baptizant pro eo qui excessit; ac si in scena luderent: tantum valuit diabolus in ignavorum animis. Deinde cum accusantur, obtinent hoc verbum, Apostolus, inquit, dixit, Qui baptizatur pro mortuis (1. Cor. 15. 29).*

Alias quoque Marcionis et Marcionistarum sententias et dicta affert Chrysostomus. Non poterat, inquit Marcion, Deus, assumpta carne, manere mundus. Ex iis vero, quæ de Marcionistis passim dicit, liquidum est Marcionistarum hæresim suo tempore

viguisse: imo disputationem quam cum Marcionista quodam habuit refert Homilia tertia in Epist. ad Philemonem (*T. undecimo*). Cum enim probare vellet, Deum etiam cum pœnas expetit, bonum et clementem esse, et hunc locum afferret: *Solem oriri curat super malos et bonos, pluit super justos et injustos*: Marcionista qui aderat respondit: Si peccatorum rationem non expeteret, id bonitatis fore; si expetat, id jam bonitatis non esse. Contra vero Chrysostomus probavit, Deum, si rationem non expetat, non esse bonum, et quia expetit, ideo bonum esse. Quia vero argumenta ejus omnia referre longioris esset operæ, ad locum ipsum mittimus (*Tomo quarto*).

Manes et Manichæi, quos passim insectatur Chrysostomus dicebant, ut Marcion et Valentinus, materiam ante mundi creationem existisse (*Tomo tertio*). Non poterat enim Deus, inquiebat, mundum creare absque materia. Bonum et malum deum admittebant: malum deum veteris Testamenti auctorem esse affirmabant, bonum autem novi Testamenti (*Tomo septimo*) imo veterem legem ex diabolo esse dicebant. (*Tomo primo*) Patriarchas autem et prophetas ideo spernebant, quod in veteri lege fuissent. (*Tomo quarto*) Deum vero creatorem esse negabant (*Ibidem*); imo naturam quasi non factam honorabant (*T. octavo*). Neque tamen sibi constabant, si de illis intelligendum sit id quod dicit Chrysostomus, ut omnino verisimile est: *Quidam, inquit (Ibid.), alium esse mundi creatorem dicunt, operaque visibilia non ejus esse, sed alterius Dei, ipsi contrarii*. Ideo autem reprobata fuisse veterem legem dicebant, quia a malo deo facta, mala et ipsa erat, atque hoc Apostoli dicto utebantur: *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem et inutilitatem (Hebr. 7. 18)*. Ecce Paulus, inquiebat illi, malum dicit mandatum (*Tomo duodecimo*). *Sed attende diligenter, reponit Chrysostomus: non dicit quod sit vitiosum et prævium, sed propter infirmitatem ejus et inutilitatem*.

Naturam nostram esse malam affirmabant (*Tomo secundo*): tamenque quia non potest impietas secum semper consentire, *in canes et simias ferasque omnis generis divinam essentiam inducebant, dicentes ferarum omnium animas ex divina essentia esse; ita ut longe nobiliores animæ ferarum essent animabus hominum*. Creaturam vero Manichæi (*Tomo tertio*), et alii hæretici quidam, dei non boni opus esse dixerunt: *quidam unam ejus partem avulsam a cæteris, spontaneæ materiæ attribuerunt, eamque indignam esse Dei officio judicarunt*. Licet autem Manichæos non nominet in libro de Prophetiarum obscuritate, illos tamen respicit cum impugnat eos qui dicebant corpus esse malum; illorumque errorem depellit, quo affirmabant malam esse naturam (*Tomo septimo*).

Manichæus Persa incarnationem Verbi Dei negabat, ut et Marcion et Valentinus, dicebatque Christum non nisi per speciem advenisse, sicque Doctarum hæresim renovabat (*Tomo tertio*). Idemque Manichæus perinde atque Marcion, Christum non esse creatorem asseverabat (*Tomo septimo*).

Manichæi, inquit Chrysostomus, canes muti et rabidi speciem quidem præ se ferunt modestiæ, intus vero gravem canum insaniam foveat, et ovis pelle lupum occultant (*Tomo quarto*): ex hoc loco, *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* (*Luc. 25. 43*), inferebant, retributionem illam animæ latronis integram factam fuisse et numquam fore corporum resurrectionem: quos egregie refellit idem S. doctor, ut quisque videre possit. Dicebant quoque per resurrectionem intelligi mortem et liberationem a peccatis (*Tomo decimo*).

Afirmabant, inquit Chrysostomus (*Tomo septimo*), Manichæi malitiam esse immotam vel immobilem, neque posse superari et avelli, *diaboli rem agentes*, ait ille, *et eorum, qui virtuti operam dare vellent, manus dissolventes, vitamque omnem evertentes. Nam qui hæc persuadere conantur, non futura tantum pessumdant, sed præsentia quoque susdeque vertunt.* Imo dicebant malum esse ingenitum. Quanti autem hinc errores sequerentur probat ille et lucifugas depellit (*Tomo nono*). Alibi quoque hæc profert: *Per putidum os Manichæorum diabolus se ingenitum esse dicit: nam, inquit ille, Manichæi dicebant apud Paulum deum hujus sæculi significare diabolum* (*Tomo decimo*).

Encratitas una cum Marcionistis et Manichæis commemorat Chrysostomus (*Tomo undecimo*). De hæc autem hæresi rarissime verba facit; tamenque suo tempore Encratitæ adhuc Antiochiæ erant, teste Epiphonio. Encratitas non semel commemorat Clemens Alexandrinus, qui libro 7 Stromatum ait, illos *ἀπὸ ἐνκρατίας, ἀπὸ ἐνκρατίας* sic appellari. Origenes contra Celsum dicit ipsos non admisisse Epistolas Pauli. Narrat vero Eusebius Hist. Eccl. p. 149, hujus hæreseos auctorem fuisse Tatianum. Idque confirmat etiam Epiphanius, qui addit illos Tatiani doctrinæ quædam adjecisse, scripturis apocryphis usos fuisse, nempe Actis Andreæ, Joannis et Thomæ; nuptias ex diabolo esse docuisse, animata repudiavisse, aquam solum adhibuisse in mysteriis, vinum esse diabolicum putavisse, resurrectionem tamen fore credidisse, temperantiam simulavisse.

Multi erant tempore Chrysostomi, qui genesi sive genethliologiæ dabant operam, quique ex astrorum cursu et conjunctione futura prædicebant, et ut credere est, multos alliciebant, qui ut futura sibi vel bona vel mala prænoscerent, ad astrologos illos properabant, ut data mercede, quæ sibi eventura erant ediscerent (*Tomo septimo*). Hos vehementer insectatur Chrysostomus (*Tomo duodecimo*): *Usquequo, inquit, ludetis revolutionem et genesim inducentes? Ex falsis vero prædictionibus, quas sæpe protulerant, quam vana sit ars hujusmodi probat, nihilque non agit ut auditores suos a curiosa et inani perquisitione avertat. Quidam vero ex magis et stella quæ apparuit in ortu Christi, probare nitebantur astrologiam veram esse disciplinam, quos strenue refellit et confutat Chrysostomus.*

Insana quoque Anthropomorphitarum hæresis ævo illo vigeat. Hi ex hoc Genesis dicto, *Faciamus hominem secundum imaginem et similitudinem nostram* (*Gen. 1. 26*), Deum humana forma et corpore præditum fuisse inferebant (*Tomo quarto*). *Hic insurgunt hæretici alii, inquit ille, Ecclesiæ dogmata impugnant, et dicunt, Ecce dicit, Secundum imaginem nostram; et inde volunt Deo humanam formam tribuere; id quod extremæ fuerit amentitiæ, ut is qui forma specieque caret, et nulli mutationi obnoxius est, sub humanam redigatur formam, et incorporeo membra et lineamenta attribuantur: quæ huic insania par fuerit? Quia vero Anthropomorphitæ hinc suam confirmare sententiam posse putabant, quod in Scriptura sacra diceretur Deus manus, pedes et oculos habere, quæ dicta humanam formam exprimere sibi videbantur (*Tomo quinto*): illos profligat Chrysostomus, hæc vicissim objiciens: Ergone Deum, quia in Scriptura dicitur arcum tendere et sagittas emittere, sagittarium; et quia gladium vibrare fertur, militem putabimus? annon illa omnia, quæ metaphorice tantum dicta sunt, sic ad litteram interpretari extremæ dementiæ fuerit?*

Sabellius, inquit doctor noster (*Tomo primo*), genere Afer, cum audisset, *Ego et Pater unum sumus, et, Qui vidit me, vidit Patrem* (*Joan. 10. 50; 12. 45*), ex hac verborum propinquitate, qua ad genitorem accedere videbatur, occasionem impietatis arripuit, ita ut unam esse personam, et hypostasim unam censeret. Spiritum quoque sanctum non unam constituere Trinitatis personam affirmabat (*Tomo octavo*), dicebatque *Patrem et Filium et Spiritum sanctum, nuda esse nomina uni personæ imposita* (*Tomo undecimo*), nempe secundum differentiam operationum: quam hæresim, ut ævo suo vigentem, passim ille depellit et exagitat (*Tomo duodecimo*).

Frequentioribus vero telis Paulum Samosatenum impetit et ejus asseclas, qui tunc magno fuisse numero videntur. Dicebat autem Paulus Samosatenus Christum, imo Verbum Dei, tunc solum cœpisse, cum Maria ipsum genuit (*Tomo tertio*). *Cum enim, inquit Chrysostomus, ea quæ in deserto gesta sunt, ante Mariam facta sint, et Christus (nempe Dei Verbum) secundum Pauli vocem illa omnia fecerit, necesse est illum fuisse et ante partum et ante parturitionem.* Dicebant quippe Paulus Samosatenus et ejus sequaces, quos Paulianos vocat sanctus doctor, Verbum Dei non ante sæcula, imo nec ante Mariæ partum fuisse. *Si enim, ait ille, ante Mariæ partum, et antequam in carnem se videndum præberet, non erat (Ibidem); quomodo legem ferebat, cum non esset? quomodo autem dicebat (Tomo quinto): « Testabor vobis testamentum novum, non sicut testamentum, quod testatus sum patribus vestris (Jer. 31. 31. 32)? » quomodo enim testamentum dabat patribus eorum, cum nondum esset, ut illi affirmant?*

In mulieris cujusdam gratiam, inquit, salutem suam prodidit Paulus Samosatenus; illa autem Zenobia erat regina Palmyræ, quæ Paulo Samosateno favebat. De illius vero erroribus non paria omnino referuntur a

scriptoribus ecclesiasticis, Athanasio, Eusebio, Epiphano et Philastrio. Quidam putant illum, perinde atque Sabellium, *identitatem* personarum Patris et Filii et Spiritus sancti, neque tres personas admisisse. Theodoretus vero lib. 4 de Hæreticis fabulis, dicit Paulum Samosatenum negasse quod Jesus Christus fuerit Deus, idque clare dicit Philastrius. Illam vero sententiam oppugnat et carpit ex his Chrysostomi verbis (*Tomo undecimo*): *Qui descendit ipse est, et qui ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia.*

Cum iis etiam Paulum Samosatenum annumerat, qui resurrectioni non credebant (*Tomo quinto*).

Melchisedecitarum quoque hæresis vigeat Chrysostomi ævo, quos Melchisedecianos vocat Epiphanius (*Tomo sexto*). Hi dicebant Melchisedecum Christo majorem esse. Alii rursus dicebant Melchisedecum esse Spiritum sanctum, cujus erroris auctorem Hieracem profert Epiphanius. Hoc autem argumentum objiciebant Melchisedeciani; in Psalmis de Christo dicitur: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec* (*Psal. 109. 4*): unde inferebant eum qui in ordine Melchisedeci esset, ordinis capiti et principi inferiorem esse. Respondet Chrysostomus Melchisedecum figuram tantum fuisse Christi, et cum panem et vinum obtulit, sacrificium a Christo offerendum prænuuntiasse; ac cum Apostolus dicat, *In nomine Jesu omne genu flectatur* (*Philipp. 2. 10*), hinc consequi etiam Melchisedecum genua flexisse ante Christum. De Melchisedecianis agit etiam Theodoretus Hæreticarum fabul. l. 11, et Joan. Damascenus Hæresi 55 (*Ibid. d. e.*). Judæi vero dicebant Melchisedecum ex fornicatione natum fuisse, ideoque sine genealogia esse, quod etiam refert Epiphanius. *Quibus nos dicemus, quod ipsi perperam loquantur: Salomonis enim, qui ex adultera Uriæ uxore natus est, genealogia tamen ducitur. Sed quoniam Melchisedec typus erat Domini, et imaginem ferebat Christi, quemadmodum et Jonas, ideo Scriptura ejus patrem tacuit, ut in illo tamquam in imagine Christum, qui vere sine patre et sine genealogia est, intueamur.*

Catharos etiam sive Puros non semel impugnat, quod se Catharos sive puros dicerent, qui omni sorte pleni essent, nec alio usquam nomine appellat (*Tomo undecimo et Tomo duodecimo*). Erant autem illi Novatiani, de quorum origine multa profert in Epistolis suis S. Cyprianus, ac post eum Eusebius Pamphili in Hist., demumque Epiphanius ac post eum Philastrius: quæ simul omnia recensere non est instituti nostri. Ex iis vero, quæ concionatus est anno 399 Constantinopoli, argui videtur multos tunc fuisse in illa urbe Novatianos seu Catharos qui se hoc nomine compellabant (*Tomo duodecimo*). Auditores enim rogat et obsecrat ut a tali jactantia se eximant, et illorum arrogantiam devitent, ac potius delicta sua abluant et peccata confiteantur.

Arium et Arianos infrequenter memorat Chrysostomus, quia Anomœi, ex Arianorum stirpe prognati, tunc per Orientem grassabantur et catholicos doctores exercebant: indeque fit ut contra Anomœos ille per-

petuo velificetur. De Ario autem ait ille (*T. 1. p. 410. a*): *Instat Arius in diversitatem substantiæ personarum distinctionem trahens.* Dicebat enim Dei Verbum non semper fuisse, sed ex nihilo factum et creatum, non æternum, non Patri simile secundum substantiam, neque verum Dei Verbum, aut sapientiam, sed *cathæretice* ita vocari: esse natura mutabile, neque nosse Patrem, imo ne suam quidem ipsius naturam: propter nos factum fuisse, ut illo ceu instrumento nos conderet Deus; neque creandum fuisse, nisi uos Deus condere voluisset.

Hanc porro sententiam quasi ab Ario prolatam refert Chrysostomus (*Tomo undecimo*): *Non poterat Deus generans generare impatiibiliter.* Ideoque ne passionem quamdam in Deo admitteret, dicebat Verbum a Deo non genitum, sed factum creatumque fuisse. « Arius Filium quidem fatetur, sed tantum nomine: creaturam enim esse dicit et Patre longe minorem » (*Ibidem*).

Arius vero et ejus sequaces Filium rem creatam et dissimilem esse Patri profitebantur: quia tamen post exortum suum a Catholicis acriter impetebantur, inde factum ut in fidei formulis ac controversiis quædam celarent, alia mitigarent, idque vafre et fraudulenter metu impendentium malorum, ut paulum tempori concederent. Postea vero cum imperante Constantio, suæ sectæ addicto, majore fruerentur libertate, Filium Patri dissimilem, *anomœum*, publice et in formulis fidei dicebant, indeque factum, ut *Anomœi*, appellarentur. Erant autem magno numero tum Antiochiæ, tum Constantinopoli, et quotidie cum Catholicis decertabant. Joannes vero noster multas adversus illos conciones habuit (*T. 4*), nempe Antiochiæ decem continenter, quas, interpositis aliis diversi argumenti, partim anno 386, partim inunte 387, pronuntiavit. Alias quoque annis sequentibus conciones habuisse videtur, quarum unam eamque egregiam detexi, et a Benzelio nuper editam multis in locis emendavi (*T. 6*).

Quia vero Constantinopoli etiam Anomœorum frequentia erat; secunda, quam illa urbe Præsul habuit concio, contra Anomœos erat. Alteram, quam etiam contra Anomœos Constantinopoli habuit, continenter posuimus, forteque alias contra hæreticos illos homilias dixit, quæ vel latent in Oriente, vel prorsus amissæ sunt.

Anomœi eo arrogantiae, imo impudentiæ venerant, ut dicerent se omnem scientiam accepisse, sequæ ita Deum nosse, ut ipse se noverat (*Tomo primo*). Filium non substantia similem Patri esse affirmabant (*Ibidem*). Ideo autem dicebant ipsum Patri parem non esse, quia Patrem precabatur (*Ibidem*). Inæqualem esse Patri passim asserebant (*Ibidem*). Addebant quoque Christum supremam judicii ferendi potestatem non habere. Quapropter Anomœorum sectam apposite carpsit Chrysostomus cum dixit (*Ibidem*): « Anomœorum hæresim plantavit ratiocinatorum intempestiva curiositas. » Argumenta autem eorum tam probe et perspicue depellit in

concionibus suis, ut vix uspiam quid perfectius hoc in genere videre possis: ab iis vero referendis abstinemus, ne longiores simus.

Macedonium quoque impetit et Pneumatomachos, qui *Paraclete bellum inferebant* (Tomo secundo). Contra Pneumatomachum enim agit, cum explicans illum Pauli locum, *Hæc autem omnia operatur unus et idem Spiritus, dividens singulis prout vult* (1. Cor. 12. 11), talia sicut: « *Hæc porro omnia operatur unus et idem Spiritus*. Sed motus, inquires, a Deo, Verum hoc nusquam dixit, sed tu illud effingis. Quando enim dicit, *Qui operatur omnia in omnibus* (Ibid. v. 6), de hominibus hoc dicit: nusquam cum hominibus Spiritum annumerat, etiamsi millies amenter loquaris et insanias. Qui enim dixit alibi, *Per Spiritum*, ut ne putes illud, *per*, imminutionis esse vocem, nec illum moveri ad operationem, subjungit operari Spiritum, non ad operationem moveri; et operatur ut vult, non ut jubetur. Quemadmodum enim de Patre Filius dicit, *Excitat mortuos et vivificat* (Joun. 5. 21): similiter et de seipso, *Quos vult vivificat*; sic et de Spiritu, alibi quidem quod cum potestate omnia faciat, et nihil sit quod impediatur, etc.

De Marcello Ancyrano et Photino ejus discipulo hæc narrat Chrysostomus, ipsos nempe eadem asseruisse et prædicasse, quæ Sabellius, qui dicebat Filium et Patrem et Spiritum sanctum unam esse personam (Tomo duodecimo). De Marcelli vero doctrina longam diatribam edidimus anno 1707: ubi ejus sententiam ex Eusebio Pamphili excerptam sic expressimus (Collectio Nova Patrum t. 2. initio): *Unus ab æterno Deus existit: cujus Ratio, aut Verbum, nam utroque modo exprimitur, pariter æternum, unum est cum Deo ipso substantia et hypostasi, ita ut nulla sit inter utrumque distinctio: estque verbum silens, internum. Spiritus item sanctus in Deo ab æterno fuit, nulla similiter nisi nominis et rationis distinctione. Cum autem Deus operatur et loquitur, tunc Verbum ceu quædam emissio, extensio et dilatatio deitatis prodit, et post gestum opus ad Deum revertitur, et in pristina conditione manet. Pariter emissum fuit Verbum, ut carnem assumeret; tuncque Filius Dei effectum est, Rex item, Christus, imago Dei invisibilis, et Primogenitus omnis creaturæ, cum antea nihil eorum fuisset: ac post judicium hæc omnia amissionum, atque ut prius unum cum Patre futurum est. Ut autem Verbum est extensio et dilatatio Dei, sic et Spiritus sanctus ulterior extensio et dilatatio est, qui pariter a Deo emittitur et ad Deum revertitur ut Verbum, unusque est cum Deo et Verbo sine ulla distinctione.*

Hæc Marcelli sententia est secundum Eusebii explanationem, cui, sed non ita clare, adstipulantur Basilii et Theodoretus, quibus in loco supra memorato succinit Chrysostomus. Si porro talis ejus doctrina fuit, in nullo vere differebat a Sabellio et Patripassianis; et Epiphano teste, suspectus etiam fuit Athanasio pridem sibi amico. Verum in ejus scriptis illos tantis erroribus deprehendere difficile fuerit. Ut ut res est, Marcellus cum se videret a Basilio et aliis damnari, et apud magnum Athanasium suspectum haberi,

Eugenium diaconum ipsi misit cum fidei confessione (Collectio nova Patrum t. 2. p. 1), qua se recte sentire, et a Catholica Ecclesie fide in nullo deflectere declarabat, cui subscripsere Athanasius et alii Egypti episcopi. Post Marcelli vero mortem ejus discipuli in Diospolitana Synodo, similem fidei confessionem proferentes, ad communionem et a Synodo et a Basilio admissi sunt. Rem antea intricatam, luculenter a nobis explicatam habes in memorato libro.

Photinus autem Marcelli discipulus dicebat Christum nullo modo exstitisse antequam in Maria Virgine originem duceret. Illum cum Paulo Samosateno consentire putabant multi: Chrysostomus supra Sabellii errori addictum fuisse dicit perinde atque doctorem suum Marcellum, qui Sabellium in multis sequebatur, si vere illa senserit, quæ Eusebius ipsi supra adscribit. Verum Marcellus in extremo vite cursu Catholicam emisit fidei professionem. Photinus vero illa omnia scripsisse videtur, quæ doctore ipsius Marcello Eusebius adscribit.

Præter hæc, alia refert Chrysostomus circa errores multos qui suo ævo apud Antiochenos vigeabant, quorum aliquot, ut ex dictis ejus percipitur, in ore vulgi ferebantur.

« *Plurimi tunc erant, qui futuri sæculi et resurrectionis doctrinam admittere pertinaciter renuebant* (Tomo primo). Illi haud dubie putabant animas mori cum corpore. Guillelmus vero Pastrengicus (Tomo decimo) Veronensis in opere, *de Originibus rerum et de Scripturis virorum illustrium*, Venetiis cuso anno 1547, ubi refert opera S. Joannis Chrysostomi, librum ejus memorat hoc titulo: *Adversus Arabes de Resurrectione mortuorum libri duo, qui dicebant animas mori cum corpore*. Qui Chrysostomi libri, si vere istius sancti doctoris fuerint, vel latent alicubi, vel prorsus interierunt. Eusebius vero in Hist. Eccl. p. 133, dicit, Arabas Origenis tempore palam dixisse, animas mori cum corpore, et cum eo resurrecturas esse: atque adversus illos coactam fuisse Synodum, cui adfuit Origenes.

Verum Antiocheni illi qui, teste Chrysostomo, futurum sæculum negabant, neque animas neque corpora resurrectura esse putabant. Insignem quoque alium Antiochenorum complurium errorem commemorat Homilia 28 in Matthæum. *Sed cur, inquit, dæmones in sepulcris libenter versantur (Tomo septimo)? Ut perniciosam doctrinam multorum mentibus inserant, nempe animas mortuorum dæmonas fieri, quod ne cogitet quispiam absit. Sed quid dicas, inquit, de præstigiatoribus multis, qui captos pueros jugulant, et animam postea sibi ministrantem habeant? Nam quod jugulent, hoc multi dicunt; quod autem cæcorum animæ cum ipsis sint, unde, queso, nosti? Ipsi, inquit, dæmoniaci hoc dicunt: Ego sum anima illius cujuspiam. Verum hæc fraus et fallacia diabolica est: neque enim anima mortui est quæ clamat, sed dæmon, qui hoc simulat ut auditores decipiat. Nam si possit anima in dæmonis substantiam ingredi, multo facilius in corpus suum ingrederetur. Præterea quis ratione præ-*

ditus credere possit animam læsam, se lædenti sociare? aut hominem posse vim incorpoream in alteram mutare substantiam? Nam si in corporibus id fieri nequeat, nec quisquam possit corpus hominis in corpus asini mutare, multo magis in anima invisibili id fieri nequit, nec quis possit illam in dæmonis substantiam vertere.

Antiochenis etiam dicit nonnullos hæreticos esse qui affirmarent aliud corpus cadere, aliud resurgere. « Quomodo ergo resurrectio fuerit » (*Tomo decimo*)? inquit, « si nempe aliud cadat, aliud resurgat? unde hoc quæso? aliudne peccavit, et aliud punitur? aliud recte fecit, et aliud coronatur? » Apud Constantinopolitanos etiam multi erant qui dicerent alios resurrecturos, alios non resurrecturos esse, quos validissimis argumentis confutat Chrysostomus (*Tomo duodecimo*).

Erant etiam quidam qui dicebant animam nostram ex substantia Dei esse; et in alios errores temere ferebantur: qua de re audiendus est Chrysostomus. In hæc Geneseos verba (*Tomo quarto*): *Et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem*, ait ille: *Hic quidam male feriat, propriis moti ratiociniis, nihilque Deo dignum cogitantes, neque verborum attemperationem secum reputantes, dicere audent animam ex Dei substantia esse. O insaniam! o amentiam! Quot perniciæ vias diabolus paravit cultoribus suis? Id ut discas, perpende quam diversis incedant viis. Nam alii ex hoc verbo, inspiravit, ansam arripientes, dicunt animas ex substantia Dei esse; alii rursus dicunt, in vilissimorum brutorum substantiam ipsas transire: qua amentia quid deterius esse possit? Quia enim obtenebrata est ratio eorum, et verum Scripturæ sensum ignorant, quasi excæcati mentis oculis in diversa feruntur præcipitia, dum alii illam supra dignitatem efferunt, alii autem infra dignitatem deprimunt: illi videlicet qui metempsychosin inducebant, seu transitum animæ hominis in feras et bruta animalia.*

Multi erant Chrysostomi ævo, qui divinam providentiam negantes, omnia fato ferri dicebant, putabantque nos ex fati necessitate vel bonum vel malum perpetrare; ita ut omnem arbitrii libertatem tollere viderentur, hominemque a studio sectandæ virtutis et nequitiae fugiendæ avertere: qua peste quæ possit esse major? Quapropter hujus opinionis assertores vehementer exagitat Chrysostomus. Erant enim nonnulli qui dicebant philosophos præclara quædam invenisse et præstantiora iis quæ de resurrectione dicebantur (*Tomo sexto*); illos nempe philosophos, qui fatum inducebant, docentes res hujus mundi omnes nulla geri providentia, nullamque nobis rerum curam esse debere (*Tomo undecimo*). Addebant insuper omnia constare ex atomis. Alii vero dicebant Deum esse et metempsychosin admittebant, hominibusque suadebant talem vel talem aliquando fuisse canem, vel piscem vel leonem. Erant quippe illo ævo philosophi gentiles multi, qui tribonio induti, et proluxa barba instructi, populi venerationem sibi conciliabant, plebemque tali imbuebant disciplina, quæ ad Christia-

num sæpe populum transibat. Fati opinio inter cæteras eminebat, quam non raro insectatur Chrysostomus.

Ingens erat apud Orientales illos opinionum et errorum diversitas: levissimis enim moti conjecturis, quæ in mentem veniebant, temere et incaute proferebant in medium, et statim sectatores habebant. Inde factum ut Occidentales tam levia et mutabilia apud illos videntes opinionum divortia hoc dicto uterentur, *Orientalis levitas*. Illi vero contra reponebant *Occidentale supercilium*, superbix incusantes eos qui sibi levitatem objicerent. Quæ sane levitas tanta erat, ut quotidie in religione monstra pareret. Erant autem apud illos qui dicerent omnia casu existere (*Tomo duodecimo*). Eandem, sed diversis verbis, proferebant sententiam cum dicerent res creatas automata esse. « Alii, » pergit Chrysostomus, « dæmonibus attribuit mundi creationem et providentiam, quod peccatum vix veniam admittat » (*Tomo undecimo*).

Necromantiam etiam illa tempestate quosdam exercuisse dicit, qui absurdissima multa tentabant: ad hæc pulverum et cinerem adhibentes, ut scilicet arcana et futura hac arte divinarent (*Tomo septimo*).

Alios commemorat Chrysostomus qui dicerent mundum esse deum (*Tomo decimo*); sed hic puto agi de priscis illis philosophis tum Græcis tum Latinis, quorum non pauci putabant mundum esse deum. Pergit autem ibidem S. doctor: « Alii ita mundi pulchritudinem ignorarunt, ut Dei creatione indignum haberent, ac perniciosæ cuidam materiæ magnam ejus partem assignarent. » Hanc vero opinionem tenebant Valentinus et alii hæretici, ut vidimus supra.

Malam hæresim vocat eam qua sola aqua adhibebatur ad mysterium calicis, quam hæresim Tatiano et Encratis adscribit Epiphanius, ut supra vidimus (*Tomo septimo*).

Circa angelos autem quædam dicit, quæ hic referenda putamus, Commentario in Genesim in hunc locum (*Tomo quarto*): *Ut viderunt filii Dei filias hominum quod pulchræ essent, sumpserunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant (Gen. 6. 2)*. « Singulas, » inquit, « dictiones diligenter consideremus, ne quid in fundo latens nos prætereat. Operæ pretium enim fuerit bene scrutari hunc locum, ut subvertamus fabulas omnia inconsiderate loquentium. Et primum efferenda ea quæ dicere audent, et monstrata eorum, quæ ab illis dicuntur, absurditate, germanus quoque Scripturæ sensus vestræ caritati aperiendus est, ut ne simpliciter et facile aures accommodetis tam blasphemæ dicentibus, et adversum capita sua blaterare audentibus. Asserunt enim hoc non de hominibus dictum esse, sed de angelis: hos enim, aiunt, filios Dei appellavit. Primum ostendant ubi angeli filii Dei appellati sint: sed non poterunt usquam monstrare. Homines quidem filii Dei dicti sunt, angeli autem nunquam. Atqui de angelis dicit, *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis (Psal. 105. 4)*. De hominibus autem, *Ego dixi, Dii estis (Psal. 81. 6)*: et iterum, *Filios genui et exaltavi (Isai. 1. 2)*: et iterum,

Primogenitus filius meus Israel (Exod. 4. 22). Angelus autem nusquam vocatus est filius, neque filius Dei. Profecto angeli quidam erant; sed quia ad iniquum hoc opus descenderunt, dignitate sua exciderunt, etc.

Illic asperè agit Chrysostomus in eos qui supra memoratum locum de angelis intellexerunt, atque ipsos filios hominum in uxores accepisse, corporeque præditos illos angelos fuisse. At multorum veterum hæc opinio fuit, nempe corporeos ipsos fuisse, et cum filiabus hominum rem habuisse: illosque angelos quidam vocarunt *vigiles*. Josephus Antiq. l. 1. c. 4: *Multi angeli Dei cum mulieribus mixti*. Id ipsum fere Justinus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Theognostus apud Photium et alii. Quam rem persequutus est Josephus Scaliger in notis ad Eusebii Chronicon, et post eum alii innumeri, quos longum esset recensere.

Ait vero Chrysostomus: *Ostendant ubi angeli filii Dei appellati sint?* Nusquam certe apud LXX Interpretes, quos solos legebat Chrysostomus. Verum in Hebraico textu libri Job c. 1, v. 6, angeli filii Dei vocantur, *בְּנֵי אֱלֹהִים*: et in Vulgata quoque *filii Dei*. Nihilominus hic probe confutat Chrysostomus eos qui dicerent, hosce filios Dei fuisse angelos.

DIATRIBA IV.

Miscellanea multa.

Narrat Chrysostomus, suo ævo totum orbem, sic ille, ad Bethleem confluisse, non alia de causa, quam ut locum viderent ubi natus repositusque fuerat Christus (*Tomo primo*).

De Jobi fimo hæc perquam singularia profert (*Tomo secundo*): *Multi nunc longam et transmarinam peregrinationem a terræ finibus in Arabiam suscipiant, ut fimum illum cernant, et conspicati terram deosculentur, quæ illius victoris certamina et cruorem omni auro pretiosiore suscepit. Neque enim tantum radiaret purpura, quantum illud corpus tunc resplendebat, non alieno, sed proprio tinctum sanguine. Ulcera vero illa gemmis omnibus erant cariora.*

Ait ipse Chrysostomus, reliquias arcæ Noë hactenus servari in montibus Armeniæ ad nostram admonitionem (*Tomo sexto*).

Non prætermittenda sunt quæ de terra Sodomorum dicit (*Ibidem*): *Verum hæc nunc est omnium desertorum desertissima: stant enim arbores et fructum habent, at fructus ille iræ divinæ monumentum est: stant malogranata splendida, facie spem bonam ignorantibus præsentia, manibus autem accepta et fracta, fructum quidem nullum, sed pulverem cineremque multum, talis ipse aer: omnia incensa sunt, omnia in cinerem redacta, præterquam iræ monumenta, futuri supplicii indicia.*

Dicit etiam doctor noster, a decennio homines peccatorum rationem reddituros esse: *Ut palam faciant, pergit ille, pueri, qui quod Eliseum irridere ausi essent, ab ursis devorati sunt.*

De mendicis, quo pacto scilicet tunc temporis stipem cogere, multa dicit quæ non sunt silentio prætereunda (*Tomo undecimo*). Principio quidem mendici, ut a prætereuntibus unum vel duos obolos acciperent, per Dominum adjurabant, ut metum incuterent, præcipue matronis et puellis, quæ opulentia speciem præ se ferebant: sed cum hac via parum vel nihil expiscarentur, aliud tentabant, quod sic exprimit Chrysostomus: *Nam quoniam verbis utentes vehementibus et acerbis, non tangunt animum; ad hanc viam properant, per quam maxime delectant, et eum qui est in calamitate et fame cruciatur, cogit improbitus nostra encomium dicere: et utinam hoc solum! sed alterum quoque genus hoc acerbius, nempe præstigiatores cogit esse pauperes, scurras et risum moventes. Quando enim calices, hederaceas pateras et pocula digitis inserens et imponens, ludit cymbalis, et fistulam habens, turpia cantica et amore plena per eam cantu et voce clamat: tunc multi circumstant, et alii quidem frustum panis, alii vero obolum, alii quidpiam aliud præbent, et diu retinent, et delectantur viri et mulieres: quid est hoc gravius?*

Ex mendicis autem illis quidam improbi ac scelesti erant, de quibus ait Chrysostomus (*Tomo primo*): *Annon vides mendicorum plurimos inter pressuras ipsas et angustias innumera perpetrantes scelera, quorum tamen omnium causa non afflictio paupertatis est, sed sola nequitia? Audivi ego quosdam, qui dicerent hujusmodi homines mulierem quamdam honestam et forma liberali in solitudine nactos, ei violenter ac petulanter illuisse. Atqui qua necessitate, qua calamitate ad hoc induci sunt?*

Alios etiam memorat marsupiorum sectores, qui in ecclesiam conveniebant, ut cum divitibus in concione intermixti, crumenam et aurum ipsis subriperent (*Ibidem*).

Narrat Judæos templum suum restaurare sæpe frustra tentavisse (*Ibidem*); imo Julianum Apostatam illud operis suscepisse. Nam ætate nostra, inquit, imperator qui omnes impietate superabat, et facultatem tunc Judæis dedit, et cooperatus est. Opus illi incepere, ac ne vel minimum progredi ultra potuere, sed ignis a fundamentis exsiliens omnes fugavit. Quod autem voluerint, hoc indicium est, quod hactenus fundamenta nudata appareant: ut videas ipsos quidem fodere cepisse, sed ædificare non potuisse, obsistente Christi sententia. — Atqui si non divina virtus collectaretur, quid obstaret? annon magna vis pecuniarum spes illos est? annon ab omnibus undique tributa colligens patriarcha, immensos possidet thesauros?

De Judæorum moribus et ritibus multa profert Chrysostomus in concionibus adversus Judæos (*Ibidem*): singulare vero illud est, quod non semel narrat, Judæos nempe, quando jejunabant, nudis pedibus in foro saltare consuevisse.

Non semel queritur quod Christiani quidam judaizarent, Judæorum conventibus ac festis diebus interessent, nec paucos esse qui hoc morbo laborarent (*Ibidem*). Quinam est morbus iste, inquit, *Feria Ju-*

*dæorum miserorum inſtant, æque continuæ ac frequen-
tes, tubæ, scenopægiæ, jejunia: et multi noſtri or-
dinis, qui ſe nobiſcum ſentire dicunt, partim ſpectatum
illas ſerías prodeunt, partim etiã una celebrant, una
jejunant, quam pravã conſuetudinem nunc ab Eccleſia
volũ arcere.*

Quidã etiã eo dementiæ proceſſerant, ut cum
quempiã ad jurandum compellere vellent, illum ad
ædem Judæorum inducere conarentur, quod putarent
juramentum ibi datum magis formidandum eſſe:
quam rem ſupra pluribus enarravimus in Vita S. do-
ctoris. Erant etiã qui ſabbata cum Judæis observa-
rent, imo et S. Paſcha celebrarent cum iisdem Ju-
dæis (*Tomo decimo*). Qua de re actum ſupra in Vita
Chryſoſtomi ad annum 387.

Non pauci quoque erant qui gentiliũ multa obser-
varent (*Ibidem*): *sortilegia nempe, auguria, omina ac
dierum obſervationes, ſuperſtitioſam ſuper geneſi cu-
ram, et omnis impietatis plenas literas, quas puero-
rum, protinus ut nati ſunt, capitibus imponunt; ab
ipſo ſtatim exordio docentes illos virtutis adipiſcendæ
ſtudio abſcicere, et ad fallacem ſati tyrannidem illos
adducere.*

Ex iis vero, quæ Chryſoſtomus narrat in fine Ho-
milie quartæ in Epist. ad Ephesios, palam eſt inter
Chriſtianos Antiochenos plurimos fuiſſe qui genethli-
logiæ operam darent.

Erant etiã non pauci Chriſtiani Antiocheni, qui
una cum gentilibus ad Daphnen properarent. Erat
autem Daphne ſuburbium Antiochenum, ſic nuncu-
patum a Daphne puella, quam mythologi Ladonis
fluvii filiam dicunt. Hæc cum Apollinem libidinis cau-
ſa ſe inſequentem ultra effugere non poſſet, implo-
rato paterni numinis auxilio, in laurum converſa eſt.
Erat porro Daphne ſuburbium, locus amœnus, fontibus,
arboribus et cupreſſis ornatus. Ibi templum
Apollinis, cujus ſtatua elegans cum novem Muſarum
choro conſpiciebatur. Illo properabant, colendi talis
numinis cauſa, Antiocheni gentiles, quibus etiã in-
termixti erant non pauci Chriſtiani, quos vehementer
mordet et increpat Chryſoſtomus, Chriſtianorum no-
mine indignos cenſens eos, qui a tali conſortio non
abhorrent. Hoc vero templum cum Apollinis ſtatua
fulmine tactum fuit, qua de re Monodiam ſive planctum
edidit Libanius idololatra, cujus partem irridendi cau-
ſa refert Chryſoſtomus.

Antiochia vero Orientis caput et metropolis erat,
continebatque (*Tomo ſecundo*) ducenta hominum mil-
lia, ex quorum numero (*Tomo ſeptimo*) centum mille
circiter Chriſtiani erant: majorque conventus (*Tomo
primo*) Chriſtianorum Antiochiæ erat, quam Con-
ſtantinopoli (*Tomo ſeptimo*).

Eccleſia vero Antiochena poſſidebat agros, do-
mos, locationes ædium, vehicula, muliones, mulos
et multa alia hujusmodi (*Ibidem*). Quibus inſtructa
facultatibus Eccleſia iſta arcam habebat alendis in
opibus deputatam; *Et cogites velim, inquit Chryſo-
ſtomus, quot viduas, quot virgines alat quotidie: earum
certe catalogus ad ter mille pertingit. Ad hæc etiã*

*in carcere vinclos, in xenodochio agros, alios bene va-
lentes, peregrinos, membris mutilos, aliari aſſidentes
alimenti veſtiſque cauſa, aliosque caſu accedentes ſolet
quotidie: neque tamen ejus facultates imminutæ ſunt.
Itaque, ſi decem viri tantum paria ſubminiſtrare vel-
lent, nullus foret pauper.*

Morem Chriſtianorum veterem commemorat alibi,
qui ævo ſuo jam obſoleverat (*Tomo tertio*): *Mos
quidã mirabilis, inquit, tunc inductus eſt: coacti
namque ſimul fideles omnes poſt auditam doctrinã,
poſt orationes, poſt myſteriorum participationem, ſo-
luta ſynaxi, non ſtatim domum concedebant; ſed di-
vites et opulentioreſ alimenta et ſercula e domibus ſuis affe-
rentes, pauperes advocabant, communique ſimul men-
ſa fruẽbantur, communibusque epulis atque conviviis
in ipſa eccleſia; ita ut et a conſortio menſæ, et a loci
reverentia, caritas conſtringeretur, cum multa voluptate
ſimul atque utilitate.*

De iis qui vel in carcerem trudendi, vel ad ne-
cem quæſiti, in eccleſiam confugerent, quædam nos
dicturos eſſe polliciti ſumus, cum de Eutropio
eunucho ad necem quæſito ageretur (*Ibidem*). Sic vero
legitur, *et ad ſacra vaſa confugit. Sed quia hæc ad literã
accipiendã non videntur, et quia Chryſoſtomus
paulo poſtea, ipſum in ſacrario excepiimus, ſeu in loco
ſolis ſacerdotibus deſtinato, alio modo res explicandã
videtur. Quæri autem poſſet utrum veterum more ad
aram acceſſerit, et aram tetigerit, quod non apud
profanos modo, ſed apud Chriſtianos etiã in uſu
fuit, cum quis vel morte mulcandus, vel in carcerem
conſiciendus perquireretur. Verum hæc quæſtio non
tanti eſſe videtur, et de Eutropio iis quæ Chryſoſto-
mus protulit, nonniſi divinando poſſumus quidpiã
adjicere.*

Dicit Chryſoſtomus Homilia 30 in Geneſim (*Tomo
quarto*): *Magnã vocamus hebdomadã, non quod
longiores in ea ſint horæ; ſunt enim aliæ quæ multe
majores horas habent. Horas autem majores et mino-
res neceſſario veteres admittebant, qui diem in duo-
decim, et noctem in totidem partes ſeu horas diſe-
runt: unde ſequebatur diurnas hiberno tempore
minores, æſtivo autem majores eſſe. Unde Martialis
l. 12, epigr. 1, horã æſtivã ſic commemorat:*

hora nec æſtiva eſt, nec tibi tota perit.

Virgilius autem,

Jam nox hibernas bis quinque peregerat horas

Hominem *tricubitalem*, vocat Chryſoſtomus, ut
etiã Geographus Nubiſis in climate tertio (*Tomo
quinto et Tomo ſeptimo*): alibique dicit doctor no-
ſter, homo, *intra tres cubitos ſepelitur, nec quid
ultra (Tomo quinto).*

Babylonios et alios Orientales sæpe vocat Chry-
ſoſtomus (*Tomo ſexto*).

Suſpicabatur ille finem mundi inſtare et proxi-
mum eſſe (*Tomo ſeptimo*). Finem mundi prænun-
tiant, inquit, bella, ærumnæ, terræ motus et extincta
caritas (*Tomo octavo*). Eam quã Paulus plenu-

dinens temporum vocat, jam advenisse putabat: Ita si tot annorum quadringentesimum esse finem dixerimus, non aberrabimus. Sed ut in supputatione temporum non ita accuratus fuit Chrysostomus, sic in hac prædicatione longe aberravit: quod multis aliis sanctis viris contigit.

Cognatos Christi Desposynos appellatos multo tempore admirationi fuisse dicit, illorumque tamen nomina propria ignorari. Eusebius quoque l. I. Hist. Eccl. ait cognatos Christi Desposynos nuncupatos fuisse.

Homilia 41 in Acta Apostolorum rem narrat singularem (Tomo nono). Erat cuidam prædium, in quo occultus thesaurus erat: emptor vero, cum terram foderet, thesaurum illum invenit. Re comperta is qui vendiderat, emptorem cogebat ut thesaurum redderet, dicens, se prædium vendidisse, non thesaurum: contendebat alter, se prædium cum thesauro emisse. Res in litem versa est, illo reddi sibi volente, altero negante. Incidentes autem in hominem quempiam, litigabant: deindeque interrogarunt illum, cui deberet thesaurus adjudicari. Ille vero sententiam non tulit, sed se litem soluturum esse, si thesaurus sibi maneret. Illis vero annuentibus, accepto thesauro innumera deinde mala passus est: et re didicit iure illos ab hoc abstinuisse.

Nec minus observandum est id quod refert Homil. 43 in Epist. ad Romanos (Tomo nono). Quæ enim ante nemini possibilia videbantur esse, virginitas, mortis contemptus, compluresque alii labores, hæc ubique terrarum jam præstantur, non apud nos tantum, sed etiam apud Scythas, Thraces, Indos, Persas, aliosque barbaros multos; et virginum chori, martyrum populi, monachorum sodalitates jam plures sunt, quam eorum qui conubio junguntur.

Contra Christianos quosdam stylum acuit Chrysostomus, qui a Manichæis seducti, ut videtur, virilia sibi amputabant: quæ consuetudo tamen non diu vixisse videtur (Tomo decimo).

Infantes recens nati signaculum in fronte a sacerdote accipiebant (Ibidem).

Cælum esse sphericum, et terram esse sphericam negabat Chrysostomus (Tomo duodecimo): qua de re videnda sunt quæ diximus in Præfatione ad Cosinam Ægyptium, qui ad illam sententiam tuendam locum affert Chrysostomi ex Commentario in Epistolam ad Hebræos, quem videsis in edito Cosma p. 328. Plurimorum enim Patrum et scriptorum hæc opinio fuit.

Antiochiæ concionans dicit in more esse ut mulieres et parvuli e collo evangelia suspenderent (Tomo secundo).

DIATRIBA V.

Digressiones sive illa onunia quæ in similitudinibus frequentissime commemorat Chrysostomus, quæ ad rem Ecclesiasticam non spectant, et singularia sæpe complectuntur.

Genere Syrius erat Joannes noster et Antiochenus: familiareque est Syris, inquit Hieronymus, uti para-

bolis et similitudinibus. Hac in re perpetuo versatur Chrysostomus in concionibus suis. Exempla profert imperatorum, aulicorum, consulum, divitum et cujuscumque conditionis hominum: vestimenta depingit, suppellectilem, ædium formam et ornamenta: circenses ludos et hippodromum frequenter commemorat. Ut a theatralibus spectaculis populum avocet, quæ turpia illic gerebantur, minutatim describit. Hic videas nuptiarum ritus, præficarum morem: modo circulatorum gesta singularia, modo funambulorum artem; justitiæ exercendæ ritum, præstigiary genera plurima, aliaque permulta. Quæ omnia, ordine quodam distributa, hic recensere operæ pretium esse duxi.

Imperatorum cultus, vestes, ornamenta, aulici, satellites.

Imperator coronam gestabat auream gemmis magnis et pretiosissimis intertextam: purpureo vestitu toto corpore fulgebat (Tomo primo et Tomo tertio). Soli autem Imperatori licebat gestare purpuram et diadema in capite. In vestibus ejus sericis dracones depictos videre erat (Tomo sexto). Aulici quoque et satellites ejus auro fulgebant, vestes eorum aureis filis intertextæ erant: horum lanceæ deauratæ: equi aureo freno, ephippia auro micantia.

Per urbem et campos exeuntem, scutorum et hastatorum cohortes stipabant, qui et ipsi auro onusti clypeos gestabant aureis umbilicis decoratos; circum autem umbilicos aurci oculi visebantur; lora ad summas oras extensa lapillis ornata multis erant. Currus Augusti totus aureus, jugo albarum mularum auro fulgentium junctus erat (Tomo primo); ita ut mirarentur omnes, inquit Chrysostomus (Tomo sexto), purpuræ florem, gemmarum magnitudinem, mularum alborem, jugum aureum, et strati fulgorem, quod stratum niveum erat atque candidum (Tomo octavo et Tomo nono). In curru vero laminæ erant aureæ versatiles, quæ motu agitate micabant. Equi etiam Imperatoris auro onusti, et frena quoque aurea erant.

Depictis vero Augustorum imaginibus hæc refert ille (Tomo tertio): Vidisti sæpe imperatoriam imaginem cæruleo tinctam colore: deinde vero pictorem albas lineas ducentem, et solium imperatorium, et equos adstantes, et satellites, et victos hostes atque subactos.

Parvi cultu consules incedebant, ut ipse ait (Tomo duodecimo): Non videtis Imperatores et consules curru gestatos et auro ornatos, et satellites omnia habentes aurea, aureas lanceas, aureos clypeos, aureas vestes, equos aureis ornatos ephippiis?

Imperatores præfectis suis aureas porrigebant tabellas in magistratus signum (Tomo sexto). Quando literas mittebant Imperatores sive in teatro sive alibi legendas, hæc cum magna reverentia exceptæ legabantur silentibus omnibus (Tomo quarto).

Optimum et divitum luxus, opes, ædes, mensa, etc.

Optimum quoque ac divitum fastum et luxum

perstringit Chrysostomus, describitque ædium magnificentiam, vestium cultum, mensarum apparatus, parasitorum agmina, famulorum ingentem numerum.

Optimates igitur et opulenti quique viri sericis induti vestibus erant auro intertextis et magnificis: unguenta et aromata semper olebant: zona præcincti aurea, calcei quoque auro fulgebant. Famulorum et eunuchorum turbam ingentem alere et ostentare summo studio curabant, quorum multi barbari erant. De opum grandi copia et famulorum numero hæc carptim dicit Chrysostomus (*Tomo septimo*): *Et tu quidem tot memoras terræ jugera, domos decem vel viginti, balnea totidem, seruos mille aut bis mille, currus argenteis laminis vel auro opertos*. Eunuchi etiam et famuli auro fulgentes erant, horumque plurimi torquibus et armillis aureis decorabantur.

Ædium quoque splendorem et magnificentiam plerumque describit: *Splendidas, inquit, construunt domos, latas porticus, longa septa. Tectum autem ædium ex tabellis ligneis concinnatum, deauratum totum erat: januæ autem, etiam bifores, eburneæ erant. In tricliniis et cubiculis parietes marmore crustati: si quid vero lapidem compareret, illud aureis laminis et bracteis obtegeretur*.

Laquearia omnia aurea, seu potius, ut alibi explicat, auro oblita erant; pavementum vero tessericum et gemmis distinctum adornatumque, quod sæpe tapetibus operiebant elegantibus. Ibi videre erat columnas marmoreas aliquando miræ magnitudinis, quarum capitella aurea; imo aliquando tota columna erat aureis laminis operta; statuas quoque vidisses manu insigniorum illius ævi artificum adornatas, quas quidam idola, alii dæmonas appellabant. Ad hæc erant cubicula picturis et musicis operibus decorata.

Lecti quoque ut plurimum ex ebore, aliquando lignei et deaurati, vel argenteis tecti laminis: imo ex argento puro sæpe toti constabant, multisque in locis micabat aurum. Opulentiam item magnam præ se ferebat tota suppellex; cathedræ quoque et scabellæ ex ebore erant: lebetes item, vasa, imo ipsæ matulæ ex auro vel argento conflatæ. Inter hæc vasa et alia ornamenta in pretio erant Laconica velamina, quæ dicit Chrysostomus in penuariis asservata fuisse, eductaque fortasse in conviviis et aliis celebratibus.

In tantum luxum et fastum declamans Chrysostomus, refert alicubi historiam Aristippi, ut habetur apud Diogenem Laertium; sed tacito ipsius nomine. *Narratur, inquit, quempiam in domum splendidam venisse fulgentem marmoribus et columnarum pulchritudine; cum autem pavementum etiam vidisset tapetibus stratum, in faciem domini ædium conspuit. Improprante autem illo, respondisse: quia in nulla alia domus parte id facere licebat, coactum se fuisse vultui ipsius hanc contumeliam inferre*.

His vero magnificis opulentorum hominum ædibus adjunctæ erant latæ porticus, aquæductus et fontes, suburbana balnea et ambulacra.

Longe plura refert de convivorum et cænarum

sumptibus. Mensæ formam et apparatus depingit: erat illa vel auro fulgens, vel argento circumtecta, semicircularis, ut illa quam *sigma* vocat Martialis, ad formam nempe literæ C, quæ tunc *sigma* exprimebat, concinnata (*Tomo undecimo*). Ea vero tantæ molis erat, ut vix duo adolescentes ipsam movere possent: molli stragula undique sterneretur, ut ibi commode convivæ accumberent. Vasa omnia ex auro vel argento: phiala una erat aurea pondo dimidii talenti, quam vix duo juvenes movere possent: amphoræ autem auro splendentes ordine sitæ comparebant.

Aderant quoque ministri, non minus ornati vestibus et splendide amicti, anaxyridas, quas braccas vocant, laxas habentes, *visu pulchri, in ipso ætatis flore luxuriantes, bene curata cute et bonæ habitudinis*. Hic vidisses etiam musicorum turbam, tibias, citharas et fistulas, nec deerant unguenta et aromata Indica, Arabica, Persica.

Apponebantur eduliorum varietates, ciborum delicæ: de apparatu ferculorum quædam dixit non prætermittenda. De pulmentariis, coquis, mensarum structoribus, placentarum artificibus, phasianis avibus loquutus, hæc addit: *Quasi rempublicam gubernantes et aciem instruentes, sic et isti hoc et hoc primum, hoc et hoc secundum constituunt: et alii quidem primum aves supra carbones assas, piscibusque factas offerunt; alii alia initia immoderatarum cænarum statuunt: multaque circa hæc est concertatio, et de qualitate, et de ordine, et de copia*. Vinum etiam exquisitum apponebatur, sed Thasium præsertim, seu ex insula Thaso: quod apud scriptores tum Græcos tum Latinos admodum celebratur.

Quando viri illi tum dignitate, tum opulentia præstantes, sive in curru auro fulgente, sive equo vecti, cujus frenum aureum, per urbem vel in foro incedebant, præibat præco, cultu instructus magnifico, qui adventum heri nuntiaret. Ipse vero balteo præcinctus et multis stipatus lictoribus, qui plebem arceant, superbe gradiens, clientium et parasitorum turba cingebantur.

De mulierum ornatu, fastu et luxu frequentissime agit Chrysostomus. Ornatus mulierum, inquit ille, sunt torti crines, in aures ornamentaque alia in genis et collo: fuci et pigmenta oculorum, fuci item et pigmenta genarum, vestes auro intertextæ, palliolum capiti impositum; manus extrinsecus deauratæ, calceus nigro colore multum fulgens, in acumen desinens et picturarum decorem imitans. Alibi vero dicit: *Mulieres mulos albos quærebant, et frena deaurata, obsequium eunuchorum, magnum ancillarum gregem et pompam ridiculam*.

Adolescentes quoque exagitat superbe agentes in foro, cum hominibus, qui sumptuosos et magnificos vestibus operiti erant. Iidem vero adolescentes calceos suos filis sericis et auro exornabant.

Circenses ludi, hippodromus.

Ad circum et hippodromum se conferre solebant Imperatores, ut ludorum et pugnarum spectatores ca-

sent, et ante eos qui certaturi erant, coronas, bravia et vestimenta exponi curabant. In gymniciis vero certaminibus victores vel oleæ vel lauri ramis coronabantur.

Qui in spectaculis circensibus currebant, et nomen et genus et patriam et educationem equorum sciebant, et quam victoriam reportavissent (Tomo tertio). Cursores autem illi circenses ad solum Imperatorem attendebant, aliorum vero plausus non ita curabant. Tanta autem erat populi frequentia, ut non circus modo, sed etiam vicina cœnacula, domus, tecta spectatoribus plena essent. Inter spectatores autem meretrices erant et pueri molles.

Agonaliū certaminum spectatores, si quando streuū athletam jam coronatum accedere viderent, omnes accurrebant, ut ejus pugnas, artem, robur spectare possent. In hippodromo currentes inter se strenue concertabant, et alii aliorum currus subvertere conabantur. Hac de re singularem casum refert Chrysostomus (Tomo duodecimo): *Cædes*, inquit, *in hippodromo heri patrata, tragœdia urbem totam implevit, mulierum choros circum attraxit, forum lamentis multis replevit, dum is qui a curribus ita miserabiliter concisus et discerptus fuerat, per medium forum gestaretur. Hic, ut novi, qui postridie nuptiales lampadas accensurus erat, cum apparati thalami essent, et omnia ad nuptias concinnata, sub præconis ordine in stadio locum habens, cum infra curreret, instantibus aurigis, et mutuo concertantibus, medius interceptus, violentam illam et miserabilem mortem subiit, capite et extremis membris abscissis.*

Qui autem in stadio multa vulnera acceperat, si victoriam obtineret, cum plausu domum deducebatur (Tomo primo).

Olympici ludi.

Olympica certamina Chrysostomi ævo admodum viguisse videntur, et cum apparatu maximo præmissis celebrata fuisse (Tomo tertio). In Olympiciis enim certaminibus, inquit ille, *post triginta dies in urbe transactos, in suburbium illos eductos circumvehunt, et toto sedente theatro clamat præco: Num quis hunc accusat? Ita ut omni servilis conditionis suspicione depulsa, in certamina pedem inferat.* Rem clarius alibi explicat (T. duodecimo). In Olympiciis certaminibus stat præco magna voce clamans: *Numquid aliquis eum accusat, sine servus, aut fur, aut malis moribus?*

Olympicorum ludorum athletæ in theatro nudi stabant, radiis solaribus expositi (Tomo primo et Tomo tertio). Spectatores autem a media nocte ad meridiem sedebant, ut viderent cui corona cessura esset. *Nonne videtis*, inquit (Tomo primo), *in Olympiciis certaminibus, dum capite coronam gestans, amictus stola, virgam manu tenens agonotheta per forum incedit, quanta sit tranquillitas et modestia, dum præco voce denuntiat ut omnes sileant ac decenter quiescant.*

Ex spectatoribus vero alii aliis athleticis favebant, ut in pari casu contingere solet (Tomo primo). Tota autem nocte præco admodum sollicitus erat, ne quis

ex certantibus egressus, indecore se gereret. *Magister vero ludi*, inquit (Tomo secundo), *foris consistens, sermonibus affert auxilium, eatenusque dumtaxat certantem juvat, quatenus acclamationibus sermonibusque valet: neque enim ulla ei lege permittitur propius assistere et manibus juvare. In Olympiciis certaminibus, ait ille, *luctator, pugil, pancratiasta diversis quidem temporibus certamen subeunt, sed uno temporis momento qui superarunt omnes a præcone victores pronuntiantur (Tomo tertio).**

Theatrorum spectacula.

In theatro, inquit (Tomo septimo), *velamina multa sunt, multique scenici ingressi histrionicam larvam in vultu habent, veterem fabulam tractant, resque gestas narrant, et alius quidem philosophum agit, alius regem, etc.*

Contra theatralia vero spectacula perpetuo declamat Chrysostomus; et jure quidem, non modo quia theatrales scenæ per se juventutem ad mollem vitam et dissolutos mores attrahere solent, sed etiam quia tunc temporis nulla in theatris erat pudoris cura, ut mox videbitur.

Alius juvenis cum sit, ait ille (Tomo septimo), *coctam retro reductam habet, et naturam ipsam effeminat aspectu, habitu, vestimentis, demum omnibus, formamque teneræ puellæ affectat. Alius vero senex e contrario capillis novacula abrasis, renibus succinctus, postquam pudorem ante capillos succidit, stat ad alapas accipiendas, et ad omnia dicenda faciendaque paratus. Mulieres autem nudo capite, omni misso rubore, stant populum alloquentes, tantum videlicet impudentiæ studium habentes, omnemque petulantiam et lasciviam in auditorum animos infundentes. Illud unum studium habent, ut castitatem omnem radicibus evellant, naturam deturpent, mali dæmonis concupiscentiam expleant. Nam hic verba obscœna, habitus ridiculi, tonsura similis, incessus, vestitus, vox, membrorum mollities, oculorum inversiones, fistulæ, tibiæ, drunata, argumenta, omniaque denum extremæ lasciviæ plena sunt.*

In theatro vides mulierem nudo capite cum impudentia magna intrantem, aureis indutam vestimentis, delicato mollique gressu utentem, cantica meretricia canentem, carmina lubrica, turpia verba proferentem (Tomo sexto).

Nudæ etiam mulieres in theatris comparebant et aliquando natantes (Tomo septimo): puellæque saltantes ibidem visebantur (Ibidem).

Funambuli.

Funambuli qui per funem ab imo in altum tensum ascendere ac descendere meditantur, si paululum deflexerunt oculis, inverso corpore deferuntur in orchestram pereuntque (Tomo sexto).

Funambuli per funem extensum ingressi et ambulantes, se induebant et exuebant, tamquam in lecto sedentes, etc. (Tomo secundo et Tomo duodecimo).

Circulatores.

In orchestra quidam membris ut aliis utebantur (Tomo

secundo): quidam in facie contum imponabant, et puer conto impositus innumeros motus agebat (*Tomo secundo et Tomo duodecimo*).

Quidam perlicam in fronte gestantes velut arborem in terra radicalam, sic immolam conservant. Neque id solum mirabile est, sed quod etiam puerulos parvos in summo ligno inter se concertare curent: ac neque manus, neque alia corporis pars, sed frons sola perlicam illam gerit inconcussam.

Quidam erant qui clavos acutissimos deglutirent, qui calceos manderent et devorarent (*Tomo secundo*).

Erant qui hirundines circumferrent, et fuligine obducti, maledicta in omnes proferrent (*Tomo septimo*).

Erant quidam moriones, qui Cordaces vocabantur, quique ut risum moverent nihil non agebant (*Tomo undecimo*).

De tribunalibus et de judiciis atque suppliciis.

Judice prodituro, ut in excelso tribunali sedeat, carceris custodes, detentos omnes eductos domicilio, ante cancellos et tribunalis vela collocant, squalidos, sortentes, passis capillis, scissis pannis indutos, etc. (*T. primo*).

Sceleribus obnoxii et damnati ad mortem ducebantur, fune ad os alligato (*Ibidem*). (De Theodoro agi putatur, qui tyrannidem affectaverat.)

Testamenta tabulæque de nuptiis, de debitis deque relictis contractibus, nisi in frontispicio Consulum annos habeant præscriptos, nullam ex sese vim habent (*Tomo sexto*).

Usura centesima a Chrysostomo memoratur, qua in fœnus accipiebant, illa conditione ut singulis mensibus centesimam partem solverent, ita ut centum exactis mensibus sors æquaretur (*Tomo septimo*).

De nuptiis, sive de ritibus vel profanis vel illicitis in nuptias invecitis.

Nostræ ætatis homines in nuptiis hymnos in Venerem saltando canunt et adulteria multa, et nuptiarum violationes, et illegitimos amores, illicitosque coitus, et alia plurima impietatis et ignominie cantica (*Tomo tertio*).

In iis quæ nuptias contrahebant fucum et pigmenta superflua alia adhibebantur (*Tomo decimo*). Sponsa vero a viris ebriis per urbem et forum etiam noctu adducebatur cum impuris canticis et symphonia (*Tomo undecimo*). Meretrices etiam advocabantur ad nuptias; itemque tibiæ, cymbala et choreæ (*Tomo primo*).

Præstigiæ, incantationes, ligamina, superstitiones.

Ex frequentissimis Chrysostomi dictis et monitis palam est omnia præstigiæ genera admodum in usu fuisse ævo suo tum Antiochiæ tum Constantinopoli, quæ his verbis recenset ille Homil. decima in Epistolam 1. ad Timotheum: *Alia enim mitto lacrymis digna, ut auguria, vaticinia, observationes, geneses, symbola, ligamina, divinationes, incantationes, magicas artes* (*Tomo undecimo*).

Incantationibus et ligaminibus tunc multi utebantur

ad morbos curandos (*Tomo primo*). De quibusdam etiam agit Chrysostomus (*Tomo undecimo*), qui carmina et ligaturas usurpabant ad tutelam, quique aurea Alexandri numismata capiti vel pedibus circumligabant (*Tomo secundo*). Erant etiam qui ad puerorum tutelam ligamina, crepitacula et stamina coccinea manibus ipsorum appenderent (*Tomo decimo*). Aliud ibidem refert superstitionis genus: *Lutum mulieres, inquit, in balneo accipientes, nutrices quoque et ancillæ digito tingentes, in pueri fronte imprimunt. Et si quis interroget, Quid sibi vult lutum, quid canum? Malum avertit oculum, inquit, livoremque et invidiam.*

Aliæ nomina fluviorum descripta manibus infantium apponebant; aliæ cinerem, fuliginem et sales adhibebant ut malum oculum averterent.

Præstigiæ genera omnia tunc vigeant, dierum observationes, auguria, veneficia, sortes, auspicia, omina; necnon fati opiniones (*Tomo undecimo*). De iis vero qui ominibus et fato dediti erant hæc refert Chrysostomus (*Ibid.*). *Multis terroribus plena est eorum anima; ut puta: hic aut ille primus mihi occurrit domo exeunti, omnino contingere mihi oportet mala innumerabilia. Nunc servus execrandus dans mihi calceos, primum porrexit partem sinistram: graves significantur calamitates et contumeliæ. Ego quoque exiens sinistro priori processu pede: hoc quoque est signum calamitatum. Et hæc quidem domi sunt mala: foras autem egresso dexter oculus mihi inferne salii: hoc est indicium lacrymarum. Mulieres quando sonant calami ad texturæ recta ligna allisi, vel cum ipsæ pectine discriminant, hoc pro signo habent. Rursus quando subtegmen pectine concutiunt, et id faciunt vehementius; deinde qui sunt superne calami ob intensum ictum edunt strepitum, allisi ad rectum texturæ lignum, hoc habent pro signo. Et alia innumerabilia digna quæ videantur. Et si asinus exclamaverit, et si gallus, et si quis sternutaverit, et quodvis aliud, tamquam decies mille vinculi vinculis, tamquam qui teneantur in tenebris, omnia habent suspecta, et sunt magis serviles quam innumera mancipia.*

Ait vero Chrysostomus præstigiatores quosdam suo tempore fuisse qui signa facerent (*T. duodecimo*).

Funera.

Parentes, fratres et consanguinei decedentibus oculis clauderent et os componebant (*Tomo secundo*). Nemo in urbe sepulcrum construebat, ideoque defunctorum corpora extra urbem sepelienda exportabantur, qui mos antiquus erat, sed sæpe violatus fuerat (*Tomo septimo*).

Pullatæ seu nigre vestes in funeribus adhibebantur (*Tomo sexto*); quam rem improbare videtur Chrysostomus (*Tomo undecimo*). *Cum corpus effertur, inquit ille, adhibentur planctus, ejulatus insani, stultitia in sepulturis admissa, circa monumenta studium intempestivum, et ridiculum præficarum agmen, dierum observatio, necnon ingressus et egressus* (*Tomo decimo*).

De præficarum choris, quarum quædam gentiles erant, sæpissime agit Chrysostomus, vultque illas

omnino a funeribus arceri, et moderatius lugubria lœnera persolvi (*Tomo duodecimo*). *Lugeamus, ait ille, sed non vellentes capillos, non brachia nudantes, non sacerantes faciem, non pullas vestes induentes.*

Quidam etiam erant, qui in funeribus caput cinere conspergerent.

Viarum publicarum custodia.

*Eadem distantia locorum, quæ olim tunc erat, nunc etiam est; itineris vero conditio non eadem est, quæ olim fuisse creditur. Nunc enim mansionibus perpetuis distinctum est iter, et urbibus ac villis frequentibus ornatum, viatoresque plurimos offendunt, qui illuc proficiscuntur, quod non minus ad securitatis rationem valet, quam mansiones, urbes atque villæ. Præterea ex provincia civitatum principes deligunt viros, corporis magnitudine et robore cunctis præcellentes, jaculorumque et funda tantum valentes, quantum vel sagittarii sagittis, ver armati pilis: statutisque ducibus, quibus illi obtemperant, hoc eis unicum injungunt munus, solamque itineris tuendi curam custodiamque permittunt. Ad hæc aliam longe his omnibus diligentior curam excogitarunt. Habitacula enim mille passibus ab invicem distantia in itinere toto fabricantes, nocturnos illic statuere custodes, per illorum labores et vigiliam maximum contra latronum impetum munimen viatoribus constituentes (*Tomo primo*).*

Miscellanea.

Kalendæ, seu initium anni, sic celebrari solebant (*Ibidem*): pernoctationes, cavillationes, convicia et saltationes nocturnæ, forum coronabatur, etc.

Antiocheni postquam Theodosium Imperatorem placaverant, in lætitiæ signum forum coronarunt, lucernas accenderunt, et lectos seu lectisternia ante officinas posuerunt (*Tomo secundo*).

Quidam externorum oratorum ex quadam stulta consuetudine dexterum eundo humerum assidue movebat (*Ibidem*); sed consuetudinem vicit, et gladios acutos utrimque humeris imposuit, ut vulneris timore membrum inepte se movens corrigeret.

Leones ovibus mansuetiores per forum ducebantur,

et multi in officinis pecuniam eorum custodi numerabant, qui custodes multum hinc luerantur (*Tomo quarto et Tomo nono*).

In agris termini columnæque non sinunt arva confundi (*Tomo sexto*).

Ursi etiam et ursæ ab Antiochenis domi servabantur (*Tomo septimo*). *Si ursa clam aufugerit, domos claudimus, per vicos currimus, ne in eam incidamus.*

Stadia quindecim sunt milliaria duo (*Tomo octavo*).

Pauperes quidam filios suos excæcabant, ut largiorem stipem cogerent. Alii cum nihil petendo impetrarent, missis supplicationibus, detritorum calceorum coria mandebant; alii acutos clavos capiti infligebant; alii in aquis gelu concretis nudo ventre immorabantur, et illis spectaculis majorem cogeant stipem (*Tomo decimo*).

Quid gravius et difficilius quam in ensibus sphaera ludere (*Tomo duodecimo*).

Meretrix, *πτερυγαία*, id est quæ laminis et amuletis virorum salutem prosequitur (*Tomo tertio*).

Libri aureis literis memorantur a Chrysostomo, quales multi erant illius ævo, ut dicit Hieronymus (*Tomo octavo*).

In pugillari delete, in palimpsesto (*Tomo septimo*). De palimpsesto post Ciceronem locuti sumus in Palæographia Græca.

Philosophorum coma, baculus, abolla (*Tomo primo*). Philosophi profunda instructi barba, pallia gestantes, et baculos, cynica piacula (*Tomo secundo*).

Duorum philosophorum scripta contra Christianos tempore Chrysostomi (*Tomo octavo*).

Persæ cum matribus suis miscentur, neque unus aut duo, sed gens universa (*Tomo decimo*).

Persas qui matres suas uxores non ducunt admiramur (*Tomo primo*).

Apud Persas ignis Deus esse putatur (*Tomo secundo*) contra eos qui ignem adorant.

Rex Persarum barbam habet auream, iis qui harum rerum sunt periti veluti sub tegmine illius pilis intra auri laminas involventibus (*Tomo undecimo*).

Hanxobii, Scythæ et Nomades nullum struebant ædificium (*Tomo septimo*).

TESTIMONIA VETERUM

MONITUM. — Eadem cautione utendum duxi in referendis veterum scriptis, qui Chrysostomi opera commemorantes, eorum etiam partem non minimam exscripsere, qua usus sum superius in deligendis vitæ ejus scriptoribus. Nam si vitam ejus ut a tot scriptoribus fuse contextitur, si testimonia omnia veterum et patrum de verbo ad verbum retulissem, hæc sane omnia decimum quartum tomum constituerent, imo vix potuissent uno comprehendi tomo, idque nullo fructu, ut jam supra diximus. Quamobrem ex

ΕΚ ΤΩΝ ΦΩΤΙΟΥ.

[257] Ἀνεγνώσθη ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Θεοδοωρήτου λόγων, οὓς εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον συνετάξετο· ὧν ἡμεῖς πέντε τέως εἶδομεν, ἐξ ὧν καὶ τινὰς ἐκλογὰς τὰς ὑποτεταγμένας παρεγραψάμεθα.

Ὅτι τῶν πέντε λόγων ὁ πρῶτος ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ δοκεῖ διὰδέχσθαι· ἡ μέρου αὐτοῦ εἶναι. Πλήθια λαμβάνει, ὅθεν τε μετάκλητος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦκε, καὶ ὅπως αὐτῆς ἀρχιερεὺς κατέστη, καὶ ὡς τὴν ἱερωσύνην καὶ ἀρχιερωσύνην εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἐπανάγειν ἐπειράτο σπουδῆ πάτη· καὶ ὅσα πρὸς Γαῖαν, τοῦτο μὲν ὁ γενναῖος ἐπιστομίζων Ἰωάννης, τοῦτο δὲ ὑπὲρ τῶν κοινοῦ τῆς πολιτείας διαπρεσβεύμενος πραγμάτων διεπράξατο· καὶ ὡς φθόνος αὐτῶ τὴν ὑπεροχὴν ἐψηφίσαστο. Καὶ τίνα τῶν μέχρι τέλους ἱστορῶν τῶ θεσπιστῶ ἀνδρὶ διηυσιμένων, τὰ πολλὰ, μᾶλλον δὲ τὰ πλείστα, παρατρέχει. Ὁ δὲ ἐφεξῆς λόγος ἐπαίνους τινὰς ὀλιγοστίχους, καὶ αὐτὸς ὀλιγόστιχος ὧν, διαπρεσβεύει, ἀρόμενος ὧδε· « Πάλιν ἡμῖν Ἰωάννου τὸ μνημόσυον. » Ὁ δὲ μετὰ τούτου ἐγκωμίων μὲν καὶ αὐτὸς ὑπέρχεται νόμους, διαφέρει δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ τῆ καλλονῆ τῶν τε ρημάτων καὶ τῶν νοημάτων. Προοιμιάζεται δὲ οὕτω· « Πολυστόμου τὴν παροῦσαν ὑπὸ θεσπίσιν ἀλιπίγγοις δεομένην ἐν παιδικῇ νῦν ὄρω κινδυνεύουσαν γλώττη, καὶ κάλλος ἀθλητοῦ· μυρίαῖς συγγραφόμενον τέχναῖς ἀσθενεῖ νῦν, εἰς γραφὴν ἔμοι τεχνίτη προκειμένον. » Τὸ μὲν προοίμιον τοιούτον. « Ἄλλοι αὐτὸν ἔλκει βοήθην, ἀρπάζόμενος, ἄλλοι καλεῖ δικαζόμενος· σὺνδικον· ἄλλοι πεινῶν ὑπὲρ τροφῆς ἱκετεύει, γυμνὸς ὑπὲρ ἐνδύματος· ἄλλοι αὐτὸν ἀποδύει· ἄλλοι πενθῶν εἰς παράκλησιν δεῖται· δεσμῶν ἕτερος ἀπολυθῆναι βοᾷ· ἔλκει τις αὐτὸν ἄλλοι πρὸς νόσων ἐπίσκεψιν· ξένος αἰτεῖ καταγύγιον· ἕτερος παραστὰς χρέος ὀδύρεται· ἄλλοι ἐπόπτην καὶ διαλλάκτην τῶν κατ' οἶκον μεταπέμπεται στάσεως· οὐδὲ δοῦλος πρὸς ἄλλοι καταφεύγει, δεσπότην πικρὰν ὀλοφρομένοσ ἀγανάκτησιν· χήρα βοᾷ τὸ, Ἐλέησον· ἄλλη τὴν ὄρφαναν ὀδύρεται. Μυρίαῖς τῶ πατρὶ καθ' ἑκάστην πρὸς ἑκάστους ὑπὲρ ἑκάστου τροπαί. Ἀρπάζεται τις, καὶ συνήγορος ὁ πατήρ· λιμὸς ἐνοχλεῖ, καὶ τροφεὺς ἐκ συνήγορου γίνεται· νοσεῖ τις, καὶ εἰς ἱατρὸν ὁ τροφεὺς μεταβάλλεται· πένθει τις περιπέπτωκε, καὶ ὁ νοσοκόμος εὐρίσκειται παραμύθιον· ξένον ἐπέστη φροντίς, καὶ ξενόδοχος ὁ πάντα γεγονὺς ἀναδείκνυται. Καὶ τί χρῆ καθ' ἑκάστον λέγειν; ὅσα χρόνου μέρη τὸν ἐκείνου βίον διεμέτρησεν (ἵνα μὴ τὴν ἀρχιερωσύνην μόνην λέγω), τσαυτὴ τοὺς ἀνθρώπους ἐργων σωτηρίων ποικιλία προοῖσα οὐ διέλιπεν. Ὡ στρατιώτου καὶ μετὰ τελευτὴν ἀριστέως! Ὡ λυπηροῦ

τοῖς ἐχθροῖς [258] καὶ μετὰ τῆρον ὀπλίτου! Ὡ παναρμονίας λύρας, τελευτῆ λελυμένης! Ὡ δικαστηρίων τηλικούτων ρυθμιστῆν ἐζημιωμένων! Ὡ σωτηρίου τοῖς ἀνθρώποις εἰς οὐρανὸν ἀναρπασθείσης σαγήνης! Ὡ δένδρου πρὸς οὐρανὸν καὶ γῆν μερισθέντος, καὶ τῆ μὲν τὸ σῆμα, τῶ δὲ τὴν ψυχὴν παρσυχόντος! ἐν τάφῳ τὸ τῆς Ἐκκλησίας συγκέκλεισται στόμα. Οἷος εὐσθελας· ἐξ ἀνθρώπων ὀφθαλμὸς ἀνηρπάσθη. Οὐ τέθηκας, Ὡ μακάριε πάτερ, ἀλλ' ὡς ἥλιος ἔδυσ· οὐχ ὡς ἀποθανόντος ἀλογοῦμεν, ἀλλ' ὡς ἡμῖν κεκρυμμένου· οὐχ ὡς θενωτῶτα ζητοῦμεν, ἀλλ' ὡς εἰς οὐρανὸς μεταστάντα. » Ἄλλὰ τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ τρίτος λόγος.

Ἐγκωμιαστικῶ δὲ τύπον καὶ ὁ τέταρτος διασώζει, ἐκ τοῦ δεῖν τιμᾶν πατέρας τῶν ἐπαίνων ἀπαρχόμενος· οὐ ἐστὶ καὶ ταῦτα· « Τούτων τῶν ποιμένων εἰς καὶ ὁ Ἰωάννης, ἡ ἀκακος σῦνεσις, ὁ πολυόμματος σὺς, τῆς εὐαγγελικῆς ἐμπειρίας ἡ βίβλος, ὁ κηροῦ πρὸς διαλλαγὰς εὐπλαστότερος, τὸ πρὸς χαρίσματα πέλαγος, ὁ πρὸς δόλους πολεμούντων ἀκέραιος, τῆς Ἐκκλησίας ὁ περιβόλος· οὐδαίς ὑποκρίσεως αὐτὸν διελάνθανεν σφίς. Πόθεν σοὶ βούλει δειξώμεν τὸν Ἰωάννην πολῦτιμον; ἐκ φιλοξενίας; καὶ τίς Ἰωάννου φιλοξενιώτερος; ἐκ τῆς ἐν προστασίαις στερόδητος; καὶ τίς αὐτὸν δυναστείας κατήδεσεν; ἐκ τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν σπουδῆς; καὶ τίνος ἢ τῆς ψαλμωδίας τῶν δημοτικῶν ταφμάτων μέχρι νῦν εὐρυθμία; » Ἄλλὰ τοιαῦτα μὲν καὶ οὗτος ὁ λόγος.

Ὁ δὲ ἐφεξῆς τοὺς αὐτοὺς μὲν τῶν ἐγκωμίων πλέκει στεφάνους, λαμπρότερον δὲ πως τὴν τῶν νοημάτων ἰσχὺν ἀπαγγέλλει. Ἐοίκασι δὲ οὗτοι πάντες οἱ πέντε λόγοι μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπεροχίας ἀνακομιδὴν συντετάχθαι. Τοῦ δὲ νῦν λόγου μέρος εἰσὶν αἱ περιτοπαί τῶν ὑποκειμένων ῥημάτων.

« Χρῆσον ἡμῖν, Ὡ πάτερ, τὴν λύραν τὴν σὴν, τὸ σὸν εἰς τὴν σὴν εὐφημίαν δάνεισον πληχτρον. Εἰ γὰρ καὶ αἱ χεῖρες ἐλύθησαν τῶ νόμῳ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἡ λύρα διὰ πίσης τῆς οἰκουμένης ἡχεῖ τῶ δώῳ τῆς χάριτος. Ἐκείνης ἡμῖν τῆς ἀθανάτου γλώττης μετὰ δόξου· μόνη γὰρ ἡ σὴ γλώττα τῶν σῶν κατορθωμάτων ἀξία. Διὰ ταῦτα Ἰωάννης Ἰωάννην ἀπειληφεν, ὁ πεπαρῆσισμένος τὸν ζηλωτῆν, ὁ μετὰ θάνατον ἐλέγχων τὸν κηροτόνον μετὰ θάνατον, ὁ τῆς ἐρήμου πόλτης τὸν πάσης πόλεως σωφρονιστῆν. Ἐχεις καὶ ἄλλην πρὸς τοὺς ἀποστόλους συγγένειαν. Πρῶτος παρὰ τοῖς ἀμαρτωλοῖς Σκύθαις θυσιαστήριον ἐπηξας· καὶ μόλις τῶν ἵππων ἀποπηδήσας ὁ βάρβαρος, ἔμαθε γόνυ κάμπτειν, καὶ εἰς ἔδαφος ἐξαλοῦσθαι· καὶ ὁ τοῖς τῶν αἰχμαλώτων δάκρυσι μὴ κάμπτει·

DE S. JOANNIS CHRYSOSTOMI SCRIPTIS.

scriptoribus illis ea tantum referam, quæ aliquam rei, de qua auctores illi agunt, notitiam lectori dare possint. Incipiamque a Photio, qui sæpe Chrysostomi opera, et aliquando cum exquisito iudicio, commemorat; imo sæpe multa ex ejus scriptis ad litteram refert. Deindeque ordine temporum servato, cæteros scriptores referam qui Chrysostomi opera commemoravere.

Photii vero loca hic illo ordine referuntur quo a Savilio edita fuere, tom. VIII, p. 477 et seqq.

EX PHOTIO ^(a).

Legi ex libris B. Theodreti, quos in sanctum Joannem Chrysostomum scripsit: quorum nos hactenus quinque libros vidimus, unde excerpta sequentia descripsimus.

Primus ex quinque illis libris vel alium ante illum fuisse indicare, vel pars illius esse videtur. Narrat vero, unde advocatus Constantinopolim venerit, et quomodo hujus civitatis archiepiscopus fuerit constitutus: et quomodo nihil non egerit ut sacerdotium et archiepiscopale munus ad priscum cultum revocaret: et quanta contra Gainam generosus ille Joannes egerit, tum ut illius os obturaret, tum ut apud illum publicam causam ageret: ac quomodo per invidiam in exilium Joannes pulsus fuerit. Et alia quædam a sancto viro ad finem usque vitæ peracta recensens, multa, imo plurima, transcurrit. Sequens liber laudes quasdam breviter (nam brevitati studet) persequitur, sic incipiens: « Rursus nobis Joannis memoria. » Qui hunc sequitur etiam liber, encomiorum modum et legem excedit, præcedentes autem libros antecellit elegantia verborum et sententiarum. Sic autem orditur: « Argumentum quod multiplici ore prædita tuba opus haberet, nunc video in lingua puerili periclitari: et athletæ decus mille artibus descriptum, nunc infirmatur mihi artificii impositum. » Hoc est proœmium: « Alius dum rapitur, illum in auxilium attrahit; alius in iudicium ductus, patronum advocat; alius esuriens, cibum postulat; nudus, vestem; alius illum exiit; alius lugens consolationem petit; alius in vinculis clamat et solvi postulat. Attrahit illum alius ad morborum curationem; peregrinus hospitium efflagitat; alius se sistens de debito lamentatur; alius illum arbitrum et pacificatorem domesticarum barbarum accessit: neque ad alium servus confugit, amaram heri indignationem deplorans: vidua clamat, *Miserere*; alia de orbitate lamentatur. Innumeræ patri quotidie accidunt erga singulos et pro singulis mutationes. Rapitur quis, et patronus est pater: fames excruciat, et ex patrono nutritius efficitur: infirmatur quis, et in medicum nutritius

mutatur: in luctum quis incidit, et nosocomii curator solatium offert: instat hospitum cura, et hospitum exceptor est is qui omnia effectus est. Et quid attinet singula dicere? quot temporis momenta vitam ejus emensa sunt (ut ne solum ejus archiepiscopatum commemorem), tanta salutarium operum varietas homines in decursu nunquam reliquit. O strenuum militem etiam post mortem! o pugnatores post sepulturam hostibus formidabilem! o lyram omni harmonia præditam, morte solutam! o tribunalia tanto concinnatore orbata! o salutarem hominibus sagenam in cælum raptam! o arborem in cælum et in terram extensam, et huic corpus, illi animam tradentem! in sepulcro os Ecclesiæ conclusum est. Qualis pietatis ex hominibus oculus raptus est? Non mortuus es, sancte pater, sed ut sol occidisti: non ut mortuum, sed ut nobis absconditum lugemus: non ut mortuum te quærimus, sed ut in cælos translatus. » Talia effert tertius liber.

Liber etiam quartus encomiorum formam retinet, laudum initium ducens ex honore parentibus exhibendo: in quo hæc leguntur: « Horum pastorum unus est Joannes, intellectus sine malitia, mens multis prædita oculis, evangelicæ peritiæ liber, cera mollior ad sedandas discordias, ad charismata pelagus, contra hostium dolos infractus, Ecclesiæ munitum: nullus hypocriseos serpens ipsum latuit. Unde vis tibi monstremus Joannem admodum honorabilem? ex hospitalitate? quis Joanne magis hospitalis? ex ejus in patrocinio ferendo firmitate? ecqua illum potestas deflexit? a studio in Ecclesiam? cuiusnam est illa concinna modulatio psalmorum in hanc usque diem publice instituta? » Sed hæc quidem in hoc libro.

Qui sequitur autem easdem nectit laudum coronas, luculentiorum vero sententiarum vim enuntiat. Videntur autem illi omnes quinque libri post reditum ab exilio compositi. Hujus vero libri pars sunt excerpta sequentia.

« Commoda nobis, pater, lyram tuam, et tuum ad te laudandum concede plectrum. Etsi enim ex nature lege manus solutæ sunt; at lyra ex dono gratiæ per

(a) Edit. Bekker. Cod. 273, p. 507, b.

totum orbem sonat. Illam nobis immortalem linguam concede : sola enim lingua tua par est ad enarranda præclara gesta tua. Propterea Joannes Joannem reliquit ; orator intrepidus, æmulatorem ; qui post mortem prædicat ; deserti incolæ, cujusvis civitatis doctorem. Habes aliam cum apostolis cognitionem. Primus apud Hæmæobios Scythas aras erexisti : et vix ab equis desiliens barbarus didicit genu flectere, et in pavimento extendi : et qui captivorum lacrymis non flectebatur, didicit pro peccatis lacrymari. Quin et sagittarium Persam prædicatione cœu sagitta impeliisti, et ferro armati crucifixum adorant. Vicit lingua tua Chaldæorum et magorum veneficia, et arida Persia orationis domos germinavit : a pio cultu Babylon jam aliena non est. Hæc te apostolis conjungere. Adhuc apud nos linguæ tuæ semina florent ; et si quis Joannem nominet, in fluctibus excitatur sonus. Ecclesiastica enim lyra antiquum plectrum cognoscit, et pro digitis sufficiunt syllabæ nominis tui. Vidit regina urbs Serum vela, et contempsit ; vidit Indicos lapides, et desepxit ; nec Tyriæ purpuræ flos ipsam delectavit : luteam concupivit linguam, immortalia doctrinæ fluentia profundentem. Vidit te antiqua Ephesus, et Joannem novum appellavit : vidit, et evangelici recordata est tonitruum (*Marc. III, 17*). Hinc, dilecti, fluxus sermonis exasperatur. Sed ne fugiamus asperitatem, pace tandem fluxui viam sternente. Si quid enim, o pater, contra nautas tuos indignaris, si quid contra connavigantes moleste fers, cogita hienis tempestatem et fluctuosum mare coegisse illos, vel invitos, Jonam in fluctus projicere (*Jon. I, 15*). Non eorum odium, sed tua exercitatio : non eorum bellum, sed tua certamina sunt ea quæ facta fuere : non illi fraterno calculo expulsi sunt, sed oportuit te stadium martyrum currere. Arcana quædam providentia stadia tibi et certaminis loca præparavit : omnino dictum est de te contra hominum communem hostem : *Nunquid considerasti servum meum Joannem, etc.* (*Job I, 8*)? Clara vite mors etiam clara debebatur. Pugnabat contra Jobum diabolus, amici quoque videbantur adversari : ideo tandem Deus amicos ejus sanat, et amicis amicum Jobum reddit. Hoc nunc quoque factum opinor, o pater, et patrum dexteris invicem copulatas me videre puto. Accepit Job multiplicatas possessiones : recepisti tu quoque majorem ab omnibus honorem. » Hunc postremum sermonem inscriptio in apostolorum templo dictum fuisse indicat : præmium vero subindicat scriptorem, postquam alii locuti fuerant, concionatum esse : sic enim ait : « Quoniam me quoque cœtus ad loquendum concitat, quoniam signo dato ad communem choream advocor, quia oportet me quoque ad paternas laudes modulationem pulsare ; et multi inexorabile debitum exigunt, cum nihil apud nos sit paternæ virtutis æquiparandum ; comoda nobis, o pater Joannes, lyram tuam. »

Legi Joannis Chrysostomi laudem quadraginta martyrum (a). « Celebrantur martyres, non ut ipsi laudem accipiant, sed ut nos per laudem eorum excitentur ad imitationem. Molestias passi sunt et justi et iniusti ; sed illi quidem ad exercitationem justitiæ, hi vero ad peccati castigationem. Ideo justorum cruciatus tribulationes vocat Scriptura ; peccatorum vero, flagella. *Beati oculi vestri, quia vident* (*Matth. XIII, 16*), id est quia discunt. Si enim ex visu solo felicitas esset, ipsi Judæi, qui Servatorem oculis videbant, beati fuissent. Sed videre, in Scriptura, est oculis mentis comprehendere, et profunda veritatis intelligere : ideo antiqui prophetas *videntes* vocabant (*I Reg. IX, 9*). Beata igitur prædicat Servator organa virtutis, etiamsi in corpore sint oculi bene videntes, et aures cum discretionem audientes. Oportet enim audientem intelligere, et intelligentem obsequi, ut scriptum est : *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam* (*Psal. XLIV, 11*) ; id est, obsequere, intelligere.

(a) Edit. Bekkeri Cod. 274, p. 500, b.

Sicut vas canali fluenti acclinatur, sic auditus justi ad divinæ legis fluentia se inclinat : *Inclinabo enim in parabolam aurem meam* (*Psal. XLVIII, 5*). Quare *Inclinabo* ? Quia omnis urna aquam capiens, inclinantis se formam accipit ; ideo omnis auditus divini verbi fluentia accipiens, ad illa se inclinare dicitur. Beatas prædico martyrum costas, quæ pietatis costum insuperabilem, dum lacerarentur, exhibuerunt, pietatem non abjicientes. Etenim in costis, ut plurimum, verberabantur, quia ex costa peccatum ortum est. Peccatum vero non erat femina ; nam et ipsa Dei creatura est : sed quia illam prævaricatio viam invenit. Martyres ergo verberantur in costis, unde peccatum excutitur. Servator quoque ideo in costis lanceam accepit, *Et exivit sanguis et aqua* (*Joan. XIX, 34*), mundi purgatio, et veteris illius plagæ pharmacum. Quemadmodum enim justorum membra sigillatim laudibus celebrantur, sic membra impiorum sigillatim infamia notantur et infelicia prædicantur : *Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me* (*Psal. XXXV, 12*). Pes superbiæ est via superbiæ, manus vero est actio : id est, Neque peccati actio, neque semita, neque profectio accidat mihi. Ideo Moyses aurem dexteram sacerdotis agni sanguine ungit, et summitatem dexteræ manus dexterique pedis (*Levit. VIII, 25*) : aurem quidem, quia ut receptaculum divini verbi futura erat ; manum, ut opera significantem ; pedem vero, ut symbolum profectus in virtute et perfectione. Fons Evangelii duo efficit : mundat et potum præbet, potu juvat sitiens et purgat sordidas animas. *Merces vestra copiosa est in cœlis* (*Matth. V, 12*), in Evangelii semel dictum est. Vox illa, *copiosa*, in lege veteri semel Abrahamo dicta fuit postquam reges vicerat et captivos solverat, cum nollet mercedem recipere laborum, victoriæque quam de captivis retulerat. Tunc enim dixit illi Deus : *Noli timere, Abraham ; merces tua copiosa erit valde* (*Gen. XV, 1*). Ad verbum semel et semel illud *copiosa* dictum est, secundum significationem vero sæpe. Etenim David dixit, *Restitutio multa* (*Psal. XVIII, 12*), id est, merces multa ; et alibi : cum autem dicit Deus, *Copiosa merces*, cum intelligas id quod promittitur, intellige etiam illud ineffabile verbum, *copiosa*. Aliud enim est dicere agricolæ *copiosum*, aliud id dicere civi ; utroque majus est dicere duci exercitus *copiosum* : quodque a rege proficiscitur *copiosum*, multis partibus majus est, quam quod ab aliis datur : quod autem a Deo datur, omnibus est longe copiosius, nec explicari potest. *Copiosa* est ergo martyrum merces, qui iniuste accusantur et cruciantur propter Deum, qui mala patiuntur, et humanam gloriam, ut Abraham, calcant. Nam ille regibus Gomorrhæ et Sodomororum equitatum omnem dantibus et honorem exhibentibus, quod uxores et filios suos a captivitate liberasset, respuit honorem ipsorum, nolens laborum mercedem ab hominibus accipere. Ideo dignus habitus est qui a Deo audiret, *Merces tua copiosa* (*Gen. XIV, 21*). »

« *Σφαίρωσθαι*, inquit in Græco, id est quod a multis *λάρων*, ligula vocatur ; *σφαίρωσθαι* autem nominari, quia sæpe artifex corium rotundum secundo efficit. Nonnulli dicunt nomen ei inditum esse quod pedis talos servant. »

« Duodecim illi *Judicabunt duodecim tribus Israel* (*Matth. XIX, 28*). Judicat et Paulus orbem, orbis præco : nec Paulus modo, sed etiam ii qui cadem cum ipso sentiunt : audi enim illam dicentem : *An nescitis quod sancti de hoc mundo judicabunt ? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis* (*I Cor. VI, 2*). »

« Alia est gentium ultio, et alia populi redargutio. Nam ultio ad infideles omnino pertinet ; ad populos vero qui nolunt in cognitionem venire, redargutiones pertinent, non ultio ; nam ultio ad inimicos spectat ; sed redarguit ille ut Dominus, peccata dijudicatis. »

« Anima justi, cum hinc excedit, angelorum manibus portatur ; qui illam in urbe regia sistunt, quæ est cœlestis Jerusalem. »

Εἰς τὴν ἀποτομὴν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

Ἐπιγράφεται μὲν τοῦ Χρυσοστόμου, οὐκ ἐμοὶ δοκεῖ δὲ τοῖς γὰρ ἐνθυμήμασι καὶ τῇ πείρᾳ τῆς γραφῆς ποῦ τὸ ἔνδεξαι τῶν ἄλλων αὐτοῦ λόγων ἀποφύεται. Πλήν τινα καὶ ἐξ αὐτοῦ παρεξηλήθη. Ἔστι δὲ αὐτοῦ καὶ ἡ λέξις *χυδαία* καὶ τῆς ἐκείνου παραλλάτουσα.

«Ὁ πράγματος ἀλλοκότου! Ἰωάννης τὴν δεδεμένην αὐτοῦ ψυχὴν τῇ σαρπὶ τῆς ἀμαρτίας· διὰ τοῦ ἐλέγχου λύειν ἐβούλετο, κάκεινος τὸν λύοντα ἐδέσκει.»

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράφεται λόγος εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐστὶ κατὰ πάντα ὁμοίως ἔχων τὴν πρό αὐτοῦ.

«Ἰουδαίους ἐπιτέτραπται γυναικὰ μετὰ θάνατον καὶ παῖδα τοῦ ἀδελφοῦ ἀγεσθαι, τὴν πρὸς τὰ ἔθνη κωλύων ἐπιγαμίαν, ἔθος ἔχουσαν τοῖς εἰδιώλοισι προστρέγειν. Ὡς κουφότερον οὖν τῆς εἰδιωλοπλαστίας ὁ τοιοῦτος γάμος τοῖς Ἰουδαίοις συγκεχώρητο. Ἀρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἠρωδιᾶδος. Ἄξια τῆς ἑορτῆς ἡ τιμὴ· ἡ τέραφις τῆς πανηγύρεως. Μεθ' ὄρκου ὠμολόγησεν αὐτὴ, ὅτι ἂν αἰτήσῃται. Καὶ τοῦτο προσθήκη τῶν αἰσχυρῶν βαρυτέρα, ὄρκος ἀδιόριστος, καὶ οὗτος εἰς ὄρκῳσιν. Τὴν βασιλικὴν αὐθεντίαν τοῖς ποσὶ τῆς [262] κόρης ὁ μάταιος ὑπέταξεν. Ἔδωκε τὴν τῆς βασιλείας ἀξίαν πατηθῆναι· ὅψ' ἦς [γε] ὄρκῳ γέγονε δέσμιος ὁ τῆς ἐπιθυμίας αἰματωτός. Ἄκων λοιπὸν τῶ τῆς κόρης δεδούλευται νεύματι, μᾶλλον δὲ τῶ τῆς Ἐύας πάλιν ὁ ἀνθρωπος ὑποπίπτει δελεάσματι. Δεινὸν τὸ τῆς αἰτήσεως τέλειμα, κεφαλὴν δικαίου λαβεῖν ἐπὶ πίνακι, καὶ τέραφι ἀνταλλάσσει πένθος, καὶ τάρον καταστήσει τὴν τράπεζαν. Ἐκθεσμον, ἄθλιε, δοῦναι φόνον μισθὸν ἔδει τῇ ὄρχησει, καὶ θάνατον μέθη τέραψιν χαρίσασθαι; ὄρκος σε κατέχει, ἀλλ' ὁ φόνος κωλύει. Ὑπόσχῃσιν ἀπαταῖ; ἀλλ' Ἰσὴν ὄρχησει, οὐχ ἦς ἀντάξιον οὐδ' ἡ κόσμος. Ἔξων τοῦ Ἠρώδου τὸ δικαστήριον τράπεζαν καὶ μέθη καὶ ὄρχησει ἐδίκαζεν. Ὁ δικαιοσύνης τομύσσης παράνομα! εὐνοχεῖν ὑποκρίνεται, καὶ φονεῖν οὐκ αἰσχύνεται. Εἶθε καλῶς ἐπιμνησθῆσαι, καὶ μὴ παρανόμως εὐνοχῆσαι. Ὁ συμπίσιον δικαίου κερνῶν θάνατον! ὦ συμπίσιον νομοφύλακος οἰνοχοοῦμενον αἵματα!»

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν.

Ἔτοιξε δ' οὗτος ὁ λόγος συγγενῆς εἶναι τῶν τοῦ Χρυσοστόμου λόγων, οὐκ ἔστι δὲ, οὐδὲ συνεχτὴ τὴν νοῦν ἐκείνους ἐνδεικνύμενος, ὡπερ οἱ οὗο ἐκείνου τὴν πρὸς ἀλλήλους σχέσιν καὶ ἀλληλουχίαν διασώζουσιν, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς ἰδίως προέρχεται.

«Ἰωάννην ἀνεψιμῶσ, καὶ τὴν ἐκείνου σοφίαν πᾶσιν ὑμῖν γνώριμον καταστήσω· Ἰωάννην τὸν μεριστάμενον μετὰ τοῦ Πατρὸς τὸ τοῦ Μονογενοῦς κήρυγμα. Καὶ γὰρ ὁ μὲν, *Οὗτός ἐστιν, ἀνωθεν ἐμαρτυρεῖ, ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός*· ὁ δὲ κάτωθεν, *Ἴδε ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀφ' οὗ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου.* Καὶ ὁ μὲν Πατήρ διὰ τῆς περιστερᾶς τὸν ἀγαπῆτον ὑπεδείκνυεν· ὁ δὲ τῇ χειρὶ τὴν τῆς οἰκουμένης; λυτρωτὴν ἐνεδείκνυεν. Ἐχρῆν φωνῆς γεννηθείσης τὸν λόγον λυθῆναι τοῦ Πατρὸς. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐπίστευον ὁ Ζαχαρίας ὅτι λύεται τῆς Ἐλισάβετ' ἡ στείρωσις, ἐδέθη τὸ ὄργανον τῆς γλώσσης, ἵνα μὴ προσέλη λόγος ἐξ ἀπίστου στόματος· ἐπέλ' ἐλύετο ἡ στείρα, καὶ προῆλθεν ἡ φωνὴ, ἐλύθη καὶ ἡ τοῦ Ζαχαρίου γλώσσα, καὶ προήρχετο ὁ λόγος. Ὁ φωνῆς ἀενάου καὶ μετὰ θάνατον τὴν οἰκουμένην περιτρυχούσης!»

Τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ Πνεύματος ἁγίου ὁμιλ. α'.

Ἀνεγνώσθη τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρώτης ὁμιλίας, ἦς ἡ ἀρχή· «Χθὲς ἴμιν, ὡ φιλόχριστοι, οἱ ψευδοχριστοὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἔλλαον, οὐκ ἐκ νόμου, οὐκ ἐκ προφητῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἰδίας γνώμης καὶ ὁμῆς. Ὁ δὲ Σωτὴρ οὐκ ἀπέστη νόμου, οὐκ ἐγκαταέλιπε προφήτας, ἀλλ' ἔλεγε νῦν μὲν, *Καλῶς εἶπεν Ἡσαΐας*, νῦν δὲ, *Οὐ γέγραπται ἐν τῶ νόμῳ ὑμῶν*; καὶ μυρία τοιαῦτα. Ἐπεὶ οὖν οἱ ἐλθόντες πρὸ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐκείνου περιθνήτες ἑαυτοῖς κακούργως ὄνομα, οὐκ ἀπὸ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἀλλ' [263] ἐκ τῆς πλάνης προυβάλ-

λοντο, λέγει ὁ Σωτὴρ· *Ἐγὼ ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐ λαλώ*, ὡπερ ἐκείνοι. Τὸ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖν, τὸ ἔξω τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐστὶ λαλεῖν. Ὅτι δὲ τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖν ψευδοχριστῶν ἐστὶ καὶ ψευδοπροφητῶν, λέγει διὰ τοῦ προφήτου Ἐζεκιὴλ ὁ Θεός· *Ὅτι ἀπέστειλα αὐτοῦς· ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλησαν, ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν φθέγγονται.* Ἐπεὶ οὖν οἱ ψευδοπροφῆται ἀφ' ἑαυτῶν ἐκήρυττον, ταύτην ἀποδιδόμενος τὴν ὑπόνοιαν (καὶ γὰρ ἐδυσφήμι τοὺς ἀχάριστον τῶν Ἰουδαίων ἔθνος πλάνον αὐτὸν, καὶ πλανῆν τὸν κόσμον·) διὰ τοῦτο ἔλεγεν· *Ἐγὼ ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐ λαλώ, ἀλλ' ἀπὸ νόμου, ἀπὸ τῶν προφητῶν.* Ὅσα ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐν νόμῳ, ἐν προφήταις (ἐκ προσώπου δὲ τῆς σαρκὸς ταῦτα λέγει, καὶ εἰς διδύσειν τῆς δυσσεβούσης ὑπονοίας)· ὑμεῖς δὲ, ὅσα ἤκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου. Τὰ γὰρ τοῦ πατρὸς κληρὸς γίνεται τοῖς παισὶ· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκείνου γίνεται τῶν κληρονόμων· ὡς ἴσον ἐνταῦθα καθορᾶσθαι, καὶ εἰς ταυτὸν συνιέναι τὸ ἐξ ἑαυτῶν λαλεῖν καὶ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου λαλεῖν. ὡπερ ὁ Χριστὸς ἐλθὼν ἐγένετο πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα πλήρωμα τοῦ Εὐαγγελίου. Χριστὸς ἐλθὼν ἐβεβαίωσε τὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ νόμῳ εἰρημμένα καὶ προφήταις· διὰ καὶ λέγει Παῦλος, *Πλήρωμα νόμου Χριστός*· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπέλαθον, ἐπλήρωσε τὰ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅσα ἐστὶν ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ, τὸ Πνεῦμα πληροῖ· ὅσα ἐν τῇ τοῦ νόμου, ὁ Χριστός· οὐκ ὡς ἀτελοῦς ὄντος τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὡς ἐρμηνευτῆς τῶν τοῦ Πατρὸς καὶ τελειωτῆς. Οὕτω δὲ καὶ Πνεῦμα διαταφεῖ, καὶ διατρανοῖ τὰ τοῦ Υἱοῦ· καὶ γὰρ φησι, *Πολλὰ ἔχω ὑμῖν λαλεῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἅρτι· ὅταν δὲ ἐλθῇ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν*, καὶ ἐξῆς. Ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἀντιφθέγγεται τῷ Υἱῷ, ἀλλ' ἀναπληροῖ τὰ τοῦ Υἱοῦ, καθ' ὃν τρόπον ὁ Υἱὸς τὰ τοῦ Πατρὸς. Ὅτι ἐν τοῦτω τῷ λόγῳ εὐρήσεις πρὸς τὴν τέλει, δεκνύντος τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ἡ ἀποστολὴ οὐτε τὸν Υἱὸν οὐτε τὸ Πνεῦμα ἐλάττω ποιεῖ τοῦ Πατρὸς. Ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Πνεύματος καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, λέγει αὐταῖς λέξεσιν· «Ἐάν σοι δεῖξω τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ τῆς ἀποστελλόμενον παρὰ τοῦ Πνεύματος καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, τί ποιεῖς; Ἡ ἄρνησαι τὸν Χριστὸν, καὶ ἀπάλειπον τὰς Γραφὰς, ἡ δούλος ὢν τῶν Γραφῶν, ὑποσπᾶται ταῖς Γραφαῖς. Καὶ ποῦ, φησὶν, εἰρηται τοῦτο; Ἄκουε τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος Ἡσαΐου· *Ἀκούε μου, Ἰσραὴλ, ὃν ἐγὼ καλώ.*» Καὶ ὁλην τὴν περικοπὴν ἐκτιθεὶς τοῦ χωρίου, μέχρι τοῦ, καὶ νῦν Κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ· διαχυρίζεται τὸν Πατέρα ταῦτα εἰπεῖν, ἐκ τῶν προτεταγμένων βεβαιῶν τὸν λόγον, καὶ καθισταῖν ὁλην, ὡς ὁ Πατὴρ εἴη νῦν ὁ λέγων, καὶ ἀποστελλόμενος παρὰ τε τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Τοῦ αὐτοῦ, ὅτι Χριστὸς ἀνατολὴν, καὶ εἰς τὸ, Ἄνεθῆ καὶ κατέβη· καὶ ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παντοκράτωρ ἐστίν.

«Ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος, φησὶν Ἰωάννης, τὸν βραχίονα [264] εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐκλαμβάνων τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν αὐτοῦ θεότητα. «Πολλὰ, φησὶ, σημεῖα ποιήσαντος τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα πληρωθῆ τὸ ῥῆθὲν ὑπὸ Ἡσαΐου. *Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίον Κυρίου εἶναι ἀπεκαλύφθη*; Αὐτὸς τόνειν καὶ δικαιοσύνη· ἐγγίζει γὰρ ἡ δικαιοσύνη μου παραγενέσθαι· αὐτὸς καὶ Σωτὴρ, αὐτὸς καὶ βραχίον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος περιλαβὼν ἅπαντα, εἰς ἔν ἀναφέρει, λέγων· *Ὅς ἐγενήθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ σοφία καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις.* Οὗτος ἦμῖν ἀνέτειλεν ἀνατολὴν δικαίαν· Ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἀνατελοῖ τῷ ὄκῳ Δαυὶδ ἀνατολὴν δικαίαν. Καὶ βασιλεὺς δικαίος. Μία μὲν οὖν ἡ ἀνατολὴ, πολλὰ δὲ αὐτῆς αἱ ἀκτίνες, φιλανθρωπίας, ἰσάσεως, εἰρήνης, δικαιοσύνης ἀκτίνες καὶ μυρία ἄλλων. Αἰδὸ καὶ ὁ Δαυὶδ προθεσπίζων ἦδεν· *Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλήθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναίψεθῃ ἡ σελήνη.* Αὕτη γοῦν ἡ ἀνατολὴ

In decollationem S. Joannis Baptistæ (a).

Inscribitur S. Joannis Chrysostomi, nec mihi tamen ejus esse videtur: sententiæ enim et scribendi ratio cæteris ejus operibus longe inferiores sunt. Cæterum ex ipso quædam composita fuere. Dictio quoque est ineptans et ab ejus stylo aliena.

« O rem inauditam! Joannes illius (Herodis) animam peccati vinculo ligatam, redarguendo solvere voluit; ille vero solventem se ligabat. »

Ejusdem inscribitur sermo in idem argumentum, et est omnino priori similis (b).

« Judæis permissum fuit uxorem fratris sine prole defuncti ducere, cum prohiberet Deus nuptias cum gentilibus, quæ solebant ad idola se convertere (*Deut. XV, 5*). Hoc ergo conjugium ut idololatria tolerabilius Judæis concessum est. Tripudiavit filia Herodias. Dignus festo honor, et delectatio tali celebritate. Cum juramento promisit se quod peteret daturum. Et hoc fuit turpitudinis additamentum gravius, juramentum indefinitum, et hoc propter saltationem. Regalem auctoritatem pedibus puellæ vesanus ille subjecit: regiam dignitatem conculcandam dedit, suoque juramento vinculus mansit, qui cupiditate captivus erat. Invitus deinde puellæ nutui servus mansit; imo vero rursus homo Evæ illecebris subjicitur. Audacia petitionis magna, caput justum in disco accipere, et delectationem in luctum mutare, mensam sepulcrum facere. Decebatne, miser, cædem in mercedem tripudii dare, et mortem in ebrietatis delectationem afferre? Juramentum te obstringit? at cædes prohibet. Promissionem reposcit? sed rei saltationi congruæ, non rei cui ne mundus quidem est comparandus. Barbarum est Herodis tribunal: mensa, ebrietas et tripudium iudicium tulerunt. O justitiam iniqua audentem! se recte jurare simulat, et occidere non erubescit. Utinam recte pejerasses, et non inique recte jurasses. O convivium justis admiscens mortem! o convivium, legis observatoris sanguine ut vino aspersum! »

Ejusdem in idem argumentum (c).

Videtur hic sermo cognatus esse Chrysostomi orationibus, neque tamen est, nec convenientem ipsius sensum præ se fert, quemadmodum duæ præcedentes inter se consentiunt, nec differunt; sed proprium exordium habet.

« Joannem prædicabo, et illius sapientiam vobis omnibus notam faciam; Joannem qui divisit cum Patre prædicationem Unigeniti. Etenim ille, *Hic est Filius meus dilectus* (*Matt. III, 17*), desuper e cælo testatus est; qui vero in terra erat, *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum mundi* (*Joan. I, 29*); et Pater per columbam dilectum suum ostendit; ille autem manu Redemptorem mundi indicavit. Opus fuit voce genita, quæ verbum Patris solveret. Quia enim Zacharias non credidit Elisabethæ sterilitatem solutam iri, ligatum est organum linguæ, ne verbum ex incredulo ore prodiret. Cum autem soluta est sterilitas, et vox prodit, soluta est etiam Zachariæ lingua, et vox prodit. O vocem perennem, quæ post mortem etiam urbem terrarum replet! »

Ejusdem Hom. 1 de Spiritu Sancto (d).

LECTA est Chrysostomi prima homilia de Spiritu sancto, cujus initium: Heri nobis, o Christi amatores, fidei Christi a semetipsis loquebantur, non ex lege, non ex prophetis, sed ex propria sententia et impetu. Servator autem non recessit a lege, nec reliquit prophetas, sed dicebat, modo quidem, *Bene dicebat Isaias* (*Matt. XV, 7*); modo autem, *Nonne scriptum*

est in lege vestra (*Joan. VIII*)? et innumera hujusmodi. Quoniam igitur qui ante Christum venerant, et Christi nomen sibi fraudulenter imposuerant, non ex sacris Scripturis, sed ex propria vecordia errores proponebant, dicit Servator, *Ego a memetipso non loquor* (*Joan. XIV, 10*), ut illi. Nam a seipso loqui, est extra sacras Litteras loqui. Quod autem a seipso loqui, pseudochristorum et pseudoprophetarum sit, dicit Deus per prophetam Ezechielem: *Non misi illos: a seipsis locuti sunt, ex corde suo verba dant* (*Ezech. XIII, 3, 6*). Quia igitur pseudoprophete ex seipsis prædicabant, hanc amoliri volens suspicionem; etenim ingrata Judæorum natio maligne dicebat ipsum seductorem esse, et mundum in errorem inducere; ideo dicebat ille: *Ego a memetipso non loquor, sed a lege, a prophetis: Quæcumque audivi a Patre* (*Joan. XV, 15 et VIII, 44*), in lege, in prophetis (ex persona carnis hæc dicit, et ut impiam suspicionem tollat); vos vero quæcumque audistis a patre vestro diabolo. Quæ enim patris sunt, sors sunt filiorum; et ideo quæ ad ipsum pertinent hæredibus obveniunt: ita ut hic idem esse videatur et eodem recidere, ex se ipso loqui, et loqui ex patre diabolo. Quemadmodum Christus veniens factus est plenitudo legis et prophetarum, sic et Spiritus plenitudo est Evangelii. Christus veniens confirmavit ea quæ a Patre dicta fuerant in lege et prophetis: quapropter dicit Paulus: *Plenitudo legis Christus* (*Rom. X, 4*): Spiritus sanctus veniens implevit ea quæ sunt Evangelii. Quæcumque sunt in Christi doctrina, implet Spiritus sanctus; quæcumque autem in lege, Christus: non quod Pater sit imperfectus, sed ut interpret et perfectior eorum quæ sunt Patris. Sic autem Spiritus explicat et declarat ea quæ sunt Filii: nam dicit: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo: cum autem venerit Spiritus sanctus, ducet vos in omnem veritatem* (*Joan. XVI, 12, 13*), etc. Quod a seipso non loquitur; non enim contradicit Filio, sed adimplet ea quæ sunt Filii, ut et Filius ea quæ sunt Patris. In fine hujus sermonis invenies Chrysostomum dicentem, missionem neque Filium, neque Spiritum minorem facere Patre. Quod et ipse pater mittatur a Spiritu et a Filio dicit his verbis: « Si tibi ostendero factorem cæli et terræ missum fuisse a Spiritu et a Filio, quid facies? Vel nega Christum et dele Scripturas; vel cum servus sis Scripturæ, Scripturis te subjice. Et ubinam, inquires, hoc dictum est? Audi Deum per prophetam Isaiam dicentem, *Audi me, Israel, quem ego voco* (*Isai. XLVIII, 12*). » Et cum totum locum protulisset usque ad hæc verba, Et nunc *Dominus misit me et Spiritus ejus*: confirmat Patrem hæc dicere, ex præcedentibus dicta probans et statuens manifestum esse quod Pater hic loquatur et mittatur a Spiritu et Filio.

Ejusdem in illud, Christus oriens, et in illud, Ascendit et descendit (*Luc. I, 78; Ephes. IV, 10*); et *quod Spiritus sanctus sit omnipotens* (a).

Deus Verbum, inquit Joannes, brachium de dispensatione Servatoris et ejusdem doctæ interpretans. « Multa signa, inquit, faciente Jesu, non crediderunt in eum Judæi, ut impleretur quod dictum est ab Isaiâ: *Domine, quis credidit auditui nostro et brachium Domini cui revelatum est* (*Isai. LIII, 1*)? Ipse igitur est justitia; appropinquat enim justitia mea: ipso Servator, ipse brachium. Ideo Paulus omnia comprehendens ad unum refert, dicens: *Qui factus est nobis sapientia a Deo et sanctificatio et redemptio* (*I Cor. I, 30*). Ille nobis protulit orientem justum: Ecce enim, inquit, proferam domui David orientem justum. Ipse est rex justus. Unus ergo est oriens, multi vero ejus radii, humanitatis, medietæ, pacis, justitiæ; radii etiam aliorum innumerabilium. Ideo David prænuntiatus canebat: *Orietur in diebus ejus justitia et*

(a) Ed. Bekk., p. 510, b.

(b) *Ibid.*

(c) *Ibid.*, p. 511, a.

(d) Phot. Bek. Cod. 277, a, p. 516; Oper. Chrys. t. III, col. 811.

(a) Phot., p. 517, a. Edit. Bekk.

abundantia pacis, donec auferatur luna (Psal. LXXI, 7). Hic igitur oriens ex alto ortus est, et ex terra; ex alto secundum divinitatem, ex terra vero secundum oconomiam.

Ejusdem, ex oratione in incarnationem Domini nostri Jesu Christi; et quod singulis climatibus angelus praesit (a).

« Servivit creatura homini, non tamen ut digno, sol et luna, stellae, mare, terra, et quae in eis sunt; non ut digno, inquam; nam praevicator et reus fuit; sed Deo jubente ei servire, ut ne ab omnibus imago injuria afficeretur, licet praevicata esset. Omni ergo creatura rebellante, jubet Deus creaturam non repugnare; sed solem praebere radios suos, terram fructus suos, mare pisces et negotiationem, et singulas res creatas utilitatem suam hominibus. Haec explicans sententiam Apostolus dicit: *Nam expectatio creaturae revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creaturae subjecta est, non volens, sed propter eum qui subjecti eam in spe: quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriae filiorum Dei (Rom. VIII, 19-21).* Id est: ut vidit Deus hominem lapsum, et creaturam imperium peccatoris detrectantem, eam vel invitam refrenavit, jussitque parere ut antea, dum legi parendo regalem ipsi potestatem servavit. Pudebat enim creaturam eum, qui per praevicationem captivus erat, Dominum sibi adscribere, et ipsi servire, quem peccati servum videbat. Sed Creator jussit transgressorem non abnegare, sed ostendere communis Domini immensam gratiam, et beneficii immutabilitatem: promittens etiam creaturae, renovato et in libertatem restituto corrupto illo et captivo homine, etiam ipsam renovatum iri. Ac si diceret: Cecidit imago, et per transgressionem periiit, et corrumpitur per inobsequentiam: ne desistas tamen servire ei qui tunc corruptus est; ut, cum imaginem meam, corruptum nempe hominem, renovabo, te quoque creaturam renovem, et te, quae illi socia in miseria fuisti, simul cum gloria resuscitem. Quid sibi vult illud, quod creatura fugiat hominis dominium? dicit enim: *Vanitati subjecta est creatura, non volens (Rom. VIII, 20).* Cui vanitati? A quo tempore homo a Deo aversus est, vanitas vocatur. Audi Davidem psallentem: *Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens (Ps. XXXVIII, 6).* Omnis homo vanus est qui Deum reliquit, et vana sequitur. Constituit Deus angelos secundum climata, ut singulorum curam gerant, ut et Moyses dicit, *Singularum gentium (Deut. XXXII, 8 in Graeco):* constituit autem, ut inanimatam creaturam refragent, solem, lunam, mare, terram, et omnia quae in eis sunt, ut serviant et ut homo illis fruatur. Rursum angeliangebantur, servientes indignis et ultioni obnoxiiis hominibus, maxime cum viderent illos dominicum cultum idolis exhibere, et execranda facere. Proferbat terra vinum, et arae libamina accipiebant. Ideo illud aegre ferebant angeli, quae non exstabant videntes coli, non eum qui vere est. Hinc et alia quaestio, quae ad prophetam refertur: *Venit ad illum, inquit, angelus Gabriel, et dixit ei: Daniel, serve Dei, a quo die proposuisti animam tuam affligere in conspectu Domini, exaudita est deprecatio tua, et missus sum ut annuntiarem tibi haec verba. Sed princeps regni Persarum restitit mihi, nisi Michael venisset in auxilium (Dan. X, 12, 13).* Dubitaverit enim aliquis, si Persidi praesidens angelus a Deo constitutus sit; similiter etiam si Gabriel ad reducendum Israel em ex captivitate missus fuerit, quomodo illi princeps Persarum restitit. Sic autem quaestio salvi possit. Mundus idololatria plenus erat: angeli autem gentibus praefecti indignabantur et affligebantur. Captivus vero Daniel cum contributibus Babylonem adductus, Dei cognitionem praedicabat: similiter quoque tres pueri, quos ignis,

vi ardoris in hilarem auram commutata, refrigerabat: unde multos ab idolorum errore ad verum Dei cultum reduxerunt. Angelus igitur, qui in regno Persarum constitutus fuerat, letatus est, videns in partibus suis non idola, sed Deum coli. Nabuchodonosorem videbat, qui prius coegebat idolis sacrificare, et recusantes extremis affliciebat suppliciis, clare theologi more praedicantem ac dicentem: *Sidrach, Misach et Abdenago, servi Dei altissimi (Dan. III, 93),* et similia multa. Cum igitur beatus Daniel, impletis septuaginta annis captivitati praescriptis, peteret a Deo ut Israel a captivitate educeretur, missusque est Gabriel, qui liberationem ipsi nuntiaret; Gabrieli obsistebat regni Persarum curator, dolens quod terra cui ille praerat, hic ablatis pietatis doctoribus, ad pristinam impietatem et errorem reversura esset. Obsistebat autem non pugnando, sed justa dicendo. Quamnam, inquit, est reditus festinatio? Cum propriam habitaret terram Israel, rebus secundis, in idololatriam saepe delapsus est; nunc autem, cum in aliena terra vivit, pie versatur; nec modo pie versatur, sed etiam pro pietate pugnat, multosque errantium ad verum Deum convertit. Quando igitur et gratiam suscipientibus nihil secundum animam utilius est futurum, et qui pietatem per illos colere coeperant, in summum malum, impietatem nempe, rursus deducendi sunt; quanto melius erit Israel em a captivitate non reducere, et eos qui ad lucem divinae cognitionis reducti sunt, in eadem pietate servare? Missus sum, inquis, ad reducendum populum in patriam. In quam patriam? quam inhabitantes foedaverunt, daemonibus sacrificantes et idolis? Annon de his accusat Jeremias dicens: *Secundum numerum civitatum tuarum erant dii tui, Juda, et secundum bivia Jerusalem sacrificabas Baali (Jer. XI, 13).* Innumeris tunc a Deo affliciebantur homines, et a malitia impietateque non recedebant: innumera nunc patiuntur mala, et a Deo non recedunt. Quod ergo emolumentum ex reditu erit? Erat ergo angeli contentio, non mali adversus bonum: non enim dixit Scriptura, Pugnavit, sed, Restitit. Etenim saepe resistit justus bono, ut resistit saepe legi clementia, et clementiae lex. Lex peccantem punit; saepe vero regis clementia erga peccantem commiseratione movetur, et a poenis liberat. Hic igitur pugna erat non adversarii contra adversarium, sed cognati contra cognitionem. Neque enim justitia sine bonitate, neque bonitas absque justitia invenitur. « Creatura, » inquit, « ut dictum est, aegre ferente et indignante, quod vel invita transgressori opem ferret et serviret, et angelis dolentibus ob ingratum beneficia accipientis animum, totoque mundo malis afflicto propter iniqua opera: (Viderat enim inquit, Deus terram esse corruptam; omnis quippe caro corruerat viam suam [Gen. VI, 12]. Non erat creatura talis, qualem ab initio Deus illam fecerat: non erat caelum stellis, ut antea, splendens sine ulla macula: non dabat terra, ut prius, fructus puros, nec mare, nec aliud quidpiam in creaturis. Praevicator enim in eam ingressus, contaminavit et foedavit omnia, blasphemias contra Deum turpibusque vocibus et caedibus; mare piratis et latronibus, fontes et fluvios idololatriis, nymphis et daemonibus ea attribuentes. Omnes creaturae ab hominibus in deos efformabantur: nihil autem creaturam sic maculat et adulterat, quam si in Deum efformetur): ideo Servator mundi in eam per carnem venit, et eam ab illis innumeris maculis liberans renovavit, et a longe difficilioribus morbis et affectionibus eripuit, quam corporea corruptio esset: renovat per primum adventum creaturam, ut discas eundem esse qui illam a principio creavit. Non enim alterius est creare, et alterius corruptam renovare, sed ejusdem est utrumque sapientiae et artis. Renovat creaturam priori adventu, ut nullus tibi dubitandi locus sit, eam in secundo ipsius adventu non renovatum iri, et te ante illam in incorruptibilitatem, in impatibilitatem, in pulchritudinem ineffabilem conversum iri. Si enim, quando libens Christus in infirmitate carnis erat, in sudoribus, in doloribus,

(a) Phot., p. 317, a; Oper. Chrys. t. VII, in Spur., col. 091.

ἐξ ὕψους ἀνέτειλε, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς· ἐξ ὕψους μὲν κατὰ τὴν θεότητα, ἀπὸ γῆς δὲ κατὰ τὴν οικονομίαν. »

Τοῦ αὐτοῦ. ἐκ τοῦ εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ὅτι ἐκάστη κλίματι ἐφροσῆκασιν ἄγγελοι.

« Ἐδουλεύσεν ἡ κτίσις τῷ ἀνθρώπῳ, οὐχ ὡς ἀξιόφίλος καὶ σελήνη καὶ ἄστρα καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς· οὐχ ὡς ἀξίω δὲ, καὶ γὰρ παραβάτης ἦν καὶ ὑπόδικος· ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ δουλεύειν προστάξαντος, ὡς ἂν μὴ ἐξυδρισθῆ διὰ πάντων ἡ εἰκὼν, εἰ καὶ παρέβη. Πάσης τοίνυν τῆς κτίσεως στασιαζούσης, ὁ Θεὸς κτελεῖ τῆ κτίσει μὴ ἀφηνιᾶν, ἀλλὰ παρέχει μὲν τὸν ἥλιον τὴν ἑαυτοῦ ἀκτίνα, τὴν γῆν τοὺς καρποὺς, τὴν δὲ θάλασσαν ἰχθύας καὶ τὰς ἐμπορίας, καὶ ἕκαστον τῶν κτισμάτων τὴν ἐξ ἑαυτῶν χρεῖαν καὶ ὠφέλειαν τοῖς ἀνθρώποις. Ταύτην ἀπογομῶν ὁ Ἀπόστολος τὴν ἐνοιᾶν, φάσκει· Ἡ γὰρ ἀποκαταβολὴ τῆς κτίσεως ἐστὶν ἀποκάλυψις τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται. Τῇ γὰρ ματαιώτῃ ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα. ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπὶ ἀλλήβι· ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν αἰκαλιότητα τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ. Οἷόν τι λέγω· Ὡς εἶδεν ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον ἐκπεσόντα, καὶ τὴν κτίσιν ἀνανεούσασαν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ ἡμαρτηκότος, ἐγαλίνωσεν αὐτὴν καὶ μὴ θέλωσαν, καὶ ἐκέλευσεν ὑπηρετεῖν ὡς πρότερον, ἦνικα τὸ βασιλικὸν ἑαυτῷ καὶ ἀρχικὸν τὴν ἐντολὴν φυλάττων συνείσωζεν. Ἡσῶντο γὰρ ἡ κτίσις τὸν αἰχμαλωτῶν τῆ παραβάσει κύριον ἐπιγράφεσθαι, καὶ ἐξυπηρετεῖν αὐτῷ, τῆς ἀμαρτίας αὐτὸν ὄρωσα δουλονομίαν γενόμενον. Ἀλλ' ἐκέλευσεν ὁ κτίστης μὴ ἐξαρνεῖσθαι τὸν παραβάτην, ἀλλ' ἐπιδεικνύναι τοῦ κοινου δεσπότου τὴν ἀφθονον χάριν, καὶ τὸ τῆς εὐεργεσίας ἀμετάθετον· ἐπαγγελλόμενος καὶ τῇ κτίσει, ὅτιπερ, ἀνακαινίζόμενος καὶ ἐλευθερουμένου τοῦ φθαρέντος καὶ αἰχμαλωτισθέντος ἀνθρώπου, ἀνακαινισθήσεται καὶ αὐτή. Ὡς ἂν εἰ εἶπεν· Ἐπεσεν ἡ εἰκὼν καὶ ὠλισθήσῃ διὰ τὴν παραβάσιν, καὶ φθιρέται· διὰ τὴν παρακλήν· [265] ἀνάγκη δουλεύσει τῇ τοῦ φθαρέντος φθορᾷ, ἴνα, ὅταν αὐτὸν ἀνακαινίσω, τὴν ἐμὴν εἰκόνα τὸν φθαρέντα ἀνθρώπον, σὺν αὐτῷ καὶ σὲ τὴν κτίσιν ἀνακαινίσω, καὶ σύντρονον αὐτοῦ τῇ ταλαιπωρίᾳ συνασπαστήσω τῇ δόξῃ. Τί δὲ ἐστὶ τὸ τὴν κτίσιν φεγγεῖν τὴν τοῦ ἀνθρώπου δεσποτείαν; λέγει γάρ· Τῇ ματαιώτῃ ἡ κτίσις οὐχ ἐκούσα ὑπετάγη. Ποία μεταίωτῃ; Ἀρ' οὐ ἐκτραπῆ ὁ ἀνθρώπος τοῦ Θεοῦ, ματαιότης καλεῖται. Ἀκούσον ψάλλοντος τοῦ Δαυὶδ· Πληρὴ τὰ σύμματα ματαιότης, πᾶς ἀνθρώπου ζῶν. Πᾶς ἀνθρώπος μάταιός ἐστιν, ὁ τὸν Θεὸν καταλιμπάνων, καὶ τὰ μάταια μεταδιώκων. Ἐστησεν ὁ Θεὸς ἄγγελους κατὰ τὰ κλίματα τῆς οἰκουμένης, ἵνα ἕκαστον ἐπιτροπεύσιν, ὡς καὶ Μωϋσῆς λέγει,· Ἐρὸς ἐκάστου ἔθνους· Ἐστηκε δὲ, ἵνα τὴν εὐχὴν κτίσιν χαλινώσωσιν, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ θάλασσαν καὶ γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ὑπηρετεῖν τῇ τοῦ ἀνθρώπου ἀπολαύσει. Πάλιν οἱ ἄγγελοι ἐτρόχοντο, ὑπηρετούμενοι ἀναξίως καὶ δικῆς ἐνόχους ἀνθρώπων, μάλιστα ὀρώντες αὐτούς τὴν δεσποτικὴν ἀξίαν τοῖς εἰδώλοις κνύπτοντας, καὶ ἀνιερῶντας. Ἐφρασεν ἡ γῆ τὸν οἶνον, καὶ οἱ βρωτοὶ σπνδᾶς εἰδέχοντο, τοὺς ἄλλους καρποὺς, καὶ τοὺς εἰδώλους ἀνετίθεντο. Διὰ τοῦτο ἐδουλοῦσαν οἱ ἄγγελοι, τὰ μὴ ὄντα ὀρώντες ἀντὶ τοῦ δυντος τιμώμενα. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἕτερον ζήτημα, τὸ εἰς τὸν προφήτην ἀναφερίμενον. Ἦλθε πρὸς αὐτὸν, φησὶν, ὁ ἄγγελος Γαβριηλ, καὶ λέγει αὐτῷ· Δανιὴλ ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ, ἀρ' ἦς ἡμέρας προέθον κακῶσαι τὴν ψυχὴν σου ἐναντὶ Κυρίου, ἐισηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἀπεστάλη ἀπαγγελῆσαι σοὶ τὰ ῥήματα ταῦτα. Ἄλλ' ὁ ἄρχων τῆς βασιλείας Περσῶν ἀντίστη μοι, εἰ μὴ Μιχαὴλ ὁ ἄρχων τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἦλθεν εἰς βοήθειαν. Ἀπορήσειε γὰρ ἂν τις, εἰ ὁ τῆς Περσίδος ἐπιτροπεύων ἄγγελος παρὰ Θεοῦ ἐπιτροπεύειν τίτακται, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰ ὁ Γαβριηλ ἀνακομίσει τὸν Ἰσραὴλ τῆς αἰχμαλωσίας;

παρὰ Θεοῦ ἀπέσταλται, πῶς αὐτῶ τῶν Περσῶν ὁ ἄρχων ἀνθίστατο. Λυθείη δ' ἂν τὸ διαπορούμενον ὕδα· Ὁ κόσμος· εἰδωλοκρατίας ἐπεπλήρωτο· οἱ δὲ ἄγγελοι οἱ ἐφροσῆτες τῶν ἔθνων ἠγανάκτου καὶ ἐθλίβοντο. Αἰγυμάλωτος δὲ Δανιὴλ εἰς Βαβυλῶνα μετὰ τῶν ὁμοφύλων ἀπαχθεῖς, τὴν θεογνωσίαν ἐκήρυττεν· ὡταῦτως καὶ οἱ τρεῖς παῖδες, οὗς τὸ πῦρ εἰς ἰλαρὰς αἰῶρας τὴν καυστικὴν δύναμιν ἀμείψαν ἀνέφυγε· διὸ καὶ πολλοὺς τῆς εἰδωλικῆς μεταστάσαντες πλάνης, θεοσεβῆν παρεσκεύασαν. Ὁ οὖν τῆς ἀρχῆς τῶν Περσῶν ἐφροσῆτικῶς ἄγγελος ἔχαιρεν, ὄρων ἐν τοῖς αὐτοῦ μέρσι τὸν Θεὸν ἀντὶ τῶν εἰδῶλων λατρευόμενον. Τὸν Ναβουχοδονόσορ ἐώρα ἀντὶ τοῦ καταναγκάζειν θύειν εἰδώλοις, καὶ ἐσχάταις τοὺς μὴ πειθρομένους ὑποβάλλειν τιμωρίαις, λαμπρῶς θεολογούντα καὶ λέγοντα· Σιδράχ, Μισάχ καὶ Ἀβδοναγῶ, οἱ δούλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ἐπεὶ οὖν ὁ μακάριος Δανιὴλ εἶδε τοῦ Θεοῦ, πληρωθέντων τῶν ἐδομητόνων ἐτῶν τῶν ἐπὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ διορισθέντων, ἀναγαγεῖν τῆς αἰχμαλωσίας τὸν Ἰσραὴλ, ἀπεστάλη δὲ Γαβριηλ μνηύσαι αὐτῷ τὴν ἀνάρθουσιν· ἀνθίστατο τῷ Γαβριηλ ὁ τῆς Περσικῆς ἀρχῆς ἐπιστάτης, λυπούμενος [266] ὅτι πάλιν ἡ γῆ, ἧς ἐπεστάται, τῶν διδασκάλων τῆς εὐσεβείας ἐκίθει ἀνακομισθέντων, εἰς τὴν προτέραν ἐπαναστρέψει ἀσεβείαν καὶ πλάνην. Ἀνθίστατο δὲ οὐ μαχόμενος, ἀλλὰ δικαιολογούμενος, τίς ἡ σπουδῆ, λέγων, τῆς ἀνάθου; τὴν οἰκίαν οἰκῶν πατρίδα ὁ Ἰσραὴλ, καὶ εὐπαθῶν, εἰς εἰδωλοκρατεῖαν πολλὰκις ἐξώλισθε· νῦν δὲ καθαρῶς εὐσεθεῖ, τὴν ἄλλοτριαν παροικῶν· καὶ οὐκ εὐσεθεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπεραθλεῖ τῆς εὐσεβείας, πολλοὺς τῶν πεπλανημένων πρὸς τὸν ἀληθινὸν ἐπιστρέφουσι α Θεόν. Ὅτε οὖν καὶ τοῖς τὴν χάριν δεχομένοις οὐδὲν κατὰ ψυχὴν λυσιστέλιον ἐπακολουθεῖ, καὶ τοὺς εὐσεθεῖν διὰ αὐτούς ἀρξαμένους τὸ ἔσχατον κακὸν ἢ δυσσεθεῖα πάλιν ὑποχειρίους ποιεῖ, πόσον ἦν ἄμεινον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ τέως τῆς αἰχμαλωσίας μὴ ἀναγαγεῖν, καὶ τοὺς ἄρτι πρὸς τὸ φως ἀναβλέψαντας τῆς θεογνωσίας, ἐν τῇ αὐτῇ συντηρεῖν εὐσεβεία; Ἀπεστάλην, φησί, τὸν λαὸν ἀποκαταστήσαι τῇ πατρίδι. Ποία πατρίδι; ἦν οἰκοντες ἐμίανον κνίσαις, δαίμοσι θύοντες, καὶ εἰδωλομανίαις; Οὐ ταῦτα κατηγορεῖ λέγων Τερμίης· Κατὰ ἀριθμὸν τῶν πόλεων Ἰουδαν οἱ θεοὶ σιαν, Ἰουδα, καὶ κατὰ τὰ ἴθμοδα Ἰερουσαλὴμ ἔθνους τῷ Βαβὴλ; Μυρίασι τότε παρὰ Θεοῦ περιεκλύοντο ἀγαθοῖς, καὶ τῆς κακίας καὶ ἀσεβείας οὐκ ἀνεχόμενον μυρία νῦν ὑπομένουσι κακὰ, καὶ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀφίστανται. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τὸ τῆς ἐπανόδοι κέρδος; Ἦν τοίνυν ἡ ἀντίστασις οὐ κακοῦ πρὸς ἀγαθόν· οὐ γὰρ εἶπεν, ἐμάχετο, ἀλλὰ, Ἀνθίστατο. Καὶ γὰρ ἐστὶ πολλὰκις ἀντίστασις δικαίου πρὸς ἀγαθόν, ὡς ἀνθίσταται πολλὰκις νόμῳ φιλάνθρωπία, καὶ φιλάνθρωπία νόμος. Ὁ νόμος· τὸν ἀμαρτήσαντα κολάζει· φιλάνθρωπία πολλὰκις βασιλέως τὸν ἀμαρτήσαντα ἐλεεῖ, καὶ ἐξαρθάξει τῆς τιμωρίας. Ὃδε οὖν ἡ μάχη οὐκ ἐναντίου πρὸς ἐναντίον, ἀλλὰ συγγενούς πρὸς συγγενός. Οὗτε γὰρ τὸ δικαίον ἐξω ἀγαθότητος, οὗτε τὸ ἀγαθὸν ἐξω δικαιοσύνης ἐυρίσκεται. — « Ὅτι τῆς κτίσεως, φησὶν, ὡς προεῖρηται διακεκλιμένης, καὶ ἀγανακτούσης ἐφ' ᾧ παρὰ τὴν παραβάτην παρεῖχε τὴν χρεῖαν καὶ ἐξυπηρετεῖ, καὶ ἄγγελων ἀγνομένων ἐπὶ τῇ τοῦ εὐεργετούμενου ἀγνωμοσύνη, καὶ ὅλου κακωθέντος τοῦ κόσμου διὰ τὰς παρανομίας (Καὶ γὰρ εἶδε, φησὶν, ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατεφθαρμένη, ὅτι κατέσθειρε πᾶσα σάρξ τὴν ὁδὸν αὐτῆς. Οὐκ ἦν ἡ κτίσις, οἷαν ὑπέστησεν αὐτὴν ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς, οὐκ ἦν τῆς ἀστρίας ὁ οὐρανός, ὡς τὸ πρὶν, ἔνεον τινός μίσματος καταλαμπόμενος· οὐκ ἦν ἡ γῆ τοὺς καρποὺς ἀμολύνουσα, ὡς τὸ πρὶν, ἀναδιδούσα· οὐ θάλασσα, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ κτίσει· Ὁ γὰρ παραβάτης εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ, κατεμίανε καὶ ἀνεθόλωσεν ἅπαντα ταῖς βλασφημίαις, ταῖς θεομάχοις καὶ αἰσχραῖς φωναῖς, ταῖς μαιφονίαις· τοῖς πειραταῖς καὶ ληστοῖς τὴν θάλασσαν, τὰς πηγὰς καὶ ποταμούς· ταῖς εἰδωλοκρατεῖαις, νόμφαις καὶ δαίμοσιν ἀνάπτοντες αὐτά. Πᾶσα τοῖς ἀνθρώποις ἡ κτίσις εἰς Θεοὺς ἀνεπλάττετο· [267] οὐδὲν δὲ κτίσιν οὕτω μίανει καὶ κιδθλαεῖ, ὡς τὸ θεοποιεῖσθαι αὐτὴν)· διὰ ταῦτα εἰσῆλθεν ὁ Σωτὴρ τοῦ

κόσμου διὰ σαρκὸς ἐν αὐτῇ, καὶ ταύτην τῶν μυρίων τοούτων ἀπάλλαξας μισομάτων, ἀνακαινίσει, πολὺ χαλεπωτέρων ἢ σωματικῆς διαφθορᾶς ἐλευθερώσα; αὐτὴν κακώσεων καὶ παθῶν· ἀνακαινίζει διὰ τῆς πρώτης παρουσίας τὴν κτίσιν, ἵνα μάθῃς ὅτι αὐτὸς ἔστιν ὁ καὶ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὴν δημιουργήσας. Οὐ γὰρ ἄλλου μὲν κτίσειν, ἄλλου δὲ διαφθαρείεν ἀνακαινίζειν, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς ἐκάτερον σοφίας καὶ τέχνης. Ἀνακαινίζει τὴν κτίσιν κατὰ τὴν πρώτην ἐπιδημίαν, ἵνα μηδεμία σοὶ χώρα καταλειφθῇ ἀπιστίας, ὡς κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν οὐ καινισθῆσεται· καὶ σὺ πρὸ αὐτῆς εἰς ἀφθαρσίαν, εἰς ἀπάθειαν, εἰς ἀφατον καλλονήν. Εἰ γὰρ, ὅτε ἦν ἐκὼν ἐν ἀσθενείᾳ σαρκὸς, ἐν ἰδρωσίν, ἐν πάθεισιν ὁ Χριστὸς, ὅτε πλάνος; καὶ Σαμαριεῖτης ἐσυκοφαντεῖτο, τὴν κτίσιν ἐκάθαρε τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων καὶ πολυχρονιωτάτων παθῶν καὶ μισομάτων· ὅταν ὡς κριτὴς ζώντων παραγένηται καὶ νεκρῶν, ὅταν μυριάσι ἀγγέλων δορυφορούμενος τάγμασιν, ὅταν πάντων δεσπόζων καὶ κύριος, ὅταν πάντα φρίσσει καὶ τρέμῃ πῶς ἢ ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταβολῇ οὐ τὸ ῥᾶστον ἔχουσα καθορθάται καὶ τὸ ἀκόλουθον καὶ θεοπρεπές; »

«Ὅτι παραγίνεται ὁ Σωτὴρ προκηρυτόντων τῶν προφητῶν, ἵνα, μὴ τις νομίῃ ὅτι, καθ' ὃν τρόπον ἀνθρώπος τῆς προτέρας διαμαρτῶν ἐπιβουλήσας καὶ βουλήσας ἐπὶ δευτέραν ἔρχεται, οὕτω καὶ ὁ Θεός. Ἦνα οὐκ μὴ τις ὑπονοήσῃ τοῦτο, ἀνωθεν τοῦ προέλεγον οἱ προφῆται τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἵνα δείξωσιν, ὅτι Θεὸς οὐ σκεπτόμενος εὑρίσκει τὸ συμφέρον, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς προείδεν ἅπαντα. Ἡμεῖς μὲν γὰρ οἱ ἄνθρωποι σκεπτόμεθα, καὶ ἐὰν ἀποτύχωμεν τῆς πρώτης πείρας, ἐφ' ἑτέραν μεταβαίνομεν· ὁ δὲ Θεὸς οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἔδωκε νόμον, προφητίας, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ Εὐαγγέλιον· οὐ χρόνον τὸ συμφέρον μεταμαθῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ εἰδὼς ὡς οὐχ οἷόν τε ἄλλως ἦν τὴν κτίσιν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ἄνθρωπον οὕτε γενέσθαι, οὕτε παιδαγωγηθῆναι, οὕτε τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἀξίωμα ἀναλαβεῖν, εἰ μὴ καθ' ὃν τρόπον ἢ ἀφρατος πρόνοια καὶ φιλανθρωπία ψυκόνομησεν.»

«Ὅτι φασιν, εἰ προήδεις ἀμαρτήσας τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεός, τί καὶ προήγαγεν αὐτόν; Καὶ πολλοὶ μὲν εἰσι καὶ πάγκαλοι τοῦδε τοῦ ἀπορήματος ἐπιλύσεις, λέγει δὲ οὐ καὶ ὁ θεόσοφος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὅτι· «Ὁὐ τοῦτο μόνον φημί, ὅτι προήδεις, ἀλλ' ὅτι καὶ πεσόντα ἀναστήσει αὐτόν διὰ τῆς οικονομίας. Καὶ οὐκ ἔστιν οὕτως οἷον τὸ πτώσειν, εἰ μὴ ἀνάστασιν. Ἥδεις ὅτι πεσεῖται, ἀλλὰ προαπέθετο τὸ τῆς ἀναστάσεως φάρμακον, καὶ συνεχώρησεν εἰς πείραν ἐλθεῖν θανάτου τὸν ἄνθρωπον, ἵνα μάθοι τίνος μὲν ἀπολαύει δι' ἑαυτὸν, τίνος δὲ τῆ τοῦ πλάσαντος χάριτι. [268]

Ἥδεις πεσόντων τὸν Ἀδὰμ, ἀλλ' ἐβλεπεν ἐξ αὐτοῦ προελευσόμενον τὸν Ἀβελ, τὸν Ἐνώξ, τὸν Ἐνώχ, τὸν Νῶε, τὸν Ἠλίου, τοὺς προφῆτας, τοὺς Θαυμαστοὺς ἀποστόλους, τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως, τὰ ὑεοκλήτητα τῶν μαρτύρων καὶ σταζόντα τὴν εὐσέβειαν νέφη. Ἐβλεπε ταῦτα, καὶ πού ἦν καλὸν, πού δὲ δίκαιον, πού δὲ θεοπρεπές, [ἵνα] διότι ἐμελλεν εἶ; ἄνθρωπος ἀμαρτάνει, τοῦτον μὴ ἀγαγεῖν ἐκ μὴ ἢτων, καὶ τοσούτων ἀνδρῶν, ὧν οὐδὲ καθ' ἕνα ἀξίος ὁ κόσμος, φορᾶν ἀνακόψαι, καὶ θερίσαι πρόβριζον, τὴν τοσαύτην τοῦ γένους βλάστησιν καὶ καλλονήν, καὶ κατ' αὐτῆς ἐπαφίναται τὴν ἐκτομὴν καὶ ἀργήν· καὶ τότε τοῦ τὴν ἀμαρτίαν ὑστερον ἐλομένου ὅστε ἀμαρτάνοντες, ὅστε ἀμαρτίν μεμελετηκότος, ἄτε, μήπω μηδὲ ὑφεστώτος; Εἰ γὰρ σωφρόνως ἐστὶν ἄνδρων τὸ μελετήσαντα μὲν ἀμαρτῆσαι, μὴ ἀμαρτήσαντα δὲ, μὴ εἰσπράττειν εὐθύνας ἀμαρτημάτων· ἦπου γε ἀνεῖ Θεοῦ, τὸν μηδὲ μελετήσαντα ἐξαμαρτῆσαι τὰς τῶν ἡμαρτηκῶτων ἀπαιτεῖν δίκας; καὶ τοῦτε χαλεπὸ μὲν ὄντος τοῦ ἀμαρτήματος (πῶς γὰρ οὐ χαλεπὸν ἀθέτησις Δεσποτικῆς ἐντολῆς;) οὐκ ἀνιάτου δὲ ἔσομένου, τῇ ἀράτῃ φιλανθρωπία τοῦ πλάσαντος καὶ τοῦ πρωτοπλάστου, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγεσθαι μέλλοντος εὐγένειαν. Ὅστε εἰ μὴ πρόηκτο, διότι ἐμελλεν ἀμαρτεῖν ὁ ἀρχηγος, ἐβείκυστο ἂν τὸ θεῖον τὸν μήπω ἀμαρτήσαντα κολάζον, καὶ τῆς ὑστερον ἀναλήψεως καὶ σωτηρίας ἀποστεροῦν, καὶ τοσούτων ἀνδρῶν καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν ἕσημον τὴν κτίσιν ἀποφαίνον.»

«Ὅτι, τοῦ Θεοῦ Παύλου εἰπόντος, Πρωτόκοκος

πάσης κτίσεως, οἱ αἰρετικοὶ, φησι, μὴ νοήσαντες περὶ ποίας κτίσεως λέγει, εἰς κτίσμα τὸν Ἰὼν οἱ ἀνόητοι καταβιβάζουσι. Διττῆ δὲ ἡ κτίσις· ἢ μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ γεγεννημένη, ἢ δὲ ἡ ἀνακαινίζομένη· αὐτὸς γὰρ πάλιν Παῦλος βοᾷ· *Εἰ τις ἐν Χριστῷ, καινῆ κτίσις*. Ἦνα δὲ λαμπρῶς ἐπιδείξῃ ὅτι τῆς ἀνακαινισθεΐσεως κτίσεως λέγει πρωτόκοκος τὸν Χριστόν, ἐπάγει, *Πρωτόκοκος ἐκ νεκρῶν*, ἵνα γένηται ἐν πᾶσι πρωτεύων, πρωτεύων τῶν ἀνακαινιζομένων, τῶν εἰς ἀφθαρσίαν καλουμένων, τῶν ἐκ νεκρῶν ἐγειρομένων· πρωτεύων οὐ κατὰ τὴν θεότητα, ἀπαγε· ὕβρις γὰρ Θεῷ τὸ καλεῖσθαι πρῶτον τῶν κτισμάτων, δὲ ἀρρήτων λόγων καὶ ἀνεπινοήτων ὑπεροχῆ πάσης ὑπερήρηται καὶ ὑπεριδρυται φύσεως· ἀλλὰ πρωτεύει κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀρχηγὸς ἡμῶν γεγονώς τῆς ἀναστάσεως, καὶ τῆς ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν μεταστοιχειώσεως. Εἰ γὰρ καὶ Ἠλίας τὸν υἱὸν τῆς χήρας ἤγαγε, καὶ Ἐλισσαῖος τὸν τῆς Σωμαντίδος, καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τεταρταῖον τὸν Λάζαρον ἐξανέστησεν· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτοῦ εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανάσιαν ἐξανέστη· πάλιν γὰρ αὐτῶν ὁ θάνατος ἐκυρίευσεν, Χριστὸς δὲ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει, ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνων, οὐκ κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν ἀναστήσει. Ὡ κακῆς καὶ ἀφρονος ὑμῶν γνώμης· ἦλθεν [269] ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς, ἔδιωκεν ἡμῖν τὸ αὐτοῦ πνεῦμα, καὶ ἀνάλαβεν τὸ ἡμέτερον σῶμα, καὶ τὸ συνάλλαγμα προήλασε, καὶ λαβὼν ἡμῶν τὸ φύραμα ἀνύψωσεν αὐτὸ, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη τὴν εὐεργεσίαν ὑβρίζει. Ἐλαβε παρ' ἡμῶν τὸ πλάσμα, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς· ἐλάδομεν ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ ὑβρίζομεν, ἐν κτίσμασι καὶ δούλοις αὐτοῦ ἀ καταλέγοντες.»

«Ὅτι, φησὶ, δέησις μὲν λέγεται, ὅταν τις τὸν Θεὸν ἀξίως εἰς πρᾶγμα· προσευχῇ δὲ, ὅταν ὀμνῇ τὸν Θεόν· εὐχαριστία δὲ, ὅταν τις ὑπὲρ ἐνεβῆ, χάριν ἀνομολογῇ τῷ Θεῷ· ἐντυχία δὲ, ὅταν τις κατὰ τῶν ἀδικούντων ἐντυχῆναι τῷ Θεῷ, προσκαλούμενος αὐτὸν εἰς ἐκδίκησιν.» «Ὅτι δὲ τὸ ἐντυχᾶναι οὐκ ἔστιν, φησιν, ἱκετεύειν, ἀλλ' ἐρωτᾶν καὶ ἀπόκρισιν δέχεσθαι, λέγει ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἠλίου· *Τί σὺ ἐνταῦθα, Ἠλίου*; ἀποκρίνεται ἐρωτηθεὶς ὁ προφήτης· *Ζηλῶν ἐξήλιθα Κυρίω παντοκράτορι, ὅτι ἐγκατέλειπόν σε οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐξῆς. Καὶ οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα δέησις, ἀλλ' ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις καὶ γέγονε τὸ ἐξ ἀμοιβῆς ἐντευξίς. Καὶ πόθεν δηλον; Παύλου λέγοντος ἄκουσον· *Οὐκ ἀρέγνωτες ἐν Ἠλίῳ τῷ προφήτῃ τί λέγει ἡ Γραφή*; ὡς ἐντυγχᾶναι τῷ Θεῷ κατὰ τὸν Ἰσραὴλ; Οὐκὸν ἡ ἐντυχία οὐκ ἔστι δέησις.» «Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσόστομος. Δεῖ δ' οὐκ εἶναι λεπτομερέστερον τὰς διαφορὰς τῶν εἰρημένων ὀνομάτων διασκέψασθαι καὶ ἐπιθεωρησάαι, ὥστε μὴ τῷ πλήθει μόνον ἱκανὰ εἶναι λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεινότερον διακωνοῦσιν ταῦτα βουλομένοις ἀνάλωτα καὶ ἀνεπηρέαστα διαμείνειν.»*

Ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι παλαιῶς καὶ καινῆς διαθήκης εἰς ὃ νομοθέτης· καὶ εἰς τὸ ἐνδύμα τοῦ ἱερέως· καὶ περὶ μετανοίας.

«Ὅτι φησὶ ὁ Παῦλος· *Ὁὐ γὰρ ἐπιουσῶνομαί τοῦ Εὐαγγελίου· δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται*. Πῶς οὖν δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται; Πῶς; Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος νόμος Ἰουδαίους μόνους ἐδέδοτο, καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῆς αὐτῆς ὑπαρχόντων δημιουργίας καὶ φύσεως, τὸ δὲ Εὐαγγέλιον πᾶσιν ὁμοτίμως τοῖς ὁμοφύεσιν, εἰκότως ἐν αὐτῷ δικαιοσύνη Θεοῦ ἀποκαλύπτεται, καὶ καλεῖται δικαιοσύνης Εὐαγγέλιον. Ἐν τοσούτῃ τῇ πλιτῆ διαθήκῃ οὐκ ἦν ἡ κλήσις δικαία· οὐ γὰρ ὁμοίως πάντας ἐκάλε καὶ ἐφώτισε, τοὺς Ἰουδαίους δὲ μόνους. Οὐκ ἦν οὖν δικαία, ἀλλ' οικονομικῆ, προπαρασκευάζουσα ὁδὸν τῇ δικαιοσύνῃ; Οὐ λέγω ταύτην δικαίαν, κάκεινην ἀδικῶν, ἀλλ' ἐκεῖνην ὁδὸν ταύτης, καὶ προκατασκευὴν ταύτης. Ἰπλάσμασιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῖ; δοῦνται μόνους, ὡσπερ καὶ ὁ νόμος· ἐξέθη δὲ παρ' ἐκείνας ἢ προσδοκία. Διὸ καὶ Δαυὶδ λέγει· *Ὑπελάδομην,*

* Αὐτοῦ μανυτ Βεκκερως.

quando seductor et Samaritanus vocabatur, creaturam ab his tantisque et tam diuturnis morbis et marcalis mundavit: quando venit ut iudex vivorum et mortuorum, quando angelorum innumeris stipatus ordinibus, quando omnium dominator et dominus, quando omnia horrore conculciantur et tremore; quomodo mutatio a corruptione in incorruptionem, non videatur consecuta ea quæ Deo digna sunt? »

« Venit Servator, prædicentibus prophetis: ne quis potest, eodem modo, quo homo, a primo proposito et auxilio aberrans, ad secundum venit; ita etiam Deo eventurum esse. Ne quis igitur id suspicetur, diu antea prophetae illius adventum prædixerunt, ut ostenderent, Deum non meditando invenire id quod opportunum sit, sed a principio omnia prævidisse. Nam nos quidem homines meditatur, et si a priori conatu aberremus, ad alium transimus: Deus vero non sic; sed dedit legem, prophetas, et postea Evangelium; non temporis decursu quid sit utile discens, sed ab initio videns, non aliter potuisse creaturam et in ea hominem fieri, vel institui, neque incorruptionis dignitatem accipere, nisi eo modo quo ineffabilis providentia et humanitas dispensavit. »

Si, inquit, Deus prævidit Adamum esse peccatorem, quare illum produxit? Et multe sunt et pulcherrimæ hujus dubii solutiones; dicit itaque divina sapientia præditus Joannes Chrysostomus: « Non tantum dico quod hoc præciverit, sed etiam quod lapsum hominem per œconomiam erecturus esset. Nec primo scivisset lapsum, nisi etiam præcivisset resurrectionem. Sciebat enim lapsurum esse, sed resurrectionis remedium præparavit, et permisit hominem ad mortis experientiam pervenire, ut disceret quid per se consequeretur, quid per Creatoris gratiam. Sciebat fore ut Adam caderet; sed videbat ex illo prodituros esse Abel, Enos, Enoch, Noe, Eliam, prophetas, admirandos apostolos, nobilitatem naturæ; vidit martyrum nubes, divinitus motas, pietatem distillantem. Vidit hæc, et ubi erat honestas, ubi justitia, ubi opus Deo dignum? an quia unus homo peccatorum erat, ex nihilo illum producere non debuit, et tot hominum, quorum ne uno quidem dignus erat mundus, fructum amputare ac radicibus demerere tantum generis humani germen et ornamatum, atque contra illud immittere falcem et iram: idque cum postea peccaturus esset, ac nondum peccasset, neque peccare cogitasset, quippe nondum existens? Si enim prudentium virorum est non ab eo pœnas exigere qui peccare quidem cogitavit, nondum tamen peccavit; quomodo Dei esse possit, ab eo, qui ne mediatas quidem sit peccare, pœnas peccatorum exigere? præsertim cum tunc grave peccatum esset: (quomodo enim non grave fuerit Domini præceptum despiciere?) non incurabile vero peccatum futurum erat ex ineffabili Conditoris clementia, primum hominem ad pristinum dignitatem revocaturi. Itaque si non conditus fuisset primus homo, quia peccaturus erat; hinc sequeretur Deum punire eum qui nondum peccasset, et posteriore vocatione atque salute privare, et creaturam tot tantisque viris orbam ostendere. »

« Cum divinus Paulus dicat, *Primogenitus omnis creaturæ* (Col. 1, 15), hæretici, inquit, « non intelligentes de qua creatura loquatur, ad creaturam Filium insipientes deprinunt. Duplex autem est creatura: una quidem facta, altera renovata. Idem enim Paulus iterum clamat: *Si qua in Christo, nova creatura* (II Cor. V, 17). Utque clarius ostendat se Christum dicere renovatæ creaturæ primogenitum, addit, *Primogenitus ex mortuis* (Coloss. 1, 18), ut in omnibus primas teneat. Primus est renovatorum, eorum qui ad incorruptionem vocantur, eorum qui a mortuis suscitantur: primus, non secundum deitatem, apage: contumelia cum est Deo vocari primum creaturarum, qui ineffabili ratione, et incomprehensibili excellentia super omnes creaturas ascendit sedetque; sed primus est secundum humanitatem, princeps factus nobis resurrectionis, et mutationis ex corruptione in incorrup-

tionem. Si enim Elias filium viduæ excitavit, et Eliseus filium Sunamitidis, et ipse Servator quadriuanum Lazarum excitavit; at nemo eorum ad incorruptionem et immortalitatem excitatus est; iterum enim mors in illos dominium exercuit: Christus vero resurgens ex mortuis, non ultra moritur, mors illi non amplius dominatur; sed neque illis quos in secundo suo adventu suscitabit. O malam et insipientem mentem vestram! Venit Christus ad nos, dedit nobis spiritum suum, et assumpsit corpus nostrum, et contractus præcessit, et assumpta massa nostra exaltavit illam, et constituit in dextera Patris, et ingratus animus beneficium contumelia afficit. Accipit a nobis signum, et constituit ad dexteram Patris: accepimus ab illo spiritum, et iniuriam facimus, in creaturarum et servorum ordinem illum redigentes. »

« Petitio quidem dicitur, » inquit, « quando quis Deum quidpiam rogat; precatio autem, quando Deum laudat; gratiarum actio, cum quis pro acceptis beneficiis gratias agit Deo; supplicatio, cum quis contra inique agentes accedit ad Deum, vocans illum ad ultionem. » « Supplicare vero non est precari, » inquit, « sed interrogare et responsum accipere. Dicit Deus Eliæ: *Quid tu hic, Elia* (III Reg. XIX, 9, 10)? Respondet propheta interrogatus: *Zelo zelatus sum pro Domino omnipotenti, quia dereliquerunt te filii Israel*, etc. Non est hic precatio, sed interrogatio et responsio, et ex utroque fit colloquium. Et unde id probatur? Paulum dicentem audi: *An nescitis in Elia quid dicit Scriptura? quemadmodum interpellat adversum Israel* (Rom. XI, 2)? Igitur interpellatio non est peccatio. » Sed hæc Chrysostomus. Oportet igitur subtilius differentias dictorum nominum perpendere et considerare; ut non solum idonea sint quæ plebi dicantur, sed etiam iis qui eas voces volent acrius explorare, insuperabiles et inoffensæ remaneant.

Ex oratione, Quod veteris et novi Testamenti unus sit legislator, et in sacerdotum indumentum, et de Pœnitentia (a).

« Ait Paulus: *Non enim erubescio Evangelium: justitia enim Dei in eo revelatur* (Rom. 1, 16). Quomodo igitur justitia Dei in eo revelatur? Quomodo? Quia prima lex Judæis solum data fuerat, licet alii homines ejusdem essent conditionis et naturæ; Evangelium vero omnibus æqualiter gentibus: jure merito in illo justitia Dei revelatur, et vocatur Evangelium justitiæ. In veteri igitur Testamento non erat vocatio justa: non enim similiter omnes vocabat et illuminabat, sed solos Judæos. Non erat igitur justa, sed œconomica, præparans viam justitiæ? Non dico hanc justam, illam vero injustam, sed illam viam hujus et præparationem. Opinabantur Judæi sibi solis evangelium datum iri, sicut et legem: sed expectatio contra spem evenit. Ideo dicit David: *Suscipimus, Deus, misericordiam tuam in medio populi tui* (Psal. XLVII, 10, 11): deinde: *Secundum nomen tuum, Deus, ita et laus tua*, non solum in medio populi tui, sed etiam in fines terræ. Et ut ostendat quod misereri finium terræ justitiæ sit, addit: *Justitia plena est dextera tua.* »

« Dominus regnavit (Psal. XCII, 1), inquit. Quomodo regnavit Dominus? an quasi novam accipiens dignitatem regni? Si enim dixisset, Dominus regnat, æternam Domini potestatem ostendisset; cum dicit vero, *Regnavit*, ejus œconomiam per carnem significat, per quam natura nostra iugo diaboli, peccati, mortis, excusso, Creatorem cognovit, ut verum Regem, largitorem incorruptionis, resurrectionis. Nuntium igitur lætum affert David iis, qui a peccato, morte, diabolo olim regebantur, quod jugum illud contritum, imperium sublatum sit, et Dominus omnibus dominetur, ut ipse quoque post resurrectionem dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra* (Math. XXVIII, 18). Prius vero dominata est nobis mors et peccatum:

(a) Phot. Bekk., p. 320, b. Op. Chrysos. t. VI.

Requirit enim mors ab Adam usque ad Moysen (Rom. V, 14), et postea. Et Servator de diabolo: Si satanam satanas ejiciat, divitum est regnum ejus (Matth. XII, 26). Itaque regnavit ante adventum Christi super genus humanum diabolus, imo et peccatum: dicit enim iterum Paulus: Quemadmodum regnavit peccatum in mortali nostro corpore, sic et gratia regnabit per Christum (Rom. V, 21). Dominus regnavit; limitum est imperium peccati, mortis, diaboli; exultet igitur terra, natura terrigena, olim errans, nunc vero gloriosa: olim in sepulcris, nunc in thronis.

« *Oeconomiae,* » inquit, « erant plurima in veteri Testamento, sed non omnino grata et beneplacita Deo erant: rerum futurarum figuræ et umbræ, sed non res ipsæ: et videre est in illis alias quidem figuræ, alias vero notiones. Verbi gratia, non omnino placet Deo hyacinthus, purpura, coccus et byssus; Deus enim animarum puritatem requirit, non corporum flores et splendores, sed in corporea elegantia imaginem virtutum depingit. Si enim vere stolis illis acquiescebat, quomodo Moysen ante Aaron non induit; sed qua ille non vestiebatur, illa induit sacerdotes? Et Moyses quidem aqua non lotus est, et lavit: quare? Ut discas non hæc Deo potiora esse; quoniam perfecto viro ad sui ornatum sufficit virtus, et quia hæc typus erant virtutis, non ipsa virtus. »

« *In capite,* » inquit, « ferebat pontifex tiaram (Exod. XXVIII, 39); quia oportebat eum qui caput omnium constitutus erat, in capite habere potestatem, et scire se, cum caput aliorum sit, omnium tamen Domino principi esse subjectum. Absoluta enim auctoritas, nec cujusquam imperio subjecta, dura est et intolerabilis. Ideo, in lege gratiæ, qui pontifices maximi sunt, Evangelium in capite recipiunt, ut sciat is qui eligitur, se veram Evangelii tiaram accipere, et etiamsi aliorum sacrum caput constituatur, iisdem tamen legibus esse subjectum; et licet aliis imperet, sub legis imperio esse. Tiara namque potestatem designabat, et quam ipse in populum habebat, et qua ille Deo subditus ferebatur. »

« *Aurea vero lamina, in qua Dei nomen insculptum erat (Exod. XXXII, 36), in pectore erat, typum ferens custodiæ cordis motuum, et quomodo oporteat eos hæc ad Dei nutum aptare ac referre. In humeris erant smaragdi duo, quorum alter sex tribus, totidem alter exhibebat: erant autem symbolum summi pontificis presentis. Habet enim smaragdus et viriditatem decentem et puritatem splendorem, speculi vim referens. Oportet enim sacerdotem et in exercitatione vigilem sobriumque esse, et vitam subditis suis quasi speculum offerre. Erat vero smaragdus in humeris, quia operum signum est: agendi enim potentia ab humeris dependet. Ideo Deus ad Jerusalem dicit: *Pone cor tuum super humeros tuos, filia despecta, quia Dominus creat te ad salutem (Jer. XXXI, 21). Etenim manus et humeros pro actionibus Scriptura accipit, ut cum de Davide dicit, Et in intellectu manuum tuarum deduxit illos (Psal. LXXXVII, 72; Exod. XXVIII, 17). Inerant etiam in Rationali in pectore posito duodecim lapides aptati, qui duodecim tribus significabant. Et vide: supra quidem et in humeris una erat natura lapidum, smaragdus; infra vero et in pectore, duodecim: quo ænigmatice significabatur, nos primitus ab una omnes prodidisse natura, progressu vero temporis diversis opinionibus fuisse divisos: et hoc quidem tribuit opinioni, illud vero naturæ. Sub limbria sacerdotis, quæ dicitur ora, flores, aurea mala punica, corymbi et campanule pendebant. Et quomodo hæc, ut prius diximus, Domino placebant? Sed in vestitu sacerdotis virtutes eflingi jussit; infra flores et fructus, virtutum opera: quæ sunt eleemosyna, justitia et humanitas, et chorus reliquorum ipsis affiniua. »**

« *Ne mutes,* inquit, *verba Dei vivi. In Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizatus es: cur tollis nomina viva, et inducis nomina cogitationum tuarum, dicens ingentium, genitum: semper existens, et non semper existens? Deusne hæc inania verba tolerat?*

Unum verbum ut mutaret propheta, olim de vita periclitatus est. Et vide unius exigui verbi accurrationem. Verba prophetarum vocarunt quidam, per ignorantiam, *onus Domini*. Dicit Dominus per Jeremiam: *Si interrogaverit te populus, vel sacerdos, vel propheta, et dixerit tibi: Quod est onus? dic illis, Onus Domini vos estis: assumam enim vos, et dirumpam vos (Jer. XXIII, 33), ne dicatis, onus. Unum verbum ne mutetur comminatur Deus, et tu totam dogmatum accurrationem commutans, putas te manus Dei effugere posse?*

Ejusdem in illud (II Cor. XII, 9): Sufficit tibi gratia mea; virtus enim mea in infirmitate perficitur (a).

« *Venit,* » inquit, « a Patre Christus ad homines legatus; occisus fuit legatus, et tunc pax fuit. Sed legati venientes, et dona ferunt, et dona accipiunt: quod igitur donum tulit, et quod donum accepit? Inexpectatum est donum, ut inexpectatus est legatus: sanguinem suum in donum, et corpus suum in donum ferens venit. Et quod a me donum accepit? Fidem. Et quid pro illa mihi dat? Gratiam. Credidi ego, gratiam dedit ille: soluta est inimicitia. Cum venit legatus ad aliquam gentem, non dignatur cum aliquo forensi vel paupere loqui, sed statim ad regem accedit: hic vero legatus venit, et statim cum meretrice, latrone, publicano et magis locutus est. Viden' legati benignitatem? non enim ad unum aut alterum venit, sed ad communem naturam: et venit mea veste indutus, ne nuda divinitate accedens prædam terreret. »

Ejusdem in dictum Apostoli (I Cor. V, 17): Si qua in Christo, nova creatura: vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia (b).

« *Gentes ac Judæi dicunt, Quid gloriatur Paulus? dicens: Vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia. Si qua in Christo, nova creatura. Ego enim, inquit, nihil novum video. Neque enim habes oculos ut hæc videas: accede, et faciam tibi oculos. Quid vides? et tu facis oculos? Etiam. Et creator es? Omnino. An demens es? Nequaquam. Igitur fac oculos corporis. Nequaquam; sed, quod majus est, oculos mentis. Et facies mihi oculos? Ita. Non enim habeo? Nequaquam. Tu vero habes? Ita. Quomodo? dic mihi. Cum abieris in templum, ibique nudam statuam videris, lapidemque nutum, et dixeris, Hic deus est; num oculos habes? an aliquid utile provenit ex oculis exterioribus, si ceci sint interiores? Viden' opus esse ut tibi faciam oculos, ut videas lapidem esse lapidem, et lignum esse lignum? Oculosne habes, cum vides lignum et adoras? Si ego illud accipiens comburam, num oculos habes, qui ad quod combustum est, deum vocas? Cum passionem et vitia deos facis, an oculos habes? Ebrius est homo, et circumagitur, et irridetur, et pro homine sit irrationabilis: tu vero dicit, Ebrietas deus Bacchus est; furtum, deus Mercurius. Viden' tibi oculis opus esse? Lex passionem et vitia punit; et hæc te deos facere non advertis? Si vis autem, attende quomodo facta sint omnia nova. Creare dicitur in Scriptura non solum ex nihilo producere quæ ante non existebant, sed etiam in melius immutare. Creavit Deus carum: hoc est, e nihilo creare: creat etiam quando maum hominem bonum facit: hic vero creatio est rerum in melius mutatio. Et audi Davidem dicentem. Cum enim et ipse et cor ejus creatum esset, adulterio autem et cæde maculatum fuisset, et ad corruptionem ferretur, Deum precatur et dicit: *Cor mundum creavit in me, Deus (Psal. L, 11): non quod prius cor non habuerit, nec de substantia cordis loquitur, sed de meliori vitæ conditione ipsum ornante. Ecce igitur creati dicitur non solum ex nihilo productio, sed**

(a) Phot., p. 522, a.

(b) *Ibidem.*

ὁ Θεός, τὸ ἔλεός σου ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου· ἔτα· Κατὰ τὸ θροῦν σου, ὁ Θεός, οὕτω καὶ ἡ ἀνεσίς σου, οὐχ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σου μόνον, ἀλλ' Ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς. Καὶ ἴνα δείξῃ, [270] ὅτι τὸ ελεῆσαι τὰ πέρατα τῆς γῆς, δικαιοσύνης ἐστίν, ἐπάγει· Διακαιοσύνης πλήρης ἡ δεξιά σου.)

Ἦ ὁ Κύριος, φησὶν, ἐβασίλευσε. Πῶς ὁ Κύριος ἐβασίλευσε; ἄρ' ὡς πρόσφατον λαβὼν τὸ τῆς βασιλείας ἄξιωμα; Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν, Ὁ Κύριος βασιλεύει, τῆν ἀίδιον αὐτοῦ ἠρμηνευεν ἐξουσίαν· εἰπὼν δὲ, Ἐβασίλευσε, τὴν διὰ σαρκὸς αὐτοῦ οικονομίαν λέγει, δι' ἧς ἡ φύσις ἡμῶν τὴν ἐπικράτειαν τοῦ διαβόλου, τῆς ἀμαρτίας, τοῦ θανάτου ἀποσεισαμένη, ἐπέγνω πλάστην τὸν ὡς ἀληθῶς βασιλέα, τὴν χορηγὸν τῆς ἀφθαρσίας, τῆς ἀναστάσεως. Εὐαγγελίζεται τοίνυν ὁ Δαυὶδ τοῖς ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ὑπὸ τοῦ θανάτου, ὑπὸ τοῦ διαβόλου πάλαι βασιλευσμένοις, ὅτι ὁ ζυγὸς ἐκεῖνος συντέτριπται, τὸ κράτος λέλυται, καὶ βασιλεύει πάντων ὁ Κύριος, ὡς καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔφη· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. Πρὶν δὲ ἐβασίλευεν ἡμῶν ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀμαρτία· Ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωυσῆως, καὶ ἐξ ἧς· καὶ ὁ Σωτὴρ περὶ τοῦ διαβόλου· Καὶ εἰ ὁ Σατανὰς τὸν Σατανὰν ἐκβάλλει, ἐμερίσθη ἡ βασιλεία αὐτοῦ. Ὅποτε ἐβασίλευεν πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ γένους ἡμῶν ὁ Σατανὰς; ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμαρτία. Λέγει γὰρ πάλιν ὁ Παῦλος· Ὅσπερ γὰρ ἐβασίλευσεν ἡ ἀμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι, οὕτω καὶ ἡ χάρις βασιλεύσει διὰ Χριστοῦ. Ὁ Κύριος ἐβασίλευσε· πέπταιται τῆς ἀμαρτίας τὸ κράτος, τοῦ διαβόλου· οὐκοῦν ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ, ἡ φύσις ἡ γηγενῆς, ἡ ποτὲ πλανωμένη, νῦν δὲ ὀσαυτομένη, ἡ ποτὲ ἐν τάφοις, νῦν δὲ ἐν ὀρόνοις.)

Ἦ ὅτι, φησὶν, οικονομίας ἦν τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ, ἀλλ' οὐκ ἀρεσκίας Θεοῦ καὶ προηγούμενης εὐδοκίας, καὶ τύποι τῶν μελλόντων καὶ οὐρανοῦ, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ τὰ πράγματα. Καὶ ἐστὶν ἰδεῖν ἐπ' αὐτῶν ἄλλα μὲν τὰ σχήματα, ἄλλα δὲ τὰ νοήματα. Οἷον· οὐ πάντως Θεὸς ἀναπαύεται ὑακίνθῳ καὶ πορφύρῃ καὶ κόκκῳ καὶ βύσσω· Θεὸς γὰρ ψυχῶν ἀπαιτεῖ καθαρότητα, οὐ σωματίων ἄνθη καὶ λαμπρότητας· ἀλλ' ἐν ταῖς σωματικαῖς φαιδρότησι τὴν εἰκόνα τῶν ἀρετῶν διαγράφει. Εἰ γὰρ ταῖς στολαῖς ἐκείναις ὡς ἀληθῶς ἀναπαύεται, πῶς τὸν Μωυσῆν πρὸ τοῦ Ἄαρων οὐκ ἐνεύση, ἀλλ' ἦν ἐκεῖνος οὐκ ἐνεούστω, ταύτην τοὺς ἱερέας ἠμφίασε; Καὶ Μωυσῆς μὲν οὐκ ἐλουσθῆ ὕδατι, καὶ ἔλουε· διὰ τί; ἴνα μάθῃ, ὅτι οὐκ ἦν ταῦτα προηγούμενα τῷ Θεῷ· ὅτι τῶν τελειῶ πρὸς κόσμον ἀρχαὶ ἡ ἀρετῆ, καὶ ὅτι ταῦτα τύπος ἦν τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' οὐκ ἀρετῆς.)

Ἦ ὅτι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, φησὶν, ἔσονται ὀφθαλμοὶ τῆς κεφαλῆς, διότι τὸν προχειριζόμενον ἀπάντων κεφαλὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς ἔχει τὴν ἐξουσίαν. Ἰδεὶ, καὶ εἰθένοι ὅτι κεφαλὴν τῶν ἄλλων προβαλλόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπὸ κεφαλῆν ἐστὶ τὸν κοινὸν ἀπάντων Δεσπότην καὶ ἐξουσιαστὴν· ἀπολελυμένη γὰρ αὐθεντεία καὶ αὐτόνομος ἀφώρητος ἐστὶ καὶ χαλεπή. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ χάριτι οἱ ἀρχιερατεύειν τελουμένοι, τὸ εὐαγγέλιον ἐπὶ κεφαλῆς δέχονται, ἵνα μάθῃ ὁ χειροτονούμενος, ὅτι τὴν ἀληθινὴν τοῦ εὐαγγελίου τιὰραν λαμβάνει, καὶ ὅτι εἰ καὶ τῶν ἄλλων ἱερουργεῖται κεφαλὴ, ἀλλ' [271] οὐ καὶ αὐτὸς ὑπὸ τούτους τελεῖ τοὺς νόμους, καὶ τῶν ἄλλων κριτῶν, τῷ νόμῳ κρατεῖται. Ἀλλ' ἡ μὲν τιὰρα τὴν ἐξουσίαν ἐτύπου, ἦν τὴ αὐτὸς εἶχε τοῦ λαοῦ, καὶ ὕψ' ἦν αὐτὸς ἀνεφέλιτο τοῦ Θεοῦ.)

Ἦ δὲ πέταλον τὸ χρυσοῦν, ἐν ᾧ τὸ θροῦν ἐκεκλιπτο τοῦ Θεοῦ, ἐπέκειτο μὲν τῷ στήθει, φυλακῆς δὲ ἐπέχει τύπον τῶν ἐν καρδίᾳ κινήματων, καὶ ὡς δεῖ ταῦτα καταβύθιμιζεν τῇ πρὸς τὸ θεῖον νεύσει καὶ καταφορᾷ. Ἐπὶ δὲ τῶν ὠμων σμαράγδου λίθοι δύο, ἔχοντες· τὰς ἐξ φυλάς ἐνευθεν, καὶ τὰς ἐξ ἐνευθεν· οὗτοι δὲ σύμβολον ἦσαν τῆς δὴσεως τῆς ἀρχιερατικῆς. Ἐχει γὰρ ἡ τῆς σμαράγδου ψήφος καὶ χλωρότητα εὐπρεπῆ, καὶ καθαρότητα διαυγῆ, κατόπτρου δύναμιν ὑποφαίνουσα. Καὶ γὰρ δεῖ τὸν ἱερέα καὶ ἀσκήσει ἴφρην, καὶ τὸν βλον τοῖς ὑπ' αὐτὸν ὡσεὶ κάτοπτρον παρέχειν. Ἐπὶ τῶν ὠμων δὲ ἡ σμαράγδος, ἐπειδὴ κραιῶν ἐστὶ σημεῖον· ἡ γὰρ πρακτικὴ δύναμις τῶν

ὠμων ἤρηται. Διδ καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ λέγει· Θέες τῆν καρδίαν σου ἐπὶ τῶν ὠμων σου, θυγάτερ ἠεμωμένη, διὸ Κύριος κτερίζει σε εἰς σωτηρίαν. Καὶ γὰρ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς ὤμους εἰς πράξεις ἡ Γραφὴ λαμβάνει· ὡς ὅταν λέγῃ περὶ τοῦ Δαυὶδ· Καὶ ἐν ταῖς συνήσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὠδήγησεν αὐτοῦς. Ἐνῆσαν δὲ τῷ λογίῳ τῷ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ οἱ δώδεκα λίθοι ἐνηρμοσμένοι, τὰς δώδεκα φυλάς ὑποδηλοῦντες. Καὶ ὅρα· ἄνω μὲν καὶ ἐπὶ τῶν ὠμων μία ἦν φύσις τῶν λίθων ἡ σμαράγδος, κάτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους· οἱ δώδεκα· ἀνιττωμένου τοῦ λόγου, διὸ ἄνωθεν μὲν ἐκ μιᾶς ἀπαντες προήλθομεν φύσεως, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου διαφοροὶς γνώμαις ἐμερίσθημεν· καὶ τὸ μὲν δίδωσι τῇ γνώμῃ, τὸ δὲ τῇ φύσει. Ὅπως δὲ τὸ κράσπεδον τοῦ ἱερέως τὸ λεγόμενον λῶμα; ἄνθη, ῥόαι, καὶ ῥόισοι χρυσοὶ καὶ κώδωνες; ἀπώρησθη. Καὶ πῶς ἄν εἰη Θεῷ ταῦτα κατὰ πρῶτον λόγον ἀρίσκοντα; Ἀλλ' ἐν τῷ σχήματι τοῦ ἱερέως ἐφῆκεν ἐξεικονίζεσθαι τὰς ἀρετὰς· κάτω ἄνθη καὶ καρποὶ, τὰ τῶν ἀρετῶν κατορθώματα, ἅτινά ἐστιν ἐλεημοσύνη, καὶ δικαιοσύνη, καὶ φιλανθρωπία, καὶ τῶν ἄλλων ὁ σύστηματος αὐταῖς χορᾶς.)

Ἦ ὅτι, φησὶ, μὴ μεταβάλλε ῥήματα Θεοῦ ζώντος. Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθη· τί ἀναίρεις τὰ ὄνόματα τὰ ζώντα, καὶ εἰσάγεις ὀνόματα λογισμῶν, γέννημα λέγων καὶ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν, ὃν αἶ καὶ μὴ ὃν αἶ; τοῦτων ἀνεχεται Θεὸς τῶν μεταίων ὀνομάτων; Ἐν ῥῆμα ἵνα μεταβάλλῃ, προφήτης ποτὲ ἐκινδύνευσε ἀπολέσθαι. Καὶ βλέπε ῥήματος μικροῦ ἀκριβολογίαν. Τὰ ῥήματα τῶν προφητῶν τινες ἐκάλουν ὑπὸ ἀπειρίας λήμμα Κυρίου. Λέγει ὁ Θεὸς διὰ Ἰερεμίου· Ἐὰν ἐρωτήσῃ σε ὁ λαός, ἢ ὁ ἱερεὺς, ἢ ὁ ἀπορητής, καὶ εἴπῃ σοι, τί τὸ λήμμα; εἰπέ αὐτοῖς, ὅτι τὸ λήμμα Κυρίου ὑμῖς ὄστε· λήψομαι γὰρ ὑμᾶς [λήμμα], καὶ ῥάξω ὑμᾶς, ἵνα μὴ λέγητε λήμμα. Ἐν ῥῆμα ἵνα μὴ μεταποιηθῇ, ἀπειλεῖ ὁ Θεός· καὶ σὺ ὀλοκλήρον δογμάτων ἀκριβείαν διαστρέφων, νομίζεις διαφυγεῖν τὰς τοῦ Θεοῦ χεῖρας;

[272] Ἐκ τοῦ εἰς ἐδ, Ἄρχει σοὶ ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.)

Ἦ ὅτι ἦλθε, φησὶ, παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πρεσβευτής· ἐσφάγη ὁ πρεσβευτής· καὶ τότε γέγονεν ἡ εἰρήνη. Ἀλλ' οἱ πρεσβευτὴς ἐρχόμενοι, καὶ δῶρα φέρουσι, καὶ δῶρα λαμβάνουσι· ποῖον οὖν ἦκε φέρων δῶρον, καὶ ποῖον ἀντέλαβε; Παράδοξον τὸ δῶρον, ὡς καὶ ὁ πρεσβευτής, παράδοξος· τὸ αἷμα αὐτοῦ φέρων ἦλθε δῶρον, τὸ σῶμα αὐτοῦ φέρων ἦλθε δῶρον. Καὶ τί παρ' ἐμοῦ ἔλαβε δῶρον; Πίστιν. Καὶ τί ἀντ' αὐτῆς μου παρέσχε; Χάριν. Ἐπίστευσα ἐγὼ, ἐχαρίσαστο ἐκεῖνος, ἐλύθη ἡ ἔχθρα. Ὁ πρεσβευτής ὅταν ἔλθῃ πρὸς ἔθνος, οὐκ ἀξιῷ τινι τῶν ἀγοραίων ἢ πενήτων διαλεχθῆναι, ἀλλ' εὐθύς τῷ βασιλεὶ πρόσσειν· οὗτος δὲ ὁ πρεσβευτής ἦλθε, καὶ εὐθέως πόρνη καὶ ληστὴ καὶ τελὼν καὶ μαγιστὴς διελέθη. Εἶδες πρεσβευτοῦ φιλανθρωπίαν; οὐ γὰρ πρὸς ἕνα καὶ δευτέρον ἦλθεν, ἀλλὰ πρὸς τὴν κοινὴν φύσιν· καὶ ἦλθε τὸ ἐμὸν περιβεβλημένος ἱμάτιον, ἵνα μὴ γυμνῇ τῇ θεότητι παρὰ γενόμενος φοβητῇ τὴν θῆραν.)

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου· Εἰ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρελήθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα.)

Ἦ ὅτι φασὶν οἱ Ἕλληνας καὶ τὸ Ἰουδαῖον· τί κομπάζει; Παῦλος λέγων, Τὰ ἀρχαῖα παρήλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα· εἰ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις; Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, καινὸν οὐδὲν βλέπω. Οὐ γὰρ ἔχεις ὀφθαλμούς, ἵνα ἴδῃς ταῦτα· δεῦρο, καὶ ποιήσω σοι ὀφθαλμούς; τί ὄραξ; καὶ σὺ ποιεῖς ὀφθαλμούς; Ναί. Καὶ δημιουργός εἰ; Καὶ πᾶν. Οὐκ ἀπονεινῶσαι; Οὐχί. Οὐκοῦν ποῖόν σου ὀφθαλμούς; τοῦ σώματος. Οὐκ, ἀλλὰ τὸ μελίζον, τῆς διανοίας. Καὶ ποιεῖς μοι ὀφθαλμούς; Μάλιστα. Οὐ γὰρ ἔγω; Οὐχί. Σὺ δὲ ἔχεις; Ναί. Πῶς, εἰπέ μοι; Ὅταν ἀπέλθῃς εἰς ναὸν, καὶ ἴδῃς ἐκεῖ ἔσανον γυμνὸν, λίθον ἄφρονον, καὶ εἰπη; Οὗτος ὁ Θεός ἐστιν, ἄρα ὀφθαλμούς ἔχεις; μὴ γὰρ ὀφθαλμὸς τι τῶν ἐξωθεν ὀφθαλμῶν, τῶν ἐνδοθεν πεπρωμένων; Ὅραξ, ὅτι χρεῖαν ἔχεις ἵνα ποιήσω

σε ὄφθαλμούς, ὥστε τὸν λίθον σε ἰδεῖν λίθον, καὶ τὸ ξύλον γύλον; Ὁφθαλμούς ἔχεις, ὅταν ὠθῆς ξύλον καὶ προσκυνήσῃς; Ὅταν λαβῶν αὐτὸ ἐγὼ καύσω, ἄρα ἔχεις ὄφθαλμούς, τὸ καίμενον θεὸν ὀνομάζων; Ὅταν τὰ πάθη θεοποιῆς, ὄφθαλμούς ἔχεις; Μεθυσίαι ὁ ἄνθρωπος καὶ περιφέρεται καὶ καταγελάται καὶ γίνεται ἀπὲρ ἀνθρώπου ἄλογος; σὺ δὲ λέγεις· Ἡ μέθη θεός ὁ Διόνυσος, ἡ κλοπή θεός ὁ Ἑρμῆς. Ὅρα· ὅτι χρεῖα αἰσι ὄφθαλμῶν; Ὁ νόμος τὰ πάθη κολάζει, καὶ σὺ [273] ταῦτα θεοποιῶν οὐκ αἰσθάνῃ; Εἰ βούλει δὲ, πρόσθετος, ὅπως γέγονε πάντα καινά. Κτίσεις ἐν τῇ Γραφῇ λέγεται οὐ μόνον ἡ ἐκ τοῦ μῦθος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τοῦ ὄντος ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. Ἐκτίσεν ὁ Θεὸς τὴν οὐρανὸν· τοῦτέστιν ἐκ τοῦ μῦθος ἐργάσασθαι· κτίσει καὶ ὅταν τὸν πονηρὸν ἄνθρωπον καλῶν ἀπεργάσῃται· ἐνταῦθα τὸ κτίσειν πραγμάτων ἐστὶν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολή. Καὶ ἄκουσον τοῦ Δαυὶδ λέγοντος· Ἐπειδὴ γὰρ ἦν αὐτὸς καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ ἐκτισμένη, ἐρρυθρώθη δὲ τῇ μοιχείᾳ καὶ τῷ φόβῳ καὶ πρὸς φόρον κατεφέρετο, παρκαλεῖ τὸν Θεὸν καὶ λέγει· *Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός*· οὐχ ὅτι πρότερον οὐκ εἶχε καρδίαν, οὐδὲ περὶ τῆς οὐσίας τῆς καρδίας λέγει, ἀλλὰ περὶ τῆς κοσμοῦσθαι αὐτὴν ἀρίστης πολιτείας. Ἴδου τοίνυν κτίσεις λέγεται οὐ μόνον ἡ ἐκ τοῦ μῦθος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς οὐσίας διαφθορήσας εἰς τὸ βέλτιον μεταβολή. Οὕτω κτίζεται σώφρων ἡ πόρνη, οὕτω, ἐλεήμων ὁ ἄρπάζ, οὕτω μεταβάλλεται εἰς πρόβατον ὁ λύκος, καὶ ὁ ἱέραξ εἰς περιστέραν. Δύο κτίσεις. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ λουτρῶν κτίσμα λέγεται, τὸ λουτρὸν λέγω τῆς πάλιγενεσίας.

Ἀποδυσάμενοι γὰρ, φησὶ, τὸν παλαιῶν ἀνθρώπων, ἐνδυσάμενοι δὲ τὸν νέον, τὸν ἀναγεννημένον καὶ εἰκόνα τοῦ κτισαντος αὐτόν. Ὅρα· οὐκ ἐστὶ καὶ κινή κτίσει; Τί γὰρ μοι ὄφελος, ἐὰν γένηται οὐρανὸς καινὸς, καὶ γῆ καινὴ, ἐγὼ δὲ ταῖς ἀμαρτίαις πεπαλαίωμαι; Ὁ οὐρανὸς οἰκὸς ἐστὶν· ἐγὼ δὲ διαιτώμενος ἐν αὐτῷ καὶ νοσῶν. Ἐὰν ἱατρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρρωστοῦντος εἰσέλθῃ, καὶ τοῦ μὲν οὐδὲμίαν πρόνοιαν λάβῃ, λευκαίνῃ δὲ τοὺς τοίχους, καὶ χρυσογραψῇ τὸν ὄροφον· οὐκ ἂν εἶπες αὐτῷ, ἄνθρωπε, ἀνάστησον τὸν νοσούντα, τί τὴν οἰκίαν καλῶπιζεῖς; βοήθησον τῷ κειμένῳ. Καὶ ὁ Χριστὸς· εἰσήλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἐν ᾧ κατακειμένην εὖρος τὴν φύσιν μου καὶ νοσούσαν, καὶ πρὸς τὴν θεράπειαν αὐτῆς ἅπαντα δέχεται τὸν ἀγῶνα, καὶ ἀνακαινίζει καὶ διορθοῖ τὴν φύσιν. Τί οὖν τὸν ἱατρὸν μέμψη, ὅτι μὴ ταῦτα ποιῇ; τὸν Χριστὸν δὲ πάλιν ὑπὸ μωμων ποιεῖς, ὅτι ταῦτα ποιῇ; Οὕτω παρήλθε τὰ ἀρχαία, οὕτω γέγονε τὰ πάντα καινὰ, οὕτω καινὴ κτίσις. Καὶ μυρία ἂν τις τοιαῦτα ἐπισυνάφῃ.

Ἐκ τοῦ μετὰ τὰς Καλίνδρας τῆ ἐξῆς· καὶ κατὰ μεθύοντων.
 Ὁ τοίνυν Χριστὸς τὰ ἅπαντα πλήθη ἐστίασας ἐπὶ τῆς ἐρήμου, οὐκ ἐπὶ σκηνῇν καὶ ὕπνον αὐτοὺς ἐπεμφεν, ἀλλ' ἐπὶ θεῖων ἀκρόασι κατέλεσε λόγιον. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ τοσοῦτον ἐθέλωμεν ἐαυτοὺς ἐσθίειν, ὅσον πρὸς τὸ ζῆν μόνον, οὐχ ὅσον διασπασθαι καὶ βρῶνεσθαι. Οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα καὶ ζῶμεν, ἵνα φάγωμεν καὶ πῖωμεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐσθίωμεν, ἵνα ζῶμεν· οὐ τὸ ζῆν διὰ τὸ φαγεῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ ζῆν τὸ φαγεῖν γέγονεν ἐξ ἀρχῆς. Ἡμεῖς δὲ ὡς διὰ τοῦτο ἐλιθόντες εἰς τὸν κόσμον, οὕτως ἅπαντα εἰς τοῦτο καταναλισκομεν.

[274] Ἐκ τοῦ εἰς τὸ ρητόν τοῦ Ἀποστόλου· Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγοστήν, ἀδελφοί, ἵνα μὴ λυπηθῆτε ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ τὰ ἐξῆς.

Τί δήποτε, ὅταν μὲν περὶ τοῦ Χριστοῦ διαλέγηται Παῦλος, θάνατον καλεῖ τὸν ἐκείνου θάνατον· ὅταν δὲ περὶ τῆς ἡμετέρας τελευτῆς, κοιμήσιν αὐτὴν, καὶ οὐ θάνατον ὀνομάζει; καὶ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τρίτον μνησθεὶς τῆς τελευτῆς τῶν ἀνθρώπων, οὐδαμοῦ θάνατον λέγει, ἀλλὰ κοιμήσιν τὴν ἀναχώρησιν ὀνομάζει. Οὐ γὰρ παρέργως ταύτη κέχρηται τῶν λέξεων τῆς περὶ τῆς ἀνάστασις, ἀλλὰ σοφῶν τι καὶ μέγα κατασκευάζει. Ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Χριστοῦ θάνατον καλεῖ, ἵνα τὸ πά-

* Frustra coniectit proagwγή Bekkerus, siquidem ἱρῶνμ παράγειν hoc sensu usurpare Patribus sine me est.

θος πιστώσεται, ἐπὶ δὲ ἡμῶν κοιμήσιν, ἵνα τὴν ὀδύνην παραμυθῆσθαι. Ἐνθα μὲν γὰρ προεχώρησεν ἡ ἀνάστασις, θάρρῶν καλεῖ θάνατον· ἐνθα δὲ ἐν ἐλπῆσιν ἐτι μένει, κοιμήσιν καλεῖ, καὶ διὰ ταύτης παραμυθούμενος ἡμεῖς τῆς προσηγορίας, καὶ χρηστὰς ἐλπιδας ὑποπεινῶν ἡμῖν. Ὁ γὰρ κοιμώμενος ἀναστήσεται πάντως, ἐπεὶ καὶ θάνατος οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ μακροχρόνιος ὕπνος.

Τοῦ αὐτοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ περὶ μεταβολίας.

Ἐ Μάννα ἦσθηον οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ κρῶμα ἐπεσχέτην· οὕτως αἰσχρὸν ἢ συνήθεια πράγμα, καὶ κάκιστον. Κἂν εἰς δέκα ἡμέρας κατορθώσῃς, κἂν εἰς εἰκοσι, κἂν εἰς τριάκοντα, οὐκ ἀγαπῶ, οὐ χάριν ἔχω, οὐ περιπτύσσομαι σε· μόνον μὴ ἀποκάμησιν, ἀλλ' αἰσχύνου καὶ καταγίνωσκε. Πάλιν διελέχθη περὶ ἀγάπης. Ἦκουσας, ἀπίθου, καὶ ἤρπασας; οὐκ ἐπεδείξω διὰ τῶν ἔργων τὸν λόγον; μὴ αἰσχυνθῆς πάλιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Αἰσχύνου ἀμαρτάνων, μὴ αἰσχύνου μετανοῶν. Διὸ ταῦτά ἐστιν ἀμαρτία καὶ μετάνοια· τραῦμα μὲν ἡ ἀμαρτία, φάρμακον δὲ ἡ μετάνοια· ἐν τῷ τραύματι σηπεδῶν, ἐν τῷ φαρμάκῳ τῆς σηπεδῶνος ὁ καθαρισμός· ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ θνείδος, γέλω· ἐν τῇ μετανοίᾳ ἐπαινος, παύρησια, ἐλευθερία. Ἀλλ' ἀντιστρέφει τὴν τάξιν ὁ Στανᾶς, καὶ δίδοσι τοὺς πειθόμενοι αὐτῷ ἐν μὲν τῇ ἀμαρτίᾳ τὴν παύρησιαν, ἐν δὲ τῇ μετανοίᾳ τὴν αἰσχύνῃν. Σὺ δὲ μὴ πεισθῆς· αὐτῷ, ἀλλ' ἐκστέρῃ πράξει· τὸ οἰκεῖον ἀπονεύμεθαι σποῦδασον.

Ὅρασις, ἣν εἶδεν Ἡσαΐας κατὰ Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλὴμ.

Εἰπέ τὴν ὄρασι, ἣν εἶδες. Ὁ δὲ λέγει· Ἄκουε, οὐρανὸς, ὅταν ἐνωτίζου, γῆ, ὅτι Κύριος ἐλάλησεν. Ἄλλα ἐπηγγείλω, καὶ ἄλλα λέγεις· ἀρχόμενος εἶπες, Ὅρασις κατὰ Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀφῆες τὴν διήγησιν, οὐρανὸς καὶ γῆ διαλέγῃ; ἀφήκας τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς ἀλόγοις στοιχείοις προσδιαλέγῃ; Ναί, φησίν· ἐπειδὴ τῶν ἀλόγων ἀλογώτεροι γέγονασιν οἱ λογικοί· καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ διότι [275] μέλλον ὁ Μωϋσῆς εἰσάγειν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ προορῶν τὰ μέλλοντα ἐσεσθαι, οὕτω πως φησὶ· Ἄκουε, οὐρανὸς, καὶ λαλήσω· προσερχέτω ἡ γῆ ῥήματα ἐκ στόματός μου. Διαμαρτύρομαι ὑμῖν, φησίν, Ἰουδαῖοι, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ὁ Μωϋσῆς, ὅτι, ἐὰν εἰσέλθητε εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἐγκατελίπητε Κύριον τὸν Θεὸν, διασεκοδόθησθε εἰς πάντα τὰ ἔθνη. Ἦλθε τοίνυν Ἡσαΐας, ἐμμελλεν ἡ ἀπειλή περατοῦσθαι. Οὐκ ἐδύνατο καλεῖσαι Μωϋσεᾶ τὸν ἥδη τενηκότα, οὐδὲ τοὺς ποτε ἀκηκόοντας· λοιπὸν τὰ στοιχεῖα καλεῖ, ἅπερ διαμαρτυρόμενος αὐτοῖς ἐκάλεσε καὶ ὁ Μωϋσῆς. Καίτοι γε ἐκεῖνος ἐδύνατο καὶ τὸν Ἄραὸν καλεῖν εἰς μαρτυρίαν, καὶ πολλοὺς ἄλλους· ἀλλὰ διὰ τοῦτο, φαίη ἂν· Οὐκ ἐκάλεσε τούτους, ἐπειδὴ περ ἐμμελλον ἐκεῖνοι τελευτᾶν, καὶ μὴ παρῆναι μάρτυρες, ἐπειδὴν εἰς παρανομίαν ἐξέκλιεν ὁ Ἰσραὴλ· διὸ τὰ μένοντα στοιχεῖα εἰκότως εἰς μαρτυρίαν καλῶ. Οὕτω καὶ Ἡσαΐας ποιεῖ· οὐ διὰ τὰ εἰρημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ διαλεχθεὶς τοῖς Ἰουδαίοις, εὗρεν αὐτοὺς μὴ ἀκούοντας αὐτοῦ, ἐπὶ τὰ στοιχεῖα στρέφεται, καὶ μάρτυρας παραλαμβάνει αὐτοῦ. Ἄκουε, οὐρανὸς· σὺ γὰρ τὸ μάννα ἠνεγκας· Ἐνωτίζου, γῆ· σὺ γὰρ τὴν ὄρυγμα ἤτραν ἐδικασας· Ἄκουε, οὐρανὸς· σὺ γὰρ τὰ ὑπὲρ φύσιν αὐτοῖς ἐχορήγησας· ἄνω καθ' ὃν τρόπον ἕστεραῶθης, ἕμενες, καὶ μίμησιν οὐκ ὑπερείδες ἄλως. Ἐνωτίζου, γῆ· σὺ γὰρ κάτω ἦς, καὶ τράπεζαν αὐτοῖς παρετίθεις αὐτοσχεδίον. Διὰ τοῦτο καὶ ἕτερος προφήτης ὁρῶν τὸν βασιλεῖα μαινόμενον, τὸ εἰδῶλον λατρευόμενον, τὸν Θεὸν ὑβρίζοντα, τοὺς ἄλλους· ἐπηγχεῖται, πρὸς οὐδὲνα τούτων ποιεῖται τὸν λόγον, ἀλλ' ἀποστραφεὶς, Ἄκουσον, φησίν, *θυσαστήριον, ἀκουσθὲ μου*. Τί οὖν; λίθῳ διαλέγῃ; Ναί, φησίν· ἐπειδὴ λίθου ἀναισθητότερος ὁ βασιλεὺς. Ἄκουσον, *θυσαστήριον, τὰς λέγει Κύριος*. Καὶ εὐθέως ἐσχίσθη τὸ θυσαστήριον καὶ ἐβράχῃ καὶ ἐξέχευε τὴν θυσίαν. Ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐκ ἤκουσεν, ἀλλ' ἐκτείνει τὴν χεῖρα ὁ βασιλεὺς, τὸν προφήτην ἀρπάσσει βουλόμενος. Ὁ

eiam corruptæ naturæ in melius mutatio. Sic meretrix casta creatur, sic raptor efficitur eleemosynarius, sic mutatur in ovem lupus, in columbam accipiter. Duplex creatio. Ideo et lavacrum creatio dicitur, lavacrum dico regenerationis. *Exuentes enim, inquit, veterem hominem, et induentes novum, eum qui regeneratur secundum imaginem ejus qui creavit illum.* Videntur igitur novam esse creaturam? Quid enim mihi prodest, si fiat cælum novum et terra nova, ego vero in peccatis meis inveterescam? cælum domus est, ego vero habito in ea ægrotus. Si medicus in domum ægroti intraret, et ejus nullam haberet curam, sed dealbaret parietes et laquearia auro lineret, nonne diceres illi, O homo, ægrotum cura: cur domum exornas? fer auxilium decumbenti. Christus venit in hunc mundum; in quo decumbentem et morbidam invenit naturam meam, et ad illam curandam nullum non suscipit certamen, naturamque renovat et instaurat. Cur ergo medicum reprehendis, quia illa non facit; Christum vero vituperas, quod hæc faciat? Sic vetera transierunt, sic facta sunt omnia nova; sic nova creatura. Et innumera quis superaddat.

Ex homilia post Kalendas, et contra ebrios (a).

« Christus innumeram multitudinem in deserto convivio excipiens, non illos ad tentorium et somnum misit, sed ad divina verba audienda vocavit. Sic et nos faciamus, et tantum edere nos assuefaciamus, quantum ad vitam sit satis, sed non eousque ut cibus nos dirumpat et gravet. Non enim ideo nati sumus et vivimus ut edamus et bibamus, sed ideo edimus ut vivamus; non vita propter cibum, sed cibus propter vitam ab initio factus est. Nos vero quasi in mundum ideo venerimus, sic omnia in eam rem consumimus. »

In dictum Apostoli: Nolimus vos ignorare de dormientibus, fratres, ut non contristemini sicut et cæteri, etc. (I Thess. IV, 12).

« Quare Paulus, cum de Christo loquitur, mortem ipsius mortem vocat; cum vero de nostra morte verba facit, dormitionem illam et non mortem appellat (b)? Nam, in eadem oratione, ter obitus hominum mentionem faciens, nunquam mortem dicit, sed dormitionem obitum vocat. Non enim perfunctorie his usus est verbis Apostolus, sed aliquid magnum et sapiens præparat. In Christo igitur mortem vocat ut passio credatur; in nobis vero dormitionem, ut dolorem mitiget. Ubi enim præcessit resurrectio, fidenter vocat mortem; ubi vero in spe adhuc manet, dormitionem appellat, et per hanc appellationem nos consolatur, bonam nobis spem suggerens. Qui dormit enim, omnino resurget: etenim mors nihil aliud est quam diuturnus somnus. »

Ejusdem Chrysostomi ex homilia de Pœnitentia.

« Manna comedebant Judæi, et cœnas Ægyptias quærebant: adeo turpis res est consuetudo, imo pessima. Licet per decem dies præclare te geras, licet per viginti, licet per triginta, non te diligo, non gratias habeo, non te complector: modo ne te defatigeris, sed pudore suffundaris, teque ipsum damnes. Nisum de caritate disseruimus. Audisti, abiisti, rapuisti: non operibus sermonem exhibuisti; ne te pudeat rursum ingredi in ecclesiam. Erubescere cum peccas, ne erubescas cum pœnitentiam agis. Duo hæc sunt, peccatum et pœnitentia: vulnus est peccatum, pœnitentia vero pharvacum: in vulnere putredo, in pharvacum putredinis mundatio; in peccato probrum et derisio, in pœnitentia laus, fiducia, libertas. Sed ordinem invertit satanas, et sibi obsequentibus dat in peccato licentiam, in pœnitentia probrum. Tu vero ne credas illi, sed utrique actioni quod suum est tribuere cura. »

[a] Phot. Bekk., p. 525, a. Oper. Chrys. t. 1, col. 974.

[b] Oper. Chrys. t. 1, col. 1018.

Visio quam vidit Isaias contra Judæam et Jerusalem.

« Dic visionem quam vidisti. Ait ille: *Audi, cælum, et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est (Isai. I, 2).* Alia promisti, et alia loqueris: incipiens dixisti, *Visio contra Judæam et Jerusalem*, et dimissa narratione, cælum et terram alloqueris? homines relinquis, et cum irrationabilibus elementis loqueris? Etiam, inquit, quia brutis irrationabiliores facti sunt ii qui ratione præditi sunt: nec ideo tantum, sed etiam quia Moyses, ducturus illos in terram promissionis, et prævidens futura, sic dixit: *Audi, cælum, et loquar: attendat terra verba oris mei (Deut. XXXII, 1).* Testor vobis, ait Moyses, o Judæi, cælum et terram, quia si ingressi in terram promissionis, reliqueritis Dominum Deum, dispergemini in omnes gentes. Venit igitur Isaias, minæ jam in effectum ducendæ erant. Non potuit vocare Moysen jamdiu mortuum, nec eos qui hæc audierant: elementa tandem vocat, quæ etiam Moyses illis in testimonium advocarat. Quanquam ille potuerat Aaronem et alios multos in testimonium vocare: sed ideo, inquit, illos non vocavi, quia morituri erant, neque testes adfuturi cum Israel prævaricatus sit: ideo elementa semper manentia jure in testimonium voco. Sic et Isaias facit: non solum propter ea quæ diximus, sed etiam quia cum Judæis locutus, vidit eos sibi non attendere, ad elementa se convertit, et ea ut testes advocat. *Audi, cælum;* tu enim manna tulisti: *auribus percipe, terra;* tu enim coturnices dedisti. *Audi cælum;* tu enim ea quæ supra naturam sunt illis præbuisti, superne ut firmatum fuisti, mansisti, et arceæ modum non despexisti. *Auribus percipe, terra;* tu enim infra eras, et mensam illis subito apposuisti. Ideo et alius propheta regem insipientem videns, idolum colentem et Deum contumelia afficientem, aliosque stupentes, horum neminem alloquitur, sed conversus ait, *Audi, altare, audi me (III Reg. XIII, 2).* Cur lapidem alloqueris? Etiam, inquit, quia rex minus quam lapis sentit. *Audi, altare, hæc dicit Dominus:* et statim divisum et fractum est altare, et effudit hostiam. Homo autem non audivit, sed extendit rex manum, prophetam comprehendere cupiens. Deus vero quid fecit? Manum ejus arefecit. Non arefecit autem manum a principio, ut ille e ruptura lapidis prudenter fieret. Volebat enim eum sine castigatione sapere; sed quia, inquit, lapis discissus est, et tu non emendaris, justam in te iram convertam. »

Ex oratione in prodigum, in pœnitentiam, in lignum scientiæ boni et mali, et in latronem (a).

« Justorum agmen non vult Christus in se rapere potestatem creaturarum, sed ea quæ ad œconomiam spectant, Patris providentiæ subjecta esse. Ideo parabola juniorem inducit, qui acceperat paternam hæreditatem, proficiscentem in regionem longinquam (Luc. XV, 12). Longitudo autem non stadiis determinatur, sed moribus circumscribitur: nam qui peccat longe renovetur a Deo, non loco, sed moribus. Accepit autem paterna substantia, perdidit eam prodige vivendo. Accepit solem, ut illo fruere, et donum ut Deum adoravit: accepit fontes ad delicias, et donum in deum convertit: ignoravit donantem, et donum supra modum coluit. Eadem est creatura, sed non omnibus eodem modo conspicua. Paterna substantia ille quidem recte usus, hic vero abusus est. Ordo hic et ordo ille est, tametsi diversus. Pius vir cœli pulchritudinem videt, atque ex pulchritudine Creatorem laudat: *Videbo enim cœlos opera digitorum tuorum (Psal. VIII, 4).* Vidit impius, et ad Creatorem mentem non convertit, sed pulchritudinem cœli contemplans, creaturam imaginatus est esse deum. Pius non contumelia afficit creaturam, sed ut Domino adorationem reservat: honorat creaturam, sed ut conservam: non auferens cultum Creatori creaturam contemplatur; lau-

[a] Phot. Bekk., p. 521, a.

dat artificium, sed artificis gloriam illi non attribuit. Impius vero bene quidem vidit, sed male adoravit, et omnem ordinem subvertit. »

« Sæpe Scriptura diabolum vocat draconem et serpentem tortuosum. Ideo Servator dicit: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones (Luc. X, 19)*: et ne reptilia intelligas, adjecit, *Et supra omnem virtutem inimici*. Draco et serpens est diabolum, non ut malitiæ radix, ut Manichæi dicunt, sed ut princeps dæmonum, et auctor lapsus illis effectus. »

Ex hortatorio sermone de Pœnitentia (a).

« De eo qui dixit: *Destruam horrea mea, et majora faciam (Luc. XII, 18)*, sententiam a Deo latam in memoriam revocantes, aperite thesauros vestros, et date eleemosynam. Facite vobis thesauros indeficientes in cœlo, ut Dominus jubet, qui fuitiles divitiis ex fœnore et injustitia collegistis: *Facite vobis amicos de mammona*, ut Dominus imperat; *ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. XVI, 9)*. »

Ex homilia in terræ motum, et Lazarum, et divitem (b).

« Non cesso dicere, etiamsi nemo audiat. Medicus sum, medicamenta appono: præceptor sum, monere jussus sum. Neminem corrigo? et quid hoc est? At ego mercedem habeo. Verum etiam per hyperbolen dixi: fieri enim nequit ut in tanta multitudine nemo se emendet. Audio, inquit, quotidie, et non facio. Audi, etiamsi non facias: ex auditu enim efficitur ut agatur. Etiamsi non facias, ex peccato pudore afflicteris; etiamsi non facias, mutatur tibi animus; etiamsi non facias, teipsum condemnas quod non facias: seipsum autem incusare, principium est emendationis. Quando dixeris, *Hei mihi! audiivi et non facio*; illud *Hei mihi*, initium est mutationis in melius. »

In illud, Mitte Lazarum, etc. (c).

« Et ubi nunc sunt pincernæ tui, tapetes, parasiti et adulatores (*Luc. XVI, 24*)? ubi fastus et phantasiæ? Folia erant, et hiems abstulit, omniaque perierunt, somnium erant et ortus est dies, somniumque dissipatum est. Cur autem non Noe, vel Jacobum, sed Isaacum, vel Abrahamum dives vidit? Quare? quia hospitalis erat Abraham, et ejus hospitalitas istius inhumanitatis major est accusatio. »

Ex homilia quadam, Non adeo defendos esse mortuos (d).

« Mors solutio est sollicitudinum. Nisi mors esset, nos ipsos devorarem; nisi punitionem expectarem, nequaquam a malis cessarem. Vides Domini benignitatem? pœnas ex prævaricatione expectatas salutis occasionem effecit. Si ergo justus erat qui mortuus est, gaude, quia cum fiducia ad Dominum profectus est: si vero peccator erat, ne lugeas; id lucratus est, quod peccata peccatis non addere possit. »

In epistola ad Cyriacum episcopum (e), quam misit in secundo exsilio, Arsacium perstringit, vocans illum delirum et adulterum: laudatque illos qui ejus communionem aversantur, ut qui propter Deum et injuriam archiepiscopo suo illatam ab illo declinent: quamquam in aliis videatur hortari ne ab Ecclesia recedant. Postea autem, ut videtur, sententiam mutavit, quoniam ii qui ipsum injuste ejecerant, peractis non contenti, etiam in eos qui ipsi adducti essent, incursiones insidiasque parabant, curabantque illos in exsilium pelli.

Legimus (f) Chrysostomi in Genesim Homilias unam

(a) Phot. Bekk., p. 334.

(b) Oper. Chrys. t. I, col. 1029.

(c) Phot. Bekk., p. 523. Oper. Chrys. t. I, col. 1059.

(d) *Ibidem*.

(e) Vide quæ de hac epistola diximus in Mosito, t. III, col. 679.

(f) Phot. Bild. ed. Bekk. cod. 172-174, p. 118, b.

et sexaginta, in tria distributas volumina, quorum primum viginti, secundum sexdecim, tertium viginti quinque continebat. Indicatur autem in primo ipsam, cum a principio Quadragesimæ hæc concionari coepisset, antequam illa finiretur, hos viginti sermones, et alios tres vel quatuor inter sermones in Genesim, necessitate ut videtur ita postulante, populo concionatum fuisse. Observandum autem est, quod etiamsi sermones in hoc volumine inscribantur (sic enim inventi in iis quæ legi), homiliæ tamen videntur esse, tum aliis de causis, tum etiam quia multis in locis, quasi præsentem videns auditores, sic illos alloquitur, interrogat et respondet et pollicitationibus utitur. Poterat quidem, si alio quam homiliarum more concinnata esset oratio, iisdem figuris et tropis sermonem adornare, non tamen tam frequenter et assidue hoc facere, sed cum attemperatone quadam. Declarat ergo ipse has vere homilias esse. Habuit autem illas ad populum, ut ex ipsis homiliis discimus: sæpe, quotidie; aliquando, interpositis diebus. Ita se habet primum volumen, in quo sunt viginti homiliæ. Alterum volumen sexdecim sermones complectitur, quorum septem priores adhuc in quadragesima habitos fuisse significat; ita ut per totam quadragesimam usque ad magnam feriam quartam viginti septem in Genesim sermones habuerit. Reliqui vero novem secundi tomii sermones, et viginti quinque tertii, non statim et continenter post pascha habiti fuere. Post habitam enim in magna feria quarta (majoris hebdomadæ) homiliam quæ est vigesima septima in Genesim, postea concionatus est de sancta cruce, hinc de prodicione Judæ, ac deinceps secundum occurrentes dies festos et incidentia argumenta homiliæ dictæ fuerunt. Et post homilias de resurrectione, in Acta frequenter concionatus est, ut ipse initio vigesimi octavi in Genesim sermonis significat; quem sermonem, ut palam est, et sequentes, longo post tempore habuit. Homiliæ enim in Acta quinquaginta numero sunt: in illis dicendis annum fere integrum insumpsit. Non enim quotidie illas, sed quinque, vel septem, vel pluribus interjectis diebus illas pronuntiavit: quas se habuisse declarat anno tertio archiepiscopatus sui. Homilias vero in Genesim quandam pronuntiavit, scire non possumus. Cæterum an in vigesimo octavo sermone illarum homiliarum meminerit quas tertio archiepiscopatus sui anno emisit, an aliarum eadem de re, nondum scire potui. Utique cum archiepiscopus esset, has edidit; nempe viginti septem in quadragesima secundi anni, cæteras vero triginta quatuor anno quarto. Dicitio autem illius pro more perspicua et pura, splendida quoque et sponte fluens est, multam sensuum varietatem et exemplorum copiam apte contextens. Tanto tamen inferior est dicitio, in humile loquendi genus delapsa, stylo homiliarum in Acta, quanto istæ a commentariis in Apostolum et in Psalmos superantur. Ubique enim in operibus suis puritate, splendore, sagacitate cum suavitate conjuncta atque artificio usus est; in his maxime commentariis hujusmodi splendet ornamentis, exemplorum ubertate, enthymematum copia, et, sicubi opus est, etiam gravitate: atque, ut uno verbo loquar, dictione, constructione, methodo, sententiis, ac reliquo apparatu, has expositiones eximie ornavit.

Ex ipsis porro commentariis in Apostolum inter nosci potest, quinam ab eo Antiochiæ elaborati fuerint, quia sunt diligentius et accuratius adornati; et quinam, dum archiepiscopus esset, concinnati fuerint: commentarios autem in Psalmos quandam fecerit, scitu difficile est: nisi quis fortasse dixerit, vim et præstantiam sermonis miratus, ipsum potius in otio degentem, quam in publicis versantem negotiis, hæc emisisse. Si qua autem dicta, quæ vel interpretatione vel attentiore speculatione egerent, non ita diligenter ab eo explanata fuerint, nihil mirum. Nam ea quidem quæ auditorum captui accommodata erant, vel quæ ad eorum salutem et utilitatem pertinebant, nunquam prætermissit. Quamobrem mirari subit beatissimum

illum virum, quod semper in omnibus sermonibus suis hunc sibi scopum proponeret: auditorum nempe utilitatem; cætera autem vel non curaret, vel levissime attingeret. Sed et auditorum utilitati solum advigilans, illud contempsit; ita ut alicui, ipsum vel sensus quosdam ignorasse, vel ad profundiora quædam penetrare refugisse, vel id genus alia præterisse, videri posset.

LECTUM EST EX CHRYSOSTOMI ORATIONIBUS IN AULUM (a).

Venit Antiochiam Paulus, et tantam fidelium stirpem edidit, ut Christianorum nomen Antiochiæ primum effluerit. Ex hac itaque altaris inscriptione arrepta dicendi occasione, spiritualis orator noster suam profert doctrinam, ex diaboli litteris veritatem

(a) Ed. Bekk., Cod. 270, p. 498, b.

confirmans. « Aram posuistis cum inscriptione dicente, Deum esse alium ignotum: hunc ego predicatum venio. O res admirandas! aram diaboli Christum annuntiantem effecistis: inscriptio erronea pro veritate loquitur: fraudis cippus ipsam fraudem detexit. Cum prophetarum oracula Atheniensibus capti difficilia essent, ara et inscriptio demonum per Pauli sapientiam piæ cultum prædicavit. Stabat lugens diabolus, videns argutiassuas pro Christo perorantes: ingemiscibat videns Paulum propugnatorem olim suum, contra se certantem propriisque armis se prosternentem. »

Legimus (a) Chrysostomi nomine inscriptum librum *Scholium in mortem*, breves sermones viginti duo: et in eodem libro similes viginti duo in ascensionem Domini, similiterque in Pentecosten sermones septemdecim.

(a) Cod. 23.

SYNODUS ADVERSUS SANCTUM JOANNEM INIQUE COLLECTA (a).

Lecta sunt acta synodi quæ adversus sanctum Joannem Chrysostomum inique collecta fuit. In qua præsidens adfuerunt Theophilus Alexandriæ, Acacius Berrhææ, Antiochus Ptolemaidis, Severianus Gabalorum et Cyrinus Chalcedonis, qui infesto in illum animo cum essent, simul omnia, et iudices et accusatores et testes erant. Tredecim hæc actionibus peracta sunt: duodecim nempe contra sanctum virum, decima tertia vero contra Heraclidem, quem sanctus vir Ephesi episcopum ordinaverat: hujus tamen depositionem validam reddere, aliis prohibentibus, non potuerunt. Heraclidis accusator Macarius quidam fuit, Magnetum episcopus: beati vero Joannis (Chrysostomi) palam hostis primusque accusator Joannes, ejus diaconus. Accusabat autem Chrysostomum: primo, quod se ejecisset, quia domesticum suum Eulalium puerum percussisset: secundo, quod Joannes quidam monachus, jubente Chrysostomo, verberatus fuisset, ut aiebat, ac raptatus, ferreaque catena dæmoniacorum instar constrictus: tertio, quod pretiosæ suppellectilis magnam vim vendidisset: quarto, quod marmora sanctæ Anastasiæ, quæ Nectarius ecclesiæ illi marmoribus ornandæ reliquerat, ipse vendidisset: quinto, quod per contumeliam clericos apparet viles, corruptos, suis usibus sponte paratos, triobolaresque: sexto, quod sanctum Epiphanium delirum et parvum dæmonium appellasset: septimo, quod contra Severianum machinatus esset, concitatis adversus illum decanis: octavo, quod contra clericum sycophantiis plenum librum scripsisset: nono, quod toto convocato clero, tres diaconos citasset, Acacium, Eudaphium¹ et Joannem, et quasi humerale suum furati essent accusasset, quærens utrum ad alium usum illud cepissent: decimo, quod Antonium sepulchrorum effossorem convictum ordinasset: undecimo, quod Joannem Comitum in seditione militum ipse indicasset: duodecimo, quod neque in ecclesiam veniens, neque in eam ingrediens precaretur: decimo tertio, quod sine altari quopiam diaconorum et presbyterorum ordinationes fecisset: decimo quarto, quod in una ordinatione quatuor episcopos fecisset: decimo quinto, quod mulieres suscipiat, solus cum solis, aliis omnibus foras emissis: decimo sexto, quod hæreditatem a Thecla relictam per Theodulum vendidisset: decimo septimo, quod Ecclesiæ reditus nemo noverit quo abeant: decimo octavo, quod Serapionem de crimine accusatum, presbyterum ordinasset: decimo nono, quod communicantes cum orbe universo, ipsius sententia inclusos in carcere mortuos vivisset, et ne corpora quidem ipsorum sepulturæ mandare curasset: vigesimo, quod sanctissimum

¹ Alias vocatur *Elaphius*.
(a) Cod. 39.

Acacium injuria affecisset, nec ad colloquium quidem illum admisisset: vigesimo primo, quod Porphyrium presbyterum tradidisset Eutropio, ut in exilium mitteretur: vigesimo secundo, quod Venerium presbyterum cum contumelia magna tradidisset: vigesimo tertio, quod balneum ipsi soli succenderetur, et postquam laverat Serapion clauderet aditum, ut alius nemo lavaret: vigesimo quarto, quod multos sine testibus ordinasset: vigesimo quinto, quod solus comederet intemperanter, vivens Cyclopus instar: vigesimo sexto, quod ipsemet accusaret, testis esset, et sententiam ferret, idque palam esse ex iis quæ circa Martyrium archidiaconum, et Proæresium, ut aiebant, Lyciæ episcopum gesta fuerant: vigesimo septimo, quod pugno percussisset Memnonem in ecclesia Apostolorum, et sanguine ex ore ipsius manante, nihilominus ipse mysteria obtulisset: vigesimo octavo, quod in throno exueretur et indueretur, et pastillum ederet: vigesimo nono, quod pecunias ab se ordinatis episcopis largiatur, ut per illas clericum opprimat. Hæc accusationis in sanctum virum capita sunt. Ille vero quater vocatus, non comparuit, in jus vocantibus respondens: Si apertos hostes ex judicum ordine submoveritis, præsto sum, inquit, meque sistam, ut si quis me accusarit, causam dicam: sin id facere nolueritis, quantumcumque miseritis, nihil plus perficietur. Examinarunt itaque pro lubito ex his capitibus primum et secundum. Hinc cœperunt Heraclidem et Palladium Helenopolis, ambos episcopos, disquirere. Joannes vero Monachus, cujus memineral Joannes Diaconus in suis adversus Chrysostomum accusationibus, libellum obtulit, accusans Heraclidem quod origenista esset, et quod Cesareæ in Palæstina in furto deprehensus esset, et Aquilini diaconi vestimenta rapuisset; et quamvis talis esset, inquebat, illum Joannes episcopus Ephesiorum episcopum ordinavit. Ipsum quoque Chrysostomum incusabat, quod multa origenistarum causa passus esset propter Serapionem, et quod multa per ipsum misisset. Horum itaque perquisitione peracta, nonum caput accusationum examinatum fuit; deinde vero vigesimum septimum. Postea rursus Isaacius episcopus Heraclidem accusavit ut origenistam, minimeque admissum a sanctissimo Epiphano in orationem, nec ad cibos simul sumendos. Protulit autem idem Isaacius contra Chrysostomum libellum hæc continentem: primo, de supra memorato sæpe Joanne Monacho, quod propter origenistas vapulasset, ac catenis ferreis vinctus fuisset: secundo, quod beatus Epiphanius propter origenistas Ammonium, Euthymium, Eusebium, Heraclidem et Palladium secum communicare nolisset: tertio, quod hospitalitatem, solus quotidie comedens, deserat: quarto, quod in ecclesia dicat, mensam esse furiarum plenam: quinto,

quod in ecclesia ita se factet, dicens, *Quid dicam? insanio*: et, oportuisse illum interpretari, quamnam essent illæ furæ, et quid sibi velit illud, *Quid dicam? insanio*. Has enim voces Ecclesia ignorat. Sexto, quod licentiam peccantibus sic præbeat, dicens: *Si iterum peccaveris, iterum te pœniteat, et quoties peccaveris, veni ad me, et ego te sanabo*: septimo, quod in ecclesia blasphemet dicens, Christum orantem, ideo exauditum non fuisse, quod non ut oportebat orasset: octavo, quod ad seditionem populum concitaret, etiam adversus synodum: nono, quod ex gentibus quosdam, qui Christianis mala multa intulerant, suscepisset, et in ecclesia haberet atque defenderet: decimo, quod aliorum provincias invadat, ibique ordinet episcopos: undecimo, quod episcopos injuria afficiat, et *expungatos* domo sua pelli jubeat: duodecimo, quod clericos inusitatis contumeliis afficiat: decimo tertio, quod aliorum deposita vi rapuerit: decimo quarto, quod sine conventu et præter cleri sententiam ordinationes faciat: decimo quinto, quod origenistas receperit, eos autem, qui cum Ecclesiis communicarent, cum commendatitiis venientes litteris et in carcerem conjecit, non liberaverit, imo nec ibi morientes inviserit: decimo sexto, quod servos alienos, nondum manumissos, imo etiam accusatos, ordinavit episcopos: decimo septimo, quod hunc ipsum Isaacium male sæpe mulctarit. Harum itaque accusationum primam, utpote jam, ut putabant, examinatam, perquirere noluerunt: secunda vero et septima exensæ fuerunt. Deinde examinata rursus fuit accusatio a Joanne Diacono facta. In hoc vero capite Arsacius archipresbyter, qui ipsi Chrysostomo successit, et Atticus presbyter, nescio quomodo testes fuerunt, et contra sanctum testificati sunt, ut et Elpidius presbyter. Idem et cum ipsi Acacius presbyter in quarto capite contra eum testimonium tulerunt. His itaque examinatis, iidem predicti presbyteri, et cum illis etiam Eudamon et Onesimus, sententiam accelerari postularunt. Ac primus in synodo Paulus, Heraclæa episcopus, omnes sententiam ferre rogavit. Atque, ut illis visum fuit, statutum est sanctum virum esse deponendum, incipiente Gymnasio episcopo, et finiente Theophilo Alexandrino: qui omnes quadraginta quinque numero erant. Deinde missa est ad clerum Constantinopolitanum Synodi nomine epistola de sancti viri depositione: etiamque Imperatoribus nuntiata res fuit. Ad hæc vero tres oblati libelli fuere a Gerontio, a Faustino et ab Eugnomonio, qui se injuste a Joanne depositos fuisse querebantur. Datum est etiam rescriptum Imperatorum ad synodum. Atque in his duodecima actio complectitur: tertia decima vero, ut dictum est, causam

spectat Heraclidis, Ephesi episcopi.

Lectæ sunt (a) Epistolæ S. Patris Joannis Chrysostomi, quas injuste et inhumaniter in exilium missus ad varios scripsit: in quibus longe utiliores sunt eæ, quas ad piissimam Olympiadem diaconissam septemdecim numero scripsit, et ad Innocentium, pontificem romanum: in quibus etiam quæcumque pertulit, quantum per epistolam licet, enarrat. Utitur etiam in his epistolis usitata sibi dicendi forma: clarus enim est atque perspicuus atque floridus, et voluptati persuadendi vim addit. Cæterum accuratius scriptæ videntur ad Olympiadem litteræ, etsi ad epistolarem formam non ita concinnatæ sunt, rerum et negotiorum conditione dictionum legi vim inferente.

Hic autem potius (Basilii Selencia) videtur esse (b), quam magnus ille Basilius, Casareæ episcopus, beatissimi Joannis Chrysostomi amicus et contubernalis, ad quem etiam librum de Sacerdotio composuit. Multa enim vestigia illius sermonum et sententiarum, in iis maxime quæ spectant ad Scripturam sacram, in Basilii orationibus comparant: uterque enim in eodem disciplinarum fonte quæ utilia erant hausit. Et figurarum ille emphaticus et familiaris usus consuetudinis cum Joanne, et lectionis ejus operum haud leve est argumentum. Utitur enim iis etiam divinus ille vir, licet temperanter et opportune, et fastum qui ex illis nascitur, simplicitate temperat et ingenio emollit, et orationem totum civili sermoni similem efficit.

.... Joannis Chrysostomi, ex Commentario in Epistolam ad Galatas. Ait ille, cum dicitur Deum Verbum in carne passum esse, eam esse sententiam Ecclesie; contra vero si dicatur illum in natura Deitatis pati, id blasphemum esse et rejiciendum.

Incipit (Eunapius) historiam ab imperio Claudii (c), in quem desinit historia Dexippi; desinit vero in imperium Honorii et Arcadii, filiorum Theodosii, finemque historia: facit, quo tempore, Joanne Chrysostomo ab Ecclesia depulso, Arsacius archiepiscopalem sedem occupavit.

Narrat autem hic Anonymus, qui de Paschate sermones habuit, Dominum et Deum nostrum Christum, cæteris vitæ suæ annis legale Pascha celebravisse; sed non eo anno quo traditus fuit. Illud vero considerandum est. Nam Chrysostomus et Ecclesia dicunt ipsum legale pascha celebravisse ante mysticam curiam.

(a) Cod. 86.

(b) Cod. 170. Vide quæ diximus in præfatione ad libros de Sacerdotio, t. 1.

(c) Cod. 77, p. 53, b.

EX EPISTOLIS ISIDORI PELUSIOTÆ.

Alios admiratione percussos fuisse non dicam; illud enim fortasse multis non tanti pretii esse videatur; sed ipsum proferam Libanium, eloquentia apud omnes celeberrimum, qui præclari Joannis linguam laudat, ac sententiarum palchritudinem atque frequen-

tiam. Cujus rei argumentum est epistola, in qua non modo ipsum beatum prædicat ob eloquentiam tantam, sed etiam ipsos, qui ab eo celebrantur imperatores, quod talem nacti sint oratorem. Est autem epistola hujus modi:

LIBANIUS JOANNI (Epist. 1576).

« Cum copiosam tuam et elegantem orationem (a) accepissem, viris quibusdam et ipsis dicendi artificibus eam legi: quorum nullus erat qui non tripudiaret, et

(a) Scilicet orationem quam dixerat, cum adhuc junior esset, in laudem Theodosii et liberorum ejus. Non pro certo habet Valesius hanc epistolam non fuisse scriptam ad alterum Joannem a Chrysostomo distinctum.

clamorem ederet, eaque omnia faceret, quæ homines admiratione percussi facere solent. Ego igitur voluptate affectus sum, quod ad forensis artem exhibendam demonstrationes quoque adjungas: atque et te beatum prædico, qui ad hunc modum laudare queas; et eos qui talem præconem nacti sunt, hoc est, et patrem qui imperium dedit, et filios qui acceperunt. »

τῶν, φησίν, ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης τοιοῦτον ὄντα εἰς Ἔρσον χειροτόνησεν. Ἐνεκάλει δὲ καὶ κατ' αὐτοῦ τὸν Χρυσοστόμου, ὡς πολλὰ κακὰ παθὼν χάριν τῶν Ὀριγενειαστῶν διὰ Σαραπίωνος καὶ παρ' αὐτοῦ ἐκέλευεν. Εἶτα τοῦτον ἐξετασθέντων, ἐξητάσθη πάλιν τὸ ἔναντον κεφάλαιον τῶν ἐγκλημάτων, εἶτα τὸ κζ'. Εἶτα πάλιν κατηγορήσεν Ἰσαάκιος ἐπίσκοπος τοῦ Ἡρακλείδου, ὡς Ὀριγενεαστοῦ, καὶ ὡς μὴ παραδειχθέντος Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ, μῆτε εἰς εὐχὴν, μῆτε εἰς συνεστίασιν. Ἐπέδωκε δὲ ὁ αὐτὸς Ἰσαάκιος καὶ λίβελλον κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου περιέχοντα ταῦτα [282] πρῶτον περὶ τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος Ἰωάννου τοῦ μοναχοῦ, ὅτι ἐδάρη διὰ τοὺς Ὀριγενεαστὰς καὶ ὅτι ἐσιδηροφόρησε· δεύτερον, ὅτι ὁ μακάριος Ἐπιφάνιος διὰ τοὺς Ὀριγενεαστὰς, Ἀμμώνιον, Εὐθῦμιον, Εὐσέδιον καὶ Ἡρακλείδην καὶ Παλλάδιον οὐκ ἠθέλησε κοινωνήσαι· τρίτον, ὅτι τὴν φιλοξενίαν ἀθετεῖ μονοστιλίαν ἐπιτηδεύων· τέταρτον, ὅτι ἐπ' ἐκκλησίας λέγει τράπεζαν Ἐριννώυν πεπληρωμένην· πέμπτον, ὅτι καυχᾶται ἐπ' ἐκκλησίας, λέγων, Ἐρῶ, *μυίνομαι*· καὶ ὅτι ὀφείλει ἐρμηνεύσαι τίνες εἰσὶν Ἐριννώες, καὶ τί ἐστὶ τὸ λέγειν, Ἐρῶ, *μυίνομαι*· ἢ γὰρ Ἐκκλησία οὐκ οἶδε ταῦτα. Ἐκτον, ὅτι ἀδειαν παρχει τοῖς ἀμαρτάνουσι, διδάσκων· *Ἐάν πάλιν ἀμαρτηρῆς, πάλιν μετανοήσων, καὶ δόσκις ἂν ἀμαρτηρῆς, εἰλθε πρός με, καὶ ἔγω σὲ θεραπεύσω*· ἕβδομον, ὅτι βλασφημεῖ ἐπ' ἐκκλησίας λέγων, ὅτι ὁ Χριστὸς προσεζήμενος οὐκ εἰσηκούσθη, ἐπεὶ μὴ δεόντως προσήχητο· ὄγδοον, ὅτι τοὺς λαοὶ, ὑποβάλλει στασιάζειν κατὰ τῆς συνόδου ἔναντον, ὅτι Ἕλληνας πολλὰ κακὰ τοῖς Χριστιανοῖς διαθεμένους ὑπέδειξετο, καὶ ἔχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ προίσταται αὐτῶν· δέκατον, ὅτι ἐπιβαίνει αλλοτρίαις ἐπαρχίαις, καὶ χειροτονεῖ ἐπισκόπους· ἐνδέκατον, ὅτι ὑβρίζει τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ἐκπιγράφτους κελεύει ἐκκληθῆναι τῆς οἰκίας αὐτοῦ· δωδέκατον, ὅτι τοὺς κληρικούς ἕνεκ τῆς ὑβρέσεως ὑβρίζει· τρισκαιδέκατον, ὅτι παραθήκας ἀλλοτρίαις ἤρπασε βίβλ· τεσσαρεσκαιδέκατον, ὅτι ἀνευ συνεδρίου καὶ παρὶ γνῶμησιν τοῦ κληροῦ ποιεῖ τὰς χειροτονίας· πεντεκαδέκατον, ὅτι τοὺς μὲν Ὀριγενεαστὰς ἐδέξατο, τοὺς δὲ κοινωνικούς τῆς ἐκκλησίας μετὰ συστατικῶν ἐλόθοντας γραμμάτων, καὶ ἐν τῇ φυλακῇ βληθέντας οὐκ ἐξέλειτο, ἀλλὰ καὶ ἀποθανόντας ἐν αὐτῇ οὐδ' ὄλωσεν ἐπισκέφατο· ἑξκαιδέκατον, ὅτι δούλους ἀλλοτρίους μὴ τὴν ἑλευθερωθέντας, ἀλλὰ καὶ διαβεβλημένους, χειροτόνησεν ἐπισκόπους· ἑπτακαδέκατον, ὅτι αὐτον τοῦτον Ἰσαάκιον πολλὰ παρ' αὐτοῦ συνέθη κακωθῆναι. Τούτων οὖν τῶν κατηγοριῶν τὸ μὲν πρῶτον, ἅτε δηπροξετασθὲν, ὡς ἐνόμισον, οὐκέτι ἐξητάσθη· τὸ δὲ δεύτερον ἐξητάσθη, καὶ τὸ ἕβδομον. Εἶτα ἐξητάσθη, πάλιν τὸ τρίτον ἐγκλημα τῶν ὑπὲρ τοῦ διακόνου Ἰωάννου ἐπιδοθέντων. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ κεφαλαίῳ καὶ Ἀραάκιος ὁ πρωτοπρεσβύτερος, ὁ αὐτὸν τὸν Χρυσοστόμου διαδεξάμενος, καὶ Ἀττικὸς ὁ πρεσβύτερος, οὐκ οἶδ' ὅπως μάρτυρες ἕστησαν, καὶ τοῦ ἁγίου κατεμαρτύρησαν· καὶ Ἐλπιδίος δὲ ὁ πρεσβύτερος. Οἱ αὐτοὶ δὲ κατεμαρτύρησαν, καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἀνάκιος ἐπὶ τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ. Τούτων οὖν ἐξετασθέντων, αὐτοῖς τε οἱ προεργημένοι προεσβῆσαν, καὶ Εὐδαίμων ἐπὶ καὶ Ὀνήσιμος, ἢ τοῦτον ἐπιταχύναι τῇ αποφάσει. Καὶ πρῶτος τῆς συνόδου Παῦλος ὁ Ἡρακλείας ἠξίωσεν παντὸς ἀποφύνασθαι. Καὶ ἀπεφάναντο τὴν τοῦ ἁγίου, ὡς ἔδοξαν αὐτοῖς,

καθαίρεσιν, ἀρξαμένου Γυμνασίου ἐπισκόπου, καὶ τελευτήσαντος Θεοφίλου τοῦ Ἀλεξανδρείας, οἱ πάντες [283] τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα πέντε. Εἶτα ἐγράφη τῷ κληρῶ Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ᾄθηθεν ἀπὸ συνόδου, περὶ τῆς τοῦ ἁγίου καθαίρεσεως· ἀνηνέχθη καὶ τοῖς βασιλεῦσιν. Ἐπεδόθησαν ἐπὶ καὶ λίβελλοι τρεῖς παρὰ Γεροντίου, παρὰ Φουστίνου, παρὰ Εὐγλωμονίου, οἱ ἔλεγον αὐτοὺς ἀδίκως ὑπὸ Ἰωάννου καθηρησθαι. Ἐγένετο καὶ ἀντιγραφὴ βασιλικὴ πρὸς τὴν σύνοδον. Ἐν οἷς καὶ ἡ δωδεκάτῃ πράξις ἢ δὲ τρισκαιδέκατῃ, ὡς ἐρρήθη, ἔχει τὰ περὶ Ἡρακλείδην τὸν Ἐφέσου ἐπίσκοπον.

Ἀνεγνώσθησαν ἐπιστολαὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἃς μετὰ τὴν ἀδικίαν καὶ ἀπάνθρωπον ἐξορίαν πρὸς διαφόρους ἐγραψεν ἐν αἷς εἰς τὸ χρειώδες μᾶλλον συντείνουσαι αἱ τε πρὸς τὴν εὐλαβεστάτην Ὀλυμπιάδα τὴν διάκονον αὐτῷ γεγραμμέναι δεκαεπτά, καὶ αἱ πρὸς Ἰννοκέντιον τὸν Ῥώμης· ἐν αἷς καὶ ὅσα αὐτῷ συνηνέχθη, ὡς ἐν ἐπιστολῇς εἶδει ἐξιστορεῖ. Κέχρηται δὲ καὶ τούτοις ταῖς ἐπιστολαῖς τῷ συνήθει τοῦ λόγου χαρακτήρι· λαμπρὸς τε γάρ ἐστι καὶ σαφὴς καὶ ἀνθων μετὰ τὸν ἡδέος τὴν πιθανότητα· πλὴν ὅσον ἐμμελεστερὸν πως δοκοῦσιν αἱ πρὸς Ὀλυμπιάδα αὐτῷ συγχεῖσθαι ἐπιστολαὶ, εἰ καὶ τοῦ ἐπιστολιματοῦ τύπου, τῶν πραγμάτων τότε εἰς τὴν ἑαυτῶν ἰσχὺν τοῖς τῶν ρημάτων νόμοις ἐκδιασασμένων, οὐ λίαν ἐγράφθησαν στοχαζόμεναι.

... Ἔοικε δὲ οὗτος μᾶλλον εἶναι, ἢ ὁ Καισαρείας μέγας Βασίλειος, ὁ τῷ τρισκακάριστῳ Ἰωάννῳ τῷ Χρυσοστόμῳ φίλος γεγονός; καὶ ὁμορφότερος, πρὸς ὃν καὶ ὁ περὶ ἱερωσύνης λόγος συντέτακται. Πολλὰ γάρ Ἰχνη τῶν ἐκείνου καὶ λόγων καὶ νοημάτων, καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν ἐν τοῖς τοῦ Βασιλείου λόγοις ἐπιφαίνεται, ὡς ἂν ἀπὸ τῆς αὐτῆς πηγῆς τῶν μαθημάτων ἀρυσασμένων ἀμφω τὰ πρόσφορα. Καὶ τῆς τροπῆς· δὲ ἢ κατ' ἔμφασιν καὶ οἰκειώσιν μεταχειριστὸς τῆς Ἰωάννου συνοουσίας καὶ συναναγκώσεως οὐκ ἐλάχιστον ὑπάρχει τεκμήριον. Κέχρηται γάρ ταῦτα καὶ ὁ θεὸς ἐκείνος ἀνήρ, εἰ καὶ ἐκτραμένῃ καὶ λίαν επικαίρωσ, καὶ τῇ ἀφαλείᾳ τὸν ἐκείθεν ὄγκον μινῦς τε καὶ διαλαίανων εὐφυνῶς, καὶ τὸν ὅλον λόγον πολιτικῶν λόγων εἰκόνα ποιούμενος.

... Ἰωάννου δὲ τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τῆς πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολῆς. Ὅτι, φησίν, τὸ λέγειν σαρκὶ παθεῖν τὸν Θεὸν Λόγον, φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν· ὡς περὶ καὶ βλάσφημον καὶ ἀπόβλητον τὸ κηρύττειν αὐτὸν παθεῖν τῇ φύσει τῆς θεότητος.

Ἄρχεται μὲν τῆς ιστορίας ἀπὸ τῆς Κλαυδίου βασιλείας, εἰς ὃν Δεξιπίπῳ ἡ ιστορία καταλήγει, ἀποτελεῖ δὲ εἰς τὴν Ὑνωρίου καὶ Ἀρακίου τῶν Θεοδοσίου παίδων βασιλείαν, ἐκείνων τὸν χρόνον τέλος τῆς ιστορίας ποιησάμενος, ὃν Ἀραάκιος μὲν; τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἐκκλησίας στόματος Ἰωάννου ἀπελαύθεντος, εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνήγγελλεντος.

Φησι δὲ οὗτος ὁ τῶν περὶ τοῦ Πάσχα λόγων συγγραφεὺς ἀνώνυμος, ὅτι κατὰ μὲν τοὺς ἄλλους τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐνιαυτούς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ὁ Χριστὸς τὸ νομικὸν ἐπετέλει πάσχα, καθ' ὃν δὲ [284] καὶ ἡ Ἐκκλησία τότε φησὶν αὐτὸν ἐπιτελεῖσαι τὸ νομικὸν πρὸ τοῦ μυστικῶν δειπνοῦ.

Ἐκ τῶν Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιωτοῦ ἐπιστολῶν.

Τοῦ καταπεπληχθαι οὐ φημι τοὺς ἄλλους (μικρὸν γὰρ ἴσως τοῖς πολλοῖς τούτο), ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Λιθάνιον τὸν ἐπ' εὐφρωτίτῃ παρὰ πᾶσι βεβοημένον, τὴν τοῦ ἀσπίδου Ἰωάννου γλώτταν, καὶ τὸ κάλλος τῶν νοημάτων, καὶ τὴν πυκνότητα τῶν

ἐνθυμημάτων. Τεκμήριον ἡ ἐπιστολή, ἐν ἣ οὐ μόνον αὐτὸν μακαρίζει οὕτω δυνάμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐγκωμιασθέντας, καὶ ταῦτα βασιλεῖς τυγχάνοντας, ὅτι ὃν τοιοῦτο ἐπαινέτου τετυχηκασιν. Ἔστι δὲ αὕτη·

Λιθάνιος Ἰωάννῃ.

Ἐδεξάμενός σου τὸν λόγον τὸν πολλὸν καὶ καλὸν, ἀνεγνων ἀνδράσι λόγων καὶ αὐτοῖς δημιουργοῖς· ὧν οὐδεὶς ἦν, ὃς οὐκ ἐπήδα τε καὶ ἔβηλα καὶ πάντα ἔδρα τὰ τῶν ἐκτεπληγμένων. Ἡσθην οὖν, ὅτι τῷ ἐκινῶναι τὴν τέχνην ἐνδικαστηρίοις προσετίθης τὰς

ἀποδείξεις· καὶ μακαρίζω σε μὲν οὕτω δυνάμενον ἐπαινεῖν, ἐπαινέτου δὲ τοιοῦτο τετυχηκῶς τὸν τε δόντα πατέρα, καὶ τοὺς λαθόντας υἱεὶς τὴν βασιλείαν.

NILUS MONACHUS AD ARCADIUM IMPERATOREM, EPIST. 279, LIB. III, P. 435; LIB. II, EPIST. 265; AD SEVERUM EXCONSULEM, LIB. II, EPIST. 199, P. 392, EDIT. ROMÆ, FOL., ANNO 1668.

Ἰωάννην, τὸν μέγιστον φωστῆρα τῆς οἰκουμένης, τὸν Βυζαντίδος πρόεδρον, οὐκ εὐλόγως εἰς ἔξοριαν ἐξέπεμψας, ἐκ πολλῆς ἐλαφρίας τοῖς μὴ ὑγιαίνουσι τὸ φρονεῖν ἐπισκόποις παραπεισθεῖς. Τῆς τοίνυν ἀλωδῆτου καὶ ἀκραίφνου διδασκαλίας τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν στερήσας, μὴ ἀναλήθως δικάσειο.

Ἀρχιδίω βασιλεῖ.

Πῶς ἐπιθυμοῦμεν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῶν πικροτάτων αἰσίων καὶ ἑπελεύσεως τοῦ αἰθερίου πυρὸς ἀπηλλαγμένην ἰδεῖν, μυρίων ἀτοπημάτων αὐτόθι [285] γινομένων, καὶ νομιστευομένης τῆς κακίας σὺν παρρησίᾳ πολλῇ, ἐξορισθέντος τοῦ στύλου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας, τῆς σάλπιγγος τοῦ Χριστοῦ, Ἰωάννου τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου;

Φθόνῳ πληγέντες τινὲς τῶν ἐπισκόπων διὰ τὴν ἀκραν ἀρετὴν Ἰωάννου τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θεῖον παρωτάμενοι φόβον, συνεσκευάσαντο ἄνδρα ἐνθεον καὶ ἀληθῶς παντὸς τοῦ κόσμου λαμπτήρα, καὶ παρεσκευάσαν καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα, εὐλαβέστατον καὶ ἀπλούστατον ὄντα, εἶσαι ταῖς ἐπιβουλαῖς αὐτῶν, καὶ ἐξορίσαι τὸν οὐράνιον ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ οὖν λοιμοῖς τὸν ῥόπον τοῖς βασικανοῖς ποιμέσιν ὑπάρχουσιν ὁ βασιλεὺς ἐκ συναρπαγῆς συγκατέθετο, εἰκότως ὁ προφήτης ἐβόα, Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ μετὰ λοιμοῦ. Πλὴν οὐ μετὰ τὴν ἔξοριαν τοῦ δικαίου οἱ πλείστοι μετὰ τῶν συσκευασαμένων πρὸς τοῦ θεοῦ ἀπῆρτήθησαν δίκαις, καὶ μετὰ κλαυθμοῦ καὶ κραυγῆς ἐξωμολογήσαντο μεγάλα ἡμαρτηρένια εἰς τὸν ἅγιον ἄνθρωπον.

* Conjectum est μὲν πρό μετὰ

SYNESII, CYRENENS EPISCOPI, EPIST. 66, AD THEOPHILUM ALEXANDRINUM EPISCOPUM, P. 206.

Πεῦσιν τινα πυθέσθαι σοῦ προελλόμενος, ὑπὲρ οὗ πεύσομαι προσηγήσασθαι βούλομαι. Ἀλέξανδρος ἀπὸ βουλῆς Κυρηναῖος, ἔτι μετράκιον ὢν, εἰς μοναδικὸν βίον ἐτέλεσε· τῇ δὲ ἡλικίᾳ συμπροϊούσης τῆς μοναδικῆς τῆς κατὰ τὸν βίον ἐνστάσεως, ἡξιώθη μὲν ἐκκλησιαστικῆς διακονίας, ἡξιώθη δὲ τοῦ πρεσβύτερος εἶναι. Κατὰ δὲ τινα χρεῖαν ἐπὶ στρατοπέδου γνόμενος, καὶ Ἰωάννη τῷ μακαρίτῳ συστά; (τιμά-

σθω γὰρ παρ' ἡμῶν ἡ μνήμη τοῦ τελευτήσαντος, οὐκ ἔστιν ἀποφθίσειν τῷ βίῳ τούτῳ συναποτίθεται)· τούτῳ συστάς, πρὶν μὲν στασιασθῆναι τὰς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τῶν ἐκείνου χειρῶν ἐπίσκοπος ἀνεδύθη τῆς Βιθυνῶν Βασινουπόλεως. Συμβάσης δὲ τῆς διαφορᾶς, διέμεινε τῷ χειροτονήσαντι φίλος, καὶ γέγονε τῶν ἐκείνου στασιωτῶν.

ISIDORI PELUSIOTÆ SYMMACHO, EPISTOLA 152 LIBRI I; EUSTATHIO EPIST. 156 EJUSDEM LIBRI; CYRILLO ALEX. EPIST. 310 LIBRI CITATI.

Ἐρωτᾷ τὴν περὶ τὸν θεσπέσιον Ἰωάννην τραγωδίαν. Ἀλλὰ φράσαι ἀπορῶ· νικᾷ τὸν νοῦν τὸ τοῦ πράγματος· μικρὰ δὲ μάνθανε ἅπαντα. Ἡ γείτων Αἴγυπτος συνήθως ἠνόμησε, Μωσῆα παραιτουμένη, τὸν Φαραῶ οἰκειομένη, τοὺς ταπεινοὺς μαστίζουσα, τοὺς κοπομένους θλίβουσα, πόλεις οἰκοδομοῦσα καὶ τοὺς μισθοῦς ἀποστεροῦσα, καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῦτο εἰς ἐμμελετώσα. Τὸν λιθομανῆ γὰρ καὶ χρυσολότρην προβαλλομένη Θεόφιλον, τέσσαροι συνέργαι, ἡ μάλλον συναποστᾶται [286] ὄχυρωθέντα, τὸν θεοφιλῆ καὶ θεολόγον κατεπολέμησεν ἄνθρωπον, τὴν περὶ τὸν ἔμολ ὁμώνυμον ἀπέχθειαν καὶ δυσμένειαν ἔρμητηρίον τῆς οικείας εὐρηκότα σκαιοτήτος. Ἄλλ' οἶκος Δαυὶδ κραταιοῦται, ἀσθενεῖ δὲ ὁ τοῦ Σαοῦλ, καθὼς ὄρα· εἰ καὶ τῆς ζάλης ὑπερῆλθεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ βίου, καὶ πρὸς τὴν ἄνω γαλήνην μετετέθη. Ἐγὼ μὲν τὴν βέλιον ἦν ἐζήτησας πέπομφα, καὶ καρπὸν ἐξ αὐτῆς διὰ σοῦ περιέμενον, ὃς παρὰ πάντων συνήθως εἰσπράττεται. Οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστὶ καρδία, ἣν ἐπῆλθεν ἡ ταύτης ἀνάγνωσις, καὶ πρὸς τὸν θεῖον αὐτὴν οὐκ ἔτρωσεν ἔρωτα· σεπτὴν μὲν ἱερωσύνην καὶ δυσπρόσιτον δαίξασα, ἀμέμπτως δὲ

αὐτὴν μετέρχεσθαι δαδάξασα. Ὁ γὰρ τῶν τοῦ θεοῦ ἀπορρήτων σοφῶς ὑποφῆτης Ἰωάννης, ὁ τῆς ἐν Βυζαντίῳ Ἐκκλησίας καὶ πάσης ὀφθαλμῶς, οὕτως αὐτὴν λεπτῶς καὶ πυκνῶς ἠκρίβωσεν, ὥστε πάντας τοὺς τε κατὰ θεὸν ἱερατεύοντας, τοὺς τε ῥαθύμους ἱερατικὴν μεταχειρίζοντας, ἐν ταύτῃ τὰ οικεῖα εὐρίσκων κατορθώματά τε καὶ σκόμματα.

Προσπάθεια μὲν οὐκ ὄξυδορκαί, ἀντιπάθεια ἄλλως οὐχ ὄρα. Εἰ τοίνυν ἐκατέρας λύμης βούλει καθαρῆσαι, μὴ βιαίας ἀποφάσεις ἐκδίδαξε, ἀλλὰ κρίσει δικαία τὰς αἰτίας ἐπίτρεψον· ἐπειδὴ καὶ θεός, ὁ πάντα εἰδὼς πρὸ γενέσεως, καταθῆναι καὶ τὴν κραυγὴν ἰδεῖν Σοδόμων φιληνθρώπως ἠδύοχησεν, ἡμᾶς ἀκρῆτους ἐρεῦνης διδάσκων ὑπόθεσιν. Πολλοὶ γὰρ σε κωμωδοῦσι τῶν συνελεγμένων εἰς Ἐφεσον, ὡς οικεῖαν ἀμυνόμενον ἔχθραν, ἀλλ' οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀρθοδόξως ζητοῦντα. Ἀδελφίδους ἐστὶ, φασί, Θεοφίλου, μιμούμενος ἐκείνου τὴν γνώμην. Ὄσπερ γὰρ ἐκεῖνος μανίαν σαφῆ κατεσκέδασε τοῦ θεοφόρου καὶ θεοφιλοῦς Ἰωάννου, οὕτως ἐπιθυμῆ καυχῆσασθαι καὶ οὗτος, εἰ καὶ πολὺ τῶν κρινομένων ἐστὶ τὸ διάφορον.

CYRILLUS ALEXANDRINUS, EPIST. 8, AD CONSTANTINOPOLITANOS, POSTQUAM NESTORIUM PRAVA LOQUENTEM INDUXERAT, HÆC HABET:

* Ἀρά γε εὐστομώτερός ἐστιν Ἰωάννου; ἴσο; δὲ τοῦ μακαρίου Ἀττικοῦ καὶ συνετώτερος;

CONCILIUM EPHESINUM, EDIT. PARIS., ANNO 1671, P. 117.

[287] Ἰωάννου, ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, περὶ τῆς θείας γεννήσεως. Φησὶ δὲ περὶ τῆς ἁγίας Παρθένου· Ἄντι δὲ ἡλίου, φησὶ, τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἀπεριγράπτως χωρήσασα. Καὶ μὴ ζητήσης πῶς· ὅπου γὰρ βούλεται θεός, νικάται φύσας; τάξις. Ἠδουλήθη γὰρ, ἡδυνήθη, κατῆλθεν, ἔσωσε·

σύνδρομα πάντα Θεῷ. Σήμερον ὁ ὢν τίκεται, καὶ ὁ ὢν γίνεται ὄπερ οὐκ ἦν· ὢν γὰρ Θεός, γίνεται ἄνθρωπος, οὐκ ἔκστας τοῦ εἶναι Θεός. Οὕτε γὰρ κατ' ἔκστασιν θεότητος γέγονεν ἄνθρωπος, οὕτε κατὰ προκοπήν ἐξ ἀνθρώπου γέγονε Θεός, ἀλλὰ Λόγος ὢν διὰ τὸ ἀπαθὲς, σὰρξ ἐγένετο, ἀμεταβλήτου μενούσης τῆς

NILUS MONACHUS AD ARCADIVM IMPRATOREM, EPISTOLA 279, LIB. III, P. 435, EDIT. ROMÆ, FOL., ANNO 1668.

Joannem, maximū orbis lumen, Byzantii præsum-
lem, in exilium injuste misisti, suadentibus episcopis
summæ levitatis et male sentientibus. Cum ergo
catholicam Ecclesiam inculpata sinceraque doctrina
privaveris, ne absque dolore vitam transigito.

Ejusdem Lib. II, epist. 265, p. 254.

Arcadio imperatori.

Quo pacto a frequentissimis terræ motibus ætherei-
que ignis conflictibus liberam Constantinopolim cernere
cupis, cum innumera ibi scelera perpetrentur, et ini-
quitas pro lege cum audacia multa præscribatur, cum
jam in exilium pulsa sit Ecclesiæ columna, lux
veritatis, tuba Christi, Joannes beatissimus episco-
pus ?

*Ejusdem ad Severum exconsulem. Lib. II, epist.
199. p. 392.*

Invidia compulsi quidam episcopi ob summam Joann-
nis, episcopi constantinopolitani, virtutem, divino
metu valere jusso, sanctum hominem, vere universi
lumen, insidiis aggressi sunt, feceruntque ut impera-
tor piissimus et simplicissimus, fraudibus eorum de-
ceptus, cœlestem virum in exilium mitteret. Cum
ergo pestiferis et invidis pastoribus circumventus
imperator aures præbuerit, jure propheta clamabat :
Extendit manum suam cum illusore (Osee VII, 5).
Cæterum post justi exilium maxima pars eorum,
qui hæc machinati fuerant pœnas persolverunt, ac
cum fletu et clamore confessi sunt, se vehementer in
virum sanctum deliquisse.

SYNESII, CYRENES EPISCOPI, EPIST. 66, AD THEOPHILUM, ALEXANDRINUM EPISCOPUM, P. 206.

Nonnihil sciscitaturus abs te, qua de re sciscitatu-
rus sim antea libet exponere. Alexander e senatorio
ordine Cyrenensis, adhuc adolescens, monasticam
vitam professus est : cumque una cum ætate monas-
ticum illud vitæ institutum procederet, primum ad
diaconi, inde ad sacerdotii in Ecclesia dignitatem
profectus est. Post hæc, occasione negotii cujusdam
ad castra profectus, et beatæ memoriæ Joanni se

sistens (honoretur enim a nobis mortui memoria,
quoniam omnis cum vita simultas exiit) : huic
igitur se sistens ante motus illos et tumultus Ecclē-
siarum, Basinopoleos Bithyniæ episcopus illius mani-
bus est ordinatus. Orta vero contentione, in ejus a
quo electus erat amicitia perseveravit, et illius partes
secutus est.

ISIDORI PELUSIOTÆ SYMMACHO EPISTOLA 152 LIBRI I.

Petis a me ut divini Joannis tragediam tibi expo-
nam. Sed nescio quomodo eam explicem : mentem
enim res ista superat : verum pauca quædam audi.
Vicina Ægyptus pro more suo inique se gessit, Moysen
recusans, Pharaonem admittens, humiles flagris lace-
rans, laborantes opprimens, urbes construens, et
mercedem structoribus negans : et ad hoc usque tem-
pus hæc agens. Nam insano lapillorum amore fla-
grantem et auri cultorem Theophilum assumptis ad-
jutoribus, imo apostasiæ sociis quatuor, in medium
proferens, pium divinaque doctrina præditum virum
oppugnavit ; odium atque inimicitiam quam in co-
gnominem meum (a) conceperat, nequitia suæ inci-
tamentum nactus. At domus Davidis invalescit, do-
mus autem Saülis debilitatur, ut vides : siquidem vir
ille, superata vitæ tempestate, ad supernam tran-
quillitatem migravit.

Ejusdem Eustathio epistola 156, ejusd. I.

Ego quidem librum misi, quem a me petisti ; fruc-
tumque ex eo per te exspecto, qui ab omnibus exigii
consuevit. Nullum enim, nullum est cor quod ejus
lectione fruiat, non divino amore sauciatum fuerit :

(a) Hic loquitur de Isidoro illo, viro sancto, qui ab Hos-
pitalitate nomen accepit.

quippe qui venerandam rem et accessu difficilem sa-
cerdotium esse demonstrat ; et simul quomodo sine
ulla reprehensionis labe sectetur doceat. Sapiens enim
ille arcanorum Dei interpret Joannes, Byzantiæ
Ecclesiæ, imo omnium Ecclesiarum oculus, librum
illum ita prudenter et accurate edidit, ut tam omnes
qui, ut Deo gratum est, quam qui negligenter sacerdo-
tio funguntur, hic et recte facta sua, et reprehensione
digna gesta reperiant.

Ejusdem Cyrillo Alexandrino epistola 310 ejusd. I.

Affectus nimius non acute cernit ; odium vero ni-
hil omnino cernit. Si ergo ab utroque damno purus ac
liber esse velis, noli violentas ferre sententias, sed
justo judicio causas committe. Etenim Deus, qui
omnia novit antequam fiant, pro sua humanitate des-
cendere, et clamorem Sodomorum perspicere voluit,
ut nos ad res accurate scrutandas erudiret. Multo
enim ex iis, qui Ephesi coacti sunt, te traducunt ut
tuas inimicitias ulciscerentem, ac non ea quæ Jesu
Christi sunt, orthodoxe quærentem. Theophili, in-
quiunt, ex sorore nepos est, illumque imitatur. Ut
enim ille adversus divinum ac Deo carum Joannem
furore actus est : sic etiam iste gloriari et sese jac-
tare expetit, etiamsi magnum sit inter eos qui accu-
santur discrimen.

CYRILLUS ALEXANDRINUS, EPIST. 8 AD CONSTANTINOPOLITANOS, POSTQUAM NESTORIUM PRAV
LOQUENTEM INDUXERAT, HÆC HABET.

Nunquid eloquentior est Joanne (Chrysostomo) ? an par vel sapientior est beato Attico ?

CONCILIUM EPHESINUM, EDIT. PARIS., ANNO 1671, P. 117.

Joannis, episcopi constantinopolitani, de divina
generatione. Loquitur autem de sancta Virgine. Loco
solis autem incircumscripse Solem justitiæ complexa
luit. Neque hic quæsieris quomodo : ubi enim Deus

vult, naturæ ordo vincitur. Voluit enim, potuit, des-
cendit, salutem dedit : omnia Dei nutum sequuntur.
Hodie qui erat gignitur ; et qui est, id quod non erat
efficitur : nam cum Deus esset, fit homo, nec desinit

esse Deus. Neque enim cum deitatis jactura factus est homo, neque per incrementum ex homine factus est Deus; sed cum verbum esset, propter impatibilitatem, caro factum est, sua manente immutabili natura.

Hæc deinde adjicit: Qui in solio excelso sublimique sedet, in præsepio ponitur: qui impalpabilis, simplex et incorporeus est, humanis manibus involvitur: qui peccatorum vincula solvit, fasciis constringitur.

SANCTUS AUGUSTINUS, DE NATURA ET GRATIA, CONTRA PELAGIUM, T. X, C. 64, P. 159. B.

Item Joannes, constantinopolitanus episcopus, cujus posuit sententiam, dicit peccatum non esse substantiam, sed actum malignum. Quis hoc negat? et quia non est naturale, ideo contra illud legem latam, et quod de arbitrii libertate descendit. Etiam hoc quis negat? Sed nunc agitur de humana natura, quæ vitiosa est; agitur de gratia Dei, qua sanatur per medicum Christum, quo non indigeret, si sana esset, quæ ab isto tanquam sana, vel tanquam sibi sufficiente voluntatis arbitrio, posse non peccare defenditur.

Ejusdem contra Julianum Pelagianum, t. X, lib. I, c. 6, p. 509 et 510, a.

Itane ista verba sancti Joannis episcopi audes tanquam e contrario tot taliumque sententiis collegarum ejus opponere, eumque ab illorum concordissima societate sejungere, et eis adversarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, ut constantinopolitanus Joan-

nes de baptismo parvulorum, eorumque a paterno chirographo liberatione per Christum, tot ac tantis coepiscopis suis, maximeque romano Innocentio, carthaginiensi Cypriano, cappadoci Basilio, nazianzeno Gregorio, gallo Hilario, mediolanensi resistat Ambrosio, etc. *Postea quædam affert ex ejus epistola ad Olympiadem et ex sermone de Lazaro.*

Ejusdem, in opere imperfecto contra Julianum, t. X, cap. 7, p. 1296 et 1297.

Et mihi objicis peccati primi hominis granditatem, quæ tanti mali hominum omnium exstitit causa, quasi hoc ego solus vel primus dixerim? Audi Joannem constantinopolitanum excellentis gloriæ: *Peccavit, inquit, Adam illud grande peccatum, et omne genus hominum in commune damnavit.* Audi etiam in Lazari resurrectione quid dicat, ut intelligas corporis mortem de illo grandi venisse peccato: *Flebat, inquit, Christus, quod eos qui immortales esse potuerunt, diabolus fecit esse mortales, etc.*

CASSIANUS, DE INCARNATIONE DOMINI, LIB. VII, C. 30.

Joannes, constantinopolitanorum antistitem decus, cujus sanctitas absque ulla gentilitiæ persecutionis procella ad martyrii merita pervenit, etc.

Ejusdem lib. VII c. 30.

Unde ego quoque ipse humilis atque obscurus nomine sicut merito, licet mihi inter eximios constantinopolitanæ urbis antistes locum magistri usurpare non possim, studium tamen discipuli affectumque præsumo. Adoptatus enim a beatissimæ memoriæ Joanne episcopo in ministerium sacrum, atque oblatum a Deo, etsi corpore absun, affectu illic sum: et illi dilectissimo mihi ac venerandissimo Dei populo, etsi nunc præsentia non admisceor, tamen mente

conjungor.... Mementote magistrorum veterum, sacerdotumque vestrorum, Gregorii nobilis per orbem, Nectarii sanctimonia insignis, Joannis fide ac puritate mirabilis: Joannis, inquam, Joannis illius, qui vere ad similitudinem Joannis evangelistæ et discipulus Jesu et apostolus, quasi super pectus Domini semper affectumque discubuit. Illius, inquam, mementote, illum sequimini, illius puritatem, illius fidem, illius doctrinam ac sanctimoniam cogitate: illius mementote semper doctoris vestri ac nutritoris; in cujus quasi gremio quodammodo amplexuque crevistis; qui communis mihi ac vobis magister fuit; cujus discipuli atque institutio sumus. Illius scripta legitæ, etc.

COELESTINI PAPE EPIST. AD CLERUM ET POPULUM CP. CONCILIORUM TOMO III, P. 365. C.

Quid non animabus vestris doctrina sanctæ memoriæ episcopi Joannis immisit? cujus sermo catholicam fidem instituens per totum orbem diffusus est,

qui nusquam per doctrinam defuit, quia ubicumque lectus est prædicavit.

THEODORETI DIALOG. I, T. IV, P. 31 ET 32.

Joannem vero, magnum orbis lumen, qui primum quidem magno cum honore Antiochenam irrigavit Ecclesiam, deindeque regiam urbem sapienter coluit; annon putas apostolicam fidei regulam servasse?... illic igitur vir longe præstantissimus apostolicum hunc locum interpretatus est: sic autem loquitur:

Quare, quando audis, Verbum caro factum est, non turberis nec animum dejicias? Non enim substantia in carnem mutata est; hoc enim dicere extremæ impietatis esset; sed id quod erat nanens, sic servi formam accepit, etc.

SANCTI LEONIS MAGNI PAPE ANATOLIO EPISCOPO, EPIST. 106.

Si firmo incommutabilique proposito dilectio tua curam gratiæ communis habuisset, nihil profecto, quod ullam anxietatem tibi ingereret, exstitisset. Non enim sinebat ratio ut ejus caritatem spernerem, quem amore pacis et studio reparandæ catholicæ fidei inter ipsa episcopatus rudimenta juvissem; optans in ecclesiasticis curis talem habere consortem,

ut mihi de sanctis præcessoribus tuis nec Joannis spiritualem copiosamque doctrinam, nec auctoritatem Attici, nec industriam Procli, nec fidem beati Flaviani deesse sentirem: et ita studiis tuis urerer, ut nullus auderet vel fidei Catholicæ resultare, vel incænis venerabilium patrum regulis contraire, etc.

φυσειω. Καὶ προσεπάγει τούτοις· Ὁ ἐπὶ θρόνου
ὕψηλός καὶ ἐπηρμένος καθήμενος, ἐν φάτῃ τίθεται·
ὁ ἀναφῆς καὶ ἀπλούς καὶ ἀσώματος χερσὶν ἀνθρω-

πίναις εἰλίσσεται· ὅ τὰ τῆς ἁμαρτίας ἀνασπῶν δεσμὰ,
σπαργάνοις ἐμπλέκεται.

ADMONITIO EDITORIS.

Perbrevem hic lacunam occurrere nemini sane mirum videbitur, quandoquidem Ecclesiae Latinae praestantissimi doctores DD. Augustinus, Leo Magnus, Cassianus aliique suapte lingua vernacula in describendis operibus suis usi sunt, unde ipsorum de nostro Doctore testimonia juxta Latinam versionem Graecae hic apponere nobis non licuit.

CAELESTINI PAPAE EPIST. AD CLERUM ET POPULUM CP. CONCILIORUM TOMO III, P. 365. C.

[288] Τί οὐκ ἐνέβαλε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἡ πα-
θευσις τοῦ τῆς ἁγίας μνήμης ἐπισκόπου Ἰωάννου;
οὐ ὁ λόγος εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐξεχύθη, οἰκοδο-

μῶν τὴν καθολικὴν πίστιν, ὅς οὐδαμοῦ κατὰ
διδασκαλίαν ἀπῆν· ὅπου γὰρ δῆποτε ἀνεγνώσθη,
ἐκήρυξε.

THEODORETI DIALOG. I, T. IV, P. 31 ET 32.

Ἰωάννην δὲ τὸν μέγαν τῆς οἰκουμένης λαμπτήρα,
ὅς πρῶτον μὲν τὴν Ἀντιοχείων φιλοτιμίως ἠρθευσεν
Ἐκκλησίαν, εἶτα τὴν βασιλεύουσαν σοφῶς ἐγεώργη-
σεν, οὐχ ἡγήσῃ τὸν ἀποστολικὸν τετηρημέναι κανόνα;....
Οὗτος οὖν ὁ πάντα ἄριστος τὸδε τὸ ἀποστολικὸν
ἡρμήνευσε χωρίον· ὧδε δὲ φησιν· « Ἄστε, ὅταν

ἀκούσης, Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, μὴ θορυβηθῆς
μηδὲ καταπέσης; Οὐ γὰρ ἡ οὐσία μετέπεσεν εἰς
σάρκα· τοῦτο γὰρ τῆς ἐσχάτης ἀσεβείας ἐστίν·
ἀλλὰ μένουσα ὑπερέστιν, οὕτω τοῦ δούλου τὴν μορφὴν
ἔλαβεν, » κ. τ. λ.

SUIDAS ET GUILLELMUS PASTRENGICUS.

[289] Ἰωάννης Ἀντιοχεὺς ὁ ἐπικληθεὶς Χρυσόστομος πρεσβύτερος μὲν ἐν πρώτοις Ἀντιοχείας, Εὐσεβίου δὲ τοῦ Ἐμμεσηνοῦ φιλοσόφου καὶ Διοδώρου ἀκόλουθος. Οὗτος πολλὰ συγγράφαι λέγεται, ἀφ' ὧν οἱ περὶ ἱερωσύνης υπερβάλλουσι λόγοι τῷ τε ὕψει καὶ τῇ φράσει καὶ τῇ λειότητι καὶ τῷ κάλλει τῶν ὀνομάτων. Τούτοις ἐφάμιλλοι καὶ οἱ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαυτὶδ λόγοι, καὶ ἡ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου σημασία, καὶ τὰ εἰς τὸν Ματθαῖον καὶ Μάρκον καὶ Λουκᾶν ὑπομνήματα. Τὰ δὲ λοιπὰ αὐτοῦ συγγράμματα κρείττονα ἀριθμοῦ τυγχάνει. Ἄπασαν γὰρ Ἰουδαϊκὴν Γραφὴν καὶ Χριστιανικὴν ὑπεμνημάτισεν ὡς ἄλλος οὐδεὶς. Τὰς τῶν μαρτύρων δὲ πανηγύρεις ἐπηύξησεν ἐν τῷ σχεδιάζειν ἀνεμποδίστως, καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καταρβῆν ὑπὲρ τοὺς Νειλώφους καταρβράχτας. Οὐδεὶς οὖν τῶν ἀπ' αἰῶνος τοιαύτην λόγων ἠτύχησεν εὐροίαν, ἣν μόνος αὐτὸς ἐπλούτησε, καὶ μόνος ἀκιδῆλως τὸ χρυσοῦν τε καὶ θεῖον ἐκκληρονόμησεν ὄνομα. Τῶν δὲ συγγραμμάτων αὐτοῦ καταλέγειν τὸν ἀριθμὸν οὐκ ἀνθρώπου, Θεοῦ δὲ μάλλον τοῦ τὰ πάντα γινώσκοντος. Οὗτος ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀσκητὴς ἦν ἄκρος καὶ πολυάγρυπνος καὶ φιλήσυχος λίαν, καὶ διὰ ζῆλον σωφροσύνης εὐπαρβήσιαστος καὶ ἀκρόχολος· θυμῷ γὰρ μάλλον, ἢ αἰδοῖ ἔχαρίζετο, καὶ ἐλευθεροστομία πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντας ἀμέτρως ἐκέχρητο. Καὶ ἐν μὲν τῷ διδάσκειν πολλὸς ἦν πρὸς ὠφέλειαν, ἐν δὲ ταῖς συντυχίαις ἀλαζονικός τις καὶ ὑπερόπτης ἐνομίζετο τοῖς αὐτὸν ἀγνοοῦσι. Διὸ καὶ ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν προβληθεὶς, μείζονι ὀφρῷ κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐκέχρητο, πρὸς διόρθωσιν ἐκάστου καὶ σωτηρίαν καὶ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους μεταλλάττων. Οὐ τοίνυν, εἰ μὴ τις εἶη κόλαξ, τοῦτον ἀλαζόνα νομιστέον εἶναι· οὐδ' αὖ πάλιν, εἰ κόλαξ εἶη καὶ ἀγεννῆς, τοῦτον μετριόφρονα λεκτέον· ἀλλὰ τὸν ἐν τῇ προσηκούσῃ τάξει τῇ ἐλευθέρῳις πρεπούσῃ ἑαυτὸν φυλάττοντα, μεγάλῳ ψυχον μὲν εἶναι προσήκει, οὐκ υπερήφανον, ἀνδρεῖον, οὐ θρασύν, ἐπεικῆν, οὐ δουλοπρεπῆ, μετριόφρονα, οὐ ταπεινοφροσύνην ὑποκρινόμενον, ἐλευθέρῳιον, οὐκ ἀνδραποδώδην· [290] ὡς καὶ αὐτὸς λέγει· *Διὰ τοῦτο ποικίλον εἶναι δεῖ τὸν ποιμένα καὶ διδάσκαλον· ποικίλον δὲ λέγω, οὐχ ὑπουλον οὐδὲ κόλακα καὶ ὄβριστήν, ἀλλὰ πολλῆς ἐλευθερίας καὶ παρρησίας ἀνάμεικτον, εἰδοῦτα καὶ συγκατιέναι χρησιμῶς, ὅταν ἀπαιτῇ τοῦτο ἢ τῶν πραγμάτων ὑπόθεσις, καὶ χρηστὸν εἶναι ὁμοῦ καὶ αὐστηρόν. Οὐ γὰρ ἐνὶ τρώπῳ χρῆσθαι τοῖς ἀρχομένοις ἅπασιν δέον· ἐπεὶ μηδὲ ἱατρῶν παισὶν ἐνὶ φαρμάκῳ*

*πᾶσι τοῖς κάμνουσι προσφέρεισθαι καλὸν, μηδὲ κυβερνήτη μίαν ὁδὸν εἶναι τῆς πρὸς τὰ πνεύματα μάχης. Ἐννόησον οὖν ὁποῖόν τινα εἶναι χρῆ τὸν μέλλοντα πρὸς χεῖμῶνα τοσοῦτον ἀνθεξείναι καὶ τοιαύτην ζάλην καὶ τοσαῦτα κύματα, πρὸς τὸ γενέσθαι τοῖς πᾶσι πάντα, ἵνα πάντας κερδήσῃ. Καὶ γὰρ σεμνὸν εἶναι δεῖ τὸν τοιοῦτον καὶ ἄτυγον καὶ φοβερόν καὶ προσηγῆ καὶ ἀρχοντικὸν καὶ κοινωρικὸν καὶ ἀδέκαστον καὶ θεραπευτικὸν καὶ ταπεινὸν καὶ ἀδούλωτον καὶ φαιδρὸν καὶ ἡμερον, ἵνα ταῦτα ἐνκόλως δύνηται μάχεσθαι. Οὐκοῦν δεῖ τὸν ἐναργέστατον καὶ ἐχέφρονα φεύγειν τὸ κολακεύειν καὶ κολακεύεσθαι, μήτε ἀλαζονικὸν εἶναι μήτε κόλακα, ἀλλ' ἀμφοτέρων τῶν κακῶν τούτων κολάζειν τὴν ἀμετρίαν· καὶ ἐλεύθερον εἶναι, μήτε εἰς αὐθάδειαν ἀποκλίνοντα, μήτε εἰς δουλοκρέπειαν καταπίπτοντα. Πρὸς μὲν γὰρ τοὺς χρηστοὺς ταπεινὸν ὑπάρχειν δεῖ, πρὸς δὲ θρασεῖς ὑψηλόν. Ἐπειπερ οἱ μὲν ἀρετὴν εἶναι τὴν ἐπιεικειαν ἠγοῦνται, οἱ δὲ ἀνδρείαν θρασύτητα· ἐκείνοις μὲν τὴν ταπεινοφροσύνην προσφέρειν, τοῦτοις δὲ τὴν ἀνδρείαν, σθεννύουσιν αὐτῶν τὴν ἀπὸ τῆς θρασύτητος δόξαν· ἵνα τοὺς μὲν ὠφελήσῃ, τῶν δὲ ταπεινώσῃ τὸ φρόνημα. Καιρὸς γὰρ τῷ παντὶ πράγματι, φησὶ Σολομῶν· τουτέστι, ταπεινότητος, ἐξουσίας, ἐλέγχου, παρακλήσεως, φειδοῦς, παρρησίας, χρηστότητος, ἀποτομίας, καὶ ἀπαξιαπλῶς παντὸς πράγματος· ὥστε ποτὲ μὲν τὸ τῆς ταπεινότητος δεικνύειν, καὶ μμεισθῆαι ἐν ταπεινώσει τὰ παιδία κατὰ τὴν Κυριακὴν φωνήν· ποτὲ δὲ τῇ ἐξουσίᾳ κεχρησθῆαι, ἣν ἔδωκεν ὁ Χριστὸς εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ὅταν ἡ χρεια ἐπιζητῇ τὴν παρρησίαν· καὶ ἐν καιρῷ μὲν παρακλήσεως τὸ χρηστὸν ἐνδείκνυσθαι, ἐν καιρῷ δὲ ἀποτομίας τὸν ζῆλον ἐμφανεῖν· καὶ ἐφ' ἐκάστου τῶν ἄλλων ὁμοίως τὸν ἔγκριτον καὶ δίκαιον λογισμὸν ἀποφέρεισθαι. Λογισμοὶ γὰρ δικαίων κρίματα. Καὶ Ἰσιδώρος δὲ· *Τὸν ἀρχοντα δίκαιον εἶναι δεῖ καὶ φοβερόν, ἵν' οἱ μὲν εὖ βιοῦντες θαρροῖεν, οἱ δ' ἀμαρτάνοντες ὀκνοῖεν· θάτερον γὰρ θατέρου χωρὶς ἀναρχία μᾶλλον ἐστίν, ἢ ἀρχή. Εἰ μὲν γὰρ πάντες ἦσαν εὐπειθεῖς καὶ φιλόρετοι, ἀγαθότητος ἔδει μόνος· εἰ δὲ φιλαμαρτήμονες, φόβον· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀγαθοὶ εἰσι καὶ κακοὶ, ἀμφοτέρα καταχειριστέον τῷ ἀρχοντι καὶ προϊσταμένῳ.**

VIGILII TAPSENSIS EPISC. CONTRA EUTYCHETEM LIB. I, CAP. 15.

Unde hortamur omnes homines nefandæ hujus perfidiæ sectatores, dum vita manet, dum pœnitere licet, erroris sui mutare sententiam, et Gregorii potius atque Basilii, Theophili quoque et Joannis civitatis constantinopolitanæ opinatissimi antistitis,

necnon et Cyrilli alexandrini episcopi, et aliorum quamplurimorum, qui antiquitus in Ecclesia floruerunt, super utriusque naturæ proprietate sectari doctrinam, quorum eis de hac re sententias extrinsecus offerimus perlegendas.

SUIDAS ET GUILLELMUS PASTRENGICUS.

« Joannes Antiochenus (inquit Suidas) cognomento Chrysostomus, principio presbyter fuit Antiochiæ, Eusebii Emeseni philosophi et Diodori discipulus. Hic multa scripsisse narratur, in quibus excellunt libri de Sacerdotio, tum sublimitate et stylo, tum suavitate et elegantia verborum. Cum his concertant sermones ejus in Davidis Psalmos, et annotationes in Joannis Evangelium, et in Matthæum, Marcum et Lucam Commentarii. Cætera vero ejus scripta numerum superant. Totam enim judaicam et christianam Scripturam commentariis illustravit, ut alius nemo. Plurimas etiam in laudem martyrum sæpe ex tempore habuit ille, cujus linguæ profluvium ipsas Nili cataractas superabat. Nullus ab omni ævo tanta dicendi copia abundavit, quanta ille præditus fuit : adeo ut solus merito aureum illud et divinum nomen consecutus sit. Scriptorum ejus numerum recensere non hominis esset, sed Dei potius, qui omnia cognoscit. Hic S. Joannes Chrysostomus asceta fuit summus, multumque vigilabat, et quietis erat amantissimus, et ob summum temperantiæ zelum in dicendo liberrimus erat et ad iram proclivis : iræ enim magis, quam pudori obsequabatur, et immodica dicendi libertate adversus auditores utebatur. In docendo utilissimus, in congressibus arrogantia et fastu præditus videbatur iis qui eum non norant. Quamobrem etiam episcopus designatus majore supercilio in subditos utebatur, ad singulorum emendationem et salutem et mores sermonem accomodans. Si quis ergo adulator non fuerit, non ideo arrogans existimandus ; si quis vero adulator sit, et humilis genere, non ideo modestus vocandus est : sed eum qui in convenienti ordine, qui libero convenit, sese conservat, magnanimum esse oportet, non superbum ; fortem, non audacem ; comem, non servilis animi ; modestum, non humilitatis simulatorem ; liberalem, non sordidum ; ut et ipse dicit : « Quare varium esse decet pastorem et doctorem ; varium dico, non subdolum, nec adulatorem, nec contumeliosum, sed multa in dicendo libertate plenum, qui sciat utiliter morum gerere, quoties ipsa res hoc requirit, lenemque simul et austerum esse : non enim cum subditis omnibus se pari modo gerere debet. Nam neque medicos decet

ægrois omnibus idem medicamentum præbere, neque gubernatorem eundem cursum tenere, ventis reslantibus. Cogita ergo qualem deceat esse illum, quem tantæ procellæ et tempestati ac tot fluctibus resistere oporteat ; ut omnibus omnia sit, et omnes lucretur. Etenim talem virum oportet esse gravem et fastus expertem, formidabilem et mansuetum, imperiosum et sociabilem, incorruptum et obsequii plenum, humilem nec servilem, hilarem et mansuetum, ut hæc certamina facile conficere possit. Oportet igitur virum strenuum et prudentem cavere, ne vel aduletur, vel adulantem ferat, neve arrogans sit vel adulator ; sed ut utrumque vitium recidat ; ut liber sit, nec in arrogantiam deflectat, nec ad servile obsequium se demittat. Nam cum mansuetis humilem oportet esse, cum audacibus vero altos spiritus sumere. Etenim quidam putant mansuetudinem esse virtutem ; alii fortitudinem esse audaciam. Cum illis humilitate utendum est, cum his vero fortitudine, quæ audaciæ illorum gloriam exstinguat ; ut illis prosis, horumque spiritus deprimas. Nam, ut ait Salomon, *Unicuique rei suum est tempus* (Eccli. III, 4) ; id est, humilitati, potentia, reprehensioni, consolationi, veniæ, dicendi libertati, lenitati, severitati : et uno verbo, rebus omnibus : ut modo quidem humiliter te geras et submissione pueros imiteris, secundum Domini præceptum ; aliquando potestate utaris, quam dedit Christus ad ædificationem, non ad destructionem, quando dicendi libertate opus est : et tempore quidem consolationis, lenitatem ostendere oportet ; in tempore autem objurgationis, zelum demonstrare : et in omnibus aliis rebus justam judicii et rationis normam adhibere oportet. Justorum enim rationia judicantur » *Et Isidorus Pelus. dicit* (Lib. V, epist. 158) : « Principem oportet esse justum et formidabilem, ut boni quidem securi sint, peccatores vero deterreantur. Nam alterum sine altero imperii eversio potius est quam imperium. Si enim omnes obsequerentur et virtutem colerent, sola bonitate opus esset ; sin autem peccatis dediti essent, timore tantum : quia vero et boni sunt et mali, utramque rationem adhibere debet is qui populo præcst. »

Innumeros possemus adjicere scriptores medii et infimi ævi qui de sancto Joanne Chrysostomo luculenta tulere testimonia ; sed ne longius procedamus, unum tantum Guillelmi Pastrengici Veronensis, Petrarchæ amici, locum afferemus, ubi quædam habentur notatu digna.

De eo hæc habet Guillelmus Pastrengicus Veronensis, Francisci Petrarchæ amicus, cui ille octo epistolas misit cum aliis Petrarchæ epistolis typis editas. Librum autem emisit Guillelmus hoc titulo, *De Scripturis virorum illustrium* : vir certe ut illa ætate admodum eruditus, qui de scriptoribus præsertim medii ævi multa docet non spernenda. Editus autem fuit hic liber Venetiis a Michaelæ Angelo Blondo anno 1547 ; sed cum innumeris mendis : emi autem casu librum illum Venetiis, qui universis pene ignotus est, exemplarque meum in locis multis emendavi conferendo cum Codice Vaticano, et cum altero Bibliothecæ Ottobonianæ. Hæc autem, inquam, habet ille de S. Joanne Chrysostomo.

« Joannes Chrysostomus, antiochenæ Ecclesiæ presbyter, deinde Constantinopolis episcopus, vir in

divina et humana philosophia præcipuus, in disputationibus perspicax, in confutandis hæreticorum erroribus acer ; de quo beatus Hieronymus, libro de Viris illustribus, loquens, ait : « Joannes, antiochenæ Ecclesiæ presbyter, Eusebii Emeseni Diodorique sectator, multa composuisse dicitur, quæ tamen non legi. » Et alibi ad beatum Augustinum scribens : « Quid dicunt de Joanne, qui dudum in pontificali gradu Constantinopolitanam rexerat Ecclesiam, et super Epistolam ad Galatas latissimum exaravit librum ? » Scripsit hic venerandus Dei antistes super toto veteri et novo Testamento Expositionum libros : Commentarios in Matthæum distinctos per homilias 90 : super Joannem homilias 88 : super Epistolas libros singulos per sermones distinctos : in Epistolam ad Hebræos 34 condidit homilias : super Genesim librum questionum : de laudibus Pauli apostoli homilias 7 : contra arianorum hæresim fortissimos libros : contra simoniacos, contra Marcionem, Cerinthum, Ebionem, Archemonem et Photinum, qui eorum suscitavit hæresim : contra Apollinarem librum 1 : contra manichæos insignis volumen : con-

tra omnes hæreticos super parabola seminis longum opus et elegans : tractatum unum in Thomam apostolum, in quo adversus arianos fortissime disputat : super Cantica canticorum libros duos : item vitam sancti Meletii episcopi antiocheni : de vestibus legalibus sacerdotum et Levitarum, et de ornatu summi pontificis Veteris Testamenti volumen egregium : de humilitate in lotione pedum tractatum unum : contra eos qui ad missas non occurrunt tractatum unum : de virginitate : de pœnitentia : de fide : de patientia : de confessione : de elemosyna tractatus plures. Homilias et sermones per totam quadragesimam : sermonem declamatorum in decollationem sancti Joannis Baptistæ : item in laudem beatæ Virginis mira suavitate fragrantis : adversus Arabas de resurrectione mortuorum libros duos, qui dicebant animas mori cum corpore : item contra Judæos librum unum : item adversum Gentes in modum dialogi grande et insigne volumen : de ordine et officio sacerdotis librum unum. Hymnos et orationes et alia plura metra edidit apud Græcos, et quanquam latino fulserit eloquio, plurimum tamen scripsit in græco Theodosii Magni temporibus. »

In hac recensione quædam Joanni Chrysostomo ascribitur, quæ inter opera ejus nunquam censi potuisse videntur : alia vero, quæ nusquam alibi commemorantur, quæque vel latent alicubi, vel fortasse perierunt : qualia sunt liber ille contra Apollinarem et libri duo alii de Resurrectione mortuorum contra Arabas, qui dicebant animas mori cum corpore.

De hoc autem postremo opere multa nobis observanda sunt (a). Ait Eusebius Arabes dixisse animas

(a) Hist. eccl. p. 153, edit. H. Valesii.

mori cum corpore, et cum eo resurrecturas fuisse, et contra hanc hæresim coactam fuisse synodum, cui adfuit Origenes. Sæpe vidimus Chrysostomum perorantem adversus multos ex auditoribus, qui recurrence omnino negabant : quique tunc magno numero Antiochiæ fuisse videntur ; nusquam autem me ipsum legisse memini confutantem eos qui dicerent animas cum corpore morituras et cum eo resurrecturas esse, vel Arabes idipsum docentes aggredientem. Tamenque Guillelmus Pastrengicus libros illos duos de Resurrectione mortuorum adversus Arabes, qui dicebant animas mori cum corpore, se vidisse commemorat Joannis Chrysostomi nomine ; omninoque illi fides habenda videtur. Multa certe quotidie ex tenebris eruuntur Joannis Chrysostomi opera, ut videre est in hac nostra S. doctoris operum collectione, ubi in tomo duodecimo undecim præclaras homilias, quæ hactenus latuerant, emisimus, in aliisque tomis non paucas. Hos vero libros edidisse potuit, sive quia Arabes suo ævo adhuc in pristino errore perstabant, sive quia nonnulli Antiocheni Arabibus vicini, veterem illum Arabum errorem renovare videbantur.

Quod vero adjicit in fine Guillelmus Pastrengicus : *Et quanquam latino fulserit eloquio, plurimum tamen scripsit in græco Theodosii Magni temporibus*, nescio unde expiscatus est ; nihil enim latine scripsisse Chrysostomum putant omnes qui scripta ejus accurate legerunt. Forte existimavit ille sanctum doctorem latino fulsisse eloquio, quia viderat opus imperfectum in Mattheum, quod Chrysostomi nomine circumferretur, latine scriptum, quodque Chrysostomi non esse pugnant hodie eruditi omnes.

FR. MATTHÆI DE CHRYSOSTOMO ORATORE BREVE JUDICIUM.

Homiliarum Chrysostomi duo sunt omnino genera. In aliis enim deinceps suo ordine integros litterarum sacrarum libros tractat. Hic in singulis homiliis (a) proponit partem ejus modi libri, eamque in priorie parte homiliæ explicat, ac interdum eadem bis terve resumit et retractat. Secunda pars morum doctrinam spectat, sumpta dicendi materia aut a verbis quæ exposuit, sæpiusque ex paucis et uno ; aut a tempore, a personis, a rebus, quæ tunc gerebantur, ita etiam interdum, ut coacta et detorta videatur oratio. Hinc frequentes illæ disputationes contra theatra, ludos circenses, artes magicas, jusjurandum (b), superstitionem, libidinem, luxum, contra eos qui in ecclesia inter se confabulabantur, ridebant, saltabant, imo etiam marsupia (c) succidebant, et contra alia effeminati, molles, effreni et ad interitum ruentis seculi, veri fidem et modum omnem excedentia vitia. Alterum genus homiliarum aut ecclesiasticas lectiones Evangeliarum et Apostoli exponit, aut habitum est in certis diebus festis, item variis temporum, rerumque vicissitudinibus et casibus. In his plerumque amplior est oratio et ornatior. Quod inventionem, in secundo maxime genere, attinet, hic nemo Chrysostomi desiderabit ingenium, sæpe vero luxuriam accusabit, modum excessisse culpabit, facilitatem et probabilitatem inventionis requiret. Dispositionem primi generis homiliæ, ut dixi, eandem omnes habent. Ex altero genere paucissimæ subtiliter sunt dispositæ : haud raro propositionem etiam mutat, vel latiore, vel

angustiore vocabulis subjiciens notionem. Accedit, quod multoties inter ipsa argumenta ad alia delabitur : ægre enim exultans ingenium comescere potuit. Supellectilem autem oratoriam, flores dico et pigmenta, ubique secum omnem circumfert, ut credas, hominem, expugnata Constantinopoli, aufugisse cum omnibus suis opulentæ regniæ luxusque et magnificentæ copiis. Reprehenditur etiam partium inæqualitas. Modo exordium (a) dimidiam partem orationis abstulit, modo brevis argumentorum tractatio ingentem post se trahit sermocinationem. In priori (b) genere, cum dicta Litterarum sacrarum explicantur, elocutio interdum non tam tenuis et subtilis est, quod merito probaretur, sed lenta, supina, negligens, fastidium a repetitionibus afferens. In altero genere, sæpius nimis quæsitæ est elocutio, continuis ac dissimilibus translationibus referta, floribus multis et discoloribus obsita, ad ostentationem et aurium voluptatem composita, mole laborans, inflata, tumens et, ut ipsius verbis utar, *βρόσσα, βρωσσα, κομωσα, σπριγωσα*. Epistolas Chrysostomi nemini magno opere commendaverim, nisi iis, qui historiarum exillius cupiunt cognoscere. Paucæ, eæque longiores, ad Olympiadem, inter reliquas excellunt ; sed excedunt epistolarum modum. Pleræque et sententiis et verbis sunt inter se similes. *Patheticum*, quod epis-

(a) Propter longiora exordia se excusat t. III, p. 84, C; p. 85, A; p. 115, D; p. 120, A; t. IV, p. 246, C, et aliis.

(b) Iis, qui nondum assueti sunt orationi Chrysostomi, si tamen exegetica ejus in Nov. Testamentum legere velint, auctor sim, ut a commentario in Epistolam ad Galatas incipiant, desinant in commentarium in Actus, qui est omnium infimus. Minori quidem cura commentarium in Epistolam ad Galatas elaboratum dicit Montefalconius, sed cura profecto est eadem, et oratio multo est pressior et adstrictior. In interpretatione Vet. Testamenti sibi est dissimilior, Origenes tamen multo superior ; tametsi hic, nescio utrum dicam Hebraice, an Hebraica, apprime caluisse credatur. Equidem certe ex istius scriptis hoc discere non potui, nec Huetius.

(c) Contra jusjurandum pluribus deinceps disputat homiliis, t. II, inde a pag. 57, E.

(c) Vide tom. I, p. 479, B, seqq.

tas familiares imprimis commendat, in his partim cernitur in solis vocabulis formulisque vulgaribus, partim, ut fictum et studio quæsitum displicet. Sed hæc de vitis ejus, quæ magnis virtutibus in singulis lere orationibus compensat. Modo enim subtiliter docet, modo acerrime pugnât, modo proprie et eleganter, modo copiose et ornate dicit, modo acumine et ingenio delectat, modo fulmine et tonitru terret. Ad hæc, (a) morum, quos oratione exprimit, honestas;

(a) Uti enim inter oratores græcos, non Christianos, civi-
vill virtute commendanda nemo honestate antecellit Iso-
cratem: ita Chrysostomus, post Christum et apostolos, de

sententiarum gravitas et sublimitas; animus, vitiorum, voluptatum, rerum humanarum contemptor, pius et religionis acerrime studiosus. Ac profecto, si Athenis aut Romæ, modestis hominum et compositis moribus et inter auditores graves veræque eloquentiæ æstimator et iudices dixisset, simillimum eum haberemus Æschini et Ciceroni, post quos secundas ferre tertiasve ipsi honestum est.

virtute Christiana dicens, neminem inter Christianos græcos, ne dicam inter latinos, gravitate superiore aut similem habet.

CATALOGUS

OPERUM OMNIUM CHRYSOSTOMI

SECUNDUM ORDINEM EDITIONIS MORELLI,

COLLATÆ

CUM HAC NOVA EDITIONE MONTEFALCONIANA.

Index operum tomi primi Morellianæ editionis.

- Ad populum antiochenum de status homilia 21.
— In editione Mf. tom. II, p. 15, homilia undeviginti eadem serie habentur.
1. In illud I ad Timoth. V, *Vino modico utere*, p. 1. — Mf. t. II, p. 15.
 2. In illud I ad Timoth. VI, *Divitibus seculi præcipe*, p. 22. — Mf. t. II, p. 33.
 3. In profectorem Flaviani, p. 35. — Mf. t. II, p. 47.
 4. De patientia Job et trium puerorum, p. 55. — Mf. t. II, p. 59.
 5. De afflictione Job et Ninivitarum, p. 64. — Mf. t. II, p. 67.
 6. De magistratibus timendis, p. 80. — Mf. p. 81.
 7. De tristitia, et in illud Gen. III, *Adam, ubi es?* p. 93. — Mf. t. II, p. 91.
 8. Exhortatio ad virtutem, et in I Genes., *Deambulabat Deus*, etc., p. 100. — Mf. t. II, p. 97.
 9. De vitandis juramentis, et in Psalm. XVIII, *Cæli enarrant*, etc., p. 106. — Mf. t. II, p. 105.
 10. De mundi pulchritudine, etc., et de juramentis, p. 116. — Mf. t. II, p. 111.
 11. Exhortatio ad gratias agendas Deo, p. 126. — Mf. t. II, p. 119.
 12. De creatione hominis et de juramentis, p. 136. — Mf. t. II, p. 127.
 13. De creatione hominis rursus, etc., p. 147. — Mf. t. II, p. 135.
 14. De abstinentia a juramentis, etc., p. 156. — Mf. t. II, p. 143.
 15. De calamitate Antiochiæ, et de juramentis, p. 168. — Mf. t. II, p. 153.
 16. De seditione civitatis, et in I ad Philem., *Paulus vincitus*, etc., p. 180. — Mf. t. 2, p. 161.
 17. De statuarum eversoribus, p. 192. — Mf. t. II, p. 171.
 18. De jejunio, et in Philippens. III, *Gaudete in Dom.*, p. 202. — Mf. t. II, p. 178.
 19. Ad agricolas et de juramentis, p. 212. — Mf. t. II, p. 187.
 20. In reditum Flaviani episc., p. 223. — Mf. t. II, p. 211.
 21. Catechesis ad illuminandos, p. 235. — Mf. t. II, p. 231.
 22. De similitate sive ira, p. 247. — In Mf. est Ilom. 20 ad Antiochenos, t. II, p. 197.
 23. De observatione Noviluniorum, p. 264. — Mf. t. I, p. 955.
 24. De Christi baptismo, p. 275. — Mf. t. II, p. 363.
 25. De diabolo tentatore, p. 285. — Mf. t. II, p. 257.
 26. De incomprehensibili Dei natura I, p. 294. — Mf. t. I, p. 701.
 27. De incomprehensib. Dei nat. II, p. 302. — Mf. t. I, p. 709.
 28. De incomprehens. Dei nat. III, p. 316. — Mf. t. I, p. 719.
 29. De incomprehens. Dei nat. IV, p. 327. — Mf. t. I, p. 727.
 30. De incomprehens. Dei nat. V, p. 357. — Mf. t. I, p. 755.
 31. De beato Philogonio, p. 351. — Mf. t. I, p. 747.
 32. De consubstantiali, p. 360. — Mf. t. I, p. 755.
 33. De petitione filiorum Zebedæi, p. 374. — Mf. t. I, p. 767.
 34. Adversus Judæos I, p. 383. — Mf. t. I, p. 843.
 35. Adversus Judæos II, p. 401. — Mf. t. I, p. 857.
 36. Adversus Judæos III, p. 414. — Mf. t. I, p. 861.
 37. Adversus Judæos IV, p. 439. — Mf. t. I, p. 871.
 38. Adversus Judæos V, p. 454. — Mf. t. I, p. 883.
 39. Adversus Judæos VI, p. 467. — Mf. t. I, p. 903.
 40. De SS. Juventino et Maximo, p. 485. — Mf. t. II, p. 571.
 41. De S. Pelagia virgine, p. 491. — Mf. t. II, p. 579.
 42. In S. Ignatium, p. 498. — Mf. t. II, p. 587.
 43. De S. Romano martyre I, p. 508. — Mf. t. II, p. 606.
 44. De nativitat. Machabæorum, p. 516. — Mf. t. II, p. 617.
 45. De S. Meletio antiocheno, p. 523. — Mf. t. II, p. 515.

46. De S. Luciano martyre, p. 530. — Mif. t. II, p. 519.
 47. De S. Juliano martyre, p. 535. — Mif. t. II, p. 665.
 48. De S. Romano martyre II, p. 546. — Mif. t. II, p. 611.
 49. De SS. Machabæis, p. 553. — Mif. t. II, p. 617.
 50. De SS. Machabæis, p. 556. — Mif. t. II, p. 625.
 51. De SS. Bernice et Prodoce, p. 557. — Mif. t. II, p. 629.
 52. De S. Eustathio antiocheno, p. 571. — Mif. t. II, p. 597.
 53. De pœnitentia I, p. 579. — Mif. t. II, p. 305.
 54. De pœnitentia IV, p. 588. — Mif. t. II, p. 299.
 55. De pœnitentia V, p. 596. — Mif. t. II, p. 325.
 56. De pœnitentia VIII, p. 612. — Mif. t. II, p. 313.
 57. De pœnitentia IX, p. 623. — Mif. t. II, p. 291.
 58. De pœnitentia X, p. 652. — Mif. t. II, p. 277.
 De S. Babyla martyre, p. 641. — Mif. t. II, p. 527.
 Contra Gentiles liber I, p. 647. — Illic de S. Babyla agitur. Mif. t. II, p. 533.
 59. Contra Anomæos. VI, p. 698. — Mif. t. I, p. 795.
 60. Catechesis ad illuminandos, p. 705. — Mif. t. II, p. 223.

61. De Fato et Providentia Dei orationes sex, I, p. 715. — Mif. t. II, p. 749.
 62. De Providentia II, p. 720. — Mif. t. II, p. 753.
 63. De fato III, p. 725. — Mif. t. II, p. 757.
 64. De fato IV, p. 728. — Mif. t. II, p. 759.
 65. De fato V, p. 735. — Mif. t. II, p. 765.
 66. De fato sive contra ingluviem VI, p. 740. — Mif. t. II, p. 769.
 67. De precatione I, p. 745. — Mif. t. II, p. 775.
 68. De precatione II, p. 751. — Mif. t. II, p. 779.
 69. In SS. Petrum et Heliam, p. 758. — Mif. t. II, p. 725.
 70. In martyres ægyptios, p. 770. — Mif. t. II, p. 693.
 71. De S. Phoca martyre, p. 775. — Mif. t. II, p. 697.
 72. De S. Thecla virgine, p. 782. — Mif. t. II, p. 745.
 73. De S. Barlaam martyre, p. 785. — Mif. t. II, p. 675.
 74. De SS. martyribus totius orbis p. 792. — Mif. t. II, p. 705.
 75. De beato Abraham, p. 799. — Mif. t. II, p. 737.
 76. De anathemate, p. 803. — Mif. t. I, p. 945.
 77. De pœnitentia et continentia, p. 809. — Est Joannis Jejunatoris.

Index operum tomii secundi Morellianæ editionis.

- Homiliæ 57 in Genesim, p. I usque ad p. 725. — Mif. t. IV, p. 21-580.
 Homiliæ aliæ novem in Genesim, t. II, p. 725. — Mif. t. IV, p. 581-630.
 1. * In illud, *In principio creavit Deus*, etc., et de jejunio et eleemosyna, Sermo I, p. 725.
 2. * Cur in sole, etc., dixerit, *Fiat*, in homine autem, *Faciamus*, Sermo II, p. 732.
 3. * Quid sit, *Ad similitudinem*, et cur non dominemur, Sermo III, p. 736.
 4. * Quod servitutis tria genera induxerit peccatum, Sermo IV, p. 740.
 5. * Quod non propter Adamum punimur, Sermo V, p. 747.
 6. * De ligno scientiæ, etc., itemque de jejunio, etc., Sermo VI, p. 754.
 7. * Quare lignum scientiæ boni et mali vocetur; et in illud, *Hodie tecum eris*, etc. Sermo VII, p. 758.
 8. * In conventum episcoporum, etc., Sermo VIII, p. 769.

9. * Quare Abram vocatus sit Abraham, etc., Sermo IX, p. 775.
 In Annam sermones 5, p. 784-840. — Mif. t. IV, p. 651-676.
 1. Quod oporteat jejunii meminisse, et de Anna sermo I, p. 784.
 2. De Anna sermo II, p. 797.
 3. De Anna sermo III, p. 809.
 4. De Anna sermo IV, p. 820- —
 5. Adversus eos qui in festis tantum conveniunt, itemque de Anna sermo V, p. 852.
 De Davide et Saule sermones 3, p. 841-881. — Mif. t. IV, p. 675-708.
 1. De Davide et Saule sermo I, p. 841.
 2. Quod David majus tropæum erexit parcendo Saule, etc., Sermo II, p. 854.
 3. Quod periculosum sit adire spectacula, itemque de tolerantia Davidis, sermo III, p. 864.
 De ignavia, et quod diabolus homini nocere non possit, Sermo cujus initium, *Ἡμεῖς μὲν πρὸ τῆς χάρις ἡμεῖς περὶ τοῦ διαβόλου*, p. 882. — Mif. t. II, p. 263.

Index operum tomii tertii Morellianæ editionis.

- In Psalmum 3. p. 3. — Mif. t. V, p. 35.
 In Psalm. 4. p. 8. — Mif. t. V, p. 39.
 In Psalm. 5. p. 34. — Mif. t. V, p. 60.
 In Psalm. 6. p. 46. — Mif. t. V, p. 71.
 In Psalm. 7. p. 58. — Mif. t. V, p. 80.
 In Psalm. 8. p. 88. — Mif. t. V, p. 106.
 In Psalm. 9. p. 106. — Mif. t. V, p. 121.
 In Psalm. 10. p. 128. — Mif. t. V, p. 140.
 In Psalm. 11. p. 134. — Mif. t. V, p. 144.
 In Psalm. 12. p. 140. — Mif. t. V, p. 149.
 In Psalm. 41. p. 145. — Mif. t. V, p. 155.
 In Psalm. 43. p. 160. — Mif. t. V, p. 167.
 In Psalm. 44. p. 178. — Mif. t. V, p. 182.
 In Psalm. 45. p. 203. — Mif. t. V, p. 205.
 In Psalm. 46. p. 208. — Mif. t. V, p. 208.
 In Psalm. 47. p. 219. — Mif. t. V, p. 216.
 In Psalm. 48. p. 226. — Mif. t. V, p. 222.
 In Psalm. 49. p. 248. — Mif. t. V, p. 240.
 In Psalm. 108. p. 269. — Mif. t. V, p. 258.
 In Psalm. 109. p. 277. — Mif. t. V, p. 264.
 In Psalm. 110. p. 294. — Mif. t. V, p. 279.
 In Psalm. 111. p. 308. — Mif. t. V, p. 290.
 In Psalm. 112. p. 319. — Mif. t. V, p. 299.
 In Psalm. 113. p. 325. — Mif. t. V, p. 304.

- In Psalm. 114. p. 337. — Mif. t. V, p. 315.
 In Psalm. 115. p. 342. — Mif. t. V, p. 319.
 In Psalm. 116. p. 352. — Mif. t. V, p. 327.
 In Psalm. 117. p. 355. — Mif. t. V, p. 328.
 In Psalm. 119. p. 365. — Mif. t. V, p. 358.
 In Psalm. 120. p. 371. — Mif. t. V, p. 344.
 In Psalm. 121. p. 375. — Mif. t. V, p. 347.
 In Psalm. 122. p. 380. — Mif. t. V, p. 351.
 In Psalm. 123. p. 382. — Mif. t. V, p. 352.
 In Psalm. 124. p. 384. — Mif. t. V, p. 356.
 In Psalm. 125. p. 391. — Mif. t. V, p. 360.
 In Psalm. 126. p. 394. — Mif. t. V, p. 362.
 In Psalm. 127. p. 397. — Mif. t. V, p. 365.
 In Psalm. 128. p. 404. — Mif. t. V, p. 361.
 In Psalm. 129. p. 406. — Mif. t. V, p. 373.
 In Psalm. 130. p. 411. — Mif. t. V, p. 377.
 In Psalm. 131. p. 414. — Mif. t. V, p. 379.
 In Psalm. 132. p. 420. — Mif. t. V, p. 384.
 In Psalm. 133. p. 422. — Mif. t. V, p. 386.
 In Psalm. 134. p. 424. — Mif. t. V, p. 387.
 In Psalm. 135. p. 439. — Mif. t. V, p. 399.
 In Psalm. 136. p. 445. — Mif. t. V, p. 405.
 In Psalm. 137. p. 449. — Mif. t. V, p. 407.
 In Psalm. 138. p. 453. — Mif. t. V, p. 411.

In Psalm. 139. p. 463. — Mtf. t. V, p. 419.
 In Psalm. 140. p. 471. — Mtf. t. V, p. 426.
 In Psalm. 141. p. 489. — Mtf. t. V, p. 442.
 In Psalm. 142. p. 494. — Mtf. t. V, p. 446.
 In Psalm. 143. p. 506. — Mtf. t. V, p. 457.
 In Psalm. 144. p. 515. — Mtf. t. V, p. 464.
 In Psalm. 145. p. 525. — Mtf. t. V, p. 472.
 In Psalm. 146. p. 528. — Mtf. t. V, p. 475.
 In Psalm. 147. p. 531. — Mtf. t. V, p. 478.
 In Psalm. 148. p. 539. — Mtf. t. V, p. 484.
 In Psalm. 149. p. 548. — Mtf. t. V, p. 493.
 In Psalm. 150. p. 551. — Mtf. t. V, p. 495.
 Commentarius in Isaian prophetam, p. 554. —
 Mtf. t. VI, p. 41.
 In locum Psalmi 44, *Adstitit Regina a dextris tuis*,
 p. 666. — Mtf. t. III, p. 595.
 In locum Psalmi 48, *Ne timearis, cum dives factus*,
 p. 689. — Mtf. t. V, p. 499.
 in eundem locum, et de eleemosyna, p. 705. —
 Mtf. t. V, p. 512.
 In locum Psalmi 145, *Lauda, anima mea, Domi-*
num, p. 712. — Mtf. t. V, p. 519.
 In locum Isaiaë VI, *Vidi Dominum sedentem*, Hom.
 1, p. 725. — Mtf. t. VI, p. 97.

Index Operum tomi quarti Morellianæ editionis.

De sacerdotio libri sex, p. 1. — Mtf. t. I, p. 623.
 De compunctione ad Demetrium liber, p. 98. —
 Mtf. t. I, p. 393.
 De compunctione ad Stelechium libri II, p. 121. —
 Mtf. t. I, p. 411.
 De Providentia Dei ad Stagirium libri III, p. 137. —
 Mtf. t. I, p. 423.
 Quod regulares femine viris cohabitare non debent,
 p. 225. — Mtf. t. I, p. 513.
 In eos qui sorores adoptivas habent, p. 247. —
 Mtf. t. I, p. 495.
 De virginitate, p. 273. — Mtf. t. I, p. 535.
 Adversus vitæ monasticæ vituperatores libri III, p.
 355. — Mtf. t. I, p. 319.
 Comparatio regis et monachi, p. 449. — Mtf. t. I, p.
 587.
 Ad viduam juniorem, p. 456. — Mtf. t. I, p.
 599.
 Ad eandem, de conjugio non iterando, p. 469. —
 Mtf. t. I, p. 609.
 In Eutropium eunuchum sermo, p. 481. — Mtf. t.
 III, p. 591. In Eutropium, II, p. 395.
 De penitentia homil. tertia, p. 487. — Mtf. t. II,
 p. 535.

Index operum tomi quinti Morellianæ editionis.

In parabolam debitoris decem millium talentorum,
 p. 1. — Mtf. t. III, p. 17.
 De Lazaro mendico sermo I, p. 18. — Mtf. t. I,
 p. 963.
 De Lazaro sermo II, p. 42. — Mtf. t. I, p. 981.
 De Lazaro sermo III, p. 54. — Mtf. t. I, p. 991.
 De Lazaro sermo IV, p. 75. — Mtf. t. I, p. 1005.
 In terræ motum et Lazarum, p. 87. — Mtf. t. I,
 p. 1027.
 In paralyticum 38 annorum, p. 102. — Mtf. t. I,
 p. 801.
 In illud, *Pater, si possibile est* (Matth. XXVI),
 p. 114. — Mtf. t. III, p. 31.
 In illud, *Intrate per angustam* (Matth. VII), p. 125.
 — Mtf. t. I, p. 1045.
 In illud, *Angusta est porta*, p. 137. — Mtf. t. III,
 p. 41.
 De Lazaro quatruiduano, p. 146. — Mtf. t. I,
 p. 779.
 In inscriptionem Actorum, p. 151. — Mtf. t. III,
 p. 77.
 De ferendis reprehensioibus, et in Acta, p. 164.
 — Mtf. t. III, p. 131.

In eundem locum Isaiaë VI, *Vidi Dominum*, Hom. 2.
 p. 735. — Mtf. t. VI, p. 107.
 In eundem locum, et in II Paralipom., *Elatum est*
cor Oziaë, Hom. 3, p. 741. — Mtf. t. VI, p. 142.
 In eundem Isaiaë locum. Hom. 4, p. 750. — Mtf.
 t. VI, p. 120.
 In eundem locum Isaiaë, et de Ozia, Hom. 5. p.
 762. — Mtf. t. VI, p. 129.
 In Seraphim Homilia, p. 768. — Mtf. t. VI,
 p. 135.
 De verbis Isaiaë XLV, *Ego Dominus feci lumen*, p.
 776. — Mtf. t. VI, p. 141.
 In locum Jeremiaë X, *Non est in homine via*, p.
 789. — Mtf. t. VI, p. 153.
 De Prophetiarum obscuritate, Hom. 1, p. 799. —
 Mtf. t. VI, p. 163.
 De obscuritate Veteris Testamenti, Hom. 2, p. 815.
 — Mtf. t. VI, p. 175.
 In Psalm. 13, p. 835. — Mtf. t. V, p. 549.
 In reliqua ejusdem Psalm. 50, p. 862. — Mtf. t. V,
 p. 575.
 In Psalm. 51, p. 884. — Mtf. t. V, p. 589.
 In Psalm. 95, p. 892. — Mtf. t. V, p. 619.
 In Psalm. 100, p. 906. — Mtf. t. V, p. 629.

Quod nemo læditur nisi a scipso, p. 498. — Mtf. t.
 III, p. 459.
 Liturgia sive missa, p. 522. — Liturgiam dedit Mtf.
 sub finem t. XII, sed ex Savilio sumptam.
 Ad Theodorum lapsum parentheses duæ, p. 545. —
 Mtf. t. I, p. 277.
 Cum presbyter esset ordinatus sermo, p. 854. —
 Mtf. t. I, p. 693.
 Antequam iret in exsilium sermo, p. 842. — Mtf.
 t. III, p. 427.
 Post reditum ab exsilio sermo, p. 848. — Mtf. t. III,
 p. 443.
 Ad Innocentium, episc. romanum, epist. I, p. 593.
 — Mtf. t. III, p. 529.
 Ad eundem epist. II, p. 598. — Mtf. t. III, p.
 535.
 Ad episcopos in carcere inclusos, p. 600. — Mtf. t.
 III, p. 541.
 Ad Olympiadem et alios diversos epist. 173, p.
 603.
 Ad diversos epist. 69, p. 794.
 Hæc vero omnes epistolæ eodem ordine et numero
 quo in Morelliana editione ponuntur. Vide monitum
 ante has epistolas, quæ partem magnam tomi tertii
 ante finem occupant.

De gloria in tribulationibus (Rom. V), p. 180. —
 Mtf. t. III, p. 155.
 Diligentibus Deum omnia cooperari, p. 192. — Mtf.
 t. III, p. 165.
 In illud, *Si esurierit inimicus tuus* (Rom. XII), p. 199.
 — Mtf. t. III, p. 171.
 In illud, *Salutate Priscillam* (Rom. XVI), p. 216. —
 Mtf. t. III, p. 187.
 In eundem locum et de colendis sacerdotibus,
 p. 226. — Mtf. t. III, p. 195.
 In illud, *Propter fornicationem autem* (I Cor. VII),
 p. 240. — Mtf. t. III, p. 207.
 De libello repudii (I Cor. VII), p. 251. — Mtf. t. III,
 p. 247.
 In illud, *Nolo vos ignorare, fratres* (I Cor. X),
 p. 260. — Mtf. t. III, p. 241.
 In illud, *Oportet hæreses esse* (I Cor. XI), p. 275.
 — Mtf. t. III, p. 251.
 De collatione in sanctos (I Cor. XVI), p. 283. —
 Mtf. t. III, p. 261.
 In illud, *Habentes eundem spiritum* (II Cor. IV),
 p. 296. — Mtf. t. III, p. 271.

- De iisdem verbis Apostoli, p. 308. — Mtf. t. III, p. 281.
- De iisdem verbis Apostoli, p. 319. — Mtf. t. III, p. 289.
- In illud, *Utinam sustineretis* (II Cor. XI), p. 332. — Mtf. t. III, p. 301.
- In illud, *Sive occasione, sive veritate* (Philip. I), p. 543. — Mtf. t. III, p. 509.
- Laus Maximi, et quales ducendæ uxores, p. 355. — Mtf. t. III, p. 225.
- In illud, *De dormientibus nolo vos ignorare* (I Thess. IV), p. 375. — Mtf. t. I, p. 1017.
- In illud, *Vidua eligatur non minus sexaginta* (I Tim. V), p. 387. — Mtf. t. III, p. 321.
- De prodicione Judæ et de paschate, p. 406. — Mtf. t. II, p. 373.
- In Christi Natalem, p. 417. — Mtf. t. II, p. 351.
- In cœmeterii appellationem et crucem, p. 431. — Mtf. t. II, p. 393.
- De cruce et confessione latronis, p. 437. — Mtf. t. II, p. 399.
- De resurrectione mortuorum, p. 430 (sic). — Mtf. t. II, p. 417.
- De Resurrectione Christi, p. 447. — Mtf. t. II, p. 433.
- De Ascensione Christi, p. 457. — Mtf. t. II, p. 441.
- De sancta Pentecoste, I, p. 468. — Mtf. t. II, p. 453.
- De Pentecoste II, p. 481. — Mtf. t. II, p. 463.
- De poenitentia et eucharistia, p. 488. — Mtf. t. II, p. 343.
- De laudibus S. Pauli apost. homiliæ 7, p. 492. — Mtf. t. II, p. 473.
- De mansuetudine, p. 538. — Mtf. t. XII, p. 557.
- In illud, *Paulus spirans minarum* (Act. IX), p. 544. — Mtf. t. III, p. 413.
- In inscriptionem altaris (Act. XVII), p. 556. — Mtf. t. III, p. 67.
- In illud, *Paulus vocatus* (I Cor. I), p. 568. — Mtf. t. III, p. 143.
- Utilem esse lectionem Scripturæ, p. 582. — Mtf. t. III, p. 87.
- De precibus Christi in miraculis, p. 593. — Mtf. t. I, p. 785.
- In eos qui in pascha jejulant, p. 608. — Mtf. t. I, p. 861.
- In eos qui eum Judæis jejulant, p. 630. — Mtf. t. I, p. 857.
- In Eliam et Viduan, p. 636. — Mtf. t. III, p. 537.
- De futuræ vitæ deliciis, p. 647. — Mtf. t. III, p. 347.
- Non esse desperandum, p. 654. — Mtf. t. III, p. 363.
- Peccata fratrum non divulganda, p. 662. — Mtf. t. III, p. 353.
- Non esse ad gratiam concionandum, p. 674. — Mtf. t. II, p. 653.
- De sanctis martyribus, p. 685. — Mtf. t. II, p. 661.
- Dæmones non gubernare mundum, p. 689. — Mtf. t. II, p. 243.
- In illud, *In faciem ei restiti* (Gal. II), p. 705. — Mtf. t. III, p. 371.
- Demonstratio quod Christus sit Deus, liber, p. 725. — Mtf. t. I, p. 813.
- Ad eos qui scandalizati sunt, liber, p. 756. — Mtf. t. III, p. 479.
- In paralyticum per tectum demissum, p. 814. — Mtf. t. III, p. 47.
- Cur in Pentecoste legantur Acta, p. 851. — Mtf. t. III, p. 97.
- De mutatione nominum in Scriptura, p. 850. — Mtf. t. III, p. 123.
- In sanctos martyres hom. 2, p. 860. — Mtf. t. II, p. 645.
- De sancto Basso martyre, p. 869. — Mtf. t. II, p. 719.
- De sancta Droside martyre, p. 877. — Mtf. t. II, p. 683.
- De poenitentia et mœstitia regis Achab, p. 887. — Mtf. t. II, p. 283.
- Cum Saturninus et Aurelianus, etc., p. 895. — Mtf. t. III, p. 413.

Index operum tomi sexti Morellianæ editionis.

1. Unum et eundem esse legislatorem utriusque Testamenti, p. 1. — Mtf. t. VI, p. 597.
2. In illud Genes. I, *Vidit Deus cuncta*, etc., p. 18. — Mtf. t. VI, p. 519.
3. In illud Genes. I, *Faciamus hominem ad imaginem*, etc., p. 24. — Mtf. t. VI, p. 522.
4. In dictum Abrahami, *Pone manum tuam* (Gen. XXIV), p. 30. — Mtf. t. VI, p. 535.
5. De serpente æneo Moysis (Num. XXI), p. 49. — Mtf. t. VI, p. 499.
6. De justo et beato Job sermo I, p. 76. — Mtf. t. VI, p. 563.
7. De justo et beato Job sermo II, p. 83. — Mtf. t. VI, p. 567.
8. De justo et beato Job sermo III, p. 89. — Mtf. t. VI, p. 570.
9. De justo et beato Job sermo IV, p. 101. — Mtf. t. VI, p. 576.
10. In illud psal. XXXVIII, *Verumtamen frustra*, etc., p. 114. — Mtf. t. V, p. 559.
11. In psal. LXXXIII, *Et turtur nidum*, etc., p. 120. — Mtf. t. V, p. 599.
12. In Eliam prophetam sermo, p. 128. — Mtf. t. VI, p. 583.
13. De Joseph et de castitate, p. 134. — Mtf. t. VI, p. 587.
14. De Suzanna sermo (Dan. XIII), p. 141. — Mtf. t. VI, p. 589.
15. De tribus pueris Daniel, p. 148. — Mtf. t. VI, p. 593.
16. De sigillis librorum Isaia CDLXIII, p. 158. — Mtf. t. XII, p. 539. Est Severiani.
17. De fide et lege naturæ, p. 177. — Mtf. t. I, p. 4081.
18. De sancta et individua Trinitate, p. 189. — Mtf. t. I, p. 4087.
19. De sancto et adorando Spiritu, p. 204. — Mtf. t. III, p. 813.
20. De sancta Pentecoste, p. 227. — Mtf. t. III, p. 803.
21. In illud Joan., *In principio erat Verbum*, p. 235. — Mtf. t. XII, p. 551.
22. De Occursu et Simeone, p. 245. — Mtf. t. II, p. 807.
23. In sancta theophania Domini, p. 252. — Mtf. t. II, p. 805.
24. De nuptiis Joan. I, et contra Judæos, p. 256. — Mtf. t. I, p. 1075.
25. De Christo pastore et ove, p. 265. — Mtf. t. III, p. 827.
26. In decollationem S. Joan. Bapt., et de Herodiade, p. 281. — Mtf. in *Spuriis*, t. VIII, p. 485.
27. In venerandam crucem et de transgressione Adami, p. 288. — Mtf. t. II, p. 815.
28. In dimissionem Chananæ, p. 295. — Mtf. t. III, p. 449.
29. In præcursorem Domini Joan. Bapt., p. 311. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 485.
30. In SS. apostolos Petrum et Paulum, p. 314. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 491.
31. In SS. duodecim apostolos, p. 320. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 495.
32. In S. Thomam apostolum, p. 324. — Mtf. t. VII, in *Spuriis*, p. 497.

33. In S. Stephanum protomartyr., p. 528.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 501.
34. In illud, *Sufficit tibi gratia mea*, p. 340.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 507.
35. In Annuuntiationem S. Deiparæ, p. 356.— Mif. t. II, p. 791.
36. In S. Theophan. et S. Joan. Bapt., p. 361.— Mif. t. II, p. 801.
37. In parabolam de filio prodigo, p. 369.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 515.
38. In saltationem Herodiadis et decollationem Joannis, p. 579.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 521.
39. In illud Matth., *Collegerunt Judæi concilium*, p. 385.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 525.
40. In decem virgines, p. 389.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 527.
41. In meretricem et pharisæum, p. 395.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 531.
42. In sancta et magna parasceve, p. 405.— Mif. t. II, p. 811.
43. In Samaritanam, p. 409.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 535.
44. De circo a nativitate, p. 425.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 545.
45. In triduanam Christi resurrectionem, p. 442.— Mif. t. II, p. 821.
46. In Ascensionem Domini, p. 448.— Mif. t. III, p. 791.
47. In S. Ascensionem sermo II, p. 452.— Mif. t. III, p. 795.
48. In eandem Ascensionem sermo III, p. 453.— Mif. t. III, p. 797.
49. In eandem Ascensionem sermo IV, p. 462.— Mif. t. III, p. 799.
50. Bonum Christi discipulum benignum esse, p. 468.— Mif. t. I, p. 1069.
51. De pseudopropheticis et falsis doctoribus, p. 473.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 553.
52. De circo, p. 489.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 567.
53. In Salvatoris Nativitatem, p. 495.— Mif. t. VI, p. 585.
54. In illud Lucæ, *Exiit edictum a Cæsare*, p. 503.— Mif. t. II, p. 795.
55. In oraculum Zachariæ redditum, p. 512.— Mif. t. II, p. 785.
56. In conceptionem Joan. Bapt., p. 516.— Mif. t. II, p. 787.
57. In illud Matth., *Attendite ne eleemosynam vestram*, p. 523.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 571.
58. De fugienda simulata specie sermo, p. 529.— Mif. t. I, p. 1075.
59. De muliere fluxum sanguinis passa, p. 535.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 575.
60. De patrefamilias et operariis, p. 539.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 577.
61. In parabolam de sicu arefacta, p. 552.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 585.
62. De pharisæo et convivio, p. 560.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 589.
63. De Lazaro et divite, p. 564.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 591.
64. De publicano et pharisæo, p. 569.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 595.
65. De circo et Zacchæo, p. 575.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 599.
66. Religiosum facietis uti non debere, p. 594.— Mif. t. I, p. 1055.
67. De S. Joanne Theologo, p. 605.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 609.
68. De adoratione sanctæ crucis, p. 611.— Mif. t. III, p. 835.
69. De confessione sanctæ crucis, p. 620.— Mif. t. III, p. 841.
70. De negatione Petri, p. 626.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 615.
71. De jejunio et eleemosyna, p. 635.— Mif. t. I, p. 1059.
72. In sanctum Pascha, p. 641.— Mif. t. III, p. 765.
73. In secundum Domini adventum, p. 651.— Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 619.
- Florilegia ex homiliis Chrysostomi quæ sequuntur, sive eclogas, non ex Morellii editione, sed ex Savilii desumpsimus, qui eas multo plures, longiores et emendatiores attulit, et in tomo XII posuimus.
- Morel. partis secundæ t. I. Commentarius in Evangelium S. Matthæi.— Mif. t. VII.
- Morel. t. II. Opus imperfectum in Evangelium Matthæi, latine.— Mif. t. VI, in fine.
- Insunt in eodem tomo commentarii in S. Joannem Evangelistam.— Mif. t. VIII.
- Morel. t. III. In Acta apostolorum commentarius.— Mif. t. IX, initio.
- Morel. t. IV. In Epistolam ad Romanos commentarius.— Mif. t. IX, p. 391.
- Morel. t. V:
- Commentarius in Pauli Epistolam I ad Corinth., hom. 44, p. 4.— Mif. t. X, p. 9.
- In Epist. II ad Corinth., hom. 30, p. 495.— Mif. t. X, p. 581.
- In Epist. ad Galat. expositio perpetua, p. 776.— Mif. t. X, p. 611.
- In Epist. ad Ephes. homil. 24, p. 864.— Mif. t. XI, p. 9.
- Morel. t. VI:
- In Epist. ad Philipp. hom. 15, p. 4.— Mif. t. XI, p. 177.
- In Epist. ad Coloss. hom. 12, p. 147.— Mif. t. XI, p. 299.
- In Epist. I ad Thessal. hom. 11, p. 262.— Mif. t. XI, p. 591.
- In Epist. II ad Thessal. hom. 5, p. 361.— Mif. t. XI, p. 467.
- In Epist. I ad Timoth. hom. 18, p. 402.— Mif. t. XI, p. 505.
- In Epist. II ad Timoth. hom. 10, p. 535.— Mif. t. XI, p. 599.
- In Epist. ad Titum hom. 6, p. 619.— Mif. t. XI, p. 665.
- In Epist. ad Philem. hom. 5, p. 670.— Mif. t. XI, p. 705.
- In Epist. ad Hebr. hom. 54, p. 694.— Mif. t. XII, p. 15.

CATALOGUS

OPERUM OMNIUM CHRYSOSTOMI

SECUNDUM ORDINEM EDITIONIS SAVILII

COLLATÆ

CUM HAC NOVA EDITIONE MONTEFALCONIANA.

Catalogus tomi primi.

1. In Genesim orationes 67. p. 1. — Mtf. t. IV, p. 21.
2. Expositionis in Psalm. 3 fragmentum ex Damasceno, p. 522. *Vide integram*, t. VIII, p. 1.
3. Expositio in Psalm. 4. 5. et 6. p. 522. — Mtf. t. V, p. 39.
4. Expositio in Psalm. 7. 8. 9. 10 et 11. p. 554. — Mtf. t. V, p. 80. *Lacunæ quædam in his Psalmis ex-
plentur* t. VIII, p. 5.
5. Expositio in Psalm. 12 principium, p. 608. — Mtf. t. V, p. 149. *Reliqua attextuntur*, t. VIII, p. 5. l. 36.
6. Homilia in 2 priores versus Ps. 41. p. 609. — Mtf. t. V, p. 155.
7. Expositio in Psalm. 43-49. p. 618. — Mtf. t. V, p. 167.
8. Homiliæ duæ in Psalm. 50. *dubiæ*, p. 692. — Mtf. t. V, p. 527.
9. Expositio in Psalm. 108-117. p. 716. — Mtf. t. V, p. 258.
10. Expositio in Psalm. 119. 120. et reliquos usque ad finem, p. 781. — Mtf. t. V, p. 338.
11. Expositio in Psalm. 51. *Spuria*, p. 911. — Mtf. t. V, p. 539.
12. Expositio in Psalm. 95. *Spuria*, p. 916. — Mtf. t. V, p. 619.
13. Expositio in Psalm. 100-107. *Spuria*, p. 925. — Mtf. t. V, p. 629.
14. Expositio in Psalm. 118 Stationem primam, *Spuria*, p. 978. — Mtf. t. V, p. 675.
15. Expositio in Psalm. 118 Stationem secundam, *Spuria*, p. 995. — Mtf. t. V, p. 690.
16. Expositio in Psalm. 118 Stationem tertiam, *Spuria*, p. 1007. — Mtf. t. V, p. 700.
17. Expositio in Isaiaë capita 7, p. 1016. — Mtf. t. VI, p. 41.

Catalogus tomi secundi.

1. In Evangelium Matthæi orationes 90. p. 1 — Mtf. t. VII, p. 21.
2. In Evangelium Joannis sermones 88, p. 555. — Mtf. t. VIII, p. 23.

Catalogus tomi tertii.

1. In Epistolam ad Romanos præfatio, p. 1. — Mtf. t. IX, p. 391.
2. In Epistolam ad Romanos homiliæ 32, p. 5. — Mtf. t. IX, p. 395.
3. In Epistolam I ad Corinthios præfatio, p. 243. — Mtf. t. X, p. 9.
4. In Epistolam ad Corinthios homiliæ 44, p. 245. — Mtf. t. X, p. 11.
5. In Epistolam II ad Corinthios homiliæ 30, p. 541. — Mtf. t. X, p. 381.
6. In Epistolam ad Galatas expositio perpetua, p. 709. — Mtf. t. X, p. 611.
7. In Epistolam ad Ephesios præfatio, p. 763. — Mtf. t. XI, p. 9.
8. In Epistolam ad Ephesios sermones 24, p. 764. — Mtf. t. XI, p. 9.

Catalogus tomi quarti.

1. In Epistolam ad Philippenses præfatio, p. 1. — Mtf. t. XI, p. 177.
2. In eandem homil. 15, p. 5. — Mtf. t. XI, pag. 181.
3. In Epistolam ad Colossenses homiliæ 12, p. 89. — Mtf. t. XI, p. 299.
4. In Epistolam I ad Thessalon. homil. 11, p. 161. — Mtf. t. XI, p. 391.
5. In Epistolam II ad Thess. hom. 5, p. 221. — Mtf. t. XI, p. 467.
6. In Epistolam I ad Timotheum præfatio, p. 249. — Mtf. t. XI, p. 501.
7. In eandem homil. 18, p. 250. — Mtf. t. XI, p. 503.
8. In Epistolam II homil. 10, p. 329. — Mtf. t. XI, p. 599.
9. In Epistolam ad Titum homil. 6, p. 381. — Mtf. t. XI, p. 663.
10. In Epistolam ad Philemonem præfatio, p. 411. — Mtf. t. XI, p. 701.
11. In eandem hom. 3, p. 413. — Mtf. t. XI, p. 703.
12. In Epistolam ad Hebræos præfatio, p. 427. — Mtf. t. XII, p. 9.
13. In eandem homiliæ 54, p. 431. — Mtf. t. XII, p. 13.
14. In Acta apostolorum homiliæ 55, p. 607. — Mtf. t. IX, p. 13.

Catalogus tomi quinti.

Sermones in loca S. Scripturæ.

1. Sermo habitus in principio Quadragesimæ, in illud, *In principio creavit Deus*, etc., et de jeunio et de elemosyna, p. 1. — Mtf. t. IV, p. 581.
2. Cur in sole et luna et cælo et aliis dixerit, *Fiat*: in homine vero, *Faciamus*: et quidnam sit illud, *Ad imaginem*, p. 6. — Mtf. t. IV, p. 586.
3. Quid sit, *Ad similitudinem*: et quare, cum Deus nos jusserit dominari in feras, non dominemur, p. 8. — Mtf. t. IV, p. 590.
4. Quod servitutis modos tres induxerit peccatum, p. 11. — Mtf. t. IV, p. 593.
5. Quod non propter Adam punimur, et quod majora sunt per eum bona importata, quam mala, etc., p. 15. — Mtf. t. IV, p. 599.
6. Uirum ex ligno illo facta sit Adamo notitia boni

- et mali, et de jeunio, et quod oportet domi meditari ea quæ in ecclesia dicantur, p. 19. — Mif. t. IV, p. 604.
7. Quare lignum scientiæ boni et mali vocetur lignum illud: et quid sit, *Hodie mecum eris in paradiso*, p. 22. — Mif. t. IV, p. 607.
8. In diem imbribus sædum, et in conventum episcoporum, et in donationem præcepti Adamo facti, etc., p. 29. — Mif. t. IV, p. 616.
9. Quomodo oporteat fratrum peccata arguere, et quare Abrahami vocatus sit Abraam, et de nomine Noe, p. 31. — Mif. t. IV, p. 619.
10. Quod non oporteat theatra frequentare, et in Abraam, p. 39. — Mif. t. VI, p. 541. *Spuria*.
11. Quod oporteat in Pentecoste semperque jejunii meminisse, et de Dei providentia; quodque non patribus solum, sed et matribus præceptum sit de componendis liberorum moribus; et de Anna sermo I, p. 50. — Mif. t. IV, p. 631.
12. In Fidem Annæ et moderatum ejus et philosophicum animum et de honorandis sacerdotibus, etc., Sermo II, p. 59. — Mif. t. IV, p. 643.
13. In Annam et lactationem Samuelis, Sermo III, p. 66. — Mif. t. IV, p. 652.
14. Ad eos qui conventus in ecclesia deserunt, et in theatra ascendunt: et in secundum dictum Annæ, Sermo V, p. 72. — Mif. t. IV, p. 660.
15. In orationem Annæ, et quod utilis sit paupertas, sermo VI, p. 78. — Est pars magna homiliæ V in Annam. Vid. Mif. t. IV, p. 670. Hæc oratio in ms. bavarico et versione initio carens, expletur t. VIII, p. 8.
16. Quod magnum bonum est non solum virtutem sectari, sed etiam laudare; et quod majus statuerit tropæum David parcendo Saûli, quam cum Goliath prostravit, Oratio II in David et Saûl (Vide primam t. VIII, p. 40), p. 83. — Mif. t. IV, p. 687.
17. Quod non oporteat theatra frequentare, et quod omne genus patientiæ superavit David in negotio Saûlis. Oratio III in David et Saûl p. 89. — Mif. t. IV, p. 695.
18. Quando extra ecclesiam deprehensus Eutropius abreptus est, et quod utilis sit Scripturarum lectio, et in illud, *Adstitit regina a dextris tuis*, p. 100. — Mif. t. III, p. 395.
19. In illud, *Ne timeas, quando ditescit homo*, et de hospitalitate, Sermo I, p. 113. — Mif. t. V, p. 499.
20. In illud, *Ne timeas, quando ditescit homo*, et de eleemosyna, Sermo II, p. 123. — Mif. t. V, p. 512.
21. Laus eorum qui ad ecclesiam accurrerunt, et de ordine in doxologiis servando, et in illud, *Vidi Dominum sedentem*: in Oziam I, p. 127. — Mif. t. VI, p. 98.
22. De Ozia II, et in illud, *Et factum est anno, quo mortuus est Ozias*, p. 134. — Mif. t. VI, p. 107.
23. In illud, *Exaltatum est cor Ozia*, et de humilitate: in Oziam III, p. 138. — Mif. t. VI, p. 112.
24. In illud Isaiæ, *Factum est anno, quo mortuus est Ozias*, et laus civitatis Antiochenæ: in Oziam IV, p. 144. — Mif. t. VI, p. 119.
25. In illud Isaiæ, *Factum est anno*, etc., et quod juste lepra percussus fuerit Ozias: in Oziam V, p. 151. — Mif. t. VI, p. 129.
26. In seraphim, p. 155. — Mif. t. VI, p. 135.
27. In illud Isaiæ, *Ego Dominus Deus feci lucem*, p. 160. — Mif. t. VI, p. 141.
28. In illud Jeremiæ, *Domine, non est in homine via ejus*, p. 168. — Mif. t. VI, p. 153.
29. Ad eos qui ad ludos circenses proficiscuntur, et in illud, *Intrate per portam angustam*, etc., p. 175. Mif. t. I, p. 1043.
30. De conversatione secundum Deum, et in illud, *Angusta est porta*, etc., p. 183. — Mif. t. III, p. 41.
31. In dimissionem Chananæ, p. 188. — Mif. t. III, p. 449.
32. In parabolam de Debitore decem millium talentorum, p. 196. — Mif. t. III, p. 17.
33. Contra hæreticos, et in petitionem matris filiorum Zebedæi, p. 206. — Mif. t. I, p. 767.
34. In illud, *Pater, si possibile est*, et contra Marcionistas et Manichæos; et quod non oporteat ingerere se periculis, etc., p. 213. — Mif. t. III, p. 31.
35. Postridie Calend. habita Antiochiæ contra ebrios, etc., et quod doctorem non oporteat de discipulis desperare; et in Lazarum et Divitem oratio I, p. 220. — Mif. t. I, p. 963.
36. In Lazarum oratio II, p. 234. — Mif. t. I, p. 981.
37. In Lazarum oratio III, et quare non dixerit, *Cepisti bona tua in hac vita, sed, Recepisti*, p. 242. — Mif. t. I, p. 991.
38. In Divitem et Lazarum oratio IV, p. 253. — Mif. t. I, p. 1005.
39. In Publicanum et Pharisæum, et de humilitate et oratione, p. 261. Est pars orationis V (IV) de Incomprehensibili. Vid. t. VI, p. 422, l. 34.
40. In Paralyticum, qui annos 38 decubuerat, et in illud, *Pater meus usque modo operatur*, et ego operor, p. 264. — Mif. t. I, p. 801.
41. In quadriduanum Lazarum, p. 271. — Mif. t. I, p. 779.
42. In inscriptionem Actorum Apost. et vitam cum virtute actam utiliore esse signis et miraculis, p. 274. — Mif. t. III, p. 77.
43. Ad eos qui reprehenderunt eum ob proeminorum longitudinem, et quod utile sit æquo animo ferre reprehensiones, etc.; et in illud, *Saule, Saule, quid me persequeris?* p. 282. — Mif. t. III, p. 123.
44. In illud Apostoli, *Non solum vero, sed etiam gloriamur in afflictionibus*, etc., p. 292. — Mif. t. III, p. 155.
45. In illud, *Novimus quod diligentibus Deum*, etc., p. 299. — Mif. t. III, p. 165.
46. In eos qui ecclesiastico conventui non interfuerunt; et in illud, *Si esurierit inimicus tuus*, etc., p. 304. — Mif. t. III, p. 171.
47. In illud, *Salutate Priscillam et Aquilam*, oratio I, p. 314. — Mif. t. III, p. 187.
48. In idem oratio II, p. 321. — Mif. t. III, p. 195.
49. In illud Apostoli, *Propter fornicationes uniusquisque*, etc., p. 330. — Mif. t. III, p. 207.
50. In illud, *Uxor alligata est viro in quantum tempus vixerit vir ipsius*, etc., p. 337. — Mif. t. III, p. 217.
51. In illud Apostoli, *Nolo vos ignorare fratres*, etc., p. 342. — Mif. t. III, p. 241.
52. Quod non oporteat usque ad finem confidere eum qui stat, etc., p. 251. — Pars est hom. XXVII in Math.
53. Contra eos qui observant Novilunia, et per civitatem choreas ducunt, et in illud Apostoli, *Omnia in gloriam Dei facite*, p. 355. — Mif. t. I, p. 953.
54. In illud Apostoli, *Oportet et hæreses esse inter vos*, etc., p. 362. — Mif. t. III, p. 251.
55. In illud Apostoli, *Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est*; et in illud, *Credidi, ideo locutus sum*; et de eleemosyna, Oratio I, p. 368. — Mif. t. III, p. 271.
56. In illud Apostoli, *Habentes autem eundem spiritum fidei*; et contra Manichæos et omnes qui Vetus Testamentum calumniantur, Oratio II, p. 375. — Mif. t. III, p. 281.
57. In idem; et cur omnes sine discrimine recipiant bona; et de eleemosyna, Oratio III, p. 382. — Mif. t. III, p. 289.
58. In illud Apostoli, *Utinam sustineretis me modicum in insipientia*, p. 391. — Mif. t. III, p. 301.
59. In illud Apostoli, *Quando vero venit Petrus Antiochiam, in faciem restiti illi*, p. 398. — Mif. t. III, p. 371.
60. In eos qui male utuntur textu illo Apostoli, *Sive prætextu, sive veritate Christus annuntietur*; et de humilitate, p. 410. — Mif. t. III, p. 511.
61. In illud Apostoli, *De iis vero qui obdormierunt*

nolo vos ignorare, et in Job et Abraham, p. 418. — Mtf. t. I, p. 1017.

62. In illud, *Vidua eligatur non minor sexaginta annis natu*, et de liberorum educatione, et de elemosyna, p. 425. — Mtf. t. III, p. 321.

Sermones panegyrici.

63. In S. martyrem Babylam oratio I, p. 438. — Mtf. t. II, p. 527.

64. In beatum Babylam oratio II; et contra Julianum et gentiles, p. 442. — Mtf. t. II, p. 533.

65. In sanctas martyres, Bernicen et Prosdocen virgines, et matrem ipsarum Dominam, p. 473. — Mtf. t. II, p. 629.

66. In sanctam Pelagiam martyrem, p. 482. — Mtf. t. II, p. 579.

67. In S. Thomam Apostolum, et contra Arianos, et in eum qui in Thracia tyrannidem arripuit, p. 486. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 497.

68. In S. martyrem Romanum, p. 488. — Mtf. t. II, p. 605.

69. In S. martyrem Barlaam, p. 495. — Mtf. t. II, p. 675.

70. In S. Ignatium Archiepiscopum Antiochiæ magnæ Romam abreptum, et ibi martyrio affectum, indeque rursus Antiochiam delatum, p. 498. — Mtf. t. II, p. 587.

71. In S. Philogonium ex advocato factum episcopum, etc., p. 505. — Mtf. t. I, p. 747.

72. In natalem diem Salvatoris nostri Jesu Christi, p. 511. — Mtf. t. II, p. 351.

73. In martyres ægyptios, p. 519. — Mtf. t. II, p. 693.

74. In sanctum et salutare baptismum Salvatoris nostri Jesu Christi, et ad eos qui ad sacros conventus non veniunt, etc., p. 523. — Mtf. t. II, p. 363.

75. In S. martyrem Lucianum, p. 529. — Mtf. t. II, p. 519.

76. In SS. martyres Juveninum et Maximinum, qui sub Juliano Apostata martyrium passi sunt, p. 533. — Mtf. t. II, p. 571.

77. In S. Meletium, p. 537. — Mtf. t. II, p. 515.

78. Oratio habita in magnam Hebdomadam, in qua docet, quare vocata sit Hebdomas magna, p. 540. — Mtf. t. V, p. 519.

79. In proditorem Judæ, et in pascha, et in traditionem mysteriorum, et quod non oporteat injuriarum meminisse, p. 547. — Mtf. t. II, p. 373.

80. In divinam et mysticam cœnam Salvatoris, et de prodicione Judæ, et in pascha, etc., p. 547. — Mtf. t. II, p. 381.

81. In nomen cœmeterii et in crucem Domini nostri, p. 563. — Mtf. t. II, p. 393.

82. In crucem et latronem, et de secundo Christi adventu, et quod oporteat perpetuo pro inimicis orare, p. 567. — Mtf. t. II, p. 399.

83. In idem argumentum ejusdem orationis alia editio, p. 567. — Mtf. t. II, p. 407.

84. Contra ebrietatem, et in resurrectionem Christi, Oratio I, p. 581. — Mtf. t. II, p. 433.

85. In S. Pascha oratio II, p. 587. — Mtf. t. III, p. 705.

86. In S. Pascha oratio III, p. 592. — Mtf. t. II, p. 821. *Spuria.*

87. In Ascensionem Domini nostri Jesu Christi. Habita est in martyrio Romanesie, p. 595. — Mtf. t. II, p. 441.

88. In S. Pentecosten oratio I; et quare miracula nunc non fiant, etc., p. 602. — Mtf. t. II, p. 453.

89. In S. Pentecosten oratio II, p. 610. — Mtf. t. II, p. 463.

90. In sanctos omnes qui passim in toto orbe martyrio affecti fuerunt oratio I, p. 614. — Mtf. t. II, p. 703.

91. In omnes sanctos oratio II, p. 618. — Mtf. t. II, p. 661.

92. In sanctum martyrem Julianum, p. 621. — Mtf. t. II, p. 665.

93. In sanctum Eustathium, archiepiscopum Antiochiæ magnæ, p. 628. — Mtf. t. II, p. 597.

94. In SS. Machabæos et in matrem ipsorum oratio I, p. 633. — Mtf. t. II, p. 617.

95. In SS. Machabæos oratio II, p. 637. — Mtf. t. II, p. 625.

96. In SS. Machabæos oratio III, p. 640. — Mtf. t. II, p. 625.

In loca sacræ Scripturæ dubiæ fidei Savilio visæ.

Eisdem omnes etiam Mtf. pro spuris habuit.

97. In illud, *Vidit Deus omnia quæcumque fecit, et ecce bona valde*, et quod divina oracula omnibus jucundis pretiosiora, p. 642. — Mtf. t. VI, p. 519.

98. Quod imaginem ad similitudinem Dei factam primus homo per transgressionem abjecerit, eamque per novum Adam rursus recuperavit, p. 645. — Mtf. t. VI, p. 522.

99. Quomodo Adam acceperit animam, et de passione Christi, p. 648. — Omisit Mtf.

100. In beatum Abraam, p. 653. — Mtf. t. II, p. 757. Falsus est Savilius qui putaverit hanc hominiam initio esse truncatam. Docuimus ad t. XII, p. 43, ejus proœmium ex genuina aliqua Chrysostomi homilia sumptum esse.

101. In Joseph, et de temperantia, p. 656. — Mtf. t. VI, p. 587.

102. De serpente Moysis, quem crucifixit in deserto, et de Trinitate, p. 659. — Mtf. t. VI, p. 499. Est Severiani.

103. In prophetam Eliam, p. 672. — Mtf. t. VI, p. 583.

104. Protheoria in Psalmos, p. 676. — Mtf. t. V, p. 533.

105. In illud Psal., *Dominus regnavit, exsultet terra*; et in illud, *Cum tradiderit regnum Deo ac Patri*; et in sacramentum baptismatis, p. 680. — Mtf. t. V, p. 605.

106. In sigilla librorum, et quomodo offerat Filius Patri, et Pater Filio, et in Salvatoris incarnationem, p. 689. — Mtf. t. XII, p. 559. Est Severiani.

107. In tres Pueros et in babyloniam fornacem, p. 698. — Mtf. t. VI, p. 593.

108. In Susannam, p. 703. — Mtf. t. VI, p. 589.

109. Expositio in Orationem Dominicam, p. 707. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 627.

110. Oratio catechetica in illud Evangelii, *Simile est regnum cœlorum homini patri familias*, p. 718. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 673.

111. In illud, *Exiit decretum a Cæsare Augusto*, et in descriptionem S. Dominiæ nostræ Deiparæ, p. 715. — Mtf. t. II, p. 795.

112. In prodigum filium, et de pœnitentia, et in arborem scientiæ boni et mali, et in latronem, p. 720. — Omisit Mtf.

113. In Divitem et Lazarum, p. 728. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 591.

114. In cæcum quem Christus sanavit, et in Zachæum, et de judicio et elemosyna, p. 731. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 599.

115. In mulieres quæ unguenta attulerunt, et quod nulla discrepantia nec pugna inter evangelistas reperitur circa resurrectionem Domini nostri, p. 740. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 635.

116. In illud, *In principio erat Verbum*, etc.; et quod Spiritus scrutetur profunda Dei, et de nuper baptizatis, et contra hæreticos, p. 747. — Mtf. t. XII, p. 551.

117. In illud Judæorum dictum, *Quomodo novit literas, cum non didicerit*, etc., p. 752. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 643.

118. In cæcum a natiuitate, p. 761. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 545.

119. In Chananeam et in Pharaon, et in illud, *Non est volentis neque currentis, sed miserentis*, p. 771. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 653.

120. In secundum adventum Domini nostri et in illud, *Omnes assistemus tribunali Christi*, p. 782. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 619. Conscarcinata est hæc oratio ex pluribus hinc inde decerpis particulis ex Chrysostomi homiliis in Epistolam ad Romanos.

121. In textum Apostoli, *Non quod volo, hoc facio, sed quod odi, illud ago*; et quomodo fuerit Jacob typus Christi, p. 789. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 663.

122. In illud, *Sufficit tibi gratia mea*, etc., p. 793. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 507.

123. In illud, *Sponte peccantibus nobis post acceptam cognitionem veritatis*, etc.; et quomodo accedere oporteat ad Christi sacramenta, p. 807. — Est apud istum consarcinatum ex hom. XX, XV et XIV in Epist. ad Hebr.

Sermones panegyrici dubiæ fidei.

124. In principium indictionis, p. 815. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 675.

125. In principium indictionis novi anni, et in SS. Martyres, et in mulierem profluvio sanguinis laborantem, p. 816. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 575.

126. In pretiosam crucem, p. 819. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 675.

127. In Exaltationem pretiosæ crucis, p. 823. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 679.

128. In S. martyrem Phocam et contra hæreticos, et in 141 Psalmum, p. 826. — Mtf. t. II, p. 699. Pro germana habet Mtf.

129. In conceptionem S. Joannis Baptistæ, p. 831. — Mtf. t. II, p. 787. *Spuria*.

130. Encomium in S. protomartyrem Theclam, 835. — Mtf. t. II, p. 745. *Dubia*.

131. In S. apostolum Thomam, p. 837. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 681.

132. In S. martyrem Romanum, p. 842. — Mtf. t. II, p. 611. *Spuria*.

133. In Christi Nativitatem, p. 846. — Mtf. t. VI, p. 585. *Spuria*.

134. In Nativitatem D. nostri Jesu Christi, et quod unicuique climati præsent angeli, p. 854. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 687.

135. In S. Stephanum protomartyrem Oratio I, p. 864. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 501.

136. In S. Stephanum protomartyrem oratio II, p. 871. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 699.

137. In Occursum Salvatoris, etc., et in Simeonem, p. 872. — Mtf. t. II, p. 807. *Spuria*.

138. In mediam hebdomadem jejuniorum, p. 876. — Omisit Mtf.

139. In adorationem crucis, media hebdomade jejuniorum, p. 877. — Mtf. t. III, p. 833. *Spuria*.

140. In festum Palmarum, p. 882. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 703.

141. In sanctam Deiparam, p. 887. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 707. Est Procli.

142. In Sanctam Deiparam, p. 889. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 709.

143. In proditorem Salvatoris, etc., p. 893. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 713.

144. In crucem, et in illud, *Tu es qui venturus est* etc., p. 898. — Omisit Mtf. Severiano adscribitur.

145. In die magnæ Parasceves, p. 906. — Mtf. t. II, p. 811. *Spuria*.

146. In latronem et proditorem Salvatoris nostri, p. 910. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 719.

147. In sepulturam et triduanam resurrectionem D. nostri Jesu Chr., p. 912. — Omisit Mtf.

148. Oratio catechetica in S. Pascha, p. 916. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 721.

149. In Pascha orationes septem, p. 917, seqq. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 723.

150. In beatum Job orationes quatuor, p. 949. — Mtf. t. VI, p. 563. *Spuria*.

151. In Ascensionem Domini nostri J. Chr. oratio I, p. 970. — Mtf. t. III, p. 791. *Spuria*.

152. In Ascensionem Domini nostri J. Chr. oratio II, p. 973. — Mtf. t. III, p. 785. *Spuria*.

153. In Pentecosten orationes tres, p. 976. — Mtf. t. III, p. 803. *Spuria*.

154. In memoriam martyrum, et quod pastor et ovis Christus nominetur, p. 984. — Mtf. t. III, p. 827. *Spuria*.

155. In principes apostolorum Petrum et Paulum et gloriosissimum eorum martyrium, p. 991. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 491.

156. In sanctos duodecim apostolos, p. 995. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 495.

157. In synaxin archangelorum, p. 997. — Mtf. t. VIII, in *Spuriis*, p. 755.

Catalogus tomi sexti.

1. De Sacerdotio, I, p. 1. — Mtf. t. I, p. 623.

II, p. 7. — Mtf. t. I, p. 631.

III, p. 14. — Mtf. t. I, p. 639.

IV, p. 30. — Mtf. t. I, p. 659.

V, p. 40. — Mtf. t. I, p. 671.

VI, p. 44. — Mtf. t. I, p. 677.

2. Ad Theodorum lapsum I, p. 55. — Mtf. t. I, p. 309. Est sermo 2.

3. Ad Theodorum lapsum II, p. 60. — Mtf. t. I, p. 277. Est Sermo 1.

4. Ad Stagirium sermo I, p. 84. — Mtf. t. I, p. 425.

5. Ad Stagirium sermo II, p. 102. — Mtf. t. I, p. 447.

6. Ad Stagirium sermo III, p. 120. — Mtf. t. I, p. 471.

7. Ad Demetrium de compunctione, p. 138. — Mtf. t. I, p. 393.

8. Ad Stelechium, et de compunctione, p. 151. — Mtf. t. I, p. 411.

9. Ad hostes eorum, qui aliis auctores sunt vitæ monasticæ capessendæ, p. 161. — Mtf. t. I, p. 319.

10. Ad infidelem patrem, p. 170. — Mtf. t. I, p. 331.

11. Ad fidelem patrem, p. 184. — Mtf. t. I, p. 349.

12. Contra eos qui virgines subintroductas habent, p. 214. — Mtf. t. I, p. 495.

13. Contra eas quæ viros subintroductos habent, p. 250. — Mtf. t. I, p. 513.

14. De virginitate, p. 244. — Mtf. t. I, p. 533.

15. Ad viduam juniorem sermo I, p. 296. — Mtf. t. I, p. 595.

16. Ad eandem de alio marito non superinducendo sermo II, p. 304. — Mtf. t. I, p. 609.

17. Contra Judæos sermo I, p. 312. — Mtf. t. I, p. 871.

18. Contra Judæos sermo II, p. 320. — Mtf. t. I, p. 883.

19. Contra Judæos sermo III, p. 336. — Mtf. t. I, p. 903.

20. Contra Judæos sermo IV, p. 346. — Mtf. t. I, p. 915.

21. Contra Judæos Sermo V, p. 354. — Mtf. t. I, p. 927.

22. Contra judaizantes, p. 360. — Mtf. t. I, p. 843.

23. Ad eos qui primo Pascha jejulant, p. 377. — Mtf. t. I, p. 861.

24. Ad eos qui Judæorum jejunium jejulant, p. 385. — Mtf. t. I, p. 857.

25. De incomprehensibili, contra Anomæos sermo I, p. 389. — Mtf. t. I, p. 701.

26. De Incomprehensibili, contra Anom. sermo II, p. 395. — Mif. t. I, p. 709.
27. De Incomprehensibili, contra Anom. sermo III, p. 402. — Mif. t. I, p. 719.
28. De Incomprehensibili, contra Anom. sermo IV, p. 409. — Mif. t. I, p. 727.
29. De Incomprehensibili, contra Anom. sermo V, p. 416. — Mif. t. I, p. 735.
30. Contra eos qui synaxin deserunt, etc., et consubstantialem esse Filium Patri: et contra Anom. sermo VI, p. 425. — Mif. t. I, p. 755.
31. De Consubstantiali, et quod N. Testamentum Veteri consonum sit: contra Anomæos sermo VII, p. 434. — Mif. t. I, p. 795.
32. De non anathematizandis vivis aut defunctis p. 439. — Mif. t. I, p. 945.
33. Quando presbyter ordinatus est, p. 443. — Mif. t. I, p. 695.
34. In illud, *Vino modico utere*: de Statuis I, p. 447. — Mif. t. II, p. 15.
35. In illud, *Divitiis hujus sæculi præcipe*, etc.: de Statuis II, p. 461. — Mif. t. II, p. 35.
36. In profectionem Flaviani, et quodnam verum sit jejunium, etc.: de Statuis III, p. 472. — Mif. t. II, p. 47.
37. De patientia ab exemplis Job, etc., et de abstinentia ab juramentis: de Statuis IV, p. 482. — Mif. t. II, p. 59.
38. Ad populum, de genereose ferendis minis, quodque non oporteat timere mortem, sed peccatum, et de juramentis fugiendis: de Statuis V, p. 490. — Mif. t. II, p. 67.
39. Utilem esse metum principum, etc.: de Statuis VI, p. 501. — Mif. t. II, p. 81.
40. Quod mortem et tristitiam solum peccatum induxerit in vitam, et in Genes. I, 4, etc., et de abstinentia a juramentis: de Statuis VII, p. 510. — Mif. t. II, p. 91.
41. Adhortatio ad virtutem, et in Genes. 3, 8: de Statuis VIII, p. 514. — Mif. t. II, p. 97.
42. Laudatio eorum qui jurandi consuetudinem depuerant, et in Psal. 18, 4: de Statuis IX, p. 519. — Mif. t. II, p. 103.
43. Naturalis mundi enarratio, etc., et de vitandis juramentis: de Statuis X, p. 525. — Mif. t. II, p. 111.
44. Gratiarum actio ob liberationem a malis expectatis, et contra eos qui corpus nostrum calumniantur: De Statuis XI, p. 532. — Mif. t. II, p. 119.
45. Iterum gratiarum actio, et naturalis mundi enarratio: de Statuis XII, p. 538. — Mif. t. II, p. 127.
46. Adhuc gratiarum actio, et de hominis creatione, quodque legem acceperit naturalem: de Statuis XIII, p. 546. — Mif. t. II, p. 135.
47. Contra eos qui civitatem falsis rumoribus turbabant, et de vitandis juramentis: de Statuis XIV, p. 554. — Mif. t. II, p. 143.
48. In calamitatem civitatis, et quod ubique metus utilis sit, etc.: de Statuis XV, p. 560. — Mif. t. II, p. 153.
49. De vitando juramento, et in illud, *Paulus vincit J. Chr.*: de Statuis XVI, p. 566. — Mif. t. II, p. 161.
50. In magistratus ab Imperatore missos: de Statuis XVII, p. 574. — Mif. t. II, p. 174.
51. In medium jejunium, et in illud, *Gaudete in Domino semper*: de Statuis XVIII, p. 581. — Mif. t. II, p. 179.
52. Ad homines agros colentes, et de vitando juramento: de Statuis XIX, p. 588. — Mif. t. II, p. 187.
53. In Imperatoris cum civitate reconciliationem: de Statuis XX, p. 595. — Est XXI apud Mif. t. II, p. 211.
54. Catechesis ad illuminandos, et de mulieribus se auro ornantibus: de Statuis XXI, p. 603. — Est apud Mif. ad illuminandos II, t. II, p. 231.
55. Quod non sufficiat jejunium quadrageimæ: ut possimus communicare, et quomodo possimus injuriarum non meminisse, et de abstinentia juramentorum, p. 611. — Est apud Mif. XX de Statuis t. II, p. 197.
56. Contra Judæos et Græcos, Christum esse Deum, p. 622. — Mif. t. I, p. 813.
57. Eundem esse legislatorem Vet. et Novi Testamenti, et in sacerdotis indumentum, p. 640. — Mif. t. VI, p. 397.
58. Utiliter factum esse, quod prophetiæ de Christo et gentium vocatione essent obscuræ, Sermo I, p. 649. — Mif. t. VI, p. 165.
59. In obscuritatem Vet. Testamenti, et in Dei clementiam, Sermo II, p. 658. — Mif. t. VI, p. 175.
60. In terræ motum, et in Divitem et Lazarum, p. 670. — Mif. t. I, p. 1027.
61. Dæmones non gubernare res humanas, p. 680. — Mif. t. II, p. 245.
62. Cur non e medio sublati sit diabolus, etc., p. 690. — Mif. t. II, p. 257.
63. Quod non oporteat evulgare peccata fratrum, p. 695. — Mif. t. III, p. 353.
64. De resurrectione ex mortuis, p. 705. — Mif. t. II, p. 418.
65. Quod non dicere et ad alios efferre quæ scimus, pauperiores nos reddit et gratiam exstinguit, etc., p. 714. — Mif. t. I, p. 785.
66. Ad eos qui deseruerunt synaxin, et quod non oporteat Scripturarum titulos prætermittere, et in inscriptionem altaris, p. 722. — Mif. t. III, p. 67.
67. De S. Spiritu, p. 729. — Mif. t. III, p. 813.
- Spuria.*
68. De perfecta caritate, p. 742. — Mif. t. VI, p. 279.
69. De mansuetudine, p. 750. — Mif. t. XII, p. 422.
70. De oratione homiliæ duæ, p. 754 et 758. — Mif. t. II, p. 775 et 779.
71. De pœnitentia sermo I, p. 763. — Mif. t. II, p. 277.
72. De pœnitentia et compunctione, et quod Deus promptus sit ad salutem, etc., sermo II, p. 769. — Mif. t. II, p. 325.
73. De pœnitentia, et de mœstitia regis Achab, sermo III, p. 779. — Mif. t. II, p. 283.
74. De pœnitentia sermo IV, p. 784. — Mif. t. II, p. 335.
75. De pœnitentia, et de iis qui a collectis abfuerant, sermo V, p. 790. — Mif. t. II, p. 545.
76. De pœnitentia et eleemosyna sermo VI, p. 792. — Mif. t. II, p. 291.
77. De pœnitentia et oratione sermo VII, p. 798. — Mif. t. II, p. 299.
78. De pœnitentia et in Herodem et Joannem Baptistam sermo VIII, p. 804. — Mif. t. VIII, in *Spuriis*, p. 577.
79. De eleemosyna sermo I, p. 811. — Mif. t. IX, p. 747. *Spuria.*
80. De eleemosyna sermo II, p. 816. — Mif. t. III, p. 261.
81. De jejunio, et in prophetam Jonam et Danielem et tres pueros, sermo I, p. 824. — Mif. t. II, p. 305.
82. De jejunio II, p. 830. — Mif. t. II, p. 313.
83. De fide, et de lege naturali, et de S. Spiritu, p. 837. — Mif. t. I, p. 1081, *Spuria.*
84. Quod ex desidia oriatur improbitas, et virtus ex studio animi, et quod neque mali homines, neque diabolus vigilanti nocere possit, p. 844. — Mif. t. II, p. 263.
85. Catechesis I ad illuminandos, et cur dicatur lavacrum regenerationis, p. 851. — Mif. t. II, p. 225.
86. In eos qui obdormierunt, p. 858. — Est octava

in Epist. I ad Thessal. Mtf. t. XI, p. 439.

87. De Fato et Providentia Oratiunculæ sex, *dubiæ*, p. 863, 866, 869, 872, 876, 879. — Mtf. t. II, p. 749, 753, 757, 759, 765, 769.

88. De Jejunio I, p. 883. — Mtf. t. I, p. 1059, *spuria*.

89. De Jejunio, et maximum esse sacrificium Dei beneficia recensere, p. 886. — Est fragmentum, omissum ab Mtf.

90. De jejunio in S. Quadragesima, p. 889. — Est e fragmentis consarcinata, et omissa ab Mtf.

91. Animi curam esse anteponeendam, etc., p. 893. — Est e fragmentis consarcinata, et omissa ab Montf.

92. Non esse exprobrandum Sacerdotibus quod in abundantia vivant, p. 896. — Ex fragmentis consarcinata et omissa ab Mtf.

93. Quod oporteat Christi discipulum clementem esse, p. 903. — Mtf. t. I, p. 1069, *spuria*.

94. Oratio exhortatoria ad poenitentiam, Sermo I, p. 905. — Mtf. t. IX, p. 681, *spuria*.

95. De poenitentia et eleemosyna sermo II, p. 917. — Prætermisit Mtf.

96. De poenitentia sermo III, p. 924. — Mtf. t. IX, p. 705, *spuria*.

97. De eleemosyna, p. 926. — Mtf. t. IX, p. 707, *spuria*.

98. De jejunio orationes 7, p. 930 - 842. — Mtf. t. IX, p. 711-724, *spuria*.

99. De patientia et de mortuis non amare defendendis, p. 943. — Mtf. t. IX, p. 723, *spuria*.

100. De patientia, p. 949. — Mtf. t. IX, p. 729, *spuria*.

101. De S. Trinitate, p. 955. — Mtf. t. I, p. 1087, *spuria*.

102. Quod non oporteat monachum faciliis esse deditum, p. 963. — Mtf. t. I, p. 1055, *spuria*.

103. De salute animæ, p. 968. — Mtf. t. IX, p. 735, *spuria*.

104. Ad catechumenos, p. 971. — Mtf. t. IX, p. 739, *spuria*.

105. In Circum, p. 974. — Mtf. t. VIII, in *spuriis*, p. 567.

106. Deploratio eorum qui Christi virgines corumpunt, p. 976. — Mtf. t. IX, p. 741, *spuria*.

107. Contra hæreticos, p. 979. — Mtf. t. IX, p. 745, *spuria*.

108. Liturgia, p. 983. — Mtf. t. XII, 901, *spuria*.

109. Prædicationes duæ, p. 1005. — Mtf. t. XII, p. 925, *spuria*.

Catalogus tomi septimi.

1. Ad eos qui scandalizati fuerant propter adversitates quæ contigerunt, p. 1. — Mtf. t. III, p. 479.

2. Quod qui seipsum injuria non afficit, a nemine laedi possit, p. 36. — Mtf. t. III, p. 459.

3. Epistolæ ad Olympiadem diaconissam 17, p. 51. — Montf. t. III, p. 549-622.

4. Epistolæ ad diversos 243, dispositæ secundum ordinem alphabeticum personarum ad quas missæ sunt, p. 104. — Mtf. t. III, p. 623.

5. Constantii presbyteri epistolæ 5, p. 205. — Mtf. t. III, p. 741.

Chrysostomo adscripta, sed spuria, ut mihi videtur. Savil.

Easdem hómilias omnes Montf. quoque inter spurias posuit, præter tertiam ab Savilio incauto spurias adnumeratam.

1. De pseudopropheta et pseudomagistris, p. 221. — Mtf. t. VIII, in *spuriis*, p. 553.

2. Epistola ad monachos, p. 225. — Mtf. t. IX, p. 751.

3. Comparatio regis potentis cum monacho philosopho. In notis se retractans Sav. dicit incaute hoc opusculum inter spuria posuisse, p. 230. — Mtf. t. I, p. 387.

4. In publicanum et pharisæum, p. 233.

5. In exilium Adami, et de improbis mulieribus, p. 237. — Mtf. t. VI, p. 525.

6. In Annuntiationem B. Virginis, p. 249. — Mtf. t. IX, p. 755.

7. In arefactam ficum, p. 252. — Mtf. t. VIII in *spuriis*, p. 583.

8. In Psalm. 92, *Elevaverunt flumina, etc.*, p. 256. — Mtf. t. V, p. 611.

9. In illud, *Precamini et reddite Domino*, p. 260. — Mtf. t. V, p. 593.

10. In turturem, p. 264. — Mtf. t. V, p. 599.

11. In illud, *Quaecumque ligaveritis, etc.*, p. 268. — Mtf. t. IX, p. 759.

12. In dictum Judæorum, *Dæmonium habes, etc.*, p. 272. — Mtf. t. IX, p. 763.

13. In negationem Petri et in crucem, p. 275. — Mtf. t. VIII, in *spuriis*, p. 613.

14. In pharisæum, p. 280. — Mtf. t. VIII, in *spuriis*, p. 589.

15. De poenitentia, p. 282. — Mtf. t. IX, p. 765.

16. Contra Judæos et Græcos, p. 284. — Mtf. t. I, p. 4075.

17. De Fide, p. 288. — Mtf. t. IX, p. 767.

18. De Spe, p. 293. — Mtf. t. IX, p. 771.

19. De Caritate, p. 295. — Mtf. t. IX, p. 773.

Per errorem Montf. in indice alphabeticò, et nos post eum diximus prætermisam esse.

20. De fugienda simulata Spécie, p. 297. — Mtf. t. I, p. 1073.

21. De Caritate erga Deum, p. 299. — Mtf. t. X, p. 681.

22. In illud, *Si Filius Dei es, etc.*, p. 301. — Mtf. t. X, p. 683.

23. In Præditionem Judæ, etc., p. 306. — Mtf. t. X, p. 687.

24. In Incarnationem Jesu Christi, p. 307. — Mtf. t. X, p. 689.

25. In Rachelem, et in infantes, p. 316. — Mtf. t. X, p. 697.

26. In Herodem et infantes, p. 318. — Mtf. t. X, p. 699.

27. In Martham et Mariam, etc., p. 320. — Mtf. t. X, p. 701.

28. In illud, *Exeuntes Pharisei, etc.*, p. 325. — Mtf. t. X, p. 705.

29. In Mereiricem et Phariseum, p. 329. — Mtf. t. X, p. 709.

30. In Assumptionem Domini nostri, p. 330. — Deest in Montf.

31. In Transfigurationem Domini nostri, p. 332. — Mtf. t. X, p. 713. Est Procli.

32. In Diem palmarum, p. 334. — Mtf. t. X, p. 715.

33. In Transfigurationem Domini nostri, p. 338. — Rejecit Montf.

34. In Oraculum Zachariæ, p. 340. — Mtf. t. II, p. 785.

35. Encomium S. Joannis Theologi, p. 342. — Mtf. t. X, p. 719.

36. In S. Joannem Theologum, p. 344. — Mtf. t. X, p. 719.

37. In Transfigurationem, p. 345. — Mtf. t. X, p. 721.

38. In illud, *Eripe me, Domine, de hominibus malo*, p. 347. — Mtf. t. V, p. 707.

39. In S. Theophania, pag. 350. — Mtf. t. II, pag. 805.

40. De Siccitate, pag. 352. — Mtf. t. X, pag. 725.

41. In Jordanem fluvium, p. 354. — Mtf. t. X, p. 725. Deest finis.

42. In Phariseum et Meretricem, p. 357. — Mtf. t. X, p. 727.
43. In triduanam Resurrectionem Domini nostri, p. 364. — Mtf. t. X, p. 733.
44. In Christi Nativitatem, p. 367. — Mtf. t. X, p. 737.
45. In illud, *Quando ascendit Dominus in templum*, p. 369. — Mtf. t. X, p. 739.
46. In Mesopentecosten, p. 372. — Mtf. t. X, p. 741.
47. In Samaritanam, p. 374. — Mtf. t. X, p. 743.
48. In mulierem peccatricem, p. 376. — Mtf. t. X, p. 745. Est Amphiloehii.
49. In illud, *Pater, si possibile est*, etc. p. 383. — Mtf. t. X, p. 751.
50. In parabolam, *Homo quidam descendit*, Luc. X, 30. p. 387. — Mtf. t. X, p. 755.
51. In nativitatem S. Joannis Baptiste, p. 389. — Mtf. t. X, p. 757.
52. In Abraham et Isaac, p. 594. — Mtf. t. VI, p. 537.
53. In S. Theophania, p. 398. — Mtf. t. X, p. 761.
54. In natale D. nostri Jesu Christi, p. 400. — Mtf. t. X, p. 763.
55. In Zacchæum et Publicanum, p. 403. — Mtf. t. X, p. 767.
56. In centurionem, p. 405. — Mtf. t. X, p. 769.
57. In illud, *Exiit qui seminaret*, etc. — Mtf. t. X, p. 771.
58. In secundum adventum Domini nostri, p. 412. — Mtf. t. X, p. 775.
59. In paralyticum, et in illud, *Ne judicate*, etc. p. 414. — Mtf. t. X, p. 777.
60. In Evang. Lucæ in drachmam, et in illud, *Homo habebat duos filios*, p. 418. — Mtf. t. X, p. 781.
61. In eum qui cujuslibet gratiæ donum habet, etc. p. 421. — Mtf. t. X, p. 783.
62. De parabola Villici injustitiæ, p. 423. — Mtf. t. X, p. 785. Deest finis.
63. In assumptionem Domini nostri, p. 426. — Mtf. t. III, p. 797.
64. De jejunio, p. 428. — Mtf. t. X, p. 787.
65. In illud, *In tribulatione dilatasti mihi*, p. 431. — Mtf. t. V, p. 539.
66. De constantia et de consummatione hujus seculi, p. 435. — Mtf. t. XII, p. 817.
67. In filium viduæ, p. 439. — Mtf. t. X, p. 789.
68. In Samaritanam, p. 443. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 535.
69. Contra Judæos in serpentem æneum, p. 448. — Mtf. t. X, p. 793.
70. In Sacrificium Cain, et in dona Abelis, p. 457. — Mtf. t. XI, p. 719. Deest finis.
71. In passionem Domini, p. 459. — Mtf. t. XI, p. 721. Est Eusebii Alex.
72. In publicanum et pharisæum, p. 462. — Mtf. t. XI, p. 723.
73. In ingressum Jejuniorum, p. 465. — Mtf. t. XI, p. 727.
74. In assumptionem Domini nostri, p. 468. — Mtf. t. XI, p. 727.
75. De Jejunio, p. 469. — Vide in indice alphabetico *ἅλι κειρὸς τῶ παντὶ πράγματι*.
76. De jejunio, p. 470. — Mtf. t. XI, p. 751.
77. De precatione, p. 476. — Mtf. t. XI, p. 737.
78. In illud, *Ignem veni mittere in terram*, p. 478. — Mtf. t. XI, p. 739.
79. Admonitiones spirituales, p. 481. — Mtf. t. XI, p. 741.
80. In principium Jejuniorum, p. 483. — Mtf. t. XI, p. 745.
81. In illud, *Ne eleemosynam vestram coram hominibus factatis*, p. 486. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 571.
82. In meretricem et in pharisæum, p. 490. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 531.
83. In adorationem venerandi ligni, p. 495. — Mtf. t. XI, p. 747.
84. In resurrectionem Domini nostri, p. 500. — Mtf. t. XI, p. 753.
85. In crucem, et de transgressione primorum hominum, p. 502. — Mtf. t. II, p. 815.
86. In eum qui in latrones incidit, p. 505. — Mtf. t. XI, p. 755.
87. De jejunio, p. 509. — Mtf. t. XI, p. 757.
88. De Jejunio, et in Davidem, et de presbyteris, etc., p. 510. — Mtf. t. XI, p. 759.
89. In annuntiationem Delparæ, et contra Ariannum, p. 515. — Mtf. t. XI, p. 763.
90. De eleemosyna, p. 520. — Mtf. t. XI, p. 767.
91. De caritate, p. 522. — Mtf. t. XI, p. 769. Deest finis.
92. In Lazarum, p. 524. — Mtf. t. XI, p. 771.
93. In quadriduanum Lazarum II, p. 528. — Mtf. t. XI, p. 775.
94. In quadriduanum Lazarum III. — Mtf. t. XI, p. 775.
95. In Præcursorem, p. 531. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 485.
96. In S. Joannem Præcursorem, p. 533. — Mtf. t. II, p. 801.
97. In Annuntiationem, p. 537. — Mtf. t. II, p. 791.
98. In parabolam de filio prodigo, p. 539. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 515.
99. In Decollationem Joannis Baptiste, p. 545. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 485.
100. In saltationem Herodiadis, p. 549. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 521.
101. In illud, *Collegerunt Judæi concilium*, p. 552. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 525.
102. In parabolam decem Virginum, p. 554. — Mtf. t. VIII, in spuris, p. 527.
103. In illud prophetæ, *Verumtamen vane conturbatur*, etc., p. 557. — Mtf. t. V, p. 559.
104. In illud, *Venite exultemus Domino*, p. 561. — Mtf. t. V, p. 615.
- Orationes aliquot dubiæ, sero ad nos delatæ, maxime ex Oriente. Savil.*
- Omnes pro spuris habet Montf.
105. In dictum Abrahæ, *Pone manum tuam*, etc. p. 565. — Mtf. t. VI, p. 553.
106. In novam Dominicam, et in apostolum Thomam, p. 575. — Mtf. t. XII, p. 927.
107. In S. Stephanum I, p. 579. — Mtf. t. XII, p. 929.
108. In S. Stephanum II, p. 581. — Mtf. t. XII, p. 931.
109. In S. Stephanum III, p. 581. — Mtf. t. XII, p. 933.
110. In S. Pentecosten, p. 582. — Mtf. t. XII, p. 933.
111. Severiani in mundi officium orationes sex, p. 587. — Mtf. t. VI, p. 429.
112. De pœnitentia et continentia et virginitate, p. 641. Est Joannis Jejunatoris. Adscribitur in quibusdam Codd. Chrysostomo.
113. In S. Theophania, p. 657. Est Gregorii Thaumaturgi.
114. In Exaltationem crucis, p. 661. Est Pantaleonis.
115. Eclogæ, p. 665. — Mtf. t. XII, p. 567. Deditur in tomo duodecimo indiculum ordinis quo singulæ eclogæ apud Savilium et Monisauconium habentur.
- Orationes aliquot quæ latine tantum exhibentur in editione Savilii.*
116. Cum Saturninus et Aurelianus acti essent in exilium, incerto interprete, p. 936. — Græcæ apud Mtf. t. III, p. 415.
117. In Joseph, de Continentia, incerto interprete, p. 939.
118. Cum de expulsionem Joannis ageretur, Homi-

lin, p. 941. — Mtf. t. III, p. 451, et Græce p. 427.
119. Post reditum prioris exsilii Ilom. p. 945. —
Mtf. t. III. Græce p. 433, e Georg. Alex. (p. 262.
ed. Sav.); Latine ibid. 441.
120. De regressu Joannis de Asia Constantinopo-

lin Homilia, p. 944. — Mtf. t. III, p. 421.
121. De recipiendo Severiano Homilia, p. 947. —
Mtf. t. III, p. 425.
122. Sermo Severiani de pace, p. 948. — Mtf.
t. XIII.

Catalogus tomi octavi.

1. Expositio in psalmum III, suspecta, p. 1. — Mtf.
t. V, p. 35.
2. Supplementa lacunarum quarundam in priori-
bus psalmis, p. 5.
3. Proœmium orationis VI in Annam, p. 8. — Mtf.
t. IV, p. 629.
4. In David et Saül Orat. I, et de tolerandis malis,
et quod oporteat inimicis parcere, etc. p. 10. — Mtf.
t. IV, p. 675.
5. In Petrum apostolum et Eliam prophetam,
p. 18. — Mtf. t. II, p. 725, *spuria*.
6. In Eliam et in Viduam, et de eleemosyna,
p. 26. — Mtf. t. III, p. 337.
7. De laudibus Pauli Orationes septem, p. 33, 37,
40, 42, 49, 53, 57. — Mtf. t. II, p. 473, 477, 483, 487,
495, 501, 507.
8. In illud Actorum, c. IX, *Saulus spirans adhuc*, etc.
p. 60. — Mtf. t. III, p. 113.
9. In Eutropium eunuchum, patricium et consulem,
p. 67. — Mtf. t. III, p. 391.
10. De Futurorum voluptate et præsentium vili-
tate, p. 71. — Mtf. t. III, p. 347.
11. Non oportere quemquam de seipso desperare,
aut preces contra inimicos fundere, etc., p. 75. —
Mtf. t. III, p. 363.
12. Quales oporteat ducere uxores, p. 80. — Mtf.
t. III, p. 225.
13. Quod res est plena periculi ad gratiam concio-
nari, p. 93. — Mtf. t. II, p. 653.
14. Supplementum orationis XXXVIII, vol. VI,
cum presbyter ordinatus est, p. 100.

15. Supplementa duo orationis LXI, vol. VI. *επι-
θεως ο Χριστός*, p. 101.
16. Reprehensio eorum qui aberant ab ecclesia, et
cohortatio ad præsentem, etc., p. 102. — Mtf. t. III,
p. 143.
17. Quod utilis sit sancti. Scripturarum lectio, etc.,
p. 111. — Mtf. t. III, p. 87.
In appendice insunt.
18. Theodori lapsi, episcopi Mopsuestiæ, respon-
sum ad Chrysost. orationem vol. VI. p. 60. scriptum
supposititium, p. 121. — Mtf. t. I, p. 1063.
19. Libanii ad Theodosium Magnum Oratio de ever-
sis Statuis, p. 124.
20. Ejusdem Oratio ad Theodosium post reconcili-
latam gratiam, p. 131.
21. Excerpta ex Photii Bibl. pag. 137. — Montf.
t. XIII.
22. Ex epistolis Isidori Pelusiotæ, p. 156. — Mtf.
t. XIII.
23. Georgii Archiepiscopi Alexandrini Vita Chry-
sostomi, p. 157. Atteantur:
Chrysostomi Oratio antequam iret in exsilium,
p. 259.
Oratio post reditum habita, p. 262.
24. Leonis Imperatoris Panegyricus in Chrysosto-
mum, p. 267.
25. Anonymi Vita Chrysostomi, p. 293.
26. Symeonis Metaphrastæ Vita Chrysostomi, pag.
373.
27. Initia omnium Homiliarum.
28. Initia Epistolarum Chrysostomi.

CATALOGUS QUIDAM

AUGUSTANUS

SCRIPTORUM S. CHRYSOSTOMI GERMANORUM (1).

ΟΙ ΛΑΗΘΩΣ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΓΗΝΗΣΙΟΙ ΛΟΓΟΙ· ΟΙ ΔΕ ΤΟΥΤΩΝ ΕΣΘΘΕΝ ΨΕΥΔΕΙΣ.

α. Εἰς μάρτυρας. Οὐ ἡ ἀρχή, Αἱ τῶν μαρτύρων
ἑορταί, editionis nostræ, tom. II, col. 661.
β. Εἰς μάρτυρας, καὶ περὶ ἐλέους. Χθὲς μαρτύ-
ρων ἡμέρα, ἀλλά, tom. II, col. 645.
γ. Εἰς τὸ, *Ὁφελον ἀνέχεσθε*. Ἀπαντας μὲν φιλῶ
τοὺς ἁγίους, tom. III, col. 301.
δ. Εἰς τὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθ. παραλυτ. Πε-
ριτυχόντες πρόην τῷ παραλυτικῷ, tom. III, col. 47.
ε. Εἰς τὸ δεῖν καὶ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ νηστείας με-
μῆσθαι. Ἐπειδὴν ξένον τινά, tom. IV, col. 651.
ς. Εἰς τὴν πιστὴν τῆς Ἄννης, καὶ ὅτι δεῖ εὐγε-
σθαι. Οὐδὲν ἄρα εὐχῆς ἴσον, ἀγαπητοί, tom. IV,
col. 643.
ζ. Περὶ Ἄννης, καὶ τοῦ μὴ ἀμελεῖν τῶν παιδῶν.
Εἰ μὴ δοκῶ προσκορῆς τις [τισιν] εἶναι, tom. IV,
col. 652.
η. Πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους, καὶ εἰς τὸ δεῖν
ἀεὶ εὐγεσθαι. Οὐκ οἶδα, tom. IV, col. 660.
θ. Πρὸς τοὺς ἐν ἑορτῇ συναγομένους, καὶ εἰς τὴν
Ἄναν. Μάτην ὡς εἰκεν, tom. IV, 669.

ι. Εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια ὄφελοντος τά-
λαντα. Ὡς ἐκ μακρᾶς ἀποδημίας, tom. III, col. 17.
ια. Εἰς τὰ κατὰ τὸν Δαβὶδ καὶ Σαούλ, καὶ περὶ
ἀνεξίκακίας. Ὅταν ἐναντία τις [Edit. χρονία τις] καὶ
σκληρά, tom. IV, col. 675.
ιβ. Ὅτι μέγα ἀγαθὸν ἀρετῆ, καὶ εἰς τὰ πρότερον
εἰρημένα. Ἵμεῖς μὲν καὶ [καὶ om. Edd.] πρόην,
tom. IV, col. 687.
ιγ. Ὅτι ἐπισφαλὲς τὸ εἰς θέατρον ἀναβῆναι. Πολ-
λοὺς οἶμαι τῶν πρόην, tom. IV, col. 695.
ιδ. Εἰς τὸ, *Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ κωνχόμεθα*.
Ἐπίπονον μὲν γηπόνω, tom. III, col. 155.
ιε. Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη. Ἄρα ἀληθῆ
τὰ συμβάντα; tom. I, col. 693.
ις. Εἰς τὸ, *Ἀσπάσασθε Ἀκύλαν καὶ Πρίσκι-
λλαν*. Πολλοὺς ὁμῶν οἶμαι θαυμάζειν, tom. III,
col. 187.
ιζ. Εἰς τὸ αὐτὸ βῆτόν. Ἄρα ἐπαιδεύθητε μηδὲν
εἶναι, tom. III, col. 195.

(1) In hocce catalogo ex tantum inscribuntur
homiliæ quæ antiquitus pro genuinis habitæ sunt.

Multas germanas ibi forte desiderabis, sed nullam
certe vel dubiam vel spuriam reperies.

- ιη'. Εἰς τὸ, *Ἐχόντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα. Ὡς σφώτατοι τῶν ἱερῶν*, tom. III, col. 274.
- ιβ'. Εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ πρὸς Μανιχαίους. *Ἀποστολικῆς ὑμῖν ἐξηγήσεως*, tom. III, col. 281.
- κ'. Εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης. *Τῆ προτέρα συνάξει*, tom. III, col. 289.
- κα'. Πρὸς τοὺς εἰς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ (suppl. θάματα) εἰσελθόντας. *Βουλόμενος (Ed. βούλομαι) τῆς συνήθους ἄσθαι διδασκαλίας*, tom. I, col. 1043.
- κβ'. Μετὰ τὰς καλάνδας, καὶ κατὰ μεθύοντων, καὶ εἰς τὸν Λάζαρον. *Τὴν χθὲς ἡμέραν ἑορτὴν οὖσαν διαβολικῆν*, tom. I, col. 953.
- κγ'. Εἰς τὸν Λάζαρον, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης. *Ἐθαύμασα τὴν ἀγάπην ὑμῶν*, tom. I, col. 984.
- κδ'. Εἰς τὸν Λάζαρον, καὶ εἰς τὸ, *Ἀπέλαβες. Οὐ τὰ τυχόντα ἡμᾶς*, tom. I, col. 99.
- κε'. Εἰς τὸν Λάζαρον, καὶ περὶ κρίσεως, καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ. *Τῆς τοῦ Λαζάρου παραβολῆς*, tom. I, col. 1003.
- κς'. Εἰς τὴν, *Περὶ δὲ τῶν κεκοιμημένων. Ἡμέρας τίσσaras ἀνηλώσαμεν*, tom. I, 1017.
- κζ'. Εἰς τὸ, *Χήρα καταλειθῆσω*, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης. *Εἰς καιρὸν ἢ τοῦ πνεύματος ψικονήσε*, tom. III, col. 321.
- κη'. Πρὸς τοὺς ζητοῦντας, διὰ τί οὐκ ἐκ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος. *Ὁ μὲν Ἰσαὰκ ἐπιθυμήσας*, tom. II, col. 257.
- κθ'. *Ὅτι ἐκ βραθυμίας ἢ κακίας, καὶ ἀπὸ σπουδῆς ἢ ἀρετῆς. Ἡμεῖς μὲν πρὸ τῆς χθὲς ἡμέρας*, tom. II, col. 263.
- λ'. *Ἐπαινος τῶν ἀπαντησάντων, καὶ περὶ εὐταξίας. Πολλὴν ὄρω τὴν σπουδὴν*, tom. VI, col. 97.
- λα'. Εἰς τὸ, *Καὶ ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπέθανε. Χαίρω συντρέχοντας ὑμᾶς ὄρων*, tom. VI, col. 107.
- λβ'. Εἰς τὸ πρῶτον τῶν Παραλειπομένων, καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης. *Εὐλογητὸς ὁ Θεός*, tom. VI, col. 112.
- λγ'. Εἰς τὸ, *Εἶδον τὸν Κύριον καθήμενον*, καὶ ὅτι δικαίως ἐξελετρώθη Ὀψίας. *Φέρε σήμερον τὴν κατὰ (Ed. τήμερον τοῖς κατὰ) τὸν Ὀζίαν*, tom. VI, col. 129.
- λδ'. Εἰς τὰ Σεραφίμ. *Μόλις ποτὲ τὸ κατὰ τὸν Ὀζίαν*, tom. III, col. 135.
- λε'. Εἰς τὸ, *Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀγτιόχειον. Μίαν ὑμῶν ἀπελείφθη*, tom. III, col. 371.
- λς'. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἰεραμίου, *Κύριε, οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ*. *Τῆς ὁδοῦ ταύτης τῆς*, tom. VI, col. 153.
- λζ'. *Ὅτε Σατορνίων καὶ Αὐρίων (fort. Σατουρνίων καὶ Αὐρηλιανὸς Savil.) ἐξωρίσθησαν. Πολὺν ἐσίγησα χρόνον*, tom. III, col. 413.
- λη'. *Ταῖς καλάνδασι, μὴ προσελθόντος τοῦ ἐπισκόπου. Καθάπερ χορὸς τὸν κορυφαίον*, tom. I, col. 953.
- λο'. Εἰς τὸν σταυρὸν, λεχθεὶς ἐν τῷ κοιμητηρίῳ. *Πολλάκις ἐζήτησα*, tom. II, col. 393.
- μ'. *Ἀπόδειξις τοῦ χρησίμου τὰς προφητείας ἀσαφεῖς εἶναι. Προφητικὴν ὑμῖν σήμερον*, tom. VI, col. 163.
- μα'. Εἰς τὴν ἀσάφειαν τῆς Παλαιᾶς, καὶ περὶ τοῦ μὴ κακηγορεῖν. *Χαίρει μὲν βουκόλος*, tom. VI, col. 175.
- μβ'. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσιν. *Ἐγὼ μὲν ἤλπισον*, tom. II, col. 243.
- μγ'. Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἀμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν. *Μακαρίζω τῆς σπουδῆς*, tom. III, col. 353.
- μδ'. Περὶ τοῦ μὴ ἀπογιώσκειν ἑαυτοῦ. *Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας*, tom. III, col. 363.
- με'. *Ὅτι ἐπικρίθονον τὸ πρὸς χάριν δημηγορεῖν. Ἰκανῶς ὑμῶν ῥίμαι*, tom. II, col. 653.
- μς'. Περὶ ἀναστάσεως, καὶ εἰς τὸ, *Ὀίδαμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος. Περὶ δογμάτων ὑμῖν ἐμπροσθεν*, tom. II, col. 417.
- μζ'. Περὶ ἐλεημοσύνης. *Προσεβίαν τινά*, tom. III, col. 261.
- μη'. Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν σύναξιν, καὶ τοὺς νεοφύτους. *Τί τοῦτο; ὅσον προΐασιν ἡμῖν*, tom. III, col. 67.
- μθ'. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων. *Διὰ χρόνον πρὸς τὴν μητέρα ἡμῶν*, tom. III, col. 77.
- ν'. *Ὅτι χρησίμος ἢ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις. Ὅταν μὲν εἰς τὴν πτωχείαν*, tom. III, col. 87.
- να'. *Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τὸ σιγᾶν. Τῆ μὲν πλεόντος χρέος (leg. πλεον τοῦ χρέους)*, tom. III, col. 97.
- νβ'. Εἰς τὸ, *Σαῦλος δὲ ἐτι ἐμπνέων. Ἄρα ταῦτα φορητά*, tom. III, col. 115.
- νγ'. Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ὑπὸ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων. *Τί ποτε ἄρα χρὴ ἡμᾶς ποιῆσαι;* tom. III, col. 123.
- νδ'. *Ὅτι εὐγνωμονικὸν εἶναι χρὴ, καὶ διὰ τί ὁ Ἀδραάμ. Εἰ μὲν ἦν δυνατὸν ὑμῖν εἶδέναι*, tom. IV, col. 619.
- νε'. *Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων, καὶ εἰς τὴν Παύλου κλη. Ὅταν εἰς τὴν ὀλιγότητα ἀπίδω*, tom. III, col. 143.
- νς'. Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, καὶ διὰ τί εὐθὺς πιστεύσας οὐ μετωνομάσθη Παῦλος. *Ἐνεκάλεσαν ἡμῖν τινες*, tom. III, col. 131.
- νζ'. Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας, καὶ εἰς τὸ, *Ἐὰν πειρᾷ ὁ ἐχθρὸς σου. Οὐδὲν, ὡς ἔοικεν, ὠφέλησα*, tom. III, col. 171.
- νη'. Εἰς τοὺς Μακκαθαίους. *Ὡς παιδρὰ καὶ περιχαρῆς*, tom. II, col. 617.
- νη'. Εἰς Μελίτιον Ἀντιοχία. *Πανταχοῦ τῆς ἱερᾶς ταύτης*, tom. II, col. 515.
- ξ'. Εἰς Εὐστάθιον Ἀντιοχία. *Σοφὸς τις ἀνὴρ καὶ φιλόσοφος*, tom. II, col. 597.
- ξα'. Εἰς Βερκίνην καὶ Δόμναν. *Οὐπω εἴκοσι ἡμέρας*, tom. II, col. 627.
- ξβ'. Εἰς Πελαγίαν μάρτυρα. *Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ γυναικὲς*, tom. II, col. 579.
- ξγ'. Εἰς Αἰγυπτίους μάρτυρας. *Εὐλογητὸς ὁ Θεός, καὶ ἐξ Αἰγύπτου (Edd. ὅτι καὶ ἐξ Αἰγύπτου)*, tom. II, col. 693.
- ξδ'. Εἰς τὸν ἄγιον Βαβύλαν. *Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός*, tom. II, col. 533.
- ξε'. Εἰς τὸν Ἰουδέντιον καὶ Μάξιμον. *Ὁ μακάριος Βαβύλας*, tom. II, col. 571.
- ξς'. Πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας ἀπόδειξις, ὅτι Θεὸς ὁ Ἰησοῦς. *Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων*, tom. I, col. 813.
- ξζ'. Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις. *Ἰατρῶν μὲν παῖδες*, tom. III, col. 479.
- ξη'. *Ἐξ ἀγροῦ διὰ χρόνου ἐλθὼν, καὶ περὶ μετανοίας. Ἄρα ἐμμένησθε ἡμῶν*, tom. II, col. 277.
- ξθ'. Εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ. *Συνεκάλεσαν ἡμᾶς*, tom. II, col. 675.
- ο'. Εἰς τὸν μάρτυρα Ῥωμανόν. *Πάλιν μαρτύρων μνήμη*, tom. II, col. 605.
- οα'. Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανόν. *Ὅπερ χθὲς ἰεδοῖκεν*, tom. II, col. 519.
- οβ'. Εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Ἰγνάτιον. *Οἱ πολυτελεῖς καὶ φιλότιμοι*, tom. II, col. 587.
- ογ'. Εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν. *Εἰ ἐν τῇ γῆ τοιαῦται*, tom. II, col. 665.
- οδ'. *Ὅτι τὸν ἑαυτὸν οὐκ ἀδικούντα οὐδεὶς. Οἶδα μὲν ὅτι τοῖς παχυτέροις*, tom. III, col. 459.
- οε'. Πρὸς Δημήτριον περὶ κατανύξεως. *Ἐγὼ σε ὄρων, ὦ μακάριε*, tom. I, col. 395.
- ος'. Πρὸς τὸν Στελέχιον περὶ κατανύξεως. *Καὶ πῶς ἐνὶ γενέσθαι τοῦτο*, tom. I, col. 411.
- οζ'. Πρὸς τοὺς πολεμούντας τοῖς ἐπὶ τὸ μονάζειν ἐν [1. ἐνάγουσιν]. *Ὅτε τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις γεῶ*, tom. I, col. 319.
- οη'. Πρὸς ἀπιστον πατέρα. *Ἰκανὰ μὲν αἶν καὶ ταῦτα*, tom. I, col. 331.
- οθ'. Πρὸς πιστὸν πατέρα. *Φέρε δὴ καὶ πρὸς τὴν πιστὸν*, tom. I, col. 349.
- οι'. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα. *Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ*, tom. I, col. 277.
- οια'. Πρὸς τὸν αὐτὸν Θεόδωρον. *Εἰ καὶ [καὶ om. Edd.] δάκρυα καὶ στεναγμούς*, tom. I, col. 309.
- οιβ'. Πρὸς Ὀλυμπιάδα λόγοι ε' [sic], tom. III, col. 349.
- οιγ'. Πρὸς Σταγειρίον. *Ἔοις μὲν ἡμᾶς, ὦ φίλατε*,

tom. I, col. 423.
 πδ'. Πρὸς τὸν αὐτόν. Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ τὰ εἰρη-
 μένα, tom. I, col. 471.
 πε'. Πρὸς τὸν αὐτόν. Ταῦτα μὲν ἡμῖν ὑπὲρ τῆς
 τοῦ, tom. I, col. 447.
 πς'. Πρὸς νεωτέραν χηρεύουσαν. Ὅτι μὲν χαλεπὴν
 ἔλαβες, tom. I, col. 599.
 πζ'. Πρὸς τὴν αὐτὴν περὶ μοναδρίας. Τὸ μὲν τὰς
 ἀπεύρους ὁμίλιας, tom. I, col. 609.
 πη'. Πρὸς τοὺς ἔχοντας συνεισάκτους. Ἐπὶ μὲν
 τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων, tom. I, col. 495.
 πθ'. Περὶ τοῦ μὴ τὰς κανονικὰς συνοικεῖν ἀνδρά-
 σιν. Ὁλομοί, ὀμοί ψυχῆ, tom. I, col. 513.
 ι'. Περὶ παρθενίας. Τὸ τῆς παρθενίας καλόν,
 tom. I, col. 553.
 ια'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον, πρὸ ε' ἡμερῶν
 τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. Ἐγὼ μὲν καὶ σήμερον,
 tom. I, col. 747.
 ιβ'. Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν. Ἄ πάλαι μὲν πα-
 τέρες [Edd. πατριάρχει μὲν], tom. II, col. 351.

ιγ'. Εἰς τὸ, *Ὅθ' θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν διὰ τοὺς πατέ-
 ρες*. Οἱ ναῦται τοῦτο μάλιστα, tom. III, col. 241.
 ιδ'. Εἰς τὰ φῶτα. Πάντες ὁμοί, tom. II, col. 563.
 ιε'. Εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἀγίων νηστειῶν. Φαῖδρά
 σήμερον ἡμῖν, tom. II, col. 305.
 ις'. Τῆ μεγάλη ε'. Ὅλιγα ἀνάγκη, tom. II,
 col. 373.
 ιζ'. Τῆ μεγάλη παρασκευῆ. Σήμερον ὁ Κύριος
 ἡμῶν, tom. II, col. 399.
 ιη'. Εἰς τὸ Πάσχα. Ἀπεθέμεθα τῆς νηστείας,
 tom. II, col. 433.
 ιθ'. Εἰς τὸν παρακλητικὸν [I. παραλυτικὸν] τὸν λη'
 ἐτῶν. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καθ' ἑκάστην ἡμέραν [Edd.
 καθ' ἑκάστην σύναξιν], tom. I, col. 801.
 ρ'. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν. Καὶ ὅτε σταυροῦ [Edd. τοῦ
 σταυροῦ] μνεῖαν, tom. II, col. 441.
 ρα'. Εἰς τὴν Πεντηκοστὴν. Πάλιν ἐορτή, tom. II
 col. 453.
 ρβ'. Εἰς τοὺς ἀγίους πάντας. Ἐξ οὗ τὴν ἱερὰν πα-
 νήγυριν, tom. II, col. 705.

IN OMNIA OPERA SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI INDEX GENERALIS.

QUÆ CHARACTERE ITALICO (ut vocant) SCRIBUNTUR AD SPURIA OPERA PERTINENT.

A.

Aaronis Sacerdotium minus Sacerdotio Melchisedech, 102, tomo XII.
 Abel agnus Christi, nihil fecerat mali, fratris invidia necatus, 454. Martyr appellatus a Paulo, 910. Abel non pro negato idolis iucendo martyr occubuit, 939, t. I.
 Abel virtutem esse bonam noverat, 132. De primitiis Deo sacrificans, fraterna cecidit manu, 51. Post obitum per sanguinem audacter loquitur, 468, t. II.
 Abel clariore corona donatus, 72, t. II.
 Abel pastor ovium, 154, de primogenitis ovium obtulit, 154, t. IV.
 Abel ubique celebratur, Cain ab omnibus maledictus habetur, 165, t. IV.
 Abel I. beneficii loco fuit, quod re a se bene gesta obiecit, 429, in Abele mors pretiosa et honorata, 320, t. V.
 Abelem non læsit Cain, 443, t. VII.
 Abelis sanguis clamavit, sed Christi sanguis magis, 354, t. VIII.
 Abelis cædes quam lugubris Adamo, 485, t. XII.
 Abimelech rex Gerarorum Saram rapuit, 417, t. IV.
 Abnegare semetipsum quid, 858, t. III, 550, t. VII.
 Abnegatio secularium est virtutis augmentum, 757, t. XI.
 Abnegationis modi varii, 692, t. VII.
 Abolla Philosophorum ἱεμῖς, 558, t. I.
 Abolla, ἱεμῖς, pallium philosophorum, 53, t. VI.
 Abominari quid sit, 36, t. VI.
 Abominatio desolationis quæ dicta est a Daniele, Adriano imperante facta est, 240, t. VI.
 Abominatio desolationis est statua in Templo collocata, 899, t. I.
 Abominationem quam dicat Christus, 689, t. VII.
 Abraham ab Abar hoc est trans, 628, t. IV.
 Abraham primo dictus Abram, 624, t. IV.
 Abram Abraham vocatus a Deo, qui adjecta littera mul-
 torum filiorum patrem indicavit, 308, t. IV.
 Abraham parentes impii erant et idololatæ, 627, ex divina sapientia nomen ipsi indiderunt, 628, t. IV.
 Abraham jam senex patriam deserit, et sedes mutat, 289, cur Lotum suscepit comitem peregrinationis, 289, de tempore adventus ejus in Chanaanem difficultas solvitur, 283, t. IV.
 Abraham cur solitudinem præferret civitati, 507, ejus modica supellex, 414, t. IV.

Abraham in Ægyptum descendit, ut Ægypti doctor esset, 297, mortem timebat, 415, 416; Abraham metus quantus in Ægypto, 298. Abraham locuples ex Ægypto rediit, 303, 307, doctor omnibus apud quos peregrinabatur, 290, t. IV.
 Abraham lenitas erga Lotum, 308; Abraham cur trecentos vernaculos secum assumpsit, 326; Abraham pietas: decimas dat de spoliis, 336, t. IV.
 Abraham precatur pro Sodomis, 389, 390, 391, 392; fuit spectator Sodomitici incendii, 407, t. IV.
 Abraham quantum hospitalitatem coleret, 378, 379, t. IV.
 Abraham sterilitas, 369, t. IV.
 Abraham virtutem paulatim exercebat Deus, 517, t. IV.
 Abraham nonaginta novem annorum quando circumcisus est, 373, t. IV.
 Abraham solus cum solo Deo loquitur, 397, t. IV.
 Abraham tentatus a Deo quomodo, 429; Isaacum ducit immolandum, 430, Abraham fortitudo et Isaac obsequentia, 437. Abraham sacrificium, figura crucis, 432, t. IV.
 Abrahamo mutatum nomen, 128, t. III.
 Abraham honore affectus a Deo quod ejus cultum filiis imperaturus esset, 739, Abraham Deo obsequens, 459, Isaacum immolare jussus quo mœrore fuerit, 462. Abraham afflicto cum filium immolaret, 1024. Abraham promissis contraria facere jubetur, et parat, 438; ejus fides, *ibid.*, filium Deo offerens cum majori gloria recepit, 385, t. I.
 Abrahami ærumnæ variae, 460, 457 et *seqq.*, 1004, Abrahami ærumnæ ob uxoris pulchritudinem, 439, t. I.
 Abraham non confidenter cum Deo loquebatur, 712, t. I.
 Abraham primo Abrami dictus, 125, 128, t. III.
 Abraham filium sacrificare jussus, 501, gemina compellatone opus habuit, ut manum abstineret a filio necando, 505, t. III.
 Abrahami hospitalitas, 147, t. VI. 988, 1039, t. I. 540, t. III.
 Abrahamus hospitalis Angelos excepit, 257, t. III.
 Abrahami sollicitudo, ut filio uxorem quærat, 253, t. III.
 Abraham tanquam rex colebatur, 238, t. III.
 Abrahami servus magnam probitatem exhibet, 457 et *seqq.*, t. IV.
 Abraham prophetavit, 450, 451, t. IV.
 Abraham ob modestiam beneficiis afficitur, 357, t. IV.
 Abraham fides, 547; fiducia in Deum, 457; Abraham obedientia, 287, 288, 424, 625; philosophia, et insignis modestia, 509, 310, t. IV.

- Abrahami humilitas, 283, 312, 363, t. IV.
 Abrahamæ pietas, 318; affectus et pietas erga Deum, 290; mansuetudo et lenitas, 310; prudentia, 450, t. IV.
 Abraham virtutes omnes possedit, 833, idque ante gratiæ tempus; spiritualia quærebat, 628; discipulis Christi par, 623, t. IV.
 Abraham divitias contemnit, 520 *et seqq.*, t. IV.
 Abraham adamas fortis, Dei atuleta, 356, t. IV.
 Abrahamo Deus promiserat Palæstinam, ille spectabat cælum, 627, t. IV.
 Abrahamæ vita, catena aurea, 352; ejus obsequia, 353; ærumnæ, 334, 335. Dei erga eum providentia, 335. Abraham illum honorem habuit, ut Deus sese Deum Abraham diceret, 362, 363, t. IV.
 Abrahamæ anni computantur, 363 *et seqq.*, t. IV.
 Abram transirem significat; et Syrorum lingua, trans, ultra, 624, t. IV.
 Abram quid significet Hebræice, 364, *vide notam, ibid.* t. IV.
 Abraham sinus quid significet, 988; in Abrahamæ sinum quoniam venturi sint, 593, t. I.
 Abraham diviti loquitur quasi interpres Dei, 1008; cur divitem vocat illum, 990, t. I.
 Abram Martyr appellatus a Paulo, 940, inferior Melchisedeco, 923, 924, t. I.
 Abraham philosophus, athleta, 338. Excusatur quod Sarani, mortis vitandæ causa, dixerit sororem esse suam, 631, t. II.
 Abraham cur jussus occidere filium, id uxori non revelavit, 738. Abrahami annus ingens ad filium immolandum, 740, t. II.
 Abraham dives, non avarus, 40; hospitalis, *ibid.* Angelos excepit, 383, t. II.
 Abrahamo in senectute vires corporis elanguerant, sed ipse fidei robore confirmatus erat, 737, t. II.
 Abrahamus Persa esse dicitur, 313, t. V.
 Abraham in sua generatione doctor, 49, t. V.
 Abrahamæ hospitalitas, 503; studium hospitalitatis magnum, 508. Abraham hospitalitatem ipse per se obivit, majus negotium famulo commisit, 509, t. V.
 Abraham admirabilis a Deo redditus, 49. Per Abraham Deus Ægyptios docuit, et Persas, intellige Chaldæos, 48, t. V.
 Abraham tanquam stella in nocte virtutem pene solus spectabatur, 144, t. V.
 Abrahamæ eximium attributum, 64, t. V.
 Abraham Deum enixe precatur, ut Sodomitas liberet ab excidio, 13, t. VI.
 Abraham fidei oculis vidit nasciturum Isaacum, 272, t. VI.
 Abrahami sacrificium crucem præsignificat, 317, t. VI.
 Abrahamus dives, in hospitalitate multa expendebat, 147, t. VI.
 Abrahamæ vita bonis et malis permixta, 530, t. VII.
 Abrahamæ cognatio nihil Judæis profuit, 452, t. VII.
 Abrahamæ filios ex lapidibus quomodo Deus potest suscitare, 194, t. VII.
 Abrahamæ sinus pro regno, 296, t. VII.
 Abrahamæ verum semen quodnam sit, 333, t. IX.
 Abraham quomodo contra spem in spem credidit, 461, t. IX.
 Abrahamæ fides nostræ fidei typus est, 467, t. IX.
 Abraham filium mactasse dicitur, quia mactare voluit, 478, t. IX.
 Abraham hospitalitate claruit, 666, t. IX.
 Abraham in omnibus omnino se recte et secundum Dei voluntatem gessit, 302, t. X.
 Abrahami encomia fuscè prosequitur Chrysostomus, 221; ejus humilitas, 15, t. X.
 Abrahamæ fides et virtus in omnibus gestis ejus prædicatur, 412; ejus constantia et fortitudo, 415, t. X.
 Abrahami vita et historia celebratur, 153, t. XI.
 Abrahamæ magna fides erat, 171 *et seqq.*, t. XII.
 Abraham Avostoli præcepta operibus exhibuit, 304, t. VIII.
 Abrahamæ reliquie in Palæstina sunt, 709, t. VIII.
 Abrenuntiatio satanæ, etc. dictum in Baptismo adhibuit, 934, t. II.
 Absalon Amnonem fratrem interfecit, 483; in patrem conspirat, 483, t. I.
 Absalonis filii Davidis historia, 80 *et seqq.*, t. V.
 Absalon patrem bello impetit, 37; Davidem aggressus a Joab interfecit, 38, quomodo periit, 38. Absalon suum sibi machinatur supplicium, 103, t. V.
 Absentia non nocet eredoctibus, presentia non prodest incredulis, 273, t. VI.
 Abstinentia mater sanitatis, 312, t. II.
 Abstinentia mater piæ mentis, 459, t. VI.
 Abstinentia pravus operibus non laudanda, nisi bona opera exercentur, 225, t. XI.
 Abundantia et egestas ad multa mala faciendâ inducunt, 289, t. XI.
 Acacio presbytero scribit Chrysostomus, 727, t. III.
 Acacius pastor et Martyr. V. Monitum, 823, 826, t. III.
 Academia Platonis, 359, t. I.
 Academiam, Peripateticos, ipsumque Platonem superabat Petrus, 47, t. IX.
 Accepti et expensi ratio Deo reddenda, 22, t. III.
 Acciuctum esse est vigilantis animæ, 166, t. XI.
 Accusatio sui fit remissio criminis, 170, t. IV.
 Accusatio sui mutationis in melius est præludium, 1029, t. I.
 Accusationes non curandæ insonibus, 119, t. IX.
 Achabo nil sceleratius, 101, t. V.
 Achab rex Eliam prophetam metuebat, 525, t. VII.
 Achab dives erat, pauper tamen, quia non orabat, 768, t. I.
 Achabi pœnitentia, 284, t. I.
 Achab peccatum deflevit, et latam sententiam revocavit Deus, 288, t. II.
 Achæus ad Paulum a Corinthiis missus, 12, t. X.
 Acharis historia, 104, t. IV.
 Achitophelis historia, 81, t. V.
 Achitophel suum sibi machinatur supplicium, 103, t. V.
Λαπίδες, quibus rescebat Joannes, erant summis latæ plantarum, 762, vide notam, t. VIII.
 Acrimonia utendum sicuti opus sit, 611, t. X.
 Acta apostolorum a Luca, Pauli discipulo, scripta, 21. Sunt historia eorum quæ Spiritus Sanctus fecit et dixit, 21, et resurrectionis demonstratio, 16, t. IX.
 Actuum apostolorum liber quam ignoraretur et neglegere tempore Chrysostomi, 13, 14. Illius libri dignitas, *Ibidem et p. 15, t. IX.*
 Actorum liber multis non notus, 71, t. III.
 Acta apostolorum: hic titulus exploratur, 80 *et seqq.*
 Acta in quo differant a miraculis, 80, 81, t. III.
 Acta apostolorum non omnium apostolorum gesta continent, 780, t. III.
 Acta Apostolorum in Pentecoste legebantur, quare, 101, 103, t. III.
 Actio bona, utilior miraculo, 64, t. III.
 Ada uxor Lamechi, 167, t. IV.
 Adagium: Pleni ventres, esurientes non noverunt, 603, t. IV.
 Adagium: Hæc cæcis perspicua sunt, 36, t. IV.
 Adagium: Quid est amicus? alter ego, 768, t. VIII.
 Adagia: Bellum inexpertis dulce, 40; Qui honorat, seipsum honorat, 119, t. IX. Aliud adagium: Male facere est male pati, 441, t. IX.
 Adagium: adversus clavos calcitrare, 87, t. XI.
 Adagium, *ὄρεσι τὰ ἀδάμματα κρητῆρ, scammata transilire, 68, t. V.*
 Adagium, *Amici cum vitis ferendi, 469, t. VIII.*
 Adagium: Pauperem et nudum non possunt centum viri spoliare, 748, t. VII.
 Adagium, *ὄρεσι κείνῳ ὄρεσι, Nemo quidquam novit, quo sensu dicitur, 50, et in nota, t. II.*
 Adagium: Multa sunt inter calicem et summum labium, 609, t. I.
 Adagium: In portu naufragium, 977, t. I.
 Adam vox hebræica, 128; significat terrenum, 120, 324, t. III.
 Adamo Deus et ante peccatum et post peccatum providit, 929; cur ei Deus præceptum dedit, 435. Adam si obdisset matrimonio opus non fuisset, 546, t. I.
 Adami ante lapsum felicitas, 543. Adam spe amplioris, quem habebat honorem perdidit, 704; diablicum Deo prætulit, 428, t. I.
 Adami confessio delicti utilis, 436, t. I.
 Adam et uxor cur pelliceis vestibus a Deo sint indati, 527; ejectus cur prope paradysum constitutus, 497, t. I.
 Adam per peccatum non parum ex scientia quam habebat amisit, 63, t. VIII.
 Adamum occidit invidia diaboli, 299, t. VIII.
 Adam ante peccatum angelis similis, purus et inculpatus erat, 143, quomodo in peccatum incidit, 41, t. X.
 Adam per superbiam cecidit, 234, t. VII.
 Adam ante peccatum bestias tanquam servas habet, 37; eæ in Adamum peccatorem rebellant, 37, t. V.
 Adam non easdem peccati pœnas delinquit quæ Eva, 73, t. V.
 Adam ab Edem, quod est, terra, 628, t. IV.
 Adam sine ullo merito quanta beneficia accepit, 115; refutatur qui dicunt, cur Deus mandatam illi dederit, quod sciebat ab illo violandum esse, 115, t. IV.
 Adami sopor quis, 120; cur ammissus, *ibid.* Adam et Eva ante prævaricationem immortales erant, 132; ante peccatum caste et continenter vivebant, 135. Adam et Eva cur non erubescerent, 125, t. IV.

- Adam sine pavore nomen feris indidit, 392; Adami sapientia, 116; quanta in imponendo brutis nomina, 116, t. IV.
- Adam prophetica gratia afflatus dixit, *Hoc nunc os, etc.*, 122, t. IV.
- Adam sibi auctor malorum, 123; ejus felicitas in paradiso, 123, 124, t. IV.
- Adami et Evæ erubescencia ob nuditatem unde orta, 131; quam insipienter se occultarent a Deo, 136, t. IV.
- Adamus ante peccatum multa sapientia repletus, 606; ex eo probatur quod brutis nomina imposuerit, 606; item ex iis quæ Evæ dixit, *ibid.*; cognitionem boni et mali habuit ante peccatum, 607; id probatur ex mandato, quod accepit, 607, 610, t. IV.
- Adamus an scientiam boni et mali habuerit, antequam comederet de ligno, 117, 132, 603; eam habuisse ab orta probatur, 603, t. IV.
- Adam lapsus ob ignaviam suam, 619; cur non statim atque de ligno comedit, mortuus est, 147, Adami ab uxore seducti crimen, 130; Adami miserabilis ad Deum responsio, 139, Adam mulieris doctor esse debuerat, non discipulus, 139; Adam se purgat, et culpam in mulierem rejicit, 140; Adam ejectus ex paradiso, 150; cur ex adverso paradisi positus, 152, t. IV.
- Adam totum mandatum violavit, Deus non totum ipsi honorem abstulit, 392, ejus pœnæ indulgentia admixta, 146, t. IV.
- Adamus laboriosam vitam invenit, 602, t. IV.
- Adam illaboriosam vitam agens de paradiso lapsus, 45; Paulus laboriosam vitam agens in cœlum raptus. *ibid.*, t. II.
- Adamo nihil profuit paradisu, 66, Adam in paradiso ut in portu naufragium fecit, 344, t. II.
- Adami voluptas in paradiso, 812, t. II.
- Adam ante peccatum scientiam boni habebat*, 487, t. VI.
- Adam. *In hoc nomine quatuor climata mundi, orientis, occidentis, septentrionis, meridies*, 474, t. VI.
- Adam prophetiæ domum acceperat*, 481, t. VI.
- Adamo in peccatum lapsus Deus ad multo majora hominem extulit, 482, t. XII.
- Adam in paradiso ignominia afficitur, Job in sterquilino coronatur*, 544, t. VIII.
- Adjutor ut sit Deus quænam sunt agenda, 128, t. V.
- Admonitio terrorem et pudorem incutiens, bona, 145, t. X.
- Adolescentes qui formam turpiter vendebant apud Antiochenos, frequentes erant, 293, t. X.
- Adolescentes Antiochiæ calcis utebantur effeminatis cum luxu nimio, 301, 302, t. VII.
- Adolescentia neglecta similis est incultæ terræ, 304, t. VII.
- Adolescentia non est virtutis impedimentum, 325, t. IV.
- Adoliz scribit Chrysostomus, 637, Adolia in gravem morbum incidit, 637, Adoliz aliam epistolam scribit Chrysostomus, 640, Adolia a morbo convaleuit, 629, Adolia a propinquis prodita, 691, t. III.
- Adoliz sex epistolas misit Chrysostomus, 713, t. III.
- Adoliz dona ipsi a Chrysostomo remissa sunt, quare, 738, t. III.
- Adoptio penes Judæos verbum tantum erat sine re; penes nos autem est purgatio per baptismum et Spiritus domini, 526, t. IX.
- Adorare Jesum Christum gloria est, 253, t. XI.
- Adorare creaturæ est, adorari creaturarum Domini, 189, t. VIII.
- Adoratio Christo, martyribus honor competit*, 827, t. III.
- Adoratores veri quinque, 190, t. VIII.
- Adrianus. Sub Adriano Jerusalem iterum devastata, 900, Adrianus statuum suam in Templo posuit, 900, Jerusalem Æliam nomine suo vocavit, 900, t. I.
- Adrianus imperator abominationem desolationis fecit, 240, t. VI.
- Adventus duo sunt: alius gratiæ, alius retributionis, 668, t. XI.
- Adventum suum secundum prædicit Christus, 696, t. VII.
- Adventus secundus Christi, ejusque signa, 683, t. VII.
- Adventus Christi secundus quam gloriosus, 534, t. VII.
- Adventus Christi secundi modus, 697, t. VII.
- Adventus Christi prior occultus, 242, t. V.
- Adventus secundus Christi, qualis futurus, 293, 294, t. I, 583, t. V.
- Adversa illustriores nos reddunt quam lætitia, 445, t. VII.
- Adversa fortiter ferenda, 109, t. IX.
- Adversa valetudo et medici, ecloga, 631, t. XII.
- Adversa et prospera permixta, utilia, 333, t. V.
- Adversitas minoræ parit mala quam prosperitas, 131, t. V.
- Adversitas. In adversitate peccatorum maculas deponi-
- mus, 28. In adversitate Deo omnia committenda, 63, t. II.
- Adversitas magnum quid ad virum præstabilem efficiendum, 439, t. I.
- Adulari diaboli, corripere Dei est, 214, t. VII.
- Adulatio vitanda, 31, t. IX.
- Adulatoris lucrum nullum, disciplinæ magna utilitas*, 664, t. VIII.
- Adulatorum indoles, 503, t. V.
- Adulatorem potius aversari oportet, quam contumeliosum, 773, t. VII.
- Adultores sæpe mente criminantur eum cui adulantur, 249, t. VII.
- Adulter conjugatus excusationem non habet, 116, t. VI.
- Adulterorum conscii servi puniebantur, 230, t. V.
- Adulter non debet ad sacramenta accedere: adulteri misera conditio, 333, t. V.
- Adulteri misera conditio multis exprimitur verbis, 186, t. X.
- Adultera nullius est uxor, 221, t. III.
- Adulteri a templo arceantur, 696, t. IV.
- Adulterium quid, 363, t. I.
- Adulterium est gravius latrocinio, 424, t. XI.
- Adulterium quid vere sit, 425, t. XI.
- Adulterii radix concupiscentia, 316, t. II.
- Adulterium per oculos, 316, t. II.
- Adulterii damna, 215. Adulterium etiam cum libera committitur, 213.
- Adulterii genus est conjugatum cum scortis misceri, 222, t. III.
- Adulterium quam damnabile, 332, t. VIII.
- Adulterium ex concupiscentia nascitur*, 693, t. VI.
- Ædes privatæ quibus ornamentis fulgebant tempore Chrysostomi, 708, t. II.
- Ædes splendide damnantur, 519, t. VII.
- Ædes columnis et lapidibus pretiosis ornatae, 22, t. XI.
- Ædium ornatus nimius, 259, t. XI.
- Ædificia ad inanem gloriam structa, 235, t. V.
- Ægæum mare a ventis infestatur, 737, t. VII.
- Ægensis episcopus a partibus erat adversariorum Chrysostomi, 723, t. III.
- Ægritudines parvæ socordia magnæ sunt, 738, t. II.
- Ægritudines quomodo ferendæ, 938, t. I.
- Ægritudo. *Vide* Morbus, t. I.
- Ægyptii crocodilos, canes et simias colebant ut deos, 381, t. IV.
- Ægyptiorum lascivus animus, 299, t. IV.
- Ægyptiorum martyrum encomium, 693, t. II.
- Ægyptiorum lingua loquebantur apostoli et discipuli, 439, t. II.
- Ægyptiorum obstinatio, 402, t. V.
- Ægyptios Deus decepit, quomodo, 402, t. V.
- Ægyptios muscas vocat Isaias, qua de causa, 87, t. VI.
- Ægyptii christiane philosophantur, 32, t. VIII.
- Ex Ægypto reditum Christi prophetæ prædixerunt, 817, t. I.
- Ægyptii mercatores occidentales populos edocebant, 49, ex Abraham edocti sunt, 48, t. V.
- Ægyptus de Spiritu sancto accepit, 186, t. V.
- Ægyptus multa habet adhuc veteris amentæ monumenta, 87, t. VII.
- Ægyptus erga Christum, ab ejus in Ægyptum fuga ferventior effecta, multos habet martyres, multos monachos, *ib.*, t. VII.
- Ælia. Sic vocata fuit Jerosolyma ab Adriano, 900, t. I.
- Ælius Adrianus imperator, 900, t. I.
- Æmulatio bona quænam, 264, t. X.
- Æqualitas personarum Patris et Filii, 442, t. VIII.
- Æquinoctium in paschate observandum, 263, 264, t. VIII.
- Æquinoctium caput primi temporis, 266, t. VIII.
- Æquitas, *vide* Justitia.
- Aerem adorabant gentiles, 471, t. V.
- Ærumna mater philosophiæ, 328, t. V.
- Ærumnæ cum gratiarum actione toleratæ magnam præbent ansam misericordiæ, 74, t. V.
- Ærumnæ ferendæ forti animo et cum gratiarum actione, 367, t. V.
- Ærumnæ fortes nos reddunt, compunctos, contritos, 403, t. V.
- Ærumnæ a secularibus omnibus abducunt, 43, quantam libertatem pariunt, 44, inmissæ potius quam beneficia ad Deum reducunt, 395, t. V.
- Ærumnarum moles auget Dei desiderium, 453, t. V.
- Ærumnarum socii multum conferunt ad consolationem, 249, in ærumnis documenta quatuor, 81, t. V.
- Ærumnas Deus inducit, et tolerabiles reddit, 43, t. V.
- Ærumnæ, *vide* Afflictiones, t. V.
- Ærumnarum et afflictionum in sanctis causæ octo, 23. Prima, ne in arrogantiam tollantur, *ibid.* Secunda, ne cæteri majorem habeant de ipsis opinionem, *ibid.* Tertia, ut Dei vir-

tus appareat per ærumnosos mira agentis, 23. Quarta, ut ipsorum patientia, et gratus animus appareant, *ibid.* Quinta, ut de resurrectione cogitenus, ubi iustis ærumnosis coronæ parantur, *ibid.* Sexta, ut omnes sanctorum exemplo solatium habeant cum in ærumnis versantur, *ibid.* Septima, ut sanctos alterius fuisse naturæ putemus, *ibid.* Octava, ut discamus qui vere miserii, qui beati sint, *ibid.*, t. II.

Ærumnæ causa sanctis ne propter præsentis felicitatis spem Deum colere patentur, 26, t. II.

Ærumnarum communio solatium præbet afflictis, 301, t. II.

Ærumnæ sanctorum divinæ potentie argumentum, quomodo, 23, t. II.

Ærumnarum utilitas, 82, t. II.

Ærumnæ peccata destruunt, 61, t. II.

Ærumnæ nihil læserunt Paulum, 152, t. VI.

Ærumnæ fortiter ferendæ, 192, prædicantibus non timendæ, 471, t. VII.

Ærumnæ cum gratiarum actione peccata delent, 171, probos viros illustres efficiunt, 449, coronas pariunt, 537, non formidandæ, 449, t. III.

Ærumnæ et morbus non mala sunt, 487, t. III.

Ærumnæ præsentis vite mera fabula sunt, 599, t. III.

Ærumnæ pro Christo toleratæ sunt gratia, corona, merces, 635, in ærumnis homo Dei providentiam expectet, 672.

Ærumnarum quantum lucrum, 358, t. IV.

Ærumnæ fructuosiores nos efficiunt, 411, t. VIII.

Ærumnæ vite præsentis non miseros faciunt, 101, virtuti opportunæ sunt, 313, 373, t. I.

Ærumna amicos devicit et conjungit, 300, t. IX.

Ærumnæ bonum afferunt, 54, justo sunt semper causa premium, 130, cum Dei laude ferendæ, 473, propter Christum ferendæ sunt, 34, t. IX.

Ærumnæ ad virtutem trahunt, 502, t. IX.

Ærumnæ frequentes in vita sanctorum, 124, t. IX.

Ærumnæ ad philosophandum instituunt, 131, t. IX.

Ærumnæ pro Christo acceptæ consolationem afferunt, 576, magnos pariunt fructus, 579, t. X.

Ærumnas perferendo bravia acquiruntur, 590, t. X.

Ærumna et tribulatio est vinculum caritatis, 294, t. XI.

Ærumnæ christianis necessariæ, 294, t. XI.

Ærumnæ non ægre ferendæ, 63, non querendæ, nec in eis manendum est, si sint qui solvant, 66, t. XI.

Ærumnæ quæ secundum Christum sunt, gaudium habent, 233, t. XI.

Ærumnæ quomodo repellendæ, 171, t. XI.

Ærumnis et tentationibus expers non erit qui virtutis viam capessit, 646, t. XI.

Ærumnæ quomodo ferendæ, 700, t. XI. Per ærumnas prædicatio Evangelii confirmata est, 507, t. XII.

Æsculapius jubet gallum sacrificari Socrates, 414, t. IX.

Æterni cruciatus præsentis poenas quantum superent, 466, t. X.

Æternitas Filii probatur, 19, 20, 40, t. VIII.

Æternorum bonorum amissio quot lacrymis digna, 163, t. XII.

Æthiops ille barbarus corona donabitur, 339, t. VII.

Æthiopes christiane philosophantur, 30, t. VIII.

Ætio Chrysostomus scribit, 721, t. III.

Affectiones oculum mentis excæcantes quot sunt, 329, t. V.

Affectus maxime requiritur in oratione, 666, t. IV.

Affectus erga creaturas, amorem Christi minuit, 49, t. VII.

Affinitas et cognatio Christianorum per Spiritum sunt, 593, t. IX.

Afflictio quantum bonum, 131, 132, 201, 258, t. IX.

Afflictio pædagogus noster, 302, est peccatorum solutio, philosophiæ gymnasium, 356, t. IX.

Afflictiones et tentationes splendidos reddunt, 243, t. IX.

Afflictiones. V. Ærumnæ.

Afflictio bona, 391, t. X.

Afflictiones quomodo leves efficiantur, 461, t. X.

Afflictio delicæ turbantur et avolant, 434, t. XI.

Afflictio in virtute roborat et firmat, 83, t. V.

Afflictio cum gratiarum actione tolerata magnum præbet ansam misericordie, 74, t. V.

Afflictionis dies quis, 240, t. V.

Afflictionis præsentis et futuræ comparatio, 249. In afflictione non oportet angere et excruciarum cogitantem magnum tunc proventum posse sperari, 362, t. V.

Afflictionis lucrum, 539. In afflictione preces sunt puriores et major Dei benevolentia, 539, t. V.

Afflictio multis animi morbis medetur, 43.

Afflictionum moles augeat Dei desiderium, 447, t. V.

Afflictiones sunt utiles, 472, t. V.

Afflictio a secularibus omnibus abducit, 10, ex afflictione

quanta libertas, 472, t. V.

Afflictio fortes nos reddit, compunctos, contritos, 403, t. V.

Afflictiones Deus inducit, et tolerabiles reddit, 43, t. V.

Afflictio mater philosophiæ, 127 et 128, ad curam animi utilis, 128. Afflictionis tolerantia præmio digna, 446. In afflictione dilatatio quid, 188, t. V.

Afflictionem cur permittat Deus, 330, t. V.

Afflictionum commoda duo, 442, t. V.

Afflictos consolari Dei proprium est, 476, t. V.

Afflictis Deus adest, 409, t. V.

Afflictionis utilitas, 370, t. V.

Afflictio necessaria est probis, multoque magis peccantibus, 214, t. VII.

Afflictio signum providentiæ divinæ, 300. Afflictiones fortiter ferendæ, 546, t. IV.

Afflictio diligentes reddit et attentos, 170, t. III.

Afflictiones ipsæ lætitiæ sunt occasiones, 161, t. III.

Afflictiones cum fornace comparantur, 30, t. III.

Afflictio dat intellectum, 4016. Mœrorem abigit, 744, t. I.

Afflictio. V. Ærumna, t. II.

Agapæ quid apud Christianos essent, 96, t. VIII.

Agapetæ, 495, *de Agapetis*, 1053 et seqq., t. I.

Agapetus Chrysostomi amicus, epistola ad eum missa, 648, alia ad eundem epistola, 623, alia ad eundem, 711, t. III.

Agar prægnans Saram contemnit, 545, t. IV.

Agar cum Ismaele servatur a Deo, 469, t. IV.

Agonotheta victorem in Olympicis prædicat et coronat, 215, t. VII.

Agonothetæ flebant pueri admodum juvenes, 638, t. IV.

Agonothetæ in ludis olympicis ornatus, 370, t. II.

Agricultura ante reliquas artes inducta, 227, t. VII.

Agrippa murum condidit, 240, t. VI.

Agrippa a Paulo victus, 393, t. VII.

Agrippæ, pacta et conditiones, in tabulis positæ, 442, t. IV.

Alæ in angelis naturæ sublimitatem significant, 724, t. I.

Alæ seraphinorum quid designant, 157, t. VI.

Alæ seraphinorum celsitudinem et sublimitatem significant, 70, t. VI.

Alæ protectionem significant, 682, t. VII.

Alacritas via est ad operationem, 252, t. V.

Alacritas necessaria in Dei præceptis audeundis, 291, t. V.

Alacritate opus est, ut exsuscites gratiam Dei, 605, t. XI.

Alcibiades opibus florens, minus clarus quam Aristides, 637, t. I.

Alæ non videtur crimen, sed ad malum ducit, 158, t. II.

Alæ lusus, 69, t. III.

Alexander Magnus tertius decimus deus declaratur a senatu romano, 580. *vide notam, ibid.*, t. X.

Alexander Magnus Deum adoravit, 232, t. VI.

Alexandri Magni gesta præclara, 309, t. XI.

Alexander Macedo hirco designatus, 894. Diogeni pecunias offert, ille despicit, 337, sublato Dario rege in se transtulit imperium, 287; post eum quatuor reges imperium diviserunt, 893, t. I.

Alexandri Macedonis aurea numismata in capite vel pedibus quidam ligabant ad bonum omen, 240, t. II.

Alexander Macedo comparatus æri in Danielis visione, 787, t. II.

Alexandro Corinthi episcopo scribit Chrysostomus, 506, t. III.

Aliena quæ invadit, seipsum perdit, 103, t. V.

Allegorias cum attulit Scriptura sacra, ipsas explicat, 60, t. VI.

Allegoricus sensus, 209, t. V.

Alleluia, hujus vocis significatio, 661, t. V.

Alodæ diis insidias struentes, 563, t. II.

Alphi epistola, 630, is donum misit Chrysostomo, 81.

Alia ad eundem epistola, 635, alia, 650, t. III.

Alphius: epistola Chrysostomi ad illum, 626, aurum dat pro prædicatione evangelica in Phœnicia, 648, t. III.

Altare lapis erat, 399, t. VIII.

Altare ecclesiæ tremendum, 261, t. VIII.

Altare cœlestis figura est altaris terrestris, 139, t. VI.

Altari adsunt angeli et totus cœlestium virtutum ordo, cum sacrificium celebratur, 681, t. I.

Altaria Christi ubique excitata, 830, t. I.

Altare Christi quale, 74, t. III.

Altaria duo Jerosolymia, 430, t. V.

Altaris sacrificiorum ab altari incensi discrimen, 557, t. II.

Altercationis vitandæ modus, 439, t. XI.

Alteri fac quod tibi fieri velis, ut in vulgi ore ferebatur, 587, t. X.

- Altum sapere post peccatum, gravius est ipso peccato, 422, t. IX.
- Alypio scribit Chrysostomus, 716, t. III.
- Anani montis incolæ in impietate versantur, ab Elpidio presb. ad fidem instituuntur, 714, t. III.
- Amantem qui non redamat ipsis feris inferior est, 587, t. X.
- Amare Christum quid sit, 60, t. IX.
- Amaritudo omnis tollenda est, ne tristitia afficiatur Spiritus sanctus, 112, t. XI.
- Amaritudinis intolerabile vitium, 106, t. XI.
- Amarulentia iræ et indignationis radix est, 108, t. XI.
- Amasizæ et meretrices turpitudinem et ignominiam inferunt, 451, t. VIII.
- Amasiorum mores, *ibid.*, t. VIII.
- Anasii munditiæ corporali student, 545, t. XI.
- Amator sincerus non vulgaris thesaurus, 717, t. III.
- Ambitio animam perdit, 457, t. VIII.
- Ambitionis vis, 80, t. V.
- Ambitionis viæ filiis a patribus ostensæ, 646. Ambitio arx et caput malorum, 647, t. I.
- Ambitio quam insatiabilis, quanta cupiditate inflammatur, 551, t. X.
- Ambitiosus ea queis se ornari putat, etiamsi alii sint noxia, ad vanam gloriam retinet, 181, t. X.
- Ambitio et amor imperii Ecclesiam dividit, 85, 86, t. XI.
- Amentiam pariunt divitiæ, 502, t. XI.
- Amicitiarum varia genera, 259, t. XI.
- Amicitiaz Christianæ exempla, 405, t. XI.
- Amicitiam nihil ita solvere solet ut formido et proditionis opinio, 605, t. XI.
- Amicitiaz debitum nunquam solvitur, 18, t. III.
- Amicitias cur junxit Deus, 496, t. VII.
- Amicitiaz causæ diversæ, 587, t. VII.
- Amicitia ex pietate junctos esse oportet, 581, t. VII.
- Amicitiaz veræ ratio, 287, t. IX.
- Amicitia veræ quæ, 225, t. XII.
- Amicus fidelis verum medicamentum vitæ, 405, t. XI.
- Amicus verus ipsa luce desiderabilior. Melius est degere in tenebris, quam amicis privari, 404, t. XI.
- Amici veri officium, 151, amici est amicum reprehendere, 153, t. III.
- Amicorum præsentia exoptatur, 17, t. III.
- Amici vox jucunda, 702, t. IV.
- Amicis utiliores inimici, 700, t. IV.
- Amici in vita præsentis faciendi sunt per elemosynas, 223, t. V.
- Amici etiam contemnendi salutis causa, 59, t. V.
- Amici de medio sublati, ubi semel inclinata res est, 226, t. V.
- Amici temporum, 80, t. V.
- Amicos male conjunctos abscondi oportet, 514, t. VIII.
- Amici dona quantumvis exigua amico magna videntur, 423, t. VIII.
- amicus, est alter ego*, 280, t. VIII.
- Amici quinam comparandi, 959. Amici falsi, *ibid.* Ubi semel inclinata res est, amici de medio sublati, 1054. Amicos aspernari est primus malitiæ gradus, 551. Amicus si scandalizet efficiendus, 708, t. I.
- Amici quinam querendi, 556, t. VII.
- Annon Thamar sororem violat, 482, t. I.
- Amorem tria conciliant, 163, t. V.
- Amor silentio non legitur, 159, t. V.
- Amore Dei captus quispiam omnia alia despicit, 165.
- Amor celestium quantum bonum, 165. Amare Deum possumus, etsi non videamus, 159. Amor Dei omnem thesaurum superat, 165, t. V.
- Amor Dei commendatur, 290, t. IV.
- Amor divinæ doctrinæ, spiritualis sanitatis signum, 118, t. IV.
- Amor inimicorum, redemptio maxima peccatorum, 46, superat pene naturam humanam, 683, magnum et arduum præceptum, 46, sed in supremum culmen educit, 46, magnam erga Deum fiduciam indit, 46, t. IV.
- Amor erga Deum non verbis tantum, sed re etiam demonstrandus, 608, t. X.
- Amor Dei erga homines, 456, t. I.
- Amorem Dei reliqua omnia sequuntur, 541, t. IX.
- Amor sanctorum erga contribules suos, 11, t. VI.
- Amorum definitio, 853, t. VI.
- Amoris Christiani ratio, 588, t. VII.
- Amorem Christi minuit affectus erga creaturas, 49, t. VII.
- Amor omnia superat, 496, t. VII.
- Amor ipse cur dicitur, 420. Amor spiritualis quis, 301.
- Amor sincerus per litteras declaratus, 645. Amoris sinceri vera natura, 661, t. III.
- Amoris natura satietatem non novit, 17. Amor communem dominum ut proprium sibi vindicat, 145, t. III.
- Amor paternus hominum, si cum Dei bonitate comparetur, malitia dicitur, 515, t. VII.
- Amor non verbis tantum, sed etiam operibus exhibetur, 128, t. VIII.
- Amor Christi rerum terrenarum contemptum parit, 471, t. VIII.
- Amor Dei erga homines quantus, 155, t. VIII.
- Amorem Dei inter et amorem meretricis discrimen, 451, t. VIII.
- Amor fraternus commendatur, 578, t. VIII.
- Amor vis in natura delitescens, 155, ab amore omnia pariuntur, 683, t. XI.
- Amoris vis, 53, t. XI.
- Amoris vinculis nihil magis tyrannicum, 110, t. XI.
- Amor germanus et sincerus multi est laboris, 394, t. XI.
- Amoris spiritualis quanta sit violentia, 403, t. XI.
- Amoris proprii pestis caritatem quæ lata est comprimit, 637, t. XI.
- Amor principatus ex arrogantia paritur, 470, t. XI.
- Amor pecuniæ exagitur, 259. Amor ingens pecuniæ describitur, 687, t. XI.
- Amor pecuniæ quantum malum, 227, t. XII.
- Amor pecuniæ dæmone deterior, 564, t. VIII.
- Amor pecuniæ unde, 402, damnatur, 456, t. VIII.
- Amor pecuniarum quanta mala pariat, 477, t. VIII.
- Amor humanus invidia et livore plenus est, 619, t. IX.
- Amoris corporum damna, 501, t. III.
- Amor corporum animam captivam efficit, 155, 145. Amantes non possunt amorem silentio tegere, 408, t. I.
- Amor puerorum insanus tempore Chrysostomi, 288, t. VI.
- Amos caprarius caprarii filius, 487, t. VII.
- Amplias Paulo dilectus, 670, t. IX.
- Ampruclæ diaconissæ et sodalibus epistola Chrysostomi, 662, alia epistola, 660. Ampruclæ insidiis exposita, *ibid.*, t. III.
- Ampruclæ scribit Chrysostomus, 659, t. III.
- Amuleta Judæorum ad curandos morbos, 935, t. I.
- Anacharsis non litteras curabat, sed mores, 565, t. I.
- Ananiæ, Azariæ, Misaeli nomen mutatum in Sidrac, Misach et Abdenago, 157, t. III.
- Ananiæ et Sapphiræ peccatum grande, 99, t. IX.
- Ananias et Sapphira rem sacram diripere ideoque puniuntur, 83, t. IX.
- S. Anastasiæ templum, 485, 556, t. XII.
- Anathema quid sit, 549, t. IX.
- Anathema quid, 105, 605, t. IX.
- Anathematis vocem Apostolus bis tantum ex necessitate dixit, 949, t. I.
- Anathema dicere non omnium est, 949 et seqq. Anathema in eos qui non amant D. Jesum Christum, 861. Anathema nec vivis nec defunctis dicendum est, 951. Anathema proferre quam periculosum, 946, 948, t. I.
- Anathema aliquando pro pio munere accipitur, 940, t. I.
- Anatolio episcopo Adanæ epistola Chrysostomi, 666, t. III.
- Anatolio præfectiano scribit Chrysostomus, eumque laudat a caritate et candore animis, 726, t. III.
- Anatolius quispiam litteras Chrysostomi defert ad Olympiadem, 579, t. III.
- anaxarchus inusitato supplicio affectus*, 668, t. V.
- Anaxirides seu braccæ, 505, t. XI.
- Ancillarum usus quæ incommoda habeat, 525, t. I.
- Ancillæ ad lugendos mortuum incitatz, 548, t. VIII.
- Ancilla ostiaria meretrix, quæ Petrum interrogavit, 727, t. II.
- Ancillam verberare probrum infert viro, 222, t. X.
- Ancillæ cujusdam historia, 463, t. XI.
- Ancillæ quomodo castigandæ, 110, t. XI.
- Andræ et Petri vocatio, 219, t. VII.
- Andreas in Græcia prædicavit*, 53, t. VIII.
- Androgeos Minois filius, cum in lucta vicisset Athenis, occisus fuit, 692. Pugiles in usu, 692, t. XI.
- Andronicus et Junia cognati et captivi Pauli dicuntur, 669, insignes inter apostolos, 609, t. IX.
- Andronicus a latronibus captus, dispoliatus dimittitur, 620, t. III.
- Angelus Moysem in Ægyptum euntem aggressus est, non quod filii non circumcisi essent, sed quod nollet Deus uxorem et filios cum illo Ægyptum petere, 326, t. VI.
- Angelis divina natura incomprehensibilis est, 525, t. VI.
- angeli majores nobis*, 462, t. VI.
- Angelos Deus creavit ante hominem, 427. Angelorum substantia non accurate noscitur a nobis, quia sumus minores illis, 740. Angelus quantum homini præstet, 727. Angelus vel unus par est toti visibili creaturæ, 714, eorum

- decies millies dena millia, 714, t. I.
 Angeli sæpe in terris in forma hominum apparuerunt, 763, t. I.
 Angeli etiam et supernis virtutibus incomprehensibilis Deus, 707 et seqq., t. I.
 Angelis repletus aer omnis, 443. Angeli cur non ad prædicationem Evangelii missi, 482. Adsunt in ecclesia et ubique, 445, t. II.
 Angelos quomodo judicabimus, 687, t. II.
 Angeli cur in Ascensione Domini visi fuerint, 449, t. II.
 Angeli custodes cuique deputati, 509, t. II.
 Angelus si sacerdos esset, non tam humanus foret, quam homo peccatis obnoxius, 728, t. II.
 Angelus Satanae in Paulo quid, 603, t. II.
 Angeli non mutantur ad prædicationem, 834, t. III.
 Angeli incorporei, 188, cur humana figura appareant, 510, t. IV.
 Angelos non cum filiabus hominum commixtos esse probatur, 187. *Vide notam*, t. IV.
 Angelorum et archangelorum est ministrare, non participes esse consilii, 388, angelorum non esse consilium dare, sed accipere et ministerium implere, 71, t. IV.
 Angeli vi educunt Lot ex Sodomis, 404, t. IV.
 Angeli nusquam vocantur filii Dei, 187. *Vide notam ibid.*, t. IV.
 Angelus superior factus est homo, 333, t. XI.
 Angelis et archangelis honore præponitur homo, quomodo, 26, t. XI.
 Angelos suos habent sancti omnes, 579, t. VII.
 Angeli terribiles, morituros adeunt, 532, t. VII.
 Angeli ultrices potestates, 307, t. IX.
 Angelum suum quisque homo habet, 201, t. IX.
 Angelus unicuique nostrum assidet, 116, t. XII.
 Angeli custodes, 322, t. XI.
 Angeli custodes singulorum hominum, singularum gentium, singularum Ecclesiarum, 756, t. VIII.
 Angelorum ministerium ad nostram salutem, 30, t. XII.
 Angeli homines quosdam reveriti sunt, 149, t. V.
 Angeli ex Evangelis multa didicerunt, 26, t. VIII.
 Angeli frequenter Christo ministrabant, 129, t. VIII.
 Angeli electi quinam sunt, 587, t. XI.
 Angeli. *De angelis multa*, 753, 756, t. VIII.
 Angularis lapis Christus, 535, t. V.
 Angusta via quænam, 699, t. XI.
 Aniani, homiliarum Chrysostomi in Paulum veteris interpretis, epistola, 471, t. II.
 Anima nihil æquandum, *ἡ ψυχή τῆς σαρκὸς ὁδὸν* dictum poetæ cuiusdam, 315. Animæ pulchritudo quam præstet corporis pulchritudini, 297. Animæ pulchritudo augeri potest, corporis non potest, 296. Animæ pulchritudo non corrumpitur, 812, t. I.
 Animæ nostræ substantiam non novimus, 740. Ea quomodo in corpore sit ignoramus, 741. Anima in corpore tanquam in sepulchro, 983, t. I.
 Anima ex corpore egressæ non hic immorantur, sed protinus abducuntur, 984, t. I.
 Animæ immortalitas probatur, 1011, t. I.
 Animæ vulnera inducunt mortem, 299. Animæ vitia feræ sunt quadam, 646. Anima deliciis læditur, 586. Quæ sæcularia non despiciat, cœlestia non miratur, 414. Animæ decore in nobis et in Dei nutu situs est totus, 293, pro animæ salutem Dei studium, 296, t. I.
 Anima mortua per penitentiam reviviscit, 280. Anima, cum maxime ex hac vita discedit, a conscientia stimulat, 985, t. I.
 Anima justi est templum Christi, 277, pretiosior arca propitiatorum, etc., 278, templo judaico sanctior, 278. Spiritus gratia fulget, inhabitantem habet Patrem, Filium et Spiritum S., 278, t. I.
 Anima lapsa quam lugenda, 277, ejus calamitas, *ibid.* et 278, 280, t. I.
 Animas violenta morte decedentium fieri dæmones existimabant quidam Antiocheni, 983, t. I.
 Animam cum corpore mori dicebant quidam, 763, confutantur, *ibid.* Animam qui mori dicit, neque Deum esse fateri necesse est, 763, animam esse immortalem probatur, *ibid.*, t. II.
 Anima ornanda potius quam domus, 682, VIII; 380, VIII.
 Anima tristitiæ nube obruta non facile audit, 59, t. II.
 Animæ pulchritudo quæ, 412. Anima potest ex deformi formosa fieri, 43, 44, nunquam senescit, 75. Anima quæ ad Scripturarum fontem sedet, invicta, 89. Animæ ærumnis Dei causa affectæ, ferro et adamante solidiores sunt, 164, t. III.
 Animæ cura corporis curæ præponenda, 41, t. III.
 Anima quæ doctrina caret multis sordibus obnoxia, 146. Animæ moribus peccatum, 60. Animæ deliciis deditæ, ad labores subeundos inutiles, 164, t. III.
 Anima Imperatori comparatur, 177, t. III.
 Animæ nihil comparandum, 292. Anima corpore præstantior, 57, cur post corpus creata, 106, t. IV.
 Animam hominis ex Dei substantia esse quidam dicebant: ii confutantur, 106, t. IV.
 Animam hominis quidam dicebant in vilissimorum brutorum substantiam transire: ii confutantur, 107, t. IV.
 Anima pro toto homine aliquando accipitur, 362. Anima natura sua immortalis, 614, incorporea, 107, anima bruti in sanguine ejus, 107, t. IV.
 Animæ incorporeæ sapientia, 117, t. IV.
 Animæ nostræ nobilitas non labefactanda, 104, t. IV.
 Anima opus habet spirituali cibo, 43. Animæ cibi spirituales nunquam marcescunt, 185, t. IV.
 Anima fervida nullo impedimento a virtutis exercitio removetur, 397, t. IV.
 Anima curanda ut corpus, 183, 184. Anima quomodo curanda, 184. Animæ indumentum eleemosyna, 184, ornatus ejus preces, lacrymæ, peccatorum confessio, 184, animæ fortis officia quæ, 198, t. IV.
 Animæ quam corporis morbis facilius medemur, 386, t. IV.
 Anima semel captiva et subjecta peccato, monita non audit, 158, t. IV.
 Animarum pastores negligentes increpantur, 503, t. IV.
 Anima decorem Deus querit, 616, t. IV.
 Anima adolescentium, domus Dei esse debet, 638, t. IV.
 Animæ sanctorum priusquam cadant resurgunt, 684, t. IV.
 Anima quotidiana admonitione indiget, 90, t. IV.
 Animæ oculus quis, 77, t. V.
 Anima quomodo levis et expedita efficiatur, 47, t. V.
 Anima tenera est, et ad fingendum facilis, 375, t. V.
 Animæ alimentum doctrina, philosophia, 286, t. V.
 Anima damnus accipit ex malorum congressione, 59, t. V.
 Animam, nec tantum corpus, calamitas vexat, 263, t. V.
 Animæ bellum parium cogitationes nefariæ, 57, 58, t. V.
 Animæ contrita imago, 77. Anima doloris experta exposita est innumeris tentationibus, 78. Anima contrita nulla libidine tenetur, 78. Anima oratione abluenda, 65, t. V.
 Animæ sibi male consciæ conditio, 431, t. V.
 Animæ bellum parit libido intemperans, 58, t. V.
 Anima examen conscientia metuens fit tardior ad peccandum, 52, t. V.
 Anima a corporeis ad cœlestia deducenda, 172, t. V.
 Anima quomodo efficiatur thuribulum, 431, t. V.
 Animæ inimicus perniciosus est vitium, 142, t. V.
 Animam perire quid sit, 256, t. V.
 Animæ dignitas, 229, ejus pretium ne universus quidem mundus est, 229, t. V.
 Animæ pulchritudinem constituit obedientia, 200, t. V.
 Animæ pulchritudinem, non linguæ elegantiam, Deus requirit, 42, t. V.
 Animæ dignitas, 232, t. V.
 Animæ sanctorum ante conspectum Dei apparere desiderant, 494, t. V.
 Anima præ omnibus servanda, 316, t. V.
 Anima aliter sermone, et doctrina tanquam cibo, 121, t. VI.
 Animæ sanitatem arguit divinæ doctrinæ studium, 107, t. VI.
 Animæ sanctorum, fratrum suorum amore tenentur, 274, t. VI.
 Anima sine carne vivere potest, caro sine anima vivere non potest, 747, t. VI.
 Anima peregrina in mundo, 944, t. VI.
 Anima in voluptate mollior, in luctu sapit, 445, t. VII.
 Anima virtutis exercitio addicta, philosophiæ magis apta, 53, t. VII.
 Anima deformis cito potest formosa effici, 404, t. VII.
 Animæ vulnera quomodo curanda, 684, t. VII.
 Animæ libertas quantum bonum, 371, t. VII.
 Anima pulchra nihil formosius, nihil dulcius, 404, t. VII.
 Anima semel læsa, nihil confert valetudo corporis, 544, t. VII.
 Anima perdita non potest recuperari, 544, t. VII.
 Animæ peccatis deditæ deformitas, 222, t. VII.
 Anima tunc pauper est cum divitiis possidet, tunc dives cum inops est, 730, t. VII.
 Animæ neglectæ miseria, 582, t. VII.
 Animam quo pacto odisse debemus, 407, t. VII.
 Anima est homini quod oculus est corpori, 291, t. VII.
 Anima corpori pulchritudinem affert, 404, t. VII.

- Animam simul et corpus ornare non possumus, 651, t. VII.
 Anima supra petram fundata nulli rei cedit, 323, t. VII.
 Anima statim ut a corpore egressa est, in manu Dei est, 363, t. VII.
 Animæ post mortem in aliquam regionem ducuntur, 334, t. VII.
 Animas multorum dæmones fieri multi putabant, 333, t. VII.
 Anima a negotiis vacans in portu sedet, 340, t. VIII.
 Anima una nequit multis sufficere cupiditatibus, 35, t. VIII.
 Anima ornanda, non corpus, 380. Animæ cibi qui sint, 119, t. VIII.
 Animæ ornatus penes virtutis studiosos, 162, t. VIII.
 Animam nostram curantes Deo vicem rependimus, 80, t. VIII.
 Animam qui amat, quomodo perdat illam, 370, t. VIII.
anima est spiritus, 672, t. VIII.
animæ adversarium corpus est, 730, t. VIII.
animæ medici pauperes sunt, 618, t. VIII.
 Anima ornanda plusquam cætera omnia, 252, t. IX.
 Animæ quanta cura habenda, 580, 581, t. IX.
 Animam nostram, post Deum primam, amare debemus, 482, t. IX.
 Animæ iustorum in ætatis flore sunt semper, 480, t. IX.
 Animæ vitam præsentem despicientes libere agunt, 89, t. IX.
 Anima iusti quam differat ab anima peccatoris, 60, 61, t. IX.
 Anima philosophiæ veræ dedita, firmior, 209, t. IX.
 Anima in otio ac deliciis ad peccata proclivis est, 299; in ærumnis, secus, *ibid.*, t. X.
 Animæ vulnus nullum insanabile est, 187, 188, pro animæ unius salute nihil non agendum, 311, t. IX.
 Anima virtutis exercitio fortior evadit, 72, t. IX.
 Anima sublimis non potest non misericors esse, 176.
 Animæ utilia sunt quæ pauperibus in testamentis dantur, 581, t. IX.
 Anima quæ Dei verbo alitur et elemosynam erogat, omni superior est morbo omni fame, 193, t. IX.

 Animæ nihil æquiparandum, 29, t. X.
 Animæ vita quæ sit, 439. Anima quænam vere mortua sit, 440, t. X.
 Anima patiens quæ, 276, t. X.
 Anima quomodo curanda, 303, t. X.
 Animam excæcant deliciæ, 545, t. X.
 Anima malum imprecante nihil sceleratius, 433, t. X.
 Anima turbata aliud pro alio videt, 622, t. X.
 Anima pulchritudo est temperantia et iustitia; sanitas ejus est fortitudo et prudentia, 174, t. XI.
 Anima Christiana quam aliena sit a superbia, 216, t. XI.
 Animam piam nihil perturbare potest, 276. Animam philosophicam nihil lædere potest, 197, t. XI.
 Animæ angelicæ est honorem contemnere, 674. Animæ vigilantis est accinctum esse, 166, t. XI.
 Anima armis caritatis munita, in tuto posita est, 451, t. XI.
 Animæ operatio est incorporea, 533, t. XI.
 Animæ mors est horrenda et terribilis, 124, t. XI.
 Anima infirma, omnia inquinat, 680. Anima immunda, omnia esse immunda putat, 690, t. XI.
 Animæ immunditiam aversatur Deus, non corporis sordes, 635, t. XI.
 Animæ ebrietas est vitium, 450, t. XI.
 Anima quæ honorem et gloriam hujus sæculi quærit non videbit regnum celorum, 673, in anima immiseri cordi non manet Deus, 462, t. XI.
 Animam turpem faciunt divitiæ, 342, t. XI.
 Animæ morbi morbis corporis peiores, 120, t. XII.
 Animam et salutem suam despicit qui pecuniam amat, 136, t. XII.
 Anima punitenda, quæ, 61, t. XII.
 Anima generosa opus est ad fidem recte adhibendam, 133, t. XII.
 Animam a sordibus non purgabant sacrificia vetera, 118, t. XII.
 De anima ecloga, 621, t. XII.
 Animæ felicitas in cælo, non in terra est, 59, 60, t. XII.
 Animalia cur alia bina, alia septena in arcam inducta, 213, t. IV.
animalium immolatorum cinis sanctificabat homines, 830, t. III.
animalia quædam ad recreandum hominem apta sunt, ut

- simia*, 483, t. VI.
animantium tria genera, 484, t. VI.
 Animi fidelis est non dubitare, 679, t. XI.
 Animi propositum spectat Deus, 147, t. III.
 Animus generosus rerum naturam vincit, 1000, t. I.
 Animum generosum nec splendide res attollunt, nec humiles dejiciunt, 1009, t. I.
 Animus recte compositus solus parit tranquillitatem, 749, t. II.
 Animi nervi preces sunt, 781. Animo expergefacto corpus innummum non obest, 24, t. II.
 Animum dantis, non donum, spectat Deus, 482, t. IX.
 Animus liber ab iis quæ ad hanc vitam pertinent, 445, t. V.
 Animum in rerum vicissitudine æqualem servare oportet, 502, t. V.
 Animi magnitudo multum differt ab arrogantia, 466, t. V.
 Animi tranquillitatem parit libertas a curis, 382, t. VII.
 Animi cogitationes observandæ, 456, t. VII.
 Animum nihil perinde cruciat atque cura et sollicitudo, 504, t. VII.
 Animi remissio ubique malum est, 131, t. IX.
 Annæ matris Samuelis historia, 653, t. IV.
 Annæ sacrificium comparatur cum sacerdotis sacrificio, 636. Anna facta sacerdotissa, 636, t. IV.
 Annæ patientia, 647, 648. Anna contumeliam fert libenter, 649, t. IV.
 Annæ fides, 631, t. IV.
 Anna per multos annos tulit ærumnam, 644, t. IV.
 Annæ fervor et pietas, 640, 641, ejus animi moderatio, 641, t. IV.
 Annæ anima quam pulchra, 663, t. IV.
 Anna per calamitatem illustrior facta, 633, t. IV.
 Annæ virtutes præclaræ, 672. Anna pratum virtutum, 652. Annæ oratio, 640, volavit in cælum, 652. Annæ in precibus assiduitas et vigilantia, 645, t. IV.
 Anna preces, fidem, lacrymas offerens, optatum consecuta est, 633. Ad naturæ Dominum confugit, 644, t. IV.
 Annæ amor erga Deum, 639, t. IV.
 Anna utero gestabat prophetam et sacerdotem, 644, t. IV.
 Anna multos peperit filios, 643, t. IV.
 Anna simul mater et pater Samuelis, 643, docet quo pacto sint liberi educandi, 633, non doluit a Samuele se juncta, 633, t. IV.
 Anna gemino stimulo amoris erga Samuelem flagrabat, altero naturæ, altero gratiæ, 634, t. IV.
 Anna celebratur ubique gentium, 664, itemque in oppidis, in agris, in domibus, in castris, in navibus, in officinis, 664, t. IV.
 Anna mater Samuelis quomodo precabatur, 277, t. VII.
 Annæ matris Samuelis lacrymæ quid operatæ sint, 69, t. VII.
 Anna orando, lacrymis linguam præcurrebat, 172. Annæ Matris Samuelis laudes, quanta fuerit hujus mulieris philosophia, 173, t. XI.
 Anna exauditur nulla voce utens, 42, t. V.
 Anna sterilis, mater effecta, 503, t. V.
 Annæ matris Samuelis historia, 383 *et seqq.*, t. I.
 Anni die primo diabolicæ perpotationes, convivia, saltationes fiebant, 953, t. I.
 Anni centum viginti, qui memorantur in historia Noæ, non intelligendi de termino vitæ hominum; sed de spatio dato ad resipiscentiam, 190. *Vide notam*, p. 190, t. IV.
 Anni a visione Abrahamæ, usque ad egressum ex Ægypto, 343, 346, *vide notam*, t. IV.
 Anni ab exitu ex Ægypto ad adventum Christi mille quingenti et plures, 112, t. V.
 Anni plus quinque mille a peccato Adami lapsi erant ævo Chrysostomi, 77, t. X.
 Anomœi multi Chrysostomi concionibus aderant, 707. Eos Constantinopoli adoritur Chrysostomus, 797. Anomœi dicebant se omnem scientiam accepisse, 704 *et seqq.*; eorum insania, 707, scrutantur essentiam Dei, 807. Anomœorum hæresis arbor sylvestris et infructuosa, 719, dicebant Filium non talem esse Deum qualis est Pater. Refutantur, 737, t. I.
 Anomœi curiosius de Deo inquirebant, 712, dicebant se Deum nosse sicut se ipse noverat, 712, eorum objectio, An ignoras id quod colis? refutatur, 742, t. I.
 Anomœi dicebant Christum supremam judicii ferendi potestatem non habere, 771. Refutantur, *ibid.* Dicebant Filium inæqualem Patri, 792, eos impugnat Chrysostomus, 701, dicebant Filium non esse Patri parem quia eum precabatur, 770. Eorum objectio ex his verbis, *sedere ad dexteram meam vel sinistrum non est meum*, etc., refutatur, 769, t. I.
 Anomœorum impietas affine quidpiam cum Judæis habet,

845. Anomœi pariter atque Judæi Christum accusabant, quod se Deo æqualem faceret, 843, t. I.
- Anomœorum hæresim plantavit ratiociniorum intempestiva curiositas, etc. 719, t. I.
- Contra Anomœos secundam Orationem habuit Chrysostomus longe post primam, 709, t. I.
- Anomœos impugnat Chrysostomus, 702, t. II. Anomœi Scripturas adulterant, 703, t. II.
- Anomœi Chrysostomi concionibus aderant, 31, t. III.
- Anomœi et Ariani tacito nomine impetuntur, 33, t. III.
- Anomœi notantur, 779, t. III.
- Anomœi substantiam Unigeniti et dignitatem Spiritus sancti imminuere tentabant, 44, t. IV.
- Anomœi impugnantur, 210, 410, t. V.
- Anomœi exagitantur, 460, t. V, 109, t. VI.
- Anomœi insectatur Chrysostomus, 107, t. V.
- Anomœi notantur, 748, t. V.
- Anomœi et Ariani impugnantur, 604, t. V.
- Anomœos insectatur Chrysostomus, qui se clare Deum posse dicebant, 71, t. VI.
- Anomœi redarguuntur, qui Dei essentiam curiose scrutantur, 186, t. VI.
- Anomœi contra Chrysostomum disputant, 247 et seqq., t. VI.
- Anomœi variis impetuntur argumentis, 250, t. VI.
- Anomœorum objectio quæ fucum facere poterat, 248, t. VI.
- Anomœi impugnantur, 259, t. VI.
- Anomœi impugnantur, 447-448, t. VI.
- Anomœorum objectio, 415, t. VI.
- Anomœus esse videtur scriptor operis imperfecti in *Matthæum*, 778, t. VI.
- Anomœi confutantur, 503, t. VI.
- Anomœi confutantur, 415, t. VI.
- Anomœi impugnantur, 333, t. VI.
- Anomœi impugnantur, 84, 106, 503, t. VIII. 448, 670, 705, t. VII. 521, 549, t. XII.
- Anomœi confutantur, 594, t. VIII.
- Anomœi et Ariani impugnantur, 715, t. VIII.
- Anomœi confutantur, 614, t. X.
- Anomœorum objectio solvitur, 616, eorum aliud argumentum, quo dicebant Filium sine præcedenti articulo edidici, confutantur, 617, t. X.
- Anomœos insectatur Chrysostomus, 654, t. X.
- Anomœi et Ariani impugnantur, 622, t. X.
- Ἄνομος quis, 17, t. VI.
- Ἄνομος phœnis suffultæ culcitæ erant, 525, t. VIII.
- Anthemio scribit Chrysostomus, 609. Is erat præiectus et consul, 609, t. III.
- Anthropomorphitæ confutantur 72-73, t. IV.
- Anthropomorphitæ impugnantur, qui dicunt Deum esse humanam formam prædium, quod dicatur habere manus, pedes et oculos, 97, t. V.
- Anthropomorphitæ impugnantur, 474, t. VI.
- Antichristus inter aliquot reges apparet, 230, t. VI.
- Antichristum prædicit Daniel, 232, t. VI.
- Antichristus a Christo subindicatur, 325, t. VIII.
- Antichristus et falsi christi quatuor, 525-524, t. VIII.
- Antichristus prædicitur, 697, t. VII.
- Antichristi adventus, 704, t. VII.
- Antichristus qui futurus sit, 482, t. XI.
- Antichristi adventus signa, 470, t. XI.
- Antichristi et Eliæ adventus, 449, t. XI.
- Antichristum venire cur Deus permissurus sit, 487, t. XI.
- Antichristi typus Nero, 486, t. XI.
- Antinopolis urbs unde dicta, 581, t. X.
- Antinoüs Hadriani Imperatoris cinædus pro Deo habitus, 581. *Fide notam*, t. X.
- Antiochenæ plebis proverbium impium, 978, t. I.
- Antiochenorum multi synaxim negligebant, ut ad Circenses ludos pergerent, 753. Antiocheni arguuntur quod post concionem a sacris mysteriis abscederent, 725, laudantur quod monitis Chrysostomi sint obsecuti, 753, t. I.
- Antiochenorum plausus concionante Chrysostomo, 727, 844, t. I.
- Antiocheni Meletiani, Paulino et Apollinaris anathema dicebant, 849, t. I.
- Antiocheni eos qui circumcisionem et legis observationem præcipiebant, abigunt, 710, t. I.
- Antiocheni Christiani pauci cum Judæis jejunabant, 862. Quidam Judæismi morbo laborabant, 849. Nonnulli Christiani Judæorum festis intererant, 844, hos objurgat Chrysostomus, 845, t. I.
- Antiochenus vir Christianus mulierem in sedem Judæorum ad jurandum intrare cogit, 847, t. I.
- Antiochia Christi amans, 709. Antiochiæ major pars Christiana erat, 854. Antiochiæ major conventus Christianorum, quam Constantinopoli, 795. Antiochia orbis terrarum magistra, 696, t. I.
- Antiochia Babylonem septuaginta dierum iter, 458, t. I.
- Antiochiæ suburbia, 904, t. I.
- Antiocheni Christiani temporibus apostolicis eleemosynas mittunt ad sanctos Jerosolymitanos, 176, t. II.
- Antiochenorum vigiliæ, 713, pietas, 713, t. II.
- Antiocheni, Theodosio tributum imperante, tumultuantur, 75. Statuas dejecerunt, *ibid.* Sæviente imperatore, omnia bona erant daturi libenter, 73. Antiocheni pridem mansueti in furorem versi, 34. Antiochenorum consternatio post dejectas statuas, 33. Hi domo excedere non audebant, 33. Antiochenorum multi capti et in carcerem trusi ob eversas statuas, 56. Præ metu dicebant: Capti omnia imperator, et corpus nostrum det liberum, 87. Antiocheni multi urbem deserunt post dejectas statuas, 33. Antiochenorum consternatio in perquisitione de status eversis, 136, t. II.
- Antiocheni cives non ipsi, sed advenæ et externi statuas dejecerant, 48. Antiocheni rei quod eversores statuarum non colibuerant, 38. Antiocheni non viri tantam, sed et pueri perierunt ob seditionem, 56, t. II.
- Antiochenos objurgat Chrysostomus, quod hortatu præfecti gentilis egerint ne fugam capesserent, 161. Antiocheni fugam parantes a præfecto retineantur, 161, t. II.
- Antiochenæ seditionis nuncios prævertit Flavianus episcopus, 84. Antiocheni immaniter habiti, 57. Antiochenæ calamitatis descriptio, 56. Antiochenorum ob eversas statuas cruciatus, 201. Calamitas, ob dejectas Theodosii statuas, 33, t. II.
- Antiocheni illustres viri in judicium abducti ob eversas statuas, 142. Antiocheni magistratus in carcere catenis constricti ob eversas statuas, 187, t. II.
- Antiocheni ex calamitate in melius mutati, 62. Antiocheni in calamitate orchestram obstruxerunt, 133, et circum adire cessarunt. *Ibid.*, t. II.
- Antiochenæ calamitatis mutatio, 133. Antiochenæ seditionis nuntii moras trahere coguntur, quomodo, 83, t. II.
- Antiocheni in calamitate ad ecclesiam confugiebant, 59. Antiochenos a fuga dehortatur Chrysostomus, 76, 77, t. II.
- Antiocheni a timore ob eversas statuas respirant, 172. Antiochenos territabant quidam malorum nuntii, 143, t. II.
- Antiocheni post eversas statuas, et magnam illatam urbi cladem, imperatorem sedatum experiuntur, 127. Antiocheni a metu et vexatione liberati, 149, t. II.
- Antiochenæ mulieres post eversas statuas ornatum deponabant, 238, t. II.
- Antiochenorum pia fiducia in vinculis, 214, t. II.
- Antiocheni ab imperatore balneis interdicti ob eversas statuas, 151, t. II.
- Antiochenis bona per calamitatem allata, 134, 135. Eorum in pietate profectus tempore calamitatis, 59. Antiocheni quantum ex terræ motu mutati, 715, t. II.
- Antiocheni pauperes, salvi evaserunt in perquisitione de eversis status; divites autem in carcerem coniecti de extremis timebant, 182, t. II.
- Antiochenorum festum et lectisternia post iram ab imperatore remissam, 220, t. II.
- Antiochenorum multi balnea appetebant, 188, t. II.
- Antiochenos sæpius a divinis abesse collectis deplorat Chrysostomus, 363, t. II.
- Antiocheni populi studium audiendi Chrysostomi, 243, t. II.
- Antiocheni multi de jejunio transacto gaudebant, 179, t. II.
- In Antiochæ agro barbara lingua loquebantur rustici, 646. Antiocheni agri rustici syriace loquebantur, 188. Preæbis erant moribus, *ibid.*, sapientiores philosophis, 189, t. II.
- Antiochia deserta post eversas statuas, 36, t. II.
- Antiochiæ felicitas ante eversas statuas, 34, 35, t. II.
- Antiochia metropoleos dignitate spoliatur ob eversas statuas, 175, t. II.
- Antiochiæ miserabile spectaculum in perquisitione de status eversis, 137, 138, 139, t. II.
- Antiochiæ conservatores Christiani, 33, t. II.
- Antiochia non seditionibus assueta, 49, t. II.
- Antiochia orientis caput et mater, 47. Civitas magna, orientalis urbium caput, 36, t. II.
- Antiochia inter civitates prima, 49. Antiochia metropolis, 154, t. II.
- Antiochiæ erant ducenta hominum millia, 591, t. II.
- Antiochiæ terræ motus frequentes, 57, t. II.
- Antiochiæ primum appellati Christiani, 48, t. II.
- Antiochiæ dignitas quod ibi Christianorum nomen ortum sit, 176, t. II.
- Antiochiæ synaxis etiam post prædium ad concionem audendam, 104, t. II.

- Antiochenorum fervens audiendi studium, 105, t. IV.
 Antiocheni Chrysostomi dictis commoti poenitentia ducuntur, 56, lacrymantur, 694, t. IV.
 Antiochenorum frequentia in concionibus Chrysostomi, 413, t. IV.
 Antiocheni templi Christianorum admirabile tectum, 56, t. IV.
 Antiochenos objurgat Chrysostomus ob ignaviam et nequitiam, 217, t. IV.
 Antiocheni libenter circum petebant, 660, eos circensia spectacula frequentantes objurgat Chrysostomus, 695, 696, 697. Ad circenses ludos etiam in quadagesima occurrant, quos ideo vituperat Chrysostomus, 54, t. IV.
 Antiocheni spectaculorum amantes, 68, t. III.
 Antiochenorum collectæ, 67, t. III.
 Antiochei jurandi morem deposuerant, 18, t. III.
 Antiocheno episcopo, et quidem, ut putatur, Porphyrio scribit Chrysostomus, 759, t. III.
 Antiochiæ magna ecclesia erat ita vocata, in qua concionabatur Chrysostomus, 247, t. VI.
 Antiochiæ primum in Christum credentes Christiani sunt appellati, 80, t. VII.
 Antiocheni Christiani centum mille erant, 762, t. VII.
 Antiochenæ Ecclesiæ bona et prædia, 760, t. VII.
 Antiocheni domum ubi Paulus habitare solebat adibant tempore Chrysostomi, 666, t. IX.
 Antiochia non parum laudis consecuta est quod ibi Christi discipuli Christiani primum appellati sint, 192, t. IX.
 Antiocheni exclamant concionante Chrysostomo, dictionum ejus vi perculti, 224, t. X.
 Antiocheni Chrysostomo concionanti plaudunt, 40, t. X.
 Antiochenorum qui apostolicis temporibus erant, laudes, 178, t. X.
 Antiochenorum divitum fastus, 178, t. X.
 Antiocheni multi resurrectionem non credebant, 58, t. X.
 Antiochiæ Christiani quidam judaizantes erant, 648. De quibus plura dicit Chrysostomus in homiliis contra Judæos, t. X.
 Antiochiæ multi, generi, vaticiniis, symbolis, auguriis, ligamiutibus, incantationibus operam dabant, aliisque prætigiis, 58, t. X.
 Antiochiæ siccitas, deficiente pluvia, 343, t. X.
 Antiochiæ habitus homilias in epistolam I ad Corinthios, dicit Chrysostomus, 178, t. X.
 Antiochiæ timor calamitatis, 79, t. XI.
 Antiochenorum fastus objurgatur, 557, 558, t. XI.
 Antiochenis incantationes et sortes in usu erant, 48, t. XI.
 Antiochenæ Ecclesiæ reditus in pauperes effusi, 178. Quantæ ejus facultates essent, sed quantus inceptorum pauperum quos fovebat numerus, 179, 180, t. X.
 Antiochus prædicatur a Daniele, 258, t. VI.
 Antiochus Epiphanes, omnia devastavit, 167, 168, t. V.
 Antiochus Epiphanes, 894, a Daniele prædictus, 897, Judæos subegit, 895, templum incendit, etc., 895, t. I.
 Antiochus cum litteris Chrysostomi commendatitiis adit Artemidorum, 712, t. III.
 Antiocho scribit Chrysostomus, 717, t. III.
 Antiqua vetus petra Constantinopolis pars quædam, 469, t. XII.
 Antiqui in opere atque certamine vivere, 670, 671, t. XI.
 Antiquus dierum quid, 251, t. VI.
 Antonius magnus monachorum pater, 88, ejus laudes, *ibid.*, vita ejus scripta, *ibid.* Prophetiæ dono gaudebat, *ibid.*, t. VII.
 Antonius quispiam litteras Chrysostomi defert ad Olympiadem, 617, t. III.
 Anus ut plurimum vino deditæ sunt, 681, t. XI.
 Anysius Thessalonicensis episcopus, 706; ei scribit Chrysostomus, 706, t. III.
Antiochus quid significet, 32, t. XI.
 Apellæus december, 558, t. II.
 Apelles probatus in Christo, 670, t. IX.
 Aphraates Chrysostomi amicus, 656, urget Chrysostomum ut manus Diogenis recipiat, 656, t. III.
 Aphthonius, Theodotus, Chæreas presbyteri et monachi: ad eos scribit Chrysostomus, 647, t. III.
 Aphthonio, Theodoto, Chæreæ, presbyteris et monachis epistola alia Chrysostomi, 656, t. III.
 Apis et vitulus rejiciuntur a Paulo, 561, t. XI.
Apis erat vitulus ab Israelitis adoratus, 662, t. V.
Apocrypha narratio, 651, t. VI.
Apocryphus liber, cujus historia assertur, 626, t. VI.
 Apollinari errores, 757 et seqq., t. III.
 Apollinarius dixit Christum carne inanimata et irrationali amictum fuisse, 760, passionem divinitati adscripsit, 760, t. III.
 Apollinarius Laodicenum prosternit Paulus, 219, t. XI.
 Apollinario anathema dicebant Antiochei Meletiani, 949, t. I.
Apollinarius dicebant Christum carnem tantum assumpsisse, non animam, 671, t. VIII.
 Apollo qui Christianus erat et Christum prædicabat, quis esset, 574, t. X.
 Apollo Verbi Dei præco in Scripturis potens et eloquens, cæteris vehementior, 696, t. XI.
 Apollo denuo baptizatur, 282, 283. Illum Priscilla ad fidem instituit, 669, t. IX.
 Apollo a Priscilla eruditur, 192, t. III.
 Apollo a Priscilla per viam veritatis deductus est, 569, t. I.
 Apollinis templum in Daphne, suburbio Antiocheno, 831, t. I.
 Apollo virginem persequitur, 510, t. V.
 Apollinem dicebant solem, 57, t. V.
 Apollinis templum fulmine dejectum tempore Juliani Apostatæ, 283, t. V.
 Apollo Daphnen insequitur, 551, tentat ejus pudicitiam, 551, t. II.
 Apollini templum constructum Daphne, 552. Apollo musarum choragus, 565, t. II.
 Apollo, cujus templum in Daphne, Juliano respondet se a mortuis impediri, quominus oracula funderet, 551. Beatum Babylam reformidabat, 552, t. II.
 Apollinis responsum, Daphnen cadaveribus repletam oracula impedire, 555, t. II.
 Apollo Vulcano indicat adulterium Martis et Veneris, 564, t. II.
 Apollinis oraculum tacet ob præsentiam reliquiarum S. Babylæ, 554, t. II.
 Apollinis templo Daphnes fulmen immissum, 489. Apollinis statua fulmine tacta et consumpta postquam Babylæ ossa et Daphne transportata sunt, 552. Igne de cælo dejecta templumque labefactum est, 559, t. II.
 Apollinis oracula Creso et Atheniensibus, 557, t. II.
 Apollonius Tyaneus maleficus, 490, t. II.
 Apollonius Tyaneus multa fecit, quæ extincta sunt, 886, t. I.
 Apostolus a Deo missus, ut nomen ipsum sonat, 14, t. VI.
 Apostoli et martyres futuram resurrectionem testificantur, 501, t. VI.
 Apostoli de futuris solliciti, 275, t. VI.
Apostolorum canones, 935, t. VI.
 Apostoli dignitas quanta, 505, t. XI.
 Apostoli erant forma et typus, 373, apostolorum cura et opera, 671, t. XI.
 Apostoli cur non omnes a morbis curare possent, 658, t. XI.
 Apostolorum vel minimas res et gesta scire juvat, 702, 703, t. XI.
 Apostoli mortuorum memoriam in venerandis mysteriis constituerunt, 205, t. XI.
 Apostoli, idiotæ et pauperes et illitterati, repugnantibus omnibus, fidem Christi propagarunt, 850 et seqq., t. I.
 Apostolorum missio prædicta a prophetis, 820, apostoli ante mortem Christi imperfectiores, 775 et seqq. Magis ex vitæ sanctitate, quam ex miraculis suspiciendi, 407, in contumeliis gaudebant, 852, non armis, sed verbo simplici et miraculis orbem subegerunt, 820. Apostoli non in sinum Abrahamæ venturi, 593, t. I.
 Apostolorum umbra mortuos suscitabat, 782, t. I.
 Apostolorum primus Petrus, 951, t. I.
 Apostoli quam infirmi ante Spiritus Sancti adventum, 19, t. IX.
 Apostoli resurrectionis finem, non initium; et ascensionis initium, non finem, viderunt, 28, t. IX.
 Apostoli prædicationem omnibus rebus præponebant, 505, ceu volucres per terram et mare discurrentes, 15, sunt angeli lucis, 45, t. IX.
 Apostolorum virtus, 87, magnanimitas et loquendi libertas, 89, fortitudo, 46, 47, t. IX.
 Apostolorum vita ex contrariis continebatur, quomodo, 100, t. IX.
 Apostoli nihil ad ostentationem faciebant, 259, a vana gloria quam alieni, 240, t. IX.
 Apostoli quam a fastu alieni et philosophi, 95, a gloriæ studio non tenebantur, 225, t. IX.
 Apostolorum laus vera quæ, 18, t. IX.
 Apostolorum ævo cur tot tantaque miracula fiebant, 92, t. IX.
 Apostolorum tempore præfectura honor non erat, sed subditorum cura et providentia, 57, t. IX.
 De apostolis plus quam humana cognita fuissent, nisi it in ærumas incidissent, 26, apostolos cur Deus permisit pelli, in carcerem trudi, ægrotare, etc., 115, ne pro diis

- haberentur, 113, t. II.
 Apostoli pro diis habiti, 115, t. II.
 Apostolorum in omnibus consensus, 588, t. II.
 Apostoli vicerunt per vincula, tribulationes, flagella, etc., 167, t. II.
 Apostolatus dignitas quanta, 92. Apostolatus characteres, 293. Apostolatus spiritualis consulatus, 93, t. III.
 Apostolus præcipuus in Ecclesia magistratus, 91, hoc nomen magistratus est appellatio, 91, 92, t. III.
 Apostoli baptismone evangelico baptizati sunt ante mortem Domini, 786, baptizati erant solum baptismate Joannis, *ibid.*, et postea baptizati sunt in Spiritu Sancto, *ibid.*, t. III.
 Apostolorum virtus et potestas, 98, munia, 94. Quomodo Ecclesiam fundarunt, 79, t. III.
 Apostoli gladium habebant, 93, t. III.
 Apostoli quem ante resurrectionem negaverant ac deseruerant, postea ad mortem usque prædicarunt, 108, 109, t. III.
 Apostolorum mœror de futuro Christi discessu, 576, t. III.
 Apostolos omnes imitari possumus vita, non miraculis, 82, t. III.
 Apostoli carnifices habebant dæmones, 95. Apostolis non obfuit cum fame et siti luctari, 464. Apostoli majora quam Christus miracula fecerunt post ejus resurrectionem, 108, t. III.
 Apostoli *visitores, piscatores, columnæ, medici, duces, doctores*, 803, 804, *item satores, architecti, pugiles, athletæ, cursores*, *ibid.*, t. III.
 Apostolorum Ecclesia Constantinop., 440, t. III.
 Apostoli non occultant ea quæ cœtui suo probrosa erant, 727, t. VII.
 Apostoli ea scribebant quæ suam olim imbecillitatem patefacerent, 527, t. VII.
 Apostolos quantum amarent Christiani, 611, t. VII.
 Apostoli tres illi qui transfigurationi adfuerunt, quam beati, 534, t. VII.
 Apostoli undecim piscatores, illitterati, Christi leges ubique plantarunt, 238, multa passi, *ibid.*, t. IV.
 Apostoli cur flagellati gauderent, 199, t. IV.
 Apostoli prophetis meliores, 251, t. VII.
 Apostoli simplicitatem columbæ imitabantur, 390, et prudentiam serpentis, *ibid.*, t. VII.
 Apostoli libri viventes atque leges erant, 13, t. VII.
 Apostolorum dignitas, 381, t. VII.
 Apostoli non statim a principio missi, 380, t. VII.
 Apostolorum nomina, 380, eorum ordo, *ibid.*, t. VII.
 Apostoli quam ex se imbecilles, 389, quam imperfecti ante adventum Spiritus Sancti, 621, t. VII.
 Apostoli sacerdotibus majores, 436, t. VII.
 Apostolorum salutatio quæ, 383, t. VII.
 Apostoli prophetæ facti sunt, 229, t. VII.
 Apostoli sabbatum non observarunt, 693, t. VII.
 Apostolorum piscatorum aedes quam viles; 344, t. VII.
 Apostoli quatuor piscatores et duo publicani, 381, t. VII.
 Apostolos jubet Christus nihil ultra quam victum quærere, 382, 383, t. VII.
 Apostolis cur Christus mala prænuntiet, 387, t. VII.
 Apostolorum vita bonis et malis permixta, 550, t. VII.
 Apostolorum frugalitas, 387, t. VII.
 Apostoli in mari cur in formidinem deducti, 351, t. VII.
 Apostoli modo legem servabant, modo transgrediebantur, 350, t. VII.
 Apostoli austeram vitam sectabantur, 189, t. VII.
 Apostoli de primatu contendunt, 568, t. VII.
 Apostoli cur jubentur excutere pulverem pedum, 383, t. VII.
 Apostolos qui recipiebant, quanta consequerentur bona, 408, t. VII.
 Apostolorum piscatorum institutio quam eximia, 20, t. VII.
 Apostoli an recumbentes pascha comederint, 734, t. VII.
 Apostoli antequam Christus crucifigeretur imperfecti erant, 610, t. VII.
 Apostolos non signa, sed vita mirabiles reddidit, 479. Qua ratione illi magni sunt effecti, *ibid.*, t. VII.
 Apostolorum fortitudo quanta, 689, fiducia et firmitas, 326, t. VII.
 Apostoli qui novas inducebant leges, Romanis imperarunt, 690, t. VII.
 Apostolos piscatores, coriarios, publicanos tot tyrannis restitisse mirum, 394, t. VII.
 Apostoli, irruentibus omnibus, petra firmiores steterunt, 323, t. VII.
 Apostoli virtute magis quam signis conspicui, 384, t. VII.
 Apostolis quot illata bella tempore prædicationis, 601, t. VI.
- Apostoli non ita frequenter dicunt Christum ex virgine natum fuisse, quare, 33, t. VII.
 Apostoli nonnisi cum Dei ope potuerunt ea præstare, quæ præstiterunt; 33, t. X.
 Apostoli ex gratia divina orbem converterunt, 45 *et seqq.*, t. X.
 Apostoli quomodo orbem subegerunt, 458, t. X.
 Apostolorum victoria mirabilis, 43, t. X.
 Apostoli quomodo duodecim dicantur post Judæ mortem et ante Matthæi electionem, 326, t. X.
 Apostoli cur linguarum donum ante alia acceperint, 296, t. X.
 Apostoli cur non philosophi fuerint, 27, apostoli veri in quo differrent a falsis, 635, t. X.
 Apostolorum dignitas, 476, t. X.
 Apostoli Ecclesiæ doctores, 202, a Judæis vexati non lædebantur, 316, flagellis cæsi gaudebant, 69, vincebant, Christum in se habentes, 269, t. V.
 Apostolorum divitiæ, 293, t. V.
 Apostoli aliquando fugiebant, 204, in exemplum nobis, *ibid.*, aliquando latebant, 167, t. V.
 Apostoli nihil ad ostentationem faciebant, 622, t. V.
 Apostoli inimicos habuere pseudoapostolos, 88, t. V.
 Apostoli per vocem tubæ in Scriptura indicantur, 214, t. V.
 Apostoli quam præstantiores philosophis, 532, t. VIII.
 Apostoli messuerunt, prophetæ seminarunt, 195, t. VIII.
 Apostolorum virtus quanta, 142, t. VIII.
 Apostoli medici per orbem missi, 81, t. VIII.
 Apostolorum ignorantia ante mortem Christi, 387, t. VIII.
 Apostoli a Judæis male accepti et vexati, 11, t. XII.
 Apostoli Ecclesia, 523, t. XII.
 Apostolorum Ecclesia Constantinopoli, 498, t. XII.
 Apostolorum divisio, et ubi singuli prædicaverint, 495, t. VIII.
 Apostolica scripta mœnia sunt Ecclesiarum, 274, t. VI.
 Apparitionis duplex ratio in Epiphania, 365, t. II.
 Apphia videtur conjux fuisse Philemonis, 701, t. XI.
 Aqua baptismi quam die Epiphaniæ ex ecclesia domum referebant Antiocheni, anno, vel biennio, seu triennio incorrupta manebat, 366, t. II.
 Aqua cur necessaria sit ad illuminationem et baptismum, 151, t. VIII.
 Aqua viva quænam est, 284, t. VIII.
 Aquæductus in domibus, 510, t. V.
 Aquila et Priscilla apud quos habitabat Paulus, 376, t. X.
 Aquila et Priscilla quam bene viverent, 518, t. XI.
 Aquila significat Babyloniorum regem, 192, t. II.
 Aquila pro creavit me, interpretatus est, possedit me, 1093, t. I.
 Aquilæ lectiones, 649, 671, 674, 698, 717, t. V.
 Aquilæ et Theodotionis, 647, t. V.
 Aquilæ et Quintæ edit, 674, t. V.
 Aquila interpret proselyti nomine intelligitur, 748, t. VIII.
 Aquilæ et Symmachi lectio, 647, t. V.
 In Arabia Jobi fimus visebatur esse, 69, t. II.
 Arabes nihil commune habent cum Israelitico genere, 53, t. VII.
 Arabes subindicati, 178, t. V.
 Arabes una cum Babyloniiis Judæos invaserant, 406, t. V.
 Arabia aromatum ferax, 395, t. XI.
 Arabia regio plena incolis improbis, 564, t. VI.
 Arabissi commoratus est exul Chrysostomus, 594, t. III.
 Arabissi arx in qua includebatur Chrysostomus, 647, tom. III.
 Arabius Chrysostomi et Olympiadi amicus, 607. Arabio scribit Chrysostomus antequam Cucusum advenisset, 674, alia Chrysostomi ad ipsum epistola, 635, t. III.
 Aræ Gentilium, 830, t. I.
 Aræ Gentilium humano sanguine cruentabantur, 534, t. II.
 Aranea pro humana vita, 757, t. V.
 Ararat montes, 234, t. IV.
 Arati poetæ dictum, 269, t. IX.
 Aratus poeta cujus versum Paulus affert, 678, t. XI.
 Arbitrii libertate honorata fuit humana voluntas, 362, tom. VII.
 Arbitrium. Vide Liberum arbitrium.
 Arbitrii nostri libertas, 345. Si tua præbueris, quæ sunt rarius quoque sequentur, *ibid.*, tom. V.
 Arbitrii libertatem non labefactant, neque necessitatem afferunt Christi prædicationes, 226, t. X.
 Arbitrii, non necessitatis, virtutes sunt, 517, t. VIII.
 Arbitrium voluntatis Deus effert ubique, et necessitatem tollit, 76, ex arbitrio nostro ad nos accedit Deus, 50, tom. VIII.
 Arbitrium liberum nostrum auxilio opus habet, 257, tom. VIII.

- Arbitrio nostro Deus nullam infert necessitatem, 73, tom. VIII.
- Arbitrii libertas, 291, t. IX.
- Arbores in hortis colebant idololatræ, 26, t. VI.
- Arce edificatio hominibus admonitio, 434, t. I.
- Arce: Noë cum Ecclesia similitudo et differentia simul, 1057, t. I.
- Arcam tempore Chrysostomi se habere Judæi jactabant, 914, t. I.
- Arce Noë reliquæ in montibus Armeniæ Chrysostomi tempore, 287, t. VI.
- Arca Noë cum Ecclesia comparata, 475, 702, t. II.
- Arca cur longo tempore facta, 209, t. IV.
- Arca Ecclesiæ pecunias continens ad eleemosynam, 387, tom. VII.
- Arca a vaccis ducta quomodo, 678, t. XI.
- Arca Ecclesiæ quomodo præstet arcæ Noë, 509, t. VIII.
- Arcana Dei profanis non detegenda, 405, t. V.
- Arcadius imperator despectus, 399, milites Eutropii necem deposcentes mitigavit, 395. Eutropium a templo abduci jubet, 395. Chrysostomum a priore exsilio reduci jussit, 552, t. III.
- Arcadius imperator cum satellitio suo venit in ecclesiam S. Thomæ ad Dryptiam, reliquias martyrum veneraturus, 471, t. XII.
- Arcana et secreta unde orta sint, 74, t. XI.
- Arcarius civitatis erat Erastus, 677, t. IX.
- Archangelorum millia millium, 714, t. I.
- Archangeli quinam sint, 272, t. VIII.
- Archelaus rex minus celebris quam Socrates, 339, t. I.
- Archidiaconus Chrysostomi ab illo deficit, 531, t. III.
- Archippus Pauli commilito quis esset, 704, t. XI.
- Archisynagogus in fide firmus non erat, 372, t. VII.
- Architectus, 516, t. V.
- Ἀρχων præcipuus civitatis magistratus, 91. Ἀρχων seu magistratum agnoscebant a cingulo, a voce præconis, a satellitibus, a curru, a gladio, 93, t. III.
- Arculam ad eleemosynam constituendam esse jubet Chrysostomus, 372, 375, t. X.
- Arcus in nubibus a Deo datus Iris dictus, 254, t. IV.
- Ardentes quinam dicuntur, 98, t. V.
- Areopagita ex sola Pauli concione conversus, 669, t. I.
- Argentæ suppellex, 775, t. II.
- Argentum reprobum quid, 23, t. VI.
- Argentum | alea est, 437, t. VII.
- Arguendum est, sed non semper, 620, t. IV.
- Argumentum maximum resurrectionis, 295, t. V.
- Arietis apud Daniele significatio, 893, t. I.
- Aristides Atheniensis, quem defunctum civitas sepelivit, Alcibiade clarior, 339, divitibus contempsit, 339, t. I.
- Aristippus philosophus magno pretio scorta conduxit, 391, t. VII.
- Aristippi in vultum cujusdam fastui dediti spuæntis historia, 484, t. IX.
- Aristobuli donus salutatur a Paulo, 670, t. IX.
- Aristocratia Judæorum, 314, t. VI.
- Aristotelis horrendum facinus, 546, t. II.
- Aristotelica argumenta ab hæreticis usurpata, 823, t. III.
- Aristoteles insurrexit contra Platonem, 414, t. IX.
- Aristotelem Stoici impetuunt, 414, t. IX.
- Aristoxenus Bithynus gravi acutoque morbo afflictus, 489, t. I.
- Arius hæreseos princeps, 260, t. IX.
- Arii hæresis confutatur, 444, t. VIII.
- Arius in diversitatem substantiæ, Personarum distinctionem trahit, 607, t. I.
- Arii rabies, 666, t. I.
- Ariani dicebant Deum magnum et parvum, 1087, t. I.
- Ariani non meliores quam Judæi, 667, t. I.
- Arii aliquid habetur in hæresi Apollinari, 737. Arii dogmata qui tenet anathemate damnandus, 834, t. III.
- Ariani reprobabant Christi gloriam, 806, impugnantur, 831, t. III.
- Ariani non parem Filii cum Patre dignitatem admittebant, 65, t. IV.
- Ariani confutantur, 64, t. IV.
- Ariani per psalmum *Dixit Dominus*, confutantur, 236, tom. V.
- Ariani confutantur, 548, t. VII; 203, t. X; 252, t. XI.
- Arianorum sententia, 774, in *spiritu*, t. X.
- Arii hæresis quænam, confutatur, 217 et 218, t. XI.
- Arium Alexandrinum proeternit Paulus, 217, t. XI.
- Arianos impugnat Paulus, 14, t. XII.
- Arii hæresis, 74, t. XII.
- Ariani impugnantur, 467, t. VI; 481 et 540, t. VI.
- Ariani et Amonæ impugnantur, 438, t. VI; 715, t. VIII.
- Arianorum objectiones, 460, t. VI.
- Ariani exurguntur, 531 et 610, t. VIII.
- Ariani dicebant Christum carnem tantum assumpsisse, non animam, 671. Vide notam, 671, t. VIII.
- Arium ab Ario, 699, t. VIII.
- Arius non novit Christum ut Deum, 499, t. VIII.
- Arius veritatis adversarius, 560, t. VIII.
- Arius hæresiarcha, 569, t. VIII.
- Arma, tela, equitatus, phalanges, sunt araneæ tela et umbra imbecilliora, 204, t. V.
- Arma spiritualia quæ, 72, t. III.
- Armenia quantis malis laboret, 645, horrendæ populationis descriptio, 645, t. III.
- Armenia ab Isaurorum metu liberata, 637, t. III.
- Armeniæ hiems rigida, 589 et 630, t. III.
- Armille aureæ famulis datæ, 502, t. V.
- Armille velle, pueris dantur, 53, t. V.
- Armille quid, 51, t. VI.
- Arrha Spiritus sancti est stilla donorum, 186, t. V.
- Arrhabo pars est totius, et de toto fidem facit, 431. Arrhabo in convivii, *ibid.*, t. II.
- Arrhabo quid, 407, t. III.
- Arrhans quis vere sit, 31, 463, t. V.
- Arrogantes et superbi quantopere fugiendi, 377, t. V.
- Arrogantia nihil deteret, 288, t. V.
- Arrogantia multum differt ab animi magnitudine, 465, tom. V.
- Arrogans non diu in bono stabit, 350, t. I.
- Arrogantiæ alimentum, dignitates sunt, 687, t. I.
- Arrogantia justitiam deorsum trahit, 744, t. I.
- Arrogantia quantum malum, 81, t. III.
- Arrogantia malorum omnium fons, 124, t. VI.
- Arrogantia magis metuenda justo, quam peccatori, 117, tom. VI.
- Arrogantia tumultibus plena, 125, t. VI.
- Arrogantem necesse est infirmum esse, 602, t. IX.
- Arrogantia unde nascitur, 237, t. IX.
- Arrogantia stultum reddit arrogantem, 600, t. IX.
- Arrogantia dissidii causa, 610, t. IX.
- Arrogantia insanix genus, 569, t. VII.
- Arrogantia caritati admodum repugnat, 580, t. VII.
- Arrogantiæ tumorem radicatus evellit Christus, 567, tom. VII.
- Arrogantia admodum deprimit, 624, t. VII.
- Arroganti et superbo humanum genus adversatur, 602, tom. VII.
- Arrogante nihil insipientius, 93, t. VIII.
- Arrogantia quam non deceat Christianum, 386, t. VIII.
- Arrogantia quantum malum, 599, t. VIII.
- Arrogantes, sui similes ferre non possunt, 520, t. X.
- Arrogantia et inflatio quantum malum, 97, t. X.
- Arrogantia quantum malum, 12, t. X.
- Arrogantia quid sit, 89, t. X.
- Arrogantia divisionem dissensionemque parit, 161, t. X.
- Arrogantia ex vili et illiberali mente proficiscitur, 14 et 13, t. X.
- Arrogantia puerilis animi est, 215. Arrogantiam parientum divitiæ, 595, t. XI.
- Arrogantia avaritiam et habendi cupiditatem parit, 124.
- Arrogantia parit contemptum pauperum, pecuniarum cupiditatem, amorem principatus, 470, t. XI.
- Arrogantia tantum malum est ut satius sit stolidum esse, quam arrogantem, 235, t. XI.
- Arsacius dicitur sacerdos improbus lupo sævior, 320. Arsacius delirus in locum Chrysostomi intrusus ab imperatrice, Chrysostomi sequaces vexabat; lupus vocatur, 684, tom. III.
- Artabanus, Xerxis successor, 899, t. I.
- Artaxerxes Longimanus Artabani successor, 899. Sub illo Jerusalem exstructa, 899, t. I.
- Artemidoro scribit Chrysostomus, 712, t. III.
- Artemisia uxor cujusdam, qui tyrannidem affectans obtruncatus fuerat, in penuria degens oculos amisit, 604, tom. I.
- Artemisius Mains, 338, t. II.
- Artes et manuum opera laudantur, 193, t. III.
- Artes singulæ aliis artibus opus habent, 523, t. VII.
- Artificum fraudes, 591, t. VII.
- Asaph præfectus unius ex choris Davidis, 533, t. V.
- Ascensio Christi, 214, t. V.
- Ascensio vere est qua Christus in cælum ivit, non assumptio, 29, t. IX.
- Ascensionis initium, non finem, viderunt Apostoli, 28, tom. IX.
- In Ascensione Domini extra urbem Antiochiam concionatur Chrysostomus, quia in suburbio martyres sepulti erant, 441, t. II.
- Inter Ascensionem Christi et ascensionem Eliæ differentia, 450, t. II.
- In Ascensione Domini cur angeli visi fuerint, 459, t. II.
- Ascensio, 753, t. I.

- Ascensio quadragesimo die post resurrectionem, 108, tom. III.
- Ascetæ In episcopos assumpti, 626, t. I.
- Ascetæ non decent facietæ, 1059, et seqq., t. I.
- Asello episcopo scribit Chrysostomus, 695, t. III.
- Asiatici quandonum Theophania celebrarent, 748, tom. VIII.
- Asiaticorum menses, 747, t. VIII.
- Asinaria id est stolidâ sententia, 675, t. IX.
- Asinus immundus censebatur tempore Chrysostomi, 268, tom. IV.
- Aspectus impudici damna, 257, t. VII.
- Aspectus formosorum vultuum vitii fornacem accedit, 236, t. VII.
- Aspectus mulierum et puerorum speciosorum vitandi, 676, t. VII.
- Aspectus impudicus prohibetur, 68, t. V.
- Aspectus curiosus et lascivus quam perniciosus, 118, tom. VI.
- Aspectus impudici quam vitandi, 693, t. IV.
- Assiduitas quantum bonum, 306, t. VII.
- Assur ex Cham ortus. *Vide notam*, 293, t. IV.
- Astarten Judæi adorant in Phœnicia, 575, t. VIII.
- Astris omnia quidam insulse adscribebant, 49, t. IV.
- Astrologiam veram esse disciplinam dicebant quidam, 61, t. VII.
- Astrologiam, vanam disciplinam, sustulit Christus, *ibid.* tom. VII.
- Astrologiam veram esse disciplinam dicebant quidam veritatis inimici, qui stellam magorum ducem allegabant, *ibid.*, t. VII.
- Astrologia vana quæ, 449, t. VI.
- Astrologiæ judicariæ vanitas, 634, t. VI.
- Asutia non semper mala, 629, t. I.
- Asyncritiæ ejistolæ Chrysostomi, 631, 649, 661, t. III.
- Asyncritia in magna calamitate versatur, 631, ad eam scribit Chrysostomus, *ibid.*, t. III.
- Asyncritiæ et Chalcidiæ epistola Chrysostomi, 641, 664, tom. III.
- Asyncritus presbyter Chrysostomi amicus, 757, ejus filii, 870, t. III.
- Asyricum, Phlegontem, Hermam, Patroham, Hermen et alios quos fratres vocat, salutatur Paulus, 671, t. IX.
- Athanasius virtutibus opulentus, 560, t. VIII.
- Athenienses ab initio deos omnes non acceperunt, 677, tom. XI.
- Athenienses quomodo ignoto deo aram erexerint, 678, tom. XI.
- Atheniensium ignotus deus quis, 272, t. IX.
- Athenienses cur aram, ignoto deo, iusscriperint, 75, multos deos habebant, et patrios et peregrinos, 75, t. III.
- Athenienses epistolas Platonis per Dionem missas publice exposuerunt, 392, t. VII.
- Athenienses Pauli ministerio facti ex adversariis subditi, et ex iudicibus discipuli, 513, t. II.
- Athletæ in theatro nudi stabant radiis solaribus expositi, 423, t. III.
- Athletarum probatio in olympicis, 76, t. III.
- Athleta in olympicis certaminibus in stadio est, magister extra stadium, 422, t. II.
- Athletarum mos, 519, t. V.
- Attentionem varietas parit, 133, t. V.
- Avi majora cupientes, præsentia amittunt, 704, sunt latrones, 980, t. I.
- Avi cujuspiam qui aurum terra obruit historia, 633, tom. I.
- Avarorum miseria, 497, t. I.
- Avaritiæ malum, 401, 584, t. I.
- Avarus non est dives, multis indiget: custos, non dominus pecuniarum, 39, t. II.
- Avaro non propriæ sunt pecuniæ, 40, t. II.
- Avaritiæ furor, 467, t. III.
- Avarus dives omnium est pauperrimus, 352. Avarorum excusationes ne dent elemosynam, 288, t. III.
- Avaritia insatiabilis ebrietas, 194 et 195, t. IV.
- Avaritiæ flamma, 453, t. IV.
- Avaritia impugnatur, 518, t. IV.
- Avi et raptores notantur, 454, t. IV.
- Avaritiæ malum, 122, t. V.
- Avaritia semper malum, 159, vere tyrannus, 500, t. V.
- Avarus quis vere sit, 41. Avi pueris similes, 159, bellum internum circumferunt, 58, t. V.
- Avi descriptio, 452, misera conditio, 103, t. V.
- Avi impugnantur, 254, t. V.
- Avarorum et divitum interitus, 236, t. V.
- Avi pecunia instructos adeunt, 40, t. V.
- Avi exagitantur, 144, t. VI.
- Avaritiæ superbia adjungitur, 49, t. VI.
- Avaritiæ damna, 61, t. VI.
- Avaritia primum, medium et extremum malorum, 23, tom. VI.
- Avaritia sacerdotum notatur, 887, t. VI.
- Avaritia tyrannicus morbus, etiam anorem superat, 748, tom. VII.
- Avaritiam arcem malorum vocant exteri scriptores; Paulus, radicem malorum omnium, 608, t. VII.
- Avaritiam insectatur Chrysostomus, 685, t. VII.
- Avaritia est ad pecunias comparandas contraria, 337, tom. VII.
- Avaritiæ malum, 727, t. VII.
- Avaritia ex ignavia et animi stupore nascitur, 757, tom. VII.
- Avaritia et Judam et avaros omnes pessumdat, 748, tom. VII.
- Avaritia est fames et sitis, 227, diabolo subditum reddit hominem, 212, t. VII.
- Avarus sitibundo comparatur, 606, t. VII.
- Avarorum miseriæ, 749, t. VII.
- Avi et raptoris descriptio, 536, peiores sunt demoniacis, *ibid.*, 418, 754, t. VII.
- Avarus ad res etiam domesticas ineptus, 728, t. VII.
- Avarum omnes spoliare possunt, quomodo, 748, t. VII.
- Avi furibus deteriores, 418, t. VII.
- Avi adumbrata descriptio, 336, t. VII.
- Avi descriptio, 486, t. VII.
- Avi et immisericordes carpuntur, 593, t. VII.
- Avarorum et feneratorum miseria, 435, t. VII.
- Avarus quotidie vulnera accipit, 517, t. VII.
- Avi quot sibi mala inferant, 518, t. VII.
- Avi quidam natos suos occiderunt, ne opes suas absumerent, 536, t. VII.
- Avarus Judas in exemplum proponitur, 739, t. VII.
- Avaritia radix omnium malorum, 560, t. VIII.
- Avaritia gravissimus morbus, 377, radix omnium malorum, 233, t. VIII.
- Avaritia damnatur, 413, t. VIII.
- Avaritia nihil turpius, nihil foedius, 292, t. VIII.
- Avaritia quantum malum, 363, cur a Paulo vocetur idololatria, 363, t. VIII.
- Avaritia Judæ similes reddit, 268, t. VIII.
- Avi et rapaces carpuntur, 374, t. VIII.
- Avarus non distinguit amicum ab inimico, 58, t. VIII.
- Avarus aliis congregat, ipse punitur, 234, t. VIII.
- Avaritia omnium malorum radix: quomodo, 63, 491, tom. IX.
- Avarus est idololatra, 440, t. IX.
- Avi imago et descriptio, 525, t. IX.
- Avaro nihil iniquius, 218, t. IX.
- Avi et rapaces exagitantur, 350, t. IX.
- Avaritia cur omnium malorum radix appelletur, 562, tom. X.
- Avaritia quantum damni avaris inferat, 195, 196. Malorum principium est, 196, t. X.
- Avaritia vetus fermentum: quomodo, 127, t. X.
- Avaritiæ et rapacitatis morbus, 518, t. X.
- Avi imago, 80, t. X.
- Avi feris deteriores, 80, t. X.
- Avi hydrofici sunt, quomodo, 121, t. X.
- Avi misera conditio, 187, 264. Avarus habet, non ut fruatur, sed, ut non fruatur, 264, t. X.
- Avaro nihil timidius excogitari possit, 449, est enim pecuniæ mancipium, *ibid.*, t. X.
- Avi exagitantur, 176. Avaros nec pauperibus erogantes carpit Paulus, 552 et 553, t. X.
- Avarus Antiochenus innumeras frumenti mensuras custodit, decedente pluvia et adducta ubertate admodum moestus, 343, t. X.
- Avarorum tenacitas, 344, t. X.
- Avaro peior est invidus, 264, t. X.
- Avaritia radix malorum, 426, 607 et 608, t. XI.
- Avaritiam esse idololatriam probatur, 124, t. XI.
- Avaritia avaro inimica, 285, t. XI.
- Avaritia peior ebrietate, 225. Radix malorum est, 224, tom. XI.
- Avaritia et habendi cupiditas ex arrogantia nascitur, 193, tom. XI.
- Avaritia est corruptio inducens in idololatriam, 175, tom. XI.
- Avaritiæ præcepta, quæ, 599, t. XI.
- Avaritia et rapiendi cupiditas quantum malum, 27. Avaritia peperit servitutem, 157, t. XI.
- Avaritia nihil immundius est, 681. Avaritia omnia inquinat, *ibid.*, t. XI.
- Avarus est cultor idolorum, 125, t. XI.
- Avi imago, 638, t. XI.
- Avarus nunquam erit in pace cum avaro, 71, t. XI.

Avarus vivit in tenebris, 126, t. XI.
Avarus qui thesaurizat, verum immortalis parat alimentum, 167, t. XI.
Avari et plura habendi cupidi, vineti sunt, 66, t. XI.
Avaros exagitat Paulus, 562, t. XI.
Avaritia est gravis ebrietas, 520, t. IX.
Auditores paucos sæpe habuit Chrysostomus, 143. **Auditores** Chrysostomi faciem sibi cædunt ipsam audientes, præ dolore animi, 223, t. III.
Auditorum duo genera, 123, t. III.
Auditorum paucitas ne contristet concionatorem, 670, tom. IV.
Auditorum benevolentia necessaria concionanti, 414, tom. IV.
Auditorum conditio in concionibus quæ sit oportet, 222.
In audire opera requiruntur, 290, t. V.
Auditores divini verbi sitientes esse oportet, 283, tom. VIII.
Auditori multum prodest concionatoris modestia, 75, tom. IX.
Auditorum Chrysostomi risus, 434, t. X.
Audonæus januarius, 358, t. II.
Aves. Ab avibus abstinetur in quadrag., 516, t. I.
Arium voces nihil portendunt, 561, t. VIII.
Augurum insanie multi sese dedebant tempore Chrysostomi, 55, t. VI.
Auguria, 361, t. VIII.
Auguria observantes, cum omni imperio ad meliora ducendi sunt, 691, t. XI.
Auguria a christianis quibusdam adhibebantur, 623, tom. X.
Auguria apud christianos antiochenos in usu, 38, t. X.
Augustus Gentilis, 833, t. I.
Augustus edictum pro censu Dei nutu promulgavit, 353, tom. II.
Augustus regnavit annis sex et quinquaginta, quatuorque mensibus, 795, t. II.
Augustus quo pacto divino partui ministraverit, 170, tom. VII.
Augustus Ecclesiam impugnavit, 810, t. III.
Auhan filius Judæ malus coram Domino occiditur a Deo, 533, t. IV.
Auram popularem qui despicit, quam tranquillius sit, 677, t. I.
Aura populi non quærenda, 323, t. IX.
Aurelianus et Saturninus constantinopolitani viri primarii ad necem postulati, in exilium acti, 413, t. III.
Aurelio Carthaginiensi episcopo scribit Chrysostomus, 700, tom. III.
Aures custodiendæ, quomodo, 43, t. IV.
Aurea capitella in domibus, 510, t. V.
Aurea laquearia, 510, t. V.
Aureum frenum, 514, t. V.
Auræ tabellæ magistratibus datæ ab imperatoribus, 110, t. VI.
Aurea operimenta servis, mulis, equis, 161, t. VIII.
Aureis litteris scripti libri, 187, t. VIII.
Aurifodinæ ratio et modus, 197, t. X.
Auri potentia ante Deum penitus evanescit, 41, t. II.
Aurum per elemosynam oblatum, ornamentum est Ecclesie, 176, t. IX.
Auro splendens mensa, 510, t. V.
Aurum virtutem exprimit, 201, t. V.
Aurum qui colligunt, nihil differunt ab iis qui luteo operi addicti erant, 457, t. VII.
Aurum in aëris, aliquando etiam in terra, occultabatur, 182, cum possidentium periculo et damno, 183, t. VII.
Auri cupiditatem magnam explere difficilium est quam volare, 607, t. VII.
Auri cupidi exagitantur, 728. **Auri** cupiditas ex desidia nascitur, 728, t. VII.
Auri fanus quantum malum, 24, t. VI.
Ausitis regio Jobi patria, 578, t. III.
Ausitis regio ab Esau, 567, t. VI.
Auspicia prohibita, 361, t. VIII.
Automata mundum constituere dicebant quidam, 828, t. I.
Automata esse res creatas multi dicebant, 148, t. X.
Anxium. Sine auxilio Dei non possumus tentationi resistere, 51, neque sancti possunt, *ibid.* Tum nos adjuvat cum nos priores quæ nostra sunt contulerimus, 52. **Auxilio** Dei, quæ fieri non posse videntur facilia evadunt, 46, t. III.
Auxillum Deus non negat facienti quod in se est, 386, t. IV.
Auxilium supernum petendum, humanum non quærendum, 463, t. IV.
Auxilio Dei nobis semper opus est, 672. Sine auxilio di-

vino nihil prorsus recte agere possumus, etsi millies euitamur, 513, t. IV.
Auxilio superno muniti in nullo lædimur, 501, t. IV.
Auxilio Dei bona omnia agimus, 502, t. VII.
Auxilium Dei necessarium ad recte facta, 183, t. VI.
Auxilium Dei invictum et inexpugnabile, 544, t. V.
Auxilium nobis Deus majus dat, quam rerum conditio postulat, 204, t. V.
Auxilio superno opus habemus, 67. Sine ope Dei nihil efficitur. Cum ope Dei omnia facilia, 563, t. V.
Auxilium divinum nobis necessarium est ad bellum contra dæmones, 457, t. V.
Auxilium Dei invocandum, ut studium nostrum in opus exeat, 452, t. V.
Auxilium divinum, non humanum quærendum, 423, t. V.
Auxilium Dei differtur, ut magis probati efficiamur, 553, t. V.
Auxilium Deus præbet pro modo necessitatis, 346, t. V.
Auxilium Dei in quibus rebus quærendum, 447, t. V.
Auxilium supernum necessarium salutem curantibus, 312, t. VII.
Auxilio Dei tam opus habemus quam respiratione, 507, t. VII.
Auxilio Dei et opera nostra est opus, 254, t. VII.
Auxilium. P. Gratia.
Azyma non amplius sunt apud Judæos, 863, 866, t. I.
Azymorum diebus Judæis jejunare fas non erat, 878, t. I.
Azymorum primus dies eo quo loquitur Chrysostomus anno in Dominicam incidebat, 869, t. I.
Azymorum prima quæ, 729, t. VII.

B

Bani et *vel*, Saturnus, 663, t. V.
S. Babylæ martyris in Daphne translatio, 283, t. V.
S. Babylæ Antiochenæ Ecclesie episcopus, 529, t. II.
S. Babylas vir magnus et mirabilis: Eliæ et Joanni par, 541. Imperatorem immanis cædis reum ecclesie adiutur arcet, 541. A reliquis ovibus sequestrat, 542. In carcerem et vincula conjicitur, 548. Occiditur, 548. Ante necem jubet catenas cum corpore suo sepeperi, 549, t. II.
Babylæ corpus in Daphne fuerat, 531, t. II.
S. Babylæ capsula reliquiarum Daphne translata, 531, t. II.
S. Babylas impedit quominus oracula fundat Apollo, 535 et seq. Ipsi silentium imponit, 534, t. II.
Babylam reformidabat Apollo, 332. **Babylas** ignem immisit in templum Apollinis, 563. **Babylæ** ossa loco moventur, 532. **Babylæ** reliquie e Daphne in urbem translatae, 532, 538, t. II.
S. Babylæ festum, 1007, t. I.
Babylam (S.) memorat Chrysostomus, 291, t. IX.
Babylæ martyris historia, 71, t. XI.
Babylon confusionem linguarum significat, 49, t. V.
Babylonia et Palæstinæ limes est Euphrates, 623, t. IV.
Babylone Antiochiam septuaginta dierum iter, 438, t. I.
Babyloniorum rex per aquilam significatur, 192, t. II.
Babylonios Persas vocat Chrysostomus, 583, t. III.
Babylonii Persarum nomine indicantur a Chrysostomo, 169, t. VI.
Babylonii deorum suorum nomine pueros suos vocabant, 214, t. VI.
Baltassar nomen idoli apud Babylonios, 210, t. VI.
Balaam coactus futura prædixit, 628, t. IV.
Balaam a fide et a bona vita alienus erat, 322, t. V.
Balaamum cur Deus benedicere permisit, 490, t. XI.
Balnea appetebant multi Antiochenorum, 188. **Balnea** Antiochenis prohibita ob eversas statuas, 151, t. II.
Baptismus. Verba in baptismo prolata, 342, t. XI.
Baptismi lavacrum est pharmacum et quasi antidotum, 269. Qui sine baptismo mortui sunt, lugendi, 203, t. XI.
Baptismatis gratia magna, 631, t. V.
Baptismi typus mare, 643, t. V.
Baptismus nos a cæteris gentibus segregat, 368, t. IV.
Baptismi circumcisio, 573, t. IV.
Baptismi donum, omnium peccatorum remissionem affert, 241, t. IV.
Baptismus: in baptismo peccata non evulgantur, 52, t. III.
Baptismi typus fuit transitus per mare Rubrum, 247, t. III.
Baptismus et calix pro cruce accipiuntur, 773, t. I.
Baptismi gratia quam copiosa: in quo differat a piscina probatica, 804, t. I.

In baptismo gratiam et Spiritum S. accipimus, 407, t. I.
 Baptisma Christi longe præstat Joannis et Judæorum baptismati, 366, t. II.
 Baptismi nomina, lavacrum regenerationis, illuminatio, sepultura, circumcisio, crux, 225, t. II.
 Baptismi recipienti modus, 225. Baptismum accipiebant nudis pedibus una tunica aperti, 225; adhibitis exorcizantium vocibus, 225. In baptismo triginta dies, 228, in baptismo verba prolata, *Abrenuntio tibi, satana*, 234. Baptismi verba, *Abrenuntio tibi, satana. et pompæ tuæ et cultui tuo*, 239, t. II.
 Baptismus nos regenerat, 227, et reformat quomodo, 227, t. II.
 Baptismi lavacrum priora crimina abluit, 234, t. II.
 Post baptismum deponendæ pravæ consuetudines, 235, t. II.
 Baptismi lavacrum quaslibet maculas eluit, 236. Peccatores sanctos efficit, *ibid.*, t. II.
 Baptismatis aqua duas habet operationes: alium suffocat, alium vivificat, 742, t. II.
 Baptismum qui usque ad mortem differerebant notantur, 224, t. II.
 Baptisma in Spiritu sancto et igni quid, 367, t. II.
 Baptismus est martyrium, 648, t. II.
 Baptismus sanguinis est martyrium, 522, t. II.
 Baptismatis fons appellatur piscina, 805, t. II.
 Baptisma est figura resurrectionis, 808, t. II.
 Baptismus Joannis imperfectus, 367. Judaico baptismate superior, inferior christiano, 366, t. II.
 Baptizati seu illuminati officium, 252, t. II.
 Baptismatis Christi vis, 197, t. VII.
 Baptismus Joannis gratia vacuus erat, 206, t. VII.
 Baptismi donum quodnam, 185, t. VII.
 Baptisma crux Domini vocatur, 619, t. VII.
 Baptismus Christi solus Spiritus gratiam habet, 206, t. VII.
 Baptisma Judæorum abrogat Christus, 206, t. VII.
 Baptismi Joannis et baptismi Christi discrimen, 196, t. VII.
 Baptismus non prodest si improbi postea simus, 196, t. VII.
 Baptisma et fides non sufficiunt sine operibus, 78, t. VIII.
 Baptisma discipulorum Christi ante adventum Spiritus sancti non plus habebat quam baptismata Joannis, 101, t. VIII.
 Baptismus Joannis judaico præstantior, imperfectus tamen erat, 109, t. VIII.
 Baptismus: in aqua flagimur et formamur, 153, t. VIII.
 Baptismus crux dicitur, 131, t. VIII.
 Baptisma aureos ex luteis reddit, 75, t. VIII.
 Baptismi figura erat piscina probatica, 203, t. VIII.
 Baptismi generatio non potest servitute describi, 150, t. VIII.
 Baptismi ritus, 151, t. VIII.
 Baptisma usque ad extremum halitum differerebant catechumeni quidam, 115, t. VIII.
 Baptisma Joannis quid esset, 281, t. IX.
 Baptizati olim exuebant candidas stolas, 209, t. VIII.
 Baptismus remissionem, caput bonorum, affert, 283, t. IX.
 Baptismi magna vis, qui doni consortes alios ex aliis efficit, 181, t. IX.
 Baptismo nullum peccatum non cedit, 22, t. IX.
 Baptismus non modo priora peccata delet, sed adversus futura firmat, 483. Nos peccato mortuos reddit, 479. Crux est, 480. In quavis anni tempestate accipi potest, 25. Tempore Chrysostomi, in Pentecoste non dabatur, 22, t. IX.
 Baptismus non differendus, 182. A quibusdam differebatur: hos carpit Chrysostomus, 25, t. IX.
 Baptismus iterari non potest; sed per penitentiam a peccato surgitur, 115, t. XII.
 Baptisma magnum facit, non is qui baptizat, sed is in cuius nomine baptizamur, 25, t. X.
 Baptismus quo ritu in ecclesia conferebatur, 348. Contra eos qui baptismum ad finem usque vite differerebant, ut liberius et majus peccandi spatium haberent, 401, t. X.
 Baptizari pro mortuis, quo pacto intelligendum, quid sit illud pro mortuis explicatur, 191, 348, 519, t. X.
 Baptismus, si impius fuit, pie repeti potest. Hæc caute legenda, 632, 635, t. VI.
 Baptismus signaculum fidei, 662. Filii Dei baptizantur in tentationis igne, 661, t. VI.
 Baptismata quinque sunt, 661, t. VI.
 Baptizatus qui non est, alios baptizare non potest; caute lege, 675, t. VI.
 Baptismus emundat a peccatis omnibus, 458, t. VI.
 Baptisterium Constantinopoli sanguine repletum irrum-

pentibus militibus, 444, t. III.
 Barbam profundam alebant externi philosophi, 173, t. II.
 Barba longa philosophorum, 694, t. XI.
 Barbam auream Persarum rex habebat Chrysostomi tempore, 350, t. XI.
 Barbari servi, 515, t. V.
 Barbarus a coma dignoscitur, 542, t. V.
 Barbari cum defunctis res ipsorum cremare solent, 575, t. VII.
 Barbarorum effatum rationi consonum, 428, t. VII.
 S. Barlaam e carcere educitur, 678. Manum super aram extendere jubetur, 678. Prunæ ardentes in manu ejus ponuntur, ut adoleat, *ibid.* Barlaam immotam tenet manum, 679, t. II.
 Barlaam martyr, 675, t. II.
 Barlaami manum prunæ perforant, nec ipse cedit, 680, t. II.
 S. Barlaami festum Antiochiæ, 242, t. III.
 Barnabas, *filius consolationis*, ex re ipsa sic vocatus, 91, t. IX.
 Barnabas vir mitis et mansuetus, 164. Optimus vir et simplex, 191, t. IX.
 Barnabas cedebat Paulo ut et Joannes Petro, 215, t. IX.
 Barnabæ cum Paulo dissensio, nihil mali, multum boni attulit, 245, 246, t. IX.
 Barnabam opinatur esse Chrysostomus fratrem illum de quo dicitur, *cujus laus est in Evangelio*, 521, t. X.
 Barnabam dicebant quidam esse auctorem Actuum Apostolorum, 780, t. III.
 Bartholomæus Lycaonas docuit, 495, t. VIII.
 (Rex Armeniorum *Βαρθολομαίος*), 184, t. V.
 Basilides veritatis adversarius, 560, t. VIII.
 Basilius Chrysostomi amicus, 625. Cæteris amicis ipsi conjunctior, condiscipulus, 624. Extrema premebatur inopia, *ibid.* Basilius cum Chrysostomo amicitia quam arcta, 627. Basilius Chrysostomi contubernium ambit, 624. Basilius dictum caritatis plenum, 638. Basilius libris deditus in forum nunquam ventilabat, 633. Monasticam vitam vult amplecti, 625, t. I.
 Basilius et Chrysostomus ad episcopalem dignitatem promovendi quærentur, 625. Basilius a Chrysostomo pie fultus, et episcopo ordinatur, 626. Queritur se deceptum a Chrysostomo, 626. Chrysostomum rogat ut sibi in episcopum electo optuletur, 691, 692, t. I.
 Basilius presbyter ad quem epistolam mittit Chrysostomus, 627. Zelo adversus Gentiles flagrat, *ibid.*, t. III.
 Basilius Magnus pene par apostolis, 560, t. VIII.
 Bassiana Chrysostomo addicta, qui litteras illi mittit, 635, t. III.
 Bassus Chrysostomo devinctus, 668, t. III.
 Basso episcopo epistola Chrysostomi, 668, t. III.
 Bassus episcopus et martyr, 719, t. II.
 Basterna, 520, t. IX.
 Bataeotes contra christianos scripsit, 52, t. X.
 Beatus quis vere sit, 937. Non dives et opulentus, *ibid.* Beatus nemo dicatur ante finem, 1149. Beati prædicantur humiles, mites, etc., non qui dæmonibus imperant, 539, t. I.
 Beatorum corpora gloria induentur quam oculi non ferent, 603, t. I.
 Beatitudinis æternæ priores gradus optandi et procurandi sunt, 579, t. I.
 Beatitudo hominis non in cibus et somno, 752. Non in rebus presentibus, *ibid.*, t. II.
 Beati quinam censendi, 751, 752, t. II.
 Beatus est, non qui pecuniis affluit, sed qui pietate ornatur, 28, t. II.
 Beatus prædicandus, non qui inimicum ulciscitur, sed qui inimico parcit, 699, t. IV.
 Beatitudo vera quæ, 290, t. V.
 Beatus quis vere sit, 463, t. V.
 Beati quinam sint, 676, t. V.
 Beatitudines a Christo propositæ omnes homines spectant, 225, t. VII.
 Beatus quis sit, 228, t. VII.
 Beatitudo est culmen bonorum omnium, 436, t. IX.
 Beelphegor cui Judæi iniuncti sunt, 675, t. VIII.
 Bellum inexpertis dulce, *proverbium*, 41. Bellum inexpertis dulce. *Hoc titulo librum edidit Erasmus*, 41, t. IX.
 Bellum sibi mutuo inferre est locum dare diabolo, 101, t. XI.
 Bella et lites parit pecuniarum amor, 594, t. XI.
 Bellum contra diabolum gerentes, pacem cum Deo habemus, 168, t. XI.
 Bellorum tria genera, 333, t. XI.
 Bellum civile et intestinum externo periculosius, 634, t. II.

- Bella in ædibus quæ, 36, t. V.
 Bella interna sedat Dei timor, 88, t. V.
 Bellum dæmonum adversus homines, 457, t. V.
 Belli ac pugnae causa præcipua, 343, t. V.
 Bellum triplex, ab inimicis, a seductoribus, a falsis fratribus, 688, t. VII.
 Belus idolum, 243, t. VI.
 Benedictiones in Ecclesia, 70, t. III.
 Benedictio sacerdotum in Ecclesia, 769, t. III.
 Benedictio fructuum filii Annæ, 657, t. IV.
 Benedictio Dei in Scripturis memorata quæ, 66, t. IV.
 Benedictio Dei post diluvium, amplior illa quæ initio mundi, 243, 246, t. IV.
 Benedictiones patrum in Ecclesia, 669, t. IV.
 Benedictio vetus et nova, 311, t. V.
 Benedictio Hebræorum in Ægypto, 311, t. V.
 Benedictio differentiæ, 399, t. V.
 Benedictio per res ipsas, 464, t. V.
 Benedictio hominum temporanea, 512, t. V.
 Benedictus qui sperat in Deo, maledictus qui sperat in homine, 144, t. V.
 Benedictionem sæpe Paulus appellat eleemosynam, 663, t. IX.
 Benedictio spiritualis quid sit, 11, t. XI.
 Benedictio Judæorum non erat spiritualis, 43, t. XI.
 Beneficentiæ ratio a Deo non reposita, 672, t. IV.
 Beneficia Dei quomodo se habeant, 359, 664. Beneficiorum Dei monumenta in Scriptura, 310. Beneficiorum memores esse oportet, 671, t. IV.
 Beneficium pro maleficio reddere quam magnum, 678, t. IV.
 Beneficia cordatos plus emendant quam supplicia, 80, t. IV.
 Beneficia inimicis præstita, sunt peccatorum remissio, 708, t. IV.
 Beneficia Davidis in Saulem, 673, t. IV.
 Beneficium et servatorem suum Davidem Saül occidere tentat, 680, t. IV.
 Beneficia non volentibus modo, sed etiam invitis Deus aliquando præstat, 437, t. I.
 Beneficia a Deo hominibus collata, 160, t. III.
 Beneficia nobis a Deo collata, 283, t. V. 464 et seq., t. V.
 Beneficium Dei magnum, 107, t. V.
 Beneficia Dei erga Judæos, 478, 479, t. V.
 Beneficiorum Dei memoria est sacrificium et oblatio, 264, t. V.
 Beneficia præstare æqualem Deo facit, 411, t. VII.
 Beneficii custodia est ejus memoria, 331, t. VII.
 Beneficia a Deo nobis collata, 632, t. VII.
 Beneficia quanto majora quis acceperit, tanto majori supplicio afficitur, si sit ingratus, 321, t. VII.
 Beneficia Dei nobis collata, quæ, 390, t. VII.
 Beneficium qui dat, magis lucratur quam qui accipit, 249, t. XI.
 Beneficiorum Dei recordatio quam utilis sit, 663, t. XI.
 Beneficia non tam alicuius homines, quam timor castigat, 60, t. IX.
 Benevolentia Davidis erga Saulem, 679, t. IV.
 Benevolus Davidis erga suos animus, 690, t. IV.
 Benjaminus ortus, 322, t. IV.
 Benignitas Dei quanta, 47, t. V.
 Benignitatem Christi imitari oportet, 272, t. VIII.
 Benignitas decet discipulum Christi, 1069 et seqq., t. I.
 Bernice et Prodoce sorores, virgines et martyres, cum Domina matre, 629 et seqq. Bernice, Prodoce et Domina patriam relinquunt, 635. Edessam perveniunt, 636, t. II.
 Bernices et Prodoce pater cum militibus captum uxorem et filias proferat, 638. Ille Hierosolimam veniunt, 638. Sanctæ martyres, Christo comite, se in flumen præcipitant, 638, t. II.
 Bernice, Prodoce, etc. calceamenta in fluminis ripa relinquunt, 640, ut custodibus suis consulerent, *ibid.*, t. II.
 Bernices, Prodoce et Dominae reliquæ honorantur in capsulis, 640, t. II.
 Bersabæ, quæ male audiebat, omnia in genealogia Christi, 21, t. VII.
 Beseleel domum architectonicas accepit, 618, t. III.
 Bethlehem visurus orbis totus confluit, 816, t. I.
 Bethlehem civitas Judææ, 333. patria Christi, *ibid.*, t. II.
 Bethlehem, domus panis, 78, t. VII.
 Bethlehem vicus illustris facit, non in Palestina tantum, sed in toto orbe, 75, t. VII.
 Bethlehem, ubi Christus natus est, religionis ergo ex omnibus terræ veniunt, 74, t. VII.
 In Bithyniæ regione trecenti et plures patres de paschate decreverunt, 863, t. I.
 Bithyni, 714, t. I.
 Blasphemie malum, 1001. Blasphemia quam Deum exacerbet, 506, t. I.
 Blasphemie varia genera, 753. Illa pejus nihil, 31. Præsentem jacturam auget, 32, t. II.
 Blasphemus est asiurus qui iracundiæ sarcinam non tulit, 34, t. II.
 Blasphemi puniendi, 37, t. II.
 Blasphemantes castigandi, 32, ino verberandi, 32, alapsi credendi, *ibid.*, t. II.
 Blasphemi in causa erant calamitatis antiochenæ post eversas statuas, 37, t. II.
 Blasphemandi causam præbentes grandis poena manet, 65, t. IV.
 Blasphemia quo sensu non remitti dicatur, 449, t. VII.
 Blasphemia nihil nocenti Deo affert, 361, t. VII.
 Blasphemia est, divina ratiocinatio perquirere, 528, t. XI.
 Bona vera quænam sint, 364, t. XI.
 Bona vera sunt æterna, et in cælo, 621. Et in bonis et in malis consuetudinis vis magna est, 633, t. XI.
 Bona pro malis reddenda, 520, t. XI.
 Bonum non fecisse, hoc est fuisse malum, 113, t. XI.
 Bona pro malis reddere, hæc philosophia major est, 457, t. XI.
 Boni viri gloria est habere quos ornet suis beneficiis, 480, t. XI.
 Boni cur affligantur querendum non est, 443. Bonis humiliatio etiam utilis, 429. Boni etiam sæpenumero peccant, 997, t. I.
 Bona hujus mundi quam fluxa, 801. Bonum ex voluntate Dei penditur, 873. Bona quæ vere sint, 1033, t. I.
 Bona homini collata ante lapsum, 428, t. I.
 Bonum qui vult operari ad multa damna se præparet, 31, t. II.
 Boni cur cum malis permixti, 203, t. II.
 Bonum quid est? obedientia. Malum quid est? inobedientia, 610, t. IV.
 Bona nobis a Deo præparata omnem intellectum superant, 240, t. IV.
 Bona inexpectata jucundiora, 539, t. IV.
 Bonorum operum lætitia, 662, t. IV.
 Bonitas Dei erga omnes, 468, t. V.
 Bonorum privatio sensum eorum efficit, quem usus fructus non effiebat, 348, t. V.
 Bonis vita præsens longa videtur, improbis brevis, 343, t. V.
 Bonum aliquando malum, et malum aliquando bonum potest esse, 261, t. VII.
 Bona libentius Deus quam supplicia infert, 402, t. VII.
 Bonorum gratia Deus malos fert patienter, 200, t. VII.
 Bonus vir nihil mali patitur, 723, t. VII.
 Bona opera etiamsi non perfecta, suscipienda tamen; 726, t. VII.
 Bonitas, universa virtus est, 633, t. IX.
 Bonum magnum virtus, 363, t. IX.
 Bonum hic non potest esse sine malo: quomodo, 215.
 Quantum bonum sit afflictio, 201. Bonorum omnium mater humilitas, 399, t. IX.
 Bona magna ex tentationibus prodeunt, 377, t. IX.
 Bona fidelium quæ, 451, t. IX.
 Bona et mala ex voluntate et arbitrio sunt, 591, t. IX.
 Bonis ulciscenda mala, 506, t. IX.
 Bonorum societas semper bona, 308, t. IX.
 Bona hujus vitæ bona non sunt, 507, t. VIII.
 Bonum non agere et malum perpetrare perinde crimini datur, 23, t. VI.
 Bona quæ vere sint, 149, t. VI.
 Boni in tentationibus meliores sunt, 58, t. VI.
 Bona prima tria sunt: eleemosyna, oratio, jejuniun, 713, t. VI.
 Bonum verum nihil ita pellit ut simulatum bonum, 736, t. VI.
 Boni parum operatur qui timet mortem, 765, t. VI.
 Boudapha, lues gravissima, 639, t. XI.
 Boudaphæ, famelici, 471, t. XI.
 Bractææ seu auxyridæ, 304, t. XI.
 Bractææ aureæ, 515, t. V.
 Brisoni scribit Chrysostomus, 718. Brisoni iterum scribit Chrysostomus, 730, t. III.
 Britannicæ insulæ, 714. Vim verbi senserunt, 850, t. I.
 Britanni ad fidem accesserunt, 808. In Britannia humanis vescantur carnibus, 808, t. III.
 Bucolii sive Odi Instrumenta in choro Davidis, 532, 533, t. V.

Buxum habere colorem, quid sit, 585. *Vide notam*, t. IV.
Byzus et Romulus monachi pietatis fama conspicui: ad eos scribit Chrysostomus, 640, t. III.

C.

Cæcus natus in discipulorum chorum adscitus est, 321, t. VIII.
Cæci nati fides quanta, 311, t. VIII.
Cæci oculos Christus cum luto creavit, 307, 508, t. VIII.
Cæci a quibusdam appellabantur *κολοβάττοντες*, multum videntes, 170, t. V.
Cæci duo clamantes curantur, 623, t. VII.
Cædes quandam legitima, 312, 631. Pro Deo facta aliquando justitiam affert, 961, t. I.
Cædes in Hippodromo facta, 520, t. XII.
Cælestia bona quæ, 749. Perpetua, 750. Horum descriptio, *ibid.* Pro cælesti regno incommoda omnia subeunda, 403, etc., t. I.
Cælestes cives quinam, 750, t. I.
Cælestium honorum stabilitas, 299, t. III.
Cælestis vitæ felicitas, 659, t. IV.
Cælestium amor quantum bonum, 165, t. V.
Cælestium virtutum officia, 70, t. VI.
Cælestis urbis descriptio, 23, t. VII.
Cælestis regni descriptio, 24, 540, t. VII.
Cælum moveri vel esse sphericum negatur, 111, t. XII.
Cælum esse Deum putabant infideles quidam, 961, t. I.
Cæli substantiam non possumus cognoscere, 717, t. I.
Cælum qui querit, a nullo læditur, 608, t. I.
Cælum cur perfectum productum sit; terra vero informis facta, paulatim exornata sit, 31, 583, t. IV.
Cælum cataractas non habet, 222, t. IV.
Cæli nulli non erant, secundum Chrysostomum, 42, *vide notam*, t. IV.
Cælum in plurali ab Hebræis enuntiatur, 43, t. IV; 439, t. V.
Cælum propter hominem factum, 401, t. V.
Cælum quare dicitur domus Dei, 313, t. V.
Cæli cur digitorum Dei opera dicantur, 115, t. V.
Cælum quomodo loquatur, 143, 144, t. VI.
Cælum per nubes aliquando indicat Scriptura sacra, 232, t. VI.
Cælorum formatio et ratio, 433, t. VI.
Cæli cur aperti sunt cum Christus baptizaretur, 204, t. VII.
Cælum parvo pretio emitur, 208. In cælo omnia sunt deponenda, 207, t. VII.
Cælorum regnum longo spatio distat a negligentibus, prope est studiosis, 58, t. VII.
Cælorum hæreditas non diu differtur, 294, t. VII.
Cælorum in regnum inducunt, justitia, pax, gaudium, vita cum virtute acta, pax cum fratre servata, 638. In cælorum regno par non erit honor, 672, t. IX.
Cælum inaccessum est invidio, 264, t. X.
Cælorum regnum quomodo acquiritur, 117, t. X.
Cælum vobis proponitur, et nos circa terram versamur, 660, t. XI.
Cælorum regnum, pax, vita, gaudium, 296, t. XI. Cælorum regnum virtutis exercitio acquiritur, 111, t. XI.
Cælum non patet diabolo, 545, t. XI.
Cæsarea Philippi et Cæsarea Stratonis duæ urbes, 551, t. VII.
Cæsarius magister missus a Theodosio Antiochiam ad perquisitionem de eversis statuis, 171, t. II.
Cæsarius monachus, in epistolam ad Cæsarium mon. monitum, 747. Emerici Bigotii præfatio in eandem epistolam, 733. Cæsario monacho scribit Joannes Chrysostomus (si credere fas est), 735. Cæsarius monachus librum nactus Apollinarii, eius adstipulatur erroribus, 737, t. III.
Cain post fratricidium paralysi corporis correptus, 58.
Caini miseriæ post fratricidium, 598. Cainum fratricidam non dereliquit Deus, 497, t. III.
Caino Deus et ante peccatum et post peccatum providit, 929, 930. Cain primus homicidium invenit, 450. Fratris honorem indignè tulit, 430. Tarde punitur, quare, 450. Non peccavit per ignorantiam, 431. Cur eum non occiderit Deus, 431. Cur a Deo relictus in hoc mundo, 950. Cur peccatum non abluit, 950, t. I.
Caini improbitas, 248, t. II.
Cain noverat se scelus admisisse, 152. Ejus penitentia non admittitur, quia non prior peccatum dixit, 283, t. II.
Cain agricola, 154, tristitia affectus quomodo, 156, primus ex invidio homicida, 526, t. IV.
Cain scientiam mali habuit antequam fratrem occideret, 611. Post cædem patratam indignatur ac mentitur, 610, t. IV.
Cain primus mortuum Adamo exhibuit, 472, t. IV.

Caini feritas et sanguinarius animus, 139, t. IV. Caini peccatum majus peccato Adami, 162, t. IV.
Cain obvia quæque sine delectu obtulit, 133, t. IV.
Cain semper gemens et tremens, in exemplum cæterorum, 162, t. IV.
Caini intempestiva confessio, 162, 163, t. IV.
Cain supplicio patris non melior factus, 231, t. IV.
Cain ubique maledictus habetur, Abel ubique celebratur, 165. Cainum immortalia tormenta exceperunt, 165. In Caino septem ultiones quæ, 160, 165, t. IV.
Cain cur habitaverit e regionem, 167, t. IV.
Cain putatur uxorem duxisse sororem suam, 167, t. IV.
Cain solus mala hausit, 420. Abel beatus, *ibid.*, t. V.
Cain non easdem peccati poenas luit quas Lamech, 73, t. V.
Caini punitio ex benignitate Dei, 468, t. V.
Cain in paralysim incidit, 40, t. VI.
Caini poena cæteros erudiebat, 128, t. VI.
Cain quomodo perit, 767, t. VII.
Cain non læsit Abelem, 445, t. VII.
Caiphas, ob cupiditatem inferendæ Christo necis, pascha non suo tempore celebrat, et legem violat, 754, t. VII.
καίρος et χρόνος in quo differant, 450, t. VI.
Caius imper. Ecclesiam oppugnavit, 833, t. I.
καλαμάρα: dicitur lapsas ex manibus mete. etium spicas colligere, 47, t. VI.
Calamitates tunc magis angunt, quando illas cum pristina felicitate comparamus, 31, t. VI.
Calamitates nihil læsere Jobum, 152, t. VI.
Calamitatem multi pro nequitiae signo habent, 977, t. I.
Calamitas virtutis magistra, 133. Calamitas ad virtutem prodest, 139. Calamitatis dolor Scripturæ sacrae lectione sedatur, 522. Calamitas vera Deum offendere, 70. Calamitatum fructus, 714, t. II.
Calamitas constantinopolitana graphice describitur, 549, t. III.
Calamitatum fructus, 580. Calamitas pios robustiores reddit, 621, t. III.
Calamitas non corpus tantum vexat, sed et animam, 263, t. V.
Calamitas solet esse causa excessus et soporis, 324, t. V.
Calamitosis pauci opem ferunt, 75, t. V.
Calamitas pro remedio accipienda, 353, t. V.
Calamitatum tolerantia, eleemosynam et alias virtutes superat, 573, t. VII.
Calamitatum utilitas, 378, t. IX.
Calamitates quomodo ferendæ, 388. Pro Christo susceptas quantos pariant fructus, 609, t. X.
Calamitates quomodo leves efficiantur, 461, t. X.
Calamitates in aula imperatoria, 294. Cædes aliaque mala quæ in imperatoria familia contigerunt, 295, t. XI.
Calceus in Scriptura fraudem significat, 227, t. V.
Calceorum luxur, 960, t. I.
Per calceamenta, Christi incarnatio intelligitur, 803, t. II.
Calcei sponsæ qui, 63, t. V.
Calceorum luxur vehementer exagitat Chrysostomus, 501, t. VII.
Calix benedictionis cur ita dictus, 199, t. X.
Calix I omnisci sanguinis calix ebrietatis, quomodo, 457, t. II.
Calix communio mysteriorum, sive sacramentorum, 323, t. V.
Calix et Baptismus pro cruce accipiuntur, 775, t. I.
Calix. *Vide Poculum.*
callicula, 941, t. VI.
Callimachus, non Cretensis erat, sed Cyrenæus, 677, *in nota*, t. XI.
Callimachi versus Epimenidis nomine afferuntur a Chrysostomo, 677, *in nota*, t. XI.
Callipe musa, 563, t. II.
Callistrato, Isauriæ episcopo, scribit Chrysostomus, 725, t. III.
Calumnia. Pro calumniatis orandum, 400, t. I.
Calumniam patientes non despiciunt Deus, 498, t. IV.
Calumniatores impetuntur, 254, t. V.
Calumniæ non solum corpora, sed et animas interimit, 592, t. V.
Calumniæ fortiter ferendæ, 654, t. XI.
Cambyses rex, 899, t. I.
Camelus injuriarum memor est, 48, t. VII.
Camelo comparatur diabolus, 490, t. VIII.
Campductores qui, 555, *vide notam*, t. III.
Candacis eunuchus. *Vide Eunuchus Candacis.*
Candacis eunuchus interprete opus habuit, 31, t. III.
Candidianus. Ad eum epistolam mittit Chrysostomus, 635, t. III.
Canem Gentiles adoraverunt, 115, t. II.
Canes colebantur ut dii ab Aegyptiis, 582, t. IV.

- Canes a Christo dicuntur ii qui impietate laborant incurabili, 310, t. VII.
Canones apostolorum, 953, t. VI.
 Caneuntium laudes Dei vita cum cantu debet concordare, 473, t. V.
 Cantica meretricia dæmones attrahunt, 157. Ad cantica spiritalia Spiritus gratia advolat, 138, t. V.
 Cantica conviviorum, 157, t. V.
 Cantica turpia quam exitiosa, 629, t. V.
 Canticum quomodo sacrificium efficitur, 770, t. V.
 Cantus recreat in labore, 156, t. V.
 Cantum homo ex natura sua amat, 157, t. V.
 Cantuum in Scriptura cur criminationes aliquando continet, 57, t. VI.
 Cantiones molles animi constantiam labefaciunt, 993, t. I.
 Canere per opera quid sit, 651, t. IX.
 Cantilenæ theatrorum satanicæ, 90, t. IX.
 Cantica meretricia aures animæ immundas reddunt, 423, t. VII.
 Canticum monachorum in montibus, 543, t. VII.
 Cantibus Spiritus Sancti assiduis egemus, 53, t. VII.
 Cantilenæ meretriciæ in theatris, 643, t. VII.
 Cantica bona et utilia quæ, 576, t. XI.
 Cantica satanica, quæ in usu erant, proscribit Chrysostomus, 502, t. XI.
 Cantica impudica non canenda in nuptiis, 145, t. XI.
 Capharnaum ubi Christus multa fecit signa, 487, patria Christi esse putabatur, 566, t. VII.
 Capharnaum patria Christi vocatur, quare, 200, t. VIII.
 Cappadoces, 714, t. I.
 Cappadoces pastores quanta pro ovibus servandis incommoda subeant, 660, t. IX.
 Capsæ martyrum amplectendæ, 649. Capsulæ martyrum, 640, t. II.
 Capsa reliquiarum Babylæ Daphnen translata, 531, t. II.
 Capsulæ martyrum securi portus, spiritalium laticum fontes, inviolati opum thesauri, 649, t. II.
 Capsæ multæ martyrum in quadam ecclesia agri antiocheni, 683, t. II.
 Captivitatis nomen multos habet sensus, 360, t. V.
 Captivitatis remedio Judei vitarunt idololatriam, 333, t. V.
 Captivitas non est vere mala, 150, t. VI.
 Caput tendere ex voto iudaicum erat, 281, t. IX.
 Carceri comparatur theatrum, 501, t. IX.
 Carcer in quo fuit Paulus, cælo splendidior, 62, t. XI.
 Carceres calamitatum exempla suppeditant, 490, t. I.
 Carcerum custodes quam inhumani ut plurimum, 686, t. XI.
 Caritas caput bonorum, 373, 701, t. I; radix, fons et mater, *ibid.* Sine caritate ceterorum nulla utilitas, *ibid.*, t. I.
 Caritatis præcepta dat Chrysostomus, 950 *et seqq.* Ad caritatem humana diligentia requiritur, 702, t. I.
 Caritas longo intervallo sejunctos copulat, 953. Caritatis vis non intervallo coercetur, 953. Caritas vis quænam sit, 657. Caritati par nihil, 702, t. I.
 Caritas discipulorum Domini imago, servorum Dei character, 701, indicium apostolorum, *ibid.* Caritatis extremus terminus est animam ponere pro amicis, 373, t. I.
 Caritatem sequitur hilaritas, 1033, t. I.
 Caritas sine martyrio prodest, martyrium sine caritate non prodest, 607, t. II.
 Caritas mater, radix et fons cunctorum bonorum, 468, t. II.
 Caritas initium et finis et bona universa, 486, t. II.
 Caritatis leges: vis laudari, lauda; vis amari, ama, etc. 140, t. II.
 Caritatem confirmare quid, 281, t. II.
 Caritas est eorum, quæ ex animi sententia fiunt, 34.
 Caritas bonorum omnium mater, 570. Caritas res vehemens et violenta, 689. Caritatis veræ natura quæ, 667, t. III.
 Caritas inæqualitatem abjicit, 316. Caritas quasi catena Ecclesiam colligat, 206, t. III.
 Caritas vigilans ac sollicita est, 281. Caritatis debitum nunquam solvitur, 165, etsi semper solvatur, semper tamen debetur, 621, t. III.
 Caritatem qui habet, apostolus est factus, 82, t. III.
 Caritas erga proximum sincera quæ, 623. Caritate vincere proximum debemus, 47, t. IV.
 Caritatis vinculum oratio, 41, t. V.
 Caritas erga proximum quæ, 286. Caritatis bona, *ibid.*, t. VI.
 Caritas omnium radix bonorum, 481, t. VII.
 Caritas discipulorum Christi, 471, t. VII.
 Caritas illa, quæ propter Christum est, invicta et firma est, 388, t. VII.
 Caritas exhibenda etiam indignis, 386, t. VII.
 Caritatis christianæ ratio, 388, t. VII.
 Caritatem omnibus anteponit Deus, 722, t. VII.
 Caritas mutua inter christianos, 386, t. VII.
 Caritas omnium mater bonorum, certa discipulorum nota, 230. Avulsa caritate, innumera oriuntur mala, 250. Sine caritate sacrificium non admittitur, 251, t. VII.
 Caritati nihil ita rejuvat ut arrogantia, 590, t. VII.
 Caritatis vis, litigii imbecillitas, 447, t. VII.
 Caritatis excellentia, 425, t. VIII.
 Caritas nunquam cum livore et invidia versatur, 210, tom. VIII.
 Caritatis vinculum quantum lucri pariat, 120, t. VIII.
 Caritas mater bonorum omnium, 447, sanctificationis radix, 599, t. IX.
 Caritas sanctificationem parit, 390, t. IX.
 Caritati nihil par, 285. Caritas tessera discipulorum Christi, 285, t. IX.
 Caritas signis omnibus præferenda, 464, t. IX.
 Caritas germana quæ, 402, t. IX.
 Caritas paupertatem parit, quomodo, 94, t. IX.
 Caritas erga proximum cum eloquentia commendatur, 492, 493, ejus opera commendantur, 518, t. IX.
 Caritatis planta per eleemosynam nutritur, 175, t. IX.
 Caritas mater omnium bonorum, 275, t. X. Caritatis eucouia, 289. Caritati Deus omnia postponit, 290, t. X.
 Caritas omnia bona complectitur, 598, t. X.
 Caritas sine scientia utilis est, scientia sine caritate inutilis, 161, t. X.
 Caritas vehemens extinguit omnes peccatorum species, 377, t. X.
 Caritas plus quam cætera omnia attrahit, 285. Magna magistra est ad virtutem viam parans, 284, omnis virtutis opifex, 286, perfectæ philosophiæ fundamentum, 283, mala omnia tollit, 286, t. X.
 Caritas ubique extensa et omnia administrans, 280, 281. Aliena bona sua esse existimat, *ibid.*, t. X.
 Caritatis vis quanta sit, 660, t. X.
 Caritas persuadet omnia audere, 379, t. X.
 Caritas infinitorum bonorum parens, 606. Omnia connectit et in communes usus colligit, 384, t. X.
 Caritas quam commendetur a Paulo, 281, t. X.
 Caritatis laudes, 278, 279, t. X.
 Caritas nunquam indecore secum agi putat, 278, t. X.
 Caritatis dolor risu et gaudio est suavior, 273, t. X.
 Caritas Dei quanta fecerit, 606, t. X.
 Caritas erga proximum melior omnibus charismatibus seu donis, 267. Sine caritate charismata et dona omnia nihil habenti ea prosunt, 269, t. X.
 Caritatis erga proximum bona ingentia, 271. Caritas ab omni pernicie libera est, 272, t. X.
 Caritatis laudes et virtus, 74, t. XI.
 Caritatis vis omnia consumit peccata, 420, t. XI.
 Caritas omnes omnino complectitur, 474. Caritas quæ secundum Deum est ad omnes extenditur, 419, t. XI.
 Caritas qualis esse debeat, 79. Caritas postulatur radicata et fundata, 52, t. XI.
 Caritati nihil est ita contrarium atque peccatum, 75, tom. XI.
 Caritas ubi est, non est detectio arcanorum, 74, t. XI.
 Caritatis armis munita anima in tuto posita est, 481, t. XI.
 Caritatis indicium est diligere eum qui oderit, 53, t. XI.
 Caritas ubi est, omnia ferri possunt, 72, t. XI.
 Caritas Dei cælo terram conjunxit, 75. A caritate Christi et a nostra virtute bona opera fiunt, 12. Ubi caritas, iui pax, 174, t. XI.
 Caritas gignitur ex virtute,posito timore, 603. Caritas ubi est, omnia sublata sunt mala, 640, t. XI.
 Caritatis defectus malorum omnium causa est, 497, t. XI.
 Caritas et fides inseparabiles, 25, t. XI.
 Caritas ædificat et conjungit Ecclesiæ membra, 83, t. XI.
 Caritate absente nihil bonum, 534. Sine caritate omnia recte facta evanescent, 534, t. XI.
 Caritatem, quæ lata est, comprimit amoris proprii pestus, 637, t. XI.
 Caritatem veritatis Paulus vocat Christum, 487, t. XI.
 Caritatis vinculum est ærumna et afflictio, 294. Caritatis modus et mensura est nusquam consistere, 190, t. XI.
 Caritas augetur per multorum congregationem, 267, tom. XII.
 Carmina incantatoria damnantur, 240, t. II.
 Carnalia omnia sunt caduca et non diuturna, 153, t. XI.
 Carnalis homo ut calamus omni tentationis vento flectitur, 773, t. VI.
 Carnifices in hebdomada magna quiescebant, 520, t. V.
 Caro et sanguis Christi per manus sacerdotum dantur, 645, t. I.
 Caro Christi in mysteriis sacris, 46, t. II.

Carnem suam Christus et secum assumpsit, et nobis reliquit, 46, t. II.
 Carnem et sanguinem suum dat nobis Christus in eucharistia, 337, t. III.
Caro dominica, 820, t. III.
 Carnem et sanguinem Christi edimus, 464, t. V.
 Caro et sanguis Christi in eucharistia, 743, t. VII.
 Caro Domini in eucharistia, 715, t. VII.
 Caro carnales viros in Scriptura significat, 189, t. IV.
 Carnium esus post diluivium cepit, 243, 252, t. IV.
 Carnis cognationem excludit Joannes et fidei cognationem inducit, 194, t. VII.
 Carnem li-viorem et spiritualiorem fecit Christus, 315, tom. IV.
 Carnem manichæi calumniabantur, illamque a Dei opificis amovebant, 309, t. IX.
 Carnis prudentia quæ, 41, t. XI.
 Carteria. Ad eam scribit Chrysostomus, 625. Ex morbo laborat, 625, 629. Carteriæ aliam epistolam mittit Chrysostomus, 629. Pharmaca quædam misit ad Chrysostomum, 629. Carteriæ iterum scribit Chrysostomus, quam ægrotam solatur, 736, t. III.
 Carterio præsidi scribit Chrysostomus, 740, t. III.
 Caspium mare ab hoc (a Mediterraneo scilicet) disjunctum est, 390, t. V.
 Cassianus diaconus epistolam cleri et populi constantinopolitani ad Innocentium detulit, 557, t. III.
 Cassides æneæ militibus, 632, t. VII.
 Cassiodorus Mutianum scholasticum jussit homilias Chrysostomi in Epist. ad Hebræos latine convertere. Vide præf. t. XII, num. 4.
 Castalorum episcopus cogit inimicis Chrysostomi assentiri, illis tamen resistit, 723, t. III.
 Castitas maxime ornat juvenes, 642, t. IV.
 Castitati puerorum advigilandum, 642, t. IV.
 Castra, id est, aula imperatoria, 149, t. II.
 Castratio damnatur, 390, t. VII.
 Castratio in Evangelio quid significet, 390, t. VII.
 Casto presbytero scribit Constantius presbyter, 745, t. III.
 Castus, Valerius, Diophantus, Cyriacus, Antiocheni presbyteri, ad eos scribit Chrysostomus, 613, 614, 663, 689, 736, t. III.
 Casu omnia ferri quidam putabant, 364, 427, t. I.
 Casu omnia ferri affirmabant quidam, 137, t. XII.
 Casu non feruntur res presentes, 760, t. II.
 κατασταθῆναι, quid significet, 343, t. XI.
 Catechesis quid, 251. Catechesis Chrysostomi prima ad illuminandos, 223, t. II.
 Catechumeni non celebrant pascha, 867, t. II.
 Catechumenus cum Judæis communicans ab ecclesiæ vestibulo arcendus, 860, t. I.
 Catechumeni, 437. Herus catechumenus recedit tempore mysteriorum, dum servus initiatus intus manet, 437, t. II.
 Catechumeni nesciebant mysterium calicis, 223, t. II.
 Catechumeni non ad principatum, sed ad regnum cælorum promovendi, 223, t. II.
 Catechumenos Chrysostomus instituit, 98, t. IV.
 Catechumeni, 196, t. V.
 Catechumeni non aderant toti ecclesiastico officio, 182, t. VI.
 Catechumeni continentia maxime studere debent, 290, t. VI.
 Catechumeni fidelibus extranei sunt, 131, t. VIII.
 Contra catechumenos qui baptismum differabant usque ad mortem, 113, 131, t. VIII.
 Catechumeni, 181, t. IX.
 Catechumeni peccantes levius puniuntur quam ii qui post baptismum peccant, 23, t. IX.
 Catechumeni morientes minus puniuntur quam ii qui post lavacrum peccant, 23, t. IX.
 Catechumeni quomodo precationem suam inciperent, 113, t. IX.
 Catechumenorum conditio, 399. Extra vestibula et longe a sacris cancellis stabant, *ibid.*, t. X.
 Catechumeni caput inclinare jubebantur, 401, t. X.
 Catechumenorum quæ ratio habenda in Ecclesia, 204, t. XI.
 Catenæ Pauli vis, 70. Catenæ Pauli gratiæ aguntur, 65, t. XI.
 Catena Pauli fundamentum est prædicationis, 371, t. XI.
 Catenæ Pauli magnæ consolationi discipulis erant, 317, t. III.
 Catenis peccatorum suorum unusquisque constringitur, 60, t. XI.
 Catenas peccatorum connectere quid sit, 371, t. XI.
 Cathari seu mundi se nominabant, qui omni sorde pleni

erant, 102. Hi erant novatiani, t. XI.
 Catharos seu novatianos impugnat Chrysostomus, 499, 500, t. XI.
 Cathari carpuntur, 143, t. XII.
 Cathedræ et scabella ex argento a divitibus quibusdam fiebant, 330, t. XI.
 Cathema quid, 31, t. VI.
 Causa respicienda, non rei natura, 874, t. I.
 Cebes quispiam, 337, t. I.
 Celebritatum externarum ratio, 669, t. IV.
 Celsus contra christianos scripsit: is ipse contra quem Origenes librum edidit. *vide notam*, 52, t. X.
 Censuræ seu descriptio Cyrenii in codicibus romanis asservabatur, 332, t. II.
 Centesima, usuræ genus, 556. *vide notam*, t. VII.
 Centesimæ fœnus quid, 38. *vide n. tam ibid.* Centesima centum mensibus sortem æquabat, 586, t. IV.
 Centuplum quid, 38, t. IV.
 Centurionis fides, 798. Ejus verba probant Christum esse Deum, *ibid.*, t. I.
 Centurio in calamitate philosophabatur, 337. Judæus non erat, 337, t. VII.
 Centurionis fides, 352, 353, t. VII.
 Centurionis fidem quomodo testificetur Christus, 333.
 Centurionem Christus coronat, 335, t. VII.
 Centurio qui morientem Christum confessus est, martyr postea fuisse narratur, 777, t. VII.
 Centurionis fides quanta, 33, t. III.
Centurionis humilitas, fides, sapientia, bonitas, 798, t. VI.
 Cephas aliud nomen Petri, 125, 126, t. III.
 Cephas sive Petrus, corypheus apostolorum, 172, t. X.
 Cerebri humani artificium mirabile, 122, t. II.
 Certaminum et palæstræ molus, 386 et 387, t. IV.
 Certamen est vita nostra, 171, t. V.
 Certamina in hoc mundo præmia et coronæ in futuro, 9, t. V.
 Certamina pro Christo suscepta voluptatem afferunt, 470, t. IX.
 Certaminum jam tempus est, non martyrii, 188, t. IX.
 Certamen cum diabolo quantum, 690, 691, t. I.
 Certantis est præmium mereri et accipere, 773, t. I.
 Cervus serpentes comedit, 69, t. V.
 Cervus, *δαρος*, secundum quosdam sic vocatus, quod *δαρος* serpentes, comedit, 690, t. XI.
 Chæreas, Aphthonius, Theodotus, presbyteri et monachi: ad eos scribit Chrysostomus, 647. Alia epist., 636, t. III.
 Chæreæ, Theodoto et Nicolao presbyteris et monachis scribit Chrysostomus, 698, t. III.
 χαλκωπευτικός impudens, 890, t. I.
 Chalcidia et Asyncretia, ad quas epistolam mittit Chrysostomus, 627. In molestiis versantur, *ibid.* Alia ad eandem epist., 642, alia, 746, t. III.
 Chalcidia adiecta Chrysostomo, qui ad illam scribit, 631. Alia epist., 649. Alia, 660. Alia, 664, t. III.
 Cham cur filius Noë junior dicatur, 268. Cham peccante, cur filius Chanaan maledicatur, 257. Chami peccatum omnia venia indignum, 598. Cham servus fratrum effectus ob improbitatem, 270, 693, t. IV.
 Cham libidinis accusatus, 237. Chami salacitas, 271, nequitia et impudentia, 296, t. IV.
 Cham maledictus quia patrem nudum vidit, 433, t. II.
 Cham. Terra Cham *Ægyptus appellatur*, 649, t. V.
 Chanozum Judæi adorant in captivitate, 843, t. VIII.
 Chanaan maledictus, 1038, t. I.
 Chanaan cur maledicatur, patre Cham peccante, 257, 269.
 Chanaan peccante, cur ad totum genus pœna transit, 399, t. IV.
 Chanaani maledictio in Gabaonitis finem accepit, 27, t. VI.
 Chanaani maledictio eventum habuit in Gabaonitis, 874, 318, t. VI.
 Chananæ historia in exemplum allata, 333, 334, t. IV.
 Chananæa mulier alienigena accessit ad medicum animum, 408; ejus fides mirabilis, 554, 409; constantia, 314, t. IV.
 Chananæ fides et constantia, 457 *et seqq.*, t. III.
 Chananæa mulier credidit, dum sacerdotes non crederent, 829, t. I.
 Chananæ fides et humilitas, 321, t. VII.
 Chananæ perseverantia in prædicando, 320, t. VII.
 Chananæa omni beneficio digna erat, 319, t. VII.
 Chumma *Ecclesiæ imago*, 633, t. VIII.
 Chanaanæi Christi tempore Judæis meliores, 519, t. VII.
 Chaos dirimens justos a peccatoribus, 1007. Chaos magnum quid, 1032, t. I.
 Charismata, seu dona Spiritus Sancti, nihil præsent sine bona vita, 270, t. X.
 Charismata quid sint, 209, t. XI.

Charismata et miraculorum dona dabantur indiguis, 81, t. III.
 Charybdis circa Libyam *ἄλις τῆς Λιβύης*, 737, t. VII.
 Cherubim significat plena scientia, 724, t. I.
 Cherubim cum flammeo gladio paradisi custodiens.
 Cur gladius ille versatilis dicitur, 152, t. IV.
 Chirographa pecuniaria, 42, t. III.
 Chorearchæ sive chorearum præfecti fiebant pueri admodum iuvenes, 658, t. IV.
 Chori Davidis, singuli suum præfectum habebant, 532, t. V.
 Chori et concentus Ecclesiæ cum seraphinorum concentu comparantur, 97, t. VI.
Χρημα pecuniæ cur ita dicitur, 79, 536, t. XI.
Χρημα pecuniæ dicuntur, ut illis utamur, 68, t. III.
Χρημα non sic vocantur ut ea defodiamus, sed ut iis quantum decet utamur, 500, t. VII.
Christus ut Deus.
 Christi generatio duplex, 25, t. VII.
 Christus universi creator demonstratur, 75. Ejus cum Patre æqualitas, *ibid.*, t. VII.
 Christus cur non se Deum esse aperte dicat, 255, t. VII.
 Christus divinitatem suam probat, 518, t. VII.
 Christus per arcanorum notitiam, deitatem suam declarat, 445, t. VII.
 Christus quod secreta cordium noverat, Deus esse comprobatur, 539, t. VII.
 Christus sese ostendit et animæ et corporis esse creatorem, 560, t. VII.
 Christus cur aliquando non se clare Deum dicat, 240, t. VII.
 Christus cur non divinitatem suam statim patefecit, 533, t. VII.
 Christus se Patri æqualem ostendit, 534, t. VII.
 Christus æqualis Deo, 539; probatur ex dictis amicorum et inimicorum, 359, t. VII.
 Christus probatur esse Filius Dei, 47, 566, t. VII.
 Christus se Filium Dei vocari sinit, cum vere sit, 506, t. VII.
 Christus a Patre dilectus, 553, t. VII.
 Christi divinitas et cum Patre concordia, 552, t. VII.
 Christus se Dominum, Deum et creatorem declarat, 398, t. VII.
 Christi incarnationis signum divinitatis ejus, 792, 793. De Christo humilia dicta non essentiam divinam, sed humanitatem spectant, 761. Christi divinitatem servi forma non ledit, 795. Christus divinitatis potentia præsens ubique, 781, t. I.
 Christus non ideo dicendus Patri inæqualis, quod incarnatus sit, 792. Christum æqualem esse Patri probat illud: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*, 809, t. I.
 Christus Deus esse probatur quia peccata dimittit, quia in regnum cælorum introducit, quia præcepta dat, 808, 809. Quo sensu dixerit, *Non est meum dare vobis*, 772. Neque Patris est dare nisi meritum accedat, *ibid.* Quomodo, *ibid.* et 775. Christi preces non eum Patri inferiorem arguant, 787 et seqq. Christum eandem quam Pater habere potestatem probatur, 787, 791, t. I.
 Christum Deum et hominem futurum esse a prophetis prædictum est, 814 et seqq. Christus aliquando humanitas, aliquando divinitas loquebatur, 761. Humilia dicebat ut auditorum infirmitati sese attemperaret, 759, 760, 761. De Christo humilia cur dicta fuerint 759: ut veritatem incarnationis adstrueret, *ibid.*; ut auditorum infirmitati sese attemperaret, *ibid.*; ut in unius personæ opinionem induceret, 761; ne suam substantiam, personam, ingenitum esse arbitrentur, 762, t. I.
 Christus Deus et homo, 758. In divinitate perfectus et in humanitate perfectus, 759. Christus secundum omnia magnus, 790. In Christo duæ voluntates, 56, t. III.
 Christus secundum divinitatem passionis expers, 40. Christus passibilis et impassibilis, 757. Christi adventus non erat phantasma, 37. Christus pro omnibus gentibus venit in mundum, 453, t. III.
 Christi divinitas, 194. Christi terribilia opera, 193, mors delecta, perfracti inferi, paradisi apertus, ora dæmonum obstructa, 193, t. V.
 Christum probatur fuisse ante Martam, contra Paulum Samosatenum, 120, t. V.
 Christus quo sensu dicitur *primogenitus omnis creaturæ*, 666, t. VIII.
 Christi divinitatem generationem rationis humana non attingunt, 689, t. VIII.
 Christi generationes duæ, 711, t. VIII.
 In Christo vox sum perpetuitatem significat, 304, t. VIII.
 Christus divinitatem suam declarat, 43, t. VIII.
 Christus se æqualem Deo et Patri dicit, 275, 598, t. VIII.

Christus se Patri consubstantialem ostendit, 260, t. VIII.
 Christus omnia facit quæ Pater facit, 218, t. VIII.
 Christi divinitatis erat secreta in medium proferre, 264, t. VIII.
 Christus non opus habebat precibus, 557. Precibus opus habuisse dicebant hæretici quidam, 356. Cur et quomodo precibus usus sit, *ibid.*, t. VIII.
 Christus cum gratias agit, non significat se auxilio egere, 246, t. VIII.
 Christus miracula edens cum absoluta agebat potestate, 241, t. VIII.
 Christus Patri honore par, 56: pariter atque Pater honoris esse probatur, 59, t. IX.
 Christi divinitas cur in Actis apostolorum non ita aperte enuntietur, 15. In similitudinem carnis peccati venit; id est peccatricem non habuit carnem ut nos, 514, t. IX.
Christus ut homo.
 Christi generatio terrena admodum stipenda, 25, t. VII.
 Christi generatio terrena non secundum naturæ legem fuit, 41, t. VII.
 Christus, ob amorem erga homines, inter progenitores, aliquos improbos habuit, 35. In Christi generatione meretrices mulieres memorantur, 25, t. VII.
 Christus non sicut homo editus fuit, 422, t. VII.
 Christi adventus quot indicia fuerint, 75, t. VII.
 Christus cur, in Bethleem ortus, post partum in Nazareth mansit, *ibid.* In Christi genealogia cur David primus memoretur, 25, t. VII.
 Christus filius David, honorifico nomine appellabatur, 377, t. VII.
 Christi genealogiæ ratio, 41. In Christi ortu cur non Mariæ, sed Josephi generatio textitur, 27, t. VII.
 Christi fratrum arrogantia, 463, t. V. I.
 Christus homo, non Deus, patitur, id est, non secundum divinitatem. Passus impassibilis manebat, 815, t. II.
 Christus consubstantialis nobis, 804, t. II.
 Christi ab ortu æterna, 552, ejus cruciatus multis offendiculo fuere, 555. Christus cur vocetur via, ostium, petra, etc., 405. Christus legem implevit, quomodo, 436, t. III.
 Christi incarnatio est caput salutis nostræ, 250. Ante Christi incarnationem quot mala in mundo essent, 251. Post illam totus illustratur orbis, *ibid.* et 252, t. VI.
 Christus cur Athenis homo tantum dicatur a Paulo, 15, t. IX.
Christus legislator.
 Christus legislator, 283, t. VII.
 Christus veteris legis auctor, 245, t. VII.
 Christus non solvit legem, 259, t. VII.
 Christus legis Dominus esse demonstratur, 440, t. VII.
 Christus non excludit Vetus Testamentum, imo laudat, 484, legem modo servabat, modo non servabat, 550, ostendit se a veteri lege non esse alienum, 740, t. VII.
 Christus non erat Veteri Testamento oppositus, 598, totam legem implevit, 244, t. VII.
 Christi figuræ sunt historiæ Veteris Testamenti, 85.
 Christus Vetus Testamentum Novo adjunxit, 26. Judæorum et baptisma et pascha abrogat, 205, t. VII.
 Christus legem novam perfectiorem dedit, veterem non abrogavit, 242, t. VII.
 Christus cur leges novas, quas induxit tam sublimes, minimas vocavit, 245, t. VII.
 Christus cur legislatoris nomen tacuit, 789. Christi doctrina repugnantibus omnibus stabilita, 831. Christus leges nobis partim per se, partim per apostolos tradidit, 541. Dedit justitiam æternam, 898. Christo parendum in omnibus, 803, t. I.
 Christus salutem hominum quantum curet, 1029. Legem servavit, ut per umbram veritatem introduceret, 806, t. I.
 Christus propter veritatem venit in mundum, ut eam plantaret, 192, t. V.
 Christus. Idem est qui legem dedit et qui incarnatus est, 216, t. V.
Christi vita et mors.
 Christi incarnationi nihil par est, 531, t. VII.
 Christi adventus necessarius, quare, 34, t. VII. In Christi ortu cur tot signa facta sint, 85, t. VII.
 Christi adventus etiam modum prophetæ prædixere, 816. Christi adventus et cætera ad ipsum pertinentia prædicta a prophetis, 817 et seqq. Christus adventu suo sacrificiorum cultum sustulit, 835. Cum advenisset omnes gentes attraxit, 816. Christi incarnatio admiranda, 752. Ejus adventus pacem attulit, 821, t. I.
 Christus in præsepio coram innumera multitudine, 506. Christus cur paralyticum octo et triginta annorum suscepit sanandum, 545. Cum luto cæcum curat, ut discas hunc ipsum esse qui hominem ex luto formavit, 551. Cur

- paralytico se non notum fecerit, 349; celeriter a morbis liberabat, 348; in transfiguratione non totum futuri seculi splendorem exhibuit, 30, t. I.
- Christi figura Isaac, 741, t. II.
- Christi ortus a prophetis prædictus, 331. Christus primæ descriptionis tempore natus, 333; cur baptizatus, 337 et æqq. Baptizatus Joannis baptismate, 337, t. II.
- Christus olim in figura apparebat; sed postea vere incarnatus est, 309 et 310, t. IV.
- Christi adventus causa, 241. Christus ex virgine natus obumbrante Spiritu Sancto, 446. Christi œconomia tota propter nostram salutem, 203, t. IV.
- Christi natalis dies octavo kal. januarii celebratur, 746, t. VIII.
- Christi adventus prior occultus, 242, t. V.
- Christum ortum ex Virgine, stella et universa creatura Dominum agnovit, 245, t. V.
- Christi adventus prædictus, 190, t. VIII.
- Christum quomodo prophætæ noverunt, 66, t. VIII.
- Christi adventus duo, 162, t. VIII.
- Christi caro quomodo nata, 153, t. VIII.
- Christus trium annorum spatio miraculis celebratus est, 129. In puerili ætate miracula non edidit, 130; admodum matrem venerabatur, 150, t. VIII.
- Christi cognati, Desposyni vocati admirationi fuerunt, 131, t. VIII.
- Christus cur non Emmanuel vulgo vocatus fuerit, 56, t. VII.
- Christus non per Virginem quasi per canalē transivit, 43, t. VII.
- Christus cur ad baptismum venit, 186, t. VII.
- Christus cum Joanne Baptista non comparandus, 421, cur Joanne minor putabatur, 203, t. VII.
- Christus baptismo Joannis non egebat, 110, t. VIII.
- Christus ante baptismum nullum signum fecit, 138, t. VIII.
- Christum Joanne Bapt. inferiorem putabant Judæi, 103, t. VIII.
- Christus ab unctione sic vocatus, 305, nunquam oleo unctus fuit; sed dicitur unctus, quia Spiritum Sanctum accepit, 21, t. IX.
- Christi adventus virtutem faciliorem reddit, 317, t. IX.
- Christus cur primo a Magis barbaris annuntietur, 343, t. XII.
- Christi et Joannis idem scopus erat, 423, t. VII.
- Christus defendit Joannem Baptistam, 419, t. VII.
- Christus infans cur in Ægyptum mittitur, 84, cur fuga opus habuerit, 83, t. VII.
- Christus cur non ab infantia miracula ediderit, 83, t. VII.
- Christum cur baptizari decebat, 203, t. VII. Christus cur triginta annos natus ad baptismum venit, 184, t. VII.
- Christus cur Nazareus vocatur, 181, t. VII.
- Christus cur a Spiritu sancto in deserto ducitur, 208, 209, cur non plus quam quadraginta diebus jejunaverit, 200, t. VII.
- Christus nos docuit quid sit in tentationibus agendum, 215, t. VII.
- Christus cur mane esurivit, 635, t. VII.
- Christus cur non ante Joannem prædicaverit, 218, t. VII.
- Christus ut dominus, Moyses ut servus, miracula patrabant, 334, t. VII.
- Christus celeriter morbos sanat, et alia miracula edit, 344, 345; fidem petebat ab iis quos curabat, 377, t. VII.
- Christus homo non gloriam amabat, contra quam dicebant quidam, 371. Christus non expectabat ægros, sed ipsos adibat, ut sanaret, 377, t. VII.
- Christus cur non semper fidem exigit ad miracula patranda, 220; cur non omnia quasi auctoritate sua faciat, 239; alia jussu, alia precibus adhibitis facit: quare, 220, t. VII.
- Christi miracula navales imbres numero superant, 372, t. VII.
- Christus signis fide dignus comprobatur, doctrina vero signorum lucrum auget, 303, t. VII.
- Christus aliorum fidei, aliorum curationem nonnunquam concedebat, 343, t. VII.
- Christus ab ostentatione quam alienus, 343, t. VII.
- Christus lacrymatur, nunquam ridet vel subridet in Evangelio, 69, t. VII.
- Christus sæpe secedebat, quare, 493, t. VII.
- Christus cur daemones in porcorum gregem ingredi permisit, 331, t. VII.
- Christus quot beneficia hominibus contulerit, 474 et 475, t. VII.
- Christus alio modo quam apostoli morbos curat, 328, t. VII.
- Christus cur gentes adiit, 318, t. VII.
- Christus cur supra mare ambulavit, 305, t. VII.
- Christus apostolos instituit ut ne mortem timeant, 406, t. VII.
- Christus ut dominus curat, Elisæus ut servus, 328, t. VII.
- Christi conspectus gratia multa plenus, 345. Ejus lenitas, 346, t. VII.
- Christus ostentationem fugit, 328, t. VII.
- Christus causam suam aliquando defendit, 438, 439, t. VII.
- Christus exemplo suo apostolos ad contumelias ferendas hortatur, 398, t. VII.
- Christum inter et Jonam discrimina, 458, t. VII.
- Christus ænigmatically prædicat, 467. Est is ipse qui exit ad seminandum, *ibid.*, t. VII.
- Christus quomodo sabbatum solvit, 435, t. VII.
- Christus justitia temperat benignitatem, 265, t. VII.
- Christus invidia inimicorum usus est ad signum suum celebrandum, 339, t. VII.
- Christus aliquando demissius, aliquando sublimius loquitur, 484, t. VII.
- Christus præsentis suæ nuptias cohonestavit, 206; cur transfiguratus, 358, 350, t. VII. Quomodo respicendū in transfiguratione, 404, 405; non verbo tantum, sed et opere docebat, 38. Ea quæ docebat exsequatur, 351, 352. Cur jusserit non duas haberi tunicas, 197. Discipulos legibus quibusdam non semper voluit obstringi, 198. Humilitatem exemplo docuit, 38, et mansuetudinem, *ibid.*; item precationem pro inimicis et orandi modum, 39, t. III.
- Christus medicus qui non arte humana, sed gratia divina curat, 33. Cur paralytico prius peccata remittit, quam curet illum, 37, 38. Paralyticum alium adit, alium per tegulas ad se demitti permittit, 37. Cur Petrum Satanam appellavit, 34. Orandi modum docet, 39, 42, t. III.
- Christus quomodo apostolos ad certamina pararet, 401, t. VII.
- Christi mansuetudo, 446; sapientia ingens, 447; paupertas, 628, t. VII.
- Christus ærumnis consolationes adjicit, 391, t. VII.
- Christus similitudines rerum sensibilium usurpabat, 111, 112. Jejunium quadraginta dierum celebravit, 24. Cur quadraginta tantum diebus jejunaverit, 24, t. IV.
- Christus miracula prophetiis copulat in Evangeliiis, 77, t. VI.
- Christi adventus amissa nobis auctiora restituit, 180, et majore accessione, 180, t. VI.
- In Christo duæ voluntates, 226, t. VIII.
- Christus mortis et vitæ potestatem habet ut Deus, 216, t. VIII.
- Christus verus quomodo a falsis christis distinguatur, 324, t. VIII.
- Christus, quia in sinu Patris est, Patrem novit, 90, t. VIII.
- Christus cum quanta auctoritate loquatur, 412, t. VIII.
- Christus cur de gentilibus ad fidem conversis dicat: *Non sunt ex hoc ovili*, 329, t. VIII.
- Christus alimenta turbæ suppeditat, sed rogatus: quare, 497, t. VII.
- Christus cur non permisit sequi se volenti ut iret ad sepeliendum patrem suum, 347, t. VII.
- Christus in humilibus sublimior, 201, t. VII.
- Christi discipuli operarii erant, 379, t. VII.
- Christus cur dormivit in mari, 331, t. VII.
- Christus frequenter ad synagogas ibat, 487, t. VII.
- Christus quomodo phariseos coarceat, 364, 363, t. VII.
- Christus non semper requirit ægrotorum fidem, 272, t. VII.
- Christi mansuetudo cum potestate conjuncta, 533, t. VII.
- Christus exemplum patientiæ et caritatis, 289, t. VII.
- Christus per quinque panum miraculum quanta docuerit, 499. Quam ab infant gloria, 379, quam a fastu et ambitione alienus, 225, t. VII.
- Christi virtus quanta, 689, t. VII.
- Christi potentia prædicatur, 339, t. VII.
- Christi scopus non nisi Christo revelante edisci potest, 440, t. VII.
- Christus cur sicui maledixit, 633, t. VII.
- Christus secundum duos evangelistas bis ejecit vendentes de templo, 631, 636, t. VII.
- Christus cur respexit in cœlum antequam panes benediceret, 497, t. VII.
- Christus cur secedat, 217, t. VII.
- Christus cur dicatur aperire os suum, 223. Discipulos alloquens totum orbem alloquitur, 224, t. VII.
- Christi misericordia ineffabilis, 482, t. VII.
- Christus cur gratias agat Patri, 429, t. VII.
- Christus solum curabat peccatores juvare, non in vulgus traducere, 445, t. VII.

Christus cum potentia sua mansuetudinem quoque ostendit, 397, t. VII.
 Christi mansuetudo et moderatio, 316, 317, 528, t. VII.
 Christi potentia asseritur, 252, 751, t. VII.
 Christus omne curationis genus adhibebat, 363, t. VII.
 Christus cur obscure loquatur, 621, t. VII.
 Christi providentia, 458, t. VII.
 Christus suprema caritate dilexit inimicos, idololatras, 588, t. VII.
 Christus lapidem seipsum vocat, 642, t. VII.
 Christus cur tot signa fecerit, 487, 488, t. VII.
 Christus sæpe non aperte redarguebat, sed accedentium mentem aperiebat, 517, t. VII.
 Christus cur Judæos alloquens humilibus verbis uteretur, 367, t. VII.
 Christus cur Apostolos secum assumebat, 549, t. VII.
 Christus cur mala et ærumnas prænuntiet apostolis, 387, t. VII.
 Christus quædam ut Deus, quædam ut homo faciebat, 642. Cur Lazarum adire procrastinaverit, 643, imperando Lazarum resuscitat, 643, t. II.
 Christus impostorem dicebant Judæi, 907, 908. Christus cur diebus festis se Judæis ostenderet, 803. Non oratione sed jussu, Lazarum excitavit, 783. Cur Lazarum e sepulchro nominatim vocavit, 783, ne omnes simul resurgerent, 784. Cur pro suscitando Lazaro precatus sit, 781. Cum orat, non secundum divinitatem orat, 763. Cur orabat cum miracula læceret, 787. Non indigebat precibus ad quidvis patrandum, 782. Non ignorabat ubi Lazarus esset positus, 786. Non ignorans interrogabat, 805. Cur Judæis præcipit ut iustitias Lazari solvant, 784. Preces adhibet propter mulierum imbecillitatem, 782. Precatur ob infideles adstantes, 783, t. I.
 Christus secundum hominum voluntatem miracula patrabat, quomodo, 782. Christus humilitatem docuit, 783. Christi prædicationes ejus potentiam ostendunt, 823, ejus vaticinia quam certa, 854. Christum in prædicationibus veracem esse probatur, 884 et seqq., 889. Christus non impostor, sed servator, sed beneficus, 887, increpavit damones vera loquentes, 985, t. I.
 Christus cur solvebat sabbatum, 806, ut magister aliquando balbutit nobiscum, 786. Ficum quare maledixit, 968, t. I.
 Christus cur mulierem, quæ pretiosum unguentum effudit defendat, 723, t. VII.
 Christus locum prophetat, ubi mactandus erat, 641, mortem suam prænuntiavit discipulis, nec tamen ab initio, quare, 617, 618, t. VII.
 Christus se humiliavit ut nos exaltaret, 26, t. VII.
 Christus cur super asinum sedit, 627, t. VII.
 Christus cur discipulis permisit ut gladios haberent, 751, t. VII.
 Christi passio a mille malis homines liberat, 720, t. VII.
 Christum esse crucifigendum prophetæ sciebant, 416, t. VII.
 Christus cur ascenderit in montem Olivarum capiendus, 740, t. VII.
 Christus, licet jure nobis irasceret, pro nobis mortem subiit, 251, t. VII.
 Christi cruciatus quot et quanti, 769, t. VII.
 Christus quo sensu se regem dicit, 763, t. VII.
 Christus vere et non specie (*δακρυον*) tantum passus est, 458, t. VII.
 Christi in cruce potestas exhibitæ, 721, t. VII. De Christi cruce non erubescendum, 556, t. VII.
 Christus pascha fecit, ut per umbram veritatem introduceret, 866. Quomodo desideret, et non desideret, 764. In Christo humanæ naturæ est illud: *si possibile est*, 763. Christus quanta pro grege suo passus, 751. Non cessavit auditores emendare, etiamque Judam, 968. Alapa cæsus quam patienter tulerit, 708. Christi silentium coram Pilato prædictum ab Isaia, 819. Christus latronem verbo in paradisu introduxit, 782, in cruce vindex esse noluit, 910, cum se ipsum dejecit omnes in alium evertit, 777. Christum crucifixum prædicant omnes, 823. Christi cædem pro solutione peccatorum fore prædicitur a prophetis, 819. Christi necem Deus indignius tulit, quam vituli adorationem, 909. Mors Christi, mors dicitur; mors aliorum, dormitio vocatur, quare, 1018 et seqq. Christi nex Judæis causa malorum, 907. Christus solus derelictus ante mortem, 825. Christi crux a prophetis prædicta, 816, t. I.
 Christi sepultura prædicta a prophetis, 819. Christi descensus in infernum prædictus a prophetis, 819, 820. Christus propria potestate morti imperavit, 783, t. I.
 Christus cur iussit ut Spiritum sanctum daret, 777, 778, singulis sabbatis synagogam adibat, 775. Quo sensu emi gladium jubeat, 200, t. III.
 Christus, Tiberio imperante, cruci affixus est, 111. Christi gloria crux est; 35. Christi vulnera tropæa sunt, 777, t. III.

Christus pascha nobiscum celebrare concupiscit, 768. Christi vox Judæos prostravit, ut et Saulum, 142. Christi miracula in morte, 52. Christus per crucem diabolum debellavit, 768. Pro Adamo debitum mortis explevit, 770. Christo mortuo facta est Ecclesia ex ejus latere, 229. Christus non a discipulis sepulture mandatus est, 534, t. III.
 Christi resurrectio vere fuisse probatur contra Judæos, 107, 108, 109, 110, resurrectio probatur ex conversione Pauli, 120, 121, et ex Petri constantia, *ibid.* Christus cur post resurrectionem Judæis non apparuit, 105, quibus modis apostolis apparuit, 782, quoties post resurrectionem apparuit, 782, 783. Undecies apparuit, ejus apparitiones numerantur, 785, t. III.
 Christus pontifex noster apud Patrem, 47, t. XII.
 Christus in morte tantum sua sacerdos, 106, t. XII.

Christus iubens traditus est, 586, ejus clementia erga Judam, 718. Christus de Judæ salute sollicitus, 717. Pascha effectus per passionem, 388. Christus cur extra urbem passus, 408, t. II.
 Christi verba in cruce prolata benignitatem ejus ostendunt, 403, 413. Christus in aere mortuus ut aërem purgaret, 400, pateatæ præbet exemplum, 701. Christus quo pacto mortem devicerit, 395, quomodo mediator, 445. Christus omnia inferorum loca circumvit post mortem, 594, t. II.
 Christi resurrectionem martyres probant, 685, t. II.
 Christus paradisu aperuit, 401, t. II.
 Christi quanta gloria in throno suo angelis adstantibus, 247, t. II.
 Christi adventus secundus terrililis, 723, t. II.
 Christi erga nos misericordia, 722, t. II.
 Christum imitari possumus, 403, 415, t. II.
 Christus factus nobis mensa, vestimentum, domus, caput et radix, 254. Item frater, amicus, sponsus, pater, *ibid.*, t. II.
 Christus resurrectionem suam subdicat, 642, t. VII.
 Christi resurrectio multis arguentis probatur, 781, t. VII.
 Christum vere resurrexisse probatur, 785 et seqq., t. VII.
 Christi lavacrum quidpiam ex Veteri, quidpiam ex Novo Testamento habebat, 46, t. VII.
 Christi doctrina annis viginti vel triginta totum orbem pervasit, 689, t. VII.

De Christo promiscua.

Christus mitis et humilis in verbis, quare, 722, t. II.
 Christus quomodo implevit omnem iustitiam, 369, t. II.
 Christus etiam Gentilibus bona contulit, 555, majora quam ipse fecerat, facturos discipulos prænuntiat, quod nullus Græcorum sapientum ausus est, 553, t. II.
 Christum magum quidam imple dicebant, 490, t. II.
 Christus cur et quomodo legem abrogavit, 378, t. II.
 Christus ex semine Judæ, 553, non nisi pro salute humani generis factus homo, 36. Crucem suscepit ut nos a maledicto liberaret, 36, longe plura bona intulit quam diabolus mala, 612, t. IV.
 Christi doctrina ubique terrarum effusa, 258. Christus vitam promisit unde iugit dolor, 602. Christo soli vivendum 319, 320, t. IV.
 Christus pacis Deus, 189, t. V.
 Christi philosophica vivendi ratio, 278, t. V.
 Christus doctrinam exemplis confirmat, 100, t. V.
 Christus factus maledictum, ut nos impleamur benedictione, 188, t. V.
 Christi multi, sed unus vere Christus, 197, 198, t. V.
 Christum occidentes Judæi impleverunt mensuram, 169, tom. VI.
 Christus cur fleverit Lazarum, 297, t. VI.
 Christus, ante ejus adventum fides in eum non exigebatur, 177, t. VI.
 Christus de minoribus etiam et exiguis præcepta dedit, 23, t. VI.
 Christi etiam generatio terrena non intelligitur, 167, tom. VI.
 Christus suspensus in ligno maledictionem maledictione commutavit, 353, t. VI.
 Christi generatio divina inintelligibilis, 167, est æterna, *ibidem*, t. VI.
 Christus futuram resurrectionem testificatur, 301, t. VI.
 Christus quomodo sine genealogia, 259, t. VI.
 Christus. *Vide Filius Dei.*
 Christi discipuli non a miraculis, sed a caritate internoscentur, 702, t. I.
 Christi multi dicuntur, sed unus verus Christus, 731, tom. I.

- Christus multa loquebatur in parabolis, 225, t. V.
 Christus aliquando fugiebat, 204, in exemplum nobis, 201, t. V.
 Christus cur non semper verbo solo sanaret, 175, t. V.
 Christus paralyticum sanans primo paralytin peccatorum ejus sanavit, 524, t. V.
 Christum Judæi expellebant ut inimicum, 109, 112, t. V.
 Christo omnia facilia et expedita, 303, t. V.
 Christus humiliter loquitur nos docens humilitatem, 120, tom. V.
 Christi mansuetudo et patientia, 192, t. V.
 Christus bellum contra adversarium confecit, 209, t. V.
 Christus sine causa odio habitus, 88, t. V.
 Christus crucifixus, est tamen altissimus, 210, cur de cruce non descenderit, 212, ubi crucifixus est, ibi adoratur, 556, t. V.
 Christus in inferis quot prodigia fecit, 210. Humilis et exaltatus, 210, t. V.
 Christi agones quomodo subeundi, 142, pro Christo molestia libenter ferenda, 164, t. V.
 Christus magnus qui piscatores illiteratos, magis multos quam pisces, misit per orbem, 211, t. V.
 Christus simplicitatem requirit, innocentiam, et ab omni dolo remotionem, 412, t. V.
 Christus sponsus noster, 62, t. V.
 Christus in pauperibus agnoscendus, 514, t. V.
 Christi hæreditas gentes, quare, 215, t. V.
 Christus quomodo benedicatur, 188, t. V.
 Christi carnem et sanguinem edimus, 464. Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech quomodo, 276, 277. Ubi Christus est, nullus dæmon ingredi audeat, 158, tom. V.
 Christi ascensio, 214, t. V.
 Christi sponsa Ecclesia, 62, t. V.
 Christi secundus adventus, 255, t. V.
 Christus carnem in cibum, sanguinem in potum dedit nobis, 572, t. V.
 Christi adventus qualis, 585, t. V.
 Christus vere mediator, 747, t. V.
 Christus panis vitæ et poculum factus, 580, t. V.
 Christi incarnatio mutinum est, 675, t. V.
 Christum dicitur tantum, sive specie incarnatum fuisse putabant quidam hæretici, 675, t. V.
 Christus impeccabilis secundum carnem, 744, 745, t. V.
 Christus doctor noster, 745, t. V.
 Christus pacem attulit in terram, 206, t. V.
 Christus lapis angularis, 533, t. V.
 Christus quandoniam unctus, 198, t. V.
 Christus humilia sublimibus admiscet, 295. Humilia sepe loquitur, quare, 294, 553, t. VIII.
 Christus humano more fugit, 562, t. VIII.
 Christus non suæ dignitati tantum, sed etiam auditorum utilitati consulit, 61, t. VIII.
 Christus docet dignitates esse spernendas, 243, t. VIII.
 Christus nos humilitatem docet, 585, t. VIII.
 Christus exemplo docet fastum esse calcandum, 179, tom. VIII.
 Christus secundum auditorum imbecillitatem multa loquebatur, 411, t. VIII.
 Christus verbis humilitatem, operibus patientiam ostendit, 557. Quomodo patientiam doceat, 435, t. VIII.
 Christus quomodo dicta temperaret secundum captum audientium, 157, 535, t. VIII.
 Christi doctrinæ omnia postponenda, 118, t. VIII.
 Christus quomodo lux est, 65, t. VIII.
 Christus lux cur non omnes illuminet, et quomodo illuminet, 65, t. VIII.
 Christi doctrinæ omne tempus proprium est, 118, t. VIII.
 Christi doctrina quomodo sua est et non sua, 275, t. VIII.
 Christi sermo durus, id est, captu difficilis, 264, t. VIII.
 Christi verba quomodo spiritus et vita sunt, 263, t. VIII.
 Christi auctoritas, 217, t. VIII.
 Christus cur sæpe vitam memoret, 264, t. VIII.
 Christus tumultu vacua loca quærebat ut discipulos alloqueretur, 447, t. VIII.
 Christus quædam discipulis occultabat, ne in mœrorem inijceret, 397, t. VIII.
 Christus legem paulatim solvebat, 259, t. VIII.
 Christus judæas observationes abrogat, 180, t. VIII.
 Christus non statim dignitatem suam revelavit, 145, tom. VIII.
 Christus neminem necessitate aut vi trahit, 285, nec vi aut necessitate detinet, 257, 440, t. VIII.
 Christus non præsens modo, sed etiam absens curat utilitatem discipulorum, 245, t. VIII.
 Christus quantum homines curet ipsisque provideat, 194, tom. VIII.
 Christus discipulorum infirmitati se attemperat, 440, t. VIII.
 Christi benignitas, 272, t. VIII.
 Christi amor erga inimicos, 158, t. VIII.
 Christus cur permisit ut meretrix pedes ipsi lavaret, 342, t. VIII.
 Christi erga inimicos benignitas, 581, t. VIII.
 Christus non temporum necessitati subiectus erat, 133, sed rerum ordinem servabat, *ibid.*, t. VIII.
 Christus cur recessit, 176, 177, t. VIII.
 Christum puerum miracula fecisse falso narrabant quidam, 110, t. VIII.
 Christi vita laboriosa, 179, t. VIII.
 Christus in sollemnitatibus Hierosolymam adibat, quare 205, et palam loquebatur, 557, t. VIII.
 Christus cur in synagoga doceret et in templo, 264, tom. VIII.
 Christus legem non transgreditur, sed supergreditur, 210, t. VIII.
 Christus multam habebat pauperum curam, 391, t. VIII.
 Christus cur oculos habuerit, 392. Cur Judæi furi oculos commiserit, 365, t. VIII.
 Christus euntes et vendentes bis ejecit de templo, 159, t. VIII.
 Christus cur per ænigmata cum Nicodemo loquatur, 145, tom. VIII.
 Christus quo sensu dicitur tentasse Philippum, 240, tom. VIII.
 Christus qui palam semper loquebatur, cur semel in occulto loquitur, 275, t. VIII.
 Christus quater dæmoniacus fuit appellatus, 351, imo sæpius, *ibid.*, t. VIII.
 Christus cur obscure quædam prænuntiet, 141, t. VIII.
 Christus cur non baptizabat, sed hoc munus discipulis relinquebat, 165, t. VIII.
 Christus quomodo testimonium ab homine accipiat, 59, tom. VIII.
 Christum miracula prædicabant, 84, t. VIII.
 Christus cur cum miracula edit, modo precatur, modo non precatur, 241, t. VIII.
 Christus cur sæpe judicium, vitam et resurrectionem memoret, 225, t. VIII.
 Christus cur dicat regnum suum de hoc mundo non esse, 455, t. VIII.
 Christus quomodo humanam naturam reparavit, 85, tom. VIII.
 Christus Abrahamo major, prophetis excellentior, 505, tom. VIII.
 Christus fons, radix honorum omnium, vita, lux, veritas, 91, de plenitudine Christi accipere, quid sit, 92, t. VIII.
 Christi discipuli majora quam Christus miracula edebant, 351, de Christo humana scribitur evangelistæ, 350, tom. VIII.
 Christus cur Lazarum scetentem suscitavit, 546, t. VIII.
 Christo præsentem cur non advenit Spiritus sanctus, 404, tom. VIII.
 Christus sponsus Ecclesiæ, 115, t. VIII.
 Christi confessioni omnia postponere magnum bonum, 407, t. VIII.
 Christi imitatores quomodo esse possimus, 100, t. VIII.
 Christi voluntas a credentibus observanda, 127, t. VIII.
 Christi amor rerum terrenarum contemptum parit, 476, tom. VIII.
 Christus ubi est, eo nos transferre debemus, 371, t. VIII.
 Christus in lotionem pedum quantam humilitatem ostendat, 585. Christus Judæi pedes primum lavit, 585, t. VIII.
 Christus lavit pedes discipulorum, ut nos modestiam discamus, 584, t. VIII.
 Christus cur Judam proditorem aperte non dixit, 391, tom. VIII.
 Christus quomodo turbatus, 371, t. VIII.
 Christus non invitus, non vi aut necessitate, sed sponte ad passionem suam venit, 447, t. VIII.
 Christo alapam Malchus infixit, 449, t. VIII.
 Christi mors est translatio 427, non contumelia est, 465, non obfuit quominus maneret ille in æternum, 574, t. VIII.
 Christus non in passione tantum tollit peccata mundi, 416, t. VIII.
 Christus cur discipulo Mariam matrem suam commendat, 462, t. VIII.
 Christi crucis titulus cui usui fuerit, 460, 461, t. VIII.
 Christus cur in novo monumento positus sit, 464, t. VIII.
 Christi resurrectio divinitatis signum, 54, t. VIII.
 Christus cur a Maria Magdalena tangi noluerit, 468, t. VIII.
 Christus cur post octo tantum dies Thomam viderit, 473, t. VIII.
 Christus cur in vespera discipulis apparuerit, 469, t. VIII.
 Christum post resurrectionem prima vidit Maria Magda-

tema, 467, t. VIII.
 Christi corpus cur cicatrices habuerit, 474, t. VIII.
 Christi passio semper in mente ferenda, 457, t. VIII.
 Christus cur sæpe resurrectionem memoret, 234, t. VIII.
 Christus cur primogenitus mortuorum dicatur, 226, quomodo potestatem habuit ponendi et sumendi animam, 330, t. VIII.
 Christi exemplum sequamur oportet, 453, t. VIII.
 Christi servi quantum differant a servis mammonæ, 68, t. VIII.
 Christus quando exivit a Patre, non reliquit Patrem, 142, t. XI.
 Christus, Deus cum esset, servus factus est, 714. In Christo ea omnia esse, quæ in Patre sunt probatur, 15, t. XI.
 Christus auctor omnium, non administer, 18, ante Christi adventum omnia subversa erant in genere humano; 534, t. XI.
 Christus, doctor noster, per passionem mortem expugnavit, 620, t. XI.
 Christus venit ut abnegemus impietatem, 689, t. XI.
 Christi sanguis peccatorum remissionem operatur, 14, t. XI.
 Christi mors interfecit inimicitias, 40, Christi mors perennem orbem servavit, terræ cælum junxit, 510, t. XI.
 Christus servator omnium maximeque fidelium, 560, t. XI.
 Christus adventens homines deduxit ad dignitatem angelorum, 352, t. XI.
 Christus pro Gentilibus mortuus est, nos pro illis orare oportet, 535, t. XI.
 Christus vocat Paulus caritatem veritatis, 488, t. XI.
 Christus est legis plenitudo et finis, 261, t. XI. Christi plenitudo est Ecclesia, 26, t. XI.
 Christus morte percussus mortem sustulit, 341, t. XI.
 Christus cur in mundum tardius venerit, 52. Cum Christo sedere, quanta res sit, 35, t. XI.
 Christi nihilitem esse magna dignitas, 619. Pro Christo vincit esse majus putatur, quam sedere a dextris ejus, 53. Propter Christum pati bonis omnibus majus est, 58, t. XI.
 Christus gratiam dat, 17, t. X.
 Christum qui vere amat, ipse peccatorum suorum vindex est, 480, t. X.
 Christi doctrina ex miraculis et ex prædictionum eventum asseritur. 66. Lex per Christum finem accepit, 445, t. X.
 Christum imitari possumus, 410, t. X.
 Christi mysteria philosophi non possunt attingere, quare, 40, t. X.
 Christum resurrexisse probatur, 335, 336, 337, t. X.
 Christus cur sibi opem non tulit quando crucifixus est? 31, 52, t. X.
 Christus vel unum hominem lapsum redempturus venisset, 645, 646, t. X.
 Christi resurrectio omnium resurrectionem probat, 461, t. X.
 Christus cur Petro primum post resurrectionem apparuit, 337, t. X.
 Christus oris sui spiritu antichristum opprimit, 450, t. X.
 Christus per contraria persuadet, quomodo, 34, t. X.
 Christi prædictiones nec arbitrii libertatem labefactant, nec necessitatem afferunt, 226, t. X.
 Christus servos nostros, fratres vocat: cur nos non vocemus, 711, t. XI.
 Christi imaginem contumelia afficit qui hominem contumelia afficit, 458, t. XI.
 Christus inimicos diligere jubet, et nos ipsum amantem persequimur, 520, t. XI.
 Christum non alunt qui pauperes non alunt, 331, t. XI.
 Christi servus non studet hominibus placere, 153, t. XI.
 Christus cur os obstruit dæmonibus, 500, t. XI.
 Christus de seipso humiliter loquebatur, 18. Cur non omnibus, sed apostolis tantum post resurrectionem apparuit, 18, 19, t. IX.
 Christo (In) primum signa, postea doctrina, deinde miracula, 61, t. IX.
 Christus quæ docebat, per opera exercebat, 18, t. IX.
 Christus in auxilium legis venit, 514, t. IX.
 Christus non tantum tyrannidem peccati extinxit; sed etiam carnem leviolem et spiritualem fecit; 518, t. IX.
 Christi paupertas in exemplum sumenda, 627, t. IX.
 Christi prædicationis vis ac profectus subitaneus, 401, t. IX. vehementius in orbe spargebatur, 402, t. IX.
 Christus futura omnia noverat, 27, t. IX.
 Christi passio, actio vocari potest, 18. Christi mors est

mors mortis, 486. Christus longe plura, quam debeamus solvit, 477, t. IX.

Christi resurrectio non est cum aliis communis, 57, ex miraculis indubitata redditur, 19, t. IX.

Christi resurrectio probatur, 467, t. IX. (De) Christo crucifixo non erubescendum, 407, t. IX.

Christus ad judicium faciendum nube vectus veniet, 29, tom. IX.

Christus novas posuit leges, 58, t. IX.

Christus semper salutem et emendationem nostram curat, 631, t. IX.

Christum et amatum et amatorem habere, omnium bonorum maximum est, 475, t. IX.

Christus radix, potus, citius, vita, etc., 522, t. IX.

Christi igne succensus homo non gloriam, non ignominiam curat, 364, t. IX.

Christum amare quid sit, 59. Pro Christo omnia ferenda, 124, t. IX.

Christi (in) stadio corona non percipienti, sed percusso datur, 615, t. IX.

Christi discipulorum tessera est caritas, 285, t. IX.

Christo minus obtemperant homines, quam diabolo, 62, tom. IX.

Christum rejicit qui rejicit pauperem, 547, t. IX.

Christi doctrina fide tantum eget, non syllogismis, 407, tom. IX.

Christus doctor et remunerator.

Christus nobis omnia est, 318, 700; ad Christi dexteram vel sinistram nemo sedebit in regno Dei, 619, 620, t. VII.

Christus canes vocat eos qui impietate laborant incurabili, 310, t. VII.

Christus cur vitæ cujusque finem incertum reliquit, 705, tom. VII.

Christi vita nobis exemplum, 628, t. VII.

Christo semper hærendum, 499, t. VII.

Christus nos ubique instituit ad vulgi existimationem depellendam, 371, t. VII.

Christus concupiscentiæ radices evulsit, 271, t. VII.

Christus viam ad salutem faciliorem parat, 475, t. VII.

Christus agricola, 580, t. VII.

Christus spiritualibus sensibilia miscuit, 226, t. VII.

Christus animas ad philosophiam, id est, ad virtutem instituebat, 346, t. VII.

Christus sustulit astrologiam, fatum et præstigias, 121, tom. VII.

Christus non omnia gratiæ tribuit, sed operam hominum postulat, 398, t. VII.

Christum sequi quid sit, 542. Christo sine mora obtemperandum, 219, t. VII.

Christus non cogit, sed hortatur, indulgens nobis, 541, tom. VII.

Christus et per utilia et per noxia ad obsequendum acuebat, 570, t. VII.

Christi præcepta sunt complementum legis veteris, 241.

Christus ex suscipientium voluntate modo venit, modo avolat, 584; voluntati, non operi, pœnam vel mercedem decernit, 274, t. VII.

Christi præcepta nihil difficile habent, 790, t. VII.

Christi jugum quomodo suave sit, 451, t. VII.

Christus animas ad philosophiam deducit, 529, t. VII.

Christus jejunium, orationem et eleemosynam maxime commendare solet, 275, t. VII.

Christus lucentes beatos prædicat, ridentes miseros dicit, 443, t. VII.

Christi est sedes in cælo dignis dare, 620, t. VII.

Christum sequi jam magna merces est, 518, t. VII.

Christum offendere gehenna gravius et terribilius est, 418, t. VII.

Christi populus sunt, non Judæi modo, sed quotquot ad fidem accedunt, 47, t. VII.

Christi amorem minuit affectus erga creaturas, 40, tom. VII.

Christus non vi vel necessitate utitur; sed rem arbitrio nostro relinquit, 541, t. VII.

Christus non a bellis, non a barbaris, sed a peccatis populum suum liberat, quod ipse solus facere potuit, 47, tom. VII.

Christus utilia parat dum contraria tollit, 295. A Christo data merces longe excedit laborem, 699, t. VII.

Christus nos instituit ad vanam gloriam fugiendam, 377, tom. VII.

Christi discipuli vitis fuerant subditi; sed ab his sunt liberati, 686, t. VII.

Christus omnibus benefecit, neminem punivit in terris, quare, 968. Christi munera in eos qui propter se passi sunt, 324. Christus omnia fecit, ut pacem colamus, 835, tom. I.

Christus omnia fecit, ut pacem colamus, 835, tom. I.

Christus omnia fecit, ut pacem colamus, 835, tom. I.

Christus omnia fecit, ut pacem colamus, 835, tom. I.

Christus omnia fecit, ut pacem colamus, 835, tom. I.

Christus omnia fecit, ut pacem colamus, 835, tom. I.

Christus omnia fecit, ut pacem colamus, 835, tom. I.

Christus omnia fecit, ut pacem colamus, 835, tom. I.

- Christi sponsæ dos, 407, t. III.
Christi adventus secundus.
 Christi adventus duo, 442. In primo adventu ut medicus venit, in secundo ut iudex veniet, 528, t. VII.
 Christus secundum adventum suum prædicit, 496, tom. VII.
 Christi adventus secundus, ejusque signa, 682, t. VII.
 Christi adventus duo, 357, t. VII.
 Christi adventus secundus quam gloriosus, 554, t. VII.
 Christi adventus prior et posterior, 186, t. VII.
 Christus in iudicio honores et penas inferet, 769. Christum iudicem venturum esse a prophetis prænuntiatur, 828. Christus iudicium habet omne, 771, t. I.
 Christi tribunal, ubi omnes aderunt, 22, t. III.
 Christi adventus prior humilis sine strepitu, 251. Secundus manifestus et splendidus, *ibid.* Christi adventum ignoravit diabolus, 242, t. V.
Christus in eucharistia.
 Christus ipse in sacerdote dat eucharistiam, 507, t. VII.
 Christus cur mysterium corporis sui tempore paschatis celebraverit, 738, t. VII.
 Christi sanguis morbos animi extinguit, 49, t. VII.
 Christi sanguinem dare sacerdoti soli licebat, 474, tom. VII.
 Christus seipsum dat in cibum, 511. Christum comedimus, 690, t. VII.
 Christus impeccabilis erat, 202, t. VII.
 Christus non ignoravit futuri iudicii tempus, 702 *et seqq.*, tom. VII.
 Christus in sacrificio omnium manibus tenetur, 612, vere in sacrificio est, 681. Christi natura in Eucharistia, 645. Christi corpus moribundis datum quam bonum præstet exitum, 642, t. I.
 Christus adest in Eucharistia, 580. Ipse facit ut proposita efficiantur corpus et sanguis Christi, 580, 589. Christi caro in mysteriis sacris, 46, t. II.
 Christus carnem suam et secum assumpsit, et nobis reliquit, 46, sanguinem suum nobis communicavit, 46. Christi sanguis in salutem effundentium effusus, 825. Christus sacrificium et sacerdos, 539 et 400, t. II.
 Christus carnem et sanguinem suum dat nobis in eucharistia, 557. Christi sanguis nobis potus in eucharistia, 556, tom. III.
 Christi sanguis sanctissimus in vestes militum effusus in expulsiōne Chrysostomi, 555, t. III.
 Christi mensi quam superet alias mensas, 315 *et in seqq. usque ad finem homiliae*, t. VI.
 Christi corpus quomodo sumendum, quibus diebus ad id accedebatur, 28, t. XI.
 Christi corpus vere in eucharistia est, 161, t. XI.
 Christi corpori conforme futurum est corpus nostrum, 278. Propter Christum pati, est quovis solatio jucundius, 60, t. XI.
 Christi œconomia mysterium dicitur, 595, t. VIII, in spuris.
 Christus vocatur justitia, 190, t. VIII.
 Christus quomodo interpellat pro nobis, 665, t. VIII.
 Christi figura fuit Josephus Jacobi filius, 615, t. VIII.
 Christus Judæ pedes primum lavit, 716, t. VIII.
 Christi corpus in Virgine quomodo efformatum fuerit a Spiritu sancto, 714, t. VIII.
 Christi sanguis magis clamat quam sanguis Abelis, 555, tom. VIII.
 Christus crucifixus, quasi statera latronem alium in altum tollit, alium deprimit, 580, t. VIII.
 Christus agnotheta, 701, t. VIII.
 Christus homini loquitur secundum captum suum, 715, tom. VIII.
 Christi passio non coacta fuit, 717, t. VIII.
 Christus, vide Jesus et Filius Dei.
 Christus quomodo pontifex, 405, t. VI.
 Christus in omnibus elementis miracula fecit, hinc probatur Deus, 455, t. VI.
 Christus docuit se mundi opificem esse, quomodo, 458, tom. VI.
 Christus ortus ex peccatoribus et meretricibus, quare, 650, tom. VI.
 Christus ut doceret cur in montem ascenderit, 679, t. VI.
 Christus cur discipulis passionem suam prænuntiavit, 822, t. VI.
 Christus cur vulnera servavit, 919, t. VI.
 Christus panis, 924, t. VI.
 Christus propter utilitatem nostram ascendit, 954, t. VI.
 Christo credere et non credere quid sit, 742, t. VI.
 Christus mons est, qui occupavit totam terram, 687, tom. VI.
 Christus baptizavit Joannem ut dicitur in secretioribus libris, 677 et 658, t. VI.
 Christus esuriens quomodo satiat, 427, t. VI.
 Christus a sublimitate divinitatis ad humilitatem humanitatis descendit, 827, non vim patitur, sed œconomiam operatur, 827, t. III.
 Christus natus in Bethlehem Augusto Cæsare ex Maria Virgine Deipara, 839. Christus, cur in præsepi postus, 828, t. III.
 Christus a Spiritu sancto unctus, quomodo, 820. Cur ductus a Spiritu sancto, 820, t. III.
 Christo spiritalis non dabatur ad mensuram, 821, t. III.
 Christus via a qui non deflectendum, 851, t. III.
 Christus, homo dominicus, 821, t. III.
 Christus vicit diabolum, non ut Deus, sed ut homo, 820, tom. III.
 Christus seductor appellatur, 823, t. III.
 Christi post mortem Judæorum consuetudines finem habuerunt, 841, t. III.
 Christum crucifixum fuisse probatur ex Vet. Testamento, 838 et 839, t. III.
 Christi ascensio in cælum quantum differat ab Eliæ ascensu, 796, t. III.
 Christi figura, 129, 830, t. III.
 Christus plenitudo legis, 825, 826, t. III.
 Christus non partem donorum Spiritus sancti habuit, sed omnia dona, 820. Christi dona, *ibid.*, 821, t. III.
 Christi imagines victimæ, 829, t. III.
 Christus pastor et ovis, 827, 828, t. III.
 Christus legislator totius orbis, Moyses unius populi, 853, tom. III.
 Christus adoratur, martyres honorantur, 827, t. III.
 Christus non discessit a lege neque a prophetis, 823, tom. III.
 Christus confirmat ea quæ sunt Patris, 824, t. III.
 Christi gloria ab arianis reprobat, 822, t. III.
 Christus nescit in regno ferreo, 798, t. II.
 Christus natus cum Augusto duo et quadraginta imperii annos complevisset, 799, t. II.
 Christus cur non adulta jam ætate venit, 800, t. II.
 Christus decimo octavo Tiberii imperatoris anno crucifixus, 799, t. II.
 In Christo quædam ad humanitatem, quædam ad divinitatem spectant, 817, t. II.
 Christum quinquam vocarentur, 450, t. XI.
 Christiana res quomodo aucta, 801, t. I.
 Christiana religio ex cruce crevit, 824 *et seqq.*, t. I.
 Christiani secus omnia considerant, quam infideles, 1020, tom. I.
 Christianus tunc jure tristatur, cum vel ipse vel proximum Deum offendit, 495, t. I.
 Christiani singuli templum Spiritus sancti esse possunt, 915, assidue in templis versari debent, 800, t. I.
 Christianus non ex principe privatus efficitur, nec pauper ex divite, 512. A christianis major philosophia requiritur, quam a Judæis, 552, t. I.
 Christiano una sollicitudo placendi Deo, 515, t. I.
 Christiani quotidie festum agere debent, 956, t. I.
 Christiani tum maxime florent, cum oppugnantur, 514.
 Christiano vero una calamitas Deum offendere, 515, cæteras christianus calamitates non curat, *ibid.*, t. I.
 Christianus vir antiochenus mulierem ad jurandum in ædem Judæorum intrare cogit, 847, t. I.
 Christiani quidam antiocheni Judæorum festis intererant, 844, t. I.
 Christianam rem vilis conditionis homines propagarunt, 485, 558, t. II.
 Christiani nomen nihil prodest, ni adsint opera, 513, 544, t. II.
 Christiani omnes signiferi, 509, t. II.
 Christianorum nomen ortum Antiochiæ, 176, t. II.
 Christianus civitatem non habet super terram, 177, tom. II.
 Christianorum funera hymnis precibus et psalmis celebrantur, 655, t. II.
 Christianis nefas violentia errorem subvertere, 655, tom. II.
 Christiani veri mores, 110, t. II.
 Christiani Antiochiæ conservatores, 53, t. II.
 Christianus patriam in terra non habet, 524, in gratia philosofo hatur, id est, philosophicam vitam ducit, 62, t. II.
 Christianus spe futurorum, omnia fortiter ferat, 57, t. II.
 Christianorum res in persecutione magis florent, 544, tom. II.
 Christianos callide persequitur Julianus, 568, t. II.
 Christiano nihil grave mors affert, 70, t. II; mortem ille non timet, 655, t. II.
 Christianus intrepidus, invictus manet, 75, per opera fidei demonstrat, 71, t. II.

- Christiani natalis, 96, t. III.
 Christianus non soli sibi, sed multis prosit, 174, t. III.
 Christianus verus nihil pertimescit, 597, t. III.
 Christiani doctrinam acceptam debent aliis impertire, 117, t. III.
 Christianæ fidei adversarii quam multi, 157, t. III.
 Christianorum spes æterna et immota, 156, t. III.
Christianorum res ubique florent et crescunt, 830, t. III.
 Christiani officia, 81, t. IV.
 Christiani non suam solum, sed et aliorum salutem curant, 32, 36. Christiani proximos monere debent, 660, t. IV.
 Christiani erga omnes humani esse debent, 249, t. IV.
 Christiani vita consonare debet cum Iklei dogmatibus, 56. nihil prosunt ei dogmata, si vitam negligat, 110, t. IV.
 Christiani quidam improbi gentium conversioni obstaculo erant, 68, t. IV.
 Christianis licet inter gentes versari, quomodo, 574, tom. IV.
 Christianus quotidie debet in virtute et morum emendatione proficere, 94 et 95, t. IV.
 Christiani domus quasi Ecclesia esse debet, 51, 607, 608, tom. IV.
 Christianorum mensa quænam sit oportet, 615 et 616, tom. IV.
 Christianus quo signo internoscatur, 623, t. IV. Christiani veri nulli visibilia sunt atrox, omnia ipsius umbra et somnium reputantur, 69. Christiano per totam vitam certandum est, 48, t. IV.
 Christianus de lucro et de damno proximorum rationem daturus, 52, t. IV.
 Christiani debent Scripturas sacras legere ipsasque meditari, 184, t. IV.
 Christianis majora promissa sunt quam Abrahamo, 539, tom. IV.
 Christianorum priscorum concordia, 309, t. IV.
 Christianus semper armatus sit oportet, 78, t. V.
 Christiani fide magis opus habent, quam olim Judæi, 322, tom. V.
 Christianorum auctus numerus post Pentecosten, 213, tom. V.
 Christianorum non lege naturæ, sed gratiæ, crescebat multitudo, 485, t. V.
 Christiani sustulere gentilium aras, templa, festa, 275, tom. V.
 Christiani hoc nomine Antiochiæ sunt appellati, 80, tom. VII.
 Christiani magistri doctrina, 19, t. VII.
 Christianis quænam præcipua, 30, t. VII.
 Christianus non initiatus non poterat patrem vocare Deum, 290, t. VII.
 Christiani nomen apud Gentiles probro dabatur, 233, tom. VII.
 Christiani Antiocheni centum mille erant, 762, t. VII.
 Christiani coheredes Unigeniti, 207, t. VII.
 Christiani hic dunt angeli, quales ergo erunt post obitum, 463, t. VII.
 Christianorum doctores sunt publicani, piscatores, tentorium officines, 54, t. VII.
 Christianus non sibi tantum, sed etiam proximo utilis esse debet, 267, t. VII.
 Christianorum erga apostolos amor, 610, t. VII.
 Christiani erga inimicos officii novem gradus, 267, t. VII.
 Christiana doctrina omnibus perspicua, 20, t. VII.
 Christianæ fidei præcipua capita, 16, t. VII.
Christianus quomodo et quibus notis cognoscendus, 742, tom. VI.
 Christiani nomen solum non prodest ad salutem, 653, tom. VI.
 Christiano vero quid faciendum, 744, t. VI.
 Christiana officia quam facilia, 335, t. VIII.
 Christianismus cum recta doctrina probam vitam expetit, 166, t. VIII.
 Christiani nomen quam venerandum, 122, t. VIII.
 Christianus debet esse doctor orbis, fermentum, lux, sal, 292. Ab illo non utilitas tantum sua, sed etiam aliorum exigitur, 292, t. VIII.
 Christiani veri fervore multo opus habent, 193, t. VIII.
 Christiani unum corpus sunt, quod est maximum amicitie vinculum, 101, t. VIII.
 Christiani in mysteriis se mutuo amplectebantur, 426, tom. VIII.
 Christianis gentiles improperebant, quod nec signum ferebant, nec caritas inter illos esset, 594, t. VIII.
 Christiani nomine multi, re pauci, 561, t. VIII.
 Christianus verus a nemine lædi potest, 336, t. IX.
 Christiani veri a solo Christo nomen accipiunt, hæretici ab hæreseos auctore, 244, t. IX.
 Christianus aliorum salutem curare debet, 162, t. IX.
 Christianorum cognatio et affinitas per Spiritum est, 593, tom. IX.
 Christianus verus lædi nequit, quod lædere non possit, 336, t. IX.
 Christiani sic dicti sunt ex Pauli opera, 192, t. IX.
 Christiana res a parvis cepit, 194, t. IX.
 Christianæ vitæ perfectio, 499, t. IX.
 Christiano vero prosunt qui illum vexant, 485, t. IX.
 Christianorum bonum est fraternus amor, conjunctio et colligatio, vita in pace et mansuetudine acta, 638. Christianorum fratrum causa pericula omnia subeunda sunt, 306, tom. IX.
 Christianorum priscorum vita communis, 94, felicitas, 66. Christiani prisci angelica res publica erant, 66, t. IX.
 Christianorum est inimicis benefacere, 81, t. IX.
 Christianorum priscorum concordia, jejunia, pecuniarum contemptus, 108, virtus, 188, vita admirabilis, 103, t. IX.
 Christiani centum mille Constantinoq. oli, 97, t. IX.
 Christiana lex multo magis vitam tuebatur et continebat, quam externæ leges, 509, t. X.
 Christianismi stabiendi difficultates, 64, t. X.
 Christianismi perfectissima regula est, quæ omnibus conferant quaerere, 208, præclarum nihil est, nisi sit aliis utile, 209, t. X.
 Christiani sapientia, non Platonis sapientia, sed ipse Christus est, 42, t. X.
 Christianis omne tempus, dies festus est, 125, t. X.
 Christiani quidam gentilia nonnulla servabant, 623, t. X.
 Christiani multi Antiochiæ resurrectionem non credebant, 58. Judaizabant Chrysostomi tempore, 623, t. X.
 Christiani legalia observantes redarguuntur, 644, t. X.
 Christiani utilitas propria in utilitate proximi sita est, 280, t. X.
 Christianus omnibus superior esse debet, 530, t. XI.
 Christiani cur fideles vocemur, 301, t. XI.
 Christianis tempus præsens est tempus belli, 411, t. XI.
 Christianorum Pauli tempore virtus, 209, t. XI.
 Christianis necessariæ sunt ærumnæ, 294, t. XI.
 Christianum esse vigilantem oportet, 109, t. XI.
 Chromatio Aquileiensi scribit Chrysostomus, 702, t. III.
Χρόνος et χρόνος in quo differant, 450, t. VI.
 Chrysostomus Antiochiæ natus et educatus, 796, infans et pupillus patre orbat, 624. Chrysostomi mater integras ipsi paternas facultates servat, 625, annos viginti nata sponsum amisit, 601, vidua mansit, *ibid.*, t. I.
 Chrysostomus iudiciis et foro hærebat, 624, scenæ oblectamenta sectabatur, *ibid.*, apud matrem vivebat, 685, sine consortio cum illa, sine rixa, *ibid.* Chrysostomi mater filium ne se deserat hortatur, 624 et seqq., t. I.
 Chrysostomi magister gentilis superstitiosus. Ejus dictum, 601, t. I.
 Chrysostomus cum primum ad monachos recessit, de vitæ commodis sollicitus, 403, relicta urbe ad tabernacula monachorum secedere decrevit, 405, morbo et capitis dolore impeditur, quominus Stagirium adeat, 425, dolor ob denuntiatum Stagirii a dæmone obsessi casum, 426, 427, t. I.
 Chrysostomi amicus Theophilus Ephesius, 426, t. I.
 Chrysostomi amicus ipsum rogat ut librum edat contra monachorum oppugnatores, 521, t. I.
 Chrysostomi amicus Basilium, 625. Ejus responsiones ad Basilium, 628 et seqq. Chrysostomi contubernium ambit Basilium, 624. Chrysostomus et Basilium ad episcopalem dignitatem promovendi quaeruntur, 625. Chrysostomus se occultat, et amicum Basilium, ut episcopus ordinetur, pie fallit, 626, non ex fastu et vana gloria episcopatum recusavit Chrysostomus, 638; accusatur tamen quod ex vana gloria episcopatum iugerit, 626 et seqq. Sacerdotium seu episcopatum non despexit, 640; probat se non ex vana gloria episcopatum fugisse, 611; cum primum in episcopatum est vocatus, ætatem in externis disciplinis contriverat, 639. Chrysostomus Basilio fatetur se libentius episcopalem, si dignus esset, quam monasticum statum amplexurum, quare, 645; gaudet deceptum et ordinatum fuisse Basilium, 626. Basilio in episcopum adlecto se adiuturum promittit, 692, tom. I.
 Chrysostomus se adolescentem, *μικροτέρων*, vocat, pene quadragenarius, 694. Presbyter ordinatus, 695, t. I.
 Chrysostomus anoneos adoritur, non ut feriat, sed ut erigat, 707. Chrysostomi erga anomeos prudentia, 707. Ejus concionibus aderant anomei multi, 707. Conciones contra anomeos differt, ut Judæorum jejunium refutet, 861, t. I.
 Chrysostomus eos qui cum Judæis jejunabant ab ecclesiæ aditu arcebat, 849. Decem diebus jejunium Judæorum prævertit, ut populum antiochenum ab eo abducat, 871. Prohibet ne matrona christiana in adem Judæorum ad Jurandum intrare cogatur, 847, ex prolixiori concione raucedinem contraxit, 903, t. I.

Chrysostomum quidam stolide irrident, quod modico fructu concionaretur, 964; plausum non querit, 727, 843, 844, in concionando silentium desiderat, plausus rejicit, 983, 925, t. I.

Chrysostomi auditores ex ejus concionibus doctiores facti, 1032. Chrysostomus morbis animæ præcavet antequam eveniant, 857; non ostentationis causa docebat, 1042; ab iracundia alienus, 650, t. I.

Chrysostomi humilitas, 425, 683, 688 et seq., 693, 694, 695, 700, t. I.

Chrysostomus se juvenem dicit, 329. Chrysostomus anno secundo concionabatur in quadagesima anni, 383, 164, vigesimo post Juliani imperium anno orationem in Bahylan et contra gentiles edidit, 567. Septem dierum spatio, paschæ tempore, quotidie concionabatur, 440, t. II.

Chrysostomus in ascensione Domini extra urbem Antiochiam concionatur, 441, idque quia martyres ibi sepulti erant, 442, t. II.

Chrysostomus quater eadem serie concionatus de precatione pro inimicis emittenda, 375, t. II.

Chrysostomus ægritudine laborat, 257, 719. Chrysostomus domi ex infirmitate detentus, 187, adversa valetudine a concionando præpeditus, 715. Chrysostomus ægritudine a concionandi officio avulsus, 277, 333, t. II.

Chrysostomus extra urbem concionem habebat, quare, 583, t. II.

Chrysostomus presbyter ante Flavianum episcopum prædicat, 514, t. II.

Chrysostomus Antiochenos a fuga dehortatur post everas statuas imperatoris, 77, t. II.

Chrysostomi humilitas, 451. Chrysostomus plausus rejicit, 58, 70. Chrysostomo concionanti applaudebant Antiocheni, 245, 246, t. II.

Chrysostomus hæresin, non hæreticos persequatur, 700, t. II.

Chrysostomi erga populum amor et sollicitudo, 277, t. II.

Chrysostomi amor erga populum antiochenum, 103, 715, tom. II.

Chrysostomus eos qui a collectis aberant arguit, 521, t. II.

Chrysostomus a Diodoro Tarsensi laudatus, ipsum vicissim laudat oratione peculiari, 762. Chrysostomus Diodoro ipsum laudante lugemiscebat, 761, 762, t. III.

Chrysostomus morbo affectus, 163, t. III.

Chrysostomus morbo detentus, concionandi officio supersedit, recreatus ad officium redit, 17, t. III.

Chrysostomus per forum et angiportus transiens pauperes et ægros videt, hincque concionandi occasionem arripit, 261, t. III.

Chrysostomus profanæ eruditionis peritus, 73, t. III.

Chrysostomi erga Paulum amor, 118, t. III.

Chrysostomus Paulum amat, 501, quingentos annos numerat ab ætate Pauli, 291, t. III.

Chrysostomus longioribus exordiis utebatur, 100, cur longa proemia faciebat, 136, ab amicis reprehenditur quod prolixiora proemia faciat, 151, 152, t. III.

Chrysostomus queritur singulis diebus auditorum numerum minui, 145, sæpe auditores paucos habuit, 143, t. III.

Chrysostomus quinque in principium, sive in titulum Actorum, homilias habuit, 64, t. III.

Chrysostomi auditores faciem tundunt resipiscentes, 565. Chrysostomus auditoribus suis lacrymas excutit, 251, 252, tom. III.

Chrysostomus anomæos insectatur, qui se clare Deum nosse dicebant, 71, t. VI.

Chrysostomus de concursu auditorum gaudet, 97, t. VI.

Chrysostomi modestia, 107, t. VI.

Chrysostomus coram Flaviano concionatur, ipsique concionandi dat locum, 411, t. VI.

Chrysostomus concionans, cum Paulum semel attulerat, relinquere non poterat, et a proposito argumento abducebatur, 146, t. VI.

Chrysostomus Babylonicos vocat Persas, 169, t. VI.

Chrysostomus in magna ecclesia Antiochiæ concionabatur, 247, t. VI.

Chrysostomus concionatur in magna ecclesia Antiochiæ, 247. Postquam Flavianus episcopus pauca præfatus fuerat, 247, populo cupiente ut Chrysostomus anomæos refelleret, loco cessit Flavianus, *ibid.*, t. VI.

Chrysostomi ad hæreticorum argumentum responsio, 240, tom. VI.

Chrysostomus infirmitate corporis laborat, 278, t. VI.

Chrysostomus dolet quod sine fructu concionetur, 53, tom. IV.

Chrysostomus flagrat amore Pauli, 93, t. IV.

Chrysostomus auditores suos ad penitentiam deducit, 58, t. IV.

Chrysostomus auditores suos ad lacrymas usque movet, 694, t. IV.

Chrysostomi sollicitudo erga omnes, 77, t. IV.

Chrysostomus Antiochenos objurgat, quod ad lucernas quæ accendebantur versi a concione audienda averterebantur, 397, t. IV.

Chrysostomi auditores avidi doctrinæ plausibus illum excipiunt, 39, 251, 608, t. IV.

Chrysostomus plausus rejicit, 21, 472, t. IV.

Chrysostomus objurgat Antiochenos ob ignaviam et nequitiam, 216, 217, t. IV.

Chrysostomus vult eos qui spectatores circensium fuerant a sacro conventu arcere, 695, queritur Antiochenos ludorum equestrium spectaculo nimis deditos esse, 575, objurgat Antiochenos circensia spectacula frequentantes, 695, 696, 697, t. IV.

Chrysostomi sollicitudo de profectu auditorum, 252, 295, 294, t. IV.

Chrysostomus gaudet de profectu, 282, 283, queritur de paucitate auditorum, 669, lætatur ob frequentiam, 39, t. IV.

Chrysostomus auditores minatur, se ecclesiasticas pœnas inducturum, nisi a circensibus abstineant, 57, t. IV.

Chrysostomus repetit dicta concionis præcedentis in gratiam eorum qui abfuerant, 619, 620, t. IV.

Chrysostomi humilitas, 105, 587, t. IV.

Chrysostomus Flaviano præsentem concionatur, 618, t. IV.

Chrysostomus magnam seriem homiliarum a se habiturum commemorat, 505, t. IV.

Chrysostomus multas conciones a se habitas memorat, 634, t. IV.

Chrysostomus homiliam habuit de muliere samaritana, 405, 406. Circa diem festum Paschæ quo tempore celebrandum esset, concionatus erat, 98. Catechumenos instituit, 98, semel in hebdomada conciones habebat cum de Anna ageret, 660. Homiliam habuit contra Judæos qui discipulos Domini incusabant, 515, t. IV.

Chrysostomi conciones contra gentiles, 634, t. IV.

Chrysostomus circa diem Paschæ concionatus, 98, t. IV.

Chrysostomus homiliam habuit in publicanum et in Mattheum, 471, t. IV.

Chrysostomi humilitas, 386, t. VII.

Chrysostomus inter concionandum in iracundiam aliquando vertebatur, 569, privatim monebat auditores, 264, tom. VII.

Chrysostomus sæpe eleemosynam commendavit sine magno fructu, 629, 779, t. VII.

Chrysostomus cur vehementiori sermone utatur, 72, tom. VII.

Chrysostomus suspicabatur finem mundi prope esse, 294, tom. VII.

Chrysostomus pacem dicit et optat, 585, t. VII.

Chrysostomus carpit eos qui virgines secum habitantes habebant, 258, t. VII.

Chrysostomus rejicit plausum, 264, t. VII.

Chrysostomus summo mane concionabatur, 182, t. VIII.

Chrysostomo concionanti plaudunt auditores, 37, t. VIII.

Chrysostomus putat mundi finem instare, 196, t. VIII.

Chrysostomus bis in hebdomada concionabatur, 147, tom. VIII.

Chrysostomus homilias Epistolæ I ad Corinthios se Antiochiæ habuisse dicit, 178, t. X.

Chrysostomi tempore quanta morum corruptio esset, 514, t. X.

Chrysostomus in ecclesia concionans petit eleemosynam pauperibus erogandam, 569, t. X.

Chrysostomus plausus rejicit, 39. Chrysostomo concionante Antiocheni exclamant, 224. Chrysostomus concionando auditorum lacrymas extorquebat, 415, t. X.

Chrysostomo plauditur concionanti, 110, t. X.

Chrysostomi auditorum risus, 434, t. X.

Chrysostomus librum de Virginitate se edidisse testificatur, 160, t. X.

Chrysostomus Callimachi opera affert Epimenidis nomine, 677, *in nota*, t. XI.

Chrysostomi adolescentis historia, 274, 275, t. IX.

Chrysostomus, cum homilias in Epistolam ad Romanos predicaret, sub pastore quodam erat, 484, *id est sub Flaviano episcopo. Vide præfationem ad homilias in epistolam ad Romanos*, t. IX.

Chrysostomus a tribus annis episcopus erat, cum homilias in Acta predicabat, 512. Vel tertio vel septimo quoque die concionabatur, *ibid.*, t. IX.

Chrysostomus per triennium prædicaverat Constantino-
poli, sæpe post tres dies, aliquando post septem repetens, 512, t. IX.

Chrysostomus princeps et episcopus, *λογος και τειρονος*, 84, in throno episcopali sedebat, 76, t. IX.

Chrysostomus plausus rejicit, 548, t. IX.

Chrysostomi quanta cura gregis sui, 343, t. IX.

Chrysostomus quomodo plausus excipiebat, 236, 227,

tom. IX.

Chrysostomus quanto studio populum sibi concreditum in virtute proficere curaret, 218, t. IX.

Chrysostomus carpit eos qui baptismum differebant, 23, tom. IX.

Chrysostomus putabat in tot millibus Constantinopolitanis christianis, ne centum quidem salutem consecuturos esse, 189, t. IX.

Chrysostomi erga Paulum et Pauli reliquias pius affectus, 673, t. IX.

Chrysostomi firmitas animi, 74, t. IX.

Chrysostomus senes qui aedificia construebant carpit, 350, eleemosynam passim commendat, 347, t. IX.

Chrysostomus post alium concionatur, 514, t. V.

Chrysostomus pastor, 304, t. V.

Chrysostomus cum populo egreditur in die Palmarum ex consueto more, 320, t. V.

Chrysostomus auditorum causa hebraici textus lectionem affert, 219, t. V.

Chrysostomus bis in hebdomada populum convocabat, 501, t. V.

Chrysostomus gaudet de Constantinopolitanorum affectu erga sacros convectus, 805, t. I.

Chrysostomus Constantinopolitanos objurgans dicit annum elapsam esse ex quo in eam sedem adiectus sit, 269, tom. VI.

Chrysostomus adhuc corpore infirmus concionatur, 271, tom. VI.

Chrysostomus doctrinae verbi praefectus, 87, t. XI.

Chrysostomi munus, 88, t. XI.

Chrysostomus Ecclesiae praefectus, id est, episcopus, 446, t. XI.

Chrysostomus episcopus praedicat, 463, t. XI.

Chrysostomus episcopus semel aut bis in mense concionabatur, 498, t. XI.

Chrysostomus se patrem esse dicit, id est, ut putatur, episcopum, 251, t. XI.

Chrysostomus se clare dicit esse ducem seu principem, 490. Chrysostomi humilitas, 490, t. XI.

Chrysostomi modestia, 47, t. XI.

Chrysostomus nuptias secundas nec damnat, nec laudat, 142, t. XI.

Chrysostomus dicit se, si ab Ecclesiae curiae esset vacuus et corpore sanus, iturum Romam catenas visum, et carcerem in quo Paulus victus fuerat, 57, t. XI.

Chrysostomus putat Paulum romani imperii finem praedicere, 483, t. XI.

Chrysostomi cautio cum de rebus impudicis loquitur, 426, t. XI.

Chrysostomus delicias nimias insectatur, 531, t. XI.

Chrysostomus putabat terram non verti, sed firmam stare, 680, t. XI.

Chrysostomus coram Eudoxia Augusta concionatur in ecclesia quae erat ad Drypiam, 473, t. XII.

Chrysostomus concionatur postquam alius episcopus concionatus fuerat, 525, 551, t. XII.

Chrysostomus Gothos in ecclesia gotthice loqui iussit, 509, concionatur ipse in die Theodosii imperatoris, 499, tom. XII.

Chrysostomus Eutropio in dignitate constituto monita dabat, 592; in Eutropium sat aspere invecus, hortatur populum ut erga eum imperatorem mitiget, 593. Imperatorem adit pro Eutropio prologo, 598, t. III.

Chrysostomus, communis omnium pater, a Saturnino et Aureliano viris primariis, perniciem et necem depulit, 413, 414, 415, t. III.

Chrysostomus ad corrigendas Ecclesias in Asiam perrexit, 424, plus quam centum diebus absens fuit, 421, ejus de recipiendo Severiano oratio, 423, 424. Jussa imperatoris ad id compulsus, 426, t. III.

Chrysostomus ex Asia regressus concionatur, 421, absens aegrotavit, 421, plaudente populo Constantinopolim advenit, 422, t. III.

Chrysostomus solos pene episcopos metuebat, 599. Jubetur ab imperatore Theophilo causam dicentem audire, id recusat Chrysostomus, 617, t. III.

Chrysostomus non iudicium recusat, dum hostibus causam dicere non cogatur, 531, 532; ad iudicium coram Theophilo se sistere recusat, 531; quibus de rebus accusatus ab adversariis, 431; accusabatur quod comedisset et postea baptizasset, 431; non auditus damnatur, 537; imminente exilio non metuit, 427, 435, t. III.

Chrysostomus imperatorum jussu reductus ab exilio, 442; a priore exilio revocatus populum alloquitur, 441; eum letitia excipitur a populo, 444, 443. Chrysostomus reductus a priore exilio rogat imperatorem ut sibi in synodo causam dicere, et criminia diluere liceat, 532. Chrysostomi hostes iusto ab exilio redeunte, fugerunt, 449. Chrysosto-

mus etiam Judaei, post ipsius ab exilio redditum honorabant, 441, t. III.

Chrysostomum exulare curat imperatrix (Eudoxia), 683; accusatur Chrysostomus quod post epulas communionem dederit, 683; quod cum muliere concubuerit, 683; membrorum suorum mortificationem opponit, *ibid.* Chrysostomus in exilium abducto, multi qui in eam antea infensi erant ad ejus partes transierunt, 449, t. III.

Chrysostomus secundo ab Ecclesia sua pulsus, 533. Chrysostomi damnationem immaturam vocat Honorius Augustus, 541. Chrysostomi amicis incendii crimen imputatur, 678. Chrysostomus scribit ad Innocentium papam, 529; ejus altera ad Innocentium epistola, 533. Chrysostomus tertium jam annum in exilio agebat cum secundam ad Innocentium epistolam scriberet, 536; rogat Innocentium ut scribat damnationem et expulsionem suam nullum habere robur, 534, 535, t. III.

Chrysostomus in exilii locum pergens litteras scribit ad Olympiadem, 608. Nicaeae epistolam scribit ad Olympiadem, 608; ex Nicaea profecturus Constantio presbytero litteras mittit, 752. Chrysostomus in locum exilii eunti viri et feminae lacrymantibus obviam veniebant, 608, t. III.

Chrysostomus Caesaream adventat, morbo oppressus, 613, et febris tertiana, 615. Caesarienses clerici, populi, monachi, monachae, ipsum adeunt, 615; primarii quoque viri, 616; quanta dum in exilium pergeret passus sit, 674. Caesareae paulum recreatur, 674; morbo afflictus Caesaream adventat, et a morbo recreatur, 609, 610; in itinere exul multa pertulit, 594. Monachis jussu Pharetrii instantibus Caesarea pellitur, 614. Chrysostomus aeger ex suburbio etiam Caesariensi jussu Pharetrii pellitur, 615; optat, ea quae Pharetrius episcopus Caesareae in Cappadocia adversum se perpetraverat silentio tegi, 612, t. III.

Chrysostomus nocte media deportatur ex suburbio Caesariensi, 615; lectica muli dorso gestata decurrit, 615, pedibus et aeger iter prosequitur, 616; de aërumnis exultat, 616. Chrysostomus praedonum manus effugit, 395; in exilium pergens per triginta dies cum febris collictatur, 610. Chrysostomus exulanti obviam veniebant multi ex Armenia et Oriente, 607. Chrysostomus exul Arabio scribit antequam Cucum advenisset, 676, ferme consumptis diebus Constantinopoli Cucum advenit, 610, 739, t. III.

Chrysostomus queritur se balneo uti non posse, 383, t. III.

Chrysostomi aërumnae in exilii loco, 608, t. III.

Chrysostomus e Cucuso ad Cyriacum episcopum scripsit, 685. Cum per Cappadociam et Taurocilicam exilii locum peteret, obviam ei veniunt sancti patres, monachi ac virgines lacrymantibus et dicentes, *satus fuisset solem non lucere quam Joannis os conticere*, 686, t. III.

Chrysostomus Cucusi degens, non optat sibi exilii locum mutari; nisi quibusdam conditionibus, 611; itineris molestiam sexcentis exiliis graviorem ducit, 611; non vult mutari sibi exilii locum, nisi in aliquam Constantinopoli vicinam urbem deducatur, 612, t. III.

Chrysostomus exsul cum quantis malis in itinere conficitur, 610, ubi Cucum pervenit a morbo liberatur, *ibid.* A Dioscuro domi exceptus Cucusi, 611, plurimum isthic aedes suas Chrysostomus offerunt, *ibid.*, t. III.

Chrysostomus Syncretii nobilis feminae pharmaco stomachum corrigit, 590, exul cum summa quiete exercetur aërumnis, 607. Hortatur Heraclidem ut audiret episcopatum, quo possit a tot vexationibus liberari, 647, t. III.

Chrysostomum qui expulerant etiam in hac vita poenas luebant, 524, t. III.

Chrysostomus Theodorum rogat, Eustathium in gratiam recipiat, et domum reducat, 672 et seqq., t. III.

Chrysostomus Pentadiam hortatur ne pedem moveat, 664, t. III.

Chrysostomus Antiochum Artemidoro commendat, 712, t. III.

Chrysostomus Joannem Hierosolymitanum et Theodosium Scythopolitanum hortatur ut praesenti malo mederi studeant, 635, t. III.

Chrysostomus Malchum, qui filiam amiserat, per litteras solatur, 648, t. III.

Chrysostomus Uuillam Gotthiae episcopum ordinavit, 618, timet ne episcopus Gotthorum a factiosis ordinetur, 619, curat Ecclesiam Gotthiae, 727, t. III.

Chrysostomus Caesarium monachum ab apollinaristarum haeresi retrahere satagit, 733 et seqq., t. III.

Chrysostomus, si credere fas est, Caesario monacho scribit, 733, t. III.

Chrysostomus ope necessariorum rerum in exilio caret, 620, t. III.

Chrysostomus Hymnetio archiatro commendat Seleucum episcopum aërum, 631, t. III.

Chrysostomus scribit ad episcopos in carcere inclusos,

346, t. III.

Chrysostomus scribit secundo episcopis et presbyteris in carcere degentibus, 673, t. III.

Chrysostomus exul conversionem gentilium in Phoenicia admodum curat, 636. Ruffinum hortatur ut in Phoeniciam se conferat, furentibus licet in christianos gentilibus, 686; scribit Phoeniciæ presbyteris et monachis qui gentiles in christiana religione instituebant, 676; reliquias SS. martyrum mitti curat in Phoeniciam, 687, t. III.

Chrysostomus ad Marutham, episcopum Persidis, scribit, ejusque *apostolice* optat, 618; ad episcopos Macedoniae litteras mittit, 706, t. III.

Chrysostomus stomacho laborat, 763, ad vomitum profectus, 396, t. III.

Chrysostomus frigore divexatur, 590, ex intolerando frigore in morbum incidit, 687, in gravi hieme stomacho laborat, 599; tota hieme in lecto æger decumbit, 693, t. III.

Chrysostomus objurgat Theophilum presbyterum quod ad collectam non venerit, 729, t. III.

Chrysostomus Arabissum confugit, Isauris omnia vastantibus, 646, morbo laborat, *ibid.*, in arce Arabissi, quasi in carcere, metu Isaurorum inclusus, 647, t. III.

Chrysostomus exul nullo certo in loco stabat, sed modo Cucum, modo Arabissum, modo valles ac prærupta desertaque loca circumibat, 690, t. III.

Chrysostomus in exilio a latronibus obsessus, 553, quo magis afflicatur eo majorem consolationem habet, 609, t. III.

Chrysostomus putat, in exilio positus, malorum finem cito venturum, 606, t. III.

Chrysostomus ab Olympiade omnem prorsus moerorem auferre curat, 535, 536, queritur Olympiadem sibi litteras non mittere, 610. Olympiadi mittit librum, *quod nemo læditur nisi a seipso*, 595. Olympiadem consolatur, asseverans se ab ea sine duobus visum iri, 568, putabat se ab exilio reversurum esse, 594, t. III.

Chrysostomi firmitas animi, 430, t. III.

Chrysostomum rumor erat in Scythiam deportandum, 611, t. III.

Chusi historia, 80; non erat amicus temporum, 81, t. V.

Chusi filius Jemini, 81, t. V.

Cibus vitæ causa datus, non vita cibi causa, 975, t. I.

Cibus non immundum faciebat, 639, t. IX.

Cibus moderatus peccati occasionem tollit, 182, immoderatus ægritudine causa, 181, t. IX.

Cibus voluptatem affert famelicis, non saturis, 44, t. II.

Cibus moderatus majorem affert voluptatem, quam nimius, 772, t. II.

Cibus et potibus ad necessitatem utendum, 23, t. II.

Cibus immoderatus vitandus, 770, t. III.

Cibus qui extra necessitatem est, non cibus, sed lues est, 471, t. VII.

Ciborum observantia quanta, 524, t. VII.

Cibi animæ qui sunt, 118, t. VIII.

Ciborum delicie valetudinibus fundamenta subtrahunt, 137, t. VIII.

Cibus verus quisnam, 164, t. VIII.

Chilices, scriba, 187, t. VIII.

Chilices, 714, t. I.

Cilicia de Spiritu sancto accepit, 186, t. V.

Ciliciæ locus Saturni appellatus, 679, t. XI.

Cincinnati capillorum notantur, 500, t. V.

Cingulum aureum, 513, t. V.

Cius, fuligo et sales superstitio erant singularis, 338, t. XI.

Circenses ludi satanicum spectaculum, 1043, 1046, 1047, 1048. Circensibus christiani cum gentilibus assidebant, 1046.

Circenses ludi partum doctrina fructum labefactabant, 1046.

Circenses ludos qui adempt carpit Chrysostomus, 753. Circensium ludorum vanitas, 1043, t. I.

Circenses non sunt crimen manifestum, sed ad malum ducunt, 158, contra circensium ludorum spectaculum, 643.

Circenses ludi pompa diabolica, 645, t. II.

Circus Antiochenis interdictus ob eversas statuas, 175, t. II.

Circenses ludi quam turpia spectacula admixta haberent, 33. Circensium ludorum damnum, 661. Circum libenter petebant Antiocheni, 660, in circensibus mulieres erant ad inescandos viros adornate, 696. Circensibus avocat Chrysostomus, *ibid.* Circenses ludi ex se quidpiam mali habent, 56. Circensium ludorum spectaculum vituperatur, 51, 53, t. IV.

Circensium ludorum modus, 143, t. VI.

Circi spectatores insectatur Chrysostomus, 48, t. VII.

Circulatorum, 513, t. I.

Circulatorum artes, 193, mira circulatorum gesta, 196, 343, t. II.

Circulatorum mores describuntur, 409, t. VII.

Circumcisio nihil, præputium nihil, 37, t. XI.

Circumcisione signantur Israelite sicut pecora et bruta, 18, t. XI.

Circumcisio spiritualis quomodo fiat, 340, t. XI.

Circumcisio nihil prodesse potest, quare, 604, t. X.

Circumcisionem Paulus appellat Evangelii subversionem, 625, t. X.

Circumcisionem Paulus Judæos vocat, 638, t. X.

Circumcisio vera quæ, 434, t. IX.

Circumcisio carnalis et circumcisio spiritalis, 433, t. IX.

Circumcisio nihil nocuit, sed multum profuit, 219, t. IX. Circumcisionem vetat Paulus, et tamen Timotheum circumcidit, quare, 86, t. III.

Circumcisio data signi gratia, 368. Cur data Judæis, 368. Judæos a cæteris gentibus segregabat, 368, t. IV.

Circumcisio merum signum erat, 242, 373, nihil perficere potest ad animæ salutem, 242, nihil animæ confert boni, 367, t. IV.

Circumcisio totum jugum legis imponit, 839. Circumcisionem admittere noxium, 838, t. I.

Circumcisio abroganda erat, 313, ejus abrogandæ difficultas, *ibid.*, t. VII.

Circumcisio dignior sabbato, 277, t. VIII.

Circumcisio fidelibus sacri baptismatis loco traditur, 807, t. II.

Circumcisio totius mundi est resurrectio Dominica, 807, t. II.

Circumcisionem non manufactam Christus introducit, 802, t. II.

Circumveniri a Satana quid, 282, t. II.

Cithara a superna parte movebatur, 493, t. V.

Citharædorum mos, 17, t. III.

Citharædi post epulas introducti, 619, t. IV.

Citharædi in scena, 319, t. VIII.

Civitas superna quæ, 749, t. I.

Civitas non habens pios cives villa vilior, 178. Civitatem quid miseram beatissime facit, 178 et 179, t. II.

Civitates majores cives peiores habent, 263, t. IX.

Civitas quedam maritima pro Antiochenis Theodosium rogavit, 348, t. XI.

Civitatum vera prærogativa quæ, 120, t. VI.

Civium providentia est urbium tutamen, 41, t. VI.

Civium Romanorum prærogativa, 333, t. IX.

Clamor in sacris Scripturis quid, 428, t. V.

Clamor cordis, 429, t. V.

Clamor mentalis quis, 64, t. V.

Clamor est iræ materia, 156, t. VIII.

Clamor iram excitat, 112, t. XI.

Clarius (Apollo), 406, t. II.

Clarus est qui gloriam contemnit, 647, t. X.

Claudiano scribit Chrysostomus, 719, t. III.

Claudius Ecclesiam impugnavit, 810, t. III.

Claves Petro, non aliis dantur, 700, t. VIII.

Clazomenius (Anaxagoras) philosophus celebris, 493, t. II.

Clementem Romanum dicebant quidam esse auctorem Actuum apostolorum, 780, t. III.

Clementia quantum imperatori pariat gloriam et coronam, 216, t. II.

Clementia Dei quanta, 37, t. II.

Clementia Dei ineffabilis, 468, t. V.

Clementia et lenitas non ubique utilis est, 248, t. VIII.

Clementia omnium bonorum mater, 337, t. VIII.

Clotho lusum vertit, 766, t. II.

Clypeorum umbones fulgentes, 664, t. VII.

Clytemestræ et Orestis historia, 692, *vide notam*, 74, t. XI.

Cocytus, 74, 290, t. VI.

Cœmeterium unde dictum, 393, t. II.

Cœna ultima cur sacra vocetur, 507.

Cœna dominica quæ, 238, t. III.

Cœna dominica communis esse debet, 323, t. X.

Cœnam ipsam celebramus in qua Jesus recumbebat, 507, t. VII.

Cœna paschalis; an in cœna paschali discipuli recubuerint, 734, t. VII.

Cogitationes improbæ repellendæ, 31, t. II.

Cogitationes pravæ verbis aluntur, 210, de cogitationibus ratio reddenda, 23, t. III.

Cogitationes quomodo demandæ, 391, t. IV.

Cogitationes nefariæ bellum animæ pariunt, 52, t. V.

Cogitationes observandæ, 436, t. VII.

Cognitio nostra a rerum exitu pendet, 419, t. V.

Cognitio major majoris est causa supplicii, 341, t. VII.

Cohabitationis cum virgine nulla alia videtur esse causa posse, quam voluptas, 502, 519. Obtentus cohabitationis refelluntur, 503, 518 et seqq. Cohabitatio cum virgine

- perniciosa, 496. Cohabitatio cum mulieribus quando licita, 495, t. I.
 Colentes Paulus vocat proselytos, 269, t. IX.
 Collectae, *anastasii*, in ecclesia, 226, t. IX.
 Collecta in ecclesia, 860, t. I.
 Collectae Antiochenorum, 87, t. III.
 Collecta, *lyria*, quid esset, 367, 368, t. X.
 Collecta. *Vide Synaxis.*
 A collecta non oportet ante finem discedere, 371, t. II.
 Colloquia de rebus secularibus in ecclesia vix venia digna sunt, 103, t. VI.
 Colloquia mulierum in ecclesiis improbantur, 543, t. XI.
 Colloquium cum Deo virtutem auget, 104, t. V.
 Colophon malorum est gloriari in rebus terrenis, et in dignitatibus, 573, t. VII.
 Colophon malorum quis, 366, t. I.
 Colossensibus quondam scripsit Paulus, 299, 300, t. XI.
 Columba quomodo repererit olivæ ramum, 235, t. IV.
 Columbæ specie cur Spiritus sanctus descenderit in Christum, 589, t. II.
 Columba cur apparet in baptismo Christi, 205, t. VII.
 Columnæ in domibus miræ magnitudinis, 510, t. V.
 Columnæ et lapides pretiosi in aedibus, 22, t. XI.
 Columnæ homines appellari solent, 78, t. XI.
 Comati, sive qui comam alebant, tonderi jubentur a Paulo, 11, t. X.
 Comedere et bibere ad gloriam Dei quomodo possumus, 957, t. I.
 Commercium inter homines Deo curante facta, 279, t. VI.
 Comiseratio homini propria, 79, t. X.
 Commiseratio Deo æquari possumus, 634, t. XI.
 Communicans indigne homicida, 635. De iis qui indigne communicant lex Pauli, 633, ad communionem quo pacto enudum, 597. Qui communicant indigne plectendi, 650, t. II.
 Communicatio corporis Christi est Pascha, 867, t. I.
 Communioni paschali jejuniis præmittitur, 867, t. I.
 Communio, 499. *Vide Eucharistia et Corpus Domini.*
 Communio. *Vide Sacra mensa, Eucharistia.*
 Communio eucharistica quomodo adeunda, 140, 141, t. VI.
 Communio: ad communionem indigni non sunt admittendi, 745, t. VII.
 Compresbyteros sese dicebant episcopi ad presbyteros scribentes, 183, t. XI.
 Compunctio et voluptas perinde non simul esse possunt atque ignis et aqua, 404, 414. Compunctio lacrymarum et temperantia mater, 404, 414. Compunctio destruit, 413, per compunctionem gratias agimus, 1006. Compunctio laus et descriptio, 412. Compunctio nunquam in deliciis, 414, ejus advocandæ modus, 422, t. I.
 De compunctione epistolæ ad Demetrium, 393, t. I.
 Compunctio vera quæ, 430, t. VII.
 Compunctio bona et compunctio mala, 584, t. IX.
 Compunctio animi ad peccata delenda requiritur, 170, t. IV.
 Compungi quid sit, 51, post compunctionem ad virtutis actum aptiores sumus, 53, t. V.
 Concilium. *Reus erit concilio* quid significet, 248, t. VII.
 Concionator qui despicit auram popularem, quam sit tranquillus, 678, t. I.
 Concionator non laudes, sed Dei placitum spectare debet, 676. Concionatoris munus est doctrina præditum esse, 675. Concionator licet nullus auscultet, quidquid in se est præstare debet, 963, 964, 965. Concionator eruditus plus studio opus habet, quam ineruditus, 674, t. I.
 Concionatores vix detractiones vitare possunt, 673. Concionatori etiamsi pereat opera, non perit merces, 963. Concionator ne ad gratiam loquatur, 673. Concionatorum munus est laudes spernere, 673, t. I.
 Concionum utilitas, 1029, t. I.
 Concio de martyribus in agro Antiocheno, 664, t. II.
 Concionatoris officium, 656, non est ad gratiam concionandum, 656 et seqq. Concionatoris prolixitas ne sit gravis, 248. Concionatoris vera laus, 38, t. II.
 Concionator etsi auditorem non flectat, non fraudatur mercede sua, 575. Eo quod non ei credatur, ne abstineat a concionando, 39. Etiamsi nemo attendat debet semina jacere, 669, t. IV.
 Concionatoris officium circa morbos animæ, 673. Concionatoreni ne contristet auditorum paucitas, 670, t. IV.
 Conciones Chrysostomi contra gentiles, 634, t. IV.
 Conciones etiam post cibum adeunda, 81. quantum profanis conventibus meliores, 605, t. IV.
 Concionem qui cum voluptate audit, se ad opera exhibenda paratum ostendit, 608, t. IV.
 Conciones spiritualis mensa, 161. Nilil prosunt sine bonis operibus, 95, 93, t. IV.
 Concionum materia, 605, t. IV.
 Concionum quis fructus esse debet, 175, t. IV.
 Conciones qua hora fierent, 126. Concionum fructus quinam esse debet, 179. Concionibus qui intersunt, ea quæ dicuntur, absentibus recitare debent, 70, 71, t. III.
 Concionum quis faciendus usus, 106, 107. Concionum fructum auferit externarum rerum tumultus, 53, t. VII.
 Conciones memoria repetendæ, 56, t. VII.
 Concionem audienti præmittenda lectio loci Scripturæ qui explicandus est, 21, t. VII.
 Conciones quino quoque die a Chrysostomo dictæ, 28, t. VIII.
 Concionator exemplo plus operabitur quam verbo, 22.
 Concionatoris modestia multum prodest auditori, 75. Concionatores notantur, qui gloriæ et plausus gratia prædicant, 225, t. IX.
 Concisio est circumcisio, 257, t. XI.
 Concordia vires et potentiam parit, 861, t. I.
 Concordia virum inter et uxorem commendatur, 300, t. IV.
 Concordia conjugalitatis quantum bonum, 417, t. IV.
 Concordia omnium honorum radix, 417, t. IV.
 Concordiæ bonum, 85, t. III.
 Concordia fideles conjungit et caritatem in sam continet, 208, t. XI.
 Concordia ubique bona, 63, t. IX.
 Concordiæ bonum, 423, t. VIII.
 Concordia est quandoque mala, et discordia quandoque bona, 314, t. VIII.
 Concordiam malam bona quandoque discordia solvit, 390, t. VII.
 Concubinam Neronis salutavit Paulus, 525, t. IX.
 Concupiscentiam carnis, etiam lapides et statuæ excitare possunt, 501, t. I.
 Concupiscentia tyrannis quedam est, 851, t. I.
 Concupiscentia quantum malorum causa, 572, 573. Mala bestia, 442. Etiam in Ecclesiæ ortu adrept, 696, t. IV.
 Concupiscentia radix adulteri, 316. Concupiscentia reprimenda, 51. Concupiscentiæ rabies, 421, t. II.
 Concupiscentia mala excæcat, 295, t. VII.
 Concupiscentiæ radices evulsit Christus, 271, t. VII.
 Concupiscentia peccatum perficit, quomodo, 157, t. VII.
 Concupiscentia ex majori copia non extinguitur, 723, t. VII.
 Concupiscentiæ malum, 505, t. IX.
 Concupiscentia minus est malum quam ira, 208, t. XI.
 Condiaconos sese dicebant episcopi ad diaconos scribentes, 185, t. XI.
 Condolere oportet iis qui sibi vindictam attrahunt, 517, t. I.
 Confabulationes in ecclesia prohibita, 475, t. I; 492, t. II.
 Confessio peccatorum, 420, 421, 746, 1046. Cum resipiscentia jungenda, 306, t. I.
 Confessio. Sacerdotes immunditiam animæ purgant, 644. Post regenerationem admissa peccata condonare possunt, 644, t. I.
 Per confessionem gratias agimus, 1006, t. I.
 Confessio intempestiva nihil prodest, 1050, t. I.
 Confitendum Deo, qui scit omnia, quare, 1012. Deo, non hominibus, peccata revelanda, ipsi vulnera ostendenda, 746, 1014. *De horum sensu ugetur suo loco*, t. I.
 Confessio occidit iniquitatem, 1014. Est sola post peccatum purgatio, 892. Multum affert solatio, 293, t. I.
 Confessio communioni præmittenda, 867, t. I.
 Confessione peccatorum sarcina deponitur, 409, 413. Sacerdoti vulnera aliorum manifestanda, 54, t. II.
 Confessio justum efficit, 559. Confitendum Deo, 237, t. II.
 Confiteri peccata non ignominia est, sed peccare, 638, t. II.
 Confessio frequens, 186, t. III.
 Confessio non solum per fidem, sed etiam per opera, 659, t. IV.
 Confessio peccatorum, 49, 81, 85, 94, 248, 273, 408, t. IV.
 Confessio peccatorum, 170, est abolitio delictorum, *ibid.*, 171, quomodo fiat, 667. Vulnera medico ostendenda, 280, t. IV.
 Confitendum est, 81. Confessionem peccatorum Deus expetit, 161. Confessione et pœnitentia purganda peccata, 686, t. IV.
 Confessio peccatorum Deum maxime placat, 458, t. V.
 Confessionis peccatorum fructus, 445, t. V.
 Confessio peccati solutio, 457, t. V.
 Confessio peccati requiritur ad remissionem peccati, 233, t. V.
 Confessionis genus duplex est: vel peccatorum declaratio, vel gratiarum actio, 124, t. V.
 Confessio est aliquando gratiarum actio, 445, t. V.
 Confessio pro gratiarum actione, 279, t. V.
 Confessionem peccatorum sequitur corona, 113, t. VI.
 Confessio peccatorum habet pudorem, ut verecundum patiamur pro peccata, 619, t. VI.

Confessione opus est nobis, 189, t. VII.
 Confessio per divinam gratiam fit, 401, t. VII.
 Confessio requiritur, fides non sufficit, 403, t. VII.
 Confessione et lacrymis purgamur, 69, t. VII.
 Confessio et deliciae non possunt una consistere, 196, tom. VII.
 Confessio est peccati remedium, 104, 103, t. IX.
 Confessio Christi omnibus praepoenda, 107, t. VIII.
 Confessio ante lavacrum et confessio post lavacrum, id est baptismum, fiebat, 14, t. XI.
 Confessio peccatorum, 301, t. XII.
 Confusio vultus illa est quae a peccatis oritur, 45, t. VI.
 Confutatio vehemens cum mansuetudine sit oportet, 652, t. XI.
 Conjector quis sit, 41, t. VI.
 Conjugii incommoda, 314, 375 et seqq., servitus, 550, conjugii cum divite muliere incommoda, 376, t. I.
 Conjugium legitima res, 312, praefereudum virginitati male servatae, 313, 315, 319, viduae juniori non iterandum, 324 et seqq. Conjugium adire non licet ei qui caelesti sponso junctus est, 312, id esset adulterium, *ibid.*, t. I.
 Conjugium non vituperandum, 190, bonum, portus est, 217, quare institutum, 232, non quaerenda pecunia, 231. Conjugii leges, 214, t. III.
 Conjugium concordia esse debet, 309, t. III.
 Conjugium verum quoddam, 300, in conjugio concordia magna optanda, 488, t. IV.
 Conjugium officia, 357, t. IV.
 Conjugium non est impedimentum itineris ad regnum caelorum, 156, t. VI.
 Conjugati quorum alter est infidelis, non separandi, 133, tom. X.
 Conjugii jura, 132, 133, t. X.
 Conjugium fidelis cum infideli cur stet, 134, t. X.
 Conjugium concordia quantum bonum, 683, t. XI.
 Connubia pro pecuniis adipiscendis, 677, 678, t. VII.
 Connubium id facit ut duo sint caro una, 516, t. VII.
 Conscientia acerbis accusator peccati praesentis, praeteriti, futuri, 1011, 1012, 1016. Conscientiae stimulus in extremo judicio quantus, 984, 985, tribunal incorruptum, 1011. Conscientiae stimulus non est perpetuus, quare, 1013. Conscientia bona nihil magis exhilarat, 311, t. I.
 Conscientia bona, unde, 280, t. III.
 Conscientia bona voluptatem et fiduciam parit, 58. Conscientia examinanda, 22. Conscientia peccati carnifex, 404. Conscientia peccatorum timorem incutit, 58. Conscientia mala filii nocet, 280, t. III.
 Conscientiae examen incundum, 630, t. II.
 Conscientiae incorruptum iudicium, 30. Conscientia magistra humanae naturae, 465. Conscientia unus ex doctoribus nostris, 471, 636, t. IV.
 Conscientia examinanda quomodo, 93, 324, t. IV.
 Conscientia bona sinceram voluptatem parit, 670. Conscientia bona festum maximum, 670, t. IV.
 Conscientiae accusatio, 161. Conscientia damnata cunctum peccati, 330, incorruptus iudex, 155, quem nemo latere potest, *ibid.*, nec permittit ut peccati obliviscamur, 133, t. IV.
 Conscientiae lex sufficiens, ἀποβύτα ἄρον, 482, t. V.
 Conscientia iudex interior, 447, t. V.
 Conscientia mala elicit nos somnidos, 162, t. V.
 Conscientiae examen ante somnum, 382, t. V.
 Conscientiae examen faciendum, 31, t. V.
 Conscientiae examen, 31, 32, t. V.
 Conscientia bona saepe superbiam parit, 115, t. VI.
 Conscientia peccati mentem aggravat, 432, t. VII.
 Conscientiae examen faciendum, 433, t. VII.
 Conscientiae purgatio verum lavacrum, 384, t. VIII.
 Conscientia pura letitiam parit, 400, non illam parit injus mundi bona, 400, t. IX.
 Conscientia mala impudentem hominem reddit, 140, tom. IX.
 Conscientia prava nihil miserabilis, 503. Bona conscientia nos erigit, *ibid.*, t. IX.
 Conscientia pura multam consolationem parit, 403, non ad consolationem tantum, sed etiam ad coronam sufficit, 403, tom. X.
 Conscientiae puritas eucharistiam sumenti necessaria, 255, t. X.
 Consignari signo crucis, 341, t. III.
 Consilia Dei non disquirenda, 442, 443, t. I.
 Consilio etiam summae virtutis viri egent, 134, t. III.
 Consolatio non adhibenda in gravissimo statim luctu, 399, t. I.
 Consolari dolentes officium est sacerdotum, 18, t. II.
 Consolatio verborum animi aestum sedat, 81, t. II.
 Consolatio humilibus et contritis datur, 476, t. V.
 Consolatio est magna arummarum habere socios, 240,

tom. V.
 Consolatio non vulgaris, preces assidue, 312, t. VII.
 Consolatio frigida socios habere supplicii, 462, t. VII.
 Consolatio a Deo prolecta, quanta, 223, t. VII.
 Consolatio unde sumenda in tentationibus, 418, t. VIII.
 Consolatio quoniam vera sit, 36, t. XI.
 Consortium proborum probum, improborum improbum efficit, 102, tom. V.
 Consortium sanctorum cupiditatem sedat, 73, t. V.
 Consortium improborum bonis est molestissimum, 342, tom. V.
 Consortium malorum vitandum, 314, t. VIII.
 Consortium improborum vitandum, 421, t. V.
 Constantinus imp., effigie ipsius lapidata, clementer respondet, 216, t. II.
 Constantinus Magnus in vestibulo ecclesiae Sancti Petri Constantinopoli sepultus est, 382, t. X.
 Constantini tempore haereses exortae sunt, 907, t. VI.
 Constantius a tyranno Magnentio in bello occisus, 605, et in *Monito*, 507, t. I.
 Constantia conjugii Gratiano imp. timebat, et in *Monito*, 603, t. I.
 Sub Constantino Judaei, templum restaurare aggressi, membris mutilati sunt, 900, 905, t. I.
 Constantinus Junior in bello perit, 605, et in *Monito*, 597, t. I.
 Constantinopoli ad limina ecclesiae Apostolorum erant sepulcra Imperatorum, 825, t. I.
 Constantinopolitana concio secunda Chrysostomi, quae est contra anomaeos, 793, t. I.
 Constantinopolitani conventibus assidui, 801, t. I.
 Constantinopolis incensa, 309, t. III.
 Constantinopolitani tumultus magno, 413, t. III.
 Constantinopolitani fugati in memoribus festum diem celebrarunt, 353, t. III.
 Constantinopolitani catholici absente Chrysostomo cum haereticis collectati, 422, t. III.
 Constantinopoli ecclesia erat Magna ecclesia dicta, 511, tom. V.
 Constantinopolitani tumultus, 312, t. V.
 Constantinopolis urbis Apostolorum dicta, 284, t. VI.
 Constantinopolitani quidam christiani in Paraseve ad spectaculum cursus eorum accurrunt, 263, t. VI.
 Constantinopolitani ex verbis Chrysostomi compuncti frontes sibi percutiunt, 268, t. VI.
 Constantinopolitani christiani sabbato ludis theatralibus adsunt, 266, t. VI.
 Constantinopoli quantus esset numerus christianorum, 97, t. IX.
 Constantinopoli habitus terrae motus memoratur, 66. Constantinopoli quantus populus, quanta divitiae, 97, quot in illa urbe christiani, *ibid.*, quot pauperes, *ibid.*, tom. IX.
 Constantinopolitani juramentis assueti, 92, in ecclesia immodesti, 190, quam vitis dediti, 189, t. IX.
 Constantinopoli terrae motus fuit, 291. *Vide notam*, t. IX.
 Constantinopolitani genuit et vultum percutiunt, Chrysostomum audientes, 494, t. XII.
 Constantio presbytero ex Nicæa scribit Chrysostomus, 732, t. III.
 Constantius, religiosissimus presbyter, ad Chrysostomum venit Cucum, 611. Chrysostomo Cucusi aderat, 670. Chrysostomi lateri haerebat, 743, t. III.
 Constantius presbyter jussu Chrysostomi Evangelii praecones juvat, et ecclesiarum constructionem curat, 659, epistolas mittit in Phoenicem, 677. Constantium presbyterum rogat Chrysostomus ut Phoeniciae Arabiae et Orientis Ecclesiarum curam gerat, 735, t. III.
 Constantio presbytero scribit Chrysostomus, 733, t. III.
 Constantii presbyteri epistola ad matrem suam, 741. Ad sororem suam epistola, 745. Ad Valerium et Diophantum presbyteros, 743, t. III.
 Consubstantialitatem esse Patri Filium probatur, 738, t. I.
 Consubstantialitas et aequalitas Patris et Filii demonstratur, 554, t. VII.
 Consubstantialitas Filii declaratur, 401, t. VIII.
 Consubstantialitatem Patri se Christus ostendit, 291, t. VIII.
 Consubstantialitatem Patri Filium, trecenti octodecim Nicæni Patres definiunt, 699, t. VIII.
 Consuetudo dura res, 338. Consuetudinis malae vincendae ratio, 312, t. I.
 Consuetudo a timore facile vincitur, 152, t. II.
 Consuetudo mala res turpis, 538. Consuetudo altera natura, 505, t. II.
 Consuetudo lex tandem erit, 546, t. XI.
 Consuetudinis vis magna est, et in bonis et in malis, 635, t. XI.
 Consuetudo, secunda natura, 64, t. X.

- Consuetudo tyrannis, 64, t. X.
 Consuetudo in naturæ necessitatem migrat, intellige necessitatem moralein, 432, t. X.
 Consuetudo recepta non purgat a peccato, 487, t. IV.
 Consuetudo vitiorum quid pariat, 257, t. V.
 Consuetudo improborum multos perdit, 60, t. V.
 Consuetudinem malam eijcit spes coronæ celestis, 253, tom. VII.
 Consuetudinis pravæ eliminandæ modus, 263, t. VII.
 Consularis dignitas in exercitu maxima, 91, t. III.
 Consummationem nihil ulterius sequitur, 839, t. I.
Consummatum est, quid significet, 770, t. VII.
 Contemplationis divinæ gaudium, 100, t. VI.
 Contemplatio creaturarum utilis, 282, t. V.
 Contentiones et rixæ vitandæ, 508, t. IV.
 Contentione nihil pejus in Ecclesia, 865, 864. Contentiones autè omnia sedandæ, 864, t. I.
 Continentia non in operibus tantum, sed in cogitatione sit oportet, 421, t. II.
 Contraria mundum constituunt, 175, t. V.
 Contritio peccatorum, etiam unius diei, utilis, 996, t. I.
 Contritio cordis ad peccata delenda requiritur, 170, tom. IV.
 Contritus corde Dominus prope est, 151, t. V.
 Contritio et humilitas omnes pravos affectus sedant, 71, tom. VII.
 Contumelia quandonam major efficitur, 703, t. XI.
 Contumelia contemptum parit, contumeliosum dedecorat, nec sinit esse venerabilem, 672, t. XI.
 Contumeliæ et convicia quam culpanda, 548, t. IX.
 Contumeliæ quomodo ferendæ, 548, t. IX.
 Contumeliam qui contumelia repellit superatus est, 612, tom. IX.
 Contumeliam qui infert majore ipse contumelia afficitur, 279, t. IX.
 Contumeliæ ferendæ, 251, 252, non rependendæ, 252.
 Contumeliæ mansuetudine expugnandæ, 252, t. IX.
 Contumelia afflicere indigna res est, afflicti non item, 126, tom. IX.
 Contumelia pro contumelia non referenda, 286, t. VIII.
 Contumeliam propter Deum pati honorem parit, 521, tom. VIII.
 Contumelia damnam non affert patienti, 451, t. VIII.
 Contumeliæ quomodo ferendæ, 775, t. VII.
 Contumelia nihil intolerabilius, 249, t. VII.
 Contumeliosus caritatis bonum pessumdat, 249.
 Contumeliam derident non vere inferunt contumelia, 46.
 Contumelia non ab intererit, sed a patientis affectu estimanda, 45, t. II.
 Contumelia gravior est ea quæ a beneficiis affecto proficiscitur, 475. Contumeliarum in fratres malum, 596, tom. I.
 Contumeliis affici an sit intolerabile, 700, t. IV.
 Contumeliæ quomodo ferendæ, 650. Contumelia si juste affliceris, erratum corrige; si injuste, fer patienter, 700, tom. IV.
 Conventus sacri dupliciter fructuosi, 801, t. I.
Conversatio cum impio est aversio a Deo, 550, t. V.
 Conversio Pauli mirabilis, 117 et seqq. 420, t. II.
 Conversio tot gentium miraculum magnum, 108, t. III.
 Conversio: ad conversionem minæ plus quam præmia desunt, 545, t. VII.
 Conviciis non utendum, 691, t. XI.
 Convicia occasio sunt adipiscendæ gloriæ, 618, t. IV.
 Conviciator in gehennam incidet, 450, t. VII.
 Convicium inimicitiam parit, inimicitia convicium, 232, tom. VII.
 Convicia vitanda, 199, t. II.
 In conviciis arrhabones, 451, t. II.
 Convivium quod a precatione coeptum in precationem desinit, nunquam deficit, 650, t. IV.
 Convivia cum quanto luxu celebrata, 304, t. XI.
 Convivia secularium quam turpia, 157, t. V.
 Convivorum et theatrorum perniciës, 459, t. V.
 Convivia quomodo celebranda, 626, t. IX.
 Convivæ quædam adhibendi, 495, t. VII.
 Convivia sumptuosa, non sunt criminis vacua, 495, tom. VII.
 Convivia quedam perniciosæ, 495, t. VII. Ex rapinis parta quam odiosa, 492, t. VII.
 Coquinaria et salsamentaria ars noxia est, 501, t. VII.
 Cordis humani artificium, 124, t. II.
 Cor hominis est ejus thesaurus, 122, t. V.
 Cor luteum hominis quodam, 47. Causa malorum, *ibid.*, tom. V.
 Cor natura sua sursum tendit, nos illud deprimumus, 47, t. V.
 Corde graves, βαρυσάρδιοι, quinam, 47, t. V.
 Cordis duplicitas, 145, t. V.
 Cordis affectus ea mala excogitavit quæ natura negavit, 554, t. V.
 Cor totum corpus afficit, 729, t. VII.
 Cor contritum et humiliatum dare Dei est, 159, t. VII.
 Core filii præfecti unius ex choris Davidis, 555, t. V.
 Corinthus prima civitas Græciæ, 9 et seqq., dicta ἀγρία; sive opulenta, 11. Oratoribus et philosophis plena, *ibid.*, in Isthmo Peloponnesi, *ibid.*, t. X.
 Corinthii multi philosophi erant qui Christianorum doctrinam irridebant, 359, t. X.
 Corinthii in factiones divisi, 11, quomodo, *ibid.*, t. X.
 Corinthii quidam resurrectionem corporum futuram non credebant, 12. Quidam idololatra comedeant, 159, 160, tom. X.
 Corinthii fornicatores habebant, 865. Pauperes contemnebant, 865. Idololatra comedeant, 865, t. I.
 Corinthii ex schismate in varias partes distracti sunt, 387, t. VII.
 Corinthius graviter lapsus ad penitentiam admittitur, 288, t. I.
 Corinthii superbi et inflati, 453, t. III.
 Corinthii fornicarii exemplum affertur, 157, t. III.
 Cornelius centurio initium gentium, 175, t. IX.
 Cornelli centurionis historia, 171 et seqq. Cornelli fides et pietas, 178, quanta operetur, 175, t. IX.
 Cornelius ob vitam optimam ad arcanorum cognitionem deductus, 174, t. V.
 Cornelius ex vita sua exauditus est, 85, t. V.
 Cornelius quomodo exauditus, 45, t. V.
 Cornelius centurio domum ornavit precibus et elemosynis, 750, t. VII.
 Cornices diutius vivunt quam homines, 145, t. X.
 Coram in scriptura potentiam, gloriam, claritatem significat, 663, t. IV.
 Coronæ plectebantur in kalendis, 957, t. I.
 Coronam et pœnas post hanc vitam æternas fore probatur, 633, t. IX.
 Corona sequitur confessionem peccatorum, 115, t. VI.
 Corona incorruptionis, 70, t. V.
 Corona gratiæ, 70, t. V.
 Corona quæ ex misericordia contexta, 70, t. V.
 Corona gloriæ, 70, t. V.
 Coronas hic non universi recipiunt, 127, t. V.
 Coronæ in futuro ex laboribus procedunt, 95, t. V.
 Coronæ martyrii per mortem textuntur, 281, t. V.
 Corona non datur sine tentatione, 59. Coronæ immortales pro temporaneis laboribus, 667, t. II.
 Corona datur ex gratiæ liberalitate, 720, t. VII.
 Coronæ celestis spes a mala consuetudine avocatur, 255, tom. VII.
 Coronæ dantur pro ratione operum, 597, t. IV.
 Corona justitiæ ei qui parit inimicis, 689, t. IV.
 Corpus Domini post resurrectionem non in terram rediit, sed in celos ascendit, 717. Corpus Domini idem sumitur, quod Magi adorarunt, 755. Corpus dominicum in eucharistia, 755. Moribundis datum quam bonum præstet exitum, 681, t. I.
 Corporis Christi vis, quanta, quam mirabilia opera designaverit, 205, t. X.
 Corpus suum Christus dedit nobis et tenendum et comedendum, 205. Cum fervore et caritate comedendum, 204, 205, 206, t. X.
 Corpus Christi quod accipimus, idipsam corpus est quod clavis confixum, flagris caesum, etc., 205, t. X.
 Corpus ipsum Christi comedimus, 507, 508, t. VII.
 Corpus Christi qui indigne sumit, Herodi est similis, 154, t. VII.
 Corpus Christi pretiosum sumitur, 269, t. VI.
 Corpus et sanguis Christi in eucharistia ceræ igni admotæ comparantur, 545. Hoc verbum, *Hoc est corpus meum*, transformatur, μεταφραστικῶς, ea quæ proposita sunt, 589, 589. Corpus et sanguis mysticus non fiunt absque Spiritus gratia, 452. Corpus et sanguis Christi sumitur in eucharistia, 561, t. II.
 Corpus et sanguis Christi, 517, 518. Corpore Domini vescimur, sanguine potamur, 556. Corpore et sanguine Domini vescimur, 210. Corpus et sanguis Domini sacrificium, 435, t. V.
 Corpus et sanguis Christi in mysteriis, 259. Corpus et sanguinem Christi accipimus, 759, t. III.
 Corporis Domini locus in epistola ad Cæsarium, 758. *Vide quomodo explicandus in Mouto*, 755, t. III.
 Corporis species quam fallax, 297. Sepulcrum dealbatum, 207. Corporis pulchritudo augeri non potest, animæ potest, 255, t. I.
 Corporis virtus non est obesitas aut bona habitudo, sed patiendi consuetudo, 979. Corporis vires ad quam rem

- animæ, 410, t. I.
 Corpus hominis in inferno consumi non poterit, 290, tom. I.
 Corpora sanctorum qui in morte Christi resurrexerunt signum futuræ resurrectionis erant, 777, t. VII.
 Corpora beatorum gloria induentur quam oculi non ferunt, 605, t. I.
 Corpora sanctorum fontes spirituales, 600, t. II.
 Corporis humani artificium mirabile, 122, 125, t. II.
 Corporis corruptibilitas quid prosit, 428, t. II.
 Corporis imbecillitas, fidei alacritatem non lædit, 757, tom. II.
 Corpora etiam peccatorum incorruptibilia resurgunt et immortalia, 450, ut in perpetuum igne cruciantur, *ibid.*, tom. II.
 Corpus castigandum, 51, t. II.
 Corpus infirmum non obest, si animus expergefactus sit, 21, t. II.
 Corpus nostrum *ἰσοποιον*, consubstantiale, corpori Christi, 532, t. III.
 Corporis cura animi curæ postponenda, 41, t. III.
 Corporis pulchritudo quam fluxa, 42, t. III.
 Corpus natura sua mortale, 614, t. IV.
 Corporis forma quam fluxa, 236, t. IV.
 Corpus pro toto homine aliquando accipitur, 562, t. IV.
 Corporis custodes, *συναγογῶν* imperatorum, 475, t. V.
 Corpora mortuorum extra urbes sepeliebantur, 68, tom. V.
 Corporum resurrectio vere erit, 22, t. IX.
 Corpus nostrum quomodo sacrificium fieri possit, 505, tom. IX.
 Corpus nostrum conforme futurum est corpori Christi, 278, 279, t. XI.
 Corpus salutis æternæ particeps erit, 124, t. X.
 Corpus aliud resurgere hæretici dicebant, 336, 337, tom. X.
 Corporis pulchritudo lutum est, 181, t. V.
 Corpus quandoque nobiscum bellum gerit, 58, t. V.
 Corpus animæ adversarium est, 759, t. VIII.
 Correctio fraterna, 904, 938; ab ea non desistendum, 967. Correctio fratrum quantum pariat salutem, 638 *et seqq.* Correctio proximi commendatur, 925. Correctio fratrum plus meretur quæ curat insanabilem, 969. Ejus modus, 848. Ut membra Christi alia membra curare debemus, 848, 849, 850, t. I.
 Corrigendi fratres verus modus, 934, t. I.
 Correctio labore acquiritur, 140, t. II.
 Correctio fratrum quomodo facienda, 54, t. II.
 Correctionis fraternæ imago, 18, t. III.
 Corripientem potius quam adulantem admittere oportet, 156, t. V.
 Corruptio morum quanta tempore Chrysostomi, 329 *et seqq.*, t. I.
 Corruptione corporum multa mala vitantur, 402, 405, tom. VII.
 Corruptor Judicis fure peior, 137, t. V.
Corybantium est tiara, 405, t. VI.
 Corymbi quid sint, 51, t. VI.
 Coryphæorum duo paria: Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes, 424, t. VII.
 Crapula mortem parit, 25; nihil lucri, sed ingens dæmonum affert, 25; captivam facit animam, 25; multos morbos gignit, 84; gula damnatur, 541, t. IV.
 Crapula morbos gignit, 585, t. I.
 Crapula malum, 770. Crapulam et ebrietatem jejuniu præmittere quam malum, 515, t. II.
 Crapula quot mala pariat, 564, t. VII.
 Crapula radix vitiorum, 209. Adamum ex paradiso ejecit, diluvium induxit, etc., 209, t. VII.
 Crapulae turpes exitus, 680, t. VII.
 Crapulam insectatur Chrysostomus, 208, t. IX.
 Crapulae malum et dedecus, 329, t. XI.
 Crateres coronati, 400, t. III.
 Crates agros suos in pecorum pastum reliquit, 607; non litteras curabat, sed mores, 365, t. I.
 Craticula ferrea prunis substratis, genus martyrii, 711, tom. II.
Creare non idem est ac gignere, 1060, t. I.
 Creationem noctis a Deo fuisse negabant quidam, 116, tom. V.
 Creatorem natura ipsa prædicat, 450, t. IX.
 Creationis narratio cum multo ordine facta, 65, t. IV.
 Creator ex creaturis cognoscitur, 28, t. IV.
 Creaturas adorare quam stultum sit, 60, t. IV.
 Creatura est unus ex doctoribus nostris, 656, t. IV.
 Creaturam nulla sine utilitate facta, 66, 67, t. IV.
 Creatura cur iugemiscat, 139, t. III.
 Creaturarum magnitudo Deum ostendit, 217, t. V.
 Creatura inanima quomodo Deum laudat, 488, t. V.
 Creaturarum contemplatio utilis, 282, t. V.
 Creaturarum rerum varietas, 142, t. VI.
 Creaturae non consenscunt, 278, t. VI.
Creaturarum rerum ordo, 463, t. VI.
 Creaturarum pulchritudo sapientiam Dei prædicat, 501, tom. VII.
 Creatas res automata esse multi dicebant, 148, t. X.
 Credendum non est facile, 781, t. I.
 Credentibus absentia non nocet. incredulis præsentia non prodest, 275, t. VI.
 Crepitacula manibus nascentium infantium appensa, 105, tom. X.
 Cretenses mendaces dicebantur esse, 677, t. XI.
 Cretenses sepulcrum Jovis habebant cum hac inscriptione, *ἑτάθα ζῶν κείται ἐν αἰῶνι καὶ ἀθάνατοι*, 677, t. XI.
 Criminis remissio ex accusatione sui, 701, t. IV.
 Crito Socrati pecunias offert, 357, t. I.
 Crocodilum gentes adoraverunt, 415, t. II.
 Crocodili colebantur ut dii ab Ægyptiis, 582, t. IV.
Κρόνου sive Saturni locus in Cilicia, 679, t. XI.
 Cruciatu æterni, præsentis pœnas quantum superent, 461, t. IX.
 Crucis figura, certatim exquiritur ab omnibus, 826. Crux peccatum sustulit, et expiatio fuit orbis, 867. Crux olim maledictum supplicium, nunc desiderabile, 855, tanquam tropæum, 806. Crucem nemo erubescit, 826. Crucis encomia, 827, t. I.
 Crucis signi potestas, 940. Crucis signum in domibus, in foro, in desertis, etc., in vasis argenteis et aureis, in margaritis, parietibus, in corporibus brutorum male affectis, etc., 826. Crucis signum in mensa sacra, in sacerdotum ordinationibus, in mystica cœna cum corpore Christi, 826. Crucis signum exprimitur in fronte, 826, t. I.
 Crux venerabilis etiam imperatoribus, in purpura crux, in diademate crux, in precibus crux, in sacra mensa crux, ubique crux, 824, t. I.
 Crux veræ particulam auro inclusam a collo multi suspendebant, 826, t. I.
 Crux tropæum contra dæmonas erectum, gladius contra peccatum, gladius quo serpentem confudit Christus, 396, tom. II.
 Crux in fronte imprimenda, 240, t. II.
 Crucem tollere est mortem ante oculos semper habere, 75, t. II.
 Crux symbolum regni, 405, 415. Crucis præclara facinora, 390, 407, t. II.
 Crucem dæmones fugiunt, 490. Cum cruce venturus est Christus judicatum omnes, 414, t. II.
Crux est tropæum, 811, t. II.
Crux ab omnibus honoratur, 812, t. II.
Crucis encomia, 817-818, t. II.
Crucis signum est cui contradicitur, 809, t. II.
 Crucis lignum omnia mala sustulit, 612, t. IV.
 Crucis lignum plura invexit bona quam a principio fuerant injecta mala, 615, t. IV.
 Crucis lignum quantum differat a ligno scientiæ boni et mali, 455, t. IV.
 Crucis figura est sacrificium Abraham, 432, t. IV.
 Crucem et sepulcrum Christi Jacob prædicat, 574, t. IV.
 Crux in fronte gestabatur, 84, t. V.
 Crux Christi virga virtutis, 260, t. V.
 Crux magnæ potentie signum, 274. Crucem omnes in fronte gestant, etiam imperatores, 274, t. V.
 Cruces repente in vestimentis impressæ, 285, t. V.
 Crux ante oculos posita omnem abigit malam voluntatem, 294, t. VI.
 Crux Domini baptisma vocatur, 835, t. VII.
 Crux si non credita fuisset, neque resurrectio credita fuisset, 458, t. VII.
 Crux gloria nostra, caput honorum omnium, fiducia, corona, 558. De cruce Christi non erubescendum, 508, 556, tom. VII.
 Crucem horrent dæmones, 557, t. VII.
 Crucem tollere quid sit, 545, t. VII.
 Crux domi in parietibus, in fenestris depingebatur, 557, tom. VII.
 Crux in postremo adventu Christi apparebit, 698, tom. VII.
 Crucis signum in facie digito efformabatur, 357, t. VII.
 Crucis signum in pectore efformabatur, 771, t. VII.
 Crucis signi vis mirabilis, 558. Quanta bona crux nunquam attulerit, 558, t. VII.
 Crucis tropæum in cœlesti regno erectum, 24, t. VII.
 Crucifixus adorandus, 558, t. VII.
 Crux cur in salutem hominum assumpta, 150, t. VIII.
 Crux gloria appellatur, 281, t. VIII.
 Crux fons vite, 160, t. VIII.

Crucis Christi titulus cui usui fuerit, 461, t. VIII.
 Crux dicitur baptismus, 451, t. VIII.
 Crucis signum, 91, t. IX.
 Crucem habentis viri fiducia, 158. Per crucem tantum regnum caelorum consequimur, 250, t. IX.
 Crux orbis salus est, 455, t. X.
 Crucis potentia magna, 28, 679, 680, t. X.
 Crux signum in baptismo et in manuum impositione, 275, t. X.
 Crucem ferre debet homo ut membrum Christi, 27, tom. XI.
 Crucis inimici, quinam sint, 276. In cruce mors sublata fuit, in paradiso mors germinavit, 139, t. XI.
 Crux designabatur per Isaaci lactationem, 35. Crux gloria Christi, 34, t. III.
 Crux Christi quam illustris, 517, t. III.
 Crucis opera mirifica, 31, t. III.
 Crux Christi a patriarchis et prophetis praedicta, 32.
 Crucis historia in die crucis et passionis legebatur, 103, tom. III.
 Crucis operationes mirabiles, 840, 842, t. III.
 Crux Abrahami sacrificio praesignificatur, 517, t. VI.
 Crucis figura erant manus Moysis erectae, 327, t. VI.
 Crux inferorum portas reseravit, caelorum aperturam aperuit, 842, orbem terrarum convertit, *ibid.*, t. III.
 Crux Christi adoranda, 855. Crux Christi effectus, 856.
 Crux Domini armatura victrix, triumphans, 856, t. III.
 Crux vivifica adoranda, 840. Per crucem nostrae religionis omnia perficiuntur, 841, t. III.
 Crux est nostra gloriatio, summum bonorum, fiducia, corona, 842, t. III.
 Cruce obsignabantur sacerdotes in ordinatione, 858. Crux in sacrificio adhibebatur, 858, t. III.
 Crucem in mensa, in lecto et quocumque in loco praeferebant, 840, t. III.
 Crux in aedibus, in muris, et in fenestris, et in frontibus, et in animo depingebatur, 857, 841, t. III.
 Cruces ex auro, margaritis, geminis, 840, t. III.
 Crux non erubescenda, 842. Crux corona regia splendidiore, solis radios superat, 840.
 Crux vitae via, 859, t. III.
 Cruce hostes omnes funduntur, 858, t. III.
 Crux omni armorum genere validior, 856, t. III.
 Crucis signum quomodo faciendum, 858, t. III.
 Crucis signum operationes mirabiles edidit, 858, t. III.
 Crucis praecleara munia, 680, t. VIII.
 Crucis virtutes variae, 675, t. VIII.
 Crucis lignum fuga mortis, 703, t. VIII.
 Crux quinam sint, 84, t. XI.
 Cubi et tali ad ludum adhibiti, 182, t. VIII.
 Cuculus in Armenia, 594. Cuculus desertus locus, 609, desertissimus, 610. Cuculus locus omnium desertissimus, 717, 739, totius orbis desertissimus, 667, t. III.
 Cuculus Armeniae locus desertissimus, 675, t. III.
 Cuculus locus exilii Chrysostomi, 756. Cuculus nec forum nec venale quidpiam habebat, 611. Ejus solitudo tamen Chrysostomo jucunda, *ibid.* Cuculus infestatur latronibus, 626. Circumsessa latronibus villa, 695, t. III.
 Cuculi episcopus humaniter Chrysostomum excepit, et thronum suum ipsi offert, 686, t. III.
 Culcitrae anserum plumis sufflatae, 523, t. VIII.
 Culpa ex voluntate est, 576, t. VII.
 Cultus rationalis quid sit, 597, t. IX.
 Cultus in vestibus et ornatus, quam vanus, quam futillis, 539, t. XI.
 Cupiditas regni caelorum ignem libidinis extinguere potest, 454, t. X.
 Cupiditatis extinguendae modus, 452, t. X.
 Cupiditas hominem mendicis miserabiliorem reddit, 343, tom. X.
 Cupiditas corporum acrior est quam pecuniarum, 452, tom. X.
 Cupiditas ne animo concipiatur, 1012, concepta praefertur, *ibid.*, difficile frenatur, 1000, t. I.
 Cupiditas naturae, ignis est, 678, t. II.
 Cupiditates superat is qui Scripturam animo versat, 686, tom. IV.
 Cupiditati imperare magnum, aliorum cupiditatem sedare majus, 681, t. IV.
 Cupiditas habendi damnabilis, 191, t. IV.
 Cupiditas divitiarum arx malorum, 259, t. V.
 Cupiditates tempestati comparantur, 75. Quomodo sedentur, *ibid.*, t. V.
 Cupiditas alia aliam pellit, 35, t. VIII.
 Cupiditas fluxarum rerum indecora, 505, t. VII.
 Cupiditatem auri magnam explere difficilium est quam volare, 607, t. VII.

Cupiditas habendi insatiabilis, 212. Diabolo subditum reddit hominem, 212, t. VII.
 Cupiditas vanae gloriae divitiarum amorem parit, 288, tom. VII.
 Curiositas in divinis rebus non adhibenda, 146, t. VIII.
 Curiositatis et importune perquisitionis morbus, 87, t. X.
 Curiosus urbis Chrysostomum pulsum Constantinopoli abduxit, 535, t. III.
 Currus imperatoris jugo albarum mularum auro ornatum junctus, 286. Currus imperatorius lapillis coagmentatus, laminisque mobilibus et agitatis ornatus, 287, t. VI.
 Currus argenteis laminis vel auro operati, 608, t. VII.
 Currus mularum alborum in pretio habitus, 144, t. XI.
 Cursorum mos, 519, t. V.
 Custos carceris quomodo a Paulo salvus efficitur, 60, tom. XI.
 Cymbala, instrumenta in choro Davidis, 535, t. V.
 Cynica lues quasi somnium et umbra praeterit, 382, tom. VII.
 Cynica placula: sic philosophos vocat Chrysostomus, 175, tom. II.
 Cyprus insula Marcionistas habebat, 977, t. I.
 Cyrenenses quinam, 120, t. IX.
 Cyreni praesidis descriptio in codicibus Romanis asservabatur, 552, t. II.
 Cyriacus diaconus, 609, t. III.
 Cyriacus diaconus a Chrysostomo missus ad Innocentium papam, 529, ab Innocentio ad Chrysostomum missus, 537, tom. III.
 Cyriaco presbytero scribit Constantius presbyter, 757, tom. III.
 Cyriacus episcopus Chrysostomi amicus, 609, t. III.
 Cyriaco episcopo epistola Chrysostomi, 712, t. III.
 Cyriacus episcopus Romam confugit pulso Chrysostomo, 536, t. III.
 Cyriacus episcopus, 735, t. III.
 Cyriaco episcopo epistola Chrysostomi, 644, t. III.
 Cyriaco episcopo exultanti scribit Chrysostomus, 681, ipsum consolatur, 682, t. III.
 Cyriacus episcopus pro causa Chrysostomi sermone affectus, 700, t. III.
 Cyriaco, Demetrio, Palladio, Eulysio, episcopis, scribit Chrysostomus, 609, t. III.
 Cyriacus, Castus, Valerius, Diophantes, antiocheni presbyteri: ad eos scribit Chrysostomus, 645, 644, 663, 689, 735, t. III.
 Cyrus. A Cyro usque ad Antiochum anni, 653, 898, t. I.
 Cyri puerilem institutionem scripsit Xenophon, 315, tom. VI.
 Cytherio epistola Chrysostomi, 651, t. II.

D.

Dæmon ne vera quidem dicens audiendus, 985, t. I.
 Dæmones etiam habeant principatus et potestates, 750, tom. I.
 Dæmones non medentur, nisi aliquando ex Dei permissu, 854, 855, t. I.
 Dæmones quidam dicebant se esse monachorum animas, 985, t. I.
 Dæmones nil juvat immortalitas, 497. Dæmones nostra destruere incassum conati sunt, 356. Dæmonum saevitiae exempla, 253. Dæmones quam noxii, ubi possunt nocere, 254, t. II.
 Dæmones fugat martyr faveilla, 89. Dæmones martyrum sepulcra formidant, 669, et pulverem martyrum, 667, jejunium christianorum timent, 307, t. II.
 Dæmones mundum non gubernant, 255. Dæmonibus non tribuenda mundi administratio, 731, t. II.
 Dæmones sacrificia proptabant, 353, t. II.
 Dæmones nihil nisi Deo permittente disponunt, 255. Cum dæmonibus certamen, 618, t. II.
 Dæmon sive oraculum Apollinis tacet ob praesentiam reliquiarum S. Babylae, 254, t. II.
 Dæmon tempore orationis nos vexat, 357. Dæmoni quomodo resistendum, 358, t. III.
 Dæmones, apostolorum carnifices, 95, t. III.
 Dæmones in hoc mundo cur relinquuntur, 509, t. III.
 Dæmon non audet eos qui in spiritualibus occupantur adorari, 342, t. IV.
 Dæmon subjectus homini, 427. Cum videt animam de rebus divinis sollicitam, ab illa resistit, 117. In vigilantes non prevalet, sed in desides, 58, t. IV.
 Dæmon ipse non potest nos ad iram concitare, si philosophari velimus, 701, t. IV.
 Dæmon metuit eos qui injuriam condonant, 46, t. V.
 Dæmones feruntur per aërem, 162. Pertimescunt nomen

Dei, 296, t. V.

Dæmon cum hominum natura bellum gerit, 184, t. V.

Dæmon nullus ingredi audeat quando Christus adest, 158, tom. V.

Dæmonum ora obstructa per Christum, 193, t. V.

Dæmon cur idolis uteretur, 598, t. V.

Dæmonum vires imbecillas facit sanctorum præsentia, 125, t. V.

Dæmonibus quæ ministeria a Deo dentur, 571, t. VI.

Dæmones, vasa diaboli, 448, t. VII.

Dæmones nihil non agunt in perniciem nostram, 214, tom. VII.

Dæmonibus non credendum etiamsi utilia dicant, 210, tom. VII.

Dæmones divinitatem Christi prædicant, 352. Horrent crucem, 537, t. VII.

Dæmones per sepulcra currunt, 403. Cur in sepulchris libenter versentur, 553, t. VII.

Dæmones quare porcos occiderunt, 584, t. VII.

Dæmones esse defunctorum animas multi putabant, 545, tom. VII.

Dæmones non possunt prophetias edere, 421, t. VIII.

Dæmonis inaligni esse Dei leges quidam dicebant, 68, tom. VIII.

Dæmone deterior est amor pecuniæ, 305, t. VIII.

Dæmone gravior est peccatum, 295, 294, t. IX.

Dæmonum invocationes adhibite, 627, t. IX.

Dæmones mundum creavisse quidam dicebant, 148, t. X.

Dæmoniaci quidam scelerati, 444. Dæmoniaci cur in ecclesiam ad orationem inducerentur, 775. Dæmoniacos cur diaconis ad orationem inducat, et capita includere jubeat, 775, t. I.

Dæmoniacos etiam curat Deus, 534, t. VII.

Dæmoniaci dicebant, Ego sum anima illius cuiuspiam, 535. Hæc fraus et fallacia diabolica erat, *ibid.*, t. VII.

Dæmoniaci multi in sepulchris tempore Chrysostomi, lascivi nempe viri, 534, 535, quibus sepulcra sunt meretricum diversoria, 386, t. VII.

Dagonis historia. Dagonem Judæi adorarunt in *Paestina*, 674, t. VIII.

Damnationem affert vel pars una virtutis contempta, 612, t. VII.

Damnatorum duplex supplicium, 485, t. VII.

Damnati e tenebris in tenebras, ex angustiis in angustias graviore ingreduntur. 295. Damnati quomodo cruciatus inferni ferre possunt, 289, t. I.

Dammum quid sit, 462. Dammum verum nullum, nisi volenti, 462, t. III.

Dammum censi-ri debet quod laborem multum habet, et lucrum nullum, 262, t. XI.

Daniel ad conspectum angeli defecit, 723, 724, ita ut proximum sit ut ejus anima avolet, 727. Ejus præstantia, virtus, fortia gesta, 728. ærumne, 488, jejuniu, 876, t. I.

Daniel præbixit templi Jeros. destructionem, 898. Danielis prophetie explicatio, 895 et seqq. Visionis explicatio, 897. Danielis historia quædam apud Josephum, 896. Danielis hebdomadam explicatio, 900, t. I.

Danielis regnorum quatuor interpretatio, 798 et seqq., tom. II.

Daniel in *Babylone natus*, 798. *Decem et octo umorum, prophetiam inchoavit, ibid.*, t. II.

Daniel a leonibus Dei metu servatus, 500. Intrepidus inter leones, 225. Non metuebat feras, 601. Multos eripuit a morte, 597, t. IV.

Danielis jejuniu, 24, t. IV.

Danielis leones parcunt, quia ipse non peccaverat, 38, tom. V.

Danieli contemptui erant terribiliores feræ, 490, t. V.

Danieli barbarorum disciplinas edidit, 198, t. VI.

Danieli virtute præditus æqualiter semper vivebat, 236, t. VI.

Danieli philosophum se ostendit, 196, t. VI.

Daniel in quibus poterat legem servabat, 197, t. VI.

Daniel multis diebus jejunus mansit, ut iram averteret a populo, 12, t. VI.

Danielis visio, Isaia: visioni affinis, 69, t. VI.

Danieli barbaros eripuit; Judeos minime, 60, t. VII.

Danielis hebdomadæ cum Christi ortu consentiunt, 42, tom. VII.

Danieli cur sibi oblatum libamen admisit, 275, t. VII.

Danieli in *Babylone sepultus est*, 256, t. VIII.

Danieli presbytero epistola Chrysostomi, 722, t. III.

Daubius sæpe glacie concrevit, 575, t. V.

Daphne suburbium antiochenum, 852, t. I.

Daphne virgo castitatis anans, 551, t. II.

Daphnes puella: historia, 851, Ladonis fluvii filia, *ibid.*, tom. II.

Daphne suburbium Antiochenum, 350. Daphnen prope-

rabant Antiocheni comessatum, 672 et seqq., t. II.

Daphne suburbium Antiochiæ multitudinè cupressorum ornatum, 178. Fontibus quoque, arboribus et cupressis ornatum, 672, 718, t. II.

Daphne suburbium antiochenum, 285, t. V.

Daphne locus prope Antiochiam, ubi sacra diis persolvebantur, 679, t. XI.

Darius Hystaspæ magis successit, 900, t. I.

Darius Persarum rex ariete designatus, 895, t. I.

David quam acceptus Deo post penitentiam, 297, 298. In ejus gratiam Salomonis peccatum obtegitur, 341. David ærumnis vexatus, 481, 482, et seqq., 735. Ejus calamitates omnem tragediam superant, 485. Davidis lectus, lacrymis exornatus, 972. Ejus quotidianæ lacrymæ, 973, tom. I.

David multis præclare gestis sternitur, 310. Davidis compunctio, 415 et 416 et seqq. David, recte factorum oblitus, peccatorum recordabatur, 422. Anore Christi incensus, 414, t. I.

David pro ovibus mori voluit, 406. Brevis statura, parvus, armis nudus, carneam turrim prostravit, 179, t. II.

Davidi perniciem machinabatur Saül, nulla læsus injuria, 95, t. II.

David propheta et rex. Satis esset solem extinguere, quam verba Davidis oblivioni tradi, 285, t. II.

David in extrema senectute, *τοῦ γὰρ ὄντος*, commisit adulterium, 285. David post peccatum de peccato non cogitat, 286. Davidis confessio peccatum delet, 278, t. II.

David precibus armatus, 778, t. II.

David in exemplum patientiæ adductus, 506, 507, t. III.

Davidis fides, 297, t. III.

Davidis quanta virtus, 184, ejus patientia, *ibid.* David Saüli inimico beneficia contulit, 185, t. III.

David cogitur proprias efferre laudes, 308, t. III.

Davidis cum Goliath monomachia, 425, 426, t. IV.

Davidis vox prostravit alienigenam, 705, t. IV.

David republicæ servator, 678, t. IV.

Davidis virtus ex Samuelis ad illum responsione perspicitur, 701, t. IV.

David fugit a facie Saülis, 681. Ex insidiis Saülis tripla quadruplaque martyrii corona redimitus, 699. Davidi nihil nocuit Saülis odium, 701, t. IV.

David Saülem in se peccantem quodammodo excusat, 691. Davidis major victoria cum Saülem servavit, quam cum Goliath occidit, 688. David Saülem occidere volentes coercuit, 687. Saüli corporis custos fuit, 688. Davidis Saüli parentis tanta gloria, quanta trium puerorum, 689. David immolans iram sacrificium Deo offert, 688, t. IV.

David Saüli pareit inimico sibi, 648. Honorifice appellat inimicum, 685. Davidis mansuetudo erga filium Saülis, 707, 708, beneficia in Saülem, 678, t. IV.

David ob servatum Saülem magna præmia recepit, 690.

David a Saüle filiorum tutor relinquitur, 707. Davidis luctus ob mortem Saülis, 694, t. IV.

David in calamitate quam in solio mirabilior, 647, t. IV.

David eo magis spectandus quod in lege veteri difficilior esset virtus quam in nova, 698. Legem ipsam mansuetudine superabat, 684. imo et legem apostolicam, 703, t. IV.

Davidis benevolus erga suos animus, 690, t. IV.

David non effertur ob prosperum successum, 680. Ejus magnanimitas, 678, 692. Ejus mansuetudo, 695. Unius Dei voluntatem spectabat, 695, t. IV.

David accensus Dei desiderio, 685. Davidis patientia et tolerantia, 647, 698. Modestia, 681. In Davidis labiis Dei gratia residebat, 688, t. IV.

David infinitis dignus coronis, 587. Dei suffragio laudatus, 677. David exemplar humanitatis, 677. Virtutis specimen, 698. Ab omnibus imitandus, 686, t. IV.

David rex media nocte surgebat, 281. Ejus lacrymæ, 282, omnia quæ gesserat divino muneri ascribebat, 691, t. IV.

David *ὑμνογράφος*, hymnorum scriptor, 527. Ejus scopus in Psalmis, 53, t. V.

David communis doctor orbis terrarum, 129, t. V.

David non quod suum, sed quod Dei est querit, 91, t. V.

David nullam excusationem attulit, postquam peccaverat, 458, t. V.

Davidis penitentia, 76, t. V.

David cadem et adulterium perpetrat et misericordiam consequitur, 75, t. V.

Davidis mansuetudo, 87, t. V.

Davidis Absalonem fugientis historia, 80, 81, t. V.

David cur fugiebat filium suum, 35. David filio insequente admissi peccati pœnas luit, 35, 39, t. V.

David rex noctu orabat, 526, t. V.

Davidis spes in Deo, 85, t. V.

David mitis et mansuetus erat, 191, t. V.

David Spiritu sancto motus composuit librum 150. Psalmorum, 551, t. V.

- Davidis amor erga Deum, 164, siti comparatus, *ibid.*, t. V.
 Davidis fortitudo et patientia, 104, t. V.
 Davidis patientia, 39, t. V.
 David sine ope Dei, omnium opem nihili facit, 84, t. V.
 David sese laudat quomodo, 41, t. V.
 David mysteria Christi enuntiat variis in psalmis, 329, t. V.
 David librum Psalmorum concludit per gratiarum actionem, 495, t. V.
 David non procrastinavit ad penitentiam vocatus, 540, t. V.
 Davidis tempore viri probi erant 554, t. V.
 David cur in Psalmis temporum ordinem non secutus est, 591, t. V.
 David puer tropæum erexit, ætate proventus peccavit, 43, t. VI.
 Davidis egregium exemplum patientiæ in morte filii, 347, t. VI.
 David vindictam Dei in populum ad se revocat, 15, t. VI.
 Ex Davide se reges ortos dicebant, 27, t. VII.
 David cur in genealogia Jesu Christi primus memoretur, 26, 27, t. VII.
 Davidis splendor, 27, t. VII.
 David longe splendidior Saule, 453, t. VII.
 Davide nihil simplicius, 601, t. VII.
 Davidis mansuetudo, 602, t. VII.
 David erga Sulem evangelicam ostendit magnanimitatem, 342, t. VII.
 David ex parva negligentia in peccati baratrum ruit, 340, t. VII.
 David prudens, ratione per concupiscentiam obtenebrata peccavit, 585, t. VII.
 Davidis peccatum, 541. Culpæ magnitudo, 541. David eadem duplicem admisit, 341, t. VII.
 David verbi fructu ad penitentiam deductus, 32, t. VII.
 Davidis contritio, 68, Philosophia ejus, 39, modestia et patientia, *ibid.*, t. VII.
 Davidis post peccatum virtus quanta, 342, t. VII.
 Davidis magna erat apud Judæos existimatio, 435, t. VII.
 David in Psalmis et de presentibus et de futuris loquitur, 651, 652, t. IX.
 Davidis regnum adhuc stat: quomodo, 241, t. IX.
 David qui plurimas uxores habebat, non ideo immundus erat, 682. Cum unam injuste addidit, immundus factus est, 682, t. XI.
 Debitoribus indulgendum, 258. Deus longe plura reddet, quam illi debeant, 258, t. VII.
 Debitum; irrituale, etiam cum solvitur, retinetur, 784, t. I.
 Debora nutrix Rebeccæ cur cum Jacobo ageret, 519, t. IV.
 Debora imperatoris functa est officio, 340, t. VIII.
 Decanus a prefecto differt, 109, t. XII.
 Decennis peccatorum rationem est redditurus, 578, t. I.
 Derceptio et fallacia pariunt inimicitias, 100, t. XI.
 Decimæ fructuum pluries datæ, 615, t. VII.
 Decimas se daturum vovet Jacob, 477, 479, t. IV.
 Defensor, *ἐκδικητής*, civitatis magistratus est, 91, t. III.
 Definitio sapientiæ, 289, t. V.
 Deformitas non vilipendenda quando animus pulchre ornatus est, 285, t. V.
 Deformitas corporis non nocet, neque fornia prodest, 428, t. V.
 Defunctos lugere non inutile tantum, sed etiam damnosum est, 1022. Pro defunctis preces, 681, t. I.
 Defunctorum luctus cum tibiis et cymbalis celebratus, 575, t. VII.
 Defuncti quomodo sint honorandi, 348, t. VIII.
 Defunctus. Vide Mortuus.
 Defunctis prosunt eleemosynæ et oblationes, 169, t. IX.
est, oportet, aliquando non consentitis, non jubentis est, sed futura prænuntiantis, 40, t. III.
 Deipara nomen Mariæ virgini tributum, 859, t. III.
 Deipara est virgo Maria, 810, t. II.
 Deliciæ lædunt animam, 586. Incommoda pariunt, *ibid.*
 Perniciosissimæ, 974. Ad nimium oblivionem deducunt, *ibid.*
 Perinde in veteri atque in nova lege prohibita, 575. Deliciæ hujus vitæ a futuris privant, 1000, t. I.
 Deliciæ non sunt crimen, sed ad vitia ducunt, 158. Improbantur, 769. In peccatum inducunt, 770, t. II.
 Deliciæ fera intractabilis, 772. Deliciæ vitam sexcentis moribus graviores inducunt iis qui ipsas plurimi faciunt, 771, t. II.
 Deliciæ morbos pariunt, 673, 674, t. IV.
 Deliciæ sunt spinæ, quomodo, 470. Deliciarum damna, *ibid.*, t. VII.
 Deliciæ et sollicitudines duplex pestis, quæ animam invadit, 470, t. VII.
 Deliciæ et confessio non possunt una consistere, 190, t. VII.
 Deliciis frui non sinit mortis expectatio, 659, t. VII.
 Deliciæ ciborum vale: utinis fundamenta subtrahunt, 157, t. VIII.
 Deliciæ tristitiam pariunt, 57. Ad peccatum trahunt, 502, t. IX.
 Deliciæ veræ quæ, 208, t. IX.
 A deliciis abstinere, jejunii species est, 206, t. IX.
 Deliciarum locus præceptis est, 132. Ex deliciis quæ mala oriuntur, 133, t. IX.
 Deliciæ onus sunt animæ, 133, t. IX.
 Delicis et otio nihil inutilius, 235. Qui in deliciis vivit non mortuus modo, sed etiam mortuo deterior est, 521, t. IX.
 Deliciæ nihil prosunt, quod desinant in afflictionem, 453, t. XI.
 Deliciæ non possunt cum sobrietate consistere, 622, t. XI.
 Deliciarum mala innumera, 569, t. XI.
 Delicias nimias insectatur Chrysostomus, 551, 552, t. XI.
 Deliciæ excæcant animam, 545, t. X.
 Deliciæ nimie proceriorem staturam impediunt, 540, t. X.
 Deliciæ non spectandæ, sed exitus earum, 472, t. X.
 Deliciarum fructus corruptio est, 555, t. X.
 Demetrius quid erat, 909, t. I.
 Demetere, *κατακτείνω*, dicitur lapsa ex metentium manibus spicas colligere, 47, t. VI.
 Demetrius monachus, 595. Ad eum epistolam mittit Chrysostomus, *ibid.* Eam epistolam memorat Chrysostomus, 415, t. I.
 Demetrius monachus rogat Chrysostomum, sibi de compunctione sermones mittat, 595. Demetrius compunctionis semper igne flagrabat, 594. Compunctionis lacrymas fundebat, *ibid.*, t. I.
 Demetrius, episcopus Pessinuntis, ad Theophilum missus a Chrysostomo, 551. Rogatu Chrysostomi ad innocentium properat, 529. Pro causa Chrysostomi ærumnis affectus, 699, 700. Demetrius episcopus Romam confugit pulso Chrysostomo, 539, t. III.
 Demetrio, Cyriaco, Palladio, Eulysio, episcopis, scribit Chrysostomus, 700, t. III.
 Democritus philosophus et ephesius, 9, t. XI.
 Demonstratio per opera, major est illa quæ fit per verba et per signa, 50, t. X.
 Demophilus Chrysostomo amicissimus senex, ægrotudine magna et paupertate pressus, 489, t. I.
 Demosthenis acumen, 669, t. I.
 Demosthenes ex suggestu ad bellum prodit, 33, t. VI.
 Denominationes ex quibusdam casibus acceptæ, 611, t. IV.
 Deposita Christo, non hominibus tradenda, 41, t. II.
 Deprecatio ubi est, venia est opus, 594.
Herbices miseros putabant qui ægrotatione moriebantur, 808, t. III.
 Descriptio prima facta sub romanis principibus, 817, t. I.
 Descriptio sive census Cyrenii in codicibus romanis aservabatur, 532, t. II.
 Descriptio avari, 432, t. V.
 Desiderium Dei auget moles afflictionum, 453, t. V.
 Desidia grave malum, 114. Ea facit ut facilia videantur difficilia, *ibid.*, t. IV.
 Desidia lædit corpus, otium lædit animam, 87, t. XII.
 Desius Junius, 558, t. II.
 Desperare de seipso pejus est quam desperare de alio, 300. Desperandum nunquam est, 279, 300, 967, t. I.
 Desperationis mala, 502. Desperatio ignaviam alit, 307.
 Desperatio vitanda, 509. A desperatione oritur impudentia, 506, 507, t. I.
 Desperandum nunquam est, 26, t. III; 261, t. IV; 532, 551, t. V.
 Desperare nunquam oportet, 185, t. X.
 Desperatio telum diaboli, 280, t. II.
 Desperatio perniciose, 279. Non desperare, magnum contra diabolum telum, 357, t. II.
 Desperationis malum, quantum, 767, 768, t. VII.
 Desperationi nunquam se dedere oportet, 452, t. VIII.
 Desposui: sic vocantur cognati Christi, qui admirationi fuerunt, 152, t. VIII.
 Detractiones vix vitantur a concionatoribus, 675, t. I.
 Detractio: qui detrahit fraternalis carnes comedit, 53, t. II.
 Detractionis mala quinque, 55, 54, t. II.
 Detractionis et conviciorum malum, 199, t. II.
 Detractio est etiam cum vera dicuntur, 54, t. II.
 Detractionem audire non debemus libentes, 54. Detractio omne bonorum operum meritum tollit, 55, t. II.

Detractores qui mala fratrum quasi arcanum revelant, 84, t. II.

Detractores muscis comparantur, 248, t. II.

Detractores exagitantur, 468, t. IX.

Detractio sepe falsa, 654, t. V.

Detractio innumerorum malorum causa, 633, t. V.

Dei natura incomprehensibilis.

Deus et Dominus, nomina Patri et Filio propria, 738. *Deus simplex*, inkompositus, figura expers, 750. Sine ullo existendi principio, 427. Non loco circumscriptus, 729. Deo alæ et somnus in Scripturis quomodo tribuantur, 769. *Deus* est ingenitus, 742. *Deus* quomodo dicatur spiritus, fons, ignis, etc., 743, t. I.

Deus unus dicitur de Patre prout gentiles multipliciter deorum morbo laborantes, 759 et seqq., t. I.

Dei substantia ab Unigenito et a Spiritu sancto comprehenditur, non ab aliis, 757. Quomodo sese attemperet ut videatur a seraphinis, 722. Deum nemo videt perfecta comprehensione, 750. Deum, etiam cum sese attemperat, supernæ virtutes videre nequeunt, 725. *Deus* etiam angelis incomprehensibilis, 721 et seqq.; incomprehensibilis etiam supernis virtutibus angelisque, 707 et seqq., 723. *Dei* substantiam prophetæ non accurate noverant, 703, t. I.

Deus Pater, non ab aliqua creatura, sed a Filio tantum et Spiritu sancto cognoscitur, 720. Deum nemo videt se cognoscit, nisi Filius, 736, et Spiritus sanctus, *ibid.* *Dei* substantia quomodo comprehensibilis sit, quando iudicia ejus, prudentia, magnitudo incomprehensibilia sunt, 706, t. I.

Deum scrutari quam temerarium, 713 et seqq. Deum incomprehensibilem esse probat Chrysostomus, 843. Eum contumelia afficit qui substantiam ejus curiosius explorat, 714 et seqq. *Dei* substantiam non noverat Paulus, 706, 716. *Dei* substantiam se nosse putare, insanum est, 708, 714, tom. I.

Deus quo pacto cognoscitur, 704. Deum esse credere sufficit, nec requiritur ut ejus substantiam scrutemur, 745. *Deus* inaccessible lucem inhabitans, quanto magis ipse inaccessible. 721. In throno esse dicitur qui contineri nequit, sed sese attemperat, 722, t. I.

Dei sapientia immensa et inscrutabilis, 705, t. I.

Deus pro dignitate laudari nequit, 719. Est affectus expers, 416. Ejus zelus non est affectus, 325. Ejus ira non est animi aegritudo, 281, t. I.

Deus cum diceret, *Adam ubi es?* non ignorabat ubi Adam esset, 780. Nec ignorabat Sodomorum scelus, 781, tom. I.

Dei dispensationes scrutari vetat Paulus, 713. Deum nemo vel contemnendo lædere, vel laudando illustriorem facere potest, 719, t. I.

Deus creatur omnia novit.

Deus corda scrutatur, 443. *Dei* est adorari, orationem suscipere, non offerre, 765, t. I.

Deus sola voluntate, sine labore creavit, 714. Creavit angelos ante hominem, 427. Non est causa malorum, 455. *Ipsi omnia facilia*, 279, t. I.

Dei prescientia, 444. Ejus decreta a nemine prohibentur, 1015. *Dei* consilia non disquirenda, 442, 443. Deum glorificat qui promissa ejus non curiosius explorat, 714, 715. *Ex Dei* voluntate bonum et malum penditur, 873, t. I.

De Deo varia.

Deus non vult mortem peccatoris, 286. Punit ad exemplum, 1005. Et ante peccatum et post peccatum nos curat, 929. Nunquam aversatur sinceram penitentiam, 284, t. I.

Deus cur non omnes hic puniat, 443, 1002. Cur multos per totam vitam affligat, 444. Cur sanctos non statim a malis eripit, 349. *Dei* misericordia erga hominis animam, 296, t. I.

Deo qui vult placere, vitam mollem ne sectetur, 1005. *Deus* expetit a nobis amari, 301. Dat spatium et tempus sceleratis, ut penitentiam agant, 550. Comminatur, ut peccatores deterreat, non ut se ulciscatur, 262. Solus peccata dimittit, 787. Ad penitentiam provocat, 282, t. I.

Deus non læditur peccato, sed homines peccantes illo læduntur, 282. Libenter audit hominem mala sua sibi narrantem, 746. Appropinquans est, non ille recedit, sed nos, 286. *Dei* beneficiis nobis præstitis nihil dignum exhibere possumus, 418. *Deus* non vult nos cruciari, sed penitentiam agere, 493. *Dei* indulgentia erga homines, 545. Ejus benignitas et clementia, 1016. Ejus studium pro animæ salute, 296, t. I.

Dei operante manu nihil gestorum excidit, 385, t. I.

Dei officium est ut dolentes consuletur, 746, t. I.

Deus indignus tulit Christi necem, quam vituli adorationem, 909, t. I.

Deum inter et hominem tantum intervallum, quantum inter lutum et ligulum, 715, t. I.

Deo qui bellum movet, belli exitum bonum habere ne-

quit, 319, t. I.

Deus non eget gloria a nobis affici, 507, t. I.

Deus cur homini præceptum dedit, quem prævaricatorum norat, 453, t. I.

Dei verba, opera exhibent mirabilia, 831. Contra *Dei* dicta non ratiocinandum, 711, 712, t. I.

Deum offendisse morte gravius est, 1030, t. I.

Deus viduis viri loco est, 600, t. I.

Dei iudicium nullus effugiet, 980. Deo iudici omnia nuda et aperta, 311, t. I.

Deus in celo splendore suo angelos et sanctos condecorat, 750, t. I.

Dei cultus non loco circumscriptus, 903, t. I.

Deus in opticiis suis admirandus, 118. *Ex* rebus et operibus cognoscitur, 103, 106, t. II.

Dei existentie demonstratio, 256. *Dei* cognoscendi verus modus per creationem, 151, t. II.

Deus quo sensu dicatur deambulare, 98, 99, t. II.

Deus nullo opus habet, 117, t. II.

Deus et Dominus Filio perinde atque Patri competunt, 705, 704, t. II.

Deus nullis affectibus obnoxius, 94, t. II.

Deus magnas res per umbras præsignavit, 741, t. II.

Dei dona copiosa, 719, 720. *Deus* iudex, medicus et magister, 93. Non tantum cum benefacit, sed etiam cum cruciat, bonus, 93. Non cum dat modo, sed et cum auferit bonus, 248, t. II.

Deus antiquitus Judæis dux erat bellorum, 148, t. II.

Deus velociter adiucat, tarde diruit, 329. *Dei* clementia est immensa, 337. *Dei* clementia erga homines, 323, quanta, 56, t. II.

Dei clementia erga hominem lapsum, 93. *Dei* clementia et tolerantia: si emendationem ultio præverteret, mundus delirus esset, funditusque periisset, 325, t. II.

Dei longanimitas publicanum fecit evangelistam, etc., 325, t. II.

Deus vehementer cupit ut omnes ad ipsum fugiant, 49. Si punire cuperet, taceret; quia misereri vult, minatur, 724, t. II.

Deus non remittit nobis, nisi et nos remittamus, 202, t. II.

Deus nos vexari permittit, ut ipsum frequenter adeamus, 307, t. II.

Deus servorum suorum ulciscitur injurias, 702. Principibus terrorem incutit, 527, t. II.

Deus tardus ad pœnam, velox ad salutem, 528. *Dei* contra Nimiven sententia non decedit, quare, 76. *Deus* puniens comparatus cum iudicibus, 252, t. II.

Dei promissa certa, 691, t. II.

Deus læsus plus timendus, quam imperator læsus, 56, t. II.

Deus ubique coli potest, 257. Quam facile adeatur, 304, t. II.

Dei sapientia et providentia, 126. *Dei* providentiam esse probatur, 109, 110, 112. Sine *Dei* providentia mundus stare nequit, 113, 114. *Dei* providentia nullo potest exprimi verbo, 248. Omnia administrat, 751. *Dei* providentia cur bonos improspere, malos prospere agere in hac vita sinat, 254, 255. *Dei* providentia defenditur contra eos qui dicebant siccitates, calamitates, bella, non esse digna providentia *Dei*, 94, t. II.

Deus nihil ita amat, ut animam mitem et humilem, 304. *Patris* more per res adversas erudit, 168. Deo omnia in adversitate committenda, 65. *Deus* pater orphanorum, iudex viduarum, 327. *Deus* ubi præcipit non est argutionibus utendum, 164. Nonnisi possibilita mandat, 318. *Deus* non necessitate pertrahit ad bonum agendum, 375, t. II.

Dei offensio, vera calamitas, 70, t. II.

Dei verbo omnia constant, 785, t. II.

Deus non loco circumscribitur, 818, t. II.

Deus simplex natura, inkompositus, inconvertibilis, etc., 737. Deum nemo vidit ut est, 401. Sola fide cernitur, 108. *Deus* exemplis nullis digne potest representari, 405, t. III.

Dei affectibus exprimendis exempla nulla satis sunt, 739. *Deus* qua ratione amulari, irasci, odio habere, penitentiam moveri dicitur, 402. *Deus* impassibilis, 738, 739. *Deus* quo pacto dicatur sanctificari, 45, t. III.

Deus solus consiliario non eget, 153. Nihil facit frustra, 126. *Dei* proprium est cordis secreta cognoscere, 59, t. III.

Dei cultus omnibus rebus præferendus, 145. *Deus* si colatur, secularia bene succedunt, 176, t. III.

Deus pater noster communis, 45. Qua ratione pater noster est, 44. *Dei* erga hominum affectus quantus, 51. *Dei* amor in creaturas, 488, 489, t. III.

Deo tales videmur quales sumus, 790. *Deus* solus magister, 71. Auctor Novi et Veteris Testamenti, 245. *Deus* cur voluerit res hujus mundi caducas esse, 349, t. III.

Deus aliter cum iustis, aliter cum vulgo agit, 297. Dec ratio reddenda accepti et expensi, 22. *Deus* animi propositum spectat, 146. Deo auspice quæ fiunt, bene succedunt,

59. Deus plus nostram salutem cupit quam nos ipsi, 26, t. III.
 Dei indulgentia quanta, 20. Deus in remittendis peccatis dtescit, 24, 25. Deus sibi quam aliis debita facilius remittit, 28. Quomodo puniat, 340. Supplicium illaturus sese purgare solet, 346, t. III.
 Deus alios in malis derelinquit, alios eripit, 167. Cur non statim adversitates tollat, 350. Per læta et adversa piorum vitam gubernat, 620. Cur permittat tentationes, 170, t. III.
 Deus non evulgat peccata, quare, 52, 53, t. III.
 Deus nunquam vincitur, neque vincit, quomodo, 820, t. III.
 Deus non erubescit appellari pastor, 827, t. III.
 Deus effudit spiritum suum, hoc est donum spiritus, 820.
 Dei lingua non mutatur, 834, t. III.
 Deus semper præsto est ad nos audiendos, 837, t. III.
 Deus et Dominus in Scriptura parem habent significationem, 112, t. IV.
 Deus simplex, incompressus, figura carens, 106. Dei ineffabilis essentia, 37. Deus non habet formam humanam. Confunditur ii qui illud dicent, 389. Dei essentia non potest humana mente efformari, 389. Dei sapientia quanta, 306, t. IV.
 Dei potentia unde demonstratur, 633, est incomprehensibilis, 224. ineffabilis, 33, immensa et mirabilis, 101, quanta, 344, t. IV.
 Deus ubique adorandus, 300, optimus architectus, 121, omnia novit ante quam fiant, 34. Cur dicatur, *Et vidit Deus lucem, quod esset bona*, 34, t. IV.
 Deus non ideo interrogat quod ignoret, 160, quomodo videt quid iam, 44. Deo indignum est ascendere et descendere, 521. Deus descendisse dicitur ut videret turrim, ut doceamur non iudicandum esse ex auditu, 277. De Deo, cogitante, secum reputante, penitente, verba in Scriptura, non sunt ad litteram accipienda, 192. Deus corporeis oculis non videtur, 362, t. IV.
 Deus nullum habet corpus 71, 72, quomodo dicatur ambulare, 153, t. IV.
 Dei nutui omnia cedunt, 421, 432. Deo non potest imponi, 693, t. IV.
 Deum condigne nec homines nec Cherubim et Seraphim celebrare possunt, 250, t. IV.
 Deus et Dominus dicuntur de Patre et Filio, 121, t. IV.
 Dei opera cum intelligentia et ratione facta, ut probatur exemplis multis, 91, 92, ea digne laudare non potest homo, 51, t. IV.
 Dei sapientia in rebus creandis, 57, creatoris magnitudo ex rebus creatis conspiciat, 581. Deo omnia possible, 421. Deus verbo simplici omnia produxit, 77, Dei ineffabilis potentia in creando elucet, 41, t. IV.
 Deus propter hominem omnia creavit, 60, cur non omnia produxerit uno die, 35, 36, cur cælum perfectum produxerit, terram autem paulatim condiderit, 383, t. IV.
 Dei officia non curiosius investiganda, 66. Deus cur dixerit, *Faciamus hominem*, non, *Fiat homo*, 587. Deus nos creavit ut salvos faciat, 33, quomodo requieverit die septimo 89, ad imaginem Dei creari quid, 176, t. IV.
 Deus quomodo Adamo et Evæ vestes pelliceas fecerit, 150. Dei misericordia erga Adamum et Evam, 140, a Deo immissa pœna Adamo admonitio potius est quam punitio, 141. Deus Abelis oblationem acceptam habuit, non item Caini, 135, 156. Dei pactum cum Noe, 233, ejus erga Abrahamum benevolentia maxima, 279, quomodo ab Abraham visus est, 294, quomodo videri possit, *ibid.*, tom. IV.
 Deus est omnium Deus: cur dicatur, Deus Abraham, etc., 460, 663. Dei benignitas erga Abraham, 387, ejus munificentia erga eundem, 315, t. IV.
 Dei providentia erga Josephum, 530, t. IV.
 Deus hominem in mundum, quasi in regiam omnibus rebus instructam induxit, 67, t. IV.
 Dei, egregii artificis, sapientia, 49. Deus verbo et præcepto omnia condidit, 34, 49. Dei opera nostrarum cogitationum imbecillitatem superant, 27, 102. Dei opera omnia valde bona, 87, t. IV.
 Deus secundum voluntatem suam creaturas moderatur, 50. Quomodo requiescere dicitur, 88, t. IV.
 Deus ipse per prophetarum linguam loquitur, 34, 119, tom. IV.
 Dei gratia in Davidis labiis residebat, 686. Deus agonizantes Davidis, 682, t. IV.
 Dei præcepto cuncta obediunt, 238, t. IV.
 Dei ineffabilis indulgentia erga Cainum, 136, t. IV.
 Deus a principio quo pacto homines instituerat, 734. Dei ineffabilis benignitas erga genus nostrum, 67, 87, 103, 106, 229, t. IV.
 Deus fons clementiæ, beneficia nobis confert, etiam nes-

ciis, 258. Per litteras agit cum hominibus, 532. Dei patientia, 157. Dei erga homines indulgentia, 156. Dei ingenis misericordia, 148, 221, 277, 278, t. IV.
 Dei clementia, 391, tolerantia ineffabilis, 391, t. IV.
 Deus non spectat suam dignitatem, sed nostram infirmitatem, 433. Deus quantum humani generis rationem habeat, 176, t. IV.
 Dei quanta bonitas et providentia, 253, t. IV.
 Dei providentia erga hominem, 86, liberalitas quanta, 115, t. IV.
 Deus hominem quantum honoraverit, 192, t. IV.
 Dei benevolentia viis diversis acquiritur, 83, t. IV.
 Deus transformat naturam ut vult, 227. Quantum salutis humane curam gerat, 241. Nihil ita curat ut animarum salutem, 55, t. IV.
 Deus potest illa dare quæ supra naturam sunt, 361, tom. IV.
 Dei gratia efficit ut omnia bene succedant, 540, t. IV.
 Deus necessitatem non imponit, 159, t. IV.
 Deus gratiarum actionem exigit a nobis, 460, t. IV.
 Dei est res desperatas restituere, 502, t. IV.
 Deus desiderantem animam bonis cumulât, 39, t. IV.
 Deus quantum suorum curam gerat, 410, 498, t. IV.
 Deus omnia facit propter nostram utilitatem, 142, et salutem, 315, t. IV.
 Deus etiam peccatoribus benignus, quanto magis justis, 233, t. IV.
 Dei dispensationes non curiose inquirendæ, 198, t. IV.
 Deus interdum per indignos futura prædicat, 181, t. IV.
 Deus solus timendus, 358, t. IV.
 Dei auxilio munito viro nihil fortius, 425, t. IV.
 Deus cur permittat bonos cum malis vivere, 50, t. IV.
 Deus nihil sic requirit, ut gratum animam, 238, t. IV.
 Dei decretum nihil impedit, 605, t. IV.
 Deus hominem eum solum vocat qui virtutem colit, 545, tom. IV.
 Dei amor commendatur, 360, t. IV.
 Deus non deserit eos quos sinit affligi, 215. Petitiones non statim implet, quare, 333. Impedimenta interponi sinit, ut suam magis declaret virtutem, 527, t. IV.
 Deus per adversarios efficit ut fides crescat, 258. Propositum animi spectat, 155. Minando prædicat, ne inducat mala, 215, t. IV.
 Deus nec ad gratiam, nec per odium judicat, 677, tom. IV.
 Dei unius voluntas spectanda, 693, t. IV.
 Dei beneficia quomodo se habeant, 664. Deus nobiscum certat beneficiis, 316. Animum attendit magis quam opera, 245. Non minus supplicis quam beneficiis suam ostendit providentiam, 159, t. IV.
 Deus non despiciat eos qui calumniam patiuntur, 498. Deus non semper in adversis nos manere sinit, 572. neque semper in prosperis, *ibid.*, nihil supra vires nostras exigit, 82, t. IV.
 Deus parva magnis remunerat, 237, 314. Dei promissio fide dignior quam ipsa possessio, 480. Deus liberalitate sua nostras petitiones transcendit, 560. Deus sese purgat apud homines, 582, t. IV.
 Deus scit quid nobis expediat, nos ignoramus, 231, tom. IV.
 Dei præsidio niti quantum sit, 520, t. IV.
 Deus non cooperatur mendacio, 466, t. IV.
 Deus solet admonere antequam puniat, 277, t. IV.
 Deus proborum causa patienter fert peccatores, 302, propter justos etiam alios servat, 211, t. IV.
 Deus post minas differt pœnam, 169. Pœnas infert peccatis minores, 259, t. IV.
 Dei prædictiones nequeunt impediri, 529. Deus prædicat pœnas, ne inferat, 221. Deus cum pœnas immittit, beneficio afficit, 230, t. IV.
 Deus peccatum contra se facilius remittit quam peccatum contra proximum, 231, t. IV.
 Deus medicus noster est et pater, 160. Eo quem Deus juvat nihil fortius, 438, t. IV.
 Deum habentibus amicam, omnia facilia erunt, 506, tom. IV.
 Deus cooperari nos vult auxilio suo, 466, t. IV.
 Deum ad ultionem invocare quam indignum Christiano, 683, t. IV.
 Deus cur hostes nobis tradat, 665, t. IV.
 Deo juvante, omnia feliciter succedunt, 481, t. IV.
 Dei offensa magis timenda quam ulla geberna, 671, tom. IV.
 Dei servos elementa reverentur, 100, t. IV.
 Dei cultus non talis apud nos qualis apud Judæos, 667, tom. IV.
 Deus glorificatur per recta dognata et per bonum vite institutum, 583, t. IV.

Deum ut placemus, non multo egemus tempore, 247, tom. IV.
 Deum colit qui colit servos Dei, 417, t. IV.
 Deum esse ut didicerimus, 439, t. V.
 Dei nomen admirabile cum Christo, 107, t. V.
 Deus opifex naturæ, 244, t. V.
 Deum creasse noctem negabant quidam, 115, t. V.
 Deus nullo negotio vel labore, sed voluntate sua omnia fecit, 589, t. V.
 Deo omnia proclivia, 203, t. V.
 Dei digitorum opera cur cœli dicantur, 113, t. V.
 Deus unus Novi et Veteris Testamenti, 213, t. V.
 Deus, cum sit omnium Deus, se dicit Deum justorum, 85, t. V.
 Deus impatibilis est, 71, t. V.
 Deus sub aspectum non cadit, 439, t. V.
 Deus in cœlo habitat, non quasi circumscriptus sit, 351, tom. V.
 Dei potentia ingens, 98, t. V.
 Deus quod sit incomprehensibilis, ideo adorandus, 197, tom. V.
 Dei substantia nobis ignota, 430, t. V.
 Deus est ubique, 63, t. V.
 Deus scit præsentia, præterita, futura, 425, t. V.
 Dei nomen solum quantum possit, 169, t. V.
 Deus justus, sed patiens, 99, t. V.
 Deo benedicere quomodo possunt interiora nostra, 522, tom. V.
 Deum ostendit creaturarum magnitudo, 241, t. V.
 Deus præcipit ut nos ipsos in templum ejus adornemus, 148, t. V.
 Dei scientia quomodo mirabilis facta, 413, t. V.
 Dei quanta sit potentia, 489, t. V.
 Deum habere filium probatur, 266, t. V.
 Dei laus sacrificium ipsi gratissimum, 408, t. V.
 Dei laus quid difficultatis habeat, 300, t. V.
 Deus quomodo doctrinam suam disseminaverit, 48, t. V.
 Deus loco non continetur, 71, t. V.
 Dei timor solus ad salutem non sufficit, 290, t. V.
 Deus per spiritum et faciem Dei significatur, 413, t. V.
 Deus est immortalis, 290, t. V.
 Deum nunquam celebrat præstigiator, 523, t. V.

Dei Providentia.

Dei providentia infinita, 130, t. V.
 Dei providentia quæ apparet in sensibilibus, 36, t. V.
 Dei providentiæ ascribenda terræ fertilitas, 479, t. V.
 Dei providentia semper egemus, 151, t. V.
 Dei providentia nulli dubio obnoxia, 57, unde probatur, 55, t. V.
 Dei providentiam laudant opera ejus, 406, t. V.
 Dei providentia apparet etiam cum dona contrahit et dat parcius, 36, t. V.
 Deus cur dicatur unus, 260; unus non tollit Unigenitum, *ibid.*, t. V.
 Dei providentia fluviis comparatur, 203, t. V.
 Dei præscientia, 411, t. V.
 Dei pulchritudo, 160, t. V.
 Deus elementorum operationem in contrarium quando vult traducit, 416, t. V.
 Deus potentiam suam quomodo declaravit, 392, t. V.
 Deus utiliter omnia facit, 50, t. V.
 Deo omnia sunt expedita et facilia, 334, t. V.
 Dei manus est auxilium ejus, 461, t. V.
 Deus decepit Ægyptios, quomodo, 412, t. V.

De Deo alia multa.

Deus occultorum omnium cognitor, 416, t. V.
 Deus quam incomprehensibilis, 414, t. V.
 Dei nomen pertimescunt daemones, 289, t. V.
 Dei facies quid, 125, t. V.
 Deus cur in cœlo habitare dicatur, 302, t. V. Quomodo exurgere dicitur, 89. Et quomodo sedere, *ibid.*, t. V.
 Deus nullius rei eget, 150, t. V.
 Deus quomodo dicitur exaltari, 90, t. V.
 Deus naturæ opifex, potest ipsos naturæ transferre terminos, 398, t. V.
 Dei administratio ut contemplanda et investiganda, 329, tom. V.
 Deus quomodo dicatur descendere et tangere, 460, tom. V.
 Deus communis universorum, 315, t. V.
 Deus dicitur sedere super thronum sanctum, id est sancte regnare, 215, t. V.
 Deus Jacob, dominus ex servi nomine appellatus, 307, tom. V.
 Dei præsentia vires dæmonum imbecillas facit, 123, con. V.
 Deum maxime placat peccatorum confessio, 438. Deus

quomodo placatur, 6. Dei misericordia non datur indiscriminatum, 410, t. V.
 Dei verba pura, et mendacio libera, 147, t. V.
 Deus miracula magna et facit, et solus facit, 400. Miracula facere nunquam interimit, 283, t. V.
 Deus prædicatur ex opificis, 48, t. V.
 Deus quanto hominibus clementior, 350, t. V.
 Deus nos a parvis ad magna deduxit, 33. Quæ Dei sunt manent immobilia, perpetua, immortalia, stabilia, sine carentia, 347, t. V.
 Deo familiarem hominem virtus efficit, 218, t. V.
 Deus eos qui cum justitia accedunt non rejicit, 40, tom. V.
 Dei timor beata interna sedat, 58, t. V.
 Deus quomodo dicatur habitare, 129, t. V.
 Deus dives in omnes, omnibus dare potest, 170, t. V.
 Deus, ut medicus, novit quid conferat, 56. Cum medico officio fungitur, omnino sanat, 73, t. V.
 Deus faciem suam avertit quando facimus quæ sunt indigna ejus præceptis, 431, t. V.
 Dei silentium ejus patientia est, 237, t. V.
 Deo justitia coheret, 220, t. V.
 Dei punitio et vindicta inferebatur iis etiam qui erant ante legem, 481. Deus contrariis castigat, quomodo, 352. Non temere minatur gehennam, 146, t. V.
 Deo comminante non desperandum, Deo promittente non torpendum, 370, t. V.
 Deus vincit non clamore, sed metu et voluntate, 208, tom. V.

Dei clementia, et patientia.

Dei justitia aliquando clementia dicitur, 448, t. V.
 Dei patientia, 309, t. V.
 Deus semper justam fert sententiam, 123, t. V.
 Deus per verba terret, ne rei, sa puniat, 98. Prædicat et differt, *ibid.* et 99. Si vindictam peccatorum sumeret, jamdiu sustulisset genus humanum, 309, t. V.
 Dei furor et ira non humano more sunt intelligenda, 71, tom. V.
 Deus non propter imbecillitatem non ulciscitur, 96 tom. V.
 Dei derelictio est aliquando species providentiæ, 150, tom. V.
 Deus peccata nunquam digne punit, 445, t. V.
 Dei clementia etiam cum castigat, 395. Deus cum sonitu punit, quare, 126, æque laudandus cum punit et cum a supplicio eximit, 489. Cum castigat, patris officium agit, 329. Non vult peccatorem absolute conteri, 139. Cum punit, non ex ira punit, 73. Non seipsum vindicans, sed nos corrigens irascitur, 51, t. V.
 Deus in deliciis versantes ipsis deliciis privat, ut ad sensum bonum reducat, 403, t. V.
 Deo sunt expeditæ viæ omnes, et potest vel ex rebus desperatis ad salutem adducere, 410, t. V.

De Deo innumera.

Dei mandata ut sint amplectenda, 201, t. V.
 Deo arma et membra tribuuntur, ut rudiores homines quod dicitur intelligant, 97, 98, t. V.
 Dei opera non accusanda, 280, t. V.
 Deus amandus præ caducis et momentaneis, 164, t. V.
 Dei laudem quomodo emittant bruta et feræ, 487. Deum quomodo laudent membra nostra, 497, t. V.
 Deus postulata superat, 346, t. V.
 Deum timentium mercedem, 370. In Deum spes ærummosorum præsidium, 440. Deus recto instituto mercedem semper confert, 381, t. V.
 Deus armis instructus dicitur, quo sensu, 190, t. V.
 Dei miracula ingentia, 480, t. V.
 Dei erga nos beneficia, 165, t. V.
 Deus cur a nobis laudari velit, 462, t. V.
 Dei clementia ineffabilis, 468, t. V.
 Dei beneficiorum memoria est sacrificium et oblatio, 264, t. V.
 Deus homines non solum liberat a periculo, sed etiam facit illustres, 354, t. V.
 Dei populus peculiaris quoniam dicitur, 477, t. V.
 Deus bonis operibus nostris honoratur, 257, t. V.
 Deum laudare vel tacentes possumus, 300, t. V.
 Deus recordatur vigilantium et sobriorum, 150, t. V.
 Deus bona dat iis qui virtutem non profitentur, 473, tom. V.
 Deus quæ sunt desperata adducit in bonam spem, 352. Salutem nostram curat magis quam nos ipsi, 625, t. V.
 Deus quam exorabilis, 42, t. V.
 Dei invocatio a malis liberat, 313, t. V.
 Deus infantium custos, 316, t. V.
 Deus vel in rebus difficillimis potest exitum invenire, 352, t. V.
 Dei proprium est afflictos consolari, 476, t. V.

- Deus non cessat omni tempore nostræ naturæ prospicere, 466, t. V.
 Deus cur permittat afflictionem, 350.
 Dei benignitas quanta, 47, t. V.
 Dei amor omnem thesaurum superat, 162. Ex Dei clementia, non ex factis, nec ex vita homines servantur, 337, tom. V.
 Dei beneficia erga Judæos, 478, t. V.
 Deo per opera nostra adstantus, 65, t. V.
 Deus quomodo sanctos suos conservet, 49, t. V.
 Deum qui timet, feliciter agit, 366, t. V.
 Deus non linguæ elegantiam, sed animæ pulchritudinem requirit, 42, t. V.
 Deus solus sequendus, 552, t. V.
 Deum quomodo laudet creatura inanima, 486, t. V.
 Deus si homini benedicat, nihil potest hominibus damni timeri, 69, t. V.
 Deo gratiæ agendæ etiam cum non exaudit, 526, t. V.
 Dei timor omne malum exstinguit, 366, t. V.
 Deus tunc maxime suam ostendit potestatem cum est vehementer et extremum periculum, 376, t. V.
 Dei præcepta requirunt alacritatem, 291, gravia non sunt, 290, t. V.
 Deus perpetuo miseretur, 686, t. V.
 Deus auxilium præbet pro modo necessitatis, 346, tom. V.
 Dei laudes canentium vita cum cantu debet concordare, 475, t. V.
 Deus cur permittat bonos affligi, malos prospere agere, non inquirendum, 93, t. V.
 Deus quosnam vere amat, 80, t. V.
 Dei erga nos amor, 161, t. V.
 Dei misericordiam ut consequamur, 457, t. V.
 Deo magis est curæ salus hominum quam sua gloria, 509, tom. V.
 Deus auxilio suo dignatur pauperes et orbos, 139, t. V.
 Deus facile aditur, 42, t. V.
 Deus auxilium differt, ut magis probati efficiamur, 333, tom. V.
 Dei servos esse oportet non solum dogmatibus, sed etiam accurata vite institutione, 586, t. V.
 Dei desiderium auget moles afflictionum, 453, t. V.
 Dei promissa quomodo impleantur, 370, t. V.
 Deum qui benedicit, ipse lucratur, 311. In Deum spes tota, in hominem periculosa, 331, t. V.
 Deus prope est contritis corde, 150, t. V.
 Deus adest afflictis, 409, t. V.
 Deo magnæ curæ est ut in virtute crescamus, 104, tom. V.
 Deus quorum sit refugium, 128, t. V.
 Deus afflictiones inducit et tolerabiles reddit, 43, t. V.
 Dei gratia opus est nobis quæ sunt nostra conferentibus, 516. Propter Deum ipsum patiendum est, potius quam præmii causa, 103, t. V.
 Dei est subvenire orphanis, manum præbere pauperibus, 139, t. V.
 Dei ineffabilis benignitas se adeo demisit, ut cum hominibus iudicio contendat, 242, t. V.
 Deo duce, etiam difficiliora facilia evadunt, 83, t. V.
 Deum semper intueri debemus et ab eo pendere, 433, tom. V.
 Deo addicti pace fruuntur, 57, t. V.
 Deus ut est colendus, 247, t. V.
 Dei oblivionis sensum habere non parvum est bonum, 149, t. V.
 Deus quærendus et exquirendus, 129, t. V.
 Deum attrahunt luctus, lacrymæ, gemitus, 83, t. V.
 Deus cur differat postulata concedere, 49, t. V.
 Dei, non hominis auxilium quærendum, 425, t. V.
 Dei auxilium invictum ac inexpugnabile, 545. Propter Deum mori magna remuneratio, 103, t. V.
 Deus homo factus est, et homo Deus, 107, t. V.
 Deorum cultus, 247, t. V.
 Cum Deus operatur, ratio non quærenda, 579, t. V.
 Dei hostes non timendi, 569, t. V.
 Deus nostræ se temperat imbecillitati, 621, t. V.
 Dei præsentia pœnitentiæ non nocet, 730, t. V.
 Deus ita populo ut vir uxori copulatur, 612, t. V.
 Neam de celo prospicere quid est, 555, t. V.
 Dei essentia videri nequit, 585, t. V.
 Deum regere factis, quam dictis, gratius est, 530, t. V.
 Dei existentia probatur, 331, t. V.
 Dei iram et furorem nemo ferre potest, 513, t. V.
 Dei benevolentia qui privatur, mortuus est, 691, t. V.
 Deus ex bonitate castigat, 689, t. V.
 Dei misericordia peccantium portus, 576, t. V.
 Deus vindictam in futurum tempus reservat, 767, t. V.
 Deus prophetiarum auctor primus, 13, prophetas confortabat, 44, t. VI.
 Deus quomodo prophetiæ fidem adderet, 77, t. VI.
 Deus quomodo videri possit, 66, non in sua substantiâ videbatur, sed in figuris diversis, *ibidem*, t. VI.
 Dei gloria quid, 69, t. VI.
 Deus et prævidet et facit, 202, t. VI.
 Deus superior legibus nihil ex necessitate facit, 238, t. VI.
 Deo quomodo similes efficiamur, 159, t. VI.
 Deus incorporeus cum sit, non vere sedet, 136, t. VI.
 Deus nihil onerosum præcipit, 283, t. VI.
 Deum semper benedicere oportet, quia ubique ejus providentia extensa est, 202, t. VI.
 Deo non decet adstare eos quorum maculosus est animus, 194, t. VI.
 Deum opera ipsa celebrant, 144, t. VI.
 Dei majestate indignus erat sacrificiorum cultus, 19, t. VI.
 Deus quot quantaque beneficia ingratissimis Judæis præstitit, 236, t. VI.
 Deus in tristibus multo tempore Judæos relinquebat, ut liberati postea eorum memores et grato erga beneficium animo essent, 79, t. VI.
 Deo curante commercia inter homines fiunt, 279, t. VI.
 Deo nihil tenebrosum, omnia lucida, 202, t. VI.
 Deo illatæ injuriæ vindicandæ, nobis illatæ ferendæ, 48, t. VI.
 Deus necessitatis, non ostentationis causâ operatur, 213, t. VI.
 Deus nec vim affert nec cogit, 162, t. VI.
 Deus peccati poenitentiam longe leviorē infligit, 18, t. VI.
 Deus tentationem permittit ad probationem, 225, t. VI.
 Deum mortuos posse suscitare probatur, 501, t. VI.
 Deum in solio sedere, judicare est, 69, t. VI.
 Deus cur non omnes peccatores ulciscatur in hoc mundo, 13, t. VI.
 Deum nihil ita ad iram concitare solet, ut injuria pauperibus facta, 23, t. VI.
 Deo vindictam sumenti nemo potest resistere, 27, t. VI.
 Deus velut medicus hominum valetudinem curat, 39, t. VI.
 Deus aliquando plus indignatur de peccatis in conservos, quam de peccatis in ipsum Deum, 48, t. VI.
 Deus non semper similia peccantes similiter castigat, 52, t. VI.
 Deus quærit modum sese nobis reconciliandi, 155, t. VI.
 Deus prævenit peccatorem, 140, t. VI.
 Dei ultio clemens, 127, t. VI.
 Dei providentia, 216, t. VII.
 Dei justitia, et puniendi ratio, 418, t. VII.
 Deus cur sic aliquando loquitur, ut quidpiam ignorare videatur, 706, t. VII.
 Deus sine libris et scriptura loquebatur Noë, Abrahamo, Jobo, 13, t. VII.
 Deo ignorante nihil fit, 179, t. VII.
 Deus sæpe in nube apparebat, 344, t. VII.
 Dei beneficia nobis collata, quæ, 390, t. VII.
 Deus cum pater appellatur, omnis beneficii nobis auctor esse significatur, 278, t. VII.
 Deus beneficia sæpe confert nobis invititis et ignorantibus, 352, t. VII.
 Dei sapientiam prædicat creaturarum pulchritudo, 300, t. VII.
 Dei unius est secreta cordis nosse, ergo Christus qui illa noverat, est Deus, 339, t. VII.
 Deus melius quam nos opera nostra novit, 56, t. VII.
 Deus non modo non odit, sed etiam beneficio afficit eos qui se oderunt, 269, t. VII.
 Deus, qui superflua dat, necessaria dabit, 302, t. VII.
 Deus bonorum gratia malos fert patienter, 200, t. VII.
 Deus nihil ita aversatur ut superbiam, 616, t. VII.
 Deus mavult gratiam nobis petentibus dare, quam alii pro nobis precantibus, 60, t. VII.
 Deus ex occasione aliquando vocat, 66, t. VII.
 Deus cur mala permittat, 680, t. VII.
 Deus nos plus quam pater et mater diligit, 285, magis nos diligit, quam a nobis ipsis diligamur, 477, t. VII.
 Deus quanta nobis beneficia contulit, 632, libentius bona quam supplicia infert, 402, in omnibus omnia ad utilitatem nostram dispensat, 192, t. VII.
 Deus vult non quasi exigentes precari, 305, ad Deum accedentes, importuni nunquam sumus, 307, t. VII.
 Deus quantum salutem hominum curet, 580, putat salutem nostram divitiis esse suas, 307, t. VII.
 Deo multa magnaque debemus, 238, t. VII.

Deus non prius supplicia infert, quam i; se peccator contra seipsum sententiam tulerit, 630, t. VII.
 Dei providentia, non cura nostra, omnia perficit, 298, t. VII.
 Dei providentia nemo non fruitur, 334, t. VII.
 Deus facilem nobis de diabolo victoriam parat, 254, t. VII.
 Deo nihil nos ita æquales facit, ut si beneficia præstemus, 411, t. VII.
 Deus vult christianum, non sibi tantum, sed etiam proximo esse utilem, 267, t. VII.
 Deus eleemosynæ artifex et doctor est, 663, t. VII.
 Dei auxilio omnia bona agimus, 303, t. VII.
 Dei auxilio et opera nostra est opus, 254, t. VII.
 Deo nihil ita conglutinatur ut lacrymæ peccatoris, 134, tom. VII.
 Deus cur non semper postulata concedat, 586, t. VII.
 Dei est corripere, diaboli adulari, 214, t. VII.
 Deo vidente peccare non veremur, homine vidente peccare non audent, 589, t. VII.
 Deus sæpe minas intentat, non ut mala infligat, sed ut ad se pertrahat, 191, t. VII.
 Deus asperis dulcia miscet, 167, t. VII.
 Deus alios hic, alios in futura vita punit, 216, t. VII.
 Deus non ita peccatores versatur, ut eos qui post peccatum non sese cohibent, 70, t. VII.
 Deus cum fert sententiam, nihil ultra explorandum reliquit, 344, t. VII.
 Dei præcepta impleri possunt, 273, t. VII.
 Dei est dare cor contritum et humiliatum, 70, t. VII.
 Deo semper gratiæ agendæ, 298, t. VII.
 Deus ubique quæ sua sunt operatur, 391, t. VII.
 Deus cur signa edere cessaverit, 567, quandonam signa facere solet, 219, t. VII.
 Dei solius est arcana cordis scire, 43, t. VII.
 Deus per contraria sæpe œconomiam suam implet, 179, tom. VII.
 Deus et potentia et arte utitur, 84, t. VII.
 Deus quomodo in cælis esse dicatur, 278, t. VII.
 Deus æternus esse probatur, 99, t. VIII.
 Deus mutari nequit, 79, t. VIII.
 Deus solus novit ea quæ in corde sunt, 143, t. VIII.
 Deus de se multa loquitur quæ, licet aliquo modo ipso indigna videantur, ipso tamen digna sunt, 336, t. VIII.
 Deus semper beneficiis nos prævenit, 94, t. VIII.
 Deus arbitrio nostro nullam infert necessitatem, 73, tom. VIII.
 Deus quomodo operetur, 214, t. VIII.
 Deus secundum substantiam a nemine visus est, 97, neque ab Angelis et supernis potestatibus, *ibid.*, t. VIII.
 Deus credendus et diligendus, 445, t. VIII.
 Dei arcana incomprehensibilia non scrutanda, 63, t. VIII.
 Dei benignitas erga omnes cuiusvis conditionis, 312, tom. VIII.
 Dei amicis maxime competit ut in ærumnas incidant, 344, t. VIII.
 Deus corpus castigat ob animæ peccata, 211, t. VIII.
 Deus per opera glorificatur, 291. Vult diligi per opera, 403, t. VIII.
 Deo vicem rependimus cum animam nostram curamus, 80, t. VIII.
 Deus nec vocem nec speciem habet, 233, t. VIII.
 Deus non in prosperis modo, sed etiam in adversis adundus ab amatoribus, 202, t. VIII.
 Deus operibus magis quam precibus placatur, 446, t. VIII.
 Deus non necessitate aut vi homines bonos facit, 208, tom. VIII.
 Deo nos deserente quanta sit naturæ infirmitas, 431, tom. VIII.
 Dei amor erga homines quantus, 159, t. VIII.
 Deum unum datorem quærere oportet, 45, t. VIII.
 Deum nihil ita placat ut inimicorum dilectio, 458, t. VIII.
 Deus nullum proprie indurat, 377, t. VIII.
 Deus ex arbitrio nostro ad nos accedit, 58, t. VIII.
 De Deo et de mundo sententiæ varietas, 67, t. VIII.
 Dei non est recari, 275, t. VIII.
 Deus ex amore æternas penas peccatori comminatur, 472, t. IX.
 Deus quomodo diligatur, 275, t. IX.
 Dei mandatorum ratio non quærenda, 410, t. IX.
 Deus in proximi nostri bonis glorificandus, 187. A Deo proficiuntur omnia bona: ex se homo nihil habet, 223, tom. IX.
 Deus nobiscum decertat in tentationibus, 313. Dei benignitatem, non propriis laboribus confidendum, 561, tom. IX.
 Deus semper tristibus læta miscet, 143, t. IX.
 Dei offensus gravior quam ultio, 430, t. IX.

Deo gratiæ quandonam agendæ, 401, t. IX.
 Deus cur in hoc mundo alios punit, alios minime, 634.
 Deo rationes non repetendæ sunt, 337. Ab eo de gestis rationem repetere non licet, 405, 410, t. IX.
 Dei patientia ad peccandum provocare non debet, 424, tom. IX.
 Dei providentia, 129, ratiocinium nostrum exsuperat. 533, per illam omnia administrantur, 183, t. IX.
 Dei patientia quanta, 560, t. IX.
 Dei nomen quam venerandum, 83, t. IX.
 Deus si est, omnia fecit; si non fecit, non est Deus, 271, t. IX.
 Deum magis decet servare, quam punire, 476, t. IX.
 Deus, qui a seipso vitam habet, vitæ auctor est, 79, t. IX.
 Dei gloria quanta, 561, t. IX.
 Deus ignotus Atheniensium quis, 272, t. IX.
 Deus non est causa malorum, 181. Liberum arbitrium non tollit, 539. Quam cupidus sit salutis nostræ, 368, t. IX.
 Deus regnum pollicens despicitur, et diabolus gehennam concilians honoratur, 60, t. IX.
 Deus aliorum malignitate utitur ad bonum, 80. Deus dispensat ut a quibus ledimur, ab iisdem juvemur, 342, tom. IX.
 Deus ea quæ videntur impossibilia facit, 121, 122, t. IX.
 Deus per bonam vitam laudatur, 67, t. IX.
 Dei amorem reliqua omnia sequuntur, 341, t. IX.
 Dei essentiam curiose perquirere furentis est, 338, t. X.
 Dei naturæ insita misericordia est, 385, t. X.
 Dei benignitas quanta, 478, t. X.
 Dei oculum nemo fugit, 432, t. X.
 Deo vocanti obtemperandum, 18. Deus non vim vel necessitatem infert, 19, 20, t. X.
 Deus amantior est quam patres omnes, 272, t. X.
 Deus omnia caritati postponit, 290, t. X.
 Dei gratia quærenda, non hominum, 14, t. X.
 Deus cum injuria affectis non tert opem, id ad utilitatem nostram facit, 561, t. X.
 Dei offensus longe magis nobis formidanda esse debet, quam supplicium, 480. Dei offensionem incurrere, hoc tantum grave acerbunque est, 368. Deus solus peccata remittere potest, 439, t. X.
 Deus cur in hac vita non punit? 461, t. X.
 Dei dispensatio non nimis examinanda, 247, t. X.
 Deus semper suos in calamitate versantes consolatur, 586, t. X.
 Dei promissa omnino certa, 19, t. X.
 Deus non munus mensurari, sed dantium facultates metitur, 336, t. X.
 Deus nihil ita amat ut gratum animum, 17, t. X.
 Deum, non homines, respicere oportet bona agentem, 100, t. X.
 Deus glorificatur a vita servorum suorum, 149, t. X.
 Dei donorum discrimen, 243, t. X.
 Deus cur non fecerit scientiam et virtutem naturalem, 20, t. X.
 Dei essentia impervestigabilis, 30. Deus nusquam est, et est ubique, 333, t. XI.
 Deus est incorporeus, 336, t. XI.
 Deus quam alte hominem extulerit, 25, t. XI.
 Deus solus magnus proprie dici potest, 690, t. XI.
 Deum diligere oportet, et illum imitando diligere inimicum, 53, t. XI.
 Deus magis parcit, quam quisquam alius, 512, t. XI.
 Deus non potest esse nobiscum, nisi adsit gratia Spiritus, 639. Ut Deus nostri misereatur in nostra potestate est, 454, tom. XI.
 Dei caritas cælo terram conjunxit, etc., 73, t. XI.
 Deus magis nos diligit, quam parentes nostri, 130, t. XI.
 Dei benignitatem quot et quanta ostendant, 37, t. XI.
 Deus ad nostram utilitatem magis quam ad suam dignitatem respicit, 500, t. XI.
 Deus agit in bonis operibus, et nos cum Deo, 185, t. XI.
 Deus cunctatur ut ad penitentiam nos adducat, 250, t. XI.
 Dei bonitatem non est nimis fidendum, 33, t. XI.
 Deus nobis volentibus operatur in nobis, 240, t. XI.
 Dei præscientia admiranda, 17, t. XI.
 Deus cur permiserit sanctos multa ignorare, 415, t. XI.
 Dei servus a questionibus abstinere oportet, 631, t. XI.
 Deum timet, qui nemine vidente nihil mali facit, 567, tom. XI.
 Dei timor quam neglectus, 530, t. XI.
 Deus cur velit a nobis laudari, 15, t. XI.
 Deum imitari potest homo, 386, t. XI.
 Deus, etiam cum penas expetit, bonus et clemens est, 716, t. XI.
 Deus cur modo punit in hac vita, modo non punit, 646, t. XI.
 Dei providentiæ est, quod rationes ejus nobis articulatæ sunt, 132, t. XI.

- Dei providentiam ostendit non minus gehenna, quam regnum caelorum, 585. Dei providentia omnia geruntur, 538, t. XI.
- Dei benignitas quanta, 40, t. XI.
- Deo acceptæ sunt preces pro omnibus oblatae, 536, t. XI.
- Deus derelictum ab hominibus non sinit grave quidpiam pati, 657, t. XI.
- Deus est zelotes, et maxime vult diligi, 431, t. XI.
- Deus in se doctor noster est, 687, t. XI.
- Deus principatus constituit ad communem utilitatem, 619, tom. XI.
- Deum imitari quid sit, 115, t. XI.
- Dei timor nulli rei comparari potest, 204, t. XI.
- Deum nihil æque irritat, ut si amici lædantur, 36, t. XI.
- Dei voluntatem cum non facimus, sub laqueo diaboli sumus, 653, t. XI.
- Dei causa rapinam ferre patienter, majus est quam bene facere, 439, t. XI.
- Deum nihil ita irritat, ut immisericordes, 212, t. XI.
- Deus non manet in anima immisericordi, 462, t. XI.
- Deo homines præferre quantum malum, 706. De iis quæ Deus facit ratio non exigenda, 531, t. XI.
- Deus sordes corporis non aversatur, sed animæ immunditiam, 635, t. XI.
- Deum nihil ita delectat ut misericordia et eleemosyna, tom. XI.
- Deus non esset justus si iudicium non esset, 315, t. XI.
- Deus nihil immundum ferit, 680, t. XI.
- Deus quomodo glorificandus, 524, t. XI.
- A Deo iugere quomodo possumus, 268, t. XI.
- Deo, non hominibus confidentium, 700, t. XI.
- Deus improbos aliquando punit in hac vita, 600, t. XI.
- Deus credebatur a quibusdam corporeus et visibilis esse, 500, t. XI.
- Deus cur permisit ut qui Petrum custodiebant in carcere, occisi fuerint, 63, t. XI.
- Deus cur permisurus sit Antichristum venire, 485, t. XI.
- Deus quam timendus, 863, t. XII.
- Deum timentibus nihil molestum, 182, t. XII.
- Omnia propter Dei timorem agenda, 183, t. XII.
- Deus quibusnam sacrificiis placatur, 95, t. XII.
- Deus quantum honorem homini præstiterit, 45, t. XII.
- Deus est in celo quod homo est in terra, 22, t. XII.
- Deum ita nihil afficit lætitia ut vita proba, 171, t. XII.
- Deus non statim promissa exhibet, 89, t. XII.
- Dei memoria frequenter habenda, 181, t. XII.
- Deus non prævenit nostras voluntates, ne perdat nostrum liberum arbitrium, 99, t. XII.
- Deus terrena despicientibus, terrena dat, 174, t. XII.
- Deus cum deserit, ad utilitatem nostram id facit, 228, tom. VI.
- Deum qui curiose scrutatur, inter fideles non numeratur*, 419, t. VI.
- Deus præterita, præsentia et futura videt, 438, t. VI.
- Deus non circumscribitur, 475, t. VI.
- Deus castigat in terra malos, ut excitentur boni, 876, t. VI.
- Deus solus scit differentiam inter sanctos, 850, t. VI.
- Deus magis vult diligi quasi pater, quam timeri ut Dominus, 853, t. VI.
- Deum diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quid sit, 878, t. VI.
- Deus cur in hoc mundo peccatores omnes non puniat, 625, t. VIII.
- Deus est pars fidelium, fideles sunt pars Dei, 718, t. VIII.
- Deus lux est, quomodo, 545, t. VIII.
- Deus cur non statim peccantibus poenas rependat, 757, tom. VIII.
- Deus sine fluxu gignit, 712, t. VIII.
- Deus *ἡφανιστοῦ φωτός*, trium personarum lux, 514, t. VIII.
- Deus per occidit acies malos, nec prædeterminat illos, 661, t. VIII.
- Deus idololicus quid sit, 49, t. VIII.
- Deus hujus seculi est diabolus, secundum Manichæos, 335, t. X.
- Deus Lahani furator Rachel, 545, 547, t. V.
- Deos sibi faciebant idololatræ, quoniam nihil turpius, 26, t. VI.
- Deorum insani in masculos amores, 310, t. V.
- Dii gentium dii non sunt, 244, t. V.
- Dii cur aliquando lignei facti, 222, dii aurei, dii argentei, *ibid.*, t. VI.
- Dii Græcorum, 49, t. IX.
- Dextrocheria quid, 51, t. VI.
- Diabolus nihil contra nos potest, nisi ansam præbeamus, 449. Diaboli fraudes variae, 1012. Nobis utilis est diabolus, si velimus, 433, 434. Diabolus non discedit a pugna, nec nos discedamus, 866. Vigilat ad interitum nostrum, vigilemus ad salutem, *ibid.*, t. I.
- Diabolus poenitentiam timet, 301. Diabolus circumcursat ut nostræ saluti obsistat, 966. Aliquando illa tentat quæ fieri nequeunt, *ibid.* Diabolus desperationem inducit peccatoribus, 279, 287. Ipse ex desperatione perit, 301. Diaboli iucursus, coronarum materia, 432, t. I.
- Diabolus quomodo in urbe grassaretur Chrysostomi tempore, 328, t. I.
- Diaboli telina ut Christum obscuraret, 687, t. I.
- Diabolo et angelis ejus ignis paratus, 287, t. I.
- Diabolum cur Deus non e medio sustulit, 432 et *seqq.*
- Diabolus frequenter per somnia hominibus illudit, 1010, tom. I.
- Diabolus non potest vim inferre animæ, 984. Quam nos atrociter oppugnet, 691, 692, t. I.
- Diabolus malus et apostata dicitur, 260, t. II.
- Diabolus cur relictus sit, 266, t. II.
- Diabolus, id est, accusator, dicitur ab accusando, 260, t. II.
- Diabolus antea bonus desperans decidit, 279, t. II.
- Diabolus in ecclesiam non audet ingredi, 631, t. II.
- Diabolus peccati et poenitentiae auctor, quomodo, 558, tom. II.
- Diabolus quæ damna Adamo importaverit, 247. Evam quomodo decepit, 269, t. II.
- Diabolus ex Scripturis cum Christo disputat, 705, t. II.
- Diabolus non causa malorum erit, si vigilemus, 269, t. II.
- Diabolus unus inimicus noster est, 204, t. II.
- Diabolo tanquam carnifice usus sæpe est Apostolus, 362, tom. II.
- Diabolus dolo vincit multos, 259. Sed ex eorum ignavia, 259 et *seqq.* Sæpe per violentiam nos vincit, sed ex Dei permisso agit, 258, t. II.
- Diaboli nequitia circa martyrum tormenta, 677, t. II.
- Diabolus duo mala facit: ad peccatum pellicit, et a poenitentia arcet, 339. Virtute onustos maxime aggreditur, 20.
- Diabolus per quæ vicerat vincitur, 596, t. II.
- Diabolus vigilantium nihil mali infert, 254. Contra Ecclesiam nihil potest, 429. Nihil potest nisi jussus, 48. Tunc maxime furit, cum nos mala patienter terre conspiciat, 596, t. III.
- Diabolus primo homini invidet, 23, t. IV.
- Diabolus statim a primo condito homine insidias ipsi paravit, 136, t. IV.
- Diabolus non arguendus, sed noster ignavus animus, 203. Diabolus in mundo relictus, ut nos cautiores simus, *ibid.*, t. IV.
- Diaboli tela quæ? 38, t. IV.
- Diabolus sub serpentis figura mentitus est Evæ, 610, tom. IV.
- Diabolus gaudet cum nos per iracundiam inter nos pugnamus, 688. Fugit cum videt nos sobrios et vigiles, 64, tom. IV.
- Diabolus mala bestia, 283, t. IV.
- Diaboli tentationes depellendæ, 532, t. V.
- Diabolus Paulum pertimescebat, 85, t. V.
- Diabolus absolute malus, 420, t. V.
- Diabolus adventum Christi ignoravit, 242, t. V.
- Diaboli bellum adversus homines, 437, t. V.
- Diabolus in virtutis exercitio laqueos tendit, 444, tom. V.
- Diabolus omnia facit ut gehennæ memoriam auferat, 146, t. V.
- Diabolus thronus iniquitatis, 769, t. V.
- Diaboli vigilantia, 578, t. V.
- Diabolus bonis operibus instructos magis aggreditur, 114, 115, t. VI.
- Diabolus pseudopphetas immittit, 131, t. VI.
- Diabolus iudicii diem a mentibus nostris removet, ut seducat, 287, t. VI.
- Diaboli retia tria, 667, t. VI.
- Diabolus cur malus vocetur, 282, ejus debilitas, 282, tom. VII.
- Diabolus ex superbia diabolus effectus est, 224, t. VII.
- Diabolus veritati fallaciam semper substituit, 513, t. VII.
- Diabolus demissus quia sese extulit, 624, t. VII.
- Diabolus hostis inexorabilis, 213, t. VII.
- Diaboli versutia est ut cum veritate commisceat errorem, 473, 476, t. VII.
- Diabolus non statim in hominem intrat, sed sese paulatim insinuat, 733, t. VII.
- Diabolus nihil non agit ut caritatem auferat, 447, tom. VII.
- Diabolus solos maxime tentat, 209, t. VII.
- Diabolus cum dolo nos aggreditur, 768, t. VII.
- Diabolus per patientiam superatur, 211, t. VII.
- Diabolus occasio est coronarum, 594, t. VII.
- Diaboli est adulari, Dei corripere, 214, t. VII.
- Diabolus cur Christum tentaverit, 210, t. VII.
- Diabolus cupiebat ut Christus non pateretur, 556, t. VII.
- Diabolus pollictor quomodo, 550, t. VII.

Diabolus salutis nostrae insidiatur, 157, t. VIII.
 Diabolus ex superbia in gehennam dejectus, 106, tom. VIII.
 Diabolus primus mendacio est usus, 299, t. VIII.
 Diaboli invidia Adamum occidit, 299, t. VIII.
 Diaboli calliditas, 65, t. VIII.
 Diabolo formidabilis est mens quae divina meditatur, 58, tom. VIII.
 Diabolus gehennam concilians honoratur, et Deus regnum pollicens despicitur, 60, t. IX.
 Diabolo magis obtemperant homines, quam Christo, 62, tom. IX.
 Diabolus quasi canis adulatur, 140, t. IX.
 Diabolus divitiarum cupiditatem immitit, 69, t. IX.
 Diabolus divites sine labore supplantat, 538, t. IX.
 Diabolo eo non audet accedere ubi est eleemosyna, 320, t. IX.
 Diabolus gloriae auctor est iis qui vigilant, 378, t. IX.
 Diaboli opus est alterum ab altero divellere, 285, t. X.
 Diabolus semper ex adverso est, 684, t. XI.
 Diabolo dant occasionem divitiarum et inanis gloria, 162, tom. XI.
 Diabolus contendit ut nos superemur; si non superemur, victores sumus, 161, 162, t. XI.
 Diabolus quibus nominibus vocetur, 224, t. XI.
 Diabolo eorum non patet, 345, t. XI.
 Diabolus vocatur *Peccatum a Paulo*, 166, t. VIII.
 Diabolus canis comparatur, 490, t. VIII.
 Diaconissae in primitiva Ecclesia, 555, t. XI.
 Diaconi munus in Ecclesia, 484, t. XI.
 Diaconorum officia, qui mores eorum sint oportet, 535, tom. XI.
 Diaconus clamabat, Pro iis qui defuncti sunt, 170, t. IX.
 Diaconi nomen non initio praedicationis admissum fuit, 116, t. IX.
 Diaconi verba in liturgia, 156, t. IX.
 Diaconi in ecclesia tumultum compescebant, 180, t. IX.
 Diaconi Chrysostomo familiaris historia, qui multos baptizavit, 525, t. IX.
 Diaconus energumenes et daemones ad orationem inducit, et capita inclinare jubet, 735, t. I.
 Diaconus, in liturgia, populum dimittens dicebat: *In pace discedite*, 870, tom. I.
 Diaconi vox in liturgia, 182, t. VI.
 Diaconorum alba tunica, 745, t. VII.
 Diaconorum stolae, 520, t. VIII.
 Diadema imperatorum lapillis ornatum, 180, t. III.
 Diadema ornatum caput imperatorum, crux munit mentem, 274, t. V.
 Diadema imperatorum, 55, t. XI.
 Diagoras novam vivendi rationem induxit, quae non stetit, 886, t. I.
 Diagoras Melesius, sive Melius, nullos esse deos dicebat, 37, *Vide Notam*, t. X.
 Diagoras philosophus celebris, 495, t. II.
 Diane quantum cultus esset Ephesi, 9, t. XI.
 Dianae dedicata erat Ephesus, Asiae metropolis, 9, t. XI.
 Dianae cultus magnus Ephesi, 207, t. IX.
 Diana aeterna imperite sic dicta, 535, t. V.
 Diapsalma significat *semper*, 424, t. V.
 Diapsalma hebraice *sel*, 422, t. V.
 Diapsalma personae mutationem in Psalmis significat, 744, 745, 748, t. V.
 Diapsalma erat, cum alteri choro alteram psalmi partem David traderet, 535, t. V.
 Diapsalma, 177, t. V.
 Διασπαστος, haec vox quid significat, 180, t. XI.
 Dicitur furiosus cujusdam, qui christianus censebatur, 521, tom. I.
 Didrachma cur daretur, 586, t. VII.
 Dies septimus a Deo benedictus, 89. Etiam alii dies benedicti, *ibid.*, t. IV.
 Dies observare non christianae philosophiae, sed graeci erroris est, 956, t. I.
 Dies afflictionis quis, 249, t. V.
 Dies mala quae, 226, t. V.
 Dies pro vita, 176, t. V.
 Dies hebdomadae sanctae non erant ex longioribus anni, 519, t. V.
 Dies magnus quis, 20, t. VI.
 Diurnum observatio inter praestigias numeratur, 35, tom. VI.
 Dies mala pro vita praesenti aliquando accipitur, 189
 Diei malitia quid sit, 128, t. XI.
 Diurnum observatio reprehenditur, 338, t. XI.
 Dies incipiebant a media nocte more Romano, non *Judaeo*, 637, t. VIII.
 Differre virtutis exercitium quam periculosum, 378,

tom. I.

Diffusa est gratia in labiis tuis, dicitur de humana natura a Christo suscepta, 185, t. V.
 Digitorum Dei opera cur caeli dicantur, 115, t. V.
 Digne ambulare quid sit, 72, t. XI.
 Dignitates quam fluxae, 236, t. IV.
 Dignitate sublimibus metuendus lapsus, 345, t. I.
 Dignitas sacerdotii, 259, t. V.
 Dignitates ad multa Deo non placita patrandae inducunt, 445, t. VII.
 Dignitates esse spernendas docet Christus, 242, t. VIII.
 Dignitas quae pecunia venditur, non proprie dignitas est, 599, t. IX.
 Dilatio in afflictione quid, 45, t. V.
 Dilatio multipliciter accipitur, 43, t. V.
 Dilatio supplicii consolationem ne afferat, 503, t. VII.
 Dilectionis vis qualis, 427, t. I.
 Dilectionis natura satietatem non novit, 17, t. III.
 Dilectio proximi facilis, 62, t. V.
 Dilectio et consensus parit concordiam, 385, t. V.
 Dilectio sine superna gratia nihil est, 595, t. VIII.
 Dilectio omnium mater honorum, 445, t. VIII.
 Dilectionis vis quanta, 425, t. VIII.
 Dilectio Dei sine dilectione proximi esse nequit, 418, tom. VIII.
 Dilectionem suam multis modis Christus nobis ostendit, 415, t. VIII.
 Dilectio. V. Amor. Caritas.
 Dilectio legem implet, 670, t. X.
 Dilectio est principium et finis virtutis, 618, t. IX.
 Dilectio vera quae, 452, t. IX.
 Dilectio germana et sincera multi est laboris, 594, t. XI.
 Dilectio spiritualis est omnium suprema, 305, t. XI.
 Dilectio proximi peccatores non excludit, 578, t. XII.
 Dilectio vera et sincera quae, 510, t. XII.
 Dilectio mutua maxime omnium christianismum exprimit; de dilectione ecloga, 567, t. XII.
 Dilectionem ab hominibus exigere non est dominii, sed paternitatis, 926, t. VI.
 Diligentia ea quae sunt difficilia reddit facilia, 291, t. V.
 Diligentiam Deum pax, 57, t. V.
 Diluvii historia providentiam Dei ostendit, 454. Diluvii descriptio, 1057, t. I.
 Diluvium vocatur requies, 364. *Vide notam*, 508. Ante diluvium corruptio quanta hominum, 209, t. IV.
 Diluvium cur per quadraginta dies, 215. In diluvio, cur bruta cum hominibus perierint, 209, 227, t. IV.
 Diluvium malitiam reseccuit, 624, t. IV.
 Diluvii poenitentia quam levis, 448, t. V.
 Diluvium mors fuit, mors vero quies, 628, t. IV.
 Dio epistolas Platonis misit Atheniensibus, 592, t. VII.
 Diodorus, episcopus Tarsensem, laudat Chrysostomum oratione peculiari, 761. Diodorus prior Chrysostomum publice laudaverat ingenioscente Chrysostomo, *ibid.* Diodorus cum Joanne Baptista comparatur, 765. Praedicavit trans flumen, id est in ea Antiochia parte quae Palaea vocabatur, 764, 766. Ab arianis exagitatus, 764. Martyr vocatur a Chrysostomo, 765, t. III.
 Diogenes monera mittit Chrysostomo, qui ea remittit, quod iis non egeret, 656. Epistolae duae Chrysostomi ad Diogenem, *ibid.* Aliae epistolae, 692, t. III.
 Diogenes cynicus dolio se inclusit, pannis laceris vestitus foras circumivit, 545. Diogenis cynici ad Alexandrum responso irridetur, 545, t. II.
 Diogenes Sinopenensis, 359. Divitias contempsit, 607. Non litteras curabat, sed mores, 367. Oblatas ab Alexandro pecunias despexit, 357, t. I.
 Diogenes Sinopenensis in foro turpiter egit, 592, t. VII.
 Diogenes Cynicus inanis gloriae causa in dolio habitans, carpitur, 502, t. X.
 Dionysii qui sunt duplici nomine appellati, 624, t. IV.
 Dionysius, Siciliae tyrannus, 359. Mius quam Plato celebris, *ibid.*, t. I.
 Dionysius v. lucis caeli, 560, t. VIII.
 Diopetes id est Dianae, 298, t. IX.
 Diophantes, Castus, Valerius, Cyriacus, antiocheni presbyteri; ad eos scribit Chrysostomus, 645, 644, 663, 689, 722, t. III.
 Diophanto et Valerio scribit Constantius presbyter, 745, tom. III.
 Dioscorus Cucusi Chrysostomum humanissime excipit, 611, et liberaliter fovet, *ibid.* Iugens illius comitas et beneficentia, *ibid.*, 612, 616, t. III.
 Disciplina caelesti imbuendi juvenes, 659, t. IV.
 Disciplina legis doctrina quae vitium expellit et virtutem inserit, 251, t. V.
 Discipulum qui suscipit, potest confidenter dicere. *Aperite mihi portas justitiae*, 555, t. V.

Disciplina bona quæ, 209, t. XII.
Discipline magna utilitas, adulationis lacrum nullum, 661, t. VIII.
 Discipuli Christi, non rhetores, non philosophi, sed piscatores, 183, t. V.
 Discipulum Christi benignum esse oportet, 1069 et seqq., t. I.
 Discipuli Christi, non a miraculis, sed a caritate inter noscuntur, 702, t. I.
 Discipuli Christi piscatores, publicani, tentoriorum autores, paucis annis totum mundum ad veritatem convertunt, 190, t. II.
 Discipuli Christi aliquando imbecilles fuere, 561. Cur tam imbecilles essent, 551, t. VII.
 Discipuli Christi famem sæpe tolerabant, 454, t. VII.
 Discipuli Christi, operarii erant, 579, t. VII.
 Discipulorum Christi caritas, 471, philosophia, id est, frugalitas, 498, t. VII.
 Discipuli cur illotis manibus manducabant, 510, t. VII.
 Discipuli cur in transfiguratione porterriti, 554, t. VII.
 Discipulus exemplo pravi doctoris pejor redditur, 673, tom. VII.
 Discipuli quæ signa soli viderint, 245, t. VIII.
 Discipuli Christi officia, 551, t. VIII.
 Discipuli quam meticulosi ante Christi mortem, 409, tom. VIII.
 Discipulos Christus multis modis consolatur, 416, t. VIII.
 Discipulorum infirmitati se Christus attemperat, 440, tom. VIII.
 Discipulorum officium, 425, t. X.
 Discipulorum virtus est magistri ornamentum, 456, t. X.
 Discipulo mitti Deus domum intellectus, 817, t. III.
 Discipulis cur Christus passionem suam præmentavit, 625, t. VI.
 Discordia malum ingens, 525, t. IV.
 Concordia est quandoque bona, et concordia mala, 514, tom. VIII.
 Discretio spirituum quid sit, 245, t. X.
 Dispensatio Dei non nimis examinanda, 217, t. X.
 Disputatio inter Christianum et Græcum, in qua scientia Pauli cum scientia Platonis comparatur, 27 et seqq., t. X.
 Dissensio in dogmatibus unde veniat, 675, t. IX.
 Dissensio Barnabæ cum Paulo nihil mali, multum boni attulit, 245, t. IX.
 Dissensiones ab invidia maxime oriuntur, 262, t. X.
 Dissidium quantamlibet potentiam dissolvit, 861, t. I.
 Dissidia in Ecclesiæ, res admodum perniciosa, 41, t. X.
 Dissidia parit arrogantia, 161, t. X.
 Divina natura angelis incomprehensibilis, 109, t. VI.
 Divinæ doctrinæ studium animæ sanitatem arguit, 107, tom. VI.
 Divina non sunt curiose indaganda, 154, t. XI.
 Divina ratiocinis perquirere est blasphemia, 528, t. XI.
 Divinitas non nobis tantum, sed et celestibus virtutibus incomprehensibilis, 484, t. III.
 Divinationi dediti cum imperio ad meliora ducendi, 691, tom. XI.
 Divinatores adhibebantur, 412, t. XI.
 Divinatores non audeudi, 414, t. XI.
 Divinitas una Patris, Filii et Spiritus sancti, 667, t. I.
 Divisio linguarum cur non citius acciderit? 250, t. II.
 Dives est a Deo constitutus rector pecuniarum, ut eas erogat, 968, t. I.
 Divitis in Lazari parabola cur nomen non sit expressum, 1052, t. I.
 Dives Lazari contemptor vitiosam egit vitam, 970. Lapidè durior, 971. Licet improbam ageret vitam prosperè agebat, quare, 971 et seqq. Ejus in inferno luctus, 288, paupertas, 966, t. I.
 Dives Lazari contemptor omnium pauperrimus, 966. Per salutem viam incessit, 1048, t. I.
 Dives vere quis? 982, qui paucioribus eget, *ibid.*, t. I.
 Divites iniqui latrones sunt, 980. Res pauperum possident, 988. Eorum servitus, 542, eorum curæ quantæ, 356.
 Divites in siti semper æstuant, 555, t. I.
 Divitiæ coelestes quam præstabiles terrestribus, 585, tom. I.
 Divitiæ miseros faciunt, 512, 515. Quos lædant, 1060. Tunc nostræ sunt cum eas pauperibus distribuimus, 988. Sunt depositum, 1059. Earum amor homines vertit in mancipia, 592, 593, t. I.
 Divitiæ quam inanes et fluxæ, 985. In oculis serendæ, quomodo, 608. Quantum sint ad virtutem impedimentum, 606, 697. Cum hac vita finem habent, 392, t. I.
 Divitiæ veræ in senectute manent, et defunctos comitantur, 348, t. I.
 Divitiis qui spernit facilius alios consolatur, 345. Divitiarum hujus seculi imago, 1052. Divitiæ divitiarum situm pa-

riunt, 355. Eas qui despicit vere liber, 535 et seqq. Divitiarum despectus opulentiam parit, 537, t. I.
 Dives mortuus largius vermi palulium, 676, t. IV.
 Diviti quæ pauperi minus stavis somnus, 674, t. IV.
 Divites in deliciis viventes sæpe miseres mendicis, 674, t. IV.
 Divitiæ spirituales eo magis augentur, quo magis impenduntur, 506, t. IV.
 Divitiæ fugitivæ, 256. Divitiæ supervacue in pauperes effundendæ, 479. Non in superfluis impendendæ, 440, tom. IV.
 Divitiæ præsentis despiciendæ ut futuras assequamur, 530, t. IV.
 Divitiæ veræ quæ, 570. Divitiæ otium pariant, 673. Divitiæ in manibus pauperum tutæ, 595, t. IV.
 Divitiæ non per se malæ, nisi malus eorum sit usus, 571, tom. IV.
 Divitiæ spirituales certæ, stabiles, quas nemo subripere potest, 95. Terrenæ vero fluxæ et instabiles, 95. In eo et uolunt, *ibid.*, t. IV.
 Divitiarum amor arx et colophon malorum, 173, t. IV.
 Divitiarum contemptus, 449, t. IV.
 Divitiarum vanitas, 515, t. IV.
 Dives est non qui multa possidet, sed qui multa largitur, 40. Dives hodie, cras pauper, 42, t. II.
 Diviti et pauperi magis necessaria communia sunt, ut aer, et solis radii, 45. Divites morbis obnoxii, 45. Dives in quibus inferior pauperi, 45, t. II.
 Divitis qui Lazarum contempsit mors pessima, 72, t. II.
 Dives est qui amicum habet Deum, 42, t. II.
 Divitiæ fallaces, 41. Earum fluxa natura, 521. Non hominem beatum faciunt, 749. Divitiarum radix et materia est superbia, 59, t. II.
 Divitiæ in cælum transmittendæ, 41, t. II.
 Dives magis in incerto, quam pauper, 45, t. II.
 Divitiæ veræ, quæ, 59. Divitiæ terrenæ fluxæ, *ibid.*, tom. II.
 Divitis paupertas opportunior ad pietatem, 237, t. II.
 Divitiæ infidæ, 59. Quam earum difficilis custodia, 59.
 Divitiarum imbecillitas contra mala nos invadentia, 45, tom. II.
 Divitiæ non prohibent, si quis his ad necessitatem utatur, 40. Divitiæ datæ ad eleemosynam, 45. Divitiarum dominium habent qui illas contemnunt, 42, t. II.
 Divitiæ spirituales distributione crescunt, 649, t. II.
 Dives avarus omnium est pauperrimus, 532, t. III.
 Divite improbo præstantior pauper pius, 262, t. III.
 Divitum officia quæ, 22, t. III.
 Divitiæ non sunt per se malum, 69, 355. Non per se malæ, sed fugitivæ, 416. Divitiæ non crimen sunt, rajacitus crimen est, 399. Non vituperandæ, 546. An expetendæ, 556. Divitum molestiæ et sollicitudines, 202, t. III.
 Divitiarum mala, 469, 470. Divitiæ quam instabiles, 45.
 Divitiæ hujus mundi fluxæ, coelestes securæ, 49. Divitiarum amor quantus in hominibus, 467. Divitiis paupertas ad virtutem opportunior, 268, t. III.
 Divitiæ fugitivæ et homicidæ, 153, 596. Divitiæ incluse leonibus peiores, egenis sparsæ oves fiunt, 416. Divitiarum usus verus eleemosyna, 398, 399, t. III.
 Divitiæ spirituales quo magis exhauriuntur, eo magis exuberant, 49. Distributione crescunt, 540, t. III.
 Dives cum passere comparatur, 145, t. V.
 Divites non sentiunt se in paupertate versari, ideo deplorandi, 84, t. V.
 Divites non metuendi, 503, t. V.
 Divitum opes colligentium insaniam, 250, t. V.
 Divites boni et divites mali, 505, t. V.
 Divitiæ iis qui non attendunt vitiorum ministræ, 57, tom. V.
 Divitiæ fugitivus servus, 515. Quomodo retineri possunt, 515, 516, t. V.
 Divitiæ injuste partæ mala pariant, 159, t. V.
 Divitiæ pauperibus distributæ copiosiores evadunt, 516, tom. V.
 Divitiæ ad virtutem minus aptæ quam humilitas, 154, tom. V.
 Divitiæ terrenæ incertæ, 293, t. V.
 Divitiæ non sunt bonum, nec paupertas est malum, 221 tom. V.
 Divitiarum finis est mutatio in paupertatem, 502, t. V.
 Divitiæ sunt domesticus ingratus, sanguinarius, homicida, quomodo, 502, t. V.
 Divitiæ veræ quæ: et ejusmodi sint, 67, 68, 805, t. V.
 Divitiæ amoris Dei omnem thesaurum, omnem gloriam superant, 165, t. V.
 Divitiis Job recte utebatur, 503, t. V.
 Divitiæ apostolorum, 205, t. V.

Divitiarum cupiditas arx malorum, 259, t. V.
 Divitiæ veræ et divitiæ falsæ: falsæ, pecuniarum; veræ, recte factorum, 145, t. V.
 Divitiæ non incusandæ, sed qui ipsis male utuntur, 503, tom. V.
 Divitiarum vanitas, 499, t. V.
 Divitiæ non malum sunt si illis bene utamur, 56, t. VI.
 Divitiæ non bonæ sunt, nisi qui illis recte utantur, 146, tom. VI.
 Dives bonus et dives malus comparantur, 319, t. VII.
 Divites pauperibus nihil nocent, 33, t. VII.
 Divites quo pacto salutem consequi possint, 606. Non divites, sed divitiis servientes damnantur, 295, t. VII.
 Divitiis egenis largiri est ars sublimis, quomodo, 500, tom. VII.
 Divites sunt qui concupiscentiam divitiarum conculcaverunt, 105, t. VII.
 Divites pluribus sunt constricti vinculis, quam cæteri, 222, t. VII.
 Divites cupidiore sunt, quam qui modica gaudent fortuna, 605, t. VII.
 Divites avari ad philosophandum inhabiles, 292. Duplíciter excecati, 235, t. VII.
 Divites qui ex amissa pecunia ad laqueum accurrerunt, 291, t. VII.
 Divitiæ veræ quæ, 182, 684, t. VII.
 Divitiæ quo pacto fructum pariant, 292, t. VII.
 Divitiarum verus usus, 295, t. VII.
 Divitiarum diversa origo, 682, t. VII.
 Divitiis suas qui pauperibus erogat, Deo honorem præbet, 508, 509, t. VII.
 Divitiarum damna, 296, t. VII.
 Divitiis qui servit, et in præsentem et in futura vita catenis constringetur, 208. Qui hac cupiditate liber est, et hic et illic liber erit, *ibid.*, t. VII.
 Divitiarum servus stultus est, 518, t. VII.
 Divitiæ ex servitute Dei deiciunt, 295, t. VII.
 Divitiæ pejores stercoris acervo, 608, t. VII.
 Divitiæ quot mala pariant, 749, 750, t. VII.
 Divitiis fallaces, 469. Libertatem tollunt, 571, t. VII.
 Divitiarum amorem parit vanæ gloriæ cupiditas, 288, tom. VII.
 Divitiæ aliquando sunt supplicii accessio, 692, t. VII.
 Divitiis male partas qui possident mendicis sunt miserabiliores, 654, t. VII.
 Divitiarum contemptum quomodo Christus doceat, 280, tom. VII.
 Divitiarum multa putredo apud talem habetur: sic dicebatur Chrysostomi tempore, 486, t. VII.
 Divites quotam partem Antiochiæ facerent, 650, t. VII.
 Divitiæ veræ quæ, 441, t. VIII, 548, t. X.
 Divitiarum vanitas, 192, t. VIII.
 Divitiarum contemptus etiam in hac vita utilis, 549, tom. VIII.
 Divitiæ spinæ sunt, quæ lacerant, 148, t. VIII.
 Divitiæ domi non tutæ sunt, sed tutæ in manibus pauperum, 580, t. VIII.
 Divitiarum cura animi perturbatio est, 366, t. VIII.
 Divitiis affluimus cum illas spernimus et a Deo solo quaerimus, 46, t. VIII.
 Divitiæ in tutissimo loco reconduuntur quando pauperibus erogantur, 108, t. VIII.
 Dives est quasi urbs sine muro, 110, t. IX.
 Divites non tam apti ad doctrinam et disciplinam sunt, quam pauperes, 141. Scabiosis comparantur, 110. Divitiarum cupiditas unde immititur, 69, t. IX.
 Divites sine labore supplantat diabolus, 338, t. IX.
 Divitiæ veræ quæ, 592. Ex divitiis quorundam aliorum paupertas oritur, 97, t. IX.
 Divitiarum quis usus bonus, 453, 454. Earum usus malus quantum miseriam inferat, 421, t. IX.
 Divitis anima scælet malis omnibus, 111, t. IX.
 Divitiæ pauperibus erogatæ ad fœnus dantur, 451, tom. IX.
 Dives est qui non superflua desiderat, 138, t. X.
 Dives ille est qui nulla re indiget; clarus est qui gloriam contemnit, 604, t. X.
 Dives ex aliorum jactura dives efficitur, 552, t. X.
 Divitium vitia, 496, t. X.
 Divite melior est is qui divitiis non quaerit, 504, t. X.
 Divites pauperibus opus habent, et pauperes divitibus, 292, t. X.
 Divites curis conficiuntur, 488, t. X.
 Divitis rapacis imago, 114, t. X.
 Divitium mala conditio, 304, t. X.
 Divitibus quot pericula et damna immineant; 95, 96, tom. X.
 Divitiis feliciores sunt pauperes in rebus ad salutem

pertinentibus, 495, t. X.

Divites qui pauperibus non erogant, quam culpandi 87, tom. X.

Divitiæ res infida, 505, t. X.

Divitiarum vanitas, 515, t. X.

Divitiæ lætam habent larvam, interna autem plena sunt caligine, 152, t. X.

Divitiarum fluxa conditio, 196, 248, t. X.

Divitiæ non omnes a Deo dantur, 294, t. X.

Divitiarum usus quis esse debeat, 113, t. X.

Divitiæ pauperibus erogatæ in tuto ponuntur, 506, t. X.

Divitiarum amatores, quo pacto ab hac ægritudine abducendi, 94, t. X.

Dives non est qui multa possidet, sed qui nullo eget: pauper non est qui nihil habet, sed qui multa cupit, 491, tom. XI.

Dives quinam vere sit, 416, t. XI.

Divites invidiam sibi concitant, 198, t. XI.

Divitium multorum miseria, servitus, catenæ, 195, t. XI.

Divitiæ spinæ sunt, 699, t. XI.

Divitiæ turpem faciunt animam, 548, t. XI.

Divitiæ amentes faciunt, 259, t. XI.

Divitiæ quanta mala attrahant, 699, t. XI.

Divitiæ sunt tinea quæ corrodit animam, 97, t. XI.

Divitiæ spinæ sunt, nullum habentes fructum, 483, tom. XI.

Divitiæ quandonam lædant, 154, t. XI.

Divitiæ non prosunt ad gehennam vitandam, paupertas non obest ad regnum consequendum, 196, t. XI.

Divitiarum terrenarum contemptum parit divitiarum cælestium contemplatio, 595, t. XI.

Divitiæ quæ mala inferant, 22, t. XI.

Divitiarum onera, 195. Divitiis invidere ridiculum, 188, tom. XI.

Divitiæ ignominia sunt, quomodo, 547, t. XI.

Divitiæ quanta inferant damna, 261, t. XI.

Divitiæ justæ, sunt ab omni rapiu liberæ, 563, t. XI.

Divitiæ non bonæ, paupertas non mala, 479, t. XI.

Divitiæ et inanis gloria ansam dant diabolo, 162, t. XI.

Divitiæ maxime quænam sint, 151, t. XI.

Divitiæ, potentia, gloria, nomina tantum sunt bonorum, et contrariis admixta, 486, t. XII.

Divitiarum mala, paupertatis bona, 153, t. XII.

Divitis deterior est conditio, quam pauperis, 26, t. XII.

Divitiæ quam fluxæ, 25, t. XII.

Divitiæ cœnum, lutum, malus vapor, tenebræ, curarum suffocatio, 135, t. XII.

De divitiis et paupertate ecloga, 657, t. XII.

Divitiæ impedimentum ad salutem, 231, t. XII.

Dius, november, 538, t. II.

Sanctus sive specie tantum putabant quidam hæretici incarnatum fuisse Filium Dei, 675, t. V.

Docitæ dicebant Christum per speciem tantum, non vere, venisse, 41, t. XII.

Dodonæus (Jupiter), 490, t. II.

Doctor, ut nutrices solent, fovere filios suos debet, 405, tom. XI.

Doctoris et discipuli officia, 275, tom. XI.

Doctorem oportet discipulos curare, et eos sibi omnia esse putare, 609, t. XI.

Doctores magis ex virtute et ex vitæ genere suadent, quam ex dogmatibus, 685, t. XI.

Doctorem virtus est non honorem, non gloriam, sed discipulorum salutem querere, 55, t. XI.

Doctori maxime competit ut possit verbis instituere, 675, t. XI.

Doctores non auctoritate solum opus est, sed etiam lenitate, 591, t. XI.

Doctorem sui doctorem esse oportet, 527, t. XI.

Doctor non modo instituere, sed aliquando terrere debet, 87, 88, t. XI.

Doctores magistratus genus in Ecclesia, 92, t. III.

Doctores persecutionis tempore gravius afflicti quam alii, 294, t. III.

Doctoris munere quisque fungi potest, quomodo, 99, tom. III.

Doctori dat Deus sermonem sapientiæ, 817, t. III.

Doctorem illum laudat Christus qui factis et verbis doctrinam ostenderit, 250, t. V.

Doctores Judæorum senes appellantur, 694, t. V.

Doctores duo nobis a principio dati: creatura et conscientia, 656, t. IV.

Doctor ex discipulorum profectu lætus, 70, t. IV.

Doctores qui alia dicunt, alia faciunt, Deum irritant, 756, tom. III.

Doctores christianorum sunt publicani, piscatores, tentoriorum opifices, 20, t. VII.

Doctoris mores qui sint oportet, 670, t. VII.
 Doctor aliorum qui seipsum non emendat ridiculus est, 943, t. VII.
 Doctor miserabilis, qui non exemplo prædicat, 668, tom. VII.
 Doctoris officium, 675, t. X.
 Doctoris est non solum consiliis opem ferre, sed etiam precibus, 377, t. X.
 Doctores laborantes oportet mercede frui, 174, t. X.
 Doctor ex auditorum seguitie præulium non amittit, 83, tom. VIII.
 Doctor frigidus est qui verbis tantum philosophatur, 18, tom. IX.
 Doctoris est annuntiare, prædicare, docere, nec subterfugere, 311, t. IX.
 Doctorum admonitiones cum Scripturarum lectione, 472, tom. IV.
 Doctor debet omnibus esse virtutibus ornatus, 662, t. VI.
 Doctrina sine opere, non lucrum, sed detrimentum affert, 410. Non confertim, sed paulatim insinuanda, 733, t. I.
 Doctrinæ verbum eleganter comparatur fonti, qui semper manat, licet non hauriatur, 785, 963, t. I.
 Doctrinæ ministro, etiamsi pereat opera, non perit merces, 966, t. I.
 Doctrinæ assiduitas mentem confirmat, 1042, t. I.
 Doctrina philosophorum græcorum fluxa, 886, t. I.
 Doctrina est lucerna mentis, 651. Doctrina Ecclesiæ non ad delectationem audienda, 38. Doctrinæ insinuandæ varietas, 653, t. II.
 Doctrina exterorum, *id est* gentilium, futilis, 18, t. II.
 Doctrina optima cum non verbo tantum, sed et opere docetur, 38, t. III.
 Doctrinæ desiderium indicium est spiritualis profectus, 293, t. IV.
 Doctrina sancta quanto studio adenda, 206, t. IV.
 Doctrinam in concione acceptam unusquisque debet aliis impertire, 609, t. IV.
 Doctrina et docendi formula optima, 319, t. V.
 Doctrina. Nilil prodest alios docere, nisi doctor prius seipsum doceat, 250, t. V.
 Doctrina per semen significatur, 467, t. VII.
 Doctrina Christi aunis viginti vel triginta orbis terminos pervasit, 689, t. VII.
 Doctrina christiana omnibus perspicua, 19, t. VII.
 Doctrina christiani magistri, 19, t. VII.
 Doctrinæ Christi omne tempus proprium est, 118, tom. VIII.
 Doctrina nihil prodest sine bonis operibus, 62, t. VIII.
 Doctrinæ Christi omnia postponenda, 118, t. VIII.
 Doctrinam acceptam aliis impertire debent christiani, 97, 116, t. III.
 Doctrina de incarnatione Christi, 35, t. III.
 Doctrina Christi: post illam non est alia expectanda, 854, t. III.
 Doctrinam, quæ per verba et opera exhibetur, malus homo non suscipit, 266, t. X.
 Doctrinæ usura nihil aliud est, quam operum exhibitio, 912. Doctrinæ verbum lætitiâ parit, 935. Doctrinam non impertire quantum malum, 785, t. I.
 Doctrina Christi repugnantibus omnibus stabilita, 830, 831, t. I.
 Doctrina sana a Scriptura discitur, 983, t. I.
 Dogma. *Vide* Doctrina.
 Dogmata spuria reuelenda ab episcopo, 665, 666, t. I.
 Dogmata spiritualia communia omnibus proponuntur, 263, t. IV.
 Dogmata divina quantum humanis antecellant, 341, tom. IV.
 Dogmatum veritati bona opera adijci debent, 590, t. IV.
 Dogmata nostra radicem in Deo habent, 14, t. VI.
 Dogmata satanica in Palæstina, 222, t. VI.
 Dogmata sublimia non statim efferenda, 367, t. VII.
 Dogmata prava sæpe sunt incurabilis morbus, 692, tom. VII.
 Dogmata non prosunt ad salutem, si vita sit corrupta, 51, t. VIII.
 Dogmata fidei non curiose examinanda, 410, t. IX.
 Dolor mortis, non a morte, sed a mala conscientia procedit, 318, t. V.
 Dolor et anxietas ex timore mali major quam ipsum malum, 469. Dolor nimius adducit insaniam, 1013, t. I.
 Dolor peccantibus salutaris, 462, 463, t. VII.
 Dolosus et deceptores fugiendi, 310, t. V.
 Dolor in bello laudibus ornatur, 629, t. I.
 Domesticorum cura gerenda, 100, t. III.
 Domesticorum cura gerenda, quomodo, 320, t. IX.
 Dominationes incorporea natura, 714, t. I.
 Dominica cœna significat communionem cœnam, 327, t. X.

Dominica die præsertim eleemosyna eroganda, 263, tom. III.
 Domitium divitiarum habent qui illas contemnunt, 42, tom. II.
 Domini potentiam universa creatura prædicat, 391, t. I.
 Dominus Pater vocatur in Scripturis perinde atque Filius, 739. Dominus dicitur Filius, nec ideo a divinitate exclusus, 737, 758. Domini nomen æque Patri convenit atque Filio, 737, t. I.
 Dominus, nomen non est minus, quam *Deus*, cum de Patre et Filio est sermo, 703, 704, t. II.
 Domino in timore servire quid sit, 100, t. VI.
 Dominus et *Deus* dicuntur de Patre et Filio, 121, t. IV.
 Dominus ad mensam vocatur cum ex mensa eleemosyna datur, 620, t. IV.
 Domitianus presbyter, cui viduarum ac virginum cura commissa erat, 731, t. III.
 Domnina, mater Bernices et Prosdoces virginum et martyrum, et ipsa martyr, 629, *et seqq.* Ejus fortitudo animi, 640. Domninae martyrium duplex, imo triplex, 639. Domnina cur in iudicium non venit, 639: ne filia oculis lascivorum paterent, *ibid.*, ne quis filiarum corrumpere virginitatem, 639, t. II.
 Domnina cum filiabus sese in flumen præcipitat, 614, tom. II.
 Domninae, Bernices, etc., sepulcrum, Christi gratiam prædicat, 644, t. II.
 Dominus episcopus: ad eum scribit Chrysostomus, 626. Presbyterum mittit ad Chrysostomum, *ibid.*, t. III.
 Domus et familia quomodo ornanda, 144, t. XI.
 Domus in eleemosyna radicata, non potest quid grave perpeti, 642, t. XI.
 Domuum ornatus, 750, t. VII.
 Domus olim ecclesiæ erant, nunc ecclesia domus facta est, 386, t. VII.
 Domus christiani ceu ecclesia esse debet, 607, 608, tom. IV.
 Domus luctus cum domo nuptiarum comparatur, 300, 301, tom. IX.
 Domus in qua psalmi et pius cantantium animus, ecclesiæ dici potest, 157, t. V.
 Domus marmoribus ornata, 41, t. II.
 Dona Spiritus sancti sunt equalia, 244, t. X.
 Donorum Dei differentia, 243, t. X.
 Dona Dei quæ, 558, t. I.
 Donum Spiritus sancti maximum quodnam est, 470, tom. IX.
 Donorum Spiritus sancti multiplicitas, 186, t. V.
 Dona Dei nunquam negligenda, 449, t. IV.
 Doni non magnitudo, sed dantis animus spectatur, 314, tom. IV.
 Dona spiritualia largitione crescant, 273, t. III.
 Donum non ex merito accipiendus, sed ex largitoris liberalitate, 276, t. III.
 Dona varia Spiritus sancti, 817, t. III.
 Donum auget retributio dilata, 306, t. IX.
 Doni magnitudo apud Deum non spectatur, sed dantis animus, 432, t. IX.
 Dormire in Christo quid sit, 433, t. XI.
 Dormitio: sic vocatur mors post Christi mortem, 335, 394, t. II.
 Dormitio aliorum, sed mors Christi dicitur, quare, 1018, *et seqq.*, t. I.
 Dormitio christianis dicitur ea, quæ mors ante dicebatur, 763, t. III.
 Draco in Babylone cultus, 243, 246, t. VI.
 Dracones depicti atque aspides in vestibus imperatorum, 289, t. VI.
 Dripia, locus novem miliaribus Constantinopoli distans, 473, t. XII.
 Drosis martyr, 685. Ante rogum ducta, 688, in eumque injecta, 688, t. II.
 Duplicitas cordis, 143, t. V.
 Dux quispiam Chrysostomo addictus, 610, t. III.
 Ducem nullum habere melius est, quam malum, 42, tom. VI.
 Dystrus Martius, 338, t. II.

E

Ebrietas spontaneus furor, 434, ejus imago, *ibid.* Ebrietatem, non vinum, sed intemperantia facit, 22. Ebrietas miseria, *ibid.* Ebrietas non ex vino tantum, sed ex ira et cupiditate, 433, t. II.
 Ebrietas mala, non vinum; 40. Ebrietas et crapula timenda, non jejuniû, 307, t. II. Ebrietatis malum sine voluptate, 664, t. II.

Ebrius mortuus miserior, 435, et daemoniaci, *ibid.* Ebrius est mortuus animatus, daemone voluntarius, 22. Ebrii miserabilis species, 22, t. II.
 Ebrietas nihil lucri, sed magnum damnum affert, 25. Ebrietas meretrix et turpitudinis mater, 633, daemone voluntarius, 267. Ebrii daemoniaci similes, *ibid.*, t. IV.
 Ebrietas gravissimum malum, 82, 265. In sacra Script. non semper temulentiam, sed aliquando satietatem significat, 265, 266, t. IV.
 Ebrietas capitam facit animam, 23, t. IV.
 Ebrietas vigilantis somnium, 809, t. III.
 Ebrietas sexcentorum causa malorum, 62, t. VI.
 Ebrietas grave ulcus, 66, t. VI.
 Ebrietas quantum malum, 406, Scylla et Hydra, 639, tom. VII.
 Ebriosus nihil habet commune cum regno Dei, 450, tom. VII.
 Ebriosus asino et cane deterior, 565. Ebriosi descriptio, *ibid.*, t. VII.
 Ebriosus non potest regnum Dei videre, 866, t. VII.
 Ebrios et ebrius insectatur Chrysostomus, 207, 208, tom. IX.
 Ebrietatem insectatur Chrysostomus, 538, t. X.
 Ebrietas absque vino est ea quam pravi affectus pariunt, 927, 928, t. I. Ebrietas vituperanda, 965. Temulentus et ebrius sub diaboli tyrannide est, 983, t. I.
 Ebrietas efficit ut balbutiemus, 129, t. XI.
 Ebriosus magis est qui viliori vino inebriatur, 618, tom. XI.
 Ebur priscis temporibus in magno pretio, 198, t. V.
 Ecclesia in ipso primordio bellis agitata, 886. Ecclesia terribilis, quomodo, 848. Ejus cum arca diluvii similitudo et differentia simul, 1037. Ecclesiae firmitas contra bella et persecutiones, 853, 888, 886. Ecclesiae firmitas a prophetis praedicta, 821, t. I.
 Ecclesia Christi quomodo aedificata, 852, t. I. Ab imperatoribus omnibus usque ad Constantinum Magnum oppugnata, 855. Ecclesiis brevi tempore repletus orbis, 653, tom. I.
 Ecclesiarum tumultus ex temeraria electione praesalum, 647, t. I.
 Ecclesiae facultates nec redundare nec deficere debent, 656, t. I.
 Ecclesiae conventus frequentandus, 814. In ecclesia preces longe praestabiliores, quam domi, 725, t. I.
 Ecclesia communis mater, 856, t. I.
 Ecclesia portus, 563. Frequentissime adeunda, 521, 522, tom. II.
 Ecclesiae cum arca Noe comparatio, 556, 474, 702, t. II.
 Ecclesia praesens quam praecellat veteri, 431, 432. De non contemnenda Ecclesia Dei et sanctis mysteriis ecloga, 623, t. XII.
 Ecclesia quomodo fundata, 79. Ecclesia virgo, quae prius erat meretrix, 402. Est navis, Christo gubernatore, 78. Persecutionibus non vincitur, 77, t. III.
 Ecclesiae commendatio, 397. Ejus firmitas, *ibid.* Ecclesia ipso caelo fortior, 429. Amabilior Deo quam caelum, 429. Non murus et tectum, sed fides et vitae ratio est, 397. Tutia contra diaboli conatus, 429, t. III.
 Ecclesia cur vocetur sponsa, filia, virgo, ancilla, regina, etc., 405. Ex latere Christi mortui facit, 239. Ecclesiam qui impugnat, seipsum proffigat, 449. Ecclesia magistratus diversos habet, 91, t. III.
 Ecclesiam caritas ceu catena colligat, 206, t. III.
 Ecclesia est officina medicinae spiritualis, 21. Medicorum officina, 295. Mercatus spiritualis, *ibid.*, t. IV.
 Ecclesiae frequentandae, 668, t. IV.
 Ecclesiae corpus per membrorum conjunctionem nutritur, 625, t. IV.
 Ecclesiae conventus quam festivi, quam laeti, 604, 605, tom. IV.
 Ecclesiae *in forma*, nobilitas, 225. Omnes admittit et divites et pauperes, *ibid.*, t. V.
 Ecclesia sponsa Christi, 62, t. V.
 Ecclesia communem omnibus doctrinam proponit, 224, tom. V.
 Ecclesia a multis impetita floret, 372, t. V.
 Ecclesia et filia et sponsa, 200, t. V.
 Ecclesia olim sterilis, nunc mater est filiorum innumerabilium, 202, t. V.
 Ecclesia haereditatem accipit, quomodo, 62, t. V.
 Ecclesiae oppugnatio et incrementum, 483, t. V.
 Ecclesiae magnarum civitatum in hebdomada magna egrediebantur ut Christo occurrerent, 519, 520, t. V.
 Ecclesia est nomen conventus et congregationis, 495. In ecclesia non tumultuandum, 172, t. V.
 Ecclesia dici potest domus in qua psalmi et pius canentium animus, 456, t. V.

Ecclesia ex peccatoribus diversi generis collecta, 66, tom. V.
 Ecclesiae vestis est flos virginitatis, 202. In ecclesia salutem summum servandum, 106, t. V.
 Ecclesia intelligenda saepe cum prophetae de Judaea et de Jerosolyma loquuntur, 28, t. VI.
 Ecclesiae fortitudo: Ecclesia vexata vicit et aucta est, 29, t. VI.
 Ecclesiae splendor, ejus potestas attingit caelos, 50, t. VI.
 Ecclesia omnes oratione gentes accipit, secus quam Synagoga, 30. In ecclesia quomodo standum, 106, t. VI.
 Ecclesiam frustra impugnavit imperatores, 121. Facilius est solem extinguere, quam Ecclesiam deleri, 122, t. VI.
 Ecclesiarum moenia sunt apostolica scripta, 274, t. VI.
 Ecclesiae SS. apostolorum Petri et Andreae, Pauli et Timothei, Petri et Pauli adeuntur in calamitatibus, 265, tom. VI.
 Ecclesia navi comparatur, 756. Ecclesia arca est, quomodo, 854. Item, torcular, 854, t. VI.
 Ecclesia mons appellatur, 680, t. VI.
 Ecclesia distinctionem nullam divitis et pauperis admittit, 523, t. VI.
 Ecclesia per totum orbem terrarum extensa, et caelis firmior constituta, 535. Patriis amissis moribus, amabilis sponso fuit, 65, t. VII.
 Ecclesiae olim erant domus, nunc ecclesia domus specialis facta est, 586, t. VII.
 Ecclesiae prerogativa est, quod servus nihil plus, nihil minus habeat, quam liber, 65. In ecclesia qui praesidet, pacem dat, 384, t. VII.
 Ecclesia per pullum asinae significatur, quomodo, 628, tom. VII.
 Ecclesia, communis domus, 581. In ecclesia, cum quanta reverentia et attentione assistendum, 283, t. VII.
 Ecclesiae ornatui studere, minus acceptum Deo est quam pauperes alere, 733, t. VII.
 In ecclesia risus prohibetur, 122, t. XII.
 Ecclesia quomodo sponsa Christi sit, 170. In ecclesia res divinae cogitandae, non terreneae sunt, 35. In ecclesiam qui intrabant, manus lavabant, 599, t. VIII.
 Ecclesia Dei media surgit nocte, 203, t. IX.
 Ecclesiae cur structae fuerunt, 218, t. IX.
 Ecclesiam pietas sola commendat, 217, t. IX.
 Ecclesia nullum fastum admittit, 240, t. IX.
 Ecclesiae ornamentum est aurum per eleemosynam oblatum, 176, t. IX.
 Ecclesiae status quis esset Pauli tempore, 533, t. IX.
 Ecclesiae in villis constituendae, 147, 148, 149, 150, tom. IX.
 Ecclesiae veteris cum nova comparatio, 512, t. X.
 Ecclesiam Dei unam esse oportet, 13, t. X.
 Ecclesiae imperium quodnam, 508, t. X.
 Ecclesia est balneum spirituale, 510, t. X.
 Ecclesiae ritus multi, 527, t. X.
 Ecclesiae ornamento sunt mendici, quomodo, 254, t. X.
 Ecclesiae corpus non abscondendum, 260, t. X.
 Ecclesiae dissidia omnium perniciosissima, 11. Illi carpuntur qui vix semel in anno in ecclesiam intrabant, 401. In ecclesiis tumultus quantus tempore Chrysostomi, 513, 514, t. X.
 Ecclesia est Christi plenitudo, 26, t. XI.
 Ecclesia humano corpori comparatur, 250, t. X.
 Ecclesia columna orbis, 534, t. XI.
 Ecclesiae columna et firmamentum est veritatis, 534, tom. XI.
 Ecclesia differentiam inter herum et servum non novit, 705, t. XI.
 Ecclesiae corpus describitur, 75, 76, t. XI.
 Ecclesiam dividebant ambitio et amor imperii, 84, 85, tom. XI.
 Ecclesiam scindere non est minus malum, quam incidere in haeresim, 87, t. XI.
 Ecclesiae traditio fide digna, 498. In ecclesia cur alius plus, alius minus accipiat, 81. In ecclesia de alimento viduarum et virginum curandum est, 549, t. XI.
 Ecclesiae praefecti multas habent simultatum occasiones, 455, t. XI.
 Ecclesiae praesules doctrina pollere debent, 582. Non apparatu et eloquentia opus habent, sed intelligentia, 583, tom. XI.
 Ecclesiam qui regunt, quanto in periculo versentur, 253, tom. XII.
 Ecclesiae praefecti, ad veniam proni sint oportet, 476, tom. XII.
 Ecclesia arca Noe arcae est praefenda, 509, t. VIII.
 Ecclesia Dei paradisus deliciarum, 545, t. VIII.
 Ecclesia plus quam sol splendet, 807, t. III.
 Ecclesia antiochea ter mille pauperes alabat, 629,

- tom. VII.
 Ecclesie antiochense bona et prædia, 823.
 Ecclesia vetus, Antiochiæ quænam esset, 77; *vide notam*, t. III.
 Ecclesie antiochense laquear eximium, 125, t. III.
 Ecclesie constantinopolitanæ in qua concionabatur Chrysostomus structura, 175, t. III.
 Ecclesia fustibus impetita, 446. In ecclesiam Constantinopolitanam irrumpunt milites in magno Sabbato, 533, 534. In ecclesie sacrariis quidam interempti in expulsionione Chrysostomi, 539. Ecclesia conflagravit in expulsionione Chrysostomi, 539, t. III.
 Ecclesias novas gentilibus ad fidem conversis construi aliquid curat Chrysostomus, 636, t. III.
 Ecclesia magna Constantinopoli, 511, t. V.
 Ecclesiastici præules rationem reddidit, 25, t. III.
 In Ecclesiasticis operibus senium non obest, 737, t. II.
 Ecclesiasticorum conventuum laus, 98. In ecclesia quomodo versandum, 99, t. VI.
 Eclipsis solis ævo Chrysostomi, 773, t. VII.
 Extasis quid, 344, t. IV.
 Edem terram virginem sonat, 129, virginis matris figura, 131, t. III.
Edocia et Rifa filie Adami, sorores Caini ex libro apocrypho, 631, t. VI.
 Educatio quantum valeat, 558, 559, t. I.
 Educatio liberorum mulieri minime convenit, 636, t. IV.
 Egere nullo vera libertas est, 457, t. VIII.
 Egestas nos cælo vicinos reddit, 592, t. I.
 Egestas et abundantia ad multa mala facienda inducunt, 289, t. XI.
Ætas sive defensor civitatis, magistratus genus, 91, tom. III.
Ætas, oleum, pro *Dav.*, misericordiam, sæpe adhibet Chrysostomus, 210, 211, t. XI.
 Elæanæ amor erga Annam uxorem, 639, t. IV.
 Eleazarus senex cum Machabæis passus, 558, t. XII.
 Eleazarus iulium certaninum, martyrii fundamentum, stadiorum janua, etc., 627, t. II.
 Eleazarus chorum septem Machabæorum explevit, 626, tom. II.
 Electio a cordium cognitore faciendæ, 58, t. IX.
 Eleemosyna oleo comparatur in parabola, 10, virginum, 770. Eleemosynam qui non erogat, pauperes spoliat, 988, tom. I.
 Eleemosyna matris non prodest filio, nisi et ipse erogat, 1056. In eleemosyna non doni magnitudo, sed dantis animus spectatur, 776, t. I.
 Eleemosynæ fiducia, 1006, eleemosynam qui largitur verius possessor est, quam qui pecunias recondit, 577. Eleemosyna opitulatrix magis, quam amicitia, 1006. Ejus vis ad peccata delenda, 285. Eleemosyna vel improbissimis impertienda, 770. Eleemosynæ merces, 294. Eleemosyna commendatur, 295 et seqq., t. I.
 Eleemosyna. *Vide Dives, Pauper, Divitiæ, Rapina.*
 Eleemosyna commendatur, 432, magna res, 292, est oleum, 296. Eleemosynæ fructus, 297. Eleemosyna thesaurus a prædatione tutus reddit, 531, t. II.
 Eleemosyna Deum placat, 535. Eleemosynæ fructus non auferunt, 170. Eleemosynis et fide purgantur peccata, 465, tom. II.
 Eleemosyna Deo feneratoratur, 355, cum pauperi datur, *ibid.*, t. II.
 Eleemosyna in paupertate magis effulget, 257, t. II.
 Eleemosyna sine sumptibus quæ, 257, t. II.
 Eleemosyna commendatur, 262, 277, 278, 279. Eleemosyna semen est, 289. Eleemosynæ dignitas, 337, t. III.
 Eleemosyna pro viribus danda, 265. Cum gaudio eroganda, 265. Eleemosynæ dandæ ritus, 265, 266, t. III.
 Eleemosyna non minuit facultates, 336. Quatuor ob causas eroganda eleemosyna, 356, 357. Magis conferenti, quam accipienti prodest, 256. Eleemosyna duplex est quando cum alacritate datur, 256, t. III.
 Eleemosynam etiam pauperes erogare debent ut possunt, 22, t. III.
 Eleemosyna ex rapina data, non est eleemosyna, 299. Eleemosynæ laudes, *ibid.* Eleemosyna delet peccata, 279, 301. Eleemosynæ utilitas, 287. Eleemosyna etiam indignis danda, 287, t. III.
 Eleemosyna commendatur, 49, 193, 342, 668, 669, 683, t. IV et t. III, p. 845.
 Eleemosyna plusquam alia omnia extinguit peccatum, 516. Eleemosyna eroganda, 394, 395. Magis quam ullum studium nos eximere potest a gehenna, 292, t. IV.
 Eleemosynæ vis magna, 483. Eleemosyna usuræ genus admirandum, 58. Lucrum quantum, 586, t. IV.
 Eleemosyna vestimentum animæ, 181, ejusque ornatus, 185, t. IV.
 Eleemosynæ æquatur patientiæ meritum, 699, t. IV.
 Eleemosynæ magnitudo unde pendatur, 481. Quanta bona conciliet, 485. Est sementis mirabilis, *ibid.*, t. IV.
 Eleemosyna plus quam canticum Deo placet, 154, t. V.
 Eleemosynæ laudes, 505, t. V.
 Eleemosyna hominem defendet in judicio, 295, t. V.
 Eleemosyna prædicatur, 160, 170, t. V.
 Eleemosynæ vis, 295, est immarcescibilis, 291, t. V.
 Eleemosynis purgandæ manus, 451, t. V.
 Eleemosynæ vis, 626, t. V.
 Eleemosyna Deo feneratoratur, 506, t. V.
 Eleemosyna coram hominibus dari potest dum vana gloria vitetur, 704, t. VI.
 Eleemosynis magis quam divitiis Job abundabat, 563, tom. VI.
 Eleemosyna vera quæ, 275, 622, t. VII.
 Eleemosynæ prærogativæ, 525, 526, t. VII.
 Eleemosynam qui dat, in cælis facultates deponit, 650, tom. VII.
 Eleemosynam qui dat, Christo dat, 509, t. VII.
 Eleemosyna magis necessaria est quam virginitas, 510, tom. VII.
 Eleemosyna remedium quantum sit, 615, t. VII.
 Eleemosyna morbos animi extinguit, 50, t. VII.
 Eleemosyna ars omnium artium optima, 525. Nobis vitam sempiternam conciliat, *ibid.*, t. VII.
 Eleemosyna cum fenore maximo facta semina reddit, 60. Ejus fructus, 60, t. VII.
 Eleemosyna non absumuntur, sed augentur pecuniæ, 254. Si non erogentur, pereunt, *ibid.*, t. VII.
 Eleemosynæ modus quis, 623, t. VII.
 Eleemosyna commendatur ut res optima, 409, 474, 707, 708, t. VII.
 Eleemosyna quomodo faciendæ, 666. Danda etiam ex iniquæ partis, 60. Eleemosyna ex rapina facta quando damnatur, 760, t. VII.
 Eleemosynæ merces quanta, 62, t. VII.
 Eleemosynæ artifex et doctor Deus est, 665, t. VII.
 Eleemosyna danda ante quam Christum adoremus, 78, 79, t. VII.
 Eleemosyna pauperi data, Christo erogatur, 778, t. VII.
 Eleemosyna ante omnia discenda, 524, t. VII.
 Eleemosynæ doctor Deus est, 523. Contra eos qui eleemosynam dant ad ostentationem, 665, t. VII.
 Eleemosynam qui, antea inhumanius, dederit, is manum arctam extendit, 588, t. VII.
 Eleemosyna a paupere data mirabilior, 615, t. VII.
 Eleemosynam, jejunium et orationem maxime commendare solet Christus, 273. De eleemosyna frequenter Chrysostomus prædicabat, quare, 779. Sine magno fructu, 630, t. VII.
 Eleemosyna quanta bona præstet eroganti, 452, t. VIII.
 Eleemosyna quasi sigillum est ipsam possidentibus, 148, gloriam parit, 580, t. VIII.
 Eleemosynæ modus, 552, t. VIII.
 Eleemosyna defunctis prodest, 347, 466, t. VIII.
 Eleemosyna major est cum non ex superfluis datur, 352, 353, t. VIII.
 Eleemosyna magnum pharmacum, 441, si non ex rapina sit, *ibid.* Est melior jejunio et lumi cubatione, *ibid.* Animam illuminat, *ibid.*, t. VIII.
 Eleemosynæ fructus quantus, 228. Ad eleemosynam faciendam cultus corporis deponendus, 581, t. VIII.
 Eleemosyna ex rapina scelus est, 89, 399, t. VIII.
 Eleemosyna quam necessaria, 326, t. VIII.
 Eleemosyna et pia opera commendantur, 152, t. VIII.
 Eleemosyna celebratur, 142. Impossibile est sine eleemosyna ad regni limina ingredi, 145, t. VIII.
 Eleemosyna via facilis ad vitam, 228, t. VIII.
 Eleemosyna quantum pariat voluptatem, 254, t. VIII.
 Eleemosynæ faciendæ ratio, 511, 512, t. VIII. *Non ex rapina esse debet, ibid.*, t. VIII.
 Eleemosyna orationi necessaria ut oleum lucernæ, 620, tom. VIII.
 Eleemosynæ vis, 375, t. IX.
 Eleemosynæ virtus, 175. Nihil ipsi par, 175, t. IX.
 Eleemosyna caritatis plantam nutrit, 175. Ejus vis mirabilis, *ibidem*, t. IX.
 Eleemosynæ meritum ex animo penditur, 605, qui eleemosynam dat sibi ipsi dat, 604, t. IX.
 Eleemosynam qui erogat omni superior est morbo, omni fame, 195, t. IX.
 Eleemosyna ex magnanimitate proficitur, 558. In eleemosyna plus aut minus non ex doni mensura penditur, sed ex facultate largientium, 594, t. IX. Omne peccatum est eleemosyna inferius, 196, t. IX.
 Eleemosyna ubi est, eo non audeat accedere diabolus, 520, t. IX.

- Eleemosyna gratiose faciendā, 535. Eleemosynæ fructus, 556, t. IX.
- Eleemosynam passim commendat Chrysostomus, 547, tom. IX.
- Eleemosyna etiam improbis danda, 607, illisque petentibus contumeliæ non inferendæ, 608, t. IX.
- Eleemosynæ prosunt defunctis, 169, t. IX.
- Eleemosyna saltem in testamentis faciendā, 71, t. IX.
- Eleemosynæ ex injusto lucro improbantur, 268, t. IX.
- Eleemosyna non pecuniis modo, sed etiam operibus ex ærcetur: eleemosynæ modi varii, 196, t. IX.
- Eleemosyna fons ad omnia utilis, 176, t. IX.
- Eleemosyna commendatur, 483, t. X.
- Eleemosyna quantum ornamentum, 313, t. X.
- Eleemosynæ fructus, 150, t. X.
- Eleemosyna non tam propter pauperes a Deo instituta fuit, quam propter divites, ut hi hinc bonum consequantur, 179, t. X.
- Eleemosyna copiosa et affluens est eroganda, 537. Ea sementis iustar justitiæ manipulos efficit, *ibid.*, t. X.
- Eleemosynam erogare majus est quam mortuos suscitare, 516, t. X.
- Eleemosyna largiter danda, 178, t. X.
- Eleemosyna purior et melior quæ, 169, t. X.
- Eleemosynæ merces quanta, 677, t. X.
- Eleemosynam qui non dat, in gehennam mittitur, 138, tom. X.
- Eleemosyna ostentatione caret oportet, 493, t. X.
- Eleemosyna commendatur, 465, 558, 653, t. XI.
- Eleemosyna quomodo faciendā, 606, t. XI.
- Eleemosyna non accipientium, sed dantium causa inducta fuit, 287, t. XI.
- Eleemosyna nihil melius et præstantius, 509, t. XI.
- Eleemosynam qui dat plus lucratur quam qui accipit, 188, t. XI.
- Eleemosynam danti majus lucrum, quam accipienti; ideo cum cura quærendi sunt qui eleemosynam accipiant, 697, t. XI.
- Eleemosyna Deum admodum delectat, t. XI.
- Eleemosynæ fructus quantus, 698, t. XI.
- Eleemosynæ faciendæ ratio, 189, t. XI.
- Eleemosyna omnium potentissima ad extinguendum peccatorum nostrorum rogam, 698. Sine eleemosyna non intratur in regnum celorum, 24, t. XI. Quæ sit vera eleemosyna, *ibid.* quanta pariat bona, 180, 181, t. XI.
- Eleemosyna quibus danda, 494. Quomodo danda, 493, tom. XI.
- Eleemosyna eroganda in rebus molestis, 414, t. XI.
- Eleemosynam Paulus commendat, et ad illam hortatur, 695, t. XI.
- Eleemosyna et humilitas peccata tollunt, 708, t. XI.
- Eleemosynæ laudes, 223, t. XII.
- Eleemosynæ modus, 91, 426, t. XII.
- Eleemosyna extinguit peccatum, 19, t. XII.
- Eleemosyna quomodo danda, 93, t. XII.
- Eleemosynæ ex rapina, improbat, 760, t. VII.
- Eleemosyna etiam peccatoribus eroganda, 88. Ad eleemosynam manus extendendæ sunt, 176, t. XII.
- Eleemosyna quænam vere sic vocari possit, 381. De eleemosyna et hospitalitate ecloga, 715, t. XII.
- Elementa servos Dei reverentur, 109, t. IV.
- Elementorum operatio in contrarium a Deo, cum vult, traducitur, 414, t. V.
- Elephantus puer quindecim annorum cedit, 220, tom. IX.
- Elephanti diutius vivunt quam homines, 145, t. X.
- Eli prudentia, 651. Eli cur suspicatus sit Annam fuisse ebriam, 650, t. IV.
- Eli nimia lenitate filios coarguit, 519, t. IV.
- Eli in quo peccaverit, 73, t. IX.
- Elias zelo plenus, 554, t. VII.
- Elias quomodo restituet omnia, 539, t. VII.
- Elias unde admirandus, 479, t. VII.
- Elias propheta a rege Achabo metuebatur, 525, t. VII.
- Elias cur transfigurationi Christi adfuit, 550, 551, t. VII.
- Elias secundi Christi adventus præcursor futurus, 558, 559, t. VII.
- Elias ex mœnore mori optat, 577, t. III.
- Eli mundus dignus non erat, 189, t. IX.
- Elias melote indutus ditior Achabo rege, 533, t. IV.
- Elias quomodo orabat, 573, t. V.
- Elias raptus fidem facit resurrectioni, 554, t. V.
- Eliæ et Antichristi adventus, 449, t. XL.
- Elias. *Vide Helias.*
- Elias non inferior angelis, 591, t. I.
- Eliæ et Elisæi vita aspera, 591, t. I.
- Elisabeth quomodo cognata Maria, 21, t. VII.
- Elisabeth sterilis et vetula mirabiliter parit, 783 et seqq., tom. II.*
- Elisabethæ sterilis et vetula partus B. Virginis partui fidem facit, 786, t. II.*
- Elisæus ut servus curat; Christus, ut Dominus, 529, tom. VII.
- Elisæus non inferior angelis, 591. Secularia despexit, regni celestis amore captus, 415. Elisæum qui irridebant pueri decannes erant, ideoque multati, 578. Elisæi æruinæ, 487, t. I.
- Elisæi lignum aquas mutavit, 99, t. II.
- Elisæus Neeman non tetigit ut mundaret, quia non licebat leprosum tangere, 456, t. III.
- Elisæus duplex Helias, 343, t. III.
- Ellebichus Magister militum missus a Theodosio Antiochiam ad perquisitionem de eversis statuis, 171, t. II.
- Eloquentia vera, Dei timor, 568. Eloquentia non est philosophorum, 568. Cum nequitia conjuncta multa mala parit, 367, t. I.
- Eloquentiam non natura tantum, sed disciplina etiam parit, 674. Eloquentia eximia in paucis invenitur, 674, t. I.
- Elysium campus, 547, t. I.
- Eloquia Dei cum timore audienda, 83, t. XII.
- Eloquium Dei quid, 688, t. V.*
- Elpidius, episcopus, ut putatur, laodicens: huic epistolam scribit Chrysostomus, 670. Elpidius senex erat, 670. Elpidio episcopo scribit Chrysostomus, 690. Alia epist. 695. Alia, 696. Alia, 736. Alia, 623, t. III.
- Elpidius presbyter montis Amarii incolas studebat ab impietate liberare 711. In monte Amaro construxit ecclesias et monasteria, 711, t. III.
- Elymas magus a Paulo excæcatus, mansit in cæcitate aenii, 143, t. III.
- Emendatio morum quo pacto curanda, 201, t. VII.
- Emendationem vitæ historia parit, 33, t. V.
- Emmanuelis nomine cur Christus non vulgo vocatus fuerit, 56, t. VII.
- Emmanuel: circa hanc vocem vana Judæorum objectio, 25, t. VI.
- Emptor non cogere, sed persuadere debet, 774, t. VII.
- Encenia magnus dies festus et sollemnis, 535. Quando institutus, *ibid.*, t. VIII.
- Enkratitas fore prædicat Paulus, 557, t. XI.
- Eudelechismus est quotidianum sacrificium, 897, t. I.
- Energumeni: pro his precatio quædam adhibebatur, 666, tom. VII.
- Energumenorum causa preces in ecclesia, 527, t. X.
- Pro energumenis Deum rogare jubemur, 725. Energumeni quomodo a diaconis adducti, 727, t. I.
- Enoch cur translatus, 210, t. IV.
- Enoch ob pietatem translatus, 180. Quo ipsum transtulerit Deus non possumus scire, 181, t. IV.
- Enochi translatio fidem facit resurrectioni, 554, t. V.
- Enos qui summam ostendit virtutem, Dei nomine vocatus est, 223, t. V.
- Enos laudatur, 178. Speravit in nomine Domini, 172, tom. IV.
- Εὐρυπρόσθετος* aliquando supplicare significat, 45, t. V.
- Epænetus Paulo dilectus laudatur, 667, t. IX.
- Epænetus primitivæ Achaicæ vocatur, 769, t. IX.
- Epaminondas divitias contempsit, 607. Epaminondæ virtus ejusque paupertas, 540, t. I.
- Ephesus, Asiæ metropolis, Dianæ dedicata, 189. Ephesi philosophi plurimi fuere, 9, t. XI.
- Ephesi philosophi adhuc erant tempore Chrysostomi, 10. Ad Ephesos a Paulo scripta Epistola altis plena est sensibus, 10, t. XI.
- Ephesii, etiam uxoribus juncti, sancti vocantur a Paulo, 11, t. XI.
- Ephesi magnus Dianæ cultus, 295, t. IX.
- Ephraem afflictorum consolatio, 60, t. VIII.*
- Ephraim et Manasse adoptati, 568, t. IV.
- Ephrata tribum Juda significat, 582, t. V.
- Epictetus paupertate Irus, amicus immortalium, 111, tom. IX.
- Epicuri de Deo opiniones nugæ sunt, 271, t. IX.
- Epicureorum doctrina, 270, t. IX.
- Epicureos confutat Paulus, 670, t. I.
- Epicureorum error atheus, 694, t. VIII.*
- Epimenides cretensis erat, 676, t. XI.
- Epimenides non poeta erat, sed *ὑπερφύλακτος*, 677, *in nota*, tom. XI.
- Epimenides versum contra Cretenses ex Hesiodo est mutuatus, addito Cretensium nomine, 677, *in nota*, t. XI.
- Epiphania, id est, apparitio, 363. Duplex, ista præsens qua Christus apparuit, et futura, 367, t. II.
- Epiphania prima festivitas, 454, t. II.
- Epiphaniorum festum, 522, t. II.

- Epiphaniam semper possumus celebrare, 454, t. II.
 Epiphaniarum festum post natale Domini, 782, t. I.
 Epiphania quid significet, 633, t. XI.
 Epiphaniarum dies quinam sit, 28, *vide notam*, t. XI.
 Epiphanius pulchra virgo neptis Constantii presbyteri, 714, t. III.
 Episcopatus virtutis culmen requirit, 673, t. XI.
 Episcopatus non ambiendus, 39, t. IX.
 Episcopatus ambitio quantum malum, 41, t. IX.
 Episcopatus dignitas, non onus, ambitur, 40, t. IX.
 Episcopatum indignis tribui quantum malum, 635. Episcopatus potentiam, non opus desiderare grave peccatum, 647. Episcopatus functio, dilectionis erga Christum argumenta, 631, 632, 633 *et seqq.* Episcopatus opus desiderari potest, non potentia, 647, t. I.
 Episcopum qui vult constituere, non sola vulgi opinione contentus sit oportet, 636, sed examine opus est, *ibid.* In episcopos electi monachi, 632, t. I.
 Episcopum perspicacem esse oportere, 648. Episcopi difficilior vita quam monachi, 682, 684, 685. Episcopi major perfectio esse debet, quam monachi, 679, 682. Episcopo necessaria est expedita dicendi facultas, 665. Episcopi virtutes quæ, 654, t. I.
 Episcopo necessaria est vis loquendi et sermocinandi in conventibus publicis, 672, item scientia, 666, 668 *et seqq.* Episcopo quanta arte et consilio sit opus, 634 *et seqq.*, t. I.
 Episcopus per ignorantiam indignos ordinans, aliquando puniendus, 663. Episcopum ad gratiam agere vel loqui quantum malum, 634, 675, t. I.
 Episcoporum ordinationes multæ, non divina gratia, sed hominum studio fiunt, 662. Aliquando temere fiunt, 647. Episcoporum officium ut domos visitent, 658. Episcopus multiformis debet esse, quomodo, 682, t. I.
 Episcopo verbi usus necessarius ad spuria dogmata refellenda, 666 *et seqq.*, t. I.
 Episcopus contra adversarias potestates pugnare debet, 633, et contra vitia, *ibid.* Episcopo patientia multa insit oportet, 635. Ejus vel simpliciora gesta ad trutinam vocantur, 638, t. I.
 Episcopus ne avarus sit, sed omnibus exutus magis quam monachus, 682, t. I.
 Episcopis instituendis ætatem non præscribit Paulus, 600, t. I.
 Episcopus invidiam et calumniam ne timeat, 674, neque tamen omnino contemnat, *ibid.* Pro multis rationem daturus est, 660. Hospitalis esse debet, 636, t. I.
 Episcopus etiam si vocetur ad id muneris, non culpa liber, si impar sit muneri, 639, 660, 661, t. I.
 Episcopi ab Isaia prædicti, 823, t. I.
 Episcopatus adipiscendi gratia multi ecclesias sanguine repleverunt, 647, t. I.
 Episcopis viduarum cura esse debet, 634, et virginum, 636 *et seqq.*, t. I.
 Episcoporum peccata quantum aliis noxia, 630, t. I.
 Episcopus si quid admittat depositione dignum, sese abdicare debet, 647. Episcopo quam laborandum, 680. Episcopi longe diversa vita, quam monachi, 683. Episcopis quot difficultates offeruntur, 634. Episcopi officium est pascere oves, 751, t. I.
 Episcopus suspiciones etiam falsas ne contemnat, 665, 666, t. I.
 Episcopo curandæ etiam mulieres, nec sine periculo, 665. Episcopo quam vitandæ mulierum illecebræ, 679, t. I.
 Episcoporum nepotes quidam, 1008, t. I.
 Episcoporum ministri aliquando illorum episcopatum affectabant, 651, t. I.
 Episcopi Antiochiæ antequam ad sedem ascenderet, pacem omnibus precabatur, 870, t. I.
 Episcopi munus et officium, 588, 589. Episcopo regi et imperatori præstat, 50, t. II.
 Episcopi rationem reddituri, de doctrina, de pauperum patrocinio, de examine ordinandorum, 25, t. III.
 Episcopi plusquam quadraginta cum populo fugati in expulsionem Chrysostomi, 534, t. III.
 Episcopi ex Theophili partibus tumultus constantinopolitani duces, 533, t. III.
 Episcopi in exilium missi in expulsionem Chrysostomi, 539, t. III.
 Episcopi qui cum occidentalibus venerant epistolæ tres Chrysostomi, 707, 708, t. III.
 Episcopis scribit Chrysostomus, 714, t. III.
 Episcopi in carcere truci in expulsionem Chrysostomi, 539, t. III.
 Episcopis, presbyteris et diaconis Chalcedone inclusis scribit Chrysostomus, 711, t. III.
 Episcopis et presbyteris in carcere degentibus scribit Chrysostomus, 673, t. III.
 Episcopi in carcere inclusis scribit Chrysostomus, 841.
 Eorum fortitudo et constantia, *ibid.*, t. III.
 Episcopi iis qui ejus gratia ex Occidente venerant scribit Chrysostomus, 701-703, t. III.
 Episcopo antiocheno, et quidem, ut putatur, Porphyrio, scribit Chrysostomus, 739, t. III.
 Episcopus Cucusi Chrysostomum bene excipit, 612, t. III.
 Episcopus fuisse videtur auctor operis imperfecti in *Matthæum*, nisi episcopum ementiat, 798, t. VI.
 Episcopi officia, et onera multa, 59. Pauci episcopi salvi fiunt, *ibid.*, t. IX.
 Episcopus sæpe non prodest per ea quæ placent, sed per ea quæ pungunt, 33, t. IX.
 Episcopis quantum honos exhibebatur, 41, t. IX.
 Episcopo qualem esse oportet, 548. Unius uxoris virum; quomodo hæc sunt intelligenda, 549, t. XI.
 Episcopus virtutum omnium exemplar esse debet, 684, t. XI.
 Episcopi munera et pericula, 667. Inanis gloriæ cupiditas episcopum invadit nisi caveat, 668. Carpentur illi qui episcopatum appetunt, 668. Episcopi asello vecti, 669. Ab episcopo quædam exigantur, 670. Episcopi non culpandi, si corpus moderate curent, 670, t. XI.
 Episcopi munia, 563, t. XI.
 Episcopus animarum doctor et medicus est, 673, t. XI.
 Episcopus quondam cum auctoritate agat oportet, 672, t. XI.
 Episcopo non verborum fastu opus est, sed Scripturarum peritia, 675, t. XI.
 Episcopus non decet superbia nec iracundia, 672, t. XI.
 Episcopus hortari magis, quam increpare oportet, 672, t. XI.
 Episcoporum ordinationes quibus permittebantur apostolorum tempore, 671, t. XI.
 Episcopi quidam Chrysostomi tempore ad presbyterum, vel diaconum scribentes, ipsos compresbyteros et condiaconos vocabant, 183, t. XI.
 Episcopus Paulus aliquando presbyteros vocat, 671, t. XI.
 Episcopi, presbyteri et diaconi, nomina initio communia erant, 183, t. XI.
 Episcopi duo ante Chrysostomum concionantur, 499, t. XII.
 Epistolarum Pauli fructus, 670, t. I.
 Epistolæ Pauli metalla sunt et fontes, 291. Ejus animum depingunt, 303, t. III.
 Epistolæ Pauli ter quaterque per singulas hebdomadas legebantur, 391, t. IX.
 Epistolarum Pauli ordo, 391, 392, 393, t. IX.
 Epistola ad Colosseenses quondam scripta, 299, 300, t. XI.
 Epistolam ad Philemonem supervacaneam esse dicebant quidam, quos confutat Chrysostomus, 701, 702, t. XI.
 Epistola ad Titum quo tempore scripta, 664, t. XI.
 Epistola ad Laodicenses, 384, t. XI.
 Epistolæ vinculis constrictæ et clausæ, 72. Epistolis clausis superscribatur nomen ejus qui scripsisset, 72, t. III.
 Epistolæ dominica, 187. *Quid sit vide in admonitione*, t. II.
 Equestrium ludorum spectaculum vituperare, 54, t. IV.
 Equus vix ducenta stadia uno die currere potest, 124, t. II.
 Equi imperatorii auro ornati, frenis aureis, 287, t. VI.
 Equi freno aureo instructi, 179, t. X.
 Er filius Judæ; malus coram Domino, occiditur a Deo, 533, t. IV.
 Erastus arcarius civitatis et Quartus frater ejus, Romanos salutant, 678, t. IX.
 Error opus diaboli, homo opus Dei, 262, t. X.
 Error varius, veritas una, 412, t. IX.
 Error nusquam consistit, 643, t. XI.
 Eructatio quid? dicitur prophetia, 183, t. V.
 Eryanis rerum gubernatrix, secundum quosdam, 769, t. II.
 Esaias quomodo viderit Deum sedentem, 294, t. IV.
 Esaias. *Vide* Esaias.
 Esau ingratus animus, 449. Quomodo benedicatur, 469, t. IV.
 Esau progenies, 523, t. IV.
 Esau victus et placatus humilitate Jacobi fratris sui, 511, t. IV.
 Esau cur in utero matris odio habitus est, 535, t. IX.
 Esau filii improbi, 368, t. VI.
 Esdras librum scripsit, 899, t. I.
 Esseni sancti vocabantur, 524. Etiamque Sicarii et Zelotæ, *ibid.*, t. IX.
 Essentia Dei impervestigabilis, 50, t. XI.
 Essentia Dei videri nequit, 583, t. V.
 Esther universum Judæorum populum eripuit, t. O, idque emissis ad Deum precibus, *ibid.*, t. II.

- Esuries ad sanitatem et ad voluptatem conducit, 418, t. II.
 Etham Israelita prefectus unus ex choris Davidis, 533, t. V.
 Ethnici fidelibus jure exprobrant, cum mortuos nimis rugent, 1020, t. I.
 Ethnici de resurrectione desperant, 1019, t. I.
 Ethnici, Judæi et catechumeni morientes lugendi sunt, 304, t. VI.
 Eva virgo erat quando seducta est, 768, t. III.
 Eva virgo erat, 396. Quomodo a diabolo decepta, 269, t. II.
 Evæ profuit extra paradisi ejectam fuisse, 249, t. II.
 Eva prima virgo paradisi, 811, t. II.
 Eva per Mariam erecta, 802, t. II.
 Eva vitam significat, 148, t. IV.
 Eva cur non metuerit serpentem, 79. Spe vana inflata serpenti credidit, 150. A diabolo decepta sub forma serpentis, 127. Evæ imprudentia, 127, 128, 129. Ad Deum se purgat et culpam in serpentem rejicit, 140, t. IV.
 Eva Adamo subjicitur in penam peccati, 144. Evæ immissa a Deo poena, 145. Solutio admixta, 144. Evam poena inflata meliorem reddidit, 153, t. IV.
 Evæ luctus de occiso Abele, 172, t. IV.
 Eva laudatur de imposito Seth nomine, 178, t. IV.
 Eva non easdem peccati penas dedit quas Adam, 73, t. V.
 Evangelicæ predicatio quantæ efficacie fuerit, 537, t. XII.
 Evangelicæ predicatio per orbem terrarum; lex in angulo data est, 222, t. V.
 Evangelicæ prædicationis imago, 272, 273, t. V.
 Evangelicæ et prophetæ differentia, 187, t. V.
 Evangelicus sermo per apostolos prolatus, quavis penam levius percolabat, 484, t. V.
 Evangelistæ cur ex apostolis duo, ex discipulis apostolorum duo item fuerint, 16, t. VII.
 Evangelistæ peccatores, publicani, non nisi virtute divina potuerunt ita philosophari, 18, t. VII.
 Evangelistæ ubi singuli scripserint non est quod multum disquiratur, 18, t. VII.
 Evangelistæ multa Christi miracula prætercurrerunt, 313, t. VII.
 Evangelistarum veracitas admiranda, 757, t. VII.
 Evangelistæ cur non eadem omnes dixerunt, 13, t. VII.
 Evangelistarum concordia, 218, 219, 349, 371, 459, 526, t. VII.
 Evangelistæ nunquam alii cum aliis pugnant, 552. Nunquam verè dissentiunt, 16, 18, t. VII.
 Evangelistarum Matthæi et Lucæ consonantia, 48, t. VII.
 Evangelistæ apostolorum, ubi artes viles vel turpes exercebant, vocationem memorant, secus aliorum, 363, t. VII.
 Evangelistæ humana de Christo scribunt, 530, t. VIII.
 Evangelistæ omnes, uno excepto Joanne, ab humilitate Christi Evangelia sua incipiunt, quare, 45 et seqq., t. VIII.
 Evangelistæ cur omnes Petri negationem narrent, 451, t. VIII.
 Evangelistæ conciliantur, 240, t. VIII.
 Evangelistæ Spiritus unus movebat, 47, t. VIII.
 Evangelistæ tres priores, fulgura, Joannes tonitru fuit, 549, t. XII.
 Evangelistæ cur non omnia omnes scripserint et eadem, 970, t. I.
 Evangelistæ cur non eadem semper omnes describant, 641. Ne suspectus consensus eorum esset, 641, t. II.
 Evangelistæ non se mutuo impugnant, 53, 54, 55, t. III.
 Evangelium totam terram occupavit, 896, t. I.
 Evangelium non nisi lotis manibus, et cum tremore a christianis sumebatur, 96. Evangelia e collo mulieres et parvuli suspendebant pro custodia, 196, t. II.
 Evangeliorum contactu jura menta fiebant, id damnat Chrysostomus, 160, t. II.
 Evangelia cur aliquando inter se dissentire videantur, 16. In evangelis quot questiones occurrant, 21, t. VII.
 Evangelicæ prædicationis tempora quam difficilia, 689, tom. VII.
 Evangelicæ legis perfectio, 417, t. VII.
 Evangelii vis, 16. Evangelium historia est, 16, t. VII.
 Evangelium Mathæi cur liber generationis vocetur, 27, tom. VII.
 Evangelia ex collo pendentia habebant mulieres, 609, tom. VII.
 Evangelium Joannis quinam intelligere possint, 16. Ejus dignitas, 16, t. VIII.
 Evangelii audiendi modus, 16, t. VIII.
 Evangelii dicta ante concionem legenda, 77, t. VIII.
 In evangelis Christus miracula prophetis copulat, 77, tom. VI.
 Evangelium justitiæ, Evangelium pacis, Evangelium potentie, 400, t. VI.
 Evangelia jurantibus porrigebant clerici, id quod improbat, 698, t. VI.
 Evangelii virtus ubi sit, 879, t. VI.
 Evangelium in Veteri Testamento promissum est, 396, t. IX.
 Evangelium receperunt pastores primi, 67, t. IX.
 Evangelium est et Patris et Filii, 403, t. IX.
 Evangelium vitæ sine apparatu prædicabatur, 107, t. IX.
 Evangelia quid sunt et cur evangelia vocantur, 156, 157, 158. Cur quatuor evangelia, 157, t. IX.
 Evangelia sunt historia eorum quæ Christus fecit et dixit; et Acta apostolorum sunt historia eorum quæ Spiritus sanctus fecit et dixit, 21, t. IX.
 Evangelii confirmatio quid sit, 504, t. XII.
 Evangelii prædicatio ex cælo originem duxit, 614, t. X.
 Evangelium salutis cur ita dictum, 18, t. XI.
 Evangelium gloriæ cur ita dictum, 512, t. XI.
 Eucharistia: caro et sanguis Christi per manus sacerdotum dantur, 645. In eucharistia adest beata et immortalis natura, 645. Ad eucharistiam negligenter accedere quantum malum, 755. Eucharistiam adire qui sine peccatis degit quotidie potest, qui autem in peccato est, ne in diebus quidem featis, 755, t. I.
 Eucharistia. Vide Corpus Domini.
 Eucharistia. In eucharistia non panis, non vinum, sed corpus est et sanguis Christi, 345. In eucharistia panis transformatur in corpus Christi per hæc verba: *Hoc est corpus meum*, 390, 399, t. II.
 In eucharistia corpus et sanguis Christi sumitur, 361. In eucharistia caro Christi, 48, t. II.
 Eucharistia quanta pietate et reverentia sumenda, 360. Ad eucharistiam modeste accedendum, 390, 370, t. II.
 Eucharistia. In eucharistia Christi sanguis potus nobis est, 248. De eucharistia locus in epistola ad Cæsarium, 758. Vide quomodo explicandus sit, in *Monito*, 752, t. III.
 Eucharistia. Vide Caro, Corpus, Sanguis, Mysteria.
 In eucharistia pretiosum corpus accipitur, 270, t. VI.
 Eucharistia agni, 930, t. VI.
 Eucharistia, 210, 355, 386, t. V.
 Eucharistia cur sic appelletur, 331, t. VII.
 Eucharistia sacrificium est, 745. In eucharistia caro Domini, 715. In eucharistia Christus comeditur, 742. In eucharistia caro et sanguis Christi, 743, t. VII.
 Eucharistia. Vide Corpus Christi, et Sanguis Christi.
 In eucharistia vinum necessario requiritur, 740, t. VII.
 Eucharistia cur data, 260. Initiati per equam regenerantur, ac per sanguinem et carnem nutriuntur, 463, t. VIII.
 Eucharistiam indigne sumere quantum sit peccatum, 229, 250. Ad Christi mensam quo ritu accedendum, 251, 252. Post acceptam eucharistiam quo pacto vivendum, 252, tom. X.
 Eucharistia. In eucharistia corpus Christi frangitur, non in cruce, quomodo, 300, t. X.
 Eucharistiam sumenti necessaria est conscientie puritas, 235, t. X.
 Eucharistiam quidam semel tantum in anno sumebant, quos objurgat Chrysostomus, 529, t. XI.
 Eucharistiam quomodo accipere oportet, 151, t. XII.
 Eucharistia quid significat, 13, t. XI.
 Eudoxia imperatrix in magna ecclesia venit, et nocte reliquias martyrum inde translatas comitata est usque ad Drypliam, locum novem miliaribus ab urbe Constantinopoli distantem, 475, 477, t. XII.
 Eudoxiæ Aug. pietas, *ibid.*
 Eudoxia Augusta læta de reditu Chrysostomi ab exilio, 448. Sese purgat ad Chrysostomum scribens, quasi non conscia rei gesta, 445. Rogat imperatorem pro reditu Chrysostomi, 446. Ejus laudes, *ibid.* Verba de Chrysostomo, *ibid.*, t. III.
 Eudoxia Augusta notatur ut Chrysostomo infensa, 451, 457, tom. III.
 Eventus rerum in manu Dei, 1014, t. I.
 Evethius presbyter Chrysostomo Cucisi aderat, 670. In exilio comes, 615, 616, t. III.
 Evethio scribit Chrysostomus, 710, t. III.
 Eugenius episcopus rogatu Chrysostomi ad Innocentium properat, 529, t. III.
 Eugenius in Macedonia episcopus, 706, t. III.
 Eulogio episcopo epistola Chrysostomi, 634. Eulogius videtur fuisse in Palestina episcopus, *ibid.*, t. III.
 Eulysius Apameæ ad Theophilum missus a Chrysostomo, 531. Episcopus Romam confugit, post Chrysostomum, 539. Pro causa Chrysostomi ærumnis affectus, 609, t. III.
 Eulysio, Cyriaco, Demetrio, Palladio episcopis scribit Chrysostomus, 609, t. III.
 Eunomius nefarius, 356, t. XII.
 Eunomii dogmata quæ tenet anathemate damnanda, 833, tom. III.

- Eunomii heresis*, 655, t. VI.
Eunomiani dicebant Christum carnem tantum assumpsisse non animam, 671. *Vide notam*, t. VIII.
Eunomiani ab Eunomio, 699, t. VIII.
Eunomius hereticus, 569, *carptur*, 712, t. VIII.
 Eunuchi Candacis bonum studium, 151, t. IX.
 Eunuchus Candacis admiratione dignus, quare, 154, t. IX.
 Eunuchi Candacis historia, 530, t. XII.
 Eunuchus Candacis interprete opus habuit, 51, t. III.
 Eunuchus reginæ Æthiopum legebat, etsi non intelligeret, 995, t. I.
 Eunuchus reginæ Æthiopum laudatur a studio et lectione Scripturarum, 522, 523, t. IV.
 Eunuchorum auro fulgentium turba, 510, t. V.
 Eunuchorum agmina in ædibus nobilium, 165, t. VIII.
 Eunuchi qui se castraverunt non ii dicuntur qui sibi membra absciderunt; sed qui libidinem rescuerunt, 249, t. VI.
 Eunuchi qui vere dicantur a Christo, 599, t. VII.
 Eunuchi multi flammam concupiscentiæ carualis non exstinxerunt, 690, t. XI.
 Evodius bonus odor Ecclesiæ, 93, t. VIII.
 Euphrates de Spiritu sancto accepit, 186, t. V.
 Euphrates limes Palæstinæ et Babylonis, 625, t. IV.
 Eupychius Chrysostomum exulem adire tentat, 651, t. III.
 Euripus huius vitæ, 542, 430, t. V.
 Eusebius in Macedonia episcopus, 706, t. III.
 Eusebius diaconus cum Hypatio serumnarum cōsors fuit, 714, t. III.
 Eustathianorum schisma notari videtur, quod longo tempore Antiochiæ perseveravit, 87, t. XI.
 S. Eustathii panegyricum laudat Chrysostomus, 154, t. VI.
 Eustathius, antiochenus episcopus, 602, seminavit, Melletius messuit, 603, t. II.
 Eustathius a patria relegatus, in Thracia sepultus, 600.
 Eustathium cur in exilium mitti permisit Deus, 602, 604, tom. II.
 Eustabio ecclesia extracta, 600. Eustathii reliquiæ in Thracia, 600, 601, t. II.
 Eustathius in Macedonia episcopus, 706, t. III.
 Eustathius a Theodora domo eiectus, 672, t. III.
 Euthaliæ scribit Chrysostomus, 628, t. III.
 Euthaliæ scribit Chrysostomus, 715. Alia ad illam epistola, 715, tom. III.
 Eutropius patricius et consul, præfectusque cubiculi Arcælii, 391. Eutropii splendor ante calamitatem, 393. Eutropio in dignitate constituto monita dabat Chrysostomus, 392. Eutropius in Ecclesiam debacchabatur, 392. Illum objurgat Chrysostomus, 392, t. III.
 Eutropius eunuchus ab aula imperatoria eiectus, 547, t. XI.
 Eutropius in ecclesiam cuius asilum violaverat confugere coactus est, 393. Eutropius a templo abduci iubetur, 393. Examini illi depingit Chrysostomus, 394. In ejus misericordiam populum flectit Chrysostomus, 394, t. III.
 Eutropius profugus in ecclesia receptus, 392. Eutropio in ecclesia agente, obsessa fuit ecclesia, enses districti fuere, 397. Eutropius cum ex ecclesia aufugisset captus est, 397. Abreptus a propriis clientibus et famulis, 400, t. III.
 Eutropius in Macedonia episcopus, 706, t. III.
 Eutychemi notantur, 802, tom. III.
 Eutychemus per fenestram lapsus a Paulo curatus, 670, t. I.
 Euxini Ponti incolæ, 714, tom. I.
 Exactores vocantur aut raptores et avari, aut illi qui tributa repetunt, 47, t. VI.
 Examen ordinandorum, 25, t. III.
 Examen conscientiarum, 51, 52, t. V.
 Examen conscientiarum ante somnum, 581, t. V.
 Examen conscientiarum ineundum, 659, 660, t. II.
 Examen conscientiarum faciendum, 454, t. VII.
 Examen conscientiarum, 45, 95, 217, 521, t. IV.
 Excantamenta prohibentur, 240, t. II.
 Excessus est quasi extasis, 524, t. V.
 Excommunicationis sententia in eos qui theatra frequentarent, postea mitigata, 209, t. VI.
 Exconsul, s. *tribunus*, 165, t. II.
 Excusatio in peccatis pessima, 457, t. V.
 Exempla majorem partem menti cogitandam relinquunt, 229, t. XI.
 Exemplum magis quam philosophia prædicandum, 28, t. X.
 Exempli boni vel mali vis, 642, t. IX.
 Exempla vicissitudinis rerum humanarum, 502, t. V.
 Exemplum penitentiæ in utroque testamento, 578, t. V.
 Exempli boni vis et efficacia, 261, t. II.
 Exempli boni quantus fructus, 69, t. IV, 91, t. II.
 Exemplum qui non prædicat, doctor miserabilis est, 668, tom. VII.
 Exemplum malum etiam gentilibus et Judæis nocebat, quomodo, 49, t. IV.
 Exempli mali pernicies, 831, t. I.
 Exempli vis quanta, 370, 371, t. I.
 Exercitium virtutem efformat, 228, t. IX.
Ἐξελθόντων, sum, existo, *ἡ ἐκείνη ἡμέρα ἔλαθ' ἑσπέρα*, *ὡς ἡ μύθη*, *ut velut vetula sum*, 792, t. X.
 Existimatio hominum non multum curanda, 119, t. IX.
Ἔξωθεν, abolla, pallium philosophorum, 538, t. I.
Ἔξωθεν, abolla, pallium philosophorum, 33, t. VI.
 Experientia multum ad cognitionem confert, 48, t. XII.
 Experientiæ et exercitationis commoda, 163, t. VI.
 Experientia cautelæ magistra, 157, t. II.
 Ex præfectus, s. *tribunus*, 165, t. II.
 Exsequiarum ritus a iudæis christianis, 1020, t. I.
 Exsequiarum modus, 205. Prædicæ in iuneribus adhibita, 205, t. XI.
 Exsequiarum splendidarum vanitas, 259, t. V.
 Exsequiæ Græcorum more tunc in usu, nunc vituperandæ, 42. Turpes ritus in exsequiis, 42, t. XII.
 Exsultatio non potest esse sine simplicitate, 65, t. IX.
 Exsultatio bona quæ, 152, t. V.
 Ezechias precatione, non armis, bellum exstinxit, 785, tom. II.
 Ezechias supinus in lecto cubans orabat, 668, t. IV.
 Ezechias ob patris Davidis virtutem servatus, 384, t. I.
 Ezechias instante morte ad prophetam coniugit, 391, t. I.
 Ezechiel cum populo exilivit ut eum in captivitate consolaretur, 12, t. VI.
 Ezechiel apud Persas tumultatus est, 709, t. VIII.
 Ezechiel Judæos, etsi indignos, miserabatur, 455. Mirabile visionum speculator, 520. Ezechielis sermone, 486. Ezechielis visio juxta flumen Chobar, 724, t. I.

F.

 Faces ante consules gestatæ, 591, t. III.
 Facetiæ Ascetam non deceni, 1055, 1056, t. I.
 Facies Dei quid, 124, t. V.
 Facultates nostræ tunc maxime nostræ sunt quando non nobis, sed pauperibus eas possidentibus, 586, t. IV.
 Facultates pauperibus erogandæ, 777, t. XI.
 Fallaciam veritati semper substituit diabolus, 515, t. VII.
 Falsum per se solvitur, 755, t. VII.
 Fama humana non magni faciendæ, 54, t. IV.
 Famae alienæ parcendum, 589, t. IV.
 Fames voluptatem parit in conviviis, 44. Fames tempore Juliani imp., 550, t. II.
 Famis quantus dolor, 525. Fame mori est mors omnium acerbissima, 525, t. II.
 Fames non est vere mala, 149, 150, t. VI.
 Fames cur immissa fuerit, 202. Multa bona conciliavit, *ibid.*, t. IV.
 Familia quomodo ornanda, 427, t. XI.
 Famularum quæ incommoda sint, 522, t. X.
 Famularum agmen vituperatur, 534, t. X.
 Famuli Antiochenorum divitum aureis ornamentis onusti, 179, t. X.
 Fastus reprehenditur, 560, t. I.
 Fastum reprimit Chrysostomus, 68, t. III.
 Fastus carpitur, 235, t. VII.
 Fastus et vana gloria omnino vitanda, 375, t. VII.
 Fastum et ambitionem velat Christus, 329, t. VII.
 Fastum esse calcandum Christus exemplo docet, 179, tom. VIII.
 Fastus damnatur, 456, t. VIII.
 Fastus hominum reprimitur et exagitur, 492, 493, tom. IX.
 Fastum nullum admittit Ecclesia, 240, t. IX.
 Fastus humanus nihil est, 468, t. X.
 Fastus quot malorum causa, 576, t. X.
 Fastus eorum objurgatur qui cum sanctorum turba per forum et urbem equites incedebant, 557, t. XI.
 Fatum inducebant quidam, 686. Fato omnia quidam adscribebant, 828. Fatum Dei providentiæ officit, 565, t. I.
 Fatum omnino damnandum, 757. Fati doctrina quam noxia, 755, t. II.
 Fatum an liberum arbitrium impediatur, 755. Per fatum diabolus multa inducit mala, 758. Fatum laudem et vituperium tollit, 767, 768. Fatum præterdens reus poenæ non effugit, 758, t. II.
 Fatum non admittendum, 751. Ejus doctrina a diabolo inducta, 754. Omnia bona subvertit, 769. Fatum et genesis omnium deterrima doctrina, 765, t. II.
 Fatum qui defendunt ejus necessitati ne minimum quidem veniæ concedunt, 758, t. II.
 Fatum non bonos ac malos facere potest, 767, t. II.
 Fati necessitate non gubernamur, sed libero arbitrio, 184, t. VI.
 Fatum sustulit Christus, 62, t. VII.
 Fati et necessitatis doctrina perniciose, 601, t. VII.
 Fati leges contrariæ Dei oraculis, 540, t. VII.

Fati opinio rejicitur, 267, t. VIII.
 Fatum impugnat, 531, t. IX.
 Fati necessitas nulla est, 318, t. XII.
 Fati necessitatem qui docebant confutatur, 180, t. X.
 Fati tyrannus, 625, t. X.
 Fatum inducebant quidam, et nullam esse providentiam dicebant, 92, t. XI.
 Fato omnia ferri dicebant quidam: hæc opinio confutatur, 518, t. XI.
 Fatum, perniciosum dogma, 553, t. XI.
 Fatuum vocare fratrem non licet, 390, t. I.
 Fatuum quempiam vocare non levis culpa est, 249, t. VII.
 Faustino epistola Chrysostomi, 632, t. III.
 Fecunditas mulierum a Deo est, 490, t. IV.
 Fecunditas mulieris ex Deo, 639, t. IV.
 Felicitas humanæ vanitas, 579, t. III.
 Felicitas vitæ cælestis, 639, t. IV.
 Felicitas quanta vacare a curis, 279, t. V.
 Felicitas hujus mundi, quam luxa, 366, t. V.
 Felicitas et voluptates vitæ inanes sunt, 49, t. V.
 Felicitas animæ in cælo posita, 108, t. XII.
 Feræ et reptilia quare creata, 67, t. IV.
 Feræ alios invadunt, ab aliis interficiuntur, 58, t. V.
 Ferarum usus quis, 118, ad homines castigandos, *ibid.*, tom. V.
 Feræ in caveis includebantur, 582, t. VII.
 Ferarum imagines inter deos relatæ a gentilibus, 19, tom. VII.
 Fermentum cur in veteri lege ejiceretur, 126, t. X.
 Fermentum sæpe pro regno cælorum accipitur, 127, t. X.
 Ferrum aqua emollitur, 108, t. II.
 Fertilitas terræ Dei providentiæ adscribenda, 479, t. V.
 Fervore multo opus habent veri christiani, 193, t. VIII.
 Festa Judæorum, 814, t. I.
 Festum comessionis et ebrietatis, est festum Satanae, 902, t. I.
 Festis diebus pretiosæ vestes, mensa opipara a quibusdam usurpantur, 753, t. I.
 Festa semper possumus celebrare, 434, t. II.
 Festis maxime diebus ab ebrietate abstineendum, 663, tom. II.
 Festis diebus magna populi multitudo Constantinopoli, 174, t. III.
 Festa sex in Ecclesia: 1. Nativitas Domini. 2. Epiphania. 3. Passio sive dies quo cruci affixus est. 4. Resurrectio. 5. Ascensio. 6. Pentecoste, 799, 800. Septima solennitas erit secundus adventus D. N. J. C. qui reddet unicuique secundum opera sua, *ibid.*, t. III.
 Festum agere semper possumus, 740, t. IV.
 Festum maximum conscientia bona, 669, t. IV.
 Festorum ornatus veri, 669, t. IV.
 Festa martyrum, 634, t. IV.
 Festorum et convectuum utilitas, 349, t. V.
 Festum perpetuo agant oportet christiani, 457, t. VII.
 Festi dies quomodo celebrandi, 252, t. X.
 Fideles ærumnis necessario premuntur, 295, t. III.
 Fidelibus non proponuntur signa, sed infidelibus, 833, tom. III.
 Fidelis quis vere sit, 252, t. II.
 Fideles vasa pretiosa, 760, t. II.
 Fidelis ex vitæ instituto dignoscendus, 47, t. VII.
 Fidelium priorum fervens studium, 68. Fidelis et infidelis quomodo distinguantur, 47, t. VII.
 Fidelis luminare et sal mundi esse debet, 47, t. VII.
 Fidelis officium, 47, t. VII.
 Fideles qui mortem timent, inexcusabiles sunt, 374. Fidelium quanta geratur providentia, 696, t. VII.
 Fideles quinam sint, 149, t. VIII.
 Fideles sunt pars Dei, Deus est pars fidelium, 717, t. VIII.
 Fidelem nec homo nec daemon lædere possunt, 512, tom. IX.
 Fidelium bona quæ, 565, t. IX.
 Fideles concordia conjungit, et caritatem ipsam continet, 208, t. XI.
 Fideles, quales esse oportet, 614, t. XI.
 Fideles cur nos christiani vocemur, 501, t. XI.
 Fideles sunt unum corpus, 75, t. XI.
 Fideles in quo differunt ab infidelibus, 557, t. XII.
 Fides, non sola, sed cum bona vita prodest, 527, t. I.
 Fides recta cum bonis moribus, 811, t. I.
 Fide, non ratiocinio, utendum in divinis, 710, t. I.
 Fidei christianæ veritatem probat multitudo Ecclesiarum per orbem, 813, t. I.
 Fides commendatur, 1081 et seqq., t. I.
 Fidei vocabulum duplicem habet significationem, 275.
 Fides non ex nobis est, sed ex gratia Spiritus, 276. Auxilio Spiritus indiget, *ibid.* Fide sola Deus videtur, 110. Fides ne vacillet vita pura indiget, 390. Fides cum baculo

comparata, 274, et cum anchora, *ibid.* In fidei rebus naturæ ordo querendus non est, 360. Fides sine operibus non prodest, 252. Fides alterius an alteri prosit, 56, t. III.
 Fidem qui sequitur in tranquillo portu agit, qui ab ea recedit, naufragatur, 835, t. III.
 Fidei delictio, 339, t. IV.
 Fidei oculi non sentiunt visibilia, 216. Quam acute videant, 266, t. IV.
 Fides oculis mentis utitur, 546, t. IV.
 Fides et fiducia Abrahamæ, 351, t. IV.
 Fides omnium magistra, 321, t. V.
 Fides sacra anchora, 325. Ad fidem gratia necessaria, 321, t. V.
 Fides perfecta aliquando cum vita flagitiosa esse potest, 561, t. V.
 Fidei certitudo, 55, t. V.
 Fide magis opus habent christiani, quam olim Judæi, 522, t. V.
 Fides non committenda humanis rationibus, 323, t. V.
 Fidei necessitas in promissionibus, 321, t. V.
 Fide suscipitur resurrectio futura, 320, t. V.
 Fides in Christum non exigebatur ante adventum Christi, 177, t. VI.
 Fidei oculi ea vident quæ Christus agebat; Judæi præsentibus non videbant, 251, t. VI.
 Fides in corde nihil prodest, nisi adfuerit confessio oris, 186, t. VI.
 Fidei fortitudo petra, 744, t. VI.
 Fidem nihil sic impedit ut elatio cordis, 835, t. VI.
 Fides non opus habet visione, 205, t. VII.
 Fides caput est et radix, 390, t. VII.
 Fides invisibilibus etiam habenda, 215. Ex fide salus, 338, t. VII.
 Fides sine bona vita non prodest ad regnum cælorum, 321, 756, t. VII.
 Fides recta et vita bona ad salutem necessariæ, 614, tom. VII.
 Fides bonorum mater, 189. Fide ubique opus est, 187, tom. VIII.
 Fides in Christum gratia opus habet, 251, t. VIII.
 Fides est in iis quæ videri nequeunt, 312, t. VIII.
 Fides ratiocinii imbecillitatem superat, 160, t. VIII.
 Fides sola non potest in cæcum inducere, 458. Ad salutem non satis est, 76, t. VIII.
 Fides et baptisma non sufficiunt sine operibus, 75, t. VIII.
 Fides nihil prodest improbo, 175, 351, 352, t. VIII.
 Fides obedientia opus habet, non curiosæ perquisitione, 644, t. IX.
 Fides tutus portus est, 372, t. IX.
 Fidei necessitas, 459, t. IX.
 Fides id præstitit quod lex non potuit, 447, t. IX.
 Fidei dogmata non curiosæ examinanda, 410. Non nisi per fidem salus obtinetur, 453, t. IX.
 Fides a vita proba juvatur, 532. A fide oritur fiducia, 564, tom. IX.
 Fides tantum eget Christi doctrina, non syllogismis, 598, tom. IX.
 Fides Abrahamæ nostræ fidei typus est, 467, t. IX.
 Fides sæpe ratiociniis labefactatur, 51. Cur non omnes homines credant; fidem ratiociniis permittere, quantum dampnum afferat, 12, 52, t. X.
 Fidei vis quanta, 636, t. X.
 Fides non sinit ingredi ratiocinia, 535, t. XI.
 Fidei unitas quid sit, 85, t. XI.
 Fides. Naufragium pariunt ratiocinia: fidesque est quasi navis tutissima, 527. Qui fidei hærent tuta anchora navigant, qui ab illa exciderunt nunquam consistere possunt, 557, t. XI.
 Fides est scutum regens eos qui sine curiosæ perquisitione credunt, 170, t. XI.
 Fides siue operibus, figura tantum est sine virtute, 615, tom. XI.
 Fidei opera addenda, 340, t. XI.
 Fides non nuda requiritur, sed cum operibus conjuncta, 266, t. XI.
 Fidelis res questionibus opus non habent, 506. Quæ fides perfecit, questio evertit, 506. Per fidem certa persuasio est, 334, t. XI.
 Fides et caritas, digna inseparabilis, 23, t. XI.
 Fides: hæc vox variis modis accipitur, 179, t. XII.
 Fides res est magna et salutaris, 59, t. XII.
 Fides operatur justitiam, 155, t. XII.
 Fides est contraria ratiocinio, 229, t. XII.
 Fides quantum bonum, 186, t. XII.
 Fides firma vitam puram parit, 77, t. XII.
 Fides generosa opus habet anima, 153, t. XII.
 Fiducia in Deum semper habenda, 229, t. I.
 Fiducia tum maxima est, cum fidendum non existimamus,

- 24, t. III.
 Fiducia *justi* quanta, 87, t. V.
 Fiducia insit oportet, etiam in magnis fluctibus, 331, tom. VII.
 Fiducia viri crucem habentis, 138, t. IX.
 Figura non est contraria veritati, 283, t. III.
 Figuram et typum obscurat eliminatque veritas, 257, tom. XI.
 Filiae hominum dicuntur eae quae a Caino ortae erant, 318, t. VI.
 Filius alio modo Filius Dei, quam nos filii Dei appellamur, 738, t. I.
 Filius est ejusdem atque Pater substantiae et potentiae, 738. Filii una cum Patre substantia ex Scripturis probatur, 739. Est consubstantialis Patri, 738, t. I.
 Filii supernam generationem non possumus assequi, 717. Filium esse ejusdem cum Patre formae ac figurae, id ipsum est atque esse ejusdem substantiae, 760, t. I.
 Filius consiliarius, 798, t. I.
 Filius dicit neminem vidisse Patrem praeter ipsum Filium, 736. Filius in sinu Patris, id est Patrem intus et perfecte cognoscit, 732. In sinu Patris esse, id aeternitatem ejus probat, 732-734. Filium perfecte nosse Patrem probatur, 741, t. I.
 Filius aequalis Patri, 762, 800. *Aequalis* per illa declaratur: *Faciamus hominem*, 799. Filium non talem esse Deum, qualis est Pater dicebant aenomaei, qui refulantur, 757. Filius probatur Patri aequalis per haec verba, *ad imaginem nostram*, 759. Item quod a dextris sedeat, *ibid.* et 800. Filio perinde gloriam reddit Paulus, atque Patri, 721, tom. I.
 Filium suum Deus nobis providit, 439, t. I.
 Filii vox hominibus etiam competil, sed Unigeniti non nisi Christo, 732, t. I.
Filius Patri coaeternus, 1090, t. I.
 Filium Dei dicere creaturam, insanum est, 703, t. II.
 Filius dicitur Deus et Dominus perinde ac Pater, 703, tom. II.
Filius conformis et consubstantialis Patri, 821, t. II. *Vide*, Christus et Jesus.
 Filius suam cum Patre aequalitatem probat, 58, 59, 60. Cum venit, Patrem non dimisit, 402. Non ignorabat utrum possibile esset transferri a se calicem, 31. Nosse tempora probatur, 788. Volens et libens crucifixus, 33, t. III.
Filius seipsum tradidit, non necessitate, 827. *Cum Patre cooperatur*, *ibid.* t. III.
Filius venit in mundum, qui antea erat in mundo, 823, tom. III.
Filium aequalem esse Patri probatur, 831, t. III.
 Filius. *Illud*, Pater minor me est, *quomodo intelligendum*. Est minor secundum *economiam incarnationis etiam angelis*, 830, t. III.
Filius confirmat et implet ea quae sunt Patris, 825, t. III.
 Filio Dei dictum est, *Faciamus hominem*, non vero angelis, 589, t. IV.
 Filius est Patris proprius filius, ideoque nobis largitur adoptionem filiorum, 187, t. V.
 Filii a Patre nulla diversitas, 121, t. V.
 Filius non minor est Patre, nec Pater minor Filio, 271, tom. V.
 Filii et Patris eadem substantia, 121, t. V.
 Filius ejusdem cum Patre substantiae, 275, t. V.
 Filius non est Patre major, sed aequalis et par, 268, tom. V.
 Filii essentia ante secula, 121, t. V.
 Filius a Patre distinguitur hypostasi, 120, t. V. De Filio dicuntur ea quae de Patre, 120, t. V.
 Filius praedicatur in Veteri Testamento, 109, t. V.
 Filii cum Patre consensio, 110, t. V.
 Filius Dei descendit ut nos reduceret et caelis ipsis excelsores faceret, 505, t. V.
 Filius a Patre non separatur, nec Pater a Filio dividitur, 268, t. V.
 Filium Dei esse probatur, 266, t. V.
 Filius Dei non palam, sed sine strepitu venit, quare, 523, t. V.
 Filius Dei post tot signa fidem exigit, 304, t. V.
 Filius deducit, Pater trahit, Spiritus illuminat, 322, tom. V.
 Filium dicebant quidam esse administrum, confutatur, 120, t. V.
 Filius Dei aequalis Patri, 232, t. VI.
Filius factus non est, 431, t. VI.
 Filii et Patris substantiae *ὁμοουσιότητος*, identitas, 648, tom. VII.
 Filius ejusdem cum Patre substantiae est, 430, t. VII.
 Filii generatio divina non exploranda, 42, t. VII.
 Filius aequalis Patri, 233, t. VII.
 Filius Patri aequalis honore, 230, t. VII.
 Filius se Patri aequalem demonstrat, 358, inimicos suos aequalitatem illam confiteri cogit, 339, t. VII.
 Filius Dei vere Christus erat, 367, t. VII.
 Filii et Patris voluntas eadem, 321, t. VII.
 Filii cum Patre concordia, parque illis honor, 664. Filium revelat Pater, Patrem Filius, 334, t. VIII.
 Filium Dei se vocari sicut Christus cum vere sit, 306, tom. VII.
 Filius non excluditur per haec verba, *Unus est Deus, et praeter eum non est*, 417, t. VII.
 Filius Dei non compositus est, 57, t. VIII.
 Filius aequalis Patri, 233, 299, 438, 444, t. VIII.
 Filius Patri consubstantialis, 298, t. VIII.
 Filius Patri in nullo inferior, 339, t. VIII.
 Filii et Patris aequalis cognitio, 329, t. VIII.
 Filius Dei se Patri aequalem probat, 214, t. VIII.
 Filii et Patris eandem esse substantiam probatur, 338, tom. VIII.
 Filii honor cum honore Patris copulatur, 221. Filii et Patris ut una substantia, ita una gloria, 222, t. VIII.
 Filii substantia immensa, 174, t. VIII.
 Filii generatio non ratione inquirenda, 147, 157. De Filii generatione nec *ante* nec *post* dicendum est, 63, de Patre et Filio vera sententia, 64, t. VIII.
 Filius aliam quam Pater habet hypostasin, 273, t. VIII.
 Filii et Patris substantia *ὁμοουσιότητος*, eadem ipsa, 377, tom. VIII.
 Filii et Patris eadem potentia, eadem manus, 357, tom. VIII.
 Filii aeternitas probatur, 39, 40, t. VIII.
 Filii Dei dignitatem servi forma non minuit, 78, t. VIII.
 Filii et Patris voluntas eadem, 228, t. VIII.
 Filius nihil aliud est quam Pater, manens Filius; et Pater nihil aliud est quam Filius, manens Pater, 359, tom. VIII.
 Filius suam cum Patre concordiam probat, 444, t. VIII.
 Filii et Patris non divisa opera, 258, t. VIII.
 Filius qua ratione minor sit Patre, 406, t. VIII.
 Filius Dei, *ἦ*, Christus et Verbum.
Filius Patri consubstantialem esse definiunt Niceni patres, 609, t. VIII.
Filius cum Patre et Spiritu sancto in caelo et in terra concordissime celebratur, 705, t. VIII.
Filius sine fluxu gignitur, 712, t. VIII.
 Filii et Patris una potestas, 27, t. IX.
 Filii et Spiritus sancti una potestas ut est natura una, 230, t. IX.
 Filius ejusdem est atque Pater substantiae, 214, t. X.
 Filius Dei aequalis Patri, 340, t. X.
 Filium vere Deum esse probatur, 164, 165, t. X.
 Filii et Spiritus sancti eadem potestas, 614, t. X.
 Filii Dei generatio quomodo fiat, humanam mentem asperat, 438, t. XI.
 Filium Dei non esse Patri minorem probatur, 230, tom. XI.
 Filius Dei omnia alia habet; hoc excepto quod Pater non sit, 230, t. XI.
 Filium Dei minorem esse Patre dicebant haeretici quidam, 690, t. XI.
 Filius Dei non minor est Patre contra quosdam haereticos, 522, t. XI.
 Filium Dei probatur non esse creaturam, 317, t. XI.
 Filius *ὁ* cum articulo *ὁ* dicitur in Scripturis, 29, tom. XII.
 Filius Dei filius est natura, non gratia tantum, 21, tom. XII.
 Filius Dei est sine initio, 97, t. XII.
 Filius Dei pacifici, 530, t. XII.
 Filius virtute praeditus Patri obsequentior, 344, 353, tom. I.
 Filii ob patrum virtutem servati, 384, t. I.
 Filios negligere est sextus nequitiae gradus, 331. Alios qui filios instituunt abigere et impugnare major est nequitia, *ibid.* Filiorum neglectus quantum sit malum, 337 et *seqq.* t. I.
 Filiorum improborum jactura lenius fertur, quam proborum, 1023, t. I.
 Filios qui Deo offerunt, melius et ipsi possident, 383, tom. I.
 Filii Dei quo pacto sumus, 44, t. III.
 Filii recte educandi, 328. Quo pacto domi docendi, 330, t. III.
 Filii pii quandoque ex impiis patris, 628. Filii pravi abscabantur a parentibus, 656, t. IV.
 Filiorum educatio curanda, 319, t. IV.
 Filii parentes cur honorare debeant, 597. Quod praemium exhibiti honoris, *ibid.*, t. IV.

- Filius appellat Scriptura omnem generationem, 468, tom. IV.
- Filiis quæ divitiæ congregandæ, 639, t. IV.
- Filii Seth, filii Dei; Filii Cain, filii hominum vocantur, 189, t. IV.
- Filii Dei per gratiam sumus, 46, t. V.
- Filii in sacris litteris qui dicantur, 261, t. V.
- Filii Dei qui vere sint, 46, t. V.
- Filii hominum quoniam vocentur, 46, t. V.
- Filio probus nihil nocet pater improbus, 679, t. VII.
- Filii quomodo educandi, 150, 151, t. XI.
- Filii quomodo instituendi, 546, t. XI.
- Filiorum cura et educatio omnibus est præponenda, 151, tom. XI.
- Filiorum educatio quantum commendetur, 672, t. XI.
- Finis respiciendus, non rei natura, 874. Finis justii et iniqui quam dissimilis, 1050. Ante finem nemo beatus, 1049, tom. I.
- Finis rerum expectandus, 500, t. III.
- Finis hominis non cum hac vita, 215, 216, t. VII.
- Finis hujus vitæ eandem vim erga singulos habet quam consummatio seculi, 190, t. VII.
- Finem mundi prope esse suspicatur Chrysostomus, 294, tom. VII.
- Finis vitæ ignoratur ad utilitatem viventium, 448, t. XI.
- Firmamentum quid sit vix cognosci potest, 41, t. IV.
- Firmamenti et cæli rutilo secundum Severianum mentem*, 441, t. VI.
- Firmino epistola Chrysostomi, 631, t. III.
- Fistulæ instrumenta in choro Davidis, 532, t. V.
- Flaccilla uxor Theodosii imp. conjugi timebat, 603, et in *Monito*, t. I.
- Flavianus episcopus ant. ante tempus orphanus, 697.
- Philogonii sectator, 752. Antequam ad sedem in eccl. ascenderet, pacem omnibus precabatur, 870. In domo sumptuosa educatus delicias contempsit, 696. Clarus genere, 697. Dignus Meletii successor, 698. Flaviani gesta, 695, tom. I.
- Flavianus aberat a prima concione de Incomprehensibili, 701. Flaviani vivendi ratio, 698. Flaviani laus, 696. Flaviani fervens caritas, 701, t. I.
- Flavianus episc. præsens concioni Chrysostomi, 904. Non aderat concioni in kalendas, 935. Flavianus senex, 698, t. I.
- Flavianus episcopus Antiochenus, Meletii successor, virtutes ejus accurate referebat, 519. Meletii amissi dolorem lenivit, 519, t. II.
- Flavianus episc. frequenter concionabatur, 514. Spiritu Sancto plenus, 458, t. II.
- Flaviani episcopi laus, 257. Ejus splendida canities, 257, tom. II.
- Flavianus episcopus martyrum reliquias, quæ sub pavimento erant in Ecclesia extra Antiochiam extulit, ab hæreticorum ossibus separavit, et honestiore loco posuit, 441, 442, 443, t. II.
- Flavianus bonus pastor, 683. Populum antiochenum educit in agrum, 683, t. II.
- Flavianus in villam et suburbia concessit, concionaturus in fusto martyrum, 646, t. II.
- Flavianus post presbyteros suos concionatur, 617, 618, 626, et post Chrysostomum, 458, t. II.
- Flavianus Constantinopolim proficiscitur ad imperatorem placandum, iratum ob eversas statuas, 47. Flaviani soror cum is ad imperatorem profectus est, extremo laborabat morbo, 47, 212, t. II.
- Flavianus cum ad imperatorem profectus est, extrema jam senectute erat, 212. Flaviani diligentia in adeundo imperatore, 211. Flavianus nuntios seditionis Antiochenæ prævertit, 84. Flaviani modestia, 213. Flavianus lacrymans et silens coram Theodosio stat, 214. Flaviani magnanimitas et populi amor, 212, 213. Flaviani gementis ad imperatorem Theodosium responsio, 214, 215. Flavianus Theodosio ait: nisi placetur, se Antiochiam deserturum, et alio concessurum, 219, t. II.
- Flaviani laus. Orat Chrysostomus ut ad senectutem Petri perveniat, 87. Flavianum Chrysostomus vocat amantissimum patrem, 374, t. III.
- Flavianum episcopum subindicat, vel subindicare se simulat, is qui Chrysostomi nomen ementitus est*, 801, t. III.
- Flaviani episcopi antiocheni laudes, 585. Ejus hospitalitas erga eos qui pro veritate pellebantur, 585. Flaviano præsentem concionatur Chrysostomus, 616. Flavianus cum multis pastoribus (forte episcopis), Chrysostomum concionantem audit, 616. Flaviani reditus Constantinopoli, 634, tom. IV.
- Flavianus episcopus post Chrysostomum concionatur, 111, t. VI.
- Flavianus post Chrysostomum concionaturus, 119. Ejus concionis ratio, *ibid.*, t. VI.
- Flavianus martyr æmulator et communis doctor, 112, tom. VI.
- Flavianus episcopus pauca præfatus contra anomæcos, Chrysostomum evocat, ut argumentum prosequatur, ita cupiente populo, 247, t. VI.
- Flavianus episcopus vir admirandus*, 428, t. VI.
- Florentius, Valerii frater. Theodorum cohortatur ut præstam vitam repetat, 313, t. I.
- Fodinarum opera, supplicia erant, 1010, t. I.
- Fœnerator nunquam fœnore fruatur, quomodo, 538, tom. VII.
- Fœnerator in aliorum calamitatem negotiatur, 62, tom. VII.
- Fœnora sunt iniqua commercii via, 364, t. I.
- Fœnorum damna, 538, t. VII.
- Fœnoris causa multi sortem amiserunt, 557, t. VII.
- Fœnori dantes carpuntur, 516, t. X.
- Fœnorum ratio et modus, 452, t. IX.
- Fœtor peccati quantus, quam horrendus, 514, t. XI.
- Fontes olii ante oratoria, 500, t. III.
- Fontes in atris templorum, ut qui ingrederentur manus abluerent*, 618, t. VIII.
- Foram lapides*, 837, t. VI.
- Forma corporis non prodest, neque deformitas nocet, 426, t. V.
- Fornosæ mulieris fluxa conditio, 183, t. VI.
- Fornax trium puerorum facta ecclesia, 211, t. VI.
- Fornicatio a malignis dæmonibus introducta, 495, t. I.
- Fornicatio apud Corinthios, 863, t. I.
- Fornicatio otiosis peculiare crimen*, 850, t. VI.
- Fornicationis malum, 182, t. V.
- Fornicatio, non lascivos tantum, sed etiam homicidas efficit, 492, t. VII.
- Fornicatio sacerdotum, malorum culmen, 695, t. VII.
- Fornicarios nulla lex ulciscitur, 102, t. X.
- Fornicationis spiritus exæcat, 92, t. X.
- Fornicator Corinthus, ejus historia, 11, t. X.
- Fornicator non debet ad sacramenta accedere, 253, t. V.
- Fornicator qua de causa immundus sit, 682, t. XI.
- Fortis cum debili ligatus, illum portat, 78, t. IX.
- Fortitudinis magnæ indicium est mansuetudo, 536, t. IX.
- Fortitudo in certaminibus contra diabolum requiritur, 282, t. VII.
- Fortunam quidam prædicabant, 363. Ipsi omnia quidam ascribebant, 828, t. I.
- Fortunatorum insulæ, 290, t. VI.
- Fortunatus ad Paulum a Corinthiis missus, 12, t. X.
- Forum exornabatur kalendis, 954, t. I.
- Foveam qui proximo fodit, in eam ipse incidit, 100, tom. V.
- Frater cujus laus est in evangelio*. Hunc alii Barnabam, alii Lucam esse dicebant, 523, 524. Barnabam esse opinatur Chrysostomus, 524, t. X.
- Frater seu proximus offensus, non negligendus, 598, t. I.
- Frates aspernari, tertius nequitie gradus, 751. Fratrum salutem consulendum, 928, 929. Fratres nostri sunt, non æquales tantum et liberi, sed etiam famuli, 397, t. I.
- Fratrum correctionem curare debent etiam seculares, 932. Fratres ægri non expectandi ut corrigantur, sed querendi, 941. Fratres nostros erudire debemus, 1032, eorum emendatio curanda, 881, 882, t. I.
- Fratres castigandi quomodo, 55, t. II.
- Fratrum seu proximi cura suscipienda, 401. In fratrem qui peccat, in Christum peccat, 65. Fratrum vel minimus non contemnendus, 63, t. IV.
- Fratres adversus fratres bellant, 37, t. V.
- Fratres Domini, qui in Evangelio memorantur, quinam, 58, t. VII.
- Fratres nostri peccantes non monendi modo, sed sæpe monendi sunt, 581, t. VII.
- Fratres labentes quomodo corrigendi, 577, 578, 579, tom. X.
- Fraus in Scriptura per calcaneum significatur, 227, t. V.
- Fraudes piæ quænam licitæ sunt, 651, 652, t. I.
- Fraude pia usus est Paulus, 651, t. I.
- Frena equorum aurea, 683, t. III.
- Frena deaurata, 192, t. III.
- Frenum aureum, 502, 515, t. V.
- Frena aurea equorum imperatoris, 287, t. VI.
- Frena aurea equorum, 179, t. X.
- Fructus ex parabola divitis quis colligatur, 1008, t. I.
- Fructus Spiritus sancti quinam, 468, t. II.
- Fructus justitiæ, 55, t. V.
- Fructus magnus ex ærumnis, 361, 362, t. V.
- Fructus virtutis æterni, 419, t. V.
- Fructum nullum ferunt divitiæ, sed spinae sunt, 483, tom. XI.

Frugalitas voluptatem in esca parit, 388. Ad bonam valetudinem confert, 388. Frugalitatis voluptas maxima, 346, tom. I.
Frugalitas in cibis commendatur, 241, t. VIII.
Frugalitas est valetudinis et voluptatis mater, 136, tom. VIII.
Fucus et pigmenta ad pulchritudinem non conferunt, 368, t. VII.
Fucum mulieres adhibebant, et arguntur, 524, t. XI.
Fugere licet tempore persecutionis, 636, t. II.
Fugientem nemo laudat, 35, t. V.
Funambulorum descriptio, 452, 453, t. XI.
Funambuli tempore Chrysostomi, 114, t. VI.
Funambulorum usus, 390, t. I.
Funambuli in scena, 292, t. VII.
Funambuli et alia ludicra, 126, t. XII.
Funem in ore reorum ponebant, cum in barathrum traherent, 630, t. II.
Funus ubi in deurato lecto cadaver, 692, in funere divitis, servi, ancillæ, equi, sacco induti, ad sepulchrum pergeant, 52, t. II.
Funera christianorum hymnis, precibus et psalmis celebrantur, 635, t. II.
In funere domestici pullati incedebant cinere asperso capite, 354. Præficæ, *ibid.*, t. I.
Funera divitum et pauperum quæ et qualia, 675. Funeris modus apud Ægyptios, 578, t. IV.
Fur deprehensus quadruplum restituere cogitur, 523, t. VII.
Fur quinam vere sit, 334, t. VIII.
Furor et ira in Deo non humano more sunt intelligenda, 71. Non est affectio, 72, t. V.
Furor cum cædibus mitigatur, cum resistimus exasperatur, 356, t. VIII.
Futura immortalia sunt sive supplicia, sive præmia, 250, tom. VIII.
Futura prædicere, unius immortalis est naturæ, 122, tom. VIII.
Futurum cur Deus reliquit incertum, 182, 183, t. IX.
Futuri ignorantia prodest homini, 649, 650, t. XI.

G.

Gabriel volans representatur, non quod angelis sint alæ, 724, t. I.
Gabrieli quo sensu restitit Michael, 692, t. VIII.
Gabriel. De Gabriele archangelo multa, *ibid.*, t. VIII.
Gaditanum pelagus ignotum et infrequentatum, 737, tom. VII.
Gaius hospes Pauli Romanos salutat, 677, t. IX.
Galatas lapsos Paulus erigit, 286, t. I.
Galatia de Spiritu Sancto accepit, 186, t. V.
Galata quidam mortem Chrysostomo minatur, 615. *Hic videtur esse Leontius archiep. Ancyrae, *ibid.*, in nota, t. III.*
Galbioni vel Salvioni scribit Chrysostomus, 727, t. III.
Galatas cur aspere agat Paulus, 620, t. X.
Galatæ circumcisionem, sabbata et novilunia servabant, 615, t. X.
Galilæa regio Palæstinae, 353, t. II.
Galilæa despectui habebatur, 181, t. VII.
Gallia de Spiritu Sancto accepit, 186, t. V.
Gallio, proconsul Corinthi, 41, t. X.
Gallus ab eo qui purpuram imposuerat, occidi iussus, 605. *Et in Morito, 593 et seq., t. I.*
Gamaliel Pauli præceptor, 517, t. XI.
Gamaliel os Judæorum obturavit, 887, t. I.
Gamaliel, Pauli doctor, non potuit incredulus manere, 111, t. IX.
Ganymedes figura insani in masculos amoris, 510, t. V.
Gastrimargia vituperatur et prohibetur, 176, t. IX.
Gaudentio episc. brixiano scribit Chrysostomus, 715, tom. III.
Gaudere semper solet qui Deum timet, 182, 183, t. II.
Gaudere semper quomodo possumus, 181, 182, t. II.
Gaudium quærunt omnes in omnibus, 181, t. II.
Gaudium nunquam tollendum, quodnam, 170, t. II.
Gaudere de bonis non parva virtus, 557, t. V.
Gaudium perpetuum quodnam, 68, t. V.
Gaudere non semper bonum, 573, t. VII.
Gaudium virtus parit, 351. In gaudio semper versari non possumus, 550, neque in merore, *ibid.*, t. VII.
Gaudium quodnam sit bonum, 152, t. IX.
Gaudium eorum qui propter Christum patiuntur, 109, tom. IX.
Gaudium spiritus quid sit, 598, t. XI.
Gaudium habeat ærumnæ quæ secundum Christum sunt, 255, t. XI.

Gazareni Magi, 283, t. I.
Gehennæ memoria quam salutaris, 985, t. I. Præ oculis semper habenda, 410. Gehennam increduli non credunt, 1010, t. I.
Gehennæ ignis dæmonibus, nobis vero regnum cælorum deputatur, 287. Gehennæ comminatio necessaria, 430, tom. I.
Gehennam comminatur Deus, ut a gehenna liberet, 353, 356, t. II.
Gehennam qui semper timet, nunquam in gehennam incidit, 73, t. II.
Gehennæ meminisse oportet, 146, t. V.
Gehennæ metus malum de medio tollit, 582, t. V.
Gehennæ fides non neganda, 290, t. VI.
Gehenna futura esse probatur, 418, t. VII.
Gehenna quo in loco sit, 673. Gehennæ commemoratio utilis, 674. Gehennam esse probatur, 672, 675, 674, 673, 676, t. IX.
Gehennæ imago est Sodomorum incendium, 420, t. IX.
Gehenna non minus, quam regnum, Dei providentiam ostendit, 585, t. XI.
Gehenna pejor est regni cælorum amissio, 27, t. XI.
Gehenna ipsa intolerabilis est de regno excidisse, 280, 281, t. XI.
Gehennam quitam putabant esse temporaneam, non æternam, 470, t. XI.
Gehennam non effugiet qui gehennam despicit, 477, tom. XI.
Gemello epistola Chrysostomi, 650. Alia, 678. Alia, 690. Alia, 720, t. III.
Gemellus magistratum gerebat, 678. Baptismum susceperat, 691. *Vide notas, t. III.*
Gemitus spiritus quis, 159, t. V.
Gemmae ex profundo maris educebantur, 76. Gemmarum vanitas et inutilitas, 590, t. IV.
Gemmarum et margaritarum inutilitas, 257, t. II.
Genealogiæ modus optimus, 203, t. IV.
Genealogiæ Christi ratio, 39. In genealogia Christi tres reges omitti sunt, 39, t. VII.
Genealogiarum nimia curiositas prohibetur a Paulo, 665, tom. XI.
Generatio in quo differat a processione, 814, t. III.
Generatio filiorum, imago resurrectionis, 154, t. IV.
Generatio Christi duplex, 26, t. VII.
Generatio Christi terrena admodum stupenda, 25, tom. VII.
Generatio Unigeniti non ratione inquirenda, 157, tom. VIII.
Generationem divinam Christi, ratiocinia humana non attingunt, 689, t. VIII.
Geneseos liber scriptus post multas ab Adamo generationes, 96, t. II.
Genesis cur vocatur liber generationis cæli et terræ, 99, tom. IV.
Genesis auctor Moyses, et Spiritu Sancto revolante, 451, tom. VI.
Genesis. Genethliologiæ omnia quidam adscribebant, 828, t. I.
Genesis et fatum non admittenda, 751. Omnium deterrima doctrina, 763, t. II.
Genesis nihil potest inducere, 758. Genesis si est, nec iudicium, nec fides, nec Deus est, 768, t. II.
Genesis, fatum, cursus astrorum, non nostra regunt, 282, t. VI.
Genesis quid sit, 691, t. VII.
Genesis seu genethliologia, vana disciplina, 63, t. VII.
Genesis sive genethliologiæ tyrannisi in Ecclesiæ dogmata inducta, 691, t. VII.
Genesis seu genethliologia a christianis nonnullis adhibebatur, 625, t. X.
Genethliaci Antiochiæ multi, 58, t. X.
Genesis seu genethliologia perniciosum dogma, 507, tom. XI.
Genethliologia impugnatur, 517, t. XII.
Gentes cur hæreditas Christi, 213, t. V.
Gentes inter et Samaritanos magnum discrimen, 185, tom. IX.
Gentium initium fuit Cornelius centurio, 173, t. IX.
Gentium vocatio prædicta, 187, t. VII.
Gentium idola et simulacra, 242, t. X.
Gentes integræ absorptæ, 49, t. XI.
Gentiles divinæ substantiæ definitionem efferre non austerunt, 742, t. I.
Gentilibus quomodo probandum est Christum esse Deum, 815. Ex iis videlicet quæ apud nos et illos in confesso sunt, 815, t. I.
Gentiles iudicium extremum credunt, 1011, t. I.
Gentiles ad Christum conversi ex canibus filii evadunt.

815, t. I.
 Gentilium doctrina futilis, 18, t. II.
 Gentiles siniam, crocodilum, canem adoraverunt, 115, tom. II.
 Gentiles mundum a Deo non factum mentiuntur, 121. Dicebant non esse legem naturalem, 135. Humano sanguine aras suas cruentabant, 534, t. II.
 Gentiles Deum culpant quod tam pulchrum mundum fecerit, ut pro Deo habitus sit, 114, t. II.
 Gentilium error extinctus, 537, t. II.
 Gentiles et Judæi fugati in expulsione Chrysostomi, 533, tom. III.
 Gentiles christianis exprobrabant quod Christi leges violarent, 197, t. III.
 Gentiles adorabant materiam præexistere, 29, 50. Gentilium creaturas adorantium stultitia, 60, 61, 581. Gentilium amentia in animalium rerumque vilium cultu, 68, tom. IV.
 Gentilium dii non sunt dii, 241, t. V.
 Gentiles adorabant aërem et solem, 471, t. V.
 Gentilium statuae, festa, publici conventus, initia et mysteria, turpissimarum rerum monumenta, 510, tom. V.
 Gentilium aræ, templa, festa a christianis abolita, 273, tom. V.
Gentiles Athei sunt, quia cum multos deos elegerint, ab uno exciderunt, 553, tom. V.
 Gentiles ex hominibus deos faciebant, 209, tom. VI.
 Gentiles puerulis similes, 538, tom. VII.
 Gentiles condemnant Judæos: nam illi, ad quos non venit Christus, crediderunt; Judæi vero non crediderunt, etiam ad eos venerit Christus, 653, 656, tom. VII.
 Gentiles ad fidem non accedebant ob malam christianorum vitam, 207, 208, t. VII.
 Gentiles et Judæos, qui crediderint, unum esse futuros prædicatur, 641, 642, tom. VII.
 Gentiles christianis improperebant, quod nec signa ferebant, nec caritas inter illos esset, 394, t. VIII.
 Gentilium quorundam philosophia et virtus, 286, t. VIII.
 Gentiles quidam filios suos daemonibus devoverunt, 458, tom. VIII.
 Gentiles philosophi inanis gloriæ causa virtutem exercebant, 164, t. VIII.
 Gentiles confutantur, 112. Illos christianorum ignavia et ignorantia in errore confirmat, 112, t. VIII.
 Gentiles ad majorem nobilitatem deducti, quam Judæi, 46, t. XI.
 Gentiles cur ad fidem non accederent tempore Chrysostomi, 551, t. XI.
 Generis vilitas non debet in opprobrium proferri, 118, tom. IX.
 Genua tangere mos vetus supplicantium, 496, t. I.
 Genua flectenda ad orandum, 668, t. IV.
 Germanus presbyter ad Theophilum missus a Chrysostomo, 531. Epistolam cleri et populi constantinopolitani ad Innocentium detulit, 537, t. III.
 Gerarenorum in Isaacum invidia, 458, t. IV.
 Gerontius in Macedonia episcopus, 708, t. III.
 Gerontius presbyter in Phœniciam ad conversionem gentilium mittendus, secundum Chrysostomi sententiam, 637, 638. Gerontio presbytero scribit Chrysostomus, 638. Is conversionem gentilium in Phœnicia curat, 638, 639, t. III.
 Gestus incompediti et tumultus in Ecclesia quam indecentes, 99, t. VI.
 Gigantes in Scriptura quinam, 191, t. IV.
 Gleucinum sive museum oleum, pharmaci genus, 629, tom. III.
 Gloria voluptatem affert, 163, t. III.
Gloria Deo propter omnia, dictum Chrysostomi, 510, tom. III.
 Ad gloriam Dei quomodo agitur, 957, 958 et seqq. Ad gloriam Dei oburgare possumus, 958. Item silere, loqui, flere, dolere, etc., 959, t. I.
 Gloria vera quæ, 358, 359. Gloria tum augetur cum invidia proculcatur, 785, t. I.
 Gloria humana cadit tanquam flos feni, 512, 515, t. I.
 Gloriæ vanæ ventus pestis quædam est, 448. Gloria vana, tyrannis, 400. Vana gloria bona opera inutilia reddit, 400. Gloria vana longe infestior illo Sirenarum portento, 646, 649. Gloriæ vanæ alimentum honores et laudes, 688. Gloria vana, res odiosa, 607, t. I.
 Gloria mundi quam fluxa, 604, t. I.
 Gloriæ humanæ vilitas, 606, t. I.
 Gloriæ vanæ cupido ingens malum, 537, t. I.
 Gloriam contemnat oportet episcopus, 684, t. I.
 Gloria a Deo vera gloria est, 663, t. IV.
 Gloria vana damnabilis, 193. Quantum malum, 55. Ex hinc operibus cavenda, 283, 284. Gloria inani nihil turpius et qui honore præveniri vult, 703, t. IV.

Gloria humana virtutem sequitur, 53, t. IV.
 Gloriam Domini non a nobis tantum, sed et ab aliis elicere oportet, 63, t. IV.
 Gloria Dei perpetua, nullum potest pati detrimentum, 595, t. V.
 Gloria vera quæ, 158, t. V.
 Gloria hominis quæ, 510, t. V.
 Gloria ex rebus humanis nulla esse potest, 69, t. V.
 Gloria hominis virtus, 240. Fontes, ambulacra, porticus, balnea, aurum, argentum, etc., sunt gloria domus, non gloria hominis, 240, t. V.
 Gloria et securitas in Deo simul sunt, secus in hominibus, 70, t. V.
 Gloriæ futuræ spes omnia facilia reddit, 59, t. V.
 Gloria sanctorum Domini est vicissie per Dei opem, 495, tom. V.
 Gloria et honor hominis quidnam vere sint, 117, t. V.
 Gloria humana non quærenda, 236, t. V.
 Gloria hominis quæ vere sit, 515, t. V.
 Gloria inanis exagitur, 234, t. V.
 Gloriam Deo dant prophætæ, 397, t. V.
 Gloriarum in Deo, est ornatus omnium maximus, 69, t. V.
 Gloriarum quando liceat, 377, 579, t. V.
 Gloria Dei quid, 70, t. VI.
 Gloria, potentia, divitiæ, nobilitas, nomina sunt apud alios, res apud Christi servos, 572, t. VII.
 Gloria et substantia una Patris et Filii, 544, t. VII.
 Gloriam consequitur qui gloriam spernit, 51, t. VII.
 Gloria augetur per humilitatem, 622. A gloria celesti privari poena major est, quam igni tradi, 517, t. VII.
 Gloria vana vitanda, 202; probos etiam invadit, 275; vanæ gloriæ ulcus curat Christus, 570, t. VII.
 Gloria vana semper evacuanda, maxime vero in oratione, 276, t. VII.
 Gloriæ vanæ cupiditas divitiarum amorem parit, 289, tom. VII.
 Gloria humana quam mala, 43. Est profunda ebrietas, 44, t. VIII.
 Gloria vera quæ, 171. Vana gloria animam deturpat, 219. Illa nihil deterius, 197, t. VIII.
 Gloriæ vanæ perniciës, 170, t. VIII.
 Gloria acquiritur cum gloria Dei quaeritur, 46, t. VIII.
 Gloriam quomodo adipisci possumus, 166, t. VIII.
 Gloria quasi Unigeniti quid sit, 81, 82, t. VIII.
 Gloria humana, vera est larva, 44. Nulla afficit voluptate, 45. Ex abstracto animo prodit, 45. Omnia bona eliminat, 45, tom. VIII.
 Gloria, non fluxa, sed immortalis amanda, 245, t. VIII.
 Gloria vana. *Vid.* Vana gloria.
 Gloria vera amanda, 572, t. IX.
 Gloria quam quærenda, 212, t. IX.
 Gloria secularis, confestum avolat, illa vero quæ ex spiritualibus nascitur manet, 646, t. IX.
 Gloriam qui contemnit, majori fulget gloria, 73, 120, tom. IX.
 Gloria inanis perniciosa, 568: est mater gehennæ, *ibid.* Omnia bona pessundat, 569, t. IX.
 Gloriam vanam qui expetit, a virtutum exercitio cito desistet, 212, 215, t. IX.
 Gloriæ vanæ contemptus, 50. A gloria vana quam alieni apostoli, 240, t. IX.
 Gloriæ auctor est diabolus iis qui vigilant, 578, t. IX.
 Gloriæ inanis cupidus, mancipiis servilior, 463, t. X.
 Gloria hujus mundi, umbra est gloriæ, 604, t. X.
 Gloriam si adipisci velis, gloriam repelle, 605, t. X.
 Gloriam non omnes, resurrectionem omnes assequuntur, 435, 436, t. XI.
 Gloria quæ a Deo est, sola quærenda est, 673, t. XI.
 Gloriam qui despicit, est philosophus, 581, t. XI.
 Gloriæ consequendæ alia ratio non est, quam gloriam fugere, 255, t. XI.
 Gloria est adorare Jesum Christum, 234, t. XI.
 Gloria boni est habere quos ornet suis beneficiis, 480, tom. XI.
 Gloriæ inanis studium, qua ratione fugiendum, 214, t. XI.
 Gloria humana nihil abjectius, 675, t. XI.
 Gloriam qui non concupiscit, jam illam assecutus est, 674. Concupiscentia gloriæ magnum affert detrimentum, 674, t. XI.
 Gloriæ humanæ qui servus est, ipsis mancipiis abjectior efficitur, 676, t. XI.
 Gloria vana ut fumus abit, 676, t. XI.
 Gloria exterior sæpe deformitatem obtegit, 676, t. XI.
 Gloria hominum non egenus, et in hoc Deo æquales sumus, 676, t. XI.
 Gloria improborum, turpitudine potius est quam gloria, 674, t. XI.
 Gloriæ amor ad turpia inducit, 673, t. XI.

- Gloria et voluptas mundi, mendacia sunt, 284, t. XI.
 Gloriarum non oportet, cum omnes peccaverimus, 691, t. XI.
 Gnostici dicebant se scire plus quam ceteri scirent, 598, tom. XI.
 Corpæus september, 538, t. II.
 Gothi Romanos despiciabant et irridebant, 603, t. I.
 Gothiæ ecclesias curat Chrysostomus, 727, t. III.
 Gothorum rex rogat episcopum sibi mitti, 618, t. III.
 Gothi et Marsi monachi apud quos Serapion episcopus delituit, 618, t. III.
 Gothi olim patres occidebant, 808, t. III.
 Gothi catholici in ecclesia sancti Pauli gothice legunt et prædicant, 509, t. XII.
 Gothi Scripturas in linguam suam verterant, 509, t. XII.
 Graduum canticum unde dictum, 538, t. V.
 Græcia, 714, t. I.
 Græcia de Spiritu Sancto accepit, 186, t. V.
 Græci semper pueri, senex Græcus nemo, dictum Solonis, 384, t. II.
 Græcorum plurimi mali causam statuebant, 363, t. I.
 Græcorum simulacra vana, 48. Græci deos multos habebant, 48, t. V.
 Græci se sapientes esse dicunt, et stulti sunt, 371, t. VI.
 Græci qui græce loquebantur, hinc a barbaris distinguebantur, 84, t. IX.
 Græci philosophi carpuntur, 407, t. IX.
 Græcorum gentilium cultus evanescebat in dies tempore Chrysostomi, 52, t. VII.
 Græci quidam veteres omnia reliquerunt, 299, t. VII.
 Græci semper pueri, 32, t. X; 92, t. XI.
 Græci et gentiles quomodo confutandi, 28, t. X.
 Græci quomodo de fide sunt imbuendi, 38, t. X.
 Græci philosophi iudicium extremum fore dixerunt, 316, t. XI.
 Græcorum philosophia triobolaris, 152, 153, t. XI.
 Græcis fabulis infames non assuefaciendi sunt, 478, t. XI.
 Græci dicebant hunc mundum esse Deum, 447, t. XI.
 Græci a christianis quærebant, cur nunc venit Christus, 523, t. XI.
 Græcorum ritus in exsequiis defunctorum a Chrysostomo vituperantur, utpote turpes, 42, 43, et præficæ a funeribus arcentur, 43, t. XII.
 Gratia divina Ecclesiam cui arum colit, 801, t. I.
 Gratia derelinquit eum qui doctrinam cum debeat, non imperit, 785. Gratia Spiritus animam iusti fulgentem facit, 278; ejus auxilio eadem possumus quæ Paulus et Petrus præstare, 406. Gratiam dat Deus, propositum prius scrutatus, 408. *Lege caute.* Gratia operam nostram requirit, 408. Ideo alios sequitur et cum illis permanet, ab aliis evolat, 408. *Lege caute,* t. I.
 Gratia Dei non totum adscribendum, 538, t. I.
 Gratia miraculorum Chrysostomi tempore contracta erat, 407, t. I.
 Gratia Spiritus nunquam parva vel vilis, 18, t. II.
 Gratia Spiritus faciliora certamina reddit, 273, t. II.
 Gratia martyres fortes efficit, 619, t. II.
 Gratia differt supplicium, lex cito puniebat, 227, t. II.
 Gratiam Spiritus qui acceperit, undique lucrum colligit, 74, t. III.
 Gratia tempore non concluditur, 775, t. III.
 Gratia egestatem in divitiis deducit, 837, t. III.
 Gratia non unum peccatum, sed multa sustulit, 612; facilia reddit ea quæ sunt difficilia, 474. Gratia Spiritus varia et multiplex, 853. Gratia requirit eos qui ipsam largiter suscipiant, 125, t. IV.
 Gratia Spiritus templa facit, ut ubique nobis precandi facultas sit, 667, t. IV.
 Gratia Dei adamante solidiores efficit, 40. Gratia superna fomitem concupiscentiæ restinguit, 413. Gratia Dei efficit ut omnia bene succedant, 540. Gratia quærit eos qui se suscipiant, 76. Post gratiam Dei studio nostro bene agere possumus, 204, t. IV.
 Gratia divinæ auxilium præveniens, 470. Gratia Dei non adjuti, nihil boni agere possumus, 228. Gratia naturam vincit, 633, t. IV.
 Gratia mensa varia et multiformis, 633, t. IV.
 Gratia Spiritus liberalis est in omnes sese effundens, 406. In gratia lege omnia perfectiora, 677, t. IV.
 Gratia divina comitatur Josephum, 556, t. IV.
 Gratia Dei. *Vide* Auxilium Dei.
 Gratia Dei in Davidis labiis residebat, 688, t. IV.
 Gratia Spiritus ducente, convenit quæ, ordo, moderatio, 208, t. V.
 Gratia Dei opus est nobis, quæ sunt nostra conferentibus, 436, t. V.
 Gratia ad fidem necessaria, 322, t. V.
 Gratia baptismatis magna, 651, t. V.
 Gratia sine voluptate non agit, ut nec voluntas sine gratia, 742, t. VII.
 Gratia divinæ labor noster addendus, 458, t. VII.
 Gratia non tollit liberum arbitrium, 471. Ex gratia liberalitate corona datur, 719, t. VII.
 Gratia spirituali opus est, ut ad cælestia ascendamus, 29, t. VII.
 Gratiam Deus mavult nobis precautibus dare, quam aliis pro nobis petentibus, 60, t. VII.
 Gratia non omnia Christus tribuit, sed hominum operam postulat, 398. Ex gratia non omnia proficiuntur, 590, non gratia solum, sed etiam operibus filios Dei nos esse oportet, 282, 283. Ex gratia et ex studio nostro virtus pendet, 280. Gratia Christi excidere res est omnium gravissima, 317, t. VII.
 Gratiam Spiritus in corde accipimus, 235. Ex gratia sit vocatio, non ex merito, 630, t. VII.
 Gratiam qui accipit, ideo accipit, ut aliorum vitam emendet, 480, t. VIII.
 Gratia vis magna, 409, t. VII.
 Gratia reconciliationis indicium, 284, t. VIII.
 Gratia duplex, 95, t. VIII.
 Gratia Spiritus ineffabilis, 471, t. VIII.
 Gratiam pro gratia: quid significet illud in Evangelio Joannis, 94, t. VIII.
 Gratia facilis, lex onerosa, 367, t. IX.
 Gratia adest volentibus, 416, t. IX.
 Gratia non excludit mercedem ex proposito voluntatis partam, 404, t. IX.
 Gratia studium nostrum addendum, 106. Per gratiam salutem consequimur, 108, t. IX.
 Gratia magnitudo quanta, 812, t. IX.
 Gratia non sola, sed cum accedentium voluntate justitiam apprehendit, 575. Cum gratia Dei, sua quisque afferre debet, 94, t. IX.
 Gratia frui non potest qui non vigilat, 21, t. IX.
 Gratia Dei finem non habet, ad majora semper procedit, 468, t. IX.
 Gratia abundantiam quam dicat esse Paulus, 477, t. IX.
 Gratia prævaricationem tollit, prævaricatorem arguit, 488, t. IX.
 Gratia ubi est, ibi remissio; ubi remissio, ibi nullum supplicium, 459, t. IX.
 Gratia nos coronat et ad certamina trahit, 488, t. IX.
 Gratia per Christum datur, 17, t. X.
 Gratia vera a Deo est, 14, t. X.
 Gratia non multum juvat ad salutem, si impure vivamus, 482, t. X.
 Gratia ex servis liberos, ex parvulis adultos, ex alienis hæredes et filios facit, 657. Ex gratia divina apostoli orbem converterunt, 45, t. X.
 Gratia Dei quærenda, non hominum, 14, t. X.
 Gratiam apud Dominum quomodo invenire possimus, 14, t. X.
 Gratia curationum prophetia postponuntur, 265, t. X.
 Gratia Dei quid efficiat, 687, t. XI.
 Gratia a secularibus abstrahit et ad cælum ducit, 668. Ex gratia Dei, non ex debito justificamur, 533, t. XI.
 Gratia est a bonitate, 13, t. XI.
 Gratia Spiritus quam promptos homines efficit, 153, tom. XII.
 Gratia quomodo nobiscum sit, 235, t. XII.
 Gratia majorem spem habet quam lex, 104. Ante gratiam virtus difficilior erat, 489, t. XII.
 Gratia Sancti Spiritus, sæpe Spiritus vocatur, 672, t. VIII.
 Gratiarum actio facilior blasphemia, 1002, t. I.
 Gratiarum actiones etiam in malis agenda, 1001, t. I.
 Gratia Deo non de his solum quæ novimus, sed de non notis etiam beneficiis agenda, 457. Gratia Deo post mensam agenda, 974, sed gratia non decent ebrium aut temulentum, *ibid.*, t. I.
 Gratia Deo in adversis acta, multo meliores eleemosynæ, 29, 30, t. II.
 Gratiarum actio magnus thesaurus, 52, t. II.
 Gratia Deo agenda, 30, t. II.
 Gratia illæsa, 812, t. II.
 Gratiarum actio in tentationibus quantum bonum, 545.
 Gratiarum actionem Deus exigit a nobis, 460, t. IV.
 Gratia agenda Deo pro beneficiis, 80, 238, 239. Post cibum sumptum, 650, t. IV.
 Gratiarum agentes sancti multos accersebant laudationis socios, 480, t. V.
 Gratiarum actione David librum Psalmorum concludit, 483, t. V.
 Gratiarum Deo agere non possumus secundum justitiam ejus, 104, t. V.
 Gratiarum actio magna res, 368, t. V.
 Gratia Deo agenda, etiam cum hominum ministerio bona nobis eveniunt, 36, t. V.
 Gratiarum actio duplex, 323, t. V.

Gratiarum actio est aliquando confessio, 445, t. V.
 Gratiae Deo agendae, etiam cum non exaudit, 526, t. V.
 Gratiarum actio in quo consistat, 493, t. V.
 Gratiarum actio, maximum sacrificium, 333, t. V.
 Gratiae Deo agendae etiam sine beneficiis. Gratiarum actio ante beneficium, 152, t. V.
 Gratiae in rebus etiam asperis agendae, 121, t. V.
 Gratiarum actionem maxime Deus a nobis requirit, 279.
 Gratiarum actio sacrificium Deo maxime gratum, 248, t. V.
 Gratiae pro rebus omnibus agendae, 532, t. VII.
 Gratiae agendae Deo quomodo, 37, t. VII.
 Gratiae agendae non pro magnis tantum, sed etiam pro minutis, 547, t. VII.
 Gratiae ante mensam agendae, 497, t. VII.
 Gratiarum actiones in adversis etiam emittendae, 212, tom. VIII.
 Gratiarum actio sincera quae, 579. Gratiae agendae etiam cum postulata non impetramus, 404. Gratiae Deonon de bonis tantum propriis, sed etiam de alienis agendae, 400, etiamque de jactura, *ibid.*, t. IX.
 Gratiae Deo agendae, 17. Deus nihil ita amat ut gratum animum, 17, t. X.
 Gratiis agere debemus pro communibus beneficiis, 398, t. X.
 Gratiae agendae sunt pro omnibus, 133, t. XI.
 Gratiae Deo agendae etiam in adversis, 130, t. XI.
 Gratiarum actio semper in precibus adhibenda, 531, t. XI.
 Grati animi officia, 235, t. XI.
 Grati animi signa, 152, t. V.
 Gratus animus Deo maxime placet, 527.
 Gregorius theologus, 676, t. V.
 Gregorius theologus *invictus Christi miles*, 560, t. VIII.
 Sancti Gregorii Armeniae illuminatoris vita, 931, t. XII.
 Gula et crapula damnantur, 82, 547. Gulae damna, 548, t. IV.
 Gulae voluptas perniciosa etiam brutis, 470; corpori noxia, 471, t. VII.
 Gula Israelitas olim in idololatriam deiecit, Sodomitae in amores iniquos, 563. Gulae et edacitatis mala, 564, t. VII.
 Gulae deliciae damnantur, 739, t. VII.
 Gula nihil deterius, 197, t. VIII.
 Gula vituperatur, 176, t. IX.
 Gula multos perdidit, 208, t. IX.
 Gulae vitium traducit Chrysostomus, 158, t. X.
 Gula quanta mala pariat, 545, 546, t. X.
 Gutta cavat lapidem, etc., 174, t. III.
 Gymnasiarchi, sive gymnasiarum praefecti fiebant pueri admodum juvenes, 638, 639, t. IV.
 Gymnosophistae quinam. *Vide notam*, 506, t. X.

H.

Habitacula continuata, mille passibus distantia, securitatum vicinarum instituta, 458, t. I.
 Hadrianus imper. *Vide* Adrianus.
 Haec dies quam fecit Dominus, etc., hunc versum succinebat populus, 528, t. V.
 Haenorrhoea omnibus philosophiae magistra, 507, t. VII.
 Haereseus impietas ipso demone terrior, 725. Haereses parit Scripturae ignorantio, 993, t. I.
 Haeresim, non haereticos, persequatur Chrysostomus, 700, t. II.
 Haeresis omnia Ecclesiae habet mysteria, sed Ecclesiae vere non sunt, 737, t. VI.
 Haeresiarchae, quomodo in Ecclesiam inducti, 476, t. VII.
 Haeretica dogmata anathematizare oportet, 932; sed hominibus parcendum, *ibid.*, t. I.
 Haeticorum jejunium poena mulctandum, 536; eorum continentia libidine peior et adulterio, 537, t. I.
 Haeretici quidam legem Moysis ex canone Scripturae expungebant, 667, t. I.
 Haeticorum virginitas praemium non habet, 553, t. I.
 Haeretici etiam virginitatis poenas dant, quare, 555. Gentilibus miseres, 536, t. I.
 Haeticorum consortium vitandum, 718. Cum haeticis moderate agendum, 718, t. I.
 Haeretici iudicium extremum credunt, 1011, t. I.
 Haeretici Constantinopoli multi, 797, t. I.
 Haeretici quidam dicebant Deum Patrem gignendo fluxum passum esse, 1079, t. I.
 Haeretici quidam infidelibus pejora sectabantur, 359, t. II.
 Haeretici quidam (manichaei) naturam nostram ut malam incusant, 427, t. II.
 Haeretici quidam vinum incusabant, ut malorum causam, 22, t. II.
 Haeretici (manichaei) mundum a Deo non factum mentuntur, 121, t. II.
 Contra haereticos qui dicunt Filium Dei precari (ut mihi oreum), 728, t. II.
 Haeretici in Spiritum Sanctum blasphemabant, 458, t. II.
 Haereses cur fuerint, 234, ortae ex neglecta Scripturarum lectione, 187, nihil nocent vigilantibus, 235, t. III.
 Haereticos adoritur Chrysostomus, qui dicebant Christum per precationem sanare, 459, 460. Haeretici quidam (aomaei) Chrysostomi concionibus aderant, 51, t. III.
 Haeretici verum Scripturarum sensum adulterabant, 819, tom. III.
 Haeretici Filium subministrum, Spiritum sanctum ministrum praedicant, 827, t. III.
 Haeretici qui negabant incarnationem, confutantur, 510, tom. IV.
 Haereses unde natae sunt, 509, t. XI.
 Haeresiarcharum multorum nomina, 218, 219, t. XI.
 Haeretici obstinati ex disputatione audaciores redduntur, 697, t. XI.
 Haeticis confutandis non multa opera ponenda, 696, t. XI.
 Haeretici quidam dicebant Filium Dei esse Patre minorem, 690, 691, t. XI. Confutantur, *ibidem*.
 Haeretici quidam matrimonium vituperabant, 141. Nuptias damnabant, 671, t. XI.
 Haeretici confutantur, 233, t. XI.
 Haeretici errant in interpretatione Scripturarum, 229, tom. VIII.
 Haeretici quidam dicebant Christum precibus opus habuisse, 357, t. VIII.
 Haeretici quidam generationem carnalem Christi non credebant, 155, t. VIII.
 Haeretici ex Scripturis confutandi, 233, t. VIII.
 Haeretici ab ingressu ovis arcentur, 523, t. VIII.
 Haeretici Joannis dicta male interpretabantur, 399, 400, tom. VIII.
 Haeretici male de incarnatione Christi sentientes, 146, tom. VIII.
 Haeticorum objectiones, 390, t. VIII.
 Haeretici quidam incarnationem dicebant esse phantasiam et figmentum, 79, t. VIII.
 Haeretici quidam pugnabant Spiritum Sanctum fuisse creatum, 53, 54, t. VIII.
 Haeretici contra Verbum divinum blasphema dicentes, 59, t. VIII.
 Haeretici quidam carnem non resurrecturam esse credebant, 368, t. VIII.
 Haeticorum Verbum coeternum esse Patri negantium objectiones refutantur, 49, t. VIII.
 Haeretici a quopiam haereses auctore nomen accipiunt, veri christiani a solo Christo, 244, t. IX.
 Haeretici non proferunt nova et vetera, 484, t. VII.
 Haeretici evangelicae veritatis testes quomodo, 17, t. VII.
 Haeretici nonnisi per vanam gloriam venenum suum injiciunt, 737, t. VII.
 Haeretici quidam in mysteriis aqua, non vino utebantur, 740, t. VII.
 Haeretici quidam dicebant Christi oeconomiam esse simulationem, 746, t. VII.
 Haeretici quidam dicebant Christum per Virginem, quasi per canalem quemdam, *ἐκ κοίτης*, transivisse, 43, t. VII.
 Haeretici quidam dicebant incarnationem esse fabulam, 83, t. VII.
 Haeticum occidere non oportet, 477. Si haeretici occidantur, una sancti occidentur, 478, t. VII.
 Haeretici quidam impugnantur, 60, t. X.
 Haeretici quidam dicebant aliud corpus resurgere: hi confutantur, 536, 470, t. X.
 Haeretici quidam praesentem vitam damnabant, 618, t. X.
 Haereseon mater est cupiditas, 670, t. X.
 Haereses diversae, 73, 74, t. XII.
 Haeretici quidam dicebant Christum per speciem tantum, non vere venisse, 41, t. XII.
 Haeretici pridem dominantes ex civitate ejecti, 534, t. XII.
 Haeretici Aristotelis et Platonis scriptis utebantur, 535, tom. XII.
 Haeretici eruditos se esse rati, aversi sunt et peccant, 371, t. VI.
 Haeticorum fructus, 740, t. VI.
 Haeretici spinas et tribulis, 741, t. VI.
 Haeretici nunc Ecclesiam Christi ventilant, 635, t. VI.
 Haeretici serpentibus comparati, 890, t. VI.
 Haeretici nunquam concordēs sunt, 745, t. VI.
 Haeticorum Ecclesia derelicta a Deo et omnibus sanctis, 898, t. VI.
 Haeticis quomodo respondendum, 415, t. VI.
 Haeticorum praesumptio, 459, t. V.
 Haeretici quidam negabant iudicium et poenas, 146, t. V.
 Haeticorum virgines non vere virgines, 202, t. V.
 Haeretici vehementissimi descriptio, 535. Cum pontifice loquens nec pontificem vocat nec archiepiscopum, nec religiosissimum, nec sanctum, 553, t. V.

Hæretici quidam putabant Christum specie tantum incarnatum fuisse, 675, t. V.

Hanaxobii, quinam. *Vide notam*, 506, t. X.

Hanaxobiorum vita, 687, t. III.

Hanaxobiorum et Nomadum vita, 652, t. VII.

Harnatio scribit Chrysostomus, 649, t. III.

Hastilla secamentum ligni vel assuta, Gallice *copeau*, 849, t. VI.

Hæreses, præses civitatis, sublimior magistratus, 91, t. III.

Hebdomas. Centum sexaginta octo horas habet, 345, t. II.

Hebdomadam Danielis explicatio, 898, t. I.

Hebdomada ante Pascha cur vocetur magna, 275. In hebdomada magna jussu imperatorum justitium indictum, 274, t. IV.

Hebdomadam magnam venerabantur imperatores, 520, tom. V.

Hebdomada magna caput bonorum, 519. Cur sic vocata, 519. In hebdomada magna imperatoris litteræ mittebantur, quibus edicebatur ut in carcere detentorum vincula solverentur, 520, t. V.

Hebdomadæ cujusque die prima psalmus CXVIII cantatur, 675, t. V.

Hebdomadæ Danielis cum Christi ortu consentiant, 78, tom. VII.

Heber primum mundi servavit idioma, 279, t. IV.

Heber Judæorum progenitor dicitur noluisse turris ædificatæ particeps esse, solusque mansisse, qui linguam suam retineret, 315, 318, 319, t. VI.

Hebræus et Syrus allati, 88, t. VI.

Hebraica lingua ab Heber dicta, 519, t. VI.

Hebraica lingua ab aliis omnibus diversa, 830, t. I.

Hebræorum tribus tredecim, 922, t. I.

Hebræorum lingua scriptum fuit initio vetus testamentum, 42, t. IV.

Hebraici lectio, 90, 99, 106, 114, 116, 126, 155, 144, 147, 148, 177, 178, 179, 182, 197, 207, 216, 218, 219, 222, 224, 226, 250, 358, 479, t. V.

Hebræi et reliquorum lectio, 649, 687, t. V.

Hebræi sapientes quid narrent de paschate, 747, tom. VIII.

Heli sacerdotis historia, 352. Qui quod filios non acerbis castigasset periit, *ibid.* Ejus philosophia et virtus mirabilis, 355, t. I.

Heli pater nimis indulgens, 528, t. III.

Heli. *Vide Eli.*

Helix pellicea tunica, 525. Helix ærumnæ, 487, 1004, tom. I.

Helix potentia, 768. Dives erat in paupertate, *ibid.* Helias cum hostia sacrificat, 642. Cur ignem in quinquagenarios immiserit, 549, t. I.

Helix philosophia et fides, 751. Helias pauper orones divites vincebat, 46. Helias paupere rex indigebat, 46. Helix melote purpura venerabilior vestis, 99. Helix fiducia, 732, t. II.

Helias cur aquam infundere circa altare jusserit ante sacrificium, 735, t. II.

Helias mortem timuit, 652. Heliam Deus arguit quod mulieris metu fugisset, 735. Helias metu Jezabelis fugiens in peccatum incidit, 735 *et seq.* Heliam in peccatum incidere permisit Deus, ut mansuetior erga alios esset, 728, tom. II.

Helias a corvo animali immundo nutritus, 750, t. II.

Helias in cœlum ascendens non aliud quam melotem discipulo reliquit, 46, t. II.

Helias inops regem increpavit, 202, 203. Intulit sterilitatem, 539. Cur ab aliis ejectus, a vidua susceptus, 341. Heliam cur Deus affligi siverit, 543, t. III.

Helias, *vide Elias.*

Helladius presbyter Chrysostomo addictus, 619. Helladio scribit Chrysostomus, 710, t. III.

Hellenistas prostravit Paulus, 669, t. I.

Hellenistæ quinam erant, 115, t. IX.

Helluones carpuntur, 139, t. X.

Hemina vini et panis unus sufficiunt ad implendum ventrem, 129, t. XI.

Heortius episcopus: ad eum scribit Chrysostomus, 628, tom. III.

Heraclides episcopus molestiis affectus; eum hortatur Chrysostomus ut abdicet, *sic corrigendum*, 617, t. III.

Herculio epistola Chrysostomi, 725, t. III.

Hæreditas in titulo Psalmi V memorata quæ, 60, 61. Est et præsens et futura, 61, t. V.

Hæreditatem accipit Ecclesia, 62, t. V.

Hermione a Theodoro adanata, 297, t. I.

Herodis jussu puerorum patratam cædem prophetæ prædixerunt, 817, t. I.

Herodis mors in ultionem accidit, 205, t. IX.

Herodis furor et dementia, 75, 76, t. VII.

Herodis furor et pertinacia, a magis illusus, sævit in tantis, 175, t. VII.

Herodes alius Joannem metuebat, 326. Eum postquam occiderat, timebat, 488, t. VII.

Herodis convivium, theatrum satanicum, 490, t. VII.

Herodes frater Archelai, 480, t. VII.

Herodias sanguinaria, 491, t. VII.

Herodiadis furor, 489, t. VII.

Herodias iniquior Herode, 490, t. VII.

Herodiadi molestus erat Joannes etiam in carcere positus, 65, t. V.

Herodiadis furor in Joannem, 485 *et seq.*, t. VIII.

Herodiani sunt Herodis milites, 635, t. VII.

Herodio cognatus Pauli, 324, t. IX.

Herus quo pacto cum servis agere debeat, 685, t. XI.

Hesaias proph. beatus, 520. Hesaias preces multis Persarum millibus opponuntur, 391. Hesaias propheta ex oratione Spiritus Sancti loquebatur, 721. Hesaias vocalissimus, *psychoponticus*, 889, t. I.

Hesaias vidit Dominum, quomodo, 831, t. III.

Hesaias a Judæis interfectus, 814, t. II.

Hesperus inter sidera, 805, t. III.

Hesy chius morbo laborans; epistola Chrysostomi ad Hulum, 625. Alia, 648. Alia, 712. Alia, 722. Alia, 754, t. III.

Hesy chio episc. saloneusi scribit Chrysostomus, 716, tom. III.

Heva cur gravius punita, quam Adam, 850, t. I.

Heva. V. Eva.

Hilarius episcopus, 619, t. III.

Hippodromi coronæ et bravia, 559, t. VII.

Hippodromi spectacula, 520, t. VIII.

Hippodromi et pugna ferarum, 102, t. X.

Hippodromi cursus ubi cursor ab aliis interceptus capite et membris truncatus est, 520, t. XII.

Hippodromi cursus, 665, t. VIII.

Hippodromus est Satanodromus, 568, t. VIII.

Hippogylus dulcissimus, 500, t. VIII.

Hirci apud Daniele significatio, 896, 897, t. I.

Historia adolescentis a monacho instituti, 568. Historia viri christiani mulierem in ædem Judæorum ad jurandum intrare cogentis, 847, t. I.

Historia juvenis Joannis evangel. discipuli, postea latronum ducis, 306, t. I.

Historia cujusdam solitarii cujus pater gentilis erat, 548, t. I.

Historia emendationem vitæ parit, 53, t. V.

Historiarum sacrarum utilitas, 109, t. V.

Historia Chrysostomi adolescentis, 274, 275, t. IX.

Historia pueri cujusdam ægrotantis, 274, t. IX.

Historia reperti thesauri, 296, t. IX.

Historia diaconi Chrysostomo familiaris, 525, 526. Et virginis cujusdam, 526, t. IX.

Historia ancillæ cujusdam, 464, t. XI.

Histriones minus peccant quam spectatores, 71, t. VII.

Histriones in scena stupenda exhibebant, 292, t. VII.

Histriones infames sunt secundum Græcorum leges, 425, tom. VII.

Histrionica multos fecit adulteros, 71, t. VII.

Hocci sunt qui eleemosynam non erogant, 267, t. II.

Homeri locus, 217, t. V.

Homeri locus, 19, t. VI.

Homicidii radix invidia, 472, t. IV.

Homicidio pejus est vitium contra naturam, 419, t. IX.

Homiliarum in principium Actorum ordo, 91, t. III.

Homo non ut sibi tantum, sed ut aliis quoque prosit creatus, 351. Homo angelorum substantiam accurate non novit, quia minor angelo, 722, 740, t. I.

Homini cur Deus præceptum dedit, quem prævaricatorum norat, 455. Homo non est ex natura sua vitiosus, 346, tom. I.

Homo Patris et Filii commune signum, 782, t. I.

Homo non a natura, sed a voluntatis proposito, sperandus, 1034. Homines malorum causa sibi sunt, 434. Homini res non præsentis vitæ termino circumscribuntur, 1009, 1011, t. I.

Homo tantum differt a supernis virtutibus, quantum cæcus a vidente, 722, t. I.

Homo humilia de se loquens, laudatur, sublimia sibi adscribens, secus, 762, t. I.

Homo vere esse probatur qui Deum timet, 705, t. I.

Hominis definitio, animal rationale mortale, 121, t. II.

Homo qualis quam perfectus creatus, 121. Inter animalia solus caput versus cœlum erectum habet, 752, 755. Homo non spectandus a corporis forma, 179, t. II.

Homo animalibus omnibus præstat, quomodo, 121, 125.

Homo ex brutis multa docetur, 129, t. II.

Homo ad imaginem et similitudinem Dei factus, quia principatum homo obtinet in terram, ut Deus in omnia,

- 83, t. II.
 Homo a principio peccatum esse malum, et virtutem esse bonam sciebat, 152, t. II.
 Homo solus auctor peccati, 266. Post peccatum mortalis redditus, 121. Hominibus quid homi obvenerit, quod mortales facti sint, 703 *et seq.* Homine nihil erat vilis, nihil illo per gratiam gloriosius, 246, t. II.
 Hominem in paradiso lapsum esse, idipsum est quod in portu naufragium fecisse, 344, t. II.
 Homo quis vere sit, 231, 232. Pietate et timore Dei homo quis esse existimatur, 232, t. II.
 Homini nec incognita omnia sunt, ut intelligat Dei providentiam, nec nota omnia ne extollatur, 130, t. II.
 Homo potest singula membra sive maliuz sive justituz instrumenta facere, 66, t. II.
 Homines sibi penarum et supplicii auctores, 248, tom. II.
 Homo alienis malis corrigitur, 141, t. II.
 Homo quæ Dei sunt ineditetur, et ipse ejus rebus providebit, 80, t. II.
 Homines cur hominibus præferat Deus, non angelos, 731. Cum hominibus omnibus multa habemus communia, 53, t. II.
 Homines quidam se pro diis haberi voluerunt, 122, tom. II.
 In homines qui divina mysteria indigne participant frequenter insulsi diabolus, ut in Judam proditorem, 380, 390, tom. II.
 Homo unus sæpe innumeris æquiparandus, 67, t. III.
 Homines qui vere appellandi sunt, 113, 114. Hominum nullus lædi potest nisi a seipso, 460 *et seq.*, t. III.
 Homo inhumane Deum non potest appellare patrem, 45.
 Homines improbi in hoc mundo cur relinquantur, 508, 509, t. III.
 Homo non est capax omnium donorum, 821, t. III.
 Homo semper feris formidabilis, 391. Non omnino ipse dominatur, quia a dominatu excidit, 392. A principio omnino ipse dominabatur, 392. Dominatur feris quomodo, 78.
 Homo ratione domini ad imaginem Dei factus, *ibid.* Quomodo similis Deo efficitur, *ibid.*, t. IV.
 Homo, factus ex terra et aqua, reformatur ex aqua et Spiritu, 614. Hominem Deus quantum honoraverit, 192. Propter hominem omnia fiunt, 122, t. IV.
 Homo quo pacto ad imaginem et similitudinem Dei factus, 70 *et seq.*, t. IV.
 Homo animal admirabile omni creatura præstantius, 387. Præstantior toto mundo, qui post omnes creaturas producatur, 388. In mundum, quasi in regiam omnibus rebus instructam inductus, 67. Homo dignissimum animal pro quo alia omnia facta sunt, 68, t. IV.
 Homines filii Dei vocantur in Scripturis, 187, 188. Ad hominis usum omnia creata sunt, 60, t. IV.
 Homo in quo feris præstet, 606, t. IV.
 Homo cur post elementa creatus, 71: ut rex civitatem ingressurus, jam ornatam, *ibid.*, t. IV.
 Hominem cur obnoxium morbis Deus esse voluerit, 636, tom. IV.
 Homo nescit ut oportet frui bonis, 152. Quomodo similis Deo possit fieri, 391. Potest, si velit, fieri mansuetus et lenis, 591. Homo non est qui non movetur misericordia erga proximum, 621, t. IV.
 Homo quomodo imago et similitudo Dei dicatur, 589, tom. IV.
 Hominem qui seipsum non lædit, nec amicus, nec inimicus, nec diabolus lædere possunt, 701, t. IV.
 Homo qui laboravit pro futuris bonis, necessario coronas et præmia consequitur, 626, t. IV.
 Hominum peccanti Deus reliquit solatium jumentorum, 79, 285, t. IV.
 Homo magna peccatorum sarcina onustus, non potest intrare per angustam portam, 495, t. IV.
 Homo spiritualis quis, 622. Homine peccante etiam cum illo bruta penam sustinuerunt, 193. Homini antequam fieret honorem indidit Deus, 393. Hominis in honorem omnia facta, 235. Homini utilis est timor bestiarum, 392, t. IV.
 Homo cur imbecillior multis creaturis, 635. Homini laeso Deus usum jumentorum reliquit, 79. Homo ad malum declinans, feras imitatur, 159. Hominum genus inconstans et mutabile, 53. Hominum corruptio ante diluvium, 192. Homines mali graviter ferunt aliorum felicitatem, 188. Hominum fama non magni facienda, 54, t. IV.
 Homines plerumque ex suo animo de aliis judicant, 692. Homo libertate arbitrii donatus, 158. Homo non potest imaginem Dei in mente efformare, 589. Homines cordatos magis allicunt beneficia quam penæ ad præcepta servanda, 235. Hominum interitus, quies vocatur, quomodo, 161, 162, t. IV. Honore afficit Deus subditos suos quomodo, 393. Honore nos invicem prævenire debemus, 705, tom. IV.
 Homo, omnia propter hominem, 116, t. V.
 Homo cantum ex natura sua amat, 156, t. V.
 Homo in rebus præsentibus hospes, erit rerum supernarum civis, 342, t. V.
 Homo e terra eductus ne superbiat, 223, t. V.
 Homo Deo familiaris per virtutem efficitur, 249. Quo pacto fiat angelus, 313, t. V.
 Homo vitiosus fera deterior, 419, t. V.
 Homo carnalis quinam, 47, t. V.
 Homo quis vere sit, 301, t. V.
 Hominis laudes et coronæ quæ, 541, t. V.
 Homo non ad bona opera sua, sed ad Dei misericordiam respiciat, 152. In hominis potestate est ut vel affligatur, vel non affligatur, 44, t. V.
 Homo in judicii die stabit cum operibus suis, quorum causa vel damnabitur, vel coronabitur, 506, t. V.
 Homo quem Deus coronat, omnibus excelsior est, etiamsi pauper, 69, t. V.
 Homo cur dicitur mendax, 324, t. V.
 Homo Deus factus est, et Deus homo, 107, t. V.
 Homo sæpe unus multis est vitis affectus, 501, t. V.
 Homo qui male vivit, sedet in tenebris, 431, t. V.
 Homo rationali vitæ modo differre debet a brutis, 500.
 Homo fera deterior, 234, 490, t. V.
 Homo quid sit, 502, t. V.
 Hominis gloria quæ major, 117, 310, 515, 514, t. V.
 Homo in regione aliena versatur, 318, t. V.
 Hominis imperium in bestias cur imminutum sit, 118, tom. V.
 Homo qui cum Deo loqui didicit, est angelus, 41, tom. V.
 Hominis honor est virtus, 232, t. V.
 Homo brevis et tricubitalis, 233, t. V.
 Homines quidam ab angelis reverenter habiti, 149, tom. V.
 Hominis thesaurus cor est ipsius, 122, t. V.
 Homo quo sensu imminutus sit paulo minus ab angelis, 118, t. V.
 Hominis mala ex ipso proficiscuntur, 263, t. V.
 Homines plerumque, veris relictis, falsa persequuntur, 145, t. V.
 Homines non ex factis tantum, nec ex vita, sed ex soia Dei clementia servantur, 327, t. V.
 Hominum salus Deo magis est curæ, quam sua gloria, 309, t. V.
 Homini noxium nihil præter peccatum, 419, t. V.
 Homines invidi, malis lætantur, 424, t. V.
 Hominis dignitas, 233. Nobilitas, 501, t. V.
 Hominis bellum adversus dæmonas, 437, t. V.
 Hominum benedictio temporanea, 512, t. V.
 Hominis gloria virtus, 240, t. V.
 Homo cur factus, 463, t. V.
 Hominis cor luteum quodnam, 47, t. V.
 Hominibus dæmones bellum inferunt, 184, t. V.
 Homini os sublime dedit Deus, quare, 343, t. V.
 Homo rectus a Deo creatus, 335, t. V.
 Hominis dignitas, 635, t. V.
 Homines porcorum instar viventes dæmonibus sunt capti faciles, 335, t. VII.
 Homo primus uno die in quantum nequitiz proruperit, 575, t. VII.
 Homo tricubitalis stature, 570, t. VII.
 Homo seipsum maxime novit, cum se nihil esse existimat, 332, t. VII.
 Homo cum illud quod erat amiserit, gloriam aliunde querit, 51, t. VII.
 Homo sibi ipse perniciæ causa est, 505, t. VII.
 Homini utilis est ignorantia finis sui, 707, t. VII.
 Homo quomodo de se judicare potest, 430, t. VII.
 Homo in nequitia manens, bonum non fert fructum, 310, tom. VII.
 Homo vitis deditus fera deterior, 94. Ne homo quidem vocari meretur, 93, t. VII.
 Homo non læditur nisi a seipso, 517, t. VII.
 Homo in nequitia viveus est mortuo deterior, 349, 350, tom. VII.
 Homo nullus ex necessitate malus, 578, 735, t. VII.
 Homo nec a periculis nec a morte superatur, nisi velit, 400, t. VII.
 Homo sua opera et a seipso malus efficitur, 575, t. VII.
 Hominis res non sunt præsentis vitæ limitibus circumscriptæ, 216, t. VII.
 Hominis finis non cum hac vita, *ibid.*, t. VII.
 Homo qui stat, ne confidat, 330, 340, t. VII.
 Homo moriturus, opera recogitat, non gloriam, honorem cæteraque hujus vitæ bona, 351, t. VII.
 Homini non habenti dat Deus; habenti aufert id quod

- videtur habere, quomodo, 471, t. VII.
 Hominum salutem quantum curet Deus, 580, t. VII.
 Hominem nihil sic illustrem efficit ut virtutis splendor, 255, t. VII.
 Homines non gratia solum, sed etiam operibus filios Dei esse oportet, 285, t. VII.
 Homine probe orante nihil potentius, 463, t. VII.
 Hominis nobilitas, qui Deum patrem esse suum dicere possit, 279, t. VII.
 Homine vidente peccare non audemus, Deo vidente non veniunt, 589, t. VII.
 Homines rudiores visu et rebus sub sensum cadentibus opus habent, 370, t. VII.
 Homines qui huc illuc circumferuntur, calamo sunt similes, 420, t. VII.
 Homines ad Deum accedentes nunquam importuni sunt, 306, t. VII.
 Humo est in terra id quod Deus in cœlo: omnibus superior, 208, t. VI.
 Homo si cogitet quis sit, non superbiat, 185, t. VI.
 Homines non omnes omnia sciunt, 279, 280, t. VI.
 Hominum valetudinem curat Deus tanquam medicus, 39, tom. VI.
 Homines plerique non tam peccata, quam supplicia formidant, 37, t. VI.
 Homnibus insigne collatum beneficium, quod filii Dei facti sint, 15, t. VI.
 Hominum peccata in causa sunt cur terra plectatur, 61, tom. VI.
 Homo carnalis ut calamus omni tentationis vento flectitur, 775, t. VI.
 Homo ad imaginem Dei quomodo factus, 522, t. VI.
 Hominis vera definitio, 508, t. VI.
 Homo quomodo lux, 438, t. VI.
 Homo vanus sequitur iugentia, fugit mœnentia, 209, tom. VIII.
 Homo non necessitate aut vi bonus efficitur, 268, tom. VIII.
 Homo sibi ipse perniciæ causa est, 377, t. VIII.
 Hominum sui ævi vitia depingit Chrysostomus, 446, tom. VIII.
 Homo beneficio affectus non ita ad officium redit, ut castigatus, 219, t. VIII.
 Homines multi infantibus similes, 440, t. VIII.
 Homo facile ad vitia deflectit, 203, t. VIII.
 Homines quomodo sint immortales, 429, t. VIII.
 Homo quisque angelum suum habet, 201, t. IX.
 Homo Dei benignitati, non laboribus suis, confidere debet, 561, t. IX.
 Homo qui virtutem exercet semper proficit, nunquam gradum sistit, 72, t. IX.
 Homo ex malitia impudentior redditur, 105, t. IX.
 Homo igne Christi succensus, non gloriam, non ignominiam curat, 364, t. IX.
 Homine uno qui secundum legem Dei vivit, nihil fortius, iniquis multis nihil infirmius, 203, t. IX.
 Hominem non vi et necessitate malitia detinet, 487, tom. IX.
 Homines præsentia magis movent quam futura, 64, tom. IX.
 Homines ex invidia stulti efficiuntur, 125, t. IX.
 Homines quam pauci salutem consequantur, 189, t. IX.
 Hominum pravorum multitudo, alimentum amplius igni, 189, t. IX.
 Hominem non cibus immundum facit, 659, t. IX.
 Homines non alio se modo lædunt, quam alios lædendo, 556, t. IX.
 Homines ipsi malorum causa sibi sunt, 70, t. IX.
 Homines quo attrahat pecunie amor, 60, t. IX.
 Hominem impudentem reddit conscientia mala, 140, tom. IX.
 Homines nihil ex se habere putare debent, sed omnia a Deo proficisci, 225, t. IX.
 Hominum existimatio non multum curanda, 119, t. IX.
 Hominibus ratiocinium Dei providentia superat, 558, t. IX.
 Homo nec natura bonus, nec natura malus est, 21, 22, tom. X.
 Homo non potest per se salutem assequi, 41, t. X.
 Hominum natura fluxa, 255, t. X.
 Homo est opus Dei, error opus diaboli, 282, t. X.
 Homo facultatem non peccandi habet, 147, t. X.
 Homines omnes aliis hominibus opus habent, 520, t. X.
 Homines alii alii indigent, 291, t. X.
 Homo qui nihil habet, potest omnium occupare bona, quomodo, 128, t. X.
 Hominis character depingitur a commiseratione, 81, tom. X.
 Hominem inexpugnabilem reddit virtus, 504, t. X.
 Homo carnalis a Spiritus operatione alienus est, 408, tom. X.
 Homo malus doctrinam, quæ per verba et opera exhibetur, non suscipit, 266, t. X.
 Hominem mendicis miserabiliorum reddit cupiditas, 343, tom. X.
 Homines quam falluntur in iudiciis, 91, t. X.
 Hominum iudicia sæpe labuntur, 83, t. X.
 Homo qui multa habet, non inflatur, cum multis indigeat, 97, t. X.
 Homo bona agens, Deum, non homines, respiciat oportet, 97, t. X.
 Homo omnibus præstantior et honorabilior, 152, t. XI.
 Homo qui natura purus est omnia audet; qui impurus, secus, 680, t. XI.
 Homo cum ratione non utitur, feris est deterior, 258, tom. XI.
 Homo per commiserationem Deo æquatur, 634, t. XI.
 Homo Deum imitari potest, 596, t. XI.
 Homo, Christi membrum, ferre debet crucem, 37, t. XI.
 Homo factus superior angelis, 352, quomodo homo honore præponitur angelis et archangelis, 26, t. XI.
 Homo distat ab homine, non natura, sed libero arbitrio et animi instituto, 77, t. XI.
 Homo ne terrena quidem, multoque minus divina, potest comprehendere, 438, t. XI.
 Homini utile est vitæ finem ignorare, 448, t. XI.
 Homo, ut Deus sui misereatur efficere potest, 454, tom. XI.
 Homo qui Dei voluntatem non exsequitur sub laqueo diaboli est, 652, t. XI.
 Homo nunquam curis vacuus est, 604, t. XI.
 Hominibus placere non studet Christi servus, 150, tom. XI.
 Homines per adventum Christi deducti sunt ad dignitatem angelorum, 332, t. XI.
 Hominem qui contumelia afficit, Christi imaginem contumelia afficit, 438, t. XI.
 Homines malorum quæ accidunt sunt auctores, 128, tom. XI.
 Homines nunquam pro voto suo res habent, 605, t. XI.
 Homines ut plurimum multo magis homines quam Deum timent, 705, t. XI.
 Homo non habet sui potestatem, 91, t. XII.
 Homo cum terra dicitur et cinis, ab eo quod est deterius totum vocatur, 15, t. XII.
 Homo in hac vita ad certandum, non ad quiescendum positus est, 51, t. XII.
 Homo diuturna patientia opus habet, 91, t. XII.
 Homo est in terra quod Deus est in cœlo, 22, t. XII.
 Homo eorumdem particeps est, quorum Christus, 58, tom. XII.
 Homo post Adami peccatum ad multo majora subleatus est, 482, t. XII.
 Homo quamdiu vivit nunquam sperandi finem faciat, 58, tom. XII.
 Homini cur mortis tempus incertum sit, 57, t. XII.
 Homo non altum sapere debet, 21, t. XII.
 Homines moriuntur in baptismo sicut Christus in cruce; sed nos non carne morimur, sed peccato, 79, t. XII.
 Homo quomodo ad virtutem accedat oportet, 108, t. XII.
 Homines corpus unum sunt, coheredes et concorporales, 56, t. XII.
 Hominis dignitas in statu innocentie, 482, t. XII.
 Hominis cognitiones per experientiam multum augentur, 48, t. XII.
 Hominum quantum honorem Deus præsterit, 45, ad hominis salutem angelorum ministerium datur, 30, t. XII.
 Homo cur nudus creatus, 749, t. VIII.
 Hominum pedagogus est lex, 517, t. VIII.
 Homo cur solus corporeus et incorporeus sit, 509. Homo duplex mundus est et quasi pons, 509, t. VIII.
 Homini secundum captum suum loquitur Christus, 713, tom. VIII.
 Hominum ratiocinia, Christi generationem non attingunt, 506, t. VIII.
 Homo tricubitalis, 491, t. VIII.
 Hœreticorum hæresis, de catholicis intelligitur, 904, tom. VI.
 Honestas et decora assiduitas quid? 592, eæ virgini sunt necessariae, 592, t. I.
 Honores quo pacto excipiendi, 680. Honorem qui non querit secure agit, 607. Honorum differentia ex Paulo, 773, t. I.
 Honorem sola virtus conciliat, 470, t. III.
 Honorari vis? honora, 62, t. V.
 Honores humani nihili faciendi, 274, t. VII.
 Honores quantum mali afferant non attendentibus, 413,

- t. VII.
 Honores humani spernendi, 245, t. VIII.
 Honor : qui honorat, seipsum honorat : adagium, 119.
 Nemo laeditur nisi a seipso, 120, t. IX.
 Honor qui habetur a multis nihil est, 89, t. XI.
 Honoris contemptum quam difficilis, 674. Honorem contem-
 nentem animæ angelicæ est, 674, t. XI.
 Honor et gloria hic non querenda, 675. Ex honore de-
 bitores constituimur, 674, ex honore arrogantia et vana
 gloria nascitur, 675, t. XI.
 Honor humanus insuavis est, 347, t. XI.
 Honoris epistola ad Arcadium circa violatam ecclesiam,
 et pulsam Chrysostomum, 539, t. III.
 Horæ novæ commendatio, 84, t. III.
 Horæ majores vel minores pro longitudine dierum, 273,
 t. IV.
 Hora nulla mala, 52, t. VIII.
 Hospitalitatis fructus, 732, t. II.
 Hospitalitas quomodo exercenda, 195, non ex sumptu
 æstimanda, 256, bonorum causa, 235. Hospitalitatis com-
 mendatio, 346, t. III.
 Hospitalitatis merces, 455. Hospitalitas, quanta res, 447,
 425, t. VII, 604, t. VIII, 341, t. IX, 605, t. XII. Hospitali-
 tatis bonum, 578, 579, 380. Hospitalitatis præmium, 582,
 583, 584, t. IV.
 Hospitalitas commendatur, 594. Hospitalitatis bonum,
 395. Hospitalitatis merces Loto data, 519. Hospitalitas La-
 bani, 440, t. IV.
 Hospitalitas Abrahamæ, 505, t. V.
 Hospitalitatis fructus, 589, t. V.
 Hospites recipiendi, 509, t. VII.
 Hospitalitas Abrahami, 147, t. VI.
 Hospitalitas exercenda, 163, t. VIII.
 Hospitalitatis conditiones, 519, t. IX.
 Hospitalitas erga sanctos maxime commendatur, 666,
 quomodo exercenda, 606, 607, t. IX.
 Hospitalitatis vis, 375, t. IX.
 Hospitalitatis fructus magis, 666, et lucrum, 575,
 tom. XI.
 Hospitalitatis modi varii, 319-320, t. IX.
 Hospitalitas commendatur et quænam sit oporteat indi-
 catur, 575, t. XI.
 Hospitem sumus in terra, 627, t. IV.
 Hostem, cum vincimur, fortiolem efficimus, 150-151,
 tom. V.
 Hostiæ quænam jam sunt inferendæ, 93, t. XII.
 Hostia gratiæ una, 625, t. V.
 Hostia veteris legis, 625, t. V.
 Humanæ natura majora semper appetit, 275, t. IV.
 Humanæ res nondum recte advenere, et avolarunt,
 25, t. IV.
 Humana gloria non querenda, 235, t. V.
 Humanæ res fallaces fluvialium undarum naturam imi-
 tantur, 302, t. V.
 Humanis rationibus fides non committenda, 525, t. V.
 Humana potentia lubrica et præceps, 139, t. V.
 Humanæ res nunquam in eodem statu, 638, t. V.
 Humanæ res umbræ comparantur, 513, t. V.
 Humanum genus jamdiu sublatum esset, si Deus statum
 vindictam sumeret, 310, t. V.
 Humanæ res imagini similes, 206, t. VI.
 Humana negotia, fumo similia, 29, t. VII.
 Humana fluxa cito pereunt, 169, t. VIII.
 Humanæ res univra sunt, 55, t. X.
 Humanæ res quasi somnia, 471, t. XI.
 Humanarum rerum fluxa conditio, 584, 598, t. XI.
 Humana omnia umbra et fumus, 467, t. XI.
 Humanarum rerum omnium vanitas, 151, de humanarum
 rerum conditione sermo, 867, t. XII.
 Humanitate nihil potentius, 705, t. IV.
 Humanitas commendatur, 559, t. IV.
 Humanitas exemplar David, 677, t. IV.
 Humanitas et misericordia pura, quænam, 535, t. VIII.
 Humilia sublimibus admiscet Paulus, 109, t. XII.
 Humiliatio quantumcumque non pervenit ad humiliatio-
 nem Christi, 622-625, t. VII.
 Humiliatio bonis etiam utilis, 429, t. I.
 Humilitas peccatorum gravitatem vincit, 745. Humili-
 tatem nos Christus verbo et exemplo docuit, 761. Hu-
 militas quantum gloriam pariat, 777-778, est summum
 omnium virtutum culmen, 445, t. I.
 Humilitas est cum quis meritorum sibi conscius, nihil
 magis de se existimat, 744, ea fiduciam parit, 744. Humi-
 litas quantum bonum, 745, t. I.
 Humilitatis lex prior a Christo datur, 154. Humilitatem
 Christus exemplo docuit, 58-59. Philosophiæ nostræ funda-
 mentum, 312, carina et basis, sine humilitate nihil boni,
 151, t. III.
 Humilitas quantum lucri afferat, 511, publicani, 154.
 Pauli, 155. Humilitas latronem ante apostolos in paradisum
 induxit, 46. Humilitate absente omnia immunda et exso-
 cranda sunt, 513, t. III.
 Humilis nunquam ira commovetur, nunquam proximo
 succenset, 81, t. IV.
 Humilitas commendatur, 312, vera quæ, 512, basis et
 fundamentum honorum operum, 330, t. IV.
 Humilitas multiplex, 430, humilitas quæ procedit a su-
 perbia, 451, t. V.
 Humilibus et contritis datur consolatio, 476, t. V.
 Humilitas comparat patientiam, 134, t. V.
 Humilitas vehiculum orationis, 130, t. V.
 Humilitas vera quæ, 705, t. V.
 Humilitas quantum bonum, 125, t. VI.
 Humilis vir, quam præstet viro potenti et inflato, 320,
 tom. VII.
 Humilis cum superbo comparatio, 520, 624, t. VII.
 Humiles quam amabiles, quam honorati, 625, t. VII.
 Humilitas omnium bonorum mater, 72, omnis philoso-
 phiæ principium et mater, 72, 225, 431, t. VII.
 Humilitas præeat oportet illi qui intrare velit in regnum
 cælorum, 568, t. VII.
 Humilitas virtutum fundamentum, 224, t. VII.
 Humilitatis modi multi, 225, t. VII.
 Humilitas quantum prosit, superbia quantum nocet, 56,
 per humilitatem gloria augetur, 621, t. VII.
 Humilitate nihil sublimius, superbia nihil abjectius, 622,
 tom. VII.
 Humilitatem si quis non sectetur, etsi cætera bona agat,
 impurus est apud Deum, 614, t. VII.
 Humilitas caput virtutis, 485, ejus pulchritudo, *ibid.*; est
 ara aurea, altare spirituale, sapientiæ mater, *ibid.*, t. VII.
 Humilitas et misericordia simul sectandæ sunt, 486,
 tom. VII.
 Humilitas Monachorum, 671-672, t. VII.
 Humilitas et contritio omnes pravos affectus sedant, 58,
 t. VII.
 Humilitati nihil par : illa fundamentum est virtutum, 192,
 t. VIII.
 Humilitatem nos Christus docet, 585, t. VIII.
 Humilium verborum utilitas, 280, t. VIII.
 Humilitas commendatur, 225, t. IX.
 Humilitate nihil potentius, 602, t. IX.
 Humilitas mater bonorum omnium, 399, t. IX.
 Humilitatis varii nodi, 308, t. IX.
 Humilis in multa est voluptate, 152, t. IX.
 Humilitas mater bonorum, 599, t. IX.
 Humilis homo vere sublimis est, 15, quo pacto humilis
 quis efficiatur, 16, t. X.
 Humilitas ad gratiam Dei sibi conciliandam quam apta,
 15, itemque ad pacem servandam, 15, t. X.
 Humilitas quantum bonum, 180, t. VIII.
 Humilem erga omnes esse oportet, 72, quanto magis hu-
 milem se quis præstat, tanto magis extollitur, 82, t. XI.
 Humilitas vera quæ, 712, ex humilitate multi in super-
 biam elati sunt, 712, t. XI.
 Humilitas quot bona pariat, 236. Humilitas sublimes effi-
 cit, 235, t. XI.
 Humilitatis definitio, 221, t. XI.
 Humilitas omnium bonorum causa, 215, t. XI.
 Humilitas ad unitatem corporis Ecclesiæ necessaria est,
 84, t. XI.
 Humilitas quid sit, 189, t. XII.
 Humilitas Christi secundum humanam naturam erat, 106,
 t. XII.
 De Humilitate ecloga, 615, t. XII.
 Hymnetius archiater, 631, amicus Chrysostomi, qui ad
 eum epistolam mittit, ipsique commendat Seleucum epi-
 scopum ægrum, *ibid.*, t. III.
 Hymnetio archiatro alia epistola Chrysostomi, 631,
 tom. III.
 Hymnus ter sanctus, 71. Sanctus, sanctus, sanctus, 71,
 tom. II.
 Hymni in funeribus christianorum, 633, t. II.
 Hymnum parit animi pietas, alit bona conscientia, 694,
 tom. I.
 Hymnorum vis quanta, 169, t. III.
 Hymnorum virtus quanta, 522, t. V.
 Hymnis cantandis locus omnis aptus, 645, t. V.
 Hymnus seraphicus in sacra liturgia, 138, t. VI.
 Hymnus monachorum explicatur, 546-547, t. VII.
 Hymni canendi, 363, t. XI.
 Hymnorum qui cantantur in afflictione virtus, 68, t. XI.
 Hypatio presbytero epistola Chrysostomi, 660, alia, 713.
 Hypatius in ærumis fuit, 715, t. III.
 Hyperboretus october, 558, t. II.
 Hyperbole sæpe utitur Paulus, 270, t. X.

Hyperboten suspicari in Dei comminationibus periculosa, 400, t. I.
 Hyperbursi, ex Hyperboreis quaedam Græcis accesserunt, 678, t. XI.
 Hyperboreorum regionem memorat Hecateus apud Dioscorum Siculum, 677, t. XI.
 Hypocrisis quid, 420, t. I.
 Hypocrisis et simulatio arcenda, 1075 et seqq. t. I.
 Hypocrita laborem ferre nollit, sed simulare tantum, 516, t. VII.
 Hypocritarum conditio, 287, t. VII.
 Hypocritarum mos, 509, 376, t. VII.
 Hypocritarum jejunium quale, 287, t. VII.
 Hypocritæ sepulchra dealbata, quam noxii, 675, t. VII.
 Hypocrita quis, 727, t. VI.
 Hypocritarum mos, 861, t. VI.
 Hypostases in Trinitate non confundendæ, 187, t. V.
 Hypostases distinctæ in Patre et Filio, 130, t. V.
 Hypostasis alia Patris, alia Filii, 275, t. VIII.
 Hypostasium distinctio in Trinitate, 423-424, t. VIII.
 Hypostases non confunduntur in Scriptura, 376, t. VIII.
 Hypostases tres in Trinitate, 543, 707, t. VIII.
 Hypostasium proprietas declaratur, 737, 738, t. I.
 Hypostases tres, 667, t. I.
 Hysopus cur in aspersione adhibetur, 124, t. XII.

I-J.

Jacob supplantationem sonat, 469. Jacob benedictionem subripuit fratri ex Dei nutu, 465 et seqq. Jacobi pius et gratus erga Deum animus, 466, ærumnæ variæ, 521-522, obedientia et pietas, 518, t. IV.
 Jacob quantum Rachelem amaverit, 401. Racheli de sterilitate querenti prudenter respondet, 492, t. IV.
 Jacobi philosophia seu vita aspera, 473, fortitudo animi, 498, mansuetudo, 493, 499, t. IV.
 Jacob petit a Deo ut suas promissiones impleat, 508. Fratrem suum Esau placare studet, 509, cum angelo luctatur, 509. Jacob adorat Esau fratrem suum, 511, humilitate vicii fratrem suum, 511, t. IV.
 Jacobi Israel nominatus, 123, t. III, 624, t. IV.
 Jacobi anima grata et pia memorque beneficiorum Domini, 569, t. IV.
 Jacob deus alienos sustulit de familia sua, 518, t. IV.
 Jacob quantum Josephum amaret, 553, t. IV.
 Jacob vovet se decimas daturum, 477, t. IV.
 Jacob ægre dimittit Benjaminum, ut in Ægyptum pergat, 551. Jacobi lætitia cum audivit Josephi incolumitatem, 559, tom. IV.
 Jacob cæcus, oculis mentis videbat, 569. Jacobi benedictiones in filios, 572 et seqq. Jacob prædicat crucem et sepulchrum Christi, 574. Jacobi mors cum miraculo conjuncta, 576. Jacob cur voluerit in patria sepeliri, 566, t. IV.
 Jacob cur in utero matris amabatur, 555, t. IX.
 Jacobi Patriarchæ luctus, 973, t. I.
 Jacob Patriarcha quot subierit ærumnas, 463 et seqq. 1004. Jacobi dolor de morte filii a fratribus ejus simulata, 468. Jacob martyr appellatus a Paulo, 940, t. I.
 Jacob patriarchæ labor et sollicitudo pro grege, 47, t. II.
 Jacob mortem timebat, 652, 633, t. II.
 Jacob in sua generatione doctor, 19, habitatores Mesopotamiz docuit, 48, t. V.
 Jacob prophetiam incipit ab imprecatione, 280, t. V.
 Jacob quo pacto dominus fratris sui Esau fuit, 86, tom. VII.
 Jacob ex ærumnis magis claruit, 192. Jacobo non nocuit Esau, 443, t. VII.
 Jacobus et Joannes, filii tonitruum appellati, 443-446, t. III, 624, t. IV.
 Jacobus et Joannes cur filii tonitruum vocati, 122, t. VIII.
 Jacobo, Joannis fratri, gladio caput abscissum est, 773, tom. I.
 Jacobus et Joannes dexteram et sinistram terrestris regni petebant, 744, t. I.
 Jacobi, Joannis fratris, ardor et virtus magna, 622, t. VII.
 Jacobus frater Joannis in quo præcelleret, 530, t. VII.
 Jacobum ab Herode occidi cur permisit Dominus, 197, t. IX, 658, t. II.
 Jacobus [minor] cur frater Domini vocetur, 58, t. VII.
 Jacobus frater Domini vir admirandus, prius episcopus Jerosolymitanus, 58, ejus aspera vita. *ibid.* Procumbendi assiduitate frons ejus pellis cameli instar obduruat, *ibid.*, ejus laudes, *ibid.*, t. VII.
 Jacobus frater Domini Jerosolymorum episcopus, 270, tom. VIII.
 Jacobus frater Domini episcopus Jerosolymitanus, vir magnus et mirabilis 521, t. IX.

Jacobus quia episcopus erat Jerosolymæ, ideo postremus in illa urbe loquitur, 259, ejus prudentia, *ibid.*, t. IX.
 Jacobi fratris Domini, qui episcopus Jerosolymorum fuit, modestia, 36, t. IX.
 Jacobus frater Domini, Josephi filius, 795, t. II.
 Jacobus Alphæi lapidatus, 863, t. VI.
 Jactantia bona opera delet, 419, t. I.
 Jactantia fugienda, 578, t. VII.
 Japheti benedictio a patre, 274, t. IV.
 Japheti et Semi probitas et honestas, 266, 267, t. IV.
 Jao *im.*, quam vocem Judæi sine interpretatione, *disappretunt* reliquerunt, 653, t. V.
 Iconoclastæ hæretici, 692, t. V.
 Idola abominatio vocantur in Scriptura divina, 36, 37, tom. VI.
 Idola vesperthiones vocata, quare, 58, t. VI.
 Idola et simulacra gentium, 242, t. X.
 Idola Græcorum vana, 48, t. V.
 Idolorum vanitas, 307. Idolorum pernicietas, 510, t. V.
 Idola recte muta dicuntur, 502, t. IV.
 Idololatriæ origo ex miris quorundam gestis, 23, t. II.
 Idololatriæ quam dammandi, 506, t. V.
 Idololatria est umbra mortis, 607, t. V.
 Idololatriam per captivitatis remedium Judæi vitarunt, 353, t. V.
 Idololatria unde ortum habuerit, 514, t. XII.
 Idololatriæ deos sibi faciebant, quo nihil turpius, 26, tom. VI.
 Idololatriæ arbores in hortis colebant, 26, t. VI.
 Idololatriæ vitia ipsa adorabant, 123, t. X.
 Idolothyta Corinthii comedeabant, 607, t. I, 130, t. X.
 Idolothyta, sive carnes victimarum idolis immolatarum, an comedere liceret, 163, t. X.
 Idolothyta: de illis hic multa, 207. Cur ab illis sit abstinendum, *ibid.*, t. X.
 Idolothyrum quid sit, 530, t. XI.
 Jejunium in quo bonum, 290, jejunii fructuosi modus, 534, t. I.
 Jejunium quadragesimale non ob crucem celebratur, 868, cur per quadraginta dies, 867, t. I.
 Jejunium judaicum nudis pedibus, 849, immundum, 857, impium et sceleratum, 873, t. I.
 Jejunium hæreticorum poena multandum, 536, t. I.
 Jejunium commendatur, 1059 1060, t. I.
 Jejunium medicina, 51, ejus conditiones, 52. Jejunii lucrum, 514. Jejunium quo pacto proficit, 181. Jejunii veri conditio, 169-170, t. II.
 Jejunium vituperat, qui ipsum ciborum tantum abstinentiam dicit, 52. Jejunii veri ratio, 435. Jejunium precibus cooperatur, 30. Jejunii soror et contubernalis oratio, 307, tom. II.
 Jejunium commilitio noster, 78, jejunando non jejunari, et non jejunando jejunari potest, quomodo, 453, 454. Jejunium non tantum ciborum abstinentiam postulat, sed etiam peccatorum, 52. Jejunii utilitas nulla nisi a vitis abstineatur, 51, t. II.
 Jejunium omnium membrorum sit, Jejunent manus a rapina, pedes a cursu ad spectacula, oculi a formosarum rerum obtutu, 53, aures a detractionum auditu, 53, os a verbis turbibus et convicio, *ibid.*, t. II.
 Jejunium christianorum demones timent, 307. De jejunio latatur Deus, 308. Jejunii tempus poenitentiz congruens, 309. De jejunii dimidio transacto gaudebant Antiocheni multi, 179. Ante jejunii adventum quidam crapulæ et ebrietati speram dabant, 312. Jejunio se apparabant quidam balnea adeundo ut corpora abluerent, 313, t. II.
 Jejunandum in tentationibus, 250, t. II.
 Jejunium magna res, 206. Jejunii species est abstinere a deliciis, 206, t. IX.
 Jejunia ordinationes præcedebant, 229, t. IX.
 Jejunium verum declinare a malis, et ad bona transire, 85, 124, t. IV.
 Jejunium temperantiz parens, 604, est fons omnis philosophiz, 604, animarum tranquillitas, senum decor, adolescentium pædagogus, continentium magister, 27, t. IV.
 Jejunium jucundum volentibus philosophari, 581, veri comparatur, *ibid.* Cur jucundum jejunium, 581, quasi festum habendum est, 21, 22. Jejunii bona, *ibid.*, nihil prodest sine aliis bonis operibus, 83, 93, 94, t. IV.
 Jejunium, portus animarum nostrarum, 23, animæ alimentum est, quomodo, 25, leviores reddit mentem, *ibid.* In jejunio confessio emittenda, et elemosyna eoganda, 74, 75. Jejunii tempore, majus virtutis studium habendum, 218, t. IV.
 Jejunii preconiæ, 83, t. IV.
 Jejunium subs dio precationis eget, 279, 280. Jejunii præclara facinora, 21, motus animi sedat, 581, quasi medicina habendum, 22. Jejunii bona quanta, 635, non prodest

- improbis, 45, t. IV.
 Jejunium quadraginta dierum Moyses et Helias servaverunt, 24, quadraginta dierum ipse Christus celebravit, 24, tom. IV.
 Jejunium quadraginta dierum erat tempore Chrysostomi, 632. Jejunii memoria utilis, 633, t. IV.
 Jejunium primo homini præceptum, 53, t. IV.
 Jejunio Ninivitæ Deum placarunt, 24, t. IV.
 Jejunium Dauleis, 24, t. IV.
 Jejunium quantum sit bonum, 209. In jejunio ungere caput suum quid sit, 287. Ex jejunio quidam famam sibi parabant, 364, t. VII.
 Jejunium, orationem et eleemosynam maxime solet commendare Christus, 275. Jejunium sine eleemosyna non prodest, 710, t. VII.
 Jejunio et oratione opus est ad demones pellendos, 565, tom. VII.
 Jejunium hypocritarum quale, 286, 287, t. VII.
 Jejunium cum benignitate conjunctum peccata delet, 68, t. VIII.
 Jejunium vim magnam addit orationi, 524, t. V.
 Jejunium moderatam cupiditatem sedat, 75, t. V.
 Jejunia pennas animæ leves reddunt, 158. Jejunium cur ante communionem servabatur, 139, t. VI.
 Jejunium quomodo sanctificemus, 457. Jejunandum maxime a peccatis, 438, t. VI.
 Jejunium cum bonis operibus conjunctum sit oportet, 470, tom. VI.
 Jejunii dies, 453, t. VI.
 Jejunium aliud corporis, aliud animæ est, 669, t. VI.
 De jejunio et temperantia ecloga, 595, t. XII.
 Jejunium e t telum contra dæmonum aciem, 678, t. VIII.
 Jejunium homines a terra in cælum transfert, 702, t. VIII.
 Jejunium Paulum ad tertium cælum deduxit, 677, t. VIII.
 Jejunium est initium penitentiae, 201.
 Jephthæ quantum ex juramento damnum, 147, t. II.
 Jeremias sanctorum tædio volebat a prophetia desistere, 964. Jeremias pro populo mœror et luctus, 486, ærumnæ, 1004, t. I.
 Jeremiæ precatio pro populo, 484, t. II.
 Jeremias laudatur, 591, t. III.
 Jeremias suffocatus est, 505, t. VIII.
 Jeremiæ lamentationes de urbis excidio, 12, t. VI.
 Jeremias Judæos servare non potuit, 60, t. VII.
 Jerosolymæ solum licebat Judæis pascha celebrare, 866, tom. I.
 Jerosolymitani templi instauratio incassum suscepta tempore Chrysostomi, 489. Jerosolymitanum templum instaurare conatur Julianus Apostata, 568, sed frustra, igne ex fundamentis exsistente, 568, t. II.
 Jerusalem imperantibus Vespasiano et Tito capta est, 111, t. III.
 Jerosolyma olim magistra universæ terræ, 217, t. V.
 Jerosolymæ, cum urbs obsideretur, mulieres filios suos comederunt, 114, t. V.
 Jerosolymæ restauratio, 221, t. V.
 Jerosolymis altaria duo, 430, t. V.
 Jerosolymis solum sacrificare licebat, quare, 548. In Jerusalem principatus duplex, sacerdotum et regum, 349, tom. V.
 Jerusalem cœlestis, civitas nostra, 221.
 Jerosolymorum per Romanos excidium a Daniele prædictum, 897, t. I.
 Jerosolymitana obsidio et excidium, 83, a Josepho descripta, 85, t. IX.
 A Jerosolyma diruta quadringenti anni, 888, t. I.
 Jerosolyma cur turbata sit, cum audivit Christum natum, 67, t. VII.
 Jerusalem cur diruta, 262. Diruta et destructa fuit quadraginta annis post mortem Christi, 735. In Jerosolymorum obsidione matres filios suos comederunt, 695. Jerosolymorum excidium sub Vespasiano et Tito, 735. Jerosolymorum excidio adveniente, maxima pars discipulorum Christi obierant, 694, t. VII.
 Jesus Christus, non expectabat ægros, quos sanaret, sed quærebatur obambulans, 941. De lapsu hominum plorabat, 517, t. I.
 Jesus. Vide Christus et Filius Dei.
 Jesu nomen impositum est antequam pareretur, quare, 809, t. II.
 Jesus solus infantium vulvam matris aperuit, 809, t. II.
 Jesus triginta annorum baptizatus, 801, t. II.
 Jesus via Joanni B. contraria venit, 185, t. V.
 Jesus nomen hebraice servatorem significat, 26. Jesus nomen mille bonorum thesaurus, 47. Jesus cur a Josepho hoc nomen accepit, *ibid.*, t. VII.
 Jesus cur venit ad Joannem, 108, t. VIII.
 Jesus. Vide Filius Dei, Verbum, Christus.
 Jesus cur ita vocatus sit, 617, t. X.
 Jesus filius Dei omnem nobis attulit virtutem, 167, t. XI.
 Jesus Nave figura Jesu Christi, 128, t. VI.
 S. Ignatius *εὐσεβὴς*, Deifer, 587. Cum apostolis versatus, 588. Martyr est, episcopus, apostolus, 588. Ignatius quo tempore episcopatum suscepit, omnia periculis, pugnis, insidiis plena invenit, 591, t. II.
 Ignatii virtutes, 589, t. II.
 Ignatius Antiochia Romam abductus, 592. Ex abductione fructus, *ibid.* In medio theatro feris objectus martyrium obit, 595, t. II.
 Ignatii coronæ quinque. Prima, ex præfecturæ amplitudine. Secunda, ex ordinantium dignitate. Tertia, ex difficultate temporum. Quarta, ex civitatis magnitudine. Quinta, ex virtute ejus qui ei tradidit præfecturam, 591, t. II.
 Ignatii corpus Roma Antiochiam translatum, 594, t. II.
 Ignatius sacerdotio simul et martyrio decoratus, 404, t. VI.
 Ignatius Dei habitaculum, 560, t. VIII.
 Ignavia, mater et radix desperationis, 307, t. I.
 Ignavia rectum membrorum usum corrumpit, 261, t. II.
 Ignæ linguæ cur ostensæ in Pentecoste, 15, t. VII.
 Ignis apud Persas deus esse putatur, 64, t. II.
 Ignem adorabant quidam, 90, t. XI.
 Ignis inferni inextinguibilis, 450, t. II.
 Ignis inferni æternus, 288, quam horrendus, 289, non huic igni similis, 289, t. I.
 In igne qui clausis labiis sunt diutius vivunt, secus aperto ore, 285, t. I.
 Ignis aliquando significat iram Dei, 206.
 Ignis e mensa sacra egrediens, 217, quid. Vide notam, 217, t. IV.
 Ignis in prophetarum visionibus frequenter affertur, 151, t. VI.
 Ignis spiritualis nullam rerum secularium cupiditatem relinquit, 133, t. VII.
 Ignis apte Spiritum Sanctum exprimit, 48, t. IX.
 Igne Christi succensus homo non gloriam, non ignominiam curat, 564, t. IX.
 Ignobiles in dignitatem evectos pudet generis et amicorum priscorum, 189, t. III.
 Ignobilitas non est criemen, 185, t. III.
 Ignobilitas non exprobranda, 454, t. VIII.
 Ignominiam non effugit is qui penam effugit, 665, t. IV.
 Ignominia sunt divitiæ, quomodo, 547, t. XI.
 Ignorantem nec accusari, nec male pati æquum est, sed disce quæ ignorat, 95, t. XI.
 Ignorantia et simplicitas non satis semper sunt ad excusationem, 226, t. VIII.
 Ignorantia apostolorum ante mortem Christi, 367, t. VIII.
 Ignorantia non semper excusat, 641, t. IX.
 Ignorantia finis sui utilis homini, 707, t. VII.
 Ignoratio Scripturæ hæreses parit, 995, t. I.
 Ignoratio sui ipsius est gravior phrenitide, 135, t. V.
 Ignoratio futuri prodest homini, 649, t. XI.
 Ignotus deus apud Athenienses quis esset, 271, 677, tom. XI.
 Ignoto Deo, cur hæc inscriptio aræ ab Atheniensibus imposita fuerit, 75, t. III.
 Ignoto Deo inscriptio Athenis, 72, t. III.
Ἰεγεός sive morbus regius quid, 89, t. V.
 Illuminati, sive nuper illuminati, et baptizati, 75, 96, tom. III.
 Illuminati seu baptizati officium, 252, t. II.
 Illuminati sive baptizati exuebant candidas stolas, 687, tom. VIII.
 Illyrici mala, 559, t. III.
 Imago muliebris (Eudoxiæ) circumlata, 559, t. III.
 Imagines regiæ sive imperatoriæ, subius depictos triumphos habebant, 71, t. III.
 Imago evangelicæ prædicationis, 272, 273, t. V.
 Imago resurrectionis, 275, 375, t. V.
 Imagines in ecclesiis, 78, t. XI.
 Imago Dei sumus, quomodo, 475, t. VI.
 Imagines imperatoriæ quales picturas haberent, 650, tom. VIII.
 Imber et lutum plurimis auditoribus ne in ecclesiam veniant in causa est, 469, t. XII.
 Inimicordes in somnis vexantur, 604, t. IV.
 Inimicordes Deum admodum irritant, 212, t. XI.
 Inmoderatio ubique mala, 176, t. IX.
 Immortalitas homini promissa ante lapsum, 428, t. I.
 Immortalitas animæ probatur, 1011, t. I.
 Immortalitas hominum qualis, 450, t. VIII.
 Immortalitatis animæ dogma lædit vitæ improbitas, 531, tom. IX.
 Immunditia quid sit, scortatio, pædicatus, invidia, etc., 94, t. XI.
 Immundus erat, qui ea quæ sibi immunda videbantur

- esse comedebat; qui non immunda putabat, secus, 680, t. XI.
 Impatientia molestiorem reddit cruciatum, 1001, t. I.
 Impatientia blasphemiae mater, 1001, t. I.
 Imperatoris omnes usque ad Constantinum Magnum Ecclesiam oppugnarunt, 833, t. I.
 Imperatores piscatorum ostiarii facti quomodo, 825.
 Imperatorum sepulcra ad limina ecclesiae Apostolorum Constantinopoli, 825. Imperatorum leges abrogantur post suam mortem, 825, t. I.
 Imperatores pii, id est, christiani erant, 521, t. I.
 Imperatores non semper quos volunt ulcisci possunt, 341.
 Imperatores aureo curru, albis mulis juncto, vehiebantur, 293. Imperator solus gestat purpuram, 809, reis poenam dimittit, 810, t. I.
 Imperatores novem aëvo Chrysostomi, 605. Ex iis duobus tantum communi morte vitam clauserunt, *ibid.*, id est Constantinus et Constantius, 605, t. I.
 Imperator (Constantinus junior) in bello periit, 605, t. I.
 Imperator a tyranno in bello occisus (Constantinus a Magnentio), 605, t. I.
 Imperator quidam, majorum Chrysostomi aëvo, cum gente quadam bellum gessit, 559. Pacem inquit cum rege gentis illius, accepto in pacis pignus illius regis filio, 540, quem acceptum jugulat, *ibid.* Imperator in ecclesiam venit, 541. Ecclesiae aditu arcetur a S. Babyla, 541, quem in carcerem et vincula conjicit, 548, occidi jubet, 549, t. II.
 Imperator pius post Julianum (Jovianus) restituit rem, 489, t. II.
 Imperatores colebant martyres, 699, t. II.
 Imperator Theodosius jussit pecunias pendi, 102, t. II.
 Imperatores pii non coegebant ethnicos ad fidem amplectendam, 686, t. II.
 Imperatores christiani contra gentiles decreta non tulerant, 537, t. II.
 Imperatores tempore Chrysostomi piam religionem sectabantur, 420, t. II.
 Imperator (Jovianus) domesticorum custodum insidias periit, 605, t. I.
 Imperator purpura induebatur, 166, t. V.
 Imperatores hebdomadam magnam venerabantur, 520, tom. V.
 Imperatorum conditio, 473, t. V.
 Imperatorum caput diadema ornat, crux munit mentem, 274. Imperator diadema abjicit et in sepulcro martyris manet, 512, t. V.
 Imperatores poterant capite damnatos absolvere, 93, t. III.
 Imperatoribus eadem quae pauperibus in ecclesia apponebatur mensa, 769, t. III.
 Imperatorum diadema lapillis ornatum; 150, t. III.
 Imperatrix (Eudoxia) Chrysostomum exulare curat, 685, tom. III.
 Imperatores piam religionem sequebantur, 806, t. III.
 Imperatoriae litterae quanta cum reverentia acciperentur et legerentur, 112, 406. *Vide notam ibid.*, t. IV.
 Imperatorum tituli in libellis supplicibus, 640, t. IV.
 Imperatores jejunabant in quadragesima, 27, t. IV.
 Imperatores in medio hippodromi sedebant, 54, t. IV.
 Imperatores frustra Ecclesiam impugnarunt, 121, t. VI.
 Imperatores eos qui ad supplicium damnati erant, aliquando liberabant, 284, t. VI.
 Imperatores aureas tabellas magistratibus dabant, 110, tom. VI.
 Imperatorum cultus magnificus, 286, t. VI.
 Imperatorum effigies in foris, in theatris, 489, t. VI.
 Imperatores tempore Chrysostomi piam colebant religionem, 594, t. VII.
 Imperatrix frater a meretrice quadam irretitus, 637, tom. VII.
 Imperatoris litterae in theatro cum magno silentio legebantur, 24, t. VII.
 Imperatorum ornatus et cultus, 82. In Imperatoris aedibus quanta reverentia requirebatur, 60, t. VIII.
 Imperatorum pompa et luxur, 553, t. IX.
 Imperatorum et consulum cultus et ornatus magnificus, 70, t. XI.
 Imperatorum diadema, 53, t. XI.
 Imperatoriae aulae vitia, 452, t. XI.
 Imperatoriae aula et familia calamitatibus et caedibus funestata, 294, 295, t. XI.
 Imperatrici non parci Paulus, 371, t. XI.
 Imperia alia sunt naturalia, ut leonis in quadrupes, et aquilae in aves; alia electione sunt, ut imperatorum, 95, t. II.
 Imperium romanum in pace debebat, cum Chrysostomus expositiones in Isaiam edebat, 33, t. VI.
 Imperii status cum Chrysostomus commentarium in Isaiam fecit, 82, t. VI.
 De imperio, potestate et gloria ecloga, 695, t. XII.
 Impietas timida, 131, t. VI.
 Impietas parit mortem, 153, t. V.
 Impii etiam in hac vita puniuntur, 979, ex conscientiae stimulis, *ibid. et seqq.*, t. I.
 Impii umbras tremunt, 327, t. VII.
 Impii incurabiles canes a Christo vocantur, 311, t. VII.
 Impiorum filii saepe pii, 173, t. VII.
 Impium dictum, *facimus mala ut eveniant bona*, 440, tom. IX.
 Impiorum dictum: *Da mihi hodiernum diem, et tu crastinum sume*, 462, t. X.
 Impossibilia nemo praecipit, 31, t. V.
 Impossibilia quae videntur esse Deus facit, 121, 123, t. IX.
 Imprecari mala alii, non licet, 43, t. III.
 Imprecationes contra inimicos non faciendae, 202, t. II.
 Improbitalis dignum supplicium non reperitur, 341, t. V.
 Improbitas a supplicio arcetur, 95, t. V.
 Improbitas laboriosa, 612, t. V.
 Improbitas aliorum solatio est improbis, 417, t. VI.
 Improbitas dum bellum inferit opprimitur, 604. Ante supplicium poenam habet, 604, t. III.
 Improbi primae aetatis ex catalogo Scripturarum expuncti, 476, t. IV.
 Improborum consuetudo multum nocet, 50, t. IV.
 Improbos non homines appellat Scriptura, 201, t. IV.
 Improbus quis fit ex consortio improborum, 102. Improbus ante supplicium dat poenas, 142. Improbo homine nihil imbecillius, 132, t. V.
 Improbi in magno periculo versantur, 139, non possunt esse probis propinqui, 63, t. V.
 Improborum consortium vitandum, 421, t. V.
 Improborum mors immortalis, 236, t. V.
 Improborum congressus animae damnari parant, 59, t. V.
 Improbi non timendi, sed miserandi, 420, t. V.
 Improbi cum puniuntur, justi attentiores fiunt, 94, t. V.
 Improbi fugiendi, 102, t. V.
 Improborum consortium bonis est molestissimum, 342, tom. I.
 Improbi vinculis insolubilibus adstringuntur, 132, t. V.
 Improborum misera conditio, 452, t. V.
 Improborum consuetudo multos perdit, 59, t. V.
 Improbi bonos nulla de causa odisse consueverunt, 87, 88, t. V.
 Improbi multos sustinent labores, 325. Improbi duplici digni sunt supplicio, quare, 753, t. VII.
 Improbis non prosunt cognati probi, 131, t. VIII.
 Improbus sui ipsius inimicus est, 67, t. IX.
 Improbi audaces et petulantes sunt, 90, t. IX.
 Improbos Deus aliquando punit in hac vita, 628, t. XI.
 Improbi aliquando prospere agunt in hac vita, 50, t. XII.
 Improperium Christi praefereendum requiei et animi remissioni, 182, t. XII.
 Impudici aspectus prohibiti, 337, t. I.
 Impudicus aspectus tanquam adulterium damnatur, 182, tom. V.
 Impudicorum miseria multis depingitur verbis, 321, t. X.
 Impurum et profanum sacra septa ingredi nefas, 586, tom. V.
 Inaccessibile majus incomprehensibili, 721, t. I.
 Inanis gloriae tyrannis, 78, t. XI.
 Inanis gloria et divitiarum ansam dant diabolo, 162, t. XI.
 Inanis gloria quae, 158, t. XII.
 Inaurium luxus improbat, 786, t. VII.
 Incantatores rejiciendi, 938, t. I.
 Incantationes curandis morbis non adhibendae, 938. Incantationes Judaeorum ad curandos morbos, 935, t. I.
 Incantationes in morbis non adhibendae, 152, t. V.
 Incantationes et sortes Antiochenis in usu, 48, t. XI.
 Incantationes et ligamina pro morbis curandis adhibita, 412, t. XI.
 Incantationes apud christianos antiochenos in usu, 58, t. X.
 Incantamenta mortuorum adhibita, 534, t. X.
 Incantationes a meretricibus adhibita, 637, t. IX.
 Incantationes spirituales sunt nomen Domini nostri Jesu Christi et crucis potentia, 463, t. IX.
 Incarcerati visitandi, 510, t. VII.
 Incarcerati invisendi sunt, 335, 334, 335, t. VIII.
 Incarnationem Domini prius quam divinitatem cur memorat Isaias, 758. Incarnatio Christi admiranda, 753, t. I.
 Incarnationis Christi doctrina, 56, 37 *et seqq.*, a prophetis praedicta, *ibid.*, t. III.
 Incarnationis veritas declaratur, 510, t. IV.
 Incarnationem esse fabulam dicebant haeretici quidam, 85, t. VII.
 Incarnationi Domini nihil par est, 331, t. VII.
 Incarnatio Christi, radix et fons honorum, 177, t. VIII.
 Incarnationem esse phantasiam et figmentum haeretici quidam dicebant, 79, t. VIII.
 Incarnatio et passio Christi majores sunt creatione, 69,

tom. XII.
Incarinatio Christi, scabellum vocata, 805, t. II.
Incarinatio Christi, calcamenta vocatur, 805, t. II.
 Incomprehensibilis Dei natura, 701, t. I.
 Incomprehensibilis est Deus etiam angelis et supernis virtutibus, 707 et seqq., t. I.
 Incomprehensibilis. *Vide* Deus.
 Incredulis præsentia non prodest, credentibus absentia non nocet, 275, t. VI.
 Incredulitatis causa est vita corrupta, 607, t. VII.
Incredulitati non desunt effugia mala, 835, t. III.
 Increpandum est, sed non semper, 621, t. IV.
 Inceptiones sensim et paulatim faciendæ, 21, t. X.
 Inceptio debet secundum delinquentis modum et conditionem attemperari, 679, t. XI.
 Inceptio quondam utilis sit, 45, t. XII.
 India ubi sunt lapides pretiosi, 596, t. XI.
 Indi, 714, fidem Christi susceperunt, 851. Indi ad fidem accesserunt, 822, t. I.
 Indorum lingua loquebantur apostoli et discipuli eorum, 469, t. II.
 Indi, 58, t. V.
 Indicæ aves, 467, t. V.
 Indi christiane philosophantur, 52, t. VIII.
Indi ad fidem accesserunt, 807, t. III.
 Indicium scientiæ est nolle omnia inquirere, 647, t. XI.
Indictio, 575, t. VIII.
Indictio quid, 675, t. VIII.
 Indigentia est mater sanitatis. Hoc dictum et de anima et de corpore verum est, 154, t. IX.
 Indignatio nihil perficere solet, 156, t. VIII.
 Indulgentia Dei quanta, 20, t. III.
 Indulgentia cum increpatione nonnunquam miscenda, 329, t. VII.
 Indulgentia in proximum, indulgentiam nobis parit, 309, tom. VII.
 Inexpugnabilis est, non qui multa habet, sed qui paucis eget, 628, t. IX.
 Infantes cur plorant, 97, t. III.
 Infans recens natus signaculum in fronte a presbytero accipiebat, 106, t. X.
 Infans cum nascebatur, quæ ineptæ et superstitiosæ ceremoniæ fierent, 105, t. X.
 Infantes græcis fabulis non assuefaciendi sunt, 478, tom. XI.
 Infantes cur Deus permisit ab Herode occidi, 177.
 Infantibus Christus non fuit necis causa, 177. Infantibus ab Herode occisis reposita merces est, 178, t. VII.
 Infantium laus et cantus ad solam novam legem potest referri, 108, t. V.
 Infantium custos Deus, 516, t. V.
 Infantes ad Deo supplicandum vocantur, quia soli insonites, 52, t. II.
 Inferni cruciatus, 288. Inferni et ignis nullus potest finis sperari, 315. Ejus pœnarum descriptio, 269 et seqq., t. I.
 Infernus. *Vide* Gehenna.
 Infernus indicatur per thesauros tenebrosos Isaïæ, 595, t. II.
 Inferi pro supplicio inferorum, 258, t. V.
 Inferi perfracti per Christum, 193, t. V.
 Inferni pœnarum descriptio, 249, t. V.
 Inferni metus a peccato retrahit, 472, t. X.
 Inferorum pœnæ, 18, t. XII.
 Infideles omnia secus considerant, quam christiani, 1020.
 Infidelis in hac et in futura vita punitur, t. I.
 Infideles christiana dogmata irridebant, 359, t. II.
 Infideles dicebant Deum ex infirmitate sanctos suos in ærumnis sinere, t. II.
 Infideles etiam prophetant, 364, 443, t. IV.
Infidelibus signa proponuntur, non fidelibus, 853, t. III.
 Infirmitati discipulorum se Christus attemperat, 440, om. VIII.
 Infirmitatis modi varii describuntur, 598, t. X.
 Ingenium quod est, perire nequit, 578, t. VIII.
 De ingluvie et ebrietate ecloga, 645, t. XII.
 Ingratus sine pace est, sine affectione, 643, t. XI.
 Inimicitia deponendæ, 795, 794, qui prior ad reconciliationem occurrit laudabilior, 794. Inimicitia solvendæ, 756, tom. I.
 Inimicus sibi facere quomodo liceat, 959, t. I.
 Inimicus etiam beneficiendum, 571. Inimicorum amor vere, non hyperbolice, præceptus fuit, 399, 400, 1002, tom. I.
 Inimicitia quomodo sedandæ, 102, t. XI.
 Inimicitia pariunt deceptio et fallacia, 100, t. XI.
 Inimicos quomodo diligere oporteat, 55. De inimicorum supplicio non letandum, 476, t. XI.
 Inimicis veritas os obturat, 550, t. XI.

Inimici diligendi, 647, 648, contra dictum illud forensium et infini vulgi: *Innumeros avversari scio*, pugnati Chrysostomus, 649, t. IX.
 Inimicos ulcisci quam jucundum sit, 612, t. IX.
 Inimicis bene facere christianorum est, 81, t. IX.
 Inimicorum dilectio maxime Deum placat, 458, t. VIII.
 Inimicos quomodo ulcisci oporteat, 285, t. VIII.
 Inimicus Christus benignus erat, 581, t. VIII.
 Inimicitia convicium parit, convicium inimicitiam, 252, tom. VII.
 Inimicitia commune detrimentum parit, 584, t. VII.
 Inimicitia deponendæ, 285, t. VII.
 Inimicitia mala non inferenda sunt, 721, t. VII.
 Inimicos ulcisci non debemus, 125, contra inimicos orare legi Dei repugnat, 45. Inimicis non male precandum, 429.
 Inimici quomodo placandi, 88, t. V.
 Inimicus apertus caveri potest, occultus, secus, 66, tom. V.
 Inimicos non odisse jubemur, non habere non jubemur, quia hoc non est in potestate nostra situm, 88, t. V.
 Inimicis quantumvis scelestis parcendum, 696, t. IV.
 Inimicis præstita beneficia, sunt peccatorum remissio, 706. Inimicorum amor redemptio maxima peccatorum, 46.
 Inimicos beneficiis placare possumus, 699, sibi conciliare magna virtus, 511, t. IV.
 Inimici non odiosis nominibus appellandi, 686. Inimicum honorifice appellat David, 685, t. IV.
 Inimico parcere, nihil tutius; inimicum ulcisci, nihil periculosius, 689, t. IV.
 Inimici utiliores amicis, 700, t. IV.
 Inimici vox invisæ, 702, t. IV.
 Inimico in manus incidenti parcendum, 683, t. IV.
 Inimicum vitæ insidiantem patienter ferre æquatur martyrio, 699, t. IV.
 Inimicitia, ea quæ delicti naturam non habent, delicta facit, 205. Inimicitias exercens, ne ad sacram mensam accedat, 204, t. II.
 Inimicus unus esto nobis diabolus, 204, t. II.
 Inimicos quomodo vincendus, 182, t. III.
Inimicitia et altercationes in Ecclesia unde proficiuntur, 857, t. VI.
 Iniquis multis nihil infirmius, nihil fortius uno qui secundum legem Dei vivit, 205, t. IX.
 Iniquitas maxima transgredi legem quæ nos tuetur, 179, tom. V.
 Iniquitas partus viperinus, 101, t. V.
 Iniquitatis gradus varii, 351, t. I.
 Initiandus ad sacerdotis os tanquam oraculum accedit, 607, t. X.
 Initiati qui non erant, ad omnia audienda non admittebantur, 347, t. X.
 Initiati tantum sacram mensam tangere audebant, 84, tom. IX.
 Initiati per aquam regenerantur, ac per sanguinem et carnem nutriuntur, 465, t. VIII.
 Initiatorum pacta, 25, t. VIII.
 Initiati sciebant mysterium calicis, 225, t. II.
 Initiatorum sacrificia quæ, 231, t. VII.
 Initiati hæc verba dicebant: *Dimitte nobis, sicut et nos dimittimus*, 231, t. IV.
 Initium a nobis ducitur et honorum consequendorum et sustinendæ pœnæ, 359, t. V.
 Initia fervent, sed perseverantia difficilior, 114, t. VI.
 Initium agendi penes nos est, 471, t. VII.
 Initia fervent, 393, t. VII.
 Injuriarum memoria mortem parit, 387, eo amovenda est, 372, t. I.
Injuriæ ferendæ atque remittendæ 958, 959, t. I.
Injuriarum remissio suadetur, 1071, t. I.
 Injuriarum recordatione nihil pejus, 29, illud peccatum omni peccato gravius est, *ibid.*, et Deo perosum, 29, 30. Injuriarum memorem nullum juvat opus; immemorem omnia jvant, *ibid.*, t. III.
 Injurias et contumelias qui non dimittit, non potest dicere, *Dimitte nobis debita nostra*, etc., 707, t. XI.
 Injuria affectus, cum rogat pro eo qui injuria affectus, magnam habet fiduciam, 88, t. XI.
 Injuriarum oblivio commendatur, 706, 707, t. XI.
 Injuriarum recordatio glaciæ est, 422, t. XI.
 Injuriarum memoria ahjicienda, 116, t. XI.
 Injurias qui grato fert animo est admirandus, 415, tom. XI.
 Injuriarum remissio quam boni odoris sit, 706, t. XI.
 Injuriarum qui facit, non tam facit, quam accipit, 287, tom. XI.
 Injuriæ a diabolo factæ ulciscendæ, non aliæ, 163, t. XI.
 Injuria afflicti melius est, quam injuriarum inferre, 490, tom. IX.

Injuriam rependere non licet, 119, t. IX.
 Injuriz illatz damnus non penes patientem, sed penes inferentem est, 614. Injuriz utiles patienter ferendi, 416, tom. IX.
 Injuriz his qui non zgre ferunt graves non sunt, 454, tom. VIII.
 Injuriarum remissio laetior via ad veniam impetrandam, 227, t. VIII.
 Injuriam qui patitur, miser non est, sed qui infert, 387, tom. VIII.
 Injuriam non accipit, qui non infert, 258, t. VIII.
 Injuriam qui lubens patitur, lucratur, 157, t. X.
 Injuriarum recordatio quam mala, 725. Injuriarum recordatione nihil deterius, 584, t. VII.
 Injuriz fortiter ferendz, 453, t. VII.
 Injuria modeste tolerata cohibet impetum laedentis, 266, tom. VII.
 Injuriarum oblivio via facilis ad remissionem peccatorum, 592, t. VII.
 Injuriarum remissio et oblivio in christiano desideratur, 722, t. VII.
 Injuriz esse ferendas docet Christus, 752, t. VII.
 Injuriz et irrisiones quomodo ferendz, 198. Injuriam qui facit, lacrymis dignior quam qui patitur, 705. Injuriam dimittere minus est quam hostem sibi conciliare, 704. Injuriarum remissio magna nobis beneficia parit, 250, t. IV.
 Injuriarum recordatio quantum malum, 677. Injuriarum oblivionem docet Chrysostomus, 694, t. IV.
 Injuriz recordatio quam noxia, 46, t. V.
 Injuriz patienter ferendz, 147. Injuriam qui alii infert, graviora ipse patitur, 105, t. V.
 Injuriz nobis illatz patienter ferendz, Deo illatz vindicandz, 48, t. VI.
 Injustitia quz sit, 41, t. V.
 Injustitia non inest nobis secundum naturam, sed est res aliena, 101, t. V.
 Injustitia se gignentem laedit, 356, t. IX.
 Innocentia virtutis omnis radix, 631, t. V.
 Innocentii episcopi Romani epistola ad Chrysostomum, 557, et ad clerum et populum constantinopolitanum, 557. Innocentium papam laudat Chrysostomus a fortitudine et a constantia, 555. Episcopus Romz, ad eum scribit Chrysostomus, *ibid.*, t. III.
 Inopia. V. Paupertas.
 Inscriptiones victoribus positz, 35, t. V.
 Inscriptionum et titulorum usus, 72, t. III.
 Insuper quis intelligitur, 552, t. V.
 Instabilitas rerum mundi, 345, t. V.
 Instrumenta varii generis, quois utebatur David, 532, tom. V.
 Insule beatorum, 547, t. I.
 Intemperantia lingue muliebre quiddam est, 254, t. IX.
 Intempestivas quantum malum, 546, t. I.
 Intercessio sanctorum, 520, t. II.
 Intercessio martyrum, 640, t. II.
 Intercessio sanctorum et martyrum, 957, t. II.
 Intercessio et invocatio sanctorum 407, 408, t. IV.
 Intercessio sanctorum, 816, t. III.
 Interiora nostra quomodo possunt Deo benedicere, 522, tom. V.
 Interpretes, qui, in Isia, pro virgine, puellam posuerunt, 57, t. VII.
 Interpretum lectiones, 48, 65, 67, 69, 80, 90, 91, 95, 97, 99, 106, 107, 108, 109, 115, 116, 117, 121, 124, 125, 126, 127, 129, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 140, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 167, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 184, 185, 187, 188, 189, 191, 193, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 224, 226, 229, 250, 251, 274, 295, 296, 297, 309, 316, 319, 324, 325, 334, 335, 336, 338, 340, 344, 345, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 355, 358, 359, 360, 361, 363, 364, 369, 370, 371, 372, 375, 376, 377, 378, 382, 383, 384, 386, 388, 389, 390, 396, 401, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 423, 424, 425, 426, 430, 439, 440, 441, 442, 443, 446, 417, 452, 453, 454, 455, 456, 458, 459, 460, 463, 465, 466, 467, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 483, 488, 491, 495, 496, t. V.
 Interpretum lectiones, 706, 719, 740, 743, t. V.
 Inveterare a peccato quid, 78, t. V.
 Invidia mala, 400, t. I.
 Invidia pugnat etiam contra domestica decora, 1013, t. I.
 Invidia Josepho regnum peperit, 1014, t. I.
 Invidia episcopo non timenda, 674, t. I.
 Invidorum miserabilis conditio, 959, eorum oculi nihil sanum vident, 806, t. I.
 Invidia deponenda, 235, t. II.
 Invidia ingratum reddit, 74, t. III.

Invidia quantum malum, 526. Invidiz morbus et ejus effectus, 427, t. IV.
 Invidia radix homicidii, 472, nihil cum ratione operatur, 458, felicitatem aliorum suam putat infelicitatem, 502, tom. IV.
 Invidia pauperum in divites, 502, t. V.
 Invidiz conditio, 58, t. V.
 Invidorum mala, 58, t. V.
 Invidorum miserabilis conditio, 402, t. V.
 Invidia invidi poena 569, t. V.
 Invidia hypocriseos soror, t. V.
 Invidi malis laetantur, 424, t. V.
 Invidia unde oriatur, 194. Invidiz malum, 378, t. XI.
 Invidus et simulator homines plus quam Deum veretur, 579, qui invidet cum Deo pugnat, 579, t. XI.
 De invidia ecloga, 677, t. XII.
 Invidia quanta damna pariat, 568, t. X.
 Invidia omnis pellenda, quomodo, 255, t. X.
 Invidia plus quam cetera omnia dissensiones parit, 262, tom. X.
 Invidia furor quidam est, 587, quanta vitia et damna pariat, 588, 591, t. X.
 Invidus avaro pejor, 235, t. X.
 Invidio inaccessum est calum et vita ejus non vitalis est, 264, t. X.
 Invidia tyrannis, 448, bona omnia pessumdat, 449, est bello perniciosior, 449, t. IX.
 Invidia stultos efficit homines, 125, t. IX.
 Invidia invidis pernicioza, 401, t. VIII.
 Invidia diaboli Adamum occidit, 299, t. VIII.
 Invidia nihil deterius, per quam mors in mundum intravit, 280, t. VIII.
 Invidia excæcat hominem, 559, t. VIII.
 Invidia fornicatione pejor, 210, culpa omnium deterrima, *ibid.*, t. VIII.
 Invidia quantum malum, 211, fera venenosa, 306, nihil pejus, 197, t. VIII.
 Invidus ut alium perdat, ipse perit, 505, t. VIII.
 Invidorum misera conditio, 210, t. VIII.
 Invidia est fera multis capitibus instructa, 445, t. VII.
 Invidiz malum, 273, nulli par, 441, t. VII.
 Invidia bonis quoque suis insidiatur, 602, t. VII.
 Invidia nulli cedit miraculo, 204, t. VII.
 Invidia sæpe secum ipsa pugnat, 487, t. VII.
 Invidia quantum malum, 440, t. VII.
 Invidia et gloriæ amor non cum sincera reperiuntur amicitia, 572, t. VII.
 Invidia Judæorum erga centurionem, 556, t. VII.
 Invidus dæmoni comparatur, 442, t. VII.
 Invidus, dum fornicarii et publicani in regnum celorum intrant, ipse excluditur, 442, ad invidiam curandam remedia, 442. Invidus, non eum cui invidet laedit, sed seipsum, *ibid.*, t. VII.
 Invidi sæpe mente admirantur, et adultores mente criminantur, 255, t. VII.
 Invidia ne pulchra quidem intueri sinit, aut si sinit, invidis sinit oculis, 227, t. VI.
 Invocare in veritate quid sit, 262, t. IX.
 Invocatio sanctorum et martyrum, 957, t. I.
 Invocatio martyrum 640, t. II.
 Invocatio et intercessio sanctorum, 407, t. IV.
 Invocatio et intercessio sanctorum in calamitatibus, 265, tom. VI.
 Invocatio Dei a malis liberat, 315, t. V.
 Joab Amessam occidit, 484, t. I.
 Joannes Baptista solus præsentem Christum prædicavit, 115, quomodo testimonium perhibeat de lumine, 60, de Joanne Bapt. magna Judæorum opinio, 108, t. VIII.
 Joannes Bapt. cur eadem ipsa verba repetat, 115, tom. VIII.
 Joanne Bapt. inferiorem Christum Judæi putabant, 103, tom. VIII.
 Joannes Bapt. quam commendabilis, 102, t. VIII.
 Joannis Bapt. quidam discipuli cur Christum secuti sunt, 117, t. VIII.
 Joannes Bapt. cur dicat se prophetam non esse, 104, tom. VIII.
 Joannis Bapt. discipuli Christo et ejus discipulis invidabant, 168. Christo non credebant, 173, t. VIII.
 Joannis Bapt. testimonium Dei erat testimonium, 250, tom. VIII.
 Joannis Baptismus judaico præstantior, imperfectus tamen erat, 109, t. VIII.
 Joannes Bapt. cur discipulis Christi baptizantibus baptizare non destitit, 167, t. VIII.
 Joannis Bapt. prædicandi modus, 88, t. VIII.
 Joannem Bapt. laudat Josephus scriptor, illiusque neci Jerosolymitanum excidium adscribit, 87, t. VIII.

- Joannes Baptista cur Christo major putabatur, 203, cum Christo non comparandus, 421, t. VII.
- Joannes Bapt. cur Christum quis sit interrogat, qui probe ipsum noverat, 413, 414, contra eos qui dicebant Joannem Bapt. ignoravisse quod Jesus pro hominibus moriturus esset, ideoque per discipulos interrogasse, *Tu es qui venturus es*, etc., 413, 416, t. VII.
- Joannes Bapt. primi adventus Christi præcursor, Elias secundi, 339, 340, t. VII.
- Joannem Bapt. Christus defendit, 419, t. VII.
- Joannes Bapt. cur Phariseos increpavit, 193, t. VII.
- Joannis discipuli Christo invadebant 366, t. VII.
- Joannis Bapt. animi magnitudo et libertas loquendi, 193, tom. VII.
- Joannes ab Herode metuebatur, 326, t. VII.
- Joannis Bapt. discipuli in Christo scandalizabantur, 415, invidia quadam erga Christum moti, 218, 413, 414, t. VII.
- Joannes Bapt. nec non læsus fuit, sed ii qui necem ipsi machinati sunt, 493, t. VII.
- Joannis discipuli post ipsius necem Christo magis hæserunt, 493, 496, t. VII.
- Joannes Bapt. nullum signum fecit; sed a vita conspicuus fuit, 479, t. VII.
- Joannes Baptista cur venerit, 183, cur ad baptizandum missus sit, 183, cur Helias esse dicatur, 422, 339, t. VII.
- Joannis Baptistæ cum Isaia consensus, 187, t. VII.
- Joannes cur ante Christum prædicavit, 217, 218, t. VII.
- Joannis Baptistæ et Christi idem scopus erat, 423, tom. VII.
- Joannis Baptistæ vita quam sancta, 421, t. VII.
- Joannis Baptistæ vitæ asperitas, 188, t. VII.
- Joannis Baptistæ prædicandi modus novus, 189, t. VII.
- Joannis Baptistæ humilitas, 38, t. VII.
- Joannes Baptista in quo prophetis major, 420, t. VII.
- Joannes Bapt. cur nullum signum fecerit, 218, t. VII.
- Joannis Bapt. vita aspera, 392, pelliceatunica, 328. Joannes Bapt. non pro negato idolis in cepto martyr occubuit, 939, non inferior angelis, 391, t. I.
- Joannem Baptistam imitari possumus, 104, t. IV.
- Joannes decollatus, 367, t. IV.
- Joannis Baptistæ constantia ubique terrarum celebratur, 524. Joannes pauper regem increpavit, 202, cur Helias dicitur, 87, martyr et martyrum primus, 341, t. III.
- Joannes vel in carcere molestus erat Herodiadi, 65, tom. V.
- Joannes baptizatus est a Christo, ut dicitur in secretoriis libris*, 638, t. VI.
- Joannes Bapt. cæteris sanctis æqualis est*, 773, t. VI.
- Joannes Baptista et Jacobus capite truncati, 362, tom. XII.
- Joannis sepulchrum manifestum erat, 179, t. XII.
- Joannis baptisma quid esset, 284, t. IX.
- Joannis baptistæ fiducia, 33. Martyr ille fuit, t. II.
- Joannis Bapt. et Helie similitudo*, 786, t. II.
- Joannes Bapt. ex utero Evangelista*, 789, *ex ventre miraculorum editor*, etc., *ibid.*, t. II.
- Joannis Baptistæ quantus honor, cum Christum baptizaret*, 801, t. II.
- Joannes baptizans Trinitatis gloriam vidit*, 789, t. II.
- Joannes Bapt. vox deserti*, 802, t. II.
- Joannis Bapt. tota vita jejunium fuit*, 677, t. VIII.
- Joannes cur in carcerem positus et occisus*, 483 et seqq., tom. VIII.
- Joannes apud hereticos, id est, summitates herbarum comedit*, 762, *vide notam*, t. VIII.
- Joannes evangelista sublimiora loquebatur, 727, t. VII.
- Joannes non cæteris modo apostolis, sed etiam fratre suo Jacobo major, 380, t. VII.
- Joannes evang. Petro primas cedit, 621, t. VII.
- Joannes quod valde diligeretur ideo præmiuebat, 330, tom. VII.
- Joannes evang. quantum philosophetur, 549, t. VII.
- Joannes evangelii scribendi causam tacuit, 27. Christo movente scripsit, 27, cæteris sublimior, 28, t. VII.
- Joannes evan. in vivis erat cum Jerusalem excisa est, 649, t. VII.
- Joannes evangelista multo post Jerosolymitanum excidium tempore vixit, 696, cur illud non prædixit, *ibid.*, tom. VII.
- Joannes vas sanctum, qui supra pectus Domini recubuit, et divinos inde fontes hausit, 730, t. I.
- Joannes evangelista discipulum quemdam juvenem postea latronum ducem revocat ad pristinam virtutem, 303.
- Joannes apost. multoties mortuus, 773, t. I.
- Joannis evangelistæ liber quanta cum attentione legendus, 33, t. VIII.
- Joannes evangelista quam sit a fastu alienus, 480, tom. VIII.
- Joannes evang. columna omnium Ecclesiarum. cœli claves habet, 25, t. VIII.
- Joannis evang. patria, 29, in principio pauper et illiteratus, 29, 30, t. VIII.
- Joannes evangelista mediam tenuit Asiam, 31, t. VIII.
- Joannes cur cæteris timentibus in sinu Christi recubatur, 390, t. VIII.
- Joannes sublimior, Petrus ferventior, 475, t. VIII.
- Joannes apost. cur a Christo tam dilectus fuerit, 191, tom. VIII.
- Joannes solus evangelistarum ab æterna Verbi generatione Evangelium suum orditur, 47. Ejus Evangelii dignitas, 23, t. VIII.
- Joannes tonitruus filius, 29. Evang. sublimiorem doctrinam tradit, quare, 31, creaturas omnes commemoravit initio Evangelii, 383, t. IV.
- Joannes evang. et Paulus perfectiora quam Moyses tradidere, 29-30, t. IV.
- Joannes tonitruus filius, 74, t. VI.
- Joannis secundam et tertiam Epistolam non inter canonicas quidam computant*, 424, t. VI.
- Joannes evangelista Christo admodum carus, 483. Evangelium suum non produxit usque ad assumptionem Domini, 781, t. III.
- Joannes evangelista Ephesum relegatus, illic obiit, 9, tom. XI.
- Joannes evangelista theologus*, 647, 739, t. V.
- Joannes theologus, evangelista*, 731, t. V.
- Joannes apost. Asiae Ephesiorum episcopus*, 609. *A Domitiano pulsus in exilium in insulam Patmos*, 607, t. VIII.
- Joannes apost. Apocalypsin et tres Epist. scripsit*, 610, *post exilium Evangelium scripsit Ephesi*, 611, t. VIII.
- Joannes evang. virgo erat*, 618, t. VIII.
- Joannes apostolus magno Joanne major*, 711, t. VIII.
- Joannes Chrysost. epistolas multas Theodoro hortatorias scripserat, 315, *apostolice* ab eo postulat, 316, t. I.
- Joannes Chrysostomus. Vide *Chrysostomus*.
- Joan. Chrysostomus in throno sedebat episcopus, 463, *vide Chrysostomus*.
- Joanni Jerosolymitano episcopo epistola Chrysostomi, 634, t. III.
- Joannes presbyter litteras Chrysostomi detert ad Innocentium papam, 333, 336, pro Chrysostomi causa vexatur, 700, tom. I. I.
- Joannes presbyter ad prædicationem Evangelii in Phœnicia destinatus ab Alphio, 624, illo mittendus secundum Chrysostomi sententiam, 636. In Phœniciam prædicandi Evangelii causa proficiscitur, 639-640, missus a Chrysostomo ut Evangelii præcones in Phœnicia hortaretur, 640, t. III.
- Job ante certamina jam exercitatus erat, 395, quam sollicitus esset erga filios et de servanda castitate, 396. Jobi virtus, *ibid.* Nihil sciebat de regno cœlorum et de resurrectione, 397. *Vide notam ibi*, 395, 396, t. VII.
- Jobi bona egenis erant communia, 686, t. VII.
- Job dives erat, sed non serviebat mammonæ, 293, t. VII.
- Jobi cautio circa virginum aspectum, 237, t. VII.
- Job in tentationibus splendior, 213, t. VII.
- Job nec presentibus hærebat, nec illa ablata quærebat, 300, t. VII.
- Job pro occultis peccatis sacrificabat, multo magis pro manifestis, 433, non acta modo, sed etiam cogitationes filiorum purgabat, 768, t. VII.
- Jobi armenta et pecora cur Deus permiserit a diabolo necari, 334, t. VII.
- Jobi virtus in repellenda uxore, 397, t. VII.
- Job maledictis amicorum magis turbatus est, quam ærumnis, 229, t. VII.
- Job omnes diaboli impetus excepit, illæsusque mansit, 324, t. VII.
- Jobum in fine calamitatis magis exercuit Deus, quare, 303, t. VII.
- Job ex ærumnis magis claruit, 192, t. VII.
- Job non minor apostolis, 397, t. VII.
- Job Abrahami nepos, 990, ejus cura et sollicitudo erga filios, 384, 1024. Job propter calamitatem iniquitatis accusatus, 997. Jobi patientia in exemplum affertur, 933, t. I.
- Job ne respicere quidem virginem ausus, 500, ejus ad uxorem responsio, 494, t. I.
- Job cruciari maluit, quam blasphemare, 833. Jobi patientia graphice descripta, 1022, 1023. Job in hac vita punitus, ut totam mercedem reciperet, 1044. Jobi hospitalitas, 990. Jobum diabolus, non pauperem facere, sed a pietate deturbare volebat, 733, t. I.
- Job ab Esau originem ducit, 324, t. II.
- Jobo exprobravit diabolus præsentem felicitatem, 28. Ideo illum Deus in ærumnas incidere permisit, 27. Cum prospere ageret Job, ejus virtus non multis nota erat, *ibid.* Cur non ipse Deus Jobum percussit, sed diabolo tradidit

- percutiendum, 26, t. II.
 Job varias sustinuit tentationes, 62, tentationes splendidiorem venerabilioremque eum reddiderunt, 63, t. II.
 Jobi patientia et gratiarum actio, 30. Job postquam omnia amiserat, fortior fuit, 45. Job omnibus amissis in fino aedebat, 53, in fino superavit, 68, t. II.
 Job plagis acceptis victor, 69. Jobi corpus statua aurea gemmata, 69. Jobi splendida victoria, 270. Job in stercore iustificatus est, 344. Jobi filius omni throno regio venerabilior, 68, t. II.
 Jobi amici cum silentio calamitatem ejus respiciebant, 119, 120. Jobi patientia omnibus consolatio esse potest, 270, 271, 272, paupertas extrema, 273, t. II.
 Jobi finium visuri multi in Arabiam peregrinabantur, 69, tom. II.
 Jobi ulcera gemmis cariora, 69, t. II.
 Job exemplum patientiæ, 62. Jobi patientia, 564, calamitates, 563, virtus, 463. Jobi virtutes, 578-579. Job magnus patientiæ pugil, 578. Jobo nihil morbo acerbius, 591, 592. Job dives et pauper, gloriosus et vilis, pater et orbis, 418. Illustrior in adversis, quam in prosperis, 579, 580, tom. III.
 Job resurrectionem non noverat, 565, t. III.
 Job justus erat, id est, omni virtute præditus, 40, t. V.
 Jobi constantia, 71, t. V.
 Job divitiis recte utebatur, 503, insons uxoris insidiis patebat, 37, in sterquilino beatissimus, 39, quomodo, *ibid.*, ab ipso Deo laudatus, *ibid.*, t. V.
 Job ad pauperatam, orbitatem, ad ulcera redactus, omnium beatissimus, 367, t. V.
 Job propter calamitates ut noxius accusabatur, 92, t. V.
 Jobi sexcentis coronis redimitus, 256. Jobi patientia pluribus exprimitur, 257, de Jobi uxore multa, 258, 259, tom. X.
 Job vicit diabolum, 437, t. X.
 Jobi quanta patientia, 242, t. XI.
 Job libri auctorem quidam dicebant esse Moysen, alii Salomonem, 362, t. VI.
 Job pauperatam bene tulit, 147, t. VI.
 Jobo nihil nocere calamitates, 132, t. VI.
 Job *eleanosyns magis quam divitiis abundabat*, 563, tom. VI.
 Job vere homo, 202, t. IV.
 Job multis salutis auctor fuit, 397, t. IV.
 Jobi uxor a diabolo immissa ut gravius tentaret illum, 649, t. IV.
 Jobi humilitas, 491, t. XII.
 Jobi virtus quanta, 486, t. XII.
 Job in sterquilino coronatur, *Adam in paradiso ignominia afficitur*, 544, t. VIII.
 Jobel Pater habitantium in tabernaculis pastorum, 167, tom. IV.
 Jonam inter et Christum discrimina, 460, 461, t. VII.
 Jonas cur fugit, 288. Jonæ fuga nihil profuit, 78. Jonas vectores in extremum periculum deduxit, 78, t. II.
 Jonam mare Deo obsequens persequitur, 309. Cur eum in Barbaros, mites tamen et æqui amantes, incidere permisit Deus? ut eum benignitatem doceret, 310, t. II.
 Jonas ex merore mortem optat, 377, t. III.
 Jonathas Davidem dolo ex manu patris eripuit, 630, tom. I.
 Jonathæ cum Davide amicitia, 640.
 Jonathas filius Saül diligebat David vehementer, 680, tom. IV.
Josaphat vallis ubi judicium Dei erit, 688, t. VI.
Josaphat vallis ubi judicium extremum erit, 625, t. VIII.
 Joseph Jacobi filius patiendi vicit, 736, t. VII.
 Josepho non nocere fratres, 529, t. VII.
 Josephus mulierem repulit, 397, t. VII.
 Josephus, innumera passus a fratribus, beneficiis ipsos cumulavit, 596, t. VII.
 Joseph ex ærumnis magis claruit, 192, t. VII.
 Joseph cur dicatur, *vir assequens*, 536, cur invidiosus dicatur, 597. Josephi candor, 527, ejus somnia, 528, tom. IV.
 Joseph venditus Ismaelitis, 530, t. IV.
 Joseph figura Christi, 528, 529, divinam gratiam comitem habebat, 536, t. IV.
 Joseph pulcher ab uxore heri sui tentatus, 537, ejus castitas, 538. Josephi continentia comparatur cum babilonica fornace, 413, t. IV.
 Josephi religio et pietas, 547. Josephi virtus admirabilis, 538, t. IV.
 Joseph in carcerem conjectus præfectum carceris sibi conciliavit, 544, t. IV.
 Joseph interpres somniorum, 543, 544, t. IV.
 Joseph in mercedem patientiæ ad regia palatia ascendit, 547, t. IV.
 Joseph psombomphanec, id est occultorum cogitor dicitur, 543, t. IV.
 Joseph obliviscitur injurias, 543. Josephi clementia erga fratres, 577, qui ipsum non agnoverunt, 548, et peccatum suum agnoscunt, 550, t. IV.
 Josephi prævidet redituros Hebræos in terram promissionis, 577, t. IV.
 Josephi anni in Scriptura enumerati, 578, t. IV.
 Josephi fratres fratri invident, 1013. Joseph promissis semper creidit, 438, etiam in omnibus adversis, *ibid.*, ejus captivitas quot bona pepererit, 1014. Josepho invidiam regnum peperit, 1014, t. I.
 Josephi fratres quæ contra illum machinati sunt, eadem et ipsi sunt passi, 103, t. V.
 Josephi insons a fratribus impugnabatur, 57, t. V.
 Josephum nihil læserunt fratres, ipsi soli mala hauserrunt, 420, t. V.
 Joseph filius Jacob in ærumnis beatus, 566, t. V.
 Josephi servus tamen liber, 257, t. V.
 Josephi juvenis moderatio, 588, ejus virtus celebratur, *ibid.* et 589. Joseph ob calamitates clarus, 582, ejus ærumnæ, *ibidem* et 583. Josephi exemplum castitatis quam utile, 520. Josephi historia pluribus descripta, 505, 504, t. III.
 Josephi Jacobi filii historia, castitas, virtus, 683, 686, tom. XI.
 Joseph Jacobi filius cum magis urgeretur, magis sustinebat, 700, t. XI.
 Josephi filius Jacob exemplum patientiæ, 588, 589, tom. VIII.
 Josephi filii Jacobi virtus et constantia, 45, t. VI.
 Josepho nihil servitus nocuit, 132, t. VI.
 Joseph continentissimus, 201, t. VI.
 Josephi Jacobi filii pudicitia in exemplum adducitur, 274, tom. X.
 Josephus Jacobi filius in carcere liber erat, 157, t. X.
 Josepho jucundior erat carcer, quam domus ubi a domina sua ad adulterium provocabatur, 342, t. IX.
 Josephi castitas, 421, t. XI.
 Joseph cur reliquias suas transferri voluerit, 690: ne ab Ægyptiis post mortem ut deus coleretur, 690, t. II.
Josephus Jacobi filius, Christi figura dicitur, 612, t. VIII.
 Josephi, non Mariæ, genealogia dicitur, quare, 51. Josephi generatio cur textitur in oru Christi, 27, tom. VII.
 Josephi de Virgine Maria suspicantis moderatio, 41, tom. VII.
 Joseph Mariam nunquam cognovit, 58, t. VII.
 Josephi Mariæ sponsi virtus, 45, ejus philosophia, 44, tom. VII.
 Josepho cur in somnis, non aperte, apparet angelus, 44, tom. VII.
 Joseph vir fidelis angelum credit, 85, t. VII.
 Josephi obsequentia, 57, t. VII.
 Joseph cur ad Isaiam remittitur, 56, t. VII.
 Joseph cur Christo nomen imponit, 47, Christo patris loco fuit, 47, t. VII.
 Joseph B. Mariæ Virginis sponsus videtur mortuus fuisse ante Ascensionem Domini, 36, t. IX.
Joseph antequam B. Virginem duceret, filios ex alia uxore susceperat, 795. *Jacobi fratris Domini pater*, 794, tom. II.
Joseph minister economiæ, Mariæ socius, et mediator mysterii potius quam vir Mariæ, 828, t. III.
Joseph sponsus Mariæ mortuus fuisse creditur cum Christus crucifixus est, 642, t. VIII.
 Joseph Barsabas non doluit quod electus non esset, 36, 45, t. IX.
 Josephus historicus Judaicorum rituum cultor ferventissimus, 693, t. VII.
 Josephi scriptoris historia, 690, t. VII.
 Josephus historicus Herodis vitam refert, 179, t. VII.
 Josephus scriptor Joannem Bapt. laudat, 87, t. VIII.
 Josephi historici testimonium de angelis, 361, t. VIII.
 Josephus historicus Testamentum Vetus velut paraphrasi explicavit, 896. Josephi locus et historia Mariæ cujusdam, qua in fame filium comedit, 326, ejus locus, 896, alter locus, 897, t. I.
 Josephus scriptor, de excidio jerosolymitano, 81, affertur, 114. Josephus historicus mortem Herodis narrat, 206, tom. IX.
 Josephi liber de excidio jerosolymitano, 289, t. VI.
Josephus historicus Judæus de paschate agit, 748, tom. VIII.
 Josue multa passus, 478, t. I.
 Josias duodennis in solium regni ascendit, 43, t. VI.
 Jothor socer Moysis, barbarus et impius consilium bonum dat Moysi, 134, t. III.

Jothor Moysi dat consilium, 817, est figura Ecclesie gentium, 818, t. III.
 Jovianus domesticorum insidiis periit, 605 et in *Monito*, 598. Joviani uxor pupillo Varroniano filio timebat, 605 et in *Monito*, p. 596, t. I.
 Jovis sepulchrum Cretenses habebant, 676, t. XI.
 Ir lumen magnum et splendorum significat, 216, t. VI.
 Ira Dei novacula in Scriptura vocatur, 88, t. VI.
 Iræ divinæ causa sunt nostra peccata, 1030, t. I.
 Ira Dei non animi ægritudo, 281, t. I.
 Ira cur nobis insita, 508, t. II.
 Iræ qui non refrænat in cruciatu vivit, 200, t. II.
 Iræ in proximum solvendæ, 590, t. II.
 Iræ exardescens prævus effectus, 470, 702, t. IV.
 Iræ sedare in nostra est potestate, 705, ex ira Davidis, quam ille sedavit, ejus virtutem cognoscimus, 692, t. IV.
 Ira Dei aliquando per ignem significatur, 207, t. V.
 Ira et furor in Deo non humano more sunt intelligenda, 71, t. V.
 Ira rationis experta, 354, t. V.
 Ira ad quid utilis, 51, t. V.
 Ira aliquando utilis, 50. Ira quædam mala sit, *ibid.*, temere irascitur, qui seipsum ulciscitur, 51 t. V.
 Ira nihil deterius, 191, t. VII.
 Ira sæva fera est, 50, quomodo sedanda et tollenda, 50. Ira cur reprimenda; quanta mala afferat, 248, 249, tom. VII.
 Iræ motus sedandi, 732, 735. Iræ morbus celeri medela opus habet, 251. Ab ira abstinere quantum bonum, 594, tom. VII.
 Ira ebrietatem parit vini tentantia deteriore, 253, tom. VII.
 Ira est radix cædis, 246, t. VII.
 Ira non iniqua semper est, sed inopportuna ira reprehenditur, 248, t. VII.
 Ira celeriter exstinguenda, 51, 52, t. VIII.
 Ira acutus morbus, ignis vehemens, ebrietas quædam, imo ebrietas deterior, 156, t. VIII.
 Ira quomodo sedatur, 532, t. VIII.
 Ira fera est, quam frenare oportet, 51, t. VIII.
 Iræ materia clamor est, 156, t. VIII.
 Iræ inter et furorem, *passim*, nullum discrimen, 273, tom. VIII.
 Ira nihil turpius, nihil gravius, nihil ingratius, nihil damnosius, 106, t. IX.
 Ira est causis impudens, 159, t. IX.
 Ira quanta mala pariat, 52, t. IX.
 Ira et vindictæ cupidus quantum malum, 294, 295, t. IX.
 Ira et furor morbos augent, 65. Ubi ira est, ibi non habitat Spiritus Sanctus, 136, t. IX.
 Ira quanta mala peperit, 549, quomodo sedanda, 124, frænanda, non potest unquam iratus persuaderi, 256, t. IX.
 Ira solvitur mansuetudine, 124, t. IX.
 Ira est fera quædam cohibenda, 53, t. XII.
 De ira et furore ecloga, 689, t. XII.
 Qui irascuntur, pueris insipientiores sunt, 160, t. XII.
 Iræ quanta fœditas, 560, t. XII.
 Ira majus est malum quam concupiscentia, 117, t. XI.
 Ira quomodo cohibenda, 697, t. XI.
 Iracundia cito deponenda, 398, ea nihil magis aciem mentis obtundit, 649. Iracundia mala, 650, t. I.
 Iracundia fratrum sedanda, 598, t. I.
 Iracundia fons et radix cædis, 285, t. III.
 Iracundi sunt dæmoniâcis similes, 250, t. VII.
 Iracundus quam crucietur, 451, t. VII.
 Iracundus dæmoniaco pejor, 275, t. VIII.
 Iracundi imago, 52, t. VIII.
 Iracundi descriptio, 139, 232, t. IX.
 Iracundus in mansuetum incidens sedat iram, 61, 62.
 Iracundus sibi insuavis et aliis noxius est, 62, t. IX.
 S. Irenæus templum, ubi concionatus est Chrysostomus, 495, t. XII.
 Iris arcus in nubibus, 254, t. IV.
 Irruptio in ecclesiam per manum militum facta in magno sahbato, 553, t. III.
 Irus paupertate erat Epicurus, 111, t. IX.
 Isaaci ærumnæ, 465 et *seqq.*, 756, t. I.
 Isaaci immolandi obsequentia mirabilis, 1025. Isaaci immolandi historia mortis et resurrectionis figura, 1025, 1026.
 Isaac Martyr appellatus a Paulo, 940, 1026, t. I.
 Isaac Christi figura, 741, t. II.
 Isaac risum significat, 151. Isaaci mactatio crucem designabat, 56, t. III.
 Isaaci ortus, 421, t. IV.
 Isaac cur offerri voluerit Deus, 444. Isaaci immolandi mansuetudo et obsequentia, 451, t. IV.
 Isaaci patientia, 459, t. IV.
 Isaaci putei ex quibusdam casibus denominati, 611,

tom. IV.
 Isaac precatur pro conjuge sterili, 445, t. IV.
 Isaac viginti annis orando perseverat, 447. Isaac probetur a Deo ne in Ægyptum eat, 453, t. IV.
 Isaac in sua generatione doctor, 49, t. V.
 Isaac fructus hospitalitatis, 509, t. V.
 Isaac figura Christi, 613, t. VI.
 Isaias increpat mulierum luxum et mollietatem, 49, 50, tom. VI.
 Isaias cur ab anno mortis Ozia visionem suam narrare incipiat, 134, t. VI.
 Isaias Ægyptios muscas vocat, 87, t. VI.
 Isaiæ excellentiam prædicat Paulus, 11, t. VI.
 Isaiæ excellentia ex ejus prophetia maxime percipitur, 11, t. VI.
 Isaias cur se obtulerit Deo in visione, 75. Judæis gravissimo supplicio affectus est, 74, t. VI.
 Isaiæ visioni affinis est Danielis visio, 69, t. VI.
 Isaias. V. Esaias.
 Isaias quam aperte Joannis Bapt. et Christi adventum præsignificaverit, 187, 188, t. VII.
 Isaiæ prophetia dicto Christi accurate consonat, 512, tom. VII.
 Isaias magniloquentissimus propheta, 549, t. X.
 Isaias theologus, 709, t. VIII.
 Isaias sectus est, 505, t. VIII.
 Isaias ubi sepultus sit ignoratur, 709, t. VIII.
 Isauri regionem infestabant, in qua Chrysostomus exsulebat, 536. Isaurorum incursiones, 589, 609. Isauri cæsariensem agrum populantur, 615 et *seqq.*, depopulati agros se recipiunt, 617, t. III.
 Isauri prædones, 623, t. III.
 Isauri, exorte vere, latrocinia exercent, 696. Isaurorum terror, 673, irruptiones, 643, 646, t. III.
 Isaurorum terror Armeniam desolat, 687. Isaurorum metus, 670, 648 et *seqq.*, t. III.
 Isauri omnia populabantur in Armenia, arces obsidebant, 690, t. III.
 Isauri trecenti Arabissum oppidum invadunt et arcem pene capiunt, 693, omnia cruore complebant, 720, t. III.
 Ismael nothus, 463, t. I.
 Ismael ejectus a Sara, 425, 424, servatur a Deo, 425, tom. IV.
 Ismaelitæ ex nepotibus Abrahæ edocti, 48, t. V.
 Ismaelitæ nihil commune habent cum Israelitico genere, 55, t. VII.
 Isocratis lepor, 609, t. I.
 Israel aliud nomen Jacobi, 123, t. III.
 Israel significat, videns Deum, 875, t. I.
 Israelitæ cur unum vitulum pluraliter vocant deos, 550, tom. II.
 Israel quomodo potestas Dei dicitur, 505, t. V.
 Israelitæ ex Ægypto egressi, impietatibus addicti, 172, tom. V.
 Israelitæ cur tandiu in deserto detenti sunt, 172, t. V.
 Israelitarum decem tribuum nequitia, 104, 105, t. V.
 Israelitæ circumcisione signantur ut pecora et bruta, 18, tom. XI.
 Ister, seu Danubius, sæpe glacie concrevit, 373, t. V.
 Italia de Spiritu Sancto accepit, 186, t. V.
 Itali, 714, t. I.
 Italice scribit Chrysostomus, 709, t. III.
 Itinera Pauli, 585, t. IX.
 Jubal demonstravit psalterium et citharam, 168, t. IV.
 Jubilus et plausus militum in procinctu, 206, t. V.
 Jubilum quid, 623, t. V.
 Judæis sacrificia cur Deus præceperit, 879, t. I.
 Judæi quam ingrati erga Moysen, 877. Judæorum ingratus animus, 906, erga prophetas, erga apostolos, erga doctores, 866. Judæos ingratos fore prædictum est a prophetis, 814, t. I.
 Judæis cur Deus terra promittebat, 372. Judæis cur raro Filii Dei a prophetis memoretur, 740, t. I.
 Judæis Jerosolymæ solum pascha celebrare licebat, 866, tom. I.
 Judæis non modo tempus, sed etiam locus secundum legem observandus, 876. Judæorum inconstantia in lege servanda, 875, extra patriam ne psallere quidem audebant, 855, 858, t. I.
 Judæorum reges instantibus malis ad Elisæum confugiebant, 591, t. I.
 Judæis omnia sublata, altare, arca, tabernaculum, etc., 861. Judæi miseri, qui tot bona sibi crelitus tradita repudiarent, 942, in adoptionem vocati, in causas degenerarunt, 843, duri cervice, *ibid.*
 Judæi iudicium extremum credunt, 1011, t. I.
 Judæorum tres servitutes: ægyptiaca, babilonica, sub Antiocho, 800, 801. Judæorum servitus ægyptiaca, qua-

- dringentorum annorum, 800. Judæorum dispersionem prædixerunt prophetae, 819. Eorum ejectio prædicta a prophetis, 822. Judæorum postrema captivitas nunquam finem habitura, 905, t. I.
- Judæos incredulos futuros esse prædictum a prophetis, 822. Judaicarum item rerum finem fore prædictum a prophetis, 901, 902. Judæi, nec mortuos excitatos videntes, crediderunt, 1009. Judæi non crediderunt, et gentiles crediderunt, 829. Judæi Christum impostorem dicebant, 907, tom. I.
- Judæi ante Christum de resurrect. non philosophabantur, *Hoc minus verum est*, 981, t. I.
- Judæorum calamitas, quod christianæ prædicationi obfuerint, 523. Eis causa una malorum, Christi nex, 907. Judæi regis coelestis venia frui noluerunt, 858, t. I.
- Judæi extra templum nec aram nec sacrificia habere poterant, 835 *et seqq.* Non licet ipsis legem extra Jerosolymam legere, 917. Neque jejunare, 885. Judæorum sacrificia abolita, 920. Judæi non amplius azyma nec Pascha habent, 885, 886. Jugum fregerunt, 846, t. I.
- Judæi libros Veteris Testamenti apud se servant, 828. Ideo magis culpandi quia libros Scripturæ habent, 850, tom. I.
- Ex Judæis sancti ritus legales extra Jerosolymam non observabant, 878 *et seqq.* Judæi strictius locum celebrandi paschalis observare debent, quam tempus, 877, t. I.
- Judæi scrupulosius sabbatum servabant, 807. Christum oderant, quod in sabbato curaret, 809, t. I.
- Judæorum scelera, 852, 853, t. I.
- Judæorum jejunium immundum, 857. Judæi jejunantes legem igominia afficiunt, 876. Eorum jejunium ebrietate foedius, 928. Judæi jejunantes nudis pedibus in foro saltabant, 846, 849. Cum Judæis jejunantes Chrysostomus ab Ecclesie aditu arceat, 849. Cum Judæis jejunare quantum malum, 850. Judæorum jejunia intempestiva et abominabilia, 846, t. I.
- Judæi sabbata mendacia colebant, quomodo, 973. Judæi tympanis, cythara, psalteris et aliis organis ferias agebant, 853. Judæorum feriæ damnandæ, *ibid.* Judæorum omnia religionem spectantia sublata, 856, t. I.
- Judæi ebrii non sentium ebrietatem, 927. Tempore Chrysostomi a nefario sanguine abstinebant, sabbata servabant, et tamen reprobi quia occiderant Christum, 907 *et seqq.*, t. I.
- Judæos a christianis odio haberi par est, quia illi Christum occiderunt, 854. Judæi mulctantur quia Christum non susceperunt, 834, t. I.
- Judæos meliores reddidit christiana fides, quomodo, 822, 825. Judæi scrupulosius legem Moysis observant, 667. Apud Judæos sacerdotes esse non possunt, 917, t. I.
- Judaici ritus abrogati, 916, t. I.
- Judæorum festa, 844, t. I.
- Judæi scortis comparati, 847. Æque impii atque Græci, 852. Imo magis impostores, quam illi, *ibid.*, ut communis lues fugiendi, *ibid.* Judæi magnificam de dæmonibus habebant opinionem, 886, 887, t. I.
- Judæos Sancti Spiritus gratia deseruit, 915. Eorum conventus vitandi, 904. Judæi lupis omnibus sæviore, 871. Incantationibus, amuletis, veneficiis ad curandos morbos utebantur, 935, t. I.
- Contra Judæos conciones cursum concionum contra aemulos intercipiunt, 709, t. I.
- Judæi arcam, tempore Chrysostomi se habere factitabant, 914. Crapulæ, ebrietati et tripudiis vacant, 848. Tempore Chrysostomi pecunia pollentes, 835, t. I.
- Judæi stupratas mulieres, choros mollium, homines scenicos ac theatrum universum ad synagogam pertinebant tempore Chrysostomi, 846, 847. Terriculis christianos movebant, 848. Eorum reprobatio ex prophetis probatur, 910, tom. I.
- Judæi non modo ob crucifixum Christum, sed etiam ob prohibuit Evangelium ponis affecti, 327. Judæi impudentes et audaces, 835. Multi in Palestina, in Phœnicia et ubique, *ibid.*, t. I.
- Judæorum antiqua habitaculum dæmonum, 848, 849, 852, 861, t. I.
- Judæorum calamitas sub Vespasiano et Tito, omnem excedit calamitatem, 824. Judæi adversus romanum imperium bellum susceperunt, 858. Sub Constantino templum restaurare frustra aggrediuntur, 900. Itemque sub Juliano, 900 *et seqq.*, 903, t. I.
- Judæi ne templum restaurarent a vicinis olim prohibiti, 319. Sed frustra, 519, 520. Sed Juliani tempore templum restaurare non potuerunt, 834, t. I.
- Judæi monarchiam sive unitatem principii in Deo statuunt, 1090, t. I.
- Judæi semper ingrati, 1078, t. I.
- Judaici ritus non observandi, 870, t. I.
- Judæorum instituta vitæ debent christianæ, 875, t. I.
- Judaicæ observationes non magni momenti, 879, t. I.
- Judaicæ inebecillitatis erat ciborum delectum habere, 590, t. I.
- Judæi ter in anno Deo apparere debebant, 453. Judæos Deus ab Ægyptiis male accipi voluit, ut eos in terræ promissionis amorem induceret, 83. Judæis Deus antiquus dux erat bellorum, 148. Judæorum ingratus animus, 341, tom. II.
- Judæi Sodomitæ appellati, 342, 343. Judæi jejuniis nihil profecerunt, 51, t. II.
- Judæis non licebat pascha extra Jerosolymam celebrare, 579. Pascha Judæorum non est amplius, 579, 580, 589. Judæorum pascha impugnat Chrysostomus, 579, 588, t. II.
- Judæorum lavacri a lavacro christiano discrimen, 226, t. II.
- Apud Judæos virgines quadraginta diebus Jephthæ filia cadem deplorabant, 147, t. II.
- Ex Judæis multi christiani, 798, t. II.
- Ex Judæis quam multi crediderunt, 810, t. II.
- Judæi et gentiles ipsi indignati de expulsionem Chrysostomi, 535, t. III.
- Judæi quanta Dei providentia fruebantur, 473. Cur dispersi per orbem, 111, 112. Tempore Christi suis legibus utebantur, 265. Judæorum in christianos immanitas, 264, tom. III.
- Judæi pontifices venales habebant, 74, t. III.
- Judæorum diligentia circa sabbatum, 176. Ritus quidam, 70, t. III.
- Judæis cur Deus sacrificia concesserit, 829, t. III.
- Judæis pejores sunt qui absunt ab ecclesia. Quomodo? 70, t. III.
- Judæorum consuetudines post Christi mortem cessaverunt, 841, t. III.
- Judæi ex patria sua pulsati, 840, t. III.
- Judæi tres tantum publicas solennitates habent, 810, tom. III.
- Judæi crucem ridet, 858, t. III.
- Judæis quomodo respondendum, 842, t. III.
- Judæi confutantur dicentes illud, *faciamus hominem*, ad angelum dictum esse, 71, 588. Judæi dicebant vesperam esse initium sequentis diei, 52, t. IV.
- Judæi Mosi se credere dicunt, sed mentiuntur, 588, tom. IV.
- Judæi in umbra degeant, 524, t. IV.
- Judæi umbræ assident, et lucernæ addicti sunt, 52, 98, tom. IV.
- Judæi insani circumcisionem servant, 366, t. IV.
- Judæi se filios esse Abrahæ gloriabantur, 288, t. IV.
- Judæi febricitantes petunt deos, 44, t. V.
- Judæi pigri, negligentes, aures non præbebant prophetis, 248, t. V.
- Judæi ab Ægyptiis liberati graviore bello vexabantur, arrogantia et socordia, 151, t. V.
- Judæi ex miraculis nihil emolumenti retulerunt, 207, tom. V.
- Judæi quod genus honorum accipiebant, 55, t. V.
- Judæi per captivitatis remedium idololatriam vitantur, 353, t. V.
- Judæi in afflictione boni evadebant, 544, t. V.
- Judæi lupis immaniores, 153, t. V.
- Judæi vitulum coustantes cur alii puniti sunt, alii minime, 73, 74, t. V.
- Judæorum tanta nequitia, ut sanctissimorum hominum preces nil juerint, 228, t. V.
- Judæi impudentes adversus veritatem, 107, t. V.
- Judæus, sublati de Christo prophetis, subvertit maximam partem prophetiarum, 267, t. V.
- Judaici populi electio a Deo facta, 588, t. V.
- Judæi crassiores a cultu idolorum non erant liberi, 241, tom. V.
- Judæorum tribus confusæ, 111, t. V.
- Judæi multa passi ob improbitatem, 328, t. V.
- Judæorum transmigrations tres, 361, t. V.
- Judæorum conventus ter in anno: Pascha, Pentecoste, Scenopegia, 548, t. V.
- Judæi quot beneficia a Deo acceperunt, 478, 479, t. V.
- Judæorum carnalitas, 312, t. V.
- Judæi dicebant illud, *Dixit Dominus Domino meo*, vel de Abrahamo vel de Zorobabele intelligi, 265. Alii de populo dicta fuisse aiebant, etc., 265. Cum Judæis quidam magam affinitatem habebant, quos alloquitur Chrysostomus, 267, tom. V.
- Judæorum libri nostri sunt, 185, t. V.
- Judæi legunt et non intelligunt, 535, t. V.
- Judæi, inimici nostri, libros nobis servant, 185, t. V.
- Judæi per psalmum, *Dixit Dominus*, confutantur, 264, tom. V.

Judæi Christum expellere ut inimicum, 109, 112, t. V.
 Judæis præcipitur ut Drum laudent cum omni instrumentorum genere, 496, 497, t. V.
 Judæi misericordiam non accipiunt, 66, t. V.
 Judæi confutantur, 103, t. V.
 Judæi apostolos vexantes malis sese implicabant, 132, tom. V.
 Judæi dicebant se Christum crucifixisse ut deceptorem et præsumptorem, 110, t. V.
 Judæi post Christi mortem miserabiles, 110, etsi minora alioquin scelera perpetrassent, *ibid.* Judæorum nullæ certæ sedes, *ibid.*, plexi quia Dominum occiderunt, 111, confutantur, 112, 113. Dispersi sunt quod Christum occiderint, 113. Cur vere dispersi fuerint, 114, t. V.
 Judæi quod Christum crucifixerint in calamitates inciderunt, 127, t. V.
 Judæi dicebant se disjectos esse ut essent orbis terræ doctores, 112, t. V.
 Judæorum res quotidie pejores fiunt, 113. Judæi prophetas non ultra habent, 111, t. V.
 Judæi in judicio cur Christum interfecerint dicere non poterunt, 243, t. V.
 Judæorum doctores senes appellantur, 694, t. V.
 Judaicæ gentis origo, 513, t. VI.
 Judeorum aristocratia, 313, t. VI.
 Judæos Deus in tristibus multo tempore relinquebat, ut liberati postea eorum memores et grato animo essent erga beneficum, 79, t. VI.
 Judæi, occisis prophetis, impleverunt mensuram Christum occidentes, 168, 169, t. VI.
 Judæis ingratis quot quantaque beneficia Deus præstiterit, 236, t. VI.
 Judæi valido telo impetuntur, 50, t. VI.
 Judæi præsentis quæ Christus agebat non videbant, ea vero filii oculi nec præsentia vident, 271, t. VI.
 Judæi ex Scripturis impugnabantur, 111, t. VI.
 Judæi insigni argumento confutantur, 52, t. VI.
 Judæi confutandi quomodo, 28, t. VI.
 Judæorum objectioni circa vocem Emmanuel responsio, 25, t. VI.
 Judæi cur Sodomitis pares scelere, non paria passi sint, 466, t. VI.
 Judæi impugnantur, 110, t. VII.
 Judæorum pertinacia, 204, t. VII.
 Judæi cæcis pejores, 377, t. VII.
 Judæi in quovis reipublicæ statu nullam virtutis curam habere, 73, t. VII.
 Judæorum sanguinarius animus, 769, t. VII.
 Judæi incurabiles, 649. Improbi, in peccatorum sensum non veniebant, 183, t. VII.
 Judæi antequam ad montem et ad ignem accederent, triduo ab uxoribus abstinebant, 23, t. VII.
 Judæis nihil profuit Abrahamæ cognatio, 452. Contra Judæos agitur, 423, t. VII.
 Judæi a Magis ediscunt, Magi a Judæis, 75, t. VII.
 Judæi contentiosi, socordes, de Christo nato parum curantes, 67, t. VII.
 Judæi Magis longe postponendi, 66, t. VII.
 Judæos per parabolas Christus arguit, 633, t. VII.
 Judæorum fastum deprimit Christus, 338, t. VII.
 Judæi cur non crediderunt voci dicenti, *Hic est Filius meus dilectus*, 204, t. VII.
 Judæorum malus erga Christum animus, 73, t. VII.
 Judæorum invidia et nequitia, 73, t. VII.
 Judæorum ingratus animus, 642, durities, 75; dommandi cupiditas et vanæ gloriæ amor, *ibid.*, t. VII.
 Judæorum scelera, 643, t. VII.
 Judæorum jactantia, 521, t. VII.
 Judæorum scelera et iniquitas, 640, 641, t. VII.
 Judæi, magnis onusti sceleribus, de re quavis levissima cæteros accusabant, 308, t. VII.
 Judæis post necem Christi spes omnis præcisa, 695, tom. VII.
 Judæorum post Christi cædem damnatio, 460, t. VII.
 Judæorum excidium ob Christum crucifixum accidit, 693, t. VII.
 Judæos omnes exterminari jussit Cæsar, 689, t. VII.
 Judæi cur omnium gravissima passi sint, 681, t. VII.
 Judæi graviora in Ægypto et ab Antiocho gravia passi, graviora Tito et Vespasiano ducibus sustinere, 460, tom. VII.
 Judæos perdidit ingratus animus, 332, t. VII.
 Judæi sub Juliano Apostata cum gentilibus juncti erant, 460, 461, t. VII.
 Judæorum mala immota manent, 457, t. VII.
 Judæi nullam merentur veniam, 639, t. VII.
 Judæorum principes, lupi, 379, t. VII.
 Judæi cum diabolo constituti, 448, t. VII.

Judæi non pari conditione sunt ac Ninivite, 458, t. VII.
 Judæorum adversarii Samaritani, 381, t. VII.
 Judæi confutantur, 628, t. VII.
 Judæi, qui legem quotidie violabant, legis litteram tuebantur, 259, t. VII.
 Judæorum obstinatio, 73, t. VII.
 Judæi cura et honore culti contrariam vicem rependant, 520, t. VII.
 Judæi, crassiores, ostentis opus habebant, 15. Judæi a crapula et ebrietate in iniquitatem defecti, 209, t. VII.
 Judæorum variæ sectæ, 657, t. VII.
 Judæis non licebat non modo ex alia tribu uxorem ducere, sed neque ex alia familia, 28, t. VII.
 Judæos et gentiles qui crederent, unum esse futuros prædicatur, 641, 642, t. VII.
 Judaicas calamitates prædicit Christus, 693, t. VII.
 Judaicæ purgationes, 523, t. VII.
 Judaicum genus in romano imperio perosum, 689, tom. VII.
 Judæismus in quo continetur, 515, t. VII.
 Judæi quam graviter plexi, 286, t. VIII.
 Judæorum vana religio, 451, t. VIII.
 Judæi putabant Christum Joanne Bapt. inferiorem, 103, tom. VIII.
 Judæorum nequitia, 283, amentia, 291; ignorantia, etc., 373; subdolos animus, 536, t. VIII.
 Judæorum opera Abrahamæ operibus contraria, 500, t. VIII.
 Judæi quasi ebrii de Christo loquebantur, 279, t. VIII.
 Judæi Moysi non credebant, 236, 237. Confutantur, 237, tom. VIII.
 Judæorum ingratus animus accusatur, 69, t. VIII.
 Judæorum corruptum judicium, 530, t. VIII.
 Judæorum insidiæ contra Christum, 276, t. VIII.
 Judæi Samaritanis postponuntur, 199, t. VIII.
 Judæi nec noverant, nec servabant legem, 288, t. VIII.
 Judæi invidebant salutem gentium, 71. Carpuntur a Paulo, 71, t. VIII.
 Judæorum magna de Joanne Bapt. opinio, 103, t. VIII.
 Judæorum arrogantia et nequitia, 71, t. VIII.
 Judaicas observationes abrogat Christus, 94, t. VIII.
 Judaicam vilitatem socciant præcepta legis, 91, t. IX.
 Judaicam purificationem cur Paulus subiit, 323, t. IX.
 Judaicum erat caput tondere ex voto, 281, t. IX.
 Judæorum tres sectæ: pharisæorum, sadducæorum et essæorum, 524, t. IX.
 Judæi reprobat, 585. Inexcusabiles sunt, 579, t. IX.
 Judæi primi ad fidem accedere debuerunt ex Christi et apostolorum sententia, 586, t. IX.
 Judæorum cæcitas, 289; insipientia, 136, t. IX.
 Judæorum impudentia et petulantia, 78; contentio et fastus, 427, t. IX.
 Judæorum immitis animus, 523; arrogantia quanta, 433, tom. IX.
 Judæi resurrectionem credebant, 88, t. IX.
 Judæis nihil proderat tabernaculum, 133, t. IX.
 Judæi Moysi et legi adversantes, 158, t. IX.
 Judæi demonibus ipsis ingratiore, 292, t. IX.
 Judæorum desolatio unde orta, 37, t. IX.
 Judæi quadraginta pro Pauli cade patranda jejunaunt, 539, t. IX.
 Judæi quidam Paulum contemnebant et lacerabant, 545, tom. X.
 Judæos Paulus vocat circumcisionem, 623, t. X.
 Judæi canes vocantur, 236, t. XI.
 Judæus quandam cum Græco conjungatur, 40, t. XI.
 Judæorum doctrina puerorum doctrina erat, 680, t. XI.
 Judæi quomodo exciderint a Testamentis, 38, t. XI.
 Judæi multa sacerdotibus dabant, 251, t. XI.
 Judæi quomodo omnibus hominibus adversentur, 408, tom. XI.
 Judæorum benedictio non erat spiritualis, 41, t. XI.
 Judaica quomodo dupliciter fabula sit, 679, t. XI.
 Judæis exosus erat Paulus, 10, t. XII.
 Judæos confutat Paulus, 28, t. XII.
 Judæorum in apostolos sævitia, 13, t. XII.
 Judæorum sacrificia, quam infirma, 247, t. XII.
 Judæi ante portas ecclesiarum sudaria et semicinctia vendebant, 648, t. VIII.
 Judæorum pascha quo tempore, 747, t. VIII.
 Judæi benedictio Christum præsignat, 574, t. IV.
 Judæi filii Jacobi peccatum cum Thumare, 34, t. VII.
 Judas cognomento zelotes, alius Domini discipulus, 576, tom. II.
 Judas Lebbaeus, Thaddæus quoque dictus, 390, t. VII.
 Judas et pecuniæ amore perit, 184. Avaris in exemplum proponitur, 760, t. VII.
 Judæi proditoris furor, 734; cæcitas, 737; sceleratus animus, 747, t. VII.

- Judæ proditio quando facta, 726, t. VII.
 Judæ quantum scelus, 727, t. VII.
 Judæ impudentia, 731, t. VII.
 Judas ex proposito diaboli effectus, 733, t. VII.
 Judas deterior demoniacis, 536, t. VII.
 Judas sceleris sui infamiam non tulit, 250, t. VII.
 Judæ mors eos qui Christum damnarunt arguit, 759, tom. VII.
 Judas, filius regni, factus est gehennæ filius, 539, t. VII.
 Judæ diabolus pœnitentiæ locum non dari curavit, 288, tom. I.
 Judas multa imbutus doctrina proditor effectus, 825, 828, tom. I.
 Judæ proditio et mors prædicta a prophetis, 818, t. I.
 Judam cur non nominavit Christus, quando se tradendum fore dixit, 763, t. I.
 Judas potestatem miraculorum habuerat, 377. Judas apostolus, ex pigritia proditor factus, 279. Judas proditor factus quia a cœtu discipulorum recessit, 371. Judas a quali choro exciderit, 376. De Juda Christus sollicitus erat, 717, tom. II.
 Judæ cæcitas et insania, 577, 584. Judas veritatem impugnare tentavit, 493. Judæ impudentia, 717, t. II.
 Judas si non desperasset salutem consecutus erat, 282, t. II.
 Judas proditor lugendus, non qui proditus est Christus, 375, 581, t. II.
 Judas est qui mysteria indigne participat, 380, t. II.
 Judam miracula edita nihil juvarunt, 81, 82, t. III.
 Judas conscientiam arguentem non ferens, se suspendit, 603, 604, t. III.
 Judas sacrilegus et proditor, 360. Memoratur in psalm. CVIII, 261, t. V.
 Judas suum sibi machinatur supplicium, 103, t. V.
 Judas si perunice amorem coercuisset, non venisset ad sacrilegium, 79. De Juda prædicationes, 262, t. V.
 Judas non ideo fuit proditor quod præviderit Christus ipsum fore proditorem, 171, t. VI.
 Judæ petulantia, 383, t. VIII.
 Judas a Satana abreptus, 591, t. VIII.
 Judæ furi cur Christus oculos commiserit, 363, t. VIII.
 Judæ pedes primum lavit Christus, 385, t. VIII.
 Judam cur Christus proditorem aperte non dixit, 591, tom. VIII.
 Judæ proditori successorem eligere Petrus poterat, 36, tom. IX.
 Judæ avaritia quanta, 225, t. XI.
 Judæ pedes primum lavit Christus, 716, t. VIII.
 Judas alius falsus Christus, 523, 525, t. VIII.
 Judæ eujusdam secta dissoluta, quia non ex Deo, 887, tom. I.
 Judas et Theudas rebelles in deserto, 189, t. VII.
 Judas et Theudas perierunt quod tributum dare Cæsari prohiberent, 635, t. VII.
 Judas et Theudas juste occisi, 492, t. VII.
 Judas et Theudas maguos habentes cœtus cum discipulis suis perierunt, 43, t. X.
 Judices ipsi corrupti, 384, t. I.
 Judex in extremo judicio fraudi inopportus, 1018, tom. I.
 Judex utramque partem audiat oportet, 461, t. III.
 Judicum officia, 23, t. III.
 Jud ces pone velum sedentes judicabant, 453, t. VII.
 Judices contractis velis deliberabant, 69, t. VI.
 Judicis corruptor fure peior, 157, t. V.
 Judicare alios non licet, 401, quidam alios acerbè judicabant, 401, quam vulgare hoc vitium etiam apud monachos et clericos, 401, t. I.
 Judicare de fratre non decet eum qui peccatis obnoxius sit, 166 t. XII.
 Judicium extremum prædicitur a prophetis, 823. Judicii extremi dies quam tremendus, 1028, post judicium postremum, cœlum, terra, et omnis creatura splendidior erit, 291. Judicium Dei nullus effugiet, 880. Judicii futuri imago, 292, 293, 349, in judicii die non personarum, sed operum acceptio, 312, in judicio Christus honores et pœnas inferet, 770, t. I.
 Judicia Dei inscrutabilia, 706, t. I.
 Judiciorum officium episcopo competit, 658, t. I.
 Judicii canonici ritus, 532, t. III.
 Judicia anteposito velo flebant, 534, 535, t. VII.
 Judicium aliquando justitiam significat, 441, t. VII.
 Judicium Christo reservandum, 434. Nolite judicare, quomodo intelligendum, 307. Judicare non debet de cæteris, qui usdem culpis sit obnoxius, 310, t. VII.
 Judicium de aliis ferre prohibemur, 615, 616, t. VII.
 Judicium altera absente parte irritum, 533, t. III.
 Judicium futurum, 217, 218, probatur, 701, 702, t. VII.
 Judicium Dei quam metuendum, 461, 462, t. VII.
 Judicii dies probis optabilis, peccatoribus terribilis, 799, tom. VII.
 Judicium futurum omnibus incorruptum, 228, t. V.
 Judicium et pœnas erant qui negarent, 146, t. V.
 Judicium generale ad futurum seculum reservatum est, hic singulare judicium, 127, t. V.
 Judicii dies mente versanda, 354. Judicii die stabit solus homo cum operibus suis, quorum causa vel damnabitur, vel coronabitur, 508, t. V.
 Judicium conscriptum quid, 493, t. V.
 Judicium et futurum et præsens, 91, t. V.
 Judicium futurum horrendum erit, 484, t. X.
 Judicii postremi descriptio, 471, t. X.
 Judicium de aliis ferre non oportet, 90, t. X.
 Judicii extremi imago, 461. Judicii extremi descriptio, 267. Judicii futuri metus ad vitam insituendam juvat, 417, t. II.
 Judicii futuri imago, 430, t. II.
 Judicii extremi terror, 158, t. II.
 Judicium futurum timendum, 441, t. XI.
 Judicium extremum fore probatur, 515. Judicii futuri metus frenum est ad vitia cohibenda, 683, t. XI.
 Judicium futurum nemo est qui non timeat, 628, t. XI.
 Judicia Dei timenda, 616, t. XI.
 Judicium extremum fore non credebant quidam, 315, tom. XI.
 Judicium extremum si non esset, Deus non esset justus, 515, t. XI.
 Judicii postremi tremenda descriptio, 280, 281, t. XI.
 Judicii futuri descriptio, 493, de futuro judicio, ecloga, 745, t. XII.
 Judicium futurum quam timendum, 183, judicii futuri descriptio, 186, t. VI.
 In judicii die qui vivi erunt non morientur, 298, t. VI.
 Judicium in valle Josaphat, 687, t. VI.
 Judicium futurum timendum, 219, t. VIII.
 Judicium. Quid sit, *arguet de judicio*, 422, t. VIII.
 Judicium futurum esse probatur, 236, t. VIII.
 Judicium, vitam, resurrectionem cur sæpe Christus memoret, 223, t. VIII.
 Judicium futurum cogitandum, 236, t. VIII.
 Judicium futurum quam tremendum, 429, t. IX.
 Judicii futuri tremendi descriptio, 539, t. IX.
 Judicio adveniente nullus ultra pœnitentiæ locus, 445, tom. IX.
 Judicium non ex auditu reddendum, 298. Judicium hominum non curandum, 277, t. IV.
 Judicia Domini semper in mente versanda, 194, t. IV.
 Judith Imperatoris functa est officio, 341, t. VIII.
 Judithæ historia, 593, t. V.
 Jugum Christi quomodo suave sit, 431, t. VII.
 Julianæ scribit Chrysostomus, 669, t. III.
 Julianus martyr Cilix, 669, in sævum cadit tyrannum, 670, qui diu illum differt: minatur, adulteris verbis allicit, *ibid.*, auno integro per Ciliciam circumducit, 670, tom. II.
 Julianus a tortoribus laniatur, 671, variisque modis cruciatur, *ibid.*, inter tormenta placide loquitur, *ibid.*, necatur, 671, hoc pacto martyrium obit: in sacco includitur cum scorpiionibus, viperis, draconibus, et in mare projectur, 671, t. II.
 Juliani corpus Antiochiæ, 671. Juliani reliquæ sexcentos sanarunt, 673. Juliani sepulcrum dæmones fornicant, 669, t. II.
 Julianus monachus, vir admirandus et celebris, Antiochiæ magno in honore habitus, 153, t. XI.
 Julianus Apostata omnes imperatores impietate superavit, 835, 900. Templum Judæorum restaurare voluit, 557, sed frustra, 901, t. I.
 Julianus imperator Apostata histrio vocatur, 557. Ad imperium evectus, quam simulaverat religionem christianam respuit, 854, cultum deorum instauravit, *ibid.* cum meretricibus et lenonibus incedit, 554, t. II.
 Julianus Apostata cum videret rem christianam martyrum morte clariorem fieri, movere christianis bellum palam volebat, 573. Medicos, milites et sophistas vel a professione discedere, vel fidem abjurare jubet, 573, 574, occidit eos, qui idolis in fens fuerant, 574, quam callide hæc aggreditur, 574, Juveninum et Maximinum capite truncari jubet, 574, t. II.
 Julianus callide christianos persequitur, 560, t. II.
 Julianus Apostata imperator coronatus confesum in Deum manus sustulit, 529, dæmonum cultum restituit, *ibid.* Crucem deridebat, 550, t. II.
 Julianus christianos vocabat Galilæos, 570, eos se ex orbe terrarum eliminatum pollicebatur, 550, t. II.
 Julianus Apostata Stephanum improbitatis causa eccle-

siancio principatu pulsus jubet rursus doctrinæ thronum occupare, 368, t. II.
 Julianus Apostata templum Jerosolymitarum instaurare conatur, 568, sed frustra, igne ex fundamentis exsiliente, 568, t. II.
 Julianus Apost. necromantias exercet et puerorum cædes, 535, t. II.
 Julianus Apost. vates accersebat, et præstigiatores, 530, tom. II.
 Juliaus Apollinem in Daphne positum consultat, 567.
 Daphnen ascendit, sacrificia multa offert, 535, t. II.
 Julianum cur fulmen in Apollinem immissum non attingerit, 567. Julianus jubet capsam reliquiarum S. Babilæ e Daphne auferri, 537. Julianus non ausus est martyrium sanctæ Babilæ diruere, nec tectum combusto Apollinistemplo rursus imponere, 532, t. II.
 Julianus Persicam expeditionem aggreditur, 569, in eaque misere perit, 569. Varia circa mortem ejus sententia, 560. Juliani Apostatæ exercitus, obsessus a barbaris, 480, Julianus imperator perit, ac perevni supplicio torquetur, 550, t. II.
 Juliani Apost. tempore fames, 350, t. II.
 Julianus Apostata omnes impietate superavit, 39. Juliani avunculus a vermibus corrosus, 40, t. VII.
 Juliano Apostata regnante signa Jerosolymæ exhibita sunt, 40, t. VII.
 Julianus Apostata, sub quo Judei cum gentilibus juncti erant, 460, 461, t. VII.
 Julianus omnes impietate superavit, ipso regnante multa facta sunt miracula, 285, t. V.
 Juliani imperatoris cædes, 293, avunculi Juliani interitus, 296, t. V.
 Julianus veritatis adversarius, 560, t. VIII.
 Juliani avunculus ob temerata sacra vasa vermibus exesus interit, 489, t. II.
 Jupiter inebrium moderator, 565. Jovem compellat Libanius, 562, t. II.
 Jupiter. Poetæ dixerunt Jovem esse qui pluit, 56, idemque dixerunt esse adulterum, pædiconem, 57, t. V.
 Jupiter, secundum philosophos, est fervens substantia et æther, 57, t. V.
 Jurandi mos ponendo manum subter femur, vel subter lumbum, 456. *Vide notam*, 456, t. IV.
 Juramenta fugienda, 125, 634, de juramentis multas coniciones habuerat Chrysostomus, 676, t. IV.
 Jurare nec in re justa nec in injusta licet, 125, t. IV.
 Jurandi morem deposuerunt Antiocheni, 18, t. III.
Jurare etiam bene, peccatum est, secundum hujus auctoris sententiam, 697, t. VI.
 Juramentum rusticorum in Deum, et nunquam in filios, 572, t. I.
 Juramentum, satanicus laqueus, 412, t. IX.
 Juramenta prohibentur, 82, juramenta unde orta sint, 83, ad juramentum provocare pejus malum est quam jurare, 83, juramentum inipium est, 85, t. IX.
 Juramenta proscribenda, 350, t. IX.
 Juramenta proscribuntur, 91, 92, 93, t. IX.
 Juramentorum gravitas, 105, 104, t. IX.
 Jurandi consuetudo quomodo corrigenda, 92. Qui jurabant mensam sacram tangebant, 82, t. IX.
 Jurantes carpuntur, 111, 112, t. IX.
 Juramenta quo pacto vitanda, 73, t. IX.
 Juramentis assueti erant Constantiopolitanii, 92. Qui jurat non potest non pejerare, 105, 106, t. IX.
 Juramentum cur in veteri lege permissum, in nova prohibeatur, 262, t. VII.
 Juramentum per cælum, per terram et per Jerusalem, cur prohibuit, 260, t. VII.
 Juramenta vitanda, 201, t. VII.
 Juramentum facile vitatur, 265, t. VII.
 Juramentum malum est, 281. Juramentorum pernicies, 492, t. VII.
 Jurantes graviter perstringit Chrysostomus, 264, t. VII.
 De juramentis ecloga, 771, t. XII.
 Juramenta damnantur, 135, 190. Juramentorum pernicies, 132, 191, 192 *et seqq.* Juramenta vitanda, 67, 68, 110, t. II.
 Juramenta ideo damnanda, quia nulla necessitate sunt, 118. Juramenta prohibentur, 89, 144. Quantum a reverentia Deo debita abhorreant, 96. Juramentum male agendi parit necessitatem, quomodo, 102, t. II.
 Juramentorum damna multa, 144. Ex Sæulii historia juramentorum damna repræsentantur, 145, t. II.
 Juramenta flebant Evangeliorum contactu : id damnat Chrysostomus, 163, t. II.
 Juramentorum penam sibi quisque statuat oportet, 90, tom. II.
 Juramentum a diabolo est, Christo dicente, 250, t. II.

Juramentorum damna, 131, 163 *et seqq.*, t. II.
 Juramenta jejunii meritum tollunt 126, t. II.
 Juramentum facile vitatur, 78. Ejus vitandi modus, 9, tom. II.
 Jurantes corrigendi, 135. Jurandi consuetudinem depouunt Antiocheni, Chrysostomi monitis obtemperantes, 105. Jurandi necessitatem alicui adducere pejus est quam occidere, 160, t. II.
 Jurantibus penam interminatur Chrysostomus, expulsiorem ab ecclesia, 212, t. II.
 Juratus etsi vivere videatur, jam mortuus est, 160, tom. II.
 Jurantes corripiendi, 142, t. II.
 Jurantem assidue intra decem dies se correcturum pollicetur Chrysostomus, 209, t. II.
 Juramentum est supervacaneum, 21, t. XI.
 Jurare crimen est, 599, t. I.
 Jus incorruptum semper servandum, 278, t. VIII.
 Juris naturalis cognitio indita homini, 152, t. II.
 Justificationis pars est peccatum damnare, 226, t. III.
 Justitia indui quid sit, 99, t. XI.
 Justitia significat vitam omnem quæ in virtute agitur, 179, t. XI.
 Justitia quæ ex fide est, donum Dei est, 285, t. XI.
 Justitia quanta bona afferat, 97, t. XI.
 Justitiam, totam virtutem dicit Paulus, 651, t. XI.
 Justitia vitæ radix. Justitia omnis virtus, 178, t. IX.
 Justitia vera quæ nam, 506, t. IX.
 Justitiam apprehendit gratia, non sola, sed cum accedentium voluntate, 575, t. IX.
 Justitia in omnibus servanda, 277, t. VIII.
 Justitia et injustitia in magnis et parvis rebus eandem vim habent, 534, t. VIII.
 Justitia. Quid sit, arguet de justitia, 421, t. VIII.
 Justitia omnis quæ sit apud Christum, 183, t. VII.
 Justitia est mandatorum observatio, 205, est omnis virtus, 244, est virtus in genere, etiamque virtus specialis, 227, t. VII.
 Justitiam qui amat, omnia tuto possidet, 227, t. VII.
 Justitæ ac virtutis possessio voluntatem sublimem efficit, 432, t. VII.
 Justitia Dei et puniendi ratio, 418, t. VII.
 Justitia Dei non est presentis vitæ limitibus circumscripta, 216, t. VII.
 Justitia benignitatem temperat Christus, 265, t. VII.
 Justitia virtus omnis 67, t. V.
 Justitiæ fructus, 53, t. V.
 Justitia virtutem omnem complectitur, 40, t. V.
 Justitia spem parit, 53, t. V.
 Justitia maximum Deo donum, sacrificium acceptum, oblatio grata. Justitiæ nomine virtus omnis, 55, t. V.
 Justitia Deo coheret, 220, t. V.
 Justitia hominum ex externis legibus profisciscitur, 67, tom. V.
 Justitia Dei aliquando clementia dicitur, 448, t. V.
 Justitia semper manet, nec tempore consumitur, 204, tom. V.
 Justitiæ sacrificium quid, 53, t. V.
 Justitiam operatur fides, 155, t. XII.
 Justitia æterna a Christo data, 898. Justitiæ gradus varii, 1041, t. I.
 Justitia. *Adimplere omnem justitiam*, est omnis Dei mandata adimplere, 369. De justitia infari, justitiæ est evacuatio, 280, t. II.
 Justitiam qui esuriunt, quæ capiunt assequuntur, 206, tom. IV.
 Justitiæ ecclesiasticæ exercendæ ratio, 509, 510, t. X.
 Justitiæ sol orbis tenebras dissipavit, 279, t. V.
 Justitia non e vestigio peccatum sequitur, 158, t. V.
 Justitia in tentationibus floret, 654, t. VI.
 Justitia figura Dei est, 662, t. VI.
 Justitiæ magna fiducia est cum causa ipsi committitur adversario, 848, t. VI.
 Justitium indictum in hebdomada sancta, 274, t. IV.
 Justus dum laudantur alii, gaudet, 1013, t. I.
 Justi sæpe in hac vita peccatorum penam luunt, 1045.
 Justi quidam nullum in hac vita bonum adepti sunt, 1014.
 Ex justis multi hic puniuntur, ut peccata depellant, 999. Cum in hac vita puniuntur beati, 1044, ex calamitatibus splendidiore coronas obtinent, 1003, t. I.
 Justos a peccatoribus chaos dirimit, 1007, t. I.
 Justi mors peregrinatio, peccatoris mors vere mors, 1054, t. I.
 Justus sexcentis impiis melior, 277, t. I.
 Justus nunquam mundus ab omni sorde, 1041, t. I.
 Justi constantia, 100. Justi cur vexentur in hac vita, 254, 255, t. II.
 Justo nihil dicitur, 336. Justus cur ab improbis vexetur,

J, t. II.
 Justi mors pretiosa et beata, 693. Justi arma, philosophia, temperantia, patientia, contemptus rerum, 100, t. II.
 Justum qui impugnat, cum umbra pugnatur, 74. Cum justis cur asperere agat Deus, 525, t. II.
 Justi mors quam felix, 693, t. II.
 Justorum lapsus alios præstat segniores, 21, t. II.
 Justus vocatur is qui virtutem exercet, 511, t. XI.
 Justus est qui injuriam accepit, nec reddidit, 96. De justis gaudendum, peccatores lugendi, 203, t. XI.
 Justi magna operantes non mirum si incidant in tentationes et pericula multa, 370, t. X.
 Justi virtus in ærumnis lucet et augetur, 392, t. X.
 Justorum præmia, 153. Quanta sint futura, 154, t. X.
 Justus quam hominum amans sit, 660, t. IX.
 Justo afflictiones sunt semper causa præmiorum, 151, tom. IX.
 Justorum animæ in ætatis flore sunt semper, 481, t. IX.
 Justorum animæ admodum sunt mites ac benignæ, 660, tom. IX.
 Justi fiducia quanta, 87, t. V.
 Justi cur affligantur, dum improbi bene habent, 81, tom. V.
 Justi attentiores fiunt cum improbi puniuntur, 94, t. V.
 Justi etiam oratione opus habent, 41, t. V.
 Justi magna virtus cum eisdem habet quos Deus amicos et inimicos, 90, t. V.
 Justus coronatur quomodo, 69, t. V.
 Justi felicitas, 145, t. V.
 Justi delectatio perpes, 59, t. V.
 Justorum tabernacula, 533, t. V.
 Justus etiam si increpet sequendus, 440, t. V.
Justi impiorum dii a Deo constituti sunt, t. V.
 Justi veteris legis juxta fidem mortui, 638, t. IV.
 Justi omnes in hac vita quasi peregrinantes sunt, 562 tom. IV.
 Justus absque festo festum agit, 671, t. IV.
 Justus dicitur is qui omnem virtutem complectitur, 205, tom. IV.
 Justorum obedientiam quomodo exercet Deus, 746, t. IV.
 Justorum virtus thesauro similis, 552, t. IV.
 Justiorum vita probos mores docet, 475, t. IV.
 Justo nec lex nec princeps positus est, 596, t. IV.
 Justus, id est, omni virtute præditus, 43, t. VII.
 Justus cognatus non nisi peccatori respicienti prodest, 59, t. VII.
 Justi seipso accusant, 189, t. VI.
 Justo magis metuenda arrogantia quam peccatori, 125, tom. IV.
 Justorum præmia etiam in hac vita, 622, t. III.
 Justus fit qui se omnium extremum putat, 126, t. III.
 Juvenes maxime ornati castitas, 642, t. IV.
 Juvenes a spectaculis arcendi quare, 642, t. IV.
 Juvenes quantum perniciem ex theatris contrahebant, 661, t. IV.
 Juvenes imbuendi disciplina celesti, 659, t. IV.
 Juvenes uxoris jungendi antequam in luxuria implicentur, 517, t. IV.
 Juventus ad malum proclivis, 515, t. IV.
 Juventus malum quando rectæ rationis freno caret, 516, tom. IV.
 Juvenum impetus a principio coerendus, 585. Connubio juvenum sunt juvenes, ne fornicentur, 584, t. VII.
 Juvenes quomodo instituendi, 57, t. VIII.
 Juvenum institutio quam difficilis sit, 683, t. XI.
 Juvenes ad amorem corporum proclives, 684, t. XI.
 Juvenes cito connubio jungendi sunt, 426, t. XI.
 Juvenum vita, 684, t. XI.
 Juventus in Ecclesia utilis, 525, t. XII.
 Juventinus et Maximinus milites, 571, amore Dei flagrant, 572. Deplorant restitutam fuisse idololatriam, sacras leges conculcatas, 574. In carcerem nudi trudentur, 574, eorum bona publicantur, 575. Signa eorum domibus apponuntur, omniaque diripiuntur, 574. Incarceratos adiit omnis civitas, unde multi martyres facti, 575. Julianus eos minis promissisque tentat, 574. illi imperterriti manent, 575. capite truncantur noctu, 575, eorum reliquiæ in una capsula conduntur, 576, et honorantur, 577, t. II.
 Juventinus martyr cum Maximino patitur, 571, t. II.

K.

Kalendarum festum, Satana: festum, 963. Kalendis seu anni die primo diabolice pernoctationes, convivia, saltationes fiebant, 954. Kalendis forum exornabatur, 954, t. I.
 Kalendis habita oratio, 963, t. I.
 Kalendarum, Regulares femine cum viris habitare non de-

PATROL. GR. LXIV.

bent, 513, t. I.
 Kifon, seu tessarum lusor, 61, t. IV.

L.

Labani deos furatur Rachel, 499, t. IV.
 Laban idolorum cultui deditus, tamen moderatus, 487, tom. IV.
 Labarum regium vexillum, 596, t. XI.
 Labium unum sermonem unum significat, 274, t. IV.
 Labor in frænanda cupiditate, 1000, t. I.
 Labor homini addictus, ipsi utilis, 429, t. I.
 Labor somnum dulcem excitat, 44, t. II.
 Labor major in vitiis, quam in virtute, 101, t. II.
 Labores temporanei coronas referunt immortales, 667, tom. II.
 Labores pro virtute subeundi, 155, t. III.
 Laboris et opificii ne pudeat, 194, t. III.
 Labores minuit spes bonorum, 572, t. IV.
 Labor cantu solatiæ accipit, 187, t. V.
 Labores hic, coronæ in futuro, 85, t. V.
 Labor in hoc mundo est et probis et improbis, 658, tom. VII.
 Labor adeundus, sed sine sollicitudine, 249, t. VIII.
 Laborem graveiu videri non sinit fructus illo partus 453, t. VIII.
 Labor multus, qui nullum habet lucrum, damnium censeri debet, 259, t. XI.
 Laboris amore, non otium, paupertas parit, 25, t. IX.
 Laboribus majora præmia sunt, 523, t. IX.
 Lac Paulus vocat humilem sermonem qui conveniat simplicioribus, 72, t. XII.
 Lacenarum mulierum virtus et fortitudo, 346, 347, t. VII.
 Laconica quæ sint, 51, t. VI.
 Laconica marmora, 71, in *Spuriis*, t. IX.
 Laconica velamina, 750, t. VII.
 Lacrymæ extinguunt gehennæ incendium, 975, t. I.
 Lacrymæ propter Christum fusæ suaves, 582, t. I.
 Lacrymæ et luctus consolationem afferunt, 184, t. II.
 Lacrymæ balneum animæ, 224, t. III.
 Lacrymæ rigant plantam orationis, 652, t. IV.
 Lacrymæ ex gaudio, 561, t. IV.
 Lacrymæ in precando quam acceptæ Deo, 663, t. IV.
 Lacrymæ et gemitus Deum attrahunt, 85, noctu melius funduntur, 77, t. V.
 Lacrymæ monachis competunt, magis autem secularibus, 77, t. V.
 Lacrymæ spongiæ sunt quæ peccata abstergunt, 581, t. V.
 Lacrymæ vel hic, vel in futuro seculo fundendæ, 76, t. V.
 Lacrymæ bonæ quænam, 154, t. VII.
 Lacrymæ bonas sequitur tranquillitas, 435, t. VII.
 Lacrymæ penitentis Deo conglutiant, 154, lætitiæ pariunt, 154, t. VII.
 Lacrymarum utilitas, 137, t. VII.
 Lacrymæ utiles in precibus, in admonitionibus, 585, purgant peccata, 585, t. XI.
 Lacrymantem nec vitium nec libido adeunt, 77, t. V.
 Lacrymæ laudabiles quænam, 201, t. XI.
 Lacus esse dicitur peccatum, 455, t. V.
 Lætitia quomodo acquiratur, 186. Lætitiam non pariunt divitiæ, non lautæ mensæ, 181, t. II.
 Lætitia vera non in rebus externis, 55, t. V.
 Lætitia in externis rebus est tantum oculorum, non autem cordis, 55, t. V.
 Lætitia inde proficiscitur unde bona suppeditantur, 204, t. V.
 Lætitia ex Deo firma, 68, t. V.
 Lætitiam non hujus mundi bona pariunt, sed pura conscientia, 400, t. IX.
 Lætitia humana admixta tristitiæ, 125, t. XII.
 Lamech, ex genere Cain, filius Mathusalæ, 167, 168, confitetur peccatum suum, 169, t. IV.
 Lamech pater Noë futura prævidit, 181, non justus, nec Deo probatus, nomen filio propheticè imposuit, 628, t. IV.
 Lamech non easdem peccati penas dedit quas Cain, 75, t. V.
 Lamentationes Jeremiæ de urbis excidio, 12, t. VI.
 Lampades in ecclesiis et in supplicationibus christianorum, 700, t. II.
 Lampades sive lucernæ in ecclesia accendebantur, 597, t. IV.
 Lampartatus diaconus cum Hypatio ærumnarum consors fuit, 714, t. III.
 Lapis angularis Christus, 797. Quomodo illo uti possimus, 798, t. I.

Lapis angularis Christus, 336, t. V.
 Lapides pretiosi in ædibus, 22, t. XI.
 Lapides pretiosi nullam inducunt utilitatem, 111, t. IV.
 Lapidum pretiosorum vanitas, 590, t. IV.
 Lapides et ligna dii appellati a gentilibus, 68, t. IV.
 Lapis de monte abscessus in Danielis visione, significat Ecclesiam, 798, t. II.
 Lapsi si non surgunt, non in causa est is qui vult erigere, sed qui nolunt surgere, 470, t. V.
 Laqueare aureum, 515, t. V.
 Laquei quot in mundo, 156-157, t. II.
 Laqueos in virtutis exercitio tendit diabolus, 444, t. V.
 Larvæ inanes, *apocrypha*, 159, t. V.
 Larvæ ad perterrefaciendos pueros, 516, t. V.
 Larvæ histrionum pulchræ, 673, t. XI.
 Larvæ in theatris, 428, t. XI.
 Lascivia et luxus mulierum tempore Chrysostomi 51-53, t. VI.
 Lascivia quomodo corrigenda, 505, t. IX.
 Latine linguæ studium, 337, t. I.
 Latio nulla prævia admonitione in cruce Christum confessus est, 828, brevi penitentia paradisi adeptus, 285, t. I.
 Latio bonus principio maledicebat Christo, 411. Latronis in cruce ab alio latrone differentia, 411. Latio in cruce doctor, 402. Latronis fiducia, 402, philosophia, 405, t. II.
 Latio cur in paradiso introductus, 672, 673, uno verbo prolato, sola fide exhibita in paradisi ante Apostolos insiliit, 675, t. IV.
 Latio quomodo ingressus in regnum cælorum, 673, t. IV.
 Latio pendens in cruce oratione regnum cælorum impetravit, 668, ingressus est in paradisi non cum corpore, 673, t. IV.
 Latronis boni philosophia, 514, t. III.
 Latrones ambo initio conviciabantur Christo, 771, t. VII.
 Latio alius quasi in statera in altum sublatus, alius *depre-sus*, 559, t. VIII.
 Latronis in cruce penitentia, 541, t. V.
 Latrones Andronicum captum dispoliatum dimittunt, 620, t. III.
 Latrocinio gravius est adulterium, 424, t. XI.
 Lavacrum baptismi priora crimina abluit, 234, t. II.
 Lavacrum baptismi quaslibet maculas eluit, 227, t. II.
 Lavacri Judæorum a lavacro baptismi discrimen, 226, t. II.
 Lavacrum regenerationis, 210, 318, t. V.
 Lavacrum baptismi est pharnacum et quasi antidotum, 269, t. XI.
 Lavacrum baptismi non potest iterari, 79, t. XII.
 Lavare delinquentes longe pius est quam delinquere, 687. Laudare virtute præditos prodest, 687. Laudare improbos, supplicium parit, 687, t. IV.
 Laudare Deum vel tacentes possumus, 300, t. V.
 Laudare vitium peccatum est, 232, t. V.
 Laudandi modi varii, 486, t. V.
 Laudes aliorum justo gaudium, 759, t. I.
 Laudes etiam virtute præditos voluptate afficiunt, 674, t. I.
 Laudum et hymnorum præstantia, 695. Laus non placet ex ore peccatoris, 695, t. I.
 Laudes amatores nimii culpantur, 674. Laudes qui non contemnit, gravia multa patitur, 676, t. I.
 Laus hominum quam fluxa, 53. Laudes hominum non curandæ, 200. Laudari christianus ab omnibus nequit, 200, t. IV.
 Laudes Dei quomodo canant membra nostra, 463, t. V.
 Laus Dei quid difficultatis habeat, 300, t. V.
 Laudes orationis, 526, t. V.
 Laudari vis? lauda, 62, t. V.
 Laus quid, 248, magna res est, quæ purgat animam, 429, t. V.
 Laus Dei quæ sit, 290. Laus Dei sacrificium ipsi gratissimum, 498. Laus sacrificium, 327, t. V.
 Laudem Dei quomodo emittant bruta et feræ, 488, t. V.
 Laudare se quando liceat, 41, t. V.
 Laus propria vitanda, 57, t. VII.
 Laus multitudinis contemnenda, 602, t. VII.
 Laudes qui querit, a Deo non laudatur, 56, t. VII.
 Laus vera quæ, 20, t. VI.
 Laudes hominum vel ex gratia prodeunt vel ex odio negantur, 43, t. VIII.
 Laus a Deo prodiens magnam homini affert utilitatem, 43, t. VIII.
 Laus hominum statim evanescit, 218, t. VIII.
 Laus ab uno Deo querenda, 43, t. VIII.
 Laudes non curandæ, neque etiam accusatione 119, t. IX.
 Laudes qui despicit, multis fruitur laudibus, 570, t. IX.
 Laus vera quæ, 221, 222, t. XI.

Laus non debetur abstinentiæ a pravis operibus, 223, t. XI.
 Laudes hominum infidæ sunt et nihil utilitatis afferunt, 674, t. XI.
 Laudes non hominum, sed Dei, querendæ, 101, t. X.
 Laudare se quando liceat, 583, t. X.
 Laus propria quam odiosa, 548, t. X.
 Lazarus non oratione Christi, sed jussu, a mortuis excitatus, 782, ejus resurrectio offendicula solvit, quomodo, 779, t. I.
 Lazari parabola, 1017. Lazarus per angustam viam incessit, 1049, communis orbis doctor, 982, in divitis vestibulo non morosus nec impatiens erat, 973, omnium opulentissimus, 986, in vestibulo divitis novem supplicia pertulit, quæ, 975 et seqq., de resurrectione non philosophabatur, 981. Lazarus fortiter adversa tulit, 439. Lazari mendici situs, 1033. Lazarus cur in sinu Abrahæ, 998, 999, t. I.
 Lazari et divitis historia, 637, t. II.
 Lazari patientia, 707. Lazari pauperis mors pretiosa, 72.
 Lazarus in presenti vita pauper, in futura dives, 59, t. II.
 Lazari quatuordecim historia, a Joanne solo memorata, cur a cæteris evangelistis sit prætermittenda, 641. Lazari resurrectio Christi resurrectioni fidem facit, 642, t. II.
 Lazari pauperis virtus, 471. Lazarus patriarchæ Abrahæ selem consecutus, 582, t. III.
 Lazari exemplum inhumanis proponitur, 604, t. IV.
 Lazarus cur Christus fleverit, 297, t. VI.
 Lazari virtus describitur, 367, 368, t. V.
 Lazarus pauper non minus conspicuus, quam tres pueri in fornace, 53, t. VII.
 Lazarus cur foetentem Christus suscitavit, 545, t. VIII.
 Lazari resuscitati miraculum quantum, 354, t. VIII.
 Lectio spiritualis librorum Scripturæ instrumentum salutis, 995, 994. Lectio Scripturarum commendatur, 812, 991. Lectio Scripturæ etiam non intellecta utilis omnibus, 994, t. I.
 Lectio iterata aperit obscura, 995. Sine lectione spirituali non potest quisquam salutem consequi, 993, t. I.
 Lectiosine intelligentia non prodest, 21, t. III.
 Lectio Scripturarum cum prato collata, 87, et cum fonte, 89. Lectio Scripturæ in ecclesia, 70. Lectioni Scripturæ addantur bona opera, 179, t. III.
 Lectio divinæ Scripturæ quomodo peragenda, 125. Lectio Scripturæ sacræ piæ religionis notitiam affert, 41, t. III.
 Lectionis Scripturæ utilitas, 299, 500, t. II.
 Lectio Scripturæ sacræ thesauro comparatur, 32. Lectio Scripturarum ingens bonum, 321, 411, quantum consolationem afferat, 261, 262. Lectione sacra nihil jucundius, 615, 572, t. IV.
 Lectiones Scripturæ sacræ in ecclesia multæ et varæ, 146, t. VI.
 Lectio non sola sufficit, sed requiritur etiam accurata cognitio, 249, t. VI.
 Lectio sacræ Scripturæ morbos animi extinguit, 50, t. VII.
 Lectio Scripturarum lecto jucundior, 385, t. VII.
 Lectio Evangeliorum necessaria, 29, t. VII.
 Lectio Scripturæ sacræ quam utilis, 512, t. V.
 Lectio hebraici textus, 135, t. V.
 Lectio Aquilæ et Symmachii, 729, t. V.
 Lectio Symmachii, quinta et sexta, 766, t. V.
 Lectio quinta et sexta editionum, 769, t. V.
 Lectio reliquorum interpretum, 749, 761, 764, 768, 771, t. V.
 Lectio divinorum librorum quo ritu fieri, 293, 296, ante lectionem manus abluantur, 295. Lectionis divinæ utilitas, 296, t. VIII.
 Lectio divinorum librorum commendatur, 186, t. VIII.
 Lectio spiritualis sanctificat, 187, t. VIII.
 Lectio Scripturarum sacrarum commendatur, 485, t. XI.
 Lecti argentei divitum Antiochenorum, 179, t. X.
 Lectus eburneus. Lecti splendidi nihil prosunt ad somnum, 972, t. I.
 Lectus Davidis, lacrymis exornatus, 975, t. I.
 Lecti apparatus, 506, t. I.
 Lecti ex ebore aut ex argento puro adornati, 773, t. II.
 Lecti argento ornati, 193, t. III.
 Lecti argentei, 399, t. III.
 Lecti argento nexi auroque fulgentes, 515, t. V.
 Lectoris munus in ecclesia, 484, t. XI.
 Lectoris officium in ecclesia, 438, t. X.
 Legalia ad virtutem non conferunt, 61, t. X.
 Legislatorum officium, 378, t. I.
 Legislator unicus duorum Testamentorum, 330, 331, t. II.
 Legislator veteris idem est qui novæ legis, 243, t. VII.
 Leguminum esca monachis, 403, t. I.
 Lenitas rerum, quam verborum, melior, 405, t. VII.
 Lenitate opus est doctori, non auctoritate tantum, 301, t. XI.
 Leones mitigantur et tractabiles redduntur, 44, t. III.

- Leonem ab ungue adagium*, 581, t. III.
Leones cicures reddebantur antiqui, 591, et per forum ducebant, 78, t. IV.
Leones arte cicures et mansueti reddebantur tempore Chrysostomi, 699, t. IV.
Leones olim cicures reddebantur, 501, t. V.
Leones arte mansueti reddebantur, 94, t. VI.
Leones mansueti per forum circumducebantur Constantinopoli, 220, t. IX.
Leontio epistola Chrysostomi, 652, t. III.
Leporis vitam agere semper timere, 563, t. V.
Lepræ genus quoddam immundum reddebat, 681, t. XI.
Leprosi olim extra urbes sedes habebant, 128, t. VI.
Levi tribus sola honorata sacerdotio, 922, soli sacerdotio vocabatur, 922, t. I.
Levitici liber cur sic vocetur, 528, t. VI.
Lex sublata fuit non ob peccata Judæorum, sed quod imperfecta esset, 920, 921. *Legis observationem Papius abrogandam suadet*, 864. *Lex imperfecta non sua natura*, sed ratione temporis quo data est, 790, t. I.
Lex non est Christo contraria, 859, est quasi pædagogus, 860, ad majorem suscipiendam philosophiam apta, *ibid.*, utilis quod ad Christum deducatur, *ibid.*, utilis olim, nunc cessavit, 858, t. I.
Legem extra Jerusalem legere Judæis non licebat, 917, t. I.
Legem veneramus, sed quiescere sinimus, 915, t. I.
Lex naturalis ab initio homini indita, 151. *Quid est lex naturalis*, 152. *Legem naturalem negabant gentiles*, 153.
Legem naturalem probant multa, 154, t. II.
Lex Dei potest servari, 319, t. II.
Legem cur et quomodo abrogavit Christus, 378, t. II.
Lex ea, quæ legis erant everit, quomodo, 730, t. II.
Lex Moyses, lex Dei, 809, t. II.
Legis et Prophetarum libri non sanctum faciunt locum ubi depositi sunt, 914, t. I.
Lex christianorum pacifica, 947. *In lege nova majora præstanda quam in veteri*, 512, t. I.
Leges et supplicia reipublicæ necessaria, 564, t. I.
Leges educandorum liberorum a Deo datæ, 354, t. I.
Legi divinæ cedunt externæ leges, 219, t. III.
Legislator unus Veteris et Novi Testamenti, 284 et seqq., t. III.
Lex data est ut umbra; non peccata tollit, sed demonstrat, 535, t. IV.
Lex lucerna, lux et vita, 617, quanta bona attulerit, 618, in lege veteri virtus difficilior, 698, t. IV.
Lex fons sapientiæ, 618, spiritualis ac divina erat, 618, t. IV.
Lex an sit causa peccati, 617, in subsidium data est, 617. *Lex per ipsum Deum data*, 618. *Lex non accusanda*, 617, t. IV.
Lex nova: in lege nova majus philosophiæ studium, majora certamina, 25, in lege gratiæ omnia perfectiora, 617, t. IV.
Leges sunt ipsorum principum principes, 595. *Leges laudamus cum nobis consilii criminis non sumus*, 598, t. IV.
Lex conscientiæ sufficiens, 482, t. V.
Lex scripta nuntiata Judæis data, 482, t. V.
Legis præcepta non principaliter data, 175, t. V.
Legis veteris præcepta non abrogantur per novam legem, 267, t. V.
Legislator idem Novi et Veteris Testamenti, 216, t. V.
Lex in angulo data, evangelica prædicatio per orbem terrarum, 222, t. V.
Legem gratiæ non lege naturæ crescebat christianorum multitudo, 483, t. V.
Legis novæ præcepta non abrogant vetera, 267, t. V.
Lex sepes, quia circumdat, et a malorum consortio arcet, 418, t. V.
Legem, quæ nos tuetur et vindicat, transgredi iniquitas est maxima, 179, t. V.
Lex naturalis omnibus insita, 482, t. V.
Leges humanæ momentaneæ et obscuræ, leges diviniæ sole clariore et permanentes, 267, t. V.
Lex domus Dei est, 736, t. V.
Lex per gratiam auferitur, 689, t. VI.
Legis gloria est ut docere possit seipsum in Christo evacuari, 176, t. VI.
Lex multiplex, 455, t. IX.
Lex naturalis omnibus hominibus insita, 502, t. IX.
Lex Mosaica sancta, 502, t. IX.
Legis præcepta judaicam vilitatem spectant, 91, t. IX.
Lex morbum auxit, quomodo, 178, t. IX.
Lex viventibus, non mortuis data est, 496, 497, t. IX.
Lex prævaricationem arguit, gratia prævaricationem tollit, 488, t. IX.
Lex onerosa, gratia facilis, 567, t. IX.
Lex non potuit præstare id quod fides præstitit, 447, t. IX.
Lex soluta fuit, 249, t. IX.
Legem non esse servandam Petrus docuit, 241, t. IX.
Legis metum solvit Paulus, 652. *Lex abrogatur a Paulo*, 502, legis dignitatem Paulus non tollit, 497, t. IX.
Lex contraria non fuit: Christus in auxilium ejus venit, 515, 514, t. IX.
Leges novas posuit Christus, 55, t. IX.
Lex spiritualis cur sic vocetur, 507, t. IX.
Legem audire nihil juvat, nisi opus addatur, 455, t. IX.
Lex probrosa Solonis, 419, t. IX.
Lex quomodo iram operetur, 59, in legem tandem vertitur consuetudo, 546, t. XI.
Lex quomodo utendum, 511, t. XI.
Legis plenitudo Christus, et finis legis Christus, 264, t. XI.
Lex non parum contulit ad cognoscendum peccatum et ad augendum supplicium, 365, t. X.
Lex vetus cur severius puniret, quam nova, 451, t. X.
Lex quomodo mortem affererat, 442, t. X.
Legis gloria in hoc sita est quod ad Christum animos convertat, 445, t. X.
Lex per Christum finem accepit, 445, t. X.
Lex christiana multo magis vitam tuebatur et continebat, quam externæ leges, 509, t. X.
Lex dilectione impletur, 670, t. X.
Lex in Scriptura per sepe significatur, 35, t. VII.
Lex est Vetus Testamentum totum, 667, t. VII.
Lex vetus quam necessaria fuerit, 246, 247, t. VII.
Lex quando et quomodo data, 15, t. VII.
Legem veterem non abrogavit Christus, sed perfectit, 241, t. VII.
Legem modo servabant Christus et apostoli, modo non servabant, 350, t. VII.
Legis veteris præcepta non ita sublimia erant, 265, t. VII.
Legis veteris et novæ unus idemque est legislator, 247, t. VII.
Lex vetus cognata et affinis est novæ, 244, t. VII.
Legis veteris cum nova affinitas, 406, t. VII.
Lex abrogata per novum populum, 55, t. VII.
Lex nova quam præstet veteri, 15, t. VII.
Lex nova plus requirit, quam vetus, 263, t. VII.
Lex nova majora promittit, quia majora certamina exigit, 244, 245, t. VII.
Lex quanta mansuetudine et providentia plena sit, 258, t. VIII.
Legis novæ perfectio, 245, t. VII.
Lex spem habebat, sed non tantam, quantum gratia, 105, t. XII.
Lex cur aliquando per Moysen, aliquando per angelos data dicitur, 52, t. XII.
Lex umbra erat, 150, in lege omnia umbra erant: circumcisio, sacrificia, sabbatum, 105, t. XII.
Legis sacerdotium, jam ejectum est et cessavit, 113, t. XII.
Legem Christus paulatim solvebat, 259, t. VIII.
Legem Christus non transgreditur, sed supergreditur, 210, t. VIII.
Legem Judæi nec noverant, nec servabant, 268, t. VIII.
Lex hominum pædagogus, 517, t. VIII.
Lex quomodo subintraverit, 668, 670, t. VIII.
Lia Jacobi uxor fucum non adhibuit, 369, t. VII.
Libamina et philtrea meretricibus adhibebant, 627. *Libamina a meretricibus adhibita ut jucundæ apparerent*, 626, t. IX.
Libanii monodia de incendio templi Apollinis in Daphnæ, 560, 561, t. II.
Libanius ad Chrysostomum pergit, 755, 758, t. III.
Libanius (qui supra), 357, t. III.
Libellum repudiæ cur permisit Moyses, 220, t. III.
Libelli supplices imperatoribus oblati, 640, t. IV.
Libellum repudiæ cur lex vetus permittat, 259, t. VII.
Liberalitas non ex donorum mensura, sed ex dantium animo æstimatur, 514, t. X.
Liberalitas erga egenos, damnationem amovet, 476, t. VII.
Liberalitas Dei in homines, 124, t. IV.
Liberalitas in pauperes exhibenda, 58, t. IV.
Libere bonum operamur, non necessitate, 377, 378, 385, t. II.
Liber et servus in his quæ ad Christum spectant pares sunt, 156, t. X.
Liber non est qui peccato servit, 158, et servus non est qui a peccato liber est, 158, t. X.

- Liberum aut servum quid potissimum faciat, 278, t. V.
 Liberille tantum est, qui libertatem intus habet, 389, t. XI.
 Liber et servus nomina tantum sunt, 491, t. XII.
 Liberorum et domesticorum cuique est ratio reddenda, 607, t. IV.
 De liberorum educatione ecloga, 763, t. XII.
 Liberi in Ecclesiam adducendi, 802. Libertas. Nemo liber est, nisi qui Christo vivit, 314, t. I.
 Libertas animæ quantum bonum, 371, t. VII.
 Libertas a curis tranquillitatem animi parit, 382, t. VII.
 Libertas quam dant homines, nomine tenus libertas est, 298, t. VIII.
 Libertas vera, est nullo egere, 457, t. VIII.
 Libertas animæ vitam præsentem desipientis, 89, t. IX.
 Libertas dicendi sine virtute nihil proficit, 284, t. IX.
 Libertas servorum Christi, 314, t. I.
 Libertas ex afflictione oritur, 44, t. V.
 Libertini quinam, 120, t. IX.
 Liberum arbitrium, 140, homini inditum, 187, vel coronamur vel damnatur secundam animi propositum, 166, t. IV.
 Liberum arbitrium virtutem et vitium parit, 628, t. IV.
 Liberum arbitrium nobis dedit Deus, 188, t. IV.
 Liberi arbitrii major vis quam naturæ, 544, t. IV.
 Liberum arbitrium. In nobis situm est ut diabolo obtemperemus vel non obtemperemus, 984. Ex proposito probi et improbi efficitur, 355. Liberum arbitrium Paulus non abefactavit, 715, t. I.
 Liberum arbitrium. Animæ decor in nobis et in Dei nutu situs, 295. Verorum honorum nos Deus opifices esse concessit, 295, t. I.
 Libertas arbitrii inferitur ex indicio supplicio, 160, ab auxilio pendemus divino, ut autem eligamus in nostro arbitrio situm est, 161, t. VI.
 Libertas actionum humanarum, 156, t. VI.
 Libertas arbitrii, 35, 207, t. VI.
 Liberum arbitrium, omni agendi potestate sublatis, nullum meritum, nullum demeritum est, 135, t. VI.
 Liberi arbitrii potestas penes nos est ut mutemur, 21, tom. VI.
 Liberi arbitrii vis quænam, 160, t. VI.
 Libero arbitrio, non fati necessitate gubernamur, 184, tom. VI.
 Liberum arbitrium minime tollit aut lædit hoc Jeremiæ dictum: *Non est in homine via ejus*, 155, t. VI.
 Ex libero arbitrio transgressiones accidunt, 523, t. VI.
 Libertate arbitrii honorata fuit natura humana, 382, t. VII.
 Liberum arbitrium, 67, t. VII.
 Liberum arbitrium et libertatem voluntatis non tollit Christus, 574, t. VII.
 Liberum arbitrium per gratiam non tollitur, 471, t. VII.
 Libertas arbitrii in actibus, 83, t. VIII.
 Liberum arbitrium in actibus, 583, t. IX.
 Liberum arbitrium non tollit Paulus, 539, t. IX.
 Liberi arbitrii facultas quanta, 590, t. IX.
 Liberum arbitrium per obedientiam ex corde indicatur, 489, t. IX.
 Libertas arbitrii, 291, t. IX.
 Libertatem arbitrii non labefactant, neque necessitatem afferunt Christi prædicationes, 228, t. X.
 Liberum arbitrium, 99, t. XII.
 Liberum arbitrium ipsum injicit in gehennam, 353, t. XI.
 Liberum arbitrium est causa boni et mali, 378, t. II.
 Liberum arbitrium: Deus non vim infert nolentibus, sed volentes trahit, 143, 144. Libero arbitrio et libertate decorati sumus, 451. Liberi arbitrii est, ut quis persuadeatur, vel non persuadeatur, 120. Liberum arbitrium non tollitur, 484, t. III.
 Liberum arbitrium, 457, t. V.
 Libertas arbitrii homini data, 158, t. IV.
 Libido intemperans bellum animæ parit, 58, t. V.
 Libido lacrymantem non adit, 77, t. V.
 Libido quantum tragediam excitet, 573, t. V.
 Libidinis œstrum unde oritur, 600, t. VII.
 Libidinis extinguendæ modus, 432, t. X.
 Libido contra naturam horrenda, 417, 418, t. IX.
 Libri cur necessarii, 13, t. VII.
 Libri magici et præstigarum, 275, t. IX.
 Libri aureis litteris scripti, 187, t. VIII.
 Libri secretiores, id est apocryphi, 658, t. VI.
 Libri membrumæci, 607, t. VIII.
 Libya de Spiritu sancto accepit, 186, t. V.
 Libys pastores quanta pro ovis tuendis incommoda subeant, 660, t. IX.
 Ligamina superstitionis infantibus nascentibus adhibita, 103, apud christianos antiochenos in usu, 58, t. X.
 Ligamina superstitionis, quæ *supernæ* vocabantur, 357.
 Ligamina et incantationes prohibentur, 358, t. XI.
 Ligamina pro curandis morbis adhibita, 412, t. XI.
 Ligaturæ damnantur, 240, t. II.
 Lignum scientiæ boni et mali cur sic dictum, 152, 610, tom. IV.
 Lignum vitæ cur sic appellatum, 151, t. IV.
 Lignum vitæ in paradiso, 109, t. IV.
 Lignum cognitionis boni et mali quid, 634, t. VIII.
 Lignum collisum ignem emittit, 433, t. VI.
 Lintina sacra *καθάρια*, 268, t. VI.
 Lingua hebraica ab aliis omnibus diversa, 850, t. VI.
 Linguarum donum prædictum a prophetis, 822, t. I.
 Lingua cohibenda, 1001, ne postea igne comburatur. *ibid.* et 1002, t. I.
 Lingua malitiæ vel justitiæ instrumentum, 66, 67, t. II.
 Lingua magnam etiam affert utilitatem, 229, t. II.
 Lingua tremendis mysteriis ministrans a vitis abstineat, 233, 234, t. II.
 Linguae quot quantique lapsus, 228, t. II.
 Linguarum divisio unde, 246, cur non citius acciderit, 250. Linguarum divisionis bonum, 250, t. II.
 Linguarum donum quodnam esset, 296. Novum erat hoc donum, sed prophetiæ donum antiquum erat, 301, t. X.
 Linguarum donum cur ante alia acceperint apostoli, 296, t. X.
 Linguarum donum prophetiæ dono præstat, 297, t. X.
 Linguae intemperantia muliebri vitium coercendum, 234, t. IX.
 Lingua nostra linguae Christi similis sit oportet, 715, t. VII.
 Lingua moderanda, 54, t. VII.
 Lingua magis custodienda quam pupilla oculi, 516. Regius quidam est equus, qui freno opus habet, 516, t. VII.
 Lingua una erat initio, 179, 182, t. VI.
 Linguae cur multæ ac diversæ inventæ fuerint, 187, 188, tom. VI.
 Linguae intemperantia causa malorum, 44, t. VI.
 Lingua est machæra acuta, 188, t. VI.
 Linguae et oris custodia, 451, 432, t. V.
 Linguae petulantia, 423, t. V.
 Linguae facilitas mala innumera parit, 432, t. V.
 Lingua per verba sanctificatur, 158, t. V.
 Lingua precans est plectrum cælestis musicæ, 46, t. V.
 Lingua quomodo coercenda, 20, t. III.
 Linguarum donum quodnam, 92, t. III.
 Linguae custodia, 23, t. III.
 Linguarum donum quantum, 807, 809, t. III.
 Lingua diligenter custodienda, 37, quomodo custodienda, 43, 46, t. IV.
 Linus post Petrum Romæ episcopus, 639, t. XI.
 Lituæ, *λευκῶν* et supplicationes, 265, t. VI.
 Litteræ quæ mittuntur ex subscriptione manifestæ sunt, 469, t. XI.
 Litteræ imperatoris quanta cum reverentia acciperentur et legerentur, 405, t. IV.
 Littera occidit, quid illud significet, 458, t. X.
 Litteræ Abrahami tempore nondum inventæ fuerant, 642, tom. IX.
 Lites quot et quantæ tempore Chrysostomi, 552, t. XI.
 Lites et dissidia inprobantur, 322, t. XI.
 Lites vitandæ, 730, t. VIII.
 Liturgia. Invocatio Spiritus Sancti in oblatione sacrificii, 681. Liturgiæ verba per diaconum prolata, *Alii alios noscunt*, 849. Verba diaconi in liturgia: *Erecti stemus probe*, 734. In liturgia diaconus populum dimittens dicebat, *In pace discedite*, 870, in oratione dicebat, ut Angelum pacis rogenus, *ibid.*, t. I.
 Liturgiæ sacræ multa afferuntur, 399, 400, 401, 402, 403, 404. In liturgia respondebat populus, *Spiritu tuo*, 312 527, t. X.
 Liturgiæ voces quædam, 29, in liturgia manus expandebantur, 204, t. XI.
 Liturgiæ verba, et cum Spiritu tuo, 458, t. II.
 Liturgiæ, *Sursum mentem et corda*. Resp. *Habemus ad Dominum*, 345, t. II.
 Liturgiæ verba, *Angelum pacis rogate*, 444, t. II.
 Liturgia. Verba diaconi in liturgia, 156. In liturgia martyres memorabantur, 170, t. IX.
 Liturgia. In liturgia sacerdotis oratio, 531, t. VII.
 Livor mentem excæcat, 336, t. VII.
 Loca ubi Paulus mansit, et ubi ligatus fuit venerationi habita, 743, t. IX.
 Locorum veneratio apud christianos, ut urbis Bethlehæm, 816, t. I.
 Locus Augustus, 558, t. II.
 Loquela aliquando silentio utilior, ut et silentium loquela utilis, 452, 453, t. V.
 Loquendi et tacendi vicissitudo, 432, 433, t. V.
 Loricæ ferreæ, 652, t. VII.
 Lot in Sodomis sicut in pelago servatus est, 311, t. II.

Lot cur ab Abraham susceptus comes peregrinationis, 289. Lot juvenis separatur ab Abrahamo, 311. Sodoma peccat, non advertens incolarum nequitiam, 511, t. IV.
 Lotum cur in Sodomis Deus habitare voluerit, 399. Loto nihil profuit Sodonorum habitationem deligere, 525, t. IV.
 Lot cur in captivitatem abductus, 328, t. IV.
 Loti hospitalitas, 395, 396, t. IV.
 Lot vi eductus ex Sodomis ab angelis, 404, t. IV.
 Loti virtus quanta, 388, t. IV.
 Loti uxor in statu salis versa, 405, 407, t. IV.
 Lot excusatur ab ebrietate, neque Lot neque filiae ejus damnandae, 411, 412, t. IV.
 Loti filias excusantur a concubitu cum patre, 411, t. IV.
 Lot laudatur quod solus esset probus, 144, t. V.
 Lotagae, mendici circulatorum, 97, t. XI.
 Lucas solus scripsit historiam Lazari et divitis, 970, t. I.
 Lucas, Pauli discipulus, scripsit Evangelium, 18, t. VII.
 Lucas qua de causa scripsit Evangelium, 17, t. VII.
 Lucas in generationibus differt a Matthaeo, in quo et quare, 21. Cur longiorem quam Matthaeus genealogiam scribit, 40. Cur ab Adamo Christi generationem incipiat, 17, t. VII.
 Lucæ cum Matthæo consonantia, 82, t. VII.
 Lucæ cum Matthæo consensus circa centurionem, 353, 536, t. VII.
 Lucas, Pauli discipulus, Acta apostolorum scripsit, ideo maxima pars libri Paulum spectat, 15, t. IX.
 Lucas probatur esse auctor Actuum apostolorum, 91, 780, 781, t. III.
 Lucas cur dicat se de omnibus quæ cepit Jesus facere, scripsisse, cum scribat Joannes non posse omnia scribi, 419, tom. III.
 Lucas solus Evangelium produxit usque ad Assumptionem Domini, 740, 781, t. III.
 Lucas Actuum apostolorum auctor, 213, t. V.
 Lucernæ in foro accendebantur in kalendis, 957, t. I.
 Lucernæ sive lampades in ecclesia accendebantur, 597, tom. IV.
 Lucernæ quidam superstitione in fontibus appendebant, 561, t. VIII.
 Lucianus Græcorum disciplinis eruditus, 524, fame torquetur, 525, in fame idolothya respuit, 524. Lucianus tormentis admotus ad singulas interrogationes respondebat, *Christianus sum*, 524, t. II.
 Lucifer inter sidera, 803, t. III.
 Lucio episcopo epistola Chrysostomi, 653, t. III.
 Lucius, Jason et Sosithus, cognati Pauli, in Epistola ejus Romanos salutant, 677, t. IX.
 Lucri amor quantas ærumnas subire cogat, 405, t. I.
 Lucrum ex proximi egestate partum, quam crudele, 97, tom. III.
 Lucro qui student, ab amore lucri sæpe læduntur, 602, tom. VII.
 Luctatores in usu, 692. Philosophus quidam qui legem talit, Solon, 692, t. XI.
 Luctus. In gravissimo statim luctu, non adhibenda consolatio, 599, t. I.
 Luctus legitimus erga eos qui in peccatis vivunt, 622, t. I.
 Luctus et exequiarum ritus apud christianos, 1020, t. I.
 Luctu nimio quidam ad familiarium sepulcra domicilium posuerant, 409. Luctus erga defunctos qualis esse debeat, 1019, t. I.
 Luctus immoderatus improbat, 253, t. X.
 Luctus pro defunctis moderatus sit oportet, 347, t. VIII.
 Luctu quinam sint digni, 560, t. VIII.
 Luctus utilis quisnam sit, 225, 226, t. VII.
 Luctus defunctorum cum tibiis et cymbalis celebratus, 375, t. VII.
 Luctus nimius a ratione alienus, etiamque periculosus, 296, t. VI.
 Luctus an prosit, necne, 295, t. VI.
 Luctus sæpe emendat eos quos sermo non potest emendare, 16, t. VI.
 Luctus iis qui ante Christum licitus, 296, t. VI.
 Luctus Davidis ob mortem Saulis, 694, t. IV.
 Ludimagistri prius elementa docent quam syllabas, 677, tom. IV.
 Ludus quisnam prohibitus, 138, t. VII.
 Lugere mortuos jam non licet, 296, t. VI.
 Lugendi ethnici, Judæi et catechumeni morientes, 304, tom. VI.
 Lumbi quid significant apud Paulum, 164, t. XI.
 Lumen signatum quid, 54, t. V.
 Lunæ et solis utilitas, 59, t. IV.
 Luna. Quidam dicebant Providentiam usque ad lunam tantum pertinere, 392, t. V.
 Lunam plenam cur primo fecerit Deus, 449, t. VI.
 Lunatici jejunium timent, 307, t. II.

Lunatici cur sic dicti, 562, t. VII.
 Lunula, ornamentum muliebres, quid esset, 51, t. VI.
 Lupicinus Apiarum episcopus ad Theophilum misus a Chrysostomo, 531, t. III.
 Lupos superat qui manet ovis, 345, t. V.
 Lupi vincuntur, oves Christi vincunt, 589, t. VII.
 Lux magna et vera quæ, 217, t. VII.
 Lux Christi luce solis major, 535, t. VII.
 Luxurios dediti, porci a Christo vocantur, 311, t. VII.
 Luxus quam inanis et fluxus, 985, t. I.
 Luxus mulierum curas parit, 581, t. I.
 Luxus et fastus res fluxæ, 288, t. I.
 Luxus in vestibus tempore Chrysostomi, 150, 296. Luxus mulierum quantus tempore Chrysostomi, 381, t. IV.
 Luxus vestium damnatur maxime in mulieribus, 549, tom. IX.
 Luxus et fastus redarguuntur, 259, de luxu pudenda quedam, 349, t. XI.
 Luxus in conviviis quantus, 304, t. XI.
 Luxus mulierum reprehenditur, 541, 580, t. VIII.
 Luxus vestium reprehenditur, 161, 302, t. VIII.
 Luxus res est mala, 267, t. VII.
 Luxus vestium redarguitur, 92, t. VII.
 Luxus mulierum describitur et carpitur, 569, t. VII.
 Luxus mulierum damnatur, 257, 287, 784, quæ mala hinc oriuntur, 785 et seqq., t. VII.
 Luxus inaurium, 786, t. VII.
 Luxum calceorum vehementer exagitat Chrysostomus, 501, t. VII.
 Luxus quantus Chrysostomi tempore Constantinopoli, 514, t. V.
 Luxus vitandus, 277, t. V.
 Luxus mulierum tempore Chrysostomi, 51, 55, t. VI.
 Lyaones cur suspicati sunt Paulum esse Mercurium, 670, t. I.
 Lyceum: ibi Socrates morabatur, 539, t. I.
 Lichnicum est solis occasus, 705, t. V.
 Lycurgus jussit virgines nudas in conspectu virorum concertare, 694. *Vide notam*, t. XI.
 Lydiae disciplinæ humilitas et sapientia, 253, t. IX.
 Lystris Paulo et Barnabæ immolare volebant ex diaboli nequitia, 25, t. II.

M.

Macchabæorum res sub Juda et Simone, 894, t. I.
 Macchabæorum matris virtus, 619. Macchabæorum mater septem peperit filios, non terræ, sed coelo, 622. In suppliciis filiorum gravius cruciabatur quam ipsi filii, 620, 625. Filium postremum cohortatur, 625. SS. Macchabæi, 617 et seqq. Macchabæorum supplicia, 621. Ex Macchabæis postremus se supplicio exposuit spectante matre, 624. Tyranni clementiam reformidabat, 624, t. II.
 Macchabæi in psalmo XLIII prædicuntur, 167, t. V.
 Macchabæorum mater, futuram resurrectionem testificatur, 501, t. VI.
 Macchabæorum eorumque matris laus, 125, t. VI.
 Macchabæi admirationi fuere, quia pro legibus passi sunt, 417, t. VII.
 Macchabæorum mater quanta passa sit, 686, t. XII.
 Macchabæorum festus dies, 532. Macchabæos pro Christo passos esse probatur, 534, t. XII.
 Macedones christiani ex paupertate largiebantur, 615, tom. VII.
 Macedonia, 714, t. I.
 Macedoniae episcopis scribit Chrysostomus, 706, t. III.
 Macedonii monachi dictum fiducia plenum pro Antiochenis, 175, t. II.
 Macedonius paraclito bellum inferit, 614, t. II.
 Macedoniani a Macedonio, 220, t. VIII.
 Macedoniani impugnantur, 553, t. XII.
 Macedoniani verum Scripturarum sensum adulterabant, 819. Macedonianorum argumentum, 819, et responso ad illud, 819, 820, t. III.
 Macedoniani Spiritus gloriæ contumeliis afficiebant, 822. confutantur, 825, t. III.
 Macedoniani impugnantur, 815, 816, t. III.
 Macedoniani dicebant Deum magnum et parvum, 1087, t. I.
 Macedoniani, Ariani, Euzomiani, 470, t. VI.
 Maceratio, ex maceratione caelestium rerum desiderium nascitur, 85, t. II.
 Madianæ, quod aliter inexpugnabiles putarent Judæos, virgines immiserunt, 148, t. II.
 Magiæ et præstigiæ libri, 275, t. IX.
 Magi nostra destruere in cassum conati sunt, 538, t. II.
 Magi Gazareni, 283, t. I.
 Magi Cambysi succedunt, 899, t. I.

- Magi ex Perside venerunt ut Christum in præsepi viderent, 753, eumque adorarunt, 754, t. I.
 Magi cur per stellam ducti, 678, t. XI.
 Magi primitiæ dicuntur, 406, t. III.
 Magi Persidis doctores, 85, t. VII.
 Magi philosophis sapientiores, 79, t. VII.
 Magi quo duce ad Christum natum venerint, 61, 62, t. VII.
 Magorum pietas, 76, t. VII.
 Magis quid suaserit ut Christum adorarent, 81, t. VII.
 Magi Christum ut Deum habuere, 85. Cur stella ducti fuerint, 64, t. VII.
 Magorum philosophia et munera quæ, 85, eorum fides, *ibid.*, t. VII.
 Magos Deus ipse per stellam vocavit, 66, t. VII.
 Magi a Judæis ediscunt, Judæi a Magis, 75, t. VII.
 Magi cur Judæos in Christi adoratione avertererunt, 78. Cur fuga opus habuerint, 85, t. VII.
 Magorum munera quæ significant, 642, t. VI.
 Magi quinam essent, 657, t. VI.
 Magistrorum officium est non confestim pœnas sumere, sed in correctione inferenda tardum esse, 542, t. X.
 Magistr. munus est, discipulorum calamitatibus affici, 592, t. X.
 Magistri ornamentum est discipulorum virtus, 456, t. X.
 Magister Chrysostomi gentilis superstitiosus. Ejus dictum, 601, t. I.
 Magistri christiani doctrina, 19, t. VII.
 Magistratus a nobis alieni quia de publicis solliciti sunt, 617, t. IX.
 Magistratus aureas bullas ab imperatoribus accipiebant, 110, t. VI.
 Magistratus vigiles esse debent, 231, t. XII.
 Magistratus insignia, 94, t. III.
 Magistratus diversi in Ecclesia, 91, 92, t. III.
 Magistratus quasi pædagogi sunt, 596. Cur in mundo sicut constituti, *ibid.*, t. IV.
 Magistratum necessitas, 588, t. V.
 Magistratus urbibus necessarii, 82, t. II.
 Magistratum timor utilis, 81, t. II.
 Magistratus seculares virtuti inopportuni, 751, t. I.
 De magnanimitate et fortitudine ecloga, 811, t. XII.
 Magnanimitatem elemosyna probat, 358, t. IX.
 Magnificencia nimia damnatur, 436, t. VIII.
 Magna ecclesia Antiochiæ sic dicta, in qua concionabatur Chrysostomus, 247, t. VI.
 Magna sæpe parvis egent, 177, t. V.
 Magnus episcopus: ad eum scribit Chrysostomus, 636, tom. III.
 Magnum et præclarum nihil est, nisi sit aliis utile, 209, tom. X.
 Majorum virtus improbo nihil prodest, 54, de majorum nequitia non erubescendum quærenti virtutem, 53, tom. VII.
 Majorum laudes, cum nos consortes et similes sumus, ad nos pertinent, 603, t. XI.
 Malachias post captivitatem babylonicam christianum cultum prædicit, 902, t. I.
 Malachiel pro Malachia, 761, t. V.
 Malchus alapam Christo inflixit, 449, t. VIII.
 Malchum per litteras solatur Chrysostomus, quod filium amiserit, 647, t. III.
 Maledici et detractores exagitantur, 463, t. IX.
 Maledici carpuntur, 493, t. VII, 104, t. XI.
 Maledicorum utio futura, 418, t. VII.
 Maledicos a regno excludit Paulus, 249, t. VII.
 Maledicorum pœna grandis, 133, t. X.
 Maledici damnantur, 188, t. VI.
 Maledici a regno cœlorum exclusi, 596, t. I.
 Maledici coercendi, 203, t. III.
 Maledico fides non habetur, 256. Qui maledicant, stercus ore gestant, 256, t. V.
 Maledicentia fugienda, 191, t. VI.
 Maledictionem maledictione commutavit Christus suspensus in ligno, 335, t. VI.
 Maledictio Chanaani in Gabonitis finem accepit, 28, t. VI.
 Maledictum legis sibi accersunt qui Regis cœlestis dono frui nolunt, 858, t. I.
 Maledicti causam qui præbent digni supplicio, 520, t. I.
 Maledicta contra Deum prolata ulcisci, contra nos prolata patienter ferre debemus, 301, t. VIII.
 Maledicta coacta in alios Deum offendunt, in se coacta placent, 190, t. VI.
 Maledicta in Ecclesiæ rectores quantum sint peccatum, 203, 204, t. III.
 Maledicta in proximum quantæ pœnæ obnoxia, 17. Ex maledictis in proximum nihil lucri, damni plurimum, *ib.*, tom. XII.
 Maledicta non timenda probis, 251, t. VII.
 Maledicta acerbius mordent, quam res ipsæ, 250, t. VII.
 Maledicta non maledictis, sed beneficiis refellenda, 378, tom. VII.
 Maledicta virtutis splendorem obscurare nequeunt, 252, 253, t. VII.
 Maledictum maledicto sublatum, 24, t. VII.
 Maledictus qui sperat in homine, benedictus qui sperat in Deo, 144, t. V.
 Male facere est male pati, *adagium* 441, t. IX.
 Malignitas in sese solum impingit, 75, t. VII.
 Malitia non ex natura, sed ex voluntate gignitur, 282, tom. VII.
 Malitia aliquando pro zerumna accipitur, 304, t. VII.
 Malitia damnatur etiam a scelestis, 341, t. III.
 Malitia quedam non est noxia, 251, t. II.
 Malitiæ nomen variis modis accipitur, 251, t. II.
 Malitiæ gradus varii, 351, t. I.
 Malitia nemini vult cedere, 285, t. VIII.
 Malitia omnis ex arbitrio et voluntate est, 58, t. VIII.
 Malitiæ virus quantum, 258, t. VIII.
 Malitia. V. Nequitia.
 Malitiam omnem docet otiositas, 579, t. XI.
 Malitia non vi et necessitate hominem detinet, 487, tom. IX.
 Malitia nihil impudentius audaciusque, 105, t. IX.
 Malitiæ tyrannis quanta, 512, t. IX.
 Malitia Deus utitur ad bonum, 80, t. IX.
 Mala præsentia propter futura bona non ægre ferenda, 225, t. XII.
 Malorum omnium causa est, quod non sit caritas, 429, 497, t. XI.
 Malus est qui bonum non facit, 442, t. XI.
 Malorum quæ accident auctores sunt homines, 128, tom. XI.
 Malum. Impium dictum, *Faciamus mala ut eveniant bona*, 440, t. IX.
 Malum quantum est pecuniarum cupiditas, 491, t. IX.
 Malorum radix avaritia, 66, eorum causa est pecunia, 110, 254, t. IX.
 Malis omnibus scatet divitis anima, 112, t. IX.
 Mala ex deliciis orta, 133, t. IX.
 Malorum causa non est Deus, 181, t. IX.
 Mala quanta pariat ira, 349, t. IX.
 Mala sibi pariunt ipsi homines, 70, a malitia non solum opere, sed etiam affectu alienum esse oportet, 604, tom. IX.
 Mala ut ne patiamur penes nos est, 506, mala illata bonis ulciscenda, 507, 508, t. IX.
 Mala non nisi bonis admixta stare possunt, 55, t. IX.
 Mala et bona ex voluntate et arbitrio sunt, 591, t. IX.
 Mala omnia tollit caritas, 286, t. X, 640, t. XI.
 Mala quanta a voluptate afferantur, 568, t. XI.
 Mala hujus vitæ mala non sunt, 307, t. VIII.
 Malus in ipsa malitia pœnas luit, 136, t. V.
 Mali, *vide* improbi.
 Malus sibi ipsi soli nocet, 420, t. V.
 Malum omne timore Dei exstinguitur, 566, t. V.
 Malis improbisque hominibus non insultandum, 421, tom. V.
 Mala non ex necessitate sunt, 578, t. VII.
 Malorum colophon est gloriari in rebus terrenis et dignitatibus, 573, t. VII.
 Mali nihil patitur vir bonus, 725, t. VII.
 Mala non inferenda sunt inimicis, 721, t. VII.
 Mala qui fortiter ferunt, non læduntur, etsi lædi videantur, 478, t. VII.
 Mala cur permittat Deus, 692, t. VII.
 Mala ex ignavia prodeunt, 577, t. VII.
 Mala orbi semper evenire solent, 687, t. VII.
 Malum nihil aliud est, quam non obedire Deo, 577, tom. VII.
 Malos Deus fert patienter honorum gratia, 400, t. VII.
 Malorum omnium radix avaritia, 93, t. VIII.
 Malum quid est? inobedientia, 610, t. IV.
 Mala quæ vere sint, 149, t. VI.
 Mala prima tria sunt: gula, avaritia, vana gloria, 715, tom. VI.
 Malum perpetrare et bonum non agere perinde criminis datur, 24, t. VI.
 Malum qui aggreditur, licet non perficere possit, perinde reus est, 366. Malum ex Dei voluntate penditur, 873. Mali causam stantebant plurimi, 363, t. I.
 Mala melius novimus postquam ea perpetravimus, 611, tom. IV.
 Malorum consuetudo nihil nocet sobriis et virtutis studiosis, 186, t. IV.
 Mali nostris magis erudimur, quam alienis, 308, t. I.

- Malorum expectatio, illa advenientia mitigat, 417, tom. III.
- Malum non malo, sed bono sanatur, 286, t. VIII.
- Malo non afficitur qui malum non operatur, 258, t. VIII.
- Mala aliis imprecari non licet, 44, t. III.
- Mala pro bonis recipere, quam acerbam, 480, t. I.
- Mammona, 228, t. V.
- Mammonam qui diligunt, Deum odio habent, 401, t. I.
- Mammona quam infidum, 185, t. VII.
- Mammona tyrannus acerbus, 296. Herode iniquior, 78, tom. VII.
- Mammona, vae tibi et ei qui te non habet*, dictum scurrile tempore Chrysostomi, 120, t. XI.
- Mammona divitiarum appellantur*, 722, t. VI.
- Manassis poenitentia, 281, t. I.
- Manasses rex per poenitentiam scelera sua abluit, 78, tom. VII.
- Manasse oratio cujus locus affertur, 126, t. VIII.
- Mandata Dei difficilia non sunt, 635, t. IX.
- Mandatorum Dei ratio non quaerenda, 410, t. IX.
- Mandata Dei ut sint amplectenda, 291, t. V.
- Mandata. V. Praecepta.
- Mandata Dei ex se pulchra, pulchriora sunt cum explentur, 81, t. II.
- Mandata Dei possibilis sunt, 318, t. II.
- Mandatis Christi non credere gravissimum iudocit suspicium, 306, t. I.
- Mandatum secundum: *Dilige proximum tuum*, in quo primo simile, 661, t. VII.
- Mandatum seculare quid sit, 117, t. XII.
- Mandata carnalia quoniam, 105, 104, t. XII.
- Manes matrimonium damnabat, 536, mali causam statuebat, 565, t. I.
- Manichaei Vetus Testamentum vituperant, Patriarchas accusant, 938. Prophetas et Patriarchas contemnunt, 796, quomodo confutantur, 451, t. I.
- Manichaeus, 798. Manichaei furor, 766, contra Manichaeos malum Principum admittentes, 538, 540. Manichaei, 686, tom. I.
- Manichaeus Incarnationem negabat, 759, t. I.
- Manichaei in canes, simias, ferasque omnis generis divinam essentiam inducunt, 359, solem non corruptibilem putant, 590, t. II.
- Manichaeus negabat Deum esse Veteris Testamenti auctorem, 245. Manichaeus Persa dicebat Christum non nisi per speciem advenisse, 57. Manichaei impugnantur, 51, 282, 284, 285, 286, t. III.
- Manichaei malum deum admitterent, 487, t. III.
- Manichaeus, 565, t. II.
- Manetis aliquid habetur in haeresi Apollinarii, 757, tom. III.
- Manes vere puerus, hoc est insanus. Dicebat se paraclitum et filium Dei esse, 824, dicebat solem et lunam opifices esse, et haurire animas ac reducere eas, 825. Vide notam, tom. III.*
- Manichaeus dicebat se Spiritum S. habere, 824, t. III.
- Manichaeus Deum creatorem esse negabat, 584, dicebat materiam praexistere, 30, t. IV.
- Manichaei dicunt materiam non factam fuisse, 585, veritatem mendacii accusant, 585, materiam quasi non factam adorabant, 581, t. IV.
- Manichaei canes muti et rabidi, speciem praese ferebant modestis, 615, negabant resurrectionem, 615. Manichaei ex his verbis, *hodie mecum eris in paradiso*, inferebant iam factam esse retributionem, et supervacuum fore resurrectionem, il refutantur, 615, t. IV.
- Manichaeus a Paulo confutatus, 267, t. V.
- Manichaei per psalmum, *Dixit Dominus*, confutantur, 284, t. V.
- Manichaei impugnantur, 485, t. V.
- Manichaei haeretici, 692, 701, t. V.
- Manichaei persurgingunt, 142, t. VI.
- Manichaei exagitantur, qui dicebant corpus esse malum, 187, t. VI.
- Manichaei dicunt materiam esse ipsam creaturam Dei, 725, tom. VI.
- Manes oeconomiam passionis Christi negabat, 759, tom. VII.
- Manichaeus dicebat Christum non esse Creatorem, 498, tom. VII.
- Manichaei veterem legem explodunt, 245; dicebant veterem legem a diabolo esse, 241, t. VII.
- Manichaei dicebant malam esse naturam, 569, t. VII.
- Manichaei legem non a Deo Patre esse dicebant, 514, tom. VII.
- Manichaeorum error, 225, t. VII.
- Manichaei confutantur, qui dicebant deum quemdam esse malum, 546, t. VII.
- Manichaei dicebant malitiam esse immotam, 511, t. VII.
- Manichaei Dei creationem calumniabantur, 599, t. VII.
- Manichaei dicebant praesentem vitam esse malam, 547.
- Deum Veteris Testamenti esse malum, 406, t. VII.
- Manichaei haeretici, 341, t. VII.
- Manichaeorum dicta confutantur, 246, 247, t. VII.
- Manichaeos carpit Chrysostomus, 577, t. VII.
- Manichaeus Pauli libris usus est, sed concise et truncatim, 545, t. X.
- Manichaeorum os putridum, 61, t. X.
- Manichaei qui dicebant hanc vitam esse malam, confutantur, 618, t. X.
- Manichaei dicebant apud Paulum resurrectionem significare liberationem a peccato, 555, t. X.
- Manichaei dicebant deum huius seculi, diabolum esse, 455, t. X.
- Manichaeorum error circa resurrectionem, 524, dicebant Christum non accepisse corpus humanum, 524, t. X.
- Manes veritatis adversarius, 92, t. VIII.
- Manichaei a Manete, 699, t. VIII.
- Manichaei lites moverunt, 635, t. VIII.
- Manichaei impugnantur, 67, 68, 135, t. VIII.
- Manichaeorum error, 455, t. VIII.
- Manichaei dicebant nihil omnino nos ex nobis ipsis posse, 257, 258, t. VIII.
- Manichaei tacito nomine confutantur, 51. Manichaei malum dicebant ingenitum, ἀγεννητον, *ibid.*, carnem calumniabantur illamque a Dei opificibus amovebant, 509, t. IX.
- Manichaei legem incusabant, 500, t. IX.
- Manichaei res praesentes calumniabantur, 551, t. IX.
- Manichaeorum, qui non nominantur, errores varii, 32, tom. IX.
- Manichaeus haereseos princeps, 245, t. IX.
- Manichaeorum opinio confutatur, 525, 526, t. X.
- Manichaei quidam virilia amputabant, 688, t. X.
- Manetem prosternit Paulus, 219, t. XI.
- Manichaeus perniciosum dogma induxit, 607, t. XI.
- Manichaeos fore praedicit Paulus, 557, t. XI.
- Manichaeorum haeresis confutatur, 164, t. XI.
- Manichaei impeti videntur, 285, t. XI.
- Manichaei notari videntur, 12, t. XI.
- Manichaei tacito nomine carpuntur, 29, 30, 248, t. XI.
- Manichaei blasphemant, 150, t. XI.
- Manichaei confutantur, 104, t. XII.
- Manichaeorum haeresis, 74, t. XII.
- Manichaei notantur, 74, t. XII.
- Manifestatio Spiritus signa sunt, 244, t. X.
- Manna in quo differret a pane vivo et vero, 259, t. VIII.
- Mansiones itinerum, 458, t. I.
- Mansuetudine monita lenienda sunt, 566, t. XI.
- Mansuetudinem, qui vehementer confutat, adhibeat oportet, 652, t. XI.
- Mansuetudo et clementia inter virtutes excellunt, 335, tom. VIII.
- Mansuetudinem Christi imitari oportet, 272, t. VIII.
- Mansuetudinem Christus exemplo docuit, 58, t. III.
- Mansuetudine ira solvitur, 124, t. IX.
- Mansuetudo nihil jucundius, 62, t. IX.
- Mansuetudo commendatur, 556, magna fortitudinis est indicium, *ibidem*, t. IX.
- Mansuetudini nihil par est, 220, t. IX.
- Mansuetudine contumelia expugnatur, 252, t. IX.
- Mansuetudo quantum bonum, 65, morbos eliminat, et ira auget, 65, t. IX.
- Mansuetudine laedenti vicem rependere oportet, 270, tom. IX.
- Mansuetus sedat iracundi furorem, 61, t. IX.
- Mansuetudo vera quae, 459, quantum bonum, 651, tom. IV.
- Mansuetudo commendatur, 512, 513, 559. Mansuetudine nihil validius, 494. Mansuetudinis robur, 461. Mansuetudine nihil violentius, 512, t. IV.
- Mansuetudo omni violentia potentior est, 545, t. VII.
- Mansuetudinis bonum, 286, t. VII.
- Mansuetudo non ubique adhibenda, 529, t. VII.
- Mansuetudo Moysis, 579, t. V.
- Mansuetudo ubi maxime obtendenda, 545, t. V.
- Mansuetudo Dei imitanda, 561, de mansuetudine et injuriarum memoria ecola, 777, t. XII.
- Mansuetus quis*, 681, t. VI.
- Manus Dei est auxilium ejus, 461, t. V.
- Manus cur levandae in oratione, 431, t. V.
- Manus expansiones liturgiae tempore, 204, t. XI.
- Manus dextra in Evangelio quid? 396, t. I.
- Manus lavabant qui in ecclesiam intrabant, 599, t. VIII.
- Manus extendendae sunt ad eleemosynam, 176, t. XII.
- Manus mulierum auratae, 567, t. V.
- Manus purgandae eleemosynis, 451, t. V.

- Mappa in circo, 570, t. VIII.
Maranatha quid significet, 577, t. X.
Marathonianorum sententia, 774, t. X.
 Marathonius hæreticus, 569, t. VIII.
 Marcellus in Macedonia episcopus, 706, t. III.
 Marcelli hæresis, quænam, 219, t. XI.
 Marcellum Galatam prosternit Paulus, 219, t. XI.
 Marcelli hæresis, 20, 21, 74, t. XII.
 Marcellus confutatur, 21, t. XII.
 Marcellum confutat Paulus, 29, t. XII.
 Marcelliani dicebant Filium hypostasin non habere, 64, tom. VIII.
 Marcellino scribit Chrysostomus, 628, 717, t. III.
 Marcon negabat Deum esse Veteris Testamenti auctorem, 245.
 Marcion Ponticus dicebat Christum non nisi specie advenisse, 58, t. III.
 Marcionistæ Salaminæ erant in Cypro, 735, t. III.
 Marcionistæ confutantur, 51, t. III, 250, t. XI.
 Marcion dicebat materiam præexistere, 29, 50. Deum creatorem esse negabat, 584, t. IV.
 Marcionis morbus, 85, t. VI.
 Marcio hæresiarcha notatur, 680, t. XI.
 Marcion perniciosum dogma iuduxit, 607, t. XI.
 Marcionis hæresis, 219, t. XI.
 Marcionem Ponticum prosternit Paulus, 219, t. XI.
 Marcionis hæresis rejicitur, 165, t. XI.
 Marcionistæ blasphemant, 150, t. XI.
 Marcionistas fore prædicat Paulus, 537, t. XI.
 Marcionistæ cujusdam responsio, 718, t. XI.
 Marcionistæ quæ Scripturæ verba usurpabant, 615, tom. XI.
 Marcion Pauli libris usus est, sed concise et truncatim, 545, t. X.
 Marcionistæ dicebant Deum justum esse, non bonum, 405, t. X.
 Marcionistæ unum tantum evangelistam recipiebant, 621, refutantur, *ibid.*, t. X.
Μαρκιωνιστῶν Chrysostomus Marcionistas vocat, 621, t. X.
 Marcionistarum ritus ridiculi, 347, t. X.
 Marcion carpitur, 152, t. VII.
 Marcion dicebat Christum non esse creatorem, 498, t. VII.
 Marcionis morbo qui laborant, filii diaboli sunt, 458, tom. VII.
 Marcio œconomiam passionis Christi negabat, 759, t. VII.
 Marcionis dogma confutatur, 451, t. VII.
 Marcionistæ profigantur, 740, hæretici sunt, 541, t. VII.
 Marcion hæreseos princeps, 245, t. IX.
 Marcionistæ impetuntur, 55, t. IX.
 Marcion contradicit Evangelio, 269, t. VIII.
 Marcion resurrectionem negabat, 369, t. VIII.
 Marcion dicebat Christum non vere ex Maria natum esse, 462, t. VIII.
 Marcionistarum error, 241, t. VIII.
 Marcion veritatis adversarius, 92, t. VIII.
 Marcionistæ a Marcione, 699, t. VIII.
 Marcion, 758. Incarnationem negat, 759, mali causam statuebat, 365, matrimonium damnabat, 556. Marcionis furor, 766, t. I.
 Marcion a Paulo confutatus, 267, t. V.
 Marcionistæ per psalmum *Dixit Dominus* confutantur, 234, t. V.
 Marcionis hæresis, prima omnium, 29, t. XII.
 Marcionistæ legem Moysi ex canone Scripturæ expungebant, 667, t. I.
 Marcus, Petri discipulus, scripsit Evangelium, 16, t. VII.
 Marcus in Ægypto rogatu discipulorum scripsit Evangelium, 17, t. VII.
 Marcus cur compendio Evangelium scripsit, 40, t. VII.
 Marcus inter et Matthæum nulla discrepantia circa sermum Petri, 545, t. VII.
 Marcus non repugnat Matthæo, 435, t. VII.
 Marcus cur non didrachma memoravit, 568, t. VII.
 Marcus Petri discipulum magistri lapsum clarius quam alii evangelistæ narravit, 758, t. VII.
 Marcus Evangelium suum non produxit usque ad Assumptionem Domini, 781, t. III.
 Margaritæ et gemmæ in manus pauperum ponendæ, 258, tom. II.
 Maris commoda, 418, t. I.
 Mariæ generatio cur non textur in ortu Christi, 27. Mariæ majores cur silentio missi fuerint, 28, t. VII.
 Mariæ genealogia non ducitur, sed Josephi, quare, 51 et seqq., t. VII.
 Maria Virgo admiranda, 45, t. VII.
 Mariæ Virginis prærogativa, 86, t. VII.
 Maria quomodo cognata Elisabethæ, 21, t. VII.
 Maria jure beata prædicatur, 468, t. VII.
 Maria ut postea discipulo, sic prius Josepho tradita fuit, 46. In Maria Spiritus Sancti operatio non exploranda, 47, tom. VII.
 Maria post partum virgo remansit, 58, t. VII.
 Maria mater Christi ad ejus sepulcrum cum aliis mulieribus venit, 777, t. VII, 163, t. VIII.
 Mariæ Deiparæ nihil exæquandum, 229, nihil in hominum vita simile, *ibid.*, nihil æquale, *ibid.*, t. VIII.
 Maria secundum naturam virgo, secundum œconomiam mater, 255, t. VIII.
 Maria Jacobi Deipara erat secundum opinionem cujusdam anonymi, 637, t. VIII.
 Mariæ Virginis sapientia, 154, t. VIII.
 Mariam matrem suam cui discipulo Christus commendat, 462, t. VIII.
 Maria virgo ex genere davidico fuisse probatur, 534, tom. II.
Maria vere mater Christi quomodo, 800, *per Mariam erecta fuit Eva*, 802, t. II.
 Maria virgo et mater, 350. Mariæ integritas ac puritas, Maria virgo victoriæ nobis causa, 788, t. III.
 Maria per Edem terram virginem figuratur, 129, t. III.
 Maria. *Vide Virgo*.
Maria virgo Deipara, 859, t. III.
Maria sancta virgo et Dei genitrix pro nobis intercedit, 409, t. VI.
Maria virgo pro virgine Eva intercedit, 497, t. VI.
Mariæ virginis laudes, 633, t. VI.
Mariæ matris animam gladius dubitationis pertransit, 535, t. V.
 Maria, soror Moysis, ob exiguum murmur lepræ damnationem refert, 326, t. II.
 Maria soror Lazari an sit peccatrix illa quæ lavit pedes Jesu, eandem non putat fuisse Chrysostomus, 341, t. VIII.
 Maria soror Lazari philosophatur, 349, t. VIII.
 Mariæ et Marthæ philosophia, 345, t. VIII.
 Maria Magdalena Christum post resurrectionem prima vidit, 467, t. VIII.
 Mariæ Magdalensæ fervens amor, 464, t. VIII.
 Maria Magdalena ad sepulcrum veniens. Difficultates ea de re, 635 et seqq., t. VIII.
 Mariæ in Evangelio memoratæ quot numero fuerint, 638, t. VIII.
 Maria Pauli discipula multum laboravit, 668, 669, tom. IX.
 Maria quædam apostolicis certaminibus se dedit, 540, tom. VIII.
 Mariæ quæ in obsidione jerosol. Allium comedit historia ex Josepho, 326, 327, t. I.
 Mari episcopo epistola Chrysostomi, 655, t. III.
 Maris et Simeon Monachi in Apamiensi agro, 659, tom. III.
 Mariniano scribit Chrysostomus, 687, t. III.
 Mariti et uxoris officia, 158, t. XI.
 Marmora domibus ornandis, 41, t. II.
 Marmore crustati parietes in domibus, 510, t. V.
 Maro presbyter Monachus, ad quem scripsit Chrysostomus, 630, t. III.
 Marsi et Gouthi monachi apud quos Serapion episcopus delituit, 618, t. III.
 Marsupiorum sectores in concionibus tempore Chrysostomi, 734, t. I.
 Martis Venerisque adulterium, 564, t. II.
 Martyrium est non solum pro negato idolis incenso mori, sed etiam pro justitia occidi, 959. Martyrium non satis est ad supremam obtinendam sedem, 776, t. I.
 Martyrum festum, 904, t. I.
 Martyrum memoriæ concionum contra anomœnes cursum intercepti, 709, t. I.
 Martyrum gloriam obruere quomodo tentaverat diabolus, 985, t. I.
 Martyres amamus, quia ob Christum cruciantur, 874, tom. I.
 Martyres multi, qui statim tormentis cesserant, postea victoriam reportarunt, 509, t. I.
 Martyres sunt Abel, Noë, Abraham, Isaac, Jacob, quomodo, 940, t. I.
 Martyres osores Judæorum, qui Christum occiderunt, 905, t. I.
 Martyres sunt Ecclesiæ thesauri, 855, t. I.
 Martyrum invocatio et intercessio, 957, t. I.
 Martyres non nostris egent laudibus, 904, t. I.
 Martyris cujusdam ex successione apostolorum dictum, 918. Is videtur Ignatius, *vide notam*, t. I.

- Martyrem non solum facit sacrificium respicere, 939, tom. I.
- Martyres improbe proli non prosunt, 1003, 1006, t. I.
- Martyres diebus paucis vel uno splendidas adepti coronas, 283, t. I.
- Martyrum examina multa in Perside, 814, t. E.
- Martyrum innumeri populi, 825, t. I.
- Martyres cur beatos vocamus, 672, t. IV.
- Martyrum testivitates, 634, t. IV.
- Martyrii coronæ per mortem texuntur, 281, t. V.
- Martyrium quid vere facit, 368, 369, t. V.
- Martyrium tempestati comparatur, 627, t. V.
- Martyrum sepulcra in civitatibus honorata, 393, t. V.
- Martyrum sepulcra frequentata et honorata, 512, t. V.
- Martyres gratia fortes efficit, 619, t. II.
- Martyres gratia Dei corroborat, 628, 629. Martyris gloria cum nulla præsentia comparanda, 700, t. II.
- Martyres athleteæ, 710. Martyres qui torquet, cum Deo bellum gerit, 695, 696. Martyrum coetus, est chorus et exercitus, 707, t. II.
- Martyres in craticula ferrea prunis substratis, 711, t. II.
- Martyres cum tyrannis nudi congregabantur, 707, Martyrum varia tormenta, 711, t. II.
- Martyrum patientia in tormentis, 600. Martyrum constantia egregie descripta, 708. Martyrum certamina cum bello comparantur, 707. Martyrum mors, est victoria martyrum, 579. Martyres quæ præmia maneant, 710, t. II.
- Martyres resurrectionem Christi probant, 685. Martyrum vulnera astris coelestibus splendidiora, 670. Martyres cum doctoribus conferuntur, 647. Nunquam pro merito laudantur, 623, t. II.
- Martyrum fortitudo, 693, 694. Et constantia, 573, t. II.
- Martyrem non sola mors facit, sed et animi propositum, 601. Martyrum mors, non mors est, sed initium vite melioris, 529. Fidelium est exhortatio, Ecclesiarum fiducia, christianismi confirmatio, etc., 683, t. II.
- Martyres quo pacto honorandi, 583, 584. Martyrum invocatio et intercessio, 640, t. II.
- Martyres quo pacto imitandi, 677. Martyrum sanguis angelis gaudium parit, 709. Martyrum membra sumus, illi caput, 605, 606, 607, t. II.
- Martyris honor est imitatio martyris, 662, 663. Martyrum sollemnitas schola virtutum, 663. Martyrem honorat qui ejus fortitudinem æmulat, 672. Martyrum festa celebrare, est eorum virtutem imitari, 672, t. II.
- Martyrum reliquæ sua præsentia quid efficiant, 648, tom. II.
- Martyrum ossa vim magnam habent, 640. Dæmonibus terribilia, 617. Martyrum pulverem dæmones pertimescunt, 606. Martyrum favilla dæmonas fugat, 99, t. II.
- Martyrum reliquæ dæmonibus terrori, 680, 681. Eorum sepulcra dæmones formidant, 669, t. II.
- Martyrum miracula crebra, 551, t. II.
- Martyrum memoria exstringi nequit, 699, t. II.
- Martyrum dies festus, 643, t. II.
- Martyrum reliquias quæ sub pavimento erant in ecclesia extra urbem Antiochiam extulit, et honestiore loco posuit Flavianus episcopus, 442, 443, t. II.
- Martyrum cultus in agro Antiocheno, 725, t. II.
- Martyres in villa propter Antiochiam, 646, t. II.
- Martyres ab imperatoribus colebantur, 699, t. II.
- Martyrum omnium festum post sanctam Pentecosten, 705, 706, t. II.
- Martyrum Ægyptiorum encomium, 665, t. II.
- Martyres Juventinus et Maximinus, 571, t. II.
- Martyres Deus nobiscum partitur, ille animam capit, nobis corpus ceu thesaurum relinquit, 672, t. II.
- Martyrum mulierum certamina magis nos commovent ad virtutem, 687, t. II.
- Martyrium sine caritate non prodest, 608, t. II.
- Martyres non inviti passi sunt, 35, t. X. Martyrum cruciatus, 35, t. X.
- Martyrum sanctorum martyrum templa, 584, 776, t. X.
- Martyrum sepulcra regias aulas superant, 582. Ab imperatoribus honorantur, *ibid.*, t. X.
- Martyrii tempus semper adest, 589, t. X.
- Martyrii genus est opes amittere, 389, t. X.
- Martyr est Dei, qui verbo gratiæ testificatur, 778. Martyrum egregia certamina, 162. Martyres non possunt esse, nisi spiritu roborentur, 778, t. III.
- Martyrum festivitates Antiochiæ, 43, t. III.
- Martyrum potestas quanta, 348. Martyres palmites ex Christo ceu radice pullulantes, 139. Cruciatibus coronam adepti, 519, t. III.
- Martyrum memoria, 827, t. III.
- Martyris honor est custodia fidei, 833, t. III.
- Martyres honorantur, Christus adoratur, 827, t. III.
- Martyrum gloria est honor ejus pro quo martyrium sub-
- stituit, 827, t. III.
- Martyres erant Chrysostomi tempore, 112, t. VI.
- Martyres omnium felicissimi, 148, t. VI.
- Martyrum animus qualis, 123, t. VI.
- Martyres in Liturgia memorabantur, 170, t. IX.
- Martyribus inviti prosunt qui illos ad martyrium trahunt, 243, t. IX.
- Martyrii non jam tempus est, sed certaminum, 168, tom. IX.
- Martyrum sepulcra frequentanda, 423, t. VII.
- Martyrum duorum historia, 700, t. XI.
- Martyrium, id est ecclesia martyrum, 275, t. IX.
- Martyrium seu ecclesia S. Thomæ apost. in Drynia, 481, t. XII.
- Martyrium sive ecclesia in antiqua veteri Petra, 469, tom. XII.
- Martyria oratoria vel ecclesiæ erant, 466, t. XI.
- Martyria ecclesiæ martyrum, 885, 886, t. VI.
- Martyrium ecclesiæ martyrum, vel simpliciter ecclesia, 29. *Vide notam*, t. II.
- Martyrium, id est ecclesia martyrum, 363. Hæc vox intelligebatur etiam de ecclesia Salvatoris Jerosolymæ deque aliis, qua de re pluribus actum est, 394, t. II.
- Martyrium id est ecclesia in Daphne nou ausus est Julianus diruere, 532, t. II.
- Martyrium seu ecclesia in Daphne, 533, t. II.
- Martyrium est baptismus, 522, 638, 639, t. II.
- Martyrium propositi, 627, t. V.
- Maruthas episcopus in Perside, cujus *apostolicæ* epistolæ postulat Chrysostomus, 618, t. III.
- Massagetae misere os pulabant qui ægrotatione moriebantur, 808, t. III.
- Mater Maccabæorum. *V.* Maccabæorum mater, 619, tom. II.
- Matrem non tam partus, quam educatio efficit, 637, tom. IV.
- Mater Chrysostomi, cum juvenis adhuc esset, vidua mansit, 624. Filium ne se deserat hortatur, 624, 625 *et seqq.* Integras ipsi paternas facultates conservat, 625. Mater Chrysostomi annos viginti nata sponsum amisit, 601. Vidua mansit, *ibid.* Secundas nuptias fugit, 625, t. I.
- Matrum sollicitudines pro infantibus, 579, t. I.
- Matris pietas erga filium, quem vult esse monachum, 568, 569, t. I.
- Matris verum officium, 741, t. III.
- Matrimonium tyrannus est, 532, 533. Impurum non est, 538. Necessarium non fuisset, si Adam non peccasset, 548, t. I.
- Matrimonium Deo legislatore institutum, 493. Honorabile cum sit, cur diebus jejunii ab eo abstinetur, 533 *et seqq.* Matrimonii olim duæ causæ, nunc una, 546, 547. Matrimonii difficultates non præmia habent, 567, t. I.
- Matrimonium etiam prosperum nihil magni habet, 579, 580. Matrimonii servitus, 562, 564. Ejus incommoda, *ibid.* et 532. Pondus, 586, 587, t. I.
- Matrimonium damnabant Hæretici quidam, 531. Matrimonium qui damnat, virginitatem lædit, 540. Matrimonium indulgentiæ Dei est, 545. Infirmis necessarium, 530, tom. I.
- Matrimonii incommoda, 574, 575, 576, 577 *et seqq.*, 535, 596, tom. I.
- Matrimonium si honestum, ergo repetitum etiam honestum: hoc sophisma confutatur, t. I, 612.
- Matrimonium. *Vide* Conjugium.
- Matrimonium bonum est, 122, 125, t. VI.
- Matrimonium non facit coitus, sed voluntas, 802, tom. VI.
- Matrimonii incommoda, 747, t. II.
- Matrimonium inseparabile ab initio, 220, t. III.
- Matrimonium cur permissum, 181, t. V.
- Matrimonium secundum Christum, quodnam sit, 141, tom. XI.
- Matrimonium vituperabant hæretici quidam, 141, t. XI.
- Matronæ Spelunca prope Antiochiam a gentibus frequentata, 679, t. XI.
- Matrona antiochena in ædem Judæorum ad jurandum a viro christiano intrare cogitur, 847, t. I.
- Matronæ delubrum, 835. Matronæ templum in Daphne suburbio antiocheno, 831, 832, t. I.
- Matthæus publicanus quo pacto Dominum receperit, 750, 751, t. VII.
- Matthæi vocatio, 561, 562. Ejus philosophia, *ibid.*, t. VII.
- Matthæus publicanus dicitur, ut Spiritus gratia ejusque virtus commendetur, 13, t. VII.
- Matthæus statim obsequitur Christo, 363, t. VII.
- Matthæus ante omnes evangelistas scripsit, 59, t. VII.
- Matthæus rogantibus Judæis fidelibus scripsit Evangelium, 13, hebraice, *ibid.*, quia Hebræis scribebat, *ibid.* tom. VII.

- Matthaei evangelistae virtutes, 485, t. VII.
 Mattheus quantum philosophetur, 549, t. VII.
 Mattheus tres reges omisit in genealogia Christi, 21, tom. VII.
 Mattheus in generationibus differt a Luca, in quo, et quare, 21, t. VII.
 Mattheus cum Luca consonantia, 81, t. VII.
 Matthei cum Luca consonantia circa centurionem, 335, 336, t. VII.
 Matthei Evangelium cur liber generationis vocetur, 26, 49, t. VII.
 Mattheum inter et Marcum nulla discrepantia circa sermone Petri, 343, t. VII.
 Matthei et Marci consonantia, 663, t. VII.
 Mattheus evangelium suum non produxit usque ad assumptionem Domini, 781, t. III.
 Mattheus se peccatorem declarat, 245, t. II.
 Mattheus Judaeis, Joannes gentibus scripsit, 612, t. VI.
 Mattheus qua de causa Evangelium scripsit, 612, tom. VI.
 Mattheus sanctorum, et praecipue peccatorum evangelista, XI, 612, t. VI.
 Matthei apostolatus praedictus a prophetis, 818, t. I.
 Mattheum quid, 705, t. V.
 Mattheum et dicitur in psalmis est Christi incarnatio, 675, t. V.
 Mauri, 58, t. V.
 Mauri ad fidem accesserunt, 821, 822. Fidem Christi susceperunt, 830, t. I.
 Mauri ad fidem accesserunt, 745, t. VII.
 Maximianus in Macedonia episcopus, 706, t. III.
 Maximus Chrysostomi collega, 225. Conlocatur alternis cum illo vicibus, 225, t. III.
 Maximus episcopus Chrysostomi amicus, 809. Ejus frater memoratur, 610, t. III.
 Maximo episcopo scribit Chrysostomus, 700, t. III.
 Maximinus martyr cum Juventino patitur, 571, t. II.
 Maximino imperante multa facta sunt miracula, 285, tom. V.
 Maximini cliens temeratis sacris vasibus poenas dedit, 558, 559. Aliisque similiter, *ibid.*, t. II.
 Maximinus imper. quod vexaret christianos poenas dedit, 558, t. II.
 Medici ars in decipiendi aegrotis, 630, t. I.
 Medici periti comparandi, 530, t. III.
 Medicus quidam caesariensis cum Chrysostomo se profecturum spouedet, 609, t. III.
 Medici multa ex feris et reptilibus ad medicinam colligunt, 67, t. IV.
 Medici animae pauperes sunt, 140, t. VIII.
 Medicus animarum est pauper, quomodo, 253, t. X.
 Megara relinquuntur a Socraticis, 495, t. II.
 Melchi regnum significat, 327, t. IV.
 Melchisedech, rex justitiae, 328. Quomodo sine genealogia, 328. Quomodo sacerdos, 328. Typus Christi, 684, tom. IV.
 Melchisedechi sacrificium figura Christi, 338, 337, t. IV.
 Melchisedech rex et sacerdos, 922. Typus Christi, *ibid.*, 923. Illo inferior Abraham, 924, t. I.
 Melchisedech, a Chrysostomo allatus, 153, t. V.
 Melchisedech in sua generatione doctor, 49, t. V.
 Melchisedech quomodo sine patre, 166, t. VI.
 Melchisedech quis sit, 258. Quidam eum Christo majorem dixerunt, qui confutantur, 260, t. VI.
 Melchisedech imago Dei, 229, t. VIII.
 Melchisedechi sacerdotium melius sacerdotio Aaronis, 101, 102, t. XII.
 Melchisedechi ordinem solus Christus sacerdos habuit, 69, t. XII.
 Meletiani antiocheni Paulino et Apollinario anathema dicebant, 849, t. I.
 Meletius cum primum ingressus est Antiochiam, statim expulsus e civitate, 516. Ne triginta quidem diebus in civitate fuit ante exsilium, 516. Meletius messuit quae Eustathius seminaverat, 603. Civitatem ab haeresi liberavit, 516. In Meletium episcopum antiocheni populi amor, 515 et seqq., t. II.
 Meletius urbe pulsus tegit caput praesidis ne lapidibus obruatur, 517. In Armeniam missus, 517. Reditus ab exsilio, 517. Post reditum aliquot annis Antiochiae mansit, *ibid.* Non solum doctrina, sed et aspectus ejus ad virtutem provocabat, *ibid.* In reditu obviam ei ab omnibus itum est, 517, 518, t. II.
 Meletius evocatus ab imperatore in Thraciam, cum multis aliis episcopis, 518, t. II.
 Meletius extra patriam moritur, 518, ne nimis foret Antiochenorum dolor, si in patria moreretur, *ibid.* Corpus ejus Antiochiam relatum, *ibid.* Meletii memoria morte ipsius non extincta, 519, 520, t. II.
 Meletii imaginem ubique pingebant Antiocheni, in palis annulorum, sigillis, phialis, thalamosum parietibus, etc., 516, t. II.
 Meletius, cum Chrysostomus de eo homiliam habuit, a quinque jam annis obierat, 515, t. II.
 Meletius in caesa conditus, 515, 523, t. II.
 Meletius episcopus Antioch. honoribus post mortem fruitur, 515, 520, t. II.
 Meletii nomen ubique circumsonabat, 516, t. II.
 Meletii nomen filii suis dabant Antiocheni, 516, t. II.
 Meletius episcopus Antioch. Flavianum quasi genuit, 696, 699, t. I.
 Melodiam cur Deus instituit, 156, t. V.
 Melote Heliae purpura venerabilior vestis, 99, t. II.
 Membra nostra quomodo laudes canant, 463, 497, t. V.
 Memoriae sui relinquentis ratio optima a piis operibus petita, 276, t. IV.
 Memoriae aeternae cupiditas apud homines, 275, t. IV.
 Memoria operum bonorum illa inania reddit, 269, tom. XI.
 Memoria beneficiorum Dei est sacrificium et oblatio, 264, t. V.
 Memoriam gloriosam parit virtus sola, 252, t. V.
 Memphiboste pro Isobeth positum, 218, t. XI.
 Mendacibus non creditur etiam cum vera dicunt, 824, tom. I.
 Mendacium quam infirmum, 518, t. VIII.
 Mendacium ubique in seipsam impingit, 516, t. VIII.
 Mendacio nihil infirmius, veritate nihil clarius, 165, tom. VIII.
 Mendacium est id quod non est, veritas id quod vere est, 143, t. V.
 Mendacium loquentes quinam sint, 66, t. V.
 Mendacium veritati se intermiscet, 643, t. XI.
 Mendicantium quorundam mos singularis, 463, t. XI.
 Mendicantium non inquirenda vita, 95, t. XII.
 Mendici, manci, claudi, ad mensam vocandi, 468, t. XI.
 Mendici Ecclesiae sunt ornamento, quomodo, 254, t. X.
 Mendici quidam mulierem honestam in solitudine violant, 444 et seqq., t. I.
 Mendicitas igne terribitor, 70, t. VII.
 Mensa sacra, in ea crux habebatur, 824. Mensa sacra, signum crucis, 826. Mensa sacra plena igne spirituali, 756, t. I.
 Post Mensam non dormiendum, sed lectioni Scripturarum et precibus vacandum, 974. Mensae sumptuosae, quantum insuavitatis habeant, 585. Mensae argento circumtectae, 983, t. I.
 Mensam sacram veteris legis attingere memini fas erat, 435, t. VII.
 Mensa Ecclesiae eadem est quae mensa Christi in cena, 744, t. VII.
 Mensa Domini non admittit eos qui inimicitias exercent, 250, 251. Ad sacram mensam quomodo accedendum, 499, tom. VII.
 Mensa Monachorum jejuniis est, 546, t. VII.
 Mensarum secularium divitiae, 659, 660, t. VII.
 Mensae argenteae ostentationis causa, 289, t. VII.
 Mensae divitum unde colligantur, 660, t. VII.
 Mensam sacram tangere audebant initiati tantum, 84, tom. IX.
 Mensam sacram tangebant, qui jurabant, 84, t. IX.
 Mensa lauta vituperatur, 257, t. IX.
 Ad Mensam sacram magna cum reverentia accedendum, 522, 523, t. II.
 Mensa et mysteria sacra in Veteri Testamento adumbrata, 248. Mensa Domini perinde pauperes atque divites admittit, 769, t. III.
 Mensa communis praesens Ecclesiae temporibus, 257, tom. III.
 Mensene divitum an pauperum jucundiores, 468, tom. III.
 Mensa Domini eos qui inimici erant conciliat, 784, tom. III.
 Mensae sacrae participes esse non licebat quibusdam, 695. Ad mensam quomodo vocandus Dominus, 616, t. IV.
 Mensa christianorum quoniam sit oportet, 616. Mensa sit justitia referta, et eleemosynae fructibus abundans, 620, tom. IV.
 Mensae spiritualis a corporali discrimen, 606, t. IV.
 Mensa sacra. V. Eucharistia, Communio.
 Mensa frugalitatis valetudinis est mater, 156, t. VIII.
 Mensa semicircularis in usu tempore Chrysostomi, 504, tom. XI.
 Mensa auro splendens, 510, t. V.
 Mensae Sybariticae, 278, t. V.
 Mensa sacra, 517, t. V.

- Mens quomodo est imago Dei*, 443, t. VI.
Mens quæ divina meditatur, diabolo formidabilis est, 38, t. VIII.
Mens sincera non longis opus habet sermonibus, 237, tom. VIII.
Mentis sanitas curanda, 291, t. VII.
Mensis primus quis, 146, 147, t. VIII.
Menses Asiaticorum, 147, t. VIII.
Meres ante resurrectionem per spem accedit, 1021, tom. I.
Meres aliqua pro bonis operibus etiam sceleratis datur, saltem in hac vita, 897, t. I.
Meres non par iis qui in veteri, atque iis qui in nova lege fuerunt, 583, 586, t. I.
Meres augetur quando non spe mercedis operamur, 430. *Meres* celestis longe major operibus, 750, t. I.
Meres non hic, sed in futuro seculo expectanda, 402, tom. VII.
Meres et poena in futuro paratæ, 216, t. VII.
Mercedem non exigas honorum operum, et recipies, 57, t. VH.
Meres a Christo data longe excedit laborum magnitudinem, 609, t. VII.
Meres non par est ei qui se ad recte agendum comparat, et ei qui secum alium ad id inducit, 245, t. VII.
Mercedem qui ab hominibus querunt, a Deo non merentur accipere, 278, t. VII.
Meres major est cum non mercedis causa agimus, 451, tom. IX.
Mercedem ex proposito voluntatis partam non excludit gratia, 404, t. IX.
Meres dilata auget donum, 508, t. IX.
Meres honorum operum aliquando etiam in hac vita tribuitur, 422, 423 et seqq., t. II.
Mercedem cur hic non accipimus, 53, t. V.
Mercedem Deus recto vitæ instituto semper confert, 381, t. V.
Meres non datur in hac vita, 92, t. V.
Meres virtutis quæ, 249, t. V.
Meres magna nori propter Deum, 105, t. V.
Meres timentium Deum, 569, t. V.
Meres a Deo data major laboribus, 226, t. VII.
Mercurius creditus fuit Paulus ob eloquentiam, 302, tom. IX.
Mercurium esse Paulum cur Lycaones suspicati sunt, 670, t. I.
Meretrix brevi tempore omnia probra diluit, 754, t. I.
Meretrices deformes incautus juvenes furo illaqueant, 607, t. I.
Meretrices in spectaculis, 120, t. VIII.
Meretrices nuptiali celebritati admixtæ, 586, t. XI.
Meretricis corpus cœnum est, 626, t. IX.
Meretrices ut jucunda apparerent, incantationes, philtrea, libamina et innumera machinabantur, 627, t. IX.
Meretrices mulieres in genealogia Christi memorantur, 26, t. VII.
Meretrix divino igne succensa, virginibus clarior effecta est, 63, t. VII.
Meretrix quædam famosa tempore Chrysostomi, mutata postea sanctam vitam duxit, 656, 657. Imperatricis fratrem irretivit, 637, t. VII.
Meretrices petulantissimæ et crudelissimæ, 472, t. VII.
Meretrices mulieres in theatris, 27, t. VII.
Meretrices nudæ in theatris, 72, t. VII.
Meretricis cantilenæ in theatris, 644, t. VII.
Meretricia cantica aures animæ immundas reddunt, 425, tom. VII.
Meretrices ad convivia adductæ, 494, t. VII.
Meretrix amare nescit, sed insidiat, 149, t. II.
Meretrix arbor infrugifera, 538, t. II.
Meretricum studia, præstigiæ, incantationes, 216, t. III.
Meretricum in theatris impudici gestus, 266, 267, t. VI.
Mesopotamia de Spiritu S. accepit, 186, t. V.
Mesopotamiae habitatores per Jacob edocti, 48, t. V.
Mesotica, cum articulo: *ἡ Μεσσηνία*, unum Jesum Christum significat, 121, t. VIII.
Metalla. Ad metalla damnati quanta patiuntur, 490, 491, tom. I.
Metalla: ad metalla damnati Christiani, 696, 697. Hujus poenæ gravitas, *ibid.*, t. II.
Metaphoræ præstantia quæ, 17, t. VI.
Metempsychosis deridetur, 32, 48, t. IX.
Metempsychosis rejicitur, 108, t. IV.
Metempsychosis ridicula, 31, 32. Contra metempsychosin, 33, t. VIII.
Metempsychosin Græci statuebant, 438, t. XI.
Metempsychosin quidam docebant, et confutantur, 92, tom. XI.
Molitionem est decipere et per machinas capere, 158, tom. XI.
Metragyrtae et augures fugerunt prævalente Christianismo, 275, t. V.
Metropoleos dignitas sublata Antiochenis ob eversas statuas, 175, 176, t. II.
Metus non naturæ est, sed voluntatis, 122, t. V.
Metus poena, peccata minuit, 633, t. II.
Meum ac *tuum* e monasteriis exsulat, 306, t. I.
Meum et *tuum* frigidum verbum, 247, t. III.
Meum et *tuum* litium et contentionis occasio, 309, tom. IV.
Michael custos gentis Judaicæ, 482, t. II.
Michael. De Michaelæ quædam, 753, t. VIII.
Michael quo sensu restitit Gabrieli, 602, t. VIII.
Michol dolo conjugem e manu Saulis eripuit, 650, t. I.
Milesios pro Ephesais ponit Chrysostomus, 614, t. X.
Milites nunquam servi, 76, t. III.
Miles a Chlamyde dignoscitur, 542, t. V.
Milites in exercitu hastas figebant, et a cuspidē crocea pallia dependebant, 652, t. VII.
Militum mores et vitia, 590, t. VII.
Militem Christi esse magna dignitas est, 619, t. XI.
Mimi et saltatores in nuptiis, 212, t. III.
Mimi descriptio, 760, t. VIII.
Mimis relinquuntur scurrilia, 419, 420, t. XI.
Minæ a Deo intentatæ, salutares, 1027, t. I.
Minæ plus quam præmia possunt ad conversionem, 543, tom. VII.
Minas negligere magnum est malum, 477, t. XI.
Minuta non spernenda, 23, t. VI.
Minima non negligenda, 622, 623, t. X.
Ministerium quotidianum in Actibus apostolorum quæ sit, 413, t. IX.
Miracula rara tempore Chrysostomi, 407, t. I.
Miraculorum gratia non omnibus datur, 403, 407, t. I.
Miracula edita in exitu ex *Ἄgyptο*, 473, t. III.
Miraculum magnum est ipsa tot gentium conversio, 408.
Miraculo melior est actio bona, 80, t. III.
Miracula Maximiano et Juliano imperantibus facta, 285, tom. V.
Miracula non temere facta, 506. Quot in veteri lege miracula, 306, t. V.
Miracula rara sunt, 402, t. V.
Miracula Dei alia aliis auctoritatem præstabant, 305, tom. V.
Miracula Deus facere nunquam intermittit, 285. Pro simplicioribus et crassioribus fiunt, *ibid.*, t. V.
Miraculum perpetuum est ordo naturalium rerum, 480, tom. V.
Miracula Dei ingentia, 480. Non potentis solum, sed etiam dignitatis Dei sunt signa, 400, t. V.
Miracula Judæis nihil emolumenti attulerunt, 287, t. V.
Miracula magna Deus et facit, et solus facit, 400, t. V.
Miracula pro Judæis facta gentes terrefaciebant, 48, tom. V.
Miraculis nunc opus non est, 454, t. V.
Miracula non sufficiunt, nisi adsit pius et gratus animus, 207, t. V.
Miracula Christi nivescunt numero superantia, 572, tom. VII.
Miracula sine moribus nihil sunt, 382, t. VII.
Miracula sine virtute nihil prosunt, 321, t. VII.
Miracula et prædicationes quomodo Christi doctrinam asserant, 66, t. X.
Miracula cur non fiant ultra istis temporibus, 50, t. X.
Miracula cur tot tantaque apostolorum ævo fiebant, 92, tom. IX.
Miracula. *Vide* signa.
Miracula Christum prædicabant, 84, t. VIII.
Miracula cur hodie non fiant, 145, t. VIII, 338, t. XI.
Miracula fides sequitur, 441, t. VI.
Miseria nostra a nobis tantum profecta, 186, t. II.
Miseros non facit paupertas, 584, t. IX.
Misericordia Dei erga hominis animam, 96. *Misericordia* Dei exoranda, 500, t. I.
Misericordia Dei orationem efficacem reddit, 27, t. III.
Misericordia Dei, donum regale, 64, t. XII.
Misericordia nos servat etiam ad virtutis fastigium venimus, 44, t. V.
Misericordia Dei non datur indiscriminatim, 410, t. V.
Misericordiam queris? aliorum miserere, 62, t. V.
Misericordia omnes egenus, 72, t. V.
Misericordiam Dei ut consequamur, 458, t. V.
Misericordia ubi est, ibi rationes non exposcuntur, 527, tom. V.
Misericordiæ ac benignitatis differentis, 73, t. V.
Misericordia quamdam rationem habet, ex *ἑδὲ ῥογῶν*

- tum petitam, 577, t. VII.
 Misericordiae opera quam necessaria, 718, t. VII.
 Misericordiae opera, quae, 253, t. VII.
 Misericordia et eleemosyna cor virtutum, 486, t. VII.
 Misericordiam si exercere velimus, una egemus voluntate, 525. Sine misericordia non potest haec vita constare, 534, t. VII.
 Misericordiam exercere facile est, 536, t. VII.
 Misericordiae opera quomodo doceat Christus, 289. Misericordiae exercendae varii modi, 227, t. VII.
 Misericordiae opera quantam pariant mercedem, 719, tom. VII.
 Misericordiam qui non habebant, tenebrosi vocabantur, 715, t. VII.
 Misericordia erga pauperes commendatur, 95, t. XII.
 Misericordia erga proximum, 532, t. VIII.
 Misericordia commendatur, 117, t. IX.
 Misericordia animi sublimitatem semper supponit, 176, tom. IX.
 Misericordiam omnia sequuntur bona, 595, t. IX.
 Misericordia Dei, 277. Ineffabilis, 148. Misericordiam Dei in vita praesenti semper possumus consequi, 596. Misericordia erga peccatores, 622, t. IV.
 Misericordiae Dei symbolum est oleum, ideo et sacerdotes et reges oleo ungebantur, 210, t. XI.
 Misericordia proximo exhibenda, ut illam a Deo impetremus, 717, t. XI.
 Misericordia Deum admodum delectat, 210, t. XI.
 Misericordia natura Dei insita, 585, 586, t. X.
 Misericordia Dei precibus lenitur, 397, t. X.
 Misericors est portus in necessitate constitutorum, 969, tom. I.
 Misericors quis vere sit, 296, t. V.
 Misericordis hominis splendor, 296. Ex misericordia salutem consequimur, 352, t. V.
 Misericors homo, est communis portus, pater omnium, baculus senum, 504, t. V.
Misio quoniam vere sic vocatur, 825, t. III.
Missionis Filii Dei ratio, 831, t. III.
 Mithridates ex numero eorum, qui Judaeos a Templi restauratione arceri conabantur, 319, 320, t. I.
 Moderatio commendatur, 716, t. VII.
 Modestia nihil praestantius, 670, t. VII.
 Moduarium diaconus Unilaë Gothiæ episcopi mortem nuntiavit, 618. Moduarium diaconum optat Chrysostomus ad se in locum exsilii proficisci, 618, t. III.
 Modus quidam in omnibus apponendus, 376, t. XI.
 Mœchorum miseria, 504, t. IX.
 Mœrorem si tollas ne dæmonis quidem obsessio gravis, 491. Mœror quando utilis, 492. Mœrorem cur deus inseuerit naturæ mortalium, 491, t. I.
 Mœrore mors levior, 576. Mœstitia calamitatum maxima, 581, t. III.
 Mœror ad peccata dumtaxat utilis est, 505, 504, t. X.
 Mœroris molem allevare solet societas eorum qui in mœrore sunt, 605, t. XI.
 Mœrore prorsus vacuum nullum reperire est, 604, t. XI.
 Molam asinariam cur in exemplo Christus profert, 569, tom. VII.
 Molestiæ libenter ferendæ pro Christo, 164, t. V.
 Monachi vite Regis vite præferenda, 387, 388 et seqq.
 Monachus verus rex, quam qui purpura iaduitur, 388, tom. I.
 Monachorum opera, 535, 534. Victus ratio, *ibid.*. Ante gallinaceum cantum Deo canunt, 589. Uxorem non ducunt, 372. Legunt Scripturas, 589. Procul occasionibus sunt, 684. Monachi quasdam difficilium, quasdam facilius, quam sæculares, virtutes exercent, 375, 376. Monacho id preces sunt quod venatori gladius, 390. Monachi veri post exitum sors beata, 392, t. I.
 Monachus quam ad consolandum alios idoneus, 545. Monachi præfectos Ecclesiæ precibus adjuvant, 752. In Monacho minor virtus requiritur, quam in Episcopo, 683. Monachi facilius vitam quam Episcopi, 680, 684. Monachi minus egent Scripturæ lectione quam sæculares, 992, tom. I.
 Monachus omnibus beneficus, 390. Monachi quantæ essent admirationi, 540 et seqq. Monachum pro pietate jugulatum cernere dulce spectaculum, 592. Monachi exercitia, 589, 390, t. I.
 Monachus lapsus cito resurgit, 592. Monachi in paupertate, mundi domini, 537. Monachus sibi soli timet, 680. Monachi bellum cum dæmonibus ac vitulis, 389. Monachi vestis et mensa moderata, 589, 390. Monachi quidam seque et commodi sui amantes, 403, t. I.
 Monacho mors minime formidabilis, 392. Monachorum patientia, 537, 338. Monachis illata vexationum genera multa, 322, t. I.
 Monachorum vita Angelicæ comparata, 364, t. I.
 Monachi quidam ad nuptias transierunt, 575, t. I.
 Monachorum Ægyptiorum vita, 87, 86, t. VII.
 Monachi multi in Ægypto, 87, t. VII.
 Monachorum populi qui montes occupant, 287, t. VII.
 Monachi in montibus prope Antiochiam degentes, 80, tom. VII.
 Monachi in montibus ne sciunt quidem quid sit avaritia, 591, t. VII.
 Monachorum chori ubique plantati, 593, t. VII.
 Monachorum philosophia et virtus, 20, t. VII.
 Monachorum vita, quæ dura est, longe suavior sæculari, 645, t. VII.
 Monachorum tranquillitas et quies, 662. Vitæ felicitas, 645, 644. Felicitas, 645, 646. Lectiones, *ibid.*, t. VII.
 Monachorum sanctitas, 659, 660. Opera, 671, 672, t. VII.
 Monachorum vita quam sancta, 652 et seqq., t. VII.
 Monachorum laus et vitæ genus, 545. Humilitas, 671, tom. VII.
 Monachorum mensa Jejunium est, 516, t. VII.
 Monachi multi ab aqua etiam abstinebant, 299, t. VII.
 Monachorum mensa quæ, 653. Colloquia, 653, t. VII.
 Monachorum vestes, 644. Monachorum vestis, est nuptialis vestis, 651, 654, t. VII.
 Monachorum somnus brevis, 548, t. VII.
 Monachorum pugnae, 659, t. VII.
 Monachorum turgia, 652, t. VII.
 Monachorum præfecti, 644, t. VII.
 Monachi in gratiarum actione et psalmodia vitam agunt, 548, t. VII.
 Monachus quidam relicto Monasterio puerum nobilem in urbe instituit, 568, 569, t. I.
 Monachus senex vitam angelicam emensus in concupiscentiam mulierum lapsus est, 504. In lupanar adit, 504. Socio reductus se in domicilium includit, 504, 505. Jejunis, lacrymis, orationibus sordes abstergit, 505. Occupante siccitate, Dei monitu, ad eam precibus avertendam requiritur, 505. Orat ille, et siccitas desinit, 505, t. I.
 Monachi in Episcopos electi, 652, t. I.
 Monachus neminem timet, 392, t. I.
 Monasteria laudantur, 366. Ad Monasteria mittebantur juvenes instituendi, etsi vitam Monasticam non amplexuri essent, 567 et seqq., 371 et seqq. Monasteria non esse expediret, nempe si in civitatibus jura optima semper valerent, 328, 329. In monasteriis anima una omnium, 569, tom. I.
 Monasticæ vitæ bona, 398-399. Monasticæ vitæ descriptio, 568. Monastica vita despiciabilis sæcularibus, 587. Eam quidam prohibebant, 530 et seqq. Monastica vita quam præstabilior sæculari, 571, t. I.
Monachis pleni sunt colles, saltus, vales, 1067, t. I.
Monachorum, viri quidam Agapetas habebant, 508, t. I.
 Monachi ut in portu agunt vitam non agitatam fluctibus, 153, t. XI.
 Monachi in montibus sanctitate florentes, 97, t. XI.
 Monachi in montibus, 48, t. XI.
 Monachorum vita sancta, 575 et seqq., t. XI.
 Monachorum vita aspera, 150, t. XI.
 Monachi in honore fuere, 553, t. XI.
 Monachi in eremo viventes vitam Angelicam suscepere, 184, t. XI.
 Monasteria sunt domus luctus, ubi cilicium et cinis, 574, 575, t. XI.
 Monachorum canticum, 545, t. VII.
 Monachorum philosophiam potest quisvis imitari, 576, tom. VII.
 Monachorum hymnus explicatur, 546, 547, t. VII.
 Monachi sæpe adeundi adificationis gratia, 672, t. VII.
 Monastica exercitia, 645, t. VII.
 Monachi memorantur, 552, t. VIII.
 Monachi in montibus, 426, t. VIII.
 Monachorum philosophia, 52, t. X.
 Monachi in montibus degebant, 69, 645, 644, t. IX.
 Monasteria sic victum parabant ut prisca Ecclesia, 97, tom. IX.
 Monachorum aspera vita, 624, t. VIII.
 Monachi in montibus Antiochiæ vicinis, 85. Monachorum genus beatum et admirabile, 507. Monachi aspere viventes mortem exoptant, 85, t. II.
 Monachi sibi caveant a cupiditate, 505, t. II.
 Monachi ex montibus Antiochiam descendunt mitigatur Judices de eversis status perquirentes, 172, 175, t. II.
 Monachi Imperatori supplicat, ut vexatio Antiochenorum finem habeat, se pro hac re capita depositorum proferentes, 174. Monachi in vexatione Antiochena, ad urbem accurrerunt suppetias ferentes, 186, 187, t. II.
 Monachus lacrymæ competunt, magis autem sæcularibus, 77, t. V.

- Monachi in montibus degentes frequenter orant**, 536, tom. V.
- Monachorum ordines**, 275, t. V.
- Monachi et solitarii laudantur**, 60, t. V.
- Monachus passeri similis**, 756, t. V.
- Monachi quidam Chrysostomum adoriantur** Cæsareæ, se incensuros domum mittentes, nisi Cæsarea proficiatur, 614, t. III.
- Monachorum dura vivendi ratio**, 279, t. III.
- Monachis Gotthis qui in Promoti agro debebant scribit Chrysostomus**, ipsoque consolatur de sibi illatis ærumis, 726, 727, t. III.
- Monachi sæculo renuntiarunt**, 183, t. IV.
- Monachi in montibus et salibus Angelorum vitam imitantes**, 232, t. VI.
- Monachi eleemosynam petentes**, 96, t. XII.
- Monachi in montibus**, 88, t. XII.
- Monachi nulli erant Pauli tempore**, 177, t. XII.
- Monachorum exercitia**, 67. Eadem sæculares exsequi et servare debent, exceptis conjugii legibus, *ibid.*, t. XII.
- Monarchia in Trinitate**, 836, t. III.
- Monarchiam sive unitatem principii in Deo statuebant**, 1079, 1080, t. I.
- Moneta si characterem lædas, ea redditur adulterina**, 622, t. X.
- Monita danda a marito puellæ, quam ducit uxorem**, 146, tom. XI.
- Monitis quomodo utendum**, 105, t. XI.
- Monita mansuetudine lenire oportet**, 566, t. XI.
- Monogamiam laudat Paulus, sed non damnat secundas nuptias**, 325, t. III.
- Mors victorialis quis**, 657, t. VI.
- Montes a sanctis quibusdam translati sunt**, 562, t. VII.
- Montes exultasse sicut arietes quomodo intelligendum sit**, 507, t. V.
- Montanistæ a Montano**, 669, t. VIII.
- Montanistæ quandonam pascha celebrabant**, 747, t. VIII.
- Montanus diaboli filius**, 539, 560. Malorum antesignanus, 560, t. VIII.
- Montanus dicebat se Spiritum Sanctum habere**, 824, t. III.
- Montio scribit Chrysostomus**, 697, 698. Montii laudes, 710, t. III.
- Monumenta superba accusationes mortuorum**, 238, t. V.
- Monumenta ab hominibus ad memoriam æternam structa**, 275, 276, t. IV.
- Moræ in spiritualibus perniciosæ**, 170, 171, t. III.
- Morbi quomodo ferendi**, 697, 698. Non incantatores adhibendi, *ibid.* et *seqq.* Morborum vis ad ipsam animam transit, 257. In morbis patientia, 698. Morbus. *Vide* Ægritudo.
- Morbus corporis, anima bene valente, non lædit**, 1035, 1034. Morbi animi semper curari possunt, 299, 100, t. I.
- Morbi ad remissionem peccatorum imputantur**, 25. Morbus non est otium, 594, t. III.
- Morbus et ærumnæ non mala sunt**, 487, 488. Morbo nihil acerbius, 591-594, t. III.
- Morbus animi facilius curatur, quam corporis**, 586, t. IV.
- Morbi divites potius invadunt quam pauperes**, 674, t. IV.
- Morbi hominibus cur immissi**, 835, 836, t. IV.
- Morborum causa est cibus immoderatus**, 358, t. IX.
- Morbi plurimi ex peccato oriuntur**, 212, t. VIII.
- Motiones, ydemonoiæ**, 120, t. XI.
- Mores. Sine moribus miracula nihil sunt**, 582, t. VII.
- Mores quomodo emendandi**, 93, 94, t. IV.
- Mores probi cum recta fide**, 811, t. I.
- Morum corruptio quanta tempore Chrysostomi**, 330, t. I.
- Mores aliquando per urbes exprimentur, ut principes Sodomæ**, 201, t. V.
- Moribus probis nihil suavius, nihil jucundius**, 688, t. XI.
- Mors quies est et libertas**, 1020. Mors proborum non lugenda, imo cum gaudio ferenda, 602. Post mortem nullus penitentiae locus, 287. De morte proborum et improborum gaudendum, quare, 1020. De senum et juvenum item quare, 1020. Mors proborum, non mors est, sed migratio ad meliora, 602, 603. De morte propinquorum consolatio quæ, 1021. Mors non timeretur nisi adesset pecuniarum et inanis gloriæ cupido, 582, t. I.
- Mors nihil aliud, quam somnium**, 345, 576, 1018. Mors Christiano optabilis, 515, t. I.
- Mortis imago**, 985, 986. In morte proximorum gratiæ agendæ, 1019, t. I.
- Mors Christi dicitur, aliorum dormitio quare**, 1018 et *seqq.*, t. I.
- Mortui cur non appareant**, 1010, t. I.
- Mors est plena corruptionis consumptio**, 429. Nihil aliud est, quam somnus, migratio, translatio, requies, tranquillitas portus, etc., 92, t. II.
- Mors ante Christi adventum formidabilis**, 653, t. II.
- Mors idipsum est quod vestimentum exuere**, 75. Mors est peregrinatio ad tempus, somnus consueto longior, 75, tom. II.
- Mortem cur timeamus**, 73, 74, t. II.
- Mors ante Christi mortem mors vocabatur; post Christi mortem, non mors, sed somnus et dormitio vocatur**, 595, 594, t. II.
- Mortis timorem parit vitæ mollis amor**, 85, t. II.
- Mors christiano nihil grave habet**, 71, t. II.
- Mors injusta minus timenda, quam justa**, 72. Qui pro Christo caduntur, non male moriuntur, 73. Mors justi quam felix, 693, t. II.
- Mortis timor in martyribus culpa vacabat**, 504, t. II.
- Mortem timuit Abraham**, 650, 651, t. II.
- Ante mortem nemo laudandus, sed post mortem**, 597. Post mortem nullum meritum, 345. Nulla distinctio personarum, 544, t. II.
- Mors omnium hujus vitæ bonorum finis**, 465, t. VII.
- Mors melior, quam vita, quomodo**, 453, t. VII.
- Mors non malum, sed male mori malum est**, 406, t. VII.
- Mortem beneficium vocat Deus**, 574. Mors portus tranquillius, *ibid.*, t. VII.
- Mortem qui timeant fideles, inexcusabiles sunt**, 574, tom. VII.
- Mors non timenda**, 575. Mors post Christi adventum non nisi somnus est, *ibid.*, t. VII.
- Mors despicienda ad meliorem vitam transituris**, 402. Ad mortem subeundam confortat spes resurrectionis, 545. Ad mortis tempus non remittenda sunt bona opera, 715, t. VII.
- Mortis tempus quam utiliter ignoretur**, 715, t. VII.
- Mortis expectatio non sinit deliciis frui**, 659, t. VII.
- Mors effugi nequit**, 207. Post mortem nulla salus speranda non credentibus, 417, t. VII.
- Mors non consolabile malum**, 489, t. VII.
- Mors eandem vim erga singulos habet, quam consummatio sæculi**, 190, t. VII.
- Mors morte soluta**, 45. De mortuis gaudendum, quod a presentibus fluctibus sint erepti, 376, t. VII.
- Mortui christianis non lugendi**, 575, 576. Mortuum deturnant qui nimis lugent, 574, t. VII.
- Mors immortalis ubi nullus supplicii finis**, 59, t. VIII.
- Mortuis funeralia mirabilia sunt vita optima**, 467, 468, tom. VIII.
- Mortuus juvant eleemosynæ et oblationes**, 547, 548, tom. VIII.
- Mortuus. V. Defunctus.**
- Mors: qui tardius moritur lucratur nihil**, 377, t. IX.
- Mortis genera varia**, 489, t. IX.
- Mortis imago somnus est**, 202, t. IX.
- Mortis radix est peccatum**, 478, t. IX.
- Mors peccatorum hominum, vera mors est**, 168, t. IX.
- Mors Christi, mors mortis**, 485, t. IX.
- Mortui non admodum lugendi**, 168, 169, t. IX.
- Mortuis utiles sunt eleemosynæ, preces et oblationes**, 169, t. IX.
- Mortuorum incantamenta adhibita**, 627, t. IX.
- Mors fugatur per lignum crucis**, 705, 704, t. VIII.
- Mors pallida æquo pulsat pede pauperum tabernas, regumque turres**, 675, t. IV.
- Mors divitum avarorum, quam funesta**, 193, t. IV.
- Mors quo sensu quis est malis**, 629, 630, t. IV.
- Mortis nostræ diem cur nobis incertum voluerit esse Deus**, 450, t. V.
- Mors Christi immortalitatem nobis donavit**, 416, t. V.
- Mors sanctorum pretiosa, mors peccatorum pessima**, 567, tom. V.
- Mors liberat a certaminibus et vinculis**, 558, t. IV.
- Mori in peregrino loco miserum non est**, 566, t. IV.
- Mortem olim terribilem nunc christiani despiciunt**, 415, 416, tom. IV.
- Mors christianorum est somnus, consummatio et quies**, 577, t. IV.
- Mors merore levior**, 576, t. III.
- Mors a Christi tempore non ultra mors, sed somnus et dormitio vocatur**, 765. Mors fidelium, somnus est, 62, tom. III.
- Morte nihil gravius aut terribilius**, 574, t. III.
- Mortis contemptus mortem fugat**, 857, t. III.
- Mors radicem abscedit**, 259, t. V.
- Mors caput rerum terribilium**, 227, t. V.
- Mors substantiam non interimit**, 250, t. V.
- Mortis spectaculum ad philosophandum inducit**, 280, 281, tom. V.
- Mortis genus levissimum per aquam**, 409, t. V.
- Mors quæ mala, quæ bona**, 281, t. V.
- Mors justi, somnus**, 314, t. V.
- Mors deleta per Christum**, 193, t. V.

Mors inopinata questoris imperatoris pecunie, 235, tom. V.
 Mortem parit impietas, 133, t. V.
 Mors immortalis improborum, 236, t. V.
 Mors non timenda in vitam futuram sperantibus, 71, 691, tom. II.
 Mortem non timent veri christiani, 635, 634, t. II.
 Mors et tristitia de peccato natae sunt, et peccatum absumunt, 75, t. II.
 Mortem quo pacto Christus devicerit, 595, t. II.
 Mors martyris non est mors, sed initium vitae melioris, 529, t. II.
 Mors pessima quæ, 71, t. II.
 Mortuum contingere non est vere immundum, 226, t. II.
 Mori huic mundo quid sit, 81, t. X.
 Mors cum vitæ probitate conjuncta optabilis, 469, 470, tom. X.
 Mortui non nimis lugendi, 560, sed precibus et bonis operibus juvandi, 360, 561, t. X.
 Mors Christi interfecit inimicitias, 40, t. XI.
 Mors Christi mortem sustulit, 341, t. XI.
 Mortem expugnavit Christus per passionem suam, 620, tom. XI.
 Mortis et vitæ genera quædam, 201, t. XI.
 Mors in paradiso germinavit, mors in cruce sublata est, 159, t. XI.
 Mortis varia genera, 523, t. XI.
 Mortuorum memoria in venerandis mysteriis, ab apostolis constituta, 204, t. XI.
 Mortui non plangendi, quare, 450, t. XI.
 Mors animæ est horrenda et terribilis, 124, t. XI.
 Mortificare membra quid sit, 357, t. XI.
 Mors Christi non obliuit quominus maneret ille in æternum, 373, t. VIII.
 Mors Christi non contumelia est, 463. Christi translatio est, 427, t. VIII.
 Mors non formidanda, 461, t. VIII.
 Mors non sibi inferenda, 399, t. VI.
 Mors magis optanda, quam lugenda, 298, 299, t. VI.
 Mortis formido jam excluditur, 400, t. VI.
 Mortem qui timet, boni parum operatur, 763, t. VI.
 Mortuos lugere jam non licet, 293, t. VI.
 Mortui quomodo resurgunt, 500, t. VI.
 Mortuibus quo ritu adstant parentes, 567, t. VI.
 Mors in utilitatem nostram conversa, 220, t. V.
 Mors si promissis non solutis eveniat, nulla datur venia, 447, t. V.
 Mors liberatio et requies, 518, t. V.
 Mortui terræ tradebantur, 68, t. V.
 Mortui divitis descriptio, 511, t. V.
 Mortuorum corpora extra urbes sepeliebantur, 68, t. V.
 Mortuus est qui Dei benevolentia privatur, 691, t. V.
 Mors post adventum Christi non timenda, 42, t. XII.
 Mortis tempus cur nobis incertum sit, 37. De morte ecloga, 801, t. XII.
 Moyses historiae scriptor, 457. Moyses mansuetissimus, 912, ad aquam contradictionis peccavit, et poenas dedit, 661. Moyses ærumnæ per totam vitam, 478, 1004. Moyses principatum abavit, 664, t. I.
 Moyses erga Judæos amor, 476, 477. Moyses quod scandalo fuisset, a Deo punitus, 506, t. I.
 Moyses in regio palatio educatus, in servorum numero esse concupivit, 697. Quomodo deus Pharaonis, 698, ejus potentia, *ibid.* Moyses expausis manibus magis, quam præstantibus victoriam peperit, 953, t. I.
 Moyses mori periclitatus est, quia alteri optulari voluit, 51, t. II.
 Moyses et Helias prophetarum in Veteri Testamento tures, 507, t. II.
 Moysis laudes, 787, t. II.
 Moysis laudes, 134, consilium Jothoe socii sui audit, 454, 433. Moyses cur libellum repudii permissit, 220, 221, tom. III.
 Moyses auctor Pentateuchi, 433, t. III.
 Moyses Amalec superavit, quia figuram crucis ostendit, 36, t. III.
 Moyses uno verbo curiositatem sustulit, 485, 486, t. III.
 Moyses legislator unius populi, Christus legislator totius orbis, 833, t. III.
 Moyses a Jothoe consilium accipit, 817, t. III.
 Moysi presbytero epistola Chrysostomi, 636, t. III.
 Moysi episcopo epistola Chrysostomi, 656, t. III.
 Moyses magnus propheta, 41. Spiritu Sancto inspirante loquebatur (auctor Pentateuchi), *ibid.* et 443, in quo differat ab aliis prophetis, 28, illi futura prædixerunt, hic Deo instigante præterita narravit, 29, t. IV.
 Moyses docuit prima elementa, 29, t. IV.
 Moyses in Genesi nihil superfluum admiscet, 33, t. IV.

Moyses cur de angelis et archangelis non loquatur, 582, 583, quomodo peccatus est Deum, 646, t. IV.
 Moyses mitissimus erat, 191, id multipliciter probatur hic, 192, t. V.
 Moyses quomodo servatus infans, 102, 103, t. V.
 Moyses laudatur quod quasi stella in nocte cum improbis probe vixerit, 144, t. V.
 Moyses miracula multa præterit, 405, t. V.
 Moyses homo Dei præfectus unius ex choris Davidis, 533, t. V.
 Moyses inutilia petens non exauditur, 48, t. V.
 Moyses petiit et non accepit, quia petebat rem inutilem, 50, t. V.
 Moyses mansuetudo, 579, contra Moyses quidam hæretici loquebantur, 579, illi ipsi refutantur, *ibid.*, et 580, t. V.
 Moyses serpentem formidavit, quomodo, 551, t. VII.
 Moyses mitis, 533, t. VII.
 Moyses quomodo precabatur, 277, t. VII.
 Moyses sororem Mariam non potuit a pœna eripere, 59, tom. VII.
 Moyses mille insidias appetitus a Judæis, peccatus est, 596, t. VII.
 Moyses cur in terram promissionis non intraverit, 59, t. VII.
 Moysi quantum Christus deferat honorem, 667, t. VII.
 Moyses ut servus, Christus ut dominus miracula patrabant, 552, t. VII.
 Moyses et Elias cur transfigurationi Christi adfuerunt, 550, 551, t. VII.
 Moyses barbarorum disciplinas edidit, 196, t. VI.
 Moyses manus erigens crucem figurabat, 327, t. VII.
 Moysen esse libri Jobi auctorem dicebant quidam, alii Salomonem, 362, t. VI.
 Moyses qua ratione historiam scripserit, 314, t. VI.
 Moyses cur invisibilem creationem tacuit, 451, 452, tom. VI.
 Moysis laus, 530, t. XI.
 Moysi non credebant Judæi, 237, t. VIII.
 Moyses unius plus quam omnes potuit, 189, t. IX.
 Moyses cur Jethro socii consilium admisit, 528, tom. X.
 Moysis sepulcrum non reperitur, 709, t. VIII.
 Mulæ albæ imperatoris curru jungebantur, 81, 82, tom. VIII.
 Mulæ argento fulgentibus cervicibus tempore Chrysostomi, 443, t. IV.
 Muliebres quiddam est intemperantia linguæ, 234, t. IX.
 Mulier creata propter hominem, 428. Mulier ad ministrandum viro commodior, quam vir ad ministrandum mulieri, 520 et seqq. Mulieri ne quidem loqui in ecclesia concedit Paulus, 646, t. I.
 Mulier, etiam sine congressu, voluptatis quiddam affert, 493, cum muliere habitare quandonam licitum, 495, t. I.
 Mulieri Deus domestica munia commisit, viro forensia, 615, t. I.
 Mulierum aspectus, quam periculosus omnibus viris, 501, tom. I.
 Mulieres inanis gloriæ cupidæ, 525, t. I.
 Mulieris alabastrum ferentis laus per totum orbem, 884, 885, t. I.
 Mulieres christianæ ad mortem intrepidæ, 629, t. II.
 Mulierum martyrum certamina magis nos commovent ad virtutem, 687, t. II.
 Mulieres possunt esse milites Christi, 681, certamina pro fide inierunt; 619, t. II.
 Mulieres et parvuli pro custodia, e collo Evangelia suspendebant, 196, t. II.
 Mulieris verus ornatus, 258, t. II.
 Mulieris forma laqueus maximus, 158, mulierum aspectu temperandum, 317, t. II.
 Mulier peccatrix in sanctorum convivium admissa, 325, tom. II.
 Mulier prægnans, si in crimen incidat morte dignam, non prius interitici jubetur, quam pepererit, 325, t. II.
 Mulieres janyam baptizandæ pelluntur nudæ ex sacro Constantino politano in expulsiōne Chrysostomi, 532, alie acceptis vulneribus fugerunt, 532, t. III.
 Mulierum luxus et fastus, 192, t. III.
 Mulier creata ut auxiliaret viro, 250, t. III.
 Mulieris officia quæ, 229, 250, t. III.
 Mulierum consuetudo, quam periculosa, 596, t. III.
 Mulier adjuvrix viri quomodo, 116, ante inobedientiam par viro, post inobedientiam subdita, 394, t. IV.
 Mulieres cur Eva peccante damnatae, 559, 560, t. IV.
 Mulier quomodo adjuvrix viri, 119, viro non inferior, 119. Mulieris officium quodnam, 394, t. IV.
 Mulier subjecta viro quare, 394. Mulierem quo sensu Paulus docere non permittat, 593. Mulier fidelis docere

debet virum infulem, 535, t. IV.
 Mulier docere non permittitur quare, 594. Mulieri maxime convenit educatio liberorum, 638, t. IV.
 Mulier gloria viri est, 589. Mulier non dicitur ad imaginem et similitudinem Dei facta quare, 589, t. IV.
 Mulieris ad virum conversio quare, 594. Mulieris servitus non molesta esse debet, 594, t. IV.
 Mulieres aspiciere quam periculosum, 56, t. IV.
 Mulier particeps imperii, 86, quo pacto virum servare possit, 600, t. IV.
 Mulier alio modo adjuvat hominem quam jumenta, 594, tom. IV.
 Mulierum fecunditas a Deo est, 490, t. IV.
 Mulieres in ecclesiam intrabant auratis manibus et collo, 597, t. V.
 Mulieres filios suos comederunt in obsidione Jerosolymitana, 114, t. V.
 Mulierum ornatus, modestia, mansuetudo, concordia, consensus, 507, t. V.
 Mulierum luxus quam pugnat cum Pauli præceptis, 507, tom. V.
 Mulieres quædam cum lacrymis precantes optata impetrant, 575, t. V.
Mulier pulchra sine virtute quid, 568, t. V.
 Mulierum luxus et mollietas ab Esaia increpatur, 49, 50, tom. VI.
 Mulierum lascivia et luxus tempore Chrysostomi, 51, 53, tom. VI.
Mulieris malæ descriptio, 803, t. VI.
 Mulier rixis movendis prompta, 270, t. VII.
 Mulierum vitia, 368, t. VII.
 Mulieris luxus, et fucus, dedecori sunt, 569. Mulierum luxus prohibetur, 155, 237, 258, 287, t. VII.
 Mulier quomodo a luxu revocanda, 568, t. VII.
 Muliere ebria nihil turpius, 564, t. VII.
 Mulieres natantes in theatris exhibebantur, 79, t. VII.
 Mulieris menstruatæ fides, 371, 372, t. VII.
 Mulieres a viris in ecclesia tabula lignea sequestrabantur, 677, t. VII.
 Mulieres non minus quam viri philosophantur, 87, tom. VII.
 Mulieres Evangelia ex collo pendentia habent, 669, tom. VII.
 Mulieres primæ Christum viderunt a mortuis suscitatum, 784, t. VII.
 Mulierem peccatricem, quæ pretiosum unguentum effudit, cur Christus defendat, 725. Illa per totum orbem prædicatur, 726, t. VII.
 Mulier multum potest ad virtutem vel nequitiam in domum inducendam, 540, t. VIII.
 Mulierum plancus et luctus nimis carpitur, 546, 547, tom. VIII.
 Mulierum officium, 540, t. VIII.
 Mulierum ornatus fastidium ingenerat, 541, t. VIII.
 Mulierum luxus reprehenditur, 580, t. VIII.
 Muliere pia et prudente nihil fortius, 540, t. VIII.
 Mulieres magis philosophiæ deditas esse oportet, quam viros, quare, 540, t. VIII.
 Mulier malæ nulla fera comparabilis, 486, t. VIII.
 Mulieres bonæ recensentur et laudantur, 488, 489, tom. VIII.
 Mulier monendi potestatem habet, sed domi tantum, 663, t. XI.
 Mulieres clamoræ et proceræ, 106, t. XI.
 Mulieres cur a doctorum sede pulsæ fuerint, 100, t. XI.
 Mulierum in ecclesiis colloquia improbantur, 545, t. XI.
 Mulier et vir non sunt duo homines, sed homo unus, 587, tom. XI.
 Mulierum fastus et luxus, 260, t. XI.
 Mulierum ornatum nimium insectatur Chrysostomus, 572, tom. XI.
 Mulierum vitia et fastus, 99, t. XI.
 Mulierum ornatus nimis carpitur, 540, 541, t. XI.
 Mulieri domus custodiam dedit Deus, 694, contra mulieres quæ fucum adhibebant, 534, t. XI.
 Mulieres nudæ in theatris comparebant, 428, t. XI.
 Mulieres, quales oporteat esse, 663, t. IX.
 Mulieris verus ornatus, 665, 668, t. IX.
 Muliere deliciis dedita nihil turpius, 206, 207, t. IX.
 Mulierum fastus et vani ornatus carpuntur, 667, 668, tom. IX.
 Mulieres præcis Ecclesiæ temporibus leonibus ardentes, partem laborum in predicatione suscipiebant, 670, tom. IX.
 Mulier quomodo subjecta viro, 214, 215, t. X.
 Mulieres detecto capite orabant et prophetabant, 215.
 Hoc improbandum erat, 216 et seqq., t. X.
 Mulieribus in ecclesia silentium imponitur, 315, 316,

tom. X.
 Mulier texendi industriam a Deo accepit, 291, t. X.
 Mulierum ornatus superflui, 220, t. X.
 Mulier magnum bonum et magnum malum, 281, 282, tom. XII.
 Mulierum delicias insectatur Chrysostomus, 403, 404, tom. XII.
 Mulieres cur a Deo molles efficiantur, 401, de Mulieribus et pulchritudine ecloga, 657, t. XII.
 Muli albi in pretio habiti, 144, curribus juncti, 144, 145, tom. XI.
 Muli albi curribus juncti, 192, t. III.
 Mulorum vectura in usu, 585, t. I.
 Multa sunt inter calicem et summum labium. *Adugium*, 609, t. I.
 Multiloquium in oratione vitandum, 45, t. III.
 Multiplicitas donorum Spiritus Sancti, 185, t. V.
 Multitudo quæ voluntatem Dei non facit, nihil est, 74, tom. IX.
Multitudo mater est seditionis, 521, t. VI.
 Munda et immunda non sic appellantur ex natura sua, sed ex suscipientium arbitrio, 679, 680, t. XI.
 Mundanæ res somnium et umbra sunt, 676, t. XI.
 Munditia exterior interiori sequitur, 674, t. VII.
 Mundus sine Dei providentia stare nequit, 115, 114, tom. II.
 Mundus nihil habet inutile, 150, t. II.
 Mundus plenus laqueis, 156, t. II.
 Mundanæ res quam fluxæ, 999, t. I.
 Mundus theatro comparatur, 1054, 1055, plus quinque millibus annorum creatus, 715, t. I.
 Mundus non ex præexistente materia factus, 54, t. IV.
 Mundi hujus res non fortuitæ, 35, t. IV.
 Mundi hujus ordo nunquam turbatus, 35, t. IV.
 Mundus constat ex contrariis, 198, t. V.
 Mundi stabilitas et æquilibrium vicissitudinis temporum, 487, t. V.
 Mundi hujus res vitæ præsentis limitibus sunt circumscriptæ, 454, quam fluxæ et caducæ, 372, t. V.
 Mundi hujus prospera quænam sint, 485, t. V.
 Mundus et opificem habet et creatus est, 487, t. V.
 Mundi hujus res velut umbra, 164, umbris imbecilliores, 475, t. V.
 Mundi rerum instabilitas, 545, t. V.
Mundus Dei, et mundus diaboli, 787, t. VI.
Mundum esse sphaericæ formæ negat Severianus, 452, tom. VI.
 Mundi res omnes umbra et somnium, 266, t. VII.
 Mundi res non sunt somniis meliores, 190, t. VII.
 Mundi finem prope esse suspicatur Chrysostomus, 294, tom. VII.
 Mundum immortalem fore dicebant quidam, 405, t. VII.
 Mundus in Scriptura, malos homines aliquando significat, 159, t. XI.
 Mundum hunc esse deum dicebant Græci, 447, t. XI.
 Mundum quidam dicebant esse Deum, 546, t. X.
 Mundi finem instare putat Chrysostomus, 198, t. VIII.
 De mundo et de Deo sententiæ variæ, 67, t. VIII.
 Mundum creare minus est, quam ipsam continere et servare, 23, t. XII.
 Mundi finem putabat Chrysostomus esse proximum, 291, tom. XII.
 Murmuratores objurgantur: Satius est nihil agere, quam murmurando agere, 242, t. XI.
Μυροπρεποι, unguenta adherentes mulieres ad Christi sepulcrum. Circa illas ingens difficultas, 653, 654, t. VIII.
 Musarum statuæ in templo Apollinis, 563, t. II.
 Musea, 514, t. I.
Muscas Isaias dicit Ægyptios, 87, 88, t. VI.
 Museum locus studiorum, 42, 45, t. V.
 Musica instrumenta cur Judæis permissa, 497, 498, tom. V.
 Musiva opera in ædibus, 417, t. V.
 Musonio epistola Chrysostomi, 750, t. III.
 Mutæ res ut Deum benedicant, 469, t. V.
 Mutianus scholasticus, jubente Cassiodoro, Homilias Chrysostomi latine convertit, 237, et in præfatione, num. 4, tom. XII.
 Mutuum quid significet, 268, t. VII.
 Mysteriorum sacrorum participatio non omnibus concedenda, 402, t. I.
 Mysteriis initiati quæ ad corpus Domini pertinebant soli intelligebant, 755, t. I.
 Mysterium altaris terribilissimum, 642, t. I.
 Mysteria impuros adire, quam grave, 402, 405, t. I.
Mysteria purgationem animæ parant, 1068, t. I.
 Mysteria sunt sacrificium, 572, t. II.
 Mysteria sacra modeste adenda, 597, 598, in mysteriis

sacris caro Christi, 46, 360, 392, in mysteriorum participatione nulla acceptio personarum, 426, 437, una mensa imperatori et pauperi, 437, t. II.
 Mysteriorum mensa tremenda, 217, t. IV.
 Mysterium eucharistiae praesignatur, 574, t. IV.
 Mysteria januis clausis celebrantur, exclusis non initiatis, 511, t. VII.
 Mysteria cur eucharistia appellentur, 331, t. VII.
 Mysteria qui indigne sumit, Herodi est similis, 203, t. VII.
 Mysteria Ecclesiae tremenda, 261, t. VIII.
 Mysteria. In mysteriis christiani se mutuo amplectantur, 426, t. VIII.
 Mysteria qui indigne participant, rei sunt, 426, t. VIII.
 Mysteria qui indigne participant, rei sunt corporis et sanguinis Domini, 334, cum chisticidis in perniciam abeunt, 268, t. VIII.
 Mysteria sacra cur data, 266, t. VIII.
 Mysteriorum natura qualis, 55, in mysteriis divinis eorum qui decesserant memoria erat, 361, t. X.
 Mysteria sacra quidam semel tantum in anno sumebant, quos obfurgat Chrysostomus, 529, t. XI.
 Ad Mysteria cum quanta sanctitate accedendum, 151, 152. Ad Mysteria sive eucharistiam quomodo oporteat accedere, *ibid.*, t. XII.

N.

Naaman Syri historia, 173, t. V.
 Nabuchodonosor crudelis et impius, a Deo ad poenitentiam provocatur, 282, 283, t. I.
 Nabuchodonosor quoties et quantum peccaverit, 282, vero cogito Deo in idololatriam relapsus est, 282, t. I.
 Nabuchodonosor ex superbia passus est quiddam passus est, 215, t. VI.
 Nabuchodonosoris lasania circa statuam auream, 51, t. VII.
 Nabuthae caedes iniqua, 288, t. II.
 Naid vertitur commotio, 167, t. IV.
 Nananae mulieri probae scribit Chrysostomus, 635, t. III.
 Narcissi domus saluatorum a Paulo, 670, t. IX.
 Nardinum pharmaci genus, 620, t. III.
 Natalis dies Christi cur non Epiphania appellatur, 363, 366. Natalis dies Christi, 25 Decembris a decem circiter annis Antiochiae celebrabatur, cum Chrysostomus hominiam in diem natalem Christi habuit, 351. *Vide Monitum praecedens.* Hic mos ab Occidente venerat, 351. A Thracia Gades usque servabatur, *ibid.* Tribus demonstrationibus probatur esse verum diem natalis Christi, 351. Prima, quod sit celeriter annuntiatus ubique et admissus. Secunda, ex verbis Evangelii, 353. Tertia, ex tempore ingressus Zachariae in templum, 356, t. II.
 Natalis Christi dies octavo kal. januaris celebratur, 727, tom. VIII.
 Natalis dies Christi, omnium festorum metropolis, 752, 753. A Natali Christi Epiphania, Pascha, Ascensio, Pentecoste fundamentum habent, 753. Natalis dies Christi omnibus festis antepoenendus, 753, t. I.
 In Natalem Christi sermo, 821, t. XII.
 Natantes mulieres in theatro, 79, t. VII.
 Nathan prophetae sapientia in Davide arguendo, 286, 287, t. II.
 Nathan. Duo hujus nominis fuerunt, 649, t. VIII.
 Nathanis solertia in arguendo rege Davide, 582, t. V.
 Nathanaelem cur Christus laudaverit, 353, t. II.
 Nathanaelis laudes, 125, t. VIII.
 Naturae universae imago, 418, 419, t. I.
 Natura humana lubrica, 310, t. I.
 Naturae leges nunquam solvuntur, 1042, t. I.
 Naturae rerum elegans descriptio, 106, 107, 108. Natura mundi pulchra, sed corruptibilis, 115, 116, t. II.
 Naturae duae perfectae in Filio, 740. Naturam unam in Filio dicere, illud est divinam naturam negare, *ibid.*, t. III.
 Naturam corrigere quam arduum: id solus Deus potest, 635. Naturae conditor transformatur naturam ut vult, 227, tom. IV.
 Naturae dona nihil prosunt, nisi mores boni accedant, 573, t. IV.
 Naturales res quam captu difficiles, 584. earum rationem non intelligimus, quanto minus divina, 584, t. IV.
 Natura nuda venit, nuda discedit, 592, t. XI.
 Naturae humanae nihil magis inimicum est quam vitium, 283, t. XI.
 Natura hominum fluxa, 233, t. X.
 Naturae opifex Deus, 244, t. V.
 Naturalium rerum ordo miraculum perpetuum, 480, t. V.
 Naturalium rerum descriptio, 123, t. V.
 Natura humana sanum, 570, t. V.
 Natura. Cur contra naturae cursum quaedam eveniant,

804, t. VI.
 Natura ipsa praedicat Creatorem, 413, t. IX.
 Naturae quanta infirmitas, cum nos Deus deserat, 451, tom. VIII.
 Naturalia sunt immobilia, 576, t. VII.
 Nazareth viculus vilis, 181. patria Christi, 487, t. VII.
 Nazareth civitas Galilaeae, 353, t. II.
 Necessitas non inducitur ad bene agendum, 375. Necessitate nemo melior efficitur, 386. Non necessitate, sed libere bonum operamur, 377, 387. Coactum esse bonum, id non est esse bonum, 378, t. II.
 Necessitas magistratum, 491, t. V.
 Necessitati non subjacent virtus et salus nostra, 522. Quod fit ex necessitate non est bonum, 133, t. V.
 Necessitatem nullam praedictiones inferunt voluntati, 706, t. VII.
 Necessitas nulla est in bono opere agendo, 473. Ex necessitate nemo unquam malus est, 578, 733, t. VII.
 Necessitatem nullam imponunt prophetiae, 576, t. VIII.
 Necessitatem Deus tollit ubique, et voluntatis arbitrium effert, 76, t. VIII.
 Necessitate aut vi non facit Deus homines bonos, 268, tom. VIII.
 Necessitate aut vi neminem trahit Christus, 285, 440, tom. VIII.
 Necessitatem non infert Deus, 20, t. X.
 Necessitatis non sunt virtutes, 517, t. VIII.
 Necessitas non imponitur a Deo, 158, 159, t. IV.
 Necessitas instans quae sit apud Paulum, 566, t. I.
 Necromantiam exercebant quidam, 403, t. VII.
 Nehemias civitatem instauravit, 899, t. I.
 Negationi par nullum malum, 308, t. II.
 Negligentiae malum quantum, 340, t. VII.
 Nemo quidquam novum, adagium, et in nota, 50, t. II.
 Neomeria quid, 729, t. V.
 Nearrod gigas venator coram Domino, quomodo, 272; homo tyrannus et arrogans, 272, t. IV.
 Neophyti Ecclesiae plantae, flores spirituales, novi Christi milites, 770, t. III.
 Nequitia cum eloquentia conjuncta, multa mala parit, 567, t. I.
 Nequitia etsi secum habeat orbem terrarum, imbecilla est: virtus autem etsi sola sit, est omnium potentissima, 82, t. V.
 Nequitia ante gehennam improbos supplicio afficit, 234, tom. VIII.
 Nequitiae voluptas brevis, virtutis immortale gaudium, 207, t. VIII.
 Nequitia ad praesens tempus solum respicit, 492, t. VII.
 Nequitia in seipsa supplicium habet, 46, t. VI.
 Nequitia nihil infirmius, 598, t. IX.
 Nequitia audax et petulans est, 89, t. IX.
 Nequitia parentum nihil mali filiis affert si velint, 593, tom. IX.
 Nequitia post voluptatem dolores et supplicia habet, 504, tom. IX.
 Nequitia. *Vide Malitia.*
 Nequitia operosa et plumbo gravior, 707, t. XI.
 Nequitia omnis immunda est, 682, t. XI.
 Nero Ecclesiam oppugnavit, 853, quam ultionem in die iudicii subiturus, 524, t. I.
 Nero ex lascivia famosus Paulum persequitur, 323. Novo impudicitiae modos excogitavit, 323. Ob conversam pellicem suam Paulum in vincula conjecit et necavit, 323, apud omnes male audit, 324, t. I.
 Nero Paulum in carcerem conjecerat, 314. Neronis vitia, 314. Neronem mysterium iniquitatis vocat Paulus, 262, tom. III.
 Nero Ecclesiam impugnavit, 807, t. III.
 Neronis imperatoris pocillatorem et concubinam salutavit Paulus, 323, t. IX.
 Neronis jussu, Paulus capite truncatus est, 407, t. IX.
 Nero veritatis adversarius, 560, t. VIII.
 Nero imperator in Paulum saeviebat, 186, t. XI.
 Nero typus Antichristi, 483, t. XI.
 Nero cur Paulo infensus, 614, t. XI.
 Neronis comparatio cum Paulo, 621, Neronis gesta et vitia, 622, t. XI.
 Nero vocatur leo a Paulo, 657, t. XI.
 Nero a Paulo victus, 593, t. VII.
 Nero in Paulum concitatus, 402, t. II.
 Nescio vos, non ignorantiam in Christo significat, sed odium, 81, t. III.
 Nestorius veritatis adversarius, 560, t. VIII.
 Nia Syrorum voce quies est, 623, t. IV.
 Nicaeni Patres sapienter os haereticorum obturaverunt, 865, tom. I.
 Nicaena synodus trecentorum et plurium Patrum, 865,

qui de paschate decreverunt, *ibid.* Nicænorum Patrum complures vulnera in persecutione accepta ostendebant, 865, alii exilia, proseriptiones, metalla, etc., 866, t. I.
 Nicænae synodi auctoritas, 865, t. I.
 Nicæni Patres, 699. Consubstantialiam Patri Filium definiuerunt, 699, t. VIII.
 Nicænis solum canonibus parendum est, 558, t. III.
 Nicænae synodi symbolum, 601, t. V.
 Nicodemus bene affectus, sed adhuc infirmior, 760, t. I.
 Nicodemus humi reprobatus initio, 144, t. VIII.
 Nicolao, Theodoto et Chazææ presbyteris et monachis scribit Chrysostomus, 698, t. III.
 Nicolaus presbyter fidei prædicationem in Phœnicia admodum curat, ideoque per litteras laudatur a Chrysostomo, 657, 658, t. III.
 Nicolaus presbytero scribit Chrysostomus, 646, alia epistola eidem, 697, t. III.
 Nicololis in Thracia, 636, *vide notam*, t. XI.
 Nigræ vestes in luctibus, 595, t. VI.
 Ninivite penitentia et jejuniu iram avertunt, 511, quia non desperarunt servati, 279, 280, jejuniu Deum placarunt, 51. Ninivitarum rectum consilium, 77, t. II.
 Ninivæ comminatus Deus, non illam destruxit, 75, 76, tom. II.
 Ninivite cur jumenta ad jejunandum compulerint, 52, tom. II.
 Ninivite triduum dierum spatio iram Dei dejulerunt, 754, eorum fiducia erga Dei misericordiam, 284. penitentia brevis et sincera, 284. Ninivite una solum audita voce resipuerunt, 828, t. I.
 Ninive portus peccantibus, 76, t. II.
 Ninivite expectatione malorum fregerunt iram numinis, 485, simplicitate potius quam malitia peccarunt, 491, t. III.
 Ninivite per penitentiam et confessionem veniam impetrarunt, 214, 215, jejuniu Deum placarunt, 24, t. IV.
 Ninivite qui magnam et veram penitentiam egerunt, non multo egerunt tempore, 217, 218, t. IV.
 Ninivite Deus exterruit ne puniret, 99, t. V.
 Ninivite quid salutem attulerit, 425, 426, t. X.
 Nobilitas vera virtus est, 252, t. V.
 Nobilitas vera quæ, 190, t. III.
 Nobilitas, *etiam*, Ecclesie, 225, t. V.
 Nobilitas hominis, 500, 501, t. V.
 Nobilitas hominis, qui Deum patrem esse suum dicere possit, 278, t. VII.
 Nobilitas sola est voluntatem Dei facere, 463, t. VII.
 Nobilitas patrum non juvat improbos, ignobilitas non nocet probis, 181. De nobilitate generis non gloriandum, 570, tom. VII.
 Nobilitas est nihil illiberale loqui, 281, t. IX.
 Nobilitas non ex majoribus, sed ex proprio merito, 15, tom. VI.
 Nobilitas non ex genere, sed ex moribus petenda, 632, tom. VI.
 Nocturna oratio commendatur, 261, t. IX.
 Noe quietem significat, 182, hebraica voce, 564, t. IV.
 Noe hebraice significat, *etiam*, auctor est quietis vel cessationis, 628, t. IV.
 Noe bene operando cæteros monebat ut desisterent ab iniquitate, 182. Noe cur dicitur perfectus in generatione sua, 205. Soli Deo, non hominibus gratus, 200. Noe malis exemplis non a virtute abducebatur, 186. Noe quasi scintilla in medio mari non exstincta, 186, 187, t. IV.
 Noe virtus, 224, 236, t. IV.
 Noe fermentum mundi, 236. Noe vere homo, 256, justus, 202, 203. Noe justus testimonio ipsius Dei, 212, 213, t. IV.
 Noe cur servatus, 193, t. IV.
 Noe vir admirandus, 197, quomodo invenit gratiam coram Domino, 198 *et seqq.*, t. IV.
 Noe mira sapientia, 192, t. IV.
 Noe restituit quod Adam abstulerat, 225, t. IV.
 Noe patientia in arca, 225, 226, 252, t. IV.
 Noe post egressum ex arca sacrificantis gratus animus, 241. Noe sacrificium Deus acceptum habet, 242, t. IV.
 Noe post diluvium nullos suscepit filios, 272, t. IV.
 Noe vitem non invenit, sed modum conficiendi vini, 264, per ignorantiam inebriatur, 265. Licet inebriatus sit a peccato excusatur, 595. Noe ab ebrietate excusandus, 268, 269, t. IV.
 Noe innumeras pertulit ærumnas, 454, 455. Contumeliam a filio, *ibid.*, martyr appellatus a Paulo, 940, t. I.
 Noe scintilla humani generis in aquis, 1057, t. I.
 Noe benedicitur a Deo ut Adam, 256, t. IV.
 Noe arca Ecclesie postponenda, 509, 510, t. VIII.
 Noe : ejus arca reliquæ in montibus Armeniae, Chrysostomi tempore, 288, t. VI.
 Noe in sua generatione doctor, 49, t. V.
 Noe admirabilis, quia in generatione prava justus, 303.

PATROL. GR. LXIV.

tom. II.
 Noeman soror Thobelis, 458, t. IV.
 Nomades gens dispersa, 225, t. V.
 Nomades quinam, *vide notam*, 547, t. X.
 Nomadum et Hamaxobiorum vita, 652, t. VII.
 Nomadum vita, 687, t. III.
 Nomen Dei admirabile cum Christo, 107, t. V.
 Nomen Dei pertimescunt dæmones; 289, t. V.
 Nomen Dei sanctum sanctisque oribus laudandum, 289, tom. V.
 Nomen Domini per nos ut glorificandum, 500, t. V.
 Nomina inscribebant veteres in ædificiis, in agris, in balneis, 231, t. V.
 Nomen immortale virtus parit, 231, t. V.
 Nomen ejus qui scripserat, epistolæ clausæ superscribebatur, 71, 72, t. III.
 Nomina duplicia principibus et militibus, 126, t. III.
 Nomina sanctorum in Scriptura sacra multarum rerum sunt monumenta, 667, t. IX.
 Nomina patronorum in sacris oblationibus proferebantur, 148, t. IX.
 Nomina propria Abrahami, Jacobi, Salomonis, Zorobabelis, non sine causa data sunt, 41, t. VII.
 Nomina ex quibusdam casibus imposita, 611. Nomina filiis quæ imponenda. Nominibus sanctorum appellandi liberi, 452, t. IV.
 Nona hora cum Christus emisit spiritum, 703, t. V.
 Notarius ab imperatore missus, 532, t. III.
 Nova lex perfectionem majorem requirit, 504, t. I.
 Nova inter et vetera discernere, 93, t. VIII.
 Novacula iram Dei significat in Scriptura, 88, t. VI.
 Novatiani quondam pascha celebrabant, 747, t. VIII.
 Novatus chirographum a Christo descriptum restituit, 765, t. VIII.
 Novatiani cathari seu mundi se nominabant, qui omni sorde pleni erant, 105, t. XI.
 Novatiani seu cathari carpuntur, 143, t. XII.
 Novatianos seu catharos impugnat Chrysostomus, 499, 500, t. XII.
 Novum Testamentum, *vide* Testamentum.
 Nox non minus utilis quam dies, 97, 98, t. II.
 Nox examini conscientie commodior, 660, t. II.
 Noctis comoda, 418, t. I.
 Nox non tota somno consumenda, 386, t. V.
 Nox aliquando calamitates et ærumnas significat, 413, tom. V.
 Noctem a Deo creatam esse negabant quidam, 116, t. V.
 Noctis utilitas, 143, t. VI.
 Nubes pro cœlo sumere solet Scriptura, 252, t. VI.
 Nubes prophetas significare quidam dicebant, 59, t. VI.
 Nudi vestiendi sunt, 509, t. VII.
 Nuditatem quid effecerit ab initio, 72, t. VII.
 Nugæ sæpe pariunt mala innumerabilia, 154, t. XII.
 Numerius in Macedonia episcopus, 706, 707, t. III.
 Nuntius Antiocheus exterruit, 162, t. II.
 Nuptiæ secundæ, etsi non male, aliquid habent turpitudinis, 559, 560, quæ ex iis incommoda sequuntur, 560, sunt infirmitatis signum, 612, non laude dignæ, 616, t. I.
 Nuptiæ iteratæ amoris erga priorem virum defectum arguunt, 612, maxime si ex illo adsint liberi, *ibid.* Nuptiæ secundæ non damnandæ, 611, sed non laudandæ, 611, t. I.
 Nuptiæ. *Vide* Matrimonium.
 Nuptiæ non culpandæ, 1076, 1077, t. I.
 Nubere in Domino quid sit, 222, 225, t. III.
 Nuptiæ ad vitam pudice agendam utiles, 252, t. III.
 Nuptiarum ritus noxii, 212, 213. De nuptiis mature deliberandum, 226, t. III.
 Nuptias Christus præsentia sua cohonestavit, 210. Nuptiæ non malæ, *ibid.* Nuptiæ quomodo celebrandæ, 210. Invehitur Chrysostomus in lascivas pompas nuptiarum, 210, tom. III.
 Nuptiæ non in causa sunt quominus homines Deo placeant, 180, t. IV.
 Nuptiæ sine lampadibus, 489, t. IV.
 Nuptiarum pompæ satanicæ tempore Chrysostomi : eæ a S. doctore reprimuntur et damnantur, 445, 486, t. IV.
 Nuptiæ non malæ, sed scortatio mala, 122, t. VI.
 Nuptiæ quomodo celebrandæ, 490, t. VII.
 Nuptiæ clandestinæ a Græcis philosophis inductæ, 19, tom. VII.
 Nuptias damnabant hæretici quidam, 671, t. XI.
 Nuptias secundas Chrysostomus nec condemnat. nec laudat, 442, t. XI.
 Nuptiæ secundæ nec damnantur, nec omnino excusantur, 671, t. XI.
 Nuptiales quædam consuetudines reprobandur a Chrysostomo, 145, t. XI.
 Nuptiarum celebritas impudentia et impudicitia placet.

103, 104, 105, t. X.

Nymphæ ex fontibus insipientes, 365, t. II.

O.

Obedientiæ merces, 758, t. II.
 Obedientia constituit pulchritudinem animæ, 200, t. V.
 Oblata Ecclesiæ ex rapina, non satis sunt ad salutem, 508, t. VII.
 Oblatio in singulis fit collectis, 867, t. I.
 Oblationes juvant mortuos, 348, t. VIII.
 Oblatio quomodo acceptabilis? In Spiritu sancto, 655, in oblationibus sacris patronorum nomina proferebantur, 148, tom. IX.
 Oblationes pro defunctis utiles ipsis sunt, 170, t. IX.
 Oblatio: in oblationibus quid observandum, 156, 157, tom. IV.
 Oblatio ex rapina non admittitur, 357, t. V.
 Obvio injuriarum commendatur, 141, t. XII.
 Obscœna verba qui loquuntur, sepulcrum patens vocantur, 67, t. V.
 Obscœna loqui quantum malum sit, 440, t. X.
 Obscuritas Scripturæ lectorem ad inquisitorem invitat, 225, t. V.
 Obscurandum est, sed non semper, 621, t. IV.
 Observaciones dierum et annorum prohibita, 561, 562, tom. VIII.
 Observatio dierum reprehenditur, 538, 539, t. XI.
 Obstetrices ad virgines missæ, ut virginitas probaretur, 516, t. I.
 Occasio eos, qui larva pietatis oblecti sunt larvam ponere suadet, 520, t. III.
 Occasiones animi vitia patefaciunt, 650, 651, t. I.
 Occasionem peccandi qui dant puiendi sunt, 515, t. I.
 Occasiones vitandæ, 155, t. II.
 Occidentales per mercatores Ægyptios edocebantur, 49, t. V.
 Occidens in: non multas gentes habebat, 49, t. V.
 Oceanus de Spiritu Sancto accepit, 186, t. V.
 Octava in inscriptione, pro octava, significat diem Domini magnam et conspicuam, 415, t. I.
 Octava dies septimani seu sabbatum expellit, quomodo, 807, t. II.
 Octava in titulis psalmorum quid significet, 545, t. V.
 Oculi dexter si scandalizet erudendus, quomodo, 706.
 Oculi dexter in Evangelio quid? 398, 399, 948, t. I.
 Oculi humani artificium mirabile, 122, 125, t. II.
 Oculi fidei perspicaciores corporeis, 570, t. IV.
 Oculi qui sacra mensam intuentur, a spectaculis turpibus arcedi, 606, 697, t. IV.
 Oculorum aspectus non per se malus, 189, t. IV.
 Oculi animæ quis, 77, t. V.
 Oculi quomodo sit erudendus, 78, t. V.
 Oculi est corpori quod anima est homini, 291, t. VII.
 Odi, instrumenta musica in choro Davidis, 531, 532, qui Bucolii vocantur, 535, t. V.
 Odium ex animo eliminandum, 85, t. IV.
 Odium est animi perturbatio, 71, t. V.
 Odium proximi vitandum, 594, 595. Ab odio fraterno sustinere quantum bonum, 595, t. VII.
 De odio et inimicitis ecloga, 681, t. XII.
 Oeconomia Christi mysterium dicitur, 595, t. VIII.
 Oedipi historia, 694, vide notam, t. XI.
 Œstrum libidinis unde oriatur, 600, t. VII.
 Offendiculum ponere est gravissimum vulnus infligere, 167, t. X.
 Offensa Dei magis timenda quam ulla gehenna, 671, 672, tom. IV.
 Officia christiana quam facilia, 353, t. VIII.
 Officia divini ministerii, tertia, sexta, nona, vesperæ, 576, tom. XI.
 Officium, cum articulo in Scripturis nonnunquam de Filio dicitur, ut de Patre, 29, t. XII.
 Olearum ramis reges ad clementiam revocari solent, 728, t. I.
 Oleum sanctum in usu tempore Chrysostomi ad unguenda corporis membra, 664, ex martyrum sepulcris desumptum fuisse videtur, 664, 665, t. II.
 Oleum virginum quid significet, 712, t. VII.
 Oleo lucernarum Ecclesiæ uncti quidam a morbis convalescerunt, 385, t. VII.
 Oleum est symbolum misericordiæ Dei, 210, ideo et sacerdotes et reges oleo inungebantur, 210, 211, t. XI.
 Olympia festum, 565, t. II.
 Olympias ad quam scribit Chrysostomus, 544, 549, quam esset vide in *Monito*, t. III.
 Olympiadis vestitus 561, 562, aliæ virtutes, 567. Olym-

pias morbis affecta, 582, convitia, contumelias et calumnias perpessa, 582, 585. Olympiadis hospitalitas et cætera officia, 567. Olympias absentiam Chrysostomi ægre ferebat, 568. Olympiadis fortitudo in ærumnis, 600, t. III.

Olympias patria expulsa, domoque, amicis, cognatis, in exilium missa Chrysostomi causa, 601, civitate pulsa, sedes mutare coacta, ad tribunal tracta, etc., 620. ejus laudes, 621. Olympiadi et amicis Chrysostomi incendii crimen oblatum, 606, t. III.

Olympias acerbius vexatur, 792, t. III.
 Olympiadis constantia, 619, ejus virtutes, 560, 561, t. III.
 Olympias de ærumnis Chrysostomi admodum sollicita et moesta, 612, ex micore in morbum lapsa, 595, t. III.
 Olympias morbis affecta, 590, t. III.

Olympicorum certaminum mos, 687, t. IV.
 Omnium vanitas, 297, t. IV.
 Omnia quædam referuntur et damnantur, 259, t. II.
 Omnia repudianda, 35, 36, t. VI.
 Omnia a christianis nonnullis adhibebantur, 625, t. X.
 Omnia varia narrantur et confutantur, 92, t. XI.

Omnes pro majori parte, 555, t. V.
 Omnia jam nova sunt quomodo, 476, t. X.
 Onagros variasque feras multi alebant tempore Chrysostomi, 268, t. VIII.

Onesicratæ scribit Chrysostomus, 719, hujus filia defuncta erat, 719, t. III.
 Onesimus a Paulo conversus, ipsique utilis, 505, 1038, ejus patrocinio apud Philemonem fruitur, 505, t. I.

Onesimi gratia Paulus scripsit epistolam ad Philemonem, 395, t. IX.
 Onesimus a Paulo sæpe memoratus quisnam esset, 701, tom. XI.

Onesimum servum Paulus sine heri consensu noluit retinere, 705, t. XI.

Onesimum Paulus filium vocat, 771, t. XI.
 Onesiphorus ex misericordia salvus, 615, t. XI.

Opera non sufficiunt ad docendum, sed necessaria est doctrina, 671. Opera bona a quibus rebus labefactentur, 400. Opera bona, seu parva seu magna, computantur, 267. Opera bona saltem inferni supplicium minuant, cum malis etiam conjuncta, 507, t. I.

Operum non par merces iis qui in nova atque his qui in veteri lege ierunt, 594, t. I.

Opera plus persuadent quam dicta, 648, t. II.
 Opera bona ad peccatorum veniam imputantur, 25, t. III.

Opera bona, non miracula, salutem parant, 82, t. III.
 Opera bona quæ, 367, opera doctrinam præcedere debent, 75, 74, fidem sequi debent, 194, t. IV.

Opera Dei quæ ejus providentiam laudant, 466, t. V.
 Opera ipsa in oratione exaudiuntur, 45, t. V.
 Opera bona sunt necessaria, 220, t. V.

Opera bona edenda ut abstinendum a peccatis, 52, per facta opera Deo adstant, 63, t. V.
 Opera requiruntur in auditore, 290, t. V.

Opera Dei non accusanda, 280, t. V.
 Operationis et naturæ diversitas, 275, 276, t. V.
 Opera ipsa Deum celebrant, 144, t. VI.

Opera ipsa potestatem verbi Dei probant, 443, t. VI.
 Opera Dei non capimus, quanto minus Deum, 416, t. VI.
 Opera bona sunt eleemosyna, oratio, læsorum patrocinium, 409, t. VII.

Opera bona tunc magna sunt, cum non magna a nobis esse putantur, 58, t. VII.
 Opera bona oblivioni, peccata memoriæ tradenda, 37, t. VII.

Operibus magis quam verbis ad virtutem alios trahimus, 254, t. VII.

Operibus, non gratia tantum, oportet homines esse Dei filios, 282, 283, t. VII.
 Opera bona auxilio Dei agimus, 505, opera nostra et auxilio Dei est opus, 254, t. VII.

Opera mala difficiliora sunt bonis, 536, 537, t. VII.
 Opus bonum sine cunctatione peragendum, 252, t. VII.
 Opera bona etiamsi non perfecta suscipienda tamen, 720, t. VII.

Opera bona aliorum, non peccata, sunt dispicienda, 616, tom. VII.

Opera magis quam verba amorem demonstrant, 421, per opera Deus glorificatur, 291, sine operibus bonis doctrina nihil prodest, 62. Per opera Deus vult diligi, 405, t. VIII.

Opera exhibere fortis et magni animi est, verbis philosophari tantum facile est, 455, t. VIII.

Opera mala tenebræ dicuntur, 408, t. VIII.
 Opera magis quam verba suadent, 50, t. X.

Opera bona quantum, 581, t. IX.
 Opera nisi addantur legem audire nihil juvat, 455, tom. IX.

Opera cum precibus, preces cum operibus esse debent,

677, t. IX.
 Operatio animæ est incorporea, 335, t. XI.
 Opera bona a caritate Christi et a nostra virtute sunt, 12, tom. XI.
 Operis boni Deus solus spectator querendus, 674, t. XI.
 Opera. In bonis operibus Deus agit, et nos cum Deo, 185, t. XI.
 Opera ut addantur fides expetit, 540, t. XI.
 Opera bona aliorum et peccata nostra cogitanda sunt, 236, t. XI.
 Opera bona nihil perinde inania reddit, ut recte factorum memoria, 269, t. XI.
 Opera cum fide juncta requiruntur, 266, t. XI.
 Opes damnum inferunt, nisi recte iis utamur, 527, t. III.
 Opes quænam veræ sint, 488, t. X.
 Opes amittere martyrii genus est, 589, t. X.
 Opes effundendæ in usus pauperum, 174, t. IV.
 Opes in cælum mittendæ quomodo, 310, t. VIII.
 Opes colligentium insania, 250, t. V.
 Opificia Deum prædicant, 48, t. V.
 Opportunitas quæ vere dicatur, 128, t. V.
 Optabilis est male pati pro Christo quam honorari a Christo, 57, t. XI.
 Optimatum miseria, 145, t. V.
 Opulenti viri post epulas citharæodos et tibicines introducebant, 619, t. IV.
Oraculorum spiritualium dulcedo nullam affert satietatem, 805, t. II.
 Oratio pro inimicis, 400, 572, t. I.
 Oratio ex intimo mentis sit oportet, 746, ejus vis et efficacia, 745, 746, ei assidue incumbendum, 753. Oratio multitudinis majorem vim habet quam unus, 725. Oratione nihil potentius, 766, 767, nihil honorabilius, *ibid.* Orationis utilitas, *ibid.* Oratio bona omnia servat, mala omnia tollit, 737, aditum occludit diabolo, 734, portus tempestate jactatis, 767, fluctuantibus anchora, etc, *ibid.*, magnum telum, 745, peccatorum naturam extinguit et delet, 748, t. I.
 Oratio pro energumenis, 725, t. I.
 Orandum esse Christus exemplo suo docet, 787, t. I.
 Oratio Christi ad Patrem non est secundum divinitatem, 765, t. I.
 Oratio. *V. Prex et Preces.*
 Orandi verus modus, 305, t. II.
 Orandum sobria et vigili mente, 255, t. II.
 Oratio soror et contubernalis jejunii, 307, t. II.
 Orationis modus, 775. Oratio debet esse cum timore conjuncta, 775. Oratione peccata eluuntur, 297, circa orationem pro inimicis frequens admonitio, 405, 413, t. II.
 Oratio pro inimicis, 374, 385. Orationis vis commendatur, 775, 776 et *seqq.*, t. II.
 Oratio scelera abluat, 777, t. II.
 Oratio Dei que cultus est justitiæ argumentum, 777, t. II.
 Oratione opus est et confessione, 281, t. II.
 Oratio ex animo bono, non ex clamore magno, 745, t. II.
 Orationis dominicæ, *Pater noster*, explicatio, 44, 45 et *seqq.*, t. III.
 Orandi modum docet Christus, 39, t. III.
 Orationis vis quanta, 26. Oratio magnum telum, 358, ingens telum, 84. Oratione frequenti egemus, 14. Orationis assiduitas efficax est, 561. Orationem efficacem reddit misericordia Dei, 27. Oratio lux animæ, 358. Orationis vis, 370. Oratio sine multiloquio sit, 43, t. III.
 Oratio dominica, *Pater noster*, etc., 39. Orare contra iniurios non licet, 562, 563, 566, in oratione damnum pati, illud est naufragium facere, 365, 366. Orationis tempore dæmon nos vexat, 358, t. III.
 Oratio. *Vide Precatio.*
 Orare ubique possumus, 667, t. IV.
 Orationes crebras et breves fieri jussit Paulus, 646, tom. IV.
 Oratio affectum maxime requirit, 667, ante et post mensam, 650. In quocunque loco potest emitti, 646, t. IV.
 Oratio in conspectu Dei, illa dicitur, in qua meus non circumvagatur, 645, t. IV.
 Oratio in principio mensæ prohibet ebrietatem, 650, tom. IV.
 Orationi nihil par est, 645, t. IV.
 Orationis plantam rigant lacrymæ, 652, t. IV.
 Orationes ex dolore susæ ut plurimum efficaces, 640, tom. IV.
 Oratio etiam post convivia utilis, 650, t. IV.
 Oratio Annæ tremendis concepta verbis, 640, t. IV.
 Orare contra inimicos legibus Dei repugnat, 45, t. V.
 Orationi quisvis aptus locus, 42, in oratione cur manus levandæ, 451, t. V.
 Orationi applaudunt angeli, 45, t. V.
 Orationes assidue cupiditatem sedant, 75, t. V.

Orationi vis magna inest semper, sed cum jejuniis major, 524, 525, t. V.
 Oratio sine opere inutilis, 456, t. V.
 Oratio justa Deum delectat, 46, eique facile ipse annuit, 47, t. V.
 Orationi soli non confidendum, sed operandum, 440, tom. V.
 Orandum et voce et mente, 526, 527. Si inter orandum mens evagetur, bis ter et quater orationem resumamus, 528, t. V.
 Orationi contra inimicos nullus est ad cælum aditus, 45, tom. V.
 Orationis condiciones ut quis pro se et pro aliis roget, 45, t. V.
 Oratio etiam ante, quam finiatur, exauditur, 50, t. V.
 Orandi forma, 85, t. V.
 Orationis vis et dotes, 41, 42, t. V.
 Oratio quomodo faciendâ, 374, plena lacrymis et compunctione magnas habet vires, 574, t. V.
 Oratio penna levior, 45, t. V.
 Orationis fragrantia, 459, t. V.
 Oratio non arte, sed voluntate indiget, 43, t. V.
 Oratione abluenda anima, 65, in oratione quænam petenda, 95, t. V.
 Oratio peccatorem justum efficit, 45, t. V.
 Oratio ante ortum solis, 65, t. V.
 Oratio etiam justis necessaria, 41, t. V.
 Oratio fiduciam postulat, 40, t. V.
 Orationis lucrum, 41, t. V.
 Oratio medicamentum, 85, t. V.
 Orandi modus quis, 41, 45, 45, 64, 67, t. V.
 Orationis vehiculum humilitas, 151, t. V.
 Oratio quænam a Deo exaudiri mereatur, 429, t. V.
 Oratio etiam non vocalis exauditur, 42, t. V.
 Oratio post psalmodiam, 158, t. V.
 Oratio ita componenda, ut Deo accepta sit, 84, t. V.
 Oratio vinculum dilectionis erga Deum, 41, t. V.
 Orationis laudes, 526, t. V.
 Oratio pro inimicis hominem Deo facit similem, 46, tom. V.
 Orationes ex lege Dei quæ? 45, t. V.
 Orationis lucrum, 68, t. V.
 Oratio multitudinis quantum valeat, 181, t. VI.
 Oratio inutilis est cum quis perseverat in peccatis, 20, 21, t. VI.
 Oratio pro episcopo in liturgia, 181, t. VI.
 Orationem, jejunium et eleemosynam maxime commendare solet Christus, 275, t. VII.
 Oratio cum voluntatis studio emittenda, 276, 277, t. VII.
 Oratio sine eleemosyna non prodest, 710, t. VII.
 Oratione et jejuniis opus est ad dæmones pellendos, 563, tom. VII.
 Orandi modus, 277, t. VII.
 Orandum esse frequenter quomodo doceat Christus, 313, in oratione perseverandum, 278, 312, 313, t. VII.
 Oratio pro inimicis est virtutis cacumen, 271, t. VII.
 Oratione melior est reconciliatio cum fratre, 251, t. VII.
 Orationes longiores vetare videtur Christus, 278, t. VII.
 Oratio sacerdotis in liturgia, 351, t. VII.
 Oratio perseverantiam postulat, 205, in oratione quænam sint petenda, 163, t. VIII.
 Oratio ignis est, qui indiget oleo sive eleemosyna, 619, 620, t. VIII.
 Oratio quanta res, 178, t. IX.
 Oratio, armatura maxima, 606, t. IX.
 Oratio magnum telum est in tentationibus, 33, t. IX.
 Oratio Spiritum Sanctum attrahit, 45, t. IX.
 Oratio nocturna purgat rubiginem peccatorum, 204, t. IX.
 Oratio verum auxilium, subsidium invictum, 93, t. IX.
 Orandum omni tempore, 171, t. XI.
 Orandum in omni loco, sed non ad gloriam captandam, 559, ubique orandum, ubique sanctas manus extollendum, 540, t. XI.
 Oratio vigilans sit oportet, 368, t. XI.
 Oratio magna facere potest, 173, t. XI.
 Oratio magnum bonum et animæ præsidium, 716, t. XI.
 Oratio omnis gratiarum actionem habeat, 531, t. XI.
 Oratio matutina et nocturna, 116, t. XII.
 Orator affectum auditorum consulat oportet, 120, t. II.
 Orator qui quadam stulta consuetudine dexterum humerum movebat, ad motis acutis gladiis consuetudinem vicit, 97, t. II.
 Orbis columna est Ecclesia, 554, t. XI.
 Orbitatis ærumnæ, 460, t. I.
 Orbitas liberorum non est pœna peccati, 559, t. III.
 Orchestra obstructa Antiochenis tempore calamitatis, 155, t. II.

- Orchestra Antiochenis obstructa ob eversas statuas, 175, tom. II.
 Orchestra in theatris, 426, 427, t. VII.
 Orchestrae spectaculum, 408, 409, t. VIII.
 Ordinatio non effert, nec in sublime extollit, 950, t. I.
 Ordinationes episcoporum multae non divina gratia, sed hominum studio fiunt, 662, t. I.
 In ordinationibus sacerdotum signum crucis, 826, t. I.
 Ordinationis cito factae intolerabile praevicationis periculum, 17, cum properantius ordinato in partem poenae venit is, qui ordinavit, 7. Qui ordinat indignum, ejus peccatorum est particeps, 589, t. II.
 Ordinationes per Spiritus gratiam fiunt, 542, t. II.
 Ordinationes cum jejunio fiebant, 229, in ordinatione Spiritus sanctus accedit, 119, t. IX.
 Ordinandorum examen, 23, t. III.
 Ordo rerum naturalium miraculum perpetuum, 480, t. V.
 Ordo rectus semper servandus, 318, t. X.
 In Oriente multae gentes erant, 49, t. V.
 Orientem totum pervasit tumultus in expulsione Chrysostomi exortus, 334, t. III.
 Ornamenta aurea et formae nocent, et augent deformitatem, 581, t. I.
 Ornatus verus quis, 582, t. IV.
 Ornatus animae, verus; ornatus corporis, falsus, 143, t. V.
 Ornatus mulierum verus quis, 199, t. XII.
 Orontes flumen, 553, t. II.
 Os homini sublime dedit Deus, 545, t. V.
 Oris sordes quoniam vere sint, 556, t. VII.
 Ora multorum cloacis comparantur, 646, t. VII.
 Oscula virginibus vitanda, 517, t. I.
 Oscula fraudulenta, 436, t. V.
 Osculum sanctum quid sit, 606, t. X.
 Ossee propheta magnus et admirabilis, 694, t. I.
 Ossa et sepulchra martyrum benedictionibus scatent, 664, t. II.
 Ossa sanctorum perpetuae virtutis monumenta, 672, t. II.
 Ossa virtutem subhincant, 74, t. V.
 Ostentatio omnium malorum causa, 675, t. VII.
 Ostentatio ad gloriam parandam officit, 667, t. VII.
 Ostentationis damnus, 275, t. VII.
 Ostentatio vitanda, 540, t. X.
 Ostentatio diabolicum quidpiam est, 564, t. X.
 Otiosa et vana verba quae, 959, t. I.
 Otiosi verbi reddenda ratio, 456, t. V.
 Otiosus quis, 818, t. VI.
 Otium damno est, 429, t. I.
 Otiosum verbum quid, 433, t. VII.
 Otium ad peccatum trahit, 302, t. IX.
 Otiosus et in deliciis versante nihil inutilis, 233, 256, tom. IX.
 Otiosus sermo in absurdos et importunos ducet sermones, 118, t. XI.
 Otiositas omnem malitiam docuit, 579, t. XI.
 Otium quam multorum malorum causa sit, 429, t. XI.
 Otium laedit animam, desidia laedit corpus, 87, t. XII.
 Otreius Arabissi episcopus multas habebat reliquias certas et minime dubias, 687, t. III.
ὄτις ἄτις ἄτις adagium, *nemo quidquam novit*, quo sensu dicitur, 50, et in nota, 50, t. II.
 Ovis qui manet, lupos superat, 545, t. V.
Ovem Judaei in paschate immolabant, 810, 811, t. III.
 Oves Christi vincunt, lupi vincuntur, 351, t. VIII.
 Oves perditae quoniam, 581, t. VII.
 Oza percussus quod arcam erigeret, 482, t. I.
 Ozias in sacerdotium irruens lepra percussus, 510, 511, t. II.
 Oziae regis historia, 112, 113, t. VI.
 Oziae lapsus, 115, t. VI.
 Oziae temeritas ob quam Deus ei lepram immisit, 68, tom. VI.
 Ozias: ob ejus facinus Deus prophetiam cessare voluit, 68, tom. VI.
 Ozias, cur ab ejus morte prophetia notetur, 68, t. VI.
- ## P.
- Pacifici quinam, 662, t. VI.
 Paenae canebatur ante hellum, 167, 168, t. V.
 Paenio scribit Chrysostomus laudans eum a probitate in regenda urbe, 724. Phoenicium, Palaestinam et Cilicium regerat ille, 725, alia epistola eidem, 659, alia, 718, 720. Paenius Chrysostomi amicus, 612, 615. Paenio scribit Chrysostomus, 751, gratulaturque de majori acquisito dignitatis gradu, 752, t. III.
 Paedagogus hominum lex est, 317, t. VIII.
 Paedagogi in domibus, 411, t. VII.
 Paedagogi filii cum delectu dandi, 584, t. VII.
 Paedica execrandi amores, 693, t. XI.
 Paedicones munditiae corporali student, 633, t. XI.
 Paedotribae, 440, t. I.
παλαιά seu vetus ecclesia Antiochia, 77, vide notam *ibid.*, ab apostolis fundata, *ibid.*, t. III.
 Palaestinae et Babyloniae limes est Euphrates, 625, t. IV.
 Palaestina aquae penuria laborabat, 155, t. VIII.
 Palaestina de Spiritu Christi accepit, 186, t. V.
 Palaestina dogmata satanica habuit, 222, t. VI.
 Palaestina multos habet Judaeos, 853, t. I.
 Palaestinae et Phoeniciae episcopi, adversarios Chrysostomi non admiserunt, 725, t. III.
 Palimpsestum, pugillaria deleta, 699, 700, t. VII.
 Palladio episcopo epistola Chrysostomi, 668, t. III.
 Palladius episcopus pro causa Chrysostomi aemulis affectus, 699, 700. Romam confugit pulso Chrysostomo 558, t. III.
 Palladio. Cyriaco, Demetrio, Eulysio episcopis scribit Chrysostomus, 689, t. III.
 Pancratiastae *πανκρατιαστικῶν* qui in quinque certaminibus vicerunt, 689, vide notam, t. IV.
 Pancratio vincere, 663, t. II.
 Pancratium, 92, t. V.
 Panegyris quid? 524, t. I.
 Panemus Julius, 558, t. II.
 Panis parva et magna mysteria, 744, t. XI.
 Panis vivus et verus in quo differret a manna, 259, t. VIII.
 Panis vitae quid sit, 255, t. VIII.
 Panis *ταυροσ* quid? 280, t. VII.
 Panis supersubstantialis *ταυροσ* quis? 46, t. III.
Panis cum sanctificatus est, dignus habetur dominici corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit Haec quomodo intelligenda 758, 759, vide in monito, 755, 754, t. III.
Panis nutritorius est Christus, 924, t. VI.
 Pansophius episcopus rogatu Chrysostomi ad Innocentium properat, 529, t. III.
 Pappus episcopus rogatu Chrysostomi ad Innocentium properat, 529, t. III.
 Parabola quid sit, 225, ejus variae significationes, *ibid.*, tom. V.
 Parabolas multas Christus dicebat, 225, t. V.
 Parabola non ad litteram explicandae, 613. Per parabolas Christus Judaeos arguit, 655, t. VII.
 Parabola Lazari, 1017, t. I.
 Paracletus Spiritus Sanctus, 467, t. II.
 Paracletus nomen Spiritus Sancti, 215, t. VI.
 Paradisus voluptatis quasi regia hominis, 428, t. I.
 Paradisum quomodo plantavit Deus in Edem, 108, t. IV.
 Paradisus an cura hominis egeret, 115. Paradisi flumina nolebant quidam esse flumina: ii confutantur, 110, t. IV.
 Paradisi vita quam jucunda, 114. Paradisi nomine quid intelligendum, 615, pro regno caelorum accipitur, 615, tom. IV.
 Paradisum dicebant quidam non esse in terra: ii confutantur, 108, t. IV.
 Paradisus apertus per Christum, 193, t. V.
 Paradisus cur in cruce promissus, 460. Paradisum Christus aperuit, 401, t. II.
 Paradisus deliciarum est Ecclesia Dei, 545, t. VIII.
Paradisum in caelo esse quidam dicebant, 492, 493, tom. VI.
Paradisi flumina quae, 478, eorum explicatio singularis, 479, t. VI.
 Paralyticum 38 annorum cur Christus suscepit sanandum, 804, ejus patientia, 804, 805, 806. Paralytici 38 annorum gratus animus, 807, t. I.
 Paralyticum 38 annorum differre ab alio paralytico probatur, 53, 54, 55. Paralytici 38 annorum patientia, 49, probitas 50, t. III.
 Paralytici fides, 56, 57, t. III.
 Paralytici duo in Evangeliiis, 242. Id probatur, *ibid.*, tom. VII.
 Paralyticum sanans Christus, primo paralyticum peccatorum ejus sanavit, 524, t. V.
 Paralytici fides, 209, t. VIII.
 Paraseeve observatur praes Paschate, 748, t. VII.
 Parasiti in domibus divitum, 1053, eorum mores, *ibid.*, tom. I.
 Parasiti carpuntur, 494, ad nihil utiles, 494. Parasitorum dedecus, 678, illorum effatum horrendum, 679, tom. VII.
 Parasitorum nomen de medio tollendum esset, 406, t. VII.
 Parasiti tempore Chrysostomi, 414, t. VIII.

- Parasiti convivium curant et cœnas, 503, t. V.
 Parasiti et assentatores, 22, t. III.
 Parscere multo majus, quam perire, 699, t. IV.
 Parentes honorare, basis est virtutis, 150, t. XI.
 Parentibus quondam non obsequi debemus, 407, tom. VII.
 Parentum nequitia non nocet probis, parentum probitas non prodest improbis, 66, t. VII.
 Parentum sanctitas non prodest peccantibus, 193, 196, tom. VII.
 Parentibus quondam obsequendum, 351, t. VIII.
 Parentum probitas non prodest filiis, nisi et ipsi probi sint, 1056, non prodest improbæ proli 1003, t. I.
 Paries dealbate, cur Paulus sic summum sacerdotem compellaverit, 358, 350, t. IX.
 Parietes marmore crustati, 193, t. III.
 Parmenides, philosophus ionicus et ephesius, 9, 10, tom. XI.
 Parricidæ cur lapidati, 598, t. IV.
 Parricida hostis omnium, 598, t. IV.
 Partus dolores, 518, t. I.
 Pascha Judæorum, 348, t. V.
 Pascha comedimus legali longe præstantius, 166, t. XI.
 Pascha vetus cum novo comparatur, 758, 759, t. VII.
 Pascha Judæorum abrogat Christus, 206, t. VII.
 Pascha an recumbentes comederint apostoli, 734, in Paschatis vespera passio Christi legebatur et prædicabatur, 770, t. VII.
 Pascha. Varietas in diversis Ecclesiis circa diem in qua celebratur, 745, 746, t. VIII.
 Pascha cur ad vesperam celebrabatur, 724, t. VIII.
 Pascha transitum significat, 723, t. VIII.
 Pascha *ἡνείκα* sive supergressio dicitur, 750, t. VIII.
 Pascha ab aliquibus olium distinctum fuit a Dominica resurrectionis, 746, t. VIII.
 Pascha Judæorum Christi tempore idem erat quod pascha christianorum fuit, 748, t. VIII.
 Paschæ tempus quibus modis observetur, 747, t. VIII.
 Paschatis edendi ritus, 737, 738, t. VIII.
 Pascha: circa Paschæ festum quidam errabant, quibus concionatus est Chrysostomus, 98, 99, t. IV.
 Pascha secunda anni festivitas, 434, t. II.
 Pascha semper possumus celebrare, 434. Paschalem festum contaminat, qui aliis remittere negat, 208, t. II.
 Paschæ tempus venie opportunum, 48, t. II.
 Paschæ tempore septem dierum spatio quotidie concionabatur Chrysostomus, et alii sacerdotes, 440, t. II.
 Pascha Judæorum cur Christus fecerit, 378, 379, t. II.
 Pascha Judæorum impugnat Chrysostomus, 379, 386, tom. II.
 Pascha non celebrat qui prava conscientia accedit ad mensam, 868. Pascha ter, vel quater in qualibet hebdomada celebratur, 867, dum scilicet mysteria peraguntur. Pascha est oblatio et sacrificium, quod in singulis sit collectis, 864, 866. Pascha celebrat qui ad sacram mensam accedit, 866, 867, t. I.
 Pascha non jejunii, sed gaudii tempus, 867, in paschate non possumus ipsum diem crucis Christi observare, 869. In paschate assignando Ecclesia exactam temporum rationem non novit, 871. Christus, *hoc pascha*, dixit quod crucem secuturum erat, 764, t. I.
 Pascha Christus fecit, ut per umbram veritatem introduceret, 866, de paschate decreverunt trecenti et plures Patres in regione Bithyniæ, 865, t. I.
 Pascha non amplius est apud Judæos, 865, 866. Paschatis secundum legem tempus, 878, 879. Pascha cum Judæis non celebrandum, 869, in Paschate Judæis locus strictius observandus erat, quam tempus, 877, 878, t. I.
 Passio Christi non coacta fuit, 718, t. VIII.
 Passio Christi semper in mente ferenda, 458, t. VIII.
 Passiones omnes vita præsentis terminantur, 529, t. IX.
 Pastoris officium, 671, t. XI.
 Pastoris boni officium, 701. Pastoris laus est cum oves per se rectum servant ordinem, 701. Pastor bonus humeris reportat ovem, 225. Pastores quantam salutis ovium curam habeant oportet, 1029, t. I.
 Pastor bonus qualem Christus optat cum innumeris conferri potest martyribus, 639, t. IX.
 Pastores primi Evangelium exceperunt, 67, t. IX.
 Pastorum animarum officium, 504, t. IV.
 Pastores animarum negligentes increpantur, 505, t. IV.
 Pastoris boni est occidi pro ovibus, 34, t. III.
 Pastores magistratus genus in Ecclesia, 92, t. III.
 Pastores mali quinam, 527, t. VIII.
 Pastores cur Christi nati manium acceperunt, 800, tom. II.
 Pater non compositus est, 57-58, t. VIII.
 Patris et Filii substantia *ἡνείκα*, eadem ipsa, 377, t. VIII.
 Patris et Filii æqualitas, 458, 459, t. VIII.
 Pater *noster*: hoc dictum inimicitias de medio tollit, 278, tom. VII.
 Patris et Filii consubstantialitas et æqualitas demonstratur, 531, t. VII.
 Patris et Filii substantiæ *ἡνείκα*, identitas, 649, t. VII.
 Patrem revelat Filius, Filium Pater, 534, t. VII.
 Patris et Filii voluntas eadem, 521, t. VII.
 Patris et Filii gloria et substantia una, 560, t. XI.
 Patri cur gratias agat Christus, 429, t. VII.
 Pater quod facit, id et Filius facit, et vicissim, 497, tom. V.
 Pater trahit, Filius deducit, Spiritus illuminat, 322, tom. V.
 Pater a Filio non dividitur, nec Filius a Patre separatur, 268, t. V.
 Pater dicitur inimicos ponere sub pedibus ejus, ita ut Filius id simul agat, 271, t. V.
 Patris et Filii eadem substantia, 121. De Patre quæ dicit Moyses, ea Paulus de Filio accipit, 120, t. V.
 Patris a Filio nulla diversitas, 121, t. V.
 Pater Deus isdem nos dignatus est, quibus Filium suum, 313, t. XI.
 Patre minorem esse Filium Dei dicebant hæretici quidam, 690, t. XI.
 Patris et Filii eandem esse substantiam probatur, 335, tom. VIII.
 Patris et Filii voluntas eadem, 226, t. VIII.
 Patris et Filii eadem potentia, eadem manus, 358, tom. VIII.
 Patris sius quid, 99-100, t. VIII.
 Pater quomodo audiatur et videatur, 232, t. VIII.
 Pater aliam quam Filius habet hypostasin, 275, t. VIII.
 Pater qua ratione major sit Filio, 408, t. VIII.
 Patris et Filii æqualitas, 442, t. VIII.
 Patris et Filii non divisa opera, 258, t. VIII.
 Patris et Filii est Evangelium, 403. Patris et Filii una potestas, 27, t. IX.
 Patris cum Filio æqualitatem negat hæreticus auctor, 753, t. VI.
 Patrem perfecte a Filio cognosci probatur, 741, t. I.
 Pater *gignendo Filium non est fluxum passus*, 1079, tom. I.
 Patris et Filii una voluntas, 37, 40, t. III.
 Pater *noster* oratio Dominica, 39, ejus explicatio, *ibid.*, tom. III.
 Patri et Filio eadem voces adscribuntur, 414, t. IV.
 Pater ad Filium dicit, *Faciamus hominem*, 798, t. I.
 Patris, Filii et Spiritus S. divinitas una, 667, t. I.
 Pater, Filius et Spiritus Sanctus dispensationem nostræ causa susceptam inter se dividerunt, 459, t. II.
 Pater cum Filio et Spiritu Sancto in celo et in terra concordissime celebratus, 703, t. VIII.
 Pater spiritualis amantior proliis, quam carnalis, 549, tom. II.
 Patres spirituales ex diversis locis Antiochiam veniunt, Chrysostomum audituri, 709, t. I.
 Patres cur quadraginta dierum jejunium statuerant, 807, tom. I.
 Patres quidam dicti in Ecclesia antiochena, 70, t. III.
 Patres multi de creatione scripserunt, 402, t. XI.
 Pater improbus filio probo nihil nocet, 679. Patrum nobilitas non juvat improbos, ignobilitas non nocet probis, 181-182, t. VII.
 Pater quilibet quanta cura debeat filios educare, 671, tom. XI.
 Pater Filium accusatus testis erat sufficiens in veteri lege, 598, t. IV.
 Pater debet esse doctor filii sui, 636, t. IV.
 Patres liberos suos debent educare Deo, 633, t. IV.
 Patres pro liberis puniri optant, 269, t. IV.
 Patres si filios suos recte educarent, non legibus, non pœnis opus esset, 550. Pater nimis indulgens parricida est, 529, t. III.
 Pater a filio virtute prædito, quam a divite, plus honoris accipit, 345. Pater vere est qui filii salutem curat, 376, tom. I.
 Patres non modo suorum, sed eorum quæ a filiis neglectis admittuntur peccatorum pœnas dabunt, 376, t. I.
 Pater et mater, inimici cum nos arceant a cultu Dei, 591, tom. I.
 Patres spiritu parentes magis quam carnales honorare debemus, 748, t. I.
 Patrum de filiis sollicitudo, 376. Patres sæpe contrariam evangelicæ disciplinam filiis tradunt, 359. Patres qui filiorum educationem non curant, homicidis peiores, 356,

Patres ob filiorum virtutem servati, 384. Patres de filiorum virtute solliciti, angelos Deo alunt, 384, 385, t. I.
 nati, passiones, animam obsidentes ipsam excruciant, 44, t. V.
 Patientia Dei est silentium Dei, 257, t. V.
 Patientia Dei quanta, 104, t. V.
 Patientia quantum bonum, 44, portus lætitiæ, 45, tom. V.
 Patientia comparat humilitatem, 154, t. V.
 Patientia in ferendis injuriis, 147, t. V.
 Patientia Dei, 309, t. V.
 Patis anima quæ, 276-277, t. X.
 Patientia philosophiæ omnis est radix, 277, t. X.
 Patientiæ laudes, 277, t. X.
 Patientia quantum voluptatem afferat, 61, t. IX.
 Patientia propter Christum suscepta gaudium affert, 109, t. IX.
 Patientia quomodo acquiritur, 293, t. VIII.
 Patientiam Christus quomodo doceat, 455, t. VIII.
 Patientia veram victoriam parit, 758. Patiendo vincere oportet, 266, per patientiam diabolus superatur, 211, tom. VII.
 Patientia in ærumnis exhibenda, 165, patiendi victoria reportatur, 390, 391, t. VII.
 Patientia fortiosem effici hominem, 326, t. VII.
 Patientia in calamitatibus eleemosynam et alias virtutes superat, 375, t. VII.
 Patientiæ et caritatis exemplum Christus est, 270, t. VII.
 Patientia senectuti maxime competit, 681-682, t. XI.
 Patientia major requiritur in persecutione, 473, tom. XI.
 Patientia longa opus est homini, 96, t. XII.
 Patientiæ ñnis bonus, 1053. Patientia lædentis iram vincit, 399. Patientia episcopum decet, 635, t. I.
 Patientia in calamitatibus, 790, in morbis, 935, 938-939.
 Patiendum aut hic, aut in futuro seculo, 999, t. I.
 Patientia quantum bonum, 325. Patientiæ meritum æquatur eleemosynæ, 699, t. IV.
 Patientiam nihil æquare potest, 606, 638, utpote virtutum reginam, *ibid.* Patientia peccatores a piaculis liberat, justorum mercedem auget, 593. Patientia nihil gloriosius, 391. Patientiæ merces, 590, t. III.
 Patientia in morbis, 18, 19, t. II.
 Patria nihil laudis confert, 181, t. VII.
 Patriam relinquere quantum sit, 286, t. IV.
 Patriæ supernæ felicitas, 309-310, t. VIII.
 Patria nostra quæ, 430, 451, t. VIII.
 Patriarchæ Judæorum pecunias colligebant Chrysostomi tempore, 835. Patriarchæ Judæorum cauponæ, iniquitate pleni, 911, non sunt sacerdotes, 912, t. I.
 Patriarchæ et prophætæ prædixerunt crucem Christi, 53, tom. III.
 Patricius epistolam Olympiadis ad Chrysostomum defert, 812, t. III.
 Patronorum nomina in sacris oblationibus proferebantur, 148, t. IX.
 Paucitas auditorum ne contristet concionatorem, 670, tom. IV.
 Pavimentum gemmis vestitum, 193, t. III.
Pauliciani hæretici, 692, t. V.
 Paulino anathema dicebant antiocheni meletiani, 949, tom. I.
 Paulus Tarsi natus, 494-495, t. VIII.
 Paulus pharisæus erat ex progenitoribus, 537, t. IX.
 Paulus ante conversionem zelus sincerus erat, sed ignorantia obscuratus, 152, t. IX.
 Paulus cur post Christi resurrectionem conversus sit, 155, ad Pauli institutionem cur non apostolus quispiam missus est, 157, 158, t. IX.
 Pauli conversio, 152, compensat mœrorem de morte Stephani conceptum, 153, t. IX.
 Paulus et Barnabas ordinantur in apostolatam, 205, tom. IX.
 Paulus ad pedes Gamalielis eruditus, 367, t. IV.
 Paulus cur aliquando Saulus vocatur, 624, quomodo Athenienses allocutus est, 583. Pauli in prædicatione constantia, fortitudo, tolerantia, 98, 97, t. IV.
 Paulus apostolus ab ipso Christo vocatus, 614, t. X.
 Pauli conversio mirabilis, 116, 117, est magnum miraculum, 120. Paulus in medio furore conversus, 139, 140. Pauli conversio Christi resurrectionem probat, 121. Paulus libere ad fidem accessit, non necessitate, 141, 142, 145, 144, tom. III.
 Paulus primo Saulus dicebatur, deinde Paulus, 125, cur nomen mutaverit, 127 *et seqq.*, cur non statim post conversionem, 137, de Pauli nominae tribus diebus concionatus est Chrysostomus, 148. Paulus non ut hominibus placeret conversus est, 122. Pauli tuba sonuit cum Stephani os si-

luit, 139, t. III.

Pauli cæcitas nos illuminat, 487, t. II.

Paulo similes esse possumus, 496, t. II.

Paulus ex violentissimo persecutore ardentissimus præco, 510. Pauli laudes et encomia, 299, 425-424, 759, tom. II.

Pauli vincula alacriores discipulos reddebant, 315. Paulo arcana sua revelat Christus, 122, t. III.

Paulus Christi paraanymphus, 149, cur se vocatum appellet, 150, quas terræ partes peragravit, 409, senatum romanum ad se pertraxit, 409, manibus operabatur et sibi et aliis, 194. Pauli comitas, 379, ex Pauli contubernio quanta utilitas, 191. Paulus a discipulis amatus, 515, t. III.

Paulus gentibus, Petrus Judæis prædicabat, 265. Paulus cur gentilibus præfectus, 380. Paulus spiritualis piscator, 103, voluntatem suam Dei voluntati subiecit, 40, t. III.

Pauli humilitas, 154, 169, 303.

Pauli laudes, 509. Paulus dolet virum ab se dilectum abesse, 569, 570, t. III.

Pauli quanta virtus, 318. Paulus peccatorum suorum omnium memor, 27. Pauli constantia et mens philosophica, prudentia, 161, 74, 102, 258, 304, 305. Paulus quomodo Christi imitator, 103, t. IV.

Pauli sapientia, 91, 244. Paulo nullus sapientior, 482. Pauli præconia, 120. Pauli ærumnæ variz, 168 *et seqq.*, modestia, 267, t. III.

Paulus justorum primus, 154. Paulo generosus invictusque animus, 314. Paulus omnia omnia factus, 72. Pauli sollicitudo erga omnes, 189, 314, per Paulum leges sancti Deus, 28, t. III.

Paulus vetat circumcisionem, et tamen Timotheum circumcidit, 102, quare, *ibid.* Elymam magum excæcavit, 145, tom. III.

Paulus et Silas in carcere Deum laudant, 168, t. III.

Pauli catenæ magnæ consolationi discipulis erant, 516, 517. Pauli inimici Evangelium prædicant, ut Nerone ad-versus illum irritent, 317 *et seqq.* Pauli gloria crux erat, 53, t. III.

Paulus inscriptione *ignoto Deo*, usus est ut David gladio Goliathi, 72, 75. Paulus cur Corinthi commorari jussus, 275. Paulus segnes ab otio revocat, 288, t. III.

Pauli ærumnæ, 515. Paulus tumoris et arrogantiz accusatus, 504, dæmonibus terribilis in ærumnis, 162, t. III.

Paulus egruorum patronus, 261, caritatem Dei erga nos commendat, 517, quomodo curaret discipulos, 61, pauperes summo opere curat, 262, t. III.

Paulus seipsum laudare cogitur, 304. Paulus matrimonii leges præscripsit, 227. Paulus post cœnam baptismi custodi carceris contulit, 451, 455, t. III.

Pauli epistolæ metalla sunt et fontes, 291, nunquam exhauriuntur, 292. Pauli Epistolæ ejus animum depingunt, 292, t. III.

Paulus de ærumnis gloriatur, 580, magis quam de præclare gestis, *ibid.* Pauli verba fastidium nunquam pariunt, 207. Paulus cur nomen suum non præfigat Epistolæ ad Hebræos, 581, de futuris assidue disserit, 158, t. III.

Paulus Petro restitit in faciem, 375, 374. Patrum simulate tantum, ut inter illos convenerat, objurgavit, 585, 586 *et seqq.*, tom. III.

Paulus Apostolus in senectute maxime illustris, 75, tom. III.

Paulus opifces et pauperes salutat in Epistolis, 189, tom. III.

Paulus a Chrysostomo amatur, 118, 301, t. III.

Paulus nihil extra Christum cogitare permittit, 829, tom. III.

Paulus prius habebat hominum salutem quam Christum videre, 15, t. VI.

Paulus ille tantus precibus discipulorum indigebat, 181, tom. VI.

Pauli lingua favi cujusvis suavitati spiritualis doctrinæ dulcedine antecellit, 174, t. VI.

Paulus vas electionis, 265, t. VI.

Paulus lacrymatur, cum videt doctrinæ sermonem non fructum proferre, 278, t. VI.

Paulus de posteriorum animabus sollicitus, 276, t. VI.

Paulus vetera et nova apprime noverat, 74, t. VI.

Paulus cur Epistolis suis nomen Apostoli præmittat, 14, tom. VI.

Pauli Epistolæ et Evangelia in unum collecta, 27, t. VI.

Paulum nihil læserunt ærumnæ, 152, t. VI.

Paulus non de presentibus solum, sed etiam de futuro grege sollicitus, 274, t. VI.

Paulus cum visione tanta dignatus fuisset, se abortivum cominavit, 72, t. VI.

Pauli memoria sufficit ad fiduciam dandam, 277, t. VI.

Paulus orationem incipit a laude judicis, 198, t. VI.

Paulus Isazæ excellentiam prædicat, 11, t. VI.

- Pauli loco male intellecto abutebantur quidam, 137, tom. VI.
- Paulum Chrysostomus concionans cum semel attulerat, relinquere non poterat, et a proposito argumento abducebatur, 148, t. VI.
- Paulus *Scripturarum custos, minister, doctor, interpres*, 486, t. VI.
- Pauli concionem non interpellavit Eutychi mors, 597.
- Paulus ad caelos usque sublimis, corpore circumdatus, et cum incorporeis virtutibus certans, in terra ambulans et animi studio caelum peragrans, 44, t. IV.
- Paulus quasi alatus per totum orbem currens, 196, corpus tamen suum castigabat, *ibid.*, supinus jacens orabat, 668, t. IV.
- Paulus viperæ morsu non periit, quia peccato vacuus erat, 601, t. IV.
- Paulus Galatas peccantes quodammodo excusat, 691, tom. VI.
- Paulus magister orbis eos qui secum navigabant servavit, 211, t. IV.
- Paulus doctor orbis omnia ut unbram et somnium habebat, 523, t. IV.
- Paulus, tantus vir, nesciebat quid sibi prodesset, 280.
- Pauli amore flagrat Chrysostomus, 95, 96, ejus enconia, *ibid.*, t. IV.
- Paulus sua gesta memorans, sine jactantia fuit, 97, leniter corripiendum esse proximum docet, 621, t. IV.
- Paulus admirabilis orbis doctor, 296, jussit orationes frequentes et breves fieri, 646, gaudebat de ærumnis, 672, fervidus Christi amator, 319, t. IV.
- Paulus putabat omni gehenna graviolem esse Dei offensam, 672, t. IV.
- Paulus gentium doctor, quantas ærumnas passus sit, 225-228, imitandus proponitur, 98. Pauli prudentia, 331. Paulum imitari possumus, 104, t. IV.
- Paulus a visibilibus doctrinam incipit, 29, ut se auditorum infirmitati attemperet, *ibid.*, t. IV.
- Paulus et Joannes evang. perfectiora quam Moyses tradidere, 29, t. IV.
- Paulus ignitus caritate in Deum, 482, comparatur cum Jacob. Paulus anima ad caelum pertingens, 285, t. IV.
- Pauli laudes, 94, 95, t. IV.
- Paulus, celestis anima, doctor gentium, lingua orbis, 37, eximius doctor, 221, t. IV.
- Paulus Jacobum fratrem Domini adiit, 115, t. VII.
- Paulus Christi imitator, 701, t. VII.
- Pauli ingens patientia, 394, humilitas, 332, t. VII.
- Paulus ad eleemosynam excitat, 411, t. VII.
- Paulus quos amabat, propter Christum amabat, 587, 588, tom. VII.
- Paulus sciebat e gratia Christi excidere, rem esse omnium gravissimam, 317, t. VII.
- Paulum in regno Dei nemo præcessurus est, 621, t. VII.
- Paulus optabat anathema esse pro his etiam, qui sexcenta sibi mala intulerant, 596, t. VII.
- Paulus pro orbis totius hominis ubique gratias agit, 331, tom. VII.
- Paulus cur optabat anathema esse, 258, t. VII.
- Paulus pro triennium fleuit, nusquam risisse narratur, 156, t. VII.
- Paulus semper intenta mente Christo hærebat, 538, tom. VII.
- Paulus vicit Agrippam et Neronem, 595, t. VII.
- Paulus quantum prohibeat iram, dissensionem, 284, tom. VII.
- Pauli ira contra Corinthios quanta bona attulit, 248, et ira contra Galatas similiter, *ibid.*, t. VII.
- Paulus a futuris et a præsentibus auditorem commovet, 253, t. VII.
- Paulus mulieres vehementer corripit circa luxum et pretiosas vestes, 235, 256, luxum mulierum improbat, 501, 502, t. VII.
- Paulus cur levem tribulationem vocavit, 514, t. VII.
- Paulus post conversionem vitia pudori esse dicit, 254, tom. VII.
- Paulum rogantem ut a se tentationes auferret, non exaudivit Deus, 532, t. VII.
- Paulus dæmonas, etiam utilia loquentes coercet, 210, tom. VII.
- Paulus jubet adversarios cum mansuetudine corripere, 561, t. VII.
- Paulus nos ad reconciliationem excitat, 251, t. VII.
- Paulus vetat de magistris et doctoribus judicare, 308, tom. VII.
- Paulus ex ara dissestendi occasionem accipit, 128, t. VII.
- Paulus Jerosolymis in Hispaniam cucurrit, 689, t. VII.
- Paulus super caelum et caelum caeli, volans, 135, t. VII.
- Paulus regibus illustrior, 293, t. V.
- Pauli ante conversionem opera mala, 574, t. V.
- Paulus petit, et non accipit, quia petebat rem inutili, 50, t. V.
- Paulus etiam jussa magno intervallo superabat, 86, tom. V.
- Paulus. Quid Paulo splendidius, 274. Paulus orbis terræ præco, in tertium caelum raptus, in paradysum sublatus tremendorum mysteriorum particeps, vas electionis, Christi pronubus, etc., 284, t. V.
- Paulus inutilia petens non exauditur, 85, t. V.
- Paulus se exemplar proponit, quandomam, 41, t. V.
- Paulus afflicto exultabat, 68, t. V.
- Paulus unum genus providentiæ scrutatus clamavit, *O altitudo*, 211, t. V.
- Paulus ut sceleratus habetur a Barbaris, 92, t. V.
- Paulus Marcioni et Manichæo lethale vulnus infligit, 267, tom. V.
- Paulus coronatus propter ærumnas, 369, t. V.
- Paulus cum Sila in carcere canebat, 157, t. V.
- Paulus si poenas dedisset, non prædicasset, 94, t. V.
- Paulus doctrinam exemplis confirmat in nago, 100, tom. V.
- Paulus ne Judæi offenderentur legem servat, neque tamen quia offendebantur quod Crucifixum prædicaret, in hoc illis obsecutus est, 235, t. V.
- Paulum diabolus pertimescebat, 84, t. V.
- Paulo contemptui erat vipera, 490, t. V.
- Pauli patientia in adversis, 164, t. V.
- Paulus quam a fastu alienus, 523, t. V.
- Pauli laudes, 509, t. VIII.
- Paulus in eloquentia princeps, Mercurius esse creditus fuit, 592, t. IX.
- Paulus Sauli nomen deponit, 209, t. IX.
- Pauli et Barnabæ dissensio nihil mali, multum boni attulit, 245, 246, t. IX.
- Paulus cur Athenis Christum hominem tantum dicit, 16, tom. IX.
- Paulus judaicam purificationem subiit, quare, 323, tom. IX.
- Paulus cur summo sacerdoti dixerit, *Paries dealbate*, etc., 533, t. IX.
- Paulus a Judæis magis quam a gentilibus exagitatus, 267. Pro Pauli cæde patranda Judæi quadraginta jujurant, 339, tom. IX.
- Paulus ex qua Dei dispensatione victus, Romam ducitur, 276, t. IX.
- Paulus victus concionatur, 327. Educatus fuerat ad pedes Gamalielis, 527, t. IX.
- Paulus hospitalitatis vicem Publio rependit, 574, t. IX.
- Paulus Romæ prædicans per biennium mansit, 580. De Paulo historia; salutavit Neronis pocillatorem et concubinam, 523, t. IX.
- Paulus jussu Neronis capite truncatus, 407, t. IX.
- Pauli peregrinationes recensentur, 395, 396, t. IX.
- Paulus doctor in synagoga, 159. Conversus statim doctor fuit, 161, t. IX.
- Paulus synagogas frequenter adibat, quare, 287. Cur in synagogas intrabat, 264, t. IX.
- Pauli gesta in Actis apostolorum pluribus enarrantur, quia Lucas ejus discipulus hunc librum scripsit, 15, t. IX.
- Pauli itinera, 383, t. IX.
- Paulus caelo et mari comparatur, 383, t. IX.
- Pauli domus in qua Antiochiæ habitare solebat religionis causa adibat tempore Chrysostomi, 666, t. IX.
- Pauli Epistolæ et alii Scripturæ libri legendi, 603, t. IX.
- Pauli Epistolæ ordo temporis, 392, 393, t. IX.
- Pauli Epistolæ omnes contra Judæos pugnant, 264, tom. IX.
- Paulus cur omnibus Epistolis suis nomen suum præmiserit, 395. Cur ejus nomen ex Saulo in Paulum mutatum sit, 395. Cur se servum Jesu Christi dicat, 395, t. IX.
- Pauli dicta, quæ videntur apostolorum Actibus contradicere, conciliantur, 163, t. IX.
- Paulus cur tot homines in Epistola ad Romanos salutaverit, 671, t. IX.
- Paulus quomodo optaret esse anathema, 549, t. IX.
- Paulus aliquando judaizabat, 253, t. IX.
- Paulus legis metum solvit, 632, t. IX.
- Pauli tempore quis Ecclesiæ status esset, 533, t. IX.
- Pauli opus illud fuit quod Christi discipuli christiani appellarentur, 192, t. IX.
- Pauli Epistolæ ter quaterque per singulas hebdomadas in ecclesia legebantur, 391, t. IX.
- Pauli dicta quæ aliquid contrarium efferre statim videntur conciliantur, 329, t. IX.
- Paulus Onesimi gratia scripsit Epistolam ad Philemonem, 395, t. IX.
- Pauli dilectioni erga discipulos nulla par, 658, t. IX.

Paulus quam placide hortetur, 675, t. IX.
 Paulus eleemosynas secum defert, 661. Fervidus erat erga Hispanos, 662, t. IX.
 Paulus legem abrogat, 502, t. IX.
 Paulus non legis dignitatem tollit, 497, t. IX.
 Paulus in mari prolethavit, 570, t. IX.
 Pauli character, 162, t. IX.
 Paulus eleemosynam saepe benedictionem appellat, 660, tom. IX.
 Paulus leo spiritualis, 680, t. IX.
 Paulus exemplo figuli qui facit *vas in honorem et vas in ignominiam*, liberum arbitrium non tollit, ejus loci explicatio, 539, t. IX.
 Pauli encomia, 678, t. IX.
 Pauli humilitas et demissus animus, 599, t. IX.
 Paulus alienus a fastu, 211, 267, et a vana gloria, 267, tom. IX.
 Pauli vox formidabilis daemonibus, 670, t. IX.
 Pauli anima totum complectebatur orbem, 394, t. IX.
 Pauli labores, 669, t. IX.
 Paulus quam dicat esse gratiae abundantiam, 477. Quorundam circa Paulum opinio rejicitur, 531, t. IX.
 Pauli anima caelo comparanda, 580. Transcendit caelos, tom. IX.
 Pauli cor caelis sublimius, orbe latius, etc., 679, 680, tom. IX.
 Pauli loquendi fiducia, 535, t. IX.
 Pauli humilitas, 402-403. Amor erga Christum, 546, tom. IX.
 Pauli quanta sit vis ingenii, 447, t. IX.
 Paulus cum quanta vi et efficacia loqueretur, 531, tom. IX.
 Pauli fervor et alacritas, 228, 229. Ejus philosophia, 461, tom. IX.
 Paulus mirabilis, crucifixus, in acie positus, 211, t. IX.
 Pauli fervor, 250. Modestia, 406. Prudentia, 220, 221-245. Et passim, t. IX.
 Pauli prudentia admiratione digna, 417, t. IX.
 Paulus 68 annorum erat cum caesus est, 495, t. VIII.
 Paulo nihil par, 491, t. VIII.
 Paulus vocat peccatum diabolium, 666, t. VIII.
 Paulum jejuniu ad tertium caelum deduxit, 677, t. VIII.
 Pauli sanguis lacteus visus in percussoris veste, 494, tom. VIII.
 Paulus orbis doctor, 492, t. VIII.
 Paulus capite truncatus, 494, t. VIII.
 Paulus qua anni die caesus, 494, t. VIII.
 Pauli epistolae legendae, 547. Ita se laudat ille ut aliis molestus non sit, 547, t. X.
 Pauli mos in Epistolis suis varia interserere, 251, 252, tom. X.
 Paulus saepe hyperbole utitur, 270.
 Pauli modestia, 576. Quomodo angelus Satanæ ipsum colaphizavit, 577-578, t. X.
 Paulus vir incomparabilis, 601, t. X.
 Pauli humilitas, prudentia, diligentia, attemperatio, 185. Ejus caritas quanta, 186, t. X.
 Paulus ab omni invidia liber, 172, t. X.
 Paulus quomodo sese attemperet, 185, t. X.
 Pauli vita qualis, 128, t. X.
 Pauli labores quanti, 190, t. X.
 Paulus quam mansuetus esset, 659, t. X.
 Paulus primam ad Corinthios Epistolam ex Asia, secundam ex Macedonia scripsit, 384, t. X.
 Paulus cur secundam ad Corinthios Epistolam scripserit, 382-385, t. X.
 Paulum quid moverit ad Epistolam ad Galatas scribendam, 612, t. X.
 Paulus Galatas aspere agit, quare, 622, t. X.
 Paulus Epistolas dictabat, et alius scribebat, 678, t. X.
 Pauli cum Petro disceptatio, 640, t. X.
 Paulus cur Timotheum circumcidit, 656, t. X.
 Paulus se Petro Coryphæo comparat, 638, t. X.
 Paulus Petro primas cedit, 505, t. X.
 Paulus non Petro se præfert, sed Petrum sibi valde præponit, 24. Pauli prudentia, 23, t. X.
 Pauli humilitas, 535. Humilitas eximia, 628, t. X.
 Pauli prudentia et in dicendo accuratio, 187. A prudentia passim celebratur Paulus, 99, 521, 492, a modestia et moderatione, 492, t. X.
 Pauli sagacitas, 513. Paulus humilitate excellebat, 457, tom. X.
 Pauli sapientia, 172. Pauli solertia cum gradatim loquitur, 122, t. X.
 Pauli fortitudo, 47, t. X.
 Pauli moderatio, 15. Apollo christianum sibi exæquat, *ibid.* Scithenem sibi adjungit, *ibid.*, t. X.
 Paulus cur seipsum laudet, 170. Pauli laudes, 503, t. X.

Pauli incomparabilis humilitas, 392, t. X.
 Pauli magnitudo amoris, 545, t. X.
 Pauli conversio mirabilis, 186, t. X.
 Paulus cur dicat se abundantius aliis laborasse, 329, tom. X.
 Pauli labores quanti, 571-572. Post pericula et ærumnas splendidior apparebat, 572, t. X.
 Paulus omnes veteris legis sanctos superat, 210. Ejus magnitudo animi, *ibid.*, t. X.
 Paulum contemnebant et lacerabant Judæi quidam, 585, tom. X.
 Paulus, qui circumcidit Timotheum, nunquam circumcisionem prædicavit, 667, t. X.
 Paulus male audiebat apud quosdam, 530, t. X.
 Paulus rebus omnibus carens quomodo omnia possidebat, 486, t. X.
 Paulus in ærumnis semper gaudebat, 588, t. X.
 Paulus quanta fecerit pro aliorum salute, 185. Circumcidit, ut everteret circumcisionem, 184, t. X.
 Paulus præstantissimus medicus et pater communis, patronus et curator, 544, t. X.
 Paulus quomodo agat cum publico fornicatore, 123, tom. X.
 Pauli sententia et consuetudo loquendi, 538, t. X.
 Paulus cum gravitate et auctoritate loquitur, 541. A gloriæ studio alienus erat, nec ostentationis causa quidpiam faciebat, 542, t. X.
 Paulus aliquando coactus gloriatur, 276, t. X.
 Pauli prudentia in laudibus suis efferendis, 553, t. X.
 Paulus cur varie de se loqueretur, 537, t. X.
 Pauli amor erga omnes quantus, 491, t. X.
 Paulus ingenti caritate discipulos suos prosequatur, 100-594-420, t. X.
 Paulus suam erga Corinthios dilectionem ostendit, 490-491, t. X.
 Paulus igne ardentior, 115, cum auctoritate loquitur, 117. Ejus sapientia, 117, t. X.
 Paulus asperis leniora miscet, 612, t. X.
 Paulus quomodo Christum imitatus sit, 110. Ejus gesta, *ibid.*, t. X.
 Pauli philosophia, paternusque affectus, 595, t. X.
 Pauli et virtutum eius imago depingitur, 111. Paulus cherubinis honorabilior, 111. Ejus encomia, 112, t. X.
 Paulus, etsi permittente Christo licebat dona accipere, non accepit tamen, 176, t. X.
 Pauli egregia facinora singulatim recensentur, 573-574. Quæ sancti omnes pertulerunt, ea Paulus unus sustinuit, 574, t. X.
 Pauli et Platonis circa scientiam comparatio facta in disputatione inter christianum et græcum, 27-28 *et seqq.*, tom. X.
 Paulus Corinthi mansit duos annos, 11. Ibi que Gallione proconsule verberatus est, 11. *Vide Monitum*, t. X.
 Paulus cur Saulus antea vocatus, nomen mutaverit, 627. *Vide notam*, t. X.
 Paulus cur se abortivum vocet, 327. Est largus in verbis humilitatis, 523, t. X.
 Paulus cur in secunda ad Corinthios epistola Timotheum sibi adjungat, 384, t. X.
 Paulus Ephesios, etiam uxoribus junctos, sanctos vocat, 10-11, t. XI.
 Pauli labores et certamina, 653, t. XI.
 Paulus non imperantis more loquitur, 671. Omni invidia liber, *ibid.*, t. XI.
 Paulus ad eleemosynam hortatur, 695, t. XI.
 Paulus non paret imperatrici, 571, t. XI.
 Pauli humilitas, 522, t. XI.
 Paulus capite truncatus est, 526, t. XI.
 Paulus cur ex Græcis testimonia querat, 677, t. XI.
 Pauli vincula quæ servantur adhuc, pretiosa, 571, t. XI.
 Paulum romani imperii finem prædicare putat Chrysostomus, t. XI.
 Paulus in seipso habebat Christum loquentem, 439, tom. XI.
 Pauli quanta philosophia, 202. Ejus laudes ingentes, 187, tom. XI.
 Paulus multa ex communi audiendum sensu profert, nec ubique philosophatur, 248, t. XI.
 Pauli multa et summa modestia, 49, t. XI.
 Pauli inimicorum nequitia, 192, t. XI.
 Paulus nunquam se Patris Apostolorum dicit, sed Christi tantum, 504, t. XI.
 Paulus cur Titum, quem in Creta præfecerat, Nicopolim ad se vocet, 696, t. XI.
 Paulus cur ea quæ de Jove dicebantur ad Deum refert, 678, t. XI.
 Paulus quam insatiabiliter precetur, 51, t. XI.
 Paulus in vinculis et malis gloriabatur, 65. Quoties vin-

- ctus fuerit, 65, t. XI.
 Pauli humilitas quanta, 473-704, t. XI.
 Paulum imitari possumus si velimus, 187, t. XI.
 Paulus Onesimum filium vocat, 710, t. XI.
 Paulus qui ex opere manuum aliis etiam suppedibat, cur ab aliis et accipiat et petat, 697-698, t. XI.
 Paulus cur Titum in Creta reliquit, 671, t. XI.
 Paulus quomodo laudet et criminetur, 510, t. XI.
 Pauli vincula magis mirabilia, quam sudaria et semicinctia ejus, 57, t. XI.
 Pauli prædicatio ad Imperatoriam domum pervenerat, 294, t. XI.
 Paulus Arati poetæ versus partem affert, 678, t. XI.
 Paulus quam a fastu alienus, 369, t. XI.
 Paulus gehennam despiciebat, quare, 477, t. XI.
 Paulus prosternit Arium, Paulum Samosatensem et alios hæresiarchas, 218-219, t. XI.
 Paulus nunquam adulatus est, 401, t. XI.
 Paulus Onesimum servum sine heri conseasa noluit retinere, 705, t. XI.
 Paulus Neronem vocat leonem, 657, t. XI.
 Paulus cur os obstruxit dæmoni, 678, t. XI.
 Pauli prudentia quanta, 172, t. XI.
 Paulum uxorem habuisse putavere quidam, 270, t. XI.
 Paulus exemplum virtutum, 385, t. XI.
 Pauli humilitas, 290. Pauli modestis, 47, t. XI.
 Pauli commiserationi et benevolentia nihil simile, 23, tom. XI.
 Pauli attemperatio, 685, t. XI.
 Paulus ærumnas multas lubens et gaudens sustinebat, 393, t. XI.
 Pauli constantia et fiducia, 199-200. Pauli prudentia, 209, t. XI.
 Pauli catena fundamentum est prædicationis, 374, t. XI.
 Paulus cur se vincum Christi dicat, 703, t. XI.
 Paulus vincetus, quem angeli omnes sunt reveriti, 39, tom. XI.
 Pauli catena gratiæ aguntur, 65. Catenarum Pauli vis, 69-70, t. XI.
 Pauli modestia, 377, t. XI.
 Pauli prudentia, 534, et sapientia, 710, t. XI.
 Pauli philosophus animus, 613. Invensum habebat Neronem, quod quædam ex familiaribus ejus sibi atraxisset, 163, tom. XI.
 Paulus non curabat pericula, sed discipulos, 417. Proximi salutem existimabat esse suam, 418. Ejus dilectionis vis ex verbis ipsius probatur, 419, t. XI.
 Pauli spes quædam, 199, t. XI.
 Paulus ad pedes Gamalielis, 517, t. XI.
 Paulus prædixit futuros manichæos esse et encratitas et marcionistas, 537, t. X.
 Paulus quam se humiliter gerat, 595, t. XI.
 Paulus cur Timotheo et Tito tantum scribat, et non aliis discipulis, 592-593, t. XI.
 Paulus cur Timotheum ad se vocet, 655, t. XI.
 Paulus morti proximus secundam ad Timotheum Epistolam scripsisse videtur, 601, t. XI.
 Paulus humilitati studebat, 515, t. XI.
 Paulus valde extollebatur adversus dæmonem, 76, t. XI.
 Paulus adamantinus, firmus, inflexibilis, 421, t. XI.
 Pauli sapientia quanta, 374, t. XI.
 Paulus Timotheum Ephesi reliquit, 9, t. XI.
 Paulus plus potuit, quam Plato, 675, t. XI.
 Pauli virtus summa, 271-273, t. XI.
 Paulus vincetus a Cæsare detinebatur, 601, t. XI.
 Pauli comparatio cum Nerone, 621, t. XI.
 Pauli Imperatore sibi adversante constantia, 197-198, tom. XI.
 Paulus a Nerone sæviente impetebatur, 188, t. XI.
 Pauli vincula quomodo ad progressum Evangelii fuerunt, 192, t. XI.
 Paulus in vinculis erat cum maleficis ac sceleratis, 360, t. XI.
 Pauli carcer celo splendidior, 62, t. XI.
 Paulus quomodo custodem carceris salvum faciat, 59-60, tom. XI.
 Paulus lacrymans animas irrigabat, non terram, 383, tom. XI.
 Paulus Episcopos aliquando Presbyteros vocat, 674, tom. XI.
 Paulus omni gloria et fastu vacuus, amore fervens, 61, tom. XI.
 Paulus die ac nocte operabatur, ut posset aliis opulari, 494, t. XI.
 Paulus quædam Colossensibus scripsit, 299-300, t. XI.
 Paulo apostolo Philippenses primi dona obtulere, 290, tom. XI.
 Paulus lætabatur in vinculis, 57, t. XI.
 Paulus cum per se suum non potest impicere desiderium, hoc facit per alios, 408. Ejus amor erga Thessalonicenses, 409, t. XI.
 Pauli origo, patria, ars, doctrina, 622. Quantum Nerone præstabilior et illustrior, 623. Pauli encomia, 624, t. XI.
 Pauli virtus quanta, 46, t. XI.
 Paulus sublimia sua dicit breviter, humilia autem multis in locis, 72, t. XII.
 Pauli virtus et fiducia, 529. De laudibus sancti Pauli ecioga, 787. In sanctum Paulum sermo, 839, t. XII.
 Pauli constantia et virtus, 505, t. XII.
 Pauli prudentia, 111, t. XII.
 Paulus medicis comparatur, 147, t. XII.
 Paulus cor resurrectionem Domini maxime probare nititur, 14, t. XII.
 Paulus dicit avarum esse idololatram, 121, t. XII.
 Paulus gradatim de Christo loquitur, 16, t. XII.
 Paulus Judæos confutat, 28. Itemque Paulum Samosatensem, 29. Marcellum, 29. Sabellum, 29. Marcionem *ibid.*, tom. XII.
 Paulus Judæis exosus; cur Judæus cum esset ad Judæos non missus sit, 10. Cur ad Hebræos Epistolam scripserit, quo tempore, et qua occasione, 11. Biennium Romæ mansit, 11, t. XII.
 Paulus sublimibus humilia admiscet, 109, t. XII.
 Paulus lac vocat humilem sermonem qui convenit simplicioribus, 72, t. XII.
 Pauli animi tentationibus et periculis plena, 505, t. XII.
 Paulus cur Timotheum circumciderit, 515, t. XII.
 Pauli sapientia, 67, t. XII.
 Paulus creber sententiis, 185, t. XII.
 Pauli prudentia ineffabilis, 24, t. XII.
 Paulus quam confessionem dicat, 63, t. XII.
 Paulus non tranquillitate fruebatur, 471, t. XII.
 Paulus major prophetis, 13. Ejus prudentia, 13. Discipulos sibi exæquat. Arianos impugnat, 15, t. XII.
 Paulus quanta passus sit, 196, t. XII.
 Paulus leone quovis audacior, 476, t. XII.
 Pauli vis, 284, t. VIII.
 Paulus, Petrus, Stephanus flumina sunt, quomodo, 284, tom. VIII.
 Pauli vita et mores angelici, 668. Pauli laudes, 669 et seqq. Paulus Christum supra nodum amavit, 669. Pauli affectus erga Christum, 950. Ejus erga Christum amor celos omnes transcendit, 413, flammæ ingenti similis, *ibid.*, tom. I.
 Pauli mansuetudo, 950. Pauli gesta omnem sermonem superant, 669. Ejus caritas, 835. Paulus vocalissimus præco veritatis, 501. Vas electionis, Dei templum, os Christi, Iyra Spiritus, doctor orbis terrarum, 772-1041. Magis philosophus, quam philosophi, disertior oratoribus, *ibid.* et 541. Paulus circumciscus octavo die, Hebræus ex Hebræis, Pharisæus, 859. Paulum esse Mercurium Lycaones suspecti sunt ob ejus eloquentiam, 670. Cur Tarsum missus, *ibid.*, Athenis ab ara initium prædicandi fecit, 886. Cum Epicureis et Stoicis disputat, 670. Onesimum convertit ipsique patrocinatur, 505. Ob morsum viperæ pro scelesto habitus, 977-978. Pericula quotidiana levia vocat, 402. Ob conversam Neronis pellicem in vincula conjicitur et necatur, 323, t. I.
 Paulus vel in urbibus a presentibus aberat, 412. Cur jubeat sine sollicitudine esse, et esse sollicitus, 587. Primo legem servabat, sed postea desit, 869, 270. A Judæis molestia affectus, quomodo, 914. Non iis qui peccaverunt, sed iis qui penitentiam non egerunt veniam negat, 305, t. I.
 Paulus alter, quantum ad gratiam signorum, nullus erit: quantum ad vitam qui volet erit, 408. Deleta crimina frequenter in memoriam revocabat, 421. Cur, 422: amore Christi incensus, 414. Ejus pro Christo labores, *ibid.* et seqq., 445-446, t. I.
 Paulus exigit a parentibus ut filiorum curam habeant, 335. Modestiae causa a se gesta tota Deo adscribit, 558. Ne quidem loqui in ecclesia mulieri concedit, 648, t. I.
 Paulo nemo Christum magis dilexit, nemo majore grata dignatus est, 646. Paulus ut angelus ubique terrarum prædicatur, 324. Quo honore in die judicii afficiendus. Corpus castigabat, ut ejus concupiscentiam sedaret, 501, t. I.
 Pauli pietas anorque summus, 720. Pauli cohortatio Domini cohortatio, 541. Pauli Epistolarum fructus, 670. Paulus dum matrimonii leges sancit, tacite ad virginitatem cohortatur, 552. Ejus erga imbecillos indulgentia, 590. Paulus falsas etiam suspensiones de medio tollere satagebat, 685. Paulus continentia exemplum se proposuit, 557 et seqq. Paulus æterno supplicio tradi optavit, ut Judæos servaret, 465, t. I.
 Paulus in Epistolis non prius ad doctrinam procedit, quam Deo laudem dederit, 720. Idiota non fuit, 662. Ea noverat quæ nullus hominum noverat, 741, t. I.

Paulum Facomilis celebravit Chrysostomus, 953, t. I.
 Pauli humilitas et gratus erga Deum animus, 565. Paulus in passionibus gaudebat, 852. Lapsos deplorabat, 517. Stupri reo providet post peccatum, 551. Pauli labores, 669. Paulus quanta passus adversa, quot ærumnas, 487, t. I.
 Paulus Dei substantiam non noverat, 706-707. Nec comprehendebat, 716, t. I.
 Pauli præcepta, Christi præcepta, 452. Paulus contra pressuras arma subministrat, 494. Paulus ipse humiliatione indigebat, 429. Paulo nullus major vel æqualis, 441, t. I.
 Paulus quantum potuerit vi miraculorum, 668 et seqq., vestibus suis multa signa fecit, 782. Non miraculorum tantum, sed etiam sermonis vi usus est, 665, 666, t. I.
 Paulus Hellenistas prostravit, 669. Paulus contentionem maxime sedare studet, 607. Increpat Pythonem, quare, 863. Paulus pia fraude usus, 651, t. I.
 Paulus cum angelis comparatur, 478. Paulo nemo potest æquari, 475 et seqq. Paulus mundo et omnibus, quæ in mundo sunt, dignior, 481. Cunctos homines virtute transcendit, 479. Omnia quæ in patriarchis, prophetis, apostolis erant, unus complectitur, 475, t. II.
 Paulus leo, solo clamore fundamenta concussit, vincula rosit, 100. Pauli verbis cedebant omnia, 494. In Paulo Christus loquebatur, 656, t. II.
 Paulus audientium imbecillitati se attemperabat, 40. Vix triginta annorum spatium, Romanos, Persas, Parthos, Medos, Indos, Scythos, Æthiopsas, Sauromatas, Saracenos convertit, 490, 491, t. II.
 Paulus agricola, quomodo, 51. an mortem timuerit, 504. Paulum quidam timoris accusabant, 505, t. II.
 Paulus auro et adamante fortior, 481. Paulo nemo graviora passus est, 752. Paulus ad aliorum consolationem ærumnas suas narrat, 421. In tribulatione nutritus, 62. Paulus rinctus, magnifica appellatur, quare, 164. Paulus quotidie moriebatur, mortem deridebat, vitam contemnebat, 75. Gloriatum non de patris miraculis, sed de ærumnis, 167. Per singulos dies moriens lætabatur, 86, t. II.
 Paulus pauper, tentiorum opifex, idiota, 71, t. II.
 Paulus tuba celestis, lyra spiritualis, 15, 17. Non omnes revelationes suas reservavit, 500. In carcere ductus carceris custodem vinxit, 23, t. II.
 Pauli vestimenta ægritudines et dæmones fugabant, 63, dæmonibus terrori erant, 497, t. II.
 Paulus comparatur cum Abele, Noe, Abraham, Job, etc., 474, 475 et seqq. Pauli animus pratum insigne, paradisi spiritualis, 473, t. II.
 Pauli ingens fervor, 479. Pauli vincula qualia, 165, tom. II.
 Paulus ita vicit, ut nullus regum, 490. Pauli fortitudo, 510. Paulus de catenis et vinculis gloriabatur, 166, quantum exagitatus, 605. Nerone odio impetitus, 495 et seqq. Catena magis, quam Nero diademate, gloriabatur, 480, tom. II.
 Paulus in naufragium incidit, dum verbum perferret, 52, t. II.
 Paulus ab iis interfectus quos a malis cupiebat eripere, 474, t. II.
 Pauli sapientia quanta, 248. Pauli obedientia commendatur, 511, t. II.
 Paulus seipsum accusabat, 245. Pauli modestia Romæ, 514. Paulus humilis, modico corpore, 290, Ecclesiarum columna, etc., 291, t. II.
 Paulus quomodo sese laudavit, 500 et seqq. Pauli humilitas, 499, patientia, 506. Pauli patientiam imitari nemo potest, 475, t. II.
 Paulus peccatorum non obliviscatur, 659. Post tot merita et gesta timebat, 20. Paulo caritas Christi iustarum omnium bonorum erat, 479, 480. Pauli caritas quanta, 485. Paulus caritate succensus, totus factus est caritas, 486. Sese omnibus accomodabat, 499. Pauli cura et providentia circa Timotheum, 19, t. II.
 Paulus quantum peccatorum proximi sollicitudinem gesserit, 650, 651, in carcere fratrum memoriam retinebat, 278. Pauli mansuetudo erga peccatores, 484, 485, t. II.
 Paulus cur Timotheum zelum non curaverit, 19, t. II.
 Paulus studiosius pro amicis, quam alii adversus inimicos orabat, 480, t. II.
 Pauli dicta non a Paulo, sed a Spiritu Sancto sunt, 18, tom. II.
 Paulus ita carus Deo, ut nullus miles regi suo, 784, tom. II.
 Paulus quomodo filios iterum parturiebat, 278, t. II.
 Paulus propter præsentem vitam genuit, 71, vitæ hujus contemptor, 498. Paulo parva omnia videbantur, 157. Paulus dum laboriosam vitam ageret, in cælum raptus, 45, tom. II.
 Pauli merces ante resurrectionem, 423. Paulus quibus præmiis in hac vita donatus sit, 481. In Paulo angelus sa-

tanæ quid, 605, t. II.
 Paulo et Barnabæ Lystris sacrificare volebant ex diaboli nequitia, 25, t. II.
 Paulus Alexandro ærario cur maledixerit, 508, 509, tom. II.
 Paulus et Petrus, licet mirabiles, cautione opus habebant, ne extollerentur, 24, t. II.
 Pauli lex de iis qui indigne communicant, 653, t. II.
 Paulus capite truncatus, 567, t. IV.
 Paulus diaconus, Chrysostomi causa vexatur, 700, t. III.
 Paulus diaconus a Chrysostomo missus cum litteris ad Innocentium papam, 551, 553, t. III.
 Sancti Pauli Ecclesia Constantinopoli ubi Gotthi Catholici Gothice legebant et prædicabant, 507, t. XII.
 Pauli Samosatani error, 766, et hæresis, 667, t. I.
 Paulus Samosatenus dicebat Christum tunc coepisse cum Maria ipsum genuit, 249. Pauli Samosatani hæresis evellitur, 249. Paulus Samosatenus negabat ante secula fuisse Unigenitum Dei, 284. Pauliani a Paulo Samosateno, 284, tom. III.
 Paulus Samosatenus per psalmum, Dixit Dominus, confutatur, 264, t. V.
 Paulus Samosatenus impugnatur, qui dicebat, Christum fuisse ab eo tempore quo ex Maria processit, 119, tom. V.
 Paulus Samosatenus impugnatur, qui dicebat Christum esse hominem, et existere tantum ex quo natus fuit ex Maria, vide notam, 267, t. V.
 Paulus Samosatenus carpitur, 140, t. XI.
 Paulus Samosatenus humi repit, 47, t. VIII.
 Pauli Samosatani error et insaniam, 109, t. VIII.
 Paulus Samosatenus contradicit Evangelio, 269. Scripturæ sensum adulterat, 225, t. VIII.
 Pauli Samosatani insaniam, 66. In mulieris cujusdam gratiam salutem suam prodidit, 66, t. VIII.
 Paulum Samosatenum prosternit Paulus, 219, t. XI.
 Pauli Samosatani sententia, 250, 519, 520, confutatur, 251, t. XI.
 Pauli Samosatani sequaces, 82, t. XI.
 Paulus Samosatenus rejicitur, 165, t. XI.
 Pauli Samosatani hæresis, 21, 74, t. XII.
 Paulum Samosatenum confutat Paulus, 29, t. XII.
 Pauperrimus omnium qui multa concupiscit, 982, t. I.
 Pauperes sunt horrea quæ deprædari nequeunt, 984. mansuete excipiendi, 653. Pauperes paupertatem indigne ferentes, quam legendi, 982, t. I.
 Pauper philosophus neque diabolo expugnabilis, 43, tom. II.
 Pauper verus Deo confidit, 43. In quibus præstet diviti, 45, majori cum voluptate comedit, quam dives, 45, t. II.
 Pauperum curam Deus, plus quam nos gerit, 29, t. II.
 Pauperes cohæredes filiorum nostrorum, 289, et ipsi eleemosynam erogare debent, ut possunt, 22, 25. Pauperum vita non perquirenda in eleemosyna eroganda, 289, 270. Pauperibus utiliores sunt Scripturæ, quam divitiibus, 335, t. III.
 Pauperes medici animarum nostrarum, 500. Pro foribus templorum stabant, quare, 500. Magis prosunt Ecclesiis, quam divites, 202. Eos Paulus summopere curat, 205. Pauperibus non modo eleemosyna eroganda, sed etiam illis inserviendum est, 535, t. III.
 Pauper pius divite improbo præstantior, 263. Pauperes non contumeliis afficiendi, 83, t. III.
 Pauperi quam diviti suavior somnus, 674, t. IV.
 Pauperes quasi benefici respiciendi, 515, t. IV.
 Pauperes e divitum conspectu magis dolent, 658, t. IV.
 Pauperes sub vesperam magis clamant, 605, t. IV.
 Pauperes divitiibus præponendi, 676, an plusquam pauper dives habeat, 673, t. IV.
 Pauperes tanquam Christus respiciendi, 450, t. IV.
 Pauperes et orbos Deus auxilio suo dignatur, 159, t. V.
 Pauper neminem timet, 503, in pauperibus Christus agnoscendus, 514-515, t. V.
 Pauperes cur a mundanis non audiantur, 451, t. V.
 Pauperum invidia erga divites, 502, t. V.
 Pauper omnia fert facile, 154, t. V.
 Pauperum arma luctus, ejulatus, 53, 54, t. V.
 Pauperes in honore habentur, si tantum qui sunt contriti corde, 154, t. V.
 Pauperes sunt ipse Christus, 508, t. V.
 Pauperes spiritu quanam, LVI, 680, t. VI.
 Pauper spiritu quis, 728, t. VI.
 Pauperum oppressionem nihil Deo magis perosum, 23, tom. VI.
 Pauper est qui divitias possidet, dives qui nihil habet, 750, t. VII.
 Pauperis responsum contumelioso diviti, 401, t. VII.
 Pauperes qui non miseratur graviora patietur quam Su-

domtæ, 718, t. VII.
 Pauperes alere oportet, nec satis est pecuniam contem-
 nere, 603, t. VII.
 Pauperum cura commendatur, 530, t. VII.
 Pauperes minus timent quam divites, 54, t. VII.
 Pauperes pro nobis pugnant, quomodo, 631, t. VII.
 Pauperes quolam partem Antiochiæ facerent, 630,
 tom. VII.
 Paupertas celebratur, 101, 102. Paupertatis bona, 791,
 ejus laudes, 792, t. VII.
 Paupertas vera quæ, 182. Paupertas involuntaria fornace
 et feris gravior, 735, t. VII.
 Paupertas nullam habet turpitudinem, 181, t. VII.
 Pauperis voluntarii descriptio, 486; imperat daemonibus,
ibid., t. VII.
 Paupertas cum gratiarum actione ferenda, 54, tom.
 VII.
 Pauperes benigne excipiendi, 411, 412, t. VII.
 Pauperes alere magis acceptum Deo est, quam Eccle-
 siæ ornatui studere, 726, t. VII.
 Pauperes asperè tractabant quidam, 411, t. VII.
 Pauperes spiritu quinam, 224, t. VII.
 Pauperes juvandi sunt, 510, t. VIII.
 Paupertas est additamentum deliciarum et quietis, 419,
 tom. VIII.
 Paupertas non exprobranda, 454, t. VIII.
 Paupertatis laudes, 414, t. VIII.
 Pauperes medici sunt animarum, 618, t. VIII.
 Pauperis manus est thuribulum, quomodo, 704, t. VIII.
 Pauperes in foribus Ecclesiæ constituti, quare, 618,
 tom. VIII.
 Pauperes veri non sunt qui ditari cupiunt, 110, t. IX.
 Pauperes aptiores ad doctrinam et disciplinam sunt,
 quam divites, 111, t. IX.
 Pauperem qui rejicit, Christum rejicit, 547, t. IX.
 Pauperum mos, 70, t. IX.
 Pauperibus erogata dona ad scenus dantur, 431. Quæ
 pauperibus in testamentis dantur utilia sunt animæ, 581,
 tom. IX.
 Paupertas non miseris facit, 594, t. IX.
 Paupertatem parit charitas, quomodo, 94, t. IX.
 Paupertas quorundam ex aliorum divitiis oritur, 97, 98,
 tom. IX.
 Paupertas præsidium munitum, 110, t. IX.
 Paupertas Christi in exemplum sumenda, 627, 628,
 tom. IX.
 Pauper est medicus animarum, quomodo, 235, t. X.
 Pauperes divitibus feliciores, 488, t. X.
 Pauperes invidi ut plurimum sunt, 557, t. X.
 Pauperum vitia, 498, t. X.
 Pauperes quidam filios excæcabant, ut uberiorem stipem
 cogerent, 177. Alii gravia quædam et pene incredibilia fa-
 ciebant, ut sibi quiddam daretur, 178, t. X.
 Pauper est quasi ara, in qua dona Deo oblata reponun-
 tur, 540, t. X.
 Pauperibus erogatæ divitiæ in tuto ponuntur, 506,
 tom. X.
 Pauperes feliciores sunt divitibus in rebus ad salutem
 pertinentibus, 495, t. X.
 Pauperes magis sano quam divites corpore sunt, 488,
 489, t. X.
 Pauperrimus omnium est qui plura semper concupiscit,
 198, t. X.
 Pauperes divitibus opus habent, et divites pauperibus,
 292, t. X.
 Paupertas securitatem et libertatem parit, 330, t. X.
 Paupertas Christianis gloriosâ est, 678, t. X.
 Paupertas non formidanda, divitiæ non expetendæ, 520,
 tom. X.
 Pauper qui pauperiorem lædit, divitem, si posset, ag-
 gredi non dubitaret, 617, t. XI.
 Pauperes juvandi, 466, t. XI.
 Pauperum contemptus ex arrogantia paritur, 470, t. XI.
 Pauper non est qui nihil habet, sed qui multa cupit;
 dives non est qui multa possidet, sed qui nullo eget, 196,
 tom. XI.
 Pauperes qui non alunt, Christum non alunt, 351,
 tom. XI.
 Pauperes si non essent, peccatorum sarcinam difficile
 deponeremus, 374, t. XI.
 Paupertas non parit otium, sed laboris amorem, 20,
 tom. XI.
 Paupertas non obest ad regnum consequendum; divitiæ
 non prosunt ad gehennam vitandam, 196, t. XI.
 Paupertas beatissimum facere potest, 193, t. XI.
 Paupertas nemini exprobranda est, 144, t. XI.
 Paupertas non mala, divitiæ non bonæ, 479, t. XI.
 Paupertatis timor quam futillis, 197, t. XI.

Paupertatis bona, 699, t. XI.
 Paupertas non mala est, imo si quis ea bene utatur, mala
 tollit, 146, t. VI.
 Paupertas, divitiæ, morbus, sanitas, vita, mors, etc.,
 mediæ res sunt per se, nec bonæ nec malæ, 147, t. VI.
 Paupertas et carnem et animam corrigit, 57, t. V.
 Paupertas, mater philosophiæ, 57, t. V.
 Paupertas non est malum, ut nec divitiæ bonum, 224, t. V.
 Paupertas ad virtutem aptior divitiis, 154, t. V.
 Pauperis sapientia nihili ducitur, 224, t. V.
 Paupertas optanda, 281, t. V.
 Paupertas non est graviter ferenda, 103, t. V.
 Paupertas angusta via, 1033; quos non ledat, 1002; vel
 generosissimi viri animum potest deicere, 653, non misera
 conditio, 1033. Paupertas invita insanabile malum, 653.
 Paupertas ac divitiæ hic nihil aliud sunt, quam personatæ
 larvæ, 986. Paupertas gravis sine philosophiâ, 975, in me-
 dio divitum molestior, 976, quantum bonum, 958. Pauperes
 et afflictivi non sunt miseri, 1032. Pauperi vel improbius
 impertiendum, 989, t. I.
 Paupertas divitiis melior, 69, sapienter ferentibus ma-
 gna possessio, 45, 46. Thesaurus qui nequit auferri, bacu-
 lus firmissimus, etc., *ibid.*; validum telum, inexpugnabile
 habitaculum, turris inconcussa, 46, t. I.
 Paupertas et divitiæ sunt arma ad virtutem ferentia, si
 recte utamur, 136, id probatur exemplo Jobi, *ibid.* Pauper-
 tas divitiis opportunior ad pietatem, 257, t. II.
 Paupertas asylum tutum, portus tranquillus, 416, me-
 lior abundantia, 203, ad virtutem opportunior divitiis,
 208. Paupertas non per se bona, sed ex usu, 336, t. III.
 Paupertas non excusat ab Ecclesiâ frequentanda, 660,
 non semper excusat ab elemosyna eroganda, 586, non
 damno est ei qui internas habet divitiis, 659, t. IV.
 Paupertatis necessitas, 675, 674, sine paupertate omnis
 vitæ constitutio tolleretur, *ibid.* Paupertas artes invenit,
ibid., t. IV.
 Pauperis melior est conditio quam divitis, 26, qui sponte
 pauperes sunt, habent omnia bona, 158, t. XII.
 Paupertatis bona, divitiarum mala, 136, t. XII.
 Pax mater et nutrix nostra, 870, t. I.
 Pacis studium necessarium ad recte communicandum,
 390, t. II.
 Pace Ecclesiæ non abutendum, 292, t. III.
 Pax quam Christus attulit, et Paulus petit, quænam,
 58, t. V.
 Pax diligentium Deum, 58. Pax cum virtute reperitur,
ibid., sine pace miser est homo, 58, 59, t. V.
 Pax in terram per Christum allata, 206, 207, t. V.
 Pace sensibili alia pax est excelsior, 339, t. V.
 Pax bonorum omnium causa, 406, t. VII.
 Pax vera quænam sit, 405, t. VII; 355, t. XI.
 Pacem dat in ecclesiâ is qui præsidet, 384, t. VII.
 Pacis in ecclesiâ dicendæ ritus, 383, t. VII.
 Pax vera a Deo est, 14, t. X.
 Pax est ubi charitas est, 174, t. XI.
 Pax Dei est firma et stabilis, 354, tom. XI.
 Pax venit cum Dominum imitatur, 705, t. XI.
 Pax non potest esse, nisi virtus exerceatur, 75, t. XI.
 Pacem habemus cum Deo quando bellum contra diabo-
 lum gerimus, 168, t. XI.
 Peccare humanum est, in peccatis perseverare satani-
 cum, 300, 301, t. I.
 Peccatores alii, partim hic, partim in altera vita puniun-
 tur, 1031. In peccatore post extremam corruptionem Chris-
 tus iterum efformatur, 287. Peccatores quidam et hic et
 in futuro seculo puniuntur, 1002. Peccatores aliquid boni
 faciunt, 1042. Peccatoris mortem non vult Deus, 287. Pec-
 catoribus quoque datur pro bonis operibus merces aliqua,
 996, etiam sceleratioribus, *ibid.* Peccatores quorundam
 operum honorum hic mercedem aliquando recipiunt,
 1042, t. I.
 Peccatori conatus magnus ad penitentiam adhibendus,
 288. Peccator a vitis quomodo emergat, 281. Peccatorem
 non excusat multitudo sociorum, 330. Peccatores quantum-
 libet pauci, corrigendi tamen, 862. Qui eadem admittunt
 scelera, cur non easdem poenas luant, 549, t. I.
 Peccatores nos ipsos vocamus, ab aliis vocari ægre audi-
 mus, 420, t. I.
 Peccator qui hic non penas dat, timeat, 549. Peccator
 nunquam desperare debet, 279 et seqq. Peccatores qui-
 dam hic tantum plectuntur, 1032, t. I.
 Peccatores prospere agentes, non ideo felices, 997; imo
 infelicissimi, 998; ideo deplorandi, *ibid.* Peccatoris laus
 non placet, 695, t. I.
 De peccatorum morte gaudendum, quare, 1020. Pecca-
 toris mors vere mors, justi mors peregrinatio, 1054. Pec-
 catores eadem peccantes, non eadem patiuntur in hoc
 mundo, 1005. Peccatores aliquando et hic et in futuro se

culo puniuntur, 989, t. I.
 Peccatores saepe volunt a prava consuetudine liberari, sed consuetudine et voluptate impediuntur, 526, tom. I.
 Peccatores induunt immortalitatem ad supplicium, 289.
 Peccatores, cur minus peccantes, in hoc mundo interdum puniuntur, sceleratores vero minime, 561, 562. Peccator prospere agens maxime laudendus, 1050, t. I.
 Peccare non tam grave est, quam post peccatum Deum ut auctorem accusare, 739; si quotidie peccas, quotidie poenitentiam age, 557, t. II.
 Peccatores cur non statim post peccata de medio tollantur, 233. Peccantes minus lacrymis digni, quam non poenitentes, 284, t. II.
 Peccatores nihil pauperius, 526, t. II.
 Peccatores cur prospere agant in hac vita, 253, 256, tom. II.
 Peccator etiam in hac vita puniuntur, 692, t. II.
 Peccatores in Ecclesiam accedant, 723, t. II.
 Peccatores etiam post baptismum de salute desperare non debent. 47. Peccator daemionico miserior, 531. Peccatorum delicta non divulgantur a sacerdotibus concionatoribus, 536, t. III.
 Peccatores cur non dent hic poenas peccatorum, 95, tom. V.
 Peccator etiam, si spem in Deum habeat, inexpugnabilis erit, 144, t. V.
 Peccator, justus ab oratione factus, 43, t. V.
 Peccatorem multum lugere, non laudare oportet, 137, tom. V.
 Peccantibus indignandum, 252; qui seipsum damnat, Dei sententiam et damnationem evitat, 253, t. V.
 Peccatorem Deus absolute perire non vult, 139, t. V.
 Peccatores sub lege non iisdem poenis afficiebantur, quibus peccatores sub Novo Testamento; hi graviores luunt, 72, 73, t. V.
 Peccatores terra dieti, 185, t. VI.
 Peccatores dolore afficit virtutis praesentia, 46, t. VI.
 Peccatores cur non Deus omnes ulciscatur in hoc mundo, 45, t. VI.
 Peccatorem praeventit Deus, 140, t. VI.
 Peccatori post mortem nullum auxilium, 714, t. VII.
 Peccatorum diversa genera, 693, t. VII.
 Peccantibus dolor salutaris est, 462, 463; qui peccat in majoribus, non tanta cura in aliis minora explorare debet, 511, t. VII.
 Peccator saepe monendus, licet non respiscat, 727, tom. VII.
 Peccatori cognatus justus non prodest, 59, t. VII.
 Peccatores non ita avertatur Deus, ut eos qui post peccatum non sese cohibent, 70, t. VII.
 Peccantes quando judicare et accusare oporteat, quando non oporteat, 299, 600, t. VII.
 Peccatrix mulier non eadem est quae soror Lazari, 723, tom. VII.
 Peccatoribus mors est initium mille malorum, 544, tom. VII.
 Peccatores lugendi, non mortui, 168, t. IX.
 Peccatori poenas Deus aeternas ex amore comminatur, 472, t. IX.
 Peccatoris incuria peior est peccato, 187, t. IX.
 Peccatorum hominum mors, vera mors est, 169, t. IX.
 Peccantibus cur non statim Deus poenas inferat, 738, tom. VIII.
 Peccatores omnes cur in hoc mundo non puniantur, 625, t. VIII.
 Peccatores post baptismum gravius puniuntur, 161, t. VIII.
 Peccatores humane excipiendi exemplo Christi, 554, tom. VIII.
 Peccator nihil differt ab ebrio, 59; in perpetuo metu versatur, *ibid.*, 60, t. VIII.
 Peccator est, non qui male patitur, sed qui male facit, 457, t. XI.
 Peccatores lugendi, de justis gaudendum est, 204, tom. XI.
 Peccare non tam grave est quam post delictum non parere sacerdotibus, 693, t. IV.
 Peccantem in nos feramus, peccantem in Deum puniamus, 231, t. IV.
 Peccatoris miseria, 170, t. IV.
 Peccatores se occultare volunt, 156, t. IV.
 Peccator potest agere bonum si velit, 210, t. IV.
 Peccator qui moentem se contemnit, vulnus adauget, 695, t. IV.
 Peccantes fratres quomodo tractandi, 501, quo pacto corrigendi, et ad meliora deducendi, 501, 502, t. X.
 Peccator nunquam desperet, 186, t. X.
 Peccatores non increpare tum magistro tum discipulo

detrimendum affert, 503, t. X.
 Peccatores reprimit inferni metus, 472, t. X.
 Peccatoribus quoque elemosyna eroganda est, 88, tom. XII.
 De peccatoribus nunquam desperandum, 102, t. XII.
 Peccatum morte gravius, 1050. Peccatorum gradus varii, 1040, 1041. Peccatorum expiationis breve tempus sufficit, ut corpus Christi sumat, si oret, sobrius ac vigilans sit, 754, 755, t. I.
 Peccatum mala bestia, 695, morbus, 1050. Peccatum unum timendum, caetera strenue perferenda, 736, t. I.
 Peccatorum memoriam retinere debemus, 421. Peccata quomodo purganda, 735. Peccatum nullum est cui remedium afferri non possit, 286, t. I.
 Peccatorum confessio, 744. Confessio multum affert solati, quanto magis eorum ablutio, 301. Peccatorum emundatio quam difficilis, 1010, t. I.
 Peccatis mortui in hac vita possunt resuscitari, 928. Peccata qui cavent non puniuntur, sed non ideo corona donantur, quomodo 555. Peccatum non excusatur ab infirmitate naturae, 511. Nihil malum nisi peccatum, nihil bonum nisi virtus, 955. Peccata cum magna accuracione examinantur, 287, minima magnam merentur poenam, 417, t. I.
 Peccata aliorum revelare quandoque oportet, 849, 856, tom. I.
 In peccatum cadere non tam grave, sed in lapsu manere gravissimum, 285, 509. Peccata sua negligere et aliena curare, absurdum, 687, a peccatis cito negligendum, 1016. Peccatorum venia praenuntiata, 827, t. I.
 Peccati occasionem qui dant puniendi sunt, 515. Peccata fratrum corrigenda, non vulganda, 935, 983, t. I.
 Peccata decenni imputantur, 578, 285, t. I.
 A peccato nullus immunis, 1041. Peccata sunt irae divinae causa, 1050. Peccata parva magna fiunt, si negligantur; magna vero parva evadunt, si curentur, 862, 863, tom. I.
 Peccatum, non supplicium timendum, 1050, in peccatum vel semel incidere supplicium meretur, 597. Propter peccatorum gravitatem a poenitentia nemo deterreatur, 281, 282. Ante peccatum et post peccatum Deus curam nostri habet, 929, t. I.
 Peccatum non excusatur, etiamsi alio consulente sit admissum, 511. Peccatum solum lugendum, 1022, 1030. Peccatum vera servitus, 1037, t. I.
 Peccatum pudor, poenitentiam fiducia sequitur, 538, sed ordinem invertit Satanas, deditque peccato confidentiam, poenitentiae pudorem, 558, 559, t. II.
 Peccatum mensuram habet, remedium non habet, quomodo, 557, t. II.
 Peccati pudeat, non poenitentiae, 538, t. II.
 Peccatum per se nullo argente prodit, 99. Peccati remedium in hac vita sunt poenae, 89. Peccatorum maculas in adversis deponimus, 28, t. II.
 Peccatorum memoria utilis, 639. Ob peccata nunquam desperandum, 509, t. II.
 Peccata singulorum exponenda, 662, t. II.
 Peccata hic luere magnum bonum, 86. Peccata luge, et ipsa delebis, 74, sola lugenda sunt, 74. Peccatum luge, ut non lugeas supplicium, 552, t. II.
 Peccatum in extrema canitie admissum eluitur, 297, in peccato mori, est cane miserius mori, 692, t. II.
 Peccatum solum malum, 70. Peccatum grave, sed gravius altum sapere in peccato, 280. Peccato et inobsequentia nihil gravius, 510, de peccato solo dolendum, 86, tom. II.
 Peccata omnium causa malorum, 531, post baptismum admissa multo indigent studio ut deleantur, 465, t. II.
 Peccatum tristitiam et mortem peperit, 73, t. II.
 Peccatum contumelia, 398, solum laedere potest, 599. Peccati natura fons malorum et radix et mater est, 58. Peccatorum onus maximum, 25. Peccati natura proprium mortis alimentum, 367, t. III.
 Peccatum solum molestum est, 617, est animae morbus, 60. Peccatum solum est probrum; 194. Peccatum solum grave, 549, t. III.
 Peccatum damnare justificationis est pars, 226. Peccatorum meminisse, recte factorum oblivisci oportet, 566. Peccatorum recordatio utilis, 27, t. III.
 Peccatum aliquod natura sua leve quomodo grave evadat, 204. Peccatorum multitudo saepe immauram mortem confert, 212, t. III.
 Peccata quomodo deleantur, 25. Peccati genus nullum venia caret, 27. Peccata deleantur aeternis cum gratiarum actione toleratis, 172, etiam gravissima expiantur, 451, ad peccatorum veniam opera bona imputantur, 25, et tribulationes quoque, *ibid.* et morbi, *ibid.*, t. III.
 Peccatum inaequalitatem conditionum advenit, 270, quot servitutis modos in hominem induxerit, 594, t. IV.

- Peccata purganda confessione et poenitentia, 606, brevi tempore corrigi possunt, 217, t. IV.
- Peccato nihil pejus, 156. Peccatum id efficit ut principes haberemus, 597. Adamo dignitatem abstulit, 592, t. IV.
- Peccatum omne cum servitute conjunctum est, 599, tom. IV.
- Peccata minora non negligenter prætereunda, 524, quam magis veniam mereantur, 621, t. IV.
- Peccatum, quantum malum, 495, t. IV.
- Peccatorum remissio brevi tempore potest impetrari, 483, t. IV.
- Peccatum opprobrium inurit, 172, t. IV.
- Peccata eadem qui admittunt, non semper easdem penas luunt, 72, in peccatis excusatio pessima, 457, 458, t. V.
- Peccata nunquam digne Deus punit, 443, t. V.
- Peccatorum confessio Deum maxime placat, 438. Peccati solutio est confessio, 458, peccatorum veniam a Deo assequi non potest, qui precatur eum ut peccata aliorum puniat, 45, t. V.
- Peccata sua quidam in Deum conferunt, 450, t. V.
- Peccato sublato, omnia læcilia, expedita, tranquilla, 419, tom. V.
- Peccata aliorum aliquando non celanda, 235, t. V.
- Peccatum solum terribile ac timendum, 227. A peccato abstinere non sufficit, sed bona opera edenda, 52, 53, tom. V.
- Peccatores etiam ante legem puniebantur, 481, t. V.
- Peccatum solum homini noxium, 419, t. V.
- Peccatum obtenebrat et excæcat mentem, 50. Peccati fetor, 450. Peccatum et vitium facit ex hominibus bestias, 422, a peccato cito resurgendum, 147, t. V.
- Peccata a principio coercenda, 79, 80, minora non negligenda, *ibid.*, t. V.
- Peccatum priusquam fiat, suam velat turpitudinem, 233, tom. V.
- Peccatorum recordatio magnum lucrum affert, 52, t. V.
- Peccatum malum est, aliud vero gravius malum si nulla adhibeatur medicina, 93, t. V.
- Peccatum extrema ebrietas et summum malum, 151, tom. V.
- Peccata dedita opera commissa graviora sunt, 261, 262, tom. V.
- Peccatum venationi cur comparetur, 426, t. V.
- Peccatum ipsum est poena, 100, t. V.
- Peccatis gratulari non minus est quam peccare, 252. Peccato nihil gravius, 339. Peccatum ante supplicium a Deo illatum penas exigit, 152, t. V.
- Peccatorum vulnera neglecta, majora sæpe evadunt, 79, tom. V.
- Peccatum natura sua laeus est, 453, in peccato qui vivit, omnium miserrimus est, 156, t. V.
- Peccatum parit pericula, 133, t. V.
- Peccatum res fraudulenta, quæ decipit, 227, t. V.
- Peccatorum tenebræ, 451, t. V.
- Peccatum etiam deletum non oblivioni mandandum, 580, tom. V.
- Peccati operatio non est naturalis, 583, t. V.
- Peccatum, si Dei benignitati comparetur, araneæ tela est, 579, t. V.
- Peccatum suapte natura linguam adstringit, 586, t. V.
- Peccatorum abstersio est transitus ab occusu ad ortum, 645, t. V.
- Peccata quædam contra Deum, quædam contra hominem, 624, t. V.
- Peccatum quantum sit malum, 661, t. V.
- Peccatum est lues quædam, 103, t. V.
- Peccatum non tam mala res est, quam post peccatum impudentia, 133, t. VI.
- Peccatum cuius aliquando toti populo vindictam accersit, 105, t. VI.
- Peccatis longe leviores penas infligit Deus, 18, t. VI.
- Peccata justis cedunt in bonum, 133, t. VI.
- Peccata non tam formidant homines plerique, quam supplicia, 37, a peccatis oritur confusio vultus, 45, t. VI.
- Peccatis gravissimis onustus Deus graviores reservat supplicio, 55, t. VI.
- Peccatorum recordatio remedium est, 189, t. VI.
- Peccatorum poena cum in hac vita non inferatur, in futura vitam reservatur, 280, t. VI.
- Peccata levia qui committunt, minimi sunt in regno Dei, 688, t. VI.
- Peccatum est maximum malorum, 220, 221, non ex natura est, aut ex necessitate, 473, t. VII.
- Peccatum, magnus demon, 587, animæ lepra, 529, gravis paralysis est, 638, t. VII.
- Peccatum tristitiam induxit, 547, t. VII.
- Peccatum si negligatur majoris peccati radix est, 767, tom. VII.
- Peccatum non legitur per aliud peccatum, sed per poenitentiam, 492, t. VII.
- Peccatum evulgatum quam amarum, 543, t. VII.
- Peccatis deditæ animæ deformitas, 222, t. VII.
- Peccata memoriæ, bona opera oblivioni tradenda, 37, tom. VII.
- Peccatorum remissio etiam post lavacrum datur, 281, ad peccatorum remissionem via facilis injuriarum oblivio, 592, post peccatum confestim surgendum, 344, t. VII.
- Peccata quomodo confitenda, 221, t. VII.
- Peccata nos a Deo disjungunt, justitia nos Deo conjungit, 538, de peccato non dolere magis irratat Deum, quam ipsum peccatum, 222, t. VII.
- Peccata propria confiteri, id est, gratias Deo agere, 58, tom. VII.
- Peccata majora vel minora sunt secundum personarum differentiam, 692, t. VII.
- Peccata a beneficiis acceptis graviora, 589, t. VII.
- Peccati conscientia mentem aggravat, 452, t. VII.
- Peccata nostra non duabus vel tribus, sed mille mortibus digna sunt, 418, t. VII.
- Peccata non aliorum, sed nostra disquirenda sunt, 616, tom. VII.
- Peccata sua non videre malum est, peccatorem de aliis judicare, duplex triplexque malum, 510, t. VII.
- Peccatum morbos plurimos parit, 212, t. VIII.
- Peccati servitus gravissima et durissima, 297, t. VIII.
- Peccatum plurimo gravius, 482, t. VIII.
- Peccatum. Quid sit, *Arguit de peccato?* 422, t. VIII.
- Peccato nihil turpius, 60. Satius est nudum quam peccatis onustum arbutulae, 60, t. VIII.
- Peccatorum poenam corporalem incutit Deus, 211, tom. VIII.
- Peccato nihil sordidius, nihil impurius, 202, t. VIII.
- Peccata aliorum non revelanda, 392, t. VIII.
- Peccata quomodo abluantur, 65. *In peccatis natus es: quid significet?* 319, t. VIII.
- Peccatum quodvis ex insipientia ortum habet, 238, de peccatis parentum nemo dat penas, 506, t. VIII.
- Peccata si non aliis dimittamus, nostra non dimittuntur nobis, 227, t. VIII.
- Peccata animam abjectam reddunt, 501, 503, t. VIII.
- Peccatum diabolus a Paulo vocatur, 666, t. VIII.
- Peccati natura quæ, 517, t. VIII.
- Peccatum gravius dæmone, 293, t. IX.
- Peccatum gravius quam poena peccati, 450, t. IX.
- Peccatum mortis radix, 479, t. IX.
- Peccatum dæmon est voluntarius et spontanea insania, 651, t. IX.
- Peccatum senectutem parit, 480, t. IX.
- Peccata vermibus deteriora, 490, t. IX.
- Peccatum dum parturitur quemdam affert pudorem; cum autem perfectum est impudentiorem reddit auctorem, 85. Qui frequenter peccant timeant oportet, 104, t. IX.
- Peccata sunt spine, 72, t. IX.
- Peccata temporanea æterna poena puniuntur, 633. Post peccatum altum sapere, gravius est ipso peccato, 422, tom. IX.
- Peccatum qui laudat nocentior est peccante, 423, t. IX.
- Peccatum nullum non cedit baptismo, 22, t. IX.
- Peccato mortuos nos baptismus rediit, 480, t. IX.
- Peccata non modo priora delet baptismus, sed adversus futura firmat, 483, t. IX.
- Peccatum. Qui post lavacrum peccant gravius puniuntur quam catechumeni, 25, t. IX.
- Peccati deponendi et depellendi modus, 481, t. IX.
- Peccatum nullum non remittitur poenitentia, 144, t. IX.
- Peccati remedium est confessio, 103, t. IX.
- Peccatorum rubiginem purgat imago mortis, 204, t. IX.
- Peccati occasionem tollit cibus moderatus, 182, t. IX.
- Peccato minus est supplicium, 472, t. IX.
- Peccatum profunda res deorsum ferens, 73, t. X.
- Peccati natura, 402, t. X.
- Peccati descriptio, 80, t. X.
- Peccato qui servit liber non est, et qui non servit liber est, 157, t. X.
- Peccatorum omnium species exstinguit caritas vehementis, 577, t. X.
- Peccatorum suorum vindex est, qui Christum vere amat, 479, 480, t. X.
- Peccatorum supplicium finem non habet, 75, t. X.
- Peccatum impudentem hominem reddit, 22, 23, t. X.
- Peccata proximam non curiose perquirenda, 87, t. X.
- Peccata quibus remediis sanentur, 427, t. X.
- Peccatum omne insipientia est, 561, t. XI.
- Peccatum solum malum est, 152, t. XI.
- Peccata non fiunt ex necessitate, 20, t. XI.
- Peccato nihil fetidius, 514, t. XI.

- Peccatum solum vere immundum est, 680, 681, t. XI.
 Peccatum caritati plus quam omnia contrarium, 73, tom. XI.
 Peccatum omne est immunditia, omnis virtus, puritas et mundities, 419, 420, t. XI.
 Peccati vacua nulla dies est, 616, in peccatis qui degit inermis et nudus est, in justitia qui versatur est armatus, 662, t. XI.
 Peccatum catenas connectere quid sit, 372, t. XI.
 Peccata omnia consumit vis caritatis, 420, t. XI.
 Peccatum fecit ut alii heri, alii servi essent, 157, t. XI.
 Peccata ex personarum conditione discernuntur et distinguuntur, 705, t. XI.
 Peccata confiteri oportet, 708, t. XI.
 Peccata qui condonat, et suam et illius qui veniam est assecutus, animam juvat, 114, t. XI.
 Peccatorum remissionem obtinet qui aliis peccata et injurias remittit, 707, t. XI.
 Peccatorum sarcinum difficile deponeremus si pauperes non essent, 574, t. XI.
 Peccata nostra et aliorum bona opera cogitanda sunt, 256, t. XI.
 Peccatorum remissio per sanguinem Dominicum magna res est, 14, t. XI.
 Peccatorum suorum catenis unusquisque constringitur, 94, t. XI.
 Peccatum occultum admittitur cum majori securitate, 122, t. XI.
 Peccatum schismatis ne sanguis quidem martyrii potest delere, 87, t. XI.
 Peccatum cum consummatum est suae absurditatis ostendit excessum, 550. Peccatum erubescientiam dedit Adamo, 123, t. IV.
 Peccatum magna turpitude, 83, t. IV.
 Peccatum antequam fiat nos obtenebrat, postquam factum est suam foeditatem ostendit, 170, t. IV.
 Peccatum alterum servitutis modum invenit, 598, t. IV.
 Peccata nostra inimici melius vident quam nos, 700, ob peccata unius cur alii puniantur, 599, t. IV.
 Peccatorum remissio sunt beneficia inimicis praestita, 708, t. IV.
 Peccata confiteri oportet, et vulnera medico ostendere, 280, t. IV.
 Peccata proximi non amare judicanda, 621, t. IV.
 Peccati primi parentis damna sarcire possumus si volumus, 602, in peccata qui recidunt, caulis in Scriptura comparati, 55, t. IV.
 Peccatum facile superare possumus si velimus, 193, tom. XII.
 Peccatis obnoxius de fratre judicare non debet, 166, tom. XII.
 Peccatum extinguit eleemosyna, 19, 20, t. XII.
 Peccata quomodo abstergenda, 101, t. XII.
 Peccatorum remissionem habet Novum Testamentum tantum, 139, t. XII.
 Peccata nihil amariora, 215, t. XII.
 Peccatorum recordatio sit remedium, 216, t. XII.
 Peccata spinæ vocantur in Scriptura, 83. De peccato et confessione ecloga, 751, t. XII.
 Peccatores etiam et scelesti diligendi, 142, t. XII.
 Pecuniæ *χρηματα* dictæ, ut illis utamur, 653, t. II.
 Pecunia non sunt avaro propria, 40. Pecuniarum imbecillitas contra mala non invadentia, 43, 44, t. II.
 Pecuniæ *χρηματα* dicuntur, quod illis sit utendum, 69. Pecunia in conjugis non querenda, 231, t. III.
 Pecuniæ, in caelis serendæ, quomodo, 608, 609, eas qui recondit, earum possessor non est, 377. Pecuniæ amor quantas aerumnas subire cogat, 403, t. I.
 Pecuniæ. V. Divitiæ.
 Pecuniæ amor innumera gignit mala, 76. Pecuniæ virtuti obstant, 570, t. IV.
 Pecuniis qui iubiant deteriores sunt ebriis, 291. Pecuniis nihil vitæ humanæ perniciosius, 500, t. IV.
 Pecunia in crumena posita sigillo manebatur, 107, tom. VII.
 Pecuniæ amor omnium radix malorum, 382, t. VII.
 Pecuniæ amor quam noxius, 483, t. VII.
 Pecuniarum servitus ex stupiditate prodit, 473, t. VII.
 Pecuniarum amor virtutes omnes labefacit, 603, t. VII.
 Pecuniarum tyrannus, 584, t. VII.
 Pecuniarum amor est carceris custos, 222, t. VII.
 Pecuniæ amor quam prave animum afficiat, 753, t. VII.
 Pecuniæ quam difficile servantur, 289. Liberum servum efficiunt, 290. Pecuniæ in cælo depositæ tutæ sunt, 290, tom. VII.
 Pecuniæ servandæ incommoda, 608, 791. Pecuniæ quomodo tuto servantur, 291, quo pacto fructum pariant, 292, tom. VII.
 Pecunias qui largitur, aliena dat, 706, t. VII.
 Pecuniarum collectoribus nihil stultius, 712, t. VII.
 Pecuniæ quantum damni inferant possidentibus, 608, tom. VII.
 Pecuniæ et terrena pompa, mendicorum pannis viliora, 206, t. VII.
 Pecunias non vituperat Christus, sed eos qui nimio illarum tenentur amore, 605, t. VII.
 Pecuniarum amor omnia pervertit et dejecit, 584, tom. VII.
 Pecuniam contemnere non satis est, sed oportet pauperes alere, 605, t. VII.
 Pecuniæ amor bellum animæ parit, 58, t. V.
 Pecuniæ cum bonis operibus honestæ sunt, 503, t. V.
 Pecunias qui amat, iis vel in morte vel ante mortem nudatur, 165, t. V.
 Pecuniæ amor damnatur, 456, t. VIII.
 Pecuniæ amor iiso deterior dæmone, 364, t. VIII.
 Pecuniæ amor unde, 405, t. VIII.
 Pecuniis utendum, non abutendum, 123, 124, t. VIII.
 Pecunias auget qui pauperibus distribuit, 124, t. VIII.
 Pecuniarum amor doctrinæ Christi contrarius, 50, tom. VIII.
 Pecuniarum contemptores maxime Deum amant, 68, tom. VIII.
 Pecuniarum concupiscentia tyrannide quavis acerbior, 526, t. VIII.
 Pecuniarum amor quanta mala pariat, 477, t. VIII.
 Pecunia quot malorum causa, 234, t. IX.
 Pecuniæ amor quo homines atrahat, 60, t. IX.
 Pecuniarum cupiditas quantum malum, 491, t. IX.
 Pecuniæ a nobis contemnendæ sunt, ut ne a Christo contemnamur, 434, t. IX.
 Pecuniarum possessio omnium causa mærorum, 110, tom. IX.
 Pecuniæ spernerdæ, 237, de pecuniæ jactura non dolendum, 530, t. X.
 Pecunias sparge, ut justitiam colligas, 536, pecuniarum cupiditas et justitia simul habitare non possunt, *ibid.* Pecuniarum amor velut tyrannus quidam abigendus, 536, tom. X.
 Pecuniarum amor quanta mala pariat, 92, omnia subvertit, 156, t. X.
 Pecunia et anima non possunt simul amari, 197, t. X.
 Pecuniarum cupiditate cur multi capiuntur, 562, 563, tom. X.
 Pecuniarum cupiditas quanta inducat mala, 120, t. X.
 Pecuniæ amor quomodo excutiendus, 93, 94, t. X.
 Pecuniarum usus quis esse debeat, 86, t. X.
 Pecuniæ non malæ si bene illis utamur, 113, t. X.
 Pecuniarum quam corporum amore plures tenentur, 430, tom. X.
 Pecuniæ amor exagitat, 259, t. XI.
 Pecuniarum amor parit bella, lites, inimicitias, 594, tom. XI.
 Pecuniæ amor, durum et asperum jugum, 125, t. XI.
 Pecuniæ ingens amor describitur, 639, t. XI.
 Pecuniarum cupiditas ex arrogantia paritur, 470, t. XI.
 Pecuniarum cupidi fornicatoribus intemperantiores sunt, quomodo, 690, t. XI.
 Pecuniarum cupiditas semper damnanda, 689, t. XI.
 Pecuniarum cupiditas inior est amore corporum, 689, tom. XI.
 Pecuniæ cur *χρηματα* dictæ, 260, t. XI.
 Pecuniæ etiam quæ nostræ sunt, non sunt nostræ, ne dum alienæ nostræ sint, 636, t. XI.
 Pecuniæ non curandæ, 500, t. XI.
 Pecuniæ contemnendæ sunt, 414, 707, t. XI.
 Pecuniarum vilitas, 538, t. XI.
 Pecuniæ vanæ sunt, si consumantur ad delicias, 89, tom. XI.
 Pecuniarum usus qualis esse debeat, 535, t. XI.
 Pecuniæ jactura maxime homines mordere solet, 745, tom. XI.
 Pecuniæ sunt impedimento, ideoque pauperibus dandæ, 698, t. XI.
 Pecuniis superior est qui virtute præditus est, 74, t. XI.
 Pecuniæ despiciendæ propter Christum, 411, t. XI.
 Pecuniæ et turpis lucri cupiditas quanta mala pariant, 673, 674, t. XI.
 Pecuniarum possessio, pecuniarum desiderium infert, 690, t. XI.
 Pecuniis et delicis moderate frui licet, 94, t. XI.
 Pecuniæ vel erogandæ pauperibus, vel in morte amittendæ, 714, t. XI.
 Pecunias qui amat, suam despicit animam et salutem, 279, t. XII.
 Pecuniarum cupiditas describitur et carpitur, 495, t. XII.

- Pecunialis non parcendum, 89, t. XII.
 Pecuniarum rabies et fornax nunquam exstinguitur, 403, tom. XII.
 Pedem in commotionem dare quid, 343, t. V.
 Pedum lotio exemplo Christi facienda, 333, t. III.
 Pelagia se consilium mutasse simulabat milites alloquens, 580, tecti fastigio se precipitem dat, 586. Pelagia non carnicum manus expectavit, 579, metuebat ne virginitatis coronam perderet, 579, ad tribunal ingredi recusabat, *ibid.*, ne lascivis oculis pateret, *ibid.* Milites ad se comprehendendam missos, rogat sibi liceat ingredi, et vestem mutare, 580, se precipitem dedit, 580, ex divino nutu se precipitem dedit, 581, t. II.
 Pelagiæ reliquiæ frequentantur a populo, 582, quantus erat ille populi concursus, 582, 583, t. II.
 Pelagio presbytero epistola Chrysostomi, 730, t. III.
 Pelagius monachus, qui sancte et cum tolerantia vivebat, in fraudem impulsus. *Hic putatur esse hæresiarcha*, 586, t. III.
 Pelles aureæ, 515, t. V.
 Pentadia diaconissa Chrysostomo scribit et ab eo litteras accipit, 657. Pentadiæ fiducia atque constantia, *ibid.* in forum pertracta Chrysostomi causa, hinc ad tribunal, et in carcerem, 638, t. III.
 Pentadiæ diaconissæ epistola Chrysostomi, 663, eam hortatur ne pedem moveat, 663, 664. Pentadia Chrysostomo addicta, 617. Pentadiæ diaconissæ scribit Chrysostomus, eamque summo opere laudat, 716, t. III.
 Pentateuchi auctor Moyses, 153, t. III.
 Πένταθλος quinque certaminum spectaculum, 398, in his certaminibus cum nullus aderat adversarius, sacrum arena plenum suspendebant, et cum hoc sese exercebant, 398, tom. VII.
 Pentecoste, 732, t. I.
 Pentecostes secundum Judæos tempus, 876, t. I.
 Pentecoste Metropolis festorum, 463. Pentecosten semper possumus celebrare, 454, in Pentecoste mirabiliora patrata sunt, quam in populo olim Judaico, 435, t. II.
 De Pentecoste homiliæ, 435 *et seqq.*, t. II.
 Pentecoste. In Pentecoste acta Apostolorum legebantur, quare, 101, 103, t. III.
 Pentecoste (in) baptismus non dabatur, 22, t. IX.
 Pentecostes festum magno populi concursu celebratum, 662. Post Pentecosten habet Chrysost. sermonem de Anna, 662, 663, t. IV.
 Pentecoste prætereunte festum non præterit, 669, 670, t. IV.
 Pentecoste Judæorum, 348. Post Pentecosten christianorum auctus numerus, 213, t. V.
 Pentephrae uxor Ægypti libidinosa, 257, libidini serviens, *ibid.*, t. V.
 Penula quid esset, 686, t. XI.
 Peregrinatio in Bethlehem religionis ergo, 75, t. VII.
 Peregrini in hac vita sumus, 341, t. V.
 Peregrinationes ad sepulcrum Domini et ad loca sancta ex universo terrarum orbe, 274, t. V.
 Perfectionem majorem nova lex requirit, 594, t. I.
 Perfecti viri ærumnis fortiores evadunt, 268, t. VII.
 Perfectum qui se putat, a cursu cessabit, 271, t. XI.
 Pergamius Chrysostomi amicus, 608, 609, t. III.
 Pergamii sorores, 610, t. III.
 Perianther unus ex septem Græciæ sapientibus Corinthiis erat, 11, *vide notum*, t. X.
 Περὶ ἀμύλητα, Judæorum ad curandos morbos, 933, t. I.
 Περὶ ἀμύλητα, amuleta curandis morbis, 936, 938, t. I.
 Περὶ ἀμύλητα, ligamina superstitionosa, 337, 338, t. XI.
 Pericles, dux præclarus atheniensis, 392, 393, t. VII.
 Pericula omnia propter fratres christianos subeunda, 306, t. IX.
 Peripateticos superat Petrus, 47, t. IX.
 Peritius Februarius, 538, t. I.
 Perjuria malum, 350, t. I.
 Perjuria gravitas, 103, t. IX.
 Perjuria quam pravum, 261, t. VII.
 Perjuria ex contrariis juramentis nascitur, 131, t. II.
 Pernicies idolorum, 310, t. V.
 Persæ, 714, ad fidem accesserunt, 814, 822, 830, fides christiana apud Persas flet, 814, in Perside Martyrum examina multa, *ibid.*, t. I.
 Persæ imperii romani hostes, 849, matres uxores ducebant, 538, 539, t. I.
 Persæ putant ignem esse deum, 54, t. II.
 Persarum rex qui Antiochiam cepit, templo Apollinis percipit, 360, t. II.
 Persarum lingua loquebantur Apostoli et discipuli eorum, 639, t. II.
 Persæ cum matribus suis miscebantur, 451, t. X.
 Persarum rex harbam habebat auream, 330, t. XI.
 Persidis Metropolis Susæ, 896, t. I.
 Persas dicit Chrysostomus Babylonios, 169, t. VI.
 Persarum filii parentibus sociabantur connubio, 808, t. III.
 Persarum regio pro Chaldaea, 266, t. V.
 Persarum regio ad Septentrionem Palæstinæ. *Vide notam ibi*, 218, t. V.
 Persæ christiane philosophantur, 31, t. VII.
 Persæ pro Assyriis positi, 189, t. VIII.
 Persidem pro Babylone ponit Chrysostomus, 536, t. VIII.
 Persis mulier apostolicis certaminibus se dedit, 340, tom. VIII.
 Persis dilecta, quæ multum laboraverat in Domino, salutatur a Paulo, 671, t. VIII.
 Persecutores in eos qui fidem prædicabant, 829, 830, 831. Persecutionibus et laboribus prædicationem perlicui voluit Christus, 410, t. I.
 Persecutores, non sanctis, sed sibi nocent, 323, t. I.
 Persecutionis imago, 394, in persecutione jubentur parentes filios filiasque prodere, 637, in persecutione fugere licet, 636, t. III.
 Persecutionis in christianos modus callidus Juliano imperante, 568, t. II.
 Persecutiones christiani patiuntur, 166, t. III.
 Persecutio contra Chrysostomi sequaces, 660, t. III.
 Persecutiones variæ initio prædicationis, 158, t. III.
 Persecutionum imago, 292, t. III.
 Persecutio ad verbi Dei profectum non parum contulit, 491, t. IX.
 Persecutiones prædicationem promovent, 264, t. IX.
 Perseverantia in oratione necessaria, 437, t. III.
 Perseverantia in peccato præcidit veniam, 138, t. V.
 Perseverantia quantum bonum, 304, t. IV.
 Perseverantiæ bonum, 623, t. VII.
 Perseverantia in oratione, 278, 293, t. VII.
 Perseverantia difficilis, 114, 115, t. VI.
 Perseverantia in peccatis orationem reddit inutilem, 32, 33, t. VII.
 Persona una in Filio, Deus et homo, 758, t. III.
 Personarum trium æqualitas, 424, t. VIII.
 Personarum Trinitatis æqualitas, 819. *Christus homo propter nos, Deus propter seipsum*, 820, t. III.
 Personarum differentia peccata majora vel minora facit, 693, t. VII.
 Perturbationes animi quo pacto sanari possint, 333, tom. V.
 Pervigilia diem cum nocte copulantia, 120, t. VI.
 Pervigilia christianorum, 97, t. VI.
 Pervigilia Antiochenorum, 713, t. II.
 Pestifera et noxia etiam sunt ex Dei providentia, 467, tom. V.
 Πιττα, amuleta curandis morbis, 936, t. I.
 Πιττα, laminæ et præstigæ, quæ utebantur meretrices, 201, t. III.
 Ptelephrae sacerdotis Heliopoleos filiam ducit Joseph, 345, 346, t. IV.
 Petitiones nostræ quænam sint oportet, 313, t. VII.
 Petrus et Paulus regibus ac principibus majores, 820, 821, ipsis viventibus Regum leges abrogantur, leges vero illorum immotæ manent, 821, t. I.
 Petrus primus Apostolorum, 931. Solo verbo non prævia oratione Tabitham suscitavit, 782. Petri umbra ægros sanabat, 782, t. I.
 Petro totus terrarum orbis commissus, 931. Petro prædixit Christus super eam ipsam petram se ædificaturum Ecclesiam, 883, t. I.
 Petrus ante mortem Christi modo confitetur, modo omnium obliviscitur, 773. Christum negat, 823, celeriter peccatum abluit, 931, ejus fervor et diligentia, 786, t. I.
 Petri et Pauli sepulcra Romæ adeunt omnes, 825, t. I.
 Petrus uxorem habuit, 1076, t. I.
 Petrus petra intragilis, crepido immobilis, Apostolus magnus, primus Discipulorum, primus vocatus, primus obediens, in peccatum tamen incidit, 298. Petrus inter Apostolos primus Christum prædicavit, 43, t. II.
 Petrus summus, cælo splendidior, 784. Petro vocem emittente erroris tenebræ discutiebantur, recedebat diabolus, etc., 436, t. II.
 Petrus post mysteriorum communionem ter negat, 282. Petrus brevi poenitentia peccatum eluit, 508, peccat, ut erga peccatores humanus esset, 726, 727 *et seqq.* Petrus se peccatorem declarat, 245, t. II.
 Petrus verbo claudum sanat, 436. Petri umbra mortem fugabat, 63, t. II.
 Petrus et reliqui Apostoli in ærumnis mira perpetrabant, 25, t. II.
 Petrus et Paulus Ecclesiæ columnæ, Apostolorum principes, in cælo celeberrimi, etc, 783, t. II.

- Petrus discipulorum coryphæus*, 811, t. II.
Petrus aliis apostolis fiducia antecellit, 378, t. III.
Petri nomen quid designet, 149. *Petrus* sic vocatus, 86.
Petrus sceleris ulcus lacrymis expiavit, 582. Apostolorum princeps, *ibid.* Petro quanta honoris prerogativa debita, 578. *Petrus* cur Satanæ appellatus a Christo, 54. *Petri* laudes, 21, t. III.
Petrus Antiochenæ civitatis doctor, 86, deinde Romanæ, 86. *Petrus* vocabatur antea Simon, postea Cephas, demum *Petrus*, 123. *Petrus* sandalia gestabat, 197. *Petri* constantia in Christo prædicando, 373, t. III.
Petrus Judæis, Paulus gentibus prædicabat, 263. *Petrus* cur Judæis præfectus, 380, t. III.
Petrus chori apostolorum princeps, 20, os discipulorum, columna Ecclesiæ, etc. *ibid.* *Petri* fortitudo, 579. *Petrus*, qui Christum negaverat, post resurrectionem pro illo mortuus est, cruci capite in terram verso affixus, 109. Petro Paulus restitit in faciem 375, et seqq. simulate tantum ut inter ipsos convenerat, 384, 385 et seqq., t. III.
Petrus. Ecclesia super petram, non super *Petrum* fundata: hoc falso dicitur, 806, t. III.
Petrus antea Simon dictus, 623. *Petri* claudo sanato gratus animus, 259, qui Christum negaverat quantæ constantiæ, postea fuerit, 239. *Petrus* contrario quam Christus modo crucifixus, 367, t. IV.
Petrus basis Ecclesiæ, amator Christi, etc., 123. Piscatus est orbem, *ibid.*, t. VI.
Petrus chori illius coryphæus, os apostolorum omnium, caput illius familiæ, *apostolicæ*, orbis totius præfectus, fundamentum Ecclesiæ, ardens Christi amator, 273, t. VI.
Petrus fundamentum fidei, 263, t. VI.
Petrus angebatur pro aliorum salute, 12, 13, t. VI.
Petrus pauca, sed omnia tamen reliquit, 275, t. VI.
Petrus et Paulus coryphæi, 265, t. VI.
Petrus apud Clementem, 908, t. VI.
Petri et *Andrææ* vocatio, 218, t. VII.
Petrus tam pauper cur dixit, *Ecce nos reliquimus omnia*, 609, t. VII.
Petrus quod admodum diligeret Christum, ideo prææni-nebat, 530, t. VII.
Petrus Apostolorum os et coryphæus, 533. Petro primas concedebant apostoli, 508. *Petrus* ex amore ceteris apostolis præpositus, 479, 480. *Petrus* primus omnium, Coryphæus, illiteratus, 581, Petro primas cedit Joannes Evang. 622, t. VII.
Petrus et *Andreas*, *Jacobus* et *Joannes* duo coryphæorum paria, 424, t. VII.
Petrus primogenitus, 568, t. VII.
Petrus se peccatorem dicens fundamentum Ecclesiæ factus est, 38, 39, t. VII.
Petrus tabernacula in monte facere voluit, 532, fervens Christi amator, *ibid.*, non quod suum erat respiciebat, sed quod Domini, 533, t. VII.
Petrus semper fervidus, semper ante alios præsertiens, 505, plus quam alios Jesum amabat, 505, in mari ambulando timuit, 596, t. VII.
Petrus fervens ille, qui semper prior accedit, 514, cur cadere permissus sit, 741, 742, t. VII.
Petri fervor ingens, 734, t. VII.
Petri erga Christum reverentia, 238, t. VII.
Petri confessio vera, 533. *Petrus* cur beatus dicatur, 534, t. VII.
Petrus cur Christus Satanam vocavit, 536, t. VII.
Petrus auxilio nudatus, 741, t. VII.
Petri philosophia, 368, t. VII.
Petri libertas post crucem, 536, t. VII.
Petro ex carcere liberato, milites custodes cæsi sunt, 178, t. VII.
Petri miracula orbem totum converterunt, 531, t. VII.
Petri et *Pauli* ingens patientia, 391, t. VII.
Petri fervens animus, 395, t. VIII.
Petrus ferventior, *Joannes* sublimior, 475, t. VIII.
Petrus apostolorum os et caput, 478, t. VIII.
Petrus totius orbis doctor, 480, t. VIII.
Petrus, quam Christum amaret, 583, t. VIII.
Petri lingua, 284, t. VIII.
Petrus apostolorum coryphæus, 396, t. VIII.
Petrus *Bethsaida* natus, 493, t. VIII.
Petrus qua anni die cæsus, 495, t. VIII.
Petrus Romanam occupavit, 691, t. VIII.
Petrus apostolorum dux, t. 492, t. VIII.
Petro, non aliis, claves dantur, 766, t. VIII.
Petrus Simonem Magum Romæ prostravit, 537, t. VIII.
Petrus orthodoxæ fidei principium, 493, t. VIII.
Petrus inverso capite crucifixus, 494, t. VIII.
Petro nihil majus, 491, t. VIII.
Petrus firma fidei petra, 493, t. VIII.
Petri negatio, 396, t. VIII.
Petri negationem cur evangelistæ omnes narreat, 451, tom. VIII.
Petrus post lapsum cautior et modestior, 479, t. VIII.
Petrus coryphæus, 171. *Petro* omnes commissi fuerant, 57. *Petrus* beati chori princeps, 53, 56, t. IX.
Petrus Judææ proditori successorem eligere poterat, 56, tom. IX.
Petrus apostolorum coryphæus, 660, t. IX.
Petrus quasi dux circumit ordines, 163, ad pericula subeunda promptus. Sanat *Æneam*, *ibid.*, t. IX.
Petrus quam alienus a fastu, 71, 73, ab ambitione alienus, 75, quo ritu concionatur, 78, t. IX.
Petrus quantum mutatus ab illo Petro, qui ex ancille metu Jesum negavit, 51, t. IX.
Petri humilitas atque modestia, quando magna atque mirabilia operabatur, 177, t. IX.
Petri mansuetudo et modestia, 167. Sine fastu, 167, tom. IX.
Petri prudentia et lenitas, 63, t. IX.
Petrus in carcere dormit, nec mortis metu prohibetur, 200, t. IX.
Petri in concionando vis, 83, ejus philosophia et fiducia, 86, constantia, 88, t. IX.
Petri philosophia et ejus cum Platone comparatio, 48, tom. IX.
Petrus Academiam et Peripateticos superat, ipsumque Platonem, 47, t. IX.
Petrus *Tahitham* a mortuis suscitavit, 166, t. IX.
Petri fortitudo, 46, humilitas, 57, t. IX.
Petrus id induxit quod non servanda lex esset, 211, tom. IX.
Petrus resurrectionis testes quærebant, 58, t. IX.
Petri et *Pauli* corpora et reliquiæ Romæ servantur, 678, tom. IX.
Petrus apostolus coryphæus dictus, 56, 327, t. X.
Petrus sive *Cephas* coryphæus, 172, t. X.
Petrus et *Paulus* illiterati erant, 27, t. X.
Petrus sibi præponit *Paulus*, 24, t. X.
Petro *Paulus* primas cedit, 303, t. X.
Petrum a *Paulo* accusatum quomodo excuset *Chrysostomus*, 640, t. X.
Petri fiducia et constantia, 640, t. X.
Petrus mercedem tantam habet, quantam pecunia alius, 185, t. X.
Petrus inverso capite crucifixus est, 626, t. XI.
Petrus apostolorum princeps et coryphæus, 447, t. XI.
Petri carcer, 63, t. XI.
Petri custodes in carcere cur Deus interfici permiserit, 63, t. XI.
Petri lapsus, 474, t. XII.
Petri, *Pauli*, *Joannis* et *Thomæ* manifesta erant sepulcra 179, t. XII.
Petrus quomodo claves accepit, 179, t. XII.
Petrus piscator Romanam occupavit, 251, t. V.
Petrus doctrinam exemplis confirmat, cum *Ananiam* et *Sapphiram* punit, 100, t. V.
Petrus. Quid *Petro* insignis, 274, t. V.
Petrus coryphæus, 375, post innumerabilia visa signa lapsus est, *ibid.*, t. V.
Petrus coryphæus et magnus, 547, regni cælestis et Ecclesiæ claviger, *ibid.*, t. V.
Phædra, *Thesæi* uxor, 693, *Vide notam*, t. XI.
Phalaris tyrannus hic tacito nomine memoratur, 349, tom. XI.
Phalec partitionem significat, 279, t. IV.
Phantasiam et figurem incarnationem esse hæretici quidam dicebant, 79, t. VIII.
Pharaonis somnia, 543, t. IV.
Pharaoni immissa plaga, quod *Saram* abstulisset, 302, 303, tom. IV.
Pharaonis scelera quinque, 681, t. VIII.
Pharao per viam quam contra infantes machinatus est, perit, 102, cum exercitu punitus, 403, t. V.
Pharao improbus futura vidit, 322, t. VII.
Pharao post longam Dei patientiam supplicio traditur, 214, t. VII.
Pharathæi Judæis infensi, 321, t. I.
Phares dissectionem et partitionem significat, 534, tom. IV.
Phares divisionem significat, 64, t. VII.
Pharetrius episcopus Cæsareæ in Cappadocia, 613, ejus presbyteri cum *Chrysostomo* communicant, *ibid.* adventantem *Chrysostomum* se exoptare simulat, *ibid.* *Chrysostomum* nunquam invisit Cæsareæ, 613, 614. *Monachos* immittit in *Chrysostomum*, ut eum ex urbe et ex sinibus ejus pellant, 614, nec precibus flectitur, 614. *Seleuciæ* matronæ minas intentat, quod *Chrysostomum* excepisset, 614, cogit eam, ut pellat ex suburbio, 616; invidia motus hæc agit,

616. Pharetrium vituperio dignum non sequuntur eius presbyteri, 725, t. III.
 Phari in portibus, 339, t. III.
 Pharisæus, licet vera de Publicano diceret, detrahebatur, 54. Pharisæi orantibus arrogantia, 289, t. II.
 Pharisæus oratione lacessivit Deum, 961, justitiam cum arrogantia junxit, 745, t. I.
 Pharisæus publicano minor factus, per linguam suam, quasi per fenestram, omnes divitias suas effudit, 55, pro, fuit publicano, 701, t. IV.
 Pharisæus non erat publicanus, sed fuit publicano scelerator, 256, 257, t. IV.
 Pharisæus in portu naufragium fecit, 123, t. VI.
 Pharisæi precantis arrogantia, 100, t. VI.
 Pharisæus precans omni justitia excedit, 180, t. VI.
 Pharisæus quod altum saperet, publicano inferior fuit, 57, t. VII.
 Pharisæi gratiarum actio cum aliorum vituperatione conjuncta, 38, t. VII.
 Pharisæi dimidiam partem proventus sui pauperibus dabant, 614, *vide notam*, t. VII.
 Pharisæi cur a Joanne Baptista increpati sint, 195, tom. VII.
 Pharisæorum ad Joannem Baptistam venientium affectus, 192, t. VII.
 Pharisæorum et Scribarum impudentia et malignitas in Christum, 457, t. VII.
 Pharisæorum nequitia semper crescens, 635, t. VII.
 Pharisæorum opilio iniquitate plena, 533, t. VII.
 Pharisæi Christo invident, 441, t. VII.
 Pharisæorum animus contra Christum incensus, 378, tom. VII.
 Pharisæi cur dicebant Christum esse dæmoniacum, 444, tom. VII.
 Pharisæi hominum saluti invidabant, 434, t. VII.
 Pharisæorum malignitas, 364, astutia, 596, t. VII.
 Pharisæi a nequitia et arrogantia ad agendum ferebantur, 601, t. VII.
 Pharisæorum pertinacia, 661. Pharisæorum adulatio, 633, 636. Vafrities, 636, t. VII.
 Pharisæi in malorum culmen ascenderunt, 601, t. VII.
 Pharisæi secta Judæorum, 324, t. IX.
 Phasianæ aves in mensis appositæ, 639, t. VII.
 Philemon cui Epistolam misit Paulus quisnam esset, 701, tom. XI.
 Philemonem in Phrygia fuisse putat Chrysostomus, 708, tom. XI.
 Philemon ob virtutem diligebatur, 709. Ejus virtus quanta, 709, ad Philemonem Epistola quanta, et quam utilia nos doceat, 703; ad Philemonem Epistolam quidam supercaram esse dicebant, quos confutat Chrysostomus, 702, t. XI.
 Philippenses, primi dona obtulere Paulo apostolo, 290, tom. XI.
 Philippiensis civitas in Macedonia, 177. Illos admodum laudat Paulus, 177. Epaphroditum ad illum miserant, 179, tom. XI.
 Philippum qui baptizavit eunuchum putat Chrysostomus fuisse apostolum, 525, t. IV.
 Philippus qui in Samaria baptizavit, ex septem diaconis erat, 144, *vide notam*, t. IX.
 Philippus ad eunuchum ex Samaria missus, 149, t. IX.
 Philippo presbytero litteras mittit Chrysostomus, 729, tom. III.
 Philippus quatuor habuit filias, 123, t. VI.
 Philippus apostolus Hierapolim convertit, 495, t. VIII.
 Philippi diaconi philosophia, 151, t. IX.
 Philo Judæus de paschate agit, 748, t. VIII.
 S. Philogonius ex caudico sive patrono causarum episcopus, 747. Antiochenus, 749; ejus animi magnitudo, 750, secularem magistratum obtinuit, 751, quem probe gessit, *ibid.*, uxorem filiamque habuit, *ibid.*, t. I.
 Philogonius vixitum extincta persecutione factus episcopus, 751, 752. Hæreticorum arianorum factione suborta sapienter cuncta prospexit, 752, t. I.
 Philogonii dies anniversaria quinque diebus ante Natale Domini, 750, t. I.
 Philologum et Juliam, Nereum et sororem ejus Olympian et alios salutat Paulus, 671, t. IX.
 Philosophia magna est putare mundum esse mortuum; sed major esse mortuum mundo, 413. Philosophia pro vita monastica, 387, 388. Philosopho seu monacho mors minime molesta, 591. Philosophia suprema, Vita monastica, 565. Philosophiæ veræ usus, 1000, ei addictus animus in vinculis, in vulneribus illæsus manet, 342, t. I.
 Philosophia, id est, morum disciplina, necessaria est, 563, tom. I.
 Philosophus non coma, aut baculo, aut abolla, sed animo

spectatur, 538. Philosophi exteri comam non habebant, 365.
 Philosophi scribunt ut sint in admiratione, 994. Philosophorum Græcorum doctrina fluxa, 886. Philosophi dictum de oculante adolescentem formosum, 497, t. I.
 Philosophi nostra destruere in cassum conati sunt, 550.
 Philosophorum externorum cultus, pallium, harba, baculus, 189; eorum opiniones: quidam dicebant mundum non fuisse creatum, alii negabant Providentiam, 189, t. II.
 Philosophi externi tribonia sive callia gestantes, cynica piacula, ventrique causa cuncta facientes, tempore calamitatis Antiochia aufugerunt, 173, 174, t. II.
 Philosophia secundum Deum quænam, 112. Philosophia pro simplicitate morum, 489, 490, t. IV.
 Philosophus gentilium carpit Chrysostomus, 173, t. IV.
 Philosophi profani ridentur, 274; coma et baculo gloriabantur, 152, 153, t. III.
 Philosophiæ documenta ex rebus naturalibus, 180, t. V.
 Philosophiæ documenta quæ, 180, t. V.
 Philosophiæ mater afflictio, 128, t. V.
 Philosophiæ magnum genus in ærumnis manere Dei cultorem, 180, t. V.
 Philosophiæ mater paupertas, 57, t. V.
 Philosophia quanta in Psalmis, 163, 166, t. V.
 Philosophia animæ alimentum, 286, t. V.
 Philosophi ab ira alieni, 72, t. V.
 Philosophi externi, 250, t. V.
 Philosophi cujusdam dictum, 184, t. V.
 Philosophiæ addictus ad suscipiendam rempublicam omnium aptissimus, 11, t. VI.
 Philosophum bona animi tantum desiderare oportet, 194, tom. VI.
 Philosophia vera quæ, 35, t. VIII.
 Philosophari verbis facile est, 394; ad philosophiam nihil ita instituit ut calamitas, 536, 537, t. VIII.
 Philosophari verbis expedita res est, opera autem exhibere, fortis et magni animi, 453, t. VIII.
 Philosophia docet res humanas nihil esse, 464, t. VIII.
 Philosophia gentilium, verba et fabulæ sunt, 70, 349, tom. VIII.
 Philosophia christiana magnum honum, 340, t. VIII.
 Philosophiæ idonea solitudo, 239, t. VIII.
 Philosophi cælum animatum et deum esse dixerunt, 352, tom. VIII.
 Philosophus quidam librum de materia contra christianos scripsit, 370, t. VIII.
 Philosophi cujusdam, interfectum filium audientis constantia, 347, t. VIII.
 Philosophi cujusdam liber contra christianos: item alterius philosophi antiquioris, 113, t. VIII.
 Philosophorum externorum mores, 370, t. VIII.
 Philosophi gentilium canum novem sumpserunt, 635, tom. VIII.
 Philosophiæ veræ dedita anima firmior, 209, ad philosophiam via est simplicitas, 67, t. IX.
 Philosophiæ pars maxima est non esse huic vitæ addictum, 300. *Hoc sensu philosophiæ nomine frequenter utitur Chrysostomus*, t. IX.
 Philosophiæ gymnasium est afflictio et peccatorum solutio, 357, t. IX.
 Philosophi Græci alii terram relinquebant, alii aurum in mare proficiebant, sed ex stultitia, 64, t. IX.
 Philosophorum Græcorum cultus, 91, t. IX.
 Philosophorum dissidia, 414, t. IX.
 Philosophi Græci ea quæ sub luna fiebant Providentia non frui dicebant, 375, t. IX.
 Philosophi græci carpuntur, 407, t. IX.
 Philosophorum deliramenta, 48, 49, t. IX.
 Philosophandum exemplo, non verbis tantum, 18, t. IX.
 Philosophia quædam in brutis, 251, t. IX.
 Philosophi exteri dictum, 119, 120, t. IX.
 Philosophia tantum christiana et virtus nostra intersunt, 219, t. X.
 Philosophiæ quanta vis sit, 593, t. X.
 Philosophiæ perfectæ fundamentum est caritas, 283, t. X.
 Philosophiæ omnis radix est patientia, 276, t. X.
 Philosophia omnia vincit, 416, t. X.
 Philosophia monachorum, 52, t. X.
 Philosophus vere animus brevitate rerum humanarum considerata imperturbatus manet, 532, t. X.
 Philosophorum externorum sapientia, stultitia erat, 54, tom. X.
 Philosophiam externorum prostravit sapientia Dei, 47, tom. X.
 Philosophi externi mysteria Christi non possunt attingere, quare, 40, t. X.
 Philosophi multi Corinthii Christi doctrinam irridebant, 539, t. X.

- Philosophi externi, qui dona non accipiebant, 501, t. X.
 Philosophus qui omnes facultates suas in mare demersit, 501. alius sinebat agros suos ab ovibus depasci, idque ad vanam gloriam, 501, t. X.
 Philosophanti nihil difficile, 454, t. XI.
 Philosophia vera quæ, 595, t. XI.
 Philosophia est cognitio divinarum et humanarum rerum, 561, t. XI.
 Philosophia triobolaris Græcorum, 455, t. XI.
 Philosophia major est bona pro malis reddere, 576, t. XI.
 Philosophus est, qui gloriam despicit, 561, t. XI.
 Philosophus verus dives est, nullo indiget, 454, t. XI.
 Philosophorum proluxa barba et pallium, 694, t. XI.
 Philosophi adhuc Ephesi erant tempore Chrysostomi, 9, 10, t. XI.
 Philosophi externi pecunias contempserunt, 689, t. XI.
 Philosophiæ excellentia quæ, 267, t. VII.
 Philosophiæ mater humilitas est, 451. Philosophiæ omnis principium est humilitas, 70, 71, t. VII.
 Philosophia idipsum est quod omnis virtus, 228, t. VII.
 Philosophiæ culmen est simplicem esse cum prudentia, 600, 601, t. VII.
 Philosophia christianorum sublimior utiliorque, 574, tom. VII.
 Philosophiam Christus induxit, 275, t. VII.
 Philosophia pro humilitate adhibita, 565, t. VII.
 Philosophia perfecta quæ, 279, t. VII.
 Philosophiæ culmen quoddam, 269, t. VII.
 Philosophicum dictum, *Nihil male passus es, nisi id finis*, 729, t. VII.
 Philosophus quidam testamentum scripsit, non parvam relinquens hereditatem, 592. Alius supra discipulos positus instar substratos pertrausit, *ibid.*, t. VII.
 Philosophi græci pro humana honestate innumera peritulerunt, 265, t. VII.
 Philosophi quidam Græci, et pecunias et mortem spreverunt, 255, t. VII.
 Philosophi græci loquaces et obscuro, 20, t. VII.
 Philosophi græcorum vituperantur, 488, t. VII.
 Philosophorum exterorum stultitia, 155, t. XII.
 Philtrea a meretricibus adhibita, 627, t. IX.
 Philtrea et libamina meretricibus adhibebant, 627, t. IX.
 Phineæ factum reputatum est ad justitiam, 512. Phineæ cædem fecisse justitiam attulit, 961, t. I.
 Phineæ duplici perpetrato homicidio, quia ex voluntate Dei, sacerdotio honoratur, 814, t. I.
 Phineæ quod meretricem interfecisset a Deo laudatus, 110, t. V.
 S. Phocæ reliquæ ex Ponto adveniunt Constantinopolim, 690, t. II.
 Phœben sororem vocat Paulus, 665, t. IX.
 Phœbes laudes, 497, t. XII.
 Phœnicia multos habet Judæos, 833, t. I.
 Phœnicie gentiles ut ad fidem Christi convertantur admodum curat Chrysostomus, 656, 657. Phœnicie presbyteris et monachis, qui gentiles in christiana religione instituebant, scribit Chrysostomus, 676, ii vexantur, 677. Phœnicie gentiles monachos partim vulnerant, partim interficiunt, 685, t. III.
 Phœnicie episcopi adversarios Chrysostomi non admiserunt, 725, t. III.
 Phœnicia de Spiritu sancto accepit, 486, t. V.
 Phœnissa, id est, Syrophœnissa, 555, t. VII.
 Phoenix Amyntoris filius Achillis præceptor, 695, *vide notam*, t. XI.
 Phortonnium, quinam sint, 495, t. VI.
Φορτωνα, fossatum, vox militaris græcis litteris expressa, 168, tom. XI.
 Photini hæresis quænam, 219, t. XI.
 Photinus confutatur, 21, t. XII.
 Photini hæresis, 20, 74, t. XII.
 Photinum prosternit Paulus, 219, t. XI.
 Photini hæresis, 791, t. VI.
 Phylacteria quid essent, 669, t. VII; 561, t. VIII.
 Pictura et phrygionica non proprie artes sunt, 501, t. VIII.
 Pietatis semen lacrymæ rigant, 60, t. II.
 Pietatis radice manente omnia in tuto, 76, t. II.
 Pietas omnibus præponenda, 611, t. VII.
 Pietatis obtentu qui male operatur, graviore est supplicio dignus, 675, t. VII.
 Pietas sola Ecclesiam commendat, 217, t. IX.
 Pietatis gradus duo, 889, t. VI.
 Pigrinitas perniciose, 279, t. II.
 Pilati prætorium nefarium, 910, t. I.
 Pilatus cur visionem non habuit, sed uxor ejus, 764, t. VII.
 Pilatus. Commentaria sub Pilato scripta Paschæ tempus definiunt, 748, t. VIII.
 Pindari dictum, 547, t. I.
 Piscationis spiritualis a vulgari differentia: in hac qui capiuntur educuntur, in illa vero qui capiuntur injiciuntur in aquam, 459, t. II.
 Piscatores in resurrectione ipsos imperatores præcedunt, 582, t. X.
 Piscatorum sepulcra magis honorantur quam imperatorum, 582, t. X.
 Per piscatores ac viles homines Deus mundum convertit, 1041, t. I.
 Piscina Christi in quo differat a piscina probatica, 805, 804, t. I.
 Piscina probatica quam inferior piscinæ baptismi, 459, tom. II.
 Piscina fons baptismatis appellatur, 805, t. II.
 A piscibus abstinetur in quadragesima, 55, t. II.
 Piscina probatica, baptismi figura, 204, t. VIII.
 Piscinæ sacræ cruore perfusæ in expulsionem Chrysostomi, 553, t. III.
 Piscium et ferarum varia genera, 495, t. III.
 Placere Deo qui vult, vitam mollem ne sectetur, 1005, tom. I.
 Placandi Deum modus, 40, t. V.
 Placatio. Placamus Deum per nos melius, quam per alios, 42, t. V.
 Plagiarium puerulos sæpe parvos prædabantur, 108, t. II.
 Placatus funeris cur magnus in Veteri Testamento, 577, tom. IV.
 Plato novam vivendi rationem induxit, quæ non stetit, 886. Plato Dionysio Siciliæ tyranno celebrior, 359; ex Platone Socratis verba, 367. Platonis sublimitas, 669, t. I.
 Platonis locus, 556, alius Platonis locus, 558, t. I.
 Plato turpis, absurdus, ineptus, 548, t. II.
 Plato impugnatur, 34, t. VIII.
 Plato quam inferior apostolis, 352, t. VIII.
 Plato pueri instar philosophatur, 50, t. VIII.
 Plato ambitioni studebat, 55, metempsychosin docebat, *ibid.*, t. VIII.
 Plato, ex quo evangelistæ venerunt, ne notus quidem fuit, 51, t. VIII.
 Plato in philosophis præstantior, 414, t. IX.
 Platonem impugnavit Aristoteles, 414, t. IX.
 Platonis fastus carpitur, 407, t. IX.
 Platonis de Deo opiniones nugæ sunt, 271, t. IX.
 Platonis nugæ, 48, t. IX.
 Plato philosophus opulentus erat, 280, t. IX.
 Plato licet magnum consecutus honorem, eo redactus fuit ut etiam venderetur, 392, t. VII.
 Plato ridiculam rempublicam instituit, 50, t. VII.
 Platonis epistolæ per Dionem missæ Atheniensibus, 392, tom. VII.
 Plato an doctior Paulo, 27 *et seqq.*, t. X.
 Plato male de diis sentiens, ipsos tamen exterius colebat, 65, 64, t. X.
 Platonis sensa non nostra sunt, 65, t. X.
 Plato novam voluit instituere rempublicam, 56; ejus in Siciliam iter, *ibid.*, t. X.
 Plato dicit divinatores et vates eorum quæ dicebant nihil scivisse, 241, t. X.
 Plato eiectus, non per alium sapientiore, sed per piscatorem, 55, t. X.
 Plato multum laboravit circa lineam, angulum et punctum, 54, t. X.
 Plato philosophorum coryphæus, 694, *vide notam*, t. XI.
 Plato minus potuit quam Paulus, 675, t. XI.
 Platonica argumenta ab hæreticis usurpata, 825, t. III.
 Plausus nihil utilitatis afferunt, 674, t. XI.
 Plausus Chrysostomo concionanti factus, 1043. Plausus Chrysostomus rejicit in concionibus, 925, silentium desiderat, 985, t. I.
 Plausus respuit Chrysostomus, 58, 70, t. II; 172, t. III.
 Plausus auditorum Chrysostomo concionante, 57, t. VIII.
 Plausus et laudes in concionibus Chrysostomi, 21, 488, 608. Plausus rejicit Chrysostomus, 472, t. IV; 264, t. VII, 40, t. X.
 Plausus quomodo excipiebat Chrysostomus, 226, 227, tom. IX.
 Plebis infimæ imago, 44, t. VIII.
 Plebs ignorantia et stultitiæ affixa, 54, t. V.
 Plectrum cœlestis musices lingua precans, 46, t. V.
 Plenitudo Christi est Ecclesia, 26, t. XI.
 Plenitudo temporum quid sit, 15, t. XI.
 Pluvia, rei aliena usurpatio, 424, t. X.
 Pluvia ingens messes deficit circa Constantinopolim, 265, tom. VI.
 Pneumatomachi impugnantur, 465, t. II; 405, 421, tom. VIII.
 Pneumatomachi impugnantur, 512, t. VI.
 Pocillatorem Neronis salutavit Paulus, 525, t. IX.

- Pocula vitrea in usu, 584, t. I.
 Pocula vitrea argento obducta, 582, t. I.
 Pœna si non proficiat, id non Deo, sed homini tribuendum, 441. Pœna collata homini ipsi utilis, 429, medicamentum peccati, 1030, 1031, t. I.
 Pœna peccatum in memoriam revocare solet, 58. Pœna nos cautiore reddat, 662. Pœna in hac vita sunt remedium peccatis, 89, t. II.
 Pœna: a Deo illata cum clementia conjuncta, 252, t. IV. Pœna gravior iis qui postquam iis qui ante legem peccaverunt, infligitur, 149, t. IV.
 Pœna nobis utiles quomodo, 592, t. IV.
 Pœnam effugere non est effugere ignominiam, 664, t. IV. Pœna majores et minores in futuro seculo, 220, presentis pœna peccati illata, minuitur aeterna, 221, t. IV.
 Pœna aeterna ludentes, et negligentes manet, 319, t. VII. Pœna major est a caelesti gloria privari, quam igni tradi, 317, t. VII.
 Pœnam peccato longe leviolem infligit Deus, 18, t. VI. Pœnae inferni, 249, t. V.
 Pœnae non eadem semper pro iisdem peccatis, 72, t. V. Pœnam infligit ipsum vitium antequam supplicium eveniat, 359, t. V.
 Pœna vitium ipsum, 424, t. V.
 Pœnas ante supplicium extremum dat improbus, 142, tom. V.
 Pœna cur aeterna sit pro peccatis, quae brevi temporis spatio patrat, 633, 634, t. IX.
 Pœnas post hanc vitam aeternas fore probatur, 634, t. IX. Pœnae futurae erunt aeternae, 193, t. X.
 Pœna inferorum, 18, t. XII.
 Pœnitentes Deus admittit et amplectitur, 501. Pœnitentes in quibus praesentent iis, qui nunquam lapsi sunt, 502, 503, t. I.
 Pœnitentiae initium arduum, caetera deinceps facilia, 501. Pœnitentia ex bono animi proposito peccata delet, 381, 754. Pœnitentiam sinceram Deus nunquam aversatur, 284, tom. I.
 Pœnitentiae modus, 734, ejus vis, 299. Pœnitentiam destruit perseverantia in iisdem peccatis, 506, t. I.
 Pœnitentia peccatorum cito agenda, 314. Pœnitentiae quantumvis exiguae aliquis fructus, 287. Pœnitentiae breve tempus sufficit, si quis oret, si sobrius ac vigilans fuerit, 731, 733. Pœnitentia non ex temporis longitudine, sed ex affectu aestimatur, 281, per pœnitentiam gratias agimus, 957, t. I.
 Pœnitentia sera post mortem, 985. Pœnitentiae post mortem nullus locus, 287. Pœnitentia animas auro puriores efficit, 501, t. I.
 Pœnitentia a nulla iniquitate superatur, 340, remedium ad salutem, 327, nec vestigium nec cicatricem peccati relinquat, 341, 344, magnam habet consolationem ex lectione Scripturarum, 299, t. II.
 Pœnitentia ex ipso corde sit, 528, t. II.
 Pœnitentiae utilitas celerrima, 631. Pœnitentiae non pœnat, sed peccati, 358. Pœnitentia remedium, peccatum tollens, 323, t. II.
 Pœnitentia molesta et formidabilis peccatori, 337, t. II. Pœnitentiae viae variae. Prima, confessio, 285. Secunda, lacrymae, 286, 287. Tertia, humilitas, 289, 292. Quarta, eleemosyna, 293. Quinta, oratio, 295, t. II.
 Pœnitentiae viae quinque, 265. Prima, damnatio peccatorum; secunda, injuriarum oblivio; tertia, oratio fervens et accurata; quarta, eleemosyna; quinta, modestia et humilitas, 264, t. II.
 Pœnitentia diaboli vasa diripit, 285, 284, t. II.
 Pœnitentiae ac jejunii vis magna, 311, t. II.
 Pœnitentia sine eleemosyna mortua est, 352, t. II.
 Pœnitentia medela delictorum, armatura contra diabolum, etc., 337, non prodest post mortem, 857, t. II.
 Pœnitentia fervens, licet brevis, multa peccata delet, 508, tom. II.
 Pœnitentia post lavacrum, 567, t. V.
 Pœnitentia salutem assequi, illud est a Dei misericordia servari, 74, t. V.
 Pœnitentiae et lacrymarum fructus, 78, t. V.
 Pœnitentia perturbatio mater est tranquillitatis, 77, t. V.
 Pœnitentia non nocet dei praesentia, 750, t. V.
 Pœnitentiae exempla in utroque Testamento, 578, t. V.
 Pœnitentia quænam vera sit, 190, t. VII.
 Pœnitentia legit peccatum, 492, t. VII.
 Pœnitentia in hac vita prodest, 221, 222. Ad pœnitentiam omne tempus aptum est, 638, t. VII.
 Pœnitentiam timor adducit, 188, t. VII.
 Pœnitentiam nisi agamus, precibus sanctorum non fidendum, 59, t. VII.
 Pœnitentia etiam post lavacrum non tollitur, 281, t. VII.
 Pœnitentiae portae omnibus aperta, 162, t. VIII.
 Pœnitentia. Facilius est non cadere, quam post lapsum respicere, 585, t. VIII.
 Pœnitentiae initium est jejunium, 676, t. VIII.
 Pœnitentia vera, peccata abluit. Vera est si a peccato removeat, 197, t. VIII.
 Pœnitentiae magna pharmaca sunt, 187, 188, t. IX.
 Pœnitenti peccatum nullum non remittitur, 144, t. IX.
 Pœnitentiae nullus locus erit iudicio adveniente, 445, tom. IX.
 Pœnitentes lugere, sed beatos praedicare oportet, 60, tom. X.
 Pœnitentiae vis, 397, t. X.
 Pœnitentia vera, quae? 423, t. X.
 Pœnitentia in hac tantum vita prodest, 193, t. X.
 Pœnitentiam quidam tollebant, 650, t. X.
 Pœnitentes Ecclesiae septis exclusi, 695, t. IV.
 Pœnitentia ante inflictam pœnam utilis, 163, post hanc vitam nihil profutura est, 163, t. IV.
 Pœnitentiam agere in arbitrio nostro situm est, 760, t. II.
 Pœnitentia omnia vitia solvit, 451, t. III.
 Pœnitentiae laudes, 407, t. VI.
 Pœnitentiam qui non agit, in manus Dei incidit, 377, tom. XII.
 Pœnitentiae verae modus, 215, t. XII.
 Pœnitentia Petri exacta et absoluta, 215. De pœnitentia ecloga, 589, t. XII.
 Pœnitentiae vis magna, 80, t. XII.
 Pœnitentiae modi, 82. De pœnitentia sermo, 835, t. XII. De pœnitentia ecloga, 835, t. XII.
 Poetae cujusdam carmina a Chrysostomo allata, 241, t. X.
 Poetarum nugae, 48, t. IX.
 Polyarchium pharmaci genus, 629, t. III.
 Polybius Constantinopoli habitabat, 697. Polybio scribit Chrysostomus, 697, alia epistola ad eum, 687, t. III.
 Polydactylus sic appellabatur caeci, quare, 170, tom. V.
 Pompa satanica sunt theatra, circenses, praestigiae, ovinae, 239, t. II.
 Pompeius Judaeam cepit, 898-899, t. I.
 Pompeii malitia, improbitas a *πῶς* labor deducitur, 420, tom. V.
 Pontifices venales apud Judaeos, 74, t. III.
 Pontificum unctio, 585, t. V.
 Pontificis legalis vestitus est figura Christi, 403, t. VI.
 Popinae non frequentandae, 664, t. II.
 Populus Dei peculiaris quinam dicatur, 477, t. V.
 Populus Domini vinea ejus, 49, t. VI.
 Populi culpam saepe sequitur principum negligentia, 100, tom. VI.
 Populo toti saepe vindictam accersit peccatum unius, 105, tom. VI.
 Populi opinio sine acceptione esse solet, 505, t. VII.
 Populus a signis alliciebatur, 280, t. VIII.
 Populi aura non quaerenda, 524, t. IX.
 Porphyrius Christi sapientia sapientis Theodorum coloratur, ut pristinam vitam repetat, 515, t. I.
 Porphyrio episcopo Rhosensi scribit Chrysostomus, 740, tom. III.
 Porphyrius, Deo inimicus, adversus Christianos scripsit, 489, t. VI.
 Porta ad vitam quam angusta, 1017, angusta initio, sed postea lata, *ibid.*, tom. I.
 Portae inferi significant pericula quae in infernum deducunt, 829, t. I.
 Portae justitiae, caelorum portae, 335, t. V.
 Porta caeli arcta, 607, t. III.
 Portae inferi quid sint, 77, t. III.
 Porticus domorum, 513, t. V.
 In portu naufragium, *adagium*, 977, t. I.
 Possessor rei possessae curam gerit, 415, t. V.
 Potentiam Domini universa creatura praedicat, 140, t. V.
 Potentiam suam Deus in rebus infimis ostendit, 106, tom. V.
 Potentia Dei quanta, 489, t. V.
 Potentiam suam Deus quomodo declaravit, 592, t. V.
 Potentia humana lubrica et praecipit, 139, t. V.
 Potentiae Domini quae, 660, t. V.
 Potestates incorporea natura, 714, t. I.
 Potestas non est semper bona, 548, t. XI.
 Potestas omnis consortis impatiens est, 675, t. II.
 Potestatem verbi Dei opera ipsa probant, 415, t. VI.
 Potus suavis sitientibus tantum, 44, t. II.
 Praecepta legis veteris non ita sublimia erant, 265, tom. VII.
 Praecepta legis Judaicam vilitatem spectant, 91, t. IX.
 Praecepta Dei impleri possunt, 298, non sunt in, ossibilia, 267, t. VII.

Præceptorum facilitas, 456, 790, t. VII.
 Præcepta non difficilia sunt, 536, non impossibilia sunt, sed facilia si vigilemus, 207, t. VII.
 Præceptorum difficultas non attendenda, sed prærium illa servantibus paratum, 271, t. VII.
 Præcepta Christi vitia radicibus auferunt, 271, t. VII.
 Præcepta onerosa utilitate levia redduntur, 407, t. VII.
 Præcepta dedit Christus etiam de minoribus et exiguis rebus, 25, t. VI.
 Præcepta Dei mutuo consonant, 64, t. IV.
 Præcepta Dei possibilis sunt, 318, 505. Præceptorum allquando causam addidit Deus, aliquando non, 131, a quibus præceptis servandis excuset infirmitas, 198, t. II.
 Præcepta faciliora sequitur onerosa reddit, difficiliora alacritas levia efficit, 402, levia et facilia sunt volentibus, 402, eadem monachis et secularibus, 372, t. I.
 Præcepta ex amore Dei implenda, 694, t. V.
 Præcepta Dei in senectute, quam in juventute facilius possumus servari, 549, t. V.
 Præcepta legis non principaliter data, 173, t. V.
 Præcepta Dei gravia non sunt, 291, t. V.
 Præceptum nullum dat Christus quod fieri non possit, 142, t. XII.
 Præceptum non difficile, non grave est si velimus, 110, tom. XII.
 Præceptoris officium quoddam, 281, t. XI.
 Præceptoris officium multas habet molestias, 187, t. XI.
 Prædestinatio ex prævisis meritis, 1002-1005, t. I.
 Prædicatio omnes etiamque reges capit, 446, t. I.
 Prædicatio Evangelica per orbem terrarum, lex in angulo data est, 222, t. V.
 Prædicationis Evangelicæ imago, 180-181, t. V.
 Prædicationis verbi vis quanta, 850, t. I.
 Prædicationis exitus mirabilis, 851-852. Prædicationem persecutionibus et laboribus perfici voluit Christus, 429.
 Prædicationi verbi quot obices, 850, t. I.
 Prædicandi officium quid requirit, 506-507, t. II.
 Prædicationis vis, 478-479, t. VII.
 Prædicationis evangelicæ tempora quam difficilia, 689, tom. VII.
 Prædicatio extenditur ut sinapi, superat ut fermentum, pretiosa est ut margarita, 485, t. VII.
 Prædicationis fructus quis erit, 477-478, t. VII.
 Prædicantibus non timeandæ sunt ærumnæ, 478, t. VII.
 Prædicationis Christi vis ac profectus subitaneus, 401, igne vehementius in orbe spargebatur, 402, t. IX.
 Prædicatio per contentionem magis extendebatur, 221, tom. IX.
 Prædicationem persecutiones promovent, 264, t. IX.
 Prædicationem omnibus rebus præponebant apostoli, 505, tom. IX.
 Prædicatio cum fiducia est agenda, 686, t. XI.
 Prædicationis vis quanta sit, 685, t. XI.
 Prædicationis Christi admiranda vis, 458, t. X.
 Prædicandum magis exemplo, quam philosophia, 28, tom. X.
 Prædictiones a Christo factæ ejus potentiam ostendunt, 820, per miracula confirmatæ, *ibid.*, prædictiones Christi duplices, quomodo, 829, t. I.
 Prædictio de regnis explicatur, 206, t. VI.
 Prædictio futurorum ab indignis aliquando vere facta, 361, t. VIII.
 Prædictiones nullam voluntati necessitatem inferunt, 706, t. VII.
 Prædiorum possessores, quam iniqui et immanes sæpe sint, 591, t. VII.
 Præfectus, id est, primas, præpotens, optimus, 522, tom. IV.
 Præfectus gentilis Antiochenus ad fugam paratos videns consolatus est, et in bonam spem adduxit, 161, t. II.
 Præfectus a decano differt dignitate, 109, t. XII.
 Præfectura apostolorum tempore honor non erat, sed providentia erga subditos, 37, t. IX.
 Præficarum chori in funeribus, 334, t. I.
 Præficæ ad funerem luctum more gentiliū adhibitæ, 354-355, t. VII.
 Præficarum mores, 546, t. VIII.
 Præficarum chori in funeribus, 481, t. VIII.
 Præficarum agmen in sepultura adhibitum, 106, t. X.
 Præficæ in funeribus adhibitæ, 217, t. XI.
 Præficæ in funeribus arcentur a Chrysostomo, 44, t. XII.
 Præjudicata opinio tyrannis quædam, 63, t. X.
 Præmium certantibus datur, 775, t. I.
 Præmia non dantur sine certamine, 59, t. II.
 Præmia tum apud Deum certiora, cum ab hominibus negantur, 700-701, t. IV.
 Præmia et coronæ in altera vita, 92, t. V.
 Præmia in nova lego majora, quia certamina sunt majora,

244-245.

Præmia majora laboribus, 528, t. IX.
 Præmia futura immortalia sunt, 250, t. VIII.
 Præmium justorum in hac vita, 164, t. III.
 Præmia justorum, 158, t. X.
 Præputium fidei impedimentum nullum affert, 457, tom. IX.
 Præputium nihil, circumcisio nihil, 57, t. XI.
 Præsentia varia narrantur et irridentur, 92, t. XI.
 Præscientia Dei non est causa peccati, 170, t. VI.
 Præscientia Dei, 411, hominem bonum vel malum non facit, 411-412, t. V.
 Præsentia Dei, 444, 1005, t. I.
 Præsentia Christi in Eucharistia asseritur, 681, t. I.
 Præsentia non prodest incredulis, absentia non nocet credentibus, 273, t. VI.
 De presentium contemptu sermo, 875, t. XII.
 Præstigiatores nostra destruere incassum conati sunt, 536, t. II.
 Præstigiatores vitandi, 448, t. IV.
 Præstigiæ in morbis non adhibendæ, 152, t. V.
 Præstigiator nunquam celebrat Deum, 525, t. V.
 Præstigiis sustulit Christus, 62, t. VII.
 Præstigiatores ex scenis proficiscebantur, 427, t. VII.
 Præstigiatores quidam pueros jugulabant, ut animas ipsorum sibi ministrantes haberent, 355, t. VII.
 Præstigiatorum genera quædam, 518, t. XI.
 Præstigiatorum genera quot et quanta tempore Chrysostomi, 352, t. XI.
 Præstigiatoribus et vatibus non attendendum, 658, tom. XI.
 Præstigiatores signa faciunt, 52, t. XII.
 Præses Ecclesiastici rationem reddituri, 23, t. III.
 Præsulum est admonere, increpare, 456, t. XI.
 Præsumptio hæreticorum, 459, t. V.
 Præterita gesta futurorum prædictionibus fidei faciunt, 244, t. III.
 Præteritorum memoria, quam utilis, 452, t. V.
 Prætorium Pilati nefarium, 910, t. I.
 Prætorium vocabatur velum, a velis quæ obtendebantur, 629, t. XI.
 Prævaricationis duplex genus, 632, t. V.
 Præces Christi non Lazarum excitant, sed jussio ejus, 785. Præces Christi non eum Patri inferiorem arguunt, 779 et seqq., 787 et seqq., t. I.
 Præces qui segniter emittit, Deum non placat, sed irritat, 354. Præcum efficacia non intervallo coercetur, 935.
 Præces pro defunctis, 681, t. I.
 Præces in ecclesia longe præstabiliores, quam domi, 725-726, t. I.
 Præces post mensam, 974. Præcum modus quis, 744. Præces multæ in mysteriis usæ, 612, t. I.
 Præces sunt animi nervi, 781, in ecclesia emissæ, multum possunt, 49, qui precatur cum Deo colloquitur, 779, tom. II.
 Præces in funeribus christianorum, 654, t. II.
 Præcatori aptus quivis locus, 400-401, t. II.
 Præcatio vim aquæ habet ad irrigandum animum, 785-784. Præcatio virtutes habet comites, 785-786, t. II.
 Præcatio telum insuperabile, 778, omnis virtutis justitiæque mater, 780. Præcatoris officium est hominibus commune cum angelis, 780, t. II.
 Præcatio scelerata abluit, 717-718. Præcibus jejunium cooperatur, 50. Præcibus qui se spoliat, est quasi piscis ex aqua eductus, 781. Qui precatur ut sibi detur temperantia, justitia et mansuetudo, non potest voti compositionem esse, 775-776. Non precari idem est ac mortuum esse, 776, t. II.
 Præcations non armis bellum exstinxit Ezechias, 785.
 Præcations Nimivitas conservavit, *ibid.*, ignis vim superavit, leones edomuit, 786, t. II.
 Præcations vis commendatur, 775 et seqq. Præcations assiduitas quanta esse debeat, 779, t. II.
 Præcations Dei que cultus, est justitiæ argumentum, 776, templa Christi homines efficit, 785, non sola sufficit ad regnum colorum obtinendum, 778, t. II.
 Præcations pro inimicis præstantior, quam pro amicis, 417, tom. II.
 Præcations. *Vide Oratio, 407-408.*
 Præcandi modus, 362. Præcandum sine intermissione, 319. Perseverantia in præcando, 319. Deus per nos rogatus magis nos exaudit, quam si per alios rogetur, 319, tom. III.
 Præcations vis quanta, 26. Præcations cum eleemosyna juncta, 302. Præcations pro inimicis Christus exemplo docuit, 39, t. III.
 Præcations cum igne collata, 508, magnum telum, 538.
 Præcations modus, quis, 665, 566. Præcations omnis locus opportunus, 458, t. III.

- Preces in ecclesia, 70, t. III.
 Precatio magnum telum, 745, precationis laudes, 745, tom. I.
 Precando per alios non tantum perficimus, quam per nos ipsos, 410, t. IV.
 Precantem assidue et ut decet, impossibile est in peccatum incidere, 666, t. IV.
 Precandum cum perseverantia, 444, 447, assidue, 645, non in multitudine verborum, *ibid.*, t. IV.
 Precandi verus modus, 645, t. IV.
 Precationi nihil par est, 645. Precationi nihil æquale: ea ex impossibilibus possibilis, ex tortuosis recta facit, 666, tom. IV.
 Precatio et gratiarum actio, Spiritus Sancti gratiam attrahunt, abigunt dæmonas, 650, t. IV.
 Precationes secularibus negotiis interponendæ, 667, tom. IV.
 Precatio spes nostra, 671, t. IV.
 Precationes crebras et breves fieri jussit Paulus, 646, tom. IV.
 Precatio magnum bonum, 280, frequenter repetenda, 667, in omnibus adhibenda, 652, t. IV.
 Precatio Ananæ, 640, t. IV.
 Preces Deo offerendæ, 281-282, t. IV.
 Preces cum lacrymis quam acceptæ Deo, 665, t. IV.
 Precum Ecclesiæ vis, 586, t. IV.
 Preces omnia levia et facilia reddunt, 261, t. IV.
 Preces sanctorum quam ferventes, 373, t. V.
 Precatio contra inimicos quam mala, 64, ejusmodi precatio non est hominis, sed diaboli, *ibid.*, t. V.
 Precum profunditas quæ, 573, t. V.
 Precatio non arte indiget, sed voluntate, 45, t. V.
 Preces sanctorum quam validæ, 229, t. V.
 Preces in quovis loco emitti possunt, 587, t. V.
 Precari ubique possumus, 42, t. V.
 Precationis verus modus quis, 39-40, t. V.
 Precantes per nos ipsos potius exaudiemur a Deo, quam si per alios precemur, 527, t. V.
 Precantes, ut a Deo exaudiamur in nobis est, 408, tom. V.
 Precandum est nocte, 586, t. V.
 Precantes multi cur non exaudiantur, 49, t. V.
 Precatio digna cælis quæ, 43-44, t. V.
 Precatio quietem et tranquillitatem postulat, 745, tom. VII.
 Precibus diligenter incumbendum, 191, t. VII.
 Preces assidue consolatio non vulgaris, 512, t. VII.
 Precibus sanctorum non fidendum, nisi penitentiam agamus, 115, t. VII.
 Precantis non vox requiritur, 277, t. VII.
 Precationis assiduitas quanta res sit, 524, t. VII.
 Preces cum conatu jungantur, 222, t. VII.
 Precandum pro inimicis, 518, qui precatur contra inimicos, Deum rogat ut præceptis suis contraria faciat, 284-285, tom. VII.
 Precari quomodo oporteat, 516, t. VII.
 Precatio assidue omnia impetrat, 506, ante preces abstinere ab uxore, 516, t. VII.
 Precatio pro eurgemenis, 666, t. VII.
 Precari pro nobis possunt ii maxime qui instar puerorum humiles et sinceri sunt, 666, t. VII.
 Precatio. Quænam a Deo petenda sint, 285, t. VII.
 Precatio nihil terrenum, omnia cælestia petat, 285, tom. VIII.
 Precari non est Dei, 358, t. VIII.
 Precatio nocturna commendatur, 261, t. IX.
 Precationis catechumenorum initium, 527, t. IX.
 Preces cum operibus, opera cum precibus esse debent, 677, t. IX.
 Precatio multum adjumenti affert, 397, t. X.
 Precationis ab Ecclesia emissæ quanta vis sit, 527, tom. X.
 Precatio multitudinis quantum valeat apud Deum, 598, tom. X.
 Precatio sanctorum quantum vim habeat, 398. Precibus misericordia Dei lenitur, 397. Ante precationem manus abluantur, 578. Qui ferventer precatur sicut aurum splendidior efficitur, 435. Non precandum contra inimicos, 453, t. X.
 Precum non ebrietatis tempus est vita humana, 252, tom. X.
 Preces pro Catechumenis in Ecclesia fiebant diaconusque dicebat, *pro Catechumenis intente oremus*, 599, tom. X.
 Precari pro omnibus est acceptum Deo, 556, t. IX.
 Preces emittendæ pro omnibus, 204, t. XI.
 Precatio viri cujusdam sancti, 598, t. XI.
 Preces accurate emissæ quantum prosint, 397, t. XI.
 Preces sanctorum non contemnendæ, neque tamen illis nimis fidendum, 398, t. XI.
 Precibus sanctorum non omnia permittenda, sed nos quoque precari oportet, 491, t. XI.
 Preces contra proximum emissæ damnantur, 554, 552, pro inimicis precandum, 553, t. XI.
 Precum quanta sit vis, 366-367, de precatione seu oratione ecloga, 578, t. XII.
 Precatio matutina et nocturna, 75, t. XII.
 Presbyteris Romanis, qui cum episcopis venerant scribit Chrysostomus, 703, t. III.
 Presbyteri et diaconi nomina non initio prædicationis admissa fuere, 116, t. IX.
 Presbyteri manu signaculum in fronte pueri recens nati apponebatur, 106, t. X.
 Presbyteri baptizabant, 26, t. X.
 Primitium qui ambiunt, seipsos maxime lædunt, 622, tom. VII.
 Primitiæ quænam veræ, 446, t. II.
 Primogenituræ summus honor apud veteres, 451, t. IV.
Primogeniti et unigeniti differentia, 467, t. VI.
Primogenitus quis, 633, t. VI.
 Principatus et potestates inter dæmonas etiam habentur, 760, t. I.
 Principatus incorporea natura, 714, t. I.
 Principatus perniciæ causa, 563, t. VIII.
 Principatus amor ex arrogantia paritur, 470, t. XI.
 Principatus constituit Deus ad communem utilitatem, 551, tom. XI.
 Principatus Unigeniti, 272, est in Christo perpetuus, 272, tom. V.
 Principes regibus potentiores, *ibid.*, etiam post mortem eorum leges in perpetuum duraturæ, 202-203, t. V.
 Principum conditio eadem quæ plebeiorum, 473, t. V.
 Principem quomodo corripere debeat sacerdos, 131-152, tom. VI.
 Principes graviore dant pœnas quam subditi, 48, t. VI.
 Principum negligentia sæpe nascitur ex culpa populi, 105, t. VI.
 Principes sacerdotum quinam erant apud Judæos, 720-721, t. VII.
 Principes optant improbos habere successores, quare, 508, t. III.
 Principes revereri oportet, 685, t. IV.
 Principum principes sunt leges, 596, t. IV.
Principium verborum sunt pollicitationes Abraham factæ, 705, t. V.
 Principium et finis virtutis est dilectio, 618-619, t. IX.
 Principis obstandum, 766, t. VII.
 Prisci illi in Veteri Testamento, etsi sancti, resurrectionem non norant, inquit Chrysostomus, 492, t. XII.
 Priscillæ laudes, 498, t. XII.
 Priscillæ laudes, 665, t. IX.
 Priscilla et Aquila adjutores Pauli, 664, pericula multa subierunt, *ibid.*, et domum suam ecclesiam fecere, *ibid.*, tom. IX.
 Priscilla Apollo virum ad fidem instituit, 669, t. IX.
 Priscilla et Aquila præ regibus beati, 195, quinam essent, 189, t. III.
 Priscilla cur Aquilæ marito anteponitur, 191-192, t. III.
 Priscilla et Aquila quam bene viverent, 548, t. VII.
 Priscilla Apostolicis certaminibus se dedit, 540, tom. VIII.
 Priscilla Apollo per viam veritatis deduxit, 569, t. I.
 Privatio honorum sensum eorum efficit, quem usus fructus non efficiebat, 548, t. V.
 Probæ matronæ Romæ degenti scribit Chrysostomus, 709. Probæ laudes, *ibid.* Probam rogat Chrysostomus ut Joannem presbyterum et Paulum diaconum benigne excipiat, 709, t. III.
 Problema oratio obscura et ænigmatica, 226, t. V.
 Probo nullus potest nocere, 524, t. VII.
 Probi duplici de causa præmio digni, 753, t. VII.
 Probos etiam vana gloria invadit, 273, t. VII.
 Probus quis sit ex consortio proborum, 102, t. V.
 Probis propinqui esse non possunt improbi, 63, t. V.
 Probus ille qui a vitis omnibus abstinet, 165, t. VIII.
 Probi cognati improbis non prosunt, 151, t. VIII.
 Probus. De proborum ærumnis non querendum, quare, 29, t. II.
 De proborum morte gaudendum, quare, 1020, t. I.
 Probra patienter ferre, id est peccata deponere, 745, tom. I.
 Procerum damna, 572, vana species, 572, t. VII.
Processio in quo differat a generatione, 814, t. III.
 Processio singularis, 485, t. XII.
 Procepto scribit Chrysostomus, 717, t. III.
 Prodigia quænam facta, 203, t. V.

- prodigus filius non desperavit, ideo restitutus, 282-283, tom. II.
- Prodigus filius figura poenitentium, 285, t. I.
- Profanum et impurum sacra septa ingredi nefas, 386, tom. V.
- Profana arcana Dei non detegenda, 406, t. V.
- Profectus. De profectu non superbiendum, 539, t. V.
- Progenitores prohi nihil prosunt improbe viventibus nepotibus, 466, t. VII.
- Promissa Dei operationem nostram expetunt, 384, t. V.
- Promissa Dei quomodo impleantur, 371, t. V.
- Promissiones Deo factæ non differendæ, sed propere solvendæ, 447, t. V.
- Promissa Dei quam firma, 410, t. X.
- Promissio a Deo facta Jacobo, 321, t. IV.
- Promissiones Dei certissimæ, 623, t. IV.
- Promissa dona sequuntur ejus naturam qui promisit, 626, tom. IV.
- Promissiones suas non statim exhibet Deus, 163, t. XII.
- Promissis Dei credendum, 438, t. I.
- Promoti aget quid, 725. *Vide notam*, t. III.
- Pronubi et pronubæ, 505, t. V.
- Proceriorum necessitas, 156-157, t. III.
- Propheta ex operatione Spiritus S. loquitur, 722. Propheta cur futura quasi jam præterita dicant, 764. Prophetarum ærumnis per hanc vitam, 483. Ex prophetia probatur reprobatio Judæorum, 910. Propheta quomodo Dei magnitudinem efferunt, 713, t. I.
- Propheticæ Deus prædicit ut mala vitemus, 996, t. I.
- Prophetia. *Vide Vaticanum*.
- Prophetia alia per figuram, alia per verba, 320, t. II.
- Propheta prædixerunt crucem Christi, 33, t. III.
- Propheta tanquam præterita, futura prænuntiant, 35, 34. Quare, *ibid.* et *seqq.*, t. III.
- Propheta de nondum factis ut de factis loquuntur, 83, tom. IV.
- Propheta et sancti de aliorum malis dolebant, 265-264, tom. IV.
- Propheta de Christo loquentes ab humana natura incipiunt, 183. Et ad divinitatem ascendunt, *ibid.*, t. V.
- Propheta et Evangelistæ differentia, 187, t. V.
- Propheta differt a vate, 183-184, t. V.
- Propheta sæpe loquuntur non tanquam suos, sed aliorum affectus narrantes, 407, t. V.
- Propheta sermonem suum interrumpiebant, et aliquam historiam injiciebant, 262, t. V.
- Prophetis fides habenda, quare, 57, t. V.
- Prophetæ et pater, non idem prorsus sunt, 184, tom. V.
- Prophetas Judæi non ultra habent, 111, t. V.
- Propheta inimicos habere pseudoprophetas, 88, t. V.
- Propheta cur plerumque obscura, 535, t. V.
- Propheta virtutis et vitii pictores, 565, t. V.
- Propheta cur res Judæis obventuras aperte non annuntiarunt, 172. Propheta cur missi, 151, t. VI.
- Propheta contribules suos paterno amore prosequebantur, 11, t. VI.
- Propheta a Deo confortabantur, 14, t. VI.
- Prophetarum dicta a Deo prodibant, 14. Prophetarum mos, 18, t. VI.
- Propheta per Judæam et Jerosolymam sæpe Ecclesiam intelligunt, 28, t. VI.
- Propheta veri officium, 63, t. VI.
- Prophetas per nubes indicari dicebant quidam, 59, tom. VI.
- Propheta alio audiebant modo quam reliqui homines, 14, t. VI.
- Propheta dum viverent raro grati et accepti fuerunt, 862, t. VI.
- Propheta cum Apostolis consuevit, 399, t. VI.
- Propheta cur obscura, 168, t. VII.
- Propheta obscuræ fuerunt ne Judæi ante tempus futura intelligerent, 173, t. VI.
- Propheta est non modo futura, sed etiam præterita aperire, 317. Etiamque res arcanas revelare, *ibidem*, tom. VI.
- Propheta quomodo fidem adderet Deus, 77, t. VI.
- Propheta cur in hominum vitam invecata fuerit, 96, tom. VI.
- Propheta Isaie propheta excellentiam prædicat, 11.
- Propheta cessavit ob Ozia factus, 67, t. VI.
- Propheta est rerum futurarum enarratio, 53, t. VII.
- Propheta duplex, 634, t. VII.
- Propheta tria genera, 451, t. XI.
- Propheta non uno eodemque tempore dictæ, sed diversis temporibus, 27, t. VI.
- Propheta quemque regem virtute clarum Davidem vocabant, 530, t. VII.
- Propheta sciebant Christum esse crucifigendum, 410, tom. VII.
- Prophetarum dicta, Domini dicta sunt, 53, t. VII.
- Prophetici libri multi perierunt, 180, t. VII.
- Propheta futura ut jam facta sæpe nuntiant, 89, t. VIII.
- Propheta quomodo Christum noverunt, 67, t. VIII.
- Propheta non minus quam signa movent, 122, t. VIII.
- Propheta Spiritus Sanctus datus est, quomodo, 281, tom. VIII.
- Propheta seminarunt, apostoli messuerunt, 195, t. VIII.
- Propheta nullam imponunt necessitatem, 576, t. VIII.
- Prophetas non possunt edere demones, 122, t. VIII.
- Propheta est interpres Dei, 311, t. X.
- Propheta plures erant in Ecclesia Christi quam in Veteri Testamento, 263, t. X.
- Propheta, sacerdotes, et reges olim ungebantur, 411, tom. X.
- Propheta munus, 310, t. X.
- Propheta donum consuetum et antiquum erat, 301, tom. X.
- Propheta postponitur gratia curationum, 263, t. X.
- Propheta donum dono linguarum præstat, 297, t. X.
- Propheta est, non futura dicere modo, sed etiam præsentia, 520, t. X.
- Prophetis major erat Paulus, 14, t. X.
- E Propitiatorio vox prodibat prædicens futura, 909, tom. I.
- Propitiatorium quid, 830, t. III.
- Propitiatio quid sit, 377, t. XI.
- Propitiatio extra Euxinum pontum, 737, t. VII.
- Propositum. *Quid fit ex proposito Deo placet, non quod ex necessitate*, 628, t. V.
- Prosoice soror Bernices, Dominiæ filia, virgo et martyr, *V. in hernice*, t. II.
- Proselytus, sic vocatur Aquila interpres Scripturæ, 748, tom. VIII.
- Proserpina est et precatio et votum, 446-447, t. V.
- Proserpina larvæ inanes, 139, t. V.
- Prospera et adversa permixta utilia, 353, t. V.
- Prospera hujus mundi quænam sint, 460, t. V.
- Prosperitas eorum qui vivunt in scelere sævo comparatur, 572, t. V.
- Prosperitas majora mala parit quam adversitas, 151, tom. V.
- Prosperitas facile dejicit et prosternit, 430, t. VIII.
- Prosperitas aliquando improbis conceditur in hac vita, 90, t. XII.
- De prosperitate et adversitate ecloga, 601, t. XII.
- Protagoras deos negabat, 56. *Vide notam*, t. X.
- Propheta limina sacra, 289, t. VI.
- Proverbium impium plebis Antiochenæ, 978, t. I.
- Proverbia multa suadent recedendum esse a malis, 60, tom. V.
- Providentia Dei erga Josephum, 1014, t. I.
- Providentia Dei etiam in pœna Adami, 428. Providentia Dei erga hominem, 418-419. Providentia Dei non solum erga omnes, sed erga singulos, 433. Providentia Dei opus est, quod nobis virtutis existimationem et vitiorum odium indiderit, 525. Cur infantes nihil mali cum fecerint morte abripiantur, 445, t. I.
- Providentia Dei mirabilis, 813. Quanta sit, 456 et *seqq.*
- Providentiam Dei quidam accusabant, 363, t. I.
- Providentia Dei, 363-447-448, t. I.
- Providentia Dei defenditur, 419. Providentiam esse Dei probatur, 106-109-112. Sine providentia Dei mundus stare nequit, 113-114, t. II.
- Providentia Dei defenditur contra eos qui dicebant scititates, calamitates, bella, non esse digna providentia Dei, 64, t. II.
- Providentia Dei. *V. Dei providentia*.
- Providentia Dei omnia regi probatur, 488-493, t. III.
- Providentia divina, 468, t. IV.
- Providentia Dei erga Jacobum, 499, 500, t. IV.
- Providentiam dicebant quidam usque ad lunam tantum pertingere, 391-392, t. V.
- Providentia Dei semper egemus, 151, t. V.
- Providentia Dei adscribenda terræ fertilitas, 479, t. V.
- Providentia Dei quæ apparet in sensibilibus, 56, t. V.
- Providentia Dei infinita, 130, t. V.
- Providentia Dei apparet etiam cum dona contrahit et dat parcius, 56, t. V.
- Providentiam Dei laudant opera ejus, 466, t. V.
- Providentia Dei probatur, 54. Pluviis comparatur, 205. ex Dei providentia sunt etiam pestifera et noxia, 467, tom. V.
- Providentia Dei ad omnia pertinet, 392. Nulli dubio obnoxia, 57, t. V.
- Providentia Dei unde probatur, 53, t. V.

- Providentia Dei nemo non fruitur, 334, t. VII.
 Providentia Dei, 216. Providentia Dei, non cura nostra, omnia perficit, 298. Providentiæ divinæ incomprehensibilitas, 694, t. VII.
 Providentia Christi, 438, t. VII.
 Providentia Dei etiam in demoniacos extenditur, 562, tom. VII.
 Providentia communis omnibus, 447, t. IX.
 Providentia Dei ratiocinium nostrum exsuperat, 558, tom. IX.
 Providentia Dei omnia geruntur, 338, t. XI.
 Providentiæ est quod rationes ejus nobis arcanæ sunt et ineffabiles, 132, tom. XI.
 Proximi emendatio curanda, 881-882-923 et seqq., t. I.
 Proximi etiam salutem advigilare tenemur, 330, t. I.
 Proximus, quis vere sit, 947, t. I.
 Proximi. Vide Frater.
 Proximus corrigendus, 38. Proximi curanda salus, 674, tom. II.
 Proximi res curiosius inquirere quam periculosum, 605, tom. IV.
 Proximi salus curanda, 623, tom. IV.
 Proximi peccata non deleganda, 267, tom. IV.
 Proximos a malis prohibere debemus cum possumus, 309, t. IV.
 Proximi cura habenda, 254, t. V.
 Proximi dilectio facilis, 62, t. V.
 Proximis nostris auxilio esse debemus, 462, t. V.
 Proximi res curare debemus, 709, t. VII.
 Proximi ædificationi omnia postponenda, 709, t. VII.
 Proximi vitia etiam si vera sint, non revelanda, 454, tom. VII.
 Proximi utilitati advigilandum, 210, t. X.
 Proximus quomodo corrigendus, 126, t. XI.
 Proximo maledicere quantum peccare obnoxium sit, 17, id nihil lucri et damni plurimum affert, 17, t. XII.
 Proximus noster quis sit, 874, t. VI.
 Prudentia non est ætate metiendi, 640, t. I.
 Prudentia serpentis quæ, 390, t. VII.
 Prudentia carnis quæ, 41, t. XI.
 Prudentiam parit virtus, 258, t. VIII.
 Prudentis et temperantis viri felicitas, 351, t. X.
 Prudentia quomodo adhibenda, 520, t. VI.
 Prytaneum Græcorum, 34, t. VII.
 Psalmodia sedat vitia, 388, t. V.
 Psallere sine voce possumus, 159. Post psalmodiam oratio, 158, t. V.
 Psalmi non canendi tantum, sed et mente et animo amplectendi, 163, t. V.
 Psalmi cur inventi, 157. Eorum utilitas, *ibid.*, t. V.
 Psalmus, Domine clamavi ad te, exaudi me, per omnem ætatem ab omnibus cantabatur, 426-427. Vespere dicebatur, *ibid.*, t. V.
 Psalmi cur alii breves, alii longi, 121, t. V.
 Psalmi omnes Davidis fuere, 534, t. V.
 Psalterium instrumentum in choro Davidis, 533, t. V.
 Psalterium instrumentum a superna parte movebatur, 494, t. V.
 Psallere mente quomodo possumus, 538, t. V.
 Psalmus, Dixit Dominus, variis hæresibus obsistit, 265, tom. V.
 Psalmus vespertinus, et Psalmus matutinus, 427, t. V.
 Psalmus cum cantico, 155-156, t. V.
 Psalmus CXVIII, prima cujusque hebdomadæ die cantabatur, 673, t. V.
 Psalmodia est doctrina, 605, t. V.
 Psalmi omnia quæ ad Christum pertinent diversis in locis enuntiantur, 535-536, t. V.
 Psalmi olim in quinque libros distributi, 753, t. V.
 Psalmorum cantus, 494, t. XII.
 Psalmi in funeribus Christianorum, 633, t. II.
 Per psalmodiam aër sanctus efficitur, 714, t. II.
 Psalmi omnes a Davide dicti, sed non omnes de eo loquuntur, 566, t. V.
 Psalmorum cantus in Ecclesiis, ubi populus succinebat, 200, t. VII.
 Psathyriani hæretici quinam sint, 700. Vide notam *ibid.*, tom. VIII.
 Pseudoapostolos diabolus excitavit, quia erant quidam Apostoli, 1010, t. I.
 Pseudoapostoli tempore Apostolorum, 495, t. II.
 Pseudoapostolorum fallacia, 96, t. IV.
 Pseudoapostoli Apostolorum inimici fuerunt, 88, t. V.
 Pseudoapostoli quinam essent, 569-570, t. X.
 Pseudochristos diabolus excitavit, quia verus erat Christus, 1010, t. I.
 Pseudochristi et Pseudopropheta, 824, t. III.
 Pseudopropheta diabolus excitavit, quia erant aliqui veri Prophetae, 1010, t. I.
 Pseudoprophetae tempore prophetarum, 497, t. II.
 Pseudoprophetae quid præstarent, 63, t. VI.
 Pseudopropheta diabolus immittit, 151, t. VI.
 Pseudoprophetae a seipsis prædicaverunt, 825, t. III.
 Psittacos docebant humana voce loqui, 501, t. V.
 Psittaci in usu tempore Chrysostomi, 84, t. IX.
 Psothomphanech Joseph, id est oculorum cognitor, 545, t. IV.
 Ptolemæi cum Seleuco pugna a Daniele prædicta, 894, tom. I.
 Ptolemæus Philadelphus Scripturas Judæorum Græce converti curavit, et in Serapidis templo reposuit, 831, tom. I.
 Ptolemæus quidam rex multos libros coegit, 42. Quosdam Judæorum Jerosolymitanorum accivit, qui Scripturæ libros verterent in linguam Græcæ, *ibid.*, is erat idolorum cultor, *ibid.*, t. IV.
 Publicanum agere est idololatram esse, 661, t. VIII.
 Publicanus furibus hîsis durior, 450, t. III.
 Publicanus limes ultimus improbitatis, 363, t. III.
 Publicanus, extremum nequitia genus, 746. Humili et probo animo confessus est, 746. Publicani compunctio, 416, t. I.
 Publicanorum conditio qualis, 290, t. II.
 Publicani orantis humilitas, 290, t. II.
 Publicano profuit Pharisæus, 700-701, t. IV.
 Publicanus ex humilitate exauditus est, 83, t. V.
 Publicanus in oratione magister, 44-45. Quomodo oravit, *ibid.*, t. V.
 Publicani humilitas, 154. Publicanus convicio Pharisæi clarior factus, 582, t. III.
 Publicanus peccator justum superavit, 125, t. VI.
 Publico Paulus hospitalitatis vicem rependit, 374, t. IX.
 Publico liber, 188, t. VIII.
 Pudici viri voluptas, 318, t. X.
 Pudore affici quinam debeant, 450-451, t. I.
 Puella virgo vocatur, 111, t. VII.
 Puellas innuptas quidam domi detinebant non honesta de causa, 495, t. I.
 Pueri cujusdam a monachio instituti in piis exercitiis fervor, 370. Cilicio utitur, 371, t. I.
 Puerorum institutio qualis esse debeat, 658-659, t. IV.
 Puerorum castitati advigilandum, 642, t. IV.
 Pueri cujusdam ægrotantis historia, 274, t. IX.
 Pueri ludentes aciem fingeant, 16, t. X.
 Pueris insipientiores sunt qui irascuntur, 160, t. XII.
 Pugillaria deleta palimpsestum, 692, t. VII.
 Pulchritudo corporis quam fluxa, 42, t. III.
 Pulchritudo corporis ex natura, animæ ex virtute, 412, tom. III.
 Pulchritudo corporis non semper luxuriæ causa, 235, tom. III.
 Pulchritudo corporis non ex se causa interitus, 209, tom. IV.
 Pulchritudo corporum non spectanda quando non adest virtus, 283, t. V.
 Pulchritudo qua ratione admiranda, ut laudes artificem, 181, t. V.
 Pulchritudo corporum quam fluxa, 403, t. VII.
 Pulchritudinis corporeæ quam fallax species, 297. Pulchritudo corporis sepulchrum dealbatum, 297, t. I.
 Pulchritudo non ex se noxia est, sed hominum vitio, 195, t. VI.
 Pulchritudo quænam colenda, 201, t. XII.
 Pullarum vestium usus, 627, t. I.
 Punitio differtur, quare, 58, t. II.
 Punitio secundum merita erit, 148, t. XII.
 Punitio et vindicta Dei inferebatur iis etiam qui erant ante legem, 481, t. V.
 Pupillarum et viduarum habenda cura est, 384-385, tom. VIII.
 Purgationes Judaicæ, 529, t. VII.
 Purpura imperatorum, 106, t. V.
 Purpuraria quid petat ab apostolis, 312, t. V.
 Puteus juramenti unde nomen acceperit, 611, t. IV.
 Putei Isaaci ex quibusdam casibus denominati, 611, tom. IV.
 Putipharis uxoris impudentia et nequitia, 557-558, tom. IV.
 Pyriphlegon, 347, t. I.
 Pyriphlegon, 290, t. VI.
 Pythagoras novam vivendi rationem induxit que non stetit, 886, t. I.
 Pythagoras philosophus celebris, 495, t. II.
 Pythagoras philosophus, 382, t. VII.
 Pythagoras pueri instar philosophatur, 50, t. VIII.

Pythagoras quinque annorum silentium discipulis imperabat, 52. Omnia numeris delineari dicebat, *ibid.*, t. VIII.
 Pythagoras quam inferior apostolis, 352, t. VIII.
 Pythagoras cum aquilis et bobus loquebatur, 52. Præstentis stultos decipiebat, *ibid.*, t. VIII.
 Pythagoras nihil sanum de Deo invenire potuit, 370, tom. VIII.
 Pythagoras post evangelistarum adventum cecidit, 31, t. VIII.
 Pythagoræ sensa non nostra sunt, 62-65, t. X.
 Pythagoræ successores acerbe cruciati, 668, t. V.
 Pythiæ, quæ tripodis Apollinis insidebat, divaricatis crucibus, historia, 242, t. X.
 Pythius dæmon. Apollo in Daphne suburbio Antiocheno, 715, t. II.
 Pythonem increpavit Apostolus, quare, 983, t. I.
 Pythonissam ad quid adhibuerit Deus, 66, t. VII.

Q.

Quadragesima ad peccata purganda instituta fuit, 867.
 Quadragesima diebus jejunatur, 867. Quadragesima semel in anno fit, 867, t. I.
 Quadragesima singulis diebus in ecclesia congregantur Antiocheni, et lectionem Scripturarum audiebant, 85.
 In Quadragesima a piscibus et avibus abstinetur, 55, tom. II.
 Quadragesimæ finis, 273, t. IV.
 Quadragesima remedium animarum nostrarum, 21. Domino statuta est, *ibid.*, t. IV.
 Quadragesimæ tempus aptum concionibus, 27, t. IV.
 Quadragesima stationi, diversorio. littori et portui comparatur, 92, die Dominico et Sabbato quadragesimæ, veteres non jejunabant, 92, t. IV.
 Quadragesimæ etiam tempore ad circenses ludos accurrerunt Antiocheni, quos vituperat Chrysostomus, 54, tom. IV.
 Quadragesimæ dimidium, 124. In Quadragesima Imperatores jejunabant, 27, t. IV.
 Quadragesima dierum jejunium Moyses, Helias, et præsertim Christus celebravit, 24, t. IV.
 Quadringenti anni servitutis in Ægypto a quo principio ducendi, 346. *Vide notam*, t. IV.
 Quæstionibus opus non est in fidei rebus, 508. Quæstio exerit, quæ fides perficit, 506. A quæstionibus Dei servus abstinere oportet, 651-652, t. XI.
 Quæstoris imperatoris pecuniæ inopinata mors, 285, tom. V.
 Quartodecimani hæretici cum Judæis pascha celebrabant, 747, t. VIII.
 Quies in hac vita non speranda, 315, t. VII.
 Quies virtutis collactanea, 367, t. V.
 Quietis genera tria, 53, t. XII.

R.

Raab meretricis fides mirabilis, 488. Raab per penitentiam salute digna fuit, 352, t. II.
 Raab mirabilis mulier, 329. Per hospitalitatem salutem consequitur, 330. Prædicavit Deum in lupanari, 350. Ecclesie figura, 350, t. II.
 Raca Syrorum lingua quid significet, 248-249, t. VII.
 Rachel furatur deos Labani, 494. Rachelis solertia, 502.
 Rachelis mors, 522, t. IV.
 Rachel quomodo adoravit Josephum, 567, t. IV.
 Rachel cur in cæde infantum memoratur, 179, t. VII.
 Radix malorum est avaritia, 226-226-394-395, t. XI.
 In festum Ramorum, sermo, 817, t. XII.
 Rapaces et avari carpuntur, 374, t. VIII.
 Rapaces homines quam graviter puniendi, 324, t. VIII.
 Rapaces exagitantur, 350, t. IX.
 Rapacium misera conditio, 34, 35, t. XII.
 Rapacitas crimen est, divitiæ non sunt crimen, 309, tom. III.
 Raphael. De Raphaelæ quædam, 753, t. VIII.
 Rapere oportet non peritura bona, sed regnum cælorum, 301, t. VIII.
 Rapina nihil turpius, nihil fœdus, 292, t. VIII.
 Rapina per laesorum inconstitutam animas exstinguit, 292, tom. VIII.
 Rapina damnatur, 413, t. VIII.
 Rapina quantum malum, 420, t. VIII.
 Rapina. A rapinis et a fraude abstinendum, 509, t. IV.
 Rapina quam noxia rapientibus, 518. Cæde deterior, 526.
 Rapuisti obolum, redde talentum, 525, t. VII.
 Rapina est non impetire sua pauperibus, 987-992. Rapina quanto supplicio obnoxium facit, 987, t. I.
 Rapinam propter Deum ferre majus est, quam bene fa-

cere, 459, t. XI.
 Rapina grave malum maxime cum in pauperes exercetur, 49, t. VI.
 Raptores carpuntur, 304, t. IX.
 Raptores bonorum quanto supplicio obnoxii, 783, t. I.
 Raptores bellum internum circumferunt, 59, t. V.
 Raptores alienarum opum exagitantur, 460, t. XI.
 Ratio Deo reddenda accepti et expensi, 22, t. III.
 Ratio etiam de cogitationibus reddenda, 24, t. III.
 Ratio humana Dei opera assequi non potest, 68, potest omnia vitia domare quomodo, 98, t. IV.
 Ratio a Deo non poscenda, 426, t. V.
 Rationi humanæ non imitandum in rebus divinis, 321, t. V.
 Ratio non quærenda cum Deus operatur, 578, t. V.
 Ratio non exigenda de iis quæ Deus facit, 351-352, tom. XI.
 Ratiocinia mortalium timida, id est, incerta, 797, t. I.
 Ratiociniis ea quæ fidei sunt sæpe labefactantur, 31, tom. X.
 Ratiociniis in rebus fidei omnia permittere quantum malum, 42, t. X.
 Ratiocinia rejicit fides, 335, t. XI.
 Ratiocinia naufragium pariunt, fides est navis tutissima, 527, t. XI.
 Rebecca cur sterilis fuit, 567. Rebecca hospitalitas et laudes, 256, t. III.
 Rebecca incedit pro filio, 465, t. I.
 Rebecca continentia et modestia, 459, t. IV.
 Rebecca Jacobo lavens divino ministrabat oraculo, 465.
 Rebecca consilium simile Christi consilio, 473-474, t. IV.
 Rechabim filii, 460, t. VII.
 Recipere aliud quam capere, 1040, t. I.
 Reconciliatio cum fratre ante aditum ad altare necessaria, 598, t. I.
 Reconciliare se oportet cum inimico, et priorem accedere, 204, t. II.
 Reconciliandum cum eo, qui quantumcumque damna intulerit, 206, t. II.
 Reconciliationis quanta merces, 206, t. II.
 Reconciliationis modus, 206, t. II.
 Reconciliationem cum inimicis, etsi gravem et difficilem, suadet Paulus, 181. Reconciliationem cum inimicis sive jure sive injuria iratis, 183, t. III.
 Reconciliationis quanta sit voluptas, 723, t. VII.
 Reconciliatio cum fratre vere sacrificium est, 250, tom. VII.
 Reconciliatio quomodo quærenda, 549, t. IX.
 Reconciliare dissidentes quantum sit opus, 206, t. IX.
 Reconciliatio cum contumelia affectis quomodo facienda, 106, t. XI.
 Recordatio peccatorum utilis, 27, t. III.
 Recordatione injuriarum nihil deterius, 594, t. VII.
 Recordatio injuriarum glacies est, 422, t. XI.
 Recordatio peccatorum fit remedium, 216, t. XII.
 Rectorem non habere malum est, 451, t. XII.
 Regeneratio quænam vera sit, 692, t. XI.
 Regenerationis lavacrum, 518, t. V.
 Regeneratio ex spiritu et aqua, 149, t. VIII.
 Regiæ seu Imperatoris aula vitia, 452, t. XI.
 Regina Austri Judæos damnabit, 459, t. VII.
 Regnum cælorum hominibus deputatur, gehenna ignis dæmonibus, 287. Regni cælestis spes omnes hujus vitæ ærumnas leves reddit, 471. Regni cælorum gradus varii, qui majorem nequit minorem attingat, 508, t. I.
 Regnum verum quodnam, 205, t. IV.
 Regnum cælorum, non regnum paradisi promisit nobis Deus, 614, t. IV.
 Regnum cælorum longo spatio distat a negligentibus, prope est studiosis, 39, t. VII.
 Regnum cælorum a livore et invidia purum, 615, t. VII.
 Regni cælestis descriptio, 25, 24, 540, t. VII.
 Regnum cælorum consequi non possumus nisi per crucem, 230, t. IX.
 Regnum cælorum quomodo acquiritur, 117, t. X.
 Regnum cælorum, pax, vita, gaudium, etc., 296, t. XI.
 Regni cælorum amissio gehenna intolerabilior est, 280-281, t. XI.
 Regni cælorum felicitas, 58, t. XII.
 Regnum Dei quid sit, 711, t. VI.
 Regnum cælorum dicuntur Scripturæ, 881, t. VI.
 Regnum quatuor Daniels interpretatio, 797 et seqq., tom. II.
 Regulus cur sic appellabatur, 201, t. VIII.
 Religiosus nemo despiciat, 178, t. IX.
 Reliquiæ martyrum sua præsentia quid efficiant, 648, tom. II.
 Reliquiæ sanctorum perpetua virtutis monumenta, 672, philosophiæ materia, 672, t. II.

- Reliquiae sanctorum honorantur, 709, t. VIII.
 Reliquiae sanctorum timeat daemones, 490, t. II.
 Reliquiae sanctorum urbes custodiunt, 694, t. II.
 Reliquiarum utilitas, 683, t. II.
 Reliquiarum conspectus ad virtutem incitat, 680, t. II.
 Reliquiae martyrum benedictionibus scatent, 664, t. II.
 Reliquiarum cultus, 830, ante reliquias Martyrum procurabatur, 640, t. II.
 Reliquiae quaedam SS. Martyrum certae et minime dubiae, 687, t. III.
 Remedium ad vitia curanda ex Scripturis sumendum, 219, t. IX.
 Remedia vitii caute adhibenda, 633, t. I.
 Remissio non obtinetur, cum dolo haec dominica verba in oratione truncantur, *sicut et nos dimittimus*, etc., 207, tom. II.
 Remissionem non obtinemus, nisi remittamus aliis, 202.
 Remissionem ut obtineas, remitte proximo, 546, t. II.
 Remissio post tribulationem, 59, t. II.
 Remissio criminis ex accusatione sui, 707, t. IV.
 Remissio peccatorum brevi tempore potest impetrari, 485, t. IV.
 Remissio peccatorum sunt beneficia inimicis praestituta, 708, t. IV.
 Remissio peccati non fit ei qui neque confitetur se peccasse, neque ducitur poenitentia, 231, t. V.
 Remissio peccatorum etiam post lavacrum datur, 281, ad remissionem peccatorum via facilis injuriarum oblivio, 582, tom. VII.
 Remissio peccati proximo facta omnia peccata eluit, 284.
 Si conservo remittas, a Deo parem referes gratiam, 281, in remissione peccatorum principia a vobis petuntur, 309, tom. VII.
 Remissio et oblivio injuriarum in Christiano desideratur, 722, t. VII.
 Remissionem caput honorum baptismus affert, 283-286, tom. IX.
 Reses mentis arcana significant, 93, t. V.
 Renovatio Spiritus Sancti quid sit, 092, t. XI.
 Renovatio quomodo fiat, 93, t. XI.
 Renuntiare omnibus, est negotiatio, non jactura, 483, tom. VII.
 Reprehensiones aequo animo ferendae, 132, utiles sunt, 133, t. III.
 Reprehensiones quomodo faciendae, 236, t. V.
 Reprehensio per se intolerabilis est, nisi obsecrationem admixtam habeat, 651, t. XI.
 In reprobatione separatio a Christo omnium est malorum maximum, 490, t. I.
 Repti, V. Damna.
 Reptilia et ferae quare creata, 66, quae utilitas ex illis oriatur, 67, t. IV.
 Repudii libellum cur Deus Judaeis permisit, 563 et seqq.
 Repudii lex a multis violata, 398-399, t. I.
 Repudium in veteri lege cur permissum, 19, t. VI.
 Repudii libellum cur lex vetus permittat, 239, t. VII.
 Responsum mortis a Paulo dictum, significat, mortem expectandam esse, 143, t. II.
 Respublica philosopho administranda tradi debet, 11, tom. VI.
 Resurrectio omnium mortuorum praedicta ab Isaia propheta, 821. Resurrectionis corporum ratio, 1019, t. I.
 Resurrectio Christi in quo differt a resurrectione aliorum, 717, t. I.
 Resurrectionem fore probatur, 611. Resurrectionis argumentum est potentia Christi post mortem, 593. Resurrectionis item argumentum sunt Sanctorum in hac vita aeternitatem, 28, t. II.
 Resurrectionis veritas probatur, 429, t. II.
 Resurrectionis celebratio fit divinis eloquiis, benedictionibus sacerdotum, pace et consensu, 458, t. II.
 Resurrectio Lazari Christi resurrectioni fidem facit, 611, t. II.
 Resurrectio Dominica est totius mundi circumcisio, 807, tom. II.
 Resurrectio a miraculis probatur, 106. Resurrectionem Christi vere fuisse probatur contra Judaeos, 106-108-109.
 Resurrectio Christi quot bona hominibus attulit, 765-767.
 Resurrectionis spes antiquitus non erat, 213, t. III.
 Resurrectio tempus messis, 838, t. III.
 Resurrectio carnis qualis, 636. Resurrectionem promissa praemia sequuntur, 340, t. IV.
 Resurrectionem corporum fore probatur, 613-614, t. IV.
 Resurrectio communis hominum, 250, t. V.
 Resurrectio futura fide suscipitur, 320, t. V.
 Resurrectioni fidem facit Enochii translatio, 334, necnon Eliae raptus, 334, t. V.
 Resurrectionis argumentum maximum, 293, t. V.
 Resurrectionis imago, 273-354, t. V.
 Resurrectio umite apud infideles dubia, 299, t. VI.
 Resurrectionem futuram Christus, apostoli et martyres testificantur, 301, t. VI.
 Resurrectio quales nos restituit, 298, t. VI.
 Resurrectionem suam subindicat Christus, 642, t. VII.
 Resurrectio Christi multis argumentis probatur, 782-785, 787, t. VII.
 Resurrectionis futurae signum erant corpora sanctorum, qui in morte Christi resurrexerunt, 777, t. VII.
 Resurrectionis spes ad mortem subeundam confortat, 513, t. VII.
 Resurrectionis doctrina, 57, t. VIII.
 Resurrectionem quidam non credebant, 568, t. VIII.
 Resurrectio futura esse probatur, 236, t. VIII.
 Resurrectio partui comparatur, 427, t. VIII.
 Resurrectio saepe cogitanda, 253, t. VIII.
 Resurrectio honorum quae, 254, t. VIII.
 Resurrectionem probi credunt, improbi non credunt, 257, tom. VIII.
 Resurrectionem cur saepe Christus memoret, 255, tom. VIII.
 Resurrectio Christi divinitatis signum, 141, t. VIII.
 Resurrectio in veteri lege figurata, 128, t. IX.
 Resurrectio Christi non est cum aliis communis, 57, tom. IX.
 Resurrectio Christi probatur, 467, t. IX.
 Resurrectionem signa probabant, 96, t. IX.
 Resurrectionis testes quaerebat Petrus, 38, t. IX.
 Resurrectionis finem non initium, et ascensionis initium non finem, viderunt apostoli, 28, t. IX.
 Resurrectio Christi ex miraculis indubitata redditur, 19, tom. IX.
 Resurrectionis demonstratio est Actuum liber, 16, t. IX.
 Resurrectionem non fore quidam dicebant: hoc confutat Chrysostomus, 31, t. IX.
 Resurrectionem Judaei credebant, 89, t. IX.
 Resurrectio corporum, 425, vere erit, 34, t. IX.
 Resurrectionis et immortalitatis animae dogma haecit vitae improbitas, 331, t. IX.
 Resurrectionis doctrina, 467, t. X.
 Resurrectio probatur, 363, t. X.
 Resurrectionem non credebant christiani multi Antiocheni, 38, t. X.
 Resurrectionem corporum futuram non credebant Corinthii quidam, 12, t. X.
 Resurrectionem futuram esse probatur ex resurrectione Christi, 334, ii qui resurrectioni non credunt confutantur 143, t. X.
 Resurrectio futura probatur, 141-142-143, t. X.
 Resurrectio tota spes nostra, 321, t. X.
 Resurrectionis varii modi, 358, t. X.
 Resurrectio cum gloria post labores, 267, t. XI.
 Resurrectioni omnino credendum, 441-442, t. XI.
 Resurrectione omnes fruuntur, sed non omnes erunt in gloria, 433, t. XI.
 Resurrectionis sermo merentibus sufficit ad consolationem, 450, t. XI.
 Resurrectionem quo fulti ratiocinio negabant quidam, 436, t. XI.
 Resurrectionem non credebant quidam: ii confutantur, 358, t. XI.
 Resurrectionem jam factam esse dicebant aliqui exitiosi homines, 469, t. XI.
 Resurrectionem Domini cur maxime probare nititur Paulus, 12, t. XII.
 Resurrectionem omnium futuram negabant quidam, 110, tom. XII.
 Resurrectio futura obscure primum indicata, 485, per aenigmata solum exhibebatur ante Christum, 484, t. XII.
 Reticulum quid, 51, t. VI.
 Retributio dilata arguet donum, 306, t. IX.
 Retributiones cur hic non accipimus, 35, t. V.
 Revelatio quomodo veniat, 18, t. X.
 Revolutionis temporum opinio in Ecclesiae dogmata inducta, 691, t. VII.
 Rei funem in ore habentes in barathrum trahentur, 620, t. II.
 Rei non ex auditu solo condemnandi, 589, t. IV.
 Rei dignitatum insignia deponant, 553, t. VII.
 Rex, quoniam vere sit, 588. Rex solio dejectus in aliam spem sitam habet, 301, t. I.
 Regis officium, 387. Regi terribilis mors est, 591, tom. I.
 Regis Gothi insolens dictum in Romanos, 603, t. I.
 Regis etiam homini salus post mortem minor, 592. Regis mali et immanis quantus post mortem cruciatus, 392, tom. I.

Reges ea quotidie exigunt, quæ nulla lex permittit, 390, pauperes plus quam divites opprimunt, *ibid.*, quantis malis subditos afficiunt, 390, t. I.

Reges in calamitatibus ad monachos confugiunt, 391, tom. I.

Reges seu imperatores gemmis et auro superbi, 389-390, tom. I.

Reges nostra destruere incassum conati sunt, 536, tom. II.

Rex Gothorum rogat episcopum sibi mitti, 618, t. III.

Reges in solium evecti iis qui ante se offenderant pepercunt, 683, t. IV.

Rex vocatur Deus, et qui cum Deo se loqui dicit non *parat* ait, sed *is parat*, 184, t. V.

Rex Persarum non simpliciter *parat* vocabatur, sed *parat* *Uperor*, 184, t. V.

Rex Armeniorum non simpliciter *parat* vocabatur, sed *parat* *Uperior*, 184, t. V.

Rex sacerdotis non usurpare debet dignitatem, 123, tom. VI.

Regum nomine appellabantur etiam plebei, 196, t. VI.

Rex quidam ignotus auream sibi fecit platanum, et cælum aureum, 690, t. XI.

Rhena Hebræica vacuus, 690, t. VI.

Rhetores verbo prædicationis adversabantur, 831. Rhetores scribunt ut sint in admiratione, 994, t. I.

Rhetorum spectacula, 25, t. VIII.

Ridere et ludere, non est christianorum, 71, t. VII.

Risus dissolutus prohibetur, *ib.*, t. VII.

Risus non malus, sed ad malum ducit, 158, t. II.

Risus solutus vitandus, 772, t. III.

Risus, quinam prohibeatur, 282, t. XI.

Risus in ecclesia prohibitus, 122, t. XII.

Rifa et Edocta filiae Adami, sorores Caini ex libro apocrypho, 631, t. VI.

Rixæ et jurgia vitanda, 237, in rixis quid agere oporteat, 236, t. VII.

Romæ Petrus, Paulus, Ignatius trucidati, ut ibi vigens impietas deleteretur, 593, t. II.

Romæ codices asservantur, in quibus descriptio Cyrenii Syriæ præsidis, 353, t. II.

Romani occupavit Petrus piscator, 231, t. V.

Romæ ad sepulcra Petri et Pauli accurrunt omnes, 323, tom. I.

Romanorum ditio fidem Christi suscepit, 830, t. I.

Romanum Imperium per virgum ferream indicatur, 795, tom. II.

Romanorum civium prærogativæ, 333, t. IX.

Romanus senatus noluit Christum Deum declarare, 581, tom. X.

Romanus martyr vexatos christianos lingua et oratione confirmabat, 608. Romanus a Judice interrogatur, infantem Judicem appellat, a quo etiam infans recte locutus, martyrio coronatur, 613. Romanus in equuleum ductus, 615. Romani ad tyrannum oratio ante linguæ exsectionem, 610. Romanus amputata lingua loquitur, 612-616. Romanus exacta lingua clariori voce tyrannum arguit, 615, t. II.

Romanus martyr, 605, citharæ comparatur, 613, tom. II.

S. Romani panegyricum laudat Chrysostomus, 154, tom. VI.

Romanus presbyter Chrysostomi amicus, 625, epistola Chrysostomi ad illum, *ibid.*, alia ad eundem epistola, 630, alia, 653, t. III.

Romulæ et Severinæ litteras mittit Chrysostomus, 751-752, t. III.

Romulus et Byzus monachi pietate conspicui, ad illos scribit Chrysostomus, 640, t. III.

Romuli urbs, Roma, 176, t. II.

Ruben magno crimini obnoxius, 522, t. IV.

Rufinus vir primarius Cæsareæ in Cappadocia, 613, tom. III.

Rufinus quidam: epistola Chrysostomi ad eum, 653, tom. III.

Rufino presbytero epistola Chrysostomi, 683, ejus virtutes, 686, t. III.

Rufino episcopo epistola, *de hoc Rufino, vide notam*, 667, t. III.

Rufus dilectus in Domino salutatur a Paulo, qui matrem ejus matrem suam vocat, 671, t. IX.

Ruth, quæ extranea erat, memorata in genealogia Christi, 21, t. VII.

Ruth alienigena in genealogia Christi quid significet, 37, t. VII.

S.

Sabbatum Judæis dederat Deus, non ut otiantur, sed

ut a turpioribus actionibus abstinerent, 614, in Sabbato binæ hostiæ offerrebantur, 972. Sabbati violatio magnum crimen apud Judæos, 809. Sabbatum non otii, sed meditationis causa datum, 972. Sabbata mendacia, quid, 972, tom. I.

Sabbatum cur a Christo solvebatur, 806, t. I.

Sabbatum magna diligentia a Judæis cultum, 176, tom. III.

Sabbatum in illis septem diebus ante Jericho solutum est, 173, t. V.

Sabbatum magnum erat caput magnæ hebdomadæ, 519, tom. V.

Sabbatum solutum a Jesu filio Nave, 337, t. VI.

Sabbato ludis theatralibus adsunt Constantinopolitani Christiani, 268, t. VI.

Sabbatum quomodo Christus solvit, 453, t. VII.

Sabbati utilitas, 456, t. VII.

Sabbatum non necessarium christianis, 457, t. VII.

Sabbatum non observarunt apostoli, 693, t. VII.

Sabbatum sæpe solutum fuit, 433, illud sacerdotes violabant, *ibid.*, t. VII.

Sabbatum secundum primum quid, 433, t. VII.

Sabbati solutio legis observatio fuit, quomodo, 277, tom. VIII.

Sabbatum est regni cælorum typus, 55, t. XII.

Sabbatum etiam in veteri lege aliquando solvebatur, 522-523, t. XII.

Sabbatum sive septimam diem expellit octava, quomodo, 807, t. II.

Sabellius insanit, 667. Unam deitatem in suam pertrahit insaniam, 667, unam hypostasim et unam personam censebat, 761, t. I.

Sabellii aliquid habetur in hæresi Apollinarii, 757, tom. III.

Sabellii hæretica sententia, 218, confutatur, 219, t. XI.

Sabellium Libycum prosternit Paulus, 219, t. XI.

Sabellius confutatur, 21, t. XII.

Sabellius post Marcionem venit, 75, t. XII.

Sabellium confutat Paulus, 28, t. XII.

Sabellius impugnatur, 20, t. XII.

Sabelliani non meliores quam Judæi, 667, t. I.

Sabelliani a Sabellio, 699, t. VIII.

Sabelliani, 399, t. VIII.

Sabelliani impugnantur, 403, t. VIII.

Sabelliani dicebant Filium hypostasim non habere, 64, tom. VIII.

Sabellii hæresis confutatur, 444, t. VIII.

Sabellius putabat unam esse in Deo personam, 222, tom. VIII.

Sabellii dogmata qui tenet mathematicè damnandus, 855.

Sabellius arguitur per illum, Ego et Pater unum sumus, 831, t. III.

Sabellii hæresis, 608, t. V.

† Sabiniæ diaconissa Chrysostomum exultantem sequitur, 611, putatur ipsius esse amica, 611, *in nota*, jam sætate gravis, 611, t. III.

Sacerdos mysteria celebrans Spiritum S. gestat, 642.

Sacerdotum peccata majori pœnæ obnoxia, 686. Sacerdoti data potestas ligandi, 645. Sacerdotum dignitas quanta, 912. Sacerdotes regibus formidabiliores, et patribus venerabiliores, 645. Sacerdotis puritas quæ debeat esse, 642, tom. I.

Sacerdos jubebatur in Sabbato binas hostias offerre, 972. Sacerdotes non amplius sunt apud Judæos, 911, nec esse possunt, 917-918, t. I.

Sacerdos debet infirmari pro infirmis, etc., 645, ejus anima instar lucis splendeat oportet, 681. Sacerdotis virtus quanta debeat esse, 646, t. I.

Sacerdotes quæ faciunt, eadem Deus confirmat, 645, in ecclesia antequam benedicerent pacem omnibus precabantur, 870, t. I.

Sacerdotum munera, 645. Sacerdotes immunditiam animæ purgant, 644, t. I.

Sacerdos stat prope beatam et immortalem naturam, 645. Sacerdoti quam vitandæ mulierum illecebræ, 679, t. I.

Sacerdos mysteria celebrans preces multo tempore fundit, 645. Sacerdotum omnium filia, peccantes gravius punitæ, 687, t. I.

Sacerdotes sal mundi, 681. Deum nobis reconciliant, 645, pœnas dant pro populi delictis, 677, t. I.

Sacerdotii dignitas, 1067 et seqq., t. I.

Sacerdotes honorandi, 1068, t. I.

Sacerdos. *Vide* Episcopus.

Sacerdotium novæ Legis, quam præstet sacerdotio veteris, 642. Vetus cessavit, novum inductum est, secundum ordinem Melchisedech, 923-925, t. I.

Sacerdotii potestas et dignitas magna, 645. Sacerdotium imperio longe sublimius, 641, t. I.

Sacerdotium emebant quidam, 530, t. I.
 Sacerdos regi praeat, 50, t. II.
 Sacerdotes praestant imperatoribus, 547; per Spiritus gratiam fiunt, 432. Sacerdotium officium dolentes consolari, 81, t. II.
 Sacerdos proferendo haec verba, *Hoc est corpus meum*, transformat proposita in corpus et sanguinem Christi, 580, 589, t. II.
 Sacerdotes peccatis obnoxii, quare, 726; si non peccarent, in alios peccantes inhumani essent, 726, t. II.
 Sacerdotes pro Antiochenis vexatis multa praestiterunt, 175, t. II.
 Sacerdos ante sacram mensam invocabat Spiritum Sanctum, 391, t. II.
 Sacerdos evocabatur ad baptizandum eos qui usque ad mortem Baptismum differebant, 224, t. II.
 Sacerdos summus semel in anno in partem templi interiori ingrediebatur, 536, t. II.
 Sacerdos Apollinis tortus ut incensae stature auctorem indicaret, 539, t. II.
 Sacerdotes gentilium cessante lucro templa admodum negligebant, 544, t. II.
 Sacerdotium gentilium fraus insignis, 735; ignem e foveis sub ara positus immittebant, qui sacrificio ministraret, *ibid.*, t. II.
 Sacerdotes non divulgant peccatorum delicta, 556. Sacerdotibus maledicere non licet, etiamsi rei sint, 204, 205.
 Sacerdotium benedictio in ecclesia, 770, t. III.
 Sacerdotes in ordinatione cruce obsignati, 858, t. III.
 Sacerdotes colendi, 564, t. IV.
 Sacerdotium officium monere peccantes, 693, t. IV.
 Sacerdos non aspernendus: multo dignior est honore quam reges, 648; non iudicandi sunt, 648, etiamsi pravis sint moribus audiendi sunt, 648, t. IV.
 Sacerdotium quale temporibus Abel, Noe et Abraham, 523, t. IV.
 Sacerdos privatum longe superat, 511, t. V.
 Sacerdotii dignitas, 529, in sacerdotibus Dei non insurgendum, 261, t. V.
 Sacerdotem Scriptura vocat et angelum et Deum, 407, tom. V.
 Sacerdotes vitiosi, 252, t. V.
 Sacerdos medius stat inter Deum et naturam humanam, 131, t. VI.
 Sacerdotis quantitas potestas, 151, t. VI.
 Sacerdotis nihil aliud est quam mouere, 127, t. VI.
 Sacerdos quomodo debeat corripere principem, 132, tom. VI.
 Sacerdotium major dignitas quam regis, 126, t. VI.
 Sacerdotis dignitatem rex usurpare non debet, 125, tom. VI.
 Sacerdotes mali vituperandi, non sacerdotium, 126, tom. VI.
 Sacerdos quo ritu ordinatur, 404, t. VI.
 Sacerdotium avaritia notatur, 884, t. VI.
 Sacerdos caelebs esse debet, 369, t. VI.
 Sacerdotium iuvadere ne regibus quidem licet, 151, tom. VI.
 Sacerdotium non vituperandum, sed sacerdotes mali, 126, t. VI.
 Sacerdotii continentia soror est, 469, t. VI.
 Sacerdotium principes quoniam erant apud Iudaeos, 721, illorum nequitia, 721, t. VII.
 Sacerdotibus non competit res seculares tractare, 762, tom. VII.
 Sacerdotium fornicatio malorum culmen, 695, t. VII.
 Sacerdos peccans multo graviore dabit penas, 341, sacerdos indignus admodum Deo displicet, 443, t. VII.
 Sacerdotis oratio in liturgia, 331, t. VII.
 Sacerdoti soli licebat sanguinis calicem tradere, 474, tom. VII.
 Sacerdotium dignitas et onus, 474, t. VIII.
 Sacerdotes in villis, 147, t. IX.
 Sacerdotes corrupti multi, 189, t. X.
 Sacerdotium fastus reprimatur, 85, t. X.
 Sacerdotes quinam eligendi, 525, t. XI.
 Sacerdotis officium difficile est, 453, t. XI.
 Sacerdos angelus Domini est, 610, t. XI.
 Sacerdotem oportet cum auctoritate loqui, 564, t. XI.
 Sacerdotibus a singulis sumptus suppeditabantur tempore Chrysostomi, 251, t. XI.
 Sacerdotes criminabantur quidam, quod expensas facerent, 251, t. XI.
 Sacerdotis ad mysteria vocantis clamor, 152, t. XII.
 Sacerdotium legis jam eiectionem, 112, t. XII.
 Sacerdotium Melchisedechi melius sacerdotio Aaronis, 161, t. XII.
 Sacra, epistola imperatoris sic appellabatur, 530, t. III.

Sacra mensa. V. Eucharistia, Communio.
 Sacramenta sanguine perfusa in expulsionione Chrysostomi, 539, t. III.
 Sacrificia cur Deus Iudaeis praecepit, 879 *et seqq.* Sacrificia Iudaeorum abolita, 920, 921, t. I.
 Sacrificium in singulis lit collectis, 867. A sacerdotibus offertur, 642. Sacrificium a sacerdote oblatum horrendum est, 681, in sacerdote quantum puritatem et pietatem exigat, 681. Sacrificium per corpus Christi, 918, a Davide praedictum, *ibid.*, 920. Sacrificium christianorum sacrificium purum, 902, t. II.
 Sacrificium in eucharistia, 370, 397; item sacrificium perfectum in Eucharistia, 580, t. II.
 Sacrificium sunt mysteria, 369. Sacrificium in ecclesia offertur, 725, est vulnere remedium, *ibid.*, t. II.
 Sacrificium sine sanguine, 601, t. II.
 Sacrificia demones peroptabant, 535, t. II.
 Sacrificium: in eo crux adhibetur, 858, t. III.
 Sacrificia cur Iudaeis concessa, 829, 830, t. III.
 Sacrificium Abrahamae figura crucis, 432, t. IV.
 Sacrificium maximum Dei beneficiorum recordari, 80, ipsique gratias agere, 80, t. IV.
 Sacrificium Dei offert David immolans iram, 688, tom. IV.
 Sacrificium Annae comparatur cum sacerdotis sacrificio, 636, tom. IV.
 Sacrificium Deo maxime quodnam, 248, t. V.
 Sacrificium vespertinum et sacrificium matutinum, 450, tom. V.
 Sacrificium maximum gratiarum actio, 335, t. V.
 Sacrificium laudis, 527, t. V.
 Sacrificium non semper acceptum, 430, t. V.
 Sacrificium Deo gratissimum laudes Dei sunt, 498, tom. V.
 Sacrificium et oblatio est Dei beneficia habere perpetuo in memoria, 264, t. V.
 Sacrificium vespertinum cur sit dictum, 431, t. V.
 Sacrificium iustitiae quid, 53, t. V.
 Sacrificia cur Iudaeis permessa, 247, t. V.
 Sacrificia non praecipua in cultu erant, 247, t. V.
 Sacrificare cur Ierosolymis solum licebat, 549, t. V.
 Sacrificium horrendum corporis et sanguinis Domini, 433, t. V.
 Sacrificia voluntaria ea quae ex animi liberalitate offerbantur, 695, t. V.
 Sacrificiorum varia genera, 625, t. V.
 Sacrificium tremendum ac mysticum, 102, t. VI.
 Sacrificia cur instituta, 19, t. VI.
 Sacrificiorum cultus majestate Dei indignus erat, 19, tom. VI.
 Sacrificium vespertinum quid, 456, t. VI.
 Sacrificium eucharistia est, 745, t. VII.
 Sacrificia non initiatorum quae, 251, t. VII.
 Sacrificia omnia sancta, 443, t. VIII.
 Sacrificium novae quam praestet sacrificio veteris legis, 402, t. VIII.
 Sacrificia multa in lege erant, quae enumerantur; sed nullum contra inimicos, 433, t. X.
 Sacrificium corporis Christi nos ad concordiam et charitatem vocat, 202, 203, t. X.
 Sacrificia quoniam jam Deo sunt offerenda, 92, t. XII.
 Sacrificia Iudaeorum quam infirma, 130, t. XII.
 Sacrificia vetera non amovebant sordes ab anima, 118, tom. XII.
 Sacrilegium quantum malum sit, ne dici quidem potest, 611, t. XI.
 Sacrorum expilatores tempore Chrysostomi, 102, t. IX.
 Sadducei secta Iudaeorum, 637, t. VII.
 Sadduceorum ad Joannem Baptistam venientium affectus, 192, 193, t. VII.
 Sadducei secta Iudaeorum, 324, t. IX.
 Sadduceorum opinio, 341, t. IX.
 Saeculares etiam homines ad correctionem fratrum tenentur, 952, t. I.
 Saeculares perinde ac monachi mandata servare praecipuntur, 373, t. I.
 Saecularia qui admiratur, futurorum contemplatione nunquam dignus, 415, saecularia omnia umbris fallaciora, 1091, in saeculo qui vivunt divinis remediis magis egent, 994, tom. I.
 Saecularium convivia quam turpia, 158, t. V.
 Saecularia omnia prorsus rejicienda, 469, t. VII.
 Saecularia desideria quoniam sunt, 689, t. XI.
 Saeculare mandatum quidnam sit, 116, t. XII.
 Saeculares eadem quae monachi exsequi debent, exceptis conjugii legibus, 67, t. XII.
 Saeculum hoc non retributioni, sed labori deputatum, 51, t. II.

- Saeculum aliud iustis relictum est, 451, t. II.
 Saeculum futurum. In saeculo futuro nullus peccator liberari potest a supplicio, 397, t. IV.
 Saeculum malum quid sit, 618, t. X.
 Sagittae verbi vis efficax, 193, t. V.
 Salaminae in Cypro Marcionistae erant, 753, t. III.
 Salem pacem significat, 328, t. IV.
 Salomon voluptatibus obsecutus respicit, 512, ob patris virtutem, post peccatum sextam regni partem retinet, 311, tom. I.
 Salomoni credendum, divitiis detrahenti, 599, t. II.
 Salomon ad exemplar tabernaculi, templum aedificavit, 787, t. II.
 Salomon petens spiritualia, illa accepit quae non petiit, 174, t. V.
 Salomon ex modo petitionis exauditus est, 85, t. V.
 Salomon improborum consuetudine periit, 60, t. V.
 Salomon duodennis rex declaratus, 43, t. VI.
 Salomonem esse libri Jobi auctorem quidam dicebant, alii Moysen, 562, t. VI.
 Salomon cum illa petiit quae petere oportebat, cito accepit, 515, t. VII.
 Salomon, qui maxime omnium sciebat quid esset voluptas, inctum praefert risu, 445, t. VII.
 Salomonem peccatorem in Davidis gratiam non deiecit Deus, 343, t. VII.
 Salomon lapsus non respuisse fertur, 562, t. X.
 Saltationes et tripudia in Kalendis, 905, t. I.
 Saltatio ubi est, ibi diabolus, 491, t. VII.
 Saltationes et chori satanici, 388, t. XI.
 Saltationes in nuptiis non admittendae, 145, t. XI.
 Salvator in multorum ruinam et resurrectionem est, et lamen salvator manet, 450, t. X.
 Salvator. Vide *Christus*.
 Salvioni vel Gabioni (*nam utroque modo legitur in mss.*) scribit Chrysostomus, 727, 728, t. III.
 Salus hominum quam curanda pastoribus, 1029. Salutem consequi non potest qui salutem proximi negligit, 686. Salutis gradus et modi varii, 336, t. I.
 Salutem timor parit, 76, t. II.
 Salutem ubique nostram operari possumus, 344, 345, tom. II.
 Salutem quam pauci consequuntur, 174. Salutem nostram plus Deus optat, quam nos ipsi, 26, t. III.
 Salus, in salute vel in salutari Dei letari quid sit, 871.
 Salus aliorum curanda, 623. Salutem proximi curare debent christiani, 56, t. IV.
 Salus hominum Deo magis est curae, quam sua gloria, 509, de salute nunquam desperandum, 551, 552, t. V.
 Salutem Paulus vocat divitias, 388, t. V.
 Salutem nostram Deus curat magis quam nos ipsi, 536, tom. V.
 Salutem ut consequamur, illam perpetuo respicere oportet, et ab illa spe pendere, 576, t. V.
 Salus et virtus nostra necessitati non subjacent, 322, tom. V.
 Salutis causa vel amici contemnendi, 59, t. V.
 Salutem ex misericordia consequimur, 552, t. V.
 Salus vel minorum curanda, 579, t. VII.
 Salutem quomodo consequi possumus, 451, t. VII.
 Salutem hominum quantum curet Deus, 580. Salutem et nostram et aliorum curare debemus, 581, t. VII.
 Salutem proximi nihil anteponit sancti, 52. Quae salutem spectant sunt caeteris omnibus anteponenda, 348, ad salutem voluntate simul et fide opus est, 196, t. VII.
 Salus vel perniciis in arbitrio hominis sita est, 268, tom. VIII.
 Salus non nisi per fidem obtinetur, 458, t. IX.
 Salutem quam pauci consequuntur, 189, t. IX.
 Salutem consequimur per gratiam, 315, t. IX.
 Salutem aliorum curare debet christianus, 162, pro salute vel unius animae nihil non agendum, 165, t. IX.
 Salutis nostrae quam cupidus sit Deus, 368, t. IX.
 Salutis aeternae participes corpus erit, 124, de salute nunquam desperandum, 75, t. X.
 Salus in Christo Jesu, vere salus est cum gloria aeterna, 621, t. XI.
 De salute fratrum curanda sermo, 859, t. XII.
 Salustio presbytero scribit Chrysostomus, oburgans eum quod segnior factus sit, 724. Salustius arguitur quod ad collectam non venerit, 728, t. III.
 Salustius tabellarii vicem agit, 752, t. III.
 Salutatio saepe amicitias solvit, 703, t. IV.
 Salutationis initium semper a nobis oriatur, 703, t. IV.
 Salutatio apostolorum quae, 383, t. VII.
 Salutatio alter alterum praeviat oportet, 272, t. VII.
 Samaritana mulier credidit, dum sacerdotes non crederent, 829, ejus salutem Christus quantum curavit, 1029, tom. I.
 Samaritani exemplum, 932, quam mitis ille fuit et humanus, *ibid.* Samaritanus vere proximus, 947, t. I.
 Samaritana sapientior Nicodemo, 184, ejus philosophia, 185, t. VIII.
 Samaritanæ humilitas, 195, t. VIII.
 Samaritanæ prudentia et obsequentia, 182, t. VIII.
 Samaritani discipuli, 199, nullo viso signo crediderunt, *ibid.*, t. VIII.
 Samaritani Judaeorum nobilitatem ambiebant, 178, tom. VIII.
 Samaritanorum origo, 177, t. VIII.
 Samaritani Judaeis praeferebantur, quare, 198, t. VIII.
 Samaritanæ laudes, 501, t. XII.
 Samaritani solos quique libros Moysis admittebant, 358, t. VI.
 Samaritani Judaeorum adversarii, 581, t. VII.
 Samaritanos inter et gentes magnum discrimen erat, 183, t. IX.
 Sameas Judaeis infensus, 321, t. I.
 Sanson improborum consuetudine periit, 60, t. V.
 Samuel puer oracula fundit, 583. Saulem precibus suis non potuit a damnatione eripere, 312. Samuelis laus, 479, ejus ærumnæ, 480, t. I.
 Samuel pro Saule precans non exauditur, non penitente Saule, 328, t. II.
 Samuel pro ingrato populo precatur, 406, t. II.
 Samuel se laudat, quomodo, 507, t. II.
 Samuel coactus seipsum laudat, 507, t. III.
 Samuel significat *audiens Deum*, 642, t. IV.
 Samuelis mater simul et pater fuit Anna, 643. Samuel fructus orationis, 632. Samuel a matre divulsus non moleste tulit, 653, t. IV.
 Samuel in templum transplantatus, 726. Samuelis fama et splendor in dies augetur, 726, t. IV.
 Sanctificatio quid sit, 15, t. X.
 Sanctificatio a charitate procedit, 309, t. IX.
 Sanctificatio quid, 305, t. V.
 Sanctificationi pax conjungitur, 341, t. IV.
 Sanctitatis in veteri et in nova lege differentia, 95. Sanctitatis varii gradus, 94, t. VIII.
 Sancti encomiis nostris non egent, 749. Sanctos qui irident puniuntur, 548, t. I.
 Sanctorum Veteris Testamenti ærumnæ, 1004, t. I.
 Sancti cur non statim a malis eripiuntur, 1015. Minus mirabiles ex signitate quam ex vitæ puritate, 407. Sanctos Deus probat potius quam segnes, 447. Sancti quam vexationibus quibuslibet superiores, 323. In angustiis flectam erga Deum habuerunt, 454. Sancti quidam contra demones potentissimi, 448. Sancti in caelis nobis prosunt, 751, tom. I.
 Sancti illi primævi multa sine eloquentia præstiterunt, 568, t. I.
 Sanctorum invocatio et intercessio, 937, t. I.
 Sanctorum fortitudo et virtus invicta, 572, t. II.
 Sancti in ærumnas labuntur, ne extollantur, 24, t. II.
 Sanctorum ærumnosorum exemplum, afflictis consolatio, 27, t. II.
 Sanctorum in hac vita ærumnæ, sunt probatio et argumentum resurrectionis, 28. Sancti neque ærumnis neque secundis rebus franguntur, 502, t. II.
 Sanctorum lapsus, alios præstat segiores, 21, t. II.
 Sancti persecutorum salutem curant, 166, t. II.
 Sancti non alius, quam uos, naturæ participes erant, 28, t. II.
 Sanctorum intercessio, 520, t. II.
 Sanctorum reliquiae urbes custodiunt, 694, t. II. Reliquiae honorantur, 709, t. VIII.
 Sanctorum thecæ monumenta spiritualis gratiæ plena, 595, t. II.
 Sanctorum affectus pro filiis spiritualibus, 48, t. II.
 Sancta sanctorum figura *Novi Testamenti*, 850, t. III.
 Sancti Veteris Testamenti quoque amore ducti, non timore fuerunt, 41. Sanctorum non verba tantum, sed et vita docet, 191, t. III.
 Sancti viri regibus et praefectis superiores, 68, t. III.
 Sancti peccata sua facile, laudes non nisi coacti efferunt, 505, 510, t. III.
 Sanctorum intercessio, 810, t. III.
 Sancti quo sensu hospites in hoc mundo, 665, t. IV.
 Sanctorum animæ priusquam cadant resurgunt, 684, tom. IV.
 Sanctorum exempla imitanda nobis proponit Scriptura, 474, t. IV.
 Sanctorum non solum bona opera, sed et peccata proponenda, 260, t. IV.
 Sanctorum invocatio et intercessio, 407, 408, t. IV.
 Sancti non quomodocumque nec fortuito moriuntur, 320,

- tom. V.
 Sanctorum Domini gloria est vicisse per Dei opem, 498, tom. V.
 Sanctorum præsentia vires dæmonum imbecillas facit, 123, tom. V.
 Sanctorum consuetudo cupiditatem sedat, 75, t. V.
 Sancti sunt qui iussa complent, 469, t. V.
 Sanctorum animæ ante conspectum Dei apparere desiderant, 494, t. V.
 Sanctos suos quomodo Deus conservet, 49, t. V.
 Sanctorum preces quam validæ, 229, quam ferventes, 373, t. V.
 Sanctos qui mortui sunt, adhuc vivere probatur, 521, tom. V.
 Sancti gratias agentes multos accersebant laudationis socios, 484, t. V.
 Sancti nobis canentibus adsunt, 521, t. V.
 Sanctus est inculpatus, rectus, purus, mundus, ab omni reprehensione alienus, 470, t. V.
 Sanctorum fiducia, 683, t. V.
 Sanctorum vitia in medicamenta mutata, 750, 760, tom. V.
 Sancti invocantur in calamitatibus, 263, t. VI.
 Sancti Novi Testamenti majorem exhibuere virtutem quam sancti Veteris, 13, t. VI.
 Sancti quanto majore fruuntur honore, tanto magis humiliantur, 72, t. VI.
 Sanctorum animæ fratrum amantes sunt, 274, t. VI.
 Sancti contribules suos paterno amore prosequuntur, 41, 12, t. VI.
 Sancti omnes angelos suos habent, 579, t. VII.
 Sancti nihil salutis proximi anteponunt, 52, t. VII.
 Sancti invocandi sunt, sed ita ut ne ideo negligentes simus, 117, t. VII.
 Sanctorum vita speculum est, 49, t. VII.
 Sanctorum corpora qui in morte Christi resurrexerunt, signum futuræ resurrectionis erant, 777, t. VII.
 Sancti quidam montes transulisse narrantur, 562, tom. VII.
 Sanctorum precibus non fidendum, nisi prænitentiam agamus, 59, t. VII.
 Sanctorum vita in æramnis versatur, 367, t. IX.
 Sanctis omnia prosunt, 235, t. IX.
 Sanctorum precatio quantam vim habeat, 598, t. X.
 Sancti christiani festos dies habent, 582, t. X.
 Sancti quinam sint, 12, t. XI.
 Sancti semper mirabiles sunt, maxime cum in periculo versantur, 71, t. XI.
 Sancti sunt omnes qui fidem rectamque viam servant, 575, t. XI.
 Sanctos cur Deus permiserit multa ignorare, 415, tom. XI.
 Sanctorum precibus non omnia permittenda; sed nos quoque precari oportet, 491, 492, t. XI.
 Sandalia gestabat Petrus, 197, t. III.
 Sanguis Christi chirographum peccatorum delevit, 598.
 Sanguinem suum nobis communicavit Christus, 46, t. II.
 Sanguis e latere Christi effusus in mensa mystica, 543.
 Sanguis in mysteriis sive in eucharistia ille est quem vendidit Judas, 588. Sanguis Christi in salutem effundentium effusus, 590, t. II.
 Sanguis martyrum angelis gaudium parit, 709, t. II.
 Sanguis Christi nobis potus in eucharistia, 249, t. III.
 Sanguis Christi sanctissimus in vestes militum effusus in expulsiōne Chrysostomi, 533, t. III.
 Sanguinis animalium esus cur prohibitus, 246, t. IV.
 Sanguine Domini potantur, corpore vescuntur, 336, tom. V.
 Sanguis Christi in eucharistia, 743, t. VII.
 Sanguinem Christi dare sacerdoti soli licebat, 474, tom. VII.
 Sanguis Christi morbos animi extinguit, 49, t. VII.
 Sanguis Christi orbis pretium, 262, t. VIII.
 Sanguis Christi quanta efficiat, 261, ejus encomia, *ibid.*, tom. VIII.
 Sanguis Dominicus peccatorum remissionem operatur, 14, t. IX.
 Sanitas voluptate multo melior, 45, t. II.
 Sanitas absolute nec bona nec mala est, 148, t. VI.
 Sanitatis mater indigentia est. Hoc dictum et de anima et de corpore verum est, 154, t. IX.
 Sanitas animæ est ejus fortitudo et prudentia, 174, tom. IX.
 Sapientia Dei immensa et inscrutabilis, 705, t. I.
 Sapientia Dei. *Vide* Dei Sapientia.
 Sapientia vera, Dei timor, 568, t. I.
 Sapientiæ Dei arcana non exploranda, 482 *et seqq.*, tom. III.
 Sapientia profana non confert ad pietatem, 132, t. III.
 Sapientes viri, et sapientes existimati, 250, t. V.
 Sapientiæ definitio, 289, t. V.
 Sapientia pauperis nihili ducitur, 224, t. V.
 Sapiens non est qui a Deo sapientiam non habet, 202, tom. VI.
 Sapientia græcæ araneorum tela, 123, t. VI.
 Sapientiam Dei prædicat creaturarum pulchritudo, 209, 300, t. VII.
 Sapientia christiani, ipse Christus est, 42, t. X.
 Sapientia spiritualis si distribuatur, magis augetur, 532, tom. X.
 Sapientia Dei externam philosophiam prostravit, 47, tom. X.
 Sapientia humana quam abjecta, 39, t. X.
 Sapientia externa quid, 60, t. X.
 Sapientia externa reprobat, 83. Sapientia hujus mundi stulta, quomodo, 52, 53, t. X.
 Sapientissimi omnium sunt qui opera Dei non curiose pervestigant, amantissimi qui nimis curiose scrutantur, 153, t. XI.
 Sapphira. *Vide* Ananias, 24, t. III.
 Sara primo sic dicebatur, postea Sarra, 125, 126, 128, tom. III.
 Sarra primo dicta Sara, 624, t. IV.
 Saræ virtus, 382, fortitudo, 297. Saræ sterilitas, 370, 383, t. IV.
 Sara laudatur, 359, vocatur a Deo Sarra, 351. *Vide notam ibi.* Sara rapta ab Abimeleco rege Gerarorum, 417, 418. Saræ amor erga Abrahamum, 416, t. IV.
 Sara hospitalitatis Abrahæ censors, 416, t. V.
 Sara uxor bona, 124, t. VI.
 Sara rideus correpta fuit, 69, t. VII.
 Sara hospitibus ministravit, 666, t. IX.
 Saræ laudes, 221, t. X.
 Saraceni nihil commune habebant cum Israelitico genere, 35, t. VII.
 Sardanapalus Rex hic tacito nomine memoratur, 349, tom. XI.
 Sardicensis synodus laudatur, 538, t. III.
 Sarephthana mulier Abrahamica, 732, t. II.
 Sarephthanz viduæ, quæ Eliam excepit, laudes, 553, 556, t. X.
 Sarmatæ, 58, t. V.
 Satan Hebræorum lingua adversarium sonat, 577, 578, tom. X.
 Satan vox hebraica significat adversarium, 605, t. II.
 Satana cantica, 333, t. V.
 Satana quadam cantica, quæ in usu erant, proscribit Chrysostomus, 363, t. XI.
 Satanodromus est hippodromus, 568, t. VIII.
 Satietas est morbi mater, 156, t. VIII.
 Saturitatis et ingluviei mala, 207, t. XII.
 Saturninus et Aurelianus viri primarii ad necem postulati, et in exilium acti, 415, 414, t. III.
 Saturni locus in Cilicia, 679, t. XI.
 Saturnus, *vide* Baal et Bel, 665, 664, t. V.
 Saül Samuelis precibus non potuit a damnatione eripi, 512, t. I.
 Saül in thesuris versans regno præsentis et futuro exutus, 344, t. II.
 Saül in quanta damna et pericula se ex juramento conjecerit, 145, 146, t. II.
 Saül nulla læsus injuria Davidis perniciem machinatur, 95, t. II.
 Saül christus Dei, id est unctus in regem, 683, t. IV.
 Saül Davidi insidias parat, 681. Saül Davidem occidere tentat, 680. Saüle deterior nullus inimicus, 698, t. IV.
 Saülis odium in Davidem, 686. Saülis in Davidem injusta suspicio et invidia, 679. Saülis odium Davidi nihil nocuit, 699, t. IV.
 Saül Davidis mansuetudine placatus, 702, t. IV.
 Saül in manus Davidis incidit, et illæsus abijt, 682. Davidis mansuetudine fractus lacrymas fundit, 704, t. IV.
 Saül unde sciebat Davidem esse regnaturum, 707, hostem Davidem filiorum suorum tutorem reliquit, 707, tom. IV.
 Saül occidere voluit filium, omnes reclamant, occidit sacerdotes, nemo vocem emisit, 594, t. V.
 Saüle nihil scelestius, 601, t. VII.
 Saül quomodo periit, 766, 767, t. VII.
 Saülus, primum nomen Pauli, mutatum, 125, t. III.
 Saülus priscum nomen Pauli, 624, t. IV.
 Saüli sive Pauli conversio, 153, t. IX.
 Saüli nomen in Paulum mutatur, 209, t. IX.
 Saüromatæ, 714, ad fidem accedere, 822, t. I.
 Scabelli et cathedræ ex argento a divitibus quibusdam fiebant, 350, t. XI.

Scammata transilire, *hinc vi evasione exiit, adagium*, 86, tom. V.

Scandalum qui patiuntur quandouam contemnendi sunt, 322, t. I.

Scandalum etiam iniuste susceptum vitandum, si fieri potest, 498, 499, 500. Scandalo esse aliis, etiam non peccantem, non culpa vacat, 522. Scandalum quanto studio vitaverit Paulus, 499. Scandalum aggravat supplicium, 506, tom. I.

Scandala probo utilia esse possunt, 573, t. VII.

Scandala aliquando contemnenda, 514, t. VII.

Scena quanta inferat mala, 427, t. VII.

Scenæ spectatores carpuntur, 429, in scena quidam agiores corpora pervertebant, 574, 573, t. VII.

Scena theatralis stupenda exhibebat tempore Chrysostomi, 292, t. VII.

Scenopegia festum Judæorum, 844, 876, t. I.

Scenopegia Judæorum, 548, t. V.

Scenopegia festum Judæorum, 789, t. II.

Schismatis mala, 387, t. VII.

Schisma perdit unitatem, 23, t. X.

Schismata quid sint, 226, t. X.

Schismatum causa erant Spiritus Sancti dona, 243, tom. X.

Schisma Eustathianorum hic notari videtur, quod longo tempore Antiochiæ perseveravit, 87, t. XI. *Vide monitum ad has Homilias, itenque monitum ad Homiliam de non anathematizandis vivis et defunctis*, 941, 942, 943, t. I.

Schismatis peccatum ne sanguis quidem martyrii potest delere, 87, t. XI.

Scholæ ad meridiem usque a puerulis frequentantur, 123, t. III.

Scientia destruetur, quomodo id intelligendum, 702, 703, non de universali, sed de particulari scientia, 703. Scientiæ partem minimam in hac vita tenemus, 703. Scientiæ imperfectio destruitur, non scientia, 703, t. I.

Scientiæ nimis cupiditas quanta mala pariat, 703, t. I.

Scientia Dei quomodo mirabilis facta, 412, t. V.

Scientiæ indicium est nolle omnia inquirere, 647, tom. XI.

Scientia sine caritate inutilis, caritas sine scientia utilis, 161, t. X.

Scientia destruetur, quo pacto id intelligendum sit, 287, tom. X.

Scire male pejus est quam bene ignorare, 768, t. II.

Scortatio etiam ante contractum matrimonium damnabilis, 217, t. III.

Scortatio mala, sed nuptiæ non malæ, 122, t. VI.

Scortatio omnia implet fetore, 424, t. XI.

Scortatorum infelicias describitur, 285, t. XI.

Scortatores acriter insectatur Chrysostomus, 427, 428, tom. XI.

Scribæ et Pharisei Jerosolymitani cæteris nequiores erant, 509, t. VII.

Scribæ et Phariseorum impudentia et malignitas in Christum, 435, 456, t. VII.

Scribæ sapientes qui se putabant ex se prudentes esse ob tumorem exciderunt 430, t. VII.

Scriptoris veteris locus, 50, t. V.

Scripturam sacram si non intelligas, consule sapientiorum, 993. Ejus lectio commendatur, 812, 992, ejus lectio post mensam, 974, etiam non intellecta, utilis, 959, t. I.

Scripturæ libri sancti non sanctam faciunt Synagogam, 913. Scriptura sacra pauca ex iis quæ contigerunt refert, 477, t. I.

Scripturæ ignoratio hæreses parit, 993. Scripturis armatura sumenda, 992, t. I.

Scripturæ doctrina gravior quam testimonium suscitati a mortuis, 1009. Scripturæ sacræ opulentia, ejusque profundi sensus, 1006, 1007, t. I.

Scripturarum interpretatio a Ptolemæo Philadelpho curata, in templo Serapidis Alexandriæ servatur, 851, t. I.

Scripturæ sacræ comparantur mari tempestatibus non agitato, 1040, t. I.

Scripturæ sacræ Synagogæ Judæorum nullam conferunt sanctitatem, 850, t. I.

Scripturæ auctoritas potior rationibus, 797, t. I.

Scriptura tempore Mosis data, cur non tempore Noë vel Abraham, 105. Respondetur objectioni, si utiles Scripturæ, cur non a principio datæ sunt, 103, t. II.

Scripturarum thesaurus, 17, t. II.

Scripturæ sacræ expositio est exhortatio et consolatio, 92. Consolationem parit Scriptura sacra et singulæ ejus partes, 93, t. II.

Scripturæ lectionis utilitas, 299, 300. Scripturarum lectio paradus, qui flores et fructus profert, 18. Scripturæ sacræ lectione sedatur calamitatis dolor, 522, t. II.

Scripturarum vel tenues dictiones utiles, 17. Scripturæ

non accusandæ sed ii accusandi qui Scripturas adulterant, 705, tom. II.

Scripturæ sacræ profunditas, 124. Scriptura nihil supervacaneum habet, 187. Scripturæ sacræ totum orbem pervaserunt, 87. Semper legendæ, 90, 126; quomodo tractandæ, 90, nubi comparantur, 90, t. III.

Scripturarum lectio cum prato collata, 87, t. II.

Scripturarum sacrarum lectio suave prædium, suavis hortus, 397, t. III.

Scripturæ non legendæ modo sunt, sed explorandæ, 148. Scripturæ lectio piæ religionis notitiam affert, 41. Scripturæ lectio in ecclesia, 70, t. III.

Scripturæ sacræ litteræ sunt a Deo nobis missæ, 28, tom. IV.

Scriptura divina nihil supervacaneum habet, 507. Se ad nostram infirmitatem attemperat, 33, thesaurus in exhaustus, 32, 70, t. IV.

Scripturæ vel in parva dictione immensas divitias complectuntur, 126, t. IV.

Scripturæ sacræ diligentia, 87, 222, 480. Scriptura sacra aromatibus comparata, 106, t. IV.

Scriptura sacra prato comparatur, 395, ad captum nostrum se attemperat, 152, t. IV.

Scriptura sacra in calamitatibus antidotum, 262, nihil temere positum habet, 83, t. IV.

Scriptura sacra nihil sine aliqua ratione scriptum vel inutile habet, 236, 257, t. IV.

Scriptura thesaurus spiritualis, 523, t. IV.

Scriptura sacra ad utilitatem nostram humanis utitur verbis, 109, t. IV.

Scripturæ divinæ, ne una quidem syllaba prætereunda, 419, t. IV.

Scripturæ, utpote a divino Spiritu profectæ, ingentem continent thesaurum, 175, ubi nec syllaba nec apex inutilis, 175, 587, t. IV.

Scripturæ sacræ virtus, 541, t. IV.

Scriptura cum aurifodinis comparatur, 289, t. IV.

Scripturæ diligentia in notandis annis, 561, t. IV.

Scriptura sacra lapidibus pretiosis comparatur, 411, 390, in Scriptura sacra nihil redundans, 68, nihil otiose positum, 360, t. IV.

Scriptura magna verborum attemperacione utitur, 138, tom. IV.

Scriptura sacra spiritualium similitudines petit a sensibilibus, 111, 112, t. IV.

Scripturæ nunquam sibi repugnant, 283, t. IV.

Scripturæ sacræ historias qui animo versat, non potest a cupiditatibus superari, 686, t. IV.

Scriptura sacra quomodo tractanda, 76, t. IV.

Scripturæ sacræ lectio, 183, ingens bonum, 521, 522. Scripturarum lectio cum doctorum admonitionibus, 472, quantam consolationem afferat, 261, t. IV.

Scripturæ legendæ omne tempus bonum, 333. Scriptura sacra non obiter legenda, 206. Scripturæ sacræ lectio thesauro comparatur, 32, t. IV.

Scripturæ sacræ mos qualis, 99, t. IV.

Scriptura sacra non in ecclesia solum, sed etiam domi legenda, 262. Scripturæ sacræ historie in colloquiis adhibendæ, 686, t. IV.

Scripturarum meditatio quantum pariat lucrum, 591, tom. IV.

Scripturam cur noluerit Deus esse claram, 292, t. IV.

Scriptura sacra Veteris Testamenti Hebræorum lingua initio scripta fuit, 42, t. IV.

Scriptura sapientem doctorem et attentum auditorem quaerit, 499, t. V.

Scripturæ sacræ lectio quam utilis, 512, t. V.

Scripturæ obscuritas lectorem ad inquisitionem invitat, 225, t. V.

Scripturarum cognitio magnam affert consolationem et philosophiam, 453, t. V.

Scriptura sacra ad faciendam fidem nihil validius, 36, tom. V.

Scriptura sacra quibus modis accipienda, 208, 209, sensus allegoricus, *ibid.*, t. V.

Scriptura sine scopo inutilis, 53, t. V.

Scripturæ omnes sanctæ, sed aliquid amplius habent psalmi, 533, t. V.

Scriptura sacra explicatu difficilis, 258, t. VI.

Scriptura sacra palam arguit, 122, t. VI.

Scriptura sacra quomodo tractanda, 166, t. VI.

Scriptura nihil habet supervacuum, 110, t. VI.

Scripturæ divinæ autoritas, 274, t. VI.

Scripturæ sacræ lectiones in Ecclesia multæ et variæ, 116, t. VI.

Scripturæ finis est morum correctio, 186, t. VI.

Scriptura sacra allegorias ab se allatas explicat, 60, tom. VI.

- Scripturæ quomodo audiendæ, 108, t. VI.
 Scriptura sub Ptolemæo annis ante Christum trecentis ex hebraico græce translata est, 178, t. VI.
 Scripturæ sacræ loca quædam non separatim ab aliis sumenda, ne pravam hinc dogma deducatur, 156, t. VI.
 Scripturæ quidam locus depravatus per additionem aliquam, 158. Scripturæ verba quomodo tractanda, 158, tom. VI.
 Scripturæ cur Judæis relicta, 468, t. VI.
 Scripturæ sacræ dignitas utilitasque, 429, t. VI.
 Scripturæ dicuntur regnum cælorum, 881. Scripturæ sacræ quare obscuræ, 881, t. VI.
 Scripturæ sacræ verborum efficacia, 50, 51, t. VII.
 Scripturæ divinæ notitia omnes egent, 50, t. VII.
 Scripturæ sacræ auxilio non uti, quantum crimen sit, 15, tom. VII.
 Scripturæ sacræ libri cur dati, 14, t. VII.
 Scriptura sacra quantum luci afferat, 50, t. VII.
 Scripturæ sacræ æmignata, 54, 55, t. VII.
 Scripturarum neglectus, quantum damnum, 484, 485, tom. VII.
 Scripturæ sententiarum profunditas, 51, t. VII.
 Scripturæ sacræ lectio morbos animi extinguit, 50, tom. VII.
 Scripturarum lectio lecto jucundior, 585, t. VII.
 Scripturæ cum accurate magna et perquisitione legendæ, 97, non perfunctorie tractandæ, 295, t. VIII.
 Scripturæ divinæ nihil temere positum habent, 277, tom. VIII.
 Scripturæ non prætercurrenda, 311, t. VIII.
 Scripturarum sacrarum utilitas quanta, 207. Scripturæ thesaurus medicinarum, *ibid.*, t. VIII.
 Scriptura de futuro ut de præterito aliquando loquitur, 445, t. VIII.
 Scripturæ sacræ pharmacum sunt, 459, t. VIII.
 Scripturæ divinæ accuratissime explorandæ, 205, t. VIII.
 Scriptura sacra est questionum abyssus, 185, t. IX.
 Scripturæ sacræ nihil supervacaneum habent, 667, tom. IX.
 Scripturæ remedia ad vitia curanda suppeditant, 219.
 Scripturæ sacræ mos de uno ut de pluribus loqui, 95, tom. IX.
 Scripturarum ignorantia quanta pariat mala, 391, t. IX.
 Scripturarum lectio quam utilis, 154. Scripturis qui attendi non opus habet signis, 155, t. IX.
 Scripturæ non curiosius scrutandæ sunt, 142, t. X.
 Scripturæ sacræ libri multi perdit, 57, 58, t. X.
 Scripturæ sacræ legendæ, 485, t. XI.
 Scripturæ sacræ quæ agenda et quæ non agenda sunt docent, 648, t. XI.
 Scripturæ sacræ legendæ sunt, 361, t. XI.
 Scriptura sacra magistri loco habenda, 362, t. XI.
 Scripturæ quos habuerint interpretes, 75, t. XII.
 Scurrilitas et faceta verba reprehenduntur, 119. Scurrilitas mollem efficit animam et pigram, *ibid.*, t. XI.
 Scutum bonæ voluntatis quid, 69, t. V.
 Scythæ, 58, t. V.
 Scythia de Spiritu Sancto accepit, 186, t. V.
 Scytharum lingua loquebantur apostoli et discipuli, 459, tom. II.
 Scythæ ad fidem accesserunt, 822, 850, t. I.
 Sebastiano presbytero scribit Chrysostomus, 729, t. III.
 Secretum alteri qui revelat etiam secreti nomine, secretum prodit, 934, t. I.
 sectæ variæ Judæorum, 681, t. VII.
 Securitas vitæ non quærenda, 317, t. V.
 Securitas et gloria in Deo simul sunt, secus in hominibus, 70, t. V.
 Sedec justiam significat, 528, t. IV.
 Sedeciæ clades, 191. Sedecias Babylonem non vidit, et Babylonem tamen inductus est, 195, t. II.
 sedere super thronum sanctum dicitur Deus, id est, sancte regnare, 186, t. V.
 Seditio et contentio mortem parit, 583, t. V.
 Segnities vel probam vitam instituentes dejicit, 114, tom. VI.
 Seleucia matrona, Rufini uxor, Chrysostomum in agro cesariensi excipit, 615, t. III.
 Seleuci cum Ptolemæo pugna a Daniele prædicta, 891 tom. I.
 Seleucus episcopus, relicta domo, Chrysostomum adit, 650, ager Hymmerio archiatro commendatur a Chrysostomo, 651, t. III.
 Sella uxor Lamechi, 167, t. IV.
 Semi benedictio a patre, 271, t. IV.
 Semi et Japheti probitas et honestas, 266, t. IV.
 Semei Davidi maledicit, 647, t. IV. 485, t. I.
 Sempiterna signa quibus usus est Constantinus Presbyter quid essent, 6. vide Præfationem ad Homilias in epistolam ad Hebræos, num. 3, t. XII.
 Semen jactum, cur maxima ex parte perit, 468, cur jactum est supra petram, in spuis, in via, *ibid.*, t. VII.
 Semen non frustra spargitur, etiamsi pauci suscipiant, 1029, t. I.
 Semen non recipimus, nostra, non seminantis, culpa, 468, t. VII.
 Semicinetia et sudaria ante portas ecclesiæ Judæi vendebant, 648, t. VIII.
 Senatum magnum qui occupabant, usuram exercere non poterant, 557, t. VII.
 Senectus virtuti adeundæ non opportuna, 378, 379, tom. I.
 Senectus virtute prædito non metuenda, 345, t. I.
 Senex non ex canitie probatur, 640, t. I.
 Senectus bona quæ, 345, t. IV.
 Senes circensibus addicti inhonestiores, 661, t. IV.
 Senectus in quo sita sit, 568, t. V.
 Senes appellantur doctores Judæorum, 694, t. V.
 Senes christiani ad theatra accurrebant, 280, t. VI.
 Senes peccantes graviores dant poenas quam juvenes, 47, t. VI.
 Senectutem parit peccatum, 480, t. IX.
 Senes tempore Chrysostomi ædificia construere incipiebant, quos carpit ille, 550, t. IX.
 Senes spectacula adire turpe est, 520, t. VIII.
 Senum vitia quænam et unde proveniant, 684, t. XI.
 Senectutis honor quis sit, 66, t. XII.
 Senectus in Ecclesia utilisima, 525, t. XII.
 Senes ut juvenes currere debent in via salutis, 65. Senum vitia tempore Chrysostomi, 65, t. XII.
 Sensibilia ad spiritualia nos ducunt, 91, t. III.
 Sententiæ variæ de Deo et de mundo, 67, t. VIII.
 Septenarius numerus in Scripturis, infinitæ multitudinis significationem habet, 950, t. I.
 Septuagies septies, *infinitè, perpetuo et semper* denotat, 589, t. VII.
 Septuaginta interpretes cæteris anteposendi, 52, t. VII.
 Septuaginta Interpretes Scripturæ commendantur, 748. Eorum versio a Judæis sapientibus olim recipiebatur, *ibid.*, tom. VIII.
 Septuaginta hebdomadam Danielis explicatio, 889, t. I.
 Sepulcrum Christi quam honorabile, 825, t. I.
 Sepulcra Petri et Pauli Romæ adeunt omnes, 825, t. I.
 Ad sepulcra mortuorum quidam intolerabili dolore afflicti, domicilium posuerunt, 551, t. II.
 Sepulcra martyrum dæmones formidant, 669, t. II.
 Sepulcrorum effossores multi, 762, t. II.
 Sepulcrorum effossores, 675, t. IV, 230, t. V, 728, tom. VII.
 Sepulcra splendida non immortalem pariunt memoriam, 664, t. IV.
 Sepulcrum trichitale divitis, 511, 512, t. V.
 Sepulcrorum fastus, 251. Sepulcra domum perpetuam putare insanum est, 231, t. V.
 Sepulcra sumptuosa et ædes magnificæ quam vana sint, 297, t. V.
 Sepulcra conspicienda et cogitanda, ut sedentur animi motus, 554, t. V.
 Sepulcra martyrum in civitatibus honorata, 526, frequentata et culta, 512, t. V.
 Sepulcra extra urbes, 68, t. V.
 Sepulcrum patens vocatur qui obscœna verba loquuntur, 68, t. V.
 Sepulcra martyrum frequentanda, 428, t. VII.
 Sepulcra in uribus non construuntur, 676, sepulcris reversi multi sese abluunt, 426, t. VII.
 Sepulcrorum effossores, 355, t. VIII; 295, 304, 305, tom. X.
 Seraphim et Cherubim oculos corporeos non habent, 751, t. I.
 Seraphim velant faciem, quia lumen Dei ferre non possunt, 722, 723, quomodo possunt Deum videre, 722, t. I.
 Seraphim significant ignita ora, 724, t. I.
 Seraphicus hymnus in sacra liturgia, 158, t. VI.
 Seraphim ignita ora significant, 70, t. VI.
 Seraphim dignitas maxima, 157, t. VI.
 Seraphim cur non faciem tantum, sed etiam pedes velant, 101, 102, t. VI.
 Seraphinorum alæ quid designant, 157, t. VI.
 Seraphinorum alæ celsitudinem et sublimitatem significant, 70, t. VI.
 Serapidis templum Alexandriæ, 851, in eo versio Scripturarum a Ptolemæo curata servatur, 852, t. I.
 Serapion episcopus apud Marsos et Gotthos episcopos delituit, 618, t. III.
 Sericæ vestes, 69, t. III, 510, t. V.

Serica fita in calceis, 301, 302, t. VII.
 Sermone alitur anima, 121, t. VI.
 Sermo evangelicus per apostolos prolatus, quavis penna levius pervolabat, 484, t. V.
 Sermo brevis esto in rebus non necessariis, 49, t. IX.
 Sermo contra pneumatomachos et arianos incerti auctoris antequam Chrysostomus concionaretur scriptus, 531, tom. XII.
 Serorum Regio unde serica veniunt, 506, t. XI.
 Serpens quare uniatur, licet a diabolo in ministerium usurpatus, 141, serpentis maledictio, 142, 143. Serpentis Evam alloquentis astutia, 127, 128 et seq. Serpens qui Evam decepit non erat ratione præditus, sed illo usus est diabolus, 127, t. IV.
 Serpentes et scorpium quid commodi afferant, 490, t. V.
 Serpentes devorat cervus, 162, t. V.
 Serpentis prudentia quæ, 390, t. VII.
 Serpentum imagines inter deos relatæ a gentilibus, 19, tom. VII.
 Serpens quomodo Evam allocutus sit, 483, 486, t. VI.
 Serpens mulierem alloquens mentitus est, 496, t. VI.
 Serpentis pruæntia quæ, 803, t. III.
 Servire Domino in timore quid sit, 100, t. VI.
 Servitutis species diversæ, 401, t. VI.
 Servitus nihil nocuit Josepho, 132, t. VI.
 Servitutis sub Antiocho tempus, 895, t. I.
 Servus nudum nomen, 1059, servi aliquando moribus nobiliores heris, *ibid.*, t. I.
 Servi, heris similitates agentibus, improbiores fiunt, 375, t. I.
 Servorum cura agenda, 905, t. I.
 Servi nunquam milites, 76, t. III.
 Servitus nomen tantum est, 270. Servitutis modos quot induxerit peccatum, 594, 595, 596. Servitus non naturam sequitur, sed peccatum, 800, t. IV.
 Servi ab heris appellationem sumunt, 683. Servus est qui peccatum operatur, 270. Servos Dei elementa reverentur, 101, t. IV.
 Servi adulterorum conscii puniebantur, 253, t. V.
 Servum aut liberum quid potissimum faciat, 278, 279, tom. V.
 Servi a morientibus heris libertate donabantur, 215, tom. VII.
 Servitus omnium terribilissima quæ, 326, t. VIII.
 Servitus peccati gravissima, 297, t. VII.
 Servi fornicarii Dei dignitatem non minuit, 79, t. VIII.
 Servi Christi quantum differant a servis Mammouæ, 68, tom. VIII.
 Servus et liber in iis, quæ ad Christum spectant, pares sunt, 156, t. X.
 Servus non est qui a peccato liber est, 158, t. X.
 Servorum multitudo vituperatur, 353, t. X.
 Servitutem peperit avaritia, 157, t. XI.
 Servitus etiam in heris est, et mutua sunt officia, 154, tom. XI.
 Servus qui heri sui mandatis parat, Dei præcepta implet, 686. Servi boni officia, 688, t. XI.
 Servi quomodo instituendi, 158, cum servis quomodo agendum, 711, t. XI.
 Servos nostros Christus fratres vocat, cur nos non vocemus, 711, t. XI.
 Servorum officia, 153, t. XI.
 Servum esse bonum admodum difficile est, 683, cum servis quomodo agendum, 685, t. XI.
 Servi mores suos componunt ad exemplum dominorum, 149, 150, t. XI.
 Servus et famulis quam male uterentur quidam tempore Chrysostomi, 709, 710, t. XI.
 Servus et liber nomina tantum sunt, 491, t. 12.
 Sessio et resurrectio quid, 471, t. V.
 Sethi ortus, 171, t. IV.
 Sethi nomen libri apocryphi, t. VI.
 Severæ epistola Chrysostomi, 757, t. III.
 Severiani episcopi Gala lorum oratio, cum susceptus esset a Joanne Chrysostomo, 426, t. III.
 Severiani de sigillis sermo, 559, t. XII.
 Severianæ et Romulæ litteras mittit Chrysostomus, 751, tom. III.
 Severus presbyter ad Theophilum misus a Chrysostomo, 531. Severo presbytero epistola Chrysostomi, 661, t. III.
 Sexta hora qua Christus crucifixus est, 706, t. V.
 Sextæ editionis lectio, 754, t. V.
 Sicarii quinam, 324, t. IX.
 Siccitas magna Helicæ jussu terram occupavit, 720, t. II.
 Siccitas Antiochiæ deficiente pluvia, 543, t. X.
 Sicera palmarum succus, 62, est soporifica, *ibidem*, tom. VI.

Siclus in vectigal datus, 566, t. VII.
 Siderum motui rerum eventum quidam adscribebant, 365, t. I.
 Siderum utilitas, 492, t. III.
 Sigma seu mensa semicircularis in usu tempore Chrysostomi, 304, t. XI.
 Signaculum in fronte puerorum recens natorum a presbytero impressum, 106, t. X.
 Signatum lumen quid, 54, t. V.
 Signum crucis in baptismo et in manuum impositione, 277, t. XI.
 Signum crucis. *Vide* Crux.
 Signi crucis potestas, 940, t. I.
 Signa cur nunc non fiunt, 459, t. II.
 Signa infidelibus non fidelibus proponuntur, 835, t. III.
 Signum crucis ubique aderat, 858, t. III.
 Signum crucis quomodo faciendum, 857, ejus operationes mirabiles, 857, t. III.
 Signa vocantur ea quæ non secundum naturam fiunt, 716, t. V.
 Signum et symbolum promissorum a promittentibus datur, 345, t. IV.
 Signum, id est miraculum, debet naturæ conditionem superare, 84, t. VI.
 Signa quondam Deus facere solet, 219, 220, t. VII.
 Signa non sunt semper a suspitione libera, 387, 388, tom. VII.
 Signa sine virtute nihil prosunt, 522, t. VII.
 Signa non prosunt ad salutem, 302, t. VII.
 Signa quibusdam nocuerunt, opera bona nunquam possunt nocere, 388, t. VII.
 Signa cur edere cessaverit Deus, 387, t. VII.
 Signa quæ sub Juliano Apostata visa sunt, 40, 41, t. VII.
 Signi crucis vis mirabilis, 557, t. VII.
 Signum crucis in pectore efformabatur, 771, t. VII.
 Signum crucis in facie digito efformabatur, 557, t. VII.
 Signa populum alliciebant, 290, t. VIII.
 Signa non fidelibus, sed infidelibus dantur, 201, 202, tom. VII.
 Signum crucis, 61, t. IX.
 Signa resurrectionem probant, 96, t. IX.
 Signis omnibus præferenda caritas, 464, t. IX.
 Signa sunt manifestatio Spiritus, 214, t. IX.
 Signa cur nunc non fiunt, 50, t. X.
 Signa qui facit potest esse carnalis, 69, t. X.
 Signa faciunt etiam præstigiatores, 33, t. XII.
 Silentium desiderat Chrysostomus, plausus rejicit, 985, tom. I.
 Silentium aliquando loquela utilis, ut et loquela aliquando silentio utilior, 452, 453, t. V.
 Silentium. Tum demum est loquendum quando verba plus prosunt quam silentium, 434, t. V.
 Silentium summum in ecclesia servandum, 106, t. V.
 Silentii intempestivi malum, 434, t. V.
 Silentium Dei ejus patientia est, 257, t. V.
 De silentio et secretis sermo, 847, t. XII.
 Simiam gentiles adoraverunt, 115, t. II.
 Simiæ colebantur ut dii ab Ægyptiis, 582, t. IV.
 Simmas Thebanus, 337, t. I.
 Simon primum nomen Petri, 125, t. III.
 Simon magus statim atque illuminatus et baptizatus fuit lapsus est, 120, t. III.
 Simon magus dicebat se Spiritum Sanctum habere, 821, tom. III.
 Simon irruens in ministerium, reprobatus, 510, 511, tom. II.
 Simon magus a Petro Romæ prostratus est, 557, 559, 560, t. VIII.
 Simonis qui pecuniam Petro obtulit scelus, 144, t. IX.
 Simon (magus dictus) Romam venit, 146, t. IX.
 Simon pecunia charismata emere voluit, 754, t. V.
 Simplicitas sectanda, superbia fugienda, 429, t. VII.
 Simplicitas columbæ quæ, 590, t. VII.
 Simplicitas vera et bona quæ, 113, 114, t. VIII.
 Simplicitas exultationem parit, 63, t. IX.
 Simplicitas via est ad philosophiam, 66, t. IX.
 Simulacra Græcorum vana, 48, t. V.
 Simulacra iniquitas vocantur, 63, t. V.
 Simulacrorum vanitas, 597, t. V.
 Simulacra et idola gentium, 242, t. X.
 Simulatio malum est, 716, t. VIII.
 Simulatio et hypocrisis arcenda, 1075 et seq., t. I.
 Simulator et invidus homines plus quam Deum veretur, 519, t. XI.
 Simulatio nulla adhibenda, 180, t. V.
 Similitates non exercendæ, et similitatis malum, 198, 199 et seq., tom. II.

similitates sedandæ quomodo, 681, 682, t. IV.
 Sinapis similitudine cur utatur Christus, 562, 563, t. VII.
 Singulariter in spe esse quid sit, 59, t. V.
 Siuopensis Diogenes, 339, t. I.
 Siuus Abrahæ quid significat, 788, t. I.
 Siuus Patris quid, 99, 100, t. VIII.
 Sion est Ecclesia, 150, t. V.
 Sion Judæorum metropolis, 242, illinc evangelium et apostoli exierunt, 242, t. V.
 Sionis cur mentio in psalmo, 336, t. V.
 Sion appellatur is qui Deum speculatur, 721, t. V.
 Sirenum locus, 179, t. V.
 Sobrietas est deliciis utilior et suavior, 585, t. I.
 Sobrietas est non modo a fornicatione abstinere, sed etiam a reliquis vitiis alienum esse, 689, t. XI.
 Sobrietas non potest cum deliciis consistere, 569, t. XI.
 Societas bonorum semper bona, 308, t. IX.
 Societas eorum qui in mœore sunt, molem mœoris allevare solet, 606, t. XI.
 Socordia ea quæ sunt facilia reddit difficilia, 291, t. V.
 Socrates novam vivendirationem induxit, quæ non stetit, 886. Archelao rege celebrior, 539, t. I.
 Socrates divitias contempsit, 607, ejus paupertas, 540.
 Socrati Crito pecunias offert, 536, 537, t. I.
 Socratem jubebant tyranni a philosophiæ doctrina abstinere, 551, t. I.
 Socrates non tam litteras curabat quam mores, 567, ejus verba ex Platone, 568, t. I.
 Socratis venenum, 495, t. II.
 Socrates, Sophronici filius, philosophus semel ac bis in bellum exiit et in acie stetit, 55, t. VI.
 Socrates philosophus omnia ad gloriam faciebat, 361, t. IX.
 Socrates jubet gallum Esculapio sacrificari, 414, t. IX.
 Socrates, magnus philosophus, cur cicutam bibere coactus sit, 57, t. X.
 Socrates coactus cicutam bibit, 35, t. X.
 Socrates quomodo erga uxorem, dicacem, nugacem et conviciantem se gereret, 225, 224, t. X.
 Socratis mors, 60, t. X.
 Socrates vicius fuit apud Græcos, 370, t. XI.
 Socrates ad mortem damnatus, 668, t. V.
 Sodomitæ et hic et in futura vita plexi, 1032, eorum criminis monumentum adhuc superest, 561, eorum nefandum vitium in usu tunc erat, 561, et seqq., Antiochiæ maxime, 561, t. I.
 Sodomorum elades, 461, t. I.
 Sodomitas non statim ultus est Deus, 764, t. II.
 Sodomitarum nefaria scelera, 340, 341, t. III, crapula, 24, tom. IV.
 Sodomitarum execranda nequitia, 511, 512, 513, t. IV.
 Sodomorum clamor qualis, 399, peccatum quale, 399.
 Sodomorum incendium, 405, t. IV.
 Sodomitarum exicidium deprecatur Abraham ut avertatur, 13, t. VI.
 Sodomorum terra in maledicto perseverabat tempore Chrysostomi, 288, t. VI.
 Sodomitarum crimina in urbibus, 460, t. VII.
 Sodomitæ erant Chrysostomi tempore, 104, t. IX.
 Sodomorum incendium gehennæ imago, 420, t. IX.
 Sodomitarum ultio a quater mille annis viget et manet, 77, t. X.
 Sodomorum lacus descriptio, 442, t. XI.
 Sol stare jussus a Josue, retrocedere jussus ab Isaïa, 118, t. II.
 Solem non corruptibilem esse putabant gentiles et manichæi; 560, solem non esse deum demonstratur, 116, 117, tom. II.
 Solem aliqui adorabant, 90, 91, t. XI.
 Solis elegans descriptio, 57. Sol pro deo habitus fuit a gentilibus, 58. Sol cur post tertium diem conditus, 58, confutatur gentiles qui solem adorabant, 59, t. IV.
 Solis et lunæ utilitas, 59, t. IV.
 Sol justitiæ orbis tenebras dissipavit, 294, 295, t. V.
 Solem adorabant gentiles, 471, t. V.
 Solem dicebant Apollinem, 57, t. V.
 Solem et lunam cur non primo die fecerit Dominus, 448, tom. VI.
 Solatium in labore cantus affert, 156, 157, t. V.
 Solemnitates Antiochenæ circa meridiem solvebantur, 750, t. I.
 Sollicitudo laboranti non adesse debet, 259, t. VIII.
 Sollicitudo nimia quam inutilis, 302, t. VII.
 Sollicitudo nulla Christi fidelibus esse debet, 302, 303, tom. VII.
 Solitarii cujus pater gentilis erat historia, 518, t. I.
 Solitarii et monachi laudantur, 61, t. V.
 Solitudinis encomium, 123, t. V.
 Solitudo ad virtutem commoda, 411. Solitudinis laus, 411.

Solitudo non loci tantum debet esse, sed etiam propositi, 414. Solitudo non mens tantum, sed etiam cubiculum est, 787, t. I.
 Solitudo commoda est ad Deo supplicandum, 505, tranquillitatis mater, 504, t. VII.
 Solitudo philosophiæ idonea, 259, t. VIII.
 Solonis magui illius probrosa lex, 419, t. IX.
 Solonis lex, 692, in nota, t. XI.
 Solum tapetibus stratum, 510, t. V.
 Somniorum observationes vanæ, 561, 562, t. VIII.
 Somniis similia sunt omnia in hac vita, 88, t. XII.
 Somniorum et visionum distinctio, 249, t. IX.
 Somnus quam necessarius, 735, t. I.
 Somnus servis quam heris, suavior, 44. Somnum dulcem labor excitat, 44, t. II.
 Somnus sic vocatur mors post Christi mortem, 394, t. II.
 Somnus cibo alitur, 561, t. III.
 Somnus suavior pauperi quam diviti, 674, t. IV.
 Somnus naturæ, et somnus voluntatis inter se differunt, 476, t. VII.
 Somnus imago mortis, 202, t. IX.
 Sopater Armeniæ præfectus, ei præfuit ut pater, Chrysostomum officii coluit, 644, t. III.
 Sophistæ verbo prædicationis adversabantur, 831, t. I.
 Sophistæ nostra destruere incassum conati sunt, 536, tom. II.
 Sophronii hæresis quænam, 219, t. XI.
 Sophronium hæreticum prosteruit Paulus, 219, t. XI.
 Sordes oris quænam veræ sint, 516, t. VII.
 Soror Flaviani cum is ad Imperatorem profectus est, extremo laborabat morbo, 47, t. II.
 Sors ministerii quid significet, 57, t. IX.
 Sortes et incantationes Antiochenis in usu, 48, t. XI.
 Sortilegia a christianis quibusdam adhibebantur, 623, tom. X.
 Spatia temporis quinque, 724, t. VIII.
 Spæcie tantum putabant quidam hæretici incarnatum fuisse Filium, 673, t. V.
 Spectacula turpia in connubiis tumultumurbationemque invehunt, 697, t. IV.
 Spectacula Antiochiæ frequentia, 68, t. III.
 Spectacula publica, id est circenses ludi ac theatra vitanda, 102, t. VI.
 Spectacula theatri damnantur, 259, 643, t. VII.
 Spectacula theatrorum quam turpia, 420, t. VII.
 Spectaculum utile quodnam, 333, t. VIII.
 Spectacula publica non adeunda, 520, t. VIII.
 Spectacula vana damnantur, 120, 244, t. VIII.
 Spectaculorum damnum, 520, t. VIII.
 Spectacula theatri exagitantur a Chrysostomo, 191, 253, tom. IX.
 Spectacula exagitat Chrysostomus, 48, t. X.
 Spectatores scenæ carpuntur, 426, t. VII.
 Spectatores circensium a sacro conventu arcere vult Chrysostomus, 695, t. IV.
 Speculator quid, 656, t. II.
 Speculum spirituale quodnam, 49, t. VII.
 Spelunca matronæ prope Antiochiam, (73), t. XI.
 Spes nunquam amittenda, 679 et seqq., quasi catena de cælo pendens animas sustinet, 279, non coniundit, 459, tom. I.
 Spes in Deum magnum bonum, 89. Spe futurorum omnia fortiter ferenda, 37, t. II.
 Spes christianorum æterna et immota, 157, t. III.
 Spes futurorum certior rebus præsentibus, 625. Spes boni futuri mala levat præsentia, 144. Spes bonorum labores minuit, 572, t. IV.
 Spes non pudefacit, 626, t. IV.
 Spes in rebus difficillimis habenda, 331, 532, t. V.
 Spes hæsitare non debet, 154, t. V.
 Spes salutis est vulnerum remedium, 576. Ancora scara, 535, t. V.
 Spem parit justitia, 53, t. V.
 Spes in Deum omnia commutat, 140, t. V.
 Spes in hominem periculosa, 331, t. V.
 Spes in Deum ærumnosorum præsidium, 441, t. V.
 Spes in Deum, magnum robur, præsidium inexpugnabile, portus tranquillitas, etc., 140, t. V.
 Spes in Deum immutabilis, firma, constans, invincibilis, inexpugnabilis, 337, valida et tuta, 538. Quo pacto sperandum sit in Dominum, *ibid.* Spes in Deum immortalis, 55, t. V.
 Spes salutis in Dei benignitate et in recte factis ponenda, 49, t. V.
 Spes bona etiam his qui male vivunt si voluerint converti, 66, 67, t. V.
 Spes in hoc consistit, ut si non statim acceperimus ne desperemus, 478, t. V.

- spes future gloriæ omnia facilia reddit, 89, in spe singulariter esse quid sit, 59, t. V.
 spes coronæ cœlestis a mala consuetudine avocatur, 253, tom. VII.
 spes futurorum ipso visu clarior, 290, t. VII.
 spes in morum sanctitate solum habenda, 59, t. VII.
 spes semper esse potest viventium, 193, t. VII.
 spes est, de futuris confidere, 332, t. IX.
 spes in Deum securitatem et latitudinem præstat, 699, tom. XI.
 spes in Deum rebus omnibus superior est, 687, t. XI.
 spes semper servanda quamdiu vivimus, 57, t. XII.
 sphaericum esse cœlum negabat Chrysostomus, 208, tom. VII.
 sphaeroter quid sit, 329, *vide notam*, t. IV.
 splendon locus in circo, 569, t. VIII.
 spinæ in Scriptura sacra peccata significant, 84, t. XII.
 spiraculum vitæ a Deo inspiratum, quid sit, 103, t. IV.
 spiritualia quomodo adeunda, 82, t. IV.
 spiritualia distributione magis crescunt, 183, t. IV.
 spiritualis homo quis, 622, t. IV.
 spiritualia nulla externa operatione indigent, 53, in spiritualibus omnino necesse est ut qui quærit inveniat, 150, t. V.
 spiritualia semper splendidiora evadunt, 250, t. VIII.
 spiritualia a principio perfecta sunt, 153, t. VIII.
 spiritualia non propriis cogitationibus permittenda, 146, tom. VIII.
 spiritualia nequitia quæ, 259, t. XI.
 spiritualia spiritualibus comparare quid sit, 59, t. X.
 spiritualis vir ne quærat honorem a mulieribus, 511, tom. I.
 spiritualis homo omnia fert libenter, 236, t. XII.
 spiritus Dei quomodo superferbatur super aquas, 33, tom. IV.
 spiritus sanctus per Moysen loquebatur, 166, t. IV.
 spiritus sanctus prophetarum linguam movebat, 34, ad nostram infirmitatem sermonem temperabat, 34, t. IV.
 spiritus gratia templa facit, ut ubique orandi facultas sit, 667, t. IV.
 spiritum sanctum vere cognoscere substantiam Dei probatur, 737, t. I.
 spiritus sanctus Patri et Filio consubstantialis, 1065, et seqq., t. I.
 spiritus sancti cum Patre et Filio æqualitas probatur, 463, 466, t. H.
 spiritus sanctus si non esset, Deum orare non possemus, 458, t. II.
 spiritus sanctus cur in specie columbæ descenderit in Christum, 369, cur specie linguarum apparuerit, 467, tom. II.
 spiritus sanctus est ejusdem atque Pater auctoritatis, 464, t. II.
 spiritus sanctus cum non adest, signum est iræ divinæ, 457, t. II.
 spiritus sancti fructus quinam, 468. Spiritus sancti donum est donum reconciliationis, 457, t. II.
 spiritus gratia qualis, 587. Spiritus gratia nunquam parva vel vilis, 17, ceu ignis peccata absumpsit, 460, t. II.
 spiritus sanctus Paracletus, 467, t. II.
 spiritus sanctus in veteri lege promissus, 783, quomodo in nobis retineatur, 270, 277, t. III.
 spiritus sanctus inseparabilis natura, 813, t. III.
 spiritus sancti varia nomina, 813, t. III.
 spiritus sancti varia attributa, 818, 819, t. III.
 spiritus sancti varia dona, 817, t. III.
 spiritus S. gloria a Macedoniis dehonesta, 822, t. III.
 spiritus missionem heretici in contumeliam capiunt, 823, tom. III.
 spiritus sanctus confirmat et implet ea quæ sunt Filii, 823, tom. III.
 spiritus sanctus a semetipso non loquebatur ut neque Filius, 824, t. III.
 spiritus S. pleniundo Evangelii, 823, t. III.
 spiritus sanctus venit in Petrum, venit in Paulum, 824, tom. III.
 spiritus S. quomodo dignoscatur inesse alicui, 824, t. III.
 spiritum S. multi, est donum ejus multi, 826, t. III.
 spiritus idem utriusque testamenti conditor, 521, t. V.
 spiritus illuminat, Pater trahit, Filius ducit, 522, t. V.
 spiritus gratia ducente convenit quies, ordo, moderatio, 208, t. V.
 spiritus sancti donorum multiplicitas, 176. Communicatio, 187, t. V.
 spiritus gratia cum magna celeritate procedit, 185, t. V.
 spiritus sua natura est ex Dei substantia, 187, t. V.
 spiritus vocatur Paracletus, 215, t. VI.
 spiritus sanctus quomodo corpus Christi in Virgine ef-
 formavit, 714, t. VIII.
 spiritus sanctus lux est, quomodo, 543, t. VIII.
 spiritus sanctus cum Patre et Filio in cœlo et in terra concordissime celebratur, 705, t. VIII.
 spiritus est anima, 672, t. VIII.
 spiritus divinus per sanctos suos futura quasi præsentia prædicat, 703, t. VIII.
 spiritus sæpe vocatur Gratia Sancti Spiritus, 672, t. VIII.
 spiritus sanctus non minor Christo, 205, t. VII.
 spiritus gratia librorum instar esse deberet, 13, t. VII.
 spiritus sancti operatio in Virgine non exploranda, 42, tom. VII.
 spiritus sanctus cur descendit in baptismo Christi, 204, tom. VII.
 spiritus sanctus non per litteras locutus est apostolis, 13, t. VII.
 spiritum sanctum fuisse creatum pugnabant hæretici quidam, 53, t. VIII.
 spiritus sanctus factus non fuit, 56, t. VIII.
 spiritus sancti virtus quanta, 406, t. VIII.
 spiritus sanctus immensus, 174, t. VIII.
 spiritus sancti operatio non curiose exploranda, 151, 153, tom. VIII.
 spiritus sanctus prophetis datus quomodo, 231, t. VIII.
 spiritus sanctus cur non advenit præsentem Christo, 401, tom. VIII.
 spiritus unus evangelistas movebat, 47, t. VIII.
 spiritus gratia ineffabilis, 471, t. VIII.
 spiritus operatio nunquam minuitur, 204, t. VIII.
 spiritus sanctus per ignem apte exprimitur, 46, t. IX.
 spiritus sanctus in orantes descendit, 43. Est par honore Patri et Filio, 44, t. IX.
 spiritus sanctus unam cum Filio potestatem habet, naturam unam, 230, t. IX.
 spiritus sancti virtus quanta, 96, t. IX.
 spiritus sanctus quos adit aureos ex lutelis efficit, 46, tom. IX.
 spiritus sanctus cur non Christo præsentem advenit, 20, tom. IX.
 spiritus sancti quanta potestas, 173, t. IX.
 spiritus sancti donum maximum quodammodo est, 470, t. IX.
 spiritus sanctus in iracundiam non habuit, 138, t. IX.
 spiritus sanctus illa tradit quæ certiora sunt, ex iis quæ oculis videntur, 47, t. IX.
 spiritu præsentem semper adest Christus, 518, t. IX.
 spiritum adoptionis qui habet, Patrem vocat Deum a spiritu motus, 527, t. IX.
 spiritus signorum quisnam sit, 143, t. IX.
 spiritus sanctus ejusdem atque Pater et Filius essentiam esse probatur, 607, t. X.
 spiritus sanctus eandem habet quam Pater, dignitatem, 448, t. X.
 spiritum sanctum divinæ esse substantiæ probatur, 216, tom. X.
 spiritus sanctus in Dei ordine est, 448, t. X.
 spiritum sanctum vere Deum esse probatur, 164, t. X.
 spiritus sancti dona sunt æqualia, 243, t. X.
 spiritus sancti dona, causa erant schismaum, 259, t. X.
 spirituum discretio quid sit, 245, t. X.
 spiritum sanctum possumus attrahere, 129, t. XI.
 spiritus sancti renovatio quid sit, 334, t. XI.
 spiritus gratia promptos et alacres homines efficit, 159, tom. XII.
 spiritus servitutis quid sit, 526, t. IX.
 spiritus in Scripturis aliquando appellatur aqua, aliquando ignis, 183, t. VIII.
 sponsa balsamo impleta divitum mensas abstergebant, 137, t. V.
 sponsalium mos vetus, 405, t. IV.
 sponsa pavor appellata, quare, 1038, t. I.
 sponsæ zona, 65. Sponsæ calcet qui, 63, t. V.
 sponsus noster Christus, 62, t. V.
 sponsus qualis quærendus virgini, 390, t. XI.
 sportula quid significet, 731, *in nota*, t. III.
 stabilitas mundi et æquabilitas vicissitudinis temporum, 487, t. V.
 stachys Pauli dilecta, 670, t. IX.
 stadia quindecim sunt milliaria duo, 544, t. VIII.
 stadium est vita præsens, 641, t. IX.
 stagirius Asceta, 425, dæmone vexatus, 425, in jejuniis ac vigiliis multum temporis contriverat, 426, sanctum virum dæmonibus Imperare solum frustra adierat, 426, ex merore in desperationem penè decidebat, 426, verberatur patris iram in monachos si id comperiret, 426. Stagiri mater pia, 426, eum horrendo modo demon invadit, 426, sua forma, 427, dæmone vexatus martyrum loca frequens adiit, 448, sanctos adiit, qui curationem hujusmodi nunquam frustra tentaverant, nec sanatus est, 418, t. I.

- Stagiri pater homo violentus, 447, habebat adulterinos filios, 448, ex concubina, 448, comessionibus et fastui deditus, 448, t. I.
- Stagiriſ demon desperationis cogitationes immittit, 447.
- Stagiriſ a demone vexatus, ex huiusmodi vexatione multum profecit, 447-448, ante vexationem negligens fuerat, *ibid.*, t. I.
- Stagiriſ Christianus a maioribus, 427, ab infantia sacras litteras edidicerat, *ibid.* Stagiriſ solo pane et aqua contentus, 450, t. I.
- Stagiriſ famulus etiam a demone vexatus, 447, t. I.
- Statira iusta quae, 40, t. V.
- Statuarum defectionem memorat Chrysostomus, 913, I.
- Statuae Theodosii Magni deiectione, 33. Statuarum eversio non per cives Antiochenos facta, sed per peregrinos et promiscuos homines, 38, t. II.
- Statuae non immortalem pariunt memoriam, 664, t. IV.
- Statuae triumphales victoribus positae, 35, t. V.
- Stelechius a Chrysostomo petit librum de compunctione, 411, t. I.
- Stellarum conversionibus omnia quidam adscribebant, 828, t. I.
- Stella quae Magis apparuit non ex numero caeterarum stellarum erat, 64, eius cursus et fulgor, *ibid.*, cur apparuit, 65; ostium gentibus aperit, *ibid.*, t. VII.
- Stella quae Magos duxit, super ipsum numeri caput stetit, 77, t. VII.
- Stella, quae Magos duxit, non ex numero caeterarum stellarum erat, 76-77, diu ante partum Magis apparuit, 76, t. VII.
- Stella Magorum dux ab astrologis veritatis inimicis in testimonium usurpatur, 61, t. VII.
- Stella, quae Magis apparuit, quid esset, 516-517, XII.
- Stellae nonquam senescunt, 73, t. III.
- Stellarum in caelo pulchritudo, 59, utilitas, 60, t. IV.
- Stellis cur non benedixerit Deus, 459, t. VI.
- Stephanae domus primitivae erant totius Graeciae, 373, V.
- Stephano cur viduarum cura commissa ab Apostolis, 666, tom. I.
- Stephanus lapidum imbres non respiciebat, sed coronas, 647. Stephanus Apostolus Christum imitatur orando pro inimicis, 403, t. II.
- Stephanus martyrii corona redimitus, 567, t. IV.
- Stephanus lapidatus petit salutem lapidantium, 429, V.
- Stephanus diaconorum praecipuus, *apostolus*, 568, tom. V.
- Stephanus calumniis impelitur, 123, t. IX.
- Stephani mors quot bona auulerit, 146, de Stephani morte moror, Pauli conversione compensatur, 133, in Stephano gratia florebat ex fide, 122, t. IX.
- Stephanus coronam exprimit, 701, t. VIII.
- Stephanus quam similis Christo in cruciatibus, 701, VIII.
- Stephani fortitudo mirabilis, 501, t. VIII.
- Stephanus protomartyr martyrii portas reseravit, 501, tom. VIII.
- Stephanus lapidatus rogavit ut lapidantibus peccatum dimitteretur, 596, t. VII.
- Stephani sapientia, 284, t. VIII.
- Stephani os cum siluit, mox sonuit tuba Pauli, 139, III.
- Stephanus ad Paulum a Corinthiis missus, 12, t. X.
- Stephanum improbitatis causa ecclesiastico principatu de iustis doctrinae thronum occupare iubet Julianus Apostata, 568, t. II.
- Sterilis et virgo inexpectatae sunt matres, 756, t. II.
- Sterilitas quantum malum, 639, quam gravis mulieribus, 644, t. IV.
- Sterilitas et orbitas liberorum ab uno Deo profiscitur, 232, t. IV.
- Stoicos confutat Paulus, 670, t. I.
- Stoicorum promissa coniuga, 546, t. II.
- Stoici Aristotelem impetunt, 414, t. IX.
- Stoicorum doctrina, 270, t. IX.
- Stoiae diaconorum, 630, t. VIII.
- Stoicorum dux exercitus, 91, t. III.
- Studio praefecto urbis scribit Chrysostomus, 721, eumque consolatur de morte fratris, *ibid.*, t. III.
- Stultitia propter Christum omni sapientia prudentior, 710, t. I.
- Stupidis accusari non grave, plecti terribile, 47, t. VI.
- Stygis unda, 347, t. I.
- Stygis aqua, 290, t. VI.
- Subditi ut in officio contineantur auxilio Dei opus est, 458, t. V.
- Subintroductae quot quantisque curas afferant, 308, 604, quot damna pariant, 613, subintroductae seu Agapetae virgines erant colabitanes, 495, t. I. Vide Cohabitatio et Agapetae. De Subintroductis feminis et Agapetais, 1036, et *seqq.*, t. I.
- Subintroducti apud Virgines dedecore illas afficiebant, 514-515-516. Subintroductorum turpissimus usus, 528 et *seqq.* Subintroducti aliquando zelotypi, 530, t. I.
- Subintroductae ancillarum nomine, 561, t. VIII.
- Sublimibus humilia admiscet Paulus, 109, t. XII.
- Substantia substantiam superiorem non probe novit citiansi parvo intervallo distet, 740, t. I.
- Substantia et gloria una Patris et Filii, 844, t. VII.
- Substantia Dei quomodo cognoscatur, 704, eam se nos putare insanum est, 703, t. I.
- Substantia Dei. Vide, Dei substantia.
- Substantia Dei nobis ignota, 439, t. V.
- Substantia eadem Patris et Filii, 120, t. V.
- Suburbia Antiochiae, 904, t. I.
- Sudaria et semicinctia ante portas Ecclesiae Iudaei vendebant, 648, t. VIII.
- Sudaria et semicinctia Pauli mirabilia, sed non ut vincula, 57, t. XI.
- Sudores non metuendi, 174, t. III.
- Sues unguento suffocari dicuntur, 430-431, t. X.
- Supellex argentea, 773, t. II.
- Superbia iustum labefactat, 1041, t. I.
- Superbia bona opera pessumdat, 383, t. IV.
- Superbus quis vere sit, 41, t. V.
- Superbi quantopere fugiendi, 378, t. V.
- Superbum et arrogantem esse, iniustitia est, 40, t. V.
- Superbia avaritiae adjungitur, 49, t. VI.
- Superbia saepe ex bona conscientia oritur, 115, t. VI.
- Superbia in animis idipsam quod inflatio in corporibus, 118, t. VI.
- Superbia vulnus periculosum, 117, t. VI.
- Superbia mulierum maxime odiosa, 50, t. VI.
- Superbia malorum mater, 124, t. VI.
- Superbia malorum arx et radix, 224, maximorum orbis malorum causa, 224, t. VII.
- Superbia nihil abjectius, humilitate nihil sublimius, 623, tom. VII.
- Superbia quantum noceat, humilitas quantum prosit, 66-67, superbia fugienda, simplicitas sectaria, 429, superbia fons omnis nequitiae, 224, t. VII.
- Superbiam pariunt principatus et primi consessus, 601, tom. VII.
- Superbi non seipsos norunt, 533, t. VII.
- Superbi admodum ridiculi, 623, t. VII.
- Superbi cum humili comparatio, 320, 624, t. VII.
- Superbia virtutes omnes labefactat, 106, t. VIII.
- Superbia peccati principium, radix, mater 72, per eam Adam ab honore decidit, 72, superbia virtutes omnes reddit, inutiles, *ibid.*, t. VIII.
- Superbia ex ignorantia nascitur, 591, t. XI.
- Superbia quam aliena ab anima christiana, 216, t. XI.
- Superbia hominis argumentum est quod egeat ratione, 472, t. XI.
- De superbia et vana gloria ecloga, 671, t. XII.
- Superior ab inferiore superatus quantum patitur, 677, tom. I.
- Supernae Virtutes Deum perfecte non comprehendunt, 720, t. I.
- Superstitiones singulares, cinis et fuligo et sales, 339, 350, t. XI.
- Superstitiones erga nascentes infantes adhibita, 103-106, t. X.
- Suphir, vel Ophir ubi aurum, 189, t. V.
- Supplex quis vere sit, 64, t. V.
- Supplicationes in Ecclesia offerebantur pro populi ignorantia, 930, t. I.
- Supplicium cur non statim flagitiosis inferatur, 581, tom. I.
- Supplicia Reipublicae necessaria, 364, supplicia varia, 826, t. I.
- Supplicii aeterni memoria, quantum peccatis remedium, 201, t. II.
- Supplicium arcet improbitatem, 93, t. V.
- Supplicia pro peccatis cur in hac vita non inferantur, 93, t. V.
- Supplicii differentiae unde petita, 73, t. V.
- Supplicium improbitatis dignum non reperitur, 541, tom. V.
- Supplicium et in hoc et in futuro saeculo inferitur, quomodo, 449, t. VII.
- Supplicium duplex damnatorum, 483, t. VII.
- Supplicium debetur, non solum ei qui mala perpetrat, sed etiam ei qui bona non operatur, 714, t. VII.
- Supplicii dilatio consolationemne afferat, 303, t. VII.
- Supplicium inevitabile est iis qui recte vitam non insunt, 206, t. VII.
- Supplicii aeterni horror quantus, 545, t. VII.
- Supplicia futura immortalia sunt, 250, t. VIII.
- Supplicium minus est peccato, 472, t. IX.

Supplicium, aeternum fore probatur, 444 et seqq., 446, tom. XI.
 Supplicii metus quantam vim habeat, 477, t. XI.
 Supplicium secum fert nequitia, 46, t. VI.
 Sus non natura sua immundus, cur quasi immundus prohibetur, 679, t. XI.
 Susa Persidis Metropolis, 896, t. I.
 Susanna uxor bona, 124, t. VI.
 Suspiciones etiam falsæ, episcopis non contemnendæ, 683, t. I.
 Sutor calceorum, 516, t. V.
 Sybaritica mensa, 346, 697, 1031, 1040, t. I.
 Sybariticæ mensæ, 654, 278, t. V.
 Sybaritica mensa. *Vide notam*, 654, t. X.
 Sycophanthia fortiter ferenda, 531, t. XI.
 Συκοφανται etiam fratres dicuntur, 800, t. VI.
 Synagoga Nicanæ Synodi, 681, t. V.
 Symbola superstitionis, apud christianos antiochenos, in usu, 58, t. X.
 Symeonem in vincula conjicit Josephus frater, 531, tom. IV.
 Symon et Maris presbyteri et monachi in apamiensi urbe, 639, iis scribit Chrysostomus, *ibid.*, t. III.
 Symeon propheta erat, 810, t. II.
 Symonacho presbytero scribit Chrysostomus, 651, t. III.
 Symoniaci et Aquilæ lectio, 652, t. V.
 Symonachus, A.quila et Theodotio, 682, t. V.
 Symonachi, Aquilæ et Theodotoni lectiones, 706, t. V.
 Symonachi et Theodotoni lectio, 693, t. V.
 Symonachi lectiones, 637, 640, 641, 644, 646, 648, 650, 651, t. V.
 Symonachi et Syri lectiones, 688, t. V.
 Symonachi lectio, 691, 694, t. V.
 Symonachi lectio, 655, 656, 664, 667, 672, 674, t. V.
 Symonachi lectio, 585, 591, 593, 594, 608, 757, t. V.
 Synagoga Judæorum diversorium dæmonum, 847, 850, ibi non adoratur Deus, *ibid.* Synagoga Judæorum Scripturæ libri nullam conferunt sanctitatem, 850, 910, 911, imo ideo illa magis odio habenda, *ibid.* Synagoga odio habenda quia legem habet et Prophetas, 911. Synagoga Judæorum Christianos arceat Chrysostomus, 881. Synagoga prava potestas inhabitat, 980. Synagoga lupanar, diaboli propugnaculum, etc., 915. Synagoga Judæorum inter et theatrum nihil discriminis, 847, spelunca latronum erat et prostibulum, 848, t. I.
 Synagoga Judæorum diversorii inhonestior, 848, dæmonum habitaculum, 860, non digna veneratione, 850, tom. I.
 Synagoga non omnes accipit, sed Ecclesia universos, 50, tom. VI.
 Συναγωγῆς commixtio, 757, t. III.
 Synaxis in Ecclesia, 860, t. I.
 Synaxim negligebant Antiochenorum multi, ut ad Circenses ludos pergerent, 753, t. I.
 Synaxis etiam post prandium Antiochiæ ad concionem audiendam, 10*, t. II.
 Συναξίς sive collectæ in ecclesia, 217, t. IX.
 Synderium nobilis femina pharmacum mittit Chrysostomo, 590, t. III.
 Συνοδική συνέλευσις καὶ πῶς ἐκτελεῖται, *CONCURSUS substantialis, et mixtio sacra divinitatis et carnis, error Apollinaristarum*, 757, t. III.
 Syngrapha, 122, 163, t. V.
 Syngraphæ debitorum, 298, t. V.
 Synodi decretum necessarium ad sedandos Constantinopolitanos tumultus, 558, t. III.
 Synasiastæ Apollinaristæ erant, 747, t. III.
 Syri, 714, t. I.
 Syri christiane philosophantur, 32, t. VIII.
 Syri episcopi qui cum Theophilo Constantinopolim venerunt, libellos accusationum ipsi dare recusant, 555, t. III.
 Syrorum lingua, 45, t. IV.
 Syrus et Hebræus allati, 88, t. VI.
 Syri lectio, 226, t. V.
 Syria de Spiritu Sancto accepit, 186, t. V.
 Syrophœnissa ex assiduitate exaudita est, 85, t. V.
 Syrophœnissa quia vehementer petiit impetravit, 506, tom. VII.
 Syrorum lingua, 74, t. VII.

T.

Tabernaculum nihil proderat Judæis, 153, t. IX.
 Tabernacula iustorum, 353, t. V.
 Tabernacula peccatorum, quæ, 145, t. III.
 Tabernaculum figura Veteris Testamenti, 829, t. III.
 Tabernaculorum festum apud Judæos, 915, t. I.

Tabernaculorum festum quo summus sacerdos in sanctuarium intrabat, 537, t. II.
 In Tabernis ludi Kalendarum die, 953, t. I.
 Tabitha lacrymis viduarum, quibus benefecerat, ad vitam revocata, 926, t. I.
 Tabitha propter cleemosynam revixit, 484, t. IV.
 Tabitha bonis operibus celebris mortua suscitatur a Petro, 166, t. IX.
 Ταβιθά mortuam viduam lacrymæ suscitavit, 794, tom. III.
 Tabulæ de nuptiis, de debitis, deque reliquis contractibus nisi in frontispicio nomina Consulum haberent, nullam ex se vim habebant, 110, t. VI.
 Tactus virginibus vitandi, 518, t. I.
 Tactus mulieris quam periculosus, 497, t. I.
 Talenta in Evangelio quid significant, 714, t. VII.
 Talenti concedit distributio facienda, 1043, t. I.
 Talentorum evangelicorum rationes, 608-609, t. IV.
 Talentum in terram abscondere quid, 954, t. VI.
 Tali et cubi ad ludum adhibiti, 187, t. VIII.
 Talorum ludus, 61, t. IV.
 Tantali fabula, 497, t. I.
 Ταπεινοσύνη quid, 221, t. XI.
 Tapetes, 983, t. I.
 Tarsensis episcopus inter adversarios Chrysostomi, 725, tom. III.
 Tarsum cur-missus Paulus, 669, t. I.
 Tartarus tantum a terra distans quantum terra a cælo, 913, t. IV, 347, t. I.
 Tartari fundum, 583, t. II.
 Telonium quid; 450, t. III.
 Telonii quæstus iniquus, 362-363, t. VII.
 Temperantia ad sanitatem conducit, 84, t. IV.
 Temperantia est animæ pulchritudo, 174, t. XI.
 Temperantiæ voluptas, 320, t. X.
 Temperantium voluptas quanta, 320, t. X. Longe major ea, quam intemperans percipit, 320, t. X.
 Tempestas quomodo sedata a Christo, 350-351, t. VII.
 Templum judaicum quam celebre, 815, in templum interius solis sacerdotibus ingredi licebat, 854 et seqq. t. I.
 In templo judaico ignis de cælo decidebat, qui victimas consumeret, 909, t. I.
 Templum Judæorum Deus olim aversabatur ob illorum scelera, 853, t. I.
 Templi hierosolymitani destructionem prædixit Daniel, 898. Templum judaicum restaurari non potuit, 854, nunquam restaurandum esse probatur, 885-884. Templi vastitas per Romanos æterna futura, 897-698. Templum cum restaurare vellet Julianus, ignis a fundamentis exsiliit, 853. Templo diruto anni plus quadringentis, 853, 905 et seqq.
 Templum hierosolymitanum cum vellent rursus edificare Judæi, igne e fundamento erumpente, cohibiti sunt, 285, 286, t. V.
 Templum hierosolymitanum, 40 cubitos longitudinis, viginti latitudinis habebat, 450, t. V.
 Templum regis in psalmo quid, 202, t. V.
 Templum secundum annis 46 a dedicatum, 362, t. V.
 Templi Judæorum magnificentia, 127, XII.
 Templi partes aliquot tempore Chrysostomi supererant, 687, t. VII.
 Templum in duas partes divisum, interiorum et exteriorum, 353, t. II.
 Templum jam est universa terra, 409, t. II.
 Templum hierosolymitanum, olim ita celebre, profanum redditum, 176, 177, t. II.
 Templum Salomonis, imago mundi, 787, 788, t. II.
 Templum Hierosolymitanum instaurare conatur Julianus Apostata, 568, sed frustra, igne ex fundamentis exilientis, 568, t. II.
 Templum Apollinis igne labefactatum, immissio fulmine, 552, t. II.
 Templum, carnis Domini figura, 756, t. III.
 Templum Judæorum, imago Domini templi et Domini corporis, 850, t. III.
 Templum Matronæ in Dalpnes suburbio Antiocheno, 851. Itemque Apollinis, 852, t. I.
 Templum Serapidis Alexandriæ, 851, in eo Scripturarum versio a Ptolemæo Philadelpho curata servatur, *ibid.*, tom. I.
 Templum idolorum non licebat adire, 188, t. VIII.
 Templum licet procul positum adire oportet, 667, t. IV.
 Tempus Dei facit gratia Spiritus, ut ubique precaudi facultas sit, 667, t. IV.
 Templum Dei nos sumus, quomodo, 44, t. XI.
 Templum Spiritus Sancti possunt esse singuli christiani, 915, t. I.
 Tempus acceptabile quodnam est, 482, t. X.
 Tempus præsens est christianis tempus belli, 411, t. XI.

- Temporis spatia quinque, 724, 754, t. VIII.
Tempus quo scriptum fuit opus imperfectum in Matthæum subindicatur, 951, t. VI.
 Temporalium incertitudo, 426, t. II.
 Temporaneæ res incertæ, 609, t. I.
 Temporis fluxa conditio, 956, t. I.
 Temulenti cum mortuo comparatio, 349, 350, t. VII.
 Temulentia. *Vide* Ebrietas.
 Tenebræ in Scriptura significant afflictionem, 414, t. V.
 Tenebræ noctis non malum quidpiam sunt, 152, t. VI.
 Tenebræ dicuntur opera mala, 408, t. VIII.
 Tenebræ non sensibiles, quæ, 217, t. VII.
 Tenebrosi vocabantur qui misericordiam non habebant, 713, t. VII.
 Tentatio cur permittitur, 1002, t. I.
 Tentationum varia genera, 62, t. II.
 Tentatio quiete melior, 69, non tentatio, sed tentatorum segnitie ruinas efficit, 61, t. II.
 Tentationes cur Deus permittat, 170, t. III.
 Tentatorem habemus inimicum, 688, t. IV.
 Tentatio gravior est, in doloso hominem facienda, 340, V.
 Tentationes diaboli depellendæ, 551, t. V.
 Tentationis et castigationis lucrum, 534, t. V.
 Tentationes sustinendæ etiam si diuturnæ sint, 475, t. V.
 Tentationem Deus permittit ad probationem, 225, t. VI.
 Tentatio bonos reddit meliores, 55, t. VI.
Tentationum species, 634, t. VI.
 Tentatio non querenda, 209, t. VII.
 Tentat. fortiter tolerandæ, 208. Cur immittantur, 207, VII.
 Tentationibus instantibus unde consolatio sumenda, 418, tom. VIII.
 Tentationes et afflictiones non splendiores reddunt, 213, in tentationibus jejunantium, 250, t. IX.
 Tentationes bonum afferunt, 34, t. IX.
 Tentationes oratione pelluntur, 53, t. IX.
 Tentationes tinendæ non sunt cum pro nobis est Deus, 545, t. IX.
 Tentationes magna pariunt bona, 577, t. IX.
 Tentationes animum deficiere non debent, 588, t. X.
 Tentationibus fortiter obsistendum est, 596, de tentationibus non dolendum, 467, t. X.
 Tentationes quantum lucriferant, 459, t. X.
 Tentationes et ærumnæ quomodo repellendæ, 171, t. XI.
 Terentius presbyter a Chrysostomo ad Otreium Arabissi episcopum missus, 687, t. III.
 Terra nutrix, mater, patria nostra est et commune sepulcrum, 38, 77, t. IV.
 Terra fundata super aquas, 100, 102, t. IV.
 Terram non ex subjecta materia factam fuisse probatur, 30. Terra ex non existentibus facta, 585, 584, t. IV.
 Terra cur informis creata, cælum vero perfectum creatum sit, 30. Terra cur paulatim condita sit; cælum vero statim perfectum, 585, t. IV.
 Terræ fertilitas Dei providentiæ adscribenda, 479, t. V.
 Terram omnium esse elementum dicebant quidam, 610, V.
 Terra ipsa ob peccata hominum plectitur, quomodo, 61, tom. VI.
 Terra quomodo invisibilis erat in principio, 441, t. VI.
 Terram qui quærit ab illa excidet, qui cælum præfert, utroque fruatur, 62, t. VII.
 Terra non vertitur, firmæque stat secundum sententiam Chrysostomi, 680, t. XI.
 Terræ motus et urbium eversiones tempore Chrysostomi, 314, t. XI.
 Terræ motus fieri cur Deus permittit, 1027, eorum utilitas quanta, 1028. Terræ motus Antiochiæ, 1027, non terræ motus, sed ejus causa tinenda, 1050, id est peccata, *ibid.*, t. I.
 Terræ motus timor, 720; ingentis terræ motus imago, 720; terræ motus qui biduo duravit, 714, ex terræ motu quis fructus colligendus, 721, ex terræ motu quantum nutat Antiochens, 714, t. II.
 Terræ motus Antiochenos ad vigilias et pœnitentiam provocat, 713, t. II.
 Terræ motus frequentes Antiochiæ, 57, t. II.
 Terræ motus Constantinopolitani habitus memoratur, 66, IX.
 Terræ motus Constantinopoli, 291. Terræ motus ille *supra*, id est anno uno antequam homiliam 41 in Acta prædicaret, 291, t. IX.
 Terræ motus, conflagrationes, hostium irruptiones Constantinopoli, 222, t. XII.
 Terræna omnia fluxa sunt et nunquam consistunt, 156, tom. VIII.
 Terrena despicientibus terrena dat Deus sæpe, 556, XII.
 Tertia hora erat cum Spiritus sanctus super apostolos advenit, 705, t. V.
 Tertius scriba Pauli in Epistola ejus Romanos salutatur, 677, t. IX.
 Tesserarum lusus, 61, t. IV.
 Testamentum vetus cum novo consonat, 799, t. I.
 Testamentum novum prænuntiatur, 827, t. I.
 Testamenta aliis usum, aliis dominium tribuentia, 42, t. II.
 Testamentorum duorum legislator unicus, 520, 521, t. II.
 Testamentum novum in Veteri prædictum, 318, t. II.
 Testamenti novi ac vet. concordia, 594, affinitas, 583, IV.
 Testamentum novum, unde novum dicitur, 315. Testamenti novi et veteris unus est scopus, *ibid.*, t. VI.
 Testamenti Novi librorum enumeratio, 317. Novum Testamentum abrogavit Vetus, 72, t. VI.
 Testamenti Veteris obscuritatis causa prima, auditorum immanitas, 176, secunda causa est, quod hebraice scriptum fuerit, 178, t. VI.
 Testamentum Vetus obscurum, 167, t. VI.
Testamentum Novum cur sic appelletur, 397, t. VI.
Testamenta duo uno patre orta, 453, t. VI.
 Testamenta tabulæque de nuptiis, de debitis, deque reliquis contractibus nisi in frontispicio nomina consulunt haberent, nullam ex se vim habebant, 110, t. VI.
 Testamenta duo per duas viduas expressa, 538, t. III.
 Testamenta duo, vetus et novum, non invicem contraria sunt, 285. Testamenti Veteris et Novi unus legislator, 284.
 Testamentum Vetus Novi typus, 247. Testamenti Veteris et Novi idem auctor Deus, 215 *et seqq.* Testamenti Veteris cum Novo cognatio, 247, 250, t. III.
 Testamenti utriusque idem conditor, 321. Novum Testamentum in quo differat a Veteri, 407, in Novo Testamento nova facta sunt omnia, 493, t. V.
 Testamentum totum vetus lex appellatur, 667, t. VII.
 Testamentum Vetus non excludit Christum, imo laudat, 480, in Testamento Veteri figura, in Novo veritas, 25, t. VII.
 Testam. Novum quando et quomodo datum, 15, t. VII.
 Testamentum Vetus bonorum radix, 180, t. VIII.
 Testamenti Veteris figuræ in Novo imitentur, 95, t. VIII.
 Testamentum Novum veteri præstat, nec tamen cum illo pugnat, 447, t. X.
 Testamentum Novum non vitam solum dat, sed etiam Spiritum, a quo vita affertur, 445, t. X.
 Testamenti Veteris, et Novi differentia, 95, t. XII.
 Testamentum Novum quodnam, 114, t. XII.
 Testam. Novum habet remissionem peccatorum, 13, XII.
Testis idoneus nemo in propria causa, 656, t. VI.
Τετραπλευρα resupinata, 61, t. XII.
 Thaliochori fiebant pueri admodum juvenes, 658, t. IV.
 Thamar nurus Judæ non damanda, quia dispensatione ministravit, 555, t. V.
 Thamar, quæ male audiebat, memorata in genealogia Christi, 21, 53, t. VII.
 Thamar a fratre Amnone violata, 482, t. I.
 Thamatium Judæi adorant in Moabitide, 673, t. VIII.
 Tharsis, 219, t. V.
 Thasium vinum celeberrimum, 673, *vide notam*, t. IV.
 Thasium vinum celebre, 501, 514, t. VII.
 Theatra non peccatum sunt manifestum, sed ad malum ducunt, 159, t. II.
 Theatra non adeunda, 557, contra theatrorum spectacula, 682, t. II.
 Theatra frequentabant Antiocheni, 155, et illicita saltantium spectacula, 155, t. II.
 Theatra et spectacula damnantur, 263, 264, ea sunt diaboli pompa, 264, luxuriæ schola, incontinentiæ gymnasium, etc., 514, Pejora babilonica fornace, 315, quid in iis representabatur, 515, t. II.
 Theatralium spectaculorum turpitudine, 696, 697, t. IV.
 Theatrorum spectaculis adesse christiano non convenit, 660, t. IV.
 Theatrum aliud est, aliud auditorium, 241, t. V.
 Theatrorum Chrysostomi tempore ratio, 106, t. V.
 Theatrorum et conviviolorum pernicietas, 459, t. V.
 Theatra tempore Chrysostomi cujusmodi erant, 267, t. VI.
 Theatra diabolus struxit, 71, contra theatri spectacula, 71, 427, t. VII.
 Theatrorum obscenitas, 81, t. VII.
 Theatrorum spectatores insectatur Chrysostomus, 79, in theatris natantes mulieres exhibebantur, *ibid.*, t. VII.
 Theatrum diabolica res, 81. Theatri spectacula damnantur, 259, 645, 677, t. VII.
 Theatra a meretricibus mulieribus frequentata, 22, in theatris meretrices nudæ prodibant, 71, t. VII.
 Theatrorum spectacula quam turpia, 426. Theatrorum piscina, ubi mulieres nudæ natabant, 79, t. VII.
 Theatra non adeunda, 120, t. VIII.
 Theatra pompa satanica sunt, 28, t. VIII.
 Theatra et spectacula damnantur, 488, t. VIII.
 Theatrorum lasciva spectacula, 553, t. VIII.
 Theatrales ludi, 25, t. VIII.
 Theatralium spectaculorum forditas, 28, t. VIII.
 Theatrum cum carcere comparatur, 501, theatrorum tur-

pitudo, *ibid.*, t. IX.
 Theatrorum vanitas, 90, t. IX.
 Theatra rejicienda, 312, t. IX.
 Theatralia spectacula vituperantur, 191, 253, exagitantur a Chrysostomo, 191, t. IX.
 Theatrorum modus et ratio, 102, t. X.
 Theatrorum spectacula exagitat Chrysostomus, 48, t. X.
 Theatra describuntur, 427, 428, t. XI.
 Theatra. In theatris nudæ mulieres comparent, 428, t. XI.
 Theatra proscribit auditoribus Chrysostomus, 519, t. XII.
 Thebani adolescentes Oedipi filii, 464, t. I.
 Thecæ et reliquæ Constantinopolitanæ, 526, t. XII.
 Thecæ parentes illam nubere volunt, 746. Thecla nuptias respuit, 747, t. II.
 S. Thecla protomartyr et apostola, 745, t. II.
 Thecla a Paulo instituta, 496, VIII.
 Thecla prima martyr nuda in teatro certavit, 515, t. VIII.
 Thecla (S.) ut Paulum videret aurum suum dedit, 198.
 Themistocles dux præclarus Atheniensibus ut naves conscenderent suscit, 592, 593, t. VII.
 Theodora, ad eam epistolam mittit Chrysostomus, 672.
 Theodoræ scribit Chrysostomus cum iret in exilium postquam Casarem advenerat, 618, t. III.
 Theodori virtus ante laesum, 310. Is non diu post aditum laborem defectus, 310. Theodori responsum iis qui hortabantur ut musea frequentaret, 314. Theodorus Chrysostomi socius, monachus, lapsus, 277, 278, annum vigesimum nondum agebat, 313. Theodoro annos non plus quinquaginta superesse putat Chrysostomus, ut extremam attingat senectutem, 289. Theodorus Hermiones amore captus, 295. Valerio, Florentio, et Porphyrio monetur, ut pristinam vitam repetat, 313, t. I.
 Theodori lapsi ad Chrysostomum responsio spuria, 1063, I.
 Theodorus Mopsuestenus, Epistola Joannis Constantinopolitani ad ipsum, 515, vocatur thesaurus in Cilicia, *ib.*, t. VI.
 Theodorus et Cilicia, forma conspicuus, imperium affectans, deprehensus et obruncatus est, 604, t. I.
 Theodorus qui tyrannidem affectaverat a populo liberatur, 726, t. I.
 Theodori cujusdam casus. *Vide præfationem*, 292, t. IX.
 Theodori cujusdam casus totam Constantinopolin terruit, 297, t. IX.
 Theodorus *θεός* nullos esse deos dicebat, 37. *Editi priores habebunt* *θεός*. *Vide notam*, 57, t. X.
 Theodotus ex-consularibus, 642, ad eum scribit Chrysostomus, 642. Theodoto ex-consularibus scribit Chrysostomus, 696, t. III.
 Theodotus Theodoti ex-consularibus filius, Theodoto diacono traditur instituendus, 642, 643, t. III.
 Theodotum lectorem Theodoto diacono commendat Chrysostomus, 693, t. III.
 Theodotus diaconus Theodotum Theodoti ex consularibus filium instituit, 642, t. III.
 Theodoto diacono scribit Chrysostomus, 694, 695, eidem Theodoto diacono epistolæ duæ, 645, alia epistola ad eundem, 635, 642, alia, 695, t. III.
 Theodotus, A. hithonius, Chereas, presbyteri et monachi: ad eos scribit Chrysostomus, 647, alia ad eosdem epistola, 656, alia, 698, t. III.
 Theodotus lector oculorum imbecillitate laborabat, 662, 661, epistolæ Chrysostomi ad eum, 662, 695, t. III.
 Theodotus presbyter Chrysostomum exulem adit, 686, III.
 Theodorus episcopus, 726, t. III.
 Theodoro episcopo epistola Chrysostomi, 668, *hic putatur esse Theodorus Mopsuestenus*. *Vide notam ibid.*, t. III.
 Theodoro litteras mittit Chrysostomus, 728, t. III.
 Theodotus diaconus Chrysostomo addictus, 653, t. III.
 Theodoro consulari Syriæ scribit Chrysostomus, 695, III.
 Theodorus prætorianus Chrysostomum Cucum adduxit, 671, t. III.
 Theodoro medico scribit Chrysostomus, 736, t. III.
 Theodosius imperator jussit pecunias pendî, 102, tributum exegit, tumultuantur Antiocheni, 75, t. II.
 Theodosii Magni statuæ defectæ, 35. A Theodosio poenæ Antiochenis illatæ, orchestræ obstructio, circi interdictio, metropoleis sublata denominatio, 173, 176. Theodosius in poenam Antiochenos balneis interdixerat ob eversas statuas, 451, t. II.
 Theodosii ad Flavianum verba, 214. Theodosius queritur Antiochenos etiam in defunctos sævisse, 214, t. II.
 Theodosii imperatoris pium et mite responsum, quo se placatum Antiochenis testificatur, 219, 220, t. II.
 Theodosii imperatoris in paschate clementia, 74, eo tempore omnes pene qui in carcere erant liberavit, 84, t. II.
 Theodosii imperatoris pietas, 84, t. II.
 Theodosii imperatoris clementia, et dictum humanitate plenum, 216, t. II.
 Theodosius quantum retulit coronam ex remissione in-

juræ, 215, t. II.
 Theodosii tempore hæreses exortæ sunt, 907, t. VI.
 Theodosii imperatoris in Antiocheus ira, tacito nomine indicatur, 348, t. XI.
 Theodosium pro Antiochenis civitas quædam maritima rogavit, 348, t. XI.
 Theodosii Magni dies videtur esse dies quo mortuus est, 499, ejus laudes, 499, t. XII.
 Theodosio Scythopolitano episcopo epistola Chrysostomi, 635, t. III.
 Theodosius in Macedonia episcopus, 706, t. III.
 Theodosius ex-lucibus Chrysostomo scribit, et ab eo gratulatorias accipit, 641, t. III.
 Theodosii filius Theodosii pater imperat immatura ætate, *αἰσιμαστός*. *Vide notam*, 808, t. III.
 Theodotionis lectiones, 698. Theodotionis lectio, 757, t. X.
 Theodotionis et Quintæ lectiones, 759, t. V.
 Theodulo diacono scribit Chrysostomus, ipsique commendat Ecclesias Gothiæ, 726, t. III.
 Theophaniorum festum, 732, t. I.
 Theophania quondam celebrantur, 746, t. VIII.
 Theophilus a Luca initio Actorum memoratus quis sit, 781, eidem ipse est cui Evang. nuncupaverat, 782, t. III.
 Theophilus episcopus Alexandrinus jussus ab imperatore Constantinopolin venire causam dicturus, 550, multis comitatibus episcopis venit, 550, rogatus a Chrysostomo ut apud se diverteret, id negat, ejusque communionem respuit, 531. Theophilus Alexandrinus ecclesiam Constantinopolitanam invasit, 445, clerum Chrysostomi ab eo divellit sibi que adjungit, 531. Chrysostomum vocat ad judicium, 531, III.
 Theophilus excommunicatus a Chrysostomo absolvit, 532. Chrysostomum vi ac potentia Constantinopoli ejecit, *ibid.*, ton. III.
 Theophilus jussus ab imperatore, ut Constantinopolin depulso Chrysostomo causam dicturus accedat, id recusat, 533, t. III.
 Theophilo presbytero epistola Chrysostomi, 671, alia ad eundem, 673, t. III.
 Theophilus presbyter segnior factus, 724. Theophilus arguitur quod ad collectam non venerit, 728. Theophilo presbytero scribit Chrysost., illumque objurgat, 729, t. III.
 Theophilus comes medicamenta mittit Chrysost., 591, III.
 Theophilus Ephesius, quæ ad Stagirium spectabant Chrysostomo aperit, 426, t. I.
 Therasius, humanitate, probitate, modestia, etc., prædixit, 602, ad præfectorem dignitatem provehendus esse sperabatur, 606, corporis forma conspicuus, 603, t. I.
 Thesaurus verus qui, 407, t. III.
 Thesaurus quis vere sit, 295, t. VII.
 Thesauri terreni noxa, coelestis utilitas, 200, t. VII.
 Thesaurus spiritualis auferri nequit, 801, t. I.
 Thesauri tenebrosi apud Isaiam, sunt inferni, 593, II.
 Thesauri reperti historia, 296, t. IX.
 Thessalia, 537, t. I.
 Thessalides, injuriæ vox, significat veneficam, præstigiaticam, maleficam, 109, t. XI.
 Theudas secta dissoluta, quia non ex Deo, 887, t. I.
 Theudas veritatem impugnare tentavit, 495, t. II.
 Theudas et Judas rebelles in deserto, 189. Theudas et Judas perierunt, quod tributa Cæsari pendere prohiberent, 635, V II.
 Theudas et Judas, juste occisi, 492, t. VII.
 Theudas statim perit, 168, t. VIII.
 Theudas falsus Christus, 523, 325, t. VIII.
 Theudas et Judas, magnos habentes coetus cum discipulis perierunt, 43, t. X.
 Thobel malleator æris et ferri, 168, t. IV.
 Thomæ dubitatio multis causa credendi, 718, t. III.
 Thomas cur post 8 tantum dies Christum viderit, 473, VIII.
 Thomas magis incredulus, quam ceteri apostoli, 345, postea omnium fortissimus effectus est, 344, orbem terra percurrit, *ibid.*, t. VIII.
 Thomæ confessio, 685, t. VIII.
 Thomas Æthiops baptisate dealbavit, 495, t. VIII.
 Thomas apostolus in mundo toto celebris, 497, t. VIII.
 Thomas apost. in Magorum regione predicavit, 638, t. VI.
 Thomæ sepulcrum manifestum erat, 179, t. XII.
 Thraces ad fidem accesserunt, 823, t. I.
 Thracia, 714, t. I.
 Thracia de Spiritu Sancto accepit, 186, t. V.
 Thraces, 58, t. V.
 Thracum lingua loquebantur apostoli et discipuli, 459, II.
 Thracia a tyrannide Artanorum liberata, 560, t. VIII.
 Throni incorporea natura, 714, t. I.
 Thronus regni signum, 196, t. V.
 Throni quid significant, 611, t. VII.
 Thucydides gravitas, 669, t. I.
 Thuribulum linguæ typus, 451, t. V.
 Thymiamata in Ecclesia ponebantur, 481, t. VII.

- Thyrus in Macedonia episcopus, 709, t. III.
 Tiara persica, 259, t. VI.
 Tiberius imperator Ecclesiam oppugnavit, 833, t. I.
 Tiberio imperante Christus crucifixus est, 111, t. III.
Tiberius Ecclesiam impugnavit, 807, 808, t. III.
 Tiberius Augusto succedit, 799, t. II.
 Tibicines post epulas introducti, 619, t. IV.
 Tigrius presbyter Chrysostomi amicus, 610, t. III.
 Timoris utilitas, 1827, 1028, t. I.
 Timor Dei omnibus peccatis uberior thesaurus, 956, t. I.
 Timor salutem parit, 76, t. II.
 Timor murus, munimentum, turris inexpugnabilis, 136, II.
 Timor virtutis magister, 153, quanta bona afferat, 135, II.
 Timor magistratum utilis, 81, t. II.
 Timor gehennæ regni coronam affert, 153, 154, t. II.
 Timorem consuetudo facile vincit, 152, t. II.
 Timor nullus ex his quæ a natura inferuntur, 86, t. II.
 Timens Deum felix est, 366, t. V.
 Timor Dei solus ad salutem non sufficit, 290, t. V.
 Timor Dei omne malum exstinguit, 306, t. V.
 Timor non naturæ est, sed voluntatis, 122, t. V.
 Timor Dei bella interna sedat, 58, t. V.
 Timor non diuturni magister officii, 362, t. VII.
 Timor per totam vitam adsit oportet, 592, t. VII.
 Timor ad poenitentiam adducit et impellit, 193, t. VII.
 Timor quam necessarius, 333, t. VIII.
 Timor Dei summa sapientia, 258, t. VIII.
 Timore magis castigantur homines, quam beneficiis aliciuntur, 60, t. IX.
 Timor Dei quam negligatur, 390, t. XI.
 Timor Dei nulli rei comparari potest, 204, t. XI.
 Timor paupertatis quam futilis, 197, t. XI.
 Timor calamitatis Antiochenis, 80, t. XI.
 Timotheus quanto majoribus affuebat meritis, tanto magis timebat, 20, t. II.
 Timotheus multa terrarum spatia pro Christo emensus, 21, t. II.
 Timothei ossa dæmonas expellebant, 18, t. II.
 Timothei virtus, 19, t. II.
 Timotheus quomodo Pauli filius, 20. Timotheus frequentibus morbis agitabatur, 18. Timothei philosophia, 19, virtus asperitas quanta, 19, 21, t. II.
 Timotheum cur Deus in morbum incidere permiserit, 23, ægrum cur Paulus non curaverit, 19, t. II.
 Timotheus a morbo multum lucri retulit, 593, 594, t. III.
 Timotheo in ætumnis versanti nihil beatius, 368, t. V.
 Timotheus pius impio patre natus, 628, t. IV.
 Timotheus juvenis sapienter Ecclesiam administravit, 43, t. VI.
 Timotheus adjutor Pauli in epistola ejus Romanos salutavit, 677, t. IX.
 Timotheus ad Corinthios a Paulo missus est, 12, t. X.
 Timothei virtus, 375 Cur circumcisus fuit a Paulo, 636, X.
 Timothei laudes et encomia, 503, t. XI.
 Timothei encomia, 215, t. XI.
 Timotheum Paulus Ephesi reliquit, 9, t. XI.
 Timotheo presbytero scribit Chrysostomus, 728, t. III.
 Titanes ferro instructi, signa vesaniae, 595, t. XI.
 Titulus crucis Christi cui usus fuerit, 461, t. VIII.
 Titus imperator Ecclesiam oppugnavit, 833. Judæam cepit, 899 Judæos excidit, 824, t. I.
 Titus et Vespasianus Judæam devastarunt, 504, t. V.
 Titus Pauli socius, cujus esset, 664, t. XI.
 Titum cur Paulus in Creta reliquit, 671, t. XI.
 Titum, quem in Creta præfecerat Paulus, cur Nicopolin ad se vocet, 696, t. XI.
 Titum quanti faceret Paulus, 499, t. X.
 Titi laudes, 512, t. X.
 Tolerantia conviciorum, occasio meriti, 647, t. IV.
 Tonsio capitis signum luctus, 52, t. VI.
 Tonsura crinium, 961, t. I.
Topazum lapis pretiosus, 699, t. V.
 Traditio Ecclesiae, fide digna, 488, t. XI.
 Traditiones Judæae quales, 511, t. VII.
 Tranquillinus episcopus ad quem scribit Chrysostomus, 640, alia ad eundem epistola, 643, t. III.
 Tranquillitatem animus recte compositus parit, 750, t. II.
 Tranquillitas in hac vita non speranda hominibus eximie virtutis, 619, t. III.
 Tranquillitatis mater est poenitentis afflictio, 77, t. V.
 Tranquillitas in medio afflictionis oritur, 44, t. V.
 Tranquillitatem animi parit libertas a curis, 582, t. VII.
 Tranquillitatem Ecclesiae Antiochenæ quantum perturbaret schisma, 87, 88, 89, t. XI.
 Tranquillitas vera quæ, 276, t. XI.
 In Transfiguratione Christus non totum futuri seculi splendorem exhibuit, 292, t. I.
 Transfiguratio Christi, 349, t. VII.
 Transmigrationes Judæorum tres, 361, t. V.
 Trecenti decem et octo Patres Niceni Filium Patri consubstantialem definiunt, 699, t. VIII.
 Tres pueri (Ananias, Azarias et Mizaël), ex fornace prodierunt, 283, t. I.
 Tres pueri oratione ignem exstinxerunt, 746, t. I.
 Tres pueri in fornacem dejecti, religionem oblii non sunt, 63. Tres pueri cur non ferro necati, 54. Tres pueri noluerunt cibis Barbarorum vesci, 524, t. II.
 Trium puerorum magnanimitas, 88, constantia, 63. Trium puerorum victoria, 63, t. II.
 Trium puerorum tropæum, 478, t. III.
Tres pueri ut justi calcabant flammam, loquebantur ut peccatores, 818, t. III.
 Tres pueri in fornace, 600, magis liberi quam Nabuchodonosor, 601, in igne Dei nutu servati, 501, in camiuo quasi in prato et in horto versabantur, 503, t. IV.
 Trium puerorum historia eleganter descripta, 101, t. IV.
 Tres pueri calamitates Judæorum exprimuunt, 177, t. V.
 Tres pueri liberati, 129, t. V.
 Trium puerorum fortitudo, 398, philosophia, 98, dicendi libertas, 99, 100, 101, 102, 103, t. VII.
 Trium puerorum constantia, modestia, fortitudo, 150, 151, X.
 Tres pueri in fornace ab hominibus victi, ab igne soluti fuerunt, 700, t. XI.
 Tres pueri in fornace, humiles erant et contriti, 712, XI.
 Trium pallium philosophorum, 274, t. III.
 Tribonia pallia philosophorum exterminorum, 173, t. II.
 Tribulatio ad studium revocat, 60. Tribulatio utilis, 61, II.
 Tribulatio. V. Ærumna et Afflictio.
 Tribulationes ad peccatorum remissionem imputantur, 25, t. III.
 Tribulatio, quomodo levis est, 314, t. VII.
 Tribulatio magnum bonum, 250, t. IX.
 Tribunalia reipublicæ necessaria, 363, t. I.
 Tribunal Christi in extremo judicio terribile, 414, t. II.
 Tribunalia si sustuleris, omnem vitæ ordinem sustuleris, 82, t. II.
 Tribunal Christi ubi omnes aderunt, 22, 25, t. III.
 Tribunalia fugienda, 136, t. X.
 Tribunal Ecclesiae, 509, t. X.
 Tribunal Dei horrendum et terribile est, 615, t. XI.
Tribus duodecim per duodecim lapides Ephod designantur, 405, t. VI.
 Tributorum exactores communes quidam regionis hostes, 390, t. I.
 Tributorum nimiorum immanitas, 390, t. I.
 Tributum a Theodosio indictum causa seditionis Antiochenæ, 75, t. II.
 Tricubitalis staturæ est homo, 570, t. VII.
 Tricubitalis homo, 233, t. V.
 Tricubitale sepulcrum divitis, *αὐτὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου*, 511, 512, t. V.
 Trinitatis gloria non minuenda, 740, t. E.
 Trinitas consubstantialis, 1087, t. I.
 Trinitatis æqualitas probatur, 1088 *et seq.*, t. I.
 De S. Trinitate agitur, 1087 *et seq.*, t. I.
 Trinitas indivisa est, 463, nullum admittit discrimen, *ib.*, II.
Trinitas consubstantialis, 801, 821, t. II.
Trinitatis gloriam vidit Joannes baptizans, 789, t. II.
 Trinitas in monarchiæ figura prædicatur, 826, t. III.
 Trinitatis personarum ratio, 187, t. V.
Trinitatis doctrina, 606, t. V.
Trinitatis gloria non scinditur, 421, t. VI.
Trinitatem hæreticus scriptor vocat triangulam impietatem, 740, t. V.
Trinitas et unitas per illud: Faciamus, indicantur, 463, VI.
 Trinitas. Trium personarum par potestas, 471, t. VIII.
 In Trinitate tres hypostases, 707, t. VIII.
 Trinitas nunquam thronum reliquit, 707, 708, t. VIII.
 Trinitas hypostasium, 543, t. VIII.
 Trinitas ibi adest, ubi est una Trinitatis hypostasis, 767, tom. IX.
 Trinitas personarum probatur, 614, t. X.
 Trinitas nihil diversum habet, 437, t. X.
τρίων, Epitheton hominis, quod staturam habeat trium cubitorum, 233, t. V.
τρίωνος, tricubitalis homo est, 493, t. VIII.
 Tripus Apollinis, 242, t. X.
 Tristitia in peccatum utilis, 103, tunc jure admittitur cum vel a nobis vel a proximo Deus offenditur, 492, t. I.
 Tristitia secundum Deum utilis, 631, t. II.
 Tristitia de lapsis concepta magnam retributionem habet, 185, t. II.
 Tristitia secundum Deum multo melior est humana lætitia, 184, t. II.
 Tristitia et mors de peccato natæ sunt, et peccatum assumunt, 73, t. II.

Tristitia vero poenitentium bona, 532, t. II.
 Tristitia nube obruta anima non facile audit, 50, t. II.
 Tristitia nimia cur mortem operetur, 296, t. VI.
 Tristitia salutaris quænam, 304, t. VI.
 Tristitia duplex, 295, t. VI.
 Tristitia quænam bona sit, 419, t. VIII.
 Tristitiam delicæ pariunt, 63, t. IX.
 Tristibus Deus semper læta miscet, 145, t. IX.
 Tristitiæ admixta est lætitia humana, 125, t. XII.
 De Tristitia et mœrore, 685, t. XII.
 Triumphales statuæ victoribus positæ, 33, t. V.
 Tropæa dolo parta majori laude celebrata, 629, t. I.
 Tryphæna et Tryphosa quæ laborabant in Domino, salutantur a Paulo, 671, t. IX.
 Tuba canere Judæis nunc non licet, 881, t. I.
 Tubæ festum Judæorum, 844, 913, t. XI.
 Tubarum usus in bellis, 215, t. V.
 Tubæ instrumenta in choro Davidis, 532, t. V.
 Tumultus constantinopolitanus, 512, t. V.
 Tunica inconsutilis, 481, t. VIII.
 Turmæ militum viarum securitati advigilantiam, 458, t. I.
 Turpis luci cupiditas quanta mala pariat, 675, 674, t. XI.
 Turpitudine theatralium spectaculorum, 698, 697, t. IV.
 Turpitudine nulla in paupertate, 181, t. VII.
 Turris ædificatio, quantæ nequitia, 275, t. IV.
 Tympanum anagogice significat carnis mortificationem, 494, tom. V.
 Tympana instrumenta in choro Davidis, 532, t. V.
 Typum obscurat et eliminat veritas, 257, t. XI.
 Typus Antichristi Nero, 485, t. XI.
 Tyranni nostra destruere incassum conati sunt, 536, t. II.
 Tyrrhenum fretum angustum est, 737, t. IV.

V.

Valens imperator a Gothis combustus, 606, t. I.
 Valens veritatis adversarius, 560, t. VIII.
 Valentiniani confutantur qui dicebant deum quemdam esse malum, 546, t. VII.
 Valentiniani legem Moysis e Canone Scripturæ expungebant, 667, t. I.
 Valentinus, 797. Incarnationem negabat, 739, mali causam statuebat, 565. Valentinus matrimonium damnabat, 836, l.
 Valentinus dicebat Christum non nisi per speciem advenisse, 38, t. III.
 Valentinus, 652, t. III.
 Valentinus morbus, 85, t. VI.
 Valentinus oeconomiam passionis Christi negabat, 739, VII.
 Valentinus resurrectionem negabat, 564, t. VIII.
 Valentinus dicebat materiam præexistere, 29, 30. Deum creatorem esse negabat, 584, t. IV.
 Valentinus hæresiarcha humi serpentes habet rationes, 163, t. XI.
 Valentinus perniciosum dogma induxit, 607, t. XI.
 Valentinum hæresiarcham prosternit Paulus, 218, 219, XI.
 Valentinus sanctus vir Theodorum cohortatur ut pristinam vitam repetat, 313, t. I.
 Valentinus vir primarius, amicus Chrysostomi, qui ipsi epistolam mittit, 652. Valentino scribit iterum Chrysostomus, 671. Valentinus ad magnam dignitatem evectus, *ibid.*
 Valentino scribit tertio Chrysostomus, eumque laudat ab amore pauperum, 730, t. III.
 Valerius, Castus, Diophantes, Cyriacus Antiocheni presbyteri, ad eos scribit Chrysost., 615, 644, 665, 689, 753, III.
 Valerio et Diophanto scribit Constantius presbyt., 745, III.
 Vana gloria fugienda, 377, t. VII.
 Vana gloria ex malis et ex bonis quæritur, 664, ultra vitam etiam extenditur, *ibid.*, t. VII.
 Vanæ gloriæ conditio, 51, t. VII.
 Vanam gloriam insectatur Chrysostomus, 668, t. VII.
 Vana gloria quantum malum, 53, t. IV.
 Vana gloria, *vide* Gloria.
 Vanæ gloriæ damna, 170, 171. Vana gloria quomodo fundanda, 170, t. VIII.
 Vanæ gloriæ tyrannis etiam sapientium oculos excæcat, nisi vigilant, 66, t. VIII.
 Vana gloria omnium radix vitiarum, virtutis fructum tollit, 105, 166, t. VIII.
 Vana gloria quæ, 512, t. XI.
 Vana gloria sæva bellua, 302, quomodo sanetur, *ibid.*, X.
 Vanitas mundani splendoris, 288 *et seqq.*, t. I.
 Vanitas omnia sunt, 48, t. V.
 Vanitas divitiarum, 500, t. V.
 Vanitas rerum humanarum, 700, t. VII.
 Vanitas est peccatum et mendacium; vita recta est veritas, 95, t. XI.
 Vanitas humanarum rerum, 82, t. XII.
 Varietas attentionem parit, 153, t. V.
 Varronianus Joviani filius in periculo, 598, *in Monito*, t. I.
 Vasa sacra non a quovis tangenda, 634, 653, t. IV.
 Vasa aurea Ecclesiæ offerrebantur, 508, t. VII.
 Vates differt a propheta, 183, t. V.
 Vates, *patres*, quando resposæ caebant, non intelligebant quid dicerent, 184, t. V.
 Vaticibus et præstigiatoribus non attendendum, 630, t. XI.
 Vaticinium Christi de templi Judaici destr., 834 *et seqq.*, l.
 Vaticinia Christi, quam certa, 835 *et seqq.*, t. I.
 Vaticinium. *V.* Prophetia.
 Vaticinia, 561, t. VIII.
 Vaticinia apud christianos antiochenos in usu, 38, t. X.
 Ubal locus, 895, t. I.
 Vectigal. *V.* Tributum.
 Velle satis est ad virtutem, 49, t. III.
 Velum templi cur scissum, 597, t. II.
 Velum templi figura Domini corporis, 830, t. III.
 Velum, prætorium, ita dictum a velis, quæ obtendebantur, 629, t. XI.
 Vela iudices obtegebant, 533, t. VII.
 Veneficia Judæorum ad curandos morbos, 935, t. I.
 Veneficia, 561, t. VIII.
 Venerio episc. mediolanensi scribit Chrysostomus, 714, III.
 Veneris et Martis adulterium, 564, t. II.
 Venerem non pudet infamibus uti ministris, 553, t. II.
 Venia peccatorum. *V.* Peccatum.
 Veniam præcidit perseverantia in peccato, 158, t. V.
 Venia peccat. brevi tempore potest impetrari, 485, IV.
 Veniam consequimur, quia Deus dives in misericordia et miserationibus, 708, t. XI.
 Venter quo sensu deus vocetur, 296, t. VII.
 Ventri qui serviunt, immundi sunt, quare, 214, t. XII.
 Venti quomodo in thesauris Dei, 591, t. V.
 Ventorum commoda, 391, t. V.
 Ventorum utilitates, 494, t. III.
 Verbum probatur ante secula fuisse, 40, t. VIII.
 Verbum cur vocatur vita et lux, 34, t. VIII.
 Verbum (Filius) ab hæreticis impetium, 39, t. VIII.
 Verbum est substantia in hypostasi, quæ a Patre sine passione procedit, 47, æternum est ut Pater, *ibid.*, et 48, 49, eadem est ejus et Patris substantia, 49, t. VIII.
 Verbum coæternum Patri: negantium hæreticorum objectiones reluctantur, 49, 50, t. VIII.
 Verbum prolatitium et internum, λόγος προφορικός και ἐπίδητος, 41, *vide notam*, t. VIII.
 Verbum. *V.* Filius Dei, et Christus.
 Verbum Deus, *conformis et consubstantialis Patri*, 821, II.
 Verbi Dei semen, non frustra spargitur etiam si laici suscipiant, 1029. Verbum doctrinæ lætitiæ parit, 955.
 Verbum Dei nunquam transit, 835. Verbi prædicationis quanta vis, 829, t. I.
 Verba Dei pura et mendacio libera, 147, t. V.
 Verbi vis efficax sagittæ sunt, 193, t. V.
 Verbi Dei duplex fructus, 794, t. VI.
 Verbum Dei delicæ veræ, 597, t. VI.
 Verbum Dei purgare solet, 445, t. VIII.
 Verbi divini auditores, sitientes esse oportet, 285, VIII.
 Verbis philosophari facile est, opera autem exhibere fortis et magni animi, 393, 435, t. VIII.
 Verbum lux est, quomodo, 513, t. VIII.
 Verbum Dei non parum ex persecutione profecit, 191, per contradictionem magis extendebatur, 221, t. IX.
 Verbum vitæ quid sit, 244, t. XI.
 Verba quædam quæ in Ecclesia proferebantur, 322, 323, XI.
 Verborum pugna: quanta mala pariant, 592, t. XI.
 Verbi Dei virtus, 471, t. XII.
 Verbum Dei cum timore audiendum, 83, t. XII.
 Verba quæ in oblatione dicebantur, 129, t. XII.
 Verba Dei opera exhibent mirabilia, 851, t. I.
 Verbum. *Vide* Doctrina.
 Verbum. *Vide* Filius Dei.
 Verba turpia quæ mala pariant, 209, t. III.
 Verba obscena qui loquuntur, sepulcrum patens vocantur, 67, civitatis perniciæ, 68, t. V.
 Veritas est id quod vere est, mendacium id quod non est, 145, t. V.
 Veritas abundat justis rationibus, 246, t. V.
 Veritas per umbram operitur, 457, t. VII.
 Veritas est perspicua, 35, t. VII.
 Veritas una est, nec in partes divisa, 485, veritate qui semel aberrarunt, solent in multos deduci errores, 421, VII.
 Veritati fallaciam semper substituit diabolus, 315, 316, tom. VII.
 Veritas quam firma, 318, t. VIII.
 Veritas iis firmatur, quibus impetitur, 515, t. VIII.
 Veritate nihil clarius, nihil simplicius, 287, t. VIII.
 Veritas admirationi est etiam apud inimicos, 164, t. VIII.

- Veritatis prerogativa, 163, vis quanta, 287, t. VIII.
 Veritate nihil clarius, mendacio nihil infirmius, 163, VIII.
 Veritas una, error varius, 412, t. IX.
 Veritas est Ecclesiae columna et firmamentum, 351, t. XI.
 Veritas typum obscurat et eliminat, 257, t. XI.
 Veritatis agnitio secundum fidem, quoniam sit, 603, 606, XI.
 Veritas etiam inimicis os obturat, 550, t. XI.
 Veritatem qui impugnati, nihil potest, 194, t. XI.
 Veritati mendacium se intromiscet, 645, t. XI.
 Veritas rerum omnium dominatrix, 629, t. VI.
 Vermis immortalis, 288, t. I.
 Vermium fontes ex miraculo, 283, t. V.
 Versus qui succinebatur, *Oculi omnium in te sperant*, etc., 461, t. V.
 Vespasianus Judaeam cepit, 808. Judaeos excidit, 824.
 Ecclesiam oppugnavit, 853, t. I.
 Vespasianus et Titus Jerosolimam ceperunt, 111, t. III.
 Vespasianus et Titus Judaeam devastarunt, 301, t. V.
 Vespera non est finis diei, 45. Vesperam initium esse sequentis diei dicebant Judaei, 52, t. IV.
 Vespertilioes dicuntur idola, quare, 39, t. VI.
 Vestes aureae, 513, t. V.
 Vestes nigrae in luctibus, 303, t. VI.
 Vestem nuptialem quam habeant, 381, t. VII.
 Vestium pulchritudo non expetenda, 262, t. XI.
 Vestium cultus quam vanus, quam futilis, 513, t. XI.
 Vestium luxuriam cohibetur, 130, t. IV.
 Vestium ritus in Palaestina, 461, t. VIII.
 Vestimenta imperatoria serica cum draconibus depictis, et aspidibus quae aureis oculis instructae erant, 287, t. VI.
 Vestimenta magifica saepe viliora, 300, t. VII.
 Vestimenta pretiosa rejicienda, 267, t. VII.
 Vestibula Ecclesiae christiani oculos habent, 606, t. X.
 Vetera inter et nova discrimen, 95, t. VIII.
 Vetera erant typus et figura, 528, t. V.
 Veteres laudandi qui virtutem soli sectarentur, 144, t. V.
 Vetera tantum dislabant ab his quae in nova lege sunt, quantum caelum a terra, 82, t. VI.
 Vetus testamentum. *V. Testamentum.*
 Vexillae praestigiatrices vitandae, 240, t. II.
 Vexillum imperatorum, labarum vocabatur, 516, t. XI.
 Via Domini quomodo aspera et non aspera, 1000. Via angusta sectanda, 1033. Viam arctam et arduam qui suscipiunt pro Christo, alii sunt alacriores, 382, t. I.
 Via ad mortem lata et spatiosa initio, angusta fine, 1047, t. I.
 Viae stratae lapidibus, 438, t. I.
 Via ad eorum angustiam, tamen est via, 607, t. III.
 Viae variae ad salutem, 410, t. III.
 Viae diversae quibus Dei benevolentia acquiritur, 83, t. IV.
 Viae multae ad salutem, 367, t. V.
 Viae duae ad virtutem ducentes, liberatio a vitio, et virtutis actio, 62, t. V.
 Via Domini est vita quae ex virtute instituitur, 367, t. V.
 Via est vita praesens, quae superno ductu opus habet, 67, V.
 Viae ad perniciem multae, 484, t. VII.
 Via peccatorum angustior est, quam iustorum, 458, t. VII.
 Via arcta quomodo facilis evadat, 314, t. VII.
 Via angusta cum fiducia et timore ad eundem, 340, t. VII.
 Via salutis quae nam, 64. In ea senes perinde atque juvenes currere debent, 64, t. XII.
 Via quae ducit ad vitam arcta semper est, 206, t. XII
 Via facilis ad virtutem, 670, t. X.
 Viae multae sunt ad purganda peccata, 708, t. XI.
 Vicissitudines temporum ad quid, 470, t. V.
 Vicissitudo loquendi et tacendi, 432, t. V.
Victinae imagines Christi, 829, t. III.
 Victoriae ratio vera, 448, t. I.
 Victor est vere qui vincit in bono malo, 142, t. V.
 Victoribus status positae triumphales, 33, t. V.
 Victoribus inscriptiones positae, 33, t. V.
 Victores ab omnibus celebrantur, 33, t. V.
 Victoria patiendo rejortatur, 206, 391, 736, t. VII.
 Victoria contra mortem sine labore nostro, 306, t. II.
 Victus tenuis cupiditatem sedat, 73, t. V.
 Viduarum genus importunum, 633, t. I.
 Vidua quae duos obolos dedit, et alia quae pugillum farinae, laudantur, 770, t. I.
 Viduam juniorem consolatur Chrysostomus, 899, 600, t. I.
 Viduae possunt virorum subsidio carere, 613, t. I.
 Viduae delectae sumptibus Ecclesiae alebantur, 633, t. I.
 Viduis variae insidiae parantur, 600, t. I.
 Viduae junioris prolem habentis curae, 624, 625. Viduae juniori conjugium non iterandum, 609 et seqq., t. I.
 Viduis omnibus non eadem proposita merces, 619, t. I.
 Viduae cur iterum nubere velint, 610, t. I.
 Viduarum cura Episcopis esse debet, 633, t. I.
 Viduis Deus viri loco est, 600, t. I.
 Viduarum dignitas, 601, t. I.
 Viduitatis laus, 551. Viduitas est nomen honoris, 600.
 Viduitas fornicata comparata, 623, t. I.
 Viduae quae continentiam Deo promisit, et tamen nupsit, supplicium destinatum est, 613. Vidua quae nubet, non tam grata viro, quam virgo, 617, t. I.
 Viduae verae non contemnendae, 323. Viduarum varia genera, *ibid.* Viduarum chori olim, 323. Juniores viduae nubebant, sed non de omnibus id dicitur, 324, t. III.
 Viduae in educandis liberis laus, 327, t. III. Viduae ipsas virgines meritis possunt superare, 530, t. III.
 Vidua hospitalis esse debet, 552. Viduarum arma lacrymae, gemitus, preces, 511, t. III.
 Viduae Sareptanae modestia et humanitas, 343, 344. Ea nullam relinquit excusationem divitibus, 344, t. III.
 Viduitatis laus, 223, t. III.
 Vidua Sareptana hospitalis, 393, t. IV.
 Viduis praesidio esse quanta bona pariat, 22, t. VI.
 Viduarum et juvenillorum habenda cura est, 384, t. VIII.
 Viduae in Ecclesia constituta, 234, t. X.
 Viduae verum ornamentum, 313, t. X.
 Viduae juniores vitandae, quare, 579, t. XI.
 Viduarum officia, 366, t. XI.
 Viduarum electarum officia, 572, t. XI.
 Viduarum et virginum alimenta in Ecclesia curanda sunt, 549, t. XI.
 Viduae quae secundas nuptias appetunt, non vituperantur, sed nec laudantur, 611, t. XI.
 Vigilantia nobis magna opus est, 37, t. IV.
 Vigilantia facit ut difficilia videantur facilia, 114, t. IV.
 Vigilantia assidua quam necessaria, 476, t. VII.
 Vigilantia laudatur, 202, t. IX.
 Vigilantia opus est ut gratia fruamur, 21, t. IX.
 Vigilantia quam sit necessaria, 396, t. XI.
Vigilantia diaboli, 578, t. XI.
 Vigiliae nocturnae in festis, 763, t. II.
 Villae Antiochenorum, 713, t. II.
 Villitas generis non debet in opprobrium proferri, 148, IX.
 Villarum usus, 339, t. I.
 Villa quae ecclesiam habet paradiso Dei similis est, 148, IX.
 Villae sacerdotes et ecclesias habebant, 147, 148, 149, IX.
 Vincium esse pro Christo majus putatur quam sedere a dextris ejus, 53, t. XI.
 Vinculis amoris nihil magis tyrannicum, 437, t. XI.
 Vincula pro Christo imposita, quam veneranda, 703, t. XI.
 Vincula Pauli qualia, 163, t. II.
 Vincula anagogice peccata, 327, t. V.
 Vindicta Dei ob filiorum neglectum, 553, t. I.
 Vindictae desiderio recordatio peccatorum opponenda, 364, t. III.
 Vindictae cupiditas ex animo eliminanda, 83, t. IV.
 Vindicta: qui se vindicat, seipsum ense petit, 236, t. V.
 Vindictam si Deus statim suaveret, jamdiu sublata esset genus humanum, 310, t. V.
 Vindicta Dei cum clementia conjuncta, 127, t. VI.
 Vindicta Dei mansuetudine temperata, 133, t. VI.
 Vindictae Dei nemo potest resistere, 28, t. VI.
 Vindictae malum: qui se ulciscitur mille plagis afficitur, 51, t. VIII.
 Vindicta christiano non competit, 31, 32, t. VIII.
 Vindictae cupido quantum malum, 294, 295, t. IX.
 Vineae Domini populus ejus, 49, t. VI.
 Vini usus in luctu, 1058, t. I.
 Vinum tempestatem in anima creat, 983, t. I.
 Vinum modicum bibendum, 21. Vinum non inale, sed ebrietas, 40. Vini immodicus usus quot mala pariat, 22. Cur hominibus datum, 22, t. II.
 Vinum incusabant haeretici quidam ut malorum causam, 22. Tum etiam alii quidam simpliciores non haeretici, *ib.*, II.
 Vinum ad mensuram bibere non malum, sed ebrietati ad dederit, 82, t. IV.
 Vinum infirmis utile, 673, t. IV.
 Vinum datum est ad laetitiam, non ad turpitudinem, 364, tom. VII.
 Vinum in mysteriis 203, t. IV, necessario requisitum 710, t. VII.
 Vinum concupiscentiam et iram incendit, 623, t. IX.
 Vini hemina, et panis unus sufficiunt ad implendum ventrem, 129, t. XI.
 Vini usus qualis esse debeat, 129, t. XI.
 Violentia errorem subvertere nefas christianis 547, t. II.
 Viperae viscera matris corrodunt, ut in lucem prodeant, 193, 194, t. VII.
 Viros Deus forensia munia commisit, mulieri domestica, 613, t. I.
 Vir bonus exerceri potest, vincti nequit, 558, t. III.
 Vir Deum diligens nec effertur animo nec gloriatur, 648, tom. IV.

- Viri regnum est uxor, 58, t. V.
 Vir bonus nihil mali patitur, 764, t. VII.
 Viri multi asperi ab uxoribus mitigati sunt, 540, t. VIII.
 Vir in quibusdam mulierem præcedat, 218, t. X.
 Viri comam alebant, utpote qui in Philosophia versarentur, 213. Hoc improbat, 207 et seqq., t. X.
 Vir quomodo erga uxorem se gerat oportet, 224, t. X.
 Vir quomodo se gerere debeat erga uxorem, 143, t. XI.
 Viro dedecus est verberare mulierem, 110, t. XI.
 Viro quid quærendum in uxore, 158, t. XI.
 Vir et mulier non sunt duo homines, sed homo unus, 587, XI.
 Vir uxorem tanquam propriam carnem foveat, uxor autem timeat virum, 140, t. XI.
 Viri cum uxore magna quam acerba, 366, t. XI.
 Vir pius non affectat ut talis videatur, 190, t. XI.
 Viri cuiusdam sancti præcepto, 568, t. X.
 Virga regni signum, 196, t. V.
 Virga virtutis crux Christi, 269, t. V.
 Virga aliquando castigat, aliquando consolatur, 268, t. V.
Vi gu ferrea Romanum Imperium significat, 798, t. II.
 Virgo, lignum et mors, cladis nobis symbola fuerunt, vice versa, Maria virgo, lignum crucis, mors Domini victoria nobis causa sunt, 768. Virgo mater per Edem terram virginum figuratur, 129. Virgines partui fidem faciunt steriles parientes, 359, 360, t. III.
 Virgines partus probatur per sterilitatem fecunditatem, 445, 446, t. IV.
 B. Virgo que uterum gestabat, non noverat arcanum mysterii, 242. Atqui novit Angelo nuntiante, 243, t. V.
 Virgo nos Paradiso expulit, per virginem vitam æternam invenimus, 193, t. V.
 Virginem parere, et post partum virginem manere æque difficile est, 713, t. VIII.
 Virgo Maria admiranda, 45, t. VII.
 Virgo in Isaia dicitur Maria, non puella, 57, t. VII.
Virginis partui fidem facit Elizabethæ sterilis et vetula partus, 786, 787, t. II.
Virgo et sterilis inexpectatæ sunt matres, 786, t. II.
Virgo Maria Deipara, 810, t. II.
 Virginitas admiranda et coruiss multis digna, 533-560. A curis liberat, 575, t. I.
 Virginitas Hæreticorum præmium non habet, 533. Virginitatis etiam pœnas dant Hæretici, quare, 533, t. I.
 Virginitas igni comparatur in parabola decem Virginum, 772. Virginitas angusta via, 1045. Eam despicere periculosum, 547, t. I.
 Virginitatis decor non Veteris, sed Novi Testamenti, 823. Virginitatem qui potest servare et matrimonium contrahit, damnus sibi parit, 530, 531. Contra virginitatem obiecto solvitur, 543 et seqq. Virginitatis labores minores doloribus partus, 582, 585, t. I.
 Virgo de terrenis sollicita deterior est quam nupta, 589, 590. Virgo facilius quam nupta regnum consequitur, 536, t. I.
 Virgo raro foras egreditur, 657. Virginitis apparatus, 508. Certamina, 536, 560, 561, 656. Virginitas modesta, 582. Virgini necessarie honestas et decora assiduitas, 592. Virgo non vestibus, aut colore, sed animo spectatur, 538. Virginitas veræ mores, 527, t. I.
 Virgo nullo eget quod in ea positum non sit, 580. Virgo non est quæ de terrenis sollicita est, 581. Pecunias et facultates curare non debet, 503. Virginitas quis mundus, quæ pulchritudo, 981. Virgo aëcunda a tumeribus et pervigiis, 657, 658. Virgo Christi sponsa, 551, 552, t. I.
 Virgines angelis similes, 540. Quam liberæ curis, 580. Virginem non decet cultus corporis, 516-527, t. I.
 Virginitas tranquillitas, 584, t. I.
 Virgines curare debet Episcopus, 636 et seqq. Minus tutela opus habent, quam vetula, quare, 504, t. I.
 Virgines diutius pulchritudinem conservant quam conjugata, 496, t. I.
 Virgines a thalami sponso exclusæ ob inhumanitatem, 527, 528, 374, quod eleemosynam non erogarent, 526, t. I.
 Virgo quæ virginitatem amittit, facinus adulterio gravius perpetrat, 615. Virgines quædam lapsæ memorantur, 656. Virgines ob subintroductos viros de decore afficiuntur, 615, 516 et seqq. Virginitas quæ subintroductos habent turpitudine maxima, 529. Ad virgines missæ obstetrices, ut Virginitas probaretur, 516, t. I.
 Virgo non potest esse quæ a fide deficit, 557. Hæretica non anima tantum, sed et corpore pollute, 537, t. I.
 Virgines apud gentiles non erant, 514, t. I.
 Virgini fastus et nuptiarum despectus perniciosus, 538, t. I.
 Virgini cui nubere Paulus permittat, 561, t. I.
 Virginitas non genus nostrum minuit, sed peccatum, 546. Virginitatis laudes, 525, 547. Ejus bona, 531. Virginitatis amatores, non inferiores angelis, 591. Virginitas præstat conjugio, 513. Sed non rite servata, est longe conjugio inferior, 514, 519, t. I.
 Virginitatis æsertum magis ornatum quam corona regia, 516, tom. I.
 Virginitas prædicanda sine vituperio matrimonii, 539. Virginitatem Paulus modestiæ causa donum appellat, 538. Virginitatis definitio, et anima et corpore sanctam esse, 537. Virginitatis præmia, 535, 571. Virginitas matrimonio melior, 540. Virginitatis præstantia, 589, t. I.
 Virginitas scelestior quam meretricis lascivia, 748, t. II.
 Virgines quinque latuæ oleum sive eleemosynam non habebant, 293. Erant corpore virgines, non corde puræ, II.
 Virginitatis commoda, 748, t. II.
 Virginitas est martyrium, 745, t. II.
 Virginitatem veteres non servabant, 293, t. II.
 Virginitas magna res, 296, t. II.
 Virginitas partui fidem facit partus Saræ sterilis, 742, t. II.
 Virgo vera quæ, 539. Virgo radix nuptiarum, 410. Virgines a patribus suis quanta sollicitudine custodirentur, 211. Quo pacto priscis temporibus educarentur, 259. Virgines a matribus quomodo erudiendæ, 240, t. III.
 Virginitas quanta res, 563. Ejus difficultas, 563. Virginitatis dignitas, 278, t. III.
 Virginitas cum eleemosyna conjuncta sit, 277. Stultæ virgines oleo carebant, id est eleemosynam non erogaverant, 277. Virginitas sine aliis virtutibus non prodest, 326, III.
 Virginitas multis laudibus effertur, 644. Ab initio palmam principatus obtinuit, 153. Virginitatis dignitas, 153, IV.
 Virginitatis flos vestis Ecclesiæ, 202, t. V.
 Virginitas quomodo introducta, 312, t. V.
Virginitas propositi et virginitas necessitatis, 627, t. V.
 Virgo crucifixæ in cælum suspiciens, fruitur gaudio spiritus, 202, t. V.
 Virginitas chori, 275, t. V.
 Virgines Hæreticorum non vere virgines, 202, t. V.
Virginitas est incorruptibilitas, 631, t. VI.
 Virginitas quanta res, 711, t. VII.
 Virginitas magna gratiæ ope eget, 600, t. VII.
 Virginitas vera quæ, 777, t. VII.
 Virginitas sine eleemosyna non prodest, 710, t. VII.
 Virginitatem Christus occulte suadet, 599, t. VII.
 Virginitas non nota Græcis et gentilibus, 19, t. VII.
 Virginitatem qui non potest servare, casus connubium ineat, 474, t. VII.
 Virgo vocatur puella, 57, t. VII.
 Virgines nudæ ad spectacula inductæ a Græcis, 19, t. VII.
 Virgines fatuæ ideo ex thalamo exclusæ, quod eleemosynam non dedissent, 710, t. VII.
 Virginitas oleum quid significet, 712, t. VII.
 Virgines fatuæ ob pecuniæ amorem ex thalamo exclusæ, 184, t. VIII.
 Virgines secum habitantes qui habebant, a Chrysostomo carpuntur, 256, t. VII.
 Virginitas officia, 160, t. X.
 Virginitas Chori, 52, t. X.
 Virgines fatuæ pecuniarum cupiditate captæ erant, 561, X.
 Virginitas cuiusdam historia, 323, t. IX.
 Virginitas chori ubique terrarum, 517, t. IX.
 Virginitas olim rara, nunc ubique terrarum sparsa, 547, X.
 Virginitas majorem parit laborem, 698, t. XI.
 Virginitas officia, 568, t. XI.
 Virginitas qualis sponsus quærendus, 590, t. XI.
 Virginitas cultus vestium nimius, 541. Virgines gestis suis id efficiunt ut despiciantur, 543, t. XI.
 Virgines Christo dicatæ delicias respiciunt, 99. Asperrima ciliis indutæ, 98, t. XI.
 Virginitas vera quæ, 202, t. XII.
 Virtutis sectatores tanquam luminaria sunt, 364. Virtute præditus mortem non timet, 342. Virtutis præmium nemo potest auferre, 345, t. I.
 Virtutis perfectioris consilia auditorum desiderium requirunt, 542. Virtus quanta res, 539 et seqq., t. I.
 Virtutem inter et vitium, magnum intervallum, 1053. Virtus prima ætate aëcunda, 379. Virtutem odiosis nominibus obscurare quam noxium, 359. Virtute præditus quanta voluptas, 346. Virtute præditus nemo potest ledere, 341. Nemo vult etiam si possit, 341. Virtutis gradus primus, alienæ virtuti applaudere, 981, t. I.
 Virtus major eorum esse debet, qui majus donum acceperunt, 542. Virtutis perfectæ est, non nequitiam vitare, sed bona fortiter adire etiam ea quæ non jubentur, 559. Virtutis supremum fastigium non omnes assequuntur, 382. Virtute clariores efficiuntur, quam opibus, 339. Virtute præditus inimicos diligit, 342, t. I.
 Virtus Christi quanta, 851, t. I.
 Virtus unius sæpe multos conservat, 662, t. II.
 Virtus parentum, posteris prodest, 523, t. II.
 Virtus non in futurum tantum, sed in præsentem etiam utilis, 42. In virtute labor minor, quam in vitio, 101, t. II.
 Virtutes parvo vendibiles, 333. Ad virtutem via expe-

- data et facillima, 711, t. II.
 Virtutis cognitionem iudicidit Deus animæ nostræ, 140, II.
 Virtutes superæ cum quanto tremore de Deo loquuntur, 97, t. II.
 Virtus sine labore non magnam laudem refert, 580. Virtus impugnata floret, improbitas etiam cum floret ridenda, 541. Virtus, etiam impugnantibus admirationi est, 587. Virtus hominis est veræ doctrinæ diligens studium et vitæ honestas, 483, t. III.
 Virtutem hominis quid lædere possit, 464. Virtus dum bello vexatur, clarior efficitur, 604. Virtutem qui sectatur furentem mari in tranquillitate navigat, 694. Virtus sola honorem conciliat, 470, t. III.
 Virtus sola in uxore querenda, 237, t. III.
 Virtus et vitium non naturæ, sed liberi arbitrii, 628. Virtutis robur et malitiæ infirmitas, 531. Virtus infestata sit clarior, 532, t. IV.
 Virtus, quantum bonum, 193. Virtutis potentia, 461. Virtuti nihil par, nihil potentius, 570, t. IV.
 Virtus, immortalis, invicta, non cedeus huius vitæ varietatibus, 197. Virtuti nihil par est, 75. Ejus dotes, 75, IV.
 Virtus non in natura sed in voluntate hominis sita, 290-291. Virtus omnibus dominatur et prævalet, 537, t. IV.
 Virtus vera quæ, 400. Virtutem qui sectatur liber est et superior rogibus, 601, t. IV.
 Virtus justorum thesauro similis, 332, t. IV.
 Virtutem gloria humana sequitur, 53, t. IV.
 Virtus vera est quæ conjunctam habet humilitatem, 530. Virtus etiam in mediis urbibus servari potest, 396, t. IV.
 Virtus quanta res, 571. Virtute præditi prosunt posteris, 412. Virtutis studiosi non labores, sed præmia sibi proponunt, 347. Virtutum vitaticum ad vitam futuram, 49, t. IV.
 Virtutis scientia in natura hominis insita, 242. Virtutum studiosis mille coronarum materia, 63. Virtutum gaza magna diligentia custodienda, 49. Virtute præditos laudare prodest, 687, t. IV.
 Virtus latens mercedem habet, 284. Virtus magna est curare ut proximus adhibetur, 63. Virtutem qui sectantur non metuunt feras, 604, t. IV.
 Virtus ex ærumnis sit illustrior, 176. Virtus patientia vincit, 456, t. IV.
 Virtus admirabilis Josephi, 538, t. IV.
 Virtus est plana et expedita, improbitas perversa et varia, 359, t. V.
 Virtus omnis justitiæ nomine comprehenditur, 53, t. V.
 Virtutis omnis radix innoentia, 631, t. V.
 Virtutis laus eximia, 201, t. V.
 Virtus res facilis, vitium res difficilis, 101, t. V.
 Virtus nomen immortalæ parit, 231. A virtute sectantur puniamur efficit, 52, t. V.
 Virtutis via angusta viatorum arbitrio lata redditur, 106, t. V.
 Virtus etiam suprema, misericordia opus habet, 44, V.
 Virtus hominem Deo familiarem reddit, 249, t. V.
 Virtus ante remunerationem remuneratur, 339, t. V.
 Virtutis splendor, 299, t. V.
 Ad virtutem ducunt duæ viæ, liberatio a vitia, et virtutis actio, 62, t. V.
 Virtus, etsi sola sit, est omnium potentissima: vitium etsi secum habeat totum orbem terrarum, est maxime inbecillum, 82, t. V.
 Virtus ardua res, maxime iis qui cum paucis virtutem sectantibus versantur, 144. Virtutis actui post compunctionem aptiores sumus, 53, t. V.
 Virtus stimulus et gladius acutus quomodo, 421, t. V.
 Virtus in ipsa operatione habet remunerationem ante præmia, 292, t. V.
 Virtus et salus nostra necessitati non subjacent, 322, V.
 Virtus non cedit temporis, nunquam marcescit, 296, t. V.
 Virtus magna eosdem habere quos Deus amicos et inimicos, 90, t. V.
 Virtutem qui sectatur, tranquillitate et sedata mente fruitur, 101, t. V.
 Virtutis fructus æterni, 419, t. V.
 Virtus augetur ex colloquio cum Deo, 104, t. V.
 Virtus etiam ab iis, qui illam non sectantur, laudatur, 290, t. V.
 Virtus est honor hominis, 232, t. V.
 Virtus libera, vitium servum, 237, t. V.
 Virtus auro exprimitur, 201, t. V.
 Virtus sola memoriam gloriosam parit, 232, t. V.
 Virtus non parva gaudere de bonis, 337, t. V.
 Virtus est maxima injuria affici potius quam afficere, 105, t. V.
 Virtus hymnorum quanta, 522, t. V.
 Virtus et vitium non ex natura, sed ex animi proposito judicantur, 124, t. VI.
 Virtutis præsentia improbos dolore afficit, 46, t. VI.
 Virtute præditus æquabiliter semper vivit, 226, t. VI.
 Virtus est viro perfecto ornamentum, 404, t. VI.
 Virtutum celestium officia, 70, t. VI.
 Virtus in servitute religii non potest, 152, t. VI.
 Virtutis etercendæ difficultates, 21, t. VI.
 Virtus gaudium parit, 531, t. VII.
 Virtutis vis et prærogativa, 523, t. VII.
 Virtutis jugum dulce, 453, t. VII.
 Virtutem qui colunt, non apud omnes bene audire possunt, 229, de virtute non minor cura habenda, quam de augendis pecuniis, 312, t. VII.
 Virtutes sunt fructus Spiritus, 320, t. VII.
 Virtutis cæcumen est pro inimicis orare, 271, t. VII.
 Virtus a fine facilius redditur, 229, t. VII.
 Virtutes quasi catenæ mutuo coherent, 230, t. VII.
 Virtutem sectanti nihil damni ex parentum improbitate, 62, t. VII.
 Virtus etiam apud improbos laudi est, 480, t. VII.
 Virtus fortis, nequitia infirma, 729, t. VII.
 Virtutem qui colit, non potest non multos habere inimicos, 254, t. VII.
 Virtute præditus qui insidiatur, ipse est qui periclitatur, 326, t. VII.
 Virtutem qui colit, nulla re externa eget, 181, t. VII.
 Virtus est tota animi philosophia, 228, t. VII.
 Virtus ideo admiranda, quod vel inimicos suos in admirationem rapiat, 288, t. VII.
 Virtus secundum naturam nobis inest, quomodo, 314.
 Virtutis adeundæ ratio, 201, t. VII.
 Virtutis vis quanta, 488, t. VII.
 Virtus facilis, nequitia onerosa, 533, virtus aspera videtur ob pravos affectus, 254, t. VII.
 Virtutis larvam qui circumferunt, seductores vocantur, 315, t. VII.
 Virtus post laborem levis facilisque est, 254, t. VII.
 Virtus non ex studio nostro tantum, sed et ex superna gratia pendet, 279, t. VII.
 Virtutem universalem qui possident, mundi sunt, 227, VII.
 Virtutis vel pars una contempta damnationem affert, 614, tom. VII.
 Virtutem strenue colenti nullus obex, 464, t. VII.
 Virtus non par in omnibus exigitur, 469, t. VII.
 Virtus, non opulencia, divitiis parit, 358, t. VII.
 Virtus simulata damnatur, 288, in virtute et in vitio laboratur, 464, t. VII.
 Virtus libera est, 83, quibus dura sit, 418, t. VIII.
 Virtus voluptatem parit, 254, t. VIII.
 Virtute tantum opus habentis, 278, t. VIII.
 Virtus apud improbos sibi odium parere solet, 441, VIII.
 Virtus difficilior erat ante Christi passionem, 388, t. VIII.
 Virtus prudentiam et omnia bona parit, 338, t. VIII.
 Virtus laboriosa, 203, t. VIII.
 Virtutis immortale gaudium, nequitia voluptas brevis, 207, t. VIII.
 Virtutes arbitrii, non necessitatis sunt, 517, t. VIII.
 Virtus, universa bonitas est, 653, et virtus omnis justitia, 178, t. IX.
 Virtus semper proficit, nunquam gradum sistit, 72, t. IX.
 Virtutis principium et finis, est dilectio, 618, t. IX.
 Virtus quantum sit bonum, 363, per exercitium acquiritur 363. Virtutis exercitio fortior evadit anima, 229, t. IX.
 Virtutis exercitium cito deseret, qui vanam gloriam expetit, 214, t. IX.
 Virtus post Christi adventum facilius, 517, t. IX.
 Virtus christianorum prisci ævi, 188, 189, t. IX.
 Virtutis principium et finis est dilectio, 610, t. IX.
 Virtus opere et exemj lo melius prædicatur quam verbo, 223, in virtute prima laboriosa sunt, et quæ sequuntur sua via, 504. In virtute invocare quid sit, 262, t. IX.
 Virtute clarus vir cum quanta observantia commemoratur, 85, t. IX.
 Virtute absente nihil prodesse potest, virtute præsentio nihil damni infertur, 238. Sine virtute dicendi libertas nihil perficit, 284, t. IX.
 Virtus desinit in vitam, voluptas in mortem, 503, t. IX.
 Virtus parentum nihil boni filiis affert, nisi ipsi virtutem adeant, 593, t. IX.
 Virtus et philosophia tantum, nostra intersunt, 249, t. X.
 Virtus maxima est, omnia Deo adscribere, 451, t. X.
 Virtutis initia dura, finis questuosus, 118, t. X.
 Virtus non est aspera, 119, t. X.
 Virtus calida est et fervens, 491, t. X.
 Virtus majorem parit voluptatem, quam nequitia, 186, X.
 Virtus inexpugnabilem reddit hominem, 304, t. X.
 Virtutem suscipiamus, si voluptatem amamus, 188, t. X.
 Virtute præditus qui civitati prodesse poterant ad montes et ad Monachos secedentes non approbat Chrysostomus, 53, 54, t. X.

Virtus omnia superat, omnia vincit, 688, t. XI.
 Virtus ipsas feras mansuetas facere potest, 687, t. XI.
 Virtus efficax est cum opera exhibet, sine operibus fi-
 des mortua est, 708, 709, t. XI.
 Virtutum exercitio multo opus est, ut regnum cœlorum
 assequamur, 111, t. XI.
 Virtutem totam et integram justitiam vocat Paulus, 631, XI.
 Virtute preditus, est pecunius superior, 74, t. XI.
 Virtute nihil jucundius, nihil suavius, nihil desiderabi-
 lius, 389, t. XI.
 Virtus est inserenda, et vitia avellenda, 113, t. XI.
 Virtutis basis est parentes honorare, 150, t. XI.
 Virtus ut mater affert securitatem, 236. Nisi virtus exer-
 ceatur pax esse non potest, 75, t. XI.
 Virtus omni caret fides sine operibus 644, t. XI.
 Virtus christianorum Pauli tempore, 209, 210, t. XI.
 Virtutem qui exercet, justus vocatur, 511, t. XI.
 Virtus est secundum naturam, vitium contra naturam,
 21, t. XI.
 Virtutis viam qui cepisset non erit absque ærumnis et
 temptationibus 645, t. XI.
 Virtus perpetua esse debet, et usque ad decessum, 54,
 una virtus non sufficit, 34, t. XI.
 Virtutis viæ multæ sunt, 375, t. XI.
 Virtus sola nobiscum, migrare solet, 536, ex virtute, po-
 sito timore, caritas gignitur, 603, t. XI.
 Virtus omnis puritas et mundities est, peccatum omne
 est immunditia, 419, 420, ex virtute ea accipimus, quæ
 nunquam speravimus, 52, t. XI.
 Virtutis augmentum est abnegatio secularium, 689, XI.
 Virtus est et facilis et utilissima, 707, t. XI.
 Virtus vera et sincera nunquam expugnari potest, 688, XI.
 Virtus quanta res sit, 508, t. XII.
 Virtutis et vitii differentia, 208, t. XII.
 Virtus est immortalis et plus quam sol fulget 473, t. XII.
 Virtus in admiratione est etiam is qui illam non sectan-
 tur, 167, t. XII.
 Virtus prima et universa quænam sit, 163, t. XII.
 Virtus impugnata fit potentior 486, de virtute et vitio
 ecloga, 753, t. XII.
 Virtute nihil congruentius, 84, ad virtutem quomodo
 accedendum, 107, t. XII.
 Viscera quomodo Deum laudent, 522, t. V.
 Visio angelorum adstantium in sacrificio altaris, 681, t. I.
 Visio Dei in cœlo, pro sanctorum capti, 750, t. I.
 Visio pro cognitione accipitur, 756, t. I.
 Visique non opus habet fides, 203, t. VII.
 Visiones morientium, 532, t. VII.
 Visio pro cognitione accipitur, 598, t. VIII.
 Visionum et sanctorum distinctio, 249, t. IX.
 Vita præsens nihil aliud est quam hebdomas una, octava
 vero est dies Domini magna, 415, vita præsens brevis, si
 cum futuro seculo comparetur, 1030, vitæ hujus brevis
 cursori comparatur, 515, ejus brevis ex Dei clementia
 ne diutius laboremus, 289, vitæ longitudo non expectanda,
 610, vitæ hæc veluti somnium, si cum æterna comparetur,
 257, 580, 978, 1048, vitæ præsens quid ad infinita secula, 289, I.
 Vitam mollem ne sectetur qui vult placere Deo, 1003,
 vitæ præsens laborum est, futura præmiorum, 433, vitæ hu-
 mana nihil a scena differt, 312, vitæ omnium hominum
 ærumnis plena, 484, vitæ luctuum ac gemituum est, 393,
 vitæ hujus sollicitudines quæ, 314, vitæ hæc non vere vitæ,
 514, umbra inanior 313, t. I.
 Vitæ hæc in nullo æternæ comparanda, 978, t. I.
 Vitæ futura quantum præsentem præstet, 324, in nullo huic
 vitæ comparanda, 978, ejus felicitas, quam præstet præ-
 sentis vitæ felicitati, 293, vitæ æternæ felicitas, 291, mi-
 nutatim describitur, *ibid.* Christi consortio fruemur, 291,
 292, 293, 296, t. I.
 A vitæ et gloria æterna excidisse major est poena, quam
 ipsa gehenna, 292, 293, t. I.
 Vitæ bona et fides simul requiruntur, 327, t. I.
 Vitæ non cibi causa data est, sed cibis vitæ causa, 975, t. I.
 Vitæ præsens est certaminum arena, 1000, t. I.
 Vitæ voluptates nihil ab umbris et somniis differunt, 315,
 vitæ præsens ærumnosa, 686, ejus voluptatibus frui non
 possumus, et futuræ, 435, 434, t. I.
 Vitæ præsens ideo bona, quia vitæ futuræ materia est,
 86. Non in hac vitæ res nostræ, 27, vitæ hæc perpetuum
 certamen, 667, t. II.
 Vitæ mollis amor, mortis timorem parit, 85, t. II.
 Vitæ a pietate ac levis aliena mors est animi, 775, t. II.
 Vitam laboriosam nobis paravit Deus ut futuram concu-
 pisceremus, 85, vitæ laboriosa ad cœlum ducit, 43, t. II.
 Vitæ christianæ perfectio, 421, t. II.
 Vitæ mutatio sola iram Dei mitigare potest, 53, t. II.
 Vitam futuram qui sperat, mortem ne timeat, 71, t. II.
 Vitæ æternæ argumentum sunt sancti ærumnosa, im-

probi prospere hic agentes, 28, t. II.
 Vita hæc luctuæ tempus, 51, t. II.
 Vita præsens, via est, 612, vitæ præsens non magni fa-
 cienda, 43, t. III.
 Vita præsens flores verni, umbra, somniorum fallacia,
 672, est peregrinatio, 672, 401, est diversorium, *ibid.*,
 vitæ hujus res, umbræ naturam imitantur, 664, quam
 fluxæ, 391, t. III.
 Vita præsens certamen et lucta est, 772, vitæ evangelica
 angelica est, 350, vitæ futura præsentem quam præstantior,
 408, t. III.
 Vitæ contemptus rerum humanarum despectum parit,
 857, t. III.
 Vita non est propter cibum et potum, sed cibum et potum
 propter vitam, 196, t. IV.
 Vitæ hujus res quam incertæ, 623, rotæ comparantur,
 626, priusquam recte appareant, avolant, 626, mira cele-
 ritate recedunt, *ibid.*, t. IV.
 Vita non differt ab annuum fluentis, 197, quam brevis,
 279. Vita præsens fallax, umbra, somnium, 331, mare ma-
 gnum et spatiosum, 623, non tam certa est, quam futura
 623, t. IV.
 Vita isthæc serendi tempus, 316. Vita præsens quasi pa-
 læstra, 587, t. IV.
 Vitæ virtutis studiosæ nihil comparari potest, 259, t. IV.
 Vita christiani consonare debet cum fidei dogmatibus,
 51, t. IV.
 Vita pura basis et fundamentum virtutis, 523, t. IV.
 Vitæ sanctorum nobis utiles, 444, t. IV.
 Vitæ cælestis felicitas, 659, t. IV.
 Vita diei nomine expressa, 176, t. V.
 Vita præsens bonis longa videtur, malis autem brevis,
 312, t. V.
 Vitæ præsentis Euripus, 420, t. V.
 Vita præsens est quasi gymnasium, 119, t. V.
 Vita præsens non coronas, sed pignora coronarum habet,
 250, t. V.
 Vita præsens incerta et instabilis, 61, in vitæ præsentem
 labores; bona autem ad futurum seculum reservantur, 61,
 in vitæ præsentem faciendi sunt amici per eleemosynas, 228, V.
 Vitæ præsentis res sunt umbris imbecilliores, 53, t. V.
 Vita præsens est laborum, futura coronarum, 53, t. V.
 Vitæ hæc semper bellis impetit, 70, t. V.
 Vita nostra versatur in certamine, 78, t. V.
 Vita præsens via est, quæ superduo ductu opus habet, 67, V.
 Vitæ hujus Euripus, 312, t. V.
 Vitæ præsentis limitibus res nostræ circumscriptæ non
 sunt, 76, t. V.
 Vita hæc tempus est tristitiæ, 146, t. V.
 Vita præsens incolatus, 341, vitæ præsens fluxa et fallax,
 308, t. V.
 Vita hæc plurimam habet vanitatem et curas importunas,
 342, t. V.
 Vita vera illa est quæ habet bona pura, non mixta, 319, V.
 Vitæ securitas non querenda, 317, t. V.
 Vitam leporis agere semper timere, 363, t. V.
 Vita nostra tendit ad aliam meliorem 252, t. V.
 Vita corrupta impedimento est, quominus sublimia dogmata
 assequamur, 50, t. V.
 Vita quæ ex virtute instituitur est via Domini, 367, t. V.
 Vitæ emendationem historia parit, 38, t. V.
 Vita flagitiosa aliquando cum fide perfecta, 367, t. V.
 Vita hæc peregrinatio est, 680, t. V.
 Vita præsens nox est, 655, t. V.
 Vita hæc bouis et malis permixta, 530, vitæ præsens car-
 cere nihilo melior est, 222, aranea est et umbra, 376, quot
 referta malis, 374, t. VII.
 Vita hæc non est lusus, imo potius lusus, quomodo, 318,
 tom. VII.
 Vita nec voluptate nec dolore vacua reperiri potest,
 531, t. VII.
 Vitæ cujusque finem cur Christus incertum reliquit, 705,
 tom. VII.
 Vita bona et fides recta ad salutem necessariae, 614, t. VII.
 Vita pura signis præstantior, 587, t. VII.
 Vita bona quæ, 480, t. VII.
 Vitam ad communem utilitatem ducere, Deo gratissi-
 mum est, 715, t. VII.
 Vitæ finis eandem vim erga singulos habet, quam con-
 summatio seculi, 190, t. VII.
 Vitæ ærumnæ nihil sunt, cum regno cælesti comparatæ,
 699, t. VII.
 Vita corrupta est incredulitatis causa, 607, t. VII.
 Vita Christi nobis exemplum, 628, t. VII.
 Vita sanctorum, speculum est, 49, t. VII.
 Vita præsens inari similis, 152, t. VIII.
 Vitam cur sæpe Christus memoret, 264, t. VIII.
 Vita nihil optatius, nihil suavius, *ibid.*, t. VIII.

- Vitæ institutio optimo nihil splendidius, 90, t. VIII.
 Vita nostra luctus est et gemitus, 332, t. VIII.
 Vita prærens datur, ut pro futura vita negotiemur, 182, tom. VIII.
 Vita alia longe melior expectatur, 150, t. VIII.
 Vitæ hominum inæqualitas et conditionum ex avaritia provenit, 102, t. VIII.
 Vita prærens somnus est, 624, certamen est, 124, t. IX.
 Vita prærenti terminantur passionem omnes, 529, t. IX.
 Vita prærens stadium est, 641. Vitam hauc cur laboriosam nobis Deus fecerit, 473, t. IX.
 Vita communis priscorum christianorum, 94, t. IX.
 Vitæ christianæ perfectio, 499. Vita admirabilis christianorum temporibus apostolicis, 103, t. IX.
 Vita optima ex divina operatione, 331, quantum valeat ad persuadendum, 332, t. IX.
 Vita bona laudes Deo conciliat, 67, t. IX.
 Vita proba juvat ad fidem, 352, t. IX.
 Vita bona ad Dei gloriam cedit, 580, t. IX.
 Vita sanctorum ærumnis exposita, 337, t. IX.
 Vitæ non addictum esse magna pars philosophicæ est, 500, IX.
 Vitæ auctor est qui a seipso vitam habet, 78, 79, t. IX.
 Vitæ radix justitia, 476, t. IX.
 Vitæ præsentis cum futura discrimen, 280, t. VI.
 Vitam bonam segnitie dejicit, 114, t. VI.
 Vita humana tempestati comparatur, 449, t. X.
 Vitæ brevitate considerata philosophus imperturbatus manet, 332, t. X.
 Vita hæc precum tempus est, non ebrietatis, 252, t. X.
 Vita nostra in perpetua cura et sollicitudine sit oportet, 306, t. X.
 Vita hæc mala per se non est, 618, t. X.
 Vitæ hujus finis quam incertus, 351, 352, t. X.
 Vita recta est veritas, peccatum et mendacium est veritas, 93, t. XI.
 Vita omnis quæ in virtute agitur est justitia, 167, t. XI.
 Vitæ bene agendæ ratio, 399, t. XI.
 Vitæ et mortis genera quædam, 201, t. XI.
 Vita hæc non est nostra, est alia vita nostra, 345, in haptismo est oriens et interitus, 346, t. XI.
 Vita prærens fluxa ut arena, 536, t. XI.
 Vita prærens quasi nidus conglutinatus paleis et luto, 314, t. XI.
 Vita prærens, scena quædam est vel somnium, 584, t. XI.
 Vita hæc sine laboribus esse nequit, 286, t. XI.
 Vita inculpata nihil prodest ignavo et somnoloso, 47, XI.
 Vitæ finis ignoratur ad utilitatem viventium, 448, t. XI.
 Vitæ verum medicamentum est amicus fidelis, 403, t. XI.
 Vitam puram parat fides firma, 77, t. XII.
 Vita hæc certaminis est, non requies, 51, t. XII.
 Vitæ hujus res somnis similes, 82, t. XII.
 Vita bona nihil melius, 109, t. XII.
 Vitæ puritas quam opportuna, 84, t. XII.
 Vitia mature et a prima ætate corrigenda, 381, t. I.
 Vitia præclaris nominibus obtegere, quam noxium, 359, I.
 Vitia paulatim eradicantur, 337, t. II.
 Vitia senum tempore Chrysostomi, 63, t. XII.
 Vitium animæ mors est, 605, t. III.
 Vitium non in natura sed in voluntate hominis situm, 286, 290. Vitii voluptas momentanea, 662, t. IV.
 Vitium res difficilis, virtus res facilis, 101, t. V.
 Vitii et virtutis collatio per contraria, 292, t. V.
 Vitium, etsi secum habeat orbem terrarum, est semper inbecillum, 82, t. V.
 Vitiorum consuetudo quid pariat, 237, t. V.
 Vitium obtenebrat et excæcat mentem, 50, t. V.
 Vitium ipsum est pœna, 100, t. V.
 Vitium servum, virtus libera, 237, t. V.
 Vitium quod laudatur ab iis qui illo laborant, magnam male cupiditati facit accessionem, 253, t. V.
 Vitium sibi ipsi pœna est, 423, 424, t. V.
 Vitium antequam supplicium adveniat pœnam indigit, 539, t. V.
 Vitii fœditas, 299, t. V.
 Vitium interitus vocatur, 132, t. V.
 Vitium lacrymantem non adit, 77, t. V.
 Vitia sedat psalmodia, 588, t. V.
 Vitium animæ inimicum, infestum, et perniciosum, 142, V.
 Vitium ex animi proposito judicatur, 124, t. V.
 Vitium animæ nullum insanabile, 188, t. IX.
 Vitium aliquando aliud vitium superat, 212, t. IX.
 Vitii qui subjectus est, non vivit, 520, t. IX.
 Vita quomodo corrigenda, 503, t. IX.
 Vitium contra naturam homicidio pejus, 419, t. IX.
 Vitium, solum nomen habet voluptatis, non ipsam voluptatem, 188, t. X.
 Vitii aditus initio intercludendus, 766, in vitio et in virtute laboratur, 456, t. VII.
 Vitia proximi, etiamsi vera sunt, non revelanda, 431, VII.
 Vitiositas nos porcos facit, vitiositas famem affert animæ, 270, t. XI.
 Vitium unde oratur, 452, t. XI.
 Vitium humanæ naturæ inimicissimum est, 285, t. XI.
 Vitium omne est animæ ebrietas, 450, t. XI.
 Vitium res omnino cæca est, 107, t. XI.
 Vitium contra naturam, virtus secundum naturam, 21, XI.
 Vitulus ab Israelitis adoratus erat Apis, 662, t. V.
 Ulcisci inimicos non debemus, 125, t. V.
 Ultio Dei cur non semper in hac vita in peccantes immittitur, 334, t. I.
 Ultio quantum malum sit, 470, t. III.
 Ultio Dei non ex imbecillitate differtur, 96, t. V.
 Ultio Dei clemens est, 127, t. VI.
 Ultio Dei minus gravis quam offensa, 430, t. IX.
 Ultione de inimico sumi ta nihil tam jucundum, 612, t. IX.
 Ultio vera quæ, 457, t. XI.
 Ultio vera hæc est, bona pro malis rependere, 114, t. XI.
 Umbra discipulorum inortuos suscebat, 782, t. I.
 Umbra quid et discrimen umbræ inter et veritatem, 247, t. III.
 Umbræ a veritate discrimen, 435, t. IV.
 Umbra mortis quid, 179, t. V.
 Umbra et fumus sunt humana omnia, 467, t. XI.
 Umbra erant omnia in lege : circumcisio, sacrificia, sabbatum, 105, t. XII.
 Unctio pontificum, 383, t. V.
 Unctio per Spiritum Sanctum, 21, t. IX.
 Unguenta corporibus superflua in usu tempore Chrysostomi, 972, eorum usum damnat Chrysostomus, 972, t. I.
 Unicornes sunt justi quomodo, 765, t. V.
 Unigenitus docet neminem vidisse Deum, 731. Unigenitus filius, *ibid.* Unigeniti gloria, 783, 798, 799, 803, est ejus divinitas, 499. Unigeniti gloriam, id est Filii divinitatem asserit Chrysostomus, 737, 738, t. I.
 Unigeniti vox uni filio Dei competit, 751, 752, t. I.
 Unigenitus. *Vide* Filii et Christus.
 Unigeniti essentia ante secula, 121, t. V.
 Unigeniti principatus, 272, t. V.
 Unigenitus filius, 233, t. V.
 Unigenitus Dei Filius, quam terribilis in die judicii, 287, VI.
 Unigeniti generatio non ratione inquirenda, 157, VIII.
 Unilas admirandus vir a Chrysostomo Gothiæ episcopus ordinatus, 618, t. III.
 Unio naturarum fit in Christo, 738, si non fit unio, confusio est et abolitio, *ibid.* Unio nem qui dicit duas dicit naturas, unio non potest unius tantum esse, 739, t. III.
 Vocatio non necessitatem infert, 488, t. II.
 Vocatio Dei nullum cogit, necessitatem non infert, 728, tom. VII.
 Vocatio non ex merito fit, sed ex gratia, 630, t. VII.
 Vocatio. Vocati omnes sunt, sed non omnes accesserunt, 534, t. IX.
 Voluntaria sacrificia ea quæ ex animi liberalitate offeruntur, 696, t. V.
 Voluntas eadem Patris et Filii, 321, t. VII.
 Voluntas non naturæ terminis alligatur; sed libertate arbitrii honorata fuit, 362, t. VII.
 Voluntati prædictiones nullam necessitatem inferunt, 708, t. VII.
 Voluntas et propositum honorum radix, 475, t. VII.
 Voluntati, non operi, pœnam et mercedem decernit Christus, 271, t. VII.
 Voluntas sine gratia non agit, ut nec gratia sine voluntate, 742, t. VII.
 Voluntas sufficit, et totum perfectum est, 501, t. VII.
 Voluntatis proposito probi et improbi efficitur, 335, 336, t. I.
 Voluntates duæ per hæc verba, *non sicut ego volo, sed sicut tu*, emuntur, alia Patris, alia Filii secundum humanitatem, 763, t. I.
 Voluntatem Dei qui facit, sexcentis impiis melior, 277, I.
 Voluntatis proposita boni vel mali sumus, 268, t. II.
 Voluntas libera boni efficitur, 504, t. II.
 Voluntas et proposito quæ sunt ultra debitum splendidas coronas pariunt, 318. Voluntas boni vel mali sumus, 387, t. II.
 Voluntas ubique domina, 263, t. II.
 Voluntas una Patris et Filii, 56, 40, t. III.
 Voluntates duæ in Christo, 36, t. III.
 Voluntas depravata, potest corrigi, 228, t. III.
 Voluntas, in voluntate hominis situm est vel bonum vel malum adire, 187, t. IV.
 Voluntatis bonæ scutum quid, 69, t. V.
 Voluntas una Patris et Filii et Spiritus Sancti, 423, t. XI.
 Voluntates nostras non prævenit Deus, ne perdat nostrum liberum arbitrium, 99, t. XII.
 Voluntates duæ in Christo, 226, t. VIII.

- Voluntas tantum requiritur a nobis ad salutem, 707, t. XI.
Voluntas una Patris, Filii et Spiritus sancti, 472, t. V.
 Voluptas quid, 346, sensibilis illa quam brevis, 346 et seqq., t. I.
 Voluptas ex libidine, quam turpis, brevis et molesta, 346, voluptas sensuum quæ, 346. Voluptas temporalis, dolor inde consequens perpetuus, 779, t. I.
 Voluptas pura et solida, quæ, 979, t. I.
 Voluptuosi in ærumnis philosophantur, 408, t. I.
 Voluptas major in moderato cibo, quam in nimio, 772.
 Voluptate multo melior sanitas, 45, t. II.
 Voluptas in conviviis ex fame, non ex ferulorum copia, 44, t. II.
 Voluptas brevis et temporaria, 23. Voluptas vitii momentanea, 662, t. IV.
 Voluptatem veram qui sectatur, fugiat juveniles concupiscentias, 662, t. IV.
 Voluptas vera in Deo, 124, t. V.
 Voluptates et felicitates vitæ, inanes sunt, 48, t. V.
 Voluptas non est minus malum, quam dolor, 445, t. VII.
 Voluptas vera quæ, 366, t. IX.
 Voluptas desinit in mortem, virtus in vitam, 303, t. IX.
 Voluptas humilitate paritur, 152, t. IX.
 Voluptas contra naturam carpitur, 417, t. IX.
 Voluptas brevis est, dolor hinc partus perpetuus, 187, X.
 Voluptas quæ secundum Deum percipitur, quibusvis armis est valentior, 388, t. X.
 Voluptas temperantia, 320, t. X.
 Voluptatem si amamus, virtutem suscipiamus, 186, t. X.
 Voluptas vera quæ, 314, t. XI.
 Voluptas mundana, quanta mala secum afferat, 368, XI.
 Voluptatis tyrannis quanta, 368, t. XI.
 Voluptas et gloria mundi, mendacia sunt, 284, t. XI.
 Vota sunt promissa et pollicitationes, 333, t. V.
 Vox inimici invisiva, amici jucunda, 702, t. IV.
 Vox sanguinis clamat, quomodo, 161, t. IV.
 Vox Davidis prostravit alienigenam, 703, t. IV.
 Vox tubæ in Scriptura Apostolos significat, 214, t. V.
 Ψαλμ. quid, t. V.
 Ψαλμ. responsum, 156, t. V.
 Ψαλμ. quid, t. V.
 Ψαλμ. Prætor, 91, t. III.
 Ψαλμ. seu supergressio, nomen est Paschæ, 750, VIII.
 Ψαλμ. succinere quid, vide notam, 328, 464, V.
 Urbanus Phoenix, juvenis dives, Monachorum statum adit, in virtute progressus facit, 303, corruptorum suæ resiliit, 303. Voluptati et amoribus deditus, 303, sanctis viris abductus, pristina repetit, 304, t. I.
 Urbicio episcopo epistola Chrysostomi, 667, t. III.
 Urbis cælestis descriptio, 40, t. VII.
 Urbium tutamen in providentia civium, 41, t. VI.
 Urias mortuus Davidis domum expilavit, 454, t. VI.
 Ursos variisque feras multi alebant tempore Chrysostomi, 208, VIII.
 Usquequo vox in psalms, non est moleste fereutis, sed dolentis, 443, 444, t. V.
 Usuras qui exigunt, quam iniqui, 98, t. III.
 Usura cur prohibita, 376, t. IV.
 Usuræ immanitas, 357, 358, t. VII.
 Usuram exagitat Chrysostomus, 356, t. VII.
 Usura nihil turpius, nihil crudelius, 61, t. VII.
 Usura carpitur, 228, t. VII.
 Usura centesima quid, 336. Vide notam, t. VII.
 Usuræ genus horrendum, quo non centesima, sed dimidium sortis exigitur, 392, t. VII.
 Usurarii qui fœnora fœnoribus adjiciunt carpuntur, 386, tom. VII.
 Utilitas historiarum sacrarum, 169, t. V.
 Utilitas festorum et conventuum, 349, t. IV.
 Utilitas calmitatum, 378, t. IX.
 Utilitati proximi advigilandum, 210, t. X.
 Utilitas propria Christiani in utilitate proximi sita est, 280, t. X.
 Vulcanus, ignis pœnarius vocatur a Libanio, 363, t. II.
 Vulcano Apollo indicat adulterium Martis et Veneris, 364, t. II.
 Vulgus ignorationi et stultitiæ affixus, 34, t. V.
Vulnera Christus quare servavit, 616, t. VI.
 Uxor dives ægre viro subdita, 367, et uxor pauper viri divitis, quanta patiatur, 377, t. I.
 Uxor cur adjutrix in Genesi vocata, quæ impediatur, 367, quomodo virum adjuvet in spiritualibus, 368, t. I.
 Uxor ut viro placeat sollicitudo et cura, 389. Uxor quæ invito viro continens est, graviore dat pœnas si ille adulteret, 370, t. I.
 Uxor calamitatum viri particeps, 616, t. I.
 Uxor Imperatoris cujusdam vix reditum ab exilio impetravit, 605, t. I.
 Uxor Theodori qui imperium affectarat et obruncatus fuerat, in penuria degit, 604, t. I.
 Uxores quomodo diligendæ, 227. Uxor parentibus præferenda, 130, in uxore quaerenda sola virtus et morum probitas, 231, t. III.
 Uxorem repudiare, et aliam ducere non licet, 370. Uxorem repudiatam non licet alteri ducere, 218, t. III.
 Uxores divites protervæ, 231, t. III.
 Uxor adjutrix viri, quomodo, 360, t. IV.
 Uxores viris parere debent, 145, t. IV.
 Uxores ducere plures priscis temporibus licebat, 489, IV.
 Uxor est viri regnum, 38, t. V.
 Uxores viris infestæ, 36, t. V.
 Uxor mala peccatori colaphus, 36, 37, t. V.
 Uxor Job ipsi insidiatur insonti, 37, t. V.
 Uxor mala corrigenda, auferenda, 123, 126, t. VI.
Uxor qualis ducenda, 888, t. VI.
 Uxor quomodo a viro amari poterit, 341, t. VIII.
 Uxor quænam quaerenda est, 341, t. IX.
 Uxorem verberare quam turpe sit, 222, t. X.
 Uxorum officia, 683, t. XI.
 Uxor ne exigat æqualitatem honoris, 140, t. XI.
 Uxor optimæ dotes modestia, moderatio, lenitas, benignitas, 138, nemo expectet ut ditetur ab uxore, nec quaerat ejus pecunias, 138, t. XI.
 Uxores quomodo dirigendæ, 499, 500, in uxore quædam vitia ferenda, 140, t. XI.
 Uxorem quo pacto erudire debet maritus, 147, 148, t. XI.

X.

- Xanticus Aprilis, 358, t. II.
 Xenodochia morborum dolorumque exempla suppeditant, 490, t. I.
 Xenon, hospitium, peregrinorum communis ecclesiæ domus, 519, t. IX.
 Xenophon Cyri puerilem institutionem scripsit, 315, VI.
 Xenophontis locus, 397, t. I.
 Xenophontem tacito nomine in exemplum affert, 375, VII.
 Xerxes Græciam bello impetiit, 593, t. VII.
 Xerxes Darii filius et successor, 899, t. I.

Z.

- Zacchæi poenitentia in exemplum adducitur, 499, t. I.
 Zacchæus multa legitime possidebat, 123, t. XIII.
 Zacharias filius Barachæ, quis, 681, t. VII.
 Zacharias pater Joannis bapt. princeps sacerdotum, 186, 187, t. VII.
 Zachariæ lingua ligata fuit ob animæ peccatum, 40, VI.
 Zacharias mense septimo, decima die mensis in sanctuarium ingressus mense septembri, 357, in festo Tabernaculorum, 357, t. II.
 Zacharias summus sacerdos, 357 et seqq., t. II.
 Zacharias pater Joannis cum Abrahamo comparatur, 790, t. II.
 Zacharias Joannis pater incredulus, 707, t. II.
 Zamolxi fabulosa attribuitur, 336, t. II.
 Zara figura Ecclesiæ, 335, significat orientem, *ibid.*, IV.
 Zara ex utero manum extrahens quid significet, 35, VII.
 Zara cur nominetur in genealogia Christi, 35, t. VII.
 Zebedæi filii quid vere petebant a Christo, 618, t. VII.
 Zelotæ quinam, 324, t. IX.
 Zelotypiæ malum, 480, 574, ejus descriptio, 373, t. I.
 Zelotypiæ malum, 357, desinit in insipientiam, 491, t. VI.
 Zelotypia quam intolerabilis, 413, t. IV.
 Zelotypiæ insania quanta, 298, t. IV.
 Zelus Dei non est affectus, 325, t. I.
 Zelus sine venia furor est, 621, t. IV.
 Zeno novam vivendi rationem induxit, quæ non stetit, 886, t. I.
 Zeno de republica male scripsit, 19, t. VII.
 Zeno philosophus Ionicus et Ephesius, 9, 10, t. X.
 Zona quid significet, 491, t. VII.
 Zona olim in usu erat, 189, t. VII.
 Zona Spionæ quæ, 63, t. V.
 Zona pectori vel lumbis admovebatur, 25, t. VIII.
 Zoroastri fabulosa attribuitur, 336, t. II.
 Zorobabelem spectare dicebant Judæi quædam de Christo prænnuntiata, 145, t. VII.
 Zorobabel ita vocatus, quod in Babele, seu Babylone natus esset, 145, 73, t. VII.

FINIS INDICIS GENERALIS.

SUPPLEMENTUM

AD OPERA

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI.

AD HOMILIAS.

ΟΜΙΛΙΑ Α' (1).

Α

HOMILIA I.

Εἰς τὴν ἀγίαν Πεντηκοστὴν.

De sancta Pentecoste.

α'. Ἡ τὰς γλώσσας σήμερον διανείματα χάρις, αὕτη οὐκ ἐὰν με δεδοικέναι τῇ τῆς γλώττης πενία, ἢ τοὺς ἀγραμμάτους τῷ κόσμῳ παιδευτὰς ἐπιστήσασα, ἢ τοὺς ἀλίεας χειροτονήσασα ῥήτορας αὐτοσχεδίῳ σοφίᾳ, τοὺς τοῦ κόσμου σοφοὺς καταισχύνασα. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν αἱ τῶν ἀνθρώπων ἀγέλαι τῇ εἰδωλολατρεῖζ νοσοῦσαι, πρὸς τὴν εὐσέβειαν ἔδραμον; Πόθεν τὴν πολυδέστοτον τῶν δαιμόνων δουλείαν μετέμαθον; Πόθεν βραχὺς μαθητῶν ἀριθμὸς, ἀνθρώπων ἑμοῦ καὶ δαιμόνων ἀνηγωνίσαντο φάλαγγιν, εἰ μὴ τῷ τῆς θεότητος πυρὶ καθωπλίσθη; Σήμερον ἡ διὰ τοῦ πυρὸς πηγὴ τῆς χάριτος ἐξέβλυσε, καὶ φλόξ διατρέχουσα, ταῖς αὖραις ὑφείη τοῦ Πνεύματος. Ταύτην ὁ Χριστὸς τὴν χάριν τοῖς μαθηταῖς εὐαγγελιζόμενος ἐλεγεν· Οὐκ ἐάσω ὑμᾶς ὄρφανούς· ἄλλον ὑμῖν ἀποστέλλει Παράκλητον ὁ Πατήρ. Ἡ γὰρ εἰς οὐρανὸν ἀνοδος τοῦ Δεσπότη, τὴν ἐξ οὐρανοῦ κάθοδον ἐγγυᾶται τοῦ Πνεύματος· ἔδει γὰρ τοὺς τὸν Ἰησοῦν ἀποδεξαμένους, ὑποδέξασθαι καὶ τὴν τοῦ Πνεύματος ἀριζίν, ἵνα δράμῃ πρὸς εὐτελεστέραν ἀνοδὸν τὰ τῆς θεογνωσίας διδάγματα· ὁ μὲν οὖν Ἰησοῦς ἀνθρωπίνην τὴν φύσιν λαβὼν καὶ συγγενῇ τοῖς ἀνθρώποις περιβαλλόμενος θέαν, πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος ὑποδοχὴν τοὺς ἀνθρώπους ἀνέστησε· "Ἐτι γὰρ, φησὶ, πολλὰ ἔχω λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν·" ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· ἐλεύσεται μετ' ἐμὲ τὸ κατ' ἐμὲ τὴν ἀξίαν ἐφάμιλλον οὐκοῦν ἂν τοῖς λόγοις εὐηγγελίσθησαν, τοῖς ἔργοις ἐπέγνωσαν. Ὅταν τὴν ἐπαγγελίαν ἐδέξαντο, τούτων τὴν πείραν ἐνέμενον, ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς· βραχὺς ἐν μέσῳ τῆς ἀνοδοῦ καιρὸς, καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος γίνεται κάθοδος· ἡ τοῦ Σωτῆρος ὑπόσχεσις, ἔργοις τὸ πῆρας ἐλάμβανεν.

1. Quæ linguas hodie gratis distribuit, ea me linguæ defectum non sinit metuere : gratia videlicet quæ indoctos orbi magistros præfecit, piscatores improvisa sapientia rhetores effecit, mundique sapientes pudore suffudit. Quo etenim alio impulsu greges hominum idololatriæ morbo contaminati, ad veram pietatem accurrerunt? Quomodo multiplicem dæmonum dominationem abjecerunt? Qui fieri poterat, ut pusillus discipulorum numerus, cum hominum simul ac dæmonum legionibus depugnaret, nisi divinitatis igne fuissent armati? Hodie per ignem fons gratiæ exundavit, et discurrens flamma flabris Spiritus ventilabatur. Hanc Christus gratiam discipulis nuntians aiebat : Non sinam vos orphanos, alium vobis Paraclitum mittit Pater¹. Nam Domini in cælum ascensus, Spiritus de cælo descensum spondet. Oportuit enim eos qui Jesum receperant, Spiritum quoque supervenientem excipere, ut doctrina de veri Dei cognitione facilius se attolleret. Et Jesus quidem humana natura suscepta, et communi mortalibus figura indutus, ad suscipiendum Spiritum homines excitavit : *Adhuc enim, inquit, multa vobis dicere habeo, sed non valetis perferre ; cum vero Paraclitus, qui est Spiritus veritatis, venerit, ille in omnem deducet vos veritatem* ² : post me veniet, qui par mihi dignitate est. Cujus ergo rei nuntium verbis acceperant, eam opere ipso agnoverunt : quod sibi promissum fuerat, id reapse experti sunt, cum Pentecostes dies completeretur. Brevi post ascensionem Domini intervallo, Spiritus adventus accidit : Servatoris promissio veracem exitum nacta est.

¹ Joan. xiv, 18. ² Joan. xvi, 12.

(1) Ang. Mai. *Suicil. Rom.* IV. lxxvii.

2. Apostolorum ergo cœtus, promissione Domini A. tamquam ancora innixus, Spiritus adventum expectabat. Cum autem dierum cursus ad quinquagenarium numerum devenisset, septemque hebdomadarum revolutus, ex legis præscripto, circulus inter utriusque festi terminos, conclusus fuisset, tunc scilicet Spiritus descensio contigit: qui tamen, nequaquam ut Filius carnem assumpsit, neque in humana apparuit figura, neque ut antea in Jordanis fluentis columbæ species præsentiam Spiritus significavit: domina enim rerum natura, pro suo libito semet ostendit: tonitru tubæ instar cœlitus clauxit, omni qui auditur strepitu longe resonantius: flamma discurrens linguas igneas pariebat; ignis divisio, linguarum mater fiebat; linguar vicissim, discipulorum verticibus insidebant. Hac igitur ratione B Spiritus manifestatio peracta est.

3. Porro hanc potissimum diem, cæteris omissis, delegit: neque enim sine causa, vel solemnitate celeritate prævertere noluit, vel post hanc diem transactam descendere. Cur? Tres hæ tantummodo apud Judæos publicæ solemnitates sunt; prima quidem, Pascha est, qua dum ovem immolarent, verum agnum non agnoverunt; et dum typo honorem deferrent, adversus typi auctorem impii existerunt; cujus umbram venerantes, præsentiam contempserunt. Altera post illam solemnitas, Pentecoste est, nomen a Spiritus advenientis intervallo sortita. Præter has, festum erat umbrosorum Tabernaculorum, quæ fuit deserti imitatio. Hæ nimirum solemnitates Judæos omnes necessario ad unam veluti exercitationem piumve ludum congregabant. Quoniam igitur prima solemnitate crux fixa fuit, et patiens Christus sublatus, cui spectaculo universus Judæorum populus adfuit; resurrectionis autem miraculum sponte ignorarunt, fidem ei derogarunt, celarunt, et calumniis appetiverunt; statim post illam primam solemnitatem, quo tempore rursus necesse erat cunctas Judæorum tribus ad eundem locum confluere, idoneo tempore arrepto Spiritus gratia in discipulos effunditur, omniumque oculos auditumque ad se convertit, ut Christi donum in discipulos collatum, resurrectionem ejus testaretur. Sic enim qui surrexisse Christum non crediderant, eundem dona de cœlo mittentem conspiciunt; qui sigillo sepulcrum muniverant, prodigiorum ejus cœlestium spectatores fiunt. Itaque tonitru sonitus, ignisque et vis quardam cœlestis adventum Spiritus comprobavit.

4. Sic quoque antiquitus circa Sinaiticum montem flamma micabat, dum Moyses medio in igne ferendæ legis artem disciebat. Nunc autem ex altiore loco flamma demissa in apostolicos vertices currit. Qui enim Moysen ad ferendam Hebræis legem excitavit, idem nunc ad salutem gentium incumbit. Atque ideo, veterum memoria prodigiorum novis miscetur, voluitque rursum pari specie ignem intervenire, ut unum eundemque Deum et nunc et olim operantem monstraret. Idcirco autem Spiritus in divisas linguas se fingit, ut receptores discipulos

β'. Ὁ μὲν οὖν τῶν ἀποστόλων χορὸς τῆς ὑποσχέσεως τῆς Δεσποτικῆς, καθάπερ ἀγκύρας τινὸς, ἐπιλαβόμενος, τὴν τοῦ Πνεύματος παρουσίαν ἀνέμενον. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἡμερῶν ὁ δρόμος πρὸς τὸν πεντηκοστὴν ἀριθμὸν ἀνεήλυθε, ὁ τε τῶν ἑπτὰ ἐβδομάδων κύκλος κατὰ τὴν τοῦ νόμου διάταξιν ἑαυτὸν ἀναστρεφόμενος ταῖς ἑορταῖς ἐκατέρωθεν περιγράφεται, τότε οὖν ἡ τοῦ Πνεύματος γίνεται κάθοδος· ἀλλ' οὐ σαρκὸς ὡς Υἱὸς ὑπελάβετο, οὐδὲ δι' ἀνθρωπίνης ἐφανερῶθη μορφῆς, οὐδ' ὡς περ ἐν τοῖς Ἰορδάνου ρεῖθροις τὸ τῆς περιστερᾶς εἶδος τὴν τοῦ Πνεύματος παρουσίαν ἐμήνυσσε· οὐσία γὰρ Δεσποτικὴ καθὰ βούλεται ἐπιφαινεται· βροντὴ δὲ σάλπιγξ οὐρανόθεν ἐβόα, πᾶσαν ἀκοῆς ἐνέργειαν τῇ ἀπηχῆσει νικῶσα· καὶ φλόξ διπταμένη, γλώσσας πυρίνας ἀπέτιχτε· ἡ τοῦ πυρὸς διαίρεσις, γλωσσῶν ἐγένετο μήτηρ· γλώσσαί διὰδοχοὶ ταῖς τῶν μαθητῶν κορυφαῖς ὑπεκαθέζοντο. Οὗτος μὲν οὖν τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπιφανεῖας ὁ τρόπος.

γ'. Ἐκλέγεται ἡμέραν, ταῖς ἐτέραις παραπεμπόμενος· οὐ γὰρ δὴ λόγου χωρὶς, οὔτε τῷ τάχει λαμβάνει τὴν ἑορτήν· οὔτε μετὰ τῆς ἡμέρας τὴν πάροδον, ἐπάγει τὴν κάθοδον. Διὰ τί; Τρεῖς εἰσὶν αὐταὶ μόναι παρὰ Ἰουδαίους δημοτελεῖς ἑορταί· πρώτη μὲν ἡ τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν τὸ πρόβατον οὖοντες, τὸν ἀλιθινὸν ἀμνὸν οὐκ ἐπέγνωσαν· καὶ τιμῶντες τὸν τύπον, εἰς τὸν τοῦ τύπου παρηγόμιον παραίτιον· οὐ γὰρ τὴν σκιάν προσεκύουν, τοῦτου τὴν παρουσίαν ἠτίμαζον. Δευτέρα δὲ ἡ μετ' ἐκείνην Πεντηκοστή, ὄνομα λαχοῦσα, τὸ τοῦ Πνεύματος διάστημα. Ἐπὶ τούτοις αἰσικαί [σκηναί], τῆς ἐρήμου τὸ μίμημα· αὐταὶ πάντας ἡμοῦ Ἰουδαίους ἀνάγκη πρὸς μίαν πάλιν συνήθροισον. Ἐπειδὴ τοίνυν ἐν τῇ προτέρᾳ σταυρὸς ἐπάγη καὶ τὸ πάθος ὑψώθη, καὶ θεατῆς ἦν μέχρι τούτων ἅπας τῶν Ἰουδαίων ὁ δῆμος, τὸ δὲ τῆς ἀναστάσεως θαῦμα ἤγνόουν ἐκόντες, ἠπίστουν, ἔκρυπτον, ἐσυκοφάντων, μετὰ τὴν πρώτην εὐθύς καθ' ἣν ἅπαντα τῶν Ἰουδαίων τὰ φύλα πάλιν ἀνάγκη νόμου πρὸς τὸν αὐτὸν ἡγειρεν τόπον, ἐπιτροῦσα τὸν καιρὸν ἐπὶ τοὺς μαθητάς; ἡ χάρις ἐκχεῖται, καὶ τοὺς ἀπάντων ὀφθαλμοὺς καὶ ἀκοὰς ἐπιστρέφει, ἵνα πρὸς τοῦ Χριστοῦ μαθητάς; ἡ δωρεὰ φερομένη ἀναστάντα μαρτυρηται. Καὶ ἐγγεῖραι Χριστὸν ἀπιστήσαντες, ἐξ οὐρανόθεν ὀρώσι δωρεὰς ἀντιπέμποντα· οἱ τὸν τάφον σφραγίζοντες, τῶν ἐξ οὐρανοῦ θαυμάτων θεαταὶ καταστῶσι· ἤχος οὖν βροντῆς καὶ πῦρ οὐρανόθεν καὶ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος ἀφίξιν πιστούμενη.

δ'. Οὕτως ἄρα ποτὲ καὶ κατὰ τὸ Σίναϊον ὄρος ἡ φλόξ ἐτινάσσετο, καὶ Μωϋσῆς ἐν μέσῳ πυρὸς νομοθετεῖν ἐδιδάσκετο· ἀλλὰ νῦν μετώρου πυρὸς ἵπτετο φλόξ, τὰς ἀποστολικὰς κορυφὰς σταδίουσα. Ὁ γὰρ τότε Μωϋσεῖα ταῖς εἰς Ἑβραίους νομοθεσίαις κινήσας αὐτὰ [ita cod.], εἰς τὴν τῶν ἔθνῶν σωτηρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ παλαιῶν μνήμη θαυμάτων τοῖς νέοις ἀνεσμίγνυτο· καὶ πάλιν μεσιτεύειν τὸ πῦρ τῆς παραπλήσιον τῆς θείας, τὸν αὐτὸν ἐκείνον εἶναι θεῖον τοῖς παροῦσι πιστούμενος· πρὸς δὲ γλώσσας μερίζομένη τὸρνεύεται, ἵνα διδασκάλους τοὺς ὑποδεχομένους

vous ἐργάζεται· ἴν' ἐν πυρὶ πορευόμενοι, παιδεύται ἡ οἰκουμένης ὑπάρξωσι. Πάλαι μὲν οὖν μίαν φωνήν τε καὶ γλῶσσαν ἀπάντων ὑπάρχουσαν, ἡ πάλαι τῆς πυργοποιίας διεμέριστο τόλμα, καὶ μάχη γλωσσῶν ἀντείσειη, τὸν κατὰ τὸν οὐρανὸν πόλεμον παύουσα. Καὶ γλῶσσαι μυρίαὶ μυρίοις φθέγμασιν ἐπληττον, ἀκοὴν δὲ μίαν οὐχ εὕρισκον πρὸς τὸν ἦγον οὐκ ἐπινεύουσαν· ἀλλ' ἡ γλῶττα τμηθεῖσα, καὶ τὰς γνώμας ἐμέρισε· καὶ γλῶττα λυθεῖσα, τὰς χεῖρας ἐπέδησε. Νυνὶ δὲ ἡ χάρις διαιρεθείσας γλώσσας κατὰ στόματα εἰς τὴν ἑνὸς ἐκάστου γλῶσσαν συνήθροισε τοὺς τῆς διδασκαλίας θροῦν πλατύνουσα, καὶ πολλὰς

εἰ. Ὡ τῶν παραδόξων θαυμάτων! Ἀπόστολος ἐλάλει, καὶ Ἰνδοὺς ἐδιδάσκειτο· Ἑβραῖοις ἐφθέγγετο, καὶ Βάρβαροις ἐπαιδεύετο· ἡ χάρις ἐξηχεῖτο, καὶ ἀκοὴ τὸν λόγον ἐδέχετο. Γόθοι τὴν φωνὴν ἐπεγίνωσκον, καὶ Αἰθίοποις τὴν γλῶτταν ἐγνώριζον· Πέρσαι τοῦ λαλοῦντος ἐθαύμαζον, καὶ ἔθνη βάρβαρα ὑπὸ μῆδ' ἠρθεύετο γλῶττης· ὅσον ἡ φύσις τοῖς γένεσιν ἐπλατύνετο, τοσοῦτον ἡ χάρις ἀντεπλούτει ταῖς γλῶτταις. Ἡ μὲν οὖν τοῦ πυρὸς φύσις μεριζομένη πολυπλασιάζει τὴν ἐνέργειαν· πηγὴ γὰρ φωτὸς ἐστὶν ὁ πλοῦτος τῆς χάριτος. Πάλιν ἡ τοῦ πυρὸς φύσις οὐκ οἶδεν ἐφαπτομένη μειοῦσθαι· ἀλλ' ἡ μεταδόσις, ἀβύθισι· οὕτως ἡ χάρις ἐκχεομένη πολυπλασιάζει τὸ βεῖθρον· μία μὲν λαμπρὰς μυρίους ἀποτεκοῦσα πυρτὸς, καὶ πάντα δεικνύσι κοσμοῦντας τοῖς φέγγεσι· καὶ ἡ τοῦ φωτὸς λαμπηδὼν, οὐκ ἀφίησι· οὕτως ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἀφ' ἐτέρων εἰς ἐτέρους μεταφοιτῶσα, καὶ τοὺς ἐτέρους πληροῖ, καὶ τοὺς ἀφ' ὧν πρόεισι. Πρῶτον τοίνυν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους ἡ χάρις ἐλθοῦσα, καὶ τούτους ὡπερ ἀκρόπολιν καταλαβοῦσα, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς πιστεύοντας ἐπικυμαίνουσα, πάντα πληροῖ, καὶ τὰ τῆς χάριτος οὐ συστέλλεται βεῖθρα· ἡ μὲν οὖν τοῦ πυρὸς ἐφίπτατο γλῶσσα· γλωσσῶν δὲ ἦν μυρίων δοχεῖον μαθητῆς ἕκαστος, καὶ τοὺς παρόντας ἀπεφθέγγοντο, τῶν διδασκαλικῶν ἀγώνων ἀπτόμενοι· καὶ θέατρον ἦσαν οἱ παρόντες τοῦ θαύματος. Καὶ πλῆθος ἀκροατῶν τῷ γένει μεριζόμενον, οὐκ ἠπόρει, γλώσσης ἀποστολικῆς πειθούσης συγγενέσι τοῖς ῥήμασι. Ὡσπερ γὰρ τινὶ βαφῆ, τῆ τοῦ πυρὸς ἐπαφῆ τὴν φωνὴν ἐκδεχόμενοι, ἀχρονον τὴν γνῶσιν ἐλάμβανον· καὶ πίστις ἐδιδάσκειτο, καὶ χάρις ἐθαυμάζετο, καὶ Θεὸς ἐγνωρίζετο.

ς'. Ἀλλ' ὁ Ἰουδαῖος ἐχλεύαζε, καὶ μέθην καταγέρει τοῦ θαύματος, καὶ γλεύκους ἔργον ἐκάλει τὸ τῆς χάριτος μυστήριον· γλεύκους γὰρ φησι μεμεστωμένοι εἶσι. Ὡ τῆς συντρόφου τῶν Ἰουδαίων ἀγνωμοσύνης! Ἐννέει τὸν καιρὸν, ὧ Ἰουδαῖε, καὶ τὴν γλῶσσαν συκοφαντοῦσαν ἀνάστελλε· ποῦ γὰρ γλεύκους εἶδη; παρελαύνοντος θέρους· ἕαρος δὲ ἀντιφανέντος ποῦ χύραρον ἔχει γλεύκους ἡ μνήμη; Λογίζου τὴν ὥραν, καὶ χαλίνου τὴν γλῶτταν. Τί οὖν Πέτρος ὁ πρωτεύων τῷ Πνεύματι, καὶ βρύων τῆ χάριτι; Ὁ πλησθεὶς πυρὶ συνήγορον τὴν γλῶτταν ταῖς γλώτταις ἀφίησι· Οὐ γὰρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, φησὶν, οὗτοι μεθύουσι· ἀλλὰ τοῦτ' ἐστὶ τὸ παρὰ τοῦ προφήτου Ἰωὴλ εἰρημένον, Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου πέλαγος χαρισμάτων. Ὁ προφήτης εὐαγγελίζεται, Ἐκχεῶ, φησὶν, ἀπὸ τοῦ Πνεύμα-

PATROL. GR. LXIV.

A erudiret, quatenus ignis instar discurrentes, mundi magistros se præberent. Et olim utique unam linguam et universalem, turris illa fabrica audax divisit; linguarum vero discordia subsequens, bellum contra caelum diremit. Et infinitæ quidem linguæ infinitis sonabant vocabulis, verumtamen unum auditum non reperiebant, quia hic sono illo non percellabatur; sed divisa lingua, mentes ipsas dividebat; et soluta lingua manus vinciebat. Nunc vero gratia divisas per ora linguas, in unam eijusque linguam coadunavit, sic terminos magisterii dilatans, viasque fidei multiplicans. ὁδοὺς τεχνουμένη τῆς πίστεως.

5. O insperata miracula! Apostolus concionabatur, et Indus erudiebatur: Hebræus loquebatur, et Barbarus ad fidem informabatur: gratia sonum edebat, et auditus sermonem excipiebat. Gothi vocem agnoscebant, Æthiopes linguam intelligebant: Persæ dicentem mirabantur, et gentes barbaræ unica lingua edocebantur: quanto magis humana natura in nationes varias se dilatabat, tanto gratia linguæ ditior fiebat. Rursus veluti vis ignis tacta non minuitur, sed dando potius augetur; sic gratia effusa, fluentum suum auget; una fax innumeras faces accendit, cunctasque splendoribus micantes efficit: lucis quoque lampas nequaquam deficit: sic prorsus Spiritus gratia ab his in alios transiens, et illos simul, et eos unde discedit, replet. Quamobrem primo quidem in apostolos gratia veniens, atque his tanquam acropoli occupatis, atque ipsorum operâ credentes inundans, cunctos replet, neque idcirco gratiæ fluvius sistitur. Descendit igitur ignea lingua, unusquisque autem discipulus innumerarum linguarum fit receptaculum, atque coram præsentibus eloquenter orant, et in magisterii stadium se immittunt, quos theatri instar circumsistebant miraculi admiratores. Multitudo autem audientium distincta licet nationibus, atamen non hæsitabat, quia vox apostolica gentilibus eijusque verbis suadebat. Nam veluti tinctura quadam, ignis contactu, imbuti, vocem apostolicam recipientes, æternam doctrinam hauriebant: fides tradebatur, gratiæ admiratio erat, Deus cognoscebatur.

6. Atamen Judæus irridebat, pro miraculo crapulam dictitabat, gratiæ mysterium in musti effectum trahebat; hi musto, dicens, pleni sunt. O innatam Judæis recordiam! Considera, o Judæe, tempus, et linguam cohibe calumniosam. Quando nam etenim mustum apparet? nempe æstati jam prætervercta. Atqui verno nunc tempore, qui licet facere musti mentionem? Cogita anni tempus, et linguæ frenum impone. Quid ergo Petrus, spiritu præcipuus, gratia pollens? Igne concepto plenus linguam suam ad linguarum patrocinium solvit: Nequaquam hi, inquit, ut vos putatis ebrii sunt; sed illud accidit, quod Joel propheta dicit: Effundam de Spiritu meo donorum pelagus. Nuntiat nimirum propheta dicens: Effundam de Spiritu meo. Num ergo deinceps fluentum hoc cohibitum fuit?

aut ad Judæos tantummodo id donum pertinet? A Nego enim vero. *Effundam*, inquit, *super omnem carnem*¹. Nunc vaticinio audito, exitum spectate: prophetica linguam prævertit lingua Spiritus. Nos quoque oremus, ut guttami saltem illius gratiæ consequamur, ut qui prodigiorum illorum memoriam custodimus, gratiæ quoque compendio fruamur. Facile gratia conceditur boni propositi viro. Idem quippe est Deus cuncta in cunctis operans; cui gloria est et potestas per infinita sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II.

Sancti Patris nostri Joannis Chrysostomi archiepiscopi Constantinopolitani in penitentiam Ninivitarum.

Benedic, Pater.

Cum dies meos anteactos docendi munere non satis exercitatos, et meipsum propter infirmitatem silere coactum viderem, affligebam, idque ægre admodum ferebam, haud secus, atque luctator alacris, qui ad sua certamina stadium ingredi foret impeditus. Intuebar vos spiritualis alimenti desiderio flagrantes, me vero illi suppeditando imparem. Videbam præ foribus esse tempus mercandi, me vero paciæ vobiscum nulla ratione posse. Videbam venationem multam, sed venatorem prædæ non sufficientem. Veruntamen cum hac de re magnus me dolor incesseret, potius existimaui, hos mihi labores eo pacto adaptandos esse, ut frequentare possem in dies ecclesiam, et aliam vobis liturgiam communicare, quam transactis in labore duobus modo tribusve ad summum diebus lectum repeterem, et denuo a vobis sejungerer. Idcirco quotidianis sermonibus supersedens hodie per gratiam Domini accedo meis erga vos partibus satisfactorius. Adeste igitur, naviculam nostram in mare Ninivitarum penitentiae trahamus. Etsi enim aliæ aliis prosint humanæ rationes, penitentiae tamen remedia omnibus arbitror conducere: cum enim neque unus peccati sit expers, manifestum est nullum esse, qui penitentiae non indigeat. Veruntamen egentibus illius, exemplo eorum, qui penitentia salvati sunt, opus est, quod et ipsos pari ratione ad salutem perducat. Vidimus itaque eos, qui improbam vitam egerant, a virtute denum sibi nomen comparasse. Vidimus foris olim non absimiles in ordinem angelorum transisse. Vidimus eos, qui operibus civitatem everterant, honesta morum compositione eandem denovo erigere. Vidimus Dei inimicos arcto amicitiae vinculo ipsi fuisse conjunctos, ac dominum olim accusatorem, suæ tandem causæ patrocinantem habuisse. Vidimus iudicio condemnatus de ipsa sententia coram iudice contendere, eamque reddere irritam. Vidimus sua in genus humanum indulgentia Deum præter id, quod comminatus fuerat facientem. Audivimus paulo ante quomodo prædicante propheta civitas conturbaretur, et quemadmodum

¹ Joel II, 28, 29.

(2) Bandini *Anecdota*, tom. I.

τὸς μου. Ἄλλ' ἄρα μὴ συνέσταλται πάλιν τὸ ῥέιθρον; ἢ πρὸς Ἰουδαίους περιγράφεται μόνον τὸ δῶρον; οὐ μὲν οὖν Ἐκχεῶ, φησὶν, ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. Μαθόντες τὴν πρόβρῃσιν, ὁράτε τὴν ἔκβασιν· προέλαβε τὴν προφητικὴν γλῶτταν ἡ γλῶσσα τοῦ Πνεύματος. Ἐκεῖνης καὶ ἡμῖν τῆς χάριτος ἐπελθεῖν σταγόνα παρακαλέσωμεν, ἵνα τὴν μνήμην τῶν θαυμάτων φυλάττοντες, τῆς χάριτος τὸ κέρδος τρυγήσωμεν εὐκολοῦ γὰρ δόσις, ἂν εὖροι προαίρεσιν. Ὁ γὰρ αὐτὸς Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA B' (2).

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσόστομου εἰς τὴν μετάνοιαν τῶν Νινευιτῶν.

B

Εὐλόγησον, Πάτερ.

Καὶ τὰς προλαβούσας ἡμέρας διδασκαλίας ἀπατούσας ὁρῶν, καὶ ἑμαυτὸν διὰ τὴν ἀσθένειαν ἠναγκασμένον σιγᾶν, ἠνιώμην, καὶ ἐδυσχεραίνον, καθάπερ τις πρόθυμος ἀθλητῆς κεκωλυμένος παρὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὸ στάδιον. Ἐώρων ὑμᾶς τῆς λογικῆς ἐπιεμένους τροφῆς, καὶ ἑμαυτὸν χορηγεῖν οὐκ ἰσχύοντα. Ἐώρων τὸν χρόνον ἐμπορίας, καὶ ἑμαυτὸν οὐδὲν συμβόλαιον θέσθαι πρὸς ὑμᾶς δυνάμενον. Ἐβλεπον τὴν θήραν πολλὴν, καὶ τὴν θηρευτὴν ἀτονοῦντα πρὸς τὴν θύραν. Ἀλλὰ καὶ λίαν ὀδυνημένῳ ἐπὶ τούτῳ κάλλιον ἠγοῦμην ἑμαυτῷ τοὺς πόρους ἐπιμετρεῖν, ὥστε καὶ εἰς ἐκκλήσιαν ἔχειν καθ' ἡμέραν ἐπιφοιτᾶν, καὶ τῆς ἄλλης κοινωνεῖν ὑμῖν λειτουργίας, ἢ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας πλέον μόνον μοχθήσας προσηλωσθαι πάλιν τῇ κλίτῃ, καὶ πάλιν ὑμῶν ἀπολελεῖσθαι. Διὰ τοῦτο τὰς καθημερινὰς ἐκλείπων διαλέξεις ἤκω σήμερον διὰ τῆς δεσποτικῆς χάριτος τὸ χρέως ὑμῖν καθήσων. Δεῦρο δὴ οὖν τὸ σκάφος εἰς τὸ πέλαγος τῆς Νινευιτῶν μετάνοιας ἐλκυσώμεν. Ἄλλοι μὲν γὰρ ἄλλοις εἰσι τῶν ἀνθρώπων χρήσιμοι λόγοι, τὰ δὲ τῆς μετάνοιας φάρμακα πᾶσιν οἶμαι ὠφέλιμα· ἐπειδὴ γὰρ οὐδεὶς ἀμαρτίας ἐλευθερός. εὐδελον ὡς οὔτε μετάνοιας ἀνευδεής. Τοῖς δὲ χρήζουσι ταύτης ἀναγκαῖον τὸ παραδείγμα τῶν ἐκ μετάνοιας σωθέντων τῷ Ἰσῳ τρόπῳ κἀκείνους πρὸς τὴν ὑγιειαν εἰσάγον. Ἴδομεν τοίνυν τοὺς ἐπὶ πονηρίᾳ βεβιωμένους ὀνομαστοὺς ἐπ' ἀρετῇ γινομένους. Ἴδομεν τοὺς θηρίοις εἰκοτάς ἀγγέλων τάξιν μεταλαμβάνοντας. Ἴδομεν τοῖς ἔργοις τὴν πόλιν στρέφοντας τρόπῳ φιλοσοφίας τὴν πόλιν ἀνορθοῦντας. Ἴδομεν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, φίλους τοῦ Θεοῦ γεγονότας, καὶ τὸν πάλαι κατήγορον δεσπότην, συνήγορον ὑστερον κτησαμένους. Ἴδομεν κατακρίτους μετὰ τὴν ἀπόφασιν πρὸς τὸν δικαστὴν ἀγωνιζομένους, καὶ τὴν ἀπόφασιν ἀκυροῦντας. Ἴδομεν τὸν Θεὸν διὰ φιλανθρωπίαν ψευδομένον. Ἦκούσαμεν πρώην, ὅπως ὁ μὲν προφήτης ἐκήρυσσεν, ἢ δὲ πόλις ἐθορυβεῖτο, καὶ ὅτι καθάπερ εἰς πέλαγος πνεῦμα χαλεπὸν ταραττεῖ, οὕτως εἰς τὸν δῆμον τῶν Νινευιτῶν ἡ φωνὴ πεσοῦσα τοῦ Ἰωάννου πάντα ζάλης καὶ χειμῶνος ἐπλησεν. Ἦκούσαμεν, ὅπως πιστὸν ἠγομένην ἡ πόλις τὸ κήρυγμα οὐκ εἰς

ἀπόγνωσιν ἔπεσαν, ἀλλ' εἰς μετάνοιαν ἔδρασαν· καὶ ἄνθρωποι θάρρειν περὶ τῆς σωτηρίας οὐκ ἔχουσα, θεραπεύειν καὶ καταλλάττειν τὸν Θεὸν ἐπεχείρει. Τίνα δὲ ὑπὲρ τῶν καταλλαγῶν τὰ πραττόμενα ἦν; εἴρηται μὲν ἐν μέρει· δεῖ δὲ τὸν πάντα λόγον ὑμῖν ἀποδοῦναι· ἐκήρυξαν γὰρ νηστείαν, καὶ ἐνέδυσαν τὸν σάκκον ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν καὶ ἕως μεγάλου αὐτῶν. Ὁ ξένου θαύματος, φοβεροῦ μὲν ἀνθρώποις, ἀγγέλους δὲ ποθεινοῦ! Ἐνόησόν μοι τὰς πολλὰς μυριάδας ἐκείνας ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν καὶ παιδῶν σακκοφορούσας, καὶ εἰς ταῦτ' συνθηροισμένας· ἐπιτηδεύματα πάντα καὶ πράξεις πάσας ἀνθρωπίνας ἀργούσας, καὶ ἔργον μὲν οὐδὲν παρ' οὐδενὸς οὐδαμῶς τελοῦμενον, οἰμωγὴν δὲ ὁμοῦ πάντων καὶ θόρου, καὶ βῆθην εἰς οὐρανὸν πεμπομένην. Ἐνόησον δεσποτῶν καὶ δούλων ἀνωμαλίαν ἐκδεβλημένην, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, βασιλέα μετὰ τοῦ Ἰσοῦ σχήματος παρόντα τοῖς πλήθεσι, καὶ καθάπερ πολιτικὴν τινα παράταξιν τὴν λειτουργίαν τάττοντα τοῦ Θεοῦ. Ἦγγισε γὰρ, φησὶν, ὁ λόγος πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἐξανέστη τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ ἐξεδύσατο τὴν στολήν αὐτοῦ, καὶ περιβάλετο σάκκον, καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ σποδοῦ. Ὁ σοφοῦ βασιλέως. Ἐξάρχει τῆς μετανοίας αὐτῆς, ὥστε τὴν πόλιν πᾶσαν σπουδαιοτέραν ποιῆσαι. Τίς γὰρ ἤμελλεν ἔτι μαλακίζεσθαι, τὸν βασιλέα ὁρῶν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἀγωνιζόμενον; Τὰ τραύματα τῆς ἀλουργίβου θεραπεύει διὰ τοῦ σάκκου· τὰς ἀμαρτίας τοῦ θρόνου διὰ τῆς ἐπὶ σποδοῦ καθέδρας ἐκπλύνει· τὴν νόσον τῆς ὑπερηφανείας τῷ ταπεινῷ τοῦ σχήματος ἐξιάται· τῇ νηστείᾳ τὰ ἔλκη τῆς τρυφῆς φαρμακεύει· καὶ δείξας ταῦτα διὰ τῶν ἔργων πρὸς τὴν ἴσῃν σπουδὴν πάντας διὰ κηρύγματος ἐγείρει. Ἐκηρύχθη γὰρ, φησὶ, πρὸς τοὺς βασιλέως· Ὁ ἀνθρώποι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ οἱ βόες, καὶ τὰ πρόβατα μὴ γευσάσθωσαν μηδὲν, μηδὲν γεμέσθωσαν, καὶ ὕδωρ μὴ πίνεσθωσαν. Καινὴ βασιλείως νομοθεσία· ἀσιτιαν τοῖς ἀβρώστοις ὡς ἱατρὸς ἐπιτάττει· μᾶλλον δὲ τὰς ἀποστολικὰς μιμεῖται διδασκαλίας εὐσεβοῦς νηστείας ὁ τρυφητῆς νομοθέτης, καὶ τοῖς ἀνθρώποις κοινωνεῖν τὰ ἄλογα ταύτης κελεύει, διὰ τῆς ἀναμαρτίτου φύσεως εἰς οἶκτον μείζονα τὸν Θεὸν ἐπισπώμενος. Καὶ περιβάλλοντο σάκκους, φησὶν, οἱ ἀνθρώποι καὶ τὰ κτήνη. Ὁ παρατάξιος οὐρανίας! ὦ φάλαγγος τῷ διαβόλῳ φοικτῆς! Ἐστήκει θρηνῶν ὁ διάβολος ὁρῶν αὐτοῦ τὴν στρατείαν πανδημὴν πρὸς τὸν Θεὸν μεταστᾶσαν καὶ πολεμοῦσαν τοῖς δαίμοσιν· εἴτα ταύτην τὴν μάχην καὶ παῖδες, καὶ γυναῖκες, νῆπια μετὰ ἀνδρῶν ἠγωνίζοντο· ἦδη δὲ ἡ τῶν κτηνῶν φύσις σύμμαχος εἰς τὴν παράταξιν παρελήφθη. Καὶ ἴδε καινὸν ὁ διάβολος θέαμα· βοσκήματα δικαιοσύνης συνεισφέροντα ἀνθρώποις, καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν κεκτημένων νηστεύοντα· Ὁ ἀνθρώποι, καὶ οἱ βόες, καὶ τὰ κτήνη μὴ γευσάσθωσαν μηδὲν, καὶ οἱ βόες, καὶ τὰ κτήνη μὴ γεμέσθωσαν. Τὰ τῆς ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς σύμβολα βίβας, τὴν τῶν ἱερέων μετέλαβε τάξιν. Ἐστήκει δημηγορῶν, καὶ φιλοσοφεῖν τοὺς Νινευίτας

A ventus vehementior in mare irruens illud perturbabat, ita vox Jonæ populo Ninivitarum inlapsa turbine omnia ac tempestate repletet. Audivimus quomodo civitas prædicationi fidem adhibens spem non abjecerit, imo ad poenitentiam citato quasi cursu properaverit, et quoniam quo salutis suæ fiduciam in tuto collocaret, non habebat, colere et reconciliare Deum conaretur. Quæ vero opera pro isthac reconciliatione intercesserunt? dictum quidem jam fuit ex parte: oportet autem omnimodam vobis rationem reddere. Prædicaverunt enim jejunium, et a minore ad maximum usque sacco sese induerunt. O novum prodigium, terribile hominibus, angelis vero desiderabile! Animo mecum perpende innumeram virorum, mulierum et puerorum, qui sacco induti sunt, multitudinem, qui ob eumdem finem congregati omnibus studiis ac humanis negotiis abstinent, et a quorum nemine operis quidquam perficitur; ejulatum omnium simul et strepitum, et clamorem ad cælos missum; eliminatam dominos inter ac servos, principes inter ac subditos disparitatem considera: intuere regem pari habitu interesse multitudini, et ministerium Dei publicum tanquam civilem aciem instruere. *Appropinquavit enim*, inquit, *sermo ad regem, et surrexit a solio suo, et abjecit vestimentum suum, et indutus est sacco, et sedit in cinere*¹. O regem sapientem! Dat ipse initium poenitentiae, ut totam civitatem reddat alacriorem. Quis enim ignavus adhuc foret, qui regem ipsum pro sua salute luctari intueretur? Iste vestis purpureæ vulneribus sacco medetur; peccata regalis solii eluit in cinere sedendo: morbum superbiae humilitate habitus, jejunio deliciarum ulcera sanat: atque hæc omnia opere ipso demonstrans, singulos ad eadem studia præconis voce excitat. *Edictum est enim*, inquit, *a rege: homines et jumenta et boves et pecora non gustent quidquam, neque pascantur, et aquam non bibant*². Nova legislatio regis! jejunium velut medicus instruis imponit: imo vero magis apostolicas institutiones imitatur delicatus ille pii jejunii legislator: nam illud brutis etiam commune esse jubet cum hominibus, ut mediante natura sceleris incapaci, majorem Dei commiserationem attrahat. *Et induti sunt saccis*, inquit, *et homines, et jumenta*³. O cælestem aciem! o phalangem diabolo horribilem! Stetit diabolus plorans, cum exercitum suum videret ad Deum omnino conversum, et cum dæmonibus confligentem: quandoquidem isthanc pugnam, et pueri, et mulieres, et infantes cum viris aggrediebantur: imo et ipsa jumentorum natura, ut commilitaretur, in aciem admissa fuit. Vidit profecto novum diabolus spectaculum: vidit armata conferre hominibus justitiam, et pro dominorum salute jejunare: *homines, et boves, et jumenta non gustent quidquam, neque pascantur*. Rex insignia principatus abjiciens, in ordinem sacerdotum transibat. Stabat verba ad populum fa-

¹ Jon. iii, 6. ² ibid. 7. ³ ibid. 8.

ciens, et Ninivitas vero sapientiæ amore inhiuens. Gravia sunt, ait, ea mala, quæ nos, o amici, circumstant. Qui terram habitabilem manu nostra devicimus, tanquam ignavi divino iudicio perimus, cunctisque imperantes hominibus, novo mortis genere condemnatur velut omnium vilissimi; atque præ cæteris quondam beati, omnium miserrimi videbimur, et fabula omni viventi erimus et fama evidentiæ majoris, quam quæ concessura sit, nostra mala latere. Nunc ergo, Ninivitæ, qui multa devicimus bella, generosius pro salute propria certemus. Enimvero ut alios ditioni nostræ subijceremus, quem olim lapidem non movimus? Modo autem cum conjugibus, et prole non simul perire, præmium erit nostri certaminis. Insurgente itaque novo belli genere, nova ratione pugnemus: laudum præconia celum versus jaculemur: psalmodiarum cantus pro hastis illuc vibremus: Deum precibus quasi funda impetamus: indefessis lacrymis animum ejus emolliamus: fracto malorum operum agmine munimenta malitiæ destruamus, et virtutis armis luctemur. Thoracem justitiæ telum non vulnerat: fidei scutum nullo potest comburi fulmine: spei galeam conteri Deus non sustinet: loricam temperantiæ superum ira non scindit: comminatio demolitionis non valet diruere murum confessionis. Sententiæ perditionis solentem cum viderit pœnitentiam, tanquam fumus illico dissolvitur. Si hoc pacto, amici, et ejusmodi armis pugnaverimus, uti terra, sic et cælo potiemur. Adeste animo, Ninivitæ, adeste; nam qui nos impugnat, rex est hominum amantissimus, qui non nisi contumaces debellat hostes, ac facile reconciliatus beneficus fit inimicis.

Adhortatoria ejusmodi oratione rex populum stimulabat ad pœnitentiam; Ninivitæ vero alacrier jussis obtemperabant! *Induerunt enim, ait, saccos et homines, et jumenta, et clamaverunt impense ad Deum.* Nondum oratio erat in promptu, et cogitatio in sublimi versabatur: lingua nondum pronuntiabat, mens autem agitabatur; vox non proferebatur, et mens ad Deum efferebatur: imo vero utraque juncto conatu Deum precabantur. Nox ingruens et adaugens timorem fugabat somnum, et alacriorem hymnum reddebat. Dies caliginosum denuo cælum ostendens, atque continuo fulgure et tonitru perstrepsens fatalem omnibus tremorem movebat, et summum clamorem. Terræ motus summiopere animos concutiebat. Infantes ad sinum maternum præ timore currentes, et vagientes in ulnis ineffabilem spectantibus planctum causabant, ac ejulatum. Boum et ovium greges, atque omne pecus, pascuis et aquis destituta, variis vocibus, vel adamantino animo flentem ciebant. Quanquam vero comminatio et pavor turbarent omnia, ut spem bonam abjicerent, nulla ratione adigi poterant. *Quis enim scit, ait, si convertatur Deus, et revertatur a furore iræ suæ, et non peribimus?* Verum ex imo cordis

¹ Jon. II, 9.

Α παιδεύων. Δεινὰ, φησὶν, ὧ φίλοι, τὰ περισσώτα κακά. Τὴν οἰκουμένην χειρωσάμενοι πάσαν, ὡς πονηροὶ θεῖα ψήφῳ φθειρόμεθα, καὶ βασιλεύοντες πάντων ἀνθρώπων, ὡς φαυλότεροι πάντων ξένη θανάτου κατεδικάσθημεν τρόπῳ, καὶ τῶν ἄλλων πάντων μακαρισθέντες, πάντων εἶναι δόξομεν ἀθλιώτεροι, καὶ μῦθος ἐσόμεθα τῷ βίῳ παντὶ καὶ διήγημα, τῆς προτέρας λαμπρότητος οὔτε λαθεῖν συγχωρούσης τὰ ἡμέτερα κακά. Πολλοὺς, ὧ Νινευῖται, πολέμους νικῆσαντες, γενναίωτερον νῦν ὑπὲρ τῆς οἰκείας ἀγωνισώμεθα σωτηρίας· πάλαι μὲν γὰρ ὅπως ἐτέρων γενώμεθα κύριοι, πάντα ἐπράττομεν· νῦν δὲ ἄθλον ἡμῖν τὸ μὴ μετὰ γυναικῶν, καὶ παιδῶν ἄρδην ἀπολέσθαι. Πρὸς ἐπανάστασιν ξένου πολέμου ξένως ἀγωνισώμεθα· τοξεύσωμεν τὸν οὐρανὸν ὑμνῳδίας· ἀκοντίζωμεν Β ἄντι δοράτων ἐκεῖ ψαλμῳδίας· προσευχαίς τὸν Θεὸν σφενδονήσωμεν· δάκρυσιν ἀπαύστοις αὐτοῦ τὸν θυμὸν ἐκμειλίξωμεν· τῶν πονηρῶν πράξεων τὴν φάλαγγα ῥήξωμεν· τὰ τῆς κακίας ὄχυρώματα καταδάλωμεν· μεθ' ὅπλων ἀρετῆς μαχησώμεθα· θώρακα δικαιοσύνης βέλος οὐ τιτρώσκει· ἀσπίδα πίστεως κεραιῶν οὐ δύναται φλέξαι· περικεφαλαίαν ἐλπίδος συντριψάτω· ὁ Θεὸς οὐκ ἀνέχεται· ἡ ἀνωθεν ὀργὴ χιτῶνα σωφροσύνης οὐ σχίζει· ἀπειλή καταστροφῆς, ἐξομολογήσεως τείχος καθελεῖν οὐκ ἰσχύει· ἀπόφασις ἀπωλείας μετάνοιαν σπουδαίαν ἰδοῦσα, ὡς καπνὸς εὐθύς διαλύεται· ἂν οὕτως, ὧ φίλοι, καὶ μετὰ τοιούτων πολεμήσωμεν ὅπλων, ὡσπερ τῆς γῆς οὕτως καὶ τοῦ οὐρανοῦ κρατήσομεν. Θαρραῖτε. Νινευῖται, θαρραῖτε, φιλόανθρωπος βασιλεὺς ἡμῖν πολεμεῖ· ἀνικέτας μόνον τοὺς αὐτοῦ πολεμίους ῥίψας εὐθεὶς τὴν ὀργὴν εὐεργέτης γίνεται τῶν ἐχθρῶν.

Τοιοῦτοι μὲν παρακλητικοὶ λόγοις ὁ βασιλεὺς εἰς μετάνοιαν τὸν λαὸν ἤρθεῖζε. Νινευῖται δὲ προθύμως ἐξετέλουν τὰ κελεύόμενα. *Περιέβαλον γὰρ, φησὶ, σάκκους οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἐδόσαν ἐκτενῶς πρὸς τὸν Θεόν.* Οὐχ ὁ μὲν λόγος ἦν πρόχειρος, ὁ λογισμὸς δὲ μετέωρος· οὐχ ἡ μὲν γλῶσσα ἐφθέγγετο, ἡ δὲ διάνοια ἐρέμβετο· οὐχ ἡ φωνὴ προσέφερετο, ἡ γνώμη δὲ παρεφέρετο· ἀλλὰ συντεταμένως ἑκάτερα τὸν Θεὸν ἐλιτάνευε. Νύξ ἐπιούσα, καὶ τὸν φόβον αὐξοῦσα τὸν μὲν ὑπνον ἐδίωκε, σπουδασιότερον δὲ τὸν ὕμνον ἀνέπεμπε. Ἡμέρα πάλιν ζοφερὸν δεικνύουσα τὸν οὐρανὸν, καὶ ἀστραπαῖς ἀπαύστοις καὶ βρονταῖς κτυπομένη εἰς τρόμον ἐξαισίον καὶ βοὴν μεγίστην πάντας ἐκίνει. Ἡ γῆ σειομένη κλόνον πολὺν εἰργάζετο ταῖς ψυχαῖς. Τὰ νήπια πάντα τοῖς κόλποις ὑπὸ δέους προστρέχοντα τῶν μητέρων, καὶ ταῖς ἀγκάλαις κλαυθμυρίζομενα ἄφατον ἐποιεῖ θρήνον καὶ ὄδυρμόν τοῖς ὄρωσι. Ἀγέλαι βοῶν καὶ προβάτων, καὶ θρέμματα πάντα νομῆς, καὶ ὑδάτων κεκυλωμένα, καὶ διάφορον φωνὴν ἀφιέντα, εἰς κλαυθμὸν καὶ ἀδαμαντίνους ἐκίνει ψυχάς. Πανταχόθεν δὲ τῆς ἀπειλῆς καὶ τοῦ δέους ταρασσοντος, οὐκ ἠνέχοντο τὴν ἐλπίδα τὴν χρηστὴν ἀπορρίψαι. *Τίς οἶδε γὰρ, φησὶν, εἰ μετανοήσει ὁ Θεός,*

καὶ ἀποστρέψει ἀπὸ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀπολώμεθα; Ἐκ βαθυτάτης τοίνυν καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν ἀνεβόων· Βασιλεῦ, ζωῆς Κυρίου καὶ θανάτου, ἡμεῖς μὲν ἦς ἠπειλήσας ἀποφάσεως ἄξιοι, καὶ δίκην τὴν ἐκάστην ὀφειλομένον, σὲ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἀγνοήσαντες, καὶ διεφθαρμένον ζήσαντες βίον. Αὐτὸς δὲ τῷ πελάγει τῶν σῶν οἰκτιρμῶν κεχρημένος παῦσον τὴν καθ' ἡμῶν τιμωρίαν· νίκησον τὸ μέσον δίκαιον ἀγαθότητι, τὴν δὲ ἡμῶν ἀγνωμοσύνην φιλοανθρωπίᾳ· εἰ μὲν ἐξαίφνης ἐπήγαγες τὴν πληγὴν, λόγος (3) τὰ τῆς κολάσεως εἶχε, καὶ ἄλλοτρῖους ἔντας καὶ φαύλους ἀπέκτενες· νῦν δὲ προθεσμίαν διὰ χρηστότητα δοῦς, ἂν μεταβληθέντας φονεύσης, οὐκ ἄλλοτρῖους, ἀλλὰ σοὺς ἀπολλύεις. Ἄσεβοῦντας ἐφύλαξας, καὶ νῦν φθείρεις πιστοὺς γινομένους; πονηροὺς ἔντας διέσωσας, καὶ ἀγαθεργοῦντας νῦν ἀναιρεῖς; εἰδῶλοις ἀνακειμένην τὴν πόλιν ἠύξησας, καὶ βασιλίδα πεποίηκας, καὶ καταστρέφεις σὴν γενομένην; Οὐκ εἰδότες σε διὰ σοῦ τὴν οἰκουμένην ἐκρατήσαμεν, καὶ προσκυνοῦντές σε νῦν καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐβαλλόμεθα; Τοῦ σοῦ, Βασιλεῦ, ὀνόματος φέισαι, μὴ Νινευίταις ἀπαιτῶν δίκας, φευκτὴν ὡς ἀνόνητον τὴν εὐσέβειαν ποιήσης· μὴ δικαίως ἡμᾶς κολάζων τῆς μετανοίας τοῖς ἀνθρώποις κλείσης τὴν θύραν. Εἰ μὲν γὰρ νομοθέτου, καὶ διδασκάλων τυχόντες εἰς πολλὴν κακίαν προήλαθμεν, ἀπαραιτήτως διάφθειρον, ἵκετεῦοι συγγνώμης μὴ μετάδος, χαλεπωτέραν ἦς ἠπειλήσας ἐπάγαγε δίκην· εἰ δὲ οὐ μαθόντες, οὐδὲ παιδευθέντες ἐν φαυλότητι, καὶ ἀσεβείᾳ διετελοῦμεν, μὴ τοσοῦτον βλεθρον, Βασιλεῦ, τῆς ἀγνοίας ἡμῶν καταψηφίσῃ. Κατακλυσμῷ τοὺς ἀνθρώπους διέφθειρας πάλαι δικαίως· διδάσκοντι γὰρ οὐ προσείχον τῷ Νῶε· προείπας τὴν ἀπώλειαν, καὶ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔφυγον. Σοδομίτας εὐλόγως ἀνέπρησας, δέξασθαι γὰρ τοῦ Λῶτ τὰς συμβουλίας οὐκ ἠθέλησαν. Αἰγύπτιοι κατεπόθησαν εἰκότως μετὰ τοῦ Φαραῶ, Μωσέως γὰρ διδάσκοντος οὐκ ἐπειθοντο πληγέντες πολλάκις, καὶ τῆς σῆς δεξιᾶς πείραν λαθόντες. Ἢ παρὰ τίνος ἀντειπεῖν ἐτολήσαμεν; Ἢ ἕνα νῦν μόνον ἀπέστειλας πρὸς ἡμᾶς, οὐδὲ τοῦτον διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ κακῶν μηνυτὴν, καὶ πιστεύσαντες πανόημι τὴν σὴν λατρίαν τιμῶμεν. Προθεσμίαν ἡμῖν μικρὰν δέδωκας, καὶ μεταβολὴν ἐν αὐτῇ μεγίστην ἐδείξαμεν. Ἀπωλείας ἡμῖν κηρυχθείσης τὸ σὸν φιλόανθρωπον οὐκ ἀπέγνωμεν. Τοῦ προφήτου τὴν καταστροφὴν καταγγείλαντος, εἰς τὸ σὸν ἠλπίσσαμεν ἔλεος. Μὴ ψεύσης ἡμῶν, ἀγαθὲ, τὰς ἐλπίδας! Μὴ παύσης γλώττας ἀνυμνεῖν σου τὴν χρηστότητα βουλομένης! Μὴ ἀποκτείνης ἄνδρας κηρύξαι σου τὴν ἀγαθότητα πάντα σπεύδοντας! Μὴ κωλύσης ἡμᾶς διδασκάλους τοῖς ἡμετέροις πᾶσιν εὐσεβείας γενέσθαι! Μὴ διαμείνης ὀριζόμενος ὁμοίως πρὸς τοὺς οὐκέτι τοῖς αὐτοῖς διαμείναντες! Ἢλλάγημεν ἡμεῖς, διαλλάγηθι σύ. Σπῆσον τὴν ὀργὴν, ὡσπερ τὴν πλάνην ἡμεῖς. Παῦσον τὴν τιμωρίαν αὐτὸς, ὡσπερ ἡμεῖς τὴν κακίαν. Ἐξεπαίδευσας ἡμᾶς ἱκανῶς τῷ φόβῳ, οὐδὲ καιρὸν λοιπὸν ἡμῖν τὸ περὶ σε φίλτρον ἐνδείξασθαι.

ad Deum clamabant: Rex, vitæ Doininus et mortis, nos quidem, quam comminatus es, sententia dignissimus, et cuiusvis pœnæ reos nos effecerimus, te non agnoscentes verum Deum, et perditam vitam agentes. Tu vero mari misericordiæ tuæ usus, pœnam tolle contra nos edictam: vince obstantem justitiam bonitate, nostram ingratitude clementia. Si enim repentinam nobis plagam infligere voluisses, sermo ille tuus supplicio ipso fuisset conjunctus, nosque cum adhuc a te alieni essemus ac impii, nec dedisses: jam vero cum tempus definitum in bonum nobis usum concesseris, si conversos occideris, non alienos perdis, sed tuos. Cum impii essemus, nos protexisti, et eosdem, qui ad fidem redivimus, consumes? A bonis moribus alienos servasti, et bene operantes e medio tolles? Adauxisti civitatem idolis addictam, et reginam cæterarum urbium constituisti, et ditioni tuæ nunc deditam evertes? Terram, cum te ignoraremus, adjuvante te, devicimus, nunc ipsa etiamnum terra, cum te adoremus, ejiciemur? Nomini tuo, Rex, parce, ne enim a Ninivitis supplicia poposceris, pietatem rei inutilis adinstar fugiendam reddas; ne justam nobis pœnam infligens, januam poenitentiae hominibus præcludas. Equidem si Legislatorem et magistros sortiti ulterius in malitia progressi fuerimus, ruina nos destruas inexorabili, nec veniam supplicibus concedas, imo graviolem ipsa, quam comminatus es, pœnam inducas: verum si non intelligentes, neque edocti, in malitia et impietate perstiterimus, nostram inscientiam ne tantæ, o Rex, damnaverimus ruinae. Perdidisti non immerito olim diluvio homines, Noe enim docenti præbere aures noluerunt: prænuntiasti eis interitum, a peccato autem non abstinuerunt. Merito Sodomitas incendio concremast, suscipere enim Loti consilia renuerunt. Submersi sunt simili ratione cum Pharaone Ægyptii; Mosi enim docenti fidem non habuerunt, sæpenumero licet percussis, tuamque dexteram experti. Nos veronum contradicere aliqua in re ausi sumus? Modo unicum nobis, neque hunc magistrum, sed malorum potius indicem misisti; plenam nihilominus fidem ipsi præbimus, tuumque cultum rebus omnibus potiolem habemus. Spatium (pœnitentiæ) idque exiguum nobis concessisti, et summam in eo mutationem ostendimus. Pernicie nostra præconis voce denunciata, tuum, quo genus humanum amplecteris, amoreni agnovimus. Propheta subversionem nuntiante, in tua misericordia nostram collocavimus fiduciam. Noli, optime, spem nostram reddere inanem, neque linguas cohibere tuam beneficentiam celebraturas. Noli committere, ut neci tradas viros, qui bonitatis tuæ referre præconia omni conatu ambimus; neque impediās, quominus iis omnibus, qui aliquo pacto nobis sunt conjuncti, magistri fiamus pietatis. Noli in eadem contra nos ira persistere, qui rebus iisdem non amplius immoramur. Nos mutati sumus, mutare et tu. Siste iram, sicut

(3) Malim scribere λόγον, ut sensus sit: *Vindicta justitiam habuisse.*

nos colhibuimus errorem. Fac cessare pœnam, sicut refrenavimus malitiam. Satis edocuisti nos timore, da ut futurum tempus suaviora tui amoris incitamenta nobis offerat. Parce armentis a fame mugientibus. Parce innocuis pueris planctu suffocatis, immaturis infantibus præ jejunio deficientibus. Noli cum impiis perdere innocentes. Miseratio te subeat matrum, quæ ut te sibi iratum reconcilient, dilectissimæ proli lac non præbent. Huic denegant parentes misericordiam, ut tuam sibi attrahant. Quivis hōminum eadem, quam nos admisimus, delinetur malitia; unde si nostra non reconciliatus fueris pœnitentia, totius mundi spem præcidisti. In primordiis (pœnitentiæ) talibus fortasse sermonibus Ninivita utebantur; opera autem, jejunium, saccus, oratio continua, lacrymæ, peccati fuga, verbis erant consona. Clamaverunt enim, ait, impense ad Dominum, et reversus est quisque a via sua mala, et ab injustitia, quæ in manibus eorum erat. Sapientiam ab ipso suo culmine attingunt, et apicem virtutis basim ejusdem constituunt: quodcumque enim optimum Deoque gratissimum opus foret, ei quisque studebat. Viderunt bellum cœlitus sibi illatum, atque seipos quasi murum operibus suis communiverunt. Induerunt se saccis, miris profecto armis. Fulminibus de cœlo missis vota et preces in terra opposuerunt. Contra tonitruum fragores hymnodicæ sonum adhibuerunt. Jejunium fuit eis conspicua turris. Lacrymarum fontibus exstinxerunt peccatorum multitudinem. Inimicos sibi amicitia devinxerunt, ut Deum sibi reconciliarent: quam in offensores fovebant, iram deposuerunt, ut eam, qua Dominus in eos erat accensus, sedarent. Libellum debitorum diruperunt in terra, ut remissionem peccatorum in supernis assequerentur. Servis dederunt libertatem, ut ipsi liberationem supplicii obtinerent. Bona pauperibus erogarunt, ut in tuto collocarent propriarum rerum possessionem. Voluptati renuntiantes, continentiam sequebantur; fugientes luxuriam, temperantiam amplectebantur. A fastu dignitatum alieni omnes cum habitu bumili ac lugubri figuram aliam induerunt. Venditionibus, pactis, et quocumque negotio supersedentes non nisi Deo serviebant. Improbi ultro sua constabantur latrocinia, neque judices pœnam a contentibus repetebant. Omnes tanquam in vitæ termino constituti constabantur. Divitiæ ejiciebantur absque custode, neque fur uspiam comparebat. Aurum suppeditabatur egentibus, et possessionem velut jacturam ipsam quisque fugiebat. Res unica, nimirum salus, omnibus curæ erat. Divitiibus æque, ac pauperibus unus erat conatus, vitæ scilicet servandæ studium præ manibus erat. Omnia autem, quæ eo non collimarent, velut vilia et inutilia rejiciebantur. Incerta erat salus, et velut extra omnem aleam posita quærebatur. Non poterant sibi promittere finem pœnitentiæ, et tanquam ad terminum usque victuri in quodlibet opus bonum

(4) Forte legendum ἐλεειν.

Φείσαι θερμμάτων διὰ λιμὸν μυκωμένων· φείσαι παίδων ἀναμαρτήτων ὑπὸ κλαυθμοῦ πνιγομένων. Φείσαι νηπιῶν ἀώρων ὑπὸ νηστείας ἐκλελυμένων. Μὴ συνδιαφθείρησ τούς ἀναίτιους τοὺς αἰτίους. Οἰκτείρησον μητέρας γάλα διὰ τὴν σὴν ὀργὴν τοὺς φιλάτοις οὐ παρεχούσας· ἤρνήσαντο γονεῖς ἐκεῖνους ἐλέων (4), ἵνα τὸ σὸν ἔλεος ἐπισπάσωνται. Πάντες ἀνθρώποι τοὺς αὐτοῖς, οἷς καὶ ἡμεῖς, ἀνέχονται πονηρείμασιν· ἀν ἡμᾶς μετανοοῦντας μὴ δέξῃ, τοῦ κόσμου παντὸς τὰς ἐλπίδας ἐξέκοψας. Τοιούτοις παρὰ τὰς ἀρχάς, ὡς εἰκός, Νινευίται λόγοις ἐχρῶντο· ἦν δὲ καὶ τὰ ἔργα τοὺς λόγοις ἐφάμιλλα, νηστεία, σάκκος, ἐκτεινὴς προσευχὴ, δάκρυα, πονηρίας φυγὴ. Ἀνεβόησαν γάρ, φησὶ, πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς, καὶ ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀδικίας τῆς ἐν χερσὶν αὐτῶν. Ἄπτονται τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν ἄκρων αὐτῶν τῆς φιλοσοφίας, καὶ τὴν κορωνίδα τῆς ἀρετῆς κρηπίδα ποιοῦνται τῆς ἀρετῆς· πᾶν γὰρ ὁ τε κάλλιστον ἔργον, καὶ Θεῷ προσφιλέστατον, τοῦτο ἕκαστος ἐπιτηδεύετο. Ἴδον πόλεμον οὐράνιον κατ' αὐτῶν ἐγειρόμενον, καὶ ὠχύρωσαν ἔργοις ἀγαθοῖς ἑαυτοῦς, ὡς περ τεῖχος [τειχεῖ]. Ἐνεδύσαντο θαυμαστὴν τινα πανοπλίαν τοὺς σάκκους. Ἀντέταξαν κάτωθεν εὐχὰς, καὶ δεήσεις τοὺς ἀνωθεν κερανοῖς φερομένους. Τῷ πατάγῳ τῶν βροντῶν τὸν ἦχον τῆς ὑμνωδίας ἀντέστησαν. Νηστεία πύργος αὐτοῖς γέγονεν ἐναργῆς. Κρονοῖς δακρύων τὴν τῶν ἀμαρτημάτων ἔσθεσαν φάλαγγα. Φίλους ἐποίησαν τοὺς ἐχθροὺς, ἵνα τὸν Θεὸν ἑαυτοῖς καταλλάξωσιν. Ἄφηκαν αὐτοὶ τὴν ὀργὴν τοὺς λελυπηκόσιν, ἵνα τὴν κατ' αὐτῶν ὀργὴν παύσωσι τοῦ Δεσπότη. Ὀφλημάτων κάτω γραμματεῖον διέβηξαν, ἵνα τῆς ἀνωθεν ἐπταισμένων ἀφέσεως τύχωσιν. Ἐδῶκαν δούλοισ ἐλευθερίαν, ἵνα λάβωσιν αὐτοὶ τῆς τιμωρίας ἐλευθερίαν. Προσέθηκαν τὰς κτήσεις τοὺς ἐνδεέσιν, ἵνα κτήσωνται βεβαίως τὰς ἰδίας οὐσίας. Τρυφὴν βίψαντες, ἐγκράτειαν μετεδίδωκον. Ἀκολασίαν φυγόντες, σωφροσύνην ἠσπάζοντο. Ἄξιωματων ἕκον μισήσαντες, εἰς ταπεινὸν καὶ πενθηρὸς σχῆμα ἄπαντες μετεσκευάσθησαν. Ἄντων, καὶ συμβολαίων, καὶ πάντων ἔργων σχολάσαντες τὸν Θεὸν ἐθεράπευον. Οἱ κακοῦργοι τὰς ληστείας οὐδενὸς ἀναγκάζοντος ὠμολόγουν. Οἱ δικασταὶ τοὺς ὁμολογούντας οὐκ ἐπράττοντο δίκας. Ὡς θεονεῶτες τοῦ βίου πάντες ὠμολόγουν. Ὁ πλοῦτος ἀφύλακτος ἐβρίπτο, καὶ ὁ κλέπτης οὐδαμῶθεν ἐφαίνετο. Χρυσὸς τοὺς ἐνδεέσιν ἐχορηγεῖτο, καὶ τὴν κτήσιν ἕκαστος ὡς ζημίαν ἐφυγεν. Ἐν μόνον ἐσπουδάζετο πᾶσιν, ἡ σωτηρία. Εἷς δρόμος καὶ πλουσίοις, καὶ πένησιν, ὁ περὶ τῆς ζωῆς προύκειτο πόνος. Πᾶν δὲ τὸ μὴ εἰς τοῦτο φέρον, ὡς ἀνόνητον καὶ φαῦλον ἐκδέδλητο. Ἄδῃλος ἦν ἡ σωτηρία, καὶ ὡς ὁμολογουμένη παρ' αὐτοῖς ἐσπουδάζετο. Οὐκ εἶχον θαρσύνειν τῷ τέλει τῆς μετανοίας, καὶ ὡς ζησόμενοι πάντως ἀγαθῆς πάσης ἐπεμελοῦντο πράξεως. Ὡ φιλοσόφων βαρβάρων! ὦ σοφῶν ἀπαιδεύτων! Ἐγνώσαν ἀδιδάκτως τὰ δέοντα, ἀνευ νομοθέτου μετέρρυθμίσθησαν, ἀνευ διδασκάλων ἐσωφρονίσθησαν, ἐκ τῆς ἐσχάτης κακίας εἰς τὴν οὐράνιον πολι-

τελαν ἀνέδραμον. Αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς A τοῦ Ὑψίστου. Εἰς θυμῶν ἀπειλῆς, καὶ μυρίων ἀγαθῶν φερῶν ἐβλάστησαν Νινευῖται· ἀνεχωνεύθησαν ὡς παλαιοὶ τινες ἀνδριάντες. Μετεσκευάσθησαν ἐκ τῆς μετανοίας· ἐξ ἁμαρτωλῶν γεγονάσι δίκαιοι. ἀγγέλοις ἐράσμιοι, Θεῷ ποθεινοί. Ἔστησαν σαλευομένην τὴν πόλιν, καταπίπτουσαν ὠρθωσαν, δονουμένην ἐστήριξαν. Μετεστράφησαν, καὶ οὐκ ἀντεστράφησαν· μετεδλήθησαν, καὶ οὐ διεφθάρησαν. Ἴδε γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς τὰ ἔργα αὐτῶν, ὅτι ἀπεστράφησαν ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτῶν πονηρῶν, καὶ μετενόησεν ἐπὶ τῇ κακίᾳ, ἣ ἐλάλησε τοῦ ποιῆσαι αὐτοῖς. Ὡ παρθόξων πραγμάτων! Ἄνεδικασε τὴν δίκην ὁ δικαστής, τὴν φονεύουσαν ἔλυσε ψῆφον, καὶ τὴν σώζουσαν ἐψήφισατο. Μετενόησαν Νινευῖται, καὶ μετενόησεν ὁ Θεός. Ἔσχισεν ἡ μετάνοια τῆς ἀπωλείας B τὸ πρόσταγμα. Διέβρῆξαν ἐκείνοι τὴν πονηρίαν, διέβρῆξεν ὁ Θεὸς τὴν ἀπόφασιν. Ὡ πάντα δυναμένης μετανοίας! Ἐπὶ γῆς τελεῖται, καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀναστρέφει. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὦ φίλοι, μετανοήσωμεν· εὐτω νηστεύσωμεν· ἀγαθὰς πράξεις τῇ νηστείᾳ συνζεύξωμεν· πονηρῶν πράξεων ἀπεχώμεθα· τῆς γέννησης τὴν ἀπειλήν φοβηθῶμεν· διὰ μετανοίας τὴν παρά Θεοῦ σωτηρίαν κτησόμεθα. Αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

operibus abstinenceamus : inferni comminationem timeamus, et per pœnitentiam a Deo salutem consequemur : ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA Γ.

Περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὸν πλούσιον καὶ τὸν C Λάζαρον (5).

Α'. Μεγάλη τῆς ἐλεημοσύνης ἡ εὐεργεσία. Οὐδὲν ἄλλο ἐξισάζεται τῇ ἐλεημοσύνῃ. Οὐδεμία ἀρετὴ ἐξισχύει οὕτως ἐξελίψαι ἁμαρτίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ θεία Γραφή φησὶν· Ὁ ἐλεῶν πτωχῷ, δανείζει Θεῷ. Ἐὰν δανείσῃς ἀνθρώπῳ χρυσίον, δεσμεύει τοὺς τραύμασι καὶ τοὺς γράμμασιν. Ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐκ ἔστιν οὕτως. Ἀλλὰ τοῖς μαρτυροῖς διδοίς, τοῖς πένησιν, καὶ ὁ Θεὸς προσκαλεῖ ἀποδοῦναι τὸ δάνειον. Ἄ ἐδάνεισας τῷ πένητι, σπεύδει λύσαι τὴν ἐγγύην, καὶ οὐκ ἀπλῶς ἀποδίδωσιν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς εὐλογίας ἀποδοῖ λέγων· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου· κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἀνθρώπων ἐὰν δανείσῃς, οὐκ, ἔστιν ὅτε, ἀποδίδωσι δάνειον, οὐδὲ τὸ πρόσωπόν σου θέλει ἰδεῖν· ὁ Θεὸς δανεισάμενος D ἀντὶ τῶν παραμένωντων τοῖς μαρτυροῖς, καὶ τῶν πενήτων, οὐκ ἀποδίδωσι τὸ δάνειον καὶ ἀποπέμπει, ἀλλὰ καὶ συγκληρονόμους ποιεῖ τοὺς δανειστάς, λέγων· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Πότε ἡτοιμάσεν ὁ Κύριος; Πότε; ὅτε σὺ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ἐν τοῖς μαρτυροῖς ἐκαρποφόρῃς, ὅτε σὺ τὰς μνήμας τῶν ἀγίων ἐπετέλεις, ὅτε σὺ τοῖς πένησιν τὸν ἄρτον ἐδάνειζες,

curam omnem conferebant. O rudes philosophos! o sapientes indoctos! Ea quæ decent, sine præceptore cognoverunt, emendati sunt sine legislatore, absque magistro bonis moribus imbuti sunt, ex profundo malitiæ in supernam civitatem sursum cucurrerunt. *Hæc mutatio dexteræ Excelsi* ¹. Nonnisi unus fuit minarum imber, et Ninivitæ immensam bonorum copiam germinarunt. Denuo conflati sunt velut antiquæ quædam statux. Pœnitentia diversam sortiti sunt formam. Ex peccatoribus facti sunt justi, amabiles angelis, Deo desiderabiles. Commotam firmarunt civitatem, collapsam erexerunt, agitatum consolidarunt. Conversi sunt, et non sunt reversi : mutati sunt, et non sunt destructi. *Vidit enim, ait, Deus opera illorum, quia conversi sunt a viis suis malis, et misertus est super malitiam, quam locutus erat, ut faceret eis* ². O res admirabilis! Novam tulit iudex sententiam, mortis decretum diremit, salutis sententiam edixit. Pœnituit Ninivitas, et pœnituit Deum. Pœnitentia rescidit decretum interitus. Diruperunt ipsi impietatem, et sustulit Deus sententiam. O pœnitentiam omnipotentem! Perficitur in terra, et ea quæ in cœlo sunt, permutat. Talem nos quoque, amici, pœnitentiam agamus : eodem modo jejunemus : bona opera jungamus jejunio : a pravis

HOMILIA III.

De eleemosyna, et in divitem ac Lazarum.

Magnum eleemosynæ beneficium. Nihil aliud æquabitur eleemosynæ. Nulla virtus ita valet delere peccata. Quare et divina dicit Scriptura : *Quem miseret pauperis fenerat Deo* ³. Si feneraveris homini aurum, revincit te vulneribus et litteris. At penes Deum non ita se res habet. Sed martyriis quis dat vel pauperibus, et Deus vocat, ut fenus reddat. Quæ fenerasti pauperi, festinat ipse ut eorum solvat vadimonium : nec simpliciter restituit, verum etiam cum multa reddit benedictione, inquires : *Venite, benedicti Patris mei, hæreditatem adite præparati vobis regni a fundatione mundi* ⁴. Homini si feneraveris, nunquam fenus reddit, nec faciem tuam videri vult : Deus accepto fenore per eos qui martyriis assistunt, et per pauperes, non reddit fenus et dimittit, verum etiam cohæredes facit feneratorum, dicens : *Venite, benedicti Patris mei, hæreditatem adite præparati vobis regni a fundatione mundi*. Quando præparavit Dominus? Quando? cum tu in ecclesiis et in martyriis fructus afferebas : cum tu memorias sanctorum efficiebas : cum tu pauperibus panem fenerabas : cum tu mendicos in domum tuam suscipiebas : cum tu mendicos veste induebas : cum tu infirmos et in car-

¹ Psal. lxxvi, 11. ² Jon. ii, 10. ³ Prov. xix, 17. ⁴ Matth. xxv, 34.

(5) Bibliotheca Gallandiana, tom. XIV, Append., p. 156, ex ms. Naniano. Menda amanuensis quædam emendantur.

cere positos visitabas : cum tu hæc faciebas, ego A regnum præparabam.

II. Attende vero granditatem eleemosynæ, quod nulla virtus æquetur illi. Non enim dixit : Virginitatem propter me custodistis. Hoc non dixit. (Sed) *Esurivi et dedistis mihi manducare* ³. Magna est virginitas, et jejunium, et cæteræ virtutes, at eleemosyna inferiores sunt. Custodierunt etiam quinque virgines fatuæ virginitatem : sed quia misericordiæ opera non habebant extra thalamum mansere ; quinque enim prudentes una cum virginitate etiam misericordiam habebant : propterea thalamum ingressæ sunt. At quinque fatuæ virginitatem solum custodierunt, ratæ ut per illam ingressuræ essent regnum cælorum, nec aliud quidpiam sibi comparaverunt, non eleemosynam, non aliud quid. Idcirco Dominus quoque ad illas inquit : *Abite a me, non novi vos* ⁴. Idcirco etiam fatuæ audiunt, quia virginitatem solum custodiebant, et misericordiæ opera nulla fecerant.

III. Quemadmodum enim si quis lucernam accendat, et oleum non infundat, exstinguitur : haud aliter etiam, si quis virginitatem servet, nec oleo tamen eleemosynæ nutriat pauperem, nihil lucratus est. Magnum est mercimonium eleemosynæ. Si cupias vestimentum emere aut boves, accipis impensas et argentum, ad nundinas proficisceris, et æstu ardens aliquando esuris et sitis. Hæc veto omnia ubi sustinueris, vix potes propositi tui compos fieri. Et si quando compos fias, non ut vis venditor dabit, sed ut ipsi libet. Juras tu, Non emo tanti : jurat ille, Tanti non vendam ; sitque inter vos primum peccatum, sicut dixit Salomon : *Inter venditionem et emptionem generabitur peccatum* ⁵. Necesse est enim ut alteruter pejeret, aut etiam uterque : quod sæpe etiam non uno verbo committit emptor, aut venditor. Aliquando post tot labores certus non es habendi quod possidere concupiscis. Sæpe enim antequam domum tuam pervenias, vel moritur quod emptum est, vel perit, vel reprobum invenitur, acciditque tibi duplex molestia. At enim pro regno Dei nihilo hujusmodi obnoxius es. Non itineris laborem sustines, et lassitudinem æstus, non deceptæ spei dolorem : nihil horum inquam. Sed domi tuæ residente te, pauper venit, qui paradysum vendit, et dicit : Da panem et accipe paradysum : da attritæ vestis frustum, et accipe regnum cælorum. Nec dico tibi quanti, ut non hæreas, paupertatem causatus. Quanti vis eme paradysum. Da panem : non habes panem ? da obolum, da calicem aquæ frigidæ. Quod vis da ; quod habes : omnia recipio : tantum eme paradysum. Imitare viduam illam admirabilem,

³ Matth. xxv, 35. ⁴ ibid. 12. ⁵ Eccli. xxvii, 2.

(6) Hoc membrum interpositum male videtur, aut aliquid deesse.

δτε σύ τοὺς πτωχοὺς εἰς τὸν οἶκόν σου ἐδέχου, δτε σύ τοὺς πτωχοὺς περιετίθεις ἱμάτιον, δτε σύ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐν φυλακῇ ἐπεσκέπτου, δτε σύ ταῦτα ἐποίεις, ἐγὼ τὴν βασιλείαν ἠτοίμαζον.

B. Καὶ βλέπε τὸ μέγεθος τῆς ἐλεημοσύνης, ὅτι οὐδεμία ἀρετὴ ἐγκρίνεται αὐτῆς. Οὐκ εἶπεν γάρ, ὅτι Παρθενίαν δι' ἐμὲ ἐφυλάξατε· οὐδὲν τούτων εἶπεν (6). *Ἐποίησα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν*. Μεγάλῃ καὶ ἡ παρθενία, καὶ ἡ νηστεία, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ· ὅλ- λά τῆς ἐλεημοσύνης ἔλαττον τυγχάνουσαι. Ἐφύλαξαν καὶ πάντες παρθένοι αἱ μωραὶ παρθενίαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐλεημοσύνην οὐκ εἶχον, ἔμειναν ἔξω τοῦ νυμφῶνος. Αἱ γὰρ πάντες φρόνιμοι μετὰ τῆς παρθενίας καὶ ἐλεημοσύνην εἶχον· διὰ τοῦτο εἰσῆλθον εἰς τὸν νυμφῶνα. Αἱ δὲ πάντες μωραὶ τὴν παρθενίαν μόνον ἐφύ- λαξαν προσδοκῶσαι δι' ἐκείνης εἰσελθεῖν εἰς τὴν βα- σιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐκτήσαντο, οὐ- δὲ ἐλεημοσύνην, οὐδ' ἕτερόν τι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύ- ριος φησὶν πρὸς αὐτάς· *Ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς*. Διὰ τοῦτο καὶ μωραὶ ἐκλήθησαν, ὅτι τὴν παρθενίαν μόνον ἐφύλαξαν, καὶ ἐλεημοσύνην οὐκ ἐποίησαν.

Γ'. Ὅσπερ γὰρ ἐάν τις ἀψὴ λύχνον, καὶ μὴ ἐμβά- λῃ τὸ ἔλαιον, σβέννυται· οὕτως καὶ ἐάν κτήσῃται παρθενίαν, καὶ μὴ τῷ ἔλαιῳ τῆς ἐλεημοσύνης θρέψῃ τὸν πένητα, οὐδὲν ἐκέρδησεν. Μεγάλῃ τῆς ἐλεημο- σύνης ἡ πραγματεία. Ἐάν ἐπιθυμῆς ἀγοράσαι ἱμά- τιον ἢ βόας, ἐπαίρεις δαπάνας καὶ χρυσίον, καὶ πορεύῃ εἰς πανήγυριν, καὶ καυσούμενος (7) ἐνίοτε πεινᾷς καὶ διψᾷς. Καὶ ταῦτα πάντα ὑπομένων, μό- λισ δύνασαι τοῦ σκοποῦ τυχεῖν· καὶ ὅταν ἐπιτύχῃς, οὐκ ὡς θέλεις δώσεις ὁ πωλῶν, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ἀρέσκε- ται. Ὅμνυεις σύ, Οὐκ ἀγοράζω τοσοῦτον· ὁμνύει ἐκείνος, Οὐκ ἐπιπράσκω τοσοῦτον. Καὶ γίνεται ἀνὰ μέσον ὑμῶν πρώτη ἀμαρτία, καθὼς εἶπεν Σολομὼν, ὅτι· *Ἀνὰ μέσον πράσεως καὶ ἀγορᾶς γενήσεται ἡ ἀμαρτία*. Ἀνάγκη γὰρ τὸν ἕνα ἐπιορκῆσαι, ἢ τοὺς δύο. Πολλάκις γὰρ οὕτε ὁ ἀγοράζων ἐνὶ ῥήματι, οὕτε ὁ πωλῶν. Καὶ ὅτε μετὰ τοσοῦτου κόπου κτῆ- σθαι ὁ ποθεῖς, οὐκ ἔχεις τὸ ἀσφαλές. Πολλάκις γὰρ πρὸ τοῦ φθάσαι εἰς τὴν οἰκίαν σου, ἢ ἀπέθανεν, ἢ ἀπώλετο, ἢ ἀδόκιμον εὑρίσκειται, καὶ γίνεται σοὶ διπλοῦς ὁ κόπος. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ οὐ- δὲν τοιοῦτον ὑπομένεις· οὐχ ὁδοιπορίας κόπον καὶ καύσωνος χαυνότητα, οὐ λύπην ἀποτυχίας· οὐδὲν τούτων. Ἄλλ' ἔσω καθημένου σου ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐρ- χεται ὁ πένης πωλῶν τὸν παράδεισον, καὶ λέγει· Ἄδς ἄρτον, καὶ λάβε παράδεισον· ὁδς ἀπότριμμα ἱματίου, καὶ λάβε βασιλείαν οὐρανῶν. Καὶ οὐ λέγω σοὶ πόσου, ἵνα μὴ ὑπερτίθῃ, πενίαν ἀναλαμβάνόμε- νος. Ὅσου θέλεις ἀγόρασσον τὸν παράδεισον. Ἄδς ἄρτον. Οὐκ ἔχεις ἄρτον ; Ἄδς ὄθολόν, ὁδς ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος. Ὅ θέλεις ὁδς, ὁ ἔχεις· πάντα δέχο- μαί. Μόνον ἀγόρασσον τὸν παράδεισον. Μίμησαι τὴν

(7) Cod. καυσούσαι.

χῆραν ἐκεῖνην τὴν θαυμαστὴν, ἣ τις δράκα ἀλεύρου ἀπέδωκεν, καὶ τὴν βασιλείαν ἐκληρονόμησε τῶν οὐρανῶν. Καὶ πάλιν ἄλλη χῆρα, ἣ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ μνημονευομένη, μηδὲν ἔχουσα ἄλλο, εἰ μὴ δύο λεπτά καὶ μόνον, καὶ ἐκεῖνα ἔβαλεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, καὶ ἠγόρασεν τὸν παράδεισον.

Δ'. Οὐ χρηματίζει (8) ὁ πωλῶν τὸν παράδεισον, ἀλλὰ ψυχὴν ἐλεήμονα καὶ καρδίαν εὐπροαίρετον. Δὸς τῷ πένντι, καὶ κτῆσαι τὸν Θεὸν χρεωστὴν. Ὁ ἐλεῶν πτωχῶν, δανεῖζει Θεῷ. Καὶ τότε, φησὶν, ἀποδοῖς ὁ δανεισάμενος; Πότε; Ὅτε ἀφίεις τὰ χρήματα, τὰς οἰκίας, τὸν χρυσὸν, τὸν ἱματισμὸν, τὰ λοιπὰ πάντα, καὶ ἀπέρχῃ γυμνός, καὶ πάντα ἐγκαταλιπών· τότε ὁ δανεισάμενος μετ' εὐχαριστίας ἀποδίδωσιν. Πρόπεμψόν σου τὰ χρήματα ἐκεῖ, καὶ τότε σὺ ὑπάγε. Μὴ ἀναμένης τὴν χρυσὸν, μὴ τηρήσης αὐτά. Ἄδηλος ὁ βίος· οὐκ οἶδας πότε ἐξέρχῃ τοῦ βίου. Ὡς γὰρ κλέπτῃς ἐν νυκτί, οὕτως ἔρχεται ὁ θάνατος. Οἷζ ὥρα οὐ γινώσκεις καὶ προσδοκᾷς, πορεύῃ· καὶ τὰ χρήματά σου ὧδε μένει· καὶ ἐκεῖ ἐπιθυμεῖς βανίδα ὕδατος, ἵνα βρέξης τὰ χεῖλη, καὶ ἄλλοι ὧδε καταμερίζονται σου τὸν βίον.

Ε'. Οὕτως ἐπεθύμησεν βανίδα ὕδατος καὶ ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ὁ ἐν τῷ πυρὶ ὑπάρχων, καὶ παρεκάλει τὸν Ἄβραάμ λέγων· Πάτερ Ἄβραάμ, ἐλέησόν με, καὶ, ἀπόστειλον Λάζαρον, ἵνα τῷ μικρῷ δακτύλῳ αὐτοῦ βρέξῃ μου τὰ χεῖλη, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. Οὗτος ὁ πλούσιος ὅτε ἦν ἐπὶ τῆς γῆς, πορφύραν ἐνεδιδύσκετο, βύσσον καὶ σηρικὰ· καὶ προ-
C ἤρχετο ὑπὸ ὀχήματος φερόμενος· οἱ ἵπποι αὐτοῦ ἔξασπροι (9), χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ κεκαλλωπισμένοι, χρυσῷ δὲ τὰ σκέλη ἐμπεπηγμένοι (10). Παῖδες προτρέχοντες καὶ ἀκολουθοῦντες, μανιᾶκια χρυσᾷ περι-
C κείμενα, ψέλλια καὶ ὀρμισκοὶ, καὶ ἀπαξαιπῶς ἐν μεγάλῃ φαντασίᾳ προήρχετο. Ἐν δὲ τῷ ἀρίστῳ αὐτοῦ χρυσὸς ἀμετρος διηκόνει, καὶ ἀργυρὸς ἀμύθητος, οἶνος πολύτιμος, φασιανοὶ, χῆνες, πορφυρίωνες, πέρδικες, περιστερὰ, ὄρνεις, λαγωὶ, ἀρνία, ἔριφοι, μαγεύρων πληθὸς θορυβουμένων· ἄλλοι βιπίζοντες σποδὴ μὴ μία ὑφίσταται αὐτοῦ τῆ κεφαλῇ· ἄλλοι ἀργυροῦς νιπτῆρας κατέχοντες, καὶ ὀθόνια καθαρὰ ἔτοιμοι παρεστήκεισαν, τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων αὐτοῦ ἀποσμήχοντες, ἀνακειμένου αὐτοῦ. Καὶ βλέπε τὴν ἀπανθρωπίαν καὶ τὴν αἰσχύνην.

Ζ'. Οἱ πάντες ἔκαμνον· αἱματοχειρῆται, θόρυθος τοσοῦτος, ἵνα τοῦ ἐνὸς πλουσίου ἐκεῖνου τὴν κοιλιαν χορτάσωσιν. Μετὰ δὲ τὸ ἐμπλησθῆναι αὐτὴν τῶν πολυτελῶν βρωμάτων, προετοιμάζονται αὐτῷ καὶ κλῖναι ἐλεφάντιναι, χηνόπλουμα, συνδόναι καθαρὰ καὶ τρυφεραί. Καὶ μὴ δυναμένον ἀφυπνῶσαι διὰ τὴν καρθηβαρίαν αὐτοῦ, ἄλλοι τοὺς πόδας ψηλαφῶσιν, ἄλλοι τῆς οἰκίας φροντίζονται, τὰς θύρας καὶ τὰς θυρίδας φυλάσσοντες, μὴ που φωνή, μὴ που ζόφοι καὶ

A quæ pugillum fariyæ dedit, et regnum cœlorum hæreditavit. Et rursum alia vidua, cujus mentio in Evangelio, cum nihil haberet aliud, nisi tantum duo minuta, illa quoque conjecit in arcam eleemosynæ, et emittit paradysum.

IV. Non opes postulat qui paradysum vendit, sed animam misericordem, et cor cui bona adsit voluntas: Da pauperi, et acquirere Deum debitorem. Qui miseretur pauperis, fenerat Deo⁶. At quando, inquit, reddit qui feneratus est? Quando? Cum relinquens facultates, et domos, et aurum, et vestes, et cætera omnia, abis nudus, desertis omnibus: tunc qui feneratus est, cum gratiarum actione reddit. Præmitte opes tuas eo, et tunc perge et tu. Ne exspectes aurum, ne opes attendas. Incerta est vita: ignoras quando vita sis discessurus. *Tanquam fur enim in nocte, sic venit mors*⁷. Qua hora non scis nec exspectas, venit: facultates porro hic manent, tu vero ibi concupiscis stillam aquæ, ut irriges labia, dum interim alii heic herciscunt inter se bona tua.

V. Hand aliter concupivit stillam aquæ etiam dives ille, qui in igne est, orabatque Abraham dicens: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut minimo digito suo irriget labia mea: crucior enim in hac flamma*⁸. Iste dives dum esset super terra, purpura induebatur, bysso, et sericis: procedebat curru vectus: equi ejus insignes, auro argenteo ornati erant; auro crura eorum solidabantur. Pueri præcedebant et sequebantur. Torques aureæ circumpositæ erant, armillæ et monilia, ac ut paucis eloquar, magno incedebat apparatu. In prandio ejus aurum immensum inserviebat et argentum copia indicibili: vinum aderat pretiosissimum, phasiani, anseres, porphyrones, perdices, columbæ, gallinæ, lepores, agni, hædi, coquorum multitudo obstrepentium: alii dimabant, ne quis pulvisculus capiti ejus insideret: alii argenteos pelves tenebant, et lintea munda parati suggerebant, extrema digitorum ejus abstergentes, ipso recumbente. Sed attende hominis crudelitatem pudendam.

VI. Omnes laboribus distenti erant, cultri jactabantur, tumultus tantus, ut unius illius divitis abdomen satiarent. Postquam satietas contigit pretiosissimorum ciborum, præparantur ei lecti eburnei, anserina lanugine plena cervicalia, sindones mundæ et voluptuosæ. At cum somnes capere nequiret propter capitis sui gravedinem, alii pedes palpant, alii domus curam gerunt, ostia fenestrasque custodientes, ne quis strepitus, ne qui clamores, ne qui so-

⁶ Prov. xix, 17. ⁷ I Thess. v, 2; II Petr. iii, 10.

⁸ Luc. xvi, 24.

(8) Χρήματα ζητεῖ.

(9) Vox incognita vel corrupta.

(10) Vel ἐσκεπασμένοι. Ms. χρυσῶν δε σατελες ἐμπεισιαγμένοι.

nitus dormitantem perturbent. Huiusmodi erat divitis illius spectaculum.

VII. *Erat vero quidam pauper nomine Lazarus, et projecerat se in atrio divitis vulneribus scatens, optabatque satiari de micis quæ cadebant de mensa divitis, et nemo dabat ei*⁹. Videbat enim illum dives, et aversabatur faciem ejus, abominabatur, respuebat, præteribat, atque adeo indignabatur. Non dicebat miser: Hic homo est, perinde atque ego. Eadem manus utrumque creavit; contribulis meus est, et ejusdem particeps naturæ. Non inflectebat animos, non remollescebat ad misericordiam, non est misertus hominis gravi aden infirmitate in atrio suo projecti. Canes sedenim venientes videntesque illum ita affectum et tabo scaturientem etiam ex membris suis, multam præ se ferentes benignitatem, veluti spongiam quamdam adhibentes, lingua sua tabum absfergebant, membra illius circumlingentes quasi quidam optimi medici vulnera ejus curantes, multo ceu boni omnis præsentis intentam ora tenentes, caventesque diligenter, ne forte dentium virus præoccuparet vitiatæque aliquid justum membrum. O divitis crudelitatem! Canes medicam artem præ se ferebant pro languente, qui nec Dei notitiam habentes, nec resurrectionem expectantes, sese ad pauperis curationem urgebant. At dives, qui ad terribile illud tribunal adstaturum se sciebat, pauperis non est misertus.

VIII. Vidisti divitis istius heic pompam et luxum? Vidisti pauperis nullo loco habitam conditionem et divitiarum parcimoniam? Ille gloriosus, iste ignobilis: ille in voluptatibus vivens, iste infirmitate prostratus: ille tantis opibus abundans, Dei recordationem nullam habuit: iste in Deum verba non protulit. Agedum videamus etiam in illa æternitate finem utriusque.

IX. *Accidit, inquit, ut moreretur dives et deferretur in supplicium æternum. Mortuus est autem etiam Lazarus, et delatus est ab angelis in sinus Abraham. Et cum esset in igne dives ille, vidit Lazarum quiescentem in sinibus Abraham, et agnovit eum. Et clamavit dicens: Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut minimo digito irrigat labia mea, quia crucior in flamma ista*¹⁰. Ubi sunt divitiæ? ubi aurum? ubi argentum? ubi argenteum laquear? ubi servorum pompa? ubi elutriatum vinum? Nunc vero stillam aquæ requiris et optas? *Miserere mei, pater Abraham?* O miser dives! Quando in atrio tuo jacebat Lazarus, noluisti eum agnoscere: et nunc Lazarum ad opitulandum postulas? *Miserere mei?* At enim inutiliter cessura est deprecatio tua. Elapsus est misericordiæ tempus. Ibi cæteroque non

⁹ Luc. xvi, 20, 21. ¹⁰ Luc. xvi, 22, 23, 24.

(11) Forte ψόφοι καὶ δοῦποι διουπνίσωσιν.

τὸ τοῦτο (11) διουπνίσωσιν. Τοιαύτη ἦν ἡ φαντασία τοῦ πλουσίου.

Z'. Ἦν δὲ τις πτωχὸς ὀνόματι Λάζαρος, καὶ ἐδέβλητο εἰς τὸν πυλῶνα τοῦ πλουσίου ἐλκόμενος, καὶ ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ. Ἔβλεπε γὰρ αὐτὸν ὁ πλούσιος, καὶ ἀπέστρεφε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἐδδελύσσετο, διέπτυσεν, παρέτρεχεν, μᾶλλον δὲ παρεβλέπετο. Οὐκ εἶπεν ὁ ἄθλιος, ὅτι οὗτος ἀνθρωπὸς ἐστὶν ἡ καγῶ. Ἡ αὐτὴ χεὶρ τοὺς ἀμφοτέρους ἐδημιούργησεν, ὁμοφυλὸς μοῦ ἐστὶ καὶ ὁμογενής. Οὐκ ἔκλινε τὸν λογισμὸν, οὐκ ἐμειλίχθη πρὸς τὴν εὐσπλαγχνίαν. Οὐκ ἠλέησεν τὸν ἐν τοσαύτῃ ἀσθενείᾳ βεβλημένον εἰς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ. Οἱ κύνες γὰρ ἐρχόμενοι καὶ βλέποντες αὐτὸν οὕτως κείμενον, καὶ τὸν ἰχῶρα περιβρόδεον, καὶ (12) τῶν μελῶν αὐτοῦ, εὐσπλαγχνίαν πολλὴν ἐπιδεικνύμενοι, ὡς περ σπῆγγον τινὰ προσερχόμενοι τῇ γλώσῃ ἀπέμασσον τὸν ἰχῶρα ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ, περιλείποντες, ὡς ἄριστοι τινες ἰατροὶ θεραπεύοντες, τὰ ἔλκη, μετὰ πολλῆς εὐφημίας κεχηγνότες, ἀσφαλιζόμενοι ἀκριβῶς, μὴ πως φθάσῃ ὁ ἰδὸς τῶν ὀδόντων, καὶ καταλυμῆνηται τοῦ δικαίου τι. Ὡς τῆς ὁμότητος τοῦ πλουσίου! Οἱ κύνες ἰατρικὴν τέχνην προσβάλλοντο ἐπὶ τοῦ ἀσθενούντος, οἱ μὴ εἰδότες, Θεὸν, μήτε ἀνάστασιν προσδοκῶντες, πρὸς θεραπείαν τοῦ πένητος ἐπέλγοντο. Καὶ ὁ πλούσιος, ὁ προσδοκῶν τὸ φοβερὸν κριτήριον παρυστῆναι, τὸν πένητα οὐκ ἠλέησεν.

H'. Ἰδὲς τοῦ πλουσίου τὴν ἐνταῦθα δόξαν, τὴν τρυφήν; Ἰδὲς τοῦ πένητος τὴν ὀλιγοφροῦνιον περιφάνειαν, καὶ τὴν τοῦ πλοῦτου πρὸς ὀλίγον εὐτέλειαν; Ἐκεῖνος ἐνδοξος, οὗτος ἄτιμος· ἐκεῖνος ἐν τρυφῇ ῥότῃ διαίτων, οὗτος ἐν ἀσθενείᾳ κατακείμενος. Ἐκεῖνος ἐν τοσοῦτῳ πλοῦτι διαίτων, τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐμνημόνευσεν· οὗτος ἐν τοσαύτῃ ἀσθενείᾳ κατακείμενος τὸν Θεὸν οὐκ ἐβλασφήμησεν. Δεῦρο λοιπὸν ἴδωμεν καὶ ἐν τῷ αἰῶνι ἐκεῖνον ἀμφοτέρου τὸ τέλος.

Θ'. Ἐγένετο, φησὶν, ἀποθανεῖν τὸν πλούσιον, καὶ ἀπενεχθῆναι εἰς κόλασιν αἰώνιον. Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ Λάζαρος, καὶ ἀπηνέχθη ἐπὶ τῶν ἀγγέλων εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραάμ. Καὶ ὑπάρχων ἐν τῷ πυρὶ ὁ πλούσιος ἴδεν τὸν Λάζαρον ἀναπαυόμενον εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραάμ, καὶ ἐγνώρισεν αὐτόν. Καὶ ἔκραξε λέγων· Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα τῷ μικρῷ δακτύλῳ βρέξῃ μου τὰ χεῖλη, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. Ποῦ ὁ πλοῦτος; ποῦ ὁ χρυσός; ποῦ ὁ ἄργυρος; ποῦ ἡ στέγη ἡ ἀργυρᾶ; ποῦ ἡ φαντασία τῶν παιδῶν; ποῦ ὁ οἶνος ὁ ἐκχυνόμενος, καὶ νῦν βανίδα ὕδατος ἐπιζητεῖς καὶ ἐπιθυμεῖς; Ἐλέησόν με, πάτερ Ἀβραάμ; Ὡς ἄθλιε πλούσιε! Ὅτε εἰς τὸν πυλῶνά σου ἔκειτο ὁ Λάζαρος, γνωρίσαι αὐτὸν οὐκ ἔθελες· καὶ νῦν Λάζαρον ἐπιθυμεῖς εἰς

(12) Forte ἐκ.

βοήθειαν ; Ἐλέησόν με ; ἀνωφελῆς λοιπὸν ἡ ἰκεσία σου. Παρήλθεν ὁ καιρὸς τοῦ ἔλεους. Ἐκεῖ λοιπὸν οὐκ ἔστιν ἔλεος. Ἡ γὰρ κρίσις ἀντήλειος ἐστὶ τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος. Τί ἐπιθυμεῖς ἔλεος, ὅπερ σὺ ἐπὶ γῆς οὐκ ἐκτήσω ; Ἐλέησόν με, πάτερ Ἀβραάμ, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα τῷ μικρῷ δακτύλῳ βρέξῃ μου τὰ χεῖλη, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. Ποίῃ δακτύλῳ, ὦ πλούσιε ; ἢν σὺ φαγεῖν ἐπὶ τραπέζης οὐ κατεδέξω ; Τότε κατανοῆσαι τὰς χεῖρας αὐτοῦ οὐκ ἤθελες, ἀλλ' ἐβδελύσσοι, καὶ νῦν τῇ γλώσσῃ σου ἄψασθαί παρακαλεῖς ; Ἐλέησόν με, πάτερ Ἀβραάμ. Πῶς καλεῖς αὐτὸν πατέρα μὴ πράξας τὰ τοῦ υἱοῦ ; Ἐκεῖνος πατήρ τῶν ἐν φωτὶ διαγόντων ἐστίν. Οὐδεμία συμφωνία φωτὶ πρὸς σκότος. Μὴ καλέσης αὐτὸν πατέρα. Σὺ γὰρ κατὰ τὸν ἀνελεήμονά σου τρόπον, υἱὸς σκότους καὶ γέννης ὑπάρχεις. Πῶς δὲ καλεῖς αὐτὸν πατέρα, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λάζαρον μὴ ἐλεήσας ;

Γ'. Ὁ δὲ πατριάρχης οὗτος ὁ μέγας οὐκ ἐμάλλαξεν αὐτὸν τῇ ὀδύνῃ · οὐ προσέθηκεν πόνον, οὐκ ἐπληξεν αὐτὸν λόγοις · οὐκ ἠρνήσατο τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην. Ἀλλὰ πραεῖς τῇ φωνῇ καὶ ἰαρός τῷ προσώπῳ ἀπεκρίνατο, λέγων· Τέκνον, ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ Λάζαρος τὰ κακὰ. Διὰ τοῦτο οὗτος ἐνταῦθα ἀναπαύεται, καὶ σὺ ὀδυνῶσαι. Ὅμως χάσμα μέγα ἐστὶν ἀπὸ μέσον ὑμῶν καὶ ἡμῶν, καὶ οὐδεὶς δύναται αὐτὸ περάσαι ἐξ ἡμῶν.

ΙΑ'. Ἴδες τοῦ πλουτοῦ τὸ τέλος ; ἴδες τῆς τρυφῆς τὸ πρόσκαιρον ; Μὴ ἀναμείνης δοῦναι τὰ σὰ τοῖς πένησιν, Μηδέποτε τηρήσης εἰς τὴν αὔριον. Οὐ γὰρ ὀδῶς τί τέξεται ἡ ἐπιούσα. Τί συντίθεις χρήματα ; ἃ μετ' ὀλίγον μὴ θέλων καταλιμπάνεις, καὶ πορεύῃ λυπούμενος, καὶ ἐπιθυμεῖς ἐκεῖ ῥανίδα ὕδατος, καὶ ἄλλοι ἐνταῦθα καταμεριζόμενοι σου τὸν πλοῦτον, οὕτως (13) μὴ μὴν τοῦ δνόματός σου ποιοῦνται. Πολλάκις γὰρ καὶ οἱ κληρονόμοι σου ἀνασκάπτουσιν τὰ ὅσα καταρώμενοι σου. Πρόπεμψόν σου τὰ χρήματα εἰς τὸν ἐκεῖ αἰῶνα τὸν ἀτελεύτητον. Δωρεάν σου παρέχων (14) τὴν βασταγὴν ὁ ἐκεῖ πανδοχεύς. Ἐνταῦθα ἐὰν θέλῃς μετενεγκεῖν σου τὸν πλοῦτον ἐκ πόλεως εἰς πόλιν ἑτέραν, μισθοῦ σὰ (15) κτήνη, μισθοφόρους καμήλους, ἡμιόνους, φύλακας ξιφῆρεις ἐν τῇ ὁδῷ, μὴ τινες ἀλιτήριοι ἐπιρρίψαντες διαρπάξωνται σου τὸν πλοῦτον. Εἰς ἐκεῖνον δὲ τὸν κόσμον, ἐὰν θέλῃς μετενεγκεῖν σου τὸν πλοῦτον, οὔτε κόπον ὑπομένεις, οὔτε μισθὸν ἀναλλίσκεις, οὔτε ἐπηρίαν τινὰ ὑπομένεις, οὔτε ἐξέρχῃ ἐκ τῆς οἰκίας, Ἀλλὰ σὺ κάθη ἐν τῇ πόλει ἐν πολλῇ ἀναπαύσει, καὶ ἔρχεται ὁ πένης εἰς τὴν θύραν σου, ζητῶν σου τὸν πλοῦτον μετενεγκαι εἰς τὸν ἐκεῖ αἰῶνα τὸν ἀτελεύτητον. Καὶ οὐ παραχωρεῖς αὐτῷ οἰκίᾳ σου προθέσει οὔτε ἕνα ὄβολόν ; Ἀνάνευσον, ὦ ἄνθρωπε, εἰ θέλεις ἔχειν πλοῦτον ἀτελεύτητον. Δὸς εἰς τὰς χεῖρας τῶν πενήτων, καὶ εὐρήσεις

est misericordia. *Judicium enim sine misericordia est ei, qui non fecit misericordiam* ¹¹. Quid misericordiam desideras, quam tu in terris positus non habebas? *Miserere mei, pater Abraham, et mitte Lazarum, ut minimo digito irriget labia mea, quia crucior in flamma ista.* Quo digito, o dives? quere: ne tu in mensa tua comedere non tulisti? Tunc intendere animum ad manus illius nolebas, sed abominabare: et nunc ut linguam tuam attrahat exoras? *Miserere mei, pater Abraham.* Quomodo eum vocas patrem, cum non feceris quæ filii sunt! Ille pater est degentium in lumine. Nulla convenientia est luci ad tenebras. Ne voces illum patrem. Tu enim secundum immisericordes mores tuos, filius es tenebrarum et Gehennæ. Quomodo vero vocas eum Patrem, qui non es misertus filii ejus Lazari?

X. Magnus autem iste patriarcha nequaquam illum obruit dolore, afflictionem non adjecit, non percussit eum verbis, non abnegavit humanitatis naturam. Sed blanda voce, et hilari vultu respondit, dicens: *Fili, recepisti tu bona tua super terra, et Lazarus mala. Propterea iste hic requiescit, et tu cruciaris. Nihilominus hiatus magnus est inter vos et nos: et nemo potest ex nobis illum transmittere* ¹¹.

XI. Vidiſtin' divitis finem? vidiſtin' luxus brevitate momentaneam? Ne comperendines dare tua pauperibus: ne differas in crastinum. *Nec enim nosti quid paritura sit crastina* ¹³. Quid coacervas opes, quas hand ita multo post vel invitus deseris, et abis dolens, et concupiscis ibi stillam aquæ, et alii hic herciscunt divitias tuas, nec amplius memoriam nominis tui faciunt? Sæpe enim hæredes tui effodiunt etiam ossa tua imprecantes tibi. Præmitte opes tuas in illud interminabile sæculum. *Gratis indulget tibi translationem portitor ille. Hic si velis transferre divitias tuas, de civitate in civitatem aliam, pretio comparanda sunt jumenta, camelii meritarii, muli, gladio ornatii custodes in via, ne qui forte latrones irruentes diripiant sibi divitias tuas. At si facultates tuas in illum mundum transmittere velis, nec laborem sustines, nec pretium impendis, nec damnum ullum pateris, nec egredereſ domo. Sed resides in civitate in multa quiete, advenitque pauperculus ad ostium tuum, quærens transferre divitias tuas in illud sæculum æternum; et non concedis ei propria tua voluntate ne obolum quidem? Respice, o homo, si vis habere divitias immortales. Trade in manus pauperum, et invenies ibi apud quem hospiteris. Ne metuas, quia sine censu sunt pauperes: vas eorum dives est et be-*

¹¹ Jac. II, 13. ¹² Luc. XVI, 25, 26. ¹³ Prov. XVII, 1.

(13) Puto legendum οὐπω. Cod. habet οὗτος.

(14) Forte παρέχει.

(15) Legerem μισθοῦσαι, vel μισθοῦσαι τὰ.

nignus : *Qui enim miseretur pauperis, fenerat A Deo.*

XII. Timeamus diem illam, qua die paterfamilias operarios vocat ad sationem frumenti, frumentumque colliget in horrea, paleas vero comburet igne inexstinguibili. Paterfamilias est Dominus, operarii sunt angeli, qui cogunt mundum in iudicium die et hora illa. Ac justos quidem congregant in æterna tabernacula, quæ Dominus assumptus præparavit; peccatores vero in ignem æternum. Studeamus igitur inveniri ut frumentum pulchrum per opera misericordiæ, ut ingrediamur æterna tabernacula : *per Christum, cui cum Patre et Spiritu sancto sit gloria, imperium, honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.*

HOMILIA IV.

In decem millia talenta et centum denarios et de oblivione injuriarum.

Benedic, pater.

Beatus Paulus apostolus, illud vas electionis, qui Christum in seipso loquentem habebat, ad Romanos scribens dicebat : « Nox præcessit, dies autem salutis appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum et induamur arma lucis, ut in die honeste ambulemus¹. » Ideo et nos, fratres, zelum quemdam ostendamus, assiduas ad Dominum mittamus preces, in lacrymis effundamur, indesinenter quæ fecimus mala damnemus, quasi medico animæ nostræ vulnera illi exponamus et aperiamus, remedium ab ipso flagitantes; refrænum atque eradicemus passionem quæ rationem perturbant, nec in nos dominari permittamus desideria divitiarum, neque erga proximum in memoriam injuriarum aut inimicitias servemus. Nihil enim iram Dei repulsumque adeo movet quam homo qui injuriarum memor est odiumque contra proximum continuo servat. Tanta est enim hujus peccati pernicies ut etiam Dei misericordiam revocet. Ut illud discatis, in memoriam revocare volo parabolam quæ in sancto Evangelio legitur² de servo qui decem millium talentorum remissionem obtinuit, postquam procidens supplex Dominum rogavisset. Misericordia motus dominus ejus, illi dedit veniam debitumque remisit. Vidistine benignitatem Domini? Ille procidens dilationem sibi dari supplex petebat servus : « Patientiam habe in me, inquit, et omnia reddam tibi. » Sed benignus, indulgens et misericors Dominus precibus servi motus tantum illi concessit quantum nec petebat nec poterat cogitare. Sic etenim Deus semper petitiones nostras solet vincere et prævenire.

¹ Rom. xiii, 12, 13. ² Matth. xviii, 23 seqq.

(16) Deest aliquid, fortasse consueta formula, ὅτι γένοιτο ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. μοχ τῷ υἱῷ ἱερε-

ἄκαί ξενίαν σοι ποιούμενον. Μὴ φοβηθῆς, ὅτι ἀποροὶ εἰσιν οἱ πένητες· ἐγγυητῆς πλοῦσιός ἐστι καὶ εὐγνώμων. Ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχῶ δανείζει Θεῷ.

IB. Φοβηθῶμεν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ἡμέρᾳ ἣ ὁ οἰκοδεσπότης τοὺς ἐργάτας καλεῖ εἰς τὴν σπείραν τοῦ σίτου, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὰς ἀποθήκας, τὰ δὲ ἄχυρα κατακαύσει πυρὶ ἀσθέστω. Ὁ γὰρ οἰκοδεσπότης ἐστὶν ὁ Κύριος, οἱ δὲ ἐργάται εἰσὶν οἱ ἄγγελοι, οἱ συναγαγόντες τὸν κόσμον εἰς τὴν δίκην ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἡμέρᾳ. Καὶ τοὺς μὲν δικαίους συνάξουσιν εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς, ἃς ἠτοίμασεν ὁ ἀναληφθεὶς Κύριος, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. Σπουδάζωμεν οὖν εὐρεθῆναι σίτος ὠριμος διὰ τῆς ἐλεημοσύνης, ἵνα εἰσελθῶμεν εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. Μεθ' οὗ (16) τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA. Δ' (17).

Eis τὰ μυρία τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ περὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν.

Εὐλόγησον, πάτερ.

Ὁ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, γράζων τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἔλεγεν : « Ἡ νῦν προέκοψεν, ἣ δὲ ἡμέρα ἤγγικε τῆς σωτηρίας. Ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν. » Διὸ καὶ ἡμεῖς, ἀδελφοί, σπουδῆν τινα ἐπιδειξώμεθα, εὐχὰς ἐκτενεῖς ἀναπέψωμεν πρὸς τὸν Δεσπότην, δάκρυα θερμὰ προχέωμεν, κατηγορήσωμεν συνεχῶς τῶν ἡμῖν πεπραγμένων, προθῶμεν καθάπερ ἰατρῶ τὰ ἡμέτερα τραύματα, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔλκη ἐπιδειξώμεθα, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ἰατροῦ ἐπιζητήσωμεν, καὶ τὰ πάθη τὰ διαταράττοντα ἡμῶν τὸν λογισμὸν χαλινώσωμεν καὶ ἐκριζώσωμεν, καὶ μήτε ὑπὸ τῆς τῶν χρημάτων ἐπιθυμίας πολιορκεῖσθαι, μήτε μνησικακεῖν πρὸς τὸν πλησίον καὶ ἐχθρῶδῶς διακεῖσθαι πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς. Οὕτε γὰρ οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται, ὡς τὸν μνησικακοῦντα ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐχθρὰν τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐπὶ τῆς ψυχῆς διηνεκῶς φυλάττοντα. Τοσαύτη γὰρ ταύτης τῆς ἁμαρτίας ἡ λύμη ἐστίν, ὅτι καὶ φιλανθρωπίαν Θεοῦ ἀνεκαλέσατο. Καὶ ἵνα μάθητε, ὑπομνήσαι ὑμᾶς βούλομαι τῆς παραβολῆς τῆς ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ κειμένης, ὅπως ἐκεῖνος ὁ τῶν μυρίων τάλαντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος παρὰ τοῦ δεσπότη, ἐπειδὴ προσέπεσε καὶ ἐδεήθη καὶ ἰκέτευσεν. Σπλαγγισθεὶς οὖν ὁ κύριος αὐτοῦ ἀφῆκεν αὐτῷ, καὶ τὸ δάνειον αὐτῷ συνεχώρησεν. Εἶδες εὐσπλαγγνίαν Δεσπότη; ἐκείνος προσέπιπεν ἰκετεῶν προθεσμίαν αὐτῷ δοθῆναι. Μακροθύμησον γὰρ, φησὶ, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.

tiori manu additum est.

(17) Ex quinque cod. mss. edidit C. F. Matthæi, univ. Cæsareæ Mosquensis prof., ann. 1776.

Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης, ὁ κηδεμὼν καὶ φιλόφρων, ἐπικαμφθεὶς, τῷ οὐκ ἐπιτήρησεν, τῷ οὐκ ἐπέστησεν, τῷ οὐκ ἐπέστησεν. Τοιοῦτον γὰρ αὐτῷ ἔθος ἀεὶ νικᾶν καὶ προφθάνειν τὰς ἡμετέρας αἰτήσεις. Ἐκείνου τοίνυν ἐνδοθῆναι παρακαλέσαντος, καὶ ὑποσχομένου πᾶσαν ποιήσασθαι τὴν ἔκτισιν, ὁ ἀγαθότητι νικῶν τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα, σπλαγχνισθεὶς, ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ τὸ δάνειον συνεχώρησεν αὐτῷ. Εἶδε; τί μὲν ὁ δούλος ἤτησεν, ὅσον δὲ ὁ δεσπότης ἐχαρίσατο; Ὅρα δὲ πάλιν τοῦτου τὴν πολλὴν ἀπηνειαν. Δείον γάρ, μετὰ τὴν τοσαύτην φιλοφροσύνην καὶ τὴν ἀφαιτον εὐεργεσίαν τὴν ἐν αὐτῷ γεγενημένην, συμπαθέστερον αὐτὸν καταστήσαι περὶ τοῦ ὁμογενοῦς, ὁ δὲ τὸ ἐναντίον ἐπεδείκνυτο. Ἐξελθὼν, φησὶν, οὗτος ὁ τῶν μυρίων τάλαντων τὴν συγχώρησιν δεξάμενος. Ἀκούετε, παρακαλῶ, μετὰ ἀκριβείας· τὰ γὰρ αὐτῷ τούτῳ συμβάντα ἰκανὰ καθικέσθαι τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ παῖσαι τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα ἐξορίσαι τῆς ἡμετέρας διανοίας. Οὗτος τοίνυν ἐξελθὼν εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια. Ἐκείνῳ, πόσον τὸ μέσον. Ὡδε καὶ σύνδουλος ὁ ὀφειλίαν, καὶ ἑκατὸν δηνάρια. Ἐκεῖ καὶ δεσπότης, καὶ μύρια τάλαντα, καὶ ὅμως, ἐπειδὴ εἶδεν ἰκετεύοντα καὶ παρακαλοῦντα, συνεχώρησεν. Οὗτος δὲ ἐκράτησας αὐτὸν ἐπινιγέλεγεν, Ἀπόδος μοι, εἴ τι ὀφείλεις. Τί οὖν; Ἐπεὶ δὲ ὁ σύνδουλος αὐτοῦ παρεκάλει λέγων· Ὅρα πῶς συνεχῶς στρέφει τοῦτο τὸ βῆμα ὁ εὐαγγελιστὴς λέγων, ὁ δὲ σύνδουλος αὐτοῦ, οὐκ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐδὲν μεταξὺ αὐτῶν τὸ μέσον, καὶ ὅμως τὴν αὐτὴν ἰκετηρίαν πρὸς αὐτὸν ἐποίησατο, ἦν οὗτος πρὸς τὸν δεσπότην, λέγων, Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. Ὁ δὲ, φησὶν, ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ. Ὡς ἀγνωμοσύνης ὑπερβολή! Ἐναυλον ἔχων τὴν μνήμην τῆς τοσαύτης φιλοτιμίας οὐδὲ οὕτως ἠνείχετο συμπαθὲς τι λογίσασθαι, ἀλλὰ πρότερον μὲν ἐπινιγῆς, νῦν δὲ καὶ εἰς δεσμοτήριον ἔβαλεν.

Ἄλλ' ὅρα, τί γίνεται. Ἰδόντες, φησὶν, οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ ἐλυπήθησαν, καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γινόμενα. Οὐκ ἐκεῖνος ὁ πεπονηθὼς· πῶς γὰρ, καθειργμένος ὢν ἐν τῷ δεσμοτήριῳ; ἀλλ' οἱ σύνδουλοι, οἱ μηδὲν ἠδικημένοι, ὡς ἀδικηθέντες οὕτως ἤλγησαν, καὶ ἀπελθόντες ἅπαντα ἐμήνυσαν. Ἄλλ' ὅρα λοιπὸν τὴν ἀγανάκτησιν. Ἐ τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν, φησὶ, λέγει αὐτῷ, εἰ Δούλε πονηρῆ. Ἀληθῶς ἐνταῦθα ἔστιν ἰδεῖν, ὅσος τῆς μνησικακίας ὁ ὄλεθρος. Ἦνίκα τὰ μύρια τάλαντα μεθώδευεν, οὐκ ἐκάλει αὐτὸν πονηρὸν, ἀλλὰ νῦν, ὅτε περὶ τὸν σύνδουλον γέγονεν ἀπηνεία, οὕτως φησὶ, εἰ Πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφήκα σοι, ἐπεὶ παρεκάλεισάς με. Ὅρα, πῶς δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς κακίας τὴν ὑπερβολήν; Μὴ γὰρ πλέον τι ἐπέδειξεν; φησὶν· οὐχὶ ῥήματα ψιλὰ ἐποίησα, καὶ δεξάμενός σου τὴν ἰκετηρίαν, πᾶσαν τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ ἀφόρητον ὀφειλὴν συνεχώρησα; οὐκ εἶδε καὶ

Servum igitur dilationem sibi dari petentem et integram fore solutionem promittentem misertus liberavit qui bonitate sua peccata nostra separavit, illique remisit debitum. Vidistine quid servus petebat, et quantum concessit dominus? Sed considera multam illius inhumanitatem. Oportebat igitur illum post tantam misericordiam et ineffabile beneficium quo fuerat donatus magis erga proximum esse compatientem. Sed alium omnino ostendit animum. Egressus, inquit Evangelista, qui decem millium talentorum remissionem acceperat, attente, quaeso, audite; quae enim illi acciderunt animae vestrae possunt convenire, et vobis suadere ut hunc perniciosum morbum mentibus vestris eradicetis. Ille igitur, egressus invenit unum ex conservis, qui debebat illi centum denarios. Considera, quanta sit differentia. Hic, debitor conservus; debitum, centum denarii; illic, creditor dominus; debitum, decem millia talenta. Dominus tamen cum illum suppliciter rogantem vidisset, totum ei debitum dimisit; ille autem apprehensum conservum suffocabat dicens: Redde quod debes. Quid igitur ille? Procidens conservus ejus, rogabat eum dicens: Considera quomodo idem verbum vertit evangelista dicens: Conservus ejus, non sine intentione, sed ut discamus nullam inter eos esse differentiam, et illum tamen eodem supplicationis modo ad eum usum fuisse, quo ipse ad Dominum: Patientiam habe in me, inquit, et omnia reddam tibi. Ille autem, dicit evangelista, abiit et in carcerem illum coniecit donec omne debitum persolveret. O inhumanitatis excessum! Recentem habens tantae munificentiae memoriam, nullam potuit concipere compassionem, sed primum eum suffocabat, deinde autem et in carcerem coniecit.

Sed considera quid accidit. Videntes, inquit, conservi ejus, contristati sunt valde, et venerunt et narraverunt domino suo omnia quae facta erant. Non ille qui injuriam passus fuerat, quomodo enim? conclusus erat in carcere, sed conservi ejus, qui nullam passi erant injustitiam, sicut injuria affecti contristati sunt et venerunt et omnia narraverunt. Sed vide exinde domini indignationem. Tunc vocavit eum dominus, inquit, et ait illi: Serve nequam. Vere tunc videre possumus quanta sit injuriarum recordationis pernicietas. Cum decem millia talenta deberet, dominus non vocavit malum; quando autem circa conservum immanis effectus est, tunc dicit: Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Considera quomodo illius malitia ostendat excessum. Quid enim amplius obtulisti? inquit: nonne verba tantum dedisti? et deprecationem tuam accipiens, omne tibi magnam

² Matth. xviii, 28.

illud et permolestum debitum dimisi. Nonne ergo oportuit et misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum? Quanam, inquit, indulgentia dignus esses? Ego quidem tantam illam debitorum molem propter verba tantum dimisi tibi. Tu vero nulla misericordia motus fuisti in conservum et consimilem tuum, nec indulgentia qua erga te usus sum, te in illum misericordem effecit, sed immanis et crudelis effectus es, et conservi tui misereri noluisti. Nunc autem experientia disce quantum malorum tibi causa factus es. « Et iratus dominus tradidit eum tortoribus. » Considera dominum et iratum propter ejus in conservum crudelitatem, et illum tortoribus tradentem. Quod dominus non fecerat cum tantis debitis gravaretur servus, nunc fieri jubet: tradidit eum tortoribus, donec omne debitum persolveret, donec decem millia talenta, quibus dimissis jam abierat, redderet. Maxima et ineffabilis Dei misericordia. Quando quidem servus domini benevolentiam captaret, eamque supplex deprecaretur, dominus dimisit. Sed cum illum vidit erga conservum crudelem immanemque factum, propriam deinceps benignitatem revocat, ostendens effectum, non tantum illi quantum sibi damnum intulisse. Et quemadmodum ille conservum in carcerem conjecit donec omne debitum persolveret, sic dominus eum tradidit tortoribus donec debitum redderet.

Hic autem, fratres, non de talentis et denariis agitur; sed de gravitate peccatorum debitores Deo constituti, per ineffabilem ipsius misericordiam, remissionem ab eo accipimus. Sed si erga conservos eos qui ejusdem sunt naturæ et familiæ, crudeles et inhumani efficiamur, nec eorum in nos offensas dimiserimus, sed de parvis rationem ab eis exegerimus, tunc in nos inducimus Domini indignationem, et quorum primum remissionem acceperamus, horum debitum tormentis exigi jubet. Quantum enim centum denarii a decem millibus talentorum distant, tantum inter se differunt peccata nostra in Dominum et proximi offensæ in nos. Sed ut accurate discamus ad utilitatem nostrarum animarum hanc parabolam esse prolatam, audi quid addidit Dominus: « Sic et Pater vester cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris peccata eorum. » Magnum parabolæ lucrum, si modo ei attendere velimus. Quomodo enim tantum aliis dimittere possumus, quantum nobis a Domino dimittitur? Nos quidem si velimus conservis dimittimus, et a Domino remissionem accipimus. Considera etiam quam accurata sint verba. Non dicit simpliciter: Si non remiseritis hominibus peccata eorum: sed quid? « Si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris peccata eorum. » Considera quomodo velit cor nostrum ipsum esse in pace et tranquillitate, mentem imperturbatam, et ab omni passione liberam, et nos multam in proximum ostendere benignitatem. Sed et aliunde iterum illum audire est dicentem: « Si enim hominibus remiseritis peccata eorum, sic dimittet vobis

σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σὲ ἤλετ-
σα; Ποίας ἂν εἴης, φησὶν, ἄξιος συγγνώμης; Ἐγώ
μὲν, φησὶ, τοσοῦτον ὄγκον ὀφλημάτων διὰ τὰ φιλά
ἐκεῖνα ῥήματα συνεχώρησα· σὺ δὲ τὸν σύνδουλόν σου
τὸν ὁμογενῆ οὐκ ἤλεήσας, οὐδὲ ἐπεκάμφθης, οὐδὲ εἰς
μνήμην ἐλθὼν τῶν ὑπαρξάντων σοι παρ' ἐμοῦ ἐπε-
εδείξω περὶ αὐτὸν συμπάθειαν, ἀλλ' ἀνηλεὴς ἐγένου
καὶ ὠμὸς, καὶ ἐλεῆσαι σύνδουλόν σου οὐκ ἠθέλησας.
Διὰ τοῦτο ἐνταῦθα διὰ τῆς πείρας μάνθανε, ὅσον
κακῶν αἴτιος σεαυτῷ κατέστης. « Καὶ ὀργισθεὶς ὁ
κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς. »
« Ὅρα αὐτὸν καὶ ὀργιζόμενον διὰ τὴν εἰς τὸν σύν-
δουλὸν ἀπανθρωπίαν, καὶ τοῖς βασανισταῖς παραδι-
δόντα· καὶ ὁ πρότερον οὐκ ἐποίησεν, ἤνικα τοσοῦ-
τοις ὀφλημασιν ὑπεύθυνος ἦν, νῦν κελεύει γενέσθαι·
παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποῖν τὸ
ὀφειλόμενον, ἕως οὗ τὰ μύρια τάλαντα, ὧν τὴν συγ-
χώρησιν ἤδη λαβὼν ἀπήλθε, ταῦτα καταβαλεῖν. Με-
γίστη καὶ ἀφατος ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία. Ἦνικα
μὲν αὐτὸς μεθώδευεν, ἐπειδὴ τὴν ἰκεσίαν ἐποίησατο,
συνχώρησεν· ἐπεὶ δὲ εἶδεν αὐτὸν περὶ τὸν σύνδουλὸν
ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον γεγονότα, λοιπὸν τὴν οἰκείαν
ἀνακαλεῖται φιλοτιμίαν, δεικνύς αὐτὸν διὰ τῶν πρα-
γμάτων, ὡς οὐ τοσοῦτον αὐτὸν ἠδίκησεν, ὅσον ἑαυτόν.
Καὶ καθάπερ ἐκεῖνος εἰς φυλακὴν ἐβάλεν, ἕως οὗ
ἀποδῶν τὸ ὀφειλόμενον, οὕτω καὶ αὐτὸς ταῖς βασά-
νοις παρέδωκεν, ἕως οὗ ἄπασαν καταθῆ τὴν ὀφειλήν.

Ταῦτα δὲ, ἀδελφοί, οὐ περὶ τάλαντων καὶ δηνάρων
ὁ λόγος· ἀλλὰ μεγέθους πλημμελημάτων δίκας ὀφεί-
λοντες τῷ Δεσπότη, διὰ τὴν αὐτοῦ ἀφατον φιλανθρω-
πίαν συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ δεχόμεθα. Ἐὰν δὲ περὶ
C τοὺς ὁμοδούλους καὶ ὁμογενεῖς καὶ τοὺς τῆς αὐτῆς ἡμῶν
φύσεως κοινωνοὺς ὠμοὶ καὶ ἀπάνθρωποι γενώμεθα,
καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς πλημμελήματα μὴ λύωμεν, ἀλλ'
ὑπὲρ τῶν εὐτελῶν τούτων δίκας ἀπαιτῶμεν, τότε
καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐπισπῶμεν τοῦ Δεσπότη, καὶ
ὧν πρῶτον τὴν συγχώρησιν ἐδεξάμεθα, τούτων πάλιν
τὴν ὀφλήσιν μετὰ βασάνων ἀπαιτεῖσθαι κελευόμεθα.
Ὅσον γὰρ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ μύρια τάλαντα, τοσ-
οῦτον τὸ μέσον τῶν ἡμετέρων πρὸς τὸν Δεσπότην
πλημμελημάτων, καὶ τῶν εἰς ἡμᾶς γενομένων παρὰ
τῶν ὁμογενῶν. Ἴνα δὲ μάθωμεν ἀκριθῶς, ὅτι πρὸς
ὀφέλειαν τῶν ψυχῶν τῶν ἡμετέρων τὴν παραβολὴν
ταύτην παρήγαγεν ὁ Δεσπότης, ἀκουε τοῦ ἐπαγομέ-
D νου· « Οὕτως καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ποιήσει
ὑμῖν, φησὶν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος ἀπὸ τῶν καρδιῶν
ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν. » Μέγα τῆς παρα-
βολῆς; τὸ κέρδος, μόνον ἐὰν προτρέχειν βουλώμεθα.
Τί γὰρ τοσοῦτον δυνάμεθα ἀφιέναι, ὅσον ἀφίεται
ἡμῖν παρὰ τοῦ Δεσπότη; καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐὰν τοῦτο
ποιῆσαι βουλώμεθα, ὁμοδούλους ἀφιέμεν· αὐτοὶ δὲ
παρὰ τοῦ Δεσπότη τὴν συγχώρησιν δεχόμεθα. Καὶ
ὄρα καὶ τὴν ἀκρίθειαν τῶν εἰρημένων. Οὐ γὰρ εἶπεν
ἀπλῶς, Ἐὰν μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἡμαρτη-
μένα· ἀλλὰ τί; « Ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ
αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐ-
τῶν. » Σκόπει, πῶς βούλεται αὐτὴν ἡμῶν τὴν καρ-
δίαν ἐν γαλήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ τυγχάνειν, καὶ τὸν λογι-
σμὸν ἡμῶν ἀτάραχον εἶναι, καὶ παντὸς ἀπηλλάχθαι

πάθους, καὶ πολλὴν πρὸς τὸν πᾶσιον τὴν φιλαγα-
 θοσύνην ἡμᾶς ἐπιδεικνύσθαι. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν
 ἔστιν αὐτοῦ ἀκοῦσαι λέγοντος· « Ἐάν γὰρ ἀφῆτε
 τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ
 ἡμῖν ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. » Μὴ τοίνυν νομίζω-
 μεν ἕτερον εὐεργετεῖν, ὅταν τοῦτο ποιῶμεν, ἢ
 μεγάλην τινὰ εἰς ἐκεῖνον κατατίθεσθαι χάριν. Αὐ-
 τοὶ γὰρ ἔσμεν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀπολαύοντες καὶ
 πολλὸν τὸ κέρδος ἐντεῦθεν ἑαυτοῖς προξενούντες, ὡσπερ,
 ἐάν μὴ τοῦτο ποιῶμεν, πάλιν ἐκεῖνους μὲν οὐδ' ὄλων
 ἀδικησάσι τι δυνησόμεθα, ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἀφόρητον
 τῆς γέεννης κόλασιν προευνετρέφισμεν. Διδ, παρακα-
 λῶ, ταῦτα λογιζόμενοι· μηδέποτε ἀνεχώμεθα τοῖς λε-
 λυπηκόσιν ὑμᾶς ἢ ἑτέρως· πως ἀδικήσασι μνησικα-
 κεῖν ἢ ἐχθρωδῶς πρὸς αὐτοὺς διακεῖσθαι· ἀλλ' ἐν-
 νοοῦντες, ὅσης ἡμῖν εὐεργεσίας πρόξενον καὶ παρὰ
 τῷ Δεσπότη, καὶ πρὸ πάντων, ὅτι δαπάνη τυγχά·ει
 τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν ἢ πρὸς τοὺς λυπῆσαντας
 καταλλαγῆ, σπαύδωμεν καὶ ἐπειγώμεθα, καὶ τὸ ἐκ
 τούτου κέρδος ἐννοοῦντες τοσαύτην ἐπιδειξώμεθα
 πρὸς τοὺς ἡδικοχότας θεραπείαν, ὡσαυτὴ πρὸς εὐεργε-
 γέτας ἀληθῶς. Ἐάν γὰρ νήφωμεν, οὐχ οὕτως πρὸς
 ἡμᾶς οἱ γνησίως διακεῖμενοι καὶ παντὶ τρόπῳ θερα-
 पेῦειν σπουδάζοντες ὠφελῆσαι ἡμᾶς δυνήσονται, ὡς
 ἢ περὶ τούτους θεραπεία ἀξίους τῆς ἀνωθεν εὐνοίας
 ἀπεργάζεται, καὶ τοῦ φορτίου τῶν ἡμαρτημένων
 ἡμῖν ἐπικουφίζουσα. Ἐνόησον γὰρ μοι, ἀγαπητὲ,
 ὅσον τῆς ἀρετῆς ταύτης τὸ μέγεθος ἀπὸ τῶν ἐπ-
 ἀθλων, ὧν ἐπηγγεῖλατο τοῖς αὐτὴν κατορθούσιν ὁ τῶν
 ὄλων Θεός. Εἰπὼν γὰρ, « Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς
 ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντάς ὑμᾶς, προσεύχεσθε
 ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. » ἢ ἐπειδὴ μέγала ἦν
 τὰ ἐπιτάγματα, καὶ τῆς ἀκρας αὐτῆς κορυφῆς ἀπ-
 τόμενα, φησί· « Ὅπως γένησθε ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς
 ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει
 ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους
 καὶ ἀδίκους. » Εἰ δὲ κατὰ δύναμιν ἀνθρωπίνην ὁ
 εἰκτίρμων Θεοῦ παρόμοιος γίνεται, ὁ μὴ μόνον ἀμυ-
 νόμος τοὺς λελυπηκότας, ἀλλὰ καὶ προσεύχεσθαι
 ὑπὲρ τούτων σπουδάζων, τίνων οὐ τεύξεται ἀγα-
 θῶν; Μὴ τοίνυν ἀποστερῶμεν ἑαυτοὺς διὰ βραθυμίας
 τοσοῦτων δωρεῶν, καὶ τῶν ἐπάθλων τῶν πάντα λό-
 γον ὑπερβαίνοντων, ἀλλὰ πάντα τρόπον τοῦτο κατο-
 ρθῶσαι σπουδάσωμεν, καὶ βιασάμενοι τὸν λογισμὸν
 παιδεύσωμεν εἰκειν τῷ τοῦ Θεοῦ ἐπιτάγματι. Διὰ
 γὰρ τοῦτο ἀγῶ νῦν ταύτην ἐποιήσασθαι τὴν παραι-
 νειαν, καὶ τὴν παραβολὴν εἰς μέσον ἤγαγον, καὶ τὸ
 τοῦ κατορθώματος ἔδειξα μέγεθος, καὶ ὅσον ἡμῖν
 ἐκ τούτου κέρδος γίνεται, ἵνα ὡς ἐτι καιρὸς ἔκαστος
 ἡμῶν ἐχθρωδῶς διακεῖμενος, σπουδῆν ποιήσεται διὰ
 τῆς πολλῆς θεραπείας καταλλάξαι ἑαυτῷ. Καὶ μὴ
 μοι λεγέτω τις, ὅτι Ἄπαξ καὶ δεύτερον παρεκάλεσα, καὶ οὐ
 πράττομεν, μὴ πρότερον παυσώμεθα μέχρις ἂν τῇ
 πολλῇ προσεδρεῖα νικήσαντες ἐφελευσώμεθα ἑαυτόν.
 Μὴ γὰρ ἐκείνω τι· χαρίζομεθα, εἰς ἡμᾶς διαβαίνει τὰ
 τῆς εὐεργεσίας, τοῦ Θεοῦ τὴν εὐνοίαν ἐπισπώ-
 μεθα, παρῆρσιαν πολλὴν πρὸς τὸν Δεσπότην ἐκ τούτου
 λαμβάνομεν.

Ἐάν τοῦτο κατορθώσωμεν, δυνησόμεθα μετὰ κα-
 θοροῦ συνειδότες καὶ τὰ τῆς εὐχῆς ῥήματα προέσθαι

A Pater vester qui in caelis est. » Nec igitur cum
 haec fecerimus, aliis benefacere existimemus aut
 magnum illis aliquod conferre beneficium. Ipsi
 etenim sumus qui fruimur beneficio et multum
 nobismetipsis exinde lucrum acquirimus, quemad-
 modum si haec neglexerimus, aliis iterum nec
 omnino injuriam afferre poterimus, sed intolerabilem
 nobis metipsis gehennæ poenam præparabimus.
 Ideo, quæso, hæc considerantes nec injuriarum
 memoriam nec inimicitias unquam servemus in eos
 qui nos dolore vel aliqua alia injustitia affecerunt,
 sed recogitantes quantæ a Deo beneficentiæ origo est
 cum assigentibus nos reconciliatio, et quia in
 primis peccatorum nostrorum redemptio existit,
 studeamus atque enitmur, et magnum ex hoc
 B lucrum intuentes tantum iis qui nos lædunt ex-
 beamus obsequium quantum et vere benefactoribus.
 Si sapiamus, non tam nobis utiles esse poterant qui
 ad servitium nostrum sincere sunt dediti, etiamsi
 omni modo nobis servire studeant, quam servitium
 erga inimicos benevolentia cælesti nos dignos
 efficit, onus peccatorum nostrorum allevans. Cogita
 enim, charissime, quanta sit hujus virtutis
 excellentia, ex præmiis quæ promisit universorum
 Deus illis qui eam colunt. Cum enim dixisset: « Dili-
 gite inimicos vestros; benefacite his qui persequuntur
 vos; orate pro calumniantibus vos; » quia magna
 erant mandata et ad summam perfectionem per-
 tingentia, adjecit: « Ut sitis illi Patris vestri, qui
 in caelis est; qui solem suum oriri facit super bonos
 C et malos, et pluit super justos et injustos. » Si
 enim juxta vires humanas Deo similis evadit vir
 misericors, qui assigentibus se non tantum auxilia-
 tur, sed etiam pro illis orare studet, quænam non
 obtinebit bona? Ne igitur ignavia nos a tantis
 abstrahamus bonis et præmiis quæ omnem superant
 sermonem, sed omni modo studeamus hoc sequi,
 et vim rationi inferentes hanc doceamus obsequi
 Dei mandato. Idcirco enim ego nunc hanc adhorta-
 tionem feci et in medium adduci parabolam,
 oblivionisque injuriarum excellentiam ostendi, et
 quantum ex hoc nobis lucrum oriatur, ut, si quis
 inter nos servet inimicitias, dum adhuc tempus est,
 studeat per multum obsequium efficere reconcilia-
 D tionem. Et ne quis dicat, quia semel et iterum
 hortatus sum et non obtemperavit inimicus. Si hæc
 ex sincera mente fecerimus, non prius cessabimus,
 quam iteratis precibus vincentes cum attraxerimus.
 Nullam enim illi gratiam conferimus; ad nos transit
 beneficium, Dei benevolentiam attrahimus et multam
 Domino loquendi fiduciam exinde accipimus.

καὶ οὐ προσήκατο. Εἰ ἀπὸ εἰλικρινοῦς διανοίας τοῦτο
 πολλῇ προσεδρεῖα νικήσαντες ἐφελευσώμεθα ἑαυτόν.
 Si hæc observaverimus, pura cum conscientia
 proferre poterimus, inter terribilia mysteria verba

¹ Matth. v, 44. ² ibid. 45.

Dominicæ orationis : « Et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris : » si vero hæc neglexerimus, quomodo nobis non fieret condemnationis causa, contraria verbis agere? Temere et in vanum orationis verba proferre audentes, a majorem nobismetipsis congerimus ignem, et Domini indignationem provocamus. Gaudeo lætorque vos verba audientes videns et plausu ostendentes qui studetis esse paratos ad Dominicam adhortationem exsequendam. Hæc est enim animarum vestrarum medicina, hoc vulneribus remedium, hæc via optima, hæc maxima animæ Dei amantis nota, omnem a Deo legem amplecti, non humanæ infirmitatis cogitationibus attrahi, sed passionibus esse superiorem. Unusquisque igitur exinde pretiosam hanc virtutem colat, ad thesaurum maximum festinet, neque oblatam repellat fortunam, etsi laborare, quærere et longum iter facere oporteat, etsi quædam occurrant difficultates, omnia vincat obstaculo hoc unum intendens, quomodo mandatum Dei adimplere poterit, promissamque obedientiæ mercedem reportare. Non me fugit equidem, quia molestum et difficile videtur ad inimicum ire, coram illo apparere et cum illo colloqui; sed si intuearis et jubentis majestatem et mercedis magnitudinem et non in illum referri beneficium, omnia tibi et levia et facilia videbuntur. Hæc igitur mentibus volentes consuetudinem vincamus et corde pio Christi mandata adimpleamus ut digni efficiamur mercede quam promittit, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, imperium, honor et adoratio, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

κατὰ τὸν καιρὸν τῶν μυστηρίων τῶν φοβερῶν, τὸ « Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφιέμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. » Εἰ δὲ βαθυμήσομεν, πῶς ἡμῖν οὐκ ἂν γένοιτο κατακρίσεως αἴτιον, ἐναντία τοῖς ῥήμασι διαπραττομένοις, τολμᾶν ἀπλῶς, καὶ εἰς τὴν προσφέρειν τὰ τῆς εὐχῆς ῥήματα, καὶ μείζον ἐαυτοῖς ἐπισωρεύειν τὸ πῦρ, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἐκκαλεῖσθαι τοῦ Δεσπότου; Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι μεθ' ἡδονῆς ὄρων ὑμᾶς ἀκούοντας τὰ λεγόμενα, διὰ τοῦ κρότου δεικνύντας, ὅτι ἔτοιμοι γενέσθαι σπουδάζετε, καὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν Δεσποτικὴν ταύτην παραίνεσιν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ λατρεῖον τῶν ὑμετέρων ψυχῶν, τοῦτο τὸ φάρμακον τοῖς ὑμετέροις τραύμασιν, αὕτη ἀρίστη ὁδὸς, τοῦτο μέγιστον δεῖγμα φιλοθέου ψυχῆς, τὸ διὰ τοῦ Δεσπότου νόμον πάντα καταδέχεσθαι, καὶ μὴ ὑποσύρεσθαι ὑπὸ τῆς τῶν λογισμῶν ἀσθενείας, ἀλλ' ἀνωτέρω γενέσθαι τῶν παθῶν. Ἐκαστος τοίνυν ἐντεῦθεν ἄξιον τοῦτο τὸ ἔργον ποιησάσθω, καὶ ἐπὶ θησαυρὸν μέγιστον σπευδέτω, καὶ μὴδὲ τὸ τυχὸν ἀναβαλέσθω, κἂν καμῖν δέη, κἂν ζητήσῃ, κἂν μακρὰν ὁδὸν ἀπελθεῖν κἂν δυσκολίαι τινὲς ᾧσι, πάντα ταῦτα τὰ κωλύματα ἀνελὼν ἐνὸς μόνου γενέσθω, πῶς τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιταχθὲν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν δυναθῆ, καὶ τῆς ὑπακοῆς τὴν μισθὸν κομισάσθαι. Μὴ γὰρ οὐκ οἶδα, ὅτι βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς φαίνεται τὸν ἐχθρωδῶς διακείμενον πολεμῶς ἀπελθεῖν καὶ στήναι, καὶ διαλεχθῆναι; ἀλλ' ἐὰν ἐννοήσῃ καὶ τοῦ ἐπιτάττοντος τὸ ἀξίωμα, καὶ τῆς ἀμοιβῆς τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι οὐκ εἰς ἐκεῖνον ἀνατρέχει τὰ τῆς εὐεργεσίας, πάντα σοι κούφα καὶ ῥάδια φανεῖται. Ταῦτα τοίνυν στρέφοντες ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἡμετέροις περιγνώμεθα τῆς συνθέσεως καὶ εὐσεβεῖ λογισμῶ τῶν τοῦ ἐπιταγμάτων Χριστοῦ πληρωταὶ γενώμεθα, ἵνα τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβῶν ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MONITUM IN QUINQUE HOMILIAS SEQUENTES (18).

Inter exquisitissima Bibliothecæ regiæ Dresdensis κειμήλια asservatur codex manuscriptus nitidissimus, undecim homilias, quæ sancti Joannis Chrysostomi nomen præ se ferunt, continens. Ad hunc codicem perlegendum et, si fieri posset, usui communi adaptandum eo libentius appuli animum, quo gravioris momenti mihi hæc res esse videbatur. Impetrata igitur ab illustrissimo Musei Dresdensis curatore, viro excell., Bernardo L. B. de Lindenau, venia, has orationes perscrutatus magna ex parte typis descriptas vidi; sed quinque homilias neque in editione Montefalconii, neque in Chrysostomi libris singulatim editis, quotquot Bibliotheca regia in promptu habet, usquam vulgatas reperi. Omissis igitur II, V, VIII, IX, X, XI^{ma} codicis orationibus, in ed. Montefalconii typis jam excusis, primam, tertiam, quartam, sextam et septimam homiliam ea, qua fieri potuit, diligentia descripsi, descriptas bis contuli et primam harum homiliarum additis simul reliquarum quatuor inscriptionibus et vocibus primoribus speciminis exemplique loco typis describendam et hoc usus titulo: *Homilia Joannis Chrysostomi ad eos qui magni æstimant opes et erga res vitæ splendidas frustra affecti fuerunt. E codice Dresd. primum edita et Lat. reddita* (Dresd. 1837) edendam curavi, precatus ab universis ac singulis, quibus hoc

(18) Homilias hæc e codice ms. Bibl. reg. Dresdensis, primum edidit et Latine reddidit M. Guill. Theod. Maur. Becher, pastor eorum qui in erga-

stulo militari Dresdæ custodiuntur, societatis Hist. Theol. Lipsiensis sodalis. — Lipsiæ, sumptibus et typis Car. Tauchnitzii, 1859.

specimen legendum offerretur, ut, si orationes illas prolo jam subjectas vulgatasque esse cognoscent, meliora me edocerent. Quod cum per biennii spatium fecerit nemo, contra vero complures viri docti, conatui meo benigne faventes, ut quatuor a me omissas homilias adderem, suasores hortatoresque exstiterint: precibus adii typographum Lipsiensem, Carolum Christianum Tauchnitz, eumque, promptus ut est ad promerendum de optimis litteris, in re mea et suscipienda et seite probeque gerenda haud difficilem expertus sum:

Utrum vero hæ homiliæ, insignitæ nomine Joannis Chrysostomi, celeberrimi Ecclesiæ Christianæ doctoris,

τοῦ καὶ ἀπὸ γλώττης μέλιτος γλυκίων ῥέειν αὐδῆ.

ad eum sint referendæ, necne, penes viros doctos, Chrysostomi cognitione longe me superiores, sit judicium. Constat quidem inter omnes, multos scriptores, ut facilius opera sua venditarent, Chrysostomi nomine ea ornare consuevisse, ita ut Montefalconius multa sese, quæ tam insignis Ecclesiæ Patrjs auctoritatem ementirentur, vidisse fateatur; tamen non solum duo loca, scilicet p. 10: Οὐδὲ τῶν κτηνῶν τὸ γένος ἀστένακτον· οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς ἀπαραιτήτω δουλείᾳ κοπτόμενα, ἀλλὰ καὶ δαίμοσι μάτην ἐν γωνίαις σφαττόμενα, et p. 68: ὁ μηδὲν τούτων παρ' Ἀρείου κατ' αὐτοῦ προσφερομένων φωνῶν γνωρίζομενος, sæculo quo vixit Chrysostomus, sunt convenientissima, sed etiam statim prima homilia cum sermonis elegantia et ubertate, tum argumento simillimo aliis ejusdem oratoris sacri operibus, verbi causa homiliæ eis τὸ ῥητὸν τοῦ προφήτου τὸ λέγον· Μὴ φοβοῦ, ὅταν πλουτήσῃ ἄνθρωπος, καὶ περὶ φιλοφρονίας, in psalm. κλιχ, vers. 16, in ed. Montefalc. tom. V, p. 504: — quæ quidem et ipsa, octavum occupans inter homilias nostras undecim locum, in codice Dresdensi legitur — genuinum prodere nobis scriptorem videtur. Sed hac in re neque decernere quidquam, neque tempus locumve, quo orationes illæ habitæ sint, terminare ausim.

Deinde quod attinet ad interpretationem Latinam, Græco codicis textui a me additam, ea consulto litteralis et ad verbum facta est.

Animadversiones alias, quam quas Græco textui subjeci, addere prorsus alienum duxi. Hæ vero præter codicis sacri loca a me addita allegant p. 10 et 52 Chrysostomi et Basilii Magni verba, quæ cum locis nostris conferantur dignissima, et simul quid mihi de iis codicis locis, in quibus lectio non sana vel depravata deprehenditur, visum fuerit, indicant. Hoc autem codice, summa cura, fidè et diligentia edito, jam nemo vir doctus altioris hominis de argumento sententiam aut animadversiones desiderabit, sed sine ullo erroris periculo facile suo utetur judicio.

Scripti Dresdæ, die xxiii mensis Aprilis a. Dom. MDCCCXXXIX.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄.

Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομιζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ βίου λαμπρὰ μάτην ἐπισημειοῦσιν.

Ἄγγελοι μὲν οὐρανὸς εὐφροσύνης χωρίον, Ἐκκλησία δὲ πιστοῖς ἀντ' οὐρανῶν ἐν διαίτημα καὶ νόμιμον, ταῖς ψυχαῖς ἠδονῆν δωρουμένη τῶν ἱερῶν ἐπιφῶν τὴν ἀκρόασιν. Ταύτης ποτὲ τὴν Μαρίαν ἐκκρεμαμένην ὁ τῆς μακαριότητος, δοτὴρ ἐμακάριζεν· Μαρία, φησὶν, τὴν καλὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς. Μόνον δὲ τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας τὸ κέρδος καὶ ζῶσιν ἡμῖν ἀγαθὸν φυλακτήριον, καὶ τεθνεῶσιν πρὸς τὸν κρητὴν συνοδεῦον· ἡ δὲ τῶν ἄλλων ἀπάντων εὐκατάλυτος κτήσις, οὐ μόνον ὅτι τάφον τὴν διάδοχον ἔχει, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸ τοῦ τάφου μυρία τὰ τοῦ βίου ναύαγια. Καθάπερ γὰρ θάλατταν τὸν παρόντα ναυτιλλόμεθα βίον σφοδρότεροις κυμάτων συμπτώμασι χροῦμενον. Οὐ πλοῦτος σταθερᾶς ἀπολαύει γαλήνης, ἀλλ' ἐξ οὐρίας πολλάκις τοῖς κεκτημένοις συμπλέων, αἰφνιδίω λιχίᾳ πειρασμῶν ἐθαπτίσθη. Οὐ θρόνος τὸ τῆς

¹ Luc. x, 12.

HOMILIA V.

Ad eos qui magni æstimant opes, et erga res vitæ splendidas temere affecti fuerunt.

1-3 Angelis quidem cælum lætitiæ est domicellum, Ecclesia vero fides locò cælorum hospitium unicuique ac legitimum, quod animis voluptatem largitur sanctorum carminum auditu. Huic intentam quondam Mariam salutis auctor beatam prædicavit: *Maria*, inquit, *bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*¹. Solum piæ doctrinæ lucrum et viventibus nobis bonum tutamentum, et mortuis ad judicem viæ comes; sed reliquarum rerum omnium facile disperdi potest possessio, non solum quia sepulcrum successorum habet, sed etiam quia ante sepulcrum innumeras vita ruinas ostendit. Nam tanquam mare præsentem navigamus vitam, vehementioribus agitatam undarum fluctibus. Non opulentia constanti quiete fruitur, sed sæpe, cum a vento secundo simul cum possessoribus vehitur, repentina mergitur tempestate. Non thronus altitudo dominatus est

inconcussa; frequenter enim stridentes tempestates periculosæ naturalem ejus felicitatem diripiunt. Non sanitatis donum caret vicissitudine; sed hinc quoque insidiatur morborum 4-5 inexpectata pernicies. Disperditur vario modo bonæ conditionis possessio, et arbori similis est homo, nunc quidem felicitatis florem præ se ferens, sed nunc profecto flore illo spoliatus, quemadmodum arbor foliis. Quære florem vitalem cui marcor non sit proximus, nullum invenies. Sic enim nobis vitam Creator constituit, ut eorum qui rebus terrestribus dediti sunt, cupiditatem coliberet, et conjunxit cum marcere vitæ splendorem, ut, si te rerum terrenarum suavitas voluptate irriterit, speratam felicitatem auferret. Nam præsentis vitæ viator ordinatus es, non dominus, et in mundo tantum veluti deversorii habemus ejus usum fluctum. Quemadmodum enim viatores brevi in diversorio mora frui, ordine deinceps demigrant et absolvunt iter: ita nos quoque hujus vitæ spatium emetientes, paululum tanquam in diversorio, in vita commorati, ex hoc emigramus domicilio. Aliam enim vitam nobis Deus destinavit, et præsentem vitam nonnisi viam qua ad illam tenderemus, esse voluit, sed commoda e mundo conditio profecta in viaticum tantum viæ ordinavit. Hanc vero nobis viam emetientibus bonorum omnium non viæ comes est opulentia; nihil enim eorum quæ habemus, ut nostrum possidemus. Etenim, quam serimus primum tanquam propriam vestem, eam ab ovibus accepimus; quæ circumjicimus pedibus calceamenta, ea e pecorum cute fieri curavimus; cibos potusque e terræ sinu nobis comparamus; hujus est etiam aurum, quod omnes tanquam nostrum tenemus. Margaritas a conchis vel reges emendicant. Ex 6-7 aliena vitam agimus collatione et divites reddimur. Redde ovibus lanam, neque ullum habebis corporis vestimentum: redde gregibus cutem ipsorum, neque tegmen proprium pedibus invenies: redde bombycina bombycibus texta, neque bombycinam propriam vestem invenies. Sed ne minorum quidem frustulorum priorum tibi copia erit, nisi almæ telluri iis quibus vult blandiriis, ea sustuleris. Hoc etiam Christus significans dixit: *Si in alieno fideles non fueritis, vestrum quis vobis dabit?* Ne mihi copiam pecorum prædiorumque rusticorum ostendas, tanquam propriis glorians iis quæ tua non sunt. Unius es possessionis, solius pietatis dominus. Sed hac mors superveniens te non spoliabit; sed ex reliquis omnibus expellet vel invitum. Etenim tanquam vitæ sustentandæ præsidia accepimus possessiones, et tantum usum earum. Quisque, postquam lis est perfruitus, abit, parvulum e vita reportans monumentum. Hic enim totius felicitatis finis est, hic vitalium bonorum exitus. Opulentam possessionem unitorumque talentorum aurum angusta et putida permutamus sandypila. Revera *Omnis caro gramen,*

¹ Luc. xvi, 12.

δυναστείας ἀκατάπειστον ὕψος· ἀθροῖαι γὰρ πνεύσασαι καταγίδες κινδύνων αὐτόρριζον εἴην εὐήμεριαν ἀνέσπασαν. Οὐ τὸ τῆς ὑγείας ἀδιάδοχον δῶρον, ἀλλ' ἐφεδρεύει καὶ ταύτην νοσημάτων ἀπροσδόκητος βλάβη. Ἡτεροβόρει ποικίλως τῆς εὐπραγίας ἡ κτήσις, καὶ δένδρῳ τιμὴ προσείκειν ἄνθρωπος, νῦν μὲν τὸ τῆς εὐθηνίας ἀνθηρὸν περιφέρων, νῦν δὲ τῷ ταύτης ὡς δένδρον ἐκδυόμενος φύλλον. Οὐδὲν τῶν βιωτικῶν ἀνθηρῶν ἐξετάζων γείτονα κεκτημένον τὸν μαρασμὸν οὐχ εὐρήσεις. Οὕτω γὰρ ἡμῖν τὸν βίον ὁ Κτίστης συνέθηκεν τῶν πρὸς τὴν γῆν κεκηνότων ἐκλύων τὴν δρεξίν, καὶ συνέζευξεν μαρασμῷ τὸ τοῦ βίου περιβλεπτόν, ἵν' ὅταν σε τῶν γῆνιων τὸ τερπνὸν καταθελῆ, τὸ πρόσκαιρον ἐλπισθὲν ἀναστήσῃ. Τοῦ γὰρ παρόντος αἰῶνος ὁδοπόρος κατετάχθη, οὐ κτήτωρ, καὶ τὴν ἐν τῇ κτίσει μόνην ὡς πανδοχείου παροδεύομεν χρῆσιν. Καθάπερ γὰρ ὁδοιπόροι μικρὰς ἐν πανδοχείῳ διατριβῆς ἀπολαύσαντες, τὴν ἐφεξῆς ἐκδάντες πληροῦσιν ὁδοιπορίαν, οὕτω καὶ τὸν τῆς ζωῆς ταύτης ὁδοιποροῦντες αἰῶνα, μικρὸν ὡς ἐν καταλύματι τῷ βίῳ προσμεινάντες, τῆς ἐντεῦθεν ἐκδημοῦμεν οἰκισσεως. Ἄλλον γὰρ ἡμῖν ὁ θεὸς προηυτέρευσεν βίον καὶ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον δρόμου τὴν παρούσαν ζωὴν ἰδὼν κατεσκεύασεν, τὰς παρὰ τῆς κτίσεως χρείας εἰς ἑὸν δόμον μόνον τῆς ὁδοῦ κατατάξας. Ταύτην δὲ ἡμῖν τὴν ἰδὼν ἐξελεῖσθαι τῶν κτηθέντων ἀπάντων ἀπυόδευτος πλοῦτος· οὐδὲν γὰρ ὧν ἐσχῆκαμεν, ἐσχῆκαμεν ἴδιον. Ἦν γὰρ φοροῦμεν πρῶτον ὡς ἴδιον ἐσθῆτα, τὴν τῶν προβάτων ἐξεθύσαμεν φύσιν· ἃ περιβάλλομεν τοῖς ποσὶν ὑποδήματα, παρὰ τῆς τῶν βοσκημάτων δορᾶς κεκομίσμεθα· τὴν τῶν βρωμάτων καὶ ποτῶν χορηγίαν ἐκ τῶν τῆς γῆς συμπορίζομεν κόλπων· ταύτης ἐστὶν καὶ χρυσός, ὃν πάντες ὡς ἡμέτερον σφιγγομεν. Μαργαρίτας ἐξ ὀστρέων καὶ βασιλεῖς ἐρανίζονται. Ἐξ ἀλλοτριᾶς ζῶμεν εἰσφορὰς καὶ πλουτοῦμεν. Ἀπίδος τοῖς προβάτοις τὸ ἔριον, καὶ οὐδὲν ἔξεις τῆς σαρκὸς περιβάλοιον· ἀπόδος τὰς αὐτῶν δορὰς τοῖς βοσκήμασι, καὶ σκέπην ἰδιόκτητον τοῖς ποσὶν οὐχ εὐρήσεις· ἀπόδος τὰ σθηρικὰ τοῖς σκώληξι· νήματα, καὶ σθηρικὴν ἴδιαν οὐ προσοίσεις ἐσθῆτα. Ἄλλ' οὐδὲ ψυχῶν εὐπορήσεις ἴδιαν, ἂν μὴ τὴν τρέφουσαν γῆν οἷς φιλεῖ κολακεύσης. Τοῦτο καὶ Χριστὸς ἐνδεικνύμενος ἔλεγεν· *Εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἡμέτερον τίς ὑμῖν δώσει;* Μὴ μοι τῶν ἐκ τῶν κτηνῶν καὶ τῆς γῆς προβαλλόμενος πλοῦτον, ὡς ἐπ' ἰδίοις τοῖς μὴ σοῖς καλλωπίζου. Ἐνὸς εἰ κτήματος μόνου εὐσεβείας ἰδιοκτήτωρ. Ταύτης σε θάνατος ἐπελόων οὐ συλήσει· τῶν ἄλλων δὲ ἀπάντων ἐκβαλεῖ καὶ μὴ θέλοντα· εἰς ὑποκατάστασιν γὰρ τὴν βιωτικὴν πάντες παρελάβομεν κτήσιν καὶ μόνην ταύτης τὴν χρῆσιν· ἕκαστος καρπούμενος ἀπεισιν, βραχὺ παρὰ τοῦ βίου κομιζόμενος μνημα. Τοῦτο γὰρ πάσης εὐημερίας τὸ τέλος, τοῦτο τῶν βιωτικῶν ἀγαθῶν τὸ συμπέρασμα. Μετὰ πολὺ πλεθρον κτήσιν καὶ χρυσὸν πολυτάλαντον στενὴν τινα καὶ δυσώδη κληρονομοῦμεν σορὸν. Ὅντως *Πᾶσα σὰρξ χόρτος καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος*

χόρτου. Μικρὰ σφοδρότης πυρετῶν ἐμπροσθεσά A
σαν τοῦ βίου τὴν εὐθηνίαν ἐσκόρπισεν· προσέλεγε
μὲν γὰρ ἐξωθεν ἡ τέχνη τὰ φάρμακα· τοῖς φαρμά-
κοις δὲ πυκτεύων ἀοράτως ὁ θάνατος, κατὰ μικρὸν
προῦτων χειροῦται τὸν ἄρρωστον· ὁ δὲ βλέπων τὸν
ἀφυκτον ἐγκαίμενον δῆμιον, καὶ τὴν ψυχὴν βιαίως
ῶθούonta πρὸς ἐξοδον, τρέπει μὲν στένων τὴν κεφα-
λὴν ἐφ' ἐκότερα, περιζέρει δὲ τὸ βλέμμα σὺν δάκρυ-
σιν. Οὐδαμῶθεν δὲ τῆς βίας βοήθεια· οὐκ οἰκείται, τὴν
κλίνην περιεστωτες, ἐλκόμενον ὠζουσιν, οὐ τὰ τῶν
φίλων κολακεύει τὸν θάνατον δάκρυα, οὐ χρυσὸς τὴν
πρὸς τὸν κριτὴν κωλύει παράστασιν. Ἄδωροδόκητος
γὰρ ὁ θάνατος δῆμιος, καὶ δεξιᾶν οὐκ ἔχων τῷ χρυσῷ
πειθομένην, οὐδὲ πλουσίου ἐξαργυρίζων νεκροῦς,
ἀλλὰ πάντα ἐν τάφοις ὡς ἐν εἰρηταῖς φυλακίζων.
Πρὸς τὰ τῶν ὀστέων παράκυσον λείψανα, καὶ πικρό-
τερον κλαύσεις τοῦ βίου τὸ μάταιον. Τετέφρωται B
πρόσωπον, μελανθὲν ὑπὲρ ἄσθλον· ὀφθαλμοὶ διατέ-
ρηται σηπεδόνι γλυφέντες· διακέχνηεν στόμα καὶ
πάροδον πολλακίς ἐρπετῶν ὑποδέχεται. Τί καθ' ἕκα-
στον μέλος ἐνδιατρίδω; Φθορᾶ σκόληκες ἅπαν τὸ
σῶμα καθάπερ πολέμοι τινες συμμερίζονται καὶ
σάρκας καὶ νεῦρα καὶ φλέβας ἀκριδῶς ἐρευνῶντες.
Καλῶς ἄρα τὸ βρέφος τῆς γαστρὸς παρακύψαν, ὀρή-
νων εὐθίως οὐ γέλωτος ἀρχεται· κλαίει γὰρ ὡσπερ
τοῦ βίου καταδοῶν, παρ' οὐ θνησιμαίων ἐκ προοιμίων
ἀπογεύεται δώρων. Τεχθὲν γὰρ χεῖρας· εὐθίως σπαρ-
γανοῦται καὶ πόδες καὶ δεσμοῖς ἐνελημμένον τῆς
θηλῆς ἀπολαύει, ὡς προοιμίου ζωῆς προδρομίου νεκρώ-
σεως. Ἄρτι τὸ βρέφος εἰς ζωὴν παρελήλυθεν, καὶ C
νεκρῶν εὐθίως αὐτῷ στολισμὸς προστηνέχθη. Ὑπο-
μιμνήσκει γὰρ τοῦ τέλους τοὺς τεχθέντας ἡ φύσις·
διὸ καὶ τὸ παιδίον γεννηθὲν ἀποδύρεται καθάπερ τῆ
μητρὶ διὰ τοῦ θρήνου βοῶν· Τί μὲ πρὸς ταύτην, ὦ
μητέρα, τὴν ζωὴν ἀπεκύησας, ἐν ἧ τῷ ζῆν ἡ προσθήκη
προσκοπὴ πρὸς τὸν θάνατον; Τί με πρὸς πολυτάρα-
χον αἰῶνα παρήγαγες οὐ τεχθέν; Τί μοι τὰ προοίμια
σπάργανα; Τί μὲ τοιούτω παρήγαγες βίω, ἐν ᾧ καὶ
νεότης ἐλσεινὴ τρυγωμένη πρὸ γήρωσ, καὶ γῆρας
φευκτὸν ὡς ἐπὶ θάνατον ἄγον; Δειδὼν, ὦ μητέρα, τοῦ
βίου τὸ στάδιον, θάνατον ἔχον τῶν τρεχόντων καμ-
πτῆρα. Πικρὰν τὴν βιωτικὴν ὁδοποροῦμεν ὄδον, καὶ
τάφον ἔχουσαν τῶν ὀδευόντων κατάλυμα. Χαλεπὸν τὸ
τοῦ βίου διαπλέομεν πέλαγος· ἕδην γὰρ ἔχει πειρα-
τὴν ἐφεστῶτα. Οὐχ ὡς πονηρὸν στηλιτεύω τὸν βίον;
Τούτο γὰρ τῶν τῆς μανίας ἐπωνύμων τὸ νόσημα· ἀλλ'
ὡς προσκαίρου μη σφοδρῶς ἐξηρηθῆσαι μαρτύρομαι.
Ταύτην τοῦ βίου καὶ Παῦλος κηρύττων τὴν ἀθλιότη-
τα, τὴν τῆς κτίσεως φύσιν εἰσήγεν στενάζουσαν·
Πᾶσα, φησὶν, ἡ κτίσις στενάζει καὶ συναδίνει
ἀχρι τοῦ νῦν. Ὅλη γὰρ σκυθρωπότητος ἡ κτίσις
ἀνάμεστος· κἂν ἀκριδὴ ποιήσῃ τῶν ὄντων ἐρευνη-
σιν, τὸν οἰκεῖον ἐν ἐκάστῳ στεναγμὸν καθοπεύσεις·
πρῶτος παρ' ἀνθρώπων στεναγμὸς ἀναπέμπεται τῆ
τῆς φθορᾶς λειτουργούντων δαπάνῃ.

genitus editur, de sumptibus corruptelæ suæ misere

² Isa. xl. 6; 1 Petr. i, 24. ³ Rom. vii, 22. Similiter in Homilia 5 ad populum Antiochenum edit. Montefalconii tom. II, p. 61: Πῶς οὐκ ἀσχερὸν, ὅτι σὺ διὰ θάνατον ὄδυσσαι; Παῦλος καὶ διὰ τὴν παρούσαν ἔστανε ζωὴν, καὶ Ῥωμαίους γράφων ἔλεγεν, ὅτι καὶ ἡ κτίσις συστενάζει, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος ἔχοντες στενάζομεν.

et omnis gloria hominis flos graninis². Brevis vehementia febris quæ nos opprimit, omnem vitæ incolumitatem dispellit; nam admovet quidem extrinsecus ars remedia, sed remediis repugnat oculos effugiens mors; sed mox procedens in potestatem suam redigit ægrotum; hic vero videns carnificem instantem ineffugibilem, vitamque violenter urgentem ad exitum, vertit gemens caput utrolibet, circumfert vultum lacrymas fundentem. Nusquam 8-9 vero validum auxilium: non familiares, lectum circumstantes, ægrotantem servant, non amicorum adulantur mortem lacrymæ, non aurum coram iudice collationem impedit. Est enim incorruptus carnifex mors, neque dextram habens auro obtemperantem, nec magno pretio vendens mortuos, sed omnes in sepulcris tanquam in carceribus in vincula conjiciens. Ad ossium reliquias si deflexeris, acerbius flebis vitæ vanitatem. In cinerem redacta est facies, nigra præ fuligine; oculi perforati sunt putredine: absumpti; hiat os et transitum sæpius reptilibus admittit. Sed quid in singulis membris commoror? Corruptione vermes totum corpus hostium instar inter se distribuunt, et carnes et nervos et venas accurate rimantes. Jure igitur fetus ex utero caput exserens, lacrymare statim, non ridere incipit: nam sicut quasi vitam accusans, in qua morticina ex primordiis gustat dona. Natum enim manibus pedibusque in fasciarum vinculis alligatur, et sic manna fruitur, tanquam in primordio vitæ prævia sepultura. Modo infans in vitam pervenit, et mortuorum statim vestitus ei allatus est. Admonet enim natura natos finis; propterea etiam infans recens natum lamentatur, quasi ad matrem querela clamans: Cur me in eam, o mater, vitam peperisti, in qua vendi additamentum læsio est ad mortem? Cur me ad tumultuosam vitam adduxisti non partum? Quid mihi fasciæ tanquam primordia? Quid me in eam introduxisti vitam, in qua et juvenus miserabilis est, exarescens ante senectutem, et senectus fugienda, tanquam ad mortem ducens? Durum, o mater, vitæ 10-11 est curriculum, quia mortem habet currentium conversionem. Ingratum vitale emetitur iter, quia sepulcrum habet viatorum diversorium. Difficuler vitæ navigamus mare; Orcum enim habet piratam astantem. Nonne tanquam calamitatum nota compungam vitam? Etenim morbus est vesaniæ similis: sed cum sit nonnisi temporarius, hand ita multum inde pendere testor. Hanc vitæ miseriam Paulus quoque prædicans, mundi naturam induxit gementem: Totus, inquit, mundus conditus gemit, et tanquam parturientis dolores usque adhuc communicat³. Totus enim mundus tristem vultum præ se fert, et cum accuratam feceris reatum omnium investigationem, suum cujusque rei genitum observabis. Primus ab hominibus

Gemunt cum hominibus terra quoque, dirarum per A nos consors; plorat mare, quod cum a principio Deus pulcherrimum fecisset, post peccata multis sepulcro fuit. Vultu tristi sol quoque splendet, iis lucens qui ipsius Creatorem non vident; stellæ cum luna genuunt, quia dum concordî inter sese chorea concordiæ auctorem ostendunt, hominibus fidem non faciunt. Ac ne pecorum quidem genus sine gemitu est: quippe quæ non solum gravissimo servitutis nostræ Jugo premantur, sed etiam diis temere in angulis mactentur. Communis quidam est universi undecunq; gemitus, præsentis vitæ deplorantis conditionem, quam apte propheta vocavit imaginem: *Adeo, inquit, omnino nihili est omnis hominis natura: adeo imaginariam vitam agit homo*⁸. **12-13** Et vide ejus vocis veritatem, dum humanam accurate examinas vitam. Nam sicut in imagine rex sedet in throno auro ornato, dum afferunt urbes dona diversi coloris, regisque manus capit tributa; omnia vero umbra et scena, quæ videntur, et discipulo linteo actus nudatur: eodem modo hominum natura regina quædam est in imagine sedens: suscipit quidem maris et terræ collationes, quemadmodum illas ex uribus quibusdam oblatas; discissa vero ei vita, linteï instar, omnium pulchritudo, quæ in vita ipsi fuit, evanescit. Unum vero maximum inter homines honorum cordis contriti est humiliatio, diem mortis semper considerantis, quo nudi ex vitali hoc exeuntes mari, factorum triumphantes de mundo condito videbimus columnas.

Visne tibi hujus rei afferri similitudinem? Una navi simul vehebantur quidam, idemque junctim navigantes mare, varia invicem furta patrabant. Hac accurate quidem gubernator observavit, sed furtorum tandiu non inisit accusatorem; cum vero portui navem appropinquantem videret, nudos omnes ex navi exire jussit, et cujusque furtum in navi situm invenit. Ad hujus rei similitudinem mihi vitæ exemplum spectat: proposita enim nobis est pro mari vita; navem vero ad navigandum creatura adornat; gubernatore utitur illa Deo, omnes operum merces recipit. Si quis corruptam mercatus fuerit vitam, in mundi navi eam seponet, siu bene ordinatam vitam egerit, — ad judicium erit asservatum D quidquid patnaverit. Tunc, cum propinquus erit consummationis portus, **14-15** nudos nos ex terrena navi gubernator expellit, et manet omnium actio in judicio solemnî. Propterea inculpati vitæ navigemus in mare; operum honorum lucrum comparemus nobis testem; umbræ similem rerum præsentium trans-eamus magnificentiam; mortali animum liberemus voluptate; fugiamus studium pernicie desinens; ne terronis alligemus animum laqueis; luxam parvi æstimemus mortalium gloriam; ut colorem facile proluendum felicitatum fugiamus florem; precatione cælum petente, alata percurramus vitam, vi-

Στένει μετ' ἀνθρώπων καὶ γῆ, τὴν κατάραν δι' ἡμᾶς δεξαμένη· ἀποδύρεται θάλαττα, καλὴ μὲν ἐξ ἀρχῆς παρὰ Θεοῦ γενομένη, τάφος δὲ μετὰ τὴν ἀμαρταν εὐρισκομένη πολλοῖς. Σκύθρωπάζει καὶ ἥλιος, τοὺς τὸν αὐτοῦ κτίστην οὐχ ὀρῶντας φωτίζων· ἀστέρες σὺν σελήνῃ στενάζουσιν, ὅτι διὰ τῆς εἰρηναίου μετ' ἀλλήλων χορείας τὸν εἰρηνοποιὸν δεικνύντες οὐ πείθουσιν. Οὐδὲ τῶν κτηνῶν τὸ γένος ἀστένακτον· οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς ἀπαραιτήτω δουλείᾳ κοπτόμενα, ἀλλὰ καὶ δαίμοσι μάτην ἐν γωνίαις σφαττόμενα. Κοινός τις τῆς κτίσεως πανταχόθεν ὁ θρῆνος τῆν τῆς παρουσίας ζωῆς κλαιούσης κατὰστασιν, ἤνευστόχως ἐκκληχεν ὁ προφήτης εἰκόνα· *Τὰ σύμπαντα γὰρ, φησί, ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ὧν, μέντοιγε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος*. Καὶ βλέπε τῆς φωνῆς τὴν ἀλθειαν, τὴν ἀνθρωπίνην ἀκριδῶς ἀνερευνησας ζωὴν. Καθάπερ γὰρ ἐν εἰκόνι κάθηται μὲν ἐπὶ θρόνων βασιλεὺς χρυσοπάττων· προσφέρουσι δὲ πόλεις ἐν τοῖς χρώμασι δῶρα· δέχεται δὲ τοῦ βασιλέως ἡ χεὶρ τὰ διδόμενα· πάντα δὲ σκιά καὶ σκηνὴ τὰ φαινόμενα, καὶ ῥαγείσης τῆς σινδόνης ἐγυμνώθη τὸ σχῆμα· τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις καθάπερ ἐν εἰκόνι τῷ βίῳ βασιλεὺς τις· ἐγκαθημένη, δέχεται μὲν τὰς τῆς θαλάττης καὶ γῆς ὡσπερ ἐκ τινῶν πόλεων εἰσφορὰς διδομένας· ῥαγείσης δὲ αὐτῆς τῆς ζωῆς ὡς σινδόνης, ἅπαν ἔσχεν τοῦ βίου διαβρέον τὸ κάλλος. Ἐν δὲ μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις καλῶν καρδίας συντετριμμένης ταπεινώσεως καὶ τὴν τῆς τελευτῆς αἰὲ μελετώσης ἡμέραν, καθ' ἣν γυμνοὶ τῆς βιωτικῆς ταύτης ἐξίοντες θαλάττης τὰς τῶν πράξεων ἐκπομπεύουσας τῆ κτίσει κατοφόμεθα στήλας.

Βούλει σοι τοῦτου παραγάγω παράδειγμα; Ἐπί μίας τινὸς ὀκτάδος συνέπλεόν τινες καὶ τὴν αὐτὴν ἀλλήλοις συνναυτιλλόμενοι θάλατταν, ποικίλας κατ' ἀλλήλων κλοπὰς ἐπεδείκνυντο. Ταύτας ὁ κυβερνήτης ἀκριδῶς κατοπτεύων, τὸν τῶν κλεμμάτων τέως οὐκ ἐπόμπευεν ἐλεγχον· ἀλλ' ὡς λιμένι τὸ σκάφος προσεγγίζον ἑώρα, γυμνοὺς πάντας τῆς ὀκτάδος ἐξίνασι καλεούσας, εὔρεν ἐκάστου τὴν κλοπὴν ἐν τῷ πλοίῳ κειμένην. Κατὰ τοῦτό μοι τῆς ζωῆς τὸ παράδειγμα σκοπεῖ· πρόκειται γὰρ ἡμῖν ἀντὶ θαλάττης ὁ βίος· σκάφος δὲ τι πρὸς τὸν πλοῦν ἡ κτίσις συνήρμωσται, κυβερνήτη μὲν τῷ Θεῷ κεχρημένον, πάσας δὲ τὰς τῶν ἔργων ἐμπορείας δέχομενον. Ἄν διεσθαρμένον τις ἐμπορεύσῃται βίον, ἐν τῷ τῆς κτίσεως αὐτὸν ἀποθήσεται πλοίῳ· ἂν εὐπολίτευτον ζωὴν πραγματεύσῃται, ἐπὶ τῆς κρίσεως ἔσται τὸ πραχθὲν φυλαττόμενον. Εἶτα τῶν τῆς τελευτῆς ἐγγισάντων λιμένων, γυμνοὺς ἡμᾶς ἐκ τοῦ γηίνου σκάφους ὁ κυβερνήτης ἐκβάλλει, καὶ μένει πάντων ἡ πρᾶξις ἐν τῇ κρίσει πομπευομένη. Ἄμεμπτοι τοίνυν τὸ τοῦ βίου ναυτιλλόμεθα πέλαιος· ἔργων ἀγαθῶν τὴν κτίσιν κτησόμεθα μάρτυρα· τὸν σκιάδῃ τῶν παρόντων ὑπερβαίνωμεν κόμπον· τῆς θνητῆς ἀποσθήσωμεν τὴν καρδίαν τερπνότητος· τὴν εἰς φθορὰν τελευτώσαν σπουδὴν ἀποφύγωμεν τοῖς γηϊνοῖς τὴν ψυχὴν μὴ συνδήσωμεν βρόχοις· τῆς ἀποβρύτου τῶν θνητῶν ὑπερφρονήσω-

⁸ Psal. xxxix, 5 et 6 sec. versionem LXX interpretum ed. Reineccii.

μεν δόξης· ὡς βαρῆν εὐαπόπλουτον τὸ τῶν προσκαίρων διαπτύσωμεν ἄνθος· οὐρανοπόρω τὸν βίον περῶδει διαδράμωμεν εὐχῆ, οἱ τὴν βιωτικὴν ὁδοποροῦντες ὁδὸν καὶ τὸ τῆς ἄνω κλήσεως βραβεῖον τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

OMILIA Γ'.

Περὶ εὐχῆς.

Πρότερον διεξεληθόντες ὑμῖν περὶ νηστείας, καὶ τὰ ταύτης πλεονεκτήματα διηγησάμενοι κατὰ δύναμιν, καὶ πάλιν τῇ προτέρᾳ περὶ βαπτίσματος τῇ ὑμῶν διεξεληθόντες φιληκοῖα, βουλόμεθα καὶ περὶ εὐχῆς ὑμῖν διηγῆσασθαι σήμερον· τίς γε ἡ ταύτης δύναμις, καὶ τίς ἡ ἀπ' αὐτῆς ὠφέλεια περιγίνεται τοῖς ταύτην συνδιατελοῦσιν. Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, εὐγνωμόνως καὶ εὐλαβῶς ἀκούσατε, τὴν ἀκοὴν εὐθεῖαν τοῖς λεγομένοις ὑποθέντες. Μεγίστη οὔσα ἀληθῶς καὶ πρεσβυτέρα, καὶ μήτηρ τῶν ἐντολῶν ἀπασῶν αὕτη εὐεχῆκεν, ἅπαντα τὰ τοῦ Κυρίου ἀπογεννώσα προστάγματα.

Τίς γὰρ εὐχόμενος παριδεῖν τὸν πλησίον πενόμενον δύναται, ἵνα τὸν πόνον τὸν περὶ ταύτην ἀνόητον ἔχη; Τίς δὲ τοιοῦτου πλούτου καὶ περιουσίας ὀρέγεσθαι δύναται, ἵνα τῷ σώματι μόνον ἀναδέχεται κάματον εἰκαῖον, ἀλλαγῶν τῆς καρδίας ἀλωμένης; Ἔοικε γὰρ τῆς φιλοχρηματίας ἡ νόσος πάθει τινὶ δυσίατῳ καὶ παραμόνῳ, μήτε τάχιον ἐπάγοντι τὸν θάνατον, μήτε τελείαν τὴν ὑγίαν παρέχοντι, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ τὸ σῶμα τῶν οικειῶν ὑπεκλύονται τόνων, ἄχρις οὗ ταῖς ἐγγινομέναις ἐνοκαίς ὑπορρέουσιν μετὰ μυρίους καμάτων τῷ κοινῷ τοῦ θανάτου παραπέμψῃ πτώματι. Τίς δὲ τῆς εὐχῆς ἐραστῆς νηστείας ἀμελήσει θυήσεται ὑπ' αὐτῆς τῆς Γραφῆς διδασκόμενος, ὅτι *Νηστεία καὶ δέησις ἐκ θανάτου ῥύεται*. Ἄλλως γε οὐ δυνατὸν ἐκ καρδίας ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον ἀδηφαγία καὶ κραιπλήν συζῶντα· καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς παρήγγειλεν· *Βλέπετε, φησὶν, μὴ βαρῆθῶσιν αἱ καρδίαι ὑμῶν ἐν κραιπλήν καὶ μέθῃ*. Ἡ γὰρ ἀναθυμίασις τοῦ πλήθους τῶν εἰσπορευομένων τροφῶν περὶ τὰ κοῖλα τοῦ ἐγκεφάλου μέρη τὸ περὶ αὐτὸν τὸν λογισμὸν ἐπιβολαὶ χρήσιμον, αὐτὴν ἐπιταράττουσα τὴν καρδίαν, οὕτως ἡ κατὰ ἀλήθειαν εὐχὴ πασῶν τῶν ἐντολῶν ἀφετηρία τις ὑπάρχει, συμπαρατρέχειν τῷ οικείῳ κόσμῳ πάσας καταναγκάζουσα. Κορυφαίωτατον ἀγαθὸν εὐχὴ καὶ ὁμιλία Θεοῦ· κοινωνία γὰρ ἐστὶ καὶ ἔνωσις πρὸς Θεόν· καὶ ὡσπερ οἱ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὶ φῶς καθορῶντες φωτίζονται, οὕτως καὶ ψυχὴ πρὸς Θεὸν ἐκτεινομένη τῷ ἀνεκλαλήτῳ αὐτοῦ φωτὶ καταλαμπομένη φωτίζεται. Εὐχὴ οὖν οὐκ ἐν σχήματι γινομένη, ἀλλ' ἐκ καρδίας ἐπιτελουμένη· οὐ καιροῖς καὶ διωστήμασιν ὥρων περιχλειομένη, ἀλλὰ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀπαυστον τὴν ἐργασίαν ἔχουσα. Οὐ γὰρ χρὴ μόνον ἐπὶ τὴν εὐχὴν ἀπιόντα ἰξέως ἀπάγειν τὸν λογισμὸν πρὸς τὸν Θεόν· ἀλλὰ δεῖ καὶ ἐπὶ τινὰς ἀσχολούμενον χρείας, ἢ περὶ κηδεμονίῃν πτωχῶν, ἢ περὶ φροντίδας ἐτέρας ἢ ἐπωφελεῖς

A vale n viam emelientes, ac supernæ vocationis præmium consequamur in Christo, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

μεταδιώξωμεν ἐν Χριστῷ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας

HOMILIA VI.

16-17 De precatione.

18-19 Postquam prius exposuimus vobis de jejunio, ejusdemque virtutes explicuimus pro viribus, et tum quoque, cum baptismata pertractarem, priorem experti sumus vestram audiendi cupiditatem, volumus hodie etiam de precatione vobis exponere, quæ sit ejus vis, et quid emolumenti redundet in ejus studiosos. Itaque vos hortor, auscultate benevole et attentè, dicta mea recte intelligentes. Profecto maximum est et antiquissimum, et mater præceptorum omnium, omnia Domini gignens mandata.

Quis enim preces faciens negligere propinquum egenum potest, ut studium ejus inutile habeat? Quis autem opulentia et abundantia adeo studiosus esse potest, ut corpore tantum lucrum vanum suscipiat, sed animæ alibi jacturam faciat? Nam avaritiæ morbus affectui cuidam vix sanando et continuo similis est, neque celeriter adducenti mortem, neque plenam sanitatem præbenti, sed brevi corpus a nervis suis solventi, donec illud, ulceribus iatus exortis tabescens, post innumeros dolores commuai mortis ruinæ transmittat. Quis autem 20-21 precis amator jejunium negligere poterit, ex ipsa Scriptura sacra edoctus, *Jejunium et precationem liberare a morte*. Præsertim non potest ex animi sensu invocari Dominus, si quis edacitati et ebrietati indulserit: quemadmodum etiam Dominus in Evangelio discipulos suos monuit: *Cavete, inquit, ne quando obruantur animi vestri crapula et ebrietate*. Nam vapor copiarum inmissorum ciborum medullam cerebri occupans, intelligendi facultatem debilitat, ipsumque animum turbat. Sic preces justæ stadii quasi sunt carceres, a quibus inde omnia præcepta emittuntur: qui quidem carceres omnia officia, suo quodque ornato decoratum, ad metam junctim currere jubent. Summum bonum est precatio et colloquium cum Deo; nam est consociatio et unio cum Deo: et sicuti corporis oculi lucem videntes illustrantur, sic etiam animus in Deum indolentus, ineffabili ejus lumine illustratur. Precationem, inquam, quæ non sit in habitu, sed fiat ex animo; quæ non certis temporibus horarumve discriminaibus circumscribatur, sed noctu diuque continuo perficiatur. Etenim non solum tunc oportet animum repente in Deum intendere, cum precationem meditetur, sed oportet etiam tunc, cum officiis quibusdam occupatus sit, vel cura circa egenos, vel curis aliis, vel utilibus munificentia operibus, desiderium

* Heb. xii, 8, 9. † Luc. xxi, 34, ubi προσέχετε ἑαυτοὺς προ βλέπετε.

et memoriam Dei commiscere, ut ceu sale Dei amore A condita, cibus dulcissimus Domino universi fiant. Sed **22-23** licet nobis emolumento inde redundante frui per totam perpetuo vitam, si plurimum temporis ei tribuimus.

Precatio lumen est animi, vera Dei cognitio, Dei et hominum mediatrix, affectuum medicina, doloribus morborum remedium, delinimentum animi, dux viæ cœlestis, non circa terram versans, sed in ipsam cœlorum culmen proficiscens. Volat supra creaturas, scindit animo aerem, super aerem migrat, pergreditur stellarum choreas, aperit portas cœlorum, super angelos ascendit, thronos et dominationes prætergreditur, pervallit Cherubim, et super omnem naturam creatam evecta, ad ipsam inacces- B sam Trinitatem accedit. Ibi Numen adorat, ibi habetur digna quæ consocietur cum Rege cœlesti. Animus per eam sursum elatus in cœlos, amplectitur Dominum complexibus ineffabilibus, sicuti infans ad suam matrem lacrymans clamat, divinum lac appetens: expetit vero propria vota, et accipit dona meliora omni visibili natura.

Nam internuntia venerabilis coram Deo adest precatio, exhilarat animum, tranquillat ejus affectum, timorem gignit pœnæ, regni cœlestis desiderium, animi humilitatem docet, cognitionem peccati præbet, omnino omnibus exornat bonis hominem, C tum tanquam vestem quamdam variam omnem virtutis naturam animo circumdat. Hæc Annæ quoque Samuelem donavit⁹, eumque prophetam Domini constituit: hæc etiam Eliam¹⁰ **24-25** zeloten Domini reddidit, et dux viæ fuit igni cœlitus in sacrificium demisso. Nam cum Baalis sacerdotes totum idem idolum invocassent, ille pura mente vocem sustulit, et animo et ore vociferatus, ignem de cœlo deduxit, testimonium supplicationis justæ. Etenim tanquam aquila quædam ad aram advolans, summa naturæ suæ celeritate omnia concremavit. Hoc vero effecti magnus minister Dei Elias zelotes, nos ad spiritualia per res illius temporis ducens, ut nos quoque ex animo ad Deum clamantes, ineffabilem Spiritus ignem in aram animi nostri accessamus, ejusque ope evadamus plenum sacrificium Domino. Supplicatio etiam Mosen¹¹ legislatorem monimentum placandi Dei fecit Israeli, atque tropæa contra adversantes Israelitis fuit. Supplicatione Josua¹² quoque, filius Nunis, maximum et splendidissimum in cœlis sidus, solem, qui medium nunc cœli polum dividit, in eodem loco commorari diei spatium jussit. Adeo ei Dominus inter omnia præcepta principatum dedit¹³, ut ex urribus et pagis, et ab ipsis discipulis fugeret, et in deserta recederet supplicationis causa, ut procul a tumultibus et turbis humanis in

εὐποιίας, τὸν πόθον καὶ τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ κατα- μίσειν, ἵνα καθάπερ ἄλατι τῇ τοῦ Θεοῦ ἀρτυρομένη ἀγάπῃ, βρῶμα ἡδύτατον τῶ πάντων Δεσπότῃ γίνωνται. Δυνάμεθα δὲ τὴν ἐκ ταύτης ἄνοιαν παρὰ πάντα τὸν βίον ἀναφαίρετον κτήσασθαι, ταύτη τὸ πλεῖστον ἀπονέμοντες τοῦ καιροῦ.

Εὐχὴ φωτισμὸς ψυχῆς, ἀληθὴς Θεοῦ ἐπίγνωσις, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μεσίτης, παθῶν ἰατρὸς, ἀλεξι- φάρμακον νόσων, γαλήνη ψυχῆς, ὁδηγὸς οὐρανία, οὐ περὶ γῆν στρεφομένη, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τῶν οὐρανῶν πορευομένη τὴν ἀψίδα. Ὑπερπεδᾷ κτίσματα, τέμνει νοητῶς τὸν ἀέρα, ὑπὲρ τὸν ἀέρα πορεύεται, διαβαίνει τὰς τῶν ἀστρῶν χορείας, ἀνοίγει πύλας οὐρανῶν, ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους γίνεται, Θρόνους καὶ Κυριότητες παρέρχεται, διαβαίνει τὰ Χερουβὶμ, καὶ ὑπεράνω πάσης φύσεως γεννητῆς γενομένη, πρὸς αὐτὴν τὴν ἀπρόσιτον παραγίνεται Τριάδα. Ἐκεῖ προσκυνεῖ τῇ θεότητι, ἐκεῖ καταξιοῦται συνόμιλος γενέσθαι τῶ οὐρανίῳ βασιλεῖ. Δι' αὐτῆς ἡ ψυχὴ μετέωρος ἀρθείσα εἰς οὐρανούς, περιπλέκεται τῶ Κυρίῳ περιπλοκαῖς ἀβρήτοις, ὡς περὶ νήπιον πρὸς ἴδιον μητέρα μετὰ δακρύων βοᾷ τοῦ θεοῦ γλιχομένη γάλακτος· αἰτεῖ δὲ τὰ οἰκεία θελήματα, καὶ λαμβάνει δωρεὰς κρείττονας πάσης ὁρατῆς φύσεως.

Πρέσβις γὰρ αἰδέσιμος ὑπάρχει εὐχῇ, χαροποιεῖ τὴν καρδίαν, ἀναπαύει τὴν ψυχὴν, ὁδὸν ἐγγενᾶ κολάσεως, βασιλείας οὐρανῶν ἐπιθυμίαν, ταπεινοφροσύνην διδάσκει, ἐπίγνωσιν ἀμαρτίας παρέχει, ἀπαξ- απλῶς πᾶσι κατακοσμεῖ τοὺς ἀγαθοὺς τὸν ἀνθρώπων, ὡς περὶ τινὰ πέπλον ποικίλον πᾶσαν φύσιν ἀρετῆς τῇ ψυχῇ περιτιθεῖσα. Αὕτη καὶ τῇ Ἄννῃ τὸν Σαμουὴλ ἐδωρήσατο, καὶ τοῦτον προφήτην τοῦ Κυρίου ἀπέδει- ξεν· αὕτη καὶ τὸν Ἥλιαν ζηλωτὴν τοῦ Κυρίου πεποίηκεν· καὶ τῆς ἐπὶ τὴν θυσίαν καθόδου τοῦ οὐρα- νίου πυρὸς ὁδηγὸς γεγένηται. Τῶν γὰρ ἱερῶν τῆς Βάαλ πανημέριον ἐπικαλουμένων τὸ εἶδωλον, αὐτὸς ἐκ καθαρᾶς καρδίας τὴν φωνὴν ἀνατείνων, καὶ βοηθίας καρδίᾳ καὶ στόματι, τὸ πῦρ κατήγαγεν ἐξ οὐρανῶν, μαρτυρία τῆς εὐχῆς τῆς δικαίας. Καθάπερ γὰρ τις ἀετοῦ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπιπτὰς, τῷ λά- θρῳ τῆς φύσεως κατεκάρπωσεν ἅπαντα. Τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὁ μέγας θεράπων τοῦ Θεοῦ Ἥλιος ὁ ζη- λωτῆς, ἡμᾶς ἐπὶ τὰ πνευματικὰ διὰ τῶν τότε παι- δαγωγῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐκ καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν βοῶντες, τὸ ἀβρήτον τοῦ Πνεύματος πῦρ ἐπὶ τὸ θυ- σιαστήριον τῆς ἡμετέρας καρδίας κατελθεῖν προτραψώ- μεθα, διὰ τοῦτο τέλειον ὀλοκάρπωμα γινόμενοι τῶ Κυ- ρίῳ. Εὐχὴ καὶ Μωυσῆν τὸν νομοθέτην ἱεραστήριον τοῦ Θεοῦ πεποίηκεν τὸν (19-15) Ἰσραὴλ, καὶ πρόπαια κατὰ τῶν ἐκνεκίων τοῖς Ἰσραηλίταις ἐπέστη. Δι' εὐχῆς καὶ Ἰησοῦς, ὁ τοῦ Ναυῆ, τὸ μέγα καὶ περιφανέστατον ἐν τοῖς οὐρανῶν ἀστρῶν τὸν ἥλιον, μέσον ἡδὴ τοῦ πόλου κατατέμνοντα τὸν αἰθέρα, ἐν αὐτῷ τῷ τῆσπι καίρων ἡμέρας διατρέψαι πεποίηκεν. Οὕτω δὲ ταύτη τὰ πρεσβεῖα τῶν ἐντολῶν ὁ Κύριος· ἔδωκεν, ὥστε πλεον

⁹ I Samucl. i, 11. ¹⁰ I Reg. xviii, 56-38. ¹¹ Exod. xvii, 10-15. ¹² Josue x, 12, 13. ¹³ Luc. v, 16; ix, 10.

(19 13) Sic codex. Legendum esse existimo τῶ.

καὶ κωμῶν καὶ τῶν ἰδίων ἀποφεύγοντα μαθητῶν, ἐν ταῖς ἐρήμοις ὑποχωρεῖν τῆς προσευχῆς ἔνεκεν, ἵνα ἐκτὸς θορύβων καὶ περιστάσεων ἀνθρωπίνων ἐν ἡσυχίᾳ ταύτῃ μετὰ μεγάλου πόθου προσομιλῆ, διδάσκων ἡμᾶς ἅμα, ὅτι χρὴ τὸν τοιαύτην ἐπαγγελλόμενον πολιτείας, τόπους καταλαμβάνειν ἐρήμους, ἀπερισπάστως τὸ τοιοῦτον πράττοντας. Δι' εὐχῆς καὶ τὸ μέγα τῶν ἀποστόλων σύστημα κατηξιώθη τὸν Παράκλητον δέξασθαι σήμερον· τούτου γὰρ ἔνεκεν περὶ αὐτῆς ὑμῖν ἠναγκάσθη σήμερον διεξελαθεῖν. Εὐχῆ, τοῦ σώματος ἐπὶ γῆς κειμένου, τὴν ψυχὴν πρὸς ἐκείνην τὴν ἐπουράνιον ἀποκομίζῃ πηγὴν, καὶ κείνου τοῦ πόματος ἐμφορήσασα ταύτην ποιῇ ἐν αὐτῇ πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. Αὐτὴ τῶν μελλόντων ἀληθῆ διδωσιν πληροφορίαν, κρείττονα λοιπὸν πίστεως τὴν ἐπίγνωσιν τῶν ἐκεῖσε παρεχομένη ἀγαθῶν, θησαυροὺς ἀποκρύφους, ἀοράτους, σκοτεινοὺς ἀνοίγει, δεικνύει σοὶ τὸν ἀντίπαλον· τέμνει τὰς τῶν ἀλλοφύλων παρατάξεις, τὰς ἀντικειμένας ἀφανίζει δυνάμεις, καὶ πρὸς αὐτὸν ὁδηγεῖ τὸν βασιλέα. Εὐχὴν ὅταν εἶπω, μὴ νομίσης λόγους εἶναι. Πόθος ἐστὶ πρὸς Θεόν, ἀγάπη ἀνεκλάλητος, οὐκ ἐξ ἀνθρώπων περὶ ἧς καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· Τὸ γὰρ τί προσευξώμεθα καθὼς δεῖ, οὐκ οἶδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις.

Τὴν τοιαύτην εὐχὴν ἐάν τινα χαρίσται ὁ Κύριος, κλοῦτός ἐστιν ἀναπαίρετος, καὶ σίτισις οὐρανία κορενύουσα τὴν ψυχὴν· ἧς ὁ γευσάμενος τὸν πρὸς Κύριον πόθον ἀίδιον κέκτηται, ὡσπερ πῦρ τι λάβρον τὴν αὐτοῦ καρδίαν ἐκαίον. Ταύτην δὲ πρωτοτύπως ἐπιτελῶν, ἐπιεικέα καὶ καρδίᾳ ταπεινῆ, ζωγράφει τὸν οἶκόν σου, καταφαίδρυνε τῷ τῆς δικαιοσύνης φωτὶ, ἔργοις ἀγαθοῖς, ὡσπερ τινὲς δοκίμη πλακί, τὸν σεαυτοῦ διακόσμησον οἶκον, καὶ ἀντὶ τειχέων καὶ ψηφίδος πίστει καὶ μακροθυμίᾳ καλλώπισσον· ἐπὶ πᾶσι τὴν εὐχὴν ὡσπερ ὄροφον εἰς ἀπαρτισμὸν ἐπιτιθεῖς τοῦ οἴκου, ἵνα τέλειον τὸν σεαυτοῦ οἶκον παρασκευάσῃ τῷ Δεσπότη, καὶ ὡσπερ ἐν οἴκῳ βασιλικῷ καὶ περιφανεῖ τὸν Κύριον ὑποδέξῃ, καθάπερ Σγαλμα λοιπὸν αὐτὸν ἐν τῷ τῆς ψυχῆς ναῷ καθιέρωμένον ἔχων διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

OMILIA Z'.

Εἰς τὸ, « Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιῆσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστίν. »

Φοβερά τῆς ἀποστολικῆς παραγγελίας ἡ σάλπιγξ, πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα τὸν τῆς εὐσεβείας ἀρτίως μαρτυρομένη στρατὸν, μάλιστα δὲ τῶν τῆς αἰσχύροτης βράθρων ἐλαύνουσα, καὶ δὴ καὶ στρατιωτικὴν πρὸς τῆς τέλει παραγγελίαν προσθεῖσα· Φεύγετε, φησὶ, τὴν πορνείαν· πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιῆσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐστίν. Οἱ γὰρ τῶν αἰσθητῶν στρατιῶται πολέμων, νῦν μὲν ἀντιπροσώπων συμβολῆ, νῦν δὲ φυγῇ κεχηρμένοι, τὰς παρατάξεις σοφίζονται. Ἔστι καὶ πόλεμος ψυχαῖς, ἀντιστάσει καὶ φυγῇ στρατηγούμενος· καὶ τοῦτο Παῦλος εἰδώς, ὃ τῶν τῆς εὐσεβείας τακτικῶν

tranquillitate ardentissimo cum desiderio oraret, simul docens nos, in recessu idem facientes, oportere eum qui tale prædicet regnum, locos eligere desertos. Supplicatione etiam apostolorum concilium dignum redditum est quod Paracletum impetraret hodie: ideo enim hodie de ea vobis **26-27** coactus sum exponere ¹². Supplicatio, corpore in terra jacente, animum ad illum cœlestem fontem ducit, illoque potu eum replens, facit in eo fontem aquæ salientis in vitam æternam ¹⁴. Eorum adeo, quæ futura sunt, veram præbet persuasionem: meliorem jamjam fide cognitionem honorum, quæ illic sunt, largiuntur, aperit thesauros occultos, invisibiles, arcanos, ostendit tibi adversarium: perumpit alienigenarum acies, perdit potestates hostiles, et ad ipsum regem ducit. Precationem siquidem dico, ne putes verba esse. Desiderium est Dei, pietas ineffabilis, non ab hominibus prestita, sed a divina gratia effecta, de qua etiam Apostolus dicit: *Quid enim oremus, ut fieri debet, nescimus: sed ipse Spiritus intercedit pro nobis gemitibus ineffabilibus* ¹⁵.

ἐπιτελουμένη, ἀλλ' ἐκ θείας ἐνεργουμένη χάριτος ἐπιτελουμένη, ἀλλ' ἐκ θείας ἐνεργουμένη χάριτος ἐπιτελουμένη, ἀλλ' ἐκ θείας ἐνεργουμένη χάριτος ἐπιτελουμένη.

Talem supplicationem si cui largiatur Dominus, opulencia est non auferenda, et cibus cœlestis, saturans animum: qui eum gustavit, Domini incenditur desiderio æterno, tanquam igne ardentissimo, ejus animum inflammante. Hanc vero originaliter perficiens, modestia et humiliatione pinget domum tuam, splendidam redde justitiæ lumine; bonis operibus, tanquam bractea probata, exorna domum tuam, eamque loco murorum et lapillorum fide et animi magnitudine condecora; super omnia precationem tanquam fastigium ad perfectionem domus imponens ædificio, **28-29** ut absolutam domum tuam præpares Domino, et tanquam in domo regia et splendida Domini excipias, tanquam simulacrum jamjam ipsum in templo animi collocatum possidens per ejus gratiam, nam ei gloria et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII.

30-31 De loco I Ep. ad Corinth. vi, 18: « Omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est. »

32-33 Terribilis est apostolici imperii tuba, quæ cum in multis quidem aliis pietatis castra perfecte testetur, in primis a turpitudinis foveis abigit, atque ita militare sub finem præceptum addit: *Fugite, inquit, scortationem: omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est* ¹⁶. Nam manifestorum militum bellorum nunc quidem adverso congressu, nunc vero fuga utentes, acies instruunt. Est etiam animis bellum quod defensione et fuga geritur: et hoc Paulus sciens, pietatis militiæ dux, per utramque ducit exercitum artem; nunc quidem in pugna perseverantiam jubet: *Stete*, inquit,

¹² Act. II, 4. ¹³ Joan. IV, 14. ¹⁴ Rom. VIII, 26. ¹⁵ I Cor. VI, 18.

*Iumbos vestros circumcincti veritate*¹⁷, nunc vero fuga excogitare belli rationem suadens : *Fugite scortationem*. Si bellum incredulitatis orietur, utile est illi resistere; si dolo nobis immineat acies, pulchrum contra hos impetus insidias struere; si calumniæ jaciatur **34-35** telum, utilis impetus adversus contra mendacium : sin autem forma meretricia jaculetur, terga dare pulchrum est, et procul fugere. Nam in oculos potissimum telum dirigit scortatio, et oportet meminisse ducis monentis : *Fugite scortationem*. Nam hæc habet aliquid aliis facinoribus magis etiam fugiendum, Alia enim peccati mala parcere videntur carni eorum qui facinus patrant, et facinus tentatum non nisi in eum convertunt qui actionem suscipit : quemadmodum in rapinis damnum unicum est eorum qui spoliantur ; in vehementia invidiæ, contra eos tantum quibus invidetur, invidia erumpit ; in calumniis, si fidem inveniant, iterum eorum tantum est periculum qui, accusantur ; pariter in audacibus cædum facinoribus ejus qui suscipit ictum, noxa est. Si quis omnem facinorum injustorum lustraverit actionem, inveniet male patrantium partem lucrum capere, læsorum vero damno afflicti : sed fornicatio tale discrimen ignorat, nec separat patientis et patrantis actionem, sed simul perducit in contemptum communem, conjungit vinculo contaminationis. Homines habendi cupidus, cum damnum inferunt alli, minime ipsi afficiuntur damno ; scortatores autem profecto non possunt vitare corpus, quin simul cum vitato afficiantur dedecore. Homicidæ cum patrant eadem, minime una cum trucidatis trucidantur ; libidinosus autem, cum contaminant carnem, non licet esse puris a contamine. Et vide, quæso, **36-37** argutam in hoc Pauli conclusionem : *Fugite*, inquit, *fornicationem*. Cur? *Quia omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est, hoc est, corporis naturam non corrumpens, cum violatione membrorum non conjunctum, carnis contaminatione non repletum, sed tale, quod perpetratur, quin damnum fiat corpori perpetranti. Sed libidinosus in proprium corpus peccat, non sicut homicida in alienum, illæsum ipsius corpus conservans, non sicut habendi cupidus in alterum, propriæ carnis damnum evitans ; sed ipse sui ipsius corruptor est scortator, ipse a se ipso dedecoris transfigitur telo. Fur, ut corpus nutriet, furtum audet ; sed libidinosus propriæ carni, ut eam diripiat, insidiatur. Hominem avarum ad rapinam irritat computatio lucri cupida, scortatio vero est lætura honestatis corporis. Calumniatori affectum movet laudatus alter, sed libidinosus proprii dedecoris auctor est. Quid enim inhonestius est eo qui sarcinas fert scortationis? Etenim quodvis quidem peccati servitium ignominiosam est, dedecorat enim animi præstantiam ; sed scortator inho-*

στρατηλάτης, δι' εκατέρωθεν ἀγει τὸν στρατὸν εὐτεχνίας· καὶ νῦν μὲν τὴν πρὸς τὴν μάχην ἐπιμονὴν παραγγέλλει· Στήθε, λέγων, περιζωσάμενοι τὴν ὄσφιν ὁμῶν ἐν ἀληθείᾳ, νῦν δὲ φυγῆ σοφίζεσθαι τὸ πολεμοῦν συμβουλευῶν· Φεύγετε τὴν πορνείαν. Ἄν πόλεμος ἀπιστίας ἐκβαλῆ, χρήσιμος πρὸς ἐκείνων ἀντίστασις· ἂν δὲ ἄλλων ἀπειληται παράταξις, καλὴ τῆς (14) πρὸς τοὺς ἀνταγωνισμοὺς τούτους προσεδρία· ἂν συκοφαντίας ἐπιφέρηται τόξον, λυσιτελή; ἀντιπρόσωπος συμβολὴ πρὸς τὸ ψεῦδος. Ὄταν δὲ μορφὴ πορνικῆ που τοξεύη, νῶτα δίδουαι χαλδὴν καὶ τὴν ἀντιπρόσωπον φυγῆν. Κατευστοχεῖ γὰρ ὀφθαλμῶν ἢ πορνεία καὶ δεῖ μεμνησθαι τοῦ στρατηγοῦ παραγγέλλοντος· Φεύγετε τὴν πορνείαν. Ἔχει γὰρ τι τῶν ἄλλων κληρονομιῶν φευκτότερον. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς ἀμαρτίας κακὰ φείδεσθαι δοκεῖ τῆς τῶν πρᾶκτόντων σαρκός, καὶ τὸ πρᾶκτὸν εἰς μόνον τὸν τὴν πρᾶξιν δεχόμενον ἴσθαι· οἷον ἐν ταῖς ἀρπαγαῖς τῶν ἀρπασθέντων τὸ ζημίωμα μόνον, ἐν τῇ τῶν φθόνων ἰσχύϊ περὶ τοὺς φθονομένους τὸ πάθος ἐκρήγνυται· ἐν ταῖς συκοφανταῖς, ὅταν τύχῃσι πιστεως, μόνων αὐθις τῶν συκοφαντούμενων ὁ κίνδυνος· ἐν τοῖς τῶν φόνων ὡσαύτως τολμήμασιν τοῦ δεξαμένου τὴν σφαγὴν τὸ δυσπράγμα. Πᾶσαν ἂν τις ἔργων ἀδίκων ἐπερχόμενος πρᾶξιν, εὐρήσει τὴν μὲν τῶν ἀδικούντων μερίδα κερδαίνουσαν, τὴν δὲ τῶν ἀδικουμένων ζημιουμένην· πορνεία δὲ τὴν τοιαύτην οὐκ οἶδεν διαίρειν· οὐδὲ χωρίζει τὴν τοῦ παθόντος ἐκ τοῦ δράσαντος πρᾶξιν, ἀλλὰ συγκαταστρέφει πρὸς ἀτιμίαν ἐπίκοινων, συνάπτει δεσμῶν μολυσμοῦ. Τοῖς πλεονέκταις ἐστὶ ζημιώσασιν ἄλλον ζημιουῖσθαι μὴδὲν, τοῖς πόρνοις δὲ οὐκ ἔστιν οὐδὲν καταισχύνασιν σῶμα, μὴ τῷ καταισχυθέντι συγκαταισχύνεσθαι. Τοῖς πεφονευκόσιν ἔστιν ἐργασάμενοις τὸν φόνον, τοῖς σφαγαῖσι μὴ συνεσφάχθαι, τοῖς πόρνοις δὲ οὐκ ἔστι μολύνουσαι σάρκα, τοῦ μολυσμοῦ καθαρεύειν. Καὶ σκόπει μοι τὴν εἰς τοῦτο τοῦ Παύλου λεπτολογίαν· Φεύγετε, φησὶν, τὴν πορνείαν. Διὰ τί ; Ὅτι πᾶν ἀμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτός τοῦ σώματος ἐστίν· τοῦτ' ἔστιν, τῇ τοῦ σώματος μὴ λυμαινόμενον φύσει, τῇ τῶν μελῶν μὴ συνιστάμενον ὕθει, τῷ τῆς σαρκός μολυσμῷ μὴ συμπληρούμενον, ἀλλ' ἔξω τῆς τοῦ πράξαντος σώματος ἐνεργούμενον βλάβης. Ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει, οὐχ ὡσπερ ὁ φονεὺς εἰς ἄλλότριον, ἄτρωτον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα διασώζων, οὐχ ὡσπερ ὁ πλεονέκτης εἰς ἕτερον, τὴν τῆς ἰδίας σαρκός φυλαττόμενος βλάβην, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ διαφθορὸς ὁ πόρνος, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ τῷ τῆς ἀτιμίας περιπέριεται βέλει. Ὁ κλέπτης, ἵνα θρῆψῃ τὸ σῶμα, τολμᾷ τὸ πλημμέλημα, ὁ πόρνος δὲ τῇ τῆς ἰδίας σαρκός προσεδρεύει ληστεία. Τὸν πλεονέκτην πρὸς ἀρπαγὴν ἐρεθίζει φιλοκερδῆς λογισμὸς, πορνεία δὲ τῆς τοῦ σώματος ζημία σεμνότητος. Τῷ βασίλει κατασκευάζει τὸ πάθος δοξαζόμενος ἕτερος, ὁ πόρνος δὲ τῆς ἰδίας αὐτουργὸς ἀδοξίας. Τί γὰρ ἀδοξότερον

¹⁷ Ephes. vi. 14.

(14) Sic codex. Legendum esse existimo ἢ vel omittendum vocabulum τῆς.

σκυοφόρου πορνείας; Πᾶσα μὲν γὰρ ἀδοξος ἀμαρτίας δουλεία, ἀτιμοὶ γὰρ τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν, ὃ δὲ πόρνος ἀμαρτίας ἀδοξότερος δούλος, βόρβορον ἀνελκεῖν παρ' αὐτῆς τεταγμένως, μολυσμοῦ συνάγειν σωρὸν, ἀκαθάρατον λειτουργεῖν ἐργασίᾳ, ἡδονῶν ἐγκυλίεσθαι πηλῶ, ἀσχηρότητα τρίβεσθαι, βάρκους ἔχειν τὸ σῶμα μὴ διαλλάττον. Ποία γὰρ βάρκους καὶ πόρνου διαφορά; Τοῦ τῆς εὐσεβείας ἀπεσχίσθαι σώματος. Φθείρεται καθημερινῇ σηπεδόνι ταῖς τῆς ἀμαρτίας ὁδοῖς· ὡς ἀχρηστον ἐναπέριπται βάρκος· καί ταις πασιν καταπάτημα δαίμοσιν· εἰς αὐτὸ (15) ὁ διάβολος τὴν ἰδίαν ἀπομάσσειται σῆψιν. Τῆς νοητῆς δὲ τοῦ πόρνου κακοπραγίας ἡ πρόδηλος καὶ σαφής, οὐκ ἀλλάτων (16). Ἔστιν γὰρ φευκτὸς οἰκία, ἀπευκτὸς συντυχίαις, τοῖς πλησιάζουσιν ὕβρις, τοῖς ἐχθραίνουσιν δεισθεῖς, συγγενέσιν ἀσχύνη, συνοίκους ἐπάρατος, ἀθυμία γονεῦσιν, οἰκέταις θεατρικῶς γελοῦμενος, διήγημα γελτοσιν, γῆμαι σπουδάζων ἀπόδητος, ὑποπιπτος μετὰ γάμον νομφίος, μισούμενος τέκνος πατρὸς, εὐκαταφρόνητος σύμβουλος, ἀγῆς χαριζόμενος, αἰτῶν ἀγέστερος, πόρρωθεν ὀφθαλμοῦ λυπηρὸς, νοσῶν ἀθλιώτερος, τεθνεὺς ἀτιμότερος. Τοσούτου πλήθους κακῶν τὴν πορνείαν Παῦλος μητέρα θεώμενος, τὴν νικητήριον ἡμῖν ἀρτίως φυγὴν παραγγέλλων ἐβόα· *Φεύγετε τὴν πορνείαν*. Ἡ τοῦ Παύλου φωνὴ νεανίσκου με νῦν ἀνέμνησεν σῶφρονος κατ' Αἰγυπτιακῆς πορνείας διὰ φυγῆς ἀρτιστεύσαντος· καὶ τοῖ γε πολλὰ τῷ νεανίσκῳ τὴν πειθῶ κατεσκευάζεν· ἡλικία φιλήδονος, δουλείας ζυγὸς, δεσποίνης ἐρωτικῆς κολακεία, διάλεξις συνεχῆς, ἀσελγείας λαθραία πρὸς κείνους παράκλησις· *Ἐγένετο γάρ, φησὶν, τοιαύτης ἡμέρας, καὶ εἰσῆλθεν Ἰωσήφ εἰς τὴν οἰκίαν ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ οὐδαὶς ἦν τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἔσω. Καὶ ἐπεσπάσατο τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἡ δέσποινα αὐτοῦ λέγουσα· Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ*. Μέγα τὸ τῆς σωφροσύνης ἀξίωμα· τοῦ δούλου τὴν δέσποιναν κατεσκευάσεν δούλην· ὃ μὲν γὰρ ἰκετεύετο, ἡ δὲ ἰκέτευεν· *Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ*. Πεπτρωμένον τῆς πορνείας τὸ βέλος, ἀλλ' ὕλην ψυχῆς κειμένην οὐχ' εὔρεν, εἰς ἐσθῆτα δὲ τὴν διάλυσιν ἔσχεν, ἦν τὸ τῆς πορνείας ἀναίδες περισφίγγον ἐβόα· *Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ*. Μυκάται τὸν τῆς πορνικῆς ἐπιθυμίας λιμὸν, ἀλλ' ἐκλείεν μᾶλλον τὰ τοῦ σῶφρονος ὄτα· ἡ μὲν γὰρ ἔλεγεν· *Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ*· Ἄντεκέρυεν δὲ ἡ σωφροσύνη τῷ νέῳ· *Γρηγόρησον μετ' ἐμοῦ*· καὶ τοῖς ἔργοις ἐδήλου τὸ ἀγρυπνον. Οὐ γὰρ ἐνύσταζεν ταῖς κολακείαις ὁ τόνος, οὐκ ὑπνωσεν ἡ γνώμη ταῖς ἐπιφοδαῖς, οὐκ ἐκαθεύδησεν τῆς σωφροσύνης ἡ νῆψις, οὐ ταῖς κατεχούσαις ὀπσεσλήθη λαβαῖς, οὐ τοῖς τῆς μορφῆς καλλωπισμοῖς ἠλιεύθη, οὐ βημάτων ἐρωτικῶν διεκλάσθη θωπείαις, ἀλλ' ἦν αὐτῷ περσιότερα λυδορίας τῆς δεσποίνης ἡ φωνὴ κολακείας· *Κοιμήθητι μετ' ἐμοῦ*. Ἐτοιμος εἰσῆκει διάβολος νομφαγωγὸς τῆς μοιχείας, καὶ συνέσφιγγεν

A nestior est peccati servus, limum haurire ab eo jussus, contaminationis colligere cumulum, impuro mungere fungi, voluptatum pervolvi luto, dedecus exercere, corpus habere a lacinia non differens. Quale enim laciniam inter et libidinosum discernien? Eo, quod a pietatis corpore abscissus est. Corruptitur quotidiana putredine in peccati viti, quemadmodum 38-39 lacinia inutilis projicitur; proponitur omnibus conculcandus dæmonibus: in eo diabolus suam abstergit putredinem. Nec discrepat ab ea calamitate libidinosi, quam ipse sentit, illa, quæ manifesta est et aperta. Est enim evimatus familiis, exsecrabilis conventibus, familiaribus fastidium, adversariis opprobrium, cognatis ignominia, domesticis exsecrandus, dolor parentibus, servis spectaculum ridiculosum, narratio vicinis, connubii petitor contemptus, suspectus post nuptias sponsus, perosus liberis pater, despectus consiliarius, ingratus dona distribuens, appetens magis etiam ingratus: procul conspectus molestus, ægroians miserabilior, mortuus ignominiosior. Talis copix malorum scortationem Paulus matrem videns victricem nobis omnino fugam commendans clamat: *Fugite scortationem*. Hæc Pauli vox nunc in mentem mihi revocat juvenem castum, qui scortationem Ægyptiacam per fugam superavit, quamvis multæ res juveni illecebras pararent: ætas voluptatis amans, servitii jugum, dominæ amatorix blanditiæ, confabulatio continua, libidinis clandestina ad coitum exhortatio. *Evenit enim, inquit, die quodam, cum venisset Josephus domum ad faciendâ opera sua, ut non esset quisquam ex domesticis ibi intus. Tum dominaprehendit vestes ejus dicendo: Concumbe mecum*¹⁵. Magnum est temperantiæ pretium: servi dominam servam fecit: ille enim rogabatur, hæc autem rogabat: *Concumbe mecum*. 40-41 Inflammatum erat scortationis telum, neque vero somitem in animo invenit, sed fractum fuit in veste, quam constringens amatrix impudica clamavit: *Concumbe mecum*. Mugit concupiscentiæ meretriciæ esuriem, sed conclusit magis temperantis aures: illa enim dixit: *Concumbe mecum*, contra vero temperantia acclamavit juveni: *Vigila mecum*: et factis manifestavit vigilantiam. Etenim non dormitavit constantia blanditiis, non obdormivit sapientia incantationibus, non sopita est temperantiæ sobrietas, non dissoluta impetibus, qui ipsum tenerent, non irritata formæ pulchritudine, non est fracta vocum amatoriarum lenociniis, sed erat ipsi acerbior convicio dominæ vox blandientis: *Concumbe mecum*. Paratus astabat diabolus adulterii pronubus, et simul cum mœcha stringebat vestem, et socius erat impetuum ab illa factorum: nesciebat vero se luctari cum perito athleta temperantiæ, ac bene ex

¹⁵ Gen. xxxix, 11, 12.

(15) Sic codex. Leg. αὐτόν.

(16) Sic codex. Legendum esse existimo: οὐκ ἐλάττων.

illius prehensionibus se expediente. *Relicta enim, A* inquit, *veste in manu ejus, fugiens egressus est nudus foras* ¹⁹. O nuditatem sanctiorem vestitu! Quid nunc *Ægyptiacæ libidinis furor?* Sui ipsius facinora Josepho imputat, et currens ad maritum dieit: *Adduxisti nobis juvenem Hebræum ad illudendum nobis: et dixit mihi, uxori tuæ, quæ hucusque temperanter custodivi torum tuum, Concumbam tecum; sed cum sublata voce mea inclamarem, reliquit vestem suam mihi, et fugiens 42-43 egressus est foras* ²⁰. Iterum Josephus per vestem calumnia læditur: antea ²¹ fratres ejus togam sumentes, per eam tanquam a fera devoratum eum inaltiose calumniabantur; nunc illa togam sumens tanquam scortatorum ipsum accusat. Pertinet ad Josephum Domini vox: *Partiuntur vestimenta mea inter se, et pro indumento meo projiciunt sortem* ²². Jucunda est temperantium exercitui temperantiæ historia, sed ærumnosa corporis imbecillitati. O justum auxilium Josepho a Deo allatum! Ante tentationem Josephum non honoravit, sed ostendit somniis futura, docens se dudum gloriam justis parasse; concessit vero ut tentationibus illustraretur juvenis, calumniatorum ressecans voces. Etenim, si Josephus virtutis specimen non dedisset, volebant calumniatores hæc a cæco casu effecta esse dicere. Num *Ægyptiorum rex Josephus? Num barbaris imperat adolescentulus? Quam virtute instructus? Quam virtute hæc nactus? Ergo ut ne hæc dicantur de justo, Deus ei antea tentationes decernit, ut ab illis justo testimonia flant, et consonantur ora calumniatorum. Itaque aversemur jacula quæ a forma meretricia in nos jaciuntur, claudamus cupiditatibus oculum, derideantur a nobis voluptates immoderatæ, custodiat carnem temperantia, puritas habitet in membris, studeamus sensibus honestis, splendeamus operum splendoribus, polita circumfulgeamus vita, purum corpus, templum habitationis Spiritus custodiamus: inscribamus 44-45 hoc inscriptione, terribilem scortatoribus comminationem acclamanti: Si quis templum Dei corrumpit, huic Deus corrumpet* ²³.

ναὸν τῆς τοῦ Πνεύματος οἰκίσεως φυλάττωμεν· ἐπιγράψωμεν αὐτὸν ἐπιγράμματι, φοδερὰν τοῖς ἀκολάστοις παραγγέλλαν βωῶντι· *Εἰ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθειρεῖ, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός*.

Vellem ne per breve quidem tempus a vobis se- D parari. Quid enim jucundius patri consuetudine dilectorum liberorum? Sed quia verbum pietatis ad pugnas vocat, decet me currere ad arenam Ecclesiarum, preces operis socias susipientem: sed hoc obsecro vestrum amorem: servate bonum Ecclesiarum ordinem, et si qui interea turbas moverint, vincite animi magnitudine turbas. Erit enim brevi tempore tumultuum mutatio in melius. Ne turbemini rumoribus, ne ludibriis inclinate, sed preces nobis viæ comites simul mittite, ut vestris precibus confirmati

τὴν ἐσθῆτα τῇ πόρῃ, καὶ τῶν παρ' ἐκείνης συνεκρινώμενοι λαβῶν· οὐκ ἦδει δὲ τεχνίτη· παλαιῶν ἀθλητῆ σωφροσύνης, καὶ καλῶς τὰς ἐκείνης ἀπεκδυομένῳ λαβὰς, *Καταλιπὼν γὰρ, φησὶν, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς, ἐφυγεν καὶ ἐξῆλθεν γυμνός ἐξω*. Ὁ γυμνότητος ἀγυωτέρας ἐνδύσεως! Τί οὖν τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀκολασίας ἡ λύσσα; Τὰ ἐαυτῆς κακὰ τῷ Ἰωσήφ περιτίθησιν, καὶ δραμοῦσα πρὸς τὸν ἄνδρα φησὶν· *Εἰσήγαγες ἡμῖν παιδα Ἑβραῖον ἐμπαιξέιν ἡμῖν, καὶ εἶπες μοι, τῇ γυναικί σου, τῇ μέχρι τοῦ νῦν σωφρόνως φυλαξάσῃ τὴν κοίτην σου· Κοιμηθήσομαι μετὰ σοῦ· Ὡς δὲ ὕψωσα τὴν φωνήν μου καὶ ἀνεβόησα, ἀρῆκεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ παρ' ἐμοῦ, καὶ ἐφυγεν καὶ ἐξῆλθεν ἐξω*.

Πάλιν Ἰωσήφ δι' ἐσθῆτος συκοφαντεῖται· ἀδελφοὶ πρότερον αὐτοῦ λαβόντες τὸν χιτῶνα, ὡς θηριόθρωτον αὐτὸν δι' ἐκείνου κακούργως ἐσυκοφάντων, νῦν αὐτῆ τὸν χιτῶνα λαβοῦσα, ὡς πόρνον διαβάλλει· *Πρέπουσα τῷ Ἰωσήφ τοῦ Δεσπότητος γυνή· Διεμερισαντο τὰ ἱμάτιά μου ἐαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἐπέβαλον ψῆφος*. Γλυκεῖα τῷ τῶν σωφρόνων στρατῷ τῆς σωφροσύνης ἡ ἱστορία, ἀλλ' ἐπίπνονος τῆ τῆς σαρκὸς ἀσθενεία. Ὡς τῆς δικαίας ἐπὶ τῷ Ἰωσήφ παρὰ Θεοῦ προστασίας! Πρὸ τῶν πειρασμῶν τὸν Ἰωσήφ οὐκ ἐτίμησεν, ἀλλ' ἐδειξεν δι' ὄνειράτων τὰ μέλλοντα, διδάσκων, ὅτι πῶρῳθεν δόξαν τοῖς δικαίοις εὐτρέπιζεν· συνεχώρησεν δὲ τοῖς πειρασμοῖς δοκιμάσαι τὸν νέον, τὰς τῶν φιλοσόφων ἀποκλειῶν φωνάς. Ἠμέλλον γὰρ, δοκιμὴν μὴ δεδωκότος τοῦ Ἰωσήφ, οἱ φιλόσοφοι λέγειν· *συντυχίας τυφλῆς τὰ πραττόμενα*. Αἰγυπτίων Ἰωσήφ βασιλεύει; Βαρβάρων δεσπότης παιδάριον; Ποῖαν ἀρετὴν ἐνδεξάμενον; Ὑπερ ποίας τούτων τετυχηκώς ἀρετῆς; Ἴνα οὖν ταῦτα περὶ τοῦ δικαίου μὴ λέγηται, πρὸς λαμβάνων ὁ Θεὸς τοὺς ἐπ' αὐτῷ πειρασμοὺς συγχωρεῖ· ὥστε τὴν ἀπ' ἐκείνων τῷ δικαίῳ μαρτυρίαν γενέσθαι καὶ βάψαι τῶν φιλοσόφων τὰ στόματα. Ἀποστρεφώμεθα τοίνυν τὰς ἐκ μορφῆς πορνικῆς ἐπερχομένας βολὰς, κλείωμεν ἀτελεγήμασιν τὸ βλέμμα, γελάσθωσαν παρ' ἡμῖν ἡδονῶν ἀταξίαι, φρουραρχεῖτω τὴν σάρκα σωφροσύνη, καθαρότης ἐνοικεῖτω τοῖς μέλεσιν, τριδῶμεθα λογισμοῖς φιλοκάλους, λάμπωμεν ἔργων αὐγαῖς, ἐσμηγμένῳ περιτίλθωμεν βίῳ, καθαρὸν τὸ σῶμα.

Ἐβουλόμην μὴδὲ πρὸς μικρὸν ὑμῶν διαζεύγνυσθαι. Τί γὰρ γλυκύτερον πατρὶ συνουσίας ἀγαπωμένων υἱῶν; Ἄλλ' ἐπειδὴ καλεῖ πρὸς ἀγῶνας τῆς εὐσεβείας ὁ λόγος, δεῖ δραμεῖν πρὸς τὰ σκάμματα τῆς Ἐκκλησίας, εὐχὰς συνεργοῦς εὐληφότα· ἀλλ' ἐκεῖνο παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· Φυλάττετε τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, κἄν τινες ταραχὰς παρεμβάλωσιν, νικᾶτε μακροθυμίᾳ τὰς ταραχάς. Ἔσται γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν τῶν θορύβων διάρθρωσις. Μὴ ταραττέσθε φήμαις, μὴ φλυαρίαις παρακινεῖσθε, ἀλλ' εὐχὰς ἡμῖν συνοδοιπόρους συμπέψατε, ἵνα ταῖς

¹⁹ Gen. xxxix, 13, ubi ἐν ταῖς χερσὶν leg., et deest: γυμνός. ²⁰ Gen. xxxix, 14, et 17-19. ²¹ Gen. xxxvii, 25-35. ²² Psal. xxii, 19; Matth. xxvii, 35; Marc. xv, 24; Luc. xxiii, 34; Joan. xix, 24, ubi ἀλῆρον pro ψῆφος legitur. ²³ I Cor. iii, 17.

ὁμητέροις εὐχαίς δυναμούμενοι, εἰπόμεν ἐν παντί **A** dicamus omni tempore, divino sublevati robore : καίρω, παρὰ τῆς θείας βοηθοῦμενοι ἰσχύος· Πάντα *Omnia valeo per eum, qui me corroborat, Christi-* ισχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι με Χριστῷ, ᾧ ἡ δόξα ιστω²¹, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

· ἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η'.

Ἵτι πάντων ἡ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμότερα.

Ἀριθμῶν τὰ τοῦ βίου πολλάκις κατ' ἐμαυτὸν ἀγαθὰ, καὶ μεστὴν εὐρίσκων πολλῶν πανταχόθεν τῆν κτίσειν, καὶ μυρίων τῷ γένει παρακτικὴν ἀγαθῶν, οὐδὲν ὀρῶ τοῦ ψυχῆς ὠραιότητα φιλοκαλεῖν ἀγαθώτερον, οὐδὲ μᾶλλον ἀνθρώπου πρεπωδέστερον φύσει. Τίς γὰρ οὕτω πρέπων ἀνθρωπότητι πλοῦτος, ὡς ἐλπιδῶν εὐσεβῶν εὐπορία; Τίς οὕτως ἐκ δυναστείας λαμπρὸς, ὡς ἐκ γνώμης τῷ τῶν ὄλων βασιλεῖ τιμωμένης; Τίς ἐκ τρυφῆς ἤδονη τηλικαύτη, ὅπως τις **B** συνειδότης ζωοποιός; ἔστωμένους μαθήμασιν; Πᾶν ὅπερ ἂν εἰς μέσον ἀγαθὸν παραράγῃς, ἐξ οὐδενὸς ἂν εὐροις ὡς ἐκ γνώμης ἐνθέου σεμνυνόμενον ἀνθρώπων. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων καλῶν ἐστὶν τις καὶ τοῖς ἀλόγοις πρὸς ἡμᾶς κοινωνία· οἷον ἡ τῆς ἀκτίνας καλὴ τις ἀπολαυσις, ἀλλὰ πρόκειται καὶ τοῖς κτήνεσιν αὐτῇ· ἡ τῶν βρωμάτων ἀγαθὴ χορηγία, ἀλλὰ τούτων κάκεινοις μετασχεσις· αἱ τοῦ κάλλους ἐράσμιαι χάριτες, ἀλλ' εὐροις ἂν καὶ κάλλος ἐξ ὀρνίθων ἀστράπτων· τὸ δὲ ἰσχύος πολυθρύλλητον δῶρον, ἀλλ' ἔστιν ἐν ταύτῃ καὶ βουσίην πλεονέκτημα· ἡ τοῦ πλοῦτου πολυεὐκτος ἀθροισις, ἀλλ' ἴσοις ἂν καὶ δοτρεα πλούσια μαργαριτῶν θησαυροῖς. Οὐδενὸς τῶν σαρκίνων παρ' ἡμῖν καυχημάτων ἡ τῶν ἀλόγων ἀκοινωνήτος φύσις, οὐδενὸς σωματικῷ παρ' ἡμῖν πλεονεκτήματος **C** χείρων. Ἐξ ἑνὸς δὲ αὐτοῖς μόνου πρὸς ἡμᾶς παραχώρησις, ἐνὶ μόνῳ παρ' ἡμῶν νικῶνται πλεονεκτήματι. Ποίῳ δὴ τούτῳ; Τῇ τῆς γνώμης ἀξίᾳ, δι' ἣν ἀνθρώπος Θεῷ παραπλήσιος, νῶ κερρημένος κυβερνήτη τῶν ὄντων, διανοία διοικῶν τὰ τῆς κτίσεως, λογισμῶ τὸν οὐρανὸν διεξιῶν, ἐνοία τὸ ὑπὲρ ἄγων, ἡνιοχῶν ἰσοφία τῆς ἀτάκτου ἰθαλάσσης τὸ δύσχερστον, προνοία τὰ φύόμενα σώζων, ἐπιστήμη δεικνύς τὰ φαινόμενα, δεσπόζων τῆς τῶν ὄντων, ὡς ὁ κτίστης, καλλιτεχνίας. Καὶ ταῦτα δηλῶν ἐκ προοιμίων ἐπ' ἡμῖν ὁ Θεὸς ἀνεβόα²²· Ποιήσωμεν ἀνθρώπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. Καὶ φοβερά τῆς εἰκόνης ἡ τιμὴ, καὶ φιλόανθρωπος· φοβερά μὲν ὡς εἰκὼν ἀρχετύπου φρικώδους. Κίνδυνος γὰρ οὐ μικρὸς, μὴ σχολῇ τις **D** πρόσκρουσιν τῷ τῆς ἀμαρτίας σπιλῶ τὴν εἰκόνα σπιλώσας· φιλόανθρωπος δὲ, ὡς μεγάλη δωρεὰ πρὸ ἰδρωτῶν, ἣν ἡμῖν ὁ κτίστης πρὸ γενετῆς παρεσκεύαζεν. Ποιήσωμεν γὰρ, φησὶν, ἀνθρώπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. Πρὸ τῆς πλάσεως μερίμνη τιμώμεθα. Ἐκάστῳ μὲν γὰρ τῶν ὄντων παρεχόμενος ὑπαρξίν, αὐθεντίαν ἐτῆρει προσταττοντος, καὶ πᾶσαν τῶν ὄρωμένων τῆν φύσιν ἐκ προσταγματος ἐκτιζεν, προστακτικῶς τοῖς οὐκ οὔσιν ἐπιφθεγγόμενος²³. Γενηθήτω εἰς φῶς· γενηθήτω στερέωμα· γενηθήτωσαν φωστήρες εἰς φαῦσιν· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωῶν· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ τετράποδα κατὰ γέ-

ΗΟΜΙΛΙΑ VIII.

46-47 Virtus animi prae omnibus honore digna est.

48-49 Dum numero sæpe apud melpsum vitæ bona, et repletum invenio undique plurimis rebus universum, et innumera generi humano præbere bona, nihil video melius quam studium candidi animi, nec quidquam magis decere naturam hominis. Etenim quænam divitiæ ita decent genus humanum, quemadmodum abundantia piæ spei? Cuinam homini tantus e dominatu oritur splendor, quantus **B** e mente, quæ vel ab ipso rege rerum universitatis honori habetur? Quod gaudium e luxurie tantum est, quantum ejus qui sibi conscius est, vivificis se delectari scientiis? Quodcunque in medium protuleris bonum, propter nullum invenies hominem ita honoratum, quemadmodum per mentem Deo plenam. Etenim reliquorum bonorum brutis quoque nobiscum est communitio: ut suavis quidem perceptio radiorum solis, sed ea ad bruta quoque pertinet; ciborum abundantia bona est, sed horum illis quoque est consortio: pulchritudinis gratia amabilis est, sed invenies pulchritudinem etiam ex avibus exsplendescere: roboris donum celebratissimum est, sed est hæc bovis quoque proprietas: accumulatio divitiarum **50-51** vehementer exoptata est, sed videbis etiam ostrea opulenta margaritarum thesauris. Nullius rei sensibus subjectæ, qua nos gloriari possumus, brutorum natura non est particeps, nulla corporis præstantia, qua nos gaudemus, deterior est. Una re tantum nobis cedunt, una sola proprietate a nobis superantur. Quali vero? Mentis dignitate, per quam homo Deo similis redditur, ingenio utens Gubernatore rerum, facultate intelligendi ordinans res naturæ, facultate ratiocinandi cælum perlustrans, mente ducens res subjectas, sapientia vincens pericula turbidi maris, providentia servans ea quæ sunt, scientia ostendens phænomena, imperans pulchro rerum artificio, Creatoris instar. Atque hæc manifestans ab initio de nobis Deus clamavit: *Faciamus hominem secundum imaginem nostram*²⁴. Et terribilis imaginis honor est, et hominum amans: terribilis quidem tanquam imago archetypi horridi. Nam periculum est haud exiguum, ne quis habeat offensam in eo quod peccati macula imaginem contaminat; amans autem hominum, tanquam magnum ante sudores donum, quod Creator ante nativitatem nobis paravit. Nam *Faciamus*, inquit, *hominem secundum imaginem nostram*. Ante formationem cura honoramur. Deus enim, cum crearet omnia quæ sunt, peccatam servavit imperantis, totamque rerum visibilibus naturam ex imperio creavit, imperativo iis quæ

²¹ Philipp. iv, 13 ²² Gen. i, 26.

nondum erant acclamans²⁶ : Esto lux : esto firma- A
 mentum : sunt luminaria ad præbendam lucem :
 producant aquæ 52-53 reptilia, in quibus insit
 anima viva : producat terra quadrupedes secundum
 speciem suam ! Cum vero oporteret creari homi-
 nem, missis partibus imperantis, suscepit ejus
 partes, qui ipse ageret, missis partibus ejus qui ex
 tempore ac perfunctorie compositionem rerum fa-
 ceret, creationem hominis de industria meditatus
 est, missa hac terræ appellatione : Profer homi-
 nem ! Quasi qui non posset hominem creare solus,
 socios etiam convocat ad ejus formationem, et
 quasi qui adjutoribus indigeret, clamavit : *Faciamus*;
 non eo, quo ad opificium studio revera indigeret,
 non eo, quo ei adjutoribus ad formationem revera
 opus esset, sed ut simulatione studii et auxilii B
 ostenderet se fingere genus maximopere curatum
 ab ipso et permagnam. In hoc vero hœore etiam
 educatio quædam ad pietatem spectans generi
 nostro latet. Etenim nullam voluit rem creatam
 suam a Deo auctore originem repetere, imagini pro-
 priæ monarchiæ eam tradens (nam quidquid regis
 præ se fert imaginem; id magni æstimatur). Iterum
 dixit Deus : *Faciamus hominem secundum imaginem
 nostram*, et quamvis prævideret hominem mente
 abusurum, tamen cupiditatum irritamentum non
 debilitavit (neque enim decebat non splendere solem
 propter non capaces radorum); ideoque, quamvis
 etiam prænosset deflexum a virtute, clementiam
 oriri jussit, et quamvis prævideret futurum, hono- C
 rem non sustulit, et quamvis præsciret impletatem,
 gratiam non denegavit, — creatos indulgentia am-
 plectens, sive quis eorum quasi justo tempore ab
 immoderata cupiditate 54-55 desuelleret, sive Deo
 causam secundi quoad initium æterni doni præ-
 beret. Magnam enim vim habet ad insatiabilitatis
 emendationem mors. Quid enim juvat eum qui
 brevi post jacebit, universitas rerum immensa ?
 Ei qui vitam sicuti viam percurrit, onerum superva-
 caneorum portatio inutilis est. Nam tanquam viam
 vitam, non tanquam patriam possidemus. Sic etiam
 eam Dominus in Evangeliiis vocat : *Esto benevolus
 adversario tuo, dum es in via cum eo*²⁷. Apta est
 viæ appellatio vitæ; etenim emetitur vitam sicuti
 viam intervalis : temporarium est divitum et ege-
 norum diversorium, requies præterentium bre-
 viter durans : nam *dies nostri veluti umbra trans-*
*currit*²⁸. Ubi sunt primi vitæ nostræ anni ? Trans-
 iere ut umbræ species, elapsi sunt veluti formæ
 adumbratio. Quantum nobis est spatium vitæ reli-
 quæ ? Pone ævum multorum annorum nobilissimum,
 vitam centenariam; sin vis, triplicem numerum da
 annis, neque ulli harum rerum quæ ad vitam
 pertinent, præbebis constantiam : etiamsi ex ex-

vos ! Ὡς δὲ ἔδει κτισθῆναι τὸν ἄνθρωπον (17),
 ἀφείς τὸν προστάττοντα, τὸν αὐτουργὸν ἀνελάμψα-
 νεν, ἀφείς τὸν σχεδιάζοντα τῶν ὄντων τὴν σύνθεσιν,
 τὴν ἀνθρωπογένειαν ἐσκέπτετο, ἀφείς εἰπεῖν πρὸς
 τὴν γῆν, ἐξάγαγε ἄνθρωπον ! Ὡς κτίσαι τὸν ἄνθρω-
 πον μὴ δυνάμενος μόνος, καὶ κοινωνοὺς συγκαλεῖ
 πρὸς τὴν πλάσιν, καὶ ὡς συνεργῶν δεόμενος κέκρα-
 γεν· *Ποιήσωμεν*· οὐ μελέτης εἰς τέχνην δεόμενος,
 οὐ συνεργῶν εἰς διάπλασιν χρήζων, ἀλλὰ τῷ τῆς με-
 λέτης καὶ συνεργίας σχηματισμῷ μεμεριμνημένον
 αὐτῷ καὶ πάμμεγα διαπλάττειν ἐνδεικνύμενος γένος.
 Ἐν δὲ τῇ τιμῇ καὶ παιδαγωγίᾳ τις τῷ γένει πρὸς
 εὐσέθειαν κέκρυπται. Πᾶσαν γὰρ τὴν κτίσιν θεο-
 ποιίας ἐξέβαλεν, εἰκόνι τῆς ἰδίας αὐτὴν παραδοῦς
 μοναρχίας· εἰκόνος γὰρ βασιλέως ἅπαν μέγα νομι-
 ζόμενον. Δεύτερον *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰ-
 κὼνα ἡμετέραν*· καὶ προβλέπων μὲν τὸ ἄγνωμον, τὸ
 φιλετρον οὐκ ἠμδλυνεν· οὐ γὰρ εἶδει μὴ λάμψαι τὸν
 ἥλιον διὰ τοὺς πρὸς τὴν ἀκτίνα τυφλοὺς· διὰ τοῦτο
 καὶ προειδὺς τὴν παράβασιν, τὴν φιλανθρωπίαν ἀν-
 ἐτέλλεν· καὶ προορῶν τὸ μέλλον, τὴν τιμὴν οὐκ ἀν-
 εἶλεν, καὶ προγιγνώσκων τὴν ὕβριν, οὐ κατέσχευε τὴν
 χάριν, φιλοκαλῶν πλαττομένους, ἵνα κἂν ὡς πρόσ-
 καιρος ἀπομάθῃ τὸ ἀπληστον, καὶ (18) δῶ πρόφασιν
 τῷ Θεῷ δευτέρου δώρου πρὸς ἀρχὴν αἰδίου. Δει-
 νὸν (19) γὰρ εἰς ἀπληστίας σφραγισμὸν τελευτῆ·
 Τῷ γὰρ μετὰ μικρὸν κεισομένῳ τῆς ἀπλήστου τίς
 ὄνησις κτίσεως ; Τῷ τὸν βίον ὡς ὄδον διδόντι ἢ τῶν
 περιττῶν ἀχθοφορία ματαία. Ὅδον γὰρ τὸν βίον· οὐ
 πατρίδα κεκτήμεθα. Οὕτως αὐτὸν ὁ Κύριος ἐν τοῖς
 Εὐαγγελίοις καλῶν²⁹· *Ἴσθι ὄντων τῷ ἀντιδίω-
 σου ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ*. Εὐλογος ἢ
 τῆς ὁδοῦ προσηγορία τῷ βίῳ· μεμέτρηται γὰρ ζωὴ
 ὡσπερ ὁδὸς διαστήμασιν· πρόσκαιρόν ἐστιν πλου-
 τούντων καὶ πτωχῶν πανδοχείον· ὀλιγοχρόνιος παρ-
 ερχομένων ἀνάπαυσις· *Αἱ ἡμέραι γὰρ ἡμῶν ὡς
 σκιά παράγουσιν*. Ποῦ τὰ πρῶτα τῆς ζωῆς ἡμῶν
 εἶτη ; Παρῆλθεν ὡς σκιάς φαντασία, διέδραμεν ὡς
 σχήματος σκίασμα. Πόσον ἡμῖν τῆς ὑπολοίπου ζωῆς
 τὸ διάστημα ; Τίθει πολυετίαν φιλότιμον, ἑκατοντού-
 τιν ζωῆν· εἰ δὲ βούλει, τριπλασίασιν ὁδὸς ἔτεσιν, καὶ
 οὐδενὶ τῶν βιωτικῶν τούτων παρέξῃ τὸ μόνιμον· κἂν
 πλούτῳ φιλοτιμῆται, κἂν τρυφῇ περικλύζηται, κἂν
 θρόνων ὑψηλότητι λάμπῃ, κἂν ὅ τι οὖν τῶν τοῦ βίου
 συμπεριφέρῃ λαμπρῶν. Πάντα γὰρ τοῖς τῶν ἀνθέων
 μαρμαροῖς εὐκόστα, πάντα διαδοχῆς θρηνώδους ὑπε-
 εὔθυνα, σαθρὰ μὲν ὄντα, καὶ καθ' ὃν θάλλει καιρόν·
 ἔχει γὰρ κινδύνων διὰ παντὸς ἀγωνίαν. Ὁ πλούτος
 μεριμνᾷ τὰς ληστείας, ἢ τρυφῇ κινδυνώδης ταῖς νό-
 σοις, μεταβολαὶ ταῖς δυναστείαις· καὶ καλαΐσας· πο-
 λυτρόποις κινδύνους καὶ μυρίοις ἑκτακαῖς μεριμνή-
 μασι, ἔχει θάνατον αὐτῷ φυλαττόμενον, ἀντίπαλον
 ἀβήρητον, ἀπερίγραφον τόποις, ἀκολάκευτον δώροισι,
 ἀδυσώπητον θρήνοισι, αἰφνίδιον ἄρπαγα. Ὁ χθὲς ἐν

²⁶ Gen. 1, 3 seqq. ²⁷ Matth. v, 25. ²⁸ I Paral. xxix, 15; Job viii, 9.

(17) Similiter Basilus tom. I ed. Garnieri, p. 523
 A C et p. 335 E.

(18) Sic codex. Voc. ἔντα delendam, et pro καὶ post

ἀπληστον, legendum esse existimo κἂν.

19) Sic codex. Log. δεινή.

πλούτῳ, σήμερον εξακίνης ἐν τάφῳ· ὁ χθὲς ἐν συμ-
ποσίῳ τροφῆς, σήμερον ἐν καταλόγῳ νεκρῶν· ὁ χθὲς
ἐν τοῖς θρόνοις, τῆ μετὰ ταύτην ἐν σπαργάνοις· ὁ
χθὲς ἐν τοῖς κόλαξι, μετὰ μικρὸν ἐν τοῖς σκώληξι.
Ποῦ τῶν ἀριθμουμένων ἡ χαρὰ βαλαντίων; Ποῦ τῆς
προσόδου τῶν κτημάτων ὁ κόμπος; Ποῦ πλουσίου καὶ
πενόμενου νεκροῦ τὸ διάφορον; Ποῦ βασιλέως καὶ
προσαίτου τὸ μέσον; Ἀμφοτέρων ὁ διάδοχος θάνα-
τος, ἑκατέρου τὸ συμπέρασμα τάφος· πλὴν ἐνταφίον
οὐδενὶ συνοδία. Εὐγε τῆς Παύλου φωνῆς· *Πορισμὸς*,
φησὶν, *μέγας ἢ εὐσεβεία μετὰ αὐταρκειας· οὐ-
δὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δηλον,*
ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνατόμεθα. Ἀμαχος συλλογι-
σμάς αὐταρκειας, τῷ μηδὲν τῶν κτηθέντων συνεξ-
ιδῆναι τοῖς κτήτορσιν· οὐδὲν γὰρ, φησὶν, *ἐξενεγκεῖν*
δυνατόμεθα. Τί, φησὶν, ἀ μὴ μεταγεις; συνεξάγεις;
Τί κατέχεις τὰ μὴ κρατούμενα; Τὸ πέρας τῆς αὐ-
ταρκειας τοῖς κτησαμένοις ἀνόνητον. Ὅσα γὰρ ἀν συλ-
λέξειεν ἄνθρωπος, εἰς σκέπην αὐτῷ καὶ τροφήν τε-
λευτήσει, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπάντων κληρονόμος ὁ βίος.
Ψυχαγοιτούμεθα δὲ ταῖς διαθήκαις οἱ κτήτορες, ἀ
λαβαῖν οὐκ ἰσχύομεν, χαρίζομενοι γράμμασιν· ἀ
κατέχειν οὐκ ἔστιν, ἀφιέναι δοκοῦντες, ἢ, εἴγε κα-
τέχειν ἦν, οὐκ ἀν ἐξέστημεν ἄλλῳ. Καὶ δηλοῖ τὴν γνώ-
μην τῆς διαθήκης ὁ πρόλογος· εἴη μὲν με, φησὶν,
ζῆν, καὶ κυριεύειν με τῶν ἐμῶν. Εὐχὴν περισφίγ-
γοντος καὶ παραχωροῦντος φωνῆ γράφει τὸ γράμμα
καὶ τοῦ γράμματος τὸ ἔργον ἀπεύχεται· εἴη μὲν με
ζῆν, καὶ κυριεύειν με τῶν ἐμῶν. Οὐδὲ ψυχορραγοῦν-
τες τοῦ τῶν χρημάτων ἀριστάμεθα φίλτρον· ἀν δὲ
τι, φησὶν, τὸν (20) κατ' ἄνθρωπον πάθω, βούλομαι
εἶναι κληρονόμος. Κληρονομεῖ κἄν μὴ βούλει· ἡ
φύσις σε καὶ ἄκοντα κληρονομεῖσθαι διέθετο. Κἄν σὺ
τοῖς χρήμασι κληρονόμον μὴ γράψῃς, εὐρήσει κλη-
ρονόμον τὰ χρήματα· κἄν μηδενὶ καταλίπῃς, οὐδὲν
ἐξενεγκεῖν ὧν ἐκτήσῃς δύνησι. Οὐχ ὡς φαῦλον τὸ
διατίθεσθαι λέγω· παραινεῖ γὰρ, που καὶ προφήτης
ἀνθρώπων· *Τάξιαι περὶ τοῦ οἴκου σου· ἀποθνήσκεις*
γὰρ σὺ, καὶ οὐ ζήσῃ· ἀλλὰ τὰς τῶν γηϊνῶν ἡμῶν
κωμῶδῶ προαιρέσεις, ὅτι τὰ τούτοις ἐκ τούτων πα-
ραπεμπόμενα χρήματα τῶν ἀδιαδόχων τιμιώτερα κρί-
νομεν. Ὅντως πορισμὸς μέγας ἢ εὐσεβεία· οὐχ ὑπόκει-
ται θανάτου διαδοχαῖς, οὐ διαθηκῶν σκορπίζεται γράμ-
μασιν, οὐκ ἀφείδῃ τὸν κτησάμενον κληρονομεῖται παρ'
ἄλλων. Ἀδὲς ἑαυτοῦ κίθωτὸς ὁ φιλόθεος, αὐτὸς κλη-
ρονόμος τῆς οικείας οὐσίας, τῷ τῆς εὐσεβείας συν-
εκδημεῖ βαλαντίῳ, τῷ τῶν ἐλπιδῶν συνεπάγεται
πλούτῳ, βαστάζει τῶν ἀρετῶν ὀδεύων τὴν πρόσοδον,
εὐρίσκει τὸν οὐρανὸν οἰκίαν, ἀναμίγνυται συμποσίῳ
δικαίων, καρποῦται βασιλείας ἀξίαν αἰώνιον, πρό-
εισι τῷ βασιλεῖ σὺν παρρησίᾳ βοῶν· Σὺ εἶ ὁ ἀπο-
καθιστῶν τὴν κληρονομίαν μου ἐμοί.

nam hortatur etiam aliquo loco propheta hominem²⁰ :
Sed vitupero nostrum rerum terrenarum nimiam
præstantiores judicamus iis quæ vicissitudini non

²⁰ I Tim. vi, 6 seq. ²¹ Isa. xxxviii, 4.

(20) Sic codex. Legendum esse existimo τῶν.

A cellant divitiis, etiamsi voluptate circumstreperant,
etiamsi thronorum altitudine splendeant, etiamsi
qualemcunque vitæ splendorem secum ferant.
Etenim omnia florum marcori similia sunt, omnia
obnoxia febili vicissitudini, cum sint fragilia, nec
nisi quandiu floreat; habent enim perpetuo cer-
tamen cum periculis. Divitiis periculum minatur
rapacitas; luxuries periculosa est morbis, muta-
tiones impèriis; et qui conflictatus est cum multi-
plicibus periculis curisque innumeris confectus,
habet **58-57** mortem ipsi reservatam, adversarium
frangi nescium, non circumscriptum locis, cui donis
blandiri nemo potest, inexorabilem lamentationibus,
improvisum raptorem. Qui heri in divitiis, hodie
repente in sepulcro: qui heri in convivio voluptatis,
B hodie in catalogo mortuorum: qui heri in thronis,
die proximo in pannis feralibus: qui heri in adu-
latoribus, brevi post in vermibus. Ubi est numera-
torum gaudium marsupiorum? Ubi splendor redi-
tuum, qui ex possessionibus parantur? Ubi divitis
et pauperis mortui discrimen? Ubi differentia regem
inter et mendicium? Utriusque successor est mors,
utriusque finis sepulcrum: præter vestimenta fu-
nebria nulli est comitatus. Recte Pauli vox:
Quæstus, inquit, *magnus est pietas cum animo sua*
sorte contento; nihil enim intulimus in mundum,
*ergo nec efferre quidquam possumus*²¹. Insuperabilis
est ratiocinatio animi sua sorte contenti, propterea
quod nihil bonorum simul cum possessoribus exit:
C *nihil enim, inquit, efferre poterimus.* Quid eorum,
inquit, quæ non apportavisti, exportabis tecum?
Quid tenes ea quæ in tua non sunt potestate?
Quod modestiam excedit, inutile est possessoribus.
Quidquid enim cumulaverit homo, in tegumentum
ei et victum cedet, sed reliquorum omnium hæres
est vita. Mortem vero obimus nos possessores, dum
ea quæ capere non possumus, in testamentis litteris
libenter tribuimus; dum, quæ retinere non licet,
ea relinquere aliis videmur, ita ut, si quidem re-
tinere liceret, non cederemus aliis. Et manifestat
sententiam testamenti prologus: *Liceat mihi qui-*
dem, inquit, 58-59 vivere et dominari rebus
meis. Scribit libellum verbis hominis, qui præmit-
tit preces, suisque cedit bonis, et rem fibello signi-
D ficatam abominatur: liceat quidem mihi vivere, et
dominari rebus meis. Ne tum quidem, cum animus
a corpore abripitur, divitiarum illecebris abstine-
mus: si vero quid humani, inquit, mihi accliderit,
hæredes esse volo. Hæres est, etiamsi nolis: natura
tibi vel invito hæredes esse voluit. Etsi tu opibus
hæredem non scribas, invenient hæredem opes;
etsi nemini relinquant, nihil eorum quæ possidebas
efferre poteris. Non ut de re mala de testatione dico,

non obnoxius est successioni mortis, non testamentorum dissipatur libellis, non derelicto possessore hæreditate accipitur ab aliis. Ipse sui ipsius thesaurus est amicus Dei, ipse hæres propriarum divitiarum : abit cum lucro pietatis, cum divitiis spei effertur, portat demigrans reditus e virtute paratos, invenit cælum domicilium, immiscetur convivio justorum, nanciscitur regni honorem sempiternum, accedit ad regem cum animo intrepido clamans : Tu es qui restituis meum mihi patrimonium.

Ad illa Christiani tendant : propter illa natum esse, summa beatitudo habenda est, quod quis adipiscetur spectaculum divinum, cogitatione majus : hominum resurrectionis **60-61** subitæ, mirabilis terræ commutationis, tubarum eos qui ab omni ævo mortui sunt, suscitantium : justorum, qui per aerem feruntur, exultationum vere angelicarum, descensus Domini in terram in aspectu orbis terrarum. O qualis erit eorum qui nunc fervide eum amarunt, exclamatio, ubi accesserint in occurso tunc futuro : Reminiscere, Domine, ambulasse nos coram te cum veritate, et fecisse nos ea quæ tibi placent ! ubi clamantes statim vicissim audient clamantem : *Et novi mea, et cognitus sum a meis* ²¹. Ergo fugiamus nimiam curam circa res ad vitam pertinentes : liberemus animum a terrenis oneribus : pervadamus ad futurum cogitationibus : persequamur opes vicissitudini non obnoxias : custodiamus purpurea virtutis veste dignitatem imaginis regis ; nos, qui constituti sumus ut rebus vitæ imperemus, ne in servitium imperium convertamus, ante omnes divitias quæramus divitiarum præsullem : *Divites enim, inquit, pauperes redduntur atque esuriunt ; quærentes autem Dominum non indigebunt ullo bono* ²² ; ei gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

62-63 *De loco Ep. ad Hebræos, III, 1 : « Intueamini apostolum et pontificem professionis novitæ Jesum Christum, fidum illi qui fecit ipsum. »*

64-65 Quoties facio initium doctrinæ de pietate, rei gravitatem considerans, me ipsum coram pietatis Domino excuso, ne forte in sublimiori religionis materie enuntianda oratio paululum aberret, docens animos pusillam de Deo expositionem. Est enim illud quoque, quod in lingua humana sublimis habetur, miserum aliquid, et ad laudationem divinam prorsus nihil, cum sit vel maxime sublimis apud homines in Deum hymnus ad excellentiam illius gloriæ humillimus. Nihilosecius accepta est theologiæ oblatio universi Domino, circumscripta quidem viribus eorum qui offerunt oblationem, neque vero honore propriæ sublimitatis. Sed hæretici, quasi majorem sese in theologia auctoritatem habere sibi imaginantes, vel suspicantes sublimitatem verborum sublimiorem esse gloria divina, de honore Domini universi nobiscum disceptant, quasi ei a nobis major tribuatur dignitas, quam gradus ejus revera sunt : atque Biblia

²¹ Joan. x, 14. ²² Psal. xxxiv, 10.

(21) Sic codex. Hoc reddidi, quasi scriptum sit autόν.

Πρὸς ἐκεῖνα Χριστιανοὶς ὁ σκοπὸς· δι' ἐκεῖνα τὸ τεχθῆναι μακαριστὸν, ὅτι τεύχεται τις θεὰς ὑπὲρ ἔννοιαν θείας· τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐξαίφνης ἀνοίξεως, τῆς παραδόξου τῆς γῆς ἀλλοιώσεως, τῶν τοῦ ἐξ αἰῶνος σαλπίγγων νεκρῶν ἐγεγρουσῶν, τῶν φερομένων δι' ἀέρος δικαίων, τῶν ἀγγελικῶν ὀφθαλμοφανῶς βακχευμάτων, τῆς ἐπὶ τὴν γῆν ὑπ' ὄψεσιν τῆς οἰκουμένης τοῦ δεσπότη καθόδου. Ὡς πηλίκον τὸ νῦν αὐτοῦς (21) πεφιληκότας θερμῶς κατὰ τὴν τότε βοῆσαι προσελθόντας ἀπάντησιν· Μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἐπορεύθημεν ἐνώπιόν σου μετὰ ἀληθείας καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώπιόν σου ἐποίησαμεν, καὶ βοῶντας εὐθέως ἀντακούσαι βοῶντος· Καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν. Ἀναεῦσωμεν δὴ τῆς πολλῆς περὶ τὰ βιωτικά φροντίδος· κουφίσωμεν τῶν γῆινων τὴν ψυχὴν φορτισμάτων· διέλθωμεν πρὸς τὸ μέλλον ἐννοίαις· τῶν ἀδιαδόχων θησαυρῶν ἐρασθῶμεν· φυλάξωμεν ἀρετῆς ἀλουργίδι τὸ τῆς βασιλικῆς εἰκόνας ἀξίωμα· βασιλεύειν τῶν τοῦ βίου ταχθέντες, εἰς δουλείαν τὴν βασιλείαν μὴ στρέψωμεν· πρὸ παντὸς πλοῦτου ζητῶμεν τὸν τοῦ πλοῦτου προστάτην· Πλούσιοι γὰρ, φησὶν, ἐπτώχευσαν καὶ ἐπειράσαν, οἱ δὲ ἐκζητεῦντες τὸν Κύριον, οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ.

Εἰς τὸ, « Κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν. »

Ὅσακις ἂν πρὸς διδασκαλίαν εὐσεβείας ὁμῆσω, τὸ τοῦ πράγματος φρικτὸν λογιζόμενος, τῇ κατ' ἑμαυτοῦ χρωμαί πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας Δεσπότην ἀπολογία, μὴ ποῦ τι τοῦ τῆς εὐσεβείας ὕψους φθειγέμενος ὁ λόγος μικρότερον ἀπέλθῃ, διδάξας ψυχὰς μικρολογίαν Θεοῦ. Ἔστιν μὲν γὰρ καὶ τὸ σφόδρα παρὰ γλώττης ἠψηλὸν ἀνθρωπίνης, οἰκτρὸν τε καὶ πρὸς τὴν θεῖαν δοξολογίαν οὐδὲν, οὕσης δὲ καὶ τῆς λείαν ὑψηλῆς παρ' ἀνθρώποις εἰς Θεὸν ὑμνωδίας πρὸς τὸ τῆς δόξης ἐκείνης ὑπερβάλλον ταπεινοτάτης. Ἐὐπρόσδεκτος ὅμως ἡ τῆς θεολογίας τῷ τῶν ὄλων Δεσπότη προσαγωγή, τῇ τῶν προσφερόντων ὀριζομένη δυνάμει τὸ προσφερόμενον, οὐ τῇ τῆς οικείας ὑψηλότητος δόξῃ. Αἰρετικοὶ δὲ, ὡς περὶ τῆς ἀξίας ἐκείνης εἰς θεολογίαν ἔχειν φανταζόμενοι μείζον, καὶ λόγων ὕψος ὑπεπετεύοντες εἶναι τῆς θείας ὑψηλότερον δόξης, περὶ τῆς τοῦ Δεσπότη τῶν ὄλων πρὸς ἡμᾶς ζυγομαχοῦσι τιμῆς, ὡς τῶν αὐτοῦ μέτρων αὐτῷ παρ' ἡμῶν γινομένης ὑψηλοτέρας· καὶ καθάπερ ἀντίδι·

κου χάρτας τὰς Γραφὰς ἔρευνῶντες, δικαστήριον ἐξ αὐτῶν τῷ Θεῷ συγκροτοῦσι, καὶ τὸν θεολόγον ἐκείνον περισταναται Παῦλον, ὡς τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου συμπολαιογράφου δουλείας, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τούτου χάριν ἐπ' αὐτῷ παραγγέλλοντα· *Κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιῆσαντι αὐτόν. Ἰδοὺ, φησὶν (21'), ἀναμφίβολος τοῦ ἐκτίσθαι τὸν Υἱὸν μαρτυρία. Οὐ θαυμαστὸν τὸ καὶ τοῖς σφόδρα λαμπροῖς ὡς ἀσάφειαν ἔχουσι προσπαλεῖν αἰρετικούς· τοῖς γὰρ σαθροῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τὰ φωτεινὰ σκοτεινὰ, καὶ παρὰ τῆς λαμπύσεως ἀκτίνος ἀμβλυωπία. Τοῦτο τοῖς αἰρετικοῖς ἐν οὕτω φωτεινῇ διανοίᾳ γραμμάτων ἐνταῦθα συμβέβηκεν. Ἀποστόλου γὰρ ἀκούοντες ὄνομα, τὸν Θεὸν Λόγον νοοῦσιν ἀπόστολον, ἀρχιερέως ἀναγινώσκοντες κλήσιν, Θεότητα τὸν ἀρχιερέα φαντάζονται. Παράδοξος φρενοδλαβείας ἰδέα. Τίς γὰρ ἀποστόλου προσηγορίαν μαθὼν οὐκ εὐθὺς ἀνθρώπον ταύτην μνησόμενον ἔγνω; Τίς ἀρχιερέως ὀνομασίαν ἀκούων θεότητος ἀνουσίαν τὸν ἀρχιερέα ἐνόμισεν; Εἰ γὰρ ἀρχιερεὺς ἡ Θεότης, τίς ὁ τῆ παρὰ τῆς ἀρχιερωσύνης λειτουργίᾳ θεραπευόμενος; Εἰ Θεὸς ὁ προσφέρων, οὐδέ τις ᾧ προσφέρεται. Τί γὰρ Θεότητος μείζον, ἢ ὡς ἐλάττων προσφέρῃ τῷ μείζονι; Τί δὲ αὐτὴν, αἰρετικῶς, τὸ προσφέρειν καταναγκάζον; Τὸν μὲν γὰρ ἀρχιερέα προσφέρειν ἐπάναγκες, τῆς ἐκ τῶν προσφερομένων καὶ αὐτὸν τελειώσεως χρῆζοντα, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· Πᾶς γὰρ, φησὶν, ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν (22), μετριοπαθεῖς δυνάμετος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανώμενοις, ἐπι καὶ αὐτὸς περικεῖται ἀσθενείαν· καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν περὶ ἁμαρτιῶν. Θεότητος δὲ φύσις τῆς ἐκ χάριτος ἀνευδεῆς; τελειώσεως. Πῶθεν οὖν αὐτοῖς; ὁ Θεὸς Λόγος κεκλήσθαι νῦν ἀρχιερεὺς ἐνομίσθη, ὁ θυσίας εἰς προκοπὴν ἰδίαν κατὰ τοὺς ἀρχιερέας μὴ χρῆζων; Ὁ Θεότητος κτήτωρ ἐξ ἀνθρώπων μὴ ληφθείσης ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν, ὁ μηδενὶ τούτων αὐτῶν παρ' Ἀρείου κατ' αὐτοῦ προσφερομένων φωνῶν γνωρίζομενος. Ὅρα γὰρ τοῦ τῆς Θεότητος ὕψους πάσας ταύτας ἐφεξῆς τὰς φωνὰς ἀλλοτρίας, ἄνωθεν αὐτὰς μικρὸν ἐπερχόμενος. Οὐκ ἀγγέλων, φησὶν, ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται· ὅθεν ὡφελεῖν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν· Ἐν ᾧ γὰρ πέποιθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἀγαπῶντες, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιῆσαντι αὐτόν. Ταῦτα τῆς τῶν βημάτων ὄντα*

A tanquam adversarii chartas perscrutantes, Deo ex illis tribunal conficiunt, et theologum illum circumstant Paulum, tanquam testem venerationis Dei Filii, omnibusque ideo hominibus de eo praedicantem : **66-67** *Intueamini apostolum et pontificem professionis vestrae Jesum Christum, fidum illi qui fecit ipsum* ²¹. Ecce, inquit, testimonium minime dubium, creatum esse Filium. Non est mirabile, haereticos etiam in verbis valde claris, sicuti in obscuris offendere : nam debilibus oculis etiam lucida sunt obscura, et e radio solis visus obtusus oritur. Hoc etiam haereticis in sensu verborum tam clero hic evenit. Nam apostoli nomen audientes, Deum Filium putant apostolum esse ; pontificis legentes vocationem, Numen pontificem esse opinantur. Mirabile dementiae genus. Quis enim, qui apostoli appellationem legit, non statim hominem ea significatum esse intelligit? Quis pontificis nomen audiens, Numinis naturam pontificem esse crediderit? Nam si pontifex Numen est, quis pontificatus ministerio colitur? Si Deus est qui offert sacra, nemo est cui offerantur. Quid enim Numine majus est, ut tanquam persona inferior offerat superiori? Quid vero est, o haeretice, quod cogat ipsum Numen offerre sacra? Etenim pontificem offerre sacra oportet, qui quidem ipse perfectione piaculis effecta indiget, secundum Pauli dictum ²² : *Omnia enim, inquit, pontifex et ex hominibus sumitur, et pro hominibus idem constituitur in rebus divinis, qui patientiorem sese potest exhibere erga insipientes et peccantes, quandoquidem ipse quoque circumdatus est infirmitate : atque propter hanc debet sicuti populi causa, ita sui quoque ipsius sacra offerre pro peccatis*. Numinis autem natura perfectione per gratiam non indiget. Unde igitur illis Deus **68-69** *Filius nunc pontifex vocari existimatus est, qui sacrificio ad sui ipsius profectum non indiget, ut pontifices? Deitatis possessor, non assumptae ab hominibus, constituitur pro hominibus in rebus divinis, qui a nemine agnoscitur ex verbis ab Ario de eo allatis. Etenim vide omnes deinceps illas voces, a sublimitate Deitatis alienas, ab initio eas paululum perulustrans : Non angelis, inquit, opitulatur, verum Abrahamidis opitulatur; quare debuit per omnia fratribus suis assimilari, ut misericors feret et fidus pontifex in rebus divinis. Quod enim passus est ipse tentatus, potest iis qui tentantur ferre auxilium* ²³. Quare, fratres sancti, vocationis caelestis participes, intueamini apostolum et pontificem professionis vestrae Jesum Christum, fidum illi qui fecit ipsum. Haec verborum conjunctionis membra distrahendo haeretici dolose certant; sed quandoquidem iis verba secundum singulas partes legere gratum fuerit, etiam per ipsam lectionem secundum partes mani-

²¹ Hebr. III, 1, 2. ²² Hebr. V, 1-3. ²³ Hebr. II, 16-18.

(21') Sic codex. Leg. φασίν.

(22) In codice desunt verba : ἵνα προσφέρῃ ἑωρὰ τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν.

lestius vobis calumniæ, his verbis ab illis adhibita, A
proposamus iudicium. *Non angelis, inquit, opitulatur, verum Abrahamidis opitulatur.* Num semen Abrahami Numen est? Audi etiam verbum sequens: *Quare debui per omnia fratribus suis assimilari.* Num secundum Deitatem habuit Deus Filius fratres similes? Contemplare etiam id quod cum his statim conjungitur: *Ut misericordia fieret et fidus pontifex in rebus divinis. Quod enim passus est ipse tentatus, potest iis qui tentantur ferre auxilium.* Neque igitur, qui passus est, pontifex misericors, sed patibile **70-71** templum; non vivificus ejus qui passus est, Deus, proles Abrahami est, ille qui heri hodieque est, secundum Pauli verba ³⁵, non is qui dicit: *Antequam Abrahamus esset, fui ego* ³⁶, similibus fratribus per omnia: qui animæ humanæ carnisque B
assumpsit fraternitatem, non is qui dicit: *Quisquis me videt, Patrem videt* ³⁷, Apostolus, qui consors nostræ naturæ est, et qui nuntiat prædicandum esse captivis, Apostolus, qui diserte apud Judæos dicit: *Spiritus Domini est super me, eo quod unxit me, ad prædicandum Evangelium pauperibus misit me* ³⁸: — ungitur autem humanitas, non deitas, hæretice; — hic est qui fidus Deo factus est pontifex. Tempore enim factus est, non ab æterno fuit: hic est qui brevi post ad pontificatus dignitatem pro-
vectus est, o hæretice. Atque audi vocem clariorem, diserte tibi hoc prædicantem: *Ille quidem, inquit, tempore imbecillitatis suæ preces supplicationesque missas ad eum qui possit ipsum e morte salvare, cum vociferatione magna et lacrymis quasi Deo quoddam sacrificium offerens, et exauditus, ita ut esset liberatus a pavore, quamvis esset Filius, didicit obedientiam, et consummatus factus est, et fuit C
obedientibus ipsi omnibus auctor salutis æternæ* ³⁹. Cor unmmatur vero paulatim proliciens, o hæretice, de quo etiam Lucas in Evangelii exclamat: *Jesus autem proficiebat ætate et sapientia atque gratia* ⁴⁰: huic congrua Paulus quoque prædicat his verbis: *Consummatus factus est, inquit, et fuit obedientibus ipsi omnibus auctor salutis æternæ: appellatus ille quidem a Deo pontifex* **72-73** *secundum ordinem Melchisedeci* ⁴¹: hic nihilominus est ille qui secundum principatus militaris typum iudicatus, qui semen Abrahami vocatus, qui per omnia fratribus D
similibus factus, qui tempore constitutus est pontifex: qui per ea quæ passus est, consummatus factus est, qui quod passus est ipse tentatus, potest iis qui tentantur ferre auxilium, qui secundum ordinem Melchisedeci pontifex constitutus est. Quid igitur contra Paulum interpretaris Deum Filium talem, qui non passus sit, terrenæque eum commiscens similitudini, talem, qui pati deberet, pontificem facis? Quid vel contra verborum perspicuitatem et contra finem sensus aperti impudentes estis? Itaque

³⁵ Hebr. xii, 8. ³⁶ Joan. viii, 58. ³⁷ Joan. xiv, 9. ³⁸ Isa. lxi, 1; Luc. iv, 18. ³⁹ Hebr. v, 7, 8.
⁴⁰ Luc. ii, 52. ⁴¹ Hebr. v, 9, 10.

(25) In codice desunt verba a v. εις—λαοῦ.

συναφείας τὰ μέλη διασπῶντες αἰρετικοὶ κακοῦργοῦ-
σιν· ἀλλ' ἐπεδῆπερ αὐτοῖς τὰς φωνὰς κατὰ μέρος
ἀναγινώσκειν ἤδὲ, καὶ διὰ τῆς κατὰ μέρος τῶν φωνῶν
ἀναγνώσεως τρανώτερον ὑμῖν τῆς τῶν φωνῶν παρ'
ἐκεῖνοις ληστείας προδῶμεν τὸν ἔλεγον. *Οὐκ ἀγρή-
λων, φησὶν, ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος
'Αβραάμ. Μὴ σπέρμα τοῦ 'Αβραάμ ἢ Θεότης;*
*'Ακουσον καὶ τὴν ἐπομένην φωνήν· 'Ὅθεν ὠφείλειν
κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι. Μὴ τῇ
θεότητι ἔσχεν ὁ Θεὸς λόγος τινὰς ἀδελφοὺς εὐκοίτας;*
*Σκοπεῖ καὶ τὸ τούτοις εὐθὺς συναπτόμενον· 'Ἰνα
ἐλεῆμων, φησὶν, γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς
τὰ πρὸς τὸν Θεόν· (25) ἐν ᾧ γὰρ πέποιθεν αὐτὸς
πειρασθεὶς δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.*
Οὐκ οὖν ὁ παθὼν ἀρχιερεὺς ἐλεῆμων, παθητὸς δὲ ὁ
ναός, οὐχ ὁ ζωοποιὸς τοῦ πεπονθότος Θεός, σπέρμα
'Αβραάμ ὁ χθὲς καὶ σήμερον κατὰ τὴν Παύλου
φωνήν· οὐχ ὁ λέγων· *Πρὶν 'Αβραάμ γενέσθαι ἐγὼ
εἶμι, ὅμοιος τοῖς ἀδελφοῖς; κατὰ πάντα, ὁ ψυχῆς ἀν-
θρωπίνης καὶ σαρκὸς ἀναλαβὼν ἀδελφότητα· οὐχ
'Ὁ ἑωρακὴς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα, 'Απόστολος
ὁ ἡμῖν ὁμοούσιος καὶ κεχρησθαι κηρύττων αἰχμα-
λώτοις, 'Απόστολος καὶ λέγων ἐν 'Ιουδαίῳ σαφῶς·
Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὐ εἵτεκεν ἐχριστὲν με,
ἐδαγγέλισσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέν με· χρίεται
δὲ ἀνθρωπότης, οὐ Θεότης, αἰρετικὴ· οὗτος ὁ
πιστὸς τῷ Θεῷ πεποιημένος ἀρχιερεὺς. Ἐγένετο
γὰρ οὗτος, οὐκ ἀδίως προῆν· οὗτος, ὁ κατὰ μικρὸν
εἰς ἀρχιερεὺς, αἰρετικὰ, προκόψας ἀξίωμα. Καὶ
ἀκουε σαφεστέρως σοὶ τοῦτο διαβώσης φωνῆς·
'Ἐν ταῖς ἡμέραις, φησὶν, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ,
δεήσεις τε καὶ ἰκετηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον
σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ κραυγῆς ἰσχυ-
ρᾶς καὶ δυνάμεως προσενέγκας, καὶ εἰσακουσθεὶς
ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, καίπερ ὦρ Υἱὸς, ἔμαθεν τὴν
ὑπακοήν, καὶ τελειωθείς ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν
αὐτῷ πᾶσιν αἰτίος σωτηρίας αἰωνίου. Τελειοῦται δὲ
ὁ κατὰ μικρὸν προκόπτων, αἰρετικὴ· περὶ οὗ καὶ
Λουκᾶς ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις βοᾷ· *Ἰησοῦς δὲ προέκο-
πτεν ἡλικίᾳ καὶ σοφίᾳ καὶ χάριτι·* τοῦτ' σύμφωνα
καὶ Παῦλος φθεγγόμενος, *Τελειωθείς, φησὶν, ἐγένετο
τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἰτίος σωτηρίας
αἰωνίου, προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀρχιερεὺς
κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ·* οὗτος ὁμοῦς ὁ κατὰ
τὸν τῆς στρατηγίας συγκρινόμενος τύπον, ὁ σπέρμα
τοῦ 'Αβραάμ κεκλημένος, ὁ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς
παραπλήσιος, ὁ χρόνῳ γεγεννημένος ἀρχιερεὺς, ὁ
διὰ παθημάτων τελειωθείς, ὁ ἐν ᾧ πέποιθεν αὐτὸς
πειρασθεὶς, δυνάμενος τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι,
ὁ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἀρχιερεὺς τεταγμένος.
Τί οὖν ἀνθερμηνεύεις τῷ Παύλῳ τὸν ἀπαθῆ Θεὸν
λόγον, ἐπιγέμψα καταμιγνύς ὁμοίωσιν, καὶ παθητὸς
ἀρχιερεὶα ποιῶν; Τί καὶ πρὸς τὸ τῶν γραμμάτων
ἀναιδίξασθε πρόδηλον καὶ πρὸς τὸν τῆς ἐνοίας τῆς
προκειμένης σκοπόν; Ἡ μὲν οὖν πρὸς τὰς συλλαβὰς,*

ἐξ αὐτῶν τῶν φωνῶν διαδέδεικται μάχη· ἴδωμεν δὲ ἅ
καὶ τὸν τῶν γραμμάτων σκοπὸν πολὺ τῆς αἰρετικῆς
μυθολογίας ἀπάδοντα. Κεκρατηχότος πανταχοῦ τοῦ
κηρύγματος, καὶ δὴ καὶ ταύτης τῆς τῶν νομίμων
πυρᾶς, λέγω δὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, Χριστιανισμὸν
ἀστραπτούσης, φθόνος τις τῇ τῶν Ἑβραίων ἐπιφουεῖς
σωτηρίῃ, τὴν ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῖς ἐπὶ τὸν νόμον
αὐθις καλινδρομίαν εἰργάζετο, καὶ τὰ τῆς ἀπάτης
ἐν εὐφημίᾳ διὰ τοῦ Χριστοῦ κεχυρμμένα τοῖς ἀπα-
τώσις ἐποεῖ τὴν θήραν εὐληπτοτέραν. Τοὺς γὰρ
ἄπαξ τῷ Χριστῷ προστεθέντας τῆς μὲν εἰς αὐτὸν
καθάπαξ οὐκ ἀπέστρεφον πίστεως, ὥστε μὴ τῷ
περὶ τὸν φιλούμενον ἐκ προδήλου πολέμῳ πρὸς τὴν
τῆς ἀπάτης ἐγείραι τοῦ (24) τὴν ἀπάτην ὑπομένον-
τας νῆψιν, ἀλλ' εὐπιθάνοις ἐδελέαζον λόγοις· μέγας,
φησὶν (25), ὁ Χριστὸς· πῶς γὰρ οὐ μέγας, οὐ
καὶ τὰ τῆς προσηγορίας αἰδέσιμα πάθεισιν καὶ
τὴν εἰς τοῦτον οὐκ ἂν τις ὑμῶν καταπέμψαιτο
πίστιν; Ἐκεῖνο δὲ φυλάττεσθαι δεῖ τὸ μὴ νομίζειν
τοῦ νόμου λοιπὸν τὴν φυλακὴν περιτετὴν, μηδὲ τῆς
κατ' αὐτὸν ἄλλην προτιμᾶν πολιτείαν, ἢ τόπον ἕτε-
ρον μακαρίστων ἀμοιβῶν παρὰ τὸν τῆς Παλαιστίνης
ἀναμένοντα κληῖρον, ἢ τῆς Λευιτικῆς ἱερωσύνης ἄλ-
λην ἡγουμένους τιμιωτέραν, ἀλλ' ἔχεσθαι μὲν τῆς εἰς
Χριστὸν διαθέσεως, ἀκίνητα δὲ τὰ τοῦ νόμου φυλάτ-
τειν. Οὕτω τῶν παρ' Ἑβραίοις ἐπὶ τὸν νόμον παρα-
συρομένων πιστῶν ἀλγήσας πρὸς τὴν ἀπάτην ὁ Παῦ-
λος δείκνυσι τῷ τοῦ Χριστοῦ προσώπῳ τὰ τοῦ νόμου
κεκινημένα, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἱερωσύνης ἀντιλογίαν
ἀνθίσταται, τοῦ τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστηρίου τὸν
σκοπὸν ἐκκαλύπτων· Οὐκ ἀγγέλων, φησὶν, ἐπιλαμ-
βάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνε-
ται. Ἡ δὲ ἀνθρωπίνης σαρκὸς τοῦ Δεσπότου, φησὶν,
ἐπιθήμια Χριστοῦ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα γεγένη-
ται φύσεως, ὑπόσχεσιν εὐλογίας ἀρχαίαν βεβαιούσα
τῷ γένει. Εἰλήφει γὰρ ὁ πατριάρχης ὑπόσχεσιν ἐν-
ευλογηθῆσεσθαι ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ πάντα τὰ
ἔθνη. Διῆλθεν μετὰ τὴν ὑπόσχεσιν χρόνος, ἠύξθη τὸ
τοῦ σπέρματος γένος, προέκοψεν ὁ τῶν ἐτῶν ἀριθμὸς,
τοῖς ἔθνεσιν ἔδ' οὐδαμοῦ μεταβολὴ πρὸς εὐσέβειαν,
οὐδὲν εἶδος ἐπ' αὐτοῖς εὐλογίας. Ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸ
τοῦ πατρίρχου τὸ γένος εἰς εἰδωλολατρίας κατάραν
μετέστραπτο, δυσσεβοῦν ἐν Αἰγύπτῳ, τὴν Παλαιστι-
νήν ῥυποῦν, προσκυνοῦν παρὰ Πέρσαις εἰκόνα. Πῶς
οὖν τὰ τῆς ἐπαγγελίας ἐκδοῖ; Πῶς ὡς ψευδῆς ἢ θεῖα
μὴ κινδυνεύσῃ φωνῇ; Τίς ὁ πρὸς τοσαύτην Θεῷ με-
σευῶν ὑπόσχεσιν; Ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς; Μέγας
μὲν ὡς ἀληθῶς ὁ προφήτης καὶ προφητῶν ἀπάντων
κεφάλαιον, ἀλλ' εὐθύς τῷ Θεῷ πρὸς μεσιτείαν καὶ
γῆνης ἐλευθερίας δεῖλδς καὶ τὴν δεῖλταν πρὸς τὸν
Θεὸν ἐκδοῦν· Δέομαι, Κύριε, προχειρίσαι Ἄλλον
δυναμένον, ὃν ἀποστελεῖς. Ἄλλ' Ἀαρὼν πρὸς τὴν
τῆς εὐλογίας διακονίαν αὐτάρκης; Λαμπρὸς μὲν ὁ
ιερεὺς καὶ τῆς νομικῆς ἱερωσύνης κρηπίς, ἀλλ' ἀσε-
βείσιν εὐκατάπληκτος δήμοις, ὡς ἡ μοσχοποιία δι-

⁴⁴ Gen. xii, 18. ⁴⁵ Exod. iv, 13.

(24) Sic codex. Hoc reddidi, quasi scriptum sit
τούς.

ipsis vocibus manifestatur controversia contra syl-
labas : sed videamus etiam finem verborum multum
ab hæretica confabulatione discrepantem. Cum vicit
ubique prædicatio et præsertim cum ara illa sacri-
ficiorum, Hierosolyma scilicet intelligo, Christiani-
simum illustravit, invidia quædam Hebræorum
oborta salutis, a gratia iis ad legem iterum reditum
effecit, et fraus, quæ in laudatione Christi occultata
erat, conatum eorum, qui a fide seducebant, maxi-
mopere juit. Etenim eos, qui semel sacra Chri-
stiana amplexi erant, non subito a fide in Christo
posita averterunt, ita ut non aperto bello contra
dilectum concitarent ad evitacionem fraudis eos,
qui fraudem sustinerent, sed verbis facile persua-
dentibus eos inescaverunt : magnus, inquit, est
Christus : quomodo enim non magnus cujus quidem
nomen passionibus venerabile est, et quis vestrum
74-75 fidem in eo non ponit? Sed in hoc nos
oportet cavere, ne jam custodiam legis superfluum
habeamus, neque alium illius præferamus ordi-
ni, vel alium locum beatarum mutationum præter Pa-
læstinæ hæreditatem exspectemus, vel aliud sacer-
dotium Levitico æstimemus magis honorificum;
sed ut aliam quidem amorem in Christum, immu-
tabiles autem legis partes servemus. Ita Paulus,
dolens de eo, quod fidi a Judæis vi ad legem retra-
herentur, contra perversam doctrinam monstrat,
Christi persona legem mutatam esse, et contradi-
ctioni sacerdotii adversatur, incarnationis mysterii
finem manifestans : Non angelis, inquit, opitulatur,
rerum Abrahamidis opitulatur. Adventus Christi
Domini in carne humana, inquit, hominum natura
causa factus est, promissum antiquum confirmans
generi humano. Acceperat enim patriarcha promissio-
nem ⁴⁴, fore ut in semine ipsius benedictio con-
tingat omnibus gentibus. Præterlapsus est post
promissionem tempus, auctum est seminis genus,
processit annorum numerus, sed nullibi gentibus
mutatio ad pietatem facta est, nulla species bene-
dictionis apud eas. Verumtamen ipsum patriar-
chæ genus ad idololatriam execrabilem converte-
batur, irreligiose agens in Ægypto, Palæstinam
contaminans, apud Persas imaginem colens. Ergo
quomodo promissio eventum habuit, ut mentita
esse vox divina non videretur? Quis erat, qui ad
tantam promissionem sese Deo interponeret? Num
Moses legislator? Magnus quidem ille tanquam
verus propheta omniumque prophetarum princeps,
sed statim vel ad interventum 76-77 libertatis
terrestris coram Deo ignavus est et ignaviam Deo
significat : Elige, quæso, Domine, alium idoneum,
quem mittas ⁴⁵. Et Aaron ad benedictionis ministe-
rium sufficiens? Splendidus quidem sacerdos et sa-
cerdotii legalis fundamentum, sed ab irreligiosis
urbis facile perterrebat, ut fabricatio imaginis

(25) Sic codex. Leg. φάσιν.

vital: docult: venerabilis etiam Elias est, qui quidem ardoris ferventis scintillas ejicit, sed impiis invisum. Nullibi erat sequester benedictionis promissæ, cum gentes idola colerent, Judæi simul irreligiosi essent, prophetæ clamarent: *Elige, quæso, Domine, alium idoneum, quem mittas*, cum sacerdotes vel immodice indulgerent peccatoribus, vel impudice et abjecte eos adularentur. Itaque opus erat ad interventum benedictionis pontifice, secundum naturam quidem e gente Abrahami nato, dignitate autem prophetis superiori, innocente et inansueto, patibili quidem tanquam cognato Abrahami, sed in periculis sciente ad Deum clamare: *Verum non quod ego volo, sed quod tu*⁴⁴. Nascitur vero ad hoc Christus, non angelorum induens naturam: etenim non e genere angelorum hominibus Deus benedictionem promisit, sed ex Abrahami posteris æqualis alicujus iis, qui acceperant promissionem. Hoc nunc est Pauli consilium, iis, qui Christi pontificatum superduum haberent, monstrare, promissionem benedictionis sine hoc sacerdotio eventum non habuisse. Sed quod non fingo hunc sensum, e verborum cohærentia vos ipsi judicare, spectantes verborum subtilitatem. Volo enim accuratioribus quoque præceptis vos ante assuefacere, ut evadatis **78-79** populus bene instructus, rerum divinarum magister. *Non angelis*, inquit, *opitulatur, verum Abrahamidis opitulatur*: non angelos, inquit, respexit Dominus universi, sed genus Abrahami, periclitans, ne antiqua promissione excideret. Et quid hoc ad id, de quo nunc agitur, Paule? *Propterea*, inquit, *debit per omnia fratribus suis assimilari, ut misericors fieret et fidus Pontifex in rebus divinis*. Cum veniret, ait, Salvator Abrahamidicæ gentis, quæ promissionem benedictionis acceperat, quæ pontifice opus habebat ad impetrandam illam innocente humanæque imbecillitatis consorte, nascitur ille e gente Abrahami secundum carnem et naturæ communionem in genere Abrahami assumit, ut ostendens in seipso personam a peccato liberam, fiat consors vitæ humanæ benedictionis intercessor communionem fragilitatis humanæ, et fortis omnino auxiliator intercessionem per innocentem, æternum, cognatum. Ergo quare mortem obire eum oportuit, qui purus esset ab omni peccato, brevique resurrecturus? *Quod passus est*, inquit, *ipse tentatus, potest iis, qui tentantur, ferre auxilium*. Illud, inquit, illud passionis supplicium in innocente carne contingens, potestas quædam ei est in cognatos, satisfactio invincibilis, tanquam superatio potestatis diaboli injuste obnitentis, ne innocens quidem inter eos homo sine damno, quod ab illo (sc. diabolo) est, præteriret. *Quare, fratres sancti, vocationis cælestis principes, intueamini apostolum et pontificem professionis nostræ Jesum Christum, fidum*

⁴⁴ Marc. xiv, 36.

(26) Sic codex. Hic vel πολεμουμένου legendum, vel vocabulum aliquod addendum esse existimo.

Α ἔδειξεν· σεμνὸς καὶ Ἥλιας καὶ ζήλου φλογώδους ἀποβάλλον σπινθήρας, ἀλλ' ἁμαρτωλοῖς ἐπαχθῆς. Οὐκ ἦν οὐδαμῶθεν πρὸς τὴν τῆς εὐλογίας μεσίτης ὑπόσχεσιν, εἰδωλολατρούντων ἔθνῶν, Ἰουδαίων συνασεθούτων, προφητῶν κεκραγῶτων· Δέομαι, Κύριε, προχέρισαι ἄλλον δυνάμενον, ὃν ἀποστελεῖς, ἱερέων ἢ συγχωρούντων ἁμαρτωλοῖς ὑπὲρ μέτρον, ἢ κολαζόντων ἀφειδῶς κατὰ πόδας. Ἔδει τοίνυν πρὸς τὴν τῆς εὐλογίας μεσιτείαν ἀρχιερέως, τῆ φύσει μὲν ἐκ τοῦ γένους τοῦ Ἀβραάμ τικτομένου, τῇ δὲ ἀξία προφητῶν ἀνωτέρου, ἀναμαρτήτου καὶ πρᾶου, παθητοῦ μὲν ὡς συγγενοῦς Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐν κινδύνοις εἰδότης πρὸς τὸν Θεὸν ἐκδοῦν· Πλὴν οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ σύ. Τίκτεται δὴ πρὸς τοῦτο Χριστός, οὐκ ἀγγέλων περιθέμενος φύσιν· οὐ γὰρ ἐκ γένους ἀγγέλων εὐλογίαν ἀνθρώποις ὁ Θεὸς καθυπέσχετο, ἀλλ' ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ τοῦ τοῖς ἐπαγγελίαν εὐλόγησιν ὁμοίου. Τοῦτο νῦν τὸ προκειμένον Παῦλον τὸ τοῖς τὴν κατὰ Χριστὸν ἱερωσύνην περιττὴν ἡγουμένοις δεῖξαι τὴν τῆς εὐλογίας ἀνευ ταύτης μὴ πληρουμένην ὑπόσχεσιν. Ὅτι δὲ οὐ πλάττω τὴν ἔννοιαν, ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ὑμεῖς ἀκολουθίας δικάσατε, συντείνοντες ἑαυτοὺς πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων λεπτότητα. Βούλομαι γὰρ καὶ τοῖς ἀκριβοστέροις ὑμᾶς προεθίσαι διδάγμασιν, ἵνα γένησθε δῆμος ἡκριτωμένος τῶν θείων διδασκαλῶν. Οὐκ ἀγγέλων, φησὶν, ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται. Οὐ πρὸς ἀγγελικὴν, φησὶν, ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης ἐπίσχεψιν ἔδραμεν, ἀλλὰ πρὸς γένος Ἀβραάμ ἐκπεσεῖν εὐλογίας παλαιᾶς κινδυνεύον. Καὶ τί τοῦτο πρὸς τὸ κείμενον, Παῦλε; Ὅθεν ὠφείλει, φησὶν, κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπειδὴ γένους, φησὶν, ἦλθεν Ἀβρααμίου Σωτῆρ, εὐλογίας μὲν προειρηφῶτος ὑπόσχεσιν, ἀρχιερέως δὲ πρὸς ταύτην ἀναμαρτήτου καὶ συμπαθοῦς δεομένου, γίνεται τοῦ γένους αὐτοῦ τοῦ Ἀβραάμ κατὰ σάρκα, καὶ τὸ τῆς φύσεως κοινὸν ἐν τῷ τοῦ Ἀβραάμ ἀναδέχεται γένει, ἵνα δεῖξας ἐν ἑαυτῷ τὸ τῆς φύσεως πρόσωπον ἁμαρτίας ἐλεύθερον, γένηται τῇ φύσει καὶ συμπαθῆς εὐλογίας μεσίτης τῇ πρὸς τὸ τῆς φύσεως παθητὸν κοινωνίᾳ, καὶ βέβαιος διὰ παντὸς βοηθὸς τῷ δι' ἀναμαρτήτου καὶ ζώντος ἀεὶ συγγενοῦς μεσιτεύειν. Τίς οὖν ἡ τοῦ θανάτου χρεῖα τῷ καθαρῷ τε παντὸς πλημμελήματος καὶ μετὰ μικρὸν ἀνίστασθαι μέλλοντι; Ἐν ᾧ, φησὶν, πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. Αὐτὸ, φησὶν, αὐτὸ τὸ τοῦ πάθους ἐν ἀναμαρτήτῳ σαρκὶ συμβᾶν πειρατήριον δυναστεία τις αὐτῷ ὑπὲρ τῶν συγγενῶν δικαιολογία ἀήττητος, ὡς ὑπερβολὴ τῆς παρὰ τοῦ διαβόλου δυναστείας ἀδίκου πολεμουμένων (26) τῷ μηδὲ τὸν ἐν αὐτοῖς ἀναμάρτητον ἀνθρώπον ἀγευστον τῆς ὑπ' ἐκείνου παρελθεῖν ἐπηρείας. Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἀγιοὶ, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ

ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἅπλοστον δὲ τῷ ποιήσαντι αὐτόν. Ὅντος οὖν ὑμῖν τοῦτου μόνου, φησὶν, ἀρχιερέως συμπαθοῦς καὶ συγγενοῦς καὶ βεβαίου, τῆς εἰς αὐτὸν μὴ περιτρέπεσθε πίστεως. Αὐτὸς γὰρ ὑμῖν τῆς ἐπηγγελμένης ἀρχιερέως εὐλογίας ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ ἀπεστάλη, ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους τὴν τοῦ σώματος θυσίαν συνεπαγόμενος, αὐτὸς μεσίτης ἢς ὁμολογήσατε πίστει, ὡς τὴν φύσιν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ τῆς φύσεως ἐν αὐτῷ καταλλάξας ἀναμαρτήτου. Εἶτα ἵνα μὴ ξένα κηρύττειν Ἰουδαίοις ὁ Παῦλος νομιζῆται καὶ μηδαμῷ τῷ Θεῷ πεπραγμένα, ἐπήγαγεν· Ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὄλῳ τῷ ὄλῳ αὐτοῦ. Οὐ ξένον, φησὶν, ἀνθρώπον ὑποσχέσεσιν θείας ἀνθρώπων καὶ Θεῷ μεσιτεύειν· προέλαβεν γὰρ τῆς μεσιτείας ὁ τύπος· διὰ Μωϋσέως τοῦ τῷ οἰκείῳ πρὸς Θεὸν μεσιτεύσαντος γένει. Κἂν ταύτην, αἰρετικῆ, τὴν φωνὴν ἐρυθρίασον Πιστὸς, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ὡς καὶ Μωϋσῆς. Τί οὖν, ὦ τῆς Ἀρείου κληρονόμο φρενιτιδος, τῷ Θεῷ λόγῳ παρὰ Παύλου νομιζεῖς τὸν Μωϋσέα συγκρίνεσθαι; Καὶ τοι γὰρ περὶ τοῦ τῆς σαρκὸς Ἰωάννης βοῶν ὑποδήματος· Οὐκ εἰμι, φησὶν, Ἰωάννης λέγει τὸν Ἰωάννην τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Ἰωάννης ὁ Ἰωάννης τοῦ τῆς Δεσποτικῆς σαρκὸς ὑποδήματος ἀνάξιον ἑαυτὸν εἶναι διαμαρτύρεται, Ὁδὲ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐκ ἐγήγηται. Σὺ δὲ τὸν τοῦ παντὸς Κτιστὴν εἰς τὴν πρὸς Μωϋσέα κατάγειν ὁμοιότητα τὸν Παῦλον συκοφαντεῖς, ὅς οὐδὲ κατὰ τὴν τῆς ἀνθρωπότητος τάξιν διὰ τὴν ἐκ τῆς πρὸς τὴν θεότητα συναρεῖς ἀξιοῖ ἐξισοῦσθαι τὸν Μωϋσέα τῷ Ἰησοῦ; Διὸν γὰρ ἐξῆς φθέγγεται, δείκνυσιν· εἰπὼν γὰρ, Πιστὸς ὁ Ἰησοῦς ὡς καὶ Μωϋσῆς ἐν ὄλῳ τῷ ὄλῳ αὐτοῦ, προσέθηκε τοῦτοις εὐθύς· Πλείονος γὰρ οὗτος δόξης παρὰ Μωϋσῆν ἤξειται. Κἂν τῆ τῶν φωνῶν ἐναντιολογία προσέχων σύνες τῇ διανοίᾳ, αἰρετικῆ. Πιστὸς, φησὶν, ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς ὡς Μωϋσῆς· εἶτα πλείονος, φησὶν, οὗτος δόξης παρὰ Μωϋσῆν ἤξειται. Ἡ τῶν φωνῶν πρὸς ἀλλήλας ἐναντίοτης τὴν συγκρίσιν δείκνυσιν τῆς τῶν τύπων ὁμοιότητος οὐσαν, οὐ τῆς τῶν ἀξιοτήτων ἰσότητος Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ· αἰρετικὸς δὲ οὐ φρίττει τὸ τῆς Θεότητος ὕψος εἰς Μωσαϊκὴν κατάγων θνητότητα. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς τῶν αἰρετικῶν κατὰ τῶν ἀποστολικῶν φωνῶν ληστείας εἰρήσθω μοι. Βούλομαι δὲ τι πλημμελούμενον παρ' ὑμῶν εἰς μέσον διὰ βραχέων προθεῖς, εἰς τὴν τοῦ πλημμελομένου προτρέψαι διόρθωσιν· γοργοὶ γὰρ πρὸς τὰ κατὰ καθεστῆκατε. Τί οὖν τὸ πλημμελούμενον; Προτίθεται μετὰ μικρὸν τοῖς πιστοῖς τὰ μυστήρια ὡς στρατιώταις τισὶν βασιλικὸν σιτηρέσιον· τῶν πιστῶν δὲ τότε οὐδαμῶς τὸ στρατόπεδον, ἀλλ' ὡσπερ ἄχυρον τῷ τῆς βαθυμίας ἀνέμῳ τοῖς καταγυμένοις συνεκρίπτονται. Καὶ σταυροῦται μὲν κατὰ τὸν τύπον Χριστοῦ, τῆ τῆς ἱερατικῆς εὐχῆς μαχαίρα σφαττόμενος, τοὺς ἑαυτοῦ δὲ μαθητὰς ὡς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὸ πρὶν πεφευγῆτας εὐρίσκει. Δεινὸν τὸ πλημμέλημα χωρὶς διωγμοῦ τοῦ Χριστοῦ προδοσία, χωρὶς πολέμου τῆς Δεσποτικῆς σαρκὸς ὑπὸ

⁴³ Joan. i, 27. ⁴⁴ Matth. xi, 11. ⁴⁵ Hebr. iii, 6; v, 5, 6.

foeti, utrum futura a corpore Domini, an refugium ad illud? Propterea erubescamus, quippe victi poenitentia illius meretricis, pertimescamus illam Domini vocem, nos obstantem: *Confirmo vobis sanctissime, 84-85 nisi edatis carnem Filii hominis ejusque sanguinem bibatis, non habebitis vitam in vobis* 48. Evitemus periculum, ne nobis quoque caelitus increpans acclamet: *Non potuistis unam horam vigilare mecum* 49; praeterea etiam caveamus ne haereticorum impietati in eum adjungamur: bene attendamus ad Pauli verba de incarnatione, ne, quæ hominis sunt, cum natura divina, a corpore libera, confundamus, ne affectus deitatis cum affectibus humanitatis permisceamus, proprietates naturarum discernentes: unionis dignitatem conjugamus, neque Deum Filium templum loco inhabitantis prædicemus, atque templum loco inhabitantis habeamus: memoria teneamus verba utramque naturam amplectentia: *Destruite hoc templum, hoc est, destructioni subjectum, et intra tri-duum excitabo illud* 50, hoc est, Deus cum homine arcuatum in modum conjunctus: ei gloria in sæcula sæculorum. Amen.

πιστῶν ἐγκατάλειψις. Τί τὸ τῆς ἐγκαταλείψεως αἰτιον; Ἀσχολίαι χρειώδεις. Καὶ τί τῆς εἰς τὸ Θεῖον ἀσχολίας ἀναγκαιότερον καὶ ταύτης μικρᾶς; Ἄλλ' ἀμαρτημάτων δειλία. Καὶ τί τὴν μακαρίαν ἐκείνην ἀπεκάθηρεν πόρνην, τὸ φυγεῖν ἢ τὸ προσφυγεῖν τῆ τοῦ Δεσπότου σαρκί; Ἐρυθριάσωμεν τοίνυν τῆς πορνικῆς ἐκείνης γινόμενοι κατανύξεως χεῖρους, φρίξωμεν τὴν Δεσποτικὴν ἐκείνην ἡμᾶς διαμαρτυρομένην φωνήν. Ἄμην, ἀμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Δειλιάσωμεν, μὴ καὶ ἡμῖν ἐπιτιμῶν ἐξ οὐρανῶν φέγγεται. Οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν παραμείναι μετ' ἐμοῦ· φοβηθῶμεν πρὸς τοῦτω καὶ τῆ τῶν αἰρετικῶν συντίθεσθαι κατ' αὐτοῦ κακουργίᾳ· πρὸς τὰς τῆς ἐνανθρωπήσεως νήφωμεν τοῦ Παύλου φωνάς, τὰ τῆς ἀνθρωπότητος τῷ τῆς Θεότητος ἀσωμάτω μὴ συνασματοῦσθαι, τὰ τῆς Θεότητος τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος μὴ συμφύρωμεν πάθει, τὰ τῶν φύσεων κερρίζοντες ἴδια· τὴν τῆς ἐνώσεως ἀξίαν συνάπτωμεν, μῆτε τὸν Θεὸν Λόγον ναδὸν ἀντ' ἐνοικουήσαντος κηρύττωμεν, μῆτε τὸν ναδὸν ἀντ' ἐνοικουήσαντος τὸν ἐνοικουήσαντα νομίζωμεν· μνημονεύωμεν τῶν ἐπ' ἀμφοτέροις αὐτοῦ τὰς δύο φύσεις ἀναλαβόντων φωνῶν. Ἀύσατε τὸν ναδὸν τοῦτον, τοῦτ' ἔστιν τὸ τελευτήτης δεκτικὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν, τοῦτ' ἔστιν, ὃ τῷ θνητῷ συνημμένος κατὰ τὸ κεκρυμμένον Θεός· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἄμην.

48 Joan. vi, 53. 49 Matth. xxvi, 40. 50 Joan. ii, 19.

HOMILIÆ FRAGMENTUM

QUÆ INSCRIBITUR :

Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου ὁμιλία περὶ τῶν μετὰ παρατηρήσεως προσιδόντων τοῖς θεοῖς μυστηρίοις, εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας εἰς τὰ Ἐγκαίνια (27).

Sancti Patris nostri Joannis Chrysostomi homilia de iis qui ad divina mysteria cum attentione accedunt, in eos qui ad Encæniam relicti sunt.

Incipit: Οὐκ ἀρκεῖ τὸ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀκοῦειν ἡμᾶς Χριστιανούς, καὶ εἰ βούλεσθε παρέξω ἀξιόπιστον μάρτυρα τὸν ἀδελφόν Θεὸν Ἰάκωβον λέγοντα. Desinit, ἵνα τῆς μελλούσης καὶ ἀτελευτήτου κολάσεως ἀπλλαγῶμεν, καὶ τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἀξιοθῶμεν· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

Hæc homilia neque inter genuina, neque inter spuria S. Joannis Chrysostomi opera invenitur, si modo fides habenda sit *alphabetico ejusdem operum Indici ex primis verbis Sermonum et Homiliarum, in quibus spuria et etiam omissa*, quem P. de Montfaucon exhibet locupletissimæ editionis vol. XIII, pag. 296. At vero post bene multos mss. catalogos et indices frustra exploratos excussosque, tandem hujus homiliæ occurrit mentio in Antonii Augustini *Bibliotheca Græca ms.*, cod. 44, his disertis verbis: *CHRYSOSTOM. item de Eucharistia in Encænitiis sermo, et quod debemus accedere cum multo timore ad divina mysteria*. Cum autem doctissimi præsulis mss. bibliotheca in Regiam Escorialensem illata sit, homiliam hanc ibidem, nisi funestissimo anni 1671 incendio periiit, adhuc exstare minime dubitamus. Ut ut est, nondum illa typis innotuit.

(27) Iriarte, *Catalog. codd. Græc. Matrit.*, p. 63.

ADMONITIO EDITORIS.

Multis in operibus plus minusve antiquis, necnon apud ambiguae scientiae diversarum regionum auctores, quotidie praedicatum legimus, veteres D. Chrysostomi editiones quas Erasmus, Savilius ac Fronto Ducæus in lucem emiserunt, haud pauca continere, praesertim homilias seu integras seu mutilas, quae in celeberrima editione Benedictina a Montefalconio et sociis elaborata non inveniuntur. Istiusmodi errorem, undecunque ortum, hinc inde secuti sunt, mutuis insistentes vestigiis, haud bonae disciplinae scriptores, qui quidem res a fonte repetere neglexerunt. Constat enim PP. Benedictinos in elucubrandis D. Chrysostomi Operibus tres supra memoratas editiones ob oculos habuisse; ac eorum laborem, quidquid tandem in ipso desideretur, caeteris omnibus longe praestantiorum esse, nemo est qui inficietur. Porro in supradictis editionibus ne unum quidem verbum a D. Chrysostomo, fatentibus omnibus, prolatum, reperias, quod non in maxime recenti editione similiter occurrat. Quae nempe a PP. Benedictinis ommissa, ab Erasmo autem, Savilioque et Frontone edita praedicantur, ea sunt operum fragmenta plus minus obtruncata, quae Montefalconius adamussum exprimere minime neglexit, sicut et plures homilias, tanquam incertorum auctorum fetus haud genuinos, rejicere non dubitavit. Quo fit ut si denuo ederentur praedictae homiliae operumque portunculae quas illi, nescio qua ostentatione ducti dubiae eruditionis viri, quasi praetermissas jactant, longa esset rerum earumdem repetitarum series. Et hanc quidem assertionem proferre non piget, postquam diversarum, de quibus lis orta est, editionum collationem inter se accuratissimam haud exiguu labore perfecimus.

SUPPLEMENTUM AD EPISTOLAS

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI.

A.

Τοῦ Χρυσοστόμου τῆ βασιλίδι Εὐδοξίᾳ (28).

Ὁ μὲν Θεὸς πάσης ὧν φύσεως δημιουργὸς, πάσης ^A κατ' οὐσίαν ὑπερανέστηκεν ἐξουσίας, καὶ κυριότητος· ἄνθρωποι δὲ πάντες, ἴσοι, καὶ ὁ μὲν ἄλλου, ὁ δὲ ἐτέρου προέχειν δοκεῖ. Καὶ σοὶ τοίνυν τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας ἀπένειμεν, οὐχ ἵνα σαυτὴν τῶν ἄλλων ὑπερέχειν νομίζεις, ἀλλ' ἵνα ἰσονομίαν (29) τῷ κοινῷ καὶ δικαιοσύνην βραβεύης. Δόξα γάρ, καὶ πλοῦτος, καὶ ὑπερηφάνεια κοσμική, οὐκ ὠφελήσει ὄλωσ ἡμᾶς ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἀλλ' ἡ μόνων ἢ τῶν ἐντολῶν φυλακὴ, τὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἐπαγομένη συντήρησιν. Ἐὰν αὐτὴ μὴ ἐπιλήσμων φανῆς, μὴ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον τῆς σῆς ἀπόσῃ ψυχῆς, ἐπισταμένη σαφῶς ὡς ἡ πνοὴ πάντων ἡμῶν ἐν ταῖς αὐτοῦ χερσίν ἐστιν· καὶ ᾧ μὲν προστίθῃσιν ἔτη ζωῆς, ἐξ οὗ δὲ βούλεται, ἀφαιρεῖται· Ἐγὼ γάρ, ^B φησὶ, ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω. Καὶ τίς ὁ τῶν ἐμῶν χειρῶν ἐξαιρούμενος; φοβερόν δὲ τὸ ἐμπέσειν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζώντος. Χοῦς, καὶ σποδὸς τυγχάνομεν πάντες ἄνθρωποι, ἄνθος, χόρτος, καὶ κόνις, σκιά, καπνὸς, καὶ ἐνύπνιον, καὶ ζῶμεν οὐ ζῶντες. Ἐξ οὗ γάρ τὸ, Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, κατὰ πάσης ἡμῶν ἐξηγέθη τῆς φύσεως,

I.

Chrysostomi ad imperatricem Eudoxiam.

Deus omnis naturae conditor essentia sua praestat omni potestati atque dominationi: homines vero omnes sibi invicem sunt aequales, licet alius alium antecellere videatur. Tradidit igitur et tibi regia sceptra, non ut aliis antecellere te putes; sed ut jus cuique suum tribuas, atque justitiam administres. Gloria enim, et opes, et mundanus splendor, nihil omnino nobis proderunt in formidabili iudicii die; sed id unum proderit, observantia scilicet divinorum praecceptorum, qua simul recta dogmata sarta tecta servantur. Quorum fac, ne immemor esse videaris, neve Dei timorem ex animo tuo excutias, probe sciens spiritum omnium nostrum in ipsius manibus esse: quippe ad libitum uni adjicit vitae annos, alii vero aufert: Ego enim, ait, occidam, et vivere faciam. Et quis ex manibus meis eripietur? Horrendum vero est incidere in manus Dei viventis. Linus et cinis sumus omnes homines, flos, gramen, pulvis, umbra, fumus et somnium; et vivimus vitae prorsus expertes. Ex quo enim in universam naturam nostram lata est haec sententia, Pulvis es, et in pulverem reverteris; mortalitatem

^a Deut. xxxii, 39. ^b Hebr. x, 31. ^c Gen. iii, 19.

(28) Galland., *Vel. Patrum Biblioth.* t. VIII, 244.

(29) Leg. fortasse, ἰσονομίαν.

omnes et corruptionem simul induimus, et communem ad unum omnes mortem subivimus, licet unus hodie, alius cras occumbat. Ut enim a terra quisque prodimus, in terram rursus paulo post revertimur reges simul, et privati, principes, et subditi. Respice igitur eos qui ante vos regnarunt, atque considera quid ii tum erant, et quid iidem sint in praesentia. Vide quomodo qui bona egerunt, vel post mortem bene beateque vivant, et in retributionis die in resurrectionem vitae prodeant; contra, qui male egerunt, in hoc mundo maledictis et execrationibus incessanter ab omnibus lacerentur, et non amplius in resurrectionem vitae, sed iudicii exsurgant. Imitetur igitur et pietas vestra eos qui fidem illaeram servarunt, quique pulchrum divinatorum praeceptorum cursum consecerunt: atque miseræ Theognosti mulieris, ejusque filii suum vinetum reddite. Sufficiunt his praeteritæ molestiæ: ne augeantur ipsis miseræ, neve, quæso te, ulterius protendantur afflictiones. Fac eis quam citissime solvas opprimentem dolorem atque calamitatem, in memoriam revocando Salvatoris evangelica monita, quibus nos hortatur, ne solem super iracundiam nostram occidere sinamus ^d. Et rursus in divitem illum invectus: *Stulte, ait, hac nocte animam a te repetunt; quæ autem parasti, cujus erunt? Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? aut quam commutationem dabit homo pro anima sua?* Nunquid nobiscum ad inferos descendet suavitas vineæ fructus? an sicorum dulcedo? an olei pinguedo? an opum redundantia et imperii gloria? Nonne in corruptionem omnis hominum conatus desinit? nonne, relictis omnibus, spoliati mundanis hujusce vitæ bonis, nudi hinc discedimus, sine potestate et imperio? Hæc igitur omnia mente revolvens, fac ut vinetum restituatur, ut bene tibi fiat in iudicii die.

II.

Chrysostomi ad Cæsarium.

Pium et valde pium, Christum, qui morte circumdatus est, confiteri in Divinitate perfectum, et in humanitate perfectum unum Filium unigenitum, non dividendum in filiorum dualitatem, portantem tamen in semetipso indivisarum duarum naturarum inconvertibiliter proprietates, non alterum et alterum; absit! sed unum eumdemque Dominum, Verbum carne nostra amictum, et ipsa non inanimata aut irrationabili, sicut impius Apollinarius dixit.

Si quis autem dixerit impossibile fieri, ut duo quædam sint unum, simul comprehendantur et simul crucifigantur, unumque solum ex duobus ignominiam patiatur: id sum demonstraturus similitudine ex rebus humanis desumpta.

^d Ephes. iv, 26. * Luc. xii, 20. † Matth. xvi, 28.

(30) Scribe, αὐτῆς.

(31) Ex Bibliotheca Laurentiana Cod. 37, del banco 31. CANISIUS. *Thesaurus Monumentorum*, t. I p. 230.

τὴν θνητότητα πάντες, καὶ τὴν φθορὰν ἀρδὴν ἡμφιασάμεθα, καὶ κοινῇ πάντες ἤδη τετελευτήκαμεν, καὶ ὁ μὲν σήμερον, ὁ δὲ αὐριον τελευτᾷ. Ἐκ γῆς γὰρ προελθόντες, εἰς γῆν πάλιν μετ' ὀλίγον καταφερόμεθα, βασιλεῖς τε, καὶ ἰδιῶται, ἀρχόντες, καὶ ἀρχόμενοι. Ἀπόβλεψον τοιγαροῦν εἰς τοὺς πρὸ ὑμῶν βασιλεύσαντας, καὶ ἀναλόγισαι, τί μὲν ἦσαν τότε, τί δὲ νῦν γεγόνασι. Σύνες πῶς οἱ μὲν τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, ζῶντές τε, καὶ μετὰ θάνατον μακαρίζονται, καὶ κατὰ τὴν τῆς ἀναποδόσεως ἡμέραν εἰς ἀνάστασιν ζωῆς ἐκπορεύονται· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, κἀνταῦθα πρὸ πάντων ἀραις τε καὶ δυσφημίαις αἰεὶ ποτε βάλλονται, καὶ εἰς ἀνάστασιν οὐκ ἔτι ζωῆς, ἀλλὰ κατακρίσεως ἐξάνιστανται. Μιμησάσθω τοίνυν καὶ ἡ ὑμῶν θεοφιλεῖα τοὺς τὴν πίστιν ἀλωθήτως τηρήσαντας, καὶ τὸν καλὸν δρόμον τῶν ἐντολῶν διανύσαντας, καὶ τῇ ταπεινῇ γυναικί Θεογνώστου, καὶ τοῖς αὐτοῖς (30) τέκνοις, τὸν αὐτῶν ἀμπελῶνα ἀπόδοτε. Ἀρκεῖ τοῦτοις τὰ φθάσαντα λυπηρά· μὴ ἐπιτεινεῖσθω δὲ τὰ δεινὰ, μηδ' ἐπιπλέον προβαίνετω τὰ θλιβερά. Καὶ παρακαλῶ, λύσον αὐτοῖς ἐν τάχει τὴν ἐπιχειμένην ὀδύνην, καὶ συμφορὰν, μεμνημένη τοῦ Σωτῆρος ἐν Εὐαγγελίοις παρακελευομένου ἡμῖν, μὴ ἐπιδύναι τὸν ἥλιον ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ἡμῶν. Ἰάβλιν δὲ πρὸς τὸν πλοῦσιον ἐκεῖνον ἀποτεινομένου, καὶ λέγοντος· Ἄφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τί νῦν ἔσται; Τί ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Μὴ συγκαταθήσεται ἡμῖν ἐν τῷ ᾄδῃ γλυκύτης καρποῦ ἀμπέλου; ἢ ἡδύτης συκῶν; ἢ λιπότης ἐλαίου; ἢ χρημάτων περιουσία, καὶ δόξα ἀρχῆς; οὐχὶ πρὸς φθορὰν καταλήγει πᾶσα ἀνθρώπου σπουδή; οὐχὶ πάντα καταλιμπάνοντες, ἀπερχόμεθα γυμνοὶ τῶν ἐνταῦθα, καὶ ἀπροστάτευτοι; Τοῦτων οὖν ἀπάντων μνημονεύουσα, ἐπίτρεψον ἀποδοθῆναι τὸν ἀμπελῶνα, ἵνα εὖ σοι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως γένηται.

B.

Τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Καισάριον (31).

Καὶ ἔστιν εὐσεβὴς τὸν θανάτῳ περιβληθέντα Χριστὸν ὁμολογεῖν ἐν Θεότητι τέλειον καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειον, ἕνα ὕδιν μονογενῆ, οὐ διαιρούμενον εἰς υἱῶν δυάδα, φέροντα δὲ ὅμως ἐν ἑαυτῷ τῶν ἀχωρίστων δύο φύσεων ἀσυγχύτους τὰς ἰδιότητας, οὐκ ἄλλον καὶ ἄλλον, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Κύριον Ἰησοῦν Θεὸν Λόγον σάρκα ἡμφιεσμένον, καὶ ταύτην οὐκ ἄψυχον καὶ ἄνουν, ὡς ὁ εὐσεβὴς εἶπεν Ἀπολλινάριος.

Εἰ δ' ἔτι τισὶν ἀδύνατον δοκεῖ ἐν ἐνὶ δύο εἶναι τινα, καὶ ἕνα μὲν κατέχεσθαι, ἕνα δὲ σταυροῦσθαι καὶ τὸ ἐν τούτων ὑπομένειν τὴν ὕβριν, ἀνθρωπίνῳ ὑποδείγματι ὑποδείξαι τοῦτο πειράσομαι.

Ἡ βασιλικὴ πορφύρα ἔριον ἦν. Τοῦτω μίγνεν τῆς Α κογχύλης τὸ αἶμα χροίαν πορφύραν αὐτῷ παρέσχεν· ὅτε οὖν ἐνήθετο τοῖς δακτύλοις καὶ ἐκλώθετο, στήμων γενόμενον, δῆλον ὅτι τὸ ἔριον καὶ οὐχ ἡ βαφή τὴν στρέψιν ὑπέμενεν· ὁμοιωται καὶ τῷ ἔριω τὸν ἀνθρώπου, τῇ πορφύρα χροίᾳ τὸν Θεὸν Λόγον. Ὅς ἦν ἡ ζωὴ ἐν τῷ πάθει καὶ τῷ σταυρῷ, ἀλλὰ τῷ πάθει παντελῶς οὐχ ὑπέπεσε.

Πάλιν ἔστω δένδρον ἔχον ἐν αὐτῷ τὴν ἀκτίνα τοῦ ἡλίου· ἐν τῷ οὖν τέμνεσθαι τοῦτο, θεωροῦμεν, ὅτι ὁ πλήτεων σείδηρος· πρῶτος κατὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἀκτίνος ἀνωθεν φέρεται, καὶ ἡ ἀκτίς πρώτη, πρὶν ἢ τὸ δένδρον πληγῆναι, τὴν πληγὴν ὑποδεχομένη φαίνεται· ὡσπερ οὖν ἡ λαμπηδὼν καίτοι· ἐκεῖ οὔσα οὐ τέμνεται, οὔτε διακόπτεται· οὕτω καὶ ἡ Θεότης οὔτε χωρισθῆναι ἠδύνατο, οὔτε τμηθῆναι, καὶ παθεῖν· ἡ δὲ σὰρξ τῷ πάθει ὑπέπεσεν, ἢ τμηθῆναι, καὶ παθεῖν ἠδύνατο, ὡς ἐκεῖ τὸ δένδρον.

Purpura regia fuit lana, sed sanguis vermiculi (sic Hieronymus) vel cocci immistus lanam reddit purpuream; at quando fusos torquebant digiti, circumvolvebatur et texebat artifex, non tinctura, sed lana patiebatur circumvolutionem et texturam. Similis est homo lanæ, Deum Verbum purpureo colori. Unitæ fuerunt binæ naturæ in cruce, in passione; sed non in omni parte passioni subjectæ fuerunt.

Supponamus pariter arborem quamdam habere radium solis insitum, quando scinditur arbor illa, ferrum percutere videtur solis radium, antequam sit arbor percussa; attamen radius solis, quamquam fulgens, nec percuitur, nec scinditur, sed arbor ipsa: sic Divinitas nec percuiti, nec pati potuit; sed tormentis subjiciebatur caro, quæ percuiti et pati potuit, sicut arbor superius indicata.

Latinæ Versioni nostræ Italicam D. D. Maffei exaratam et nobis transmissam addimus, ne quid Viri celeberrimi curis et labori detrahatur.

DEL CRISOSTOMO A CESARIO.

E pia cosa è confesser Cristo circondato dalla morte nella divinità perfetto; unico Figliuolo unigenito, non diviso in dualità di figliuoli, ma portante in se stesso le proprietà inconfuse delle due inseparabili nature; non altro, ed altro, lungi ciò; ma uno, e l'istesso Signor Gesù Christo, Dio Verbo vestito di carne, e questa non senz' anima, e senza mente, come disse l'empio Apollinare. Che se impossibile ancora sembra ad alcuni, due cose essere in una, e insieme esser prese, e insieme crocifisse, e con tutto ciò una sola di queste soffrir l'ignominia; mi sforzerò di ciò dimostrare con una umana similitudine. La regia porpora fu lana: mischiato ad essa il sangue della conchiglia, le diede il color purpureo: quando però si filava dalle dita, e si aggomitolava, fatto stame, è chiaro, che la lana e non la tinta soffrì quel torcimento. Or simile alla lana è l'uomo, ed al purpureo colore Dio Verbo, il quale era unito nella passione, e nella croce, ma non in ogni parte alla passione soggiacque. Purimente ponghiamo un albero ch'abbia in se stesso il raggio del Sole. Quando vien tagliato, noi veggiamo, che il ferro ond'è percosso, si scaglia prima d'alto contra il raggio, che è in esso, e pare che il raggio prima dell' albero soffra la percossa: ma come il raggio, benchè quivi pur sia, non resta tagliato, nè percosso, così la divinità nè separarsi poteva, nè ferirsi, o patire, ma soggiacque a' tormenti la carne, che patir poteva, ed esser ferita, come l'albero nell' altro caso.

D. MAFFEI CONCLUSIO.

Noi veggiamo qui, che siccome il primo pezzo C ben riscontra con la version Latina verso il fine, così nulla abbiamo in essa di tutto il secondo, che contiene le due similitudini, onde pare, che nel Codice, da cui questo compilatore trascrisse, molto diversamente la nostra Epistola si registrasse. Sarà risposto, che forse la seconda parte spetta ad altro autore, o ad altro monumento, e che fra l'un pezzo, et l'altro dovrebbe framezzare altro titolo, omesso per errore dal copista. Io sopra ciò non ardirei affermare nè il pro, nè il contra, e non ho tempo, nè voglia d'intraprendere una lunga ricerca per questo conto: ma ben posso dire, che da una parte il ms. non favorisce questo sospetto, mentre in esso ogni volta, che si muta autore, o documento, e si premette nuovo titolo, e si va a capo; e d'all altera, che molto ben legano quelle due comparazioni con l'intenzione dell' Epistola, nel principio della quale si tocca, e si riprova l'error di coloro,

che dalla sentenza ortodossa *passionem apponi imaginabantur Deitati*. Forse non parrà a taluno questo stile di S. Gio. Crisostomo; ma ad alcun altro stile di San Gio. Crisostomo non pare nè pur quello dell' altre particelle per avanti stampate. Non lascerò di dire, che molto sospetta si rende presso di me questa Epistola anche dal sapersi, che negli infiniti Codici continenti l'opere di S. Gio. Crisostomo essa non si inviene: poich' egli è certo, che una sì generale omissione d'autentico monumento non potrebbe esser nata, che dalla somma rarità di esso: ma noi veggiamo ne' mss. d'Italia, di Francia, d'Olanda, d'Inghilterra, che questa Epistola era notissima e comune, dove un pezzo, dove altro rinvenendosi presso varj raccoglitori di sentenze, e di detti, che l'ebbero a mano; da che pare potersi arguire, che solamente per non farsene conto, e per non venir reputata legittima, da' Copisti tutti, e da' compilatori dell' opere del

Crisostomo sia stata esclusa. E che diremo del A più di vent' anni dopo la morte di S. Gio. Crisostomo? farsi in essa chiaramente menzione dell'eresia di Nestorio, il quale non cominciò a seminarla se non

JAC. BASNAGII ANIMADVERSIO.

« Videmus, inquit vir doctissimus, initium epistolæ, quam hic protulimus, respondere priori versus finem; sed desunt binæ comparationes, unde patet descriptorem aliter legisse Epistolam Chrysostomi, quam in editis et ms. Florentino. Respondebitur forsam secundam partem alteri parenti tribui debere, aut alterius monimenti esse particulam, quæ tituli omissione cum epistola Chrysostomi juncta fuit. Ego nec affirmare, nec negare velim, neque per tempus mihi licet hoc amplius indagare. Sed huic conjecturæ non favet Codex, quippe ubi novum aliquod sese offert scriptum aut auctor, novus occurrit semper titulus in fronte. Deinde respondent scopo totius Epistolæ binæ comparationes quæ adjiciuntur, et optime refutantur illi, qui passionem apponi Deitati imaginabantur. Dicit aliquis, illud fragmentum non respondere stylo B. Chrysostomi. Sed et prior epistola ab ejusdem sancti Chrysostomi stylo plane diversa mihi vide-

tur. » Huc usque Maffei. Cætera, ut in compendium res redigatur, et quæ minoris sint ponderis, legi possunt Italice.

Gratias rependimus maximas viro doctissimo, qui nobis hoc epistolæ fragmentum transmisit, ideoque illud Operi nostro inseri volumus. Binæ comparationes hæreticis refutandis aptissimas, et probare quod Chrysostomus contendebat, non distemur. De codice abbatis Sancti Salvin, qui nostris oculis non subjicitur, judicare non licet; sed hæc est sententia nostra, compilatorem usui suo varia consarcinasse adversus eos qui passionem Deitati apponi imaginabantur; ut scopum attingeret, fragmentum, quod ad rem faciebat, ex epistola Chrysostomi excerpserit, cæteris omissis: ex alio fonte comparationes hausit, et simul omnia quæ compilaverat conjunxit; nec novus exigi debet titulus, siquidem sæpius una serie decurrant testimonia ex variis scriptoribus compilata.

SUPPLEMENTUM AD COMMENTARIOS IN SCRIPTURAM.

AD HOMILIAM XVIII IN GENESIM.

(Ex Codd. Bibliothecæ Namianæ, p. 33.)

Continet Codex XLIII (32) Chrysostomi homilias in Genesim a prima, cujus deest initium, usque ad tricesimam primam: quarum decima nona in editis est pars decimæ octavæ. Illius vero homiliæ, quæ hic dicitur decima octava, epilogus, seu peroratio, seu ἡθικὸν in editis non exstat: itaque placet ipsum hoc loco exscribere. Nimirum post verba: Καὶ διεγερθεὶς τὸν φόβον αὐτῶ καὶ τὴν ὑπόμνησιν παρέχειν δυναμένης (vide pag. 155 tomi IV Operum S. Joan. Chrysost. edit. Paris. anni 1721 [33]) adduntur hæc:

Obediamus divinæ Scripturæ servantes ejus C præcepta; salubria documenta conemur in nostras mentes deponere, deinde in vita præ nobis ferre, ut vita præcepta comprobet, et præcepta vitam perfectiorem ostendant; nam si nostra præcepta sunt recta, vita vero neglecta, nihil proderit nobis. Item si vitam rectam agentes dogmata recta negligamus, nullam pro salute nostra feremus utilitatem; decet enim, si voluerimus ex gehenna liberari, regnumque cælorum obtinere, nos ornari et rectis dogmatibus et recta vita. Nam dic mihi quænam sit utilitas arboris multum in altitudinem extensæ, foliisque luxuriantis, cum reipsa non ferat fructus? Sic Christiano, cujus vita non est proba, non prosunt recta præcepta. Ideo Christus

Πειθωμεθα δὲ τῇ θεῇ Γραφῇ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῆς εἰρημένοις κατακολουθοῦντες, τὰ ὑγειῆ δόγματα σπουδάζωμεν ἐναποτίθεσθαι ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς· καὶ μετὰ τοῦτον (sic) καὶ βίου ἀκρίθειαν ἐπιδεικνυσθαι· ἵνα καὶ ὁ βίος μαρτυρῇ τοῖς δόγμασι· καὶ τὰ δόγματα τὸν βίον ἀξιοπιστότερον ἐπιφαίνῃ. Οὕτε γὰρ ἐὰν ἔχωμεν δόγματα μὲν ὀρθὰ, βίου δὲ ἀμελῶμεν, ὠφελος (sic) ἡμῖν ἔσται τι· οὕτε ἐὰν βίον ἔχωμεν, τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀμελῶμεν κερδᾶναι τι χρήσιμον καὶ πρὸς σωτηρίαν ἡμετέραν δυνησόμεθα. Προσῆκει γὰρ εἰ βουλομεθα καὶ γεννήσθαι ἐλευθερωθῆναι, καὶ βασιλείας ἐπιτυχεῖν, ἀμφοτέρωθεν κοσμεῖσθαι καὶ δογμάτων ὀρθότητι, καὶ βίου ἐπιμελείῃ. Τί γὰρ ὠφελος, εἰπέ μοι, δένδρου εἰς ὕψος πολὺ ἐκτεινομένου, καὶ τοῖς φύλλοις κομῶντος,

(32) In folio, membraneous, mutilus initio et in fine, scriptus sæculo xi, constans foliis 209. Prima codicis verba nunc sunt: Εἰς τὴν βα-

σιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θελημα. Pro strema vero: οὕτε τὰ ἄλλα ἔπερ.

(33) Editionis novæ tom. IV, col. 153, lin. 3 a.

δταν καρποῦ Ἐρημον ἤ· οὕτω καὶ τὸν Χριστιανὸν οὐδὲν ὀνήνησι τὰ ὀρθὰ δόγματα, ἐάν τις κατὰ τὸν βίον ἀμελήῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς τοιοῦτους ἐμακάριζε λέγων· Μακάριος ὁ ποιήσας καὶ διδάξας. Τῆς γὰρ διὰ τῶν λόγων διδασκαλίας ἢ διὰ τῶν ἔργων ἀκριβεστέρα καὶ ἀξιοπιστοτέρα πολλῶ· ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ σιγῶν καὶ ὀρώμενος (sic) παιδεύειν δύναται τοὺς μὲν διὰ τῆς θέας, τοὺς δὲ καὶ διὰ τῆς ἀκοῆς· καὶ πολλῆς ἀπολαύσεται τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐνοίας· οὐ μόνον δὲ δι' ἑαυτοῦ· ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν εἰς αὐτὸν ὀρώντων· παρασκευάζων δοξάζεσθαι τὸν αὐτοῦ Δεσπότην· ὁ τοιοῦτος διὰ μυρίων γλωσσῶν καὶ διὰ πολλῶν πλειόνων τὰς εὐχαριστίας καὶ τοὺς ὕμνους ἀνοίσει τῷ τῶν ὄλων Θεῷ. Οὐδὲ γὰρ οἱ γνώριμοι μόνον καὶ μάρτυρες ὄντες τοῦ βίου καὶ αὐτὸν θαυμάσονται καὶ τὸν αὐτοῦ Δεσπότην· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγνωστοὶ, παρ' ἑτέρων ταῦτα μαθάνοντες· καὶ οἱ πόρρωθεν οἰκοῦντες καὶ οἱ μακρὰν ἀπωχισμένοι· καὶ οὐ φίλοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐχθροὶ αἰδεσθήσονται τῆς ἀρετῆς τὴν ὑπερβολὴν. Τοσαύτη γὰρ ταύτης ἰσχὺς· ὡς καὶ τῶν πολεμούντων αὐτὴν ἀποφράττειν τὰ στόματα καὶ τὴν γλῶτταν ἐπιστομίζειν· καὶ ὡσπερ πρὸς τὰς ἀκτῖνας τὰς ἡλιακὰς οἱ ἀσθενεῖς τὰς ἡψείας ἀντιβλέψαι οὐ τολμῶσιν, οὕτως οὐδὲ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἢ κακία ἀντιβλέψαι· δυνησεται ποτε· ἀλλὰ παραχωρήσει, καὶ τὰ νῦτα δώσει καὶ τὴν ἤτταν ὁμολογήσει. Ὁ δὲ καὶ πεπεισμένοι, ἀντεχώμεθα τῆς ἀρετῆς· καὶ μετὰ ἀσφαλείας τὸν ἑαυτῶν βίον οἰκονομῶμεν· καὶ τῶν μικρῶν καὶ εὐτελῶν εἶναι δοκούντων ἀμαρτημάτων εἶτε ἐν λόγοις εἶτε ἐν πράγμασι ἀπέχεσθαι σπουδάζωμεν. Οὕτω γὰρ οὐδέποτε τοῖς μέγιστοι περιπεσοῦμεθα τῶν ἀμαρτημάτων, ἐάν τῶν μικρῶν ἀπεχώμεθα· καὶ τοῦ χρόνου προϊόντος δυνησόμεθα, καὶ τῆς ἀνωθεν βροτῆς ἀπολαύοντες, τῆς ἀκρας ἀρετῆς ἐπιλαβέσθαι, καὶ τὴν κόλασιν διαφυγεῖν τὴν ἀποκειμένην, καὶ τῶν αἰώνων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ὁμοῦ τῷ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Homilia vero sequens, seu 19, sic incipit : Σκόπει πότε τοῦτο ἐγένετο μετὰ τὴν παρακοήν.

¹ Matth. v, 19.

FRAGMENTUM IN LIBROS REGUM.

(Ano. Mai, *Bibliotheca nova*, t. II, p. 495.)

[Cod. f. 124.] Τοῦ ἀγίου Ἰωάννου ἐκ τοῦ εἰς τὰς C Βασιλείας γ' λόγου (34).

Φέρει γηπένοις ἡδονὴν τὸ ἐξ ὑπείων τε καὶ βαθυγείων χωρίων πολὺν τινα ὀρέπεσθαι τὸν καρπὸν. Εἰ δὲ ποτε καὶ ἐκ πετρώδους γῆς καὶ λιπετῆς καὶ ὑπὸ φάμμου δυνηθεῖ μετὰ πολλὴν ἐπιμελειαν χρηστοῦ τινος ἀπολαῦσαι καρποῦ, μέγιστον ἐντεῦθεν ἢ ἡδονὴ τῷ γηπένῳ, δίδωσι πρὸς τὴν τῆς γῆς φύσιν ἀγωνισάμενος, καὶ τοὺς οἰκείους πόνους, αντιστάξας τῇ στερήσει τῆς γῆς, νίκης τινὰ μαρτυρίαν ἀποφέρειται παρὰ τῶν τὸ γεώργιον θαυμαζόντων.

(34) Joan. Chrysostomi in libros nominatim Regum, seu Regnorum, ut Græci loquuntur, non exstant sermones; nisi forte intelligendæ hoc titulo sunt homilix quinque de Anna Samuelis matre, et tres de Saule ac Davide; in quibus tamen hoc fragmen-

Sancti Joannis (Chrysostomi) ex tertio sermone in libros Regum.

Jucundum est agricolis tum ex montanis tum ex depressis terræ regionibus uberem fructum carpere. Quod si aliquando ex petrosi etiam macrisque vel arenosis locis, post multam impensam curam bonus aliquis fructus eveniat, major hinc colono delectatio accidit; quia cum soli natura luctatus, suisque pugnant adversus agri sterilitatem laboribus, victoriæ quoddam testimonium ab his, qui agricolandi artem merito æstimant, refert.

tum non videbam, nisi me festinans oculus fefellerit. Attamen in Damasceni Paralleli p. 462, aliud Chrysostomi fragmentum citatur ex sermone in secundum Regum, ex τοῦ εἰς β' Βασιλείῳ.

SPECIMEN

EXPOSITIONIS S. JOANNIS CHRYSOSTOMI IN JOB.

(BANDINI, *Anecdota Græca*, p. 182, ex codice XIII Bibl. Laurent., plut. IX.)

Hic codex, sæculo circiter x conscriptus, tres Joannis Chrysostomi Commentarios complectitur, videlicet in Isaiam, in Jeremiam, et in Jobum. Primi duo editi sunt: tertius lucem nondum vidit, nonnullis exceptis fragmentis, quæ in Catena Nicetæ in Jobum per Patricium Junium edita Londini 1637 leguntur. Hujus igitur expositionis, de qua epistolam 101 J. Lamio dedimus, quæque in Florentinis Novellis legitur sub die 7 Maii 1762, specimen tibi exhibemus, amice lector, exiguum illud quidem, sed quæ auctoris dignitas est, atque præstantia, maximi faciendum. Titulus expositioni sequens est: Τοῦ αὐτοῦ ὑπόμνημα εἰς τὸν μακάριον Ἰώβ. *Ejusdem* (nempe J. Chrysostomi, cujus nomen primus Commentarius præferebat) *Commentarius in beatum Jobum*. Deinde Prologus incipit:

Primum inquirendum videretur, quonam tempore iste homo vixerit. Nonnulli quippe dicunt ante Moysen fuisse, et esse ab Abrahamo quintum; alii vero sub lege. Verumtamen nondum quidquam statuimus, donec ex ipsa historia discamus, utrum hoc vel illo tempore fuerit. Nec tamen id parum nobis confert ad cognoscendam hujus hominis virtutem. Non enim perinde est eum qui instituta Mosaica prægustaverit, talem evasisse, tanta præditum virtute, tanta admiratione; atque ante illa instituta adeo magnum præ se tulisse robur. Quod porro magnus fuerit iste vir, non modo res ipsæ demonstrant, sed etiam Deus ostendit, inquam: *Si steterit Noe, et Job, et Daniel, filius suos et filias suas non liberabunt*^a. Cur vero Moyses nullam de illo mentionem fecit? At enim ecquæ erat commemorandi necessitas, aut cujusnam rei ergo? Tu autem mihi considera, quomodo illi ne proavus quidem obfuerit Esau. Non erat ex Abrahamo, atque adeo non erat ex Jacob; quinimo regionem incolabat barbaram. Viden' quod omnibus magistris miserit Deus? Interea animadvertas velim, qui superna Dei cognitio ubique esset manifesta: perspicis namque amicos ejus notitiam Dei habuisse. Quis eos docuit? quis illis annuntiavit? puto quippe ante legem exstitisse. Atque hinc liquet, quod non ab re quis dixerit, primum hunc librum magistrum quemdam atque præconem fuisse cognitionis Dei. At enim per vivendi rationem atque patientiam innotuerit: sed oportebat in illo etiam miracula reperiri, quo et sic numeris omnibus absolutus magister fieret. Quemadmodum enim in Abraham multa exstiterent signa, ita et hic, etc. — *Homo quidam erat in regione Ausitide, cui nomen Job*^b. Considera hanc primam laudem: *Hominem fuisse in regione*, inquit, *Ausitide*, quorum et hoc enuncium magnum. Talem enim fuisse in Arabia, ubi omnes depravati erant, ubi nullum occurrebat æquitatis exemplum, hoc utique mirabile fuit: *Et erat homo ille*^c (iterum homo) *sine querela, justus, terax, pius, abstinens ab omni re mala*^d. Horum

Ἄξιον πρῶτον ἐπιζητῆσαι, πότε οὗτος ὁ ἀνὴρ γέγονε. Τινὲς μὲν οὖν αὐτόν φασι πρὸ τοῦ Μωσέως εἶναι, καὶ πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ· τινὲς δὲ ἐν τῷ νόμῳ· ἀλλὰ μηδέπω ἀποφαινόμεθα, ἕως ἄν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἱστορίας μάθωμεν, εἴτε ἐν τούτῳ, εἴτε ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἦν. Οὐδὲ γὰρ, οὐδὲ τοῦτο μικρὸν ἡμῖν συντελεῖ πρὸς τὸ γνῶναι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀρετὴν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον ἀπολαύσαντα τῶν Μωσαϊκῶν τοιοῦτον εἶναι, οὕτως ἐνάρετον καὶ θαυμαστὸν, καὶ πρὸ ταύτης τῆς παραινέσεως τοσαύτην ἐπιδείκνυσθαι τὴν ἰσχύϊν· οὐ μὲν γὰρ μέγας ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα δηλοῖ. Δηλοῖ δὲ καὶ ὁ Θεὸς λέγων· Ἐὰν στῆ Νῶε, καὶ Ἰώβ, καὶ Δανιήλ, υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας αὐτῶν οὐ μὴ ἐξέλῳται. Τίνος δὲ ἕνεκεν αὐτοῦ Μωσῆς οὐχὶ μέμνηται; Ποία γὰρ ἦν ἀνάγκη μνησθῆναι, ἢ τίνος ἕνεκεν; Σὺ δέ μοι θέα, πῶς οὐδὲν αὐτόν ὁ πρόγονος παρέβλαψεν ὁ Ἥσαυ. Οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ, μᾶλλον δὲ οὐκ ἦν ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ· ἀλλὰ καὶ χώραν ξένην εἶχεν. Ὅρα; ὅτι πᾶσι διδασκάλους ἐπεμψεν ὁ Θεός; σὺ δέ μοι βλέπε, πῶς ἀνωθεν ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ δῆλη ἦν· ὄρα; γὰρ καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ ἐνομοῖαν ἔχοντας περὶ Θεοῦ. Τίς αὐτοὺς ἐδίδαξε; τίς κατήγειλε; καὶ γὰρ ἐμοὶ δοκεῖ πρὸ τοῦ νόμου εἶναι· καὶ δῆλον αὐτόθεν, ὡστε εἰκότως ἂν τις εἴποι ὅτι πρῶτον τοῦτο τὸ βιβλίον, διδάσκαλός τις καὶ κήρυξ ἦν τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, ἀλλὰ διὰ βίου μὲν, καὶ ὑπομονῆς δῆλον. Ἐδει δὲ καὶ σημεῖα γενέσθαι ἐπ' αὐτοῦ, ὡστε καὶ ταύτη ἀπηρτισμένον εἶναι τὸν διδάσκαλον· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ πολλὰ γέγονε σημεῖα, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, κ. λ. Interpretatio tandem inc. Ἀνθρωπὸς τις ἦν ἐν χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι, ᾧ ὄνομα Ἰώβ. Ὅρα πρῶτον ἐγκώμιον τοῦτο, τὸ Ἀνθρώπον εἶναι ἐν χώρᾳ, φησί, τῇ Αὐσίτιδι· ὧν καὶ τοῦτο ἐγκώμιον μέγα· τὸ γὰρ ἐν Ἀραβίᾳ εἶναι, ἐνθα πάντες ἦσαν διεφθαρμένοι, ἐνθα οὐδὲν ὑπόδειγμα ἦν εὐνομίας, τοῦτο ἦν τὸ θαυμαστόν. Καὶ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐκείνος (πάλιν ἄνθρωπος) ἀμεμπτος, δικαίος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πορνῆροῦ πράγματος. Ἐν ἑκαστῶν τούτων ἱκανὸν παραστήσαι τὴν ὄραν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Ἄλλ' ὡσπερ

^a Ezech. xiv, 20. ^b Job. i, 1. ^c ibid. ^d ibid.

τις ἐραστῆς μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας τὸ κάλλος ἀ
 ληγεῖται τοῦ ἐρωμένου, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Ἄμμε-
 πτος, φησὶ, τοῦτο, δόλοκληρος ἀρετῆ· δίκαιος, καὶ
 τοῦτο· ἀληθινός, καὶ τοῦτο· θεοσεβής, καὶ τοῦτο·
 ἀπεχόμενος ἀπὸ παρτὸς πορηροῦ πράγματος· καὶ
 τοῦτο, Ἄπὸ παρτὸς, φησὶ, καὶ οὐχ ἀπλῶς τοῦ μὲν,
 τοῦ δὲ οὐ. Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες, ὅτι πρὸς τὸ κακὸν
 ἢ φύσις βέπει μᾶλλον; ποιοὶ φόβος; ποῖα δικαστή-
 ρια; ποῖοι νόμοι τοῦτον τοιοῦτον ἐποίησαν; Ἐπειδὴ
 γὰρ ἔλεγεν· Οὐκ ἔστι δίκαιος, ὃς ποιήσει ἀγαθόν,
 καὶ οὐχ ἀμαρτήσεται. Διὰ τοῦτ' ἔφησιν, ἄμμεπτος,
 οὐκ εἶπεν Ἄναμάρτητος, ἀλλ' ἄμμεπτος. Οὐ μόνον
 ἐκεῖνα οὐκ ἔπραττε τὰ ἀμαρτίαν ἔχοντα, ἀλλ' οὐδὲ
 τὰ μέμψιν, καὶ κατὰ γινωσκιν, κ. λ.

unum quodlibet satis commendare posset animæ
 ejus pulchritudinem: sed ut vir amans diligenter
 etiam atque etiam sui amati pulchritudinem enarrat;
 ita et hic usuenit. *Sine querela*, inquit, hoc integra
 est virtus. *justus*; et hoc, *Verax*; et hoc, *Pius*,
 et hoc, *Abstinentes ab omni re mala*; et hoc, *Ab omni*,
 inquit; non autem simpliciter, *Ab hac quidem*
 utique, ab illa vero non item. Ubi sunt qui dicunt,
 naturam ad malum potius esse proclivem? Quis
 metus, quæ supplicia, quæ leges hunc hominem
 talem effecerunt? Quia porro dixit: *Non est justus,*
qui faciet bonum et non peccabit. Propterea, inquit,
sine querela, non autem sine peccato, sed *sine*
querela: hoc est, non modo non perpetrabat ea
 quæ peccatum, sed ne illa quidem quæ querelam
 aut reprehensionem habent, etc.

Et hæc speciminis loco protulisse satis fuerit. Hoc interim lectorem monemus, ita nostram hanc in-
 terpretationem ab iis Joannis Chrysostomi fragmentis, quæ in Catena citata afferuntur, differre, ut
 præter illa prima verba, Ὅρα πρῶτον ἐγκώμιον... τοῦτο ἦν τὸ θαυμαστόν, et alia identidem pauca, vix
 quidquam aliud cum iis commune continere videatur.

FRAGMENTA IN BEATUM JOB (35).

(Ex Catena Græcorum Patrum in beatum Job, a Niceta collecta, opera et studio Patricii Junii edita.)

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἵτι δὲ παντὶ χρήσιμον τὸ βιβλίον, ἐν ἰδέᾳ πάσῃ
 καὶ βίῳ καὶ περιστάσει, ἀνδρὶ καὶ γυναικί, πρε-
 σβυτέρῳ καὶ νέῳ, ἰδιώτῃ καὶ ἀρχοντι, πλουσίῳ καὶ
 πένητι, τοῖς δεξιῶς εὐθηνουμένῳ, καὶ τοῖς ἀριστε-
 ροῖς πιεζομένῳ, ἐγγύθεν ἔστι λαθεῖν τὴν ἀπόδειξιν.
 Ὁ γάρτοι θαυμαστός καὶ μέγας οὗτος ἀνὴρ, ὁ παν-
 ταχοῦ τῆς οἰκουμένης αἰδιδίμος, ὁ τῆς εὐσεβείας
 ἀθλητῆς καὶ στεφανίτης, ὁ διὰ πάντων τῶν ἄθλων
 ἔλθων, ὁ μυρία κατὰ τοῦ διαβόλου τρόπαια στήσας,
 οὗτος ἐγένετο πλοῦσιος καὶ πένης, ἐνδοξός τε καὶ εὐ-
 καταφρόνητος, πολὺπαις τε καὶ ἄπαις, ἐν βασιλικαῖς
 αὐλαῖς καὶ ἐν κοπρίᾳ, ἐν λαμπρᾷ στολῇ, καὶ μετ' ἐκεί-
 νην ἐν πηγῇ σκολήκων· μυρία ἀπέφλαυσε θεραπείας,
 καὶ μετὰ ταῦτα μυρίας ὑπέμεινεν ὕβρεις, οἰκετῶν
 ἐπανισταμένων, φιλωνόνειδιζόντων, γυναικὸς ἐπιβου-
 λευοῦσης. Πάντα αὐτῷ καθάπερ ἐκ πηγῶν ἀπέβρει
 [Ἰσ. ἐπέβρει], χρημάτων περιουσία, δυναστείας μέγε-
 θος, δόξης περιφάνεια, εἰρήνης ἀσφάλεια, τιμὴ, καὶ
 θεραπεία, καὶ σώματος ὑγεία, καὶ παίδων εὐκοσμία.
 Οὐδὲν ἦν λυπηρόν, παρῆν αὐτῷ πλοῦτος μετὰ ἀσφα-
 λείας, καὶ εὐήμερία ἀδιάπτωτος· καὶ μάλα εἰκότως·
 ὁ γὰρ Θεὸς πανταχόθεν αὐτὸν ἐτείχισεν· ἀλλ' ὕστε-
 ρον πάντα ἐκεῖνα ἀπέπτη, καὶ μυριοὶ χειμῶνες κατ-

PROCEMIUM.

Quod autem in omni vitæ genere et temporum
 difficultate, viro pariter et mulieri, seni et juveni,
 privato et principi, diviti ac pauperi, prospera for-
 tuna utenti et cum rebus adversis conflictanti, cui-
 vis utilis sit hic liber, proclive est ostendere. Ad-
 mirabilis enim et magnus hic vir, fama ubique
 terrarum celebris, pietatis athleta et corona insi-
 gnitus, qui omne genus certaminis exantlavit, qui
 innumera adversus diabolum tropæa erexit, dives
 fuit et pauper, in honore habitus et vilis, multo-
 rum liberorum pater et orbis, in regum palatiis et
 in sterquilinio, in veste splendida, et post hanc in
 vermium scatúrigine, mille cultus obsequiis, servis
 postea insurgentibus, amicis conviciantibus, et
 conjuge insidiantē, contumelias infinitas passus
 est. Omnia illi tanquam e fonte manabant, divitia-
 rum copia, potentia magnitudo, gloriae celebritas,
 pacis securitas, honor, observantia, corporis sani-
 tas, et liberorum honesta et liberalis forma. Nihil
 triste et acerbum erat, aderant divitiæ cum securi-
 tate, et felicitas nullis casibus obnoxia: et quidem
 merito, Deus enim undique vallo eum muniverat; sed
 postea omnia illa avolarunt, et mille tempesta-

* Job. i, 10.

(35) De libro Job nihil in editionibus S. Joannis Chrysostomi operum Erasmiæ, Savilianæ, Ducæanæ et Montefalconianæ reperitur, præter brevem synopsis (ed. nov. tom. VI, 362-368) et quatuor homilias quas utpote Chrysostomo indignas ad spu-

ria, amandavimus (ed. nov. t. VI, 565-582). Pergratum igitur fore lectori existimamus, si fragmenta quæ in Catena Nicetæ leguntur et in editionibus vel omnino desunt vel excerptim tantum reperiantur, hic uno conspectu exhibenda curaverimus.

tes in ædibus ejus selem fixerunt, continuæ omnes et frequentes, ac supra modum graves: quæ enim possederat, subito erepta ei sunt omnia, liberi in mensa et convivio enecatī, non ense et gladio, sed vento infesto ædes conquassante, immaturo et violento interitu adobrutī sunt. Post hæc conjux armis instruebatur, et machinas justo admovebat; amici etiam et famuli, hi quidem vultum ejus sputo lædabant, illi vero contumeliosius insultabant; omni tecto ejiciebatur, sterquilinum pro habitaculo erat, vermium fontibus undique scatebat, sanguine et sanie indomitus manabat, sibi quæ ipse carnifex factus, testa saniem radebat. Dolores non interrupti et intolerabiles erant, nox die acerbior, et dies nocte molestior; omnia præcipitiis et scopulis plena, qui solaretur nemo, qui vero insultaret innumeri: nihilominus in tanta procella, et fluctibus adeo ineffabilibus, fortiter et immutabiliter constitit. Ejus autem rei causa fuit, quod naturam rerum secum recte reputaret, et cognita illarum mutabilitate, futura prævideret, cumque prospera fortuna uteretur, tristitiam et acerbiteriam a se alienam non putaret, ac proinde in rebus secundis animo erat moderato.

Hic autem vir qui innumera passus est, non tantum tolerantia laboris et patientia, sed cæterarum etiam virtutum, iis qui mentem adhibent, exemplar est propositum; fortitudinis quidem et constantia, in tentationibus; abstinentia vero a contumeliis, in divitiis et potestate, ut mitis et moderati hilari animo cum aliis sua communicent; temperantia, in voluptatibus; justitia, in judiciis et contractibus; in omnibus, concordia, et charitatis, quæ reliquarum virtutum caput est; omnem enim virtutem debito adhibito studio et cura adimplevit. Hanc itaque expressam et delineatam imaginem memoria repetens, in conscientia tua desigito; si in mœnore jaces, ad hanc confugio; si facultatibus abundas, ne inopia obruaris, aut divitiis efferaris, pharmacum hinc accipe; si liberis orbatus fueris, hinc solatium habes (hinc enim calamitatum simul et tolerantia excessum reperies); si in morbum incidaris, fontes vermium tecum reputa, et leniter ac placide omnia feres; si amicis insidias struxerit, rursus sanctum in medium profer, et morbo superior evades; si vulgus hominum male te acceperit, cogita quæ a servis perpesus sit, et plenam medicinam reperies; si improba suspitione quis te involverit, quæ de eo dixerint (quod, scilicet, pœnas meritas pro peccatis non luisse), et quibus contumeliis eum acceperint, in mentem tibi veniant et morbum hunc superabis. Nulla enim est calamitas humana, fames, egestas, morbus, liberorum orbitas, ingentium divitiarum subita jactura, quam hic, quovis adamante firmior ac stabilior, tolerando non sustinuerit; ac postea a conjuge insidiis petitus, ab amicis contumeliis vexa-

εσκήνουν εἰς τὴν οἰκίαν ἐκεῖνου, καὶ πάντες ἐπάλληλοι καὶ συνεχεῖς, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἅπαντες· τὰ γὰρ αὐτῷ ἦντα πάντα ἀθρόον ἠρπάζετο, οἱ τε παῖδες καταχώννυντο ἀώρω καὶ βιαίω θανάτῳ ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τοῦ συμποσίου κατασφαγέμενοι, οὐ μαχαίρα καὶ ξίφει, ἀλλὰ πνεύματι πονηρῶ τὴν οἰκίαν καταδήσαντι¹. Καὶ γυνὴ μετὰ ταῦτα ὠπλιζέτο, καὶ τὰ μηχανήματα προσήγε τῷ δικαίῳ· καὶ φίλοι καὶ οἰκέται, οἱ μὲν ἐνέπτυσον εἰς τὸ πρόσωπον, οἱ δὲ ἐπέβαινον² καὶ ἐνήλλοντο· καὶ οἰκία ἐξεβάλλετο πάσης, καὶ ἐνδιαίτημα αὐτῷ ἡ κοπρία ἦν, καὶ πηγαὶ σκωλήκων ἔθρουε πανταχόθεν, καὶ αἵματι καὶ ἰχώρῳ κατεβρέετο ὁ ἀδάμας, καὶ λαθίων ὄσρακον ἐξίχεε τοὺς ἰχώρας, δῆμιος αὐτὸς ἑαυτῷ γινόμενος. Καὶ ἰδύναί ἐπάλληλοι καὶ ἀκαρτέρητοι, καὶ νύξ ἡμέρας χαλεπωτέρα, καὶ ἡμέρα νυκτὸς φορτικωτέρα, καὶ πάντα κρημνοὶ καὶ σκόπελοι· καὶ ὁ μὲν παρακαλῶν, οὐδεὶς, οἱ δὲ ἐπεμβαίνοντες, μυριοί· ἀλλ' ὁμως ἐν τοσοῦτῳ χειμῶνι, καὶ κύμασιν οὕτως ἀπολήρητοις, ἔστη γενναίως καὶ ἀπεριτρέπτως. Τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν καλῶς ἐλογίζετο, καὶ τὴν τούτων εἰδὼς μεταβολὴν, προωρᾶτο τὸ μέλλον, καὶ πράττων καλῶς, τὴν ἀθυμίαν οὐκ ἀτηλιζέτο, διὰ τοῦτο καὶ ἐν ταῖς εὐπραξίαις ἐμετρίαζεν.

Οὐ μόνον δὲ φερεπονίας καὶ ὑπομονῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, ὁ πολύτλας οὗτος ταῖς προσέχουσιν ὑπόδειγμα πρόκειται· ἀνδρείας μὲν καὶ καρτερίας, ἐν πειρασμοῖς· τοῦ δὲ μὴ ὑβρίζειν, ἀλλὰ πρᾶξι εἶναι, καὶ μετρίους, καὶ κοινωνικούς μετὰ ἰλαρότητος, ἐν πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ· σωφροσύνης δὲ, ἐν ἡδοναῖς· καὶ δικαιοσύνης, ἐν δίκαις καὶ συναλλαγμασι· καὶ ἐπὶ πᾶσιν, ὁμοιοίας, καὶ τοῦ κεφαλαίου τῶν ἀρετῶν, τῆς ἀγάπης· πᾶσαν γὰρ ἀρετὴν μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας κατῶρθου. Ταύτην τὴν εἰκόνα τὴν ὑπογραφοῦσαν³ ἀναλαθὼν, ἐμπησον τῷ συνειδῶτι τῷ σῶ· κἂν ἐν ἀθυμίᾳ ἦς, πρὸς αὐτὴν κατάρφουγε· κἂν ἐν πλούτῳ, τὸ φάρμακον ἐντεῦθεν λάμβανε, ὥστε μῆτε πτωχεῖα βαπτισθῆναι, μῆτε πλούτῳ φουσηθῆναι· κἂν παιδᾶς ἀποβάλλης, ἔχεις ἐντεῦθεν τὴν παράκλησιν· τὴν γὰρ ὑπερβολὴν ἐνταῦθα εὐρήσεις καὶ τῶν συμφορῶν καὶ τῆς καρτερίας· κἂν νόσῳ περιπέτῃς, ἐννόησον τὰς πηγὰς τῶν σκωλήκων, καὶ ὄσεις ἅπαντα πρᾶως· κἂν φίλος ἐπιβουλεύσῃ, πάλιν τὸν ἅγιον εἰς μέσον ἄγε, καὶ περιέση τοῦ πάθους· κἂν οἱ τυχόντες ἀποχρήσωνται, ἐννόησον ἅπερ ἔπασχε παρὰ τῶν οἰκετῶν, καὶ πολλὴν δέξῃ τὴν ἰατρειάν· κἂν πονηρᾷ τις ὑπολήψῃ σε περιθάλλῃ, λόγισαι οἷα περὶ τούτου ἔλεγον, ὅτι οὐδέπω τῶν ἡμαρτημένων αὐτῷ δέδωκεν ἀξίαν δίκην, καὶ οἷα ὠνειδίζον, καὶ περιέση τούτου τοῦ πάθους. Οὐ γὰρ ἔστιν ἐν ἀνθρώποις συμφορὰ, ἣν οὐχ ὑπέμεινεν οὗτος, ὁ παντὸς ἀδάμαντος στερέβότερος, λιμὸν, καὶ πένιν, καὶ νόσον, καὶ ἀποβολὴν παίδων, καὶ ζημίαν τοσοῦτων χρημάτων ἀθρόον ὑπενεγκῶν· καὶ μετ' ἐκεῖνο παρὰ γυναικὸς ἐπιβουλεύεις, παρὰ φίλων ἐπηρεασθεῖς, παρὰ οἰκετῶν ἐπιβουλεύεις⁴, διὰ πάντων ἀπεδείκνυτο πέτρας ἀπάσης στερέβότερος

¹ Ἰσ. κατασεῖσαντι. ² Ἰσ. ἐπενέβαινον. ³ Ἰσ. ὑπογραφεῖσαν. ⁴ Ἰσ. ἐπιπτυσθεῖς, vel ἐμπυσθεῖς.

ῶν· καὶ ταῦτα, πρὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς χάριτος. Καὶ γὰρ οὐ τὴν τυχοῦσαν ἔχομεν ἀπολογία, ὅταν οἱ μετὰ νόμον καὶ χάριν τοσαύτης ἀπολαύσαντες δωρεᾶς, ἐλάττω φέρωμεν τοῦτου, τοῦ ἐν ἀρχῇ καὶ προοιμίους τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων τοσαύτην ἐπιδειξαμένου φιλοσοφίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

« Ἀνθρώπος τις ἦν ἐν χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι, ὃ ὄνομα Ἰώβ. »

Τί βούλεται τὸ προοίμιον, καὶ τίνας ἔνεκεν ὁ συγγραφεὺς οὕτως ἤρξατο; Ἐμελλε βίον ἐνάρετον διηγεῖσθαι, καὶ πολὺ τὴν ἡμετέραν ὑπερνεκύνοντα κατὰστασιν· ἵνα γοῦν μὴ τις εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῶν ἀγώνων καὶ τῆς ὑπομονῆς ἀναβλέψας, νομίση ξένην εἶναι τινα φύσιν, καὶ οὐκ ἀνθρωπίνην, προλαβὼν δεικνύει τὴν φύσιν, ἵνα σὺ θαυμάσης τὴν πρόθεσιν, ὅτι ἄνθρωπος ἦν, κατὰ φύσιν μὲν εἰς τῶν πολλῶν, κατ' ἀρετὴν δὲ τῶν πολλῶν ὑψηλότερος. Εἶπε τὸ κοινὸν τῆς φύσεως, ἵνα δείξῃ τὸ ἰδιάζον τῆς προαιρέσεως, ὅτι τῆς αὐτῆς φύσεως ἅπασι κοινωνήσας, ὑπὲρ φύσιν, καὶ μεῖζον ἢ κατ' ἀνθρώπον, ἐπολιτεύσατο. Κηρύττει δὲ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τῆς χώρας, ἵνα κἀντεῦθεν θαυμάσης, ὅποιον ῥόδον ἐξ ἀκάνθης ἐβλάστησεν.

Ὅρα δὲ πρῶτον ἐγκώμιον, ὅτι τοιοῦτον βλαστὸν ἤνεγκεν ἡ Αὐσίτις χώρα. Τὸ γὰρ ἐν Ἀραβίᾳ οὕτως εἶναι τινα δόκιμον, ἐνθα πάντες διεφθαρμένοι, ἐνθα ὑπόδειγμα οὐδὲν ἦν εὐνομίαις, τοῦτο ἦν θαυμαστόν.

« Καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκείνος ἦν ἀληθινὸς, ἀμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. »

Οἱ μὲν ἐξωθεν σοφοὶ τὸν ἄνθρωπον ὀριζόμενοι φασιν· Ἀνθρώπος ἐστὶ ζῷον λογικὸν θνητὸν, ἡ δὲ θεία Γραφή, τὸν τηρήσαντα τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ ἐκ τῆς ἀρετῆς γνωριζόμενον, τοῦτον εἶναι ἄνθρωπον ὀρίζεται, τὸν δὲ συγγέαντα καὶ διαφθείραντα τοὺς θεοῦδεις τύπους καὶ χαρακτῆρας οὐδὲ ἄνθρωπον καλεῖν βούλεται· εἰ γὰρ τις ἔχει μὲν τὸν χαρακτῆρα τῆς φύσεως, ὑβρίζει δὲ αὐτὸν τῇ κακίᾳ τῆς προαιρέσεως, ἀκούει παρὰ τοῦ Προφήτου· Ἀνθρώπος ἐν τιμῇ ὧν οὐ συνήκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήρεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς. Κἀνταῦθα τοίνυν τῇ συνήθῃ^β ἑαυτῆς ἡ Γραφή κεχρημένη, καὶ δεικνύσα ὅτι τὸν ἄνθρωπον οὐδὲν οὕτω χαρακτηρίζει, ὡς τὸ ἀμεμπτον, τὸ δίκαιον, τὸ θεοσεβές, ἐντεῦθεν καὶ τὸν Ἰώβ γνωριζόμενον ἀποφαίνει, καὶ φησιν, ὅτι ἦν ἄνθρωπος ἀληθινός. Οἱ γὰρ φαῦλοι, ψευδεῖς ἄνθρωποι, ὡς περ οἱ ζωγραφούμενοι. Ταῦτά τοι καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής, πάσας ἐπὶ τέλει τὰς ἐντολάς εἰς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον συγκεφαλαιούμενος, Πέρας, φησὶ, λόγου τὸ πᾶν ἄκουε· τὸν Θεὸν φοβοῦ, καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φύλασσε, ὅτι

^α Psal. xlii, 13.

^β Ἰσ. συνηθείζ.

lus, a servis consputus, in omnibus quovis saxo stabilior, et quidem ante legem et gratiam, apparuit. Et sane si nos post legem et gratiam, tam magno cumulati beneficio, minora illo pertulerimus, qui tantam æquanimitatem in mundi initio, et generis humani primordiis ostenderat, excusatione omni carebinus.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. « Homo quidam erat in regione Ausitide, cui nomen Job. »

Quid sibi vult proœmium, et quam ob causam sic exorsus est scriptor? Vitam virtute celebrem explicaturus erat, et quæ nostram vivendi rationem longe excederet: ne quis igitur certaminum ac patientiæ spectata magnitudine incredibili, peregrina quadam et non humana cum natura præditum arbitraretur, primo loco naturam ostendit, ut institutum ejus mirere, qui cum natura unus e multis esset, virtute tamen multis antecelluit. Quod naturæ commune fuit, dixit, ut quod propositi peculiare esset, indicaret; quia qui ejusdem naturæ cum cæteris particeps fuit, quæ natura, atque homine majora erant, gessit. A regione quoque illius ducitur laus, ut ex eo admireris, qualis rosa e spina germinaverit.

Primam autem laudationem intueri, quod tale germen Ausitis regio produxerit. In Arabia enim ubi omnes corruptis moribus vivebant, ubi nullum probitatis exemplum exstabat, quempiam probum adeo et spectatum reperiri, admiratione non carebat.

« Et erat ille homo verus, irreprehensibilis, justus, pius, abstinens ab omni re mala. »

Externi philosophi cum hominis definitionem explicant, aiunt: *Homo est animal rationale mortale*; divina autem Scriptura eum definit esse hominem, qui Dei similitudinem custodit, et qui ex virtute cognoscitur; qui vero divinos typos et notas confundit ac corrumpit, eum hominis appellatione non dignatur: si quis enim naturæ humanæ characterem habeat, pravo autem vitæ suæ instituto eundem violet, et contumelia afficiat, a Propheta audit: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis*^α. Hoc igitur loco sua utens consuetudine divina Scriptura, et ostendens nihil ita hominem distinguere, ac irreprehensibile, justum et pium, his ipsis Jobum illustrans pronuntiat ac dicit, *erat homo verus*. Improbi enim sunt falsi homines, non secus quam picti. Idipsum confirmat Ecclesiastes, omnia præcepta sub finem summatim repetens, et ad Dei timorem tanquam ad caput referens: *Finis, inquit, verbi, omne audi: Deum time, et mandata ejus custodi; hoc est enim omnis*

homo ^b. Quidam etiam alius qui Hierosolymis vaticinabatur, ubi, qui audiret, vidit neminem: *Veni, inquit, et non erat homo; vocavi, et non erat qui obediret* ^c. Nos quoque a quotidiani sermonis nihil recedentes consuetudine, cum ad negotium aliquod conficiendum aut servum aut filium mittimus, dicere solemus; ut homo rem aggredere; id est, humanam conditionem serva; ut mente et ratione præditus, cogita atque age: muneris functione hominem te esse ostende. Nec enim a figura, sed ab actione, quid sit unusquisque intelligitur; cæteroque vocis tantum homonymia, dicitur id, quod dicitur. Solus ille verus est homo, qui conservata imagine, a Deo concessam pulchritudinem minime obscuravit; qualis fuit Jobus, verus, non fictus, qui rebus ipsis hominis virtutem declaravit, non habitu est emendatus, nec tanquam histrio hanc ipsam simulavit. Quod vero antea ab Abrahamo Deus flagitavit, cum diceret: *Tu vero place in conspectu meo, et esto inculpabilis*, id nunc de Job Scriptura testatur; nam cum dixisset eum fuisse *verum*, addidit, *sine reprehensione*. Vocabulum mecum expende, ut multam justi perfectionem intelligas: cur non dixit expers criminis, sed a reprehensione vacuus? nimirum quia crimen in maximis ponitur peccatis; reprehensio vero in parvis et minimis. Non solum igitur, inquit, a gravissimis abstinuit culpis, verum ne levissimis se urgeri passus est, quæ vituperio potius quam criminatione dignæ censendæ sunt, et facti improbationem, non autem supplicium merentur. Aquila pro, *irreprehensibilis, simplex*; Symmachus, *innocens* reddidit, cum ille animum justi ab omni improbitate, simulandique artificio alienum, hic vero ad summam etiam virtutem institutum, indicaret. Innocens enim est qui nullo bono caret; qui vitam ab omni improbitate remotam degit. Post, *irreprehensibilis*, addit et *justus*; namque verum omnium quæ honestæ bonæque sunt, complexio et cumulus est justitia: si enim eorum quæ laudem mereri videntur, aliquid per se a reliquis virtutibus sejunctum in uno aliquo reperiatur, imperfectum atque inutile id futurum sit, quin etiam sæpenumero contrarium, vituperationeque dignum deprehendetur. Verbi causa, intelligentia quis et solertia pollet; nisi justa quoque meditetur consilia, versutus et vaser, perditisque moribus præditus, nequaquam prudens hic sit. De his enim dictum est, *Sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nescierunt* ^d; rursus strenuo quis est animo ad certamina et pericula; nisi etiam quæ justa sunt administrare velit, crudelis jam erit, ac vim afferet, quemadmodum illi loquuntur: *Sit fortitudo nostra lex justitiæ, quod enim infirmum est, inutile invenitur* ^e. Corporis quis cohibet voluptates, temperans autem non erit, si pecuniæ et divitiarum avidus, si perditus, si illiberalis, si ob cupiditatem pecuniarum prodigus fuerit. Denique pars quælibet justitiæ, a

Α τοῦτο πῶς ἄνθρωπος. Ἐτερος δὲ τις προφητεύων ἐν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ οὐδένα εἶρα τὸν ἀκούοντα, ἤλθον, φησὶν, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος· ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων. Καὶ ἡμεῖς δὲ κατὰ τὴν κοινὴν συνήθειαν ἐπειδὴ ἂν ἐπὶ τινα πράξιν τὸν οἰκέτην ἢ τὸν υἱὸν ἀποστέλλωμεν, εἰώθαμεν μὲν λέγειν πρὸς αὐτὸν, ὡς ἄνθρωπος ἄψαι τῆς πράξεως, τοῦτέστι τὴν ἀνθρωπίνην κατάρτασιν τήρησον, ὡς νοῦνεχῆς, ὡς λόγον ἔχων, οὕτω διανόησαι, οὕτω πράξον, ἐκ τῆς ἐνεργείας δεῖξον ὅτι δυνατὸς ἄνθρωπος εἶ. Οὐ γὰρ ἐκ τοῦ σχήματος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνεργείας, ὅπερ ἐστὶν ἕκαστος γνωρίζεται· εἰ δὲ μὴ, ὁμωνύμως λέγεται, ὃ λέγεται. Μόνος δὲ ἀληθῆς ἑκείνός ἐστιν ἄνθρωπος ὁ τὴν εἰκόνα σώζων, ὁ τὸ θεόδοτον κάλλος μὴ ἀφανίζων, οἷος ὁ Ἰώβ, ἀληθινός, οὐκ ἐπιπλαστός, ἔργοις τὴν τοῦ ἀνθρώπου δεικνύς ἀρετὴν, οὐ σχήματι προσποιούμενος, ἢ σκηρικῶς ταύτην ὑποκρινόμενος. Ὅπερ δὲ πρότερον ἀπήτει τὸν Ἀβραάμ ὁ θεὸς λέγων· Σὺ δὲ εὐαρέσκει ἐνώπιόν μου, καὶ γίνου ἀμεμπτος· τοῦτο καὶ νῦν ἡ Γραφή τῷ Ἰώβ μαρτυρεῖ· Εἰποῦσα γὰρ ὅτι ἦν ἀληθινός, ἐπήγαγεν ὅτι καὶ ἀμεμπτος. Καὶ μοι τὴν λέξιν βασάνισον, ἵνα γινώσκῃς τὴν πολλὴν τοῦ δικαίου ἀκρίθειαν· διὰ τί οὐκ εἶπεν ἀνέγκλητος, ἀλλὰ ἀμεμπτος; ὅτι τὸ μὲν ἐγκλημα ἐπὶ τῶν μεγίστων ἀμαρτημάτων τίθεται, ἢ δὲ μέψις ἐπὶ μικρῶν τε καὶ ἐλαχίστων· οὐ μόνον οὖν, φησὶ, τῶν βαρυτάτων κακῶν ἀπέχετο, ἀλλὰ οὐδὲ τοῖς κουφωτάτοις ἀλῶναι ἠνείχετο, ἀ μέρψις μᾶλλον ἐστὶν, ἢ ἐγκλημα, καὶ κατάγνωσιν μόνον φέρει, οὐ κόλασιν. Ἀκύλας γε μὴν, καὶ Σύμμαχος, ἀντὶ τοῦ ἀμεμπτος, ὁ μὲν ἀπλοῦς ἐξέδωκεν, ὁ δὲ ἄμωμος· ὁ μὲν, τὸ ἀπόνηρον τοῦ δικαίου καὶ ἀπλαστον, ὁ δὲ, τὸ πρὸς ἀκρίθειαν ἡσχημένον εἰς ἀρετὴν αἰνισσόμενος. Ἄμωμος γὰρ ἐστὶν, ὁ μηδενὸς τῶν ἀγαθῶν ἐλλιπής, ὁ ἀπὸ πάτης κακίας ἀπταίστως τὸν βίον αὐτοῦ διεξάγων· εἶτα μετὰ τὸ ἀμεμπτος, προστίθησι ὅτι καὶ δίκαιος, συναγωγῇ δὲ καὶ ἔνωσις πάντων τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἐστὶν ἢ δικαιοσύνη. Εἰ γὰρ τι τῶν δοκούντων ἐπαινετῶν εἶναι, καθ' αὐτὸ δίχα τῆς λοιπῆς ἀρετῆς ἐν τινι γένοιτο, ἀτελὲς τοῦτο καὶ ἀχρηστον, μᾶλλον δὲ καὶ πολλακίς ἐναντίον καὶ ψεκτὸν εὐρίσκεται. Οἷον νοήμων καὶ συνετός τις ἐστὶν, εἰ μὴ δίκαια βουλευέτο, κακεντρεχῆς καὶ κακοήθης, οὐ φρόνιμος οὗτος. Περὶ γὰρ τῶν τοιοῦτων εἴρηται, *Σοφοὶ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλῶς ποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν*· πάλιν ἀνδρείος ἕτερος πρὸς τοὺς ἀγῶνας ἐστὶ καὶ κινδύνους· εἰ μὴ δικαιοπραγεῖν βούλοιο, ὡμός ἐστι καὶ βίαιος, ὡς οἱ λέγοντες· Ἔστω δὲ ἡμῖν ἡ ἰσχὺς νόμος τῆς δικαιοσύνης· τὸ γὰρ ἀσθενὲς ἀχρηστον ἐλέγχεται. Τῶν περὶ τὸ σῶμα [εἰ] τις ἡδονῶν κρατεῖ, ἀλλ' οὐκ ἂν εἴη σῶφρων, φιλάργυρος, ἐρασιχρήματος, ἄσωτος, οὐκ ἐλευθέριος, ὁ χρημάτων εἰς ἐπιθυμίαν ἀφειδής. Καθόλου, πᾶν μόριον δικαιοσύνης, ἀπὸ τοῦ λοιποῦ καθάπερ σώματος, ἀποτεμνημένον, οὐδὲν ἐστὶν. Ἢ δὲ πάντων ἀρμονία καὶ σύνοδος τῶν ἀγαθῶν, εἰς ἂν καὶ νομίζοιτο εὐλόγως

^b Eccle. xii, 15. ^c Isa. l, 21. ^d Gen. xvii, 1. ^e Jerem. iv, 22. ^f Sap. ii, 11.

δικαιοσύνη· εἰ δὲ τι τῶν θαυμαστῶν ἀπειρή, σκά-
ζει κατὰ τοῦτο καὶ ἠκρωτηρίασται, καὶ τὸ τῆς
δικαιοσύνης ὄνομα ψεύδεται. Ὁ γὰρ δίκαιος πρῶτον
ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ σοφός· πῶς γὰρ ἂν τὰ δέοντα πράτ-
τῶσι, καὶ πᾶσιν εὐαρμόστως προσφέροιτο, μὴ τῆν
ἐκάστου τάξιν καὶ δύναμιν συνιεί; ;

enim qui justus est, eundem sapientem esse necesse
est; et in omnibus decenter se geret, si ordinem cujusque

Ἔϊτα σωφρονῶν, ἀκολασία γὰρ ἀδικία· φιλόθεος,
Οἱ γὰρ εὐσεβεῖς, φησὶν, δίκαια ἐβουλεύσαντο.
ἤπιος, φιλόανθρωπος, εὐεργετικός· καὶ καθάπαξ
ἡ πάντων τῶν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον πρακτέων συμ-
φωνία, τὸν δίκαιον συμπληροῖ· καὶ τοῦτ' ἀκριδῶς
ὁ Ἰεζεκιήλ ἡμᾶς ἐσόφισε, δι' οὗ φησὶν ὁ Θεός, Ὁ δὲ
ἄνθρωπος ὃς ἐστὶ δίκαιος, ὁ ποιῶν δικαιοσύνην.
Ἔϊτα διαγράφει τὸν δίκαιον, τὴν παντελῆ καὶ ὀλό-
κληρον ἀρετὴν ἐκ τῶν κατὰ μέρος συντιθεῖς· καὶ
πρῶτον αὐτῷ τὴν εὐσέθειαν προσάπτει, λέγων· Ἀπὸ
τῶν ὀρέων οὐ φάγεται· ἐν γὰρ τοῖς ὄρεσι τὰς
εἰδωλολατρίας ἐπετέλουν. Ἔϊτα σωφροσύνην αὐτῷ
προσεῖναι δεῖν λέγει· Καὶ τὴν γυναῖκα, φησὶν, τοῦ
πλησίον οὐ μὴ μιμνήσῃ, καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν ἀφ-
έδρῳ οὐσαν οὐ προσεγγισῇ. Ἔϊτα καὶ τὸ πρᾶον αὐτῷ
καὶ τὸ ἐπιεικὲς προσγράφει, Καὶ ἄνθρωπος, φησὶν,
οὐ μὴ καταδυναστεύσῃ¹· πρὸς τοῦτο ἰδιοπραγεῖν
αὐτὸν ἀποφαίνεται· ἐν τῷ λέγειν· Καὶ ἀρπαγμα
οὐχ ἀρπάσσει· ἐλεήμονά τε καὶ κοινωνικὸν διατυποῖ
λέγων· Τὴν ἄρτον αὐτοῦ τῷ πεινῶντι δώσει, καὶ
γυμνὸν περιβαλεῖ, τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐ δώσει
ἐπὶ τόκῳ, καὶ πλεονασμὸν οὐ λήψεται· εὐσυνάλ-
λακτὸν τε καὶ εἰρηκὸν ἀποφαίνει, ὡς καὶ διατιφῶν
ἄριστα τοῖς ἀμφισθητοῦσι δύνασθαι· Καὶ ἐξ ἀδικίας
γὰρ, φησὶν, ἀποστρέψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ κρίμα
δίκαιον ποιήσει ἀναμέσον ἀνδρῶς καὶ ἀναμέσον
τοῦ πλησίον αὐτοῦ. Τοῦτο γὰρ τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ
διαπρεπέστατον, τοῖς ἄλλοις ἅπασι συγκαίμενον τοῖς
τῆς δικαιοσύνης κατορθώμασιν, ἡ πολιτικὴ καὶ δικα-
στικὴ ἕξις, ἐκάστῳ πρόσφορον ἐπιτέρουσα, διὸ καὶ
τῆς δίκης ἐστὶν ἐπώνυμος. Διεξεληθῶν δὲ, πάντα τὰ τε
πρακτέα, καὶ τὰ μὴ, τὸν κοινὸν κανόνα καὶ τύπον
πᾶσιν ἐφήρμοσεν, εἰς ὃν ἀφορῶν τις, ἐν οὐδενὶ δι-
αμαρτήσεται.

Ἐν τοῖς προστάγμασί μου, φησὶν, πεκόρευται,
τὰ δικαιώματά μου πεφύλακται τοῦ ποιῆσαι αὐτά.
Καὶ ταῦτα πάντα συνδεθέντα καὶ ἀνακραθέντα, καὶ
ὡσπερ σῶμα ἐν πολυμέρῃ καὶ παναρμόνιον κρα-
τηθὲν², ὁ δίκαιος γίνεται. Καὶ διὰ τῶν τοσοῦτων
ἀπαρτίσας αὐτὸν, καὶ ὡσπερ ὄρον αὐτῷ καὶ περι-
γραφήν μίαν ἐκ τῶν τοσοῦτων συνθεῖς, εἰς ἓν πάντα
κατέκλεισεν ὄνομα, καὶ λέγει· Δίκαιος οὗτος ζωῆ
ζήσεται. Ἐπεὶ οὖν ἠκούσαμεν τίνα ἐστὶ τὰ τὸν δι-
καιον χαρακτηρίζοντα, φέρε παρὰ ταῦτα καὶ τὰ
κατὰ τὸν Ἰώβ θεωρήσωμεν. Εὐσεθὴς ἐστὶν ὁ δίκαιος,
τί δὲ ὁ Ἰώβ; οὐχὶ ταῖς θυσίαις τὸν Θεὸν ἐφ' ἐκάστης
ἰλάσχετο; σώφρων, καὶ οὖτος, Διαθήκη, φησὶν,

¹ Isa. xxii, 8. ² Ezech. xviii, 5.

³ Ισ. μιανεῖ. ⁴ Ισ. καταδυναστεύσει. ⁵ Ισ. κρατυθέν.

A reliquo quasi corpore avulsa, nihil est. Concursus
autem et harmonia eorum omnium quæ laudem
merentur, merito sit et existimetur justitia : sin
vero earum rerum, quæ admirationem habent,
quæpiam abfuerit, ob idipsum claudicet, ac mutilata
sit, falsoque justitiæ nomen præ se ferat. Principio
est ; qua enim ratione quæ fieri oportet, præstabit,
rei et vim ignoraverit ?

Deinde temperantem, intemperantia enim Inju-
stitia est : Dei amantem, Qui enim pii sunt, inquit,
justa cogitaverunt ; placidum, beneficum, huma-
num : et, ut semel dicam, rerum omnium agendarum
quæ cum recta ratione congruunt, conspiratio justum
absolvit, id quod præclare nos Ezechiel docuit, per
quem inquit Deus : Homo autem fuerit justus, qui
facit justitiam³. Deinde universam perfectamque
virtutem e singulis complexus, justum describit, ac
primo quidem pietatem ei tribuit, cum dicit : In
montibus non comederit, in montibus enim idolis
cultum adhibebant. Deinde temperantiam eidem
inesse debere ait : Et uxorem proximi sui non con-
taminaverit, et ad mulierem fluentem sanguine non
accesserit. Deinde mansuetudinem et clementiam
illi ascribit : Et hominem per potentiam non oppresse-
rit : adhæc rebus suis contentum esse pronuntiat,
cum inquit : Et rapinam non rapuerit ; eundem
etiam misericordem, et sua cum aliis communi-
cantem depingit, cum ait : Panem suum esurienti
dederit, et nudum operuerit, et pecuniam suam ad
usuram non dedit, et amplius non acceperit ;
facile vero placari, et pacis amantem esse enun-
ciat ita ut inter diffidentes optimus arbiter sit. Et ab
iniquitate, inquit, averterit manum suam, et judicium
justum fecerit inter virum et inter proximum ejus.
Hæc enim politica et judiciaria facultas, cum aliis
justitiæ officiis collata, longe illis eximior et
illustrior est ; et quia unicuique quod congruum est
tribuit, a jure nomen ei inditum est. Numeratis iis
omnibus quæ vel agenda vel non agenda sunt,
normam quamdam ac typum ad omnia accommodavit,
in quo si obtutum quispiam fixerit, erratum omne
vitaverit.

In præceptis meis ambulaverit, et justificationes
meas custodierit, ut faciat eas. Atque ex omnibus
his copulatis ac temperatis, unum quasi corpus e
multis membris coagmentatum, suavique constans
harmonia, ac solidum, justus efficitur. Ubi vero tot
bonis eum consummasset, et unam quasi definitionem
ac descriptionem ex omnibus comexuisset, cum cuncta
una voce concludens, dixit : Justus hic vita vivet.
Posteaquam igitur quæ justis nota ac proprietates
sint, audivimus ; age, illas ipsas in Jobo intueamur.
Deo pietatem præstat justus, quid tandem Job ? an
non Deum victimis quotidie placabat ? castus ac
temperans, at hic : Testamentum posui oculis meis,

et non intelligam super virgine ^b : mansuetus et facilis, quid homine hoc mitius? cujus etiam servi ob incredibilem illius benignitatem ita ab eo pendent, ut devorare illum concupierint; nam aiebant: *Quis utique det nobis, ut carnis ejus satiemur* ¹? Misericors, et sua cum aliis communicans, quis hac una de re cum Jobo certaverit? *Cujus janua venientibus cunctis patuit; nec quisquam inani sinu est unquam egressus* ⁱ; inter dissidentes justus arbitrabitur juste, hic etiam Jobo licitum est gloriari, ac dicere: *Judicium quod non novebam exquisivi; confregi autem molus iniquorum* ^k; nulli faciei injuriam justus, verum Job etiam male ipse sibi precatur; *Si levavi super pupillum manum, discedat humerus a junctura* ^l. Quoniam igitur Jobus virtutis omnes partes summa cura adimplevit, irreprehensibilis et justus nominatur.

Non ea Jobus justitia præstabat, quæ unicam aliquam formam virtutis, sed quæ omnem ac solidam complecteretur, neque sic ab una quadam re mala abstinebat, ut ad aliam adhæresceret; nam ipsi pondus justum dicimus, quod ubique et in cunctis rebus æqualitatem tuetur, non si aurum quidem juste, plumbum vero secus libraverit: verum illud justum est pondus, quod materiæ cuius æqualitatem præstat, æquamque mensuram: non aliter Jobus justus erat, cujus semper fuit in omni vita æqualitas; neque enim in pecuniis tantum æqualitatem retinuit, sed etiam in rebus aliis omnibus, nusquam modum et mensuram excedens: nec enim quispiam dixerit, in pecuniis quidem æqualitatem adamasse, in hominum vero consuetudine modum transiisse, perinde quasi aut sperneret cæteros, aut fastu esset arrogantiior; id vero maxime fugiebat, cum diceret: *Si despexi judicium famuli mei, aut ancillæ, eum ipsi litigarent mecum, nonne sicut ego factus sum in utero, et illi facti sunt* ^m? Summa igitur iniquitas est, elatum esse ac superbium: quemadmodum enim avarum eum dicimus, qui aliena intervertit, nec suis contentus est; ita superbium eum vocamus, qui plus a vicino exigit, quam homini debeatur; cum se quispiam omni in honore collocat, alios autem contemnit, hoc vero non aliunde, quam ex injustitia provenit. Hoc autem ex eo liquet, quod Deus unam omnium naturam fecerit, et alteri tecum cuncta communia et paria largitus sit; quomodo igitur illum rejicis, et honore spoliās, quem Deus ei concessit, nec tecum participem esse pateris, sed tua omnia faciens, non divitiarum, sed honoris egenum illum reddis? unam utrique Deus naturam est largitus, atque unam ambobus naturæ dignitatem ac principatum; illud enim, *faciamus hominem* ⁿ, est universi generis commune; cur ergo illum patria possessione deturbas, atque ad extremam penuriam detrudis, atque

^b Job xxxi, 1. ⁱ ibid. 31. ^j Job. xxxii, 34. ^k Gen. 1, 26.

^l Aliqua hic deesse videntur. ¹⁰ *Ἰσ' ἀλαζών.*

ἀθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, τοῦ μὴ κατανοῆσαι εἰς παρθένον: πρὸς καὶ ἐπεικῆς, καὶ τί τοῦτο πρᾶτον; οὐ καὶ οἱ οἰκίται διὰ τὴν ἄγαν χρηστότητα οὕτως ἐξεκρέμαντο, ὡς μικρῶ καὶ καταπιεῖν αὐτὸν ἐπιθυμῶν· ἔλεγον γάρ· *Τίς ἂν δῶ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι*; Ἐλεῖμων καὶ κοινωνικὸς, καὶ τίς ἐνταῦθα τῷ Ἰὼβ ἐφάμιλλος; Οὐχ ἡ θύρα παρτὶ ἐλθόντι ἀνέφικται, καὶ οὐδεὶς ἐξῆλθε κόλπῳ κενῷ· διαίτησιν δικαίως τοῖς ἀμφοτέρωθεν ὁ δίκαιος, ἔξεστι κἀνταῦθα τῷ Ἰὼβ καυχῆσασθαι, καὶ εἰπεῖν· *Δίκην ἦν οὐκ ἦδειν ἐξηγίλασα, καὶ συντέριψα μύλας ὀδόντων*· οὐκ ἀδικήσῃ οὐδένα ὁ δίκαιος, ὁ δὲ Ἰὼβ καὶ ἐπαρᾶται ἑαυτῷ, *Εἰ ἐπῆρα ὀφθαλμῶν χεῖρα, ἀποστατῆ ἄρα ὁ ὤμος μου ἀπὸ τῆς κλειδός*. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ Ἰὼβ ἅπαν μόριον ἀρετῆς μεθ' ὑπερβολῆς ἠκροβύσατο, διὰ τοῦτο ἀμειψτός τε καὶ δίκαιος ὀνομάζεται.

Οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ δίκαιος ἦν, οὐ μέρος ἀρετῆς ἐν αὐτῷ ἔχων, ἀλλὰ πᾶσαν ἀρετὴν ἀνθρωπίνην ὀλόκληρον καὶ καθολικὴν, οὐκ ἀπὸ τοῦτου μὲν ἀπεχόμενος τοῦ πονηροῦ, ἐτέρου δὲ ἀντεχόμενος· οὕτω καὶ ἡμεῖς δίκαιον στάθμιον τοῦτο λέγομεν, τὸ πανταχοῦ ἴσον, οὐκ ἐν χρυσῶν μὲν ἐξ ἴσης ἰσθῶν δύνηται, μόλυβδον δὲ ἐναντιῶς· ἀλλὰ τὸ ἐν πάσαις ὕλαις τὴν ἰσότητά παρεχόμενον, καὶ μέτρον πάλιν πανταχοῦ ἴσον. Οὕτω καὶ ὁ Ἰὼβ δίκαιος πανταχοῦ ἴσος ὢν· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ χρήμασι τὴν ἰσότητά ταύτην ἐφύλαττε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οὐδ' αὖ μὲν τὸ μέτρον ὑπερβαίνων· οὐδὲ γὰρ ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν ὅτι ἐν χρήμασι μὲν τὴν ἰσονομίαν ἔστεργεν, ἐν δὲ τῇ πρὸς τοὺς πλησίον ὁμιλίᾳ τὸ μέτρον ὑπερέβαινε, ἀλλὰ ζῶν ¹⁰ τις καὶ ὑπεροπτικὸς ὢν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας ἐφυγε λέγων· *Εἰ δὲ καὶ ἐφ' αὐλίσσα κρίμα θεράποντος ἡ θεραπεύτης, κρινομένων αὐτῶν πρὸς με, ἢ οὐχ ὡς ἐγὼ ἐγενόμην, καὶ αὐτοὶ ἐγένοντο*; Ἄρα καὶ τοῦτο ἀδικία μεγίστη τὴν ἀλαζόνα εἶναι καὶ ὑπερήφανον· ὥσπερ γὰρ πλεονέκτην, τὰ τῶν ἄλλων βουλούμενον λαβεῖν καλοῦμεν, καὶ τοῖς οἰκείοις οὐκ ἀρκούμενον, οὕτω καὶ ἀλαζονικὸν λέγομεν, ὅταν πλέον ἀπαίτει τῶν ὀφειλομένων ἀνθρώπων, παρὰ τοῦ πλησίον, ὅταν τις ἑαυτὸν μὲν ἐν πάσῃ καθιστᾷ τιμῇ, ἕτερον δὲ ἀτιμάσαι θέλῃ, τοῦτο δὲ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν γίνεται ἢ ἐξ ἀδικίας· ὅτι γὰρ ἀδικία τοῦτο, μίαν οὐσίαν ἀπάντων ὁ θεὸς ἐποίησεν, πάντα κοινὰ καὶ ἴσα ἐδώκε πρὸς τὸν πλησίον· πῶς οὖν αὐτὸν ἐκβάλλεις καὶ ἀποστερεῖς τῆς τιμῆς, ἣς ἔδωκεν ὁ θεός· οὐκ ἀφελὲς εἶναι κοινωνῶν, ἀλλὰ τὸ πᾶν ὅν ποιῶν, οὐκ ἐν χρήμασιν, ἀλλ' ἐν δόξῃ ποιῶν αὐτὸν πένθητα; Μίαν οὐσίαν ἀμφοτέροις ὁ θεὸς ἐχαρίσατο καὶ τὴν τῆς οὐσίας προεδρίαν· τὸ γὰρ, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον*, κοινὸν τοῦ γένους παντός· πῶς οὖν αὐτὸν τῆς πατρῴας ἐκβάλλεις οὐσίας, εἰς ἐσχάτην εἰτέλειαν κατὰ γων, καὶ τὸ κοινὸν ἰδιοποιούμενος; Ἄλλ' οὐχ ὁ μακάριος Ἰὼβ τοιοῦτος, διὸ καὶ ἔλεγεν· *Οὐκ*

^k Job xxi, 17. ^l Job xxxi, 22. ^m ibid., 13, 15.

ἐφραύλισα κρῖμα θεράποντος ἢ θεραπαίνης· διὰ τοῦτο καὶ ὁ συγγραφεὺς δίκαιον αὐτὸν λέγων, παρίστησιν, οὐ τὴν μερικὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐν συναλλάγμασι καὶ δίκαις, ἀλλὰ τὴν καθόλου ἀρετὴν ἔχοντα, κατ' ἐκείνον περὶ οὗ γέγραπται, Τῷ δίκαιῳ νόμος οὐ κείται. Ἐπάγει δὲ ὅτι καὶ θεοσεβῆς, ἵνα δείξῃ ὅτι καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους, καὶ τὰ πρὸς Θεὸν τελείως ἦν· ἢ μὲν γὰρ δικαιοσύνη πρὸς ἀνθρώπους, ἢ δὲ θεοσέβεια πρὸς Θεόν. Ὅρα δὲ, ἀντακολουθοῦσιν ἀλλήλαις αἱ ἀρεταί, καὶ συγκροτοῦσιν ἀλλήλας· βίος γὰρ καλὸς τὸν Θεὸν ἐπιγνώνας ποιεῖ, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ γνῶσις, τοῦ βίου γίνετα· φυλακὴ. Ὅθεν καὶ ὁ Ἰώβ, ἐπειδὴ δίκαιος, διὰ τοῦτο καὶ θεοσεβῆς· καὶ ἐπειδὴ πρὸ ὀφθαλμῶν αἰετὸν Θεὸν εἶχε, διὰ τοῦτο καὶ τὸ δίκαιον δικαίως ἐδίωκε, δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, καὶ οὐ δι' ἕτερον τι· οὐκ ἔστι δὲ δίκαιον γενέσθαι μὴ πρότερον γενόμενον ἀμεμπτον. Διὰ ταῦτα προηγείται μὲν ὁ ἀληθινὸς ἀνθρώπος, ὁ μὴ πλάσμα καὶ σκηνὴ τῆς εὐλαβείας περισκελιμένος, ἀλλ' ἀληθεῖα καὶ πράγματα τὴν ἀρετὴν ματερχόμενος, καὶ κατ' αὐτὴν μορφαζόμενος· ἔπεται δὲ τούτῳ, ὁ ἀμεμπτος· ὁ γὰρ γνήσιος ἐργάτης τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀπὸ τῶν μικρῶν δοκούντων φυλάττεται· ἐκείνῳ δὲ πάλιν ἀκολουθεῖ ὁ παρωνύμιος ἀπὸ τῆς τελείας δικαιοσύνης ὀνομαζόμενος δίκαιος, ὁ κατὰ πᾶν εἶδος ἀρετῆς ἀπικρισμένος· εἶτα ὁ θεοσεβῆς μετὰ τούτους λαμπρότερος ἐπιεσέρχεται, ἔργους ὁμοῦ ἀγαθοῦ καὶ δόγμασιν ὀρθοῦ διαπρέπων· τούτοις ἐπάγεται τὸ, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος, ὃ καὶ αὐτὸ οὐδεμίαν ὑπερβολὴν καταλείπει· οὐ γὰρ εἰρηται, ὅτι τοῦδε μὲν τοῦ φαύλου ἀπειχέτο, τοῦ δὲ οὐ, ἢ πολλῶν μὲν ἐκρατεῖ, ὑπὸ ὀλίγων δὲ ἐκρατεῖτο, ἀλλ' οὐδεμίαν πονηρίας θιγγάνειν ἤθελε. **B** enim dictum est, ad hac quidem illum improbitate mala superata fuisse, ipsum vero paucis succubuisse, **C** **D** οὐκ ἀρκεῖ μέντοι μόνον ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἀλλὰ δεῖ προσεῖναι καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγαθῶν· καὶ γὰρ ἡ ἀργία τῆς ἀρετῆς, κίλασιν οἶδε προξενεῖν, οὐχ ἡ ἐργασία τῆς πονηρίας μόνον. Ἐπεὶ κάκεινοι, οἱ πενιθῶντα μὴ θρέψαντες, ἐπειδὴ ἐλεημοσύνην οὐκ εἰργάσαντο, διὰ τοῦτο τῇ ἀθνηάτῳ παραδίδονται κολάσει. Ὅθεν μανθάνομεν ὅτι οὐ τὸ ἀπέχεσθαι κακῶν, ἀργὴ σωτηρίας ἡμῖν, ἐὰν μὴ προσῆ καὶ τῶν ἀγαθῶν ἡ κτήσις, καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ ἐργασία. Σὺ δέ μοι θέα πῶς ἐν ὀλίγῳ τὸν ἔπαινον τοῦ ἀνδρός, ὁ τοῦ θεοῦ Πνεύματος συνήγαγε νόμος, ἀληθινὸν μὲν εἰπὼν τὸν Ἰώβ κατὰ τὴν δημιουργίαν, ὡσπερ πατρίδα ταύτην καὶ προγόνους ἀπογραφόμενος, ἀμεμπτον δὲ κατὰ τὴν πρᾶξιν, δίκαιον κατὰ τὴν εὐνομίαν, καὶ τὴν τῶν ὄντων αὐτῷ κοινωνίαν, καὶ ἔτι κατὰ τὸ ὀρθῶς τὰς ψήφους ἐπὶ τοῖς κρινόμενοις ἐκφέρειν, καὶ τὸ κῦρος πάντων, θεοσεβῆ κατὰ τὴν πίστιν, καὶ τὸ πρὸς τὰ εἰδῶλα μίσος, ἀπεχόμενον ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος κατὰ τὴν τῶν πονηρῶν θερμότητην ἀπέχθειαν. Καὶ ἵνα συνελὼν εἶπω, οὐδὲν, φησί,

° Job xxxi, 13. P I Tim. i, 9.

¹¹ Ἰσ. πῶς.

PATR. G. GR. LXIV.

A id quod est commune, tanquam proprium usurpas? **B** Dispar profecto beati ratio Jobi erat; quocirca ejus illæ voces: *Non contempsit judicium famuli mei, aut ancillæ* °: propterea auctor, cum dixisset *justum* eum esse, ostendit non particulari aliqua justitia, quæ in commerciis et litibus spectatur, illum ornatum fuisse, sed in genere, omni virtute, secundum illum de quo scriptum est: *Justo lex non est posita* P. **C** Additur et *pius*, ut ostenderet tam cum hominibus quam cum Deo perfectum exstitisse; nam justitia ad homines, pietas ad Deum refertur. At vide quemadmodum virtutem virtus comitetur, atque alia aliam incitet: recta enim vivendi ratio facit ut Deum agnoscamus; Dei vero notitia vitæ custodia est. Unde et Jobus, quia justus, Deum religiose colebat; et quia Deus illi ob oculos semper versabatur, ob idipsum quod justus erat, juste persequēbatur, atque id honesti solius causa, nullius rei præterea: nec fieri potest ut justus sit quispiam, nisi prius reprehensione vacet. Idcirco primum locum obtinet, *verus homo*, id est, nullo involucro pietatis et simulatione tectus, sed vere ac reipsa virtute præstans atque informatus; hinc illud alterum comitatur, *irreprehensibilis*: nam legitimus virtutis operarius, vel quæ videntur exigua cavet; illi vero consequens est, *justus*, qui a justitia appellationem sortitur: is enim justus est, qui partibus est virtutis omnibus absolutus, atque perfectus. His autem succedit, *qui Deum religiose colit*; illustrior aliis, bonis operibus simul et rectis dogmatibus exornatus. His subjungitur, *abstinens ab omni re mala*, quod quidem unum omnem in se excellentiam comprehendit; neque abstinuisse, ab illa vero minime; seu multa ab eo sed prorsus nullius sceleris labem tangere voluisse.

Non est satis a rebus malis abstinere, nisi bonas quoque agantur; cum non modo mali administratio, sed etiam boni cessatio coercenda sit supplicio. Quandoquidem et ii qui fame enectum non aluerunt, quia misericordiam minime exercuerunt, suppliciis addicuntur sempiternis. Ex quo intelligimus, abstinere a malis non initium esse salutis, nisi bonorum etiam possessio adsit, actioque virtutis. Mecum **D** autem considera in quam pauca divini Spiritus consuetudo hujus viri laudem contulerit: nam cum eum verum, propter creationem prædicasset, patriam et majores quadammodo hac ratione describens, reprehensionis vero et querelæ expertem dixit propter actionem; justum ob juris æquitatem, bonorumque suorum largitionem, atque etiam ob justa in judicando suffragia: et quod omnium præcipuum est, religiosum erga Deum ob fidem, et idolorum odium; abstinentem vero ab omni re mala propter flagrantissimas cum malis omnibus inimicitias. Et ut uno verbo absolvam, nihil gessit ali-

quando accusatione seu querela dignum : sed et humana jura custodivit, et quæ ad religionem pertinent, incorrupta mente procuravit ; omnia ex Dei mandato agens, et legitime divinum Numen colens.

VERS. 2. « Facti sunt autem ei filii septem, et filia tres. »

Primum virtutem expressit, deinde illa quæ Dei munere concessa sunt. A virtute enim hæc olim proficiscebantur, copiosa, beneque instituta soboles : *Non erit (inquit) qui non generet, neque sterilis supra terram tuam*⁹. Sed tamen Abraham ideo sine liberis erat, ut discas revera non israhæc, sed quædam alia esse præmia virtutis : illa nihilominus indulgens pollicitus est Deus.

Hinc colligimus, nuptias nequaquam virtuti esse impedimento : aliter Jobo quoque fuissent. Sed nimirum ejusmodi vinculum, rectum justum cursum minime retardavit ; frustra igitur nonnulli nuptias causantur.

VERS. 3. « Et erant pecora ejus ovium septem millia, camelorum tria millia, juga boum quingenta, asinæ feminae sequentes pascua quingentæ ; et ministerium multum valde, et opera magna erant ei super terram. »

Vide hominem agrestibus divitiis affluentem, neque enim mutui rationes ac fenora numeravit, neque auratis laquearibus ornatas domos ; unde dubium non erat quin aliis benefacere potuisset : sed oves, et hoves, et quæ ex anni temporibus et agricultura percipiuntur, recensuit, quibus rebus, indigentibus sufficiebat. Nam, quemadmodum dixi, non pretiosa materia gloriantem, sed iis rebus quæ necessitati modice subvenirent contentum, Scriptura nobis regem proponit. Non equorum mentionem facit, non auro conglutinatorum curruum, non argenti atque auri thesauros meminit, non lapidum pretiosorum, non cæterarum rerum quibus hominum divitiis inhiantium morbus inflammatur, sed illa enumerat quæ vitæ necessitatem minime excelsunt. Nam cum filios haberet, a pecuniis vulnus nullum tamen accepit, rerum abundantiam et copiam ratus, a cupiditatibus liberum esse, et honorem, perturbationibus minime inservire. Quoniam vero obelisco notatur illud : *ministerium multum valde*, sciendum est, quæ obelisco signantur, in Hebraico non haberi, verum perspicuitatis tantum causa a Septuaginta posita esse. Horum vero animalium, genere discrepantium, ad spirituales theoriam velle transferre descriptionem, supervacaneum est, atque ad artem interpretandorum somniorum pertinet.

« Et erat homo ille nobilis, inter eos qui a solis ortu. »

Symmachus, *maximus omnium orientalium*, reddidit. Cunctis erat, inquit, clarior, atque illustrior, et majores insignes ac nobiles habuit, quos numerare potuit ; sed nihil horum fastu et arrogantia eum inflavit.

VERS. 4. « Convenientes autem filii ejus adinvi-

⁹ Exod. LXIII, 26.

πώποτε μέμψεως ἄξιον διεπράξατο, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς ἀνθρώπους ἐφύλαττε δίκαια, καὶ τὰ περὶ τὴν θρησκείαν μετῆι καθαρῶς, πάντα κατὰ Θεὸν ποσίωντων, καὶ γνησίως εὐσεβῶν τὸ Θεῖον.

« Ἐγένοντο δὲ αὐτῷ υἱοὶ ἑπτὰ, καὶ θυγατέρες, τρεῖς. »

Πρῶτον εἶπε τὴν ἀρετὴν, καὶ τότε τὰ παρὰ Θεοῦ δεδομένα. Ἐξ ἀρετῆς γὰρ πάσαι ταῦτα ἐγένετο, εὐπαιδία, λέγω, καὶ πολυπαιδία. *Οὐκ ἔσται γὰρ ἐν σοί*, φησὶν, *ἀγονος, οὐδὲ στέρια ἐπὶ τῆς γῆς σου*. Ὁ δὲ Ἀβραὰμ διὰ τοῦτο ἀγονος ἦν, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ ταῦτα ὄντως ἀρετῆς ἐπαθλα, ἀλλ' ἕτερα· διὰ δὲ τοῦτο ταῦτα ὑπέσχετο συγκαταβαλῶν.

Συνάγομεν δὲ, ὅτι οὐδὲν ὁ γάμος ἐμπόδιον πρὸς ἀρετὴν· ἢ γὰρ ἂν καὶ τῷ Ἰωβ ἐγένετο κώλυμα. Ἀλλὰ μὴν ὁ δεσμός οὗτος, τὸν δίκαιον τρέχειν ὀρθῶς οὐκ ἐκώλυσε, ὥστε καὶ τοῦτο μάτην τινὲς προφασίζονται.

« Καὶ ἦν τὰ κτήνη αὐτοῦ πρόβατα ἑπτακισχίλια, κάμηλοι τρισχίλιοι, ζεύγη βοῶν πεντακίσια, ὄνοι θήλειαι νομᾶδες πεντακίσια, καὶ ὑπηρεσία πολλὴ σφόδρα, καὶ ἔργα μεγάλα ἦν αὐτῷ ἐπὶ τῆς γῆς. »

Ὅρα λοιπὸν πλοῦτον ἔχοντα τὸν ἀγροικότερον· οὐ γὰρ δανείσματα καὶ τόκους κατέλεξεν, οὐδὲ χρυσοφόρους οἰκίας· ὅθεν οὐδὲν ἄπορον ἦν, ὥστε καὶ εὐποιεῖν δύνασθαι· ἀλλὰ καὶ πρόβατα, καὶ βόας, καὶ τὰ ἐξ ὠρῶν καὶ γεωργίας, ἐξ ὧν τοῖς δεομένοις ἐπήρκει. Ὅπερ γὰρ ἔφη, οὐκ ἐκ τιμίας ὕλης μεγαλαυχούμενον, ἀλλὰ τοῖς τῇ χρεῖα συμμετρούμενοις ἀρκούμενον, τοῦτον ἡμῖν ἡ Γραφή τὸν βασιλεῖα παρίστησιν. Οὐχ ἵππων μέμνηται, καὶ ἀρμάτων χρυσοκολλητῶν, ἢ ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ θησαυρῶν, καὶ λίθων τιμίων, καὶ ἐτέρων τῶν τὴν φιλόπλουτον νόσον ἀναφλεγγόντων, ἀλλὰ τῶν ἥμισυ τὴν χρεῖαν ἐκβαίνοντων. Παῖδας γὰρ ἔχων, τοῖς χρήμασιν ἐμεινεν ἄτρωτος, εὐπορίαν τιθέμενος καὶ περιουσίαν, τῆς ἐπιθυμίας τὴν ἔνδειαν, καὶ φιλοτιμίαν, τὸ μὴ δεδουλωσθαι τοῖς πάθεσιν. Ἐπειδὴ δὲ ὠβέλιστα, τὸ, καὶ ὑπηρεσία πολλὴ σφόδρα, χρῆ εἰδέναι, ὅτι ὅσα ὠβέλιστα, ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ οὐ κεῖται, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑβδομήκοντα μόνον πρὸς σαφήνειαν ἐτέθη. Τὸ γὰρ μὴ τῇ τῶν ζώων ἐν διαφόρῳ γένει καταγραφῇ, πνευματικὴν θεωρίαν ἐπάγειν, ὀνειροκριτικὸν ἔμα καὶ περιττόν.

« Καὶ ἦν ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος εὐγενῆς, τῶν ἀπ' ἡλίου ανατολῶν. »

Ὁ μέντοι Σύμμαχος, *μέγιστος πάντων τῶν ανατολικῶν*, ἐκδέδωκε. Πάντων, φησὶ, λαμπρότερος ; ἦν καὶ περιφανέστερος, καὶ προγόνους εἶχεν ἀριθμεῖν ἐπισήμους καὶ λαμπροὺς, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἐπῆραν αὐτὸν εἰς ὑπερφανίαν.

« Συμπορευόμενοι δὲ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους,

ἔποιοον πότον καθ' ἑκάστην ἡμέραν, συμπαραλαμβάνοντες ἅμα καὶ τὰς τρεῖς ἀδελφὰς αὐτῶν, ἐσθίειν καὶ πίνειν μετ' αὐτῶν. »

Σύμφωνον δὲ ἔχοντες τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἦσαν ἀστασιαστοὶ, πρὸς ἀλλήλους πορευόμενοι, καὶ οὐ πῶρρῳ, οὐδὲ πρὸς ἄλλους ἐπιμιξίας ποιούμενοι· ἐποιούντο δὲ καὶ τὰς ἀδελφὰς, τοῦ σώφρονος μάρτυρας· οὐ γὰρ ἄλλοτριὰς τινὰς ἐπὶ τὰς φιλοτησίας καὶ τὰ δειπνα ἐκάλουν, ἀλλὰ τὰς ἀδελφὰς συμπαραλαμβάνον, ὑπερ σημειῶν ἐναργῆς σωφροσύνης καὶ κοσμιότητος. Ἀλλὰ τὴν τούτων ὁμόνοιαν καὶ συνουσίαν, εἰς τὴν ἀθρόαν κατ' αὐτῶν ἐπιβουλήν, εὗρεν ὁ διάβολος ¹², τοῦ πάντας ἅμα καταβαλεῖν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πρεσβυτέρου.

« Καὶ ὡς ἂν συνετελέσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ πότου, ἀπέστειλεν Ἰὼβ καὶ ἐκαθάριζεν αὐτοὺς, ἀνιστάμενος τὸ πρῶτ. »

Ὅρθος καθαρισμὸν οὐχὶ Μωσαϊκόν, ἀλλ' ἀποστολικόν, τὴν διάνοιαν αὐτοῖς, ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα, ταῖς εὐχαῖς ἀποσμήχοντα. Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι καὶ οἱ ἱερεῖς πρὸς παλαιὸν ἦσαν, ὡς περ ὁ Μελχισεδέκ, ἀχειροτόνητοι· τοῦτο οὖν δηλοῖ τὸ, ἀπέστειλεν.

« Καὶ ἐγένετο ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη, καὶ ἰδοὺ ἦλθον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ παραστῆναι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ διάβολος ἦλθε μετ' αὐτῶν. »

Ὁ μὲν Θεὸς ἀόρατος πάση γεννητῇ κτίσει, ἄσποσος, ἀμεγέθης, πανταχοῦ παρῶν, καὶ τοῖς πᾶσιν ἐφιστάμενος, τὰ πάντα περιλαμβάνων, καὶ οὐκ ἔστι τόπος ἔξω τῆς αὐτοῦ δεσποτείας, πάρεστιν ἐκάστῳ, καθὼς προσήκει· τοῖς μὲν γὰρ ἁγίοις ἀγγέλοις, ὡς ἁγίοις, ὁπορρήτους φωνὰς ἐπιταγμάτων ἐπιπέμπων, τῷ πονηρῷ δὲ, ὡς πονηρῷ, συγχωρήσεις πειραστικὰς ἀνθρώπων ἐφειεί· οὐ γὰρ δύναται τινα πράττειν ὁ διάβολος, εἰ μὴ ὅσα συγχωρεῖται παρὰ Θεοῦ. Καὶ οὐκ ἴσταται μὲν εἰς τοὺς ὑπερουρανίους τόπους, μὴ γένοιτο· ἐκεῖθεν γὰρ ἐξεκυλίσθη· Πῶς γὰρ, φησὶν, ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ Ἐωσφόρος, ὁ πρῶτ ἀνατέλλων; Λέγεται δὲ παρίστασθαι μετὰ τῶν ἀγγέλων, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς τόποις τῆς δεσποτείας τοῦ Θεοῦ τυγχάνων, καὶ ἀναμένειν ἐπιτραπῆναι, ἢ συγχωρηθῆναι τοὺς κατὰ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖσθαι πειρασμούς· οὐ λειτουργίαν τινὰ ταύτην ἐκπληρῶν τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐπειδήπερ ὑπὲρ τῆς παρατροπῆς καὶ τῆς κακίας εἰς τοῦτο κατηγέθη, καὶ μέμνηε καθ' ἡμῶν. Συγχωρεῖται ὑπὸ τοῦ τὰ ἡμέτερα καλῶς διοικούντος, πρὸς ἃ φέρειν ἔδνα μὲθα, τοὺς πειρασμούς ἡμῶν ἐπάγειν· ταῦτα οὖν αὐτὰ διατυπώσασα ἡ Γραφή, διὰ τὴν ἡμετέραν νόησιν κατὰ σχηματισμὸν τὸν λόγον προήγαγε. Τὸ ἐξ, Ἐγένετο ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη, ἀντὶ τοῦ, ἥκέ τις ἡμέρα, ἐν ἧ τὸ θέατρον ἠνοίχθη, καὶ ὁ ἀθλητὴς κατέβη πρὸς τὰ παλαίσματα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι κήδονται ἡμῶν, καὶ περιέπουσιν· ὁ δὲ διάβολος ἀντιπράττει τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ, καὶ περὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, τουτέστι τὸν ἀνθρώπον, ἀντιφέρονται ἀλλήλοις· ὁμοῦ παρεστάναι λέγονται, τοῦ Θεοῦ τὰ

¹² Is. xiv, 12.

¹³ Is. ἀφορμὴν.

cem, faciebant convivium per singulos dies, assumentes simul et tres sorores suas, ut comederent et hiberent cum eis. »

Conspirantem virtutem cum habent, externum nullum erat inter eos dissidium; una incedebant, nec longe digrediebantur, neque se in aliorum consuetudinem dabant, suæque sobrietatis testes sorores sumebant, neque enim alienas feminas ad popula cœnasque accersebant, sed suas tantum sorores evocabant: quod signum erat minime obscurum, eorum temperantiæ et modestiæ. Verum horum concordiam et convictum, repentinarum insidiarum occasionem invenit diabolus, ut una ruina cunctos, intra fratris natu maximi domum, opprimeret.

VERS. 5. « Et postquam consummati essent dies convivii, mittebat Job, et purificabat eos, exurgens mane. »

Vide purgationem, non quidem Mosaicam, sed apostolicam: mentem illorum, non corpora, precibus mundantem. Aiunt nonnulli priscos illos sacerdotes, more Melchisedecis, a scipsis ordinatos fuisse; hoc enim significat, mittebat.

VERS. 6. « Et factum est sicut dies hæc, et ecce venerunt angeli Dei, ut starent coram Domino; et diabolus venit cum iis. »

Deus, qui nulli creaturæ naturæ est aspectabilis, qui quantitatis ac molis expers, qui ubique præsens, qui rerum universitati præst, cuncta complectitur: nec locus est ullus extra illius ditionem atque imperium: hic, inquam, Deus unicuique, qua decet ratione, præsens adest, sanctis quidem angelis utpote sanctis, arcanis vocibus præcipiendo: diabolo vero, ut qui improbus est, hominis tentandi facultatem tribuendo. Nec enim quidquam sine Dei permisso atque concessu moliri potest diabolus, neque cœlestes illas regiones, unde est deturbatus, subit; absit: Quomodo enim, inquit, cecidit de cælo Lucifer qui mane oriebatur? Cum angelis assistere tamen dicitur, quoniam is quoque in diviniæ ditionis atque imperii locis consistit; exspectatque dum sibi mortalibus inferendarum tentationum potestas detur, non ut obsequium ullum præstet Deo, sed quandoquidem depravatione et malitia sua eo devenit, ac tantopere contra nos furit, ab eo qui recte res nostras administrat, non alias tentationes nobis immittere permittitur quam quas ferre possumus; atque hæc ipsa, ut facilius ipsi perciperemus, typo quodam et quasi figura Scriptura expressit. Illud vero, Et factum est sicut dies hæc, pro illo est: Dies adventavit, quo theatrum patefactum est, atque in arenam athleta descendit. Et quoniam nos angeli tumentur et curant, contra salutem nostram diabolus adversatur, atque de una eademque re, id est de homine, inter se pugnant et decertant; hac de causa simul assistere dicuntur, Deo interim cuncta

quæ geruntur intuent. Nos porro vincimus aut vincimur, non propter adversariorum vires, vel angelorum suppetias nobis ferentium infirmitatem, sed propter nostram electionem, voluntatisque libertatem. Cum enim utrique ad se nos alliciant, sanctis angelis bona, exsecrandis vero dæmonibus mala suadentibus, in potestate est nostræ voluntatis, quæ libero arbitrio ornata est, in utram maluerit partem se dare. Nam neque ab eo qui nos liberi arbitrii honore affecit, cogimur, neque diabolus contra nos vim ullam coactivam possidet: sed nostra voluntate, angelis aut dæmonibus adhærentes, recte agimus, aut peccata admittimus.

VERS. 7. « Et dixit Dominus diabolo, Unde venis? »

Cur tandem in angelico cultu et obsequio, una adest diabolus? et in medio sanctorum choro, spiritus impurus libere loquitur. Neque angeli, neque Satanas, ratione corporea Deo assistunt; verum quævis muneri functio, assistentia dicitur. Diabolus igitur tanquam Dei creatura, quæ fieri oportet facere jubetur: ac licet voluntate divini imperii frenos excusserit, sub jugo lamen servitutis est, et tanquam tortor et carnifex imperata facere jubetur. Et quemadmodum apud nos principes, quando cum honore quempiam accersunt, viros honoratos mittunt, quando vero cum ignominia aliquem ad se trahunt, crudeles quosdam satellites ablegant; ita Deus sanctis quidem, angelos ad salutem ministros mittit, cum vero pœna aliquis coercendus est, facinorosis potestatibus illud injungit. Ita Paulus eum qui Corinthi scelerate egerat, *Satanæ tradit in interitum carnis*, itemque alios, ne blasphemarent.

« Et respondens diabolus Domino dixit: Cum circumierim terram, et ambulaverim eam quæ sub cœlo est, adsum. »

Interrogationis et responsionis formula utens Scriptura, veritatem rei magis expressit, et impudentium hominum prætextum omnem præcidit; quæ enim narrat diabolum Deo dixisse, non ea quidem dixit, sed solum cogitavit; nec enim in eo tantum audaciæ est atque licentiæ. In eo vero quod ait, omnia se loca peragrasse, primum seipsum accusat, quod nullum fixum habeat commorandi locum, sed cunctas regiones tanquam erro vagus perlustret, contra humanum genus bellum movens. Deinde illud discimus, orbem terrarum tum angelis, tum dæmonibus repleti, et utrosque sub potestate divina esse, et angelos quidem venire ad Deum, ut ab eo mandata accipiant; diabolum vero nisi, desuper ei venia concessa fuerit, nihil pro sua libidine efficere posse. Quamvis enim habenas recusaverit, atque extra Dei sit obsequium, est ei nihilominus metus, tanquam frenum injectus, neque eum sinit Deus sua abuti potestate. Sed vide, illi quidem tanquam famuli exsequentes mandata

πραττόμενα ἐφορῶντος· νικῶμεν δὲ ἡμεῖς, ἢ ἡττώμεθα, οὐ παρὰ [τὴν] τῶν ἀντιπραττόντων δύναμιν, ἢ τὴν τῶν συμμαχοῦντων ἀδυναμίαν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν. Ἐκατέρων γὰρ εἰς ἑαυτοὺς προτροπῶντων, τῶν μὲν ἀγίων ἀγγέλων εἰς τὰ ἀγαθὰ, τῶν δὲ ἀλιτηρίων δαιμόνων εἰς τὰ φαῦλα, ἢ ἡμετέρα προαίρεσις τῶ ἀυτεξουσίῳ τετιμημένη, εἰς δ' ἂν θελήσῃ μέρος προχωρεῖ. Οὐτε γὰρ Θεὸς βιάζεται, τιμήσας ἡμᾶς τῶ ἀυτεξουσίῳ, οὔτε διάβολος ἀναγκαστικὴν τινα δύναμιν κέκτηται καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν εἴτε ¹⁹ κατορθοῦμεν, ἢ ἁμαρτάνομεν, ἀγγέλους, ἢ δαίμοσι προσκλινομένοι.

« Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος τῷ διαβόλῳ, Πόθεν παραγέγονας; »

Τί δὲ ἄρα σὺν τῇ ἀγγελικῇ λειτουργίᾳ παρίσταται καὶ ὁ διάβολος, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀγίων πνευμάτων, τὸ ἀκάθαρτον παρῆρσιάζεται; Οὐτε εἰ ἀγγελοὶ τῷ Θεῷ σωματικῶς παρέστησαν, οὔτε ὁ Σατανᾶς· ἀλλὰ πᾶσα ὑπουργία, παράστασις λέγεται· ὡς κτίσμα οὖν Θεοῦ, καὶ ὁ διάβολος κελεύεται ποιεῖν τὰ καθήκοντα· εἰ γὰρ καὶ ἀφηνίασε τῇ προθέσει, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ζυγὸν κεῖται τῆς δουλείας, καὶ κελεύεται ὡς δῆμιος πρᾶξαι τὰ προσταττόμενα. Καὶ ὡσπερ οἱ παρ' ἡμῖν ἄρχοντες, ὅταν μὲν τινα μετὰ τιμῆς καλῶσι, τοὺς ἐντίμους ἀποστέλλουσιν, ὅταν δὲ μετὰ ἀτιμίας ἔλκωσιν, ὠμούς τινας στρατιώτας πέμπουσιν· οὕτω καὶ ὁ Θεός, τοῖς μὲν ἀγίοις ἀποστέλλει διακόνους ἀγγέλους εἰς σωτηρίαν, ὅταν δὲ τιμωρήσασθαι βούλεται, ταῖς κακοποιεῖς ἐπιτρέπει δυνάμεσιν. Ὅθεν καὶ Παῦλος τὸν ἐν Κορίνθῳ παρανομήσαντα, τῷ Σατανᾷ Παραδίδωσιν εἰς δολέθρον τῆς σαρκός, καὶ ἄλλους πάλιν, ἵνα μὴ βλασφημῶσιν.

« Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ διάβολος τῷ Κυρίῳ εἶπε· Περιελθὼν τὴν γῆν καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν οὐρανὸν, πάρεμι. »

Διὰ τοῦ κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν προαγαγέσθαι τὸν λόγον, μᾶλλον διέγραψε τὴν ἀλήθειαν ἢ Γραφῆ, καὶ πᾶσαν ἐκκόπτει τῶν ἀναισχύντων τὴν πρόφασιν. Ἄ γὰρ λέγει πρὸς τὸν Θεὸν εἰρηκέναι τὸν διάβολον, οὐκ εἶπε μὲν, ἐνεθυμήθη δέ· οὐ γὰρ αὐτῷ μετέστη παρῆρησις ταύτης. Ἐκ δὲ τοῦ λέγειν, ὅτι πανταχοῦ περιείσι, πρῶτα μὲν ἑαυτοῦ κατήγορος γίνεται, ὡς οὐκ ἔτι βεβαίαν ἔχει τὴν ἐνστασιν, ἀλλ' ἀστάτως πανταχοῦ περιφέρεται, τὴν κατὰ πάντων ἀνθρώπων ἀναδεξάμενος μάχην. Ἐπειτα μνησθῆναι, ὅτι καὶ δαιμόνων καὶ ἀγγέλων ἡ οἰκουμένη πεπληρωται, καὶ ὅτι ἐκάτεροι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν εἰσι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἀγγελοὶ μὲν παραγίνονται πρὸς τὸν Θεὸν ἐπίταγμα δεχόμενοι· διάβολος δὲ οὐδὲν δυνήσεται ποιῆσαι τῶν καθ' ἡδονὴν αὐτῷ, μὴ συγχώρησιν ἀνωθεν λαθῶν. Εἰ γὰρ καὶ ἀφηνίασε, καὶ ἔξω τοῦ θεραπεύειν ἐστὶ τὸν Θεὸν, ἀλλ' ὅμως ὁ φόβος ἔγκειται καθάπερ χαλινός, καὶ οὐ συγχωρεῖται τῇ ἐξουσίᾳ χρῆσασθαι τῇ ἑαυτοῦ. Ἄλλ' ὄρα, ἐκεῖνοι μὲν παραγίνονται καθάπερ οἰκείται, ἀναφέροντες τὰ

¹⁹ ἴσ. delendum.

πραττόμενα· οὗτος δὲ οὐδὲν ἔχει εἰπεῖν. Ὁ οὐρανὸς A
 ὡς τοίνυν ἄβατος τῷ πονηρῷ δαίμονι τούτῳ, καὶ
 οὐδὲ κατὰ ταυτὸν πανταχοῦ πάρεστιν, ἀλλ' ἐκ πε-
 ριόδου. Τὴν ὑπ' οὐρανὸν δὲ, φησὶν, ἵνα αἰνιξῆται
 καὶ τὴν ἔρημον, καὶ εἰ τι ὑπόκειται τῷ οὐρανῷ,
 καὶ τὸν ἀέριον τόπον· περινοστεῖ δὲ καὶ τὴν ἀοίκη-
 των, κατὰ τινα ἰσως οἰκονομίαν Θεοῦ, ὡς ἂν μὴ δια-
 παντὸς ἐνοχλοῖη ἡμῶν τῷ γένει.

« Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Κύριος, Προσέσχες τῇ δια-
 νοίᾳ σου, κατὰ τοῦ θεράποντός μου Ἰώβ; »

Ἐκ τούτου μαυθάνομεν, ὅτι ἐβούλετο μὲν ὁ Θεὸς
 τὸν Ἰώβ πειρασθῆναι, καθάπερ τις ἀθλητὴν ἔχων
 γενναῖον· διὰ γὰρ τοῦτο ἐρωτᾷ τὸν διάβολον, ἵνα
 αὐτῷ εἰς ἀφορμὴν τῆς πάλης, οὐκ ἤθελε δὲ αὐτὸς
 παρασχεῖν τὴν ἀφορμὴν, ἵνα μὴ δόξη φιλότιμος τις B
 εἶναι. Ὅρα δὲ, πῶς κατὰ μικρὸν ὁ τῆς διαλέξεως
 τρόπος ἐλέγχεται· οὐκέτι γὰρ δεικνύει βημάτων αὐτὸν
 ἀπαγγέλλαν ποιούμενον, ἀλλ' ὅτι Προσέσχες τῇ
 διανοίᾳ σου; ἦν ὡς φωνὴν ἐκδίδωκεν ἡ ἱστορία.
 Ἐνῶναι τοίνυν ὁ Θεὸς συνεχώρησε τὸν διάβολον ¹⁴
 καὶ διὰ φωνῆς, ὅτι οὐκ ἔλαθεν αὐτὸν ἡ πονηρὰ
 βουλὴ τε καὶ πράξις, καὶ οἶονεῖ φθέγγεται πρὸς
 αὐτὸν, Πόθεν παραγέγονας; οὐ μαθεῖν βουλόμενος
 τὴν τοῦ πονηροῦ διατριβὴν (πῶς γὰρ, ὁ παρεστῶ-
 σαν ἔχων πάντων τὴν γνώσιν;), ἀλλ' εἴωθεν ὡς τὰ
 πολλὰ ἐν ἐρωτήσεως σχήματι ἠθοποιεῖν τὰ λεγόμενα,
 καθάπερ καὶ ἐν Εὐαγγελίοις τοῖς περὶ τὸν Κλεόπαν
 προσάγει τὰς πεύσεις ὁ Κύριος, Τίνας οἱ λόγοι
 οὗτοι, οὐς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους; Καὶ τίς C
 ἂν θαρρήσῃ εἰπεῖν, Τὸν πλάσαντα καταμόνας τὰς
 καρδίας ἡμῶν, δεῖσθαι τῆς ἐρωτήσεως; Τοιοῦτον
 καὶ τὸ, Πόσους ἄρτους ἔχετε; καὶ ἐτέρωθι πιστού-
 μενος αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν, ἔλεγεν, Ἐχέτε τι βρώ-
 σιμον ἐνθάδε; καὶ περὶ Λαζάρου διεπυθάνετο,
 Ποῦ τεθείκατε αὐτόν; ὁ τὴν ἀκοὴν προφθάσας,
 καὶ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν προειπών. Τὸν αὐτὸν οὖν
 τρόπον κἀνταῦθα, τῷ διαδόλῳ λέγων, Πόθεν παρα-
 γέγονας; καὶ, Προσέσχες τῷ θεράποντί μου;
 οὐκ ἀγνοίας προλαγεται βήματα, οὐδὲ διδαχθῆναι
 βούλεται τοῦ δυσμενοῦς τὴν δίαίταν, ἀλλὰ αὐτὸν
 ἐκεῖνον τῆς οικείας ὠμότητος δεικνύει κατήγο-
 ρον. Αὐτὴ γὰρ ἑαυτὴν ἡ κακία πέφυκε τιτρώ-
 σκειν.

« Ἄνθρωπος· ἀμεμπτος, ἀληθινός, θεοσεβής,
 ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος. »

Τί βλάβης ¹⁵ ἀνθρώπων καταφρονούντων καὶ
 τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, ὅταν ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπό-
 τῆς ἐπαινεῖ καὶ ἀνακηρύττει; Ὅσπερ οὖν μὴ εὐλο-
 γούντος αὐτοῦ, κἀν ἅπαντες ἐπαινώσιν οἱ γῆν καὶ
 θάλασσαν οἰκούντες, οὐδὲν ὄφελος. Τοῦτο τοίνυν
 πανταχοῦ σκοπῶμεν, ὅπως ἂν αὐτὸς ἡμᾶς ἀνακη-
 ρύξῃ· κἀν τοῦτο ἦ, πάντων ἐσμὲν ὑψηλότεροι, κἀν
 ἐν παντί, καὶ ἐν νόσῳ, κἀν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ὤμεν

adveniunt: hic autem, quod dicat, nihil habet.
 Caelum igitur malo huic genio impervium est,
 neque uno eodemque tempore, sed conficiens peri-
 odum, locis omnibus adest. Eam vero, quae sub caelo
 est, dixit, ut solitudinem indicaret, ac quidquid
 demum quod est caelo subjectum, aeriamque regio-
 nem. Lustrat autem regiones inhabitabiles, divino
 quodam fortasse consilio, ne scilicet nostro generi
 semper infestus sit.

Vers. 8. « Et dixit ei Dominus, Attendisti cogi-
 tatione tua super servum meum Job? »

Hinc perspicimus voluisse Deum ut Jobus tenta-
 retur, quemadmodum qui generosus nactus athletam:
 atque ob eam causam diabolum alloquitur, ut lucia
 occasione ei praeberet, quam ipse miuistrare
 detrectavit, ne ambitiosus videretur. Quem-
 admodum autem sermocinationis ratio paulatim
 sese ostendat, perpende: nondum enim verbis re-
 spondisse illum plene ostenderat, sed illud: *Atten-
 disti cogitatione tua?* tanquam vocem edidit Scri-
 ptura. Concessit igitur Deus diabolo, et sine vocis
 adminiculo, ut cognosceret quod pravum consi-
 lium et actio illum non lateat. Quare cum ipsum
 ita alloquitur, *Unde venis?* non ut improbi commo-
 randi locum addiceret, id dixisse credendum est
 (qui enim, cum rerum omnium praesentem notitiam
 habeat?), verum sub interrogationis forma Scri-
 ptura pleraque efferre solet. Ita in Evangeliiis, ubi
 de Cleopha mentio fit, interrogationes adhibet
 Dominus: *Quinam sunt hi sermones quos conferis
 ad invicem?* Quis autem dicere ausit, eum, *Qui
 finxit sigillatim corda nostra* ¹, interrogatione egere?
 Eodem pertinet illud alterum: *Quot panes habeis* ²?
 atque alibi, cum suam resurrectionem comprobare
 vellet, dixit: *Habeis hic aliquid, quod munducari
 possit* ³? ac de Lazaro sciscitabatur: *Ubi posuistis
 eum* ⁴? cum et famam praevenisset, illiusque obli-
 tum praedixisset. Hanc eandem retinens consue-
 tudinem hoc loco, cum dicit diabolo, *Unde venis?*
 et, *Considerasti servum meum?* non ignorantiae verba
 profert, neque ubi efferatus adversarius commo-
 retur, doceri cupit: verum illum ipsum suae crude-
 litatis accusatorem palam constituit. Sic enim na-
 tura comparatum est, ut a seipsa improbitas vul-
 neretur.

« Homo irreprehensibilis, verus, pius, abstinens.
 ab omni re mala. »

A cunctis hominibus, omnique terrarum orbe
 contemni ac despici, quid tandem obfuerit, si is
 qui angelorum Dominus est, nostrarum rerum lau-
 dator ac praeco fuerit? Contra, quid juerit, a
 terrarum et maris cunctis incolis praedicari, de
 nostris laudibus Deo silente? Id igitur ipsi semper
 spectemus, ut Deus nos laudibus efferat. Quod si
 nobis obtigerit, quamvis paupertas, morbi, et uni-

¹ Luc. xxiv, 17. ² Psal. xxxii, 15. ³ Matth. xv, 34. ⁴ Luc. xxiv, 41. ⁵ Joan. xi, 34.

¹⁴ Ἰσ. τῷ διαδόλῳ. ¹⁵ Ἰσ. τῷ βλάβῃ.

versa quæ sensu hauriuntur mala in nos sese effundant, cumctis superiores erimus. Quandoquidem Jobus, qui residebat in stercoratum domicilio, qui ulcerum sanie circumseptus erat, e cujus corpore mille vernium fontes erumpabant, qui intolerabilia perferebat, qui spuito a servis sædabatur; qui ab amicis, ab inimicis, et a conjuge, insidiis petebatur; qui egestate, fame, morboque insanabili conflictabatur, felicitate cunctos superabat. Quidni, Deo illum efferente, vocesque illas usurpante: *Homo justus, irreprehensibilis, verus, pius?* Quomodo enim, universitatis Deo testimonium ipsi præbente, quibus dicit, *irreprehensibilis, homo verus*, alios omnes mortales non longe antegressus fuerit, virtutem incomparabilem possidens, et sine reprehensione jura quæ hominibus servanda sunt, inviolata custodiens, ac pietatem erga Deum studiose colens. Quæ quidem diabolus conspicatus, non mediocriter admiratus est. Verum cur laudationis est, hoc loco, ordo commutatus? forte indifferenter et sine discrimine hoc factum est, vel pro rerum ipsarum natura atque harmonia laus instituta est. Primum enim, omnis homo verus est, idque ex opificii ratione: deinde sine reprehensione est et sine querela, ex vitæ consuetudine atque instituto. Sed hoc loco, propter conflictum cum diabolo, irreprehensibile, vero, præponit. Virtus enim cum vitio pugnare solita est, morumque æquitas acutissimum est adversus invidum jaculum. Ad irreprehensibilem autem, atexit verum, ut naturæ et moris conspirationem ostendat, atque electione, naturæ cohonestet nobilitatem.

VERS. 10. « Et pecora ejus multa fecisti super terram. »

Vides Jobo divitias Deum elargitum esse; vides non contra jus illas fuisse adeptum: *Tu, inquit, convallasti, tu benedixisti, tu bona ejus amplificasti.* Quantopere Jobo laborandum erat, non malis artibus partas sibi esse divitias, si quidem id hominibus voluisset persuadere? Ecce diabolus, quamvis inscius, testimonium hoc illi præbuit.

VERS. 11. « Si non in faciem tibi benedixerit. »

Hoc enim est, *in faciem*, palam, impudenter, nihil reveritus.

VERS. 12. « Tunc dixit Dominus diabolo: Ecce omnia quæcunque sunt ei, do in manum tuam, sed eum ne tetigeris. »

Ita mei, inquit, athletæ virtuti confido, ut, quamvis ipse dixeris: *Mitte manum tuam, contra ego dicam: In manum tuam do omnia quæcunque sunt illi;* in manu tua, scelestæ et insatiabili. Quid ais? quid post testimonium a te dictum, nova opus est exploratione? Verum ut diaboli os, inquit, obstruatur, ut justus fiat insignior, ut posteris patientiæ et ærumnæ medicamenta relinquamus.

VERS. 13. « Et erat sicut dies hæc. »

Hoc igitur historiæ auctor, ut insidiarum celeri-

A κακοῖς. Ἐπεὶ καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ ἐν κοπρίᾳ καθήμενος, καὶ τῷ ἰχῶρι τῶν τραυμάτων κεκυκλωμένος, καὶ μυρίας βρύων πηγὰς σκυλήκων, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσγων ἐκεῖνὰ, παρὰ οἰκετῶν ἐμπυτούμενος, παρὰ φίλων, παρὰ ἐχθρῶν, παρὰ γυναικὸς ἐπιβουλεύόμενος, εἰς πενίαν, εἰς λιμὸν, εἰς ἀβρωστίαν τὴν ἀνήκεστον ἐκείνην κατενεχθεὶς, πάντων μακαριώτερος ἦν. Πῶς; Ἐπειδὴ αὐτὸν ὁ θεὸς εὐλόγει, λέγων, Ἄνθρωπος δίκαιος, ἀμεμπτος, ἀληθινός, θεοσεβής. Πῶς γὰρ οὐχ ὑπερβάλλων ἅπαντας τοὺς ἐπὶ γῆς ἐτύγγανε, τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων αὐτῷ μαρτυροῦντος, ἐν τῷ λέγειν, ἀμεμπτος, ἄνθρωπος ἀληθινός, ἀσύγκριτόν τινα τὴν ἀρετὴν ἔχων, τὰ τε πρὸς ἀνθρώπους δίκαια φυλάττων ἀμέμπτως, τὴν τε πρὸς τὸν θεὸν εὐσέθειαν ἀκριδῶς μετιών; Καὶ ὅτι τὰ κατ' αὐτὸν σκοπῶν ὁ διάβολος, οὐ μικρὸν τὸ περὶ αὐτοῦ ἐκέκτετο θαῦμα. Τί δὲ δήποτε τῶν ἐγκωμίων ἐνταῦθα τὴν τάξιν ἀμείβει; Ἴσως μὲν ἀδιαφόρως τοῦτο ποιεῖ, τάχα δὲ, καὶ κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀρμονίαν, τὸν ἐπαινον διατίθησι. Πρῶτον μὲν γὰρ, ἀληθινὸς πᾶς ἄνθρωπος, κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον· εἶθ' οὕτως ἀμεμπτος, κατὰ τὸν τῆς πολιτείας τρόπον· ἐνταῦθα δὲ, διὰ τὴν πρὸς τὸν διάβολον μάχην, τὸ ἀμεμπτον, τοῦ ἀληθινοῦ προτάσσει. Ἀρετὴ γὰρ οἶδε πολεμεῖν τῇ κακίᾳ, καὶ τὸ δίκαιον τοῦ τρόπου, βέλος δέξυτατον γίνεται τῷ βασκάνῳ. Εἶθ' οὕτω καὶ τὸ ἀληθινὸν ἐπισυνάπτει τῷ ἀμέμπτῳ, ἵνα καὶ τὴν φύσιν συνομολογοῦσαν δεῖξῃ τῷ τρόπῳ, καὶ προαίρεσιν κοσμοῦσαν τῆς φύσεως τὴν εὐγένειαν.

« Καὶ τὰ κτήνη αὐτοῦ πολλὰ ἐποίησας ἐπὶ τῆς γῆς. »

Ὁρᾷς τὸν πλοῦτον παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένον, ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἐξ ἀδικίας· Σὺ γὰρ, φησὶν, περιέφραξας, σὺ εὐλόγησας, σὺ πολλὰ τὰ αὐτοῦ ἐποίησας. Πόσα εἶδε καμῖν τὸν Ἰὼβ, ὥστε πείσαι τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι οὐκ ἐξ ἀδικίας ἦν ὁ πλοῦτος; Ἰδοὺ ὁ διάβολος αὐτῷ τοῦτο ἐμαρτύρησε, καὶ οὐκ οἶδεν.

« Ἥ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλόγησει. »

Τοῦτο γὰρ ἐστὶ, τὸ, εἰς πρόσωπον, φανερώς, ἀναισχύντως, οὐχ ὑποστελλόμενος.

D « Τότε εἶπεν ὁ Κύριος τῷ διαβόλῳ· Ἰδοὺ πάντα ὅσα ἔχει δίδωμι ἐν τῇ χειρὶ σου, ἀλλ' αὐτοῦ μὴ ἄψῃ. »

Οὕτω γὰρ, φησὶ, θαρρῶ τῷ ἐμῷ ἀθλητῇ, ὅτι σὺ εἶπας, Ἄποστειλον τὴν χειρὰ σου· ἐγὼ δὲ λέγω, ὅτι Ἐν τῇ χειρὶ σου δίδωμι πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτῷ· τῇ χειρὶ σου, τῇ μίαρᾳ, τῇ ἀκορέστῳ· τί φῆς; τίς χρεῖα μετὰ τὴν σὴν μαρτυρίαν, ἐτέρας βασιάνου; Ἴν' ἐπιστομισθῇ, φησὶν, ὁ διάβολος, ἵνα λαμπρότερος φανῇ ὁ δίκαιος, ἵνα τοῖς μετὰ ταῦτα, καὶ ὑπομονῆς, καὶ θλίψεως φάρμακα καταλίπωμεν.

« Καὶ ἦν ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη. »

Ἴνα τοίνυν ὁ συγγραφεὺς δεῖξῃ τὸ δέξυ τῆς ἐπι-

θωλής τοῦτο φησιν· οὕτω γάρ μεσοῦσης ἡμέρας ἄ
ἤρξατο τοῦ πολέμου.

« Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος ἦλθε πρὸς Ἰώβ, καὶ εἶπεν
αὐτῷ. »

Φόνος τῆ ἀπωλεία ἀναμέμικται, ὅπερ φορτικὸς
ποιεῖ τοὺς πολέμιους φαίνεσθαι· πολλὴ ἡ ὠμότης,
καὶ ἡ ἀπανθρωπία, διπλὴ ἡ συμφορὰ, φόνος, καὶ
αἰχμαλωσία· καὶ ἡ σωτηρία τοῦ περιλειφθέντος,
προσθήκη τῶν κακῶν.

Εἶδες πόση ταχύτης τῆς πληγῆς, καινὴ καὶ ξένη
ἡ συμφορὰ· ὁ ἐν τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ, καὶ μηδέποτε
πείραν λαθῶν τοιοῦτου τινός, ἐξαίφνης γέγονεν ἐν
ἀφαιρέσει τῶν ὄντων πάντων· οὐ γάρ, τὰ μὲν ἀφ-
ῆρηθη, τὰ δὲ ὑπελείφθη, πρὸς παραμυθίαν τινὰ τῶν
ἀπολλυμένων, ἀλλ' αὐτοὺς ὑπολείπεται μόνος, ὁ τὴν
τραγωδίαν ἀπαγγέλλων.

« Ἐτι τοῦτου λαλοῦντος, ἦλθεν ἕτερος ἄγγελος,
καὶ εἶπε πρὸς Ἰώβ, Πῦρ ἐπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
κατέκαυσε τὰ πρόβατα, καὶ τοὺς ποιμένας κατε-
σφαγεν ὁμοίως, καὶ σωθεὶς ἐγὼ μόνος, ἦλθον τοῦ
ἀπαγγεῖλαι σοι. »

Μεταμελήθη ὁ πονηρὸς, ὅτι κακῶς τὰ πρῶτα ἀπήγ-
γειλε. Κακῶς, φησιν, ἐτόξευσα, οὐ κατὰ σκοποῦ
ἔβαλον, περιεπλανήθη ἡ ἄτροπος¹⁶. Εἶπον¹⁷, ἅτι
οἱ ἄνθρωποι τὰ ζεύγη καὶ τὰς ὄνους ἤχμαλώτευσαν,
δύναται λογίσασθαι ὁ Ἰώβ, Ἄνθρωποι με ἤδικη-
σαν, τί τοῦτο πρὸς τὸν Θεόν; τὴν τῶν ἀνθρώπων
ἀδικίαν Θεῷ ἐπιγράψω; ἄλλοι οἱ ἀδικήσαντες, καὶ
ἕτερος ἔσται ὁ βλασφημούμενος; Ἴνα οὖν μεταγὰγγῃ
αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς Θεόν,
φησὶ· Πῦρ ἐπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ἀκύλας δὲ
καὶ Θεοδοτίων, πῦρ, εἶπον, Θεοῦ. Μὴ δύνη εἰπεῖν,
ὅτι Ἐχθροὶ ἐῤῥίψαν ἄνωθεν, ὕβρισον τὸν ἀδικήσαντα,
βλασφήμησον τὸν πολεμήσαντα· διὰ τί λατρεύεις
αὐτῷ; διὰ τί προσκυνεῖς τὸν ἀναλίσκοντά σου τὰ κτή-
ματα; Μὴ νόμιζε ἀνθρωπίνως εἶναι τὰς πληγὰς,
ἀκούσας αἰμαλωτεύοντας· ἄνωθέν σοι πολεμεῖ,
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Θεός. Καὶ δῆλον, ὡστε καὶ πῦρ
κατελθὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κατέφαγε τὰ πρόβατα.
Ὅρα πόση τοῦ διαβόλου ἡ δύναμις, πῶς ἔθνη τοσαῦ-
τα ἐκίνησεν, εἴτε δαίμονας σχηματίσας εἰς πολεμί-
ους, σύ μοι τὴν εὐκολίαν νόησον· μὴ νομίζων πῦρ
εἶναι κατ' ἀλήθειαν (οὐ γάρ δύναται δημιουργεῖν),
ἀλλ' οὕτως εἰδεις καταφλέξει ἅπαντα· ἢ εἴπερ ἦν
κατ' ἀλήθειαν πῦρ, ἐκ τοῦ ὄντος καὶ τοῦτο κεκίνηκας,
Θεοῦ ἀφέντος.

potestate), sed ignis specie omnia comburere visus est; vel si revera ignis exstitit, ex eo, qui in rerum
natura reperitur, sumptum commovit, idque Deo permittente.

« Ἐτι τοῦτου λαλοῦντος, ἄλλος ἄγγελος ἔρχεται,
λέγων τῷ Ἰώβ· Τῶν υἱῶν σου, καὶ τῶν θυγατέρων
σου, ἐσθιόντων καὶ πινόντων παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτῶν
τῷ προσδωτέρῳ, ἐξαίφνης πνεῦμα μέγα ἐπήλθεν
ἐκ τῆς ἐρήμου, καὶ ἤψατο τῶν τεσσάρων γωνιῶν
τῆς οἰκίας, καὶ ἐπεσεν ἡ οἰκία ἐπὶ τὰ παῖδια σου,
καὶ ἐτελεύτησαν· ἐσώθη δὲ ἐγὼ μόνος, καὶ ἦλθον
τοῦ ἀπαγγεῖλαι σοι. »

¹⁶ Ἰσ. ἄτρακτος. ¹⁷ Ἰσ. εἰπών.

latem ostenderet, dixit; nondum [enim] meridies
erat, cum praefandi factum est initium.

VERS. 14. « Et ecce nuntius venit ad Jobum, et
dixit ei, » etc

Cum rerum amissione caedes miscetur, ut major
hostium immanitas videatur, magna fuit crudelitas
et inhumanitas, ac calamitas gemina, caedes et
captivitas, quin etiam superstis salus, malorum
additamentum fuit.

Didisti quam celere et improvisum vulnus,
quam nova ac inusitata calamitas: is qui rebus
omnibus circumfluebat, qui nihil tale fuerat ante
expertus, continuo rerum omnium possessione pri-
vatur, neque enim pars una bonorum ei erepta est,
alia vero, ad amissorum consolationem, relicta;
B solus autem nuntius, qui tragœdiam narraret, reli-
quus est factus.

VERS. 16. « Adhuc isto loquente, venit alius nun-
tius, et dixit ad Jobum: Ignis cecidit de caelo, et
combussit oves, et pastores devoravit similiter, et
salvatus ego solus, veni ut annuntiarem tibi. »

Pœnituit diabolum primi nuntii, quod minus
recte res gestas exposuerit: Male, inquit, jacula-
tus sum, haudquaquam collineavi, jaculum aberravi.
Cum ab hominibus asinas et boves abactos
esse dixerim, Jobus ita secum ratiocinari poterit:
Homines injuria me affecerunt, quid hoc ad Deum?
injuriamne mihi ab hominibus illatam Deo ascri-
bam? alii sunt qui injuriam intulerunt, et alius
esse debet quem blasphemare oportet. Ut igitur
ejus cogitationem ab hominibus ad Deum tradu-
ceret, ait: Ignis decidit de caelo. Aquila autem, et
Theodotion, ignis Dei, dixerunt. Hostes ex alto
ignem dejecisse dicere non potes, contumeliis eum
proscinde qui injuria te affecit, illique maledicito
qui bellum tibi intulit: cur illi servis? cur eum
adoras, qui tuas opes evertit? Noli putare ab homi-
nibus tibi infligi vulnera, cum audis, captivantes;
de caelo desuper bellum tibi infert Deus, et hoc
quidem ex eo manifestum est, quod ignis e caelo
dimissus oves consumpserit. Vide quanta diaboli
sit potentia, quantaque vis, quemadmodum tot na-
tiones concitarit, seu etiam dæmonas in hostes
transformarit, quanta hæc omnia facilitate admi-
nistrarit, considera. Ignem vero illum ne credas
verum fuisse ignem (illius enim fabricandi caret

verum fuisse ignem (illius enim fabricandi caret

VERS. 18, 19. « Adhuc isto loquente, alius nun-
tius venit, dicens Jobo: Filiis tuis, et filiabus tuis
comedentibus et bibentibus apud fratrem suum
seniorem, subito spiritus vehemens irruit e deserto,
et tetigit quatuor angulos domus, et cecidit domus
super liberos tuos, et mortui sunt; salvatus autem
sum ego solus, et veni ut annuntiarem tibi, »

Illius veno ruina sic liberos obrutos fuisse, ut quod ejusque corpus esset sepulturæ mandandum, internosci non posset. Addidit, *comedentibus et bibentibus*, id est, in ipso lætitiæ articulo.

Postquam enim tentationem omnem adhibuisset, et facultatibus nudasset, virtutem autem minime eripuisse, gradum postea facit ad naturam, palmites a radice avellit, vi fructum decerpit, ut dolorem parenti creet; ac vide quam sit ironia respersa narratio, et ad præstigias ac fallacias tendat, ut possit etiam viri fortis animum frangere. *Spiritus*, inquit, *vehemens irruit e deserto*. In quo etiam nunc judicem causatur; ventus enim non hominibus, sed Deo obsecundat. Neque dixit: *Domus in eos qui intus erant cecidit*; verum id quod ad excitandum dolorem valebat, nuntiat, *super filios*, inquit, *tuos*, ut liberorum nomine audito, ejus animus miseratione permoveretur, communisque mali sensum susciperet, lugensque diceret: *Heu me infelicem!* e turba filiorum, in orbitatem repente incidi; præstabat non suscepisse filios, quam hac conditione suscepisse ut amissæ rei jacturam sensumque acciperem: pax enim pristina, tranquillitas, atque felicitas, atrociorem calamitatem reddit. Illud enim, *salvatus sum ego solus*, in aliis quidem locum aliquem habere poterat, hic autem dolorem multo magis auget; si liberis tali fato functis, solus, qui nuntium afferret, superstes fuit. Quocirca, diabolus videtur mihi harum rerum nuntius existisse, idemque malorum auctor et architectus, formas varias indutus advenisse, artificiosasque narrationes prætexisse. Ita ventitare non desinit, loquitur asperius, et pericula quæ majorem habent asperitatem, reservat ad extremum; ut vis mentis, malis levioribus prius debilitata, majorum deinceps impetum sustinere non possit. Servorum autem fuisse neminem qui illa nuntiaret, vel hinc intelligi potest: nam qua tandem ratione domus, quatuor ejus latera vento conquassante, unum servare potuerit? Quomodo item in singulis calamitatibus unus tantum periculum evasit, quasi ob hanc causam incolumis servatus fuisset? sed nimirum idem malorum auctor fuit et nuntius. Nemo enim alter immanior illo reperitur: quare malorum ejusmodi facinorum negotium dare aliis verebatur. Vulnerum autem varietatem comminiscitur, qui ad scelus et improbitatem prudens est, nec moderatum quid cogitat, ut sic mentis propugnacula atque munitiones incursionibus paulatim labefactet; et quemadmodum machinas mœnibus admovens, obsessum decipit, et vario ac multiplici insidiandi genere salutem invidet, ordine quodam, cum tamen nihil pietatis pericula admovet.

VERS. 20. « Cum sic audisset Jobus, surgens, discidit vestes suas, et totondit comam capitis sui. »

Quod vestem disciderit, comamque totonderit,

17. Γσ. οὕτως ἐσώθη.

Καὶ ταύτην αὐτοῖς ἐπικατέσειεν, ὥστε μὴδὲ πρὸς ταφὴν εὐδιάκριτον εἶναι λοιπὸν ἐκάστου τὸ σῶμα· τὸ δὲ, *ἐσθιόντων καὶ πινόντων*, προσέθηκεν, ἵνα εἴπῃ, ἐν αὐτῷ τῷ τῆς εὐφροσύνης καιρῷ.

Ὡς γὰρ πᾶσιν πείραν προσαγαγών, καὶ τῶν κτημάτων γυμνῶσας, τῆς ἀρετῆς οὐκ ἐγύμνωσε, χωρεῖ λοιπὸν ἐπὶ τὴν φύσιν, ἀποσπᾷ τοὺς κλάδους ἀπὸ τῆς βίβης, περιαιρεῖ τὸν καρπὸν, ἵνα λυπήσῃ τὸν γεννήσαντα· καὶ βλέπει τὴν ἀγγελίαν, πῶς μεσότη ἐστὶν εἰρωνείας, καὶ εἰς γοητείας βέπουσα, καὶ κατακλᾶσαι τοῦ γενναίου τὴν ψυχὴν δυναμένη. *Ἐπὶ λθε*, φησὶ, *πνεῦμα μέγα ἐκ τῆς ἐρήμου*. Καὶ πάλιν, τὸν χριτὴν διαβάλλει· πνεῦμα γὰρ οὐκ ἀνθρώποις ὑπακαοῦει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Καὶ οὐκ εἶπεν, *Ἐπεσεν ἡ οἰκία ἐπὶ τοὺς ἔνδον*, ἀλλ' ὅπερ ἡ δύνατο πένθος **B** *ἐγείρει*, *ἐπὶ τὰ παιδία σου*, ἵνα τῶν παιδῶν ἀκούσας, εἰς οἶκτον ἔλθῃ, καὶ καμφοῇ πρὸς συμπάθειαν, καὶ οἰμῶζων ἔρει· *Ὁμοῖοι ἐξαίφνης ἄπαις ὁ πολυπαῖς γέγονα*· βέλτιον ἦν μὴ λαβεῖν, ἢ οὕτω λαβεῖν ἵνα μάθω τίνος ἀπεστερήθην. Ἡ γὰρ παρελθοῦσα εἰρήνη, καὶ γαλήνη, καὶ εὐμερία, τὴν συμφορὰν χαλεπωτέραν ἐργάζεται. Τὸ μέντοι, *Ἐσώθη ἔγω μόνος*, ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ὅπως δήποτε λόγον εἶχεν, ἐνταῦθα δὲ πλέον ποιεῖ τὸ πάθος, εἶγε τῶν παιδῶν ἀπελθόντων, οὗτος ἐσώθη¹⁷ μόνος ὁ τὴν ἀγγελίαν κομίζων. Ὅθεν μοι δοκεῖ, αὐτὸς ὁ διάβολος εἶναι ὁ ταῦτα ἀπαγγέλλων, αὐτὸς ὁ πρόξενος τῶν κακῶν, πολυτρόπως παραγενόμενος, καὶ μεμηχανημένως τὰς ἀπαγγελίας ποιούμενος. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐπιφοιτᾷ, καὶ πονηρῶς διαλέγεται, καὶ τὰ χαλεπωτέρα τῶν κινδύνων τίθεται τελευταῖα· ἵνα τοῖς ἡττοσι προσδιαφθείρας τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς, τῶν μειζόνων ἀνυποπίστον παρασκευάσῃ τὴν ἐφοδόν. Ὅτι δὲ οὐκ ἦν τῶν θεραπόντων εἰς, ὁ τὰς ἀγγελίας φέρων, ἐκεῖθεν ὤηλον· πῶς γὰρ ἡ οἰκία, ἢ ἐκ τῶν τεσσάρων γωνιῶν ἀλοῦσα, διέσωζε τὸν ἕνα; πῶς δὲ καὶ καθ' ἐκάστην πληγὴν, εἰς, καὶ μόνος, ἦν ὁ κρείττων εὐρισκόμενος τῶν κινδύνων, καθάπερ εἰς τοῦτο τηρούμενος; ἀλλ' αὐτὸς ἦν, ὁ καὶ ἐνεργῶν, καὶ ἀπαγγέλλων τὰ δυσχερῆ. Οὐδὲ γὰρ εὐρίσκεται πικρότερος ἄλλος, διόπερ οὐδὲ ἐτέρῳ κατεπίστευσε τὴν τῶν τοιούτων πονηρῶν δραμάτων διακονίαν. Ποικίλλει δὲ τὰς πληγὰς ὁ σοφὸς τὴν κακίαν, μὴδὲν διανοοῦμενος μέτριον, ἐν οὕτως τὰ τῆς ψυχῆς ὄχυράματα, ταῖς κατὰ μέρος προσβολαῖς κατασεισῇ· καὶ καθάπερ **D** *τις μηχανὰς τείχεται προσάγων, τὸν πολεμούμενον παρακρούεται, κλέπτων πολυτρόποις ἐπιβουλαῖς τὴν ἀσφάλειαν*· οὕτως ὁ βάσκανος, κατὰ τινα τάξιν ἐν ἀταξίᾳ, καὶ ἀσεβείᾳ, τῷ τῆς εὐσεβείας πύργῳ τοὺς κινδύνους ἐπήγαγε.

securitatem latenter subripit: sic is qui nostræ apud eum non sit inordinatum et impium, turri

« Οὕτως ἀκούσας Ἰὼβ, ἀναστάς διέβρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐκείρατο τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ. »

Εἰ οὖν διέβρηξε τὰ ἱμάτια, καὶ τὴν κόμην ἀπέκλι-

ρατο, μὴ θαυμάσης· πατήρ γάρ ἦν, καὶ πατήρ A
φιλόστοργος· καὶ ἔθει, καὶ τὴν τῆς φύσεως δειχθῆναι
συμπάθειαν, καὶ τὴν τῆς γνώμης φιλοσοφίαν. Εἰ γὰρ
μὴ τοῦτο ἐποίησε, τάχα καὶ ἀναισθησίας ἐνόμισεν
ἂν τις εἶναι τὴν φιλοσοφίαν ταύτην· διὰ τοῦτο, καὶ
τὰ σπλάγχνα δείκνυσι, καὶ τῆς φιλοσοφίας τὴν ἀκρί-
βειαν, καὶ ἀλγήσας οὐ περιστράπτει.

Μὴ νομίσης ἦττα εἶναι τὸ πρᾶγμα· τοῦτο μά-
λιστα δείκνυσι τὴν νίκην· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐποίησεν,
εἶπεν ἂν τις, ὅτι ἀναισθητον αὐτὸν κατεσκεύασεν
ὁ θεὸς ἐν τοῖς πάθεσι. Νῦν δὲ δείκνυσιν, ὅτι καὶ
ἀλγῶν φιλοσοφεῖ· δυνάως ἐπὶ τὴν πέτραν ἑαυτοῦ τὴν
ψυχὴν ψυχοδόμησε. Κατέβη ἡ βροχὴ, Πῦρ γάρ, φησὶν,
ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγε πάντα τὰ
ποιμνία· ἦλθον οἱ ποταμοί, οἱ πυκνοί, καὶ συνεχεῖς, B
καὶ ἐπάλληλοι τῶν συμφορῶν ἄγγελοι, ὁ μὲν τῶν
σιπολλίων, ὁ δὲ τῶν καμήλων, ὁ δὲ τῶν παιδῶν λέ-
γων τὴν ἀπώλειαν· ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, τὰ πικρὰ
τῆς γυναικὸς ῥήματα· Εἰπόν γάρ, φησὶ, τί ῥῆμα
πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα. Καὶ οὐκ ἔπεσεν
ἡ οἰκία¹⁸, οὐκ ὑπεσκελισθῆ ἡ ψυχὴ, οὐκ ἐβλασφη-
μησεν ὁ δίκαιος, ἀλλὰ καὶ εὐχαρίστησε, καίτοι διά-
βολος ἦν ὁ πολεμῶν, ὁ πονηρὸς, ὁ ἄγριος, ὁ μηδέ-
ποτε καταλλαττόμενος τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει,
ἀλλὰ πόλεμον ἄσπονδον καὶ μάχην ἀκήρυκτον πρὸς
τὸ γένος ἡμῶν ἀράμενος· καὶ οὐκ ἀπλῶς ὠργίζετο,
ἀλλὰ πάντα ἐκίνει τὰ μηχανήματα, καὶ πᾶσαν
προσῆγε μαγναίνειαν. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἠλεγξε τοῦ
δικαίου τὴν ἀνδρείαν, ἀλλὰ κατεγέλασεν αὐτοῦ τῶν
βελῶν ὁ γεννάδας, καὶ τὸν ἀφόρητον πόλεμον ἐκεί-
νον γενναίως ἤνεγκεν· καὶ ταῦτα οὐκ ἐν τῇ χάριτι,
ἀλλὰ πρὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ πρὸ τῆς χά-
ριτος· καὶ ἔδειξεν, ὅτι οὐκ ἡ τῶν πειρασμῶν φύσις,
ἀλλ' ἡ τῶν βίβουμόντων ὀλιγωρία, τὴν πτώσιν
ποιεῖν εἴωθεν· ὡς τόνγε ἰσχυρὸν, καὶ ἰσχυρότερον
ἡ θλίψις ἐργάζεται· Ἡ θλίψις γάρ, φησὶν, ὑπο-
μονὴν κατεργάζεται. Καὶ καθάπερ τὰ ἰσχυρὰ τῶν
δένδρων, ἡ τῶν ἀνέμων ῥύμη προσπίπτουσα, καὶ
πάντοθεν ῥιπίζουσα, οὐκ ἀνασπᾷ, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρώ-
τερα ταῖς προσβολαῖς ταύταις κατασκευάζει· οὕτω
καὶ ψυχὴν παγίαν, καὶ εὐλαβεῖα συζῶσαν, αἱ τῶν
θλίψεων ἐπαγωγαὶ οὐκ ὑποσκελίζουσιν, ἀλλὰ πρὸς
πλείονα ὑπομονὴν ἀλείφουσι, καὶ τὴν ἀνθρώπου
ἀρετὴν βλάψαι οὐ δύνανται. Τί δὲ ἐστὶν ἀρετὴ ἀνθρώ-
που; Οὐ χρήματα, ἵνα πενίαν δείσῃς· οὐδὲ ὑγίεια
σώματος, ἵνα φοβηθῆς ἀβρώστιαν· οὐδὲ ἡ τῶν
πολλῶν ὑπόληψις, ἵνα ὑπεῖδη δόξαν πονηρῶν· οὐδὲ
τὸ ζῆν ἀπλῶς καὶ εἰκῆ, ἵνα μὴ φοβερὸς σοὶ γένηται
ὁ θάνατος· οὐδὲ ἐλευθερία, ἵνα δουλείαν φύγῃς·
ἀλλ' ἡ τῶν ἀληθινῶν δογμάτων ἀκρίβεια, καὶ ἡ κατὰ
τὸν βίον ὀρθότης. Ταῦτα οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος ἀπο-
συλῆσαι δυνήσεται, ἐὰν ὁ κεκτημένος αὐτὰ μετὰ τῆς
προσηκούσης ἀκριβείας διαφυλάττῃ· καὶ ταῦτα¹⁹
καὶ ὁ πονηρότατος, καὶ ἄγριος δαίμων οἶδεν ἐκείνους.

7 Rom. v. 3.

¹⁸ Ἰσ. ἔπεσεν ἡ οἰκία, ἀλλ'. ¹⁹ Ἰσ. τοῦτο.

haud mireris: pater enim erat, ac pater liberorum
amans; naturæ condolentis sensus ostendendus
erat, animi quoque philosophia minime occultanda.
Nisi enim illud fecisset, suspicatus forsitan quispiam
esset ejus philosophiam a communi sensu huma-
nitalis abhorrere: quare et viscera naturæ, simul
et philosophiæ præstantiam ostendit, nec dolor
animum ejus percullit.

Noli existimare Jobum illo facto se victum osten-
disse, cum victoriam ejus potius demonstret; nisi
enim illud fecisset, dixisset quispiam malorum
sensum omnem ei Deum plane eripuisse. Nunc
autem dolens ac mœrens philosophatur, vereque
suam ipse animam supra petram ædificarat. De-
scendit imber: *Ignis enim, inquit, cecidit e cælo,
et devoravit omnes greges ovium; venerunt fluvii,
crebri, assidui, et sine intervallo nuntii calamita-
tum, unus oxonium, alter camelorum, alius filiorum
interitum exponens;naverunt venti, dira conjugis
verba: Dic, inquit, verbum contra Dominum, et
morere.* Corruit domus, sed animus dejectus non
fuit, nihil blasphemum protulit justus, verum gra-
tias egit; quamvis diabolus bellum ei moveret,
qui natura sua malus et efferus est, qui generi hu-
mano nunquam reconciliatur, sed bellum contra
nos sine fœdere et induclis gerit: neque iratum
tantum et offensum se præbuit, verum etiam
omnes machinas, fallendique artes adhibuit. Sed
neque sic justus fortitudinem redarguit, qui tan-
quam miles strenuus, illius jacula per irrisionem
eludit, ac vim belli acerrimi magna animi forti-
tudine excepit: idque non sub gratia, sed ante
Veteris Testamenti, et gratiæ tempora; planumque
fecit, prolapsionis causam, non ad tentationum na-
turam, sed ad desidiosorum hominum torporem,
esse referendam; quemadmodum ærumna, viro
forti vires addere, et fortiozem reddere, solet:
Tribulatio enim, inquit, patientiam operatur. Prout
enim robustiores arbores, quamvis in eas magno
impetu venti incurrant, et perflent eas undique,
non possunt tamen evellere; quin etiam hujus-
modi incursionibus vehementius corroborantur:
ita animam stabilem, et religiose enutritam, im-
missæ malorum tempestates non evertunt, sed
potius ad majorem patientiam præparant, et inun-
gunt, nec hominis virtutem lædere possunt. Sed
quæ tandem hominis est virtus? profecto non pec-
uniæ et opes, ne forte egestatem vereare; non
corporis valetudo, ne morbum pertinescas; non
vulgi opinio, ne infamia terreare; non vivere solum,
idque temere ac fortuito, ne mors tibi horribilis
videatur; non libertas, ne fugias servitutem; sed
verorum dogmatum accurata observatio, et conver-
sationis integritas. Hæc neque diabolus ipse præ-
dari poterit, si possessor ea cum debita diligentia

custodierit, et hoc quidem improbissimus et immanis A
 dæmon non ignorat. Propterea enim Jobum posses-
 sionibus spoliavit, non ut pauperem redderet, sed
 ut blasphemum aliquod verbum evomere cogeret; corpus etiam plagis laceravit, non ut in ægritudi-
 nem conjiceret, sed ut virtutem animi convelleret. Sed tamen, cum omnes machinas admovisset, et
 ex divite egenum reddidisset, et, quod nobis omnium
 inaxime formidabile videtur, liberis auctum, prole
 omni orbasset, et tortorum, qui judicum tribunalia
 circumstant, immanitate superata, crudeliter illius
 corpus omne dilaniasset (neque enim illorum un-
 gues ferrei ita transfugurum latera perfodiunt, ut
 Jobi carnem vermium ora dilacerabant), et cum
 malam opinionem de eo in mentibus hominum con-
 citasset (amici enim qui aderant coram ei in os
 dixerunt: *Nequaquam pares peccatis pœnas luisti* ²,
 et multos alios accusatione plenos sermones pro-
 duxerunt); quamvis denique homini, sua urbe et
 domo ejecto, nullam aliam civitatem attribuisset,
 sed stercoreum sordiumque domicilium pro civi-
 tate et domo ei constituisset: nihilominus non
 modo nullo damno aut malo eum affecit, verum
 etiam ex iis ipsis quæ clam contra eum molie-
 batur, illustriorem eum reddidit. Et cum tantorum
 bonorum possessione eum deturbasset, non solum
 bonis non spoliavit, verum etiam multo uberiores
 virtutis opes illi conflavit; grandioribus enim certa-
 minibus, et majoribus periculis exercitatus, audacior
 postea factus est. Quod si tam multa perpessus,
 nulla re tamen læsus est, quamvis non ab homini-
 bus, sed ab eo qui cunctos homines improbitate
 superat, illa pateretur: cui in posterum defen-
 sionis locus possit esse relictus, dicenti: Hic, vel
 ille, me injuria detrimentoque affecit? Si enim
 diabolus, qui tanta improbitate abundat, omni
 comparato instrumento, cunctis emissis sagittis,
 universa mala quæ homini eveniunt, in justo do-
 mum et corpus deprompserit, et quidem supra
 omnem modum et mensuram; virum tamen hunc
 nulla in re violavit, sed potius, ut jam dixi, adju-
 vit; quomodo hunc vel illum accusabit, quasi ab
 eis, et non a seipso injuriam pateretur? Sed quis-
 piam dixerit: Qui fieri possit ut ipse sibi offen-
 sionis ac mali auctor sit, cum ab alio flagris cæsus,
 aut bonis spoliatus, aut quapiam alia injuria vio-
 latus, verbum aliquod contumeliose dixerit? Scilicet
 hic læsus est, vehementerque læsus, non tamen ab
 eo qui fecit injuriam, sed a mentis suæ pusillani-
 mitate: quod enim ante dixi nunc iterabo, nullus
 mortalium, etiam nequissimus, alteri graviora atque acerbiora mala intulerit, quam funestus ille et
 exitiosus dæmon, qui sempiternas nobiscum gerit inimicitias; nihilominus perniciosus hic dæmon
 non minem, qui legis gratiæque tempora antecessit, licet tot et tam acerba undique in eum tela jaceret,
 supplantando prosternere nequaquam potuit.

Nostra hac ætate, plerique eorum qui in signa-

² Job xxxiv, 36.

²⁰ Ισ. κινήσας. ²¹ Ισ. ὑποσκελίσας.

Διὰ γὰρ τοῦτο, καὶ τὴν οὐσίαν ἐσὺλα τοῦ Ἰὼβ,
 οὐχ ἵνα πένητα ποιήσῃ, ἀλλ' ἵνα βλάσφημόν τι ῥῆμα
 ἐκβάλλειν βιάσῃται, καὶ τὸ σῶμα κατέτεμενον, οὐχ
 ἵνα ἀρρώστιαν περιβάλῃ, ἀλλὰ ἵνα ὑποσκελίσῃ τὴν
 κατὰ ψυχὴν ἀρετὴν. Ἄλλ' ὅμως πάντα αὐτοῦ νική-
 σας ²⁰ τὰ μηχανήματα, καὶ πένητα ἀντὶ πλουτοῦν-
 τος ποιήσας, τοῦτο δὴ τὸ πᾶν ἡμῖν φρικωδέστατον
 εἶναι δοκοῦν, ἀντὶ πολὺπαιδος ἄπαιδα, καὶ καταξά-
 νας αὐτοῦ τὸ σῶμα ἅπαν, τῶν ἐν δικαστηρίοις
 δημίων χαλεπώτερον (οὐ γὰρ οὕτω διορύττουσιν
 οἱ ἐκείνων δρυχεὲς τὰς πλευρὰς τῶν ἐμπιπτόντων,
 ὡς κατέξανα αὐτοῦ τὴν σάρκα τῶν σκωλήκων τὰ
 στόματα), καὶ περιθεὶς αὐτῷ πονηρὰν δόξαν (οἱ γὰρ
 φίλοι αὐτῷ παρόντες ἔλεγον, *Οὐκ ἄξια ὦν ἡμῶντες
 μεμαστῖγῶσιν*, καὶ πολλοὺς ἀπέτεινον κατ' αὐτοῦ
 κατηγορίας λόγους)· καὶ οὐχὶ τῆς πόλεως ἐξέβαλε
 μόνον, οὐδὲ τῆς οἰκίας, καὶ εἰς ἄλλην κατέστησε πό-
 λιν, ἀλλὰ τὴν κοπρίαν αὐτῷ, καὶ οἰκίαν, καὶ πόλιν
 καταστήσας, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτῷ ἐλυμήνατο, ἀλλὰ
 καὶ λαμπρότερον, δι' ὧν ἐπεβούλευσεν, ἀπέφηνεν.
 Οὐδὲ οὐ μόνον τι τῶν ὄντων οὐκ ἀφείλετο, καίτοι
 τοσαῦτα ἀφελόμενος, ἀλλὰ καὶ μείζονα αὐτῷ τὸν
 πλοῦτον τῆς ἀρετῆς εἰργάσατο· καὶ γὰρ πλείονος
 μετὰ ταῦτα ἀπέλαυσε παρρησίας, ἅτε καὶ σφοδρό-
 τερον ἀγωνισάμενος ἀγῶνα. Εἰ δὲ ὁ τοσαῦτα παθὼν,
 οὐδὲν ἠδίκηται, καὶ παθὼν οὐ παρὰ ἀνθρώπου, ἀλλὰ
 παρὰ τοῦ πάντων ἀνθρώπων πονηροτέρου δαίμονος·
 τίς ἔξει λοιπὸν ἀπολογία τῶν λεγόντων, ὅτι Ὁ δεῖ-
 νά με ἠδίκησε καὶ παρέβλαψεν; Εἰ γὰρ ὁ διάβολος,
 ὁ τοσαύτης γέμων κακίας, πάντα αὐτοῦ κινήσας
 τὰ ὄργανα, καὶ πάντα ἀφελὲς τὰ βέλη, καὶ ὅσα ἦν
 ἐν ἀνθρώποις κακὰ, μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς
 εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου, καὶ εἰς τὸ σῶμα κενώσας,
 οὐδὲν τὸν ἄνδρα ἠδίκησεν, ἀλλ', ὡσπερ ἔφην, καὶ
 μᾶλλον ὠφέλησε· πῶς δυνήσονται τινες τὸν δεῖνα
 καὶ τὸν δεῖνα αἰτήσασθαι, ὡς παρ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ
 ὡς οἰκοθεν ἠδικημένοι; πῶς οἰκοθεν, φησὶν, ἔσαν
 τίς μαστιγῆ παρὰ τινος, ἢ τὰ ὄντα ἀφαιρεθῆ, ἢ χα-
 λεπὴν τινα ἐτέραν ὑπομείνας ἐπήρσιαν, βλάσφημόν
 τι ῥῆμα ἐξήνεγκε; Ἐβλάδη μὲν ἐντεῦθεν, καὶ βλά-
 θην μεγίστην, οὐ μὴν παρὰ τοῦ ἐπηρεάσαντος, ἀλλὰ
 παρὰ τῆς οἰκίας μικροψυχίας· ὅπερ γὰρ ἐμπροσθεν
 εἶπον, καὶ νῦν ἐρῶ· Οὐδεὶς ἀνθρώπων, καὶ μωριάκις
 ἢ πονηρὸς, τοῦ ἀλάστορος ἐκείνου δαίμονος, καὶ ἀκα-
 ταλλάκτως πρὸς ἡμᾶς ἔχοντος τοῦ διαβόλου, πονηρό-
 τερον ἂν προσβάλῃ, οὐδὲ πικρότερον· ἀλλ' ὅμως
 ὁ χαλεπὸς οὗτος δαίμων οὐκ ἴσχυσε, τὸν πρὸ τοῦ
 νόμου, τὸν πρὸ τῆς χάριτος, τοσαῦτα κατ' αὐτοῦ βέ-
 λη καὶ οὕτω πικρὰ πανταχόθεν ἀφελὲς ὑποσκελίσαι ²¹
 καταβαλεῖν.

Νῦν μὲν γὰρ ἐφ' ἡμῶν, πολλοὶ τῶν πνευθούντων

τρέφωσι κόμην, ἐκεῖνος δὲ περιηρηί. Διὰ τί; τῷ Ἀ
πενθούντι· τὸ σπουδαζόμενον ἦν, εἰς τὸ ἐναντίον σχή-
μα περιστῆσαι τὴν κατάστασιν. Ὅπου οὖν τιμᾶται
κόμη, σημαῖον πένθους τὸ κείρεσθαι. Διέρρηξε δὲ
τὰ ἱμάτια, τῷ μὲν σχήματι, πρὸς πάθος ἀποδυρό-
μενος, τῇ δὲ ἀληθείᾳ, πρὸς πάλιν ἀποδυόμενος, καὶ
εἰς τὸν ἀγῶνα λοιπὸν ἐαυτὸν καθίεις, ἵνα ὡς ἑυμνὸς
ἀθλητῆς περιπλακῇ τῷ ἀντιπάλῳ.

« Καὶ πεσὼν χαμαὶ προσεκύνησε τῷ Κυρίῳ, καὶ
εἶπεν, Δύτὸς γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου,
γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ. »

Ὁὗτος ὁ Ἰὼβ συνέκοψε τοῦ διαβόλου τὴν ὄψιν,
παίδευστος, οὐ παίων· ἐκένωσεν αὐτοῦ τὴν βελοθήκην
ἅπασαν, κατατοξεύσμενος παρ' αὐτοῦ συνεχῶς·
ἅπαν ὑπέμεινε πειρασμῶν εἶδος, καὶ ἕκαστον μεθ'
ὑπερβολῆς ἀπάσης. Τὰ γὰρ δοκοῦντα κατὰ τὸν βίον
εἶναι λυπηρὰ, καὶ δυτα, ταῦτα μάλιστα πάντων ἐστὶ,
πενία, καὶ νόσος, καὶ παίδων ἀποβολή, καὶ ἐχθρῶν
ἐπανάστασις, καὶ φίλων ἀγνωμοσύνη, καὶ λιμὸς,
καὶ σαρκὸς ὀδύνας διηνεκίς, καὶ λοιδορίαι, καὶ
συκοφανταίαι, καὶ τὸ πονηρὰν κτήσασθαι ὑπόληψιν·
καὶ ταῦτα ἅπαντα εἰς ἓν ἐξεχύθη σῶμα, καὶ μίᾳ
κατεσκεδάσθη ψυχῆς, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον, ὅτι
καὶ ἀμελετήτω ὄντι ἐπέθετο. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν
ἐστίν· Ὁ ἐκ πενήτων τεχνεῖς, καὶ ἐν οἰκίᾳ τοιαύτῃ
τραφεῖς, ἄτε γυμναζόμενος καὶ μελετήσας, ῥαδίως
ἂν ἐνέγκῃ τῆς πενίας τὸ βάρος· ὁ δὲ τοσοῦτος
περιβρεόμενος χρήμασι, καὶ τοσοῦτον πλοῦτον κομῶν,
εἶτα ἄθροον εἰς τὸ ἐναντίον μεταπεσὼν, οὐκ ἂν εὐκό-
λως ὑπομείνῃ τὴν μεταβολήν· καὶ γὰρ ἀγυμνάστῳ
ὄντι χαλεπωτέρα φαίνεται, ἄθροον προσπεσοῦσα.
Πάλιν, ὁ ἄσθημος, καὶ ἐξ ἀσθμῶν γενόμενος, καὶ
ἐν τῷ διηνεκῶς καταφρονεῖσθαι ζῶν, οὐκ ἂν σφόδρα
λειδορούμενος καὶ ὑβριζόμενος ταραχθεῖη. Ὁ δὲ
τοσαύτης ἀπολαύσας δόξης, καὶ παρὰ πάντων δορυ-
φορούμενος, καὶ ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασιν ὢν, καὶ
πανταχοῦ μετὰ πολλῆς ἀνακηρυττόμενος τῆς περι-
φανείας, εἰς ἀτιμίαν καὶ εὐτέλειαν κατενεχθεῖς,
τὸ αὐτὸ ἂν πάθοι τῷ ἀπὸ πλουσίου ἄθροον γενομένῳ
πένητι. Ὁ παίδας ἀποβαλὼν, πάλιν, κἂν ἅπαντας
ἀποβάλλῃ, μὴ ἐνὶ δὲ καιρῷ, τοὺς λειπομένους ἔχει
τῶν ἀπελθόντων παραμύθιον· καὶ τῆς ἐπὶ τῷ προτέ-
ρω τελευτῆς¹¹, τοῦ πάθους λήξαντος, ἂν ἡ τοῦ δευτέ-
ρου γέννηται μετὰ χρόνον, τοῦτο αὐτῷ προστηνέστερον
γίνεται τὸ πάθος· οὐ γὰρ νεαρῷ ὄντι ἐπεισι τῷ ἔλ-
κει, ἀλλὰ κοιμηθέντι ἤδη, καὶ ἀφανισθέντι, ὅπερ
οὐκ ὄλεγον ὑποτέμνεται τῆς ὀδύνης. Οὗτος δὲ, ὀλο-
κληρον αὐτῷ τὸν χορὸν εἶδεν ἐν μιᾷ ἀνδραπασθέντα
καιροῦ ῥοπή, καὶ τρόπῳ πικροτάτῳ τελευτῆς· καὶ
γὰρ βίαιος, καὶ ἄωρος ὁ θάνατος ἦν. Καὶ ὁ καιρὸς δὲ,
καὶ ὁ τόπος, οὐ μικρὰν ἐποιεῖτο τῷ πένθει προσθή-
κην· καὶ γὰρ ἐν ὥρᾳ συμποσίου, καὶ ἐν οἰκίᾳ τῇ
τοῖς ξένοις ἀνεωγμένῃ, καὶ τάφος αὐτοῖς ὁ οἶκος ἐγέ-
νετο. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι ἑμοῦ ταῦτα πάντα
ὕψηνεγκεν, ἕπερ διπλασίονα καὶ τριπλασίονα ποιεῖ

¹¹ Ἰσ. ἐπὶ τῇ τοῦ προτέρου τελευτῇ.

A lore et luctu sunt, comam alunt ; ille vero ampu-
tabat. Quid ita ? quoniam lugenti studium erat,
ut habitum et cultum corporis in contrarium mu-
taret : quare ubi in honore est coma, tonsus ca-
pillus doloris significatio est. Vestes autem lacera-
vit, habitu quidem externo, propter mœroris acer-
bitatem læctum simulans, reipsa autem, vestem ad
luctam exuens, et ad certamen se totum accin-
gens, ut cum adversario, tanquam nudus athleta,
congradi posset.

VERS. 20, 21. « Et procumbens humi adoravit
Dominum, et dixit : Ipse nudus egressus sum de
utero matris meæ, nudus et revertar illuc. »

Hic ipse Jobus, plagam accipiens, non indignus,
oculos diaboli confixit ; et jaculis ab eo sæpius pe-
titus, pharetram ejus exinanivit universam : tenta-
tionum omne genus, et unumquodque quidem,
cum summa patientia perpressus est. In iis quæ in
vita molesta sunt, et habentur, præcipue sunt,
egestas, et morbus, et orbitas liberorum, et insur-
rectio inimicorum, et amicorum improbitas, et
fames, et carnis cruciatus assidui, et convicia, et
calumniæ, et improbæ existimationis possessio :
atque hæc omnia, in unum corpus, unamque ani-
mam effusa sunt, et, quod gravius est, nec opinan-
tem invaserunt. Quod autem loquor, id est ejus-
modi : Qui ab egentibus parentibus procreatus est,
et in pauperi domo educatus, is quasi exercitatione
ac meditatione assuetus, paupertatis molestiam
levius tulerit : qui vero facultatibus multis abun-
dat, et divitiarum copia affluit, si repente in con-
trariam fortunam incidat, mutationem haud facile
sustinuerit ; quæ inexperto subito ingruens, diffi-
cilior et molestior apparet. Ad hæc, homo obscu-
rus, et obscure loco natus, qui in perpetuo cou-
temptu despiciatus vixit, licet convicio et contu-
melia grandi afficiatur, non tamen commovetur :
qui vero excelsa gloria fruitur et omnium satellitio
stipatus ambulat, qui in omnium ore est et ubique
cum nominis celebritate prædicatur, si ad igno-
miniam et vililitatem dilabatur, idem patitur omnino
quod ille qui ex locuplete repentino casu pauper
evasit. Præterea qui liberos amittit, quamvis orbe-
ter omnibus, non tamen uno eodemque tempore
qui superstites sunt, pro defunctis solatium ei præ-
bent : et si restincto dolore qui e primi interitu
contractus erat, post temporis aliquod intervallum
secundi obitus coningat, acerbitas casus hac rati-
one nonnihil minuitur ; non enim recens adhuc
ulcus offendit, sed obducta cicatrice sedatum
plano et consopitum, quod ad dolorem extenuan-
dum multum valet. Hic autem suum illum chorum
omnem, uno temporis momento, genere mortis
acerbissimo abreptum vidit : nam et violentus erat
interitus, et immaturus. Temporis vero locique ratio
dolori non parvum incrementum addidit ; convivii
enim tempore. et in ædibus quæ peregrinis et ad-

venis patebant, domus ipsa facta est illis sepulcrum. Et quod magis admirationem meretur, cuncta hæc simul perpeſſus eſt, quod duplo, imo triplo maiorum moleſtiam augere ſolet: cum certanti ex inducijs nullum ſolacium præbetur, ſed impetus jugi frequentia, plures tumultus, turbæque majores concitantur, quod huic noſtro accidit: nam ovium exitium atque incendium, boum abactio exceperit; hæc vero aſinarum ablatio, hæc item camelorum captivitas, et ſervorum jugulatio; hæc demum liberorum amiſſio, et novum illud et horribile mortis genus, ac ſepulcrum formidabiliſſimum, idemque mors et ſepulcrum ſimul factum. Menſa etiam, quæ paulo ante eſculenta ſuſtinebat, nunc concuſa complectitur cadavera; phialæ et pocula, cum vino, cruorem, obritosque artus excipiunt. Illius calamitatis magnitudinem, ac novum illud naufragii genus, et peregrinam illam incredibilique tragœdiam, animo, quæſo, complectere.

Fuerit forteſſe aliquando, qui natum unum, aut alterum, aut tertium amiſerit, hic vero utriusque ſexus multos amiſit, et qui liberis multis abundabat, ſubito omnibus orbatus eſt; neque paulatim illius viscera abſumebantur, ſed repente fructus omnis eſt ademptus; neque communi lege naturæ et ad ſenectutem pervenientes, ſed violento atque immaturo interitu, cum una eſſent omnes, extincti ſunt, abſente illo, nec moribundis aſſiſtente, ut ſaltem noviffimis verbis auditis, ſolacium aliquod tam acerbi funeris haberet. Imo præter omnem expectationem, cum eorum quæ acciderant plane ignarus eſſet, ſubita ruina obruti ſunt univerſi, eademque domus iis laqueus et ſepultura ſuit. Præter inmatutam etiam liberorum mortem, alia erant multa quæ inæſtitiam ejus augebant, quod omnes in flore ætatis eſſent, quod omnes virtute præditi, quod concordēs, quod omnes ſimul utriusque ſexus, et nemine relicto, conciderint, quod non communi lege naturæ e vivis exceſſerint, quod poſt tantam jacturam, nec ſibi, nec filijs, culpæ alicujus conſcius, tanta pateretur. Singula enim hæc ad perturbationem animi haud parum per ſe valent; ubi vero omnia concurrere viſa ſunt, tu fluctuum molem, et tempeſtatis magnitudinem, tecum perpende. Sed tamen nullum tale verbum protulit, quale veriſimile eſt imbecilliores uſurpare: Ergo ad hoc liberos educavi, et diligentia omni adhibita inſtitui? ad hoc prætereuntes domum patefecit, ſcilicet ut poſt tam multos labores, egentium, nudorum, pupillarumque cauſa ſuſceptor, præmium hujusmodi reportarem? Verum illorum loco, verba quæ omni victima longe præſtantiora erant, poſt liberorum cladem protulit, quæque ſanctum illud caput, magnificentius mille coronis exornarunt, clarioſque ſono quam multarum tubarum, laudes ejus prædicarunt; dixit enim: *Ipſe nudus egreſſus ſum ex utero matris meæ, nudus*

Α τὰ χαλεπά· ὅταν μὴδὲ τὴν ἐκ τῆς ἀναχωχῆς ἔχει παραμυθίαν ἢ ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐπαγωγῆς. πλείων ὁ θόρυβος γίνεται, καὶ μείζων ἢ ταραχῆ, ὅπερ ἐπὶ τοῦτου συνέβη· τὴν μὲν γὰρ τῶν προβάτων ἀπώλειαν, καὶ τὸν ἐμπρησμόν, διεδέχθετο ἢ τῶν βοῶν ἀρπαγῆ· καὶ τὴν τούτων, ἢ τῶν θύων ἀφαίρεσις, καὶ ταύτην, ἢ τῶν καμήλων αἰχμηαλωσία, καὶ τῶν οἰκετῶν ἢ σφαγῆ· καὶ ταύτην, ἢ τῶν παιδῶν ἀπώλεια, καὶ ὁ φρικτὸς ἐκεῖνος, καὶ καινὸς θάνατος, καὶ ὁ φρικτωδέστατος τάφος, ὁ αὐτὸς ὁμοῦ καὶ θάνατος, καὶ τάφος γενόμενος. Καὶ ἡ τράπεζα, ἢ νῦν μὲν ἐστρώμεθα²⁵, νῦν δὲ κατακοπέντα δεξαμένη τὰ σώματα· καὶ φιάλαι καὶ τὰ ποτήρια, μετὰ τοῦ οἴνου, τὰ αἶμα ὑποδεχόμενα, καὶ κατακεκομμένα μέλη. Λόγιſται τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς, καὶ τὸ καινὸν ἐκεῖνο ναυάγιον, καὶ τὴν ξένην καὶ παράδοξον τραγωδίαν.

Ἄλλως²⁶ μὲν γὰρ ἴσως ἕνα οἶον ἀπώλετεν, ἢ δεύτερον, ἢ τρίτον, ἐλεεινῶς²⁷ δὲ τοσοῦτους, καὶ τοσαύτας, καὶ ὁ πολύπαις, ἐξαίφνης ἄπαις ἐγένετο· καὶ οὐδὲ κατὰ μικρὸν αὐτῷ τὰ σπλάγχνα ἀνηλίκατο, ἀλλ' ἀθρόον ἄπαις ὁ καρπὸς ἀνηρπάζετο· καὶ οὐδὲ τῷ κοινῷ τῆς φύσεως νόμῳ, οὐδὲ εἰς γῆρας ἐλθόντες, ἀλλὰ καὶ ἀώρῳ καὶ βίαιῳ θανάτῳ, καὶ πάντες ὁμοῦ, καὶ οὐδὲ παρόντος, οὐδὲ παρακαθημένου, ἕνα κἄν ἐσχάτων ἀκούσας ῥημάτων, ἔχη τινὰ παραμυθίαν τῆς οὕτω πικρᾶς τελευτῆς. Ἄλλὰ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν, καὶ μὴδὲν τῶν γινομένων εἰδότες, ἀθρόον ἅπαντες κατεχώννυντο, καὶ ἡ οἰκία τάφος αὐτοῖς ἐγένετο καὶ παγίς. Οὐκ ἄωρος δὲ θάνατος μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλὰ, μετὰ τοῦτου, ἦν λυπούμενα, οἷον τὸ, ἐν ἀκμῇ πάντας εἶναι, τὸ, ἐναρέτους πάντας, τὸ, φιλικούς, τὸ, πάντας ὁμοῦ, τὸ, τῆς φύσεως ἐκατέρως, τὸ, μὴδὲ ἕνα ὑπολειφθῆναι, τὸ, μὴ τῷ κοινῷ νόμῳ τῆς φύσεως, τὸ, μετὰ τοσαύτην ζημίαν, τὸ, μὴδὲν ἑαυτῷ συνειδόμενα πονηρὸν, μὴδὲ ἐκείνοις, ταῦτα παθεῖν. Τούτων γὰρ ἕκαστον ἱκανὸν μὲν, καὶ καθ' ἑαυτὸ, θεωρηθῆσαι· ὅταν δὲ καὶ ὁμοῦ φαίνεται συντρέχοντα, ἐν νόησον τῶν κυμάτων τὸ ὕψος, ὅση τοῦ χειμῶνος ἢ ὑπερβολή. Ἄλλὰ ὁμοῦ οὐκ εἶπεν οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον εἰκό; τινὰς τῶν ἀσθενεστέρων εἶπεν· Ἐπὶ τούτοις ἔθρεψα τοὺς παῖδας, καὶ μετὰ ἀκρίβειας ἀπάσης ἤσκησα; ἐπὶ τούτοις ἠνάωξα τὴν οἰκίαν τοῖς παροῦσιν, ἕνα μετὰ τοὺς πολλοὺς δρόμους ἐκείνους, τοὺς ὑπὲρ τῶν δεομένων, τοὺς ὑπὲρ τῶν γυμνῶν, τοὺς ὑπὲρ τῶν ὄρφανῶν, ταύτας ἀπολάθω τὰς ἀμοιβάς; Ἄλλὰ ἀντὶ τούτων, ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῶν παιδῶν, τὰ πάσης ὕστερας κρείττονα ἀνήνεγκεν, ἢ μυρίων στεφάνων μᾶλλον ἀνέδησε τὴν ἀγίαν ἐκείνην κεφαλὴν, καὶ σαλπύγγων πολλῶν λαμπρότερον ἀνεκήρυξεν· Ἐφη γὰρ· *Αὐτὸς γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλάδος μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι· μὴ γὰρ ἐμὰ ταῦτα ἦν, μικρὸν ὕστερον ἀποστήσεσθαι τούτων ἐμελλον· Οὐδὲν γὰρ εἰσηγήκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξεργεῖται τι δυνάμεθα.* Καὶ πρὸ τῶν

²⁵ ἴσ. ἐστρώμενα. ²⁶ ἴσ. ἄλλως. ²⁷ ἴσ. ἐκεῖνος.

βημάτων, πεσών χαμαὶ προσκυνεῖ ²⁰. καίτοι γὰρ τοιαῦτα παθὼν, τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας οὐκ ἀπέστη, ἀλλὰ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, ἐκείνους κατέβαλε τὸν εἰπόντα· Ἐμὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογῆσει. Ἐδειξε τὴν φύσιν, ἔδειξε καὶ τὴν εὐλάβειαν· σωφρόνως γὰρ τὴν περὶ τοὺς παῖδας συμπάθειαν ἐνδειξάμενος, φθάσει τῇ ἀνδρείᾳ τὸ πάθος, καὶ οὐκέτι πρὸς θρήνους ἐξέρχεται, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς ἐκείνους ἀποφθέγγεται λόγους· *Γυμνὸς γὰρ, φησὶν, ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ*. Ποίως μέμνηται κοιλίας; μήποτε ἄρα τὴν πρώτην δημιουργίαν, κοιλίαν λέγει, τῆς ²¹ ἀπὸ γῆς τὸν ἄνθρωπον γυμνόν, καὶ ἐλευθερον πάσης κακίας συμπηξαμένην, τὴν τοῦ προπάτορος οἰκειούμενος δημιουργίαν; ὡς εἶναι τὸν νοῦν τοιοῦτον· *Γυμνὸς ἐκ τῆς γῆς διεπλάσθη, παρὰ τῆς θείας χάριτος, ἀπέριττός τις, καὶ οἰοεὶ τυγχάνων ἄλλος, γυμνὸς οὖν καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ*· πού; δῆλον, ὅτι ἐπὶ τὸν τόπον τὸν πένθους ἐλευθερον. Εἰ γὰρ πρὸς τὸ προχείρως νοοῦμενον, τὴν διάνοιαν λάβοις, καὶ ὑπολάβοις, ὅτι Ἐκ τῆς μητρικῆς νηδύος προελθὼν, εἰς ταύτην πάλιν ἀπελεύσομαι, οὐδὲ [τὸ] τοῦ λόγου ὠφέλιμα εὐπρεπὲς, οὐδὲ ἡ ἁρμονία τῆς λέξεως. Τίς γὰρ τῶν εὐφρονούντων ἐπὶ τῆς ἑαυτῆς ²² διανοίας ἀδικήσοι τὴν φύσιν, γαστρί μὲν μητρὸς τὸν ἐξ αὐτῆς ἀποδιδούς, διαφθείρων δὲ δι' ἀμφοτέρων ἑκάτερον, μὴ μυθολογία φόνον διπλοῦν ἐργαζόμενος; Ἐπεὶ καὶ Νικόδημος, ἀκούων περὶ τοῦ τῆς ἀναγεννήσεως λουτροῦ, Ἐάν μή τις γεννηθῆ ἄνωθεν, παχέως καὶ ταπεινῶς ἀπεκρίνατο τὴν ἀπὸ σαρκὸς γὰρ ὤψθη γέννησιν ἀκούειν, κάτω τοῖς λογισμοῖς συρόμενος, καὶ οὐδὲν ὑψηλὸν φανταζόμενος.

generationis lavacro audiens, nisi quis renatus fuerit ²³ *desuper* ^b, crasse et humiliter responderit: cogitationibus enim suis humi serpens, et nihil sublime aut elatum concipiens, de carnis generatione sermonem fuisse arbitratus est.

« Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον. »

Ἐληγήσε μὲν γὰρ ὁ Ἰὼβ, τοσοῦτον δὲ, ὅσον εἰκὸς πατέρα φιλόπαιδα, καὶ σφόδρα κηδόμενον τῶν ἀπελθόντων. Οὐκ εἶπε, κατὰ τοὺς πολλοὺς, Βέλτιον ἦν ῥηδὲ πείραν σχεῖν, μηδὲ κληθῆναι πατέρα, ἢ μετὰ τὸ γεύσασθαι τῆς ἡδονῆς ἐκπεσεῖν· ἀλλ' ὑπὲρ μὲν ὧν ἔλαβεν, εὐχαρίσται, ὑπὲρ δὲ ὧν οὐκ εἰς τέλος ἔσχεν, ἐδόξαζεν· οὐκ εἶπεν, ὅτι Βέλτιον ἦν μὴ λαβεῖν τοῦτο, ὃ τινες λέγουσιν ἀγνωμόνως, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων εὐχαρίσται, λέγων· Ὁ Κύριος ἔδωκε· καὶ ὑπὲρ τούτων εὐλόγει, λέγων· Ὁ Κύριος ἀφείλατο, εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον. Καὶ τὴν γυναῖκα οὕτως ἐπεστόμιζε, δικαιολογούμενος πρὸς αὐτήν, καὶ τὰ θαυμαστά ἐκεῖνα φθεγγόμενος ῥήματα· *Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδέξαμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑπόισομεν;* Καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστος ἀνθρώπων, πολλὰ ἐαυτῷ συνειδὼς πονηρὰ, τὴν αἰτίαν οἶδεν ὧν πάσχει, οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο εἰς παραμυθίαν ἐκείνος δὲ οὐδὲ τοῦτο εἶχε λογίζεσθαι, ὅτι πλημμε-

^a I Tim. vi, 7. ^b Joan. iii, 3.

²⁰ Ἰω. προσκυνεῖ. ²¹ Ἰω. τῆν. ²² Ἰω. τοιαύτης.

etiam revertar; mea enim hæc non erant, a quibus paulo post divelli me oportebat. Nihil enim intuitum in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus ^a. Et antequam verba illa pronuntiaret, humi stratus Deum venerabatur; tantaque clade affectus, pietatem erga Deum non deseruit, sed in terram procidens, illum prostravit qui dixerat, *Certe in faciem te benedicet*. Testatus est naturam, testatus item est pietatem: affectum enim paternum erga liberos moderate ostendens, animi ægritudinem fortitudine prævertit, neque amplius lamentatur, sed divinas illas voces edit: *Nudus, inquit, egressus sum de utero matris meæ, nudus etiam revertar illuc*. Cujus tandem uteri hic meminit? numi per uterum, ad primi hominis opificium alludens, primam creationem intelligit, quæ hominem nudum, et ab omni veritate liberum, ex limo terræ formavit? ita ut verborum sensus hic sit: *Nudus e terra, divina gratia formatus sum, nihil supervacaneum habens, et quasi ab omni materia secretus, nudus etiam eo revertar; quo? ad locum, nempe, a luctu et mærore liberum. Si enim ad id quod in promptu est et vulgo intelligitur sensum traduxeris, et dixisse illum existimaveris: Ex alvo maternæ egressus, rursus illam subiturus sum, neque rationis decorum, neque verborum harmonia servatur. Quis enim mente præditus, tali sensu injuriæ naturæ inferat, ut rursus fetum utero maternæ reddat, nullæ ruina utrumque perimens, atque uno fabuloso commento, geminam cædem perpetrans? Postquam Nicodemus, de regenerationis lavacro audiens, nisi quis renatus fuerit ^b, crasse et humiliter responderit: cogitationibus enim suis humi serpens, et nihil sublime aut elatum concipiens, de carnis generatione ser-*

Vers. 21. « Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. »

Doluit quidem Jobus, quantum patrem liberorum amantem, et diligentem mortuorum curam habentem, par erat. Non dixit, ut plerique solent, Præstabat, nec experientiam percepisse, nec patrem vocatum esse, quam gustata voluptate excidisse: verum, et de iis quæ acceperat, gratias egit, et ob ea quorum perpetuitas illi denegata est, Deum laudavit. Non his verbis usus est, satius erat non fuisse consecutum (qui ingratorum hominum est sermo), sed potius pro rebus adeptis gratias agebat, cum diceret: *Dominus dedit*; et de amissis Deum his verbis efferebat: *Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*. Conjugis etiam, cum qua sermone contendebat, hac ratione os obturavit, cum admiranda illa verba proferret: *Si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non sustinebimus?* Adde quod cæteros homines illud non mediocriter solatur, cum suarum causam ærumnarum, peccata esse

intelligunt, quorum ipsi sibi conscii sunt: verum ille secum animo reputare non poterat quod delictorum poenas lueret, quod quidem rationes ejus omnes præcipue turbabat. Cum enim vitam suam intueretur, conscientiamque sole clariorem, et recte facta quamplurima inspiceret, coronis, bravis, et mille præmiis se dignum noverat: cum autem ea quæ ipsi evenerant animo observarentur, et multo graviora pati se cerneret, quam illi qui turpissima facinora admiserant, neque causam dicere inveniret, propter quam talia pateretur, ac proinde calamitati dicam nullam impingere posset, ad Dei incomprehensibilem dispensationem confugit, et rerum eventus ejus beneplacito ascribens, dixit: *Sicut Domino placuit, ita factum est.* Neque enim decretum Domini examinandum puto, *sit nomen Domini benedictum.* Nihil de Deo absonum loquar; verum, cum ob ea quæ mihi principio est imperitus, tum ob ea quæ adimere nunc visum est, dignum laude ducam. Talibus verbis justus diabolus quasi telis perfodit; estque illud admiratione dignum, quod tum Deo gratias agat, nec quidquam de mentis constantia remittat, cum se a Deo spoliari animadvertit. Id ipsum tibi faciendum et cogitandum est, non ab homine quopiam, sed a Deo, tua tibi auferri; a Deo, inquam, qui te fecit, qui teipso majorem curam tui gerit, qui quod e re tua est novit, qui hostis non est, neque insidiator. Feropeni iis qui migrant e vita, mentionem eorum faciens; nam si Jobi liberos patris hostia expiabat, quid dubitas quin preces nostræ defunctis solatium aliquod afferant? siquidem solet Deus alteri, alterius causa gratificari. Juvemus alios pro facultate nostra, quia omnis creatura Creatorem sequitur: quare secundum illud quod utile est, largitur unicuique, vel aufert, gratitudinem nostram et patientiam simul excercens. Nam grati animi testificatio pro rebus acceptis, secundæ beneficentiæ causa est et materies.

VERS. 22. « In omnibus his quæ acciderunt ei nihil peccavit Jobus labiis coram Domino: et non dedit insipientiam Deo. »

Quemadmodum in statuis et imaginibus, postquam aliquem finxerimus, infra in basi subscribimus, *hic*, vel, *ille posuit*: sic etiam hoc loco, auctor libri, postquam animi justi simulacrum verbis delineasset, quasi in basi infra subscribens dicit: *In omnibus his non peccavit Jobus labiis coram Domino.* Neque vero existimes quod coram hominibus tacuerit, non autem coram Deo, cum ne cogitatione quidem peccaverit. Quid autem est, *labiis*? Nos sæpenumero æstu perturbationis abrepti, verbum dicimus, animi intelligentia minime approbante, lingua duntaxat impetu doloris abrepta. Ille vero ne hoc quidem passus est, cujus et lingua fuit a verbis improbis integra, et mens a blasphemia aliena. *Et non dedit insipientiam Deo*, id est, nequaquam ea quæ acciderunt, tanquam injusta, condemnavit: non dixit, ut plerique: Temerarius

λημάτων εἶνε δίκαιος, ὁ μάλιστα αὐτοῦ τὸν λογισμὸν ἐθορύθει. Ὅταν μὲν εἰς τὸν βίον εἶδε τὸν ἑαυτοῦ, καὶ τὸ συνειδὸς ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπων, καὶ τῶν κατορθωμάτων τὸ πλῆθος, ᾗδει ὅτι στεφάνων, καὶ βραβείων, καὶ μυρίων ἐπάθλων ἄξιός ἦν ὅτε δὲ εἰς τὰ συμβεβηκότα ἅπαντα ²⁰, τῶν τὰ ἔσχατα τετολμηκότων, ὁρῶν ἑαυτὸν χαλεπώτερα πάσχοντα, οὐδὲ τὴν αἰτίαν εὐρίσκειν ²¹ εἶπειν, δι' ἣν ταῦτα ἔπασχεν. Διὰ δὴ τοῦτο οὐκ ἔχων οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπιθεῖναι τῇ συμφορᾷ, ἐπὶ τὸ ἀκατάληπτον τῆς τοῦ Θεοῦ οικονομίας καταφεύγει ²², καὶ ἐπὶ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἀναφέρων τὰ γενόμενα, ἔλεγεν· Ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Οὐ γὰρ οἶμαι δεῖν ἐξετάζειν Δεσποτικὴν γνώμην· *Εἴη τὸ δογμα Κυρίου εὐλογημένον.* Οὐδὲν ἀπηχῆς, ᾗσιν, φθέγξομαι περὶ Θεοῦ, ὕμνων δὲ ἄξιον κρινῶ, ἐφ' οἷς τότε τὴν ἀρχὴν παρέσχε, καὶ ἐφ' οἷς νῦν ἀφελῆσθαι ἐδοκίμασε. Τοιοῦτος τὸν διάβολον ὁ δίκαιος κατηχόντισε ῥήμασι θαυμαστὸν δὲ, ὅτι καὶ παρὰ Θεοῦ νομίζων ἀφηρηθεῖν, εὐχαριστεῖ, καὶ οὐκ ἐκλύεται. Τοῦτο καὶ σὺ ποιεῖ, καὶ λογίζου πρὸς σεαυτὸν, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἔλαβεν, ἀλλὰ ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας, ὁ μᾶλλον σου κηδόμενος, καὶ τὸ συμφέρον εἰδώς, οὐ πολέμιος, οὐδὲ ἐπιβουλος. Βοήθησον τοῖς ἀπελθούσι, μείναν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελών. Εἰ γὰρ τοὺς παῖδας τοῦ Ἰὼβ ἐκάθρηεν ἡ τοῦ πνεύματος ²³ θυσία· τί ἀμφιβάλεις, εἰ καὶ ἡμῶν ὑπὲρ τῶν ἀπελθόντων προσφερόντων γίνεται τις αὐτοῖς παραμυθία; εἴωθε γὰρ ὁ Θεὸς, καὶ ἑτέροις ὑπὲρ ἑτέρων χαρίζεσθαι· ὠφελῆθῶμεν ²⁴ κατὰ τὸ αἰσθητὸν ²⁵, ὅτι πᾶσα κτίσις ἔπεται τῷ Δημιουργῷ· διὰ κατὰ τὸ συμφέρον καὶ δίδωσιν ἐκάστω, καὶ ἀφαιρεῖται, τὸ εὐγνωμον ὁμοῦ καὶ καρτερικὸν ἡμῶν ἐγχυμνάζων. Ἡ γὰρ ἐπὶ τοῖς παρασχεθεῖσιν εὐγνωμοσύνη, δευτέρας εὐεργεσίας ἦν ὑπέθεσις.

C
unicuique, vel aufert, gratitudinem nostram et patientiam simul excercens. Nam grati animi testificatio pro rebus acceptis, secundæ beneficentiæ causa

« Ἐν τούτοις πᾶσι τοῖς συμβεβηκόσιν αὐτῷ οὐδὲν ἤμαρτεν Ἰὼβ τοῖς χεῖλεσιν ἐναντίον τοῦ Κυρίου· καὶ οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ Θεῷ. »

Καθὰπερ ἐπὶ τῶν εἰκόνων ἐπειδὴν τινα γράψωμεν, κάτωθεν ἐν ταῖς χοινικίσιν ὑπογράφωμεν, Ὁ δεῖνα ἀνατέθεικεν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα τῆς ψυχῆς τοῦ δικαίου διὰ ῥημάτων γράψας, ὁ συγγράψας τὸ βιβλίον, ὡσπερ ἐν χοινικίδι κάτωθεν ὑπογράφων, λέγει, ὅτι Ἐν τούτοις πᾶσιν οὐχ ἤμαρτεν Ἰὼβ τοῖς χεῖλεσιν ἐναντίον Κυρίου. Μηδὲ νομίσης, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἀνθρώπων εἰσήσεν, ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐχί· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ διάνοιαν ἤμαρτε. Τί δὲ ἐστίν· Οὐδὲ ἐν τοῖς χεῖλεσιν; Πολλάκις ὑπὸ τοῦ πάθους συναρπαζόμενοι, ῥῆμα ἐκφέρομεν, τῆς διανοίας μὴ συγκατατιθεμένης, ἀλλὰ τὴν γλῶτταν τῆς ἀθυμίας συναρπαζούσης. Ἐκεῖνος δὲ, οὐδὲ τοῦτο πέπονθεν, ἀλλὰ καθαρά μὲν ἡ διάνοια βλασφημίας ἦν, καθαρὰ δὲ ἡ γλῶττα πονηρῶν ῥημάτων. Καὶ οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ Θεῷ, τούτεστιν, οὐ κατέγνω τῶν

²⁰ Ἰσ. ἡπάντα. ²¹ Ἰσ. εὐρίσκων. ²² Ἰσ. κατέφυγε. ²³ Ἰσ. πατρός. ²⁴ Ἰσ. ὠφελῶμεν. ²⁵ Ἰσ. δυνατῶν.

γεννημένων ἀδικιᾶν οὐκ εἶπεν, ὡς πολλοί, Ἀπῶς Α καὶ ὡς ἔτυχε τὰ πράγματα φέρεται, ἀλλὰ Ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο.

Οὐκ οὖν μὴ ἀναπνεύσωμέν ποτε ἕως ἂν ἐνταῦθα ὦμεν, ἀλλὰ πυκτεύωμεν αἰεὶ, μάλιστα δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς νόσου, ὅταν ὀδύνας πανταχόθεν θορυβῶσι τὴν ψυχὴν, ὅταν ἀλγυδόνες πολιορκώσιν, ὅταν ὁ διάβολος ἐφεισθήκει, παροξύνων εἰπεῖν τι ῥῆμα πικρόν. Τότε δὲ μάλιστα ἀσφαλιζέσθαι δεῖ, καὶ φράττεσθαι τῷ τῆς ὑπομονῆς θώρακι, καὶ τῷ τῆς εὐχαριστίας ὄπλῳ. Ταῦτα γὰρ χαλεπὰ κατὰ τοῦ διαβόλου τὰ βέλη, αὕτη καιρία ἢ πληγὴ· τότε μάλιστα λαμπροὶ οἱ στέφανοι. Ἐπεὶ καὶ τὸν μακάριον Ἰωβ τοῦτο μάλιστα λαμπρὸν ἀπέφυγε, τοῦτο ἀνεκέρυξε, τὸ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, καὶ νόσου, καὶ πενίας, ἀπαρίτρεπτον φανῆναι καὶ ἄσειστον τὴν διάνοισιν, τὰ εὐχαριστήρια τῷ Θεῷ Β ἀνενεγκεῖν ῥήματα, καὶ τὴν πνευματικὴν ἐκείνην θυσίαν. Θυσία γὰρ ἦν τὰ ῥήματα αὐτοῦ ἅπερ ἔλεγεν· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο, καὶ τὰ ἐξῆς· ὁ δὲ καὶ ἡμεῖς αἰεὶ ποιῶμεν, ἐν πειρασμοῖς, ἐν περιστάσεσιν, ἐν ἐπιβουλαῖς, τὸν Θεὸν δοξάζοντες.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ἐγένετο δὲ ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη, καὶ ἦλθον οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ παραστῆναι ἔναντι τοῦ Κυρίου, καὶ ὁ διάβολος ἦλθεν ἐν μέσῳ αὐτῶν, παραστῆναι ἔναντι τοῦ Κυρίου. »

Τί δήποτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρισταμένους αὐτοὺς εισάγει; ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐκ ἀπρόνοητα τὰ παρόντα, ἀλλὰ λόγον διδόναι τῶν καθ' ἑκάστην Γ ἡμέραν γινομένων, καὶ καθ' ἑκάστην ἀποστέλλονται τὶ οἰκονομοῦντες οἱ ἄγγελοι, εἰ καὶ ἡμεῖς οὐκ ἴσμεν.

Ἐ Καὶ εἶπεν ὁ Κύριος τῷ διαβόλῳ· Πόθεν σὺ ἐρχῆ;

Ἦδεν πόθεν ἦλθεν, ὅτι ἠττηθεὶς παρὰ τοῦ δικαίου· ἀλλὰ βούλεται ἰδεῖν, εἰ εὐγκωμόνως ὁμολογεῖ τὴν ἠτταν.

Ἐ Εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς τὸν διάβολον· Προσέσχες οὖν τῷ θεράποντί μου Ἰωβ; ὅτι οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· ἄνθρωπος ἄκακος, ἀληθινός, ἀμειπτός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ, ἐτι δὲ ἔχεται ἀκακίας· σὺ δὲ εἶπας ὑπάρχοντα αὐτοῦ διακενῆς ἀπολέσαι. »

Ὁ μὲν διάβολος κρύψας τὴν ἠτταν, τῇ πρώτῃ κέχρηται φωνῇ· καὶ Περιεθῶν, φησί, τὴν γῆν ἀρριμ. Ὁ δὲ Θεός, ὁ ἐκρυψε φθονῶν ἐκεῖνος, ἐκκαλύπτει· καὶ ἐπειδὴ ἐρωτήσας οὐκ ἔμαθε παρ' αὐτοῦ τὴν ἠτταν ἣν ὑπέστη, αὐτὸς αὐτὴν στηλιτεύει, καὶ τοῦ δικαίου τὴν νίκην ἐκφαίνει· Ἐμπεριπατήσας τὴν σύμπασον ἀρριμ. Τί οὖν; Εἰς τοῦτο ἐξῆλθες; τοῦτο ἤτησας; οὐ σὺ εἶπας, Δός μοι τὰ ὑπάρχοντα τοῦ Ἰωβ; διὰ τί κρύπτεις τὴν ἀγῶνα; ἵνα ἀφανίσῃς τὸν στέφανον τῆς νίκης. Προσέσχες τῷ θεράποντί μου; ὅτι οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν, ἄνθρωπος ἄκακος. Μὴ παραδράμῃς ἀπλῶς τὸ ῥῆθὲν, ἀλλ' ἐπιστήμησαι, ὅτι ἐν πρώτῃ μαρτυρίᾳ οὐδαμοῦ ἐλέγθη τὸ, ἀκα-

et fortuitus est rerum humanarum cursus; verum: Sicut Domino placuit, ita factum est.

Dum igitur in terris degimus, nunquam respiramus, sed luctemur semper, maxime vero morbi tempore, quando dolores animum undique perturbant, quando cruciatus obsident, quando diabolus ad verbum aliquod asperius proferendum nos stimulans astat; tunc maxime vallari tuto nos oportet, et patientiæ thorace, et gratiæ mentis armis muniri. Hæc enim adversus diabolum tela sunt gravia, hæc lethalis plaga; tunc maxime celebres sunt coronæ: quandoquidem hoc præcipue beatum Jobum illustrem reddidit, hoc celebravit, quod cum tentatione, egestate, morbo quateretur, constantiam retinens, nequidquam tamen animo immutatus esset, verbaque illa, gratiarum actione plena, illamque spiritualem hostiam, Deo obtulerit. Victimam enim verba illius erant: Dominus dedit, Dominus abstulit, et quæ sequuntur; quod et nos etiam, Deum laudantes, in tentationibus, casibus adversis, et in insidiis, facere semper oportet.

CAP. II.

Vers. 1. « Factum est autem ut dies hæc, et venerunt angeli Dei, ut assisterent coram Domino, et diabolus venit in medio eorum, ut assisteret coram Domino. »

Quid tandem est cur illi Deo quotidie assistentes introducantur? Ut intelligimus, res humanas divina providentia non esse destitutas; cum angeli, aliquid administraturi, quotidie a Deo mittantur, nobis licet insciis, et eorum quæ singulis diebus geruntur, rationem reddant.

Vers. 2. « Et dixit Dominus diabolo, Unde tu advenis? »

Sciebat Deus unde Satanias adveniret, a justo scilicet superatus: vult tamen videre num se victimam ingenue fateretur.

Vers. 3. « Dixit autem Dominus ad diabolum: Attendisti igitur famulo meo Jobo? quod non est juxta eum de iis qui sunt super terram, homo innocens, verax, irreprehensibilis, timens Deum, abstinens ab omni malo; adhuc autem retinet innocentiam. Tu vero dixisti substantiam ejus frustra perdere. »

Diabolus, ut acceptam cladem occultaret, primum illum repetit sermonem: Postquam, inquit, circumivi terram, adsum. Contra vero Deus, quod invidiose ille legit, reteggit: et quoniam postquam interrogasset, cladem quam acceperat ex eo edoctus non fuit, ipse eam quasi in columna incidit, justique victoriam propalam collocat: Cum obambulaverim universam, adsum. Quid igitur? Nonne hac de causa egressus es? nonne hoc flagitasti? an non ipse dixisti, Trade mihi Jobi facultates? cur igitur occultas certamen? nempe ut victoriæ coronam obscuras? Attendisti famulo meo? quod non est juxta eum homo innocens. Noli leviter vocem hanc præterire,

verum nota quod in priori testimonio, vox, *ἀκακος*, usurpata non fuerit : hic autem, cum ejus prius non meminerit, quia mala cum gratiarum actione perpeccus est, innocentiae atque integritatis coronam superaddit. Quocirca, si quid deinceps audacius loqui videbitur, innocentiae ascribendum erit; praesertim cum ipse Jobus postea dicat : *Novit Dominus innocentiam meam* c. Verba autem hominis innocentis et integri nemo tanquam a malitia profecta interpretabitur, quandoquidem non ex factis, sed ex facientium animi proposito judicare solemus. Filius patrem contumelia afficit, res plena impietatis est, et quasi parricida condemnatur, quoniam contumeliosam vocem in patrem jactavit, suamque radicem ac stirpem ausus est dedecorare : innocens autem infans, licet patrem aut matrem percusserit, contumelia illa quavis voluptate desiderabilior erit. Quinetiam matres saepenumero liberos ad injuriam provocant, non injuria sed innocentia, integritate, et morum simplicitate delectatae : ita proficisci intelligeret, in bonam partem capit, quae ab illo dicta sunt, cum in judicium ab ipso vocaretur : innocentiae enim vox erat, non malitiae.

Frustra, inquit, ejus facultatibus invidisti, cum diceres eum divitiarum causa pius fuisse : bonis spoliatus est, pietate nequaquam. Noluisti, impudens, tanquam Deo mihi fidem adhibere. Quid? monne ex ipsa experientia persuasum te deinceps habere oportet, servum meum beneficiis philosophiam non metiri? Et illud animadvertite, non dictum est, Sine causa res illius perierunt, verum, *Tudixisti, sine causa perdere*; siquidem ille amissionis et jacturae praemium non vulgare tulit.

VERS. 4. Alioquin autem mittens manum tuam, tange ossa ejus, et carnes ejus; certe in faciem te benedicet. »

Olympiodori et Chrysostomi. Truculenta est atque impudens bellua; neque enim satis habet, nostris tantum carnibus saturari, nisi in medullas etiam et ossa pervadat; improbitate non caret, novum commentum excogitat. Res, inquit, levis momenti est, si bona amiserit, omniaque libenter contempserit, ut salutis suae consuleret : verum quid hoc est, si in ejus animam potestatem non concesseris? Atque hoc ipsum is postulare videbatur, cum diceret : *Omnia pro anima sua pendet*; corpori ergo plagam inflige. Sed quamobrem id non rogavit initio? Nimirum, quia secum ipse cogitabat, si forte contigisset victum illum discedere, e rebus pusillis illustriorem se victoriam reportaturum; sin secus, in corporis luctu, se fore superiorem. Haud magno, inquit, bonorum possessio aestimatur ab hominibus; cuncta enim pro vitae suae salute largiuntur. Neque simpliciter tantum dixit, *carnes tange*, sed malum altius etiam penetrare voluit, tanta cum improbitate loquitur. Hinc etiam perspicitur nullam antiqui dra-

c Job xxxi, 6.

²⁶ ἴσ. ἐπί. ²⁷ ἴσ. ὁρ σε διῆ. ²⁸ ἴσ. τὸ τοῦτο. ²⁹ ἴσ. περιέσσεσθαι. ³⁰ ἴσ. τεθήνη.

A *κος*· ἀλλὰ μὴ μνησθεὶς τοῦ ὀνόματος τούτου πρότερον, νῦν αὐτῷ προσέθηκε τὸν τῆς ἀκακίας στέφανον, ἐπειδὴ τὰ κακὰ εὐχαρίστως ἠνεγκεν. Εἰ τι οὖν καὶ δοκεῖ ἐν τοῖς ἐξῆς φθέγγεσθαι πολυηρόν, τῇ ἀκακίᾳ προσελελόγισται. Φησὶ δὲ καὶ αὐτὸς ὕστερον ὁ Ἰὼβ, *Ὀὐδὲ δὲ ὁ Κύριος τὴν ἀκακίαν μου.* Τῷ δὲ ἀκάκῳ οὐδὲς τὸ βῆμα εἰς πονηρίαν λογίζεται· οὐ γὰρ ²⁶ τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τῇ προθέσει τῶν ποιούντων, δικάζομεν. Ἐθρίξε· υἱὸς πατέρα, καὶ τὸ πρᾶγμα ἀνόσιον, καὶ ὡς πατρολοίας κατακρίνεται, ὅτι φωνὴν ἐναντίαν ἐρῆξε πατρὶ, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ῥίζαν δυσφημῆσαι ἐτόλμησε· παιδίον δὲ ἀκακόν, καὶ τὴν φύσιν τὸν πατέρα, ἢ τὴν μητέρα, ἢ ὕβρις πάσης εὐφροσύνης ποθεινοτέρα. Πολλάκις οὖν μητέρες εἰς ὕβριν τὰ τέκνα διερεθίζουσιν, οὐ τῇ ὕβρει, ἀλλὰ τῇ ἀκακίᾳ, ἀλλὰ τῷ ἀκεραίῳ, καὶ ἀφελεί τῷ ἡθους, ἐπαγαλλόμεναι· οὕτω ὁ Θεὸς εἰδώς, ὅτι οὐκ ἐκ κακίας φθέγγεται, δέχεται τὰ παρὰ τοῦ Ἰὼβ, εἰς κρίσιν καλούμενος παρ' αὐτοῦ· ἀκακίας γὰρ τὸ βῆμα, οὐ πονηρίας.

B Deus, cum non ab improbitate ulla, Jobi orationem ab illo dicta sunt, cum in judicium ab ipso vocaretur :

Μάτην αὐτοῦ, φησὶ, τῇ περιορισίᾳ ἐφθόνησας, εἰπας, προφάσει τῶν χρημάτων εὐσεβεῖν τὸν ἄνδρα. Ἐγυμνώθη τῶν κτημάτων, καὶ οὐκ ἐγυμνώθη τῆς εὐσεβείας. Οὐκ ἐθέλησας, ὡ ἀναίσχυντε, ὡς Θεῶ, μοι πιστεῦσαι. Ἀπὸ τῆς πείρας γοῦν, οὐκ ἔδει ²⁷ πιστωθῆναι λοιπὸν, ὅτι μὴ ταῖς εὐπραγίαις τὴν φιλοσοφίαν ὁ ἐμὸς θεράπων μετρεῖ; Ὅρα δὲ, οὐκ εἶπεν, ὅτι διακενῆς ἀπώλετο τὰ ὑπάρχοντα, ἀλλὰ, *Σὺ εἶπας ἀπολέσαι διακενῆς*· ἐπεὶ αὐτὸς μισθὸν οὐ τὸν τυχόντα ἔλαβε τῆς ἀπωλείας.

« Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ ἀποστείλας τὴν χειρὰ σου, ἄψαι τῶν ὀστέων αὐτοῦ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ· ἢ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογῆσει. »

Χρυσόστομος καὶ Ὀλυμπιοδώρου. Ὁμὸν τὸ θηρίον καὶ ἀναίσχυντον· οὐ γὰρ ἀνέχεται μόνον τῶν ἡμετέρων ἐμφορηθῆναι σαρκῶν, ἀλλὰ καὶ μέχρις ὀστέων καὶ μυελῶν διελθεῖν βούλεται· οὐκ ἀπορεῖ πονηρίας, εὐρίσκει πάλιν ἐπίνοιαν. Οὐδὲν, φησὶ, μέγα, εἰ ἀπώλεσε κτήματα, ἡδέως πάντων καταφρονήσας, ἵνα ἑαυτὸν σώσῃ. Ἀλλὰ μὴν ²⁸ εἰ τὴν ψυχὴν οὐ δίδως λαθεῖν; Τοῦτο γὰρ ἐνέφηνε ζητῶν διὰ τοῦ λέγειν· *Πάντα ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἐκτίσει*· τὸ γοῦν σῶμα πληξόν. Διὰ τί δὲ μὴ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο ἤτησεν; Ἐλογίσαιο ὅτι εἰ συμβῆ αὐτὸν ἤττηθῆναι, βέλτιον ἀπὸ τῶν ἑλαττόνων τὴν νίκην ἐνεγκεῖν· εἰ δὲ μὴ, ἀπὸ τοῦ σώματος περιέσσεσθαι ²⁹. Οὐ πολλοῦ λόγου, φησὶ, τὰ χρήματα τοῖς ἀνθρώποις· ὑπὲρ γὰρ σωτηρίας τῆς οἰκείας ψυχῆς, ἅπαντα διδάσκει. Οὐχ ἀπλῶς δὲ, *τῶν σαρκῶν*, εἶπεν, ἄψαι, ἀλλ' ὥστε καὶ ἐνδοθεν τεχθῆναι ³⁰ τὸ κακόν, οὕτω μετὰ πονηρίας διαλέγεται. Δείκνυται δὲ καὶ ἐντεῦθεν ὡς οὐδεμίαν ἔχει καθ' ἡμῶν ἐξουσίαν ὁ ἀρχαῖος δράκων, εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ συγχωρηθῆ, κατὰ τὰς ἀρρήτους αὐτοῦ

περὶ ἡμᾶς οικονομίας. Καὶ ὡς ἀνελεῖν μὲν ἀνθρώπων ἄ
δύναται, εἰ λάθοι συγχώρησιν, κακῶν δὲ ποιῆσαι οὐ
δύναται, παρὰ Θεοῦ δὲ ἐξαιτεῖ. Οἶδε γὰρ εἰ καὶ
ἔπεσεν, ὅτι, εἰ μὴ Θεὸς ἐπιτρέψει, οὐδὲν αὐτὸς κατὰ
τινὸς δύναται, τῆς ἐπιτροπῆς οὕτω νοουμένης, ὅτι
σοφῶς γίνεται, ἅτε παρὰ Θεοῦ γινομένης. Ὁ δὲ λέ-
γει, τοιοῦτόν ἐστι, περιελε αὐτοῦ τὴν φρουρὰν τῆς
ἐξωθεν θεραπείας, καὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ἐπιμελείας·
οὐ γὰρ ἐστὶ θαύματος ἄξιος, εἰ φυλάττεις αὐτὸν
ἀπολέμητον· συγχώρησόν μοι διαφθεῖραι τὰς σάρκας
ἔχρι καὶ μυελῶν. Ἐλέγγειν γὰρ οἶδε συμφορὰ γνῶ-
μην ἀπαιδαγώγητον, τυφὴν καὶ μόνην [Ἰσ. καὶ τρυ-
φὴν μόνην] τῆς περὶ σὲ θεραπείας, ὑπόθεσιν ἔχου-
σαν· ὡς εἶπε ἄφη τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, τηνικαῦτα εἰς
πρόσωπόν σε εὐλόγησει, τούτεστι, φανερώς σε
βλασφημήσει.

« Εἶπε δὲ Κύριος τῷ διαβόλῳ· Ἴδου παραδίδωμι
σοι αὐτόν· μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαφύλαξον. » (Ὁ
δὲ Θεοδοσίω, τῆς ψυχῆς αὐτοῦ οὐχ ἄφη.)

Χρυσοστόμου καὶ Ὀλυμπιόδωρου. Πάλιν ὁ φι-
λόσοφος Θεός, ὁ τοὺς οικεῖους στεφανίτας ἀγγέλοις
καὶ ἀνθρώποις δημοσιεύειν βουλόμενος ἐπιτρέπει καὶ
τοῦτο, ὥστε μαθεῖν ἡμᾶς, ὅτι ὅσα δύναται ὁ Πονηρὸς,
κατὰ συγχώρησιν δύναται· καὶ ὁ μὲν ἔλεγε· Σὺ
ἄψαι τῶν σικκῶν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἵνα μὴ λέγῃ, ὅτι σὺ
πεφασμένως αὐτὸν ἐπληξας, ὡς οικεῖον θεράποντα,
οὐκ ἐποίησεν ὅπερ ἤτησεν ὁ διάβολος, ἀλλ' ἐκείνῳ
ἐπέτρεψε.

Ὅρα δὲ, οὐκ εἶπε ²⁸ μόνον. Τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μὴ
ἄφη, ἀλλὰ, *Μόνον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διατήρησον*,
εἰς μέγαν αὐτὸν φόβον περιέστησε· Τὴν σωτηρίαν
τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, φησὶ, παρὰ σοῦ ζητῶ ²⁹. Ἐπειδὴ
γὰρ εἰκὸς ἦν, τοιαύτην αὐτῶν ὄσον ³⁰ ἐπιβαλεῖν,
ὥστε ἀποκτεῖναι τὸ σῶμα, καὶ εἶχεν εἶπειν, ὅτι τῆς
ψυχῆς αὐτοῦ οὐχ ἠψάμην· διὰ τοῦτο, φησὶ, διατή-
ρησον, μὴ τι πάθῃ κατὰ τὸν τῆς ζωῆς λόγον· ἐάν
γὰρ ἀνέληξ, οὐκ ἔτι ἡμῖν τὸ θέατρον συγκεκρό-
τηται.

« Καὶ ἔπαισε τὸν Ἰὼβ ἕλκει πονηρῶ, ἀπὸ ποδῶν
ἕως κεφαλῆς. »

Ἐπληξε, φησὶν, αὐτὸν χαλεπωτάτῃ βρασάνῳ, λῶθη
καὶ ἐλέφαντι καθ' ὅλου τοῦ σώματος· ὅλον γὰρ αὐ-
τοῦ τὸ σῶμα ἐν τραῦμα ἐποίησεν, ἕνα μῶλωπα, ἵνα
δι' ὅλων τῶν μελῶν στεφανίτης ἀναδειχθῆ. Οὐ γὰρ
οἶδε φεῖδασθαι κακία, φθορὰ τις κατὰ τὴν οικείαν
ὑπάρχουσα πικροτάτην διάθεσιν.

« Καὶ ἔλαβεν δοτρακον, ἵνα τὸν ἰχώρα ξύη, καὶ
ἐκάθητο ἐπὶ τῆς κοπρίας, ἔξω τῆς πόλεως. »

Τίνος δὲ ἐνεκεν οὐχὶ χερσίν, οὐδὲ δακτύλοις τὸν
ἰχώρα ἀπέξισεν; Ὡστε μὴ ³¹ τὴν θεραπείαν μελζονα
γενέσθαι ἀηδίας ὑπόθεσιν. Ὁ δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν θερα-
πεύσαι μὴ ἀνεχόμενος, πῶς ἂν ἐτέρων ἔτυχεν; Αὐ-
τοῦ ἑαυτοῦ δὴμιος ἦν, οὐ διορύττων τὰς πλευράς,

²⁸ Ἰσ. εἰπών. ²⁹ Ἰσ. ζητήσω. ³⁰ Ἰσ. αὐτῷ νόσον.

conis esse in nos potestatem, nisi detur a Deo, et
quidem propter arcanam suam erga nos providen-
tiam. Ac licet, permittente Deo, homini possit vitam
adimere, malum tamen inferre nequit, sed a Deo
veniam flagitat. Novit enim, quanvis ipse lapsus sit,
se nihil adversus quempiam posse, nisi Deus per-
mittat; quæ tamen permissio non nisi sapienter fieri
judicanda est, quatenus a Deo proficiscitur. Quod
vero dicit, ejusmodi est, nudato eum externi cultus
custodia, et animæ cura; non enim admirationem
meretur, si intactum illum ab omni oppugnatione
tueris: da mihi ut tabe carnes ejus, ad medullas
usque facciam. Solet enim calamitas animum pro-
dere qui virtutis disciplina non est imbutus, et cui
cultus et obsequii tui causa omnis in luxu ac volu-
ptate posita est: quapropter si tetigeris carnes ejus,
in furiam te benedicet, hoc est, aperte conscindet te
maledictis.

VERS. 6. « Dixit autem Dominus diabolo, Ecce,
trado tibi eum: tantummodo animam ejus custodi
(Theodozion vero, animam ejus ne tetigeris). »

Chrysostomi et Olympiodori. Rursus benignus Deus,
qui athletas suos corona insigniendos angelis et ho-
minibus spectaculum publicum proponit, etiam hoc
diabolo largitur, nempe ut nos intelligamus nihil
sine divino permissu posse diabolium: cujus quidem
hæc erat vox: *Tu tange carnes ejus*. Sed ne diabolus
forte diceret: Tu quidem vulnus ei, tanquam famulo
tuo, in speciem inflixisti quod petebat, facere noluit,
verum illius potestati hoc permisit.

Ac vide quemadmodum, cum dicat non solum,
Animam ejus ne tangas, sed, *Animam ejus tantum
custodi*, metum magnum illi inculciat: animæ, in-
quit, ejus incolumitatem a te repositam. Nam quia
verisimile erat, eum Jobum in morbum adeo gra-
vem conjecturum, ut corporis interitus inde seque-
retur, eoque responso se excusaturum quod ani-
mam minime attigisset: idcirco, cave, inquit, ne
quid in vitæ ratione patiat; etenim, si de medio
eum sustuleris, theatrum nobis non plaudet am-
plius.

VERS. 7. « Et percussit Jobum ulcere maligno, a
pedibus usque ad caput. »

Difficillimo, inquit, cruciatu eum affecit, lue at-
que elephantiasi corpus omne infecit: totum enim
ejus corpus, ulcus unum, et vibex una factum est;
ut ex omnibus membris coronati athletæ virtus elu-
ceret. Parcere enim non novit improbitas, quæ
naturæ suæ acerba dispositione, pestis quædam ac
perniciæ est.

VERS. 8. « Et sumpsit testam, ut saniem raderet,
et sedebat in sterquilinio, extra civitatem. »

Cur nec manibus, nec digitis saniem absterge-
bat? scilicet, ut curatio lædium et molestiam ma-
jorem crearet. Qui autem seipsum curare non sus-
tinuerat, quomodo aliorum opem invenire pot-
erat? Ipse suiipsius tortor erat et carnifex, non

³¹ Ἰσ. delendum.

latus perfodiens, sed tabem scaturientem undique resicans, lutoque inanimato, animatum lutum radens. Sed cur in sterquilinio sedebat? ut quæ e corpore decidebant, sordium acervo contegerentur. Cur sub dio? ne odoris gravitate necaretur; quod profecto accidisset, si in gurgustio aliquo inclusus fuisset; adde quod tentator domum nullam ei reliquerit.

Gravis quidem fuit liberorum amissio; verum post acerbam hanc tragædiam, restabat alia atrocior, et quidem, vel ad tantillum, respirandi facultate illi denegata. Hinc vermium fontes, tabifici humoris rivuli, sessio in sterquilinio, latera testa lacerata, fetor ulcerum, qui novam illam inducebat famem, quæ nec cibos appositos et præ oculis, attingere sinebat, ipsaque fame molestiam ipsi longe majorem creabat, idque non ad duos, nec decem, nec viginti, nec centum dies, sed multos menses. Ad mœrentium autem animos solandos non medicum vinum habere possunt exempla quæ a Jobo suppeditantur, et justi vulnera, et sterquilinium, quavis regali sella splendidius. Ex throni etenim regii aspectu nullum intuentibus lucrum est, sed momentanea quædam oblectatio, sine fructu ullo conjuncto: qui vero Jobi sterquilinium contemplantur, utilitatem inde omnem percipiet, et æquanimi- tatem summam, et in tolerandis adversis consolationem discet. Propterea multi hodie longinquas ac maritimas suscipiunt peregrinationes, ab ultimis terris in Arabiam properantes, ut sterquilinium illud visant, et videntes terram illam exosculentur, quæ coronati athletæ certamina et cruorem, quolibet auro pretiosior, excepit. Nec enim tantus est splendor purpuræ, quantus illius tunc erat corporis, non alieno, sed suo ac proprio sanguine respersi: illaque vulnera cunctis pretiosis lapidibus erant pretiosiora. Margaritarum enim natura in nulla re vitæ nostræ prodest, nulli necessitati possidentium satisfacit: vulnera autem illa, mœrori omni et anxietati solamen præbent. Atque ut hæc vera esse intelligas, si quis filio legitimo et unico orbatus sit, atque innumerabiles ei margaritas ostenderit, nihil tamen ad leniendam ægritudinem, dolorique medendum, attuleris. Quod si Jobi ulcerum illi ipsi memoriam excitaris, facile tali oratione morbum depuleris; quid, homo, mœres? nempe tu filium amisisti unum; beatus autem ille, postquam natorum omnium chorum extinctum vidit, ipso corpore plagam accepit, nudatus in sterquilinio sedebat; corpus sanie manabat undique, artus tabe sensim depascente; qui justitia ac religione commendatus erat, qui suarum virtutum testem Deum habebat.

Hæc profecto verba si dixeris, omnem lugentis tristitiam extinxeris, et omnem dolorem sustuleris; atque ita justi vulnera omnem margaritam utilitate superabunt. Fingite igitur vobis hunc athletam, et sterquilinium illud ante oculos ponite, atque cum in medio residentem intuemini, auream,

ἄλλα τὴν πηγάζουσαν σηπεδόνα περικόπτων, καὶ τῷ νεκρῷ πηλῷ, τὸν ζῶντα πηλὸν ξέων. Τίνος δὲ ἔνεκεν, ἐπὶ κοπρίας ἐκαθέζετο; Ὡστε τὰ καταπίπτοντα συγκαλύψῃ τῇ θημωνίᾳ. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἀθρῖος; Ὡστε μὴ ἀποπνίξαι ἑαυτὸν τῇ δυσωδίᾳ· ὅπερ ἔπαθεν ἄν, εἴγε ἐν οἰκίσκῳ τινὶ κατακέλειστο· ἄλλως τε, οὐδὲ οἶκον αὐτῷ καταλέλοιπεν ὁ πειραστῆς.

Ἦν μὲν γὰρ βαρεῖα καὶ ἡ τῶν παίδων ἀποβολή, ἀλλ' ὅμως τὴν χαλεπὴν ταύτην τραγωδίαν ἑτέρα χαλεπωτέρα ἀνέμενε, καὶ μὴδὲ μικρὸν ἀναπνεύσαντος. Ἐντεῦθεν αἱ πηγαὶ τῶν σκολήκων, οἱ τῶν ἰχθύων βύακες, ἡ ἐπὶ τῆς κοπρίας καθέδρα, τὸ βοτρακον, τὸ τὰς πλευρὰς καταξάνων, ἡ δυσωδία τῶν ἐλκῶν, ἡ τὸν καινὸν ἐκείνον ἐπεισάγουσα λιμὸν, καὶ ὀρωμένων οὐκ ἀφείσα τῶν σιτίων ἄπτεσθαι, καὶ τοῦ λιμοῦ χαλεπωτέραν ἐντιθεῖσα τὴν ἀηδίαν, καὶ ταῦτα οὐκ ἐπὶ δύο, καὶ δέκα, καὶ εἴκοσι, καὶ ἑκατὸν ἡμέραις, ἀλλ' ἐπὶ μηνὶ πλείοσιν. Οὐ μετρίως δὲ τοὺς ὀδυνωμένους παρακαλέσει τὰ κατὰ τὸν Ἰώβ παραδείγματα, καὶ τὰ τοῦ δικαίου τραύματα, καὶ ἡ κοπρία, ἡ παντὸς θρόνου βασιλικὴ σεμνοτέρα. Ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ θρόνου ἰδεῖν βασιλικὸν, οὐδὲν ἔσται τοῖς θεωμένοις τὸ κέρδος, ἀλλὰ πρόσκαιρος μόνον τέρψις, ὅνῃσιν οὐδεμίαν ἔχουσα· ἀπὸ δὲ τοῦ τὴν κοπρίαν ἰδεῖν τοῦ Ἰώβ, πᾶσαν τὴν δέξεται ὠφέλειαν, καὶ φιλοσοφίαν πολλήν, καὶ παράκλησιν εἰς ὑπομονῆς λόγον. Διὰ τοῦτο πολλοὶ νῦν μακρὰν τινα, καὶ διαπόντιον ἀποδημίαν στέλλονται, ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰς Ἀραβίαν τρέχοντες, ἵνα τὴν κοπρίαν ἐκείνην ἴδωσι, καὶ θεασάμενοι καταφιλήσωσι τὴν γῆν, τὴν τὰ σκάμματα τοῦ στεφανίου του δεξαμένην ἐκείνου, καὶ τὸ χρυσοῦ παντὸς τιμιώτερον αἷμα. Οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐστὶν ἀλουργὶς λαμπρὰ, ὡς τὸ σῶμα ἐκεῖνο τότε ἀπέσιθιθεν, οὐκ ἀλλοτρίῳ, ἀλλὰ οἰκείῳ βαπτιζόμενον αἵματι· καὶ τὰ τραύματα ἐκεῖνα ἀπάντων λίθων ἦν τιμιώτερα. Μαργαριτῶν γὰρ φύσις οὐδὲν τὸν βίον ὠφελεῖ τὸν ἡμέτερον, οὐ χρεῖαν τινὰ πληροῖ τοῖς ἔχουσιν ἀναγκαίαν· τὰ δὲ τραύματα ἐκεῖνα, πάσης ἀθυμίας ἐστὶ παράκλησις. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, ἐὰν ἀποβάλλῃ τις υἱὸν γνήσιον καὶ μονογενῆ, δεῖξον αὐτῷ μυρίους μαργαρίτας, καὶ οὐ παραμύθησῃ τὸ πάθος, οὐδὲ θεραπεύσεις τὴν ὀδύνην. Ἀναμύθησας δὲ αὐτὸν τῶν τραυμάτων τοῦ Ἰώβ, βῆθιως δυνήσῃ θεραπεῦσαι, οὕτω λέγων· Τί πενθεῖς, ἄνθρωπε; σὺ μὲν τέκνον ἀπέβαλες ἐν, ὁ δὲ μακάριος ἐκεῖνος, μετὰ τὸ τῶν παίδων ὀλόκληρον ἀφαιρεθῆναι τὸν χορὸν, καὶ αὐτῇ τῇ σαρκὶ πληγὴν ἐδέξατο, καὶ γυμνὸς ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐκάθητο ἰχθύρι πάντοθεν καταβρόμενος, κατὰ μικρὸν αὐτῷ τῆς σαρκὸς διαπανωμένης, ὁ δικαίος, ὁ θεοσεβῆς, ὁ τὸν θεὸν μάρτυρα τῆς ἀρετῆς ἔχων.

Ἄν γὰρ ταῦτα εἴπῃς τὰ ῥήματα, πᾶσαν ἔσθῃσας τοῦ πενθοῦντος τὴν ἀθυμίαν, καὶ πᾶσαν ἀνεῖλες τὴν ὀδύνην· καὶ γίνεται οὕτω χρησιμώτερα μαργαριτῶν τὰ τραύματα τοῦ δικαίου. Ἰπογράφουε τοῖσιν ἑαυτοῖς τὸν ἀθλητὴν, καὶ νομίζετε βλέπειν τὴν κοπρίαν ἐκείνην, καὶ αὐτὸν ἐν μέσῳ καθήμενον, τὸν ἀνδρι-

άντα τὸν χρυσοῦν, τὸν διάλιθον, τὸν, πῶς εἶπω οὐκ ἄ
οἶδα. Οὐδὲ γὰρ ἔχω τιμίαν οὕτως ὕλην εὐρεῖν, ὡς
δυναθῆναι τὸ ἡμαγμένον ἐκεῖνο σῶμα παραβαλεῖν.
Οὕτω καὶ πάσης ὕλης τιμαλφεστάτης, ἐκ πολλοῦ
τοῦ περιόντος τῆς σαρκὸς ἐκεῖνης ἢ φύσις ἦν τιμιω-
τέρα, καὶ τὰ τραύματα τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων φαι-
δρότερα· αὐταὶ μὲν γὰρ τὰς τοῦ σώματος καταυγά-
ζουσιν ὀφθαλμοί, ἐκεῖνα δὲ τὰ τῆς διανοίας ἡμῶν φωτίζει
τὰ ὄμματα, ἐκεῖνα καθάπαξ τὸν διάβολον ἀπετύ-
φλωσε· διὰ γοῦν τοῦτο, μετὰ τὴν πληγὴν ἐκεῖνην,
ἀπεπήδησε, καὶ οὐκ ἐφάνη λοιπὸν. Σὺ δὲ μοι κἀν-
τεῦθεν, ἀγαπητὲ, μάνθανε, τὸ τῆς θλίψεως κέρδος
πόσον ἐστίν· ἡλίκα μὲν γὰρ ἐπλούτεις, καὶ ἀνέσεως
ἀπέλαυσεν ὁ δίκαιος, διαβάλλειν ἔσχεν αὐτὸν, ψευδῶς
μὲν, ἔσχε δ' ὁμως εἰπεῖν· *Μὴ δωρεὰν σέβεται σε*
Ἰώβ; Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸν ἐγύμνωσε, καὶ ἐποίησε
πέννητα, οὐδὲ γρύξαι λοιπὸν ἐτόλμησε. Καὶ ὅτε μὲν
πλούσιος ἦν, ὑπισχνεῖτο παλαίειν αὐτῷ, καὶ ὑποσχε-
λίζειν ἠπειλεῖ· ἐπειδὴ δὲ πέννητα εἰργάσατο, καὶ
πάντιον ἀπαστέρησε, καὶ εἰς ἐσχάτην ὀδύνην ἐνέβαλε,
τότε ἀπεπήδησε· καὶ ὅτε μὲν ὕγιες αὐτοῦ τὸ σῶμα
ἦν, τὰς χεῖρας ἀντήρειν, ὅτε δὲ αὐτοῦ κατέκοψε τὴν
σάρκα, τότε ἐφυγεν ἡττηθείς. Εἶδες πόσον πενία
πλούτου, καὶ νόσος ὕγιας, καὶ πειρασμὸς ἀνέσεως
βέλτιον τοῖς νήφουσίν ἐστι, καὶ χρησιμώτερον, καὶ
λαμπρότερον, καὶ εὐτονωτέρον τοὺς ἀθλοῦντας
ποιεῖ; τίς εἶδε, τίς ἤκουσεν οὕτω θαυμαστά παλαι-
σματα; οἱ τῶν ἐξωθεν ἀγώνων πύκται, ἐπειδὴν
κατακόψωσι τὰς κεφαλὰς τῶν ἀντιπάλων, τότε νι-
κῶσι, καὶ στεφανοῦνται· οὕτω, δὲ, ὅτε κατέκοψε τὸ
σῶμα τοῦ δικαίου παντοδαποῖς ἔλκεσιν αὐτὸ διατρή-
σας, καὶ ἀθθενέστερον ἐποίησε, τότε ἐνικήθη καὶ
ἀνεχώρησε. Καὶ ἐπειδὴ διώρυξεν αὐτοῦ πάντοθεν τὰς
πλευράς, αὐτῷ μὲν οὐδὲν πλέον ἐγένετο· τὸν γὰρ
ἐναποκείμενον θησαυρὸν οὐκ ἐσύλησεν, ἡμῖν δὲ
φανερώτερον αὐτὸν ἐποίησε, καὶ διὰ τῆς διορυγῆς
ἐκεῖνης, ἔδωκεν ἅπασιν, εἰς τὸ ἔνδον βλέπειν, καὶ
καταμανθάνειν αὐτοῦ τὸν πλοῦτον ἅπαντα· καὶ ὅτε
κρατεῖν προσέδοκῆσε, τότε μετ' αἰσχύνῃς πολλῆς
ἀνεχώρησε, καὶ οὐδεμίαν οὐκετι φωνὴν ἀφήκε.

riora prospectus pateret, illiusque opes universas
tunc cum ingenti dedecore aufugit, nullamque vocem amplius emisit.

Τί γέγονεν, ὦ διάβολε; τίνος ἔνεκεν ἀναχωρεῖς;
οὐκ ἐγένετο πάντα ὅσα ἠθέλησας; οὐκ ἀνείλες αὐτοῦ
τὰ ποίμνια, τὰ βουκόλια, τὰς ἀγέλας τῶν ἵππων,
τῶν ἡμιόνων; οὐχὶ καὶ τὸν χορὸν τῶν παίδων ἀπώ-
λεσας, καὶ τὴν σάρκα κατέκοψας ἅπασαν; τίνος ἔνε-
κεν ἀναχωρεῖς; Ὅτι ἐγένετο μὲν πάντα ὅσα ἠθέλησα,
φησίν· ὁ δὲ γενέσθαι μάλιστα ἠβουλόμην, καὶ δι' ὁ
πάντα ἐποίησα, τοῦτο οὐκ ἐγένετο· οὐδὲ γὰρ ἐδλασ-
φήμησε. Διὰ γὰρ τοῦτο πάντα ἐκεῖνα ἐποίουν, φη-
σίν, ἵνα τοῦτο ἐξέλθῃ· τοῦτο δὲ μὴ γενομένου, οὐ-
δὲν μοι πλέον ἀπὸ τῆς ζημίας τῶν χρημάτων,
ἐγένετο, καὶ τῆς τῶν παίδων ἀπωλείας, καὶ τῆς τοῦ
σώματος πληγῆς· ἀλλὰ τὸναντίον ἤπερ ἠβουλόμην
ἐξέλθῃ, λαμπρότερον ἐποίησα τὸν ἐχθρὸν, καὶ φαιδρό-
τερον εἰργασάμην.

Ἐγὼνός σου τῆς θλίψεως τὸ κέρδος; Καλὸν μὲν

inquam, illam, gemmeamque statuam, neque enim
quo appellem nomine, satis invenio; nulla tanti
pretii suppeditat se materia quæ cum cruento illo
corpore conferri potest. Sic carnis illius natura,
pretiosissima quaque materia longe pretiosior erat,
et vulnera, radiis solaribus splendidiora: hi enim
corporis oculos irradiant, illa vero mentis aciem
illuminant, illa diabolus penitus excæcaverunt;
atque ob id ipsum, post eam inflictam plagam,
conjectus in fugam, postea nunquam comparuit.
Tu vero, dilecte, quantus sit tribulationis fruc-
tus, mecum hinc discere; quando enim justus opi-
bus, animique quiete ac remissione fructatur, illius
accusandi locus erat aliquis diabolo, poteratque
(sed mendaciter tamen) dicere: *Num gratis Jobus*
te colit? Ubi vero cunctis illum rebus nudavit, at-
que ad inopiam redegit, ne hiscere quidem amplius
ausus est. Cum enim in re lauta esset, cum eo se
congressurum pollicebatur, illumque supplantatu-
rum minitabatur. Postquam vero pauperem eum
reddidit, rebusque omnibus spoliavit, atque in
summos cruciatus conjecit, in fugam se contulit:
et quandiu sanum erat corpus, manus contra sustu-
lit; quando autem carnem laniasset, tunc victus
profugit. Vidisti quanto, hominibus sobriis et vi-
gilantibus, paupertas divitiis præstet, et utilior sit
morbus valetudine, et tentatio quiete, quantoque
eos qui in pulvere acieque versantur, clariores
fortioresque efficiat? Quis adeo mirificas contentio-
nes aut vidit unquam, aut audivit? In ethnicis
certaminibus, pugiles, ubi adversariorum caput
præciderint, tunc ob victoriam corona donantur:
hic autem postquam justus corpus, omni ulcerum
genere perterebratum, conscidisset, et imbecillius
reddidisset, tum demum superatus est, fugæque se
dedit. Ac postquam latera undique perfodisset, ipse
quidem nullum inde quæstum lucrumve reportavit;
thesaurum enim intus reconditum deprædatum non
est; nobis vero illum in clariore luce collocavit,
fecitque ut ex ea laterum effossione nobis in intec-
neremus: cumque victoriam sibi polliceretur,

Quid actum est, o diabole? cur retro fugis? an-
non quæ cupiebas facta sunt omnia? annon illius
greges, armenta bouum, equorumque mandras, ac
mulorum, interemisti? annon chororum liberorum
perdidisti? annon carnem universam conscidisti?
cur pedem refers? Nimirum, inquit, quia quæ
optabam perfecta sunt omnia; verum quod mihi
maxime cordi erat, et quo studia actionesque meas
referebam omnes, haudquaquam consecutum est;
nec enim Deo impiis vocibus conviciatus est. Huc
enim, et ut illud eveniret, omnes conatus mei spe-
ciabant; quod cum minime assecutum fuerim, ex
opum jactura, ex filiorum interitu, ex corporis
plaga, non modo nihil lucri mihi accessit: imo
contrarium ejus quod optabam, accidit, splendidio-
rem reddidi inimicum, et clariorem effeci.

Animadvertisti quantum lucrum calamitas secum

afferat? Pulchrum quidem fuit ejus corpus, cum sanum esset; multo tamen est ampliorem dignitatem adeptum cum vulneribus illis fossosum esset. Lanæ etenim priusquam insusciantur, pulchræ sunt; postquam vero colorem purpureum imbiberint, inefabilem pulchritudinem ac venustatē summam assequuntur. Nisi illum omnibus exuisset, victoris bonam habitudinem minime cognovissemus; nisi corpus ejus plagis perforasset, qui intus latebant radii fulgorem minime reflexissent; nisi eum in limo collocavisset, divitias ejus ignoravissemus: neque enim rex solio insidens splendidus adeo ac illustris est ut Jobus, qui in sterquilinio tunc sedebat; mors quippe regalem sellam excipit, illam autem stercorem sedem, regnum cælorum. Hanc proposui historiam, non ut quæ exposita sunt laudibus prosequamini, sed ut viri virtutem patientiamque imitemini; et ex illius factis eruditi, nihil grave esse discatis in humanis rebus, uno excepto peccato. Non paupertatem, non morbum, non contumeliam, non convicium, non dedecus, non (quod malorum omnium supremum judicatur) mortem: nomina enim hæc sunt apud sapientes, malorum nomina, inquam, re ipsa carentia; vera autem calamitas est Deum offendere, et eorum quæ eidem non probantur, quidpiam admittere.

Restat ut recte factorum, et malorum quæ pertulit, comparationem instituamus, ut certo intelligas, non tantum recte factis, sed malorum etiam tolerantia, præmia esse proposita, et quidem ampla, et huic non minus quam illis, imo interdum huic multo potius quam illis. In medium, si placet, magnum patientiæ athletam, qui in utroque genere excelluit, adducamus, ut unde magis enituerit intelligas: comparatione igitur facta, quo demum tempore illius virtus magis cluxerit, videamus; utrum quando communis quidam portus erat egentibus? an potius cum acerba, et quæ ejus animum gravi conciebant angore, pateretur? utrum, cum domum cunctis adventantibus patefaceret? an vero cum illa eversa, nullum verbum asperius protulit, sed Deum multo magis laudavit? atqui illud quidem recte factum, hoc vero perpersio fuit.

Dic mihi, quando is clarior fuit? utrum, cum pro liberis mactabat hostias, illosque ad concordiam adducebat? an potius cum ruina oppressis, et acerbissimo mortis genere interemptis, cum magna animi æquanimitate id quod acciderat pertulit? Quando magis virtus ejus enituit? utrum cum agnorum suorum vellere, nudorum humeri concalefebant? an vero cum allato nuntio de cælesti igne quo grex ovium cum pastoribus crematus est, non solum nec turbatus est, nec commotus, verum etiam casum placide tulit? Quando is major fuit? utrum cum corporis sanitate ad patrocinandum iis utebatur qui affliciebantur injuria, iniquorum molas conterens, et ex medio dentium rapinas eripiens,

⁴⁴ *Ισ.* αὐτοῦ.

A γὰρ τὸ σῶμα καὶ ὑγιαῖνον ἦν· πολλῶ δὲ σεμνότερον γέγονε, κατατμηθὲν ὑπὸ τῶν τραυμάτων ἐκείνων. Ἐπεὶ καὶ ἔρια καλὰ μὲν καὶ πρὸ τῆς βαφῆς, ἐπειδὴν δὲ ἀλουργὰ γένηται, ἄφατον προσλαμβάνει τὸ κάλλος, καὶ πολλὴν τὴν εὐπρέπειαν. Εἰ μὴ ἀπέδουσε αὐτὸν, οὐκ ἂν ἐγνωμεν τοῦ στεφανίτου τὴν εὐεξίαν· εἰ μὴ διέτρησεν αὐτοῦ τὸ σῶμα ταῖς ὕπειλαις, οὐκ ἂν ἀντέλαμψαν ἐνδοθεν αἱ ἀκτίνες· εἰ μὴ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κοπρίας, οὐκ ἂν ἐγνωμεν αὐτοῦ τὸν πλοῦτον· οὐδὲ γὰρ οὕτω λαμπρὸς ἐπὶ θρόνου καθήμενος βασιλεὺς, ὡς ἐκεῖνος, ἐπὶ τῆς κοπρίας τότε καθήμενος, ἐπίσημος ἦν, καὶ περιφανής· μετὰ μὲν γὰρ τὸν βασιλικὸν θρόνον, θάνατος, μετὰ δὲ τὴν κοπρίαν ἐκείνην, οὐρανῶν βασιλεία. Ταύτην παρέθηκα τὴν ἱστορίαν, οὐχ ἵνα ἐπαῖνητε τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, καὶ τὴν ὑπομονὴν μιμήσθε· ἵνα διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ⁴⁴ μάθητε, ὅτι οὐδὲν δεῖν τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ἡ ἁμαρτία μόνη. Οὐ πενία, οὐ νόσος, οὐκ ὕβρις, οὐκ ἐπήρεια, οὐκ ἀτιμία, οὐ τὸ πάντων δοκοῦν ἔσχατον εἶναι τῶν κακῶν, ὁ θάνατος· ὀνόματα γὰρ ταῦτα μόνον ἐστὶ, τοῖς φιλοσοφοῦσι, συμφορῶν ὀνόματα, πραγμάτων ἔρημα· ἡ δὲ ἀληθὴς συμφορὰ, τὸ προσκρούσαι Θεῷ, καὶ ποιῆσαι τι τῶν μὴ δοκούντων αὐτῷ.

Λείπεται δὲ κατορθωμάτων, καὶ παθημάτων ποιήσασθαι σύγκρισιν, ἵνα μάθῃς σαφῶς, ὅτι οὐ κατορθώμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ παθήμασιν, ἀμοιβαὶ κείνται, καὶ ἀμοιβαὶ σφόδρα μεγάλαί, καὶ παθήμασιν οὐκ ἐλαττον ἢ κατορθώμασι, μᾶλλον δὲ ἐστὶν ὅπου πλέον, ἢ κατορθώμασι. Καὶ εἰσαγάγωμεν, εἰ δοκεῖ, τὸν μέγαν τῆς ὑπομονῆς ἀθλητὴν, τὸν ἐν ἐκατέροις διαλάμψαντα τούτοις, ἵνα εἶδῃς πόθεν μειζόνως διέλαμψεν· ἴδωμεν οὖν συγκρίναντες, πότε λαμπρότερος ἦν, ὅτε κοινὸς ἦν λιμὴν τοῖς χρήζουσιν, ἢ ὅτε ἔπασχε τὰ ὀδυνηρὰ, καὶ πολλὴν ἐντιθέντα αὐτῷ τὴν ἀθυμίαν· ὅτε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς παροῦσιν ἀνέφθξεν, ἢ ὅτε κατενεχθείσης αὐτῆς οὐδὲν ἐφθέγγατο ῥῆμα πικρὸν, ἀλλ' εὐφῆμησε τὸν Θεόν· καίτοι τὸ μὲν κατόρθωμα ἦν, τὸ δὲ πάθημα.

Πότε φαειρότερος ἦν, εἰπέ μοι; ὅτε ἔθουεν ὑπὲρ τῶν παιδῶν, καὶ πρὸς ὁμόνοιαν αὐτοῦς συνήγεν, ἢ ὅτε καταχωσθέντων αὐτῶν, καὶ τῷ πικροτάτῳ τρόπῳ τῆς τελευτῆς καταλυσάντων τὸν βίον, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοσοφίας ἤνεγκε τὸ συμβᾶν; Πότε μᾶλλον ἐξέλαμψεν; ὅτε ἀπὸ τῆς κούρας τῶν ἀρνῶν αὐτοῦ ἐθερμάνθησαν τῶν γυμνῶν οἱ ὦμοι, ἢ ὅτε ἀκούσας, Πύρ ἐξ οὐρανοῦ ἔπεσε καὶ κατέφαγε τὴν ἀγέλην μετὰ τῶν ποιμένων, οὐ διατάραχθη, οὐδὲ ἐθοροδῆθη, ἀλλὰ πρᾶως ἤνεγκε τὴν συμφορὰν; Πότε μείζων ἦν; ὅτε τῇ ὑγιείᾳ τοῦ σώματος εἰς τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐκέρχρητο προστασίαν, συντριβὼν τὰς μύλας τῶν ἀδικῶν, καὶ ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων ἐξαρπάξων ἀρπάγματα, καὶ λιμὴν αὐτοῖς γινόμενος, ἢ ὅτε τὸ σῶμα

τοῦτο αὐτοῦ, τὸ τῶν ἀδικουμένων ὄπλον, ἑώρα κατε-
σθιόμενον ὑπὸ σκωλήκων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τῆς
κοπρίας, αὐτὸς αὐτὸ κατέβαινε, λαβὼν ὄστρακον;
Τῆκω γὰρ βῶλακας γῆς ἀπὸ ἰχώρος ξύων, φησί.
Καίτοι ἐκεῖνα μὲν πάντα κατορθώματα, ταῦτα δὲ
πάντα παθήματα ἦν· ἀλλ' ὁμως ταῦτα αὐτὸν λαμ-
πρότερον ἐκείνων ἀπέφηνε. Τοῦτο γὰρ μάλιστα τὸ
πικρότατον αὐτῷ τῆς παρατάξεως μέρος ἦν, καὶ
μειζονος δεόμενον τῆς ἀνδρείας, καὶ εὐτονωτέρας
ψυχῆς, καὶ ὑψηλοτέρας διανοίας, καὶ πλείονα περὶ
τὸν Θεὸν ἐχούσης ἀγάπην. Διὰ τοι τοῦτο, ἐκείνων μὲν
γυνομένων, εἰ καὶ ἀναισχύντως, καὶ σφόδρα ἰταμῶς,
ἀλλὰ ὁμως ἀντεῖπεν ὁ διάβολος λέγων· *Μὴ θυρεῖν*
Ἰώβ σέβεται τὸν Κύριον; τούτων δὲ συμβάντων,
ἐγκαλυφάμενος ἀνεχώρησε, νῦτα δούς, καὶ οὐδὲ
ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας σκιάν γοῦν ἔχων προ-
βαλέσθαι.

« Χρόνου δὲ πολλοῦ προβεδηκότος, εἶπεν αὐτῷ ἡ
γυνὴ αὐτοῦ· Μέχρι τίνος καρτερήσεις, λέγων· Ἰδοὺ
ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν, προσδεχόμενος τὴν ἐλ-
πίδα τῆς σωτηρίας μου; »

Ὁ δὲ, περαιτέρω προϊόντος αὐτῷ τοῦ ἀγῶνος,
πάλιν ἐτέρους ἀναδείξαι στεφάνους, ἐκ τῶν πρὸς
τὴν γυναῖκα βήμάτων. Καὶ γὰρ ἡ γυνὴ μᾶλλον λοι-
πὼν ὑπελείφθη, πάντων ἀφανισθέντων αὐτῷ, καὶ
τῶν παιδῶν, καὶ τῶν κτημάτων, καὶ αὐτοῦ τοῦ σώ-
ματος, καὶ αὕτη πρὸς πείραν καὶ ἐπιβουλήν· διὰ
τοῦτο αὐτὴν μετὰ τῶν τέκνων οὐκ ἠφάνισεν ὁ διά-
βολος, οὐδὲ ἤτησεν αὐτῆς τὴν σφαγὴν, ἐπειδὴ προσ-
εδόκησε μεγάλως αὐτῷ συντελεῖν, πρὸς τὴν ἐπι-
βουλήν τοῦ ἀγίου τούτου· διὰ τοῦτο, ὡς περ τι μέ-
γιστον ὄπλον, αὐτὴν αὐτῷ κατέλιπεν. Εἰ γὰρ παρα-
δείσου, φησί, δι' αὐτῆς ἐξέβαλον τὸν Ἀδὰμ, πολλῷ
μᾶλλον ἀπὸ κοπρίας ὑποσκελίσαι δυνήσομαι τὸν
Ἰώβ. Καὶ θέα τὴν κκουργίαν· οὐδὲ γὰρ τῶν βοῶν
ἀπολλυμένων προσήγαγε τὸ μηχανήμα τοῦτο, οὐδὲ
τῶν θνῶν, οὐδὲ τῶν καμήλων, ἀλλ' οὐδὲ τῆς οἰκίας
κατενεχθείσης, οὐδὲ τῶν παιδῶν καταχωσθέντων,
ἀλλὰ σιγᾶ τέως καὶ ἡσυχάζει, πρὸς τὸν ἀθλητὴν
ὁρῶν· ὅτε δὲ τῶν σκωλήκων ἀνέβλυσεν ἡ πηγὴ, καὶ
σηπόμενον τὸ δέριμα κατέρρει, καὶ δαπανώμενοι αἱ
σάρκες, ἰχώρα πολλῆς γέμοντα δυσωδίας ἐποιοῦν,
καὶ τηγάνων, καὶ καμίνων, καὶ πάσης φλογὸς ἔδυ-
νηρότερον, αὐτὸν ἢ τοῦ διαβόλου κατανήλισκε χεῖρ,
θηρίου παντὸς χαλεπώτερον διατρύγουσα πάντοθεν,
καὶ κατεσθίουσα τὸ σῶμα· καὶ ἐν ταύτῃ τῇ συμ-
φάρᾳ πολὺς προῆλθε χρόνος, τότε αὐτὴν προσάγει,
ἤδη τεταρχειμένῃ καὶ κατεργασθέντῃ. Εἰ γὰρ παρὰ
τὰ προοίμια προσῆλθε τῆς συμφορᾶς, οὐδ' ἂν ἐκεῖ-
νον εὗρεν οὕτως ἐκνευρισμένον, οὐδ' ἂν αὕτη τὴν
συμφορὰν ἔσχεν ἐξογκῶσαι οὕτω καὶ ἐπάραι τῷ
λόγῳ. Νυνὶ δὲ ὅτε αὐτὸν εἶδε, διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρό-
νου διψῶντα ἀπαλλαγῆς, καὶ ἐπιθυμοῦντα τῆς τῶν
ἐπικειμένων λύσεως σφοδρῶς, τότε προσέρχεται.
Ὅτε γὰρ σφόδρα κατειργασμένος ἦν, καὶ οὐδὲ ἀνα-
πνεῖν λοιπὸν εἶχεν, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν ἐπεθύμει,

4 Job vii, 5.

A portusque illis existens? an vero cum ipsum illud
corpus, quod calamitosorum scutum erat, a ver-
mibus devorari videbat, sedensque in sterquilinio,
ipse sumpta testa illud radebat? Dicit enim, *In-
fundo glebas terræ, a sanie radens*^d: et tamen illa
omnia facinora erant egregia, hæc autem omnia,
malorum perpersiones: nihilominus hæc multo
magis quam illa illustriorem eum reddiderunt.
Hæc certaminis ejus et conflictus pars erat longè
accerrima, quæ majore fortitudine, constantiore
animo, sublimiore mente, Deique amore magis ac-
censa, indigebat. Ac propterea, cum hæc ita even-
issent, diabolus, licet impudenter quidem et au-
dacter valde, nihilominus tamen responsando dixit:
Num gratis Jobus colit Dominum? Cum autem hæc
B adversa contingerent, ne umbram quidem impu-
dentis contradictionis, quam prætenderet, habens,
operius, ac terga vertens, retrocessit.

Vers. 9. « Tempore autem multo transacto, dixit
ei uxor ejus: Quousque sustinebis, dicens: Ecce
permaneo tempus adhuc parvum, expectans spem
salutis meæ? »

At ille, cum ulterius procederet certamen, novis
rursus coronis, ob verba ad conjugem, redimitur.
Ex illa enim rerum omnium, fortunarum, libero-
rum, et corporis ruina, uxor ei sola ad tentationem
et insidias de industria relicta est: ac proinde
diabolus illam una cum liberis non exstinxit, ne-
que ejusdem interitum poposcit, quoniam ad insi-
dias justo huic parandas, auxilium non leve ab
ipsa sperabat; idcirco eam sibi, tanquam maximum
et validissimum telum, reservavit. Si enim ex para-
diso, inquit, Adamum mulieris ope exturbavi,
multo magis Jobum in sterquilinio evertere potero.
Ac vide sceleratum artificium; neque enim post
broum, asinorum, ac camelorum greges abactos,
neque post eversam domum, neque post obrutos
liberos, machinam hanc adhibuit; sed interim silet
et quiescit, oculis in unum athletam conjectis: cum
autem vermium fontes redundarent, et tabe cor-
rupta cutis deflueret, et consumpta caro putrem
saniam graveolentia plenam gigneret, manusque
dæmonis acerbioris sensu doloris quam sartago,
fornax, et quævis flamma, eum absumeret, et
D qualibet fera immanius undique corpus circumro-
deret ac devoraret: cumque in hac calamitate
multum temporis effluxisset, tunc demum homini
macerato, et corporis sanguine confecto, uxorem
subornat et admovet. Si enim in calamitatum pri-
mordiis illa accessisset, non offendisset eum adeo
enervatum, neque ipsa vim calamitatis efferre ver-
bis, et exaggerare tantopere potuisset. Cum vero
longinqui temporis pertæsum, calamitatum exitum,
et liberationem a malis præsentibus sitire eum et
vehementer expetere animadvertit, tunc demum
accedit. Cumque vehementi oppugnatione defatiga-
tus esset, nec respirare amplius posset, quietiam.

mortem ipsam optaret, audi quid dicat : *Utinam prorsum mihi ipse manus afferre, aut rogarem alium, et faceret mihi hoc!* Ac mulieris considera cum scelere conjunctam calliditatem, quemadmodum a temporis diuturnitate statim ducet exordium : *Quousque sustinebis?* inquit. Quod si nuda verba, remotis rebus, animum mollire interdum possunt; tute cogita quid eum passum tunc esse verisimile est, qui post hujusmodi verba, rebus etiam ipsis torqueretur : et quod pejus est, cum hæc ipsa ab uxore dicerentur, atque ab ea uxore cujus animus reciderat ac desperatione fractus erat; idque agebat nisi in eandem desperationem virum conjiceret. Sed nimirum, ut machinam quæ adamantino huic muro admota est, apertius cognoscamus, verba ipsa audiamus : quænam vero sunt illa? *Quousque sustinebis dicens, Ecce permaneo tempus adhuc parvum, expectans spem salutis meæ?* Tempus, inquit, ipsum via verba refellit, quod licet jam diuturnum fuerit, nullum tamen malorum finem affert. Hæc autem non eo tantum loquebatur, ut ad desperationem eum adigeret, sed etiam ut conviciis et mordacibus dictis insectaretur : etenim eam Jobus, molestiam exhibentem, sæpe consolatus erat, atque his verbis repulerat : *Expecta adhuc paulisper, et brevi dabitur his finis; conviciium ergo illi faciens, inquit, an nunc etiam idipsum dicturus es? multum enim jam temporis fluxit, nec ullus harum rerum finis apparuit. Quid, o mulier, athletam enervas? quid manus contrahis? cum dicendum esset, adhuc parvum.* Malitiam etiam insignem considera; non boum meminit, aut ovium aut camelorum (sciebat enim harum rerum amissione haud magnopere illius animum exulceratum fuisse), ad naturam statim properat, et liberos revocat in memoriam : siquidem in illorum ruina tunicam illum discidis, comamque totondisse vidit; neque animi affectu :

VERS. 9. « Ecce enim deletum est memoriale tuum de terra : filii et filia, mei uteri dolores, et labores quos in vacuum laboravi cum ærumnis. »

Primitus quidem liberi expetebantur, et in deliciis erant, quia hac ratione memoriam quisque et vitæ suæ quasi reliquias, posteris tradebat. Quia enim nondum mortalibus illis spes fulserat resurrectionis, verum mors dominabatur, et una cum vita hac, qui moriebantur, extinguere se arbitrabantur : ex liberis solamen eis præbuit Deus, quo vivæ imagines morientium permaneret essetque genus nostrum incolome, maximumque morituris, et illorum amicis, soboles solatium afferret. Atque ut intelligas, vel ob hanc unam rem præcipue, optabilem prolem fuisse, audi quid post tam multas et ineffabiles plagas, apud Jobum conjux lamentetur : *Ecce deletum est, inquit, memoriale tuum de terra.* Ac rursus Saul ad David : *Jura mihi ut*

• Job xxx, 24

ἀκουσον τί φησιν · *Εἰ γὰρ δεξιὸν δυναμὴν ἐμὰν τὸν χειρῶσασθαι, ἢ δεηθεὶς τε ἐτέρου, καὶ ποιήσει μοι τοῦτο.* Καὶ θέα μοι τὴν κακουργίαν τῆς γυναϊκὸς, πῶθεν εὐθὺς προοιμιάζεται ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ χρόνου · *Μέχρι τίλος καρτερήσεις;* λέγουσα. Εἰ δὲ πολλάκις, καὶ πραγμάτων οὐκ ὄντων, λόγοι μόνοι ἰσχυσαν μαλάξαι, ἐνόησον τί τότε πάσχειν αὐτὸν εἰκὸς ἦν, μετὰ τῶν βημάτων τούτων, καὶ τῶν πραγμάτων ὀδονόντων αὐτόν· καὶ τὸ δὲ πάντων χειρόν, ὅτι καὶ γυνὴ ταῦτα λέγουσα ἦν, καὶ γυνὴ ἀναπεσούσα, καὶ ἀπαγορεύουσα, καὶ διὰ τοῦτο σπουδαζούσα καὶ αὐτὸν εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν. Πλὴν ἀλλ' ἵνα σαφέστερον ἴδωμεν τὸ μὴ γὰρ ἔχον, τῷ ἀδαμαντίνῳ τούτῳ προσαγόμενον τείχει, καὶ αὐτῶν ἀκούσωμεν τῶν βημάτων. Τίνα οὖν ἔστι ταῦτα; **B** *Μέχρι τίλος καρτερήσεις λέγων, Ἰδοὺ ἀναμένω χρόνον ἔτι μικρὸν προσδεχόμενος τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μου.* Ἠλεγξε γὰρ σου, φησὶ, τὰ βήματα ὁ χρόνος, μακρότερος μὲν γινόμενος, λύσιν δὲ οὐδεμίαν ἐμφαίνων. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐκ εἰς ἀπόγνωσιν αὐτὸν ἐμβάλλουσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀνειδίζουσα, καὶ κομψοῦσα· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐνοχλοῦσαν αὐτὸν παραμυθούμενος, καὶ διακρουόμενος, τοιαῦτα ἐφθέγγετο, ἀνάμεινον ἔτι μικρὸν, καὶ ταχέως ἔσεται τούτων τὸ τέλος· ὀνειδίζουσα τοῖνον αὐτῷ, φησὶ, μὴ καὶ νῦν τὸ αὐτὸ ἐρεῖς; πολλὸς γὰρ χρόνος ἤδη παρέδραμε, καὶ τέλος τούτων οὐδὲν ἀνεφάνη. Τί τὸν ἀθλητὴν, ὦ γύναι, ἐκλύεις; τί καταστέλλεις τὰς χεῖρας; Δέον εἶπεν, *Ἐτι μικρὸν.* Καὶ θέα τὴν κακουργίαν· οὐδὲ γὰρ μέμνηται τῶν βοῶν, οὐ τῶν προβάτων, οὐδὲ τῶν καμήλων· ἤδει γὰρ οὐ σφόδρα αὐτὸν τούτοις δακνόμενον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν φύσιν εὐθὺς ἐρχεται, καὶ τῶν παιδῶν ἀναμνηστικῶς· ἐπ' αὐτοῖς γὰρ εἶδεν αὐτὸν, καὶ τὴν ἐσθῆτα διαβρόχξαντα, καὶ τὴν κόμην ἀποχειράμενον· καὶ οὐκ εἶπεν, *Ἀπώλετό σου τὰ παιδιά, ἀλλὰ σφόδρα περιπαθῶς·*

enim dixit, Liberi tui perierunt, sed cum magno

« Ἰδοὺ γὰρ ἠφάνισται σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς· υἱοὶ καὶ θυγατέρες, ἐμῆς κοιλίας ὄδινες καὶ πόνοι, οὓς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα μετὰ μόχθων. »

Παρά μὲν τὴν ἀρχὴν, ποθεινὸν τὸ τῶν παιδῶν ἦν, διὰ τὸ καταλιμπάνειν ἕκαστον μνημόσυνον, καὶ λείψανα τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς. Ἐπειδὴ γὰρ ἀναστάσεως οὐδέπω ἦσαν ἐλπίδες, ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκράτει, καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ζωὴν, ἀπόλλυσθαι ἐνομιζοντο οἱ τελευτῶντες· ἔδωκεν ὁ θεὸς τὴν ἐκ τῶν παιδῶν παραμυθίαν, ὥστε τῶν ἀπελθόντων ἐμφύχους εἰκόνας μένειν, καὶ τὸ γένος ἡμῶν διατηρεῖσθαι, καὶ τοῖς μέλλουσι τελευτᾶν, καὶ τοῖς ἐπιτηδεύουσιν τῶν ἐκείνων, μεγίστην εἶναι παραμυθίαν, τὰ ἐκείνων ἔχονα. Καὶ ἵνα μάθῃς, ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα ποθεινὰ τὰ τέκνα ἦν, ἀκουσον τί πρὸς τὸν Ἰὼβ ἀποδύρεται, μετὰ τὰς πολλὰς καὶ ἀπάτους πληγὰς, ἢ γυνή· *Ἰδοὺ, φησὶν, ἀπώλετό σου τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς γῆς.* Καὶ πάλιν ὁ Σαουλ πρὸς τὸν Δαβὶδ· *Ὅμο*

σόν μοι, ἵνα μὴ ἀφανίσῃς τὸ σπέρμα μου, καὶ τὸ ἄ
 τρομά μου μετ' ἐμέ. Εἰ γὰρ καὶ νῦν, ἀναστάσεως
 φανερίσῃς, ἐντεῦθεν ἔστι τὰ παῖδια ἐπέραστα, ἀπὸ
 τοῦ τὴν μνήμην τῶν ἀπελθόντων διατηρεῖν, πολλῶ
 μᾶλλον τότε· διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀρὰ ἐντεῦθεν γίνεται
 πικροτέρα· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ τὰ παῖδια ὁ ἐπαρώμενος
 εἶπεν, ἐξολοθρευθεῖη, ἀλλὰ, τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ
 ἀπὸ τῆς γῆς. Υἱοὶ καὶ θυγατέρες. Εἰποῦσα δὲ, τὸ
 μνημόσυνον, μετὰ ἀκριθείας πάλιν, ἐκατέρας τῆς
 φύσεως μέμνηται. Οὐχ υἱός, φησὶν, οὐ θυγάτηρ
 περιλείπεται, οἱ τὴν μνήμην τῆ διαδοχῆ φυλάξωσι·
 μονονουχὶ λέγουσα, ὅτι εἰ καὶ ὑγιάναι συμβαίη,
 ἀνόνητος ἢ τῆς ὑγιείας ἀπόλαυσις, παίδων οὐκ
 ὄντων· ἐπὶ παισὶ γὰρ εἶχον τὴν ἐλπίδα τῆς διαμονῆς
 οἱ παῖλαι, καὶ τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν, ἀναστάσει
 ἐμμοῦντο θνητῆ. Οὐ μέμνηται τῶν χρημάτων, οὐδὲ
 τῶν θρεμμάτων· ἤδει γὰρ μεγαλόψυχον, * ἀλλ' ὁ
 μάλιστα καθάψασθαι αὐτοῦ ἴσχυσε· ποίαν, φησὶ,
 προσδοκᾷ ἔσεσθαι μεταβολήν; μὴ τοὺς ἀφανισθέν-
 τας ἐπανελθεῖν ἐν λοιπόν; ἄγονος, ἄπαις, πρόβριζος
 ἀνεσπάσθη, οὐ καταλειφθέντος τινός, δι' οὗ μνημο-
 νευθήσῃ. Εἰ δὲ σοί, φησὶν, οὐ μέλει τούτων, καὶ τὸ
 ἐμὸν σκόπει. Καὶ ὄρα τὸ περιπαθές· Τῆς ἐμῆς κοι-
 λίας ὠδίνες καὶ πόνοι, οὗς εἰς τὸ κενὸν ἐκοπίασα
 μετὰ μόχθων· ὠδίνες μὲν, τοῦ τόκου· πόνοι δὲ,
 τῆς ἀνατροφῆς. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἡ τὸ
 πλέον ἐνεγκούσα, ἠδίκημαι διὰ σέ, καὶ τοὺς μὲν
 πόρους ὑπέστην, τῶν δὲ καρπῶν ἀπεστέρημαι.
 Ταῦτα δὲ φησὶν, ἵνα δείξῃ, καὶ ἑαυτὴν κοινωούσαν
 τῆς συμφορᾶς· ἀπίθανος γὰρ δοκεῖ σύμβουλος, ὁ ἐν
 ἄλλοτρῆσι φιλοσοφῶν κακοῖς. Διὰ πάντων οὖν τῶν
 βημάτων βέλος ὀλιγωρίας ἐξαποστέλλουσα, συμμι-
 γνυσι καὶ τὸ ἑαυτῆς πρόσωπον, ἵνα τῆ τε τῶν παίδων
 μνήμῃ, τῷ τε ἑαυτῆς πάθει, μειζόνας ἐκκαλέσται
 εἰς ἀποδυσπέτησιν τὸν δίκαιον. Τί, φησὶ, τὸ παρὸν
 αἰεὶ διωθόμενος, ἀπὸ τῶν μελλόντων σαυτὸν παρα-
 θαρσύνεις εἰκῆ, ἄπαις, ἄκοικος, γυμνός, ἐξεφθα-
 ρμένος;

ione, justum vehementius ad impatientiam stimulet : cur, inquit, id quod præsens est, semper amul-
 liendo, teipsum futuri temporis expectatione frustra confirmas, cum liberis ac domo careas nudus-
 que contabescas ?

« Σὺ δὲ αὐτὸς ἐν σαρκὶ σκολήκων κάθησαι, δια-
 νυκτερεύων αἰθριος. »

Μεγάλη ἔμφασις, αὐτὸς, ἐκεῖνος ὁ δίκαιος, ὁ
 θαυμασίος, τὸ κεφάλαιον ἡμῖν τῶν ἀγαθῶν. Καὶ ὄρα
 πῶς οὕτε τίθησι τὴν ζημίαν τῶν χρημάτων, οὕτε
 σιγᾶ αὐτὴν καὶ παρατρέχει, ἀλλ' ὡς ἐνῆν, καὶ πε-
 रिπαθῶς αὐτὴν ἀπαγγεῖλαι, οὕτως ἀνίσταται· ὅταν
 γὰρ εἴπῃ,

« Κἀγὼ πλανωμένη καὶ λάτρις τόπον ἐκ τόπου
 καὶ οἰκίαν ἐξ οἰκίας, »

Καὶ τὴν ζημίαν ἀνίσταται, καὶ πολλὴν τὴν προσ-
 πάθειαν δείκνυσι· καὶ γὰρ καὶ αἱ λέξεις αὐταὶ ἰκα-
 ναὶ ἐπάρα τὴν συμφορὰν· Ἐπὶ γὰρ τὰς ἐτέρων ἔρ-
 χομαι θύρας, φησὶ.

* f Reg. xxiv, 22.

** ἴσ. καί.

non deleas semen meum et nomen meum post me f.
 Etenim si nunc, in testatæ resurrectionis luce,
 ideo chari sunt liberi, quia defunctorum memoriam
 conservent, tunc certe multo magis fuerunt, ac
 propterea execratio inde ducta tanto acerbior
 existit; neque enim illis temporibus, qui male
 precabatur, dicere est solitus, Exterminentur li-
 beri, sed, Memoria ejus e terra deleatur, Filii et
 filia. Cum dixisset, memoriale, rursus utriusque
 sexus naturam exsequitur diligenter. Non filius,
 inquit, non filia superstes est, qui successione me-
 moriam perpetuare possint; ac si diceret: Quam-
 vis ipse convalescas, ex recuperata valetudine
 fructum nullum percipies, extinctis liberis: prisci
 enim illi spem omnem perpetuitatis in successione
 liberorum positam habebant, futuramque promissio-
 nem, mortali resurrectione æmulabantur. Facul-
 tatum non meminuit, neque pecorum: noverat enim
 animi ejus magnitudinem, et quid eum præcipue
 tangeret. Quam opperiris, inquit, rerum commuta-
 tionem? an sublata e medio, rursus in vitam redire
 possunt? Proles expers, orbatus liberis, relicto
 prorsus nullo qui memoriam tuam tueatur, evul-
 sus es radicitus: quod si ne hoc quidem tibi cordi
 est, id saltem quod meum est attende. Ac vide
 vim affectus incredibilem: Uteri mei dolores, et la-
 bores quos in vacuum laboravi cum ærumnis; et
 dolores quidem partus sunt; labores autem, edu-
 cationis. Quod autem dicit est ejusmodi: Ego, quæ
 plus suscepi molestiæ, injuria sum, tua causa
 affecta, ac labores quidem pertuli, fructu autem
 privata sum. Hæc vero propterea loquitur, ut se
 quoque consortem calamitatis testetur; nam qui in
 malis alienis philosophatur, dando consilium, fidem
 nequaquam facere videtur. Illa igitur suam semper
 personam immiscens, singulis verbis negligentiam
 illi exprobrans, quasi jaculis eum configit, ut libe-
 rorum recordatione, suæque ærumnæ commemora-
 tione, justum vehementius ad impatientiam stimulet:

« Tu vero ipse in putredine vermium sedes, per-
 noctans sub dio. »

Magna hic emphasis, ipse, id est, ille justus, ille
 admirabilis, ille bonorum omnium nobis summa.
 Vide quemadmodum jacturam bonorum nec com-
 memoret, nec sileat, et prætermittat, sed ratione
 quæ decebat, et quo par erat affectu significare
 prorsus indicet, dum addit:

« Et ego errans et ancilla, locum ex loco, et do-
 mum e domo. »

Damnum simul indicat, et vehementem animi
 affectum ostendit: hæc enim verba ad augendam
 calamitatem satis per se valent: Ad alienas januas,
 inquit, ventito.

Nec stipem tantum mendico, verum etiam oberro, ac novam inusitatamque servio servitutem, loca omnia peragrans, ac notas circumferens calamitatis, cunctisque mea mala ostentans; dum subinde de loco in locum transeo, et cibi quotidiani causa, fores alienas pulso, quæ prius necessaria aliis abunde suppeditare poteram. Quasi diceret: Non solum liberos, perennandæ nostræ memoriæ materiam, amisimus, neque tu solum tot ærumnis vexaris, verum etiam inopiam gravissimam sustinemus, victum nobis, mercenariorum more, comparantes, qui nostra adeo large egentibus præbebamus; quāquam ego ipsa, neque servitute tueri me comode possum, cum una domus non sufficiat ad paupertatis turpitudinem reprimendam; verum mendicando et serviendo misere oberro, quæ prius liberaliter enutrita fui. Vide quemadmodum suas cum illius rebus conjungat: non valent, inquit, tua, vincant mea.

Postquam quod est cæteris rebus miserabilis exposuisset, de domo in domum se migrare, sinem hic lamentis non fecit, sed subjungens, dixit:

« Expectans solem, quando occidet, ut requiescam ab ærumnis et doloribus qui me nunc pre-miunt. »

Quod aliis jucundum est, inquit, solis radios in-tueri, id mihi est acerbum; tenebras vero et no-ciem desidero. Nox enim sola sudoribus meis re-quiem largitur, ea mihi solatium affert malorum; solatur me dies, et a molestiis liberat, cum solem ad occasum prosequitur: nox enim quæ in tenebris versatur, malis mederi solet. Quare propter calami-tates animum despondens, et furore diaboli agi-tata, corporis interitum, unicum malorum reme-dium, justo relictum esse persuadet; id autem posse illum consequi, si contumeliosis verbis Deum lacessat, atque ad inferendam ipsi necem, contra se provocet: flagitiosa autem et callida arte con-silium hoc suadet, ex suis et viri calamitatibus orationem instituens. Partus, inquit, dolores ex-perta sum, et in edacanda prole labores suscep-i, ut post te liberos, memoriam tui, relinqueres: ho-rum spes omnis evanuit, omnes extincti sunt, ma-res simul et feminæ; quem postea intuebor? tene, horum parentem, vermibus scatentem, egenum, D abjectum? an me miseram et vagam, quæ ex felicitate summa pro mercede inservire cogor, et a mane ad vesperam cum doloribus et laboribus luctor? Verum si me audis, dic verbum aliquod in Deum, ad iram eum stimulans ut te perdat: uni-cum enim hoc est relictum malorum remedium; quare subjungit:

« Sed dicito aliquod verbum in Dominum, et mo-rere. »

Hoc item loco sceleratam malitiam vides, quem-admodum dum consultit, non statim perniciosam

16 Ισ. 7.

Οὐ προσαιτῶ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πλανῶμαι, καὶ δουλεύω δουλείαν ξένην καὶ καινὴν, πανταχοῦ περι-ιούσα, καὶ τὰ σύμβολα τῆς συμφορᾶς περιφέρουσα, καὶ πάντας διδάσκουσα τὰ ἐμὰ κακὰ, ἄλλοτε ἄλλον τόπον ἀμείβουσα, καὶ θυροκοποῦσα τῆς ἐφημέρου ἔνεκεν τροφῆς, ἢ τοσαύτην χορηγίαν τῶν ἀγαθῶν κεκτημένη. Ἴνα εἴπῃ· Οὐ μόνον τοὺς παῖδας ἀπολε-λώκαμεν, τῆς ἡμετέρας μνήμης τὴν ὑπόθεσιν, καὶ αὐτὸς δὲ σὺ ὑπὸ τοσοῦτων κατέχη δεινῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσχάτην πενίαν ὑπέστημεν, μισθωτῶν δίκην τὴν τροφὴν ἑαυτοῖς ἐκλέγοντες, οἱ ἄφθονοι τοῖς δεομένοις τὴν χορηγίαν παρέχοντες· ἐγὼ γοῦν οὐδὲ δουλείας εὐπόρησα, οὐδὲ ἐν οἰκίᾳ μιᾷ καταστεῖλαι τῆς πενίας τὴν ἀσχημοσύνην ἐστίν, ἀλλὰ περιεῖμι δουλεύουσα, καὶ προσαιτούσα ἀθλίως, ἢ πρὶν ἐλευθερίως τρα-φεῖσα. Ὅρα, πῶς πλέκει τοῖς ἐκείνου τὰ ἑαυτῆς· οὐκ ἰσχύει, φησί, τὰ σά, κρατεῖτω τὰ ἐμὰ.

Εἰποῦσα δὲ ὃ πάντων ἐστὶν ἐλεεινότατον, τὸ, οἰκίαν ἐξ οἰκίας ἀμείβειν, οὐδὲ ἐνταῦθα ἔσθῃ τῶν θρήνων, ἀλλ' ἐπήγαγε, λέγουσα·

« Προσδεχομένη τὸν ἥλιον τότε δύσεται, ἵνα ἀνα-παύσωμαι τῶν μόχθων μου, καὶ τῶν ὀδυνῶν αἱ με συνέχουσι. »

Ὁ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἐστὶν ἡδὺ, φησί, τὸ τὴν ἀκτίνα ὀρᾶν, τοῦτο ἐμοὶ βαρὺ· ποθεινὸν δὲ τὸ σκότος. Καὶ ἡ νύξ, αὕτη γὰρ με ἀναπαύει τῶν ἰδρώτων μόνῃ, αὕτη μοι παραμύθιον γίνεται τῶν κακῶν· παρακα-λεῖ με καὶ ἴστησι τῶν πόνων, ἡμέρα, τὸν ἥλιον πρὸς τὰς δυσμὰς παραπέμπουσα· νύξ γὰρ θεραπεύειν οἶδε τὴν κακίαν, τὸ σκότος ἔχουσα ἐνδιαίτημα. Ἄπει-πούσα μέντοι πρὸς τὰς συμφορὰς, καὶ διαβολικῆς ἐνεργείας πεπληρωμένη, ὑποτίθεται τῷ δικαίῳ, ταύτην αὐτῷ τῶν κακῶν λύσιν ἀπολελείφθαι, τὴν τοῦ σώματος ἀπαλλαγὴν· δυνατὸν δὲ ταύτην αὐτῷ προσγενέσθαι, εἰ παροργίσοι διὰ τῆς βλασφημίας τὸν Θεόν, καὶ πρὸς τὴν ἀναίρεσιν ὑπερεθίσοι καθ' ἑαυτοῦ· κακοτέχνως δὲ τὴν τοιαύτην εἰσηγείται βου-λήν, ἕκ τε τῶν τοῦ ἀνδρός, καὶ τῶν ἑαυτῆς συμφορῶν, τὴν λόγον κατασκευάζουσα. Τὰς τῶν ὀδίνων, φησί, ἀλγηδόνας ὑπέμεινα, ἐμόχθησα παιδοτροφοῦσα, ἵνα μετὰ σὲ τὸ μνημόσυνόν σου, τοὺς παῖδας καταλίπῃς· ἐξεχόπη τούτων ἡ ἐλπίς, πάντες ἀπώλοντο, ἄρβυνοι ὁμοῦ, καὶ θήλειαι· εἰς τίνα λοιπὸν ἀναβλέψω; εἰς σὲ, τὸν τούτων πατέρα, τῶν σκολήκων πλήρη, τὸν πένητα, τὸν ἀπερβέμενον; 16 εἰς ἐμὲ, τὴν ἀθλίαν, τὴν πλανῆτιν, τὴν ἐκ τῆς πολλῆς εὐδαιμονίας ἐπὶ μισθῷ θητεύουσαν, καὶ μέχρις ἐσπέρας ἐν ὀδύνας καὶ μόχθοις ἐξεταζομένην; ἀλλ' εἴ τι μοι πείθῃ, φθέγγεαι τι ῥῆμα πρὸς Θεόν, παροργίζων αὐτὸν, ἵνα σε ἀνέλῃ· αὕτη γὰρ σοι μόνῃ τῶν κακῶν ὑπολέλειπ-ται λύσις· διὸ ἐπάγει·

« Ἀλλὰ εἰπὸν τι ῥῆμα εἰς Κύριον, καὶ τελεῦτα. »

Εἶδες κἀνταῦθα τὴν κακοουργίαν, πῶς οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ συμβουλῇ εὐθέως εἰσήγαγε τὴν ὀλεθρίαν

παραίνεσιν, ἀλλὰ διηγησαμένη πρῶτον ἐλσεινῶς τὰς συμφορὰς, καὶ ἐκτείνασα τὴν τραγωδίαν, ἐν βραχεῖ τίθησι τὴν παραίνεσιν· καὶ οὐδὲ ἐμφαίνει σαφῶς αὐτὴν, ἀλλὰ συστιάσασα ἐκείνην, τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτῇ προτείνει, τὴν μάλιστα ποθεινὴν, καὶ ἐπαγγέλλεται τελευτῆν, ἧ μάλιστα ἐπεθύμει. Καὶ σκόπει κἀντεῦθεν τοῦ διαβόλου τὴν κακουργίαν· ἐπειδὴ γὰρ ἤδει τὸν πόθον τοῦ Ἰὼβ τὸν περὶ τὸν Θεόν, οὐκ ἀφήσει τὴν γυναῖκα κατηγορῆσαι τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ὡς ἐχθρὰν εὐθέως ἀποστραφῇ· διὰ τοῦτο αὐτοῦ μὲν οὐδαμοῦ μέμνηται, τὰ δὲ συμβάντα, ἄνω καὶ κάτω στρέφει. Σὺ δὲ, μετὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι καὶ γυνὴ ἦν ἡ ταῦτα συμβουλευούσα, προστίθει, δεινὸς καταγοητεύσαι ῥήτωρ τοὺς μὴ προσέχοντας· πολλοὶ γοῦν, καὶ χωρὶς συμφορῶν, ἀπὸ γυναικῶν συμβουλῆς κατηνέχθησαν μόνως· κἀνταῦθα δὲ ὡς ἰσχυρότερον τῶν προλαβόντων μηχανημάτων, ὕστερον τὴν γυναῖκα τῷ δικαίῳ προσάγει· ὡς εἶθε καὶ ταύτην ἔλαβες ¹⁰, ὧ πονηρῆ, εἶθε μετὰ τῶν παιδῶν κατέχωσας. Τινὲς δὲ φασὶν οὐδὲ τῆς γυναικὸς εἶναι τὰ ῥήματα, ἀλλ' αὐτὸν εἰς αὐτὴν τυπωθέντα, ταῦτα φθέγγεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκὸς τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰὼβ τοιαύτην εἶναι· πλὴν εἰ μὴ τις εἴποι, τῇ συμφορᾷ περιτραπέισαν τοιαύτην γεγενῆσθαι· εἰκὸς δὲ, μὴ ταύτην πρῶτην γεγενῆσθαι τὴν συμβουλήν, ἀλλὰ πολλάκις πολλῶν τούτων χαλεπώτερα παρὰ τῆς γυναικὸς ἀκοῦσαι τὸν δίκαιον. Καὶ ὅρα διαβόλου πονηρίαν· ἐνενόησε τὴν Εὐαν· γυνὴ γὰρ, φησὶ, κατήνεγκεν τὸν πρῶτον ἀνθρώπον, αὐτὴ καὶ τοῦτο περιγενέσθαι δυνήσεται. Ἄλλ', ὧ ἀνόητε, ἐκεῖνον ἤτονα γαστρὸς εὐρούσα, ἰδὼν ἐνέσπειρε τὸν ἑαυτῆς, τοῦτον δὲ ὄρξας φιλοσοφῶντα, καὶ αὐτῆς περιγενόμενον τῆς φύσεως. Οὐκ ἐπέκαμψεν αὐτὸν χρημάτων ἀπώλεια, οὐ παιδῶν θάνατος ἄσπρος, οὐ βάσανος σώματος ἀπαραμύθητος, οὐ μῆκος χρόνου τοσοῦτον· καὶ τὸν ὑπὸ πραγμάτων οὐχ ἀλόγιστα, τοῦτον ὑπὸ λόγων προσδοκᾶς χειρώσασθαι; Πλὴν ἡ γυνὴ μετὰ τὸ τὴν τραγωδίαν ἀκριβῶς διηγήσασθαι, τότε τὴν ἀναίσχυντον ἐπιφέρει συμβουλήν, καὶ οὐδὲ τότε λέγει φανερώς, βλασφημῆσον· οἱ γὰρ πονηρὰ συμβουλευόντες, οὐ τολμῶσιν ἀνακαλυμμένην εἰσαγεῖν τὴν παραίνεσιν. Τί λέγεις, ὧ γύναι; δέον ἐξιλεώσασθαι, δέον καταλλάξαι, παροξύναι μᾶλλον παραινέεις; εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ταῦτα ἐποίησε, παρακαλέσαι αὐτὸν, οὐ βλασφημῆσαι δεῖ.

tationem. Quid ais, mulier? cum oporteat Deum propitiū et placatum reddere, tu me hortaris ut iram ejus magis accendam? etenim si horum omnium Deus est auctor, precibus implorandus est, non conviciis incessendus.

« Ὁ δὲ ἐμβλέψας, εἶπεν αὐτῇ· Ὡσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας. »
Βασίλειου καὶ Χρυσοστόμου. Ἄχθεις ἐπὶ τοῦτοις ῥήμασιν ὁ Ἰὼβ, ὡς ἐπ' οὐδενὶ τῶν προτέρων κακῶν, καὶ θυμοῦ τὸ βλέμμα πληρώσας, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα, καθάπερ πρὸς πολεμίαν, ἀποστραφεὶς, καὶ βλέψας εἰς αὐτὴν πικρὸν, καὶ πρὸ τῆς φωνῆς, ἀπὸ τῆς ὄψεως διεκρούσατο τὰ μηχανήματα. Ἐξείνη μὲν γὰρ προσεδόκησε δακρῶν κινήσειν πηγᾶς· οὗτος δὲ λέοντος σφοδρότερος γέγονε, θυμοῦ πληρω-

¹⁰ Ἰο. ἔβλαβες.

adhortationem in medium affert, sed calamitatibus miserabiliter prius enarratis, et producta tragædia, paucis eam proponit; nec aperte quidem eam repræsentat, sed callide innumbrans, liberationem a malis, quam ille præcipue desiderabat, illi protendit, mortemque pollicetur, quod imprimis anhelabat. Atque hic etiam diaboli plenum fraudis artificium cognosce: qui cum flagrans Jobi erga Deum studium perspectum haberet, haud sinit uxorem accusationem contra Deum instituere, ne eam tanquam adversariam statim aversaretur: ideo nunquam Dei mentionem facit, calamitates autem quæ acciderant repetit et revolvit. Tu vero, his quæ dicta sunt, adde, quod conjux fuerat quæ consilium hoc illi præbebat, quæ incautos verborum leucociniis fallere plurimum valet; multi enim sine calamitatibus, solius conjugis consilio, oppressi sunt; quare hoc loco, conjugem justo ultimo admovent, tanquam machinam superioribus longe validiorem: ita ut optandum fuerit, o sceleste, ut eam clade affecisses, vel una ruina cum filiis obruisses. Aiunt vero nonnulli, non uxoris ea verba fuisse, sed diabolum in ejus similitudinem transformatum, ea locutum esse; neque enim verisimile erat, Jobi uxorem ejusmodi exstitisse; nisi quispiam dixerit, calamitatis magnitudine percussam, talem factam esse: atque hoc quidem non primum consilium datum fuisse, sed alia longe molestiora justum a conjugis sæpenumero audivisse, a veritate alienum non est. Ac diaboli improbitatem diligenter perpende. Eam animo volutat; mulier primum, inquit, hominem prostravit, hæc etiam hunc superare poterit. Verum, o fatue, illi qui ventrem domare non poterat, facile mulier virus suum iniecit; hunc autem philosophantem vides, et natura ipsa longe superiorem. Non eum divitiarum jactura, nec immatura mors liberorum, nec corporis cruciatus intolerabilis, neque tam longi temporis diuturnitas flectere potuit: et tu eum qui rebus superari non potuit, verbis expugnare te posse confidis? Mulier autem post accuratam tragædiæ narrationem, tunc impudens consilium in medium affert, neque tunc quidem aperte dicit, blasphema; nam qui suadent improba, non audent perspicuam adhibere adhortationem. Quid ais, mulier? cum oporteat Deum propitiū et placatum reddere, tu me hortaris ut iram ejus magis accendam? etenim si horum omnium Deus est auctor, precibus implorandus est, non conviciis incessendus.

VERS. 10. « Ille vero inspiciens, dixit ei: Tanquam una insipientium mulierum locuta es. »

Basilii et Chrysostomi. Cum ea verba stomachum Jobi movissent (id quod superiora mala facere minime poterunt), pleno iracundiæ vultu, trucique aspectu, ad uxorem, tanquam ad hostem, conversus, priusquam os aperuisset, solo vultu machinæ ejus repulit. Illa quidem lacrymarum fontes moturam se sperabat; hic autem, ira et indignatione plenus, leone impetuosior exstitit, non propter

mala quæ patiebatur, sed propter ea quæ illa diabolice suadebat : ac vultu offensionem animi præ se ferente, illam moderate objurgat; quandoquidem in ærumna moderationem tuebatur. Quid autem loquitur? *Tanquam una insipientium mulierum locuta es* : non ita te institui, inquit, non ita enutrivim, ut non te jam amplius conjugeni meam agnoscam; verba enim ista mulieris sunt insanientis, et consilium plane delirantis. Mitte igitur, inquit, mulier, consilium istud tuum, quandiu sermonibus istis communi vitæ injuriam facies? mentita es, et meam (qualiter optavi nunquam) dictis tuis calumniata es educationem : nunc vitæ meæ dimidium, impium factum esse puto; quandoquidem nuptiæ nos ambos unum corpus reddiderunt, tu vero in blasphemiam incidisti. Vides incisionem aptam, et plagam ad sanandum morbum idoneam. Haud dixit, Stulta es atque amens; sed quid? *Tanquam una insipientium mulierum locuta es* : id est, nihil te, nihil institutione disciplinæ mea dignum protulisti. Deinde post objurgationem, consilium rursus adhibet, quod plenum rationis erat, et uxoris animum satis solari poterat, dicens :

VERS. 10. « Si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non sustinebimus? »

Recordare, inquit, illorum superiorum, et quis eorum auctor cogita, atque hæc quæ nunc nos premunt, fortiter feret. Vides viri modestiam? neque enim fortitudini suæ malorum tolerantiam ascribit, verum ex ipsa rerum consecutione nasci affirmat. Pro quibus enim illa nobis est elargitus Deus? quam nobis mercedem persolvit? nullam : ex ejus sola benignitate fluxerunt. Donum fuerunt, non merces; gratia, non compensatio; quare et hæc forti animo feramus : in memoriam bona quæ prius assecutus es revoca, et meliora deterioribus adæquato. Nullius hominis vita usquequaque beata; solius Dei est, in omnibus prospere agere : quare si propter præsentia doles, rebus prioribus teipsam solare. Nunc quidem lacrymaris, verum antea risisti; nunc mendicitate urgeris, sed antea locuples fuisti; e limpido vitæ rivulo bibisti, e turbido nunc cum haurias, ferendum tibi est fortiter; nec enim semper fluviorum decursu puri sunt. Fluvius (quod teipsam minime fugit) est vita nostra, in fluxu perpetuo, et continuis, sibi invicem succedentibus fluctibus, auctus; et illius quidem pars jam fluxit, pars vero labitur, pars etiam jam primum e fonte effluxit, pars alia postea manabit, ac cuncti ad communem mortis oceanum properamus : Si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non sustinebimus? An judicem cogemus, eundem rerum statum nobis perpetuo tribuere? an Dominum docebimus, quemadmodum vita nostra traducenda sit? Ille suorum decretorum potestatem habet, suo arbitratu nostra dispensat : sapiens autem est, et servus suis, quod utile est, largitur. Ne curiosius in Domini

θεός, καὶ ἀγανακτήσεως, οὐχ ὑπὲρ ὧν ἔπασχεν, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν ἐκεῖνη διαβολικῶς συνεβούλευσε· καὶ τῷ βλέμματι τὸν θυμὸν ἐνδειξάμενος, μεμετρημένην ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν, καὶ γὰρ ἐν συμφοραῖς σώφρων ἦν. Καὶ τί φησιν; *Ὅσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας*· οὐχ οὕτω σε ἐπαίδευσά, φησιν, οὐχ οὕτω σε ἔθρεψα· ὅθεν οὐδὲ ἐπιτινῶσσω τὴν σύννοιον τὴν ἐμὴν. Τὰ γὰρ ῥήματα ταῦτα ἀνοήτου γυναικὸς, καὶ παραπαιούσης ἢ συμβουλῆ. Κατάθου, φησιν, ὦ γύναι, τὴν συμβουλήν, μέχρι τίνος τὴν κοινήν, ἐν οἷς λέγεις, ὑβρίζεις ⁴⁰ ζωὴν; ἐψεύσω, καὶ τὴν ἐμὴν, ὡς οὐκ ἠύχμηνη, ἀνατροφὴν διέβαλες, ἐν οἷς ἐλάλησας· καὶ τὸν ἐμὸν βίον ἐξ ἡμισείας, ἡσεθηκέναι νενομίκα νῦν, ἐπειδὴ περ ἐν μὲν σῶμα ἀμφοτέρους ἡμᾶς ὁ γάμος ἐποίησε, σὺ δὲ εἰς βλασφημίαν κατέπεσες. Εἶδες τομὴν σύμμετρον, καὶ πληγὴν ἰκτινὴν διορθῶσαι τὸ νόσημα. Οὐκ εἶπεν, Ἀφρόνων εἶ καὶ ἀνόητος· ἀλλὰ τί; *Ὅσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας*· τουτέστιν, Οὐδὲν ἄξιον σεαυτῆς, οὐδὲ τῆς ἐμῆς ἐφθέγγω παιδεύσεως. Ἐἴτα μετὰ τὴν ἐπίπληξιν, καὶ συμβουλήν εἰσάγει πάλιν, ἀρκοῦσαν αὐτὴν παραμυθῆσασθαι, καὶ πολὺ τὸ εὐλογον ἔχουσαν, λέγων·

« Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; »

Ἀναμνήσθητι, φησὶ, τῶν προτέρων ἐκείνων, καὶ λογίζου τὸν αἴτιον, καὶ οἴσεις καὶ ταῦτα γενναίως. Εἶδες μετριοφροσύνην ἀνδρός; οὐδὲ γὰρ τῇ ἀνδρείᾳ αὐτοῦ λογίζεται τὴν ὑπομονήν, ἀλλὰ τῆς τῶν πραγμάτων ἀκολουθίας αὐτὴν εἶναι φησὶ. Ἀντὶ τίνων γὰρ ἐκεῖνα ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεός; ποῖαν ἐκτινῦς ἀμοιβήν; Οὐδεμίαν, ἀλλ' ἐξ ἀγαθότητος μόνης. Δωρεάν γὰρ ἦν, οὐκ ἀμοιβή, καὶ χάρις, οὐκ ἀντίδοσις· οὐκοῦν καὶ ταῦτα φέρωμεν γενναίως· ἀνίμνησον τῶν φθασάντων σεαυτὴν ἀγαθῶν, ἀντισήκωσον τὰ κρείττω τοῖς χειροσιν. Οὐδενὸς ἀνθρώπων ὁ βίος δι' ὄλου μακάριος· τὸ διαπαντὸς εὖ πράττειν, μόνου Θεοῦ· σὺ δὲ εἰ τοῖς παροῦσιν ἀλγεῖς, ἀπὸ τῶν προλαβόντων σεαυτὴν παραμύθησον. Νῦν θακρῦεις, ἀλλ' ἐγέλασας πρότερον· νῦν πτωχεύεις, ἀλλ' ἐπλούτησας πρότερον· ἔπιες τὸ διείδες νῆμα τοῦ βίου, καὶ τὸ θολερὸν τοῦτο πίνουσα, καρτέρησον· οὐδὲ τὰ τῶν ποταμῶν ρεύματα δι' ὄλου φαίνεται καθαρὰ. Ποταμὸς δὲ, ὡς οἴσθα, ὁ βίος ἡμῶν, ῥέων ἐνδελεχῶς, καὶ κύμασιν ἀλλεπαλλήλοις πληρούμενος· τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ προεῖρβευσαν ἤδη, τὸ δὲ ἔτι πορεύεται, τὸ δὲ ἄρτι προέκυψε τῶν πηγῶν, τὸ δὲ μέλλει, καὶ πρὸς τὴν κοινήν ἅπαντας τοῦ θανάτου σπεύδομεν θάλασσαν. *Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;* Ἀναγκάζομεν ⁴⁰ τὸν κριτὴν ὁμοία χορηγεῖν πράγματα δι' αἰῶνος ἡμῖν; διδάσκομεν ⁴¹ τὸν Δεσπότην ὅπως χρὴ διεξάγειν τὸν ἡμέτερον βίον; Αὐτὸς τῶν οἰκείων ψήφων ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ὅπως βούλεται τάττει τὰ καθ' ἡμᾶς· σοφὸς δὲ ἐστὶ, καὶ τὸ λυσitteλοῦν ἐπιμετρῆι τοῖς οἰκέταις. Μὴ περιεργάζου Δεσπότην τὴν κρίσιν, ἀγάπα μόνον τὰ παρὰ τῆς αὐτοῦ σοφίας οἰκονομούμενα· ὅπερ ἂν δῶ σοι, τοῦτο

⁴⁰ Ἰσ. ὑβρίζεις. ⁴¹ Ἰσ. ἀναγκάζομεν. ⁴² Ἰσ. διδάσκωμεν.

δέχου μεθ' ἡδονῆς, δεῖξον ἐν τοῖς ἀλγεινοῖς, ὡς καὶ τῆς εὐφροσύνης ἀξία τῆς πρόσθεν ἐτύγχανες. Ταῦτα ὁ Ἰώβ λέγων, ἀπεκρούσατο καὶ ταύτην τοῦ διαβόλου τὴν προσβολὴν, καὶ τελείαν αὐτῷ τὴν τῆς ἡττης αἰσχύνην ἐπήγαγεν. Ἐδειξε διὰ τοῦ βλέμματος, τὸν κατὰ τῆς ἀμαρτίας μέγιστον ζῆλον (ὀφθαλμὸν γὰρ κατήγορον τῶν κρυπτομένων ἢ φύσις ἐγνώριζε), καὶ ὁ τὴν τοιαύτην ἐφοδὸν τοῦ πονηροῦ πρῶτος καὶ φιλοσόφως διενεγκῶν, τὴν πρὸς κακίαν παράκλησιν οὐχ ὑπέμεινε, μείζονα τῶν τοῦ σώματος βελῶν τὴν πονηρὰν ἀκοὴν ἠγήσαμένος, καὶ τῇ γυναικὶ ἐπετιμήσεν. Ὡσπερ γὰρ, φησὶ, τὴν θεραπείαν εὐθύμως προσηκάμεθα, οὕτω καὶ τὴν παιδείαν σωφρόνως ἐνέγκωμεν. ἀγαθὰ γὰρ λέγει, τὰ εὐφραίνοντα, κακὰ δὲ, τοὺς πειρασμούς. Τὸ δὲ, ὡσπερ μία τῶν ἀφρόνων ἐλάλησας, τινὲς εἰς τὴν Εὐάν ἐξέλαθον. Ἐκεῖνην, φησὶν, ἐμιμήσω τὴν πρώτην δεξαμένην τῆς ἀμαρτίας τὸ νέφος, καὶ συμβουλαῖς ὁμοίαις παρακρούσαμένην, τὸν εἰκόνη Θεοῦ τετιμημένον ἐκείνον, καὶ πάσης κακίας ἐλεύθερον.

Ὁ γὰρ μακάριος οὗτος πανταχόθεν βαλλόμενος ἀσφαλέστερον ἴστατο, καὶ μυρία βέλη δεχόμενος οὐκ ἐνεδίδου, ἀλλ' ἐκένωσε μὲν τοῦ διαβόλου τὴν βελοθήκην, αὐτὸς δὲ οὐ κατέπεσεν, οὐδὲ ὑπεσκελίσθη· ἀλλ' ὡσπερ ἄριστος κυβερνήτης, οὕτε μαινομένης τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν κυμάτων διεγειρομένων, κατεποντίζετο, οὕτε γαλήνης οὐσης ῥαθυμώτερος ἐγίνετο, ἀλλ' ἐν ἑκατέρᾳ τῇ τῶν καιρῶν διαφορᾷ, ἴσῃ τὴν ἑαυτοῦ τέχνην διετήρησε. Καὶ οὕτε πλοῦτος αὐτὸν ἐφύσησεν, οὕτε πενία ἐταπείνωσεν, οὕτε κατὰ ῥοῦν τῶν πραγμάτων φερομένων ὑπτιος ἦν, καὶ ἀναπεπτωκώς, οὕτε ὀλης σχεδὸν τῆς οἰκίας ἀνατραπίσης, καὶ πανολεθρίας γενομένης διατάραχθῆναι, καὶ τὴν ἀνδρείαν ἤλεγε τὴν ἑαυτοῦ. Ἀκούετωσαν πλοῦσοι, ἀκούετωσαν πένητες, ἑκατέρωθεν γὰρ τὸ διήγημα χρήσιμον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἱστορία λυσιτελής, καὶ τοῖς ἐν εὐημερίᾳ, καὶ τοῖς ἐν συμφοραῖς. Ἐκατέρωθεν γὰρ τὰ ὄπλα μεταχειρίσας, ὁ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστής, ὁ τῆς οἰκουμένης στεφανίτης, ἐν ἑκατέροις τὸ τρόπαιον ἔστησε, καὶ πρὸς πᾶν εἶδος πολέμου, τοῦ δαίμονος ἐπελθόντος ἐκείνου, πρὸς ἅπαντα παρετάξατο, καὶ ἐν πᾶσιν ἀνεκέρυττετο. Καὶ καθάπερ στρατιώτης γενναῖος, καὶ εἰδὼς νυκτομαχεῖν, τειχομαχεῖν, πεζομαχεῖν, νυμαχεῖν, καὶ τοξεύειν, καὶ δόρυ σείειν καὶ σφενδόνας, καὶ ἀκοντίους, καὶ παντὶ τρόπῳ μάχης περιγίνεσθαι τῶν ἐναντιῶν, καὶ πανταχοῦ κρατεῖν· οὕτω δὲ καὶ ὁ γενναῖος ἐκείνος ἅπαντα πειρασμὸν μετὰ πολλῆς ἠνεγκε τῆς ἀνδρείας, τὸν ἀπὸ πενίας, τὸν ἀπὸ λιμοῦ, τὸν ἀπὸ νόσου, τὸν ἐξ ὀδύνης, τὸν ἀπὸ τῆς τῶν παιδῶν ἀπωλείας, τὸν ἀπὸ τῶν φίλων, τὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, τὸν ἀπὸ τῆς γυναικὸς, τὸν ἀπὸ τῶν οἰκετῶν. Οὐδὲ γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην συμφορὰν, ἢ μὴ εἰς τὸ σῶμα ἐξεκένωθη ἐκείνου, ἀλλ' ὅμως ἀπάντων ὑπερηρέθη τῶν δικτύων, καὶ ὑψηλότερος γέγονε τῶν τοῦ διαβόλου καλῶν· καὶ

A *judicium inquirito, tu iis quæ ab ejus prudentia dispensantur, solum acquiescito; quidquid tibi dederit, id libenter accipe, in rebus tristibus ostende te non indignam fuisse hilaritate et lætitia qua prius fruebaris. Hac Jobus oratione diaboli incursionem atque impetum repulit, ac propter acceptam cladem, pudorem maximum ei incussit. Ipso oris vultu, contra peccatum summum zelum ostendit (eorum enim quæ in recessu latent, oculum pro indice natura agnoscit), et qui talem improbi dæmonis impetum placate et æquanimitè tulit, is adhortationem ad scelus ferre non potuit, ratus scelerata illa quæ audierat, acerbiora multo, quam tela quæ corpori inhærebant infixa, et uxorem suam his verbis objurgavit. Quemadmodum curationem libenti animo admisimus, sic etiam disciplinam moderate feramus: bona, enim dicit, quæ delectant, mala vero, tentationes. Illud vero, tanquam una insipientium locuta es, quidam ad Evam retulerunt; illam, inquit, imitata es, quæ peccati nubem primum amplexa est, et consiliis haud dissimilibus, illum, qui Dei imagine ornatus, omnique vitio liber erat, circumvenit.*

Hic enim beatus, licet in eum undique mitterentur sagittæ, tutior ac firmior nihilominus consistebat; cumque jacula innumerabilia excepisset, nihil de animi virtute remisit, imo vero diaboli thecam omnem jaculis exhaustit, ipse vero nec cecidit, nec supplantatus est: sed tanquam gubernator optimus, neque furente mari, seseque fluctibus effertibus, obruebatur, neque in tranquillitate atque malacia socordior erat, sed in utroque temporis discrimine artem suam pariter servavit. Neque enim divitiæ illum extulerunt, neque depressit inopia, neque cum ex animi voto res prospere fluerent, supinum animum jacentem præ se tulit, neque omni domo eversa, funditusque deleta, perturbatus est, et fortitudinem suam redarguit. Audiant hæc divites, audiant pauperes, utrisque enim perutilis est narratio, et cunctis hominibus historia hæc prodest, sive secundis in rebus potiantur, sive afflicentur adversis. Hic enim pietatis athleta, orbisque terrarum victor laureatus, utroque armorum genere in utrisque usus, victoriæ tropæa erexit; et diabolo impetum in ipsum faciente, ad omne genus belli in aciem instructus prodiit, et in omnibus victor renuntiatus est. Ac prout fortis et strenuus miles, qui noctu manum conserere, mœnia oppugnare, pedestre certamen inire, navali bello contendere, jaculari, hastam vibrare, et fundis missilibusque telis, quovis denique pugnæ genere, et quovis loco superare novit adversarium: sic prorsus generosus hic, tentationem omnem, ab inopia, fame, morbo, cruciatu, liberorum clade, amicis, inimicis, uxore, et æervis; proficiscentem, cum multa animi fortitudine sustinuit. Nulla enim humanæ miseræ fuit ærumna quæ non fuerat in illius corpore exhausta, laqueis tamen omnibus, et

⁵⁵ Ἴσ. delendum.

viscatis calamis diaboli superior evasit : et quod A
 omnium multo est mirabilius, quod cuncta simul
 et semel supra modum gravia, impetum in eum fe-
 cerint. Neque enim id attendas, quod tam multa sit
 passus ; sed illud adde, quod non paulatim, non
 ex intervallo, verum conjunctim universa ; haud
 enim exiguum est hoc calamitatum additamentum.
 Primo quidem, qui cuncta hæc mala uno sit eodem-
 que tempore expertus, ex omni hominum genere
 nemo reperietur : si enim quispiam cum paupertate
 luctetur, commoda nihilominus utitur valetudine ;
 si egestate et morbo confossus est, sæpenumero
 conjugem, tristes casus solantem, et quæ ei pro
 portu sit, sortitus est ; si conjugem talem nactus
 non est, eam tamen non habet quæ pernicioſa con-
 silia suggerit ; et si talem quidem experitur, quæ
 noxia et letibalia suadet, liberos tamen omnes uno
 interitu simul non perdidit ; quod si simul, certe
 non eo mortis genere ; quod si eo lethii genere,
 amicos tamen qui solarentur habuit ; et si amici
 qui solarentur non aderant, non tamen sic insultan-
 tes deprehendit, et si insultantes quidem, at
 servos conviciantes non habuit ; si autem convici-
 ciantes, non autem sputo os sædantes ; quod si sputo
 vultum sædantes, in morbum tamen adeo gravem
 non incidit ; quod si in morbum tam gravem inci-
 didit, domicilium tamen et tectum aliquod habuit, nec
 in sterquilinio sedem posuit ; quod si in sterquilinio
 sedit, qui tamen manum auxiliatricem præberent, habuit ; quod si manum auxiliatricem præbentes non
 habuit, saltem insultatoribus carebat : hic autem hæc omnia perpessus est.

Cum in his malis constitutus esset, et quasi in
 sartagine intus, extra et undique frigeretur, mu-
 lier delos nectit, et conjux dæmonis telum efficitur,
 linguamque diabolo utendam tradens, virum jacu-
 lis petit, multoque in eum atrociora et pernicio-
 siora, quam ea quæ diximus, contorquet. Nec vero
 hic exitus fuit certaminum, imo vero novi con-
 flictus initium et primordia ; convicia enim mille
 amici in eum jaciebant. Vos autem nonne audiendis
 hisce nunquam intermittentibus calamitatibus de-
 fatigati estis ? et tamen illis ferendis lassus ille non
 erat. Quamobrem vestram charitatem hortor ut
 adhuc parumper exspectetis ; necdum enim omnia
 sumus exsecuti, neque alterum excessum addidimus.
 Unus enim calamitatis ejus excessus erat, quod
 mala omnia quæ in hominem cadunt, unum corpus
 sustinuerit. Alter, quod omnia simul, et sine illis
 induciis, passus fuerit. Volo etiam et tertium ad-
 dere ; quis autem ille est ? quod singula quæ enar-
 ra vimus, non certatim tantummodo, sed etiam inu-
 sita ta quadam et incredibili ratione illum adorta
 sint : sive egestas, quavis paupertate acerbior ;
 si ve morbus, sive sessio, sive liberorum interitus,
 si ve bonorum omnium factura. Tecum autem per-
 pende. Amisit quis facultates ; non tamen sic fun-
 ditus, neque eo modo. Liberis est orhatus ; verum
 non simul omnibus, non tot, non talibus. Morbo
 est oppressus verum non hujus generis ; seil aut

τὸ δὴ θαυμαστότερον, ὅτι καὶ πάντα αὐτῷ, καὶ πάντα
 μεθ' ὑπερβολῆς, καὶ πάντα ὕφ' ἔν. Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο
 ἴδης, ὅτι τοσαῦτα ἔπαθεν, ἀλλὰ πρόσθετος, ὅτι οὐδὲ κατὰ
 μικρὸν, οὐδὲ ἐκ διαστήματος, ἀλλ' ὕφ' ἔν καὶ ὁμοῦ· οὐ
 μικρὰ δὲ αὐτῆ πειρασμῶν προσθήκη. Τῶν μὲν γὰρ ἄλ-
 λων ἕκαστος ἀνθρώπων, πρῶτον μὲν οὐδεὶς⁵⁵ ἂν εὐρε-
 θεῖν πάντα ὑπομείνας ὁμοῦ, ἀλλ' εἰ καὶ πενίᾳ παλαίει,
 ὁμῶς ὑγιείας ἀπολαύει· εἰ δὲ καὶ πενίᾳ, καὶ νόσῳ περι-
 επάρη, ἀλλὰ γυναικὸς πολλάκις ἀπήλαυσε παραμυθου-
 μένης τὰ δεινὰ, καὶ ἀντὶ λιμένοιο αὐτῷ γινομένης· εἰ
 δὲ μὴ γυναικὸς ἀπήλαυσε τοιαύτης, ἀλλ' οὐχ οὕτω
 συμβουλευούσης ὀλέθρια, εἰ δὲ καὶ οὕτω συμβουλευού-
 σης ὀλέθρια, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοὺς παῖδας ἀθρόον ἀπώλε-
 σεν ἅπαντας· εἰ καὶ ἀθρόον, ἀλλ' οὐ τοιοῦτον τρόπον τε-
 λευτῆς· εἰ δὲ καὶ τοιοῦτον τρόπον τελευτῆς, ἀλλὰ φίλου·
 ἔσχε παρακαλοῦντας· εἰ δὲ οὐκ ἔσχε παρακαλοῦντας,
 ἀλλ' οὐχὶ καὶ οὕτως ἐπεμβαίνοντας· εἰ δὲ καὶ ἐπεμ-
 βαίνοντας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἰκέτας ὀνειδίζοντας· εἰ δὲ
 καὶ ὀνειδίζοντας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
 ἐμπτύοντας· εἰ δὲ καὶ εἰς τὸ πρόσωπον ἐμπτύοντας,
 ἀλλ' οὐχὶ καὶ νόσῳ τοιαύτην περιεπάρη· εἰ δὲ καὶ νόσῳ
 τοιαύτην περιεπάρη, ἀλλὰ δοματίου καὶ σκέπης ἀπ-
 ἤλαυσε, καὶ οὐκ ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐκάθητο· εἰ δὲ καὶ
 ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐκάθητο, ἀλλ' ἔσχε τοὺς χεῖρας ὀρέγοντα-
 ς· εἰ δὲ μὴ ἔσχε τοὺς χεῖρας ὀρέγοντας, ἀλλ' οὐχὶ
 καὶ ἐπεμβαίνοντας· οὗτος δὲ ἅπαντα ταῦτα ὑπένεγκε.

Ἐν τοῦτοις γὰρ ὄντοι αὐτοῦ, καὶ ἀποτηγανίζο-
 μένου πάντοθεν, ἐνδοθεν, ἐξωθεν, ἐποίησε τῆς γυναι-
 κὸς⁵⁶ τὰ μηχανήματα, καὶ γίνεται τοῦ δαίμονος
 ὄπλον ἢ σύνοικος, καὶ τοξεύει τὸν ἄνδρα, τὴν γλῶτταν
 δανείσασα τῷ διαβόλῳ, καὶ βάλλει τῶν εἰρημένων
 πικρότερα καὶ ὀλεθριώτερα. Καὶ οὐδὲ ἐναυῦθα τέλος
 ἐλάμβανε τὰ παλαιίσματα, ἀλλ' ἀρχὴ πάλιν καὶ
 προοίμια τῆς παρατάξεως ἦν· καὶ ὑπὸ τῶν φίλων
 μυρίως ἐβάλλετο τοῖς ὀνειδέσειν. Ἄρα οὐκ ἐκάμετε
 ἀκούοντες τὰς ἐπαλλήλους ταύτας συμφοράς ; ἀλλ'
 ἐκείνοι· οὐκ ἔκαμνε πάσχων. Διὸ δὴ παρακαλῶ τὴν
 ὑμετέραν ἀγάπην ἀναμείναι πάλιν· οὐδέπω γὰρ τὸ
 πᾶν εἰρήκαμεν, οὐδὲ τὴν ἑτέραν προσεθήκαμεν
 ὑπερβολῆν. Μία μὲν γὰρ ἦν, ὅτι πάντα τὰ ἐν ἀν-
 θρώποις κακὰ, ἐν σῶμα ὑπέμεινε. Ἐτέρα δὲ, ὅτι
 πάντα ὁμοῦ, καὶ οὐδὲ τὴν πάσχουσαν⁵⁷ ἔσχε ἀνα-
 κωχῆν. Βούλομαι δὲ καὶ τρίτην εἰπεῖν· τίς δὲ
 ἐστὶν αὕτη ; Ὅτι τῶν εἰρημένων ἕκαστον, οὐχ ὁμοῦ
 μόνον ἐπήλθεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβο-
 λῆς, καὶ τῆς καινότητος· εἴτε πενία, πενίας ἀπάσης
 χαλεπωτέρα, εἴτε νόσος, εἴτε καθέδρα, εἴτε τῶν
 παιδῶν ἀπώλεια, εἴτε τῶν ὄντων ἀπάντων⁵⁸ σκόπει
 δὲ, ἀπώλεσε τίς τὰ ὄντα, ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁλοσχερῶς,
 οὐδὲ τρόπῳ τοιούτῳ. Ἀπέβαλε παῖδας, ἀλλ' οὐδέποτε
 ὕφ' ἔν ἅπαντας, οὐδὲ τοσοῦτους, οὐδὲ τοιοῦτους.
 Νόσῳ περιέπεσεν, ἀλλ' οὐ τοιαύτη, ἀλλ' ἢ πυρετοῖς,
 ἢ λύθῃ, ἢ ἑτέρῳ τινὶ πάθει συνήθει. Ἐκαίνη δὲ ἡ
 πληγὴ ξένη τις ἦν, καὶ τῷ πάσχοντι μόνῳ σαφῆς·

⁵⁵ Ἰσ. πρῶτον μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οὐδεὶς. ⁵⁶ Ἰσ. πλέκει ἡ γυνή. ⁵⁷ Ἰσ. τοῦ πάθους. ⁵⁸ Ἰσ. ἀποβολῆς.

λόγος γὰρ οὐδεὶς παραστήσαι δύναιτ' ἂν τὸ πικρὸν τῶν ἔλκων ἐκείνων, καὶ τὸ τῶν τραυμάτων ὀδυνηρὸν· ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον τὸν ἐργασάμενον εἰπόντα, καὶ τὸν ἀκόλαστον αὐτοῦ θυμὸν, ἐνδείξασθαι τῆς πληγῆς τὸ μέγεθος. Καινὴ δὲ καὶ ἡ καθέδρα ἦν, καὶ ξένη· οὐ γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστὶν οὐδεὶς πένης, οὕτω ποτὲ καθεσθεις αἰθριος διὰ παντὸς τοῦ χρόνου, ὥσπερ ἐκεῖνος ὑπέμεινε γυμνὸς ἱματίων, στέγης ἀπεστερημένος ἀπάσης, ἐπὶ τῆς κοπρίας καθήμενος. Ἔσχε τις γυναῖκα πονηρὰν πολλάκις, ἀλλ' οὐδεμία οὐδέποτε ἐγένετο οὕτω πονηρὰ, ὡς ἐν τοιαύτῃ συμφορᾷ ἐπιτίθεσθαι τῷ ἀνδρὶ, καὶ ξίφος ἀκονῆσαι κατὰ τῆς ἐκείνου ψυχῆς, καὶ συμβουλευσαι τοιαύτας συμβουλάς. Καὶ τὸ τῶν φίλων δὲ ξένον, καὶ τὸ τῶν οἰκετῶν· καὶ τὸ τοῦ λιμοῦ δὲ καινότερον πάλιν, ὅτι ⁸⁷ παρακειμένῃ οὐκ ἀπεγένετο τῆς τραπέζης. Εἶπω καὶ τετάρτην ὑπερβολὴν, τὸν πλοῦτον λέγω, τὸν ἔμπροσθεν, καὶ τὴν εὐημερίαν· ὁ μὲν γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐν πενίᾳ ζήσας, εὐκολώτερον ἂν ταύτην ἤνεγκεν, ἅτε μελετήσας τὸ πάθος· ὁ δὲ ἐξ εὐημερίας τοσαύτης κατενεχθεὶς, διὰ τὸ ἀγύμναστον, καὶ ἀμελέτητον, χαλεπωτέραν ὑπομένει τὴν αἰσθησιν καὶ πικροτέραν τὴν ὀδύνην, καὶ μείζονα τὴν παραχῆν. Εἶπω καὶ ἑτέραν ὑπερβολὴν, μάλιστα στεφανοῦσαν, καὶ ἀνακηρύττουσαν τὸν ἀθλητὴν ἐκείνον, καὶ δεικνύουσαν αὐτοῦ ὑψηλὴν καὶ τῶν οὐρανῶν ἀπτομένην τὴν ψυχὴν. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Ἡ ἀπὸ τοῦ χρόνου διαφορὰ· πρὸ γὰρ τῆς χάριτος, καὶ πρὸ τοῦ νόμου γενομένου, τοιαῦτα ἐφιλοσόφησεν, οὐ διδασκαλίας ἀπολαύσας, οὐ γράμμασιν ἐντυχῶν, οὐ βιβλίοις, οὐκ ἑτέρους τοιοῦτους θεασάμενος, οὐκ εἰς τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἀναδραμεῖν ἔχων, καὶ τοὺς κατορθωκότας ἐννοῆσαι· οὐδέπω γὰρ ἦν γραφῆ, ἢ ἱστορία τὰ γεγεννημένα παραδιδούσα· ἀλλ' ἐν ἀτριβεί τῇ ὀδῷ, ἐν ἀπλώτῳ τῇ θαλάττῃ, ἐν ζόφῳ τοσοῦτω κακίας, μόνος καὶ πρῶτος ἐκεῖνος τότε ταύτην τῆς φιλοσοφίας ἔτεμε τὴν ὀδὸν, τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἀγαθῶν μεθ' ὑπερβολῆς ἄκρος ἀποδείχθεις. Μέγιστον γὰρ καὶ τὸ, τὰ ἐλάττονα μέρη τῆς ἀρετῆς κατορθοῦν, πολλῶ δὲ μείζον, τὸ ἐν τῷ ἀκροτάτῳ πάντων ἀκρότατον εἶναι· ὅτι δὲ τὸ πάντων ἀκρότατον ὑπομονή, οὐδεὶς ἀντερεῖ. Ταῦτα γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος εἰδὼς, ἔλεγε· *Δέρμα ὑπὲρ δέρματος, καὶ πάντα ὄσα ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ, ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐπίσει. Οὐ μὴν δὲ ἀλλ' ἀποστειλάς τὴν χειρὰ σου, ἄψαι τῶν ἰστώων αὐτοῦ, καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ.* Ὅθεν δῆλον, ὅτι πάντων ἀκρότατον τοῦτο τὸ κατόρθωμα, καὶ νεανικῆς τινος καὶ σιδηρᾶς δεόμενον ψυχῆς.

anīma sua pendet. Alioquin autem mittens manum tuam, tange ossa ejus et carnes ejus. Unde patet, facinus hoc maxime præclarum fuisse, et quod animo forti, et plane ferreo indigeret.

Ἐγὼ δὲ οὐκ οὕτω θαυμάζω τὸν Ἰὼβ πρὸ τῆς παραινέσεως τῆς γυναίκος, ὡς μετὰ τὴν ὀλεθρίαν συμβουλίην ἐκείνην. Καὶ μὴ τις παράδοξον εἶναι νομίζετω τὸ λεγόμενον· πολλάκις γὰρ οὐς ἡ τῶν πραγμάτων φύσις οὐκ ὑπεσκέλισε, ῥήτιο, καὶ παραίνεσις διεφθαρμένη κατέλυσεν. Ὅπερ οὖν καὶ ὁ διάβολος συνειδὼς, μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς πείρας πληγὴν, καὶ τὴν

⁸⁷ Ἰσ. ὅτε.

A febris, aut mutilatione, aut alio quopiam usitato morbi genere. Illa autem plaga insolens fuit; eique soli nota, qui eam perpressus est; ulcerum enim illorum atrocitatem, et vulnorum acerbicatem, nulla oratio exprimere valet: sufficit autem ad plagæ magnitudinem declarandam, auctorem tantum nominasse ejusque iracundiam effrænem. Nova quoque nec antea audita sessio illa fuit; nemo enim est, nemo est adhuc inventus pauper, qui sub dio semper sederit, prout ille, vestimentis nudatus, et tecto omni exclusus, in sterquilinio sedere sustinuit. Habuit quis sæpenumero uxorem improbam, verum nulla unquam adeo scelerata reperta est, quæ in hujusmodi calamitate virum insectaretur, et mucronem contra illius animam exaceret, atque ejusmodi consilia suggereret. Amicorum et famulorum ratio, qua se erga illum gerebant, peregrina et inusitata erat: magis autem inusitatum famis genus, cum appositas dapes non gustaret. Dicam etiam et quartum excessum, divitias scilicet et felicitatem qua prius fruebatur: nam qui ab initio in paupertate vixit, facilius eam fert, meditatione mali assuetus; qui vero ex ampla felicitate fuerit deturbatus, ut qui nec exercitatione, nec meditatione animum præmunierit, asperior fit illi calamitatis sensus, cum vehementiore dolore atque perturbatione conjunctus. Dicam etiam alium excessum, qui insigni præ reliquis corona et laude athletam illum exornat, ejusque excelsum animum, cælumque contingentem testatur.

C Quis autem est? temporis ratio atque discrimen; ante gratiam enim et legem existens, talia philosophatus est, non disciplina imbutus, non litteras, nec libros habens, non alios sibi similes videns, nec priorum sæculorum viros egregios, et exempla habens ad quæ recurreret (nondum enim res gestæ scriptis et historiis mandabantur), sed in via invia, et a nemine trita, et mari navigiis nondum tentato, ac tanta malitiæ caligine, primus et sine comite, hanc philosophiæ viam tunc ingressus est, in eo quod bonorum omnium præcipuum est, summum et in excessu se ostendens. Maximum enim est, minores virtutis partes explevisse, verum multo majus est, in eo quod summum est, præ aliis eximium existere: quod autem patientia omnium summum sit, et emineat, nemo est qui inficiabitur. Hoc igitur cum diabolus minime ignoraret, dixit: *Pellem pro pelle, et quæcunque sunt homini, pro*

Ego vero non ita Jobum, ante mulieris adhortationem, ut post exitiosum illud consilium, admiror. Et ne cui videatur incredibile, quod dico; frequenter enim quos rerum natura evertere non potuit, sermo et prava adhortatio fregit. Id cum diabolus minime ignoraret, post plagam tentationis inflictam, verbis etiam hominem adoritur. Quod ipsum ad-

versus Davidem fecit. Postquam enim eum, concitatam in se a filio seditionem, et iniquam illam tyrannidem fortiter tulisse vidit, velletque animum ejus labefactare, et iracundia inflammare, Simeam illum incitavit, ac mordacibus verbis instruxit, quibus animam illius arroderet ⁶. Id etiam contra Jobum est callide machinatus: cum enim illum animadvertisset per irrisionem jacula sua elusisse, et tanquam adamantinam turrin contra omnia presentis animo constitisse, uxorem armavit, ut suspicionem vacaret consilium, et venenum verbis illius occuluit, cum calamitatem tragice exaggeraret. Quid igitur vir fortis? *Tanquam una insipientium mulierum locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non sustinebimus?* Quamvis enim Dominus non esset, quamvis non tantopere, inquit, nobis antecelleret, sed amicus aliquis pari loco nobiscum et conditione, quam excusationem praeferre possumus, si tantis affecti beneficiis, adversa ferre noluerimus? Vides hominem Dei cupidum, ut non magnopere de seipso gloriatur, neque animo efferatur, quod plagas illas quae naturam excedebant, fortiter tulerit, neque sapientiae suae, aut animi fortitudini, tantam tolerantiam ascribat; sed quasi debitum necessarium exsolvisset, nihilque praeter æquum ipsi accidisset, sic abundanter mulierculæ os obturavit.

« In omnibus his quæ acciderunt ei, nihil peccavit Jobus labiis coram Deo. »

Fas, inquit, non est dicere quod uxori talia locutus sit, cum interea secretæ ejus cogitationes iracundia atque impatientia plenæ essent, sed ne labiis quidem suis quidquam locutus est. Hebræus codex hoc non habet, contentus sensum explicuisse.

VERS. 11. « Cum audissent autem tres amici ejus mala omnia quæ supervenerant ei, advenerunt unusquisque e propria regione ad eum. »

Veniunt quidem amici tres ut solarentur; quod autem contrarium erat, præstant; amicus enim fuit adventus, non item amica adhortatio: imo illorum tantum aspectus, antequam verba ulla proferrent, ad justis animum consternendum suffecerat. Casuum enim nostrorum atrocitatem, alienorum bonorum intuitu, perspicacius contempleri solemus. Tecum enim considera quam grave fuerit seipsum in ejusmodi malis vidisse, familiares autem et notos sibi, in eodem statu quo fuerant, ac pristina felicitate utentes, intueri. Quin et illud acerbum fuit, calamitatem suam ad omnium aures perlatam fuisse: si enim ii qui tanto locorum intervallo disjuncti erant, fama acceperunt, quanto magis qui propius aberant! Præcipue vero ægre ferebat, non tam miseriarum suarum magnitudinem, quam quod tanquam homo impius et sceleratus, tanquam Dei hostis et adversarius, et qui anteactæ vitæ cursu in hypocrisis transgisset, pati illa videretur: nec

⁶ II Reg. xvi, 7.

διὰ τῶν ῥημάτων ἐπάγει προσβολήν. Ὅπερ ἐποίησε καὶ ἐπὶ τοῦ Δαβίδ· ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν γενναίως ἐνεγκόντα τὴν ἐπανάστασιν τοῦ παιδός, καὶ τὴν παράνομον ἐκείνην τυραννίδα, βουλόμενος ὑποσκελίσαι τὴν διάνοιαν, καὶ πείσαι εἰς ὀργὴν ἐκπεσεῖν, καθήκεν ἐκείνον τὸν Σεμεὶ, ῥήμασι πικροῖς παρασκευάσας δακεῖν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰώβ ἐκακούργησεν· ὡς γὰρ εἶδεν ἐκείνον καταγελάσαντα αὐτοῦ τῶν βελῶν, καὶ ὡσπερ ἀδαμάντινον πύργον πρὸς πάντα στάντα γενναίως, καθώπλισε τὴν γυναῖκα, ἵνα ἀνυπόπτος ἢ συμβουλῆ γένηται, καὶ ἐνέκρυψε τὸ δηλητήριον τοῖς ἐκείνης ῥήμασι, καὶ τὴν συμφορὰν ἐτραγύθησε. ἼΙ οὖν ὁ γενναῖος; Ὅσπερ μία τῶν ἀφρόνων γυναικῶν ἐλάλησας· εἰ ἀγαθὰ ἐδεξάμεθα ἐκ χειρὸς Κυρίου, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν; Εἰ γὰρ μὴ Δεσπότης ἦν, φησὶ. μὴδὲ τοσοῦτον ἡμῖν ὑπερέχων, ἀλλὰ φίλος τις ὁμίτιμος, ποίαν ἔχομεν ἀπολογίαν, τοσαῦτα εὐεργετηθέντες, καὶ τὰ ἐναντία μὴ φέροντες; Εἶδες ἄνδρα φιλόθεον, καὶ πῶς οὐ μεγαλοφρονεῖ, οὐδὲ ἐναθρόνεται, ἐπὶ τῷ γενναίως ἐνεγκεῖν τὰς ὑπὲρ φύσιν ἐκείνας πληγὰς, οὔτε σοφίας εἶναι νομίζει καὶ μεγαλοψυχίας, τοσαύτην ὑπομονήν· ἀλλ' ὡσπερ ἀναγκαῖον θῆλημα ἐκτινύς, καὶ οὐδὲν ἀπεικὸς παθῶν, οὕτως ἐκ περιουσίας τὸ γύναιον ἐπεστομίσειν.

« Ἐν πᾶσι τούτοις συμβεβηκόσιν αὐτῷ, οὐδὲν ἤμαρτεν Ἰώβ τοῖς χεῖλεσιν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. »

Ὅχι ἐστὶ, φησὶν, εἰπεῖν, ὅτι πρὸς μὲν τὴν γυναῖκα ταῦτα ἔλεγε, τὰ δὲ ἀπόρρητα αὐτοῦ τῆς διανοίας ἔγεμε θυμοῦ καὶ ἀποδυσπετήσεως, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ ἐφθέγγαστό τι. Ὁ Ἑβραῖος αὐτὸ οὐκ ἔχει, ἀρκούντως τὴν ἔννοιαν προεκφράσαι.

« Ἀκούσαντες δὲ οἱ τρεῖς φίλοι αὐτοῦ τὰ κακὰ πάντα τὰ ἐπεβλήντα αὐτῷ, παρεγένοντο ἕκαστος ἐκ τῆς ἰδίας χώρας πρὸς αὐτόν. »

Παραγίνονται μὲν γὰρ οἱ τρεῖς φίλοι, ὥστε παραμυθῆσασθαι, τὸ δὲ ἐναντίον ποιῶσι τῆς παραμυθίας· φιλικὴ μὲν γὰρ ἡ παρουσία, οὐ φιλικὴ δὲ ἡ παραίνεσις· καὶ πρὸ τῶν ῥημάτων δὲ αὐτῶν, ἰκανὴ μὴ ἡ θῆσι τὸν δίκαιον καταβαλεῖν. Τὰ γὰρ ἡμέτερα δεινὰ, μάλιστα ἐν τοῖς τῶν ἄλλων ἀγαθοῖς ἀκριβέστερον καθορῶμεν. Ἐννόησον γὰρ ὅσον ἦν, ἑαυτὸν ἐν τούτοις ὀρᾶν, καὶ ἐκείνους τοὺς συνήθεις, καὶ γνωρίμους, ἐπὶ τῆς προτέρας εὐπραγίας μένοντας. Καὶ τὸ δὲ δεινὸν, τὸ πανταχοῦ περιενεχθῆναι τὴν συμφορὰν· εἰ γὰρ οὗτοι, τοσοῦτον ἀπέχοντες, ἤκουσαν, πολλῶν μᾶλλον οἱ πλησίον ὄντες. Μάλιστα δὲ αὐτὸν ἐλύπει, οὐ τὸ μέγεθος τῶν δεινῶν, ἀλλὰ τὸ δοκεῖν, ὡς ἀσεβῆ καὶ παράνομον πάσχειν, ὡς ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ καὶ πολέμιον, ὡς ἐν ὑποκρίσει τὸν ἔμπροσθεν ζήσαντα χρόνον. Οὐκ ἔμελεν αὐτῷ τοῦ σώματος διαφθειρομένου, ἀλλὰ τῆς δόξης καταβαλλομένης· οὐχ ὅτι φιλότιμος ἦν, ἢ πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐξῆ δόξαν, ἀλλ' ὅτι πολλοὺς ἐπὶ τούτοις

σκανδαλιζομένους ἑώρα. Τιθῆσι δὲ ὁ συγγραφεὺς A ita de corporis clade, ut de nominis existimatione
καὶ τὰ τῶν φίλων ὀνόματα, λέγων· sollicitus erat; non ambitione quidem ulla, sive
quod ad vulgi opinionem vitam institueret, sed quia suis illis ærumnis plerosque offendi animadvertibat.
Ponit autem libri auctor ipsa nomina amicorum, dicens:

« Καὶ οὐδείς αὐτῶν ἐλάλησε. »

Ψυχὴ γὰρ ἔπαξ ὑπὸ ἀθυμίας βληθεῖσα, πρὸς
πᾶσαν ἀκρόασίν ἐστιν ἀνεπιτήδειος. Διὰ τοῦτο καὶ
οὗτοι τὴν τραγῳδίαν τῆς οἰκίας ἐκείνης ἰδόντες, καὶ
τὸν δίκαιον ἐπὶ τῆς κοπρίας καθήμενον, καὶ ἠλκω-
μένον, διέβρῆξαν τὰ ἱμάτια, καὶ μέγα ἀνώμωξαν,
καὶ σιγῇ παρεκάθητο· δηλοῦντες, ὅτι οὐδὲν οὕτως
ἐπιτήδειον παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῖς ὀδυωμένοις, ὡς
ἡσυχία καὶ σιγῇ· καὶ γὰρ ἦν μεῖζον τῆς ἀπὸ τοῦ
λόγου παραμυθίας τὸ πάθος. Ἦλθον μὲν γὰρ παρα-
καλέσοντες, οὐχ εὐρίσκοντες δὲ εἰκόνα ἐξ ἧς παρα-
μυθῆσονται, ἐσιώπων· καὶ τοῦτο δὲ συντεῶς ἐποίη-
σαν, τοῖς πράγμασιν αὐτὸν παρακαλοῦντες, τῇ προσ-
εδρίᾳ, τῷ διαβρῆξαι τὰ ἱμάτια. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
πάντα καλὰ, καὶ φίλων ἄξια, καὶ συμπαθούντων
τεκμήρια· τὰ μετὰ ταῦτα δὲ, οὐκέτι.

ΚΕΦ. Γ.

« Μετὰ τοῦτο ἤνοιξεν ἰὼδ τὸ στόμα αὐτοῦ. »

Πολυχρονίου καὶ Χρυσοστόμου. Ἀκριβῶς δὲ
κεῖται τὸ, μετὰ τοῦτο. Πολλοὺς μὲν γὰρ ὄρων, ὡς
αὐτὸν ἀφικνουμένους, καὶ πάλιν ἀπιόντας, ἔμενε
καρτερῶν ἐν τοῖς πάθεσιν· ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ Ἐλι-
φάζ ἐθέασατο γησιότητι παραγενομένους, ἐπιπολύ-
τε προσμένοντας· οἱ καὶ ὅτι δεινὰ τὰ συμβεβηκότα
διὰ τῆς σιγῆς ἐμαρτύρουν· οὐ γὰρ ἐτόλμησαν
παραμυθῆσασθαι, εἰ μὴ πρότερος αὐτὸς ἀρχὴν
ἔδωκε· τότε δὲ φορτικῶς λοιπὸν αὐτοῖς ἔσεσθαι
ἡγησάμενος διὰ τὴν σιωπὴν, λύει ταύτην. Ἰδωμεν
οὖν, τί ἀνοίξας τὸ στόμα φθέγγεται.

« Καὶ κατηράσατο τὴν ἡμέραν αὐτοῦ, λέγων·
Ἄπολοιτο ἡ ἡμέρα ἐν ᾗ ἐγεννήθην, καὶ ἡ νύξ
ἐκείνη ἐν ᾗ εἶπαν· Ἰδοὺ ἄρσεν. »

Μὴ οὖν ἀπλῶς τὰ ῥήματα ἐξετάζωμεν, ἀλλ' ὅτι
καὶ ἐξ ἀθυμώσεως ψυχῆς λέγεται, ἰδωμεν· εἰ γὰρ
μηδὲ ταῦτα ἐφθέγγατο, ἔδοξεν ἂν μηδὲ τῆς κοινῆς
μετέχειν φύσεως.

« Νῦξ ἐκείνη εἴη σκότος, καὶ μὴ ἀναζητήσαι αὐ-
τὴν ὁ Κύριος ἄνωθεν, μηδὲ ἔλθοι εἰς αὐτὴν γέγγο·
ἐκλάδοι δὲ αὐτὴν σκότος, καὶ σκιά θανάτου. »

Ὁρῶν ὁ δίκαιος, ὡς ἡ βαρύτερος τῶν συμβάντων,
ἐκάλεσε τοὺς φίλους, καὶ τῆς πληγῆς τὸ φορτικὸν
ἐννοῶν, καὶ τὸ παρακαθῆσθαι αὐτοὺς ἐπὶ πολὺ κρι-
των ἐπαχθῆς καὶ ὡς οὐκ ἐπὶ τούτοις τὸ πρότερον
αὐτοῖς συνεγένετο· καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντα, ὄρων
εἰς τούναντιον αὐτῷ περιστάνα, ὅτε ἀπωθεῖται
αὐτοὺς ἐμπληκτικῶς⁸⁸, ἄτοπον εἶναι νομίζων τοὺς ἐπὶ
τιμῇ ἐληλυθότας, τούτους⁸⁹ ὑβρεῖ ἀποπέμψασθαι,
οὔτε ἀπλῶς ἀπιέναι παρακαλεῖ, αἰδοῦμενος αὐτῶν
τὴν φίλων. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἐννοῶν, καὶ ὑπὸ

⁸⁸ Ἐπιπληκτικῶς. ⁸⁹ Ἰσ. delend.

Vers. 13. « Et nemo eorum locutus est. »

Animus enim senel mœrore afflictus, ad au-
diendum inidoneus redditur. Quare illi cum domus
illius tragœdiam spectarent, justumque in stercore
sedentem et ulcerosum viderent, vestes discide-
runt, planxeruntque vehementer, et juxta eum ta-
cite sederunt: nihil iis qui in ægritudine sunt ali-
qua, taciturnitate et silentio, in primo doloris
accessu, convenientius esse, ostendentes; quin et
calamitas ejus major erat quam ut verbis solari
B posset. Ad consolandum quidem illi venerant, cum
autem consolationis nullam imaginem cernerent,
obmutuerunt: et hoc quidem prudenter fecerunt,
rebus ipsis, sessione scilicet, juxta eum, et vestium
discissione, solatium illi præbentes. Et hæc quidem
præclara, et amicis digna, et quod illius malorum
sensu tangerentur, manifesta indicia; quæ vero
consequuntur, non item.

CAP. III.

Vers. 1. « Post hoc aperuit Jobus os suum. »

Polychronii et Chrysostomi. Non sine studio au-
tem et ratione positum est illud, post hoc; licet
enim multos ad se venientes, ac rursus abeuntes
cerneret, calamitates nihilominus forti animo ferre
duravit: postquam autem Eliphazum cum sociis
suis ingenua quadam germanitate adductos adve-
nisse, diuque apud eum commoratos fuisse, cer-
neret (qui quidem gravitatem malorum quæ acci-
derant, silentio testabantur, neque prius solari eum
audebant, quam ille loquendi ansam ministrasset):
ne obstinato silentio diutius molestus illis videretur,
silentium rumpit. Quid autem, ore aperto, lo-
cutus sit, videamus.

Vers. 2, 3. « Et maledixit diei suo, dicens: Per-
eat dies in quo natus sum, et nox illa in qua dix-
erunt: Ecce masculus. »

Ne igitur perfunctorie hæc verba expendamus,
sed tanquam a mœrente animo profecta, conside-
remus. Si enim illa locutus non fuisset, communis
D expers naturæ videri potuisset.

Vers. 4. « Nox illa sit tenebræ, et non requirat
eam Dominus desuper, nec perveniat ad eam splen-
dor; excipiant illam tenebræ, et umbra mortis. »

Cum videret justus, malorum suorum atrocitate
amicos accitos esse, et quanta plagæ esset acerbitas
consideraret, et sessionem diuturnam juxta se
illis molestam esse judicaret, quodque diversa for-
tuna prius usus fuerit, cum eis congregaretur: et,
ut verbo uno absolvam, cum videret omnia sibi
graviter adversantia, neque cum objurgatione eos
repellit (absurdum existimans cum contumelia eos
ablegare, qui honoris causa accesserant) neque om-
nino ut abiturum parent, hortatur, veritus eorum

amicitiam. Verum cum hæc omnia secum meditari, omnibusque torqueretur, in hæc verba prorupit, amicis quodammodo excusare se volens; sibi quidem in animo esse sermones cum iis serere, sed malorum multitudine gravatum retardari. Sed quid tandem dicit? *Nox illa sit tenebræ*, id est, ignota maneat, nec in hominum versetur memoria; non illam tanquam suam sibi vindicet Dominus, neque in noctium catalogo recenseatur. Et quia non de natura aliqua subsistente aut animalis sermo erat, mortem aut interitum ei non est precarium, sed ut prolongationem ejus, quod diei contrarium est haberet, optabat: quasi diceret: Diem illum utrinque nox complectatur productioribus.

VERS. 11. « Quare enim in ventre non obi? ex B utero autem exii, et non protinus perii? »

Quemadmodum igitur, cum Christus diceret: *Bonum erat ei si natus non fuisset* ^b, nihil aliud significare voluit quam quod difficilia et acerba illum manerent: ita cum hoc loco Jobus ait: Utinam natus non essem, aut natus continuo periissem, ita ut mors nativitati comes exstitisset; non Dei succenset opificio, sed magnitudinem tantum calamitatis ob oculos ponit. Pietatem autem ejus tecum perpende, ut iracundiam omnem in diem effundat, nec terminum hunc transilire audeat, semperque diem ac noctem inculcet; ac si diceret: Tandiu presentium malorum expers fuissim, licet nullam pietatis mercedem reportassem.

VERS. 13 Nunc utique dormiens quiescerem, C somnum autem capiens requiescerem.

Mibi vero videtur amicos reprimere, iisque persuadere ne magno in pretio res humanas habeant. Vide autem in ipsa etiam calamitate, philosophiæ et æquanimittatis verba.

VERS. 17. « Illic impij accenderunt furorem iræ: ibi requieverunt fatigati corpore. »

Quid ais? egone impius et improbus? num hoc etiam hominum genus solatio isto fruuntur? Mortis deinde præconium instituit, quod, scilicet, iniquitatem nonnulli deseruerint, alii ex ærumnarum fluctibus emeruerint, quidam portum calamitatum, alii improbitatis suæ impedimentum, invenerint; et, quod præcipuum est, quod pristina exspectare nequeant, sed a laboribus cessantes, perpetua requie fruantur; mors enim malorum omnium solutio et finis est.

VERS. 18. « Pariter autem sæculares non audierunt vocem exactoris. »

Ad sensum autem magis reconditum, divinus sermo beatos eos prædicat qui vocem vectigalia ac tributa exigentis minime audierunt. Qui enim corporis voluptatibus resistunt, principatus pedibus proculcant, et spiritualia nequitiae sub jugum mittunt, voce exactoris, hoc est diaboli, superiores facti sunt, qui ab iis qui se ultro in potestatem ejus

^b Matth. xxv, 24.

⁶⁰ Ισ. ἐκεῖ.

πάντων δακνόμενος, ἐπὶ τοὺς ἤκε τοὺς λόγους τρόπον τινὰ τοῖς φίλοις ἀπολογούμενος· ὡς ἐθέλοι μὲν διαλέγεσθαι, οὐ δύναται δὲ τῷ πλήθει τῶν δεινῶν βαρυνόμενος. Τί δὲ λέγει; Ἡ νύξ ἐκείνη εἶη σκότος, τουτέστιν, ἐν ἀγνωσίᾳ εἶη μὴ μνημονευομένη, μηδ' ἀντιποιήσαιο αὐτῆς ὁ Κύριος, μηδὲ γένοιτο ἐν καταλόγῳ νυκτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ περὶ ὑφ'εστώσης φύσεως διελέγετο, ἢ τινος ζώου, θάνατον, ἢ φθορὰν οὐκ ἐπηύξατο, ἀλλὰ τοῦ ἐναντίου τῆς ἡμέρας παράτασιν ἔχειν· οἷον εἰ μεσολαβηθεῖσα ἡ ἡμέρα, ἐκατέραις ταῖς νύξιν τῆ παρατάσει τοῦ σκότους, εἰς λήθην ἔλθοι τοῖς ἀριθμεῖν βουλομένοις.

illum utrinque nox complectatur productioribus

« Διατί γὰρ ἐν κοιλίᾳ οὐκ ἐτελεύτησα; ἐκ γαστρὸς δὲ ἐξῆλθον, καὶ οὐκ εὐθὺς ἀπωλόμην; »

Ὡς περ οὖν ὁ Χριστὸς εἰπὼν· Καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθην, οὐδὲν ἕτερον ἐδήλωσεν, ἢ ὅτι δεινὰ αὐτὸν ἀναμένει καὶ χαλεπὰ· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ Ἰωβ λέγων· Ἐθε μὴ ἐγεννήθην, ἢ γεννηθεὶς εὐθὺς ἀπωλόμην, ὡς σὺνδρομον εἶναι τῆ γεννήσει τὸν θάνατον, οὐ τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ κατατρέχει, ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς περιστήσιν. Ὅρα δὲ τὴν εὐλάβειαν, ὡς ἅπαντα τὸν θυμὸν εἰς τὴν ἡμέραν ἐκχέει, οὐ τολμῶν ὑπερβῆναι τοῦτον τὸν ὄρον, ἀλλ' ἀεὶ ταῦτα λέγων, ἡ ἡμέρα, καὶ ἡ νύξ· ἵνα εἴπῃ, ὅτι Τέως τῶν παρόντων οὐκ ἐπειρώμην κακῶν, καὶ μὴ μισθὸν τῆς εὐσεβείας ἐχομιζόμεν.

« Nūn ἂν κοιμηθεὶς ἡσύχατα, ὑπνώσας δὲ ἀνεπαυσάμην. »

Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ τοὺς φίλους καταστέλλειν, καὶ πείθειν, μὴ μέγα τι νομίζεῖν εἶναι τὰ ἀνθρώπινα. Ὅρα οὖν καὶ ἐν τῇ συμφορᾷ τῆς φιλοσοφίας ῥήματα.

« Ἐκεῖ ἀσεβεὶς ἐξέκαυσαν θυμὸν ὀργῆς, ἐκεῖ ἀνεπαύσαντο κατάκοποι τῷ σώματι. »

Ἄλλὰ τί λέγεις; ἀσεθῆς ἐγὼ ⁶⁰ καὶ πονηρός, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ταύτης ἔτυχον τῆς παραμυθίας; Εἶτα λοιπὸν ἐγκώμιον θανάτου, ὅτι οἱ μὲν τῆς κακίας ἀπέστησαν, οἱ δὲ τῆς ταλαιπωρίας ἀπηλλάγησαν· οἱ μὲν εὖρον λιμένα τῶν δεινῶν, οἱ δὲ κώλυμα τῆς πονηρίας, καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι οὐδ' ἔστι πάλιν προσδοκῆσαι τὰ πρότερα, ἀλλ' ἀναπαυσομένους ἀεὶ μένειν ἐπὶ τῆς ἀναπαύσεως, διότι πάντων ἐστὶ λύσις τῶν δεινῶν.

« Ὁμοθυμαδὸν δὲ οἱ αἰώνιοι οὐκ ἤκουσαν φωνὴν φορολόγου. »

Πρὸς δὲ διάνοιαν, ὁ ἱερὸς μακαρίζει λόγος τοῖς μὴ ἀκούσαντας φωνὴν φορολόγου. Οἱ γὰρ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν κατεξανιστάμενοι, καὶ πατοῦντες ἀρχὰς, καὶ νικῶντες τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, κρείττονες γεγόνασιν τῆς τοῦ φορολόγου φωνῆς, τουτέστι τοῦ διαβόλου, ὃς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ προαιρετικῶς γεγονότας, ὡς περ τινὰ δασμὸν ἀπαιτεῖ, τὸ

πράττειν τὰ αὐτῶ καταθύμια. Ἄλλ' οἱ δίκαιοι ἐπει-
δήπερ αὐτοῦ οὐκ ἤκουσαν, ὥστε τὰ φαῦλα πράττειν,
ταύτητοι ὁμοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν εὐθην-
οῦνται.

« Μικρὸς καὶ μέγας ἐκεῖ ἐστι, καὶ θεράπων δεδοι-
κῶς τὸν κύριον αὐτοῦ. »

Πολλῆ, φησί, κατὰ τὸν παρόντα βίον ἡ ἀνωμαλία,
πολλῆ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἐλευθερία καὶ
ἰσότημία· οὐκ ἐστὶν ἐκεῖ φοβηθῆναι μεταβολὴν, καθ-
άπερ ἐνταῦθα· κακῶν ἐστὶν ὁ θάνατος ἐμπόδιον,
ταλαιπωρίας λύσις. Τὰ δοκοῦντα εἶναι δεινὰ, λέλυται·
καὶ ὁ πάλαι δεδοικῶς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, ἐκεῖ οὐ
φοβεῖται. Πάντες ἐκεῖ τυγχάνουσι, μικρὸς τε καὶ μέ-
γας, τουτέστιν, καὶ ὁ ἐν ἀξίᾳ, καὶ ὁ ἐν ταπεινότητι.

« Ἰνατί γὰρ δίδεται τοῖς ἐν πικρίᾳ φῶς; ζωὴ δὲ
ταῖς ἐν δόξαις ψυχαῖς; »

Χρυσόστομος καὶ Πολυχρόντιος. Κάνταῦθα τοί-
νον οὐκ ἐγκαλοῦντός ἐστι τὰ ῥήματα, μὴ γένοιτο·
τὰ γὰρ μὴ μετὰ τῆς αὐτῆς διανοίας λεγόμενα, οὐχ
ὁμοίως ὑποληπτέον· ἀλλ' ἀλγοῦντος, καὶ ζητοῦντος,
διὰ τί οἱ ἐν συμφοραῖς ἐξετάζεσθαι μέλλοντες, εἰς
τὸν βίον παρέρχονται; τοῖς μὲν γὰρ λοιποῖς, ἢ κατὰ
τὸν βίον λαμπροῖς, ἢ ἐν ὀφείᾳ σώματος οὔσι, φέρει
τινὰ παραμυθίαν ἢ εἰς κοινὸν αὐτῆ ⁶¹ διατριβῆ· οἱ
δὲ τούτων μὲν οὐδενὸς μεθέξοντες, ταλαιπωροῦντες
δὲ κατὰ τὸν βίον μόνον, οὐκ οἶδ' ὅ τι τὸ κέρδος εἰς
ζωὴν παρερχόμενοι ἔξουσι ⁶², καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἴσως
τε καὶ ὠφελοῦσι τὸν βίον, οὗτοι δὲ τί;

Ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὅτι οὐχὶ ἡ ζωὴ μόνον, ἀλλὰ
καὶ ὁ θάνατος χρησίμως γέγονεν, ὅποτε οὕτως ἐστὶ
ποθεινός· ἐπάγει γοῦν·

« Οἱ ἡμίρονται τῷ θανάτῳ, καὶ οὐ τυγχάνουσιν,
ἀνορύσσοντες ὡσπερ θησαυρούς· περιχαρεῖς δὲ ἐγέ-
νοντο ἴαν κατατύχῳσι. »

Διὰ τοῦτο φησί, *Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι*. Καὶ
πάλιν, *Ὁ θάνατε, ὡς πικρόν σου τὸ μνημόσυνόν*
ἐστὶν ἀνθρώπῳ εἰρηγεύοντι ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν
αὐτοῦ, ἀνδρὶ ἀπειροπάστῳ, καὶ εὐδουμένῳ ἐν
πᾶσι, καὶ ἐτι ἰσχύοντι ἐπιδέξασθαι τροφήν! Καὶ
αὖθις, *Ὁ θάνατε, καλὴν σου τὸ κρίμα ἐστὶν*
ἀνθρώπῳ ἐπιδομένῳ, καὶ ἐλασσομένῳ ἐν ἰσχύϊ,
ἐσχατογήρῳ, καὶ περισπωμένῳ περὶ πάντων, καὶ
ἀπειθοῦντι, καὶ ἀπολωλεκτότι ὑπομονήν. Διὰ
τοῦτο καὶ ὁ Ἰὼβ ἐν συμφοραῖς ὧν ἐπιθυμεῖ τοῦ
θανάτου, καὶ ταῦτα λέγει, Ἰν' ὅταν ἀκούσης τῆς γυ-
ναϊκῆς συμβουλευούσης αὐτῶ, *Εἰπὸν τι ῥῆμα εἰς*
Κύριον, καὶ τελευτά, μὴ νομίζης διὰ φιλοζωίαν
αὐτὴν μὴ εἰρηκέναι, ἀλλὰ δι' εὐσέβειαν. Ὁ γὰρ οὕτω
ποθεινὸν ἠγούμενος ἑαυτῶ, καὶ μέγα τε νομίζων
ἀγαθὸν, τὸν θάνατον, παρὸν αὐτὸν ⁶³ εὐρεῖν ⁶⁴, οὐκ
ἐτόλμησεν.

i Eccli. xli, 1, 2. k ibid. 3, 4. l Job ii, 9.

⁶¹ Ἰσ. αὐτοῖς. ⁶² ἡρ. ἔχουσι. ⁶³ Ἰσ. παρόντα. ⁶⁴ Ἰσ. αἰρεῖν.

PATR. GR. LXIV.

dediderunt, tanquam tributum aliquod exigit, ut
quæ ejus animo adlubescunt, exsequantur. Justi
autem, quia illius vocibus ad mala hortantis, non
obtemperarunt, ideo in regno cælorum felicitate
simul fruuntur.

VERS. 19. « Pusillus et magnus ibi est, et servus
timens dominum suum. »

Magna est, inquit, in hac vita inæqualitas,
magna item post migrationem ex hac vita libertas
et æqualitas: mutationis illic, ut hic, nullus metus
mors malorum ac scelerum est impedimentum, et
ab ærumnis liberatio. Quæ gravia enim et molesta
videbantur, profligata sunt; et qui olim herum
metuebat suum, illic haudquaquam pertimescit.
Illic omnes sunt, *pusillus et magnus*, id est, qui in
dignitate positus est, et qui humili loco est.

VERS. 20. « Uiquid enim data est eis qui in ama-
ritudine sunt lux? et vita animabus quæ sunt in
doloribus.

Chrysostomi, et Polychronii. Hic igitur criminantis
verba non sunt, ἀπάγο (quæ enim animo diverso
efferuntur, eodem modo non sunt accipienda): sed
mærentis et sciscitantis sunt voces, cur qui cala-
mitatibus vexandi sunt, vitæ stadium ingrediantur?
Reliquis enim, qui in splendore vivunt, et corporis
valetudine fruuntur, communis inter se conversatio
solatium non leve offert. Qui vero nullius horum
participes futuri sunt, sed cum miseris in vita
conflictabantur, nescio quod commodum vitam
ingressi percepturi sint: ac reliqui quidem aliqua
forte ratione vitam communem juvabunt, hi autem
quanam?

Hinc intelligimus non vitam solum, sed mortem
etiam a Deo datam esse utiliter, quandoquidem ita
desiderabilis sit mors; quare subjungit.

VERS. 21. « Qui desiderant mortem, et non con-
tingit illis, effodientes quasi thesauros; facti autem
facti sunt si fuerint consecuti. »

Idcirco, *Tempus est*, inquit, *omni rei*. Ac rur-
sus: *O mors, quam amara est tui memoria ho-*
mini pacem habenti in substantiis suis, viro quieto, et
prosperè agenti in omnibus, et adhuc valenti accipere
ribum! Et rursus: *O mors, bonum est judicium*
tuum homini indigenti, et qui minoratur viribus,
defecto ætate, et cui cura est de omnibus, et diffi-
dentis, et qui perdidit patientiam. Propterea et Jobus,
cum in ærumnis esset, mortem exoptat; atque hæc
loquitur, ne scilicet, cum audieris uxorem ei sua-
dentem: *Dicito aliquod verbum in Dominum, et*
*morere*¹, vitæ desiderio, et non pietatis causa, a
dicto tali abstinuisse eum existimes. Qui enim mor-
tem sibi bonum adeo magnum et desiderabile
existimavit, præsentem tamen et ad manum præ-
hendere non est ausus.

VERS. 23. « Mors viro requies; conclusit enim A Deus super eam. »

C. Hæc sententia est: Si igitur mors requies est, quainobrem non ad eam festinant multi? propter hanc causam vitam nobis Deus desiderabilem fecit, ne properantes mortem nobis acceleraremus.

VERS. 24. « Timor enim quem verebar, venit mihi; et quem metueram, occurrit mihi. »

Hæc igitur causa fuit, cur in tantis procellis, et fluctibus inenarrabilibus, justus invicto animo semper constiterit, quia cum divitiis et opibus abundaret, paupertatem exspectaret; cum valeret corpore, morbum vereretur; cum tot liberorum pater esset, subito orbus fieri timeret; atque hunc metum, et animi anxietatem semper aleret, cum rerum B humanarum naturam non ignoraret, et earum fluxam conditionem animo secum reputaret: idcirco dixit: *Timor quem metueram, occurrit mihi*. Et præclare quidem dixit, *occurrit*, tanquam si dixisset: Ad quem cogitationes meæ semper tendebant; exspectando enim, sperando, et præstolando, animus perpetuo eo recurrebat. Quamvis autem divitiis, et deliciis affluens, in magna gloria vixerit, nihilominus alienæ calamitates quotidie animo ejus observabantur; unde nihil illorum, quæ gravia et intolerabilia videntur, contingens, tranquillitatem ejus perturbavit.

VERS. 26. « Neque in pace sui, neque in silentio, neque in requie; venit autem mihi ira. »

Non dixit: Non pacem habeo; nec: In silentio C sum; verum in tempore præterito: *Non in pace fui*; quamvis enim illa quæ prius mihi evenerant, ut in deliciis viverem fecerint, rerum tamen tristium exspectatio, quiescere animum, præsentibusque frui deliciis, non sinebat. Quare cum re ipsa sibi evenisse videret, quæ mente et sermone secum prius agitarat, fortiter tulit, ut quæ sibi multo antea fuerint præmeditata, et præ oculis cernens quæ prius exspectatione perceperat, nova ipsi non videbantur neque animo turbatus fuit; imo vero: Exspectata, inquit, mihi venit ira, id est, poena acerba atque intolerabilis, quam et expertus sum, et antequam experirer animo mecum meditabar.

CAPUT IV.

VERS. 2. « Num sæpe tibi sermo est habitus in molestia? pondus autem verborum tuorum quis sustinebit. »

Solet Scriptura laboris nomine peccatum significare; ut cum dicit, *Sub lingua eorum labor et dolor*^m. Dicit ergo Eliphazus: Vide, Jobe, ne forte aliquid locutus sis in peccato, atque ea de causa mala hæc nunc patiaris. Nec vero dicit: Ne quid gestum sit a te; sed, Ne quid sis locutus: quoniam vita ejus clara et illustris esset, et ubivis gentium multa ejus virtutis exstarent monumenta.

^m Psal. x, 7.

« Θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυμα· συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ. »

Ἀπόφασίς ἐστὶν αὕτη· Εἰ τοίνυν ἀνάπαυσις, τίνας ἐνεκεν οὐκ ἐπιτρέχουσιν οἱ πολλοί; διὰ γὰρ τοῦτο ὁ Θεὸς τὴν ζωὴν ἡμῖν ποθεινὸν ἐποίησεν, ἵνα μὴ ἐπιτρέχωμεν τῷ θανάτῳ.

« Φόβος γὰρ ὃν ἐφρόντισα, ἤλθε μοι, καὶ ὃν ἐδεδοίκειν, συνήντησέ μοι. »

Τοῦτο ἄρα τὸ αἴτιον ἦν, τὸ ἐν τοσοῦτῳ χειμῶνι, καὶ κύμασιν οὕτως ἀπορρήτοις, τὸν δίκαιον στήναι γενναίως, ὅτι ὅτε ἐπλούτει, προσεδόξα πενίαν· ὅτε ὑγίαιεν, ἤλπισε νόσον· ὅτε παιδῶν τοσοῦτων πατήρ ἐγένετο, καὶ ἀπαιεὶ ἀθρόον ἤλπισεν εἶσθαι· καὶ τοῦτον ἀεὶ τὸν φόβον παρ' ἑαυτῷ, καὶ τὴν ἀγωνίαν ἔτρεφε, τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εἰδῶ; τὴν φύσιν, καὶ τὸ ἐπικηρον αὐτῶν ἀναλογιζόμενος· διὸ καὶ ἔλεγεν, *Φόβος ὃν ἐδεδοίκειν, συνήντησέ μοι*. Καὶ καλῶς εἶπε, *συνήντησέ μοι*, ὡς ἀνεὶ ἔλεγε, Πρὸς ὃν ἀεὶ τοῖς λογισμοῖς ἠρχόμεν· ἀεὶ γὰρ τῇ διανοίᾳ πρὸς αὐτὸν ἐβάδιζεν, ἀναμένων αὐτὸν, ἐλπίζων, καὶ προσδοκῶν. Εἰ γὰρ καὶ ἐν πλούτῳ, καὶ τρυφῇ, καὶ περιφανείᾳ πολλῇ ζῶν διετέλεσεν, ἀλλὰ τὰς ἀλλοτρίας καθ' ἐκάστην ὠνευροπόλει συμφορὰς· διὰ τοῦτο οὐδὲν αὐτὸν ἐθορύβει προσπιπτόντων μεγάλων καὶ ἀφορήτων.

« Οὔτε εἰρήνευσα, οὔτε ἡσύχασα, οὔτε ἀνεπαυσάμην· ἤλθε δέ μοι ὀργή. »

Οὐκ εἶπεν, Οὐκ εἰρήνεύω, οὔτε ἡσυχάζω· ἀλλ', *Οὐκ εἰρήνευσα*, ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ· εἰ γὰρ καὶ τὰ προγεγονότα τρυφῶν ἐποίησε, ἀλλ' ἡ προσδοκία τῶν λυπηρῶν οὐκ εἶα ἡσυχάζειν, οὐδὲ ἐντρυφῶν τοῖς παροῦσι. Διὰ τοῦτο, ἅπερ ἐμελέτησε διὰ τῶν λόγων, ταῦτα ἰδὼν ἐπὶ τῶν πραγμάτων συμβάντα, γενναίως ἠνεγεχε τὰ πάλαι μελετηθέντα, καὶ τὰ τῇ προσδοκίᾳ προειλημμένα ταῦτα παρόντα βλέπων, οὐκ ἐξενίζετο, οὐδὲ ἐθορυβεῖτο· ἀλλ', ἤλθε μοι, φησὶν, ἡ προσδοκωμένη ὀργή, τουτέστιν, ἡ πικρὰ καὶ ἀνήκεστος τιμωρία, ἧς ἐπειράθη, ἣν καὶ πρὸς τῆς πείρας ἐμελέτων.

D

ΚΕΦ. Δ'.

« Μὴ πολλάκις σοι λελάθηται ἐν κόπῳ; ἰσχὺν δὲ ῥημάτων σου τίς ὑποίσει; »

Κόπον οἶδεν ἡ Γραφή τὴν ἀμαρτίαν λέγειν· ὡς ὅταν λέγη, Ἐπὶ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος. Φησὶν οὖν ὁ Ἐλιφάζ, Ὅρα, ὦ Ἰώβ, μήποτε ἐλάλησάς τι ἐν ἀμαρτίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο νῦν οὕτω πάσχεις. Οὐκ εἶπε δὲ, Μὴ πέπρακται σοι· ἀλλὰ, *Μὴ λελάθηται σοι*· ἐπειδὴ γὰρ ἔλαμπεν ὁ βίος αὐτοῦ, καὶ πολλὰ τῆς ἀρετῆς ὑπομνήματα πανταχοῦ τῆς γῆς εἶχε. Μὴ τοῦτο, φησὶν, εἶπε, εἰ καὶ

πράξεις σου καλὰ καὶ ἀγαθαί· συμβαίνει γὰρ ἐν Α Cave, inquit, hoc dixeris, licet actiones tuæ præclaræ, et bonæ sint; accidit enim ut in verbis etiam peccatum committatur.

« Εἰ γὰρ σὺ ἐνουθέτησας πολλοὺς, καὶ χεῖρας ἀσθενεῖς παρεκάλεσας, ἀσθενούντάς τε ἐξανέστησας ῥήμασι, γόνασί τε ἀδυνατοῦσι θάρσος περιέθηκας· νῦν δὲ ἦκει ἐπὶ σὲ πόνος, καὶ ἠψατό σου, σὺ ἐσπούδασας. »

Χρυσ. καὶ Πολυ. Οὐκ εἶπε τὰ ἐν χρήμασιν αὐτῷ κατωρθωμένα, ἐνῆν γὰρ ἀντιθεῖναι τὴν πενίαν· ἀλλ' εἰ τινὰς ἀπὸ λόγων ὠφέλησεν. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι· Μάχεται, φησὶ, τῇ παλαιᾷ ὑπολήψει τὰ παρόντα· ὁ γὰρ πολλάκις ἄλλους ἀναβρώσας τοῖς λόγοις, καὶ μονονουχὶ πεπτωκότας διαναστήσας, ἀγαθὰς ἐλπίδας αὐτοῖς ὑποθέμενος, τί πέπονθας; πῶς τὸν ἐπελθόντα σοὶ πόνον φέρειν οὐ δύνη; ἀλλὰ ἐσπούδασας, τουτέστι, τεθορύθησαι. Ἐίρηται δὲ ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ τοὺς θορυβουμένους σπεύδειν. Καίτοιγε ἐχρῆν σε τῶν οἰκείων ὑπομιμνησκόμενον τῶν λόγων, καὶ τούτους αἰδοῦμενον, μὴ ἐν ταῖς ἐτέρω μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς αὐτοῦ συμφοραῖς φιλοσοφεῖν. Ἐπιτήρει δὲ, ὡς, πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, μαρτυρεῖ τῷ Ἰώβ ὁ Ἐλιφάζ, ὅτι καὶ διδασκαλικὸν εἶχε χάρισμα, καὶ τὸν παρακλητικὸν μετὰ θείας χάριτος προσέφερε λόγον, ὥστε καὶ εὐθυμεῖν τοὺς ἐν συμφοραῖς παρασκευάζειν διὰ τῆς παραινέσεως. Ταῦτα μὲν οὕτω τραχέα τοῦ Ἐλιφαζ τὰ ῥήματα· τὰ δὲ ἐφεξῆς οὐκέτι πρὸς τὴν τοῦ παραμυθουμένου πρόσωπον ποιότητα φεβέγγεται. Ἄκουε γὰρ·

« Πότερον οὐχ ὁ φόβος σου ἐστὶν ἐν ἀφροσύνῃ; καὶ ἡ ἐλπίς σου, καὶ ἡ κακία τῆς ὁδοῦ σου; »

Ὁ δὲ Ἀκύλας, Ἡ ὑπομονή σου, καὶ ἡ ἀπλότης τῶν ὁδῶν σου. Μάταιον πλέκει συλλογισμὸν· ἐπειδὴ γὰρ εἶπε, Φόβος δὲ ἐφρόντισα ἤλθέ μοι, φησὶν, ὅτι· Οὗτος ὁ φόβος ἐν ἀφροσύνῃ ἦν, καὶ ἡ ἐλπίς σου ἀπὸ τῆς κακίας τῆς καρδίας σου ἦν· ἀνόητον γὰρ, ἀγαθὸν ὄντα τοιαῦτα προσδοκᾶν· ὥστε σεαυτὸν ἠλεγεῖς, ὅτι βίους ἦς πονηροῦ· εἰ γὰρ ἐθάβρεις ἐπὶ καθαρότητι, μάταιος ὁ φόβος.

« Ἀπὸ προστάγματος Κυρίου ἀπολοῦνται· ἀπὸ δὲ πνεύματος ὀργῆς αὐτοῦ ἀφανισθήσονται. »

Τὸ δὲ, ἀπὸ προστάγματος Κυρίου, Μὴ νομίσῃς, φησὶ, δαιμόνων εἶναι πονηρῶν, μηδὲ ἀνθρώπων ἐπιβούλων, τὰ συμβεβηκότα. Θεὸς ἐστὶν ὁ κολάζων, οὐκ οὐκ ἀναμφισβήτητον δικαίαν εἶναι τὴν κόλασιν;

« Εἰ δὲ τι ῥῆμα ἀληθινὸν ἐγεγόνει ἐν λόγοις σου. »

Τὸ δὲ, Εἰ τι ῥῆμα ἀληθινὸν ἐγεγόνει ἐν τοῖς λόγοις σου, ἀνίσταται, ὅτι πολλάκις σεμνὰ τινα εἶπεν ὁ Ἰώβ, ἦτοι εἰς ζῆλόν τινος ἄγων, ἢ καὶ ἐτέρας ἐνεχεν οἰκονομίας.

« Εἰ κατὰ παιδῶν αὐτοῦ οὐ πιστεύει, κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σχολίων τι ἐπενόησεν. »

ἃ Job III, 15.

VERS. 1-5. « Si enim tu erudivisti multos, et manus infirmas consolatus es, et eos qui infirmabantur erexisti verbis, genibusque impotentibus fiduciam circumposuisti; nunc autem venit super te labor, et tetigit te, tu festinasti. »

Chrysostomi et Polychronii. Non Jobi egregia facta quæ in divitiis eluxerunt (sic enim facile paupertatem illi objicere potuisset), sed quos sermonibus juverat, commemorat. Quod autem dicit, ejusmodi est: Præsentia hæc cum vetere illa tua pugnans sententia; quid tu pateris, qui verbis tuis sæpenumero alios confirmasti, et prope labantes, bona spe objecta erexisti? quomodo invadentem dolorem ferre non potes? sed festinasti, id est, perturbatus es. Ductum autem est vocabulum a perturbatis, qui gradum accelerant. Atqui oportebat te tuorum sermonum memorem et reveritum, non solum in alienis, verum etiam in tuis calamitatibus philosophari. Illud autem observa, quod, præter alias virtutes, testetur Eliphaz docendi et consulandi donum, Jobo divina gratia concessum fuisse; ita ut sermonibus suis consolatoriis, et adhortationibus, eos, qui in calamitatibus essent, hilari animo redderet. Hæc quidem adhuc Eliphazi verba asperitate carent, in eis autem quæ sequuntur, personam ejus qui solari debuerat non respexit. Audi enim:

VERS. 6. « Nonne timor tuus est in stultitia? et spes tua, et iniquitas viæ tuæ? »

Verum Aquila: Patientia tua, et simplicitas viarum tuarum. Futilem syllogismum conficit; quia enim Jobus dixerat: Timor quem metueram, venit mihi², timorem illum in insipientia fuisse, et spem a cordis improbitate profectam, ait: Est enim amentia, virum bonum talia exspectare: quare vel tuo testimonio vitam tuam flagitiosam fuisse arguisti; si enim puritati tuæ confidebas, frustra omnis metus.

VERS. 9. « A præcepto Domini peribunt; a spiritu autem iræ ejus delebuntur. »

Illud autem, a præcepto Domini, hoc est: Noli putare, inquit, aut ab improbo dæmone, aut ab hominibus, hæc adversa tibi accidisse: Deus est qui te ulciscitur ac punit: dubitari igitur non potest, quin dignum ac justum sit supplicium.

VERS. 12. « Si quod autem verbum verax fuisset in sermonibus tuis. »

Illud: Si quod autem verbum verax fuisset in sermonibus tuis, indicat, quod Jobus sæpenumero præclara locutus fuerit, vel ut alios ad æmulationem incitaret, vel propter alias divinæ dispensationis causas.

VERS. 18. « Si contra servos suos non credit, et adversus angelos suos pravum quid advenit. »

VERS. 18. « Si contra servos suos non credit, et adversus angelos suos pravum quid advenit. »

VERS. 18. « Si contra servos suos non credit, et adversus angelos suos pravum quid advenit. »

Recte illud dictum est, *advertit*; per id enim Dei sapientiam declarat, ne naturæ suæ, scilicet, excellentia eos efferret, sed perpetuo divino imperio subjecti essent. Licet *prorum quid contra eos advertit*; hoc est: Eos qui proprium deseruerunt domicilium, supplicio multaverit.

VERS. 19. « Percussit eos tanquam tinea, et a mane usque ad vesperam ultra non sunt. »

Illud igitur, *percussit eos tanquam tinea*, id est, facili negotio etiam intima corrumpit. *Insuperavit* autem, id est, labore nullo indiguit, sed voluit tantum; et illorum finis et interitus secutus est. Hoc autem dictum est, metaphora sumpta ab eis qui ira excandescunt, qui pro objurgatione, insufflatione uti solent. Illa autem verba, *a mane usque ad vesperam ultra non sunt*, vel ideo dicta sunt, quia Jobus uno die omnia sustinuerit; vel ut ostendat Deum tempore non egere, ut de impiis supplicium sumat.

CAP. V.

VERS. 7. « Non enim prodibit de terra labor. » [*Symmachus autem*, Non egredietur de pulvere labor.] « Neque de montibus germinabit molestia, sed homo nascitur labori: pulli autem vulturis altissime volitant. »

Quid ergo? an majore providentia divina fruuntur? apage; terræ enim et montibus hoc non contingit, quandoquidem sensu carent; res quippe naturalis est, inquit, ut calamitates evitari nequeant. Ac ne quis objiceret se justum esse, naturam humanam talem esse dicit, ut peccati expers non sit. Firmum igitur a natura Eliphazus petit argumentum, propriumque dicit esse hominis, calamitatibus tentari. Statim igitur ut susceptus est in lucem homo, laborum atque molestiarum adit hæreditatem, et difficultatibus ac miseriis vita ejus tota plena est. Atque hoc nomine, inferior est nostra natura iis rebus, quæ e terra montibusque gignuntur, quæ in ortu et incremento dolore et molestia non vacat. Et volucris quidem concessum est, ut sine labore volent, ac cibum sine molestia colligant: homo autem nihil horum sine tribulatione percipit.

VERS. 10. « Qui dat pluviam super terram, qui mittit aquam super eam quæ sub cælo. »

Hoc primum illius beneficentiæ munus, quo et vita nostra continetur, et temporum vicissitudo declaratur.

VERS. 15-16. « Infirmus autem egredietur de manu potentis: sit autem infirmo spes; injusti autem os obstruatur. »

Hæc, inquit, Deus agit, ut qui nullis est viribus bene speret; injustus autem minime efferatur, et lingua quæ sublimia loquitur obstruatur, ac elatum supercilium deprimatur.

⁶⁶ Aliquid in Græco deesse videtur.

Καλῶς δὲ εἶπε τὸ, *ἐπενόησε*. τὴν γὰρ σοφίαν αὐτοῦ διὰ τούτου δείκνυσιν, ἵνα μὴ τὸ τῆς φύσεως αὐτοῦ μεγαλεῖον ἐπάρη, ἀλλὰ διαπαντὸς ὡσιν ὑποταταγμένοι τῷ Θεῷ. Εἰ γε καὶ *κατ' αὐτῶν σκολιώρι* *τι ἐπενόησε*, τουτέστιν, Ἐκόλασεν αὐτοῦ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον.

« Ἐπαισεν αὐτοῦς σητὸς τρόπον, καὶ ἀπὸ πρωῒθεν μέχρι ἑσπέρας οὐκ ἔτι εἶσι. »

Τὸ οὖν, *Ἐπαισεν αὐτοῦς σητὸς τρόπον*, ἀντὶ τοῦ, εὐκόλως καὶ τὰ ἐνόδητα διέφθειρε. Τὸ δὲ, *ἐνεφύσησε*, τουτέστιν, οὐκ ἐδεήθη καμάτου, ἀλλ' ἠθουλήθη μόνον, καὶ τέλος ἔσχε τὰ κατ' αὐτοῦς. Τοῦτο δὲ ἐκ μεταφορᾶς εἴρηται τῶν ὀργιζομένων, οἱ ἔθως ἔχουσιν, ἀντὶ ἐπιτιμήσεως τῷ ἐμφυσήματι **B** *κεχρησθαι*. Τὸ δὲ, *Ἀπὸ πρωῒθεν ἕως ἑσπέρας οὐκ ἔτι εἶσιν*, εἶπεν, ἡ διὰ τὸν Ἰὼβ αὐθιμερὸν ἅπαντα ὑποστῆναι· ἡ ὥστε δεῖξαι, ὅτι οὐ δεῖται χρόνου Θεοῦ, τοῦς ἀσεβεῖς τιμωρούμενος.

ΚΕΦ. Ε'.

« Οὐ γὰρ μὴ ἐξέλθη ἐκ τῆς γῆς κόπος. » [Ὁ δὲ *Σύμμαχος*, Οὐ γὰρ ἐξελεύσεται ἀπὸ κόνεως ὀδύνη.] « Οὐδὲ ἐξ ὀρέων ἀναβλαστῆσει πόνος· ἀλλὰ ἀνθρώπος γεννᾶται κόπῳ· νεοσσοὶ δὲ γυπὸς τὰ ὄψηλά πέτονται. »

Τί οὖν; πλειονος ἀπολαύουσι προνοίας; ἀπαγε⁶⁶· ἐπεὶ μὴδὲ ἡ γῆ, μὴδὲ τὰ ὄρη, ἐπεὶ περ ἀνάσθητα τυγχάνουσι· φυσικὸν γὰρ, φησὶ, τὸ πρᾶγμα ἔστιν ἀδύνατον διαφυγεῖν δυσπραγίαν. Ἴνα γὰρ μὴ λέγη τις πάλιν, ὅτι δίκαιός ἐστι· φησὶν, ὅτι ἡ φύσις ἡ ἀνθρωπίνη τοιαύτη ἐστίν, οὐκ ἀναμάρτητος. Ἀπὸ οὖν τῆς φύσεως ὁ Ἐλιφᾶς διισχυρίζεται, καὶ φησὶν, Ἄνθρώπου ἴδιον, τὸ ἐν συμφοραῖς ἐξετάζεσθαι. Εὐθὺς γοῦν γεννηθεὶς, τὸ κοπιᾶν προσκεκλήρωται, καὶ πᾶσα ἡ ζωὴ αὐτοῦ, μόχθου καὶ ταλαιπωρίας γέμει. Καὶ κατὰ τοῦτο, τῶν ἐκ γῆς καὶ ὀρέων φυσόμενων, ἡ ἡμετέρα φύσις ἐλαττοῦται, ἔχουσα τὸ ὀδυνηρὸν ἐν τῇ γενέσει καὶ αὐξήσει. Καὶ τοῖς ὀρνέοις δὲ δίδονται, τὸ ἀλύτως ἵπτασθαι, καὶ δίχα πόνων τὴν τροφὴν ἐκλέγειν· οὐ μὴν τι τούτων ὑπάρχει ἀνθρώπῳ ἐκτὸς ταλαιπωρίας.

« Τὸν δίδόντα ὑετὸν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀποστέλλοντα ὕδωρ ἐπὶ τὴν ὑπ' οὐρανόν. »

Ὁ πρῶτον τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ, καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν συνεκτικόν, καὶ μεταβολῆς καιροῦ δηλωτικόν.

« Ἀδύνατος δὲ ἐξέλθοι ἐκ χειρὸς δυνάστου· εἴη δὲ ἀδυνάτω ἐλπὶς, ἀδίκου δὲ στόμα ἐμφραχθεῖ. »

Ταῦτα δὲ, φησὶ, ποιεῖ ὁ Θεός, ἵνα καὶ ὁ ἀδύνατος ἐλπίσῃ τὰ χρηστὰ, καὶ ὁ ἀδικὸς μὴ ἐπαίρηται· ἀλλ' ἡ μεγαλοβρόχημων γλώσσα ἐμφράσσεται, καὶ ἡ ὑψηλὴ ὄψις καταστέλλεται.

« Μακάριος δὲ ἄνθρωπος ὃν ἠλεγξεν ὁ Κύριος, ἂν
νοουθήματα δὲ παντοκράτορος μὴ ἀπαναίνου. »

Εἰ γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ λύων τὰ θεινά, καὶ πρὸς τὰ
ἐναντία μετάγων, καὶ ποιῶν ἀπολαῦσαι βαθείας ει-
ρήνης, οὐδὲ ταῦτα ἀπὸ γνώμης ἐτέρας ποιεῖ, ἀλλὰ
καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

« Ἐξάκις ἐξ ἀναγκῶν σε ἐξελεῖται, ἐν δὲ τῷ ἕδ-
δόμῳ οὐ μὴ ἀφῆται σου κακόν. »

Τουτέστιν, οὐκ ἀεὶ ταῦτα ⁶⁶ ποιεῖ· ἀλλ' ἐν μὲν
τοῖς πρώτοις ἀφίησι πείραν λαβεῖν· μετὰ δὲ ταῦτα,
οὐδὲ πείραν, ὥστε μὴδὲ τοῦ ρυθῆναι σε χρεῖαν
εἶναι λοιπόν.

« Ἀπὸ μάστιγος γλώσσης σε κρύψει. »

Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πάνυ μέγα, τὸ
ῥυθῆναι ἀπὸ ἀνδρὸς λαλοῦντος μὴδὲν ἀγαθόν. Οὐδὲν
γὰρ γλώσσης χεῖρον· πάσης ἐπιβουλῆς, παντὸς ξί-
φους τοῦτο χαλεπώτερον καὶ ἀφορητότερον.

« Ἀδίκων καὶ ἀνόμων καταγελάσῃ, ἀπὸ δὲ θη-
ρίων ἀγρίων οὐ μὴ φοβηθῆς· θῆρες γὰρ ἀγριοὶ εἰ-
ρηνεύσουσι σοι. »

Ἀπλῶς δὲ, Οὐ μόνον οἱ ἐξωθεν εἰρηνικῶς πρὸς σὲ
διακρίσονται, ἀλλὰ καὶ ἡ οἰκία πολλῆς ἀπολαύσεται
τῆς εἰρήνης, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἀστασίαστοι, καὶ πρὸς
ἑαυτοὺς, καὶ πρὸς σὲ διαμενοῦσιν. Οὐδὲν γὰρ τούτου
ἴσον τοῦ κατὰ ἴτην οἰκίαν εἰρηνεύειν· τί γὰρ ὄφελος
τῶν ἐξωθεν ἀπηλλάχθαι πολέμων, παραχῆς ἔνδον
γέμοντα;

« Ἐλεύσῃ δὲ ἐν τάφῳ, ὡσπερ σίτος ὄριμος, κατὰ
καιρὸν θερίζόμενος· ἢ ὡσπερ θημωνία ἄλωνος καθ' ^C
ὄραν συγκομισθεῖσα. »

Τουτέστι, Πᾶσι κομῶν τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ τοῖς
ἐκγόνοις τὰ κατὰ κληρὸν διατάξας, οὕτω μεταλλά-
ξεις τὸν βίον, εἰς γῆρας ἐλάσας λιπαρὸν, καὶ οὐδὲν
ἔχων ἄλλο, οὐ χρόνον, οὐ βίον.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

« Ὑπολαβῶν δὲ Ἰὼβ λέγει, Εἰ γὰρ τις ἰσθῶν στή-
σαι μου τὴν ὄργην, τὰς δὲ ὀδύνας μου ἄραι ἐν ζυγῷ
ὀμοθυμαδόν, καὶ δὴ ἄμμου παραλίης βαρυτέρα
ἔσται. »

Πολυχρονίου καὶ Χρυσοστόμου. Εἰ γὰρ, ἀντι-
τοῦ, εἶθε γὰρ. Ὁργὴν δὲ ἐνταῦθα τὴν ἀθυμίαν λέγει,
καὶ τὸ πάθος τῆς ψυχῆς, τὸ ἐκ τῶν συμφορῶν γινώ-
μενον· ὀδύνας δὲ, τὰς τῷ σώματι ὑπὸ τῶν ἐλκῶν
συμβαίνουσας· αὐξῶν δὲ τῇ ποσότητι τὸ πάθος, τὸ
ὀμοθυμαδόν ἐφησεν. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν·
Ἐν ἄλλοτριῶς ὑμεῖς φιλοσοφεῖτε κακοῖς, καὶ πόρρω
τῶν ἑμῶν συμφορῶν ἐστηκότες, μετὰ πολλῆς μοι
παραίνεστε τῆς ἀδείας· ὡς εἶπε ⁶⁷ οἰόντες τὰ ἐμὰ
πάθη, καὶ τὰς ὀδύνας κατ' αὐτὸν ⁶⁸ λαβεῖν, καὶ καθ-
άπερ ἐν τρυτάνῃ τιμὴ ἀντιταλαντεῦσαι τῇ παραλίᾳ
ψάμμῳ, τούτων ἂν εὖρε μᾶλλον, ἢ παρ' ἐκείνης,
βαρυτέραν τὴν πλάστιγγα. Παραλίαν δὲ ἄμμον παρ-
εἰληφῆ, διὰ τὸ ὑγροτέραν εἶναι.

⁶⁶ Ἰσ. τ' αὐτά. ⁶⁷ ἠρ. εἴθε. ⁶⁸ Ἰσ. αὐτάς.

VERS. 17. « Beatus autem homo quem arguit Do-
minus; monitionem vero omnipotentis ne re-
nuas. »

Si enim ille est qui malis liberat, et contrario
rerum statu beat, altæque pacis auctor est, non
alio, sed eodem animi affectu, etiam hæc adversa
produxisse credendus est.

VERS. 18. « Sexies de necessitatibus te eruet, et
in septimo non tanget te malum. »

Id est, non semper eadem facit Deus; sed in
initio, quidem, ut tenteris permittit; postea vero,
non item; ita ut amplius liberatione a tentatore
non indigeas.

VERS. 21. « A flagello linguæ abscondet te. »

Exiguum autem hoc non est, imo potius vult
magnum, liberari ab homine qui nihil probum lo-
quitur. Lingua enim nihil deterius; hæc omnibus
insidiis, omni gladio sævior, et intolerabilior est.

VERS. 22. « Injustos et iniquos deridebis, et fe-
roces bestias non timebis; bestię enim ferę pa-
catę erunt tibi. »

Ut vero summatim dicam, Non tantum exteri
animo pacifico erga te affecti erunt, sed et domus
tua alta pace fruetur, et qui in ea sunt, sine dissi-
diis inter se et tecum permanebunt. Paci vero do-
mesticę nihil par est; quid enim homini prodest ab
externis bellis liberari, qui intestinis tumultibus
abundat?

VERS. 26. « Et venies in sepulcrum tanquam
frumentum maturum, quod in tempore messuerunt;
vel sicut acervus arę in tempore comportatus. »

Id est, Bonis omnibus abundans, et posteris hæ-
reditatem legans, ac beatam senectutem assecutus,
nullaque re indigens, non temporis diuturnitate,
nec victu necessario, vitam sic cum morte commu-
tabis.

CAP. VI.

VERS. 1-3. « Respondens autem Job, dicit: Si
vero quis appendens appenderet iram meam, et
dolores meos tolleret in statera pariter, et utique
arena maris gravior erit. »

Polychronii et Chrysostomi. Illud, si enim, pro,
utinam, ponitur. Per iram autem hoc loco, mæro-
rem et animi perturbationem, quę ex calamitati-
bus oritur, intelligit: Dolores autem, eos dicit qui
ex ulceribus in corpore gignuntur: ad augendam
autem doloris vim, Simul, addidit. Quod vero ait,
hujusmodi est: Vos in alienis malis philosopha-
mini, et cum longo a meis ærumnis absitis, cum
multa fiducia mihi consilium datis; si enim possi-
bile esset, ærumnas meas per se, et dolores acci-
pere, et, tanquam in balance, cum arena in littore
marino trutinare, horum lanx ponderosior esset,
et alteram deprimere deprehenderetur. Maris au-
tem arenam, quia humidior esset, in comparatione
sumpsit.

ΗΜΕΙΣ ΤΙΣΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ ΕΙΣΑΓΕΝ ΤΟΝ ΙΩΒ

VERS. 4. « Cum incepero loqui, stimulant A « Ὅταν ἀρξῶμαι λαλεῖν, κεντούσι με. »
me. »

Vide infortunium meum; qui misereri mei de-
buerant, pro invisio et reprobo habent.

VERS. 7. « Non potest enim cessare ira mea : fo-
torem enim video escas meas, sicut est odor leonis. »

Generosus hic athleta, tanquam in communi orbis
terræ theatro stans, ex calamitatibus quæ ipsi acci-
derant, omnes alloquitur, et ut fortiter ferant ad-
versa quæ eveniunt, hortatur, neque ingruentibus
malis cedant. Nulla enim omnino humana calamitas
est, quæ solatium hinc percipere non possit : quæ
enim in toto terrarum orbe sparsæ sunt ærumnæ,
hæc simul et uno impetu in illius corpus irruerunt.
Quæ igitur venia illi danda est, qui partem aliquam
acerbitatum quas ille passus est, cum gratiarum
actione ferre non potest? cum ille non partem solum,
sed universa omnium hominum mala solus
sustinuisse videatur. Quid enim Jobo pauperius un-
quam fuit? qui illis qui in balneo abjecti jacent, et
qui in camini cineribus dormiunt, et, ut uno verbo
absolvam, omnibus hominibus pauperior erat. Hi
enim saltem vestem laceram habent, ille vero nudus
sedebat; et quam unicam natura ei concesserat ve-
stem, carnis, scilicet, operimentum, hanc undiqua-
que gravi et molesta tabe diabolus corruperat : et
hi quidem paleis ac stipulis integuntur, ille vero,
sive tecti solatio, noctem sub dio transigebat. Et
quod majus est, quod illi multorum scelerum sibi
conscii fuerint, propter quæ merito seipsum arguere
possent (non leve autem calamitatis solatium est,
si quis juste se puniri conscius sit), illi vero etiam
hæc consolatio erepta fuerit, qui conversationem
virtute plenam ostendens, supplicia flagitiosissimis
hominibus debita sustinuit. Et hi quidem ab initio
calamitati innutriti, in ea se exercuerunt; ille vero
paupertatem nec præmeditatam tulit, eamque ex-
tremam, et cui parem nullam reperire licet; quid
enim homine nudo, et tecto carente, pauperius esse
potest? Imo vero ne solo quidem frui omnino pote-
rat; non enim in terra, sed in sterquilinio sedebat.
Una quidem hæc calamitas, omnium simul malorum
hominibus materies esse videtur. Post hanc autem
alia, imo potius ante illam, corporis, scilicet, plaga;
quis enim talem accepit? Corpus illius sensim absum-
ebatur, et vermium fons undique e membris ejus
scatebat, et fluxus ille cum multa graveolentia con-
tinuus erat : corpus etiam paulatim diffuens, ac
tuli tabe putrefactum, cibos ingratos reddebat, et
peregrinam ac incredibilem famem experiebatur;
apposito enim cibo vesci non poterat : *Fetorem enim,*
inquit, *video escas meas, sicut est odor leonis.* Quid
pœna hac acerbius esse potest? Somnus quietem ei
non administrabat, nec alimentum eum nutrebat :
Sicut odor, inquit, *leonis;* supra modum enim fetet
hæc bellua, et cum natura insatiabilis sit, Deus illam

Ἵὸρα δυσπραγίαν· ἀφ' ὧν ἐλεεῖσθαι με ἐχρῆν, ἀπὸ
τούτων μισητός εἰμι καὶ κατάκριτος.

« Οὐ δύναται γὰρ παύσασθαι μου ἡ ὀργή. Βρό-
μον γὰρ ὀρώ τὰ σιτά μου, ὡσπερ ὄσμην λέοντος. »

Ἵὸσπερ ἐν κοινῷ θεάτρῳ τῆς οἰκουμένης ἐστὼς ὁ
γενναῖος, ἀπασι διὰ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ παθῶν
διαλέγεται, πάντα φέρειν τὰ συμπίπτοντα γενναίως,
καὶ πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι τῶν ἐπιόντων δεινῶν. Οὐ
γὰρ ἐστίν, οὐκ ἐστίν οὐδὲν ἀνθρώπινον πάθος, ὃ μὴ
δύναται παραμυθίαν ἐκείθεν δέξασθαι· ἃ γὰρ ἐν
πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ διέσπαρται πάθη, ταῦτα ὁμοῦ
συνελθόντα εἰς ἓν σῶμα ἐνέσκηψε τὸ ἐκεῖνου. Τίς
οὖν ἔστα: συγγνώμῃ τῷ μὴ δυναμένῳ τὸ μέρος τῶν
ἐπινεχθέντων ἐκείνῳ δεινῶν μετ' εὐχαριστίας
ἐνεγκεῖν, ὃς μὴ μέρος μόνον, ἀλλὰ ὀλόκληρα τὰ
πάντων ἀνθρώπων φαίνεται φέρων κακὰ; Τί γὰρ
τοῦ Ἰὼβ πενέστερον γέγονεν; ὃς καὶ τῶν ἐν βαλα-
νεῖῳ ἐβρίμμένων, καὶ τῶν ἐν τῇ καμινιαίῳ τέφρᾳ
καθευδόντων, καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀπλῶς πενέ-
στερος ἦν. Οὗτοι μὲν γὰρ κἂν ἱμάτιον ἔχουσι διεβ-
ρωγός, ἐκεῖνος δὲ γυμνός ἐκάθητο, καὶ ὁ μόνον
ἱμάτιον εἶχε παρὰ τῆς φύσεως, τῆς σαρκὸς τὴν
περιβολὴν, χαλεπῇ σηπεδόνι καὶ τούτο πανταχόθεν
διέφθειρεν ὁ διάβολος· καὶ οἱ μὲν κἂν καλὰ μὲν
καλύπτονται, ἐκεῖνος δὲ ἀθρῖος διενυκτέρευεν, οὐδὲ
τὴν ἀπὸ ψιλῆς στέγης παραμυθίαν ἔχων. Καὶ τὸ δὴ
μείζον, ὅτι οὗτοι μὲν πολλὰ καὶ αὐτοῖς συνίστασι τὰ
δεινὰ, δι' ἃ ἔχοιεν ἂν ἑαυτοὺς αἰτιάζοιεν (οὐ μικρὸν
δὲ τούτο εἰς παραμυθίαν συμφορᾶς, τὸ συνειδέναι
ἑαυτῷ δικαίως τιμωρουμένῳ), ἐκεῖνος δὲ καὶ ταύ-
της ἀπεστέρητο τῆς παραμυθίας, καὶ πολιτείαν
ἐπιδειξάμενος ἀρετῆς γέμουσαν, τὰ τῶν ἐσχάτα
τετολημκότων ὑπέμεινε. Καὶ οἱ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐν-
εμελέτησαν τῇ συμφορᾷ, ἐκεῖνος δὲ ἀμελέτητον
ὑπέμεινε πενίαν, καὶ ταύτην ἐσχάτην, καὶ μεθ' ἣν
ἐτέραν οὐκ ἐστὶν εὐρεῖν· τί γὰρ ἂν τοῦ γυμνοῦ, καὶ
μηδὲ στέγην ἔχοντος, πενέστερον γένοιτο ἂν; Μᾶλ-
λον δὲ οὐδὲ ἐδάφους παντός ἵσ' ἀπολαύειν κύριος ἦν·
οὐ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κοπρίας ἐκάθητο.
Μία μὲν οὖν αὕτη συμφορὰ, πάντων ὁμοῦ τῶν δει-
νῶν ὑπόθεσις εἶναι δοκεῖ τοῖς ἀνθρώποις. Δευτέρα
δὲ μετ' ἐκείνην, μᾶλλον δὲ πρὸ ἐκείνης, ἡ τοῦ σώ-
ματος πληγὴ. Τίς γὰρ τοιαύτην ἐδέξατο; Κατὰ
μικρὸν αὐτῷ τὸ σῶμα ἐδαπανᾶτο, καὶ πηγῆ σκωλή-
κων αὐτῷ πανταχόθεν ἔβρουεν ἀπὸ τῶν μελῶν, καὶ
διηνεκῆς ἦν αὕτη ἡ ἐπιβροή, καὶ πολλὴ πανταχόθεν
ἡ δυσωδία· καὶ τὸ σῶμα κατὰ μικρὸν διαιρούμε-
νον⁶⁶ καὶ τοιαύτην τηκεδόνι⁶⁷ σηπόμενον, ἀηδὴ τὰ
σιτία ἐπολεῖ, καὶ λιμὸς ἦν αὐτῷ ξένος καὶ παρά-
δοξος· οὐ γὰρ δεδομένης τῆς δυνάμεως τῆς τροφῆς ἀπο-
λαύειν, *Βρόμον γὰρ,* φησὶν, *ὀρώ τὰ σιτά μου,*
ὡσπερ ὄσμην λέοντος. Τί ταύτης τῆς τιμωρίας
γένετο χαλεπώτερον; Οὐχ ὕπνος ἀνέπαυεν, οὐ
τροφή ἔτρεφεν· Ἵὸσπερ ὄσμη· λέοντος, φησὶ· δυσ-

⁶⁶ γρ. καλύβη. ⁶⁷ ἴσ. πάντως. ⁶⁸ ἴσ. διαβρέβουμενον. ⁶⁹ γρ. σηπεδόντι.

ὡδὲ γὰρ τὸ θηρίον τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς · ἐπειδὴ γὰρ ἔχει τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως πλεονεξίαν, ἐτέρως ⁷² αὐτὸ τῶν ἄλλων φαυλότερον ἐποίησεν ὁ Θεός · φασὶ δὲ, ὅτι καὶ τὰ λείψανα τῆς τούτου τροφῆς ἀβρωτά ἐστὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, διὰ τὴν ἐπιπνεομένην αὐτοῖς ἐξ αὐτοῦ δυσσομίαν. Τί οὖν ἂν τις εἴποι τὸν λιμὸν ἐκείνον τὸν καινὸν, καὶ ⁷⁴ μὴδὲ ἐρμηνευθῆναι δυνάμενον; τὸν ἐκούσιον, τὸν ἀκούσιον, οὐ γὰρ οἶδα πῶς αὐτὸν καλέσω, οὐδὲ εὐρίσκω ὄνομα ἐπιθεῖναι τῷ παραδόξῳ τῆς συμφορᾶς εἶδει · καὶ γὰρ παρακειμένης ἀπειλετο τῆς τραπέζης, καὶ ὀρωμένιον οὐχ ἤπτετο τῶν σιτίων · τῶν γὰρ περὶ τὸ σῶμα τραυματῶν ἡ δυσωδία προαπαντῶσα, κατέλυε τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ αὐτὴν ἐνεπίμπλα τὴν τράπεζαν τῆς ἀηδίας · καὶ τοῦτο δηλῶν, ἔλεγε, *Βρόμον γὰρ ὀρώ τὰ σιτὰ μου*. Καὶ ἡ μὲν ἀνάγκη τοῦ λιμοῦ τῶν προκειμένων ἀπτεσθαι ἐδιόχετο, ἡ δὲ ὑπερβολὴ τῆς δυσωδίας, τῆς ἐκ τῶν σαρκῶν γινομένης, ἐνίκα τοῦ λιμοῦ τὴν βίαν. Διὰ δὲ τοῦτο, ὡς εἶπον, οὐκ ἔχω πῶς αὐτὸν καλέσω · ἐκούσιον; ἀλλ' ἐβούλετο ἀπογεύσασθαι τῶν προκειμένων · ἀλλ' ἀκούσιον; ἀλλὰ παρῆν τὰ σιτία, καὶ οὐδεὶς ὁ κολύων ἦν.

« Τίς γὰρ μου ἡ ἰσχὺς, ὅτι ὑπομένω; »

Ποίαν ἔχω δύναμιν, ὥστε τηλικαῦτα καρτερῆσαι; οὐκοῦν οὐκ ἀπὸ ἰσχύος ὑπομένει ⁷³, ἀλλ' ἀπὸ εὐλαθείας, καὶ φόβου Θεοῦ · ἡ γὰρ ἂν ἑαυτὸν διεχειρίσατο · νῦν δὲ εὐχῆ τὸ πρᾶγμα ἐπιτρέπει, καὶ οὐχὶ τῆ ἑαυτοῦ τολμῆ.

« Οὐ προσεῖδόν με οἱ ἐγγύτατοί μου · ὡς περ χεῖμα ἄρβρους ἐκλείπων, ἢ ὡς περ κῦμα, παρῆλθόν με. »

Καὶ τοῦτο δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως ἔργον, τὸ καὶ τοὺς οἰκίους ὑπερορῶν τοιαῦτα πάσχοντας. Ὅταν γὰρ αὐτὸς ἀποστῆ, καὶ γυμνωθῆ τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείας ὁ ἄνθρωπος, πάντα ἐχθρὰ καὶ πολέμια. Πῶς οὖν, φησὶ, καὶ μεγέθει κακῶν περιπεπωκότι, καὶ τῆς παρὰ πάντων ἐκτὸς καθεστῶτι παραψυχῆς ἐγκαλεῖτε, ἀνωμένω, καὶ δακνομένω ἐφ' οἷς ἀδοκῆτως πάντα εἰς τὸ ὑναντίον μοι περιέσται;

« Οἵτινές με διευλαθοῦντο, νῦν ἐπιπεπτόκασί μοι. »

Χρυσοστόμου καὶ Πολυχροῦλου. Τί λέγω, φησὶν, ὡς διέπτυνον οἱ ἐγγύτατοι; ἐπέτριβον μὲν οὖν τὰς συμφορὰς, καὶ ταῦτα, ὀλίγω πρότερον καὶ τὴν ἐμὴν ἐπιπνεομένην τρέμοντες.

« Ὅσπερ ἰδόντες τὸ ἐμὸν τραῦμα, φοβήθητε. »

Ὅρατε, φησὶ, μὴ δίκας ἐξαιτηθῆτε τῆς ἀγριότητος · εἰ καὶ μὴδὲν ἕτερον, μήτε φιλία, μήτε εὐεργεσία, μήτε ἄλλο μὴδὲν ὑμᾶς ἐπιεικεστέρους ποιεῖ, αὐτῆ τῶν ἐμῶν τραυμάτων ἡ θεωρία πολλῆς ὑμᾶς ὠφείλει ἐμπληῆσαι τῆς ἐπιεικειᾶς.

« Τί γὰρ; μὴ τι ὑμᾶς ἤτησα; ἢ τῆς παρ' ὑμῶν

⁷² Ἰσ. ἐτέρων. ⁷³ Ἰσ. μὴ διὰ ἐρμηνευθῆναι. ⁷⁴ Ἰσ. ὑπέμεινε.

A aliis bestiis insalubriorem creavit : ferunt etiam alia animantia reliquiis cibi hujus bestiae minime vesci, propter tetrum odorem qui ex ejus corpore illis inspiratur. Quomodo igitur quis novam illam et inexplicabilem famem exprimere poterit? spontaneam, et coactam, quomodo enim eam appellem, hæreo, neque vocabulum aptum invenio, quod paradoxo calamitatis generi imponam; a mensa enim apposita abstinebat, et dapes præ oculis non attingebat; gravis enim odor qui e corporis ulceribus manabat illi occursans, appetitum extinguebat, mensamque ipsam cibi fastidio replebat : quod cum significare vellet, dixit : *Fetorem video escas meas*. Favis enim necessitas appositae dapes tangere coegit, fetoris autem magnitudo qui e carnibus emittebatur, vim famis superabat. Idcirco, ut dixi, quomodo ipsam appellem, plane ignoro : voluntariam? sed appositos cibos gustare cupiebat : coactam? sed aderant cibaria, neque quisquam erat qui vesci impediret.

VERS. 11. « Quæ enim virtus mea, ut sufferam? »

Quænam mihi vires sunt, ut tanta perferre possim? Nullis igitur viribus suis, sed pietate erga Deum, et timore illa toleravit, alias enim manus sibi intulisset : nunc vero, non suæ audaciæ, sed precibus rem omnem permittit.

VERS. 15. « Propinqui mei non respexerunt me; tanquam torrens deficiens, aut sicut fluctus, transierunt me. »

Et hoc quidem, a necessariis et familiaribus negligi eos qui talia patiuntur, divinæ derelictionis effectus est. Cum enim Deus recesserit, ejusque auxilio homo nudatus fuerit, omnia illi inimica et adversa sunt. Quomodo igitur, inquit, me in malorum multitudinem lapsum, et extra omnium solatium positum criminamini, quod rerum statum, ex improviso in contrarium mutatum, ægre et moleste feram?

VERS. 16. « Qui verebantur me, nunc irruerunt super me. »

Chrysost. et Polychr. Sed quid, inquit, dico, proximos sanguine me respuisse, et despexisse? cum ipsas meas calamitates auxerint; qui tamen paulo ante, audito solo nomine meo, contremiscebant.

VERS. 21. « Itaque videntes vulnus meum, time-te. »

Videte, inquit, ne immanitatis pœnæ a vobis repossantur; si enim neque amicitia, neque beneficentia, neque quidquam aliud, clementiores vos reddit, ipse vulnere meorum aspectus, multa lenitate et clementia imbuere vos deberet.

VERS. 22, 23. « Quid enim? nunquid aliquid vos

petii? aut fortitudine vestra indigeo, ut salvelis me a
de inimicis, vel de manu potentium liberetis me? »

Num in aliqua re, inquit, molestus vobis fui, ut
me crudeliter adeo tractaretis? vel opem vestram
contra adversarios meos rogavi? vel ut largitione
aliqua paupertatem meam solaremini, supplicis petii?
immo vero neque prius auxilium vestrum imploravi,
neque nunc facio, sed sponte vestra, tanquam solati-
um præbituri ipsi adventistis; cur igitur inimico-
rum partes impletis?

VERS. 24. « Docete me, et ego obmutescam: si
quid erravi, dicite mihi. »

Si vero in aliqua re offendisse videor, certio-
rem me facite. Manifesta enim crimina quæ illi objice-
rent, non habebant, sed ex nuda tantum conjectura;
vitam enim ejus cum virtute fuisse conjunctam ma-
nifestum erat: illi vero ex suppliciis, contrarium
conjectabant.

VERS. 25-27. « Non enim a vobis fortitudinem
peto, neque correptio vestra verbis me sedabit; ne-
que enim elocutionem sermonis vestri sustinebo.
Verumtamen super pupillum irruitis, et insultatis
super amicum vestrum. »

Non indigeo, inquit, vestro auxilio, nolite mihi
condescendere, neque tanquam confirmare volentes,
auribus meis aliquid date, sed libere me reprehende-
dite; vestra enim vituperia non metuo, et miram
habens conscientiam, vestro sermoni minime ac-
quiescam, sed verbo unicuique contradicens, victo-
riam me consecuturum spero. Illud autem novi, vos
neque calamitatem meam, neque amicitiam animo
reputantes, tanquam orbatum plane divino præsi-
dio, acerbis adeo contumeliis me incessere; neque
enim calamitas, neque amicitia animos vestros in-
flexit. Ego vero, licet ex amicis hostes evaseritis,
certamen non detrectabo, sed vobis contradicam, et
apologiam aggrediar; nullius enim criminis mihi
consciis sum.

CAP. VII.

VERS. 1, 2. « Nunquid non tentatio est vita ho-
minis super terram? et sicut quotidiani mercenarii
vita ejus? aut tanquam servus metuens Dominum
suum, et consecutus umbram? aut tanquam merce-
narius exspectans mercedem suam? »

An non vobis, inquit, vita omnium hominum ten-
tationibus et afflictionibus plena videtur? omnisque
homo mercenario diurno similis, qui totum diem
laborat, ut lucrum exiguum auferat? aut famulo,
qui herum suum veretur, et vix brevi laboris inter-
missione potitur? vel simpliciter mercenario, licet
non diurno, qui post multos exanillatos labores,
operis mercedem aliquam accipit?

Ex his igitur, vitæ operositatem et brevitatem
ostendere vult: Num igitur, inquit, laboribus tan-
tum, et non item periculis plena est vita? mihi au-
tem, de servo fugitivo sermonem habere videtur,

π γρ. εἶδον.

ισχύος ἐπιδέομαι, ὥστε σῶσαι με ἐξ ἐχθρῶν, ἢ ἐκ
χειρὸς δυναστῶν ῥύσασθαι με; »

Μὴ, φησὶν, ἐν τινὶ ἐπαχθῆς ὑμῖν γέγονα, ὅτι μοι
ἀνελεημόνως οὕτως ἐχρήσασθε; ἢ πρὸς συμμαχίαν
ἐμὴν κατὰ τῶν ἐναντιῶν ὑμᾶς προετρεψάμην; ἢ
δόσει τὴν πενίαν παραμυθήσασθαι ἰκέτευσσα; ἀλλὰ
μὴν οὔτε πρότερον ὑμῶν ἐδεήθην, οὔτε νῦν, ἀλλ'
αὐτόματοι παρεγένεσθε, ὡς δὴ παρακαλέσαντες· τί
οὖν τὰ τῶν ἐχθρῶν διαπράττεσθε;

« Διδάξατέ με, ἐγὼ δὲ κωφεύσω· εἴ τι πεπλάνη-
μαι, φράσατέ μοι. »

Εἰ δὲ καὶ ἡμαρτηκῆναι τι δοκῶ, καὶ τοῦτό μοι
γνωρίσατε. Οὐ γὰρ δὲ εἶχον ἡ ἐκεῖνοι φανερὰ ἐγκλή-
ματα προβάλλεσθαι, ἀλλ' ἀπλῶς ἀπὸ στοχασμοῦ·
καὶ ὅτι μὲν βίου ἐναρέτου ἦν, φανερόν ἦν· ὅτι δὲ
οὐκ ἦν, ἐστοχάζοντο οὗτοι ἀπὸ τῶν τιμωριῶν.

« Οὐ γὰρ παρ' ὑμῶν ἰσχύον αἰτοῦμαι, οὐδὲ ἐλεγχος
ὑμῶν ῥήμασί με παύσει· οὐδὲ γὰρ ὑμῶν φθέγμα
ῥήματος ἀνέξομαι. Πλὴν ὅτι ἐπ' ὄφρα φῶ ἐπιπίπτετε,
ἐνάλλεσθε δὲ ἐπὶ φιλῶ ὑμῶν. »

Οὐ δέομαι, φησὶ, τῆς βοηθείας ὑμῶν, μὴ συγκα-
τάθητέ μοι, μηδὲ, ὡς ἐπιβρῶσαι βουλόμενοι, τὰ
πρὸς χάριν λαλήσητε, ἀλλ' ἐλέγξατέ με μετὰ παρ-
ρησίας· οὐ γὰρ δέδοικα ὑμῶν τοὺς ἐλέγχους, οὐδὲ
ἐφυσχάσω τῷ λόγῳ, τοῦ συνειδότος μου καθαρευού-
τος, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἕκαστον ἀντιλέγων ῥῆμα, νική-
σειν ἐπιτίξω. Πλὴν ἐκεῖνο οἶδα, ὅτι οὕτω με βάλλετε
πικροῖς τοῖς ὀνειδέσει, μὴ τὴν συμφορὰν, μὴ τὴν
φιλίαν λογιζόμενοι, ὡς θνῶς ἀποφανισθέντα τῆς
τοῦ Θεοῦ βοηθείας· καὶ οὔτε ἡ συμφορὰ, οὔτε ἡ
φιλία ὑμᾶς κατέκαμψεν. Ἄλλ' ἐγὼ, κἂν εἰς τὴν
ἐναντίαν μοῖραν ἑαυτοὺς τάξητε, οὐ παραιτήσομαι
τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ἀντερῶ, καὶ πρὸς ἀπολογίαν χωρή-
σω· οὐδὲν γὰρ ἑμαυτῷ συνοῖδα.

ΚΕΦΑΛ. Ζ΄.

« Οὐχὶ πειρατήριόν ἐστιν ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς
γῆς; καὶ ὡς περ μισθίου ἀθημερινοῦ ἡ ζωὴ αὐτοῦ;
ἢ ὡς περ θεράπων δεδοικῶς τὸν κύριον αὐτοῦ, καὶ
τετευχῶς σκιάς; ἢ ὡς περ μισθωτὴς ἀναμένων τὸν
μισθὸν αὐτοῦ; »

Ἄρα, φησὶν, ὑμῖν οὐ δοκεῖ πειρασμῶν ἐμπεπλη-
σθαι καὶ περιστάσεων πάντων ἀνθρώπων ὁ βίος;
καὶ ὡς πᾶς ἀνθρώπος ἔοικεν ἀθημερινῷ μισθωτῷ,
ὃς δι' ὅλης ἡμέρας κάμνει, ἵνα μικρόν τι κομισθῆται;
ἢ θεράποντι δεδοικῶτι τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, καὶ μό-
λις ποτὲ μικρὰς ἀναπαύσεως τυγχάνοντι; ἢ ἀπλῶς
μισθωτῷ, εἰ καὶ μὴ ἀθημερινῷ, ἵνα μετὰ τοὺς
πολλὰς καμᾶτους λάβῃ πινὰ μισθόν;

Διὰ τούτων οὖν βούλεται δεῖξαι τὴ ἐπίπονον τοῦ
βίου καὶ βραχὺ· καὶ φησὶν, Ἄρ' οὖν πόνων γέμει
μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ κινδύνων; ἐμοὶ δὲ δοκεῖ περὶ
δραπέτου λέγειν οἰκέτου ἐν ἀγωνίᾳ διαπαντός θνῶς

διὰ τὴν φυγὴν· τοῦτο γὰρ ἐμφαίνει· τὸ, *τετευχώς* Α
σκιαῖς, τουτέστι, τὰ μὴ παρόντα ὡς παρόντα λογι-
ζόμενος διὰ τὸν φόβον, καὶ ζητῶν σκοτός, ὅφ' οὐ
καλυφθήσεται. Πλὴν, εἰ πειρατήριον ὁ βίος, πῶς
οἶόν τέ ἐστι τὸν ἐν πειρατηρίῳ ὄντα πειρασμῶ μὴ
περιπασεῖν; Ὅστε συμβαίνει μὴ ἀπὸ ἀδικίας μόνης,
ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς φύσεως ταῦτα παθεῖν, ἅπερ
ἐγὼ πέπονθα.

« Νύκτες δὲ ὀδυνῶν δεδομέναί μοι εἰσιν. Ἐὰν
κοιμηθῶ, λέγω, Πότε ἡμέρα; ὡς δ' ἂν ἀναστῶ, πάλιν,
Πότε ἑσπέρα; πλήρης δὲ γίνομαι ὀδυνῶν ἀπὸ
ἑσπέρας ἕως πρωῆ. »

Εἶδες καὶ τῆς νυκτὸς τὸν ἀφόρητον πειρασμὸν,
τὸν καὶ αὐτὸν καινὸν ὄντα, καὶ παράδοξον. Τοῖς
μὲν γὰρ ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις, κἂν μυρία πά- Β
σχῶσι, κἂν δεσμωτήριον οἰκῶσι, κἂν ἄλλοις περι-
κένωνται, κἂν συμφορὰς θρηγῶσι, κἂν λωδῆν σώ-
ματος ὑπομένωσι, κἂν πεινᾷ πιέζωνται, κἂν νό-
σῳ, κἂν πόνοις καὶ ταλαιπωρίαις, ἐπελοῦσα ἡ
νύξ φάρμακον ἐπάγει παραμυθίας, ἀφίεσα τῶν
πόνων τὸ σῶμα, ἀνιέσα τῶν φροντίδων τὴν ψυχὴν.
Ἐπὶ δὲ τοῦ ἰὼδ τότε ὁ λιμὴν σκόπελος γέγονε, καὶ
τὸ φάρμακον ἔλκος κατέστη, καὶ ἡ παραμυθία προσ-
θήκη τις ἦν ὀδύνης χαλεπωτέρα, καὶ φοβερώτερος
ὁ χειμῶν ἐγένετο, ἐν τῇ πᾶσιν ἀνθρώποις παρεχούσῃ
γαλήνῃ· καὶ ἔφευγε μὲν, ὡς ἀπὸ κυμάτων, τῆς
ἡμέρας, διὰ τὰς ἀκαρτερήτους ὀδύνας ἐκείνας, εὐ-
ρισκε δὲ τρικυμίας, καὶ στροβίλους, καὶ ὑφάλους,
καὶ σπιδάδας, ὡς πάλιν τὰ ἐν τῇ ἡμέρᾳ κύματα ζη-
τεῖν· καὶ βαρὺ τὸ παρὸν ἔχων, τοῦ ἀπόντος ἐπεθύμει, C
ἐπισπεύδων διὰ τὰς ἀλγηδόνας τὰ διαστήματα τοῦ
χρόνου παρατρέχειν. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς, τὸ καινὸν
τοῦτο πάθος διηγούμενος, ἐβόα λέγων, Ἐὰν κοι-
μηθῶ, λέγω, Πότε ἡμέρα; Ἐὰν ἀναστῶ, λέγω,
Πότε ἑσπέρα; Τίνος ἔνεκεν, εἰπέ μοι; Ἐν μὲν γὰρ
τῇ ἡμέρᾳ εἰκότως τὴν νύκτα ἐπιζητεῖς, ἅτε ἀτέλειαν
πᾶσι παρέχουσαν τῶν μεθήμερινῶν καμάτων· ἐν
νυκτὶ δὲ γενόμενος, καὶ γαλήνῃ καὶ λήθῃ τῶν ὀδυ-
νῶν ἐκείνων, καὶ τῶν φροντίδων, τί πάλιν ἐπιζητεῖς
τὴν ἡμέραν, εἰπέ μοι; Ὅτι μοι τῆς ἡμέρας χαλεπω-
τέρα ἡ νύξ· οὐ γὰρ ἀτέλειάν μοι παρέχει τῶν πό-
νων, ἀλλ' ἐπίτασιν, καὶ θορύβους, καὶ ταραχάς. Καὶ
τοῦτο αὐτὸ διηγούμενος, ἔλεγεν, Ἐκφοβεῖς με
ἐνυπνίοις, καὶ ἐν ὁράμασι καταπλήσσεις· καὶ
γὰρ ἐξεδείμα τοῦτο⁷⁸, φοβεράς ὄψεις ὄρων ἐπὶ τῆς
νυκτὸς, καὶ φόβον ἀφόρητον ὑπομένων, ἔκστασιν τε
πολλήν, καὶ κατάπληξιν· καὶ ἡ τοῖς ἄλλοις δοθεῖσα
πρὸς ἀνάπαυσιν, τούτῳ μᾶλλον ἐπίτασις ἦν τῶν συμ-
φορῶν.

« Φύρεται δὲ μοι τὸ σῶμα ἐν σαπρίᾳ σκωλήκων·
τῆκα δὲ βώλακας γῆς ἀπὸ ἰχῶρος ξύων. »

Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, *Τῆκα βώλακας γῆς*, δηλοῖ,
ὡς οὐκέτι ὀστράκῳ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ταλαιπωρηθεῖς,
ἀλλὰ γῆ λοιπὸν τοῦτο ἐποίησε. Διὰ πάντων μέντοι

• Job vii, 14.

⁷⁸ Ἰσ. ἐξεδείματα τοῦτο.

qui propter fugam in perpetua formidine est; hoc
enim ostendit illud, *umbrae consecutus*, id est, qui
propter metum, ea quæ absunt, tanquam præsentia,
opinatur, ac tenebras quærit, quibus obtegatur.
Verum, si vita hæc tentationum locus est, qui fieri
potest, ut in tentationes non incidat qui in tenta-
tionum loco versatur? Quare non tantum ab iniqui-
tate mea, sed ab ipsa etiam natura, ut hæc paterer
quibus affligor, contigit.

VERS. 3, 4. « Noctes vero dolorum datæ sunt
mibi. Si dormiero, dico: Quando dies? et si
surrexero, rursus: Quando vesper? repleor autem
doloribus a vespera usque ad mane. »

Vidisti noctis tentationem intolerabilem, quæ
insolens etiam, et præter hominum opinionem
existit. Aliis enim hominibus, licet innumera
patiantur, licet carcerem inhabitent, licet catenis
vinciantur, licet calamitates defleant, licet corporis
cladem sustineant, licet paupertate, morbo, labori-
bus, et ærumnis premantur; nox tamen super-
veniens, corpus a laboribus liberans, et animum
vacuum a curis reddens, solatii pharmaceum adhibet.
Jobo vero tunc portus factus est scopulus, medi-
camentum versum est in ulcus, et solatium doloris
additamentum fuit, dolore ipso acerbior; noctuque
quando omnibus aliis tranquillitas præbetur, for-
midoliosior tempestas excitata est: propter intolera-
biles enim dolores, tanquam a fluctibus, diurno
tempore fugiebat; procellas autem, turbines, sæta
latentia, et scopulos prominentes inveniebat, ut
rursus fluctus diurnos quæreret; cumque id quod
aderat molestiam exhiberet, quod aberat cupiebat,
propter cruciatu temporis intervalla decurrere
accelerans. Quamobrem ipse, novum hoc genus
mali enarrans, vociferando dicit: *Si dormiero,
dico: Quando dies? Si surrexero, dico: Quando
vespera? Cur ita, amabo te? Interdum quidem
merito noctem quæratis, quia, scilicet, immunitatem
a laboribus diurnis omnibus præstat; in nocte
autem constitutus, et tranquillitate, et oblivione
dolorum et curarum, cur rursus diem expetis, dic
mibi? quia nox die mihi est acerbior; non enim
laboribus finem imponit, sed auget, et turbas, et
perturbationes creat. Et hoc ipsum his verbis
enarravit: *Terres me per somnia, et per visiones
obstupefacis* °; noctu enim terribiles visiones aspi-
ciens, et metum intolerabilem cum multa animi
commotione et consternatione sustinens, pertorres-
siebat; et nox quæ aliis ad quietem concessa est,
huic calamitatum incrementum facta est.*

VERS. 5. « Conspergitur autem corpus meum
in putredine vermium; infundo autem glebas terræ
a sanie radens. »

Dicendo autem: *Infundo glebas terræ*, significat,
ut mihi videtur, in ea miseria se constitutum fuisse,
ut non amplius tæta, sed terra deinceps sanie

raderet. Porro, in omnibus, amicos de fortitudine, A et patientia, et de deponenda opinione quam de eo conceperant (quod, scilicet, propter peccata pateretur) instituit, ut ex ærumnarum multitudine intelligere possent, non adeo improbum eum fuisse, ut talia pateretur; oportebat enim eos in seipsos primum descendere, atque ita iudicium de Jobi actionibus facere. Dolores enim nunquam intermittentes, sanies, et vermes, tolerantiam simul et fortitudinem arguebant.

VERS. 6, 7. « Vita autem mea velocior est quam loquela: [Alii, quam cursor, reddiderunt.] Perii autem in spe vana. [Symmachus autem: Dies mei consumpti sunt, quippe cum non sit spes.] »

Potest autem forte illud: *Vita mea velocior est quam loquela*, fragilem et fluxam vitæ conditionem B significare, quod in eodem statu non permaneat, sed tanquam loquela dissuat et evanescat. Potest etiam doloris summam vehementiam ostendere, et quod ærumnæ a morte ipsa parum abessent. Illud autem, *Velocior cursor*, innuere videtur, quod quemadmodum illi, antequam pedem sistant, resiliant; sic gloriam priusquam adveniat, avolare. *Perii autem*, inquit, *vita mea in spe vana*. Cur tandem? quia labores et ærumnas pertuli, mercedem autem nullam reportavi; quia calamitatibus premor, nec bonum aliquem exitum invenio. Postea sermonem cum amicis abrumpens, ad preces, interjecto intervallo, se convertit, ac dicit:

VERS. 10. « Si enim homo descenderit ad infernum, C ultra non ascendet, et non revertetur amplius in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus ejus. »

Propter hoc præcipue justus admiratione dignus est, quod cum nihil certi de resurrectione intelligeret, dolores quidem expertus fuerit, nihilominus forti et generoso animo eos pertulerit: quod enim nullam certam scientiam habuerit mysterii regenerationis quæ est post mortem, ex eis liquet, quæ dicit: Non licet, inquit, illi qui morte extinctus ad inferos descendit, amplius reviviscere, et ad ædes suas redire; sed neque memoria ejus reliqua erit, cum inter vivos apparere desiderit: mortuum enim resurgere impossibile est.

VERS. 13, 14. « Dixi: Quia consolabitur me lectus meus, [Symmachus vero, idem alia voce exprimens, dixit, παρηγορήσει.] Et referam ad meipsum privatim sermone meum tuo meo. [Theodotio autem: Comportabit me in confabulatione mea stratum meum.] Exterres me per somnia, et per visiones me obstupescias. »

Quod soli justo contigit, nemini autem alteri; neque enim nox solatium ei præbebat, sed terrorum nocturnorum phantasia, diurnis malis ærumnas ejus magis augebat. Quod autem in somnis graviora passus fuerit, audi quid dicat: *Cur me exterres per somnia, et per visiones me obstupescias?* Quis ferreus, et adamantinus, tot gravia et acerba pati potuit? Nam si unumquodque per se intolerabile

παιδεύει τοὺς φίλους, καὶ περὶ καρτερίας, καὶ περὶ τοῦ ἀπόσασθαι τὴν διάληψιν, ὅτι δι' ἁμαρτίας πάσχει, ὅπως ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῶν πόνων ἐννοήσωσιν, ὅτι οὐχ οὕτως ἐστὶ φαῦλος, ὥστε τοιαῦτα πάσχειν· ἴδει γὰρ αὐτοὺς ἐννοῆσαι τὰ καθ' ἑαυτοὺς, καὶ οὕτω γινῶναι τὰ περὶ τοῦ Ἰωβ. Ἀκατάπαυστοι γὰρ ὀδύνας, καὶ ἰχώρ, καὶ σκόλληκες, καρτερίαν ἅμα καὶ ἀνδρείαν ἐδείκνυον.

« Ὁ δὲ βλος μου ἐστὶν ἐλαφρότερος λαλιᾶς. [Οἱ δὲ λοιποὶ, δρομέως, ἐξέδωκαν.] Ἀπόλωλε δὲ ἐν κενῇ ἐλπίδι. [Ὁ δὲ Σύμμαχος, αἱ ἡμέραι μου ἀνηλώθησαν, μὴ οὐσης ἐλπίδος.] »

Τάχα δὲ τὸ, Ὁ βλος μου ἐλαφρότερος λαλιᾶς, δύναται μὲν τὸ πρόσκαιρον τοῦ βίου σημαίνειν, ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐστηκὼς, ἀλλὰ λυόμενος, ὡς περὶ ἡ λαλιά. Δύναται δὲ καὶ τὴν εἰς ὑπερβολὴν ὀδύνην δηλοῦν, καὶ τὸ ἄχρι θανάτου ἔκειν αὐτῷ τὰ τῶν πόνων. Τὸ δὲ, Ἐλαφρότερος δρομέως, ὅτι ὡς περὶ ἐκεῖνοι, πρὶν ἢ στῆναι, μεταπηδῶσιν· οὕτω καὶ ἡ δόξα, πρὶν ἢ παραγενέσθαι, ἀφίπταται. Ἀπόλωλε δὲ ἐν κενῇ, φησὶν, ἐλπίδι ὁ βλος μου. Διὰ τί; ὅτι ἐταλαιπώρησα, καὶ μισθὸν οὐκ ἔλαβον· ὅτι ἐν συμφοραῖς, καὶ οὐδὲν ἔχω τέλος χρηστόν. Εἶτα ἐάτας τὴν πρὸς τοὺς φίλους διάλεξιν, εἰς εὐχὴν τὸ λοιπὸν διὰ μέσου τρέπεται, καὶ φησι·

« Ἐὰν γὰρ ἄνθρωπος καταβῆ εἰς ἕδην, οὐκέτι μὴ ἀναβῆ, οὐδ' οὐ μὴ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, οὐδ' οὐ μὴ ἐπιγῶν αὐτὸν ἔτι ὁ τόπος αὐτοῦ. »

Ἄξιον διὰ τοῦτο μάλιστα θαυμάζειν τὸν δίκαιον, ὅτι περὶ ἀναστάσεως οὐδὲν ἐπιστάμενος, ὠδυνᾶτο μὲν, ἔφερε δὲ γενναίως. Ὅτι γὰρ οὐκ ἤδει τι σαφὲς περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐκ νεκρῶν παλιγγενεσίας, ἐντεῦθεν δῆλον· Τῷ γὰρ ἄπαξ, φησὶ, διὰ θανάτου εἰς τὸν ἕδην κατελθόντι, οὐκέτι δέδοται πάλιν ἀναβιώσαντι, εἰς τὸν ἴδιον οἶκον ἐπαναστρέφειν· ἀλλ' οὐδὲ μνήμη τοῦτου περιλειφθήσεται, ἀφανοῦς ἐκ ζώντων γενομένου· τὸν γὰρ ἀποθανόντα ἀναστῆναι οὐχ οἶόν τε.

« Εἶπα, ὅτι παρακαλέσει με ἡ κλίνη μου. [Ὁ δὲ Σύμμαχος, παρηγορήσει.] Ἀνοίσω δὲ πρὸς ἑμαυτὸν ἰδίᾳ λόγον τῇ κοίτῃ μου. [Ὁ δὲ Θεοδοτίω, Συμβαστάσει με ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου ἡ κοίτη μου.] Ἐκφοβεῖς με ἐνυπνίους, καὶ ἐν ὄραμασι με καταπλήσσεις. »

Ὅπερ ἐπὶ τοῦ δικαίου συνέθη μόνου, τοῦτο ἐν ἑτέρῳ οὐδενί· οὐδὲ γὰρ τὴν ἀπὸ τῆς νυκτὸς εἶχε παραμυθίαν, ἀλλὰ τῶν μεθ' ἡμέραν δεινῶν προσθήκη μείζων ἦν ἡ τῶν νυκτερινῶν φόβων φαντασία. Ὅτι γὰρ χαλεπώτερα ἐν τοῖς ὑπνοῖς ὑπέμενεν, ἄκουσον τί φησι, Διὰ τί ἐκφοβεῖς με ἐνυπνίους, καὶ ἐν ὄραμασι με καταπλήσσεις; Ποῖος σιδηροῦς ἄνθρωπος, ποῖος ἀδάμας, τοσαῦτα ἂν ὑπέμενε δεινὰ;

Εἰ γὰρ καὶ καθ' ἑαυτὴν τούτων ἕκαστον ἀφόρητον, ἄνθρωπον, ὁμοῦ συνελθόντα πόσον ἤγειρε θόρυβον· ἀλλ' ὅμως ἐκεῖνος ἅπαντα ταῦτα ὑπήνεγκε, καὶ ἐν ἅπασιν τοῖς συμπεθεηκόσιν αὐτῷ, οὐχ ἤμαρτεν, οὐδὲ ἐν τοῖς χειλέσιν αὐτοῦ· καὶ ταῦτα, μηδὲν διάλειμμα ἔχων ἐν ταῖς συμφοραῖς, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ, καὶ μεθ' ἡμέραν, ὑπὸ τῶν παθῶν ταραττόμενος. Ἐὼ λέγειν τὰ μεθ' ἡμέραν δεινὰ, ἀλλ' οὐδὲ ἡ νύξ αὐτῷ παρεῖχεν ἀτέλειαν· διὸ ἔλεγεν, Ἐν ὁράμασι με καταπλήσσεις, καὶ ⁷⁹ αὐτὸν, φημι τῆς ἀνάσεως τὸν καιρὸν, ὅτε προσδοκῶ μικρὸν ἀδολεσχησαί μου τοῖς λογισμοῖς, καὶ ὕπνου τυχεῖν καὶ ἀναπαύσεως, φοβερά μοι τὰ ἐνύπνια ἐπίσταται· συμβαίνει δὲ τοῦτο μάλιστα καὶ φυσικῶς τοῖς μεθ' ἡμέραν πειραζομένοις, ὡς που καὶ ὁ σοφὸς ἔφησεν Ἐκκλησιαστής, Ὅτι παραγίνεται ἐνύπνιον ἐν πλήθει πειρασμῶν. Εἰκὸς δὲ, καὶ ^B τὸν διάβολον φαντάσματά τινα φοβερά δεικνύντα, ἐκδειματόν αὐτὸν, καὶ ἔκταράττειν καθ' ὕπνου. Ὁ δὲ μακάριος οὗτος οὐπω πληροφωρηθεὶς ὡς ἐζητήθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου, οἶεται τὸν Θεὸν, καὶ ταῦτα, καὶ τὰς βρασάνους ἐπιφέρειν αὐτῷ. Ἦν δὲ ἄρα καὶ τοῦτο τῆς διαβόλου ἐνεργείας· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐπήγαγεν, ἀλλὰ πάντα τῆς τοῦ διαβόλου χειρὸς ἦν.

ΚΕΦΑΛΑ. Η'.

« Μὴ ὁ Κύριος ἀδικήσει κρίνων; ἢ ὁ τὰ πάντα ποιήσας ταραξεί τὸ δίκαιον; »

Χριστοστόμου, Πολυχρονίου καὶ Ὀλυμπιόδωρου. Οὐχ ὁρᾶς, φησὶ, πόση δικαιοσύνη ἐν τῇ κτίσει, πόση εὐταξία; Μὴ ἐνδέχεται τὸν Θεὸν ἄκριτον τὴν κατὰ τινος ἐξενεγκεῖν ψήφον; Μὴ ὁ τὰ πάντα ποιήσας εὐκόσμως καὶ ἀρμονίως, καὶ φιλανθρωπίᾳ τὴν ἀρχὴν παραγαγὼν, ἐπὶ σοῦ μόνου τὴν τοῦ δικαίου διετάραξεν ἰσότητά, καὶ σὲ παρὰ τὸ δίκαιον ἐκάκωσεν; Ἡρέμα οὖν πλήττει τὸν ἅγιον, ὡς κατὰ τὸ δίκαιον, καὶ δι' ἁμαρτίας ὑπομένοντα, τῆς αὐτῆς τῷ φθάσαντι διαλήψεως ὑπάρχων καὶ οὗτος, ὅτι δι' ἁμαρτίας τὰ κακωτικὰ πάντως ἐπιπέμπεται. Ἔδει δὲ λογίζεσθαι, ὅτι τὰ τοιαῦτα οὐ μόνον φαύλοις, ἀλλὰ καὶ σπουδαίοις συμβαίνει, ἀδιάφορα γὰρ, καὶ ὅτι θαυμαστότερό; ἐστὶν ὁ δίκαιος, ὑπομένων θλίψεις καὶ πόνους. Ἐπεὶ δὲ μὴ ἔχειν ⁸⁰ αὐτὸν ἐλέγχει ἡμαρτηκότα, εἰς τοὺς υἱοὺς τρέπεται, καὶ φησιν·

« Ἐπερώτησον γὰρ γενεὰν πρώτην, ἐξιχνίασον δὲ κατὰ γένος πατέρων· χθιζοὶ γὰρ ἐσμεν, καὶ οὐκ ὄψομεν, σικὰ γὰρ ἐστὶν ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ βίος. »

Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐπειδὴ ἡμεῖς ὀλιγοχρόνιοι ἐσμεν, τοὺς γεγηρακότας ἐρωτήσωμεν, καὶ αὐτοὶ ἀπαγγελοῦσιν, ὅτι ὡσπερ ἀδύνατον ἄνσω νοτίδος χόρτον ἀνελεῖν, οὕτως ἄνευ δικαιοσύνης διαμεῖναι ἐν εὐδαιμονίᾳ· καὶ ὡς οὐ δυνατόν εὐθηλίαν

^P Eccl. v, 2.

⁷⁹ ἴσ. καθ'. ⁸⁰ ἴσ. εἰχεν.

fuit, considera, in unum congesta quantas perturbationes excitaverint : ille vero hæc omnia sustinuit, et in omnibus quæ ei acciderant, nequaquam peccavit, ne labiis quidem ; illudque, sine ulla calamitatum intermissione, noctu et interdum doloribus vexatus. Ut taceam enim diurnas ærumnas, nox illi nullam malorum immunitatem præbebat ; idcirco dixit : *Per visiones me obstupescis* ; ipso, inquam, remissionis et laxamenti tempore, cum cogitationibus meis aliquantulum vacare exspecto, et somnum et quietem capere, insomnia formidolosa superveniunt : quod quidem naturaliter eis contingit, qui diei tempore cum ærumnis conflictantur ; prout alicubi a sapiente Ecclesiaste dictum est : *Quia advenit somnum in multitudine sollicitudinum* P. Verisimile etiam est diabolum, objectis quibusdam terculamentis et spectris, in somnis terrorem et formidinem illi incussisse. Beatus autem hic vir, cum nondum firma fide sibi persuaderet, a diabolo se ad supplicia expetitur fuisse ; et hæc, et tormenta, Deum intulisse arbitratur. Erat autem et hic diabolicæ operationis effectus ; Deus enim nullo malo eum afflixerat, sed omnia diaboli manibus facta sunt.

CAP. V.II.

VERS. 3. Nunquid Dominus injuste ager judicans ? aut qui omnia fecit, turbabit justitiam. »

Chrysost. Polychron. et Olympiod. Nonne vides, inquit, quanta sit æquitas in creatura, et ordinata dispositio ? An fieri potest, ut Deus contra aliquem sententiam sine judicio et ratione ferat ? An, qui omnia decenter et harmonice fecit, et in initio benignitate sua et clementia produxit, æquitatis jura in te uno pervertit, et contra jus et fas malis te affixit ? Tacite igitur sanctum ferit, tanquam jure, et propter peccata, adversa pateretur ; in eadem opinione cum superiore existens, quod, scilicet, tribulationes et afflictiones ob peccatum omnino hominibus immittantur. Oportebat autem animo reputare, quod ejusmodi non tantum pravis, sed probis etiam contingant (quippe quæ adiaphora sint) et quod justus tolerando ærumnas et dolores, admirabilior reddatur. Postquam autem illum ^D peccati arguere non posset, ad liberos se convertit, et dicit.

VERS. 8, 9. « Interroga enim generationem primam, et investiga per genus patrum : hesterni enim sumus, et nescimus, umbra enim est nostra super terram vita. »

Quod autem dicit hujusmodi est : Quandoquidem momentanei nos sumus, ætate provectoros interrogemus, qui nobis narrabunt, quod impossibile sit sine justitia felicitatem perennare, quemadmodum sine humore herba non pullulat ; et quod iniquorum

hominum abundantia stabilis et firma esse non **A** ἀδίκων κρατύνεσθαι· καὶ ὡς δι' ἁμαρτίας αἱ τιμω
possit ; et quod supplicia propter peccata infli-
gantur. ρίαι.

CAP. IX.

Vers. 1, 2. « Respondens autem Job, ait : Vere scio quia ita est. »

Quantam philosophiam verba hæc præ se ferunt ? Novi, inquit, quod impij interitui obnoxii sint, justi autem non item. Vides ut Deum Injustitiæ nentiquam accuset.

Vers. 10. « Qui facit magna et investigabilia, gloriosaque et mirabilia, quorum non est numerus. »

Nonne hæc, inquit, quæ antea dixi, licet oculis subjiciantur, magna et investigabilia sunt ? quanto **B** magis ea quæ invisibilia sunt ? Verum observa quod nunquam Dei essentiam, sed opera tantum ejus proferat. Et cur, inquit, singula enumero ? magna enim et incomprehensibilia et innumerabilia sunt ejus opera.

Vers. 17. « Multas autem tribulationes meas fecit in vanum. »

Hoc etiam Deus diabolo de illo dixerat : Tu vero dixisti, substantiam ejus frustra perdere ? quid ergo miraris, si quod Deus dixerat, hoc etiam ipse dicat : In vanum, non quia peccaverit, sed quia pœna illa et supplicium in nullo ei proderit.

Vers. 31. « Nam si lotus fuero nive, et mundatus fuero mundis manibus satis in sorde me tinxisti, **C** execratum est autem me vestimentum meum. »

Chrysost. et Olymp. Antiquis mos erat, balneis sordes corporis eluere : vetus etiam mos obtinuit, ut manus lavarent, cum se criminis alicujus minime participes ostendere vellent, dicerentque : Innoxius sum ego ab hac re ; prout in Salvatore nostri negotio a Pilato factum est : David etiam cecinit : *Lavabo inter innocentes manus meas* *. Hoc igitur est quod dicit : Licet purus exsitero, accuratæ hæc explorationes et supplicia quæ mihi inferuntur, præjudicat ab hominum opinione, sorditatum me et impurum esse ostendunt ; ut qui vestimenta mea contigerit, pollui et inquinari se existimet, cum propter peccatorum multitudinem unusquisque me hæc pati suspicetur. Hæc autem ideo dicit quia amici ejus, ut peccatorem eum demonstrarent, ea quæ illi evererant, in medium attulissent. Quod vero dicit est hujusmodi : *Quare igitur non sum mortuus ?* Improbum enim, ne aliis improbitatis magister fieret, de medio tolli oportebat. Si vero sole fuero purior, maculam tamen, nec vulgarem, inustam habeo. Verum etiam qui tanquam indumentum corpori, affinitate me proxime attingunt, odio me prosequuntur ; non

* Job II, 3. † Matth. xxvii, 24. ‡ Psal. xxv, 6.

¹ Ἰσ. deest. λέγοντες. ² Ἰσ. ἔψαλε. ³ Ἰσ. προφερεῖν.

ΚΕΦ. Θ'.

« Ὑπολαβὼν δὲ Ἰὼβ λέγει, Ἐπ' ἀληθείας οἶδα ὅτι οὕτως ἐστίν. »

Πόσης φιλοσοφίας ταῦτα τὰ βήματα, Οἶδα, φησὶν, ὅτι οἱ ἀσεβεῖς ἀπόλλυνται, οἱ δὲ δίκαιοι οὐχί. Ὅρξῃ πῶς οὐδαμῶς καταγινώσκει τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν.

« Ὁ ποιῶν μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξά τε καὶ ἐξαισία, ὧν οὐκ ἐστὶν ἀριθμὸς. »

Ταῦτα δὲ προεῖρηκα, φησὶν, οὐ μεγάλα, οὐκ ἀνεξιχνίαστα, καίπερ ὄρατὰ ὄντα ; πόσω γε μᾶλλον τὰ ἀόρατα ; Ὅρα δὲ, οὐδαμοῦ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ λέγει. Καὶ τί, φησὶ, τὸ καθ' ἕκαστον αὐτῶν λέγω ; μεγάλα γὰρ εἰσι, καὶ ἀκατάληπτα, καὶ ἀναρίθμητα τοῦ Θεοῦ ἔργα.

« Πολλὰ δὲ μου τὰ συντρέμματα πεποίηκε διακενῆς. »

Τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς πρὸς τὸν διάβολον ἔλεγε περὶ αὐτοῦ, *Σὺ δὲ εἶπας, ἀπολέσαι τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ διακενῆς*· τί οὖν θαυμάζεις, εἰ ἔπειρ ὁ Θεὸς εἶπε, τοῦτο καὶ οὗτος λέγει, ὅτι διακενῆς, οὐχ ὅτι ἤμαρτεν, ἀλλ' ὅτι οὐδὲν πλέον ἐστὶ ἀπὸ τῆς τιμωρίας αὐτοῦ, καὶ τοῦ κολάζεσθαι.

« Ἐὰν γὰρ ἀπολούσωμαι χιόνι, καὶ ἀποκαθάρωμαι χερσὶ καθααῖς, ἱκανῶς ἐν ῥύπῳ με ἔβαψες ; ἐβδελύξατο δὲ με ἡ στολή μου. »

Χρυσόστομον καὶ Ὀλυμπιοθώρον. Ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς, λουτροῖς ἀποκαθαίρειν τοὺς μολυσμοὺς· καὶ τοῦτο δὲ παλαιὸν ἔθος ἦν, ἐνθα ἐθεόλογοι δεῖξαι, ὡς οὐκ ἐκοινωνήσαν τῆδε τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀπενίπτοντο τὰς χεῖρας ¹, Ἄθως εἶμι ἀπὸ τοῦδε τοῦ πράγματος· ὡς καὶ ὁ Πιλάτος ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος πεποίηκε· καὶ ὁ Δαθὶδ ἐψάλλε ², *Νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου*. Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι Ὅπως ἂν ὦ καθαρὸς, οἱ ἀκριβεῖς οὗτοι ἔλεγμοι, καὶ αἱ ἐπαχθεῖσαι τιμωρίαι, ἐκ τῆς προλήψεως, ἐβρῦπωμένον με καὶ ἀκάθαρτον ἀποδεικνύουσιν· ὡς καὶ τὸν ἀπτόμενον τῶν ἱματίων μου, δοκεῖν μολυνέσθαι, διὰ πλῆθος ἁμαρτιῶν ἐκάστου ταῦτά με πᾶσχειν ὑπολαμβάνοντος. Ταῦτα δὲ φησὶ διὰ τὸ τοὺς αὐτοῦ φίλους, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ εἶναι αὐτὸν ἁμαρτωλὸν, τὰ συμβάντα αὐτῷ, προσφέρειν ³. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ὑπόδειγμα κείμαι πᾶσιν ἀσεβείας, *Διατὶ οὖν οὐκ ἀπέθανον* ; τὸν γὰρ πονηρὸν ἐκ τοῦ μέσου ληφθῆναι ἐχρῆν, ὥστε μὴ εἶναι τοῖς ἄλλοις διδάσκαλον. Ἄν τοῦ ἡλίου δὲ καθαρώτερος γένωμαι, ἔχω κηλῖδα, οὐ τὴν τυχοῦσαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ οὕτως ἐγγύτατοι, ὡς ἡ στολή τῷ σώματι, καὶ αὐτοὶ ἐμίσησάν με, οὐ διὰ τὴν τιμωρίαν, ἀλλ' ὡς ἐναγῆ καὶ μαρὸν, ὡς ἀκάθαρτον, οὕτως ἀπεστράφησάν με.

Βδελυκτὸν δὲ μοι γέγονε καὶ τὸ σῶμα, τοῦτο γὰρ ἢ *στολή*. Δύναται δὲ καὶ οὕτω νοεῖσθαι τὸ Ἐδδελύξατό με ἢ *στολή μου*, ὅτι φύγει με καὶ ἡ ἐσθῆς, οἷον ἐμισήσά με, ἀντὶ τοῦ, Οὐδὲ ἐνδύσασθαι δύναμαι, διὰ τὸ ἀγαν ἠλκῶσθαι.

ΚΕΦ. Γ'.

« Ὅτι ἀπίπῳ ἔργα χειρῶν σου, βουλή δὲ ἀσεβῶν προσέσχες. »

Ὁρᾶς, ὅτι οὐ διὰ τοῦτο βούλεται δικάσασθαι, ὡς καλῶς πράττων, ἀλλ' ὅτι⁸⁴ ὠφελεῖ με, φησὶν, αὕτη ἡ θλίψις; δέδοικα γὰρ μὴ καὶ βλάβη· εἰκόσ γὰρ τινὰς λογιέσθαι⁸⁵, ἢ ὅτι οὐ προνοεῖς τῶν ἀνθρώπων οὐδ' ἐπλάσας, ἢ ὅτι οἱ φαῦλοι μάλιστα παρὰ σοὶ εὐδοκίμοῦσι, καὶ ἀρέσκουσί σοι μάλιστα τὰ τοῦτων βουλευματα.

« Οἶδας γὰρ ὅτι οὐκ ἠσέθησα, ἀλλὰ τίς ἐστὶν ὁ ἐκ τῶν χειρῶν σου ἐξαιρούμενος. »

Χρυσοστόμου καὶ Ὀλυμπιοδώρου. Καὶ ἐγὼ οἶδα, ὅτι οὐκ ἠσέθησα, ἀλλὰ συμβαίνει ἠσεθηκέναι με, καὶ ἀγνοεῖν· ὅταν οὖν σὺ κολάσῃς, οὐδεὶς δικαιοθῆναι δύναται· ἀλλ' εἰ καὶ μὴ ἠσέθησα τότε εἰς ἐμὴν γνώμην, οἶδα ὅτι τὴν σὴν βουλήν οὐκ ἐστὶν ἀποφυγεῖν, ἀντὶ τοῦ, Κἂν μὴ ἑμαυτῷ συνοῖδα, ἀλλὰ ἡ σὴ κρατεῖται βουλή, ἡ κρείττον ἡμῶν τὰ καθ' ἡμᾶς ἐπισταμένη.

« Αἱ χεῖρές σου ἐπλάσαν με, καὶ ἐποίησάν με. »

Χρυσοστ. καὶ Ὀλυμπ. Ἔργον εἰμι, φησὶ, τῶν χειρῶν σου, κἂν ἀμαρτωλός. Ὁρᾶς ὡς καὶ ποιητὴν γινώσκει τὸν θεόν, καὶ παρακαλεῖ φειδῶ ποιήσασθαι τοῦ ἰδίου δημιουργήματος.

« Μετὰ ταῦτα μεταβάλων, με ἐπαισας. [Ἀκύλας δὲ καὶ Θεοδοσίωρ, Ἄμα κύκλω κατεπόντισσας με.] »

Ἀκολούθως δὲ, καὶ τῆς δημιουργίας, καὶ τῆς προνοίας αὐτὸν ἐπιστάμενος ἀρχηγὸν καὶ κύριον, εἰς εὐχὴν τρέπει τὸν λόγον, ἵκετεύων μνησθῆναι τοῦ τῆς φύσεως εὐτελοῦς καὶ ὀλιγοχρονίου, καὶ ὅτι ἐξ ἀρχῆς τῇ ἀγαθότητι πεποίηκε⁸⁶, καὶ ὀργισθεὶς θανάτῳ ἐζημίωσε, καὶ φησὶ·

« Ἦ οὐχ ὥσπερ γάλα με ἠμελξας, ἐτύρωσας δὲ με ἴσα τυρῷ; Δέρμα δὲ καὶ κρέας με ἐνέδυσας, ὀστέους δὲ καὶ νεύρους με ἐνειρας· ζῶην δὲ καὶ ἔλαος ἔθου παρ' ἐμοί, ἢ δὲ ἐπισκοπῆ σου ἐφύλαξέ μου τὸ πνεῦμα. »

Τὸ σπέρμα ἐξ οὗ συνίσταται τὸ ζῶον, γάλα ἀμελχθὲν λέγει· καὶ ὥσπερ τὸ γάλα ἀμελχθὲν τυρὸς γίνεται, οὕτως καὶ τὸ σπέρμα ἀποστάξαν, καὶ συστραφὲν, φύσις γίνεται· κατάστασις δὲ αὕτη ἐστὶ πρῶτη τοῦ ἐμβρύου. Τὸ γὰρ καταβληθὲν εἰς τὰς ἀβλακὰς τῆς ὑστέρας σπέρμα, ὅταν συστραφῇ οἷα

⁸⁴ Ἰσ. τί. ⁸⁵ Ἰσ. λογιέσθαι. ⁸⁶ Ἰσ. suppl. τὸν ἀνθρώπον.

propter supplicium mihi inflictum, sed tanquam hominem impium, scelestum et impurum, me abominantur : ipsum etiam corpus mihi execrandum evasit, hoc enim est, *vestimentum*. Potest etiam illud : *Execraturum est me vestimentum meum*, sic intelligi : *Vestis ipsa, quasi odio incitata, me fugit ; ac si diceret : Propter ulcerum acerbiteriam, eam induere non possum.*

CAP. X.

« Quia despexisti opera manuum tuarum, et ad consilium impiorum animadvertisti. »

Vides, quod non ideo iudicio contendere velit, quasi actiones ejus bonæ essent ; sed, Qua in re proderit mihi, inquit, hæc afflictio? vereor enim ne obsit potius : verisimile enim est, quosdam secum cogituros, vel quod hominum quos finxisti, curam non geras, vel quod improbi præcipue in existimatione apud te sint, et illorum consilia tibi maxime arrideant.

VERS. 7. « Scis enim me non egisse impie : sed quis est, qui de manibus tuis eripiat ? »

Chrysost. et Olymp. Novi etiam ego me nullam impietatem admisisse, quanquam contingere possit, ut impie agam, et tamen ignorem ; te igitur puniente, nemo justificari potest : quamvis autem meo iudicio impie non egerim, novi tamen voluntatem tuam me vitare non posse ; ac si diceret : Quamvis nullius mihi conscius sim, tua tamen voluntas, cui nostra melius sunt quam nobis ipsis cognita vincat, et obtineat.

VERS. 6. « Manus tuæ plasmaverunt me, et fecerunt me. »

Chrysost. et Olymp. Licet peccator, inquit, existam, opus manuum tuarum sum. Vides quemadmodum Deum opificem agnoscat, et, ut parcat suo opificio, roget.

« Postea mutans percussisti me. » [Aquila vero et Theodotio, Simul in circuitu adobruisti me.]

Consequenter vero, cum creationis et providentiæ principem et dominum illum agnosceret, ad preces sermonem convertit, supplexque petit, ut vilitatis et brevitatis vitæ humanæ recordari velit, et quod in initio ex benignitate sua hominem creaverit, et infensus, morte postea multaverit, dicitque.

VERS. 10-12. « Nonne tanquam lac mulsisti me, et coagulasti me æque ac caseum. Pelle autem et carne vestisti me, ossibusque et nervis conseruisti me : vitam autem et misericordiam posuisti apud me, et visitatio tua custodivit spiritum meum. »

Semen ex quo animal consistit, lac emulctum dicit ; et quemadmodum lac ex uberibus expressum fit caseus, ita semen stillatim fustum, et coagulatum, natura et substantia evadit ; atque hæc prima est embrii constitutio. Semen enim quod uteri sulcis mandatum est, cum instar casei condensa-

tur et coagulatur, substantia fit, ac postea efformatur (vel, ut Scriptura loquitur, *exemplari assimilatur*, et tanquam characterem recipit) et substantia quæ humida erat, coagmentatur, quodque in uterum fuit conjectum, in pellem, carnes, ossa, et nervos distribuitur: et hæc quidem singula, anima præsentē, motu animali moventur, illa vero recedente, torpent et otiosa sunt. Non solum autem, inquit, vitam mihi largitus es, quod creationis proprium est indicium, sed misericordem etiam te præbuiisti, quod Providentiæ favorem manifestat, in omni enim vita providentiam tuam expertus sum; hoc enim est: *Visitatio tua custodivit spiritum meum* ¹, id est, Postquam creatus sum, tua providentia vita fruor; et in summa, universam constitutionis corporis, quæ ex antecedentibus fit, et ipsorum etiam præexistentium rationem et harmoniam indicat.

CAP. XI.

VERS. 4. « Noli enim dicere, quia mundus sum operibus, et irreprehensibilis ante eum. »

Et ille quidem dixerat: *In veritate scio, quia non est mortalis mundus coram Domino* ². Vides quemadmodum contraria illi vitio vertant.

CAP. XII.

VERS. 7-11. « Sed tamen interroga quadrupedia, si tibi respondeant; volatilia autem cæli, si tibi annuntient; enarra terræ, si tibi dicat et exponent tibi pisces maris. Quis igitur non cognovit in omnibus his, quod manus Domini fecit hæc? si non in manu ejus est anima omnium viventium, et spiritus omnis hominis. Nam auris quidem dijudicat verba, fauces autem cibos gustant. »

Chrysost. et Olymp. Quandoquidem Dei notitiam se habere gloriabantur, ideo omnem creaturam suam opificem nosse demonstrat, quod non tantum hominibus compertum est, sed etiam brutis animantibus, et terræ quæ sensus expertus est. Cur igitur, inquit, quasi magnum aliquid et admirandum dixissetis, sic affecti estis? Oportet enim omnino improbum interire, neque quisquam est, qui hoc ignorat. Ut Sopharo autem majorem pudorem incuteret, hyperbolice dixit: Interroga irrationalia et inanimata, quæ etiam, licet non loquantur, eo quod vocem talem edere videantur, Dei gloriam enarrant; cum itaque divinæ potentie vim sentiant, si sermone prædita essent, Deum universi creatorem profiterentur, cujus sapientia captum humanum superat, qui de improbis supplicium sumit, in cujus manu viventium omnium vita et mors sita est, qui quidquid de singulis statuerit, facili negotio præstat, quique brutorum animam, et hominis spiritum, et omnia alia fovet ac conservat. Si igitur bruta animantia ita de Deo prædicarent, si sermone prædita

Α τυρός, και παγή, γίνεται φύσις. ὅπερ λοιπὸν διαπλάττεται, ἢ, ὡς ἡ Γραφή φησιν, *ἐξεικονίζεται*, και δέχεται ὡσπερ χαρακίηρα· και συμπήγνυται μὲν ἡ ὑγρὰ φύσις, εἰς δὲ δέρμα, και κρέας, ὅστέα τε και νεῦρα μερίζεται τὸ καταβληθὲν· ταῦτα μὲν τοιαῦτα καθ' ἑαυτὰ, παρουσίας μὲν ψυχῆς, ζωτικὸν ἔχει κίνημα, ἀναχωρησάσης δὲ, ἀργὰ καταλείπεται. Οὐ μόνον δὲ, φησὶ, ζῶν ἔθου παρ' ἔμοι, ὅπερ τὸ τῆς δημιουργίας οἰκεῖον σημαίνει, ἀλλὰ και ἔλεον ἐποίησας μετ' ἐμοῦ, δι' οὗ ἡ προνοητικὴ χάρις δηλοῦται, και παρὰ πάντα τὸν βίον προνοίας ἀπήλαυσα τῆς σῆς· τοῦτο γὰρ τὸ, *Ἡ ἐπισκοπὴ σου ἐψύλαξέ μου τὸ πνεῦμα*, τούτέστι, Καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι, τῆ σῆ προνοίᾳ τὸ ζῆν κέκτημαι· και ἀπλώσθαι, ὅλην τὴν ὁδὸν και ἀρμονίαν τῆς συστάσεως τοῦ σώματος ἀπαγγέλλει, διὰ τε τῶν πρὸ τούτων ³, και αὐτῶν προκειμένων.

ΚΕΦ. ΙΑ'.

« Μὴ γὰρ λέγε, ὅτι Καθαρός εἰμι τοῖς ἔργοις, και ἀμειμπτος ἐναντίον αὐτοῦ. »

Και μὴν αὐτὸς εἶπεν, *Ἐπ' ἀληθείας οἶδα, ὅτι οὐκ ἔστι βροτὸς καθαρὸς ἐναντι Κυρίου*. Ὅραξ πῶς ἐναντία ἐγκαλοῦσιν.

ΚΕΦ. ΙΒ'.

« Ἀλλὰ δὴ ἐρώτησον τετράποδα, ἐάν σοι εἴπωσι· πετεινὰ δὲ οὐρανοῦ, ἐάν σοι ἀπαγγελῶσιν· ἐκδιήγησαι γῆ ἐάν σοι φράση, και ἐξηγήσονται σοι οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης. Τίς οὖν οὐκ ἔγνω ἐν πᾶσι τούτοις, ὅτι χεῖρ Κυρίου ἐποίησε ταῦτα; εἰ μὴ ἐν χειρὶ αὐτοῦ ψυχὴ πάντων ζώντων, και πνεῦμα παντὸς ἀνθρώπου. Οὓς μὲν γὰρ ῥήματα διακρίνει, λάρυγξ δὲ οἷτα γεύεται. »

Χρυσοστόμου και Ὀλυμπιόδωρον. Ἐπειδὴ μέγα ἐκείνοι ἐφρόνουν, ὡς τὴν τοῦ Θεοῦ ἔχοντες γνώσιν, τούτου χάριν ἀποφαίνεται, ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις οἶδε τὸν δημιουργὸν, και οὐκ ἀνθρώποις τοῦτο ὄντων μόνον, ἀλλὰ και ἀλόγοις, και αὐτῆ τῆ ἀναισθητῆ γῆ. Τί τοίνυν ὡς μέγα τι και θαυμαστὸν εἰρηκότες, οὕτω διάκεισθε; Δεῖ γὰρ πάντως τὸν πονηρὸν ἀπολέσθαι, και οὐδεὶς ἀγνοεῖ. Πρὸς πλεονα δὲ ἐντροπήν τοῦ Σωφάρ, ὑπερβολικῶς εἶπεν, Ἐπερώτησον τὰ ἄλογα και ἀψυχα, ἃ και αὐτὰ διεγγεῖται δόξαν Θεοῦ, τῷ φαίνεσθαι οὕτω φθέγγεσθαι, κἂν μὴ λαλῶσι· τῆς γοῦν τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἐπαισθάνονται, κἂν φωνὴν λάβωσιν, ἐροῦσιν, ὅτι δημιουργός ἐστι τῶν ὄλων Θεός, και τὴν σοφίαν ἀνέφικτος, και τῶν πονηρῶν τιμωρός, και ὅτι ὑπὸ τὴν χεῖρα αὐτοῦ πάντα ἐστὶ, και ἡ ζωὴ τῶν ζώντων, και ὁ θάνατος, και ἐτοιμῶς ἔχει ποιεῖν, ὃ ἂν περὶ ἐκάστου βουλεύσῃται, και πάντα συνέχει και διακρατεῖ, τὴν τε ψυχὴν τῶν ἀλόγων, και τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Εἰ τοίνυν τὰ ἄλογα, εἰ ἐφθέγγετο, οὕτως ἂν ἀπήγγεψε περὶ Θεοῦ, πῶσῃ γε μᾶλλον ὁ ἀνθρώπος, ὁ ἔμφυτος

¹ Exod. xxi, 25. ² Job ix, 2.

³ Ἰσ. τοῦ-του.

ἔχων τὸ λογικὸν, ὡς περ ἀμέλει καὶ ὁ λάρυγξ διακριτικῶς ἐστὶ τῶν γευστῶν, καὶ τὸ οὖς τῶν φωνῶν. Τινὰ δὲ τῶν ἀντιγράφων, ἀντὶ τοῦ, οὖς, ροῦν, ἔχουσι· λέγει οὖν, ὅτι ὡς περ λάρυγξ ἐπὶ διακρίσει βρωμάτων ἅπαντες ἔχομεν, καὶ κοινὸν ἀνθρώπων, τὸ τῆς τροφῆς μεταλαμβάνειν· οὕτω καὶ νοῦν εἰς γνῶσιν Θεοῦ εἰλήφαμεν, δυνάμενον εἰδέναι τὰ περὶ τῆς αὐτοῦ σοφίας καὶ δυνάμεως· νοῦς μὲν γὰρ νοητὰ, αἰσθησις δὲ τὰ αἰσθητὰ διακρίνει· καὶ κοινὸν ἡμῖν τὸ καὶ δημιουργὸν εἰδέναι τὸν τῶν ὄλων Θεόν.

« Ἐν πολλῷ χρόνῳ σοφία, ἐν δὲ πολλῷ βίῳ ἐπιστήμη. »

Χρυσοστόμου καὶ Ὀλυμπιόδωρου. Ἐμοὶ δοκεῖ καθάπερ εἶναι αὐτῶν. Μὴ γὰρ νομίζητε, φησὶ, τὸ πᾶν εὐρηκάναι· εἰ γὰρ καὶ νοῦν ἔχομεν διακρίνοντα, ἀλλ' ὅμως καὶ χρόνου δεόμεθα πολλοῦ ὥστε εὐρεῖν· ὁ γὰρ φρόνιμος παλαιούμενος προσκόπτει τῇ σοφίᾳ. Καὶ τάχα τοῦτο θέλει εἰπεῖν, ὅτι Καὶ οἶδα ἃ ἀκούω, καὶ χρόνον εἰς ἐπιστήμην προσέλαβον. Ἀκύλας δὲ καὶ Σύμμαχος, ὁ μὲν, Ἐν παλαιοῖς σοφία· ὁ δὲ, ἐν μακροχρονήσασιν, ἐξέδωκε, παρὰ ἀνθρώποις πόνῳ ἀνυομένη, καὶ χρόνῳ ἐγγινομένη, παρὰ δὲ Θεῷ, θελήσει.

« Ἐὰν καταβάλλῃ, τίς οἰκοδομήσει; ἐὰν κλείσῃ κατ' ἀνθρώπων, τίς ἀνοίξει; »

Ἡρέμα δὲ ὁ δίκαιος τὸν περὶ Προνοίας λόγον διδάσκει τοὺς ἀντιλέγοντας αὐτῷ· εἰ γὰρ καὶ ἐτίθεντο Πρόνοιαν, ἀλλάγε ἐναντιώμασι περιέπιπτον. Λέγει δὲ, ὅτι τῷ βουλευματι αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκεν; ἔστι γοῦν τὸν μὲν εὐρεῖν πενόμενον, τὸν δὲ ἐν περιστάσει, τὸν δὲ νόσῳ πεπιεσμένον, καὶ ὅλων, ἐν διαφόροις συμπλώμασι Θεοῦ βουλῆσει συμβαίνουσι, ἄλλον καὶ ἄλλον κατελιημμένους⁸⁸, καὶ μηδένα δυνάμενον ἀπίσασθαι τὸ κεκριμένον. Καὶ ἡ ἀπόδειξις ἀπὸ τῶν μειζόνων καὶ ὠμολογημένων.

« Ἐὰν κωλύσῃ τὸ ὕδωρ, ξηρανεῖ τὴν γῆν· ἐὰν δὲ ἐπαφῇ, ἀπώλεσεν αὐτὴν καταστρέψας. »

Κἂν ἐπίσῃ τὸν ὑετὸν, τῷ αὐχμῷ ἀπολείται τὰ πάντα, ὡς ἐπὶ Ἡλιοῦ· κἂν ἐπαφῇ τοῦτον τῇ γῆ, ὡς ἐπὶ τοῦ Νῶε, κατέκλυσεν⁸⁹ αὐτὴν, καὶ ἠφάνισεν. Εἶτα τὸ εὐλογον τῆς ἀποδείξεως, τοῦ ἕκαστα τῶν παρὰ Θεοῦ γινομένων, μὴ ἂν ἄλλον δύνασθαι ποιεῖν ἢ αὐτὸν, διὰ τῶν ἐξῆς διδάσκει, φάσκων·

« Παρ' αὐτῷ κράτος καὶ ἰσχύς, αὐτῷ ἐπιστήμη καὶ σύνεσις. »

Τουτέστιν, Αὐτῷ μόνῳ πρόσεσι, τὸ πάντα κατὰ γνώμην ποιεῖν· συμβαίνει δὲ τοῦτο εἰκότως, ἐπειδὴ πάντων ἐσπούζων, ἄφατον ἔχει τὴν δύναμιν. Αὐτῷ ἐπιστήμη καὶ σύνεσις, γνῶσις τῶν ὄντων ἀκριβοστάτη, καὶ κυβέρνησις σοφωτάτη.

⁸⁸ Ἰσ. κατελιημμένον. ⁸⁹ Ἰσ. κατακλύσει, εἰ ἀφανίσει.

essent, quanto magis homo qui natura ratione imbutus est, quemadmodum, nimirum, guttur vel palatum gustabilia, et auris discernendi sonos, facultate pollet. Quædam autem exemplaria, pro *Aure*, *Mentem* habent; dicit igitur: Quemadmodum ad dijudicandum esculenta, gutture omnes præditi sumus, et commune est omni homini cibum sumere: ita et ad Dei notitiam mentem accepimus, quæ sapientiam ejus et potentiam percipere posset (mens enim intelligibilia, sensus autem ea quæ sub sensum cadunt, discernit), nobisque etiam omnibus commune est, Deum universi opificem agnoscere.

VERS. 12. « In multo tempore sapientia est, et in multa vita est scientia. »

Chrysostomi et Olympiodori. Mihi videtur his verbis illos perstringere: Nolite, inquit, vos omnia invenisse existimare; licet enim mente imbuti simus quæ vim dijudicandi habet, ut inveniamus tamen, longo tempore egemus; sapiens enim senescens in sapientia progressus facit. Hoc etiam fortasse dicere vult: Quæ audio scio, et tempus ad scientiam adipiscendam impendi. Aquila autem, et Synmachus, hic quidem: *In antiquis sapientia*; ille vero, *In longævis*, reddidit, quæ apud homines quidem labore perficitur, et tempore acquiritur, apud Deum vero, sola voluntate.

VERS. 14. « Si destruxerit, quis ædificabit; si clauserit contra homines, quis aperiet? »

Tacite justus eos qui ipsi contradicebant, de Providentia instituit; licet enim Providentiam confessi fuerant, contractionibus tamen implicati erant. Dicit autem: Quis voluntati ejus restitit? Hunc enim cum egestate, illum vero cum calamitate conflictantem, vel morbo gravatum, invenire licet; et, ut verbo dicam, diversis casibus, qui Dei voluntate contingunt, alium atque alium implicatum reperies, neque quisquam est, qui quod decretum est, amoliri potest. Hujus autem rei demonstratio, a majori, et ab eis quæ ab omnibus in confesso sunt, petitur.

VERS. 15. « Si prohibuerit aquam, siccabit terram: quod et si emiserit, perdidit subvertens eam. »

Si pluviam inhibuerit, ut Eliæ tempore, squalore et siccitate omnia peribunt; si terræ eam immiserit, quod Noe temporibus factum est, diluvio eam inundabit et obruet. Deinde, demonstrationis illius, quod quæ a Deo fiunt, a nemine alio fieri possint, rationem ex sequentibus ostendit, dicens.

VERS. 16 « Apud ipsam potentia et fortitudo, ipsi scientia et intellectus. »

Id est, Illi soli proprium est, omnia ex arbitrio facere: et hoc quidem jure merito contingit, quoniam imperium in universa obtinens, ineffabili potentia præditus est. *Ipsi scientia et intellectus*, entium cognitio exactissima, et gubernatio prudentissima.

VERS. 47. « Qui ducit consultores captivos; iudices autem terræ in pavorem misit. »

Chrysostomi et Polychronii. Et hæc Providentiæ opera sunt: divina enim voluntate et iudicio, etiam consiliiarii in captivitatem abducuntur, et iudices solum mutant. Hoc autem fortasse, non de iis qui bello captivi sunt, dicit, sed de iis qui propter ingenii acumen et solertiam superbiunt; quasi diceret: Sapientes fallit, et qui discernendi facultate valent, ad insaniam redigit, et qui alios, quid sit agendum erudiunt, præ sua accurata cognitione, insipientes ostendit, et ad consilii inopiam redigit. Hunc sensum Aquila etiam et Symmachus exhibent; hic quidem: *Abducens consiliarios spolia*; ille vero: *Ad consilii inopiam consiliarios redigens.* Vide autem quemadmodum Dei potentiam invincibilem esse ostendens, sapientia etiam cum aliis omnibus antecellere doceat; sermonem autem partitur, in eos qui vitæ conversatione illustres sunt, et qui propter pietatem magni existimantur.

CAP. XIII.

VERS. 5. « Sit autem vobis obmutescere et evadet vobis sapientia. »

Chrysost. et *Olymp.* Quando quis ea quæ a ratione aliena sunt loquitur, silere melius est, et tacendo potius quam loquendo sapiens erit. Tacere enim id genus hominibus melius est, quam ejusmodi verbis aliis insultare: eorum quippe silentium sapientiæ opinionem præbet: sapiens enim videbitur, qui mutum se præstitit: loquacitas autem eum qui adversa patitur exacerbatur. Tu igitur qui Deum amas, noli his verbis labefactari, sed sanctos potius imitare, suggestiones has Satanæ esse certo tibi persuadens, et quod diabolus sit qui in calumniatoribus operetur, ut te a fide avellat, et de recto instituto dimoveat. Novit enim veterator callidus, dolorem et molestiam te non lædere, sed Deo magis commendatum reddere; a bono autem proposito desciscere, illud esse quod summopere tibi officiat. Quanto igitur magis tentationibus te adoritur, tanto majores in virtute progressus facito; quantoque magis ad socordiam te compellit, tanto magis cum animi tolerantia et patientia fertor; ac dicito: *Hæc omnia venerunt super nos, nec oblitus sumus te.* Si hac ratione contra tentationes animi obfirmaveris, diabolus quidem pudore suffusus retro abibit, Dominus autem universi tui recordabitur, et in hac vita dupliciter te refrigerabit; posthæc autem audies: *Euge, serve bone et fidelis; super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.* Jobi patientia in mentem tibi veniat, qui neque in prospera fortuna, neque in tentationibus percussus fuit; sed in utraque forte multa et gravia forti animo patienter tulit, donec a Deo dupla recepisset, et testimonium hoc in hodiernum diem ei datum fuisset, quod ærumnas passus fuerit, ut justus omnibus appareret.

† Psal. XLIII, 18. † Matth. xxv, 21.

⁹⁹ γρ. εὐθυμία.

« Διάγων βουλευτάς αἰχμαλώτους, κριτάς δὲ γῆς ἐξέστησε. »

Χρυσοστόμου καὶ Πολυχρονίου. Καὶ ταῦτα τῆς Προνοίας ἔργα· καὶ γὰρ τῷ θεῷ θελήματι καὶ τῇ κρίσει, καὶ βουλευταὶ αἰχμαλῶτοι ἄγονται, καὶ κριταὶ μεθίστανται. Ἰσως δὲ τοῦτο οὐ περὶ τῶν ἐν πολέμῳ γινομένων δορυαλῶτων φησὶν, ἀλλὰ περὶ τῶν μέγα φρονούντων ἐπ' ἀρχινοῖα· ὡς εἰ λέγοι, Σφάλλει καὶ τοὺς σοφοὺς, καὶ τοὺς διακριτικούς περιτρέπει, καὶ τοὺς τὰ πρακτέα τοῖς ἄλλοις εἰσηγουμένους, πρὸς τὴν αὐτοῦ ἀκρίθειαν ἀσυνέτου; ἀποφαίνει, καὶ εἰς ἀβουλίαν ἄγει. Ταύτην τὴν ἔννοιαν περιστᾶ καὶ Ἀκύλας, καὶ Σύμμαχος· ὁ μὲν γὰρ, *ἀπάγων συμβούλους λάφυρα*, φησὶν· ὁ δὲ, *ἄγων βουλευτικούς εἰς ἀβουλίαν.* Ὅρα δὲ, ὅτι ἀμαχὸν δεῖξαι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ἀπάντων αὐτὸν μείζονα κατὰ σοφίαν δείκνυσι· διαίρει δὲ τὸν λόγον, εἰς τε τοὺς κατὰ τὸν βίον λαμπροὺς, καὶ τοὺς ἐν εὐσεβείᾳ νομιζομένους μεγάλους.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

« Εἰθὲ δὴ ὑμῖν κωφεῦσαι, καὶ ἀποθήσεται ὑμῖν σοφία. »

Χρυσοστ. καὶ *Ὀλυμπ.* Ὅταν γὰρ τις τα μὴ λόγον ἔχοντα φθέγγεται, βέλτιον σιγᾶν, καὶ σιωπῶν μᾶλλον ἔσται σοφός, ἢ λέγων. Καλὸν γὰρ τοῖς τοιοῦτους σιωπᾶν, ἢ τοιοῦτοις ἐνάλλεσθαι ῥήμασιν· ἢ μὲν γὰρ σιωπῇ τούτων ὑπόνοιαν ἔχει σοφίας· ἐννέδν γὰρ τις ἑαυτὸν ποιήσας, δόξει φρόνιμος εἶναι· ἢ δὲ λαλιὰ παροξύνει τὸν πάσχοντα. Καὶ σὺ τοίνυν, ὦ φιλόθεε, ἐν τοῖς τοιοῦτοις λόγοις μὴ σαλεύου, μίμου δὲ μᾶλλον τοὺς ἁγίους, εἰδῶς ὅτι σατανικαὶ εἰσὶν αὐταὶ ὑποβολαὶ, καὶ διάβολός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν τοῖς ὀνειδίζουσιν, ἵνα σε τῆς πίστεως ἀφελκύσῃ, καὶ τῆς προθέσεως παύσῃ τῆς ἀγαθῆς. Οἶδε γὰρ ὁ πανοῦργος, ὅτι ὁ μὲν πόνοσ οὐδὲν σε βλάπτει, ἀλλὰ μᾶλλον συνίστησι παρὰ τῷ θεῷ· τὸ δὲ παύσασθαι τῆς προθέσεως, τοῦτο μεγάλως βλάπτει. Ὅσοι οὖν μεγάλως σε πειράζει, τοσούτω μᾶλλον πρόκοπτε τῇ ἀρετῇ· καὶ ὅσοι ὀλιγωρεῖν σε βιάζονται, τοσούτω μᾶλλον μακροθύμει, καὶ ὑπόμεινε, καὶ λέγε, *Ταῦτα πάντα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἐπελαθόμεθα σου.* Ἄν οὕτω κραταιωθῆς πρὸς τοὺς πειρασμοὺς, ὁ μὲν διάβολος ἀποστραφῆσεται εἰς τὰ ὀπίσω κατηγορημένος, μνημονεύσει δὲ σου ὁ τῶν ὀλων δεσπότης, καὶ ἀναψύξει μὲν ὧδε διττῶς, ἀκούσῃ δὲ μετὰ ταῦτα, *Εὐ δοῦλε ἀγαθὸ καὶ πιστὸ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω.* Μνήσθητι τῆς ὑπομονῆς τοῦ Ἰῶβ, τοῦ μήτε ἐν εὐθυμίᾳ⁹⁹, μήτε ἐν πειρασμῷ περιτραπένοσ, τοσαῦτα ἐν ἐκάστῳ πράγματι μακροθυμήσαντοσ καρτερῶσ, ἕωσ ἂν ἀπολάβῃ διπλὰ παρὰ Θεοῦ, καὶ μαρτυρηθῇ μέχρι νῦν, ὅτι πέπονθεν ἵνα φανῇ δίκαιοσ τοῖς πᾶσιν.

« Κωφεύσατε ἵνα λαλήσω, καὶ ἀναπαύσωμαι θυ-
μοῦ, ἀναλαβὼν τὰς σάρκας μου τοῖς ὀδοῦσιν. »

Ὅσπερ γὰρ οἱ τὰς σάρκας ἑαυτῶν καταδάκνοντες
ἐν ταῖς ὀδοῦσιν, ἔχουσι τινα παραμυθίαν· οὕτω καὶ
ἐγὼ ταῦτα φθεγγόμενος. Ὁρᾶς, ὅτι οὐχ ἑαυτὸν δι-
καιῶντος ἦν τὰ ῥήματα, ἀλλὰ παραμυθία τις τῆς
ὀδύνης διὰ τοῦ λόγου ἀνακτωμένου τὸ σῶμα, καὶ
ἀνακουφίζοντος τὴν ψυχὴν.

« Ἀκούσατε, ἀκούσατε τὰ ῥήματά μου· ἀναγγεῶ
γὰρ ὑμῶν ἀκούοντων. »

Βούλομαι κριθῆναι, φησὶν, οὐ παραιτοῦμαι τὸ
δικαστήριον, καὶ οἶδα ὅτι οὐ κατακριθῆσομαι. Εἰς
ἀκοὴν δὲ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων τοὺς φίλους παρα-
καλῶν, πρὸς πλείονα δυσώπησιν, διπλασιάζει τὴν
παρακλήσιν· ἔώρα γὰρ αὐτοὺς δυσανασχετοῦντας
ἐπὶ τοῖς ἐλέγχοις, ἐφ' οἷς ἀπερικαλύπτως ἀκρουμέ-
νων αὐτῶν παρῆρσιάζεσθαι²¹ λέγει. Ὁ οὖν διπλα-
σιασμός τοῦ, Ἀκούσατε, ἢ τὴν ἀθυμίαν παρίστη-
σιν, ἢ προσοχὴν ἐνεργάσασθαι βούλεται, ἵνα βεβαίως
ἀκούσωσιν. Ἐνεσσι γὰρ ποτε πληγέσης τῆς ἀκοῆς
τῆ φωνῆ, διὰ τὸ μὴ προσέχειν τὸν νοῦν ἀκηχοῦναι²²·
διὸ καὶ ὁ Σωτὴρ διεγείρων τοὺς ἀκούοντας εἰς τὸ
γνησίως ἀκούειν ἔλεγεν· Ὁ ἔχωρ ὧτα ἀκούειν,
ἀκουέτω.

« Ὅτι κατέγραψας κατ' ἐμοῦ κακὰ, περιέθηκας
δὲ μοι νεότητος ἀμαρτίας. »

Καὶ τάχα εὐλαβῆ με, ἀγνοῶν τῆς φύσεώς μου τὸ
εὐτελεῖς, ὅτι φύλλου ἢ χόρτου ὑπ' ἀνέμου φερομένου
μηδὲν διαφέρω. Τίνος οὖν ἔνεκεν, ὦ Δέσποτα, ἀπε-
εφῆν κατ' ἐμοῦ τηλικαύτην ἀπόφασιν; Τὸ γὰρ,
Κατέγραψας κατ' ἐμοῦ κακὰ, ἤγουν κακώσεις,
ἐκ μεταφορᾶς τῶν βασιλέων, τῶν γράμματι τὴν
ἀπόφασιν ἐκφερόντων. Τὸ δὲ, ἀντίκεισαι μοι, ἀντὶ
τοῦ, ὡς ἀντικειμένῃ ἐπάγει τὴν κόλασιν. Ἴνα εἴπη,
ὅτι Ὡς ὁ δεσπότης καταστασιάζοντος²³ οἰκέτου, μετ'
ἐξουσίας τὴν κατ' ἐμοῦ ὤρισας τιμωρίαν, τοῦτο γὰρ,
τὸ, Κατέγραψας· οὕτω δὲ ἔφη φυλάξας τῷ δεσπότη
τὸ πρέπον.

« Ὁ παλαιούται Ἰσα ἀσκή. »

Πάλιν τὸ μέγεθος λέγει τῆς συμφορᾶς, πάλιν τὸ
εὐτελεῖς τῆς φύσεως κωμωδεῖ. Τίνος δὲ ἔνεκεν ἀσκήν
παρήγαγε; Ὅτι κενός ἐστιν ὁ ἀσκής, πνεῦμα μόνον
ἔχων· τοῦτο καὶ τοῖς πολλοῖς ἔθος λέγειν, ὅτι Ἀσκής
ἔσμεν πεφουσημένος. Μὴ μοι οὖν, φησὶ, τὸν δγκον
ἔθης, μηδὲ τὸ δέρμα διαταθῆν, ἀλλ' ἐννόησον τὰ
ἔνδοξ, καὶ ἔψει πολλὴν τὴν κενότητά.

« Ἡ ὡσπερ ἱμάτιον σητόδρατον. »

Διὰ τοῦ σητοδρώτου ἱματίου τὰ σωματικὰ πάθη
δηλοῖ, οὐδὲν ἤτερον τοῦ σητὸς διατρύγοντα τὰ σώματα
καὶ κατασθίοντα.

ᾠ Matth. xi, 15.

²¹ Ἰσ. παρῆρσιάζεσθαι. ²² Ἰσ. add. μηδέ. ²³ Ἰσ. κατὰ στασιάζοντος.

PATROL. GR. LXIV.

VERS. 13, 14. « Obmutescite ut loquar, et re-
quiescam ab ira, apprehendens meas carnes denti-
bus meis. »

Quemadmodum enim qui in doloribus carnes
suas mordent, solamen aliquod habent; sic etiam
ego dum hæc loquor. Vides hæc non esse verba
seipsum justificantis, sed propter doloris aliquod
solatium, corpus sermone refocillantis et animum
erigentis.

VERS. 17. « Audite, audite verba mea; narrabo
enim vobis audientibus. »

Volo, inquit, iudicium subire, iudicis tribunal
non deprecor, novi enim quod non condemnabor.
Amicos autem ad audienda ea quæ dicturus esset
exhortans ut animos eorum magis inflecteret, hor-
tationem ingemiat; reprehensiones enim quibus,
audientibus illis, palam et libere usurum se esse
profitetur, iniquo illos animo ferre animadvertentem.
Geminatio igitur illius vocis: Audite, vel animi
anxietatem ob oculos ponit, vel ut firmiter audiant,
attentos eos reddere vult. Fit enim interdum, ut
licet vox aures feriat, homines non audiant, quia
animus non intentus est; quare salvator cum audi-
tores ad legitime audiendum excitaret dicebat: Qui
habet aures ad audiendum, audiat.

VERS. 26. Quoniam scripsisti contra me mala, et
imposuisti mihi peccata juventutis. »

Fortasse, etiam vilitatem et fragilitatem na-
turæ meæ ignorans, vereris me, qui a folio et gra-
mine quod vento agitur, in nihilo differo. Cur
igitur, Domine, tam gravem contra me sententiam
tulisti? Illud enim: Scripsisti contra me mala, id
est, tribulationes, a regibus metaphora sumpta, qui
sententias et decreta scriptis mandant. Illud vero,
opposuisti te mihi, id est, tanquam adversario sup-
plicium indigis. Ac si diceret: Supplicium contra
me pro Imperio decrevisti, tanquam dominus contra
seditiosum et rebellem servum; Scripsisti enim
illud significat: sic autem Dominum decorum ser-
vans, locutus est.

VERS. 28. « Qui inveterascit sicut uter. »

Rursus calamitatis magnitudinem narrat, rursus
naturæ vilitatem exaggerat. Cur autem utrem
in medium attulit? Quia inanis est uter, et spi-
ritum tantum repletur; unde vulgari sermone a
multis dici solet, utrem nos esse inflatum. Noli
igitur, inquit, corporis molem inspicere, et cutem
distensam, sed interiora considera, et multam va-
cuitatem videbis.

« Aut velut vestimentum quod a tineâ comestum
est. »

Per vestem a tineâ corrosum, corporis ægritu-
dines significat, quæ non secus ac tinea corpora
corrodunt et devorant.

CAP. XIV.

A

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

VERS. 4, 5. « Quis enim mundus erit a sorde? at nemo, etsi unus dies sit vita ejus super terram. »

Vides rursus ad naturam confugientem, et ab ærumnis liberari desiderantem, non solum propter ejus fragilitatem et brevitatem, et quia vita anxietate sit plena, sed quia fieri nequit ut quis a labe purus existat.

VERS. 14, 15. « Tempore enim rarefit mare, et fluvius desolatus exaruit; homo autem cum dormierit, non utique resurget; quoadusque cœli non sit consutum, et non excitabuntur de somno suo. »

Fortasse autem, quemadmodum in præcedentibus, homo citius plantis interire ostensus est; ita etiam hoc loco mari et fluvio brevioris durationis esse demonstratur: neque enim mare, neque fluvius interciditur, homo autem huic obnoxius est. Utinam autem mori nos contingeret, et rursus in vitam redire! verum hoc fieri nequit. Mare etenim nunc quidem crescens, nunc vero decrescens, interdum rarescit et minuitur, ac rursus impletur; fluvii etiam modo siccantur, rursus vero scaluriunt: homo autem, cum semel obierit, non amplius ad vitam revertitur. Et hæc quidem ad litteram. Allegorice autem: *Arbori spes est*, id est homini. Si enim forte peccatum admiserit, pœnitentiam autem egerit, et in terra pietatis, et petra, fide scilicet pia, fuerit, aqua regenerationis aut pœnitentiæ lacrymis irrigatus, repullulabit; qui autem transgressioni aut peccato immoritur, nullam spem bonam fovere potest. Et futuro quidem sæculo peccatum, metaphorice mare dictum, deletur, et diabolus cum suis tentationibus exsiccatur; qui autem mortui sunt non extinguuntur, sed resurrectionem expectant.

CAP. XV.

VERS. 1. « Respondens autem Eliphaz Thæmanites, ait: Nunquid sapiens responsionem dabit scientiæ spiritum, et implevit dolorem ventris, arguens in verbis quibus non oportet, et in sermonibus quibus nulla utilitas? »

Quoniam Jobus dixerat: *Et mihi quidem cor iniqua vos est*; Et: *Non sum minus intelligens quam vos*; Eliphazus occasionem incessendi illum ex his protinus arripit; Ecce enim, inquit, qualia vir prudens, et qui omnia se scire gloriatur, respondeat. *Implevit dolorem ventris*, id est: Ut seipsum solaretur, hæc dicit; nihilominus perturbatione plenus est. Hæc autem, ut Jobum pudore afficeret, duo in eo vituperans, dicit; præcipue quia qui sapiens est sapientiam suam arroganter non facit, quod a te factum est: deinde vero, ea quæ locutus es, quasi nos redarguens, et veritatis causa afflictio-

¹ Job xii, 3. ² Job xiii, 2

³ *Ισ. suppl. Δπερ σὺ πεποίηκας.*

« Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ βύπου; ἀλλ' οὐθεὶς, ἴαν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. »

Ὁρᾶς πάλιν ἐπὶ τὴν φύσιν καταφεύγοντα, καὶ ἀπαλλαγῆναι ζητοῦντα, οὐ μόνον διὰ τὸ εὐτελεές, οὐδὲ διὰ τὸ ὀλιγοχρόνιον, οὐδὲ διὰ τὸ ἀθυμίας γέμειν ἐν τῷ βίῳ, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ δυνατόν καθαρόν εἶναι.

« Χρόνῳ γὰρ σπανίζεται θάλασσα, ποταμὸς δὲ ἐρημωθείς ἐξηράνθη· ἄνθρωπος δὲ κοιμηθείς, οὐ μὴ ἀναστῆ, ἕως ἂν ὁ οὐρανὸς οὐ μὴ συρραφῆ, καὶ οὐκ ἐξυπνισθήσονται ἐξ ὕπνου αὐτῶν. »

Τάχα δὲ, ὡς περ ἐν τοῖς προλαβοῦσι καὶ φυτῶν ἄκνυμωτέρος ὁ ἄνθρωπος ἀπεδείκνυτο, οὕτω κἀν ταῦθα θαλάσσης καὶ ποταμοῦ ὀλιγοχρονιώτερος· οὕτε γὰρ θάλασσα, οὕτε ποταμὸς διακόπτεται, ὁ δὲ ἄνθρωπος τοῦτο ὑπομένει. Εἶθε γὰρ τοῦτο ἦν, ὥστε ἀποθανεῖν ἡμᾶς, καὶ πάλιν ἀναστῆναι, ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Θάλασσα μὲν γὰρ σπανίζεται, καὶ πάλιν πληροῦται, νῦν μὲν αὐξανομένη, νῦν δὲ λήγουσα, καὶ ποταμοὶ ξηραίνονται, καὶ αὐθις νάουσιν· ἄνθρωπος δὲ ἐπὶν ἀποθάνῃ, οὐκέτι πρὸς ζωὴν ἐπάνεισι. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὸ ῥητόν. Ἔστι δὲ, κατ' ἀλληγορίαν, *δένδρῳ ἐλπὶς*, ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν γὰρ ἐν παραπτώματι γένηται, ματανοήσῃ δὲ, καὶ γένηται ἐν τῇ γῇ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἐν τῇ πέτρῃ. ἦγουν τῇ εὐσεβείᾳ πίστει, ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς παιλογενεσίας, ἢ ἐκ τοῦ θακρύου τῆς μετανοίας, ἀναβλάσθησιν· ὁ δὲ τῇ παρατροπῇ καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ἐναποθανῶν, οὐδεμίαν ἔχει χρηστὴν ἐλπίδα. Καὶ χρόνῳ μὲν τῷ μέλλοντι ἀφανίζεται ἡ ἀμαρτία, *θάλασσῃ* τροπικῶς ὀνομαζομένη· ὁ δὲ διάβολος, καὶ οἱ αὐτοῦ πειρασμοὶ ξηραίνονται· οἷγε μὴν τελευτήσαντες οὐκ ἐξαφανίζονται, περιμένοντες τὴν ἀνάστασιν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

« Ὑπολαβὼν δὲ Ἐλιφᾶζ ὁ Θαϊμανίτης λέγει· Πότερον σοφὸς ἀπόκρισιν δώσει συνέσεως πνεῦμα, καὶ ἐνέπλησε πόνον γαστρὸς, ἐλέγχων ἐν ῥήμασιν οἷ; οὐ δεῖ, καὶ ἐν λόγοις οἷς οὐδὲν ὄφελος; »

Ἐπειδὴ εἶπεν, *ὅτι Κάμολ καρδίᾳ καθ' ἡμᾶς ἔστι· καὶ· Οὐκ εἰμι ἀσυνετώτερος ὑμῶν·* ἀπὸ τούτων εὐθέως αὐτὸν βάλλει. Ἴδου γὰρ, φησὶν, ὁ σοφὸς, καὶ λέγων πάντα εἰδέναι, οἷα ἀποκρίνεται. Ἐνέπλησεν δὲ πόνον γαστρὸς, τοῦτέστι, πρὸς παραμυθίαν αὐτῷ τὰ ῥήματα εἰρηται, καὶ πάθους γέμει. Ἐντροπικῶς δὲ ταῦτα λέγει πρὸς τὸν Ἰὼβ, δύο κατηγορῶν αὐτοῦ, ὅτι μάλιστα μὲν ὁ σοφὸς οὐκ ἐπιβεβητικῶς προφέρει τὴν σοφίαν¹. Ἐπιτα δὲ καὶ Ἄ ἐλάλησας, ὡς ἐλέγχων ἡμᾶς, καὶ ὡς δῆθεν πάσχων ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν τοῦ νοῦ γαστέρα πλυσόμενος (τοῦτο γὰρ δηλοῖ· Ἐνέπλησεν πόνον

γαστρός), καταλώς ἐφθέγξω καὶ ἀνωφελῶς, καὶ εἰς ἄνδρ' οὐδὲν δέον· ὧν οὐδέτερον ὁ σοφὸς ποιεῖ, ἀλλὰ τούναντιον ἄπαν, καὶ ἀπόκρισιν δίδωσι συνετήν· κἄν ὡς ζηλωτῆς περιαλήθῃ⁹⁵ τοῦ ἀληθοῦς, καὶ ἐξελέγγειν τινὰς βούληται, οὐ προφέρει λόγους ἀνηνύτους, καὶ οὐς οὐ δεῖ, ὥστε ἐκπλήσαι πόνον γαστρός, οὐδὲ πικρῶς διαλέγεται, ὥστε ἐκπλήσαι τὸν πόνον καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἑαυτοῦ διανοίας, ὅπερ οὐ πεποίηκας.

« Ὀλίγα ὧν ἡμάρτηκας; μεματίγωσαι. »

Ἐπειδὴ ὁ Ἰώβ εἶπε· *Τίνας εἰσὶν αἱ ἀμαρτίαι μου, διδάξόν με*· τοῦτου χάριν πλῆθος ἀμαρτιῶν αὐτῷ ὀνειδίξει ὁ Ἐλιφάζ, καὶ φησὶν· Ἰσθι ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν ὧν ἀμαρτημάτων, ἐλαφρῶς ἐτιμωρήθης, καὶ οὐκ ἀνταξίαν τῶν πλημμελημάτων δέδικκας τὴν οἰκην. Ἐἶτα ἐπεὶ μηδὲν ἔχει δεικνύσαι τοῦ Ἰώβ ἀμάρτημα, ἐκ τῶν λόγων αὐτὸν πειράται κρίνειν, λέγων·

« Μαρτύριον γὰρ ἀσεβοῦς θάνατος. »

Τουτέστιν, Ἐλεγχος, κατηγορία, μαρτύριον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ὅτι οὕτως δεῖ παθεῖν πάντας. Καὶ θαυμαστὸν, φησὶν, οὐδὲν οἰκτρὸν γὰρ ἀπάντων τῶν ἀσεθῶν τὸ τέλος, τουτέστι, δείγμα⁹⁶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀσεθείας ὁ αὐτῶν θάνατος, τουτέστι, τὸ αἰσχρὸν τέλος δείξει⁹⁷ τὰ κατ' αὐτούς. Ὡς γὰρ τὴν εὐημερίαν σημεῖον δικαιοσύνης ἐτίθετο, οὕτως καὶ τὴν δυσπραγίαν, φαυλότητος γνώρισμα. Ἡ μαρτύριον ἀσεβοῦς θάνατος, τουτέστι, θῆλος, καταφανής, οὐδὲν ἀγνωστος. Εἰ δὲ βούλει, καὶ ὧδε νόησον, Ὅτι ἡ τῆς κακίας τελεσιουργία θάνατον ἀπεργάζεται, οὐ τὸν κοινόν, ἀλλὰ τὸν τῆς κολάσεως.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

« Nūn δὲ κατέκοπόν με πεποίηκε, μωρὸν, σεσηπῶτα. »

Ὀλυμπ. καὶ Χρυσοστ. Οὐκ ἀρκεῖ, φησὶν, ὅτι κολάζομαι, ἀλλὰ καὶ ἀνόητος εἶναι δοκῶ· ἡ γὰρ τιμωρία κατέσφυλε με, καὶ κατέκοπέ με, καὶ κατέσφηεν, ὡς μικροῦ δοκεῖν καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἐκστῆναι φρενῶν. Ἡ τάχα κακείνο λέγει, ὅτι συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τοὺς φίλους περὶ ἐμοῦ ὑπολαμβάνειν, ὅτι ἀνάληγτός εἰμι ἐν ταῖς συμφοραῖς· μωρὸν γὰρ ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ, ἀναίσθητον, εἶπε· διδ' οὐκ ἐπὶ τούτῳ, τὸ, σεσηπῶτα, διὰ τὸ τὰ σεσημμένα τῶν μελῶν ἀφηρηθῆναι τὴν αἰσθησιν.

« Ἀφίκοιτό μου ἡ δέησις πρὸς Κύριον, ἐναντι δὲ αὐτοῦ στάζοι μου ὁ ὀφθαλμός. »

Μονονοῦχι λέγει· Ἀκούσοι ταῦτα ὁ Θεός, ἴδου ταῦτα ὁ Θεός, ἐπινεύσας τέ μου ταῖς ἰκεσίαις, καὶ δακρύοντα κατελέθσας, ἀνάσχοιτό μοι δικάσαι πεπον-

^b Job xiii, 25.

⁹⁵ γρ. ὑπεραλήθῃ. ⁹⁶ γρ. δόγμα. ⁹⁷ ἴσ. δεικνύει.

nes tolerans, et in mentis utero plagam indictam habens (hoc enim significat : *Implevit dolorem ventris*) frustra, et sine fructu, et in nullum finem protilisti; quorum neutrum sapiens, sed quod plane contrarium est, facit, qui prudenter respondet; et quamvis zelo inflammatus, veritatis vicem doleat, et quosdam redarguere velit, non tamen inutiles, et quos non decet, ad explendum uteri dolorem, sermones profert; neque ut dolori mentis et æstui satisfaciatur, quod a te factum est, cum sermonis acerbitate disserit.

Vers. 11. « Pauca, præ his quæ peccasti, accepisti verbera. »

Quoniam Jobus dixerat : *Quænam sunt peccata mea, doce me*^b; propterea peccatorum multitudinem illi reprobrat Eliphazus, dicens : Scito te, peccatorum tuorum comparatione facta, levi supplicio affectum esse, nec pro delictorum merito pares pœnas luisse. Deinde cum nullum Jobi peccatum producere posset, ex verbis ipsius eum condemnare conatur, dicens :

Vers. 34. « Testimonium enim impij mors. »

Hoc est, Indicium, argumentum et testimonium aliis hominibus, quod sic impios omnes pati oporteat. Neque hoc mirum quidem, inquit : miserabilis enim est omnium impiorum exitus; id est, Mors hominum impietatem arguit, finis, scilicet, infamis, qui vitam illorum anteaactam manifestat. Quemadmodum enim prosperum rerum statum, justitiæ indicium fecerat; ita infortunium improbitatis argumentum statuit. Vel *Testimonium impij mors*, id est, manifesta, conspicua, et nemini ignota est. Vel sic etiam intelligito, si visum fuerit, Quod peccati consummatio, mortis, non tantum communis, sed quæ supplicium secum conjunctum habet, causa existat.

CAP. XVI.

Vers. 8. « Nunc autem lassatum me fecit, stultum, putrem. »

Olympiodori et Chrysostomi. Non sufficit, inquit, quod supplicij plectar, sed stultus et fatuus etiam videor; supplicium enim defatigavit, concidit, et putrem me reddidit; ut parum absit, quin mente captus existimer. Vel hoc etiam fortasse dicit : Permisit Deus ut amici me doloris sensu in ærumnis carere arbitrentur; *stultum* enim hoc loco pro *stupido* et *sensus experte*, dixit; unde huic, *putrem*, conjunxit, quia membra putrefacta sensu priventur.

Vers. 21. « Perveniat oratio mea ad Dominum, et coram eo stillet oculus meus. »

Hæc fere verborum mens est : Audiat hæc Deus, videat hæc Deus, et precibus meis annuens, et lacrymantis misertus, misere mihi : Micto jus dicere

ne gravetur. Verum et hoc, vir inclyte, reipsa assecutus es; magnus enim agonotheta tua certamina intuebatur, supplicationi tuæ aurem præbuit, et pretiosas tuas lacrymas aspexit, ac propterea certaminum causam omnibus certam et manifestam reddidit. Fit autem ut qui feliciter lugent, lacrymas coram Deo distillent.

CAP. XIX.

VERS. 1, 2. « Respondens autem Job, ait: Usquequo molestiam facietis animæ meæ? »

Vide quemadmodum non solum solatio suo fructum nullum attulerint, sed diabolo cooperando, suppetias ferendo, et justis rebus enervando, contrarium plane fecerint: subjungit enim:

« Et destruetis me verbis? »

Id est, contradictionibus vestris justas meas defensiones evertere conamini, et hostium more verba pro telis jacitis, quoad fracta et soluta animi contentione iniquam victoriam reportetis: quæ supra dicta sunt vobis non suffecerant, verum nunc omnes tres, quasi uno ore, eadem profertis.

VERS. 15. « Vicini domus meæ, et ancillæ meæ, alienigena fui coram eis. »

Gravis fuit diaboli tentatio. Domestici qui superstites erant, acerbiorum ærumnam defunctis creabant; illi enim nihil amplius mali faciebant, hi vero immorigeros se præstabant, conviciis proscindebant, contra eum loquebantur, et reliqua quæ subjungit, committebant.

VERS. 19. « Abominati sunt me qui me videbant, et quos dilexeram, consurrexerunt in me. »

Quibuscumque, inquit, antea mihi consuetudo fuerat, congressum meum fugiunt, et qui prius me dilexerant, hostes sunt facti: familiares enim et sodales, cum prodeuntem me, ac illorum solatio indigentem viderent, tanquam abominandum aversabantur; et quos prius amicos mihi peculiare conciliaveram, qui operam meam implorabant, et beneficiis obligati erant, malis me affecerant. Tale quid David in Psalmis canit: *Et posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea* *.

VERS. 24. « In stylo ferreo et plumbo, aut in petris insculpta. »

Ecce enim scripta sunt, non quidem stylo ferreo, sed multo magis durabili, quam postulavit; illa enim, si ita scripta fuisset, tempus delevisset, hæc vero altius et permanentius exarata sunt.

VERS. 26. « Ad resuscitandam cutem meam quæ perpetitur hæc. »

Utinam, inquit, Deus cutem meam resuscitet, quæ hæc perpeesa est. Hinc autem dogma Ecclesiæ docemur, quod corpus scilicet, ipsum tentationes et cruciatus sustinens, una cum anima resurgat, ut gloria cum illa simul fruatur; unde dixit, quæ per-

* Psal. cviii, 5.

** 1°. εντασιν. ** 1°. suppl. μονιμωτέρω. † 1°. add. τῆς δόξης.

A θότι κακῶς. Ἄλλὰ καὶ τοῦτό σοι πρὸς ἔργον ἐξίβη, ἀοιδίμε· ἐθεώρει γάρ σου τὰ παλαιόματα ὁ μέγας ἀγωνοθέτης, καὶ ἐπήκουσέ σου τῆς ἰκεσίας, ἐπειδὴ σου τὰ τίμια δάκρυα, διὰ καὶ τῶν ἀγώνων τὴν αἰτίαν ἐκληροφόρησε. Γίνεται δὲ τὸ στάζειν ἐναντι Κυρίου τὰ δάκρυα τοῖς μακαρίως κλαίουσιν.

ΚΕΦΑΛ. 19^ο.

« Ἐπολαδῶν δὲ Ἰώβ, λέγει· Ἔως τίνας ἔγχοπον ποιήσητε ψυχὴν μου; »

Ἦρα οὐ μόνον οὐδὲν εἰσφέροντας ἀπὸ τῆς παραμυθίας, ἀλλὰ καὶ τὸναντίον ποιοῦντας, συμπράτοντας τῷ διαβόλῳ, καὶ συμμαχοῦντας, καὶ καθαιροῦντας τοῦ δικαίου τὴν ἰσχύ· ἐπάγει γάρ·

B « Καὶ καθαίρειτέ με λόγοις; »

Ἄντι τοῦ, Καταβαλεῖν σπουδάζετε ταῖς ἀντιλογίαις τὰς ἐμὰς δικαιολογίας, καὶ πολεμίων δίκην ἀντιβελῶν τοὺς λόγους πέμπετε, ἄχρις οὐ τῆς ψυχῆς τὴν ἔνστασιν ** ἐκλύσαντες, ἀδικον ἀπενέγκθησθε τὴν νίκην· οὐκ ἤρκεσε τὰ παρελθόντα, ἀλλὰ καὶ νῦν οὐ τρεῖς, ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος, τὰ αὐτὰ φθέγγεσθε.

« Γείτονες οἰκίας, θεράπαιναί τέ μου, ἀλλογενῆ ἤμην ἐναντίον αὐτῶν. »

Πολλὴ ἡ πείρα τοῦ διαβόλου. Οἱ περιλειφθέντες αὐτῷ οἰκείων, χαλεπωτέραν εἰργάσαντο τὴν συμφορὰν τῶν ἀπελθόντων· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐδὲν ἐποιοῦν λοιπὸν, οὗτοι δὲ καὶ ὠνείδιζον, καὶ παρήκουον, καὶ κατ' αὐτοῦ ἐλάλουν, καὶ τὰ λοιπὰ ἔπραττον ἄσπερ ἐπάγει·

C « Ἐβδελύξαντό με οἱ ἰδόντες με· οὐς δὴ ἠγαπήκειν, ἐπανέστησάν μοι.

Φευκτὸς, φησὶν, ὑπὸ τῶν πρώην συνομιλούντων γέγονα, καὶ πολεμίους ἔσχον τοὺς πρώην ἀγαπῶντας· οἱ τε γὰρ συνόμιλοι μου προϊόντα βλέποντες, καὶ τῆς αὐτῶν δέσμενον παραμυθίας, ὡσπερ ἀποτρόπαιον ἔφυγον· οἱ τε φκκειωμένοι πρότερον, καὶ τῆς παρ' ἐμοῦ ἐπικουρίας δέσμενοι, καὶ μέντοι καὶ εὐεργετηθέντες παρ' ἐμοῦ, διέθεσάν μοι κακά. Τοιοῦτόν τι καὶ Δαβὶδ ψάλλει· Ἔθεστο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντι ἀγαθῶν, καὶ μίσος ἀντι τῆς ἀγαπήσεώς μου.

« Ἐν γραφείῳ σιδηρῷ καὶ μολίβῳ, ἢ ἐν πέτραις ἐγγλυφῆναι; »

D Ἰδοὺ γὰρ ἐγράφη, οὐκ ἐν γραφείῳ σιδηρῷ, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ** ἢ ἤτησεν· ἐκεῖνα μὲν γὰρ, εἰ καὶ ἐγένετο, χρόνος ἀνάλωσε, ταῦτα δὲ μειζρόνως ἐγράφη.

« Ἀναστῆσαι τὸ δέσμα μου τὸ ἀναντλοῦν ταῦτα. »

Εἶθε, φησὶν, ἀναστῆσαι ὁ θεὸς τὸ δέσμα μου τὸ ὑπομείναν ταῦτα. Δόγμα δὲ ἐντεῦθεν διδασκόμεθα ἐκκλησιαστικόν, ὅτι τὸ σῶμα τὸ τοὺς πειρασμούς ὑπομένον καὶ τὰς βασάνους, αὐτὸ συνανίσταται τῇ ψυχῇ, ἵνα καὶ συναπολαύσῃ †· διὰ τοῦτο εἶπε, ἐ-

ἀναστῆσαι ταῦτα. Οὐ γὰρ δίκαιον, ἄλλο μὲν πά-
σχειν, ἄλλο δὲ ἀνίστασθαι. Ἄρα ἴδαι· περὶ ἀναστά-
σεως, ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ περὶ ἀναστάσεως σωμάτων,
εἰ μὴ τις λέγει ἀνάστασιν εἶναι τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν
κατεχόντων αὐτὸν δεινῶν. Καλῶς δὲ αἰτίαν εὐλογον
τίθησι τῆς μεταβολῆς. Αὐτὸς, φησὶν, ἐπληξεν, αὐτὸς
καὶ ἴασεται, καὶ ὁ τοῖς δεινοῖς περιβαλὼν, αὐτὸς καὶ κα-
θαρῶν τῶν παθῶν ἀναδείξει καὶ τοῦτ' ἐδύστηνον σώμα·
ὅψι γοῦν ποτε τῆς πολυπαθείας ἀπαλλάξας, ἐχειρι-
ριαν τῶν ἐπιχειμένων παράσχει πόνων. Ὁ μέντοι
θεοδοτίων ἐκδοῦς, Ὁ ἀρχιστεῦς μου ζῆ, καὶ ἔσχα-
τον ἐπὶ χόματος ἀναστήσει, πείθει συνάπτειν τοὺς
δύο στίχους, καὶ οὕτως ἀναγινώσκειν. Οἶδα γὰρ ὅτι
ἀένναός ἐστιν ὁ ἐκλύειν με μέλλων ἐπὶ γῆς, ἀνα-
στήσει τὸ δέρμα μου τὸ ἀναστῆσαι ταῦτα. Ὁ δὲ
νοῦς οὗτος· Ἀθάνατός ἐστιν ὁ θεός, οὐ γένος ἐσμὲν·
ἐμὲ δὲ εἰς γῆν ἀναλύσας διὰ θανάτου, πάλιν ἐκ γῆς
ἐγερῆ διὰ τῆς ἀναστάσεως· ἢ καὶ τῆς νόσου ἐκλύσας,
τούτέστιν, ἐλευθερώσας, πάλιν ἀνακαίνισαι τὸ δέρμα
μου τὸ τοῖς ἰχθῶσι διαφθαρέν· αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν
ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν, ἀποκτείνει καὶ ζωο-
ποιεῖ. Διὸ ἐπάγει·
tabe corruptam renovabit : ille enim est, qui dolere
et vivificat. Quare subjungit.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

« Εὐφροσύνη δὲ ἀσεβῶν πτώμα ἐξαισιον, χαρμονὴ
δὲ παρανόμων ἀπώλεια. »

Εἰ δὲ εὐφροσύνη αὐτῶν πτώμα ἐξαισιον, καὶ ἡ
χαρμονὴ αὐτῶν ἀπώλεια, ποῦ τὴν ἀπώλειαν θήσομεν,
εἰπέ μοι, ποῦ τὴν ὀδύνην καὶ τὴν ἀθυμίαν;

« Τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ὀλέσαισαν ἤττονες, αἱ δὲ χεῖ-
ρες αὐτοῦ πυρσεύσαισαν ὀδύνας. »

Καὶ ἀπὸ τούτου μέντοι δηλον, ὅτι θεηλατός ἐστιν
ἡ κληγὴ, ἐπὶ ὅι χείρους κατακρατοῦσι τῶν μειζό-
νων, καὶ περιγίνονται τῶν ἐχόντων ἰσχύον οἱ ἀπερ-
μέμμενοι. Ἀντί γε μὴν τοῦ, Πυρσεύσαισαν ὀδύ-
νας, ὁ μὲν Ἀκύλας, ἐπιστρέφουσιν, εἶπεν· ὁ δὲ
Σύμμαχος, ἐπολοῦσιν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

« Διατί ἀσεβεῖς ζῶσι, πεκαλιῶνται δὲ, καὶ ἐν
πλούτῳ; »

Τοιοῦτόν τι καὶ Δαβὶδ φάλλει· Ἰδοὺ οὗ τοιοῖ ἀμαρ-
τωλοὶ καὶ εὐθηροῦντες εἰς τὸν αἰῶνα κατέσχον
πλούτου. Καὶ νῦν ὁ Ἰωβ, ὁδὸ τούτῳ μόνῳ, φησὶ,
θαυμάσαι χρὴ, ἐπὶ ἀντὶ πονηρίας τοιαύτας λαμβά-
νουσι τὰς ἀμοιβὰς, ἀλλ' ἐπὶ καὶ αὐτὴ ἡ εὐπραγία
χειρόνας αὐτοὺς ποιεῖ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ'.

« Ἦ λόγον σου ποιούμενος ἐλέγξεις², καὶ συνεσι-
λευσεται σοι εἰς κρίσιν; »

Οὕτως ἐστὶ φιλόανθρωπος, ὥστε καὶ κρίνων ἡμᾶς
ἐπιτρέπει λέγειν πρὸς αὐτὸν, ὡς μεθ' ἡμῶν κρινό-
μενον, περὶ ὧν βουλόμεθα. Φησὶ γοῦν ἐν Ἠσαΐᾳ·
Δεῦτε, καὶ διαλεγθῶμεν· Τὸ δὲ, διαλεγθῶμεν,

¹ Act. xvii, 28. • Psal. lxxii, 12.

² Ἰσ. ὅτε. ³ ἱρ. ἐλέγξει σε, et sic in ms. Theclæ.

A peititur hæc : non enim æquum est, ut aliud patiat, et aliud resurgat. Non ignarus igitur resurrectionis fuit, neque, mea quidem sententia, resurrectionis corporum; nisi quis dicat liberationem ab ærumnis, quibus premebatur, resurrectionem esse. Recte autem causam mutationis rationi consentaneam attulit : Ille, inquit, vulneraverit, ille etiam medebitur, et qui deplorandum hoc corpus miseris afflixit, ab ærumnis et doloribus liberum reddet : tandem ergo aliquando multijugis perpestionibus eximens, dolorum ac laborum incumbentium iudicias mihi largiatur. Ac Theodotio quidem sic reddens : Redemptor meus vivit, et novissime super pulverem suscitabit, persuadet duos versiculos esse conjungendos, atque ita legendum : Scio enim quia æternus est, qui me resoluturus est super terram, ad resuscitandam cutem meam quæ hæc perpetitur. Sensus autem verborum hic est : Immortalis est Deus, cujus nos genus sumus^d; me vero, postquam in terram per mortem resolverit, rursus a terra per resurrectionem suscitabit; vel, Postquam a morbo resolverit, id est, liberaverit, rursus cutem meam facit, et sanitati rursus restituit; qui interficit,

CAP. XX.

VERS. 5. « Lætitia autem impiorum ruina insi-
gnis, gaudium vero iniquorum est perditio. »

Si autem lætitia eorum, ruina immensa, et gau-
dium destructio est; quid de illorum perditione,
quid de dolore et animi ægitudine censendum est,
dic amabo?

VERS. 10. « Filios ejus disperdant minores, et
ipæ manus ejus succendant dolores. »

Ex hoc manifestum est, cum majoribus minores
dominantur, et iis qui robore et potestate sunt præ-
diti, abjecti superiores evadunt, plagam esse divi-
nitus inflictam. Pro eo autem, succendant dolores,
Aquila attrahent; Symmachus vero, inferent, dixit.

CAP. XXI.

VERS. 7. « Quare impii vivunt, senuerunt autem,
et in divitiis? »

Tale quid David in Psalmis canit : *Ecce ipsi pec-
catores et abundantes in sæculo obtinuerunt divitias*.
Et Jobus hoc in loco, non tantum, inquit, admirari
oportet, quod pro improbitate talem habeant retri-
butionem, sed quod prosperitas deteriores eos
reddat.

CAP. XXII.

VERS. 4. « Aut rationem tui habens arguet te, et
veniet tecum in iudicium? »

Tanta dilectione genus humanum prosequitur, ut
etiam inter judicandum jubeat nos, tanquam iudicio
nobiscum contendentem, de quibus libitum fuerit,
ipsum alloqui. Dicit enim in Isaia : *Venite, et argua-*

nur f. Illud autem, arguamur, hujusmodi est : Dic si quid habes quod in me reprehendere possis, tanquam ea quæ minime oporteret fecerim; et ego vicissim, cum ea quæ dicenda habeo protulero, condemnationis sententiam pronuntians, condemnatione te dignum esse, tibi persuadebo.

CAP. XXIII,

VERS. 2-7. « Quis igitur noverit quod inveniam eum, et veniam in finem? [Symmachus vero, Usque ad solium ejus.] Et dicam meum ipsius iudicium, [pro quo rursus Symmachus, Apponam ante eum iudicium.] Os autem meum replere increpationibus, et cognoscam sanationes quas loquetur mihi; [Symmachus autem, Verba.] et sentiam quæ annuntiabit mihi, et in multa virtute superveniet mihi. [Symmachus, Dijudicatur mecum.] Deinde in minis me non utetur. [Symmachus, Tantum ipse me non insectetur.] Veritas enim et increpationis est ab eo; educat autem in finem iudicium meum. »

Sermonis hujus summa hæc est : Quis mihi largietur, ut Deus aurem præbeat, mihique respondeat? ita enim me justificaret. Verba autem singula sic se habent. Utinam, inquit, Deum invenire liceret! utinam usque ad thronum divinum pervenire, astare, cum Deo congregari, iudicio contendere, et sententiam inde accipere, daretur! Utinam, juxta divinum illud tribunal collocatus, omnia quæ passus sum deflere, et singula quæ a me gesta sunt, dicere possem! ut coram eo quæ gessi simul et quæ passus sum enarrans, quale iudicium laturus, et quid ad hæc, quod anxietati meæ mederi queat, dicturus sit; utram etiam gravioribus suppliciis puniendo fortiter me adorari, an minas remittere velit, experientia ipsa addiscam. Licet enim multo robore ac minis contra me utatur, certus sum nihilominus eum veritatis auctorem esse, et quod reprobationes, id est, iudicia, sine personarum acceptatione proferat et exercent : mihique persuadeo, si in illum inciderem, et cum eo colloqui liceret, quod sententiam victoriæ plenam et absolutam de vobis reportarem; illud enim. *In finem*, pro, *perfecta*, dixit; apud Hebræos enim, *finis*, et *victoria*, una voce significantur; quare in nonnullis psalmis, pro, *In finem*, inscriptio est, *Vincenti*. Scire igitur, inquit, cuperem, quid mihi dicturus sit Deus, et an similiter etiam supplicio me afficere velit. Hæc autem dicit, non ut Deum iniustitiæ condemnaret, sed ut amicos, qui sanam de eo opinionem non fovebant, reprehenderet. Vides quemadmodum quod votis expetebat, assecutus, et divino alloquio et responsione dignatus fuerit; quod quidem librum

VERS. 13. « Si autem et ipse iudicavit sic, quis est qui contradicat ei? ipse enim voluit, et fecit. »

Viam, inquit, meam novit, et quod semper ipsi obtemperare studuerim; quis autem illi contradicet cum in iudicio sederit? De quibus enim mihi con-

f Isa. 1, 18.

Α τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ τί με ἔχεις ἐξελέγξει, ὡς μὴ τὰ δέοντα πεποιηκότα, λέγε· Καγὼ δὲ τί ποτε ἔχω ἐργῶν, πείσω σε καταδικάζων σε ἄξιον εἶναι τοῦ καταδικασθῆναι.

ΚΕΦΑΛΑ. ΚΓ΄.

« Τίς δ' ἄρα γνώη, ὅτι εὐροίμι αὐτόν, καὶ ἔλθοιμι εἰς τέλος; [Ὁ δὲ Σύμμαχος, Ἔως τῆς Ἰδρας αὐτοῦ.] Εἴποιμι δὲ ἑμαυτοῦ κριμα· [Ἀρθ' οὖ πᾶλιν ὁ Σύμμαχος, Προσθήσω ἔμπροσθεν αὐτοῦ κρισίν.] Τὸ δὲ στόμα μου ἐμπλήσαι ἐλέγχων, γνώην δὲ ἰάματα ἃ μοι ἐρεῖ. [Ὁ δὲ Σύμμαχος, Ῥήματα.] Αἰσθολίμην δὲ τίνα μοι ἀπαγγελεῖ, καὶ ἐν πολλῇ ἰσχυί ἐπελεύσεται μοι. [Ὁ Σύμμαχος, Διαδικάζεται μοι.] Ἐἴτα ἐν ἀπειλῇ μοι οὐ χρήσεται. [Ὁ Σύμμαχος, Μόνον αὐτὸς μὴ ἐπιτιθέσθω μοι.] Ἀλήθεια γὰρ καὶ ἐλεγχος παρ' αὐτοῦ· ἐξαγάγοι δὲ εἰς τέλος τὸ κριμά μου. »

Τὸ μὲν ἐκ τοῦ λόγου συναγόμενον τοῦτό ἐστι· Τίς ἄρα μοι δόξη τὸν Θεὸν ἀκούοντά μου, καὶ ἀποκρινόμενόν μοι; ἐδικαίωσε γὰρ ἂν με. Τὰ δὲ κατὰ μέρος· Εἴθε ἦν, φησὶν, εὐρεῖν τὸν Θεόν· εἴθε ἦν ἀκρι τοῦ θείου θρόνου ἔλθειν, καὶ παρασθῆναι, καὶ ἐντυχεῖν αὐτῷ, καὶ δικάσασθαι, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀπόφασιν διέξασθαι· εἴθε παρὰ τὸ θεῖον ἐκεῖνο βῆμα γαιωνῶς, ἀπωλοφυράμην πάντα τὰ κατ' ἐμὲ ἃ πέπονθα, εἴποιμι δὲ καὶ τὰ ἐμοὶ βεβιωμένα· ἵνα ἐπ' αὐτοῦ λέγων, ἃ τε ἔπραξα, καὶ ἃ πέπονθα, τῇ πείρᾳ μάθω ποῖαν ἐκφέρει τὴν κρίσιν, καὶ τί πρὸς ταῦτα λέγει ἰαμα τῆς ἐμῆς ἀπορίας· καὶ πότερον ἰσχυρῶς ἐπεξέρχεται με σφοδρότερον τιμωρούμενος, ἢ ἀνίησι τῆς ἀπειλῆς. Εἰ γὰρ καὶ πολλῇ ἰσχυί χρήσεται μοι, καὶ ἀπειλῇ, ἀλλ' ὁμῶς οἶδα ὅτι ἀλήθεια παρ' αὐτοῦ ἐστι, καὶ ἀπροσωπολήπτως τοὺς ἐλέγχους, τούτέστι, τὰς κρίσεις ἐξάγει· καὶ πέπεισμαι, εἴγα τοῦτῳ ἐνέτυχον, ὡς τὴν νικῶσαν ἂν καθ' ὑμῶν ἔλαβον ψήφον· τὸ γὰρ, *Εἰς τέλος*, ἀντὶ τοῦ, *τετελειωμένην*, λέγει· παρ' Ἑβραίοις γὰρ τὸ τέλος, καὶ ἡ νίκη, διὰ μιᾶς σημαίνεται λέξεως· διὸ ἐν τισὶ τῶν ψαλμῶν, ἀντὶ τοῦ, *Εἰς τέλος*, τῷ ρυκοποιῷ, ἐπιγράφεται· ἠθέλον οὖν, φησὶ, μαθεῖν, τί μοι ἐμελλεν εἶρεῖν ὁ Θεός, καὶ εἰ ἐμελλέ με ὁμοίως κολάζειν. Ταῦτα δὲ λέγει, οὐχ ὡς καταγινώσκων τοῦ Θεοῦ ἄδικίαν, ἀλλ' ὡς φίλους ἐλέγχων, οὐχ ὑγιῆ τὴν περὶ αὐτοῦ ὑπόληψιν ἔχοντας. Ὅρᾶς πῶς ἐπέτυχεν οὐκ ἐπερ νῆχεται τοῦτο γὰρ ἔσχατον γέγονεν ἐν τῷ βιβλίῳ, καὶ θείας ἔτυχεν ὁμιλίας καὶ ἀποκρίσεως.

huc coronidis loco claudit.

« Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἐκρινεν οὕτως, τίς ἐστιν ὁ ἀντειπὼν αὐτῷ; ὁ γὰρ αὐτὸς ἠθέλησε, καὶ ἐποίησεν. »

Οἶδε, φησὶ, τὴν ὁδὸν μου, καὶ ὅτι δεῖ ἐσπούδασα ὑπακούειν αὐτῷ· ἀλλὰ τίς, ὅταν κρίνη, ἀντιρεῖ αὐτῷ; Ἄ μὲν γὰρ ἑμαυτῷ σύνοια, ταῦτά ἐστι· κρι-

ταῖτω δὲ ὁμῶς τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, καὶ μηδεὶς τοῖς αὐτοῦ κρίμασιν ἀντιπιπτεύτω. Εἰ γὰρ καὶ δικαιοπραγοῦντά με κατέκρινε, καὶ ταῦτά με παθεῖν ἐδοκίμασε, τίς ἂν ἀντειπεῖν ἔχοι; ἢ πάντως οὐδεὶς· συντρέχουσαν γὰρ ἔχει τῇ θελήσει τὴν δύναμιν, καὶ τὸ δόξαν αὐτῷ γίνεται. Μὴ ἀπαίτει με λόγους τῆς θείας προνοίας· ἐν οἷδα, ὅτι οὐδὲν ἐμαυτῷ συνοίδα· εἰ δὲ ἐν δεινοῖς; ἐξετάζομαι, οὐκ ἀνακρίνω τὴν τοῦ Θεοῦ οἰκονομίαν, ἀλλὰ τὸν λόγον ἀγνοῶν, φημί, ὅτι δὴ βέβηλας ἐποίησε, καὶ κάτω κύπτων προσκυνῶ, μηδὲν πλέον περιεργαζόμενος.

« Ἐπὶ τούτῳ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ κατασπουδασθῶ, κατανοήσω, καὶ πτοηθῆσομαι ἐξ αὐτοῦ. »

Οὐχ ἡμαρταν, φησί· καὶ τί τοῦτο; Οὐ γὰρ μόνον δι' ἡμαρτήματα ἔξεστι κολάζειν Θεῷ, ἀλλὰ καὶ τούτων χωρὶς.

« Κύριος δὲ ἐμαλάκυνε τὴν καρδίαν μου, ὃ δὲ παντοκράτωρ ἐσπούδασέ με· οὐ γὰρ ἦδεν ὅτι ἐπελεύσεται μοι σκότος, πρὸ προσώπου δὲ μου ἐκάλυψε γνόφος. »

Οὐ γὰρ κατ' ἀκολουθίαν ἀνθρωπίνην γέγονε τοῦτο, φησὶν, ἀπροσδόκητον τὸ κακόν· στοχάζομαι τῆς τοῦ Θεοῦ χειρὸς εἶναι τὴν πληγὴν. Καὶ καλῶς εἶπε, Πρὸ προσώπου μου· οὐ γὰρ κοινὸν τὸ σκότος ἐστίν, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς ἀθυμίας.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

« Ὑπολαβὼν δὲ Βαλδὰδ ὁ Σαυχίτης, λέγει· Τί γὰρ προοίμιον ἢ φόβος παρ' αὐτοῦ; »

Ἐντεῦθεν ἄρξομαι, φησὶ, τοῦ λόγου, καὶ προοιμιάσομαι. Πάντα φόβου γέμει καὶ τρόμου, καὶ οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ὃς δυνήσεται τὴν χεῖρα ἐκείνην διαφυγεῖν. Πρὸς γε μὴν εἰρηκέναι τὸν Ἰώβ· Τίς γὰρ ἂν γνῶιη ὅτι πορευόσομαι πρὸς αὐτόν; φησὶν, ὅτι πρὸ πάντων καὶ τὸ μνησθῆναι Θεοῦ φοβερόν.

« Πῶς γὰρ ἔσται δίκαιος βροτὸς ἐναντι Κυρίου; ἢ τίς ἂν ἀποκαθαρίσαι αὐτὸν γεννητὸς γυναικός; »

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Ἰώβ ἔλεγεν· Ἐβουλόμην ἐλθεῖν εἰς κρίσιν· καὶ, ὅτι Εἰ καὶ μὴ ἡμαρταν, ἀλλ' ὁμῶς κολάζομαι· πρὸς τοῦτο πάλιν οὕτως φησὶν, ὅτι Οὐκ ἔστι δίκαιος οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποις, οὐδὲ καθαρὸς καθόλου, ὥστε περιττῶς ζητεῖς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐξέτασιν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

« Ὑπολαβὼν δὲ Ἰώβ, λέγει· Τίνι πρόσκεισαι, ἢ τίνι μέλλεις βοηθεῖν; πότερον οὐχ ᾗ πολλῇ ἰσχύς, καὶ ᾗ βραχίον κραταῖός ἐστι; »

Οὐδὲ ἐγὼ, φησὶν, ἰσχυρῶς, ὅτι τοῦ Θεοῦ τὸ μέρος ἀνεδέξω· καὶ γὰρ οὕτως ἔδει· οὐ μὴν ἐμὲ καταδικάζειν ἐχρήν· καὶ γὰρ ἔστι καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ

6 Job. xxiii, 5.

scius sum, hæc sunt; Dei autem voluntas oblineat, nec quisquam ejus judicii reniti audeat. Si enim me juste agentem condemnavit, et hæc pati consultum esse judicavit, quis contradicere potest? omnino nullus; potestas enim voluntatem comitatur, et quod ipsi visum est, in actum producitur. Noli ex me sciscitari divinæ providentiæ rationes; hoc unum scio, quod nullius sceleris mihi conscius sim; si vero malis exerceor et exploror, divinam dispensationem non examino, sed rationem ignorans, fecisse eum quod sibi visum erat, affirmo; et majori curiositati supersedens, vultu demisso eum adoro.

VERS. 15. « Idcirco a facie ejus turbabor, considerabo, et timebo ab eo. »

Non peccavi, inquit: quorsum autem hoc? Deo enim non solum propter peccata, sed etiam sine illis, punire licet.

VERS. 16, 17. « Et Dominus mollivit cor meum, et Omnipotens sollicitavit me: non enim noveram, quod supervenient mihi tenebræ, et ante faciem meam operuit caligo. »

Non enim humano more inexpectatum hoc malum accidit; a Dei manu plagam illatam esse conjicio. Recte etiam dixit: Ante faciem meam; non enim communes sunt tenebræ, sed tristitiæ et anxietatis mee.

CAP. XXV.

VERS. 1, 2. « Respondens autem Baldad Sauchites, ait: Quid enim exordium quam timor ab eo. »

Hinc, inquit, orationis initium sumam. Terrore et tremore omnia sunt plena, ac nemo est qui manum illam effugere possit. Ad illud enim quod Jobus dixerat: Quis noverit quod proficiam ad eum? supra omnia vel Dei meminisse formidabile esse, ait.

VERS. 4. « Quomodo enim erit homo justus coram Deo? vel quisnam mundaverit se natus ex muliere? »

Quoniam Jobus dixerat: Vellem in judicium venire; et illud: Licet non peccaverim, nihilominus punior; his Baldades regerit, Nemo inter homines justus, nec ab omni labe purus est; quare frustra judicari et examinari postulas.

CAP. XXVI.

VERS. 1, 2. « Respondens autem Job, ait: Cui ades, vel quem adjuturus es? nunquid non cui multa est fortitudo, et cui brachium potens est. »

Neque ego, inquit, quod Dei partes tuendas susceperis, te vitupero, sic enim fieri par erat; me autem condemnare nequaquam te oportebat:

licet enim pro Deo ejus causa verba facere, simul etiam cavere ne sermo culpæ ulli obnoxius sit. Cum hæc ad eum per irrisionem locutus fuisset, quasi nova et insolita ratione, Dei, qui sapiens et potens omnium judicio habetur, patronus esse videri vellet; ad Dei potentiam stylum orationis convertit, et, ostendens se illo de Dei potentia rectius sentire, dicit :

CAP. XXVIII.

« Vers. 1. Ordinem posuit tenebris, et omnem finem ipse perscrutatur. »

Recte dixit : *Ordinem posuit tenebris*, ut ostenderet solere eas cedere et decedere. Quis tenebras illas fugat? unde in re tali tantus ordo? Deinde potentiam ejus et sapientiam enarrat: sibi persuadens eum nolle ab eo pœnas exigere : Rerum enim omnium, inquit, exitus et eventa Deus prudenter perquirat, incomprehensibili sua providentia cuncta complexus; ideo neque temere supplicia impiorum differt, nec frustra infert, qui mensura, ordine, et harmonia universa digessit et disposuit.

Vers. 28. « Dixit autem homini : Ecce cultus Dei est sapientia, et abstinere a malo est scientia. »

Ea maxime demum est sapientia, si Deum religionæ colamus, non autem curiosius indagando, eorum quæ sunt rationes reposeamus; nihil huic arti par, nihil hac sapientia valentius, nihil pietate erga Deum præstantius.

CAP. XXIX.

Vers. 12. « Salvavi enim mendicum de manu potentis, et pupillum, cui non erat adjutor, adjuvi. »

Prius vero, Deo visitationem et custodiam sui acceptam referens, in Domino tum gloriatur. Considera autem, quod non propter abstinentionem a malis, nec propter sacrificia Judæorum more, sed propter id quod Deus requirit, esset se et vendit : (*Judicate enim, inquit, pupillo, et justificata viduam* ^b), et propter bonorum operationem : *Salvavi enim, inquit, mendicum, et pupillum adjuvi.*

Vers. 15. « Benedictio pereuntis super me veniat, [*Symmachus, descendebat.*] et os viduæ benedixit me. »

Nostis autem quod viduarum genus, non sua quidem natura et animi proposito, sed paupertatis necessitate (paupertatis enim fornax est) ingratis quodammodo sit, et quod benefactorem laudare, arduum et difficile existat : verum illæ etiam Jobum prædicaverunt et benedixerunt. Egregia autem ejus facinora, ut ea imitemur, scriptis mandantur.

Vers. 14. « Justitiam vero indutus sum, et vestitus sum judicio sicut diploide. »

Postquam autem dixisset : *Salvavi mendicum de manu potentis*, recte illud subiunxit, *Justitiam*

^b Is. i 17.

^c Ἰσ. αὐτοῦ. ^d Ἰσ. add δε.

λόγον εἶπειν, καὶ τοῦτον μὴ ἀφείναι γενέσθαι ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνον. Ταῦτα πρὸς ἐκείνον σκωπτικῶς εἰρηκῶς, ὡς κρινότερον θέλοντα φαίνεσθαι τοῦ Θεοῦ συνήγορον, περὶ οὗ πάντες διάληψιν ὡς σοφοῦ καὶ δυνατοῦ ἔχουσι, τρέπει τὸν λόγον ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, δεικνύς ὡς ἀμεινον αὐτὸν τὰ περὶ τῆς ἰσχύος δοξάζει τοῦ Θεοῦ, καὶ φησιν :

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

« Τάξιν ἔθετο σκότει, καὶ πᾶν πέρασ αὐτὸς ἐξακριβάζεται. »

Καλῶς εἶπε *Τάξιν ἔθετο σκότει*, δεικνύς ὅτι οἶδε παραχωρεῖν καὶ ὑπεξίστασθαι. Τίς ἀπελαύνει τὸν ζόφον ἐκείνον; πόθεν εὐταξία τοσαύτη ἐν πράγματι τοιοῦτω; Εἶτα τὴν δύναμιν, εἶτα τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγείται, πείθων μὴ θέλειν ἀπαιτεῖν αὐτὸν εὐθύνας. Πάντων γάρ, φησὶ, τὰ πέρατα καὶ τὰς ἐκβάσεις σοφῶς ὁ Θεὸς ἐξακριβάζεται, τῇ ἀπεριλήπτῳ προνοίᾳ τὰ πάντα συμπεριλαμβάνων· οὐκοῦν οὐδὲ τὰς τιμωρίας, τὰς κατὰ τῶν ἀσεβῶν, ἢ διακενῆς ὑπερτίθεται, ἢ μάτην ἐπάγει, ὁ πάντα μέτρω, καὶ τάξει, καὶ ἀρμονίᾳ διαταξάμενος.

« Εἶπε δὲ ἀνθρώπων, Ἰδοὺ ἡ θεοσεβεία ἐστὶ σοφία, τὸ δὲ ἀπέχεσθαι ἀπὸ κακῶν ἐστὶν ἐπιστήμη. »

Τοῦτο μεγίστη σοφία, τὸ θεοσεβεῖν, οὐ τὸ περιεργάζεσθαι καὶ εὐθύνας ἀπαιτεῖν τῶν γινομένων· οὐδὲν ταύτης τῆς τέχνης ἴσον, οὐδὲν ταύτης τῆς σοφίας δυνατώτερον, οὐδὲν θεοσεβείας ἀμεινον.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ'.

« Διέσωσα γὰρ πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ ὄρφανῷ, ᾧ οὐκ ἦν βοηθός, ἐβοήθησα. »

Ἄλλὰ πρῶτον ἀναθεὶς τῷ Θεῷ τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὴν φυλακὴν αὐτοῦ, τότε καυχᾶται ἐν Κυρίῳ. Ὅρα δὲ αὐτὸν, οὐκ ἐπὶ τῇ τῶν κακῶν ἀποχῇ μέγα φρονούντα, οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις, καθάπερ Ἰουδαῖοι, ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ ᾧ βούλεται ὁ Θεός. *Κρίνατε γάρ, φησὶν, ὄρφανῷ, καὶ δικαιοῦσατε χήραν· καὶ ἐπὶ τῇ πράξει τῶν ἀγαθῶν, Διέσωσα γὰρ, φησὶ, πτωχὸν, καὶ ἐβοήθησα ὄρφανῷ.*

« Εὐλογία ἀπολλυμένου ἐπ' ἐμὲ ἔλθοι. [Ὁ δὲ Σύμμαχος, κατήντα.] Στόμα δὲ χήρας με εὐλόγησεν. »

Ἴστε δὲ ὅτι ἀχάριστόν πως τὸ γένος ἐστὶ τῶν χηρῶν, οὐ παρὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, οὐδὲ πρᾶξεις, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀνάγκην τῆς πενίας· κάμινος γὰρ πτωχείας ἐστὶν· καὶ ἡ πρᾶγμα δύσκολον ἐπαινεῖσαι τὸν εὐ ποιούντα· ἀλλὰ τὸν ἑὸς καὶ αὐταὶ εὐλόγουν. Ἀναγράφεται δὲ τὰ τοῦτου ἀνδραγαθήματα, ἵνα ζηλώσωμεν.

« Δικαιοσύνην δὲ ἐνεδεδύκειν, ἡμφιασάμην δὲ κρίμα ἴσα διπλοῖδι. »

Εἰκότως δὲ, μετὰ τὸ εἶπειν· *Διέσωσα πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου*, ἐπήγαγε, τό· *Ἐνεδεδύκειν δι-*

καυσούνη· εἰσι γὰρ οἱ ἑτέρων μὲν προστάνται, αὐτοὶ δὲ ἀδικουσι πολλάκις· οὕτως δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' Ἡμφιασάμηρ, φησί, κρίμα, οὕτως ἐνεκαλλοπιζόμηρ*. Καίτοι ἕτεροι τὸ πρᾶγμα δυσχεραίνουσι, ἀγανακτοῦσι, φορτικὸν εἶναι καὶ βαρὺ νομίζουσι, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ, φησὶν· ἀλλ' ὡσπερ ἐπὶ διπλοῖδι τις καλλωπίζοιτο, οὕτως ἐγὼ ἐπὶ τῇ δικαιοκρίσει οὐχὶ σήμερον μὲν, αὐριον δὲ οὐκέτι, ἀλλ' ὡσπερ ἀνάγκη τὰ ἱμάτια διαπαντός ἔχειν, οὕτω καὶ τὴν τῶν ἀδυνάτων ἐκδίχησιν. Καίτοι τίς αὐτὸν κατέστησε δικαστήν; Αὐτοχειροτόνητος κριτῆς παρὰ τῆς ἀρετῆς γέγονεν αὐτῆς, καθάπερ Μωϋσῆς· τοιοῦτους ἐχρῆν εἶναι τοὺς ἀρχοντας. Εἶδες τοῦτον ἐν τοῖς πειρασμοῖς, ὅσον ἰδεῖν σοι δυνατὸν ἦν (τὴν γὰρ ἀκρίθειαν οὐδὲ αὐτὸς ὁ λόγος παραστήσαι· ἰσχυσέν· ἐδύνην γὰρ, καὶ βασάνους, καὶ ἀθυμίας τυραννίδα, καὶ τὴν ἐκ τῶν τοσούτων νιφάδων ἐγγινομένην ταραχὴν, οὐδεμία λόγου δύναμις ἐρμηνεύσαι δύναται τοῖς ἀκηκόουσιν, ὡς αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἡ πείρα). Φέρε, σοὶ δεῖξω πάλιν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ τοῦτο μικρὸν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φιλοσοφωτάτης δεόμενον ψυχῆς, ἐν πλούτῳ καὶ ἐν εὐημερίᾳ πολλὴν ἐπιδεικνύμενον φιλοσοφίαν. Τίς οὖν ἦν, πλούσιος ὢν; Κοινὸς ἀπάντων λιμῆν, κοινὸς ἀπάντων πατῆρ, κοινὸς ἰατρῶν, μᾶλλον δὲ καὶ ἰατροῦ μερίζων. Ἄκουσον οὖν αὐτοῦ λέγοντος.

divitiis abundaret? Communis omnium portus, medico major. Audi igitur ipsam dicentem.

« Ὁφθαλμὸς ἤμην τυφλῶν, ποὺς δὲ χλωῶν. »

Ὁρᾷς πὺς ἰατροῦ μερίζων· ἀντὶ τῆς φύσεως τοῖς πεπηρωμένοις ἐγίνετο, καὶ ἅπερ οὐκ ἰσχυσάν τῇ τέχνῃ διορθῶσαι, ταῦτα αὐτὸς ἀνεκτάτο τῇ παρακλήσει, διὰ τὴν πολλὴν εἰς αὐτοὺς πρόνοιαν ἀντὶ τῶν μελῶν αὐτοῖς γινόμενος· ὡς γὰρ ὕγιαις, καὶ ἀρτίποδες, καὶ βλέποντες, οὕτω δέκκειντο οἱ τὰ μέλη C ταῦτα κεκολωμένοι, οὐκ αἰσθανόμενοι τῆς χλωείας, οὐδὲ τῆς πηρώσεως, διὰ τὴν πολλὴν τούτου πρόνοιαν. Διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ εἶπεν, ὅτι Ἐγὼ παρεμυθούμην χλωοὺς καὶ τυφλοὺς, οὐκ εἶπεν, Ἐπεκούφισα τὴν συμφορὰν, οὐδὲ τῆς πηρώσεως τὴν αἰσθησὶν ἀνήρουν· ἀλλ', Ὁφθαλμὸς ἀπὸ τῶν ἤμην, Ἐβλεπον δι' ἐμοῦ, Οὐκ ἐλάμβανον πείραν τῆς οἰκείας αὐτῶν συμφορᾶς δι' ἐμὲ, Οὐκ ἐπεζήτουν τοὺς χειραγωγοῦντας, τοὺς ὀδηγοῦντας. Πανταχοῦ τὸ σκότος αὐτοῖς ἐποιοῦν φῶς. Ὅρα σημεῖα ἀποστολικά· Ὁφθαλμὸς ἤμην τυφλῶν, οὐκ ὀφθαλμοὺς ἀποδιδούς (οὐπω γὰρ ἦν αὐτῇ ἡ χάρις), ἀλλὰ μὴδὲ αἰσθῆσθαι τῆς συμφορᾶς ποιῶν· οἱ δὲ νῦν καὶ τοὺς βλέποντας, τυφλοὺς ποιοῦσιν. Οὐκ εἶπε, Διὰ τῶν οἰκετῶν ἐποιοῦν· ἀλλ', Ἐγὼ D αὐτὸς τῆς φύσεως τὰ ἀμαρτήματα διώρθουν, οὐ τὰ παρὰ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ παρ' αὐτῆς φύσεως· τὰ γὰρ λείποντα τοῦ σώματος μέλη προσανειπλήρουν τοῖς θεομένοις τῇ τῶν ἀναγκάων ἐπιχορηγίᾳ, καὶ τῇ πολλῇ προμηθείᾳ. Πρὸς δὲ νῦν, Ἐωφλάς διανοίας διήνοιγε, καὶ ὠφέλει τοὺς πεπηρωμένους τὴν ψυχὴν, καὶ αὐτὸς αὐτῶν ἐγίνετο

* ἴσ. ἐνεκαλλοπιζόμηρ.

indutus sum; sunt enim qui aliis quidem auctoritate præsumunt, ipsi vero sæpenumero ab injuriis non abstinunt; hic autem non ita: sed *vestitus sum*, inquit, *judicio*, eo vestitus genere ornavi me, et spectandum præbui. Et cæteri quidem *indignantur*, irascuntur, et rem gravem ac molestam ~~esse~~ *judicant*; ego vero non item: sed quemadmodum *quispiam* diploide ornatus sibi placere amat, ita ego *judicii æquitate* gloriabar; non hodie quidem, cras autem nequaquam, sed prout vestibus semper uti oportet, ita etiam impotentes et infirmos ab injuria asserere, necessarium duxi. Verum quis eum *judicem* constituit? Suo suffragio, et sponte sua, ab ipsa virtute, instar *Moyseis*, *creatus* est *judex*: tales principes esse oporteret. *Vidisti hunc* in tentationibus, quantum videre licuit; (*accuratam enim* expressionem oratio ob oculos ponere non valuit: dolorem etenim, cruciatum, microris tyrannidem, et perturbationem ex tantis procellis coortam, nulla sermonis vis et facultas ita auditoribus, ut ipsa rerum experientia, explicare potest). Age vero, hunc ego rursus, in divitiis et prospera fortuna summam philosophiam et animi æquanimitatem demonstrantem, tibi ostendam; neque hæc quidem res exigui momenti est, sed quæ animum philosophia summopere imbutum requirat. Qualis igitur fuit, cum pater publicus, et medicus universalis, imo vero

VERS. 15. « Oculus fui cæcorum, et pes claudorum. »

Vides quemadmodum medico major; iis qui mutili et membris capti, naturæ vicem suppleverit; et quæ arte corrigere nequiverant, ea, sollicitudine et cura quam iis impendebat, membra pro iis factus, solando recuperaverit: qui enim pedibus et oculis truncati erant, claudicationem et orbitatem luminis, propter ingentem ejus curam et providentiam, minime sentientes, tanquam sani, integris pedibus, et oculorum usum habentes, affecti erant. Ac idcirco non dixit, Ego claudos et cæcos solatus sum, Ego calamitatem lenivi, Ego sensum orbitatis oculorum e medio sustuli: sed, Oculus illorum fui, Mea opera videbant, Per me calamitatem suam non experiebantur, Qui manu eos apprehenderent, et viæ duces se præberent, non quærebant, Ubique illorum tenebras in lucem convertebam. Vide et animadvertite signa apostolica; *Oculus eram cæcorum*, non quidem oculos impertiens (nondum enim erat illa gratia), sed ut ne calamitatis sensum perciperent, efficiens: hujus autem ævi homines, etiam eos qui vident, cæcos reddunt. Non dixit, Per famula et vitia corrigebam; nec tantum ea quæ ab hominibus, sed etiam quæ ab ipsa natura proficiscebantur: necessariorum enim subministratione, et studio ac sollicita cura, membrorum corporis defectum, iis qui indigerent, supplebam. Sensus autem

est: Cæcas mentes aperiebat, et animæ lumine orbatis opitulabatur, ipseque oculus illorum fiebat; sermone vero suo pes factus, pedes iis qui mentis inaccessu claudicabant, largiebatur, et utrosque manu ducebat. *Oculus* autem pro deductione intellectiva, et *pes* pro sensitiva, usurpatur.

VERS. 16. « Ego fui pater impotentium. »

Neque hoc loco dixit, Ego solabar pupillos; sed, Ne sensum quidem orbitatis illorum animis insidere, nec malorum acerbiter apperere passus sum: quod etiam iis qui membris truncati erant, præstebam, summa scilicet cura et sollicitudine sensum acerbiorum iis adimens qui talia paterentur. In his, voces ejus qui impotentes et imbecilles auxilio suo juvit, manifestantur. Quanto autem post intervallo hæc loquatur, considera.

« Et iudicium quod non noveram, exquisivi. »

Hoc multo majus est quam iudicis partes agere; iudices enim pro tribunali sedentes, expectant eos qui injuria læsi sunt; et post eorum compellationes de injuriis, et querimoniis, tunc qui inter eos probatissimi sunt (plerique autem ne hoc quidem præstant) præsidium suum iis præbent. Hic vero etiam spectatissimos superavit, et multis modis antecelluit: non enim tardabat donec injuria affert ad ipsum venirent, neque post eorum compellationem auxilium præbebat; verum ipse prius circumibat, quærens eos qui injuriam paterentur: neque id quidem simpliciter, sed cum multa cura et vigilantia. Et hoc quidem, vi vocis intellecta, evi-

dentem cognoscere possis; non enim dixit: *Quæsi-
sivi*, sed, *Judicium quod non noveram exquisivi*, id est, Indagavi, seculo quæsi, in sollicita inquisitione pergesti, omnem lapidem movi, ut si quis injuria læsus alicubi lateret, invenirem. Vides patrocinium quod non in nudis tantum facultatibus, alimento, et indumentis se exercuit, sed causam alienam etiam cum corporis periculo tutatum est.

VERS. 17. « De medio dentium eorum rapinam eripui. »

Considera rei difficultatem. Rem, inquit, absorptam et prius occupatam reparavi et restitui; non enim desperavi, nec animum despondi, licet negotium anticipatum esset, sed curam et sollicitudinem erga conservos meos ostendens, et (ut est in Proverbio) ovis erura, et aurium extremitates ex ore leonis eripiens, quod devoratum jam et absorptum erat, instar optimi cujusdam et providi pastoris, eruebam.

VERS. 22, 23. « Sed gavisi sunt cum loquerer iis; sicut terra sitiens suscipiens pluviam, sic isti meum sermonem. »

Animadvertite quid dicat. Non divitiæ, non injuria oppressorum patrocinium, nec quidpiam id genus aliud, invidiosum eum reddiderunt; verum omnes ei libenter aurem præbebant.

¹ *Ισ. πρωστειμένην.*

ὄφθαλμός· πόδα; δὲ ἐχαρίζετο τοῖς κεχλωμένοις τὰς βάρεις τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ λόγῳ ἐγένετο αὐτῶν πούς, καὶ χειραγωγῆσαι ἐκατέρους. Ἐληπτὰι δὲ ὁ μὲν ὄφθαλμός ἐπὶ τῆς νοητικῆς ὁδηγίας, ὁ δὲ πούς, ἐπὶ τῆς ἠθικῆς.

« Ἐγὼ ἤμην πατὴρ ἀδυνάτων. »

Οὐδὲ ἐνταῦθα εἶπε, Παρεμβούμην ὄρφανούς· ἀλλ', Οὐδὲ ἀσθησὶν ἀφήκα γενέσθαι τῆς ὀρφανίας, οὐδὲ φανῆναι τὸ δεινόν· καθάπερ ἐκεῖ τὴν πῆρυσιν τῆ περιουσίᾳ τῆς προνοίας, τῶν τὰ τοιαῦτα πεπονθῶτων καὶ αὐτῆν τῶν δεινῶν ἀναιρῶν τὴν ἀσθησὶν. Ἐν τοῦτοις φωναὶ δηλοῦνται τοῦ ὠφελούντος τοὺς ἀδυνάτους, τοὺς ἀσθενεῖς. Ὅρα δὲ μετὰ πόσον χρόνον ταῦτα λέγει.

« Δίκην δὲ ἣν οὐκ ἤδεν, ἐξίχνιασα. »

Τοῦτο δικαστοῦ πολὺ πλέον· οἱ μὲν γὰρ δικάζοντες κάθηται ἀναμένοντες τοὺς ἡδίκημένους, καὶ μετὰ τὴν παρ' ἐκείνων ἐντευξίν, τότε τὴν παρ' αὐτῶν παρέχουσι συμμαχίαν οἱ δοκιμώτατοι τῶν δικαζόντων· ὡς οἴγε πολλοὶ οὐδὲ τοῦτο. Οὗτος δὲ καὶ τοὺς δοκιμώτατους ἐνίκησε, καὶ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερηκόντισεν· οὐδὲ γὰρ ἀνέμενε τοὺς ἀδικουμένους ἔλθειν πρὸς αὐτὸν, οὐδὲ μετὰ τὴν ἐκείνων ἐντευξίν ἐποίησε τὴν συμμαχίαν, ἀλλ' αὐτὸς προλαμβάνων περιῆει ζητῶν τοὺς ἡδίκημένους· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς ζητῶν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας, μετὰ πολλῆς τῆς φροντίδος. Καὶ τοῦτο εἶση σαφῶς, τῆς λέξεως καταμαθῶ τὴν δύναμιν· οὐ γὰρ εἶπεν· Ἐξίτησα, ἀλλὰ, *Δίκην ἣν οὐκ ἤδεν ἐξίχνιασα*, ἡρῶνησα, περιειργασάμην, πολυπραγμονῶν διετέλεσα, πάντα κινῶν, ὥστε εὐρεῖν μὴ ποῦ τις ἡδίκημένος λανθάνη. Ὅρᾳ τὴν προστασίαν, οὐ μέχρι χρημάτων, οὐδὲ μέχρι τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων, ἀλλὰ καὶ μέχρι κινδύνων ἀλλοτρίας προϊστάμην ἡ κρίσεως.

« Ἐκ μέσου τῶν ὀδόντων αὐτῶν ἔρπαγμα ἐξήρπασα. »

Ὅρα τὴν δυσκολίαν τοῦ πράγματος. Καταποθὲν, φησὶν, ἤδη καὶ προληφθὲν τὸ πρᾶγμα ἀνύρθωσα· οὐ γὰρ ἀπεγίνωσκον, οὐδὲ ἀπηγόρευον, εἰ καὶ τὸ πρᾶγμα προκατειλημμένον ἦν, ἀλλ' ἤδη καὶ τὸ καταποθὲν ἀνιμώμην, ποιμένος τινὸς ἀρίστου καὶ νήφοντος πρόνοιαν περὶ τοὺς συνδούλους ἐπιδεικνύμενος, καὶ ἐκσπῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον, ἐκ στόματος λέοντος, σκέλη προβάτου καὶ λαβοὺς ὠτίων.

« Περιχαρεῖς δὲ ἐγένοντο ὅπότεν αὐτοῖς ἐλάουν· ὡσπερ γῆ διψῶσα προσδεχομένη τὸν ὑετὸν, οὕτως οὗτοι τὴν ἐμὴν λαλίαν. »

Ὅρα τί φησιν· Οὐχ ὁ πλοῦτος αὐτὸν ἐπιφθονοῦν ἐποίησε, οὐ τὸ τῶν ἀδικουμένων προϊστασθαι, οὐκ ἄλλο τοιοῦτον οὐδέν· ἀλλὰ πάντες αὐτοῦ ἡδέως ἤκουον.

ΚΕΦΑΛ. Λ'.

A

CAP. XXX.

« Νῦν νουθετοῦσί με ἐν μέρει, ὧν ἐξουθένουν τοὺς πατέρας αὐτῶν· οὐδ' οὐχ ἡγησάμην ἀξίους· κυνῶν τῶν ἐμῶν νομάδων. »

Ἐξουθένουν δὲ εἶπεν; οὐ χρώμενος ἀλαζονικῶς τῇ ἐξουθενώσει, ἀλλὰ σαφῶς αὐτοὺς εἰδῶς πονηροὺς· κατὰ τὸ· Ἐξουθένεται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος· τοὺς γὰρ τοιοῦτους οὐδὲν ἡγαίτο. Τὸ δὲ· Νουθετοῦσί με ἐν μέρει, κατὰ γε ἐμὲ, οὐχ ὅτι μέρος εὐεργεσίας κατετίθεντο, ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἄλλους ἐνουθετεῖ, νῦν δὲ οὗτος αὐτόν· διὰ τοῦτο οὕτως εἴρηται· καὶ τὸ μὴ ἀξίους δὲ εἶναι κυνῶν, οὐχ ὅτι χεῖρους εἰσὶ καὶ τοῦ ὑλακτικοῦ τοῦδε ζώου, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ τοῦ κυνοκομεῖν ἡ ἀξίους αὐτοὺς ἔκρινεν· οὐχ ἡγούμην γὰρ, φησὶν, αὐτοὺς ἀξίους τοῦ ἀγειν τοὺς κύνας τῆς ἐμῆς ποιμνῆς. Ἀπεποιήσατο μὲν οὖν τὴν νουθεσίαν αὐτῶν, ὡς μήτε ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐχόντων τὸν αἰδέσιμον, μήτε ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. Ἐνουθετούν γὰρ, φησὶ· τίνες; τίνα; οἱ νεώτεροι τὸν ὑπὲρ αὐτούς· οἱ φαῦλοι τὸν μὴ τοιοῦτον· οἱ εὐτελεῖς καὶ ἄδοξοι, τὸν λαμπρόν ποτε καὶ ἐπίσημον. Ἐν δὲ τοῖς καταπόδας καὶ ἐφεξῆς, καὶ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν αἰνίττεται, λέγων·

« Ἐγὼ δὲ ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτην ἔκλαυσα· ἐστὲναξα ἰδῶν ἄνδρα ἐν ἀνάγκαις. Ἐγὼ δὲ ἐπέχων ἀγαθοῖς, ἰδοὺ συνήντησάν μοι μᾶλλον ἡμέραι κακῶν. »

Καίτοιγε ἐν πλούτῳ ὦν, οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίησα, οὐκ ἐφήσθη ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς, ὅπερ πάσχω νῦν, πολλοὺς εὐρίσκων τοῖς ἐμοῖς κακοῖς ἐπιχαιρόντας· τούναντίον μὲν οὖν, καὶ ἔκλαυσα, καὶ ἐστὲναξα. Οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο, ἀγαπητὲ, τὸ συμπαθητικὴν ἔχειν διάνοιαν. Ἐγὼ δὲ, τὸ, Ἐπεῖχον ἀγαθοῖς, συνήντησαν δὲ μοι ἡμέραι κακῶν, οὕτω; ἐκδέχομαι, ὅτι διὰ τὴν εἰς τοὺς ἄλλους συμπάθειαν προσεδόκων ἀγαθὰ, εἰς τούναντίον δὲ μοι τὰ τῶν ἐλπίδων ἐξέβη. Οὕτω καὶ Σύμμαχος ἐξέδωκεν· Ἀγαθὰ προσεδεχόμεν, ἦλθε δὲ κακὰ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

« Δι' αὐτὴν ἐθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ αὐτὴν συνήσω ἐπὶ παρθένου. » [Ὁ δὲ Σύμμαχος, Καὶ οὐδὲν ἐνενόησα περὶ παρθένου.]

Εὐαγγελικὴν ἀκρίθειαν ὁ Ἰωβ ἐφύλαττεν· ἃ γὰρ μετὰ ταῦτα ἐλθὼν ὁ Χριστὸς ἐπέταξε, ταῦτα οὗτος διὰ τῶν πραγμάτων κατώρθου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐμβλέψας ἠπὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν, ἐπαδ-αγῶγει τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τὸ μὴ τὰς ὥρας τῶν παρθένων παριεργάζεσθαι. Τί ἂν εἴποιεν οἱ τὰς συνεισάκτους ἔχοντες, καὶ διαβεβαιούμενοι ἀπαθῶς αὐταῖς συνοικεῖν, καὶ μὴ βλάπτεσθαι; ὅπουγε εἰ καὶ τοῦτο ἦν, ἔδει τῶν σκανδαλιζομένων φεῖδεσθαι· ἔστω γὰρ οἱ καὶ συνοικοῦντα παρθένῳ καθαρὸν εἶναι πάσης

1 Psal. xiv, 3. i Matth. v, 28.

2 γρ. κυνοκομεῖν. 3 Γσ. suppl. γυναῖκα.

VERS. 1. « Nunc monent me in parte, quorum spernebam parentes eorum; quos non putavi dignos canibus meorum gregum. »

Spernebam, inquit, non quod cum fastu et arrogantia eos contemnerem, sed quia improbos eos esse evidenter scirem; juxta illud: *Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus* 1; nullius enim pretii id genus hominum aestimabat. Illud vero: *Monent me in parte*, non quod beneficii partem ullam contulerint, meo quidem iudicio; sed quia cum ille alios monere soleret, ipsi nunc vice versa eum commonefacerent: unde etiam dixit canibus suis indignos fuisse, non quod animalis cui latrare proprium est, deterlor esset illorum conditio, sed quod ne canum quidem cura dignos eos judicaret; indignos enim, inquit, putabam, qui canes gregis mei agerent. Monita igitur illorum eo quod neque propter aetatem, neque virtutem venerandi essent, repudiabat. Monebant enim, inquit; sed quinam? et quem? juniores aetate grandiorum: improbi probum; viles et inglorii, clarum illum et illustrem. In iis autem quæ proxime deinceps sequuntur, illorum etiam imbecillitatem innuit, dicens:

VERS. 25, 26. « Ego autem super omni impotente fleui; genui videns virum in necessitatibus. Ego autem inherens bonis, ecce occurrerunt mihi magis dies malorum. »

Enimvero cum divitiis abundarem, nihil simile a me factum est; ob alienas ærumnas non sum lætatus (quod mihi nunc accidit, qui multos malis meis delectantes invenerim), verum e contrario fleui et ingemui. Neque sane exiguum hoc est, o dilecte, si quis animi affectu et commiseratione in alienis malis tangatur. Ego vero illud: *Inherebam bonis, occurrerunt autem mihi dies malorum*, sic libenter accipio: Propter meam erga alios misericordiam bona exspectabam, omnis autem spes mea decollavit, et in contrarium versa est. Ita etiam Symmachus transtulit: *Exspectabam bona, venerunt autem mala*.

CAP. XXXI.

VERS. 1. « Testamentum posui oculis meis, et non intelligam super virgine. » [*Symmachus vero*, Et nihil cogitavi de virgine.]

Jobus evangelicam perfectionem observabat; quæ enim Christus postea veniens præceperat, hæc ille factis suis ostenderat. Et quoniam qui mulierem intuetur ut concupiscat, jam mœchatus est 1, ne virginum formas curiosius observaret, oculum suum instruebat. Quid igitur pro se afferre possunt, qui feminas contubernales et subintroductas habentes, se illarum convictu minime moveri, nec ab iis lædi affirmant? Quod quidem si verum esset, infirmorum tamen causa a scandalo abstinere eos oportet-

habet: licet enim concedatur te purum ab omni pravo et libidinoso affectu cum virgine cohabitare, alios tamen qui imbecilles sunt hoc facto vulneras. Et sane beatus Jobus de se tantam virium potestatem et æquanimitatem profiteri ausus non est; sed qui omnem virtutem sectatus est, et laqueos omnes diaboli evaserat, qui primus et solus tam insignem potentiam ostenderat, et quodvis ferrum et adamantem animi tolerantia superaverat, viresque diaboli eliserat; hic luctam hanc reformidabat, et futaminatum ac indemnem cum virgine una cohabitare, impossibile esse existimabat: ita ut non tantum a tali contubernio, sed ab omni aspectu et fortuito congressu procul seipsum amoverit, legemque oculis suis statuerit, ne virginem omnino intuerentur: *Testamentum enim posui oculis meis, et non intelligam super virginem*: id est, Non animum ad illam adjiciam, non intuebor: noverat enim, probe noverat, quod difficile, imo et impossibile esset, non tantum eum qui sub eodem tecto cum virgine vitam degeret, sed qui curiosius vultum et fornicam virginis observaret, dannum quod inde oritur, effugere posse. Verum si Jobus impar congressus, qui in arenam tecum descendat, tibi videbitur (licet nos ejus sterquilinio plane indigni simus), et si exemplar infra tuam magnanimitatem subsidere existimas; animo tecum reputa beatum Paulum, qui summam philosophiæ et æquanimitatis perfectionem assecutus, corpus suum contuderat, in servitutem redegerat^k, et vitam plenam certaminum ostenderat. Idcirco etiam Christus, ut rei difficultatem ostenderet, ne omnino quidem vultus mulierum aspicere permisit, sed mœchorum supplicio, qui ita intuerentur, plectere interminatus est: neque cælibatum lege sanxit, sed rei naturam exprimens, dixit: *Qui potest carax esse, capiat*^l.

Vers. 16. « Impotentes autem quacunque aliquando re opus habebant, non sunt frustrati. »

Vides quemadmodum fastidiosus non fuerit, quemadmodum sobrius, communis omnium medicus, portus publicus, et eorum qui in angustiis erant, quacunque necessitate premerentur, non hanc quidem, inquit, illam vero nequaquam sublevando, commune periculum existerit, sed quacunque demum, licet laboribus et molestiis plena foret, licet sumptus requireret, et cum periculo conjuncta esset. Ac vide quod opem iis tulerit, viduis, scilicet, pupillis, et impotentibus, a quibus

Vers. 23. « Timor enim Domini continuit me, a prehensione ejus non sustinebo. »

Atque hujusmodi quidem justis benignitas et humanitas exstitit: quid autem divitiarum contemptum recenseat quisquam? cum hanc etiam virtutem supra modum factis expresserit; non enim aliena tantum non appetebat, quod plerique nunc

A ἐμπαθείας πονηράς, ἀλλ' ἐτέρους πλήττεις ἀσθενεστερούς. Καίτοιγε ὁ μακάριος Ἰὼβ οὐκ ἐτόλμα ἑαυτοῦ τὸσαύτην μαρτυρῆσαι δύναμιν καὶ φιλοσοφίαν· ἀλλ' ὁ πᾶσαν ἐπέλωθ' ἀρετὴν, καὶ πάντων ὑπερνεχθεὶς τῶν τοῦ διαβόλου δικτύων, καὶ πρῶτος, καὶ μόνος τοσαύτην ἐπιδειξάμενος καρτερίαν, καὶ πάντα σίδηρον καὶ ἀδάμαντα τῇ τῆς ψυχῆς παρελθὼν ἐγκρατεῖς, καὶ κατακόψας τοῦ διαβόλου τὴν ἰσχὺν, οὕτως· ἔδεδοίκεν τὴν τοιαύτην πάλην, καὶ ἐνόμιζεν ἀδύνατον εἶναι συνοικοῦντα παρθένῳ μένειν ἀσινῆ καὶ καθαρὸν· ὡς μὴ μόνον τῆς συνοικήσεως ταύτης πόρρω καὶ μακρὰν ἑαυτὸν καταστήσει, ἀλλὰ καὶ τῆς βίψως τῆς ἀπλῶς καὶ ἀπὸ συντυχίας γινομένης, καὶ νόμον ἔθηκε τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἑαυτοῦ, ἀπλῶς εἰς παρθένον μὴ ἰδεῖν· *Διαθήκη γάρ, φησὶν, ἐθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ οὐ συνήσω ἐπὶ παρθένον*, τοῦτέστιν, Οὐ κατανοήσω, οὐ βλέψω· ἦδει γάρ, ἦδει σαφῶς, ὅτι οὐ μόνον τὸν συνοικοῦντα, ἀλλὰ καὶ τὸν βλέποντα περιέργως εἰς βῆιν παρθενικὴν, δύσκολον, τάχα δὲ καὶ ἀδύνατον, τὴν ἐκεῖθεν διαφυγεῖν βλάβην. Εἰ δὲ μικρὸς σοὶ πρὸς ἀμιλλαν ὁ Ἰὼβ, καίτοιγε οὐδὲ τῆς κοπρίας ἐσμὲν ἀξιοὶ τῆς ἐκείνου, πλὴν ἀλλ' εἰ ἑλαττόν σου τῆς μεγαλοψυχίας εἶναι νομίζεις τὸ ὑπόδειγμα· ἐνόησον τὸν μακάριον Παῦλον, τὸν μετὰ τὴν ἡκριθωμένην φιλοσοφίαν ὑποπιάζοντα τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγούντα, καὶ ἐναγωνιον τὸν βίον δεικνύοντα. Αἰὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ πράγματος δηλῶν τὴν δυσκολίαν, οὐδὲ ἐμβλέπειν ἀπλῶς ἠφείει εἰς τὰς τῶν γυναικῶν βψεις· ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν μοιχῶν κολάσει, τοὺς οὕτως ὀρώντας κολάζειν ἠπειλήσε· καὶ οὐκ ἐνομοθέτησεν ἀγαμίαν, ἀλλὰ δηλῶν τοῦ πράγματος τὴν φύσιν, ἔλεγεν· *Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω*.

C

« Ἀδύνατοι δὲ χρεῖαν ἦν ποτε εἶχον οὐκ ἀπέτυχον. »

Ὁρξ πῶς οὐκ ἦν ὑπερίπτῃς, πῶς μέτριος, πῶς κοινὸς ἀπάντων ἑατρός, καὶ κοινὸς λιμῆν, καὶ κοινή καταφυγή τῶν ἐν ἀνάγκαις ὄντων, ἦν ποτε εἶχον χρεῖαν, φησὶν, οὐχὶ τὴν μὲν ναί, τὴν δὲ οὐ· ἀλλ' οἶαν δῆποτε, εἰ καὶ κινδύνων· ἔγεμεν, εἰ καὶ δαπανηρά τις ἦν, εἰ καὶ ἐπισφαλής. Καὶ ὅρα, τοῦτοις ἐβόηθει παρ' ὧν οὐδὲν προσεδόκα, χήραις, καὶ ὀρφανοῖς, καὶ ἀδύνατοις.

nihil remunerationis loco expectaret.

« Φόδος γὰρ Κυρίου συνέσχε με, ἀπὸ τοῦ λήμματός αὐτοῦ οὐχ ὑπόσω. »

Ἄλλὰ τοιαύτη μὲν ἦ τοῦ δικαίου φιλανθρωπία· εἰ δ' ἂν τις εἴποι τὴν τῶν χρημάτων ὑπεροψίαν; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῷ καταρωθούτο· οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν ἄλλοτριῶν οὐκ ἐφίετο, ὅπερ πᾶς σγούσιν οἱ πολλοὶ· νῦν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν οἰκειῶν, ἀλλὰ

^k I Cor. ix, 27. ^l Matth. xix, 12.

^k Ἰσ. μετελθὼν. ^l Ἰσ. οὗτος. ^m Ἰσ. καμάτων.

καὶ αὐτῶν ἠλλοτριώτω μετὰ πάσης ὑπερβολῆς· διὸ καὶ ἔλεγεν·

« Εἰ ἔταξα χρυσοῖν εἰς χοῦν μου. [Ὁ δὲ Σύμμαχος, Ἀφοβίαν μου.] Εἰ δὲ καὶ λίθῳ πολυτελεῖ ἐπεποίθησα, εἰ δὲ καὶ εὐφράνθην πολλοῦ πλοῦτου μοι γενομένου. »

Διὰ δὴ τοῦτο, καὶ ἀφαιρεθέντων, μετὰ πολλῆς ἔφερε τῆς εὐκολίας· καὶ παρόντων, θαυσιλῆ τὴν ἐλεημοσύνην εἰργάζετο· πᾶσαν γὰρ ἀρετὴν ἐπέηθε ¹⁰· καὶ τῶν οὐδὲν ἔχόντων ἀκριβέστερον διέκειτο, τοσαῦτα· περιβεβλημένος· οὐ γὰρ οὕτως ὁ μὴδὲν ἔχων ἀπῆλλακτο χρημάτων, ὡς ἐκαίνοσ, ὁ τοσαῦτα ἔχων πανταχοῦ γὰρ ἡ γνώμη ἐστὶν ἡ στεφανουμένη.

« Εἰ δὲ καὶ ἐπ' ἀναριθμήτοις ἐθέμην χεῖρά μου. »

Ὅτι γὰρ οὐδὲ παρόντων τῶν χρηστῶν ὁ Ἰώβ σφόδρα ἀντείχετο, ἄκουσον τί φησιν· Εἰ δὲ καὶ εὐφράνθην πολλοῦ μοι πλοῦτου γενομένου. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; Οὐκ εὐφραίνου τοῦ πλοῦτου ἐπιβρόντος ¹¹; Οὐδαμῶσ, φησί. Τί δήποτε; Ὅτι ἦδειν αὐτοῦ τὸ ἄστατον καὶ παραβρόνον, ἦδειν ὅτι τὸ κτήμα οὐ μόνιμον.

« Ἡ οὐχ ὀρώμεν ἥλιον τὸν ἐπιφαύσκοντα, ἐκλείποντα, σελήνην δὲ φθίνουσαν; Οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ἐστὶν. »

Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Εἰ τὰ κατ' οὐρανὸν ἀστρα, καὶ διηνεκῶσ λάμποντα, δέχεται τινα μεταβολὴν, ἥλιος μὲν ἐκλείπων, σελήνη δὲ φθίνουσα· πῶσ; οὐκ ἐσχάτης ἀνοίας, τὰ ἐπίγεια εἶναι νομίζειν μόνιμα καὶ πεπηγότα; Διὰ τοῦτο, οὐτε παρόντων εὐφραίνετο, οὐτε ἀπελθόντων ἠλγησεν, ἐπειδὴ καλῶσ ἦδει τὴν φύσιν αὐτῶν. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο φῶσ ἀπόλλυται, καὶ ἀφανίζεται, καὶ οὐχ ὀράται. Ὁρᾶσ οἷαν αἰτίαν φησί τῆσ μεταβολῆσ τῶν φωστήρων· ἄρα ἀρκαί καὶ πρὸσ φιλοσοφίαν ἡ κτίσισ ἡμῖν, οὐχὶ πρὸσ θεογνωσίαν μόνον. Ὅταν ἴδῃσ ὅτι μέγασ ὁ ἥλιος, θαύμασον τὸν δημιουργόν· ὅταν ἴδῃσ ὅτι ἐκλείπει, τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὸ εὐφθαρτον καταμάνθανε. Εἰ γὰρ ὁ πάντων ἐστὶ λαμπρότερον τῶν ἐπὶ τῆσ γῆσ, τοῦτο λέγει ¹², καὶ μειοῦται, καὶ τελευτᾷ, πολλῶ μᾶλλον τὰ λοιπὰ πάντα· εἰ τὸ οὕτω χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον, καὶ οὐ χωρὶσ ζῆν οὐκ ἔνι, μεταβολὴν δέχεται, πολλῶ μᾶλλον τὰ περιττὰ, καὶ οὐκ ἀναγκαίωσ ἡμῖν προκαίμενα ¹³.

« Εἰ δὲ καὶ πολλάκισ εἶπον αἰ θεράπαιναί μου, Τίσ ἀνθήμ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ πλησθῆναι, λίαν μου χρηστοῦ ὄντοσ; »

Ἄρα οὖν ταπεινὸσ μὲν οὗτοσ ἦν, οὐχὶ δὲ ποθητοσ καὶ ἐπέρατοσ; Σκόπει κἀνταῦθα τὴν ὑπερβολὴν· ὡσπερ γὰρ ἐν τοῖσ δεινοῖσ μετὰ πάσης σφοδρότητοσ τὰ ἐπενεχθέντα ἤνεγκεν, οὕτω καὶ ἐν τῇ εὐημερίᾳ

faciunt, sed ne priorum quidem cupiditate, a quibus animus supra modum aversus erat, capiebatur : unde dixit.

VERS. 24, 25. « Si posui aurum in congium meum, [Symmachus autem, Fiduciam meam.] quod si et in lapide pretioso sivebam, si et lætatus sum, cum esset mihi census multus. »

Idcirco cum ablatæ fuissent divitiæ, æquanimiter valde tulit; et cum adessent, copiosam misericordiam exercebat (omnem quippe virtutem sectatus); quique tanta rerum copia circumfluebat, justius et emendatius iis affectus erat, qui nihil in bonis haberent : non enim tantopere a divitiis animo alieno erat qui nihil habebat, ac is qui tam multa possidebat : animus enim est, qui ubique et in omnibus corona insignitur.

VERS. 25. « Si et in innumerabilibus posui numerum meum.

Quod autem Jobus bonis præsentibus non multum addictus fuerit, audi quid dicat : Si vero etiam lætatus sum cum esset mihi census multus. Quid ais, o homo ? Cum divitiæ affluerent, non lætaberis ? Nequaquam, inquit. Quid ita ? Quia instabilem et fluxam earum conditionem, ac possessionem minime permanentem, non ignorabam.

VERS. 26. « An non videmus solem qui lucebat, deficientem, lunam autem decrescentem ? Non enim in iis est. »

Verborum sensus hic est : Si sidera quæ in cælo sunt, et perpetuo lucent, mutationi cuidam obnoxia sunt, et sol quidem defectum, ac luna decrementum patiatur ; quomodo non extremæ amentitiæ fuerit, durabilia et firma existimare ea quæ terrena sunt ? Unde factum est, ut naturam eorum perfecte cognitam habens, neque cum adessent, gauderet, neque cum abessent, doleret. Lumen hoc fulgidum interit, evanescit, et non apparet. Vides quam causam mutationis luminarium assignet : creatura igitur non tantum ad Dei cognitionem, verum etiam ad philosophiam nobis sufficit. Cum solem magnam esse contemplatus fueris, opificem admirare ; cum eclipsin pati videris, rerum humanarum sortem caducam addiscito, si enim quod omnium in terra splendidissimum est, desinit, minuitur, et interit ; multo magis cætera omnia : si quod adeo utile et necessarium est, ac sine quo vivere non datur, mutationi obnoxium est ; multo magis ea quæ superflua sunt, nec necessario nobis adjiciuntur.

VERS. 31, 32. « Quod si et sæpe dixerunt ancillæ meæ : Quis utique det nobis ut carnibus ejus satiemur ? cum valde bonus essem. »

Num igitur humilis quidem hic erat, non autem desiderabilis et amabilis ? Considera etiam hoc loco desiderii et amoris sui quem in aliis excitaverat, excessum : quemadmodum enim in adversis

¹⁰ ἴσ. μετῆλθε. ¹¹ γρ. περιβρόντος; ¹² ἴσ. λήγει. ¹³ ἴσ. προκαίμενα.

mala ipsi inflictā fortiter admodum toleravit; ita etiam in rebus prosperis omne virtutum genus, non casu quidem et temere, sed fastigium ipsum assecutus, copiose adimplevit: atque ita non solum erga alios, verum etiam erga famulos suos placidum et benignum se ostendit (hinc enim omnis animi moderatio se exserit, cum erga subditum, humanitatem, et non violentiam quis exercet); unde famuli ejus dicebant: *Quis ulique dei nobis, ut carnibus ejus satiemur?* Hoc loco, insanum amorem quo savi eum prosequerentur enarrat, qui propter beneficia, quæ illis contulerat, flagrantem eum affectu amplectebantur. Sic enim, inquit, a me unice pendebant, sic mihi adhærebant, sic clavis quasi affixi erant, sic me deperibant, ut præ flagrantis amoris excessu, ipsis carnibus meis devoratis et consumptis, saturari desideraverint: adeo ancillis meis supra modum benignus et jucundus eram, ut si ipsis carnibus meis expleri possibile fuisset, libenter hoc fecissent.

Vers. 32. « Et foris non manebat hospes; et ostium meum omni venienti patuit. »

Hoc hospitalitatis et nobilitatis ab Abrahamo tractæ indicium; Domum, inquit, communem, et mensam communem, mea non inea, sed Domini existimans, possederam: Dominus dedit, conservis igitur distribuatur demensum. Vidisti humilitatem, vidisti humanitatem, vidisti benignitatem, vidisti liberalitatem, quod dextram omnibus expandens, et domum aperiens, omnium bonum cunctis exstiterit. Illud enim minime faciebat quod a plerisque fieri solet, qui diligentius eos observant, et curiosius in eos inquirunt quibus aliquid largiuntur; verum, *ostium meum*, inquit, *omni patuit*, neque quisquam extra stabulatus est.

Vers. 33, 34. « Quod si et cum non sponte peccassem, abscondi peccatum meum; non enim expavi turbam multitudinis, ut non enarrarem coram iis. »

Ut justificeris, peccata tua tu primus aperi. Neminem, inquit, recte factorum testem adhibui, errorum autem omnes conscios esse volui; unde urbis multitudinem non sum aversatus, quominus apud eos delictum meum confiterer.

Vers. 35. « Aut si dimisi infirmum sinu vacuo exire januam meam; quis mihi tribuat auditorem? »

Quod dicit hujusmodi est: Si egenum despexi, neque mihi aurem quispiam præbeat. Vide autem quod non dixerit: Venienti tantum largitus sum; sed, Ne recusantem quidem vacuum abire passus sum. Violentiam quippe iis adhibuit qui sponte sua eum præterire conabantur; noverat enim hoc factio quæstum magnum sibi comparari. Quanta igitur contentione pauperes interpellare eos student, qui manum auxiliatricem præbere possunt, tantum ille studium adhibebat inturbando quasi eos qui beneficio ab eo afficiendi erant, neque sinu

την ἀρετὴν ἐκάστην μετὰ πολλῆς κατώρθωσε τῆς περιουσίας, οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ ἄκρον ἀφικόμενος· οὕτω καὶ ἡμερος, οὐ μόνον πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς οἰκέτας ἐδείκνυτο· ἐντεῦθεν γὰρ ἐπιείκεια ἅπασα, ὅταν πρὸς τὸν ὑποτεταγμένον φιλάνθρωπος τις ᾖ, καὶ μὴ βίαιος· ἔλεγον οὖν οἱ θεράποντες· *Τίς ἂν δόξη ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλησθῆναι;* Ἐνταῦθα τὸν ἔρωτα διηγέεται τῶν οἰκετῶν τὸν μακρὸν, ὃν περὶ αὐτὸν εἶχον, διακαεῖς αὐτοῦ καταστάνας ἐρασταί, ἀφ' ὧν αὐτὸς εἰς αὐτοὺς ἐπεδείκνυτο. Οὕτω γὰρ, φησὶν, ἐξεκρέμαντό μου, οὕτως ἀντείχοντο, οὕτως ἦσαν προσηλωμένοι, οὕτως ἐρώντες, ὡς ἐπιθυμεῖν καὶ αὐτῶν ἐμπλησθῆναι τῶν σαρκῶν [καταπιεῖν καὶ καταφαγεῖν], διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν καὶ ἐκκαλεῖσθαι· οὕτω λίαν ἡμῖν ταῖς θεραπευαίαις χρηστὸς καὶ γλυκὺς, ὡς εἰ οἶόν τε ἦν καὶ αὐτῶν μου τῶν σαρκῶν ἐμφορηθῆναι, ἠδέως ἂν τοῦτο ἐποίουν.

« Ἐξω δὲ οὐκ ἠύλιζετο ξένος, ἢ δὲ θύρα μου παντὶ ἐλθόντι ἠνέφικτο. »

Τοῦτο τῆς φιλοξενίας, καὶ Ἀβρααμιαίας εὐγενίας τὸ ἐπίσημον. Κοινὴν, φησὶν, ἐκεκτήμην τὴν οἰκίαν, κοινὴν τὴν τράπεζαν, οὐκ ἐμὰ τὰ ἐμὰ ἡγούμενος, ἀλλὰ Δεσποτικά. Ὁ Κύριος ἔδωκεν, οὐκοῦν διανεμέσθω τοῖς συνδούλοις τὸ σιτομέτριον. Εἶδες τὸ ταπεινὸν, εἶδες τὸ φιλάνθρωπον, εἶδες τὸ χρηστὸν, εἶδες τὸ δαψιλὲς, ὅτι κοινὸν ἦν ἀγαθὸν, πᾶσι τὴν δεξιὰν ἀπλώσας, καὶ τὴν οἰκίαν ἀνοίξας. Οὐ γὰρ, ὅπως οἱ πολλοὶ περιεργαζόμενοι καὶ πολυπραγμονοῦντες τοὺς λαμβάνοντας, ἐποίησε τοῦτο· ἀλλ', *Ἡ θύρα μου*, φησὶ, *παντὶ ἠνέφικτο*, καὶ οὐδεὶς ἔξω ἠύλιζετο.

« Εἰ δὲ καὶ ἀμαρτῶν ἀκουσίως ἔκρυφα τὴν ἀμαρτίαν μου· οὐ γὰρ διέτράπην πολυοχλίαν πλήθους, τοῦ μὴ ἐξαγορευοῦσαι ἐνώπιον αὐτῶν. »

Λέγει σὺ πρῶτον τὰς ἀμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῆς. Τῶν μὲν οὖν κατορθωμάτων, φησὶν, οὐδένα μάρτυρα ἐποιούμην, τῶν δὲ πταισμάτων πάντα ἐβουλόμην εἶναι τοὺς συνειδότες· διὸ οὐ διέτράπην πολυοχλίαν πόλεως ἐπ' αὐτῶν ἐξαγορευοῦσαι τὸ ἴδιον πταίσμα.

« Εἰ δὲ καὶ εἴασα ἀδύνατον ἐξελεῖν θύραν μου κλόπῃ κενῷ· τίς δόξη ἀκούοντά μου; »

Ὁ λέγει τοῦτο ἐστίν· Εἰ παρεβλεψάμην τὸν δαήμενον, μὴδὲ ἐμοῦ τις ἀκουσάτω. Ὅρα δὲ, οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐλθόντι ἔδωκα, ἀλλ', Οὐδὲ μὴ βεβουλόμην συνεχώρησα. Βίαν ἐπήγε τοῖς καὶ ἐκουσίως βεβουλόμοις αὐτὸν παρατρέχειν· ἦδει γὰρ τὸ πρᾶγμα, ὅτι ἐπιπρία ἐστίν. Ὅσῃν τοίνυν οἱ πένητες σπουδῆν ἐποίουν διανοχλοῦντες τοὺς δυναμένους χεῖρα ὀρέξαι, τοσαύτην ἐκαίνο· ἐτίθετο διανοχλῶν τοὺς εὐπαθεῖν ὀφειλοντας, καὶ οὐκ εἴα ἐξελεῖν κλόπῃ κενῷ· οὐ γὰρ μόνον ἰθεράπευεν αὐτοὺς ὑπεδουλομένους, ἀλλὰ πρὸς τῷ τρέφειν, καὶ ἐφόδια τῆς

μετὰ ταῦτα πένιός παρείχε πλουσιώως καὶ ἰαρωῶς. A vacuo exire pariebatur : non enim solum lecto excipiens, obsequium eis præstabat, sed postquam cibo refecisset, viaticum ad paupertatem solandam copiose et hilariter largiebatur.

ΚΕΦΑΛ. ΔΒ΄.

« Ἰπολαβὼν δὲ Ἐλιοῦς ὁ τοῦ Βαραχιήλ, ὁ Βουζίτης, εἶπε· Νεώτερος μὲν εἰμι τῷ χρόνῳ, ὑμεῖς δὲ ἔστε πρεσβύτεροι· διὸ ἠσύχασα, φοβηθεὶς τοῦ ὑμῖν ἀναγγεῖλαι τὴν ἐμαυτοῦ ἐπιστήμην. »

Ἐκατέρωθεν οὖν αὐτοῦ τὴν σύνεσιν στοχαζόμεθα, ἀπὸ τε τῆς σιγῆς, ἀπὸ τε τῆς διαλέξεως. Ἴνα γὰρ μή τις εἴπῃ· Καὶ τίνος ἔνεκεν μὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν μετ' ἡμῶν ἐμαχήσω ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ; ἐπὶ τὴν ἡλικίαν κατέφυγε, καὶ φησιν, ὅτι Προσδοκῶν γενναῖόν τι καὶ θαυμαστὸν παρ' ὑμῶν λέγεσθαι, ἠσύχαζον. Ὅρα πῶς ἀφιλότιμος ἦν, πῶς παρεχώρει τῶν πρωτεῶων ἐκείνοις.

« Καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν τῷ Ἰώβ ἐλέγχων, ἀνταποκρινόμενος ῥήματα αὐτοῦ ἐξ ὑμῶν. »

Ἡ οὖν τοῦτο φησιν, ὅτι Οὐδὲ τότε ἔτε ἠλέγητε, ὡς ἔδει ἠλέγησθε, ἢ ὅτι ὑστερον ἐσιωπήσατε. Πάντως δὲ, φησιν, οὐκ ἂν εἴποιτε, ὅτι Αὐτὸ τοῦτο σοφὸν ἐποίησαμεν, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ μερίδι προσετέθημεν, καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους ἀνεδεξάμεθα· οὐδὲν γὰρ ἤττον ἡμάρτετε, ὅτι τε τὸν Ἰώβ ἐλέγξει οὐκ ἠδυνήθητε, καὶ ὅτι ἠνέσχασθε αὐτοῦ τοιαῦτα λαλοῦντος, ὥστε ἄσοφον ὑμῶν καὶ τοῦτο· καὶ οὐ δύνασθε εἰπεῖν, ὅτι παρὰ Θεοῦ χάριν καὶ σοφίαν εὗρατε, ἅτε συνηγοροῦντες αὐτῷ· νενίκησθε γὰρ ὑπὸ Ἰώβ.

« Ἐποθήθησαν, οὐκ ἀπεκρίθησαν ἔτι· ἐπαλαύσαν ἐξ αὐτῶν λόγους· ὑπέμεινα· οὐ γὰρ ἐλάλησα, ὅτι ἔστησαν, οὐκ ἀπεκρίθησαν. »

Φασὶ τινες, μὴ εἶναι τοὺς δύο στίχους τούτους τοῦ Ἐλιοῦς, ἀλλὰ τοῦ συγγραφέως, διαμέσου παραθέντος τὴν τῶν φίλων ἀποσιώπησιν· ἐγὼ δὲ φημι καὶ τούτους εἶναι τοῦ Ἐλιοῦς, σχῆμα δὲ ἐνταῦθα ἔστι λόγου, τὸ καλούμενον, κατὰ ἀποστροφὴν· ὡς γὰρ πρὸς ἕτερον μεταξὺ διαλεγόμενος, περὶ αὐτῶν φησιν, ὅτι Διὰ τοῦτο λαλῶ, ἐπειδὴ περ οὗτοι κατεπλάγησαν τοῦ Ἰώβ τὰ ῥήματα¹⁸⁰, καὶ τοὺς αὐτῶν λόγους παλαιούς, καὶ σαπρούς, καὶ ἀχρείους ἔδειξαν διὰ τῆς σιωπῆς· ὅθεν καὶ ἐπάγει· Ἐγὼ δὲ ὑπέμεινα, καὶ οὐκ ἐλάλησα, οἴομαι αὐτοὺς δύνασθαι ἀντειπεῖν· ἐπεὶ δὲ ἔστησαν, καὶ περαιτέρω προελθεῖν οὐκ ἠδυνήθησαν, τοῖς τοῦ Ἰώβ ἀνακοπέντες λόγοις, παρῆλθον διελέγξαι τὰ εἰρημένα.

« Ἡ δὲ γαστήρ μου ὡσπερ ἀσκὸς γλεύκουος ζῆων δεδεμένος. [Ὁ δὲ Σύμμαχος, ὡσπερ οἶνος νέος ἀδιάπνευστος.] Ἡ ὡσπερ ψυσητὴρ χαλκῆως ἐρήγῳς. »

Ἐνταῦθα δεικνύεται, ὅτι πάλαι ὁ Ἐλιοῦς ὠδίνων εἶπεῖν, ὑπέμεινε, καὶ ἐκαρτέρει, καὶ διαβράχῃναι εἶχεν, ὥστε πολλῆς τῆς ὑπομονῆς χρεια· ὅπερ

¹⁸⁰ Ἰσ. διὰ τὰ τοῦ Ἰώβ ῥήματα.

CAP. XXXII.

Vers. 6. « Suscipiens autem Elius, filius Barachiel, Buzites, dixit : Junior quidem sum tempore, vos autem estis seniores ; quare silui, timens in vobis annuntiare meam ipsius scientiam. »

Prudentiæ ejus utrinque, ex silentio, scilicet, et ex sermone, conjecturam facimus. Ne enim quis fortasse diceret : Cur non ab initio nobiscum pro Deo decertasti ? ad ætatem confugit, inquit, Dum generosum aliquid et admirandum a vobis proferri exspectarem, silentium egi. Vides quemadmodum honoris studio nequaquam ductus fuerit, quemadmodum primas illis detulerit.

Vers. 12. « Et ecce non erat ipsi Job qui a guerret, qui vicissim responderet verbis ejus ex vobis. »

Vel hoc dicit : Neque tum cum redargueretis, prout par erat redarguistis, neque eo quod postea silentium tenuistis, recte a vobis factum est. Quod autem Dei partibus nos adjunxerimus, et verbis eum defendere susceperimus, prudenter a nobis factum esse, nequaquam dixeritis ; nihilo enim secius peccastis, quod Jobum redarguere non potueritis, et talia eum loqui permiseritis, atque in hoc imprudentia vestra apparet : neque dicere potestis, quod a Deo, tanquam ipsi patrocinantes, gratiam et sapientiam acceperitis ; a Jobo enim victi estis.

Vers. 15, 16. « Exterriti sunt, non responderunt ultra ; veteres fecerunt ex se sermones ; sustinui, non enim locutus sum, quia steterunt, non responderunt. »

Dicunt nonnulli duos hos versus non esse Elii, sed libri auctoris, qui amicorum taciturnitatem hoc loco interserit : ego autem Elii esse dico, et figuram verbis inesse, quæ apostrophæ dicitur ; de iis enim, tanquam cum alio sermonem interea haberet, loquitur. Quandoquidem illi propter Jobi verba perculti erant, et silentio sermones suos antiquos, putidos, et inutiles esse ostenderant, ideo ego loquor ; unde etiam subjungit : Ego autem sustinui, et non locutus sum, arbitratus eos aliquid habere quod regerent ; postquam autem, Jobi sermonibus retusi, constitissent, nec ultra progredi possent, ad ea quæ dicta sunt reprehendenda, in medium prodii.

Vers. 19. « Venter autem meus, sicut uter musto fervens ligatus, (Symmachus vero, Sicut vinum novum quod respirare nequit.) aut veluti follis ærarii disruptus. »

Hic ostenditur, quod Elius diu loqui parturiens, sustinuerit, patienter tulerit, ac fere disrumperetur ; magna etiam patientia instrui eum oportebat : posse

quippe verba comprimere, imprimis sapientiæ A
opus est.

ἔστι μάλιστα σοφίας ἔργον, δύνασθαι ῥήματα κατα-
σχεῖν.

CAP. XXXV.

VERS. 9, 10. « A multitudine calumnias appetiti
vociferabuntur, clamabunt a brachio multorum.
Et non dixit: Ubi est Deus qui fecit me, qui distri-
buit custodias nocturnas? »

Chrysost. et Orig. Vel nonne vides, quemadmo-
dum in exercitu, omnia ordinata, et cum accurata
diligentia unumquodque in ordine decoro se con-
tineat, nihilque suos terminos transiliat, aut lo-
cum alienum invadat? Hominibus igitur dormien-
tibus, nullæ insidiæ struuntur; cum enim seræ
obambulant, tunc isti somnium capiunt. Vide autem,
quod Elius laudes Dei et præconia persequatur, B
cum de eo dicat. *Qui distribuit custodias nocturnas.*
Vis autem videre quomodo Deus nocturnas vigilias
distribuat? Totum hujus vitæ tempus nox est et
tenebræ, lux in posterum tibi reservatur; nunc
enim in speculo vides ^m, lucem autem aliquando vi-
surus est: nox enim vero universum hoc sæculum
est, et vigiliis dispositis in nocte hac opus est, ut
vigiliis noctibus deputati, a latronibus, a feris, et
hostibus, eos qui in nocte sunt, custodiant. Qui-
nam vero sunt custodes? Angeli, qui circa nos ten-
toria figunt, et castramentantur ⁿ.

VERS. 14. « Judicare autem coram eo, si potes
collaudare eum, sicuti est et nunc. »

Olymp. et Chrysost. Dei, inquit, excellentiam
animo tecum reputa, an laudum ejus præconium C
intellectus tuus capere possit. Quid igitur est quod
cum tanto ac tali in judicium descendere volueris,
cum pro dignitate laudes ejus celebrare non possis?
neque hoc quidem, pro suppliciis quæ nunc pa-
teris. Si enim, iudicibus constitutis pro tribunali
ogeret, et cause suæ firmitate in medium pro-
poneret, non laudibus eum efferre, non meritis
honoribus, pro iis quæ nunc tibi evenerunt, cum
injuria et supplicio te affectum esse existimas, pro-
sequi valeres, Deum enim pro dignitate non posse
laudare, magnum non est: in iis autem quæ nobis
contingunt, non posse illum qui cum eo iudicio
contendere voluerit, dignis laudibus eum celebrare,
magnum est.

CAP. XXXVIII.

VERS. 1. « Et postquam quieverit Elius loqui, dixit
Dominus ad Job per turbinem et nubes. »

Cum nubes cæli symbolum sit, ut Jobi mentem
erigeret, ac vocem illam, quemadmodum in arcæ
propitiatorio, desuper demissam persuaderet, cælum
ipsum quodammodo, thronum suum, coram Jobo
sistere volens, propius illi admonuit: quod in monte
etiam mihi factum fuisse videtur, cum nubes im-
mineret, ut vocem ex alio demissam intelligerent.

^m I Cor. xiii, 12, 13. ⁿ Psal. xxxiii, 7.

^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^Α ^Β ^Γ ^Δ ^Ε ^Ζ ^Η ^Θ ^Ι ^Κ ^Λ ^Μ ^Ν ^Ξ ^Ο ^Π ^Ρ ^Σ ^Τ ^Υ ^Φ ^Χ ^Ψ ^Ω ^Α ^Β ^Γ ^Δ ^Ε ^Ζ ^Η ^Θ ^Ι ^Κ ^Λ ^Μ ^Ν ^Ξ ^Ο ^Π ^Ρ ^Σ ^Τ ^Υ ^Φ ^Χ ^Ψ ^Ω

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'.

« Ἀπὸ πλήθους συκοφαντούμενοι κεκράζονται,
βοήσονται ἀπὸ βραχίονος πολλῶν. Καὶ οὐκ εἶπε,
Ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὁ ποιήσας με, ὁ κατατάσων φυ-
λακὰς νυκτερινὰς; »

Χρυσοστ. καὶ Ὀριγ. Ἡ οὐχ ὀρᾶς, καθάπερ ἐν
στρατοπέδῳ, πάντα διατεταγμένα, καὶ μετὰ πλείονος
ἀκριβείας ἕκαστον ἐν τάξει μένον τῇ προσηκούσῃ,
οὐδὲν τῶν πάντων τὸν οἶκτον ὑπερβαῖνον ὄρον, οὐδὲ
τοῖς ἄλλοιτοῖς ἐπιπηδῶν χωρίοις; Καθευδόντων
γούν τῶν ἀνθρώπων, οὐδεὶς ἐπιβουλεύει· ὅτε τὰ
θηρία διαβαίνει, τότε οὗτοι καθεύδουσιν. Ὅρα δὲ ὅτι
ἐγκώμια τοῦ Θεοῦ καὶ ὕμνους διεξέρχεται ὁ Ἰώβ ¹⁵,
λέγων περὶ αὐτοῦ, Ὁ κατατάσων φυλακὰς νυ-
κτερινὰς. Θέλεις ἰδεῖν πῶς κατατάσσει φυλακὰς
νυκτερινὰς ὁ Θεός; Ὅλος ὁ αἰὼν οὗτος νύξ ἐστι,
σκότος ἐστὶ· τὸ φῶς τηρεῖται σοι· νῦν γὰρ δι'
ἐσόπτρου βλέπεις, μέλλεις δὲ ποτε βλέπειν τὸ φῶς·
οὐκοῦν νύξ ἐστὶ πᾶς ὁ αἰὼν, καὶ χρεῖα τῶν φυλακῶν
τεταγμένων εἰς νύκτα ταύτην, ἵνα οἱ φύλακες, οἱ
ἐπὶ τῶν νυκτῶν, φρουρῶσι τοὺς ἐν νυξίν ἀπὸ τῶν
ληστώων, ἀπὸ τῶν θηρίων, ἀπὸ τῶν πολεμίων. Τίνες
οἱ φύλακες; Οἱ παρεμβάλλοντες ἀγγελοὶ.

« Κρίθητι δὲ ἐναντίον αὐτοῦ, εἰ δύνασαι αὐτὸν
αινέσαι, ὡς ἐστὶ καὶ νῦν. »

Ὀλυμπ. καὶ Χρυσοστ. Ἀναλόγισαι, φησὶ, τοῦ
Θεοῦ τὴν ἀξίαν, εἰ χωρήσει τὸν ὕμνον ὁ λογισμός.
Τί οὖν πρὸς τοσοῦτον καὶ τηλικούτον ἐθέλεις κρι-
θῆναι, ὅπουγε μὴδὲ πρὸς ἀξίαν αὐτὸν ὕμνολογήσαι
οἶός τε εἶ; καὶ ταῦτα, ἐφ' οἷς νῦν σε τιμωρεῖται. Εἰ
γὰρ δικαστήριον, φησὶν, ἐκάθισε, καὶ τὰ δικαιοῦματα
προέθηκεν, οὐκ ἂν αὐτὸν ἐπήνεσας, οὐκ ἂν αὐτὸν
ἐδόξασας κατ' ἀξίαν ἐπὶ τοῖς εἰς σὲ γεγενημένοις
νῦν, ὅτε νομίζεις ἀδικεῖσθαι καὶ κολάζεσθαι· τὸ
μὲν γὰρ, μὴ δύνασθαι κατ' ἀξίαν τὸν Θεὸν ὕμνεῖν,
οὐδὲν μέγα· τὸ δὲ, μέλλοντα κρίνεσθαι πρὸς αὐτὸν,
ἐν τοῖς πρὸς ἡμᾶς, μὴ δύνασθαι κατ' ἀξίαν αὐτὸν
ὕμνεῖν, τοῦτο μέγα.

D

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ'.

« Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι Ἐλιὸν τῆς λέξεως,
εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Ἰώβ διὰ λαλιᾶτος καὶ νεφῶν. »

Ἐπεὶ σύμβολον οὐρανοῦ νέφος, ὡσανεὶ αὐτὸν
ἐπιστῆσαι βουλόμενος τὸν οὐρανὸν τῷ Ἰώβ, οἶονεὶ
τὸν θρόνον αὐτοῦ ἦγαγε πλησίον αὐτοῦ, ὥστε διανα-
στῆναι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ πείσαι ὅτι ἀνωθεν
αὐτῆ φέρεται ἡ φωνή, καθὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰλαστηρίου
τῆς κιβωτοῦ· τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ θρους
γενέσθαι, ὅτε νεφέλη ἐπέστη, ἵνα μάλισιν ὅτι ἀνω-
θεν ἡ φωνή.

« Τίς οὗτος ὁ κρύπτων με βουλὴν; [*Σύμμαχος*, A
Σχοτεινὸς γνῶμη,] συνέχων δὲ ῥήματα ἐν καρδίᾳ,
ἐμὲ δὲ οἰεῖται κρύπτειν; »

*Ορα τί ποιεῖ· ἐμοὶ δοκεῖ, ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων στοχαζομένῳ, ἑτερόν τι αὐτοῦ τὴν διάνοιαν εἰσεῖναι. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ ἦν ἃ κατὰ διάνοιαν ἔσχεν ὁ Ἰώβ, καὶ εἰς μέσον ἐξευεγκεῖν οὐκ ἐτόλμα, ἀπὸ τούτου πρῶτον¹⁴ διανίστησιν αὐτὸν, καὶ δείκνυσιν ὅτι προνοεῖ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ πάντα οἶδε σαφῶς· ὥστε ἀπὸ τῶν προτέρων ἐκείνων ἀρχεται, τῶν μᾶλλον ἀσυγγνώστων. Εἰ γὰρ ἄπερ ἐτόλμησεν εἰπεῖν, οὕτω φησὶ καὶ ἐπαχθῆ, πολλῶ μᾶλλον ἐκεῖνα· διὰ τοῦτο προτέροις αὐτοῖς ἐπιτίθησι τὸ φάρμακον· *Τίς οὗτος*; φησὶν. Ὁμοῦ ἐκ προοιμίου δείκνυσσι τὸ μέσον τοῦ Θεοῦ, οἷον· *Τίς ὁ κρύπτειν ἀπ' ἐμοῦ ἐπιχειρῶν*, εἰπέ μοι, τοῦ τὰ ἀπόρρητα μετ' ἀκριθείας εἰδότος; Μὴ γὰρ, ἐπειδὴ οὐκ εἶπες αὐτὰ, οὐχὶ ῥήματά ἐστιν; Ἐτέχθη, καὶ γέγονε λόγος· ὥστε μάλιστα κρύπτειν βούλει ἃ λαθεῖν οὐκ ἔστιν. Ὁρᾷς πῶς ἡμέρω, πῶς διορθωτικῶς καὶ ἐλεγκτικῶς διαλέγεται.

des, quæ latere nequeunt. Vides quam blando, et ad corrigendum ac reprehendum idoneo sermone uiatur.

« Ζῶσαι ὡςπερ ἀνὴρ τὴν ὄσφυν σου· ἐρωτήσω δέ σε, σὺ δὲ μοι ἀποκρίθητι. »

Ἐπειδὴ καταβεβλημένος ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἦν, διανίστησιν αὐτὸν διὰ τῶν ῥημάτων, ὥστε προσέχειν τοῖς λεγομένοις· καὶ κατ' ἐρωτήσιν προάγει τὸν λόγον, ὅπερ ἐστὶν ἐλεγκτικώτατον μάλιστα· καὶ δείκνυσιν, ὅτι πάντα σοφῶς καὶ συνέσει ποιεῖ¹⁵, καὶ οὐκ ἦν τοῦ τοσαῦτα μετὰ σοφίας ἐργαζομένου, ἀνθρώπου, δι' ὃν ἅπαντα ἐτεκτῆνατο, παριδείν ὡς ἔτυχε πάσχοντα κακῶς.

Ἀπόρρητα μανθάνομεν μυστήρια ὄντως· καὶ τὸ πρὸς τὸν Ἰώβ εἰρημένον, οὐ πρὸς ἐκεῖνον εἰρηται μᾶλλον ἢ πρὸς ἡμᾶς· Ζῶσαι ὡςπερ ἀνὴρ τὴν ὄσφυν σου· καὶ γὰρ ἡμῖν ταύτης δεῖ τῆς προθυμίας καὶ τῆς διαναστάσεως.

« Πού ἦς ἐν τῷ θεμελιῶν με τὴν γῆν; »

Τί λέγεις, φησὶ; γῆν μὲν μετὰ ἀκριθείας τοσαύτης ἐστήριξα διὰ σέ, σὲ δὲ παρόψομαι δι' ὃν ἐκέλευν ἐποίησα; Διὰ τοῦτο οὐ λέγει τῆς πλάσεως τὴν σοφίαν, καὶ τὴν δημιουργίαν τὴν κατὰ τὴν κατασκευὴν, ἀλλ' ἐκ περιουσίας ἀπὸ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ δείκνυς, ὅτι Εἰ ὁ κόσμος ἀπολαύει τοσαύτης προνοίας διὰ σέ, πόσω μᾶλλον σὺ; Οὐκ εἶπε δὲ, Ὅτε ἐποίησα· ἀλλ', Ὅτε ἐθεμελλωσα· καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ στήναι¹⁶ αὐτὴν, μεγάλης τέχνης ἦν, οὐκ ἔχουσιν θεμέλιον, οὔτε κρηπίδα, οὔτε ὑποβάθραν, αἰμάτος ὄγκων τοσοῦτον ἐναρμόσαι, καὶ πῆξαι βεβαίως οὕτως, ὡς ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ μὴ παρασαλευθῆναι.

« Τίς ἔθετο τὰ μέτρα αὐτῆς, εἰ οἶδας; ἢ τίς ὁ ἐπαγαγὼν σπαργῶν ἐπ' αὐτῆς; »

¹⁴ Ἰσ. τοῦ πρώτου. ¹⁵ Ἰσ. ἐποικεῖ. ¹⁶ Ἰσ. στήται.

PATROL. GR. LXIV.

VERS. 2. « Quis est hic qui celat me consilium? [Symmachus, sententia et mente tenebrosus?] continens autem sermones in corde, et me putat celare? »

Quid agat, considera. Mihi certe, ex verbis istis conjecturam facienti, aliud quidpiam animum Jobi subiisse videtur. Cum enim multa essent quæ mente secum voveret, nec in medium proferre auderet, statim in limine excitat eum Deus, et rerum humanarum providam curam se agere, omniaque evidenter scire ostendit: quare a prioribus illis, quæ veniam minus merebantur, sermonis initium ducit; nam si gravia adeo et molesta erant quæ eloqui est ausus, multo magis illa quæ suppresserat; quare prioribus illis medicinam adhibet: *Quis hic est?* inquit. Statim in sermonis exordio intervallum inter Deum et hominem ob oculos ponit; ac si diceret: Dic amabo, quisnam sis qui me, cui arcana et abdita accurata cognitione perspecta sunt, celare contendis? Num enim continuo verba non sunt, quia ea non protuleris? simul ac mens aliquid peperit, sermo est: quare frustra occultare ea studeas, quæ latere nequeunt. Vides quam blando, et ad corrigendum ac reprehendum idoneo sermone

VERS. 3. « Accingere tanquam vir lumbum tuum: interrogabo autem te, tu autem responde mihi. »

Quoniam Jobus mœrore confectus, animo concidisset, ut iis quæ dicenda erant advertere posset, verbis eum erigit; ac sermone interrogatorio utitur, quod genus loquendi redarguendi vim eximiam habet; et prudenter ac sapienter universa ab eo condita fuisset ostendit; et quod hominem, propter quem omnia fabricatus esset, casibus adversis oppressum negligere, partes ejus non essent, qui tanta cum prudentia operatus fuisset.

Arcana certe mysteria hinc discimus; et quod Jobo dictum erat: *Accingere tanquam vir lumbum tuum*, non magis illi quam nobis dictum est; hanc enim studii alacritatem, et animi promptitudinem nos etiam ostendere oportet.

VERS. 4. « Ubi eras cum fundarem terram? »

Quid ais, inquit? Egone qui terram tua causa tanta solertia stabilivi, te, propter quem illam creavi, neglecturus sum? Ac propterea prudentiam qua hominem plasmavit, et officium quo usus est dum eum fabricaret, tacet, argumentoque a terra et cælo petito, abunde illud demonstrat; si mundus tua causa tantam providentiam experitur, quanto magis tibi ipsi providentia invigilat? Non autem dixit, *cum crearem*; sed, *cum fundarem*: terram enim, nullo fundamento, basi, aut futura nixam, statuere, ac tantam corporis molem apte adeo concinnare, firmiterque stabilire, ut tam longo temporis spatio sedibus suis inconcussa maneat, rari et eximii artificii opus erat.

VERS. 5. « Quis posuit mensuras ejus, si nosti? aut quis est qui induxit super eam funiculum? »

Non igitur temere et fortuito tantæ molis facta est terra; verum meo iudicio, si vel tantillum ei adderetur, nimia et inmodica esse; ac pari ratione, si detraheretur, tota lædi et corrumpi videretur: et hoc est quod *mensuræ et funiculus* innuunt.

VERS. 10. « Et posui illi terminos, circumponens claustra et portas. »

Mare hoc loco adeo firmiter et in tuto situm esse, ac si vinculis constringeretur, ostendit: firmitatem enim his verbis, sequentibus autem, operis facilitatem ob oculos proponit; subjungit enim:

VERS. 13. « Excutere impios ex ea. »

Latrones, bustorum violatores, et reliquam eorum turbam intelligit, qui ad patranda sua scelera, noctis adminiculo utuntur: hi enim, luce exorta, non amplius in terra libere vagari audent, sed ex ea exterminantur, ac in latebris abduntur, quia lucem, scilicet, quæ opera illorum arguit, oderunt.

VERS. 14. « Aut tu sumens terram lutum, plasmasisti animal, et idoneum ad loquendum eum posuisti super terram. »

Olympiodori, Severi et Chrysostomi. Num tu, inquit, o Jobe, accepto pulvere aqua madefacto, hominem e terra finxisti? num ratione, prout ego, eum ornasti? et mundi ornamentum ostendisti; Unde apparet cætera animantia ratione destituta fuisse, quam quidem Deus homini, tanquam ipsi peculiarem, attribuit; animal enim idoneum ad loquendum, rationale vocat. Illud autem: Poni super terram, est, omnium quæ in terra sunt dominum constitui. Adeo ut propter utrumque hoc Deum ego admirer, quod corpus humanum corruptioni obnoxium condiderit, et quod potentiam ac sapientiam suam in corruptione manifestaverit (substantiæ enim vilitas, artificii penuriam et difficultatem præcipue declarat), quod luto, scilicet, et cineri tantam harmoniam, ac tales sensus, tam varios et omnigenos, quique tam largam philosophandi materiam præbeant, indiderit: e terra etenim, quæ materiam tantum tegulæ et lateri ministrat, oculum tam pulchrum fabricare, tantisque viribus instruere valuit, ut exiguæ pupillæ perceptione tot numero corpora videre et complecti possit.

VERS. 22, 23. « Aut venisti in thesauros nivis? aut thesauros grandinis vidisti? et reposita sunt tibi in tempus inimicorum, in diem bellorum et pugnæ. »

Chrysostomi et Olympiodori. Thesauros dicit, non quia apothecæ sint, sed quia prompte cum ipsi visum fuerit, ea tanquam ex thesauris excutiens ostendat. Nosti igitur, inquit, qua ratione nivem et grandinem quæ non videntur, apparere faciam? vel an contra hostes uti his poteris, prout ego possum? Vides quod opportunitatem earum rerum his verbis ostendat, quod, scilicet, non temere, sed tempore opportuno eveniant; nive enim et grandine contra hostes utitur, et cum supplicio aliquos punire vult.

Ἄρα οὐχ ἀπλῶς τοσαύτη γεγένηται ἡ γῆ, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν· ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ, εἰ καὶ τὸ τυχὸν προσετέθη, ἀκαιρον εἶναι, καὶ εἴπερ ἀφηρέθη ὁμοίως τῷ λόγῳ, πᾶσαν αὐτὴν λυμήνασθαι· καὶ τοῦτο αἰνίττεται τὰ μέτρα καὶ τὸ σπαρτίον.

« Ἐθέμην δὲ αὐτῇ ὄρια, περιθεὶς κλεῖθρα καὶ πύλας. »

Ἐνταῦθα δεικνυσιν ὅτι οὕτως ἀσφαλῶς ἔστηκεν, ὡσαυτεὶ δεδεμένη. Διὰ μὲν οὖν τοῦτου, τὸ ἀσφαλές· διὰ δὲ τοῦ ἔξῃς, τὸ εὐκόλον δεικνυσιν· ἐπάγει γάρ·

« Ἐκτινάξαι ἀσεβεῖς ἐξ αὐτῆς. »

Περὶ τῶν ληστῶν, καὶ τῶν τυμβωρύχων, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων λέγει, τῶν τῆ νυκτὶ πρὸς τὴν οἰκίαν κεχρημένων πονηρίαν· οὗτοι γάρ, τοῦ φωτὸς ἀνατειλαντος, οὐκέτι ἐπὶ τῆς γῆς παρῆρσιάζονται, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ἐκτινάσσονται, καὶ συστέλλονται· μισοῦσι γάρ τὸ φῶς, ὡς ἐλέγχον αὐτούς.

« Ἡ σὺ λαβὼν γῆν πηλὸν, ἐπλασας ζῶον, καὶ λαλητὸν αὐτὸν ἔθου ἐπὶ γῆς; »

Ὀλυμπιοδώρου, Σεβήρου καὶ Χρυσοστόμου. Ἄλλὰ ¹⁶ σὺ, φησὶν, ὦ Ἰώβ, λαβὼν χοῦν ὕδατι βεβρεγμένον, ἀπὸ γῆς ἐπλασας ἄνθρωπον; καὶ λόγῳ τοῦτον ἐκόσμησας, ὡσπερ ἐγὼ; καὶ τοῦ κόσμου κόσμον ἀνέδειξας; Ὅθεν δῆλον ὅτι τὰ ἄλλα οὐκ εἶχε τὸ λογικόν· οὐ ¹⁷ γάρ ἂν ὡς ἐξαιρετον αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ προσῆψε· λαλητὸν γάρ, τὸ λογικόν φησι ζῶον. Τὸ δὲ, *Τεθῆναι ἐπὶ τῆς γῆς*, τὸ ταχθῆναι κυριεύειν πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὡς ἔγωγε δι' ἀμφοτέρα ταῦτα θαυμάζω τὸν Θεόν, ὅτι τε φθαρτὸν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐποίησε, καὶ ὅτι ἐν τῇ φθορᾷ τὴν οἰκίαν ἰσχυρὸν ἐπέδειξε καὶ σοφίαν· τὸ γάρ εὐτελές τῆς οὐσίας, τῷτο δεικνυσι μάλιστα τῆς τέχνης τὸ εὐπορον ¹⁸ καὶ εὐμήχανον· ὅτι ἐν πηλῷ καὶ τέφρᾳ τοσαύτην ἐνέθηκεν ἁρμονίαν, καὶ τοιαύτας αἰσθήσεις, οὕτω ποικίλας καὶ παντοδαπὰς, καὶ τοιαῦτα δυναμένας φιλοσοφεῖν· καὶ γὰρ ἀπὸ γῆς, τῆς ὕλης ἧς γίνεται κέραμος καὶ πλίνθος μόνον, ἴσχυσεν ὀφθαλμῶν οὕτω ποιῆσαι καλὸν, καὶ τοσαύτην ἐκθεῖναι τούτῳ δυνάμιν, ὡς μικρᾶς κόρης ἀντιλήψει τοσαῦτα ὄρα καὶ περιλαμβάνειν σώματα.

« Ἠλθεσ δὲ ἐπὶ θησαυροὺς χιόνος; θησαυροὺς δὲ χαλάζης ἐώρακας; ἀπόκεινται δέ σοι εἰς ὦραν ἐχθρῶν, εἰς ἡμέραν πολέμων καὶ μάχης. »

Χρυσοστόμου καὶ Ὀλυμπιοδώρου. Θησαυροὺς λέγει, οὐχ ὅτι ἀποθήκαι εἰσιν, ἀλλ' ὅτι ἐτοιμῶς οὕτως, ὡσπερ καὶ ἐκ θησαυρῶν ἐκβάλλων, δεικνυσιν αὐτὰ ὅταν βούληται. Οἶσθα οὖν, φησὶ, πῶς τὴν μὴ φαινομένην χιόνα καὶ χάλαζαν ἐκφαίνεσθαι παρασκευάζω; ἢ δυνατὸς εἶ τούτοις κατὰ πολέμων χρῆσασθαι, ὅπερ ἐγὼ ποιεῖν ἰκανός; Ὅρα δὲ ὅτι τοῦτο βούλεται τὸ εὐκαιρον δηλῶσαι, ὡς ἄρα κατὰ καιρὸν τοῦτο γίνεται, καὶ οὐχ ἀπλῶς· κέχρηται γάρ τῇ χιόνι καὶ τῇ χαλάζῃ κατὰ πολέμων, καὶ ὅταν τινὰς βού-

¹⁶ Ἰσ. Ἄρα. ¹⁷ Ἰσ. δ. ¹⁸ Ἰσ. ἄπορον καὶ ἀμήχανον.

ληται τιμωρήσασθαι. Εἶτα καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων διέξεισιν, ὑετῶν, λέγω, καὶ πάχνης, καὶ ἀνέμων.

« Ἀποστελεῖς δὲ κεραυνοὺς, καὶ πορεύονται; ἐροῦσι δὲ σοι, τί ἐστίν; »

Ὁρᾶς καὶ κεραυνοὺς ἀποκρῖνομένους· οὐχ ὅτι οἱ κεραυνοὶ ἐροῦσι· τί ἐστίν; ἀλλ' ὅτι πάντα, καθάπερ ἐμφυχα, οὕτως ὑπακούει τῷ Θεῷ.

« Τίς δὲ ἔδωκε γυναιξὶν ὑφάσματος σοφίαν, ἢ ποιικτικὴν ἐπιστήμην; »

Σεδήρου, Χρυσοστόμου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολ. Ἀπαριθμούμενος τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποίησιν, καὶ θαλάσσης κλειθρα, καὶ ἀστέρων θέσιν, καὶ ὑετοῦ ῥύσιν, καὶ τ' ἄλλα δι' ὧν κυβερνᾷ τὴν ἡμετέραν ζῶην, Τίς, φησὶ, γυναιξας, καίτοι τὰ ἄλλα ἀσθενεῖς οὐσας, ἐσόφισεν εἰς ὑφασμάτων κατασκευὴν, καὶ εἰς τὰ ταῦτα καταποικίλλειν ταῖς τῶν ἐρίων βαφαῖς τε καὶ χρώμασιν; Ἀναμίγνυσι δὲ ἡ θεία Γραφή τοῖς μεγάλοις τὰ μικρά, καὶ γυναικῶν θαυμάζει σοφίαν τὴν ἐν ὑφάσμασι, Τίς ἔδωκε, λέγουσα, γυναιξὶν ὑφάσματος σοφίαν, καὶ ποιικτικὴν ἐπιστήμην; Ζῶου λογικοῦ τούτου¹⁹, καὶ περιττοῦ τὴν σοφίαν, καὶ μέχρι τῶν οὐρανίων ὀδεύοντος· οὐ γὰρ ἡ τυχοῦσα σοφία αὕτη ποιικίη τις οὐσα, οὐδὲ μικρά ἢ χρῆσις. Οὐκ ἀτημέλειται²⁰ οὖν ἡ περὶ τοὺς ἱστοὺς φιλοτεχνία, οὐδὲ ἀπέβριπται ὡς περιττή, ἀλλ' ἐνεστι κἀν τούτοις²¹ θεία σοφία, καὶ ἦν οὐκ αἰσχύνεται Θεοῦ ἰδίαν ἀποκαλεῖν, οὐκ ἄλλον λέγων εἶναι ταύτης δοτῆρα καὶ χορηγὸν ἀλλ' ἑαυτὸν.

« Θηρεύσεις δὲ λέουσι βορᾶν, ψυχὰς δὲ δρακόντων ἐμπλήσεις; Δεδοίκασι γὰρ ἐν κοίταις αὐτῶν, κάθονται δὲ ἐν ὕλαις ἐνεδρεύοντες. »

Τίνος δὲ ἔνεκεν ταῦτά φησι; ὅτι εἰ τῶν περιττῶν τοσαύτην ποιούμαι πρόνοιαν, τῶν οὐδὲ εἰς δουλείαν ὁμῖν χρησίμων, οὐ πολλῶ μᾶλλον ὁμῶν; τί γὰρ τοσοῦτον ὄφελος ἀνθρώπων ἐκ τῶν τοιοῦτων;

ΚΕΦ. ΛΘ.

« Εἰ ἔγνωσ καιρὸν τοκετοῦ τραγελάφων πέτρας, ἐφύλαξας δὲ ὠδῖνας ἐλάφων, ἠρίθμησας δὲ μῆνας αὐτῶν πλήρεις τοκετοῦ αὐτῶν, ὠδῖνας δὲ αὐτῶν ἔλυσας, ἐξέθρεψας δὲ αὐτῶν τὰ παιδία ἐξω φόβου, ὠδῖνας δὲ αὐτῶν ἐξαποστελεῖς; »

Καλῶς δὲ εἶπεν, ἐφύλαξας· ἐπειδὴ γὰρ αἰεὶ ἐν φυγῇ, καὶ φόβῳ καὶ, ἀτονία²² τὸ ζῶον αἰεὶ πηδῶν καὶ ἐναλλόμενον²³, πῶς, φησὶν, οὐκ ἀμβλώσκει, ἀλλὰ πλήρης ὁ τόκος ἐξέρχεται; Τὸ δὲ, ὠδῖνας αὐτῶν ἔλυσας, ἐμφαντικῶς εἰρηται· αὐτομάτως γὰρ ἀποκύνουσιν, οὐ δεόμεναι ματεύσεως. Τὸ δὲ, ἔξέθρεψας αὐτῶν τὰ παιδία ἐξω φόβου; σαφέστερον ὁ Θεοδοτίων ἠρμήνευσεν, εἰπὼν· Ἐὰν δώσουσι τὰ παιδία αὐτῶν, διασώσεις αὐτά; Τὸ δὲ, ἔξαποστελεῖς ὠδῖνας αὐτῶν; εἰ μὲν ὠδῖνας αὐτῶν τὸ πάθος νοήσεις, τὸ, ἐξαποστελεῖς, ἀντὶ τοῦ, παύσεις, παρεῖληπται· Παύσεις γὰρ, φησὶ, τὰς ὠδῖνας·²⁴ τὰ

Deinceps de aliis omnibus, de pluviis, inquam, pruina, et ventis disserit.

Vers. 35. « Mittes autem fulmina, et ibunt? aut dicent tibi: Quid est? »

Vides fulmina etiam respondere; non quod fulmina dicant: Quid est? sed quia omnia, ac si animata essent, Deo obtemperant.

Vers. 36. Quis autem dedit mulieribus texturæ sapientiam, aut variegandi scientiam?

Severi, Chrysostomi et Gregorii Theologi. Cum cæli et terræ creationem, maris claustra, siderum situs, pluviæ fluxum, et alia quibus vitam nostram gubernat, enumerasset: Quis, inquit, mulieres, alias imbecilles, textilium artificium, et ut lanarum tinturæ ac coloribus ea variegarent, largitus est? Magnis autem Scriptura etiam parva admiscet, et feminarum in textilibus conficiendis sapientiam admiratur, dicendo: Quis dedit mulieribus texturæ sapientiam, et variegandi scientiam? Hoc enim animalis est ratione præditi, quod prudentia excellit, et ad cælestia usque penetrat: non enim vulgaris est hæc variegandi sapientia, neque usus ejus exiguus. Non neglecta igitur jacet texturæ ars, neque tanquam supervacanea abjicitur, sed in hac etiam divina sapientia inest, quam Deus non erubescit suam vocare, cum non alium, sed seipsum ejus datorem et subministratorem esse dicat.

Vers. 39, 40. « Aut venaberis leonibus escam, aut animas draconum replebis? Timuerunt enim in cubilibus eorum, et sedent in silvis insidiantes. »

Quorsum vero hæc dicit? Si supervacaneas, inquit, belluas et minime necessarias, quæ vestro servitio utilitatem nullam præstant, tanta providentia complector; an non multo magis vos? quem fructum enim et utilitatem homo ex hujusmodi percipit?

CAP. XXXIX.

Vers. 1-3. « Si cognovisti tempus pariendi tragelaphorum petræ, aut partis cervarum custodisti, et numerasti menses earum plenos partus earum, et dolores earum solvisti, et nutristi hinnulos earum sine metu, et partus earum emitte? »

Recte autem dixit, custodisti: Quomodo enim, inquit, cum animal in fuga, metu et formidine semper sit, ac perpetuo saliat et subsiliat, abortum non patitur, sed setum absolutum edit? Illud vero, Dolores earum solvisti, per emphasis dictum est; sponte enim sua pariunt, nec obstetricis ope indigent. Illud autem: Nutristi hinnulos earum sine metu? Theodotio evidentius interpretatus est, dicens, Si dederint parvulos suos, salvabis eos? Illud vero, Partus earum emitte? si passionem ipsam et dolores in partu, partus nomine intellexeris, emitte, pro, cessare facies, sumitur; sistes enim, in-

¹⁹ Ισ. τοῦτο. ²⁰ Ισ. ἀτημέλειται. ²¹ Ισ. ταύτη. ²² Ισ. ἀγωνία. ²³ Ισ. ἀλλόμενον. ²⁴ Ισ. suppl. εἰ δέ.

quit, dolores partus, ne semper in iis sint : sin autem, *partus*, pro partu editis et in lucem natis acceperis, illud *emittes*, idem est quod, *ablegabis*; quod Symmachus sua versione innuit, *Quæ pepere-runt, derelinquunt*: postquam enim fetus recenter editos ad tempus educaverint, quo libitum iis est, abire sinunt. Atque hunc sensum versus qui proxime sequitur exhibet.

VERS. 5-7. « Quis autem est qui dimisit onagram liberum, et vincula ejus quis resolvit? »

Quis hoc, inquit, ita disposuit? Quis naturæ leges sancivit? Cum enim illæ perpetuæ sint, nec labem ullam aut corruptelam patiantur, robustum illud animal et indomitum, licet millies studiose contenderis, in potestatem tuam non rediges, neque cicur et mansuetum reddes.

VERS. 19. « An tu circumdedisti equo virtutem [*Symmachus*, hinnitum, *Theodotio vero*, clamorem, *reddidit*], et induisti collum ejus timore. »

Equi, animalis cicuris, mentionem faciens, ad id quod vitæ humanæ utilitatem maximam affert, orationem traducit, et multa de hoc animali narrat; quemadmodum elatum, et erectum, et ad bellum aptum sit, et quemadmodum homini salvando idoneum existat. Vides utrumque, asinum simul silvestrem et equum, superbum et elatum esse, hunc autem homini subjectum, illum vero nequaquam.

VERS. 24. « Nec credet donec significaverit tuba. »

Tubam, inquit, audit, et belli signum novit, ac e longinquo sonitum bellicum edit.

VERS. 26. « Ex tua vero scientia etetit accipiter, expansis pennis immobilis, respiciens quæ ad Austrum. »

Vide quam multa paucis verbis complectatur. Cur neque bovis, neque ovium, neque ejusmodi pecorum meminit, sed inutilium, et eorum quæ frustra existere videntur? Ut, si erga illa animalia tanta sit Dei sapientia et providentia, multo magis erga hoc genus esse ostenderet.

CAP. XL.

VERS. 4. « Nunquid brachium est tibi instar Domini? »

Ex iis, inquit, quæ de anni tempestatibus, de meteoris, de Providentia erga genus animantium sciscitabantur, manifestum est quod homines mihi curæ sint: cur autem talem tentationem tibi inflixerim, nuper audivisti, quod, scilicet, virtutis tuæ declaratio, ut documentum ejus præberes, causa fuerit derelictionis. Hic autem vires meas et potentiam discite, et quod instar bellatoris vulnerari non passus sim: quo enim robore præditus es, ut in prælium tecum descendam? Num brachium tibi est instar brachii Domini? aut pari potentia armatus es?

²⁰ *Ισ. τεχθέντα.* ²¹ *Ισ. ὠδιναν.* ²² *Ισ. φίλον.* ²³ *γρ. τέθεικεν.* ²⁴ *Ισ. ἐδ χρησιμώτατον.* ²⁵ *Ισ. Κύριον.* ut in ms. Theclæ. ²⁶ *Ισ. Ὅτι.* ²⁷ *Ισ. μέλει.* ²⁸ *Ισ. περὶ ὤρων.*

ἠδινθηέντα καὶ τεθέντα²⁰ ἐκλήψη, τὸ, ἐξαποστει-
λεῖς, τὸ, ἐκπέμψεις αὐτὰ, δηλοῖ· ὁ καὶ Σύμμαχος
ἠνέξατο ἐκδοῦς· Ἄ ὠδίνησαν²¹ ἀπολείπουσι· μετὰ
γὰρ τὸ ἐκθρέψαι τὰ νεογνὰ, ἐῶσι ταῦτα ὅποι φίλων²²
αὐτοῖς πορεύεσθαι. Ταύτην τὴν διάνοιαν καὶ ὁ ἐξῆς
στίχος παρίστησιν·

« Τίς δέ ἐστιν ὁ ἀφελὸν ἄγριον ἐλεύθερον, δε-
σμοῦς δὲ αὐτοῦ τίς ἔλυσεν; »

Τίς τοῦτο διετύπωσε, φησί; Τίς τοὺς τῆς φύσεως
νόμους διέθηκεν²³; Ὅτι γὰρ νόμοι διηνεκεῖς εἰσι,
καὶ οὐ παραφθείρονται, ἰσχυρὸν τὸ ζῶον καὶ ἀδάμα-
στον, κὰν μυρία φιλονεικῆς, οὐκ ἄξις ὑπὸ τὴν χεῖρα
τὴν σὴν.

B

« Ἦ οὐ περιέθηκας ἵππῳ δύναμιν [*Ὁ Θεοδοσίω*
δὲ καὶ Σύμμαχος, ὁ μὲν χρεμετισμὸν, ὁ δὲ κραυ-
γὴν, ἐξέδωκεν], ἐνέδυσας δὲ τραχήλῳ αὐτοῦ φό-
βον; »

Ἐπὶ τὰ χρησιμώτατα²⁴ μετὰγει τὸν λόγον, ἵππου
μνημονεύων τοῦ χειροσθένους, καὶ πολλὰ περὶ τοῦ
ζώου τούτου διαλέγεται· πῶς γαῦρον, πῶς ἀνεστη-
κός, πῶς πρὸς πόλεμον ἐπιτήδειον, πῶς ἱκανὸν ἀν-
θρώπων διασῶσαι. Ὅρξ ἐκαστον γαῦρον, καὶ τὸν
δον, καὶ τοῦτον· ἀλλὰ τὸν μὲν ὑποκείμενον, τὸν δὲ
οὐ.

C « Οὐ μὴ πιστεύσῃ ἕως ἂν σημάνη σάλπιγξ. »

Ἀκούει, φησί, σάλπιγγος, καὶ οἶδε τοῦ πολέμου
τὸ σύνθημα, καὶ πόρρωθεν ἀλαλάζει πολεμικόν.

Ἐκ δὲ τῆς σῆς ἐπιστήμης ἐστηκεν ἰέραξ, ἀνα-
πετάσας τὰς πτέρυγας ἀκίνητος, καθορῶν τὰ πρὸς
Νότον. »

Ὅρα ἐξ ὀλίγων πόσα φησί. Τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐμνή-
στη βοδός, οὐδὲ προβάτων, οὐδὲ τῶν ἄλλων τῶν τοιοῦ-
των οὐδενός, ἀλλὰ τῶν ἀχρήστων, καὶ εἰκῆ δοκούν-
των εἶναι; δεικνύς ὅτι εἰ ἐν ἐκείνοις σοφία τοσαύτη
καὶ πρόνοια, πολλῶ μᾶλλον ἐν τούτοις.

ΚΕΦ. Μ'.

« Ἦ βραχίων σοὶ ἐστὶ κατὰ τοῦ Κυρίου²⁵; »

D

Ὁ²⁶ μὲν μέλλει²⁷ μοι, φησί, περὶ τῶν ἀνθρώπων,
δῆλον ἐκεῖθεν ἀφ' ὧν περιορῶν²⁸, καὶ μετεώρων, καὶ
τῆς ἐν τοῖς ζώοις Προνοίας ἰρώτῃται. Τίνος δὲ ἔνεκεν
τοῦτον ἐπήγαγόν σοι τὸν πειρασμὸν, νῦν ἤκουσας, ὅτι
αἰτία τῆς ἐγκαταλείψεως, ἢ τῆς σῆς ἀρετῆς φανε-
ρωσις, ἵνα δοίης ταύτης δοκίμιον. Ἐνταῦθα δὲ τὴν
ἐμὴν μάθανε δύναμιν, καὶ ὅτι οὐ πολεμῶν, πληγῆ-
ναί σε συνεχώρησα· ἐπεὶ ποῖα σοὶ ἐστὶν ἰσχύς, ἵνα
καὶ εἰς πόλεμον ἀντικατασταθῶ σοι; Ἦ βραχίων σοὶ
ἐστὶ κατὰ τὸν Κυρίου βραχίονα; ἢ δύναμιν ἔχεις ἰσο-
σθενῆ;

«Ἡ φωνὴ κατ' αὐτοῦ²⁴ βροντᾶς ; »

Οὐκ ἔρα πρὸς ἐπίδειξιν ἢ βροντῆ, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἀλλὰ πρὸς θεογνωσίαν. Ὅρα δι' ὧσιν τὸ ταπεινὸν τῆς αὐτοῦ φύσεως ἐλέγχει. Καὶ οὐ λέγει, ὅτι Ταπεινὸς σὺ· ἀλλ', ὅτι Μέγας ἐγώ, καὶ οὐ δύνασα· ἀπερ ἐγώ.

« Ἀλλὰ δὴ ἰδοὺ θηρία παρὰ σοί, χόρτον ἴσα βουσίην ἐσθίουσιν. »

Ἔστι δὲ καὶ περὶ θηρίων αἰσθητῶν νοῆσαι τὸν στίχον, ἃ καὶ τὴν φύσιν πολλάκις Θεοῦ βουλευθέντος ἠγνόησεν· τὸ γὰρ θαυμαστὸν, ὅτι τὸ θηρίον οὐχ αἰμοδόρον ἐστίν, ἀλλὰ τὴν τοῦ βοῦς σιταῖται τροφήν. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο παράδοξον, πυνθάνεται τοῦ Ἰωβ, εἰ καὶ παρ' αὐτῷ τοιοῦτόν τι γίνεται, ὥστε τὰ θηρία χόρτον ἐσθίειν, ἀλλὰ μὴ σάρκα. Ἐἶτα λέγει περὶ δύο τινῶν, τοῦ μὲν χερσαίου, τοῦ δὲ ἐνὸς ὕδρου καὶ θαλαττίου. Καὶ οὐκ ἀγνοοῦμεν ὅτι πολλοὶ περὶ τοῦ διαβόλου ταῦτα εἰρησθαι νομίζουσι, κατὰ ἀναγωγὴν ἐκλαμβάνοντες· δεῖ δὲ πρότερον τῆς ἱστορίας ἐπιμεληθῆναι, καὶ τότε ἐστὶ τὸν ἀκροατὴν ὠφελεῖν καὶ ἐκ τῆς ἀναγωγῆς, μὴ παριδεῖν.

« Ἐνατοῦνται δὲ ἐν αὐτῷ ἔθνη, μεριτεύονται δὲ αὐτὸν Φοινίκων ἔθνη. » [Ἀκύλας δὲ, Ἡμισεύσουσιν αὐτὸν μεταξύ Χαναταίων.]

Τοσοῦτος αὐτῷ ὁ τοῦ σώματος ὄγκος ἐστίν, ὡς θυνηθῆναι ὀλοκλήρῳ ἔθνη ἀρκέσαι. Οὐ γὰρ δὴ ὡς τοῦτου μέλλοντος γίνεσθαι, ταῦτά φησι. Φοινίκων δὲ ἐμνήσθη διὰ τὴν ἐμπορίαν.

ΚΕΦ. ΜΒ΄.

« Διὸ ἐφαύλισα ἑμαυτὸν, καὶ ἐτάκην· ἤγημαι δὲ ἑμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν. »

Ταῦτα ἀπολογία ὑπὲρ τῶν προτέρων ἀπάντων· οὐδὲ γὰρ ἀπαλλαγῆς τοῦ πειρασμοῦ ταῦτά φησιν, ἀλλ' ἔτι ἐν τοῖς δεινοῖς ὧν παλινοδίαν ἤσεν. Οὐδὲν, φησὶν, ἑμαυτὸν τίθεμαι, ἀπολογίαν ὑπὲρ τῶν προτέρων ποιοῦμαι, καὶ τούτων ἀνάξιος²⁵ ἤμην ἐγώ. Τί οὖν ὁ Θεός; Ἐπειδὴ ἑαυτὸν κατεδίκασε, τότε ἐδικαίωσεν αὐτόν. Θεῶρει δὲ τοὺς ἄγιους ἄνδρας, πῶς ὅτε μειζρόνων ἀξιούνται, πλείονα κτώνται ταπεινοφροσύνην· οὕτω καὶ Ἀβραάμ, ὅτε εἶδε τὸν Κύριον, εἶπεν· Ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός.

« Νῦν δὲ λάβετε ἑπτὰ μόσχους, καὶ ἑπτὰ κριοὺς, καὶ πορεύθητε πρὸς τὸν θεράποντά μου Ἰωβ, καὶ ποιήσεις κάρπωσιν ὑπὲρ ὁμῶν. »

Οὐκ ἂν τοῦτο προσέταξεν, εἰ νόμος ἦν· ἀλλ' αὐτὸς ἱερεὺς γίνεται, ἐκείνων προσαγόντων τὰς θυσίας· καὶ ὅρα, προσήνεγκεν ὑπὲρ τῶν παιδῶν, προσφέρει ὑπὲρ τῶν φίλων. Ὁρᾷ πῶς τὸ ἀμνησικακὸν αὐτοῦ δεικνύς, μάρτυρας αὐτοῦ ποιεῖ γενέσθαι τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρός· καὶ δείκνυσσι τῆς ἀμαρτίας τὸ μέγεθος, καὶ διὰ τῆς ὑπερβολῆς τῆς κατὰ τὴν προσφορὰν· οὐ

²⁴ Gen. xviii, 27.

²⁵ γρ. αὐτόν, et sic in ms. Theclæ. ²⁶ ἴσ. τούτων γὰρ τῶν δεινῶν οὐκ ἀνάξιος.

A Vers. 5. « Aut voce sicut ille tonas ? »

Tonitru igitur et reliqua omnia, non ad inanem ostentationem, sed ad Dei notitiam facta sunt. Vide quot argumentis vilitatem naturæ ejus arguat. Non enim dicit : Tu humilis et abjectus es ; verum, Magnus ego sum, neque quæ ego præstare, tu potes.

Vers. 10. « Verum utique ecce bestię apud te, fenum sicut boves comedunt. »

Potest etiam versus de bestiis sub sensum cadentibus intelligi, quæ sæpenumero voluntate divina naturam dediderunt : belluam enim sanguine minime vesci, sed bovis alimento uti, admirandum est. Cum igitur hoc admiratione non careat, Jobum interrogat Deus, an in ejus potestate tale quidpiam sit, ut bestię feno, non autem carnibus vescantur. Deinde de duabus speciatim, una quidem terrestri, alia vero aquatili et marina disserit. Plerosquo autem anagogicè accipiendo, de diabolo hæc dicta esse existimare, non ignoramus : historię vero ratio in primis habenda est, neque cum ad auditorum utilitas aliqua redundare poterit, anagogia negligenda est.

Vers. 25. « Pascuntur autem in eo gentes, partuntur autem eum gentes Phœnicum. » [*Aquila vero, Dimidiabunt eum inter Chananæos.*]

Tanta est corporis ejus moles, ut genti alicui universæ sufficere possit. Hoc autem dicit, non quod ita aliquando evasurum sit. Phœnicum vero propter mercaturam mentionem facit.

CAP. XLII.

Vers. 6. « Quamobrem sprevi meipsum, et extabui : putavi autem me terram et cinerem. »

Superiorum omnium excusationem hic habes ; Jobus enim cum hæc loqueretur, a tentatione liber non erat, sed calamitatibus oppressus palinodiam cecinit. Meipsum, inquit, nihili æstimo ; quæ supra a me dicta sunt, excusari cupio ; non indignus enim eram qui has ærunnas paterer. Quid igitur Deus ? Postquam seipsum condemnasset, tunc illum justum pronuntiavit. Considera autem, quemadmodum viri sancti, cum ampliori honore dignantur, majore humilitate præditi sint ; sic enim Abraham, cum Dominum vidisset, dixit : *Ego sum terra et cinis* •.

Vers. 8. « Nunc autem sumite septem vitulos et septem arietes, et ite ad famulum meum Job, et faciet victimam pro vobis. »

Si lex promulgata tum fuisset, non hoc præcepisset Deus. Amicis autem victimas afferentibus, Jobus sacerdos fit ; et qui pro liberis obtulit, pro amicis etiam offert. Vides quemadmodum virtutis ejus testes eos efficiat, dum animum ejus injuriarum immemorem fuisse ostendat ; ac oblationis apparatu et magnitudine, peccati gravitatem ob oculos

ponat; tot enim victimis opus non fuisset, si peccata quæ remittenda erant, gravia non exstitissent. Sed et victimam idoneam fuisse declarat: *Nam nisi propter ipsum*, inquit, peccati veniam vobis non concessissem; ex quo etiam liquet peccati vinculis illos solutos fuisse.

Vers. 10. « Dedit autem Dominus dupla quæcunque erant antea Job in duplicationem. »

Passus est Deus diabolum vires suas omnes exercere; cunque sagittis pharetram omnem exhausisset, nullusque invadendi modus reliquus amplius esset, tunc, ut victoria illustris et indubitata foret, athletam ex arena extulit.

Vers. 16. « Erat autem ipse ex patre quidem Zare, de filiis Esau filius, matris autem Bosoræ; ita ut ipse sit quintus ab Abraham. »

Cum autem Judæi adhuc in Ægypto essent, floruit hic justus; post ejus e vita excessum, ascensum inde moliebantur: ita ut, si ipsis visum fuisset, non mediocri pietatis flamma incendi et inflammari potuerint; non enim verisimile est eum illos latuisse. Si enim adhuc in hodiernum diem reliquiæ ejus monstrantur, quanto magis rebus recenter tunc gestis ostendebantur, et magnitudo et celebritas eorum quæ evenerant, omnibus qui Arabiam incolebant perspecta erat?

« Amici autem qui ad eum venerunt, Eliphaz de filiis Esau Thæmanorum rex [*Theodotio autem, Filius Josaphat, reddidit*]. Baldad tyrannus Sauchæorum [*Theodotio addit, Filius Ammon, filii Chohor*]. Sophar rex Minæorum. »

Quisquis igitur librum hunc legerit, athletam hunc strenuum, tanquam exemplar archetypum intuens, fortitudinem ejus imitetur, patientiam æmuletur, ut viam eamdem insistens, et fortiter contra omnes diaboli machinas dimicans, bonis quæ diligentibus Deum promissa sunt, potiri mereatur: adversa etiam quæ beatus passus est, malorum nostrorum medicamenta sint; et difficilis hujus ac periculosa jactatio, calamitatum nostrarum portus. In singulis quæ nobis eveniunt, Sanctus animis nostris obversetur; cumque unum corpus totius mundi mala pertulisse viderimus, in eis quæ sigillatim nos prement, fortiter nos geramus; et ad librum hunc, tanquam ad matrem patriam et indulgentem, manus suas undequaque protendentem, et liberos metu et formidine percussos sinu foventem ac refocillantem, perpetuo recurramus; ac licet luctuosissimis ac diuturnissimis ærumnis urgeri nos contigerit, gratia Christi, Dei veri, plenum solatium inde percipientes, gaudio perfusi abibimus; cui cum Patre et Spiritu sancto, gloria sit nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

²⁶ *Ισ. del. καί.*

A γάρ ἂν τοσούτων ἐδέχθησαν ἱερῶν, μὴ μεγάλων ὄντων τῶν ὀφειλόντων λυθῆναι ἀμαρτημάτων. Ἐμφαίνεται δὲ, ὅτι οὐδὲ θυσία ἱκανὴ ἦν· *Εἰ μὴ γὰρ, φησὶ, δι' αὐτόν, οὐκ ἂν εἴασα τὴν ἀμαρτίαν ὑμῖν· διὰ τοῦτο δεικνυσὶν, ὅτι καὶ αὐτοὺς ἔλυσεν.*

« Ἐδωκε δὲ ὁ Κύριος διπλά ὅσα ἦν ἔμπροσθεν Ἰὼβ εἰς διπλασιασμόν. »

Ἀφῆκε τὸν διάβολον ὁ Θεὸς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐπιδείξασθαι· καὶ ὅτε ἐκένωσε τὰ βέλη πάντα, καὶ οὐδεὶς ἐπιβολῆς ὑπελίπετο τρόπος, τότε ἐνεβίβασεν ἐκ τοῦ σκάμματος τὸν ἀθλητὴν, ἵνα λαμπρὰ καὶ ἀναμφισβήτητος ἡ νίκη γένηται.

« Ἦν δὲ αὐτὸς πατὴρ μὲν Ζαρὲ, ἐκ τῶν Ἡσαῦ υἱῶν υἱός, μητὴρ δὲ Βοσὸρρας· ὥστε εἶναι αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ. »

« Ὅτε ἦν οὗτος λάμπων ὁ δίκαιος, ἔτι ἐν Αἰγύπτῳ ἦσαν Ἰουδαῖοι· ἐμελλον ἀνιέναι λοιπόν· ὡς, εἴγε ἐβούλοντο, οὐ μικρὸν εὕρισκον ἐμπύρουμα εὐσεβείας· οὐδὲ γὰρ εἰκὸς ἦν λαθεῖν. Εἰ γὰρ ἔτι καὶ νῦν δεικνυταὶ τὰ λείψανα, πολλῶ μᾶλλον τότε ἐδείχθη ἂν, νεαρῶν ὄντων τῶν πραγμάτων, καὶ τὸ μέγεθος τῶν συμβεβηκότων καὶ²⁶ οἱ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ἄπαντες ἂν ἔγνωσαν. »

« Οἱ δὲ ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν φίλοι, Ἐλιφᾶξ τῶν Ἡσαῦ υἱῶν, Θαϊμανῶν βασιλεὺς [*Ὁ δὲ Θεοδοσίωρ, Υἱὸς, ἐξέδωκεν, Ἰωσαφάτ*], Βαλδὰδ ὁ Σαυχαίων τύραννος [*Πάλιν ὁ Θεοδοσίωρ, Υἱὸς Ἀμμῶν τοῦ Χωδὸρ*], Σωφάρ ὁ Μιναιῶν βασιλεὺς. »

Ἐκαστος δὲ τῶν ἀναγινωσκόντων, ὡς περ εἰς ἀρχέτυπὸν τινα εἰκόνα ὄρων τὸν ἀθλητὴν τοῦτον τὸν γενναῖον, μίμεισθω τὴν ἀνδρείαν, ζηλοῦτω τὴν ὑπομονὴν, ἵνα τὴν αὐτὴν βαδίτας ὁδὸν, καὶ πρὸς ἀπάσας τοῦ διαβόλου τὰς μηχανὰς γενναίως παραταξάμενός, τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν, ἐπιτυχεῖν δυνηθεῖ· καὶ γενέσθαι τὰ τοῦ μακαρίου τοῦδε πάθου, φάρμακα τῶν ἡμετέρων κακῶν· καὶ τὸ χαλεπὸν τούτου κλυδώνιον, λιμὴν τῶν καθ' ἡμᾶς συμφορῶν. Καὶ ἐφ' ἑκάστῃ τῶν συμβαινόντων ἡμῖν λογιζώμεθα τὸν Ἅγιον· καὶ ὁρῶντες ἐν σώμα τὰ τῆς οἰκουμένης ὑποστάν δεινὰ, γενναίως ἐπὶ τοῖς κατὰ μέρος διακωμῶμεθα· καὶ καθάπερ πρὸς μητέρα τιὰ φιλόστοργον, πανταχόθεν τὰς χεῖρας ἐκτείνουσαν, καὶ τὰ παῖδια πεφοβημένα δεχομένην καὶ ἀνακτωμένην, οὕτω πρὸς τὴν βίβλον ταύτην ἀεὶ καταφεύγωμεν· κἂν οἰκτιστά τε καὶ μήκιστα ἡμῖν ἐπίη δεινὰ, ἱκανὴν πάντως λαθόντες τὴν παραμυθίαν, οὕτως ἀπελευσόμεθα χάριτι Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

MONITUM.

(M^{ai}, *Biblioth. nov.* IV, 155.)

Quod diu optavi ut in bibliothecæ Vaticanæ codicibus novum aliquod insigne atque indubium magni Chrysostomi scriptum comperirem, id nunc demum evenisse puto. Etenim in pulcherrimi magnique codicis catena Patrum Græcorum ad Salomonis *Proverbia*, reliquias non modicas commentariorum Chrysostomi ad prædictum divinum librum nactus sum, quas cupide exscriptas, raptimque Latinitate donatas hic expono. Nihil enim hujus prope inauditæ lucubrationis legitur, ne in palmari quidem Chrysostomi Operum Maurina editione, apud quam tantummodo T. XIII, p. 2, dicuntur a Montfauconio hæc: « In diario quodam, Moscoviticæ bibliothecæ manuscriptorum brevissimus catalogus affertur, interque alia habentur commentaria S. Joannis Chrysostomi in *Proverbia* Salomonis, quæ nusquam alibi memorata comperimus. » Pergit porro ibi dicere Montfauconius, suspicari se in Moscovitico codice excerpta potius operis, catenæ alicui ut sit inserta, quam integrum purumque opus exstitisse: quod mihi alioqui vix persuadet; namque auctores in catenis contexti, non ita absolute ac seorsum recitari in catalogis solent: quamobrem mihi summum desiderium inest (si certe adhuc codex ille supersit) cognoscendi num ibi forte tam dives tamque optabilis sancti Patris thesaurus conservetur. Moscoviticus ergo codex primum est de veritate hujus operis testimonium.

Sequitur alterum testimonium ex catena Græcorum Patrum in *Proverbia*, cujus Latina tantum interpretatio, auctore Theod. Peltano, lucem aspexit. Ibi enim inter alios Patres, Chrysostomi quoque fragmentorum mediocris numerus legitur, quæ ex commentario in *Proverbia*, non ex aliis ejusdem scriptis, sumpta apparent. Tertium adhuc testimonium catena manuscripta Græcorum Patrum ad eadem *Proverbia* suppeditat, quæ in Coisluniano superest (Bib. Coisl. p. 247), ubi item inter alia, Chrysostomi quoque nomen occurrit. Quod autem Montfauconius opp. T. III, præf. p. 2, existimat, partes codicis Coisluniani ex variis Chrysostomi operibus excerptas esse, falli mihi videtur; præsertim quia non per se ipsum, sed per alios, ait (T. I præf., cap. 3), inspexisse Chrysostomi scripta in codicibus Coislunianis. En autem quantum huic operi testimonium a Vaticano codice nunc accedit, in quo Chrysostomus divinum librum explanat, haud obiter vel oblata dum de aliis scriberet, occasione, sed presse omnino atque ordinatim, prolati sacri textus verbis, et absque ulla alienæ rei commisione explanatis: ita ut hunc esse proprium verumque Chrysostomi ad *Proverbia* commentarium, quanquam in catena concisum et valde imminutum atque interruptum, nemo prudens dubitaturus, ut spero, sit.

Porro Vaticana catena plane differt a Coisluniana: primo quidem quia Patrum nomina variant; deinde, quia nullus auctor a medio codice Coisluniano usque ad finem nominatur; at vero in Vaticana catena per totum omnino codicem singulorum auctorum tituli in fragmentis singulis accuratissime in margine semper scribuntur. Neque ipsi Peltani catenæ similis est Vaticana, primo quia illa Latina est; iterum quia Patrum pariter nomina variant; tertio quia Chrysostomus ibi longe infrequentior rariorque est, quam in Vaticana, et a capite XX ad finem nullus; quod aliter apud nos sit: quanquam Latina Peltani fragmenta ita sæpe cum Græcis nostris consonant, ut novi testimonii vice nobis fungantur, revera Chrysostomum in Vaticano codice haberi.

Quod si argumentis etiam ex conjectura deductis fidendum est, a Cassiodori, Suidæ et Pastrengii satis notis affirmationibus discimus, Chrysostomum in universum Veteris Novique Testamenti volumen fuisse commentatum; in quo labore Salomonis *Proverbia* ab eo neglecta quis credat? quandoquidem id genus moralis operis concionatoricæ ejus eloquentiæ populique eruditioni apprimè erat idoneum? Certe inter deperditos Chrysostomi ad SS. Biblia labores, explanatio quoque in minores prophetas recensenda est: namque ejus in Zachariam expositionem memorat Ephræmius Antiochenus apud Photium cod. 229, p. 819: « Ὁ σοφὸς Ἰωάννης ἐρμηνεύων τὸν προφήτην Ζαχαρίας. Nonne vero latentem Chrysostomi in Daniele explanationem primus e codice Scorialensi Cotelerius protulit? Nonne puberes ejusdem in Jeremiam copias primus item ex Vaticana catena Ghislerius eruit? quem Ghislerii librum Montfauconius multo ante se publicum ignoravit. Nobis vero Ghislerii exemplum adhortationi et exemplo fuit ad vestigandas alias, ut fecimus, in Vaticanis Patrum ad SS. Biblia catenis, tanti viri reliquias. Ineditum Chrysostomi ad Jobum commentarium in codice Florentino nuntiavit nobis cum specimine ejus Bandinius catalog. Gr. T. I, p. 409, repetitque specimen illud Gallandius in PP. Bibliotheca T. VIII; quod Chrysostomi opus ex eodem Florentino codice frustra se olim promittebat editurum Fontanius Nov. Delic. T. III præf., p. 17. Utinam vero exsurgat aliquis, qui Florentinum scriptum accuratius inspiciat, de re criticum judicium instituat; et si operis dignitas tam clari auctoris nomini par est, publicis typis commendet! Denique Chrysostomi commentarios (ὁπομνήματα) in Marci Lucæque Evangelia diserite memorat cum laude Suidas, qui tamen nondum apparuerunt.

Nos certe augendorum Chrysostomi scriptorum haud nunc primo studium ostendimus. Namque ejus homiliam de Pentecoste ex Vaticano codice sumpsimus (Spicil. Rom. T. IV). Homiliam ejusdem de Annuntiatione Deiparæ, duce quam vulgavimus Nicephoro, in numerum genuinarum, contra criticorum morositates, restituvimus (sub fin. Apolog. pro SS. imag., p. 137). Item in eundem honoris gradum revocavimus brevem Chrysostomi de Paschate Sermonem, quem eidem critici eripiebant; Studia vero noster magna cum laude assererat (Orat. de Paschate). Denique scriptam a Martyrio Antiocheno patriarcha laudationem Chrysostomi contemporalis familiarisque sui, in secundo Bibliothecæ hujus volumine partim saltem divulgavimus. Equidem constat vitandum sedulo esse spuriorum scriptorum periculum atque labem: attamen nos medioerum jamdiu numerum observavimus, in diversarum bibliothecarum codicibus, ἀνεκδότων Chrysostomi bonæ frogis sermonum, partim Græcorum, partim etiam ad Latinam linguam antiquitus translatorum, et quidem in summa aliquando vetustatis exemplaribus. Hos, vita comite, vel horum partem, cum eruditus publice communicabimus. Quin et ipsam Aniani interpretationem homiliarum Chrysostomi partim adhuc ineditam scimus, atque in codicibus vidimus. Nemo autem credat Montfauco-

nii editionem cunctas tam facundi auctoris opes complexam. Ecce enim post hanc Sæcæ Benzelius additamentum protulit Chrysostomi homiliarum. Accedunt plurimæ tam in Vetus quam Novum Fœdus cætenæ, quæ Chrysostomi laciniis retineat, avulsas scilicet ex iis commentariis, quos eum in totam lucubrasse sacram Scripturam diximus. Hæ reliquiæ si ex codicibus colligantur, grandis instar additamenti erunt.

Sed ut ad præsentem rem, id est ad commentarium in Salomonis *Proverbia* redeamus, codicum quatuor auctoritas, Chrysostomi unicuique fragmento nomen appositum, stylus etiam nobilis, quantum in sæcisis fragmentis agnosci potest, cognitisque auctoris scriptis satis conformis, sententiæ densæ ac nobiles (cum gravi etiam pro sanctissima Eucharistia testimonio cap. VI, 17) impellunt nos ut hoc ineditum commentarii residuum in tanti Patris genuinorum operum numero collocandum judicemus. Codex Vaticanus speciosa scriptura est, ut diximus, grandi mole, membranæ, et ad duodecimum ferme sæculum referendus.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΞΗΓΗΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ ΣΟΛΟΜΩΝΟΣ
ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

JOANNIS CHRYSOSTOMI
IN SALOMONIS PROVERBIA
COMMENTARIORUM RELIQUIÆ.

CAP. I.

A

ΚΕΦΑΛ. Α.

VERS. 2. *Ad sciendam sapientiam et disciplinam.*

Sapientiam Dei sumit ab ipso nec non disciplinam, per eandem condiscens verbi mysteria. Nam qui veram cœlestemque sapientiam noverint, facile intelligent sapientes quos ipsa eloquitur sermones. Cæteroque est etiam aliqua humana sapientia, videlicet artium quædam peritia et utilium vitæ rerum.

VERS. 3. *Ad excipiendas sermonum versutias.*

Nam quæ inversa sermonis ratione in parabolis a sancto Spiritu dicta sunt, ea hominibus fidele erga Deum gerentibus, bene innotescunt. Etenim intelligunt veram quam Christus nuntiavit justitiam.

h. *Et iudicium dirigendum.*

Dirigit porro iudicium qui divinam apprime gratiam est adeptus. Namque a Deo diriguntur hominis gressus. Alioqui mortalis homo quomodo vias suas cognosceret?

VERS. 4. *Ut det innocentibus astutiam.*

Quid ais? Ex innocente vis facere astutum? At videamus quemnam dicat innocentem; nempe simplicem, non malitiosum, hominem qui nondum improbitatis experimentum ceperit. Huic nimirum maxime convenit esse sapienti. Etenim astutiam

Γρῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν.

[cod. f. 1 b.] Τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ καὶ παιδείαν, ἐκμανθάνων δι' αὐτῆς τὰ τοῦ λόγου μυστήρια· καὶ οἱ ἐπιγινόντες τὴν ἀληθῆ καὶ ἐπουράνιον σοφίαν, εὐκόλως νοήσουσι τοὺς σοφοὺς παρ' αὐτῆς λελαλημένους λόγους· ἔστι δὲ τις καὶ ἀνθρωπίνη σοφία, ἐμπειρία τις οὖσα περὶ τέχνας καὶ τοῦ βίου τὰ χρήσιμα.

Δέξασθαι στροφὰς λόγων.

[cod. f. 2 b.] Τὰ γὰρ ἀντιστρόφως ἐν παραβολαῖς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λελαλημένα, ταῦτα τοῖς πιστῆν καρδίαν ἔχουσι πρὸς Θεὸν, εὐγνώστα γίνονται· νοοῦσι γὰρ τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην διὰ Χριστοῦ καταγγελλομένην.

Καὶ κρῖμα καταυθύνειν.

[cod. f. 3 a.] Καταυθύνει δὲ τις κρῖμα, καὶ θείας χάριτος πρὸς γε τῶν ἄλλων τυχῶν· παρὰ Θεοῦ γὰρ εὐθύνεται τὰ διαθέματα ἀνδρῶν· ἐπεὶ θνητὸς, πῶς ἂν νοήσῃ τὰς ἑαυτοῦ ὁδοὺς;

Ἴνα δὲ ἀκάκοις πανουργίαν.

[cod. f. 4 a.] Τί λέγεις; πανουργον βούλει ποιῆσαι τὸν ἀκάκον; ἀλλ' ἴδωμεν τίνα λέγει ἀκάκον· τὸν ἀπλοῦν, τὸν ἀπόνηρον, τὸν μὴ πῶ τοῦ κακοῦ πεῖραν ἔχοντα· ἐκείνῳ γὰρ ἀρμόζει μάλιστα εἶναι σοφῶ καὶ γὰρ πανουργίαν τὴν σύνεσιν λέγει· ἀπειναστή-

σεται γὰρ οὗτος ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων· ἢ ἐπεὶ ὁ ἀπειρος κακοηθείας, ταῖς πανουργίας ὑποπίπτει τῶν κακοφθῶν ἐξ ἀπλότητος, δεῖ φυλαττομένους τὴν τῶν πονηρῶν πανουργίαν, γίνεσθαι καθ' ἑαυτοὺς μὲν ἀκεραίους, πρὸς δὲ τοὺς ἐπιβουλεύοντας φρονίμους ὡς οἱ θφεις· Τῇ γὰρ κακίᾳ, φησί, *τηπιάζετε, ταῖς δὲ φροσὶ γίνεσθε τέλειοι· ἀκάχοις, τοῖς ἀπλῇ καὶ ἀκάκῃ καρδίᾳ προσερχομένοις θεῷ.*

Παιδὶ νέῳ ἀλοθῆσιν καὶ ἔρροιαν.

[cod. f. 4 b.] Οἵτινες νεάσαντες ὡς παῖδι νήπια, καὶ ἀναγεννήσεως διὰ Χριστὸν τυχόντες, λαμβάνουσιν ἀλοθῆσιν καὶ ἔρροιαν ἀγαθὴν, καθὼς Κύριος λέγει· *Ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε, καὶ τὰ ἐξῆς.*

Τῶνδε γὰρ ἀκούσας σοφός, σοφώτερος ἔσται.

[ibidem.] Τῶν γὰρ θεῶν λόγων κατακοῦων πᾶς ἄνθρωπος, καὶ ποιῶν αὐτοὺς, σοφὸς ὑπάρχων, σοφώτερος γίνεται, κυβερνῶμενος καὶ φρουρούμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὁ γὰρ νοήμων, φησί, κυβερνησὶν κτήσεται, ὥστε δηλονότι μηδενὶ τῶν ἀδοκῆτων καταποντίζεσθαι· καὶ κυβερνήτης γὰρ προσλαβὼν τέχνην, ἐπιτηδειότερος ἔσται πρὸς τὴν κυβέρνησιν· ὁ οὖν γενόμενος νοήμων, φησί, τὸ λείπον προσθήσει κατὰ τε πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, ὥστε τὸν περὶ ταῦτα πλοῦν καταυθύναι· ὁ γὰρ ἐπιστημόνως πλέων, ἐπιτὸν λιμένει φθάσει τοῦ θελοῦ θελήματος, ἐν μηδενὶ ναυαγήσας τῶν ἀρετῶν· ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος, ἢ περὶ τὴν πίστιν ναυαγήσει, ἢ περὶ τὴν ἐλπίδα, ἢ περὶ τὴν ἀγάπην, ἢ τινὰ τῶν ἀρετῶν· ὁ δὲ περὶ ταῦτα ναυαγήσας, εἰκότως ἂν λέγοι· *Ἠλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, καὶ καταίγρις κατεπόντισέ με· καὶ δεῖ λέγειν αἰ· Ῥυσθίην ἐκ τῶν μισούντων με, καὶ ἐκ τῶν βαθῶν τῶν ὑδάτων.* Κυβέρνησις ἐστίν, ἢ πάντως ἐπιστήμη ψυχῆς περὶ τὴν ἀστατον φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὅπως αὐτὴν διαπεραιούσθαι προσήκει· πολλαχοῦ γὰρ ὑδατα καὶ θαλάσσης τὸν βίον τοῦτον εὐρίσκομεν ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὠνομασμένον.

Νοήσει τε παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον.

[cod. f. 5 a.] Πνευματικὸς πνευματικοῖς συγκρίνεται· ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστὶ, μὴ γινώσκων ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται· ὅσα γὰρ διὰ παραβολῆς καὶ σκοτεινῶς τὸ ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν προφητῶν ἐλάλησε, ταῦτα τοῖς μετόχοις καὶ κοινωνοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπάρχουσιν, εὐγνωστα γίνεται ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ Πνεύματος ἐκδιδασκόμενα· ἀσφράγιστος γὰρ ἀκυβέρνητος, τὰς θείας Γραφὰς ἐπιγνώσκει οὐ δύναται.

Εὐσέβεια εἰς Θεόν, ἀρχὴ αἰσθήσεως.

[cod. f. 6 a.] Ἡ πρὸς Θεὸν εὐσέβεια, ἀρχὴ ἐστὶ, καὶ οἷον πηγὴ καὶ αἰτία τῆς θείας αἰσθήσεως τῆς κατὰ τὸν ἕσω ἄνθρωπον, δι' ἧς ὁρῶμεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, καὶ τῶν κεκρυμμένων λογίων ἀκούομεν,

A dicit pro intelligentia : nam qui est huiusmodi, ab insipientibus consiliis abstinabit. Vel, quia homo malitiæ expertus, malitiosorum calliditatibus ob suam simplicitatem obnoxius est, oportet ab improborum astutia cavendo, quod quidem ad nos attinet, innocuos esse ; adversus vero insidiantes, serpentium instar prudentes. Etenim *malitia*, inquit, *parvuli estote, sensibus autem perfecti* ¹. Omnino, dixit innocentes illos, qui simplici et innocente corde ad Deum accedunt.

Id. *Puero novello sensum et intelligentiam.*

Qui juvenescentes ceu rudes pueri, et regenerationem in Christo adepti, sensum bonumque intellectum suscipiunt ; prout Dominus dicit : *Nisi conversi fueritis, et efficiamini* ², et reliqua.

B

VERS. 5. *Hæc enim audiens sapiens, sapientior erit.*

Namque omnis homo divinis doctrinis auscultans, easque opere exsequens, si sapiens fuerit, sapientior efficitur, a sancto Spiritu rectus et custoditus : etenim prudens, regiminis peritus erit, ita ut nullo casu fortuito submergatur. Namque et gubernator, si artem suam didicerit, aptior gubernando erit. Igitur qui jam prudens fuerit, quidquid sibi deest supplebit, tum actu tum meditatione, ut suum in his cursum recte dirigat. Quippe quisquis perite navigat, ad divinæ voluntatis portum perveniet, nullius virtutis naufragium passus. Qui vero secus est, aut circa fidem naufragabit, aut circa spem vel charitatem vel aliquam ex virtutibus. Qui vero circa hæc naufragaverit, merito dicet : *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me* ³. Semper autem dicendum est : *Utinam eripiar ab iis qui me oderunt, et a profundis aquarum* ⁴ ! Gubernatio est, animæ absoluta peritia circa instabilem rerum humanarum naturam, qua nimirum scit incedendi per eas rationem. Scilicet haud raro aquas et mare vitam hanc in sacra Scriptura nuncupari comperimus.

VERS. 6. *Animadvertetque parabolam et tenebrorum sermonem.*

Spiritualis spirituali comparatur ; animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei ⁵ ; stultitia enim est illi ; neque agnoscit, quia spiritualiter examinatur. Quæcunque enim per parabolam obscureque sanctus Spiritus prophetarum ore locutus est, ea participibus et communicantibus sancto Spiritui, magisterio ejusdem Spiritus perspicue innotescunt : quo nisi quis signatus sit et gubernatus, divinas Scripturas nequit intelligere.

VERS. 7. *Pietas in Deum, principium sensus.*

Pietas in Deum, initium est, ac veluti fons et causa divini sensus, qui secundum interiorem hominem est ; quo verum lumen videmus, et arcana oracula audimus, et vitæ pane nutrimur, et

¹ I Cor. xiv, 20. ² Matth. xviii, 3. ³ Psal. lxxviii, 5. ⁴ ibid. 15. ⁵ I Cor. ii, 15, 14.

bonum Christi odorem consequimur, et hujusmodi vitæ doctrina imbuimur. Vel, quia si pietas nobis adsit, corporales quoque sensus recto officio funguntur: quibus quidem præditi videmur, cum mala nec oculos videt nec os loquitur.

VERS. 8. *Audi, fili, leges patris tui, etc.*

Dei scilicet qui rerum omnium parens est. Item matris præcepta, sapientiæ scilicet quæ te genuit, quæ mater nutrixque nosira est, quæ lacte veluti nos alit enutritque verborum ac mandatorum Dei.

VERS. 9. *Coronam enim gratiarum recipies.*

Si conservaveris intra fidele cor tuum legem patris tui, et matris tuæ mandata observaveris, gratiarum coronam recipies vertici tuo, et aureum denique torquem in sanctorum resurrectione, in cœlesti et incorruptibili glorificatus regno et a Christo coronatus, si pro tantæ coronæ merito certaveris. Nullus quippe pugil coronatur, nisi fortiter legitimeque certaverit⁶.

VERS. 10. *Ne te seducant viri impii.*

Ea quæ Christo a Judæis contigerunt mysteria dicit; et quomodo impurum marsupium abs Judæis Judas possederit, qui medius crepuit⁷.

VERS. 13. *Possessionem ejus pretiosam capiamus, impleamus autem domos nostras spoliis.*

Possessio justis, sapientia et prudentia, quam impii diripiunt, cum justo homini ut vetitum aliquid perpetret suadent: quo sit ut a peccato mens excæcata, sanctis his possessionibus excidat. Hoc et illi dicere potuerunt, qui aiebant: *Hic est hæres; venite, occidamus eum, et hæreditatem ejus occupemus*⁸. Spoliant certe dæmones, quos vincunt homines, divinam his armaturam detrahentes, *galeam salutis, loriam et gladium spiritus, quod est verbum Dei*⁹. Donus vero illorum credendæ sunt iniquorum congregationes, quas præda cumulare student.

VERS. 15. *Ne ambules in via cum eis.*

Non ait: Ne facias, sed; *Ne ambules* quidem. Quod si forte pergere cœperis, declina statim: nam illi ad cædem decurrunt. Certe si laqueo capiaris, etiamsi id negotium nequaquam necessarium est sed voluntarium, exitium tibi comparas; dum plus habendi cupiditate, latentem in laqueo perniciem non vides. Idem itaque passus est, ait, quod aves, quæ alis præditæ et volando idoneæ, circa terram versantur. Tu pariter ratiocinio instructus, et alta petere valens, si id nolueris, non immerito peribis. Vel rete dicit multiplicem pœnam varietatem, quibus impii plectuntur.

VERS. 22. *Impii facti oderunt sensum.*

Et si forte impius accusatorem non habeat, tamen pietas in Deum initium est sensus.

VERS. 28. *Cum invocabis me, etc.*

Α και τρεφόμεθα τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, ἀντιλαμβάνομεθά τε τῆς εὐωδίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπτόμεθα τοῦ λόγου τῆς ζωῆς ταύτης· ἡ ὅτι τῆς εὐσεβείας προσούσης ἡμῖν, καὶ αἱ σωματικαὶ αἰσθήσεις ἐνεργοῦσι τὸ θεῖον· καὶ τότε σύνοιειν ἡμῖν, ὅταν μὴ πονηρὰ ὁ ὀφθαλμὸς ὁρᾷ, ἢ τὸ στόμα φθέγγεται.

Ἄκουε, υἱέ, νόμους πατρός σου, κ. τ. λ.

[cod. f. 6. a.] Τοῦτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τῶν ὄλων· θεσμούς μητρὸς, τῆς σε ἀναγεννησάσης σοφίας, ἧτις ὡς μήτηρ καὶ τιθηνὸς ἡμῶν γίνεται, γαλουχοῦσα ἡμᾶς καὶ ἀνατρέφουσα ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ.

Στέφανον γὰρ χαρίτων δέξη.

[ibid.] Ἐὰν γὰρ τηρήσης ἐν καρδίᾳ πιστῇ τὸν νόμον τοῦ πατρός σου, καὶ φυλάξης τὰς ἐντολάς τῆς μητρὸς σου, στέφανον χαρίτων δέξη σὴ κορυφῇ, καὶ κλοιδὸν χρύσειον ποτε ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων, ἐν τῇ ἐπουρανίῳ καὶ ἀφάρτῳ βασιλείᾳ δοξαζόμενος καὶ στεφανούμενος ὑπὸ Χριστοῦ, ἐὰν ἀξίως τοῦ στεφάνου ἀγωνίσῃ· οὐδεὶς γὰρ ἀθλητὴς στεφανοῦται, ἐὰν μὴ ἐγκρατῶς καὶ νομιμῶς ἀθλήσῃ.

Μὴ σε πλανήσωσιν ἄνδρες ἀσεβεῖς.

[cod. f. 7. a.] Τὰ συμβάντα ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ μυστήρια διὰ Ἰουδαίων φησὶ, καὶ πῶς κοινὸν βαλάντιον Ἰούδας τοῖς Ἰουδαίοις ἐκτῆσατο λακκῆσας μέσον.

Τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τὴν πολυτελεῆ καταλάβομεν, κληίσωμεν δὲ οἴκους ἡμετέρους σκύλων.

[cod. f. 8. a.] Κτῆσις δικαίου, σοφία καὶ φρόνησις, ἣν καταλαμβάνονται ἀσεβεῖς, πειθόμενοι τὸν δικαίον ποιῆσαι τι τῶν ἀπιγγορευμένων, ἢ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ὁ νοῦς τυφλωθεὶς ἐκπέσῃ τῶν ἀγίων τούτων κτημάτων· φῆσαιεν ἂν τοῦτο καὶ οἱ εἰπόντες· *Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ κατάσχωμεν αὐτοῦ τὴν κληρονομίαν*· σκυλεύουσι δὲ οἱ δαίμονες οὓς νικῶσι, λαμβάνοντες ἀπ' αὐτῶν τὴν θείαν πανοπλίαν, τὴν περιεφραλαίαν τοῦ σωτηρίου, καὶ τὸν θώρακα, καὶ τὴν μάχιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἐστὶν ῥῆμα Θεοῦ· οἴκοι δὲ αὐτῶν εἶεν ἂν αἱ τῶν πονηρευομένων ἐκκλησίαι, ἃς ἐμπλήσαι βούλονται σκύλων.

Μὴ πορευθῆς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν.

[cod. f. 8. b.] Οὐκ εἶπε, Μὴ πράξης, ἀλλὰ μὴδὲ πορευθῆς· ἐὰν δὲ καὶ ὁρμήσης, ἐκκλινον εὐθέως· εἰς γὰρ φόνον τρέχουσιν· εἰ δὲ ἀλῶς τῇ παγίδι, καὶ τὸ το πρᾶγμα οὐκ ἀνάγκης ἦν, ἀλλὰ θελήσεως, θησαυρίζεις σεαυτῷ ἀπώλειαν, τῇ τοῦ πλείονος ἐπιθυμίᾳ, τὸν κεκρυμμένον βλεθρον τῇ παγίδι μὴ ἐνιδῶν· πέπονθεν οὖν ταυτὸν, φησὶ, τοῖς ὀρνέοις δικαίως, ἃ περὶ ἔχοντα καὶ δυνάμενα ἵπτασθαι, περὶ γῆν στρέφονται· καὶ σὺ λογισμῶν ἔχων, καὶ δυνάμενος ὑψηλὸς εἶναι, εἰ μὴ βουληθῆς, οὐκ ἀδικῶς ἀπολλῇ· ἢ δίκτυον λέγει τὸ πολυσχιδὲς τῶν τιμωριῶν, ᾧ ὑποβάλλονται οἱ ἄδικοι.

Ἄσεβεῖς γενόμενοι ἐμίσησαν αἰσθησιν.

[cod. f. 9. b.] Καὶ εἰ μὴ κατηγορον ἔχει, εὐσέβεια ἢ εἰς Θεὸν, ἀρχὴ αἰσθήσεως.

Ἵταν ἐπικαλέσησθέ με, κ. τ. λ.

⁶ II Tim. II, 5. ⁷ Act. I, 18. ⁸ Math. XXI, 38. ⁹ Ephes. VI, 17.

[cod. f. 10. a.] Τοῖς ἀπίστοις καὶ ἀπειθοῦσι τῷ Ἀδὰμ οὐκ ἐπιβουλεύσει· οὕτω καὶ Δαβὶδ· Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐκγελάσεται αὐτούς· ἔσται γὰρ ὅταν ἐπικαλέσησθε, ἐγὼ δὲ οὐκ εἰσακούσομαι. Καὶ διὰ Ἠσαίου· Ἐὰν ἐκτείνητε τὰς χεῖρας πρὸς με, ἀποστρέψω τὸ πρόσωπόν μου ἐφ' ὑμῶν.

Ἔδοται τῆς ἑαυτῶν ὁδοῦ τοῖς καρπούς.

[cod. f. 11. a.] Ἐξ ἑαυτῶν ἐξοῦσι τὰς τιμὰς, καὶ τοὺς τῶν καρπῶν αὐτῶν πόρους φάγονται· μὴ γὰρ παρ' ἐμοῦ αὐτοῖς τὸ δεινόν; αὐτοὶ ἑαυτοῖς αἴτιοι· κόρον λήφονται, φησί, τῆς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Υἱέ, μὴ σε καταλάβῃ βουλή κακῆ. — Καὶ διαθήκη θεῶν ἐπιλελησμένη.

[cod. f. 13. b.] Βουλήν κακὴν τὸν διάβολον λέγει, ἥτις βουλή, τὸν Ἀδὰμ καταλαβοῦσα, ἀπέλιπεν αὐτὸν τῆς νέας καὶ οὐ παλαιουμένης μαθήσεως τοῦ Θεοῦ. Διαθήκην δὲ θεῶν ἐπιλελησμένην λέγει ἢν Ἀδὰμ καὶ Νῶε, Ἀβραὰμ καὶ Μωϋσεῖ ἐν Εὐαγγελίοις Χριστὸς ἐπηγγείλατο τοῖς ὅσοι νικῶσι τὸν διάβολον ἀποδώσειν, ἢν καὶ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐραγῶν ὅταν ἔλθῃ.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Μὴ τέκταις ἐπὶ σὸν φίλον κακὰ, παροικούντα καὶ πεποιθότα ἐπὶ σοί.

[cod. f. 19. b.] Τὸν θαρβήσαντα εἰς σὲ μὴ προδώσ'· τοῦτο γὰρ θηρωδίας.

Μὴ φιλεχθρήσης πρὸς ἀνθρώπων μάτην.

[cod. f. 20. a.] Μὴ γίνου ἐχθρὸς εἰκῆ· ἄρα ἔστιν εἰκῆ; ἔστι γὰρ δι' εὐσέβειαν. Διὸ καὶ Παῦλος φησιν· Ἐὶ δυνατόν, τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες;

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Οἱ ἐδίδασκόν με.

[cod. f. 21. a.] Ὁρᾶς ὡς οὐκ ἀπηξίου παρὰ τῆς μητρὸς ἀκοῦσαι τὰ πρακτέα; οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν εἰς τὰ πρακτέα πονηρόν τι παρὰ τῶν γονέων ἀκοῦσαι, πλὴν εἰ μὴ τινες εἴεν διάτρυφοι. Ἐρειδέτω ὁ ἡμέτερος λόγος εἰς σὴν καρδίαν. Οὐδὲν γὰρ ἔφελος τοῦ διδασκάλου, ὅταν ὁ διδασκόμενος μὴ προσέχῃ· καὶ καλῶς εἶπεν Ἐρειδέτω. Ἀναπαύεσθω, φησί, δεθήτω, μὴ ἀποχωρεῖτω, μηδὲ ἀποπηδάτω· ἢ ἐρεισθήτω, Ἐρεισμα αὐτὸν ἀπόδειξον τῆς ψυχῆς.

Ἐράσθητι αὐτῆς.

[cod. f. 21. a.] Ἐπειδὴ καὶ οἱ ἔρωτες λύονται, ἀθάνατα, φησιν, αὐτῆς ἐράσθητι, ἵνα ἀπήμονά σε τηρῇ· οὐ γὰρ ἔστι χωρὶς ἐπιθυμίας θερμῆς γενναῖόν τι κατορθῶσαι.

Δέξαι ἐμοῦς λόγους. — Ἴνα σοὶ γένωνται πολλοὶ ὁδοὶ βίου.

[cod. f. 21. b.] Ἀνοήτων γὰρ τὸ ἀκούειν μὴ δεχθέντος λόγου· ὁδοὶ δὲ πολλαὶ αἱ ἀρεταί, αἱ εἰς μίαν ἄγουσιν ὁδὸν τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, Πάντα σοὶ βάρδια ἔσται καὶ εὐχερῆ καὶ

Incredulis et adversus nomen ejus contumacibus minas intendit. Sic etiam David: *Qui habitat in caelis irridebit eos*¹⁰. Sane accidet ut me invocetis; ego tamen minime exauliam. Item per Isaiam: *Si manus vestras ad me tetenderitis, faciem meam a vobis avertam*¹¹.

VERS. 31. *Comedunt viæ suæ fructus.*

Ex semetipsis mercedem percipient, et brachiorum suorum labores comedunt. Num mala illorum a me sunt? Ipsi sibimet auctores sunt. Saturabuntur, inquit, cupiditate tibus suis.

CAP. II.

VERS. 16, 18. *Fili, ne te arripiat malum consilium, quod divini testamenti obliviscatur.*

Malum consilium dicit diabolus; quod genus consilii Adamum olim corripiens, nudum eum destituit recente et nondum antiquata notitia Dei. Testamentum autem divinum oblivioni mandatum dicit, quod Adamo, Noe, Abrahamo et Moysi in Evangeliiis Christus promisit se daturum iis omnibus qui diabolus vicerint, quodque etiam angeli exoptant in regno caelorum cum advenerit.

CAP. III.

VERS. 29. *Ne fabriceris adversus amicum tuum mala, aut incolam et tibi confidentem.*

Illum, qui tibi confidit, ne prodas: est enim hoc ferinum.

VERS. 30. *Noli inimicitias exercere adversus hominem sine causa.*

Ne temere inimicus fias. Cur ait temere? Nimirum est inimicitia propter religionem. Quamobrem et Paulus ait: *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes*¹².

CAP. IV.

Qui docebant me.

VERS. 4. Viden' quomodo non abnuerit a matre officium doceri? Prorsus enim non contingit ut prave agere a parentibus erudiamur, nisi forte quidam perversi fuerint. *Firmetur sermo noster in corde tuo*. Nulla enim est docentis utilitas, si discipulus ei non attendat. Et bene dixit *firmetur*; conquiescat scilicet, devinciatur, non abscedat, neque difflugiat. Vel *firmetur* dicit, pro, firmamentum animæ facito.

VERS. 6. *Ama illam.*

Quandoquidem amores quoque solvuntur, immortaliter, inquit, illam ama, ut te incolumem servet. Neque enim absque ardente cupiditate præclarum aliquid peragi potest.

VERS. 10. *Excipe verba mea. — Ut tibi multæ viæ vitæ sint.*

Frustra enim auditur sermo qui non admittitur. Vias autem multas, virtutes intellige, quæ ad unam viam confluunt dicentem: *Ego sum via*¹³. Vel aliquis fortasse dicit: Omnia tibi facilia erunt,

¹⁰ Psal. II, 4. ¹¹ Isa. I, 15. ¹² Rom. XII, 18. ¹³ Joan. XIV, 6.

et expedita ac pervia; ut qua volueris pergas, per divitias et paupertatem, per gloriam et ignominiam. Nam cui si quis sit imperterritus, vel alas a natura acceperit, nullam pertimescet viam, quamvis asperam, quamvis desertam, quamvis latro insidietur aut parietum effractor; sic ille qui sapientiæ alis est elatus facile poterit quaqueversus discurrere.

VERS. 12. *Nam si gradieris, non cohibebuntur gressus tui.*

Si comparata tibi virtute cucurreris, impedimentum non patieris, nihilque tibi oberit, quominus rem susceptam perficias: hoc enim virtuti non contingit, quæ juvenescit semper, nec satietatem proficiendi novit. In viis siquidem sæpe accidit, multo itinere emenso, voraginem occurrere, quæ ulterius progredi velat: vel etiam aliquem obvium fieri nobis, qui non bene susceptum iter edoceat, quo fit ut regrediamur. Verum exercendæ virtuti impedimentum nullum est. Qui vero fieri potest ut in cursu non laboremus, qui tam ægro corpore circumvestimur? siquidem vel unus continuatim gradiendi conatus, laboris causa est. Sed enim qui virtutum viam decurrit, is tædium non experitur, quia semper rei optatæ propinquat.

VERS. 19. *Via impiorum tenebræ.*

Tenebræ semper tentationem atque periculum afferunt. Sed tamen in periculis non deest lux, donec tentationum nox dispellatur.

VERS. 23. *Omni custodia serva cor tuum.*

Custodiam dicit pro munimine et circumspectione. Vel sic ait, pro, *omni tempore*. Velut illud¹³: *A custodia matutina usque ad noctem, mentem munitam habe, quominus aditum hosti præbeas. Vel denique, cave ab actibus, verbis et cogitationibus: neque enim actibus tantum prædari inimicus novit, verum etiam sermonibus. Ex hujusmodi nempe custodia vita tibi continget.*

VERS. 24. *Aufer a te pravum os, et iniqua labia procul te repelle.*

Perversos dicit sermones illos qui recti non sunt neque veraces. Iniqua vero labia dicit maledicorum; quæ ut longe pellamus hortatur, et ne omnino dicentibus attendamus, sed aures potius obstruamus. Namque et ille, si auditore careat, silebit.

CAPUT V

VERS. 5. *Mel enim destillat a labiis mulieris fornicariæ.*

Etenim vanis, fraudulentis stultisque sermonibus mel præ se ferens, omni quoque minuta re spoliare nititur. Quæ aliquandiu impinguat fauces tuas. Quæ scilicet ad animi voluptatem loquens, et carnis concupiscentiæ indulgens, videtur brevi hora exhilarare.

VERS. 4. *Postea vero amariorum felle invenies.*

¹³ Psal. cxlix, 6.

Α βατά· ἴνα ὄθεν ἂν θέλῃς, πορεύῃ, διὰ πλούτου, διὰ πενίας, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας· ὧ; γὰρ εἰ τις ὦν ἀκατάπληκτος, ἢ περὰ λάβοι παρὰ τῆς φύσεως, οὐδεμίαν ὑποπτέυσει ὁδὸν, κἂν τραχεῖα, κἂν ἐρημος, κἂν ἐφεδρεύῃ τις ληστής, ἢ τοιχωρύχος, οὕτως ὁ τῷ πτερῷ τῆς σοφίας κουφισθεὶς εὐμαρῶς δυνήσεται πανταχοῦ περιελθεῖν.

Ἐὰν γὰρ πορεύῃ, οὐ συγκλεισθήσεται τὰ διαθήματά σου.

[cod. f. 22 a.] Ἐὰν τρέχῃς, φησὶν, τῆς ἀρετῆς ἐν ἔξει γενόμενος, συγκλεισµὸν οὐχ ὑποµενεῖς, κώλυμα οὐδὲν ἔξεις, ἦτοι πέρας τῆς πράξεως, ὅπερ οὐδὲ ἐπὶ σοφίᾳ ἐστὶ, τῷ νεάζειν, καὶ κόρον μὴ λαμβάνειν τῆς προκοπῆς· ἐν μὲν γὰρ ταῖς λεωφόροις συμβαίνει πολλάκις, πολὺ μέρος ἀπελθόντας, ἀπαντῆσαι φάραγγα, τὴν εἰς τὸ πρόσω πορείαν ἡμῖν ἀποτέμνουσαν· ἢ καὶ συναντῆσαι τι, καὶ ἀνασθαλαχθῆναι· ὡς οὐ καλῶς ὀδεύομεν, εἴτα ὑποστρέψαι· ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ κώλυμα οὐδέν· πῶς δὲ ἐστὶ μὴ κοπιᾶσαι τρέχοντας, οὕτω καματηρὸν σῶμα περικειμένους; ὅπου γε καὶ τὸ τῆς βαδίσεως σύντονον μόνον ἡπειγµένον αἴτιον γίνεται πόνου· ὁ οὖν τρέχων τὴν τῶν ἀρετῶν ὁδὸν, κόρον οὐ λαμβάνει διὰ τὸ ἀεὶ τῷ ποθουμένῳ ἐγγίξειν.

Ὅδοι τῶν ἀσεβῶν σκοτειναί.

[cod. f. 23 a.] Τὸ σκότος ἀεὶ πειρασµὸς καὶ κίνδυνός ἐστὶ. Ἄλλ' ὅμως ἐν κινδύνοις οὐκ ἀφίσταται τὸ φῶς, ἔως ἂν λύση τῶν πειρασµῶν τὴν νύκτα.

Πάση φυλακῇ τήρησι σὴν καρδίαν.

[cod. f. 23 b.] Ἄντι τοῦ πολλῆ ἀσφαλείᾳ καὶ προσοχῇ, ἢ ἀντι τοῦ ἐν καρτὶ καιρῷ κατὰ τὸ, Ἄπο φυλακῆς πρωίας μέχρι νυκτός, ἀσφάλιζε τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ δοῦναι παρεῖδουσιν τῷ ἐχθρῷ· ἢ ἀντι τοῦ, καὶ ἀπὸ πραγμάτων, καὶ ἀπὸ βημάτων, καὶ ἀπὸ διανοιῶν· οὐ γὰρ διὰ τῶν πράξεων μόνον οἶδεν ὑποσυλᾶν ὁ ἐχθρὸς, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγων· ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης φυλακῆς προσγενήσεται σοὶ ζωὴ.

Περὶ λέ ἀπὸ σοῦ σκολιδὸν στόμα, καὶ ἄδικον χεῖλη μακρὰν ἀπὸ σοῦ ἄψωσαι.

[cod. f. 23 b.] Τοῦς διεστραµμένους λέγει λόγους, τοὺς μὴ εὐθεῖς, τοὺς μὴ ἀληθεῖς· ἄδικα δὲ χεῖλη τὰ καταλάλων, ἃ παραινεῖ μακρὰν ἀπίωσασθαι, καὶ μηδ' ὄλως προσέχειν λέγουσιν, ἀλλ' ἀποφράττειν τὰ ὤτα. Καὶ γὰρ κάκεινος μὴ ἔχων ἀκροατὴν, σιγήσει.

ΚΕΦΑΛ. Ε'.

Μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης.

[cod. f. 24 b.] Τοῖς γὰρ κενοῖς καὶ ἀπατηλοῖς καὶ ματαλοῖς βήμασι μέλι ἐπαγγελλομένη, καὶ τῶν μικρῶν στερίσκειν πειρᾶται. Ἡ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα. Ἦτις πρὸς ἡδονὰς καρδίας ὀμιλοῦσα, καὶ ἐπιθυμίᾳ σαρκὸς συγχωροῦσα, δοκεῖ πρὸς ὦραν γλυκαίνειν τὸν ἄνθρωπον.

Ἦστερον μέντοι πικρότερον χολῆς ἐσθῆσεως.

[cod. f. 25^a.] *Γίνεται γὰρ τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων, εἰς κρίσιν ἐρχόμενα, ἧτις ἐστὶν ὡς μάχαιρα ὀξεῖα ἐξερευνώσα καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ.*

Τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες, κ. τ. λ.

[ibid.] Οἱ γὰρ ἄφρονες, καὶ τῇ πλάνῃ συντρέχοντες, καὶ συναϊρόμενοι, συμποδιζόμενοι ὑπ' αὐτῆς κατάγονται μετὰ θάνατον εἰς τὸν ἄδην· ἣν ἀνωτέρω πόρνην εἶπε, νῦν ἀφροσύνην ἐκάλεσε. Ταύτην οὖν φησι ζῶντας εἰς τὸν ἄδην κατάγειν τοὺς χρωμένους αὐτῇ δικαίους· τοὺς δὲ ἀδίκους, τεθνεώτας· ἦ, φησὶν, οἱ χρωμένοι, μετὰ θάνατον πρὸς τὸν ἄδην κατάγονται· ἄδης δὲ λέγεται παρὰ τὸ ἰδεῖν ἀηδῶς τὰ ἐκεῖσε ἅπαντα κολαστήρια, τοὺς καταβαίνοντας· τοὺς καὶ μετὰ θάνατον καταβαίνοντας εἰς τὸν ἄδην προσέχεται ὁ Δαυὶδ λέγων· *Καταβήτωσαν εἰς ἄδου ζῶντες, ὅτι πορνῆλα ἐν ταῖς παροικίαις αὐτῶν.*

Μακρὰν ποίησον ἀπ' αὐτῆς σὴν ὁδόν.

[cod. f. 15. b.] Μὴ συναναστρέφου τοῖς τῆς αἰρέσεως δόγμασιν, μηδὲ ἐγγίσης προθύροις, τουτέστι τῇ ποικιλίᾳ ὧν αὐτῇ περιεποιήσατο θεσμῶν. — Τὸ μὲν πηγὴν καλέσαι, τὴν ἀφθονίαν τοῦ πράγματος ἐνδεικνύται· τὸ δὲ αὐτῷ μόνῳ τὴν ἀπόλαυσιν ἐπιτρέψαι, τὴν ἡδονὴν ἐμφαίνει. — Ἀλλοτριὰς ἀγκάλας φησὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, ἐν οἷς οὐ δεῖ ἐγγρονίζεῖν ὡς συνέχοντας τὴν ψυχὴν, οὐς καὶ μὴ λανθάνειν τὸν καρδιογνώστην Θεόν.

Σειραῖς δὲ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφιγγεται.

[cod. f. 28 b.] *Κἄν μὴ ἐρᾷ, φησὶν, ὁ Θεός, ἀλλ' ἐνδιδοὺς σοι καιρὸν μετανοίας, οὐκ αὐτὸς τιμωρεῖται, ἀλλὰ σὺ σαυτὸν ἐμβάλλεις εἰς τὰ τῆς ἁμαρτίας δίκτυα· σὺ σαυτῷ κατασκευάζεις τὰ δεσμά· μηδένα οὖν αἰτιῶ, μὴ Θεόν, μὴ ἄνθρωπον· παρ' ἡμῖν τὰ κακά. Καλῶς εἶπεν ἀγρεύουσι, διὰ τὸ μὴ παρὰ πάντοτε τῶν ἁμαρτιῶν τὰς τιμωρίας ἐπάγεσθαι· οὐ πᾶσα δὲ ἁμαρτία σειρὰ λέγεται, ἀλλ' ἡ πλεκομένη μετὰ πράξεως ψεκτικῆς καὶ γνώμης ἐπιλήπτου· ὁ γὰρ ἐπιθυμίαν τινὰ σχῶν, μὴ συζεύξας δὲ αὐτῇ τὴν ἐργασίαν τῆς ἁμαρτίας, ἀπλοῦν πάθος κέκτηται. Μὴ λάθῃς οὖν, φησὶ, σοινοπλοκῶν κατὰ σαυτοῦ τῇ συνηθείᾳ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς θήραμα πρὸς τὴν ταύτης πρᾶξιν ἀγόμενος. Μηδένα οὖν αἰτιώμεθα παρ' ἡμῶν τὰ κακά· τοῦτοις αἰσχυνέσθωσαν καὶ Μανιχαῖοι· καὶ οὐκ ἀπλῶς δεσμεύονται, ἀλλὰ σφιγγονται, καὶ πρὶν ἢ προσαχθῆναι τῷ δικάζοντι, τιμωρίαν ἔδωκεν ἀπὸ τῆς συνειδήσεως.*

Ὁτός τελευτᾷ μετὰ ἀπαιδεύτων· ἐκ δὲ πλήθους τῆς ἑαυτοῦ πλιότητος ἐξεβρίσθη.

[cod. f. 28 b.] Ἀγρευθεὶς γὰρ παρανομία, καὶ γεγωνὺς ἀπαιδευτός, ταυτὰ ἐκείνοις πείσεται· καὶ ὁ μετὰ φονέων γὰρ ἔχων τὴν μερίδα, φονεύς. Ὅρα δὲ πῶς πικρὸν φανῆναι ποιεῖ τὸν θάνατον, εἰπὼν μετὰ τίνων ἀπόλλυται· φρικτὸν γὰρ καὶ τὸ μετὰ πονηρᾶς δόξης ἀπελθεῖν· ἐπλήθυσε γὰρ αὐτάς, φησὶν, ἡ παρα-

¹⁰ Matth. xii. 45. ¹¹ Psal. lxx, 16.

Fiunt enim postrema hominis illius pejora prioribus¹¹; cum ea in iudicium venerint, quod instar acuti gladii cordis ejus arcana scrutabitur.

Vers. 5. Imprudentiæ enim pedes, etc.

Et enim imprudentes, et errore correpti currentes, eo devincti deducuntur post obitum ad inferos. Quam superius meretricem dixit, nunc imprudentiam appellat. Ah imprudentia igitur deduci ait viventes ad inferos justos homines; injustos autem post obitum. Qui hac utuntur, post obitum ad inferos pertrahuntur. Porro ἄδης dicitur, propterea quod injucunde (ἀηδῶς) ibi spectent supplicia omnia, qui illuc descendunt. De iis etiam qui post obitum ad inferos descendunt orat David, dicens: *Descendant in infernum viventes, quoniam nequitia in habitaculis eorum¹².*

Vers. 8. Longe fac ab ea viam tuam.

Cave verseris in hæresens dogmatibus, neque ad illius januas propinques, id est ad legum ejusdem varietatem. — *Vers. 15.* Dum fontem vocat, rei copiam denotat; dum autem ipsi uni reservat, voluptatem significat. — *Vers. 20.* Alienæ mulieris ulnas dicit cogitationes malas, in quibus non est diu immorandum, quia mentem occupant, neque Deum cordium cognitorem latent.

Vers. 22. Catenis peccatorum suorum unusquisque constringitur.

Etiam si Deus dissimulet, inquit, tibi que pœnitentiæ tempus largiatur; haud ipse propterea tibi male facit, sed ipsemet in peccati reia te conficiat, ipsemet vincula tibi fabricat. Neminem ergo iucuses, non Deum, non hominem. A nobis mala sunt. Pulchre au tem dicit *venantur*, quia non semper peccatis pœnæ imponuntur. Neque item omne peccatum catena dicitur, sed illud tantummodo quod cum actu vituperando connectitur, et cum animi reprehendendæ sententiæ. Nam cum aliquam cupiditatem quis patitur, neque tamen huic peccati opus copulat, ea simplex passio appellatur. Ergo, inquit, cave ne funes tibi contexas peccati consuetudine, ac veneticæ prædæ instar ad illius actum compellaris. Nemini igitur mala nostra imputemus. Ob hæc pudeat etiam Manichæos. Neque ii simpliciter vincuntur, inquit, sed constringuntur; et ante etiam quam judici præsententur, pœnæ læsæ conscientiæ experiuntur.

Vers. 25. Hic moritur cum indisciplinatis; et de copia pinguedinis suæ ejicitur.

Præda peccati factus, et indisciplinatus, paria illis experietur: nam et qui cum sicariis communical, sicarius est. Et vide quam amarum mortis genus denotet, dum ait quibus cum sociis perest. Namque et cum mala fama decedere vitæ, horridum est. Multiplicavit (catenas) improbitas,

quam pinguedinem dixit; unde caro conficitur, nemp̄ ex carnis operibus, procul ea vita qua saluus fieret. Et perit propter imprudentiam, non propter concupiscentiam: habuit enim concupiscentiæ delectationem legitimam, propriam uxorem. Ideo nemo naturam accuset, sed intemperantiam suam; quæ quidem propria naturæ non est.

CAPUT VI.

VERS. 3. *Ne sis dissolutus.*

Cave ne concidas, neque constantiæ vires remittas; sed commissum tibi a Deo corpus excita, atque ad impositorum præceptorum observantiam adige.

VERS. 6. *Vade ad fornicam, o piger.*

Grandis reprehensio, quod homo ad irrationale animal pergere debeat virtutem docendus. Poterat et grandius animal nominare; sed exempli vilitate, pigro pudorem vult impingere. Videsis autem qua in re imitatore eum esse jubeat; labore scilicet atque sudore: utere, inquit, justis laboribus. Egregie item dixit, a nemine fornicam cogi: nam cum ei per ætatem copiosa mensa adsit, quo tempore nullus famis metus; ipsa tamen præsens tempus non spectat, sed de futuro sollicita est: neque eam facit desidiosorem præsens felicitas; prout nos sæpe in affluentia rerum versantes futurarum angustiarum curam non gerimus. Videsis igitur et tu, ne postquam tibi præsens tempus ad coacervandum definitum fuerit, mox hiems superveniat, acerbæque angustiae; et ne virginum illarum calamitatem patiaris. — Vade ad fornicam, id est, ad gentem ab hujus sæculi principibus despectam, quæ tamen Christi spem est assecuta. Imitare præclaram illius vitam, et esto sapientior; nam cum ei non sit agellus, id est nullam in hoc mundo spem collocat; neque iniquitatum, quæ in hac vita frequentatur, aspectu decipitur; neque abs quovis compellitur, sed spontaneo cordis proposito credens Deo, æternam sibi bonis operibus vitam comparat.

VERS. 8. *Vade ad apem.*

Curre ad ecclesiam, et disce lucis opera quæ in ea sunt, et quomodo actus suos sancte peragat, quam sobrios castosque mores præ se ferat: cujus labores reges æque ac privati homines, cujus stantia divites perinde ac pauperes, propriæ salutis ergo suscipiunt: quanquam illa reapse viribus infirma est, et mundo coram despicibilis. Sed dum in Christum credit, provecta est: adest enim Christo dives mensa atque sumptuosa, illo nempe quod sibi reservat tempore. Neque ipsa præsens spectat, sed futuro magnopere consulit. Æstate annonam parat, multam messis tempore facit repositionem. Animadvertite, inquam, quomodo id animal de futuro sollicitum sit. Tu quoque igitur in præsentia vita securitate fruere; sed cave ne, superveniente hieme, vacua tibi et penore destituta domus compariat. Et animadvertite apes æquitatem, quæ non

νομία, ἣν πίστις εἶπεν· ἀφ' ἧς καὶ γέγονε σὰρξ, ἐκ τῶν τῆς σαρκὸς ἔργων, καὶ ἔξω τῆς ζωῆς ἐν ἧ διεσώζετο. Καὶ ἀπόλετο δι' ἀφροσύνην, οὐ δι' ἐπιθυμίαν· εἶχε γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ἀπόλαυσιν νόμιμον τὴν ἰδίαν γυναῖκα· ὥστε μηδεὶς αἰτιάσθω τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν τὴν οἰκείαν· τοῦτο δὲ οὐ τῆς φύσεως.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ἴσθι μὴ ἐκλυόμενος.

[cod. f. 29 a.] Ἔσο μὴ ἀναπίπτων, μηδὲ τοὺς τόνους τῆς καρτερίας ὑπεκλύων· ἀλλὰ τὸ παρὰ σοῦ τῷ Θεῷ ἐγγυηθὲν σῶμα διεγείρων, καὶ ὑποπιέζων πρὸς ἀπόδοσιν τῶν αὐτῷ παρατιθέντων ἐντολῶν.

Ἴθι πρὸς μύρμηκα, ὦ ὀκνηρέ.

[cod. f. 29 b.] Πολλὴ κατηγορία, ἀνθρώπων ὄντα πρὸς τὸ ἄλογον πορεύεσθαι ζῶον παιδευθόσιμον ἀρετῆν· εἶχε μὲν γὰρ καὶ μείζον ζῶον εἰπεῖν, ἀλλὰ τῇ εὐτελείᾳ τοῦ παραδείγματος, καταισχύναι βούλεται τὸν ἀργούντα· ὅρα δὲ κατὰ τὴν ζῆλωσαι κελεύει· κατὰ τὸν πόνον, κατὰ τὸν ἰδρωτὰ· κέχρησο πόνοις δικαίοις. Καλῶς δὲ εἶπεν, μηδὲ τὸν ἀναγκάζοντα ἔχων παρούσης γὰρ αὐτῷ θέρους διαφιλοῦς τραπεζῆς, ὅτε οὐκ ἔστι λιμὸν ὑπόπτεισαι· ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ παρὸν ὄρᾳ, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος φροντίζει· καὶ οὐ ποιεῖ αὐτὸν βραθυμότερον ἢ παρούσα εὐδαιμονία, ὥσπερ ἡμεῖς πολλάκις ἐν εὐθηνίᾳ διάγοντες οὐ λαμβάνομεν ἀσθησιν τῶν μελλόντων δεινῶν. Ὅρα οὖν καὶ σὺ, μὴ ποτέ σοι τῆς συλλογῆς ἐν τῷ παρόντι ἀφορισθείσης,

περιστῆ ὁ χειμῶν, ὁ πικρὸς συγκλεισμός, καὶ τὸ τῶν παρθένων πάθος. — [cod. f. 30 a.] Πορεύθητι πρὸς τὸν μύρμηκα, τουτέστι πρὸς τὸ ἔθνος τὸ ἐξουδενωμένον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐλπίδα δὲ εἰς Χριστὸν κεκτημένον· καὶ μιμησάτω τὴν καλὴν πολιτείαν αὐτοῦ, καὶ γενεῶν σοφώτερος. Ὁ γωργίου μὴ ὑπάρχοντος, ἀντὶ τοῦ μηδεμίαν ἐλπίδα ἐν κόσμῳ κεκτημένος· μηδὲ ἀπατώμενος ὑπὸ θέας τῶν ἐν βίῳ πραττομένων ἀνομημάτων· μηδὲ βιαζόμενος ὑπὸ τινος, ἀλλ' ἐκὼν καὶ προαιρέσεως καρδίας πιστεύων τῷ Θεῷ, ἐτοιμάζεται δι' ἔργων ἀγαθῶν τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν.

[cod. f. 30 b.] Πρόσδραμε τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ μάθε τὰ τοῦ φωτὸς ἔργα ἐν αὐτῇ γινόμενα, τὴν τε ἐργασίαν αὐτῆς ὡς σεμνὴν ποιεῖται· τὴν δὲ πολιτείαν αὐτῆς, ὡς σώφρονα καὶ ἀγνήν, ἐπιδεικνυμένη· ἧς τοὺς πόρους βασιλεῖς τε καὶ ἰδιῶται, ἧς τὰς ἐντολάς πλούσιοι καὶ πένητες πρὸς σωτηρίαν ἑαυτῶν λαμβάνουσι, καίπερ οὐσα τῇ βίῳ ἀσθενῆς, καίπερ οὐσα ἐν κόσμῳ εὐτελής· ἀλλ' εἰς Χριστὸν πιστεύουσα προσήχθη· πάρεστι γὰρ αὐτῷ πλουσία καὶ πολυτελής τράπεζα, κατὰ τὸν καιρὸν δὲ ἀποτίθεται· ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ παρὸν ὄρᾳ, ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος ποιεῖται πολλὴν τὴν πρόνοιαν· θέρους ἐτοιμάζεται τὴν τροφήν, πολλὴν ἐν τῷ ἀμήτῳ ποιεῖται τὴν παράθεσιν. Ὅρα πῶς μέλλοντος φροντίζει τὸ ζῶον· καὶ σὺ τοίνυν ἀπολαύεις ἀσφαλείας κατὰ τὸν παρόντα βίον· ἀλλὰ περισκόπησον μήποτε τοῦ χειμῶνος ἐπιστάντος, κενή σοι καὶ ἐρημος τῆς τροφῆς οἰκία εὐρεθῆ. [cod. f. 31

a.] Ὅρα αὐτῆς τὸ δίκαιον· οὐχὶ τοῖς μὲν βασιλεῦσι ἡ χρησίμη, τοῖς δὲ ἰδιώταις ἀχρηστος· ἴσως καὶ τούτων κάκεινων τὸ πλῆθος θεραπεύει αὐτῆς τὸ φάρμακον· τῇ φύσει κάμνει, οὐχὶ ταῖς τιμαῖς· τοιοῦτος ἔσο καὶ σὺ, μὴ τιμῶν πρόσωπον, ἀλλὰ πραγμάτων φύσιν· καὶ τοι τί καλὸν ἔχει ἐν τῷ σώματι; οὐδέν· ὥστε ἵνα μὴ ἔχη ὀκνηρὸς εἰς ἀσθενεῖαν καταφυγεῖν, παρέλαβε ζῶον πάντων ἀσθενέστερον, ἀναιρῶν αὐτοῦ τὴν ἀπολογία. — Ποθεινὴ τέ ἐστι, καὶ τοῖς οὐκ ἔχουσιν, οὐδὲ κεκτημένοις· καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν ἀγροῖς, ἐν πόλεσι, πάντας μυρία τοῦ γένους τούτου διερχομένους ἐγκώμια ἀκουσόμεθα.

Παραγίνεται σοι ὡσπερ κακὸς ὁδοιπρόρος ἡ πενία, καὶ ἡ ἐνδεια ὡσπερ ἀγαθὸς δρομέυς.

[cod. f. 31. h.] Οὐδὲν ἐκουσίου [num ἀκουσίου?] πενίας χαλεπώτερον, ἢ τῷ ἀργῷ τάχιστα παραγίνεται, τοὺς ἀγαθοὺς περὶ τὸν δρόμον τῇ ταχύτητι νικῶσα· ταῦτα δὲ ἐστὶ πενία καὶ ἐνδεια· ἡ πενία μὲν, στέρησις γνώσεως· ἐνδεια δὲ, σπάνις ἀρετῶν. — Ἰδὲ τῆς ἐργασίας τὴν τελειότητα· οὐ παιδεύη παρὰ τῶν ἀλόγων; μάθε παρὰ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων· ἀπέυχη τῶν ἀλόγων φανῆναι ἀλογώτερος. Οὐκοῦν καὶ τὴν πενίαν φεῦγε. Φορτικὸν ἐργασία; ἀλλ' ὄρα αὐτῆς τὸ τέλος. Ἡδὺς ὁ ὄκνος; ἀλλὰ σκόπει τὸ πέρας· μὴ τὰς ἀρχὰς τῶν πραγμάτων καταμανθάνωμεν, ἀλλὰ ποῦ τελευτῶσι βλέπωμεν· ὁ ἐξῶν ἐκ τῆς οἰκίας οὐ βούλεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μένειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐξόδου ὦν, τῷ τέλει προσέχει· δι' ἐκεῖνα καὶ τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, ὥστε τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος ἀνύσαι· σὺ δὲ τὸναντίον ποιεῖς.

Ἐν παντὶ καιρῷ ὁ τοιοῦτος ταραχὰς συνίστησι πόλει.

[cod. f. 32. a.] Βαβαί, ὄσην ἔχει τὴν ἰσχὺν, ἐν παντὶ καιρῷ; καὶ γὰρ ἀγαθὸν τι βούληται σημεῖναι, ὁ τῆς σημασίας τρόπος ὑποψίας μεστός· συγκρούων πλήθη, καὶ πόλεις ὅλας ἀναστάτους ποιῶν· ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔχει πνεῦμα εἰρηνικὸν, οὐδὲ ἤκουσεν Ἰησοῦ λέγοντος· *Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί· διδάσκει δὲ διὰ τούτων μηδὲν διδόναι λαθῆν.*

Ὁφθαλμὸς ὑβριστοῦ, γλῶσσα ἀδικος, χεῖρες ἐκχέουσαι αἷμα δίκαιον.

[ibid.] Τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἐκ μέρους πρὸς τὸ κακὸν ἐνεργείας σημαίνει· ὅπερ οὖν ἐν σώμασιν ὀφθαλμὸς, καὶ γλῶττα, καὶ χεῖρες, τοῦτο ἐν τῇ ψυχῇ λογισμὸς, ὄρμη, καὶ κρίσις· οὐχ ἀπλῶς δὲ ἡμῖν ταῦτα κατέλεξεν, ἀλλ' ἵνα μάθωμεν αὐτὰ σωφρονίζειν διὰ τοῦ φεῦγειν τὴν μέμησιν. — Ἐκχέουσιν αἷμα δίκαιον, οἱ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου πίνοντες καὶ αἰσχροῖς μολυνόμενοι πράξεις.

Καρδία τεκταινομένη λογισμοῦς κακοῦς.

[cod. f. 32. b.] Ὅταν γὰρ ἀκάθαρτος ᾖ ἡ καρδία, καὶ τὰ μέλη πεποίηκεν ἀκάθαρτα· ἐξέχει γὰρ ἔξω τὸν ἴον. — Καλῶς εἶπεν *ἐκκαλεῖ*· πῦρ γὰρ ἐστὶ τὸ ψεῦδος δι' ἧστων τοῦς, ἠνωμένους, οὐ μόνον οὐκ ὠφελοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐκπολεμοῦν· κατὰ δὲ διάνοιαν,

A est regibus quidem utilis, sed privatis tamen hominibus inutilis: namque ejus medicina tam illos quam istos sanat; naturæ inservit, non mercedi. Tu quoque talis esto, haud personam aestimans, sed rei gerendæ naturam. Jam et in corpore quidnam pulchritudinis habet? Prorsus nihil. Quamobrem ne forte piger homo infirmitate se excuset, animal omnium infirmissimum Salomon elegit, ut prædicto defensionem auferat. — Grata est omnibus apud etiam non habentibus neque possidentibus: quotidieque in agris, in urbibus, innumeras hujus insecti laudes prædicari a cunctis audiemus.

VERS. 11. *Supervenit tibi tanquam malus viator pauperies, et egestas tanquam bonus cursor.*

Nihil est molestius pauperie, quam ipsi nobis sponte comparavimus; quæ quidem otiosum hominem celerrime invadit, optimos quosque cursores velocitate superans. Pauperies vero perinde est atque egestas: pauperies, scientiæ orbitas; egestas, inopia virtutum. — Viden ὀψιφικίᾳ absolutam præstantiam? Ne ab irrationali quidem satis edoceris? Rei actæ experimento eruditor: noli irrationalibus magis videri irrationalis. Pauperiem itaque fuge. Gravis res labor? sed vide finem ejus. Suavis otiositas? sed exitum specta. Ne, quæso, rerum initia æstimemus, sed quoniam desinant spectemus. Qui domo exit, non vult in via consistere, sed jam inde a suscepti itineris initio, de termino cogitat. Hac mente initium capit, et initio finem vult connectere. Tu vero contrarium facis.

VERS. 14. *Omni tempore vir hujusmodi civitati perturbationes concitat.*

Papæ! quantam hæc verba, *omni tempore*, habent vim! Etiam si enim boni aliquid imperare voluerit, imperandi tamen modus suspitione plenissimus est: plebem in certamen concitans, civitates integras seditione perturbans. Qui hujusmodi est, spiritum non habet pacificum, neque Jesum audiit dicentem: *Beati pacifici* 12. Per hæc autem docet nemini dandam offensionis ansam.

VERS. 17. *Oculus contumeliosi, lingua injusta, manus effundentes sanguinem justum.*

Membrorum corporis partim saltem malas operationes denotat. Quod itaque in corporibus oculi, et lingua, et manus, idem in anima cogitatio, impetus et deliberatio, agunt. Neque temere hæc nobis enumeravit, sed ut iis moderari discamus, pravam vitantes imitationem. — Justum illi sanguinem effundant, qui cum Domini sanguinem bibant, turpibus inquinantur actibus.

VERS. 18. *Cor subricans cogitationes malas.*

Nam cum impurum cor fuerit, membra quoque facit impura; etenim extra fundit venenum. Recte dicit, *accendit*. Flamma enim est mendacium quod concordēs separat; neque solum nihil prodest, verum etiam adversarium est. Fratres autem in-

12 Matth. v, 9.

telliguntur ii qui adoptionis gratiam consecuti sunt, et eidem subsunt patri Christo: in quos iuicquæ et lascivæ cogitationes incidentes, perturbationem commovere nituntur; inflammantes iram quidem ad odium, concupiscentiam autem ad turpes actus.

VERS. 21. *Alliga legem in anima tua, etc.*

Id est in mentis tuæ penetralibus primum colligans reponere legum doctrinam; quam deinde actibus ornans, collo tuo circumda. Egregius comes et amicus est, diuinarum legum perpetua meditatio; præsertim cum in forum perginus. Tunc enim his præcipue armis nobis opus est, quo tempore et oculus vulnerat, et ira urit, et opum cupiditas ex re visa acuitur. Tu vero in lege meditaberis et sedens et ambulans et cubitans¹⁶. Lex redargutio malorum est, disciplina vero honos demonstrat. Nam per legem cognitio peccati.

VERS. 24. *Ut te custodiat a muliere nupta, et a calumnia linguæ alienæ.*

Vides a Salomone diu verba fieri de pudicitia. Tenebras enim obducit cupiditas, A calumnia vero dicit, pro non ab adulterio tantummodo, verum etiam ab ejus suspicione. Sæpe enim contingit, peccato quidem esse purum, sed suspicione haud esse remotum. Verum huic quoque rei recte lex consulit. Mulierem porro nuptiam intelligere licet heterodoxorum doctrinam, et calumniosam horum orationem; quam vitare adhortatur. — VERS. 25, 26. Ne te abripiant ornatae elocutionis præstigiae. *Meretricis pretium, quantum unius panis.* Voluptatis brevitatem, et mercedis ei impensæ vilitatem, unius panis similitudine ostendit. — VERS. 29. *Non erit innocuus.* Nec si quispiam actu sit mundus, sed reliquo conversandi genere contaminatus, innocuus habebitur, id est purus erit. Nam, sicut fieri nequit ut aperti oculi non videant, sic conspecta muliere cupiditatem exurgere necesse est. Cur ergo ignem ad naturam congeris?

VERS. 30. *Furatur enim, ut animam suam esurientem repleat.*

Non ut absolvat a crimine furem, hoc dicit, sed causa comparationis. Etenim hic defensionem habet a paupertate, adulter autem sola vesania speratur. Et prior quidem deprehensus damno tantum afficietur, alter vero morte turpissima. Jam secundum sublimiorem sensum, nil mirum est, si quis uno vel altero externæ sapientiæ argumento utatur, ut horum ope veritatem perspicuam efficiat, et quæ apud ethnicos firma videntur coarguat. Velluti Paulus in captivitate redigens omnem intellectum in obsequium Christi¹⁷; atque Athenienses ex ipsorum epigraphe convincens. Veruntamen si vera sapientia ommissa, mundi sapientiam adamabimus, stulle mœchabimur.

¹⁶ Deut. vi, 7. ¹⁷ II Cor. x, 5.

ἀδελφοὶ ἂν εἶεν, οἱ τὸ τῆς υἰοθεσίας ἔχοντες χάρισμα, καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὄντες πατέρα Χριστόν· οὐκ ἄδικοι καὶ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ ἐμπεσόντες, ταραττεῖν ἐπιχειροῦσιν· ἀνάπτοντες θυμὸν μὲν εἰς μῖσος, ἐπιθυμίαν δὲ, πρὸς αἰσχροῦς ἔργασις.

¹⁸ Ἀγαθαὶ δὲ αὐτοῦ ἐπὶ σῆ ψυχῇ, κ. τ. λ.

[cod. f. 33. a.] Ἄντι τοῦ σύνδησον ἐν τῷ βᾶθει τῆς διανοίας πρῶτον τὴν τῶν νόμων διόσκαλλον ἐναποθέμενος· καὶ τότε δι' ἔργων ἀγαθῶν ἐπικοσμών, τῷ σὺ τραχὴλῳ ἐπίσφιγγον. Καλὸς ἑταῖρος καὶ συνόμιλος· τὸ, τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ διηλεκτικῶς μελετᾷ· καὶ μάλιστα ὅταν ἐπ' ἀγορᾶς βαδίζωμεν· τότε γὰρ ἡμῖν τούτων τῶν ὄπλων δεῖ μᾶλλον, ὅτι καὶ ὀφθαλμὸς τιτρώσκει, καὶ θυμὸς ἔκκαλει, καὶ ἐπιθυμία χρημάτων ἐκ τῶν ὀρωμένων ἐρεθίζει. — Μελετήσεις γὰρ ἐν αὐτοῖς καθήμενος, καὶ πορευόμενος, καὶ κοιταζόμενος. Ἐλεγχος μὲν τῶν κακῶν ἐντολή, παιδεία δὲ τῶν ἀγαθῶν· διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

Τοῦ διαφυλάσσειν σε ἀπὸ γυναικὸς ὑπάνδρου, καὶ ἀπὸ διαβολῆς γλώσσης ἀλλοτρίας.

[cod. f. 33. b.] Ὅρα αὐτὸν τῆς σωφροσύνης πολὺν ποιούμενον λόγον· σκότος γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία· ἀπὸ διαβολῆς δὲ, ἀντι τοῦ οὐκ ἀπὸ μοιχείας μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑποψίας· ἔστι γὰρ πολλάκις, τῆς μὲν ἁμαρτίας εἶναι καθαρὸν, τῆς δὲ ὑποψίας μὴ ἀπηλλάχθαι· ἀλλ' ἡ ἐντολή καὶ τοῦτο κατορθοῖ· εἴη δ' ἂν καὶ ὑπάνδρος ἡ τῶν ἑτεροδόξων διδασκαλία, καὶ ὁ συκοφάντης αὐτῶν λόγος, ἦν φυλάσσεσθαι παραινεί. — Μὴ σε συναρπάσῃ τὰ γοητεύματα τῆς κεκομφεμένης φράσεως. Τιμὴ πόρνης ὄση καὶ ἐνὸς ἄρτου. Τὴν βραχυτέτα τῆς ἡδονῆς, καὶ τὴν εὐτέλειαν τοῦ ταύτης μισθώματος; διὰ τοῦ ἐνὸς ἐνέφηνεν ἄρτου. — [Cod. f. 34. a.] Οὐκ ἀθωωθήσεται. Οὐδὲ ὁ καθαρῶν τῆς πράξεως, ταῖς δὲ λοιπαῖς ὀμιλίαις μαινώμενος, ἀθωωθήσεται· ἀντι τοῦ, καθαρὸς οὐκ ἔσται· ὡς γὰρ οὐκ ἔνι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοίξαντας, μὴ βλέπειν, οὕτως οὐκ ἔνι γυναικὸς ὀρωμένης, ἐπιθυμίαν μὴ τίττεσθαι· τί οὖν πῦρ ἐπιστοιβάσεις τῇ φύσει;

Κλέπτει γὰρ ἵνα ἐμπλήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πεινώσαν.

[cod. f. 34. b.] Οὐκ ἀπολύων τὸν κλέπτην ἐγκλήματος τοῦτο λέγει, ἀλλὰ πρὸς σύγκρισιν· ὁ μὲν γὰρ τὴν πενίαν ἔχει ἀπολογίαν, ὁ δὲ ἀφροσύνη μόνη χειροῦται· καὶ ὁ μὲν ζημίαν ὑποκείσεται ἀλοῦς μόνη, ὁ δὲ θανάτῳ καὶ τούτῳ ἐπονείδιστῳ· κατὰ δὲ θεωρίαν, ὅτι οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ τις ἐνὶ καὶ δευτέρῳ κέχρηται θεωρήματι τῆς ἐξω σοφίας, ὡς δι' αὐτῶν εἰς φῶς ἄγειν τὸ ἀληθές, καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς δοκοῦντα βέβαια διελέγχειν· ὅποιοι ὁ Παῦλος αἰχμαλωτίζων πᾶν νόημα εἰς Χριστόν, καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐκ τῆς οικείας ποιήσας ἐπιγραφῆς· εἰ δὲ τὴν ἀληθῆ σοφίαν ἀφέντες, ἀγαπήσομεν τὴν τοῦ κόσμου, ἀφρόνως μοιχεύομεν.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Α

Περὶ τῶν αὐτῶν τοῖς δακτύλοις.

[Cod. f. 35 a.] Δάκτυλοι μὲν, τὰς μερικωτέρας πράξεις δηλοῦσιν· ἡ δὲ χεὶρ, ἐπὶ τῆς ὁλοσχεροῦς τάττεται πράξεως· φησὶν οὖν ὅτι καὶ τῶν λεπτῶν μέχρι ἐργάζου τὴν ἀρετὴν· οὕτως γὰρ πλαστὴν ἐξείς τὴν καρδίαν εἰς τὴν τῶν ἀρετῶν ὑποδοχὴν· ὁ τοῖς Κορινθίοις οὐκ ἔχουσι παρῆναι Παῦλος, Πλατὺνθητε, λέγων, καὶ ὑμεῖς. [Cod. f. 35. b.] Ἀδελφὴ ἡμῶν τῶν γεγονότων ἡ θεωρία, συμπαραχθεῖσα τοῖς ἀσωμάτοις, ἥς εἶδη φρόνησις, γνῶσις, παιδεία. Ἀπὸ γυναικὸς ἀλλοτρίας, τῆς πολυθέου διδασκαλίας· ἡδεῖα γὰρ διδάσκει, στρωμύλος οὔσα, ἡδονὴν καὶ φιλορημασίαν· Ἐάν σε λόγοις τοῖς πρὸς χάριν ἐμβάλληται· οἱ πρὸς χάριν ἐμβάλλοντες λόγοι, οἱ ἐμπαθεῖς εἶσι λογισμοί· τηρεῖται δὲ ἀπὸ τῆς γεν-
B
νώσεως αὐτοῦς πονηρίας ὁ τῆ σοφία τοῦ Θεοῦ σχολάζων. Οἶκος αὐτῆς, τὸ πλάτος τῶν δογμάτων· θυ-
ρις, τὸ μερικόν.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Υἱὲ, σὺ τὴν σοφίαν κήρυξον, κ. τ. λ.

[Cod. f. 38 a.] Ἐπιθύμησον, φησὶ, τὴν σοφίαν, καὶ ἡ ἐξίς τῶν φρενῶν ὑπακούσεται σου· τὸ δὲ Ἐπ' ἀκρων, ἥ ὅτι φανερά ἐστιν ἃ λέγει, ἥ ὅτι ὑψηλοῦς ποιεῖ· καὶ ὁ τέλειος εἰδώς, ὅτι πάντα ἡ σοφία ἐποίησεν, ὁρᾷ καὶ ὑψος αὐτῆς, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν τρίτων ταπεινώσιν ἡ ἐπίβασιν· ὁ δὲ ἀρτίφυτος μόνον τὸ ὑψος εἰδώς, προσκαλέσασθαι αὐτὸν ὀφείλει ἵνα ἴδῃ αὐτὴν· ὥστε ῥᾶδίως ἐπακούσαι τῆς φωνῆς· Μόνον βᾶδισον ἐπ' αὐτὴν· τὸ παρὰ πύλαις δὲ δυνα-
C
στῶν, ἥ ὅτι δυνάστας ποιεῖ, ἥ ὅτι ἐκεῖνοι· μάλιστα αὐτῆς χρεῖαν ἔχουσιν· ἥ ὅτι τοῖς εἰσαγωγικοῖς παρ-
εδρεύει τῶν διδασκάλων λόγοις· ἐν γὰρ τοῖς προ-
θύροις αὐτῆς τις γενόμενος, ὑμνουμένης ἀκούει· λέγεται δὲ ποτὲ μὲν ἐν ἐξόδῳ, ποτὲ δὲ ἐν εἰσόδῳ ὑμνεῖσθαι παρὰ τοῖς ἐξερχομένοις ἀπὸ τῆς κακίας, καὶ εἰσερχομένοις εἰς τὴν ἀρετὴν. Εἶτα εἰσάγει αὐ-
τὴν διαλεγομένην, ὅπερ ἱκανὸν ἐπιστάσασθαι· Ὑμᾶς, ὡ ἄνθρωποι, παρακαλῶ· καὶ προτεμα-
ῖμην φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων. Εἰ καὶ ὑμῶν ἐστὶ τὸ κέρδος, φησὶν, ἀλλ' ἐγὼ παρακαλῶ· ταῦτόν δὲ ἄνθρωπος, καὶ υἱὸς ἀνθρώπων· ἥ ἄνθρωποι μὲν, οἱ τέλειοι παρακλήσεως ἀξιούμενοι· υἱοὶ δὲ ἀν-
D
θρώπων, οἱ καταδεέστεροι, οἱ τῶς φωνῆς ἀξιού-
μενοι.

Κύριος ἐποίησε χώρας καὶ ἀοικήτους, καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν.

[Cod. f. 41 a.] Μὴ ἕτερον ἐπεισαγάγῃς δημιουργόν, κἂν μηδεμίαν ὄνησιν ἡ ἀοικήτος ἔχει· διὰ τοῦτο δὲ ἐποίησε τὰ ἄκρα οἰκεῖσθαι, φησὶν, ἵνα τὰ πέρατα καὶ τὰς ἐσχατίας μαθῶν ἔργον εἶναι Θεοῦ, περὶ τῶν μέσων μὴ ὑποπεύσης· ἡ ἄκρα, τὰ ἀκατάληπτα καὶ θεῖα μυστήρια· ὥσπερ καὶ χώ-
ρας μὲν τὰς καρποφόρους ψυχὰς· ἀοικήτους δὲ, τὰς θείας ἐννοίας, ἃς οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λα-
λῆσαι.

¹⁸ II Cor. vi, 13.

CAP. VII.

VERS. 3. Circumpono illos (sermone) digitis tuis.

Digiti actus particulares designant, manus vero universaliter pro actione ponitur. Ait igitur: In minimis quoque rebus virtutem exerce; sic enim latum habebis cor ad virtutum receptionem: quod cum Corinthii nequaquam facerent, hortatur eos Paulus, dicens: Dilatamini et vos¹⁸. — VERS. 4. Soror nobis rerum materialium contemplatio, una cum incorporeis; cujus genera sunt, prudentia, scientia, disciplina. — VERS. 5. A muliere aliena dicit pro, a doctrina polytheismi; quæ jucunda quidem docet, cum sit eloquens, necnon voluptatem atque avaritiam. Si te sermonibus ad gratiam compositis adorta fuerit. Sermones ad gratiam facti, lascivæ cogitationes sunt; tutius est autem ab exoriente ex his nequitia, is qui Dei sapientiæ vacat. — VERS. 6. Domus ejus (adulteræ) dogmatum latitudo; fenestra, partes illorum.

CAP. VIII.

VERS. 1. Fili, tu sapientiam prædica, etc.

Concupisce, inquit, sapientiam, et mentis habitus tibi obsequetur. Dicit autem, in verticibus, vel quia perspicua sunt quæ illa loquitur, vel quia facit excelsos. Et homo quidem perfectus, sciens omnia sapientiam fecisse, spectat etiam altitudinem ejus, et in semitis depressionem atque ascensum: Verumtamen tiro, qui solam ejus altitudinem novit, rogare debet ut ipsam conspiciat: ita ut facile audiat vocem monentis: Modo ad ipsam pergas. Quod vero januis dynastarum assidet, id fit: vel quia dynastas efficit, vel quia hi præcipue illa indigent, vel quia isagogicis magistrorum sermonibus assistit. Namque in limitibus ejus ubi quis constiterit, præconiis eam ornari audit. Dicitur autem modo in egressibus, modo in ingressibus celebrari ab iis qui recedunt a peccatis, et ad virtutem accedunt. Deinde fecit eam loquentem, pro persuadendo idoneum est: O homines, vos compello; filii hominum vocem meam intendo. Etiam si de vestro, inquit, lucro agitur, nihilominus ego adhortor et rogo. Jam dictio, homo, perinde est ac filii hominum. Vel homines quidem dicit perfectos qui digni hac appellatione sunt; filios vero hominum, deteriores illos, qui vocabulo tenus homines sunt.

VERS. 26. Dominus fecit regiones habitabiles et inhabitabiles, et summitates quæ habitantur orbis terrarum.

Cave ne alterum creatorem inducas, etiam si nullam habeat utilitatem desertus locus. Idcirco autem summitates habitabiles fecit, ut cum utramque extremitatem didiceris, de intermediis non dubites. Vel summitates dicit, incomprehensibilia Dei mysteria; sicut etiam regiones ponit, pro fructiferis animabus. Locos denique inhabitabiles, pro divinis consiliis, quæ non licet homini eloqui.

CAP. IX.

ΚΕΦΑΛ. Θ.

VERS. 21. *Sapientia ædificavit sibi domum, et supposuit columnas septem.*

Sapientia cum sit Filius Dei, factus homo, ipse sibi construxit domum, id est ex Virgine carnem. Columnas septem dicit *spiritum Dei, spiritum sapientiae et intellectus, spiritum consilii et fortitudinis, spiritum scientiae et pietatis, spiritum timoris Dei* ¹⁹, ut ait Isaias. Vel domum dicit Ecclesiam, columnas autem apostolos. Vel denique sapientem virum dicit, qui satis-tutus est et sibi sufficiens, et nullius indigus. — [Sapientiae domus, Ecclesia; columnae, ii qui videntur esse columnæ ²⁰.

VERS. 2. *Mactavit hostias suas.*

Hostias intellige divinos sensus, vel Scripturarum interpretationes. Mistum, cum historiae miscemus anagogen. Nam divina cum meraca sint, comprehendere nequeunt. Propterea minutatim varieque dogmata et interpretationes subdividens, cibum alumnis suppeditat: *Miscuit in cratere vinum suum.* Cum meraca sint divina, humanis vocabulis ea miscuit, id est hominum sapientiae, quam nos capere possumus. Rursus hostias intelligere licet beatos prophetas, ab incredulis per tempora occisos, juxta illud ²¹: *Propter te mortificamur tota die.* — VERS. 3. *Misit servos suos prophetas atque apostolos cum sublimi prædicatione, id est cum dogmatibus nihil humile aut abjectum habentibus, qui omnes gentes ad Dei agnitionem vocarent.* Sublime autem dicitur, velut illud: *In omnem terram exivit sonus eorum* ²². *Egentibus*, id est nondum sancti Spiritus virtutem adeptis, sed inchoantibus et imperfectis. — VERS. 5. *Venite, cognoscite veram relictamque viam. Bibite vinum, id est Spiritum sanctum accipite tanquam vinum. Relinquitte infantiam, declinate ab insipientiae viis, vitam æternam agnoscite. Comedite, roboramini verbis meis atque mysteriis.*

σίας, καὶ ἐπίγνωτε τὴν αἰώνιον ζωὴν· Φάγετε, ῥίπων.

VERS. 9. *Da sapienti occasionem.*

Fortasse occasio est reprehensio, res utilis ac salutaris. Aut illam occasionem dicit, quæ ex verbis desumitur. Sic enim ad anagogiæ sublimitates sese extollet. *Doce justum*, id est probæ mentis hominem doce justitiæ vias. *Et adjiciet*, id est, amabit te, quæ incaute peccavit emendans propter reprehensionem. — VERS. 10. *Consilium sanctorum, intelligentia.* Consilium sanctorum quod agenda a non agendis discernit. Tale est enim consilium cum intelligentiâ. — VERS. 11. *Multo vives tempore.* *Multum* pro infinito ponitur. Vel ne nos ab amphibolia sermonis removeat: nam vitæ hujusmodi

¹⁹ Isa. xi, 2. ²⁰ Galat. ii, 9. ²¹ Psal. xliii, 22.

(1) Noster etiam ad ps. i graduum: κατὰ τὴν ἱστορίαν, περὶ τῆς ἀνάδου ἐκ Βαβυλῶνος· κατὰ δὲ τὴν ἀναγωγὴν, εἰς τὴν ἀρετὴν: *sensus historicus de*

A

Ἡ σοφία ἠποδομήσεν ἑαυτῇ οἶκον, καὶ ὑπέκτισε στύλους ἑπτὰ.

[Cod. f. 42 b.] Σοφία ὦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γενόμενος ἄνθρωπος, αὐτὸς ἑαυτῷ κατεσκεύασεν οἶκον, τὴν ἐκ Παρθένου σάρκα· στύλους ἑπτὰ, πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλήs καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ, ὡς φησὶν Ἡσαίας. Ἡ καὶ οἶκον τὴν Ἐκκλησίαν, στύλους δὲ τοὺς ἀποστόλους· ἢ τὸν σοφὸν ἄνδρα φησὶν, ὅτι ἀσφαλῆς ἐστὶν ἑαυτῷ αὐτάρκης καὶ μὴ προσδεόμενός τινος, — Οἶκος τῆς σοφίας, ἡ Ἐκκλησία· στύλοι, οἱ δοκοῦντες εἶναι στύλοι.

Ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα.

B

Θύματα τὰ θεῖα νοήματα, ἢ τὰς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν· κράμμα δὲ, τὸ συμμειγνύναι τῇ ἱστορίᾳ τὴν ἀναγωγὴν (1)· ἄκρᾳτᾳ γὰρ ὄντα τὰ θεῖα, χωρηθῆναι οὐ δύναται· διὰ τοῦτο λεπτομερῶς καὶ ποικίλως τὰ δόγματα καὶ τὰς ἐρμηνείας διαιρούσα, τροφὴν τοῖς μαθητευομένοις ἐργάζεται. — [Cod. f. 33 a.] Ἐκέρασαν εἰς κρατῆρα τὸν οἶνον ἑαυτῆς. Ἄκρᾳτᾳ γὰρ ὄντα τὰ θεῖα, φωναῖς ἀνθρωπίναις ἐκέρασαν, ὃ ἐστὶν σοφία ἀνθρώπων, ἵνα χωρῆσαι αὐτὴν δυνηθῶμεν. Τὰ θύματα, τοὺς μακαρίους προφήτας, κατὰ καιρὸν ἀναιρουμένους ὑπὸ τῶν ἀπίστων, καθὼς λέγει, ὅτι Ἔνεκα σοῦ θανάτου· μεθὰ ὄλην τὴν ἡμέραν. [Cod. f. 43 b.] Ἀπέστειλε τοὺς ἑαυτῆς προφήτας καὶ ἀποστόλους μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος, τουτέστι μετὰ δογμάτων οὐδὲν ταπεινὸν ἐχόντων καὶ καταβεβλημένων, ἐκκαλουμένους πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ· ὑψηλὸν δὲ φησὶ τὸ, *Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φόβος αὐτῶν.* [Cod. f. 44 a.] *Τοῖς ἐνδύσει, τοῖς μῆπω κεκτημένοις τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἢ τοῖς ἀρξάμενοις μὲν, ἀτελεῖσι δέ. Δεῦτε, ἐπίγνωτε τὴν ἀληθῆ καὶ εὐθείαν ὁδόν· καὶ Πιστεύετε οἶνον, καὶ λάβετε Πνεῦμα ἅγιον ὡς οἶνον. Ἀπολλύετε ἀφροσύνην, ἐκκλίνατε τὰς ὁδοὺς τῆς ἀγνωρίσθητε ὑπὸ τῶν ἐμῶν λόγων καὶ μυστη-*

Δίδου σοφῷ ἀφορμήν.

D

[Cod. f. 45 a.] Ἄρα ἀφορμὴ ὁ ἐλεγχος, σωτήριον πρᾶγμα καὶ χρήσιμον· ἢ τὴν διὰ τῶν ῥημάτων λέγει· οὕτω γὰρ ὑψωθήσεται πρὸς τὰς τῆς ἀναγωγῆς ἀκρότητας. *Γνώριζε δικαίω, ἦτοι τῷ εὐγνώμονι γνώριζε τὰς τῆς δικαιοσύνης ὁδοὺς· καὶ προσθήσει, ἀντὶ τοῦ ἀγαπήσει σε, τὰ ἐξ ἀπροσεξίας ἀμαρτήματα, διὰ τοῦ ἐλέγχου διορθούμενος. Βουλή ἀγίων, σύνεσις. Βουλή ἀγίων διακρίνουσα τὰ πρακτέα καὶ μὴ· τοιαύτη γὰρ ἡ μετὰ συνέσεως βουλή. Πολὺν ζήσεις χρόνον. Τὸ πολὺν ἀντὶ τοῦ ἀπέρου κείται· ἢ μὴ ποτε ἀμφιβολίας ἡμᾶς ἀπαλλάττη· τὰ γὰρ ἔτη τῆς ζωῆς ταύτης αἰώνια. [Cod.*

²² Psal. xviii, 5.

ascensu ex Babylone, anagogicus de ascensu ad virtutem. Ita sæpe etiam Cyrillus apud nos in Comm. ad Ps.

f. 45 b.] Ὅς οὐ χρῆται τῇ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ, ποι-
μαίνει ἀνέμους, ἀνυποστάτους ἀρχὰς ἐαυτῷ καὶ τῶν
πραγμάτων καὶ τῶν Γραφῶν ὑποτιθέμενος. Ὁδοὺς
τοῦ ἑαυτοῦ ἀμπελώνος, τὴν νομικὴν πολιτείαν φησίν,
ἐπὶ Χριστῶν ὁδηγοῦσαν· ἀμπελος γὰρ ὁ Ἰσραήλ.
— [Cod. f. 46 a.] Δέον γεωργεῖν, ὃ δὲ τί ποιεῖ;
Διαπορεύεται δι' ἐρήμου· ἀκαρπος γὰρ ἡ φύσις τοῦ
ψεύδους. Εἶδες πῶς παρέστησε τοῦ ψεύδους τὴν φύ-
σιν ἀκαρπον; ἀκάνθας καὶ τριβόλους μόνους κέκτη-
ται ὁ τοῦτο ἐπερειδόμενος· εἴη δ' ἂν καὶ ἀνδρὸς
μὲν, ἢ μὴ ἔχουσα θεῖαν διδασκαλίαν· διψώδης δὲ ἢ
μὴ πότιμον βλύζουσα ὕδωρ τοῦ Πνεύματος, ὃ ταῖς
καρποφορούσαις πηγαῖς δίδεται παρὰ τοῦ Ἰησοῦ·
ἀκαρπία δὲ, κακία καὶ ἀγνοία.

Ἄρτων κρυφίων ἠδέως ἄψασθε.

[Cod. f. 46 b.] Καὶ ποία ἡδονὴ τῶν κεκλεμμένων,
ἐν οἷς φόβος, κίνδυνος, προσδοκία θανάτου; καίπερ
δὲ δοκοῦν ἡδῶ, οὐχ ἡδῶ ἐστὶν κατὰ τὸ Ἡδύθη αὐτοῖς
ἄρτος ψεύδους, καὶ μετὰ τοῦτο· Πλησθήσεται τὸ
στόμα αὐτῶν ψηφίδος. Ἄλλ' ἀποπήδησον. [Cod.
f. 47 a.] Οὐκ εἶπεν ἀναχώρησον, ἀλλ' ἀποπήδησον.
Μακάριον μὲν οὖν τὸ ἀποπήδησαι· δεύτερον δὲ τὸ
μὴ ἐγχερόναι τοῖς φαύλοις νοήμασιν, ἀλλὰ διὰ μετα-
νοίας παλινδρομῆσαι· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀποθήσαντα
πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ ἱμάτια μὴ κατακαῦσαι· μήτε τοῖς
κακοῖς νοήμασιν ἐγχερόναι, ἀδύνατον μὴ πυρὶ τῷ
αἰώνῳ παραδοθῆναι· ὅθεν δήλον ὡς μακρὰν δεῖ τῆς
κακίας ἐσκηρῆσθαι. [ita cod.] Κρημνός ἐστὶν ἡ
ἀμαρτία· μακρὰν βιάζει· ὃ γὰρ πλησίον, κἂν ἐν
ἀσφαλείᾳ ἦ, τρέμει καὶ δίδοικεν. Οὕτως γὰρ δια-
θήσῃ ὕδωρ ἀλλότριον. Ἰδὼρ καλεῖ τὴν ἐπιθυμίαν,
δεικνύς ὅτι καθάπερ ὁ φιλονεικῶν πιεῖν ὕδωρ ἀπὸ
τῆσδε τῆς πηγῆς, ἐγκλήμα ἔχει, τὸ προκειμένον
ἀρπάζων, καὶ τὸ μετὰ ἀφθονίας ἔν, οὕτω κἀνταῦθα.
Ἡ ὅτι ὡσπερ παρὰ Θεῷ ἐστὶ πηγὴ ζωῆς, οὕτως καὶ
παρὰ τῷ διαβόλῳ πηγὴ θανάτου· εἰ δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ
πηγὴ, ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἐστὶ πηγὴ, ἡ τοῦ διαβό-
λου δηλονότι κακίας καὶ ἀγνοίας ἐστὶ πηγὴ. Ὡσαύ-
τως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ποταμῶν καὶ φρεάτων καὶ ὑδάτων
καὶ ὑετῶν νοητέον· τὸ δὲ, προστεθῆ ἔτη, τοῦτο
δηλοῖ ὅτι σὺ εἰ κύριος τοῦ λαβεῖν.

ΚΕΦΑΛ. Γ.

Οὐκ ὠφελήσουσι θησαυροὶ ἀνόμου.

[Cod. f. 47 b.] Τί οὖν; οὐ πολλοὶ διὰ χρημάτων
θάνατον ἐφυγον; Ναί· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἀμαρτίαν
ἀπεδύσαντο, πολλῶν δὲ χαλεπωτέραν θανάτου ζωὴν
ἐζωνήσαντο· μὴ δὲ πεποιθότες ὦμεν ἐπὶ χρήμασιν,
ἀλλ' ἐπ' ἀρετῇ· ἢ ὅτι ἐπιγενομένη ἡ δικαιοσύνη
τοῖς πρὸς θάνατον ἀμαρτήμασιν, ῥύεται ἀπὸ θανά-
του· πῶς δὲ οὐκ ὠφελήσουσιν, ἀνθ' ὧν ἐθησαύρισαν
ἐν γῆ, Ὅπου σῆς καὶ βρώσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου
κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσιν; Ἡ δὲ δι-
καισύνη οὐ μόνον τοὺς αὐτῆν κτωμένους διασώζει,
ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἐν αὐτῇ πρὸς ζῆλον ἐγείρει, καὶ
ἐκ θανάτου πρὸς ἀθανάσιαν αἰώνιον παραπέμπει.

²² Prov. xx, 17. ²³ ibid. ²⁴ Psal. xxxv, 10. ²⁵ Matth. vi, 19.

A anni æterni sunt. — VERS. 12. Qui Dei sapientia
non utitur, ventos pascit; falsa sibi fundamenta
supponens tam gerendæ vitæ tum Scripturarum.
Vias vineæ suæ, dicit vitam juxta legem actam,
quæ ad Christum ducit. Vitis enim erat Israel. —
Cum agricolandum esset, quid iste agit? Ambulat
per desertum; sterilis enim natura est mendacii.
Viden quomodo mendacii indolem infructuosam
esse ostendit? spinas tantum ac tribolos qui ei inni-
tatur possidet. Licet etiam inaquosam terram intel-
ligere illam, quæ non habet divinam doctrinam :
siticulosam autem, unde potabilis aqua Spiritus
non scaturit, quem uberibus fontibus Jesus attri-
buit. Sterilitas denique pro nequitia inscitiaque
ponitur.

B VERS. 17, 18. Panes occultos libenter gustatis.

Quænam vero voluptas est furtivorum, in quibus
timor, periculum, et mortis exspectatio? Quod
dulce videtur, reapse dulce non est; juxta illud :
Dulcis est illis panis mendacii ²²; et post hæc : *Os
eorum replebitur lapillo* ²³. *At tu fuge*. Non dixit,
discede, sed fuge. Beatum est ergo fugere : secun-
dum huic, non immorari pravis cogitationibus, sed
per pœnitentiam retrocedere; neque enim fieri
potest, ut qui ignem in sinu reponit vestimenta
non comburat; itemque impossibile est, eum qui
in improbis consiliis perseverat æterno igni non
tradi. Ex quo perspicuum est, procul iniquitate
habitare oportere. Præceptum est peccatum; pro-
cul ambula. Nam qui prope præceptum graditur,
C etiamsi tuto loco pedem figat, tremit tamen et ex-
pavescit. *Sic quippe pertransibis aquam alienam*.
Aquam appellat concupiscentiam; demonstrans
scilicet, quod sicut ille qui de hoc fonte aquam
bibere nititur, crimine non caret, dum rem sibi
expositam rapit, et ejus copia fruitur; ita hic
etiam usuvenit. Vel quia, sicut apud Deum fons
vitæ est ²⁴, ita apud diabolum quoque fons mortis.
Jam si Dei fons, virtutis et scientiæ fons est; Ille
profecto diaboli, nequitie inscitieque fons est. Si-
militer de fluminibus, puteis, aquis, imbribus cogi-
tandum est. Quod denique dicit, *apponentur anni*
significat, in tua esse potestate si velis accipere.

CAP. X.

D VERS. 2. Non proderunt thesauri iniquis.

Quid ergo? Nonne multi pecunia mortem vita-
runt? Sane; non tamen peccato se liberarunt, mul-
toque pejorem morte vitam sibi compararunt. Ne
ergo confidamus divitiis, sed virtuti. Vel quia su-
perveniens mortiferis peccatis justitia, eripitur
morte homo. Quidni vero hinc juvabitur, potius
quam a thesauris in terra congestis, *Ubi linea et
æruge demoliuntur, et ubi fures effodiunt ac suran-
tur* ²⁵? Porro justitia non modo eos qui ipsam pos-
sident salvat, verum et alios multos ad sui deside-
rium concitat, et a morte ad sempiternam immor-
talitatem transmittit.

VERS. 3. *Non perimet Dominus fame animam justi, vitam autem impiorum evertet.*

Cur enim famem patitur ii qui cœlestem vitæ panem habent? At impii, etiamsi copiis affluant, nihilo magis ipsis erit. Vel sic etiam intellige. Si vita impiorum, nequitia est, et hanc Dominus aliquando eversurus est; erunt videlicet impii aliquando non impii. Post hanc enim eversionem, Dominus tradet regnum Deo Patri, ut sit *Deus omnia in omnibus*²⁷. Animam vero justam, scientiæ, sapientiæ, et cujuslibet boni cupidam, fame non perimet Dominus.

VERS. 6. *Benedictio Domini super caput justi; os autem injusti operiet luctu intempestivus.*

Justi quidem caput servatur, coronatur: impius autem quoniam ore ad peccatorum incrementum abusus est, perque illud ipsum peccat, intempestivo luctu obruetur. Vel sic: In mente æstimatur benedictio et intelligentia; verba autem impiorum magno luctui comparata prævalent: vel quia horum sermo pejor est intempestivo luctu: vel denique, os eorum operietur, nempe ob demonstrandam supplicii magnitudinem. — VERS. 7. *Nomen impiorum exstinguitur.* Namque ubi publica justi viri mentio fit, hic sane laudatur, ejusque memoria immortalitati commendatur; impiorum autem non solum mors est intempestiva, verum etiam nomen citius exstinguitur.

VERS. 8. *Sapiens corde excipiet mandata; qui autem tecta labia non gerit, perverse agens supplantabitur.*

Sapientiam appellat hominem scitum, et aliqua indolis laude præditum, qui et legi morem geret. Non tectum vero labiis, hominem inscium, os intemperans habentem, qui omnia effluit, nec quidquam silentio premere valet: qui nimirum illud non didicit: Audisti sermonem? commoriatur tecum. Vel quia modo hoc, modo illud dicitans, offendicula propriæ vitæ ponit, quibus subvertetur, id est, cadet.

VERS. 9. *Qui ambulat simpliciter, ambulat fides.*

Videtur improbitas res esse tuta; simplicitas vero decepti obnoxia. Sed contra evenit, ait: Qui ambulat sine dolo, confidat: nam qui vias suas tortuosas facit, prorsus innotescet; non enim latere improbus potest. Vel, qui nullas proximo suo insidias struit, is ne ab alio quidem patitur. Qui autem clam insidiatur, etiamsi coram laudet, hic sane agnoscetur, quamvis latere aliquandiu videatur. Deinde hortatur, ut omnia confidenter fiant. Acta justi a perenni illo fonte, qui dixit: *Ego sum vita*²⁸, perenniter manant. Qui vero impie loquitur, sinem faciet, consequente pœna.

VERS. 13. *Qui e labiis profert sapientiam, virga percussit virum excordem.*

Ne diceret, voluisse Salomonem ultionem capi,

²⁷ I Cor. xv, 28. ²⁸ Joan. xiv, 6.

Ὁ ἰμμοκτονησεὶ Κύριος ψυχὴν δικαίου, ζωὴν δὲ ἀσεβῶν ἀνατρέψει.

[Ibid.] Πῶς γὰρ ἂν λιμώσωσι, τὸν ζωῆς καὶ οὐράνιον ἄρτον ἔχοντες; Οἱ δὲ ἀσεβεῖς, καὶ ἐθνητικῆς ἀπολαύσωσιν, οὐδὲν αὐτοῖς ἔσται πλέον. Ἡ καὶ οὕτως· εἰ ἡ ζωὴ τῶν ἀσεβῶν, ἡ κακία ἐστὶ, ταύτην δὲ ἀνατρέψει ὁ Κύριος, ἔσονται δηλονότι ποτὲ οἱ ἀσεβεῖς οὐκ ἀσεβεῖς· μετὰ γὰρ ταύτην τὴν ἀνατροπὴν, ὁ Κύριος παραδώσει τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ἵνα γένηται ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Ψυχὴν δὲ δικαίαν γνώσεως καὶ σοφίας καὶ παντὸς ἀγαθοῦ ἐφιεμένην οὐ λιμωκτονησεὶ ὁ Κύριος.

Εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν δικαίου· στόμα δὲ ἀσεβῶν καλύψει πένθος ἄωρον.

[Cod. f. 48 a.] Τοῦ μὲν δικαίου τὸ κεφάλαιον διασώζεται, στεφανοῦται· ὁ δὲ ἀσεβῆς, ἐπεὶ καὶ στόμα εἰς προσθήκην ἁμαρτιῶν κατακέχρηται, καὶ δι' αὐτοῦ ἁμαρτάνει, πένθει ἄωρον καλυφθήσεται. Ἡ οὕτως· ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ἐννοεῖται εὐλογία καὶ ἡ σύνεσις, ὁ δὲ λόγος τῶν ἀσεβῶν ἐν παραθέσει μεγάλου πένθους νικᾷ· ἢ ὅτι ὁ λόγος αὐτῶν, χείρων ἄωρου πένθους ἐστίν· ἢ ἀντὶ τοῦ, καὶ τὸ στόμα αὐτῶν καλυφθήσεται, ἵνα τὸ πληρέστατον τῆς τιμωρίας ἐμφαίνῃ. Ὅνομα δὲ ἀσεβῶν σβέννυται. [Ibid.] Ἐν μέσῳ γὰρ φερομένου λόγου περὶ δικαίου, οὗτος μὲν ἐγκωμιάζεται, καὶ ἡ μνήμη ἀθανατίζεται· τοῦ δὲ ἀσεβοῦς οὐ μόνον ὁ θάνατος ἄωρος, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα ἄωρότερον σβέννυται.

Σοφὸς καρδίᾳ δέξεται ἐντολὰς· ὁ δὲ ἄστεργος χεῖλεσι σκολιάζων ὑποσκελισθήσεται.

[Cod. f. 48 b.] Σοφὸν καλεῖ τὸν εἰδῶτα, καὶ ἐκ φύσεως ἔχοντά τι· ὅς καὶ πεισθήσεται νόμῳ· ἄστεργον δὲ χεῖλεσι, τὸν ἄσοφον, τὸν στόμα ἄβρωτον ἔχοντα, τὸν πάντα φθειγόμενον, τὸν μηδὲν εἰδῶτα φυλάσσειν· ὅς οὐκ ἔμαθε τὸ ἀκήκοας λόγον; συναποθανέτω σοι· ἢ ὅτι ποτὲ μὲν, τοῦτο λαλῶν, ποτὲ δὲ ἐκείνο, ὁ τοιοῦτος ἐμπόδια τίθησι τῇ ἑαυτοῦ ζωῇ· ἐν οἷς ὑποσκελισθήσεται, ἀντὶ τοῦ πεσεῖται.

Ὅς πορεύεται ἀπλοῦς, πορεύεται πεπειθῶς.

[Ibid.] Καὶ μὴ κακούργια δοκεῖ πρᾶγμα ἀσφαλές· εἶναι· ἢ δὲ ἀφέλεια, εὐεπηρέαστον εἶναι· ἀλλὰ τούναντιον φησὶν, ὅτι ὁ πορευόμενος ἀδόλιγος θαρρείτω· ὁ γὰρ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ, καταφανὴς ἔσται· οὐ γὰρ ἐστὶ λαθεῖν τὸν κακούργον· ἢ ἀντὶ τοῦ· ὁ μηδὲν τῷ πλησίον τεκταινόμενος, οὐδὲ παρ' ἐτέρου ἐπιβουλήν δέξεται· ὁ δὲ λαθραῖος ἐπιβουλεύων, καὶ εἰς πρόσωπον ἐπαινῶν, οὗτος γνωσθήσεται, εἰ καὶ δοκεῖ λανθάνειν ἕως καιροῦ. Ἐἴτα παραινέει ὅτι δεῖ μετὰ παρρησίας πάντα ποιεῖν. Αἱ πράξεις τοῦ δικαίου ἀπὸ πηγῆς ἀεννάου τῆς εἰπούσης· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ, ἀνελλιπῶς χορηγοῦνται· ὁ δὲ λαλῶν ἀσεβῆ, πεπαύσεται διαδεξαμένης κολάσεως.

Ὅς ἐκ χεῖλέων προφέρει σοφίαν, ράβδῳ τύπτει ἄνδρα ἀκάρδιον.

[Cod. f. 49 a.] Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς τὸ ἀμύνασθαι

ἠθέλησεν, οὐ λέγω, φησὶν, ὅτι ὕβρισον, ἀλλ' εἰπέ τι ἄσφον, καὶ πλήξεις τὸν ἐχθρὸν μάλλον, ἢ εἰ ῥάβδον εἴχης· ἐπὶ τῷ μὲν μισοῦντι, ἴδιον καὶ πλήξαι· ὡς ἐὰν θέλῃς, τοῦτο ποιήσῃ· οὐ γὰρ ἡ ὕβρις πλήττει, ἀλλ' ἡ ἐπεικεία.

Κτήσις πλουσίων, πόλις ὀχυρά. Συντριβὴ δὲ ἀσεβῶν, πενία.

[Ibid.] Οὐκ ἐπαρκεῖ αὐτῷ ὁ πλούσιος· εἰ γὰρ μὴ ἔν πῶλε εἴη ἀσφαλεῖ, σφαλερὰ ἔσται ἡ κτήσις αὐτοῦ· εἶτα καὶ τὴν πενίαν κακίζει· κατὰ δὲ διάνοιαν, τῶν κατὰ Θεὸν πλουτούντων οἱ μαθηταὶ τυγχάνουσιν ἀρραγεῖς· οἱ δὲ ἀσεβεῖς μὴδὲν ἔχοντες ἄξιον ἀκοῆς, ἀκροατὰς οὐκ ἔχοντες πένονται· διὸ καὶ ἀπόλλυνται. Ὁδοῦ ζωῆς, τὰς ἀγούσας ἐπὶ τὴν ἀρετὴν· παιδείαν δὲ ἀνεξέλεγκτον, τὴν κακὴν τῆς ψυχῆς πολιτείαν, ἥτις λαοθάουσα πλάνην ποιεῖ.

Παραπορευομένης καταγλιθὸς ἀφανίζεται ἀσεβῆς· δίκαιος δὲ ἐκκλίνας, σώζεται εἰς αἰῶνα.

[Cod. f. 50 b.] "Ὅτι πειρασμοῦ ἐπερχομένου, ἀδεῶς ἀμαρτάνει· ὁ δὲ δίκαιος περιγενόμενος τοῦ πειρασμοῦ, δι' ὑπομονῆς καὶ εὐχαριστίας, σώζεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ὅρα πῶς ἀσφαλῆς ἡ δικαιοσύνη· ὁ μὲν γὰρ ἐκκλίνας, ἥτοι μεταστραφείς, ἢ στεῦρῶς ὑπομείνας, σώζεται· ὁ δὲ καίτοι μὴ ἀπλῶς ἐπιούσης, ἀλλὰ παραπορευομένης παραχῆς ἥτοι πειρασμῶν, ἀφανίζεται· ἀδεῶς δὲ ἀμαρτάνει, τὴν δικαιοκρισίαν τοῦ Θεοῦ μὴ εἰδώς. Φόβος Κυρίου προστίθῃσιν ἡμέρας. Ἡμέρας τὰς ἀπὸ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου γινομένας· ὑπὲρ ὧν ὁ Δαυὶδ εὐχεται· *Μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμέραις ἡμερῶν μου· ὧν πλήρης γεγὼνώς Ἄβραάμ ἐξέλιπεν.*

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Ζυγοὶ δόλιοι βδέλυγμα ἐνώπιον Κυρίου.

[Cod. f. 51 a.] Ἀπροσπαθὲς γὰρ ἡμῖν βούλεται εἶναι τὸ διακριτικόν· καὶ γὰρ ἡ ἡμετέρα χρισίς, ζυγός ἐστι τῶν πραγμάτων. Οὐδ' ἐὰν εἰσέλθῃ ὕβρις, ἐκεῖ καὶ ἄτιμία. Οὐ περὶ τῶν ὑβριζομένων, ἀλλὰ περὶ τῶν ὑβριζόντων φησί· διὰ τί· ἐκείνοι γὰρ εἰσιν ἡτιμωμένοι· οὐχ ὁ κακῶς ἀκούων, οὐδὲ ὁ πάσχων, ἀλλ' ὁ ποιῶν· πάντες γὰρ ἐκεῖνον ἀπελαύνουσιν, ἅτε κοινὴν ὄντα λύμην· ἢ ὕβριν λέγει τὴν ὑπερηφανίαν· ὁ μὲν γὰρ ὑπερήφανος, ἄτιμος· ὁ δὲ ταπεινός, ἐντιμος καὶ σφόδρος. Τούτου γὰρ πρώτου δεῖται ἡ σοφία.

Τελευτήσαντος ἀνδρὸς δικαίου οὐκ ἔλλεται ἁλις.

[Cod. f. 52 a.] Ἦλιπτε τὰ παιδιά γενέσθαι καλὰ· ἤλιπτε μεγάλων ἐπιτεύξασθαι· ἢ εἰς τὴν ἀνάστασιν ἡμῶν ὁ λόγος παραπέμπει· ἢ ὅτι εἰς τὰ ἔκγονα· ἢ ὅτι πάντων ἀπολαύσας, ἀπολαύσεται καὶ τῶν μελόντων· ἢ ὅτι τῆς δόξης καὶ μετὰ θάνατον ἀπολαύει.

Ἄνθρωπος διγλωσσος, κ. τ. λ.

¹⁰ Psal. ci, 25.

A Non aio, inquit, contumeliam dic, sed sapienter aliquid effare, atque ita inimicum tuum percussuris, haud secus quam si virgam haberes. Et infestum quidem hominem non incongrue percussuris. Si tibi libuerit, sic age. Sed non tam contumelia percutit, quam lenitas.

VERS. 15. *Possessio divitum, urbs munita : contritio autem impiorum, paupertas.*

Haud sibi sufficit dives; nisi enim intra tutam quoque urbem opes ejus sint, facile dilabentur. Dein paupertatem quoque vituperat. Mystico autem sensu, divitum secundum Deum discipuli inconcussi sunt; sed impii nihil auditu dignum habentes, ob auditorum penuriam, egent, ac proinde pereunt.

— VERS. 17. *Vias vitæ dicit quæ ad virtutem ducunt; disciplinam autem, quæ reprehensionem non utitur; dicit malam animæ institutionem, quæ incaute in errorem trahit.*

VERS. 25. *Discurrere procella, delatur impius : justus autem declinans salvatur in perpetuum.*

Tentatione ingruente, facile peccat impius; justus autem, tentationem superando per patientiam, et gratum erga Deum animum, salvatur in perpetuum. Animadvertite quam tuta sit justitia: justus enim declinans sive retrocedens, et constanter sustinens seu tentatione haud omnino ingruente, sed juxta discurrere, prosternitur. Facile autem peccat, quia justum Dei judicium ignorat. — VERS. 27. *Timor Domini auget dies; dies nimirum, quos justitiæ sol efficit: quorum causa David orat: Ne revoces me in dimidio dierum meorum¹⁰: quibus plenus Abrahamus vita decessit.*

CAPUT XI.

VERS. 1. *Statera dolosa, abominatio coram Domino.*

Vult Dominus, ut mentis nostræ sine perturbatione judicium sit: reapse enim judicium nostrum statera rerum est. — VERS. 2. *Quocumque intraverit contumelia, illic et ignominia.* Non de patientibus, sed de facientibus contumeliam loquitur. Cur? quia hi revera ignominiam contrahunt: nimirum non qui convicia audiunt aut patiuntur, sed qui faciunt.

Cuncti enim injuriosum, ceu communem pestem, expellunt. Vel contumeliam dicit pro superbia: ei quidem superbus inglorius est; at humilis, reputatur honorabilis atque sapiens. Nam talem præsertim indolem sapientia postulat.

VERS. 7. *Mortuo viro justo, non perit spes.*

Speravit enim filios fore bonos: speravit magna præmia consequi. Vel hæc dictio ad resurrectionem mentem nostram amandat; vel ad posteros; vel quod justus cunctis his delectabiliter usus, futuris quoque perfruetur; vel denique quod gloria post mortem fruiat.

VERS. 13. *Vir bilinguis, etc.*

Dolosum hominem hic dicit, et minime veracem, qui præter animi sui sententiam loquens, mentem singulorum in consensu astantium explorare conatur. At fidelis spiritu, id est de cordis profunditate sermones suos prudente iudicio moderans, quæ sunt utilia dicit, reliqua autem silentio premit. — **VERS. 16.** *Fortes vero nituntur divitiis.* Ne a divitiis quidem possidendis dehortatur, quas vir actuosus magis habet quam desidiosus. Vel spiritali etiam sensu: qui spiritu fervido non est, sed studio remisso, spiritalibus divitiis eget.

VERS. 22. *Sicut inauris in porci naribus, ita pulchritudo in muliere fatua.*

Cur ex hoc animali potius, quam ex alio, duxit exemplum? Quia sicut porcus ea maxime corporis parte lutum versans aureum illud ornamentum inquinat, sic et mulier formositatem suam dehonestat. Cur ergo illa formosa fuit? Et cur non dixit, Quare hæc facta sit fatua? Concedit Deus stultis quoque mulieribus esse formosis, ut illa quæ sobria prudensque est, rem hanc non admiretur, sed verum potius bonum in pretio atque amore habeat. Sinit Deus etiam stultos fieri divites, ut sapiens doni levitatem cognoscat; ut id non admiretur, sed illum potius affectet qui etiam prædicatorum honorum auctor est.

VERS. 24. *Sunt qui propria seminantes, plura efficiunt. Sunt etiam qui aliena colligentes, nihilominus minuantur.*

Videre interdum licet dispersionem causam esse proventus; et coacervationem, quæ potius minuitur. Quod si nonnullis contrarium accidit, facile assentior, quia non omnibus id contingit, ne virtus coacta sit. Nam si Deus avaros omnes, pauperes efficeret; vicissimque omnes liberales, ditaret opibus, coacti quadam necessitate cuncti virtuti studerent. Ideo neque totum fecit, ne necessitas foret; neque totum omisit, ne bella existerent.

VERS. 26. *Qui frumentum continet, utinam id nationibus fruendum relinquat!*

Volens rei scævitatē ostendere, utitur etiam imprecatione; nempe, ne ipsi prosit, sed prædam hostibus relinquat! Sic etiam Paulus: *Utinam et abscondantur qui conturbant vos* ²⁰! Ecce vero Judæi, frumenti instar veterem Scripturam habentes possidentesque, nobis ethnicis eam reliquerunt. Ablatum quippe ab iis regnum fuit. Vel de communi alimonia loquitur; nempe quod si tu famem, ut videtur, negotio habes atque mercaris; et cum a Deo annonam uberem postules, famem interim creas, nihil hac re sit improbius. *Qui abscondit frumentum, maledicetur in populis.* Hic non exitium est, sed maledictio; cujusmodi est: relinquat id hostibus!

VERS. 28. *Hic orietur.*

Vel quia lux fiet. Velut: ille quidem morietur, nullo ex rebus suis fructu percepto; hic autem

²⁰ Galat. v, 12.

[Cod. f. 52 b.] Τὸν δολερὸν φησὶν ἐνταῦθα, τὸν οὐκ ἀληθῆ· ὃς λέγων ὃ μὴ ἔχει κατὰ ψυχὴν, τῆς ἑκάστου διανοίας ἐν συνεδρίῳ πείραν λαμβάνει. Ὁ δὲ πιστὸς πνοῆ ἦτοί ἀπὸ βάθους καρδίας, οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, τὰ μὲν πρὸς τὸ συμφέρον λέγει, τὰ δὲ σιωπᾷ. *Οἱ δὲ ἄνδρες οἱ ἐρεῖδονται πλούτῳ.* [Cod. f. 53 a.] Οὐδὲ τοῦ πλούτου ἀπάγει, ὃν μᾶλλον ἔχει ὁ ἐνεργῆς τοῦ ὀκνηροῦ· ἢ καὶ νοητῶς· ὁ μὴ τῷ πνεύματι ζῶων, ἀλλ' ὀκνηρὸς τῇ σπουδῇ, πλούτου πνευματικοῦ ἐπιδέεται.

Ὅσπερ ἐνώτιον ἐν ρίπῃ ὕδρος, οὕτως γυναικὶ ἄφρονι κάλλος.

[Cod. f. 54 a.] Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐν τούτῳ τῷ ζῳῳ ἤγαγε τὴν παράδειγμα, καὶ οὐκ ἕτερον ἔλαβε ζῳον; Ὅτι καθάπερ ἡ ὕς τοῦτῳ μάλιστα τῷ μέρει τοῦ σώματος τὸν βόρβορον ἀνακινουῖσα, τὸν χρυσοῦν ἐκεῖνον διαφθείρει κόσμον, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ κατασχύνει τὴν εὐμορφίαν. Τίνος οὖν ἕνεκεν γέγονε καλῆ; καὶ οὐ λέγει τίνος ἕνεκεν γέγονεν ἄφρων; Συγχωρεῖ ὁ Θεὸς καὶ ταῖς ἀνοήτοις γυναιξὶ γίνεσθαι καλάς, ἵνα ἡ φρονίμη καὶ συνετὴ μὴ θαυμάζη τὸ κτήμα, ἀλλ' ἐπαισθήσεται τοῦ ὄντος καλοῦ. Συνέχωρησε καὶ τοῖς ἄφροσι γενέσθαι πλουσίους, ἵνα ὁ φρόνιμος εἰδῇ τὸ ἐνδεές, ἵνα μὴ περὶ ταῦτα ἐπισημένους ἦ, ἀλλ' ἐκεῖνο διώκη τὸ καὶ ταῦτα ποιοῦν καλά.

Εἰσὶν οἱ τὰ ἴδια σπείροντες, οἱ πλείονα ποιοῦσιν· εἰσὶ δὲ οἱ συνάροντες τὰ ἀλλότρια, οἱ ἐλαττοῦνται.

[Ibid.] Ἴδοις σκορπισμὸν, προσόδου ὀπίσθεσιν καὶ συναγωγὴν ἐλαττουμένην· εἰ δὲ εἰσὶ τινὲς, οἷς τούτων ἀντίον συμβαίνει, σύμφημι, ὅτι οὐκ ἐπὶ πάντων τοῦτο συμβαίνει· ὥστε μὴ ἀναγκαστὴν εἶναι τὴν ἀρετὴν. Εἰ γὰρ ἐποίησε πάντας τοὺς πλεονεκτοῦντας πένητας, καὶ πάντας τοὺς ἐλεήμονας πλουσίους, ὡς ἀνάγκης οὐσης, πάντες ἐπέτρεχον· ἀλλ' οὔτε τὸ πᾶν ἐποίησεν, ἵνα μὴ ἀνάγκη ἦ· οὔτε τὸ πᾶν εἴασεν, ἵνα μὴ πολέμους ἐγείρῃ.

Ὁ συνέχων σῖτον, ὑπολλίπειτο αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν.

[Cod. f. 54 b.] Θέλω δειξάει τὸ τοῦ πράγματος δεινόν, καὶ ἀρᾷ κέχρηται· οἷον μὴ ἀπόναίτο αὐτοῦ, ἀλλὰ πολεμίοις ἀπολλίπειτο· οὕτω καὶ Παῦλος· *Ὁφελον, καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς*· καὶ οἱ Ἰουδαῖοι σῖτον ἔχοντες τὴν παλαιὰν Γραφὴν καὶ συνέχοντες αὐτὴν, ὑπελίποντο αὐτὴν ἡμῖν τοῖς ἔθνεσιν· ἦρται γὰρ ἀπ' αὐτῶν ἡ βασιλεία. Ἡ τὴν κοινὴν τροφὴν λέγει· εἰ δὲ εἰκότως λιμὸν πραγματεῦν καὶ ἐμπορεύη, καὶ τὸν μὲν Θεὸν παρακαλεῖς ποιῆσαι εὐετηρίαν, αὐτὸς δὲ λιμὸν κατασκευάζεις, οὐδὲν τούτου πονηρότερον. Ὁ τιμιολικῶν γὰρ σῖτον δημοκατάρτατος. Ἐνταῦθα οὐχὶ ἀναίρεσις, ἀλλὰ ἀρᾷ· τουτέστιν ἀπολλίπειτο τοῖς πολεμίοις.

Οὗτος ἀνατρεῖ.

[Cod. f. 55 a.] Ἡ ὅτι φῶς γίνεται· οἷον, ἐκεῖνος μὲν ἀποθάνεται, μὴ καρπωσάμενός τι τῶν αὐτοῦ·

ὁ δὲ, φῶς ἔσται, σπειρών ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, ἐλπιδί A
τοῦ μέλλοντος· ἢ τὸ ἀνατελεῖ, ἀντί τοῦ βλαστήσει·
εἰ δὲ ἐκεῖνος, πολλῶν ἄλλων τὰ γεννήματα αὐτοῦ.

Ἐκ καρποῦ δικαιοσύνης φύεται δένδρον ζωῆς·
ἀφαιρούνται δὲ ἄωροι ψυχὰι παρανόμων.

[Ibid.] Καρπὸς δικαιοσύνης, τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς,
ἐξ οὗ φύεται δένδρον ζωῆς· ἄωροι δὲ οὐ τῆ ἡλικίᾳ,
ἀλλὰ τῆ ἐργασίᾳ, μὴ ἔχοντες καρπὸν ὄριμον· οὐ
πολλάκις ταῦτα γίνεται διὰ τί, ὁ μὲν πρὸς γῆρας
λιπαρὸν ἀπήνευθεν, ὁ δὲ ἐν προθύροις ἀνηπάσθη
τῆς ζωῆς; Μάθωμεν τὴν αἰτίαν, καὶ μὴ ἀπορῶμεν.
Τί οὖν; ὅτι τὸ ἐναντίον συμβαίνει, ἵνα μὴ ἀναγκασθῆ
ἡ ἀρετὴ ἤ.

Εἰ δὲ μὲν δικαίος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ
ἀμαρτωλὸς ποῦ φανταίται;

[Cod. f. 55 b.] Πρόσεχε ὅτι μακρὸς ὁ βίος, πολὺ B
τὸ μόνιμον τῆς ζωῆς. πολλὰ αἰ ἐπιβουλαί· οὐ γὰρ
θῆ τοῦτο φησιν, ὅτι μετὰ τὸ κατορθῶσαι· πλὴν εἰ καὶ
τοῦτο λέγει, καλῶς λέγει· εἰ γὰρ ἐξέτασις γένηται
τῶν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἡμετέρων, τίς ἐν-
ώπιον αὐτοῦ δικαιωθήσεται, κἂν αὐτοῦ τοῦ ἡλίου κα-
θάρωτέρος τις ἦ; Ἐἴη δ' ἂν δικαίος μὲν, ὁ πρακτικὸς·
ἀσεβὴς δὲ, ὁ Θεὸν μισῶν· ἀμαρτωλὸς, ὁ περὶ τὰς
πράξεις πονηρός.

ΚΕΦΑΛ. ΙΒ΄.

Ὁ ἀγαπῶν παιδεῖαν, ἀγαπᾷ αἰσθησιν, κ. τ. λ.

[Cod. f. 55 b.] Ὁ τὴν ἠθικὴν παιδεύειν ἀγαπῶν,
γνώσεώς ἐστιν ἐραστής τῆς γυμναζούσης τὰ αἰσθη- C
τήρια πρὸς διάκρισιν καλοῦ καὶ κακοῦ· ὁ δὲ ἀπο-
στρεφόμενος τὴν ἐπίγνωσιν, διὰ παντὸς ἀγνοεῖν
βουλόμενος, ἀφραίνει. Ὡσπερ γὰρ ὁ μὴ θέλων θερα-
πευθῆναι, νοσώδης γίνεται, οὕτω καὶ οὗτος ἄφρων.

Κρεῖσσων ὁ εὐρῶν χάριν παρὰ Κυρίῳ ἀνὴρ δὲ
πυρᾶνομος παρασιωπηθήσεται.

[Cod. f. 56 a.] Τὸ κρεῖσσων, οὐ συγκριτικόν,
ἀλλ' ἀντί τοῦ ἀγαθός ἐστι· τίς γὰρ πρὸς τὸν παρά-
νομον σύγκρισις, τοῦ παρὰ Κυρίῳ χάριν εὐρίσκοντος;
Τὸ δὲ παρασιωπηθήσεται, ἀντί τοῦ οὐδὲ λόγου ἀξιο-
θήσεται, παρὰ τῷ Κυρίῳ δηλονότι. Οὐ κατορθώσει
ἀνθρώπος ἐξ ἀνόμου. Ὅρα πῶς ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς
τοῦ Θεοῦ ψήφου, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων
πραγμάτων ἐνάγει· ἐξ ἀνόμου οὐδὲν κατορθώσει· ἐν
ἀνομίᾳ πάντα διεστραμμένα.

Γυνὴ ἀνδρεία, στέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς, κ. τ. λ.

[Cod. f. 56 a.] Συνεχῶς λέγει καὶ τὰ κατὰ καὶ τὰ
ἐναντία κείσθαι ἐν ταῖς γυναίξιν, ἐπειδὴ διηγεκοῦς
ἱατρείας δεῖται. Μέλλων οὖν ἀγεσθαι γυναῖκα, μὴ
βίου κοινωνὸν ζητεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς· οὐκ
ἔστι γὰρ γυναικὸς διεφθαρμένης, τὸν ἄνδρα μὴ συν-
απόλλυσθαι· ὥστε ἀρετὴν ζητεῖ, μὴ χρήματα· ἢ μὲν
καλῆ, στέφανος δόξης γενήσεται ἀνδρικῆ οὔσα· ἢ δὲ
φυῖλη παραπλησίως σκώληκι ἐν αὐτῇ καθήμενη τῇ
καρδίᾳ, ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν διαφθείρει· καὶ τὸ
τοῦ δεινοῦ χαλεπώτερον, οὐδὲ ὀρωμένη τοῖς ἔξωθεν,
ἀλλ' ἔδον τὸν ἰὸν ἐναφίσει, καὶ δαπανᾷ τὴν ἀθλίαν
ψυχὴν. Ἡ καὶ ἄλλως· ἢ μὲν ἀρετὴ τὸν ἑαυτῆς κο-
σμεῖ ἢ δ' αὖ κακία, τὸν κακὸν ἐφύθριστον ἔτι ποιεῖ.

A lux evadet, quia in praesenti saeculo serit, spe
futuri. Vel oriatur dicit, pro germinabit. Quod si
ille, multo magis germina ejusdem.

VERS. 30. De fructu justitiæ nascitur arbor vitæ.
Auferuntur autem intempestivæ animæ impiorum.

Fructus justitiæ, finis virtutis, unde vitæ arbor
gignitur. Intempestivi autem impii non ætate, sed
opere, non habentes scilicet maturum fructum. Id
tamen sæpe non evenit. Cur vero impius aliquis
ad pinguem senectam pervenit, justus in vitæ limi-
nibus abripitur? Causam discamus, neque perplexi-
tate jactemur. Cur ergo, inquam? Contraria hæc
accidunt, ne virtus res necessitatis evadat.

VERS. 31. Si justus vix salvatur, impius et pecca-
tor ubinam parebunt?

Considera longam esse vitam, diutinam esse
hujusmodi stationem, multas insidias. Neque ta-
men illa verba dicit de iis qui recte vixerunt. Sed
si forte de his quoque diceret, egregie diceret.
Nam si quæ Deus nobis contulit, quæque nos egi-
mus, examinentur, quis coram eo justificabitur,
etiamsi sole ipso purior sit? Justus autem intelli-
getur homo recte vitam instituens; impius, qui
Deum odit: peccator, qui male agit.

CAPUT XII.

VERS. 1. Qui diligit disciplinam, diligit scienti-
am, etc.

Qui morum disciplinam diligit, scientiæ amator
est quæ sensus exercet ad boni malique discretio-
nem. Qui autem eruditionem omnino ignorare vult,
insanit. Nam, sicut is qui medicinam respuit, ut
ægrotus, ita et hic insanus evadit.

VERS. 2. Melior qui invenit gratiam apud Domi-
num: vir autem iniquus tacebitur.

Vocabulum melior non ponitur hic compara-
tive, sed pro bonus est. Quæ enim comparatio ho-
minis iniqui cum illo qui apud Dominum gratiam
invenit? Tacebitur autem dixit, pro, ne mentione
quidem dignus erit, videlicet apud Dominum. Non
prosperabitur homo ex re iniqua. Animadvertite,
quomodo nunc a Dei decreto, nunc vero ab homi-
num actibus argumentatur. Ex iniqua re nihil prospere
accidet: in improbitate omnia perversa sunt.

VERS. 4. Mulier fortis, corona viro suo, etc.

Perpetuo affirmat tum bona tum etiam contraria
in mulieribus esse sita; quoniam viro continua
medicina opus est. Uxorem ergo ducturus, ne so-
ciam tantummodo vitæ quæras, sed etiam virtutis.
Necesse est enim pravæ uxoris virum simul perire.
Virtutem igitur expete, non pecuniam. Et proba
quidem mulier, corona gloriæ fiet, cum sit strenua;
mala vero, æque ac vermis medio in corde resi-
dens, tacite ac paulatim pessumdat. Quodque di-
rius est, ne extra quidem apparet, sed introrsum
venenum inspirat, et infelicem animam consumit.
Vel aliter quoque; virtus quidem assecclam suam
ornat: at iniquitas, iniquum facit adhuc detestabi-

liorem. *Cogitationes justorum, judicia.* Sunt enim A discretæ et simplices: vel quia de Dei iudiciis atque mandatis semper cogitant justis: vel quia iudicia semper intra mentem suam exercent. Sedet enim iudex mens nostra, singulas virtutes dijudicans et cum contrariis vitiis conferens: et hæc quidem damnat, illas approbat.

VERS. 9. *Melior vir cum ignobilitate serviens sibi.*

Quia multi operam non modo ut laboriosam defugiunt, verum etiam tanquam indecoram; antea quidem homines ad formicam respicere hortatus est; nunc vero totam istam opinionem perimit. Quid ais? opera dedecori tibi est? Meliusne indecorum aliquid, an famem pati? Cur porro sit dedecus? Nunc alteri servis, et non potius tibi? Etiam si millibus servias, haud illis sed tibimet servis. Nam nisi famem vitare contenderes, nullam prorsus illorum rationem haberes. Ita fit ut tu ipse lucrum servitutis tuæ percipias. Ergo tibimet ipsi servis. Nonne milites vides? Horum quisque sibi servit. Similiter opifex. Ne igitur moleste feras; tu dominus tui es, non alius quisquam. Nonne vides mendicos nemini servientes? Atqui hi etiam sibi serviunt. Tum demum quinam eorum honor est, qui pane indigent?

VERS. 10. *Justus animas jumentorum suorum miseratur.*

Humanæ charitatis exercitium est, dum in animalibus assuescit aliquis ad misericordiam homogeneis suis exhibendam. Nam qui jumentorum miseretur multo magis fratris. Cæterum jumentorum instar habendi et illi qui ignaviore natura sunt: quos qui miseratur, erudit ac juvat. Stulta alioqui justitia est, de iis quæ nihil prosunt esse sollicitum. — Quid ais? Justus animas jumentorum suorum miseratur? Maxime. Profecto et his benignitatem oportet exhibere, ut sit exercitatio erga homogeneos. Nam nec temere Deus jussit, ut prostrata animalia simul erigamus et errantia reducamus, et bovi os non alligemus. Omnino nos animalium parcere salutis vult; primo quidem propter nos ipsos, deinde ut illa corporale nobis servitium præstare queant. Simul autem benignitatis exercitium est et curæ. Nam qui alieni miseretur, multo id potius familiaris: et qui famulantis, multo magis fratris. Atqui dices, jumentum quidem servitii usum tibi præbere; fratrem vero quid? Multo, inquam, magis hic tibi prodest ex parte Dei. Cernis quantum jumentis impendimus officium, neque id indecorum nobis existimamus? Non enim illis ministramus, sed nobis.

VERS. 11. *Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem vana sectantur mente carent,*

Ad agricolantem et sobriam hortatur vitam, et cum justitia laborem; nam otium adducit nequitiam. Vana autem sectari, nil aliud est quam inutilium rerum curam gerere. Quid vero, inquit, si otiosus quidem non esses, sed bene collecta, male profigares, ebrietati deditus et ingluviei? Non

λογισμοὶ δικαίων κρίματα· χειριμένοι γὰρ εἰσι καὶ ἄπλοϊ· ἢ ὅτι πάντοτε Θεοῦ κρίματα καὶ ἐντολάς μελετῶσιν οἱ δίκαιοι· ἢ κρίματα ἐργάζονται κατὰ νοῦν πάντοτε· κἀθηται γὰρ κριτῆς ὁ νοῦς ἡμῶν, κρίνων ἐκάστην ἀρετὴν μετὰ τῆς ἀντιδιατεθειμένης αὐτῷ κακίας; καὶ τὴν μὲν καταδικάζει, τὴν δὲ δικαιοῖ.

Κρῖσσων ἀνὴρ ἐν ἀτιμίᾳ δουλεύων ἑαυτῷ.

[Cod. f. 57 a.] Ἐπειδὴ πολλοὶ τὴν ἐργασίαν οὐχ ὡς ἐπίπνον φεύγουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς αἰσχρὰν, πρῶτον μὲν ἐπεισεν αὐτοὺς πρὸς τὸν μύρμηκα τοὺς ἀνθρώπους ὄρῃν, νῦν δὲ καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν ὑποψίαν· τί λέγεις; ἀτιμία τὸ πρᾶγμα ἐστίν; καὶ πόσῃ βέλτιον, ἀτιμίαν ἢ λιμὸν ὑπομένειν; διὰ τί γὰρ ἀτιμία; μὴ ἐτέρῳ δουλεύεις, οὐχ ἑαυτῷ; κἀν μυριοῖς δουλεύης, οὐκ ἐκεῖνοις δουλεύεις ἀλλὰ ἑαυτῷ· εἰ μὴ γὰρ ἑαυτὸν ἀπαλλάξαι ἐσκόπεις λιμοῦ [iia cod.], οὐδ' ἂν ἐποιήσω λόγον ἐκείνων· ὥστε σὺ καρπούσαι τὸ κέρδος τῆς δουλείας· οὐκοῦν ἑαυτῷ δουλεύεις. Οὐχ ὄρῃ; τοὺς στρατιώτας; ἕκαστος τούτων ἑαυτῷ δουλεύει· καὶ ὁ χειροτέχνης. Μὴ τοίνυν ἀγανάκτει· σὺ σαυτοῦ δεσπότης εἶ, καὶ οὐχ ἕτερός τις. Οὐχ ὄρῃ; τοὺς πένητας οὐδὲν δουλεύοντας; ἄρα κακείνοι ἑαυτοῖς δουλεύουσι· ποῖα δὲ τιμὴ, ὅταν ἄρτου προσδέονται;

Δίκαιος οἰκτερεῖ ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ.

Φιλανθρωπίας γυμνάσιον γὰρ, τὸ ἐν τοῖς ἀλόγοις ἐθίζεσθαι τὴν πρὸς τὸν ὁμόφυλον συμπάθειαν· ὁ γὰρ C ἐλεῶν ταῦτα, πολλῷ πλέον ἀδελφόν· ἄλλως δὲ κτήνους δικήν, καὶ οἱ τὴν φύσιν νοηρότεροι· οὗς οἰκτερῶν, διδάσκει καὶ ὠφελεῖ· δικαιοσύνη δὲ ματαία ἐστὶ, τὸ περὶ τὰ μηδὲν ὠφελούντα πτοῆσθαι. — Τί λέγεις; ὁ δίκαιος οἰκτερεῖ ψυχὰς κτηνῶν αὐτοῦ; Ναί· καὶ γε ἐνταῦθα, πολλὴν χρῆ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι, ἵνα ἐγγυμαζώμεθα πρὸς τὸν ὁμόφυλον· ἐπεὶ οὐχ ἀπλῶς ἐκέλευσεν ὁ Θεός, καὶ τὰ καταπίπτοντα συνδιεγείρειν, καὶ τὰ πεπλανημένα ὑποστρέφειν, καὶ τὸν βοῦν μὴ φιμοῦν· πάσης δὲ φειδοῦς ἡμᾶς εἶναι βούλεται τοῖς ἀλόγοις· πρῶτον μὲν, δι' ἡμᾶς αὐτοὺς· δευτέρον δὲ, ἵνα καὶ ἐπὶ τὰς σωματικὰς ἡμῶν ὑπηρεσίας ἀρχῇ ὁμοῦς τὸ αὐτὸ καὶ φιλανθρωπίας γυμνάσιον καὶ θεραπείας· ὁ γὰρ τὸ ἀλλότριον ἐλεῶν, πολλῷ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον; ὁ τὸν διεκονούμενον, πολλῷ μᾶλλον τὸν ἀδελφόν. Ἄλλ' ἐκεῖνό σοι χρεῖαν τὴν ἀπὸ τῆς διακονίας παρέχει, οὗτος δὲ ποῖαν; πολλῷ μείζονα, τὴν ἀπὸ Θεοῦ. Ὅρῃ; δουλείαν οἶαν δουλεύομεν τοῖς κτήνεσι, καὶ οὐχ ἡγούμεθα ἀτιμίαν; οὐ γὰρ ἐκεῖνοις δουλεύομεν, ἀλλ' ἑαυτοῖς.

Ὁ ἐργαζόμενος τὴν ἑαυτοῦ γῆν, ἐμπίλησθησεται ἄρτων· οἱ δὲ διώκοντες μάταια, ἐνδεδεῖς φρενῶν.

[Cod. f. 57 b.] Πρὸς γεωργικὸν καὶ φιλόσοφον προτρέπεται βίον, καὶ τὴν μετὰ δικαιοσύνης ἐργασίαν· ἢ γὰρ ἀργία τὴν κακίαν εἰσήμεγεν· ἀποδιώκειν δὲ μάταιά ἐστι, τὸ περὶ τὰ μηδὲν ὄνουντα διεπτοῆσθαι. Τί γὰρ, φησὶν, εἰ ἀργὸς μὲν ἦς, τὰ δὲ καλῶς συλλεγόμενα κακῶς ἐκφορεῖς, μεθύων ἢ γα-

στριζόμενος; Οὐκ εἶπεν, Ἐργάζου καὶ πλεονέκτει· ἄλλο καλὸν ἢ ἐργασία ἢ μετὰ δικαιοσύνης.

Ἄπο καρποῦ στόματος ψυχή ἀνθρώπου πλησθήσεται ἀγαθῶν.

[Cod. f. 58 a.] Μὴ νομίσης ἐν τοῖς ἔργοις εἶναι μόνον τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐν λόγοις τὸ πλεόν ἐστίν· ἀπὸ γὰρ καρποῦ διανοίας ἀγαθῆς, λόγος ἀγαθός· λόγου δὲ ἀγαθοῦ καρπὸς, πρᾶξις ἀρετῆς, ἀγαθῶν ἐμποιοῦται· ὁ λόγος τῆς ἀνδρείας ψυχῆς εἰς ἀρετὴν ἄγων ἀγαθός, καὶ ἀγαθῶν ἐμποιοῦται· Ὅσοι ἀφρόνων ὄρθαι ἐνώπιον αὐτῶν. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ὁ μωρὸς νομίζεται ἀληπτος εἶναι· δύο κακὰ, καὶ τὸ μωρὸς εἶναι, καὶ τὸ ἀμαρτάνοντα μὴ νομίζειν ἀμαρτάνειν· ὡσπερ γὰρ ὁ διεστραμμένος νομίζει ὀρθὰ βλέπειν, καὶ ὁ τὰς αἰσθήσεις βλαβεῖς νομίζει σωφρονεῖν· οὕτω τοῦτο πρῶτον τιμωρίας τεκμήριον, τὸ καὶ τὴν αἰσθησὶν ἀνηρῆσθαι· διὰ τοῦτο οὐδὲ συμβουλίας δέχεται. *Εἰσακούει συμβουλίας σοφός.* Τοῦτέστιν ὁ σοφίας ἀρξάμενος· ὡστε τοῦτο δ νομίζεις φρονήσεως εἶναι τὸ μηδενὸς ἀκούειν, μωρίας ἐστίν· ὁ δὲ νομίζεις μωρίαν εἶναι, τοῦτο σοφίας, τὸ δεῖσθαι ἐτέρου.

Ἄφρων αὐθημερὸν ἐξαγγέλλει ὀργὴν ἑαυτοῦ, κρύπτει δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀτιμίαν ἀνὴρ πανούργος.

[Cod. f. 58 a.] Τοῦτέστιν ὁ μικροψυχὸς καὶ κοῦφος, ἀκαρτέρητός ἐστιν, οὐ φέρει τὸν θυμὸν, φανεροῦ τὴν ὀργὴν αὐτοῦ εὐθέως ἐκ μικροψυχίας· ὁ δὲ φρόνιμος κἂν ὀργίλος ἦ, συγκαλύπτει ἐν ἑαυτῷ τὴν ὀργὴν· ἢ γὰρ ἀτιμία τὴν ὀργὴν δηλοῖ· *Γλώσσα ἐκεῖ ἀδικον.* [Cod. f. 58 b.] Ὁρᾶ; καὶ ἐκεῖ γλῶσσαν καὶ ἐνταῦθα· ἀλλ' οὐκ ἴσα τὰ ἀπ' αὐτῆς· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν φάρμακα, ἐνταῦθα δὲ τραύματα· τί τοῦτου γένοιτ' ἂν ἐναντιώτερον; Ὁρᾶ; μὴ ἐν φύσει τὸ κακὸν, ὅποταν ἢ χρήσις ἐφ' ἐκότερα φανερά ἦ; Οὐκ ἀρέσει τῷ δικαίῳ οὐδὲν ἀδικον. [Cod. f. 59 a.] Ὅσπερ δὲ οὐκ ἀρέσκει τῷ δικαίῳ οὐδὲν ἀδικον, οὕτως οὐδὲ τῷ ἀδίκῳ τὸ δίκαιον· οὐκ ἔρα παρὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν κρίσιν τῶν δικαιουμένων τὰ κακὰ· μὴ μοι λέγε, ὅτι ὁ δεῖνα ἐσκανδαλίσθη, ὁ δεῖνα ἀπιστεῖ· παρὰ γὰρ αὐτῶν ταῦτα πάντα, οὐ παρὰ τῶν πραγμάτων· ὡσπερ γὰρ, κἂν φανῇ ὁ ἥλιος, καὶ οὕτως οὐδὲν πλεόν τῷ νοσοῦντι τὰς ὄψεις, οὕτως κἂν φανερά ἀλήθεια ἦ, κέρδος οὐδὲν τῷ τὴν ψυχὴν διεστραμμένῳ.

Ἀνὴρ συνετὸς θρόνος αἰσθήσεως.

[Ibid.] Πᾶσα γὰρ ἡ αἰσθησὶς αὐτοῦ διὰ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἀναπαύεται· τοῦτέστιν ἀνάπαυσις, καθέδρα, ἐναναπαύεται αὐτῷ, οὐκ ἀναχωρεῖ, ἐμβασιλεύει δὲ αὐτῷ· ἢ ὅτι κεφάλαιόν ἐστι καὶ βασιλεία τῆς αἰσθήσεως ἢ σύνεσις· ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ πάντα συνείης, κληθεῖται ἂν θρόνος αἰσθήσεως· ὡσπερ ἐκ τοῦ ἐναντίου θρόνος ἀνομιᾶς λέγεται· ἀραις δὲ συναντῶσιν οἱ ἀφρονες· τὴν γὰρ ὑπὸ κατάραν οὐσαν βαδίζουσιν ὁδοῦ.

Χεῖρ ἐκλεπτῶν κρατήσκει εὐχερῶς.

[Ibid.] Ἐπει οὐδὲν εὐπορώτερον ἀρετῆς, οὐδὲν δυνατώτερον, οὐδὲν εὐμηχανέστερον. Ἡ χεῖρα τὴν

ergo dixit, Operare, et plus æquo appetere. Pulchra est opera, quæ cum iustitia sit.

VERS. 14. *De oris fructu anima uniuscujusque replebitur bonis.*

Cave existimes, in operibus tantum constare virtutem; nam et in verbis plurima ejus pars est. Etenim a bonæ mentis fructu bonus sermo existit; boni vero sermonis fructus est virtutis operatio, quæ bonorum nobis causa est. —

VERS. 15. *Vix stultorum rectæ videntur oculis ipsorum.* Hoc dicit, quod nempe stultus existimat se irreprehensibilem. Duo igitur mala: stultum esse; et peccantem, sibi non videri peccare. Nam sicut strabo rectum se videre putat, ita qui mente læsus est, sobrium se judicat. Hoc ergo primum est pœnæ inflictæ indicium, quod sensus homini ereptus sit, ac propterea ne datum quidem consilium recipiat. *Audit vero consilium vir sapiens,* id est, qui sapiens esse incipit. Atque ita quod tu prudentiam esse existimas, nullius consilium audire, stultitia potius est. Et quod vicissim stultitiæ loco habes, sapientia reapse est, nempe se alieni auxilii indigum existimare.

VERS. 16. *Imprudens eadem die enuntiat iram suam; dissimulat autem injuriam suam vir astutus.*

Id est, pusillanimis et levis, impatiens est, animi commotionem non cohibet, iram suam statim prodit ob pusillanimitatem. At prudens, etiamsi forte ad iracundiam sit pronus, iram intra se celat. *Injuria enim hic pro ira ponitur.* — VERS. 19. *Lingua habet injustam.* Vides et illic lingua, et etiam hic. Sed haud paria ex ea existunt: nam pharmaca illic, vulnera istic. Quid his magis inter se contrarium? Viden' haud in natura malum residere, quandoquidem usus ad utramque rem cognoscitur? VERS. 21. *Nihil injustum viro justo placebit.* Sicut justo nihil injustum placet, ita ne injusto quidem quidquid justum est. Non igitur a rerum natura tantum, sed etiam a judicio sic decernentium, mala existunt, Ne mihi dicas: Ille scandalum passus est, ille factus est incredulus: ab ipsis enim omnia hæc, non a rerum natura. Velut, etiamsi sol appareat, nihil hic prodest oculos infirmos habenti; ita, quantumvis manifesta sit veritas, nihil ea prodest perverso animo.

VERS. 23. *Vir intelligens cathetra sensus.* Omnis quippe sensus hominis, propter ejus intelligentiam, in ipso residet: nempe cathetra, id est requies, in eo residet, nec inde recedit, sed illic regnat; vel quia caput est et regnum sensus, intelligentia; vel econtrario qui omnia intelligit, thronus sensus appellari poterit: sicut vice versa thronus iniquitatis dicitur. Maledictionibus autem occurrunt stulti, quia viam diris devotam terunt.

VERS. 24. *Manus electorum facile dominabitur.*

Nimirum quia nihil est diutius virtute, nihil potentius, nihil efficacius. Vel manum dicit pro sancto-

rum actu, qui mundo dominantur. At minime A
boni homines dæmonibus captivi sient.

VERS. 25. *Sermo terribilis cor conturbat viri justi: nuntius autem bonus ipsum lætificat.*

Conturbat sane legalium pœnarum narratio: qui vero Evangelii promissiones audit, lætatur. Videsis hujus in utroque casu bonitatem: nam si felix aliquid de proximo suo audiverit, non invidet, imo gratulatur. Sin infaustum aliquid circa ipsum confatur, modum habet dolor ejus, haud secus quam gaudium. Omne contra in impiis fit: namque ubi dolendum foret ob terribilium sermonum auditum, contemnunt potius. Ubi autem de re bona lætandum esset, livore tabescunt; contrarias prorsus experientes passiones.

VERS. 27. *Non consequetur dolosus venationem.*

Quia venatoris instar atque piscatoris cogitatio nostra est; dolosus quidem homo non potitur præda contrariorum consiliorum, sed ipse potius ab aliis capitur.

CAP. XIII:

VERS. 3. *Qui custodit os suum, propriam animam servat.*

Observa, nos in primis honesti fructum percipere, vicissimque damnum quod in nosmet redundat. Custodit, inquam, is qui scit dicere: *Pone, Domine, custodiam ori meo* ²¹. Temerariis autem labiis ille est, qui quæ dicit non considerat, neque de quibus affirmat. — **VERS. 4.** *In desideriis est omnis otiosus.* Nam qui ejusmodi est, etiamsi valde dives sit, desidia sua divitias dissipat. Vel hoc dicit, quatenus labor facit inviam mentem importunitis cupiditatibus. At ii qui rei partæ curam gerunt, etiam ea quæ desunt apponunt. — **VERS. 7.** *Sunt qui sibi tribuunt divitias, nihil habentes; sunt etiam qui se humiliant in multis divitiis.* Ergo neque divitiæ, jactantiæ argumentum; neque paupertas, humilitatis. Vel sibi de divitiis plaudentes dicit eos, qui sibimet videntur sapientes.

VERS. 8. *Redemptio animæ viri divitiæ propriæ.*

Quid ais? quid agis, tantopere opes extollens? Atqui, primo quidem non quaslibet divitias dixit, sed proprias justis laboribus partas. Non est ergo res mala paupertas. Vel potius ait, pauperi ne minari D quidem fortasse quempiam velle; quia nihil possidentem quomodo aliquis perterrefaciet? Quamobrem hoc vitæ genus prorsus expers molestiæ est. Vel proprias divitias appellat justitiam, quæ de morte eripit. Haud autem æquo animo fert minas, seu pœnæ denuntiationem, qui virtutibus pauper est.

VERS. 12. *Melior qui incipit auxiliari ex corde, quam qui promittit et in spem adducit.*

Ubiq; monet, ne temere verba fundamus, et neque Deo temere neque hominibus promittamus, sed operibus magis quam verbis officium exsequa-

²¹ Psal. cxi, 3.

πράξιν λέγει τῶν ἁγίων, οἱ κατεξουσιάζουσι τοῦ κόσμου· οἱ δὲ μὴ ἀγαθοὶ ἄνδρες αἰχμαλωτισθήσονται ὑπὸ δαιμόνων.

Φοβερός λόγος καρδίαν ταρασσει ἀνδρὸς δικαίου. Ἀγγελία δὲ ἀγαθὴ εὐφραίνει αὐτόν.

[Ibid.] Ταράσσει μὲν ὁ περὶ τῶν ἐν νόμῳ κολάσεων λόγος· περὶ δὲ τῶν ἐν Εὐαγγελίοις ἐπαγγελιῶν ἀκούων εὐφραίνεται. Ὅρα πρὸς ἑκάτερα χρήσιμον· κἂν ἀγαθόν τι περὶ τῶν πέλας ἀκούσῃ, οὐ βασκαίνει ἀλλὰ συγχαίρει· κἂν πονηρὸν τι περὶ ἑαυτοῦ καταστέλ-
λεται, τάξιν ἔχει καὶ ἡ ὀδύνη αὐτοῦ καὶ ἡ χαρὰ· ἐπὶ δὲ τῶν ἀσεβῶν, τούναντίον· ἔνθα μὲν γὰρ ὀδυῖσθαι χρὴ ἐπὶ τοῖς φοβεροῖς λόγοις, καταφρονουῖσιν· ἔνθα δὲ χαίρειν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς, τήκονται, ἐναντία πάσχοντες πάθῃ.

B

Οὐκ ἐπιτεύξεται δόλιος θήρας.

[Cod. f. 59 h.] Ἐπεὶ θηρευτῆς ἐστὶ καὶ ἀλειυτῆς ἡμῶν ὁ λογισμὸς, ὁ οὖν δόλιος ὧν οὐκ ἐπιτυγχάνει τῆς θήρας τῶν ἐναντιῶν λογισμῶν, ἀλλ' αὐτὸς θηρεύεται ὑπ' αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Ὁς φυλάσσει τὸ ἑαυτοῦ στόμα, τηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

[Cod. f. 59 b.] Ὅρα πρώτους ἡμᾶς καρπουμένους τὰ καλὰ, καὶ τὴν βλάβην αὐθις περιτρεπομένην εἰς ἡμᾶς· φυλάσσει μὲν γὰρ ὅς οἶδε λέγειν τὸ θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου· προπετεύεται δὲ χεῖλεσιν, ὁ μὴ νοῶν ἃ λέγει, μὴδὲ περὶ τίνων διαθεβαῖται. [Ibid.] Ἐν ἐπιθυμίαις ἐστὶ πῶς ἀεργός. Ὁ γὰρ τοιοῦτος, κἂν πάνυ εὐπορος ᾖ, διαφθείρει τῇ ἀργίᾳ τὸν πλοῦτον· ἢ παρ' ὅσον τὸ ἔργον παρασχολεῖ τὴν διάνοιαν τῶν περισσῶν ἐπιθυμιῶν· οἱ δὲ ἐπιμελούμενοι τῶν ὄντων, καὶ τὰ οὐκ ὄντα τοῖς οὖσιν προσηύξησαν. *Εἰσὶν οἱ πλουτιζοῦσιν ἑαυτοῦς, μηδὲν ἔχοντες, καὶ εἰσὶν οἱ ταπεινοῦντες ἑαυτοῦς ἐν πολλῷ πλούτῳ.* Ἄρα οὔτε πλοῦτος, ἀλαζονίας ὑπόθεσις· οὔτε πένια, ταπεινοφροσύνης· ἢ πλουτιζοῦσιν οἱ δοκησάσοι.

Λύτρον ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος.

[Cod. f. 60 a.] Τί λέγεις; τί ποιεῖς, οὕτως ἐπαίρων τὰ χρήματα; Πρώτον μὲν οὐκ ἀπλῶς ἀπαντα τὸν πλοῦτον ἔφησεν, ἀλλὰ τὸν ἴδιον τὸν ἐκ δικαίων πόνων· οὐκ οὖν πονηρὸν ἢ πτωχεῖα· ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι τῷ πτωχῷ ἴσως οὐδὲ ἀπειλήσαι τις ἂν ἔλοιτο· τὸν γὰρ οὐκ ἔχοντα, πόθεν ἂν τις φοβήσῃσιν; Ὅστε ἀπράγμων οὗτος ὁ βίος ἐστίν· ἢ πλοῦτον ἴδιον τὴν δικαιοσύνην φησὶ, ἥτις ρύεται ἐκ θανάτου· οὐχ ὑφίσταται δὲ ἀπειλῆν, ἥτοι τὴν περὶ κολάσεως προαναφώνησιν, ὁ πτωχεύων ταῖς ἀρεταῖς.

Κρεῖσσων ὁ ἐναρχόμενος βοηθεῖν τοῦ ἐξαγγελουμένου καὶ εἰς ἐλπίδας ἀγοντος.

[Cod. f. 60 b.] Παιδεύει πανταχοῦ μὴ προπετεῖς εἶναι βήμασι, καὶ μήτε Θεῷ ἀπλῶς ἐπαγγέλλεσθαι μήτε ἀνθρώποις, ἀλλὰ δι' ἔργων τοῦτο ποιεῖν, καὶ

μη ῥήμασι διαλύεσθαι· ἢ ὅτι, Ταχύ ἄρχου ἀρετῆς, A καὶ μη μέλλε· καλὸν γὰρ ἐνάρχεσθαι ἀγαθῆς πράξεως, καὶ μη ἐλπίδοσκοπεῖν. Ὁ φοβούμενος ἐντολίην, οὗτος ὑγιαίνει. [Cod. f. 61 a.] Ὡς ὁ φοβούμενος τὸν Θεὸν ποιεῖ τὸ θέλημα αὐτοῦ, οὕτως ὁ φοβούμενος ἐντολίην τηρεῖ αὐτήν· ὁ δὲ καταφρονῶν τοῦ Θεοῦ, καταφρονεῖ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ὑγιαίνει δὲ ψυχὴ τηροῦσα τὴν ἐντολίην τὴν θεῶν.

Βασιλεὺς θρασὺς ἐμπεσεῖται εἰς κακὰ· ἄγγελος δὲ σοφὸς ῥύσεται αὐτόν.

[Cod. f. 61 a.] Ὅραξ ὅσον κακὸν ἢ θρασύτης, δτι οὐδὲ βασιλέα ὠφελεῖ· καὶ τοι παρὰ τίνος ἐκείνος πείσεται δεινὸν, ὁ πάντας ἔχων ὄψ' ἑαυτῷ; ἴδε καὶ ὅσον ἀγαθὸν τὸ ἐναντίον· ῥύσεται γὰρ, φησὶν, αὐτὸν ὁ σοφὸς τις ἀγγέλλων καὶ συμβουλεύων· ἤγουν αὐτὸς ἑαυτὸν ῥύσεται, σοφὰ τοῖς ἀντιπάλοις B ἀγγέλλων καὶ πρεσβευόμενος· ἄγγελος δὲ σοφός, τούτεστιν ὁ σοφὰ συμβουλεύων αὐτῷ.

Ὁ συμπορευόμενος σοφοῖς, σοφὸς ἔσται.

[Cod. f. 61 b.] Οὐ μικρὸν ἔρα ἡ συνδιατριβὴ ἢ μετὰ τῶν τοιοῦτων· οὐχ ἀπλῶς δὲ τὸ κοινωνεῖν πορείας· τάχα καὶ τοῦτο ὠφελεῖ· ἀνάγκη γὰρ πολλὰ μαθεῖν καὶ ἐκ τούτου· οὐχ εἶπε γὰρ, ὁ συνῶν, ἢ ὁ συγγινόμενος ἐπὶ πλείστον, ἀλλὰ καὶ ὁ μόνος βαδίσεως κοινωνήσας μεγάλη καρπώσεται, φησὶν· εἰ γὰρ στολισμὸς ἀνδρός, καὶ γέλως ὀδόντων ἀναγγέλλει τὰ περὶ αὐτοῦ, πολλῶ μᾶλλον βάδις μικρά, καὶ ὥστε συνεχῶς τοῦτο γίνεσθαι· ἐπὶ δὲ τῶν ἀγνωμόνων τούναντιον.

Ἀμαρτάνοντας καταδιώξεται κακὰ.

[Ibid.] Τὸ καταδιώξεται, τὸ ταχὺ τῆς ἀντιδόσεως καρλοτησιν, ὡς μὴδὲ ἀναβάλλεσθαι· κακὰ δὲ, τὰ κακωτικά, ἃ ὡς βραδύτερα καταδιώκει τοὺς ἀμαρτάνοντας· τὰ δὲ ἀγαθὰ ὡς ταχύτερα καταλήφεται τοὺς δικαίους· Ἀγαθὸς ἀνὴρ κληρονομήσει υἱοῦς υἱῶν. [Cod. f. 62 a.] Τὸ κληρονομήσει, οὐ τοῦτό φησι, τὸ παῖδας κληρονομεῖν· τοῦτο γὰρ ἔσχατον ἀρὰ, ἀλλὰ τούναντιον ὅτι παραπέμψει τὸν πλοῦτον τοῖς ἐξ αὐτοῦ, καὶ καταλείψει πρὸς διαδοχὴν· ὁ δὲ τῶν ἀσεβῶν οὐχὶ τοῖς τέκνοις, ἀλλὰ τοῖς δυναμένοις χρῆσθαι καλῶς παραπέμπεται· ἢ οὕτως· ὁ νοῦς πατήρ, ἀγαθοὺς γενῶν λογισμοῦς· οὗτοι δὲ πραγμάτων ὁμοίων γεννητικοί.

Ὁς φείδεται τῆς ἑαυτοῦ βακτηρίας, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ υἱόν.

[Ibid.] Τοῦτο πρὸς τοὺς φιλοτέκνους εἶναι δοκοῦντας, οὐκ ὄντας δὲ· ὥστε οὐ τὸ μὴ φείδεσθαι, ἀλλὰ τὸ φείδεσθαι μισεῖν ἔστιν· οὐ τὸ τυχὸν γὰρ κτήμα τὰ παιδία, ὧν καὶ τῆς σωτηρίας ἐσμέν ὑπεύθυνοι· μὴ τέκνα· ψιλὸς γὰρ λόγος οὐκ ἐπιτιμήσις· οὐχὶ ὁ Ἥλιε χαλεπωτάτην δέδωκε δίκην ταύτης ἐνεκεν τῆς προφάσεως; Ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει. Οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπιμελῶς· ἐπειδὴ γὰρ ἡ φύσις κελεύει φείδεσθαι, τὸ ἔμετρον ἀναιρεῖ· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐντέθεικέ σοι τὴν φιλοστοργίαν, ἵνα βλάπτῃς τοὺς φιλομένους, ἀλλ' ἵνα αὐτῶν φροντίξῃς· περιελετοῖνυ τὸ φίλτρον τὸ ἀκαιρον. « Δίκαιος ἐσθίων ἐμπιπλῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. [Cod. f. 62 b.] Καὶ μὲν οἱ προφήται φασι· Ἐξύτευσας αὐτοῦς, καὶ ἐριζώ-

mur. Vel dicit : Statim virtutis initium fac, nec differas. Pulchrum est enim bonum opus capessere, neque vanæ spei mentem intendere.—VERS. 13. *Qui timet mandatum, sanus est.* Sicut qui Deum timet, voluntati ejus obtemperat; ita qui mandatum timet, observat illud. Qui vero Deum spernit mandata ejusdem spernit. Valet autem anima quæ divinum mandatum custodit.

VERS. 17. *Rex audax in mala incidet : nuntius autem sapiens liberabit eum.*

Videsne quantum sit malum audacia, quandoquidem ne regi quidem prodest, etiamsi hic a quonam pati potest grave aliquid, qui omnes sub se habet? nam certe aliquis eripiet eum, periculi admonens et consilium impertiens. Vel ipse rex semet expedit, sapientibus verbis utens et legatione. Sapiens nuntius, id est qui sapienter ei consultit.

VERS. 20. *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit.*

Valde interest cum talibus conversatio, non autem sola itineris societas; quanquam et hæc ipsa fortasse juvabit : necesse est enim hinc etiam multa dicere. Non enim dixit, qui conversatur, vel qui diutissime contubernalis sit, sed qui vel unius ambulationis comes fuerit, magna, inquit, consequetur. Nam si viri incessus, et dentium risus, indolem illius patefaciant, multo magis brevis ambulationis, quæ quidem sæpe fiat, hoc præstabit. Secus vero in hominibus scævus usuvenit

C VERS. 21. *Peccatores persequentur mala.* Verbum *persequentur* celeritatem retributionis ostendit, absque ulla dilatione. Mala autem intellige molestias, quæ paulo tardius peccatores insequi solent. Verumtamen bona, utpote celeriora, ad justos pervenient. — VERS. 22. *Bonus vir hereditabit filios filiorum.* Verbum *hereditabit*, haud significat hæreditatem capiet filiorum; summa enim hæc maledictio foret; sed contrariam potius, nempe quod divitias transmittet posteris suis, et successores relinquet. At impiorum opes non filiis, sed iis qui bene uti queunt transmittuntur. Vel sic : mens quasi parens, bonas gignit cogitationes; hæc vero similium actuum parentes fiunt.

VERS. 24. *Qui suæ virgæ parcat, odit filium suum.*

Hoc iis dicitur qui liberorum suorum amantes videntur, neque tamen sunt. Quamobrem non qui non parcat, sed qui parcat, odit. Non levis pretii res filii sunt, de quorum salute ratio a nobis exposcetur. (Aiunt multi) : Ne ita, o filii. At nudus sermo non est castigatio. Nonne Heli gravissimam luit pœnam propter hanc dictionem? *Qui autem diligit, instanter erudit.* Non dicit tantum erudit, sed instanter. Nam quia natura parcere suadet, quod est immodicum Salomon exciudit. Non enim ideo natura liberorum amorem tibi indidit, ut dilectis noceres, sed ut illorum curam gereres. Aufer itaque affectum intempestivum. — VERS. 25. *Justus comedens replet animam suam.* Et quidem prophetæ

dixerunt : *Plantasti eos, et radicem miserunt* ²²; non tamen semper, neque in perpetuam : frequens enim est impiorum casus. Cur vero non omnes puniuntur, neque omnes præmio donantur? Nimirum ut virtus per se stet. Vel, qui divinis alitur doctrinis, hic iis bonis repletur, quorum penuriam impii experiuntur.

CAPUT XIV.

VERS. 1. *Sapientes mulieres ædificaverunt domos.*

Ecclesia patientia sua ac spe in Christum ædificavit sibi domum, id est excitavit et erexit magisterio ac fide accedentes ad se. *Stulta mulier exstructam, manibus suis destruxit.* Est hæc hæresis, quæ causa sibi mortis æternæ sit. — VERS. 2. *Qui recte ambulat, timet Dominum.* Non quilibet timor facit recte incedere, sed Dei timor. Nam sicut *impious cum in profundum malorum venit, contemnit* ²³, ita pius timet. Quomobrem hoc etiam nomine, virtutibus prædita vita, præclara est : namque additus timor, religiosiores homines facit.

VERS. 3. *Ex ore stultorum virga contumeliæ.*

Ei quidem tu paulo ante dicebas : Qui labiis profert sapientiam, virga percutit hominem excordem ; quomodo nunc tribuis idem insipienti ? Haud pari modo, inquit. Nam æque quidem virga est, verum tamen hic facit contumeliam, illic emendationem. Eatenus ergo hæ virgæ molestæ sunt, prout fuerint qui percutient. Licet enim et convicium facere et reprehensionem, non tamen sine sapientia ; quidquid vero hac comite sit, neque injucundum est, neque molestum, neque grave. Contra, etiamsi laudet insipiens, laus convicio pejor est. Si autem objurget sapiens, perinde est ac si laudaret. Hoc autem et sapiens quidam dixit : Etiamsi magna voce laudans id agat, tu quidem dicta ejus loco convicii habe.

VERS. 4. *Ubi non sunt boves, præsepe vacuum.* Mihi hoc dicere videtur, quod nempe iners plurimum patiatur detrimentum atque egestatem. Nisi potius ait, neminem adesse, ubi nihil fruendum suppetit. Vel oportere bobus parcere, et œconomiam curare ; vel curam multam agricolationi impendendam ; vel postremo, ubi non sunt discipuli, magistrorum ædes fieri vacuas ; magistri vero præstantiam cognosci, ubi multi sunt alumni. — VERS. 6. *Quæres sapientiam apud iniquos, et non invenies.* Non enim cohæret cum iniquitate sapientia. *Domus iniquorum emundari debent.* Super arena fundatæ, expiatione mundandæ erunt, ut incolæ purificati Deum videant. At illi qui Jesu verba audiunt et actu comprobant, domum suam super petra ædificant.

VERS. 15. *Innocens credit omni verbo.*

Qui facile audit, inconsultus est : stultum est enim cuilibet temere credere. At homo prudens, etiamsi forte primo rei aspectui, credat, mox resi-

²² Jerem. xii, 2. ²³ Prov. xviii, 3.

Θησαν, ἀλλ' οὐ διαπαντός οὐδὲ διηνεκῶς· πολλὴ γὰρ τῶν ἀσεβῶν ἡ κατὰπτωσις. Πῶς δὲ οὐ πάντες κολάζονται, οὐδὲ πάντες τιμῶνται ; ἵνα δι' ἐαυτὴν ἢ ἡ ἀρετὴ· ἢ ὁ λόγος τρεφόμενος θεοῖς, ἐμπιπλάται ὧν οἱ ἀσεβεῖς ἐν ἐνδελῶ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΔ'.

Σοφὰ γυναῖκες ἠκοδόμησαν οἴκους.

[Cod. f. 62 b.] Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐλπίδος τοῦ Χριστοῦ ἀνυποκόμησεν ἐαυτῆς οἶκον, τούτέστιν, ἀνῆγειρε καὶ ἀνῶρθωσε τῆς διδαχῆς καὶ πίστεως τοὺς προσιόντας αὐτῆς. Ἡ δὲ ἀφρων κατέστρεψε ταῖς χερσὶν αὐτῆς· ὅπερ ἐστὶν, ἡ αἵρεσις παραίτιος ἐκυτῆ θανάτου αἰωνίου γεγενημένη. Ὁ πορνεύμενος ὀρθῶς, φοβεῖται τὸν Κύριον. Οὐχὶ ὁ φόβος ἀπλῶς ποιεῖ μόνον τὸ ὀρθῶς πορεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν· ὡς γὰρ ἀσεβῆς εἰς βάθος κακῶν ἐμπεισῶν καταφρονεῖ, οὕτως ὁ εὐσεβῆς φοβεῖται· ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο ὁ ἐνάρετος βίος, καλός· ὅτι καὶ ὁ φόβος προσηθέμενος εὐλαβεστέρους ποιεῖ.

Ἐκ στόματος ἀφρόνων, βακτηρία ὕβρεως.

[Ibid.] Καὶ μὴν σὺ πρὸς τοῦτο ἔλεγες· Ὅς ἐκ χειλέων προφέρει σοφίαν, βάδιον τύπτει ἄνδρα ἀκάρδιον· πῶς ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ δίδως τῷ ἀνοήτῳ ; οὐκ ἴσως, φησί· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο βακτηρία· ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ὕβρεως· ἐκείνο δὲ, ἐπιεικειᾶς· τὸ μὲν, ποιεῖ τὴν ὕβριν· τὸ δὲ, διορθοῖ· οὕτως εἰσὶν ἐπαχθεῖς, ὡς αὐτοὶ οἱ πλήττοντες· ἐνεσσι μὲν γὰρ καὶ ὕβρισαι καὶ ἐλέγξαι, ἀλλὰ μετὰ σοφίας· τὸ δὲ μετὰ ταύτης γινόμενον, οὔτε ἀήδεις, οὔτε φορτικόν, οὔτε βαρὺ· κἂν μὲν ἐπαινῇ ὁ ἀνόητος, ὕβρεως χεῖρον· κἂν ὕβριζῇ ὁ συνετὸς, ἐπαίνων ἴσον· τοῦτο καὶ τὸ σοφός φησι· Κἂν ἐπαινῶν μεγάλη τῆς φωνῆς τοῦτο ποιῇ, ὡς δνεῖδος εἶναι δέξαι τὸ λεγόμενον.

Ὅ μὴ εἰσι βόες, γίνεαι καθαρά, κ. τ. λ.

[Cod. f. 63 a.] Ἐμὸς τοῦτο δοκεῖ λέγειν, ὅτι ἀργὸς μυρίαν ὑπομένει ζημία καὶ πενία· ἢ εἰ μὴ τοῦτο· ὅτι οὐκ ἔστι, μὴ προσέμενόν τι καρπώσασθαι, ὅτι δεῖ βοῶν φείδεσθαι· ὅτι χρὴ οἰκονομικὸν εἶναι· ὅτι πολλὴν πρόνοιαν ἔχειν γεωργίας. Ἡ οὕτως· οὐ μὴ εἰσὶν οἱ διδάσκοντες, τὰ δοχεῖα τῶν διδασκάλων κενά· ἢ ἴσχυς δὲ τοῦ διδάσκοντος δεικνύται ἐνθα πολλὰ τὰ γεννήματα. Ζητήσεις σοφίαν παρὰ κακοῖς, καὶ οὐχ εὐρήσεις. [Ibid.] Οὐ συμπλέκεται γὰρ τῆς κακίας ἡ σοφία. Οἰκία παρανόμων ὀφειλήσουσι καθαρισμόν. Ἐπὶ ψάμμου γὰρ ἔχουσαι τὴν θεμέλιον, ὀφειλοῦσι καθαρισμόν, ἵνα καθαροὶ γενόμενοι ἴδωσι τὸν Θεόν· οἱ δὲ ἀκούοντες τοὺς Ἰησοῦ λόγους καὶ ποιῶντες αὐτοὺς, οἰκοδομοῦσι τὴν ἐαυτῶν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν.

Ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ.

[Cod. f. 64 a.] Ὁ ἐπιπολαῖως τὴν ἀκοήν, ἀδιάκριτος· ἀνοίας γὰρ τὸ παντὶ πιστεύειν ἀπλῶς· ὁ δὲ φρόνιμος, κἂν ἐκ πρώτης πεισθῆ φαντασίας, μεταγινώ-

σκει καὶ ἐπιλογίζεται. Ὀλισθήσουσι κακοὶ ἐναγτι ἀγαθῶν. [Cod. f. 64 b.] Ἀδύνατος γὰρ οὕσα συν-
υπάρχειν, ὡς ἐναντία τῇ κακίᾳ ἢ ἀρετῇ, ἐν τῷ παρ-
εῖναι, ταύτῃ πεσεῖται. Καὶ ἀσεβεῖς θεραπεύσουσι
θύρας δικαίων· ἀσεβεῖς δὲ μετανοοῦντες, ἐπὶ θύρας
τασιν ἀγαθῶν· θεραπεύει δὲ νῦν, οὐ τὸ ἰᾶσθαι, τὸ δὲ
δουλεῖν ὡς διδασκάλοις ληπτέον.

Στέφανος σοφῶν, πλοῦτος αὐτῶν.

[Cod. f. 65 a.] Τί λέγεις; Πλοῦτος ἡ δόξα σοφῶν;
Ναι, φησὶν· οὐχ ὅτι αὐτοῖς οὕτος προστιθησὶ δόξαν,
ἀλλ' ὅτι δυνατοὶ εἰς δέον αὐτῷ χρῆσασθαι, καὶ μὴδὲν
ἀπ' αὐτοῦ καρπώσασθαι κακῶν· διὸ καὶ τίς φησιν·
Ἴνα τί ὑπήρξες χρήματα ἄφρονι; Κτήσασθαι γὰρ σο-
φίαν ἀσύνετος οὐ δυνήσεται. Πρόσταγμα Κυρίου,
πηγὴ ζωῆς. [ibid.] Πηγὴ οὕσα οὐδέποτε διαλιμπά-
νει, ἀλλ' ἀεὶ ἀναβλύζει τὴν τε παρούσαν ζωὴν καὶ
τὴν μέλλουσαν· καὶ ἐν τῷ χορηγεῖν ἀγαθὰ, κακῶν
ἀποτρέπει. Ἐν πολλῶν ἔθνεσιν δόξα βασιλέως· ἐν δὲ
ἐκλείψει λαοῦ, συντριβὴ δυνάστου. [Cod. f. 65 b.]
Ὁ μὲν βασιλεὺς ἐν ἑτέροις ἔχει τὴν ἰσχύον καὶ τὴν
δόξαν· ὁ δὲ τὸν Θεὸν φοβούμενος, ἐν ἑαυτῷ· δοκεῖ δὲ
μοι διὰ τούτων παραινεῖν τοῖς τε ἄρχουσι καὶ ἄρχο-
μένοις, εἴκειν ἀλλήλοις· οἷον ὡς (ἐν) ἑκαίνοις ἔχων
τὴν ἰσχύον, οὕτως διάκεισο.

Μακρόθυμος ἀνὴρ, πολὺς ἐν φρονήσει· ὁ δὲ
ὀλιγόψυχος ἰσχυρῶς ἄφρων.

[Ibid.] Ὅρα ἐν ἑκατέρῳ τὴν ἐπίτασιν· πολὺς, καὶ
ἰσχυρῶς· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀνοίας τεκμήριον, ὡς ἡ
ὀλιγοψυχία· καὶ οὐδὲν οὕτως φρονήσεως· ἐντελοῦς,
ὡς ἡ μακροθυμία· πῶς ἂν τις μακροθυμήσῃ, ἢ τῷ
σφόδρα ἀκρῶς· ἐξετάζειν πάντα; Ὁ πραθυμὸς
ἀνὴρ ἰᾶται τὸ θυμικὸν τῆς καρδίας πάθος· κρατήσας
γὰρ τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ, αὐτὴν ταρattoμένην
ὑπ' αὐτοῦ ἰᾶται· σῆς δὲ ὀστέων ἢ συνετῆ νότισι εἰς
τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις εἰσδύνουσα, ἀνατέμνει αὐ-
τὰς καὶ τρέφεται βούλεται.

Ὁ συκοφαντῶν πένητα, παροξύνει τὸν ποιή-
σαντα αὐτόν.

[Cod. f. 65 b.] Δύο ἁμαρτίαι ἐνταῦθα, καὶ συκο-
φαντία, καὶ κατὰ πένητος· διὰ τί δὲ παροξύνει τὸν
ποιήσαντα αὐτόν; Ὅτι αὐτὸς αὐτὸν ἐποίησε πένητα,
καὶ εὐχείρωτον τῇ γλώττῃ τῇ σῆ τοῦ συκοφάντου.
Ὁ δὲ τιμῶν αὐτόν, ἐλεεῖ πτωχόν. Καὶ μὴν εἰ αὐ-
τὸς αὐτόν ἐποίησε, τίνας ἔνεκεν ἐλεεῖσθαι χρὴ; Καὶ
γὰρ ἔκρουσα πολλῶν τοῦτο λεγόντων· Τίνας ἔνεκεν
ἐλεῆσαι πένητα δεῖ; εἰ ἐφίλει αὐτόν ὁ Θεός, οὐκ ἂν
αὐτόν πένητα ἐποίησε. Μέχρι τίνας παίζομεν εἰς τὴν
σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν; μέχρι τίνας γελῶμεν, ἐφ'
οἷς τρέμειν ἔχρην καὶ δεοικέναι καὶ φρίττειν τὸν
μιαρὸν τὸν μυρίων γέμοντα κακῶν· τίνα ἐφίλει; Τὸν
Λάζαρον, ἢ τὸν πλούσιον; Ταῦτα ἡμᾶς ἀπόλωλεν, ὅτι
εἰς ἀστεῖα διαλυόμεθα. Ὁ πεποιθὼς, τουτέστιν ὁ
καθαρὸς καὶ θαρρῶν τῷ Θεῷ, τῇ ἑαυτοῦ δὲ δόξῃ-
τητι δίκαιος· παρ' ὅσον οὐδαὶς ταῖς ἑτέρου πράξεσι
σώζεται ἢ ἀπόλλυται.

Ἐν καρδίᾳ ἀγαθοῦ ἀναπαύεται σοφία, κ. τ. λ.

A piscit et considerat. — Vers. 19. *Labentur mali coram bonis.* Cum enim consistere cum nequitia virtus nequeat, hac praesente, illa corrui. *Iniqui autem colent fores justorum.* Nempe iniqui poenitentes justorum januas frequentabunt: nam verbum θεραπεύειν hoc loco non significat mederi, sed intelligendum est, illos ut magistris obsecuturos.

Vers. 24. *Corona sapientium, divitiarum ipsorum.*

Quid ais? Ergo divitiarum sunt gloria sapientium? Utique, ait: non quod his gloriam adjiciant, sed quia hi valent illis bene uti, et nihil inde mali percipere. Quamobrem etiam quidam aiebat: Cur insipienti divitiarum? Possidere certe sapientiam insipientis non poterit. — Vers. 27. *Mandatum Domini, fons vitae.* Fons vitae cum sit, nunquam deficit, sed continuo hinc scaturit tum praesens vita tum futura; et dum bona largitur, a malis averit. — Vers. 28. *In multitudine populi dignitas regis: et in paucitate plebis contritio principis.* Profecto rex in aliis robur suum habet ac dignitatem; at qui Deum timet, habet in se ipso. Praeterea videtur mihi verbis his adhortari tum principes tum subjectos ut invicem cedant: nempe eum ab illis (o rex) vires habens, ita erga ipsos affectus sis.

Vers. 29. *Longanimis vir, multus in prudentia: pusillanimitas autem, valde imprudens.*

Specula in utroque vehementiam, multus et valde. Quippe nihil ex corde magis indicat, quam pusillanimitas; nihil vicissim ita prudentiam perfectam comprobat, ut longanimitas. Quomodo autem quis fiet longanimis, nisi diligentissime cuncta scrutando? Mansuetus vir medetur iracundiae cordis passioni: namque iram cohibens et animi impetum, cordi his commoto medetur. Tinea vero ossium sensitiva cogitatio, quae animae facultates subiens, conterit ipsas ac devorare nititur.

Vers. 31. *Qui calumniatur pauperem, irritat factorem ejus.*

Duo hic peccata, calumniae scilicet, et adversus pauperem. Cur autem factorem ejus irritat? nempe quod Deus hunc fecerit, et linguae tuae, o sycophanta, subdiderit. *Qui vero Deum honorat, misereatur egeni.* Atqui si Deus hunc pauperem fecit, cur ejus miserendum est? Sane hoc complures audivi dicentes: Quid opus est pauperis misereri, quem si Deus amaret, pauperem non fecisset? Quousque tandem adversus nostram salutem jocabimur? quousque in re ridebimus, in qua tremere oporteret, pavere et exhorrescere, hominem certe qui sit improbus et innumeris peccatis oneratus? Dic, age, quemnam Deus diligebat, Lazarumne an divitem illum? Hoc nos perdit, quod ad facietias facile delabimur. *Qui confidit,* id est homo purus et Deo fretus, *propria sanctitate justus est;* quatenus scilicet nemo ob alienos actus vel salvatur vel perit.

Vers. 33. *In corde boni viri requiescit sapientia, etc.*

Id est radices ager, alte fundabitur, tanquam tutissimo loco custodietur. Non autem dignoscitur in excordibus sapientia, quæ non habitabit in corpore culpæ dedito. — **VERS. 25.** *Acceptus regi minister intelligens.* Rursus humanis exemplis adhortatur homines, et ab inertia retrahit: namque et rex nihil aliud postulat quam benevolentiam. Vel dicit, ministrum prudentis sua gratiam consequi. *Sua autem agilitate, aufert ignominiam.* Et si modo contemnat ignominiam hinc forte orientem, prudentia sua semet confirmabit.

CAP. XV.

VERS. 1. *Ira perdit etiam prudentes: responsio submissa avertit furorem: sermo autem tristis suscitatur iras.*

Ergo in arbitrio nostro sunt omnia, nempe et irritare et placare. Non itaque qui irascitur Dominus est, sed in nostra potius potestate est illum ad iram concitare, vel secus. Quod si ira prudentes quoque perdit, quanto magis illos de quibus dictum est, imprudentem ira pessumdat? quod quidem prudenti quoque contingit ob aliquam negligentiam. Responsio vero submissa avertit furorem, id est respondentis modus palam humilis, et nihil asperitatis habens. — **VERS. 4.** *Sanitas linguæ, arbor vitæ.* Valetudine utitur lingua, quæ loquendo non peccat: nam linguæ morbus, peccatum ejus. Spiritu autem, sancto videlicet, repletur ille qui hanc continet, neque lingua peccat. — **VERS. 7.** *Corda sapientium vincita sunt sensu; corda autem stultiorum nequaquam secuta.* Specta illos quidem extorsum quoque tutos lingua et ratiocinio; hos autem ne intus quidem; nam cor corruptum gerunt. Vel quod stulti linguam ad loquendum movent, vim dictorum suorum ipsi nescientes: at vero sapientes prudenti sensu labia alligant.

VERS. 10. *Qui oderunt correptiones, moriuntur turpiter.*

Vel dum increpantur, vel dum sermonis sui specimen dant; etenim cum in sophistas incidierint, nihil hiscere poterunt. Vel mandata, pro correptionibus dicit: illa enim nos peccantes redarguunt. — **VERS. 11.** *Infernus et perditio coram Domino sunt, quid ni etiam hominum corda?* Cui omnia explorata sunt, quomodo non etiam corda hominum? Sic enim præcipue recte agunt, qui quidquid mente etiam et clam sit, spectari affirmant ab oculo quodam provido, et iudice, et scrutatore. Nunc vero haud absolutam perditionem dicit, sed eam quæ aliorum sensum fugit; quæ scilicet perditio inferno propinquat. Sapientium officium est, male agentes redarguere; nihil enim æque demonstrat sapientis operam, quam rei publicæ utilem vivere. *Cum lætum est cor, facies floret.* Cur vero hoc dicitur? Nempe ut cor lætum iustitia reddamus, non autem corpus crassemus. Nam qui iustitiam appetunt, ii animam suam lætificant, quæ quidem virtutibus læta fit, mæsta autem peccatis.

[Cod. f. 66 a.] Τουτέστι ριζωθήσεται, βαθυνθήσεται, φυλαχθήσεται ως ἐν ἀσφαλεστάτῳ χωρίῳ· οὐ διαγινώσκειται δὲ σοφία ἐν ἀφροσιν, ἐπεὶ οὐ κατοικήσει ἐν σώματι ἀμαρτίας καταχρῆω. Δεχτὸς βασιλεὺς ὑπηρετῆς νοήμων. Πάλιν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτοὺς ἐνάγει, καὶ ἀπάγει ἀργίας· καὶ γὰρ καὶ βασιλεὺς οὐδὲν ἕτερον ζητεῖ, ἀλλ' εὐνοίαν· ἢ ὅτι τυγχάνει ἀποδοχῆς ὁ ὑπηρετῶν μετὰ λογισμοῦ. Τῇ δὲ ἑαυτοῦ εὐτροφίᾳ ἀφαιρεῖται ἀτιμίαν. Κἄν τι παρίδῃ τὴν ἐντεῦθεν ἀτιμίαν, διορθοῦται συνέσει.

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Ὅρη ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους· ἀπόκρισις ὑποπίπτουσα ἀποστρέφει θυμὸν· λόγος δὲ λυπηρὸς ἐγείρει ὀργάς.

[Cod. f. 65 a.] Ἄρα παρ' ἡμῖν τὸ πᾶν, τὸ καὶ ἐγείρειν καὶ κατευνάζειν· οὐκ ἄρα ὁ ὀργιζόμενος Κύριος, ἀλλ' ἡμεῖς, τοῦ ἐκείνου ὀργίζεσθαι, ἢ μὴ, παρασκευάζοντες· εἰ δὲ φρονίμους [ὀργῇ] ἀπόλλυσι, πόσω μᾶλλον περὶ ὧν εἰρηται, Ἄφρονα ἀναίρει ὀργῇ; ὁ δὲ συμβαίνει καὶ τὸν φρόνιμον ἐξ ἀπροσεξίας παθεῖν. Ὑποπίπτουσα δὲ [ἀπόκρισις] ἀποστρέφει θυμὸν, ἦγουν ἢ τοῦ ἀποκρινομένου κατάστασις, ταπεινὴ φαινομένη, καὶ τραχὺ μὴδὲν ἔχουσα. Ἰασίς γλώσσης, δένδρον ζωῆς. Ἰάται δὲ γλώσσα μὴ ἀμαρτάνουσα λόγῳ· νόσος γὰρ γλώττης, ἢ δι' αὐτῆς ἀμαρτία· Πνεύματος δὲ τοῦ ἁγίου δηλονότι πλησθήσεται ὁ συντηρῶν ταύτην καὶ μὴ ἀμαρτάνων ἐν γλώσσῃ. Χεῖλη σοφῶν δέδεται αἰσθήσει· καρδία δὲ ἀφρόνων οὐκ ἀσφαλεῖς.

[Cod. f. 66 b.] Ὅρα τοῦτους μὲν καὶ ἐξῶθεν ἀσφαλεῖς ἀπὸ γλώσσης καὶ λελογισμένους, ἐκείνους δὲ, οὐδὲ ἐνδον· ἀπὸ γὰρ καρδίας διέφθαρται. Ἡ ὅτι κινουσιν οἱ φαῦλοι εἰς τὸ λέγειν τὴν γλῶτταν, τῆς τῶν λεγομένων ἀναισθητοῦντες δυναμέως· σοφοὶ δὲ διὰ τὴν αἰσθησιν τὰ χεῖλη δεσμοῦσιν.

Οἱ μισοῦντες ἐλέγχους, τελευτῶσιν αἰσχροῶς.

[Ibid.] Ἡ τῷ ἐπιτιμᾶσθαι, ἢ τῷ ἔχειν λόγων ἀπὸ δεξιῶν· σοφισταῖς γὰρ περιπεσόντες, οὐδὲν λέγειν δυνήσονται· ἢ καὶ τὰς ἐντολὰς ἐλέγχους εἶπεν· αὐταὶ γὰρ ἡμᾶς ἐλέγχουσιν ἀμαρτάνοντας. Ἄθης καὶ ἀπώλεια φανερά παρὰ τῷ Κυρίῳ, πῶς οὐχὶ καὶ αἱ καρδία τῶν ἀνθρώπων; Ὁ πάντα ἐστὶ δῆλα, πῶς οὐχὶ καὶ αἱ καρδία τῶν ἀνθρώπων; Τοῦτο γὰρ μάλιστα διώρθουν, οἱ τό τε τῇ διανοίᾳ καὶ τοῖς κρύφα γινόμενοις ἐπιστῆσαι τινα ὀφθαλμὸν, προνοητικὸν, δικαστὴν, καὶ ἐξεταστὴν φάσκοντες. Οὐ τὴν παντελῆ δὲ νῦν ἀπώλειαν εἶπεν, ἀλλὰ καθ' ἣν λαμβάνει τὰ τῶν ἄλλων αἰσθησιν διαφεύγοντα· ἀπώλεια ἥτις ἐστὶ γέλιων τοῦ ἄδου. [Cod. f. 67 a.] Σοφῶν γὰρ τοῦτο ἐστὶν ἴδιον, ἐλέγχειν τοὺς κακῶς πράττοντας· οὐδὲν γὰρ οὕτως δείκνυσι τὸ τῆς σοφίας ἔργον, ὡς τὸ κοινωφελῶς ζῆν. Καρδίας εὐφραινομένης πρόσωπον θάλλει. Τοῦτο τίνος ἕνεκεν εἰρηται; Ἴνα ἐκείνην ποιῶμεν εὐφραίνεσθαι διὰ δικαιοσύνης, καὶ μὴ σῶμα λιπαίνωμεν. Οἱ γὰρ ἐπιθυμοῦντες δικαιοσύνης εὐφραίνουσι τὴν ψυχὴν αὐτῶν· ἢ εὐφραίνεται διὰ τῶν ἀρετῶν, λυπεῖται δὲ διὰ τῶν ἀμαρτιῶν.

Καρδία ὀρθὴ ζητεῖ ἀσθησιν, κ. τ. λ.

[Ibid.] Αἰσθησιν σοφίας, ἵνα γένηται σοφὴ· κακὰ δὲ ἢ τὰ κακωτικὰ, ἢ τὴν δι' ὑπερβολὴν κακίαν· Πάντα τὸν χρόνον οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν κακῶν προσδέχονται κακὰ. Ὡστε κἂν μὴ συμβῆ, κἂν μὴ ἔλθῃ εἰς τέλος, ἀλλ' ὅμως ἢ ἐλπὶς θορυβεῖ προορῶσι ταραχάς· ἢ ὅτι ἀκόλουθον ταῖς αὐτῶν πράξεσιν ἐνδέχονται τιμωρίαν.

Κρείσων ξενισμὸς μετὰ λαχάνων, κ. τ. λ.

[Ibid.] Τί φησι, λέγω· ἐπὶ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῆς φιλίας τῶν ἀνθρώπων, ἂν αὐτὴ προσῆ, βελτίω τὰ ἐλάττωνα, ἢ τὰ πολλὰ· οὐ γὰρ ἐν τῇ πολυτελείᾳ ἡ ἡδονή, ἀλλ' ἐν τῇ ἡδονῇ τὸ πολυτελές, ὡς φησιν Ἡσίοδος. Παρορῶν γὰρ ἁμαρτήματα, τὰς ἐπ' αὐτοῖς σβέννυσι κρίσεις. [Cod. f. 67 b.] Ὁ ἀνόητος οὐδὲν ποιεῖ μετὰ λογισμοῦ· ὁ δὲ φρόνιμος κατευθύνει, τούτέστι δείκνυσι τὴν μεθ' ἑκουσίου γνώμης πρᾶξιν. Τούτέστιν οἱ καταφρονοῦντες διασκοπεῖσθαι μετ' ἄλλων τὰ δέοντα, καταφρονοῦσι βουλῆς· διὸ καὶ ἀστατοῦσι, δοκοῦντες εἶναι τι μὴδὲν ὄντες. Δεῖ οὖν μὴ καθ' ἑαυτὸν τινα βουλεύεσθαι, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν. Τὸ δὲ ἐν καρδίᾳ βουλευομένων, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ διανοίᾳ. [Cod. f. 68 a.] Ὅδους λέγει ζωῆς, τὰς πρακτικὰς ἀρετὰς, τὰς φεροῦσας ἐπὶ τὴν γνῶσιν. Τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις τῶν ὑπερηφάνων κατασπᾶ Κύριος, τὸν δὲ οἶκον στηρίζει τῆς τούτων χηρευούσης ψυχῆς. Οὐκ ἔρα ἐν πράξεσιν μὲν οὐδὲ ἐν λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐν διανοίᾳ πολλὴ ἡ ἐξέτασις καὶ ἀκρίβεια. Οἱ γὰρ καθαρὰν ἔχοντες τὴν καρδίαν, οὐ μόνον τοὺς λογισμοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποφθέγματα σεμνὰ ἔχουσιν.

Ἐξόλλυσιν ἑαυτὸν ὁ δωρολήπτης, κ. τ. λ.

[Ibid.] Ἐαυτὸν, οὐχὶ τὸν διδόντα· καθ' ἑαυτοῦ δέχεται· λαμβάνει τὴν μάχαιραν· πολλὰ γὰρ ἀναγκάζεται πονηρὰ πράττειν. — Οὐ μόνον γὰρ δεῖ μὴ λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ μισεῖν· οὐδὲ γὰρ ὁ μὴ λαμβάνων ἦδη καὶ μισεῖ. Ἐλεημοσύναις καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι· τῷ δὲ φόβῳ Κυρίου ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ. Εἶπε φάρμακα τραυμάτων· εἶπε καὶ ὄδον δι' ἧς οὐδὲ τραύματα ἔσται· οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶπε καθαίρονται, ἀλλ' ἀποκαθαίρονται. Ἡ οὕτως· Χρὴ γὰρ μὴ μόνον ἐλεεῖν, ἀλλὰ καὶ εἰδένασι τὸν ἐντειλάμενον σώζειν πίστιν ὀρθήν.

Καρδίαι δικαίων μελετῶσι πίστεις.

Ἡ τῆς τοιαύτης καρδίας μελέτη ἐνωπίον ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ πίστις τὸ μελετώμενον· ὧν ἑστέρημένος ὁ ἀσεβής, ἀπὸ πονηρᾶς καρδίας προσφέρεται λόγος· Διὰ δὲ αὐτῶν καὶ οἱ ἐχθροὶ φίλοι γίνονται. [Cod. f. 68 b.] Ἀφοσιώσαντες γὰρ ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ, μεσιτεύουσι καὶ ἑτέρους φίλους Θεῷ γενέσθαι. Αὐτῇ γὰρ ἔγνωσαν τῇ πράξει τὸ οὐ ποιήσεις μάχην, εἰρηνεύσεις δὲ μαχομένους.

Μακρὰν ἀπέχει ὁ Θεὸς τῶν ἀσεβῶν.

[Ibid.] Μακρὰν οὐ τόπω ἀλλὰ γνώμης ἐναντιότητι· ὡς δὲ ἐγγὺς οἱ δίκαιοι τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἡλὸν ὡς οὐ τόπω, εὐχόμενοι ἀκούονται· Κρείσων ἄλλη λῆψις μετὰ δικαιοσύνης. Κατ' ἀρετὴν τις προκόπτων, ἐπὶ κρείττον ἀπ' ἀρετῆς διαβαίνει· ὑπερβαίνοντος δὲ, τὸ

A **VERS. 14.** *Cor rectum, quærit sensum, etc.*

Sensum nempe sapientiæ, ut fiat sapiens. Mala autem dicit hoc loco vel quæ affigunt, vel malitiam summam. — **VERS. 15.** *Omni tempore oculi iniquorum expectant mala.* Ita ut etiam nihil eveniat, etiamsi ad finem usque nihil mali contingat, at tamen suspicio turbat, dum prævident commotiones. Vel dicit, malos consentaneam actibus suis poenam experturos.

VERS. 17. *Melior hospitalitas cum oleribus, etc.*

Quid dicat, exponam. Si modo quis habeat timorem Domini, si etiam benevolentia hominum fruatur; melius est tenue patrimonium quam amplum: non enim in copia voluptas est, sed copia voluptate æstimatur, ut ait Hesiodus. Qui offensas negligit,

B **VERS. 18.** *Qui offensas negligit, judicia de illis futura sopit.* Vir excors nihil agit considerate: cordatus autem dirigit, id est spontaneæ sententiæ actus expromit. Qui cum aliis quæ sint agenda consultare nolunt, consilii contemptum præ se ferunt: quo fit ut errore vagentur, qui se aliquid esse putant cum nihil sint. Non oportet ergo consilium a se quemque capere, sed cum multis. Quod autem ait *consultantium in corde*, cor pro mente ponit. Vias vitæ dicit, practicas virtutes, quæ ad scientiam (Dei) ducunt. Verba et actus superborum evertit Dominus; domum autem stabilit animæ prædictis vitis viduatæ. Haud sane de actibus tantum et verbis, sed de mente etiam multa et accurata fiet inquisitio. Cæterum qui purum habent cor, non cogitationes tantummodo verum etiam loquelam factam habent.

VERS. 27. *Perdit se ipsum munus acceptor.*

Se ipsum, inquam, non illum qui dat, perdit: ad sui detrimentum munera accipit: gladium contra se stringit. Sic enim multa prave agere cogitur. — Neque solum non accipienda dona sunt, verum etiam odio aversanda. Neque vero qui non accipit, idcirco odit. *Eleemosynis et fide perpurgantur peccata: timore autem Domini declinat quisque a malo.* Dixit remedia vulnere, dixit imo rationem, qua ne vulnera quidem erunt. Neque simpliciter dixit purgantur, sed *perpurgantur*. Vel sic: Oportet non misereri solum, sed etiam cognoscere illum qui rectam fidem conservari mandavit.

D **VERS. 28.** *Corda justorum meditantur fidem.*

Cordis hujusmodi meditatio coram Deo fit; ideoque ipsa meditatio fides est; qua cum impius crearet, de pravo corde depromitur sermo. *Per ipsos autem ex inimicis quoque amici fiunt.* Nam cum se coram Deo justificaverint, aliis quoque mediatores se præbent ut Deo amici fiant. Nam re ipsa cognoscunt illud: non vobis rixam, sed rixantes ad pacem convertes.

VERS. 29. *Procul abest Deus ab impiis.*

Procul, inquam, non loco, sed contrario affectu. Justus autem veluti Deo propinquus, quanquam non loco, orantes exaudiuntur. *Melius est parum accipere cum justitia.* Cum aliquis virtute proficit, in melius adhuc a virtute provehitur. Summi autem

profectus proprium est, ne id quidem prorsus cognoscere, sed ex alio in aliud sursum tendere.

VERS. 30. *Bona fama impinguat ossa.*

Vel illa quam de se audit, vel quam ipse sibi comparat. Roboratur autem validis animi commutationibus. *Timor Domini, disciplina et sapientia.* Timor quippe Domini rectam facit vitam tum practicam tum theoreticam. Huic vero disciplinæ, sapientia quæ gloriæ conciliatrix est, ascribitur, vel ei occurret, vel ipsam nanciscetur, vel ei denique attribuetur.

CAP. XVI.

VERS. 2. *Cuncta opera viri humilis explora apud Dominum.*

Nimirum perspicua, manifesta tanquam lux : nam ceu ipso spectante omnia agit. Non exiguum nobis bene agendi viam ostendit humilitatem. Profecto contritus homo nonnisi grandia præstabit. At superbiorum opera Deus non vult agnoscere. —

VERS. 4. *Impii autem in die mala peribunt.* Id est in periculis minime firmi perstabunt. Vel diem malam dicit diem iudicii. — VERS. 5. *Manui manus insecrens injuste, non erit innocens.* Qui iniqua acta actis cumulat, catenis peccatorum suorum constrictus punietur. — Qui sapientiam optas, mandata observa, et eam Dominus tibi largietur. Quod si via scientiæ Deus, initium illius est lex, quæ nos ducit ad Christum : quin etiam doctrina est. *Iusta facere, acceptabilis Deo est, quam victimas immolare.* Quia misericordiam malo, quam sacrificium, et Dei scientiam holocaustis præfero. *Qui querit Dominum, inveniet scientiam cum justitia.* Qui sincere Dominum querit, vitam suam recte faciet theoreticam et practicam. *Qui autem recte quærunt illum, pacem inveniunt.* Id est in passionum tranquillitate requiescent, et imperturbati vivent. *Reservatur improbus in diem malam* id est ad sæva pericula et eventus. Cur ille non exstinguitur, inquit, Paulus? Nempe ut longanimitas appareat. Esto aliquis improbus : si respiscat, bene est : sin improbus permaneat, saltem proderit cæteris dum gravioris punitionis argumentum præbebit.

VERS. 11. *Statera pondus justitia apud Dominum.*

Etiamsi iudicium instituere velit, et sub regulam redigere jus delectetur, attamen ita ad justitiam Deus fertur, ut non sit nimius exactor ; nam condignam peccatis pœnam non imponit. — VERS. 12. *Abominatio regi est qui facit mala.* Deo pariter ac sapienti regi abominabilis qui male agit. Hæc est regis regula : si rex es, regem, inquit, imitare. Si non imitaris, rex non es. Non enim idiotis tantum jus reddit, sed regibus ipsis. *Grata regi labia iusta.* Dixit qualem oporteat esse regem : nunc dicit de subditis, quomodo oporteat regem revereri. *In lumine vite filius regis.* — VERS. 15. Id est in bonis multis ac felicitate versatur. *Qui autem accepti sunt ei, tan-*

μηδὲ δῶς εἰδέναι, ἀλλ' ὑπερβαίνειν ἐξ ἑτέρων εἰς ἕτερον.

Φήμη ἀγαθὴ πιαίνει ὀστᾶ.

[Cod. f. 68 b.] Ἦτοι ἦν ἀκούη, ἢ ἦν αὐτὸς ἑαυτῷ περιποιεῖται. Ἐπιβρώννυσι δὲ τὰ εὐτονα τῆς ψυχῆς θεωρήματα. Φόβος Κυρίου παιδεία καὶ σοφία. [Cod. f. 69 a.] Ὁ τοῦ Θεοῦ γὰρ φόβος κατορθοῖ τὸν βίον, τὸν τε πρακτικὸν καὶ τὸν θεωρητικόν. Ταύτη δὲ τῆ παιδεία, ἢ σοφία τὸ τῆς δόξης αἴτιον ἀποκριθῆσεται, ἦτοι συναντήσεται, ἢ ἐδρήσει αὐτήν, ἢ καὶ ἀφορισθήσεται.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ'.

Πάντα τὰ ἔργα τοῦ ταπεινοῦ, φανερὰ παρὰ τῷ Θεῷ.

[Cod. f. 69 a.] Ἀντὶ τοῦ λαμπρᾶ, δῆλα ὡς ἐντὰ φῶς· ὡς γὰρ αὐτοῦ ὁρῶντος ἅπαντα πράττει· οὐ μικρὰν ἔδδν δείκνυσι ἡμῖν κατορθωμάτων τὴν ταπεινοπροσύνην. Οὐ γὰρ ἐστὶ συνετρισμῆμον ἄνθρωπον μὴ μεγάλα κατορθοῦν. Τῶν γὰρ ὑπερηφάνων τὰ ἔργα, οὐ βούλεται εἰδέναι. *Οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐν ἡμέρᾳ κακῇ ὀλοῦνται.* Τοὔτεστιν ἐν κινδύνοις οὐ στήσονται. Ἡ ἡμέραν κακὴν τῆς κρίσεως λέγει, *Χεῖρσι χεῖρας ἐμβαλὼν ἀδίκως οὐκ ἀθωοθήσεται.* Πράξεις πράξεις συνάπτων ἀδίκως, σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων σφιγγόμενος κολασθήσεται. — [Cod. f. 69 b.] Ἐπιθυμήσας γὰρ σοφίας, διατήρησον ἐντολάς, καὶ Κύριος χορηγήσει σοὶ αὐτήν· εἰ δὲ ἐδδς γνώσεως ὁ Θεός, ἀρχὴ ταύτης ὁ νόμος παιδαγωγός ἡμῶν γενόμενος εἰς Χριστόν· μὴ ποτε δὲ καὶ ἡ θεωρία ἐστίν. *Τὸ ποιεῖν δίκαια, δεκτόν παρὰ Θεῷ μᾶλλον, ἢ θύειν θυσίας.* Ὅτι ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν· καὶ ἐπίγνωσι θεοῦ, ἢ ὀλοκαυτώματα. Ὁ ζητῶν τὸν Κύριον, ἐδρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης. Ὁ ζητῶν γνησίως τὸν Κύριον, κατορθώσει βίον θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν. *Οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν, ἐδρῆσονται εὐρήνην.* Τοὔτεστιν ἐν γαλήνῃ διαναπαύσονται παθῶν, ἐν ἀταραξίᾳ βιώσουσι. *Φυλάσσειται ἀσεθεῖς εἰς ἡμέραν κακῇ.* Τοὔτεστιν εἰς κίνδυνον χλευσθῆναι, εἰς περίστασιν. Καὶ διὰ τί μὴ ἀναιρῆ, λέγει Παῦλος ; Ἴνα ἢ μακροθυμία φανεῖ· ἔστω τις κακός· ἂν μὲν μεταβάλλεται, ἐκέρθανεν· ἂν δὲ ἐπιμείνη κακός, πάλιν ὠφέλησεν ἑτέρους, μέζονος τιμωρίας παρασχῶν ὑπόθεσιν.

Ῥοπή ζυγοῦ δικαιοσύνης παρὰ Κυρίου.

[Ibid.] Κᾶν στήσαι βουλήθῃ καὶ ὑπὸ κανόνα ἀγαγεῖν τὸ δίκαιον ἤδεσται, ἐπιβρεπῆς ἐστὶν ὁ Θεός πρὸς τὸ δίκαιον, οὐκ ἀκριθής· οὐ γὰρ ἀξίαν τῶν ἁμαρτημένων ἐπάγει ποινὴν. *Βδέλυγμα βασιλεῖ ὁ ποιῶν κακά.* Καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῷ συνετῷ βασιλεῖ βδελυκτός ἐστὶν ὁ ποιῶν κακά. Τοῦτο γὰρ διορθωτικὸν βασιλεύς· εἰ βασιλεὺς εἶ, τὸν βασιλέα, φησί, μιμοῦ. Εἰ δὲ οὐ μιμῆ, οὐκ εἶ βασιλεὺς· ἢ γὰρ ἰδιώταις δικάζεσσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς βασιλεῦσιν αὐτοῖς. *Δεκτὰ βασιλεῖ χεῖρ δίκαια.* Εἶπεν οἶον δεῖ τὸν βασιλέα εἶναι· λέγει καὶ περὶ τῶν ὑπηκόων, πῶς αὐτὸν φοβεῖσθαι χρὴ· Ἐρ φωτὶ ζωῆς, υἱὸς βασιλεύς. Τοὔτεστιν ἐν ἀγαθοῖς πολλοῖς, ἐν εὐπραγίᾳ· *Οἱ δὲ προσδεκτοὶ*

αὐτῶ, ὡς περ νέφος ὄψιμον. Ἄντι τοῦ, ἦδεῖς, θαυμαστοί. Ὁψιμον δὲ νέφος οἱ ἐγγὺς τῆς παρουσίας πιστεύσαντες· ταῦτα δὲ λέγειν ἐμοὶ δοκεῖ, μὴ ἐπιτίθεσθαι τυραννίδι, ἀλλ' εἶν κατὰ γένος· τὰ τῆς διαδοχῆς. *Nossumus* σοφίας αἰρετώτερα χρυσίου. Τὰ μικρὰ νοήματα τοῦ Χριστοῦ αἰρετώτερα τῆς ὑπερηφάνου παιδείας τῶν ἐξω· ἢ τὰ κυήματα τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, αἰρετώτερα τῆς τοῦ κόσμου σοφίας.

Πρὸ συντριβῆς ἠγρεῖται ὕδρις.

[Cod. f. 70 b.] Ἡ συντριβὴ σημαίνει ποτὲ μὲν τὴν ἀμαρτίαν, πῆ δὲ τὴν τιμωρίαν· ἔστι δὲ ὅτε ἀμφότερα. Μὴ οὖν ὕδρις, τοὔτεστι μὴ ἀμαρτήσης, ἵνα φύγῃ τὴν τιμωρίαν. *Kreisow* προθύμως μετὰ ταπεινώσεως. Βέλτιόν φησὶ ταπεινὸν εἶναι μετὰ πενίας, ἢ πλούσιον μετὰ ὑβρεως· καίτοι ἐκεῖνα ἀμφοτέρω ἐλευνὰ καὶ ἄθλια· ἀλλὰ ταῦτα βελτίω, φησὶ. Ἡ κρείσσων ὁ μετ' ὀλίγης γνώσεως κρατῶν τῶν παθῶν, ἢ ὅς οἶδε διαίρειν λόγους μετὰ κακῶν καὶ ὑπερηφάνων λογισμῶν.

Τοὺς σαφοὺς καὶ φρονίμους, φαύλους καλοῦσιν· οἱ δὲ γλυκεῖς ἐν λόγῳ, πλείονα ἀκούσονται.

[Cod. f. 70 b.] Τάχα ἡ φρόνησις, τῆς σοφίας δοκεῖ πλείων εἶναι· ἢ σοφοὺς, τοὺς ἐξωθεν σοφοὺς φησὶ, τοὺς ἐν ἐπιστήμῃ τινί· οἱ δὲ γλυκεῖς ἐν λόγῳ, οἱ κόλακες πλέον τῶν σοφῶν συγκροτηθήσονται, καὶ πλείον τῶν αὐτοῖς προσόντων ἀκούσονται. Ἡ καὶ οὕτως· Ὁλί φρόνιμοι καὶ σοφοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτων εἰ τι τιμιώτερον ἀκούσονται. Πηγὴ ζωῆς, *Ennoia* τοῖς κεκτημένοις, *παιδεία δὲ ἀφρόνων κακῆ.* [Cod. f. 71 a.] Ἔστι, φησὶ, καὶ παρ' ἐκείνοις παιδεία, ἀλλὰ κακῆ. Ἡ ἐννοίαν μὲν, τὸ διαλαμβάνειν τῶν πραγμάτων ὡς ἔχουσιν εἶπε· παιδείαν δὲ τὸν θάνατον ἐπιφύρουσαν· ἢ καὶ τὴν κακίαν τὴν ἀνεξέλεγκτον.

Καρδία σοφοῦ νοήσει τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος.

[Ibid.] Προειδῶς γὰρ οὗτος φθέγγεται. Καὶ οἱ προφήται γὰρ ἤδσαν ἃ ἐφθέγγοντο, καὶ οὐκ ἐνθουσιῶντες, ὡς φασὶ Φρύγες. Εἰ γὰρ φῶς ὁ Θεός, δηλονότι φωτιζόμενοι ἐύρων τὰ μέλλοντα. *Κηρία μέλιτος, λόγος καλός.* Κηρίον διὰ τὴν ἐτοιμασίαν καὶ τὴν ποιότητα· ἔχουσι γὰρ τὴν ἐκ τῆς ἀληθείας γλυκύτητα ἰωμένην ψυχᾶς· ἰάται γὰρ ψυχὴν τὸ μέλι τὸ νοητόν· ἄλλως δὲ καὶ ὁ προσηγῆς ἐν λόγοις, πᾶσιν ἡδύς· Ἄνηρ ἐν πόνοις πορεῖ ἑαυτῶ, κ. τ. λ. Τουτέστιν ἀνάγκην ἐπιτίθησιν ἑαυτῶ ὥστε ἀπολέσθαι. Πολλοῦ γὰρ τοιοῦτον ὁ πόνος. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὅτι πονηρίαν λέγει, οἷον· ὅτι ἑαυτῶ πονηρὸς ἔστιν· ἢ ἀντι τοῦ, ὁ ὑποτάσσων τὰ πάθη, ἑαυτῶ κάμνει καὶ οὐκ ἄλλω, καὶ ἐξωθεῖ τὴν ἀπόλειαν σωζόμενος.

Ἄνηρ ἀφρων ἀρύσσει ἐκ τῶ κακῶ.

[Cod. f. 71 b.] Οἱ ἀρύσαντες τὰς Γραφὰς ἑτερόδοξοι οὐκ ἐπὶ τῷ μαργαρίτας εὐρεῖν, ἀλλὰ παραφθεῖραι καὶ κηρίδα στήσαι, θησαυρίζουσι πῦρ, τὴν ἐγκρίφωιν κακίαν εἰς φανερὸν ἀγοντες. Οἱ τοιοῦτοι μικρὸν ἠγούμενοι τὸ ἑαυτοῦς μόνους εἶναι κακοὺς, τὴν οἰκίαν κακίαν εἰς τοὺς πολλοὺς ἀγούσιν. Ἄνηρ

A quam nubes serotina. Nempe jucundi et miri. Nubes serotina ii sunt qui circa tempus adventus Domini crediderunt. Attamen his verbis videtur mihi debortari ab arripienda tyrannide, et ne generis successio impediatur. — Vers. 16. Nidi sapientia praestant auro. Minima Christi notitia praestantior est quam superba externorum eruditio. Vel, divinae sapientiae conceptus excellunt pra mundi sapientia.

Vers. 18. Contritionem praecedit contumelia.

Contritio modo significat peccatum, modo punitionem, aliquando utrumque. Ne itaque contumeliam facias, quo poenam vites. — *Vers. 19. Melior mansuetus cum humiliatione. Melius est humilem esse cum egestate, quam divitem cum fastu contumelioso. Et quanquam utraque res miserabilis est et calamitosa, attamen prior meliore conditione est. Vel melior est qui cum mediocri scientia cupiditatibus suis moderatur, quam qui orationem seit disponere, et tamen pravis superbisque sensibus laborat.*

Vers. 21. Sapientes et intelligentes vocant malos, dulces autem sermone plura audient.

Fortasse prudentia videtur praestare sapientiam. Vel sapientes dicit externos sapientes qui scientia aliqua pollent. At sermone dulces, id est assentatores, plus quam sapientes colentur, et a majore quam ii numero audientur. Vel etiam sic: Non solum prudentes sapientesque, verum etiam si qui sunt his honorabiliores, audientur. — *Vers. 22. Fons vitae, cogitatio possidentibus: disciplina autem stultorum mala. Est, inquit, apud illos etiam disciplina, sed mala. Vel cogitationem dicit rerum prout sunt susceptionem: disciplinam autem illam quae ad mortem fert: vel etiam correptioni imperviam malitiam.*

Vers. 23. Cor sapientis cogitabit quae ab ore proprio sunt.

Et enim hic providenter loquitur. Prophetae item noverant quae loquebantur, haud caestro perciti, ut Phryges aiunt. Si enim Deus lux est, constat illos ab eo illuminatos futura cognovisse. — *Vers. 24. Favi mellis, sermones pulchri. Favi propter apparatus et qualitatem: habent enim a veritate dulcedinem quae animas sanat. Quippe animam sanat spiritale mel. Alioquin et blandus sermone vir, cunctis jucundus. — Vers. 26. Vir laborans, laborat sibi, etc. Id est necessitatem sibi pereundi imponit. Nam labor hunc saepe sensum habet. Mihi hoc loco videtur pro improbitate poni, ut sit: sibi improbus est. Vel hoc dicitur pro: Qui suas domat cupiditates, laborat sibi, non alteri, et exitium depellit, saluti consulens.*

Vers. 27. Vir imprudens fodit sibi mala.

Qui Scripturas scrutantur seu fodunt heterodoxi, non ut margaritas inveniant, sed ut corrumpant, vel laqueos tendant, ii sibi ignem thesaurizant, clandestinam suam malitiam in lucem proferentes. Ii parum esse existimantes, si soli ipsi sint improbi, nequitiam propriam ad multos traducunt. Vir per-

verus, et qui sibi pares nititur alios efficere, idcirco in lucis angelum se transfiguratur. Vel perversum virum diabolum dicere videtur, qui bonas aufert ab anima cogitationes. *Et doli facem accendit malis, amicosque disjungit.* Doli facem appellat demones, quos diabolus disjungere amicos docet, nempe sanctos qui invicem erant per divinam scientiam connexti; quæ quidem solet ipsos cum angelis copulare.

VERS. 28. *Vir perversus.* Qui perversus est, haud multo labore eget, quo sibi exitium comparet. Sufficit enim ei ad hoc vel unum verbum blasphemum. Est autem perversus quasi tortuosus, plures habens flexus.

VERS. 29. *Vir iniquus lactat amicum suum.*

Summa iniquitas est conari fallere fraudulentè proximum suum. Vel, qui amicitiam malam et simulatam habens, fraudulentè abducit, in rebus quidem sensibilibus ad devia; in intellectualibus autem ad speculationum sterilitatem. — VERS. 30. *Obfirmans oculos suos cogitat perversa.* Obfirmans scilicet in malo mentem propriam, atque hoc animi suscepto habitu, nihil jam rectum cogitat: paresque actibus cogitationes fovet et sermones effluit; nempe naturalem nobis esse voluptatem, et nos naturam sequi debere. Obfirmans oculos, id est ad malum acuens perspicaciam suam. Naturalis, inquit, voluptas est; hac utendum. A Deo sunt opes, ipsis fruendum.

VERS. 31. *Corona gloriationis, senectus.*

Recte, quatenus ea naturæ non sit negotium, sed bene actæ vitæ. — VERS. 32. *Melior vir longanimis, quam fortis.* Et quidem nihil est validius longanimitate. Nam qui est hujusmodi, nihil acerbum patitur, tranquillo animo est. Et quanquam nonnulli censent iram in bellis esse necessariam, reapse tamen tunc maxime moderandum est animi perturbationibus. Etenim non manibus tantum, sed et sapientia, plurima rei pars conficitur. Vel sic: Imperator, urbe capta, direptionem prout vult decernit: sed cupiditatum suarum auriga, has sibi subjugat quandiu in vita est. — VERS. 33. *In sinum veniunt omnia injustis.* Sinum dicit Scriptura liberam mentis vim, velut illie: *Oratio mea in sinum meum convertetur*²⁴. Unde enim commovetur actio, illuc et punitio convertitur. Quod si et ipse sinus vitiosus est, inscitia scilicet hinc apparet.

CAP. XVII.

VERS. 1. *Melior buccella cum voluptate in pace, etc.*

Superni panis aliquanta cognitio melior est, pacemque delectabilem magis præbens, quam lauta falsorum dogmatum notio. *Servus intelligens regem heros imprudentes.* Vel hoc dicit, quod ipse inter fratres sit futurus tanquam frater. Vel quod si, ut pater, dominari eis poterit, non tamen heri instar. Vel de ethnicorum populo loquitur, qui cum esset servus, nam Christus hunc pretio redemit, ingenios dominosque Judæos potentatu suo occupavit.

²⁴ Psal. XXXIV, 13.

A σκολιός και άλλους τοιούτους επαιγόμενος ποιείν· δεδ και εις άγγελον φωτός μετασχηματίζεται· η σκολιδν άνδρα ειδικε λέγειν τον διάβολον, δε τους άγαθους τη; ψυχής λογισμούς χωρίζει. Καί λαμπτήρα δόλου πυρσύνει κακοίς, και διαχωρίζει φίλους. Λαμπτήρα δε δόλου τού; δαίμονας λέγει, διδασκομένους παρ' αυτού διαχωρίζειν φίλους, τούς διά της γνώσεως; άλλήλοις συναπτομένους άγιους· ητις πέφυκε συνάπτειν αυτούς και τοίς άγγέλοις.

Άνηρ σκολιός. [Ibid.] Ό μέντοι διεστραμμένος, ού πολλού δαίται πόνου πρὸς τὸ τὴν άπωλειαν έφελκύσασθαι. Άρκει γάρ αὐτῷ πρὸς τοῦτο και λόγος βλάσφημος εις· ειη δε σκολιός ο στραβδός, πλειους έχων κάμπας.

Άνηρ παράνομος άποπειράται φίλων.

B [Cod. f. 72 a.] Έσχάτη παρανομία τὸ άποπειράσθαι και δι' άπάτης κλέπτειν τον πλησιον. "Η ο φίλιαν παράνομον και έσχηματισμένην έχων άπάγει δι' άπάτης, επί μὲν τῶν αισθητῶν, εις άνοδιαν· επί δε νοητῶν, εις άποριαν θεωρημάτων. Στηρίζων όφθαλμούς αυτού, λογίζεται διεστραμμένα. Οϊον στηρίσας· επί κακά τον ίδιον νοῦν, και τοιαύτην έξιν αναλαβῶν, οὔδεν όρθον επιλογίζεται· πρὸς δε όμοιαν ένεργειαν προφέρει λόγους τούς λογισμούς, φυσικήν ειναί λέγει τὴν ήδονήν, και δειν ήμᾶς ακολουθήσαι τη φύσει. Στηρίζων δε όφθαλμούς, τὸ διορατικῶν άκονήσας εις τὸ κακόν, λέγει. Φυσική ή ήδονή. Χρηστέον αὐτῇ· εκ Θεου τὰ χρήματα, άπολαυστέον αὐτῶν.

Στέφανος καυχήσεως γήρας.

C [Cod. f. 72 b.] Εικότως· οὔ γάρ της φύσεως ήν τὸ πρᾶγμα, αλλά κατόρθωμα. Κρείσσων άνηρ μακροθυμος ισχυροῦ. Οὔδεν γάρ οὔτως ισχυρόν, ως μακροθυμία· παρ' οὔδενος οὔδεν πάσχει δεινῶν· άπαθής έστι τὴν ψυχήν. Καίτοι νομίζουσι τινες εν πολεμοις, όργής δειν, τότε δε μάλιστα δεί κρατείν τῶν παθῶν. Οὔ χερσὶ γάρ μόνον, αλλά και σοφίᾳ τὸ πλεον άνύεται. "Η οὔτως· Ό στρατηγός πόλιν έλών, έρπαγμα διέθηκεν ως ήβουλήθη· ο δε τῶν παθῶν ήνιόχος, ύποτάττει ταῦτα, επ' όσον έστιν εν ζωῇ. Εις κόλπους έπέρχεται πάντα τοίς άδικοίς. Κόλπον τὸ ήγεμονικόν φησιν ή Γραφή· ως τὸ· "Η προσευχή μου εις κόλπον μου άποστραφήσεται. Έξ οὔ γάρ ή κίνησις, εις αὐτὸ και ή τιμωρία· ει δε έστι και κόλπος ψεκτός, τὴν άγνωσιαν δηλοῖ.

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'.

Κρείσσων ψωμός μεθ' ήδονής εν ειρήνῃ, κ. τ. λ.

Τού άνωθεν άρτου μερικη γνώσις άμείνων, ειρήνην παρέχουσα μετά τέρφως, ή τὸ πλουτείν εν γνώσει ψευδωνύμων δογμάτων. Οικέτης νοήμων κρατήσει δεσποτῶν άφρόνων. "Η τεῦτό φησιν, δε: και αὐτός μετ' αξυ τῶν άδελφῶν έσται, και ως άδελφός. "Η δε: ως πατήρ αὐτῶν δυνήσεται· ειναί δεσπόζων, οὔχ ως δεσπότης μόνον. "Η επί του έξ εθνῶν λαοῦ, ως δοῦλος ών, Χριστός γάρ αὐτὸν εξηγόρασε, τῶν εὔγενῶν και δεσποτῶν Ιουδαίων εκράτησεν. "Ωσπερ δοκιμάζεται

ἐν καμίνῳ ἀργυρος καὶ χρυσός. [Cod. f. 73 b.] Δι' ἀρετῆς ἀνάδειξιν, οἱ δίκαιοι προσομιλοῦσι τοῖς λυπηροῖς, καὶ διὰ κάθαρσιν τελείαν. Κακὸς ὑπακούει γλώσσης παρανόμων. Οὐκ ἔρα τὸ φθέγγασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπακοῦειν, παρανομίας καὶ πονηρίας ἐσχάτης.

Ὁ καταγαλῶν πτωχοῦ, παροξύνει τὸν ποιήσαντα αὐτόν.

[Ibid.] Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε πτωχὸν αὐτόν. Τίς δὲ οὕτως ὠμὸς, τίς οὕτως ἀπάνθρωπος, ὃς ἠνίκα κάμπτεσθαι δεῖ, τότε γελᾷ; Ἄρα καὶ αὐτὸς ὑπεύθυνός ἐστι τῇ τιμωρίᾳ· καὶ τοὶ ἀπόλλυται ὡς εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ μεγάλην καὶ σοφὴν διοίκησιν ἀμαρτάνων. Ὁ δὲ ἐπιχαίρων ἀπολλυμένων, οὐκ ἀθωωθήσεται. Εἴτε τῷ ἐκπαιδόντι θείας γνώσεως, εἴτε τῷ ἀποδινήσκοντι. Στέφανος γερόντων τέκνα τέκνων. Πάλιν τὰ φυσικὰ δεικνύς, ὅτι ἀρετῆς ἐστὶ τῶν πατέρων τοῦτο, οὐκ ἀπλῶς τὰ τέκνα, ἀλλὰ τὰ χρηστά. Τοῦ πιστοῦ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων· τοῦ δὲ ἀπιστοῦ, οὐδὲ ὄβολός. Ὁ πιστὸς μὴ σπεύδων ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ, ὡς πάντα ἔχων ἐστίν· ὁ δὲ περὶ ταῦτα σπεύδων, ὡς μὴδὲν ἔχων ἐστίν.

Μισθὸς χαρίτων, ἡ παιδεία τοῖς χρωμένοις.

[Cod. f. 73 b.] Ἡ ἡθικὴ παιδεία, μισθὸς ἀρετῶν· τοῦτο γὰρ τῶν χαρίτων. Ὁ τοίνυν κατορθῶν τὰς ἀρετὰς· ἤθει πεπαιδευμένων, αὐτὴν ἔξει τέλος τὴν παιδείαν. Ἡ ὁ προσηρημένος τὴν ἀρετὴν, μισθὸν καὶ χάριν ἐκ Θεοῦ, τὴν τούτων ἔχει κατόρθωσιν. Ὅπου γὰρ ἡ ἐπιστροφή αὐτῆς, ἐκεῖ καὶ ἡ εὐδωδία. Ὅς κρύπτει ἀδικήματα, ζητεῖ φίλιαν. Τὸ φίλιαν ποιοῦν ἐστὶ, τὸ μὴ ἐκπομπεύειν ἡμᾶς μὴδὲ δημοσιεύειν τὰ ἀμαρτήματα. Ὁ γὰρ διὰ τῶν ἀρετῶν κρύπτων τὰς κακίας, φίλος γίνεται Θεῷ. Ἐπειδὴ γὰρ ἀνθρώπους ὄντας οὐκ ἔνι μὴ ἀμαρτάνειν, ἑτέραν ὁδὸν ἔδωκε δι' ἧς τὰ ἀμαρτήματα λύσομεν, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀναιρήσομεν βλάβην. Ἡ διὰ μετανοίας ὁ κρύψας τὰ ἄδικα, ζητεῖ φίλιαν τὴν πρὸς τὸν Θεόν.

Ἴνα τί ὑπῆρξε χρήματα ἀφρονι;

[Cod. f. 74 b.] Οὐκ ἄρα καλὸν ὁ πλοῦτος, σοφίας μὴ οὐσίας· ὡς περ εἰ τις ἵππον ἔχων, ἠνοχεύειν οὐκ ἐπιστάμενος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐγκαλοῦντός ἐστιν, ἀλλ' ἀπάγοντος τῆς σπουδῆς. Τίνος ἔνεκεν σπουδάσεις; δέον ἐκεῖνο πρότερον κτήσασθαι, ὥστε εἰδέναι ὡς δέον αὐτοῖς χρῆσασθαι. Ὅσπερ ἂν τις ἰδῶν τινὰ πλοῖον κατασκευάζοντα λέγῃ· Διὰ τί τόδε τὸ πλοῖον; οὐκ ἐγκαλοῦντος ἐστίν. Εἰς πάντα καιρὸν φίλος θναρχέτω σοι. Τουτέστιν οὐκ ἐν εὐφροσύνῃ μόνον ἐπιτήδειος, ἀλλὰ καὶ ἐν θλίψει, καὶ ἐν ἰλαροῖς, καὶ ἐν δυσχερείαι· καὶ τοῦτο μᾶλλον ἢ ἄλλο. Ἡ τοῦτο φησὶν· Εἰ ποιεῖς φίλους, τοιούτους ποίησαι, ὡς εἰς πάντα καιρὸν ὑπάρχειν. Ἀδελφοὶ ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσαν· τούτου γὰρ χάριν γεννῶνται. [Cod. f. 75 a.] Οὐκ ἀπὸ τῆς φύσεως δεῖ μόνην τὴν ἀδελφῶν δοκιμάζειν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς διαγωγῆς, καὶ τοῦ παρεστάναι μν-

A Vers. 3. Sicut probantur in camino argentum et aurum. Virtutis demonstrandæ causa in molestias incurruncti justique ut funditus purgentur. Malus obedit linguæ iniquorum. Non ergo tantum loqui, sed etiam loquenti obsecundare, summæ est iniquitatis atque malitiæ.

Vers. 5. Qui irridet inopem, irritat Creatorem ejus.

Cur? quia Deus ipsius pauperis creator est. Quis vero tam sævus, quis tam inhumanus, ut cum ad misericordiam flecti deberet, tunc rideat? Profecto hic quoque supplicio plectendus erit, peribitque, propterea quod adversus Dei magnam sapientemque providentiam peccat. — Vers. 6. Et qui lætatur homine pereunte, non vacabit culpa. Sive nempe hic excidat recta Dei scientia, sive moriatur. Corona senum, filii filiorum. Rursus naturalibus utitur exemplis, quod ea res parentum virtuti sit tribuenda, neque simpliciter filios intelligit sed frugi. Fidelis hominis est, quidquid habet mundus divitiarum! infidelis vero, ne obolus quidem. Fidelis qui ad sensibilia non rapitur, perinde est ac si omnia haberet. Qui autem prædictis studet, est instar illius qui nihil habet.

Vers. 8. Merces gratiarum, disciplina utentibus ipsa.

Moralis disciplina, merces virtutum: id enim præstant gratiæ. Qui ergo virtutes more bene composito exercet, ipsam demum consequetur disciplinam. Vel, qui virtuti se adixit, mercedis gratiæque loco a Deo habebit recte agendi tenorem. Ubi enim versatur virtus, illic ejusdem bonus odor erit. Vers. 9. Qui celat inique facta, quærit amicitiam. Amicitias conciliamus, si nos aliena peccata non traducimus neque palam efferimus. Sane qui virtutibus vitia occultit, Deo sit gratus. Nam quia homines nunquam peccare nequeunt, aliam nobis viam obtulit, qua peccata dissolvamus, et illorum damnum auferamus. Vel, qui pœnitentia iniquitates obruit, quærit Dei amicitiam.

Vers. 16. Ut quid divitiæ stulto?

Non ergo per se bonum divitiarum, nisi sapientia comite: ceu si quis equum habeat, aurigandi ignarus. Hoc autem haud improbandi causa dicit, sed ut a nimio studio avocet. Cur adeo satagis? cum antea discere debeas, quomodo divitiis utendum sit. Veluti si quis videns aliquem fabricantem navim, dicat: Cur hæc navis? nulla fieret reprehensio. Ad omne tempus tibi amicus sit. Id est non læto tantum tempori aptus, sed etiam pressuræ, et hilaritati atque adversitati: imo huic potius quam illi. Vel hoc dicit: Si tibi acquiris amicos, da operam ut hi omni tempore adsint. Fratres in necessitatibus utiles sint; huius enim rei gratia nascuntur. Haud ex natura tantummodo oportet fratrem æstimare, verum etiam ex beneficiis et vitæ genere, et officiis innumeris. Idcirco enim nascuntur, ait, ut calamitatem tuam participent; quod qui nimine

præstat, tali nomine non est dignus. Qui ejusdem spiritus sunt participes, ii necessitatibus homogenei sui subvenient.

VERS. 18. *Vir stultus ptaudit et congaudet sibi, cum sponsione sponderit pro amicis suis.*

Qui alteri congaudet, sibi congaudet. Cæteroque asperiores judicem efficit. Sed pejore adhuc conditione sponsor est. Viden? Non simpliciter dixit *sponderit*, sed *pro amicis suis*, non pro inimicis. Cur autem sic mandat? Quia nondum idonei erant audiendo, oportere etiam inimicos amore prosequi. Ne ergo legis transgressio foret, totum negotium amicitia metitur. — VERS. 20. *Durus autem corde non occurrit bonis.* Cur? Quia si aliter ageret, adversitatibus suis velum obtenderet. *Vir lingua solubilis.* Calamitosum scilicet est, minime firmum esse atque constantem. — VERS. 21. *Pater super indisciplinato filio non lætatur.* Quid ergo? Nonne videmus multos lætantes? Minime, inquam. Fieri hoc natura non patitur. Nihil est itaque natura, sed sapientia: nam si filius non lætificat, qui sapientia caret; et si contra, qui est cordatus, lætificat: atque ea res naturæ non est.

VERS. 22. *Cor lætum facit bene habere.*

Multum hujus rei præ se fert studium: etenim id quoque malum est, nempe animi ægritudo. —

VERS. 23. *Accipientis injuste munera in vitiis, non prosperantur via.* Ejus qui iniquos cogitatus mente recipit, non prosperantur viae. Quippe lascivas ac turpissimas cogitationes nobis a dæmonibus oblatas, munera appellavi. —

VERS. 24. *Sapientis oculi intelligentiam præ se fert: oculi autem stulti hominis ad extrema terræ.* Viden, quomodo illic cogitatum animo custoditum denotat, hic autem abjectum hominem et oscitantem et cuncta circumspicientem? Vel, ille quidem intelligentes spectat, hic autem non contentus iis quæ ante pedes sunt, quaquaversus mente incerta vagatur. Nos vero haud idcirco oculos habemus, ut cunctis eos vel indignis corporibus injiciamus, sed ut eos potius cobibeamus, finesque eisdem ac modulum statuamus. *Ad extrema porro terræ dixit, pro, ad extremam nequitiam.*

VERS. 26. *Damnnum inferre viro justo, non est rectum.*

Nimirum hoc justis præsertim patiuntur. Aliis autem jus debitum non redditur. Atqui hominem injustum vehementer punire opus est. — VERS. 27. *Neque fas est insidiari principibus justis.* At principem quoque justum comperiri. *Qui parit verbum promere durum, prudens est.* Verbum durum nominavit cogitatum, qui iram commovet, vel sermonem ad eam concitantem. — VERS. 28. *Fatuo interroganti sapientiam, sapientia reputabitur.* Cum indoctus aliquis atque imperitus de doctrinis interrogat vel de negotiis, reputari solet sapiens, etiamsi exors sit et inscius. Non ergo illud sufficit, ut ei sapientia jure ascribatur.

Α ριάκις. Διὰ τοῦτο γὰρ γεννῶνται, φησὶν, ἵνα κοινωνήσωσί σοι συμφορᾶς· ὥστε ὁ μὴ τοῦτο ποιῶν, οὐδὲ τῆς προσηγορίας ἐπάξιός. Οἱ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος κοινωνοί, ἀνάγκαις τοῦ ὁμογενεῦς ἀντιλαμβανέσθωσαν.

Ἄγῃ ἀφρων ἐπικρατεῖ καὶ ἐπιχαίρει ἑαυτῷ· ὡς καὶ ὁ ἐγγυώμενος ἐγγῆ τὸν ἑαυτοῦ φίλον.

[Cod. f. 75 b.] Ὁ ἐτέρω ἐπιχαίρων, ἑαυτῷ ἐπιχαίρει· χαλεπώτερον τὸν δικαστὴν ποιεῖ. Καὶ τοῦτου μειζῶνως ὁ ἐγγυώμενος. Ὁρᾶς; Οὐχ ἀπλῶς φησὶν, ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοῦ φίλους, οὐ τοὺς ἐχθρούς. Τίνος δὲ ἐνεκεν παρακαλεῖται; Ὁπω ἦσαν ἱκανοὶ ἀκούειν, ὅτι καὶ τοὺς ἐχθρούς ἀγαπᾷν δεῖ· ἔν' οὖν μὴ παράβασις ἦ τοῦ νόμου, ἐν τῇ φιλίᾳ μεταί τὸ πρᾶγμα. Ὁ δὲ σκληροκάρδιος οὐ συναντᾷ ἀγαθοῖς. Διὰ τί; Ὡς μέλλων συσκιάζειν αὐτοῦ τὰ δεινὰ. Ἄγῃ εὐμετάβολος γλῶσση. Ὅποτε κακὸν τὸ μὴ πεπηγῆναι, μῆδε ἐστηρίχθαι. Οὐκ εὐφραίνεται σαθεῖ ἐφ' υἱῷ ἀπαιδευτῷ. Τί οὖν; Οὐχ ὀρώμεν πολλοὺς εὐφραينوμένους; Ὁχι. Οὐκ ἔχει τὸ πρᾶγμα φύσιν. Οὐδὲν ἄρα φύσις, ἀλλ' ἡ σοφία· εἰ γὰρ υἷς οὐκ εὐφραίνει, δηλονότι διὰ τὸ μὴ μετέχειν σοφίας, ὁ δὲ φρόνιμος εὐφραίνει, οὐκ ἄρα τῆς φύσεως.

Καρδία εὐφραينوμένη εὐεκτηῖν ποιεῖ.

[Cod. f. 76 b.] Πολλὴν ὑπὲρ τοῦτου ποιεῖται σπουδὴν· καὶ γὰρ τοῦτο κακία, ἢ βαρυθυμία. Λαμβάνοντος δῶρα ἐν κόλπῳ ἀδίκως οὐ κατενοδοῦνται ὀδοί. Ἐν καρδίᾳ νοήματα λαμβάνοντος ἄδिका, οὐ κατενοδοῦνται αἱ ὀδοί. Τὰ γὰρ ἐμπαθῆ καὶ ἀσχεῖστα νοήματα τὰ παρὰ τῶν δαιμόνων ἡμῖν προσφερόμενα, δῶρα ἐκάλεσε. Πρόσωπον συνετέον ἀνδρὸς σοφοῦ· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀφρονος ἐπ' ἄκρα τῆς γῆς. Ὁρᾶς πῶς ἐκεῖνο δείκνυσι ἐν θυμῷ φυλαττόμενον, τοῦτο δὲ ἐπισημένον καὶ κεχηνός, πάντα περιθλεπόμενον; Ἡ δὲ ὁ μὲν ὀρᾷ μετὰ συνέσεως, ὁ δὲ μὴ ἀρκούμενος τοῖς ἐν ποσὶ, πανταχοῦ τὴν διάνοιαν ῥέπει βεμβόμενος. Οὐ διὰ τοῦτο ἔχομεν ὀφθαλμοὺς, ἵνα πᾶσιν αὐτοῖς τοῖς πονηροῖς σώμασιν δεικνύωμεν, ἀλλ' ἵνα αὐτοῖς χαλινώσωμεν, ἵνα αὐτοῖς ὄρον θῶμεν καὶ μέτρον· ἐπ' ἄκρα δὲ γῆς, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἄκρα κακία.

D

Ζημιῶν ἀνδρα δίκαιον, οὐ καλόν.

[Cod. f. 76 b.] Ἐπειδὴ μάλιστα ἐκείνοι τοῦτο πάσχουσι· τοῖς δὲ ἄλλοις, δίκαιον οὐ· τὸν δὲ ἄδικον χρεὶ ζημιῶν καὶ σφόδρα. Οὐδὲ ὄσιον ἐπιβουλεύειν δυνάσταις δικαίοις. Ἔστι καὶ δυνάστην εἶναι δίκαιον. Ὅς φεῖδεται ρῆμα προσθεῖναι σκληρὸν, ἐπιγγύμων. [Ibid.] Ῥῆμα σκληρὸν ὠνόμασε τὸν λογισμὸν τὸν κινούμενον τὸν θυμὸν, ἢ λόγον τὸν εἰς τοῦτο κινήτικόν. Ἀποήτω ἐπερωτήσαντι σοφίαν, σοφία λογισθήσεται. Ὅταν ἀμαθὴς καὶ ἀπειρος, περὶ σοφῶν λόγων ἐρωτᾷ ἢ πραγμάτων, νομίζεται σοφός, κἂν ἀνόητός τις ἐξ ἀμαθίας γένηται· οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς σοφίαν αὐτῷ λογισθῆναι.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

A

CAP. XVIII.

*Υδωρ βαθύ, λόγος ἐν καρδίᾳ ἀνδρός· ποταμός δὲ ἀνακηδών, πηγὴ ζωῆς.

[Cod. f. 77 a.] Τὸ βαθύ, ἀντὶ τοῦ, πολὺ· καὶ δύναται πολλάκις καὶ ποταμούς ἀνενεγκεῖν ἀνθ' ἑνός· ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι φυλάττει ἑαυτὸν καὶ ἐν βάθει κατέχει. Ὡς γὰρ ἀμετρον ὕδωρ, οὕτως ἐν καρδίᾳ ἀνδρός τοῦ κατὰ θεὸν λόγος ἀκατάληπτος. Δόγον δὲ νῦν, τὴν γνῶσιν φησιν. Ὁ γὰρ τοιοῦτος τοῦ Ἰησοῦ λόγους ἀκούει, οὗ ἐν τῇ καρδίᾳ γίνεται πηγὴ ὕδατος· ἀλλομένου. Ἀναπηδῶν δὲ ἀντὶ τοῦ ἀνομβρῶν, ἔρδων τὰ ὑποκείμενα, καὶ εἰς καρποφορίαν προκαλούμενος. *Θαυμάσαι πρόσωπον ἀσεβοῦς, οὐ καλόν.* [Cod. f. 77. b.] Κἂν ἐν ἀξιώματι ἦ, κἂν πιθανότητι λόγων κρύπτῃ τὸ δίκαιον. Θαυμάζει πρόσωπον ἀσεβοῦς, καὶ ὅ τὴν ἐνυπάρχουσαν τῷ διαβόλῳ κακίαν ἀποδεχόμενος.

Κεῖλη ἀφρονος ἀγουσιν αὐτὸν εἰς κακὰ· τὸ δὲ στόμα αὐτοῦ τὸ θρασὺν, θάνατον ἐπικυλεῖται.

[Ibid.] Λογισμὸς ἀφρονος, καὶ λόγοι ἀγουσιν αὐτὸν εἰς κακὰ ψυχῆς τε καὶ σώματος. Εἰ δὲ ὁ θάνατος γεννᾶται ἀπὸ θρασύτητος, ἔρα ὁ θάνατος χωρίζει ψυχὴν ἀπὸ τῆς ὄντως ζωῆς. Ἡ γὰρ θρασύτης ἡμᾶς ὄντως χωρίζει ἀπὸ τοῦ εἰπόντος, ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· καὶ ὡσπερ ἐκ τῆς θρασύτητος γεννᾶται ὁ θάνατος, οὕτως ἐκ τῆς πραύτητος ἡ ζωὴ. Ἀντίκειται γὰρ τῇ θρασύτητι ἡ πραύτης. Ὁκνηροὺς καταβάλλει φόβος· ψυχὰι δὲ ἀνδρογύνων παινῶσουσιν. Τῶν ὀκνηρῶν καὶ ἀνάνδρων· ψυχὰι δὲ ἀνδρογύνων τῶν ἐκκαχυμένων, τῶν μαλακῶν. Ὁ μὴ ἰώμενος αὐτὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, κ. τ. λ. Ὁ μὴ ἰώμενος ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς παρὰ Χριστοῦ δοθεῖσιν αὐτῷ, ἀδελφός ἐστι τοῦ διαβόλου τοῦ γινώσκοντος τὰς κολάσεις καὶ λυμαινόμενου ἑαυτὸν εἰς αὐτάς. Καὶ ὁ Παῦλός φησίν· Ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν, ἔσται σκευὸς χρήσιμος τῷ Δεσπότῃ. Ἐκ μεγαλωσύνης ἰσχύος φανερόν τὸ ὄνομα Κυρίου, κ. τ. λ. Τουτέστι δὴ ἡ αὐτοῦ ἢ γνῶσις. Οὐ χρεῖα διδασκαλίας, φανερόν τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ Θεοῦ ἢ δύναμις. Καὶ δῆλον κάντεῦθεν, ἐκ τοῦ τοὺς προστρέχοντας αὐτῷ ὀφούν.

*Υπαρξίς πλουσίου ἀνδρός, πόλις ἰσχυρὰ.

[Cod. f. 56 b.] Ὁ λέγει, τοιοῦτον ἔστιν· Οὐκ ἀρκεῖ ὁ πλοῦτος αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν σώσαι τὸν ἔχοντα, ἀλλὰ δεῖ πόλεως ἰσχυρᾶς καὶ δόξαν ἔχουσης· ἐν γὰρ ἀσφαλείᾳ καθίστησι καὶ ἡ δόξα. Ἡ οὕτως· Ἡ ὑπαρξίς τῶν δικαίων, καὶ πᾶς ὁ θησαυρὸς αὐτῶν, ἡ ἀνεὶ Ἱερουσαλήμ· ἐκεῖ γὰρ θησαυρίζουσι τὰ νῦν ἔργα αὐτῶν. Πρὸ συντριβῆς ὕψουται καρδία ἀνδρός. Ὁρᾶς πῶς ἡ δόξα φορετικὴν, καὶ καλὸν ἢ συντριβὴ; Ὡσπερ, φησὶ, τῇ ὑπερηφανίᾳ ἔπεται ἡ συντριβὴ, οὕτω τῇ ταπεινώσει δόξα· οὗ δυνατόν γὰρ πεσεῖν τὸν μὴ ὑψηλοφρονήσαντα· ἔπει πᾶς ὁ ὕψων ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. *Θυμὸν ἀνδρός πραύτει θεράπων φρόνιμος· ἀλιγὸς ψυχὸν δὲ ἀνδρα τὶς ὑποίσει;* Τοῦτό φησιν, ὅτι θυμοῦ χεί-

VERS. 4. *Aqua profunda, sermo in corde viri : flumen vero scaturiens, fons vitæ.*

Profundam dicit aquam pro copiosa; quæ sæpe quidem multos potest pro uno fluvio efferre. Vel dicit, quod intra se continet alte reconditum. Sicut enim immensurabilis aqua, ita in corde viri secundum Deum viventis sermo incomprehensibilis. Porro sermonem pro scientia dicit. Hic Jesu verba dicentis audit: Cujus in corde fons sit salientis aquæ. Scaturire autem dicit, pro impluere atque irrigare arva subjecta, ubertatem provocando. — VERS. 5. *Mirari personam impii, non bene est, etiamsi quisquam in dignitate sit constitutus, etiamsi orationis suadela quod justum est obruat. Miratur faciem impii ille etiam qui hærentem diabolo nequitiam admittit.*

VERS. 6. *Labis stulti deducunt eum in mala : et audax asperumque ejus, mortem provocat.*

Cogitationes ac verba imprudentis impellunt eum ad animi corporisque calamitates. Jam si mors ab audacia oritur, utique mors animam separat a vera vita. Etenim audacia sive asperitas vere nos sejungit ab eo qui dixit: *Ego sum vita* 24. Atque ut ex audacia nascitur mors, ita ex mansuetudine vita. Porro opponitur asperitati mansuetudo. — VERS. 8. *Pigros dejicit timor : animæ autem effeminatorum esurient.* Pigros dicit virilli vigore carentes; animas effeminatorum, id est dissolutorum ac mollium. — VERS. 9. *Qui non sibi medetur in operibus suis, etc.* Qui peccatis suis non medetur per opera ipsi a Christo demonstrata, frater est diaboli, qui peccatorum conscius, nihilominus in eas ultro incurrit. Paulus quoque ait: *Si quis ergo semet emundaverit, erit vas utile Domino* 25. — VERS. 10. *Ex magnitudine fortitudinis, nomen Domini innotescit.* Id est perspicua sit ejus notitia. Non est magisterio opus; manifestum est Domini nomen, Deique potentia. Insuper et hinc declaratur, nempe quia confugientes ad se exaltat.

VERS. 11. *Substantia divitis viri, urbs munita.*

Hoc dicit: Divitiæ ejusque per se non sufficiunt ad salvandum, sed opus est urbe munita et clara: etenim in securitate gloria consistit. Vel sic: Substantia justorum, omnisque ipsorum thesaurus est superna Jerusalem: illuc nunc congerunt opera eorum. — VERS. 12. *Ante contritionem extollitur viri cor.* Viden' quomodo incommoda sit gloria, et bona contritio? Sicut enim, inquit, superbiam subsequitur contritio, ita humiliationem gloria: non enim fieri potest ut cadat, nisi qui alta sæpit. Nam quicumque se exaltaverit, humiliabitur. — VERS. 14. *Furorem viri mitigat servus prudens : pusillanimum autem virum quis sustinebit?* Dicit furor pejo-rem esse pusillanimitatem. Nam furibundum

24 Joan. xiv, 6. 25 II Tim. ii, 21.

servus etiam, quanquam nulla potestate fretus, potest placando emendare; pusillanimum vero secus. Vel, quomodo panthera prosiliens dicitur Dominus adversus peccantes, et petra scandalii contra incredulos, ita pusillanimitas inter peccatores.

VERS. 16. *Donum hominis dilatat eum.*

Si alter hilariter donet, alter ad accipiendum non sit immodice pronus, nihil mali interveniet. Vel, angustias non patietur qui largitur pauperibus, sed tanquam unus de principibus erit. —

VERS. 17. *Justus sui accusator est initio sermonis.* Præoccupat, inquit, negotium suum; propitium sibi iudicem facit. Nihil enim tam irritare solet, quam negatio. Non sine vestis mutatione causam dicet. Quamobrem tum prævia confessione, tum propriæ conscientiæ revelatione, benevolentiam capiat. — VERS. 18. *Contradictiones sedat sors, et inter principes definit negotia.* Vel hoc ait, inter ipsos principes valere pecuniam: hæc enim sortis vocabulo intelligitur; vel quia principes iudice desituti, sorti obtemperant, quæ inter ipsos patrimonia dividit. Et quidem mox orituram contradictionem, Matthiæ sors sedavit, et ipsis potentibus imperavit apostolis.

VERS. 19. *Frater a fratre adjutus, tanquam urbs munita et sublimis: et aque ac regium palatium bene fundatum valet.*

Concordi doctrina devincti Christi discipuli, fratres erant, et tanquam plurimis septis circumvallatum regis palatium muniti erant, alter ab altero adjutus. Concordia perstabant, mutuumque auxilium fortiores illos efficiebat. — VERS. 20. *De fructibus oris vir implet ventrem suum.* Quandoquidem sensibilis sermones ventrem non implent, necesse est spirituum escarum hic receptaculum intelligere, quod non simpliciter homo, sed vir complet. — VERS. 21. *Mors et vita in manu lingue.* Turpe a lingua mors contingere dicitur, cum perverse illa loquitur, ommissa Dei lege. Vicissim vita est, cum recta recitat dogmata.

CAP. XIX.

VERS. 4. *Divitiæ multos addunt amicos, etc.*

Vel divitem dicit hic pro sapiente, pauperem autem pro contrario. Quod si secus, rem quidem contingere solitam narrat, non commendat neque probat, sed hac accusatione contentus est rei per se notæ. — VERS. 6. *Multi colunt facies regum, etc.* Hic præcepta tradit, et eos qui coluntur dehortatur quominus ab improbis coli se velint. Etenim dedecus inde redundabit: non nisi si detur pecunia, colit: et si argentum superaddet, turpissimus erit. — VERS. 7. *Quisquis fratrem pauperem odit, amicitia quoque procul erit.* Nam si ubi natura jubet, non parat, multo magis aliis occasionibus ab amicitia abhorrebit. *Qui autem asperat verba, non saltabitur.* Cupiditatibus turbatæ cogitationes animam conciliant ad omne malitiæ genus, quominus homo sal-

ρων ή ολιγοψυχία. Ἐκείνον γάρ καί οικέτης, ή παρήσσιαν οὐκ ἔχων ἐξουσίας, δύναται παραμυθησασθαι· τοῦτον δὲ οὐχι. Ἡ ὡσπερ πάρδαλις ἀπορουμένη λέγεται ὁ Κύριος πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας, καὶ πέτρα σκανδάλου πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας, οὕτως καὶ ολιγοψυχος ἐπὶ τοῖς πλημμελοῦσιν.

Δόμα ἀνθρώπου ἐμπλατύνει αὐτόν.

[Cod. f. 79 a.] Ὅτι ἐὰν καὶ οὗτος ἰλαρὸς ἦ πρὸς τὸ δίδόναι, καὶ ἐκείνος μὴ πρόχειρος ἦ πρὸς τὸ λαθεῖν, οὐδὲν ἔσται δεινόν. Ἡ, οὐ στενοχωρηθήσεται ὁ δίδους πένησιν, ὡς εἰς δὲ τῶν δυναστῶν ἔσται. *Δίκαιος ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν πρωτολογία.* Προήρπασεν, φησὶν, αὐτοῦ τὴν πράξιν, ψκείωσατο τὸν δικαστὴν· οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς ἀρνησις παροξύνειν εἴωθεν. Οὐ μετὰ τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἐρεῖ. Ὄστε καὶ τῷ προφθάσαι ὁμολογήσαι, καὶ τῷ μετὰ τοῦ οικείου συνειδῶτος αὐτὰ ἀπαγγεῖλαι, ψκείωσατο. *Ἀντιλογίας παύσει κληρος, ἐν δὲ δυνάσταις ὀρίξει πράγματα.* Ἡ τοῦτο φησὶν· Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δυνάσταις ἰσχυρὸν ἔχει τὰ χρήματα. Τοῦτο γὰρ κληρος. Ἡ ὅτι καὶ οἱ ἄρχοντες οὐκ ἔχοντες τὸν δικάζοντα, κληρῶ πείθονται τῷ διακληροῦντι αὐτοῖς τὰ πατρῶα· καὶ τὴν προσδοκωμένην δὲ ἀντιλογίαν ὁ Ματθίου κληρος ἔπαυσε, καὶ δυνατοῖς ἐπέταξε τοῖς ἀποστόλοις.

Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὴ· ἰσχύει δὲ ὡσπερ τεθεμελιωμένον βασιλεῖον.

[Cod. f. 79 b.] Ὁμοφρονούντες οἱ Χριστοῦ μαθηταί, ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὡς μυριοὶς ἔρκεσιν ἠσφαλισμένον βασιλεῖον ἔχυροί ἦσαν· εἰς ὑφ' ἐνὸς βοηθούμενος· ἦσαν γὰρ ὁμοφροσύνη· καὶ τὸ ἓνα ὑφ' ἐνὸς βοηθεῖσθαι, ὀχυρωτέρους αὐτοὺς ἀπεργάζεται. *Ἀπὸ καρπῶν στόματος ἀνὴρ ἐμπίμπλησι κοιλίαν.* Ἀδῶν αἰσθητῶν μὴ πληροῦντων κοιλίαν, ἀνάγκη τῶν πνευματικῶν τροφῶν τὸ δοχεῖον νοεῖν· ἦν οὐκ ἔσθρωπος ἀπλῶς, ἀλλ' ἀνὴρ πληροί. *Θάνατος καὶ ζωὴ ἐν χειρὶ γλώσσης.* Θάνατος· δὲ γλώσσης, ὅτε φθέγγεται τὰ κακὰ, ἀφείσα τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον. Ζωὴ δὲ πάλιν ὅτε ὀρθὰ προφέρει τὰ δόγματα.

ΚΕΦΑΛ. 10.

Πλοῦτος προστίθησι φίλους πολλοὺς.

[Cod. f. 80. b.] Ἡ πλοῦσιον ἐνταῦθα τὸν συντετόν φησι, πένητα δὲ τὸν ἐναντίον. Ἡ εἰ μὴ τοῦτο, συμβαῖνον πρᾶγμα λέγει οὐκ ἐπαινῶν, οὐδὲ ἀποδεχόμενος, ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ, ὡς αὐτόθεν ἔντος δήλου. *Πολλοὶ θεραπεύουσι πρὸς ὡπα βασιλέων.* Ἐνταῦθα παιδεύει, καὶ ἀπάγει τοὺς θεραπευομένους μὴ θεραπεύεσθαι ὑπὸ πονηρῶν. Ὀνειδος δὲ ἐπ' αὐτῷ ἔσται, φησὶ· καὶν χρήματα δῶ, μόνον θεραπεύει· καὶν ἀργύριον ἐπιδῶ, ἐπονεῖστος ἔσται. Ὡς ὅς ἀδελφῶν πτωχῶν μισεῖ, καὶ φιλίας μακρὰν ἔσται. Εἰ γὰρ ἐνθα ἡ φύσις ἐκέλευσεν οὐ πείθεται, πολλῶ μᾶλλον ἐπ' ἄλλων μακρὰν φιλίας. Ὅς δὲ ἐρεθίσει λόγους, οὐ σωθήσεται. [Cod. f. 81 a.] Οἱ ἐμπαιθεῖς λογισμῶ ἐρεθίζουσι τὴν ψυχὴν πρὸς πᾶν εἶδος κακίας, τῷ

μη σωθῆναι τὸν ἄνθρωπον. Ὁ κτώμενος φρόνη- A
σιν, ἀγαπᾷ ἑαυτὸν. Ὁ κτώμενος φρόνησιν, ἀγα-
πᾶσθαι ἑαυτὸν ποιεῖ ὑπὸ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων.
Ὅς δὲ φυλάσσει εἰς τέλος τὴν φρόνησιν, εὐρήσει
ἀγαθὰ, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε,
καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν
ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· καθά φησι Παῦλος.
Οὐδεὶς γὰρ ἐγκληθῆσεται ἀγαθός, μὴ εὐρῶν ταῦτα
ἀγαθὰ.

Ἐλεήμων ἀνὴρ, μακρόθυμος, τὸ δὲ καύχημα
αὐτοῦ ἐπέρχεται παρανόμοις.

[Cod. f. 84 b.] Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι μακροθυ-
μοῦντος, καυχῶνται οἱ παράνομοι· ἢ ὅτι καθ' ἑαυ-
τῶν καυχῶνται οὗτοι· οὐδενὸς γὰρ ἐτέρου ἔστιν κατα-
καυχᾶσθαι, ἢ τῶν παρανόμων τοῦ μακροθύμου. Τῷ
θλίειν γὰρ παράκειται ἐνεργεῖν. Οὐχ ἀγαθὸν εὐχά B
ἀπὸ μισθώματος ἐταίρας. [Ibid.] Ἀπὸ κακῆς αἰ-
τίας οὐ δέχεται προσφορά· καὶ ψυχῆς ἀκαθάρτου ἢ
κατάστασις, ἀπρόσδεκτος· Παρὰ Κυρίου ἀρμόζεται
γυνὴ ἀνδρὶ. [Cod. f. 82 a.] Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι τοῦ
Θεοῦ ἔστι τὸ καταστήσαι τὸν γάμον· πολλῶ γὰρ
μεῖζον τοῦτο ἐκείνου, χρημάτων λέγω· ἢ αὐτὸν τὸν
γάμον φησὶ καὶ τὸ πρᾶγμα, ἢ μέγα δεῖξαι βουλόμε-
νος τὸ γυναικὸς ἐπιτυχεῖν ἀγαθῆς. Ὅς φυλάσσει
ἐντολήν. Ἐπειδὴ ἐπὶ μαρτύρων οὐρανοῦ καὶ γῆς
ἐδόθησαν αἱ ἐντολαί, λέγονται μαρτύρια. Διὸ καὶ ὁ
δεξιόμενος αὐτὰ νοῦς, ὀνομάζεται μάρτυς, ὅστις
ψευδόμενος αὐτὰ, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται.

Δαναίξει Θεῷ ὁ ἐλεῶν πτωχόν.

[Ibid.] Κἂν γὰρ μὴ εὐθέως ἀπολάβῃς, μὴ θορυ-
σοῦ. Ὅσον ἀναβάλλεται, τοσοῦτον τὸν τόκον αὐξεί-
κατὰ δὲ τὸ δόμα αὐτοῦ, ὅσον ἐὰν πολὺ ἦ, πολὺ· ἐὰν
ὀλίγον, ὀλίγον. Τὸ δὲ πολὺ καὶ ὀλίγον, οὐ τῷ μέτρῳ
τῶν δεδομένων ὀρίζεται. Ἡ Θεῷ δαναίξει ὡς οἰκειου-
μένου Θεοῦ τὰ εἰς ἐκεῖνον δίδόμενα. Κατὰ δὲ τὸ
δόμα, ὅσον κατὰ τὴν διάθεσιν τοῦ μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ
ἀνάγκης· οὐ γὰρ τὰ δίδόμενα, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν·
Κακόφρων ἀνὴρ πολλὰ ζημιωθῆσεται. Ζημιωθή-
σεται ἀίσθησιν καὶ γνῶσιν. Ὁ δὲ τῆς κακίας ἐτέροις
μεταδίδους, καὶ τὴν φυσικὴν παρὰ Θεοῦ ἔνοιαν
ζημιωθῆ, εἰς ἀλογίαν καταπεσών.

Ἄκουε, υἱέ, παιδείαν πατρός σου, ἵνα σοφὸς
γένῃ ἐπ' ἐσχάτων σου.

[Cod. f. 82 b.] Πατέρα ἐνταῦθα τὸν Θεόν φησι·
παιδείαν δὲ τὴν πρὸς τὰς ἐντολάς αὐτοῦ πολιτείαν
καὶ ἐπίγνωσιν θελοῖ. Τὸ δὲ, ἐπ' ἐσχάτων, οὐ τὸν χρό-
νον σημαίνει, ἀλλὰ τὴν μετὰ τὰς πρακτικὰς ἀρετὰς
καθαρότητα. Καρπὸς ἀνθρώπος ἐλεημοσύνη. [Cod.
f. 83 a.] Πρακτικὴν ἀρετὴν ἔχειν μόνην ἀμεινον,
ἢ γνῶσιν ἐψευσμένην. Ἀύλισθῆσεται ἐν τόποις.
Τουτέστι περιῶν πανταχοῦ, τοιοῦτον ἔξει τόπον. Ὁ
ἐγκρύπτων εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ χεῖρας ἀδίκα.
Τουτέστιν ὁ ἀρπάζων καὶ κλέπτων, ἀκαρπὸς ἔσται·
ἀλλὰ καὶ ὁ μὴ ὀρθῶς βιούς, κρύπτει ἐν τῇ ψυχῇ αὐ-

velur. — VERS. 8. Qui prudentiam possidet, amat se-
ipsum, etc. Qui prudentiam possidet, amabilem se
Deo atque angelis præbet. Qui vero ad finem usque
conservat prudentiam, bona inveniet, quæ nec ocu-
lus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis
ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se,
prout Paulus ait ²⁴. Nemo enim bonus appellabitur,
nisi talia invenerit bona.

VERS. 11. Misericors vir, longanimis : gloriatio
autem ejus supervenit iniquis.

Vel hoc dicit, quod eo ob illius patientiam,
gloriantur iniqui; vel quia hi contra se ipsos
gloriantur. Nemo enim gloriari solet adversus lon-
ganimum, nisi iniquus. Voluntati enim adjacet ope-
rari. — VERS. 13. Haud pura vota sunt de mercede
meretricis. Mala de causa non recipitur oblatio;

et impuræ animæ status non est acceptabilis. —
VERS. 14. A Domino aptatur uxor viro. Vel hoc
dicit, quod Dei officium est conjugium consti-
tuere : etenim hoc majoris momenti est quam
divitiæ. Vel ipsum conjugium, ac rem describit.

Vel magnum quid ostendere vult, bonam uxo-
rem consequi. — VERS. 16. Qui custodit manda-
tum. Quandoquidem testibus cælo ac terra data fue-
runt mandata, idcirco appellantur etiam testimonia.

Quamobrem quæ illa recepit mens, appellatur tes-
tis : quæ si eadem mandata abjuraverit, non erit
impunis.

VERS. 17. Feneratur Deo, qui miseretur pau-
C peris.

Etiamsi cito non recipias, noli conturbari :
quantum differt, tanto auget usuram. Prout autem
tibi Deus donaverit; si multum, da multum; si
exiguum, largire exiguum. Verumtamen nec copia
nec tenuitas beneficii, a rei collatæ mensura defi-
nitur. Vel Deo, fenerari dicit, quia Deus sibi
propria æstimat, quæ in pauperem conferuntur.
Prout datum fuerit, secundum animi affectum ;
non cum tristitia dantis vel ex necessitate. *Mala
mentis homo, multa damna patietur.* Sensu nimi-
rum et scientia multabitur. Qui vero aliis quoque
malitiam suam impertitur, naturali quoque intelli-
gentia a Deo spoliabitur atque in vesaniam incurret.

VERS. 20. Audi, fili, disciplinam patris tui, ut
D sapiens sis in extremis tuis.

Patrem hoc loco Deum dicit; disciplinam autem,
vitæ ad illius præcepta exactam rationem et in-
structionem esse ostendit. Extrema autem non de
tempore dicit, sed de consequente practicas vir-
tutes munditia. — VERS. 22. Fructus viri eleemo-
syna. Practicam virtutem vel solam habere satius
est, quam falsam scientiam. — VERS. 23. Mora-
bitur in locis. Postquam quaquaversus circumve-
rit, talem nanciscetur stationem. — VERS. 24. Qui
abscondit in sinu suo manus injuste. Id est qui
rapit aut furatur, fructu carebit. Sed et ille

²⁴ I Cor. II, 9.

qui recte non vivit, manus inique in anima sua abscondit. Nam practicæ virtutes manuum instar sunt, quæ cœlestem panem ori nostro admovent. Nullo igitur tempore utilitatem capere potest piger.

— **VERS. 25.** *Si autem corripueris virum prudentem. Vel objurgando, vel sermonis argumenta profereudo. Neque ori admovebis manus. Videsis non irridendam schematis hujus rationem.*

VERS. 26. *Qui patrem inhonorat, probrosissimus erit.*

Impuras in animo generat cogitationes, qui universalis patris mandata non servat, sed ab illis semet sequestrat. *Qui spondet pro puero stulto, juri injurius erit.* Sponsonem pro jure dicit vel benignitate ipsa; vel pro, legem ipsam ludibrio habet. *Os autem impiorum devorat judicia.* Ipsi enim de se sententiam tulerunt, defensione omni peccatorum carentes. Devorant judicium ii etiam, qui judicium esse negant.

CAP. XX.

VERS. 6. *Magnum quid homo, etc.*

Magna res homo, quatenus ad Dei imaginem factus. Quod si et practicam vitam susceperit, cujus est pars virtus misericordiæ, tunc fit pretiosus vir. Sed enim qui ita fideliter sapienterque se gerat, ægre invenitur. — **VERS. 7.** *Beatos filios suos relinquet.* Qui jus divinum humanumque observat, auditores suos seque ipsum salvabit. — **VERS. 9.** *Quis gloriabitur castum se habere cor? Duplex est improbitas virtuti opposita, quæ quidem partim est theoretica, partim practica. Jam vocabulum quis de raritate ponitur: rarum est enim invenire aliquem actu et cogitatione purum. Significat item impossibilitatem; velut ibi: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Significat quoque interrogationem, velut: Quis est iste rex gloriæ? Denique significat etiam individuum, velut: Homo quidam (τις) erat nobilis? — **VERS. 10.** *Pondus magnum et parvum.* Dolosus animi habitus, bona verba habens, actum vero impurum. Vel cujusvis rei excessus et defectus.*

VERS. 24. *A Domino diriguntur gressus viro.*

Nequit mortalis, id est peccator, vias Domini scire; quia mortalis cum sit, neque cum Christo commortuus est, neque convixit. Etenim in itinere ad regnum cœlorum, a Domino diriguntur gressus hominis. — **VERS. 27.** *Lex Domini, spiraculum hominum; et lucerna, quæ scrutatur penetralia ventris.* Ait, nihil, etsi intimum, Deo esse obscurum. Sed et ipsa anima, quam ille scrutatur, lucis instar est coram Deo, ceu si ipsa huic cum accensa lucerna appareret. Domini lux, causa vitæ est rationalibus; nam *Vita erat lux hominum*, Deinde spirans in hominis faciem Deus, fecit eum animam viventem: cui luci par lucerna scrutatur occultos morbos, illuminando. *Lucerna est etiam lex, pædagogus noster ad Christum.* — **VERS. 28.** *Elsemosyna et veritas thronum ejus cum*

Α τοῦ τὰς χεῖρας ἀδίκως. Αἱ γὰρ πρακτικαὶ ἀρεταὶ χειρῶν ἔχουσι λόγον, τὸν ἄρτον τῷ στόματι ἡμῶν προσφέρουσαι τὸν ἀπ' οὐρανῶν οὐ δύναται οὖν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν, οὕτε ὠφελῆθῆναι ὀκνηρὸς ὢν. Ἐὰν δὲ ἐλέγχῃς ἄνδρα φρόνιμον. Ἐλέγχει δὲ τις φρόνιμον ἢ ἐπιτιμῶν, ἢ τῶν λόγων προσφέρων τὰς ἀποδείξεις. Οὐδὲ τῷ στόματι οὐ μὴ πρεσευεῖλη αὐτάς. Ὅρα αὐτοῦ τοῦ σχήματος τὸ ἀκαταγέλαστον.

Ὁ ἀτιμάζων πατέρα, ἐπονεῖδιστος ἔσται.

[Ibid.] Ἀκαθάρτους ἐν ψυχῇ γεννᾷ λογισμοὺς, ὃ μὴ τὰς ἐντολὰς τηρῶν τοῦ ἐπὶ πάντων πατρὸς, ἀλλ' ἀπολιπὼν ἑαυτὸν ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἐγγυώμενος παιδα ἄφρονα, καθυβρίσει δικαίωμα· τὴν ἐγγύην δικαίωμα καλῶν, ἢ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτὴν· ἢ ἀντὶ τοῦ, εἰς τὸν νόμον αὐτὸν ἐμπαροινεῖ. Στόμα δὲ ἀσθεῶν καταπίσεται χρίσεις. Εἰσὶ γὰρ αὐτοκατάκριτοι μὴ ἔχοντες ἀπολογίαν δι' ἣν ἡμαρτον· καταπίνουσι χρίσεις· καὶ σὶ φάσκοντες μὴ εἶναι χρίσιν.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Μέγα ὁ ἄνθρωπος, κ. τ. λ.

[Cod. f. 44 a.] Μέγα ὁ ἄνθρωπος καθ' ὃ καθ' εἰκόνα Θεοῦ ἐγένετο· εἰ δὲ προσλάβοι τὸ πρακτικόν, ἐν ᾧ τὸ ἐλεεῖν, ἀνὴρ τίμιος γίνεται· τὸν δὲ ἐν πίστει καὶ ἐπιστήμῃ τοῦτο ποιοῦντα, ἔργον εὐρεῖν. *Μακροῦρος τοὺς παῖδας αὐτοῦ καταλείψει.* [Cod. f. 84 b.] Ὁ φυλάσσω τὰ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀνθρώπου δικαία, τοὺς ἀκούοντάς αὐτοῦ καὶ ἑαυτὸν σώσει. *Τίς καυχῆσεται ἀγῆνην ἔχειν τὴν καρδίαν;* Διττὴ ἡ κακία ἀπεναντίας τῇ ἀρετῇ· ἢς ἡ μὲν, θεωρητικὴ, ἡ δὲ πρακτικὴ· τὸ δὲ τίς, ἐπὶ τοῦ σπανίου· σπάνιον γὰρ εὐρεῖν τινα πράξει καὶ θεωρίᾳ καθάρων. Σημαίνει καὶ τὸ ἀδύνατον· ὡς ἐν τῷ, *Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;* Σημαίνει καὶ πῦσιν· *Τίς ἔστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;* Δηλοὶ καὶ τὸ ἄτομον· ὡς τὸ· *Ἀνθρώπος τις ἦν εὐγενής.* — *Στάθμιον μέγα καὶ μικρόν.* [Cod. f. 85 b.] Διάθεσις δολερὰ, λόγον ἔχουσα χρηστὸν, καὶ πρᾶξιν ἀκάθαρτον. Ἡ παντὸς πράγματος ὑπερβολὴ καὶ ἑλλειψίς.

Παρὰ Κυρίου εὐθύνεται τὰ διαβήματα ἀνδρῶν.

[Ibid.] Οὐ δύναται θνητὸς, τουτέστιν ἀμαρτωλὸς, ἐννοῆσαι τὰς ὁδοὺς Κυρίου· ἐπειδὴ θνητὸς ὢν, οὐ συναπέθανε καὶ συνέζησε τῷ Χριστῷ. Πρὸς γὰρ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν τοῦ πορευθῆναι, παρὰ Κυρίου εὐθύνεται τὰ διαβήματα ἀνθρώπου. *Φῶς Κυρίου, προτὴ ἀνθρώπων, καὶ λύχνος ὃς ἐρευνᾷ ταμιεῖα κοιλιᾶς.* [Cod. f. 86 a.] Τοῦτο λέγει, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ σκοτεινὸν ἔνδον. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ψυχὴ, ἢ ἐρευνημένη αὐτῷ, φῶς ἐστὶ τῷ Θεῷ, ὡσπερ ἂν εἰ αὐτὴ παραφανεῖ καὶ ἄπτοι λύχνον. Τὸ τοῦ Κυρίου φῶς, ζωῆς αἰτίον τοῖς λογικοῖς· Ἡ ζωὴ γὰρ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ἐξῆς ἐμπνεύσας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου ὁ Θεὸς, ἐποίησεν αὐτὸν εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ᾧ φωτὶ κατάλληλος λύχνος ἐρευνᾷ τὰς κρυμμένας νόσους, φωτίζων. Λύχνος δὲ καὶ ὁ νόμος,

²⁶ Rom. viii, 31 ²⁷ Psal. cxlvi, 8. ²⁸ Luc. xix, 11.

παιδαγωγός ἡμῶν γενόμενος εἰς Χριστόν. Ἐλεημοσύνη καὶ ἀλήθεια περικυκλώσουσιν ἐν δικαιοσύνῃ τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ὅπου γὰρ ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη, οὐδὲν ἄδικον. Ὁ ταῦτάς οὖν ἔχων, φυλάττεται ὑπ' αὐτῶν. Κόσμος νεανίας, σοφία. Καὶ πάλαι οὖν δόξα τῆς φύσεως ἔστι; Ποῖος δὲ πρεσβύτερος τοῦτο οὐκ ἔχει; Ἡ τοῦτό φησιν. Ὡσπερ τοῦτον ἢ πολλὰ ποιεῖ αἰδέσιμον, οὕτως ἐκείνους ἢ σοφία. Ἐγώπια καὶ συντριμματα συναρτᾷ κακοῖς. Οὐχὶ τὴν ὄψιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν κληττονται οἱ κακοί· αὐτὴ μὲν γὰρ καὶ θεραπευθῆναι δύναται, ἐκείνη δὲ οὐχί. Ἐν γὰρ τοῖς ταμείοις ἔστιν. Ἡ ὅτι καθάπτονται αὐτῶν αἱ τιμωρίαι μέχρι βάρους ψυχῆς· τοῦτο γὰρ ταμεία κοιλίας. Ἐξεις δὲ νῦν μοχθηραὶ, ταμεία· καὶ διὰ γνάμην γὰρ κολαστέος ὁ φαῦλος.

ΚΕΦ. ΚΑ'.

Ὡσπερ ὄρμη ὕδατος, οὕτως καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ.

[Cod. f. 86 b.] Ἐπιπὶ πολλὰ περὶ βασιλέων διελέχθη, δείκνυται τὸν ἐκείνων ἰσχυρότερον, ὡς εὐκολον αὐτῷ περιτρέπειν οὐ ἂν βούληται, ὥσπερ ὄρμη ὕδατος περιάγει πανταχοῦ· καίτοι οὐδεὶς ἂν αὐτὸν ἐκκλίνειε διὰ τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος. Ἡ οὕτως· τὴν ἐν χειρὶ Θεοῦ καρδίαν, τούτεστι τὴν ἐν τοῖς πράγμασι αὐτοῦ ἀναστροφομένην, οὐκ ἔστι δυνατόν ἐπιχεῖν· εἰς οὐδὲν γὰρ νέων κακόν, κατευθύνεται ἢ ἂν θέλη Θεός, ὥσπερ ὄρμη ὕδατος πανταχοῦ εὐοδοῦται.

Κρεῖσσον οἰκεῖν ἐπὶ γωνίας ὑπαίθρου, ἢ ἐν κεκοιταμένους μετὰ ἀδικίας.

[Cod. f. 87 a.] Ἐπαίθρος γωνία, πρᾶξις κρυφία, θεωρίας ἀπομένη, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἥλιου τῆς δικαιοσύνης φωτίζεται. Οἶκος δὲ κεκοιταμένος, κακία ἀρετῆς ὑποκρυνομένη. Ζημιουμένου ἀκολάστου, πανουργότερος γίνεσθαι ὁ ἄκακος. Τιμωρουμένων κακῶν σωφρονίζεται ὁ ἀμαθής καὶ νήπιος. Οὕτω καὶ ὁ δικαίος ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἁμαρτωλοῦ νίπεται τὰς χεῖρας· τὰς πράξεις αὐτοῦ τῇ ἐκείνου τιμωρίᾳ καθαίρων. Οὕτως καὶ αἱ πόρνοι ἐλούσαντο ἐν τῷ αἵματι τοῦ Ἀγαθάβ. Ἐν συναγωγῇ τριάντων ἀναπαύεται. [Cod. f. 88 a.] Γίγαντα; οἶδεν ἢ Γραφή τοὺς πονηροὺς καλεῖν, τοὺς φαύλους, τοὺς θρασεῖς, τοὺς θεομάχους· μετ' ἐκείνων ἀριθμηθήσεται, φησιν. Ἡ οὕτως· Ὁ σφαλλόμενος περὶ τὴν τοῦ κτίσαντος Θεοῦ δικαιοσύνην, ἐν συναγωγῇ τῶν θεομάχων ἀναπαύεται. Συναγωγὴ δὲ, ἡ κακία καὶ ἡ ἀγνωσία· Ὅς φυλάσσει τὸ στόμα αὐτοῦ, κ. τ. λ. [Cod. f. 89 a.] Εἰ ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον φυλάσσει νόμον, ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον οὐδὲν κακὸν ἐργάζεται· Ὅς μνησικακεῖ, παράνομος. Ὁ μεμνημένος τῶν ἁμαρτημάτων, μισεῖ τὸν πλησίον. Οὐκοῦν παράνομος.

Ἀνὴρ ὑπήκοος φυλασσόμενος λαλήσει.

[Cod. f. 89 b.] Τούτεστι κἂν ὑπήκοος ἦ, φυλάσσειται δὲ, δυνήσεται μετέχειν παρρησίας. Ἡ οὕτως· Πρανομοῦντος τοῦ ψευδομάρτυρος, ὁ τῷ νόμῳ καταπειθής φυλασσόμενος λαλήσει· Ἀσεδῆς ἀνὴρ ἀναιδῶς ὑφίσταται προσώπῳ. Ἄμαρτάνων γὰρ εἰς

A justitia circumisitent. Namque ubi veritas atque justitia, nihil iniquum. Qui has itaque habet virtutes, ab eis custoditur. -- Vers. 29. *Ornamentum adlescentibus sapientia.* Quænam itaque superest nature ipsi gloria? Aut quis senex hunc ornatum non habet? Vel hoc dicit: sicut hunc canities facit venerabilem, ita illum sapientia. -- Vers. 30. *Livores et contritiones cœtingunt improbis.* -- Non in vultu tantum sed in corde etiam vulnerantur improbi. Porro vultus quidem sanari, cor tamen nequaquam potest, quod intra penetralia est. Vel quod illorum pœnæ usque ad animæ profunditatem pertingunt: hæ sunt enim ventris cellæ. Nunc vitiosos habitus intellige pro cellis: nam mentis quoque sententia punienda est in homine pravo.

CAP. XXI.

Vers. 1. *Sicut impetus aquæ, ita cor regis in manu Dei.*

Quoniam multa de regibus dicta fuerunt, nunc demonstratur quomodo facile Deus, qui est illis validior, prout voluerit circumagat, haud secus quam aquæ cursus quaquaversus flectitur: quanquam regis cor nemo alius, propter potentatus magnitudinem, inclinaret. Vel sic: cor quod in manu Dei est, videlicet quod in negotiis Dei versatur, cohiberi omnino nequit: namque ad nullum inclinans malum, illuc dirigitur quo Deus voluerit, sicut aquæ cursus in quavis partem derivatur.

C Vers. 9. *Melius est habitare in angulo sub dño, quam in dealbatis domibus cum iniquitate.*

Argulus subdialis, actio occulta est, cum meditatione, quam Sol justitiæ illuminat. Domus vero dealbata, improbitas virtutem simulans.

Vers. 11. *Flagitioso multato, fit cautior qui innocens est.* Punitis improbis, docetur temperantiam indoctus et simplex. Sic etiam justus in sanguine peccatoris lavat manus; actus nimirum proprios post illius pœnam purificans. Sic et meretrices in Achaabi sanguine laverunt.

Vers. 16. *In synagoga gigantum requiescet.* Gigantes solet Scriptura appellare homines scelestos, detestabiles, feroces, Dei hostes. Cum illis, inquit, connumerabitur. Vel sic:

D Qui a creatoris Dei justitia aberrat, in hostium Dei cœtu versabitur. Synagoga autem, improbitas est et inscitia.

Vers. 23. *Qui os suum custodit, etc.* Si is qui proximum amat, legem observat, charitas certe nihil mali proximo facit. *Injuriarum memor, iniquus est.* Qui offensarum meminit, odit proximum. Est ergo iniquus.

Vers. 28. *Vir obediens custodia detentus loquetur.* Id est, etiamsi obediendo sit obnoxius, et custodia teneatur, fiduciam tamen conservare poterit. Vel sic: Falso teste improbe se gerente, is qui legi obediens est, in custodia loquetur.

Vers. 29. *Vir impius procaciter obfirmat cultum suum.* Dum enim

in Deum peccat, suam adversus illum impudentiam vultu significat, nihil habens verecundum aut bene compositum. At homo rectus, Dei imaginem servat. — **VERS. 30.** *Equus paratur ad diem belli.* Equus dicendus est, sermo externus qui adversus hæreses parandus est. Nam si pro virili parte agemus, victoriam a Deo impetrabimus, qui sapientium sapientiam perdit. Vel equum dicit mentem, juxta illud: *Ascendes super equos tuos* ²⁹.

CAP. XXII.

VERS. 9. *Victoriam et honorem acquirit qui munera dat.*

Dona hominis animæ virtutes nominat, quibus diabolus superans, pretiosum se Deo reddit, suamque animam a dæmonum possessu vindicat. — **VERS. 12.** *Oculi Domini conservant sensum.* *Super quem enim, inquit, respiciam nisi super mansuetum et quietum, et trementem verba mea* ³⁰? — *Vilipendit autem sermones vir iniquus.* Viden' quomodo impiorum sit providentiam quoque accusare, et rectam rerum constitutionem, dum nolunt legibus obedire? Jam si Deus sapienter cuncta administrat; id enim valent verba, *oculi Domini conservant sensum*; sensus autem est legis observantia, et vita ad rationis normam acta; cur quidam genealogiarum superstitiones exercent, quod sine scelere facere nequeunt? — Animadvertite, quomodo principes monent, quominus præcipuam regnandi fiduciam sive in subditorum obedientia, sive in metu, sive in supplicii reponant, sed in suorum sermonum vi ac prudentia. Deinde illos non his modo monitis hortatur, verum etiam divinæ providentiæ mentione.

VERS. 20. *Tu vero tripliciter ea tibi describe.*

Quæ a me dicuntur, Sapientia, inquit, tripliciter scribe in cordis tui laterculo. Sicut homo corpore, anima, spirituque constat; sic etiam Scriptura corpore litterarum constat, quibus homo rudis juvatur; eaque dicitur manualis institutio. Constat anima, id est anagoge, quam discit qui aliquantum se extulit. Constat spiritu, id est sublimiore spiritualique theoria, quam perfecti intelligunt et eloquuntur. Exemplo sit asinæ historia contra castellum religatæ, cui Salvator insedit; cujus in primo narrationem scribe: deinde anagogen, quod nempe belleiniis moribus ratio superequitans, facit hominem rationabiliter pergere. Postremo spirituali theoria intellige humanum genus, quod de loco sumptum est ex adverso paradisi posito, ut postea corpore suo onustum in paradysum intraret.

VERS. 22. *Ne vim pauperi inferas.*

Oportet nullum egenum aut mendicum aut infirmum vi urgere aut dehonestare. Nam Dominus de his omnibus inquit, justoque judicio retribuit unicuique juxta opera eorum. Certe qui neque affixerit, neque injuste offenderit, neque verbis spreverit prædictos homines, æternis semet suppliciiis cri-

Α Θεὸν, τὴν πρὸς αὐτὸν ἀναίδειαν τῷ πρὸςώπῳ δηλεῖ, μηδὲν ἔχων εὐλαβὲς ἢ κατεσταλμένον· ὁ δὲ εὐθὺς, κατ' εἰκόνα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· Ἰππὸς ἐτοιμάζεται εἰς ἡμέραν πολέμου· Ἰππὸν λεκτέον τὴν προφορικὸν λόγον, ὃν ἐτοιμαστέον πρὸς τὰς αἰρέσεις. Τὸ εἰς ἡμᾶς γὰρ ἦκον ποιήσαντες, νίκην παρὰ Θεοῦ χορηγούμεθα, τοῦ ἀπολλύντος τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν· ἢ Ἰππὸν, τὸν νοῦν· κατὰ τὸ· Ἐπιδήσῃ ἐπὶ τοῦς Ἰπποῦς σου.

ΚΕΦ. ΚΒ΄.

Νίκην καὶ τιμὴν περιποιεῖται ὁ δῶρα δοῦς.

[Cod. f. 91 a.] Δῶρα τοῦ ἀνθρώπου τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετὰς ὀνομάζει, δι' ὧν νικῶν τὸν διάβολον, τίμιον ἑαυτὸν παρέχει τῷ Θεῷ, καὶ ἀφαιρεῖται τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπὸ τῶν κτησαμένων αὐτὴν δαιμόνων. *Οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου διατηροῦσι αἰσθησιν*; [Cod. f. 91 b.] Ἐπὶ τίνα γὰρ, φησὶν, ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρῶον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοῦς λόγους; — *Φαυλλίζει δὲ λόγους παράνομος.* Ὅρθῶς ὅτι ἐκείνων ἐστὶ καὶ τῆς προνοίας κατηγορεῖν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως, οὐκ ἐθελόντων ἐμμένειν τοῖς νόμοις; Εἰ γὰρ σοφῶς πάντα ὁ Θεὸς διοικεῖ, τοῦτο γὰρ ἐστὶν, οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου τηροῦσιν αἰσθησιν, αἰσθησιν δὲ τὴν κατὰ νόμον ἀγωγὴν, καὶ τὴν κατὰ λόγον ζωὴν, πῶς τινὲς γενεαλογοῦσιν, ἐπειδὴ παράνομοι εἰσιν; — Ὅρα πῶς παιδεύει τοὺς ἄρχοντας τὸ πλεον τῆς ἀρχῆς, μήτε ἐν τοῖς ὑπακούουσιν, μήτε ἐν φόβῳ μήτε ἐν τιμωρίαις τίθεσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν οικειῶν λόγων δυνάμει καὶ συνέσει. Εἶτα οὐκ ἀπὸ τούτου μόνον αὐτοὺς ἐπιτρέπει, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς προνοίας τῆς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ σὺ δὲ ἀπόγραψαι αὐτὰ σεαυτῷ τρισσῶς.

[Cod. f. 93 b.] Τὰ παρ' ἐμοῦ σοι λεγόμενα, φησὶν ἡ Σοφία, τρισσῶς ἀπόγραψαι ἐν τῷ πλάτει τῆς καρδίας σου· ὡσπερ γὰρ ὁ ἄνθρωπος συνέστηκεν ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ πνεύματος, οὕτως καὶ ἡ Γραφὴ τοῦ σώματος τῆς λέξεως, ἀφ' ἧς ὁ ἀπλούστερος ὠφελεῖται· ἢ τις λέγεται πρόχειρος ἐκδογῆ. Ἐκ ψυχῆς, τῆς ἀναγωγῆς, ἧς ἀκούει ὁ ἐπὶ ποσὸν ἀναθεσηκῶς· ἐκ πνεύματος, τῆς ὑψηλοτέρας καὶ πνευματικῆς θεωρίας, ἣν οἱ τέλειοι νοοῦσι τε καὶ λέγουσιν· ὅσον ἐπὶ τῆς θου τῆς εἰς ἀντικρὺ κώμην δεδεμένης, ἣ ἐπεκάθισεν ὁ Σωτὴρ, πρῶτον μὲν ἀπογράφου τὸ βῆτόν, εἶτα τὴν ἀναγωγὴν, ὅτι τῷ κτηνώδει τρόπῳ ἐπιβὰς ὁ λόγος, λογικῶς αὐτὸν κινεῖσθαι παρασκευάζει. Εἶτα κατὰ πνευματικὴν θεωρίαν, τὴν ἀνθρωπότητα νόει, παραλαβανομένην ἐκ τοῦ κατ' ἀντικρὺ τόπου τοῦ παραδείσου, ἵνα ἀγαματοφοροῦσα εἰς τὸν παράδεισον εἰέλθῃ.

Μὴ ἀποβιάζου κέρητα.

[Cod. f. 94 b.] Δεῖ μὴδένα πένητα ἢ πτωχὸν ἢ ἀσθενῆ ἀποβιάζεσθαι ἢ ἀτιμάζειν. Ὁ γὰρ Κύριος ἐκζητεῖ ταῦτα πάντα, καὶ κρίνας δικαίως ἀνταποδίδωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Ὁ γὰρ μὴ θλίψας, ἢ ἀδικήσας, ἢ λόγους ἀτιμάσας τοὺς προειρημένους, ἑαυτὸν ἐβρύσατο αἰωνίων κολάσεων, καὶ ἄστυλον ἐφύ-

²⁹ Habac. III, 8. ³⁰ Isa. LXVI, 2.

λαξε τὴν αὐτοῦ ψυχὴν. *Μὴ διδοῦ σεαυτὸν εἰς ἀγγύην.* [Cod. f. 95 a.] *Μὴ ἀπειροσκέπτως ἐγγυῶ· ἦτοι μὴ ἀναδέχου πράξεις ἀλλοτριᾶς, μὴ εὐρεθῆ ἢ σοι ὦν ἐμαρτύρησας, πάντως ἐπὶ σὲ ἢ τοῦ τοιούτου χρέους ἀπότισις μεταθήσεται, ἀδυνάτως ἔχοντα πρὸς ἀπότισιν, οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ ἄλλου ἀγαθός, ἀλλ' αὐτῷ. Λήψονται τὸ στρώμα τὸ ὑπὸ τὰς πλευράς σου. Ἀφαιρεθήσῃ τὴν σκέπουσιν ἐπίθια τὰς δυνάμεις σου, ὥστε αὐτὰς γυμνωθήσῃ· πλευραὶ γὰρ δυνάμεις. — Ὁρῆ Σιών τὰ πλευρὰ τοῦ βορρᾶ· οἱ ποτὲ δυνατοὶ παρὰ τῷ ψυχρῷ διαδόλω, νῦν ὄρη Σιών ἐγένοντο, οἱ ἅγιοι δηλονότι.*

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Ἐὰν καθίσῃς δεῖπνεῖν ἐπὶ τραπέζης δυνάστου, βορῆ τῶς νόμοι τὰ παρατιθέμενά σοι.

[Cod. f. 96 a.] Ὁ Χριστός ἐστιν ὄντως δυνάστης· αὐτοῦ δὲ τράπεζα καὶ ἐδίσματα, τὰ ῥήματα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, ἃ ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἐκάθισε δὲ δεῖπνεῖν πᾶς Χριστιανὸς ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ· ὁ οὖν βορῆ τῶς νόμων, ἔπερ ὁ Ἰησοῦς ἔργοις καὶ λόγοις ἐδίδαξεν, ἐπιβάλλει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τουτέστιν ἀρχεται ἔργοις δεικνύειν ὅτι μιμητὴς ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, γινόμενος ταπεινός, καὶ πρῶτος, καὶ ἀγαπῶν πάντας, καὶ ὑπομένων θλίψεις. Ὁ δὲ μὴ ποιῶν ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς τὰ τοῦ βίου τερπνὰ κεκηνώς, μὴ ἐπιθυμείτω τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν· οὐ γὰρ ἐπιτεύξεταί αὐτῶν. Ταῦτα γὰρ τὰ τοῦ αἰῶνος τερπνὰ, ἔχεται ψευδοῦς ζωῆς· ἦν οἱ ἀγαπῶντες, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν οὐκ ἀπολαύσουσιν.

Μὴ συνδέσῃσιν ἀνδρὶ βασκάνῳ.

[Cod. f. 97 a.] Τοῦτό φησιν, ὅτι Οὐχ ἡδέως ἐσθίει τοῖς σοῖς· βασκαίνων· ἢ ὅτι Οὐχ ἔξει χάριν τοῖς σιτιοῖς σου, ἀλλὰ καὶ ἀχαριστήσῃ· ἢ ὅτι Οὐ πρότερον ἀποστήσεται, ἕως ἂν αὐτὰ ἐμέσῃ. *Ὅσ' ἐστὶν γὰρ εἰ τις καταπλοῖ τρίχα.* Τουτέστιν ὡσπερ ὁ ἐμῶν, ἢ ὁ καταπίνων τρίχα, οὕτως οὐδὲ αὐτὸς ἐκείνος αἰσθήσεται τούτων. *Καὶ ἐν διατρέψει λόγων τὰ σὰ χεῖλη πρὸς τὰ ἐμὰ χεῖλη.* [Cod. f. 97 b.] Ὅταν γὰρ συνετὴ ἢ διάλειξις ἢ, πολλὴν αὐτὴν ἀνάγκη γενέσθαι καὶ μακρὰν, ἅτε κόρον οὐκ ἔχουσαν. *Πίθος γὰρ τετηρημένος ἐστὶν ἀλλότριος οἶκος.* [Cod. f. 99 a.] Οὐ βῆδιον ἀνιμῆσασθαι πρὸς τοὺς βεβλημένους· λοιπὸν· ἀλλὰ βαλεῖν μὲν ἐστὶν εὐχερὲς, ἐκβαλεῖν δὲ οὐκέτι. *Καὶ ὁ πίνων δὲ ἐκ τῶν ἑτεροδόξων ὑδάτων, πνίγεται· σκενὰ γὰρ ὄντα φρέατα, δι' ἀπάτης καὶ ψεύδους αὐτοὺς ἀποπνίγουσιν.*

Μὴ μεθύσκετε ἐν οἴνοις, κ. τ. λ.

[Cod. f. 99 b.] Ἐν οἴνῳ δὲ τῷ τε αἰσθητῷ μὴ μεθύσκεσθε, καὶ τῷ ἀπὸ τῆς Σοδομίτιδος ἀμπέλου. Προσεῆχετε μὴ πείσεσθε τὰ τῶν Σοδόμων· ἀλλὰ ὁμιλεῖτε τοῖς νῦν οἷσι δικαίοις, ἢ τοῖς τῶν παλαιῶν λόγοις· καὶ ἐντυγχάνετε ταῖς Γραφαῖς ταῖς ἐχούσαις τοὺς τῶν δικαίων βίους. Τὸ δὲ ἐν περιπάτοις ὁμιλεῖτε, τουτέστι δειν τὰς αὐτὰς ἐννοίας ἀνακυκλοῦν τε καὶ ἐπὶ τῆν τούτων αὐτῶν ἐξέτασιν ἐπιστρέφειν καὶ βαδίζειν, εἰ οἶόν τε ἐστὶν εἰπεῖν. *Ἐὰν γὰρ εἰς τὰς φιάλας καὶ τὰ ποτήρια θῶ τοὺς ὄφθαλμοὺς σου.* [Cod. f. 99 b.]

A piet, et incolumem servabit animam suam. — **Vers. 26.** *Ne te vadem tradas.* Cave inconsidérate pro alio vadium ob eas; seu aliena negotia suscipias; ne quid tibi eorum contingat, de quibus testimonium dixisti: prorsus enim in te recidet debiti huius solutio, quam ceteroqui facere non poteris. Quippe nemo bonus est alteri, sed sibi. — **Vers. 27.** *Tollent stragulum, quod sub costis tuis est.* Spoliaberis spe quæ facultates tuas tegit, ita ut illæ plane nudentur. Nam costæ sunt facultates. — Montes Sionis, latera æquilonis: qui olim potentes erant apud frigidum diabolium, nunc Sionis montes facti sunt, sancti videlicet.

CAP. XXIII.

Vers. 1. *Si sederis cænare in mensa principis, prudenter intellige quæ apponuntur tibi.*

Christus vere princeps est: mensa et edulia ejus, verba doctrinæ ipsius, bonaque æterna, quæ paravit diligentibus se. Sedet autem cœnans unusquisque Christianus in mensa illius. Qui ergo prudenter intelligit quæ Jesus operibus verbisque docuit, manum suam intendit, id est operibus incipit ostendere se Christi imitatore, factus humilis, mansuetus, omnium amator, et patiens tribulationum. Qui vero hæc minime facit, sed mundi delectationibus inhiat, æternorum bonorum desiderium omittit, quibus prorsus non potietur. Hæc quippe sæculi delectationes, propriæ sunt falsæ vitæ; quam qui amant, æternis bonis non fruuntur.

Vers. 6. *Ne cœnes cum viro invidio.*

Hoc ait, quia non suaviter ille comedit, rei tæ invidens. Vel, quia gratiam non habebit epulis tuis, imo et ingrato animo erit. Vel, quia non antea absistet quam evomat. — **Vers. 7.** *Quemadmodum enim si quis pilum deglutiat.* Id est, quemadmodum qui vomit, aut qui pilum deglutivit, sic iste epularum non recordabitur. — **Vers. 16.** *Et dum teruntur sermones, labia tua ad mea labia.* Si sapiens colloquium fuerit, multum id fieri et prolixum necesse est, quia satietate caret. — **Vers. 27.** *Dolium enim perforatum est aliena domus; et puteus angustus, alienus.* Haud facile est extrahere projectos; sed conicere, in promptu est, ejicere non item. Sic qui bibit ex heterodoxorum aquis, suffocatur. Nam cum sint illorum putei angusti, per fraudem atque mendacium se præfocant.

Vers. 30. *Nolite ebriari vinis, etc.*

Vino hoc sensibili nolite ebriari, neque de vite Sodomitica. Cavete ne mala Sodomorum patiamini, sed cum justis hodiernis conversemini, vel cum antiquorum sermonibus; et Scripturas legite quæ justorum vitas continent. Quod vero ait, in deambulationibus colloquamini, perinde est atque pares inter vos sententias versate, easque tum eundo tum redeundo disquirite; ita dicere fas est. — **Vers. 31.** *Nam si in phialas et pocula oculos tuos conjeceris, etc.* Phialas et pocula sensu mystico dicit impia

dogmata, quæ mentem ebrietate obruant : vel varias cupiditates : vel heterodoxas doctrinas. Qui falsis opinionibus imbuatur, veritate nudatur, postremo animæ mortem incurret.

VERS. 33. *Oculi tui cum viderint alienam, tunc os tuum loquetur perversa.*

Neque id solum de meretricia consuetudine dicitur, sed de mala qualibet cupiditate. Cum enim mens ad pravum actum ruit, tunc cor, quod hic os appellatur, perversa meditat. Tunc enim erit velut in corde maris, et multarum cogitationum sanguine obruetur : et gubernatoris instar, a malæ cupiditatis fluctibus jactatus, ad flagitiosum actum nititur. — VERS. 35. *Dices autem : Feriunt me, et non dolui.* Viden' procellam tumentem? Nihil enim ulterius, qui ita loquitur, querit. Cum mane fuerit, vides eum statim ab ortu dici pergere ad portationem. Tempus autem necessariæ operæ, quo cuncti curas suas exordiuntur, hic cupiditatibus suis impendit. Jam vero crapula et otium, non solius sunt egestatis causa, verum etiam morbo implicat dira et insanabili, a quo nemo expeditur. Postremo verberibus atque risui esse expositum, quanta denum miseria est!

VERS. 34. *Et jacebis tanquam in corde maris, etc.*

Nempe cum res tuæ desperatæ erunt, et reparatio nulla supererit. Nam quæ utilitas, oro, artis est, cum tempestas prævalet?

CAP. XXIV.

VERS. 3, 4. *Cum sapientia ædificatur domus, etc.*

Sapientiam, et intelligentiam, et sensum, Christum appellat; domum Ecclesiam ejus, quam ædificavit, et cujus cellaria omnigenis divitiis replevit pretiosis atque præclaris. Cellaria vero sunt, credentium Christo corda, et ad ejus imitationem viventium; corda, inquam, redundantia bonis cogitationibus, sermonibus atque operibus. Ob hæc enim æterna beatitudine digni fiunt. — VERS. 5. *Melior sapiens forti; et vir prudentiam habens, agro magno.* Non simpliciter dixit *agro, sed magno.* Nam quantum terra aunatim agricolæ reddit, tantum sua prudenti virtus: imo multo melior prudentia est; namque æger æris anomalæ obnoxius est. — VERS. 6. *Cum regimine geritur bellum.* Rem dicit plenam tumultu, rem multis manibus egentem. Vel admonet, ne temere ad bella ruamus. Specta, inquit: cum deliberandum est, nunc sapientia in medium prodit?

VERS. 17. *Si ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas super eum.*

Si enim tu gaudeas tanquam ultionem consecutus, Dominus quidem illatenus subsistet propter clementiam suam, neque bis vindicabit in eodem crimine; vel etiam miserabitur cadentem, irascetur autem superbienti. Nam quisquis super percunte anima gaudet, similis diabolo est, qui neminem vult

Α Φιλίας κατὰ διάνοιαν καὶ ποτήρια τὰ δυσσεβῆ λέγει δόγματα, τὰ μεθύσκοντα τὸν νοῦν· ἢ τὰς διαφορὰς ἐπιθυμίας· ἢ ἑτεροδόξους διδασκαλίας. Ὁ οὖν ψευδοδιδασκούμενος γυμνοῦται τῆς ἀληθείας· καὶ τελευταίου τεθνήσκει τὸν τῆς ψυχῆς θάνατον.

Οἱ ὀφθαλμοὶ σου δεῦν ἰδῶσιν ἀλλοτρίαν, τὸ στόμα σου τότε λαλήσει σκολιά.

[Cod. f. 100 a.] Οὐ μόνον περὶ πόρνῆς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ πάσης πονηρᾶς ἐπιθυμίας. Ὅταν γὰρ νοῦς πρὸς τὴν κακὴν πρᾶξιν ὀρμήσῃ, τότε ἡ καρδία, ὃ λέγει στόμα, μελετᾷ σκολιά· τότε γὰρ ἔσται ὡς ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, ὑπὸ τῆς ἄλμυς τῶν πολλῶν λογισμῶν πνιγόμενος. Καὶ ὡς κυβερνήτης ἐν πολλῶ κλύδωνι, ὑπὸ τῶν τῆς κακῆς ἐπιθυμίας κυμάτων ὠθούμενος, πρὸς τὴν πονηρὰν πρᾶξιν ἀγωνιᾷ. Ἐρεῖς δὲ· Τύπτουσί με, καὶ οὐκ ἐπόνεσα. Ὁρᾶς τὸν χειμῶνα ἠρμένον; Οὐδὲν γὰρ γινόμενον πλέον ὁ τοιαῦτα ἐγκαλῶν ζητεῖ. Πότε θρῆνος ἔσται, ὀρᾶς εὐθέως ἐκ προοιμίων τῆς ἡμέρας αὐτὸν ἐπιγινόμενον πρὸς πότον. Καὶ τὸν καιρὸν τῆς τῶν ἀναγκαίων ἐργασίας, ὃν πάντες ποιοῦνται προοίμιον σπουδῆς, τοῦτον οὗτος ἔχει τῶν ἐπιθυμῶν· οὐκ ἄρα μέθη καὶ τριβὴ πενίας ποιητικὴν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοσήματι περιβάλλειν χαλεπῶ καὶ ἀνιάτῳ, καὶ οὐκ ἔχοντι διόρθωσιν. Καὶ τὸ πρὸς πληγὰς καὶ πρὸς γέλωτα ἀνέκδοτον εἶναι ὅσον κακόν.

Καὶ κατακείσῃ ὡς περ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, κ. τ. λ.

[Ibid.] Τοῦτέστιν ὅτε τὰ σὰ ἀλωθῆ ἀμχανία λοιπόν, καὶ οὐδεμία διόρθωσις. Τί γὰρ θρῆλος, εἰπέ μοι, τῆς τέχνης, τοῦ χειμῶνος ἐπικρατοῦντος;

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Μετὰ σοφίας οἰκοδομεῖται οἶκος, κ. τ. λ.

[Cod. f. 100 b.] Σοφίαν καὶ σύνεσιν καὶ ἀσθησιν, τὸν Χριστὸν ὀνομάζει· οἶκον δὲ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ἣν ψκοδόμησε, καὶ τὰ ταμεία αὐτῆς ἐνέπλησε παντὸς πλοῦτου τιμίου καὶ καλοῦ. Ταμεία δὲ εἰσιν αἱ καρδίαι τῶν πιστευσάντων εἰς Χριστὸν, καὶ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ πολιτευομένων, καὶ πληρωθεῖσαι ἐνωτιῶν καὶ λόγων καὶ ἔργων. Δι' αὐτῶν γὰρ ἀξιοῦνται τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Κρείσσων σοφὸς ἰσχυροῦ· καὶ ἀνὴρ φρόνησιν ἔχων γεωργίου μεγάλου. [Cod. f. 101 a.] Οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἀλλὰ μεγάλου. Ὅσα γὰρ ἡ γῆ τούτῳ κατ' ἔτος ἐκφέρει, τοσαῦτα [ἡ φρόνησις] ἐκείνῳ· ἢ καὶ πολλῶ βελτίων φρόνησις· τὸ μὲν γὰρ γεωργίον ὑπόκειται ἀνωμαλίᾳ ἀέρος. Μετὰ κυβερνήσεως γίνεται πόλεμος. [Cod. f. 101 b.] Πρᾶγμα αὐτῆς γέμον ταραχῆς, πρᾶγμα πολυχειρίας δέσμενον. Ἡ τοῦτο φησὶν, ὅτι οὐκ ἀπλῶς δεῖ πολέμοις ἐπιτρέχειν. Ὅρα γὰρ, ὅταν ἐλέσθαι δεῖ, φησὶν, οὐκ ἢ σοφία εἰς μέσον παράγεται;

Ἐὰν πέσῃ ὁ ἐχθρὸς σου, μὴ ἐπιχαρῆς αὐτῷ.

[Cod. f. 103 a.] Εἰ γὰρ ἐπιχαίρεις ὡς ἀμύνης τυχῶν, ὁ Δεσπότης μέχρι τούτου στήσεται διὰ φιλιανθρωπίαν· καὶ οὐκ ἐκδικήσει δις ἐπὶ τὸ αὐτό. Ἡ καὶ ἐλεεῖ μὲν τὸν πεσόντα, ὀργίζεται δὲ τῷ ἐπαρθέντι. Πᾶς γὰρ ὁ ἐπιχαίρων ἀπολλυμένη ψυχῇ, ὁμοίος τῷ δι' ἀβέλῳ τῷ μηδένα σωθῆναι θέλοντι. Σημειωτέον δὲ

ὅτι ἐνταῦθα ἀνθρωπον εἴρηξε τὸν ἐχθρὸν, ὑπὲρ οὗ καὶ προσεύχεσθαι ἐν τοῖς Ἐδαγγελίοις προσταττόμεθα καὶ τοῦτον ἀγαπᾶν. Εἰ γὰρ καλὸν σοὶ τὸ ἀγωνίζεσθαι, εὐχου διαμένειν τὸν ἀντίπαλον μάλλον.

Φοβοῦ τὸν Θεόν, υἱέ, καὶ βασιλέα.

[Cod. f. 103 b.] Ἀληθῶς βασιλέα Χριστὸν τὸν Θεόν. Ἡ βασιλέα, τὸν πρὸ τῶν βασιλευμένων ἑαυτοῦ βασιλεύοντα. Μήθ' ἑτέρῳ αὐτῶν ἀπειθεῖ. Ὁ γὰρ ὑπὸ Θεοῦ χειροτονούμενος βασιλεὶ ἀπειθῶν, τὸν Θεὸν ἀτιμάζει· ἐξαιφνης γὰρ τίσονται τοὺς ἀσεβεῖς· ἐπεὶ μηδεὶς οἶδε τὴν ὥραν ἐκείνην ἢ τὴν ἡμέραν. Πολλὰκις δὲ καὶ ἐπὶ ζώντων ἀδοκῆτως ἢ ἐκδέκῃσις γίνεται. Τὸ γὰρ εὐλογον καὶ αἰτιον τῆς ἐπιφορᾶς τῶν τιμωριῶν, εἰδέναι μόνου ἐστὶ τοῦ κρίνοντος, καὶ εἰ τις ἐκείνου φίλος. Ἐκτὸς τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ βασιλέως, μὴ φίλους ἔχε· οἱ γὰρ μὴ τούτων φίλοι, ἐχθροὶ αὐτῶν εἰσὶ· τοὺς δὲ αὐτῶν μὴ φίλους, μὴ ἔχε φίλους.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ΄.

Δόξα Θεοῦ κρύπτει ἰ λόγον.

[Cod. f. 119 a.] Ὁ τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ἢ τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν κρύπτει, ἢ ὁ βουλόμενος τὸν Θεὸν δοξάζειν, ἢ βασιλέα, ὑπακούειν ὀφείλει. Κρύπτει δὲ τὸ φυλάττειν ἐστὶ. Χάρις καὶ φιλία ἐλευθεροῖ. Ὁ κεχαριτωμένος ἀνθρωπος, φίλατος, ἂ δύναται ἐλευθερώσαι αὐτοῦ τὸ φρόνημα. Ἐσθίειν μέλι πολὺ, οὐ καλόν. Καὶ ἀνωτέρω μέλι, ἢ ἀλληγορία εἴρηται. Πολὺ οὖν εἶναι περὶ τούτων ὄντων θεωρίαν ἀσύμφορον. Μὴ σοφίζου γὰρ πολλὰ, μήποτε ἐκπλαγῆς ἀλλαγῆς, ἢ γυνῶσις φυσιοῖ. Συμμέτρως δεῖ τοίνυν τοῖς προσιέναι, καὶ τιμᾶν τοὺς ἐνδόξους λόγους τοῦ Κυρίου, οἱ εἰσὶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ γλυκύτερον ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.

ΚΕΦΑΛ. Α΄.

Τίς συνέστρεψεν ὕδωρ ἐν ἱμάτιῳ;

[Cod. f. 103 b.] Τὴν ἀληθῆ γυνῶσιν ἐναπέθετο ταῖς ἀρεταῖς· ἤγουν, τίς διὰ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας τῆ τῶν πραγμάτων ἀστάτῳ καταστάσει δέδωκε στάσις; Ἐν γὰρ τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ πᾶσαν τὴν βευστὴν ζωὴν ἀπέκλεισεν, ἐπεὶ ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν. Ὅτι δὲ ἱμάτιον λέγει τὴν πολιτείαν, Ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, φησὶ, μὴ ἐπιστρεψάτω ἀραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἤγουν τὴν προτέραν πολιτείαν, ὃ τὸν πνευματικὸν ἀγρὸν ἐργαζόμενος.

Τῇ Βδέλλῃ τρεῖς θυγατέρες ἦσαν, κ. τ. λ.

[Cod. f. 109 a.] Βδέλλα ὁ διάβολος, ὡς τὸ τῶν ψυχῶν αἷμα, τουτέστι τὴν ζωτικὴν αὐτῶν δύναμιν, ἐκμύζων. Ἐχει δὲ θυγατέρας καὶ οὐχὶ υἱούς· οὐδὲν γὰρ ἀνδρείον, ἀλλὰ πᾶσιν ἡδονὴν ἐκτεθηλυμμένην· ἄδης, ἢ κακία, θυγάτηρ οὖσα τοῦ διαβόλου, ἀναιρούσα ψυχὰς καὶ κόρον οὐ λαμβάνουσα. Γυναικὸς ἔρωσ, ἢ ἄθεος διδασκαλία, τῆς ἀπάτης μὴ πληρουμένη. Ἐπὶ τε ἐμπιπλαμένη ὕδατος, ψυχὴ φαμμώδης καὶ ἀγνοῦσα, ποτιζομένη μὲν ἀεὶ ταῖς Γραφαῖς, μὴδὲν δὲ

¹ Marc. iiii, 16.

² Vulgatus legebatur κρύπτειν.

A salvari. Notandum est hic inimici nomen appellari hominem, pro quo etiam orare in Evangelis jubemur, eumque diligere. Tum vero si gratum tibi est decertare, ora ut adversarius supersit.

VERS. 21. *Time Deum, fili, et regem.*

Christum scilicet verum regem ac Deum. Vel regem dicit eum, qui sui antequam reges, dominatur. *Neutrique horum esto inobediens.* Nam qui electo a Deo regi obsequium negat, Deum inhonorat. Subito enim punientur impii: quia nemo scit horam illam vel diem. Sæpe vero de adhuc viventibus insperata pœna sumitur. Etenim opportunitatem causamque inferendæ pœnæ solus novit iudex, vel si quis est ipsi amicus. Seorsum a Domino ac rege noli quemquam habere amicum: quippe nisi sint illorum amici, inimici eorumdem sunt: eos vero qui illum non sunt amici, tu ne amicos tuos reputes.

CAP. XXV.

VERS. 2. *Gloria Dei celat sermonem.*

Qui Dei gloriam, vel Dei regnum celat. Vel, qui Deum glorificare vult aut regem, obtemperare debet. Nam celare, pro observare ponitur. — VERS. 10. *Gratia et amicitia liberat.* Gratosus homo, carissimus: hujus sapientia salvare potest. — VERS. 27. *Comedere mel multum, haud bonum est.* Superius quoque mel pro allegoria dictum fuit. Multum itaque in hujusmodi speculatione versari, non expedit. Noli multa sapere, ne obstupescas, alibi dicitur. Moderate igitur hac methodo utendum est, honorque inclytis Dei sermonibus habendus, qui sunt argenti aurique instar, et melle ac favo dulciores.

CAP. XXX.

VERS. *Quis colligavit aquas in vestimento?*

Veram scientiam inter virtutes collocavit. Nempe quis in vita sua, rerum instabili rationi stabilitatem attribuit? Namque in moribus suis cunctam hanc fluxam vitam conclusit, quia peccatum non fecit. Quod autem vestimenti vocabulo mores denotet; qui in agro est, inquit Jesus, non revertatur ad tollendum vestimentum suum¹; id est ad priores mores, ille qui spiritalem agrum colit.

VERS. 15. *Bdellæ tres filix erant, etc.*

Bdella diabolus est, qui animarum sanguinem, id est vitalem ipsorum vim, exsugit. Habet autem filias, non filios: nihil scilicet virile, sed omne genus effeminatæ voluptatis. Infernus est improbitas, diaboli filia, quæ animam exstinguit, nec salutem novit. Mulieris amor, est irreligiosa doctrina, quæ nullum decipiendi finem facit. Terra imbribus nunquam repleta, anima est arenosa veluti ac sterilis, quæ a divinis perpetuo Scripturis

rigatur, quin tamen meliore conditione fiat. Qui-
bus omnibus imminet pœnalis ignis.

VERS. 17. *Oculum qui subsannat patrem.*

Oculus intelligitur mens, quæ recte agendi vel peccandi causa est. Cum aliquis vel divinorum judiciorum abyssum, vel sacras Scripturas irridet, cœlestem inhonorat Patrem, traditamque ab eo antiquam scientiam prophetis atque apostolis. Hunc ergo sollicitant malæ quædam potestates, pœnarum ministra, quæ partim certe purgant: nam quæ totum devorant, dicuntur aquilæ, quibus omnimoda purgatio commissa est.

VERS. 18. *Tria mihi sunt impossibilia intellectu, etc.*

Hæc omnia temperantiæ sunt præcepta. Hujusmodi est meretricis vis: sicut enim illa fornicationem occultit, ita hic etiam usuvenit. Cur vero id ait, nempe rem esse incomprehensibilem? Nimirum ut nos omnino ad temperantiam adducat; quam adeo præ nobis ferre debemus, ut ne mala quidem suspicio supersit.

VERS. 22. *Si servus regnaverit.*

Si servus, inquit, quispiam regnaverit. Vel intelligitur populus filiorum Israelis, qui antea servus in regione Ægypti, postea in regione propria regnans, adversus Christum insolenter se gessit. *Et stultus repletus fuerit cibis.* Comedit enim, et repletus est, et recalcitravit dilectus. *Et si famula dominam suam expulerit.* Id est terrena Jerusalem, quæ famula fuerat cunctarum gentium, expulit dominam suam, id est sanctam Domini carnem, facta heri sui interfectorix. *Et odiosa mulier, si bonum virum nacta fuerit.* Quænam est odiosa mulier, nisi Judæorum Synagoga quæ Christum Deum non dilexit, virginalem virum suum, sed circa idola semper errore vagata est et fornicata? Ait enim per prophetam Deus: Fornicata est cum ligno ac lapide stulta Judæa. Sed vide bonitatem Christi atque clementiam: et dixi, postquam illa fornicata fuerat, Revertere ad me, dicit Dominus ⁴¹. *Si servus, inquit, regnaverit.* Atqui idem Salomon dixerat fore ut servus dominetur stultis dominis. Attamen hic non dicit cordatum servum, sed simpliciter servum; qui quidem præter debitum suum agit quædam insane. Et quidem ipsi in causa sunt, qui eum regem constituerunt. Sed nesciebant, inquit, quomodo potestate usus foret. Atqui si ingenue etiam educatos negotiosum hoc in superbiam extollit, quanto magis servus? Nihil ergo tam idoneum principatui est, quam animi demissio. Regnavit servus Jeroboamus, et videsis qualia mala fecerit, quæ nempe ante vel post eum nemo.

⁴¹ Jerem. III, 9-12.

(1) Hoc titulo, ὅποιον δεῖ εἶναι τὸν βασιλέα, ἡμετέραν oporteat esse regem; itemque de mutuis regis ac populi officiis, Græcæ orationes Nicéphori Bleimny-

βελτιουμένη. Ἐφ' αἷς πάσαις τὸ πῦρ ἐστὶ τῶν κολάσεων.

Ὁφθαλμὸν καταγελῶντὰ τοῦ πατρὸς.

[Cod. f. 110 a.] Ὁφθαλμὸς ὁ νοῦς, ὃς αἴτιος τοῦ κατορθοῦν ἢ ἀμαρτάνειν. Ὅταν οὖν οὗτος, ὃς κατὰ τῆς ἀδύσσου, τῶν τοῦ Θεοῦ λέγει κριμάτων, ἢ τὰς Γραφὰς διασύρῃ, τὸν οὐράνιον ἀτιμάζει Πατέρα, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ δοθεῖσαν ἀρχαίαν γνῶσιν τοῖς προφήταις καὶ ἀποστόλοις. Τὸν δὲ τοιοῦτον ἐκκόπτουσι πονηραὶ τινες δυνάμεις ταῖς κολάσειν ὑπηρετούμεναι, καὶ τὴν μερικὴν ἐπάγουσαι κάθαρσιν, ὃς κόρακας εἶπεν· οἱ δὲ ὅλον κατασθίοντες, ἀετοὶ καλοῦνται, διὰ τὸ τὴν καθ' ὅλου κάθαρσιν πιστεύεσθαι.

Τρία δὲ ἔστιν ἀδύνατὰ μοι τοῦτ' εἶναι, κ. τ. λ.

[Cod. f. 110 b.] Ταῦτα πάντα σωφροσύνης παιδεία. Τοιαύτη ἡ ὁδὸς γυναικὸς μοιχαλίδος· ὡσπερ ἐκείνη τὴν πορνείαν κρύπτει, οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Τίνος οὖν ἕνεκεν τοῦτό φησιν, ὅτι ἀκατάληπτον τὸ πρᾶγμα; Βουλόμενος ἡμᾶς εἰς σωφροσύνην ἀγαγεῖν πάν· δεῖ γὰρ τοσαύτην ἐπιδεικνυσθαι σωφροσύνην, ὡς μηδὲ πονηρὰν ὑποψίαν λαβεῖν.

Ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ.

[Cod. f. 112 b] Ἐὰν οἰκέτης, φησὶ, βασιλεύσῃ τις. Ἡ ὁ λαὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, οἰκέτης ἐν γῆ Αἰγύπτῳ γενόμενος, καὶ οὕτως βασιλεύσας ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆ, κατεστρηγίασε τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀφρων πλησθῆ σιτίων. Ἐφαγε γὰρ καὶ ἐνεπλήσθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπημένος. Καὶ οἰκέτης ἔαυτον ἐκβάλλει τὴν ἑαυτῆς κυρίαν. Τοῦτέστιν ἡ ἐπίγειος Ἰερουσαλήμ, παιδίσκη πάντων γεγεννημένη ἐθνῶν, ἐξέβαλε τὴν ἑαυτῆς κυρίαν, τὴν ἀγίαν σάρκα Κυρίου, κυριοκτόνος γενομένη. Καὶ μισητὴ γυνὴ ἔαυτον τύχη ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. Τίς οὖν γυνὴ μισητὴ, ἀλλ' ἢ ἡ Συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, ἢ μὴ ἀγαπήσασα τὸν Χριστὸν Θεὸν, τὸν παρθενικὸν ἄνδρα αὐτῆς; Ἄλλ' αἰεὶ βεμβομένη περὶ τὰ εἰδωλα πορνεύουσα ἐν αὐτοῖς· λέγει γὰρ διὰ τοῦ προφήτου· Ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον ἡ ἀσύνητος Ἰουδαία. Ὅρα οὖν ἀγαθοσύνην καὶ εὐσπλαγγνίαν Χριστοῦ· Καὶ εἶπα, φησὶ, μετὰ τὸ πορνεύσαι αὐτήν· Ἐπίστροφον πρὸς με, λέγει Κύριος. Ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ· καὶ μὴν αὐτὸς εἶπεν ὅτι οἰκέτης ἀρξὶ δεσποτῶν ἀφρόνων. Ἄλλ' ἐνταῦθα οὐχὶ τὸν συνειδὸν οἰκέτην φησὶ, ἀλλ' ἀπλῶς οἰκέτην· ἐπειδὴ παρὰ τὴν ἀξίαν πράττει τινὰ ἀνομίαν· κάκεινοι εἰσιν αἱ τοῖς, οἱ χειροτονήσαντες αὐτόν· ἀλλ' οὐκ οἶδα, φησὶ, ὅπως τῇ ἀρχῇ χρήσεται. Εἰ γὰρ τοὺς ἐλευθερίως τραφέντας ἐκτραχίλλει τὸ πρᾶγμα, πολλῶν μᾶλλον τούτους· οὐδὲν οὕτως πρὸς ἀρχὴν ἐπιτήδειον, ὡς τὸ ταπεινοφρονεῖν· ἐβασίλευσεν οἰκέτης ὁ Ἰεροβοάμ, καὶ ὄρα ὅσα κακὰ ἐποίησεν, ἃ οὐδεὶς τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτόν (1).

de ac Thomæ Magistri edidimus nos tom. II et III, Script. vet.

Τέσσαρα δὲ ἐλάχιστα ἐπὶ τῆς γῆς, κ. τ. λ.

[Cod. f. 115 b.] Λέγει περὶ τῆς κτίσεως, ἵνα μὴ πρὸς τὴν εὐτέλειαν τῆς κατασκευῆς ἴδῃς τῆς σωματικῆς· ὅρα πῶς πείθει μὴ πρὸς τὰ αἰσθητὰ ἐπιτοῦσθαι· οἷά ἐστιν σοφώτερα τῶν σοφῶν, οὐχὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ζώων, τῶν ἀλόγων τῶν μεγάλων· ταῦτα σοφία κρατεῖ. Ὅρα πῶς προνοητικὸς τοῦ μέλλοντος ὁ μύρμηξ, πῶς οὐ ἔβημεν, καίτοι τοῦ καιροῦ κλειύοντος τοῦ θέρους. Πῶς τὴν ἀπὸ τῆς φύσεως ἀσθενεῖαν διορθοῦται τῇ προνοίᾳ. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐν τοῖς ἀσθενέσι μεμαθηκέναι [δεῖ] τὴν σοφίαν, ἵνα μὴ ἐκ παντὸς τρόπου τὰ σωματικά συζητῆς. Εἰ γὰρ ἦν ἰσχυρὸν, οὐκ ἂν ἐφάνη ἡ σοφία. Καὶ οἱ χοιρογρύλλοι ἔθνος οὐκ ἰσχυρόν. Οὐχ ἀπλῶς ἐφ' ἐκάστου μέμνηται τῆς ἀσθενείας, ἀλλ' ἵνα δείξῃ τῆς σοφίας τὴν ἰσχύν· κάκεινους μὲν ἀπὸ τῆς τροφῆς, τούτους δὲ ἀπὸ τῆς οἰκήσεως τελείως ἀνάλωτα. Καὶ τούτοις τὰ καταγώγια λέγει. Ἄεσιλευτον ἡ ἀκρίς. Ἐνταῦθα τὰ πολιτικά, τὸ πειθίγιον, τὸ ὁμοιοητικόν, τὸ κινήτικόν, τὸ τῆς συμφωνίας τῆς ἀφάτου. Ταῦτα γὰρ ἡμῶν συνέχει τὴν ζωὴν, τροφή, οἰκησις, στρατεία. Ὅρθος ὡσερ ἀσθενὴ ἔκεινα, οὕτως καὶ ταῦτα ἀναρχα, καὶ οὐδὲν παρεβλάβη, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τὴν εὐταξίαν ἔχει; Οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι καὶ τῶν ἀνθρώπων ταῦτα σοφώτερα εἰπῶν. Κατὰ τοῦτο πῶς διατηρεῖ τὴν εὐταξίαν. Καὶ ἀσκαλαβώτης χερσὶν ἐρειδόμενος, ὁμορφίος τοῖς κρατοῦσιν ἐστι, φησί. Τὸ ζῶον τοῦτο τὸ εὐάλωτον, καὶ οὐδεὶς λυμαίνεται τοῦτον. *manibus innitens, conubernalis principum*, inquit, *ditior.*

Καὶ ἀλέκτωρ ἐμπερικατῶν ἐν θηρίαις εὐγυχοσ.

[Cod. f. 115 a.] Ἐν τοῖς οἰκείοις καλὸς ἀλέκτωρ, φησὶν. Ἄλλ' ὡσερ οὗτος ἐν τοῖς οἰκείοις, οὕτως καὶ σὺ ἐν ἀνθρώποις μὴ μέγα φρόνει, φησί. Τί δὲ εὐτέλεστερον ἀλέκτορος; ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀρχῆς μέγα φρονεῖ. Ὁ μὲν σώματι κρατεῖ, ὁ δὲ φύσει, ὁ συνέσει. Οὐ γὰρ δεῖ κατὰ τὰ ἄλογα σωματικῶς καὶ φυσικῶς διακρατεῖν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ καὶ πειθοῖ· ὅπερ γὰρ ἐκείνῳ μὲν ἰσχύς, τοῦτω δὲ ἡ φύσις, τοῦτο τοῦ βασιλέως τὸ λογικόν· διὰ τοῦτο φησί. Καὶ τράγοι ἡγούμενος αἰπολίου. Ὡς ἐξουσίαν ἔχων ἐδίδασκε, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς, ὥστε ἐκπλήττεσθαι. [Cod. f. 115 b.] Οὗτος γὰρ, φησὶν, ἐστὶν ὁ ὑπὲρ ἀμαρτίας κόσμου σφαγείς, καὶ ὡς θυμὰ προσαχθείς, καὶ ὡς ἐρήμῳ εἰς ἔθνη πεμφθείς· καὶ κόκκινον ἔριον ἐπὶ κεφαλῆν ὑπὸ τῶν ἀπίστων στεφανωθείς· καὶ ἀνθρώπων λύτρον γενηθείς· καὶ ζωὴ πάντων δεχθείς. Καὶ βασιλεύς δημιουργῶν ἔθνευ. Ὁ ὑπὸ Ἠσαίου προφητευθείς· Βασιλέα γὰρ, φησὶ, μετὰ δόξης ὕψεσθε. Οὗτος ὁ δημιουργῶν ἐν ἔθνευ πιστῶν, καὶ παρρησιας δι' εὐαγγελίων ὁμιλῶν. Ἀμελγε γάλα, καὶ ἐστὶ βούτυρον. [Cod. f. 116 b.] Ἀμελγε πιστῶς τὰς δύο διαθήκας τοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐρήσεις ἐντολάς, ὡς γάλα· ἵνα τρεφόμενος ἐν αὐταῖς, εἰς πιστὸν τέλειον ἄρτον κατανηθῆσαι δυναθῆς.

⁴² Isa. xxxiii, 17.

A Vers. 24, 25. *Quatuor autem sunt minima in terra, etc.*

Dicit de creatione, ne forte ad vilitatem respicias corporalis constitutionis. Animadvertite quomodo suadeat, quominus his sensibilibus plus nimio moveamur; quandoquidem sunt sapientibus sapientiora, haud tamen hominibus, sed animalibus inter irrationalia magnis. Hæc, inquam, sapientia sua cæteris prævalent. Observa quam futuri provida sit formica, quomodo non pigrescat, etiamsi id æstivum tempus postularet: quomodo naturæ infirmitatem providentia corrigat. Idcirco enim ab infirmis his animalibus discere sapientiam debes, ne omnimodis corporalia conquiras. Nam si formica valida esset, sapientia ejus non appareret. —

B Vers. 26. *Et chærogylli, gens infirma.* Non temere singulorum memorat infirmitatem, sed ut sapientiæ vim ostendat. Et formicas quidem ab alimentum cura, chærogyllus autem ab habitaculi tutela commendat. Horum, inquam, diversoria dicit. —

Vers. 27. *Sine rege est locusta.* Hic politica, obedientia, concordia, ædultitas, et ineffabilis consensus. His quippe vita nostra continetur, alimonia, habitaculo, militia. Cernis, sicut priora animalia infirma, ita hanc sine rege, nihil tamen detrimenti capere, et in propria natura ordinem conservare? Haud fortasse a veritate aberrabit, si quis animalia hæc hominibus sapientiora dicat. Certe in his rectum ordinem servant. —

Vers. 28. *Et ascalabotes est.* Captu facile animal, quod a nemine tamen læ-

C Vers. 31. *Et gallus inter gallinas obambulans alacer.*

Inter suos venustus gallus, ait. Sed quomodo hic superbit inter suos, ita tu cave inter homines superbus sis. Quid autem vilisus gallo? qui tamen principatu suo valde gloriatur. Alius quidem corpore pollet, alius indole, alius intelligentia. Neque enim oportet regem, ut sit in brutis, corpore ac vi naturæ præstare, sed et sermone ac suadela: nam quantum alii viribus, alii natura valent, tantum rex rationali prudentia. Propterea dicit: — *Et hircus gregem ducens.* Dominus tanquam potestatem habens docebat, et non sicut scribæ: ideo stupor de eo erat. Hic est enim, inquit Scriptura, qui pro mundi peccato cæsus est, atque ut victima oblatu, et tanquam in desertum ad gentes missus, lana coccinea ab incredulis in capite religatus, et factus redemptio hominum, atque omnium vita. *Et rex qui concionatur in populo.* Ille nimirum ab Isaïæ vaticinio prædictus: *Regem*, inquit, *cum gloria videbitis*⁴². Hic apud fidelem plebem concionans, et confidenter per Evangelia prædicans. —

Vers. 33. *Mulge lac, et erit butyrum.* Mulge fideliter testamenta Christi duo, et invenies quasi hæc præcepta; ut his nutritus, in fidelem perfectumque panem converti queas.

CAP. XXXI.

A

ΚΕΦΑΛ. ΑΑ'.

VERS. 6. *Date vinum bibere iis qui sunt in doloribus.*

Date vinum, inquit; nam constrictum animum calefacere oportet: non tamen principem fastum timentem ad fervorem inducere, cum insitus principatni calor huic sufficiat. Aperi os latius, et confidentem sume sermonem.

Δότε οίνον πίρειν τοῖς ἐν δόλαις.

[Cod. f. 118 a.] Δότε οίνον, εἶπε· τὴν καλελυμένην γὰρ ψυχὴν ἐκθερμαίνεσθαι χρὴ· οὐχὶ τὸν ἀρχοντα τὸν τύφου γέμοντα πρὸς τὴν θέρημν ἐξάγειν· τῆς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς θερμασίας ἀρκούσης αὐτῷ. Πλάτυνον τὸ στόμα πλατύτερον, καὶ πεπαθήσασμένον λάμβανε λόγον.

Hactenus in nobili Vaticano codice exstabat Chrysostomi Commentarius.

* Adnotatio. In textu biblico Latino secutus sum plerumque Nobilii Interpretationem quæ est in editione Bibliorum Sixtina. Nam vulgatus interpres, seu Hieronymus, Hebraicum textum, qui satis in hoc libro varius est, expressit. Græcum item ex Vat. catenæ codice biblicum textum necessario sumpsimus. In quem scilicet commentatur Chrysostomus.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΞΗΓΗΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΡΕΜΙΑΝ ΠΡΟΦΗΤΗΝ

ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.

SANCTI JOANNIS CHRYSOSTOMI

CONSTANTINOPOLITANI ARCHIEPISCOPI

COMMENTARIORUM IN JEREMIAM PROPHE TAM

QUÆ SUPERSUNT.

(*Ex Catena Græcorum Patrum in Jeremiam quam MICH. GISLERIUS deprompsit ex Anonymi catena Græca Vaticana, pluribus scholiis aucta ex Chrysostomi explanatione in Jeremiam in Bibliotheca Altaempsina reperta.*)

Dicendum quid sit prophetia, quo tempore sum- B psorit exordium: quando desierit: quam ob causam cessaverit: quæque utilitas capiatur ex ipsa in hominum vita. Prophetia igitur est dicere, vel figuris quibusdam indicare præterita, præsentia, et futura. Sermo enim est, vel res aliqua antequam res ipsæ in cognitionem veniant eas prædicens. Res enim nonnunquam re significatur. Erant enim futurorum figuræ serpens æneus, agnus in Ægypto, et qui oblatus est Isaac. Prophetia quippe hæc sunt, causam autem non habent, ut apud Ezechielem murorum structura. Ipsa enim causam habet. Oportet autem figuras quoque tales fuisse, ut his qui tunc temporis erant, utiles fuerint, ut in serpente, et agno. Vaticinantur autem prophetæ non interro- gati solum ut nos est profanis, sed plerumque a se- metipsis. Vocantur etenim et apud illos eodem no-

(1) Δεκτέον τίς ἡ προφητεία καὶ πότε ἤρξατο, καὶ πότε πέπαυται, καὶ τίνας ἔνεκεν ἐληξεν· καὶ τί λαβεῖν ἐστὶν ἐκ ταύτης ἐν τῷ βίῳ ωφέλιμον. Προφητεία τοίνυν, τὸ λέγειν, ἢ καὶ τυπικῶς δεικνύναι τὰ προλαθόντα, καὶ ὄντα, καὶ ἐσόμενα. Λόγος γὰρ ἐστὶν, ἢ πρᾶγμα πρὶν γνωσθῆναι προαγορεύων τὰ πρᾶγματα. Ἐπεὶ καὶ διὰ πρᾶγματος πρᾶγμα σημαίνεται. Τύποι γὰρ ἦσαν τοῦ μέλλοντος ὁ ὄφις ὁ χαλκοῦς, ὁ ἀμνὸς ὁ ἐν Αἰγύπτῳ, Ἰσαὰκ προσαγόμενος. Προφητεία γὰρ ταῦτα, τὴν δὲ αἰτίαν οὐκ ἔχουσι, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἐζεκιήλ ἐκβαλλομένου διὰ τοῦ τοίχου [Ἰσ. καταβαλλομένου τοὺς τοίχους.] Ἐχει γὰρ τὴν αἰτίαν. Δεῖ μὲντοι τοὺς τύπους καὶ τοὺς τότε χρησίμους εἶναι ὡς ἐπὶ τοῦ θρεως, καὶ τοῦ ἀμνοῦ. Προλέγουσι δὲ οἱ προφῆται οὐκ ἐρωτώμενοι μόνον κατὰ τοὺς ἔξω, τὸ δὲ πλεῖστον ἀπ' ἐαυτῶν. Λέγονται γὰρ καὶ παρ' ἐκείνοις ὁμωνύμως προφῆται. Διὸ καὶ

(1) Tametsi Præfatio ista revera non sit Chrysostomi, ut stylus ipse contestatur, utque rectio docti cuiusque viri patet iudicio, sub illius nihilo-

minus nomine, prout in vetustissimis Græcis codicibus reperta est, adhibuimus eam.

Παῦλος φησιν· *Ἐπέ τις ἐξ αὐτῶν ἰδιος αὐτῶν* **A** *mine prophetæ. Quare et Paulus ait: Dixit quis ex ipsis proprius ipsorum propheta? Appellabant etiam sacerdotes Ægyptii prophetas.*

Καὶ καθόλου τῶν προφητειῶν, ἡ μὲν ἐστὶ πνευματικῆ, ἡ δὲ διαβολικῆ, ἡ δὲ μέση τούτων φυσικῆ τις ἢ τεχνικῆ, ἡ δὲ τετάρτη κοινῆ καὶ δημώδης. Τῆς μὲν οὖν πνευματικῆς προηγουμένως μὲν τοῖς ἁγίοις μέτεστι, δι' οἰκονομίαν δὲ καὶ τοῖς μὴ τοιοῦτοις, ὡς τῷ Ναβουχοδονόσωρ, καὶ Φαραῶ, καὶ Βαλαάμ, καὶ Καϊάφα· τῆς δὲ διαβολικῆς τοῖς τούτου μόνον θεραπευσταῖς· αὐτοὶ γὰρ οἱ ἀλευρομάντις, καὶ ἡ διὰ τῶν μορίων μαντευσμένη Πυθία, καὶ ἡ διὰ τοῦ δρυὸς ἡ Δωδωνίς ἰέρεια, καὶ ἡ διὰ σπλάγγνων, καὶ πτήσεως, καὶ κλαγγῶν, συμβόλων τε καὶ παρμῶν, καὶ κληδόνων, καὶ βροντῆς, καὶ χειρῶν, μυῶν τε καὶ γαλῆς, καὶ τρυσμῶν καὶ ὤτων ἡχου, καὶ σώματος παλμῶν, **B** καὶ χαλκῶν, βάβδων τε καὶ φλοιῶν, διὰ νεκρῶν τε καὶ γαστρῶν, ὀνομάτων τε καὶ ἄστρων, καὶ φιαλῶν, μυρίων τε ὅσων τοιούτων. Ἡ γὰρ δι' ὄνειρων καὶ παρ' ἡμῖν διὰ κατοχῆς καὶ αὐτῆ. Ἡ δὲ πρόγνωσις αὐτοῖς, οὐ δι' ἀρετῆς ὡς ἡμῖν, ἀλλὰ διὰ τινος κακοτεχνίας· κάκεινοι μὲν περὶ χρημάτων, καὶ νόσων, καὶ πολέμων μαντεύονται, μηδεμιᾶς ζητουμένης αὐτοῖς ἀρετῆς, ἢ κακίας· παρ' ἡμῖν δὲ διορθώσεως ἡθῶν ἕνεκα, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολῆς. Κάκεινα μὲν ἐκδῆναι δεῖ, ταῦτα δὲ οὐ πάντως. Τί γὰρ ὄφελος προρρήσεως ἐπ' ὠφελείᾳ ψυχῶν λεγομένης, ὅτε πάντως ἔσται τὰ θεσπιζόμενα, μηδεμίαν ἐκ τοῦ ἐπ' ἡμῖν μεταβολῆν ἐνδεχόμενα; Θεὸς γὰρ προλέγων, καὶ τὴν λύσιν ὑποτίθεται τῶν δεινῶν, εἰ μεταγνῶναι βουλοίμεθα. **C** Τούτο γὰρ ἐστὶ καὶ τῆς προφητείας τὸ κέρδος. Μὴ μεταβαλλομένων δὲ πάντως γίνεται. Ἐκείνοι δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τισὶν ἀληθεύσαντες, ἐν τοῖς κλειστόις διήμαρτον. Καὶ οἱ μὲν ὀργάνων δέονται, καὶ τόπων, καὶ καιρῶν, καὶ ἐπὶ χρήμασι λέγουσι· Θεὸς δὲ τούτων ἀπήλλακται. Τοιαύτη μὲν γὰρ ἡ τε θεία καὶ διαβολικὴ προφητεία. Ἰδὲν καὶ instrumentis, locis, ac certis temporibus indigent, et pecuniis inhiantes loquuntur. Deus autem ab his omnibus immunis ac liber est. Talis divina, et diabolica prophetia.

Φυσικῆ δὲ ἡ τῶν ἀλόγων· χελιδόνες γὰρ χελιδόνων, καὶ γεράνων γεράνοι, καὶ μύρμηκες ἐπιόντος χειμῶνος αἰσθάνονται, ἐχῖνοι τε καὶ ἀλκυόνες, φύσει τοῦτο κτησάμενοι. Ἡ δὲ τεχνικὴ προφητεία παρὰ **D** ἱατροῖς, καὶ συμβούλοις, καὶ κυβερνήταις· οἱ μὲν γὰρ ἀρρώστιας, οἱ δὲ λύσεις τούτων προλέγουσιν· οἱ δὲ πνευματικῶν μεταβολῶν, οἱ δὲ τοῦ μέλλοντος συνέσει καταστοχάζονται. Ἔστι δὲ καὶ κοινῆ, καὶ δημώδης τοῦ μέλλοντος γνῶσις, οἷον ὅτι μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ χειμῶν· πάντες γὰρ ἔχουσι τὰς ἐκ περιόδων προρρήσεις. Οὐδὲν οὖν μέγα καὶ πρόρρησιν ἔχειν καὶ γνῶσιν καὶ δαίμονας, ὅπου καὶ μύρμηκες ἔχουσι τὰς ἐκ περιόδων προρρήσεις, καὶ δεινοὶ τοῦ μέλλοντος ἀνθρώποι στοχασταί· ἀλλ' οὐχ ὡς πάντως ἢ πάντα εἰδέναι. Ἐπεὶ καὶ ὁ διάβολος προφήτευσεν τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, καὶ ἐγένετο. Καὶ πάλιν ὁ Βαλαάμ προεῖπεν, ὅτι *Πόρνας στήσον, καὶ προδοθήσεται δι' αὐτῶν ὁ Ἰσραήλ*· καὶ γέγονεν

¹ Tit. 1, 12.

vaticinatus est, atque ita factum est. Rursus Balaam **A** prædixit ¹ : *Meretrices siste, et tradetur per ipsas Israel*, idque effectus comprobavit. Hæ porro conjecturæ sunt, vel potius prædictiones, nullam admirationem habentes; ut sunt, quæ de Christo habentur, quod prædicabitur ² Evangelium, quod non permanebit lapis super lapidem ³. *Et paucis interjectis*. Beatum Jeremiam, uti aliis dilucidiores, dicunt ante alios esse legendum. Nec mirum est, si prophetarum hi quidem obscuriores, alii clariore: quandoquidem et in uno eodemque sacræ Scripturæ libro quædam obscura reperiuntur, aperta nonnulla, et uniuscujuspiam hominis scripta interdum hoc, interdum illo modo se habent, ut in Psalmis, apostolorumque Epistolis, et sermonibus Domini. Sane in universum obscuritas nascitur, vel propter eorum quæ descriptionis materia sunt, naturam, dum nova et peregrina auribus accidunt, ut in tabernaculi fabrica, et structura templi apud Ezechielem; vel propter auditores, si recto sensu præditi non sint. Quapropter Christus discipulis parabolas data opera obscure prolatis evolvebat ⁴.

Et paulo inferius. Oritur rursus obscuritas ex proprio more loquentis, qui præceps fertur in talem dicendi modum. In prophetis etiam Spiritus sanctus tantum sensa suggererat, non item verba: ipsi deinde vulgari modo illa enuntiabant. Haud enim illis ut immobilibus utebatur, quomodo dæmones suos afflare solent: sed volebat ab ipsis quæ dicebant intelligi, et omnia cum dicentium sensu proferri: *Nullam rem faciet Dominus, quam non manifestaverit servis suis prophetis* ⁵.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. *Jeremias Chelciae filius e sacerdotibus.*

Ex interpretatione in Jeremiam prophetam. Tempus quo beatus Jeremias propheta vaticinatus est, a quo rege sumpserit exordium, et in quo finem habuerit ejus propheta, clare ex ipsius prophetæ proœnio dicere est. Totam vero prophetiam adversus duas tribus exponit, cum decem jam ab Assyriis in captivitate essent abductæ. Variam porro quamdam prophetiam animadvertere licet: quandoquidem nunc exemplis utens ipsos redarguit, ut cum ait: *Vide vias tuas in sepulcro multitudinis* ⁶; nunc quibusdam ipsius prophetæ factis, ut cum subligaculum accipit, et alia quæ sequuntur agit ⁷: et lagenam quam coram populo confregit, multitudinis excidii indicium ⁸; et catenas quibus se circumdedit ⁹. Multarum sane calamitatum plena fuerunt ipsius tempora, cum jam omnes in impietatem prolapsi essent, et sacerdotes insurgerent, qualis erat Sophonias, contra quem etiam videntur sermones dirigi; et contra quosdam qui magistratum gerebant ¹⁰: et rursus ad Paschor sermo dirigitur; et reges quoque reprehendit, qui

οὕτως. Τοῦτο δὲ στοχασμὸς, μᾶλλον δὲ προβήσεις μηδὲν παράδοξον ἔχουσαι· καθάπερ ἐπὶ Χριστοῦ, τὸ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον· τὸ, Οὐ μὴ μείνη λίθος ἐπὶ λίθον. Καὶ μετ' ὀλίγον· Τὸν μακάριον Ἰερεμίαν ὡς τῶν ἄλλων σαφέστερόν φασὶ δεῖν πρὸ τῶν ἄλλων ἀναγινώσκεισθαι. Καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἰ τῶν προφητῶν οἱ μὲν ἀσαφεῖς, οἱ δὲ καὶ σαφέστεροι· ὅπου καὶ ἐνδὸς τῆς θείας Γραφῆς, ἔσθ' ὅτε συγγράμματός τὰ μὲν ἀσαφῆ, τὰ δὲ σαφῆ, καὶ τῶν ἐνδὸς ἀνδρὸς συγγραμμάτων τὰ μὲν οὕτως, τὰ δὲ ἐκείνως, καθάπερ ἐν Ψαλμοῖς ἀποστόλων τε Ἐπιστολαῖς, καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ Κυρίου ῥημάτων. Καθόλου γὰρ ἀσάφεια γίνεται ἢ διὰ τὴν φύσιν τῶν ὑποκειμένων, ξένων ὄντων πρὸς ἀκοήν, ὡς ἐπὶ τῆς σκηνοποιίας, καὶ τῆς παρὰ Ἰεζεκιήλ κατασκευῆς τοῦ ναοῦ· ἢ παρὰ τοὺς ἀκούοντας, ἢ ἀσυνέτως διακειμένους. Διόπερ ὁ Χριστὸς τὰς παραβολὰς ὡς ἐπιτηδὲς ἀσαφῶς εἰρημένως.

Καὶ μετ' ὀλίγον· Γίνεται δὲ πάλιν ἀσάφεια καὶ παρὰ τὴν τοῦ λέγοντος ἰδιότητα, ἐπιβρέπῳς ἔχοντος πρὸς τὴν τοιάνδε ἀπαγγελίαν. Καὶ ἐπὶ τῶν προφητῶν τὸ Πνεῦμα τὰ νοήματα μόνον ἔλεγε, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ῥήματα· αὐτοὶ δὲ λοιπὸν ἔφραζον ἰδιωτικῶς. Οὐ γὰρ ὡς ἀκινήτοις ἐπέχρητο, καθάπερ ἢ τῶν δαιμόνων ἐπίπνοια· τὰ δὲ λεχθέντα γινώσκων ἠδούλετο, καὶ μετὰ τῆς οικείας γνώμης ἀπαντα λέγειν· Οὐ πρᾶγμα ποιήσει Κύριος, ἐὰν μὴ ἀποκαλύψῃ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς προφήταις.

C

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἰερεμίας ὁ τοῦ Χελκίου ἐκ τῶν ἱερέων.

Ἐκ τῆς εἰς τὸν προφήτην Ἰερεμίαν ἐρμηνείας (*). Τὸν μὲν χρόνον, καθ' ὃν προσήτευσεν ὁ μακάριος προφήτης Ἰερεμίας, καὶ ἀπὸ ποίου βασιλέως ἤρξατο, καὶ εἰς ποῖον προφητεύων ἐτελεύτησε, σαφῶς ἐν τοῖς προομίοις τοῦ προφήτου ἔστι μαθεῖν. Πᾶσαν δὲ τὴν προφητείαν κατὰ τῶν δύο ποιεῖται φυλῶν, ἡδὴ τῶν δέκα αἰχμαλώτων γενομένων ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου. Ποικίλην δὲ τινὰ τὴν προφητείαν ἔστιν ἰδεῖν· τοῦτο μὲν γὰρ ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων αὐτοὺς ἐλέγχει, ὡς ὅταν λέγῃ· Ἴδε τὰς ὁδοὺς σου ἐν τῷ πολυανδρίῳ· τοῦτο δὲ ἀπὸ τινων παρ' αὐτοῦ τοῦ προφήτου γενομένων, ὡς ὅταν λαμβάνῃ τὸ περιζύμα, καὶ τὰ ἀκόλουθα ποιῇ, καὶ τὸν βίβλον, ὃν ἔκλασε κατὰ πρόσωπον τοῦ λαοῦ, μῆνυμα τῆς ἀπωλείας τοῦ πληθους, καὶ τοὺς κλειοὺς οὗς περιέθετο. Πολλὴν δὲ τινὰ δυσχέρειαν ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς αὐτοῦ ἔσχε, πάντων ἡδὴ εἰς ἀσέθειαν ἐκκλινάντων, καὶ ἱερέων ἀνθισταμένων, οἷός τιν ὁ Σοφονίας, καθ' οὗ καὶ φαίνεται λέγων, καὶ τινων τῶν ἐν τέλει ὄντων· καὶ πάλιν πρὸς τὸν Πασχώρ ἀποτεινόμενος, καὶ βασιλέων ἡμίστεα δεχομένων τὴν παραίνεσιν. Ποιεῖται δὲ τὸν

¹ Num. xxiv, 14 sec. LXX. ² Matth. xxiv, 14. ³ ibid. ⁴ Luc. viii, 9. ⁵ Amos iii, 7. ⁶ Jerem. ii, 23. ⁷ Jerem. xiii, 2. ⁸ Jerem. xix, 10. ⁹ Jerem. xxviii, 13. ¹⁰ Jerem. xxi, 4.

(*) Quæ de hac interpretatione S. Joannis Chrysostomi in Jeremiam habet Savilius, legere est edit. nov. tom. VI, col. 153.

ἐλεγγον οὐκ ἀπὸ τῶν πραγμάτων μόνον, τὰς ἀσεβείας λέγων σαφῶς· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τινων εὐπειθῶν ἀνδρῶν υἱῶν Ἰωναθάβ, υἱοῦ Ῥηγάβ, ὧν κατὰ σύγκρισιν δείκνυσι παρανόμους τοὺς Ἰουδαίους. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ χεῖριστα φαίνεται πεπονηθῶς, τοῦτο μὲν ὑποπτος ἐπὶ τῆς προδοσίας γινόμενος, τοῦτο δὲ ἐν δεσμητηρίῳ κατακλειόμενος, τοῦτο δὲ ἐν λάκκῳ βορβόρου βαλλόμενος. Ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας εὐθύς ἐν ἀρχῇ ὑπισχνεῖται αὐτῷ ὁ Θεὸς παρέξειν τὴν ἰσχύον· προλέγων μὲν αὐτῷ τὰ δεινὰ, ἐπαμύνει δὲ ἐπαγγελλόμενος. Λέγει καὶ κατὰ τῶν ἐθνῶν, πρὸς ὠφέλειαν οὐ μόνον Ἑβραίων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐκείνων καθ' ὧν λέγει, ἵνα ὀρῶντες τὴν ἔκβασιν παίθοντο, ὁ Δεσπότης ἀπάντων ἐστὶν ὁ Θεός. Προφητεῖαι δὲ καὶ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ λαοῦ, καὶ ἀριθμὸν πτωῶν τῆς αἰχμαλωσίας τίθησι. Τέλος δὲ καὶ Θρήνου ποιεῖται, καὶ παραίνεσιν δι' ἐπιστολῆς τίθησι πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀποικίᾳ τυγχάνοντας· ἐν ἣ ἐλέγχει καὶ τῶν εἰδώλων τὸ μάταιον, καὶ Δεσπότην τῶν ἀπάντων δείκνυει τὸν Θεόν.

Τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ ὃ ἐγένετο ἐπὶ Ἰερემίαν.

Τὸ μὲν ὄνομα Ἰερემίας, ὡς καὶ ἡ Βίβλος φησὶ, τὴν δὲ φυλὴν Λευίτης, τὴν δὲ πατρίδα Ἀναθοθίτης, τὴν δὲ χώραν ἐν Βενιαμειμ κατῴκει, ἐκ τοῦ ἱερατικοῦ γένους.

Ἐκ τῶν ἱερέων.

Τοῦ δικαίου καὶ θαυμαστοῦ. Ἐπεὶ καὶ ἄλλοι τὴν ἀρχὴν ἐκεῖθεν ἔλαβον, ἐπὶ δικαίων τὰς προφητείας ἐποιούντο.

Ὅρα· καὶ προειδῶς ὁ Θεὸς μηδὲν ὠφελουμένους αὐτοὺς, τοὺς προφήτας ἐπεμπεν· οὐ μικρὸν γὰρ ἐκ τούτου καρπούμεθα. Ἴνα γὰρ μὴ λέγοι τις· Καὶ τί τὸ ὄφελος; ὡσανεὶ καὶ ἱατρῷ προειδόντι τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου, μέμφοιτό τις παραμένοντι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς· οὐ γὰρ ἐνέλιπε πάντα παραινῶν καὶ συμβουλεύων. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ἐπὶ τοῦ δικαίου καὶ εὐσεβοῦς ταῦτα ἐπαχον; ὅτι τῆς ἀμαρτίας ἐτίνυσον δίκην τῶν Μανασσῆ πεπραγμένων ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσιν.

Τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτό ἐστι προγραφή τοῦ βιβλίου· μνηύει δὲ, τίνος παῖς, ὅτι Χελκίου· καὶ ποίας ἀξίας, ὅτι ἱερεὺς, καὶ ποῦ κατοικῶν, ὅτι ἐν Ἀναθῶθ, καὶ ποίας φυλῆς, ὅτι ἐκ τῆς Βενιαμίν.

Ῥῆσις δὲ, καὶ λόγος, καὶ ὄρασις, καὶ λῆμμα ταυτὸν ἐστὶ. Ῥῆμα δὲ ἐγένετο οὐ διὰ φωνῆς, ἀλλ' ὅτι σαφέστερον λέγουσα ὄρασις, ὡς ὀράματος γεγονότος.

Τί βούλεται τὸ ῥῆμα τοῦτο; Τί κατασκευάζει; Ὁ δῆμος φωνῶν ἦν. Ἡσαίας πρισθεὶς ἦν, ἔλαθεὶς Ἀμῶς, Ζαχαρίας καταχισθεὶς· ἐγγυμαζόμενοι τοῖς αἵμασι τοῖς προφητικοῖς, καθάπερ κύνες αἱμάτων γευόμενοι, λοιπὸν τῆς τοιαύτης ἐδίψων τροφῆς· εἰς θυμοὺς ἐαυτοὺς μεταβάλλοντες, οὕτως οὐκ ἀπέστταν. Ἐδεῖ

A adhortationes respuebant, et non solum factis ipsorum aperte in medium prolatis, quæ impie agerentur redarguit¹⁰: sed et propositis viris quibusdam sibi morigeris filiis Jonadab filii Rechab, quorum comparatione legum contemptum, qui in Judæis inerat declaravit¹¹. Quamobrem et eum gravissima passum constat; tum in suspicionem proditiōnis vocatus, tum carcere clausus, tum etiam in foveam luto plenam projectus¹². Hac de causa Deus statim a principio robur¹³ illi se præbiturum promittit¹⁴: prædicens quidem ipsi mala, verum auxilium spondens. Arguit et gentes, ut non prosit Hebræis modo, sed et illis ipsis quos perstringit, ut eventum videntes, crederent Dominum cunctorum esse Deum¹⁵. Præterea populi revocationem vaticinatur, annorumque captivitatis numerum statuit. Tandem Threnos etiam componit, adhortationemque per epistolam ad eos qui in exsilio erant, adnectit¹⁶: in qua et idolorum vanitatem accusat, Dominumque omnium Deum esse demonstrat¹⁷.

Verbum Dei quod factum est ad Jeremiam.

Nomine quidem Jeremias, ut et Liber habet, tribu Levita, patria Anathothita, Benjaminicola, sacerdotali genere.

De sacerdotibus.

Justo et admirabili. Quandoquidem et alii indertum duxere, inter justos prophetabant.

C Observa, etiam prævidens Deus nihil profuturos, prophetas ipsos mittebat; fructum enim non vulgarem ex hoc percipimus. Ne quis enim dicat: Et quæ in hoc utilitas? Ut si quis medicum mortem hominis præscientem incuset quod usque ad extremum vitæ spiritum illi astiterit, nempe nihil omisit exhortans, et consilium dans. At quanam gratia sub justo et pio rege hæc patiebantur? pœnas scilicet dabant commissorum a Manasse per quadraginta annos.

Verbum Dei.

Hæc est libri præscriptio; declarat vero cujus sit filius, nempe Chelciæ; et cujus dignitatis, nempe sacerdotis; et ubi habitaret, nempe in Anathoth; et D cujus tribus, nempe Benjamin.

Dictio vero, et sermo, et visio, et apprehensio idem sunt. Porro verbum hoc non est voce prolatum, sed visio fuit apertius dicens, utpote per visum.

Quid sibi vult dictio hæc? Quid parat? populus ad cædes erat propensus, Isaias sectus: Amos ejectus: Zacharias humo defossus: in prophetico sanguine se exercebant, ut canes degustantes sanguinem; talem ergo cibum sitiabant, et in iram se transformantes, nondum cessaverant. In talem populum

¹⁰ Jerem. xx, 3. ¹¹ Jerem. xxv, 6. ¹² Jerem. xxxvii, 14. ¹³ Jerem. xxxviii, 6. ¹⁴ Jerem. i, 18. ¹⁵ Jerem. xxv, 11. ¹⁶ Thren. i, 1. ¹⁷ Baruch i, 1 seqq.

insilienti prophetae multo sane et vehementi spiritu opus erat.

VERS. 2. *Sicut factum est verbum Dei.*

Hoc item præscriptionis est. Significat sub quo rege exorsus prophetiam, et quo tempore. Nam cum Josias justus esset, et in his quæ ad pietatem pertinent, rectam mentem gereret, neque posset ex seipso bonum nosse, quandoquidem majores ipsius cuncti in impietatem declinaverant, et ipse præcipue per quam juvenis sceptrum regni suscepit, ut decimo tertio anno regni ejus Jeremias vaticinaretur factum est divino consilio; ut per prophetæ reprehensiones suum circa res honestas studium rex ipse ostenderet. Quinque igitur annis nondum elapsis templi eximiam curam gessit.

VERS. 3. *Et factum est in diebus Joachim filii Josiæ.*

Præscriptionis et hoc. Reges vero quorum sub imperio prophetiam edidit, indicat; illud autem: *Et factum est in diebus Joachim filii Josiæ*, ostendit eum sub Josiæ prophetam exstitisse, et Spiritus sancti gratiæ compotem effectum fuisse. Hos porro sermones omnes ab Joachim initio ducto habuit; tunc enim potissimum cohortationis indigebant. Nam si tempus tantum, quo prophetare cœpit significare voluisset, satis erat Josiæ meminisse: quod si et reliquos commemorare decrevisset, sub quibus prophetavit, sane et qui præteriti sunt erant inserendi. Quocirca constat, id hoc loco significari, cœpisse ipsum quidem sub Josiæ, non multis autem, neque vehementibus sermonibus tunc opus fuisse, cum et qui regnabat pius esset, et multitudo regem sequeretur.

VERS. 4. *Et factum est verbum Domini ad ipsum dicens.*

Hoc sane principium est libri, non prophetiæ ipsius. Postquam enim omnes in impietatem erant delapsi, prophetæ quoque omnino deerant: velletque Deus virum justum mittere, qui accommodatis verbis populi studia in impietatem vergentia commutaret.

VERS. 5. *Antequam exires, etc.*

Sic et Paulus: *Qui me segregavit ex utero matris meæ, ut ipsum evangelizarem in gentibus* ¹⁰.

Ego qui formavi te ex utero. Non naturæ hoc opus; non dolorum hic partus: ego omnium effector. Quocirca jure mihi auscultare debes, qui et tibi ut esses præstisti.

Non primum, sanctificavi te, sed primum, novi te, et tunc sanctificavi. Hic præcognitionem ostendit, post præcognitionem tunc destinationem.

Postquam cognovi te, sanctificavi te. Propter quod et Apostolus inquit: *Quos præcivit, et prædestinavit*; non dixit primum prædestinavit, sed præcivit, et tunc prædestinavit ¹¹.

Prophetam in gentibus dedi te.

Nam etsi Jerusalem non est egressus, de gen-

¹⁰ Galat. 1, 15. ¹¹ Rom. viii, 29.

πολλοῦ τῷ προφήτῃ καὶ μεγάλου φρονήματος εἰς τοιοῦτον ἐμπηδῶντι δῆμον.

Ὡς ἐγενήθη λόγος Θεοῦ.

Καὶ τοῦτο τῆς προγραφῆς. Μηνύει δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἤρξατο τῆς προφητείας, καὶ κατὰ ποῖον καιρὸν. Ἐπειδὴ γὰρ δίκαιος ἦν Ἰωσίας, καὶ ὀρθὴν εἶχε τὴν γνώμην περὶ τὴν εὐσέβειαν, οὐκ ἤδυνάτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ γινῶναι τὸ καλὸν πάντων εἰς ἀσέβειαν ἐκκλινόντων τῶν αὐτοῦ προγόνων, καὶ μάλιστα κομιδῇ νέος παραχθεις τὴν βασιλείαν· ἀπὸ τρισκαίδεκάτου ἔτους τῆς βασιλείας αὐτοῦ ψυχονόμησεν ὁ Θεὸς προφητεύειν τὸν Ἱερεμίαν, ἵνα ἐκ τῶν ἐλέγχων τοῦ προφήτου τὴν περὶ τὸ καλὸν σπουδὴν δείξῃ ἑαυτοῦ ὁ βασιλεὺς. Οὐ διεληλυθῶτων γοῦν πέντε ἐνιαυτῶν περιττῆν τοῦ ναοῦ σπουδὴν ἔσχεν.

Καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωακίμ υἱοῦ Ἰωσίας.

Καὶ τοῦτο τῆς προγραφῆς. Μηνύει δὲ τοὺς βασιλεῖς, ἐν οἷς προεφήτευσεν. Τὸ δὲ *Καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωακίμ υἱοῦ Ἰωασίου*, μηνύει, ὅτι εἰδείχθη μὲν προφήτης, καὶ πνευματικῆς ἡξιώθη χάριτος ἐπὶ τοῦ Ἰωασίου. Τοὺς δὲ πάντας τούτους λόγους ἀπὸ Ἰωακίμ ἀρξάμενος ἐποίησατο. Τότε γὰρ μάλιστα ἔδεδοντο παραινέσεως. Εἰ γὰρ τὸν χρόνον μόνον, καθ' ὃν ἤρξατο προφητεύειν, σημαίνει εἰδούλετο, ἤρκει τοῦ Ἰωασίου ἡ μνήμη· εἰ δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς εἰπεῖν ἠθέλησεν, ἐφ' ὧν προεφήτευσεν, ἔδει καὶ τοὺς ὑπολειφθέντας θεῖναι. Ὡστε δῆλον ὡς τοῦτο μηνύει, ὡς ἤρξατο μὲν ἐπὶ Ἰωασίου, οὐ πολλῶν δὲ λόγων, οὐδὲ σφοδρῶν ἐδεήθη τὸ τηλικαῦτα, τοῦ τε κρατοῦντος ὄντος εὐσεβοῦς, καὶ τοῦ πλήθους ἐπομένου τῷ βασιλεῖ.

Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς αὐτὸν λέγων.

Αὕτη μὲν ἡ ἀρχὴ τοῦ βιβλίου, οὐκ αὕτη δὲ τῆς προφητείας ἡ ἀρχή. Ἐπειδὴ γὰρ ἅπαντες ἐξώκειλαν εἰς ἀσέβειαν, καὶ προφητῆται λοιπὸν οὐκ ἦσαν· ἠδούλετο δὲ τὸν δίκαιον ἀποστελεῖν ἐπὶ τὸ τοῖς αἰκείοις λόγοις μεταβαλεῖν τοῦ λαοῦ τὴν περὶ τὴν ἀσέβειαν σπουδὴν.

Πρὸ τοῦ σε ἐξελεθεῖν.

Ὅτω καὶ Παῦλος· *Ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσι.*—*Καὶ μετ' ὀλίγου*· Ἐγὼ ὁ πλάσας σε ἐκ κοιλίας. Οὐ τῆς φύσεως τὸ ἔργον ἐστίν, οὐ τῶν ὠδίνων· Ἐγὼ πάντων αἴτιος. Ὡστε δικαίως ἂν ὑπακούσῃς ἐμοί, καὶ τῷ εἶναι παρασχόντι.

Ὁ πρῶτον, ἡγιακά σε, ἀλλὰ πρῶτον, ἐπίσταμαι σε, καὶ τότε ἡγιακά σε. Ἐνταῦθα πρόγνωσιν ἔδειξεν. μετὰ τὴν πρόγνωσιν, τότε τὸν δρον.

Ἐπειδὴ ἔγνωσεν σε, ἡγιακά σε. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος λέγει· *Θεὸς πρόγνω, καὶ προώρισεν.* Οὐκ εἶπε πρῶτον, προώρισεν· ἀλλὰ, πρόγνω, καὶ τότε, προώρισεν.

Προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε.

Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἐξῆλθε τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ πολλὰ

περὶ τῶν ἐθνῶν προεφήτευσεν. Οὐχ ἀπλῶς αὐτὸν ἔπει-
πέει· ἦδει γὰρ ὡς ἡ τοῦ καιροῦ δυσχέρεια ἄνη-
ρότερον αὐτὸν περὶ τὸ πρᾶγμα ποιήσει. Λέγει τοίνυν
ῥήματα, ἀφ' ὧν προτρέπεσθαι αὐτὸν ἠδύνατο· Πρὸ
τοίνυν τῆς γενέσεως ἰσχυρώσαμην σε· Τοῦτο γὰρ
τὸ, ἐπίσταμαι. Καὶ διαπλασθέντα ἀφώρισα. Εἶτα
ἐπειδὴ ἔστιν ἀφορισθῆναι, καὶ εἰς ἰερατείας, καὶ εἰς
ἄλλας τινὰς ὑπηρεσίας, δεικνύς τοῦ ἀφορισμοῦ τὸ
εἶδος, Εἰς τοῦτό σε, φησὶν, ἀφώρισα, ὥστε προφητεῦ-
σαι τῷ λαῷ. Ἔθνη γὰρ τὰς φυλάς λέγει. Διὸ ὁ μὲν
παραιτεῖται, ὡς οὐκ ἀξιόπιστος ὢν πρὸς τοσοῦτους
διαλέγεσθαι, καὶ μάλιστα πρὸς βασιλέας. Θεὸς δὲ
θαρρύνει.

Νεώτερος ἐγὼ εἰμι.

Ὅρα τὸ ἄτυπον τῶν δικαίων, πῶς τὰ οἰκεῖα ἐλατ-
τώματα ἀνάγραπτα ἀνατιθέασι. Τίς οὐκ ἂν ἐρυ-
θριάσειεν τοῦτο γραφῆ παραδοῦναι; Ἀλλὰ καθαροὶ
δ' ἔξης ἦσαν, καὶ φιλοτιμίας· καὶ εἴ τι εἶπον, καὶ εἴ τι
ἤκουσαν, τοῦτο μετὰ πάσης ἀληθείας τεδείκασι.
Καὶ πάλιν· Ἰδοὺ οὐκ ἐπίσταμαι λαλεῖν, ὁ προ-
φήτης φησὶν· ἵνα ὅταν ἴδῃς αὐτὸν ῥητορεύοντα, καὶ
πρὸς τοῦτους ἀποτείνοντα λόγους, μὴ τῆς ἐκείνου
δυνάμεως νομίσης εἶναι τὰ ῥήματα. Προλαβὼν γὰρ
ὠμολόγησεν, ὅτι Ὅυτε λαλεῖν ἐπίσταμαι.

Ὁ ὢν.

Ἐπέγνω τὸν προσδιαλεγόμενον. Οὐ δὴ χάριν αὐτὴν
ἀπὸ τῆς προτέρας ὀνομάζει προσηγορίας. Ἐρομένου
γὰρ ποτε Μωϋσέως, καὶ τὸ θεῖον ὄνομα μαθεῖν ἐβελή-
σαντος, εἶπαν ὁ Δεσπότης· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Μιμεῖται
δὲ καὶ τῆν Μωϋσέως εὐλάβειαν, οὐκ ἀξιόχρεων εἰς
τὴν προφητείαν εἶναι τὴν νεότητα λέγων. Ἀλλ' ὁ
Δεσπότης αὐτῷ παρεγγυᾷ, μὴ προβάλλεσθαι εἰς
παραίτησιν τὴν νεότητα, ἀλλὰ δρᾶσαι τὸ κελευσθῆναι,
ἐξελαύνει δὲ αὐτοῦ καὶ τὸ δέος.

Μὴ λέγε, ὅτι Νεώτερός εἰμι.

Ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ἐπιτάτῃ, ὁ τῆς φύσεως Δεσπό-
της, καὶ ἡλικία, καὶ ἀγλωττία, καὶ πάντα ὑπεξίστα-
ται τὰ πάθη. Ἐγὼ κελεύω, καὶ νεότητα προβάλλῃ;
Μὴ σκήπτου, μηδὲ προφασίζου, φησὶν.

Μὴ φοβηθῆς.

Ἐγὼ ἐντέλλομαι, καὶ σὺ φοβῆ; Ὅρα τὰ ἐκκλη-
σιαστικά προανατυπούμενα. Ἰδοὺ ἐγὼ ὑμῶς ἀπο-
στέλλω ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Καὶ οὐκ
εἶπαν· Ἡοῦ πέμπεις; Εἶδες τὸ μέσον τῶν προφητῶν,
καὶ τῶν ἀποστόλων;

Ὅτι μετὰ σοῦ ἐγὼ εἰμι, τοῦ ἐξαιρεῖσθαι σε.

Οὐκ ἔρα τοῦτο δεικνύσι τὸ, εἶναι μεθ' ἡμῶν τὸν
θεόν, τὸ ἐξαιρεῖσθαι ἡμᾶς αὐτόν. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν,
οὐκ ἂν προσέθικεν· τοῦ ἐξαιρεῖσθαι σε. Ὅστε καὶ
ῥῆ ἐξαιρούμενος, μεθ' ἡμῶν ἔστιν. Ἐπει καὶ μετὰ
τῶν μαρτύρων ἔστιν οὐκ ἐξαιρούμενος αὐτούς· καὶ
μετὰ δικαίων ἔστι, συγχωρῶν αὐτοῖς ἀθλεῖν, καὶ
μετὰ τῷ Ἰδὲ ἦν, ὅτε αὐτὸν ὁ διάβολος ἐπολέμηι.
Ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τοῦ, Ἔσομαι μετὰ σοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἐξαι-
ρεῖσθαι σε, ἔχεις ὄπλον ἔμαχον, καὶ ἀκαταγώνιστον
συμμαχίαν. Μὴ φοβηθῆς. Τίς γὰρ ἐπὶ τῆς πέτρας

²⁰ Exod. III, 15. ²¹ Matth. x, 16.

libus tamen plurima prophetavit. Non simpliciter
illum mittit, quoniam noverat temporis difficultatem
segniorem ipsum ad opus reddituram. Verba igitur
quibus illum incitaret profert: Antequam natus
esses, te mihi aseivi. Hoc enim verbum novi
significat, et, Creatura segregavi. Deinde cum
segregetur aliquis, et ad sacerdotium, et ad alia
quædam ministeria, speciem segregationis osten-
dens. In hoc te, ait, segregavi, ut populo prophetes
Gentes enim tribus dicit. Quapropter hic quidem
abnuat, utpote qui se non patat aptum ad ser-
mocinandum tam multis, et maxime regibus. At
Deus animosum reddit.

Vers. 6. Junior ego sum.

Vide quam absint ab arrogantia justi homines,
en quomodo proprios defectus scriptis produunt.
Quis non erubesceret hoc scriptis mandare? Sed
liberi ab omni gloria sensu et ambitione erant;
et sive ipsi quid loquerentur, sive ab aliis dictum
audirent, hoc totum verissime in scripta referre-
bant; et iterum: *Ecce nescio loqui*, propheta ait, ut cum
videris ipsum oratorum more loquentem, et inter
eos verba facientem, ne putes illius facultatis
verba esse. Præoccupans enim confessus est, se
loqui nescire.

Qui es.

Alloquentem agnoscit. Ideo antiquo ipsius
nomine illum appellat. Cum enim æliquando disqui-
reret Moyses, divinumque nomen discere vellet,
dixit Dominus: *Ego sum qui sum*²⁰. Moyses quo-
que reverentiam æmulatur, ineptam ad prophetiam
juventutem dicens. Sed Dominus illi præcipit ne
juventutem objiciat ad munus hoc recusandum: sed
jussa exequatur, atque admit illius timorem.

Vers. 7. Ne dicas: Junior sum.

Quando etenim præcipit Deus, qui naturæ Domi-
nus est, et ætas, et infantia, et omnia incommoda
cedunt. Ego jubeo, tu juventutem ostendis? Ne
plura hæsites; ne causeeris, inquit.

Vers. 8. Ne timeas.

Ego præcipio, et tu times? Vide ecclesiastica
præsignata *Ecce ego mitto vos, ut oves in medio
luporum*²¹. Et non dixerunt: Quo mittis? Vidisti
discrimen prophetarum et apostolorum?

Quia ego tecum sum ut eruam te.

Non hoc ergo demonstrat esse nobiscum Deum,
quod erat ipse nos. Si enim hoc esset, nequaquam
adjunxisset, *ut eruam te*. Quocirca etsi non eruerit,
nobiscum tamen est. Siquidem et cum martyribus
est, non eruens eos. Et cum justis est, permittens
eorum certamina. Eratque cum Job, quando illum
diabolus aggrediebatur; verum non ab eo quod
tecum ero, sed ab eo quod eruam te, habes argua-
mentum inespugnabilem, indefessumque auxilium.
Ne timeas; quis enim petreæ insistens guttulam

aquæ timuerit? Quis regem habens sibi faventem timet, et pavet?

VERS. 9. *Et extendit manum suam.*

Huius sensui oblatæ imaginis indigebat propheta: Quippe et Christus hoc faciebat; *insufflavit illis*²², quamvis nulla sufflatione illi opus esset. Sed plenioris expressionis causa corporeæ adhibentur imagines.

VERS. 18. *Ecce constitui te hodie.*

Et tamen dicebat superius, *Antequam exires e vulva, sanctificavi te*. Quanam igitur ratione hic hodie dicitur? Præcognitione illud, effectu hoc.

Ut eradicet.

Hæc agriculturæ species optima, spinas evellere. Quæ prophetare debet, compendio quodam proponit. *Eradicare*, e civitate nempe exire; *effodere*, templum everti; *dissolvere*, multitudinem necari; *disperdere*, domesticos interimere; *reædificare*, re-tocari; *transplantare*, post reditum tuto terram incolere.

VERS. 11. *Et factum est verbum Domini.*

Chrysostomi et Olympiodori. Hæc interrupto sermone, cum ait: *Et factum est verbum Domini ad me dicens*. Non enim narrationem continuat, quippe vult considerari ea, quæ dicuntur.

Baculum nucum.

Lignum enim hoc durum, ac grave, et verberibus aptum. Quare hæc videbant? Quia res et visiones significationes erant, et magis afficiebant auditorem: virga enim plagarum est symbolum.

Cum adhortatus esset ipsum ad prophetiam, etiam per visionem magis urget. *Nuceam, amygdalinam*, quidam interpretati sunt, sed textus Hebraicus ita habet: *Baculum ego vigilantem video*. Vigilia enim amygdalumque iisdem apud Hebræos indicantur vocabulis: infert itaque: *Et dixit Dominus ad me: Bene vidisti*, etc. Hoc est, non amplius eos sustineo, sed decretum fero; sumpta vero est metaphorâ ex his qui delinquentes observant, in ipsoque facinore eos deprehendunt. Quidam etiam *nuceam* propter pœnæ gravitatem visam asseverant. Pœnam porro ipsis imminere, per hæc testatus est, modum vero ejus subdit:

VERS. 12. *Quia ecce ego vigilavi*.

Siquidem et somnus, cum de Deo loquimur, longanimitas quædam est: *Usquequo obdormis, Domine*²³? hoc est jam ad pœnas feror. Non persuadeo verbis, virgæ visione persuadeor. Non dico, sed facio.

VERS. 13. *Et facies ejus.*

Facies, hoc est, succensio sit. Lebetis, *Lebetem* vero Jerusalem vocat: noxam succensionem, ab aquilone item, ut aggressionem Babyloniorum indicaret.

²² Joan. xx, 22. ²³ Psal. xliii, 23.

Ἰστώς, βανίδα δέδοικεν ὑδάτων; τίς τὸν βασιλεὺς ἔχων ἐστῶτα μεθ' αὐτοῦ, φοβεῖται καὶ τρέμει;

Καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ.

Ταύτης τῆς αἰσθητῆς εἰκόνας ἐδέετο ὁ προφήτης, ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς τοῦτο ἐποίησεν· Ἐνεφύσησεν αὐτοῖς, καίτοι οὐκ ἐδέετο τοῦ ἐμφυσήματος· ἀλλ' ὑπὲρ πληροφορίας αἱ σωματικαὶ γίνονται εἰκόνας.

Ἰδοὺ καθέστηκά σε σήμερον.

Καὶ μὴ ἄνω ἔλεγεν, Ἦρῖν ἢ σε ἐξελεθεῖν ἐκ μήτρας ἡγιακά σε. Πῶς οὖν ἐναυθῆ, σήμερον, λέγει; Ἐκεῖνο τῇ προγνώσει, τοῦτο τῇ ἐνεργείᾳ.

Ἐκρίζου.

Τοῦτο γεωργίας εἶδος ἀριστον, ὀρύσσειν τὰς ἀκάνθας. Ἄ μέλει προφητεύειν, συντόμως ἐφη. Ἐκρίζου, τὸ τῆς πόλεως ἐξιέναι· κατασκάπτειν, τούτεστι τοῦ ναοῦ τὴν καταστροφὴν· καὶ ἀπολύειν, τοῦ πλήθους τὴν σφαγὴν· καὶ καταλύειν, τῶν οἰκείων τὴν ἀπώλειαν· καὶ ἀνοικοδομεῖν, τὴν ἀνάκλησιν· καὶ μεταφυτεύειν, τὸ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀσφαλῶς ἐπὶ τῆς γῆς κατοικεῖν.

Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου.

Τοῦ Χρυσοστόμου, ἄλλ. Ὀλυμπιοδώρου. Ταῦτα ἐκ διαλείμματος, ὅταν εἴπῃ· Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με λέγων· οὐ γὰρ ἐφεξῆς, ἀλλ' ἐδίδου συνιδεῖν τὰ λεγόμενα.

Βακτηρίαν καρυίνην.

Τὸ γὰρ ξύλον τοῦτο στερβόν, καὶ βαρὺ, καὶ πληκτικόν. Τίνας ἔνεκεν ταῦτα ἔδλεπον; Ὅτι τὰ πράγματα καὶ αἱ ὄψεις ἐναργέστεραι ἦσαν, καὶ μᾶλλον ἐπληττον τὸν ἀκροατὴν. Ἡ γὰρ ῥάβδος πληγῆς ἐστὶ σύμβολον.

Προτρεψάμενος αὐτὸν ἐπὶ τὴν προφητείαν, καὶ διὰ τῆς ὀπτασίας μᾶλλον δυσωπεῖ. Τὸ δὲ καρυίνην, ἀμυγδαλίην τινὲς ἤρμηνευσαν. Ὁ δὲ Ἑβραῖος οὕτως ἔχει· Βακτηρίαν ἐρηγοριῖαν ἐγὼ ὄρω. Ἡ γὰρ ἐρηγορις καὶ τὸ ἀμύγδαλον διὰ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ προφέρεται ῥημάτων. Ἐπάγει γοῦν· Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με, Καλῶς ἐώρακας· τούτεστιν, οὐκ ἐτι αὐτοῖς μακροθυμῶ, ἀλλ' ἐπάγω τὴν ψῆφον. Ἐλαθε δὲ ἐκ μεταφορᾶς τῶν πορατηρούντων τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἐπ' αὐτοφώρῳ αὐτοὺς εὐρισκόντων. Τινὲς καρυίνην ἔφασαν, διὰ τὸ ἰσχυρὸν τῆς τιμωρίας, ἐωρᾶσθαι. Ὅτι μὲν οὖν τιμωρεῖται αὐτοὺς, ἐμήνυσσε διὰ τούτων· τίνα δὲ τὸν τρόπον, ἐπάγει·

Διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐρηγοροῦ.

Ἐπειδὴ καὶ ὁ ὕπνος ἐπὶ Θεοῦ, μακροθυμία τίς ἐστίν· Ἐως ποτε ὑπνοῖς, Κύριε; τούτεστιν Ἠθῆ ὑπεξέρχομαι. Οὐ πείθω ῥημάτι, τῇ ὄψει τῆς ῥάβδου πείσθητι. Οὐ λέγω, ἀλλὰ ποιῶ.

Καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

Τὸ πρόσωπον, τούτεστιν ἡ ἔκκαυσις γίνεται τοῦ λέβητος· Καλεῖ δὲ λέβητα τὴν Ἱερουσαλήμ, ἔκκαυσιν δὲ τὴν συμφορὰν· ἀπὸ βορρᾶ δὲ, ἵνα μηνύσῃ τὴν τῶν Βαβυλωνίων ἔφοδον.

Τουτέστιν, ἐκεῖ εὐρα, ἐκεῖ ἔβλεπον, ἐκεῖ ἐτέτρα- A
πτο. Τὸν θόρυβον, τὴν ζέσιν, τὴν δόνην, τὸν τηγα-
νισμὸν διὰ τοῦ λέβητος δηλοῖ.

Τοῦτο ἰατρεία μεγίστη, τὸ διαφυλάξαι τὸν κάμνον-
τα, φοβῆσαι, σωφρονίσαι, ἐπαγαγεῖν διὰ τῆς δψεως
αὐτῆς, καὶ ἀνασχεῖν, καὶ δοῦναι μετανοίας καιρὸν.
Οὕτε γὰρ ἂν ἐπήγαγεν εὐθέως, ὥστε μὴ ἀνελεῖν τὸν
ἐκ τῆς μετανοίας καρπὸν· οὔτε ἀπέστη· ὥστε μὴ
ἐκλύσαι τὸν φόβον. Ὁρᾶς οὖν ἕκαστον μεμετρη-
μένον, καὶ ἐξ ἐναντιῶν τὸ φάρμακον συγκείμενον,
οἷον ἐστὶ ἐπὶ τῶν ἰατρῶν. Τί γὰρ ἔδει μὴ ἐπαγαγεῖν;
ἀλλὰ ῥαθυμότεροι ἐγένοντο ἂν. Ἄλλ' ἐπαγαγεῖν;
ἀλλ' οὐδὲν ἂν ἐκέρδανον. Διὸ καὶ ἀφίστησι, καὶ μη-
χανάται πιστὰ εἶναι διὰ τῆς δψεως, κατασειῶν τὴν
διάνοιαν αὐτῶν, καὶ τὸ ἐμψυχον τοῦ λόγου δεικνύς.

Διότι ἰδοὺ ἐγὼ συνακαλῶ.

Τῶν βασιλέων τὸν πόλεμον δηλοῖ ἐνταῦθα, τὸν τῶν
Βαβυλωνίων. Οὐχ ἓνα βασιλέα, ἢ δεῦτερον, ἀλλὰ
πάντας.

Ὅρα πῶς ἐφίστησιν αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, ὡς
οὐδὲ πολέμου καὶ μάχης οὐσης, ἀλλ' ὡς ἐπὶ προκει-
μένην ἠκόντων ἀρπαγῆν, ὡς ἐπὶ δούλους ἐτοίμους,
ὡς ἐπὶ ἀλόντας καὶ χειρουμένους. Διὸ ἐνταῦθα γίνε-
ται· ὥστε μὴδὲ τούτους νομίσαι, ἐκείνους εἶναι τοὺς
ἰσχυροὺς, καὶ πειθοντάς, [Ἰσ. ἀλλὰ πειθομένους]
ὅτι ὁ Θεὸς πάντα ἄγει καὶ φέρει· ἵνα [videatur
leg. κάκεινους ἵνα] μὴ νομίσαντες, πάλιν αὐτό-
ματον πόλεμον καὶ πολιορκίαν δηλοῦν, θήσῃσι C
τοὺς θρόνους αὐτῶν οὐχ ὡς πολεμοῦντες, ἀλλ' ὡς
ἀναπαυόμενοι.

Καὶ λαλήσω πρὸς αὐτοὺς μετὰ κρίσεως.

Μετὰ κρίσεώς μου διαλεχθήσομαι πρὸς αὐτοὺς,
καὶ ἐλέγξας αὐτοὺς ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ, οὕτως αὐτοὺς
τιμωρήσομαι.

Τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν.

Οὐδὲ λέγω ἕτερον, ἀλλ' ὅτι ἀλλότριον· καὶ οὐδὲ
τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι προσεκύνησαν τοῖς ἔργοις τῶν
χειρῶν. Οὐδὲν οὕτως ἀνάξιον Θεοῦ, ὡς τὸ γενέσθαι·
μάλιστα μὲν καὶ τὸ γενέσθαι, πολλῶ δὲ πλέον τὸ
παρὰ ἀνθρώπων.

Καὶ σὺ περιζῶσαι.

Σύμπραξόν μοι, συνέρρησόν μοι. Τί ἐστὶ τὸ πε-
ριζῶσαι; καθάπερ γὰρ ἰατρὸς μαθητῆ ἐπιτάττων
πρὸς ἔργον μέγα· οὐ γὰρ ψιλὰ ἦν ῥήματα, οὐδὲ
ἅπαξ εἰπεῖν ἔδει, οὐδὲ βραχεῖ χρόνῳ, τουτέστιν,
Ἀνδρείος γενοῦ· παράταξις σοι, μάχη καὶ πόλεμος
οὐχ ὁ τυχῶν.

Καὶ ἀνάστηθι.

Οὐχ ὅτι ἐκάθητο· (πῶς γὰρ, τοιαῦτα ὁρῶν, καὶ
τοιαῦτα ἀκούων;)· ἀλλὰ, Διέγειρον σαυτὸν, πρόσεχε
τοῖς λεγομένοις. διπλῆς σοι δεῖ τῆς προσοχῆς, πρὸς
τε τὰ παρ' ἐμοῦ λεγόμενα, πρὸς τε τὸ ἐκείνοις δια-
πορθεῦσαι. Ἐνταῦθα μὲν νηπιτικῶς, ἐκεῖ δὲ ἀνδρι-
κῶς.

Καὶ πολεμήσωσί σε.

Ὡστε ἐξ ὧν πάσχεις, βλάπτειν μᾶλλον τοὺς

Hoc est, illuc visum dirigebat, illuc spectabat,
illuc convertebatur. Tumultum, ebullitionem, do-
lores, frixionem per lebetem significat.

Maxima medicatio est hoc, ægrotantem servare,
timorem incutere, sanam mentem injicere; per
visionem ipsam in rectam viam inducere, et a prava
avertere, pœnitentiæque locum dare. Nec enim
induxit illico, ne adimeret pœnitentiæ fructum, ne-
que omnino deseruit, ne timorem dissolveret. Vi-
des igitur moderata singula, et ex contrariis com-
positum medicamentum, quali utuntur medici.
Quid enim oportuit non infligere? Atqui inde œ-
gniores facti fuissent: an vero infligere? At nihil
ita lucraturi essent. Quapropter aliquantisper absti-
net, et illud molitur, ut per visionem ipsis persua-
B deat: mentem ipsorum concitans, et vivam ac
spirantem orationem exhibens.

VERS. 15. Quia ecce convoco.

Regum hic bellum a Bablyoniis inferendum de-
clarat; non unum aut alterum regem, sed omnes.

Vide quomodo adducit reges ipsos, perinde ac si
nec bellum nec pugna futura essent, sed ut ad præ-
dam propositam venirent, ut ad paratos servos, ut
jam ad captivos et mancipia. Duo hic aguntur. Ut
neque hi putent illos esse fortes, sed credant quod
Deus omnia agit et fert: neque illi bellum casu
oblatum sibi opinantes, et obsessionem a propheta
significari: Ponant sedes suas, non tanquam bel-
lum inferentes, sed quieti se dantes.

VERS. 16. Et loquar ad eos cum iudicio.

In iudicio meo loquar cum illis: et illos iniqui-
tatis convictos, ita puniam.

Opera manuum suarum,

Non dico alterum, sed quod alienum; neque hoc
solum, sed quod opera manufacta adoraverunt.
Nihil tam Deo indignum, ut fieri: maxime quidem
fieri, sed multo majus ab hominibus fieri.

VERS. 17. Tu ergo accinge.

Agentem me adjuva, simul labora. Quid sibi vult
accingere? sic medicus discipulum imperio suo ad
opus magnum excitat: nec enim nuda verba esso
debebant, neque semel ea dicere conveniebat, nec
brevi temporis spatio, hoc est, Vir esto, in acie es;
prælium et bellum non qualecunque imminet.

Et surge.

Non quod sederet; qui enim fieri id potuit, cum
talìa videret et talia audiret? Sed erige te ipsum.,
attende hæc quæ dicuntur. Duplici tibi attentione
opus, et ad ea quæ a me dicuntur percipienda, et
ad hæc ipsa illis porrigenda. Hic quidem accurate,
illuc vero fortiter.

Et bellabunt.

Ita ut quibus rebus vexaris, noccas magis iis qui

tibi malefaciunt, quam tu ipse indigne aliquid B ποιούντας, ἢ αὐτόν σέ τι ὑπομένειν ἄτοπον. sustineas.

CAP. II.

VERS. 2. *Recordatus sum misericordiae adolescentiae tuae, etc.*

Beneficia in illos collata enarrat, non eorum encomia. Postquam enim pœnæ mentionem fecit, ut ostenderet se illam justo iudicio inferre, ait, semel, et bis, ac sæpius: *Recordatus sum misericordiae adolescentiae tuae*, id est misericordiae, qua usus sum cum juvenis esses. Quemadmodum nos gerimus erga pueros parvulos, quando nondum nostram iracundiam exacuunt: ita et Deus in principio et circa exordia, quando solius gratiæ ipsius opæ nos servabat, neque quidpiam ex parte illorum requirebat. Sed tamen post hæc fecisti ut ipse tui oblivisceretur.

Quando secuta es Sanctum Israel.

Hoc est: In hoc misericordiam demonstravi, dum effeci ut me sequereris, dum me tibi ducem præbui; dum iter capesserem, tibi que pararem diversoria in terra quæ sementem non admittebat, non simpliciter in deserto, non ab hominibus derelicta, sed quæ nunquam fructus tulerit, ibi me sequebatur. *Sanctus Israel Domino.* Hoc est, eo in loco tibi viæ dux fui, neque hoc solum, sed et dum te et sanctum mihi effeci. Etenim magnum quidem est et sanctum esse, quid vero sit, si sanctus Dei sis, attentè mihi cogita.

Hinc prophetæ sermonum ad populum initium; tanquam enim in iudicio cum ipsis certans propriam beneficentiam memorat, suadens propheta non injustam a se ferri in eos sententiam. Ait igitur: Superioribus temporibus multam tui curam in me expertus es. *Juventutem*, in Ægypto populi moram dicit, utpote qui tunc a Deo fuerant electi, Illud item *charitatis perfectionis tuæ*, perinde est atque perfectio amoris te dilexi, omnem providentiam tibi præstaus, cuius certum argumentum in eo quod sequitur: *Quando*, ait, *comitatus es Sanctum Israel.* Ac si diceret: Quando in Ægypto gravia prorsus patiens, meum auxilium implorasti, et eduxi te, et præbiam, iter in deserto commonstrans: et suppeditavi tibi ubertim necessaria in solitudine nullis trita vestigiis. *Sanctus Israel Domino.* Hoc est Deo selectus; sic enim ait et Moyses: *Quando dividebat Altissimus gentes, quando seminavit filios Adam, constituit terminos gentium juxta numerum Angelorum Dei: et factus est pars Domini populus ejus Jacob* 21.

VERS. 3. *Principium geninum ejus.*

Hoc est cuorum hominum universæ terræ; quanquam et reliqui illius sunt. Appellatur autem primogenitus, non quod primus factus sit, non natura, in aliis enim primogenitura amorem gignit, hic autem amor effecit ut primogenitus esset.

²¹ Deut. xxvii.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ἐμνήσθην ἐλέους νεότητός σου.

Τὰς εὐεργεσίας αὐτῶν λέγει, οὐχὶ αὐτῶν ἐγκώμια. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε τὴν τιμωρίαν, ἵνα δείξῃ, ὅτι δικαίαν ταύτην ἐπάγει, λέγει ἅπαξ, καὶ δις, καὶ πολλάκις, *Ἐμνήσθην ἐλέους νεότητός σου*, τοῦτο ἐστὶ τοῦ ἐλέους· οὐπερ ἀπεδειξάμην πρὸς σέ νέαν οὖσαν ἐμνήσθην. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς περὶ τὰ παιδία μικρὰ ὄντα πολλὴν ἔχομεν φιλοστοργίαν, ὅτε οὐπω παροξύνουσιν ἡμᾶς· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ, καὶ ἐν προοιμίῳις ὅτε ἀπὸ τῆς αὐτοῦ χάριτος ἔσωσε μόνῃς αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἀπῆτει τὰ παρ' ἐαυτῶν. Πλὴν ἔλεον ἐπιδείκνυται, ἀλλ' ὁμως εἰς λήθην αὐτὸν ἐποίησας ἐμπεσεῖν μετὰ ταῦτα.

Τοῦ ἐξακολουθῆσαι σε τῷ ἀγίῳ Ἰσραήλ.

Τουτέστιν, Ἐν τούτῳ ἔλεον ἐπεδειξάμην, ἐν τῷ ποιῆσαι ἐξακολουθῆσαι μοι, ἐν τῷ προηγεῖσθαι σου, ἐν τῷ ἀπείναι καὶ προστοιμάζειν καταγῶγια ἐν γῆ μὴ σπορίμῃ· οὐκ ἀπλῶς ἐν ἐρήμῳ, οὐκ ὑπὸ ἀνθρώπων καταλελειμμένη, ἀλλὰ μηδέποτε δεξαμένη καρπὸν· ἐκεῖ ἠκολούθει μοι. Ἄγιος Ἰσραὴλ τῷ Κυρίῳ. Τουτέστιν, Ἐκεῖ σου προηγούμενον, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ σε ποιῆσαι, καὶ ἁγίον ἐμοί. Μέγα μὲν γὰρ καὶ ἅγιον εἶναι, ὅταν δὲ καὶ Θεοῦ ἅγιος εἶ, ἐννόησόν μοι.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῶν λόγων τοῦ προφήτου τῶν πρὸς τὸν λαόν· ὡς γὰρ κρινόμενος πρὸς αὐτοὺς ἀπομνησκει τῆς ἰδίας εὐεργεσίας πείθων τὸν προφήτην, ὡς οὐκ ἀδίκως ἐκφέρει κατ' αὐτῶν τὴν ψῆφον. Λέγει τοίνυν, ὅτι Ἄνωθεν πολλῆς τῆς παρ' ἐμοῦ κηδεμονίας ἀπήλασας. *Νεότητα* δὲ λέγει τὴν ἐν Αἰγύπτῳ διατριβὴν τοῦ λαοῦ, ὡς τότε ἐκλεγέντων παρὰ Θεοῦ. Τὸ δὲ, *ἀγάπης τελεωσέως σου*, ἀντὶ τοῦ, *Τελείω; σε ἠγάπησα*, πᾶσαν πρόνοιάν σοι νεύμας· καὶ ἡ ἀπόδειξις ἀπὸ τοῦ ἐπαχρυσμένου· Ἐν τῷ, φησὶν, *ἐξακολουθῆσαι σε τῷ Ἄγίῳ Ἰσραήλ.* Ἀντὶ τοῦ· Ἡνίκα ἐδεήθης μου πάσχιον πάνδεινα ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐξήγαγόν σε καὶ ἠγούμην ὑποδεικνύς τὴν ὁδὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καὶ παρδείχόν σοι ἄφθονον τῶν ἀναγκαίων τὴν χρεῖαν ἐν ἐρημίᾳ ἀτριβεῖ. Ἄγιος Ἰσραὴλ τῷ Κυρίῳ. Τουτέστιν, ἀφωρισμένος τῷ Θεῷ. Οὕτω γὰρ λέγει καὶ ὁ Μωσῆς· Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψίστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υλοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν, κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ, καὶ ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ.

Ἀπαρχὴ γεννημάτων αὐτοῦ.

Τουτέστι τῶν ἀνθρώπων ἀπάντων, τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, καί τοι καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοῦ. Ὅπερ οὖν λέγεται πρωτότοκος, οὐ διὰ τὸ πρῶτος γενέσθαι, οὐ διὰ φύσιν· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἡ πρωτοτοχία ποιεῖ τὴν ἀγάπην· ἐνταῦθα δὲ ἡ ἀγάπη ἐποίησε πρωτότοκον εἶναι.

Τουτέστιν ἡ ἀπαρχὴ τῷ Θεῷ οἰκεία, καὶ οὐ δύναται ἄλλως γενέσθαι. Οὕτω καὶ ὁ Ἰσραὴλ ἐκ πάντων τῶν ἔθνῶν γενόμενος.

Pantes oī ēsthorates autōr plhmmēlēsousi kakā ēp' autōis.

Οὐ μικρὸν καὶ ταῦτο δῶρον τὸ ποιοῦν τοὺς ἐχθροὺς ἀπόλλυσθαι τοὺς αὐτοῦ. Ὡς γὰρ ἀμαρτάνει ὁ τῶν ἀπαρχῶν γεόμενος, οὕτως καὶ ὁ εἰς πλημμελῶν. Διὰ τοῦτο πάλαι καὶ τὸν Φαραῶν ἐτιμωρησάμεν, καὶ πάντας τοὺς ἐπανισταμένους· τὰ γὰρ παλαιὰ διηγείται. Τὸ δὲ, *ἐσθλοῦτες*, ἀντὶ τοῦ, *φαγόντες*, καὶ τὸ, *πλημμελοῦσι*, ἀντὶ τοῦ, *ἐπλημμέλησαν*.

Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, οἶκος Ἰακώβ.

Ὁ θαρρῶν τοῖς ἑαυτοῦ δικαίωμασι, οὐ παραιτεῖται πολλοὺς εἶναι τοὺς ἀκροατάς. Ἀλλὰ καὶ σπουδάζει πανταχοῦ λαμπρὸν ἔχειν τὸ θέατρον, ὅπερ καὶ ὁ Θεὸς ποιεῖ, οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ψυχα καλῶν, καὶ αἰρούμενος καὶ ἐπὶ τῶν ἔξω δικαστηρίων δικάζεσθαι. Ὁ βουλόμενος ἀκαυέτω, διὰ τὸ περιφανές τῶν δικαίων· ὡς ὅτε ὑποπεύων ἀεὶ παραιτεῖται τοὺς δικαστάς.

Τι εὑροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα;

Τί λέγεις; μετὰ τοσαύτην ἀπειλήν, μετὰ τοσῶτον φόβον ἀπολογία; Ναί, φησί. Τοιοῦτος γὰρ ὁ ἐρῶν οὐκ ἀνέχεται μέχρι πολλοῦ φορτικὰ φθέγγεσθαι πρὸς τὸν ἐρώμενον· ἀλλὰ βαρέα [ἄλλ. ἀβαρέα] καὶ ἐντροπικὰ αὐτοῦ, μᾶλλον ἀλγῶν ἐπὶ τοῖς ἐκείνου κακοῖς. *Τι εὑροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα;* Τί τοῦτο; τοὺς πατέρας προσάγει πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τὸν λόγον; ἵνα δείξῃ, ὅτι τῶν τούτων οὐδὲ ἐκείνους εὐεργέτησεν, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ, ὁ μᾶλλον αὐτοὺς ὑπευθύνους ποιεῖ τῇ κολάσει.

Ὅτι ἀπέστησαν μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπίσω τῶν ματαίων.

Ὁρᾷς τὴν κατηγορίαν; οὐκ ἀπλῶς ἀπέστησαν, ἀλλὰ μακρὰν· πολὺ γὰρ ὄντως μακρὰν, ἀπὸ τῆς θείας φύσεως ἐκείνης ἐπὶ λίθους ἔλθειν. Οὕτω μακρὰν ὁδὸν ἐκάτερα ταῦτα τὰ πράγματά [ἄλλ. πέρατά] ἐστίν.

Καὶ ἐματαιώθησαν.

Τουτέστιν· Οὐδὲν εὔρον, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀνεστησαν, οὐδὲ μετενόησαν. Καλὸ μῖτος τὸν εὐεργετοῦντα ἀποστρέφασθαι, καὶ τοὺς βλάπτοντας αἰεῖσθαι.

Καὶ οὐκ εἶπαν· Ποῦ ἐστὶ Κύριος;

Οὐ μόνον οὐκ εὐρόντες εἶπον, καίτοι γε ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνάγκης ὠθοῦμενοι· τὰ γὰρ ἀγαθὰ παρόντα μὲν καταφρονεῖσθαι εἴωθεν· ὅταν δὲ ἀποστῆ, τότε μάλιστα ἐπιζητεῖται. Ἐνταῦθα δὲ οὐκ οὕτως, καίτοι γε ἔχοντες ἱκανὰ μνημόσυνα τῆς εὐεργεσίας αὐτοῦ.

Ὁ ἀκαταγῶν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου.

Ἀυτὴ δευτέρα εὐεργεσία, τὸ ὁδηγηθῆναι.

Καὶ τίνας ἔνεκεν ἔνεκεν ἐκείθεν ἀνέφεραν; ἵνα μὴ πάλιν τὴν Αἰγύπτου ζητήσωσι, τὸν πόλεμον ἰδόντες. Ἐπὶ γὰρ μακρῶν αὐτοὺς περιέτριψε, καὶ μνησθῆναι ἐκείνης ἔπεισε, πολλῶν μᾶλλον τότε νεαρῶν ὄντων

A Hoc est, ut primitiæ Deo proprie conveniunt, nec aliter fieri potest, sic fuit et Israel ex universis gentibus.

Omnes qui comedent eum delinquent, mala adducam super eos.

Non modicum et hoc munus, quod facit, ut inimici ejus depereant. Sicut enim qui primitias degustat, delinquit, ita utique et qui contra te inique agit. Ob hoc Pharaonem olim multavi, omnesque contra insurgentes; antiqua enim narrantur. *Qui comedent vero ait, pro qui comederunt, et delinquent, pro deliquerunt.*

VERS. 4. Audite verbum Domini, domus Jacob.

Qui sese fidit justitiæ, multos auditores non refugit, sed omni studio præclarum sibi theatrum parare nititur, quod et Deus facit non homines modo, verum et inanimata convocans, volensque vel apud profana tribunalia judicia contendere. Audiatur qui vult; habet enim clarissimis rationibus justitiam a se stantem. Qui vero suspicione laborat, semper ille arbitros subterfugit.

VERS. 5. Quid invenerunt patres vestri in me delictum.

Quid ais? post tot minus totque terrores sui defensionem suscipis? Maxime, ait. Hoc enim amantis est, non fert diu cum amato asperos habere sermones, sed minime molestos, et qui ruborem illi injiciant, dolens potius de malis ejus. *Quam invenerunt patres vestri in me iniquitatem?* Quid est hoc? Patres profer in medium, cum ad ipsos sermonem habebas? ut ostenderet quod hos non intuitu majorum, sed ipsorum affecerit beneficiis, quod majoribus ipsos paucis reddit obnoxiores.

Quia recesserunt longe a me, et ambulaverunt post vana.

Cervis querelas non admodum vehementes? Non simplicitate defecerunt, sed longe: multum enim equidem longe, a divina illa natura ad lapides se convertere. Sic magnis viarum spatiis hæc invicem distant.

Et vani facti sunt.

Hoc est, nihil adiuvenerunt, nec tamen erexerunt se, nec pœnitentiam egerunt. Ne ingens id offensionis et malevolentiae signum, benefactorem aversari, et noxios amplecti.

VERS. 6. Et non dixerunt: Ubi est Dominus.

Non solum non inveniētes dixerunt, etsi rerum necessitate coacti; bona enim eum adsunt, contemni solent; cum absunt, tunc potissimum quaeruntur. Hic autem non ita: cum tamen multas beneficiorum ejus haberet memorias.

Qui deduxit nos de deserto.

Secundum hoc beneficium, ducem illum habuisse. Et quam de causa ex Ægypto deduxerat? Ne denuo bellum videntes Ægyptum quaerent; si enim longe eos avertisset, multo magis tunc eos in illius memoriam provocasset, recentibus adhuc malis, et

liberatione et memoria adhuc vigente. Deus enim A perinde agebat ac si quis magno cum labore ubi cuiuspiam sanitatem recuperarit, arte etiam indigeat, qua illi persuadeat eligenda esse quæ conducunt.

Commemoratis a se collatis beneficiis, illum ipsum testem dictorum producit, consequenterque ad ea quæ superius dixerat, omnia dicit.

VERS. 7. *Et eduxi vos in Carmelum.*

Et hæc pro maximo beneficio adnumeranda : pauperes, nudos, ad aliena bona perduxit, nullis laboribus, nulla usos ope agriculturæ. Sed ad paratam mensam adduxi. Nec solum dux illis prævi, sed et portum dedi et quietem. Quid huic humanitati benevolentiaque par esse poterit ? Bona autem Carmeli immensas vocat opes.

Per locum hunc, terram promissionis significat. Carmelus autem et terram pinguem habebat, et fructus producebat generosos.

Et ingressi estis, et contaminastis terram, etc.

Hæc benefactori retribuistis, ex quibus bona reddere oportebat, ex his contumelias intulistis ; per quæ ipsi bona suscepistis, per ea iniurie egistis, gratiamque ipsam evertistis.

Vide ut locum sibi vindicet, quo nequitiam ostendat enormiorem. Ego quidem vos huc adductos quiescere feci, vos autem contrarium effecistis.

VERS. 8. *Sacerdotes non dixerunt.*

Quos maxime decebat et aliorum esse magistros. Vide a capite mala.

Hoc est, Scribæ et doctores nescierunt me : hic vitam impuram dicit : si enim nihil ad illos spectaret, si non eduxissem de terra Ægypti, sacerdotes erant, oportebat eos teneri legis studio. *Et pastores.* Honore principatus a me aucti. *Et propheta.* Pseudopropheta hic ait. *Sacerdotes non sunt locuti.* De his qui sacra ministeria obeunt loquitur. *Et defendentes.* De principe sacerdotum loquitur, qui præsit populo.

VERS. 9. *Propterea adhuc iudicio contendam vobiscum.*

Et certe non opus erat iudicio, sed sententia et condemnatione. Vel hoc sibi vult : Non omnia dixi, sed et aliqua quædam supersunt dicenda : adhuc iudicio conveniri volo. Vel quod vos me ut vobiscum iudicium hoc ineam impulistis.

Et cum filiis filiorum vestrorum iudicio contendam.

Anne igitur ab his pœnas non sumis ? Sumam, ait. Dilationem dicit. Quod adhuc iudicor, cum adeo manifesta sint ea quæ profero, non refugio ut vobiscum, et cum vestris filiis ad iudicium stem, vobisque et illis rationes reddam. Nolim quippe putetis me propter prima delicta eos condemnare, et cum illis et aliis omnibus iudicium subeo.

Quoniam dicturi erant : Nihil ad nos, si patres peccaverunt : neque justum est, pro iniurie patris ab aliis nos pœnas dare, volens ostendere hos

τῶν δεινῶν, καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς, καὶ τῆς μνήμης αὐτοῖς μενούσης. Ταυτὸν γὰρ ἐποίει Θεὸς, ὅσον ἂν εἴ τις καμάτῳ πολλῷ εἰς ὑγίαν τινὰ προαγαγῶν, καὶ μηχανῆς δέοιτο πρὸς τὸ πείσαι ἐλέσθαι τὰ συμφέροντα.

Εἰρηνικῶς τὰς οἰκίας εὐεργεσίας, αὐτὸν ἐκείνον μάρτυρα τῶν λεγομένων παράγει. Ἀκολουθῶν δὲ πάντα λέγει τῷ ἀνωτέρῳ λεχθέντι.

Καὶ εἰσήγαγον ὑμᾶς εἰς τὸν Κάρμηλον.

Καὶ ταῦτα εὐεργεσία μεγίστη, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς γυμνοὺς εἰς τὰ ἀλλότρια εἰσήγαγον ἀγαθὰ, οὐ ποιήσαντας οὐδὲ ἐνεργήσαντας. Ἄλλ' ἐπὶ τράπεζαν ἤγαγον ἑτοιμον. Οὐχὶ ὠδήγησα μόνον, ἀλλὰ καὶ λιμένα παρέσχον, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν. Τί ταύτης τῆς φιλοφροσύνης ἴσον ; ἀγαθὰ δὲ Καρμήλου, τὸν πλοῦτον λέγει τὸν πολύν.

Ἀπὸ τοῦ τόπου τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας λέγει.

Ὁ δὲ Κάρμηλος ἦν πλοῦτα γῆν ἔχων, καὶ γενναίους φέρων τοὺς καρπούς.

Καὶ εἰσῆλθετε καὶ ἐμιάνατε τὴν γῆν μου.

Τούτοις ἡμεῖψασθε τὸν εὐεργέτην, ἀφ' ὧν εὐ ποιῆσαι ἔδει, ἀπὸ τούτων ὑβρίσατε δι' ὧν εὐ ἐπάθετε, διὰ τούτων ἐκακοποιήσατε, καὶ τὴν χάριν αὐτὴν ἀντρέψατε.

Ὅρα πῶς οἰκιοῦται τὸν τόπον, ἵνα δεῖξη μείζω τὰ ἁμαρτήματα. Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ἐνταῦθα ἀνέπαυσα εἰσγαγῶν, ὑμεῖς δὲ τούναντίον ἐποιήσατε.

Οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν.

Οὐδὲ μάλιστα ἔδει καὶ ἐτέρων εἶναι καθηγητᾶς.

Ὅρα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὰ κακά.

Τούτέστιν οἱ Γραμματεῖς, οἱ διδάσκαλοι οὐκ ἤδεσάν με. Ἐνταῦθα τὸν βίον λέγει τὸν ἀκάθαρτον. Εἰ γὰρ μηδὲν ἐκείνων ἦν, εἰ γὰρ μὴ ἐξήγαγον ἐξ Αἰγύπτου, ἱερεῖς ἦσαν, ἔδει τὸν νόμον φιλοσοφεῖν ; τιμηθέντας ἀρχῇ παρ' ἐμοῦ. *Καὶ οἱ προφήται.* Τοὺς ψευδοπροφήτας φησὶν ἐνταῦθα. *Οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπον* περὶ τῶν τὰς λειτουργίας ἐκπληρούντων λέγει. *Καὶ οἱ ἀντεχόμενοι* περὶ τοῦ ἀρχιερέως λέγει, ὃς καθηγείται τοῦ λαοῦ.

Διὰ τοῦτο ἐτι κριθήσομαι πρὸς ὑμᾶς.

Καὶ μὴν οὐκ ἔδει κρίσεως, ἀλλ' ἀποφάσεως, ἀλλὰ καταδίκης. Ἡ τοῦτο βούλεται εἰπεῖν, ὅτι Οὐ πάντα εἶπον, ἀλλ' ἔχω καὶ ἕτερα ἅτινα εἰπεῖν. Ἐτι ἔχω κριθῆναι ἢ ὅτι Ὑμεῖς με ἠναγκάσατε δικάσασθαι πρὸς ὑμᾶς.

Καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν υἱῶν ὑμῶν κριθήσομαι.

Οὐκοῦν τούτους οὐ κολάζεις ; Ναί, φησὶ. Τὴν ὑπερβολὴν λέγει, ὅτι Καὶ ἐτι κριθομαι, καὶ οὐκ ὄντων τῶν δικαιωμάτων, οὐ παραιτούμαι, καὶ πρὸς ὑμᾶς, καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς ὑμῶν κριθῆναι, καὶ λόγον δοῦναι ὑμῖν ἀκείνοις. Μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ἀπὸ τῶν προτέρων ἐγκλημάτων ἐκείνους με καταδικάζειν, καὶ πρὸς ἐκείνους κριθομαι, οὐ παραιτούμενος πρὸς πάντας κρινέσθαι.

Ἐπειδὴ ἐμελλον λέγειν ὡς Οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, εἰ οἱ πατέρες ἤμαρτον, οὐδὲ δικαίον ὑπὲρ τῶν ἐτέρων πλημμελημάτων δίκην δοῦναι ; βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι

οὐκ ἐλάττους καὶ οὗτοι τῶν προγόνων, φησὶν· Οὐ πρὸς Α
ἐκείνους κριθήσομαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑμᾶς,
καὶ οὐ πρὸς ὑμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθό-
νους· ἵνα τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας πα-
ραστήσῃ, ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον ἐνέγκας τοὺς ἀμαρτάνον-
τας οὐκ ἔπεισε μεταβάλλεσθαι τὴν γνώμην.

Διέλθετε εἰς νήσους Χεττιεῖμ.

Καὶ αὐτοὶ παραγίνεσθε, καὶ δι' ἄλλων μάθετε, οὐ
κωλύω. Οὐδὲν εὐηργέτηκα, οὐδὲν πεποίηκα. Πα-
τρικῶς ὑμῖν εἰμι Θεός. Μιμήσασθε τὰ ἔθνη, οἱ τοὺς
αὐτῶν οὐκ ἀφίεσσι, καὶ ποτὲ μὲν θνον, καὶ βοῦν,
ποτὲ δὲ ἀσπίδα ἔχοντες θεούς.

Ἔτα ὁ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγχος ἀπὸ παραδείγματος·
ὅτι *Διέλθετε εἰς νήσους Χεττιεῖμ.* Ἱστορίαν τοιαύ-
την φησὶν ἐνταῦθα. Χεττιεῖμ, τινὲς ἔφασαν Κυ-
πρίους, τινὲς δὲ Χίους· Κηδάρ δὲ θνομα πόλεως Σα-
ρακηνῶν. Φασὶ δὲ ἐν μὲν τῇ Χίῳ πολυομβρίας εἶναι·
ἐπιλείπειν δὲ ὑετὸν Σαρακηνούς. Ὡς οὖν εὐφορούσης
τῆς γῆς ἐκ τοῦ ὑετοῦ, νομίζοντες οἱ τὴν Κηδάρ οἰ-
κοῦντες, ὡς ὅτι περ κατὰ προστασίαν τοῦ αὐτοῦ
Θεοῦ ὁ ὑετὸς γίνεται, τὸν ἑαυτῶν θεόν, κατὰ μέντι-
νας ἐκ χρυσοῦ κατασκευασμένον, κατὰ δὲ τινὰς καὶ
ἀπὸ μαργαρίτου, ἀνεκόμισαν πρὸς τοὺς Χίους, ξύλι-
νον ἔχοντας θεὸν ἢ ἡστράκινον, ὡς τινὲς φασὶν ἀντ-
αλλάξασθαι βουλόμενοι. Οἱ δὲ οὐ πρὸς τὸ πολῦτιμον
τῆς ὕλης ἀφορῶντες, ὅλως δὲ τιμῶντες τὸν ἑαυτῶν
θεόν, οὐκ ἠλλάξαντο. Τοῦτο οὖν φησὶν, ὅτι Τὰ μὲν
λοιπὰ ἔθνη, τοσοῦτον τὸ σέβας ἔχουσι εἰς τὸν οἰ-
κειὸν θεόν, ὥστε οὐδὲ τιμίας ὕλης ἀλλάξασθα· ἐλάτ-
τονα διδόντα· ὁ δὲ λαός μου τοσαύτης τῆς παρ' ἐμοῦ
κηδεμονίας ἀπολαύσας καὶ δόξης τετυχηκώς, ὥστε
καὶ παρὰ πᾶσιν ἄδεσθαι τὰ εἰς αὐτὸν γεγενημένα
θαύματα, ἐν οὐδενὸς θέμενος μέρει, τὴν μεγαλοῦρ-
γίαν ἐπὶ τὴν τῶν εἰδώλων ἤκε θεραπείαν, καὶ ταῦτα
κέρδος ἔχων οὐδέν.

Εἰ ἀλλάξονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν.

Ὅτι αὐτοὺς οὐκ ἀφίεσσι οὕτως εὐσυνειδήτως
ἔχουσι πρὸς τὴν ἀμαρτίαν. Ὅρᾶς τὰ παραδείγματα
καὶ ἐξ ἀμαρτημάτων γινόμενα ;

Τὸ [τοῦτο] γὰρ δεινόν, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἔλαχον,
καὶ ἔχουσιν. Οὐ τοῦτο προτρέπων λέγει, ἀλλὰ καὶ
τούτους ἐντρέψαι βουλόμενος. Οὐκ ἀποδεχόμενος αὐ-
τοὺς οὐδὲ θαυμάζων. Μὴ γένοιτο.

Ἐκεῖνοι καὶ ἐπὶ βλάβῃ παραμένουσι τοῖς οἰκειοῖς·
ὁμοίως δὲ ἐπὶ βλάβῃ μεταπηδᾶτε τοῦ οἴκελου δεσπό-
του. Ἐκεῖνοι κἂν δεινόν τι δεήσῃ, οὐκ ἂν ἔλοιnton
ἀφείναι τοὺς αὐτῶν ὑμεῖς δὲ ὠφελοῦμενοι, οὐκ ἂν
ἔλοισθε παραμείναι.

Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς καὶ ἐφριξεν ἡ γῆ.

Ἐπὶ γὰρ τῶν ἀτόπων καὶ τὰ ἀψυχα λέγομεν ἐξ-
ίστασθαι ὑπερβολικῶς· τοσαύτη ἡ κακία, ὡς μὴ ἀν-
θρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀναισθητὰ ἐκ-
πλήξαι, πάντα ὑπερβαίνει λόγον, πᾶσαν διανοίας δύ-
ναμιν τὸ ἀμάρτημα.

Λέγει Κύριος.

Τοῦτο πανταχοῦ λέγει, ἵνα μὴ νομίζῃ τις, τοῦ
προφήτου τὴν κατηγορίαν εἶναι.

minime majoribus suis meliores. Non cum illis, ait,
tantum judicio contendam, sed et vobiscum ; nec
tantum vobiscum, sed et cum posteris : ut immen-
sam suam humanitatem astrueret, quandoquidem
tandiu sustinuit peccantes, neque persuadere po-
tuit ut sententiam mutarent.

VERS. 10. Idcirco venite ad insulas Chetiim.

Et ipsi proficiiscimini, et ab aliis discite. Non pro-
hibeo. Nihil beneficii contuli, nihil dedi. Paternus
vobis sum Deus. Æmulamini, gentes, quæ deos pro-
prios non relinquunt, et vos quandoque asinum et
bovem, quandoque vero aspidem colitis pro D·o.

Deinde ab exemplo eorum sumitur reprehensio.
Transite ad insulas Chetiim. Historiam hujusmodi
attingit : Chetiim quidam Cyprius, Chios alii ex-
posuere ; Cedar autem nomen urbis Saracenorum.
Aiunt porro Chium insulam multis irrigari imbribus,
Saracenos contra imbribus destitui ; cum igitur
terra fertilis reddatur imbre, qui Chii coleretur,
imbris copiam effundi, deum suum, ut quidam fe-
runt, ex auro, ut alii, ex margaritis constructum
ad Chios asportarunt, qui deum ligneum, ut aiunt,
vel testaceum venerabantur, ad permutandum. Hi
vero, despecta pretiosa materia, deumque suum
prorsus venerantes permutationem abnuerunt. Hoc
itaque ait, quod reliquæ gentes tanta veneratione
deum suum prosequuntur, ut nec viliores ma-
teriam pretiosa permutare vellent. At populus meus
C tanta cura diligentiaque a me exceptus, eamque
consecutus gloriam, ut et apud omnes celebrentur
miracula ipsi exhibita, magnorum operum effectio-
nem nullo loco habens, ad idolorum cultum se
transiecit, idque nullum lucrum inde capiens.

VERS. 11. Si mutaverint gentes deos suos.

Quod ipsos non derelinquunt, adeo pura mente
sunt in peccato. Vides exempla et a delictis de-
promi ?

Hoc enim nefarium, quia tamen sortiti eos sunt,
tenent. Non hoc cohortans ait, sed ut rubore suf-
fundantur, exhortans. Non probans, aut laudans.
Absit.

Illi etiam damna ferentes suos retinent deos :
damno vestro proprium dominum deseritis : Illi,
vel si per acerbum quid ferre oporteat, nunquam
reliquerint deos proprios, vos autem etiam cum
magnis emolumentis id nequaquam effeceritis, sed
desistere compellimini.

*VERS. 12. Obstupuit cælum super hoc, et inhor-
ruit terra.*

In rebus absurdis et inanimata obstupescere di-
cimus hyperbolice : tanta est nequitie vis, ut non
solum hominibus, sed et insensatis stuporem inji-
ciat. Omnem rationis, omnem cogitationis faculta-
tem excedit peccatum.

Dicit Dominus.

Hæc ubique profert, ne quis prophetæ accusa-
tionem esse censcat.

VERS. 13. *Duo enim et mala fecit populus meus.* A

Rursus suum populum vocat amore philtroque percitus. Miserantis, non accusantis hæc sunt: deplorantis, non insultantis.

Ne dereliquerunt fontem aquæ vivæ.

Non dico ob amicitiam, sed propter vitam ipsorum. Omnia enim ipsis præbui bona, doctrinæ perspicuitatem, candorem, puritatem, perennitatem. Vere enim Deus hoc est vitæ fons. Hinc omnia bona scaturiebant, fontem hunc non ipsi fecerunt, sed sponte sua profluit, quo illi relicto quem elegerunt?

Et foderunt sibi cisternas conritas.

Nec ab aliis accipientes dare, omnium inopes, nudī, bonorum expertes. Siti perpetua laborare maluerunt, frustra insudarunt. Jure nullum sibi meritum habent bonum, sed nec ab aliis acceptum, nec etiam si velint, possunt; nec si quis infuderit, continent.

VERS. 14. *Nunquid servus est Israel, aut vernaculus?*

Dixit quod cisternæ non possunt, inert itaque demonstrationem: quam enim alia de causa servi facti sunt? Nonne propter hæc? Nec fas est dicere, verba hæc esse. Excusat fere se, culpam in illos conjiciens. Nec enim a principio talis erat, sed sibi servitute attraxit.

Nam uti servum contempnebam? Non velut filii curam gessi? *Aut vernaculus est Jacob?* Nonne et progeniorem ipsius in honore habui? ut et post mortem, illum honorem memoria recolens. Hoc est, ego quidem a principio filii loco eum mihi habueram, ipse vero contemptibilem semet effecit: quare et hostium mancipium factus est?

VERS. 16. *Et filii Memphis, et Taphnas cognoverunt te, et illuserunt tibi.*

Tantum non deploraatis hoc est: Uade tibi evenerunt? Revoecatis eos: *et illuserunt tibi.* Quod omnium ærumnarum maxime homines pungit, *cognoverunt te*; veluti cuidam puellæ ingenuæ projectæ, et insultantes illuserunt tibi.

De Ægyptiis loquitur. Quidam autem pro *cognoverunt*, dixerunt *pascent*, metaphora usi; adjunctis autem, *et illuserunt tibi*, ut inferentium mala nequitiam exprimeret.

VERS. 17. *Nanne hæc faci tibi illud, quod dereliquisti me?*

Vides quod non mea causa hæc profero, sed tui? unde igitur hæc? Quare urbes desolatæ? leones irruerunt, et illi illuserunt? Nisi quia me dereliquisti, qui deduxi te per terram desertam, et effeci ut pertransires innoxia.

VERS. 18. *Et nunc quid tibi, et viæ Ægypti, ut dibas aquam Geon?*

Hoc omnes crimini dant, quod derelicto Deo, inimicos in auxilium convocarunt, et insidias struentes et amicos ascripserunt. Fervet Deus zelotypia,

Ὅτι δύο καὶ ποτηρὰ ἐποίησεν ὁ λαὸς μου.

Πάλιν αὐτοῦ καλεῖ λαόν, ὑπὲρ τοῦ πόθου ἐστὶ καὶ τοῦ φίλτρου· ἐλεοῦντές ἐστιν, οὐχὶ κατηγοροῦντος ταῦτα, ταλανίζοντος, οὐκ ἐπεμβαίνοντος.

Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς.

Οὐ λέγω διὰ φίλιαν, διὰ γοῦν τὴν ζωὴν τὴν αὐτῶν· πάντα γὰρ αὐτοῖς παρέσχον τὰ ἀγαθὰ, τὸ δεικνύς τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸ καθαρὸν καὶ ἀθλόωτον, τὸ ἀένναον. Ὅντως γὰρ τοῦτο ἐστὶν ὁ θεὸς πηγὴ ζωῆς, πάντα ἀνέδιδυκεν ἐν ταῦθα τὰ ἀγαθὰ, ταύτην τὴν πηγὴν οὐκ αὐτοὶ ἐποίησαν, ἀλλ' αὐτόματος, ἤντινα ὀφέντες, τίνα εἴλοντο;

Καὶ ὠρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους.

Οὐδὲ παρ' ἐτέρων λαβόντες δοῦναι, ἐρήμους, γυμνοὺς, καὶ κενοὺς ἀγαθῶν, ἐν δίκῃ εἴλοντο εἶναι διηλεκτῶς, μάτην ἐπόνθησαν· εἰκότως οὐδὲν ἔχουσιν οἰκοθεν ἀγαθόν, ἀλλ' οὐδὲ παρ' ἐτέρου λαβόντες, οὐδ' ἂν ἐθέλωσι δύνανται, οὐδ' ἂν ἐπιχέη τις κατέχουσιν ἀγαθόν τι.

Μὴ δοῦλός ἐστιν Ἰσραὴλ, ἢ οἰκογενής ἐστιν;

Εἶπεν ὅτι οὐ δύνανται οἱ λάκκοι· λέγει λοιπὸν τὴν ἀπόδειξιν· πόθεν γὰρ ἄλλοθεν δοῦλοι γεγένασιν, οὐχὶ ἀπὸ τούτων; Οὐκ ἐνὶ εἰπεῖν, ὅτι ῥήματα ἐστὶ ταῦτα, μονονοχὶ ἀπολογεῖται ὅτι αὐτοὶ ἑαυτοῖς αἴτιοι. Οὐ γὰρ δὴ ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτος ἦν, ἀλλ' ἑαυτῷ τὴν δουλείαν ἐπισπάσατο.

Μὴ ὡς δοῦλου κατεφρόνου; Οὐχ ὡς υἱοῦ προενήσα; *Ἡ οἰκογενής ἐστιν Ἰακώβ*; *Ἡ οὐχὶ καὶ τὸν προπάτορα διὰ τιμῆς ἤγαγον*, ὥστε καὶ μετὰ θάνατον αὐτὸν τιμᾶν τῇ μνήμῃ; Τουτέστιν· Ἐγὼ μὲν ἀνωθεν ἐν υἱοῦ τάξει αὐτὸν ἐκτησάμην, αὐτὸς δὲ εὐκαταφρόνητον ἑαυτὸν παποίηκεν· διὰ τοῦτο καὶ τοῖς ἐχθροῖς ὑποχείριος γέγονεν.

Καὶ υἱοὶ Μέμφως, καὶ Τάφνας ἐγνωσάν σε, καὶ κατέπειζόν σου.

Μονονοχὶ ἀποδουρομένου ἐστὶ· Πόθεν σοι ταῦτα γέγονεν; Ἀνακαλουμένου αὐτοῦς, *Καὶ κατέπειζάν σου*. Ὁ μάλιστα τῶν συμφορῶν τοὺς ἀνθρώπους δάμνειν εἴωθεν, τὸ *ἐγνωσάν σε*, καθάπερ τιμὴ κόρη εὐγενεῖς ῥιφείτη, καὶ ἐμπαροινήσαντες κατέπειζάν σου.

Περὶ Αἰγυπτίων λέγει. Τινὲς δὲ τὸ, *ἐγνωσάν, πειμανοῦσιν*, ἔφασαν, μεταφορᾷ χρησάμενοι, καὶ τὸ, *κατέπειζαν* ἐπήγαγεν, ἵνα τῶν κακούντων τὴν κακίαν σημάνη.

Οὐχὶ ταῦτα ἐποίησέ σοι, τὸ καταλιπεῖν ἐμέ;

Ὅρθς ὅτι οὐκ ἐμοῦ ἕνεκεν ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τῶν σῶν. Πόθεν γοῦν [γὰρ] ταῦτα γεγένηται; πόθεν ἐρημοὶ αἱ πόλεις; πόθεν οἱ λέοντες ἐπεισέθησαν; πόθεν ἐκεῖνοι κατέπειζαν; Εἰ μὴ ἐμὲ ἐγκατέλιπες, τὸν διαγαγόντα σε ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ παρασκευάσαντα ἀσινῇ παρελθεῖν.

Καὶ νῦν τί σοι ἐν τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου, τοῦ ποιεῖν ὕδωρ Γηρῶν;

Τοῦτο πάντες ἐγκαλοῦσι, καὶ κατηγοροῦσι καθ' ὑμῶν, ὅτι παρέντες τὸν θεὸν ἐγκαλεῖν εἰς συμμαχίαν, τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐπιβουλεύοντας αὐτοῖς ἐκ-

επιόντο, καὶ αὐτοὺς ἔσχον φίλους. Ζηλότυπός ἐστιν ὁ Θεός, καὶ ἀγανακτεῖ πλέον μάλιστα, ὅταν μὴ αὐτοῦ χρεῖαν ἔχωμεν, εἰς ἀνάγκην καθίστησιν, ὥστε χρεῖαν ἔχειν αὐτοῦ διὰ παντός· οὕτως ἡμῶν ἐρᾷ σφόδρα καὶ ἐπιθυμεῖ παρέχειν. Ἐάν ἕτερος δῶ τὴν χάριν, ἀγανακτεῖ, καὶ δοθεῖσαν ἀνατρέπει, καὶ οὐκ ἀφήσιν εἰς ἔργον ἔλθεῖν.

Οὐκ ἀνέχη τῶν ῥημάτων, ἀνέξη τῶν πραγμάτων. Μέμφεται αὐτοὺς, ὅτι ἐν κρείττοσιν ὄντες, τὰ ἐλάττωτα ἐπιζητοῦσι· τὸ γὰρ Γῆν, Ἐὐρώη ἔχει ὁ Ἐδραῖος, ὅπερ ἐρμηνεύεται *διώρυξ*. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἐν τῷ νόμῳ ὁ μακάριος Μωϋσῆς παραθέσει τῆς πρὸς Αἰγυπτίους ἐπήνεσε τὴν τῆς Παλαιστίνης γῆν, ὡς οὐκ ἀναμένουσαν συναγωγὴν ὕδατος ὥστε πολυχαιρέα τὴν γῆν ὡς κῆπον ἀρδεύειν, ἀλλ' ἀνωθεν μὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φέρεται τὸ ὕδωρ, οὐ διὰ χειρὸς ἀνθρώπινης, τοῦ Θεοῦ δεικνύντες τὴν περὶ τὴν γῆν πρόνοιαν, ἐκείνων μέμνηται, ὀνειδίζων αὐτούς. Ταῦτα δὲ φησιν, ὡς πολλάκις μὲν Αἰγυπτίων ἐπικαλεσαμένων, καὶ Ἀσσυρίων τὴν βοήθειαν, καὶ νῦν δὲ ὡς τοῦ Ἰωακείμ μεγάλα ἐπὶ τῷ Αἰγυπτίῳ φρονούντος, καὶ ὡς οὐδὲν πείσεται ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου τῆ ἐκείνου συμμαχία, ἠνίκα ὑπὸ Σύρων ἐπολεμοῦντο, τοὺς Ἀσσυρίους εἰς συμμαχίαν ἐκάλεσαν. Ὅτε δὲ Ἀσσύριοι αὐτοῖς ἐπιστρέψουσιν, πρὸς Αἰγυπτίους κατέφυγον. Γῆν γὰρ τὸν Νεῖλον καλεῖ.

Παιδεύσει σε ἡ ἀποστασία σου.

Ἰκανὸν γὰρ εἰς παιδείαν τὸ ἔξω τοῦ Θεοῦ γενέσθαι.

Λέγει Κύριος.

Οὐκ ἐμὰ τὰ ῥήματα, οὐκ ἀνθρώπινη ἡ ἀπόφασις· ἐτι Θεὸν αὐτῆς ἑαυτὸν καλεῖ.

Καὶ οὐκ εὐδόκησα ἐπὶ σοί.

Οὐδέποτε, τουτέστιν ἀνεπαυσάμην.

Ὅτι ἀπ' αἰῶνος συνέτριψας τὸν ζυγὸν σου.

Οὐδὲ ἔλυσαν, ἀλλὰ συνέτριψαν.

Ἐίπας· Οὐ δουλεύσω σοί, ἀλλὰ πορεύσομαι ἐπὶ πάντα βουνόν· ἐκεῖ διαχυθήσομαι ἐν τῇ πορνείᾳ μου.

Ὅρα ἀφανίζοντα [ἄλλ. ἀφηνιάζοντα] καὶ σκιρτῶντα. Ὅρα βουνούς καὶ ἀλση τοῦ Θεοῦ προτιμώμενα. Ὅρᾳς ὅτι οὐ τὸ φορτικὸν τῆς ἀρχῆς ἐφυγεν, ἀλλ' ἐξύβριζεν· οὐκ ἀν ἢ [Ἰσ. εἰ] τεταπεινωμένη καὶ κατεργασμένη, πορνεύσαι ἐζήτησεν, ἀλλ', ἀνεσιν μόνην, καὶ οὐχ ἀπλῶς Πορνεύσω, ἀλλὰ *Διαχυθήσομαι*. Ὅστε καὶ εἰ ζυγὸς ἦν καὶ δεσμός, εἰκότως ἀπέσφι, γε τὰ ἄτακτα κατέχων σκιρτήματα, καὶ οὐδ' εἰς ὠρισμένους τόπους, ἀλλὰ πανταχοῦ εἰς ἕκαστον χωρίον τῆς ἀσεβείας ἢ ὑπόθεσις.

Ἐγὼ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον, πᾶσαν ἀληθινήν.

Μὴ γὰρ δὴ νομίσης πάλιν ἀπὸ κακίας αὐτὰ γενέσθαι φυσικῆς. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν ἀπορεῖν τινος καὶ λέγειν, τίνας ἐνεκεν ἐξ ἀρχῆς ἀπεπήδησε; λέγει· Οὐ παρὰ τὸν γεωργόν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἄμπελον καρποφόρον, ἀληθινήν, ταύτην τὴν γησίαν. Ἐνταῦθα φυσικῆν τινὰ δέικνυσιν ἀρετὴν.

Οὐκ ἔχεις ἐγκαλέσαι τῷ γεωργῷ. Σὺ ἐστράφης, οὐ-

aeque id plurimum aegre fert, quando ipsius non indigemus, in necessitatem redigit, ut ejus ope semper indigeamus. Ita nos vehementer amat, et largiri cupit. Et si quis alius gratiam praestiterit, moleste fert, datamque evertit, nec permittit eam ad effectum perducere.

Non sustines verba, sustinebis facta.

Reprehendit eos, quod cum potiora haberent, minora quaererent. Sicut enim pro Geon, Hebraeus legit, quod fossa interpretatur. Cum enim et in lege beatus Moyses comparatione Aegyptiorum terram Palaestinae laudasset²⁵, quod aquarum concursus non exspectaret, nec multa operantium manu veluti hortus irrigaretur, sed desuper e caelo irrueret aqua, non hominis manu, Deo circa terram monstrante suam providentiam, facta eorum mentione illis exprobrat. Haec itaque ait, quod saepius Aegyptiorum Assyriorumque subsidium advocassent, et nunc quod Joachim de societate Aegyptii superbiret, veluti nihil mali a Babylonio passurus, auxilio ejus suffultus. Quando cum Syris bellam gerebant, Assyrios in subsidium vocabant; quando vero Assyrii contra illos arma ceperunt, ad Aegyptios confugere. Geon enim Nilum appellat.

VERS. 19. *Corripiet te rebellio tua.*

Satis enim est ad puniendum extorrem Deo fieri.

Dicit Dominus.

Non ea verba haec: sententia haec non humana: adhuc Deum ejus se ipsum nominat.

Et non complacui in te.

Nunquam; hoc est, requievi.

VERS. 20. *Quia a saeculo confregisti jugum tuum.*

Non solverunt, sed confregerunt.

Et dixisti: Non serviam tibi: sed ibi ad omnem collem, etc. Ibi diffundar in fornicatione mea.

Vide, dissipantem et resilientem. Vide montes silvasque Deo praeposita.

Vides quod non detrectavit principatus duritiam, sed lasciviebat. Quod si humiliata defessaque laboribus fuisset, nequaquam moechari quaesisset, sed relaxationem tantummodo. Ne fornicabor tantum, sed diffundar. Quare et si jugum, et vincula erant, jure astringebant, inordinatos comprimantia motus, et non certis in locis, sed ubique, in qualibet regione impietatis argumenta.

VERS. 21. *Ego autem plantavi te vitem fructiferam, omnem veram: quomodo, etc.*

Ne cogites vero ex naturali ea proficisci nequitia. Nam cum par esset addubitare quosdam, et quaerere quam de causa ab initio resilivit, dicit: Non agricolae vitio, sed ipsius, vineam fructiferam veram, hanc germanam, sativam. Hic naturalem quandam ostendit virtutem.

Non est cur adversus agricolam couqueraris. Tu

²⁵ Deut. xi, 10.

aversa es, nec multi tibi opus fuit laboris ut commutareris. Talis enim est malitia fluxa et facilis.

Vitis aliena.

Quomodo aliena? eris igitur aliena, mea etenim, et non mea. Vides, non creationem, sed opera Deo charos efficere. Sic et quando dicit: *Filii alieni mentiti sunt mihi*²⁶. *Non novi vos*²⁷, non alium opificem inducit. Si enim ipse plantavit, et quomodo aliena?

Ego autem plantavi te.

Hoc est, maximam circa te adhibui diligentiam, cum eduxerim ex Ægypto, tibi que terram alienam dederim, et eiecerim gentes, et inhabitare te fecerim, ut fructum veri cultus pietatisque afferres. *Universam veram*, pro eo quod est, securam te habitare feci, quod dicit et Isaias: *Vinea facta est dilecto in cornu, in loco pingui*²⁸. Nec sine causa posuit *universam*, sed cum inter eos essent pii homines sacri prophetæ, qui que illos sequebantur, ita dicit: Omnes vos vellem tales esse; omnium enim æque curam gessi. *Et plantavi vineam Sorech*, hoc est electam; quod enim ibi vocat electam, hic veram asserit ob electos patres. *Quomodo conversa es in amaritudinem vitis, aliena?* Hebræus: *Conversa es in semen vitis alienæ*. Quasi diceret, Leges meas adulterasti, et gentium mores amplexa es; quod fateatur et Moyses: *De vinea Sodomorum vinea eorum, et sarmenta eorum ex Gomorrha*²⁹. *Uva eorum uva fellis, botrus amaritudinis, botrus eorum*. Unde et fel Domino obtulerunt. Sed quia Dei plantationem contumeliose inhonorarunt, et in amaritudinem conversi sunt, et pro uva spinas tulerunt³⁰. Qui ex ipsis secundum carnem natus est Christus, vitam veram se ipsum appellat dicens: *Ego sum vitis vera*³¹; eos vero qui in illum crederunt palmites vocat³².

VERS. 22. *Si laveris te nitro, etc.*

Deinde, ne naturalem putes esse maculam, infert, *Maculata es in iniquitatibus tuis*. Atqui si comparata est, et adventitia ex iniustitiis, fieri potest ut detergatur: fieri namque potest. Si enim non posset, non dixisset: *Quid tibi et via Ægypti?* Quomodo igitur, inquit, si multiplicaveris tibi herbam, maculata es? sicut dicit: *Si mutabit Æthiops cutem suam, et pardalis varietates suas*³³. Nec ibi id fieri non posse significat, et similia exempla hoc sibi volunt, sed iræ sunt verba.

Non hoc ait, quod si te pœniteat non te suscipio, sed quod facta per aquam lustratio nihil prodest: quo etiam modo sibi purgari videbantur, metaphora ducta a lanis, quæ facile lavari non possunt, vel e

²⁶ Psal. xvii, 46. ²⁷ Matth. i, 23. ²⁸ Isa. v, 1. ²⁹ Deut. xxii, 32. ³⁰ Isa. v, 2. ³¹ Joan. xv, 1. ³² Joan. xv, 5. ³³ Jerem. xiii, 23.

(a) Quæ asterisco notantur Catenæ Græcæ Vaticanæ accesserunt ex Chrysostomi explanatione in Jeremiam in Bibliotheca Altæmpsinâ reperta.

A δὲ πολλοῦ ἰόνου ἐδεήθης πρὸς τὸ μεταβληθῆναι. Τοιοῦτον γὰρ κακία ῥῆσθη καὶ εὐκολος.

Ἡ ἀμπελος ἢ ἀλλοτρία.

Πῶς ἀλλοτρία; Ἐστὶ λοιπὸν ἀλλότριος· ἐμὴ γὰρ καὶ οὐκ ἐμὴ. Ὅρας οὐκ ἀπὸ τῆς πλάσεως οἰκειομένη [οἰκειομένους] τῷ θεῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔργων. Οὕτω καὶ ὅταν λέγῃ, *Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσατό με*, καὶ, *Οὐκ οἶδα ὑμᾶς*: οὐ δημιουργὸν ἕτερον ἐπιστάγει. Εἰ γὰρ αὐτὸς ἐφύτευσε, πῶς ἀλλοτρία; ἀλλὰ μετὰ τὸ στραφῆναι ἀλλοτρία

Ἐγὼ δὲ ἐφύτευσά σε.

Τουτέστι, Πλειστην τὴν ἐπὶ σὲ ἐπιμέλειαν ἐποίησάμην. Ἐκβαλὼν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἀλλοτρίαν σοι δοῦς γῆν, καὶ ἐκβαλὼν ἔθνη κατώκησά σε, ἐφ' ᾧτε τῆς εὐσεβείας τὸν καρπὸν δοῦναι. Τὸ δὲ, *πᾶσαν ἀληθινήν*, ἀντὶ τοῦ, ἐν ἀσφαλείᾳ σε κατώκησα, ὅπερ λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας· *Ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἡραπημένῳ ἐν κέρατι ἐν τόπῳ πλοῦνι*. Οὐχ ἀπλῶς δὲ τὸ, *πᾶσαν*, τέθεικεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσαν ἐν αὐτοῖς εὐσεβεῖς ἄνδρες, οἳ τε προφήται καὶ οἱ τοῦτοις ἐπόμμενοι, ἀντὶ τοῦ, Πάντας ὑμᾶς ἐβουλόμην εἶναι τοιούτους, πάντων ἐπίσης ἐπεμελήθη. Καὶ ἐφύτευσά ἀμπελον Σωρήχ· τουτέστιν ἐκλεκτὴν. Ὅπερ γὰρ ἐκεῖ λέγει ἐκλεκτὴν, ἐνταῦθα ἀληθινήν ἐπὶ τῇ τῶν πατέρων ἐκλογῇ. Πῶς ἐστράφης εἰς πικρίαν, ἢ ἀμπελος ἢ ἀλλοτρία; Ὁ Ἑβραῖος, *Ἐστράφης μοι εἰς σπέρμα ἀμπελου ἀλλοτρίας*. ἵνα εἴπῃ, Τὰ μὲν ἐμὰ νόμιμα παρεχάραξας, τοῖς δὲ τῶν ἐθνῶν ἔθεσιν ἐξηκολούθησας. Ὁ λέγει καὶ ὁ Μωυσῆς· *Ἐκ γὰρ ἀμπελου Σοδόμων ἢ ἀμπελος αὐτῶν, καὶ ἡ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας*. Ἡ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας ὁ βότρυς αὐτῶν. Ὅθεν καὶ χολὴν τῷ Δεσπότῃ προσήνεγκαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν θείαν ἐξύθρισαν φουτοργίαν, καὶ εἰς πικρίαν ἐστράφησαν, καὶ ἀντὶ σταφυλῆς ἀκάνθας, ὁ ἐξ αὐτῶν κατὰ σάρκα Χριστὸς ἀμπελον ἀληθινήν ἑαυτὸν ὀνομάζει λέγων· *Ἐγὼ εἰμι ἢ ἀμπελος ἢ ἀληθινή*· τοὺς δὲ εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας, κλήματα ποσειαγορεύει.

Καὶ ἐὰν ἀποπλύνη ἐν νίτρο.

Εἶτα ἵνα μὴ φυσικὴν εἶναι νομίσῃς [αὐ]τὴν. *Κεκληθῆσθαι ἐν ἀδικίαις σοῦ*. Καὶ μὴν, καὶ εἰ ἐπίκτητος ἐστὶ, καὶ ἐπιγέγονε, καὶ ἐξ ἀδικιῶν ἐστὶ, δυνατὸν ἀποτριφασθαι· καὶ γὰρ δυνατόν· εἰ γὰρ μὴ δυνατόν, οὐκ ἂν ἴεπεν· *Τί σοι καὶ τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου*; Πῶς οὖν λέγει· *Ἐὰν πληθύνῃς σεαυτῇ πόναν, κεκληθῆσθαι*; Ὡσπερ λέγει· *Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλιμτα αὐτῆς*. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ εἰς ἀδύνατον καθίστησι τὸ πρᾶγμα, καὶ τοιαῦτα ὑποδείγματα τοῦτο βούλονται, ἀλλὰ θυμοῦ τὰ ῥήματα.

Οὐ τοῦτο φησιν, ὅτι Ἐὰν μετανοήσῃς, οὐ δέχομαι σε, ἀλλ' ὅτι ἢ δι' ὕδατος κάθαρσις οὐδὲν ὠφελεῖ, ἐπειδὴ ἐδόκουν καὶ οὕτω καθαίρεσθαι. Ἐκ μεταφορᾶς ἔλαβε τῶν δυσεκπλῦτων ἐρίων, ἢ τῶν ἐπι-

κεχρωσμένων σωματων, ὑπό τινος διαχυθείσης A
 χολῆς, ἢ τινος τοιούτου. Τὸ μὲν γὰρ νίτρον, καὶ ἦν
 καλεῖ πόαν, τὸν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος
 ἀποπλύνειν ῥύπον οἶδεν· ἐπικεχρωσμένον μέντοι
 σῶμα, καὶ οἶονεῖ βεθαμμένον οὐκ ἰάται. Βούλεται
 γοῦν εἰπεῖν, ὅτι Οὐκ ἀπὸ τῶν σημημάτων δύνη τῶν
 ἀμαρτημάτων λαβεῖν τὴν ἀφρῆσιν. Γνησίας γὰρ τῆς
 περὶ τὸ καλὸν διαθέσεως δεῖ, καὶ τέλεον ἀποστρα-
 φῆσαι τὸ κακόν. Ἰνα οὖν εἴπη· Οὐκ ἀπὸ τοῦ εἶναι
 ἐν τῇ γῆ, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ θυσίας ἐπιτελεῖν, ἢ ἐν τῷ
 ναῷ εἰσέναι, ἢ Σάββατον τηρεῖν, ἢ τι τοιούτου,
 λαμβάνεις τὴν ἀφρῆσιν, ἀλλ' ἀρετὴν μετελθὼν, καὶ
 ἔργων ἐπιδειξάμενος κατόρθωσιν. Πόαν δὲ λέγει, ὃ
 κατὰ τὴν Σύρων φωνὴν, *alaa* καλοῦσι· κατὰ δὲ
 τὴν Ἑβραίων, *borith*· κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων φωνὴν,
δουρυκτιον ὀνομάζουσι. Τὸ οὖν, *κεκηλίδωσαι*, οἶονεῖ, B
 βεθιμμένη εἰ τῇ κακίᾳ, καὶ τῇ περὶ τὴν ἀσέβειαν
 ἐπιμελεῖται.

Πῶς ἐρεῖς, Οὐκ ἐμίανθην;

Τί βούλει πάλιν; Οὐκ ὠργισθῆς; οὐκ ἀπέβριψας;
 οὐκ εἶπας ὅτι *Κεκηλίδωσαι*; Τί πάλιν ἐλέγχεις;
 Ὁρᾷ· ἔραστοῦ ἡδικημένον ῥήματα; *Πῶς [ἐρεῖς], Οὐκ
 ἐμίανθην*; τὸ μέγιστον ἀμαρτήμα, ἐπὶ τῶν ἔργων
 παραβαίνοντες, ἐπὶ τῶν λόγων ἀρνεῖσθε.

Τὸ Πολυάνδριον τοῦτο ἦν, ὅπου τὰ σώματα τῶν
 παίδων ἐπὶ τοῦ Μανασσῆ κατωρύγη· τὰς γὰρ ὁδοὺς
 ἐνταῦθα τὰς πράξεις λέγει· ἔστηκε γὰρ ὁ τόπος βῶων,
 οὐδὲ ἀρνή τὸν ἔλεγχον φανερόν ὄντα. Μὴ γὰρ μα-
 κρὰν ἀπελθεῖν δεῖ;

Καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι οὐ τὴν γνώμην μετεβάλλοντο, C
 ἐπάγει· [*Πῶς] ἐρεῖς, Οὐκ ἐμίανθην*, τουτέστιν· Ἀμαρ-
 τάνουσα ἀρνή ὡς μηδὲν ποιήσασα. *Ἴδε τὰς ὁδοὺς σου
 ἐν τῷ Πολυανδρίῳ καὶ γινῶθι τί ἐποίησας*. Τουτέ-
 στιν, Ὅρα τὸν τόπον ὅπου ἡμάρτανες. Πολυάνδριον
 δὲ ὁ Ἑβραῖος οὐκ ἔχει, ἀλλ' *Ἴδε τὸν τόπον τοῦ Γαί*.
 λέγει δὲ ἐν τῷ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν Μαδιανιτῶν
 ἐκτραπέντες εἰς εἰδωλολατρείαν ἐξώκειλαν. Σκόπησον
 τοῖνον, φησὶ, τὰς ἀνωθῆν σου παρανομίας· ἴσως δὲ
 Πολυάνδριον ἠρμήνευσαν, ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν αὐ-
 τῶν ἀναιρεθέντων.

Ὅψ' ἐ φωνῆ αὐτῆς ὠλόλυξε.

Καθάπερ πρὸς γυναῖκα μεθύουσα, καὶ οὐκ εἰδυῖαν
 ἄπερ ἐπραξεν, οὕτω διαλέγεται. Πανταχοῦ σπουδάζει D
 μαθεῖν αὐτῆς τὰ ἀμαρτήματα· ὄντως γὰρ μεγάλης
 σοφίας δεόμεθα, πρὸς τὸ μαθεῖν ἡμῶν τὰ ἀμαρτή-
 ματα, ὄντως μεγάλων ὀφθαλμῶν. Τί τοῦ Δαυὶδ
 συνετώτερον; καὶ οὐκ ἡδυνήθη συνιδεῖν τὴν ἀμαρ-
 τίαν, οὐκ ἡδυνήθη κατιδεῖν. Ἄλλ' ἐδεήθη προφήτου
 τοῦ δηλώσοντος αὐτήν. Οὐ γὰρ οὕτω πρὸς τὸ ἀμαρ-
 τεῖν σφοδρὸς ὁ διάβολος, ὡς πρὸς τὸ μὴ συνιδεῖν τὸ
 ἀμαρτήμα, ἵνα ἐπιμένωμεν ἀμαρτάνοντες.

Τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ἐπλάτυσεν ἐφ' ὕδατα ἐρήμου.

Οὐδὲ ὡς ἀμαρτάνουσα, οὐδὲ ὡς κλέπτουσα, ἀλλὰ
 μετὰ ἀδείας, μετὰ πολλῆς πλησιμονῆς. Ὑδατα ἐρή-
 μου, τί φησι; τὴν ἀσέβειαν, τὴν εἰδωλολατρείαν.

²⁶ Num. xxv, 1.

corporibus coloratis bile inspersa, vel tali quopiam
 infectis. Nitrum enim, et quam appellat herban,
 sordesque quæ in ipsa superficie corporis sunt,
 lavare solent, at corpori quod colerem imbibit, et
 veluti tincto nullam afferunt medicinam. Hoc itaque
 dicere vult, quod non potes per hæc quæ sordes deter-
 gunt, iniquitatum consequi remissionem. Germano
 quippe in bonum opus est studio, per quod a malo
 perfecte recedatur. Ut plane dicat: Non quod hanc
 terram incolas, vel sacrificia offeras, vel templum
 ingrediaris, vel Sabbatum custodias, vel quid aliud
 simile facias peccatorum accipis remissionem, sed
 virtutem exercens, operumque effectorem te de-
 monstrans. Herbam vero dicit, quæ Syrorum lin-
 gua *alaa*, Hebræorum *borith*, a Græcis ea *doryc-
 tion* nominatur. *Maculata es*. Quasi diceret: Tincta
 es malitia, et studio impietatis.

VERS. 23. *Quomodo dices: Non sum polluta?*

Quid vis amplius? Nonne iratus es? non rejecisti?
 nonne dixisti quod maculata es? Quid denuo coar-
 guis? Vides amatoris injuriam passi voces? *Quo-
 modo dices: Non sum polluta?* Delictum hoc maxi-
 mum quod sceleste commisistis, hoc sermone ne-
 gatis.

Polyandrium hoc erat, in quo puerorum corpora,
 dominante Manasse, sepulta fuerunt; vias autem
 præsentis actiones vocat: stat enim locus et cla-
 mat. Nec manifestum rei argumentum negas. Num
 quippe longe proficisci oportet?

Ut ostendat eos sententiam non mutasse, sub-
 jungit: *Quomodo dices, Non sum polluta?* Hoc est,
 peccans inficiaris, ac si nihil commiseris. *Vide
 vias tuas in Polyandrio. Et quid egeris cognosce*.
 il est, vide locum ubi iniquitatibus te commacu-
 lasti. Polyandrium Hebræus non habet, sed, *vide
 locum Gai*, in quo nempe Madianitarum filius
 pellecti ad idolorum cultum lapsus est²⁶. Considera
 igitur, ait, tuas antiquas iniquitates: forsitan autem
 Polyandrium ob multitudinem ibi interfectorum
 interpretati sunt.

VERS. 23. *Ad vesperam vox ejus.*

Veluti ad mulierem vino obrutam, nec scientem
 quid egerit, convertit orationem. Hoc est quod ubi-
 que optat ut suas culpas agnoscat. Sane multa no-
 bis opus est prudentia, ut percipiamus quæ delin-
 quimus. Plane oculatissimos esse oportet. Quid
 Davide prudentius? nec tamen suum potuit intelli-
 gere peccatum, non valuit agnoscere; sed opus
 illi fuit propheta, qui illud sibi aperiret. Non est
 enim tam vehemens ad peccatum diabolus, quam
 ut ne peccasse nos sentiamus, ut in errore persi-
 stamus.

Vias suas dilatavit super aquas solitudinis.

Neque ut peccans, neque ut furtum admittens,
 sed licenter usque ad saturitatem. Aquas solitu-
 dinis quas vocat? impietatem, idolorum cultum.

In desideriis animæ suæ spiritu portabatur.

Juxta vero alios, *Spiritum attraxerant*. Spiritum enim aurahentes impurum, evanuerunt. Hoc est quæ audire volebat. Pseudoprophetae se dicere simulabant: vel quod furentis more in aliis ex aliis desideria ferebatur.

Aquarum nomine semper doctrinam suam ubique intelligit, illas vero aquas idolorum vocat doctrinam, ubi vane obstrepebatur. Considera nusquam ex necessitate, ubique ex potulantia, in concupiscentia animæ suæ, quando et cum animi desiderio mala agit.

Quis convertet eam?

Vides et hoc rursus aliter dictum, aliter factum. Non igitur conversa est, et tamen tu eam convertisti: nec dederat se, sed dixit quod non factum est, ut sic saltem converteretur.

In humilitate illius reperient illam.

Hoc est confectam, ligatam, contraditam.

Vespere vox ejus ululavit.

Textus Hebræus ita legit: *Veluti primogenitus vitulus lascivit. Vias suas dilatavit super aquas solitudinis*. Quasi diceret: Opera sua in solitudinibus velut aquas effudit, idolis cultum præbens, templo posthabito. Hebraei ita legunt: *Veluti juvenca instructa in deserto saltat. In concupiscentiis animæ suæ; consequenter Hebræus habet: In voluntate animæ suæ aberrare ad quolibet clima. Quis avertet eam?* In textu juxta seriem Hebræus legit: Hoc est, Me contra eam decernente captivitatem, quis illi opem feret? *Omnes qui quaerunt eam*. Hebræus: *In arando invenient eam*, id est in illius excidio; Sic itaque juxta Hebræorum sensum scriptum legimus, Græca vero verba hunc sensum præ se ferunt, Facilis capti erit mea providentia destinata.

Hebræorum Ennoian' ó δὲ Ἑλληνικὸς τοιαύτην τινὰ παρ' ἐμοῦ προνοίας οὐκ ἀξιουμένη.

Vras. 25. Averte pedem tuum a via aspera.

Quare iterum adhortaris? Quare iterum consillas, si jam maculata est? Vias asperas idola dieit: per sitim ostendit quod nullam in se res ea voluptatem habeat. Quæ enim voluptas filios filiasque mactare? Quid vero his præceptis asperius? quæ voluptas, eorum uxores mœchas et adulteras esse? Quæ voluptas audire futura incassum, et frustra, cum inde nullum sequatur emolumentum? Quæ voluptas concidi, manusque cruentare? Quæ tandem voluptas coire cum brutis? hac via nihil asperius.

Quis non fugeret viam asperam? Quis non evitet sitim? Hæc autem nec etiam post sermone factam adhortationem. *Viriliter agam*, Quid est, *viriliter agam?* Perstabo in contentione.

Vides superiorem textum: Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam, non ut poenitentiam everteret positum, sed ut genuinam a peccatis posceret conversionem. Cum itaque superius di-

A Ἐν ἐπιθυμίαις ψυχῆς αὐτῆς ἐπνευματοφορεῖτο.

Κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς, *Ελλύσαν ἀνεμον* πνεῦμα γὰρ ἐπισκασάμενοι τὸ ἀκάθαρτον, ἐματαιώθησαν. Ἦγουν, ἄπερ ἀκούειν ἠθούλετο. Λέγειν οἱ ψευδοπροφῆται προσεποιούντο, ἢ ὅτι μαινομένης δίχην, ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην ἐπιθυμίαν μετέβαιεν.

Ἵδατα ἀεὶ τὴν διδασκαλίαν καλεῖ τὴν ἑαυτοῦ πανταχοῦ, ἐκεῖνα δὲ τὰ ὕδατα τὴν διδασκαλίαν τῶν εἰδώλων, ἐνθα ἐκενοφωνεῖτο. Ὅρα οὐδαμοῦ ἐξ ἀνάγκης, πανταχοῦ ἐξ ὑβρεως ἐν ἐπιθυμίαις ψυχῆς αὐτῆς, ὅταν καὶ μετὰ ἐπιθυμίας τὰ κακὰ πράττη.

Τίς ἐπιστρέψει αὐτήν,

Ὅρῃς καὶ τοῦτο πάλιν ἐτέρως λεγόμενον, καὶ ἐτέρως γινόμενον. Οὐκ ἀπεστράφη οὖν, καὶ μὴν καὶ οὐ ἐπέστρεψας αὐτήν, καὶ οὐδὲ παρεδέδοτο. Ἀλλὰ τὸ μὴ συμβεβηκὸς εἶπεν, ἵνα οὕτω ἰοῦν ἐπιστραφῇ. Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτῆς ἐρήσουσιν αὐτόν.

Τουτέστι, κατειργασμένην, δεδαμένην, παραδεδομένην.

Ὅσῃ φωτὴν αὐτῆς ὠλόλυξεν.

Κατὰ τὸν Ἑβραῖον οὕτως ἔχει: Ὅς πρωτότοκον μοσχάριον σκιρῶ. — Τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ἐπλάτυνεν ἐφ' ὕδατα ἐρήμου. Ἴνα εἴπῃ: Τὰς πράξεις αὐτῆς ἐξέχευεν ὡς ὕδατα ἐπὶ τὰς ἐρήμους εἰδώλους λατρεύουσα καὶ καταφρονούσα τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὸν Ἑβραῖον οὕτω κεῖται: Ὅς δάμαλις δεδιδαγμένη ἐν πανερίμῳ ἄλλεσθαι. Ἐν ἐπιθυμίαις ψυχῆς αὐτῆς. Ἀκολουθῶς ὁ Ἑβραῖος ἔχει: Καὶ ἐν τῷ θελήματι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ βαδίζειν πρὸς ἕκαστον κλίμα. Τίς ἐπιστρέψει αὐτόν; Ἀκολουθῶς κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων κεῖται, τουτέστιν, Ἐμοῦ ἀποφνημένου κατ' αὐτῆς αἰχμαλωσίαν, τίς δύναται αὐτῇ βοηθῆσαι; Πάντες αὐτήν. Ὁ Ἑβραῖος: Ἐν τῷ ἀροτριῶν ἐρήσουσιν αὐτήν· τουτέστιν, ἐν τῇ διαφορᾷ αὐτῆς. Οὕτω μὲν οὖν κεῖται κατὰ τὴν τῶν ἔχει τῶν ῥημάτων διάνοιαν· Εὐάλωτος ἔσται, τῆς

Ἀποστρέψον τὸν πόδα σου ἀπὸ ὁδοῦ τραχείας:

Πῶς πάλιν παραινεῖς; πῶς πάλιν συμβουλεύεις, εἰ κεκηλιδωται; Ὅδοὺς τραχείας τὰ εἰδῶλα λέγει, καὶ δίψος δεικνύς, ὅτι οὔτε ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα ἔχει. Ποία γὰρ ἡδονὴ τὸ θύειν υἱοὺς καὶ θυγατέρας; Τί δὲ τούτων τραχύτερον τῶν ἐπιταγμάτων; ποία δὲ ἡδονὴ τὸ πορνεύεσθαι τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καὶ μοιχεύεσθαι; Ποία δὲ ἡδονὴ τὰ μέλλοντα προακούειν, εἰκῆ, καὶ μάτην οὐδὲν ὠφελουμένους ἀπὸ τῆς προρρήσεως; Ποία δὲ ἡδονὴ τὸ κατατέμενεσθαι, καὶ αἱμάττειν τὰς χεῖρας; Ἡ ποία ἡδονὴ τὸ συγγίνεσθαι ἀλόγοις; οὐδὲν τραχύτερον τῆς ὁδοῦ ταύτης.

Τίς οὐκ ἂν φύγῃ τραχεῖαν ὁδόν; Τίς οὐκ ἀποσταίῃ δίψους; Αὕτη δὲ οὔτε μετὰ παραινέσειν τὴν ἀπὸ τῶν λόγων. Τί ἔστιν, ἀνδριούμικ; τῇ φιλονεικίᾳ ἐπιμενῶ.

Ὅρῃς ὅτι τὸ ἄνω κείμενον, ὅτι Ἐάν ἀποκλύνη ἐν νίτρῳ, καὶ πληθύνῃς σεαυτῇ πόσιν, οὐκ ἀποστρεφομένων τὴν μετάνοιαν λέγει, ἀλλὰ γνησίαν τὴν ἐκ τῶν ἀμασσημάτων ζητῶν ἐπιστροφῆν. Ἐπειδὴ

τοίνυν ἐφη ἄνω· Τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ἐπλάτυνεν ἐφ' ἄξισσεν· Vias suas dilatavit in aquas deserti. Nunc eam adhortatur ne in idolorum cultu laboret eundo ad montes, nec inanium eorum desiderio teneatur. Hoc enim sibi vult, *Guttur tuum a siti*. Hebræorum vero lectio hæc est, *Averte pedem tuum, ne ambules nudis pedibus, et vocem tuam a planctu*. Hoc est : Sententiam muta, ne captiva fias, et malis oppressa lugeas. In utrisque autem eadem servatur sententia. Hic etenim quæ ab impietate proveniunt : Græcus malorum causam dicit : *Hæc autem dixit : Viriliter agam* ; hoc est : Nolo, satis per me habeo virium.

Ὡς αἰσχυρὴ κλέπτου ὄταν ἀλῶ, οὕτως αἰσχυρῆσονται.

* Τουτέστιν ὡς ἑπαυτοφώρῳ ληφθεὶς κλέπτης ἀρνήσασθαι οὐ δύναται, οὕτω καὶ οὗτοι τῶν συμφορῶν καταλαβουσῶν οὐκ ἂν ἀρνηθεῖεν τῶν ἐιδῶλων τὴν ἀσθένειαν, αἰσχυρόμενοι τῇ περὶ αὐτὰ θεραπείᾳ.

Οὕτως αἰσχυρῆσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ αὐτοί, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ προφῆται αὐτῶν.

* Ἐπειδὴ πολλάκις τῶν τιμωριῶν τοῦτο μᾶλλον ἡμᾶς θορυβεῖ, καὶ τοῦτο τίθησιν, ὃ μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν γέγονεν. Τῶν γὰρ ψευδοπροφητῶν ἀπατώντων αὐτοὺς εἰκῆ, καὶ φουσάντων τοῦναντίον ἐξέβη, καὶ ἐγένετο, καὶ γέγονεν αἰσχυρὴ μεγάλη, καὶ ἡσχύνθησαν οἱ βασιλεῖς, ὡς οὐ δυνάμενοι προστῆναι, οἱ ἱερεῖς μὴ πειθαρχήσαντες τοῖς παρὰ Θεοῦ, οἱ προφῆται δὲ διὰ τοὺς μάντιες.

Τῷ ξύλῳ εἶπαν· Ὅτι πατήρ μου εἶ σύ.

Τί ταύτης χειρόν τῆς ἀναισθησίας ; Εἰ γὰρ μὴ Θεὸν ἐγκατέλιπον, τί ταύτης τῆς πηρώσεως χαλεπώτερον ; Ἀλλὰ τῷ ξύλῳ οὐκ εἶπε, φησὶν, ἀλλὰ τῷ δαίμονι τῷ τὸ ξύλον κινουντι.

Καὶ ἔστρεψαν ἐπ' ἐμέ ῥῶτα.

Χείρων ἁμαρτία αὐτῆ. Τίνα κατέλιπον ; Ἠὼς ἀπειστράφησαν ; Συνεχῶς αὐτῶν λέγει τὰ ἁμαρτήματα.

* Ὁρᾶς ὅσον ἀγαθὸν τὰ κακὰ, ὅταν τὸν Θεὸν ἐπιγινώσκῃν ποιεῖ. Ὁρᾶς ὅτι παρὰ βραθυμίαν ἢ πλάνην ; Ὁρᾶς ὅτι παρὰ ἀνοίαν ; Ὁρᾶς, ὅτι παρὰ τὰ ἄλλα τὰ ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα [ἀλλ'. ἐλαττώματα].

* Ὅτι κατ' ἀριθμὸν τῶν πόλεων σου ἦσαν οἱ θεοὶ σου Ἰούδα.

Πάλιν δνειδος, ὅταν ποιηταὶ τῶν θεῶν ὦσι. Οὐδὲ γὰρ ὅτι ἐλάχιστοί εἰσιν ἔχει εἰπεῖν, οὐδὲ γὰρ ὅτι μακράν. Κατὰ ἀριθμὸν γὰρ τῶν πόλεων σου ἦσαν οἱ θεοὶ σου Ἰούδα.

* Ἴνα τί λαλεῖτε πρὸς με πάντες ὑμεῖς ἡσεθήσατε

Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι οἱ μὲν, ναί, οἱ δὲ, οὐ. Ἴν' οἱ διαφεύγοντες τὴν πλάνην τοῖς ἄλλοις γίνωνται παραμυθία. Ἄρα οὐδὲ καλεῖν τὸν Θεὸν ἄξιόν ἐσμεν ἀσεβοῦντες· οὐδὲ ἐν συμφοραῖς αὐτῷ εὐχεσθαι, ὅταν ἐν ἀδείᾳ αὐτὸν ἀγνοῶμεν, λέγει Κύριος· Μὴ γὰρ ἐγὼ λέγω ; Ὁ ὑβρισθεὶς, ὃ τὰ πάντα εἰδὼς.

A xisset : Vias suas dilatavit in aquas deserti. Nunc eam adhortatur ne in idolorum cultu laboret eundo ad montes, nec inanium eorum desiderio teneatur. Hoc enim sibi vult, *Guttur tuum a siti*. Hebræorum vero lectio hæc est, *Averte pedem tuum, ne ambules nudis pedibus, et vocem tuam a planctu*. Hoc est : Sententiam muta, ne captiva fias, et malis oppressa lugeas. In utrisque autem eadem servatur sententia. Hic etenim quæ ab impietate proveniunt : Græcus malorum causam dicit : *Hæc autem dixit : Viriliter agam* ; hoc est : Nolo, satis per me habeo virium.

B VERS. 26. *Sicut confusio furis cum deprehensus fuerit, sic confundentur.*

Id est, ut fur in ipso furto deprehensus inficiari non potest : sic et hi, ubi ærumnæ advenerint, negare non poterunt idolorum imbecillitatem, erubescerent quod illis cultum exhibuerunt.

Sic confundentur filii Israel ipsi, et reges eorum, et principes eorum, et sacerdotes eorum, et prophetæ eorum.

Quandoquidem sæpe inter pœnas hoc nos præcipue turbat, hoc etiam ponit, quod post incendium contigit. Pseudoprophetis enim illos vane decipientibus, et infantibus oppositum plane evenit, et facta est magna confusio, et confusi sunt reges, utpote ad tuendum impares, sacerdotes quod non obtemperarint a Deo missis, prophetæ propter aruspices.

C VERS. 27. *Ligno dixerunt : Quia pater meus es tu.*

Quid hæc stupiditate deterius ? Si enim Deum etiam non dereliquissent. Quid hæc cæcitate mollius ? Sed ligno, inquit, non dixit, verum moventi illud dæmoni.

Et converterunt ad me dorsa, etc.

Pejus hoc peccatum. Quem deseruerunt ? Quomodo aversi sunt ? Sæpe ipsorum scelera recitat.

Viden' quantum bonum ferant mala, cum ad agnitionem Dei ducunt ? Viden' ut terror a socordia proveniat ? Viden' ut e dementia reliquisque hominum erratis ?

D VERS. 28. *Quia juxta numerum civitatum tuarum erant dii tui, Juda, etc.*

Iterum aliud probrum, quod deorum opifices sint. Nec enim dicere potest quod paucissimi sint, aut quod longe distent. Nam secundum numerum urbium tuarum erant tibi dii, Juda.

VERS. 29. *Utquid loquimini ad me; omnes vos impie egistis, etc.*

Dici non potest quod hi quidem sic, hi vero non. Ut qui errores effugissent, cæteris essent solatio. Igitur nec digni sumus qui Deum invocemus, impie agentes : neque ut in adversis rebus preces ad illum fundamus, quando in tuto ipsum nescivimus. Dicit Dominus : Num ego hoc assero ? Qui injurias passus est, qui omnia novit.

VERS. 30. *Gladius devoravit prophetas vestros.*

Prophetas. At non decebat pueros, sed impostores, et hoc se fecisse affirmat : non simpliciter, nec morte communi, ne quis hoc naturæ tribueret, sed ut intelligerent iram a Deo immissam.

Neque ex beneficiis benefactorum agnovistis, neque afflicti ab impietate destitistis. Ego vero et erroris auctores neci tradidi. *Gladius enim, inquit, devoravit.* Quosdam etenim Elias propheta, quosdam Jehu rex, et Josias rex pius necavit.

VERS. 31. *Nunquid solitudo factus sum Israeli?*

Nunquid solitudo, etc. Hoc est, infructuosus, si enim infructuosus illis esset, recedendum illis erat. Sed etiam ob hoc, non est enim mercenario sensu Deo serviendum.

VERS. 32. *Nunquid obliviscetur sponsa ornamentisui?* etc. *Populus autem meus,* etc.

Considera denuo submissum sermonem.

Quod anxie quærebant homines gloriam. Non est quod dicant : Fruebamur quidem bonis, sed in honori eramus. Veluti sponsæ ornamentum ; sic et ego populo, ut difficile esset oblivisci.

Hoc est, quæ ad ornatum faciunt, homines cupiunt. Et sponsa quidem ornata gaudet ; inde enim formosa apparet ; virgo vero pectoralem amat fasciam ut decoram : populus cum et ornatum, et decorem, gloriamque non vulgarem a me consecutus fuerit : ornatum et decorem vocal præcepta legalia per quæ legitime videntur cæteris abundantiores præceptis, ab omni injuria nequitiaque alieni ; moderationem quoque humilitatemque edocti, gloriam vero quod ex Dei auxilio omnes succumberent, et mirarentur Dei sollicitudinem erga illos. Tantis igitur affecti a me beneficiis facti sunt immemores.

VERS. 33. *Quod adhuc bonum adinvenies in viis tuis ad quærendam dilectionem?*

Hoc est, quid feceris, et peccata tua delere poteris, teque puram ostendes, ut amore meo digna efficiaris. *Non sic.* Hoc est, neque si multa præstitis multitudinem iniquitatum abluere poteris.

VERS. 34. *Sed et tu malignata es polluendo vias tuas.*

Id est, hoc tibi fuit studium quasi enitenti, et curanti ut immunda fieres. Hoc animo fecisti omnia. Hoc igitur erat illi studium. Quid tale tu de ipsa? Quanquam relictis cæteris omnibus? vide quid ponat ; in manibus tuis inventi sunt sanguines animalium innocentium.

Non in fossis inveni eos.

Hoc et Ezechiel ait : *Hoc tuam omnem superat nequitiam, quod filios mactarent, et naturam tibi*

A *Mάχαιρα κατέφαγε τούς προφήτας ὁμῶν.*

Τούς προφήτας. Ἄλλ' οὐκ ἔδει τὰ παιδία, ἀλλὰ τοὺς ἀπατῶντας, καὶ τοῦτο ἐποίησε, φησί, καὶ οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ κοινῶ θανάτῳ· ἵνα μὴ τις τῇ φύσει τοῦτο λογίσσεται, ἀλλ' ἵνα μάθωσιν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ γέγονεν ἡ ὀργή.

Ὅτε εὐεργετούμενοι, τὸν εὐεργέτην ἐπέγνωτε, οὔτε παιδευόμενοι τῆς ἀσεβείας ἀπέστητε. Ἐγὼ δὲ καὶ τοὺς αἰτίους τῆς πλάνης σφαγῆ παραδέδωκα. *Μάχαιρα,* γὰρ, φησί, κατέφαγε. Τοὺς μὲν γὰρ, Ἥλίας ὁ προφήτης, τοὺς δὲ Ἰηοῦ ὁ βασιλεὺς, τοὺς δὲ Ἰωσίας ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σφαγῆ παραδέδωκεν. *Μὴ ἔρημος ἐγενήθη τῷ Ἰσραήλ ;*

Μὴ ἔρημος, τουτέστι μὴ ἀκαρπος. Εἰ γὰρ ἀκαρπος, ἀναχωρῆσαι αὐτοὺς ἐχρῆν. Οὐδὲ οὕτω μὲν οὖν, οὐ γὰρ μισθῷ δουλεύειν δεῖ τῷ Θεῷ.

Μὴ ἐπιλήσεται νόμῳ τὸν κόσμον αὐτῆς ; Ὁ δὲ λαός μου.

Ὅρα πάλιν ὑφειμένον τὸν λόγον.

Ὁ μάλιστα ἐζήτουν ἄνθρωποι, τὴν δόξαν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι Ἄγαθῶν μὲν ἀπελαύομεν, ἐν ἀτιμίᾳ δὲ ἤμεν. Ὅσπερ τῇ νόμῳ κόσμος, καὶ γὰρ τῷ λαῷ, ὥστε δύσκολον ἦν τὸ ἐπιλαθέσθαι.

Τουτέστι, τὰ πρὸς εὐκοσμίαν διωκουσιν ἄνθρωποι. Καὶ νόμῳ μὲν ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, ὡς ὡραϊζομένη ἐξ αὐτοῦ, παρθένος δὲ τῆς στηθοδεσμίδος ἀντέχεται, ὡς εὐπρέπειαν ἐχούσης· ὁ δὲ λαός, καὶ κόσμον, καὶ εὐπρέπειαν ἐσχηκώς παρ' ἐμοῦ, καὶ δόξης οὐ τῆς τυχοῦσης ἀπολαύσας, κόσμον μὲν καὶ εὐπρέπειαν καλέσας τῶν νομίμων τὴν διάταξιν, καθ' ἣν νομίμως τῶν λοιπῶν ἄλλων φαίνονται ἐν διατάγμασιν ὄντες, πάσης μὲν πλεονεξίας καὶ κακίας ἀλλότριου τυγχάνοντες, ἡμερότητα καὶ φιλανθρωπίαν παιδευόμενοι, δόξαν δὲ ὡς ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας πάντων ὑποκυπτόντων, καὶ θαυμαζόντων τὴν εἰς αὐτοὺς κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ, τοσοῦτων τοίνυν ἀπολαύσαντες παρ' ἐμοῦ, λήθη τῶν ἐμῶν εὐεργεσιῶν ἐποιοῦντο.

Τί ἔτι καλὸν ἐπιτηδεύσεις ἐν ταῖς ὁδοῖς σου τοῦ ζητῆσαι ἀγάπην ;

Τουτέστι, πόσα ποιήσασα δυνήσῃ ἐξαλείψαι τὰ ἁμαρτηματὰ σου, καὶ δεῖξαι αὐτὴν καθαρὰν, ὥστε τῆς παρ' ἐμοῦ ἀγάπης ἀξιωθῆναι. Οὐχ οὕτως, τουτέστιν, οὐδὲ πολλὰ ποιήσασα, δύνη ἐκπλῦναι τῶν ἁμαρτημάτων τὸ πλήθος.

Ἄλλὰ καὶ σὺ ἐπορηρεύσω τοῦ μιᾶναι τὰς ὁδοὺς σου.

Τουτέστιν, σπουδῆν ἔθου ταύτην, ὥσπερ φιλονεικοῦσα καὶ ἐπιτηδεύουσα ἀκάθαρτος γενέσθαι, οὕτω πάντα πεποίηκας. Αὕτη τοίνυν σπουδῆν ἔσχε τοιαύτην, τί τοιοῦτον σὺ περὶ αὐτῆς ; Καίτοι πάντα τὰ ἀλλὰ παραλιπῶν, ὅρα ποῖον τίθησιν, ἐν χερσὶ σου εὐρέθη αἵματα ψυχῶν ἀθώων.

Οὐκ ἐν διορύγμασιν εὔρον αὐτούς.

Τοῦτο καὶ Ἰεζεκιήλ φησι, *Τοῦτο ὑπὲρ πᾶσαν τὴν πορηλίαν σου, ὅτι τοὺς υἱοὺς ἔθου, καὶ τῆς φύ-*

σιν ἐξεπολέμωσαν πρὸς ἑαυτούς. Οὐδὲν οὐδέπω λέγω, ὅτι δαίμοσιν, ἀλλ' ὅτι μηδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, καὶ τὸ δεινὸν οὐδὲ λάθρα, οὐδὲ νόμῳ ληστείας, ἀλλὰ τρῶπι εὐσεβείας ἐδράτο τὰ δεινὰ, ἐπὶ προσήματι ἀγιαστείας μαιφονίαι ἐτελοῦντο [ἀλλ. ἐτολμώντο].

Καὶ εἶπας ἀθῶός εἰμι.

Τὸ ἀναίσχυντον τὸ περὶ τὰ ἁμαρτήματα, ὃ μάλιστα τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργὴν ἐκκαλεῖν δύναται, τὸ μηδὲ ἐπιγνώσκειν τὰ ἑαυτῶν πλημμελήματα.

Ἄλλὰ ἀποστραφῆτω ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ.

Τί λέγεις, μάτην ὀργίζομαι ἢ εἰκῆ χαλεπαίνω; Οὐκ οὖν ἀπολογοῦμαι ὑπὲρ ἑμαυτοῦ, ὅτι κατεφρόνησας σφόδρα.

Ἰδοὺ ἐγὼ κρίνομαι πρὸς σὲ ἐν τῷ λέγειν σε· Οὐχ ἡμάρτον

Ἄς εἰ μὴ τοῦτο προσέθηκας, οὐκ ἂν ἐκρίθην· Ὅρξ ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ ποιοῦν με καταδικάζειν [καταψηφιεῖν] σε, καὶ καταφρονεῖν σου; σὺ με κατέστησας εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην, σὺ τῆς δίκης αἰτιος γέγονας, σὺ τὴν κατηγορίαν ταύτην κρίνεις. Ἰνα ἀπολογησῶμαι ὑπὲρ ἑμαυτοῦ τοὺς μακροὺς τοῦτους ἀποτείνεις [ἀποτείνω] λόγους, καὶ οὐκ εἶπε, Κατηγορῶ σου· ἀλλὰ, Κρίνομαι πρὸς σὲ, ἑμαυτοῦ προϊσταμαι, ἑμαυτῷ συνδικῶ, ὥστε οὐδ' ἂν ἐκρίθην, οὐ μόνον οὐκ ἂν κατηγορήσας, εἰ μὴ τοῦτο ἔλεγες, ἐπειδὴ με ὑπεύθυνον ἐγκλήματι βούλει ποιῆσαι.

Ὅτι κατεφρόνησας τοῦ δευτερώσαι τὰς ὁδοὺς σου.

Οὐδὲ ἐπὶ τοῖς πρώτοις [ἀλλ. προτέροις] σε εὐθύνων ἁμαρτήμασι, τοῖς αὐτοῖς ἐπέθου πάλιν. Καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐγκλημα ἂν ἐθέμην, εἰ μὴ πάλιν τοῖς αὐτοῖς ἐπεχείρεις, οὐκ ἐκ τοῦ νικᾶσθαι πάθεις, ἀλλ' ἐκ τοῦ βράθυμην. Ὅρξ ὅτι οὐ τοῦτό ἐστι τὸ παροξύνειν τὸν Θεὸν τὸ ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ τὸ τοῖς αὐτοῖς περιπίπτειν, καὶ καταφρονούντας μὴ ἐπιστρέφειν, ἐπεὶ καὶ ἡμᾶς τοῦτο πάλιν παροξύνειν εἴωθε.

Καὶ ἀπὸ Αἰγύπτου καταισχυνθήσῃ καθὼς καθοσχύνθη Ἄσσοῦρ.

Ἦτοι ἀγνωμονησάντων ἐκαίνων, ἦτοι ἀσθενῶν ἀποδειχθέντων, καὶ τοῦ Πέρσου κρατήσαντος.

Οὐ τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἢ Ἀσσυρίων ἀγνωμοσύνης, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐγκαταλείψεως τὸ πᾶν γέγονε, τούτεστι τὰ ἀγαθὰ σου τὴν προσδοκίαν σου ἀπώσατο. Ἦ ἐλπὶς αὐτῆς [αὐτοῖς] Αἰγύπτιοι ἦσαν· ἀπώσατο αὐτὴν ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ εὐωδύθη. Διατί; ὅτι οὐκ ἐπ' ἀσφάλειαν ἠλπισαν, Ἐπικατάρματος ἀνθρώπος ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἀνθρώπον. Ὅρξ πῶς τὰ πάντα ποιεῖ εἰς ἀνάγκην καθιστὰς αὐτοὺς τοῦ ἐλπῖσαι ἐπ' αὐτόν· οἱ δὲ οὐ προσείχον, οὐδὲ ἐπαίσθησαν.

Καὶ αἱ χεῖρές σου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου.

Οὗτος γὰρ τῶν πενθούτων ὁ τρόπος ἐστίν, ὅταν ἀνήνυτα θρηγῶσιν.

Ὅσπερ πάλαι φησὶ, τὸν Ἀσσύριον ἐπικαλεσάμενοι, ὡς Ἄχας φαίνεται πεποικῶς, τέλος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀσσυρίου τὰ δεινὰ πάντα πεπόνθατε· οὐ γὰρ μόνον εἶλε τὰς δέκα φυλάς, ἀλλὰ πολλὰς πόλεις τῆς Ἰουδαίας. Τὰ αὐτὰ, φησὶ, πείσῃ καὶ παρ' Αἰγυ-

³⁵ Ezech. xvi, 20. ³⁶ Jerem. xvii, 5. ³⁷ IV, Reg. xvi, 7.

A inimicam redderent ³⁵. Nec dico, quod dæmonibus, sed cum nihil haberent de quo quæreretur. Quodque gravius est, quod non clanculum, nec prædonum more, sed pietatis specie crudelia hæc patrabantur sub prætextu sanctitatis homicidia fiebant.

VERS. 35. *Et dixisti: Innocens sum.*

Est in perpetrands peccatis impudentia, quæ Dei iram maxime potest irritare, non agnoscere commissa crimina.

Sed avertatur furor ejus a me.

Quid ais? sine causa irascor et ægre fero? Igitur rationem reddo, quod nimium contempsisti.

Ecce ego judicio contendam tecum, in dicendo te: Non peccavi.

Hoc si non addidisses, nequaquam judicium subiissem. Vides cur ego te accusem, et condemnem? tu me ad hoc impulisti, tu judicii causa, tu accusationis hujus judex, ut me defendam sermones hos protraho longos, et non dixit: Accuso te, sed, judicio contendo tecum, causam meam ago: mihi ipsi patrocinor. Ita nec judicio contenderem, nedom accusarem, nisi tu hoc dixisses: quandoquidem vis me reum criminis esse.

VERS. 36. *Quia contempsisti valde iterando vias tuas.*

Nec de delictis prioribus te nunc accuso, eadem iterum cœpisti committere. Nec hoc tribuerem crimini, nisi denuo iisdem dares operam, non quod affectibus animi vincereris, sed præ desidia. Vides, non ideo irritari Deum quod peccetur, sed quod in eadem quis relabatur, et aspernando non convertatur? Quippe et nos hoc irritare solet.

Et ab Ægypto confunderis, sicut confusa es ab Assur.

Vel illis inique se gerentibus, vel quod illi fuerint inferiores viribus, et Persa devicerit.

Non ex iniquo Ægyptiorum, vel Assyriorum animo, sed ex Deo deserente totum provenit. Hoc est bonis tuis exspectatione tua te deturbavit. Spem ejus Ægyptii erant, hanc detrusit Deus, nec felix consecutus est finis. Propter quid? quia spes non in tuto collocata erat: *Maledictus homo qui confidit in hominem* ³⁶. Vides ut agat omnia quo illos adigat, ut sic in eo spem reponant. At illi non animum induxerunt, nec obtemperarunt.

Et manus tuæ super caput tuum.

Hic enim est ejulantium mos, cum rem desperatam plangunt.

Ut olim ait, Assyrio advocato, hoc enim Achaz ³⁷ fecisse dicitur, tandem ab ipso mala omnia perpessi estis; nec enim tantum decem tribus cepit, sed et multas Judææ urbes. Similia dicit et ab Ægyptiis perferes. Quasi diceret: Spes quam super Ægyptiis

fundasti, nihil tibi proderit; æque enim sibi respondent impudentia et iniquitas.

CAP. III.

VERS. 1. Si dimiserit vir uxorem suam.

Quid sibi vult hoc exemplum? Illud unum, et maximum: nam quod vir non tolerat, hoc ego sustinui: transeuntibus vobis ad alios viros, iterum vocabam, iterum in matrimonium admittebam. Quamquam tibi a viro repudium, ipso odio habente, hic autem non a viro, sed ab uxore: ita ut exemplum non æque se habeat: nec enim ipse eam dimiserat, sed ea illum dereliquerat.

Tu autem fornicata es in pastoribus multis... dicit Dominus.

Dicit. Ad inferiora, non ad superiora referendum, hoc est, dicit Dominus ad vos. Datam autem a Moyse legem proposuit. Uxor quæ viro non placet, si dimittatur, et deinde nubat akeri, et rursus invisā ab illo quoque discesserit, non est in potestate primi viri eam recipere. Hæc itaque lex, ait, de his, qui nupserunt est lata, tu vero sæpius, ait, a me propter iniquitates repudiata, et externos advocans, id est Assyrios, et Ægyptios, pastores enim semper reges vocat, cum calamitatibus vexareris ad me iterum confugisti, tibi que præstiti meum auxilium. Quidam item sic exposuerunt. Quod impudenter delinquens ad meam domum accedis, nec æmularis mulieres, quæ ad eos, qui illas dimiserant, reverti erubescunt. Omnis sane mulier a viro ejecta, alii que copulata ad primum virum regredi non potest, lege hoc prohibente; tu vero me, qui tibi legitime conjunctus sum, dimisso, multis te dæmonibus impuris copulasti, quorum noxæ cum sensu tacta esses, ad me regressa es, et ego non ejiciebam, et si non ex animo me hæc esse putas, leva oculos tuos in directum, et vide ubi non permista es.

ei δὲ νομίζεις οὐκ ἀπλῶς με ταῦτα λέγειν, ἄρον τοὺς ὀφθαλμοὺς σου εἰς εὐθείαν, καὶ ἴδε ποῦ οὐχὶ ἐξεφύρης.

VERS. 2. Leva oculos tuos in directum et vide.

Vide, ipsam propriorum delictorum testem adducit: ipsam sui accusatricem facit, iterum clamabat, ait, omnis via accusat. Vide ubi te non inquinaveris, cernis, ut ream manifestius convincat tuncque inferat pœnam?

In viis sedebas.

Hic vehemens peccandi studium indicare vult: quod maximo voluntatis impetu ea operaretur.

Et polluisti terram in fornicationibus tuis.

Atqui ex delictis nunquam terra polluetur, sed ut pondus rei adjungat, hoc dicit.

* Ubi non fueris permista; in viis sedebas, etc.

Pro polluta es. Sed et tunc quoque impia eras, tamen adventans ad templum honorem erga me dis-

τίων ἴνα εἴπῃ· Εἰς ἀνόμησόν σοι ἔσται ἡ ἐλπίς τῶν Αἰγυπτίων ἐν τῷ λέγειν σε, κατὰλληλος γὰρ ἡ ἀνάθεια τῇ παρανομίᾳ.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Ἐὰν ἐξαποστείλῃ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

Τί βούλεται τὸ ὑπόδειγμα; Ἐν πρῶτον, καὶ μέγα, ὅτι Ὅπερ ἀνὴρ οὐκ ἀνέχεται, τοῦτο ἡνεσχόμεν ἔγω, γιγνομένοις ὑμῖν ἀνδράσιν ἑτέροις, πάλιν ἐκάλουν, πάλιν ἐδεχόμεν. Καίτοι ἐκεῖ τοῦ ἀνδρός ἐστὶν ἡ ἀποστολή, αὐτοῦ μισοῦντος, ἐνταῦθα δὲ οὐχὶ τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ τῆς γυναίκος, ὥστε οὐδὲ ἴσον τὸ ὑπόδειγμα· οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτὴν ἐξαπέστειλεν, ἀλλ' αὐτὴ αὐτὸν ἐγκατέλιπεν.

Καὶ σὺ ἐξεπύρρευσας ἐν ποιμέσι πολλοῖς... λέγει Κύριος.

Τὸ λέγει, Οὐ πρὸς τὸ ἄνω ἀναγνώστειον ἀλλὰ πρὸς τὸ κάτω, τουτέστι, λέγει Κύριος πρὸς ὑμᾶς. Ἔθεικε δὲ τὸν παρὰ Μωσέως θεθέντα λόγον, ἐὰν ἡ μή καθ' ἡδονὴν οὖσα γυνὴ ἀπολυθεῖ τοῦ ἀνδρός, εἶτα γενήσεται ἑτέρῳ, καὶ μισθηθεῖσα αὐθις κακείνου ἀναχωρήσει, μὴ ἐξείναι τῷ προτέρῳ λαμβάνει αὐτήν. Οὗτος μὲν οὖν, φησὶν, ὁ νόμος ἐπὶ τῶν γεγραμμένων κεῖται· σὺ δὲ πολλάκις, φησὶν, ἀποπεμφθεῖσα παρ' ἐμοῦ διὰ τὰς παρανομίας, καὶ τοὺς ἀλλοτρίους ἐπιδοωμένη, τουτέστιν Ἀσσυρίους, καὶ Αἰγυπτίους· ποιμένας γὰρ αἶε τοὺς βασιλεῖς λέγει, ἐν συμφορᾷ ἐξεταζομένη πάλαι [πάλιν] κατέφυγες ἐπ' ἐμὲ, καὶ παρεῖχον τὴν παρ' ἐμαυτοῦ ῥοπήν. Τινὲς δὲ, ὅτι ἀναισχύντως παρανομοῦντα [παρανομοῦσα] ἔρχη εἰς τὸν οἶκον τὸν ἐμὸν, οὐδὲ τὰς γυναῖκας μιμουμένη, αἷ αἰδοῦνται ὑποστρέψαι πρὸς τοὺς ἡδὴ τῶν ἀνδρῶν ἐξαποστειλαντας. Πᾶσα μὲν γυνὴ τοῦ ἀνδρός ἀφισταμένη, καὶ ἑτέρῳ συναπτομένη πρὸς τὸν ἀνδρα τὸν ἕτερον ἐπανελθεῖν οὐ δύναται, τοῦ νόμου τοῦτο κωλύοντος· ἐμὲ δὲ σὺ τὸν κατὰ νόμον σοι συναφθέντα καταλιπούσα πολλοῖς συνήφθης δαίμοσιν ἀνοσίοις, εἶτα πάλιν αἰσθησὶν δεχομένη τῆς βλάβης πρὸς ἐμὲ ἐπανήεις, ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπωθούμην, καὶ ἴδε ποῦ οὐχὶ ἐξεφύρης.

Ἄρον τοὺς ὀφθαλμοὺς σου εἰς εὐθείαν, καὶ ἴδε.

Ὅρα, αὐτὴν μάρτυρα καλεῖται οικείων ἀμαρτημάτων, αὐτὴν ποιεῖται κατηγοροῦν· πάλιν ἐθεῖα, φησὶ, πᾶσα ὁδὸς κατηγορεῖ· ἴδε ποῦ οὐκ ἐξεφύρης, ὁρᾷ πῶς ποιεῖται σαφεστέρως τὰς ἀποδείξεις, καὶ τότε ἐπάγει τὴν δίκην;

Ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας.

Ἐνταῦθα βούλεται δεῖξαι τὴν πολλὴν περὶ τὰ ἀμαρτήματα σπουδὴν, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ταῦτα εἰργάζετο.

Καὶ ἐμίλας τὴν γῆν ἐν ταῖς πορνεύσασιν σου.

Καὶ μὴν ἀπὸ ἀμαρτημάτων οὐκ ἂν ποτε μιανθεῖ ἡ γῆ, ἀλλ' ὥστε ἐπᾶραι τὸ πρᾶγμα, λέγει.

Καὶ ἴδε ποῦ οὐχὶ ἐξεφύρης, ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας.

Ἄντι τοῦ ἐμῶνθης. Ἄλλ' ἡσέβει; μὲν καὶ τότε, ὁμως δὲ καθυπεκρίνου τὴν εἰς ἐμὲ τιμὴν τῇ εἰς τὸν

ναὺν ἀφίξει· νῦν δὲ εἰς ἀπέραντον ἐχώρησας βυθὸν κακῶν, πάντα τόπον ἐμπλήσασα τῆς παρανομίας σου. Ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισα αὐτῆς, ὡσεὶ κορώνη ἐρήμου μένη, τουτέστιν ὡς μεμονωμένη κορώνη γέγονας παντὸς καλοῦ στερηθεῖσα· ὑπὸ πολλῶν τε ἐχθρῶν αἰχμάλωτος γενομένη, καὶ διαφόρῳ θανάτῳ ληϊζομένη, καὶ ἔτι ἀντείχου τῆς κακίας.

Καὶ ἔσχατος ποιμένας πολλοὺς, ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι.

Οὐχ ἐμὲ ἐβλάψας, ἀλλὰ σὺ ἐβλάθης, σὺ τὰ δεινὰ πέπονθας, ποιμένων γὰρ τὸ ποιμαίνειν ἔστιν, οὐ τὸ ἐμποδίζειν.

Τὸ δεινὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι οὐδὲ ἐπελάβετο τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, οὔτε μετὰ ἐπιεικείας ἡμάρτανεν.

Οὐχ ὡς οἶκόν με ἐκάλεσας καὶ πατέρα, καὶ ἀρχηγόν;

Ἀπὸ τῶν σῶν, ἀπὸ τῆς σῆς περὶ ἐμὲ διαθέσεως, ταῦτα λέγω, ἅπερ ἔστι διαθέσεως ὀνόματα, πατήρ, ἀνήρ, οἶκος, ἀρχηγός παρθενίας.

Τουτέστιν, οὐ προσέσχες, ὅπως σε ψικειωσάμην ἐν τάξει σοι πατρὸς γενομένου, καὶ ἀνδρὸς παρθένου ἀγομένου· οὐ ταύτας μοι τὰς τῆς οἰκειώσεως προσηγορίας ἐτίθεις.

Μὴ διαμνεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, κ. λ. τ.

Τουτέστιν, ἡ πορνεία σου, καὶ τὸ ἀτιμωρητὶ ταῦτα ποιεῖν. Τουτέστι μὴ ἐπιμένουσαι τοῖς κακοῖς, ἀτιμωρητος ἔση, καὶ περιγενήσῃ τῶν πολεμίων ἐν εὐσεια τυγχάνουσα.

Ἴδοὺ ἐλάλησας.

Ὅρξαι αὐτὴν ἀπὸ μελέτης ποιούσαν, καὶ ἀπὸ σκέψεως.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ βασιλέως.

Οὕτως εὐδόκιμος ἦν, οὕτως εὐσεθής· Οὐχ ἀπλῶς ὁ χρόνος προστίθεται, ἀλλὰ μεῖζον ἐγκλημα τοῖς Ἰουδαίοις· ὅτι οὐδὲ ἄρχοντα ἔχοντες ἐπιμελούμενον αὐτῶν βελτίους ἐγένοντο, ἐντυγχάνει τῷ προφῆτῃ ὁ Θεός, ἔπει καὶ ἡμεῖς δούλους ἐντυγχάνομεν, ὅταν παρὰ τῶν ἐρωμένων καταφρονώμεθα.

Ἴδεις ἂ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ.

Καὶ μὴν ἀπαθὲς τὸ θεῖον ἀλλ' ὁμως ὡς ὑβρισμένος καὶ ἡδικημένος διαλέγεται. Ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραήλ οὐχ εἷς, οὐ δεῦτερος, ἀλλὰ πᾶν τὸ πλῆθος, καὶ μὴν οὗτος οὐκ εἶδεν, ἐκεῖνα γὰρ πρὸ αὐτοῦ ἦσαν, ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν ἀντὶ τοῦ, Ἔμαθες.

Δίκαιος γέγονεν ὁ Ἰωσίας, καὶ πολλὴν σπουδὴν περὶ τὴν θεραπείαν τοῦ Θεοῦ ἐποίησατο, ὥστε καὶ τὸν λαὸν αὐτῷ ὑπηρετεῖσθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ τινες ἦσαν, οὐ γνησίως μετιόντες τὴν εὐσεβείαν, ἐλέγχει αὐτούς ὁ προφήτης διὰ τούτων τῶν ῥημάτων, καὶ τῆ παραθέσει τῶν δέκα φυλῶν παρανόμους τούτους δείκνυσιν, ἐπειδὴ ἀπῆσαν ἐκεῖνοι· ἐδούλευον γὰρ ἐν Βαβυλῶνι.

Καὶ εἶπα, μετὰ τὸ πορνεῦσαι αὐτὴν ταῦτα πάντα· Πρὸς με ἀνάστρεψον. Καὶ οὐκ ἀνέστρεψε.

Τὸν προφήτην διδάσκει τῆς τιμωρίας τὸ δίκαιον,

simulabas. Nunc in immensum te projecisti malorum profundum, omni loco tuis iniquitatibus operto. In viis tuis sedisti quasi cornix deserta. Hoc est, uti desolata cornix effecta es omni bono privata, multorumque captiva ditionem passa, varia morte deprædata, et tamen malitiam retinebas.

VERS. 3. *Et habuisti pastores multos. Facies tua facta est meretricis.*

Non mihi, sed tibi tulisti damna: mala sustinuiti, pastoris enim pascere, non impedire est.

Grave hoc est, quod proprios lapsus non pereperit, nec mediocria peccarit.

VERS. 4. *Nonne tanquam domum me vocasti, et patrem, et ducem?*

Ex tuis, tuoque in me affectu hæc dico, quæ sunt affectus nomina, pater, vir, domus, virginitalis dux.

Hoc est, non attendisti, ut te meam asciverim, loco patris tibi effectus, et viri, qui ducit virginem. Non has mihi amicitia appellationes tribuebas.

VERS. 5. *Nunquid permanebit in perpetuum, etc.*

Hoc est, fornicatio tua, et hæc impune patrare. Hoc est, si in malis non perstiteris, ab omni eris punitione immunis, et si piam te gesseris, omnium hostium vires debellabis.

Ecce locuta es.

Vides ipsam data opera prudentique animo hæc perpetrantem.

VERS. 6. *Et dixit Dominus ad me in diebus Josias regis.*

Adeo laudabilis erat, adeo pius. Nec frustra mentio illa de tempore facta est: sed ut majori peccato obnoxiores Judæos ostenderet: quod nec cum principem illos moderantem haberent, meliores effecti sunt, alloquitur Deus prophetam, quemadmodum et nos cum a dilectis negligimur, servos alloquimur.

Vidisti quæ fecit mihi domus Israel.

Et certe Deus passionibus non subjacet, tamen veluti contumelia et injuria affectus loquitur. Multitudo Israel, non unus, non alter, sed multitudo universa. Et profecto hic non viderat, præcesserant enim ista; sed hoc est positum perinde ac si diceret: Cognovisti.

Justus erat Josias, magnoque studio Dei cultum prosequeretur, ita ut et populus illi subserviret. Sed cum quidam essent non legitime pietatem colentes, eos propheta his verbis redarguit, et decem tribuum comparatione eos iniquitatis reos ostendit, cum illi abessent, in Babylone enim serviebant.

VERS. 7. *Et dixi postquam fornicata erat, hæc omnia: Ad me revertere. Et non est reversa.*

Justam esse poenæ inflictionem prophetam Deus

edocet : *Abit super omnem montem excelsum.* Deinde suam bonitatem humanitatemque explicat : *Et dixi, cum mæchata esset.* Libens itaque volens mortem sibi conscivit; neque initio juxta leges, vitam instituens, nec post impietatem patratam conversa. Hinc Judæ tribus acrior vehementiorque accusatio. *Et vidit prævaricationem.* Cum perspexisset, ait, malitiam sororis suæ multamque propter eam inflictam, æmulatione malitiæ non abstinuit, sed illius inhæsit vestigiis.

VERS. 9. *Et facta est in nihilum fornicatio ejus, etc.*

Nil se, ait, perversum patrare putabat, fornicationem autem idolorum cultum vocat; relicto enim Deo, qui eorum sponsus nominabatur, idola colebant, cædibusque terram implebant dæmonibus liberos sacrificantes. *Et mæchata est cum lapide et ligno.* Conspiciam fornicationis accusationem effecit.

VERS. 10. *Et in omnibus his non est reversa, sed in mendacio.*

Postquam enim tunc visi sunt meliores, propter hoc ait reversos esse in mendacio, mendacium enim hoc erat.

VERS. 11. *Et dixit Dominus ad me : Justificavit animam suam Israel præ prævaricatrice Juda.*

Non veluti justificatos laudat filios Israel, sed veluti minus, et primum peccantes; hos autem improbat, quod non evaserint hac castigatione meliores.

Deinde pluribus commonstrat, quod sororis impietatem non est detestata, cum interneconem ejus conspexisset; et quod venia quadam potius decem tribus, quam Judæ, dignæ videbantur, quæ cum eorum ærumnas vidisset, a calamitatum tamen causis non abhorruit. Quapropter et prophetæ, ut illis vaticinetur, imperatur.

VERS. 12. *Vade, et lege sermones istos contra aquilonem.*

Quid est hoc? Num ad aquilonares partes civitatis? et quid id petit? quid ad absentes Israelitas sermonem dirigit? vel hoc peragit ad aquilonares partes civitatis tanquam eos exstimulans, pungensque; omnia enim dicit eorum causa. Nos etiam vita functis beatitudinem tribuimus, viventes ad sanioris vitæ cursum excitando, eosque celebramus stimulando, et absentium famam extollimus. Sic et Deus, ait, jubet sermones mitti, ut et hi, et illi probiores fiant, sicut Paulus ait²⁸ : *Si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis.* Sic et Deus hos excitat eorum laudes celebrando. Nam quia pejores vobis hi sunt, vobis de reliquo verba facio. Neque enim propheta hic ad Persidem transiisse traditur, nec mittere mandat.

Vade, inquit, et lege sermones istos. Immensa sane Domini humanitas; nam post ingentem in-

²⁸ Rom. II, 14.

A Ἐπορεύθη ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλόν. Ἐἶτα τὴν οικίαν ἀγαθότητα, καὶ φιλανθρωπίαν δείκνυσιν, καὶ εἶπα μετὰ τὸ πορνεῦσαι. Ἐκοῦσα τοίνυν τὸν διελθόν ἐπεσπάσατο, μήτε ἀρχῆθεν τὴν κατὰ νόμον πολιτείαν ἀσπασαμένη, καὶ μετὰ τὴν ἀσέθειαν ἐπιστρέψαι μὴ βουληθεῖσα, ἐντεῦθεν αὖξαι τῆς Ἰουδα φυλῆς τὴν κατηγορίαν. Καὶ εἶδε τὴν ἀσυνθεσίαν. Θεασαμένη, φησὶ, καὶ τὴν πονηρίαν τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς, καὶ τὴν διὰ ταύτην ἐπενεχθεῖσαν αὐτῇ τιμωρίαν, οὐκ ἔφυγε τῆς πονηρίας τὴν μίμησιν, ἀλλὰ τοῖς ἐκείνης ἠκολούθησεν ἴχνησιν.

Καὶ ἐγένετο εἰς οὐθὲν ἢ πορνεία αὐτῆς.

Οὐδὲν, φησὶ, παράνομον ποιεῖν ὑπελάμβανε, πορνείαν δὲ τὴν εἰδωλολατρειαν καλεῖ· καταλιπόντες γὰρ τὸν Θεόν, ὃς νυμφίος αὐτῶν ὠνομάζετο, τοῖς εἰδώλοις ἐλάτρευον, καὶ ἐφρονοκτόνουν τὴν γῆν θύοντες τὰ τέκνα αὐτῶν τοῖς δαίμοσι. Καὶ ἐμοίχευσε τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον. Σαφῆ τὴν τῆς πορνείας κατηγορίαν εἰργάσατο.

Καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἀπεστράφη, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει.

Ἐπειδὴ γὰρ τότε ἔδοξαν εἶναι βελτίους, διὰ τοῦτο φησὶν, ὅτι ἐπεστράφησαν μὲν ἐπὶ ψεύδει· ψεύδος γὰρ ἦν τοῦτο.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς ἀσυνθέτου Ἰουδα.

Οὐχ ὡς δικαιοθένας τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐπαινεῖ, ἀλλ' ὡς ἔλαττον ἀμαρτάνοντας, καὶ πρώτους· τοῦτους δὲ κακίζει ὅτι οὐ βελτίους ἐγένοντο ἐκ τούτου τοῦ σωφρονισμοῦ.

Ἐἶτα διὰ πλειόνων διδάσκει, ὅτι οὐκ ἐδέλεξατο τῆς ἀδελφῆς τὴν ἀσέθειαν, τὴν πανωλεθρίαν θεασαμένη, καὶ ὅτι μᾶλλον ἔχουσι τινα συγγνώμην αἱ δέκα φυλαί, ἢ ἡπὲρ ἡ τοῦ Ἰουδα φυλῆς. ἐπειδὴ τὰς συμφορὰς ἐκείνων ἔωραχυῖα, τὰ ἕτερα [αἰτία] τῶν συμφορῶν διετέλεσε δρωσα. Οὐ δὴ χάριν ἐκείνοις προθεσπίσαι ὁ προφήτης παρακελεύεται.

Πορεύου, καὶ ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους πρὸς βορρᾶν.

Τί ποτε τοῦτο ἐστίν; Ἄρα πρὸς τὰ βόρεια μέρη τῆς πόλεως; καὶ τί τοῦτο βούλεται; τί δὲ τοῖς μὴ παροῦσι διαλέγεται Ἰσραηλίταις; ἢ τοῦτο ποιεῖ πρὸς τὰ βόρεια μέρη τῆς πόλεως, ὡσπερ τούτους παροξύνων, καὶ κνίζων· τὸ γὰρ πᾶν διὰ τούτους, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς καὶ τοὺς τελευτῶντας μακαρίζομεν τοὺς ζῶντας ποιοῦντες βελτίους, καὶ ὑμνοῦμεν κνίζοντες, καὶ ἀπόντας ἐπαινοῦμεν. Οὕτω καὶ ὁ Θεός, φησὶ, κελεύει πεμφθῆναι τοὺς λόγους, ὥστε καὶ τούτους βελτίους γενέσθαι κάκεινους, ὡσπερ ὁ Παῦλος φησὶν· *Εἰ πως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν.* Οὕτω καὶ ὁ Θεός τούτους διεγείρει, ἐκείνους ἐπαινῶν. Ἐπειδὴ γὰρ χεῖρους ὑμῶν οὗτοι εἰσι λοιπὸν, ὑμῖν διαλέγομαι. Οὐ γὰρ δὴ ἴστορεῖται ὁ προφήτης οὗτος ἀπελθὼν εἰς Περσίδα, οὐδὲ πέμψαι κελεύει.

Πορεύου γὰρ, φησὶν, καὶ ἀνάγνωθι τοὺς λόγους. Ἀμέτρητος ἡ τοῦ Δεσπύτου φιλανθρωπία, μετὰ γὰρ

τὴν πολλὴν παρανομίαν μόνην ἐπιζητεῖ μεταμέλειαν, ἃ διδάσκει δὲ ταύτης τὸν τρόπον.

Ἀποστράφηθι πρὸς με, ἡ κατοικία Ἰσραὴλ.

Τοῦτο ζητεῖ μόνον ὁ Θεὸς, ἵνα κἄν ἐπιγνώμεν ὑμῶν τὰ ἀμαρτήματα· τί μέγα ἀπαιτεῖ; ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, ἵνα γνῶμεν ὅτι ἀφίεται, ὅτι φιλόανθρωπος ἔστιν.

Πλὴν γινώθι μὲν ἀδικίαν σου, ὅτι εἰς Κύριον, κ. τ. λ.

Ὅρα τὸ ἀκάθεκτον, ἐξέχσας, οὐδὲ ἀπλῶς· Ἡ γὰρ κώμη προέτρπεν εἰς ἀσέβειαν. Οὐκ ἔνι εἰπεῖν οὐδὲ τοῦτο, ἔδει διακρίναι, τίνοι κεκρήσθαι ἐκρήν. Πᾶν ξύλον εἰς ἀσέβειαν προδύκετο. Εἰς δὲ ἀλλοτρίους, τοὺς δαίμονας, φησί. Καὶ οὐκ ἔνι εἰπεῖν, ὅτι οὐ παρήνουν, οὐδὲ συνεβούλευον, ἀλλ' ἐμοῦ παραινούντος ταῦτα ἐποίησας, τῆς δὲ φωνῆς μου οὐκ ἤκουσας, ἀλλὰ τοῖς ἀφωνοτάτοις προσέσχεσ.

Ἀρχὴ γὰρ ὑγείας, ἀσθησις ἀρρώστιας, καὶ ἐξέχσας τὰς ὁδοὺς σου. Τὴν Θεὸν, καὶ Κύριον, καὶ ποιητὴν, καὶ εὐεργέτην καταλιπούσα ἀλλοτρίους συνήφθης. Τίνες δὲ οὗτοι; ὑποκάτω παντός ξύλου ἀλωδούς, ἔδειξε τῆς πλάνης τὸ ἀκερδές, ἀκαρπα γὰρ τὰ θεοποιηθέντα φυτά. Τῆς δὲ φωνῆς μου οὐκ ὑπήκουσας, νομοθετῶν γὰρ εἶπεν· Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροὶ πλὴν ἐμοῦ.

Ἐπιστράφητες υἱοὶ ἀφροσθηκότες, λέγει Κύριος, διότι ἐγὼ κατακυριεύσω ὑμῶν.

Ὅρα μετὰ τὴν κατηγορίαν πάλιν παραίνεσιν, καὶ συμβουλίην, εἰ τοίνυν ἀφροσθηκότες εἰσὶ, τί καλεῖς; Διότι ἐγὼ κατακυριεύσω ὑμῶν, ὡσπερ ἀνάγκη τῆς ἐπιστροφῆς, φησὶν. Ὅσπερ ἂν εἰ τις πρὸς οὐκίτην λέγει, Ἐμοὶ δουλεύσαι ἔχεις, τίνος ἔνεκεν ἀπεπήδησας, τὴν κατοικίην κυρίαν λέγει.

Καὶ λήψομαι ὑμᾶς ἕνα ἐκ πόλεως, καὶ δύο ἐκ πατριᾶς.

Ἐλαττον τὸ σωζόμενον, τοῦτο καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ γίνεται κρίσει, ἐλάχιστοι οἱ σωζόμενοι.

Ἐγὼ κατακυριεύσω ὑμῶν.

Τούτεστι, Κύριος ὢν πάντων, καὶ τοὺς ἤδη ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθέντας δυνήσομαι ἀναγαγεῖν οὐδένα ὑπολιπόμενος.

Καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου.

Αὕτη ὄντως εὐεργεσία τὸ, ποιμένων τυγχάνειν ἀγαθῶν, ὡσπερ οὖν καὶ τούναντίον τιμωρία μεγίστη, πολλῆς γὰρ δεῖται ἐπιστήμης ὁ ποιμὴν· εἰ γὰρ ὁ σωματικὸς ποιμὴν πάντα ἂν ἐπέσχε, πολλῶ μᾶλλον ὁ πνευματικὸς, ὄντως ἀνδρείας χρείας πολλῶ μᾶλλον, ἢ ἐκείνῳ, ἵνα θῆ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Καὶ ἔσται, ἐὰν πληθυνθῆτε.

Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐλύπει τὸ, ἕνα ἐκ πόλεως, καὶ δύο ἐκ πατριᾶς, ἐπήγαγεν, Ὅτι πληθύνεσθε. Μείζονα ἔχει τὴν ἡδονὴν, μετὰ τὸ ἐπανελθόντες [ἐπανελεθεῖν] πολλοὺς οἴκοι γενέσθαι, ἢ ἐξ ἀρχῆς μετὰ πλήθους ἐπανελεθεῖν.

³⁰ Exod. xx, 3.

quiritatem solam poenitentiam efflagitat, modumque illius docet.

Revertere ad me, domus Israel, etc.

Hoc poscit solummodo Deus, ut saltem errata nostra agnoscamus. Quid magnum requirit? pro vobis ipsis ut cognoscamus, quod remittit, quod hominum amator est.

VERS. 13. Verumtamen scito injustitiam tuam, quoniam ad Dominum, etc.

Vide libidinem effusam, dispersisti; neque id simpliciter: vicus enim ad impietatem hortabatur. Neque hoc dici potest; discernendum erat, quo esset utendum. Omne lignum ad impietatem propositum erat; ad alienos autem, dæmones intelligit. Nec dici potest quod non adhortarer, nec consilia tibi darem; sed me cohortante hæc fecisti, vocem vero meam non audisti, sed voce penitus destitutus adhæstisti.

Cognitio infirmitatis est sanitatis principium, et effudisti vias tuas. Deo, Domino, opifce, et benefactore relicto, alienis copulata es. Qui vero sunt hi? sub omni ligno frondoso, ostendit erroris nullum commodum: infructuosæ enim pro diis habitæ arbores. Et vocem meam non audisti; lege enim staturat: Non erunt tibi dii alieni præter me ³⁰.

VERS. 14. Convertimini, filii, qui recessistis, dicit Dominus: quia ego dominabor vestri, etc.

Vide post accusationem iterum adhortationem, et consilium. Si igitur recesserunt: quid vocas? Quoniam ego dominabor vestri, ait, fere necessitatem conversionis, æque ac si quis ad servum diceret: Mihi servire debes, cur aufugisti? inhabitatio- nem dominatum vocat.

Et assumam vos et unum de civitate, et duos de cognatione, etc.

Minor pars salva sit, hoc etiam erit in futuro iudicio: Paucissimi qui salvantur.

Et ego dominabor vestri.

Hoc est cum sim omnium Dominus, et jam ab hostibus captos relicto nullo reducere potero.

VERS. 15. Et dabo vobis pastores iuxta cor meum.

Hoc vere beneficium est, bonos sortiri pastores, sicut et oppositum pœna est maxima: multa enim scientia debet esse præditus pastor; nam si corporalis pastor omnia perfert, multo magis spiritualis, cum sane huic major sit fortitudinis necessitas quam illi ut ponat animam suam pro ovibus.

VERS. 16. Et erit, si multiplicati eritis.

Nam quia ægre illud ferebant, unum de civitate, et duos de cognatione, adjunxit, Si multiplicati eritis. Majoris lætitiæ est reversos domi multiplicari, quam initio regredi multiplicatos.

Iu diebus illis non dicent ultra.

Obscurum hoc mihi videtur. Quidam enim asserunt, quod non erunt timenda; quidam, quod lege non indigeant, sicut cum dicit: *Et dabo vobis cornu et auferam cor lapideum* ⁴⁰, hoc est, spiritus vobis aderit: loco omnium hic docebit, et dux erit vobis, nec nominabitur.

Non ascendet: arca nempe. *Neque nominabitur*, in ipsa, hoc est lex. *Neque vñtiabitur adhuc*, hoc est, neque portabitur. *Nec fiet ultra*: hoc est, ut antea, cum eam portantes ubique sacerdotes deferrent tollentes. Quasi diceret: Gloriosiorem vobis poenitentibus e Babylone regressum egressu Ægyptiaco præstabo.

VERS. 17. *Et congregabuntur omnes gentes ad eam, et non ambulabunt ultra, etc.*

Non belli lege, sed pietate ipsos vocante, vel ut cives, deplorent veluti impios, cum exteri pii permanent. Vel hoc ait, quod nomen ejus validum sit ad eos congregandos. Vel quod ad pietatem, et non simpliciter vita cum virtute erit.

Et non ambulabunt ultra post cogitationes cordis sui pessimi.

Vita vero si optima exstiterit, de futuris quoque bene nobis fidendum, neque timendum. Nam causa morbi tollitur. Si quis in nomine Dei congregatur post desideria cordis sui flagitiosi non ambulat.

* In animo scilicet genuinam pietatem habebunt, ita ut vel solo ipsius urbis aspectu Deum videant. Possumus etiam hoc et de temporibus Christi exponere, nam tunc legali cultu non indigebimus.

VERS. 18. *In diebus illis convenient domus Juda ad domum Israel, et venient simul, etc.*

Bonorum caput concordia, charitas, quoniam et hinc malorum origo effluxit. Et considera, ut non alio posuerit ordine. Non enim dixit: Domus Juda ad domum Israel, sed quod majori admiratione dignum, qui primus frena excusserat, qui inimicitias primus suscepit, contumax, asper, ipse et concordia auctor erit. Nec post regressum, sed una ante regressum redibunt. Vides, dilectissime, quot bona attulerit captivitas: immortales inimicitias dissuit, populos qui divulsi erant in unum collegit; consanguineos, et cives, qui bello inter se flagrabant, amicitia conjunxit: natura contra seipsam insanire visa est, gens a seipsa avulsa, violata sunt reipublice jura: et hæc omnia tulit injustitia, hæc omnia dissolvit, et penitus abrogavit captivitas.

Ab aquilone.

Vide ut fide digna res. Ab aquilone multo magis quam ab aliis regionibus. Deinde ipsi antiqua in memoriam revocat. *Quam in hereditatem dedi*

⁴⁰ Ezech. xxxvi, 26.

A *Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἐροῦσιν ἔτι.*

Ἀσαφές εἶναι μοι τοῦτο δοκεῖ. Τινὲς μὲν φασιν, ὅτι οὐκ ἔσται φοβερά, τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι οὐ δεηθήσονται τοῦ νόμου, ὡσπερ ἔταν λέγη, *Καρδίαν καιρῆν, καὶ ἐπαρῶ τὴν καρδίαν τὴν λιθίνην*, τουτέστι, τὸ πνεῦμα ὑμῖν ἔσται, ἀντὶ πάντων αὐτὸ διδάξει, καὶ καθοδηγήσει ἡμᾶς, οὐδὲ ὀνομασθήσεται.

* *Οὐκ ἀναθήσεται*, τουτέστιν ἡ κιβωτός. *Οὐδὲ ὀνομασθήσεται* ἐν αὐτῇ, τουτέστιν ὁ νόμος. *Οὐδὲ ἐπισκευθήσεται ἔτι*, τουτέστιν οὐδὲ βασταχθήσεται. *Καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι*, τουτέστιν, ὡς ἤδη πρότερον, ὅτε μετήγον αὐτὴν πανταχοῦ οἱ ἱερεῖς βασταζόντες. Ἴνα εἴπη· Ἐπιδοξωτέραν ὑμῖν μετανοοῦσιν τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἀνοδὸν παρέξω τῆς ἀπ'

B Αἰγύπτου ἐξόδου.

Καὶ συναθήσονται πάντα τὰ ἔθνη εἰς αὐτὴν, καὶ οὐ πορεύσονται ἔτι.

Οὐ νόμῳ πολέμου, ἀλλ' εὐσεβείας καλούσης αὐτοὺς, ἢ τοὺς πολίτας θρηνησαί ὡς ἀσεβοῦντας, καὶ ἀλλογενεῖς εὐσεβεῖς διαμείναι, ἢ τοῦτο φησὶν, ἔτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰσχυρὸν συναγαγεῖν αὐτοὺς, ἢ ὅτι ἐπ' εὐσεβείᾳ, καὶ οὐχ ἀπλῶς.

Καὶ οὐ πορεύσονται ἔτι ὀπίσω τῶν ἐνθυμημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν.

Βίος ἐνάρετος ἔσται, ζωῆς δὲ οὐσης ἀρίστης, καὶ θαρρῆν χρῆ περὶ τῶν μελλόντων, καὶ οὐκέτι φοβεῖσθαι. Ἡ γὰρ αἰτία ἀναιρεῖται τοῦ νοσήματος. Εἰ τις τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ συνάγεται, οὐ πορεύεται ὀπίσω τῶν ἐνθυμημάτων τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρίας.

* Τουτέστιν, ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἔξουσι τὸ γνήσιον τῆς εὐσεβείας, ὥστε καὶ αὐτὴν μόνην τὴν πόλιν ἠρώντας, φαντάζεσθαι τὸν Θεόν. Δυνατὸν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν καιρῶν τοῦ Χριστοῦ αὐτὸ ἐκλαβεῖν, ὡς οὐ δεομένους ἡμῶν τῆς νομικῆς λατρείας.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις συναρῶσονται ὁ οἶκος τοῦ Ἰούδα ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἤξουσιν ἐπὶ τὸ αὐτό.

Τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἡ ὁμόνοια, ἡ ἀγάπη, ἐπειδὴ καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν ἐντεῦθεν ἐγένετο. Καὶ ὅρα πῶς οὐκ ἄλλως αὐτὸ τέθεικεν. Οὐ γὰρ εἶπεν Ὁ οἶκος Ἰούδα ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὁ πολλῶν θαυμαστότερον ἦν, ὁ πρῶτος ἀφηγησας, ὁ πρῶτος ἄρξας τῆς ἔχθρας, ὁ ἀπειθῆς, ὁ σκληρὸς, αὐτὸς ἄρξει καὶ ὁμονοίας· καὶ οὐ μετὰ τὴν ἐπάνοδον, ἀλλ' ὁμοῦ ἐπανήξουσι πρὸς τῆς ἐπάνοδου. Ὁρᾷ, ἀγαπητὲ, ὅσα ἀγαθὰ πεποίηκεν ἡ αἰχμαλωσία· Ἐχθραν ἀθάνατον ἔλυσε, δῆμους ἀποστῆσθέντας συνήγαγεν, συγγενεῖς, καὶ πολίτας ἐκπεπολεμημένους κατήλαξεν, ἡ φύσις καθ' ἑαυτῆς ἐφάνη μανεῖσα, γένος διεσπάσθη, τὰ τῆς πολιτείας διεπρέθη δίκαια, ταῦτα πάντα εἰργάσατο ἡ ἀδικία, ταῦτα πάντα διέλυσε, καὶ ἠφάνισεν ἡ αἰχμαλωσία.

Ἀπὸ γῆς βορρᾶ.

* Ὁρα τὸ ἀξιόπιστον. Ἀπὸ βορρᾶ, πολλῶν μᾶλλον ὅτι ἀπὸ [ἢ ἀπὸ] τῶν ἄλλων χωρῶν· εἶτα καὶ ἀναμεινῆσκει αὐτοὺς παλαιῶν διηγημάτων. *Ἦρ κατεκλή-*

οσονόμησα τοὺς πατέρας αὐτῶν· ἐκεῖνο γὰρ ἄπιστότερον ἦν. Ὅταν μέλλη θαύμα διηγεῖσθαι, ἀναμιμνήσκει τοῦ παλαιοῦ διηγήματος, ἢ θαύματος. Ἄπιστεῖς οὖν πῶς οἱ πατέρες σου συνήλθον; πῶς κατεκληρονόμησα αὐτούς;

Τὸ γὰρ θαυμαστὸν τοῦτο, τὸ πανταχοῦ τῆς γῆς σπαρέντας εἰς ἓνα τόπον συνελθεῖν.

Καὶ ἐγὼ εἶπα· Γένοιτο, Κύριε· ὅτι τάξω σε εἰς τέκνα.

Ὅρα τοῦ προφήτου τὸ κηδεμονικὸν, καὶ τοιγε οὐκ ἐμελλεν ἐκείνοις ὑποκεῖσθαι τοῖς καιροῖς, οὐδὲ αὐτόπτης ἔσεσθαι τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ὡς αὐτὰ μέλ- λων ἀπολαύειν, οὕτω συνεύχεται.

Τοῦτο δὲ μέτου, ὡς ἀπὸ τοῦ προφήτου, καὶ εὐθύς ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὅτι *Τάξω σε εἰς τέκνα*, συνήπται γὰρ τῇ προηγουμένων ῥητῶν ἀκολουθίᾳ.

Τὸ πρῶτον ἀξίωμα ἢ πατρικὴ κληρονομία, καὶ τοιγε ἑαυτοῦς ἐξέβαλλον ταύτης τῆς συγγενείας. Πατέρα ἐκάλεσαν τὸν λίθον, ἀλλ' ὅμως *Τάξω σε εἰς τέκνα*. Ὅρα καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς καθάπερ καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς, καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξ ἡμῶν τὴν συγγένειαν ταύτην ἐνισταμένην, *Τάξω σε εἰς τέκνα*, τοῦτο τοῦ Θεοῦ· καὶ Παῦλος φησιν· *Ὁρ ἡ υλοθεσία*. Οὐδὲν γὰρ ἴσον ταύτης τῆς τιμῆς. Καὶ πάλιν· *Ἐδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι*, ὥστε διαφυλάσσειν τὴν τάξιν. Ὅταν γὰρ τάξῃ μὲν αὐτοὺς, ἡμεῖς δὲ καταλείπωμεν, ἐξοστρακίζομεθα, οὐ γὰρ ἀπολλομένου [ἀπολελυμένου] εἶπε, Ποιήσω σε τέκνον, ἀλλὰ, *στήσω σε*, εἰς ἐκείνην τὴν τάξιν καθάπερ ἐπὶ ἀξιώματος· τὸ δὲ διατηρῆσαι, ἡμέτερον.

Ὅρας ὅσα διήλθεν ἀγαθὰ; Ποίαν αὐτοῦς ἀπαιτεῖ τὴν ἀμειδίην; οὐδεὶς πόνος, οὐδεὶς ἰδρῶς, μέχρι προσηγορίας ἢ ἀσκησις ποῖον ἔχει κάματον;

Τοῦτο γὰρ παιδός, τὸν Πατέρα διώκειν ἀεὶ, καὶ τύποντα· οὐχ ὁρᾶτε τὰ παιδία τὰ μικρὰ κλαυθμου- ριζόμενα, ἐπιτιμώμενα, καὶ τοῦ κρασπέδου τῆς μη- τρὸς ἐχόμενα, καὶ ἐπακολουθοῦντα; Ἐν μόνον ζη- τοῦσι παρ' ἡμῶν, τὸ φιλεῖσθαι.

Συνήπται τοῦτο τῷ, Καὶ ἤξουσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀπὸ γῆς Βορρᾶ, καὶ ἀπὸ πασῶν τῶν χωρῶν ἐπὶ τὴν γῆν, ἣν κατεκληρονόμησα τοὺς πατέρας αὐτῶν· τὸ γὰρ μεταξὺ κείμενον, *Καὶ ἐγὼ εἶπον, Γένοιτο, Κύριε*, τοῦ προφήτου ἐστὶν ἠδομένου ἐπὶ ταῖς τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαις. Λέγει δὲ, ὅτι *Ἄξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ἐν τάξει τέκνων ἐσχηκῶς, ὥσπερ καὶ πάλαι, ἠγίκα ἀπ' Αἰγύπτου ὑμᾶς ἐξήγαγον*. Καὶ εἶπα· *Πατέρα ἐπικαλέσουσθέ με*· τουτέστι, μόνον ὑμεῖς γνησίως περὶ ἐμὲ διατέθησθε.

Πλὴν ὡς ἀθετεῖ γυνὴ εἰς τὸν συνόντα αὐτῇ, οὕτως ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶκος.

Ἐπίγνωτε τὰ οἰκεῖα κακὰ, καὶ παρέξω τὴν ἀμνηστίαν τῶν ἤδη πλημμεληθέντων.

Φωνὴ ἐκ χειλέων ἠκούσθη κλαυθμοῦ.

Ἐντεῦθεν παιδεύομεθα, μὴ μόνον ὀδυρεσθαι, καὶ θρηνεῖν ἐν ταῖς συμφοραῖς, ἀλλὰ πρὸ τούτου τὸν Θεὸν παρακαλεῖν· κλαυθμοῦ γὰρ καὶ δεήσεως φησιν·

¹ Rom. ix, 4. ² Joan. i, 12.

patribus eorum. Illud enim minus fidei habebat. Quotiescunque mirum quid est narraturus, priscae narrationis, vel miraculi meminit. Non credis igitur, quod patres tui convenerunt? quod dedi eis hæreditatem?

Hoc enim mirum, quod per universam terram dispersi in unum convenerint locum.

VERS. 19. *Et ego dixi: Fiat, Domine, quia ponam te in filios, etc.*

Vide quantam propheta curam gerat, nec tamen illis ipse temporibus futurus nec bona visurus erat; tamen ut illorum futurus particeps, ita precatur.

Hoc per interpositionem, tanquam a propheta, statimque ex persona Dei subditur: *Ponam te in filios*: adnectitur enim præcedentium continua- tioni.

Prima dignitas est paterna hæreditas, tametsi se ipsos hac cognatione ejecerint. Patrem vocarunt lapidem; sed tamen *Ponam te in filios*. Vide et in Veteri sicut et in Novo, et ex Deo et ex nobis constare hanc cognationem, *Ponam te in filios*. Et Paulus ait: *Quorum adoptio*¹. Nihil huic honori potest æquiparari. Et iterum: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*², ut servent hunc ordinem. Quando enim ipse quidem filios constituerit, nos vero deserimus, de statu dejicimur. Nec enim nude dixit: *Te filium faciam*, sed *constituam te*, in eo veluti dignitas loco, in illo autem persistere nostri est muneris.

Vides quæ percurrerit bona? Quid exquirat, ut sibi reddatur? nullus labor, sudor nullus, nomine tenuis exercitatio hæc quem habet laborem?

Hoc namque filii est, Patrem sequi et verberan- tem: Nonne videtis infantulos plorantes matrum inelamantium hæreere fimbriis, et sequi? Illud unum a nobis quærunt, ut amentur.

* Connexum hoc cum illo, et venient in unum de terra Aquilonis, et ex omnibus terris ad terram, quam hæreditate tribui patribus eorum. Quod enim interpositum est, *Et ego dixi: Fiat, Domine*, prophetæ est, ob Dei promissiones exsistentis. Dicit autem, *Adducam vos in terram promissionis loco filiorum habens, sicut et olim cum vos Ægypto eduixeram*. *Et dixi: Patrem vocastis me*. Hoc est, tantum vos erga me genuino animo affecti estote.

VERS. 20. *Verumtamen sicut prævaricatur mulier, etc., sic prævaricata est, etc.*

* Propria mala agnoscite, et oblivioni tradam, quæ jam delinquendo commisistis.

VERS. 21. *Vox de labiis audita est ploratus*.

Hinc instruimur non modo lamentari, et ejulare in adversis, sed et ante hoc Deum orare; Nectus enim et precatione opus ait: nam nec Nectus tau-

tum poterit aliquid præstare, nec precatio fletibus non inflammata. Hoc ab ærumnis lucrum.

* *Vox de labiis.*

Quæ temporibus Josiæ contigere, narrat.

VERS. 22. *Revertimini, filii revertentes, et sanabo contritiones vestras: Ecce servi nos erimus tibi, etc.*

Non enim sufficit flere, neque orare, cum hoc ex malorum contingat natura: sed satisfactionem correctionemque de futuris exigit, ne cum a malis liberati fuerint, iterum ad priora revertantur.

Discamus confessiones accurate emittere; nec enim hæc scripta simpliciter sunt, sed ut ea nos sequamur.

* Hoc est, ut decet convertimini: non ob regis timorem pietatem dissimulate.

VERS. 23. *Vere in mendacium erant colles, et fortitudo montium: tantum per Dominum Deum, etc.*

Adorarunt iniquitatem, pravitatibus desideriorum sacrificarunt: forsitan et ad nos sermo hic dictus, *Convertimini, filii revertentes.* — *Et paucis interjectis: Sane mendaces erant colles. Cum lumen aspexerimus, tunc agnoscimus tenebras. Agnoverunt Deum, tunc noverunt et dæmones. Ita et nos tunc vere peccatum sciemus non verbis dicentes, sed rebus ipsis persuasi. Et reliquit eos Deus, ut per res ipsas discerent. Oportet et priora damnare.*

Ecce iterum, *per*, de Deo dictum; oportebat quidem vos et ab aliis discere, a cælo, a terra, et mari: nunc autem ex his quæ in ipsos facta sunt. Veteres autem non saxa solum erigebant, sed et colles, montesque sequebantur, quod in excelsis dæmones habitare putarent; nulla enim pars creaturæ est, cui cultum homines diabolo instigante non exhibuerint. *Et post pauca.* — *Cæterum per Dominum Deum nostrum salus Israel.* Quid enim aliud requirit Deus, quam ut scias ipsum esse, qui in te beneficia confert? Hoc a te, aut nihil aliud exigit, et hoc vehementer cupit.

VERS. 24. *Confusio autem consumpsit labores patrum nostrorum ab adolecentia nostra.*

Etsi nihil mali passi essent: dedecus rei ipsam sequebatur: frustra laborabant, et angebantur, nihil plane aliud erat quam nudum sacrificium. Victimæ quidem dæmonibus, salus autem a Deo.

Oves.

Nec illis pepercerunt, et naturam suam ignorarunt, extremo furore debacchantes.

Qui enim insanit, nescit quid agat. Qui vero turpia committit, et confusione digna, sentit quid agat, multosque habet increpantes; nec dici potest clam eos fecisse, sed in conspectu omnium, cum multi essent, qui eos confusione possent oplere.

VERS. 25. *Quoniam coram Deo nostro peccavimus nos.*

οὐτε γὰρ ὁ κλαυθμὸς καθ' ἑαυτὸν δύναται ἀν ἐργάσασθαι τι, οὐτε εὐχὴ μὴ πυρωθεῖσα τοῖς θρήνοις, τοῦτο τῶν συμφορῶν τὸ κέρδος.

Φωνὴ ἐκ χειλέων.

Τὰ ἐπὶ τοῦ Ἰωσίου γενόμενα λέγει.

Ἰοὶ, ἐπιστρέφῃτε ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰδσομαι τὰ συντριμματα ὑμῶν· Ἰδοὺ δοῦλοι ἡμεῖς ἐσόμεθα σοι.

Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ κλαῦσαι, οὐδὲ τὸ δεηθῆναι, ἀπὸ γὰρ τῆς φύσεως τοῦτο συνέβαινε τῶν δεινῶν, ἀλλ' ἐγγὺς [ἐγγύας] αὐτοῦ καὶ εὐθύνας ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἀπαιτεῖ, ἵνα μὴ μετὰ τὴν τῶν δεινῶν ἀπαλλαγὴν ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν ἐπανεέλθωσιν.

Μάθωμεν ἐξομολογεῖσθαι μετὰ ἀκριβείας, οὐ γὰρ ἀπλῶς ταῦτα ἀναγέγραπται, ἀλλ' ὥστε ἐπεσθαι καὶ ἡμᾶς.

Τουτέστι γνησίως μεταβάλλεσθε, μὴ διὰ τὸν φόβον τοῦ βασιλέως ὑποκρίνεσθε τὴν εὐσέβειαν.

Ὅτως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ, καὶ δύναμις τῶν ἐρέων· πλὴν διὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Προσεκύνησαν τῇ ἀμαρτίᾳ, ἐθυσίασαν ταῖς ποτηρίαις τῆς ἐπιθυμίας· τάχα καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ λόγος εἴρηται, *Ἐπιστρέφῃτε, ἰοὶ, ἐπιστρέφοντες.* — *Καὶ μετ' ἄλλα.* Ὅτως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ. Ὅταν τὸ φῶς ἴδωμεν, τότε τὸ σκότος ἐπιγινώσκωμεν. Ἐγνώσαν τὸν Θεὸν, τότε καὶ τοὺς δαίμονας ἐγνώρισαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς τότε τὴν ἀμαρτίαν εἰσόμεθα ὄντως, οὐ ῥήμασι λέγοντες, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων πεισθέντες. Καὶ ἀφῆκεν αὐτοῦς ὁ Θεὸς, διὰ τῶν ἔργων μαθεῖν, δεῖ καὶ τῶν προτέρων καταγινώσκειν.

Ἰδοὺ πάλιν τὸ, *διὰ*, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ εἴρηται· ἔδει μὲν ὑμᾶς καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων μαθεῖν, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ θαλάττης· νῦν δὲ ἐκ τῶν εἰς αὐτοῦς γενομένων. Οἱ δὲ παλαιοὶ, οὐχὶ λίθινα μόνον ἐποιοῦν, ἀλλὰ καὶ ὄρη, καὶ βουνοὺς ἐδίωκον. Τὸ δὲ αἴτιον, ἐν τοῖς ὑψηλοῖς ἐνόμιζον κατοικεῖν τοὺς δαίμονας· οὐδὲν γὰρ μέρος ἐστὶ τῆς κτίσεως, ὃ μὴ προσκυνηθῆναι παρεσκεύασεν ὁ διάβολος. *Καὶ μετ' ἄλλα.* — *Πλὴν διὰ Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν ἡ σωτηρία τοῦ Ἰσραὴλ.* Τί γὰρ ἄλλο ζητεῖ ὁ Θεὸς, ἢ ἵνα μάθῃς, ὅτι αὐτός σε εὐεργετεῖ; Τοῦτο, ἢ οὐδὲν πλέον ἀπαιτεῖ παρὰ σοῦ, καὶ τούτου αὐτοῦ ἐρᾷ.

Ἡ δὲ αἰσχύνῃ κατανάλωσε τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν.

Εἰ καὶ μὴδὲν ἔπαθον δεινόν, αἰσχύνῃ μετὰ τὰ πράγματα ἦν, ἐπόνουν εἰκῆ, καὶ ἐταλαιπωροῦντο, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ θύειν ἀπλῶς, Ἡ μὲν θυσία τοῖς δαίμοσιν, ἡ δὲ σωτηρία παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Πρόβατα.

Οὐδὲ τῶν ἐγγόνων ἐφείσαντο, καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν ἠγνόησαν, εἰς μανίαν τὴν ἐσχάτην ἐξοκειλαντες.

Ὁ γὰρ μαινόμενος οὐκ οἶδεν τί πράττει· ὃ δὲ αἰσχρὰ πράγματα ποιῶν, καὶ αἰσχύνῃς ἄξια, ἐν αἰσθήσει τέ ἐστι, καὶ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἐπιτιμῶντας· οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι λάθρα ἐποιοῦν, ἀλλὰ πάντων ὁρώντων, πολλῶν τῶν μελλόντων ὄντων καταισχύνει αὐτούς.

Διότι ἐναντι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμάρτομεν ἡμεῖς.

Τὸν ἐξομολογούμενον οὕτως ἐξομολογεῖσθαι δεῖ, ὥστε ἀββεῖν τὸ ἁμάρτημα πάντοθεν, ἀποστειρὲν αὐτὸν συγγνώμης, ἵνα τύχη συγγνώμης.

Ἔως τῆς ἡμέρας ταύτης.

Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, οὐ δεύτερον, οὐ τρίτον, ἀλλὰ μυριοστὸν, καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι πανταχοῦ τοιοῦτοι.

Καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν τῆς φωνῆς Κυρίου.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τοὺς δαίμονας οὕτω θερμοί, καὶ μανικοί, ὡς μηδὲ σπλάγγων φείσασθαι οἰκείων, ὡς καὶ τὰ ἔκγονα καταθῆσαι, περὶ δὲ τὸν Δεσπότην οὕτω ῥάβδυμοι, καὶ αὐθάδεις, καὶ ἀφηνιῶντες, ὡς μηδὲ τῆς φωνῆς ἀκούσαι, ἀλλὰ παρακούσαι.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Καὶ ὁμολογία· Ζῆ Κύριος, μετὰ ἀληθείας.

Μηδεὶς ἐντεῦθεν λαμβανέτω πρόφασιν ὄρκου, ἀλλ' ἀκούετω τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι Ἐκούσατε, ὅτι ἐρβήθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐκ ἐπιτορκήσεις· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὁμολοῦναι ὄρκον. Πρὸ τούτου ταῦτα ἐλέγετο τοῖς ἀνοήτοις, τοῖς ἐξ εἰδώλων προαγομένοις, οὐχ τοῖς φιλοσοφοῦσιν, οὐχ τοῖς ἀπτομένοις τῶν οὐρανῶν, οὐχ τοῖς εἰς ἀνδρα τελούσιν.

Τάδε λέγει Κύριος τοῖς ἀνδράσιν Ἰούδα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ.

Ἀσφάλεια γὰρ πόλεως, οὐκ οἰκοδομῆς ἀρμονία, οὐδὲ λίθων μέγεθος, ἀλλ' ἡ τῶν νοικοῦντων ἀρετή. Ὡσπερ οὖν καὶ προδοσία πόλεως οὐκ οἰκοδομημάτων σαθρότης, ἀλλ' ἡ τῶν πολιτῶν φαυλότης.

Νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα, καὶ μὴ σπειρήτε ἐπ' ἀκάνθαις.

Ἐκ τῆς πείρας τῶν γεωργικῶν ὁ προφήτης παραγγέλλει γίνεσθαι ἐπὶ τῶν ψυχῶν, ἃς ὑπὸ πολλῆς ἀργίας ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, πολλὴν ἐξενεγκούσας κακίαν, καὶ ἔργα ἄκαρπα, τῷ ἀρότρῳ τοῦ λόγου μετασεῖν παρακελεύεται. Οὐ γὰρ ἔστι θεῖον ἀπλῶς δεῖξασθαι σπῆρον, μὴ πρότερον τὰς ἀκάνθας ἐκβαλόντα· διὸ φησιν, Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν.

Γεωργήσατε, φησὶ, τὰς ἡμετέρας ψυχὰς, πρόβριζον ἀνασπάσατε τῶν εἰδώλων τὴν μνήμην, ταῦτα γὰρ ἀκάνθας καλεῖ· τούτέστιν, ἐξάρσατε τὰ εἰδῶλα, καὶ οὕτω τῷ Θεῷ προσέρχεσθε, εἰς τὸν ναὸν ἀφικνούμενοι. Ἐλάβε δὲ καὶ αὐτὸ ἐκ μεταφορᾶς τῶν γεωργῶν. Τὸ οὖν· Μὴ σπειρήτε ἐπ' ἀκάνθαις, τούτέστιν, Μὴ εἰδωλολατροῦντες εἰσέρχεσθαι εἰς τὸν ναόν.

Περιμήθητε τῷ Θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμνεσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες Ἰούδα, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ.

Ἄρα περὶ ταύτης λέγει τῆς περιτομῆς; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν. Ἄρα ἐκείνη οὐ τῷ Θεῷ ἔστιν ἡ περιτομή· οὐ γὰρ ἂν εἶπεν, Τῷ Θεῷ περιτέμηθητε. Καὶ μὴν εἶπεν ἂν τις ὅτι περιτεμένεσθε· πῶς γὰρ ἂν αὐτοῦ οὐκ ἂν εἶη; Οὐ βούλομαι

⁶³ Matth. v, 53. ⁶⁴ Psal. xxxvi, 27.

Contententem hac ratione decet confiteri, ut peccata omni ex parte amplificet, sibi que veniæ locum deneget ut veniam consequatur.

Usque in diem hanc.

Non simpliciter dixit, non bis, non ter, sed sæpius, et extra numerum; nec dici potest semper sui similes fuisse.

Et non obedivimus voci Domini.

Sed erga dæmones ita ardentes fuere, et furibundi, ut nec a propriis visceribus abstinerint, in filiorum sanguinem sævientes; erga vero Dominum adeo recordes, et petulantes, et effrenes, ut neque vocem illius audirent, nec omnino obedirent.

CAP. IV.

B VERS. 2. Et juraverit: Vivit Dominus, cum veritate.

Nullus hinc jurandi occasionem arripiat, sed Evangelium audiat. Audistis quia dictum est antiquis: Non perjurabis: Ego autem dico vobis, non jurare omnino⁶³. Antea hæc fatuis dicebantur, quique relictis idolis proficiebant. Non philosophiam prostentibus, non cælum ipsum tangentibus, non ad virilem ætatem provecctis.

VERS. 3. Hæc enim dicit Dominus viris Juda et habitatoribus Jerusalem.

Nullam enim vel ædificiorum concinnitas, vel saxorum magnitudo, sed incolarum virtus munitionem securitatemque urbis pariunt. Eadem ratione illius prodicionis eversionisque non muri vetustate collapsi ac diruti, sed perversitas civium in causa est.

Novate vobis novalia, et nolite serere super spinas.

Ex eo quod in ipsa agricultura experimur, servandum quoque in animis admonet propheta, circa ea quæ præ segnitie temporibus præteritis multam tulerunt pravitatem, et infructuosa opera. Itaque rationis aratro excidenda cohortatur. Haud enim fas est divinum prorsus semen recipere, nisi prius spinis eradicatis: propter quod ait: Declina a malo, et fac bonum.

Excolite, ait, animos vestros, idolorum memoriam penitus extirpate; hæc enim spinas vocat; hoc est, idola evertite, et sic ad Deum confugite templum petentes, sumpta ad hoc quoque metaphora ab agricolis. Illud enim, Nolite seminare super spinas, hoc est: Idolis addicti ne templum ingrediimini.

VERS. 4. Circumcidimini Deo vestro: et circumcidite duritiam cordis vestri, viri Juda, et habitatores Jerusalem.

Num de hac circumcissione loquitur? Nequaquam, sed de ea quæ sit in animo. Ea igitur haud est in Deo circumcisio; neque enim dixisset, Deo circumcidimini. Et tamen diceret quispiam, quod circumcidimur, et Deo circumcidimur; quanquam enim ra-

tione ipsius non sit? Nolo factam ab alio circum-
cisionem: sed eam, quæ a vobis ipsis fit, cuius
quisque est Dominus. Illa quidem ab alio, et in cor-
pore fit; hæc vero nequaquam. Viden' ut vetus
condescensionis fuerit? Non enim dixisset, *Deo ve-*
stro, ni illam Dei non esse significasset. Nam quod
illa ad virtutum præstabat emolumentum? Quid
hic Judæus astruet? Vides ut lex aliud quid in-
nuit? cum se ipsa minime sit sufficiens ad salutem,
ai talis est circumcisio? Nova igitur paulatim portas
adaperiente, vides veterem ipsam per se ipsam
evanescere? Non dixit de hoc Paulus, non legem
tulit Petrus: Jeremias dixit, quem usque dum
colis, ac veneraris, Judæe. Non ex nostris, imo ex
tuis hæc tibi libris oppono; ex nostris potius quam
tuis: nam et quæ in Novo Testamento continen-
tur, non minus sunt tua, quam nostra, et quæ in
Antiquo non minus a te aliena. Sicut illis ita et his
fidem denegas. Judæus itaque utraque amisit; nos
utraque amplectimur, est enim in utrisque spi-
ritus.

Præterea quæ sit Dei circumcisio docet. *Et*
circumcidite duritiem cordis vestri: Satis clare ex-
posuit, quod apparens circumcisio typus, figura-
que est absconditæ, quæ si adest, ea quæ est cor-
poris superflua est. Hinc occasione ducta divinus
Apostolus ad Romanos scripsit: *Non enim qui in*
manifesto Judæus est, neque quæ in manifesto cir-
cumcisio in carne est, sed qui in abscondito Judæus
est, et circumcisio cordis in spiritu, non littera, cu-
*jus laus non ab hominibus, sed ex Deo est*⁴⁵. *Au-*
didit enim Deum per prophetam dicentem: Circum-
cidimini Deo vestro, et circumcidite præputium cor-
dis vestri, viri Juda, et qui habitatis Jerusalem.

Ne egrediatur ut ignis indignatio mea, et succen-
detur. Et non erit qui exstinguat a facie nequitie
adinventionum vestrarum.

Hominum more volens ipsos instruere alloqui-
tur, propter quod multoties ipsis timorem injicit.
Nec erit qui exstinguat malum hoc. Quia enim
sæpe in ipsius pietatem spem affixerant, hoc illis
solamen evertit.

* Repugnantibus vero, minas indicit. *Nequando*
egrediatur ut ignis furor meus. Namque soli vos
eum pœnitentia valetis exstinguere: at vobis pœ-
nitentiam non agentibus, nemo punitioni vos eripiet.

Vers. 5. *Annuntiate in Juda.*

Quid? superius dixerat: Nequando succendatur
sicut ignis indignatio mea: jam est succensus:
imminentia ipsis pericula infert, et ea prope fores
illata non permittit irruere. Nec enim urbes diri-
piendas objicit, sed hostes admovet portis, veluti
Iudimagister optimus, lora quidem quatit ad verbe-
randum, parcit tamen.

* Porro eos perterritans jubet nuntiari Jerusalem,
omniæque Judæorum tribui, ut signum tuba daret,

⁴⁵ Rom. II, 28, 29.

τὴν παρ' ἐτέρου γινομένην περιτομήν, ἀλλὰ τὴν
παρ' ἡμῶν αὐτῶν, ἥς ἕκαστός ἐστι Κύριος. Ἐκείνη
παρ' ἐτέρου γίνεται, καὶ ἐν σώματι γίνεται· αὕτη
οὐχί. Ὅρας ὅτι συγκαταβάσεως ἦν ἡ παλαιά; Οὐ
γὰρ ἂν εἶπεν τῷ Θεῷ ὑμῶν, εἰ μὴ ἐδήλου, ὅτι ἐκείνη,
οὐ τῷ Θεῷ, τί γὰρ ὄφελος εἰς ἀρετὴν ἐκείνη; Τί
ἐνταῦθά φησιν ὁ Ἰουδαῖος; Ὅρας ὅτι ὁ νόμος ἄλλο
τι αἰνίττεται; καὶ οὐκ ἔστι καθ' ἑαυτὸν ἱκανὸς
σῶσαι, εἴγε τοιαύτη ἡ περιτομή; Ἄρα τῆς Καινῆς
ἡρέμα παρανοιομένης τὰς θύρας· ὄρας τὴν παλαιὰν
αὐτὴν ὑφ' ἑαυτῆς κατεργουμένην. Οὐκ εἶπε Παῦλος
περὶ τούτου, Ἰουδαῖε, οὐκ ἐνομοθέτησε Πέτρος·
Ἰερεμίας εἶπεν, ὃν περιέπεις ἔτι καὶ νῦν. Οὐκ ἐκ
τῶν ἡμετέρων ταῦτα προσφέρω σοι βιβλίων· ἐκ τῶν
ἡμετέρων μᾶλλον, ἢ σὺν· καὶ γὰρ καὶ τὰ τῆς Και-
νῆς οὐχ ἤττον ἡμέτερα μᾶλλον ἢ σὰ, καὶ τὰ τῆς
Παλαιᾶς οὐχ ἤττον ἀλλοτρίαι σου· ὡσπερ ἐκείνοις
ἀπιστεῖς οὕτω, καὶ τούτοις· Ὅστε ὁ μὲν Ἰουδαῖος
ἀμφοτέρων ἐκπέπτωκεν, ἡμεῖς δὲ ἀμφοτέρων ἐχό-
μεθα· ἐν γὰρ ἀμφοτέροις τὸ πνεῦμα.

Εἶτα διδάσκει ὅποια τοῦ Θεοῦ ἡ περιτομή. *Καὶ*
περιτεμεῖσθαι τὴν σκληροκαρδίαν ἡμῶν. Σαφῶς
ἐδίδαξεν ὡς ἡ φαινομένη περιτομή τύπος τῆς κε-
κρυμμένης ἐστίν, καὶ ὅτι τῆς ἔνδον οὐσης περιττὴ ἡ
τοῦ σώματος. Ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ὁ θεὸς Ἀπό-
στολος Ῥωμαίοις γέγραπεν· *Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φα-*
νερῷ Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν
σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος,
καὶ περιτομή καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι,
οὗ ὁ ἐπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ.
Ἦκουσε γὰρ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου λέγον-
τος· Περιτεμήθητε τῷ Θεῷ ὑμῶν, ἄνδρες Ἰούδα,
καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ.

Μὴ ἐξέλθῃ ὡς πῦρ ὁ θυμὸς μου, καὶ καυθήσ-
ται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβεσνῶν ἀπὸ προσώπου
πονηρίας ἐπιτηδευμάτων ἡμῶν.

Ἀνθρωπίνως διαλέγεται, βουλόμενος αὐτοὺς
παιδεῦσαι διὰ πολλάκις ἐπικρεμνᾶ τὸν φύθον αὐτοῖς,
καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων τὸ δεινὸν τοῦτο. Ἐπειδὴ
γὰρ πολλάκις εἰς τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ τὰς
ἐλπιδὰς εἶχον, ἀναιρεῖ ταύτην τὴν παραμυθίαν.

* Τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις ἐπάγει τὴν ἀπειλήν,
Μὴ ποτε ἐξέλθῃ ὡς πῦρ ὁ θυμὸς μου. Ὑμεῖς γὰρ
μόνοι δύνασθε σβέσαι μεταμελόμενοι, ὑμῶν δὲ
μεταμέλειαν μὴ κεκτημένων οὐδεὶς ἱκανὸς ἀπαλλά-
ξαι τῆς τιμωρίας.

Ἀναγγείλατε ἐν τῷ Ἰούδα.

Τί τοῦτο; ἄνω εἶπε, Μὴ ποτε ἐκκαυθήσεται ὡς
πῦρ ὁ θυμὸς μου· ἤδη αὐτὸν ἐξέκαυσεν, ἐφίστησιν
αὐτοῖς τὰ δεινὰ, καὶ ἐπὶ θύραις αὐταῖς ἀγαγῶν,
οὐκ ἐπαφήσιν αὐτοῖς τὰ δεινὰ. Οὐ γὰρ εἰς ἀρπα-
γὰς εἰσάγει τὰς πόλεις, ἀλλ' ἐφίστησι τοῖς πολέμοις
ταῖς πόλεις, καθάπερ διδάσκαλος ἀριστος, κατάγει
μὲν τὸν ἱμάντα, οὐ πλήττει δέ.

* Δεδιττόμενος δὲ αὐτοὺς παρακαλεῖται εἰπεῖν τῇ
Ἱερουσαλήμ, καὶ πάσῃ τῇ Ἰουδαίῳ φυλῇ, ὥστε

σαλπίσαι, καὶ σημεῖναι πᾶσι τῶν πολεμίων τὴν προσβολὴν, ἵνα εἰς τὰς τετειχισμένας καταφύγῃσι πόλεις, διαφερόνται δὲ εἰς Σιών ὡς ὀχυρωτέραν.

Ἀναλαβόντες φεύγετε εἰς Σιών.

Ἐναντιολογία τίς ἐστίν· ταῦτα μὲν γὰρ κηδομένου, καὶ προνοοῦντος, καὶ ὅπως μὴδὲν γένηται ἄτοπον, πράττοντος. Ἐκεῖνο δὲ βουλομένου παραδοῦναι, καὶ ποιῆσαι ἐκδότους, καὶ ἐσχάτους περιβαλεῖν κακοῖς. Εἰ οὐ ἐπάγεις τὰ κακὰ ἀπὸ βορρᾶ, τίνας ἕνεκεν καὶ ἐπισπεύδεις; ταῦτα μὲν γὰρ αὐτοῦ στρατηγούτος τὰ ῥήματα, ἐκεῖνα δὲ πολεμίων προισταμένου. Ὅρας δὲ διορθοῦντός ἐστι καὶ κηδομένου· καὶ εἰς πίστιν βιαζομένου τὰ ἐσόμενα ἀγαγεῖν; ἐπειδὴ γὰρ τὰ ῥήματα, οὐδὲν αὐτοῦς ὠφελεῖ, σχεδὸν εἰς τὰ πράγματα αὐτῶν ἀνατυοῖ [Fori. σχεδὸν τὰ πράγματα αὐτοῖς ἀνατυοῖ].

Τοῦ Βαβυλωνίου τὴν ἐφοδὸν ἀπειλεῖ καὶ τὴν πρῶτην αἰχμαλωσίαν μνηύει, τῶν γὰρ ἕξω τέως τὴν ἀπώλειαν λέγει. Φησὶ γὰρ· *Φεύγετε εἰς Σιών, σπεύσατε, μὴ στῆτε.* Ὡς περισωζομένης τῆς πόλεως.

Ἀνέβη λέων ἐκ τῆς μάνδρας αὐτοῦ.

Ἀνέμνησε καὶ τῶν τοῖς ἀδελφοῖς συμβεβηκότων δεινῶν. Τί λέγω μίαν πόλιν, καὶ φυλὴν ἐλαχίστην; ὀλοκλήρους δήμους, καὶ πόλεις αὐτάνδρους ἀνελεν.

Ἀλέγει ταῦτα παραβολικώτερον. Καὶ καλεῖ *λέοντα* τὸν Ναβουχοδονόσορ, *μάνδραν* δὲ τὴν Βαβυλῶνα, ἐκείθεν δὲ τοῦτον ὀρμῶντα, καὶ τὰς πόλεις ἐμπρῆσαι, καὶ τὰς χώρας δηῶσαι· τούτου δὲ χάριν, *περιζώσασθαι*, καὶ τὰ λοιπά.

Ἐπὶ τούτοις περιζώσασθε σάκκους, καὶ κόπτεσθε. Διότι οὐκ ἀπεστράφη.

Τουτέστιν, οὐκ ἀπὸ τῶν Ἰωσίου γενομένων ἐπαύσατο τῆς ὀργῆς ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπειδὴ, καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖνον θάνατον αὐθις εἰς ἀσέθειαν ἐξεστράφητε, δεικνύντες ὡς καὶ τὰ ἦδη γενόμενα. ὡς οὐ μετὰ γνησίας τῆς γνώμης γεγένηται παρ' ὑμῶν, τὴν καθ' ὑμῶν ἐξήνεγκε ψῆφον ὁ Θεός.

Καὶ ἀλαλέξατε.

Οὐ διὰ τὰ δεινὰ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἀπεστράφη ὁ θυμὸς· ὅντως γὰρ ὄντως, οὐ διὰ τὴν γένναν δεῖ μόνην χαλεπαίνειν, ἀλλ' ὅτι ὀργίζεται Θεός. Οὐχ ὅτι ὀργίσθη, ἀλλ' ὅτι ἀπεστράφη.

Ἀπολεῖ ἡ καρδία τοῦ βασιλέως.

Τοιαύτη γὰρ τῶν δεινῶν ἡ φύσις, ἀποστρεφῆ τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν. Ὅταν γὰρ ἄμετρος ὁ φόβος ἦ, οὐδὲν ἀφήσει κατὰ χώραν μένειν.

Καὶ οἱ προφήται θανυμάσσονται.

Τουτέστιν οἱ ψευδοπροφῆται. Διὰ τί; οὐχ ὡς παρ' ἐλπίδας τῶν πραγμάτων ἐξεβλήθησαν, ἀλλ' ὡς παρ' ἐλπίδας δεικνυμένων, καὶ γιγνομένων.

Καὶ εἶπα· ὦ Δέσποτα Κύριε. Ἄρα γὰρ ἀπατῶν.

Πολλὰ συναποκρίνονται τῷ Θεῷ οἱ προφῆται, καθάπερ ἐν τινι σκηνῇ, τὴν διόρθωσιν ἐργαζόμενοι τοῦ λαοῦ. Τοῦτο καὶ πατέρες, καὶ φίλοι πατέρων μετ' ἀλλήλων ποιοῦσιν, τοὺς παῖδας διορθοῦντες. Ποῦ

et significaret hostium incursionem, ut ad munitas confugiant civitates, præcipueque ad Sion tanquam munitionem.

VERS. 6. Assumentes fugite in Sion.

Sibi ipsi pugnancia dicere videtur: hæc enim curam gerentis, et providentis, et ne quid absurdum usu veniat operantis. Illud vero prodere, et dedere, extremisque est malis subjicere. Si tu mala inducis ab aquilone, cur etiam sollicitas? hæc enim sunt ducis officio fungentis verba; ista vero partes adversariorum suscipientis. Vides, ut corrigentis, et curam gerentis, et ut fidem habeant futura adnitentis ea verba sint? cum enim illi nihil per verba proficerent, rerum fere ipsarum descriptionem proponit.

Ἡ Βαβυλωνίου ἰμπητὸν ἀπειλεῖ καὶ τὴν πρῶτην αἰχμαλωσίαν μνηύει, τῶν γὰρ ἕξω τέως τὴν ἀπώλειαν λέγει. Φησὶ γὰρ· *Fugite in Sion, properate, nolite stare.* De urbe videlicet incolumi manente.

VERS. 7. Ascendit leo de cubili suo.

Meminit et quæ fratribus adversa acciderunt. Quid urbem dico unam infimamque tribum? populos totos urbesque lethali excidio omnino delevit.

Parabolice hæc dicta sunt, vocatque *leonem* Nabuchodonosor, *cubile* vero Babylonem, et illum ex ea profectum, et urbes incendisse et terras igne vastasse, quare, *Accingite vos*, etc.

VERS. 8. Super his accingite vos ciliciis, et plangite. Quia non est aversus, etc.

Hoc est, non ob ea quæ gessit Josias Deus suam cohibuit indignationem, sed quoniam et eo vita functo, iterum in impietatem prolapsi estis, ostendentes et ea quæ jam feceratis non pura genuinaque mente facta fuisse, Deus contra vos sententiam tulit.

Plangite.

Non propter adversitates, sed quia non est aversus furor: sane enim non solum propter gehennam dolendum: sed quia Deus irascitur; non quod iratus sit, sed quod aversus fuerit.

VERS. 9. Peribit cor regis.

Ea enim est rerum adversarum natura, ut innata homines privet ratione. Nam si mensuram terror excesserit, nihil in eodem loco stare permittit.

Et propheta mirabuntur.

Hoc est Pseudoprophetae. Quanam de causa? non quod præter spem res exitum essent sortitæ, sed quod præter spem exhiberentur, et fierent.

VERS. 10. Et dixi, O Dominator, etc. Ergone decipiens, etc.

Multa Deo prophetae respondent cum aliis, veluti in scena quadam, populi emendationem procurantes. Hoc patres, patrumque amici invicem faciunt, filios corrigentes. Ubinam vero his dixit: *Pax eri*

vobis? Supra enarrans prospera dicebat: *Et veniet domus Israel, et Juda in anum* ⁴⁶, si abominationes sustulerit. Ad quid igitur hæc ait propheta? nec enim ignorat: Absit, qui omnia perfecte novit, sed quod initio dixi hoc est, quod ab illis Deo erat dicendum, et ipse respondet: ut rursus occasionem responsionis Deo exhibeat.

VERS. 11. Spiritus erroris in deserto.

Adversarios spiritum erroris vocat, idque non incongrue. Sicut enim spiritus pulverem ventilando huc illuc circumfert, nec in certa defert loca, sic et istis accidit, veluti ventus vehemens urens barbaricum illud bellum in terram omnem disseminavit, et disseminari quidem grave est, nullo vero ordine id pati, verbis exprimi non potest.

Hæc responsio ad id quod erat dictum: *Decipiens decepisti populum*; haud ego decepi, sed ipsi sibi malorum suorum opifices.

Cum dixisset propheta: Ergone *decepiens decepisti populum* istum, et Jerusalem dicens: *Pax erit vobis, et ecce tetigit gladius animas vestras*? Dicit Deus, malis inflictis dictorum prophetæ veritatem agnituros, dæmonumque opera eos ab aruspibus deceptos. Simile illud est a Michæa dictum tempore Achab ⁴⁷, quod exivit spiritus mendax, et factus est in omnibus pseudopropheta ad deceptionem regis. Illud vero, *erroris in solitudine*, quoniam in montibus idola colebant. *Via filia populi mei*, actiones nempe; *non ad purum neque ad sanctum*; ipsa, inquit, experientia discent ærumniarum tempore, quod spiritus erroris erat, qui per pseudoprophetas loquebatur.

VERS. 12. Spiritus repletionis veniet mihi.

Hoc est, dira in ipsos inferre cessavi. Satis pœnarum illos dedisse.

Hoc est, non una persona divina, ex quibus mihi præsentia mala venerunt.

Ex his spiritus plenitudinis adveniet.

Errorem autem hunc ait, ferunt, quia idololatriæ obnoxii immundi sunt, sordibusque opplati, meoque spiritu penitus vacui; illud vero: *Ex his adveniet mihi, hoc indicat, Non quia templum tanta immunditie ingrediebantur, ideo meæ gratiæ participes efficiuntur.*

Nunc autem ego loquar judicia mea adversus eos.

Hoc est, puniam eos: cum enim dixisset, iterum veniet, ne futuri temporis dilatio inertiores reddat, licentiam, quæ ob intermedium tempus oritur, comprimitt, dicens: *Et nunc ego loquar judicia.*

VERS. 13. Ecce quasi nubes ascendent, et quasi tempestas.

⁴⁶ Jerem. III, 18. ⁴⁷ III Reg. XXI, 22, 23.

δὲ εἶπε τοῦτοις, *Εἰρήνη ἔσται ὑμῖν*; Ἀνωτέρω τὰ χρηστὰ διηγούμενος ἔλεγε· *Καὶ ἤξουσιν ὁ οἶκος Ἰσραὴλ, καὶ Ἰούδα ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐὰν περιέλη τὰ βδελύγματα*. Τίνος οὖν ἔνεκεν ταῦτά φησιν ὁ προφήτης; οὐ γὰρ δὴ ἀγνοεῖ. Μὴ γένοιτο, ὁ πάντα εἰδὼς ἀκριδῶς, ἀλλ' ὅπερ ἐφην ἀρχόμενος, τοῦτο, ὅτι συναποκρίνεται τῷ Θεῷ, ὅπερ εἰκὸς ἦν ἐκείνους εἰπεῖν, ἵνα δῶ πάλιν ἀρχὴν ἀποκρίσεως τῷ Θεῷ.

Πνεῦμα πλανήσεως ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Τοὺς πολεμίους φησὶ πνεῦμα πλανήσεως, καλῶς. Καθάπερ τὸ πνεῦμα περιφέρει πανταχοῦ τὸν χοῦν ἀναρρίπιζον, οὐκ εἰς τεταγμένους ἀποτιθέμενον τόπους, οὕτω καὶ τοῦτοις ἐγένετο, ὡσπερ ἀνεμος σφοδρὸς ἐμπεσὼν ὁ πόλεμος ἐκείνος ὁ βαρβαρικὸς πανταχοῦ τῆς γῆς διέσπειρε, καίτοι καὶ τὸ διασπαρῆναι β χυλετὸν, τὸ δὲ καὶ ἀτάκτως τοῦτο παθεῖν [ἀλλ. ποιεῖν] ἀμύθητον.

Αὕτη ἡ ἀπόκρισις πρὸς τὸ λέγειν· *Ἀπατῶν ἠπάτησας τὸν λαόν*· οὐκ ἐγὼ ἠπάτησα, ἀλλ' αὐτοὶ γεγόνασιν αὐτοὶ αἴτιοι.

Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ προφήτης, ἄρα γε *ἀπατῶν ἠπάτησας τὸν λαόν* τοῦτον, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ λέγων, *Εἰρήνη ἔσται ὑμῖν, καὶ ἰδοὺ ἤψατο ἡ μάχαιρα τῶν ψυχῶν αὐτῶν*; Λέγει ὁ Θεὸς, ὅτι τῶν κακῶν ἐπελθόντων εἰσονται τῶν παρὰ σοῦ λεγομένων τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅτι κατὰ δαιμόνων ἐνέργειαν ἐπλάνησαν αὐτοὺς οἱ μάντιες. Παραπλήσιον δὲ ἔστι τῷ παρὰ τοῦ Μιχαίου λεχθέντι ἐπὶ τοῦ Ἀχάβ, ὅτι ἐξῆλθε πνεῦμα ψευδές, καὶ γέγονεν ἐν πάσι τοῖς ψευδοπροφήταις πρὸς ἀπάτην τοῦ βασιλέως· τὸ δὲ *πλανήσεως ἐν τῇ ἐρήμῳ*, ἐπειδὴ ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς εἰδῶσι ἐλάτρευον. Ὅδός δὲ τῆς *θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου*, ἀντὶ τοῦ, αἱ πράξεις· *οὐκ εἰς καθαρὸν, οὐδὲ εἰς ἄγιον*· δι' αὐτῆς, φησὶ, μαθήσονται τῆς πείρας κατὰ τὸν καιρὸν τῶν συμφορῶν, ὡς πνεῦμα πλανήσεως ἦν, τὸ διὰ τῶν ψευδοπροφητῶν φθειγόμενον.

Πνεῦμα πληρώσεως ἤξει μοι.

Τούτέστι πέπαυμαι τοῦ ἀποδεδοκῆναι αὐτοῖς τὰ δεινά. Τῷ πληρωθῆναι αὐτῶν τὰς τιμωρίας.

Ἀντὶ τοῦ, οὐ συμπληρωτικὸν τῆς τριάδος, ἀφ' ὧν ἤλθέ μοι τὰ παρόντα κακά.

Πνεῦμα πληρώσεως ἀπὸ τούτων ἤξει μοι.

Τὴν δὲ πλάνην, φησὶ, ταύτην ὑπομένουσιν, ἐπειδὴ ἀκάθαρτοί εἰσιν εἰδωλολατροῦντες, καὶ μολυσμάτων πεπληρωμένοι, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος ἀμέτοχοι· τὸ δὲ, Ἀπὸ τούτων ἤξει μοι, τουτέστιν, Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ εἰς τὸν ναὸν ἤρχοντο μετὰ τῆς ἀκαθαρσίας, ἤδη τῆς παρ' ἐμοῦ τυγχάνουσι χάριτος.

Νῦν δὲ ἐγὼ λαλήσω κρίματά μου πρὸς αὐτούς.

Τουτέστι, κολάσω αὐτούς· ἐπειδὴ γάρ εἶπεν, ἤξει πάλιν, ἵνα μὴ ἡ τοῦ μέλλοντος καιροῦ προθεσμία ῥαθυμοτέρους ποιήσῃ, τὴν γινομένην ἀδειαν ἐκ τοῦ χρόνου τοῦ μεταξὺ, συνέστειλεν εἰπὼν· *Καὶ νῦν δὲ ἐγὼ λαλήσω κρίματα.*

Ἰδοὺ ὡς νεφέλη ἀναβήσονται, καὶ ὡς καταιγίς.

Ὅραξ πῶς διαφόρους εἰκόνας ἐπιζητεῖ φοβερωτέ-
ρας.

Ἰνα καταπλήξῃ αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἵνα αὐτοὺς ποτήσῃ, διαγράφει τὸ στρατόπεδον. Καὶ τί τὸ κέρδος; τὸ ταχὺ λέγει τῆς παρουσίας, ἀλλ' οὐδὲν τούτων καθήψατο, τοιοῦτον ἢ κακία. Ἄλλ' ὁμως προῦλεγεν ὁ Θεός, εἰ μὴ ἐνέδωκαν ἐκεῖνοι.

Ἀπόπλυτε ἀπὸ κακίας. Ἔως πότε ὑπάρχουσιν ἐν σοὶ διαλογισμοὶ πόρων σου;

Ὅπως γὰρ οὐδὲν ταύτης τῆς ταλαιπωρίας ἴσον. Ταύτῃ τῇ λέξει κεχρησθαι εἰώθαμεν, ὅταν ἰδωμέν τινα μακρᾶ ἀβήρωστία παραδεδομένον, καὶ οὐδέποτε ἀνενεγκεῖν ἐκ τῆς φοβῆς ἐκείνης δυνάμενον. Καθάπερ γὰρ σῶμα ἀσθενὲς ὑπὸ πυρετῶν δυσέκνιπτον γίνεται, οὕτω καὶ ψυχὴ ταλαίπωρος ὑπὸ ἀμαρτη-
μάτων.

Οὐκ ἀρκεῖ τὰ ῥήματα, οὐδὲ τὸ ταλανίσαι μόνον ἑαυτὸν ἐν Ἐκκλησίᾳ Κυρίου. Μὴ κλαίετε δάκρυσιν· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τῶν ἔργων προσθήκης. Καὶ μετ' ὀλίγα. — Ἀπόπλυτον ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου. Τί τοῦτο, εἰ ἀνέθῃ ὡς λέων; εἰ πάρεστιν ὡς νεφέλη; εἴτα δεῖνὰ ἐπὶ θύραις; Ποία μεταβολῆς προθεσμια; Ποῖος μεταβολῆς καιρὸς ὑπολείπεται; Ἄλλ' ὄρα τὴν φιλανθρωπίαν· διελέχθη περὶ ἐκείνων ὡς παρόντων, ἵνα τὴν βραθυμίαν ταύτης καλύψῃ [scilicet] ταύτης εἰς προθυμίαν ἀμείψῃ, διελέχθη δὲ πάλιν ὡς μελλόντων, ἵνα μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλῃ. Ἐκεῖνα μὲν τὰ ῥήματα τοῦ τὴν ἀπόφασιν ἐξενεγκόντος ἔστι· ταῦτα δὲ τοῦ διδόντος καιρὸν, διορθώσεως. Οὐδεὶς γὰρ ὁμοῦ τε ἐπάγει τὴν τιμωρίαν, καὶ παραινέσιν εἰσάγει. Ταῦτα γὰρ ἀμφοτέρωθεν ἐναντία· εἰ συμβουλεύεις, ἀνεξ τὴν κόλασιν· εἰ κολάζεις, πῶς παραινέεις τοῖς τιμωρουμένοις; Ἄλλὰ καὶ ὁμως λέγει μὲν κολάζειν, ἵνα μὴ βραθυμῶσι· λέγει δὲ, ἀνιέναι, ἵνα διορθώσωνται.

Ὅραξ; τοῦτο ὁ φησι καὶ ὁ Χριστός, ἐνταῦθα κεῖται. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί. Ἔως πότε ὑπάρξουσιν; ὄραξ τοῦ Θεοῦ τὴν μακροθυμίαν. Ἔως πότε; Ὅτε καὶ τῇ φύσει φευκτέον ἦν, καὶ τῷ χρόνῳ, ποία συγγνώμη; τίς ἀπολογία; Ἔστω· τὴν κακίαν οὐκ ἀπεστράφη ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ χρόνου οὐκ ἔδει;

Ἄναμνήσατε ἔθνη, ἰδοὺ ἦκασιν.

Δείκνυσιν ὅτι πολλάκις ἀκούσαντες ἐπελάθοντο.

Τὴν ἄδειαν λέγει καὶ τὴν πολλὴν παρῆρησιαν, ὡς οὐ νόμῳ πολεμίων παρέσσονται· ἀλλ' ὡς ἐπὶ ἤδη προκατελημμένα χωρία.

Ὅς φυλάσσοντες ἀγρόν ἐγένοντο ἐπ' αὐτὴν κύκλω.

Ὅσοι μὴ εἶναι διαφυγεῖν βουλομένοις αὐτοῖς. Εἴπε καὶ τὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν.

Ὅτι ἐμοῦ ἠμέλησας, λέγει Κύριος.

Ἐντροπικῶς, τοῦ δεσπότου ἠμέλησας. Καὶ τὸ ἀξιώπιστον. Οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο εἰς κόλασιν; οὐ πάσης τιμωρίας χαλεπώτερον; εἰ γὰρ μὴ πόλεμος ἦν, εἰ

Vide, ut varias inquirat imagines horridiores.

Ut terreat ipsorum mentem, ut in eos timorem injiciat, describit exercitum. At quæ hinc utilitas? celerem enarrat adventum, sed nihil eos movit, ea est nequitia vis. Prædicebat tamen Deus, etsi illi non profecerunt.

VERS. 14. *Lava a malitia. Usquequo subsistunt in te cogitationes laborum tuorum.*

Nihil revera cum hac infelicitate conferendum. Hac uti dictione consuevimus, cum quempiam longissima valetudine teneri, nec aliquod a morbo levamen consequi videmus. Sicut enim corpus infirmatum febribus vix lavatum sordes abjicit: ita et infelix anima peccatis oppressa.

Non satis sunt verba, neque se ipsum in Ecclesia Domini ut miserabilem deplorare. Ne flete lacrymis; sed opus est ut addantur et opera. *Et post pauca.* — *Lava a malitia cor tuum.* Quid ergo, si ascendit tanquam leo? si veluti nubes adest? si ad fores ipsas adversa? Quod agenda? Quod agendæ poenitentia? Quod mutationi in melius tempus restat? Sed vide humanitatem: Sermonem de illis, ut presentibus, habuit, ut ejus torporem excuteret: iterum ut futuris, ne in desperationem induceret. Illi quidem sermones ferentis sententiam sunt: hæc autem tempus impertinentis ut respiscant. Nullus enim una poenas infligit, et adhortationibus utitur. Nam hæc sibi invicem opponuntur, si consilia profers, a castigationibus abstineas; si punis, quomodo cohortaris eos, in quos animadvertis? Sed his non obstantibus punire eos inquit; ne emolliantur: relaxare, ut corrigantur.

Vides, quod et Christus aiebat, hic licet adinvenire. Ex corde enim exeunt cogitationes pravæ; quousque existent? vides æquanimitatem Dei. *Quousque?* Quando et natura fugiendum erat, et tempore, quæ venia? quæ defensio? esto: iniquitatem non vitasti ipsa natura: quid ni tempore ipso?

VERS. 16. *Commonefacite gentes, ecce venerunt.*

Ostendit quod etsi multoties audissent, obliviscebantur.

Licentiam inquit summamque procacitatem, quod non aderunt lege inimicorum, sed ut jam ad expugnatas regiones.

VERS. 17. *Quasi custodes agri facti sunt super eam in circuitu.*

Ita ut fugæ se dare, et si velint, non possint. Dixit et malorum causas.

Quia me neglexisti, dicit Dominus.

Sermo ad coarguendum aptissimus: *Dominum parvipendisti*, omnique fide dignus. Nonne hoc ad puniendum satis? nonne omni supplicio gravius?

etsi enim nec bellum esset, nec urbis vastatio, vel hoc unum audire verbum quantum in se poenae comprehendit?

Hoc est sicut qui fructuum custodiae praesunt, dum furem deprehendunt clamorem excitant, furique timorem incutiunt, et festinantes accurrunt, ut talia audentem capiant; sic et hi conclamant tantum, in fugamque vos vertunt, veluti in alienis deprehensus: quoniam me parvi aestimasti, ait Dominus. Audacia tua condigna sustinebis, quaeque sermisti metes.

VERS. 18. *Viae tuae et adinventiones tuae fecerunt tibi.*

Quae igitur spes medicamenti est, illo, quod caput est, principemque locum obtinet, corrupto? est enim malitia haud amara, est error e simplicitate profectus, cui quis facile det veniam. Haec, ait, praeviditas minime toleranda, quod et fixa est, et ad ipsum cor pervenerit.

VERS. 19. *Ventrem meum doleo.*

* Haec cum praedixisset propheta, propter eos doloribus excrucietur, et ejulat, aitque: *Ventrem meum, ventrem meum ego doleo, sensoriaque cordis mei.* Duxit autem metaphoram ex muliere parturiente. *Incitatur anima mea*, id est, turbatur in certamine constituta. *Dilaniatur cor meum*: hoc est, praeter timorem saltat, fere egredi appetens, imitatur matrem, cui caesuris filii viscera dilaniantur.

Quoniam vocem tubae audivit anima mea.

Propheta numine plenus non modo, sed paulo ante haec dixerat; reipsa fieri videt prophetis oculis praemia, et acierum instructiones, atque confictus, tubarum clangorem, hinnitum equorum, impetum inimicorum, omnes denique Judaeorum calamitates. Vide longanimitatem Dei: verbis minutus, non ipsos momordit sermo: credibilis efficit vaticinium, dum dictorum spectatorem facit ipsum, qui deprecabatur.

VERS. 20. *Contritionem advocat, quia vastata est omnis terra: repente vastatum est tabernaculum, Dilaceratae sunt pelles meae.*

Facilem expugnationem demonstrat nomine tabernaculi. Neque vero aberraverit, si quis civitatem quamlibet, et domum hoc appellavit nomine: *Scena enim est praesens vita.*

Oppugnantibus nec sudore, nec tempore opus erit; sed veluti scenam dissolventes, murorum possessione potiuntur. Vide etiam prophetae singularem amorem, totam civitatem pro sua ducit, propriam sibi domum esse Jerusalem ait.

Scissae sunt pelles meae: De reliquis urbibus haec profert; sumitur autem metaphoram a regibus, caeterisque aliis, qui in castrametationibus tentoria constituunt. Quidam tentorium regiam exposuerunt, pelles caeteras civitatis domus.

VERS. 21. *Usquequo videbo fugientes, audiens vocem tubarum?* etc.

Ad quid clangor buccinae, et bellum, et pugna,

Α γάρ μή πόλεως ἄλωσις, αὐτὸ τοῦτο μόνον ἀκούσαι τὸ ῥῆμα, πόσῃν ἔχει τιμωρίαν;

Τουτέστιν, ὡσπερ ἐκεῖνοι οἱ ὀπωροφύλακες εὐρόντες τινὰ κλέπτοντα βοῶσι, καὶ εἰς φόβον καθιστῶσι τὸν κλέπτην, καὶ μετὰ πάσης προθυμίας αὐτοὶ ἐπιῖσιν ἐλεῖν βουλόμενοι τὸν τολμήσαντα. Οὕτω καὶ οὗτοι βοῶσι μόνον, καὶ εἰς φυγὴν ὑμᾶς τρέπουσιν, ὡς ἐπ' ἄλλοτριούς ὄντας. Ὅτι ἐμοῦ ἠμέλησας, λέγει Κύριος. Ἄξια ὧν ἐτόλμησας ὑπομεινεῖς, καὶ θερίσεις ἃ ἔσπαρξας.

Αἱ ὁδοὶ σου, καὶ τὰ ἐπιτηδεύματά σου ἐποίησαν.

Τίς λοιπὸν ἐλπίς θεραπείας ἐστὶ, τοῦ κεφαλαίου, καὶ ἡγεμονικωτάτου διαφθαρέντος; ἔστι γὰρ κακία οὐ πικρὰ, ἔστι κακία ἐξ ἀφειλίας γινομένη, ἧ καὶ συγγνοή τις ἂν. Αὕτη, φησὶν, ἀφόρητός ἐστι, τῷ καὶ μόνιμος γενέσθαι, καὶ πρὸς αὐτὴν, φησὶν, ἐλθεῖν τὴν κηρίαν.

Τὴν κοιλίαν μου ἀλγῶ.

* Ταῦτα προσιπῶν ὁ προφήτης, ὑπὲρ ἐκείνων ὀδυνᾶται, καὶ ἀποδύρεται, καὶ λέγει· *Τὴν κοιλίαν μου, τὴν κοιλίαν μου ἐγὼ ἀλγῶ, καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς καρδίας μου.* Ἐλαβε δὲ τοῦτο ἐκ μεταφορᾶς τῆς ὀδυνομένης γυναικὸς. *Μαιμᾶσσει ἡ ψυχὴ μου*, τουτέστι, θορυβεῖται ἐν ἀγῶνι τυγχάνουσα. *Σπαρᾶσται ἡ καρδία μου*, τουτέστιν, ὑπὸ τοῦ δέους πηδᾶ μόνον οὐχὶ ἐξεληείν βουλομένη· μιμείται μητέρα τὰ σπλάγχνα σπαραττομένην, ἐπὶ τέκνων ὀλέθρῳ.

Ὅτι φωνὴν σάλπιγγος ἤκουσεν ἡ ψυχὴ μου.

Ἐνθους γέγονεν ὁ προφήτης. Οὐ νῦν, ἀλλὰ μικρῶ πρόσθεν εἶπε ταῦτα, ἐπὶ πραγμάτων ὀρᾶ συμβαινόντα προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς, πολέμους, καὶ παρατάξεις, καὶ μάχας, σαλπύγγων ἤχην, θόρυβον Ἰσραὴλ, ἔφοδον πολεμίων ἀνδρῶν, πάσας τὰς Ἰουδαίων συμφορὰς. Ὅρα δὲ μοι τοῦ Θεοῦ τὴν μακροθυμίαν· ἠπελήθε διὰ ῥημάτων, οὐκ ἔδακεν αὐτοὺς ὁ λόγος· ἀξιοπιστοτέραν ποιεῖ τὴν πρόβησιν, αὐτὸν τὸν ἀξιούντα θεατὴν τῶν λεγομένων ποιῶν.

Συντριμμὸν ἐπικαλεῖται, ὅτι τεταλαιπώρηκε πᾶσα ἡ γῆ· ἄφρων τεταλαιπώρηκεν ἡ σκηνὴ. Δι-εσπάρσθησαν αἱ δέβρεις μου.

Τὸ εὐάλωτον δείκνυσσι, σκητὴν καλῶν· ἄλλως δὲ οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι, πόλιν πᾶσαν, καὶ οἰκίαν πᾶσαν τοῦτ' ἐπὶ τῷ τρόπῳ τῆς προσηγορίας προσονομάζων· σκητὴ γὰρ ὁ παρῶν βίος ἐστίν.

Οὐδὲ πόνου δεήσει τοῖς πολεμίοις, οὐδὲ χρόνου τινός, ἀλλ' ὡσπερ σκητὴν διασπῶντες, οὕτω κρατοῦσι τῶν τειχῶν. Ὅρα δὲ καὶ τὸ τοῦ προφήτου φιλόστοργον, πᾶσαν οικειοῦται τὴν πόλιν, οἰκίαν αὐτοῦ φησὶν εἶναι τὴν Ἱερουσαλήμ.

Διεσπάρσθησαν αἱ δέβρεις μου. Περὶ τῶν λοιπῶν πόλεων φησὶν· Ἐλαβε δὲ αὐτὸ ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἐν ταῖς στρατοπεδείαις σκηνοποιουμένων βασιλέων, καὶ τῶν λοιπῶν. Τινὲς δὲ σκητὴν μὲν ἔφασαν· τὰ βασιλεία, δέβρεις δὲ τὰς λοιπὰς οἰκίας τῆς πόλεως.

Ἔως πότε δύνομαι φεύγοντας, ἀκούων φωνὴν σαλπύγγων;

Τί οὖν δὴ τῶν μὲν σαλπύγγων ἤκουσῶν, καὶ πο-

λέμου, καὶ μάχην, οὐ πρὸς ἡμᾶς δὲ ἀφικνουμένων; ἄλλ' ἐπήγαγεν, ὅτι *Τεταλαιπώρηκε πᾶσα ἡ γῆ*. Καλῶς τὸ, *τεταλαιπώρηκε* πανταχοῦ γὰρ σπουδάζει θεόθεν τὸν πόλεμον ἀναρρίπιζόμενον τοῖς ἰδίαις ἐπιδειξάσαι τοῦτον. Τὸ γὰρ ταιλαιπωρῆσαι τοῦτό ἐστιν. Οὐ γὰρ διὰ πολέμου μόνον καὶ μάχης αὐτῶν ἐπράτουν, ἀλλ' ἀθρόον ἐλθόντες καὶ παρ' ἐλπίδας καὶ ἀφνω.

Θεατὴν αὐτὸν ποιεῖ, καὶ ἀκροατὴν, ἵνα ἐκατέρωθεν αὐτοὺς καταπλήξῃ. Εἶδεν ὁ προφήτης, ἵνα μὴ ἴδωσιν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἐπίνεσε τὴν καρδίαν ὁ Ἰερεμίας, ἵνα αὐτοῦ ἐν ἀσφαλείᾳ φυλάξῃ, πολλαχοῦ τοὺς θεραπεύοντας ἐκδίδωσι.

Διότι οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐμὲ οὐκ ᾔδεισαν.

Ἡ μεγίστη κατηγορία, ὅταν οἱ τοὺς ἄλλους διδάσκαι ὀφειλοντες, αὐτοὶ πρῶτον ἀγνοῶσιν.

Ἐτα τοῦ προφήτου ἀκολούθως τοῦτοις φήσαντος, *Ἔως πότε βηνομαι φεύγοντας*; ἀποκρίνεται ὁ Θεός, *Διότι οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐμὲ οὐκ ᾔδεισαν*, τουτέστι, Διὰ τὰς ἀσεβείας αὐτῶν ταῦτα πάσχουσιν, ἐπεὶ καὶ τὸ πρότερον, καὶ εἰς ἐδίωκε χιλιούς, καὶ τὰ κατ' Ἀίγυπτον ἐμάθετε, ἐξηγεῖται καὶ τῶν φευγόντων τὸ πλῆθος, καὶ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ φησι, *Διότι οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐμὲ οὐκ ᾔδεισαν, υἱοὶ ἀφρονὲς εἰσι, καὶ οὐ συνετοί*· καὶ ἵνα μὴ νομισθῶσιν ἄξιοι εἶναι συγγνώμης ὡς ἀφρονες, εὐθύς ἐπήγαγεν, *σοφοὶ εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι*. Τοῦτο γὰρ δὴ τὸ παγχάλεπον, ὅτι εἰς οὐδὲν ἐχρήσαντο, ἀφρόνως, καθάπερ οἱ μέθυσοι τῷ οἴνῳ, καὶ τῷ σιδήρῳ οἱ ἀνδροφόνου.

Ἐπέβλεψα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἰδοὺ οὐδὲν, καὶ εἰς τὸν οὐρανόν.

Πῶς οὐδέν; Οὐ πρόβατα, φησὶν, οὐ βόες, οὐκ οἰκοδομήματα, καὶ τείχη. Πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα ἀφανίζεῖν οἶδεν ὁ πόλεμος.

Καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οὐκ ἦν τὰ φῶτα αὐτοῦ.

Τὴν διάνοιαν λέγει τοῦ θεατοῦ, οὐ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. Οὐ γὰρ ἀπλῶς λέγει, ἀλλ', *Ἰδοὺ, καὶ οὐκ ἦν τὰ φῶτα αὐτοῦ*. Τὸ μὲν γὰρ τῆς νυκτὸς σκότος καλύπτειν εἴωθε τὸ φῶς, δείκνυσι δὲ τὴν σελήνην μετὰ τῶν ἀστρῶν· ἡ δὲ τῆς ἀθυμίας νύξ, ἡ πολὺ ταύτης χαλεπωτέρα, πάντα ἀφανίζει τὰ ἄστρα, οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔσιν τοῦ θεωμένου. Ὡστε τὰ μὲν φῶτα αὐτοῦ οὐκ ἐφαίνετο, διόπερ οὐδὲ εἶναι ἐδόκει τοῖς θεαταῖς. Ἄλλ' ὡσπερ γυμνός, καὶ ἐρημωθεὶς τοῦ φωτός, οὕτως ἐγένετο.

Τοιοῦτόν τι πάσχει ψυχὴ σκοτωθεῖσα· καὶ γὰρ πολλοὶ τοῦ πελάγου ἀποδάντες ὀρθουμένην ἔδοξαν ἔρᾳ τὴν γῆν, καὶ περιδινουμένην αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ πάντα ποιεῖν ἡ φύσις εἴωθε. Καθάπερ γὰρ εἰς ὕδωρ καθαρόν καὶ ἑστὸς ἐμπροσθέν ὁ φόβος τῶν αἰσθητηρίων, τὴν γῆν τὴν ἐν τῷ βυθῷ ταρασσει, καὶ συγγεῖ τὰ ἄνω κάτω ποιῶν, καὶ τὴν τάξιν ταρασσῶν ἄπασαν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα γίνεται, ἕτερα ἀκούει, καὶ ἕτερα βλέπει, καὶ οὐδὲν ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς ἕστηκεν ἔδρας.

PATROL. GR. LXIV.

si hæc ad nos nequaquam perveniunt? sed adjunxit: *Universa terra vexata*, apte positum *vexata*. Utiq̄ue enim hic ipsi est scopus, prælium a Deo suscitatum Judæis demonstrare. Vexari enim hoc est. Non enim prælio solum conflictuque ipsos subegerunt, sed improvise præter spem expectationemque profecti.

Spectatorem ipsum, et auditorem constituit, ut utrinque eos perterrefaciat. Ne Judæi viderent, propheta vidit; ut ipsos servaret tutos Jeremias indoluit animo; ut eos custodiret sibi famulantes sæpe exponit.

VERS. 22. *Quia duces populi mei me non cognoverunt*, etc.

B Summa accusatio, cum qui allos docere debent, ipsi primi ignorant.

Deinde propheta cum consequenter ad hæc dixisset: *Usquequo videbo fugientes, audiens vocem buccinæ?* Respondit Deus: *Quia duces populi mei me non cognoverunt*, id est, propter suas iniquitates patiuntur hæc, cum antea, et unus mille fugaret; quæque in Ægypto egi sat novistis, exponit et multitudinem fugientium, et ex persona Dei inquit: *Quoniam duces populi mei me non cognoverunt: filii absque mente sunt, et vecordes*, et ut se indignos venia ducerent, utpote stultos, adjunxit: *sapientes sunt ut faciant mala*. Hoc omnis malitiæ superat cumulum, quoniam non bene usi sunt, stulte, sicut ebrii vino, et ferro homicidæ.

VERS. 23. *Aspexi super terram, et ecce nihil; et in cælum*, etc.

Quomodo nihil? Non pecudes, ait, non boves, non ædificia, non muri. Omnia hæc enim bello ovanescunt.

VERS. 23. *Et in cælum, et non erant lumina ejus*.

Spectatoris mentem explicat, non rei naturam. Non enim plane pronuntiat; sed, *Vidi, et non erant lumina ipsius*. Noctis enim tenebræ lucem occultare consuevere; ostendit autem lunam cum stellis; mæroris autem nox, quæ multo gravior est, omnes stellas fugat, non secundum propriam naturam, sed juxta aspicientis visum. Itaque lumina ipsius non apparebant, propter quod nec esse spectatoribus videbantur. Sed veluti nudum, lumineque privatum, sic effectum est.

Tale quid et animus tenebris oppletus patitur; multis enim e pelago in terram devectis terra videtur attolli, et circumvolvi sibi: hæc autem omnia natura fieri assolent. Sicut enim in aquam puram, et immotam timor in sensus cadens, terram quæ erat in fundo permiscet, conturbatque superioribus in inferiora dejectis, omnique confuso ordine: ita et hic sit, alia audit, et alia videt; nihilque sua in sede fixum est.

Tanquam in tenebris factus sum præ timore A propter urbis desolationem.

VERS. 24. *Vidi montes, et erant trementes, etc.*

Hoc est, neque etsi in montes se recipiant, salvi sunt.

VERS. 25. *Inspexi, et ecce non erat homo, et omnia volatilia cæli pavebant.*

Nec enim eos, qui prope nos sunt, videmur intueri: quomodo igitur de volatilibus ait, quod terrore percussa erant? Hoc etiam est ex affectu prophetæ.

Siquidem propter desolationem et volatilia locum dereliquerunt. Plurima namque animalium loca in recessu posita solent incolere.

VERS. 27. *Deserta erit omnis terra.*

Quid ais? Judæos metu liberas? Cur enim in primis minis non perseveras? sufficebat dicere: Desolata erit omnis terra. Sed illico horrendum illud permutando fausta connexit. Quam ob causam? ut per hoc meliores evaderent. Atrocibus enim atrocita si conjungantur, animus in desperationem sæpissime labitur; si vero spes bonas, licet exiguas, nutriat, quam citissime resurgere poterit.

VERS. 28. *Super his luceat terra.*

Egregie terram vocat ad percipiendum futurorum eventum, quo homines sensum abjecerint.

Eo quod locutus sum, et non me pœnitēbit.

Ne minas esse hasque quis putet, plane sequetur C effectus. Nam quia cum sæpe dixisset, finem tamen propter clementiam nequaquam induxit; non erit ita et nunc, sed opera sermonibus respondebunt.

VERS. 30. *Si circumdederis tibi coccinum, etc.*

Quid sibi vult quod dicitur? Metaphoricus sermo est, veluti feminam vilem et meretricem propheta sæpe urbem alloquitur.

Cum superius dixisset: *Vide vias tuas in polyandrio*, hoc est locum, in quo cum mulieribus deprehensus ad impietatem prolapsus es; si eadem ratione hostes decipere velis, non poteris. Si unxeris stibio: Nigrum ait, quo mulieres oculos colorare solent.

Tanquam ad seortum pulchritudine vultus amasios D sibi pelliciens, sicut Jezabel, sicut Judæorum filia. Sed nunc in urbem, omne genus infelicitatis considera, quando amatores cum sint, amatam, et ornantem sese conspuunt, nec solum conspuunt, sed etiam interficere cupiunt.

VERS. 31. *Quia vocem quasi parturientis audiui. Et dimittet manus suas.*

Nil in bello hoc de cætero poterit operari.

Iterum propheta prospiciebat futura. Non fert copiam occisorum, obstupescit, et animo deficit. Si spectaculum intolerabile, quanto magis res ipsa? Primo quidem fugientes vidit; ejulantes secundo;

Ὡς ἐν σκότῳ γέγονα ὑπὸ τοῦ φόβου διὰ τὴν τῆς πολέως ἐρημίαν.

Εἶδον τὰ ὄρη, καὶ ἰδοὺ ἦν τρέμοντα.

Τουτέστιν, οὐδὲ ἐν τοῖς ὄρεσι γενομένοις ἐστὶ σάζεσθαι.

Ἐπέβλεψα, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν ἄνθρωπος, καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐπτόνητο.

Οὐδὲ γὰρ τοὺς πλησίον ἐστῶτας δοκοῦμεν ὄρεσιν· πῶς οὖν περὶ τῶν πετεινῶν φησι, ὅτι ἐπτόνητο; Τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τοῦ προφήτου.

Ἰπὸ γὰρ τῆς ἐρημίας, καὶ τὰ πετεινὰ τὸν τόπον κατέλιπον. Τὰ γὰρ πολλὰ τῶν ζῶων εἰς ἀπικισμένους τόπους εἰπεῖν [οἰκεῖν] πέφυκεν.

Ἐρημος ἐστὶ πᾶσα ἡ γῆ.

Τί λέγεις; Ἐκλύεις τὸν φόβον τὸν Ἰουδαϊκόν; Τί γὰρ οὐκ ἐστὶς ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ἀπειλῇ; ἤρκει εἰπεῖν, Ἐρημος ἐστὶ πᾶσα ἡ γῆ. Ἄλλ' εὐθέως τὸ σκυθρωπὸν ἐστρεψεν, τὸ χρηστὸν ἐπαγαγόν. Τίνος ἔνεκεν; ὥστε καὶ ταύτη ποιῆσαι βελτίους. Ὅταν γὰρ ἐπὶ χαλεποῖς χαλεπὰ συνάπτοντες λέγωμεν, εἰς ἀπόγνωσιν ἡ ψυχὴ πολλάκις ἐμπέπτωκεν· ἡ δὲ ἐλπίδας ἔχουσα χρηστὰς, κἂν βραχείας, ταχέως ἀναστήναι δυνήσεται.

Ἐπὶ τούτοις δὲ περθεῖτω ἡ γῆ.

Καλῶς τὴν γῆν πρὸς ἀλοθῆσιν τῶν μελλόντων γίνεσθαι καλεῖ, τῶν ἀνθρώπων ἀναίσθητως διακειμένων.

Διότι ἐλάλησα, καὶ οὐ μετανοήσω.

Μὴ νομίση τις εἶναι ἀπειλήν τὸ πρῶτον, πάντως ἐψεται καὶ τὸ ἔργον. Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις εἰπὼν, διὰ φιλανθρωπίαν τὸ τέλος οὐκ ἐπήγαγεν, οὐχ οὕτως καὶ νῦν ἐστὶ, ἀλλὰ ὡς ἐλάλησα, καὶ ποιήσω.

Ἐὰν περιβάλλῃ κόκκινον.

Τί ποτέ ἐστι τὸ λεγόμενον; Μεταφορικὸς ὁ λόγος ἐστίν· ὡς πρὸς γυναῖκα ἀτιμον, τὴν πόλιν, καὶ εταρικομένην ὁ προφήτης συνεχῶς διαλέγεται.

Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρω, Ἴδε τὰς ὁδοὺς σου ἐν τῷ πολυανδρίῳ, τουτέστι τὸν τόπον, ἐνθα ταῖς γυναῖξιν ἀλοὺς ἠσέθησας, φησὶν, ἐὰν τὸν ὁμοῖον τρόπον θελήσῃς ἀπατήσαι τοὺς πολεμίους, οὐ δυνήσῃ. Τὸ δὲ, Ἐὰν χρίσης στίθει, τὸ μέλαν λέγει, ᾧ ἐπιχρωνύειν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰώθασιν αἱ γυναῖκες.

Ὡς πρὸς πόρνην προσδοκῶσαν τῷ κάλλει τῆς ὕψεως ἐλεῖν τοὺς ἐραστὰς, καθάπερ ἡ Ἰεζάβελ, καθάπερ τῶν Ἰουδαίων αἱ θυγατέρες. Ἄλλὰ νῦν πρὸς τὴν πόλιν, πᾶσαν ἐννόησον δυσπραγίαν, ὅταν καὶ ἐρασταὶ ὡς καλλωπιζομένην τὴν ἐρωμένην διαπτύωσι· καὶ μὴ διαπτύωσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνελεῖν ἐπιθυμῶσιν.

Ὅτι φωνὴν ὡς ὠδινούσης ἤκουσα. Καὶ παρήσασ τὰς χεῖρας αὐτῆς.

Οὐδὲν εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐργάζεσθαι δυνήσεται λοιπόν.

Πάλιν ὁ προφήτης ἑώρα τὰ μέλλοντα. Οὐ φέρει τῶν ἀποσφαγέντων τὸ πλῆθος· ἐξίσταται, καὶ ἀποψύχει. Εἰ δὲ ἡ θεὰ ἀφόρητος, πόσῳ μᾶλλον ἡ πείρα; Τὸ μὲν πρῶτον φεύγοντας εἶδε, τὸ δὲ δεύτερον θρη-

ωούνας, ἔπειτα καὶ ἀναιρουμένους. Προϊὼν λέγει, A tandem et interemptos: postea dixit: Quod ne plorare quidem vobis permittet.

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

CAP. V.

Οἱμοι, ὅτι ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις. Περιδράμω ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἰερουσαλὴμ.

Ὅραξ ὅτι οὐκ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλει; Καὶ δρᾷ τὸν Θεὸν ἀπολογούμενον, καὶ οὐχ ἑτέροις ἐπιτρέποντα τὴν ἐξέτασιν. Ὑμεῖς αὐτοὶ οἱ κακῶς παθόντες, ζητήσατε, φησί. Οὐχ ἑτέρῳ τὸ πρᾶγμα ἐπιτρέπω, οὐκ ἐχθρῷ, καὶ πολεμῷ, οὐκ ἀμελοῦντι, καὶ βεθυμοῦντι τῶν ὑμετέρων· ὑμῖν αὐτοῖς τοῖς πονουμένοις καὶ ταλαιπωρουμένοις. Καὶ ἴνα μὴ πάλιν ἐκλύσῃ, Περιδράμωτε, φησὶν, ὡς ἐγγύς ἐστων τῶν δεινῶν, καὶ ἀκριθὴ τὴν ἔρευναν κελεύει ποιήσασθαι.

Περὶ τῶν ὑπὸ τὴν ἀπόφασιν κειμένων ὁ λόγος, ἐπεὶ ἦσαν ἐν αὐτοῖς δίκαιοι, ὡς ὁ Ἱερεμίας, καὶ οἱ υἱοὶ Ῥηκὰβ, ἱερεῖς τυγχάνοντες, καὶ ὁ Ἀβιμελὲχος Αἰθίοψ. Λέγει τοίνυν περὶ τῶν ἱερέων, καὶ βασιλέων, καὶ ψευδοπροφητῶν, καὶ τοῦ πλήθους.

Ζῆ Κύριος, λέγουσιν· διὰ τοῦτο οὐκ ἐν ψεύδεσιν ὁμνύουσι.

Οὐ γὰρ ἀρκεῖ, φησὶ, τὸ ὁμνύναι, ἀλλὰ τὸ μὴ ἐπιорκαῖν. Ὅραξ ὅτι πανταχοῦ, οὐ τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ μόνον ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν πλησίον. Ἐννόησον ὅσον τὸ ἐπὶ ψεύδεσιν ὁμνύναι, πῶς πόλιν δλόκληρον κατήνεγκεν· καὶ γὰρ ὁ μὴ ὁμνύς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ δαίμονας ἴσως, τούτῳ μείζον ἢ ὕβρις, κἀνταῦθα, ὅταν εἰς ἑτέρων ἐπήρειαν ὡμεν ἀποκεχερημένοι τῷ δρυφί.

Τουτέστιν, ἐπιорκοῦσιν οὐδὲν ἠγούμενοι τὸ κατ' ἔμου ὁμνύειν, καὶ τῆ τοῦ ἔμου ὀνόματος ἀξιοπιστία ἀποκέχρηται εἰς τὴν τῶν κακῶν πρᾶξιν.

Κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἰς πίστιν.

Τουτέστιν, οὐδὲν ἐναντίον ὁρᾷ ὁ σὸς ὀφθαλμός. Καθαρὸν τὸ κριμὰ σου ἐστίν. Μεγάλῃ κατηγορία, καὶ τῆς ἐσχάτης ἀναισθησίας τεκμήριον· τουτέστι, Πάντα ἀκριβῶς γινώσκεις, καὶ ἀληθῆ τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα. Ἐμαστέλωσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόρυσαν· ἀπληγῶτων ἀνθρώπων σημεῖον. οἷα τὰ τοῦ Φαραὼ ἦν· ἴνα δειχθῇ, ὅτι οὐ προφασίζόμενος. Τοῦτο ἦν τὸ λέγειν, περιδράμωτε, ἀπὸ τῶν προτέρων δεικνυσὶν αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν.

Τί ἐστι, συνετέλεσας; ἀπέκτεινας ἅπαντας, τὸ πλέον αὐτῶν καθεῖλες, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπαυδεύθησαν. D Οὐδὲν γὰρ, τῶν ἠκόντων εἰς σέ, παραλέλειπται.

Πανταχοῦ τῆς προαιρέσεως, καὶ οὐ τῆς φύσεως, τὸ, οὐκ ἠθέλησας ἐπιστραφῆναι. Ὅρα κακίαν εἰς φύσιν ἐκτραπέψαν.

Καὶ ἐγὼ εἶπα, Ἰσως πτωχοὶ εἰσὶ, διότι οὐκ ἐδυρήθησαν.

Καὶ τί γένοιτο ἀν ἐμπόδιον ἢ πενία; οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ τὴν πρόφασιν τῶν πολλῶν ἀναιρεῖ, δεικνύς, ὅτι οὔτε οὗτοι διὰ τὴν πενίαν ἐνεποδίσθησαν. Πρὸς τὸν μέλλοντα ἀνθυποφέρειν ἡμῖν, οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ [Forti. ὡς οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ] φυγῶν, προεῖπε τὴν πενίαν.

Διὰ πενίαν οἱ πολλοὶ ταῦτα ποιοῦσι, καὶ τρέφονται

VERS. 1. *Hæu mihi, quia deficit anima mea super interfectis. Circumcurrite in viis Jerusalem, etc.*

Viden' ut illos in desperationem non adducat? Et considera Deum defensionis munus obeuntem, nec aliis disquisitionem hanc committentem. Vos ipsi, vos, qui damna tulistis. Perquirete, inquit. Non alii rem demando: non hosti, et inimico, non res vestras asperrant et parvipendenti. Vobis ipsi qui doloribus, calamitatibusque fracti estis; et ne iterum illi molliores reddantur, dum mala appropinquant: *Circuite* dicit, et accuratam diligentiam disquisitionemque fieri præcipit.

Sermo est de iis, qui in apophthegmate ponuntur, quando apud eos justii erant, quales erant Jeremias, et filii Rhecab sacerdotes, et Abemelechus Æthiops. Loquitur itaque de sacerdotibus, et regibus, et falsis prophetis, et plebe.

VERS. 2. *Vivit Dominus, dicunt: nihilominus in mendaciis jurant.*

Non sat, ait, jurare, sed verum jurare. Viden': ubique Deus non modo sua quærūt, sed et proximorum? Perpende animo, quantum sit falsum jurare, ut propterea integra civitas perierit. Nam qui non per Deum, sed per dæmonas fortasse jurat, hoc major injuria, eoque magis, si nostro hoc jurejurando alios noxa affecerimus.

Hoc est, pejerant, nomine meo jurare nihili æstimantes, et mei nominis auctoritate abutuntur, ut perversa agant.

VERS. 3. *Domine, oculi tui ad fidem.*

Hoc est, nihil adversum tui oculi conspiciunt. Purum judicium tuum est. Magna sane accusatio, extremique stuporis indicium. Hoc est, omnia plane atque exquisite scis, et ea quæ profers verissima sunt. *Flagellasti eos, nec doluerunt*; hominum, qui jam doloris sensum amiserunt, qualis erat Pharao, ut ostenderetur nullum esse prætextum. Hoc erat illud, *circuite*. Ab antiquioribus suam propalat providentiam.

Quid sibi vult, *Confecisti?* omnes peremisti, majorem eorum partem delesti, neque tamen se ad frugem bonam receperunt. Nil enim, quod tui salutii conferre posset omissum est.

Ubique non a natura, sed ex libera voluntate, illud: *Noluiti reverti*. Vide, ut nequitia mutata sit in naturam.

VERS. 4. *Et ego dixi: Fortasse inopes sunt, quia non potuerunt.*

Quodnam impedimentum fuerit paupertas? minime hoc ait; sed multorum prætextus tollit, ostendens hos etiam non impeditos egestate. Ob eos, qui volent objicere, se non sponte fugisse, prædicat egestatem.

Multi hæc præ paupertate operantur, et dum

sibi victum quaerunt, decepti trabuntur in impietatem. Illud enim, *quia non potuerunt*, idem est, ac paupertate prudentes esse non potuerunt, ideoque decepti Dei viam non cognoverunt.

VERS. 5. *Ibo ad optimates, etc.*

Sed fortasse et divites : etenim nec opes, nec rei familiaris angustia ad hoc impedimento sunt. Vide ut omni ex parte praetextus excludat.

Hoc est, declinavi ad optimates, et reges, existimans eos legi consona facere. Verum omnes simul in pejora ruere comperi, Dei dominio, legisque custodia amandatis. *Jugum enim principatum dixit, vincula legis praeccepta*, quibus tanquam regula quadam eos qui sub lege sunt, duci necesse est.

Si his inopia facta est occasio ; illos ergo probiores abundantia efficere debuit. Sed nullus aut horum aut illorum profecit.

VERS. 6. *Ideo percussit eos leo de silva.*

Omnes feras, non solum leones complectitur. Sic nihil non facit, ut timorem adaugeat : nec ut de futuris, sed ut de praeteritis loquitur.

Babylonius. Lupum et pardum Theglathphasar vocat.

Insatiabilitatem, desolationem innuit, quando licenter huic fas sit ad ipsas usque penetrare domos, non modo terrefacere volens, sed etiam devastare.

Lupus autem fortasse fuerit Senacherim, qui tantum rapuit, et nil ultra egit. Quidam etiam Antiochum dixit pardum.

VERS. 7. *Quanam harum propitius sum tibi? filii tui dereliquerunt me, etc.*

Hic in crimen vocat, non quod impie egerint, aversique sint, sed quod cum multitudine in impietatem corruerint, et stulte aversi sint. Grave enim est vel semel delinquere, perseverare vero et adjicere; deterius : *Peccasti : ne iterum adjicias, et de praeteritis Deum ora* ⁴².

Vide ad singulas poenas appositam ubique defensionem, et continuationem sermonis interruptam, perinde ac si quis aliquem verberet, deinde quiescens defendat se cur ita fecerit, et, ut uno verbo dicam : Propheta plane gaudet minis, et defensione.

Saturavi eos, et mæchabantur.

Vides e deliciis libidinem et impuritatem ortam? Quid enim, inquires? Quid poterant conqueri? necessariorum inopiam? sed tanta erat affluentia, ut et adulterarent, scortisque cohabitarent.

VERS. 8. *Equi furentes.*

Vide ut voluptatem expresserit. Vide ut ad libidines labebantur, naturam ipsam contumeliis affecerunt. Vide ut inverecunda Venus brutorum propria.

Asserunt in Hebraico, *qui trakuntur*, non haberi;

⁴² Eccli. XXI, 1.

A βουλόμενοι, ηπάτηνται εις την ασέβειαν. Το γάρ, *διότι ουκ ηδυνήθησαν*, τουτέστιν, ουκ άντηρκεσαν φιλοσοφησαι προς την πενίαν, και άπατηθέντες, ουκ εγνωσαν του Θεου την οδόν.

Πορεύσομαι προς τους άδρους.

Άλλα και οι πλούσιοι Ισως· ουτε γάρ πλούτος, ουτε πενία προς τουτο εμπόδιον. Όρα πώς πανταχόθεν άναιρει τας προφάσεις.

Τουτέστιν, Έξέλκινα προς τους μεγιστάνας και τους βασιλεις, εννοήσας, ως Ισως ουτοι άκλουθα τῷ νόμῳ διαπράττονται. Εύρον δε πάντας άθρόον επί το χειρόν εκκλίναντας, και του Θεου την δεσποτειαν άπώσαμένους, και του νόμου την φυλακήν. Ζυγόν γάρ την δεσποτειαν εφη· *δεσμούς* δε των νόμων την διάταξιν, εν οίς ώσπερ κανόνι τινη πορεύεσθαι

B δεί τους υπό τον νόμον δντας.

Εί η πενία τουτοις εφόδιον γέγονεν, ουκοῦν εκείνους ο πλούτος ωφειλε βελτίους ποιησαι. Άλλ' ουδεις ουτε τούτων, ουτε εκείνων άμείνων εγένετο.

Διά τουτο εκαισων αυτούς λέων εκ του δρυμου.

Πάντα τά θηρία, ουκ ετι λέοντας λέγει μόνον, αλλά πάντα παραλαμβάνει τά θηρία. Ούτω πάντα ποιεί υπέρ του τον φόβον αύξησαι· και ουχ ως περι μελλόντων, άλλ' ως περι παρελθόντων διαλέγεται.

Ο Βαβυλώνιος. Αύκον δε και πάρδαλιν, τους περι Θεγλαθφασάρ.

Το άκόρεστον, το ερημον, όταν μετά άδειας εζῆ τῷ τοιούτῳ μέχρι των οίκων επιθαίνειν, ο φοβῆσαι βουλόμενος μόνον, άλλλ και το ερημον δείξαι.

C Αύκος δε Ισως ο Σεναχηρειμ, μόνον αρπάξας, και μηδέν τι διαπραξάμενος. Άλλος δε τις τον Άντιοχον ειρχε πάρδαλιν.

Ποία τούτων Ιλεως εσομαι σοι; οι υιοι σου εργατέλιπόν με.

Ένταῦθα ουτε το άσεβησαι εγκαλει, ουτε το άποστραφηναι, άλλλ το άσεβησαι μετά πλήθους, και το άποστραφηναι ανοήτως. Δεινόν μὲν γάρ το άμαρτείν άκαξ, το δε επιμειναι, και προσθειναι χαλεπώτερον. *Ημαςτες, μη προσθῆς ετι, και περι των προτέρων σου δεθήθητι.*

Όρα καθ' εκάστην τιμωριαν πανταχοῦ κειμένης άπολογίας, και το συνεχές του λόγου διακοπτόμενον· ουτω καθάπερ τις τινα μαστιζων. Είτα διαναπαυσάμενος άπολογοῖτο προς αυτον, και όλως ουτως δι' D όλου ο προφήτης εύφραίνεται άπειλή και άπολογία.

Εχόρτασα αυτούς, και έμοιχώντο.

Όρξς εξ εύπαθειας την ασέλγειαν, την άκαθαρσίαν; Τί γάρ αν ειποις; Τί εχοντες εγκαλειν; σπάνιν αναγκαίων; και μην τσοαύτη ην η φορά, ως και μοιχασθαι αυτους, και εν οικοις πορνών καταλύειν.

Ιπποι θηλυμανεις.

Όρα πώς παρέστησε την ηδονήν. Όρα πώς εις ασέλγειαν εξέπιπτον, αυτην την φύσιν ητίμασαν. Όρα το άναιδῆ [*Forti. αναιδώς*] μίγνυσθαι των άλλων εστιν.

Παρά μὲν τῷ Έβραίῳ φασι, το, *ελάόμενοι* μη

καίτοι· ἔστι δὲ αὐτὸ ἐκλαθεῖν, ὅτι ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἤγοντο.

Ἀνάθητε. Συντέλειον δὲ μὴ ποιήσητε.

Λείψανα καταλείπετε τῆς πύλεως, ἵνα καὶ τοῖς αἰχμαλωτιζομένοις ὑπόθεσις ἢ πάλιν ἐπανόδου· διὸ προλέγει, ἵν' ὅταν ἰδῶσιν οὐ μέχρι τῶν θεμελιῶν ἀνατρούοντας, μὴ τῆς ἐκείνων φιλανθρωπίας, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ κωλύσεως εἶναι νομίζωσιν.

Ὅτι ἀθετῶν ἠθέτησεν εἰς ἐμέ.

Εἰ τοῦ Κυρίου εἰσὶ, τίνας χάριν ταῦτα πέπονθε; διὰ τοὺς ἐνοικοῦντας, ὅτι ἠθέτησαν.

Τουτέστι, παρέβησαν τὰς συνθήκας τὰς πρὸς ἐμέ, καὶ παντελῶς εἰς ἀσέβειαν ἐξώκειλαν.

Ἐψεύσατο τῷ Κυρίῳ. Καὶ εἶπαν, Οὐκ ἔστι ταῦτα.

Ἐνόησον ὅσον κακόν· Οὐκ ἐπίστευον ἀπειλοῦντι, οὐκ ἐπίστευον τιμωρομένῳ, καὶ κολάζοντι, πολλοὶ καὶ νῦν οἱ περὶ τῆς γενένης εἰσὶ [*Ἰσρ.* εἰσὶ τὰ αὐτὰ] οἱ ταῦτα διαλαλοῦντες, ἀπιστοῦντες τῷ Θεῷ. *Ὁ οἶκος Ἰσραὴλ, καὶ ὁ οἶκος Ἰούδα ἐψεύσατο.*

Οἱ προφῆται ἡμῶν ἦσαν εἰς ἀνεμῶν.

Ἐκαίνοι γὰρ τὰ πρὸς ἠδονὴν δημηγοροῦντες, οὐκ εἶον γενέσθαι βελτίους ποτέ.

Τουτέστιν, οὐδὲν προσδοκῶσι δεῖνόν, ἀλλὰ λέγουσιν οἱ πολλοὶ, ὅτι καὶ οἱ προφῆται μάτην ἐφθέγγαντο, καὶ ἀπέθανον· καὶ οὐδὲν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Θεοῦ εἶπον περὶ ἡμῶν. Τὸ δὲ, *Ὅτως ἔσται αὐτοῖς*, τουτέστι, Παραπλησίως ἐκαίνοις, καὶ ὑμεῖς φθέγγεσθε οἱ δοκοῦντες εἶναι προφῆται. Ὡς γὰρ ἐκείνων εἰπόντων οὐδὲν δεῖνόν πέπονθεν ἡ πόλις, οὕτως οὐδὲ νῦν κείσεται.

Διὰ τοῦτο. Ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου πύρ.

Τὸ τάχιον δείκνυσιν ὅτι πάντα εἶχει τῷ πυρί.

Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐφ' ὑμᾶς ἔθνος πόρρωθεν.

Ἵστε μὴδὲ ἐξ ἰκετηρίας ἐπισπᾶσθαι τινα ἔλεον. Τὸ δὲ, *Καὶ ἀρχαῖον*, δηλοῖ, ὅτι καὶ ἀρχαῖον, καὶ φοβερόν ἐστι, καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ οἰκοθεν ἐπέρχεται· οὐ γὰρ ἂν ἐν τῷ τοσοῦτῳ χρόνῳ ἠσύχασαν, καὶ ὕστερον ἀπῆλθον.

Καὶ κατέδονται τὸν θερῶμόν ὑμῶν.

Τὸν καιρὸν τῆς ἐφόδου λέγει, ὅτι ἤνικα τὸν καρπὸν ἀπολαύειν ἐμέλλετε, τότε ἐπελθόντες ἐκαίνοι δρώσουσι τὴν γῆν. Τὸ δὲ, *τοὺς ἄρτους ὑμῶν, ἀντὶ τοῦ*, καὶ τὰ ἀπόθετα ἀναλώσουσιν.

Καὶ ἔσται ὅταν εἴπητε, Τίνας ἔνεκεν.

Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀναισθησίας πολλῆς, μετὰ τὸ παθεῖν λέγειν· Ἐνεκεν τίνος ἐποίησεν; Ἄλλ' ὅμως τότε καιρὸν ὁ λόγος ἔξει. Διὰ τοῦτο φησιν· *Ἴνα δουλεύσητε ἐν γῇ οὐχ ὑμετέρᾳ ἀλλοτριῶς θεοῖς*, τοῦτο ἀπειλεῖ πάλιν.

Ἀναγγέλατε ταῦτα εἰς οἶκον Ἰακώβ.

Πάλιν ἀναμνησθεῖ τῶν προγόνων, ἵνα καὶ οὕτως ἐντραπῶσι. Πάλιν τὸν πατριάρχην ἐκαίνοι, καὶ θαυμαστὸν ἄνδρα, καὶ μέγαν εἰς μέσον παραίγει, τὸν οἶκον Ἰακώβ, καὶ τὸν οἶκον Ἰούδα λέγων,

A id tamen intelligere possumus, quod a libidine impellebantur.

VERS. 10. *Ascendite in civitates ejus, etc. Consummationem autem ne faciatis, etc.*

Reliquias sinite civitatis, ut et captivis reversionis argumentum præbeatur, propter quod prædicit, ut quando viderint non usque ad fundamenta vastantes, non eorum humanitati, sed Deo prohibenti id ascriberent.

VERS. 11. *Prævaricans enim prævaricata est.*

Si Domini sunt, quanam de causa hæc passa est? propter inhabitantes, qui prævaricati sunt.

Hoc est, pacta violarunt, quæ mecum sanxerunt, et omnino in impietatem delapsi sunt.

VERS. 12. *Mentita est, etc. Et dixerunt, Non sunt hæc, etc.*

Perpende quantum mali, minas intendenti non credebant, poenas inferenti, et punienti nullam præstabant fidem. Multi nunc quoque sunt, qui eadem de gehenna dicunt, et Deo non credunt, *Domus Israel, et domus Juda mentita est Domino, etc.*

VERS. 13. *Prophetæ nostri fuerunt in tentum.*

Etenim illi pro concionibus ea dicentes, per quæ animi demulcentur, ad bonam frugem redire eos minime permittebant.

Hoc est, nullum malum exspectant, sed multi dicunt, Prophetas et frustra locutos, et interitisse, nec ad mentem Dei habuisse de nobis sermones. Illud autem, *Sic erit illis*, id est, eadem ratione et vos, qui Prophetæ esse videmini, verba facitis. Sicut enim tunc cum illi loquerentur, nihil mali accidit civitati, sic et nunc non eveniet.

VERS. 14. *Ideo. Ecce ego dedi verba mea in os tuum, ignem.*

Celeritatem exprimit: omnia enim igni cedunt.

VERS. 15. *Ecce ego adduco super vos gentem de longe.*

Ut neque precibus misericordiam sibi concilient. Illud vero *et antiquam*, indicat quod et antiquum et horribile nomen est, quodque ex se non aggreditur, nec enim tanto tempore fuissent in otio, ac tandem advenissent.

VERS. 18. *Et devorabunt messem vestram.*

Tempus irruptionis hic innuit. Quando etenim fructus collecturi estis, tunc irrumpentes illi terram vastabunt. *Et panes vestros*, hoc est, et quæ conservastis absument.

VERS. 19. *Et erit quando dixeritis; Quare.*

Etenim magnæ stupiditatis hoc signum est, post malorum casum indagare causam, cur ita fecerit. Sed tamen tunc opportune hæc dicuntur; propter hoc ait: *Ut serviat in terra non vestra externis diis*, hoc iterum minuitur.

Annuntiate hæc in domum Jacob.

Iterum mentionem facit majorum, ut saltem hæc ratione erubescerent. Iterum patriarcham illum, et admirandum virum, et insignem in medium profert dicens: *Domum Jacob, et domum Juda*, ut discas

quanta Dei sit virtus, qui per unum tribuum principum urbes integras et populos et gentes procreavit.

VERS. 21. *Audite nunc hæc, populus.*

Quare convicioso sermone utitur? lapsos afflicto injuria vult erigere. Nil enim pœna hac gravius ignorantia Dei.

Oculi eis, et non vident, [aures eis, et non audiunt.]

Hos solum sensus enumerat, qui potissimum ad Dei cognitionem acquirendam conducunt, quorumque nos oppido indigemus.

VERS. 22. *Nunquid me non timebitis, dicit Dominus, qui posui arenam terminum mari.*

Non dixit: Ego mare feci, sed ego frenavi. Non modo enim ex ipso opificio, sed et e rerum quoque distinctione cognosci vult.

Non licet, inquit, dicere quod nulla vi conflictatum quiescit, et paret, sed et vehementissima ipsum urgente necessitate ut foras exeat, summaque vi propulsum, ut effundat, suo in loco manet, vimque tolerat, ne jussa Dei transgrediatur. Verum fortasse quispiam ad hæc dixerit, hæc lego naturæ se ita habere, mihi vero ad utrumque esse arbitrium, ut, si velim, meliori insistam. Quid enim dices? quod spiritus et desideria prava compellunt animum? at tu oppone illis Dei præceptum. Debilis natura, arena quoque debilis est, sed lege divina robustissima fit, sic et tu timore Dei. Nil adeo infirmum, nil imbecille adeo, quod non timore Dei propriam superet naturam. *Et quibusdam interjectis.* Cur non, ex alio elemento, sed ex mari sumpsit exemplum? quoniam de bello et pugna, impetuque militum nebulae instar et pelagi urbem universam obruturis sermonem habebat. Igitur ostendere cupiens, non ex innato robore, virtuteque, sed ex ipsius permissione bellum fieri, mare in medium affert, ut ostendat quod qui elementum hoc immensum ac vastum, et vi non ferendum, insanienti ac sæviens arena minuta frenare perpetuo valet, multo magis hostes vestros cohibere poterit, ut nec adveniant, nec rebus vestris aliquid afferant detrimenti. διὰ παντός χαλινῶσαι δυνάμενος, πολλῶ μᾶλλον ὥστε μήτε παραγενέσθαι, μήτε λυμῆσθαι τι τῶν ὑμετέρων.

VERS. 24. *Et non dixerunt, Qui dat nobis pluviam.*

Esto. Noluistis propter me, propter ea, quæ a me sunt: minime oportebat, non modo quia do pluviam, sed quod opportunitatem. Illud enim ostendit solum quod pluvias possim procreare, hoc vero magnæ providentiæ signum, et erga filios indulgentiæ.

Secundum tempus impletionis præcepti messis.

Obscure hoc dictum; tamen quod ait hoc est: Recens, inquit, ex area perceptis terræ fructibus, et plena habentes horrea abunde veniunt imbres

ἵνα μάθῃς ὅση τοῦ Θεοῦ ἡ δύναμις· πῶς δι' ἐνὸς φυλάρχου [ἁλλ. φυλάρχου] πόλεις ὀλοκλήρους, καὶ δῆμους, καὶ ἔθνη συνεστήσατο.

Ἀκούσατε δὴ ταῦτα, λαός.

Τίνος ἐνεκεν ὑβριστικῶς προσάγει τὸν λόγον; διαναστῆσαι βούλεται πεπτωκότας διὰ τῆς ὑβρεως· οὐδὲν ταύτης τῆς τιμωρίας χεῖρον, τοῦ, τὸν Θεὸν ἀγνοεῖν.

Ὁφθαλμοὶ αὐτοῖς, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὦτα αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἀκούουσιν.

Ταύτας δὲ μόνον λέγει τὰς αἰσθήσεις, αἱ μάλιστα τῶν ἄλλων πρὸς θεογνωσίαν ἔχουσιν, ὧν μάλιστα δεόμεθα.

Μὴ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε, λέγει Κύριος, τὸν τέξαστα ἄμμον ὄριον τῆ θάλασσης;

Οὐκ εἶπεν· Ἐγὼ τὴν θάλασσαν ἐποίησα, ἀλλ', Ἐγὼ, φησὶν, ἐχαλινῶσα. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ τῆς δημιουργίας φαίνεσθαι βούλεται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διατηρώσεως.

Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, φησὶν, ὅτι μηδεμίαν πάσχουσα βίαν, οὕτως ἡρεμεῖ, καὶ ὑποτάσσεται· ἀλλὰ καὶ πολλῆς αὐτὴν ἀνάγκης πρὸς τὰ ἐξω ὠθούσης, καὶ βίαν ὑπομενούσης τὴν ἐσχάτην, ὥστε ἐξαντληθῆναι, ἐμμένει φέρουσα τὴν βίαν, ὥστε μὴ ὑπερβῆναι τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, Ἄλλ' ἴσως πρὸς τοῦτο εἶποι τις ἂν, ὅτι Ταῦτα φύσει καὶ νόμῳ διατέτακται· ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν ἐφ' ἐκάτερα ῥοπήν, ὡς εἰ θέλω μένω ἐπὶ τοῦ κρείττονος. Τί γὰρ ἔρεῖς; ὅτι πνεῦμα καὶ ἐπιθυμίαι πονηραὶ τὴν ψυχὴν ἐξωθοῦσιν; ἀλλ' ἀντίστησον αὐτοῖς τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ. Ἀσθενὴς ἡ φύσις; καὶ γὰρ ἡ ψάμμος, ἀλλ' ὑπερισχυρὰ αὐτὴ γίνεται νόμῳ θεῷ. Οὕτω καὶ σὺ φόβῳ Θεοῦ. Οὐδὲν οὕτως ἀσθενὴς, οὐδὲν οὕτως ἀδύνατον, ὃ μὴ τὰ ὑπὲρ οὐκίαν ἐπιδείκνυται φύσιν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. *Καὶ μεθ' ἕτερα·* Διατί μὴ ἦγαγεν ἕτερον στοιχεῖον εἰς ὑπόδειγμα, ἀλλ' ἦ τὴν θάλασσαν; ἐπεὶ περὶ πολέμου καὶ μάχης ὁ λόγος ἦν αὐτῶν, καὶ στρατιωτῶν ἐφόδου, νεφέλης δίκην, καὶ πελάγους ἐπέχειν μελόντων τὴν πόλιν πᾶσαν. Δεῖξαι τοίνυν βουλόμενος, ὡς οὐκ ἐξ οὐκίας ἰσχύος, οὐδὲ δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως ὁ πόλεμος γίνεται, τὴν θάλασσαν εἰς μέσον παράγει· δεικνύς, ὅτι ὁ τοιοῦτο στοιχεῖον, μέγα, καὶ ὑπέρογκον, καὶ τῆ βίᾳ ἀφόρητον, μαινόμενον, καὶ ἀγριαίνον, ψάμμῳ λεπτῆ ἰσχύσει ἐπισχεῖν τοὺς πολεμίους τοὺς ὑμετέρους.

Καὶ οὐκ εἶπον· Τὸν διδόντα ἡμῖν ὕετον.

Ἔστω. Οὐκ ἐβούλεσθε δι' ἐμὲ· διὰ τὰ παρ' ἐμοῦ οὐκ ἔδει, οὐ διὰ τὸ δοῦναι μόνον ὕετον, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ καιρὸν; Ἐκεῖνο γὰρ ἐπιδείξεως ἦν μόνον, ὅτι δύναμαι δεῖν. Τοῦτο δὲ προνοίας μεγάλης καὶ φιλοστοργίας.

Κατὰ τὸν καιρὸν πληρώσεως προστάγματος θεοῦ.

Ἄσαφῶς τοῦτο εἴρηται· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἄρτι, φησὶν, ἐκ τῆς ἄλλω συλλέξαντες τὰ γεννήματα τῆς γῆς, καὶ πλήρη τὰ ταμεῖα ἔχοντες, ἀπολαύομεν

ύετων. Οὐ γὰρ μένει, δαπανηθέντων αὐτῶν τότε δοῦναι· ἀλλ' ὁμοῦ τε ὁ θείσμος ἐπαύσατο, καὶ οὐδὲ ἀρχὴν εἰς ἀνάλωσιν τῶν ἐναποτεθέντων ἐβάλομεν, καὶ μήπω τῶν προτέρων ἀναλωμένων, κάτεισιν ὑετός, κελεῦσιν ἕτερα καταβάλλειν. Ἐπειδὴ γὰρ μικρόψυχος ἡ ἀνθρωπίνῃ φύσιν, καὶ βραχυμέριμος, καὶ οὐχὶ μόνον ἐν ἐνδείξῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀφθονίᾳ τρέμει, καὶ δέδοικε τὸ μέλλον· τοῦτο ἰώμενος τὸ νόσημα ὁ Θεός, πλήρη κατὰγει ἡμῖν τὸν ὑετὸν, ἵνα τὸν ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἀναλώσεως τῶν ἀποτεθέντων φῶδον αἱ τῶν νέων ἐλπίδες ἐκβάλωσι. Τοῦτο οὖν ἠνέστατο, *Κατὰ καιρὸν πληρώσεως προστάγματος θείσμου*· θείσμου ἐναποτιθεμένων τῶν καρπῶν [ἄλλ. ἐναπόθετε μόνον τὸν καρπὸν], καὶ μηδέπω συλλεγέντων αὐτῶν, πάλιν αὐτὴν κελεύει τὰ αὐτὰ ἐκφέρειν.

Τί ἐστίν, Ἐφύλαξεν ἡμῖν; καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος μέρος παιδίοις αἰεὶ διατηρεῖ, οὕτως καὶ αὐτός ἡμῖν τὸν ὑετὸν διατηρεῖ, καὶ οὐκ ἀναλλίσκει τοὺς ἑμβροὺς ὁ πρῶτος χειμῶν, οὐδὲ ὁ δεύτερος, ἀλλ' αἰεὶ μένει καὶ ὑπολέλειπται.

Αἱ ἀνομίαι ὑμῶν ἐξέκλιναν ταῦτα.

Ἐπειδὴ περὶ πολλῆς εὐπραγίας διελέχθη. Ὅτε δὲ ταῦτα ἔλεγε, λοιμοὶ, καὶ λοιμοὶ, ἵνα μὴ ἀνθυπενέγκωσι· καὶ μὴν οὐδὲ τούτων [Ἰσ. τοῦτον, ἡ τοῦτο] ὀρώμεν. Οὐ γὰρ, φησὶν, οὐ διὰ τὸν Θεὸν μεταβέβλησθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν ἀποκρούσασθαι τὴν εὐεργεσίαν· ταῦτα ἄ λέγω, καὶ διὰ τὰς ἀμαρτίας ὑμῶν ἀπέστησαν τὰ ἀγαθὰ ἀφ' ὑμῶν. Μείζων γὰρ κηδεμονία μὴδὲν δοῦναι λοιπὸν, ἢ δοῦναι· καθάπερ τῷ πυρέττοντι ὁ μὲν παρῆχων πολεμεῖ, ὁ δὲ ἀποστερῶν φείδεται μόνον [ἄλλ. μόνος].

Ὅτι εὐρέθησαν ἐν τῷ λαῷ μου.

Ἄ; ἀλόγοις ἐχρῶντο τοῖς ὁμοφύλοις. Ὅρξ ὡς οὐχὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀμαρτήματα ἐκδικεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πλησίον; κατ' ἀλλήλων ἐξεπολεμώθησαν, κατ' ἀλλήλων ἔστησαν ἀπὸ τῆς εὐπραγίας. Ὅρξ πῶς αὐτοῖς ἀπολογεῖται;

Τοὺς εἰδωλολατρῶντας λέγει. Καὶ παῖδες ὡς δίκτυον ἱερευτοῦ. Τοὺς ἐπὶ προφάσει τὰ ἀλλότρια λαμβάνοντας διαβάλλει. Ἐπάγει γοῦν·

Ἔστησαν διαφθεῖραι ἄνδρα, καὶ συναλλάμβανον· ὡς παρὶς ἐμισταμένη πλήρης πετεινῶν, οὕτως οἱ οἴκοι αὐτῶν πλήρεις δόλου. Τοῦτέστιν, οὕτω μετὰ πονηρίας τὰ ἀλλότρια ἐλάμβανον· ἐπάγει γοῦν· *Κρίσιν οὐκ ἐκρίναν.* Κρίσιν ὄρφανου καὶ κρίσιν χήρας οὐκ ἐκρίναν τὴν ὥρασαν καὶ τρυφεράν.

Οὐκ ἐκρίναν κρίσιν ὄρφανου.

Μάλιστα μὲν γὰρ πολλαχοῦ τὸ δίκαιον διώκειν δεῖ· ὅταν δὲ ἔχη τι καὶ ἐπαγωγὸν, ὁ ἀδικούμενος πρὸς ἔλεον, τὴν ὄρφανεῖαν, τὴν χηρεῖαν λέγω, τίς οὕτως ὡμὸς καὶ ἠλίθιος, ὡς μὴ ἂν βραβεῦσαι τῷ τοιοῦτῳ τὸ δίκαιον; ὅταν γὰρ ὄν ἐλεεῖν ἐχρῆν, τοῦτον μήτε τῶν δικαίων συγχωροῖ μετέχειν, ποῦ ταῦτα ἀνεχτά;

Ἐκστασις καὶ φρικτὰ ἐγενήθη.

Ὅρα διὰ πάντων τὴν ἀμαρτίαν χωροῦσαν, οἱ μὲν

A Non enim expectat ut absumatur fructus, et imbres tunc mittat; sed simul messis finita est, nec ea quæ reposuimus consumere exorsi sumus; et illis nondum ad usum nostrum venientibus, defertur imber, jubens ut alia terræ mandemus. Nam quia pusillo animo est natura humana, et anguste sollicita, nec solum in penuria, sed etiam in affluentia de eo quod futurum est timet et pavet, morbum hunc Deus depellens, pluvias abundantissimas diffundit, ut metum futuræ consumptionis fructuum spe novorum excutiat. Hoc igitur innuit: *tempore perfectionis præcepti messis*; messe enim reponuntur fructus, nec dum illis collectis, ipsam denuo eadem producere jubet.

B

Et quid hoc est: *Servavit nobis?* veluti patris filiorum amans partem semper liberis reservat, sic et ipse nobis pluviam servat, nec hiems prima imbres absunit, nec secunda, sed perenni quadam vicissitudine perdurant.

Vers. 25. Iniquitates vestra declinaverunt hæc, etc.

Quoniam de multa felicitate locutus fuerat. Quando vero hæc dicebat, pestis erat, et fames, ne contra objicerent. Nec ipsa hæc videmus. Non, inquit, quod Deus mutatus sit, sed quod vestris iniquitatibus beneficium expuleritis, hæc quæ dico, et propter peccata vestra abierunt a vobis bona. Majoris enim curæ est nil exhibere de cætero, quam exhibere; quemadmodum ei qui febris labore, hostis est qui dat; qui vero negat, salutis ejus curam suscipit.

Vers. 26. Quia inventi sunt in populo meo.

Tribulibus veluti jumentis utebantur. Vides non solum de peccatis contra ipsum, sed etiam in proximum commissis poenam sumere? mutuis in se invicem bellis exarserunt, in seipsos mutuo steterunt, felicitate illa elati. Vides ut ipsis respondeat?

Idola colentes insinuat. *Et filii quasi rete aucupis.* Eos qui aliquo nomine aliena subripiunt, accusat; subdit igitur:

Vers. 27. Steterunt ad perdendum vitrum, et comprehendebant; sicut laqueus superpositus plenus avium, sic domus eorum plena dolo. Id est, sic aliena fraude aliena conquirebant; et subdit: *Judicium non judicaverunt;* iudicium pupilli, et iudicium viduæ non judicaverunt speciosum et delictatum.

Vers. 28. Non judicaverunt iudicium pupilli.

Præcipue quidem in plerisque jus sectandum est: quando vero et is, cui fit injuria, aptum quid habeat ad flectendos animos, et provocandos ad misericordiam, utpote orbitatem, aut viduitatem, quis adeo durus et sensus exers, ut huic jus suum non tribuat? si enim is cuius misereri oportet, nec suum jus assequatur, quis hoc ferendum iudicet?

Vers. 30. Stupor et tremor irruerunt.

Vide ubique dilatatam iniquitatem. Hi mala fece-

runt, illi facta approbarunt. Quare et Paulus non modo audentes, et iniqua facientes, sed et ipsis consentientes punit.

VERS. 31. *Et populus meus dilexit sic.*

Considera ubique diffusam malitiam. Ecquid subditis facto opus erat, nonne principibus parere monitaque præceptorum sequi? minime omnium, sed adversari. Nunc autem nulla necessitate coacti hæc fecerunt, sed ita libuit. Non circumventi sunt, non timore principum illis assentiebantur. Sed hæc et ipsi diligebant.

Et quid facietis post hæc?

Quando poenitentiae tempus negatum, quando sublata omnis emendatio, quando omnis ad meliora mutatio nulla erit.

CAP. VI.

VERS. 1. *Tuba canite, quia mala incubuerunt.*

Vide ut illis tempus ad poenitentiam tribuat: Illud, visum est, aliunde ex parte tantum apparet neque adest, ut desperationem injiciat; neque abest, ut reddat inertiores, sed medium inter præsentiam, et absentiam est. Veniunt jam mala in prospectum tota. Cæterum in vobis situm est, per vos stabit ut omnia retrorsum eant.

VERS. 2. *Et auferetur celsitudo tua.*

Quod his ad iniquitatem abusus sit, pulchritudine ad libidinem, excellentia ad fastum.

Hoc est, speciosum et delicatum. Speciosum eam appellat legis, sacerdotii, cæterorumque causa. Delicatum, quod Dei auxilio semper potior, superiorque contra hostes exhiberetur.

VERS. 3. *In eam venient pastores.*

Hoc desolationis quidem signum; impletum est autem et tempore apostolorum. Ecclesias in circuitu merito quis dixerit, tanquam tentoria ubique terrarum fixa, Caulæ ovium.

VERS. 4. *Paragmini super eam in bellum, consurgite, et ascendamus super eam in meridie.*

Considera quot modos adhibeat Deus, ut eos perterrefaciat, cum et verba conflagat inimicorum uti præsentium, seque invicem cohortantium, quamquam meridie baud committitur prælium, sed illud significat, quod non furtim et latenter, sed palam irruent, quod est apprime sibi fidentium.

Væ nobis, quia declinavit dies.

Obsessis enim omne quidem tempus, maxime vero nox terrorem, suspicionemque parit, nam diu et stare, et consilia inire, et circumire, quæque sunt oculis perlustrare licet, at noctu duplex est bellum. Cum dicere contra oporteret: Væ nobis quod Deum irritavimus. Deplorant poenarum tempus.

VERS. 5. *Surgite, et ascendamus super eam nocte.*

Chrysostomi. (al. Olympiodori.) Noctem et me-

ειργάσαντο τὰ πονηρά, οἱ δὲ ἐπήνεσαν τὰ γεγενημένα. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος, οὐχὶ τοὺς τολμῶντας, οὐδὲ τοὺς ἐργαζομένους μόνον τὰ πονηρά, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐδοκοῦντας αὐτοῖς κολάζει.

Καὶ ὁ λαὸς μου ἠγάπησεν οὕτως.

Ἵρα διὰ πάντων κεχυμένην τὴν κακίαν. Καὶ τί ποιῆσαι ἔδει τοὺς ἀρχομένους; οὐχὶ τοῖς ἀρχουσιν ἀκολουθῆσαι; οὐχὶ τοῖς διδασκάλοις πεισθῆναι; οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐναντιωθῆναι. Νῦν δὲ οὐδὲ κατ' ἀνάγκην αὐτοῖς ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' ἠγάπησαν οὕτως, οὐχὶ παρελογίσθησαν. Οὐχὶ τοὺς ἀρχοντας φοβούμενοι τούτοις ἐπέειθοντο. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἐφίλουν.

Καὶ τί ποιήσετε εἰς τὰ μετὰ ταῦτα;

Ἵταν καιρὸς μετανοίας μηκέτι γένηται, ὅταν διόρθωσις πᾶσα ἀνηρημένη ᾖ, ὅταν ἡ πρὸς τὰ βελτίω μεταβολὴ πᾶσα ἔφανισμένη.

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Σημῆνατε σάλπιγγι, ὅτι κακὰ ἐκκέκυρσεν.

Ἵρα πῶς αὐτοῖς δίδωσι προθεσμίαν μετανοίας, τὸ, διέκνυθέ ποθεν, ἐκ μέρους φαίνεται μόνον, καὶ οὐτε πάρεστιν, ὡς εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν· οὐτε μὴν ἀπεστιν [ἀλλ. ἀπέστη], ὡς ἐραθυμότερους ποιῆσαι. Ἄλλ' ἐν μέσῳ παρουσίας καὶ ἀπουσίας ἔστηκεν. Ἐξέκνυψε τοῦ πλήρη φανῆναι τὰ κακὰ. Κύριοι λοιπὸν ὑμεῖς τοῦ πάντα πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω ἀπελθεῖν, ὑμεῖς ἂν ἔχοιτε τὴν ἐξουσίαν.

Καὶ ἀφαιρηθήσεται τὸ ὄψος σου.

Διατί; Ὅτι τούτοις πρὸς κακίαν ἐχρήσατο, τῷ κάλλει πρὸς πορνείαν, τῷ ὄψει πρὸς ἀλαζονείαν.

Τουτέστιν, ὠραία καὶ τρυφερὰ. Ὠραίων δὲ λέγει διὰ τὸν νόμον, καὶ τὴν ἱερατείαν, καὶ τὰ λοιπὰ. Τρυφερὰν δὲ, διὰ τὸ κρεῖττονα τῶν πολεμίων ἀεὶ δεῖκνυσθαι τῇ τοῦ Θεοῦ συμμαχίᾳ.

Εἰς αὐτὴν ἤξουσι ποιμένες.

Τοῦτο ἐρημίας μὲν ἐστὶ σύμβολον· ἐξέβη δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. Κύκλω, τὰς Ἐκκλησίας εἰκότως ἂν τις εἴποι, καθάπερ σκηναὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης εἰ πεπηγῆται μάνδραι προβάτων.

Παρατάξασθε ἐπ' αὐτὴν εἰς πόλεμον ἀνάστητε, καὶ ἀναβῶμεν ἐπ' αὐτὴν μεσημβρίας.

Ἵρα πῶσα ὁ Θεὸς κατασκευάζει, ὥστε αὐτοῖς ἐνθελθῆναι τὸν φόβον, ὅπουγε καὶ ῥήματα ἀναπλάττει παρὰ τῶν πολεμίων ὡσπερ παρόντων, καὶ παρακλυομένων ἀλλήλοις. Καίτοιγε ἐν μεσημβρίᾳ οὐκ ἂν γένοίτο πόλεμος, ἀλλὰ τοῦτο δηλοῖ, ὅτι οὐ λάθρα, οὐδὲ λανθανόντως, ἀλλὰ μετὰ παρρησίας ἐπιθήσονται, ὃ τεκμήριον τοῦ σφόδρα θαρρῆειν ἐστὶν ἐαυτοῖς.

Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι κέκλιεν ἡ ἡμέρα.

Τοῖς γὰρ πολιορκουμένοις μάλιστα μὲν πᾶς καιρὸς φοβερὸς καὶ ὑπόπτῃς, πολλῶν δὲ πλέον ὁ τῆς νυκτός· ἐν ἡμέρᾳ μὲν γὰρ καὶ στήναι, καὶ βουλευσασθαι, καὶ περιελθεῖν, καὶ ἰδεῖν τὰ γιγνόμενα· νυκτὸς δὲ ἐπελθούσης διπλοῦς ὁ πόλεμος γίγνεται. Δέον τοῦναντίον λέγειν, Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι παρωξύναμεν τὸν Θεόν· τὸν καιρὸν τῆς τιμωρίας θρηνοῦσιν.

Ἀνάστητε, καὶ ἀναβῶμεν ἐπ' αὐτὴν νυκτὶ.

Τοῦ Χρυσοστόμου, [ἀλλ. Ὀλυμπιοδώρου.]

Νύκτα καὶ μισημέριαν φησὶ τὸν ἀδιάφορον τῆς ἐφ- A ridiem ait incertum adventus hostium tempus.
 ὄσου τῶν πολεμίων καιρὸν.

Ἀνάστητε καὶ ἀναβῶμεν ἐπ' αὐτὴν μισημέριαν.
 Θαρβρύντων ἡ φωνή.

Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι βεβλημένη ἡμέρα.

Ὡς γὰρ διὰ πάσης τῆς ἡμέρας αἰρούμενοι ὑπὸ
 τῶν πολεμίων, καὶ τῆς νυκτὸς καταλαβούσης οὐκέτι
 φεύγειν δυνάμενοι ταῦτά φασιν.

Ἀνάστητε, καὶ ἀναβῶμεν ἐν νυκτὶ, καὶ δια-
 φθείρωμεν τὰ θεμέλια αὐτῆς.

Ὡστε τῶν πολεμίων λεγόντων ταῦτά φησιν. Ὅθεν
 καὶ οἱ ἐνοικούντες τὴν παρουσίαν τῆς νυκτὸς πεφό-
 βηται.

Ἐκκόψατε τὰ ξύλα αὐτῆς.

Καθάπερ ἐπὶ ὕλης τινός, ἔρημον αὐτὴν καταστή-
 σατε, φησὶ· καθάπερ ἐπὶ δρυμοῦ τίνος, πρόρριζον B
 αὐτὴν ἀνέλτετε ξύλον, τοῦ; ἄνδρας ἀκάρπους ὄντας,
 σκληροὺς ἄμα, καὶ τὸ σφοδρὸν τῶν πολεμίων
 δείκνυσιν.

Ὁ πόλις ψευδῆς, ὅλη καταδυναστεία ἐν αὐτῇ.

Τὸ δὲ αἴτιον ὄρα, πόθεν ψευδῆς; ἐπειδὴ καταδυ-
 ναστεία ἐν αὐτῇ, καὶ ὅλη ψευδῆς. Οὐ τὸ μὲν αὐτῆς
 ὕγιαι, τὸ δὲ διεφθαρμένον, ὅλη ψευδῆς. Εἰ θρη-
 σκεῖαν βουληθῆς ἰδεῖν, ἀντὶ τοῦ ὄντως Θεοῦ λίθινα
 εἰδῶλα ἀντικατέστησαν. Εἰ τὰ κατὰ βίον ἐξετάζε-
 σθαι ἅπαντα δέον, καὶ ἐνταῦθα πολλὸν τὸ ψεῦδος ὄψει·
 καὶ πονηραὶ ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους, ἐν τοῖς πρὸς
 τὴν ἀλήθειαν· διέφθειρεν [Ἰσ. διεφθάρη], ὅλη ψευ-
 δῆς. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι τὸν μὲν δεσπότην ἠθέτη-
 σαν· ἐν δὲ τοῖς πρὸς ἀλλήλους δίκαιοι τινες ἦσαν, C
 καὶ φιλόανθρωποι, ἀλλ' ὅλη ψευδῆς.

Τουτέστι, Χῶμα κατ' αὐτῆς ποίησον, καὶ τὴν
 στρατιάν περιστήσον.

Ἀσέβεια καὶ ταλαιπωρία ἀκουσθήσεται ἐν
 αὐτῇ.

Ἐπιτεταμένην λέγει πονηρίαν. Μετὰ πολλῆς τῆς
 ἀκριβείας τὰ κακὰ κατεῖχον, ὥσπερ ἀγαθόν τι καὶ
 μέγα· οὕτως ἐφύλαττον, καθάπερ φοβούμενοι, μη-
 ποτε καὶ ἀπόλωνται, ἀν αὐτοὺς ἐπιλίπη τὸ τῆς κα-
 κίας εἶδος.

Ἐπὶ πρόσωπον αὐτῆς διὰ καρτὸς.

Ὅρα τὸ ἀναίσχυντον πῶς παρστήσιν. Ἐπὶ πρό-
 σωπόν μου, τὴν παρρησίαν, τὴν ἀναιδειαν, καὶ
 τὸ διὰ καρτὸς, οὐ χρόνος, οὐ καιρὸς οὐδεὶς. Ὅρα
 πῶς ποιεῖ χαλεπὴν τὴν κατηγορίαν, μόνον οὐκ ἀπο- D
 λογούμενος ὑπὲρ τῆς τιμωρίας.

Ἀντὶ τοῦ, ὡς ὁ λάχκος συνέχει τὸ ὕδωρ, οὕτως ἡ
 πόλις τὴν κακίαν, καὶ οὐδεμίαν δέχεται μεταβολήν.

Πόνω καὶ μάστιγι παιδευθήσῃ.

Ἄνιστον τὸ τραῦμα, λύσιν οὐκ ἔχον, οὐδὲ μετα-
 βολήν, οἶαν [ἄ.λ.λ. οἶα] τὰ πάθη τῶν Σοδόμων, οἶαν
 τὰ κατὰ Γομόρρων. Ἄρα οὐχ ὑπὲρ τῶν παρελθόν-
 των, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἡ κόλασις, καὶ δοκεῖ
 μὲν ὑπὲρ τῶν παρελθόντων ἡ κόλασις [ἄ.λ.λ. κολάζειν].
 Δοκεῖ δὲ ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμείνωσιν.

Καλαμᾶσθε, καλαμᾶσθε.

Πάλιν ἐπιτείνει τὴν τιμωρίαν, πάλιν τὸν φόβον.
 Οὐδὲ τῶν λειψάνων φειδομαι, φησὶ· Καὶ μὴν ἔλεγεν
 ἀνωτέρω· Ὑπολείπεσθε τὰ στήριγματα [ἄ.λ.λ. ὑπο-

Surgite, et ascendamus super eam meridie.

Confidentium vox.

Væ nobis, quia declinavit dies.

Aiunt autem hæc, ut quibus tota die hostibus
 præda factis, nec multa jam nocte his incommo-
 diis remedium adesset.

*Surgite, et ascendamus nocte, et dissipemus fun-
 damenta illius.*

Hos uti inimicorum sermones profert. Hinc fit
 ut accolæ noctis adventu uti diffidentes pertime-
 scant.

VERS. 6. Cæde ligna ejus

Tanquam de silva quadam, desertam ipsam effi-
 cite, utque de saltu quodam radicitus, inquit, eve-
 lite lignum, viros minime fructuosos, duros, robur
 quoque hostium ostendit :

O civitas mendax : tota oppressio in ea.

Causam porro udenam mendax vides? quoniam
 oppressio in ipsa, et tota mendax. Non una ejus
 pars sana, corrupta altera, tota mendax. Si reli-
 gionem ejus spectes, pro vero Deo, saxea idola
 sibi Deos constituerunt : si universam vitam exami-
 nare oporteat, multum et hic mendacium inspicies;
 pravitates in multis eorum commerciis adversus
 veritatem : corrupta est; tota est mendax. Nec
 enim dici potest Deum esse ab illis contemptum,
 inler se vero justii erant et humani, sed tota men- C
 dax.

Hoc est, Molem contra eam strue, exercitumque
 commove.

VERS. 7. Impietas, et miseria audietur in ea.

Nimiam ait pravitatem. Maxima cura et diligen-
 tia veluti bonum quid et ingens mala tenebant :
 sic fovebant, tanquam timentes, ne perirent, si
 iniquitatis genus ipsos deficeret.

Super faciem meam semper.

Vide ut impudentiam exprimat : *Super faciem
 meam, liberam audaciam, et inverecundiam, et sem-
 per, non tempus non pars temporis. Vide, ut vehe-
 menti urgeat accusatione tantum non pœnæ ratio-
 nem reddens.*

Quasi diceret : Sicut cisternæ aquam continet, sic
 civitas malitiam : nec mutationem ullam admittit.

VERS. 8. Dolore et flagello castigaberis.

Vulnus hoc insanabile nullam liberationem, mu-
 tationem nullam admittit, ut mala Sodomorum,
 atque Gomorrhæorum. Non ergo pro commissis, sed
 committendis pœna infligitur, et videtur quidem de
 præteritis. Videtur autem, ne iisdem persistant.

VERS. 9. Racemate, racemate.

Rursus auget pœnas, et rursus metum. Nec re-
 liquiis parcam, ait, et tamen supra dixerat : *Relin-
 quite Israelis fulcra, quia Domini sunt; at vero*

hic : *Racemate, racemate*. Sibi ipsi sæpe pugnantia loquitur ad ipsius utilitatem, desideria ipsorum excitans desperationemque depellens.

Convertimini, quasi vindemiator ad cartallum suum.

Hoc est, deponite domi reliquias.

VERS. 10. *Ad quem loquar, et contestabor?*

Hæsitat propheta, quicum loquatur. Nam hi quidem pauperes, illi vero juga confregerunt.

Ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium. Id est, Quando ipsis cito mala non infero, mendacii me arguunt.

Ecce incircumcisæ aures eorum.

Et quæ erit aurium circumcisio? nos quidem præputium novimus. Accedat nunc in medium Judæus, qui nil præter dictum percipere vult, qui malitiæ limitibus non egreditur, quique ad ipsam veritatem inspiciendam suum non inducit animum. Post primum et hoc audiat : *Circumcidimini præputium restri cordis*⁴⁹. Audis hic eos accusari, quod incircumcisas aures haberent? Cum audies Stephanum ipsis objicientem crimini. *Incircumcisi corde, et auribus, vos semper Spiritui sancto opponimini*⁵⁰, discite quod prior Jeremias hæc dixerit. *Et post pauca*. Quænam igitur est hæc circumcisio? Attento animo dicta percipere. Nam quia nostrum impediunt audita : Ejice, ait, sordes, purgato undique nec est opus detrahere. Vides qua ratione circumcisio conferat? in carne manere non sinit, sic et sacrificia, sic et templum, sic et solemnitates, sic et ab operibus cessatio aliorum quorundam typi, et symbola.

Verbum Domini factum est illis in opprobrium.

Porcorum instar margaritas pedibus conculcantium; abominatio enim peccatorum pietas.

VERS. 11. *Et furorem meum implevi, et sustinui.*

Ut discant se nondum poenas dare, non quod non deliquerint, sed quia Deus longanimis sit, audi quid dicat : *Implevi furorem meum, et sustinui*. Ut perterrefaciat, humanis utitur verbis.

Effundam super parvulos deforis.

Vide quam vehementer rem exprimat; dicit *effundam*, ne effundat : et primam attingit ætatem, quæ et feras ipsas flectere ad misericordiam potest; tuorum malorum dolore non premeris? ex alienis animi hebetudinem remove; nam et in corporis præcisione membra quæ nullo pollent sensu, majorem nobis sensum faciunt.

Quia vir, et uxor capientur, senior cum pleno disrum.

Non cani, non conjugium, non quidquam aliud aliquid opis afferre illis poteri.

⁴⁹ Deut. x, 26. ⁵⁰ Act. vii, 51.

στηρίγματα.] τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι τοῦ Κυρίου εἰσι. Καὶ πάλιν ἐνταῦθα· *Κυλαμᾶσθε, καλαμᾶσθε*. Ἐναντιολογεῖ πολλάκις, πρὸς τὸ συμφέρον ἐκείνης, τὴν τε βραθυμίαν αὐτῶν διεγείρων, καὶ τὴν ἀπόγνωσιν ἐκκόπτων.

Ἐπιστρέψατε ὡς ὁ τρυγῶν ἐπὶ τὸν κάρταλλον αὐτοῦ.

Τουτέστιν, Ἀπόθεσθε οἶκοι τὰ λείψανα.

Πρὸς τίνα λαλήσω, καὶ διαμαρτύρωμαι;

Ἄπορεῖ ὁ προφήτης τίνα λαλήσει. Οἱ μὲν γὰρ πτωχοὶ, οἱ δὲ συνέτριψαν ζυγόν.

Ἴδου τὸ ῥῆμα Κυρίου ἐγένετο αὐτοῖς εἰς ὄνειδισμόν. Τουτέστιν, Ἐπειδὴ μὴ ταχέως ἐπάγω τὰ κακὰ, ὡς ψευδόμενον διαβάλλουσιν.

Ἴδου ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐτῶν.

Καὶ ποῖα γένοιτο ὧτων περιτομή; ἡμεῖς μὲν ἀκροβυστίαν ἴσμεν. Παραγενέσθω νῦν ἐνταῦθα Ἰουδαῖος εἰς μέσον, ὁ μὴδὲν πλέον βουλόμενος ἀκούειν τοῦ ῥητοῦ, ὁ μέχρι τῆς κακίας ἐστὼς, ὁ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἰδεῖν μὴ βουλόμενος. Ἀκούετω μετὰ τοῦ πρώτου καὶ τοῦτο· *Περιμήθητε τὴν ἀκροβυστίαν ὧμῶν τῆς καρδίας*. Ἀκούεις ἐνταῦθα ἐγκαλούμενους αὐτοῦς, ὅτι ἀπερίτμητα τὰ ὦτά φησι. Ὅταν ἀκούῃ [ἄλλ. ἀκούσης] ἐγκαλοῦντος τοῦ Στεφάνου. Ἄπερίτμητοι τῆ καρδία, καὶ τοῖς ὧσιν, ὅμοις ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε· μάθε, ὅτι προλαβὼν ὁ Ἱερεμίας ταῦτα λέγει. *Καὶ μετ' ὀλίγου*. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη ἡ περιτομή; τὸ προσέχειν τοῖς λεγομένοις. Ἐπειδὴ γὰρ ἡμῶν προλίσταται [Ἰσ. ἀνθίσταται] τῆ ἀκοῆ· *Περὶ λέξ.* φησι, τὸν ῥύπον, ἀπόκλυσσον, καὶ οὐ χρεῖα ὑφαίρειν. Ὅραξ ὅπως [ἄλλ. πῶς] χρήσιμος ἡ περιτομή; οὐκ ἐξ ἐν τῆ σαρκὶ μένειν· οὕτω καὶ αἱ θυσίαι, οὕτω καὶ ὁ ναὸς, οὕτω καὶ ἔορται, οὕτω καὶ ἡ ἀργία· ταῦτα τύποι ἐτέρων τινῶν, καὶ σύμβολα.

Τὸ ῥῆμα Κυρίου ἐγένετο αὐτοῖς εἰς ὄνειδισμόν. Δίχην χοίρων καταπατούντων τοὺς μαργαρίτας· βδέλυγμα γὰρ ἀμαρτωλῶν, θεοσέβεια.

Καὶ τὸν θυμὸν μου ἐπλησα, καὶ ἐπέσχω.

Ἴνα μάθωσιν ὅτι οὐδέπω παρὰ τὸ μὴ ἡμαρτηκένοι οὐ τιμωροῦνται, ἀλλὰ παρὰ τὸν Θεὸν εἶναι μακρόθυμον, ἀκουσον τί φησιν· *Ἐπλησα τὸν θυμὸν μου, καὶ ἐπέσχω*. Ἀνθρωπίνοις χρᾶται ῥήμασιν, ἵνα φοβήσῃ.

D *Ἐκχεῶ ἐπὶ γῆπια ἐξωθεν, καὶ ἐπὶ συναγωγῆν.*

Τὸ σφοδρὸν δρᾶ πῶς παρίστησιν· λέγει, Ἐκχεῶ, ἵνα μὴ ἐκχέῃ, καὶ ἡλικίας ἀπτεται τῆς πρώτης, τῆς καὶ τὰ θηρία δυναμένης ἐπικάμψαι· οὐκ ἀλγείς ἐκ τῶν οικείων κακῶν; λάβε αἰσθησιν ἐκ τῶν ἀλλοτρίων. Ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ τοῦ σώματος τομῇ τὴν ἀναισθητότητα [ἄλλ. τὰ ἀναισθητότερα] τῶν μελῶν, πλείονα ἡμῖν παρέχει τὴν αἰσθησιν.

Ὅτι ἀνὴρ καὶ γυνὴ συλληφθήσονται· κρεσβύτερος μετὰ πλιήρους.

Οὐ πολλὰ, οὐ συζυγία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν προστήσεται τῶν τότε.

Καὶ μεταστραφήσονται αἱ οἰκίαι αὐτῶν εἰς ἄλλοτερον.

Ἐπειδὴ ὁρᾷ πλεονάζουσαν πρὸς τὰ ἡμέτερα τὴν διάθεσιν, ὡς καὶ ἀπελθόντες στενάζομεν, ὅταν καὶ οἰκίας καὶ ἀγροὺς ἴδωμεν, καὶ γυναῖκας ἐτέρων γιγνομένας.

Ὅτι ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου.

Ὅρᾷς ἀνοθεν τὸν πόλεμον ἀρχόμενον; ἐκεῖθεν τὴν μάχην ἀναρρίπιζομένην; τὸν οὐρανὸν αὐτοῖς πολεμοῦντα; Ἦκουσας ἀπὸ βορρᾶ, κατεφρόνησας ὡς ἀνθρώπων ὁμοδούλων; Ἄκουσον νῦν, ὅτι ἐκτείνω μῆλιν τὴν χεῖρα.

Ὅτι ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ὥς μεγάλου πάντας συντέλεσαν τὰ ἄνομα.

Πολλὴν ἔλεγε τὴν κακίαν· οἱ δὲ πατέρες, κἀναυτοὶ ἐν κακίᾳ τυγχάνωσιν, ἀλλ' ὅμως βούλοιντο ἂν τοὺς παῖδας εἶναι ἐναρέτους. Ἐνταῦθα δὲ ἅπαν τούναντιον· καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἠγνόησαν, οὐδὲ πατέρων ἐπεδείξαντο φιλοστοργίαν. Ἔστω· αὐτὸς ἐπιθυμίαν ἔχεις εἰπεῖν [Ἰσ. ποιεῖν.], καὶ ἡδονὴν, καὶ θυμὸν, καὶ πονηρίαν. Τίνος ἕνεκεν ἅπαξ τὸ παιδίον ἐπὶ τὸν αὐτὸν ὠθεῖς κρημνόν;

Καὶ ἴωργο τὸ σύντριμμα.

Ἄλλιν αὐτοὶ οἱ ἀρχοντες αἴτιοι τῶν κακῶν. Τοῦτον γὰρ τὸν λόγον οὐχ ἠγοῦμαι πρὸς τοὺς ἀρχομένους εἶναι, ἀλλ' ἡμῖν διαφέρειν τοῖς ἀρχουσι. Πρὸς γὰρ τοὺς τοιοῦτους ἀποτείνεται, πρὸς τοὺς χαριζομένους, καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν ὁμιλοῦντας, καὶ δοκοῦντας λατρεύειν τὸ τραῦμα, ἐπέτεινον δὲ τὸ ἔλκος.

Καὶ ποῦ ἐστὶν εἰρήνη;

Οὐκ εἶπεν, Οὐκ ἐστὶν εἰρήνη, ἀλλὰ, Ποῦ ἐστὶν, Ὅρα τὴν ἐπιείκειαν· Ἐλέγχων οὐδὲ νῦν ἀφαιροῦμαι. Δεῖξατε ἐπὶ τῶν ἔργων ἅπερ ἐπηγγέλλεσθε. Δέδοικα μὴ καὶ νῦν χώραν ἔχη λέγεσθαι· Καὶ ποῦ ἐστὶν εἰρήνη; Μὴ γὰρ ἐπειδὴ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτι τὰ παρὰ τῶν ἀπίστων ἅπαντα κατήργηται, καὶ ἀρχόντων εὐσεβῶν ἐπετύχομεν, καὶ οἴκους εὐκτηρίους ἔχομεν, καὶ [in al. deest. καὶ] ἀπολαύειν εἰρήνης νομίζομεν; Οὐκ ἐστὶ τοῦτο εἰρήνην πρέπουσα Ἐκκλησίᾳ· ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι τούτων οὐδὲν ἔχοντες, τὴν εἰρήνην εἶχον ὄντως, ἣν ἀφήκεν αὐτοῖς ὁ Θεός. Εἰρήνην, φησὶ, τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν.

Κατησχύνθησαν, ὅτι.

Πῶς κατησχύνθησαν; τουτέστιν οὐ παρεγένοντο [ἀλλ. παρεγένετο] τοῖς λόγοις ἢ διὰ τῶν πραγμάτων μαρτυρία. Ἦλέγχοντο διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν. Εἰ γὰρ καὶ ὁ πόλεμος μὴ παρῆν, ἀλλὰ τὰ τοῦ πολέμου προοίμια· καὶ οὐδὲ οὕτως ἐνέδωκάν πως. Ὅρᾷς ὅτι τῶν σημείων οὐ χρεῖα πρὸς τὴν κακῶς διακειμένην ψυχὴν; διὰ τοῦτο φησὶ, Πέσονται ἐν πτώσει αὐτῶν.

Στήτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς.

Ὅρα τὸ ἐλεύθερον, καὶ ἀκατανάγκαστον· καὶ πῶς οὐχ αὐτοῦ ἕνεκεν, ἀλλ' ἡμῶν, βούλεται δουλεύειν ἡμᾶς αὐτούς. Ἐπιτρέπει τῆς ὁδοῦ τὴν αἴρεσιν. Ἰδετε ποῖα ἐστὶν ὁδὸς ἀγαθὴ· πάσας καταμάθετε,

¹ Joan. xiv, 27.

VERS. 12. *Ei transibunt domus eorum ad alios.*

Quoniam in nobis nimium in res nostras videt affectum, cum et alio profecti ingemiscamus, si domos, et agros, et uxores ad alios transire videbimus.

Quia extendam manum meam.

Vides desuper pugnam exortam? inde bellum excitatum? cœlum cum ipsis belligerans? Audisti ab aquilone, sprevisti utpote homines conservos? Audi nunc quod ipsum extendet.

VERS. 13. *A parvo enim eorum usque ad magnum omnes consummaverunt iniqua.*

Multam esse dicebat iniquitatem. Patres vero, etsi in vitiis sunt, liberos tamen virtute præditos vellent; hic autem res omnino contra se habet: et naturam ipsam ignorarunt, et affectum paternum non ostenderunt. Esto, tu desiderio teneris voluptatum, iræ et nequitiæ. Quid est in causa, quod et puerulum una plane tecum præcipitem des?

VERS. 14. *Et curabunt contritionem.*

Rursus a principibus ipsis malorum origo. Sermonem enim hunc non ad subditos, sed ad nos, qui dominatum obtinemus, spectare opinor: ad hos enim se convertit, qui indulgent, omniaque ad voluptatem enarrant, et videntur ulceri medicinam afferre, sed magis exulcerant.

Et ubi est pax?

Non dixit: Non est pax; sed, Ubi est? Vide benignitatem: Has redargutiones nunc etiam adhibere possum: operibus ostendite quæ promisistis. Vereor, ne nunc etiam dici queat: *Ei ubi est pax?* Non enim pax est, quia Jam gratia Dei res infidelium extinctæ, et pios principes nacti sumus, et orationis domos habemus, et pace frui putamus. Non est pax hæc Ecclesiam decens. Nam et apostoli, cum nihil horum haberent, veram tamen pacem habebant, quam ipsis Deus reliquerat: *Pacem, inquit, meam relinquo vobis, pacem meam do vobis* ¹.

VERS. 15. *Confusi sunt, quia.*

Quomodo confusi sunt? id est sermonibus non accessit operum fides: per ipsa opera convincebantur. Nam et si bellum non aderat, exordia tamen ipsius insurgent; neque sic pedem retraxerunt. Vides ad male affectum animum nihil signa conducere? quapropter ait: Cadent in lapsu suo.

VERS. 16. *State super vias.*

Vide arbitrii libertatem, nullique coactioni obnoxiam, utque non sui ipsius, sed nostri causa velit servitutem nostram. Viæ electionem permittit. Videte quæ sit via bona: omnes, inquit, explore et

meam, et non meam, et exquirite, et ne meam eligite, sed bonam, et hanc meam omnino comperietis. Nam si quæ mea intersunt perquirerem, dicerem plane meam; nunc vero non simpliciter meam, sed quæ vobis utilitati est.

Videte, et interrogate semitas Domini æternas, et videte, qualis est via bona, et ambulate in ea.

Quod sibi vult, tale est. Meliores evadite, et probate, quis sit vere Dominus a sæculo: fiat vero probatio ista ex operibus. Illud namque: *Semitas Domini æternas*, opera Dei nobis demonstrat, quæ a sæculo facta sunt, legemque in ipsa creatione latam. Quæ cum vobis fuerint explorata, abjicite dolorem cultum, servientes Deo: et nihilominus adhortationem aspernati sunt.

Non dico, quod tanto tempore experimentum cepistis. At cur modo post tot tempora examen permitto electionemque?

Et invenietis requiem animabus vestris.

Duo magna bona, quibus nihil æquiparari possit, quies non tantum corporibus, sed animis; hic enim si quiescat, nihil est quod corpori officiat, sicut si is divexetur, nihil est quod corpori quietem offerre possit.

VERS. 17. *Constitui super vos speculatores: [prophetas scilicet] Audite vocem tubæ: et dixerunt: Non audiemus.*

Prædicabant nempe adversa prophetæ, nec persuaderi voluere. Ac si diceret: Omnino neque propter calamitates exhortationem admittunt, neque ob hostium irruptionem resipuere.

Speculatores, et tubas prophetas vocat: qua ratione? quia futura prævident, voceque sonora quæ eventura sunt prænuntiant.

VERS. 18. *Ideo audierunt gentes.*

Hoc vaticinium quoddam est, viventes Judæi non audierunt, et nos audimus mortuos, qui non solum loco distamus, sed etiam tempore disjungimur. Ad alios missi fuerant prophetæ, et alios attraxerunt, ad quos non fuerant missi. Adeo utiles, adeo commodi erant, ut eos audierint, qui minime ad eos spectabant. Vobis dati sunt; vos non obaudistis, aliique eos audierunt.

VERS. 19. *Audi, terra.*

Vides ut postquam illi surdis auribus non audiant ad elementa convertit orationem. Cum enim dixissent: Non audiemus: *Audi, inquit, terra.* Non prius ipsis infert, sed ipsi sibi mala parant.

Ecce ego, etc., quia sermonibus meis non attenderunt.

Vide ubique non tantum ea quæ legis sunt non impleri, sed etiam ipsa non audiri, pœnam mereri. Quis enim sumptus pecuniarum? quis corpori labor, accommodare aures?

φησι, μετά ἀκριβείας, καὶ τὴν ἐμὴν, καὶ τὴν μὴ ἐμὴν, καὶ μάθετε, καὶ μὴ λάβετε τὴν ἐμὴν, ἀλλὰ τὴν ἀγαθὴν. Καὶ πάντως τὴν ἐμὴν εὐρήσετε ταύτην οὐσαν· εἰ μὲν γὰρ τὸ ἑμαυτοῦ ἐσχόπου, ἔλεγον, ὅτι Πάντως τὴν ἐμὴν· νῦν δὲ οὐκ ἀπλῶς τὴν ἐμὴν, ἀλλὰ τὴν ὑμῖν συμφέρουσαν.

Καὶ Ἴδετε καὶ ἐρωτήσατε τρίτους Κυρίου αἰωνίας, καὶ Ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίσατε ἐν αὐτῇ.

Ὁ λέγει τοῦτο ἐστὶ· Κρείττους γίνεσθε, καὶ ἐξ αἰῶνος δοκιμάσατε τίς ἐστὶν ἀληθῶς Κύριος· ἡ δὲ δοκιμασία γενέσθω ἀπὸ τῶν ἔργων. Τὸ γὰρ, *Τρίτους Κυρίου αἰωνίας*, τούτέστι, τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ τὰ ἐξ αἰῶνος γινόμενα, ἴσμον τὸν ἐν τῇ κτίσει τεθέντα. Καὶ τοῦτο δοκιμάσαντες, ἐκτράπητε τῶν εἰδῶλων, καὶ δουλεύσατε τῷ Θεῷ· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἐδέξαντο τὴν παραίνεσιν.

Οὐ λέγω, ὅτι τοσοῦτον χρόνον ἐλάβετε πείραν. Ἀλλὰ τί νῦν ἐπιτρέπω τὴν ἐξέτασιν, καὶ τὴν αἰρέσιν μετὰ τοσοῦτον χρόνον;

Καὶ εὐρήσατε ἀγγισμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.

Δύο τὰ μεγάλα ἀγαθὰ, ὧν ἴσον οὐδὲν ἂν ποτε γένοιτο, ἀνάπαυσις, [ἀλλ. ἀνάπαυσιν] οὐκ ἀπλῶς τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ ταῖς ψυχαῖς· ταύτης γὰρ ἀναπαυμένης, οὐδὲν ἐστὶν ὃ τὸ σῶμα διαλυμαίνεται [ἀλλ. λυμαίνεται], ὥσπερ οὖν θλιβομένης, οὐκ ἐστὶν οὐδὲν ὃ τὸ σῶμα ἀναπαῦσαι δύναται.

Κατέστησα ἐφ' ὑμᾶς σκοπούς, [τούτέστι προφήτας.] Ἀκούσατε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος· καὶ εἶπον, Οὐκ ἀκουσόμεθα.

Τούτέστι, πρόλεγον οἱ προφῆται τὰ δεινὰ, καὶ πείθεσθαι οὐκ ἐβούλοντο. Ἴνα εἴπη, Δι' ὅλου ὅτι οὐτε παραίνεσιν ἐκ τῶν συμφορῶν δέχονται, οὔτε ἐκ τῆς ἐφόδου τῶν πολεμίων σωφρονέστεροι γέγονασιν.

Σκοπούς καὶ σάλπιγγας, τοὺς προφήτας φησί· τί ἢ πότε; ὅτι προοῶσι τὸ μέλλον, ὅτι μεγάλη τῇ φωνῇ προλέγουσι τὰ ἐσόμενα.

Διὰ τοῦτο ἤκουσαν τὰ ἔθνη.

Τοῦτο προφητεία τίς ἐστὶν· ζώντων αὐτῶν οὐκ ἤκουσαν Ἰουδαῖοι, καὶ ἀποθανόντων ἀκούομεν ἡμεῖς, οὐ τόση διωκισμένοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πολλῷ χρόνῳ διειργόμενοι. Ἐτέροις ἀπεστάλησαν οἱ προφῆται, καὶ ἐτέρους ἐπεσπάσαντο πρὸς οὓς οὐκ ἀπεστάλησαν. Οὕτως ἦσαν χρήσιμοι, οὕτω συμφέροντες, ὡς τοὺς μηδὲν προσήκοντας ἀκοῦσαι αὐτῶν. Ἵμῖν ἐδόθησαν, ὑμεῖς οὐ παρέβητε, καὶ ἕτεροι ἤκουσαν αὐτῶν.

Ἄκουε, γῆ.

Ὅρα ὅταν αὐτοὶ μὴ ἀκούσωσι, πῶς πρὸς τὰ στοιχεῖα διαλέγεται; Ἐπειδὴ γὰρ εἶπον, Οὐκ ἀκουσόμεθα, φησὶν· Ἄκουε, γῆ. Οὐ πρότερον αὐτοῖς ἐπάγει, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν κακίαν ἐφάλλονται.

Ἴδοὺ ἐγώ. Ὅτι τῷ λόγῳ μου οὐ προσέσχον.

Ὅρα πανταχοῦ, οὐ τὸ μὴ πράττεσθαι τὰ νόμιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἀκούεσθαι, τιμωρίαν ἔχει. Ποία γὰρ χρημάτων δαπάνη, ποῖος σωματῶν πόνος πρὸς τὸ ἀκοῦσαι;

Ἴνα τί μοι λίβανον ἐκ Σαβῶν φέρεις, καὶ κινάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν;

Βούλεται εἰπεῖν, ὅτι Οὐ δέομαι τῶν προσκομιδῶν, οὐδὲ χρεῖα πόνων, μόνον δὲ τῆς περὶ τὸ καλὸν διαθέσεως. Σαβὰ δὲ χῶρα ἐστὶν Ἰνδῶν.

Ἐπισημειώθη, ὅτι τὸν νόμον μου ἀπόσαντο, ἵνα μὴ ἀνθυπενέγκωσι, καὶ πῶς ἀπώσαμεθα τὸν νόμον καθημέραν θυσιάζοντες, καὶ τὸν λιθανωτὸν θυμιῶντες; πρὸς ταῦτα φησὶν· Ἄλλ' ἔρεις ἴσως, ὅτι λίβανον φέρεις· οὐχὶ δῶρα ζητῶ, ἀλλὰ ψυχῆς εὐωδίαν· ἐκείνῳ μοι τὸ ἀρωμα ἡδύ. Οὐ γὰρ σωμάτων ὁ θεὸς ἀσφραγίζεται, οὐδὲ τῆς αἰσθητῆς εὐωδίας, ἀλλὰ τῆς νοερᾶς τῆς κατὰ ψυχήν, τῆς παντὸς θυμιάματος εὐωδουμένης, ἥτις ἐστὶν ἡ τοῦ προσφέροντος ψυχή.

Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθενείαν.

Μὴ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας τὰ ἀρρώστηματα παρ' αὐτοῖς εἶναι δόξῃ, τὸ παράδοξον δείκνυσι θεήλατον οὖσαν τὴν νόσον, ὅπερ ἐστὶ λοιμικῆς καταστάσεως· καὶ τῆς ἀνωθεν ἀπειλῆς ἐφόδισε ῥήμασιν. Οὐκ εἶξαν. Ἀπέστειλε τὸν προφήτην ἀλγοῦντα, καὶ οὐκ ἤσθοντο· φοβεῖ λοιπὸν ἐτέρως, καὶ ἐπάγει νόσον, ἵνα τὸ μείζον ἀνέλῃ κακὸν, τὸν πόλεμον.

Ἰδοὺ λαὸς ἐρχεται ἀπὸ βορρᾶ.

Εἶτα καὶ τὸν ἀπὸ βορρᾶ [Ἰσρ. περὶ τῶν ἀπὸ βορρᾶ] διαλέγεται, ὅτι οὐκ ἐλεεῖ [Ἰσρ. ἐλεήσουσιν], οὐδὲ ἄλλω τινὶ εἰξουσιν. Ὅταν γὰρ ὁ θεὸς πολεμῇ, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα πάθη ἴσασιν οἱ ἄνθρωποι. Ὅσπερ γὰρ τὰ θηρία ἀδύνατον ἡμερῶσαι, φησὶν, οὕτω καὶ τοὺς δυναμένους οἰκοθεν ἐπικαμφθῆναι, ἐκπολεμοῖ. Ἄλλ' ἴσως εἶποι τις ἂν, καὶ τί δήποτε οὐχὶ αὐτὸς αὐτοῦς ἀνείλεν, ἀλλ' ἐτέρους ἐπανάγαγεν; Ὅτι καὶ ἡμεῖς τοῦτο ποιοῦμεν ἐφ' ὧν βουλόμεθα πλήττειν, ἐν ἔχωσιν δυνείδος ἐπὶ τῶν δεινῶν· οὐχ ἤττον [Ἰσρ. οὐ γὰρ ἴσον] λυπεῖ, τὸ παρ' ἐτέρων ταῦτα παθεῖν, ὡσπερ ὅταν οἰκέτην ἐπαρῶμεν ἐλευθέρῳ παιδί.

Ἰταμός ἐστι, καὶ οὐκ ἐλεήσει.

Ὅρᾳ πῶς δείκνυσιν ὠκλισμένους, ἀνηλεεῖς;

Ἠκούσαμεν τὴν ἀκοίην αὐτῶν, παρελύθησαν.

Ταῦτα ὡς παρὰ τοῦ προφήτου, καὶ τῶν κατ' αὐτῶν· καὶ γὰρ καὶ φωνὰς ἐποιεῖ φέρεσθαι προφητικῶς.

Μὴ ἐκπορεύεσθε εἰς ἀγρόν.

Τὴν πολιορκίαν ἐνταῦθα φησὶν. Ὅρα πῶς κατὰ μικρὸν ἐπάγει τὰ δεινὰ, καὶ ἡρέμα.

Θύγατερ λαοῦ μου, περιζῶσι σάκκον.

Τίνας ἐνεκεν; διὰ τὰ ἐπερχόμενα κακά. Εἶτα καὶ τὰς αἰτίας ἐπάγει πάλιν τῆς πονηρίας· ὅπερ αἰετοῖς ποιεῖ, ἅμα μὲν ἀπολογούμενος, ἅμα δὲ ἀξιόπιστον ποιῶν τὸν λόγον.

Δοκιμασίην δέδωκά σε ἐν λαοῖς δεδοκιμασμένοις.

Τὴν ὑπερβολὴν λέγει τῆς πονηρίας, ὅτι μηδὲ ἡ πολιορκία ἐποιεῖ βελτίους αὐτούς. Ἰδοὺ, φησὶν, ἐπιτρέπω σοι δοκιμάσαι αὐτούς ἐν καιρῷ, ἐν ᾧ καὶ εἰ σφόδρα ἦσαν ἀναίσθητοι, σφόδρα ἂν ἐγένοντο βελ-

VERS. 20. Ut quid mihi thus de Saba offers, et cinnamomum de terra longinqua?

Hujus loci sensus est. Oblationum minime indigeo, nec ulla mihi necessitas est impensorum laborum: unam duntaxat exposco vestram ad bonum animi propensionem. Saba porro Indorum regio est.

Quoniam dixit: Legem meam rejecerunt, ne contra responderent: Et quam ratione legem rejecimus, dum quotidie sacrificamus, thusque adolemus? infert: Dices fortasse, quod thus offers; munera non posco, sed suavem animi odorem, dulce mihi aroma illud. Non enim Deus capitur odore corporum, sed animum, qui spiritalis cum sit, quolibet suffragio jucundior est, animus videlicet offerentis.

VERS. 21. Ecce ego do super populum istum infirmitatem.

Ne naturali influxu infirmitates apud eos grassari viderentur, ostendit quod admiratione dignum est, morbum a Deo inflictum, scilicet pestilentis constitutionis, et supernarum minarum verbis perterrefecit. Nec eesserunt. Misit prophetam dolentem, nec perceperunt; alia itaque ratione metum incutit, morbumque immittit, ut malum gravius, nempe bellum avertat.

VERS. 22. Ecce populus venit ab aquilone.

Deinde eos qui ab aquilone venturii sunt recenset, quos nec misericordia, nec quidquam aliud flectet. Quando enim Deus est qui bellum movet, nec innatus sibi affectus homines norunt. Ut enim feræ, inquit, cicurari nullo modo possunt, ita homo eos qui snapte natura flecti possunt, effertatos reddit. Sed forte quispiam dixerit, Quam de causa ipse eos non mortii dedit, sed externos adduxit? Quod et nos hoc idem facimus in his quos verberibus afficere volumus, ut ignominiam sustineant in pœnis: neque enim æque grave est ab aliis hæc pati, ac si ingenuum puerum servo puniendum tradamus.

VERS. 23. Impudens est, et non miserebitur.

Vides ut armatos, et crudeles describat?

VERS. 24. Audivimus famam eorum, dissolutæ sunt.

Hæc veluti ex persona Prophetæ ejusque similitum, prophetico enim spiritu voces etiam reddit.

VERS. 25. Nolite exire in agrum.

Obsidionem hic explicat. Vide ut paulatim mala enarrat, sensimque.

VERS. 26. Filia populi mei, accingere cilicio.

Propter quid? propter futura mala. Deinde causas delictorum iterum prosequitur, quod semper facit, simul et rationem reddens, et sermoni suo fidem concilians.

VERS. 27. Probatores dedi te in populis probatis.

Exsuperantiam inquit iniquitatis. Quod nec obsidio meliores ipsos effecit. Ecce permitto tibi, inquit, ut probes eos tempore, quo etsi plane sensu carerent, certe meliores evaderent. Nemo enim,

nemo est qui, etsi oppido durus, timore non emolliatur.

Ad prophetam sermonem Deus dirigit, malitiam redarguens illorum, ne injustam in eos sententiam dicere videretur.

VERS. 28. *Omnes inobedientes, ambulantes perverse, æs et ferrum.*

Æri et ferro eos assimilavit, pervicax ipsorum, et perstans in delinquendo ingenium ostendens, obliquæ autem viæ ipsorum rectitudinis regulam deserentes. *Rectus enim Dominus, et rectæ viæ ejus*⁵¹.

Quid hoc est, tanquam æs et ferrum? pervicaciam ipsorum significat, et certum in peccando voluntatem, et alio pariter in loco: Frons tua, inquit, ærea⁵²; juxta fluxum æris quod obtortas habeat malitiæ vias, et liquefat ut æs, sed sicut in igne et fornace oblique illud progreditur. Sic et isti in pœnis positi suæ perversitatis non obliviscuntur.

* *Ut æs, et ferrum universi corrupti sunt.*

Ait enim: Sicut illa tempus consumit ærugine; sic et hi temporis intercapedine pietatis animum, sensumque penitus amiserunt.

VERS. 29. *Defecit sufflatorium ab igne. Defecit plumbum; frustra argentum constat argenti conflator.*

Hebræus purgat, habet, pro argentum constat. Patet autem illarum iniquitatem exemplo, dicens argentum a plumbo purgari, et si superiniciatur in argentum, consumpto omni quod illi commistum sit, expers id per ipsum reddi alterius cujusque materiæ. Ait itaque omne in eos consilium fuisse consumptum. Neque prophetas audierunt, neque per plagas mentis compotes facti sunt, neque alia quavis ratione meliores effecti. *Malitia eorum non est consumpta.* Adhuc perstat in metaphora. Sicut enim argentum, inquit, multum in se continens æris, et si millies ei plumbum superfundatur, impurum manet, haud expers redditum ipsius æris misturæ, sic et isti a malitia non deflexere.

VERS. 30. *Argentum reprobum.*

Hoc est emendationem minime admittens. Nummus qui non legitime cuditur, in regis ærarium non infertur, quare et usui esse non potest, etsi insignia regis litterasque præ se ferat, materie in ipso corrupta. Sic et hi formam pietatis habent, veritatem autem ipsam negant.

CAP. VII.

VERS. 2. *Audite verbum Domini, omnis Juda.*

Si absque spe correctionis labuntur, morboque incurabili laborant, et nullum in his malis solamen aderit. Quid igitur iterum medicum mittis, qui tantum culpas eorum graviores efficiat, omnemque ipsis veniæ spem excludat? Qui enim multoties au-

τιους. Οὐδείς γάρ, οὐδείς ἐστίν, ὅστις ὑπὸ τοῦ φόβου, κἂν σφόδρα ἢ τραχὺς, οὐ μαλάσσεται.

Τῷ προφήτῃ λέγει ὁ Θεὸς ἐλέγχων αὐτῶν τὴν κακίαν, ὡς ἂν μὴ δοκοῖ ἀδίκως αὐτῶν καταποφαινεσθαι.

Πάντες ἀνήκοοι πορευόμενοι σκολιῶς, χαλκὸς καὶ σίδηρος.

Χαλκῷ καὶ σιδήρῳ τούτους ἀπέικασε, τὸ ἰσχυρὸν αὐτῶν, καὶ ἐπίμονον πρὸς ἁμαρτίαν δηλῶν· σκολιαὶ δὲ αὐτῶν αἱ πορεῖαι, τὸν τῆς εὐθύτητος ἀπολείπουσιν κανόνα. *Εὐθύς γὰρ ὁ Κύριος, καὶ εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ.*

Τί ἐστίν, ὡς χαλκὸς καὶ σίδηρος; τὸ στάσιμον αὐτῶν δηλοῖ, τὸ ἀμετάβλητον τῆς κακίας· καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχού ὡσπερ ὅταν λέγῃ· Τὸ μέτωπόν σου χαλοῦν· μὴ τὴν [Ἰσ. τὴν] ἐν τῇ βύσει τοῦ χαλκοῦ πονηρίαν, ὅτι διαστραμμένης ἔχει τὰς ὁδοὺς, τηκόμενος καθάπερ ἐκεῖνος, καὶ ἐν πυρὶ καὶ χωνευτηρίῳ σκολιῶς βαδίζει. Οὕτω καὶ οὗτοι ἐν ταῖς τιμωρίαις, οὐκ ἐπιλανθάνονται τῆς οικείας διατροπῆς.

Ὡς χαλκὸς καὶ σίδηρος πάντες διεφθαρμένοι εἰσίν.

Ὡς γὰρ ἐκεῖνα, φησὶ, τῷ χρόνῳ ὑπὸ τοῦ ἰοῦ ἀναλίσκεται, οὕτως οὗτοι παντελῶς τὴν γνώμην τῆς εὐσεβείας διεφθάρησαν τῷ χρόνῳ.

Ἐξέλιπε φουσητήρ ἀπὸ πυρός. Ἐξέλιπον ὁ μόλιθος, εἰς κενὸν ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ.

Ὁ Ἑβραῖος, καθαίρει, ἔχει, ἀντὶ τοῦ, ἀργυροκοπεῖ. Παραδείγματι δὲ τὴν πονηρίαν αὐτῶν ἐσήμανε. Φησὶ γὰρ τὸν μόλιθον καθαρτικὸν εἶναι τοῦ ἀργύρου, καὶ ἐπιβαλλόμενον αὐτὸν τὸν στερρὸν παρασκευάζειν [Ἰσ. εἰς τὸν ἀργυρον παρασκευάζειν]· τὸ μεμιγμένον τῆς ἄλλοτριᾶς ὕλης ἀποπέμπεσθαι τοῦτο τοίνυν· ὅτι πᾶσα ἐπίνοια κατ' αὐτῶν ἀνηλώθη, καὶ οὔτε προφητῶν ἤκουσαν, οὔτε ὑπὸ πληγῶν ἐσωφρονίσθησαν, οὔτε ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἀμεινούς γεγόνασιν. *Πονηρίας αὐτῶν οὐκ ἐτάκησαν.* Ἐπέμεινε τῇ μεταφορᾷ. Ὡς γὰρ ὁ ἀργυρος, φησὶ, πολὺν ἔχων χαλκόν, κἂν μυριάκις σχοίῃ ἐπιμεμιγμένον τὸν μόλιθον, μένει ἀκάθαρτος οὐκ ἀμιγῆς ὢν χαλκοῦ, οὕτω καὶ οὗτοι τῆς πονηρίας οὐκ ἐξίστησαν.

Ἀργύριον ἀποδοδοκιμασμένον.

Τουτέστι μὴ δεχόμενον διόρθωσιν. Παράσημον οὐ νομίμως χαραγὲν, οὐκ ἐν τοῖς ταμείοις τοῖς βασιλικοῖς εἰσηνέχθη· καὶ διὰ τοῦτο πρὸς οὐδὲν χρήσιμον, καίτοι καὶ τύπον ἔχον βασιλικόν, καὶ γράμματα, τῆς ὕλης αὐτῷ διεφθαρμένης. Οὕτω καὶ οὗτοι μόρφωσιν ἔχουσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ ἀλήθειαν ἠρνηται.

ΚΕΦΑΛ. Ζ'.

Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, πᾶσα Ἰουδαία.

Καὶ μὴν εἰ ἀδιόρθωτα πταίουσιν, καὶ ἀνίτα νοσοῦσι, καὶ οὐδεμία ἔσται παραμυθία τῶν δεινῶν· τίνος ἔνεκεν πάλιν πέμπει τὸν ἱατρὸν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν τιμωρίαν αὐτοῖς ἀξίζοντα, καὶ πᾶσαν ἀνατροῦσα συγγνώμην; Ὅ γὰρ πολλάκις ἀκούσας, καὶ ἀδιόρ-

⁵¹ Psal. xci, 16. ⁵² Isa. xlviii, 4.

θωτος μείνας, τὸ συνεχὲς τῆς συμβουλῆς καὶ τῆς A
παραίνεσεως κατήγορον ἔχει μέγιστον.

* *Διορθώσατε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν, καὶ τὰ ἐπιτη-
δεύματα ὑμῶν.*

Τουτέστι τὰς πράξεις ὑμῶν, καὶ ἃ ἐποίησατε τῆς
εἰδωλολατρίας ἕνεκεν. Τοῦτο γὰρ μὲνυει τὰ ἐπιτη-
δεύματα. Ταῦτα δὲ φησι ἐπὶ τῶν προφητῶν μνησύν-
των τὴν αἰχμαλωσίαν. Τινὲς δὲ τῶν ψευδοπροφητῶν
θαρρῆν αὐτοῖς ἐκέλευον φάσκοντες, ὡς Οὐδὲν πεί-
σεσθε δεινόν. Εἰ γὰρ καὶ ὀργίζεται Θεὸς δι' ὑμᾶς,
ἀλλ' οὐκ ἂν ἔλοιτο τὸν ναὸν προδοῦναι τοῖς ἐχθροῖς
ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας, καὶ εἰς τὴν πύλην στήναι
τῷ προφήτῃ προσέταξε, καὶ λέγειν ταῦτα. Προῖόν
γούν φησι·

* *Μὴ πεποιθατε ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπὶ λόγοις ψευδέ-
σιν, ὅτι τὸ παράπαν οὐκ ὠφελήσουσιν ὑμᾶς λέ-
γοντες· Ναὸς Κυρίου, Ναὸς Κυρίου ἐστίν.*

Φοβερῶς αὐτὸ εἶπεν· εἰπὼν γὰρ, ὅτι Μοιχεύετε εἰ-
δωλολατροῦντες, καὶ ὅλως καταλέξας τὰ κακὰ, καὶ
ὅτι μετὰ ταῦτα εἰς τὸν ναὸν εἰσῆσαν, φησί· *Μὴ
σπῆλαιον.*

Τοῦτο γὰρ αὐτοῖς μέγιστον ἐδόκει εἶναι. Εἰ γὰρ
καὶ ἔκουν αὐτὴν, ἀλλ' ὁμως τῇ ἀποφάσει τοῦ Θεοῦ
ἐκβεβλημένοι λοιπὸν ἐτύγχανον.

Μεγάλως αὐτοὺς ἔβλαπτεν αὕτη ἡ ὑπόληψις· καθά-
περ γὰρ ὁ Χριστὸς λέγει αὐτοῖς, μᾶλλον δὲ ὁ
Ἰωάννης· *Μὴ δόξητε λέγειν, Πατέρα ἔχομεν τὸν
Ἀβραάμ·* οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα, *Μὴ εἴπῃς· Ναὸς
Κυρίου ἐστίν.* Εἰ μὲν γὰρ οἴκου χρεῖαν εἶχεν αὐτὸς,
εἰκότως ταῦτα νομίζετε, ὅτι οὐκ ἂν κατέστρεψα τὸν
οἶκον. Εἰ δὲ οὐδεὶς ἐμοὶ τόπος, ἀλλ' ἀχώρητός εἰμι
πᾶσιν· εἰ δὲ *Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑπο-
πόδιον τῶν ποδῶν μου·* μᾶλλον δὲ οὐδὲ ταῦτα
οὕτως ἔχει· τῇ γὰρ χειρὶ μου ἐστρέψωσα τὸν οὐ-
ρανόν· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσατέ μοι; *Μὴ πεποιθατε
ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν.*

* *Ὅτι ἐὰν μὴ διορθοῦντες διορθώσητε.*

Οἱς μάλιστα ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ, λέγεις καὶ
πόλιν, Ἐὰν διορθώσητε; ἀλλ' ἔθος τοῖς ὀργιζομένοις
τοῦτο λέγειν, Οὗτος ὁ παῖς ἐλπίδας οὐκ ἔχει· ἀδύνατον
τοῦτον εὐχρησθήσαι· ὁμως πείθωμεν αὐτὸν τοῦτον
εὐχρησθήσαι, καὶ πάντα ποιούμεν, καὶ παραινόμεν
αὐτῷ. Τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ τοῦ θυμοῦ, καὶ τῆς ὀργῆς,
τὸ δὲ τῆς κηδεμονίας, καὶ τῆς παραινέσεως. Ὡστε
μηδὲν ἀπ' ἐκείνων βλαθεὶς, μὴ νομίσης φυσικὴν εἰ-
D
ναι τὴν κακίαν. Ἴνα γὰρ μὴ τοῦτο λέγῃς ἐπάγει,
Ἐὰν διορθώσητε τὰς ὁδοὺς.

*Καὶ ποιοῦντες ποιήσητε κρῖσιν ἀναμέσσω ἀν-
δρῶν, καὶ ἀναμέσσω τοῦ πλησίου αὐτοῦ.*

Τουτέστι, μὴ ἀδικίᾳ κρίνειν. Τί λέγεις; μὴ γὰρ
ἀλλογενεῖς εἰσιν οἱ πρὸς ἀλλήλους διαλεγόμενοι; μὴ
γὰρ ἐτέρου γένους; πλησίον ἐστίν; ἀδικεῖς σαυτὸν
τοῦτου πρόστασαι, ἵνα τὸν ἀδελφὸν ἀδικήσης, ἵνα
τὸ μέλος διαφθείρῃς; εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, σὲ πα-
ρακαλεῖτω, ὅτι ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ δικάζεται.

*Καὶ προσήλυτον, καὶ ὄρφανόν, καὶ χήραν μὴ
καταδυναστεύσητε.*

diit, mansitque incorrectus, consilii, assiduitatem
adhortationisque habet sibi acerrimum adversarium.

Dirigite vias vestras et studia vestra.

Id est actiones vestras et quæ commisitistis pro-
pter idolorum cultus : id quippe significat studia.
Hæc autem de prophetis captivitatem nuntian-
tibus infert. Verum pseudoprophetarum nonnulli, ut
hono essent animo illis præcipiebant, quasi nul-
lum inde malum contracturi. Etenim etsi Deus ve-
stri causa irascitur, nunquam tamen templum hos-
tibus compilandum tradet. Ideoque prophetæ, ut
stans ante portam hæc diceret jussit. Procedens
itaque ait :

*Nolite confidere in vobis ipsis, in verbis mendacibus,
B quoniam omnino non proderunt vobis, dicentes : Tem-
plum Domini templum Domini est.*

Terrorem infert, his verbis : Cum enim dixisset
eos, dum idolis operam navant, fornicari, et uno
verbo eorum malis adnumeratis, neque his obstan-
tibus templum ingredi, subdit : *Nunquid spelunca, etc.*

Hoc enim illis eximium quid videbatur. Nam etsi
ipsius incolæ erant, tamen Dei sententia ejecti jam
erant.

Maximo ipsis erat detrimento hæc opinio. Sicut
enim Christus dicit ipsis, imo Joannes : *No-
lite dicere : Patrem habemus Abraham* ²⁶, pari ra-
tione et hic ne dicas : Templum Dei est. Si enim ipse
domo indigeret, peropportune hæc opinaremini,
C quoniam domum everti non permissem. Si vero
nullus mihi locus, sed omnia me non capiunt. Si
*Cælum mihi sedes ; terra vero scabellum pedum
meorum.* Inno ne ita quidem ; manu enim mea fir-
mavi cælum, quam mihi domum exstructis ? ne
confidatis in verbis mendacii.

VERS. 5. *Quoniam si non dirigentes direxeritis.*

Quibus frustra cudit argentum argentarius, in
iterum dicitis : Si correxeritis ? irascentibus ita loqui
mos est : Puer hic nullius spei est : fieri non po-
test, ut hic aptus ad virtutem fiat ; suademus tamen
illi, ut aptus fiat, totisque nervis contendimus,
ipsumque adhortamur : illud enim iræ est et bilis,
hoc curæ quam gerimus, et adhortationis ; itaque
D nihil ab illis læsus malitiam ne putes esse natura-
lem : ne enim dicas hoc, addit : Si recte direxe-
ritis vias vestras.

*Et facientes feceritis iudicium inter virum, et proxi-
mum ejus.*

Hoc est : Ne inique iudicetis. Quid ais ? num in-
ter se disputantes extranei sunt ? num diverso ge-
nere orti ? proximi sunt ? tibi ipsi iniquus es ; hujus
partes assumis, ut fratri jus deneges, membrum-
que consumas ? et si nil aliud hoc te commoveat,
quod frater fratrem in iudicium vocat.

VERS. 6. *Et advenam, et pupillum, et viduam
non oppresseritis.*

²⁶ Joan. VIII, 37. ²⁷ Isa. LXVI, 1.

Num ad hæc præceptis opus erat? num ipsa natura satis non est ad hoc edocendum? Nonne videtis, ut vel ex nominibus ipsis commiseratio oritur? Quis ita protervæ mentis, ut in advenas sæviat? quis ita saxeus, ut mulieris viro destitutæ non misereatur? Quis ita ab humanitate alienus, ut orbato patre misericordiam non tribuat? Non dico, inquit, ut miserearis, sed ne opprimas. Non enim impedire poteram, sed ipsam proposui ut in ea se tua exerceret humanitas.

Et post deos alienos non ambulaveritis in malum vobis.

Et certe illud cui assuevimus amamus; itaque et si non ut Deo inservieris, uti noto honorem tribue. Vides et hic maximam facilitatem. Neque hoc solum, ut ipsi evertantur sufficit, unum, inquam, eumque notum relinquere, advenis vero et alienis se ipsum exhibere, sed quia etiam statim pœna consequatur. Cur enim hic posuit, *in malum vobismetipsis*? Ne quis proprium lucrum quærentem, ab errore eos abducere cogitet. Propter vosmetipsos hæc a vobis agi nolo.

VERS. 7. *Et habitare vos faciam in loco isto.*

Non est igitur mœnium, non armorum, non militum, sed divini auxilii ut terram homines incolant.

In terra quam dedi patribus vestris.

Quare patres in medium adduxit? omnibus hominibus paternæ res apprime claræ solent esse, et hoc etiam maxime terram desiderabilem efficiebat: sed hæc vehementissima est adversus Judæos expositulatio, qui terram ut patriam diligebant, Deum vero patrium effugiebant.

VERS. 9. *Si autem confiditis vos in verbis mendacibus, unde non erit vobis utilitas.*

Vide ut sit malorum omnium fons, sibi ipsi fidere. *Maledictus enim homo qui confidit in homine*⁸⁸, nihil enim homines ita a Deo alienos reddit, ac non omnia illi accepta ascribere. Hoc etiam in causa est, quod cum possit hominem minus indignum in multis efficere, continua imposita, tanquam necessitate quadam retinendæ Domini memoriæ, nullo non tempore ipsum e cœlo pendere vult. Agricola, nauta artis suæ studio cœlum assiduo contemplantur; unusquisque invitus etiam cœlum suspicit, dum malis opprimitur.

VERS. 10. *Et venistis, et stetitis coram me.*

Extrema sane impudentia post scelera patrata se sistere iudici, qui hæc omnia novit, templum ejus ingredi in loco sacro.

Pacta mecum percussistis. Ubique enim de illis iuxta eorum promissa judicare consuevit.

VERS. 11. *Numquid speluncam latronum?*

Ad quid hæc profert? Nonne ad preces constructum est? num ad rapinas? num ad adulteria? num ad impuritates? Sicut enim Christus ait: *Domus*

Ἄρα γὰρ ἐπιταγμάτων εἰς ταῦτα χρεία ἦν; ἄρα γὰρ ἡ φύσις οὐκ ἀρκεῖ παιδεύσαι τοῦτο; Οὐχ ὄρατε τὰ δνόματα ἐλεεινά; Τίς οὕτω προπετεύεται ὡς πρὸς ξένον ὠμὸς εἶναι; τίς οὕτω λίθινο; ὡς τὴν γυναῖκα τὴν Ἐρημον ἀνδρὸς μὴ ἐλεεῖν; τίς οὕτω; ἀπάνθρωπος ὡς τὸν ἀπεστερημένον πατρὸς μὴ οἰκτεῖρειν; Οὐ γὰρ λέγω, Ἐλέησον, φησί· ἀλλὰ μὴ καταδυναστεύσης. Μὴ γὰρ οὐκ ἠδυνάμην κωλύσαι; ἀλλὰ προέβηκα αὐτὴν γυμνάσιον ἐσομένην σοι [ἄλλ. ἐσόμενόν σοι] φιλανθρωπίας.

Καὶ ὀπίσω θεῶν ἐτέρων μὴ πορεύσθε εἰς κακόν.

Καίτοι γε ἀεὶ τὸ σύνθηρος φίλον· ὥστε καὶ ἂν μὴ ὡς Θεὸν θεραπεύσης, ὡς συνήθη τρίμησον. Ὅρξας ἐνταῦθα πολλὴν τὴν εὐκολίαν οὖσαν; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἱκανὸν αὐτοῦς ἀποτρέψαι, τὸ τε ἕνα ἀφείναι, καὶ συνήθη, τοῖς δὲ ξένοις; καὶ ἄλλοιτοῖς ἑαυτὸν ἐκδοῦναι· ἀλλὰ καὶ τὸ παρὰ πόδας ἀκολουθεῖν τὴν τιμωρίαν. Διατί γὰρ ἐνταῦθα τέθεικε τὸ, *Κακῶς εἶναι ὑμῖν*; ἵνα μὴ τις νομίῃ τὸ ἑαυτοῦ σκοποῦντα ἀπάγειν αὐτοῦς τῆς πλάνης δι' ὁμᾶς οὐ βούλομαι ταῦτα ποιεῖν ὑμᾶς.

Καὶ κατοικίῳ ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ.

Ἄρα οὐ τείχους ἔστιν, οὐδὲ στρατιωτῶν, οὐδὲ ὄπλων τὸ κατοικεῖν ἀνθρώπους, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας.

Ἐν τῇ γῇ ἣν ἔδωκα τοῖς πατέρας ὑμῶν.

Τίνος ἕνεκεν τοὺς πατέρας εἰς μέσον ἤγαγεν; εἰθέσθαι πάντες ἀνθρώποι τῶν πατρῶν ἀντέχεσθαι μάλιστα, ὥστε καὶ τοῦτο πολυφίλητον ἐποίησεν τὴν γῆν τοῦτο δὲ μεγίστη κατηγορία τῶν Ἰουδαίων, εἰ τὴν μὲν γῆν ὡς πατρίδα οὖσαν ἐφίλου, τὸν δὲ Θεὸν ὄντα πατρῶν ἀπέφευγον.

Εἰ δὲ ὑμεῖς πεποιθότε ἐπὶ λόγοις ψευδέσιν, ὅθεν οὐκ ὠφελήθησθε.

Ἦρα πάντων τῶν κακῶν αἴτιον, τὸ θαρρῆν ἑαυτῶ. Ἐπικατάρτος γὰρ ἀνθρώπος, ὃς κέποιθεν ἀνθρώπων. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀπάγει τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ μὴ πάντα ἀνατιθεῖν αὐτῶ. Διὰ τοῦτο τὸν ἀνθρώπον δυνάμενον ἐν πολλοῖς καταστήσαι ἀνευθεῖ, συνεχῶς αὐτὸν ἀναρτᾷ πρὸς τὸν οὐρανὸν, καθάπερ τινὰ ἀγάκην, τὴν συνεχῆ χρεῖαν ἐπιτιθεῖς τοῦ ἀναμνήσκεισθαι τοῦ Δεσπότη. Ὁ γεωργὸς, ὁ πλωτὴρ ὑπομνήματα ἔχουσι συνεχῆ διὰ τὴν τέχνην· ἕκαστος καὶ μὴ βουλόμενος εἰς οὐρανὸν παιδευόμενος ἀναδλέπει.

Καὶ ἤλθετε, καὶ ἔστητε ἐνώπιον ἐμοῦ.

Πολλὴ ἡ ἀναισχυντία, μετὰ τὸ πράξαι παραστῆναι τῶ δικαστῇ τῶ ταῦτα πάντα εἰδότε! ἐπιθεῖναι τοῦ ναοῦ αὐτοῦ παρὰ τὸν τόπον τὸν ἱερόν.

Τουτέστι συνθήκας ἔθεσθε πρὸς ἐμέ. Πανταχοῦ γὰρ αὐτοῦς ἀπὸ τῶν οικειῶν ὑποσχέσεων κρίνεις εἰωθε.

Μὴ σπήλαιον ληστῶν;

Τίνος ἕνεκεν ταῦτά φησιν; Οὐκ εἰς προσηχὴν παρεσκευάσται, μὴ πρὸς ἀρπαγᾶς, μὴ πρὸς μοιχείας, μὴ πρὸς ἀκαθαρσίας; ὡσπερ γὰρ ὁ Χριστός

⁸⁸ Jerem. xvii, 5

φρῖν, Ὁ οἶκος μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπηλαιον ληστῶν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ὅτι ἐπιδρῶν, καὶ ἐπὶ ἀρπαγμῶ συνθήκας ἐποιῶντο.

* Μὴ οἰεσθεῖ με κοιωνεῖν ὑμῖν τῶν κακῶν, καὶ συμπράττειν ὑμῖν ταῖς ἀδικίαις, οὐκ ἐλέγχοντα τὰ κακά· τουτέστι, Μὴ ὡς λῆσταρχὸν με νομίζετε;

* Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ καὶ κῆρακα, λέγει Κύριος.

Τουτέστιν, Οὐ λανθάνει με ἡ περὶ τὰ εἶδωλα ὑμῶν θεραπεία. Ἀηστὰς δὲ αὐτοὺς ἐκάλεσε, διὰ τὸ πλεονεκτικόν.

* Ὅτι πορεύθητε εἰς τὸν τόπον Σιλῶμ, οὗ κατασκήνωσα τὸ δρομά μου ἐκεῖ ἔμπροσθεν.

Ἦς γὰρ ἐκείνου οὐκ ἐφεισάμην, οὕτως οὐδὲ τοῦ ναοῦ.

Καίτοιγε ἀρχαιότερος ἐκεῖνός ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲν ἀπώναντο τοῦ τόπου, ἀνάξιοι τοῦ Θεοῦ φανέντες.

Καὶ τῶν ἀνθ' ὧν ἐποιήσατε πάντα τὰ ἔργα ταῦτα.

Πολλὴν λέγει τὴν κακίαν. Οὕτε κατ' αὐτὸν τὸν ἐν Σιλῶμ [Ἰσ. οὔτε γὰρ τὰ κατὰ τὸν ἐν Σιλ.] τόπον, οὔτε τὸ διδάσκειν αὐτοὺς ὠφελήσει τι, φησίν. Ὅρα γὰρ αὐτοὺς μετὰ πόσης σπουδῆς ἀπήγαγε τῆς κακίας.

Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου.

Τοῦτο λέγει, οὐχ ἵνα ἀποστῇ προσευχόμενος, ἀλλ' ἵνα ἐκείνους φοβήσῃ. Ὡσπερ γὰρ ὅταν λέγῃ πρὸς Μωυσῆν, Ἄφες με, ἵνα αὐτὸν μὴ ἀφῇ· οὕτω καὶ πρὸς τοῦτον· Μὴ προσεύχου· ἵνα ἀκούσαντες ἐκεῖνοι καταπλαγῶσι, καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ τὰς ἐλπίδας ἔχωσιν. Εἰ γὰρ μὴ τούτο ἐβούλετο, οὐκ ἂν καὶ τὰς αἰτίας ἐτίθει, μόνον οὐχὶ ἀπολογούμενος αὐτοῖς.

* Καὶ μὴ ἀξιῶ τοῦ ἐλεηθῆναι αὐτούς.

Ἐπαθέ τι ὁ προφήτης ἀκούσας τοῦ ναοῦ τῆν ἄλωσιν. Εἶτα πείθων αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐπάγει·

Ἡ οὐχὶ ὄρῳς τί αὐτοὶ ποιοῦσι ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα;

Τίνας ἐνεκεν οὐκ ἀκούεις, εἰπέ; Ὅργιζομένου ἦν, μὴδὲ τὰς αἰτίας εἰπεῖν, βουλομένου δὲ ἰάσασθαι καὶ θεραπεῦσαι, θεῖναι τὴν πρόφασιν, ἵνα αὐτὴν ἀνελεῖν σπουδάσωσιν. Ἡ οὐχ ὄρῳς, τί αὐτοὶ ποιοῦσιν; ἐπειδὴ ἐγγύς, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τὴν ἀσέθειαν εἰργάζοντο.

Οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, τοῦ ποιῆσαι χαυῶνας.

Ὅρῳς σπουδῆν; ὄρῳς μετὰ προθυμίας τὴν ἀσέθειαν γιγνομένην; Τί ἐστι, χαυῶνας; Πόπανά [ἀλλ. πέμματα], φησίν, ἄρτους.

Ἐδειξε πάντας περὶ τὸ κακὸν βέποντας. Τὸ δὲ, Τρίβουσι στέρπ, | φύρουσιν, ἔχει ὁ Ἑβραῖος τότε· Τοῦ ποιῆσαι χαυῶνας, τουτέστιν, ἄρτους μεγάλους. Τὸ γὰρ χαυῶνας ἐστὶ λέξις Ἑβραϊκῆ· σημαίνει δὲ τὸ ἀπὸ μέτρον ἐνὸς τοῦ λεγομένου μοδίου γιγνόμενον

²⁷ Matth. xxi, 13. ²⁸ Exod. xxxii, 10.

mea domus orationis vocabitur, vos autem enim fecistis speluncam latronum ²⁷, sic et hic quod pejerabant, deque rapinis paciscebantur.

Ne me vobiscum simul mala peragere existimetis, nec in vestris injustitiis concurrere mala non redarguentem; hoc est, num veluti prædonum ducem me tenetis?

* *Ei ecce ego vidi, dicit Dominus.*

Id est, vestrum circa idolorum cultum studium non me fugit. Latrones autem eos vocavit propter improbam rerum alienarum cupiditatem.

VERS. 12. * *Quare ite ad locum Silo, ubi habitare feci nomen meum ibi ante.*

Ut enim illius non misertus sum, sic nec templi.

Et certe antiquius illud erat, sed nihil illis profuit locus, cum Deo digni non essent.

VERS. 13. *Et nunc pro eo quod fecistis omnia opera hæc.*

Multam ait iniquitatem: Nec enim exemplum loci Silo, nec doctrina sæpius inculcata aliquid eis emolumentum præstabant. Nam vide quanto illos conatu a peccatis revocavit.

VERS. 16: *Et tu noli orare pro populo isto.*

Hoc ait, non ut orare desineret, sed ut illos terret. Sicut enim ad Moysem dicebat: *Sine me* ²⁸, ut ille non sineret, sic et ad hunc: *Ne ores*, ut hoc illi audientes stuperent; nec in aliis spes suas fundarent. Nisi enim hoc vellet, non et causas adderet, quasi facti sui defensionem suscipiens.

* *Neque postules ut miserear illorum.*

Templi excidium cum audisset propheta commotus est. Deinde illis persuadens Deus addit:

VERS. 17. *Nunquid non vides quid ipsi faciunt in civitatibus Juda?*

Quare non audis? dic. Permoti iracundia erat nec causas producere; curare autem et mederi desiderantis, causam enarrare, ut eam studerent tollere. Annon vides quæ ipsi agant? prope enim, non longe impietatem exercebant.

VERS. 18. *Filli eorum colligunt ligna, etc., ut faciant chavonas.*

Viden' studium? viden' totis viribus quæsitam impietatem? Quid sibi vult χαυῶνας? Placentas, inquit, panes.

Omnes in inalum esse propensos ostendit. Illud, *Terunt adipem, in massam conspergunt*, legit Hebræus: *Ut faciant chavonas*, panes magnos scilicet. Chavonas quippe dictio est Hebraica, et significat panem tota una mensura quæ modius appel-

latur confectum. Militiam cœli zodiacum circum A ἄρτον. Στρατιάν δὲ οὐρανοῦ λέγει, τὸν ζωδιακὸν κύκλον.

Et libaverunt libamina diis alienis.

Nec egestas libamen impedit.

Et mercatores eorum terunt simulam.

Pecudum laborant inopia; impie tamen agunt ex his quæ habent.

Militiæ cœli.

Stellas hic intelligit; militiam vero cœli qua ratione dicit? ostendens quod in ipsis nulla est auctoritatis dignitas, sed alius est rex. Quid ergo quando reginæ cœli ait? Hoc ex mente eorum profert, quorum illa erat locutio.

VERS 19. *Nunquid me ipsi ad iracundiam provocant? dicit Dominus; Nonne semetipsos?*

Num ego aliquid perpetior mali? ipsi, ait, ut se ipsos probro afficiant: qui enim contumelias infert, is sibi damnum creat; et cum is cui sit contumelia nihil patitur, abstinebit ipse ab injuria, tanquam nihil proficiens.

VERS 20. *Ideo hæc dicit Dominus.*

Ubique illud, *Dicit Dominus*, ut verbis fidem faciat: ne lenitas, et clementia rursus desidiam illis inficiat.

Ecce ira et furor meus funditur.

Quorsum, quæso, hæc? Primum quidem, quod futurum erat, ut hæc desinerent. Deinde ut vehementem ostenderet impetum iræ. Si enim et homo interimitur, templumque evertitur, multo minus abstinendum erat a brutis.

VERS 22. *Quia non sum locutus, et non mandavi eis.*

Quæcunque non præcipit ex animi sui consilio, suum ait illa non esse consilium, sicut cum dicit: *Nunc desiderabo mortem peccatoris, quam ut revertatur, et vivat*⁴⁹? Ea tamen eo invito punitur.

VERS 24. *Et non audierunt me.*

Egregium hoc lucrum, et non audierunt me.

Et dices ad eos sermonem hunc, et non audient.

Hoc est, non convertentur.

VERS 29. *Tonde caput tuum, et assume.*

Hoc ad prophetam dicitur, quod erat luctus indicium. Cum enim in propriis malis hebetes stupidique essent, lacrymas ipsi luctumque mandat hoc et in furiosos agimus, vicem tantum illorum dolentes.

Et assume super labia lamentationem.

Optime ait, non in mente tua, hoc enim habebat, et gemebat. Sed palam facito, ait.

Et respulit generationem facientem hæc, quia, etc.

Non omnes simul, sed hanc quæ malum facit. Vere enim lacrymis ac luctu digna: cum quis a

Kal êσπισαν σπονδὰς θεοῖς ἀλλοτριῶς.

Οὐδὲ ἡ πένια κωλύει τὴν θυσίαν.

Kal ai γυναικες αὐτῶν τρίβουσι σααῖς.

Οὐκ ἔχουσι πρόβατα· καὶ ὁμῶς ἀπὸ τῶν ἐνότων ἀσεβοῦσι.

Τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ.

Τοὺς ἀστέρας ἐναυθὰ φησι· στρατιάν δὲ οὐρανοῦ τίνος ἐνεκὲν φησι; Δεικνύς ὅτι οὐκ ἐν αὐτοῖς τὸ τῆς δεσποτείας ἀξίωμα, ἀλλ' ἕτερός ἐστιν ὁ βασιλεὺς. Τί οὖν ὅταν λέγῃ τῇ βασιλίᾳ τοῦ οὐρανοῦ; Αὐτόθι κατὰ τὴν ὑπόνοιαν λέγει τὴν ἐκείνων· ἐκείνων γὰρ ἐστιν ἡ λαλιά.

Μὴ ἐμὲ αὐτοὶ παροργίζουσι; λέγει Κύριος. Οὐχὶ ἐαυτούς;

Μὴ γὰρ ἐγὼ πάσχω δεινόν τι; ναὶ τοῦτο, φησὶν [Ισ. ἀλλ' αὐτοὶ, φησὶν], ἵνα ἐαυτοὺς καταισχύνω [Ισ. καταισχύνωσι]· ὁ γὰρ ὑβρίζων ἐστὶν ὁ παθὼν, καὶ ὅταν μὴδὲν ὁ ὑβριζόμενος πάσῃ δεινῶν, ἀποστῆσεται τῆς ὑβρεως, ὡς οὐδὲν πλέον παραινῶν [Ισ. περαίνων].

Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος.

Πανταχοῦ τὸ, *λέγει Κύριος*, ἵνα ἀξιόπιστον ποιῆσθαι τὸν λόγον· ἵνα μὴ πάλιν τὸ ἀόργητον εἰς βραθυμίαν αὐτοὺς ἐμβάλλῃ.

Ἴδοὺ ὄργῃ καὶ θυμὸς μου χεῖται.

Τίνος οὖν ἐνεκεν ἐπὶ ταῦτα; εἰπέ μοι. Πρῶτον μὲν ἐπειδὴ ταῦτα ἄχρηστα ἤμελλε γίνεσθαι· δεύτερον ἵνα τὴν ἐπιτεταμένην δεῖξῃ τῆς ὀργῆς ὄρμη. Εἰ γὰρ καὶ ἄνθρωπος ἀναιρεῖται καὶ ναὺς καθαιρεῖται, σχολῇ γ' ἂν ἤμελλε φεῖδισθαι τῶν ἀλόγων.

Ὅτι οὐκ ἐλάλησα, καὶ οὐκ ἐντειλάμην αὐτοῖς.

Ὅσα μὴ κατὰ τὸν προηγούμενον λόγον ἐπιτάττει, οὐδὲ αὐτοῦ φησὶν εἶναι συμβουλὴν· καὶ ὡσπερ ὅταν λέγῃ· *Μὴ θελήσω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ*, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν; Καίτοιγε ἐκόντος αὐτοῦ κολάζεται.

Καὶ οὐκ ἤκουσάν μου.

Μέγας οὗτος ὁ μισθὸς, *Καὶ οὐκ ἤκουσάν μου.*

Καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦτον, καὶ οὐ μὴ ἀκούσωσιν. Τουτέστιν, οὐκ ἐπιστραφήσονται.

D *Κεῖρε τὴν κηφαλήν σου, καὶ ἀνάλαβε.*

Πρὸς τὸν προφήτην τοῦτο λέγεται, ὃ πένθους σύμβολον ἦν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀναισθητῶς πρὸς τὰ οἰκτεῖα διέκριντο κακὰ, κελεύει θρηνεῖν αὐτόν, καὶ πανθεῖν ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν μαινομένων ποιούμεν συμπάσχοντες ἐκείνοις μόνον.

Καὶ ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρῆνον.

Καλῶς φησι, μὴ κατὰ διάνοιαν· τοῦτο γὰρ εἶχε, καὶ ἔστεινεν. Ἄλλὰ δημοσίευσον, φησὶν.

Καὶ ἀπόσωτο τὴν γυνεάν τὴν ποιούσαν ταῦτα, εἰτι.

Οὐχὶ πάντας ἀπλῶς, ἀλλὰ τὴν ποιούσαν ταῦτην. Ὅντως γὰρ, ὅντως θρῆνων ἀξία αὕτη καὶ ὀδυρμῶν,

⁴⁹ Ezech. xviii, 25.

εταν τις ἀδόκιμος παρὰ τῷ Θεῷ φαίνεται. Ποῦ γὰρ A Deo reprobatus fuerit; nam ubi gentium probatus
ἔσται δόκιμος λοιπόν;

Ὅτι ἐποίησαν ἐναντίον ἐμοῦ.

Οὐχὶ κρυπτόμενοι, οὐδὲ λανθάνοντες· καὶ πῶς τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸν κρύψαι δύναιντο; Τί οὖν αἰνιτ-
τεται τὸ, Ἐνώπιόν μου; Ἐν τῷ ναῷ μου.

Ἔταξαν τὰ βδελύγματα αὐτῶν ἐν τῷ οἴκῳ οὗ
ἐπεκλήθη τὸ ὄνομά μου, τοῦ μῖαναι αὐτόν.

Εἶδες μανίαν; Εἶδες παραπληξίαν; οὐδὲ λανθα-
νόντως, ἀλλὰ πεπαρήσιασμένως ἅπαντα ἐποιοῦν
ἐμπαρουνοῦντες εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, ὡσπερ ἂν
εἰ τις τύραννον εἰς τὰ βασίλεια εἰσαγάγοι, τὸν βα-
σιλεῖα ἀπελάσας. Πῶς οὖν φατε, *Ναὸς Κυρίου, ναὸς
Κυρίου ἐστὶ*; Πῶς ὑμῶν προστήσεται ὁ ἰδικημέ-
νος; Πῶς ὑμᾶς ὁ ὀδριζόμενος σώσει; Κατήγορος
ὑμῶν ἔσται πικρός.

Καὶ καλέσεις αὐτούς, καὶ οὐ μὴ ἀποκριθῶσι
σοι.

Καλέσεις, τουτέστι, προτρέψεις αὐτούς εἰς με-
ταμέλειαν, καὶ οὐδὲν ὄφελος ἐκ τῶν λόγων ἔξουσιν.

Καὶ ὀκοδόμησαν τὸν βωμὸν τοῦ Ταφῆθ.

Τουτέστι τὸν βωμὸν τοῦ Πλούτωνος· ὡς αἰεὶ τῷ
θανάτῳ ἐπενδόντες, ὡστε ἐπὶ πολὺ ζῆν.

Βωμὸν Ταφῆθ ἐπ' εἰδωλείῳ τινὶ, ἐν φάραγγι υἱοῦ
Ἐννὸμ, τὸν ἐλαιῶνά φησι. Ὅρα καὶ τοὺς τόπους, οὐ
τὰς ἐρήμους [ἀλλ. ἐρημίας] περιήρχοντο, ἀλλ' ἐν
αὐτῇ τῇ χόρῳ τῇ ἡδίσטי, τῇ πλησίον τῆς πόλεως.

Τοῦ κατακαλεῖν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν· ὁ οὐκ C
ἐνετειλάμην αὐτοῖς, καὶ οὐ, κ. τ. λ.

Ἴνα γὰρ μή τις λέγῃ, ὅτι Σοὶ ταῦτα... ἔδωκα τὰς
θυσίας, ὡσπερ τὴν ἄλλην. Καὶ ὅτι Αἷμα ἀθῶον οὐκ
ἐνετειλάμην αὐτοῖς, οὐδὲ ἀνιγμα ἔδωκα· οὐδὲ ἐβου-
λόμην, οὐδὲ θύειν ἀπλῶς· ἀλλ' αὐτοὶ κατέκαυσαν.
Ἔστω ὁ φόβος οὐ κατέσχευεν ὑμᾶς τοῦ Θεοῦ, ὁ τῆς
φύσεως οὐκ ἐκώλυσε νόμος, οὕτως ἐξεβακχεύθησαν.
Ἔνθα μὲν τοὺς δαίμονας τιμηθῆναι ἔδει, καὶ τὴν
φύσιν ἡγνόουν αὐτῆν· ἔνθα δὲ τὸν Θεὸν θεραπευθῆ-
ναι, καὶ προσβάτων ἐπειδόντο. Τίνα οὐκ ἂν ἀνίστη
τοῦτο τὸ θέαμα; Ἰδοὺ ἡμῖν καὶ ἀκούουσι φρικτὸν
εἶναι δοκεῖ· ἔτι οὖν θαυμάζομεν, εἰπέ μοι, τίνας
ἐνεκεν ἢ πόρθησις; τίνας ἐνεκεν ἢ αἰχμαλωσία;
Τοὺς οὕτω ζῶντας ζῆν ἔτι καλὸν ἦν;

Διὰ τοῦτο ἡμέραι ἐρχονται, λέγει Κύριος, καὶ D
οὐκ ἐροῦσιν ἔτι· Βωμὸς τοῦ Ταφῆθ.

Βούλεσθε, φησὶ, σφάζειν; ἐγὼ ποιήσω νόμῳ πο-
λέμου τοῦτο. Βέλτιον οὕτως ἀναιρεῖσθαι τοὺς υἱοὺς,
ἢ χερεὶ πατρικαῖς.

Καὶ θάψουσιν ἐν τῷ Ταφῆθ, διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν
τόπον.

Ὅπου γὰρ πρότερον, φησὶν, οὔτε νεκρὸν πλησιάζειν
παρεσκεύαζον, ὡς ἱερὸν ἔχοντες τόπον, ἐνταῦθα
τῶν νεκρῶν σωρευθήσεται τὸ πλῆθος. Ταῦτα δὲ φη-
σιν, ὡς αὐτόθι τοῦ βαρβάρου πολλὴν σφαγὴν ἐργασα-
μένου. Ἐπάγει γοῦν·

Καὶ ἔσονται οἱ νεκροὶ τοῦ λαοῦ τούτου εἰς
βρῶσιν τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ.

illi fuerit?

VERS. 30. Quia fecerunt coram me.

Neque id occulte, sed palam: et quomodo possunt
oculum semper vigilem latere? Quid igitur indicat
illud, coram me? In templo meo.

Posuerunt abominaciones in domo, ubi invocatum
est nomen meum ad polluendam eam.

Vidisti furorem? Vidisti vecordiam? non clam
sed in oculis omnium audacter omnia patrabant,
in Dei gloriam debacchantes, veluti si quis in regias
ædes tyrannum ejecto rege intromittat. Quomodo
igitur dicitis: *Templum Domini, templum Domini
est?* Quomodo nobis aderit defensor, qui contumelia
affectus est? Quomodo salutem vobis afferet, qui
B passus est injurias? Accusator vobis vehemens ille
erit.

Et vocabis eos, et non respondebunt tibi.

Vocabis; hortaberis, videlicet, ad poenitentiam,
at illis tui sermones non proderunt.

VERS. 31. Et edificaverunt aram Tapheth.

Aram Tapheth, id est Plutonis aram; quasi semper
morti succumbentes, ut vitam diuturniorem
trahant.

Aram Tapheth in idolo quodam, in convalle filii
Ennom olivetum ait. Vide et loca, non solitudines,
circumbant, loca amœnissima, prope urbem.

Ad comburendum filios suos, quod non mandavi
eis, neque, etc.

Ne quis enim dicat: Tibi hæc, sicut. . . sacri-
ficia dedi. Sanguinem, inquit, innocentem non
præcepi illis; neque vel obscuram hujus rei signi-
ficationem dedi; neque omnino volebam, ut sacri-
ficarent; sed ipsi igne consumpserunt. Esto metus
Dei vobis non obstitit, naturæ lex non detinuit? sic
debacchati sunt, ut honorandis dæmonibus, et natu-
ram ipsam ignorarent; in Dei vero cultu et ovibus
parcerent. Cui non injiceret mœrorem hoc specta-
culum? Ecce nobis et audientibus horribile videtur;
et admiramur adhuc, quæso, quæ fuerit direptionis
causa, quæ causa captivitatis. Anne honestum erat
vitam sic agentes adhuc vivere?

VERS. 32. Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et non dicent amplius, ara Tapheth.

Vultis, inquit, jugulare? hoc ego lego belli faciam;
melius ita quam paternis manibus filios enecari.

Et sepelient in Tapheth eo quod non sit locus.

Ubi enim antea, inquit, mortuum vel appropin-
quare fas non erat, colebant enim locum ut sacrum,
ibi mortuorum corpora acervatim congerentur.
Hæc autem insinuat, quasi ibi Barbarus multam
cædem patrasset, addit igitur:

VERS. 33. Et erunt mortui populi hujus in escam
volatilibus cæli.

Sepultura enim non dignabuntur : quod calamitatem fore atrociorē ostendit.

CAP. VIII.

VERS. 2. *Et torrebunt ea ad solem, et lunam, et ad omnia sidera.*

Hoc est, ante oculos horum ponentur. Tantum enim abest, ut aliquem hostes vita functis honorem præsentent, ut eorum qui jam decesserunt, et honore debito humati sunt, ossa effodiant; ut plane intelligerent, delubrorum observantiam nullum afferre emolumentum.

Exsiccabunt ipsa ad solem, et lunam, et stellas, quæ dilexistis, ait. Tanquam insultans alloquitur, quod non parcent; non eorum qui ad ea colenda operæ plurimum studii que consumpsere, miserabuntur : non poterunt impedire, sed eorum qui ipsis inservierunt ossa sinent contumeliose tractari, nec illis opem ferent.

Non sepelientur.

Non enim apud veteres sepulturæ parva erat consideratio.

VERS. 4. *Quia hæc dicit Dominus : Nunquid qui cadit non resurget ?*

Vide amatorem resilientem ab amasia, qui nolit alloqui, nolit reddere verbum, qui tamen rursus fleciatur. Tale quid est, cohortatur, consilium dat. Quam multi contumeliose tractati dicunt : Vale, dic hoc, sed ut a te, ne dicas ex me, ne videantur affecti injuria : Deus vero neque hoc, sed dixit, Ego dixi. Vide ardentem amorem : *Nunquid qui cadit non resurget ?* Vides ubique mala et bona a natura non esse; quæ enim a natura sunt commutari non possunt. Nonne stans cecidisti? num non ambulabas? Non arguo quod cecidisti, sed quod persistis in lapsu, hoc me irritat.

** Aut qui avertit se, non revertitur.....?*

Succenset illis qui rerum male gestarum poenitentiam non agunt.

VERS. 5. *Quare ergo... Aversione impudenti ?*

Quod a Deo, quod ob ejusmodi causas, quod semper, quod nihil haberet de quo expostularet dignum : ita enim impudens est aversio a Deo.

Et confirmati sunt in electione sua.

Vide rursus, ut voluntas proferatur, nusquam necessitas, nusquam fatum. Num a principio tales erant?

VERS. 6. *Auribus percipite nunc, et audite. Nonne sic loquuntur ?*

Locus hic ac si simulate tractaretur legendus. Sicque est accipiendus, et sermonem habent de malis. Infert igitur :

Non est homo qui poenitentiam agat a peccato suo.

Non dicit : Non poenituit eos, sed quod non est

ὅς οὐδὲ ταφῆς ἀξιοθησομένων · ὁ χεῖρονα τὴν συμφορὰν ἐδείκνυεν.

ΚΕΦΑΛ. Η'.

Καὶ ψύξουσι πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ πρὸς τὴν σελήνην, καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀστέρας.

Τουτέστιν ὅτι βίβει τούτων. [Ὁ] γὰρ μόνον οὐμίαν τοῖς ἀποθανοῦσι παρέξουσι τιμὴν οἱ πολέμοι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἤδη τεθνηκότων, καὶ τιμῆς ἀξιοθέντων, καὶ τούτων ἀνορύξουσι τὰ ὀστέα ὡς ἂν γνοῖεν, ὡς οὐδὲν ὑφελός ἐστιν ἢ τῶν ξοάνων τούτων θεραπείαι.

Ψύξουσιν αὐτὰ πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, ἃ ἠγαπήκατε, φησὶν. Ὡσπερ ἐπεμβαίνων αὐτοῖς, οὕτω διαλέγεται. Ὅτι οὐ φείσονται, οὐκ ἐλεήσουσι τὰ πολλῆς ἀπολαύσαντα θεραπείας, οὔτε τὸν [ἄλλ. τὴν] τῶν ἀγαπησάντων δυνήσονται [ἰσ. θεραπείας παρὰ τῶν ἀγαπ. οὔτε δυνήσονται] κωλύσαι · ἀλλὰ τῶν οὕτω θεραπευσάντων παρορῶσι τὰ ὀστέα καθυβριζόμενα, καὶ οὐκ ἀμυνούσιν [ἄλλ. ἀμύνουσιν] αὐτοῖς.

Καὶ οὐ ταφῆσονται.

Ὁ γὰρ ὁ τυχὼν λόγος ἦν τοῖς πρῶτοις τῆς ταφῆς.

Ὅτι τάδε λέγει Κύριος · Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ;

Ὅρα ἐραστὴν τινα τῆς ἐρωμένης ἀποπηδῶντα, καὶ οἰόμενον, μὴ διαλέγεσθαι, μὴ λόγου μεταδιδόναι, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν καμπτόμενον. Τοιοῦτόν τί ἐστι, παραίνεσιν εἰσάγει καὶ συμβουλὴν. Καίτοι γε πολλοὶ τῶν ὑβρίζομένων λέγουσιν · Ἄπειθε, εἰπέ τάδε, ἀλλ' ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ · μὴ εἶπες, ὅτι παρ' ἐμοῦ, ἵνα μὴ δόξωσιν ὑβρίζεσθαι · ὁ δὲ θεὸς οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' εἶπεν, ὅτι Ἐγὼ εἶπον. Ὅρα τὸν πόθον · *Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται ;* Ὁρᾶς οὐδαμοῦ φυσικὰ τὰ κακὰ οὐδὲ τὰ καλὰ · τὰ γὰρ τῆς φύσεως ἀμετάβλητα. Μὴ γὰρ οὐκ ἀπὸ στάσεως πέπτωκας ; μὴ γὰρ οὐκ ἐβάδιζες ; Οὐκ ἐγκαλῶ, φησὶν, ὅτι ἐπεσας. Ἄλλ' ὅτι μένεις ἐπὶ τῷ πτώματι, τοῦτό με παροξύνει.

Ἥ ὁ ἀποστρέφων οὐκ ἐπιστρέφει ;

Μέμφεται αὐτοῦς, ὡς ἀμεταμέλητα πταίουσιν.

Διατί ἀπέστρεψεν ; ἀποστρέφην ἀναιδῆ...

Ὅτι ἀπὸ θεοῦ, ὅτι ἐπὶ τοιούτοις, ὅτι διὰ παντός, ὅτι οὐδὲν ἔχουσα ἐγκαλεῖν. Ὅντως γὰρ ἀναιδῆς ἢ ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀποστρέφῃ.

Καὶ κατεκρατήθησαν ἐν τῇ προαιρέσει αὐτῶν.

Ὅρα πάλιν τὴν βούλησιν παραλαμβανομένην · οὐδαμοῦ τὰ τῆς ἀνάγκης, οὐδὲ τὸ τῆς εἰμαρμένης. Μὴ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐτύγχανον τοιούτοις ὄντες ;

Ἐρωτίσασθε δὴ, καὶ ἀκούσατε. Οὐχ οὕτως λαλοῦσι ;

Καθ' ὑπόκρισιν ἀναγνωστόων. Ἔστι δὲ ἡ ἔνοια αὕτη, τουτέστι περὶ τούτων καὶ διαλέγονται τῶν κακῶν. Ἐπάγει γοῦν ·

Οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ μετανοῶν ἀπὸ τῆς κακίας αὐτοῦ.

Ὁ γὰρ λέγει · Οὐ μετενόησαν, ἀλλ' ἔτι οὐκ ἐστὶν ἀν-

θρωπος. Ἐτέρα πάλιν ὑπερβολή. Τὸ μὲν μὴ ἀναστῆ-
ναι, χαλεπὸν, ἀλλ' οὐχ οὕτως. Τὸ δὲ πάντας κείσθαι,
τοῦτο πολλῷ χαλεπώτερον. Οὐ μόνον οὐ μεταβάλλε-
ται, ἀλλ' οὐδὲ κατηγορεῖ τῶν ἡμαρτημένων αὐτῷ.

Λέγων· Τι ἐποίησα;

Ἦ οὕτω νοητέον· Οὐχ οὕτως λαλήσουσι· του-
τέστιν ὥστε ἐπιστρέψαι· ἐν ἑκατέρῳ δὲ εὖ στήκει ἡ
αὐτῆ ἔννοια.

Διέλιπον ὁ τρέχων ὑπὸ τοῦ δρόμου αὐτοῦ, ὡς
ἵππος κἀθιδρός ἐν χρεμτισμῷ αὐτοῦ.

Παρείκασεν αὐτοὺς ἵππῳ εἰς ὀχλείαν ἀποτεταγμέ-
νω. Ὁ μὲν γὰρ, φησὶ, κάμνει ἐπιβαίνων, καὶ ἴστα-
ται τοῦ ἔργου· οἱ δὲ οὐ διέλιπον τῆς παρανομίας. Ἡ
οὕτω νοητέον· ὅτι ὡσπερ ὁ ἵππος ἄρτι εἰς ὀχλείαν
ἀφεθείς μαινόμενος ἐπιβαίνει ταῖς θηλείαις, οὐ δω-
ρεῖν ἑαυτὸν ἀνείς τοῦ πράγματος· οὕτω καὶ οὗτοι
τοσαύτην σπουδὴν ἐνεδείξαντο περὶ τὸ κακόν· καὶ ὡς
ἐκείνος οὐ διαλιμπάνει ἐν ἐκλείῳ τῷ καιρῷ τρέ-
χων, οὕτω καὶ οὗτοι· Ἰνα εἴπῃ, Οὐ διέκοψαν τὴν περὶ
τὸ κακόν προθυμίαν.

Ἄλλὰ πάντων μὲν ἔστι πέρας, φησὶν, οὗτοι δὲ
ἀμαρτάνουσι μόνοι ἀθάνατα, καὶ χρόνον οὐκ ἔχουσι
τῶν κακῶν· καίτοιγε τῶν κατὰ φύσιν. Οὐ καιρὸς
ἔστι τῶν ἐπιθυμιῶν [Ἰσ. χρόνος οὐκ ἔστι καὶ τῶν ἐν
ἐπιθ.], καμνούσης τῆς φύσεως, καὶ οὐκ ἐθελούσης
λοιπὸν ἐργάζεσθαι, ἀλλ' ἀναπαύσασθαι βούλονται
[ἀλλ. βουλομένης]. Ὑμεῖς δὲ οὐχί. Οὐκέτι ἵππων
φιλον τὸ τρέχειν, ἀλλὰ ζητοῦσι ποτε καὶ ἀνάπαισιν.
Πάντα μεταβολὴν οἶδεν, ὑμεῖς δὲ οὐχί, τὰ κακὰ
πράττοντες.

Καὶ ἡ ἀσίδα ἐν τῷ οὐρανῷ ἔγνω τὸν καιρὸν
αὐτῆς· τρυγῶν, καὶ τέτιξ, καὶ κελιδῶν ἀγροῦ,
στρουθία ἐφύλαξαν καιροὺς εἰς ὁδὸν αὐτῶν.

Τῇ πρὸς τὰ ἄλογα παραθέσει καθάπτεται αὐτῶν.
Ἀσίδαν μὲν λέγει τὸν πελαργόν. Τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν
τέτιγα οὐκ ἔχει. Ἀντὶ δὲ τοῦ τέτιγα, γέρανον
ἔχει. Ἐλαβεν οὖν τὰ μὲν ἐν θέρει, τὰ δὲ ἐν χειμῶνι
φαινόμενα. Κελιδῶν δὲ καὶ πελαργός ἐν θέρει εἰώθα-
σι δεικνυσθαι, τρυγῶν δὲ καὶ γέρανος ἐν χειμῶνι.
Ὁ τοίνυν βούλεται εἰπεῖν τοῦτό ἐστιν ὅτι τὰ μὲν
ἄλογα τὴν ἑαυτῶν ὠφέλειαν μεταδώκει, καὶ τοὺς
ἐπιτηδείους τόπους ἄλλοτε ἀλλαγῶ ἀμείβει.

Τινὲς θρνιθά φασιν, τινὲς δὲ ἄστρον.

Ὁ δὲ λαὸς μου οὐκ ἔγνω τὰ κρίματα Κυρίου.

Τὸ δὲ ἐπωφελὲς ἑαυτῷ ὁ λαὸς οὐ μετεδίωξε. Του-
τέστι τὴν ἐμὴν λατρείαν. Ἐἶτα μετ' ὀλίγον·

Ὡς ἐρεῖτε, ὅτι σοφοὶ ἐσμεν ἡμεῖς, καὶ νόμος
Κυρίου ἡστὶ μεθ' ἡμῶν;

Τουτέστιν, Οὐ μόνον τῶν ἀλόγων ἑαυτοὺς ὑπερτί-
θετε, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἐθνῶν, διὰ τὴν τοῦ νόμου
παιδαγωγίαν. Οἷγε οὐδὲ πρὸς τὰ ἄλογα συγκρίνεσθαι
δύνασθε.

Ἐνθα γὰρ κενοδοξῆσαι ἔδει, καὶ σοφοὺς ὠμολό-
γουν εἶναι ἑαυτοὺς, καὶ τοῦ Θεοῦ τὸν νόμον ἔχειν.
Ὁρᾷς ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ὁμολογία, ἀλλὰ τῆς δι' ἔργων
ἐπιδείξεως χρεία; καὶ σοφοὶ οἰκοθεν, καὶ σοφίαν
τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου ἔχοντες.

Εἰς μάτην ἐγενήθη σχοῖνος, ψευδῆς γραμμα-
τεῖς.

A homo. Novus iterum excessus. Grave equidem
non resurgere; at non ita grave: omnes vero ja-
cere, hoc multo gravius. Non modo non mutatur,
sed nec peccata quidem sua accusat.

Dicens: Quid feci?

Vel sic intelligendus: *Non sic loquentur*, hoc est,
ut convertantur, in utraque autem expositione bene
se habet sententia.

* *Defecit currens à cursu suo, quasi equus defessus*
in hinnitu suo.

Contulit eos cum equo in admissuram destinato.
Hic namque, inquit, admissura defatigatur, finem-
que dat operi: at hi non interniserunt iniquitatem.
Vel sic accipe: Quomadmodum equus dudum ad coi-
tum admissus insaniens feminas ascendit non frustra
sometipsum ad tale opus accingens, sic et hi tantum
circa malum impendunt studii. Ac sicut ille tunc
currens non deficit, pari ratione et hi: quasi di-
ceret, non interscindunt propensionem in malum.

Sed omnibus, ait, finis præscriptus, his vero solis
peccatum sine fine est: nec ulla peccandi satietate
expletur, quanquam natura satiatur et appetitus
deficiente natura, et nolente de cætero operari, sed
quiete frui volente. Vos autem nequaquam. Equis
currere non semper amicum, sed quærunto quando-
que et requiem. Omnia vicissitudinem norunt, vos
vero nunquam, inique agentes.

C

VERS. 7. Et asida in cælo cognovit tempus suum;
*turtur et cicada, et hirundo agri, passeret custodie-
runt tempora in viam suam.*

Comparatione eorum quæ ratione carent, eos re-
darguit. Asidam vocat ciconiam. Textus Hebræus
cicadam non habet, sed loco illius *gruem* ponit.
Sumpsit itaque partim eorum quæ æstate, partim
quæ in hieme apparent: hirundo quippe et ciconia
æstate: turtur et grus hieme videndas sæpe nobis so-
lent exhibere. Quod itaque sibi vult, istud est. Quæ
ratione carent, propriam conquirunt utilitatem et
opportunos commutatione sibi eligunt locos.

Quidam avem, quidam stellam interpretantur.

Populus autem meus non cognovit judicia Domini.

D Quod vero ei expediret populus non exquisivit,
meum nempe cultum. Deinde post pauca:

VERS. 8. Quomodo dicetis, quia sapientes sumus
nos, et lex Domini nobiscum est.

Vos non solum animalia rationis expertia ampe-
rere affirmatis, sed et omnes gentes propter legis
institutionem, vos qui ne cum irrationalibus qui-
dem potestis comparari.

Ubi inani gloria fastuque inflari opus erat, se et
sapientes esse, legeique Dei habere fatebantur.
Vides quod confessio non sufficit, sed opus est
exhibitio operum? et per se ipsos sapientes scien-
tiam quæ ex lege gignitur possidentes.

Frustra factus est juncus, mendax scribis.

Frustra, ait, receperunt hæreditatem, præsentia- que tantum honorati, nec sibi, nec aliis sapientiam compararunt, nomine tantum præ se ferunt doctrinam.

Propterea frustra factus est funiculus mendax Scribis.

Funiculæ plurimis in locis terræ dimensionem appellat, ut terram quam in hæreditatem acceperunt insinuet, sicut cum dicit: *Funes ceciderunt mihi in validissimis meis* ⁴⁰. Sententia autem illius est: *Frustra vobis, etiam docentibus hæreditas terræ facta est, id est, nec post accepta a me bona, meliores effecti estis.* Hebræus vero legit: *Frustra vobis factum est magisterium Scribis, hoc est, Alios docentes, vobis utilitati non fuistis.*

Vers. 10. *Propterea dabo uxores eorum aliis.*

Quo nihil in rerum natura æstimabilius.

Et agros hæredibus.

Hæredes hostes appellat. Sicut enim qui hæreditate potiti sunt, ita et hi secure, nullaque cum difficultate, tenent et perfruuntur. Cur itaque illis præbes? propter pietatem? Minime; sed ut isti majoribus poenis afficiantur, quod et in liberis mulieres agi videmus; illis enim probro affectis, alios in eorum sedibus collocamus; ne privatione solum propriorum honorum, sed et impensa in externis cura pungantur et crucientur.

Vers. 11. *Et sanaverunt contritionem filiae populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, pax, et ubi erat?*

Ad ignominiam, hoc est, Ad vanitatem: quasi diceret: Ad nullam utilitatem, quin ad perniciem; sane magna est ignominia convictos ablucere.

Vers. 13. *Non est uva in vitibus, et non sunt ficus in ficulnea, et folia defuxerunt, dedi eis, et transierunt ab eis.*

Instructam aciem ostendit. Superius namque dixerat: *Pharetra ejus sicut sepulcrum apertum. Omnes fortes, et comedent messem vestram, et panes vestros, tempus innuens animadversionis.* Hoc igitur dicere præsumit: *Tantum elapsus est temporis, ut et hiems advenit, nec aliquid in melius proficimus.* Illud quippe, *et dedit eis, hostibus scilicet Deus vestra tradidit bona;* at illud: *Transierunt ab eis, id est, ea quæ ipsorum usui et commodis superfuere, dissipata sunt ab illis.*

Quid hoc est? Vel quod direpta ab hostibus, vel ob sterilitatem forsitan divinitus inflictam. Nam quia bellum continuo gerentes, terram spoliabant, hæc eveniebant: idque factum, ut punirentur in fructibus.

Vers. 14. *Et potum dedit nobis aquam fellis.*

Vides quantum sit bonum tribulatio? Aqua vero fellis quæ fuerit? exitus fide firmatus; quæ illi dicturi erant præveniens propheta effatur.

Propter quid nos sedemus?

Εἰκῆ, φησὶ, κληρονομίαν ἔλαβον, καὶ προεδρία ἀπλῶς ἐτιμήθησαν· οὐτε ἑαυτοὺς, οὐτε τοὺς ἄλλους ἐσόφισαν· ὄνομα μόνον ἐστὶν ἡ διδασκαλία παρ' αὐτοῖς.

Διὰ τοῦτο εἰς μάτην ἐγενήθη ἰσχυῖρος ψευδοῦς Γραμματεῦσιν.

Σχοῖνον μὲν πολλαχοῦ καλεῖ τῆς γῆς τὴν διαμέτρησιν, ἵνα τὴν γῆν, ἣν κατακληρονόμησαν μὴνύσῃ, ὡς δταν λέγῃ· *Σχοινία ἐπέπεσον μοι ἐν τοῖς κρατίστοις μου.* Βούλεται δὲ εἰπεῖν, ὅτι Εἰς μάταιον ὕμιν ἐγένετο, καὶ ἡμῖν τοῖς διδάσκουσιν ἡ κληρονομία τῆς γῆς· τουτέστιν, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἀπολαύειν τῶν παρ' ἐμοῦ καλῶν ἀμείνους γεγόνατε. Ὁ δὲ Ἑβραῖος οὕτω φησὶν· *Εἰς μάτην ὕμιν ἐγένετο ἡ διδασκαλία τοῖς Γραμματεῦσι.* Τουτέστιν, οὐδὲν ὠφελήθητε ἑτέρους διδάσκοντες.

Διὰ τοῦτο δώσω τὰς γυναῖκας αὐτῶν ἑτέροις.

Ὅ πάντων κτῆμά ἐστι τιμιώτερον.

Καὶ τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν τοῖς κληρονόμοις.

Κληρονόμους τοὺς πολεμικοὺς καλεῖ. Καθάπερ οἱ κληρονομήσαντες ἀσφαλῶς κατέχουσι καὶ βεβαίως, οὕτως καὶ οὗτοι. Τί οὖν ἐκείνοις εἶδος; δι' εὐσέθειαν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις [Ἰσ. τὴν τούτων] κόλασιν καὶ τιμωρίαν· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν παίδων τοῦτο ποιούμεν πολλάκις, ἐκείνους ἀτιμάσαντες, ἑτέρους ἐν τοῖς ἐκείνων τόποις δεικνυμέν· ἵνα μὴ τῇ στερήσει μόνον τῶν οἰκείων καλῶν, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν ἄλλων ἐπιμύλειά δάκνωνται καὶ λυπῶνται.

Καὶ ἴδασατο τὸ σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ λαοῦ μου ἐπ' ἀτιμία, λέγοντες· Εἰρήνη, εἰρήνη. ποῦ δὲ εἶη;

Τὸ, Ἐπ' ἀτιμία, τοῦτό ἐστιν, Ἐπι ματαιότητι. Ἰνα εἴπῃ, ἐπ' οὐδεμιᾷ ὠφελείᾳ, ἐπὶ βλάβῃ μὲν οὖν, καὶ ἰκανῇ ἀτιμῆ ἀπάγειν τοὺς πειθομένους.

Ὅτι ἐστὶ σταφυλὴ ἐν ταῖς ἀμπέλοις, καὶ οὐκ ἐστὶ σῦκα ἐν ταῖς συκαῖς, καὶ τὰ φύλλα καταβρύηκε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ παρήλαθεν αὐτούς.

Τὸ παρατεταγμένον τοῦ πολέμου εἰδείξεν. Ἀνωτέρω γὰρ εἴπῃ· *Ἡ φαρέτρα αὐτοῦ, ὡς τάφος ἀναφωγμένος. Πάντες ἰσχυροὶ, καὶ κατέδονται τὸν θερισμὸν ὁμῶν, καὶ τοὺς ἀγροὺς ὁμῶν, τὸν καιρὸν τῆς ἐπιστασίας μὴνύων.* Τοῦτο τοίνυν βούλεται εἰπεῖν, ὅτι τοσοῦτος χρόνος παρήλαθεν, ὥστε καὶ τὴν τοῦ χειμῶνος ἐπιστήναι ὥραν, καὶ οὐδὲν βέλτιον διετέθημεν. Τὸ γὰρ, *Καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, τουτέστι, τοῖς ἐχθροῖς ὁ θεὸς παρέσχε τὰ ἡμέτερα ἀγαθὰ· τὸ δὲ, *Καὶ παρήλαθεν αὐτούς, τουτέστι, τῶν μὲν ἀπῆλαυσαν, τὰ δὲ διέφθειραν.**

Τί ἐστὶ τοῦτο; ἤτοι τῶν πολεμίων λαβόντων· ἢ καὶ ἀφορίας γενομένης τάχα δὲ τῆς [Ἰσ. διὰ τῆς] τοῦ θεοῦ πληγῆς. Ἐπειδὴ γὰρ συνεχῶς πολεμοῦντες ἐγύμνουσιν τὴν γῆν, ταῦτα συνέβαιεν· ἐγένετο δὲ ἵνα παιδεύωνται ἐν τοῖς καρποῖς.

Καὶ ἐπότισεν ἡμᾶς ὕδωρ χολῆς.

Ὅραξ ὅσον ἀγαθὸν ἡ θλιψίς; ὕδωρ δὲ χολῆς ποῖον ἀν γένοιτο; τὴν ἐκθασιν [videtur deesse verbum] λέγει, ἢ σημαίνει αὐτὴν simile] μαρτυρουμένην· ἢ ἐμελλον εἶρεῖν προλαβὼν ὁ προφήτης λέγει.

Ἐπὶ τί ἡμεῖς καθήμεθα;

Τουτέστιν, Οὐδὲν προσδοκῶμεν τῶν τῆς γῆς καρπῶν.

Συνάχθητε, καὶ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς πόλεις τὰς ὀχυράς, καὶ ἀπορριφώμεν ἐκεῖ.

Τουτέστιν, Λείπεται εἰς πόλιν γεννημένους σώζεσθαι, πάντων τῶν ἐξωθεν ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθέντων.

* Συνήχθημεν εἰς εἰρήνην, καὶ οὐκ ἦν ἀγαθὰ.

Τουτέστι· Κατεφύγομεν εἰς πόλιν, ὡς ἐκεῖ μέλλοντες ἐν εἰρήνῃ διάγειν, ἀκαχεῖ ἔνδοξα κατέλαβεν.

Εἰς καιρὸν λύσεως.

Τουτέστιν, Ὅστε ἀπαλλαγῆναι τῶν πολεμίων.

Καὶ ἰδοὺ σπουδῆ.

Ἄντι τοῦ, Χείρων ἢ ἐντεῦθεν ταραχῆ, τῶν ἐξωθεν· τούτοις μὲν γὰρ καὶ ἐνῆν· οἱ δὲ εἰς ἀμήχανον πόλιορκίαν ἐπιπτον.

Ἐκ δὲν ἀκουσόμεθα φωνὴν οἰκτιροῦτος Ἰακων.

Ἐν ταῖς τιμωρίαις ὁ Θεὸς ἀεὶ μερίζονα τῆς κολάσεως τὴν ὄψιν δείκνυσιν. Ἐκ προοιμίῶν αὐτὴν φοβερὰν εἶναι ποιεῖ, ἵνα τοῦτο γένηται διόρθωσις. Ἐπαίρει τοῖς λόγοις, ἐπαίρει τοῖς ἔργοις, καὶ τὰ προοίμια δείκνυσι χαλεπὰ, ἵνα φοβηθέντες, καὶ σωφρονισθέντες, μηκέτι εἰς πείραν ἔλθωσι τῶν δεινῶν.

* Ἀπὸ φωνῆς χρεμετισμοῦ ἰκασίας Ἰακων αὐτοῦ, ἐσείσθη πᾶσα ἡ γῆ.

Τουτέστι, ἐς φυγὴν ἐεράπη.

Αἰεὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω εἰς ὑμᾶς ὄφεις.

Ἀναμιμνήσκει τῶν ἐπὶ τῆς ἐρήμου συμβάντων αὐτοῖς· οὐ γὰρ δὴ ὄφεις ἐμελλεν ἐπιπέμπειν, ἀλλὰ τοὺς Πέρσας οὕτω καλεῖ καὶ τοὺς Βαρβάρους.

Καίτοι θηρίων ἐφοδὸν μηνύει, ὡς ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἢ τῶν πολεμίων τὸ πικρὸν παρίστησε διὰ τοῦ παραδείγματος· ὅτι δὲ τὸ παρατεταγμένον τῶν συμφορῶν διὰ τῶν ἄρτι λεχθέντων ἐμήνυσε, σαφῶς δηλοῖ· προῦν γὰρ φησι·

Οἷς οὐκ ἔστιν ἐπᾶσαι, καὶ δῆξονται.

Ἐθεν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν τινα παραμυθίαν τῆς ἀβήρωσις· ῥάβδιον γὰρ ἡμεροῦται θηρίον, ἢ θυμὸς βαρβαρικῶς.

Ἰδοὺ κραυγὴ φωνῆς θυγατρὸς λαοῦ μου.

Ὁ προφήτης ἀκούει πάλιν ὀδυρομένων αὐτῶν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας.

Ἡ βασιλεὺς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ;

Μὴ ἀναρχία τίς ἐστι παρ' αὐτοῖς; Πόθεν προεδόθησαν; καὶ τὸν Θεὸν εἶχον, καὶ τὸν βασιλέα τὸν στρατηγούοντα τῆς πόλεως. Τί ἐστι, βασιλεὺς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ; Συνεχῶς τοῦτο δείκνυσι, τὸν Θεὸν ὑπὲρ βασιλέως εἶναι. Ἰδοὺ, φησι, πᾶσα ἀφήρηται πρόφασις ὑμῖν· ἔδωκα καὶ βασιλέα. Τί γέγονεν, ὅτι τὰ ἔθνη ἐμιμήσασθε, καὶ ἐλέγετε· Καὶ ἐσόμεθα ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη ἔχοντες βασιλέα; Βασιλέα ἐλάθετε· τίνας ἔνεκεν οὐκ ἐμείνατε ἐπὶ τῶν οἰκείων νομίμων, ἀλλ' ἠσεθήσατε;

⁴¹ Reg, viii, 5.

Hoc est, Nihil terræ fructum exspectamus.

Convenite, et ingrediamur in civitates munitas, et ingrediamnr ibi.

Id est, una solummodo salus est nobis reliqua, si civitatem ingrediamur, cum omnia quæ foris erant, hostes in suam potestatem vindicarint.

VERS. 15. Congregati sumus ad pacem, et non fuerunt bona.

In civitatem scilicet confugimus, quasi ibi in pace vitam traducere fas esset, et ibi nos inopia oppressit.

Ad tempus medelæ.

Id est, ut liberemur ab hostibus.

Et ecce turbatio.

B Pro eo quod est : Pejor iis certe est turbatio qui intra, quam iis qui extra civitatem, his quippe et subsidium adesse poterat, at illi cingebantur obsidione, a qua se eximere non valebant.

VERS. 16. E Dan audiemus vocem fremitus equorum, etc.

In pœnis infligendis Deus semper ipsam pœnam majorem apparere vult. Ipso in exordio horrificam ostendit illam, ut emendationis causa fiat. Extollit verbis, extollit operibus, et grave proœmium objicit, ut perterrefacti, et ad sanam mentem reversi deinceps fugiant malorum experimentum.

VERS. 16. A voce hinnitus equitatus equorum ejus commota est omnis terra.

Hoc est in fugam versa est.

C VERS. 17. Quia ecce ego mitto in vos serpentes.

Quæ illis in deserto contigerant in memoriam revocat; nec enim serpentes immissurus erat, sed Persicas barbarasque gentes ita vocat.

Vel ferarum invasionem astruit, qualis fuit in deserto; vel hostium atrocitatem exemplo hoc patefecit ordinem: porro calamitatum per ea quæ jam dixerat, indicasse manifeste ostendit: subdens enim ait:

Quibus non est incantatio, et mordebunt.

Unde nullam morbi habebunt consolationem: facilius quippe bellua, quam barbarus furor mansuescit.

VERS. 19. Ecce vox clamoris filiarum populi mei.

D Iterum ululantes ipsos a captivitate propheta audit.

Aut rex non est ibi?

Num apud eos non erat principatus? Quare sunt traditi? et Deum habebant, et regem in urbe ducem exercitus. Quid est, *Rex non est ibi*? Frequenter hoc docet, Deum supra reges esse. Ecce vobis, ait, sublatus omnis prætextus, dedi et regem; cur gentes æmulati dixistis: *Et erimus sicut reliquæ gentes regem habentes*⁴¹. Regem accepistis; quare in vestris legibus non perstitistis, sed ad impietatem lapsi estis?

VERS. 21. *Super contritione filia populi mei ob-* A
tenebratus sum.

Non solum propter pœnas propheta lamentabatur, sed quod incorrigibiles essent. Et recte inopem se consilii dixit. Dum enim morbo laborans medicamenta respuit, quæ spes est amplius? Medicus curare non destitit, sed nihil profecit.

VERS. 22. *Nunquid resina non est in Galaad, aut* B
medicus non est ibi?

Galaad civitas erat et est sacerdotum, quod ex Paralipomenis manifestum est; ait enim sic: *Filiis Merari residuis, ex tribu Zabulon dederunt Rhomon, et suburbana ejus*⁶⁵; quibus addit: *Et trans flumen Jericho, et explicatis ex tribu Ruben certis civitatibus, infert: Et ex tribu Gad Rhamoth Galaad.* Hoc igitur sibi vult: Nunquid non erant sacerdotes, qui instruere possent, vel sermones utiles apud populum habere? Resinam enim medicamentum, quod sanitatis gratia exhibetur, intelligit. Medicum vero, sacerdotem ipsum, qui et admonitione et precibus ad Deum peccata curare potest; ac si diceret: Quod tui erat, nihil eis defuit; attamen ipsi nec ex adhortatione profecerunt quidquam.

Ἔτι τῶν μὲν παρὰ σοῦ ὀφειλότων γενέσθαι ἔλειψεν ἑγίνοντο.

CAPUT IX.

VERS. 1. *Quis dabit capiti meo aquam?*

Non habeo, inquit, a natura lacrymarum copiam, quæ magnitudini calamitatis respondeat. Nam quia C
moris erat lugere volentibus, et majorem mœstitiæ partem lactu consopire, vellem, ait, et ipse majores a natura stetus, ut aqua mihi adesset, et absque impedimento deflueret: Nullum enim, inquit, esset deinceps ex lacrymis commodum.

Vulneratos filia populi mei.

Quid ais? hinc deflendi qui sunt nequitiae rei? Ita, ait, hos desideo. Propter quid? Non quod exulcerati sunt, sed quia causa ejusmodi est; non quod pœna plebantur, sed quia correctionis spes omnis evanuit.

Vel ab hostibus, vel a peccato.

VERS. 2. *Quis dei mihi in solitudine mansionem* D
novissimam, et relinquam populam meam, et recedam ab eis?

Propheta, utinam, ait, liceat habitare in solitudine.

Quia omnes mœchantur. Cœtus prævaricatorum.

Hoc est, concordés erant in malum, ita ut pro peccatis Deum exorare nullatenus possent.

Hos deseris, et abis? Ita, inquit; nam si quis, et si unus is esset, aures accommodaret sermonibus, non resiliret: nunc autem congregatio est cœtus prævaricatorum.

Et relinquam populam meam.

¹ Psal. xxxviii, 11.

Ἐπὶ συντριμμᾷ θυγατρὸς λαοῦ μου ἐσκοτίσθη.

Οὐ διὰ τὰς τιμωρίας μόνον ἐθρήνη ὁ προφήτης, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀδιόρθωτον. Καὶ καλῶς ἀπορίαν εἶπεν. Ὅταν γὰρ ὁ κάμνων οὐ προσίεται τὰ φάρμακα, εἰ πλεόν ἐσται λοιπὸν; Οὐκ ἐπαύσατο ἰατροῦν ὁ ἰατρός, ἀλλ' οὐδὲν ἐγένετο πλεόν.

Ἢ μὴ βήτην οὐκ ἐστὶν ἐν Γαλαὰδ, ἢ ἰατρός οὐκ ἐστὶν ἐκεῖ;

Καὶ Γαλαὰδ πόλις ἦν τῶν ἱερέων, καὶ ἐστὶ. Τοῦτο σαφῶς [ἐστὶν] ἰδεῖν ἐκ τῶν Παραλειπομένων· φησὶ γὰρ οὕτως· *Τοῖς υἱοῖς Μερορὴ τοῖς καταλειμμένοις ἀπὸ φυλῆς Ζαβουλῶν ἀφώρισαν τὴν Ῥεμόν καὶ τὰ περιπέλαια αὐτῆς.* Εἶτά φησὶ· *Καὶ ἐκ τοῦ πέραν τοῦ ποταμοῦ Ἰεριχώ.* Καὶ φήσας ἀπὸ τῆς φυλῆς Ῥουβὴ φανερὰς πόλεις, ἐπάγει· *Καὶ ἀπὸ φυλῆς Γὰδ τὴν Ῥαμῶθ Γαλαὰδ.* Τοῦτο τοῖσιν βούλεται εἰπεῖν, Ἢ οὐκ ἦσαν ἀρχιερεῖς οἱ παιδεύειν δυνάμενοι; ἢ λόγους ἐπιωφελεῖς προσάγειν τῷ λαῷ δυνάμενοι; Ῥήτην γὰρ οἰοεὶ τὸ φάρμακον τὸ ἐπὶ θεραπεία διδόμενον λέγει. Ἰατρὸν δὲ τὸν ἱερέα αὐτόν, καὶ διὰ τῆς νοθεσίας, καὶ τῆς πρὸς Θεὸν πρᾶσεως ἰδοῦναι τὰ ἁμαρτήματα δυνάμενον, ἵνα εἴπη, οὐδὲν· αἱ δὲ οὐδὲ ὑπὸ τῆς παραινέσεως ἀμεινούς.

ΚΕΦΑΛ. Θ.

Τίς δώσει ἐγὼ κεφαλῇ μου ὕδωρ;

Οὐκ ἔχω, φησὶν, ἐν τῇ φύσει δακρύων πλῆθος ἀρκοῦν τῷ μεγέθει τῆς συμφορᾶς. Ἐπειδὴ γὰρ ἔθος ἦν τοῖς προαιρουμένοις πενθεῖν, καὶ κατακοιμίζειν τὸ πλεόν τῆς ἀθυμίας [ἀλλ. συμφορᾶς] διὰ τῶν θρήνων, ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς, φησὶ, πλεόν τι τῆς φύσεως ἀναλαβεῖν, ὥστε ἀποκείσθαι μοι τὸ ὕδωρ, καὶ φέρεσθαι ἀνεμποδίστως· οὐδὲν γὰρ λοιπὸν ὄφελος ἦν τοῦ κλαίειν, φησὶν.

Τοὺς τετραυματισμένους θυγατρὸς λαοῦ μου.

Τί λέγεις; τούτους κλαίειν δέον τοὺς ἐγὼ κακῶς ἐνεχομένους; Ναί, φησὶν, τούτους ὀδύρομαι. Τίνος ἔνεκεν; ἔτι ἐπὶ τοιαύτῃ προφάσει. Οὐχ ὅτι τιμωροῦνται, ἀλλ' ὅτι πᾶσα λοιπὸν ἀνήρηται διόρθωσις.

Ἢ ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ καὶ τῆς ἁμαρτίας.

Ἢ τίς δώσει μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ σταθμὸν ἐσχάτον, καὶ καταλείψω τὸν λαόν μου, καὶ ἀπελεύσομαι ἀπ' αὐτῶν;

Ὁ προφήτης, εἶθε, φησὶν, εἶεν ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰκῆσαι.

Ὅτι πάντες μοιχῶνται. Σύνοδος ἀθετούντων.

Τούτεστι, συμφωνίαν ἔσχον περὶ τὸ κακὸν, ὥστε μηδὲ δύνασθαι ἱκετεῦσαι τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτηκῶτων.

Τούτους καταλιμπάνεις καὶ ἀπέρχῃ; Ναί, φησὶν. Εἰ μὲν ἦν τις ὁ προσέχων τοῖς λεγομένοις, εἰ καὶ ἦν εἴς, οὐκ ἂν ἀπεπῆδησα· νῦν δὲ σύνοδος ἀθετούντων.

Καὶ καταλείψω τὸν λαόν μου.

Ὁ; γὰρ εἰς ὑπάρχων τοῦ λαοῦ, λαὸν ἑαυτοῦ φησι. A
τοῦ; καθ' αἵμά τε καὶ γένος οικείους.

Pāntes μοιχῶνται.

Μοιχείαν ἐνταῦθα, ποίαν φησίν; ἢ δηλονότι τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ; Μοιχεία γὰρ αὕτη χαλεπὴ καὶ παράνομος, καὶ χαλεπωτέρα ἐκείνης, ὅσω καὶ ὁ ὑβριζόμενος μείζων, καὶ αἱ συνθήκαι ἐπιπλεοσι καὶ πίστει γεγένηται.

Σύνοδος ἀθετούντων

Ἄει συμφωνούντων εἰς τὸ κακὸν, ὡς καὶ κατὰ Χριστοῦ.

Καὶ ἐρέτειναν τῆν γλῶσσαν αὐτῶν ὡς τόξον.

Τὸ πολεμικὸν αὐτῶν φησι καὶ τὸ ἀμετάθετον.

• *Ψεῦδος, καὶ οὐ πιστις ἐνίσχυσεν ἐπὶ τῆς γῆς.*

Τουτέστιν, ὑποκρίσεώς εἰσι πεπληρωμένοι.

• *Ἐκαστος ἀπὸ τοῦ πλησίον αὐτοῦ φυλάξασθε.* B

Ὁρξ̄ς συντετελεσμένην κακίαν, ὅταν μὴδὲ τοῖς πλησίον θαρβῶσιν, ὅταν διωκισμένοι τύχῃσιν; Τοῦτο τέλος τῆς τοῦ διαβόλου πονηρίας, διαστῆσαι τὰ μέλη, ὅταν μῆτε ἀδελφός, μῆτε φίλος, μῆτε ἄλλος τις πιστεύεται.

Καὶ ἐπ' ἀδελφοῖς αὐτῶν μὴ πεποιθατε.

Τουτέστιν • Ἐπὶ μηδενὶ πεποιθατε, ὅπερ ὁ Χριστός φησιν • *Ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη.* Ἐνταῦθα οὐ φιλίας ἀναρσεις, ἀλλὰ φιλίας ὑπόκρισις.

• *Πᾶς ἀδελφός πετρῆν πετριεῖ ἕκαστος κατὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ, ἀλήθειαν οὐ μὴ λαλήσωσι.*

• Ὅταν πανταχοῦ ἦ κακία, ὅταν μὴδὲ μικρὸν τὸ ὑγιαίνον μέρος ἀληθείας [ἀλλ. ἀλήθειαν] εἴη. C

• *Ἡδίκησαν, καὶ οὐ διέλιπον.*

Ὁρξ̄ς; οὐχὶ φυσικὰ τὰ κακά. Ὅρα πῶς διαφόρως, ποτὲ μὲν τὰ εἰς τὸν πλησίον ἐγκαλεῖ • *Ἡδίκησαν, καὶ οὐχὶ διέλιπον τοῦ ἐπιστρέψαι.* Ποτὲ δὲ πανταχοῦ τοῦτο ἐγκαλεῖ, ὅτι ἀμετάβλητα αὐτῶν τὰ κακά.

Μεμάθηκεν ἡ γλῶσσα αὐτῶν λαλεῖν ψευδῆ.

Οὐδὲν γὰρ οὕτως κακίας εἶδος μισητόν ὡς τοῦτο, ὅταν ἑτέρα μὲν ἦ ὄψις, ἑτέρα δὲ ἡ γλῶσσα ἦ.

Διὰ τοῦτο... Ἴδου ἐγὼ πυρώσω αὐτούς, καὶ δοκιμῶ αὐτούς.

Ἡ δοκιμὴ οὐκ ἀπειρίας ἐστίν • οἶδε γὰρ αὐτούς πονηροὺς ὄντας • ἀλλὰ *δοκιμῶ*, ποιῆσαι δοκίμους D βούλομαι. Μὴ τοίνυν φεύγωμεν κόλασιν, ἀλλὰ φεύγωμεν ἀμαρτίαν • ἡ μὲν γὰρ ἀδοκίμους, ἡ δὲ δοκίμους ποιεῖ.

Βολίς τιτρώσκει αὐτῶν ἡ γλῶσσα αὐτῶν.

• Ὁ Ἑβραῖος, ἀναιρούσα, ἔχει.

Πῶς δύναται ἀλώσσει τρώσαι ποτε; Βέλουσιν παντὸς χαλεπώτερον τιτρώσκει ἡ γλῶσσα • οὐ σώματι δίδωσι πληγὴν ἀλλ' αὐτῆς καθικνεῖται τῆς ψυχῆς.

Δόλια τὰ ῥήματα.

Τοῦτο πάντες ἐγκαλοῦσι, τὸν δόλον, τὴν ὑπόκρισιν.

Μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι;

•⁴¹ Matth. xxiv, 12.

• *Ἵποτε unus de populo populum suum appellat genere, sanguineque sibi conjunctos.*

Omnes adulterantur.

Adulterium hic quoddam vocat? an vero illud quod a Deo fit? Nam adulterium hoc grave et iniquum, eoque perniciosius quanto et qui probro afficitur major, et fides data de pluribus.

Cælus prævaricantium.

Semper ad malum conspirantium, ut etiam contra Christum.

VERS. 3. *Et extenderunt linguam suam ut arcum. Pugna ipsorum et immutabile ingenium ait.*

• *Mendacium et non fides invaluit super terram.* Hoc est, simulatione pleni sunt.

VERS. 4. *Unusquisque a proximo suo vos custodite.*

Vides malitiam consummatam, quando nec proximis fidant, et locis ab invicem sejuncti sint? Hic diabolicæ nequitie scopus, membra divellere, ut nec fratri, nec amico, nec alii cuiquam fides habeatur.

Et super fratribus suis non habentes fiduciam.

Hoc est: In nemine habeatis fiduciam, quod ait Christus: *Cum iniquitas abundarit, refrigescet caritas* •⁴². Hic non eversio, sed simulatio amicitie.

VERS. 5. *Unusquisque contra fratrem suum illudet, et veritatem non loquetur.*

Quando passim regnat iniquitas, quando ne pars quidem sanior ullam veritatis habet portionem.

Inique egerunt, et non intermiserunt.

Vides? malum non inest a natura. Vide ut non uno modo, nunc quidem crimina in proximum objicit: *Inique egerunt, nec destiterunt ut convertantur.* Nunc vero ubique eos incusat, quod in malis omnino perseverent.

Didicit lingua eorum loqui mendacium.

Nullum enim malitiae genus ita perosum est, quam ubi vultui lingua non respondet.

VERS. 7. *Propterea... Ecce ego igne examinabo eos.*

Probatio non in experti est; norat enim illos esse malos; sed probabo inquit, hoc est probatos facere volo. Ne igitur animadversiones, sed peccatum fugiamus; hoc enim reprobos, illa probatos reddit.

VERS. 8. *Sagitta vulnerans lingua eorum.*

Hebræus interimens legit.

Quomodo unquam poterit lingua vulnerare? Sagitta omni asperius vulnerat lingua, non corpori plagam infligit, sed ad ipsam penetral animam.

Dolosa verba eorum.

Hoc omnes conqueruntur, dolum, simulationem.

VERS. 9. *Nunquid super his non visitabo?*

Interrogando sermonem profert, quasi iudices A eos rerum gestarem constituens. Hæc non animadvertente ait æquum? his rebus ita patentibus non erit animadvertendum? et quis hoc dixerit?

VERS. 10. *Super montes assumite planctum. Quoniam defecerunt.*

Non amplius ad homines, sed ad montes qui impietatis erant occasio, et ad semitas, plorandum dicit. Vide ut omni ex parte sermone comiserationem moveat, cum non modo perituri sint homines, sed et terra eorum causa, sive deserta, sive habitata, et reliqui omnes.

Quasi ibi essent capiendi qui effugerant; etenim propter hostium timorem e civitate egressi erant.

VERS. 13. *Et dixit Dominus: Dereliquerunt legem meam, quam dedi ante faciem eorum.*

Non simpliciter ait, in conspectu ipsorum; sed iis præsentibus, testantibus, dictaque approbantibus. Miracula quæ in Sina monte patrata sunt, reducit in memoriam.

VERS. 15. *Idcirco hæc dicit Dominus.*

Hæc dicit Dominus: non dixit, hæc facit: hæc dicit. Adhuc verba sunt, et si volueritis, verba semper erunt. Si enim ob causam aliquam dicit, tolle causam. Etenim si affectio esset ira, merito pertimesceres; sed si propter hoc dicit, tolle hoc, et non dicet. Deus Israel non est alienus, non crudelis, non inhumanus. Recense animo tempus quo vocatus fuit Israel.

Ecce ego cibabo eos ærumnis, et potum dabo eis aquam fellis.

Vitam ipsorum amarulentam efficiam: cibi enim animo mœrenti naturam commutant. Sicuti oculis lumen tenehrescit, ita et lingua dulcissima uti amaritudine plena degustat, cum quod caput est, laborat. Non hoc igitur ait, quod aquæ naturam immutat; sed tantam, ait, offundam animi ægritudinem, ut vel elementa ipsa nullam passa naturæ mutationem, videantur illis alia. Sicut enim ægrotis dulcia quoque videntur amara, sic et versantibus in mœrore; atque his multo magis quam illis.

VERS. 16. *Et dispergam eos in gentibus, quas, etc.*

Non omnino perituros ait, sed dispergendos hos in his, illos in illis; dicebat enim in captivitate adductos non sola captivitate, sed et peremptorem iuleritū cautiore evadere.

VERS. 17. *Hæc dicit Dominus: Vocate lamentatrices.*

Quid sis? Lamentatrices omni ex parte jubet convocari, easque sapientes nominat? Quorsum? De vulgi sententia sapientes in arte sua. Nam eum qui cujusve rei sit gnarus, sapientem appellat, sicut cum ait: *Veneficans veneficatur a sapiente*⁶⁸, et, *Ubi*

Κατ' ἐρώτησιν προάγει τὸν λόγον, μονονουχὶ διακαστὰς καθίζων αὐτοὺς τῶν γεγονότων. Ταῦτα παραιδεῖν, φησὶ, δίκαιον; τοιοῦτοις φανεροῖς πράγμασι δεῖ μὴ ἀμύνασθαι; καὶ τίς ἂν εἴποι τοῦτο;

Ἐπὶ τὰ ὄρη λάβετε κοπετόν. Ὅτι ἐξέλιπον.

Οὐκέτι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄρη, ἃ τῆς εὐσεβείας [Ἰσ. ἀσεβείας] ὑπόθεσις ἦν, καὶ ἐπὶ τὰς τρίβους θρηνεῖτε, φησὶν. Ὅρα πῶς πανταχόθεν ἐλεεινὸν τὸν λόγον ποιεῖ, ὅταν μὴ μόνον ἄνθρωποι ἀπολούνται, ἀλλὰ καὶ γῆ δι' αὐτοὺς, καὶ ἔρημος, καὶ οἰκουμένη, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες.

Ὡς ἐκεῖ ἀλωσομένων τῶν φευγόντων, διὰ τὸ κατὰ τὸν φόβον τῶν πολεμίων ἐξελθεῖν τὴν πόλιν.

Καὶ εἶπε Κύριος· Διὰ τὸ ἐγκαταλιπεῖν αὐτοὺς τὸν νόμον μου, ὃν ἔδωκα πρὸ προσώπου αὐτῶν.

Οὐχ ἀπλῶς φησὶ, τοῦ προσώπου αὐτῶν, ἀλλ' αὐτῶν παρόντων, μαρτυρούντων, ἐπαινοῦντων τὰ λεγόμενα. Ἐπαναμνησκει αὐτοὺς τῶν ἐν τῷ Σινῶ [ἄλλ. Σιναιῶ] ὄρει θαυμάτων.

Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος.

Τάδε λέγει Κύριος. Οὐκ εἶπε· Τάδε ποιεῖ· τάδε λέγει. Τέως ῥήματά ἐστι, καὶ ἐὰν ὑμεῖς βούλησθε, διὰ παντὸς ἔσται ῥήματα. Εἰ γὰρ δι' αἰτίαν τινὰ λέγει, ἀνελε τὴν αἰτίαν. Εἰ μὲν γὰρ πάθος ἦν ὁ θυμὸς, εἰκότως ἐφοβοῦ· εἰ δὲ διὰ τοῦτο λέγει, ἀνελε τοῦτο, καὶ οὐκέτι ἔρει. Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ οὐκ ἔστιν ἀλλότριος, οὐκ ἔστιν ὠμὸς, οὐκ ἔστιν ἀπάνθρωπος. Ἀναμνήσθητι τοῦ χρόνου, πότεν ἐκλήθη Ἰσραὴλ.

Ἴδοὺ ψωμίζω αὐτοὺς ἀνάγκας, καὶ ποιῶ αὐτοὺς ὕδωρ χολῆς.

Κατάπικρον αὐτῶν τὸν βίον ἐργάσομαι· τὰ γὰρ σιτία τῆς ψυχῆς ἀθυμοῦσης μεταβάλλει τὴν φύσιν. Καθάπερ ὄφθαλμοὶ τὸ φῶς σκότος ὀρώσιν, οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα τῶν ἠδίστων ὡς πικροτάτων ἀπογεύεται, ὅταν τὸ κεφάλαιον ἦ διεφθαρμένον. Οὐ τοῦτο οὖν φησὶν, ὅτι τὴν φύσιν τοῦ ὕδατος μεταβάλλει, ἀλλὰ, Τσαύτην, φησὶ, κατασκεδάσω τὴν ἀθυμίαν, ὡς καὶ τὰ στοιχεῖα μένοντα ἐπὶ τῆς οικείας φύσεως, ἕτερα αὐτοῖς εἶναι δόξειν. Καθάπερ γὰρ τοῖς νοσοῦσι, καὶ τὰ γλυκεὰ πικρὰ φαίνονται, οὕτω καὶ τοῖς ἀθυμοῦσι, καὶ τούτοις πολλῶ μᾶλλον, ἢ ἐκείνοις.

Καὶ διασκορπῶ αὐτοὺς ἐν τοῖς ἔθνεσιν
D εις οὐς, κ. τ. λ.

Οὐ τὸ παντελῶς ἀφανισθῆναι λέγων, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τούτοις, τοὺς δὲ ἐν ἐκείνοις· ἔδει γὰρ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας, μὴ τῇ αἰχμαλωσίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν ἀναιρουμένων ἀπωλείᾳ γενέσθαι σωφρονεστέρους.

Τάδε λέγει Κύριος· Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας.

Τί λέγεις; Θρηνητρίδας κελεύει πανταχόθεν γυναῖκας καλεῖν, καὶ σοφὰς αὐτὰς λέγει; Τί δήποτε; Κατὰ τὴν ἐξωθεν αὐτῶν ὑπόνοιαν σοφὰς τὴν οικεῖαν ἐπιστήμην. Τὸν γὰρ εἶδὸτα τι, σοφὸν εἶωθε καλεῖν ὡς ὅταν λέγῃ· *Φαρμακοῦται φαρμακευομένη παρῶ*

⁶⁸ Psal. LVII, 6.

σοφοῦ. Καὶ· Ποῦ εἰσιν οἱ σοφοὶ Τάνως; τίνος ἄν ἔνεκεν παρακλεῖσθαι τοῦτο ποιεῖν; ὥστε αὐτοὺς εἰς πίστιν ἀγαγεῖν καὶ διόρθωσιν· οὐχ ἵνα τοῦτο γένηται· οὐδὲ γὰρ βούλεται θρῆνην ἀπλῶς. Ἐν ἐκκλησιαίαις γὰρ Κυρίου μὴ κλαίετε δάκρυσι, φησὶν, ἀλλ' ἀξιοπιστίας ἔνεκεν, καὶ τοῦ πληροφορηθῆναι ἐαυτοὺς ὑπὲρ τῶν ἐσομένων.

* Καὶ διδάξατε τὰς θυγατέρας ὑμῶν οἶκτον, καὶ γυνῆ τὴν πλησίον αὐτῆς θρήνον.

Ἀνωτέρω φήσας· Καλέσατε τὰς θρηνοῦσας, καὶ ἐλθέτωσαν· ἐπήγαγες ταῦτα, οὕτω λέγων, οἱ Μάτην, φησὶν, ἑτέρας καλεῖτε εἰς τὸ τὸν θρήνον λέγειν, ἀμεινον ὑμᾶς αὐτοὺς ταῦτα μαθεῖν, ὡς οὐκ ἀρκούντων ἐκαίλων ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀναιρουμένων.

* Ὅτι ἀνέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων ὑμῶν.

Οὐκ ἐκ τῶν παρατάξεων, οὐδὲ ἐκ τῆς μάχης καὶ τοῦ πολέμου.

Καὶ ἔσονται οἱ νεκροὶ τῶν ἀνθρώπων εἰς παράδειγμα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου.

Οἱ νεκροὶ ἔσονται ἄταφοι· καὶ πάλιν καὶ τοῦτο μέγιστον ἐδόκει εἶναι μῦθος· οὐ γὰρ ὄντως τοῦ θάπτουτος τοῦτο συνέβαινε.

Μὴ καυχᾶσθω ὁ σοφός.

* Ὅρα ποῦ τρέπει τὸν λόγον. Ἐπειδὴ εἰκὸς ἐξ ὑμῶν εἶναι τινας, φησὶν, ἰσχυροὺς, πλουσίους, σοφοὺς, οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσει τοῦτο, φησὶν. Ὅρα φιλοσοφίας διδάγματα μεγάλα καὶ θαυμαστά, ὅτι Ὅσα ἔστιν ἀξίον καυχήματος. Ἀπόντος γὰρ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τὸ μὲν πενία, τὸ δὲ τιμωρία, τὸ δὲ ἀσθένεια δεῖκνυται. Ἐὰν γὰρ τις, φησὶ, τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, ἢ δὲ παρὰ σοῦ σοφία ἀπῆ [ἄλλ. τῆς δὲ π. σ. σοφίας ἀπουσίας] εἰς οὐδὲν λογισθήσεται.

Συριεῖν καὶ γινώσκειν.

Τί ἐστι τὸ εἰδέναι τὸν Θεόν, ἢ βίου ἐπιμελεῖσθαι θαυμαστοῦ;

* Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ ἐπισκέψομαι ἐπὶ πάντα περιτετημένους ἀκροβυστίας αὐτῶν ἐκ' Αἴγυπτον, καὶ ἐπὶ Ἰουδαίαν, καὶ ἐπὶ υἱοὺς Ἀμμών.

Μέχρι μὲν οὖν τούτων πρὸς τοὺς ἐπὶ τῇ προφασί τοῦ ναοῦ μὴ προσδοκῶντας αἰχμαλωσίαν ἔφη. Ἐπειδὴ δὲ τὴν περιτομὴν προεδάλλοντο σημεῖον τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειώσεως, λέγει ὁ Θεός, ὅτι Καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τὰ περιτετημένα ἐπάξω τὴν τιμωρίαν. Οὐ γὰρ ἡ περιτομὴ τὴν πρὸς ἐμὲ οἰκειώσιν σημαίνει, ἀλλὰ τὸν τρόπον ζωῆς· εἶτα κακίων χεῖρους ἀποφαίνων Ἰουδαίους, ἐπάγει·

Ἐκ' Αἴγυπτον, καὶ ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν.

* Ὅτι κἄν περιτομὴν ἔχωσιν, ἀπερίτμητοί εἰσι τῆ σαρκί· οὐ γὰρ δὴ κατὰ νόμον τοῦτο ποιούσιν· καὶ γὰρ λέγονται περιτέμεσθαι καὶ Ἰδουμαῖοι, καὶ οἱ λοιποί. Ὅσοι δὲ καρδίαι βελτίον, τοσοῦτω χεῖρον τὸ ἀπερίτμητον τοῦτο. Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι περιτέμοντο, καὶ τοῦτο Ἡρόδοτος ἱστορεῖ. Ἐμοὶ δοκεῖ τοὺς Σαρρακηνοὺς. Τί λέγεις; Ἀπερίτμητοί εἰσιν. Οὐκοῦν πολλῶ μάλλον ὑμεῖς τῆ καρ-

sunt sapientes Taneos 66. Quid ergo hoc facere precepit? Ut eos ad fidem sibi adhibendam induceret et ad vitæ emandationem: non ut hoc ferret; nec enim stetus per se ipsi probatur: *In ecclesiis, enim, ait* 67, *Domini ne ejuletis lacrymis; sed ut verbis fidem faceret, et illi de futuris non ambigerent.*

* *VERS. 20. Et docete filias vestras lamentum, et mulier proximam suam planctum.*

Cum superius dixisset: *Vocate lamentatrices et veniant* 66, addit hæc, sic inquit: Frustra alias ad planctum vocatis; melius est, vosmet hæc addiscere, quasi illæ non sufficerent ob multitudinem eorum qui interficiebantur.

VERS. 22. Quia ascendit mors per fenestras vestras.

Non per instructos exercitus, non per bellum et conflictum.

Et erunt morticina hominum in exemplum super faciem campi.

Mortui insepulti jacebunt: ingens et hæc abominatio: eveniebat porro hoc quod non esset qui sepeliret.

VERS. 23. Non glorietur sapiens.

Vide quo vertat orationem. Quandoquidem par est apud vos esse quosdam robore, divitiis, sapientia potentes, ea nulli, inquit, erunt vobis emolumento. Vide philosophicas præceptiones omni admiratione dignas, quia, *Non est in quo gloriemini.* Si enim timor Dei absit, tam qui idem egestas, cum pœna, cum infirmitas ostenditur. *Nam si quis, ait, perfectus sit inter filios hominum, tua vero sapientia non adsit, pro nihilo reputabitur.*

VERS. 24. Intelligere, et nosse.

Vitam degere quæ admirationem pariat, est Deum ipsum cognoscere.

* *VERS. 25-26. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et visitabo super omnes qui circumcisa habent præputia sua super Ægyptum, et super Judam et super filios Ammon.*

Locutus est hucusque ad eos qui fidentes in templi fato captivitatem non exspectabant. Cum autem circumcisionem proferrent signum necessitudinis eorum cum Deo, ait Deus, Et ad cæteras gentes circumcisas inferam pœnam. Neque enim circumcisio necessitudinem erga me significat, sed momentum exprobo probitatem. Deinceps et illis peiores Judæos demonstrans, addit:

Super Ægyptum, super Idumæam.

Quod licet circumcisionem habeant, incircumcisi sunt carne; non enim hoc agunt secundum legem: quippe et Idumæi, cæterique circumcidere se dicuntur: quanto autem cor nobilius, tanto illius incircumcisio deterior. Quidam asserunt, et Herodotus hoc narrat, Ægyptios circumcidi solitos. Mihi videtur Saracenos. Quid ais? Circumcisi non sunt; igitur multo magis vos corde. At circumci-

66 Isa. xix 12. 67 Mich 1, 10. 68 Jerem. ix, 17.

69 1 Cor. ix, 0.

dantur? Sicut igitur illis nil profuit hæc res, ita nec vobis: vos illis peiores estis.

Illud autem, *et super omnem attonsum circa faciem suam*, de Saracenis intelligit, qui comam in posteriori parte nutrientes, partem circa frontem tantum abradunt, ornantes capillos, iique sunt qui nunc asseruntur gentiles. Cum autem asseruisset eis corde super omnes gentes esse incircumcisos, ostendens, quod dicebatur non esse meram objectionem, addit:

CAP. X.

* **Vers. 2.** *Hæc dicit Dominus: Juxta vias gentium nolite discere, et a signis cæli nolite metuere.*

Hoc est, Ne circa stellarum motus tempus teratis, existimantes eos certo decretum, futurorumque scientiam. Illud autem *A signis cæli*, idem est ac si diceret: Ne a motu siderum quid futurum putetis.

Vers. 3. *Quia legitima gentium vana sunt.* Num quia gentes colunt, ideo dico, Ne colatis? Non, sed quia vana sunt. Per legem hic religionem intelligit.

Vers. 4. *Argento et auro decorata.* Sed rursus auro deforis terra circumvestitur, rursus humanæ industriæ opus.

In malleis et clavis firmaverunt illa. At dices, stat; et hoc imbecillitas: non enim quod stet ex se habet: quare nec deambulare valet. Quid sibi volunt clavi illi? Quis sibi Deum construit? Cum videris stans, clavos illum sustinentes considera, quos si abstuleris, pronum cadet, cum videris auro nitens, subveniant tibi qui conflarint: cum vestibus circumdatum, lignum considera nudum ex se nihil habens, nec inditam a natura pulchritudinem, cum ferri illud videris, tum animo tuo cogita, hoc esse imbecillitatis.

* **Vers. 6.** *Argentum productum a Tharsis.* Id est e mari. *Aurum Mophaz*, ex loco.

Ne timeatis ea, quia non male facient. Quid igitur? annon mala inferunt atque interitum? Certe, sed permittente Deo. Nec enim licet nisi iudice permittente quidquam potest: hoc autem virtutis non est.

Vers. 11. *Dii qui cælum et terram non fecerunt dispereant de terra.*

Hoc ergo certissimum indicium si quis cæli creator fuerit hic Deus verus, et qualis a propheta describitur. Erubescant hæretici. *Omnia enim per ipsum facta sunt*⁶⁹; et, *In principio tu, Domine terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli*⁷⁰. Non est hoc indicium, sed voluntaria demissio. Nam non hoc est opus Dei insigne, sed sive angeli, sive

δία. Ἄλλα περιτέμνονται; ὡς περ οὖν ἐκείνους οὐδὲν ὠφέλησε τὸ πρᾶγμα, οὕτως οὐδὲ ὑμᾶς· ὑμεῖς ἐκείνων χείρους ἐστέ.

Τὸ δὲ, καὶ ἐπὶ πάντα περιχειρόμενον τὸ κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, περὶ τῶν Σαρακηνῶν λέγει, οἱ τὴν κόμην κατὰ τὸ ὄπισθεν μέρος ἐῶντες, μόνον ἀποκείρονται τὸ μέρος τὸ ἐπὶ τὸ μέτωπον, κοσμοῦντες τὴν τρίχαν, οἱ εἰσιν οἱ νῦν λεγόμενοι γεντίλιοι. Φήσας δὲ ἀπεριμήτους αὐτοὺς εἶναι τὴν καρδίαν ὑπὲρ πάντα τὸ ἔθνη, δεικνύς, ὡς οὐ λοιδορία ψιλὴ ἐδόλεθον, ἐπάγει·

ΚΕΦΑΛ. Ι΄.

* *Τὰδε λέγει Κύριος· Κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἔθνῶν μὴ μαρθάνετε, καὶ ἀπὸ τῶν σημείων τοῦ οὐρανοῦ μὴ φοβεῖσθε.*

Τουτέστι, Μὴ περὶ τὴν τῶν ἀστέρων κίνησιν ἀσχολεῖσθε, φήσων αὐτοὺς ἐπινοοῦντες, καὶ γινώσκων τῶν μελλόντων. Τὸ δὲ, Ἀπὸ τῶν σημείων τοῦ οὐρανοῦ, οἶσι· Μὴ ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων τότε τι ὑπολάβητε ἔσεσθαι.

* *Ὅτι τὰ νόμιμα τῶν ἔθνῶν μάταια.* Μὴ γὰρ ἐπειδὴ τὰ ἔθνη σέβεσθε [Ἰσ. σέβεται], λέγω, Μὴ σέβεσθε; ἀλλ' ἐπειδὴ μάταιά ἐστι. Νόμιμα ἐνταῦθα τὴν θρησκείαν φησὶν.

Ἀργυρίῳ καὶ χρυσῷ κεκαλλωπισμένα. Ἄλλὰ χρυσὸν ἔξωθεν περικείται πάλιν ἡ γῆ, πάλιν ἀνθρωπίνῃ τέχνῃ.

Ἐν σφύραις καὶ ἤλοις ἐστερέωσαν αὐτὰ. Ἄλλ' ἔστηκεν· ἀλλὰ τοῦτο ἐλάττωμα· οὐ γὰρ οἰκοθεν ἔχει τὴν στάσιν, ὅθεν οὐδὲ μεταβῆναι δύναται. Τί βούλονται οἱ ἤλοι; Τίς ἐαυτῷ κατασκευάζει Θεόν; Ὅταν ἴδῃς ἐστῶς, ἐννόησον τοῦ κατέχοντος ἤλους, οὗς ἂν ἀφέλῃς, ἐπὶ πρόσωπον πεσεῖται· ὅταν ἴδῃς λαμπρὸν τῷ χρυσῷ, ἐννόησον τοὺς χωνεύσαντας· ὅταν ἴδῃς περιβεβλημένον, ἐννόησον τὸ ξύλον τὸ γυμνόν, ὡς οὐδὲν οἰκοθεν ἔχει, οὐδὲ φυσικὴν κάλλος· ὅταν ἴδῃς φερόμενον, ἐννόησον ὅτι ἀσθενείας ἐστὶ.

* *Ἀργύριον πρόσβλητον ἀπὸ θαρσῆς ἦξει.* Τουτέστιν, ἀπὸ θαλάσσης. *Χρυσὸν Μωφάθ*· ἀπὸ τόπου.

Μὴ φοβήθητε αὐτὰ, ἐτι οὐ μὴ κακοποιήσωσι. Τί οὖν; οὐ κακοποιήσωσιν, εἰπέ μοι, οὔτε ἀναιρούσιν; Ἄλλὰ τοῦ Θεοῦ συγχωρούντος. Οὐδὲ γὰρ ὁ δέμιος δύναται τι, μὴ τοῦ δικαστοῦ συγχωρούντος· τοῦτο δὲ οὐ δυνάμει; ἐστίν.

Θεοὶ οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν ἀπολέσθωσαν ἐκ τῆς γῆς.

Ἄρα τοῦτο τεκμήριον, Ἰὼν εὐρέθη τις τὸν οὐρανὸν ποιήσας, οὗτος Θεὸς ἀληθὴς, καὶ τοιοῦτος, οἷον [ἀλλ. οἷος] καὶ ὁ προφήτης φησὶν. Αἰσχυνέσθωσαν παῖδες αἱρετικῶν. *Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο.* Καὶ, *Κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί.* Οὐ τοῦτο τεκμήριον, ἀλλὰ συγκατάθεσις. Οὐ γὰρ εἴ τοῦτο

⁶⁹ Joan. 1, 5. ⁷⁰ Psal. c1, 26.

τοῦ Θεοῦ τὸ μέγα ἔργον, ἀλλὰ εἴτε ἄγγελοι, εἴτε Ἀ archangeli, sive principatus, sive dominationes, ἀρχάγγελοι, εἴτε ἀρχαί, εἴτε δυνάμεις· τὸ δὲ πάντων μεῖζον, ὁ σταυρός. omnium autem maximum crux.

Θεός ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχυρί αὐτοῦ.

Δύο τίθησι, καὶ τὴν δημιουργίαν, καὶ τὴν ἀρμονίαν τὴν ἀρίστην. Ἐνόησον γὰρ οἷον ἦν τὸ παραχθῆναι μὲν, καὶ οὐρανὸν, καὶ γῆν, κεῖσθαι δὲ ἀπλῶς· πῶς μᾶλλον, καὶ κρεῖττον, οὐρανὸν χαμαὶ ἐβρίμμενον ἀναστῆσαι, καὶ περιθῆναι στέγην τῇ γῆ.

Καὶ τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν.

Καθὰπερ καλύβην κατασκευάζων, οὕτως ὠρθωσεν, οὐ κατὰ μικρὸν συντιθείς, ἀλλ' ἀθρόα παραγαγὼν πάντα, ὥσπερ ἀπὸ ὅλων κύβων τεσσάρων τὸ πᾶν ποιῶν.

Καὶ πλῆθος ὕδατος ἐν οὐρανῷ ἀστραπᾶς εἰς B ὑετὸν ἐποίησε καὶ ἐξήγαγε φῶς.

Τὰς βροντάς ἐνταυθα φησι, καὶ τὸν ὑετὸν ἐξ αὐτῶν· καὶ τὸ θαυμαστὸν, ὕδωρ ἦχον ποιεῖ, φησί. Τὰ νέφη ποιεῖ τὰς βροντάς. Τίνας ἕνεκεν αἱ βρονταί; τοῦ καταπλῆξαι, καὶ σφρονοῖσαι. Πῶς κατέχεται τὸ ὕδωρ, εἰπὲ, ἐν ἀέρι; Πῶς τὸ κατωφέρας, καὶ κατάρρυτον, ὥσπερ ἐκ τινος μηχανῆς, ἀνωμετέωρον γίνεταί; Πῶς οὐ βήγνυται τὰ νέφη προσαρασόμενα ἀλλήλοις; Πῶς σῶμα χαῦνον οὕτω, φέρει τοσοῦτον ὄγκον, εἰπέ, μοι τὸ τῶν νεφῶν. Εἶδες τὸ θαυματοποιόν; Εἶδες τὸν ἀριστοτέχνην; Ἄνωθέν σοι τὴν γῆν ἄρξει, κτύπους πολλοὺς πρότερον ἀποτελῶν, ἵνα μὴδὲν αὐτόματον εἶναι νομίζης.

Καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς.

Τουτέστιν, ἀλλαχθεὶν ἀλλαχοῦ φέρει ταῦτα· καὶ τοσοῦτον βαδίσαι ἐκεῖ εὐπορον μόνον, ὅπουπερ ἂν προστάτῃ.

Ἄστραπᾶς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν.

Καὶ μὴν καὶ ἀστραπῆς χωρὶς γένοιτ' ἂν ὑετὸς, καὶ ἐν εὐδίᾳ ἀστραπῆ. Ἄλλ' ὅταν ὀρωμὴν ἐν εὐδίᾳ, μακρὸν εἰκὸς εἶναι χειμῶνα, ἀστραπῆ ἐξέρχεται ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ πᾶσαν ἐπιτρέχει τὴν οἰκουμένην· τὸ δὲ πῶς γίνεται οὐκ οἶδα. Ὅρα οὐχὶ μερικᾶς τὰς εὐεργεσίας λέγει, ἀλλὰ τὰς καθολικὰς, ἐπειδὴ πρὸς τοὺς θεοὺς ὁ λόγος ἦν αὐτῶ.

Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως, κατασχύνθη, ὅτι ψευδῆ ἐχώρευσαν.

Εἰ γὰρ καὶ σφόδρα ἐστὶ σοφός, ἀλλὰ μωρὰ ἐπείδειξται ἐπὶ τοῖς γλυπτοῖς.

Μάταιά ἐστιν ἔργα, ἐν καιρῶ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀπολούνται.

Ὅταν ἡ πόλις ἀλῶ, καὶ αὐτὰ τῆς τιμωρίας κοινωθήσουσιν.

Οὐκ ἐστι τοιαύτη ἡ μερίς Ἰακώβ.

Τουτέστιν, οὐ χειροποίητον ἔχει Θεόν· ὅτι Ὁ πλάσας τὰ πάντα, ὁ δὲτος κληρονομία αὐτοῦ. Ἐνταῦθα τὸ κληρονομία περιτιτῶς κεῖται. Ἐρμηνεύεται δὲ παρὰ τῶ Ἑλληνικῶ ἀσαφῶς· ὃ δὲ βούλεται εἰπεῖν, τοῦτό ἐστιν· Ἡ μερίς Ἰακώβ οὐκ ἐστὶν οἷα ἡ τῶν ἐθνῶν. Ἵνα εἴπη, οὐκ ἔχει Θεὸν χειροτονητόν. Ἄλλὰ τίνα; Ἐὶν πλάστην τῶν ἀπάντων, τουτέστι τὸν Δημιουργ-

VERS. 12. Dominus qui fecit terram in fortitudine sua.

Duo ponit, creationem, etque optimam dispositionem. Considera enim quale esset caelum terramque produci, et jacere sine ordine, quanto pulchrius meliusque caelum in infima projectum erigere, terramque uti tecto illo circumvallare.

Et prudentia sua extendit caelum.

Veluti tugurium struens, sic erexit; non pedetentim componens, sed simul omnia producens, veluti e cubis quatuor, rerum machinam creans.

VERS. 13. Et multitudinem aquae in caelo, fulgura in pluvias fecit, et eduxit lumen.

Tonitrua hic ait, et pluviam quae sit ex eis: et quod mirum est, aquam, ait, strepitus edit. Nebulae tonitrua generant. Ad quid tonitrua? ad incutendum terrorem, et continendum in officio. Dic, Quomodo in aere aqua? Quomodo quod natura fertur, et fluit ad inferiora veluti machina quadam sublime ascendit? Quomodo nubes non franguntur collisae ad invicem? Dic quomodo corpus nubium adeo tenue tantum pondus fert? Vidisti rerum admirandarum opificem? Vidisti optimum artificem? Desuper tibi terram ingentibus prius editis strepitibus, ne quid temere fortuitoque evenire suspiceris.

Et eduxit nubes ab extremo terrae.

Hoc est, aliunde aliorsum has transfert; tantumque itineris solum conficere illis licet, quantum praescripserit.

Fulgura in pluviam fecit.

Et tamen absque fulgure etiam defluere imber potest, et sereno quoque caelo fulgura micant. Sed cum sereno caelo viderimus, diuturnam hiemem fore coniectamus, fulgur per universam terram corruscet, et totum percurrit orbem, sed quomodo fiat ignoro. Vide: non privata beneficia recenset, sed communia; quoniam ad deos sermonem habebat.

VERS. 14. Stultus factus est omnis homo a scientia, confusus est, quia falsa constavit.

Nam et si valde scientia praestat fatuitatem, tamen in sculptilibus ostendit.

VERS. 15. Vana sunt opera... in tempore visitationis suae peribunt.

Cum fuerit capta civitas, ipsa quoque poenarum partem sibi vindicabunt.

VERS. 16. Non est talis pars Jacob.

Hoc est, non manufactum habet Deum. Qui enim formavit omnia, ipse est haereditas ejus. Hic vox, haereditas, superflue posita est. Porro apud Graecum interpretem obscure exponitur; hoc tamen est, quod vult dicere: Pars Jacob non est, qualis gentium. Ac si diceret: Non habet Deum suffragiis electum. Sed quem? Rerum omnium formatorem,

Creatorem, etc. *Et Israel virga hæreditatis ejus.* A Ipse autem, ait, habet Israel pro hæreditate, id est, elegit eum. Quis autem est hic? *Dominus exercituum nomen ejus*, hoc est, omnium Dominus.

VERS. 17. *Congregavit de foris substantiam suam quæ habitat, etc.*

Ipse enim eos dissolutos ac dispersos in unum congressit; et iterum dispersit, et iterum congregavit, ostendens eundem se esse qui prius congregaverat, *qui sanat contritos corde, et ligat contritiones eorum.*

Congregavit de foris substantiam tuam.

Hoc est, fecit ut alienis divitiis potireris, spoliavit enim Ægyptios. *Quæ habitat in electis*, hoc est, et ut optimam coleres terram effecit.

VERS. 18. *Ecce ego supplantabo... ut inveniatur plaga sua.*

Nam quia non ut hominibus ipsis attendebant, nec bona illi a Deo manare existimabant, sed dicebant, Robore nostro habemus cornua; Deus autem nec bona nec mala dabit: propterea inquit: Ut inveniatur plaga tua.

Ecce ego arefaciam habitantes terram.

Hoc est imbecilles reddam.

VERS. 19. *Væ super contritione sua... Doloris plena est plaga tua.*

Justo cum ex malitia, cum a Deo, cum per iram, C cum ex insidiis hominum.

Ex persona urbis sermones hos facit. At ego dixi: Ne hoc vulnus est, cætera enim non erant vulnera toleranda, sed gravia.

Et ego dixi: Sane hoc vulnus meum est.

Propheta est qui loquitur propter mala Judæorum ingemiscens.

VERS. 20. *Tabernaculum tuum vastatum est, et peritit, et omnes pelles meæ.*

Hoc est, cecidit: est autem sermo de Jerusalem.

Hoc est, non valuerunt me circumvallare mœnia.

Hoc est, mala vehementia irruerunt. Nec enim D talem exspectabant irruptionem.

VERS. 23. *Scio, Domine, quia non est hominis via ejus (1).*

De Babylonio loquitur.

CAP. XI.

VERS. 1, 2. *Verbum quod factum est ad Jeremiam a Domino, dicens: Audite verba testamenti hujus.*

Ostendit jam inanem esse sermonem dicentium,

¹ Psal. CXLVI, 3.

(1) Egregiam Chrysostomi homiliam in illud, *Non est hominis via ejus*, lege Edit. Nov. t. VI, col. 116.

γόν. Καὶ Ἰσραὴλ ῥάβδος κληρονομίας αὐτοῦ Αὐτὸς δὲ, φησὶν, ἔχει τὸν Ἰσραὴλ, ἀντὶ κληρονομίας, τουτέστιν, ἐξελέξατο αὐτόν. Τίς δὲ οὗτος; Κύριος τῶν δυνάμεων ὄνομα αὐτῷ. Τοῦτο ἐστίν, ὁ τῶν ἀπάντων Κύριος.

Συνήγαγεν ἐξώθεν τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ κατοικοῦσαν.

Αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς συνεκρότησε διαλελυμένους, καὶ διεσπαρμένους· καὶ πάλιν διεσκόρπισε, καὶ πάλιν συνήγαγεν, δεικνύς ὅτι καὶ ὁ πρότερον συνάγων, αὐτὸς ἐστίν, ὁ ἰώμενος τοὺς συντρεμμίμηνους τῇ καρδίᾳ, καὶ δεσμεύων τὰ συντρίμματα αὐτῶν.

Συνήγαγεν ἐξω τὴν ὑπόστασιν σου.

Τουτέστι τὸν ἀλλότριον σε πλοῦτον ἐπιχομίσασθαι πεπείηκεν· ἐσκόλευσε γὰρ Αἰγυπτίους. Κατοικοῦσα B ἐν ἐκλεκτοῖς. Τουτέστι, καὶ ἐν τῇ καλλίστῃ γῆ κατοικίσαι πεποίηκε.

Ἴδου ἐγὼ σκελίζω, ὅπως εὐρεθῆ ἡ πληγὴ σου.

Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ὡς ἀνθρώποις προσείχον αὐτοὺς, οὐδὲ παρὰ Θεοῦ οὗτοι ἐνόμιζον εἶναι τὰ ἀγαθὰ· ἀλλ' ἔλεγον· Ἐν τῇ ἰσχύϊ ἡμῶν ἔχομεν κέρατα· ὁ δὲ Κύριος οὐ μὴ ἀγαθοποιήσῃ, οὐδ' οὐ μὴ κακοποιήσῃ· διὰ τοῦτο φησὶν, Ὅπως εὐρεθῆ ἡ πληγὴ σου.

Ἴδου ἐγὼ σκληρυνῶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν.

Τουτέστιν ἀσθενεῖς ἐργάσομαι.

Ὅσα ἐπὶ συντρίμματι σου.... Ἀληθρὰ ἡ πληγὴ σου.

Δικαίως ὅταν ἀπὸ κακίας ἦ, ὅταν παρὰ Θεοῦ, ὅταν κατὰ ὀργὴν, ὅταν κατὰ ἐπιβουλήν ἀνθρώπων.

Ὡς ἐκ τῆς πόλεως ποιεῖται τοὺς λόγους. Κἀγὼ εἶπα, οὕτως τοῦτο τραῦμά ἐστι. Τὰ γὰρ ἄλλα οὐκ ἦν τραύματα φορητὰ, ἀλλὰ δεινὰ.

Καὶ ἐγὼ εἶπον, Οὕτως τὸ τραῦμά μοι ἐστίν.

Ὁ προφήτης λέγει, ὀδυρόμενος διὰ τὰ κακὰ τῶν Ἰουδαίων.

Ἡ σκηνὴ σου ἐταλαιπώρησεν· ὦλιστο, καὶ πᾶσαι αἱ δέβρεις μου.

Τουτέστιν, ἔπεσε· λέγει δὲ περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ.

Τουτέστι, τὰ τείχη οὐκ ἰσχυρὰν με περιδαλεῖν.

Τουτέστι, κατεσφράγισαν [Ἰσ. κατεσέφρασαν.] μεγάλα τὰ δεινὰ. Οὐ γὰρ οὕτως προσεδόκησαν τὰ τῆς ἐφόδου.

Ὅϊδα, Κύριε, ὅτι οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ Βαβυλωνίου λέγει.

ΚΕΦΑΛ. ΙΑ'.

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς τὸν Ἰσραὴλ παρὰ Κυρίου λέγων· Ἀκούσατε τοὺς λόγους τῆς διαθήκης ταύτης.

Δείξας μάταιον τὸν λόγον τῶν λεγόντων, ὡς οὐδὲ

ἀμαρτάνοντας αὐτοὺς κολάσει Θεός, προνοῶν τοῦ ναοῦ· καὶ ὡς οὐδὲ ἐκ τῆς περιτομῆς ὑφελός τι ἐξουσίαν ἀμαρτάνοντες εἰς Θεόν. Διὰ τοῦτο ἀπειλεῖ αὐτοῖς, ὡς Τὴν ἐσχάτην ὑπέφευθε τιμωρίαν μὴ ἀκούσαντες· τῆς τοῦ προφήτου παραινέσεως.

Ἐπικατάρτατος ἀνθρώπος, ὃς οὐκ ἀκούσει τὸν λόγον τῆς διαθήκης ταύτης, ἥς ἐντειλάμην τοῖς πατέσιν ὑμῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἧ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐκ τῆς καμίνου τῆς σιδηρᾶς.

Ὁ Ἑβραῖος, ἐκ τῆς καμίνου σιδηρῆς, λέγει. Ἴνα εἴπῃ, ὅτι Οἱ πατέρες ὑμῶν οὕτως κακοῖς διαφόροις ἐνέπεσον, ὡς ὁ σιδηρὸς ἐν καμίνῳ μαλαττόμενος· καὶ τυπτόμενος.

Πῶς τῶν Αἰγυπτίων ἤκουσεν [Ἰσ. Πῶς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ταλαιπωρούμενοι καὶ ἀναιρούμενοι ἤκουον]; Ἴνα δείξῃ ὅτι δυνατὸν ἀκούειν, ὅταν θέλωσι. Πηλὸς ἦν καὶ πλινθία, καὶ οὐδεὶς ἀντέλεγεν· ἀνεσις καὶ μάννα, καὶ ἐγόγγυζον.

Ἄλλ' οὐδὲν μέγα ἐδόκει εἶναι τοῖς παχυτέροις.

Ὅπως στήσω τὸν ὄρκον μου, ἐν ὧμοισιν αὐτῶν πατέρων ὑμῶν τοῦ δούναυ.

Οὕτω καὶ ἐν τῇ Καινῇ ποιεῖ, ἐξελετο ἡμᾶς δουλείας χαλεπῆς, καὶ τυραννίδος ἀφορήτου καὶ δεινῆς, οὐδὲ κατέσασιν αὐτὸν, οὐδὲ δεηθεῖσιν αὐτοῦ εἶδωκε νόμον. Καὶ πάλιν ὑπισχνεῖται δώσειν βασιλείαν οὐρανῶν.

Ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους, κ. τ. λ. καὶ οὐκ ἐποίησαν.

Ὅρα ἀνθρωπίνην συμπάθειαν, ἐλεθῆναι μόνον βουλομένου αὐτοῦ; οὐχὶ τὸ δίκαιον σκοποῦντος, ἀλλὰ τὸ συγγενέος. Ἐτέρως φείδεται πατήρ, ἐτέρως ξένος. Πατήρ πολλάκις κολάζει, καὶ οὐ κάμπτεται· ὁ δὲ ἀλλότριος ὄρων κάμπτεται. Ἄρα φιλοστοργότερος οὗτος παρ' ἡμῖν;

Παρίημι πάντα ἐκεῖνα ἀπὸ τοῦ νῦν· ἔστω παράδειγμα μέγιστον αὐτοῖς τὰ πάτρια κακά.

Ἐυρέθη σύνδεσμος ἐν ἀνδράσιν Ἰούδα.

Τὴν πλοκὴν τῶν κακῶν τὴν διὰ τὰ ἀμαρτήματα λέγει.

Ἐπιστρέψασαν ἐπὶ τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν προτέρων.

Ποία συγγνώμη; Τί δύσκολον; Τί χαλεπὸν; χαλεπὸν τὸ ἀμαρτεῖν. Οὐχ ἑώρων παράδειγμα τοῦ προγόνου.

Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου. Ὅτι οὐκ εἰσακούσομαι.

Εἶδες ἀπόφασιν; καὶ μὴν ἄνω εἶπες, ἔτι Οὐκ εἰσακούσομαι σου· καὶ πάλιν λέγεις· Ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους. Καὶ πάλιν δίδως πρόφασιν σωτηρίας, λέγων· Ἐὰν διορθοῦντες διορθώσῃτε τὰς ὁδοὺς ὑμῶν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν.

Τί ἡρακμημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδελύγμα;

Ἦλον ἔχει τὸ πρᾶγμα λόγον; Τίνα ἂν ἔχοι καιρὸν ἐνταῦθα τὸ λέγειν; Οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ὁδὸς αὐτοῦ; Ποίους πόνους οὐκ ἤνεγκε; τίνας ἰδρώτας, ποίους ἀγῶνας [οὐχ] ὑπέμεινε; Ποῖος ἔλισθος; Ἐμὲ πα-

Deum, cum de templo curam gereret, etiam peccantes ipsos non puniturum: et eos nil ob circumcissionem relatueros utilitatis, si Deum offenderent. Quapropter illis extremum minatur supplicium, si adhortationibus prophetæ amimum non advertant.

Vers. 3, 4. *Maledictus homo qui non audiet verbum testamenti huius, quod mandavi patribus vestris in die, qua eduxi vos de terra Ægypti, de fornace ferrea.*

Hebræus de camino ferri legit. Ac si dicat: Patres vestri sic malis variis afflictati fuerunt, quemadmodum ferrum in camino, dum subigitur et percuitur.

Quomodo ab Ægyptiis afflicti et perditii audiebant? ut ostenderet non esse impossibile audire, si velint. Lutum erat, et lateres, et nemo contradicebat; vacatio laborum et manna, et murmurabant,

Sed nil magnum esse rudioribus videbatur.

Vers. 5. *Ut statuam juramentum meum, quod juravi patribus vestris daturum.*

Ita et novo facit testamento: eruit nos a dira servitute et tyrannide gravi, ac minime tolerabili qui nec vocabamus ipsum, nec rogabamus, legem dedit. Tandemque regnum cœlorum se traditurum promittit.

Vers. 6. *Lege verba hæc, etc. et non fecerunt.*

Vide humanum affectum, misericordiam tantum illis optantem nec perpendicularis quid justum, sed naturæ affinitatem. Pater aliter, aliter extraneus virgæ parci. Pater sæpe punit, et non flectitur; extraneus vero, dum videt, flectitur. Eritne igitur hic illo filiorum amantior?

Omnia illa ex nunc prætereo. Sint ipsis pro exemplo maximo paternæ calamitates.

Vers. 9. *Inventa est colligatio in viris Juda.*

Malorum aut seriem ex delictis ortam.

Vers. 10. *Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum.*

Quæ venia? Quid difficile? Quid arduum? arduum est peccare. Nonne illis exemplo majores erant?

Vers. 14. *Et tu noli orare pro populo hoc. Quia non exaudiam.*

Vidistin' sententiam? Et certe supra dixeras, quod non exaudiam te. Et iterum inquis, Percurre sermones hos. Et iterum das salutis occasionem dicens: Si emendantes emendabitur vias vestras, et mores vestros.

Vers. 15. *Quid dilecta in domo mea fecit abominationem?*

Quæ reddi posset huius rei ratio? Quanam occasione dictum hic est: Non est in homine via ejus? Quos labores non pertulit? quos sudores? quæ non subivit certamina? Qui lapsus? me vult irritare.

Cur in me contumeliosa fuit dilecta? si enim eam non amarem, cur injuriosam se præstitit?

Id est, Quare tanto a me studio amata, in templo cultus mei idola venerata est? Num preces, et carnes sanctæ auferant a te iniquitatem tuam? hoc est, Num sacrificia mihi oblata purgabunt tuam idololatriam, dum colis idola? aut istos effugies? hoc est, verborum cultu.

Numquid vota, et carnes sanctæ auferent?

Et certe ad hoc data sunt, ut corporales non spontaneas tollerent, non quæ sunt hujusmodi.

VERS. 16. Olivam pulchram, bene operam specie vocavit Dominus nomen tuum, ad vocem circumcisionis ejus.

Ego enim te continue virescentem, quemadmodum olivam feci. Illo autem, Ad vocem circumcisionis ejus, hoc est, non habentem fractum incircumcismum, quasi diceret, immundum. Sed undique te exornavi, et legibus, et cultu, et sacerdotum administratione, et providentia mea. Exarsit ignis super eam. Sed violenter asciscisti, inquit, tibi penam.

Et inutiles facti sunt rami ejus.

Hoc est, sine fructibus mansit. Hæc audiens propheta, ac majori animi dolore oppressus, Deo pro populo preces effundebat. Cum autem superius dixisset Deus: Et tu noli orare pro populo isto, et harum rerum argumenta adduxisset: Quid dilecta in domo mea fecit abominationem? et reliqua, adhuc pro populo propheta instante, Deus populi malitiam manifestare cupiens, et quod eos non poenitet rerum male gestarum, prophetæ ipsi quod in eummet moliebantur palam fecit, et non credenti manifeste ostendit eorum iniquitatem.

Reipsa divitias præ oculis posuit. Ubertate divitias expressit, pulchritudinem arbore quæ perenne virescit et frondet.

Ad vocem circumcisionis ejus accensus est ignis super eam: magna tribulatio super se.

Hoc est nec parvo tempore pœnas dabis, sed ingens supplicium propter iniquitates tuas.

VERS. 17. Et Dominus qui plantavit te, locutus est super te mala, pro malitia domus Israel.

Summa nequitia, cum talis punit; [qui tantam exhibet providentiam, ipse irrogat penam; non enim quam tantopere diligebat, tam repente projeceret, nisi maximam in illa sciret inesse nequitiam: qui eam nullo sui merito adeo adamavit, tantæ cura complexus est, non ita statim ab ea recederet. Ingentis igitur hoc pravitatis indicium.

VERS. 18. Domine, notum fac mihi, et cognoscam. Tunc vidi studia eorum.

Hoc est, antequam mihi hæc nota faceres, latebant. Quæ autem erant hæc?

Cum in me delinquebant, non videbas; cum hæc petulantè agebant, non inspeexisti; sed dicebas:

ροξύναι βούλεται. Διὰ τί εἰς ἐμὲ ἐνύδρισεν ἡ πεφλημένη; εἰ γὰρ μὴ ἐφίλου ἀυτὴν τίνος ἔνεκεν ὑδρῖσεν;

Τουτέστι, Διὰ τί ἡ ὑπ' ἐμοῦ τοσοῦτον ἀγαπηθεῖσα εἰς τὸν ναὸν τῆς ἐμῆς προσκυνήσεως τοῖς εἰδώλοις ἐλάτρευεν; Μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἄγρια ἀφαιροῦσιν ἀπὸ σοῦ τὴν κακίαν σου; Τουτέστι, Μὴ τὸ θύειν ἐμοὶ καθαίρει σου τὴν εἰδωλολατρείαν, λατρεύουσαν τοῖς εἰδώλοις; ἢ τούτους διαφύξῃ; τουτέστι τῇ διὰ τῶν λόγων λατρείᾳ.

Μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἄγρια ἀφαιροῦσιν;

Καὶ μὴν εἰς τοῦτο ἐδόθησαν, ἵνα ἀφέλωσι τὰς σωματικὰς τὰς ἀκουσίους, ἀλλ' οὐχὶ τὰς τοιούτας.

Ἐλάλειν ὤραλαι, εὐσκιοῖν τῷ εἶδει ἐκέλευσε Κύριος τὸ δρομὰ σου εἰς φωνὴν περιτομῆς αὐτῆς.

Ἐγὼ μὲν γὰρ ἀεὶ θάλλουσάν σε ἐποίησα, καθάπερ ἐλαίαν. Τὸ δὲ, Εἰς φωνὴν διατομῆς αὐτῆς, τουτέστι μὴ ἔχουσαν καρπὸν ἀπερίτμητον, ἵνα εἴπῃ ἀκάθαρτον. Ἀλλὰ πανταχόθεν σε ἐκόσμησα, καὶ τοῖς νομίμοις, καὶ τῇ λατρείᾳ, καὶ τῇ τῶν ἱερῶν ἐπιστάσει, καὶ τῇ παρ' ἐμαυτοῦ προνοίᾳ. Ἀνῆσθη πῦρ ἐπ' αὐτήν. Ἀλλ' ἐπεσπάτω, φησὶ, τὴν τιμωρίαν.

Καὶ ἠχρειώθησαν οἱ κλάδοι αὐτῆς.

Τουτέστιν ἀκαρπος ἔμεινε. Ταῦτα ἀκούων ὁ προφήτης εἰς πλείονα ἀθυμίαν καταπίπτων ἰκέτευε τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Εἰρηκῶς οὖν ὑπεράνω, Καὶ σὺ μὴ προσεύχου ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τούτου· καὶ ἐπαγαγὼν τούτων τὸν ἐλεγχον ἀπὸ τοῦ, Τί ἡ ἠρακμημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδέλυγμα; καὶ τὰ ἐξῆς· ἐπειδὴ ἐτι ἐπέμενε ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, βουλόμενος ὁ Θεὸς δεῖξαι τοῦ πλήθους τὴν κακίαν, καὶ ὡς ἀμεταμέλῃτα πταίουσι, καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ βουλήν ἐμήνυσε τῷ προφήτῃ, καὶ ἀπιστοῦντι σαφῶς ἔδειξεν αὐτῶν τὴν κακίαν.

Πεῖρα [Ἰσ. τῇ ὥρᾳ ἢ τῇ ὑπώρῃ], τὸν πλοῦτον παρέστησεν. Τὸ κάλλος ἀπὸ τοῦ δένδρου, τὸ διηνεκὲς τῆς ζωῆς, τὸ ἀειθαλές.

Εἰς φωνὴν περιτομῆς αὐτῆς ἀνῆσθη πῦρ ἐπ' αὐτήν, μεγάλη ἢ θλίψις ἐπὶ σέ.

Τουτέστιν, Οὐδὲ πρὸς βραχὺ δώσεις δίκην, ἀλλὰ τιμωρίαν μεγίστην διὰ τὰς ἀμαρτίας σου.

Καὶ Κύριος ὁ καταφυτεύσας σε, ἐλάλησεν ἐπὶ σέ κακὰ, ἀντὶ τῆς κακίας οἴκου Ἰσραὴλ.

Ἡ μέγιστη κακία, ὅταν ὁ τοιοῦτος κολάζῃ, ὁ τοσαύτην ἐπιδεικνύμενος πρόνοιαν, αὐτὸς ὁ τιμωρούμενος ἢ· οὐ γὰρ ἀν ἦν ἐφίλει ἀθρόον οὕτως ἔρριπτεν, εἰ μὴ πολλὴν ἦδει κακίαν οὖσαν· ὁ μὴδὲν καθορθωκυῖαν οὕτω φιλήσας, καὶ ἐπιμελείας μεταδούς τοσαύτης, οὕτως οὐκ ἀν ἀπίστη εὐθὺς. Ὅστε εἰκότως μεγίστης τοῦτο κακίας τεκμήριον.

Κύριε, γνώρισόν μοι, καὶ γνώσομαι. Τότε εἶδον τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν.

Τουτέστιν ἐλάνθανόν με πρὸ τοῦ σε γνωρίσαι μοι. Τίνα δὲ ἦν ταῦτα;

Ὅτε εἰς ἐμὲ ἠμάρτανον, οὐκ ἔώρας· ὅτε τοιαῦτα ὑδρῖσονοῦκ εἶδες, ἀλλ' ἔλεγες· Οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου

ἢ ὁδὸς αὐτοῦ. Διὰ τὴν μὴ λέγεις καὶ νῦν· Οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὁδὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν καλεῖς;

Ἐγὼ δὲ ὡς ἀρχίον ἀνακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων· ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν ποτηρόν.

Τινὲς ταῦτα εἰς τὸν Χριστὸν ἐκλαμβάνουσιν, ἀλλ' ἡμεῖς τέως τῆς ἱστορίας ἐχώμεθα μηδὲν ἐγκαλοῦντες ἐκεῖνοις. Πανταχόθεν γὰρ ἡ Ἐκκλησία οἰκοδομεῖσθαι. Δεύτερον ἦδη τῷ προφήτῃ εἶπε· *Μὴ εὐχου ὑπὲρ αὐτῶν*, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας προσέθηκε. Καί τοι εἰ καὶ ἀπλῶς ἦν εἰρηκῶς, ἔδει ἀκουσθῆναι· νῦν δὲ καὶ τὰς αἰτίας λέγει. Οὐχ ὁρᾷς τί αὐτοὶ ποιῶσιν; ἐπεὶ οὖν διὰ τῶν λόγων οὐκ ἐπειθεν αὐτὸν, δι' ἔργων ἐπεισε, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ὕβριν ἔδειξεν. Φιλοσοφεῖς σὺ, φησὶν, ἐν οἷς ὀδρίζομαι ἐγὼ. Ὅρα ἐπιείκειαν, καὶ ταπεινότητα. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν ἐκεῖνους ταῖς εὐχαῖς ταῖς τοῦτου θαρβύοντες γενέσθαι χεῖρους, οὗτος δὲ οὐκ ἠνείχετο μὴ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν· δεῖξαι αὐτῷ βουλόμενος, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπότερος, ἀλλὰ οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς, ὅρα τί ποιεῖ. Τοὺς ὁλοῦς αὐτῶν καὶ τὰς βουλὰς κατασκευάζει γενέσθαι φανεράς, ἐκπομπῶν ταῦτα, καὶ τί ἐπραττον, καὶ τί ἔλεγον. Ἴνα μάθῃ ὅτι οὐκ ἀπορῶν αὐτῶν οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἀναξίους ὄντας οὐκ ἐλεεῖ.

Ἐγὼ δὲ ὡς ἀρχίον ἀνακον.

Θαυμαστὴ ἡ ἀφέλεια τοῦ προφήτου. Οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς προσίεται· ἄρα καὶ τὰ πρότερα ἐξ ἀφελοῦς κείρας ἔπαθεν.

Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ.

Τί ἐστι ξύλον; Σταυρώσωμεν αὐτὸν, ὡς ἐπικατάρατον, μηδὲ κοινῶν τελευτήσαι θανάτῳ, καὶ μετὰ ὁμοίας ἢ κακίας.

Ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν, λέγοντες· Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, καὶ ἐκτρέψωμεν αὐτὸν ἀπὸ γῆς ζώντων.

Τουτέστι ῥίζαν θανάσιμον τοῦτο γὰρ λέγει ξύλον.

Κύριε, κρίνων δίκαια. Ἴδοιμι τὴν παρὰ σοῦ ἐκδίκησιν ἐξ αὐτῶν, ὅτι πρὸς σὲ ἀπεκάλυψα τὸ δικαίωμά μου.

Τουτέστι δικαίαν εἰσπραξίαν παρ' αὐτῶν δίκην. Γνοῦς γὰρ αὐτῶν τὴν πονηρίαν, ἐπαύσατο τοῦ προσεύχεσθαι.

Ὅρα παρρησίαν ἀπλῶς, καὶ εἰκὴ ταῦτα πάσχω· παρὰ σοῦ βούλομαι ἐκδίκησιν, ἂν θέλῃς, φησὶν. Οὐχ ἂν δὲ γένοιτο παρὰ σοῦ, ὃ μὴ μετὰ τοῦ δικαίου γένοιτο, ὡς ἔταν παρὰ τοῦ κριτοῦ ἡ ἀπαίτησις. Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν *κρίνων δίκαια*, δοκιμάζων νεφροῦς. Εἰ τι λάθρα κατ' αὐτῶν τετόλμηται, εἰ τι κατὰ δίκαιαν, σὺ οἶδας ὃ τὰ ἀπόρρητα πάντων εἰδώς.

Πρὸς σὲ ἀπεκάλυψα τὸ δικαίωμά μου.

Τουτέστι τὰ δικαία μου σοὶ εἶπον. Σὺ Κύριος ἐπ-

⁷² Jerem. I, 23. ⁷³ Jerem. XI, 11.

Non est in homine via ejus ⁷². Propter quid et nunc non dicis: *Non est hominis via ejus*, sed studia eorum vocas?

VERS. 19. *Ego autem quasi agnus innocens ductus ad immolandum non cognoscebam: super me cogitaverunt cogitationem malam.*

Quidam hæc uti de Christo intelligenda explicant. Sed nos nil ipsos improbant, historiæ cursum sequamur. Omni enim ex parte ædificatur Ecclesia. Jam secundo Prophetæ dixerat: *Ne ores pro his* ⁷³; nec solum dixit, sed et causas adjunxit. Quanquam si etiam nude protulisset, audiendus erat: nunc vero et causas affert. Nonne vides quid agant? Postquam igitur verbis eum non persuaserat, factis persuasit, et illatam sibi injuriam palam ostendit.

B Tu, inquit, philosopharis, in quibus ego contumeliosus impetor. Considera humilitatem, et æquanimitatem. Cum enim non absonum esset eos hujus precibus fidentes peiores evadere, hic autem pro illis non orare nequaquam pateretur: volens illi ostendere Deo eum non esse humaniorem, sed ne parum quidem accedere ad ejus pietatem, vide quid faciat: dolos eorum consiliaque patefacit, publicans hæc, et quid agerent, quidque dicerent; ut intelligeret quod non inops animi eos non audiret, sed quod digni non essent qui misericordiam experirentur.

Ego autem quasi agnus innocens.

Mira prophetæ simplicitas. Nil ita Deo gratum. Ergo et priora ex simplicitatis experimento sustinuit.

Venite, et mittamus lignum in panem ejus.

Quid est lignum? Crucifigamus illum, uti male dictum. Comuni ne pereat morte; et concorditer conspirat malitia.

VERS. 19. *Contra me cogitaverunt cogitationem, dicentes: Venite, et immittamus lignum in panem ejus, et exteramus eum e terra viventium.*

Hoc est, radicem mortiferam: hanc namque vocat lignum.

VERS. 20. *Domine, judicans justa... Videam tuam ultionem ex eis, quoniam ad te revelavi justificationem meam.*

Hoc est, justas de eis sume pœnas. Eorum namque comperta malitia precibus finem imposuit.

Vide dicendi libertatem: sine causa temereque hæc patior; a te vindictam peto, si tu volueris, inquit. Non enim fiet a te nisi quod justum est, quippe cum a judice rectum exquirat. Non sine gravi causa dixit, *judicans justitiam*, et probans renes. Si quid clam adversus eos ausum mihi est, si quid animo cogitatum, tu, cui omnium secreta patent, nosti.

Ad te revelavi justificationem meam.

Hoc est, tibi quæ pro me faciunt dixi. Tu potes

vindictam sumere. Vides non sibi ipsi, sed Deo A causam committere? audisti justificationes meas; fac ut placuerit, acquiesco.

VERS. 21. *Idcirco hæc dicit Dominus super viros Anathoth, qui quærent animam meam dicentes: Non prophetabis in nomine Domini, alioqui morieris.*

Vides quod in Deum tendebat hæc res. Non permittebant ea dici quæ erant a Deo: hoc et Isaias ait: *Nolite dicere nobis viam Domini, sed dicite nobis alia* ¹⁴. Certe ingens eorum malitia, cum ne vocem quidem quæ illos curare possit, audire sustinent: et considera nequitiam. Cives ipsi, qui prophetæ causa jactare se debebant, eum interimere aggrediuntur. Ubi pullulavit bonum, ibi et malum uberius. Forte et invidla grassabatur multa.

VERS. 22. *Ecce ego visitabo super eos; filii eorum, et filie eorum.*

Sed vide, severiores persolverunt pœnas, quam ob causam et pueri? Cur quæso? Forte et ipsi nequam erant, nec virorum exemplo resipuerunt.

Vides quam ægro animo feram te opprobriis afflicti; ita tu quoque facias, me contumeliis affecto.

VERS. 23. *Inducam enim mala super habitatores Anathoth in anno visitationis eorum.*

Rursus quod dictum est, in aliud distulit tempus, cum hic punitionem sollicitat; suadens ipsi, ostendens que quam sit bonus. Non modo inferam, ait, sed in annum, ita ut illis ad poenitendum diem protraxerit.

CAP. XII.

VERS. 1. *Justus es, Domine.*

Communi quidem sensu et ipse de his addubitat. Nec circa rei naturam, sed circa mundum vertigine correptus stupet, et ait: Scimus enim, quod justus es, sed justitiæ rationem non invenio. Ut si quis ædificatorem conspiceret evertentem domum, et diceret: Scimus quidem te ædificatorem, sed ædificandi rationem non video. Propterea enim, ait, te alloquor. *Et paucis interjectis*. Nemo te injustitiæ reum faciet; nemo me condemnabit; quod absque ratione perquiram.

¹ *Quia respondebo tibi.*

Hoc sat sio, te justum esse, idque ex tuis judiciis, quæ me docuisti. *Respondeo*, super eo quod ita te sum obtestatus.

² *Verumtamen judicia loquar ad te.*

Contrarium, ait, nunc disceptabo apud te, Domine, ut vindictam acceleres impiorum.

Quid est quod via impiorum prosperatur?

Hæc omnia dicit de his qui adhuc in iniquitatibus voluntantur. Sed tunc super his nuærebat, nunc autem nequaquam. Hoc et David; hoc idem Job dicit. Sed vide quando. Cum eorum mens turbata esset. Quæ igitur ex turbata mente proveniunt, in

¹⁴ Isa. xxx, 11.

ξελαθειν. Ὁρᾶς ὅτι οὐχ ἑαυτῷ ἐπιτρέπει, ἀλλὰ τῷ θεῷ; ἤκουσάς μου τὰ δικαιώματα· ὡς θέλεις ποιήσον.

Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ἐπὶ τοὺς ἄνδρας Ἀναθῶθ, τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχὴν μου, τὰς λέγοντας, Ὁ μὴ προφητεύσεις ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου· εἰ δὲ μὴ, ἀποθάνῃ, κ. τ. λ.

Ὁρᾶς ὅτι εἰς θεὸν ἔτεινε τὸ πρᾶγμα. Ἐκώλυον λέγειν τὰ παρὰ θεοῦ· τοῦτο καὶ Ἡσαίας λέγει· *Μὴ λέγετε ἡμῖν τὴν ὁδὸν Κυρίου, ἀλλὰ λέγετε ἡμῖν ἔσπρα*. Κακείνων πολλὴ ἡ κακία, ὅταν μὴ ἀνέχωνται μὴδὲ φωνῆς θεραπεῦσαι δυναμένη· καὶ ὅρα τὴν κακίαν. Αὐτοὶ οἱ πολλοὶ καλλωπίζεσθαι ὀφελόντες ἐπὶ τῷ προφήτῃ, αὐτοὶ αὐτὸν ἐπιχειροῦσιν ἀνελεῖν. Ἐνθα ἐβλάστησε τὸ καλὸν, ἐκεῖ πλείων ἡ κακία. Ἴσως καὶ φθόνος ἦν πολὺς.

Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτούς· καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν, καὶ αἱ θυγατέρες, κ. τ. λ.

Ἄλλ' ὅρα, χαλεπωτέραν ἔδωκαν δίκην· διατί καὶ οἱ παῖδες; Τίνος ἕνεκεν; Ἴσως καὶ αὐτοὶ πονηροὶ ἦσαν, οὐδὲ τῷ παραδείγματι τῶν ἀνδρῶν ἐσωφρονίσθησαν.

Ὁρᾶς πῶς ἀγανακτῶ ὑβριζομένου σου· οὕτω καὶ σὺ ὑβριζομένου μου.

Ὅτι ἐπάξω κακὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀναθῶθ ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν.

Πάλιν εἰς ἀναβολὴν τὸν λόγον ἤγαγεν, ὅτε οὕτως ἐπέγειρε τὴν τιμωρίαν· πείθων αὐτὸν καὶ δεικνύς πῶς ἐστὶν ἀγαθός. Οὐχὶ νῦν ἐπάξω, φησὶν, ἀλλ' ἐν ἐνιαυτῷ, ὥστε καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ προθεσμίαν μετανοίας.

ΚΕΦ. ΙΒ'.

Δίκαιος εἶ, Κύριε.

Κοινότερον μὲν καὶ αὐτὸς ταῦτα διαπορεῖ. Οὐ περὶ τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ἐλιγγιᾶ, ἀλλὰ περὶ τὸν τρόπον, καὶ φησὶν· Οἴδαμεν γὰρ ὅτι δίκαιος εἶ, πλὴν τὸν τρόπον τῆς δικαιοσύνης οὐχ εὗρίσκω. Ὅσπερ ἂν εἰ τις οἰκοδόμον, ἢ κατασκάπτοντα [*Ἴσ. εἶτα κατασ.*] οἰκίαν βλέπων λέγοι· Οἴδαμεν ὅτι οἰκοδόμος εἶ, ἀλλ' οὐχ ὁρῶ τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομῆς [*ἀλλ. οἰκοδομίας*]. Διὰ γὰρ τοῦτό φησι, καὶ σοὶ ἐντυγχάνω. *Καὶ μετ' ὀλίγα*· Ὅτε σοῦ τις καταγνώσεται ὡς ἀδίκου, οὔτε ἐμοῦ τις καταγνώσεται, ὡς ἀλόγως ζητοῦντος.

D *Ὅτι ἀπολογησῶμαι πρὸς σέ.*

Τουτέστι γινούς σε δίκαιον, ἐξ ὧν ἐδίδαξάς με τὰ κεκριμένα. Ἀπολογοῦμαι ὑπὲρ οὗ σε ἰκέτευσά.

Πλὴν κρίματα λαλήσω πρὸς σέ.

Τὸ ἐναντίον, φησὶ, νῦν δικαιολογήσομαι πρὸς σέ, ὡς Δεσπότη, ἐπισπεύδων τῶν πονηρῶν τὴν δίκην.

Τί ἐστι ὁδοὺς ἀσεθῶν εὐδοιοῦται;

Ταῦτα πάντα περὶ τῶν ἐν ἀμαρτίαις ἔτι ἐνοτροφομένων λέγει. Ἄλλὰ τότε μὲν ἐπὶ τούτοις ἀλόως, νῦν δὲ οὐκέτι. Τοῦτο γοῦν καὶ αὐτὸς φησὶ· τοῦτο καὶ Ἰώβ· ἀλλ' ὅρα πότε. Ὅταν αὐτῶν ἐθορυβήθη ἡ διάνοια. Ὅστε τὰ ἐκ τεθορυβημένης διανοίας, οὐ

δει ὡς δόγματα ἔχειν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὅτε ὤνειδιζέτο ἅ
παρὰ τῶν φίλων· καὶ οὗτος ὅτε δεινὰ ἔπασχεν παρὰ
τῶν εὐπαθούντων· καὶ Δαυὶδ, ὅτε ἐν πολλῇ ἀθυ-
μίᾳ ἦν, φησὶν· Ἐγὼ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου,
Ἀπερρίμμαι ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου.
Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκστάσει μου εἶπα· Πᾶς ἄν-
θρωπος ψεύστης. Καὶ πάλιν· Ἐγὼ εἶπα ἐν τῇ
εὐθηνίᾳ μου, Ὁὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα.
Ὡστε [Ἰσ. ὡς πᾶς] τῶν πάσχόντων οἱ λογισμοὶ
αὐτῶν, οὐδὲ οὕτως [Ἰσ. οὐδὲ ὅλως] ἀνέχονται τῆς
τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ κατεπαίγουσιν αὐ-
τήν. Καὶ πάλιν· Τί ὅτι ὁδοὶ ἀσεβῶν εὐδοῦται;
καὶ μὴ τοὺς δικαίους τοῦτο ἐπηγγέλη· ὡς ὅταν λέγῃ
ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ δικαίου· Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ
κατεσθωθήσεται. Διατὶ ὁδοὶ ἀσεβῶν· ἐνταῦθα τὴν
αἰτίαν βούλεται μαθεῖν. Εὐθνήθησαν πάντες οἱ
ἀθετοῦντες· τὸ μείζον ἄπορον, ὅτι πάντες πάσχου-
σιν αὐτὸ, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ἀλλὰ
μετὰ κακίας, ὡς ὅταν λέγωσι· Πᾶς ὁ ποιῶν τὸ πο-
νηρὸν, καλὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐν αὐτοῖς εὐδό-
κησεν. Εἶδες, ὅτι κἂν μὴ πάσχη δικαίως τι πάθος
ἰδῶν ἕτερον πάσχοντα, ὡς καὶ αὐτὸς πάσχων ἀθυ-
μεῖ; τοῦτο ἠπόρου.

Τί ὅτι ὁδοὶ ἀσεβῶν εὐδοῦσαι;

Περὶ τῶν παρανομῶν τοῦ λαοῦ λέγει· γνοῦς γὰρ
τὴν κατ' αὐτοῦ συσκευὴν, κατεύχεται αὐτῶν, ἐπιεί-
γων τὴν κατ' αὐτῶν τιμωρίαν.

Ἐφύττευσας αὐτούς, καὶ ἐρριζώθησαν.

Ἀκούεις πάντων εὐθέως, καὶ τῶν εὐχῶν αὐτῶν,
μάστιγα δὲ οὐκ ἐπάγεις. Ἐν πόμφῳ γὰρ ἀνθρώπων
οὐκ εἰσι, φησὶν ὁ Δαυὶδ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ
μαστιγιωθήσονται. Ὁ δὲ Ἰῶβ ἐτέρως· Διατὶ ἀσε-
βεῖς ζῶσι; πεκαλιῶνται δὲ ἐν πλοῦτι. Ἀλλ'
ἄξιον ἐνευθεῖν ζητῆσαι, τίνος ἕνεκεν ταῦτα ἐγίνετο.
Τανὺν μὲν γὰρ εἰκότως, ἅτε τῆς ἀναστάσεως ὀφει-
λόσης γενέσθαι δήλης [Ἰσ. δῆλον]. Τότε δὲ τίς ἦν
παραμυθία, τῶν φαύλων εὐθουνομένων; Καὶ πάντες
τὰ αὐτὰ λέγουσιν; Τίνος ἕνεκεν ὁ μὲν φησὶν, *Εἶδον*
τὸν ἀσεβῆ ὑπεριψούμενον· καὶ ἐπαιρούμενον, ὡς
τὰς κέδρους τοῦ Λιδάνου, καὶ καρῆλθον, καὶ ἰδοὺ
οὐκ ἦν μὲν οὗτος. Τούναντίον φησὶν· Ἐφύττευσεν
αὐτούς καὶ ἐρριζώθησαν; καὶ ὁ Ἰῶβ· Ἡ βοῦς
αὐτῶν οὐκ ὠμοτόκησε. Πῶς παρῆλθες, καὶ ἰδοὺ
οὐκ ἦν; Ἐγένετο καὶ ταῦτα· τὴν ἀθρόαν αὐτοῦ λέγει
ἀναίρεσιν, ὅτι αὐτοὺς μάλιστα εὐκόλως ἀνεῖλεν ὁ
Θεός, ἀλλ' οὐ κατὰ μικρὸν, οἷον ἐπὶ τοῦ Ἀσσυρίου.
Οὕτω ταχέως ἐστράφη, καὶ οὐχ εὖρον αὐτόν.

*Καὶ σὺ, Κύριε, γινώσκεις με, δεδοκίμακας τὴν
καρδίαν μου.*

Ἦταν τις τῆς οικίας ἀρετῆς μάρτυρα τὸν Θεὸν
φέρει, τοῦτο τι ἂν γένοιτο Ἰσον; Ὡστε ἡ ἀπορία
διπλῆ, καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ εὐπραγεῖν ἐκείνους, καὶ
τούτους ἐν δυσπραγίᾳ εἶναι· καὶ τοὶ καὶ εἰ ἐξ ἑνὸς
μέρους ἦν, καὶ ὁ ἀγαθὸς διαπορεῖν [Aliquid deesse
videtur. F. καὶ ὁ ἀγαθὸς ἐυσσύχεται, διαπο.] εἶδει·
ἂν δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου τι ἂν τις εἴποι; μᾶλλον δὲ

dogmatum loco non sunt habenda. Nam et ille,
cum ipsi ab amicis insultaretur, et hic cum preme-
retur ab his qui delicate vivebant, et David cum in
magna esset tristitia, aiebat : *Ego dixi in excessu
meo : Ejectus sum a facie oculorum tuorum* 75. Sed
in excessu meo dixi : *Omnis homo mendax* 76. Et
iterum : *Ego dixi in incolumitate mea : Non com-
movebor in æternum* 77. Itaque affectus ægrotantium,
cogitationes eorum, ex quo nec sustinent differri
ullionem inimicorum, sed urgent ac sollicitant.
Rursus : *Quid quod via impiorum prosperatur,*
et tamen justis hoc erat promissum, ut cum alibi de
justo loquens ait : *Et omnia quæcunque faciet pro-
sperabuntur* 78. — *Quare via impiorum.* Hic scire
causam cupit. *Bene fuit omnibus qui prævaricantur;*
et quod majoris dubitationis ansam præbet. Quod
omnes hoc, et Judæi ipsi patiuntur. Sed non eodem
modo, sed malitiose, ut cum dicant : *Quicunque
operatur iniquitatem bonum apud Deum, in ipsis-
que bene complacuit.* Vides ut justus et si nihil mali
patitur, viso alio qui patitur, ita tristetur, ac si
ipsemet pateretur? hoc mihi dubitationem ingerebat.

** Quid est, quod via impiorum prosperatur?*

Sermo est de prævaricatoribus populi : comper-
tas enim habens structas in semet insidias, contra
eos preces effundit, ut puniantur.

Vers. 2. Plantasti eos, et radicem miserunt.

Audis omnes illico, precesque eorum, sed flagel-
lum non immittis. *In dolore enim hominum non
sunt,* ait David, *et cum hominibus non flagellabun-
tur* 79. Aliter autem Job dicit : *Quare impii vivunt?*
inveterati sunt in divitiis 80. Sed non abs re fue-
rit hic perquirere : Cur id temporis hoc eveniret ;
nunc enim constat, quoniam resurrectio futura
creditur. Tunc vero quod erat solatium, cum sceler-
ata hominibus bene esset. Et omnes idem dicunt.
Quare hic ait : *Vidi impium exaltatum, et assurgen-
tem veluti cedros Libani : et præterii, et ecce non
erat* 81. Cum tamen hic oppositum dicat : *Planta-
visti eos, et radices miserunt.* Et Job : *Bos eorum non
abortivus* 82. Quomodo transivisti, et ecce non erat?
Facta sunt et hæc. Repente illum ait e medio sub-
latum, quod eos Deus nulla difficultate deleverit,
non paulatim, quemadmodum et Assyrium. Tam
cito reversus sum, et eum non inveni.

*Vers. 3. Et tu, Domine, cognoscis me, probasti
cor meum coram te.*

Cum profert Deum quispiam virtutis propriae
testem, quid recogitari potest fidentius? Itaque du-
bium duplex, et utraque ex parte, cur illi bene
agent, et hi ærumnis colluctentur, quanquam si
una tamen parte probus calamitates tulisset, dubi-
tandum adhuc esset : nunc vero e contrario quid
dicemus? Imo vero dubitandum non est. Non enim

75 Psal. xxx, 23. 76 Psal. cxv, 11. 77 Psal. xiv, 5. 78 Psal. i, 5. 79 Psal. lxxxii, 5. 80 Job xxi,
7. 81 Psal. xxxvi, 35. 82 Job xxi, 10.

casu fortuito hoc evenit, alioquin non ita fieret. Sed afferamus causam, cur olim impiis bene erat : mea sententia, ne quis diceret necessitatis esse vires. Vel etiam ut peccantes Dei potentiam agnoscerent, quod *iriri faciat solem suum super malos et bonos, et pluere faciat super justos et injustos* 40*.

Purifica eos in die oclusionis.

Vides quod optabat internecionem omnium? Cruenta inquit voluntas, absit. Cum enim Deum audiit; cum pro eis illi preces interdictæ, tunc, ait, videt hæc, tempus exspectat.

VERS. 4. *Usquequo lugebit terra, et omnis herba agri siccabitur.*

Multa quidem iniquitas, et ipsam infecit terram, Vides unde oriatur famas.

A malitia inhabitantium.

Quare semper illa exsecratur? propter hos facta sunt, propter hos etiam destruentur.

VERS. 5. *Tui pedes currunt, et dissolvunt te aliquo modo.*

Valde obscurus locus. Aquila, alius quidam interpres ait: *Concurrerit, accurristi et labore confecit te.* Quod nobis insinuat illud est. Vidit ipsum sollicitantem sollicitatumque, et nec tempus præfixum exspectantem. Vide igitur, ut illum increpet. Nihil adhuc passus es, et talia loqueris? adeone turbaris? Quid facies in arduis? Si cum pedite currere non valuisti, quomodo inquit cum equitibus? Quomodo feres valentiores? Vel rursus: Si affines non sustinuiti, quomodo hostium impetum sustinebis? hic opprimeris angustiis; quid ergo cum pessima videris? Vel aliter rursus: Ad hanc meam dispensationem laboras vertigine? quid ergo, si latentiores cognoveris?

VERS. 6. *Nam et fratres tui, etiam hi ipsi spreverunt te.*

Quomodo igitur fratres tui clamaverunt post te? Te inscio, ait, adversum te magna effabuntur: et quod grave est, ad te mala loquentur. Vides ut in-formetur propheta, ut discat philosophari, operibus, verbis eum ad fortitudinem impellentibus?

Quomodo præparaberis in equis, et in terra pacis?

Quidam hæc ut ad populum dicta intellexerunt, id est, si bello decertantes cum vicinis, resistere iis non valuisti peditibus, quid facietis in fugam dati ab equitibus? Verum nequitiam censeo hunc esse loci hujus sensum. Sed quia propheta, agnitis stru-ctis adversum se machinis, maledicta in eos contulit, eorum festinam punitionem implorans, inquit. Cognitis illorum in te technis tu sollicitas eorum cædem, et hæc in pace, nec vexatus ab hostibus. Quid ipsi facient, inimicis irrumpentibus, quando

40* Matth. v, 45.

οὐκ ἀπορεῖν χρή. Οὐ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ συντυχίῃ τιτὶ γίνεται· οὐ γὰρ ἂν οὕτως ἦν. Ἄλλ' εἰπωμεν τίνας ἔνεκεν τὸ παλαιὸν οἱ ἀσεβεῖς εὐθύνουν· ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα μὴ ἀνάγκης [Ἰσ. ἵνα μὴ τις εἰποι ἀνάγκης] εἶναι τὴν ἀρετὴν· ἢ ὥστε καὶ τοὺς ἀμαρτάνοντας ἐπιγυῖναι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ὅτι Ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ ποταμούς καὶ ἀγροθούς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.

Ἄγρισον αὐτοὺς εἰς ἡμέραν σφαγῆς.

Ὅρᾳς, ὅτι τοῦτο ἐπεθύμει ὕψ' ἐν ἀναιρεθῆναι ἀπαντας; Φονική, φησὶν, ἢ προαίρεισι· μὴ γένοιτο. Ὅτε γὰρ ἤκουσε τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἐκωλύθη εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, τότε αὐτὰ, φησὶν, ὄρᾳς, καὶ τὸν καιρὸν ἀναμένει.

Ἔως πότε πενήθει ἡ γῆ, καὶ πᾶς ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται.

Πολλὴ ἡ κακία, καὶ αὐτῆς ἤψατο τῆς γῆς. Ὅρᾳς, πόθεν λιμοί.

Ἄπὸ κυκίας τῶν κατοικοῦντων.

Τίνας ἔνεκεν ἐκεῖνα καταρᾶται ἀεὶ; Διὰ τούτους γεγονόασιν, οὐκοῦν διὰ τούτους ἀναιρεθῆσονται.

Σοῦ οἱ πόδες τρέχουσι, καὶ ἐκλύουσί σε πῶς.

Πολλὴ ἀσάφεια. Ἀκύλας, ἑτερός φησὶν ἐρμηνευτής· *Συνδραμεῖται, ἔδραμες καὶ ἐμόχθησέ σε.* Ὁ λέγει τοιοῦτον ἐστίν· Εἶδε κατεπείγοντα αὐτὸν καὶ ἐπειγόμενον, καὶ οὐκ ἀνεχόμενον οὐδὲ τῆς προθεσμίας. Ὅρα τοίνυν πῶς ἐπιπλήττει αὐτῷ. Οὐδὲν οὐπω πέπονθας, καὶ τοιαῦτα λαλεῖς; οὕτω θορυβῆ; τί οὖν ποιήσεις ἐν τοῖς μεγάλοις; εἰ μετὰ πεζοῦ δραμεῖν οὐκ ἠδυνήθης, πῶς μετὰ ἱππέων, φησὶ; Ἦως τοὺς μέλζους οἴσεις; Ἡ πάλιν· εἰ τοὺς οἰκείλους οὐκ ἤνεγκας, πῶς τοὺς πολεμίους οἴσεις; ἐνταῦθα θλίβη; τί οὖν ποιήσεις ὅταν ἴθης τὰ δεινὰ; Ἡ πάλιν· ἐτέρως· Πρὸς ταύτην μου τὴν οἰκονομίαν ἱλιγγίᾳς; τί ἂν τὰς ἀπορρήτοτέρως μάθης.

Ὅτι καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου... Καὶ οὗτοι ἠθέτησαν σὲ.

Πῶς οὖν οἱ ἀδελφοὶ σου ἐβόησαν ὀπίσω σου; Οὐκ εἰδότες σου, φησὶ, μεγάλα κατὰ σοῦ φθέγγονται· καὶ τὸ δεινὸν λαλήσουσι πρὸς σὲ κακὰ. Ὅρᾳς πῶς ῥυθμίζεται ὁ προφήτης, πῶς μανθάνει φιλοσοφίαν, δι' ἔργων, διὰ λόγων εἰς ἀνδρίαν ἐναγόμενος;

Πῶς παρασκευάσῃ ἐφ' ἵπποις καὶ ἐν γῆ εὐρήνης;

Τίνες ὡς πρὸς τὸν λαὸν εἰρημμένα ταῦτα ἐξέλαβον, τουτέστιν· εἰ πρὸς τοὺς περιόικους μαχόμενοι, οὐ μὴ ἐδυνήθητε πεζοῖς οὖσιν ἀντιστήναι, τί ποιήσετε διωκόμενοι ὑπὸ ἱππέων; Οὐ ταύτην δὲ σὺ ῥέσασθαι τὴν διάνοιαν νομίζω. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὴν κατ' αὐτοῦ κακίαν ἐγνωκώς ὁ προφήτης ἐπὶ πρᾶσατο αὐτοῦ, ἐπισπεύδων τὴν κατ' αὐτῶν τιμιωρίαν, φησὶ, σπεύδων αὐτοὺς ἀναιρεθῆναι. Γνοὺς τὴν κατ' αὐτοῦ συσκευήν, καὶ ταῦτα ἐν εἰρήνῃ ὦν, οὐχ ὑπὸ πολεμίων ἐλαυνομενος. Τί ποιήσουσιν οὗτοι τῶν πολεμίων

ἐπιστάντων, ἦνίκα οὐδὲ φυγῆς ἔχουσι καιρὸν τάχιστα τῶν Ἰσραηλίων ἐπιφθανόντων;

Σὺ πέποιθας, πῶς ποιήσεις ἐν φρονήματι τοῦ Ἰορδάνου;

Τουτέστι σὺ οἶδας, ὅτι οὐδὲν πείσῃ παρ' αὐτοῦ. Τί ποιήσουσιν οὗτοι καθάπερ ποταμὸν κατ' αὐτῶν ὁρῶντες φερόμενον τὸν πολέμιον; Πῶς οὖν ὡς ἀνήκεστα παρ' αὐτῶν πεπονθῶς ἐπηράσω αὐτοῖς κακά;

Τουτέστι καὶ ταῦτα αὐτοῖς, ἀντὶ τοῦ, τὰ κακά, ἐπέυχη, συσκευὴν ἀκούσας κατὰ σοῦ. Ἀδελφοὺς γὰρ καὶ οἰκείους τοῦ πατρὸς τοὺς ὁμογενεῖς λέγει, τουτέστι τοὺς Ἰσραηλίτας.

Ἐπισυνήχθησάν σοι, μὴ πιστεύσης αὐτοῖς, ὅτι λαλοῦσι πρὸς σὲ καλὰ.

Ταῦτά φησιν· Οὐ τῆς σῆς ἀσφαλείας μὴ προνοῶ· βούλομαι γὰρ σε μὴδὲν πιστεύσαι αὐτοῖς· ἀλλὰ θέλων ἐκείνους δι' ἀνεξικακίας μεταβαλεῖν ἐπὶ τὸ κρείττον.

Ἐκ τῶν ὀπίσω σου ἐπισυνήχθησαν· μὴ πιστεύσης ἐν αὐτοῖς.

Πολλοὶ ὡς εἰκὸς ἐκ τῶν δώδεκα φυλῶν ἀλουσῶν ἕξη συνεστρατεύοντο τοῖς πολεμοῖς. Μὴ οὖν πιστεύσης αὐτοῖς, ὅταν λαλήσωσι πρὸς σὲ καλὰ. Οἷος ἦν ὁ Ῥαμφάκης, τῆ Ἐδραϊδὶ κεχηρμένος φωνῆ, καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημῶν, καὶ συμβουλευῶν αὐτοῖς ὡς φειδόμενος.

Ἐγκατάλειπον τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου.

Ἰσθὶ μὲν τοι, ὡς ἄλωσιν αὐτῶν παντελῆ καταφθισάμην διὰ τὸ τοῦ τρόπου μογηρόν.

Ἔδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας.

Τί λέγεις; Καὶ οὐδὲν ἢ ἀγάπη; οὐδὲν ἢ φιλία; καὶ μὴν οὐκ ἔδωκεν, ἀλλὰ λέγει δεδωκέναι, ἵνα μὴ δῶ, εἰ τις ἔχει νοῦν, εἰ τις προσέχει· οὐχ οὕτω τῆς τιμωρίας ὁ φόβος ἱκανὸς ἦν αὐτοῖς [ἴσ. αὐτοῦς] ἀνακτήσασθαι, ὡς τὰ ῥήματα τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας σύμβολα. Τὸν οἶκόν μου, τὴν κληρονομίαν μου, τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου, καὶ παρὰ τὸν καιρὸν τῶν τιμωριῶν, ἀναμιμνήσκει τῶν προτέρων αὐτοῦς τοῦτους βουλόμενος ἐπικάμψαι.

Λέγει τὰ πρότερα, ἵνα μᾶλλον αὐτοῦς δάκη· πολλὴ βία τῶν ἀπελασάντων αὐτόν. Καὶ οὐκ εἶπε· Τί ἀπελύνετε; Ἀλλ' ὁ χεῖρον ἦν καὶ χλεπώτερον, τοιαῦτα δ' ἐπελάττουσιν, ὡς ἐμὲ αὐτὸν ἐγκαταλιπεῖν. Ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου. Ὡς περ ἄνθρωπος, εἰ μέλλει προσιέναι κληρονομίᾳ πολλὰ πράγματα ἐχούσῃ αἰρεῖται καταλιπεῖν, οὕτω καὶ ὁ Θεός. Ἰσως ἐνταῦθα τὴν ἐπιθυμίαν φησὶν.

Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ.

Οὕτως ἐδόξε κατ' ἐμοῦ, φησὶ· Τίς ἂν ἐθελήσειε τοιαῦτα κληρονομεῖν; ὡς ἐν δρυμῷ, πολλὴν λέγει τὴν θηριωδίαν.

Ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὴν φωνὴν αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν.

⁴¹ IV Reg. xviii, 80.

A nec fugæ locus erit, nec tempus, citissime eos equis antevertentibus?

Tu confidisti, quomodo facies in fremitu Jordanis?

Hoc est, tu nosti, nihil te ab illis perpressurum. Quid hi facient hostem intuentes in ipsos instar fluminis percurrentem? Quomodo igitur, æque ac si ab iis sævissima passus esses, maledictis illos prosequeris?

Hoc est, et hæc illis mala scilicet precaris, cum percipisses, quæ in te moliebantur. Fratres enim, et affines patris, homines ex eadem gente nominat, Israelitas nempe.

Congregati sunt, ne credas eis, quia loquuntur ad te bona.

Hæc, inquit, tuæ quidem securitati prospectum volo: opto enim te illis nihil credere, sed eos patientia in melius commutare satago.

Ex posterioribus tuis congregati sunt; ne credas eis, quia,

Multi, ut patet ex duodecim tribubus, jam adductis in captivitatem, una cum hostibus militabant. Cave igitur illis credas, cum ad te bona loquentur: ut fecit Rapsaces⁴¹, Hebraice locutus, et contra Deum effundens blasphemias, et consilia dans, quasi Hebræis consultum volens.

VERS. 7. *Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam.*

Scias igitur me illis excidium ad interuersionem usque propter morum improbitatem statuisset.

Dedi dilectam animam meam in manus.

Quid ais? Nihilne amor? nihil amicitia? et tamen non dederat, et dedisse se ait, ne det, si quis sanam habet mentem, si quis attendit. Non ita punitionis timor satis erat ad eos reducendos, ut verba divinæ Sapientiæ symbola. *Domum meam, hæreditatem meam, dilectam animam meam*, et ipso pœnarum tempore, illis antiquiora reducit in memoriam, eos flectere desiderans.

Priora commemorat, ut eos acrius pungat; magna eorum violentia, qui ipsum eiecunt. Nec dixit: Cur expellitis? Sed quod pejus, et enormius erat: Agunt talia, ut me ipsum relinquant. *Reliqui hæreditatem meam*. Veluti homo qui hæreditatem aditurus multis annexam difficultatibus, mavult missam facere, ita et Deus. Fortassis autem hic desiderium significat.

VERS. 8. *Facta est hæreditas mea quasi leo in silva.*

Adeo inquit, contra me clamavit: Quis talem optaret hæreditatem? tanquam in silva multam aiferitatem.

Dedit contra me vocem, ideo odivi eam.

Vides ex nobis esse primordia malitiæ et inimicitiarum.

VERS. 9. *Nonne spelunca hyænæ hæreditas mea mihi?*

Quidam sic exposuerunt. Cum, inquam, hyæna sit animal impurum, tale quid dicere voluit: Impuritate domum meam implevistis. Hebræus sic habet. *Tanquam avis varia pennis facta est hæreditas mea mihi.* Id est, Adit templum, multiplicem variamque exhibens impietatem.

Impuritatem ait, feritatem et in me hæredem. Esto in homines, cur et in me? Num quis harum rerum hæres efficitur? et exteriora mala percurrit, quod in circuitu multas haberent latebras, nec certe hominum speluncam, sed ferarum impurarum, et ferarum magis noxiarum, in tenebris ambulantium.

Pergite, et congregate omnes bestias.

Quare ipse non disperdis, sed aliis committis? id est belluas advocas? ut intelligas, quod et alias gentes, cum illi collubitum est, vocat: Omnes enim sub illius potestate sunt. Utque poenæ fierent vehementiores, miraculaque multa ederent, illique testes forent eorum quæ illis evenissent.

VERS. 10. *Pastores multi diruperunt vineam meam.*

Vide ut imitetur hominem, et punire volentem, et si puniat dolentem, et querentem alicunde puniendis vel modicum defensionis prætextum. *Pastores multi.* Quare cum tu hæc præscires eos non perdidisti? quare tales præfecisti pastores? Sed dixeram, legi meæ, non illis attendendum. Tu vero cur illis præclaros non præposueras magistros, per quos ovile non periisset? Ut discant et cum mali præsumunt, non illos attendere. Quæ enim illis gratia? Num lex non erat? Num prophetæ non erant? Num destitutos reliqui? nolui probos esse necessitate coactos. *Et post pauca:* Fœdaverunt partem meam. *Ubique pastores accusat et principes, non tamen reliquos culpa liberat.* Cur enim? num pecora rationis expertia sunt? Num se ipsos ad bonam frugem reducere non poterant? Num Jeremias tunc non florebat?

Propter me dissipatione dissipata est universa terra.

Quid hoc est, propter me? Propter me prophetam: *Ni enim venissem, et locutus illis fuisset, peccatum non haberent* 21.

VERS. 12. *Ad omne diverticulum seu, in omnem ejectionem in deserto.*

Hoc est, propter impietatem contra me, quando enim audirent calamitates, nil bonæ faciebant mutationis.

21 Joan. xv, 22.

Ἄρχῃ παρ' ἡμῶν τὰς ἀρχὰς τῆς κακίας καὶ τῆς ἀπεχθείας;

Μὴ οὐ σπήλαιον υἰαίνης ἡ κληρονομία μου ἐμοί;

Τινὲς μὲν οὕτως ἠρμήνευσαν. Ἐπειδὴ, φασί, τὸ τῆς υἰαίνης ζῶον ἀκάθαρτον, τοῦτο εἰπεῖν ἠβουλήθη, ὅτι Ἀκαθαρσίας τὸν οἶκον μου ἐπληρώσατε. Ὁ δὲ Ἐδραῖος οὕτως ἔχει· Ὡς ὄρνισον ποικίλων τοῖς πτεροῖς ἐγένετο ἡ κληρονομία μου ἐμοί, τουτέστι, Ποικίλην τὴν ἀσέβειαν ἐπιδειξαμένην εἰσέρχεται εἰς τὸν ναόν.

Τὴν ἀκαθαρσίαν λέγει τὸ θηριῶδες, καὶ ἐμοί τῶν κληρονομοῦντι. Ἔστω ἀνθρώποις, πῶς καὶ ἐμοί; Μὴ τοιαῦτά τις κληρονομεῖ; καὶ τὰ ἐξωθεν λέγει κακὰ, ὅτι κύκλω καταδύσεις εἶχον πολλὰς, οὐδὲ ἀπλῶς ἀνθρώπων σπήλαιον, ἀλλὰ θηρίων ἀκαθάρτων, καὶ χαλεπωτέρων θηρίων, ἐν σκότει διαπορευομένων.

Βαδίσατε, συναγάγετε πάντα τὰ θηρία.

Τίνος ἕνεκεν οὐκ αὐτὸς πορθεῖς, ἀλλ' ἐτέροις δίδως, τουτέστι τὰ θηρία καλεῖς; Ἰνα μάθῃς ὅτι καὶ τὰ εἶθνη τὰ ἄλλα, ὅταν βούληται, καλεῖ, ὅτι πάντες ὑπ' αὐτόν εἰσι τεταγμένοι· ἄλλως τε [Ἰσ. Ἐλλως δὲ ὥστε] καὶ τὴν τιμωρίαν γενέσθαι χαλεπωτέραν, καὶ θαύματα ἐργάσασθαι πολλὰ· κακείνους μάρτυρας γενέσθαι τῶν συμβαινόντων αὐτοῖς.

Ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνα μου.

Ὅρα πῶς μιμεῖται ἀνθρώπων, καὶ βουλόμενον κολάσαι, καὶ ἀλγοῦντα ἐπὶ τῇ κολάσει, καὶ ζητοῦντα μικρὰν γοῦν ἀπολογίαν ποθὲν εὐρεῖν τοῖς μέλλουσι τιμωρεῖσθαι. *Ποιμένες πολλοί.* Τίνος ἕνεκεν προειδὼς ταῦτα οὐκ ἀνέβλας αὐτούς; τίνος ἕνεκεν ποιμένας τοιοῦτους ἐπέστησας; Ἄλλ' εἶπον μὴ προσέχειν αὐτοῖς, ἀλλὰ τῷ νόμῳ μου. Τίνος γὰρ ἕνεκεν οὐ θαυμαστοῦς διδασκάλους ἐπέστησας, καὶ τὸ ποιμνιον οὐκ ἐφθάρη; Ἰνα μάθωσι, καὶ πονηρῶν ὄντων ἀνθρώπων, μὴ προσέχειν αὐτοῖς. Ποία γὰρ αὐτοῖς χάρις; Μὴ γὰρ οὐκ ἦν νόμος; Μὴ γὰρ οὐκ ἦσαν προφηταί; μὴ γὰρ ἐγκατέλιπον ἐρήμους; Οὐκ ἠβουλήθη ἀνάγκη καλοῦς εἶναι. *Καὶ μετ' ὀλίγα:* «Ἐμόλυναν τὴν μερίδα μου.» Πανταχοῦ τοὺς ποιμένας αἰτιᾶται, καὶ τοὺς ἀρχοντας, οὐχὶ τοὺς λοιποὺς ἀπαλλάττει. Πῶς γὰρ; Μὴ γὰρ ἄλογα πρόβατά εἰσι; Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ὑψῶσαι αὐτούς [Ἰσ. μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο βελτιῶσαι ἑαυτούς]; Μὴ γὰρ οὐχὶ Ἱερεμίας τότε ἦν;

Δι' ἐμὲ ἀφανισμῶ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ.

Τί ἐστι, δι' ἐμέ; Δι' ἐμὲ τὸν προφήτην. *Εἰ γὰρ μὴ ἤλιθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον.*

Ἐπὶ πᾶσαν διεκβολὴν τῆς ἐρήμου.

Τουτέστι, διὰ τὴν εἰς ἐμὲ ἀσέβειαν. Ἐπειδὴ ἀκούοντες τὰς συμφορὰς οὐ μετεβάλλοντο.

Τὴν αἰχμαλωσίαν ἐνταῦθα, καὶ τὸν πόλεμον λέγει. Ἄ Ὅρα τίνας οὐκ ἂν ἐποίησε βελτίους ἢ τοσαύτη ἀπειλή.

Σπειράτε πυρούς, καὶ ἀκάνθας ἐθερίσατε.

Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ ἐφύτευσα ἀμπελον, καὶ ἐποίησε πικρίαν, καὶ σπέρμα καλὸν ἐσπειρα, καὶ ἐποίησε τούραντιον. Εἰκότως καὶ ὑμεῖς, ἵνα μάθητε πόση ζημία γεωργῷ, πόση ἀθυμία, ὅταν ἕτερ' ἀνθ' ἐτέρων φέρητε. Χείρον τοῦτο τοῦ λιμοῦ.

Οἱ κλήροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς.

Τινὲς μὲν καὶ εἰς τούτους φασὶ τοὺς κλήρους τῆς Ἐκκλησίας εἰρησθαι τοῦτο καὶ πείθονται. Τί γὰρ ἡμᾶς ὠφελούσιν, εἰπέ μοι, τοὺς ἀναξίως βαδίζοντας; οὐχὶ δὲ καὶ κρίμα πλέον ἐσται; Τί δὲ ὅλως κλήρός ἐστι, καὶ πόθεν τὸ ὄνομα μάθωμεν. Ἴσως γὰρ τίνα καρπούμεθα, καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ὠφέλειαν· ἄλλως δὲ καὶ πολλῆς αἰσχύνης ἀγνοεῖν τοῦτο ὃ καλούμεθα· οὐ γὰρ δὴ κλήρω τινὶ ἐκληρώθημεν. Κλήρος γὰρ πρᾶγμα ἐστὶν ἄλογον. Πόθεν οὖν κλήρος ὀνόμασται, καὶ οὐ παρ' ἡμῖν μόνον; Ἴσως γὰρ τις ἐνόμισε τῶν νεωτέρων εἶναι τὸ ὄνομα· ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ λαχεῖν τὸν κλήρον τῆς διακονίας ταύτης, καὶ ἀποστολῆς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰρησθαι τοῦ κληρωθῆναι τὸν πρῶτον. Ἡ καθάπερ ἐπὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, κληροῦται τις, ὃ μὲν τοῦτον λαβεῖν τὸν ἀνταγωνιστὴν, ὃ δὲ ἐκείνον· οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ἀλλὰ τῷ λόγῳ τούτῳ καὶ τὸν κανονικόν, ἢ ἐκκλησιαστικόν κλήρον δεῖ καλεῖσθαι. Ἐκάστῳ γὰρ, φησὶν, ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεὸς· ἕκαστον ὡς κεκλήρωκεν ὁ Κύριος, οὕτω περιπατεῖτω. Καὶ γὰρ καὶ οὕτως ἐκληρώθη. Καὶ μὲν ὀλίγα· Πόθεν οὖν ἐπιτέθειται τὸ ὄνομα; οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, ὅτι τὸν κλήρον τῆς διακονίας. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ κληρούμενα οὐκ ἐξ οἰκίας γίνεται προαιρέσεως, ἀλλ' ἐτέρας τινὸς ἐξουσίας ἡρτηται, δεῖ τὸν κληρωθέντα, τὸν τόπον ἔχειν ὃν ἐκληρώθη, καὶ μῆτε κατασκευάζειν αὐτῷ· οὐ γὰρ ἂν εἴη κλήρος τοῦτο· μῆτε φεύγειν δοθέντα· εἰ γὰρ τὰ τοῦ κλήρου κύρια, πολλῶν μᾶλλον τὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὁ Θεὸς κληρώσῃ. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἄλογος ὁ κλήρος, οὕτως δὲ οὐχὶ δεῖ καὶ τὸν ποιούντα ἀπροσπαθῶς ποιεῖν· τοῦτο γὰρ κλήρος. Μὴ δὲ βούλεται αὐτὸς, ἀλλ' ὃν ἡ χάρις δίδωσιν. Ἔως μὲν οὖν Πνεύματος ἄμοιροι οἱ ἀπόστολοι ἦσαν, κλήρω τὰ πράγματα ἐπέτρεπον· ὕστερον δὲ καὶ τῷ πλήθει, καὶ τῇ οἰκίᾳ χάριτι. Ὁ κλήρος πρᾶγμα ἄλυπον, οὐκ ἀφίησιν οὐδὲ ἐκείνους ἀλγεῖν ὡς ἀδικουμένους. Ὁ κλήρος συγγένειαν οὐκ εἶδεν, οὐδὲ χάριν, οὐδὲ ἀπέχθειαν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλῶν ὄντων πάντας κληροῦσθαι οὐκ ἐνι, εἰκότως καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγους ἐπιλεγόμεθα.

Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχῆσεως ὑμῶν.

Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ αἰσχυνθῶμεν, μὴ ἐναντίον ἀνθρώπων. Τί ἐστίν, ἀπὸ καυχῆσεως ὑμῶν; Ἡ Ἐφ' οἷς καυχᾶσθε, αἰσχύνεσθε· καυχῶνται γὰρ οἱ ἀθροῦτοι πολλάκις ἐφ' οἷς καταδύεσθαι χρή· ἢ ὅτι τὴν καύχησιν ὑμῶν ἀναμνησθέντες, αἰσχύνθητε.

⁸³ Jerem. 11, 21. ⁸⁴ Act. 1, 17. ⁸⁵ ibid. 26.

Captivitatē et bellum intelligit. Vide quosdam hæ tantæ minæ probiores non reddidissent.

Vers. 13. Seminate frumentum, et spinas metite.

Nam et ego plantavi vitem, et amaritudinem dedit, et semen bonum seminavi, et oppositum reddidi⁸³. Sic et vos, ut discatis, quantum agricolæ damnum, quantus angor animi, cum unum pro alio redditus. Omni fame hoc perniciosius.

Cleri eorum non proderunt eis.

Quidam hoc de clericali Ecclesiæ dictum existimant, quibus ego assentior. Quid enim, quæso, nobis prodest qui indigne ambulamus? an non et majus erit judicium? Quid autem clerus omnino sit, et unde nomen duxerit, intelligamus. Fortasse aliquam, et ex nomine utilitatem capiemus; alioquin et ingentis est dedecoris nescire quod vocamur, nec enim sorte quadam in hæreditatem dati sumus. Nam hæreditas est res rationis expertis. Unde igitur sortis nomen, nec apud nos tantum? Forsan enim positum a recentioribus nomen quispiam existimavit; sed et initio illud, sortitum esse sortem ministerii hujus, et apostolatus⁸⁴. Mihi videtur origo fuisse imponendi nominis quod sorte primus fuerit electus. Vel ut in Olympicis certaminibus sorte hic quidem antagonistam hunc habet, alius alium, ita et hic: sed ratione hæc, et regulis astrictus et ecclesiasticus vocandus clerus est. Unicuique enim sicut divisit Deus; unusquisque ut sors ei data a Domino est, ita ambulet. Etenim et ille sorte lectus est. *Et post pauca.* Unde igitur nomen impositum? nec enim temere dixit sortem ministerii. Quoniam enim ea quæ sortibus eliguntur, non propria veniunt sponte: sed pendent a potestate alterius, oportet ut sorte vocatus locum teneat quem sortitus est, et neque se ipsum ingerat; haud enim sors esset hoc, neque datam sortem fugiat. Si enim quæ sorte obveniunt, rata sunt; multo magis quæ venit a Deo sors. Sed illa quidem sors non ratione fit, hæc autem ratione fit. Oportet et auctorem sortis hoc agere nullo animi affectu præoccupante; hæc enim sors est. Non quem ipse vult, sed quem gratia Dei dederit. Cum igitur apostoli nondum habebant Spiritum, res committebant sortibus⁸⁵: postea vero et propter multitudinem, et inditam sorti gratiam. Sors nulla affert tristitiam, non permittit ut qui non electi sunt tanquam inique postpositi doleant. Clerus cognitionem nescit, nescit necessitudinem, gratiam, inimicitias. Cum enim multi sint, omnes in clerum ascribi non licet, et jure ex multis eligimus paucos.

Confundimini a jactatione vestra.

Confundamur coram Deo, non coram hominibus. Quid est a jactatione vestra? An de quibus inquit: Gloriamini, erubescite. Jactant enim sæpe se homines de iis, pro quibus se velare deberent. Vel quæ jactatis, in memoriam reducentes, erubescite.

Qui eratis olim, quique nunc? *Ab opprobrio in conspectu Domini*, ab exprobrantibus vobis : non quod a Deo sit, scire enim confundi magna curatio, et erubescere non parva salutis occasio. Si ruborem tollas, omnem salutis spem sustulisti. Multoties hunc tantum valuisse novi, quantum et pœnas. Non ab re illam naturæ nostræ indidit Deus : sed ut assidue nos excitet, indidit et non ut homines, sed et conscientiam erubescamus. Sæpe nulla pœna peccato objecta, verecundia tantum, recognitioque repressit.

VERS. 14. *Quia hæc dicit Dominus de omnibus vicinis pessimis.*

Arabes hic innuit, quod eos non modica docuerunt mala. Propter quæ olim in deserto per quadraginta annos morati sunt. Idcirco non permisit eos misceri cum gentibus : idcirco et muro validiores posuit leges, per quas non licebat consuetudine vicinorum uti.

Ecce ego evello eos de terra sua.

Veheementer illis minatur, ut et ipsi probiores fierent : minatur et captivis. Vide ut et hi corrigebantur per ea quæ illis eveniebant; simul etiam ipsi occasionem pro se respondeendi dat, quasi nescientibus. Sicuti vos eorum perditionis auctores fuisistis, ita vobis erunt illi salutis. Magnum Judæis dedecus ut a vicinis addiscant. Vide ut eos ut suos agnoscat. Num in unam gentem salus ejus extendebatur? Omnino vultis amici esse, et unam sentire? Sit ergo boni causa, non contra salutem consentientium : licebat ergo, et ante hoc effici meliores.

CAP. XIII.

VERS. 1. *Vade, et posside tibi lumbare lineum.*

Quod sibi vult imago qua utitur hoc est : lumbare affinitas est, et lumbare lineum sacerdotale, inconsumptibile, decor populi, quod nullo horum corruptitur consuetorum, aut tempore, aut tineis, aliisque similibus. In petra vero, ne quis diceret naturæ neglectu corruptum esse; sic et Israelitæ; tales enim, ait, res humanæ sunt. Nunc quidem prælia, nunc conflictus, nunc pax, nunc rerum omnium affluentia; hanc illis ab initio mutabilitatem indidit. In aquam non inferes, hoc est novum. Si enim penetret aqua, putabunt ipsum esse vetus; ne corruptum præ vetustate putent, quod vocamus non tinctum, non humectatum. Βρέχειν enim madefacere est, quod plebs non madefactum vocat; talis semper esset populus, si voluisset : nam Deo circumvallatus non mœrorem, non senectutem expertus esset; ibi enim ex usu consumptio fit. Certe nos ita rebus utimur, ut quod novum est conteramus; Deus autem sic utitur, ut et quod vetus est, novum faciat. Hoc et in Novo Testamento usu venit, sibi apposuit eos, juvenesque reddidit.

Cingulum dicit lineum. et addit : *Et vone circa*

A Τίνες ἦτέ ποτε, καὶ τίνες νῦν; Ἀπὸ ὀνειδισμοῦ, ἀπὸ ὀνειδίζοντων ὑμᾶς· μὴ ἀπὸ τοῦ ὀνειδισμοῦ τοῦ Θεοῦ. Μεγίστη γὰρ θεραπεία εἶδέναι αἰσχύνεσθαι, καὶ ἐρυθρίην οὐ μικρὰ σωτηρίας πρόφασιν. Ἐὰν ἀνέλης τὴν αἰσχύνην, πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας ἀνέλεις. Οἶδα πολλάκις ἰσχύσαι τοσοῦτον, ὅσον οὖν ἰσχυσε τιμωρία. Οὐχ ἀπλῶς ἐνέθηκεν ἡμῖν τῇ φύσει ταύτην ὁ Θεός· ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς ἀεὶ διεγειρή, ἐνέθηκεν, οὐχ ὥστε τοὺς ἀνθρώπους αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ συνειδῶς. Πολύλακις οὐδὲ τιμωρίας οὐσίας ἐπὶ ἀμαρτήματι αἰσχύνῃ μόνον, καὶ καταγνώσις ἀνέστειλεν.

Ἵτι τάδε λέγει Κύριος περὶ πάντων τῶν γειτόνων τῶν ποτηρῶν.

Ἀραβίους ἐνταῦθα αἰνίττεται, ὅτι οὐ μικρὰ αἰσχύνεσθαι εἶδέναι κακὰ δι' αὐτῶν τεσσαράκοντα ἔτη ἐν ἐρήμῳ διέτριβον. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀφῆκεν ἀναμιχθῆναι τοῖς ἔθνεσι, διὰ τοῦτο καὶ τείχεος ἀσφαλεστέρους τέθεικεν νόμους, οὐ συγχωροῦντας τοῖς γειτόσιν ἀναμίγνυσθαι.

ὁ Ἰδὸν ἐγὼ ἀποσπῶ αὐτούς.

Ἀπειλεῖ αὐτοῖς ἀπειλὴν μεγάλην, ἵνα καὶ αὐτοὶ βελτίους γένωνται· καὶ αἰχμαλώτοις δὲ ἀπειλεῖ. Ὅρα καὶ αὐτοὶ πῶς ἐσωφρονίζοντο ἐκ τῶν τούτοις συμβαινόντων· ἅμα δίδωσιν αὐτοῖς πρόφασιν ἀπολογίας ὡς οὐκ εἰδῶσιν. Ὅσπερ αἱτίοι γεγόνατε αὐτοῖς ἀπωλείας, οὕτω; ἔσονταί· σωτηρίας ὑμῖν. Πολλῇ τῶν Ἰουδαίων αἰσχύνῃ, εἴ γε μέλλοιεν παρὰ τῶν γειτόνων μανθάνειν. Ὅρα πῶς αὐτοὺς οἰκιοῦται. Μὴ εἰς ἔθνος ἐν ἧν αὐτοῦ ἡ σωτηρία; Ὅπως βούλησθε φίλοι εἶναι, καὶ ὁμονοεῖν; Οὐκοῦν ἐπ' ἀγαθῷ, μὴ κατὰ τῆς τῶν συμφωνούντων σωτηρίας; οὐκοῦν ἔξεστι καὶ παρὰ τούτου γενέσθαι βελτίους.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Βάδισον καὶ κτήσῃσιν σεαυτῷ περιζῶμα λινοῦν.

Ὁ βούλεται ἡ εἰκὼν, τοῦτο ἐστὶ· περιζῶμα ἡ οἰκειότης, καὶ περιζῶμα λινοῦν, τὸ ἱερατικόν, τὸ ἀνάλωτον, τὸ εὐπρεπὲς τοῦ λαοῦ, τὸ μηδενὶ τούτων φθειρῆσθαι τῶν εἰωθῶτων, ἢ χροῦσιν, ἢ σπητῇ, ἢ τισι τοιούτοις. Τὸ ἐν πέτρῃ, ἵνα μὴ τις εἴπῃ, ὅτι κατὰ ῥαθυμίαν φύσεως διεφθάρη· οὕτω καὶ Ἰσραηλίται· τοιαῦτα γὰρ φησὶ τὰ ἀνθρώπινα. Νῦν μὲν πόλεμοι, νῦν δὲ μάχαι, νῦν εἰρήνη, νῦν εὐθηνία· ἀνωθεν αὐτοῦς τοιαύτης ἐποίησε μεταβολῆς. Ἐν ὕδατι οὐ διελεύσεται, τοιούτῃσιν καινόν· ἂν γὰρ διέλθῃ ὕδωρ, νομίζουσιν αὐτὸ παλαιὸν εἶναι· ἵνα μὴ νομίσωσι παρὰ τὸ παλαιωθῆναι διεφθάρησαν [Ἰσ. ὡς παρὰ τὸ παλαιωθῆναι διεφθάρη], ἢ λέγομεν ἀδαφές, ἀτεγκτον Βρέχειν γὰρ τὸ τέγγειν ἐστίν, ὃ οἱ πολλοὶ ἀτεγκτον καλοῦσιν. Τοιοῦτος ἦν αἰεὶ ὁ λόγος [Ἰσ. λαός] εἴγε ἐβούλετο. Ὁ γὰρ Θεὸς περιχειμένος, οὐκ ἂν ἦσθετο πένθους, ἢ γήρωσ· ἐκεῖ γὰρ παρὰ τὴν χρῆσιν τὸ τριβῆναι γίνεται. Ἡμεῖς μὲν οὖν οὕτω χρώμεθα, ὥστε εἴ καὶ καινὸν εἶη κατατρίψαι· ὁ δὲ Θεὸς οὕτω χρῆται, ὥστε εἴ καὶ παλαιὸν εἶη ποιῆσαι νέον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς καινῆς γέγονε, περιέθετο αὐτοῦς καὶ ἐποίησε νέους.

Ὁ Ζῶνῃν λέγει λινοῦν· ἐπάγει γοῦν· Καὶ περιβου

περὶ τὴν ὄσφυν σου. Τὸν δὲ προφήτην εἰς τύπον λαμβάνει τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ περιζῶμα, εἰς τύπον τοῦ λαοῦ. *Περὶ θου οὖν περὶ τὴν ὄσφυν σου*, ὡς ἐγὼ τὸν λαόν μου συνήψα ἐμοὶ διὰ τῶν νομίμων.

Kal ἐν ὕδατι οὐ διαλεύσεται.

Ἀπὸ τοῦ ῥύπου μὴ ἀπορρύψῃς, ὡς οὐδὲ ἐγὼ ἀπεστράφην αἵμασιν εἰδωλολατρίας πεφυρμένον.

Λάθε τὸ περιζῶμα, καὶ βάδισον ἐπὶ τὸν Εὐφράτην.

Τίνος ἔνεκεν ἐν τῷ Εὐφράτῃ, καὶ βαδίζειν τοσαύτην ὁδὸν ἐπέτρεψεν; ὁ γὰρ Ἰορδάνης ποταμὸς οὐκ πλησίον ἦν; ἀλλ' ἵνα δείξῃ πόθεν ἔπεισι τὰ κακὰ, καὶ τίνος ἔνεκεν, καὶ πολλὰς ἀφήσιν ἡμέρας.

Kal ἐπορεύθη, καὶ ἔκρυψα. Καὶ ἐγένετο καθ' ἡμέρας πολλὰς.

Ἴνα μάθῃς τὴν μακροθυμίαν· ἵνα γὰρ μὴ νομίσης, τὸ μῆκος τῶν ἡμερῶν πεπονημένα: τὴν φθοράν, καινὸν ἔστι, καὶ ἐν λίθῳ κεῖται, ἐνθα οὕτως σκώληξ ἀπὸ ξύλου ἐξήκει. Κατέκρυψεν αὐτοὺς, τοῦτ' ἔστιν ἐν ἀσφαλείᾳ ἐποίησεν, ὡς περὶ ἐν πέτρᾳ. Ὅτε ἀφ' ἑαυτοῦ ἀφεῖλεν, ἐφόθησεν, ἠπελιθῆσεν, καὶ οὐδὲν ἐγένετο πλέον, λοιπὸν διαφθείρονται. Δείκνυσι ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς, ἢ διαφθορά. Οὐχ ἅμα τὸ ἀρθῆναι ἀπὸ τῆς ὄσφους ἀπώλοντο· οὐ γὰρ ἅμα ὅταν ἡμᾶς ἀπορρίψῃ ὁ Θεός, ἀναιρεῖ· οὐχ ἅμα τῷ νομισθῆναι αὐτοῦ ἀνάξιοι, κολαζόμεθα· ἀλλὰ φέρει πολὺν χρόνον, καὶ τότε ἐπάγει τὴν τιμωρίαν. *Kal κτεῖσαι ὁσαυτῶν*. Οὐ παρά τινος ἔλαθεν, οὐκ εἰς οἰκείαν χρεῖαν· οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο ὁ προφήτης· οὐχ ἵνα σκέπηται, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν οἰκειωσῆται. Ὅσπερ οὖν ὁ προφήτης οὐδὲ περιβαλλόμενος ἐνδοξότερος ἦν, οὔτε ἀποθέμενος ἀδοξότερος ἦν, οὔτε ἐδεῖτο αὐτοῦ, οὕτως οὐδὲ ὁ Θεός. Ὅρα δὲ πῶς οὐ πάντα μανθάνει ἐφεξῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν, ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν ὑπακοήν. Εἶπεν· *Κτεῖσαι, καὶ περὶ θου*. Οὐκ εἶπε, *Διατί*; ἀλλ' ὑπήκουσε. Πάλιν εἶπεν· *Ἵπαγε εἰς τὴν Εὐφράτην*· οὐκ εἶπεν, *Διατί*? ἀλλ' ἐπιληροφρήθη, καὶ ἐπεισθη. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς πράττωμεν. Οὐκ εἶπεν, Ἀσχημοσύνη ἔστι, γέλωσ ἐστίν· ἀλλὰ πάντα πείθεται. Διὰ τοῦτο κατὰ μικρὸν αὐτῷ ἐπιτάσσει, ἵνα μάθῃ τὴν ὑπακοήν.

Τοὺς μὴ βουλομένους ὑπακούειν τῶν λόγων μου, καὶ πορευθέντας ὀπίσω θεῶν ἄλλοτριῶν.

Ὅρα πῶς ἡ ἐπίτασις τὴν τιμωρίαν ἐξηγεῖται; Ὅρα ἰατρῆαν τὰ κακὰ ἀναίρουσαν, οὐκ ἀπλῶς τοὺς ἀνθρώπους; εἶτα λέγει τὴν κακίαν· τοὺς μὴ βουλομένους ὑπακούειν τῷ λόγῳ μου, καὶ πορευθέντας ὀπίσω θεῶν ἄλλοτριῶν· καὶ ὅτι οὐ βούλονται· Ἰδοὺ οὐδὲ ἄλλοι βούλονται. Ἀλλ' οὕτως εὐεργεσίας ἀπῆλυσαν. Τὰ ἔθνη οὐ περιέθηκα ἑμαυτῷ, τούτους δὲ ναὶ οὐ δι' ἑμαυτὸν, ἀλλὰ δι' αὐτούς.

Καθὰπερ κολλᾷται τὸ περιζῶμα περὶ τὴν ὄσφυν τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ἐκόλλησα πρὸς ἑμαυτὸν.

Τὸ περιζῶμα εἰκὼν ἔστι τοῦ λαοῦ, καὶ προφήτης τοῦ Θεοῦ· καὶ ὡς περὶ τὰ πρῶτα κεκολλημένον τῆ τοῦ προφήτου ὄσφιν ἀδιάφθορον ἦν, ταύτης δὲ χωρισθὲν διεφθάρη, οὕτω καὶ ὁ λαός, ἤνικα ὠκείωτο τῷ

lumbum tuum. Prophetam in typum Dei accipit; cinctorium vero in typum populi. *Pone itaque circa lumbum tuum*, quemadmodum ego populum meum mihi lege conjunxi.

Et per aquam non transibit.

Propter immunditiam ne abjicias, sicut nec ego abjeci inquinatum idololatriæ sanguinibus.

VERS. 4. *Tolle cinctorium, et vade ad Euphratem.*

Quare in Euphrate, tantumque iter facere jussit? Num Jordanis flumen prope non erat? sed ut invidetur unde mala ducant originem, et qua de causa multique dies prætereunt.

VERS. 5, 6. *Et ivi, et abscondi. Et factum est post dies multos.*

Ut longanimitatem intelligas: nam ne opinaretur multitudinem dierum illam corruptionem attulisse, novum est, jacetque in petra, ubi non vermis e ligno exsilit. Abscondit eos, hoc est tutos reddidit ut in petra. Cum a semetipso abjecit, terruit, minatus est, nil tamen subsequutum ulterius, tandem corrumpuntur. Ostendit iram Dei causam esse cur corrupti sint. Non simul atque e lumbis ablatis sunt, perierunt: nec enim cum nos Deus ejecerit statim perdit: non simul atque habemur Deo indigni, punimur; sed longo tempore sustinet, tuncque sumit poenas. *Et posside tibi*. Non a quoquam accepit non in proprium usum; nec enim indigebat Propheta: non ut operiretur, sed ut illud sibi ascisceret. Sicut igitur propheta, nec illo indutus honorificentior erat, nec abjecto illo inhonoratior, nec illo indigebat; ita nec Deus. Vide porro ut non omnia discat confertim, sed paulatim, ut illius obedientiam agnoscat. Dixit: *Posside, et pone super lumbos*. Non dixit: Ad quid? sed mandato paruit. Rursus dixit: *Vade ad Euphratem*; non dixit: Cur vadam? sed satis illi fuit, et obedivit. Hoc et nos agamus. Non dixit: Turpe est, ridiculum est, sed paratus fuit ad omnia. Propter hoc illi paulatim præcipit, ut obedientiam disceret.

VERS. 10. *Eos qui noluerunt obedire verbis meis, et ambulaverunt post deos alienos.*

Vides additione malorum poenam illatam? Vides medicinam mala destruentem, non homines ipsos? Deinde vitium explicat, qui noluerunt verbis meis credere, et deos alienos secuti sunt, et quia nolunt: Ecce nec alii volunt. Verum hi beneficio affecti sunt; mihi gentes non addixi, hos autem maxime: non propter me, sed propter eos.

VERS. 11. *Sicut enim adhæret cinctorium circa lumbum hominis, sic agglutinavi ad me.*

Subligaculum imago est populi, et propheta Dei; et sicut antea lumbis prophetæ conglutinatum immune erat a corruptione, se junctum vero corruptum est; sic et populus, dum Deo adhærebat, liber

erat ab omni noxa, aversus autem ab illo, evasit A
omnino inutilis.

Ut esset mihi in populum, et in gloriationem et in gloriam.

Non quod ipse gloriae indigens, sed propter homines. Esto; me non vultis glorificare, quare vosmetipsos inhonorastis?

VERS. 12. *Et dices ad populum istum: Omnis uter implebitur vino.*

Rursus exemplum: sicut uter ad hoc factus est ut impleatur, ita et vos necesse pariter est, veluti ad hoc natos impleri pœnis. Per has enim duas similitudines ostendit, non quod puniat, sed quod summopere et citra curationem puniat.

VERS. 13. *Et dices... Ecce ego impleo... et reges eorum.*

Ne putate majores vestros fore vobis defensionem. Hoc vos magis obnoxios facit.

Et sacerdotes.

Nolite putare fore vobis solatii dignitatem, hoc potius in vestram tendit perniciem.

VERS. 14. *Et dispergam eos... Et patres eorum... Non desiderabo, et non parcam.*

Nam sæpe misereri eorum solemus, qui pœnas luerunt. Ego autem, inquit, id non faciam. Et licet ingens pœna sit, senes absumi, me tamen qui misericors sum, id non flectet.

VERS. 15. *Audite et auribus percipite... quia Dominus locutus est.*

Circumspice ubique prophetam, ut semper dum loquitur de pœnis, et causam adnectat. Nec solum hoc, sed cum dicit: Non miserebor, non parcam: quasi de desperatis locutus, rursus cohortationem adjiciat. Qui enim hæc dixerat, et instar sententiæ protulerat, vide quæ dicat: *Audite, et auribus percipite*: ne perfunctorie audiat, nec vagetur animus. Nil enim ita mentem labefactat, ut Dei verbis non attendere. Num enim hominum sunt hæc minæ, quas sæpe falli contingit? Deus est, qui potens est, qui semper ad exitum ducit.

VERS. 16 *Date Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat.*

Credite iis quæ dicuntur. Num enim non dabit? *Et post hæc*: Sed ante malorum experimentum, antequam contenebrescat, captivitatem ignovit.

Et antequam offendant pedes vestri.

Ea enim adversitatum natura est: tenebras semper omnium oculis offundere solent.

Et exspectabit ad lucem, et ibi umbra mortis, et ponentur in tenebras.

Non, inquit, succedit dies. Nec enim sit ordine naturæ, sed connexionem calamitatum; considera enim quale erat abduci eos captivos, patriaque or-

θεῶ, ἔμενε ἀδελφῆς, τοῦτου δὲ ἀποστάς, παντά-
πασι γέγονεν ἄχρηστος.

Τοῦ γενέσθαι μοι εἰς λαὸν ὀνομαστόν, καὶ εἰς καύχημα, καὶ εἰς δόξαν.

Τὰυτα λέγει οὐχ ὡς αὐτὸς δεόμενος δόξης, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔστω· ἐμὲ οὐ βούλεσθε δοξάσαι, τίνας ἔνεκεν ἑαυτοὺς ἠτιμάσατε;

Καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον· Πᾶς ἀσκήσ πληρωθήσεται οἴνου.

Πάλιν ὑπόδειγμα· ὡσπερ ὁ ἀσκήσ πρὸς τοῦτο γένηται, ὥστε πληροῦσθαι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀνάγκη ἐστί λοιπὸν, ὡσπερ πρὸς τοῦτο γενομένους, οὕτω πληρωθῆναι τῆς τιμωρίας. Διὰ γὰρ τῶν δύο εἰκότων δεῖκνυσιν, οὐχ ὅτι τιμωρεῖται, ἀλλ' ὅτι, μεθ' ὑπερβολῆς, καὶ ἀνιάτως.

B *Καὶ ἐρεῖς... Ἴδού ἐγὼ πληρῶ... καὶ τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν.*

Μὴ νομίσητε ἔχειν ἀπὸ προγόνων ἀπολογίαν· τοῦτο μάλιστα ὑμῶν κατηγορεῖ.

Καὶ τοὺς ἱερεῖς.

Μὴ νομίσητε ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἔχειν παραμυθίαν· τοῦτο μάλιστα ὑμᾶς ἀπόλλυσι.

Καὶ διασκορπιῶ αὐτούς... Καὶ τοὺς κατέρας αὐτῶν... Καὶ οὐκ ἐπιποθήσω, καὶ οὐ φείσομαι.

Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις εἰώθαμεν μετὰ τὴν τιμωρίαν ἐλεεῖν τοὺς τιμωρουμένους, Ἐγὼ, φησὶν, οὐδὲ τοῦτο ποιήσω. Κἂν μεγάλη ἡ τιμωρία ἢ γερόντων ἀναλωμένων [ἄλλ. ἀλωμένων], ἀλλ' ἐμὲ τοῦτο οὐκ ἐπικάμψει τὸν φιλόδηρον.

C *Ἀκούσατε, καὶ ἐνωτίσασθε... ὅτι Κύριος ἐλάλησεν.*

Παρατήρει παρὰ πάντα τὸν προφήτην, πῶς καὶ ὅταν τιμωρίαν λέγῃ, τὴν αἰτίαν ἀεὶ τίθησι. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅταν εἴπῃ, ὅτι οὐκ ἐλεήσω, οὐ φείσομαι, καὶ ὡς περὶ ἀπεγνωσμένων διελέχθη, πάλιν παραινέσειν εἰσάγει. Ὁ γὰρ τοιαῦτα εἰρηκῶς, καὶ ἀποφαινόμενος, ἄκουσον τί φησιν· Ἀκούσατε, καὶ ἐνωτίσασθε. Μὴ ἀπλῶς ἀκούσητε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀπόνοιαν ποιεῖ, ὡς τὸ μὴ προσέχειν τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις. Μὴ γὰρ ἀνθρώπων εἰσὶν αἱ ἀπειλαί, ἅς πολλάκις καὶ διαφεύσασθαι δυνατόν; Θεὸς ἐστὶν ὁ ἰσχύων, ὁ ἐπάγων ἀεὶ τὸ τέλος.

D *Δότε τῷ Κυρίῳ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι.*

Πιστεύσατε τοῖς λεγομένοις· Μὴ γὰρ οὐ δώσετε αὐτῷ; *Καὶ μετὰ ταῦτα*· Ἀλλὰ πρὸ τῆς τῶν δεινῶν πείρας, πρὸ τοῦ συσκοτάσαι τὴν αἰχμαλωσίαν αἰνίττεται.

Καὶ πρὸ τοῦ προσκῆψαι τοὺς πόδας ὑμῶν.

Γοιαύτη γὰρ τῶν δεινῶν ἢ φύσις· σκότος ἀεὶ εἰσθε καταχέειν τῶν ὀφθαλμῶν ἀπάντων.

Καὶ ἀναμενεῖτε εἰς φῶς, καὶ ἐκεῖ σκιὰ θανάτου, καὶ τεθήσονται εἰς σκότος.

Οὐ διαδέχεται, φησὶν, ἡ ἡμέρα. Οὐ γὰρ κατὰ φύσιν ἀκολουθίαν γίνεται, ἀλλὰ κατὰ συνθηκῶν [ἴσ. συνάφειαν] δεινῶν· ἐννόησον γὰρ οἶον ἦν ἀπάγε-

σθαι αὐτοὺς αἰχμαλώτους, καὶ πατρίδος στερίσασθαι. Οὐ βούλεσθαι, ὡς Θεῷ δόξαν δοῦναι; καὶ ἵνα τὰ δεινὰ ἀποκρούσησθε.

Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν.

Ἐννόησον μέγεθος συμφορᾶς, ὅταν μὴδὲ δακρῦναι ἐξῆ τὰ πάθη τὰ οικεῖα, ἀλλὰ καὶ ταύτην ὡσιν ἀφηρημένοι τὴν ἐξουσίαν. Ὅρα πῶς πανταχόθεν [ἀλλ. πανταχοῦ] ἐπαίρει τὸ μέγεθος τῶν κακῶν, ἵνα καὶ οὕτως αὐτῶν καθίσκηται. Τί ταύτης τῆς οὐδύνης χειρόν, μὴδὲ δακρῦναι δύνασθαι τὰ οικεῖα πάθη; Ἄλλ' οὐδὲν ἐκείνων τὴν σκληρότητα ἐμάλαξε καὶ τὸ τραχύ.

Κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν ἀπὸ προσώπου ὕβρεως.

Τουτέστιν, οὐδὲ μετὰ ἀδείας ὑμῖν ἐξιστι πενθεῖν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

Ἐἵπατε τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς δυναστεύουσι· Ταπεινώθητε.

Οὐ γὰρ αὐτοῖς διελέγετο, ἀλλὰ τῷ πλήθει. Ἐννόησον ὅση ἡ τοῦ προφήτου παρρησία, ὅταν διὰ τῶν ὑπηκόων τοιαῦτα σημαίνῃ τοῖς ἀρχουσιν· Ἐκόντες ποιήσατε, ὃ μικρόν ὕστερον μετ' ἀνάγκης ἔσται. Μὴ γὰρ οὐ ταπεινώθησεσθε; Ἀλλὰ νῦν παρ' ὑμῶν γενέσθω, ἵνα μὴ γένηται παρὰ τῶν πολεμίων. Τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔστω· κρίνωμεν ἑαυτοῖς, ἵνα μὴ κρίνῃ ὁ Θεὸς ἡμῖν.

Ἀνάλαβε τοὺς ὀφθαλμοὺς σου, Ἱερουσαλήμ.

Πρὸς τὴν πόλιν αὐτὴν διαλέγεται νῦν. Τὰ μέλλοντα, ὡς παρόντα λέγει· καὶ συνεχῆς οὗτος ὁ λόγος.

Καὶ σὺ ἐδίδαξας αὐτοὺς ἐπὶ σὲ μαθήματα εἰς ἀρχὴν σου.

Τουτέστιν, Ἐπικαλουμένη αὐτῶν τὴν βοήθειαν, καὶ εἰδωλοατροῦσα παρεσκύασας αὐτοὺς ἀρχεῖν σου.

Καὶ ἐδίδαξας αὐτούς.

Ἦώς, εἰπὲ, καὶ τίνι τρόπῳ; Ἄει καταφεύγουσα πρὸς αὐτοὺς, δεικνύουσα, ὅτι ἀσθενὴς τις εἶ, καὶ τῆς βοηθείας ἠρήμωσαι τῆς παρὰ Θεοῦ. Τὰ ἀπόρρητα πάντα ἀπεκάλυψας· ταῦτα μάλιστα σε ἐποίησαν ἀμαρτεῖν, ὅτι συνεχῶς αὐτοὺς ἐποίησας καλεῖσθαι.

Καὶ ἐὰν εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Διατὶ ἀπήτησέ μοι.

Ὅρα, ποτὲ μὲν τῶν δεινῶν ἐπαίρει τὴν φύσιν, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς αἰσχύνης, καὶ τῆς ἀδοξίας αὐτοὺς δάκνει· εἴθε γὰρ καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς οὐχ ἤττον λυπεῖν ἡμᾶς τὰ τῆς ἀδοξίας. Καὶ καθάπερ ἐπὶ γυναῖκος ἀσχημονούσης παρέστησεν. Οὐδὲν γὰρ παραιτεῖται λέγειν ὁ προφήτης τὸ δυνάμενον αὐτῶν καθυκέσθαι· καὶ πάλιν· Τί λέγεις μετὰ τσαύτας παραιτήσεις, καὶ προφητείας; ἔτι καὶ ἀγνοοῖσι τὴν αἰτίαν τῶν συμβαινόντων; Ναί. Ἔθος γὰρ τοῖς κολαζομένοις τοῦτο θέλειν, ἀγνοεῖν τὰς αἰτίας, καὶ μάλιστα ὅταν ὑπερβάλλῃ τὸ πλήθος τῶν δεινῶν. Ἐὰν εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· οὐδὲ γὰρ ῥῆξαι φωνὴν ἐξουσίαν ἔξεῖς λοιπόν.

Ἐὶ ἀλλάξεται Ἄθιοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ.

Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐγκαλεῖς; τίνος ἔνεκεν πέμπεις προφήτας; Τίνος ἔνεκεν λέγεις, οὐκ ἠβλήσατε

A bari. Non vultis ut Deo gloriam dare? saltem ut ærumnas effugiatis.

VERS. 17. Quod si non audieritis, in abscondito plorabit anima vestra.

Considera calamitatis magnitudinem, quando ne flere quidem propria mala permittitur, sed hæc quoque facultate privati sunt. Vide ut omni ex parte vim ærumnarum extollat, ut vel ita dicendo eos permoveat. Quid hoc dolore acerbius, ut propria mala ne plorare quidem liceat? Sed nihil eorum duritiem asperitatemque emollivit.

In abscondito plorabit anima vestra a facie injuriæ.

B Hoc est, in captivitate nec lacrymas vobis liber fundere permittitur.

VERS. 18. Dicite regi et potentibus: Humiliamini.

Non enim eos alloquebatur, sed multitudinem. Considera quanta sit prophetæ libertas loquendi, cum per subditos talia principibus indicet: Efficite sponte quod paulo post necessitate futurum est. An non humiliabimini? Fiat nunc hoc a vobis, ne fiat ab hostibus. Hoc idem fiat a nobis, siamus nobis ipsis judices, ne Deus judicet nos.

VERS. 20. Leva oculos tuos, Jerusalem.

Urbem ipsam nunc alloquitur. Futura uti præsentia narrat: continuatusque est hic sermo.

C VERS. 21. Et tu docuisti eos adversum te doctrinas in principatum tuum.

Hoc est, eorum advocans auxilium, et idolorum cultui dedita, illos tibi constituisti principes.

Et tu docuisti eos.

Quomodo et qua ratione? Semper ad eos confugiens ostendens te imbecillam, et auxilio Dei destitutam. Arcana detexisti omnia: hæc tibi causa peccandi fuerunt, quod eos assidue advocabas.

VERS. 22. Quod si dixeris in corde tuo: Quare occurrerunt?

Vide: modo quidem ærumnarum gravitatem exaggerat, modo vero probri et ignominia mordet; solet enim et in ipsis calamitatibus non minorem nobis afferre mœrorem ignominia. Idque nobis exemplo mulieris inverecunde se gerentis proposuit, nihil enim prætermittit propheta, quod ad inurendum illis dolorem faciat; et iterum, Quid repetis, post tot cohortationes et vaticinia? adhuc futurorum causas ignorant? Ita plane; mos quippe est eorum qui puniuntur, hoc velle, ignorare causas, et præsertim ubi malorum copia vehemens est. Si dixeris in corde tuo, nec enim in voces prorumpere tibi dabitur facultas ulterius.

VERS. 23. Si mutabit Æthiops pellem suam.

Quare igitur increpas? cur mittis prophetas? cur dicis: Noluistis me audire? si naturalis est iniqui-

tas, quid conquereris? Vides ut absurdum hoc sit? Sed e nostra amentia oritur hoc absurdum. Nam sensus hujus dicti is est. Quod voluntariam malitiam in habitum commutastis. Discere enim non oritur a natura. Qui didicit antea ignorantia tenebatur, et discit. Non igitur natura malus: insitum enim a natura, sub disciplinam non cadit. Non discimus, quod dormire oporteat, quod lumen aspicere deceat; a natura enim hæc sunt, et magistros non quærimus; sed velimus, nolimus, adveniunt. At ubi disciplinæ locus est, est et ignorantia locus, et post ignorantiam disciplina. Quid ergo ait? Hyperbolice loquitur, sicut et nos dicimus; puer hic nunquam poterit ad sanam mentem reduci. Prævium ingenium, ut saltem sic rubore suffusi convertantur.

VERS. 24. *Et disseminavi eos quasi stipulas.*

Vide ut simul et facilitatem ostendat, et potentiam et iram explere volens.

VERS. 25. *Sic sors tua, et pars inobediendiæ vestræ adversum me.*

Hi tuæ fructus incredulitatis, quandoquidem pseudoprophetae opposita dicebant.

Sicut oblita es mei. Et ego.

Vide quæ causa sit; idem et ego faciam.

VERS. 26. *Et ego nudabo posteriora tua.*

Tu prior horum auctor. Amari volo, et abnuis. Propterea hæc agam, ut zelotypus quispiam, nec punire volens eam, quæ contumeliosa est, nec potens æquo animo ferre quæ gesta sunt nulli parcit ad eam sermoni; sed loquitur ut expleat furorem, et indulget quidem amori, dum non punit, quiescit vero, ut illam verbis lacessivit; ita et Deus.

VERS. 27. *Et adulterium tuum, et hinnitus tuus, et alienatio fornicationis tuæ.*

Quid hinnitus? furorem vestrum agitationemque ipsius exprimit.

Super colles, et in agris vidi abominationes tuas.

Nec domi, nec occulte, sed publica et manifesta omnibus fornicatio: palam erit omnibus tua confusio. Ignominia tua edicit te.

Væ tibi, Jerusalem.

Quod et punire vult, deque puniendis ipsis dolet, et luget, et plangit, et miseretur.

CAP. XIV.

VERS. 1. *Et factum est verbum Domini ad Jeremiam de siccitate.*

Dixit innumera, minatus est similitudinibus, non crediderunt, ut lumbis, baculi nucis, cæterorumque. Venit ergo ad pœnas.

VERS. 2. *Luxit Judæa.*

Non dixit forum, sed portæ, cum nemo esset qui exiret: quod maximum desolationis indicium.

ἀκούσαι μου; εἰ φύσεώς ἐστιν ἡ πονηρία, τίνας ἐνεκεν μέμφη; Ὁρᾷς τὴν ἀτοπίαν; Ἄλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀνοίαν ἡ ἀτοπία. Ὁ γὰρ βούλεται εἰπεῖν τοῦτο ἐστιν, ὅτι τὴν ἐκ προαιρέσεως κακίαν εἰς ἔξιν σχεδὸν μετεστήσατε. Τὸ γὰρ μαθεῖν οὐ φύσεώς ἐστιν. Ὁ μαθὼν πρότερον ἐν ἀγνοίᾳ ἦν, καὶ μανθάνει. Οὐκ ἄρα φύσει πονηρός· τὸ γὰρ φύσει οὐ δεῖται μαθήσεως. Οὐ μανθάνομεν ὅτι δεῖ καθεύδειν, οὐδὲ ἀπὸ δεῖ τὸ φῶς ὄρα. Ταῦτα γὰρ φυσικά, καὶ διδάσκαλον οὐκ ἀναμένομεν, ἀλλὰ καὶ θελόντων, καὶ μὴ θελόντων ἐπεισιν. Ἐνθα δὲ μαθεῖν ἐστι, καὶ ἀγνοῆσαι ἐνι, καὶ ἐξ ἀγνοίας ἡ μάθησις. Τί οὖν ἐστι; Φησὶν ὑπερβολικῶς, ὡς περ καὶ ἡμεῖς λέγομεν· Οὐ δύναται ὁ παῖς οὗτος εὐχρηστῆσαι· κακὴ φύσις· ἵνα κἀν οὕτως ἐρυθρίασαντες μεταβάλλονται.

B

Καὶ διέσπειρα αὐτοὺς ὡς σπόγγα.

Ὅρα καὶ τὴν εὐκολίαν πῶς δείκνυσιν ὁμοῦ, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὸν θυμὸν ἐκπλήσαι [ἄλλ. ἐμπλήσαι] θέλων.

Οὕτως ὁ κληρός σου, καὶ μέρος τοῦ ἀπειθεῖν ὑμᾶς ἐμοί.

Τοιαῦτα καρπώσῃ τῆς ἀπειθείας, ἐπειδὴ οἱ ψευδοπροφήται τὰ ἐναντία ἔλεγον.

Ὡς ἐπελάθου μου, κἀγώ.

Ὅρα τὴν αἰτίαν οὖσαν· Οὗτω καὶ ἐγὼ ποιήσω.

Κἀγὼ ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου.

Σὺ μοι τὴν ἀρχὴν ἔδωκας. Φιλεῖσθαι βούλομαι, καὶ οὐ θέλεις. Διὰ τοῦτο ταῦτα ποιήσω, καθάπερ τις ζηλότυπος, μήτε κολάσαι βουλόμενος τὴν εἰς αὐτὸν ὑβρίζουσαν, μήτε πρᾶως δυνάμενος ἐνεγκεῖν τὰ συμβάντα, οὐδενὸς φείδεται βήματος ἐν τοῖς πρὸς αὐτὴν, ταύτῃ [Ἰσ. λαλεῖ δὲ] δὲ ὡς τὸν θυμὸν ἐκπληρῶν, καὶ τῷ μὲν μὴ κολάσαι τῷ φίλτρῳ χαρίζομενος, τῷ δὲ ὑβρίσαι ἀναπαύων ἑαυτὸν· οὕτω καὶ ὁ θεός.

Καὶ αἱ μοιχεῖαι σου, καὶ ὁ χρεμετισμός σου, καὶ ἡ ἀπαλλοτριώσις τῆς πορνείας σου.

Τί ἐστι χρεμετισμός; τὴν μανίαν, τὴν παροίστησιν αὐτῆς ἐμφανίζει.

Ἐπὶ βουνῶν καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐώρακα τὰ βδελύγματά σου.

Οὐδὲν ἐν οἰκίᾳ, οὐδὲ λάθρα· δεδημοσιευμένη, καὶ πάνδημος ἡ πορνεία. Ἐμπομπεύει [ἄλλ. ἐμπομπεύσει] σου ἡ αἰσχύνῃ.

D

Ὅσαι σοί, Ἱερουσαλήμ.

Ὅτι καὶ βούλεται κολάσαι, καὶ ἀλγεῖ ἐπὶ τοῖς κολαζομένοις αὐτοῖς, καὶ θρηνεῖ, καὶ δόρυεται, καὶ ἔλαει.

ΚΕΦ. ΙΔ'.

Λόγος Κυρίου, ὃς ἐγενήθη πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας.

Εἶπε μυρία, ἠπειλήσεν, οὐκ ἐπίστευσαν διὰ εἰκότων, ὡς τοῦ περιζώματος, ὡς τῆς ῥάβδου τῆς καρυίνης, καὶ τῶν λοιπῶν. Ἀρχεται λοιπὸν τῶν τιμωρῶν.

Ἐπένθησεν ἡ Ἰουδαία.

Οὐκ εἶπεν, ἡ ἀγορὰ, ἀλλ' αἱ πύλαι, οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐξιόντος; ὃ μέγιστον ἐρημίας τεκμήριον.

Και ἡ κραυγὴ τῆς Ἰερουσαλὴμ ἀνέβη.

Τὸν Θεὸν ἐπεκαλοῦντο ὅτι ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν.

Και οἱ μεριστῆρες αὐτῆς ἀπέστειλαν τοὺς νεωτέρους αὐτῶν ἐφ' ὕδωρ.

Ὅρα τὴν τιμωρίαν πάντων ἀποτομένην ὡς γὰρ δὴ λιμὸς ἐγένετο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσυχμός. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν σιτίων ἀποκειμένων τὴν προσδοκίαν, ἀλλὰ μὴ τὴν πείραν εἶναι τοῦ λιμοῦ, τῆ τοῦ ὕδατος σπάνει προκατέλαβεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν.

Ἐλθοσαν ἐπὶ τὰ φρέατα, καὶ οὐκ εὔρισαν ὕδωρ.

Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ ὕδατος θέοντος τοῦ πνευματικοῦ ταῖς διδασκαλίαις οὐ προσεῖχον, ἀπὸ τούτων αὐτοὺς σωφρονίζει, ὥστε μὴ εἰς πείραν ἐλθεῖν τῶν δεινῶν. εἶτα λέγει καὶ τὴν τῶν ἀλόγων ἀνάγκην.

Ἐσχύνθησαν οἱ γεωργοί.

Εἰκότως. Τίνος ἕνεκεν ἠσχύνθησαν, εἰπέ μοι; Μὴ γὰρ παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν; μὴ γὰρ τῆς αὐτῶν βλαθυμίας [Ἰσ. μὴ γὰρ παρὰ τὴν αὐτῶν βλαθυμίαν]; τῆς ἕνωθεν βλαπτικῆς γέγονε τὸ πᾶσι. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἠσχύνθησαν; ὅτι αὐτοὶ αἰτίοι διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν ὅτις γὰρ ἁμαρτάνουσιν, οὐδεμίαν ἐλάττων τιμωρίαν πρόσεστιν ἢ ἀσχύνη. Καὶ τὸ ἐν αὐτῷ [Ἰσ. δι' αὐτὸ] κολάζεσθαι.

Καὶ ἐλαφοὶ ἐν ἀγρῷ ἔτενον.

Τίνος ἕνεκεν τὰ ἄλογα κολάζεσθαι; διὰ τοὺς ἀνθρώπους, εἰς διόρθωσιν τούτων, ἐπειδὴ καὶ δι' αὐτούς γέγονεν.

Ὁναγροὶ ἐσθησαν ἐπὶ τὰς κάπρας.

Ἰστέον, ὅτι τὰ ἐρημώτερα οὗτοι νέμονται. Τί ἐστιν, ἐλκυσαν ἄνεμον; τὸν ἀπὸ τοῦ δίψους παραμυθούμενοι καύσωνα. εἶδες ὀργὴν Δεσπότου; εἶδες φιλανθρωπίαν ὁμοῦ μετὰ ὀργῆς; φεῖδεσθαι τῶν παιδῶν, καὶ εἰς τοὺς δούλους τὴν ὀργὴν ἀφίησιν, ἵνα καὶ οὕτω σωφρονισθῶσιν.

Ἅτε γὰρ ἀπρονοήτα ὄντα ταῦτα τὰ ζῶα, αἰσθάνεται πρῶτα τοῦ λιμοῦ. Καὶ οὐ λέγει τὰ ἡμέρα ζῶα βοῦς καὶ πρόβατα, ἀλλὰ τὰ ἄγρια δεικνύς τὴν ἐπιτάσιν ὅτι δι' αὐτούς καὶ ταῦτα γεγένηται, εἰ καὶ μὴ εἰς χρῆσιν, ἀλλ' εἰς θεογνωσίαν.

Ὁναγροὶ ἐσθησαν ἐπὶ τὰς κάπρας, ἐλλκυσαν ἄνεμον ὡς δράκων.

Ἄγριον τὸ ζῷον ὁ βναγρος, καὶ ἐπιβαίνων πεδιάσιν, καὶ διαφθεύων καρπούς. λέγει τοίνυν, ὅτι ἐκ τῆς ἀβροχίας εἰς ἀσθένειαν ἤλθε καὶ τοῦτο τὸ ζῷον. Τὸ δὲ, *Ἐλλκυσαν ἄνεμον ὡς δράκων*, ὁ Ἑβραῖός τινα τοιαύτην τὴν ἔνοιαν ἔχει· *Ἐλλκυσαν ἄνεμον ὡς ζῷον ὅπ' ἀνέμου συλλαμβάνον*. Φασὶ δὲ τοιαύτην εἶναι τὴν σφίγγα. Ὅσπερ γὰρ ἐκεῖνη ἔδεται τῆ τοῦ ἀνεμου προσβολῇ ὡς ἐν συνουσίᾳ γιγνομένη, οὕτω, φησί, καὶ οἱ βναγροὶ πρὸς τὸν ἄνεμον εἰσθήκισαν ὑπὸ τῆς ἐνδείας παραμυθίαν ἔχοντες τοῦ ἀνέμου τὴν φοράν. μάλλον δ' ἂν τις οὕτω νόησοιτο, *Ἐλλκυσαν ἄνεμον ὡς δράκων*, τοῦτέστιν, ἀπὸ τῆς ἐνδείας ὠγκῶντο ἐπιλειπούσης γὰρ τῆς τροφῆς, ἀναθοῦν εἶδος τοῖς ἀλόγοις, ὄϊον βοῦς, ἵπποις, καὶ τοῖς τοιούτοις. Τοῦτο δὲ ποιεῖν καὶ ὁ βναγρος εἴθε. Τὸ οὖν, *Ἐλλκυσαν ὡς δράκων*, τοῦτέστιν, ὡς οὕτως

A *Et clamor Jerusalem ascendit.*

Deum invocabant; cum eos neci traderet, illius opem postulabant.

VERS. 3. *Et magnates ejus miserunt juniores suos ad aquam.*

Vide pœnam æque omnes affigentem; nam non tantum fames, sed et siccitas fuit. Cum enim, frumento utique reposito, exspectatio famis esset non ipsum experimentum, per aquarum inopiam prævertit cogitationes eorum.

Venerunt ad puteos, et non invenerunt aquam.

Cum enim fluente aqua spiritali doctrinis non attenderent, per hæc eos saniores reddit, ne malorum experimentum caperent. His addit et brutorum angustias.

VERS. 4. *Confusi sunt agricolæ.*

Merito. Quare confusi sunt, dic, obsecro? An forte ipsi causam non dederunt? et ob nullam eorum socordiam? Dei vero nutu subsecuta res est. Cur ergo confusi sunt? quod ipsi malorum causa sunt propter iniquitates suas, peccantibus enim pœna est nulla inferior ipsa confusio, et punitionis causa.

VERS. 5. *Et cervæ in agro pepererunt.*

Quam ob causam bruta quoque puniuntur? ut homines corrigantur, nam et propter illos facta sunt.

VERS. 6. *Onagri steterunt in rupibus*

Sciendum est, loca magis solitaria eos depasci. Quid sibi vult, traxerunt ventum? sitis æstum moderantes. Vidistin' Domini iram? vidistin' humanitatem iræ conjunctam? Parcit liberis, et iram in servos effundit, ut saltem ita ad mentem redirent.

Cum enim hæc animalia sibi non provideant, famem prima sentiunt. Nec mansuetas ait animantes, boves, et oves, sed feras ostendens miseriæ magnitudinem; nam et illæ propter eos factæ sunt; et licet non ad usum, tamen ad Dei cognitionem.

Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum, quasi draco.

Ferum animal est onager, campis insiliens, et destruens fructus. Ait itaque, præ siccitate in ægritudinem decidisse et hoc animal. Illud vero, *Traxerunt ventum quasi draco*, Hebræus hunc habet sensum: *Traxerunt ventum ut animal ex vento concipiens*. Talem porro sphingem esse asserit. Ut enim illa occursu venti gaudet, ac si in coitu esset, sic, ait, onagri ad ventum steterunt præ inopia flantis venti solatio recreati. Quin meliori hoc intelligi potest sensu: *Traxerunt ventum quasi draco*, hoc est, præ inopia rudabant; deficiente quippe cibo animalia rationis expertia vocem extollere consueverunt, asini scilicet, equi, et similia; hoc item et onagro usu venit. Igitur, *Traxerunt ventum ut draco*, videlicet, sicut hic sibilans longè vocem emittit, sic et onagri præ inopia clamabant, ut

audiri possint. Syri autem illud ut *draco*, non haberi asseverant. Quidam etiam dicunt draconem natura sua vento nutriri: itaque foræ huic onagros comparavit, ut siccitatis significaret calamitatem.

VERS. 7. *Peccata nostra restiterunt nobis.*

Vide preces quibus propheta utitur, et illi ipsi quoque, nempe ut calamitate resipiscentes. Nam ingens interseptum sane peccatum est: et sicut satellites quidem inopes et infimæ fortunæ homines a principibus arcant, volentes alloqui baculis rejicientes, sic et peccata faciunt. Cum enim nihil ex nobis habeamus, sola Dei humanitas ad veniam restat.

Quoniam multa sunt peccata nostra coram te.

Non in conspectu hominum. Cum enim Deus examinat, multa emergunt peccata. Non quod rigidior sit in inquirendo, quam homines. Absit. Quomodo igitur plura apparent? quoniam homines quidem ignorant, ipse vero scit. Poterimus igitur unusquisque sic consequi salutem, si omnes in no-men ejus confugerimus.

Quia tibi peccavimus.

Quid sibi vult illud, Tibi? Qui non exacerbaris in homines. Tibi Domino, qui potes parcere, qui peccata non ponderas.

Expectatio.

Hoc est, tu facis ut nos hæc perferamus, qui solus es Deus; homines vero pœnas exigunt secundum potentiam, et humanitatem suam. Illic autem dicit. *Flagras* has nemo potest tollere. Quoniam ergo tu solus potens, dimitte: hoc tibi lex est, et hominibus sæpe dicimus; imitare te ipsum propter te ipsum.

VERS. 9. *Numquid eris quasi homo dormiens?*

Sic nos, inquit, dereliquit, quemadmodum qui diversatur de nullo curat: non igitur Deus obdormit. Vides ut latenter tibi ostendat non esse in Deo locum affectationibus? Posse tibi præsto est; sed potes quidem, iniquitates vero nostræ obsistunt; at saltem propter te ipsum:

VERS. 9. *Et tu in nobis es, Domine. Et nomen tuum invocatum est super nos.*

Non amplius confugit ad Patres, sed ad nomen Dei: hoc fecit et Moyses, ne contumelia fieret.

VERS. 10. *Sic dicit Dominus: Dilexerunt movere pedes suos.*

Hoc est nihil firmum apud ipsos, stabileque, semper hic illuc resiliunt. Hoc et Elias dicit: *Usque dum claudicabitis in utrisque poplitis vestris* *?

Dilexerunt movere pedes suos, et non pepercerunt.

Id est, summo studio in idola currerunt, nec eos pernituit.

* III Reg. XVIII, 21.

Α συρίζων ἐπὶ πολλὴ τὴν φωνὴν ἐκπέμπει, οὕτω καὶ οἱ θναγοὶ βοήσουσιν ὑπὸ τῆς ἐνδείας ἐξάκουστον. Λέγουσι δὲ Σύροι τὸ, ὡς δράκων, μὴ ἔχειν. Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι ὁ δράκων πέφυκε τῷ ἀνέμῳ τρέφεσθαι· παρέβαλεν οὖν τούτῳ τῷ ζώῳ τοὺς θνάγρους, ἵνα δείξῃ τὴν ἐκ τῆς ἀβροχίας συμφορὰν.

Αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀντέστησαν ἡμῖν.

Ὅρα τὴν ἱκετηρίαν ἀπὸ τοῦ προφήτου γεγενημένην, καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ ἐκείνων ὡς ἀπὸ τῆς συμφορᾶς σωφρονισθέντων. Μέγα γὰρ ὄντως τειχίον ἡ ἁμαρτία καὶ καθάπερ στρατιώται τινὲς πένητας, καὶ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους ἀπειργουσι τῶν ἀρχόντων, βουλομένους ἐντυχεῖν βάβδοις ἀποδιώκοντες· οὕτω καὶ αὗται ποιοῦσιν. Ὅταν γὰρ οἰκοθεν οὐδὲν ἔχωμεν, αὕτη καταλείπεται συγγνώμη, [Ἰσ. εἰς συγγ.] ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.

Ὅτι πολλαὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἐναντίον σου.

Οὐκ ἐναντίον ἀνθρώπων. Ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ἐξετάξῃ, πολλαὶ φαίνονται αἱ ἁμαρτίαι. Οὐκ ἐπειδὴ πικρότερον ἐξετάζει τῶν ἀνθρώπων· μὴ γένοιτο. Πῶς οὖν φαίνονται πλείους; ὅτι ἀνθρωποὶ μὲν ἀγνοοῦσιν, αὐτὸς δὲ ἐπίσταται. Οὐκοῦν δυναμέθα ἕκαστος οὕτω σώζεσθαι, εἰ μέλλοιμεν ἐπὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καταφεύγειν ἅπαντες.

Ὅτι σοὶ ἡμάρτομεν.

Τί ἐστι σοί· τῷ μὴ παροξυνομένῳ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους. Σοὶ τῷ Δεσπότη, τῷ δυναμένῳ φείσασθαι, τῷ ὑπερορῶντι τὰ ἁμαρτήματα.

Ἐπιμομή.

Τοῦτ' ἐστι· Σὺ ποιεῖς ἡμᾶς ὑπομῆναι ὁ μόνος Θεὸς, οἱ δὲ ἀνθρωποὶ τιμωροῦνται καὶ τὴν δύναμιν [Ἰσ. κατὰ τὴν δύναμιν] αὐτοῦ, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐνταῦθα δὲ λέγει· Τὰς πληγὰς ταύτας οὐδεὶς δύναται λύσαι. Ἐπεὶ οὖν καὶ δύνασαι σὺ μόνος, ἄνευ. Νόμος οὗτός σοι τοῦτο καὶ ἀνθρώποις πολλάκις λεγόμεν, Σαυτὸν μίμησαι διὰ σαυτόν.

Μὴ ἔση ὡς περ ἀνθρώπος ὑπῶν;

Οὕτως, φησὶν, ἡμᾶς εἴασεν, ὡς περ ὁ καταλύων οὐδενὸς φροντίζει. Οὐκ ἄρα ὑπνοὶ ὁ Θεός; Ὅρα; πῶς λανθανόντως σοὶ ἐκφαίνει τὸ ἀπαθέ; Πάρεστί σοι τὸ δύνασθαι· ἀλλὰ δύνασαι μὲν, αἱ δὲ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀνθίστανται· ἀλλὰ καὶν διὰ σέ.

Καὶ σὺ ἐν ἡμῖν, Κύριε. Καὶ τὸ ὄνομα σου ἐκικέκληται ἐφ' ἡμᾶς.

Οὐκέτι ἐπὶ τοὺς Πατέρας καταφεύγει, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ· τοῦτο καὶ οἱ περὶ Μωυσῆν ποιοῦσιν ἵνα μὴ ὑβρισθῇ.

Οὕτως λέγει Κύριος· Ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν.

Τουτέστιν, οὐδὲν βέβαιον παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' μεταπηδῶσι. Τοῦτο καὶ Ἠλίας φησὶν· Ἔως ποτε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν;

Οὕτως ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐφείσαντο.

Τουτέστιν, ἔστερξαν τρέχειν ἐπὶ τὰ εἶδωλα, καὶ οὐ μετέγνωσαν.

Kal ouk ephesartō.

Τουτέστιν ἀπλήτως τῷ πράγματι κέρηνται, τουτέστιν ἀπειδῶς. Ὅρα πῶς αἰετὸς τὴν ἐπίτασιν, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας ἐγκαλεῖ.

Ὅτι ἐὰν νηστεύσωσιν οὐκ εἰσακούσομαι.

Καὶ μὴν οὐ μικρὰ πολιτεία τὸ νηστεύσαι. Ἄλλ' αἰ τούτων νηστεῖται, ἀκουσον, οἵαί ἦσαν. Τί φησιν Ἰσαίας; *Εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύετε· ἵνα εἴ μοι νηστεύετε*; Νηστεία γὰρ οὐκ ἀποχὴ βρωμάτων μόνον ἀπλῶς, ἀλλὰ φιλοσοφία ψυχῆς. Ὡσπερ γὰρ παρθενία οὐχ ἀπλῶς ἀποχὴ γάμου, ἀλλὰ τὸ μάλιστα αὐτῆς χαρακτηρίζον τὴν ἀρετὴν, τὸ εὐσηχημον, καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως, οὕτω καὶ νηστεία. Ἐνήστευσαν καὶ Νινευίται, ἀλλ' οὐ τοῦτο μᾶλλον τὸν Θεὸν ἐπέκαμψαν. Ἄλλὰ τίνοι; τῆ μεταβολῇ τῆς κακίας. Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, κρεῶν μὲν ἀπέχεσθαι τῶν ἀλόγων, σαρκῶν δὲ ἀνθρωπίνων ἀπογεύεσθαι; Ὀλοῦ δὲ μὴ ἀπογεύεσθαι, μεθύειν δὲ πλουνεξία χρημάτων; Ἀυτὴ χαλεπωτέρα ἐκείνης ἢ μέθη· οὐκ εἶδεν εἶξαι ὑπὸν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμέρας φανεύσης πάλιν ἀξέεται.

Ὅκ εἰσακούσομαι τῆς δεήσεως αὐτῶν.

Ἰσχυρότερον γὰρ τῆς εὐχῆς αἰ αὐτῶν ἁμαρτίαι.

Ὅτι ἐν μάχαρσ, καὶ ἐν λιμῷ, καὶ ἐν θανάτῳ ἐγγὺ συντελέσω αὐτούς.

Ἄλλο λιμὸς, ἄλλο μάχαιρα, ἄλλο θάνατος· ἐν ᾗ γὰρ [Ἰσ. ἐνὸν γάρ] μήτε λιμῷ, μήτε σφαγῇ, ἀλλ' ἀπλῶς ἀναιρεθῆναι θανάτῳ θεηλάτῳ τινί.

Καὶ εἶπα· Ὁ ὦν, Κύριε, ἰδοὺ οἱ προφηταὶ αὐτῶν προφητεῦσιν, καὶ λέγουσιν· Οὐκ ὄψεσθε.

Τί οὖν, φησίν, οἱ προφηταὶ ταῦτα προλέγουσιν· Οὐκ ἔσται λιμὸς, οὐδὲ μάχαιρα; Μεγάλην βίαν ὑπέμεινεν ὁ προφήτης, οὐχὶ τῷ σκυθρωπὰ λέγειν ἀναγκάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ τοὺς ἐναντιουμένους ἔχειν, καὶ τοὺς ἀπατώντας, καὶ τὰναντία προλέγοντας. Διὰ τοῦτο ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ· Ὁ ὦν, Δέσποτα Κύριε, πρὸς ἀντιδιαστολήν τῶν οὐκ ὄντων.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ψευδῆ οἱ προφητῶν προφητεῦσιν ἐπὶ τῷ ὄνόματι μου.

Διατί τοὺς ψευδοπροφήτας οὐκ ἐξεῖλεν ὁ Θεός; Ἰνα μὴ ἀπιστῆτε αὐτοῦ τοῖς ῥήμασιν. Ὅμοιον δὲ τοῦτο τῷ λέγειν, Διατί τοὺς ἀπατώντας καθόλου μὴ ἐξεῖλεν διαστρέφοντας; μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς δαίμονας τοὺς εἰς πᾶσαν κακίαν ἐνάγοντας; Ἄλλ' ὑποφαίνει τούτων τὴν λύσιν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, λέγων· *Δεῖ γὰρ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ γένηνται*. Ἀξέει γὰρ αἰετὸς τὰς ἀρετὰς τὰ γυμνάσια, καὶ οὐδεὶς στεφανοῦται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. Ὁ δὲ ἀθλῶν αἰετὸς πρὸς ἀντιπάλους ἀγωνίζεται, καὶ δεῖ τοὺς εἶναι νόμῳ πάλης πνευματικῆς. Καὶ μεῖζον οὕτως ἢ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, τῶν πολλῶν αὐτῆν μὴ νικῶντων ἀγώνων· καὶ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τοῦ σώματος τῆς εἰς αὐτὸν δυνάμεως ἤ Ἰσ. τῆς ἀσωμάτου καὶ θεῆας δυνάμεως] δεῖκνύται. Καθάπερ ἐν Αἰγύπτῳ μέγας ὁ Θεὸς ἐδείχθη, τοὺς ἀντικαταστάντας τῷ θεράποντι καταργή-

A *Et non pepercerunt.*

Hoc est insaturabiliter hoc egerunt, id est, profuse. Vide ut semper eos accuset ipsis quod pevernerint ad cumululum iniquitatis.

VERS. 12. *Quoniam si jejunaverint, non exaudiam.*

Et tamen jejuna non parva virtutis pars est. Sed horum jejunia audi, qualia erant. Quid ait Isaias? *In judicia, et conflictus jejunatis: ut quid mihi jejunatis*? Jejunium enim non tantum ab escis abstantia est, sed studiorum animi exercitium. Sicut et virginitas non nuda est a nuptiis abstantia, sed quod praecipue virtutem constituit illam et honestum, et quod facultatem praebet sine impedimento Dominum obsecrandi, ita et jejunium. Jejunarunt et Ninivitarum, sed non per hoc Deum flexerunt. Sed quo? mutatione pravitatis. Quid enim prodest, quaeso, a carnibus animalium abstinere, humanas vero degustare? Vino abstinere? pecuniae vero cupiditate ebrium esse? Haec illa deterior est ebrietas, nescit somno cedere sed, et illucescente die, majora suscipit incrementa.

Non exaudiam orationem eorum.

Prævalent enim fuis precibus peccata eorum.

Quoniam in gladio, et in fame, et in morte consummabo eos.

Aliud fames, aliud gladius, aliud mors. Contingit enim nec fame, nec cæde, sed morte quadam a Deo illata confici.

VERS. 13. *Et dixi: O on, (seu, Qui es) Domine: Ecce prophetæ eorum prophetant, et dicunt: Non videbitis.*

C Quare igitur ait: Hæc prophetæ vaticinantur: Non erit fames, neque gladius? Nimis urgebatur propheta, non quod mala nuntiari cogeretur, sed quod adversarios haberet, et decipientes, et opposita prædicantes. Idecirco Deum alloquitur. Qui es, Dominator Domine, ad differentiam eorum qui non existunt.

VERS. 14. *Et dixit Dominus ad me: mendacia prophetant prophetæ in nomine meo.*

Quare Deus pseudopphetas non sustulit? ut verbis illius fidem adhibeatis. Perinde hoc est ac si quaeras, quare in universum fallaces, et perversores non sustulit, quinimo et daemones ad omnem nequitiam inducentes? Sed horum solutionem divinus indicat Apostolus, dicens: *Oporet enim et hæreses inter vos esse, ut probati clari fiant. Exercitatio enim virtutes auget, et nemo coronatur, nisi qui legitime certaverit*. Qui vero certat, semper illi cum hostibus pugnandum est, et oporet hos esse juxta spiritualis luctæ leges. Atque ita major sit in Deum charitas, multis eam certaminibus non superantibus: et summa vis incorporeæ divinæque virtutis ostenditur. Quemadmodum in Ægypto divina magnitudo patuit magis, qui suo servo se opposuerant, agendi virtute privatis. Nihil enim per se tantum, quantum opposito aliorum ostenditur.

** Isa. LVIII, 4. ** I Cor. II, 89. ** Exod. VII, 12.

Res porro ipsæ pseudoprophetas arguebant, cum a
aliter quam vellet illi evenirent: ex fructibus quo-
que suis cognoscebantur, si velle et nolle eis per-
suadebat. Quod enim quisque vult, illud et credit.
αὐτῶν ἐγινώσκοντο, εἶγε μὴ θέλων ἐποίει [Ἰσ. εἶγε τὸ θέλειν, καὶ μὴ, ἐποίει] τούτους πεισθῆναι. Ὁ γὰρ
ἐκαστος θέλει καὶ πείθεται.

Visiones enim mendaces... Prophetant vobis.

Nam et illi visiones prænuntiabant. Sicut et Se-
decias in tertio Regum ait ²¹.

VERS. 15, 16. In morte morbosa morientur. Et non erit qui sepeliat.

Vides ut a deceptis ad decipientes extendatur
pœna? ingruente morbo, et fame et ipsi, et qui
ipsis credunt sine sepultura jacebunt; nemine illos
sepulturæ tradente.

VERS. 18. Si egressus fuero in campum, ecce occisi gladio. Quia sacerdos.

Nec tamen per hæc erudiebantur: idcirco enim
conclusos hos quidem foris interimabat, et illos
intus, neque tamen se dederunt. Quid his ita
affectis nequius fuerit? Quod propheta et sacerdos
præcipui malorum auctores captivi abducuntur,
discentes, et docentes Dei potentiam.

VERS. 19. Nunquid reprobans reprobasti Judam, et a Sion recessit anima mea?

Considera iterum prophetam pro illis verba fa-
cientem. Plaga enim pœnarum magnitudini re-
spondebat. Cur, inquit, projecisti penitus populum,
et Judæ meminit, et loci, nec tantum homines quod
percutsi fuerint deplorat.

Nunquid reprobans.

Hæc de ultima ob Christum derelictione videntur
profertur; malorum enim magnitudo, temporisque
diuturnitas videntur esse quodammodo reprobatio
et rejectio: Sed Paulus: *Non ejecit, ait, populum
suum, quem præcivit. Nam post consummationem
gentium omnis Israel salvus erit* ²². Propositum
igitur Dei futuram indicat spem.

Sustinuimus pacem, et non erunt bona.

Alia exspectavimus; quia pœnas sufficientes
dedimus.

VERS. 20. Cognovimus, Domine, peccata nostra.

Confugit ad illud remedium, quod residuum erat,
cognitionem nempe peccatorum.

Iniquitates patrum nostrorum quia peccavimus tibi.

Quare patrum memoriam repetit? Tam socordes
sumus in propriis, ut paterna quoque in nos reci-
dant. Hoc est, nec inde nobis spes ulla est salu-
tis, non possumus ad patres confugere, omni ex
parte proditi sumus.

VERS. 21. Cessa propter nomen tuum, ne perdas.

²¹ III Reg. xxi, 11. ²² Rom. xi, 2, 26.

αὐτῶν φαρμακοῦς. Οὐδὲν γὰρ καθ' αὐτὰ τοσοῦτον, ὅσον
ἐξ ἀντιθέσεως δαίχονται· τὰ πράγματα δὲ τοὺς ψευ-
δοπροφήτας διήλεγχεν ἐναντία τῇ προαιρέσει τυγ-
χάνοντα [ἀλ.ι. συμβαίνοντα]: καὶ ἐκ τῶν καρπῶν δὲ
τὸ θέλειν, καὶ μὴ, ἐποίει] τούτους πεισθῆναι. Ὁ γὰρ

Οτι ὀράσεις ψευθεῖς... Προφητεύουσιν ὑμῖν.

Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ὀράσεις ἀπήγγελλον. Ὄσπερ ὁ
Σεδεκίας ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν φησιν.

*Ἐν θανάτῳ νοσηρῶ ἀποθανοῦνται... Καὶ οὐκ
ἔσται ὁ θάπτων αὐτούς.*

Ὅρα, ὡς παρὰ τῶν ἠπατημένων εἰς μῆκος τῆς
τιμωρίας; [Ἰσ. ὄρα, ὡς παρὰ τῶν ἠπατημένων εἰς
τοὺς ἐξαπατήσαντας μῆκος τῆς τιμωρίας:] ἐκτεινο-
μένης τῆς νόσου, καὶ τοῦ λιμοῦ, καὶ οἱ πειθόμενοι
[Ἰσ. καὶ αὐτοὶ, καὶ οἱ πειθ.] αὐτοῖς ἄταφοι ἔσονται
οὐκ ὄντος οὐδενὸς τοῦ κηδεύοντος;

*Ἐὰν ἐξέλθω εἰς τὸ πεδίον, καὶ ἰδοὺ τραυμα-
τίαι ῥομφαίας. Ὅτι ἱερεὺς.*

Καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπαιδύοντο· διὰ γὰρ τοῦτο συγ-
κλείσας, τοὺς μὲν ἐξω ἀνήρει, τοὺς δὲ ἐνδόν, καὶ
οὐδὲ οὕτω παρέδωκαν [Ἰσ. ἐνέδωκαν]. Τί γένοιτο
ἂν πονηρότερον τῶν οὕτω διακειμένων, ὅτι προφή-
της, καὶ ἱερεὺς οἱ μάλιστα τῶν κακῶν αἰτιοὶ εἰς
αἰχμαλωσίαν ἀπάγονται, διδασκόμενοι, καὶ διδά-
σκοντες τοῦ θεοῦ ἰσχύον.

*Μὴ ἀποδοκιμάζω ἀπεδοκίμασα τὸν Ἰούδα,
καὶ ἀπὸ Σιών ἀπέστη ἡ ψυχή μου;*

Ὅρα πάλιν τὸν προφήτην ὑπὲρ αὐτὸν ποιούμενον
τὸν λόγον. Ἐγένετο γὰρ ἡ πληγὴ πρὸς τὸ μέγεθος
τῶν τιμωριῶν. Τί, φησιν, ἀπέγνως εἰς τέλος τοῦ
λαοῦ; καὶ τὸν Ἰούδα λέγει, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τό-
που. Οὐ τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ὅτι ἐπλήγησαν,
ἀνίσταται.

Μὴ ἀποδοκιμάζω.

Ταῦτα περὶ τῆς διὰ Χριστὸν ὑστάτης ἐγκαταλεί-
ψεως εἶκοι λέγεσθαι· τῶν δὲ κακῶν τὸ μέγεθος, καὶ
τοῦ χρόνου τὸ μῆκος προσείκινεν πως ἀποδοκιμασίᾳ
καὶ ἀπωσμῶ· ἀλλ' ὁ Παῦλος· *Οὐκ ἀπόσωτο*, φησὶ,
*τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω. Μετὰ τὸ πλήρωμα
γὰρ τῶν ἐθνῶν πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται.* Ἡ
πρόβησις ἔρα τοῦ θεοῦ τὴν μετὰ ταῦτα παρίστησιν
ἐλπίδα.

Ἔγμελναμεν εἰς εἰρήνην, καὶ οὐκ ἦν ἀγαθὸν.

Ἐτερα προσεδοχῆσαμεν, ὅτι δεδώκαμεν δικὴν
ἰκανήν.

Ἐγνωμεν, Κύριε, ἁμαρτήματα ἡμῶν.

Ἐπὶ τὸ λειπόμενον φάρμακον καταφεύγει, τῶν
ἁμαρτημάτων τὴν γνῶσιν.

*Ἄδικας πατέρων ἡμῶν, ὅτι ἡμάρτομεν ἐναν-
τίον σου.*

Τίτος ἔνεκεν τῶν πατέρων ἐμνημόνευσεν; Τοσαύτη
παρ' ἡμῖν ἡ ῥαθυμία τῶν οικείων, ὅτι καὶ τὰ τῶν
πατέρων εἰς ἡμᾶς ἀνατρέχει. Τουτέστιν, οὐδὲ ἐκεῖ-
θεν ἡμῖν σωτηρίας ἐλπίς· οὐκ ἔχομεν καταφυγεῖν
ἐπὶ τοὺς προγόνους· πάντοθεν προδεδόμεθα.

Κόπασον διὰ τὸ ὄνομά σου, μὴ ἀπολήσῃς.

Νῦν οὖν, φησὶν ὁ προφήτης, εἰ καὶ ἡμεῖς τοιαύτης ἀνάξιοι δίκης, ἀλλ' οὖν διὰ τὴν σὴν δόξαν ἐπίσχες σου τὴν ὀργήν, *Μή ποτε εἰπωσὶ τὰ ἔθνη, Πού ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν;*

Μὴ ἀπολέσῃς θρόνον δόξης σου. Μὴ διασκοδῶσῃς τὴν διαθήκην σου.

Τὰ βασίλεια λέγει, τὰ προστάγματα εἰσάγει.

Μὴ διασκοδάσῃς τὴν διαθήκην σου.

Καὶ μὴν τοῦτο εἶχεν ἡ διαθήκη. Ἐὰν μὴ διασκοδάσῃς τὴν διαθήκην μου, τὸν Ἐλεόν μου οὐ μὴ διασκοδάσω ἀπ' αὐτῶν. Οὐ τὸ μὴ λαβεῖν πείραν τῶν θειῶν ἀξιοί, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰς τέλος ἀποβήσονται.

Μὴ ἔστιν ἐν εἰδώλοις τῶν ἐθνῶν ὑπέλιπεν;

Κὰν γὰρ ἀποβήσῃς, μὴ ἔστι πρὸς ἕτερον καταφυγεῖν; φησὶ. Καὶ τοῦτο παρακαλείτω σε. Ὅτι σὺ τοῦτο μόνοι Κύριος εἶ.

Καὶ ὑπομένουμέν σε, Κύριε, ὅτι σὺ ἐποίησας πάντα ταῦτα.

Μάλιστα γὰρ ὑμῖν ἐν ταῖς θλίψεσι δεῖ, ὥστε μὴ ἀκαρτερήτους εἶναι.

Καὶ εἰ ὁ οὐρανὸς δώσει πλησμονὴν αὐτοῦ, οὐχὶ σὺ εἶ αὐτός;

Οἴδαμεν ὅτι οὐτε στοιχεῖον αὐτὸ παρ' ἑαυτὸ δύναται εἶ. Μὴ γὰρ ἔστιν ἐτέρωθεν βλέπειν; Οὐχὶ σὺ εἶ αὐτός Κύριος; Μὴ γὰρ δὴ μεταβάλλῃ συγχωρῶν τὰ ἀμαρτήματα;

ΚΕΦΑΛ. ΙΕ'.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς μὲ Ἐάν στη Μωϋσῆς, καὶ Σαμουὴλ.

Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αὐτὸν λογίζεσθαι, ὅτι ἐκείνους μὲν εἰδωλοατρέσαντας, ἴσχυεν ἐξελεῖσθαι ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὁ Σαμουὴλ κακείνοι μὲν ἐκ μιᾶς ἐντυχίας τὸ πᾶν, ἐγὼ δὲ τοσαυτάκις προσελθὼν, οὐδὲν ἐργάζομαι, ἀλλ' ἐξαπορούμαι πολλάκις, ἵνα μὴ ταῦτα λέγῃ, ἀκουσον πῶς αὐτὸν παραμυθεῖται. Ἐάν στη, φησὶ, Μωϋσῆς, καὶ Σαμουὴλ, τούτους οὐδὲ ἐκείνοι δυνήσονται ἐξελεῖσθαι.

Ἐξαπόστειλον τὸν λαόν τοῦτον, καὶ ἐξελευθέρωσαν.

Οὐδὲν τούτων αὐτοὺς ἔκαμψεν, οὐδὲν τούτων αὐτοὺς ἐπεσπάσατο, οὐδὲν βελτίους ἐποίησεν· ἀλλ' εἶμειναν ἀδιώρθωτοι.

Καὶ παραδώσω αὐτοὺς εἰς ἀνάγκας πάσους ταῖς βασιλείαις τῆς γῆς.

Ἵστε μηδένα τόπον ἀγνοεῖν τὰ κατ' αὐτούς.

Διὰ Μανασσήν.

Ὁρᾷς τῆς μετανοίας τὴν ἰσχύον; οὗτος ὁ Μανασσῆς δι' ὃν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διασπεύρονται Ἰουδαῖοι· καὶ οὐτε Μωϋσῆς, οὐτε Σαμουὴλ ἱκανοὶ αὐτοὺς ἐξελεῖσθαι· οὗτος διὰ μετανοίας ἑαυτὸν ἐξέλειτο, καὶ κατήλλαξε τῷ Θεῷ.

* Οὐ διὰ τὰς ἐκείνου ἀμαρτίας λέγει ἐπαγαγεῖν αὐτοῖς τὰ κακὰ, ἀλλ' ὅτι ταῖς ἐκείνου εἰδωλοατρίας ἐνέμειναν.

⁹⁹ Psal. cxxiii, 3.

PATROL. GR. LXIV.

Nunc ergo, ait propheta, etsi nos indigni quibuscumque ita agatur, propter tamen tuam gloriam (furorem cohibere, *Nequando gentes dicant: Ubi est Deus eorum?*)

Ne perdas thronum gloriae tuae: Ne dissipas testamentum tuum.

Regiam intelligit, praecepta commemorat.

Ne dissipas testamentum tuum.

Et certe hoc erat in testamento: Ni disperdam testamentum meum, misericordiam meam non disperdam ab ipsis. Non rogat, ne ærumnarum experimentum capiant, sed ne omnino projiciatur.

VERS. 22. *Nunquid est in idolis gentium qui pluat?*

Quod si projeceris, nunquid est alius, inquit, ad quem possimus confugere? Hoc etiam te exoret. Quod solus es tu hujus rei Dominus.

Et sustinebimus te, Domine, quia fecisti omni hæc.

Hoc enim nobis maxime in tribulationibus opus est, ne sine expectatione simus.

Quod si cælum dabit satietatem, nonne tu ipse es?

Elemento ipsi per se scimus nullam inesse vim. Num aliunde petere licet auxilium? Nonne tu es ipse Dominus? An mutaris dum crimina condonas?

CAP. XV.

VERS. 1. *Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses, et Samuel.*

Quoniam propheta secum cogitare videbat, eos quidem in idolorum cultum prolapsos potuisse a Moyse, et Samuele pœnis liberare, et præterea illos quondam unica congressione totam rem perfecisse, se vero toties adeuntem nihil profecisse, sed inopem consilii sæpe hæsisse; hæc ne diceret: Audi quo illum modo soletur. Si steterit, ait, Moyses, et Samuel, hos nec illi valebunt eruere.

Emitte populum istum et egrediantur.

Nihil horum eos flexit, nihil horum attraxit; nihil meliores reddidit; sed inemendabiles permanent.

VERS. 4. *Et tradam eos in angustias omnibus regnis terræ.*

Ut nullo in loco res eorum ignotæ sint,

Propter Manassem.

Vides pœnitentiæ vim? Manasses hic, propter quem in omnes terræ partes disseminantur: quos nec Moses nec Samuel pœnis liberare possunt, hic per pœnitentiam seipsum liberavit, Deumque sibi propitium reddidit.

* Non propter illius peccata ait illis intulisse mala, sed quia in ejus idololatriis persisterunt.

VERS. 5. *Quis parcat super te, Jerusalem? aut quis contristabitur super te?*

Multa pravitatis, dum quis ne suppliciis quidem addictus commiserationem movet inspectantibus, cum et ipsi qui injuriam passi sunt, remittere soleant animi rigorem, cum viderint auctores injuriæ luere pœnas; sed conditio tua nec venia nec commiseratione digna est.

VERS. 6. *Tu aversata es me, retrorsum ibis.*

Vides, quod ego non sim causa?

VERS. 8. *Multiplicatæ sunt viduæ eorum super arenam maris.*

Viduas fecerunt super arenam maris, sterilitatem induxerunt, et ne calamitatem hanc naturæ ascriberent, aut corporis mutilationi, multorum filiorum matrem sterilem fecerunt.

Misericordiam in meridie.

Vide quomodo pœnas infligerit; ut ne consue-tas eas esse quis putaret, sed vere a Deo illatas.

Injeci super eam repente tremorem, et festinationem.

Sermo est de muliere, multos habente liberos. Tremorem, id est timorem; festinationem, quasi diceret, perturbationem.

VERS. 9. *Vacua facta est quæ parit septem.*

Hoc est, quæ multos habebat liberos, sine liberis facta est.

Afflicta est anima ejus, id est ejulans.

Occidit ei sol cum adhuc esset meridies.

Calamitates enim, nec permittebant ut clare lumen conspiceretur.

VERS. 10. *Heu me! mater mea, quare genuisti me virum, qui judicer et discernat omni terræ?*

Donec propheta spem habebat persuadendi Deo, nullum ejusmodi edidit ploratum. Sed postquam res desperatas vidit, redactus in angustias hæc dicit. Quod vero dicit tale est: Homo tenuis, humilis, et abjectus et omnino invalidus: ut quem ergo me peperisti, qui cum toto terrarum orbe contenderem? Pseudopropheta enim contraria dicentibus, cum juberetur iste contraria dicere, controversiæ et pugnæ oriebantur quotidianæ.

** Non profui, nec profuit mihi quisquam.*

Pertæsus propheta, atrocissima a Judæis tolerans mala: Quid, ait, natus sum, qui quotidie contra iniquos decerto, et judicor apud ipsos, eorum iniquitates coarguens, cum vir sim qui vitam in pace traducere velim, quique nunquam ulli debui, nec debuit mihi quisquam?

Fortitudo mea defecit in iis, qui maledicunt mihi.

Hoc est, defatigatus sum, et opprobriis affectus ab ipsis, et sexcentis petitus injuriis.

Et tamen quod omnes excitat pugnas, longe abest a me: liber sum ære alieno,

Τίς φησίσται ἐπὶ σοί, Ἰερουσαλήμ; ἢ τίς δει-
λιάσει ἐπὶ σοί;

Πολλὴ ἡ κακία, ὅταν μὴδὲ κολαζόμενός τις εἰς ἔλεον ἀγάγῃ τοῦ; θεωροῦντας· καίτοιγε πάντως, καὶ αὐτοὶ οἱ ἡδίκημένοι σπένδεσθαι πρὸς τοὺς ἡδι-
κηκότας εὐώθασιν, ὅταν ἴδωσι τιμωρουμένους. Ἄλλὰ
τὰ σὰ μείζονα συγγνώμης ἐστὶ, καὶ ἐλείου.

Σὺ ἀπεστράφησ με, ὅπισω πορεύσῃ.

Ὅρθῶς, πῶς οὐκ ἐγὼ αἴτιος;

Ἐπληθύνθησαν αἱ χήραι αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ τὴν
ἀμμορ τῆς θαλάσσης.

Χήρας ἐποίησαν ὑπὲρ τὴν ἀμμορ τῆς θαλάσσης,
ἀτεκνίαν εἰσήγαγον, καὶ ἵνα μὴ νομίωσι φύσεως
εἶναι τὸ τάλαιπώρημα, πῆρωσις σώματος [Ἰσ. ἢ
πῆρωσιν σώματος], τὴν πολύτεκνον ἀπαῖδα ἐποίη-
σαν.

Ταλαιπωρίαν ἐν μοσημβρία.

Ὅρα πῶς τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγεν, ὥστε μὴ
νομισθῆναι ταύτας εἶναι τὰς συνήθεις, ἀλλ' ὄντως
θεηλάτους τινάς.

* Ἐπέβρυθα ἐπ' αὐτὴν ἐξαιφνης τρόμον καὶ
σπουδῆν.

Περὶ τῆς πολύπαιδος λέγει γυναικός. Τρόμον,
τουτέστι φόβον· σπουδῆν, ἵνα εἴπῃ, ταραχὴν.

* Ἐκενώθη ἡ τίκτουσα ἐπά.

Τουτέστιν, ἀπαῖς, ἡ πολύπαις ἐγένετο.

C Ἐπεκίκησεν ἡ ψυχὴ αὐτῆς· τουτέστι, πεν-
θοῦσα,

Ἐπέδυν ὁ ἥλιος αὐτῇ ἐτι μεσοῦσης ἡμέρας.

Ἡ γὰρ συμφορά, οὐδὲ καθαρῶς ὄρῃν τὸ φῶς
συνεχώρει.

Οἱμοὶ ἐγὼ, ὡς τίνα, μήτηρ, μὲ ἔτεκες ἄνδρα
δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον πάσῃ ἐγὼ ἡγῆ;

Ἔως εἶχεν ἐλπίδας ὁ προφήτης, τοῦ τὸν Θεὸν πεί-
σαι, οὐδὲν ἐπωδύρετο τοιοῦτον· ἐπεὶ δὲ εἶδεν ἀπε-
γνωσμένα τὰ πράγματα στενοχωρηθεὶς ταῦτά φησιν.
Ὅ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἄνθρωπος εὐτελής, καὶ
ταπεινός, καὶ ἀπεβρίμμενος, μηδεμίαν ἔχων ἰσχύν·
ὡς τίνα οὖν με ἔτεκες, μέλλοντα πρὸς πάσαν ἵστα-
σθαι τὴν οἰκουμένην; Τῶν γὰρ ψευδοπροφητῶν
τάναντία λεγόντων, τούτου κευομένου τάναντία
λέγειν, ἀμφισβητήσεις, καὶ μάχαι καθημεριναί.

* Οὐκ ὠφέλησα, οὐδὲ ὠφέλησέ με οὐδεὶς.

Ἀποδυσπετεῖ ὁ προφήτης τὰ πάνθενια πάσχων
παρὰ Ἰουδαίων. Τί, φησίν, ἐτικτόμην ἐκάστοτε πρὸς
τοὺς παρανόμους μαχοίμενος, καὶ δικαζόμενος πρὸς
αὐτοὺς, καὶ ἐλέγγων αὐτῶν τὰ κακά, ἀνήρ ἔν εἰ-
ρήνῃ διάγειν βουλόμενος, καὶ οὕτε ὄφλησας πώποτε
τινι, οὕτε χρωώστην ἐσχρηκῶς;

Ἡ ἰσχὺς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμέ-
νοις με.

Τουτέστιν, ἔκαμον ὑπ' αὐτῶν ὄνειδίζόμενος, καὶ
μυριαῖς λοιδορίαις βαλλόμενος.

Καὶ μήν, ὃ πάσας συνίστησι τὰς μάχας, τοῦτο
παρ' ἐμοὶ οὐκ ἐστὶν· καθαρὸς εἰμι δανεισμάτων.

Τοὺς αἰτιωμένους, φησὶ, τοὺς ὑβρίζουσι, τοὺς σκώπτουσι, τοὺς ἐπαρωμένους. Οὐ γὰρ ἐστὶ τῆς τυχοῦσης ψυχῆς ταῦτα φέρειν, ὡς περ οὐδὲ ὁ Ἰώβ, οὐ πρότερον ἐκινήθη, πρὶν ἢ ταῦτα γενέσθαι.

Γένοιτο, Δέσποτα, κατεθυνόντων αὐτῶν.

Τί ἐστι; φησὶ. Τὸ γὰρ μάλιστα αὐτὸν ἐκλυποῦν [ἄλλ. ὀδυνῶν], τοῦτο ἦν, ὅτι οὐδὲν συνήθει τῶν γινόμενων ἑαυτῷ.

Τουτέστιν, εἰ δικαίως ἐπαρῶνται, κύρωσον αὐτῶν τὰ ῥήματα.

Εἰ μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν.

Οὐ λέγω, εἰ κατεῖπον, φησὶν, ἀλλ' εἰ μὴ ὑπὲρ αὐτῶν μελλόντων κολάζεσθαι παρέστην. Καὶ μὴ μόνον εἰς τοῦτο ἀκουσθεῖεν, εἰς τὸ ἐμὲ τιμωρηθῆναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ αὐτοὺς τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν. *Γένοιτο ἀληθὴ τὰ τῆς ἀρεῆς αὐτῶν, γένοιτο αὐτοῖς ἀληθὴ τὰ ἀγαθά.*

* Τουτέστιν, εἰ μὴ συμμαρτυρεῖς, ὅτι ἦνίκα ἀναγγέλλειν αὐτοῖς τῶν πολεμίων τὴν ἐφοδὸν ἔλεγεσ, εἰστήκειν προσευχόμενος ὑπὲρ αὐτῶν, ἀγαθὰ ὑπὲρ αὐτῶν αἰτῶν.

Εἰ γνωσθήσεται σιδήρος, καὶ περιδύλαιον χαλκοῦ ἢ ἰσχύς σου;

Τουτέστιν, ἄνευ σιδήρου τὰ τεῖχη ἔχει, καὶ εἰ ἱμάτιον χαλκοῦν, οὐδὲ ἐπιγνώσεται [ἴσ. καὶ εἰ σιδήρου τὰ τ. ἔχ. καὶ εἰ ἱμ. χαλκοῦν οὐδὲ ἐπιγνώσεται], ὅτι αὐτὸ τοῦτο ἐστὶ σιδηροῦν. Τριαῦτα ὑποστήσονται.

* Τουτέστι, περιφράξω σε τῇ ἐμαυτοῦ βοηθείᾳ, καθάπερ σιδηρέῃ ἢ χαλκῇ ἐνδύματι. Σιδηρεὸν μὲν ἐνδυμα λέγει, τὸν ἀλουσιδωτὸν χιτῶνα ἢ χάλκειον δὲ, τὸ καταπρακτόν. Ὡς περ οὖν οἱ ταῦτα ἐνδεδυμένοι πάσης εἰσὶν ἐκτὸς βλάβης τοῦ βέλους, οὐ καθικνουμένου ἢ οὕτως οὐδὲ σὺ τι πείση παρ' αὐτῶν. Τινὲς δὲ περὶ τοῦ λαοῦ, ἔτι οὐδὲ οὕτω φραζάμενοι σώζονται.

* Ἰσχύον σου καὶ θησαυρούς σου εἰς προνομίην δώσω.

Ἡ πρὸς τὸν λαόν, ἀντὶ τοῦ, διὰ τὰ κακὰ αὐτῶν αἰχμαλώτους ἐργάσομαι. Ἐῖρηται δὲ ὡς παρὰ τοῦ προφήτου ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν λαόν.

Κύριε, μνήσθητί μου, καὶ ἐπισκέψαι με, καὶ ἀθώωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με, μὴ εἰς μακροθυμίαν.

Ἄρκει γὰρ τὰ παρελθόντα. Ἄν δὲ καὶ ταῦτα προσθήῃ, τίς προσέξει; λοιπὸν ἐπάγαγε τὸ τέλος. Οὐ γὰρ ἐστὶ διόρθωσις.

Ἀθώωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με. Γνώθι ὧς.

Ἐτι τῆς αὐτῆς ἔχεται εὐχῆς καὶ προφητείας ὁ προφήτης. Δοκεῖ δὲ πάλιν ἀφιλόσοφος οὗτος ὁ λόγος εἶναι ἢ ἄλλ' ἴδωμεν εἰ τῆς ἀσθενείας τῆς προφητικῆς, ἢ ἐτέρου τινός. Πρῶτον μὲν οὐκ ἀξιοῖ αὐτοὺς ἀναρεθῆναι τῶς, ἀλλ' αὐτὸν τι μὴδὲν παθεῖν δεινόν. Ἰδωμεν πότερον δι' ἑαυτὸν, ἢ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον. Τῶς φησὶν, Ῥῥσαί με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με.

Accusantibus, ait, insultantibus, iridentibus, diras imprecantibus. Non enim est cujuscunque animi hæc tolerare, sicut et Job, non ante commotus est, quam hæc fierent.

Vers. 11. Fiat, Domine, dirigentibus illis.

Quid hoc est? ait; Nam quod maxime eum contristabat, hoc erat: Nihil enim sibi conscius erat.

* Hoc est, si juste mala mihi imprecantur, confirma eorum verba.

Sic non astiti tibi in tempore malorum eorum.

Non dico, inquit, si male de eis locutus; sed, si non astiti pro illis, cum pœna appropinquaret. Nec tantum ad hoc audiantur, ut ego puniar, sed ut ipsis quoque bona contingant. Utinam quæ ipsi devotent eveniant! succedant utinam ipsis bona!

* Hoc est, si non testimonium profers, tunc cum impellebas, ut hostium impetum ipsis denuntiarem, perseverasse me in precibus pro eis, bonaque illis postulasse.

Vers. 12. Si cognoscetur ferrum, et vestimentum æneum fortitudo tua?

Hoc est, etsi ferreos myros habet, etsi vestimentum æneum, nec hoc ipsum ferreum esse cognoscetur: talia subibunt.

* Hoc est, sepiam te meo auxilio, veluti ferreo aut æneo vestimento. Ferreum quidem vestimentum concatenatam loriam; æneum, constratam vocat. Sicut itaque qui his operiuntur, noxam non timent jaculi, penetrare non valentis: sic neque tu aliquid ab illis patieris. Quidam hoc accipiunt de populo, quod nec ita armatis salvari fas erat.

* *Vers. 13. Fortitudinem tuam et thesauros tuos in direptionem dabo.*

Ad populum hæc habet, ac si diceret: Propter eorum iniquitates in captivitatem eos dabo. Dictum autem est a propheta ex persona Dei.

Vers. 13. Domine, recordare mei, et visita me, e: tuere me ab his qui persequuntur me, non in longanimitate.

Satis sunt quæ præterierunt; Si vero et hæc addideris, quis audiet? impone itaque finem. Etenim nulla est emendatio.

Tuere me ab his qui persequuntur me. Scito quoniam.

In eadem persistit oratione, et vaticinio propheta. Videtur autem iterum a philosophiæ studio alienus esse hic sermo, sed videamus an hoc imbecillitas prophetica sit, an cujuspiam alterius. Primum quidem eos necari interim non optat, sed mali nihil se pati. Videamus an propter seipsum, an vero propter verbum Dei. Interim ait: Libera me a persequenti-bus me.

Vers. 16. *Qui reprobandi sermones tuos, consumma A eos.*

Vides, non dixit : Ego ero. Sed de sermone timet ; pro vaticinio tremuit. Ne illis habeatur pro fabula, fideque careat. Verbum mihi semper erit in gaudium. Nemo dehinc me impostorem, nemo simulatorem habebit. Quod autem de rebus suis non est sollicitus, liquet ex prioribus precibus, consolationeque a Deo, quam non impetrasset ab eo, nisi vehementer illum sciret addictum. Si vero pro se utitur precibus, neque hoc mirum ; tunc recedit et ipse, quando et Deus.

* *Consumma eos, et erit verbum tuum mihi in lætitiā, et gaudium cordis mei, quoniam invocatum est nomen tuum super me.*

Hoc est, me mentiri de punitione ; ut appareat esse me veracem, et justum prophetam. Quandoquidem invocans nomen tuum, fieri minime potest ut mentiar.

Vides denuo pro nomine paventem ? Propheta vocor. Ne gloriæ tuæ aliquid detrimenti fiat ; innumeris ego afflictus sum modis : nihil profeci, imo oppositum, aliter illos tracta.

Vers. 17. *Non sedi in consessu ipsorum ludentium, sed.*

Vides quod etiam hoc dicat, quod omnia quæ agenda mihi erant egi. Dum injuriis opperirer, nullam cum ipsis consuetudinem habui, non accessi ad illos ; quid igitur facto opus ? propter timorem C tuum omnia sustinui, et nihil peregi.

Solus sedebam.

Nullus, cum loquerer, mihi socius fuit. Credebat nemo ; nihil tamen horum me a proposito deterruit ; nihil relictum, quod ad me spectaret.

Vers. 18. *Et quid contristant me prævalentes adversum me ?*

Cur, inquit, illis permittis ? quid inde lucri est ? num quæ illis ex hoc utilitas ? quid superest ?

Plaga mea.

Animæ videlicet.

Plaga mea solida est, unde sanabor ?

Id est, hi inimico sunt animo, et veluti hostes omnia peragunt. Exitum verborum meorum nondum video : nusquam mihi solatium adest.

* *Dum fit, facta est mihi, quasi aqua mendax, non habens fidem.*

Hoc est, prophetia. Quasi dicat : Mentiri visa est, et veluti aqua stabilitatem non habet, sic et verbis meis veritatem inesse haud existimant.

Ut aqua defluit, nec stat, aut manet, sic et sermones mei modo hic, modo illic apparent. Et transiliunt, nec fidem habent. Vel si non placet hoc. Mala, inquit, tam crebra fuerunt, sicut aqua effuerunt, et non deficiunt.

* Vers. 19. *Ideo hæc dicit Dominus, si reverteris, et vestigiū te, et ante faciem meam stabis.*

Ἐπὲρ τῶν ἀθετούντων τοὺς λόγους σου, συντέλεισον αὐτούς.

Ὁρᾶς πῶς οὐκ εἶπεν · Ἐσομαι ἐγώ. Ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ λόγου δέδοικεν, ὑπὲρ τῆς προφητείας τρέμει, μὴ μῦθος αὐτοῖς εἶναι νομίζεται, καὶ διαπιστῆται. Ὁ λόγος ἀεὶ εἰς εὐφροσύνην ἔσται μοι. Οὐδεὶς, με ἀπατεῶνα, οὐδὲ εἰρωνὰ νομίζει λοιπόν. Ὅτι γὰρ ἀπὸ [ἀλλ. αὐτὸ] ἑαυτοῦ σκοπεῖ, δῆλον ἐκ τῶν προτέρων ἱκυσίων, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ παραμυθίας, ἣν οὐκ ἂν ἐποίησατο πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ σφοδρῶς αὐτὸν ἤδει ἀντεχόμενον. Εἰ δὲ καὶ κατ' αὐτόν ποιεῖται τὴν δέησιν, καὶ τοῦτο θαυμαστόν [Ἰσ. οὐ θαυμ.] · τότε μεθιστάμενος, ὅτε καὶ ὁ Θεός.

* *Τέλεισον αὐτούς, καὶ ἔσται ὁ λόγος σου ἐμοὶ εἰς εὐφροσύνην καὶ χαρὰν καρδίας μου, ὅτε ἐπικέκληται τὸ ὄνομά σου ἐπ' ἐμοί.*

Τουτέστι, ψεύδεσθαί με τὴν τιμωρίαν. Ὅστε φανῆναι με ἀληθεύοντα, καὶ δίκαιον προφήτην ὄντα, ἐπειδὴ τὸ σὸν ὄνομα ἐπικαλούμενός με, οὐδὲ δύνατον διαψεύσασθαι.

Ὁρᾶς πάλιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος δεδοικότα ; Προφήτης καλοῦμαι. Ἰνα μὴ ἡ δόξα σου τι πάθῃ, ἔπαθον ἐγὼ μυρία. Οὐδὲν ὤνησα, ἀλλὰ τούναντίον · ἐτέρως μεταχειρίσασθαι.

Οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ'.

Ὁρᾶς ὅτι καὶ τοῦτο λέγει, ὅτι Ὅσα ἔδει γενέσθαι παρ' ἐμοῦ, γέγονεν. Οὐκ ἐκοινώνησα αὐτοῖς ὑβριζόμενος, οὐκ ἀπέστην [Ἰσ. ἐπέστην]. Τί δεῖ γενέσθαι λοιπόν ; διὰ τὸν φόβον τὸν σὸν πάντα ὑπέμεινα, καὶ γέγονεν οὐδέν.

Καταμόνας ἑκαθήμην.

Οὐδένα κοινωνὸν εἶχον τῶν λεγομένων. Πάντες ἠπίστουν · ἀλλ' ὅμως οὐδέν με τούτων παρέτρεψεν · οὐδὲν ἐνελείφθη τῶν παρ' ἐμοῦ.

* *Ἰνα τί οἱ λυποῦντες κατισχύσουσί μου ;*

Τίνας ἔνεκεν, φησὶ, συγχωρεῖ ; αὐτοῖς ; τί τὸ πλεόν ; μὴ γὰρ ἡ ὠφέλεια γίνεται αὐτῶν ; τί τὸ λοιπόν ;

Ἦ πληγὴ μου.

Τῆς ψυχῆς δηλονότι.

* *Ἦ πληγὴ μου στερεὰ, πόθεν λαθήσομαι ;*

Τουτέστιν, οὗτοι ἐχθραίνουσι, καὶ τὰ τῶν πολεμίων διαπράττονται. Τὴν ἐκθασιν τῶν ἐμῶν λόγων D οὐχ ὀρώ. Οὐδαμόθεν ἔχω παραμυθίαν.

* *Γινομένη ἐγενήθη μοι, ὡς ὕδωρ ψευδές, οὐκ ἔχον πίστιν.*

Τουτέστιν, ἡ προφητεία. Ἰνα εἶπη, ἐνομίσθη ψεύδεσθαι. Καθάπερ τὸ ὕδωρ στάσιν οὐκ ἔχει, οὕτως οὐδὲ τοῖς ἐμοῖς λόγοις ἀλήθειαν προσεΐναι νομίζουσι.

Καθάπερ ὕδωρ παραῤῥεῖ, καὶ οὐκ ἔστηκεν, οὕτως μένει, οὕτως καὶ τὰ ἐμά ῥήματα νῦν ἐνταῦθα φαίνεται, νῦν ἔχει. Καὶ μεταπηδᾷ, καὶ οὐκ ἔχει πίστιν. Ἦ εἰ μὴ τοῦτο, τὰ δεινὰ οὕτως ἐπάλληλα, φησὶν, ἦν, ὥσπερ ὕδωρ ἐπαίρει, καὶ οὐ διέλιπεν.

* *Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος · Ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω σε · πρὸ προσώπου μου στήσῃ.*

Τουτέστι, Προσῆκόν σε πρὸς ἐμὲ ἀφορᾶν, μὴ πρὸς Ἀ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν.

Ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω σε· καὶ πρὸ προσώπου μου στήσῃ.

Ἐπειδὴ ἀπέστραπτο λοιπὸν τὴν προφητείαν· ἐπειδὴ πέρασ λοιπὸν ἔχειν ἐνόμιζε τὸ πρᾶγμα· Μεταβαλοῦ, φησι, τῆς προαιρέσεως ταύτης, καὶ ὄρα ἐὰν σὺ ἐπιστρέψῃς, πρότερον τὰ παρά τοῦ προφήτου ζητεῖν. Ἐτι ἐλπίς ἐστι κερδηθῆναι τινας. Μὴ πρόσχε μου τοῖς ῥήμασι τοῖς ἀπόγνωσιν ἔχουσιν. Ἀπειλῆς ἕνεκεν ταῦτα λέγω καὶ φόβου· εἰσι τίμιοι τινες. Ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω σε, τούτοις, φησι, πρὸ προσώπου μου στήσῃ. Οὐ μικρὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ἀγγελικὸν ἢ τιμὴν ἢ ἀσφάλειαν ἐπαγγέλλεται τὸ πρόσωπόν μου.

Καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς τὸ στόμα μου ἔση.

Ποῖαι λοιπὸν ταύτης Ἰσαι ἀρεταί; παράβαλε ταύτη ὅσα βούλει· μὴ γὰρ δὴ τὸν ἐξάγοντα ἴδῃς, ἀλλὰ κἄν μὴ ἐξαγάγῃ, τὸ αὐτοῦ ἐποίησεν.

* Τουτέστιν, Εἰ δὲ ἀναμένων τοῖς συνεχεῖσι λόγοις μεταβάλλῃς τινὰ, ἔση μιμούμενος ἐμὲ, ὃς μακροθυμία τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἀγειν ἐπὶ τὸ κρεῖττον σπουδάζω.

Καὶ ἀναστρέψουσιν αὐτοὶ πρὸς σέ, καὶ σὺ οὐκ ἀποστρέψεις πρὸς αὐτούς.

Περιττὰ γάρ ἦν τὰ τῆς τιμῆς ἐπαγγελόμενα, εἰ μὴ καὶ τὴν ἐνταῦθα ἀσφάλειαν ὑπέσχετο· τουτέστιν Ἀὐτοὶ ἤξουσιν πρὸς σέ, σὺ δὲ οὐκ εἰξίς αὐτοῖς· σοὺ δεηθήσονται, καὶ παρακαλέσουσί σε.

* Τουτέστι, Στερεὸς ἐπὶ τῆς εὐσεβείας μεῖνον, ὥστε ἐκείνους ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβαλεῖν, ἀλλὰ μὴ αὐτόν σε ὑπὸ ὀλιγωρίας μεταβληθῆναι πρὸς τὴν ἐκείνων γνώμην.

* Καὶ δώσω σε τῷ λαῷ τούτῳ εἰχος χαλκοῦν ὄχυρόν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Τουτέστιν, Εἰ δὲ κακὰ διατιθέασιν, αὐτοὺς ἐπὶ ἀμύνη, κρείττονα σε τῶν συμφορῶν ποιῶν.

ΚΕΦΑΛ. ΙΓ΄.

Καὶ σὺ μὴ λάθῃς.

Ἄξιον ὄντως θαυμάσαι, τίνος ἕνεκεν μὴ λαθεῖν καλεῖται; Ὅστε μὴ ἐπὶ συμφορᾶ τεκνεῖν. Ὅρα πῶς ἐτι νέος ἦν ὁ προφήτης, καὶ τοῦτο δὲ ὥστε πιστώσασθαι ἐκείνους περὶ τῶν μελλόντων δεινῶν. Οὐδεὶς γάρ ἦν, ὃς ὀρῶν τὸν προφήτην μὴ γαμοῦντα, καὶ τὴν αἰτίαν μανθάνων, οὐκ ἂν ἐπίστευσεν.

Ἐν γὰρ ταῖς ἐπιούσαις θλίψεσι, φησι, τοῦ λαοῦ εὐζωνον δεῖ εἶναι, καὶ μὴ κατατρυχεσθαι εἰς γυναῖκα, καὶ τέκνα.

* Ὅτι τὰδε λέγει Κύριος.

Ὁὐ γὰρ δὴ περὶ υἱῶν καὶ θυγατέρων, ἀλλὰ περὶ πατέρων καὶ μητέρων, καὶ τῶν γεννησαμένων ἐλεῖται. Διὸ καὶ μὴ γαμήσαι παραινέει.

Hoc est, conveniens est, te ad me respicere, et non ad hominum existimationem.

Si revertieris, et restituum te : et ante faciem meam stabis.

Postquam aversatus jam erat prophetiam, quando rem putabat ad finem perductam : Muta, inquit, voluntatem hanc, et cave ne si converteris, prius ea quæras quæ propheta dixit : Adhuc spes est, aliquos lucro fore. Ne verba attendas desperationem habentia. Minarum ergo timorisque hæc dico : Sunt quidam pretiosi. Si converteris, ait, et convertam te, ad hos, inquit, ante faciem meam stabis. Non exigua est dignitas, sed angelica. Vel honorem, vel securitatem facies mea promittit.

B

Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris.

Quæ igitur virtutes cum hac possunt exæquari? confer hæc, quæcunque libuerit; ne specta separantem; sed si etiam non separaverit, fecit quod in se fuit.

* Hoc est, si patientia usus sermonibus frequentibus id efficias, ut aliquis seipsum mutet, mei æmulator eris, qui longanimitate humanum genus in melius traducere studeo.

Et convertentur ipsi ad te, et tu non converteris ad eos.

C

Superflua enim erant honoris promissa ni et præsentem securitatem spondisset, hoc est, ipsi venient ad te, tu autem non cedes illis, te rogabunt, et obsecrabunt.

* Hoc est, firmus sis in pietate, ut eos .n sanioorem mentem possis deducere, neque tu ex negligentia in eorum sententiam eas.

* VERS. 20. Et dabo te populo huic in murum æneum munitum, et reliqua.

Hoc est, etsi male te tractarint, ipse tibi adero ope, calamitatibus præstantiorem reddens.

CAP. XVI.

D

VERS. 2. Et tu ne accipias.

Sane admiratione dignum, quare jubet ne ducat? Ne in calamitatibus filios signat. Vide juvenem adhuc prophetæ ætatem, et hoc, ut de futuris malis eos certos redderet. Nullus enim esset qui, dum videret prophetam uxorem non ducere, causam perdicens non crederet.

In futuris enim ait populi miseris bene paratum esse decet, nec uxore liberisque divexari.

VERS. 3. Quia hæc dicit Dominus.

Neque enim de filiis et filibus, sed de patribus, et matribus, et genitoribus dictum est. Quapropter et a nuptiis debortatur.

VERS. 4. *In morte, etc.*

Sæpius eadem inculcans, nec semel auditur; nec vero tangit eos dolor, si sepultura carerent, quod maxime illis dolebat, non movet fames, mors ægotationis, cædes: insepultos jacere res magni dedecoris, ut nec misericordia illis impendatur, et ad hæc, feris escam fieri: quem hæc non flexissent?

VERS. 5. *Hæc dicit Dominus. Ne ingrediaris in Thiasum eorum, et non vadas ad plangendum, neque lugeas eos, quia abstulit pacem meam a populo isto, dicit Dominus, et reliqua.*

Corpora antiquitus lacerabant. Nam a principio diabolus studuit opus Dei ad extremam redigere deformitatem. Ubi enim mentem in tumorem extulit, ipsius quoque corporis pulchritudinem maculat. Vides quot artes excogitet. Primo luxuriæ pigmenta et fucationes quæque his similia sunt. Deinde luctus, ita ut semetipsos concidant: utrumque autem ex affectu oritur compatiante, illud quidem fornicario, hoc vero dolorifico. Tertio cultu Cybeles, in quo et molles et spadones efficit. Non jam informe corpus efficere volens, sed et propagationis fundamentum convellere; nihil enim illi unquam fuit antiquius, quam genus humanum funditus tollere, et insimulare Deum, quasi quædam superflua fecerit: postremo excogitavit adulteria, ut fetus præfocarentur.

* Hoc est, ne in sodalitium eorum ingrediaris. Thiasum enim vocat cœtum amicabilem, quem tenent et in conviviiis, et in luctu, ad mœrentis solatium.

VERS. 12. *Et vos pejus operati estis quam patres vestri.*

Cum vos oporteret timore perterritos in eadem non delabi, vos oppositum fecistis: vicistis enim patrum nequitiam et quam ratione non erit a ratione alienum, illos quidem peccantes nihil pati, nos vero puniri? Nequaquam: dabunt quippe et illi pœnas, at non in præsentem: vos vero et hoc tempore: vos quippe et illis peiores Dei longanimitate abusi. Sicut enim in uno homine, cum quis peccaverit, nec a Deo punitus fuerit: non propterea eum benigniorem esse oportet, sic et in aliis delictis. Deliquit ille, pœna scelus non est secuta, ne tu te desidiæ dedas, quasi supplicium evasurus: nam si Deus se talem non præstaret in omnes, cum citissime omnes periremus, sustinuit illum, et ad pœnitentiam ipsum ducens, teque invitans ut melior fias.

VERS. 13. *Et abjiciam vos.*

De crudelitate peregrinorum loquitur deorum, illis famulantium non miserebuntur: me contumelia afficiebatis, et commiserabar; ut conferendo discatis quis ego, quinam illi. Etenim si quis multas perpendat, longanimitas prudentibus non minoris est emolumentum.

VERS. 14. *Vivit Dominus.*

A *Ἐν θανάτῳ.*

Πολλάκις τὰ αὐτὰ λέγει· καὶ οὐδὲ ἀπαξ ἀκούεται, οὐδὲ καθικνεῖται αὐτῶν καὶ τὸ ἔταφον, ὃ μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει, λιμὸς, θάνατος νοσηρὸς, σφαγὴ, τὸ μὴ ταφῆναι, τὸ μετὰ αἰσχύνης ἀφειδοῦς, μηδὲ ἐλεουμένου· καὶ πρὸς τοῦτοις θηρίων γενέσθαι βορὰ· τίνα ταῦτα οὐκ ἂν ἐκαμψαν;]

Τάδε λέγει Κύριος· Μὴ εἰσέλθῃς εἰς θίασον αὐτῶν, καὶ μὴ πορευθῆς τοῦ κόψασθαι, καὶ μὴ περθῆσθαι αὐτοῦ, ὅτι ἀφέστακα τὴν εἰρήνην μου ἀπὸ τοῦ λαοῦ τούτου; φησὶ Κύριος, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐντομίδας ἐποιοῦν τὸ παλαιόν· ἐξ ἀρχῆς γὰρ ὁ διάβολος ἐσπούδασεν εἰς ἐσχάτην ἀμορφίαν καταστήσαι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν διάνοιαν ἐπῆρε, καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος τὸ κάλλος [videitur aliquid deesse: καταβρῦπαίνει seu μολύνει, aut simile], ὄρξας πόσας ἐπινοεῖ μεθοδείας. Πρῶτον τῆς ἀσελείας, φυκώματα καὶ ἐπιτρίμματα, καὶ ὅσα τοιαῦτά ἐστιν. Ἐπειτα τοῦ πένθους, ὡστε κατατέμνειν ἑαυτοῦ· ἐκάτερον δὲ πάθος ἔχει συμπαθητικόν, ἐκεῖ μὲν οὐκ ἔστιν ἐπινοεῖν, ἐνταῦθα δὲ ἀθυμίαν, τρίτον τῆς ἐορτῆς ῥέας, ἐνθα καὶ μαλακοὺς, καὶ ἀποτόμους ἐργάζεται· οὐκέτι λοιπὸν εἰς ἀμορφίαν αὐτὸ καταστήσαι σπεύδων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς διαδοχῆς τὴν ὑπόθεσιν ἀνελεῖν. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐσπούδασεν, ὡς τὸ γένος ἀφανίσαι τὸ ἡμέτερον, καὶ τοῦ Θεοῦ κατηγορεῖν ὡς περιττὰ τίνα πεποιηκότος· εἴτα μοιχείας, ἵνα ἀποπνίγωνται τὰ παιδία.

* Τουτέστι, Μὴ εἰς συνέδριον αὐτῶν ἔλθῃς. Θίασον γὰρ καλεῖ τὴν καταφιλικὴν εὐδοκίαν, ἣν ποιοῦνται, καὶ ἐν συμποσίοις, καὶ ἐπὶ πένθει, πρὸς παράκλησιν τοῦ πενθοῦντος.

Καὶ ὑμεῖς ἐπονηρεύσασθε ὑπὲρ τοὺς πατέρας ὑμῶν.

Δέον ὑμᾶς φοβηθέντας μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, ὑμεῖς τὸναντίον ἐποιήσατε· ἐπονηρεύσασθε γὰρ ὑπὲρ τοὺς πατέρας ὑμῶν· καὶ πῶς οὐκ ἄλογον, ἐκείνους μὲν ἀμαρτάνοντας μηδὲν παθεῖν, ἡμᾶς δὲ τιμωρηθῆναι; Οὐδαμῶς. Δώσουσι μὲν γὰρ κάκεινοι δίκην, ἀλλ' οὐ νῦν, ὑμεῖς δὲ καὶ νῦν· ὑμεῖς γὰρ κάκεινων χειροῦς, τὴν μακροθυμίαν εἰς οὐδὲν χρησάμενοι δέον. Ὅσπερ γὰρ ἐπὶ ἐνὸς ἀνθρώπου, ὅταν τις ἀμάρτη, εἴτα μὴ τιμωρησῆται ὁ Θεός, οὐ διὰ τοῦτο ἄλλων ἀμαρτημάτων. Ἐμαρτεν ἐκεῖνος, οὐκ ἐκολάσθη· μὴ βραθυμῆσης σὺ ὡς οὐ δώσω δίκην· εἰ γὰρ μὴ ἤμαλλεν ἐπὶ πάντων τὸ αὐτὸ ποιεῖν ὁ Θεός, θάπτον ἂν ἅπαντες ἀπολώλαμεν· ἐμακροθύμησεν ἐπ' ἐκείνῳ, αὐτὸν τε εἰς μετάνοιαν ἄγων, καὶ σὲ βελτίω ποιῶν.

Καὶ ἀποβρίψω ὑμᾶς.

Περὶ τῆς ἀπήνης [forte ἀπηνείας] λέγει τῶν ἀλλοτρίων θεῶν. Ἐκεῖνοι καὶ δουλεύοντας οὐ μὴ ἐλεήσωσιν· ἐμὲ ὑβρίζετε, καὶ ἠλέουν, ἵνα μάθητε ἀπὸ τῆς συγκρίσεως, τίς ἐγὼ, τίνας ἐκεῖνοι. Εἰ γὰρ τις ἐξετάζει τὰς τιμωρίας, οὐχ ἦττον ἢ μακροθυμία ὠφελεῖ τοὺς φρονίμους.

Ζῆ Κύριος.

Τίνος ἔνεκεν τα χρηστά προτίθησι; οὐχ ἵνα αὐ- A
τοὺς ἐκλύσῃ, ἀλλ' ἵνα καὶ περὶ τῶν σκυθρωποτέρων
πιστεύσωσι. Μᾶλλον δὲ μετὰ τὸ καταλθεῖν, ἵνα σχῶσι
τινα καὶ τοῦ ἀνελθεῖν πίστιν.

Ἄλλὰ ἕη Κύριος, δεσφῆραγε.

Τίνος ἔνεκεν τοῦτο πρόσκειται; ἀξιοπιστίας ἔνε-
κεν. Εἰ γὰρ ἐκείνων τετρακόσια ἔτη πεπονηκότων
ἠδυνήθη δοῦναι, πολλῶ μᾶλλον ὑμῖν ἰκανὸν γὰρ
αὐτοὺς εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν.

Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ἀλιεῖς πολλοὺς, λέγει
Κύριος, καὶ ἀλιεύσουσιν αὐτοὺς, καὶ μετὰ ταῦτα
ἀποστειλῶ θηρευτὰς πολλοὺς, καὶ θηρεύσουσιν
αὐτοὺς.

Λέγει μὲν περὶ Βαβυλωνίων, τούτεστι, Ναβουχο-
δονόσορ, καὶ τῶν αὐτοῦ στρατηγῶν. Ἀλιεῦσι δὲ καὶ B
θηρευταῖς παρέβαλεν, ἵνα εἴπη, Καὶ τοὺς κρυπτομέ-
νους ἀνιχνεύσας εἰς τιμωρίαν ἄξει. Λέγει γοῦν· Καὶ
θηρεύσω αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω
παντὸς βουνοῦ, καὶ ἐκ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πε-
τρῶν.

Ὁ γὰρ τὰ κρυφῆ γινόμενα εἰδῶς, καὶ τοὺς λαν-
θάνοντας παραδοῦναι δυνάμενος· καὶ μάλιστα ὅταν
πολλοὶ ὦσιν οἱ θηρευόντες. Τινὲς καὶ εἰς τοὺς
ἀποστόλους τοῦτο φασιν, καὶ οὐ κωλύω· τέως δὲ
ἱστορίας ἐχώμεθα· ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς παραδῶ, οὐδεὶς
οὐκέτι προσθήσεται.

Καὶ ἀνταποδώσω.

Τάχα πολλοὺς θορυβεῖ τὸ λεχθῆν· εἶγε ἡμεῖς μὲν
οὐ προσδοκῶμεν, οὐδὲ ἀπλῶς ἀπολήψασθαι, τῆ φι-
λανθρωπία τοῦ Θεοῦ θαυροῦντες. Οὗτος δὲ φησι, C
διπλᾶς. Καὶ ὁ Ἡσαίας δὲ, ὅτι Ἐδέξατο ἐκ χειρὸς
Κυρίου διπλᾶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῆς. Ἴνα γὰρ
νομίστης ὅτι ἀπειλῆς τὸ λεχθῆν, ἐκεῖνος μαρτυρεῖ,
ὅτι ἐγένετο. Τί οὖν; Ἀνθρωποὶ μὲν πρὸς τὴν ἀξίαν
κολάζουσι τῶν ἁμαρτημάτων, ὁ δὲ Θεὸς καὶ ὑπὲρ
τὴν ἀξίαν; Οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ τί ἐστι; Διπλᾶ ἥμαρτον,
διπλᾶ καὶ ἀπολήφονται. Ἡ διπλᾶ λέγει, τῶ μὴ τῶν
ἀγαθῶν ὑστερεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρία ὑποστῆ-
ναι δεινά. Ἐπεὶ καὶ ἡμῖν ἡ κόλασις γίνεται διπλῆ,
τῆς βασιλείας ἡ ἐκπτώσις, καὶ τῆς γενένης ἡ πείρα·
τούτων γὰρ ἕκαστον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μέγα καὶ ἀφό-
ρητον δεινόν.

Πρὸς σὲ ἔθνη.

Οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, εὐσεβεῖς πατέρας ἔχοντες, εἰς
ἀσέβειαν ἐκλίναν, οὗτοι δὲ τούναντιον. Τοῦτο φησιν D
ὁ προφήτης, κατηγορῶν τούτων, καὶ δεικνὺς ὅσον
ἔσται κέρδος ἐκ τῆς τιμωρίας αὐτῶν ἐτέροις, ἅμα
καὶ κνίζων τοὺς Ἰουδαίους· Οἱ πλησίον ἀτιμάζουσι
σε, οἱ δὲ μακρὰν ἤξουσι πρὸς σέ.

Εἰ ποιήσει.

Πῶς γὰρ τὸ ποιηθὲν Θεός;

ΚΕΦΑΛ. ΙΖ'

Ἐπικατάρατος.

Ἄμαρτια Ἰούδα ἐγγέγραπται ἐν Γραφῇ, ἐν
σιδήρῳ, ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ. Ἐγκεκολαμμένη
ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν.

Ἴνα εἴπη, Ἀνεξάλειπτον ἔχουσι τὴν ἀσέβειαν,

²⁴ Isa. xi, 2.

Cur prospera præponitur? non ut eos molliores
redderet; sed ut tristibus quoque fidem haberent.
Potius vero meminit reditus ut et discessum futu-
rum crederent.

VERS. 15. *Sed vivit Dominus, qui eduxit.*

Quorsum hoc appositum est? ut fidem dictis ad-
jungeret. Nam si illis post quadringentos annos
dare potuit, multo magis vobis: poterat quippe illis
desperationem injicere.

VERS. 16. *Ecce ego mitto piscatores multos, dicit
Dominus, et piscabuntur eos, et post hæc multos ve-
natores, et venabuntur eos.*

Sermo est de Babyloniis, Nabuchodonosor nempe,
et ejus ducibus. Piscatoribus autem et venatoribus
assimilavit, ut designet, quod eos qui in latebris la-
tent perscrutatos ducet ad pœnam; ait igitur: *Et
venabor eos desuper omni monte, et desuper omni
colle, et de cavernis petrarum.*

Nam qui scit quæ clam sunt et latitantes pro-
dere valet; maxime cum venatorum adest copia.
Quidam hoc ad apostolos referunt, nec displicet,
sed ipsi inhæreamus historiæ; cum enim Deus
tradiderit, nullus defendet.

VERS. 18. *Et reddam.*

Forlle multorum animos turbat hoc dictum; nul-
lain si nos quidem pœnam exspectamus Dei beni-
gnitati confidentes; Hic autem ait *duplam*, et Isaias,
quod *Accepit e manu Domini duplices iniquitates
ejus*²⁴. Ne enim existimares verba minarum hæc
esse, ille factum ita testatur. Quid igitur? Homines
quidem condignas delictorum pœnas sumunt, Deus
vero plusquam condignas? Nequaquam; quid ergo?
duplices iniquitates duplex consequetur pœna. Vel
duplicia dicit, quod non tantum bonis fuerint pri-
vati, sed et plurima sustinuerit mala. Nam et nobis
punitio duplex est: excludi a regno, et gehennam
experiri, horum quippe utrumlibet ingens est et in-
tolerabile malum.

VERS. 19. *Ad te gentes.*

Judæi quidem, cum patres pios haberent, in im-
pietatem lapsi sunt: hæc vero contra. Hoc ait pro-
pheta istos accusans, et ostendens commodum ex
eorum punitione aliis apportandum, simul etiam
pungens Judæos: Qui prope sunt inhonorant te,
longe vero positi veniunt ad te.

VERS. 20. *Si faciet.*

Qua enim ratione Deus fuerit id quod factum est.

CAP. XVII.

VERS. 5. *Maledictus,*

*Peccatum Juda scriptum est in Scriptura, in ferro,
in ungue adamantino sculptum in pectore cordis eo-
rum.*

Quasi diceret: Ita vix se ferunt impietatem, ut

eradi non possit, ac si esset in adamante, et ferro sculpta in pectore eorum. Illud porro, *et in cornibus ararum eorum, circa idola studium ostendit.*

Hoc efficit spes quæ habetur in homine, separat a Deo. Vel non hoc dicit: sed sperans in hominem, ita ut discedat a Deo. Nihil enim vult æque Deus, quam ut nos semper ab ipso pendeamus. Idcirco tentat omnia, non ut aliquod a nobis consequatur, sed ut in nos beneficia conferat, ideoque nos omnium indignos fecit. Cedo, quem ad finem?

Vers. 6. *Et erit sicut myrica silvestris.*

Hic Sedeciam innuit, qui contra Babylonium ad Pharaonem confugerat. Infructuosa est arbor hæc, et locis desertis incultisque gaudens, ad nullum opus utilis, nec fructibus intumescens. — * *Fragile lignum hoc.*

Et habitabit in salsis, et in deserto, in terra salsa, quæ non habitatur.

Hoc est, nullius particeps erit boni, sed sterilis erit et terra salsa, quæ non habitatur, ad fructificationem.

Vers. 7. *Et benedictus homo.*

Ita ait et David. *Et erit sicut lignum quod plantatum est secus decursus aquarum* 22. Non timebit, ab omni liber temporum varietate, hoc Christus per prophetiam dilucidum fecit. *Quis in Deo speravit, et confusus est* 23? Quod si tanta est spei vis, idque absque ullo labore, quare non semper in eo salutem reponimus, cujus spe salvi facti sumus?

* Vers. 9. *Profundum est cor super omnia, et homo, et quis cognoscet eum? Ego Dominus Deus.*

Sermo est ad eos qui clam impie agunt, et latere se præsumunt.

De cogitationibus ipsis loquitur, quod et latentes Deo pateant. Nil tam absconditum, ut cor hominis. Idcirco alius legit: *Profundum cor et latens homo est, et quis cognoscet eum?* Fortasse latitare putatis, ait. Non ita est: Omnia quæ agitis novi.

* Vers. 11. *Clamavit perdix, congregavit quæ non peperit, faciens divitias suas non cum iudicio.*

Sermo est ad eos qui plura habere prævalereque viribus volunt. Quidam vero sic interpretati sunt. Perdixibus aiunt hoc esse in usu, post ovorum exclusionem pullos clamore advocare, iisque matrem privare. Sic, ait, et hi alienos labores colligunt pro quibus nullum susceperunt laborem.

* *In dimidio dierum ejus relinquent eum.*

Hoc est, rebus alienis non fruetur.

* *Et in novissimis suis erit insipiens.*

22 Psal. 1, 3. 23 Eccle. 11, 11.

A ὡσπερ ἐν ἀδάμαντι καὶ ἐν σιδήρῳ ἐγκεκολλημένην ἐπὶ τῆς ἑαυτῶν καρδίας. Τὸ δὲ, καὶ ἐν τοῖς κέρασι τῶν θυσιαστηρίων αὐτῶν, τὴν περὶ τὰ εἰδῶλα σπουδὴν ἵνα δείξῃ.

Τοῦτο ἢ εἰς ἀνθρώπους ἐλπίς ποιεῖ· ἀπάγει τοῦ Θεοῦ. Ἡ οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλ'· οὕτως ἐλπίζων εἰς ἀνθρώπον, ὡς ἀποστῆναι τοῦ Θεοῦ. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ὁ Θεὸς βούλεται, ὡς ἀεὶ ἡμᾶς ἐκκρέμασθαι αὐτοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο πάντα ποιεῖ, οὐχ ἵνα τι καρπώσῃται παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα εὐεργετήσῃ ἡμᾶς· διὰ τοῦτο καὶ οὕτως ἡμᾶς ἐνδεεῖς ἐν ἅπασιν ἐποίησεν. Εἰπέ, τί τὸ τέλος;

Καὶ ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρική ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Αἰνίττεται δὲ ἐνταῦθα τὸν Σεδὲκ, προσφυγόντα τῷ Φαραῶ κατὰ τοῦ Βαβυλωνίου. Ἀκαρπὸν τοῦτο τὸ δένδρον, καὶ ἐν ἐρήμοις ἀεὶ διαιτώμενον, οὐκ ἀγόμενον εἰς ἐργασίαν τινά, οὐδὲ κομῶν τοῖς καρποῖς. — * Ἀσθενὲς τὸ ξύλον τοῦτο.

* Καὶ κατασκηνώσει ἐν ἀλίμοις, ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν γῆ ἀλμυρᾷ, ἥτις οὐ κατοικεῖται.

Τουτέστιν, οὐδεὶς ἀπολαύσει ἀγαθοῦ· ἀλλ' ἔργον ἔσται, καὶ ἡ γῆ ἀλμυρά, ἥτις οὐ κατοικεῖται πρὸς καρπογονίαν.

Καὶ εὐλογημένος.

Οὕτω καὶ ὁ Δαβὶδ φησιν· Ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων. Οὐ φοβηθήσεται, πάσης ἀνωμαλίας ἐκτός ἐστι. Τοῦτο ὁ Χριστὸς διὰ τῆς προφητείας ἐμφανῶς [forte ἐμφανῆς] πεποίηκε. *Τίς ἠλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατασχύνθη;* Εἰ δὲ ἐλπίς τοσοῦτον ἰσχύει, καὶ ταῦτα μὴ ἔχουσα κάματον, τίνος ἔνεκεν οὐκ ἀεὶ πρὸς αὐτὸν τὴν σωτηρίαν ἐπιρρίπτομεν, οὐ τῇ ἐλπίδι ἐσώθημεν.

* Βαθεῖαν καρδίαν παρὰ πάντων, καὶ ἀνθρώπος, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός.

Πρὸς τοὺς λειψθῶτως ἀσεβοῦντας, καὶ λανθάνειν οἰομένους ὁ λόγος.

Περὶ τῶν βουλευμάτων αὐτῶν λέγει, ὅτι καὶ λανθάνοντας οἶδεν ὁ Θεός. Οὐδὲν οὕτως ἀήλον, ὡς ἀνθρώπου καρδία. Διὰ τοῦτο ἑτερός φησι· *Καρδία βαθεῖα κεκρυμμένη ἀνθρωπῶς ἐστὶ, καὶ τίς ἠγνώσεται αὐτόν;* Ἴσως νομίζετε λανθάνειν, φησὶν. Οὐκ ἐστὶ

D τοῦτο· οἶδα τὰ καθ' ὑμᾶς ἅπαντα.

* Ἐφώγησε πέρδιξ, συνήγαγεν ἃ οὐκ ἔτεκε, ποιῶν πλοῦτον αὐτοῦ οὐ μετὰ κρίσεως.

Πρὸς τοὺς πλεονεκτοῦντας ὁ λόγος. Τινὲς δὲ οὕτως ἠρμήνευσαν· Ἔθος, φησὶ, τοὺς πέρδικας μετὰ τὸ ἀποτεχθῆναι τῶν ὠν, τοὺς νεοττοὺς τῆ φωνῆ προσκαλεῖσθαι, καὶ γυμνοῦν τὴν τεκοῦσαν. Οὕτω, φησὶ, καὶ οὗτοι τὸν ἀλλότριον πόνον συνάγουσι, περὶ οὗ οὐκ ἐπόνησαν.

* Ἐν ἡμέρῃ ἡμερῶν αὐτοῦ καταλείψουσιν αὐτόν.

Τουτέστιν, οὐκ ἀπολαύσει ἀλλοτρίων.

* Καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἀφρων.

Τουτέστιν, εἴσεται τὸ μάταιον τῆς σπουδῆς τα-
λαυτῶν, καὶ ἄλλοτρίους τὸν πλοῦτον καταλιμπάνων.
Τινὲς δὲ αὐτὸ οὕτως ἠρμήνευσαν ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ·
Πέρδιξ θάλλει, καὶ οὐ γερνᾷ· ὡς ἂν εἰωθότος
ὑποκλέπτειν τῆς θηλείας τὰ ὠά, εἶτα θερμάνας καὶ
ἀποτεκῶν, ἀγαγὼν ἐφ' ὕδωρ, καὶ ποτίσας ἀναιρεῖ.
Ἴνα τοίνυν εἴπη, ὅτι οὕτως εἰς μάτην ὁ πλεονέκτης
τὸν πλοῦτον συναγει. Ἐν ἡμίσει ἡμερῶν αὐτοῦ
καταλείψουσιν αὐτόν. Τὸ Ἑβραϊκὸν, φησὶν, οὕτως
ἔχει· Ἐν ἡμίσει ἡμερῶν τούτων καταλείψει
αὐτόν, τουτέστι, τὸν πλοῦτον.

* Καὶ ἐπ' ἐσχάτων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων.

Ὁ Ἑβραῖός φησι· Καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ ἔσται
πένθιμον. Ἀμείνονα δὲ νομίζω καὶ σαφιστέραν
τὴν προτέραν ἔννοιαν.

Περὶ τοῦ Αἰγυπτίου φησὶν, ἅμα καὶ τὸ ἀσυνείδη-
τον αὐτοῦ λέγων· καὶ τὸ, ἐγκαταλείψουσιν, τοῦτ'
ἔστιν, Αἰχμαλώτους ἀπαχθήσονται. Ὀδινεν αὐτοὺς ὁ
Θεός· ἐκεῖνος κατέσας ἠκούσθη μόνον· Ἐπ' ἐσχά-
των τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἔσται ἄφρων. Τοῦτ'
ἔστιν ἐλεγχθήσεται οὐχὶ τὰ οικεῖα συλλέγων, ἀλλὰ
τὰ ἄλλότρια. Τί γὰρ ἂν γένοιτο ἀνοητότερον τοῦ
μέγα φρονούντος ἐπὶ τοῖς οὐχ ἑαυτοῦ;

Θρόνος δόξης.

Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λέγει βασιλείας, ὅτι ἀνάλωτός
ἔστι καὶ ἀχειρώτος, καὶ μένει ἐφ' ἑαυτῆς, κἂν μη-
δεὶς ᾔ.

Ἄγριασμα.

Οὐχὶ ναδς, οὐδὲ ἄλλο τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ Θεός
μόνος.

Κατασχυνοθήωσαν.

Οὐ γὰρ ἔχουσιν ἀσφάλειαν.

* Ὅτι ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς.

Συνεχῶς τοῦτο αὐτὸ καλεῖ τὸν Θεὸν ὁ προφήτης
οὕτως. Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι πάντα παρ' αὐτοῦ τὰ
ζωὴν ποιοῦντα, ἦν καὶ οὐθὲν [fort. ᾧ καὶ οὐδὲν]
ἐνέλειπεν.

* Ἰασαί με, Κύριε, καὶ ἰαθήσομαι.

Τοῦτο ἐπ' ἀνθρώπου εἰπεῖν οὐκ ἐνι· πολλάκις θε-
ραπεύει, ἀλλ' οὐκ ἰάται ὁ κάμνων. Οὐκ ἔστι διαπε-
σεῖν τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς σέ. Καὶ τί ἔκαμνες, φησὶν,
ᾧ οὗτος; Ἰασαί ψυχὴν ἀρρωστοῦσαν· εἰκόδς γὰρ ἀπὸ
τῶν ἐνεδισμῶν θορυβεῖσθαι αὐτόν.

Σῶσόν με καὶ σωθήσομαι.

Θεῷ μόνῳ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν.

Ἐπιγίνους [in al. τοῦ Χρυσόστομου]. Τί δήπο-
τε τοῦτ' ἔστιν; Ἐπειδὴ συνεχῶς ἀπειλεῖ τὰ δεινὰ,
αὐτοὶ δὲ διηπίστουν τοῖς λεγομένοις σκώπτοντες εἰς
αὐτὸν ἀεὶ ἔλεγον· Ἐλθέτω. Ἄλλ' ἐγώ, φησὶν, οὐκ
ἀπέκαμον καὶ ἐνεδιζόμενος.

* Σὺ ἐπίστασαι τὰ ἐκπορευόμενα ἐκ τῶν χει-
λέων μου πρὸ προσώπου σου.

Τουτέστι, Σὺ οἶδας, ὅτι ἀληθεύω.

* Μὴ γένη μοι εἰς ἄλλοτρίωσιν φειδόμενός μου
σὺ ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ.

Τουτέστι, Μὴ ὀφθῆην ψευδόμενος, μὴ ποτε δια-
χειρίσωνταί με.

Hoc est, studii sui, curæque vanitatem percipiet
moriens, et divitias alienis relinquens. Quidam au-
tem ex Hebraico sic interpretati sunt *Perdix foret
et non parit*. Perdici namque id est in more, ut fe-
mina ova subripiat, tum foveat et pullos post
fetum in aquam conductos potu exhibito interimat.
Ac si dicat, frustra eum qui plura appetit divitias
congregare. *In dimidio dierum ejus relinquent eum*.
Hebræus sic habet: *In dimidio dierum ejus dere-
linquet eas*. Id est divitias.

* *Et in novissimis suis erit insipiens.*

Hebræus legit et *fnis ejus erit lugubris*. Verum
primum sensum et potiore, et manifestiorem exi-
stimo.

B De Ægyptio loquitur, iniquam ejus simul conscien-
tiam exponens: et illud *derelinquent*, hoc est captivi
ducentur: *parturiebat eos Deus*, et ille voce sola
auditus est. *In novissimis diebus suis erit insipiens*,
id est, deprehendetur non propria colligens, sed
aliena. Quid enim fuerit insulsus homine non de
suis inflato?

VERS. 12. *Solium gloriae.*

De regno Dei intelligit, quod destrui subjicique
non potest, manetque per seipsum, licet nemo
subsist.

Sanctificatio.

Non templum, vel aliud quid simile, sed Deus
C solus.

VERS. 13. *Confundantur.*

Nullum enim habent firimum præsidium.

Quoniam dereliquerunt fontem vite.

Sæpe hoc nomine Deum appellat hic propheta,
quamobrem? Quod omnia ex ipso per quem vivitur,
et quia nihil ei deficit.

VERS. 14. *Sana me, Domine, et sanabor.*

Hoc de homine affirmare non possumus, sæpe
medetur, non tamen infirmus sanitati restituitur.
Spes in te quæ ponitur frustrari non potest. Sed,
heus tu, quo, inquit, morbo laborabas? sana animam
male se habentem; verisimile enim est contume-
lias illum turbasse.

Salva me et salvabor.

Hoc soli Deo dicere fas est.

Origenis al. *Chrysostomi*. Quid tandem hoc est?
Quoniam sæpius mala minabatur, hi vero dictis
non credentes per contumeliam illi dicebat, *Ve-
niat. Sed ego, ait, nec probris oneratus de'eci*.

* VERS. 16. *Tu scis quæ egrediuntur per labia mea
ante faciem tuam.*

Hoc est, tu nosti, me vera dicere.

* VERS. 17. *Non fas mihi in alienationem, parcens
mihi tu in die malo.*

Hoc est, ne mendacii convincar, ne unquam in
eorum veniam potestatem.

* **VERS. 18.** *Confundantur qui me persequuntur, et non confundar ego.*

Non sua quærens hic talia dicit; sed quia prophetia particeps fiebat confusionis ejus, ideo sic loquitur; si enim perseverantes in malis pœnas non essent laturi, utique propheta confusus fuisset.

* Id est, pœnas luant hi neque mendacii convictus redarguar.

Duplici contritione.

Quid hoc tandem est? Quia nusquam dixit; Duplicia retribuam peccata illius, sermo hic facit ad faciendum cautiores.

* **VERS. 21.** *Hæc dicit Dominus, custodite animas vestras, et nolite portare pondera in die Sabbatorum, et reliqua.*

Præceptum illis erat, ut in die Sabbati quiescerent ab omni opere, quo Deum pro peccatis placarent: hi vero diem illam in mercatum impendebant, et conventiones stipulabantur. Igitur eos a similibus actionibus avocavit.

CAP. XVIII.

VERS. 2. *Surge.*

Quorsum ipsum ad domum figuli descendere facit? Quia dicebant: *Ubinam verbum Dei est? Veniat;* et putabant eum non posse, deducit ipsum eo. Sed cur et aspectu ipso indignit? Annon dicere poterat, uti figulus, non potero? Sed aspectus sermonem reddebat credibiliorum et efficaciorum.

VERS. 3. *Et descendi.*

Quid nobis hæc secunda formatio? Quia vos etiam lapsos in pristinam formam restituere potero. Adeo mihi facile est omnia facere.

VERS. 6. *Ecce sicut lutum figuli.*

Cecidistis et vos, in integrum restituere vos poterat.

VERS. 7. *Ad summam (seu finem) loquar.*

Num quia semel locutus sum, id fieri oportet? vobis salutis spes, si vobis ipsis attendatis, et convertamini: neque igitur bonis patrum vestrorum confidite, neque ob mala quæ de vobis dicuntur, animum despondete.

Cujus rei gratia adhuc figo? adhuc cogito? vobis tempus pœnitentiæ donans.

VERS. 12. *Et dixerunt, etc.*

Quid hoc fuerit deterius.

VERS. 13. *Quæ fecit minis Virgo Israel.*

Sicuti illa necesse est esse, sic et vos; imo rebus naturalibus hoc magis necessarium erat, nec fieri potest ut aliter esset.

VERS. 14. *Numquid deficient de petra ubera, aut nix de Libano? Numquid declinabit aqua violenter vento sublata?*

Petra erat quoddam montis cacumen, quod dicebatur ubera. Ait itaque, quemadmodum fieri non potest, ut inde deficiat aqua, aut nix de Libano, et aquam violenter currentem nunquam quis defle-

* *Kataischynthēthōsan oi diōkonētēs me, kai mē kataischynthēthōsan egō.*

Ὅχι τὸ αὐτοῦ ζητῶν ἐνταῦθα ταῦτα φησὶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκοινῶναι αὐτοῦ τῆ ἀισχύνη ἢ προφητεία διὰ τοῦτο φησὶν· εἰ γὰρ ἐπιμένοντες τοῖς δεινοῖς ἐμελλόν μὴ δώσειν δίκην, κατησχύνθη ἂν ὁ προφήτης.

* Τουτέστι, Δίκην δότωσαν οὗτοι, καὶ μὴ ὀφείην ἐγὼ ψευδόμενος.

Δισσὸν σύντριμμα.

Τί ποτε τοῦτο ἐστίν; Ἐπειδὴ οὐδαμοῦ εἶπε· Διπλᾶ ἀνταποδώσω τὰ ἀμαρτήματα ταύτης· οὗτος σωφρονιστικὸς ὁ λόγος ἐστίν.

* *Τάδε λέγει Κύριος· Φυλάσσετε τὰς ψυχαῖς ὑμῶν, καὶ μὴ ἀρσενε βαστάγματα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Σαββάτων, καὶ τὰ ἐξῆς.*

Προσετάχθησαν ἀργεῖν τὸ Σάββατον, ἐπὶ τῷ ἐξ-
λειοῦσθαι τὰ ἀμαρτήματα. Οἱ δὲ ἐμπορίας πρόφασιν ἐποιοῦντο τὴν ἡμέραν, καὶ συναλλάγματα εἰργάζοντο. Κωλύει τοίνυν αὐτοὺς ταύτης τῆς πράξεως.

ΚΕΦΑΛ. ΙΗ'.

Ἀνάστηθι.

Τίνος ἕνεκεν αὐτὸν εἰς τὸ κεραμεῖον κατὰγει; ἐπειδὴ ἔλεγον, *Ποῦ ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ;* Ἐλθέτω, καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν μὴ δύνασθαι, κατὰγει αὐτὸν ἐκεῖ. Τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ τῆς θεωρίας ἐδέησεν; Οὐ γὰρ ἐνῆν εἰπεῖν καθὼς ὁ κεραμεὺς, Οὐ δυνήσομαι; Ἄλλὰ πιστικώτερον καὶ ἐναργέστερον ἐποίησεν τὸν λόγον ἢ ὅτις.

Καὶ κατέβη.

Τί βούλεται ἡ ἀνάπαυσις [*forte ἀνάπλασις*]; Ὅτι καὶ πεσόντας ὑμᾶς ἀνανεῶσαι δυνήσομαι. Οὕτως εὐκολον ἐμοὶ πάντα ποιεῖν.

Ἴδοὺ ὡς ὁ πηλός;

Διεπέσατε καὶ ὑμεῖς, δυνήσομαι διορθῶσασθαι ὑμᾶς.

Πέρας λαλήσω.

Μὴ γὰρ ἐπειδὴ εἶπον ἅπαξ, ἐκβῆναι δεῖ; Ἔστιν ὑμῖν σωτηρίας ἐλπίς, ἐὰν προσέχητε ἑαυτοῖς καὶ μεταβάλῃσθε. Μῆτε γοῦν ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς πρὸς τοὺς πατέρας θαρρήσητε, μῆτε ἐπὶ τοῖς κακοῖς τοῖς περὶ ὑμῶν λεγομένοις ἀπογῶντε.

D Τίνος ἕνεκεν ἐτι πλάσω; ἐτι λογιζομαι; διδοὺς ὑμῖν αὐτοῖς προθεσμίαν μετανοίας.

Καὶ εἶπαν, κ. τ. λ.

Τί τοῦτου γένοιτο ἂν χεῖρον;

* *Ἄ ἐποίησε σφόδρα καρθέρος Ἰσραὴλ.*

Ὅσπερ ἐκεῖνα ἀνάγκη εἶναι, οὕτω καὶ ὑμᾶς ἀνάγκη· καὶ πολλῶ μᾶλλον τῶν φυσικῶν, τοῦτα ἀναγκαϊότερον ἦν, καὶ οὐχ οἷόν τε διαπεσεῖν.

Μὴ ἐκλείψουσιν ἀπὸ πέτρας μαστοὶ, ἢ χιῶν ἀπὸ τοῦ λιθάνου; ἢ ἐκλινεῖ ὕδωρ βιαιῶς ἀνέμῳ φερόμενον;

Ἀκρωρεῖα τις ἦν πέτρα καλουμένη Μαστοί. Λέγει τοίνυν, ὅτι ὥσπερ οὐκ ἔνεστιν ἐκεῖθεν ἐκλείπειν ὕδωρ, ἢ χιῶνα τοῦ λιθάνου, καὶ ὕδωρ φερόμενον βιαιῶς οὐκ ἂν, ποτὲ τις παρατρέψει, μὴ κατ' εὐ-

θεῖαν φέρεσθαι, οὕτως ὁ λαὸς καὶ ἀδιαλείπτως ἤμαρτε, A clat, ne recto feratur cursu, sic populus sine inter-

καὶ σφοδρῶς εἶχετο τῆς παρανομίας.

Ὅτι ἐπελθόντό μου.

Οὐχ ὡς ἐκεῖνα [Ἰσ. οὐ τόσον ἐκ.] θαυμαστὰ εἰ παρ-
έβη ὡς ταῦτα. Ὅταν γὰρ μηδὲν κέρδος ἦ ἀπὸ
τῆς ἀποστάσεως, πῶς οὐ θαυμαστόν;

** Καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν σχοι-
ριοῖς αἰωριοῖς, τοῦ ἐπιστεῖναι τρίβους οὐκ ἐχού-
σας ὁδόν.*

Σχοιριοῖς, τουτέστι, τῆς γῆς τὴν κληρονομίαν·
ἀσθενήσαντες τοῖνον ἐντεῦθεν, φησὶν, ἐξελεύσονται;
ὥστε αὐτὸν πορευθῆναι, καὶ ξένην ὁδὸν· ἵνα εἴπη
τὴν τῆς αἰχμαλωσίας.

Διὰ τοῦτο καὶ σωματικῶς αὐτοῖς συνέβη· τοιαύτην B fecerunt inaccessum, et asperum, ut omnes move-

** Ὡς ἄνεμος καύσωρα διασπερῶ αὐτοὺς κατὰ
πρόσωπον τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν.*

Τουτέστιν, ὡς ἐν καύσωνι ἄνεμος θερμὸς σφο-
δρῶς φλέγειν οἶδε τὰ εὐθρυπτα· οὕτω καταναλώσω
τοὺς Ἰουδαίους.

** Καὶ εἶπον· Δεῦτε, καὶ λογιώμεθα ἐπὶ Ἱερου-
σάλημ, ὅτι οὐκ ἀπολείπεται νόμος ἀπὸ
ιερέως, καὶ βουλή ἀπὸ συνετοῦ, καὶ λόγος ἀπὸ
προφήτου. Δεῦτε, καὶ πατάξωμεν αὐτὸν ἐν γλώσ-
σῃ, καὶ οὐκ ἀκουσόμεθα πάντας τοὺς λόγους
αὐτοῦ.*

Ἡ δὲ λέγει τοῦτο ἐστίν· Εἶπον, φησὶ, παρ' ἐαυτοῖς,
ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτου λόγον διαμαρτεῖν, ὥσπερ
οὐδὲ ιερῶς χρησιμὸν· νόμον γὰρ λέγει τὸν διὰ τοῦ
ἐφοῦδ λόγον λεγόμενον· ἵνα τοῖνον, φησὶ, μὴ εἰς
ἐλεγχὸν ἡμῶν καθιστάμενος ἐλέγῃ τὰς παρανομίας,
καὶ λέγῃ τὰς συμφορὰς, σκευωρησάμενοι αὐτὸν
ἀνέλωμεν. Τὸ δὲ, Πατάξωμεν αὐτὸν ἐν γλώσσει,
τουτέστιν, εὐρωμεν αὐτῷ ἁμαρτίαν, ἣ εἰς Θεόν, ἣ
εἰς βασιλέα, ἵνα οὕτως εὐπροσώπως τὴν κατ' αὐτοῦ
ἐνέγκωμεν ψῆφον.

*Ἔρα, πῶς ἐπίστευον τοῖς λεγομένοις. Ὡς τῆς
ἀνοσίας! Ὁ τοσαύτην δούς ἰσχυρὸν τῷ προφήτῃ, καὶ ἱερεῖ
ἔντι, οὐ πολλῶ μᾶλλον αὐτοῦ φείσεται; συγκόπτεις
ἐν ἰατρῶν, τὸν διδάσκαλον, τὸν ὁδηγόν· σθενύεις
ἐδ φῶς, ἵνα μὴ βλέπῃς, πῶς λοιδορεῖ; Καὶ ἀκου-
σόμεθα τῶν λόγων ἐκ στόματος αὐτοῦ.*

Τοῦτο φησὶν· Ἐκκόψωμεν αὐτοῦ τὴν φωνήν, καὶ
ἐξέλωμεν τὴν γλῶτταν· τὸν ἐλεγχὸν στήσωμεν, παύ-
σωμεν τὸν κατηγοροῦν. Τί γὰρ Ἱερεμίας γλώσσει
βοῆ; Οὐχὶ τὰ πράγματα βούλεσθε μὴ ἀκούειν;
Παύσασθε τὰ τοιαῦτα ποιοῦντες, ἐφ' οἷς ὑμῶν
κατηγορεῖ ὁ προφήτης, νῦν δὲ ταῦτα ποιοῦσιν·
ὥσπερ ἂν εἴτις κάμνων πρὸς ἐαυτὸν μὲν μὴ ὀργί-
ζοιτο, ὅτι πυρέττοι διὰ ῥαθυμίας, τοὺς δὲ ἐλέγχοντας
καὶ λέγοντας, ὅπως στήσεται τὸ κακὸν, διώκοι καὶ
ἀποστρέφοιτο.

Ἐὶ ἀνταποδίδομαι ἀντὶ ἀγαθῶν κακά.

Πολλὴ ἡ κακία, καὶ ἡ θηριωδία ὑπερβάλλουσα,
καὶ ἕσχατος πονηρίας ὄρος. Εἰ γὰρ τὸ μὴ ἀνταποδι-

missionem peccabat, nimiumque adhærebat iniqui-

tatis.

VERS. 15. Quia oblitī sunt mei.

Non sic illa admiranda sunt, si aliter fiant, ut
ista. Quando enim ex rebellione nullum oritur lu-

** Et infirmabuntur in visis suis, funiculis sempiter-
nis, ad conscendendum semitas non habentes viam.*

*Funiculis, hoc est terræ hæreditatem. Infirmati
itaque inde, ait, egredientur, ut ignotam viam pro-*

ferant caput suum. Cum enim mala sunt gravia, non
sermone illa exprimimus, sed sibilo, motuque capitis.

** VERS. 17. Sicut ventus urens dispergam eos ad
faciem inimicorum suorum*

Hoc est, veluti tempore æstivo ventus calidus ve-

** VERS. 18. Et dixerunt: Venite et cogitemus adver-
sus Jeremiam cogitationem: non enim peribit lex a
sacerdote neque consilium a sapiente, nec sermo a
propheta; venite, et percutiamus eum in lingua, et
non audiemus universos sermones ejus.*

Hujus loci sensus est: Dixerunt, inquit, illi apud
semet, Prophetæ sermonem sicut et sacerdotis ora-
culum non posse falli. Legem enim vocat, sermo-
nem ab ephod habitum; ne igitur, inquit, ipse
nos redarguat, refellatque, atque nostras patefa-
ciat iniquitates, eum adorti occidamus. At illud;
Percutiamus eum in lingua, id est, inveniamus in
ipso peccatum, vel in Deum, vel regem, ut sic sen-
tentiam in eum bono ferre possimus nomine.

Vide quam fidem dictis præstarent. O dementia,
qui tantum prophetæ et sacerdoti dederat robur!
nonne multo magis illum tuebitur? concidis medi-
cum, doctorem, ducem exstinguis lucem ne videas,
quomodo illuditur? *Et audiemus sermones ex ore
ejus.*

Hoc ait: Vocem ipsius præcidamus, linguam
detrahimus, redarguentem cohibeamus, auctorem
compescamus. Quid enim Jeremias lingua clamat?
nonne res ipsas audire nolletis? Desinite ea agere,
de quibus vos accusat propheta; nunc vero hæc
faciunt; veluti si quis morbo affectus sibi quidem
ipsi non irascatur, quod sua socordia ardore
æstuet febrili, illos vero qui repræhendunt docent-
que quomodoque febris cessare possit repellat, et
avertatur.

VERS. 20. Si redduntur pro bonis mala.

Summa hæc iniquitas, et feritas atrocissima,
extremaque malitiæ meta. Nam si præcepta nobis

est, ne mala pro malis retribuamus, sed et bona pro malis : si qui beneficii nihil accepit injuria inferens injustus est ; qui post acceptum beneficium talis est quo loco collocabitur? horum, inquit, malitia, ait modum non habet, nequitiae illorum omnem loquendi facultatem superant.

* Quia collocuti sunt mala contra animam meam, et punishmentem suam occultarunt mihi.

Hoc est pœnam occultantes, uti amicos obvios se exhibebant. Quidam autem asseruere, fornicationem, sive adulterium objectum ei fuisse, quod factum videretur ; neque enim siluisset propheta.

Recordare, Domine.

Quod majus beneficium fuerit, quam offensum Deum velle illis conciliare? sed noluerunt.

VERS. 21. Propterea da filios eorum.

Deinde illis pessima quædam imprecatur, etsi enim tales interim oportebat, sæpe insidiis petitus non destiti ; sed nihil profeci.

Fiant uxores, fiat clamor.

Internecionem quorumdam imprecatur, ne superstitibus reliquis noceret, clamoremque tolli postulat, ut palam fieret calamitas.

CAP. XIX.

* VERS. 1. Tunc dixit Dominus ad me : Vade, et posside doliolum testeum fictum.

Sextarium nempe.

VERS. 2. Et exhibis in polyandrium filiorum mortuorum eorum, quod est juxta vestibula portæ Charsidis.

Polyandrium mortuorum vocat locum, ubi peremptus est Assyrius, et ex Judæis quamplurimi a Chaldæis interseci sunt. Itaque hoc in loco ut perapio ad reducenda in memoriam et primum beneficium, et aversionem a Deo, quæ postmodum subsequuta est, mandavit ut prompte diceret, quæ dicturus erat.

Recte eum mittit in locum delictorum, in quo, ait, Baal adolebant, et filios suos igni comburebant.

VERS. 4, 5. Et reges Juda repleverunt locum istum sanguinibus innocentum. Et edificaverunt excelsa Baal.

Excelsa, juxta divinæ Scripturæ morem, aras dicit. Baal autem nunc idolum ipsum.

* Ad comburendos filios suos in igne holocausta Baal.

Aliam speciem impietatis insinuat, quod ultimo loco deploratum est. Cum enim eos reprehendisset, et quod idolum confecerint, et Plutonis cultui operam dederint post obitum Senacherim ; huic, ait, idolo Plutonis scilicet holocausta offerebatis, atque obsequium, quasi morte superiores. Quod autem de his sit sermo, patefaciunt quæ sequuntur. Infert enim :

* VERS. 6. Idcirco ecce dies veniunt, dicit Domi-

δόναι κατὰ ἀντὶ κακῶν προστετάγμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὰ ἀντὶ κακῶν. Εἰ ὁ μηδὲν παθῶν ἀγαθὸν, ἀδικῶν ἄδικος· ὁ μετ' εὐεργεσίας τοιοῦτος ὢν, ποῦ τετάξεται ; Οὐκ ἔχει φύσιν ἡ κακία, φησὶν, ἢ τούτων, πάντα λόγον ὑπερβαίνει τὰ τῆς πονηρίας αὐτῶν.

* Ὅτι συνελάλησαν ῥήματα κατὰ τῆς ψυχῆς μου, καὶ τὴν κόλασιν αὐτῶν ἐκρυψάν μοι.

Τουτέστι, τὴν τιμωρίαν ἀποκρυψάμενοι ὡς φίλοι προσήσαν. Τινὲς δὲ ἔφασαν, ὡς γυναῖκα αὐτῷ ἐπέβριψαν· ἔωλον δέ· οὐ γὰρ ἂν αὐτὸ ἐσιώπησεν ὁ προφήτης.

Μνήσθητι, Κύριε.

Καίτοι ταύτης μείζον τι γένοισ' ἀν τῆς εὐεργεσίας, ἢ τὸν Θεὸν ἐκπεπολεμημένον ἐθελήσαι καταλλάξαι αὐτούς ; ἀλλ' οὐκ ἠθέλησαν.

Διὰ τοῦτο δὸς τοὺς υἱοὺς αὐτῶν.

Εἶτα κατεύχεται αὐτῶν ἀράς τινας χαλεπὰς· τοὺς γὰρ τοιοῦτους κἀν ἀναιρεθῆναι ἐχρῆν, πολλάκις ἐπιβουλευθεὶς οὐκ ἀπέστη, καὶ οὐδὲν πλέον ἐγένετο.

Γενέσθωσαν αἱ γυναῖκες.

Παντελῆ ἀναίρεσιν ἐνίων κατεύχεται, ἵνα μὴ ἐπιμένοντες, τοὺς λοιποὺς βλάπτωσι· καὶ κραυγὴν ἀξιοὶ γενέσθαι, ὥστε διάδηλον εἶναι τὴν συμφορὰν.

ΚΕΦΑΛ. 18'.

* Τότε εἶπε Κύριος πρὸς με· Βάδισαι, καὶ πησαι βίβλον ὀστράκινον πεπλασμένον.

Τουτέστι, ξέστην.

Καὶ ἐξελεύσῃ εἰς τὸ πολυάνδριον υἱῶν τῶν τεθνηκότων αὐτῶν, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τῶν θυρῶν τῆς πόλης τῆς Χαρσίδος.

Πολυάνδριον τεθνηκότων λέγει τὸν τόπον ἐνθα ὁ Ἀσσύριος ἀνιέρθη, καὶ τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τοῦ Χαλδαίου πολλοὶ διεφθάρησαν. Ὡς οὖν τόπου ὑπομῆσαι αὐτούς, καὶ τῆς προτέρας εὐεργεσίας, καὶ τῆς μετὰ ταῦτα τοῦ Θεοῦ ἀποστροφῆς, ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκείνου προσέταξεν εἰπεῖν, ἄπερ ἐμελλε λέγειν ὁ προφήτης.

Καλῶς αὐτὸν εἰς τὸν τόπον παραπέμπει τῶν ἀμαρτημάτων, ἐνθα ἐθυμίων, φησὶ, τῷ Βάαλ, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν κατέκαιον πυρὶ.

* Καὶ οἱ βασιλεῖς Ἰούδα ἐπλησαν τὸν τόπον τοῦτον αἱμάτων ἀθῶων, καὶ φοδόμησαν τὰ ὑψηλὰ τῷ Βάαλ.

Ἵψηλά, κατὰ τὸ σῆνηθες τῆς θείας Γραφῆς, τοὺς βωμοὺς λέγει. Βάαλ δὲ νῦν τὸ εἰδῶλον αὐτό.

* Τοῦ κατακαῖν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν πυρὶ, ὀλοκαυτώματι τῷ Βάαλ.

Ἐτερον εἶδος ἀσεβείας λέγει, ὃ τελευταῖον ἐπαυθῆθη. Ἐγκαλέσας γὰρ αὐτοῖς, ὡς εἰδῶλον ποιήσασαι, καὶ περὶ τὴν τοῦ Πλούτωνος θεραπείαν ἐσχολακόσαι, μετὰ τὴν τοῦ Σαναχηρίμ ἀναίρεσιν· Τοῦτω τοίνυν, φησὶ, τῷ εἰδῶλίῳ ὀλοκαυτώματα ἐποιεῖτε τῷ τοῦ Πλούτωνος, ὡσανεὶ κρείττους τοῦ θανάτου ἐσόμενοι. Καὶ ὅτι περὶ τούτου λέγει, μηνύει τὰ ἀκόλουθα. Φησὶ γάρ·

Διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἡμέραι ἐρχονται, λέγει Κύριος,

καὶ οὐ κληθήσεται τῷ τόπῳ τούτῳ διάπτωσις, ἀ καὶ πολυάνδριον υἱοῦ Ἐννώμ.

Ὁ δὲ Ἑβραῖος οὕτως ἔχει· *Διάπτωσις τοῦ Τοφθῆθ*, ὑπερ ἔστι, *Βωμὸς τῆς κόρης*. Υἱοῦ δὲ Ἐννώμ ἠρμήνευσαν, ἀπὸ τοῦ τὸν τόπον τοῦ Ἐννώμ εἶναι· σαφεστέρα δὲ κείται ἡ ἔννοια παρὰ τῷ Ἑβραϊκῷ διελέγχουσα αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν. Ἀλλὰ τὸ πολυάνδριον τῆς σφαγῆς, τουτέστιν, κοιλάς σφαγῆς· οὕτω γὰρ ὁ Ἑβραῖος ἔχει. Σημειωτέον δὲ καὶ ἐνταῦθα, ὡς τὸ πολυάνδριον, ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀναιρεθέντων ἠρμήνευσαν αὐτὸ οἱ ἑρμηνεύσαντες. Ὅτι δὲ περὶ τοῦ Τοφθῆθ νῦν διαλέγεται, ὅπερ ἠρμήνευσεν υἱοῦ Ἐννώμ, μὴνύει προῦν. Φήσας γὰρ, ὅτι συνέτριψε τὸν βίβρον κατὰ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, ἐπάγει·

Τάδε λέγει Κύριος.

Ὅσπε ἄνιατον εἶναι τὴν πληγὴν αὐτῆς, ἔδωκα ὑμῖν σωτηρίας ἐλπίδα· εἶπον· Ἀποστρέψω τὸ ἔθνος, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν βασιλείαν οὐ προσέσχετε. Ἀναιρῶ καὶ ταύτην τὴν παραμυθίαν, ἐκκόπτω καὶ ταύτας τὰς ἐλπίδας.

Καὶ ἔσορται οἱ οἶκοι Ἱερουσαλήμ, καὶ οἱ οἶκοι βασιλέων Ἰούδα, καθὼς ὁ τόπος ὁ διαπίπτων.

Τουτέστιν, ὅπου ἔπεσαν οἱ Βάρβαροὶ ποτε τῇ πόλει ἐπελθόντες.

Πάντες οἱ οἶκοι βασιλέων Ἰούδα ὡς τόπος τοῦ Τοφθῆθ, ἔρεκεν τῶν ἀκαθαρσιῶν, ὧν ἐποίησαν ἐν πόσει ταῖς οἰκίας. Ἐθυμίων ἐπὶ τῶν δωματίων αὐτῶν πόση τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ.

Τουτέστιν, οὕτω καὶ νῦν διαπεσεῖται πᾶς Ἰούδας, καὶ τῶν βασιλέων οἱ οἶκοι διὰ τὸν τόπον τοῦ Τοφθῆθ, τουτέστι, τὸν βωμὸν τοῦ Πλούτωνος, καθὼς διέπεσον οἱ ἐπελθόντες τῇ πόλει. Καὶ προῦν φησι·

Καὶ ἐν τῷ Τοφθῆθ θάψουσι παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν τόπον τοῦ θάψαι.

Ἐπειδὴ οὖν περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὸν τόπον, καὶ ὡς θεὸν θεραπεύοντες, ἀκάθαρτον οὐδὲν εἰσήγον, ἀπειλεῖ αὐτοῖς νεκρῶν πληρῶσαι τὸν τόπον.

ΚΕΦΑΛ. Κ'.

Καὶ ἤκουσθ Πασχώρ.

Ὅρα πόσον ἐγκλημα, καὶ ἱερεὺς ἦν, καὶ ἱερέα, καὶ προφήτην, καὶ τοιαῦτα λέγοντα. Ὅν ἐχρῆν πενθεῖν, διεμάνθανε [Ἰσ. ὅτι ἐμάνθανε] διὰ τε λόγων καὶ ἔργων τὴν πονηρίαν αὐτῶν, ἵνα μὴ θαυμάζη ἐπὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

Καὶ ἐπάταξεν Πασχώρ τὸν Ἱερμῖαν τὸν προφήτην, καὶ ἐρέβαλεν αὐτὸν εἰς τὸν καταβράκτην, τουτέστιν, εἰς τὸ συγκλειστήριον. Ὅς ἦν ἐν πύλῃ Βενιαμὴν οἴκου ἀποσταγμένου, τοῦ ὑπερφύου, ὃς ἦν ἐν οἴκῳ Κυρίου.

Οἴκου ἀποσταγμένου, τουτέστι, φυλακῆς· καταβράκτην δὲ, ἀπὸ τοῦ σχήματος ὠνόμασεν· ὑπερφύου δὲ, διὰ τὸ ἐν τῇ αὐλῇ εἶναι, ἵνα εἴπη, ὑπαίθρου· τὸ δὲ, ὃς ἦν ἐν οἴκῳ Κυρίου περὶ τοῦ Πασχώρ λέγει, ἀντὶ τοῦ, Ὁ ἱερεὺς ὁ ἐν τῷ οἴκῳ σχολάζων, οὗτος αὐτὸν τῷ ἐγκλειστηρίῳ παρέδωκεν.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἱερμῖας.

Πῶς οὐκ ἐφοβήθη ταῦτα εἰπεῖν οὗτος; Πῶς δὲ

Anus : et non vocabitur locus iste ruina, et polyandrium filii Ennom.

Hebraeus ita legit, *Ruina Tophet*, quod est, *Ara puellæ*. Filii porro *Ennom* interpretati sunt, quod locus ille erat *Ennom*; et sententia dilucidior est apud Hebræum, eorum impietatem redarguens. *Sed Polyandrium occisionis*, hoc est, vallis occisionis : sic enim legit Hebræus. Sciendum autem est hic, *polyandrium* ex multitudine occisorum interpretes nuncupasse. Quod autem nunc de *Tophet* sermo sit, quem *filii Ennom* appellarunt, prosequens manifestat. Cum enim dixisset, ex præcepto Dei doliolium confregisse, addit :

B *VERS. 11. Hæc dicit Dominus.*

Ut plaga illis sit insanabilis, dedi vobis spem salutis. Dixi : Convertam gentem, et captivitatem et regnum non attendistis, aufero et hoc solatium, præcido. et spes istas.

* *VERS. 13. Et erunt domus Jerusalem, et domus regum Juda, sicut locus corruens.*

Hoc est, ubi ceciderunt Barbari aliquando, dum in civitatem irrumperent.

Omnes domus regum Juda sicut locus Tophet propter immunditias quas fecerunt in omnibus domibus. Sacrificabant in domatibus suis omni militiæ cæli.

Hoc est, pari ratione, et nunc decidet omnis *Juda*, et domus regum propter locum *Tophet*, aram *Plutonis* videlicet, quemadmodum ceciderunt qui impetum fecerunt in urbem; et prosequens ait :

* *Et in Tophet sepelient, eo quod non sit locus ad sepeliendum.*

Cum itaque magni facerent locum, ac tanquam deum colentes, nil immundi in eum inferent, eis minatur cadaveribus locum illum se repleturum.

CAP. XX.

VERS. 1. Et audivit Paschor.

Vide quantum crimen, et sacerdos erat, et sacerdotem et prophetam, et talia dicentem. Quem lugere oportebat, quod addisceret et verbis et factis nequitiam eorum, ne de captivitate admiraretur.

VERS. 2. Et percussit Paschor Jeremiam prophetam, et immisit eum in cataractam, in carcerem scilicet. Qui erat in porta Benjamin domus assignatæ superioris, qui erat in domo Domini.

Domus assignatæ, carceris nempe; *cataractam* porro, ex figura nuncupavit. *Superioris*, quia erat in aula : quasi diceret, sub dio. *Qui erat in domo Domini*, de Paschore intelligendum, quasi diceret : Sacerdos qui in domo operam dabat, hic in carcerem ipsum conjecit.

VERS. 3. Et dixit ei Jeremias.

Quomodo hæc effari hic non timuit? Quomodo

vero ille eduxit? etsi enim virum odio prosequerantur, non tamen suam malitiam ulterius exercere poterant, conscientia illos redarguente. Sic et Herodes Joannem, amabat quippe illum; tantum ne audiret quæ dicebantur.

* *Non Paschor vocavit Dominus nomen tuum, sed migrantem undique.*

Hebræus pro migrantem, parabolam habet. Pro undique vero omnibus gentibus. Vaticinium autem contra eum temporibus Joachim et Jechoniæ completum est.

VERS. 7. *Decepisti me, Domine, et deceptus sum.*

Fortasse multis videbitur nimis audacter loqui propheta, et nunc Deum decipere ait, et deludere nos; sed quæ dicit ne videamus, doloris quippe verba sunt, nam et si propheta erat, homo erat. Quæ igitur *decepisti me?* dixerat. *Tanquam murum æneum munitum ponam te, et bellum inferent tibi, nec vincent te.* Cum itaque eum sic conclusissent, hæc ait, et tamen non prævaluerunt; nam si interfecissent, sustulissent utique libertatem in ducendo. Considera mihi per hæc apostolicos mores præliguratos. Sed eorum nemo unquam hoc dixit, nec conquestus est; imo contrarium dicit; *Nunc gaudeo in infirmitatibus meis* *. Num vero Deus hoc promisit, ut nihil mali perferas? sed ut patiendo non succumbas.

* VERS. 7. *Decepisti me, Domine, et deceptus sum: obtinisti, et potuisti.*

Angitur propheta pro jurgiis quibus lacerabatur a populo. Mendacii enim eum accusabant, quod non statim pœnam intulisset Deus. Addit itaque: *Factus sum in derisum. Tota die perseveravi subsannatus.* Deinceps subdit:

Obtinuisti.

Valuisti tanquam potens, et nolentem me promovere: Non pericula tantum, insidiæ, ac mortes; sed et dicteria et opprobria, et risus, et hæc non minus quam illa torquent.

VERS. 8. *Quia amaro verbo meo ridebor.*

Hoc est, in calamitatibus quas prænuntio, uti mendax derideor. Et mœroris causam, ex his, quæ a Paschore perpeccatus est, præcipue desumpserat: Manifestum quippe est Jeremiam, ut mali nominis hominem, et mendacem in carcerem conjecisset, exposcentem; ut injuriæ pœnas daret.

Prævaricationem et miseriam invocabo.

Magna justi apud Deum libertas. Hoc namque intendit dicere. Invoco te, quasi vim patiens a te; etenim, ut captivitatem prædicarem præcepisti, et aspernatus es me, punitionem non inferens, et calamitates, quas civitati vaticinatus sum. Quidam etiam sic exposuerunt. Impulisti, pollicitus, in reddere veluti murum æneum, et columnam ferream omnibus regibus terræ; et iis prædicare fretus sermonibus, et quodammodo deceptus non renui vati-

* II Cor. XII, 40.

A εκεῖνος ἐξέβαλεν; εἰ γὰρ καὶ ἐμίσειον τοὺς ἀνδρας [Ἰσ. τὸν ἀνδρα], ἀλλ' οὐκ ἠδύναντο περαιτέρω τὴν κακίαν ἐνδείκνυσθαι, τοῦ συνειδότης ἐλέγχοντος αὐτούς. Οὕτω καὶ Ἡρώδης τὸν Ἰωάννην· ἡγάπα γὰρ, τοσοῦτον μόνον, μὴ ἀκούειν τὰ λεγόμενα.

* *Ὁὐχὶ Πασχῶρ ἐκάλεσε Κύριος τὸ δρομὰ σεν, ἀλλ' ἢ μέτοικον κύκλωθεν.*

Ὁ Ἑβραῖος, παραβολὴν ἔφη, ἀντὶ τοῦ μέτοικον. Τὸ δὲ, κύκλωθεν, ἀντὶ τοῦ, πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. Ἡ δὲ κατὰ τοῦτου προφητεία ἀπέβη ἐπὶ τοῦ Ἰωακείμ καὶ Ἰεχονίου.

Ἠπάτησάς με, Κύριε, καὶ ἠπατήθη.

Τὰχα πολλοῖς δοκεῖ ὁ προφήτης οὗτος τολμηρῶς φθέγγεσθαι· νοὺν δὲ τὸν Θεὸν ἀπατᾶν φησι, καὶ παίζειν εἰς ἡμᾶς· ἀλλὰ μὴ ἴδωμεν ὅτι ταῦτα φησι.

B Τῆς γὰρ ὁδῆς ἐστὶ τὰ ῥήματα· εἰ γὰρ καὶ προφήτης ἦν, ἀνθρωπος ἦν. Τίνος ἔνεκεν ἠπάτησάς με; εἰπὼν. *Ὡς τεῖχος χαλκοῦν ὄχυρόν θήσω σε, καὶ πολεμήσουσι πρὸς σέ, καὶ οὐ μὴ δύνανται σοι.*

Ἐπεὶ οὖν αὐτὸν οὕτω συνέκλεισε [αὐτὸν οὕτω συνέκλεισαν], ταῦτα φησι· *Καὶ μὴν οὐ περιεγένετο*· εἰ γὰρ ἀνείλον, ἐσβέσαν ἂν τὴν παρῆρησιαν. Ὅρα μοι τὰ ἀποστολικά ἐνταῦθα [διατυπούμενα], ἀλλ' ἐκείνων οὐδεὶς οὐδέποτε τοῦτο εἶπεν, οὐδὲ ἀπαδύρατο. Ἀλλὰ καὶ τούναντιον φησι, *Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου.* Μὴ γὰρ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο, μὴδὲν σε παθεῖν δεῖν, τῷ μὴ [Ἰσ. ἢ τὸ μὴ] πάσχοντα ἀλῶναι;

* *Ἠπάτησάς με, Κύριε, καὶ ἠπατήθη· ἐκράτησάς με, καὶ ἐδυνήθη.*

C Δυσφορεῖ ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῦ λαοῦ ὀνειδισμοῖς ὁ προφήτης· ὡς γὰρ ψευδομένου κατέδραμον ἐπεὶ μὴ παραχρῆμα τὴν τιμωρίαν ἐπήγαγεν ὁ Θεός. Ἐπάγει γοῦν· *Ἐγενόμην εἰς γέλωτα πᾶσαν ἡμέραν Διετέλεσα μυκτηριζόμενος.* Εἶτα ἐπὶ τίσιν, ἐπάγει· *Ἐκράτησας.*

Ἴσχυσας ὡς δυνατὸς καὶ ἀκοντὰ με χειροτονήσαι. Οὐ κίνδυνοι μόνον, οὐδὲ ἐπιθουλαι καὶ θάνατοι, ἀλλὰ καὶ σκώμματα, καὶ ὀνειδη, καὶ γέλως, καὶ ταῦτα οὐχ ἤττον ἐκείνων λυπεῖ.

Ὅτι μικρῷ λόγῳ μου γελᾶσομαι.

Τουτέστιν, ἐφ' αἷς προλέγω συμφοραῖς γελῶμαι, ὡς ψευδόμενος. Τὴν δὲ αἰτίαν μάλιστα τῆς λύπης, ἀπὸ τῶν ὑπὸ τοῦ Πασχῶρ εἰς αὐτὸν γενομένων ἔσχηκε. Δῆλος γὰρ ἐστὶν οὗτος, ὅτι ὡς δύσφημον καὶ ψευδόμενον ἐνέβαλεν εἰς τὸ δεσμοτήριον, δίκας ἀπαιτῶν τῆς λοιδορίας.

Ἀθεστῶν, καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι.

Πολλὴ τοῦ δικαίου πρὸ τὸν Θεὸν παρῆρησια. Τοῦτο γὰρ βούλεται εἰπεῖν, ὅτι Ἐπιδοῶμαι σε, ὡς βιαζόμενος παρὰ σοῦ· εἶπες γὰρ κηρύξαι ἀιχμαλωσίαν, καὶ ἠθέτησάς με οὐκ ἐπάγων τὴν τιμωρίαν, καὶ τὴν συμφορὰν, ἣν ἐκήρυξα τῇ πόλει. Τίνες δὲ οὕτως ἠρμήνευσαν, ὅτι Ἐπαγγεῖλάμενός μοι, ὡς τεῖχος ποιεῖν χαλκοῦν, καὶ ὡς στύλον σιδηροῦν ἄπασιν τοῖς βασιλεῦσι προέτρεψας, καὶ τούτοις κηρύξαι ἐλπίσας τοῖς λόγοις, καὶ τρόπον τινὰ ἀπατηθεὶς, οὐκ ἂν ἐδυ-

σάμην [ἀνεδυσάμην] τὸ προφητεῦσαι καὶ τὰ πάνδεινα ὑπομένων διαταλῶ. A cinari : verum mala, quæ ferri non possunt, sustineo.

Τουτέστι, γλασθήσομαι. Οὐκ ἤρκεσέ μοι, φησὶν, ἡ πικρία, ἀλλὰ καὶ γέλως· οὐκ ἤρκεσεν ἡ δόνη τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ χλευασία.

Ὅτι ἐγενήθη.

Διατί οὐκ ἐκβαιόντων τῶν προλεγομένων ἀπάντων, ἐχλεύαζον καὶ ἐγέλων;

Καὶ εἶπα· Οὐ μὴ ὀνομάσω.

Ὅρα φιλοσοφίαν, πῶς ἐλάττωμα τηλικούτον οὐκ ἀπέκρυψε· πῶς τὴν ἀσθένειαν οὐ συνεκάλυψε τὴν ἑαυτοῦ· ἀλλ' ἐξετόμψυσε καθάπερ ἐν τινι στήλῃ τὴν τῶν λογισμῶν ἀρθρωσίαν.

Καὶ ἐγένετο ὡς πῦρ.

Περὶ τοῦ Πνεύματος, φησὶ, τοῦτο λέγει. Ἐκράτησας, καὶ ἀκοντά με ἐνέβαλες, ἀλλ' ἴσως εἶποι τις ἄν, B ὅτι Καὶ ποῖον κέρδος, εἰπέ μοι, κατὰ ἀνάγκην προφητεύειν; Ποῖα δὲ ἀρετὴ; Καὶ μετ' ὄμματα· Ὅρᾳς ὅταν δέῃ τι γίνεσθαι τῶν χρησίμων, καὶ ἀνάγκην ἐπιτίθεισιν ὁ Θεός. Οὐ γὰρ δεῖ δι' ἄτονίαν τὴν τοῦτου, τοὺς μέλλοντας ἀπόλλυσθαι κερδαίνειν [leg. μὴ κερδαίνειν].

Ὡς πῦρ καιόμενον φλογίζομενον, καὶ συνεχόμενον ἐν τοῖς ὁστέοις μου, καὶ πάρειμι πανταχόθεν, καὶ οὐ δύναμαι φέρειν, ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροισμένων ἐπ' ἐμέ, καὶ τὰ ἐξῆς.

Τὸ· Ὅτι ἤκουσα ψόγον πολλῶν συναθροισμένων ἐπ' ἐμέ, καὶ τὰ ἐξῆς, ἀποδίδεται τῷ· Καὶ εἶπον· Οὐ μὴ ὀνομάσω τὸ ὄνομα Κυρίου καὶ οὐ μὴ ὀνομάσω ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Τὴν γὰρ αἰτίαν τῆς C σιωπῆς τέθεικε. Τὸ δὲ, Ἐγένετο ἡ καρδία μου, ὡς πῦρ καιόμενον, καὶ τὰ ἐξῆς, ἐν μέσῳ κεῖται· ἡ δὲ ἐνοία ἐστὶν αὕτη, ὅτι Ἐγὼ μὲν μόνον ἐβουλεύσαμην σιωπήσαι, εὐθύς δὲ ὡς πῦρ μου διέδραμε τὴν διάνοιαν, καὶ ὡς παρειμένος γέγονα, τουτέστιν, ὥσπερ ἡμιζήρος, ἀφωλίαν καταδικασθεὶς τρόπον τινα, καὶ κινεῖν τὰ μέλη οὐ δυνάμενος. Ἡ δὲ τῆς σιωπῆς αἰτία μοι γέγονεν οὐκ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καταφρονεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πολλὴν τὴν πονηρίαν τῶν ἑμοφύλων ὄρᾳν.

Ἐπισύστητε, ἐπισυστώμεν αὐτῷ πάντες ἄνδρες φίλοι αὐτοῦ.

Τουτέστι, Συμβούλιον ἐποίησαντο κατ' ἐμοῦ, οὐχ οἱ τυχόντες, ἀλλ' οἱ δοκοῦντες εἶναι φίλοι.

Ἐτηρήσατε τὴν ἐπίνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀπατηθῆσεται καὶ δυνησόμεθα αὐτό.

Τουτέστιν, ὑποκρινοῦμεν αὐτόν, ὥστε ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ εὔρειν τι ἐγκλημα.

Ὅτι ἤκουσα.

Τί γένοιτ' ἂν ἴσον τῆς ἀνδρίας ταύτης; ἐνεῦθεν ἐχλευάζοντο, ἐκείθεν ἐπασχον δεινῶς.

Ὁ δὲ Κύριος μετ' ἐμοῦ.

Πῶς οὖν ἔλεγες, ὅτι Ἠπάτησάς με, ὅτε ταῦτα ἐπασχες; ἐδίωξαν, καὶ οὐκ ἠδύναντο νοῆσαι. Οὐχὶ καὶ ταῦτα προεἶπεν ὁ Θεός; οὐχὶ τὰ μέλλοντα ἐδήλωσεν; ἀπειρος ἦν ἐν τοῖς προοιμίοις ὁ προφήτης· τὰς τιμὰς αὐτῶν οὐκ ἐνόησαν· ἀσχύνης γὰρ ὄντως

Hoc est, deridebor. Non sat fuit, inquit, amaritudo, sed et risus advenit : non sat fuit animi angor, sed et subsannatio.

Quia factus est.

Quare quod omnibus quæ prædicabatur non evenientibus, probro et risui habebant.

VERS. 9. Et dixit : Non nominabo.

Considera studium animi : Quomodo tantum defectum non occultarit ; quomodo suam infirmitatem non texerit, sed cogitationum ægritudinem tanquam in columna quadam inscriptam publicarit.

VERS. 9. Et factus est quasi ignis.

De Spiritu, aiunt, hæc profert. Vicisti, et nolentem injecisti : Sed dixerit quispiam : Quidnam lucri est coactum prophetare ? Quænam virtus ? Et post pauca. Vides cum aliquid agendum est utilium, et necessitatem Deus imponit. Nec enim decet ob hujus segnitiam operire eos qui salvandi sunt.

Urens, et clausus in ossibus meis, et dissolutus sum indigne, et non possum ferre. Quia audiui vituperationem multorum congregatorum adversus me, et quæ sequuntur.

Illud : Quia audiui vituperationem multorum, qui congregantur adversus me, et quæ sequuntur, respondent illi. Et dixi : Non nominabo nomen Domini, et non nominabo in nomine illius. Causam quippe silentii posuit : Ad illud, Factum est cor meum tanquam ignis ardens, et reliqua, positum est in medio : sensus vero hic est : Ego quidem tantum silere proposueram : verum illico, tanquam ignis meam cogitationem pervolavit, et ut dissolutus factus sum, quasi semi-aridus, quodammodo in silentium condemnatus, artusque movere non valens : silentii autem mihi causa est, non quod Deum spreverim, sed quod contribulium meorum multam esse iniquitatem conspiciam.

Insultate, et insultemus in eum omnes viri amici ejus.

Hoc est, Consilium contra me non quicumque, sed qui mihi familiaritate conjuncti videbantur, inierunt.

Observate mentem ejus, si decipietur, et præva-
lebimus ei.

Hoc est, inter nos observemus, cogitantes si in ejus actionibus errorem aliquem possimus invenire.

VERS. 10. Quia audiivi.

Quid huic fortitudini par esse poterit ? hic subsannabantur inde malis impetebantur.

VERS. 11. Dominus autem tecum est.

Quomodo igitur dicebas, decepisti me, cum hæc patereris ? persecuti sunt, et non potuerunt intelligere. Nonne et hæc Deus prædixerat ? nonne futura patefecit ? inexpertus erat initio propheta ; suos honores non intellexerunt : sane enim peccatum est

dedecoris plenum, non converti, sed reprehensorem A
necare ut majoribus in tenebris mala flant.

* *Quasi bellator fortis. Idcirco persecuti sunt, et intelligere non potuerunt.*

Hoc est, Dei in me providentiam non capiebant, et sententiam commutabant: at in malitia perma-
nebant.

* *Pudore affecti sunt vehementer, quoniam non intellexerunt ignominias suas, quæ in sæculum non tradentur oblivioni.*

Hoc est, A scopo aberrarunt, nec sic perceperunt se, propter ea quæ patrant, in majorem incidere pœnam. Cum Deus nulla eorum nequitie capiat obliuionem, quin pœnas tantæ temeritatis exposcat.

VERS. 12. *Domine, probans justa.*

Hæc dico, ut cum Deum præcipientem audieris, noli orare, viderisque prophetam orantem. Ne hominem humaniorem Deo putes; sed ne tantillum quidem. Vides illum certe et contumelia parva turbatum, scandalum patientem, etsi sciebat se in tuto paceque futurum, Deum vero quotidie injuriis affligi, gravibusque contumeliis et intolerandis onerari.

VERS. 14. *Maledicta dies in qua natus sum.*

Paulo supra matrem deplorabat; nunc diem, non ad Deum, sed ad mala respiciens; sicut et alius aiebat propheta: *Ut quid mihi ostendisti dolores, et labores* ⁹⁸ ? Similiter et Job: *Ut quid mihi occurrerunt genua* ⁹⁹ . Hoc et iste, hoc et alii prophetæ.

Pertuesus propheta, coactus contra populum sermones habet, Deumque convenit, et eos videns pertinaces, et atrocita subiens ab auditoribus vim sane passus similia iterum profert.

VERS. 15. *Maledictus homo qui.*

Quid ais? Quid et hominem execraris? Nonne paulo supra dicebas ipse: *Si retribuatis mala pro bonis*, et tu pro bono faustoque nuntio hæc dixisti, criminaris quod non occiderit? Quanam igitur ratione Judæos accusas quod te necare vellent? Nam si tunc mori bonum erat, post malorum experientiam multo magis appetendum. Quare igitur non vis? Vides lamenta nulla ratione inniti? luctus enim in causa est, et ex perturbato animo tantum profisciscens, et non præmeditato, sed illud unum quærente pondus deprenere.

Post pauca.

Nec simpliciter illi maledicit, sed ut urbes quas Deus subvertet et non pœnituit eum, tanta unus pœna multetur quanta civitates omnes. Quod ais explicat. Quoniam dixit: Num eo quod ille dixerit, ideo tu natus es? Quia natus est, ideo natum te esse dictum est? Quod si id admittendum, multo magis

⁹⁸ Habac. 1, 3. ⁹⁹ Job 111, 12.

ἀμάρτημα γέμον, μὴ μεταβάλλεσθαι, ἀλλὰ τὸν ἐλέγχοντα ἀναιρεῖν, ἵνα ἐν πλειονί σκοτῶ τὰ κακὰ γένηται.

* *Καθὼς μαχητὴς ἰσχύων, διὰ τοῦτο ἐδίωξαν, καὶ οὐκ ἠδύναντο γνωρῖσαι.*

Τουτέστιν, Οὐ συνεχώρουν τοῦ Θεοῦ τὴν εἰς ἐμὲ πρόνοιαν, καὶ μετεβάλλοντο τὴν γνώμην, ἀλλ' ἐπέμεινον τῇ κακίᾳ.

* *Ἠσχύνθησαν σφόδρα, διὸ οὐκ ἔγνωσαν ἀτιμίας αὐτῶν, ἀλλ' αἰῶνος οὐκ ἐπιλησθήσονται.*

Τουτέστι, Διήμαρτον τοῦ σκοποῦ. Καὶ οὐδὲ οὕτως ἐλογίσαντο, ὡς ἀφ' ὧν πράττουσι μειζόνως ὑπὸ δίκην ἑαυτοῦς ἀγούσι· τοῦ Θεοῦ οὐδεμίαν λήθην τῆς αὐτῶν κακίας ποιομένου, ἀλλ' ἀπαιτοῦντος τῆς τόλμης τὴν δίκην.

Κύριε, δοκιμάζω δίκαια.

Ταῦτα λέγω, ἐν ὅταν ἀκούσης τοῦ Θεοῦ λέγοντος, Μὴ προσεύχου, καὶ τὸν προφήτην Ἰθῆς προσευχόμενον, μὴ τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπότερον εἶναι νομίσης, ἀλλὰ μὴδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς. Ὅρα οὖν καὶ ἀπὸ μικρᾶς ὕβρεως θορυβοῦμενον, σκανδαλιζόμενον, καίτοιγε εἰδὸτα, ὅτι ἐν ἀσφαλεῖς ἔσται καὶ εἰρήνη, τὸν δὲ Θεὸν καθ' ἐκάστην ὑβριζόμενον, καὶ ὕβρεις χαλεπὰς καὶ ἀφορήτους ἐμπαροινούμενον.

Ἐπικατάρτος ἡ ἡμέρα ἐν ἣ ἐτέχθη.

Πρὸ τοῦτου μὲν τὴν μητέρα ἐθρήνει, νῦν δὲ τὴν ἡμέραν· οὐ πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς τὰ δεινὰ ἀποτεινόμενος, ὡς καὶ ἕτερος προφήτης, *Ἴνα τί μοι ἔδειξας κόπους καὶ πόνους;* τοῦτο καὶ Ἰωβ· *Ἴνα τί μοι συνήρτησαν γόνατα;* Τοῦτο καὶ οὗτος, τοῦτο καὶ ἕτεροι τῶν προφητῶν.

Ἀποδυσπετεῖ ὁ προφήτης, ἀναγκαζόμενος κατὰ τοῦ λαοῦ λέγει, καὶ ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ, καὶ ὀρίων ἐκείνους μὴ μεταβαλλομένους, καὶ πάσχων μὲν δεινὰ ὑπὸ τῶν ἀκουόντων, ἀναγκαζόμενος δὲ πάλιν τὰ παραπλήσια λέγει.

Ἐπικατάρτος ὁ ἄνθρωπος δ.

Τί λέγεις; Τί καὶ τὸν ἄνδρα καταρᾶσαι, οὐχὶ πρὸ μικροῦ αὐτὸς ἔλεγες, *Εἰ ἀνταποδίδοτε κακὰ ἀντι ἀγαθῶν*, καὶ σὺ ἀντι εὐαγγελίων τοῦτο ἐποίησας, καὶ ἐγκαλεῖς ὅτι οὐκ ἀπέκτεινε; Πῶς οὖν ἐγκαλεῖς, ὅτι ἀνελεῖν σε θέλουσιν οἱ Ἰουδαῖοι; Εἰ γὰρ τότε ἀποθανεῖν καλὸν, πολλῷ μᾶλλον μετὰ τὴν πείραν. Πῶς οὖν οὐ βούλει; Ὅρᾳς οὐδαμοῦ λόγον ἔχοντα τὸν θρῆνον; θρῆνος γὰρ ἔστιν αἷτιος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ θεορρυθμένης λεγόμενος ψυχῆς, καὶ οὐδὲν διεσκαμμένης, ἀλλ' ἐν ζησούσης μόνον, ἀπιθέσθαι τὸ βᾶρος.

Καὶ μετ' ὀλίγα.

Καὶ οὐχ ἀπλῶς καταρᾶσθαι ἐκείνον, ἀλλ' ὡς τὰς πόλεις ἃς ἀρεῖλεν ὁ Θεός, καὶ οὐ μετεμελήθη· τοσαύτην ὑποστήτω τιμωρίαν ὁ εἰς, ὅσην αἱ πόλεις πᾶσαι. Τί λέγεις, εἰπέ; Ὅτι εἶπεν· Μὴ γὰρ τὸ εἰπεῖν αὐτὸν τοῦτο, αἷτιον γέγονε τοῦ τεχθῆναι σε; Τὸ τεχθῆναι σε αἷτιον τοῦ εἰπεῖν γέγονεν. Εἰ δὲ

τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον τὴν μητέρα τὴν τεκοῦσαν, ἢ τὸν σπείραντα πατέρα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτον, οὐδὲ ἐκείνην. Ποίος ἂν ἄνηρ μεθύων τοιαῦτα εἶπε, καὶ πολέμιος ἄδικος; Ποίος Βάρβαρος; Τίς ὠμὸς ἀνθρώπος ἐν μητρὶ ἀναιρεῖ; Ἄλλ' ἀποδυσπετοῦντος ταῦτά ἐστι τὰ ῥήματα.

Ἦνα εἰ τοῦτο ἐξηλθόν;

Οὐκ ἐτι λοιπὸν εὐχεται, ἀλλὰ τῇ αἰσχύνῃ ἐπαράται καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ· ἐστι γὰρ ἐν δόξῃ αἰσχύνῃ καὶ χάρις, καὶ ἐστὶν αἰσχύνῃ ἐν ἀμαρτίᾳ· μεγάλη γὰρ καὶ κακὰ ἐργάζεται τοῦτο τὸ πάθος· ὅρα; ὅτι οὐ φύσεώς ἐστιν ἡ κακία; οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔσχε ποτὲ ἀγαθόν. Τοῦτο δὲ ἐξ ἀρχῆς ἐγχεῖται τῇ αἰσχύνῃ.

ΚΕΦΑΛ. ΚΑ'.

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος.

Ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν· ἠπειλήσε πολλὰ διὰ ῥημάτων, οὐκ ἔπεισεν· ἐκάκωσε τὸν προφήτην· ἔδειξεν αὐτῷ τὰ μέλλοντα διὰ τύπου, διὰ βάβδου, διὰ λέβητος, διὰ περιζώματος, διὰ τοῦ βίκου. Ἔπεσχετε μυρία ἀγαθὰ· ἐπήγαγε καὶ τὴν πληγὴν τῆς ἀβροχίας· εἶ χειροὺς ἔσχεν. Ἐπάγει λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς πολέμους αὐτοῖς· Ἐπειδὴ γὰρ τῷ προστηνὶ καὶ γλυκεῖ φαρμάκῳ εἶξαι οὐκ ἠθέλησαν, ἐπάγει τινὰ τομήν. Ἄλλ' ὅρα καὶ ἐνταῦθα τὴν φιλανθρωπίαν· Ἦνα γὰρ μὴ τις λέγῃ, ὅτι καὶ πληῖται ἐχρήν· καὶ τοῦτο ποιεῖ, καὶ πανταχοῦ ἴδοι τις ἂν τοῦτο γινόμενον.

Ἐπερώτησον.

Τεταπεινωμένοι γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς συμφοραῖς, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν κατέφευγον τότε μόνον. Καὶ οὐδὲ τότε ὡς ἐχρήν. Τίνος γὰρ, ἔνεκεν ἐρωτᾷς, ὡς εἰδώς, [ὁ εἰδώς] ὅτι πάντως ἀληθῆ τὰ λεγόμενα; πῶς οὖν οὐ πείθῃ; ἀλλ' ἂν μὲν κατὰ γνώμην ἀκούσης, ἔπαινεῖς τὸ λεχθέν; ἂν δὲ τὸ ἀληθὲς μάθῃς, δυσχεραίνεις καὶ ἀγανακτεῖς; Ποῦ τοίνυν οἱ ψευδοπροφήται οἱ λέγοντες, Οὐκ ἐστὶ πόλεμος, οὐκ ἐστὶ μάχη, οὐδὲ λιμὸς, οὐδὲ μάχαιρα; Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐπερώτησον περὶ ἡμῶν τὸν Κύριον· [ὑπὸ] πολλῆς ἀνοίας μηδεμίαν ἐπιδειξάμενοι μεταβολὴν, μεταβολὴν δεινῶν προσεδόκησαν. Πόθεν; Ναί, φησὶ· Κατὰ πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. Προσεδύκῃσαν τὸ Θεῖον δόξης ἐφίεσθαι· νῦν μιμησκή τῶν θαυμασίων· νῦν οἶδας, ὅτι πάντα δύναται ὁ Θεὸς ὑπὸ τῆς θλίψεως πεισθεὶς φιλοσοφεῖς; Τούτων οὐχὶ νῦν τῶν ῥημάτων καιρὸς ἦν, ἀλλ' ὅτε αὐτῶν κατεφρόνεις· ὅτε παρῶνεις εἰς τοὺς ὄρκους τοὺς κατ' αὐτοῦ. Ὅρα πόση φρίκη τῶν ὄρκων· ὤμωσεν ὑπακούειν· οὐχ ὑπήκουσε, καὶ ἀλίσκεται. Τοίνυν οὐχ Ἦνα ὁ Βάρβαρος ἐκδικηθῇ, ἀλλ' Ἦνα ὁ Θεὸς μὴ ὑβρίζηται· Ἦνα μηδεὶς ἕτερος παρανομή. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐγὼ τὸν Ναβουχοδονόσορ οὐκ οὔτως ἡγοῦμαι τοῖς ὀπλοῖς θαρβείν, ὡς τῇ εὐνοίᾳ τῇ παρὰ Θεοῦ. Τοῦτο γοῦν ὁ εὐνοῦχος αὐτοῦ ὀνειδίζει. Διδάσκαλος ὁ Ναβουχοδονόσορ τοῖς Ἰουδαίοις παραγίνεται τοῦ μηδέποτε ἐπιτορκεῖν.

Τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ μεταστρέψω.

Κἂν αὐτοί, φησὶ, βούλωνται ἀναχωρῆσαι, ἐγὼ πολεμήσω ὑμᾶς.

PATROL. GR. LXIV.

A maledicendum matri, vel qui te seminaverat patri, imo vero neutri. Quis vini plenus hæc diceret, hostisque iniquus? Quis Barbarus? Quis homo crudelis in vulva necat? Sed fastidientis animi verba hæc sunt.

VERS. 18. *Ut quid ita egressus.*

Non ergo amplius precatur bona, confusionem execratur, et peccatum, est enim in gloria confusio, et gratia: et est confusio in peccato; magna enim et bona et mala sunt ex hoc affectu: vides non natura homines esse malos? nemo enim unquam quidquam boni haberet: hoc autem ab initio confusioni insitum est.

CAP. XXI.

B VERS. 1. *Verbum quod factum est.*

Considera divinam humanitatem: multa verbis minatus est. Non persuasit; malis prophetam affectit, futura illi per figuras ostendit, baculo, lebet, subligaculo, lagena. Sexcenta illis promisit bona: siccitatis plagam infixit; illi tamen peiores exsistere. Bella ergo in illos infert. Nam quia dulci et amabili pharmaco curari noluerunt, ad incisionem venit. Sed hic etiam humanitatem considera; ne quis enim diceret plagis quoque opus fuisse, illas infert: et in omnibus hoc observari videre est.

VERS. 2. *Interroga.*

Fracti enim erant calamitatibus, et confugiebant ad Deum tunc tantum; sed neque tunc ut oportebat. Cujus enim rei causa interrogas? qui scis quæ dicuntur omnino vera esse? quare igitur non credis? sed si ad voluntatem sit quod dicitur, laudas? si verum audieris, ægre fers, et indignaris? Ubinam igitur sunt pseudoprophetæ qui dicebant: Non erit bellum, non pugna, non fames, non gladius? Et paucis interpositis. Interroga pro nobis Dominum: summa fatuitate nullam mutationem exspectarunt: undenam? ita ait: *Secundum omnia mirabilia sua*. Deum gloriæ avidum opinati sunt. Nunc mirabilium memoriam repetis: nunc in afflictione positus nosti Deum omnia posse, oppressus philosophum agis? horum verborum non hoc tempus: sed quando illas contemnebas, quando jusjurandum quod juraveras, violabas. En quanta jurisjurandi religio: obtemperaverim. se jurejurando promiserat, non obtemperavit, et in captivitatem adducitur. Non igitur ut Barbaro per ultionem satisfiat, sed ne Deus contumelia afficiatur; ne quis alius agat impie. Et post pauca. Ego Nabuchodonosor non tam armis fidere puto, quam Dei benevolentia. Hoc itaque illius eunuchus impropere. Ne jusjurandum frangatur, Nabuchodonosor Judæis se magistrum præbet.

VERS. 4. *Hæc dicit Dominus: Ecce converto, etc.*

Eti si ipsi, ait, retrocedere vulerint, ego vobis bellum inferam.

VERS. 8. *Et ad populum istum dices.*

Joachim cum sponte ad Babylonios accessisset, et conditionem propterea servitutis subiisset, iurejurando præstito illius tributarius factus est. Sedecias vero illo violato, pacta perturbavit: bellum ergo intulit Babylonius justa de causa iurisjurandi, sed neque tunc eos Deus hostibus tradidit; sed si vultis, ait, egredi, salvi eritis. Quid ultra præstandum erat? illius perjurii participes esse voluerunt. Sed nec propheta interrogandus omnino erat de iurisjurandi fine, juramento et pactionibus posthabitis, Verum ne se de ignorantia posset excusare, ne subditi principis obtenderent necessitatem, eos etiam eximit. Pro foribus, ait, punitio est, evitare hanc in vestra situm est potestate. Qua igitur pœna digni sint qui cum imminentem sibi mortem effugere possent, et non pejerare, saluteque potiri, maluerunt una cum ipsa morte perjurii quoque rei esse. *Et post pauca.* Illud vero sciendum, et si qui afficitur injuria gentilis sit, Deum ulcisci, ipsius enim et ille est, et citra hoc sui potius consultum vult: et qui injuriam fert, ipse est qui læditur. αὐτοῦ ἐστὶ, καὶ χωρὶς τούτου, τῶν ἰδίων μᾶλλον μενος.

VERS. 9. *Et egrediens ut accedat ad Chaldaeos, qui concluserunt vos, vivet, et erit ipsi anima ejus in utilitatem, et vivet.*

Hebræus illud: *In utilitatem*, dilucidius exposuit, *in spolia*. Sensus autem est: Qui non aufugerit, inquit, morietur; qui aufugerit vivet, præda hostium factus. *In utilitatem*, itaque hoc videlicet lucri faciet, *Vivere*.

VERS. 11, 12. *Domus regis Juda, audite verbum Domini. Domus David, hæc dicit Dominus: Judicate mane judicium, et quæ sequuntur.*

Post minas hortatur ut sententiam immutent, ostendens se ideo pœnas inferre, quia rerum gestarum pœnitentiam non agunt. Subdit igitur:

Et egrediens accedere, etc.

Quis non maluisset ad hostes accedere, cum a Deo inflictum adeo cerneret morbum; nam si et eos qui remanebant talia manebant mala, omninoque interire oportebat, quare sponte abibunt? an liquet eo quod non crederent?

VERS. 12. *Domus David.*

Non sine causa ipsos ad memoriam David revocat, sed ut de progenitoris virtute confunderentur: et si nihil aliud, certe ut mali esse desinerent.

Audite verbum.

Non quod magnas habeant vires, quod illo fortior nemo sit: non propter hoc, sed propter ea quæ agitis. Alimentum enim erunt huic igni vestrae iniquitates.

VERS. 13. *Ecce ego ad te inhabitantem vallem campestrem.* Sor, ait, Dominus, qui dicitis, quis terreat nos, aut quis ingreditur in habitaculum, et quæ sequuntur.

Non recte est interpretatum apud Græcos Sor,

A *Καὶ πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον ἐρεῖς.*

Ἰωακείμ αὐτομολήσας πρὸς τὸν Βαβυλώνιον, καὶ λοιπὸν τὰ τῆς δουλείας καταδεξάμενος, ὄρκους ἐπιτέλεσας, ὑπόφορος τούτῳ γίνεται. Ὁ Σεδεκίας δὲ παρέβη τοὺς ὄρκους, καὶ παρεσπόνθησεν· ἐπέρχεται λοιπὸν ὁ Βαβυλώνιος, ἀφορμὴν δικαίαν ἔχων τοῦ ὄρκου· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς προδίδωσιν ὁ Θεός· Ἄλλ' εἰ βούλεσθε, [φησὶν, ἐξελεθεῖν, εἰς σωτηρίαν ἔσεσθε. Τί ποιῆσαι πλεόν ἐχρῆν; εἰλοντο κοινωθῆσαι τῆς ἐπιπορκίας αὐτῶν· μάλιστα δὲ οὐδὲ τὸν προφήτην ἐρεσθαι εἶδει, ὅσον τὸ τοῦ ὄρκου τέλος ἔσται, καταπατηθέντων τῶν ὄρκων καὶ τῶν συνθηκῶν. Πλήν ἀλλ' ἵνα μὴδὲ τὴν ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀπολογίαν ἔχη, ἵνα μὴ τὴν ἀνάγκην ἔχῃ τοῦ ἀρχοντος οἱ ἀρχόμενοι, καὶ τούτους ἐξαιρήσονται [Ἰσ. ἐξαιρεῖται]. Ἐπι

B θύραϊς ἢ τιμωρίαι, φησὶν· ὕμεις κύριοι ταύτην φυγεῖν. Τίνος οὖν ἂν εἴεν ἀξιοὶ οἱ παρόντα δυνάμενοι τὸν θάνατον διαφυγεῖν, καὶ μῆτε ἐπιπορκῆσαι καὶ σωθῆναι, ἐλόμενοι μετὰ τοῦ ἀποθανεῖν καὶ τὸ τῆς ἐπιπορκίας ὑποστῆναι ἐγκλημα; *Καὶ μετ' ὀλίγα*· Εἰδέναι δὲ ὀφειλομένον, ὅτι κἂν Ἕλληνας ὁ ἠδικημένος ἦ, ἐπεξέρχεται ὁ Θεός· καὶ γὰρ ἐκεῖνος φεῖδεται· καὶ ὁ ἀδικῶν αὐτός ἐστιν ὁ βλαπτό-

Καὶ ὁ ἐκπορευόμενος προσχωρήσαι πρὸς τοὺς Χαλδαίους τοὺς συγκεκλεισμένους ὑμᾶς, ζήσεται, καὶ ἔσται αὐτῷ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ὠφέλειαν, καὶ ζήσεται.

Ὁ Ἑβραῖος τὸ, *εἰς ὠφέλειαν*, σαφέστερον τίθεικεν, C ἔχει δὲ *εἰς σκύλα*. Ἡ δὲ ἔννοια αὕτη· Ὁ μὴ προσφεύγων μὲν, φησὶν, ἀποθάνεται· ὁ προσφεύγων δὲ ζήσεται, σκύλα τῶν πολεμίων γενόμενος. Τὸ οὖν, *εἰς ὠφέλειαν*, τοῦτ' ἐστὶ, τούτο αὐτὸ κερδαίνει, τὸ ζῆν.

Ὁ οἶκος βασιλέως Ἰούδα, ἀκούσατε τὸν λόγον Κυρίου. Ὁ οἶκος Δαβὶδ, τάδε λέγει Κύριος· Κρίνεται τὸ πρῶτ' κρίμα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀπειλήσας παραινεῖ μεταβάλλεσθαι τὴν γνώμην, δεικνύς, ὡς διὰ τὸ ἀμεταμέλητα πταίνειν, αὐτοὺς τιμωρεῖται. Ἐπάγει γοῦν·

Καὶ ὁ ἐκπορευόμενος.

Τίς οὐκ ἂν εἴλετο προσχωρῆσαι, θεήλατον οὕτως τὴν νόσον ὀρών; εἰ γὰρ καὶ τοὺς ἀπομένοντας τοιαῦτα ἔμενε δεῖν, καὶ πάντως ἀπολέσθαι ἐχρῆν, τίνας ἔνεκεν οὐ προσεχώρου; ἦ δῆλον ἐκ τοῦ μὴ D πιστεύειν.

Οἶκος Δαυὶδ.

Οὐκ ἀπλῶς αὐτοὺς ἀνέμνησε τοῦ Δαβὶδ, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀρετὴν τοῦ προγόνου ἀσχυρθῶσιν. Εἰ καὶ μὴδὲν ἕτερον, παύσονται ὄντες πονηροί.

Ἀκούσατε λόγον.

Οὐ διὰ τὸ ἰσχύον ἔχειν μεγάλην· οὐ διὰ τὸ μὴδὲνα εἶναι τὸν ἰσχυρότερον· οὐ διὰ τοῦτο, ἀλλὰ διὰ τὰ ὑμέτερα ἐπιτηδεύματα. Τροφή γὰρ ἔσται τῷ πυρὶ τοῦτ' αὐτὰ ἁμαρτήματα τὰ ὑμέτερα.

Ἰδοὺ ἐγὼ πρὸς σὲ τὸν κατοικοῦντα τὴν κοιλάδα Σὼρ, τὴν πεδινήν, φησὶ Κύριος, τοὺς λέγοντας· Τίς πτοήσει ἡμᾶς, ἢ τίς εἰσελεύσεται εἰς τὸ κατοικητήριον; καὶ τὰ ἐξῆς.

Οὐ καλῶς Σὼρ ἠρμήνευται παρὰ τῷ Ἕλληνικῷ·

παρὰ γὰρ τῷ Ἑβραίῳ Σούρ κείται · ἐρμηνεύεται δὲ πέτρα. Μηνύει δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἥτις ἐν τῇ πέτρᾳ κοιλάδος τυγχάνει. Πέτραν δὲ κοιλάδος ἐκάλεσε, διὰ τὴν τοῦ τόπου θέσιν · ὡς τῶν μὲν περὶ τὴν Ἱερουσαλήμ τόπων ὑπὸ πετρῶν συνεχομένων, οὗσιν δὲ καὶ πεδιάδος ἐν κύκλῳ.

Ἴδού ἐγώ.

Προφητεύει τῇ Τύρῳ δεινὰ, πολλὰ δὲ καὶ Ἱεζεκιήλ, καὶ Ἡσαΐας περὶ τῆς Τύρου φησίν, ὅτι ἐπῆρτο, ὅτι ἔχουσα διδασκαλίας ὄδῶν τοῦσδε ἐκ γειτόνων Ἰουδαίους, οὐδὲν ἐκαρπώσατο. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο πρῶτον ἄπτεται τῶν ἐθνῶν τούτων, ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα πλησίον αὐτῶν ἦν · ἀκούεις δὲ προϊῶν, πῶς καὶ Βαβυλώνος · ἄπτεται καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων, καὶ ὄρξαι αὐτοῦ τὴν καθόλου πρόνοιαν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΒ΄.

Ὅτι τάδε λέγει Κύριος κατὰ τοῦ οἴκου βασιλέως Ἰούδα, Γαλαὰδ, σὺ μοι ἀρχὴ τοῦ Λιβάνου, εἴτη μὴ θήσω σε εἰς ἔρημον, πόλεις μὴ κατοικισθησομένας.

Τὴν Γαλαὰδ οὖν λέγει τὴν Ἱερουσαλήμ, ἵνα τὸ φαῖδρον αὐτῆς παραστήσῃ, ἐπειδὴ ἐπίδοξος καὶ ἡ Γαλαὰδ. Ἀσαφῶς δὲ κείται τὸ νόημα · παραδείγματι δὲ ἐβουλήθη τὰ περὶ αὐτῆς εἰπεῖν. Τοῦτο οὖν βούλεται σημαίνει, ὅτι ὡσπερ ἡ Γαλαὰδ ἀρχὴ ἐστὶ τοῦ Λιβάνου · ἐπίδοξος γὰρ αὕτη παρὰ πάσας τὰς παρὰ τὸν Λίβανον πόλεις κειμένας · οὕτω καὶ σὺ τῶν λοιπῶν πόλεων ἀρχεῖς. Ἄλλ' ὅμως, φησὶν, ἐπειδὴ ἀγνώμων ἐγένου περὶ ἐμέ, τὴν ψῆφον ἐκφέρω κατὰ σοῦ.

Μὴ κλαίετε τὸν τεθνηκότα, μηδὲ θρηνεῖτε αὐτόν · κλαύσατε κλαυθμῷ τὸν ἐκπορευόμενον, ὅτι οὐκ ἐπιστρέψει ἐτι, οὐδὲ ὄψεται τὴν γῆν πατρίδος αὐτοῦ.

Καλεπὸν ὑπέστη τὸν θάνατον ὁ Ἰωακείμ ὁ τοῦ Ἰεωνίου πατήρ · ἀλοὺς γὰρ ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου, πρῶτον μὲν ἐδέθη πέδασι χαλκαῖς, εἶτα ἀποσφαγείς, ἐβρίθη πρὸ τῶν τοίχων, οὐδὲ ταφῆς ἀξιωθεὶς ὑπὸ τοῦ Βαρδάρου. Καὶ μετὰ ταῦτα μετὰ τὸ τῆς πόλεως ἀποστῆναι τὸν Βαβυλώνιον, συναγαγόντες αὐτοῦ τὰ λείψανα, κατέθεον ἐπὶ τῷ τόπῳ τοῦ θανάτου. Ὁ τοίνυν Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου προλέγει χεῖρονα πείσεσθαι τὸν ζῶντα διὰ τὴν παρανομίαν. Τὸ οὖν, Μὴ κλαίετε τὸν τεθνηκότα, μηδὲ θρηνεῖτε αὐτόν, περὶ τοῦ Ἰωακείμ λέγει. Τὸ δὲ, Κλαύσατε κλαυθμῷ τὸν ἐκπορευόμενον, ὅτι οὐκ ἐπιστρέψει ἐτι, περὶ τοῦ Ἰεωνίου λέγει · τρὶμηνον γὰρ αὐτὸν βασιλεύσαντα μετώκισε εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν ὁ Ναβουχοδονόσορ.

Μήποτε διὰ τὸν Ἰωσίαν φησὶν · οὐδὲν γὰρ δεινὸν πέπονθεν, βλιόμεν ἐσχηκῶς ἀγαθόν, προσηρηρασμένος δὲ τῶν μελλόντων ἐν ἀλλοτρίᾳ γῆ δουλεύειν καὶ ἐλευτᾶν.

Διότι τάδε λέγει Κύριος ἐπὶ Σελλὸν υἱὸν Ἰωσίου τοῦ βασιλέως Ἰούδα, τὸν βασιλεύοντα ἀπὸ τῆς Ἰωσίου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Σελλὸν λέγει τὸν Ἰεωνίαν · οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐκάλουν. Ἐρμηνεύεται δὲ Ἐιρηνικός. Ἐπειδὴ γὰρ

A nam quæ in Hebræo est, Sur, quod significat petram, Jerusalem designat, quæ in petra vallis sita est, vocavitque eam petram vallis propter ejus situm loca enim quæ circa Jerusalem sunt, petris ambiuntur, et est in circuitu ejus campus.

Ecce ego.

Adversus Tyrum dira vaticinatur, multa vero de Tyro, et Ezechiel, et Isaias dicit, quod superba esset; quod vicinos habens Judæos ad capessendam doctrinam nihil profecisset. Quapropter primum quidem has gentes increpat, quia Jerosolyma prope erat, audis quoque infra, quomodo et Babylonem, cæterosque omnes increpat; et vides universalem ejus providentiam.

B

CAP. XXII.

* VERS. 6. Quia hæc dicit Dominus super domum Juda: Galaad, tu mihi principium Libani; si non posuero te in solitudinem, urbes non habitandas.

Galaad nunc vocat Jerusalem, ut nobis illius subindicet nobilitatis insigne, cum et Galaad celebritate famæ nota sit: obscurus est sensus: voluit autem quod dicitur, exemplo asserere. Idque iHud est. Quemadmodum Galaad caput est Libani, gloriæ enim fama superat omnes, quæ circa Libanum sunt civitates: sic et tu cæterarum urbium princeps es. Sed tamen, inquit, cum erga me ingrata exstiteris, contra te sententiam fero.

C

* VERS. 10. Nolite flere mortuum, neque lamentemini eum: plorate ploratione eum qui egreditur, quia non revertetur ultra, nec videbit terram patriæ suæ.

Duram obiit mortem Joachim Jechoniæ pater; captus enim a Babylonio, primum quidem catenis æneis vinctus est, deinde occisus ante muros ejectionis est, neque sepultura a Barbaro dignatus. Tandem postquam recessit ab urbe Babylonius, collectis illius reliquiis, eas in monumento deposuerunt. Deus itaque per prophetam prædicit, acerbiora perpessurum viventem propter iniquitatem. Illud igitur, Nolite flere mortuum, neque lamentemini eum, de Joachim intelligendum; et illud: Plorate ploratione eum qui egreditur, quia non revertetur ultra, de Jechonia: nam cum regnasset tribus mensibus, a Nabuchodonosore abductus fuit in Babylonem.

Fortasse Josiam ait: nihil enim mali passus est; nam et bene vixit, et raptus est antequam fierent captivi qui in aliena terra servituri, mortemque obituri erant.

VERS. 11. Quia hæc dicit Dominus ad Sellem filium Josiæ regnantem pro Josia patre ejus.

Sellem nominat Jechoniam: hoc enim ipsum nomine nuncupabant. Interpretatur vero Pacificus.

Quando enim Joachim patrem ejus, ab Ægyptio constitutum in regem, Babylonius captivum duxit, Jeconia substituto in regnum, pacificum ipsum vocat, quod terram non ultra Babylonius esset depopulaturus, tributa persolventem : sicque eum, quod tanquam proprium haberet mancipium, capere negligeret

De eo hæc dicit qui in Ægyptum profectus erat : summa miseria est ; neque mortuum patria potiri posse, sed insepultum projici, nihil hoc calamitosius.

VERS. 12. *Non revertetur ad eum amplius : sed in loco quo transtulit eum, ibi morietur : et terram hanc non videbit amplius.*

Arbitrabantur namque, eum denuo reversurum, sponsione facta pendendi tributa, quemadmodum et Manasses fuerat reversus. Hortatur igitur eos ne hæc sperent. Ita ut manifestum sit, Jeremiam hæc in urbe dixisse, eo jam in captivitate abducto ; erat autem principium regni Sedeciae, quem regioni præfecerat Nabuchodonosor. Conjuncta itaque ea quæ in principio regni Sedeciae dixerat, cum responsione facta ad nuntios missos ab eo ad prophetam.

VERS. 13. *Sicut qui ædificat domum suam non cum justitia, et quæ sequuntur.*

De Sedecia sermonem habet, eum redarguens quod nimis esset in domibus ornandis, et accusans quod male et inique haberet ministros et laborantes.

Joachim coarguit, quippe qui e rapinis splendide ædificabat, et mercedem mercenariis non solvebat. Quid domum ædificas, et salutem animæ tuæ demoliris ? Proximus operatur ; nam si alienus esset, merces illi neganda erat.

VERS. 15. *Nunquid regnabis, quia tu contendis cum cedro ?*

Id est, nunquid permanebis in regno, et in altum extolles ædificia ?

Pater tuus nunquid non comedit, et bibit, et fecit judicium et justitiam ? Tunc bene erat ei.

Pater tuus, David nempe ille, non ex injustitia, et exornandarum domorum nimia sollicitudine splendorem assecutus est, sed ex eo quod Dei cultui sedulam dedit operam.

Vel Josiam intelligit, vel Achaz : illum quidem natura, hunc vero moribus.

Ecce non sunt.

Vides in quo sita sit pulchritudo ? non in membrorum figura, sed in bono usu.

VERS. 18. *Propterea hæc dicit Dominus ad Joachim, Josiæ filium regis Juda : Non plangent, heu mihi, Domine, et heu mihi, [fratres, et quæ sequuntur.*

Quidam dixerunt, hoc a præcedentibus esse distinctum ; ego vero existimo continuari sententiam, sensumque hunc esse. Recensuit quæ contigere tem-

Α τὸν Ἰωακείμ τὸν τούτου πατέρα καταστάντα ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου αἰχμάλωτον εἶλεν ὁ Βαβυλωνίος, καὶ ἐθασίλευσεν Ἰεχονίας, εἰρηρικόν αὐτὸν ὀνομάζει, ὡσανεὶ τῆς γῆς οὐκ ἔτι πορθησομένης ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου, ἀλλὰ ὑποσπόνδου οὔσης, καὶ οὐχ αἰρουμένου, ὡς οἰκεῖον αἰχμάλωτον αὐτὸν λαβεῖν.

Περὶ τοῦ εἰς Αἴγυπτον ἀπελθόντος φησὶν· ἐσχάτης δυστυχίας τὸ μὴδὲ ἀποθανόντα δυνήθῃναι τῆς πατρὸς ἐπιτυχεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀταφον βίβῃναι· οὐδὲν χεῖρον τούτου γένοιτ' ἂν.

Οὐκ ἀναστρέψει εἰς αὐτὸν οὐκέτι· ἐν τῷ τόφῳ οὗ μετώκισεν αὐτὸν, ἐκεῖ ἀποθαρεῖται, καὶ τὴν γῆν ταύτην οὐκ ὄψεται ἔτι.

Ἐπέλαθον γὰρ αὐτὸν αὐθις ὑποστρέφειν ὑποσθόμενον, φόρους τελέσειν, καθάπερ καὶ ὁ Μανασσῆς ὑπέστρεψεν. Οὐ τοίνυν ταῦτα ἐλπίζειν αὐτοῖς παρεκελεύετο. Ὅστε δὴλον ὅτι ἐν τῇ πόλει ληρθέντος αὐτοῦ αἰχμαλώτου ταῦτα ἔφη ὁ Ἰερεμίας. Εἶχε δὲ ἀρχὴν ὁ Σεδεκίας τῆς βασιλείας. Αὐτὸν γὰρ κατέστησε κρατεῖν τὸν τόπον ὁ Ναβουχοδονόσορ. Συνῆψεν οὖν τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Σεδεκίου λεχθέντα, τῇ ἀποκρίσει τῇ γενομένῃ πρὸς τοὺς ἀγγέλους τοὺς ἀποσταλέντας ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν προφήτην.

** Ὅς ὁ οἰκοδομῶν τὸν οἶκον αὐτοῦ οὐ μετὰ δικαιοσύνης, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Περὶ τοῦ Σεδεκίου λέγει, μεμφομένο· αὐτῷ, ὡς περιττὴν τῶν οἰκῶν εὐπρέπειαν ἔχοντι, καὶ ἐγκαλῶν ὡς ἀδικοῦσι τοὺς ὑπηρετούμενους ; καὶ κάμοντας.

Καθάπτεται τοῦ Ἰωακείμ, ὡς ἐξ ἀρπαγῆς οἰκοδομοῦντος λαμπρὰ, καὶ καλλωπίζοντος οἰκίας, μὴ μισθοῦ ἀποστεροῦντος μισθωτοῦ. Τί τὴν οἰκίαν οἰκοδομεῖς, καὶ σωτηρίαν τῆς σουτοῦ ψυχῆς καθαίρεις ; Ὁ πλησίον ἐργάζεται· εἰ γὰρ ἄλλότριος ἦν, ἀποστερηθῆναι τῶν μισθῶν ἔδει.

Μὴ βασιλεύσεις, ὅτι ἀμιλλᾶσαι πρὸς τὴν κέδρον ;

Τουτέστι, Μὴ γὰρ ἐπιμενεῖς τῇ βασιλείᾳ, καὶ ἄγαν εἰς ὕψος ἐγείρεις τὰς οἰκοδομὰς ;

** Ὁ πατήρ σου μὴ οὐχὶ ἔφαγε, καὶ ἔπιε, καὶ ἐποίησε κρίμα, καὶ δικαιοσύνην ; Τότε ἀγαθὸν ἦν αὐτῷ.*

Ὁ πατήρ σου, τουτέστιν, ὁ Δαβὶδ ἐκεῖνος, οὗ περὶ ἀδικίαν ἔχων, καὶ οἰκῶν ἐπιμέλειαν, εὐδοκίμησεν, ἀλλὰ περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ θεραπείαν ἀσχολούμενος.

** Ἦτοι τὸν Ἰωσίαν φησὶν, ἦτοι τὸν Ἀχαζ· τὸ μὲν ἀπὸ τῆς φύσεως, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ τρόπου.*

** Ἰδοὺ οὐκ εἰσίν.*

Ὁρᾶς τὸ κάλλος ποῦ τίθεται ; οὐκ ἐν τῷ τύφῳ τῶν μελῶν, ἀλλ' ἐν τῇ καλῇ χρήσει.

** Διὰ τοῦτο τὰς λέγει Κύριος ἐπὶ Ἰωακείμ υἱὸν Ἰωσίου βασιλέως Ἰουδα· Οὐ μὴ κήρυγται, οἶμοι, Κύριε, καὶ οἶμοι, ἀδελφοί, καὶ τὰ ἑξῆς.*

Τινὲς μὲν ἔφασαν ἀπότμημα εἶναι τοῦτο τῶν ἔμπροσθεν· οἶμαι δὲ κεῖσθαι ἀκολούθως· τὴν δὲ ἔνοϊαν ταύτην εἶναι ἡγοῦμαι· Ἐμνημόνευσε τῶν

κατὰ τὸν Ἰωακείμ, ὃν προείπεν, ὡς ἂν πείσῃ αὐ-
τοὺς ἀληθῆ εἶναι [τά] παρ' αὐτοῦ λεγόμενα.

Συμψησθεῖς.

Τί ἐστι, *συμψησθεῖς*; Σύμμαχος φησι· Ὁς κό-
πριον συλληφθεῖς. Ὁ γὰρ Βαβυλώνιος αὐτὸν ἀνελὼν,
οὕτως ἐρρίψε, καὶ οὐκ ἐτάφη. Ἡ ἐτάφη καθάπερ
βνος, συμφυρεῖς σποδῶ καὶ γῆ καὶ κονιορτῶ. Ἐκ
γὰρ τοῦ θορύβου οὕτε ἐκόπη, οὕτε ἀπεπλύνθη αὐ-
τοῦ τὸ σῶμα· [τοῦτο γὰρ ἦν τὸ χαλεπώτατον] οὗτος
γὰρ ἦν ὁ χαλεπώτατος πάντων. Ὁρᾶς παρρησίαν
προφήτου, οἷα αὐτὸς προλέγει, καὶ οὐχ ὑποστέλ-
λεται;

Ἀνάθηθι ἐπὶ τὸν Λιβανόν, καὶ κρᾶζον, καὶ
εἰς τὴν Βασάν δὲς τὴν φωνήν σου, καὶ βόησον
εἰς τὸ πέρας τῆς θαλάσσης.

Τουτέστι, Ταῦτα λέγων οὐκ ἠκούμην.

Ἄρα ἀνέβαινε; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλ' ὥστε κα-
τάδηλον γενέσθαι τὴν φωνήν.

Ὅτι *συνετριβήσαν.*

Τοὺς συμμαχούς αὐτῆς λέγει, οἷς ἐθάρρει.

Ἐλάλησα ἐν τῇ παραπτώσει σου, καὶ εἶπας,
Ὁὐκ ἀκούσομαι.

Τουτέστιν, ἐφεστῶτων κακῶν, ἐκήρυξα, καὶ
ἀπείπαντο τῶν λόγων τὴν παραίνεσιν.

Καὶ εἶπας· Ὁὐκ ἀκούσομαι.

Καὶ ὁ πρότερον εἶχεν ἀρετῆς λόγον, καὶ τοῦτο
ἀπώλεσε τὸ, ὅτε ἀπέκτονον αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτησαν
αὐτόν. Καίτοι τίς ἐν θλίψει οὐκ ἂν ἀκούσειεν; καὶ
οὐ νῦν, ἀλλ' αἰεὶ τοιαύτη γέγονας.

Πάντας τοὺς ποιμένας σου ποιμαρεῖ ἄνεμος.

Ἐφ' οἷς προσεδόκας εἶναι ἐν ἀδείᾳ. Ὅταν γὰρ
εἰς τι θαρβύωμεν πράγμα, ἀναιρεῖ αὐτὸ ὁ Θεός· Ἐν
ἐπ' αὐτῶ λοιπὸν μὴ ἐλπίζωμεν, καὶ ἐπ' αὐτῶ προσ-
δοκῶμεν.

Ὅτι *τότε αἰσχυρθήσῃ.*

Ὁὐ φαινομένων, φησὶν, ἀλλ' ἀναιρουμένων ἐκ τοῦ
μέσου.

Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος.

Εἰ καθάπερ σφενδόνην τις συσφίγξει ἐπὶ τῆς
χειρὸς περιφέρων, καὶ οὕτως αὐτόν ἐγὼ ἔχοιμι, οὐδὲ
οὕτως προσθήσομαι αὐτοῦ· εἰ δὲ Θεὸς οὐ προσθή-
σεται, τίς αὐτόν ἐξαιρήσεται;

Καὶ παραδώσω σε εἰς χεῖρας τῶν ζητούντων
τὴν ψυχὴν σου.

Καὶ ταῦτα κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον εἰρηθεῖαι νο-
μίζω. Ὅτι καὶ περὶ τοῦ Ἰεχνίου, φησὶν, ἐφασκον.
Καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζον εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ. Τοῦτο μὲν,
ὡς ἀπὸ τοῦ Βαβυλωνίου καταστάς, τοῦτο δὲ, ὡς
ἐν τῷ ναῷ, καὶ τῇ Ἱερουσαλήμ τυγχάνων μηδὲν
πείσεσθαι, προειπὼν αὐτῶ μὴ θαρβεῖν ἐπὶ τούτοις,
καὶ τὸ ἔργον ἐξέθεη. Τὸ οὖν, Ἐπὶ τῆς χειρὸς μου
τῆς δεξιᾶς, ἵνα εἶπῃ, Ἐν τῷ ναῷ, ἔνθα βοηθεῖν εἰλωθα
τοῖς ἐκεῖ οὖσιν. Τὸ στόμα τὸ ἐξουδενωμένων καὶ
ἐκτετιναγμένων ὁ ἀνήρ αὐτός, τουτέστιν, ὁ Ἰεχο-
νίας. Στόμα δὲ ἐξουδενωμένων διὰ τὴν βλασφη-
μίαν· ἐκτετιναγμένων δὲ, ὡς ἀπωσμένου.

Καὶ ἀπορρίψω σε.

Λένουσι δὲ αἱ Βασιλεῖαι, ὅτι καὶ τιμῆς ὑστερον

A poro Joachim, prout ipsemet prænuntiarat, ut per-
suaderet illis vera esse quæ ab ipsomet dicebantur.

VERS. 19. Raptus.

Quid sibi vult vox συμψησθεῖς; Symmachus reddidit,
Tanquam stercus comprehensus collectus ut fumus.
Cum enim Babylonius illum occidisset, sic projecit,
et sepultus non est. Vel sepultus est instar asini,
cinere, terra, et pulvere conspurcatus. Nam præ
tumultu nec planxerunt eum, nec lotum illi corpus
est: quod omnium acerbissimum videtur. Vides in
propheta dicendi libertatem, qualia prædicit, nec
timore contrahatur.

*VERS. 20. Ascende in Libanum, et clama, et in
Basan da vocem tuam, et clama trans mare.*

B Hoc est, cum ista dicerem, non audiebar.

Nunquid ascendit? non puto, sed ut vox audiri
posset.

VERS. 20. Quia contriti sunt.

Confederatos ejus ait quibus fidebat.

*VERS. 21. Locutus sum in ruina tua, et dixisti,
Non audiam.*

Hoc est, imminentibus malis vociferatus sum, et
sermonum adhortationem respuerunt.

Et dixisti, Non audiam.

Et quod prius habebat virtutis, et illud amisit,
et illud perdidit, scilicet cum eos interficeret,
tunc quærebant eum. Quanquam quis in calamita-
tibus positus non audiat; at non modo, sed talis
semper fuisti.

Omnes pastores tuos pascet ventus.

In quibus sperabas, ut tibi securitatem prærerent.
Cum enim aliqua re fidimus, tollit illam Deus, ne
de cætero in ea spem nostram ponamus, vel ab ea
auxilium expectemus.

Quia tunc confunderis.

Non apparentium ait, sed e medio tollendorum.

VERS. 24. Vivo ego, dicit Dominus.

Si veluti palam quis constrinxerit in manu de-
ferens, et sic eum ego habebō, neque sic illum de-
fendam: quod si Deus non defendet, quis illum
eruet?

*VERS. 25. Et tradam te in manus quærentium
D animam tuam.*

Et hæc dicta esse pari ratione existimo. Quo-
niam et de Jechonia, ait, dicebant, et quando
se securus esse opinabantur: illud quidem, quod
is a Babylonio rex constitutus fuisset; hoc vero,
quod esset in templo, et Jerusalem, adeoque nihil
esset passurus: prædixit ne his fideret: quod et re
ipsa evenit. Itaque, *Super manum meam dexteram*;
quasi diceret in templo, in quo opem ferre ibi ma-
nentibus consuevi. *Os abjectum concussum homo
ipse,* Jechonias videlicet. *Os abjectum,* propter blas-
phemiam, *concussum,* uti projectus.

VERS. 26. Et mittam te.

Narrant libri Regum eum tandem et honore au-

ctum, thronumque ejus exaltatum, forte quod melior evaserit; ita ut cum inquit : *Non sedebit in throno de semine ejus*, clarum sit, id intelligi, si talis esse perseverarit; *ad finem enim loquar, in regna, et gentem, ut diruam, et si conversi fuerint, nihil faciam* ¹.

Vers. 28. *Inhonoratus est Jechonias, quasi vas, cujus non est utilitas ejus.*

Nam captivus ductus opprobrio habitus est, regno amisso.

Impurus etenim erat : vel et sic : Alienam petens terram impurus effectus est.

Vers. 29. *Terra, terra, audi.*

Quoniam ex hominibus audivit nemo, ideo alloquitur inanimata. Quid autem significat, *Abdicatum*? *Inhonoratum*, ait. Aquila quidem *non crescentem* vertit. At Symmachus : *Vacuum, abalienatum.*

Hæc dicit Dominus : Scribe tu virum istum abdicatum : hominem qui non prosperabitur in diebus suis.

Id est, præsentibus testificor, Deum a se expulisse hunc hominem ; et notate verbum hoc, etenim illud *scribe* hoc significat : nam ut multitudini scriberet adhortatus est; illud item, *qui non prosperabitur*, perspicue explicavit, subdens : *Quia non crescat de semine ejus vir, qui sedeat super thronum David* ; nam loco illius non regnavit filius, sed patruus frater Joachin.

CAP. XXIII.

Vers. 1. *Pastores qui dissipatis, et disperditis oves pascuæ meæ.*

Pari ratione ait, et tu, o Sedecia, in iniquitate persistis, et es in causa ut pereat multitudo.

Et Ezechiel multa in eos effatur, ipseque Jeremias, et vide in eos pœnas acerbiores ; hi enim in terra aliena pereunt, iis vero qui decepti sunt post hæc promittit regressum, malorumque liberationem et principes bonos. Considera ubicunque præsentem justitiam.

Vers. 5. *Eccæ dies veniunt, dicit Dominus, et stare faciam David Orientem justum, et regnabit Rex justus.*

De Zorobabel sermo est.

Symmachus pro *Orientem justum, Germen justum* reddidit : hoc de Christo dictum est, ut quidam affirmant, latenter. Historice vero de Josedechi. Et opportune probos largitur principes, postquam eos per pœnas prudentiores reddidit, quando et utilitas capi poterat, ignavia fastuque sublatis.

Vers. 6. *Et hoc nomen ejus, quod vocabit eum Dominus Josedec.*

Apud prophetas Josedec interpretatur *princeps justitiæ nostræ* : quasi diceret, quemadmodum prophetæ ad mentem Dei loquentur, sic et ipse justus effectus, ad justitiam populum addunt.

¹ Jerem xviij, 7.

Α ἀπήλασε, καὶ ὑψώθη ὑστερον ὁ θρόνος αὐτοῦ, ἵσως βελτίονος γενομένου ὥστε καὶ ὅταν λέγῃ Ὁδὴ μὴ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀπὸ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἔσθληλον ὅτι τοιοῦτου μένοντος ἰσχυρὰ γὰρ λαλήσω ἐπὶ βασιλείᾳ καὶ ἐπὶ ἔθνος τοῦ κατασκάψαι, καὶ ἐὰν ἐπιστρέψουσιν, οὐδὲν ποιήσω.

Ἡτιμώθη Ἰερχονίας, ὡς σκεῦος, οὐδὲν ἔστιν αὐτοῦ χρεῖα.

Ἰσχυρὰ γὰρ ληφθεὶς ἐν ἀτιμίᾳ γέγονε, τῆς βασιλείας ἐκπεσών.

Καὶ γὰρ ἦν ἀκάθαρτος ἄλλὰ καὶ ἄλλως Ἄκαθαρτος γέγονεν εἰς ἄλλοτριαν ἀπελθὼν γῆν.

Γῆ, γῆ, ἀκουσον.

Ἐπειδὴ οὐδεὶς οὐκ ἤκουσε τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἀψυχον διαλέγεται. Τί δὲ ἐστὶν ἐκκήρυκτος Ἄτιμον, φησὶν Ἀκύλας μὲν ἀναύξητος φησὶν ὁ δὲ Σύμμαχος Ἐκόν, ἀπηλλοτριωμένον.

Τὰδε λέγει Κύριος ὁ γράψον σὺ τὸν ἀνθρώπον τοῦτον ἐκκήρυκτος ἀνθρώπον, ἀνευδωκτος ἀνθρώπον ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ.

Τουτέστι, τοῖς παροῦσι μαρτύρομαι, ὡς ἄλλοτριον ἑαυτοῦ ὁ θεὸς τοῦτον ἐποίησατο, καὶ σημειώσαθε τὸν λόγον τοῦτον. Τοῦτο γὰρ βούλεται τὸ γράψον τῷ γὰρ πλήθει γράψαι παρήνευεν. Τὸ δὲ ἀνευδωκτος, σαφῶς ἠρμήνευσεν ἐπάγων Ὅτι οὐ μὴ ἀύξηθῆ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἀνὴρ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου Δαβὶδ. Ἄντι γὰρ τοῦτου, οὐχ ὁ υἱὸς ἐβάσιλευσεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ὁ τοῦ Ἰωακείμ ἀδελφός.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Ὁ οἱ ποιμένες οἱ ἀπολλύντες, καὶ διασκορπιζόντες τὰ πρόβατα τῆς νομῆς μου.

Τὸν ὅμοιον, φησὶ, τρόπον, καὶ σὺ, ὦ Σεδεκία, παρανομῶν διατελεῖς, καὶ αἴτιος ἀπωλείας τῷ πλήθει γίνῃ.

Καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ πολλὰ κατ' αὐτῶν φησὶ, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰερεμίας, καὶ ὅρα χαλεπωτέραν κατ' αὐτῶν τὴν τιμωρίαν. Οὗτοι γὰρ ἀπόλλυνται ἐπ' ἄλλοτρίας τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσιν ἐπαγγέλλεται μετὰ ταῦτα ἀνοδοῦν, καὶ κακῶν ἀπαλλαγῆν, καὶ ἄρχοντας καθαρούς. Ἴδε πανταχοῦ τὸ δίκαιον.

Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ στήσω τῷ Δαβὶδ ἀνατολὴν δικαίαν, καὶ βασιλεύσει βασιλεὺς δίκαιος.

Περὶ τοῦ Ζωροβάβελ λέγει.

Σύμμαχος φησὶν ἀντὶ τοῦ, Ἀνατολὴν δικαίαν, Βλάστημα δίκαιον περὶ Χριστοῦ τοῦτο εἴρηται, ὡς φασι τινες, ἐγκεκρυμμένως. Κατὰ δὲ ἱστορίαν περὶ Ἰωσεδέκ. Καὶ εὐκαίρως δίδωσι τοὺς ἀγαθοὺς ἄρχοντας, ὅτε αὐτοὺς ἐκ τῆς τιμωρίας σωφρονεστέρους ἐποίησεν, ὥστε καὶ εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὴν ὑφέλειαν, τῆς βίθυμίας καὶ ἀλαζονείας ἀνηρημένης.

Καὶ τοῦτο ὄνομα αὐτῷ, ὃ καλέσει αὐτὸν Κύριος Ἰωσεδέκ.

Ἐν τοῖς προφήταις τὸ, Ἰωσεδέκ, ἐρμηνεύεται ἄρχων δικαιοσύνης ἡμῶν, ἵνα εἴπῃ, ὅτι, ὡς προφητῆται κατὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ φθέγγονται, οὕτω καὶ αὐτὸς δίκαιος γενόμενος εἰς δικαιοσύνην ἄξει τὸν λαόν.

Συνετρίβη ἡ καρδία μου.

Τοῦτό φησιν, ὅτι Ἐγὼ μὲν, ἰδὼν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἐξέστην· οὗτοι δὲ οὐδὲ τὴν τιμωρίαν δεδίκασιν.

Καὶ ἐγένετο ὁ δρόμος

Τουτέστιν, ἡ σπουδὴ ἐπ' οὐδενὶ καλῷ. Ὅστε ἐσπούδαζον, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ χρηστοῖς πράγμασιν.

Ὅτι ἱερεὺς καὶ προφήτης ἐμολύνθησαν.

Ἐμοὶ δοκεῖ τὰς μοιχείας λέγειν ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ, ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἱερεὺς· ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν τῷ οἴκῳ· ἀπὸ τοῦ πράγματος, πονηρίας μοιχείας. Τί τοῦτου χαλεπότερον; εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἠπίστουν, τοῦτο ἱκανὸν ἐλέγξει αὐτῶν τὴν πονηρίαν· ἄλλοτριους διώρυττον γάμους, ἐπεμαίνοντο ταῖς γυναῖξιν.

Διὰ τοῦτο γενέσθω ἡ ὁδὸς αὐτῶν.

Ὅρα, πῶς πάλιν οὐ παρὰ πόδας ἐπάγει τὴν κακίαν, ἀλλὰ δίδωσι προθεσμίας· εἶτα ἵνα μὴ ἀναβολὴ εἰς ἀπιστίαν αὐτοὺς καὶ κακίαν ἀγάγη, ἀναμιμνήσκει τοὺς τὰ αὐτὰ πλημμελούντας αὐτοῖς, καὶ χαλεπότερα παθόντας.

Καὶ ἐν τοῖς προφήταις Σαμαρείας.

Ἐκεῖνοι, εἰ καὶ μὴδὲν ἕτερον, τὸν Βάαλ προεβάλλοντο· οὗτοι δὲ ἐμέ.

** Καὶ ἐν τοῖς ψευδοπροφήταις Ἱερουσαλήμ ἐώρακα φρικτά.*

Ὁ Ἑβραῖος, *πεφυρμένα*, ἵνα εἴπῃ, οὐδὲν ἀληθὲς λέγοντας, ἀλλὰ κατὰ φιλοτιμίαν τοὺς λόγους ποιούμενους· ταῦτα δὲ κατὰ σύγκρισιν τῶν ψευδοπροφητῶν τῶν ἐν Σαμαρείᾳ λέγει, ὅτι ἐκεῖνοι κἂν τάξει τινὶ ἐδόκουν λέγειν ἄπερ ἔλεγον, ὡς βωμῶν ἔχοντες, καὶ θαμάσει προσκυνοῦντες, καὶ τὴν λοιπὴν εὐταξίαν δοκοῦντες φυλάττειν, εἰ καὶ παρανόμως· οὗτοι δὲ τὴν ἑκείνων κακίαν ὑπερέβησαν τῇ παρανομίᾳ.

Οὐ γὰρ συνεχύρουν τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ φόβον ἐγκαθίσει τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκουόντων· τὴν ὑπόθεσιν πᾶσαν τοῦ γενέσθαι βελτίους ἀνήρουν, καὶ κατεῖχον ἐν τῇ πονηρίᾳ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας.

Καὶ ἀντιλαμβάνομένους.

Οὐ μόνον, φησὶν, οὐκ ἐνουθέτου ἀνθρώπους (ἀπὸ γὰρ τοῦ μέρους τὸ πᾶν ἐσήμανεν) ἀποστρέφειν ἀπὸ τῶν πονηριῶν, ἀλλὰ καὶ συνηγύρουν αὐτοῖς, ὡς ἐκ τούτου μᾶλλον ἐπιτρίβεσθαι αὐτοὺς εἰς κακίαν.

Ἐγενήθησάν μοι.

Τίνα οὐχ ἱκανὰ παιδεῦσαι ἐκεῖνα; οὕτως ἀτερπῆς καὶ φοβερά ἡ ὄψις τῆς γῆς, καθάπερ σῶμα διὰ παντὸς ἐμπεπρησμένον.

Διὰ τοῦτο.

Οὐχὶ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ διαθέσει προτέμενον. Ὅταν μὲν γὰρ αὐτῇ τῇ φύσει πικρὸν ᾖ, πολλὰ; ἐνὶ παραμυθίας εὐρεῖν, καὶ τόπους ἀμείβομεν, καὶ παρὰ τῶν ἐχόντων ἀπολαθόντες, καὶ ἕτερόν τι προσάγομεν. Ὅταν δὲ αὐτὸ τὸ αἰσθητήριον διεφθαρμένον ᾖ, οὐδεμία λοιπὸν ἱσχύς ἐστὶ. Βέλτιον οὖν τὰς αἰσθησεις ὑγιαίνειν, ἢ τὰ στοιχεῖα πικρὰ ὅταν [ὄντα.] μεθ' ἑαυτοῦ περιφέρῃ [περιφέρειν].

Ὅτι ἀπὸ τῶν προφητῶν Ἱερουσαλήμ.

Ἠλάτιν τὴν αἰτίαν εἶθησιν· οὐκ ἤρκασεν αὐτοῖς

A *VERS. 9. Contritum est cor meum.*

Hoc ait, quoniam ego quidem conspectæ Dei stupore correptus sum gloriæ, hi vero ne supplicium quidem timent.

VERS. 10. Et factus est cursus.

Hoc est studium eorum nullum ad bonum. Itaque studebant, sed non ad bonas res.

VERS. 11. Quia sacerdos et propheta polluti sunt.

Mihi videtur innuere adulteria in ipso templo, ex dignitate sacerdos; ex loco in æde; a re scelus adulterii erant. Hoc satis ad coarguendam eorum improbitatem? alienas effodiebant nuptias, maximo furore in mulieres ferebantur.

VERS. 12. Idcirco via illorum fiat.

B *Vide rursus ut non repente inferat calamitatem, sed moram temporis dat. Deinde ne procrastinatio eos in infidelitatem nequitiamque induceret, de iis meminit qui illis similia deliquerant, et graviora passi sunt.*

VERS. 13. Et in prophetis Samariæ.

Illi etsi nil aliud, Baal proponebant; hi vero me.

VERS. 14. Et in pseudoprophetis Jerusalem vidi horribilia.

Hebræus habet, *confusa*, quasi diceret, nullam veritatem dicentes, sed tantum ut honores assequantur verba facientes, et hæc per comparisonem pseudoprophetarum, qui erant in Samaria: quod illi et ordine quodam viderentur pronuntiare quæ dicebant, cum et aram haberent, et vitulos adorarent, et reliqua congruo ordine tametsi contra jus fasque varent; hi autem eorum malitiam impietate superarint.

Nam non permittebant ut in animis audientium Dei timor ageret radices, occasiones omnes per quas illi probiores evaderent, ipsi tollebant, omnesque homines in improbitate detinebant.

Et suscipientes.

Non tantum, ait, homines non instruebant (ex parte enim totum expressit), ut averterent se a nequitia; sed et illis opem ferebant, ut propterea illi magis in improbitate proficerent.

D *Facti sunt mihi.*

Quem illa non erudirent? ita tristis injucundusque terræ aspectus, tanquam corpus omni ex parte combustum.

VERS. 15. Propterea hæc.

Non natura, sed ex affectu abjicientem: cum enim suapte natura amara est, multa licet adhibere remedia; et loca mutamus, et ab habentibus accipimus, et aliud quiddam assumimus. Quando vero sensorium ipsum corruptum est, omne medicamentum inutile est. Melius itaque est sensus habere sanos, quam elementa amara secum deferre.

Quia a prophetis Jerusalem.

Rursus causam proponit: non fuit illis satis mala

in civitate diffundere, sed et eorum quæ alii passi sunt, ipsi fuere auctores.

Vers. 16. Sic dicit Dominus.

Hæ sententiæ sunt : unde nam, quæso, liquet ? quia falsa dicunt ; quia malitiæ favent ; quia segnitiam augent.

Vers. 18. Quoniam quis est in substantia Dei, et vidit, et audivit sermonem ejus ?

Hoc est, quis eorum qui se anteponunt prophetis, divinam vim pertulit, et Spiritu sancto dignatus hæc locutus est ? quasi diceret : Rebus ipsis divinæ voluntati resistentes ostenduntur, cum veris prophetis se opponant, cooperantes idolorum obsequiis.

Hoc est, quis Deum videre potest ? Symmachus ait : Quis enim affuit in consilio, et quis audivit ? Quoniam igitur modo vos audisse asseveratis ?

Vers. 22. Quod si stetissent in substantia, et audissent verba mea, instruxissent utique populum meum, et aversissent a via eorum præva.

Hoc est, Si perdurassent in legibus meis, et meam gratiam expectarent, utique populum pietatem edocerent.

Non minimum indicium : non quæcunque regula prophetam et pseudoprophetam constituit.

* Vers. 23. Deus appropinquans ego sum, dicit Dominus, et non Deus de longe. Si abscondetur homo in absconditis, et ego non videbo eum, dicit Dominus ?

Hoc est, loquentes quæ jucunda sunt, decipere, et a via traducere eos excogitant, et his qui istorum ignari sunt in suspicionem agitis tanquam a me missi. Quare meam animo non dignitatem voluistis, quod cuique adsim, ita ut videam, nec sicut homines ignorem quæ operamini ; tametsi longe a vestris sim cogitationibus. Quis est enim ex vobis qui mente aliquid meditetur, quod et me fugiat ? id quippe indicat : Si abscondetur homo in absconditis, et ego non videbo eum ? hoc est, si in abscondito proprii aliquid occultare cupit cogitatus, meamque lateat notitiam ?

Quod eos ad pravitates compulerint scio. Undenam ? Præsens ego sum, ubique adsum. Nam si prophetis non præsentibus dat sæpe ipse ut sciant quæ ubicunque aguntur, multo magis ipse scit. At non dicit hoc ; sed, Deus appropinquans ego sum ; ubique præsens sum ; quod indubitatum est indicium, nihil illum nescire.

Vers. 23. Et non Deus de longe.

Sicut enim lux ubique præsens est, ita et Deus.

Vers. 24. Nunquid non cælum et terram ego impleo ?

Novi, inquit, quomodo prophetias componant : suspicionis indicium est, iniquis iniqua vaticinari, deinde si narraverit, suspicio manifesta erit.

Vers. 28. Quid palea ad triticum ? ait Dominus ?

Optime ad comparisonem prophetarum cum pseudoprophetis hoc adjunxit ; quasi diceret : Nulla

μέχρι τῆς πόλεως στήσαι τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐτέροις συμβάντων αὐτοὶ γέγονασιν αἴτιοι.

Οὕτω λέγει Κύριος.

Ταῦτα ἀποφάσεις εἰσὶ πόθεν, εἰπέ μοι, δῆλον; ὅτι ψευδῆ λέγουσιν, ὅτι κακὰ ἐπιτείνουσιν, ὅτι ῥαθυμίαν ἀξέουσιν

* Ὅτι τίς ἔστη ἐν ὑποστήματι Κυρίου, καὶ εἶδε, καὶ ἤκουσε τῶν λόγων αὐτοῦ ;

Τουτέστι, τίς τούτων τῶν ἐναντιουμένων τοῖς προφήταις ἀνέμεινε θεῖαν ἐνέργειαν, καὶ ἀξιώθεις Πνεύματος ἐλάλησε ταῦτα ; ἵνα εἴπη, Ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων δείκνυνται μαχόμενοι τῷ θεῷ βουλήματι, ὅτι τοῖς ἀληθεῖσι προφήταις μάχονται συμπράττοντες τῇ τῶν εἰδώλων θεραπείᾳ.

Τουτέστι, τίς δύναται τὸν Θεὸν εἶδεν ; Σύμμαχος φησὶ Ἰς γὰρ παρῆν ἐν ὀμίλῳ, καὶ τίς δὲ ἤκουσε ; Πῶς οὖν ὑμεῖς λέγετε ἀκηκοέναι ;

* Καὶ εἰ ἔστησαν ἐν τῇ ὑποστάσει, καὶ ἤκουσαν τῶν λόγων μου, ἐδίδασκον ἂν τὸν λαόν μου, καὶ ἀπέστρεφον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτῶν τῆς πονηρίας.

Τουτέστιν, Εἰ ἐνέμενον τοῖς ἐμοῖς νομίμοις, καὶ τὴν παρ' ἐμοῦ χάριν ἀνέμενον, πάντως ἂν εὐσέβειαν τὸν λαὸν ἐδίδασκον.

Ὁὐ μικρὸν τεκμήριον ὄχι ὁ τυχὼν κανὼν ὄρος προφητείας καὶ ψευδοπροφητείας.

* Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν. Κρυψήσεται ἄνθρωπος ἐν κρυφίοις, καὶ ἐγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν, φησὶ Κύριος ;

Τουτέστι, Καθ' ἡδονὴν τῷ πλήθει λαλοῦντες, ἀπατᾶν αὐτοὺς ἐνομίζετε καὶ τοὺς οὐκ εἰδότες εἰς ὑπόψιαν ἄγετε, ὡς παρ' ἐμοῦ ἀποστελλόμενοι. Διὰ τὴν μὴ λογιζέσθε τὴν ἐμὴν ἀξίαν, ὡς ἐκάστῳ πάρεμι, ὥστε καὶ τὰ βουλεύματα εἰδέναι ; καὶ οὐχὶ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους πόρρωθεν ὦν τῶν ὑμετέρων λογισμῶν, ἀγνωῶν ἃ πράττετε. Τίς γὰρ ἐστὶν ἐξ ὑμῶν, ὃς κατὰ βουλήν τι σκέπτεται, καὶ λανθάνει ἐμέ ; τοῦτο γὰρ μηνύει, Εἰ κρυψήσεται ἄνθρωπος ἐν κρυφίοις, καὶ ἐγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν ; τουτέστιν, ἢ ἐν ἀποκρύφῳ τι ; τῆς ἑαυτοῦ διανοίας κρύψαι βούλεται, καὶ λανθάνει μου τὴν γνώσιν ;

* Ὅτι εἰς πονηρίας αὐτοὺς ὤθησαν, οἶδα. Πόθεν οἶδα ; Παρὼν ἐγὼ εἰμι πανταχοῦ πάρεμι. Εἰ γὰρ τοῖς μὴ παροῦσι προφήταις δίδωσιν εἰδέναι τὰ πανταχοῦ πολλάκις, πολλῶ μᾶλλον αὐτοὺς οἶδεν. Ἄλλ' οὐ λέγει τοῦτο, ἀλλὰ, Θεὸς ἐγγίζων ἐγὼ εἰμι πανταχοῦ πάρεμι ὅπερ ἀναμφισβήτητον τεκμήριον ἦν τοῦ πάντα εἰδέναι.

Καὶ οὐχὶ Θεὸς πόρρωθεν.

* Ὅπερ γὰρ τὸ φῶς πανταχοῦ πάρεστιν, οὕτω καὶ ὁ Θεός.

Μὴ οὐχὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ ;

Οἶδα, φησὶ, πῶς συντιθέασι προφητείας ὑπόψιαν τεκμήριον τὸ τοῖς πονηροῖς προφητεύειν τὰ πονηρὰ εἶτα καὶ ἐκ διηγήσεται, φανερά ἔσται.

* Τὸ δ' αὖρον πρὸς τὸν σίτον, φησὶ Κύριος ;

Καλῶς τῇ συγκρίσει τῶν προφητῶν πρὸς τοὺς ψευδοπροφήτας ἐπήγαγε τοῦτο ἀντὶ τοῦ, Σύγκρισις

οὐδεμία ἀχύρου πρὸς σίτον. Ὁ μὲν γάρ τρέφειμὸς ἄστι, καὶ πρὸς ἀνθρώπους σύστασιν συντελεῖ. Οὐδὲν δὲ χρήσιμον ἀνθρώποις ἀχυρον, ἀλλ' ἢ ῥίπτεται ἢ ἀλόγων τροφή γίνεται. Οὕτω, φησὶ, καὶ τῶν προφητῶν οἱ λόγοι τρέφουσι ψυχάς. Οὐ μὴν ὁ λόγος τῶν ψευδοπροφητῶν δύναται τι συντελεῖν πρὸς κέρδος ἀνθρώπων, πλὴν εἰ μὴ τι τοῖς ἐξ ἀλογίας πειθόμενοις, παραμυθίαν τινὰ παρέχει, οὐ κέρδος, καὶ ἐπάγει, Οὐχ οὕτως· τουτέστιν οὐδεμία σύγκρισις.

* Οἱ λόγοι μου ὡσπερ πῦρ, λέγει Κύριος, καὶ ὡς πέλεκυς κόπτων πέτραν.

Τουτέστιν, Οἱ διὰ τῶν προφητῶν λόγοι ἀληθεῖς καὶ ἐνεργεῖαν ἔχοντες.

Ἴδού ἐγὼ διὰ τοῦτο πρὸς τοὺς προφήτας.

Πῶς ἐμοὶ δοκοῦσι τῶν προφητῶν ἀκούοντες μιμεῖσθαι αὐτοὺς ἐνιοί, ἢ ἐτέρων διηγουμένων ἀκούοντες, καθάπερ ὄφις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ φησι, *ὅτι Ἐὰν ἔλθῃ, φησὶ, προφήτης, ἐγὼ Κύριος ἐπλάγησα αὐτόν· οὐ γὰρ συγχωρεῖ μαθεῖν λοιπόν· διὰ τοῦτο καὶ τὸ λῆμμα λέγει ἀνελεῖν.*

Ἴδού ἐγὼ πρὸς τοὺς προφήτας.

Προφητείας γλώττης τὰς ψευδεῖς καλεῖ· οὐ γλώττης δὲ εἰσιν αἱ ἀληθεῖς προφητεῖαι.

Καὶ νυστάζοντας νυσταγμῶν αὐτῶν.

Πολλοὶ γὰρ εἶδη ἐπετῆδευον προφητείας διὰ ὕπνων, διὰ χρησμῶν. Ἀλλὰ παραμυθίσονται πρὸς τὸ παρόν.

Καὶ λῆμμα Κυρίου.

Καὶ ποῖα βλάβη; ἐπειδὴ ἐκεῖνον προσεποιούντο λήψεσθαι, τῆν ὁμνυμίαν ἀναίρει. Λαμβάνειν γὰρ καὶ οἱ δαιμονες ἠδύνατο καὶ ἐνομιζόντο ὑπὸ Θεοῦ λήψεσθαι. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

* Καὶ εἶδεξέ μοι Κύριος δύο καλάθους σύκων κειμένους κατὰ πρόσωπον ναοῦ Κυρίου μετὰ τὸ ἀποικίσαι Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλώνης τὸν Ἰεχονίαμ υἱὸν Ἰωακείμ βασιλέα Ἰούδα. Εἶτα μετ' ὀλίγα· Ὁ καλάθος ὁ εἰς, σύκων χρηστῶν σφόδρα, ὡς σῦκα πρῶτῃμα, καὶ ὁ καλάθος ὁ ἕτερος σύκων ποτηρῶν σφόδρα, τῶν μὴ βιβρωσκομένων ἀπὸ ποτηρίας αὐτῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ταύτην τὴν ἔνοιαν ἔχει ἡ ὄπτασις αὐτῆ τοῦ προφήτου. Ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ Σεδεκίου γέγονε, δῆλον. Καὶ δεῖκνυσι τὰ ῥήματα. Αἰχμαλώτων δὲ γενομένων τῶν περὶ τὸν Ἰωακείμ, ἔφασκον οἱ ἐπὶ τοῦ Σεδεκίου, ὡς Οὐδὲν πεισόμεθα δεῖνδν ἡμεῖς παρὰ Βαβυλωνίων, πρᾶττοντες δίκαια, ἐπεὶ περ κακοὶ γενόμενοι ἐκεῖνοι καὶ ἀσεβεῖς, οἳ τε προπάτορες οἱ ἡμέτεροι αἰχμάλωτοι γεγόνασι. Διὰ τοῖσιν ταύτης τῆς ὄπτασις δεῖκνυσιν ἐκεῖνους ἀμεινον τοῦτων ὁ Θεός. Καὶ ὡσπερ, φησὶ, τὰ σῦκα τὰ χρηστὰ περὶ πολλοῦ ἀν τις ποιήσαιτο, οὐδ' ἀπολύειν οὐδὲ ῥίπτειν ἐθέλων ἐξ αὐτῶν τι, οὕτως καὶ αὐτὸς περιποίησατο τοὺς ἀπελθόντας· φησὶ δὲ, *κάλαθον σύκων χρηστῶν, ἐκείνην τὴν ἀποικίαν· ἐπειδὴ περ μετὰ τοῦ πλήθους, καὶ ὁ δίκαιος παρελήφθησαν, οἶκος Δανιήλ, καὶ οἱ τρεῖς παῖδες, καὶ Ἰεζεκιήλ, καὶ εἰ τις κατ' ἐκεῖνους ἐτύχανε. Καὶ*

A comparatio est paleæ cum tritico. Hoc namque aptum est nutritioni, substantiæque hominum maxime proficuum. Verum palea ad hominum usum nihil confert, sed vel rejicitur, vel animalibus quæ ratione carent destinatur in cibum. Sic ait, et prophetarum sermones animam enutriunt, cum pseudoprophetarum oratio nihil proficere queat ad hominum utilitatem, nisi fortasse aliquid hominibus iis quibus sine ratione suadetur, solatii potius præbeat, quam lucri et utilis, et subdit, *Non sic*: nulla videlicet comparatio.

* VERS. 29. *Verba mea sicut ignis, dicit Dominus, et sicut securis cædens petram.*

Quasi diceret: Sermones prophetarum veraces, et efficaciam habent.

B VERS. 30. *Ecce ego propterea ad prophetas.*

Quomodo mihi quidam videntur prophetas audientes eos æmulari, vel alios qui hæc narrant audientes, veluti serpens. Quapropter et Ezechiel ait: *Si venerit propheta, Ego Dominus decepi illum, nec enim amplius dicere permittit, ideoque etiam ait se ablaturum.*

VERS. 31. *Ecce ego ad prophetas.*

Prophetias linguæ, mendaces nuncupat; haud enim linguæ sunt prophetiæ veraces.

Et dormitant dormitationem suam.

Multi enim concinnabant prophetias per somnia, per oracula. — Sed hoc tempore consolabuntur.

VERS. 34. *Et assumptionem Domini.*

C Et quod hinc damnium? Cum illi se accepturos simularent, æquivocum tollit. Poterant enim et dæmones accipere, et a Deo putabantur accipere, at non est hoc.

CAP. XXIV.

VERS. 1, 2. *Et ostendit mihi Dominus duos calathos ficuum positos ad faciem templi Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joachim regem Juda. Et paucis interpositis: Calathus unus ficuum bonarum valde, sicut ficus primi temporis, et calathus alter ficuum malarum valde, quæ non comedentur præ malitia sua. Et quæ sequuntur.*

D Visionis hujus sensus hic est. Manifestum est autem eam tempore Sedeciaë contigisse. Idque ex verbis ipsis patet. Captivis adductis illis qui una cum Joachim erant ii qui cum Sedecia adhuc vivebant, asserebant se nulla mala perpessuros a Babyloniiis, dummodo justa operarentur; quando eorum majores ideo captivi adducti fuissent, quod impii mali que essent. Igitur visione hac Deus ostendit illos hisce fuisse meliores, et quemadmodum ait, ficus bonas quis magni æstimat, ita ut ex his nihil vel relinquat, vel rejiciat, sic et ipse magni duxit abductos; vocat autem *calathum ficuum bonarum*, translationem illam: quando una cum multitudine et justi abducti sunt, qualis Daniel, et tres pueri, et Ezechiel, et si quis alius eorum similis. Et quemadmodum, ait, malæ rejiciuntur, cum nul-

lius sint utilitatis, sic omnes consumam : cum eorum nullus sit usus, sed omnino in impietatem conversi, nulla proprium Dominum memoria complectantur. *Ficum* vero *malarum calathum* eos nominavit, quod nullus in eis reperiretur justus.

Quid sibi vult imago calathorum ficum, quæ admodum tenuis est? Sed causa tenuitatis humilis est status rerum illius temporis. Nam et alibi amorem erga eos declarare volens, nihil magnum, nihil vere appetibile assumit, sed ficus, et uvæ, *Quasi uvam inveni Israel in deserto et tanquam scopum in ficulnea, præcocem*¹. Hic igitur amorem erga eos quem ostensurus erat, odiumque erga eosdem per hanc imaginem notificat. *Et ante faciem templi Domini*; ut sententiam inde latam ostenderet.

VERS. 3. Et dixit Dominus ad me.

Cujus rei gratia eum interrogat? ut fidem sermone faceret, et populus ex ipsa responsione sententiam audiret.

VERS. 4. Et factum est.

Quis alius modus esse queat aptior ad corrigendum? differentiam ostendit. Quid enim si adhuc in patria sitis, sed vitiorum pleni? quid vero si captivi illi, sed mei amantes? hoc vero illuc tendit, ut eos remitteret, neque putarent suæ virtutis esse quod remaneret.

VERS. 6. Et reedificabo.

Vides illud et non perpetuum non esse? nam eos destruxit.

VERS. 7. Et dabo eis cor.

Si igitur tu es qui das cor, cur illud antea non præstitisti? neque enim tunc accepti erant ante pœnas et correctionem. Vide omnium honorum hoc caput : et causam subdit, quia revertentur; sed similitudo non permittit. Quæ enim semel corrupta sunt, redire non possunt, et fieri bona. Sed bona quidem, ait, permanent; quæ vero mala sunt, nequaquam. Verum hæc non ad naturam, sed ad voluntatem spectant. Qualitatis enim est differentia, non essentia. Quod si dixeris, Quare et his bona non pollicetur? quoniam propter hoc his timorem auget, ne vel experimentum capiant.

Et qui habitant.

Ne, inquit, confidite tanquam sociis fultis; tantum enim abest ut vobis aliquam opem sint lataturi, ut et ipsi capiendi sint : nec sola captivitas erit, sed mala progredientur ulterius.

Et erunt in opprobrium.

Immortalis erit vestræ punitionis memoria, omnibusque hominibus nota.

CAP. XXV.

VERS. 1. Verbum quod factum est.

¹ Usee ix, 10.

ὡς περ, φησὶ, τὰ πονηρὰ ῥίπτεται, οὐδαμῶς χρήσιμα τυγχάνοντα, οὕτως πάντας διαφθερῶ ἀχρήστους ἔντας, καὶ εἰς ἀσέθειαν ἐκκλίνοντας, παντελῶς οὐδεμίαν μνήμην τοῦ ἑαυτῶν Δεσπότου ποιουμένων. Πονηρῶν δὲ σύκων κάλαθον τούτους ὠνόμασε διὰ τὸ μὴ εὐρεθῆναι αὐτοῖς δίκαιον.

Τί βούλεται ἡ εἰκὼν τῶν καλάθων τῶν σύκων, εὐτελῆς οὖσα σφόδρα; Ἄλλὰ τῆς εὐτελείας ἡ ταπεινότης αἰτία τῶν τότε· καὶ γὰρ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ φιλτρον τὸ περὶ αὐτοὺς δηλῶσαι βουλόμενος, οὐδὲν τῶν μεγάλων καὶ ἄνωγος ποθεινῶν τίθησιν, ἀλλὰ σύκα καὶ σταφυλάς. Ὡς σταφυλῆν εὖρον τὸν Ἰσραὴλ ἐν ἐρήμῳ, καὶ ὡς σκοπὸν ἐν συκῇ πρόωμον. Ἐνταῦθα οὖν τὸ κατ' αὐτῶν φιλτρον, ὃ μέλλει περὶ τούτους ἐπιδείκνυσθαι, καὶ τὸ μῖσος τὸ περὶ τούτους διὰ τῆς εἰκόνος παρίστησι. Καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ ναοῦ Κυρίου· ἵνα δείξη τὴν ἀπόφασιν ἐκεῖθεν ἐξενηνεγμένην.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με.

Τίνος ἔνεκεν αὐτὸν ἐρωτᾷ; ἵνα ἀξιόπιστον ποιήσῃ τὸν λόγον, καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως λάβῃ τὴν ἀπόφασιν ὁ λαός.

Καὶ ἐγένετο

Τί τούτου τοῦ τρόπου διορθωτικωτέρου; ἔδειξε τὴν διαφορὰν. Τί γὰρ, εἰ τὴν πατριδα ἔχετε ἔτι, ἀλλὰ διεφθαρμένοι ἐστέ; τί δὲ [εἰ] ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ προσφιλεῖς μοι εἰσι; τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα μεταβάλλονται, καὶ μὴ νομίσωσιν ἐξ οἰκείας ἀρετῆς ἀπομυμνησθέναι.

Καὶ ἀνοικοδομήσω.

Ὁρᾷς ὅτι τὸ, οὐκ εἰς διηνεκὲς ἔστι; καὶ γὰρ καθελεν αὐτούς.

Καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν.

Εἰ τοίνυν σὺ δίδως τὴν καρδίαν, τίνος ἔνεκεν οὐκ ἔδωκας πρότερον; οὕτε γὰρ ἦσαν τότε δεκτοὶ πρὸ τῶν τιμωριῶν καὶ τῆς διορθώσεως. Ὅρα τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τοῦτο· καὶ τὴν αἰτίαν λέγει, ὅτι ἐπιστραφήσονται· ἀλλὰ ἡ εἰκὼν οὐκ ἀφίησιν. Οὐ γὰρ ἔστι τὰ ἅπαξ διαφθαρέντα ἐπανελθεῖν, καὶ γενέσθαι καλὰ. Ἄλλὰ τὰ μὲν καλὰ, φησὶ, μένει· τὰ δὲ μὴ καλὰ, οὐκέτι. Ἄλλ' οὐκ ἐπὶ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς προαιρέσεως εἰληπται. Περὶ γὰρ τὴν ποιότητα ἡ διαφορὰ, οὐ περὶ τὴν οὐσίαν. Εἰ δὲ λέγεις· Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐχὶ καὶ τούτοις δίδωσιν ἐπαγγελίας χρηστάς;

Ὅτι διὰ τοῦτο τούτοις ἐπιτείνει τὸν φόβον, ἵνα μηδὲ πείραν λάβωσιν.

Καὶ τοὺς κατοικοῦντας.

Μὴ θαρρῆτε, φησὶν, ὡς συμμαχίαν ἔχοντες· οὐ γὰρ δὴ οὐ μὴ προστήσονται ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ληφθήσονται· καὶ οὐ τῇ αἰχμαλωσίᾳ μόνον, ἀλλὰ περαιτέρω προδήσεται τὰ κακὰ.

Καὶ ἔσονται εἰς θρῆιδος.

Ἀθάνατος ὑμῶν τῆς κολάσεως ἡ μνήμη, καὶ δὴ ληπᾶσιν ἀνθρώποις.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ΄.

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος.

illum a mortuis resurrecturum. Vel hoc dici potest, Jonam quoque in ventre ceti exstitisse; nam corruptio ipso primo die corpus inficit : ut sufficiens sit hoc testimonium, illum vita functum fuisse. Et quidem quando minatur mala tempus contrahi, et arte utitur; quando vero bona promittit, illud protrahit; bona enim quæ dat, numerata non dat, imo, nec manifesta. Nusquam bonis sinem præscribit, sed ad propositum cujuscunque, at malis ubique: *Dedi vobis terram, ait, a sæculo usque in sæculum.* Vides nullos esse terminos? cum remittit in captivitatem præfigit, et perspice, primam quidem ad cccc, secundam ad xxx, tertiam usque ad lxxiii annos, hanc vero post Christum esse perpetuam. Horum annorum meminit Daniel.

Α βητὸν πιστώσασθαι· ἀλλ' ὥστε προπαρὰσκυαθῆναι αὐτῶν τὴν ἀκοήν. Οὐ γὰρ ᾔδεσαν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. Ἡ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ Ἰωνᾶς ἐποίησεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κύτους· ἡ γὰρ φθορὰ κατὰ μίαν ἡμέραν ἀρχεται τοῦ σώματος· ὥστε ἀρκούσα μαρτυρία τοῦ [τε]τελευτηχέναι αὐτὸν αὐτῆ. Καὶ ὅταν μὲν κακὰ ἀπειλῆ, συστέλλει τὸν χρόνον καὶ σοφίζεται· ὅταν δὲ ἀγαθὰ, ἐκτείνει αὐτὸν ὡς ὀρισμα ἐδωκεν ἀγαθὰ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὄργια· δαμοῦ τοῖς ἀγαθοῖς ὄρον τίθησιν, ἀλλ' ἡ τὴν ἐκ προαίρεσιν, τοῖς δὲ κακοῖς πανταχοῦ· Ἐπὶ τὴν ἐκ τὴν γῆν ἀπὸ αἰῶνος ἕως αἰῶνος, φησὶν· δένα ὄρον· ὅταν δὲ πέμπη εἰς αἰχμαλωτῶν καὶ ὄρα· ἡ μὲν πρώτη, ὡ, ἡ δὲ δευτέρα, τρίτη, τρία καὶ ὄ' ἔστι [ἔτη].

VERS. 12. *Cumque impleti fuerint.*

Punitionem **Babyloniis** prædicit, ut nec modo eos hæc proprio robore patrasse addiscas.

Β ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ· τούτων μέρη· νικήλ.

Καὶ ἐν τῷ πληρωθῆναι

Προλέγει τιμωρίαν

ὅτι οὐδὲ νῦν οἰκεία ἔσ

Καὶ ἐν τῷ π.

ἐκδικήσω ἐπὶ τῷ

ἐξῆς.

Τὰ ἐθδο

ἀπὸ τοῦ

μετὰ

στ

* **VERS. 12.** *Cumque impleti fuerint septuaginta anni, et ulciscar super regem Babilonis, et quæ sequuntur.*

Septuaginta captivitatis anni numerantur a tertio anno regni Joachim, qui regnavit post Joachaz constitutum in regem ab Ægyptio.

* **VERS. 15.** *Sume calicem vini meri hujus de manibus, et potare facies de illo omnes gentes, ad quas ego mitto te ad eos.*

Vini meri, Hebræus, amaritudinis, habet, conspicitque hæc visionem, in populi solatium. Cum enim curis conficerentur, potiorem intuentes Babilonicum, quasi nulla ex Dei obsequio pararetur illi utilitas; ostendens propheta, imo per prophetam Deus, eos hæc propter peccata sustinere, contemtes vaticinatur et reges omnes septuaginta septem, vocatque Idumæam, quæ nunc Batanea dicitur, quam prius possidebant qui erant ex tribu Ruben, et media parstribus Manasses, pro quo dicitur: **VERS. 30.** *Et hi, quasi calcantes super eos, omnes sedentes super terra.*

VERS. 30. *Et hi, quasi calcantes super eos, omnes sedentes super terra.*

Oīδε, id est, illi qui non bene leguntur: etenim ponitur est calcantium ad videntes. Quemadmodum dicentes alacri calcabit **Babylonia** et versas.

VERS. 30. *Domini.*

Ut sint coram te

...bus Ipsis virtutem Dei co-
... peccatorum causa, non pro-
... tacum fuisse captivum. Porro
... Junii, vectem vero ligna quæ
... constringuntur, quibus bonum com-

...o audivit, et quando fecit. Hinc li-
... quæ prophetarent, solitos recen-
... Propter quid? ne vel signo opus esse,
... jussim esse prophetam dare hoc
... homines ad mentem redirent. Vides quo-
... num Deum providentiam gerit.

Vers. 4. Sic dixit.

... ego sum, non sum mutatus, easdem vires
... vide quomodo rationem consilii reddat. Si
... dei, utique dandi etiam jus habeo. Sed non
... me fecisse; credes per ea quæ sunt; visum
... mihi eam dare Nabuchodonosori. Vide ut eorum
... primat tumorem. Num enim propriis ille viribus
... urbesque subigit? ipse desuper hæc statuo.
... Considera ut eos Dei cognitionem doceat, ut
... ex his et antiquiora addicerent.

Vers. 6. Bestias agri.

... Ne his stultiores efficiamini, neve ingrato sitis
... animo; rationis expertia obtemperarunt, et vos re-
... stitistis? num vos enim tantum trado et civitatem
... meam. Vides generalem esse providentiam? Omnes
... enim homines ipse fecit, æque igitur omnium ca-
... ram gerit; non enim est apud ipsum acceptio per-
... sonarum.

Vers. 8. Et gens.

... Considera, quanta dicendi libertas; ut misero
... servitutem præ oculis posuit, quod certissima sibi
... essent quæ dicebantur, et non adumbravit: Qui-
... cunque non curvaverit collum; tanquam de belluis
... sermonem habet.

Vers. 9. Et vos nolite audire pseudoprophetas.

... Vides sedere iudicium, et quæstionem haberi de
... harioolatione et prophetia? Hæc illi dicunt: Ego vero
... contraria: videamus cui attestetur finis.

Et gens quæ injecerit,

... Num et hic subest aliquid? num et hoc est con-
... jectura? hos quidem interfici, illos vero relinqui?
... igitur et fames opprimet eos.

Vers. 12. Et ad Sedeciam.

... Ne putetis me ut inimicum et hostem hæc effari;
... et nostris etiam hæc eadem vaticinor. Deinde vide
... quid sit: contradicit pseudopropheta. Hoc autem
... suggessit diabolus, ut prædictionem impediret.

**Vers. 18. Si prophetæ sunt, et est verbum Do-
... mini in illis, occurrant jam Domino exercituum, ut
... non sint vasa quæ derelicta fuerant in domo Domini,
... et in domo regis Juda et in Jerusalem, in Babylo-
... nem.**

... Cum falsi prophetæ asseverarent eos qui tunc
... aderant nil passuros, quinimo in contrarium fere,

... qui toni-
... arium fere,

... τοι·
... ανθρώ-
... ρονοεῖ·

... πῶς ἐλεεινῶς
... ἐν τοῖς λεγο-
... μέναι ἐμβάλωσι
... των τινῶν, οὕτω

... ον, καὶ βασανον γινο-
... ας; Ταῦτα ἐκείνοι λέ-
... ἴδωμεν, τίνοι μαρτυρεῖ

... μή καὶ τοῦτο στοχασμός;
... τους δὲ ἀφίσθαι; [δι]ὸ καὶ
... τται.

... ὡς ἐχθρὸς λέγω καὶ πολέμιος·
... ἐν ταῦτα προφητεύω. Εἶτα ὅρα, τί
... ὁ ψευδοπροφήτης. Τοῦτο δὲ
... ὥστε ἐμποδίσαι τῇ προφήτει.
... σι, καὶ ἔστι λόγος Κυρίου ἐν
... τωσαν δὴ τῷ Κυρίῳ των θυ-
... μῆ πεισυθῆναι τὰ σκευῆ τὰ
... κτῶ Κυρίου, καὶ ἐν οἰκίᾳ βα-
... καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ εἰς Βαβυ-

... προφηται· Εφασκον μηδεν μεν
... ας, το οὐ ἐναντίου, καὶ τοῦς

... προφηται· Εφασκον μηδεν μεν
... ας, το οὐ ἐναντίου

VERS. 15. *Verumtamen cognoscentes.*

Quanam de causa? Non enim ex memetipso, sed ex Deo loquor.

VERS. 16. *Et dixerunt principes.*

Vide ut rem conficiant gravem; nolunt verba proferre, nec sola lingua sustinentes mentionem illorum facere. Similiter et de Stephano: *Verba blasphema loquitur*¹⁹. Non dixerunt quæ essent hæc blasphema. Silentio sæpe amplificamus rem, ut cum dicimus: Nolo dicere quæ dixit. *Et paucis annexis.* Quomodo vero futuri non erant accusatores fide digni? reverentia quippe sacerdotalis satis erat ad constituendum illos fide dignos: et qui alios reprimere debebant, hi populum instigant, hi plebis iram excitant, nec etiam iudicium sententiam exspectant.

VERS. 17. *Et dixerunt omni synagogæ populi.*

Durius ille locutus est non solitudinem tantum, sed et asperam, num interfectus est? Sed timeverunt Dominum. Hoc unum omnia solvit; hoc et nunc agendum erat: non qui mala prænuntiabat, suffodiendus et necandus, sed considerandum erat quomodo se a malis liberarent.

VERS. 19. *Et nos fecimus mala magna super animas nostras.*

Itaque conversione opus est: itaque non temere accusavit. Neque enim dicere quis potest, tunc temporis prophetam apte locutum fuisse; nunc vero nequaquam. Etenim magnorum malorum nos rei sumus. Ergo mutati sunt illi, et mutavit sententiam Deus. Sed nos ad vitia regressi sumus.

CAP. XXVII.

* VERS. 2, 3. *Sic dixit Dominus ad me: Fac tibi vincula, et vectes, et circumpone circa collum tuum. Et mitte eos ad regem Idumææ, et ad regem Moab, et ad regem filium Ammon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis in manibus nuntiorum eorum venientium in occurso suo in Jerusalem ad Sedeciam regem Juda, et quæ sequuntur.*

Quæret quispiam, quomodo Judæis tam immanibus calamitatibus oppressis, finitimi nuntios mitterent ad Sedeciam. Cujus rei ratio est: Ab Ezechia temporibus cum vir ille et pius esset et fama opinioneque celebris, omnes vicini ob id quod præstitum ei fuerat signum, illius omniumque Israelitarum gloria maxime moti confœderati facti sunt. Cum igitur omnes vellet instruere Dominum esse omnium Deum, ne opinarentur ex imbecillitate ipsius, qui omnium habet providentiam, fieri, ut et populus abduceretur in captivitatem, et templum destrueretur: prophetæ præcipit ut in eorum occursum progrediatur, roborque Nabuchodonosoris manifestet, adhortans eos ne variis ac falsis pro-

A 'Αλλ' ἢ γνόντες.

Διατί; Οὐ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ λαλῶ.

Καὶ εἶπον οἱ ἀρχόντες.

"Ὅρα, πῶς δεινοποιοῦσι τὸ πρᾶγμα· οὐ βούλονται τὰ ῥήματα εἰπεῖν, οὐκ ἀνεχόμενοι οὐδὲ μέχρι φιλῆς γλώττης αὐτῶν ἐπιμνησθῆναι. Οὕτω καὶ ἐπὶ Στεφάνου, ῥήματα βλάσφημα λαλεῖ. Οὐκ εἶπον, ποία τὰ βλάσφημα. Τῇ παραλείψει πολλάκις ἐπαίρομεν τὸ πρᾶγμα, ὡς ὅταν λέγωμεν· Οὐ θέλω εἰπεῖν ἅπερ εἶπεν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Πῶς δὲ οὐκ ἤμελλον ἀξιόπιστοι κατήγοροι εἶναι; τὸ γὰρ αἰδέσιμον τῆς ἱερωσύνης, ἱκανὸν αὐτοὺς ποιῆσαι ἀξιόπιστους, οὓς εἶδει τοὺς ἄλλους καταστέλλειν, οὗτοι τὸν δῆμον ἐκκαλοῦσιν, οὗτοι τὴν ὀργὴν τοῦ πλήθους Β ἀναρριπίζουσι, καὶ οὐδὲ ἀναμένουσι τὴν ψῆφον τῶν δικαζόντων.

Καὶ εἶπον πάση τῇ συναγωγῇ τοῦ λαοῦ.

Χαλεπώτερον ἐκεῖνος εἶπεν, οὐκ ἀπλῶς ἐρημίαν, ἀλλὰ καὶ χελεπήν, μὴ ἀνηρέθη; Ἄλλ' ἐφοβήθησαν τὸν Θεόν. Τοῦτο μόνον, καὶ πάντα ἔλυσε· τοῦτο καὶ νῦν ποιῆσαι ἐχρήν, μὴ τὸν λέγοντα τὰ δεῖνὰ κατορύττειν, καὶ ἀναίρειν, ἀλλ' ὅπως ἀπαλλαγεῖεν αὐτῶν, σκοπεῖν.

Ἡμεῖς ἐπονήσαμεν κατὰ μεγάλα ἐπὶ ψυχᾶς ἡμῶν.

"Ὅστε μεταβάλλεσθαι χρή· ὥστε οὐκ ἀπλῶς κατηγορήσεν. Οὐ γὰρ ἔχει τις ἀν εἰπεῖν, ὅτι τότε μὲν ὁ προφήτης ἔλεγεν εἰκότως, νῦν δὲ οὐχί. Καὶ γὰρ ἡμεῖς μεγάλων ἔσμεν ὑπεύθυνοι κακῶν. Μετεβάλλοντο οὖν ἐκεῖνοι, καὶ μετεβάλλετο ὁ Θεός. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐπὶ τὴν κακίαν ἐπανήλθομεν.

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

* Οὕτως εἶπε Κύριος πρὸς με· Ποίησον σσαντῶ δεσμούς, καὶ κλοιούς, καὶ περίθου περὶ τὸν τραχηλόν σου, καὶ ἀποστελεῖς αὐτοὺς πρὸς τὸν βασιλέα Ἰδουμαίας, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Μωὰβ, καὶ πρὸς βασιλέα υἱὸν Ἀμμών, καὶ πρὸς βασιλέα Τύρου, καὶ πρὸς βασιλέα Σιδῶνος, ἐν χερσὶν ἀγγέλων αὐτῶν τῶν ἐρχομένων εἰς ἀπάντησιν αὐτῶν ἐν Ἱερουσαλήμ πρὸς Σεδεκίαν βασιλέα Ἰούδα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ζητήσκειν ἂν τις, ὅπως ἐν τσσαύτῃ τάλαιπωρῆζ Ἰουδαίους ἐξεταζομένους, οἱ τῶν ὁμόρων ἀγγέλους ἀπέστειλον πρὸς Σεδεκίαν. Ἔστιν οὖν ἡ αἰτία αὕτη· Ἀπὸ τῶν χρόνων Ἐζεκίου, ἐπειδὴ εὐσεθῆς ἦν ἐκεῖνος καὶ ἐπίδοξος ἀνὴρ, ὑπόσπονδοι γεγονῶσιν οὐ [Ἰσ. οἱ] περίοικοι, μεγίστην τὴν περὶ αὐτοῦ ἐσχηκότες ὄξεν, καὶ πάντων τῶν Ἰσραηλιτῶν, διὰ τὸ γεγενημένον σημεῖον. Βουλόμενος τοῖνον παιδεῦσαι πάντας, ὡς Δεσπότης ἐστὶν τῶν ἀπάντων Θεός, ὅπως ἂν μὴ νομίζουσιν ἀσθενεῖα τοῦ προνοοῦντος αἰχμάλωτον γενέσθαι τὸν λαὸν, καὶ τὸν [Ἰσ. ναὴν] δὲ καταστρέφεσθαι, κελεύει τῷ προφήτῃ εἰς ἀπάντησιν αὐτῶν ἐλθεῖν, καὶ μηνῦσαι τὴν ἰσχὺν τοῦ Ναβουχοδονόσορ, παραινῶν αὐτοῖς, μὴ πεῖθεσθαι τοῖς με-

¹⁹ Act. vi, 11.

ut et ii qui translati fuerant redirent, ait propheta : **A** Si veri prophetæ sunt hi, et Deus misit illos, occurrant jam Domino; quasi diceret : Precentur Deum, ne ea quæ possidemus abducantur, quod sane facilius est quam quod ii qui translati fuerant redeant; ut ex his cognoscamus. futurum pariter et illud.

Quid sibi vult illud : *Occurrant mihi Deo, ut non veniant vasa?* Hoc est impedire Deum, persuadere illi ostendens etiam advenientes in occursum nequaquam scire an ad bellum, an ad impediendum Judæos. Non dico, ait, ut persuadeant reduci vasa quæ capta sunt, sed ut valeant reliqua vasa impedire.

CAP. XXVIII.

VERS. 5. *Et dixit Jeremias.*

Cum Ananias pseudopropheta dixisset, post duos annos fore ut vasa sacra e Babylone referrentur, dixit Jeremias eventum probaturum sermonis veritatem.

VERS. 6. *Vere, etc.*

Ne putetis me vobis esse inimicum; cupio ego, et rogo rem ita esse, meque mentiri.

VERS. 7. *Verumtamen audite.*

Deinde ne eos signiores redderet, considera quo pacto terreat, tantum non dicens nihil tale futurum; et ostendens, omnes prophetas qui tristitia denuntiant, maxime esse veraces.

VERS. 9. *Et tulit Ananias pseudopropheta in conspectu omnis populi vectes de collo Jeremiæ prophetæ, et contrivit eos. Et quæ sequuntur.*

Jeremias in collo jugum portans, ut illi Deus præceperat, contra gentes vaticinatus; vaticinatus est et contra Jerusalem. Erat autem quartus annus Sedecix, ut ipsemet asserit propheta. Quinto itaque mense hujus anni Ananias pseudopropheta in medium proruens captivorum vaticinabatur reditum, Nabuchodonosor interitum, et, hæc quasi Dei jussu faceret, contrivit jugum. Tum subjicitur Jeremiæ revelatio contra illum, et revelatio veritatem confirmans eorum, quæ præhabita fuere; ait enim ad eum :

Considera peccata, reprehensiones in nobis esse. Quid igitur Jeremias? Nil plane egit, cum sufficientem reprehensionem exposuisset.

VERS. 15. *Hoc anno tu morieris (tu vindicta in eum facta), quia es locutus contra Dominum.*

Hoc est contrarium voluntati Domini, et subdit :

VERS. 16. *Et mortuus est Ananias pseudopropheta in anno illo post duos menses Sermonum prophetæ.*

His vero peractis, scribit Jeremias ad eos qui erant in transmigratione, sicut præcepit illi Deus,

ἀποικισθέντας ἐπανιέναι, λέγει ὁ προφήτης. Εἰ ἀλήθως εἰσιν οὗτοι προφῆται, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, ἀπαντησάτωσαν δὴ τῷ Κυρίῳ, τουτέστιν, εὐξάσθωσαν πρὸς τὸν Θεόν, ὥστε τὰ δυντα μὴ ἀπαχθῆναι, ὅπερ εὐκολον μᾶλλον ἐστίν, ἢ τοὺς ἀποικισθέντας ἐπανελθεῖν, ἵνα ἀπὸ τούτων γινώμεν, ὡς κἀκεῖνο ἔσται.

Τί ἐστίν· Ἀπαντησάτωσάν μοι τῷ Θεῷ, ὥστε μὴ ἀπαχθῆναι τὰ σκεύη; Τουτέστι κωλύσαι τὸν Θεόν, πείσαι αὐτὸν, δεικνύς καὶ ἐκεῖ τὸ τῶν εὐχομένων [forte ἐρχομένων] εἰς ἀπάντησιν, μήποτε εἰς πόλεμον [Ἰσ. μήτε οὐ εἰς πόλ.] ἢ εἰς τὸ κωλύσαι τοὺς Ἰουδαίους ἐπελθεῖν αὐτοῖς. Οὐ λέγω, φησίν, ὅτι Πεισάτωσαν ἀναγαγεῖν τὰ σκεύη, τὰ ληφθέντα· δυνηθῆτωσαν τὰ σκεύη τὰ ὑπόλοιπα κωλύσαι.

B

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Καὶ εἶπεν Ἰερემίας.

Ἀνανίου τοῦ ψευδοπροφήτου εἰρηκότος, ὡς μετὰ δύο ἔτη ὑποστρέφουσι τὰ ἅγια σκεύη ἐκ τῆς Βαβυλώνης, εἶπεν ὁ Ἰερემίας, ὅτι τὸ πέρας δείξει τῶν λόγων τὴν ἀλήθειαν.

Ἀληθῶς, κ. τ. λ.

Ἵνα μὴ νομίσητε, ὅτι ἐγὼ ὑμῖν πολεμῶ· βούλομαι ἐγὼ καὶ εὐχομαι τοῦτο εἶναι, καὶ ἑμαυτὸν ψεύδασθαι.

Πλὴν ἀκούσατε.

Εἶτα ἵνα μὴ ῥαθυμοτέρους ποιῆση, ὅρα πῶς αὐτοὺς φοβεῖ, μονονουχί λέγων, ὅτι οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον, καὶ δεικνύς, ὅτι πάντες οἱ προφῆται εἰ τὰ λυπηρὰ λέγοντες, οὗτοι μάλιστα ἦσαν ἀληθεῖς.

C

Καὶ ἔλαβεν Ἀνανίας ὁ ψευδοπροφήτης ἐναντι παντός τοῦ λαοῦ τοὺς κλειδοὺς ἀπὸ τοῦ τραχήλου Ἰερემίου τοῦ προφήτου, καὶ συνέτριψεν αὐτούς, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ Ἰερემίας τὸν ζυγὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου φέρων κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα, προφητεύσας κατὰ τῶν ἔθνων προεφήτευσεν καὶ κατὰ τῆς Ἰερουσαλήμ. Ἦν δὲ τέταρτον ἔτος τοῦ Σεδεκίου, ὡς αὐτὸς ὁ προφήτης λέγει. Ἐν τοίνυν τῷ πέμπτῳ μηνὶ τούτου τοῦ ἔτους Ἀνανίας ὁ ψευδοπροφήτης ἐλθὼν ἐμήνυεν ἄδοον [Ἰσ. ἄνοδον] τῶν αἰχμαλωτισθέντων, καὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἀπώλειαν, καὶ, ὡς δὴ κατὰ πρόσταγμα Θεοῦ ποιῶν, συνέτριψε τὸν ζυγόν. Εἶτα κατ' αὐτοῦ ἀποκάλυψις τοῦ Ἰερემίου, καὶ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας τῶν λόγων· φησὶ γὰρ πρὸς αὐτόν.

Ὅρα παρ' ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα, τοὺς ἐλέγχους. Τί οὖν ὁ Ἰερემίας; Οὐδὲν πλέον ἐποίησεν, ἀρκοῦντα τὸν ἐλεγχὸν ἐπιδειξάμενος.

Τούτῳ τῷ ἐνιαυτῷ σὺ ἀποθανῆ (ὅτε ἐκδίκησιν ἐποίησας αὐτῷ), λαλήσας πρὸς τὸν Κύριον.

Τουτέστιν ἐναντίαν τῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπάγει·

Καὶ ἀπέθανεν Ἀνανίας ὁ ψευδοπροφήτης ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκεῖνῳ ἐν τῷ μηνὶ ἐβδόμῳ μετὰ δύο μηνῶν τῶν λόγων τοῦ προφήτου.

Τούτων δὲ γενομένων γράφει ὁ Ἰερემίας κατὰ πρόσταγμα Θεοῦ πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀποικίᾳ μὴ

Συνετρίβη ἡ καρδία μου.

Τοῦτο φησιν, ὅτι Ἐγὼ μὲν, ἰδὼν τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ ἐξέστην· οὔτοι δὲ οὐδὲ τὴν τιμωρίαν δεδύλασιν.

Καὶ ἐγένετο ὁ δρόμος

Τουτέστιν, ἡ σπουδὴ ἐπ' οὐδενὶ καλῷ. Ὅστε ἐσπούδαζον, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ χρηστοῖς πράγμασιν.

Ὅτι ἱερεῖς καὶ προφήτης ἐμολύθησαν.

Ἐμοὶ δοκεῖ τὰς μοιχείας λέγειν ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ, ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἱερεῖς· ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν τῷ οἴκῳ· ἀπὸ τοῦ πράγματος, πονηρίας μοιχείας. Τί τοῦτου χαλεπώτερον; εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἠπίστουν, τοῦτο ἱκανὸν ἐλέγξει αὐτῶν τὴν πονηρίαν· ἄλλοτριους διώρτυτον γάμους, ἐπεμαίοντο ταῖς γυναίξιν.

Διὰ τοῦτο γενέσθω ἡ οὐδὲς αὐτῶν.

Ὅρα, πῶς πάλιν οὐ παρὰ πόδας ἐπάγει τὴν κακίαν, ἀλλὰ δίδωσι προθεσμίαν· εἶτα ἵνα μὴ ἀναβολὴ εἰς ἀπιστίαν αὐτοῦ καὶ κακίαν ἀγάγη, ἀναμνησκει τοὺς τὰ αὐτὰ πλημμελοῦντας αὐτοῖς, καὶ χαλεπώτερα παθόντας.

Καὶ ἐν τοῖς προφήταις Σαμαρείας.

Ἐκεῖνοι, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τὸν Βάαλ προεβάλλοντο· οὔτοι δὲ ἐμέ.

Καὶ ἐν τοῖς ψευδοπροφήταις Ἰερουσαλήμ εὐρακα φρικτά.

Ὁ Ἑβραῖος, *πεφυρμένα*, ἵνα εἴπῃ, οὐδὲν ἀληθὲς λέγοντας, ἀλλὰ κατὰ φιλοτιμίαν τοὺς λόγους ποιοῦμενους· ταῦτα δὲ κατὰ σύγκρισιν τῶν ψευδοπροφητῶν τῶν ἐν Σαμαρείᾳ λέγει, ὅτι ἐκεῖνοι καὶ τάξει τινὶ ἐδόκουν λέγειν ἄπερ ἔλεγον, ὡς βωμῶν ἔχοντες, καὶ θαμάσαι προσκυνοῦντες, καὶ τὴν λοιπὴν εὐταξίαν δοκοῦντες φυλάττειν, εἰ καὶ παρανόμως· οὔτοι δὲ τὴν ἐκείνων κακίαν ὑπερέβησαν τῇ παρανομίᾳ.

Ὁ δὲ γὰρ συνεχώρουν τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ φόβον ἐγκαθίσαι τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκουόντων· τὴν ὑπόθεσιν πᾶσαν τοῦ γενέσθαι βελτίους ἀνῆρουν, καὶ κατεῖχον ἐν τῇ πονηρίᾳ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας.

Καὶ ἀντιλαμβανομένους.

Ὁ μόνον, φησὶν, οὐκ ἐνουθέτουν ἀνθρώπους (ἀπὸ γὰρ τοῦ μέρους τὸ πᾶν ἐσήμανεν) ἀποστρέφειν ἀπὸ τῶν πονηριῶν, ἀλλὰ καὶ συνηγόρουν αὐτοῖς, ὡς ἐκ τούτου μᾶλλον ἐπιτρέβεσθαι αὐτοὺς εἰς κακίαν.

Ἐγενήθησαν μοι.

Τίνα οὐκ ἱκανὰ παιδεῦσαι ἐκεῖνα; οὕτως ἀτερπῆς καὶ φοβερὰ ἡ ὄψις τῆς γῆς, καθάπερ σῶμα διὰ παντὸς ἐμπεπρησμένον.

Διὰ τοῦτο.

Οὐχὶ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ διαθέσει προῖεμενον. Ὅταν μὲν γὰρ αὐτῇ τῇ φύσει πικρὸν ᾖ, πολλὰ; ἐνὶ παραμυθίας εὐρεῖν, καὶ τόπους ἀμείβομεν, καὶ παρὰ τῶν ἐχόντων ἀπολαθόντες, καὶ ἕτερόν τι προσάγομεν. Ὅταν δὲ αὐτὸ τὸ αἰσθητήριον διεφθαρμένον ᾖ, οὐδεμίαν λοιπὴν ἱσὶς ἐστὶ. Βέλτιον οὖν τὰς αἰσθήσεις ὑγιαίνειν, ἢ τὰ στοιχεῖα πικρὰ ὅταν [δύνα.] μεθ' αὐτοῦ περιφέρῃ [περιφέρειν].

Ὅτι ἀπὸ τῶν προφητῶν Ἰερουσαλήμ.

Ἠλίαν τὴν αἰτίαν τίθησιν· οὐκ ἤρχεσεν αὐτοῖς

A *Vers. 9. Contritum est cor meum.*

Hoc ait, quoniam ego quidem conspectæ Dei stupore correptus sum gloriæ, hi vero ne supplicium quidem timent.

Vers. 10. Et factus est cursus.

Hoc est studium eorum nullum ad bonum. Itaque studebant, sed non ad bonas res.

Vers. 11. Quia sacerdos et propheta polluti sunt.

Mihi videtur innuere adulteria in ipso templo, ex dignitate sacerdos; ex loco in æde; a re scelus adulterii erant. Hoc satis ad coarguendam eorum improbitatem? alias effodiebant nuptias, maximo furore in mulieres ferebantur.

Vers. 12. Idcirco via illorum fiat.

B Vide rursus ut non repente inferat calamitatem, sed moram temporis dat. Deinde ne procrastinatio eos in infidelitatem nequitiamque induceret, de iis meminit qui illis similia deliquerant, et graviora passi sunt.

Vers. 13. Et in prophetis Samariæ.

Illi etsi nil aliud, Baal proponebant; hi vero me.

Vers. 14. Et in pseudoprophetis Jerusalem vidi horribilia.

Hebræus habet, *confusa*, quasi diceret, nullam veritatem dicentes, sed tantum ut honores assequantur verba facientes, et hæc per comparisonem pseudoprophetarum, qui erant in Samaria: quod illi et ordine quodam viderentur pronuntiare quæ dicebant, cum et aram haberent, et vitulos adorarent, et reliqua congruo ordine tametsi contra jus fasque servarent; hi autem eorum malitiam impietate superarint.

Nam non permittebant ut in animis audientium Dei timor ageret radices, occasiones omnes per quas illi probiores evaderent, ipsi tollebant, omnesque homines in improbitate detinebant.

Et suscipientes.

Non tantum, ait, homines non instruebant (ex parte enim totum expressit), ut avertent se a nequitia; sed et illis opem ferebant, ut propterea illi magis in improbitate proficerent.

D *Facti sunt mihi.*

Quem illa non erudirent? ita tristis injucundaque terræ aspectus, tanquam corpus omni ex parte combustum.

Vers. 15. Propterea hæc.

Non natura, sed ex affectu abjicientem: cum enim suapte natura amara est, multa licet adhibere remedia; et loca mutamus, et ab habentibus accipimus, et aliud quidpiam assumimus. Quando vero sensorium ipsum corruptum est, omne medicamentum inutile est. Melius itaque est sensus habere sanos, quam elementa amara secum deferre.

Quia a prophetis Jerusalem.

Rursus causam proponit: non fuit illis satis mala

οὐδεμία ἀχύρου πρὸς σίτον. Ὁ μὲν γὰρ τρέφει μὸς ἄστει, καὶ πρὸς ἀνθρώπους σύστασιν συντελεῖ. Οὐδὲν δὲ χρήσιμον ἀνθρώποις ἄχυρον, ἀλλ' ἢ ῥίπτεται ἢ ἀλόγων τροφή γίνεται. Οὕτω, φησί, καὶ τῶν προφητῶν οἱ λόγοι τρέφουσι ψυχὰς. Οὐ μὲν ὁ λόγος τῶν ψευδοπροφητῶν δύναται τι συντελεῖν πρὸς κέρδος ἀνθρώπων, πλην εἰ μὴ τι τοῖς ἐξ ἀλογίας πειθομένοις, παραμυθίαν τινὰ παρέχει, οὐ κέρδος, καὶ ἐπάγει, *οὐχ οὕτως*· τουτέστιν οὐδεμία σύγκρισις.

* Οἱ λόγοι μου ὡσπερ πῦρ, λέγει Κύριος, καὶ ὡς πέλεκυς κόπτων πέτραν.

Τουτέστιν, οἱ δὲ τῶν προφητῶν λόγοι ἀληθεῖς καὶ ἐνεργεῖαν ἔχοντες.

Ἰδὼν ἐγὼ διὰ τοῦτο πρὸς τοὺς προφήτας.

Πῶς ἐμοὶ δοκοῦσι τῶν προφητῶν ἀκούοντες μὴ μείσθαι αὐτοὺς ἐνίοι, ἢ ἐτέρων διηγουμένων ἀκούοντες, καθάπερ θφισ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἱεζεκιήλ φησι, *ὅτι Ἐὰν ἔλθῃ, φησί, προφήτης, ἐγὼ Κύριος ἐπλάτρησα αὐτόν· οὐ γὰρ συγχωρεῖ μαθεῖν λοιπόν· διὰ τοῦτο καὶ τὸ λῆμμα λέγει ἀνελεῖν.*

Ἰδὼν ἐγὼ πρὸς τοὺς προφήτας.

Προφητείας γλώττης τὰς ψευδεῖς καλεῖ· οὐ γλῶσσος δὲ εἰσιν αἱ ἀληθεῖς προφητεῖαι.

Καὶ νυστάζοντες νυσταγμὸν αὐτῶν.

Πολλοὶ γὰρ εἶδη ἐπετήδευον προφητείας διὰ ὕπνων, διὰ χρησμῶν. Ἄλλὰ παραμυθήσονται πρὸς τὸ παρόν.

Καὶ λῆμμα Κυρίου.

Καὶ ποῖα βλάβη; ἐπειδὴ ἐκείνον προσεποιουόντο λήψεσθαι, τὴν ὁμωνυμίαν ἀναίρει. Λαμβάνειν γὰρ καὶ οἱ δαίμονες ἠδύναντο καὶ ἐνομιζόντο ὑπὸ Θεοῦ λήψεσθαι. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο.

ΚΕΦΑΛ. ΚΔ'.

* Καὶ ἔδειξέ μοι Κύριος δύο καλάθους σύκων κειμένους κατὰ πρόσωπον ναοῦ Κυρίου μετὰ τὸ ἀποικίῃσαι Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος τὸν Ἱεχονίᾳμ υἱὸν Ἰωακείμ βασιλέα Ἰούδα. Ἔτα μετ' ἐλίγα· Ὁ καλάθος ὁ εἰς, σύκων χρηστῶν σφόδρα, ὡς σῦκα πρῶtima, καὶ ὁ καλάθος ὁ ἕτερος σύκων ποτηρῶν σφόδρα, τῶν μὴ βιβρωσκομένων ἀπὸ ποτηρίου αὐτῶν, καὶ τὰ ἔξις.

Ταύτην τὴν ἐνοσίαν ἔχει ἡ ὀπτασία αὐτῆ τοῦ προφήτου. Ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τοῦ Σεδεκίου γέγονε, δῆλον. Καὶ δείκνυσι τὰ ῥήματα. Αἰχμαλώτων δὲ γενομένων τῶν περὶ τὸν Ἰωακείμ, ἔφασκον οἱ ἐπὶ τοῦ Σεδεκίου, ὡς οὐδὲν πεισόμεθα δεινὸν ἡμεῖς παρὰ Βαβυλωνίων, πράττοντες δίκαια, ἐπεὶ κακοὶ γενόμενοι ἐκείνοι καὶ ἀσεβεῖς, οἱ τε προπάτορες οἱ ἡμέτεροι αἰχμάλωτοι γεγόνασι. Διὰ τοίνυν ταύτης τῆς ὀπτασίας δείκνυσι ἐκείνους ἀμεινον τοῦτων ὁ Θεός. Καὶ ὡσπερ, φησί, τὰ σῦκα τὰ χρηστὰ περὶ πολλοῦ ἂν τις ποιήσαιτο, οὐδ' ἀπολύειν οὐδὲ ῥίπτειν ἐθέλων ἐξ αὐτῶν τι, οὕτως καὶ αὐτὸς περιποιησατο τοὺς ἀπελθόντας· φησί δὲ, *κάλαθον σύκων χρηστῶν*, ἐκείνην τὴν ἀποικίαν· ἐπειδὴ περὶ μετὰ τοῦ πλήθους, καὶ ὁ δίκαιος παρελήφθησαν, οἶκος Δανιήλ, καὶ οἱ τρεῖς παῖδες, καὶ Ἐζεκιήλ, καὶ εἰ τις κατ' ἐκείνους ἐτύχανε. Καὶ

A comparatio est paleæ cum tritico. Hoc namque aptum est nutritioni, substantiæque hominum maxime proficuum. Verum palea ad hominum usum nihil confert, sed vel rejicitur, vel animalibus quæ ratione carent destinatur in cibum. Sic ait, et prophetarum sermones animam enutriunt, cum pseudo-prophetarum oratio nihil proficere queat ad hominum utilitatem, nisi fortasse aliquid hominibus iis quibus sine ratione suadetur, solatii potius præbeat, quam lucri et utilis, et subdit, *Non sic* : nulla videlicet comparatio.

* VERS. 29. *Verba mea sicut ignis, dicit Dominus, et sicut securis cædens petram.*

Quasi diceret : Sermones prophetarum veraces, et efficaciam habent.

B VERS. 30. *Ecce ego propterea ad prophetas.*

Quomodo mihi quidam videntur prophetas audientes eos æmulari, vel alios qui hæc narrant audientes, veluti serpens. Quapropter et Ezechiel ait : *Si venerit propheta, Ego Dominus decepi illum*, nec enim amplius dicere permittit, ideoque etiam ait se ablatum.

VERS. 31. *Ecce ego ad prophetas.*

Prophetias linguæ, mendaces nuncupat; haud enim linguæ sunt prophetiæ veraces.

Et dormitant dormitationem suam.

Multi enim concinnabant prophetias per somnia, per oracula. — Sed hoc tempore consolabuntur.

VERS. 34. *Et assumptionem Domini.*

C Et quod hinc damnum? Cum illi se accepturos simularent, æquivocum tollit. Poterant enim et dæmones accipere, et a Deo putabantur accipere, at non est hoc.

CAP. XXIV.

VERS. 1, 2. *Et ostendit mihi Dominus duos calathos ficuum positos ad faciem templi Domini, postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joachim regem Juda. Et paucis interpositis: Calathus unus ficuum bonarum valde, sicut ficus primi temporis, et calathus alter ficuum malarum valde, quæ non comedentur præ malitia sua. Et quæ sequuntur.*

Visionis hujus sensus hic est. Manifestum est autem eam tempore Sedecię contigisse. Idque ex verbis ipsis patet. Captivis adductis illis qui una cum Joachim erant ii qui cum Sedecia adhuc vivebant, asserebant se nulla mala perpessuros a Babyloniis, dummodo justa operarentur; quando eorum majores ideo captivi abducti fuissent, quod impij malique essent. Igitur visione hac Deus ostendit illos hisce fuisse meliores, et quemadmodum ait, ficus bonas quis magni æstinat, ita ut ex his nihil vel relinquat, vel rejiciat, sic et ipse magni duxit abductos; vocat autem *calathum ficuum bonarum*, translationem illam: quando una cum multitudine et justii abducti sunt, qualis Daniel, et tres pueri, et Ezechiel, et si quis alius eorum similis. Et quemadmodum, ait, malæ rejiciuntur, cum nul-

lius sint utilitatis, sic omnes consumam : cum eorum nullus sit usus, sed omnino in impietatem conversi, nulla proprium Dominum memoria complectantur. *Ficum* vero *malarum calathum* eos nominavit, quod nullus in eis reperiretur justus.

Quid sibi vult imago calathorum ficuum, quæ admodum tenuis est? Sed causa tenuitatis humilis est status rerum illius temporis. Nam et alibi amorem erga eos declarare volens, nihil magnum, nihil vere appetibile assumit, sed ficus, et uvæ, *Quasi uvam inveni Israel in deserto et tanquam scopum in ficulnea, præcocem*. Hic igitur amorem erga eos quem ostensurus erat, odiumque erga eosdem per hanc imaginem notificat. *Et ante faciem templi Domini; ut sententiam inde latam ostenderet.*

VERS. 3. *Et dixit Dominus ad me.*

Cujus rei gratia eum interrogat? ut fidem sermoni faceret, et populus ex ipsa responsione sententiam audiret.

VERS. 4. *Et factum est.*

Quis alius modus esse queat aptior ad corrigendum? differentiam ostendit. Quid enim si adhuc in patria sitis, sed vitiorum pleni? quid vero si captivi illi, sed mei amantes? hoc vero illuc tendit, ut eos permitteret, neque putarent suæ virtutis esse quod remanerent.

VERS. 6. *Et reedificabo.*

Vides illud et non perpetuum non esse? nam eos destruxit.

VERS. 7. *Et dabo eis cor.*

Si igitur tu es qui das cor, cur illud antea non præstitisti? neque enim tunc accepti erant ante pœnas et correctionem. Vide omnium bonorum hoc caput : et causam subdit, quia revertentur; sed similitudo non permittit. Quæ enim semel corrupta sunt, redire non possunt, et fieri bona. Sed bona quidem, ait, permanent; quæ vero mala sunt, nequaquam. Verum hæc non ad naturam, sed ad voluntatem spectant. Qualitatis enim est differentia, non essentialis. Quod si dixeris, Quare et his bona non pollicetur? quoniam propter hoc his timorem auget, ne vel experimentum capiant.

Et qui habitant.

Ne, inquit, confidite tanquam sociis fultis; tantum enim abest ut vobis aliquam opem sint laturi, ut et ipsi capiendi sint : nec sola captivitas erit, sed mala progredientur ulterius.

Et erunt in opprobrium.

Immortalis erit vestræ punitionis memoria, omnibusque hominibus nota.

CAP. XXV.

VERS. 1. *Verbum quod factum est.*

Uso ix, 10.

ὡσπερ, φησὶ, τὰ πονηρὰ ῥίπτεται, οὐδαμῶς χρήσιμα τυγχάνοντα, οὕτως πάντας διαφθερῶ ἀχρήστους ὄντας, καὶ εἰς ἀσέθειαν ἐκκλίναντας, παντελῶς οὐδεμίαν μνήμην τοῦ ἑαυτῶν Δεσπότου ποιουμένους. Πονηρῶν δὲ σύκων κάλαθον τούτους ὠνόμασε διὰ τὸ μὴ εὐρεθῆναι αὐτοῖς δίκαιον.

Τί βούλεται ἡ εἰκὼν τῶν καλάθων τῶν σύκων, εὐτελῆς οὕσα σφόδρα; Ἀλλὰ τῆς εὐτελείας ἡ ταπεινότης αἰτία τῶν τότε· καὶ γὰρ καὶ ἀλλαγῆ τὸ φίλτρον τὸ περὶ αὐτοὺς δηλῶσαι βουλόμενος, οὐδὲν τῶν μεγάλων καὶ ὄντως ποθεινῶν τίθησιν, ἀλλὰ σύκα καὶ σταφυλάς. Ὡς σταφυλὴν εὖρον τὸν Ἰσραὴλ ἐν ἐρήμῳ, καὶ ὡς σκοπὸν ἐν συκῇ πρῶϊμον. Ἐνταῦθα οὖν τὸ κατ' αὐτῶν φίλτρον, ὃ μέλλει περὶ ἐκείνους ἐπιδείκνυσθαι, καὶ τὸ μῖσος τὸ περὶ τούτους διὰ τῆς εἰκόνος παρίστησι. Καὶ κατὰ πρόσωπον τοῦ ναοῦ Κυρίου· ἵνα δείξῃ τὴν ἀπέφασιν ἐκεῖθεν ἐξενηνεγμένην.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με.

Τίνος ἕνεκεν αὐτὸν ἐρωτᾷ; ἵνα ἀξιόπιστον ποιῆσθαι τὸν λόγον, καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως λάβῃ τὴν ἀπόφασιν ὁ λαός.

Καὶ ἐγένετο

Τί τούτου τοῦ τρόπου διορθωτικότερον; ἔδειξε τὴν διαφορὰν. Τί γὰρ, εἰ τὴν πατρίδα ἔχετε ἔτι, ἀλλὰ διεφθαρμένοι ἐστέ; τί δὲ [εἰ] ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐκείνοι, ἀλλὰ προσφιλεῖς μοὶ εἰσι; τούτο δὲ ποιεῖ, ἵνα μεταβάλλωνται, καὶ μὴ νομίσωσιν ἐξ οἰκείας ἀρετῆς ἀπομεμενηκένα.

Καὶ ἀνοικοδομήσω.

Ὁρᾷς ὅτι τὸ, οὐ μὴ, οὐκ εἰς διηνεκές ἔστι; καὶ γὰρ καθέλεν αὐτούς.

Καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν.

Εἰ τοίνυν σὺ δίδως τὴν καρδίαν, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἔδωκας πρότερον; οὕτε γὰρ ἦσαν τότε δεκτοὶ πρὸ τῶν τιμωριῶν καὶ τῆς διορθώσεως. Ὅρα τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τούτο· καὶ τὴν αἰτίαν λέγει, ὅτι ἐπιστραφήσονται· ἀλλὰ ἡ εἰκὼν οὐκ ἀφίησιν. Οὐ γὰρ ἔστι τὰ ἅπασι διαφθαρέντα ἐπαναλεῖν, καὶ γενέσθαι καλὰ. Ἀλλὰ τὰ μὲν καλὰ, φησὶ, μένει· τὰ δὲ μὴ καλὰ, οὐκέτι. Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς προαιρέσεως ἐληπτὰ. Περὶ γὰρ τὴν ποιότητα ἡ διαφορὰ, οὐ περὶ τὴν οὐσίαν. Εἰ δὲ λέγεις· Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ καὶ τούτοις δίδωσιν ἐπαγγελίας χρηστάς;

Ὅτι διὰ τούτου τούτοις ἐπιτείνει τὸν φόβον, ἵνα μηδὲ πείραν λάθωσιν.

Καὶ τοὺς κατοικοῦντας.

Μὴ θαρρόετε, φησὶν, ὡς συμμαχίαν ἔχοντες· οὐ γὰρ δὴ οὐ μὴ προσθήσονται ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ληφθήσονται· καὶ οὐ τῇ αἰχμαλωσίᾳ μόνον, ἀλλὰ περαιτέρω προθήσεται τὰ κακά.

Καὶ ἔσονται εἰς θνεῖδος.

Ἀθάνατος ὑμῶν τῆς κολάσεως ἡ μνήμη, καὶ δὴ ληπᾶσιν ἀνθρώποις.

ΚΕΦΑΛ. ΚΕ'.

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος.

Μέλλει λοιπὸν ὀρίζειν τῆς τιμωρίας τὸν χρόνον, Α καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐκφέρειν.

Καὶ ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ὀρθρίζων.

Δι' ἐνδὸς προφήτου ταῦτα συνεχῆς· καὶ γὰρ καὶ διὰ τῶν ἄλλων ἐλάλησα· καὶ οὐ διεέλιπον ἀεὶ λαλῶν, καὶ ἐλάλησα οὐδὲν φορτικόν. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ μέλλων τὴν πόλιν παραδιδόναι τοῖς πολεμίοις, μονονουχὶ ἀπολογεῖται πρὸς αὐτούς· *Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθελήσατε*; καὶ τὰ ἐξῆς.

Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος.

Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο ἔδωκα, ἵνα πάλιν ἀφέλωμαι; μὴ γὰρ μισθὸν ὑμᾶς ἀπήτησα; καὶ γὰρ χάριτος ἦν ἔργον· οὐδεὶς τὰ δωρηθέντα ἀφαιρεῖται, ἂν μὴ σφόδρα ἀνάξιος ᾖ ὁ λαβών.

Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω καὶ ἀψόμεαι πατριάν.

Ἄξω, φησὶ, Βαβυλωνίους, ἐπειδὴ οὐκ ἐπιστεύσατε· ἔραξ, πόθεν αὐτοῖς ἡ βάρθυρα γέγονεν; ἔκ τοῦ ἀπιστεῖν. Τοῦτο καὶ νῦν γίνεται περὶ τῆς γεέννης· μὴ γὰρ οὐκ ἐδυναμήν κολάζαι εἴγε ἦθελον; τοῦτο δὲ αἰτιοὶ οἱ ψευδοπροφῆται. Οὐκ ἐπιστεύσατε τοῖς ῥήμασι, πιστεύσατε τοῖς πράγμασιν.

Ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη.

Τίνος ἕνεκεν; ἵνα μάθῃς ὅτι αὐτοῦ καθόλου τοῦ Θεοῦ ἡ πρόνοια.

Καὶ δουλεύσουσιν.

Τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη φιλόανθρωπος ὢν, οὐχὶ μετὰ τὴν τοῦ ναοῦ καθαίρεσιν ἀριθμεῖ μόνον ἕως τῆς ἐπανόδου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ.

Οὗ δὲ λέγω, τοιοῦτὸν ἔστι. Πρὸ τῶν ἑβδομήκοντα ἔτη ἀνήγαγεν αὐτοὺς, καὶ ἐλογίζαστο, καὶ τὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὅπου γὰρ οὐκ ἦν ναὸς, οὐδὲ ἱερεὺς, οὐδὲ θυσιαστήριον, οὐδὲ θυσία, τί διεσῆνοχε τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ζώντων; καὶ τοῦτο δὲ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπὶ Δαρελοῦ, φησὶ, μετὰ τὴν ἀνοδὸν τῶν παρελθόντων καιρῶν λέγει, Ἔως πότε ὑπερεῖδες, Κύριε, τὴν Ἱερουσαλήμ; τοῦτο ἑβδομηκοντὸν ἔτος, τότε πληροῦσθαι τὰ ἑβδομήκοντα. Ποιεῖ δὲ αὐτὴ καὶ ἐν κολάζει, λέγων· Ἐκατὸν εἰκοσιν ἔτων ἔσται ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἑκατὸν ἔτη ζώσιν. Ἐποίησε δὲ αὐτὴ καὶ ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως· εἰπὼν γὰρ, ὅτι *Τρεῖς ἡμέρας, καὶ τρεῖς νύκτας*, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνίσταται. Ἄλλ' ἐκεῖνο μὲν φιλανθρωπίας ἦν εἰκότως, τοῦτο δὲ ποίας φιλανθρωπίας; τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ τὸ τριήμερον ἐποίησεν; ὥστε πιστευθῆναι, ὅτι [τε]τελεύτηκεν· πολλὰ γὰρ γίνεται διὰ τοῦτο. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐκ ἐπλήρωσεν αὐτὴ, εἰπὼν, ὅτι ἔσται ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, ἢ ὥστε τὸ σῶμα μὴ διαφθαρῆναι; Τί γὰρ, οὐκ ἠδύνατο συγκρατῆσαι αὐτό; ἠδύνατο, ἀλλ' ἐβούλετο πιστευθῆναι τὴν φύσιν ὡς οὐδενὸς ἀπήλασε ξένου. Τινὲς φασὶ διὰ τοὺς μαθητάς, ὥστε διακρατῆσαι αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν· διὰ γὰρ τοῦ τοῦτο οὐδὲ ἀνέμενεν αὐτὸς φανῆναι αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς εὐαγγελίοις προδισχεῖ, καὶ ἀνίησιν αὐτῶν τὴν διάνοιαν· Ἄπελθε, φησὶν, εἰπέ τοῖς ἀδελφοῖς μου· καὶ μὴν ἠδύνατο εὐθέως φανεῖς μᾶλλον τὸ

Tam igitur poenarum tempus statuturus est, sententiamque prolaturus.

Vers. 3. *Et locutus sum ad vos, ante lucem.*

Per unum prophetam haec assidue, nam et per alios locutus sum, et semper loquendi nullum finem feci, et nihil grave locutus sum. Hoc et Christus agit, et tantum non se excusat hostibus urbem traditurus, his verbis utens ad illos: *Quoties volui congregare filios vestros, et noluisistis?* et quae sequuntur.

Vers. 8. *Propterea haec dicit Dominus.*

Num propter hoc dederam ut iterum auferrem? num mercedem a vobis exegi? Opus illud gratiae erat, nemo muneribus privatur, nisi qui recepit, sed nimis indignum reddiderit.

Vers. 9. *Ecce ego mitto, et sumam cognitionem.*

Adducam, ait, Babylonios, quoniam non credidistis; unde eorum recordia nata est? quia non credebant. Hoc etiam nunc fit de gehenna: num si vellem poenas non possem sumere? hujus causa sunt pseudoprophetæ. Non credidistis sermonibus, rebus ipsis credite.

Et super omnes nationes.

Propter quid? ut scias universi providentiam ad ipsum Deum spectare.

Vers. 11. *Et servient.*

Septuaginta annos, cum pius sit, non post templi eversionem enumerat tantum usque ad reditum, sed usque ad constructionem quoque templi: dicam planius: ante septuaginta annos reduxit eos, communeravitque ad ipsam captivitatem tempus regressus; ubi enim non erat templum, sacerdos, altare, sacrificium, quid differerebatur inter hoc, et vivere in captivitate? et hoc ergo divinae pietatis erat. Quapropter tempore Darii post regressum ait, cum tot elapsa essent tempora: *Usquequo, Domine, despectisti Jerusalem? Hic jam septuagesimus annus*; ut tunc compleantur septuaginta. Hoc idem et puniendo facit dicens: *Centum viginti annorum erit vita hominum*, et centum annos vivunt. Hoc et in resurrectione fecit; nam cum dixisset: *Tribus diebus, et tribus noctibus*, die tertio resurgit. Sed illud sane pietatis erat, hoc autem cujusnam erat pietatis? et cur omnino triduum exspectavit? ut eum mortuum fuisse crederetur: nam propter hoc multa fiunt. Quare ergo illud non implevit, cum dixerit se fore in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus? an, ne corpus corrumperetur: nunquid illud conservare non poterat? poterat utique; sed volebat credi, naturam suam nihil peregrini habuisse. Quidam putant id ob discipulos factum, ut eorum prospiceret imbecillitati: idcirco enim et illis apparere ipse non sustinuit, sed bonis nuntiis exhilarat, eorumque mentem relaxat: *Vade, ait, dic fratribus meis*, et certe poterat statim apprensens majorem suo dicto fidem sperare: sed ut eorum auditus præpararetur; neque enim sciebant

² Matth. xxii, 57. ³ Zachar. i, 12. ⁴ Gen. vi, 3. ⁵ Matth. xii, 40. ⁶ Joan. xx, 17. ⁷ ibid. 9.

illum a mortuis resurrecturum. Vel hoc dici potest, Jonam quoque in ventre ceti exstitisse; nam corruptio ipso primo die corpus inficit: ut sufficiens sit hoc testimonium, illum vita functum fuisse. Et quidem quando minatur mala tempus contrahit, et arte utitur; quando vero bona promittit, illud protrahit; bona enim quæ dat, numerata non dat, imo, nec manifesta. Nusquam bonis finem præscribit, sed ad propositum cujuscunque, at malis ubique: *Dedi vobis terram*, ait, *a sæculo usque in sæculum*. Vides nullos esse terminos? cum remittit in captivitate præfigit, et perspicue, primam quidem ad cccc, secundam ad xxx, tertiam usque ad lxxiii annos, hanc vero post Christum esse perpetuam. Horum annorum meminit Daniel.

VERS. 12. *Cumque impleti fuerint.*

Punitionem Babylonis prædicit, ut nec modo eos hæc proprio robore patrasse addiscas.

* **VERS. 12.** *Cumque impleti fuerint septuaginta anni, et ulciscar super regem Babylonis, et quæ sequuntur.*

Septuaginta captivitatis anni numerantur a tertio anno regni Joachim, qui regnavit post Joachaz constitutum in regem ab Ægyptio.

* **VERS. 15.** *Sume calicem vini meri hujus de manu mea, et potare facies de illo omnes gentes, ad quas ego mitto te ad eos.*

Vini meri, Hebræus, amaritudinis, habet, conspicitque hanc visionem, in populi solatium. Cum enim curis conficerentur, potiorum intuentes Babylonium, quasi nulla ex Dei obsequio pararetur illis utilitas; ostendens propheta, imo per prophetam Deus, eos hæc propter peccata sustinere, contra gentes vaticinatur et reges omnes septuaginta septem, vocatque Idumæam, quæ nunc Batanæa dicitur, quam prius possidebant qui erant ex tribu Ruben, et media pars tribus Manasses, progrediens vero inquit:

VERS. 30. *Et hi, quasi calcantes respondebunt ad omnes sedentes super terram.*

Οἷδε, id est, illi autem, non bene in Græco legitur: etenim ponendum erat Δάδ. Dad autem est calcantium adverbium, dum respondent ad colligentes. Quemadmodum igitur, ait, adverbium hoc dicentes alacri animo uvam calcant. Sic et vos calcabit Babylonius, utpote qui calcat gentes universas.

CAP. XXVI.

VERS. 2. *Sic dixit Dominus: Sta in atrio domus Domini.*

Ut intelligerent nihil veritum esse prophetam et coram loquentem, ut si quis sententiam in virum

ἀρῆτον πιστώσασθαι· ἀλλ' ὥστε προπαρασκευασθῆναι αὐτῶν τὴν ἀκοήν. Οὐ γὰρ ἤδεσαν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. Ἡ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ Ἰωνᾶς ἐποίησεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κύτους· ἡ γὰρ φθορὰ κατὰ μίαν ἡμέραν ἀρχεται τοῦ σώματος· ὥστε ἀρκούσα μαρτυρία τοῦ [τε]τελευτηκέναι αὐτὸν αὐτῆ. Καὶ ὅταν μὲν κακὰ ἀπειλή, συστέλλει τὸν χρόνον καὶ σοφίζεται· ὅταν δὲ ἀγαθὰ, ἐκτείνει αὐτόν· οὐ γὰρ ὠρισμένα ἔδωκεν ἀγαθὰ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ δῆλα. Οὐδαμοῦ τοῖς ἀγαθοῖς ὄρον τίθησιν, ἀλλ' ἢ τὴν ἐκάστου προαίρεσιν, τοῖς δὲ κακοῖς πανταχοῦ· Ἔδωκα ὑμῖν τὴν γῆν ἀπὸ αἰῶνος ἕως αἰῶνος, φησίν. Ὅρξ οὐδένα ὄρον· ὅταν δὲ πέμπη εἰς αἰχμαλωσίαν, ὤρισε, καὶ ὅρα· ἡ μὲν πρώτη, υ', ἡ δὲ δευτέρα, λ', ἡ δὲ τρίτη, τρία καὶ ο' ἔστι [ἔτη]. Αὕτη δὲ διηνεκῆς ἡ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ· τούτων μὲνηται τῶν ἐτῶν ὁ Δαυιδ.

Καὶ ἐν τῷ πληρωθῆναι.

Προλέγει τιμωρίαν τοῖς Βαβυλωνίοις, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲ νῦν οικεῖα ἰσχυρὰ ταῦτα ἐποίησαν.

* Καὶ ἐν τῷ πληρωθῆναι ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ ἐκδικήσω ἐπὶ τὸν βασιλεῖα Βαβυλώνας, καὶ τὰ ἐξῆς.

Τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῆς αἰχμαλωσίας ἀριθμεῖται ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους τῆς βασιλείας Ἰωακείμ, ὅς μετὰ τὸν Ἰωάαζ τὸν ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτίου κατασταθέντα ἐβασίλευσε.

* Ἀδὲς τὸ ποτήριον τοῦ ἀκράτου, τοῦ ἐκ χειρός μου, καὶ ποτιεῖς αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη, πρὸς ἃ ἐγὼ σε ἐξαποστελῶ πρὸς αὐτά.

Τοῦ ἀκράτου, ὁ Ἑβραῖος τῆς πικρίας, ἔχει· βλέπει δὲ τὴν ὄπτασίαν πρὸς παραμυθίαν τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς λογισμοὺς ἐνέπιπτον κρείττονα ὀρώντες τὸν Βαβυλώνιον, ὡς οὐδὲν ὄφελος αὐτοῖς τάχα τῆς εἰς Θεὸν θεραπείας, δεικνύς ὁ προφήτης μᾶλλον δὲ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου, ὅτι δι' ἁμαρτίαν ταῦτα ὑπομένουσι, τὴν κατὰ τῶν ἔθνῶν ποιεῖται προφητεῖαν, καὶ πάντας τοὺς βασιλεῖς τοὺς ἐβδόμηκοντα ἔπτά. Λέγει δὲ τὴν Ἰδουμαίαν τὴν νῦν Βατανάειαν καλουμένην, ἣν εἶχον πρότερον οἱ περὶ τὸν Ρουθῆμ, καὶ τὸ ἡμισυ φυλῆς Μανασσή· προτῶν δὲ λέγει:

* Καὶ οἶδε ὡς περ οἱ ληνοβατοῦντες ἀποκριθήσονται πρὸς πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὸ, οἶδε, οὐ καλῶς κείται παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ· ἡ Δάδ γὰρ ἐχρῆν κείσθαι. Δάδ δὲ ἔστιν ἐπίρρημα τῶν ληνοβατούντων ἀποκρινομένων πρὸς τοὺς καταλέγοντας. Ὅσπερ τοίνυν, φησὶ, τὸ ἐπίρρημα τοῦτο λέγοντες προθύμως πατοῦσι τὴν σταφυλὴν, οὕτως ὑμᾶς καταπατήσει, ὡς ληνοβάτης ὁ Βαβυλώνιος ἅπαντα τὰ ἔθνη.

ΚΕΦΑΛ. ΚΓ'.

Οὕτως εἶπε Κύριος· Στήθι ἐν αὐτῇ οἶκου Κυρίου.

Ἴνα μάθωσιν, ὅτι οὔτε ἡ ὕψις ἐδυσώπησε τὸν προφήτην· ὡς περ ἂν ἐπιτὸς ἀνδρὸς μεγάλου καὶ θαυ-

μαστοῦ μέλλων καταψηφίσεσθαι, αὐτὸν εἰς μέσον ἀγάγοι τὸν ἄνδρα. Τί λέγεις; οὐ προλαβὼν εἶπας, ὅτι ὡσπερ τὰ σῦκα τὰ πονηρὰ, οὕτως αὐτοὺς δώσω; πῶς οὖν δίδως ἐλπίδα μεταβολῆς;

Μὴ ἀφέλης.

Τίνοι ἐνεκεν παραγγέλεις; οὐχ ὡς τοῦτο ποιοῦντος τοῦ προφήτου; μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἵνα ἀξιόπιστον ποιήσῃ τὸν λόγον, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς πείσῃ προσέχειν· καὶ ὅλων ἀναγκαίας οὐσης λεχθῆναι τῆς προφητείας.

Ἰσως ἀκούσονται.

Πολλάκις συμβαίνει ὡς ἐπὶ τῶν ἀνεπίστων καὶ ἀπεγνωσμένων· τοῦτο πείθει τὸν προφήτην, Ἰσως ἀκούσονται, ὁ πάντα προειδὼς φησι, καὶ εἰς ἐλπίδα ἄγων αὐτούς. Ἰσως συμβαίνει. Τὸ Ἰσως, ἐν τῇ Γραφῇ ἐπὶ βεβαιώσεϊ λέγεται. Ἰσως γὰρ ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου, ἀντὶ τοῦ ὀφείλουσιν ἐντραπήναι.

Καὶ ἀποστραφῆ.

Τοῦτο μάλιστα ἤθελεν ὁ προφήτης ἀκούσαι· Σὺ βούλει παρακινδυνεῦσαι ἐπ' ἐλπίδι τοιαύτῃ· εἶπέ οὖν, οὕτως εἶπε Κύριος.

Καὶ δώσω τὸν οἶκον.

Ὁ μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει· μέγα γὰρ ἐφρόνουν ἐπὶ τῷ ναῷ.

Πλὴν χεῖρ Ἀχιζάμ υἱοῦ Σαφινῆς μετὰ Ἰερμίου, τοῦ μὴ παραδοθῆναι εἰς χεῖρας τοῦ λαοῦ, τοῦ μὴ ἀνελεῖν αὐτόν.

Τούτεστι, ἐμήνυσεν αὐτῷ τὰς ἐπιβουλάς, ὥστε ἐκκλίνας. Ταῦτα ἀκολούθως κείται τῇ προφητείᾳ, ἐν ᾗ εἰς ἄρχεται τῆς βασιλείας Ἰωακεὶμ, ὡς ἀνωτέρω ἐπεσημηνάμεθα· ἔνθα προσεφῆτευσεν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ τὴν ἄλωσιν, καθάπερ ἦδη πρότερον ἐπὶ τῆς Σελώ ἐγένετο. Δῆλον οὖν ὅτι ἅπερ ἀνωτέρω εἶπε κατὰ τοῦ Ἰωακεὶμ, ὅτι ταφαίω οὐ ταφήσεται, καὶ ὅσα τοιαῦτα κατὰ τοῦτον εἶπε τὸν τρόπον, ἦνίκα συλλαθόμενος αὐτὸν ἀνελεῖν ἠθούλοντο, ὡς κατὰ τῆς πόλεως εἰρηκότα κακά. Ἄλλ' ὁ συνθεὶς, τοῦ προφήτου τὰ ῥήματα τέθεικεν αὐτὰ ἀνωτέρω, δι' ἣν αἰτίαν ἐφαμεν, ὥστε δῆλον ὡς οὐ διατέμνεται τῆς προτέρας ἀκολουθίας ἐκεῖνα· κείται δὲ καθ' ὅν ἤρμηνεύσαμεν τρόπον.

Καὶ νῦν βελτίους ποιήσατε ὁδοῦς.

Ὅρα πῶς [videatur superflueret πῶς] ἀπολογουμένου, διδασκάλου λαθόντα τάξιν. Οὐ ζητεῖ ὅπως τὸν κίνδυνον διαφύγῃ, ἀλλ' ὅπως ἐκαίνοὺς ἐχαρπάσῃ τῶν δεινῶν.

Καὶ ἀκούσατε.

Εἰ γὰρ μὴ τιμωρία προδικεῖτο, εἰ γὰρ μὴ δεινὰ τινα ἤπειλητο, τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀκούειν οὐκ ἔχρη;

Καὶ καύσεται.

Τί τοῦτου λυσιτελέστερον τοῦ λόγου; Ἄλλ' ἀπίστευτε; μὴ γὰρ ἐγὼ ταῦτα ἀποφαινομαι; Ὁ Θεός. Μὴ γὰρ ὁ Θεός; Ἔμεις καθ' ἑαυτῶν.

Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ, ἐν χειρσίν ὑμῶν.

Τί οὖν; ἐὰν ἀποθάνω, οὐκ ἔσται ταῦτα; Περί τοῦ Σεφάνου ἔλεγον· Ὅτι λαλεῖ ῥήματα βλάσφημα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου.

• Act. vi, 11.

aliquem magnum et egregium laturus, producat illum in medium. Quid ais? Nonne antea dicebas, te sicut mælas ficus, ita eos daturum? quomodo igitur spem mutationis præbes?

Noli subtrahere.

Cur ita mandas? quasi id propheta non faceret? absit; sed ut fidem sermoni faceret, eosque attentiores redderet; denique quia necesse erat prophetiam renuntiari.

VERS. 3. Fortasse audient.

Sæpe accidit ut in rebus desperatis, et nulla spe exspectatis: hoc prophetæ suadet. Fortasse audient, inquit, qui omnia novit, et ad spem eos ducit. Forte accidit; fortasse in divinis Litteris ad confirmandum ponitur: Fortasse enim verebuntur filium meum, pro, debent vereri.

VERS. 4. Et avertetur.

Hoc præcipue volebat audire propheta: Tu vis hac spe subire periculum; die igitur, sic dixit Dominus.

VERS. 6. Et dabo domum hanc.

Quod maxime illos angebat, valde enim tremebant, quod templum haberent.

VERS. 12. Verumtamen manus Achicam filii Saphan cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, ne interficerent eum.

Hoc est, illi patefacit, ut structas evitaret insidias. Hæc continuantur ut consequentia prophetiam de his quæ cœperat regni Joachim, ut superius adnotavimus, ubi, et civitatis et templi vastationem vaticinatus est, sicut et paulo ante de Selo actum fuerat. Manifestum itaque est, quæ superius contra Joachim pronuntiarat, sepultura videlicet, non sepeliatur, et similia hoc pacto dixisse, eum illum apprehensum interimere volebant, quod mala in civitatem protulisset. Sed qui prophetæ verba in unum collegit posuit, ea superius ob jam dictam causam, ita ut perspicuum sit, hæc a prima serie non esse divulsa, sed posita eo quo explicavimus modo.

VERS. 13. Et nunc meliores facite vias vestras.

Considera ut loco defendentis, partes sibi assumpserit magistri. Non quærit quomodo periculum possit evadere, sed ut illos eruat a malis.

Et audite.

Nam si pœna non esset proposita, si minæ maiorum nullæ essent, nonne audire Deum oportere?

Et cessabit.

Quid hoc sermone conducibilis? At non creditis? ego sum qui sententiam profero? Deus est. Num Deus? Vos in vosmetipsos.

VERS. 14. Et ecce in manibus vestris, facite.

Quid agitur? si ego moriar, hæc non erunt? Et de Stephano dicebant: Quod loquitur verba blasphemia in locum sanctum hunc?

VERS. 15. *Veruntamen cognoscentes.*

Quanam de causa? Non enim ex memetipso, sed ex Deo loquor.

VERS. 16. *Et dixerunt principes.*

Vide ut rem conficiant gravem; nolunt verba proferre, nec sola lingua sustinentes mentionem illorum facere. Similiter et de Stephano: *Verba blasphema loquitur*¹⁰. Non dixerunt quæ essent hæc blasphema. Silentio sæpe amplificamus rem, ut cum dicimus: Nolo dicere quæ dixit. *Et paucis annexis*. Quomodo vero futuri non erant accusatores fide digni? reverentia quippe sacerdotalis satis erat ad constituendum illos fide dignos: et qui alios reprimere debebant, hi populum instigant, hi plebis iram excitant, nec etiam judicum sententiam exspectant.

VERS. 17. *Et dixerunt omni synagogæ populi.*

Durius ille locutus est non solitudinem tantum, sed et asperam, num interfectus est? Sed timuerunt Dominum. Hoc unum omnia solvit; hoc et nunc agendum erat: non qui mala prænuntiabat, suffodiendus et necandus, sed considerandum erat quomodo se a malis liberarent.

VERS. 19. *Et nos fecimus mala magna super animas nostras.*

Itaque conversione opus est: itaque non temere accusavit. Neque enim dicere quis potest, tunc temporis prophetam apte locutum fuisse; nunc vero nequaquam. Etenim magnorum malorum nos rei sumus. Ergo mutati sunt illi, et mutavit sententiam Deus. Sed nos ad vitia regressi sumus.

CAP. XXVII.

VERS. 2, 3. *Sic dixit Dominus ad me: Fac tibi vincula, et vectes, et circumpone circa collum tuum. Et mitte eos ad regem Idumææ, et ad regem Moab, et ad regem filium Ammon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis in manibus nuntiorum eorum venientium in occursum suo in Jerusalem ad Sedeciam regem Juda, et quæ sequuntur.*

Quæret quispiam, quomodo Judæis tam immanibus calamitatibus oppressis, finitimi nuntios mitterent ad Sedeciam. Cujus rei ratio est: Ab Ezechix temporibus cum vir ille et pius esset et fama opinioneque celebris, omnes vicini ob id quod præstitum ei fuerat signum, illius omniumque Israelitarum gloria maxime moti confœderati facti sunt. Cum igitur omnes vellet instruere Dominum esse omnium Deum, ne opinarentur ex imbecillitate ipsius, qui omnium habet providentiam, fieri, ut et populus abduceretur in captivitatem, et templum destrueretur: prophetæ præcipit ut in eorum occursum progrediat, roburque Nabuchodonosoris manifestet, adhortans eos ne variis ac falsis pro-

A 'ΑΛΛ' ἢ γνόντες.

Διατί; Οὐ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ λαλῶ.

Καὶ εἶπον οἱ ἀρχόντες.

Ὅρα, πῶς δεινοποιῶσι τὸ πρᾶγμα· οὐ βούλονται τὰ ῥήματα εἰπεῖν, οὐκ ἀνεχόμενοι οὐδὲ μέχρι ψιλῆς γλώττης αὐτῶν ἐπιμνησθῆναι. Οὕτω καὶ ἐπὶ Στεφάνου, ῥήματα βλάσφημα λαλεῖ. Οὐκ εἶπον, ποῖα τὰ βλάσφημα. Τῇ παραλείπει πολλάκις ἐπαίρομεν τὸ πρᾶγμα, ὡς ἔταν λέγωμεν· Οὐ θέλω εἰπεῖν ἄπερ εἶπεν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Πῶς δὲ οὐκ ἡμελλον ἀξιόπιστοι κατήγοροι εἶναι; τὸ γὰρ αἰδέσιμον τῆς ἱερωσύνης, ἱκανὸν αὐτοῦς ποιῆσαι ἀξιόπιστους, οὓς εἶδει τοὺς ἄλλους καταστῆλαιν, οὗτοι τὸν δῆμον ἐκκαλοῦσιν, οὗτοι τὴν ὄργην τοῦ πληθῶους ἀναβρίπιζουσι, καὶ οὐδὲ ἀναμένουσι τὴν ψῆφον τῶν δικαζόντων.

Καὶ εἶπον πάση τῇ συναγωγῇ τοῦ λαοῦ.

Χαλεπώτερον ἐκεῖνος εἶπεν, οὐκ ἀπλῶς ἐρημίαν, ἀλλὰ καὶ χαλεπὴν, μὴ ἀνηρέθη; Ἄλλ' ἐφοβήθησαν τὸν Θεόν. Τοῦτο μόνον, καὶ πάντα ἔλυσε· τοῦτο καὶ νῦν ποιῆσαι ἐχρήν, μὴ τὸν λέγοντα τὰ δεινὰ κατορύττειν, καὶ ἀναιρεῖν, ἀλλ' ὅπως ἀπαλλαγείεν αὐτῶν, σκοπεῖν.

Ἡμεῖς ἐποίησαμεν κακὰ μεγάλα ἐπὶ ψυχὰς ἡμῶν.

Ὅστε μεταβάλλεσθαι χρεὶ· ὥστε οὐκ ἀπλῶς κατηγόρησεν. Οὐ γὰρ ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν, ὅτι τότε μὲν ὁ προφήτης ἔλεγεν εἰκότως, νῦν δὲ οὐχί. Καὶ γὰρ ἡμεῖς μεγάλων ἐσμὲν ὑπεύθυνοι κακῶν. Μετεβάλλοτο οὖν ἐκεῖνοι, καὶ μετεβάλλετο ὁ Θεός. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐπὶ τὴν κακίαν ἐπανήλομεν.

C

ΚΕΦΑΛ. ΚΖ'.

Ὄτως εἶπε Κύριος πρὸς μὲ· Ποίησον σεαυτῷ δεσμούς, καὶ κλοιούς, καὶ περιθου περὶ τὸν τραχήλον σου, καὶ ἀποστείλεις αὐτούς πρὸς τὸν βασιλέα Ἰδουμαίας, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Μωάβ, καὶ πρὸς βασιλέα υἱὸν Ἀμμὼν, καὶ πρὸς βασιλέα Τύρου, καὶ πρὸς βασιλέα Σιδῶνος, ἐν χειρὶν ἀργέλων αὐτῶν τῶν ἐρχομένων εἰς ἀπάντησιν αὐτῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ πρὸς Σεδεκίαν βασιλέα Ἰούδα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ζητήσειεν ἂν τις, ὅπως ἐν τισαύτῃ ταλαιπωρίᾳ Ἰουδαίους ἐξεταζομένους, οἱ τῶν ὁμόρων ἀγγέλου ἀπέστελλον πρὸς Σεδεκίαν. Ἔστιν οὖν ἡ αἰτία αὕτη· Ἀπὸ τῶν χρόνων Ἐζεκιου, ἐπειδὴ εὐσεβῆς ἦν ἐκεῖνος καὶ ἐπίδοξος ἀνὴρ, ὑπόσπονδοι γεγόνασιν οὐ [*Ἴσ. οἱ*] περιόικοι, μέγιστην τὴν περὶ αὐτοῦ ἐσχῆρες δόξαν, καὶ πάντων τῶν Ἰσραηλιτῶν, διὰ τὸ γεγονημένον σημεῖον. Βουλόμενος τοίνυν παιδεῦσαι πάντας, ὡς Δεσπότης ἐστὶν τῶν ἀπάντων Θεός, ὅπως ἂν μὴ νομίζουσιν ἀσθενεῖα τοῦ προνοοῦντος αἰχμάλωτον γενέσθαι τὸν λαόν, καὶ τὸν [*Ἴσ. ναὸν*] ἅ καταστρέφεσθαι, κελεύει τῷ προφήτῃ εἰς ἀπάντησιν αὐτῶν ἐλθεῖν, καὶ μνηῦσαι τὴν ἰσχὴν τοῦ Ναβουχοδονόσορ, παραινῶν αὐτοῖς, μὴ πειθεσθαι τοῖς μα-

¹⁰ Act. vi, 11.

ταίους καὶ τοῖς ψευδοπροφήταις· ὡς ἂν ἐξ αὐτῶν Ἀ
τῶν πραγμάτων γνοίεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχύιν, καὶ ὡς
δι' ἀμαρτίας ὁ λαός, οὐχ ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, τοῦ
προνοοῦντος ἀιχμάλωτος γέγονε· δεσμὸν δὲ τὸν ζυγόν,
κλιῶν δὲ λέγει τὰ περισφιγγόμενα περὶ τὸν ζυγὸν
ξύλα, ἃ συνέχει τῶν βοῶν τὸν ἀχένα.

Ἵρα, πότε ἤκουσε, καὶ πότε ἐποίησεν. Ἐντεῦθεν
δῆλον, ὅτι οὐ πάσας τὰς προφητείας κατὰ καιρὸν
ἤκουον. Τίνος ἕνεκεν; ἵνα μὴδὲ τοῦ σημείου γένηται
χρεία, ἵνα μαθόντες οἱ ἄνθρωποι, ὅτι τόδε ἐκελεύσθη
τὸ σημεῖον ποιῆσαι, σωφρονισθῶσιν. Ἵρα πῶς πάν-
των προνοεῖ ὁ Θεός.

Οὕτως εἶπε.

Καὶ νῦν ἐγὼ εἰμι, οὐ μεταβέβημαι, ἐπὶ τῆς
αὐτῆς δυνάμεώς εἰμι. Ἵρα, πῶς δικαιολογεῖται. Εἰ
ἐγὼ ἐποίησα, καὶ δοῦναί κύριος ἂν εἴην. Ἀλλ' οὐ
πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐποίησα, πιστεύσεις διὰ τῶν μετὰ
ταῦτα. Ἐδοξέ μοι δοῦναί αὐτὴν τῷ Ναβουχοδονόσορ.
Ἵρα, πῶς αὐτῶν καὶ τὸν τύπον καταστέλλει. Μὴ
γὰρ οἰκεῖ παραγίνεται δυνάμει, καὶ τῶν πόλεων
περιγίνεται; Αὐτὸς ἄνωθεν ταῦτα τυπῶ. Ἵρα, πῶς
αὐτοὺς παιδεύει Θεογνωσίαν, ἵνα ἐκ τούτων καὶ τὰ
πρότερα μάθωσιν.

Καὶ τὰ θηρία.

Μὴ γίνεσθε τούτων ἀνοητότεροι μὴδὲ ἀχάριστοι·
τὰ ἄλογα ὑπήκουσαν, ὑμεῖς δὲ ἀνόλισθαθε; μὴ γὰρ
ὑμᾶς δίδωμι μόνους; καὶ τὴν πόλιν τὴν ἐμὴν. Ἵρα
κοινὰ τὰ τῆς προνοίας αὐτοῖς; Πάντας γὰρ ἀνθρώ-
πους αὐτὸς ἐποίησεν· οὐκοῦν πάντων ἴσως προνοεῖ·
οὐ γὰρ ἔστι προσωπολήψια παρ' αὐτοῦ.

Καὶ τὸ ἔθνος.

Ἵρα πῶς [πόση περ] παρρησία, πῶς ἐλεεινὸς
τῆν δουλείαν ἐπέφηνε, τῷ σφόδρα θαρβέειν τοῖς λεγο-
μένοις, οὐκ ἐπεσκιασμένως· Ἵρα μὴ ἐμβάλωσι
τὸν ἐράχην, καθάπερ περὶ ἀλόγων τινῶν, οὕτως
διαλέγεται.

Καὶ ὑμεῖς μὴ ἀκούετε τῶν ψευδοπροφητῶν.

Ἵρα δικαστήριον καθήμενον, καὶ βάσανον γινο-
μένην μαντείας καὶ προφητείας; Ταῦτα ἐκεῖνοι λέ-
γουσιν, ἐγὼ δὲ τάναντία· ἴδωμεν, τίτι μαρτυρεῖ
τὸ τέλος.

Καὶ τὸ ἔθνος δ' ἂν εισαγάγῃ.

Μὴ καὶ τοῦτο ἔχει τι; μὴ καὶ τοῦτο στοχασμός;
τὸ τοὺς μὲν ἀναιρεῖσθαι, τοὺς δὲ ἀφίεσθαι; [δι] καὶ
λιμὸς αὐτοὺς καταλήψεται.

Πρὸς Σεδεκίαν.

Μὴ νομίσητε, ὅτι ὡς ἐχθρὸς λέγω καὶ πολέμιος·
καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν ταῦτα προφητεύω. Εἴτα ὅρα, τί
γίνεται· ἀντιλέγει ὁ ψευδοπροφήτης. Τοῦτο δὲ
ἐποίησεν ὁ διάβολος, ὥστε ἐμποδίσει τῇ προβήσει.

Ἐὰν προφητᾶ εἰσι, καὶ ἔστι λόγος Κυρίου ἐν
αὐτοῖς, ἀπαρτησάτωσαν διὰ τῶ Κυρίῳ τῶν θυ-
νιάμων πρὸς τὸ μὴ παρευθῆναι τὰ σκευῆ τὰ
ὑπολειμμένα ἐν οἴκῳ Κυρίου, καὶ ἐν οἰκίᾳ βα-
σιλέως Ἰούδα, καὶ ἐν Ἱερουσαλήμι εἰς Βαβυ-
λώνα.

Ἐπειδὴ οἱ ψευδοπροφήται ἔφασκον μὴδὲν μὲν
πάσχειν τοὺς παρόντας, τὸ δὲ ἐναντίον, καὶ τοῖς

phetis credant; sed ut rebus ipsis virtutem Dei co-
gnoscant, et populum peccatorum causa, non pro-
videntis infirmitate factum fuisse captivum. Porro
vinculum vocat jugum, vectem vero ligna quæ
circa jugum constringuntur, quibus bovum com-
promittitur cervix.

Vide quando audivit, et quando fecit. Hinc li-
quet, non omnia quæ prophetarent, solitos recen-
ter audire. Propter quid? ne vel signo opus esse,
ut cognoscentes jussim esse prophetam dare hoc
signum, homines ad mentem redirent. Vides quo-
modo omnium Deus providentiam gerit.

VERS. 4. *Sic dixit.*

Et nunc ego sum, non sum mutatus, easdem vires
habeo. Vide quomodo rationem consilii reddat. Si
ego feci, utique dandi etiam jus habeo. Sed non
credis me fecisse; credes per ea quæ sunt; visum
est mihi eam dare Nabuchodonosori. Vide ut eorum
deprimat tumorem. Num enim propriis ille viribus
advenit? urbesque subigit? ipse desuper hæc statu-
o. Considera ut eos Dei cognitionem doceat, ut
ex his et antiquiora addicerent.

VERS. 6. *Bestias agri.*

Ne his stultiores efficiamini, neve ingrato sitis
animo; rationis expertia obtemperarunt, et vos re-
stitistis? num vos enim tantum trado? et civitatem
meam. Vides generalem esse providentiam? Omnes
enim homines ipse fecit, æque igitur omnium cu-
ram gerit; non enim est apud ipsum acceptio per-
sonarum.

VERS. 8. *Et gens.*

Considera, quanta dicendi libertas; ut misere
servitutem præ oculis posuit, quod certissima sibi
essent quæ dicebantur, et non adumbravit: *Qui-
cunque non curvaverit collum; tanquam de bellois
sermonem habet.*

VERS. 9. *Et vos nolite audire pseudoprophetas.*

Vides sedere iudicium, et quæstionem haberi de
hæsiolatione et prophetia? Hæc illi dicunt: Ego vero
contraria: videamus cui attestetur finis.

Et gens quæ injecerit,

Num et hic subest aliquid? num et hoc est con-
jectura? hos quidem interfici, illos vero relinqui?
igitur et fames opprimet eos.

VERS. 12. *Et ad Sedeciam.*

Ne putetis me ut inimicum et hostem hæc effari;
et nostris etiam hæc eadem vaticinor. Deinde vide
quid sit: contradicit pseudopropheta. Hoc autem
suggestit diabolus, ut prædictionem impediret.

* VERS. 18. *Si prophetæ sunt, et est verbum Do-
mini in illis, occurrant jam Domino exercituum, ut
non sint vasa quæ derelicta fuerant in domo Domini,
et in domo regis Juda et in Jerusalem, in Babylo-
nem.*

Cum falsi prophetæ asseverarent eos qui tunc
aderant nil passuros, quinimo in contrarium fere,

ut et ii qui translati fuerant redirent, ait propheta : **A** Si veri prophetæ sunt hi, et Deus misit illos, occurrant jam Domino; quasi diceret: Precentur Deum, ne ea quæ possidemus abducantur, quod sane facilius est quam quod ii qui translati fuerant redeant; ut ex his cognoscamus futurum pariter et illud.

Quid sibi vult illud: *Occurrant mihi Deo, ut non veniant vasa?* Hoc est impedire Deum, persuadere illi ostendens etiam advenientes in occursum nequaquam scire an ad bellum, an ad impediendum Judæos. Non dico, ait, ut persuadeant reduci vasa quæ capta sunt, sed ut valeant reliqua vasa impedire.

CAP. XXVIII.

VERS. 5. *Et dixit Jeremias.*

Cum Ananias pseudopropheta dixisset, post duos annos fore ut vasa sacra e Babylone referrentur, dixit Jeremias eventum probaturum sermonis veritatem.

VERS. 6. *Vere, etc.*

Ne putetis me vobis esse inimicum; cupio ego, et rogo rem ita esse, meque mentiri.

VERS. 7. *Verumtamen audite.*

Deinde ne eos segniores redderet, considera quo pacto terreat, tantum non dicens nihil tale futurum; et ostendens, omnes prophetas qui tristitia denuntiant, maxime esse veraces.

VERS. 9. *Et tulit Ananias pseudopropheta in conspectu omnis populi vectes de collo Jeremias prophetæ, et contrivit eos. Et quæ sequuntur.*

Jeremias in collo jugum portans, ut illi Deus præceperat, contra gentes vaticinatus; vaticinatus est et contra Jerusalem. Erat autem quartus annus Sedecix, ut ipsemet asserit propheta. Quinto itaque mense hujus anni Ananias pseudopropheta in medium proruens captivorum vaticinabatur reditum, Nabuchodonosoris interitum, et, hæc quasi Dei jussu faceret, contrivit jugum. Tum subjicitur Jeremix revelatio contra illum, et revelatio veritatem confirmanis eorum, quæ præhabita fuere; ait enim ad eum:

Considera peccata, reprehensiones in nobis esse. Quid igitur Jeremias? Nil plane egit, cum sufficientem reprehensionem exposuisset.

VERS. 15. *Hoc anno tu morieris (tu vindicta in eum facta), quia es locutus contra Dominum.*

Hoc est contrarium voluntati Domini, et subdit:

VERS. 16. *Et mortuus est Ananias pseudopropheta in anno illo post duos menses Sermonum prophetæ.*

His vero peractis, scribit Jeremias ad eos qui erant in transmigratione, sicut præcepit illi Deus,

ἀποικισθέντας ἐπανιέναι, λέγει ὁ προφήτης. Εἰ ἀληθῶς εἰσιν οὔτοι προφῆται, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ὁ θεός, ἀπαντησάτωσαν δὴ τῷ Κυρίῳ, τουτέστιν, εὐξάσθωσαν πρὸς τὸν θεόν, ὥστε τὰ δυνατὰ μὴ ἀπαχθῆναι, ὅπερ εὐχολογὸν μᾶλλον ἐστίν, ἢ τοὺς ἀποικισθέντας ἐπανελθεῖν, ἵνα ἀπὸ τούτων γινώμεν, ὡς κἀκεῖνο ἔσται.

Τί ἐστίν· Ἐπαντησάτωσαν μοι τῷ θεῷ, ὥστε μὴ ἀπαχθῆναι τὰ σκεύη; Τουτέστι κωλύσαι τὸν θεόν, πείσαι αὐτὸν, δεικνύς καὶ ἐκεῖ τὸ τῶν εὐχομένων [*forte* ἐρχομένων] εἰς ἀπάντησιν, μήποτε εἰς πόλεμον [*ισ.* μήτε οὐ εἰς πόλ.] ἢ εἰς τὸ κωλύσαι τοὺς Ἰουδαίους ἐπελθεῖν αὐτοῖς. Οὐ λέγω, φησίν, ὅτι Πεισάτωσαν ἀναγαγεῖν τὰ σκεύη, τὰ ληφθέντα· δυναθήτωσαν τὰ σκεύη τὰ ὑπόλοιπα κωλύσαι.

B

ΚΕΦΑΛ. ΚΗ'.

Καὶ εἶπεν Ἰερემίας.

Ἀνανίου τοῦ ψευδοπροφήτου εἰρηκότος, ὡς μετὰ δύο ἔτη ὑποστρέφουσι τὰ ἄγια σκεύη ἐκ τῆς Βαβυλωνός, εἶπεν ὁ Ἰερემίας, ὅτι τὸ πέρασ δέξεται τῶν λόγων τὴν ἀλήθειαν.

Ἀληθῶς, κ. τ. λ.

Ἴνα μὴ νομίσητε, ὅτι ἐγὼ ὑμῖν πολεμῶ· βούλομαι ἐγὼ καὶ εὐχομαι τοῦτο εἶναι, καὶ ἐμαυτὸν ψεύδεσθαι.

Πλὴν ἀκούσατε.

Εἶτα ἵνα μὴ ῥαθυμοτέρους ποιῆσῃ, ὅρα πῶς αὐτοὺς φοβεῖ, μονονουχὶ λέγων, ὅτι οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον, καὶ δεικνύς, ὅτι πάντες οἱ προφῆται οἱ τὰ λυπηρὰ λέγοντες, οὔτοι μάλιστα ἦσαν ἀληθεῖς.

C

Καὶ ἔλαβεν Ἀνανίας ὁ ψευδοπροφήτης ἐναντι πάντων τοῦ λαοῦ τοὺς κλοιοὺς ἀπὸ τοῦ τραχήλου Ἰερემίου τοῦ προφήτου, καὶ συνέτριψεν αὐτοὺς, καὶ τὰ ἐξῆς.

D

Ὁ Ἰερემίας τὸν ζυγὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου φέρων κατὰ τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσταγμα, προφητεύσας κατὰ τῶν ἰθῶν προεφήτευσεν καὶ κατὰ τῆς Ἰερουσαλήμ. Ἦν δὲ τέταρτον ἔτος τοῦ Σεδεκίου, ὡς αὐτὸς ὁ προφήτης λέγει. Ἐν τοίνυν τῷ πέμπτῳ μηνὶ τούτου τοῦ ἔτους Ἀνανίας ὁ ψευδοπροφήτης ἐλθὼν ἐμήνυεν ἄσπονδον [*ισ.* ἀνοδον] τῶν αἰχμαλωτισθέντων, καὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἀπώλειαν, καὶ, ὡς δὴ κατὰ πρόσταγμα Θεοῦ ποιῶν, συνέτριψε τὸν ζυγόν. Εἶτα κατ' αὐτοῦ ἀποκάλυψις τοῦ Ἰερემίου, καὶ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας τῶν λόγων· φησὶ γὰρ πρὸς αὐτόν.

Ὅρα παρ' ἡμῖν τὰ ἀμαρτήματα, τοὺς ἐλέγχους. Τί οὖν ὁ Ἰερემίας; Οὐδὲν πλέον ἐποίησεν, ἀρκούντα τὸν ἐλεγχον ἐπιδειχάμενος.

Τούτῳ τῷ ἐνιαυτῷ σὺ ἀποθαρῆ (ὅτε ἐκδικήσῃ ἐποίησας αὐτῷ), λαλήσας πρὸς τὸν Κύριον.

Τουτέστιν ἐναντίαν τῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπάγει·

Καὶ ἀπέθανεν Ἀνανίας ὁ ψευδοπροφήτης ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ ἐν τῷ μηνὶ ἑβδόμῳ μετὰ δύο μῆνας τῶν λόγων τοῦ προφήτου.

Τούτων δὲ γενομένων γράφει ὁ Ἰερემίας κατὰ πρόσταγμα Θεοῦ πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀποικίᾳ μὴ

ἀπατάσθαι τοῖς λέγουσιν αὐτοῖς, ἐπαινέει· εἰδέναι· A ne sinant se decipi a prædicentibus reditum; imo sciunt, transmigraturos et eos qui adhuc erant in patria.

ΚΕΦΑΛ. ΚΘ΄.

Καὶ οὗτοι οἱ λόγοι.

Τίνος οὖν ἕνεκεν, εἰπέ, πέμπει καὶ πρὸς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι; Μὴ γὰρ οὐκ εἶχον ἐκεῖ τὸν Ἱεζεκιήλ; Τί βούλεται καὶ αὐτῆ ἡ ἐπιστολή; ἐκ περιουσίας γίνεται. Ἐπειδή γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ αἰδεσιμώτερον νομίζειν καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ ναοῦ, καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἁγίων λέγοντα, σημαίνει τοῦτο. Ἄλλ' ὄρα δι-εστραμμένῃ κακίαν. Κἀκείνους ἐκεῖ διέφθειρον αἱ ψευδοπροφηταί.

Ἱδοὺ ἐγὼ δώσω ὑμῶς εἰς χεῖρας Ναβουχοδο-νόσσορ βασιλέως Βαβυλῶνος, καὶ τὰ ἐξῆς.

Οὗτοι ψευδοπροφηταὶ ἦσαν, καὶ τοῦ Ἱερემίου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀνανία γράψαντος ἐπιστολὴν ἔχουσαν τὴν δύναμιν, ἣν προσεῖπεν πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἀποικίᾳ, τὰ ἐναντία προσέφητευον. Λέγει τοίνυν κατ' αὐτῶν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου, καὶ φησι.

Ἐπὶ Ἀχιὰβ καὶ ἐπὶ Σεδεκίαν.

Ὁ γὰρ ἀκούων, τίς ὁ Ἀχιὰβ καὶ τίς εἴη ὁ δύσμορ-ρος; οὗτος ὁ ἀποτηγανισθεὶς, ἐμάνθανε καὶ τὴν προ-φητείαν, καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν τὰ κεκρυμμένα.

Δι' ἣν ἐπόλησαν ἀγομίαν ἐν Ἰσραὴλ, καὶ ἐμοι-χῶντο τὰς γυναῖκας τῶν πολιτῶν.

Ἀκούσας γὰρ ὁ Βαβυλώνιος ταῦτα λέγειν αὐτοὺς, ἀποστείλας παρέστησεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, καὶ τη-γανίσας ἀπέκτεινε. Τὸ δὲ, ἐμοιχῶντο τὰς γυναῖκας τῶν πολιτῶν, ὁ Ἑβραῖος, τῶν ἐταίρων αὐτοῦ, ἔχει. Καὶ ἐγὼ εἰμι ὁ γνώστης, καὶ μάρτυς, φησὶ Κύριος. Τουτέστιν, ἀ κρυφῇ πράττετε λαθάνοντες τοὺς πολλοὺς, ταῦτα ὁρῶ ἐγὼ καὶ εἰσπράττομαι ὑμᾶς τὴν δίκην.

Καὶ πρὸς Σαμέαν.

Λέγει δὲ καὶ τὰ συμβησόμενα εἰς τὰς γυναῖκας αὐτῶν.

Κύριος ἔδωκέ σε ἱερέα.

Τί οὖν, καὶ τούτῳ τῷ Σαμέᾳ πέμπει προφήτην; Ἱδοὺ τρεῖς προφητεῖαι· μία, ἣτι ἐβδομήκοντα ἔτη ποιῶσιν· ἑτέρα, ὅτι ἀνελεύσονται· ἑτέρα, ὅτι οἱ περὶ Ἀχιὰβ ἀποθανοῦνται, καὶ ἀρὰ ἔσονται.

Διότι ἀπέστειλε πρὸς ὑμῶς εἰς Βαβυλῶνα λέγων· Μικρὰν ἔστιν, οἰκοδομήσατε τὰς οἰκίας, καὶ τὰ ἐξῆς.

Σαμέας οὗτος ἀποικὸς ἦν μετὰ τῶν ἀπαχθέντων· ἰδόμενος τοίνυν τῇ ἐπανόδῳ ἐτέρπητο τοῖς ταῦτα λέγουσι. Τοῦ τοίνυν προφήτου τὴν ἐπιστολὴν γράψαντος ἐκείνην, καὶ παραινοῦντος τῷ λαῷ στέργειν τὴν ἐν Βαβυλῶνι οἰκήσιν, ἀγανακτήσας πρὸς τὸν Σοφονίαν, τότε ἱερέα τυγχάνοντα, πρῶτον γράφει ταῦτα, ἀ νῦν ἐκ τῆς προφητείας παρεθέμην, ἐπιτιμῶν τῷ Σοφονίᾳ, ὅτι μὴ δίκην εἰσεπράξατο τὸν Ἱερεμίαν ἐπιστελλάντα ταῦτα· τὸ δὲ, εἰς τὸ ἀπόκλεισμα Σινώχ, τουτέστιν, εἰς τὸ ἀπόκλεισμα τῆς φυλακῆς. Τὸ γὰρ Σινώχ, ἐγκλειστῆριον ἐρμηγυῖ.

PATROL. GR. LXIV.

CAP. XXIX.

VERS. 1. *Et hæc sunt verba libri.*

Cur, obsecro, scribit et ad illos qui in Babylone erant? Num ibi Ezechielem non habebant? Quid sibi volunt et hæ litteræ? ex abundanti fit. Nam quia par erat eos in majori veneratione habere eum qui et templo et sanctuario loquebatur, hoc indicat. Sed considera perversam malitiam, ibi etiam illos pseudoprophetæ corruperant.

VERS. 21. *Ecce ego tradam vos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, et quæ sequuntur.*

Hi erant falsi prophetæ, et cum Jeremias post Ananiæ obitum misisset epistolam continentem ea quæ ipse ad eos qui in transmigracione erant, prædixerat, hi contraria vaticinabantur. Dicit itaque Deus contra eos per prophetam et ait:

Super Achiab et super Sedeciam.

Qui enim audiebat, quisnam fuerit hic Achiab, quisque fuerit infelix hic frictus, et prophetiam addiscebant, et peccata eorum occulta.

VERS. 23. *Pro eo quod fecerunt iniquitatem in Israel, et mæchabantur uxores civium.*

Cum enim Babylonius intellexisset hæc eos proferre, Babylonem transferri curavit, et frictos iu-teremit. Illud, *mæchabantur uxores civium*, Hebræus, *amicorum suorum*, legit. *Et ego cognosco, et testor, ait Dominus*. Hoc est, quæ clam multisque nescientibus operamini, hæc ego video, et a vobis pœnas exposco.

VERS. 24. *Et ad Sameam.*

Ait quoque quæ uxoribus illorum essent even-tura.

VERS. 26. *Dominus dedit te sacerdotem.*

Quid igitur et ad Sameam hunc prophetam mit-tit? En tres prophetiæ: una quidem, septuaginta annos fore captivitatis; altera, quod revertentur; tertia, quod morietur Achiab, et maledictio erit.

VERS. 28. *Quoniam misit ad vos in Babylonem dicens: Longe est, ædificate domos, et quæ sequuntur.*

Sameas hic peregrinus una cum transmigratis erat: qui cum pro reditu exsultaret, gaudebat una cum hæc dicentibus. Missa itaque a propheta epistola illa, qua exhortabatur populum, ut in habita-tione Babylonica acquiesceret, ægre is ferens ad Sophoniam, qui tunc erat sacerdos, primum hæc scribit, quæ nunc ex textu apposui, Sophoniam contumelias afficiens, quod pœnas ex Jeremia non sum-pserit, qui similia præceperat. Illud, *in carcerem Sinoch* ac si diceret, *in clausuram custodiae*. Sinoch namque clausura dicitur, cum Hebræus custodiam

non bene explicet, ideo loco carceris, clausuræ nomine utitur.

VERS. 32. Ecce ego visitabo.

Quid hoc portentosius fieri potest? Sameas erat qui bona Jerusalem visurus non erat, illisque fidem facit, non fortuito evenisse quæ præcesserant: cum enim Jechonias sponte se dedidisset, ne putarent minus habuisse quod Deo paruisent: Videbitis, ait, quæ hi bona habebunt.

CAP. XXX.

VERS. 2. Sic dixit Dominus.

Ad eo certus, inquit, sum de prædictione, ut eam velim etiam scriptis mandare, quod præcipue demonstrabit finis.

Vocem timoris audietis.

Timor omne robur dissolvit; magna est Dei humanitas, non quod tantum mala inferat, sed quod et timorem incutiat ante mala. In mulierum imbecillitatem transibunt.

Conversæ sunt.

Hoc etenim efficit timor, ut sapiat homo non sua virtute, sed ab impendentibus.

VERS. 7. Quia magna facta est dies illa.

Magna pro malorum summa acerbitate: nec est similis ejus. Hyperbolice dictum, et tempus angustium est, non est hoc prophetia, sed experimentum.

VERS. 8. Conteram jugum.

Sed tamen ex inevitabilibus malis recreabuntur.

Et non servient.

Quomodo serviunt Deo? Quoniam primitias offerebant; sic et in nobis sit; cum Deo non servimus, neque fructum e carne ipsi offerimus; sed animi affectibus, sicut idolis illi, alia punitio manet.

VERS. 9. Et David.

Quid hoc sanctius esse potest, quam ut virtute illustres, et qui apud Deum auctoritate valuerunt, qualis Zorobabel, magnum hunc a Deo consequentur honorem, appellatione Davidis insigniri?

VERS. 12. Suscitavi contritionem.

Velut si quis dominus aliquem e suis qui deliquerit, lictori traderet; illo ultra modum afficiente verberibus traditum, et plus quam dominus vellet, adveniens qui tradidit, fere excusat se apud eum qui vapulavit, ostendens id præter sua mandata factum, et rite cognosceas, ut vulneratus fuerit, promittensque maximam vindictam. Sic et Deus fecit: *Violenta est contritio*. Vides ipsum se excusantem, quod grave fuerit vulnus? Hoc enim est violentum, non quantum opus erat, sed multo majus.

Α εται· ὁ γὰρ Ἑβραῖος φυλακὴν οὐ δύναται σαφῶς εἰπεῖν, ἀντὶ δὲ δεσμοτηρίου, τῆ τοῦ ἐγκλειστηρίου χρῆται φωνῆ.

Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκεψομαι.

Τί τοῦτου γένοιτ' ἂν τερατωδέστερον; Σαμέας ἦν ὁ μὴ μέλλων ὄρεσθαι τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ τὰ προλαβόντα, κάκεινοις πίστιν ἔδωκεν, ὅτι οὐκ αὐτόματα συνέβη· ἐπειδὴ γὰρ οἱ περὶ Ἰεχονίαν ἔκοντι παρέδωκαν ἑαυτοῖς, ἵνα μὴ νομίσωσιν ἑλαττον ἐσχηκέναι ὑπακούσαντες τῷ Θεῷ· Ὁψασθε, φησὶν, ἃ τούτους διαδέξεται.

ΚΕΦΑΛ. Α'.

Οὕτως εἶπε Κύριος.

Οὕτω θαυρῶν, φησὶ, τῆ προρῆσει, ὅτι καὶ ἐγγράφον αὐτὴν εἶναι βούλομαι, ὃ μάλιστα ἐπιδειξέται τὸ τέλος.

Φωτὴν φόβου ἀκούσεσθε.

Διαλύει τὴν ἰσχὺν πᾶσαν ὁ φόβος· πολλὴ ἡ φιλαυθροπία τοῦ Θεοῦ, οὐχ ὅτι δεινὰ ἐπάγει μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν δεινῶν τὸν φόβον· πρὸς τὴν τῶν γυναικῶν ἀσθένειαν μεταστῆσονται.

Ἐστράφησαν.

Καὶ γὰρ τοῦτο ὁ φόβος ποιεῖ· οὐ σωφρονίζει ὄκνον, ἀλλὰ παρὰ τῶν πλησίων.

Ὅτι μεγάλη ἡ ἡμέρα.

Μεγάλῃ κατὰ τὴν τῶν δεινῶν ὑπερβολῆν, οὐκ ἔστι τοιαύτη. Ὑπερβολικῶς εἰρηται, καὶ χρόνος στενός ἐστιν· οὐκ ἔστι προφητεία τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ πείρα.

C *Συντρίψω τὸν ζυγόν.*

Ἄλλ' ὅμως ἐκ τῶν ἀφύκτων δεινῶν ἀνοίσουσιν.

Καὶ οὐκ ἐργῶνται.

Πῶς τῷ Θεῷ ἐργῶνται; Ἐπειδὴ τὰς ἀπαρχὰς ἀνέφερον· οὕτω δὴ καὶ ἐφ' ἡμῶν γίνεται· ὅταν μὴ τῷ Θεῷ ἐργαζώμεθα, μὴδὲ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς καρπὸν αὐτῷ προσενέγκωμεν, ἀλλὰ τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς, καθάπερ τοῖς εἰδώλοις ἐκεῖνοι, ἐτέρα τιμωρία μένει.

Καὶ τὸν Δαβὶδ.

Τί τοῦτου ἀγώτερον γένοιτ' ἂν, ὅταν οἱ διαπρῆψαντες, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν παρῆρσιαν ἐσχηκότες οἱ περὶ Ζοροβάβελ, τοῦτον δὴ μέγαν παρὰ τοῦ Θεοῦ δέξωνται τὸν κόσμον, τὸ τῆ προσηγορίᾳ τοῦ Δαβὶδ ὀνομάζεσθαι;

D *Ἀνέστησα σύντριμμα*

Ὡσπερ ἂν εἴ τις δεσπότης δημίῳ τινὰ ἡμαρτηκότα παραδοῦς τῶν οικείων, ἐκείνου πέρα τοῦ μέτρου μαστίξαντος τὸν παραδεδωμένον, καὶ παρὰ τὸ τῷ δεσπότην δοκοῦν, ἔλθων οὗτος ὁ παραδοῦς, σχεδὸν καὶ ἀπολογεῖται πρὸς τὸν μεμαστιγμένον, δεικνύς ὅτι οὐ κατὰ τὴν αὐτοῦ γέγονε τοῦτο ἐπιτροπήν, καὶ καταμανθάνων αὐτοῦ τὰ τραύματα ἀκριβῶς, καὶ ἐπαγγελλόμενος μυστρίαν ἐκείνῳ τιμωρίαν. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ποιεῖ. *Βλαῖον τὸ σύντριμμα*. Ὁρᾶς αὐτὸν ἀπολογούμενον, ὅτι χαλεπὸν τὸ τραῦμα ἔλαβε; Τοῦτο γὰρ ἔστι βλαῖον, οὐχ ὅσον εἶδει, ἀλλὰ πολλῶ πλέον.

Ὀὐκ ἐστι κρίνων.

Τουτέστιν, οὐδεὶς ἐξεδίχτην, οὐδεὶς ἐδοήθησεν. Ἀφόρητον τὸ κακὸν τι παθεῖν· τὸ δὲ μετὰ τὸ παθεῖν μηδὲ τὸν παρακαλοῦντα ἔχειν, ἀφορητότερον.

Εἰς ἀλγερὸν ἰατρεύθης.

Ἐπειδὴ γὰρ καθάπερ ἰατρείαν τινὰ τὴν αἰχμαλωσίαν προσῆγεν αὐτοῖς, λέγει, Πολλὴν ἢ θεραπεία οὐδὴν ἐναφῆκεν· ὥσπερ ἐπὶ τινος ἀμαθοῦς ἰατροῦ, οὐκ εἰδότος τέμνειν καλῶς.

Διὰ τοῦτο πάντες οἱ ἐσθοντές σε.

Αἰσχύνεις ἀπ' ἀλλήλων ἔξουσι, τοῖς οἰκεῖοις ἕκαστος τὸν πλησίον θρέφει σώμασι· πέισονται ταῦτα ἀπερ ἐποίησαν.

Ὅτι ἀνάξω.

Εἰ γὰρ καὶ ἀνάστων τὸ τραῦμα, ἀλλ' οὐκ ἐμοί.

Ὅτι ἐσπαρμένη ἐκλήθης.

Οἱ λοιποὶ φασιν, ἐξωσμένη, ἐπειδὴ δίκην ἔδωκας. Μέγα ἀγαθὸν, μὴ διὰ τιμωρίας καὶ κολάσεις σώζεσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀπεγνωσμένους, ἀλλὰ δι' ἀρετὴν καὶ μετάνοιαν.

Καὶ ἐξελεύσονται, ἀπ' αὐτῶν ἔδογοντες.

Τί οὖν πρὸς ἐκείνους τοὺς μέλλοντας ἀναιρεῖσθαι; Οὐ γὰρ δὴ μόνον αὐτοὺς οὐκ εὐφρανε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐλύπει πλέον. Ἐνόησον γὰρ ἄνθρωπον γεγηρακί/τα, ἀκούοντα ὅτι μετὰ ἐβδομήκοντα ἔτη ἔσται τὰ ἀγαθά. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐνδιατρίβει αὐτοῖς, ἵνα μᾶλλον αὐτοὺς δάκη· τοὺς δὲ ἐν ἡλικίᾳ, ἵνα εἰς ἐλπιδας ἀγαγῶν σωφρονίσῃ πλέον.

Καὶ εἰσελεύσονται.

Ὅρα πῶς λέγει τὴν εὐπραγίαν αὐτῶν, τὴν λατρείαν, καὶ τὴν δδειαν, καὶ ὅτι πολλοὶ ἔσονται, καὶ τὰ νόμιμα ἔξουσι. Ταῦτα γὰρ αὐτοῖς ἦν φίλα·

Ὅτι ὄργη.

Ταῦτα, φησὶν, ἔσται, μὴ νῦν ταῦτα ζῆται· νῦν γὰρ τῆς τιμωρίας τῆς ἡμετέρας ὁ καιρός.

ΚΕΦΑΛ. ΛΑ'.

Ἐν τῷ χρόνῳ.

Ὅταν οἱ ἄλλοι ἀπόλωνται, τὰ κατὰ Βαβυλωνίωνς φησί.

Ὁὕτως εἶπε Κύριος· Ἐύρον θερμόν ἐν ἐρήμῳ μετὰ ὀλωλότων ἐν μαχαίρᾳ πορευομένους εἰς σπονδὰς Ἰσραήλ. Βαδίσατε, καὶ μὴ ὀλέσητε τὸν Ἰσραήλ.

Σφάδρα ἀσαφῶς κεῖται παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ· αὐτὴ δὲ ἢ ἐννοία σῶζεται παρὰ τῷ Ἑβραϊῷ· Ἐύρε χάριν ἐν ἐμοὶ ὑπολελειμμένος ἐκ τῆς μαχαίρας ὡς ἐν τῇ πανετήμῳ ὁ Ἰσραήλ. Ὁ γὰρ θερμόν ἠρμήνευσεν ὁ Ἑλλήν, τοῦτο, χάριν, ἔχει ὁ Ἑβραῖος· ἐκ δὲ τῆς ἐπινομίας τὸ σφάλμα τῆς ἐρμηγείας γέγονε. Τὸ γὰρ ὦμα κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνὴν δασυνόμενον, θερμόν ἐστι, τὸ δὲ ἦν, κάλλος κεχαριτωμένον, τὸ δὲ, ὀλωλότων ἐν μαχαίρᾳ, τουτέστιν, ὁ ὑποληθεις ὑπὸ τῆς μαχαίρας. Ἰνα εἶπη, Τοὺς περισωθέντας μετὰ τὸν θάνατον, τούτους σῶσω. Τὸ δὲ πορευομένους εἰς σπονδὰς Ἰσραήλ, τουτέστιν, ερμήμῳ, ὅπερ σαφέστερον διὰ τῶν ἐπαγομένων λέγει.

Βαδίσατε, καὶ μὴ ὀλέσητε τὸν Ἰσραήλ.

A **VERS. 15.** *Non est qui judicet.*

Hoc est, nemo ultor fuit, nemo opitulatus est. Intolerabile est mali aliquid sustinere, sed et malis inflictis, nec consolantem habere, intolerabilius.

Ad dolendum curata es.

Cam enim tanquam medicinam quamdam captivitatē illis applicuisset, multum, inquit, dolorem, pharmacum hoc fecit, ut accidere solet imperito medico, qui nescit bene secare.

VERS. 16. *Propterea omnes qui comedunt te.*

Alter alteri dedecus imprimit, propriis quisque proximum carnibus nutriet : quæ egerunt, eadem patientur.

VERS. 17. *Quia abducam.*

Et si ulcus insanabile est, non tamen mihi.

B *Quia dispersa vocata es.*

Cæteri reddiderant cincti, quoniam pœnas dedisti. Ingens bonum, non suppliciis et castigationibus salvari a Deo etiam improbos et desperatos, sed virtute et pœnitentia.

VERS. 19. *Et egredientur eis canentes.*

Quid vero hoc ad illos qui tollendi erant? hæc enim illos non modo non delectabant, sed magis etiam contristabant. Considera enim hominem confectum senio, qui post septuaginta annos bona futura audiat. Nam propter hoc in his moratur, ut acrius pungeret eorum animos : eos vero qui juvenili erant ætate, spem illis injiciens cautiores redderet.

C **VERS. 20.** *Et ingredientur.*

Vide, ut eorum felicitatem esse dicat Dei cultum et libertatem, quodque multi erunt, et legitima habebunt, hæc enim illis erant optata.

Quoniam ira.

Hæc, ait, erunt, nunc ea ne quæras; nunc enim nostræ punitiōnis tempus est.

CAP. XXXI.

VERS. 1. *In tempore illo.*

Cum alii perierint, Babylonica narrat.

VERS. 2. *Sic dixit Dominus : Inveni calidum in deserto cum iis qui perierant gladio, ambulantes in conventiones Jerusalem. Ite, et nolite interficere D Israel.*

Quod enim Græcus interpretatus est calidum, hoc Hebræus habet, gratiam; ex nominis autem similitudine lapsus in interpretatione contigit : nam *hom* secundum idioma Hebræorum dense pronuntiatum, calidum significat, at *in* designat pulchritudinem gratiatam; pro illo, *qui perierant in gladio*, habet, *qui remanserat a gladio* : quasi diceret, Salvatus post mortem, hos et ego salvo; illud vero, *Ambulantes in conventiones Israel*, hoc est quando in deserto ambulabam ad illius requiem, quod expressius dicit per ea quæ subdit.

Ἦνίκα ἐπορευόμεν πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτοῦ ἐν τῇ πην-

Ite, et nolite interficere Israel.

Hoc est, quando ambulabam antecedens ipsum, A ut eum requiescere facerem; sic enim legit Hebraeus. Porro, *ite*, obscure interpretatum est, quia interpret tempus non servavit; pro ambulans namque, *ambulate* posuit; sic enim et Moyses dixit: *Si non ambulas, ne educas me* ¹⁰.

Vides? Ubique hoc illi propositum est ostendere, ab illo esse quiddam est. Dixit, Babyloniiis perentibus, tu salvus eris. Deinde ostendit quod praeter spem erat, quodque humana cogitatio non capiebat, illos non esse perituros. Tanquam si quis inter multa cadavera inventat aliquem calentem, spirantemque adhuc, agentemque animam, deinde tantum laboret, hostesque ab illo depellat, ut fere illum ad vitam revocet; certe is rem miram faceret. Sic de te factum est, ait. E medio eorum te suscitavi, de via hostium spirantem te inveniens, percutere te volentes cohibui, spem salutis nullam habentem.

* **Vers. 3.** De longe Dominus apparuit ei : Charitate perpetua dilexi te.

Verba sunt Prophetæ : hoc est, per visionem Deus mihi ostendit quæ olim dicebantur, et a sæculo : quomodo sola charitate in deserto populum deduxit; et dixit mihi nunc : Illa charitate in æternum dilexi eum : hoc est in finem : et hac de causa eum perdi non permitto; sed salvo populum, qui est in transmigratione.

* Ideo attraxi te in miseratione.

Hoc est, propter illam charitatem hos hac dignos fecit gratia, rediens a Babyloniiis. Illud, *Attraxi te*, ut ostenderet, quod evulsit arcte detentum. *In miserationem*, Vestivi eum gratia.

Non ad tempus, ut tu facis, etsi quidvis agas, ego diligo te.

Miserationem impendens, non merita remunerans.

* **Vers. 4.** Quoniam ædificabo te et, ædificaberis.

Hoc est, iterum tibi antiquam formam restituo, cum nullus resistere possit.

Summæ pacis summæque tranquillitatis indicia ponit; et verba ipsa suavia sunt.

* **Vers. 5, 6.** Plantate plantationes, et laudate, quia est dies consolationis, quasi respondentis in montibus Ephrem. Surgite, et ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.

Sensus textus Græci hic est : Cum reversi fueritis, sortiemini fertilitatem terræ, possessores ejusdem terræ effecti : hoc namque innuit illud : *In montibus Ephrem*, ex certa parte universam designans terram; quasi diceret : Summa ope redibitis ad templum, Deum celebrantes. At Hebraeus sic habet : *Et plantabunt, et comedent fructum. Erit enim dies, in qua clamabunt custodes vinetorum, Sur-*

¹⁰ Exod. xx, 16.

Τουτέστιν, ἠνίκα ἐδάδιζον προπορευόμενος αὐτοῦ, ἵνα ἀναπαύσω αὐτόν· οὕτω γὰρ ἔχει ὁ Ἑβραῖος. Τὸ δὲ *βαδίσαιτε* ἡρμηνεύεται ἀσαφῶς, διὰ τὸ μὴ τὸν χρόνον φυλάξαι τὸν ἡρμηνευθέντα [ἴσ. ἡρμηνεύσαντα]· ἀντὶ γὰρ τοῦ, *βαδίζων, βαδίσαιτε* ἔχει, οὕτω γὰρ φαίνεται καὶ ὁ Μωσῆς λέγων· *Εἰ μὴ σὺ πορεύῃ, μὴ ἀναγῆθης με.*

Ὅρας; Πανταχοῦ σπουδάξει δεικνύειν, ὅτι αὐτοῦ τὸ πᾶν ἐστιν. Εἶπε, Βαβυλωνίων ἀπολλυμένων, σὺ διασωθήσῃ. Εἶτα δείκνυσι τὸ παρ' ἐλπίδα, καὶ ὡς οὐκ ἦν ἀνθρωπίνων λογισμῶν μὴ καὶ αὐτοὺς ἀπολέσθαι. Ὅσπερ ἂν εἴ τις ἐν πολλοῖς πτώμασιν εὑροῖ τινὰ ζέοντα, καὶ ἔτι ἐμπνέοντα, καὶ ἀναψύχοντα [ἀποψύχοντα], εἶτα δυνηθείη ποιῆσαι τοιοῦτον [πονήσας τοσοῦτον], καὶ τοὺς πολεμίους ἀποσοθῆσαι ἀπ' ἐκείνου, μόνον [μονοῦ] καὶ ἐπὶ ζῶην αὐτὸν ἀγαγεῖν, θαύματος ἂν εἴη. Οὕτω καὶ ἐπὶ σοῦ γέγονε, φησί. Ἐκ μέσου αὐτῶν διανέστησά σε· ἀπὸ ὁδοῦ πολεμίων ἐμπνέοντά σε εὐρών, καὶ παρωρησαμένους παῖσαι διεκώλυσά, οὐκ ἔχοντα σωτηρίας ἐλπίδα.

* *Πρόρωθεν Κύριος ὤφθη αὐτῷ· ἀγάπησιν αἰώνων ἡγάπησά σε.*

Ταῦτα ὁ προφήτης λέγει, τουτέστιν, ὑπέδειξέ μοι δι' ὀπτασίας Θεὸς τὰ πάλαι λεγόμενα, καὶ ἐξ αἰῶνος· ὅπως ὑπὸ ἀγάπης ἐν τῇ πανερῆμῳ τὸν λαὸν διήγαγε· καὶ ἔφη μοι νῦν, Ἐκείνην τὴν ἀγάπην αἰωνίως ἡγάπησα αὐτόν· τουτέστιν διὰ τέλους· καὶ ταύτης ἐνεκεν τῆς αἰτίας οὐκ ἐῶ αὐτὸν διαφθαρηῆναι· σὶ ζωὴ δὲ τὸν εἰς ἀποικίαν λαόν.

* *Διὰ τοῦτο ἐλλυσά σε εἰς οἰκτεῖρημα.*

Τουτέστι, δι' ἐκείνην τὴν ἀγάπην ἤξλωσεν αὐτὸν τῆς νῦν χάριτος, ἀπαλλάξας αὐτὸν τῶν Βαβυλωνίων. Τὸ δὲ *ἐλλυσά σε*, ἵνα δείξῃ ὡς ἰσχυρῶς κατεχόμενον ἐξέσπασε. Τὸ δὲ, *εἰς οἰκτεῖρημα*, Ἐνέδουσα αὐτὸν χάριν, ἔχει.

Οὐ πρὸς καιρὸν, καθάπερ σὺ, κὰν μυρία ποιήσης, ἐγὼ φιλῶ σε.

Οἰκτεῖρων καὶ ἐλεῶν, οὐχὶ τὰ κατ' ἀξίαν ἀπονήμων.

* *Ὅτι οἰκοδομήσω σε, καὶ οἰκοδομηθήσῃ.*

Τουτέστι, πάλιν σοι τὸ ἀρχαῖον ἀποδίδωμι σχῆμα, οὐδενὸς δυναμένου ἀντιστῆναι.

Ἄδειας πολλῆς, καὶ βαθείας εἰρήνης τεκμήρια D λέγει, καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα πιθανά [ἴσ. ποθεινά].

* *Φυτεύσατε φυτείας, καὶ αἰρέσατε, ὅτι ἐστὶν ἡμέρα παρακλήσεως ἀπολογουμένων ἐν ὄρεσιν Ἑβραίμ. Στήτε, καὶ ἀναδώμεν εἰς Σιών πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν.*

Ἡ μὲν ἔννοια τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐστὶν αὕτη, ὅτι Ἐπανελθόντες ἀπολαύσετε τῆς εὐφορίας τῆς γῆς, καὶ τὴν γῆν κατεσχηκότες· τοῦτο γὰρ μηνύει τό· *Ἐν ὄρεσιν Ἑβραίμ*, ἀπὸ τοῦ μερικοῦ τὴν πᾶσαν γῆν, ἵνα εἴπῃ· Μετὰ σπουδῆς ἐπανελεύσεσθε εἰς τὸν ναὸν ὑμῶν τὸν Θεόν. Ὅ δὲ Ἑβραῖος οὕτως ἔχει· *Καὶ φυτεύσουσι καὶ φάγονται τὸν καρπὸν. Ἔσται γὰρ ἐν ἡμέρᾳ ἐν ἧ κεκράξονται οἱ φυλάσ-*

σορτες τοὺς ἀμπελωνας · Ἀράσθητε καὶ ἀνέλι- **A** *gite et ascendamus in Sion. Et est eadem sententia; ex uniuscujusque enim utilitate superabundantem pietatem demonstrat.*

θωμαν εἰς Σιών. Σώζεται δε ἡ αὐτὴ ἔννοια · τῇ γὰρ *Quia plantastis.*

ἐκάστου ὠφελείᾳ τὴν περιττὴν εὐσέβειαν δείκνυσσι. *Vide ut ubique cum bonis conjungat eorum conversionem.*

᾽Οτι ἐξυτεύσατε. *VERS. 7. Exsultate in lætitia, et lætamini, et hinc nite super caput gentium.*

᾽Ορα πανταχοῦ πῶς ἀναμίγνυσσι τοῖς ἀγαθοῖς τὴν μετάνοιαν [ἐπιστροφὴν] αὐτῶν. *Hoc est, coram gentibus clamate, nihil eos propter meum auxilium timentes.*

᾽ Ἀγυλλιάσθε, καὶ εὐφραίνεσθε, καὶ χρεμετίσατε, ἐπὶ κεφαλῇ ἐθνῶν. *VERS. 8. Ecce ego adduco eos de terra Aquilonis, et congregabo eos ab extremo terræ in solemnitate Phasec.*

Τουτέστιν, ἐνώπιον τῶν ἐθνῶν βοήσατε, μηδὲν αὐτοῦς δεδοικότες, διὰ τὴν ἐμὴν συμμαχίαν. *Hoc est, sicut in solemnitate Phasec, sic omnes alacri animo reverti faciam.*

᾽ Ἴδον ἐγὼ ἄνω αὐτοῦς ἀπὸ γῆς Βορρῶ, καὶ συναξάω αὐτοῦς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἐν ἑορτῇ Φυσεκ. **B** *Deinde et solemnitatem ponit, et tempus. Vides in solemnitate Phasec evenisse tempore illo, quo etiam tunc ex Ægypto egredi potuerunt. Nec fortuito tempus hoc utriusque ingressionis est: sed initiati nostis eujus figura hæc sit. Secundo tunc revertuntur.*

Τουτέστιν, ὡς ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Φασεκ, οὕτως ἅπαντας ἐπανελεῖν προθύμως ποιήσω. *Et generabit.*

Ἐἴτα καὶ τὴν ἑορτὴν λέγει καὶ τὸν καιρὸν. ᾽Ορᾶς, *Sic et mutilati, tunc curatis corporibus, patres fiunt.*

δτι ἐξέβη ἐν ἑορτῇ Φασεκ κατὰ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν, *Vers. 9. In ploratu.*

καὶ ἐξ Αἰγύπτου τότε ἐξελθεῖν ἐλυπήθησαν [Ἰσ. ἐδυνήθησαν]. Οὐχ ἀπλῶς οὕτος ὁ καιρὸς ἐκατέρως ἐστὶ τῆς εἰσόδου. Ἄλλ' ἴστε οἱ μεμυημένοι, τίνος τύπος τοῦτο ἦν. Δεύτερον τότε ἐπανέρχονται. *Nam quia consentaneum erat eos itineris longitudinem et incommoda scientes perturbari, merito hunc quoque expellit timorem, dicens: Non fugientes venietis, non turbati, sed cum honore et consolatione, et remissione animi conveniente. Quamquam quæ ratio invenire hoc poterit? ut capta civitate, dominis in servitutem redactis, servi a dominis qui eos ceperant, cum honore domum remitterentur?*

Καὶ τεκνοποιήση. *Quia factus sum.*

Οὕτω καὶ οἱ ἀνάπηροι τότε θεραπευθέντες τὰ σώματα, πατέρες ἐσονται. *Vide necessariam salutis eorum causam, non permittentem eos superbire. Non enim ob eorum merita, sed ex affectu mihi innato illos salvo. Hoc monstrat, quod etiam omnes salvat, nullus enim pater contemnet filium primogenitum, et qui a patre salvatur, non habet de quo se extollat.*

᾽ Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοῦς εἰδότας, καὶ τὸ μῆκος, καὶ τὴν ταλαιπωρίαν τῆς ὁδοῦ ἰλιγγίαν, εἰκότως καὶ τοῦτον ἀναίρει τὸν φόβον λέγων, *Vers. 10. Audite verba.*

Ὅτι φεύγοντες ἤξετε, οὐ δὲ θορυβοῦμενοι, ἀλλὰ μετὰ τιμῆς καὶ παρακλήσεως καὶ ἀνέσεως τῆς προσηκούσης, καίτοι ποῖος τοῦτο λογισμὸς εὐρεῖν δυνήσεται, δτι τῆς πόλεως ἀλούσης, καὶ τῶν δεσποτῶν χερσωσαμένων μετὰ τιμῆς ἐμελλον ἀπολύεσθαι πρὸς τὴν οἰκέλιαν; *Qui maxime peccavit, qui summe corruptus est, quique nullam salutis spem habet.*

᾽ Ὅτι ἐγενόμην. *Totum terrarum orbem dictorum facite testem, tantum de illis confidimus,*

᾽ Ὅρα αἰτίαν ἀναγκαίαν τῆς σωτηρίας αὐτῶν, οὐκ ἀφιέσαν αὐτοῦς τυφιοθῆναι. Οὐ γὰρ ἀπὸ κατορθωμάτων, ἀλλ' ἀπὸ διαθέσεως τῆς φυσικῆς αὐτοῦς σώσω. Τοῦτο δείκνυσιν, δτι καὶ πάντας σώσει. Οὐδεὶς γὰρ πατήρ περιέψεται παῖδα πρωτότοκον, καὶ παρὰ πατέρα σωζόμενος οὐκ ἂν ἔχοι μέγα φρονεῖν. *Dicite qui ventilavit.*

᾽ Ἀκούσατε λόγον. *Vide quantus decor, cum ab hominibus nullum patiuntur malum: si quis bellum a Deo missum non credit, videns difficilium, reditum nempe ab eo datum, et de illo credat.*

᾽ Ὁ μάλιστα ἡμαρτηκῶς, ὁ μάλιστα διεφθαρμένος, *Quasi pastor.*

καὶ οὐκ ἔχων ἐλπίδα σωτηρίας. *Vides Dei esse opus, cum æqua lance pugna non procedit?*

Ἰδσαν τὴν οἰκουμένην ποιήσατε μάρτυρα τῶν λεγομένων · οὕτω θαρροῦμεν παρὰ [forte περ'] αὐτῶν. *Liberavit eum.*

Ἐἶπατε ὁ Λικμησας. *Digitized by Google*

Considera bona sibi invicem succedentia, confertimque venientia, prædicationumque copiam, ne tantum præsentium experimento, sed et futurorum spe hilarescant.

* Vers. 12. *Et erit anima eorum quasi lignum fructiferum.*

Illi est, omni bono implebuntur. Hebræus autem sic legit: *Quasi hortus ebrinus aquis.*

VERS. 13. *Tunc gaudebunt.*

Hoc est, tunc vitium non erit; nunc enim non erant nuptiæ, nec prolificatio, sed pœnæ, et juvenes miseriarum occasio illis erant.

Et faciam.

Omnis ætas gaudium hoc sentiet.

Non intemptiva ebrietate, sed lætificabo, ait; hac enim voce de illis utitur. Nam quia illis terram promississet, hi vero terram non habebant, sed et his affluent bona, inquit.

VERS. 15. *Sic dixit Dominus.*

Hoc sub Herode contigit, nostrisque nuper temporibus.

* Vers. 18. *Audiens audivi Ephrem lamentantem: Castigasti me, et castigatus sum.*

Postquam duarum tribuum reditum indicavit, et decem tribus item reversuras ostendit, eum non parum utilitatis ex captivitate hauserint. *Tanquam vitulus non didici.* Pervicax factus sum tanquam vitulus, qui jugum abhorret.

Spes salutis non parva, et hoc spectat ad hoc ut dictis fides adhibeatur: si enim futurum est ut illos pœniteat, liquet esse salvandos.

Ego tanquam vitulus non didici.

Saltationes illius ostendunt ætatem rationis expertem, et injustitiam, nullum ad bonum habentium juvenutis insipientiam. Juvenis enim jugo privatus cogitationumque dominatu nihil differt a juvenis temere saltantibus, et ut casus fert, hac et illac euntibus, neque oculis ea quæ objecta sunt cernentibus, sed in abrupta loca præcipites se dantibus.

Converte me.

Magna virtus, cum convertente Deo convertimur.

* Vers. 19. *Et antequam cognoscerem clamavi pauperum.*

Hoc est, post captivitatem me pœnituit; clamavi enim ut de his qui pœnitentiam agunt, dictum est.

Confusus sum, et audivi te, quoniam accepi opprobrium ab adolescentia mea.

Recordatus sum nempe peccatorum adolescentiæ meæ. Adolescentiam porro vocat, quæ temporibus Jeroboam facta sunt, qui nova molitus, idolorum cultum induxit.

Cum omnem peccantem non castigas, dolere oportet. Etenim ad confusionem, et ad alia multa peccata fugienda sensum magis præbet castigatio. Nunc vero oppositum fit; dum delinquimus, invenirecundi sumus: dum punimur, animum demittimus,

A "Ορα ἀγαθὰ διαδεχόμενα, καὶ ἀδρόα τὰ καλὰ, καὶ προβόησεις προβόησεων [*ἴσ. καὶ προβόησεων περιουσίαν*], ἵνα μὴ μόνον τῆ πείρᾳ τῶν παρόντων, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐλπίσι τῶν μελλόντων εἰσφραίνονται.
* Καὶ ἔσται ἡ ψυχὴ αὐτῶν ὡσπερ ξύλον ἐγκυρπον.

Τουτέστιν, παντὸς ἀγαθοῦ πλησθήσονται. Ὁ δὲ Ἑβραῖος οὕτως ἔχει, ὡς κῆπος μεμεθυσμένος ὕδασι.

Τότε χαρήσονται.

Τουτέστιν, οὐκ ἔσται χηρεία τότε· νῦν γὰρ οὐκ εἶχον, οὐ γάμους, οὐ παιδοποιίας, ἀλλὰ τιμωρίας, καὶ συμφορᾶς ἦσαν αὐτοῖς ὑπόθεσις οἱ νέοι.

Καὶ ποιήσω.

Πᾶσα ἡλικία τῆς ἡδονῆς αἰσθήσεται.

B Οὐχὶ τὴν ἀκαιρον μέθην, ἀλλ' εὐφρανῶ, φησί· τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα ἐπ' αὐτῶν κεῖται. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκείνους τὰ ἀπὸ τῆς γῆς ἐπηγγελίματο, οὗτοι δὲ γῆν οὐκ εἶχον, ἀλλὰ καὶ τοῦτοις ἐπιβρέουσι τὰ ἀγαθὰ, φησί.

Οὕτως εἶπε Κύριος.

Τοῦτο γέγονεν ἐπὶ Ἡρώδου· γέγονε δὲ καὶ ἡδῆ.

* Ἀκοὴν ἤκουσα Ἐφραὶμ ὀδυρομένου· Ἐπαίδευσάς με, καὶ ἐπαίδευσθην.

Ἐπειδὴ τῶν δύο φυλῶν τὴν ἄνοδον μηνύει, δείκνυσιν, ὅτι καὶ αἱ δέκα ἐπανελεύσονται φυλαί· οὐ μικρὰν τὴν ὀφέλειαν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐσχηκυίας. Ὥσπερ μόσχος οὐκ ἐδιδάχθη. Τουτέστι, σιδηρὸς ἐγενόμην, καθάπερ μόσχος οὐκ εἶκον ζυγῶ.

C Ἐλπὶς σωτηρίας οὐ μικρά· καὶ τοῦτο τῆς τῶν λεγομένων ἀξιοπιστίας· εἰ γὰρ μέλλοιεν μετανοεῖν, εὐδῆλον ὅτι σῶζονται.

Ἐγὼ ὡσπερ μόσχος οὐκ ἐδιδάχθη.

Τὰ σκιρτήματα αὐτοῦ ἐνέφηγε τὴν ἄλογον ἡλικίαν, καὶ τὴν ἀδικίαν τῶν ἐπὶ κακῶ κεκτημένων, τὴν ἄνοιαν τὴν ἐν τῇ νεότητι. Νέος γὰρ ἀποστερούμενος ζυγοῦ καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἀρχῆς, οὐδὲν διέφερον σκιρτῶντων βοῦδίων ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀπανταχῇ φερομένων, οὐδὲ τῶν πρώτων ὀφθαλμῶν [οὐδὲ τὰ πρόσθεν τῶν ὀφθαλμῶν] ὀρώντων, ἀλλὰ καὶ κατὰ κρημῶν πηδῶντων.

Ἐπίστρεψόν με.

Μεγάλη ἡ ἀρετὴ, ὅταν ἐπιστρέψαντος Θεοῦ ἐπιστρέψωμεν.

D * Καὶ πρότερον τοῦ γινῶναι με ἐκρότησα ἐπὶ μικρόν.

Τουτέστι, μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν μετέγων. Τὸ γὰρ ἐκρότησα, ὡς ἐπὶ τῶν μετανοούντων ἔφη.

Καὶ γε ἐνετράπην, καὶ ὑπεῖξά σοι, ὅτι ἔλαβον ὀνειδισμόν ἐκ νεότητός μου.

Τουτέστιν, ὅτι ἀνεμνήσθην ἀμαρτίας νεότητός μου. Νεότητα δὲ λέγει τὰ ἐπὶ τοῦ Ἰεροβοάμ γεγονότα· ὡς νεωτερήσας ἐπὶ τῆ τῶν μόσχων θρησκείᾳ.

Ἢταν πάντα τὸν ἀμαρτάνοντα οὐ κολάζης, πάσχειν ἐχρῆν. Καὶ γὰρ πρὸς αἰσχύνην, καὶ πρὸς ἕτερα πολλά ἀμαρτήματα μᾶλλον αἰσθηταὶν παρῆχει τιμωρίας [τιμωρία]. Νῦν δὲ τούναντίον γίνεται· ὅταν μὲν ἀμαρτάνωμεν, ἀναίσχυντῶμεν, ἅταν δὲ

κολαζόμεθα, καταπίπτομεν, ἀμείβοντες τοὺς καιροὺς. Ἄλλ' οὐχὶ δίκαιοι οὕτως, ἀλλὰ κολαζόμενοι μὲν ἐφρόνουμένους, καθάπερ οἱ ἀπόστολοι· ἐπὶ δὲ τῆς ἁμαρτίας οὕτως ἠσχύνοντο, ὡς μὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν πλημμελημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο παρελθόντος, καὶ τῆς τιμωρίας ἀφεθείσης, δδύρεσθαι καὶ θρηνεῖν.

Καὶ μετ' ὀλίγα · Ἐστράξα ἐν ἡμέραις αἰσχύρης μου.

Τοῦτο φάρμακον τῶν ἁμαρτημάτων, τὸ μὲν κωλύων τοῖς αὐτοῖς περιπασεῖν, τὸ δὲ γενόμενον ἀποσμήχων ὁ στεναγμός.

Καὶ ὑπέδειξά σου.

Ὅρξ πόσον ἀγαθὸν τὸ ἐπιγινώσκειν τὰ ἁμαρτήματα; μᾶλλον ἡμᾶς ὑποτάττεσθαι ποιεῖ τῷ Θεῷ. Οὐ τὸ ἁμαρτάνειν λέγω, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπιγινῶναι.

* Ἰδὸς εἰ ἀγαπητὸς Ἐφραῖμ ἐροῖ.

Τουτέστι, τιμὸς υἱὸς εἰ. Παιδίον ἐντροφῶν, τουτέστι, καὶ παιδίον ἐν ᾧ παρεκαλούμεν· ἐκ μεταφορᾶς δὲ αὐτὸ λαβε τῶν πατέρων, τῶν πρὸς τὰ μικρὰ βρέφη τῶν τέκνων παιζόντων. *Μνηστῆριον μνησθήσεται αὐτοῦ.* Ὁ Ἑβραῖος, *Διὰ τοῦτο ἠλέγχθη τὰ σπλάγχνα μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ οἰκτρήσω αὐτὸν, εἶπε Κύριος. Διὰ τοῦτο ἐπισκεψάμην αὐτὸν, τουτέστιν, ἐκ τῆς περὶ αὐτὸν διαθέσεως οὐκ ἠνεγκα αὐτὸν ἐν συμφοραῖς ἰδεῖν.*

Εἶδες πόσῃ μεταβολῇ εἰργάσατο; Ἵν ἐν γῆ, τὸν μυσαρὸν, τὸν πολέμιον, τὸν ἐχθρὸν, παιδίον ἀγαπητὸν, ὥστε μὴ τῆς φύσεως εἶναι τὸ πρᾶγμα μόνον, καὶ παιδίον ἐλεύθερον, καὶ εὐγενές.

Στήσον σευτῆ Σιώνιμ σκοπούς.

Σιώνιμ σημεῖα ἐρμηνεύεται. Λέγει τοίνυν, ὅτι Σημεῖωσαι τὴν ὁδὸν ὡσπερ σκοπούς θεις ἐν ἐαυτῇ, διὰ γὰρ ταύτης ἐπανελύσει.

* Ποίησον δὲ αὐτῇ τιμωρίαν.

Ἀσαφῶς κεῖται παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ. Ὁ γὰρ Ἑβραῖος οὕτως ἔχει· *Στήσον σευτῆ σημεῖα, ἀντὶ τοῦ, τιμωρίαν*. Ἰσως δὲ κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν αὕτη κεῖται ἡ ἐννοια, ὅτι *Παράστησον τὸν σκοπὸν*, τουτέστι, τὸ σημεῖον ὅθεν παρήλθες τιμωρηθεῖσα, ἵνα ἐπανιοῦσα γινῶς τῆς ἐνεργείας τὸ μέγεθος. Εἰδέναι δὲ δεῖ, ὅτι παρὰ τῷ Ἑβραῖῳ τὸ, *τιμωρία*, οὐ κεῖται.

* Δὸς τὴν καρδίαν σου εἰς τοὺς ὤμους σου, ὁδὸν ἤν ἐπορεύθης.

Τουτέστιν, ἐννόησαι τὴν καρδίαν σου τὴν ὁδὸν ταύτην ἣν πορεύῃ μοχθοῦσα.

* Διάστρεψον εἰς τὰς πόλεις σου πενθοῦσα.

Ὁ Ἑβραῖος, *Ἀνάστρεψον εἰς τὰς πόλεις σου ταύτας*. Ἀντὶ γὰρ τοῦ, *πενθοῦσα, ταύτας ἔχει*· κἀνταῦθα δὲ ἡ ἐπιθυμία τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ἐρμηνείας ἐποίησε. Τὸ γὰρ ἀλλὰ, *πένθος* μνησεί, τὸ δὲ ἐλλέ, *αὕτη*. Οὕτω δὲ νοητέον τὸ Ἑλληνικόν· Ἄνάστρεψον εἰς τὰς πόλεις σου, ἡ πενθοῦσα, τουτέστιν, ἡ νῦν μετὰ πένθους ἀπιούσα, ἀναστρέφει μετὰ χιρᾶς.

* Ἔως πότε ἐπιστρέψεις, θυγάτηρ ἠτιμωμένη;

Ὁ Ἑβραῖος οὕτως ἔχει· Ἔως πότε διασείρης,

A commutantes tempora. At justi non ita; sed dum punirentur, mentem erigebant, quemadmodum apostoli: in peccatis vero ita rubore suffundebantur, ut non solum ipso peccatorum tempore, sed etiam eo elapso, punitioequè remissa ingemiscerent, et lamentarentur.

Et post pauca : *Ingemui in diebus confusionia mea.*

Hæc peccatorum est medicina, gemitus, partim quidem in eadem labi non sinens, partim vero quod est factum abstergens.

Et ostendi tibi.

Vides quantum bonum sit peccata agnoscere? magis nos Deo subjectos reddit. Non, inquam, peccare, sed post peccatum, agnoscere.

* VERS. 20. *Filius es dilectus Ephraim mihi.*

Hoc est, honorabilis filius sive pretiosus. *Parvulus delicatus*: hoc est parvulus, quo delectabar; sumpsit autem metaphoram ex parentibus, qui cum parvulis infantibus ludunt. *Recordans recordabor ejus.* Hebræus: *Idcirco patefacta sunt viscera mea super eum, et miserebor ejus, dixit Dominus. Idcirco visitavi eum.* Hoc est, propter benevolentiam qua eum prosequor, non sustinui videre illum in calamitatibus.

Vides quam mutatus sit? Sceleratum hostem, inimicum filium dilectum, ne tantum esset res naturæ, et filium nobilem et generosum.

VERS. 21. *Statue tibi Sionim speculatores.*

Sionim interpretatur Signa. Ait igitur, Signa viam, tanquam speculatores ponas in ea, per hanc enim reverteris.

* *Fac vero ipsi pœnam.*

Obscure positum est apud Græcum. Etenim Hebræus ita legit, *Statue tibi signa*, pro *pœnam*, et forte juxta Græcum hic esse poterit sensus: *Constitue speculatorem*, hoc est signum, unde præteristi pœnis multata, ut rediens virtutis agnoscas magnitudinem. Sciendum autem, in Hebræo, *pœnam* non exstare.

* *Da cor tuum in humeros tuos, viam in qua ambulasti.*

Hoc est, corde tuo apprehende viam hanc, quam ambulas, rebus adversis afflicta.

* *Revertere in civitates tuas lugens.*

Hebræus, *Reverters ad civitates tuas has*. Pro lugens enim habet *has*, et hic nominum similitudo interpretationis diversitatem induxit. Etenim, *ala luctu* significat; *ete*, hæc. Sic itaque est intelligendus textus Græcus: *Revertere in civitates tuas qui lugens*, quasi diceret, *Quæ nunc lacrymans abis, cum gaudio reverteris.*

* VERS. 22. *Usquequo converteris, filia despecta?*

Hebræus sic habet: *Usquequo distraheris, filia,*

delinquens ; vel, Semper huc et illuc vertens te, hoc est, si pœnitentiam egeris, quain citissime te a captivitate Deus reducet.

* *In plantatione nova, in salute circuibunt homines.*

Hoc est, ut novam plantationem colet te Dominus ; etenim novam posuit pro recentem. Quando autem id operabitur ? in reditu, quando tibi salutem exhibebit.

Non sicut antea, ut rursus quies sequatur, illa omnia silentio obvoluta sunt ; nulla illorum habetur ratio.

Et qui habitant.

Ubique bona, et usque ad vicinos ; justus autem et sanctus inons. Non quod lapides capiant virtutem, sed habitantes. Solet enim communicari locis habitantium fama. Vide mutationem.

* **VERS. 24.** *Et elevabitur in grege.*

Id est, tanquam grex congregabitur.

Ingens est bonum, non quando fruimur bonis, sed quando secundum Dei voluntatem, cum et illi hoc lætitiâ affert.

* **VERS. 26.** *Ideo expergefactus sum, et vidi, et somnus meus jucundus factus est mihi.*

Hæc, inquit, mihi revelata sunt, dum dormirem, et jucundum habui somnum.

VERS. 28. *Et erit sicut.*

Quanto illa studio feci, et hæc, inquit, quæ mihi sunt magis familiaria, nemo itaque non credat. Qui enim ita vehementer sum in punitionem, rem a me adeo alienam multo magis ad id quod est proprium excitior.

VERS. 29. *In diebus illis.*

Hoc idem habet etiam Ezechiel. Sed rogo, ita ne prorsus fiebat antea, et contingebat res tantæ iniquitatis ? et peccantibus parentibus, alius puniebatur ? et quomodo hæc toleranda, obsecro ? *Et paucis interjectis.* Attento his quæ dicuntur animo simus : Non dicent, inquit ; Non, inquit, nequaquam fiet, ostendens nec antea factum hoc esse ; nam si dixisset, *In diebus illis non amplius hoc fiet*, bene diceret, antea factum hoc esse. Sed quia dicit : *Non dicent ultra*, corruptæ illorum sententiæ judicium est.

VERS. 30. *Sed unusquisque in iniquitate sua morietur.*

Hæc prophetia quædam perspicua est ; cujus etiam aliquando et Paulus meminit ad Hebræos scribens : *Ubi vero remissio est peccatorum, nulla amplius oblatio pro peccato, erunt dies* ¹¹. At non dicit qui et quando, et quot post tempora. Hæc enim latere volebat.

VERS. 32. *Non justa testamentum.*

Quæro, cur tale non dedisti testamentum ? Improbavit illud, non erat perfectum. Igitur nec omnino dandum erat : homines leges ferunt, easque perpetuo firmas esse volunt. Tu vero nequaquam.

¹¹ Hebr. x, 18.

θυγάτηρ ἀμαρτάνουσα, ἢ ἀεὶ διασπρεφομένη, τουτέστιν, ἐὰν μεταγνῶς, τάχιστα σε τῆς αἰχμαλωσίας ἐπανάξει Θεός.

* *Εἰς καταρύψεσιν καιρὴν, ἐν τῇ σωτηρίᾳ περιελύσσονται ἄνθρωποι.*

Τουτέστιν, εἰς νέαν φυτείαν ἐργάσεται σε Θεός. Τὸ γὰρ, καιρὴν, ἀντὶ τοῦ, *καιρῶν*. Πότε τοίνυν τοῦτο ποιήσει ; ἐν τῇ ἐπανόδῳ, ὅτε σοὶ τὴν σωτηρίαν παρέξει.

Οὐ καθάπερ πρότερον, ὥστε ἀναπαυθῆναι πάλιν, πάντα ἐκεῖνα σεσῆγται· οὐκέτι λόγος αὐτῶν οὐδεὶς.

Καὶ ἐνοικοῦντες.

Πανταχοῦ τὰ ἀγαθὰ, καὶ μέχρι τῶν γειτόνων· δίκαιον δὲ ὅρος καὶ ἅγιον· οὐχ ὡς τῶν λίθων δεχομένων τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ τῶν ἐνοικοῦντων. Εἴθε γὰρ κοινωνεῖν τοῖς τόποις ἢ φήμη τῶν κατοικοῦντων. Ὅρα μεταβολήν.

* *Καὶ ἀρθήσεται ἐν ποιμνίῳ.*

Τουτέστι, συναγθήσεται ὡς ποιμνιον.

Μέγα ἀγαθὸν, οὐχ ὅταν ἀπολαύωμεν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ὅταν κατὰ γνώμην Θεοῦ, ὅταν καὶ αὐτὸν τοῦτο εὐφρανῆ.

* *Διὰ τοῦτο ἐξηγέρθη, καὶ εἶδον, καὶ ὁ ὕπνος μου ἡδύς μοι ἐγενήθη.*

Ταῦτα, φησὶν, ἀπεκαλύφθη μοὶ καθεύδοντι, καὶ ἡδὺν τὸν ὕπνον ἔχοντι.

Καὶ ἔσται ὡσπερ.

Μεθ' ὅσης σπουδῆς κάκεινα ἐποίησα, καὶ ταῦτα, φησὶν, ὅσα μοὶ οικειότερά ἐστι· μηδεὶς οὖν ἀπιστεῖτω. Ὁ γὰρ οὕτω σφοδρὸς πρὸς τιμωρίαν, πρᾶγμα ἀλλότριον ἐμοὶ, πολλῶ μᾶλλον διεγείρομαι πρὸς τὸ οικεῖον.

Ἐν ταῖς ἡμέραις.

Τοῦτο καὶ Ἱεζκιήλ φησὶν. Ὅπως γὰρ ἐγένετο πρότερον, καὶ συνέβαινε πρᾶγμα τοσαύτης ἀδικίας γέμον, εἰπέ μοι ; καὶ πατέρων, ἀμαρτανόντων ἕτερος ἐκολάζετο ; καὶ ποῦ ταῦτα ἀνεκτὰ, εἰπέ μοι, *Καὶ μετ' ὀλίγα*· Προσχωμὲν τοῖς λεγομένοις. Οὐ μὴ εἴπωσιν· εἶπεν, οὐκ εἶπεν, οὐ μὴ γένηται, δεικνὺς ὅτι οὐδὲ πρὸ τούτου ἐγένετο. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν· *Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκέτι οὐ μὴ γένηται τοῦτο*, καλῶς ἂν εἶπες, ὅτι πρὸ τούτου ἐγένετο. Εἰ δὲ λέγει, *οὐκέτι οὐ μὴ εἴπωσι*, τῆς διεφθαρμένης αὐτῶν ψήρου κρίσις ἐστὶν.

Ἄλλ' ἢ ἕκαστος ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀμαρτίᾳ ἀποθανεῖται.

Προφητεία τίς ἐστι καὶ σαφής, περὶ ἧς καὶ Παῦλος ἐπεμνήσθη ποτὲ, ἐπιστελλῶν Ἑβραίοις· Ὅσον δὲ ἄφροσις ἀμαρτημάτων, οὐκέτι προσφορά περὶ ἀμαρτίας ἔσται καιρός· καὶ οὐ λέγει ποῖος, καὶ πότε, καὶ μετὰ πόσον χρόνον. Ἐβούλετο γὰρ αὐτὰ συνεστιάσθαι.

Κατὰ τὴν διαθήκην.

Εἰπέ, διὰ τὴν οὐ τοιαύτην διαθήκην δίδως ; Κατέγνω αὐτῆς ; ἀτελεὶς εἶχεν. Οὐκοῦν οὐδὲ παρὰ τὴν ἀρχὴν δοθῆναι ἔδει· ἄνθρωποι νόμους τιθέασιν, καὶ βούλονται διὰ παντὸς εἶναι κυρίου, οὐ δὲ οὐκέτι.

*Οτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλησα αὐτῶν. Καὶ μετ' ὀλίγα· Βούλεσθε παραγάγω τὰ ἀποστολικὰ βήματα, ἀδιάστως συμφωνοῦντα τοῖς εἰρημένοις; Τί βιάζεσθε ἐπιθεῖναι ζυγόν, ὃν οὐκ ἴσχυσαν οἱ πατέρες ὑμῶν βαστάσαι; Ὁρᾶς ὅτι διὰ τοῦτο χάρις, ἵνα κατὰ χάριν γένηται εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν.

*Οτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν.

Τὸ γὰρ μὴ ἐμμένειν, καὶ παραβῆναι ταῦτόν. Ἄρα οὖν εἰς ἐστὶ ὁ τὴν καινὴν καὶ τὴν παλαιὰν διδούς.

* Διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα, μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, φησὶ Κύριος, διδούς τοὺς νόμους μου εἰς τὴν διάνουαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν γράψω αὐτούς.

Ὁ γὰρ Μωσῆς ἐκέλευσε πᾶσιν ἀναγινώσκεισθαι τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ διὰ ἑπτὰ ἐτῶν. Λέγει τοίνυν, ὅτι Τσαυτὴν αὐτοῖς τὴν εἰδησιν παρέχω τὴν ἐμὴν, ὥστε μὴ δεῖσθαι ἀναγνώσεως, ἐπὶ δὲ τῆς διανοίας ἔχειν τὴν περὶ τὰ κατὰ σπουδὴν.

Οὐδαμοῦ τῶν ἐθνῶν μέμνηται, ἵνα μὴ δῶ πρόφασιν αὐτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς φησιν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

Διδούς δώσω.

Εἰπέ, ποῦ τοῦτο γέγονε; καὶ γὰρ γραπτὸς ὁ νόμος ἦν· ἐπιθεῖν ἡμῶν [ἡμῖν] ἐπίδειξις Πνεύματος μυρταίου. Οὐδὲν ἔγγραφον παρέδωκεν ὁ Ἰησοῦς· Ἐκείνος ὑμᾶς ἀναμνήσει πάντα. Οὐχὶ λίθιναι πλάκες, οὐδὲ γράμματα ἐγκεχαράμενα, ἀλλ' ἡ διάνοια αὐτῶν στήλη τῷ νόμῳ τῷ παρ' αὐτοῦ γενήσεται.

Καὶ ἐπὶ καρδίας.

Καὶ γὰρ ὄρα· ἀπὸ μὲν τῆς πλακὸς οὐκ ἦν πάντας εἰδέναι, ἀπὸ δὲ τῶν ἀποστόλων πάντες ἐμψυχοὶ στήλαι περιήσαν τὴν οἰκουμένην, φέροντες ἐν ἑαυτοῖς τοῦ Θεοῦ τὰ γράμματα ἅπερ εἶχον, ἃ ἐχάραξεν οὐ κάλαμος, οὐ μάλαν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεός. Ὅρα ἰσοτιμίαν Πατρὸς καὶ Πνεύματος· ἐκεῖναι τῷ ἀκτύλῳ τοῦ Θεοῦ αἱ πλάκες ἐγκεχαράμεναι, αὗται τῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος· κἀκεῖναι μὲν συνετρέθησαν, ἐκ προοιμίῳν δηλοῦνται τὸ τέλος, καὶ τύπος τὸ γενόμενον ἦν, καὶ ὅτι λήξει ποτὲ ὁ νόμος, καὶ ὅτι συνετρέψουσι τὸν ζυγὸν ἑαυτῶν. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ἔμειναν αἱ πλάκες ἐκεῖναι, ὑπὸ παντὸς ἀνάλωτοι τοῦ χρόνου γενόμεναι.

Καὶ οὐ μὴ διδάξουσι.

Τίς οὖν χρεια διδασκαλίας, εἰπέ μοι; εἰς ποίαν χώραν ἀπελθεῖν βούλει, εἰς ποίαν θάλασσαν, εἰς ποίαν γῆν; Εἰς τὴν βάρβαρον, εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς πόλεις, εἰς δαικον, ἐκεῖ τὸν σταυρὸν εὐρήσεις, καὶ ἀκούση μυστρία διηγήματα· καὶ ἔρημος, καὶ οἰκουμένη, καὶ ὄρη, καὶ ὑπὸ πεδία τὸν Χριστὸν βοᾷ. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καθ' ἅπερ γὰρ ὁ ἥλιος οὗτος οὐ τοῖς μεγάλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς μικροῖς φαίνεται, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης μικρῶν, μεγάλων, δούλων, ἐλευθέρων,

¹¹ Act. xv, 10. ¹² Matth. xv, 24. ¹³ Joan. xiv, 26.

A Quoniam ipsi non perstiterunt in testamento, ego quoque neglexi eos. Et paucis interjectis. Vultis in medium asseram Apostoli ea verba, cum his dictis plane congruentia: *Ut quid tentatis jugum ponere, quem non potuerunt patres vestri portare* ¹¹? Vides ideo datam gratiam, ut per gratiam fieret fortitudo promissionis.

Quia ipsi non perstiterunt.

Nam non insistere et prævaricari idem est. Ergo unus est qui novum vetusque tradidit.

* Vers. 33. *Disponam domui Israel, et domui Juda, post dies illos, ait Dominus, dans leges meas in mentem eorum, et in pectore cordis eorum scribam eas.*

Moyses namque præceperat ut omnibus legeretur lex, et per septem annos. Ait igitur: Talem tantamque meam eis tribuam scientiam, ut illis nullo modo lectione opus sit; quoniam intelligentiam habebunt eorum quæ ad studium sunt bonorum.

Nullam gentium memoriam facit, ne occasionem illis præberet; sicut et Christus ait: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel* ¹².

Dans dabo.

Dic, ubi factum hoc est? scripta quippe fuit lex: nobis enim ad ostendendum spiritum innumera sunt testimonia. Nihil scriptum tradidit Jesus: *Ille vos docebit omnia* ¹³. Non lapidæ tabulæ, non litteræ incisæ, sed eorum mens legi ab ipso latæ columna fiet.

Et in corde.

Vide enim: e tabula quidem scire omnes non poterant, ab apostolis vero omnes animatæ columnæ circuibant terram, secum ferentes litteras quas habebant, quas impressit, non calamus, non atramentum, sed ipse Deus. Considera æqualitatem honoris Patris, et Spiritus, illæ digito Dei inscriptæ tabulæ, hæc gratia Spiritus; et illæ quidem fractæ sunt, ab ipso exordio finem significantes, et figura hoc erat, fore aliquando legis finem, et illos jugum suum fracturos esse; hic vero nihil tale, sed tabulæ illæ manserunt, nulla temporis injuria conterendæ.

Vers. 34. *Et non docebunt.*

Quid igitur opus est instructione? quam regionem petere vis? quod mare, quam terram? Barbaram, Græcam, urbes, deserta; ibi crucem invenies, sexcentasque audies narrationes, et desertum, et terra habitata, et montes et plani campi Christum intonant. *Et paulo post.* Sicuti sol hic non magnis tantum, sed et parvulis splendet, sic et justitiæ Sol parvorum, grandium, servorum, liberorum, principum, subditorum, regum, privatorum, infantium,

senum, omnium animos lumine cognitionis illustravit.

Quia omnes intelligent me.

Solum regenerationis lavacrum hoc largitur. Vidisti certum hujus legis signum? lex vero non ita: *Quoniam cognoscent me omnes*: non enim ad labores et sudores vocantur, sed ad peccatorum suorum remissionem, et iniquitatum oblivionem.

Non enim omnes qui ex Israele sunt, Israelitæ sunt; nec quia sunt semen Abrahamæ, omnes filii 15.

De quibus ergo Israelitis loquatur audi: Si erit, ait, numerus filiorum Israel veluti arena maris, residuum salvabitur 16. Accuratius vero beatus Paulus hoc interpretans ait: *Non ejecit Deus populum suum: etenim et ego Israelita sum e semine Abraham, tribu Benjamin 17*; vidisti reliquias, apostolos, eos, qui ab ipsis sermonem receperunt, Israelitas, tria millia 18, et quinque millia multitudinem, de qua in Actibus narratur.

Vers. 35. *Hæc dicit Dominus.*

Opera sua enarrat, ut dictis fidem pariat.

* Vers. 36. *Si cessaverint leges hæc a facie mea, dicit Dominus, et genus Israel cessabit esse gens ante faciem meam cunctis diebus.*

Leges creationis inquit, de illa enim est sermo: quemadmodum, ait, fieri non potest ut determinationes latæ in creationem commutentur, sic nec promissio facta circa Judæos propter Abraham.

* Vers. 37. *Si elevari poterit cælum sursum, et si humiliabitur fundamentum terræ infra, et ego reprobo omne genus Israel, ait Dominus, propter omnia quæ iecerunt.*

Hoc est, si sublimitas cæli elevari poterit, et profunda terræ investigari, fieri potest ut et ego abjiciam genus Israel: ac si diceret: Ita hæc se habebunt. Ut jam in iis quæ supra memoravi, facto comprobavi, quæ obediunt persistendo in sibi positis terminis, sic et promissio Abraham facta, erit immutabilis. Etenim neque nunc, licet permiserim ut captivi abducerentur, pactum cum eo initum violavi.

* Vers. 38. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et edificabitur civitas Domino a turri Ananiel usque ad portam anguli. Et quæ sequuntur.*

Hoc est, a turri Ananiel. Civitatisque magnitudinem exponere intendit, et eam majorem futuram ac prius esset. Ananiel autem erat quidam dux.

* Vers. 39. *Et exibit ultra spes funicularum dimensionis ejus.*

Mensuras narrat civitatis, hoc est, ab angulo directe rotendetur, cum spes esset bona, illam ad

ἀρχόντων, ἀρχομένων, βασιλέων, ιδιωτῶν, νηπίων, πρεσβυτῶν, τὰς ἀπάντων κατήργασε ψυχὰς τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως.

* *Ὅτι πάντες εἰδήσουσί με.*

Τοῦτο τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας χαρίζεται μόνον. Εἶδες ἀκριβὲς σύμβολον τοῦ νόμου; ὁ δὲ νόμος οὐχ οὕτως· διότι εἰδήσουσί με πάντες· οὐ γὰρ ἐπὶ πόνους καὶ ἰδρωτάς καλοῦνται, ἀλλ' ἐπὶ συγχώρησιν τῶν πεπλημμελημένων αὐτοῖς, ἐπὶ ἄμνηστίαν τῶν ἡμαρτημένων.

Ὁ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, Ἰσραὴλ· οὐδ' εἰσι σπέρμα Ἀβραάμ, πάντες τέκνα.

Περὶ πόλων οὖν λέγει Ἰσραηλιτῶν, ἄκουσον· Ἐὰν ᾗ, φησὶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται. Ἀκριβέστερον δὲ ὁ μακάριος Παῦλος ἐρμηνεύων αὐτὸ, λέγει· Ὁὐκ ἀπόσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμι, σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν. Εἶδες τὸ κατάλειμμα, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἀπ' αὐτῶν δεξαμένους τὸν λόγον Ἰσραηλιτάς, τοὺς τρισχιλίους, καὶ πεντακισχιλίους, τὸ πλῆθος τὸ ἐν ταῖς Πράξεσιν ἐμπεφρόμενον.

Οὕτως εἶπε Κύριος.

Λέγει τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἵνα ἀξιόπιστα τὰ λεγόμενα ποιῇ.

* Ἐὰν παύσονται οἱ νόμοι οὗτοι ἐκ προσώπου μου, φησὶ Κύριος, καὶ τὸ γένος Ἰσραὴλ παύεται γενέσθαι εἰς ἔθνος κατὰ πρόσωπόν μου πάσας τὰς ἡμέρας.

Νόμους τοὺς τῆς κτίσεως λέγει· περὶ γὰρ αὐτῆς διαλέγεται· ὡς οὐκ ἐνδέχεται με, φησὶ, ἀναστρέφαι τοὺς ἐν τῇ κτίσει θεθέντας ὄρους, οὕτως οὐδὲ τὴν πρὸς Ἰουδαίους διὰ τὴν πρὸς Ἀβραάμ ἐπαγγελίαν.

* Ἐὰν ὑψωθῇ ὁ οὐρανὸς εἰς τὰ μετέωρα, καὶ ἐὰν ταπεινωθῇ τὸ ἔδαφος τῆς γῆς κάτω, καὶ ἐγὼ ἀποδοκίμῶ πᾶν τὸ γένος Ἰσραὴλ, φησὶ Κύριος, περὶ πάντων ὡς ἐποίησαν.

Τουτέστιν, ἐὰν δυναθῇ τὸ ὕψος μετρηθῆναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ βάθη καταληφθῆναι τῆς γῆς, ἐνδέχεται καμὲ ἀποποιήσασθαι τοῦ Ἰσραὴλ τὸ γένος. Ἴνα εἴπῃ· Ὡς ταῦτα, οὕτως ἀνωθεν ποιῆσαι ἔδοξίμασα, καὶ γινόμενα διέμεινε τοῖς τεθεῖσιν ὄροις ἐπόμενα, οὕτως ἔσται καὶ ἡ πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἐπαγγελία ἀμετάπτωτος. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ νῦν διὰ τὴν τούτων αἰχμαλωσίαν παρέβην τὴν πρὸς ἐκείνον συνθήκην.

* Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, φησὶ Κύριος, καὶ ὁκοδομηθήσεται πόλις τῷ Κυρίῳ ἀπὸ πύργου Ἀνανιήλ, ἕως τῆς πύλης τῆς ῥωρίας, καὶ τὰ ἔξῃς.

Τουτέστιν, ἀπὸ τοῦ πύργου Ἀνανιήλ. Βούλεται δὲ εἰπεῖν τῆς πόλεως τὸ μέγεθος, καὶ ὅτι μείζων ἔσται, ἢ πάλαι ἐτύγγανεν οὔσα. Ἀνανιήλ δὲ τις ἦν τῶν στρατηγῶν.

* Καὶ διεξιλεύσεται ἐτι ἐλπὶς τῶν σχοινίων τῆς διαμετρήσεως αὐτῆς.

Τὰ μέτρα λέγει τῆς πόλεως, τουτέστιν, ἀπὸ τῆς ῥωρίας ἐπ' εὐθείαν καθίσταται, ἐλπίδος οὔσης χρῆ-

15 Rom. ix, 6. 16 Isa. x, 22; Rom. ix, 27. 17 Rom. xi, 1. 18 Act. ii, 41. 19 Act. iv, 4, 8.

στῆς, ὡς περιαιωθείσεται τὸ προκείμενον, Θεοῦ Α συνεργούντες.

* Ἔως βουνοῦ Γαρίβ (βνομα τόπου)· και περικυκλώθησεται τῷ Γοαθή (πάλιν βνομα τόπου).

* Καὶ πᾶσαν τὴν κοιλάδα τῶν Φααγαρίμ και τὴν σποδιὰν Φααγαρίμ.

Τουτέστιν, ἐνθα τὰ νεκρὰ ρίπτεται. Καὶ τὴν σποδιὰν, ἀντὶ τοῦ, καὶ τὰ κοθέσια [Ισ. νεκροθέσια]. Τὸ αὐτὸ δὲ σημαίνει καὶ τὸ ἐπαγόμενον, καὶ πᾶσαν Ἀνασαριμῶθ, ἀντὶ, τόπον κοπρίας.

* Ἔως χειμάρρου Κέδρον, ἕως τῆς γωνίας πύλης, Ἰκπων Ἀνατολῆς ἀγίασμα τῷ Κυρίῳ.

Τουτέστιν, ἀ πάλαι ἦν, ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὸ ρίπτεσθαι τὴν κόπρον, ταῦτα περιληφθήσεται εἰς τὴν πόλιν, καὶ κοσμηθήσεται, καὶ ἔσται ἅπας ὁ τόπος ἀγίασμα τῷ Κυρίῳ, τουτέστιν, ἀφωρισμένα τῷ Θεῷ. Τὸ δὲ, Ἰκπων Ἀνατολῆς, τουτέστι, τῆς πύλης τῶν Ἰκπων τῆς ἐξ Ἀνατολῆς.

ΚΕΦΑΛ. ΛΒ΄.

* Ὁ λόγος ὁ γενόμενος.

* Ὄρθς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας; τοσοῦτον ἠνέσχετο χρόνον αὐτῶν μετὰ τὴν ἀπόστασιν, καὶ τὸ παρασπονδῆσαι, καὶ οὐδὲ οὕτω γέγονε βελτίων· ἀλλὰ καὶ τῶν δεινῶν ἀπειλουμένων, ἴσος ἦν [ὁ αὐτός]· καὶ οὐκ ἤρκεσε τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸν προφήτην κατέκλεισεν εἰς δεσμωτήριον.

Καὶ Ἰερεμίας ἐφυλάσσετο.

Τίνος ἔνεκεν; εἰπέ μοι. Ἐπειδὴ λέγεις· Οὕτως εἶπε Κύριος· Ἰδοὺ δίδωμι τὴν πόλιν ταύτην. Μὴ γὰρ ἐμά τὰ ῥήματα ἐστίν; Εἰ μὲν οὖν ἐμά, φοβείσθαι αὐτὰ οὐ χροῖ· εἰ δὲ οὐκ ἐμά, δεῖ πιστεύειν ὅτι οὐκ ἐμά ἐστι, καὶ ὅτι ἀληθὴ ἔσται· Ἄλλ' ἔθος τοῦτο τοῖς ἐλεγχόμενοις λέγειν· Δήσωμεν τὸν δίκαιον, δεῖ δύσχρηστος ἡμῖν ἐστίν.

Καὶ ὁ λόγος Κυρίου.

Εἶτα ἵνα μὴ ἀπέπη, ἀγοράζει κελευσθεῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ. Τίς τοῦτο ἂν ἐποίησ; τῆς πόλεως ἀλίσκασθαι μελλούσης οὗτος ἀγρὸς ἀγοράζει. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐβούλετο πιστεύεσθαι καὶ περὶ τῶν χρηστῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐξέβη τὰ λυπηρὰ, καὶ διὰ τῶν πραγμάτων ἔδωκε πείραν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὁ Θεός, παραμυθεῖται αὐτοὺς ἐν τοῖς λυπηροῖς ταῖς ἐλπίσι τῶν χρηστῶν· καὶ οὐκέτι ῥήματα, ἀλλὰ πράγματα.

* Μηνύσας τοῦ λαοῦ τὴν ἄνοδον, πρὸς πληροφορίαν τῶν λεχθέντων προστάττει τῷ προφῆτῃ ἐγκλεισμένῳ ἐπὶ τῆς τοῦ βασιλέως φυλακῆς τὸν τοῦ Οσείου ἀγρὸν, τουτέστι, τοῦ Ἀνανιήλ, πρίασθαι, καὶ τοῦτο ποιήσας, καὶ τὰ γράμματα συντελέσας, καὶ τὴν νομὴν τοῦ ἀγροῦ δεξάμενος, προσέταξε τῷ Βαροῦχ ἐν ὄστρακίῳ σκεύει καταθέσθαι τὸ βιβλίον, μῆνυμα τοῦ αὐθις τὴν γῆν ἐν ἀπολαύσει τοῦ λαοῦ ἔσεσθαι. Τοῦ δὲ Βαροῦχ περιεστῶτος τὴν πόλιν, δεκτον γὰρ ἦν ἕτος τῆς βασιλείας Σεδεκίου, ἐν ᾧ περ ἀνελεθῶν ὁ Βαβυλωνίος ἐπολιόρχει τὴν Ἰερουσαλήμ, ἱκετεύει τὸν Θεὸν θαυμάζων ἐπὶ τῷ γενομένῳ ἢ πῶς προσέταξε τὸν ἀγρὸν λαβεῖν, εἴπερ τὴν πόλιν προοιδῶσι, καὶ ὡσπερ εἰς τινα ἀμφιβολίαν κατέστη ἐπὶ τοῖς λεχθεῖσι· λέγει· τοίνυν ἀκολούθως, ὡς τοῦ Θεοῦ

¹⁰ Sap. II, 12.

A propositum terminum perducendam, Deo opitulante.

Usque ad colles Garib (nomen loci) : et circumdabitur Goatha (iterum nomen loci).

* VERS. 40. Et omnem vallem Phaagarim, et cinerem Phaagarim.

Hoc est, quo cadavera projiciuntur. Et cinerem pro mortuorum aras. Hoc idem significat et quod subdit : Et omnem Anasarimoth : locum scilicet stercoris.

Usque ad torrentem Cedron, usque ad angulum portæ equorum Orientis sanctum Domino.

Id est, quæ prius erant, extra civitatem quo ejiciebatur stercus, hæc cingentur, et ornabuntur, et erit omnis locus sanctificium Domino, segregata scilicet Deo. Illud autem, equorum Orientis, videlicet portæ equorum, quæ Orientem versus sita erat.

CAP. XXXII.

VERS. 1. Verbum quod factum est.

Viden' Dei tolerantiam? tanto tempore eos sustinuit post defectionem violatasque pactiones; nec tamen ille melior evasit, sed et dum minæ in eum jactarentur idem erat, neque hoc satis fuit, sed et prophetam coniecit in carcerem.

VERS. 2. Et Jeremias custodiebatur.

Quamobrem dicas quæso. Quoniam dicis : Sic dicit Dominus : Ecce ego deo civitatem istam. Num verba hæc mea sunt? Si mea sunt, timenda non sunt; si vero non mea, credendum est mea non esse, veraque futura, sed mos eorum est qui redarguantur dicere : Ligemus justum, quoniam inutilis est ¹⁰.

VERS. 6. Et verbum Domini.

Deinde ne desperet, emit a Deo jussus. Quis faceret hoc? cum urbs diripienda esset, hic agros emit. Et paulo inferius. Fidem sibi etiam de bonis haberi volebat. Nam quia noxia re ipsa evenerunt, experimentoque suam Deus potentiam re ipsa ostendit, consolatur eos in adversis spe bonorum; nec amplius verba, sed facta.

* Cum populi regressum significasset, ad plenam dictorum comprobationem præcipit prophetæ in regio carcere ocluso, ut patrum agrum, Ananiel scilicet, emat; quo peracto, et scripturis confectis, atque possessione recepta, jussit Baruch ut poneret librum in vase testaceo, in signum nempe quod populus iterum illa potiturus esset terra. Verum cum Baruch civitatem circuiret, decimus enim erat annus regni Sedeciae, quo Babylonius irrumpebat, Jerusalem obsidebat, Deum exorat, de re gesta obstupescens, vel qua ratione agrum emi jussisset, si civitatem esset traditurus, et quasi dubius colloquitur de rebus dictis: continuat itaque orationem, ac si Deus ipsi responderet.

πρὸς αὐτὸν ἀποκρινομένου.

VERS. 17. *Tu qui es, Domine.*

Non temere hac voce utitur, *Qui es, Domine*. Non dici potest, Præteribit : semper potes, semper enim Dominus es. Igitur potens rerum es.

Et reddis.

Non ait, *ad tertiam et quartam generationem*, sed silentio præterit ; vult enim illis misericordiam rursus impendi. Potentiæ opus hoc est, et in præsens salvare posse, et posteros punire. Quasi diceret : Qui potes filios castigare, alios vero ex progenitoribus salvare. Quare ait : Nullum tibi verbum erit impossibile, sive libeat misereri, sive punire, sive ad longum tempus.

VERS. 19. *Deus magnæ.*

Quod apud homines divisum est, sapientia et potentia.

Oculi tui.

Et recte dixit, aperti sunt omni tempore, nunquam eos claudis ; oculus vigil, qui nullo sopore corripitur. Non potest quisquam dicere, videre te quidem, sed non retribuere. Hoc etiam in hominibus est, non tamen ita in te ; sed oculi tui super omnes vias, etiam occultas.

VERS. 20. *Qui fecisti.*

Et hoc virtutis, et justitiæ, et pietatis, et scientiæ opus est.

VERS. 23. *Et non audierunt vocem tuam.*

Et fecisti ut evenirent illis omnia mala hæc.

VERS. 24. *Ecce turba.*

Reliquum petere non audet, sed memoriam repetit eorum quæ olim pro populo facta sunt. Quid dicam non habeo ; quod mandasti feci, licet civitas captivitati tradatur.

VERS. 24. *Et factum est verbum Domini ad me dicens : Ego Dominus Deus universæ carnis, nunquid a me abscondetur omne verbum ?*

Prædicat postea civitatis excidium, et revocationem subdit, hoc prophetæ insinuans, frustra eum in mœrorem delapsam, quod agrum emisset. Etenim cum exactissimè nossem quæ post hæc futura essent, revocationem pollicitus sum, et certum tibi rerum futurarum signum esse poterunt res præsentibus. Dixi namque civitatem expilandam, et expilata est. Sic et revocationem annuntio, quodque polliceor, re ipsa præstabo.

VERS. 27. *Ego Dominus.*

Vides, hoc esse quod ille petebat, ne urbs traderetur ? At ille veluti se excusans, iniquitates locorum igni tradendorum, causamque prosequitur.

VERS. 30. *Quia fuerunt.*

Illæ, ait, quæ ad me spectabant, feci, docui, erudivi. At illi in malitiam lapsi sunt. Ostenderunt se quasi æmulatione quadam hæc fecisse, aras erexerunt in templo meo ; et cætera omnia audebant, et filios combusserunt, et naturam ipsam ignoraverunt.

VERS. 36. *Et nunc sic dixit Dominus.*

A *'Ο Ων, Κύριε.*

Οὐχ ἀπλῶς ἐπισημαίνεται, καὶ φησιν· 'Ο Ων, Δεσπότα, Κύριε. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι παρελεύσεται· δύνασαι ἀεὶ, ἀεὶ γὰρ Κύριος εἶ. Οὐκοῦν κρατεῖς.

Καὶ ἀποδιδοῦς.

Οὐ λέγει, ἐπὶ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν, ἀλλὰ τοῦτο σιγᾷ. Βούλεται γὰρ αὐτούς ἐλεθθῆναι πάλιν. Τῆς δυνάμεως τοῦτο ἔργον ἐστὶ, τὸ καὶ ἐν ταῦθα δύνασθαι σώζειν, καὶ κολάζειν τοὺς μετ' ἐκείνους. Οἶον, ὅτι δύνασαι τοὺς μετὰ ταῦτα κολάσαι, τοὺς δὲ σώσαι ἐκ τῶν προγόνων. Διὸ φησιν· Οὐδὲν ἀδυνατήσῃ σοι βῆμα, κἂν ἐλεῖσαι δέη, κἂν κολάσαι, κἂν ἐπὶ χρόνον πολὺν.

'Ο Θεὸς μέγας.

"Οπερ καθ' ἑαυτὸ κεχωρισμένον ἐστὶ παρὰ ἀνθρώποις, σοφία καὶ δυνάμει.

Οἱ ὀφθαλμοὶ σου.

Καὶ καλῶς εἶπεν, 'Ανεωγμένοι διὰ παντός εἰσιν· οὐδέ ποτε αὐτοὺς μύεις· ἄγρυπνος ὀφθαλμός, ἀκοίμητον ὄμμα. Οὐκ ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι 'Οὐρανὸς μὲν, οὐκ ἀνταποδίδωσ δέ. Καὶ αὐτὸ τοῖς ἀνθρώποις πάρεστιν, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐπὶ σοῦ, ἀλλ' εἰς πάσας τὰς ὁδοὺς οἱ ὀφθαλμοὶ σου, καὶ τὰς λανθανούσας.

'Ος ἐποίησας.

Καὶ τοῦτο δυνάμεως, καὶ δικαιοσύνης, καὶ φιληθροπίας, καὶ γνώσεως ἔργον ἐστὶ.

Καὶ οὐκ ἤκουσαν τῆς φωνῆς σου.

Καὶ ἐποίησας συμβῆναι αὐτοῖς ἅπαντα τὰ κακὰ ταῦτα.

'Ἴδου ὄχλος.

C Οὐ τολμᾷ τὸ λοιπὸν αἰτησαί, ἀλλ' ἀναμιμνήσκει τῶν προτέρων ὑπὲρ τοῦ λαοῦ γενομένων. Οὐκ ἔχω τί εἶπω· ἀλλὰ τὸ ἐπιταχθὲν ἐποίησα, καὶ τοι τῆς πόλεως ἀλούσης.

'Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με λέγων· 'Εγὼ Κύριος ὁ Θεὸς πάσης σαρκός, μὴ ἀπ' ἑμοῦ κρυβήσεται πᾶς λόγος.

Εἶτα προλέγει τῆς πόλεως τὴν ἄλωσιν, καὶ τὴν ἀνάκλησιν ἐπάγει· τοῦτο λέγων πρὸς τὸν προφήτην, ὅτι Μάτην εἰς ἀνίαν κατέστης κριάμενος τὸν ἀγρόν. 'Ακριβῶς γὰρ τὰ μετὰ ταῦτα ἐσόμενα εἰδὼς, τὴν ἀνάκλησιν ὑπεσχόμην. Σημεῖον δὲ ἔστω σοι τῆς ἀκριβείας τοῦ μέλλοντος τὰ παρόντα αὐτοῖς. 'Ως γὰρ νῦν ἔφην ἀλώσεσθαι τὴν πόλιν, καὶ γέγονε τοῦτο· οὕτως μηνύω καὶ τὴν ἀνάκλησιν, καὶ τελέσω τὴν ὑπόσχασιν.

'Εγὼ Κύριος.

'Ορᾷς, ὅτι τοῦτο αὐτὸν ἤξίου, ὥστε μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν ; ὁ δὲ μονουχι' ἀπολογούμενος, καὶ τὰ ἀμαρτήματα λέγει τῶν τόπων τῶν μελλόντων κατακαίεσθαι, καὶ τὴν αἰτίαν.

'Οτι ἦσαν.

Τὰ παρ' ἑμαυτοῦ πάντα ἐποίησα, φησιν, ἐδίδιξα, ἐπαίδευσά· οἱ δὲ εἰς κακίαν ἐξώκειλαν. 'Εδειξαν δὲ προσφιλονεικοῦντες ταῦτα ἐποιοῦν. Βωμοὺς ἔστησαν ἐν τῷ ναῷ μου· καὶ τὰ ἄλλα δὲ πάντα ἐτόλμων, καὶ τοὺς υἱοὺς κατέκαυσαν, καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ἠγνόησαν.

Καὶ νῦν' οὕτως εἶπεν Κύριος.

Ἐγὼ παραδώσω, καὶ ἀνοίσω αὐτοὺς. Καὶ βίον Ἀ θουμαστὸν ἐπιδεικνύται αὐτοῖς, καὶ καρδίαν θεοφιλῆ, ὅπερ αὖτε λέγει καὶ διαθήκην αἰώνιον. Ταῦτα τέλος ἐλήφεν. Εἰ δὲ οὐκ ἔλαβε, πότε ἔσται, εἰπέ μοι;

* Καὶ κτήσεται ἀγροὺς ἐν ἀργυρίῳ, καὶ γράψεται ἐν βιβλίῳ, καὶ σφραγισθήσεται, καὶ διαμαρτυρεῖται μαρτυρίας ἐν τῇ Βενιαμίν, καὶ κύκλωθεν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν πόλεσιν Ἰούδα, καὶ ἐν πόλεσιν τοῦ ἔθνους, καὶ ἐν πόλεσιν τῆς Σεφιλᾶ, καὶ ἐν πόλεσιν τῆς Νογέβ, ὅτι ἀποστρέψω τὰς ἀποικίας αὐτῶν, φησὶ Κύριος.

Ἄν γὰρ τρόπον ἐκτήσω σὺ νῦν ἀσφάλειαν τῆ τῆς νομῆς παραδόσει ποιησάμενος, οὕτως ἔσται καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον. Τὸ δὲ ἐν πόλεσιν τῆς Νογέβ ἀποκλείσματος τὸν τόπον ἐμήνυσε, τούτεστιν, ἐν ταῖς πόλεσιν ταῖς πρὸς νότον, ἵνα εἴπη, πανταχοῦ τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Καὶ κράξον πρὸς με.

Ὅρα, πῶς βούλεται οικειῶσαι διὰ τῆς εὐχῆς τὸν προφήτην; Ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς αὐτὸ ἔπαθε, λέγων ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις. Πῶς τοῦτο; μὴ τὸ δῶρον δώσεις αὐτοῖς τῆς θαλάσσης, καὶ βόας, καὶ πρόβατα θύσεις αὐτοῖς; Εἰ γὰρ καὶ μεγάλοι ἦσαν, ἀλλ' ὁμως ἠγνόουν.

Ἵτι οὕτως εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ περὶ οἰκίων τῆς πόλεως, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐπειδὴ ἐδέδετο ὁ Ἱερεμίας ὡς δύσφημος, καὶ βασιλεὶ ἄλωσιν ἀπειλῶν, προεῖπε δὲ τὴν ἀνάκλησιν κατὰ πρόσταγμα Θεοῦ, καὶ τῆ τοῦ ἀγροῦ νομῆ ἐθεθαίωσε τὸν λόγον, οὐδεὶς δὲ ἔτι προσεῖχε τοῖς λεγομένοις, οἰόμενοι κολακίᾳ μάλλον, ἢ ἀκριβεῖ γνῶσει τῶν μελλόντων λέγειν τὸν προφήτην ταῦτα, ὡς περ εἰς ἀδημονίαν, καὶ ἀμφιβολίαν ἐκπεσῶν διετέλει. Λέγει τοίνυν αὐτῷ ὁ Θεός, ὅτι Σκόπησον τὴν δύναμιν τὴν ἐμήν, καὶ ὡς περ παρήγαγον τὴν χτίσιν, καὶ τὰ ξιν ἐπέθηκα αὐτῇ προσνοῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ νῦν σοὶ καλέσαντι ὑπήκουσα, καὶ προλέγω τὰ μέλλοντα, καὶ τὴν ἐσομένην εὐθηνίαν, οἷς ἤχιστα ἀπιστεῖν σε προσήκει. Ἐπαρθεῖν δὲ, ὡς οὐδὲν τῶν παρὰ σοῦ λεγομένων ψευθεῖται. κατπειθῶν αὐτῶν ὡς οὐδὲ τὰ τῆς αἰχμαλωσίας μάτην ποιεῖται, ἀλλ' ἐπὶ σωφρονισμῶ τῶν κολαζομένων, ἐπάγει μετὰ τὸ τὴν ἀνάκλησιν μνηύσαι.

* Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν λέγων, Ἐραγε οὐκ ἠδέεσθη ὁ λαὸς οὗτος; Ἐλάλησεν λέγων. Αἱ δύο πατριαί, αἷς ἐξελέξατο Κύριος ἐν αὐτοῖς, καὶ ἰδοὺ ἀπώσατο αὐτοὺς, καὶ παρώξυνα τὸν λαόν μου τοῦ μὴ εἶναι ἔτι ἔθνος ἐνώπιόν μου.

Μὴ τοῦτο, φησὶ, λογίσθῃ, ὅτι τελείαν ἄλωσιν ἐπάγω τῆ πόλει, ἀλλὰ σκόπησον ὡς ἀπὸ τῶν μερικῶν συμφορῶν σωφρονέστεροι ἤχιστα γεγονασιν Ἰουδαῖοι. Οἱ γοῦν ψευδοπροφήται, φησὶ, περιόντες διαβάλλουσι με, ὡς ἐναντίον τῆ ἐμαυτοῦ πεποιηκότα ὑποσχέσει,

¹¹ Num. xi, 22.

Ego tradam, et ego eos reducam. Et admirabilia vitæ instituta illis ostendit, et cor Dei amans, quod semper inculcat, et testamentum sempiternum. Hæc finem nacta sunt. Sin minus, quando erunt, quæso?

* VERS. 44. Et possidebit agros in argento, et scribet in libro, et obsignabit, et contestabitur testimonia in Benjamin, et in civitatibus Juda, et in civitatibus montis, et in civitatibus Sephila, et in civitatibus Nogeb, quia redire faciam transmigrations eorum, ait Dominus.

Qua enim ratione, possessionis securitatem obtinuisti, juridica traditione eam stabiliens, eadem erit, et post reditum. Illud vero in civitatibus Nogeb, carceris locum indicavit, hoc est in civitatibus quæ ad austrum vergunt, ac si diceret, ubicunque in terra promissionis.

CAP. XXXIII.

VERS. 3. Et clama ad me.

Vide quomodo prophetam per orationem sibi aditium reddat? Hoc idem et Moyzes passus est in promissionibus, dicens: Nunquid maris opsonium dabis illis, et boves, et pecora cædes illis¹¹? Nam et si magni erant, ignorabant tamen.

VERS. 4. Quia sic dixit Dominus Deus Israel de domibus urbis, et quæ sequuntur.

Jeremias cum vincus esset ut homo infamis, et revocationem prædixisset, sermonemque suum agri possessione confirmasset; et nihilominus nullus adhuc esset, qui ejus attenderet dictis, quod censerent prophetam ea dicere potius ad adulationem, quam ex eximia rerum futurarum cognitione, incidens in summum animi mœrorem, maxima angebatur ambiguitate. Dicit igitur illi Deus: Potentiam meam considera, modum quo res creatas produxi, ordinem quo eas disposui, hominum curam gerens, et nunc invocantem te exaudi, et futura prædico, rerumque omnium abundantiam, quibus æquum fuisset ut persuadereris, et animo fideres nullum sermonibus tuis futurum mendacium: persuasum enim reddens, captivitatē haud frustra illatam, sed ut castigati resipiscerent. Tum revocationis nuntium affert.

* VERS. 23-24. Et factum est Verbum Domini ad Jeremiam, dicens: Nunquid non erubuit populus hic? Locutus est, dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Dominus in ipsis, et ecce expulit eas, et populum meum irritavi, ut non sit ultra gens coram me?

Ne hoc mente, ait, concipias, me excidium extremum illaturum civitati; sed considera quomodo Judæi particularibus calamitatibus nunquam prudentiores facti sunt. Falsi itaque prophetæ circumeuntes accusant, quod contraria iis quæ pro-

misissent fecerim, sed cum elegerem duas cognationes, id est duo regna, Judæ scilicet, et Ephrem, modicæ promissionis meæ habita ratione expulerim multitudinem : per quæ abduxerunt populum, cultusque pietatem omnino commutarunt. Justum itaque est ut de impietate hac ab illis pœnas sumerem, quo mente saniores effecti, terram, ut congruum est, incolant, quam pollicitus sum patribus.

VERS. 25. *Hæc dicit Dominus : Si non esset testamentum meum diei ac noctis, terminos cœli et terræ non posuissem. Equidem et semen Jacob, et David servi mei projecissem, ut non assumerem principes de semine ejus.*

Sensus est : Quemadmodum cum hominibus promiserim constitutum in creatione ordinem servare, semperque hiemem et æstatem, ver et autumnum vicissim succedere, ad hanc diem inviolatam meam servant promissionem ; sic pollicitus Davidi semen ejus semper regnaturum, non mentiar. Quidam vero, diei et noctis terminos cœli et terræ non posuissem sic interpretati sunt : Non utique creassem cœlum et terram, ni diem et noctem esse voluissem ; sed quemadmodum, ab initio proposita mihi diei ac noctis successione, naturam produxi cœli et terræ, nec solvi unquam quod mihi in creatione proposui, sic et promissionem David factam nunquam irritam faciam. Cum Deus hisce persuasum reddidisset prophetam, præcipit illi ut urbis excidium regi Sedecia annuntiet, addatque causam quod eos non pœniteat rerum gestarum, violentque pacta cum Deo inita : arguitque ipsos ex eo quod denuo revocarit eos qui causa obtinendæ libertatis, secundum legem juraverant, subdit.

CAP. XXXIV.

VERS. 4. *Non morieris.*

Ut saltem ita respiraret ; hoc enim factum est, eo Babylonem abducto ; nam et summa illic pace positus est, ut Dei pietatem agnosceret, utque doloris nuntios æquiori ferat animo, plangent te.

VERS. 8. *Verbum quod factum est.*

Lex erat antiqua, Hæbræum sex annis servire²². Volebat enim Judæos pios esse in omnes. Sed cum nollent, interim ad hoc attrahere voluit, ut contribulibus parcerent. Quid ergo fit ? convenientes jurjurando se omnes alligarunt, et pactum inierunt coram sacerdotibus, optimatibus cæterisque omnibus omnes, ipso etiam Sedecia præsentem, ut fieret hoc, singulique servum et servam dimitterent. Deinde pœnituit eos facti, et voluerunt eos esse servos et ancillas.

VERS. 12. *Et factum est verbum Domini ad Jeremiam.*

Prius debitoribus constitutis, legem illis tuli, e servitute liberavi, idque ut illi quoque agerent

Α και ὡς ἐκλεξάμενος τὰς δύο πατριάς, τουτέστι τὰς δύο βασιλείας, τὴν τε τοῦ Ἰουδα, καὶ τοῦ Ἐφραΐμ, μικρὰ τῆς ἑαυτοῦ ὑποσχέσεως φροντίσας ἀπωσάμην τὸ πλῆθος· ἀφ' ὧν εἰς τε ἐμὴν καταφρόνησιν, καὶ παντελεῖ τῆς εὐσεβείας μεταβολὴν ἤγαγον τὸν λαόν· ὥστε δίκαιόν ἐστιν, αὐτοὺς καὶ ὑπὲρ ταύτης τῆς ἀσεβείας δοῦναι δίκην, ὡς ἂν σωφρονέστεροι γενόμενοι, μετὰ τοῦ προσήκοντος τὴν γῆν οἰκῶεν ἢν τοῖς πατράσιν ἐπηγγειλάμην.

Tὰδε λέγει Κύριος· Εἰ μὴ τὴν διαθήκην μου ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἀκριβάσματα οὐρανοῦ καὶ γῆς οὐκ ἔταξα. Καί γε τὸ σπέρμα Ἰακώβ, καὶ Δαβὶδ τοῦ δούλου μου, ἀποδοκιμῶ τοῦ μὴ λαβεῖν ἀρχοντας ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ.

Η μὲν οὖν ἔννοια αὕτη, ὅτι ὡσπερ ὁ ἐπαγγελάμενος τοῖς ἀνθρώποις, μὴ διαλείπειν τὴν ἐν τῇ κτίσει τάξιν, ἀλλ' εἰσαεὶ ἕσσεσθαι χειμῶνα καὶ θέρος, ἔαρ καὶ μετόπωρον μέχρι τοῦ νῦν διέτελεσα φυλάτων τὴν ἑμαυτοῦ ὑπόσχεσιν· οὕτως ἐπαγγελάμενος τῷ Δαβὶδ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ εἰσαεὶ βασιλεύειν, οὐ διαψεύσομαι. Τινὲς δὲ τὸ, ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἀκριβάσματα οὐρανοῦ καὶ γῆς οὐκ ἔταξα, οὕτως ἠρμήνευσαν, ὅτι οὐκ ἂν ἐποίησα οὐρανὸν καὶ γῆν, εἰ μὴ ἡμέραν καὶ νύκτα ἔβουλόμην εἶναι· ἀλλ' ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς προθέμενος διαδοχὴν εἶναι ἡμέρας καὶ νυκτὸς, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς τὴν φύσιν παρήγαγον, καὶ οὐ διέλυσα τὴν ἐπὶ τῇ κτίσει πρόθεσιν, οὕτως οὐδὲ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν πρὸς Δαβὶδ διαλύσω. Εἶτα ἐν τούτοις πείσας τὸν προφήτην ὁ Θεὸς, παρακελεύεται αὐτῷ τὴν ἄλωσιν τῆς πύλεως μνηῦσαι τῷ βασιλεὶ Σεδεκίᾳ, καὶ αἰτίαν προσθεῖναι, ὡς ἀμεταμέλητα πταίουσι, καὶ παραβαίνουσι τὰς ἐπὶ Θεοῦ συνθήκας γενομένας· καὶ ἐλέγχει αὐτοὺς, ἐξ ὧν ἀπήλαυσαν ἐλευθερίας κατὰ νόμον ὠμομόχοτας, τούτους πάλιν ἀνεκαλέσαντο, καὶ ἐπάγει.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'.

Οὐκ ἀποθαρῃ.

Ἵνα κἂν οὕτως ἀναπνεύσῃ· τοῦτο γὰρ γέγονεν ἀπενεχθέντος εἰς Βαβυλῶνα αὐτοῦ· καὶ εἰρήνης ἔτυχε πολλῆς, ἵνα μάθῃ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἵνα εὐπαράδεκτα γένηται τὰ λυπηρά, κλαύσονται σε.

Ὁ λόγος ὁ γενόμενος.

Νόμος ἦν παλαιὸς, τὸν Ἑβραίων ἐξ ἑτη δουλεύειν. Ἐβούλετο γὰρ πρὸς πάντας ἀνθρώπους φιλανθρωπὸς εἶναι τοὺς Ἰουδαίους. Ἄλλ' ἐπειδὴ μὴ ἤθελον, τῶς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν συγγενῶν ἀφέλκεται καὶ ἐπάγεται. Τί οὖν γίνεται ; συνελθόντες ὄρκους ἔθεντο, καὶ σπονδὰς ἐποίησαντο ἐπὶ τῶν ἱερέων, ἐπὶ τῶν ἀρχόντων, ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἅπαντες, τοῦ Σεδεκίου μεταξὺ τῶν γιγνομένων ὄντος, ὥστε γενήσεσθαι τοῦτο, καὶ ἕκαστον, ἀφεῖναι τὸν δούλον καὶ τὴν δούλην. Εἶτα μετενόησαν ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις, καὶ εἶσαν αὐτοὺς εἰς παῖδας καὶ παιδίσκας.

Καὶ ἐγενήθη λόγος Κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν.

Πρῶτον ὑπειλέτας καταστήσας, οὕτως ἐνομοθέτησα· δουλείας ἀπέλλαξα, καὶ τὰ αὐτὰ ποιεῖν ἐκέ-

²² Exod. xxi, 2.

λεον· μισθὸν ἀπήθουν τῶν εὐεργεσιῶν. Μὴ γὰρ Ἀ δωρεὰν τοῦτο ἐπραξα ; Ὅτε καλῶς ἔλαβον τῆς δουλειᾶς τὴν πείραν, τότε αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀφῆσιν ὤρμησα. Τί οὖν εἶποι τις ἄν; φιλοσοφώτεροι Ἰουδαῖοι ἡμῶν. Καί μετ' ὀλίγα· Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐπτά συν-εχώρησεν ἔτη, ἔνταῦθα δὲ καθόλου τὴν δουλείαν ἀνέ-λεν. Οὐκ ἔστι δούλος, οὐκ ἔστιν ἐλεύθερος.—Καί μετ' ὀλίγα· Ἴνα μὴ βραθυμοτέρους τοῦτο τοὺς δούλους ἐργάσθαι, Μὴ καταφρονεῖτε αὐτῶν, ὅτι ἀδελφοὶ εἰσιν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβάνομενοι, φησίν.

Καί ὑπεστρέψατε.

Οὐχὶ τὴν εἰς ἐκείνους ἀδικίαν ἐκδικῶ γενομένην μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ νόμου παράβασιν.

* Ὑμεῖς οὐκ ἠκούσατέ μου.

Τὸ πᾶν ἡμῖν περὶ τῆς εὐσεβείας κινδυνεύεται. Τί οὖν, φησὶ; χαλεπὴ ἢ τιμωρία, θάνατος ἀντὶ δουλείας, B καὶ τίνος ἔνεκεν οὕτως ἀμείβεται; ὄρκοι παρεδόθησαν, σπονδαὶ κατεπατήθησαν, αὐτὸ τὸ μέγα καθυβρίσθη ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὅταν ἴδῃς αὐτοὺς διασπειρομένους, μὴ τὴν εἰς τοὺς δούλους γενομένην ἀδικίαν ἐνοήσῃς μόνον, ἀλλὰ προστίθει καὶ τὸν ὑβρισμένον Θεὸν δι' ἐκείνων, καὶ οὐδὲ τὴν ἀξίαν βψεὶ δίκην ὑπομένοντας.

Ἰδοὺ ἐγὼ καλῶ ὑμῖν ἀφῆσιν, φησὶ Κύριος. Εἶτα μετὰ βραχεία. Καί δώσω τοὺς ἀνθρώπους τοὺς παρεληλυθότας τὴν διαθήκην μου, τοὺς μὴ στήσαντας τοὺς λόγους μου τῆς διαθήκης μου, ἧς ἐποίησαν κατὰ πρόσωπόν μου τὸν μόσχον, δι' ἐποίησαν εἰς δύο, καὶ διεῖλον διὰ μέσου τῶν διχοτομημάτων αὐτῶν, τοὺς ἀρχοντας Ἰούδα, καὶ C τοὺς ἀρχοντας Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὰ ἑξῆς.

Τῆς συνθήκης τὸ εἶδος τέθεικεν ὁ προφήτης, ἐναργέστερον τὸν ἔλεγχον ποιούμενος· μόσχον γὰρ θύσαντας τῷ Θεῷ καὶ διχῆ διελόντες, διεῖλον διὰ μέσου, καὶ προσκεκομικότες τὰ διχοτομήματα, συνέθεντο ἀπολύσειν κατὰ τὸν νόμον τοὺς παῖδας ἐλευθέ-ρους τῷ Θεῷ, ὑποσχόμενος τοῦτο ποιήσειν, ὡς δὴ ἐξηλεύθμενοι τὸ Θεῖον ἐπὶ τῇ προκειμένῃ ὀργῇ. Εἶτα ἐκ τῆς τῶν ψευδοπροφητῶν αἰτίας, ὡς οὐκ ἔργιζόμε-νου Θεοῦ μεταγράφοντες ἀνεκαλέσαντο τοὺς ἀπολυ-θέντας. Ὅργισθεις τοίνυν ὁ Θεὸς τὸν ἔλεγχον ποιη-σάμενος, ἀπειλεῖ αὐτοῖς τὴν ἄλωσιν. Εἶπη δ' ἂν τις δικαίως, ὡς κάκεινα τὰ τῆς ἀνακλήσεως ῥήματα καθ' ἃν καιρὸν ἀμείνους ἔδοξαν γενέσθαι, ὑπέσχετο D ὁ Θεός· ὅθεν καὶ ὁ προφήτης ὡς ὄρων αὐτοὺς μετα-θεσλημένους, εἰς ἀπορίαν κατέστη, περιορχουμένης τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς πείθων αὐτὸν, καὶ τὴν ἄλωσιν προεῖπε, καὶ ἤλεγξε τὴν γνώμην τῶν σχηματιζομένων τὴν εὐσέβειαν.

Τὴν πόλιν οὐδὲν ἕτερον ἐποίησεν ἐν πολιορκίᾳ εἶναι, ἀλλ' ἢ τὸ μὴ μείναι τὰς συνθήκας, καὶ τὰς πρὸς τοὺς Βαρθάρους τῷ Σεδεκίᾳ γεγενημένας. Τί τούτων γένοιτ' ἂν ἀναισθητότερον; Ἐπιορκία τὴν πόλιν εἶλε, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ νόσημα γίνεται, μονου-οὐχὶ φιλονεικοῦντες τῷ Θεῷ ταῦτα ἐποιοῦν. Ὅσοι κέχρησθε τοῖς ὀρκοῖς, καὶ παραβαίνετε τούτους, ὄρατε τὰς τιμωρίας.

²² Galat. III, 18. ²³ Exod. XXI, 2.

præcepti : rependi mihi pro collatis beneficiis posce-
bam. Num enim id gratis egi? Ubi servitutis expe-
rimentum probe cœperunt, tunc eos ad dimissionem
hortatus sum. Quid igitur quispiam dixerit? Judæi
sapientiores nobis. Et paucis annexis. Ibi enim
septem annos permisit : hic autem omnino servi-
tutem exegit : Non est servus, non est liber²². — Et
post pauca. Segniores hoc efficeret servos; nolite
eos contemnere, inquit, fratres enim sunt, qui be-
neficio afficiuntur.

VERS. 16. Et reversi estis.

Non ulciscor tantum, quod inique cum illis actum
est, sed et legis transgressionem.

VERS. 17. Vos non audistis me.

De summa pietatis agitur. Quid igitur? gravis,
inquit, punitio, mors pro servitute, et cujusnam rei
gratia ita rependitur? jusjurandum violatum, pacta
conculcata sunt, ipsum Dei magnum nomen affe-
ctum injuria. Cum ergo videris eos dispersos, non
tantum factam in servos iniquitatem cogites, sed
addito et Deum per illos contumelia affectum, et
videbis eos luere pœnas citra meritum.

* VERS. 17. Ecce ego voco vobis dimissionem, ait
dominus. Et post pauca. [VERS. 18.] Et dabo homines
qui transgressi sunt testamentum meum, qui non sta-
bilierunt sermones testamenti mei quod fecerunt ad
faciem meam, vitulum quem conciderant in duas
partes, et transierunt per medium divisionum earum
principes Juda et principes Jerusalem : et quæ se-
quuntur.

Fœderis formam proposuit propheta, clariorem
inferens redargutionem : cum enim vitulum Deo
sacrificassent, et in duas partes dissecuissent,
transierunt per medium, et adductis partibus divi-
sis, pacto convenerunt se pro Deo libertate dona-
tuos prout lex jubebat²³, servos : pollicentes se
id præstituros, ut Deum pro ira proposita redde-
rent propitium. Deinceps pseudoprophetarum cau-
sa, ac si Deus non irasceretur, inanumissos pœni-
tentiæ ducti revocarunt, in servitutem. Iratus igitur
Deus illis convictis comminatur perditionem. Porro
quia dicere quis juste potuisset, illa revocationis
verba habita tunc temporis, cum animo meliores
videbantur, et Deum promisuisse, ideoque propheta
in animi incidit perplexitatem obsessa civitate,
cum illos videret immutatos. Propterea Deus illum
reddens persuasum, et excidium prædixit, et men-
tem manifestavit eorum qui pietatem simulabant.

Nihil aliud urbis obsidendæ causa fuit, quam
pactionum violatio illarum etiam quas cum Barba-
ris Sedecias confecerat. Quid his fieri possit insul-
sius? Perjurium cepit urbem; et idem morbus
iterum grassatur : tantum non pugnantes cum Deo
isthæc agebant. Qui juramenta adhibetis, eaque
transgredimini, punitiones considerate.

* **VERS. 4.** *Quam introduxi in domum Domini, in pastophorium filiorum Annan. Hoc est in exedram assignatam Annam. Ipse autem erat propedomum principum super pastophorium Maasei filii Salmon custodientis atrium. Hebræus, Custodientis vestimentum ministerii.*

VERS. 5. *Et dedi coram eis.*

Sane admiratione dignum quomodo in tali populo vitam ducentes excellens vitæ institutum tenebant. Levitæ quidam erant : hi multa viderant exempla, Nazaræos, Eliam, et Elisæum, et illos æmulati sunt. Vides, si animum attendere vellent, non defuisse exempla ? Sed et hi captivi ducti sunt ; nam si Jeremias, et Ezechieh, et Daniel, multo magis et ipsi : probis quippe generosisque viris nihil horum molestiam attulit, imo eos splendidiores redderat, et in ærumnis maximam, id est solatiu. *Et paucis interjectis.* Et introduxit illos in domum Domini, ut et loci et viri auctoritate fleterentur : at nihil eos seduxit, ita ut nullus omnino Judæis excusationis locus relictus sit. *Et post pauca.* Considera res apostolicas præfiguratas.

VERS. 6. *Et dixerunt : Non bibemus vinum : quia Jonadab filius Rechab pater noster mandavit nobis. Non bibetis vinum vos, et filii vestri usque in sæculum.* Et quæ sequuntur.

Hi ab Jonadab orti erant ; qui a zelo pro Deo exæstuans, in occursum venit regi. Is igitur olim intuens regis Achab iniquitatem, sciensque prophetarum sermones esse veros, et indubitanter expectans civitatis excidium, et urbium ruinam, hæc mandarat filiis suis, ut nedum ipsi ea observarent, verum et suos monerent posteros de servando mandato eodem. Quapropter hi ad hunc usque diem progenitoris præceptum servare videntur.

VERS. 8. *Nos, et uxores nostræ.*

Deinde ne quis diceret : Quomodo igitur nunc civitatem ingressi estis, domosque habitatis ? irruptionis belli causam adducunt, summæ quippe dementiae esset, sponte se hostibus tradere.

VERS. 13. *Non accipietis disciplinam.*

Filii Jonadab mandatum viri mortui observarunt, vos autem mea, ne contempsistis. Vultis quanto faciliora præceperim nosse ? ego quidem mandavi perquam facilia et necessaria, hoc est ut abstineretis a nequitia et idolis ; ille vero maxime ardua. Et ille quidem dixit et excessit ; ego autem vobis quotidie insusurro, nec quidquam perficio.

VERS. 16. *Et stabliverunt filii Jonadab.*

Nec dicit quale ; sed nolens eos vehementer objurgare, vide ut se ad populi sensum accommodet, nihil tyrannice agit, quomodo omnem illis veniam

* *Ἦν εἰσήγαγον εἰς τὸν οἶκον Κυρίου, εἰς τὸ παστοφόριον υἱῶν Ἀννάν. Τουτέστιν, εἰς τὴν ἐξέδραν τὴν ἀπόνεμεμένην τῷ Ἀννάν. Αὐτὸς δὲ ἐστὶν ἔργος οἴκου τῶν ἀρχόντων ἐπάνω τοῦ παστοφορίου Μαυσαίου υἱοῦ Σαλμών, τοῦ φυλάσσοτος τὴν σταθμὸν. Ὁ Ἑβραῖος, τοῦ φυλάσσοτος τὴν ἐσθῆτα τῆς λειτουργίας.*

Καὶ ἔδωκα κατὰ πρόσωπον αὐτῶν.

Ἄξιον θαυμάσαι, πῶς ἐν τοιοῦτῳ δήμῳ ζῶντες, τὴν ἀκραν ἤσκησαν φιλοσοφίαν. Λευῖται τινες ἦσαν οὗτοι εἶδον πολλὰ ὑποδείγματα, τοὺς Ναζαράλους, τοὺς περὶ Ἥλιαν καὶ Ἐλισσαῖον, ἐξήλωσαν. Ὁρᾷ, ὅτι εἰ ἐβούλοντο προσέχειν, εἶχον ὑποδείγματα ; *Ἄλλὰ καὶ οὗτοι γεγόνασιν αἰχμάλωτοι.* εἰ γὰρ Ἱερραμίας, καὶ Ἰεζεκίηλ, καὶ Δανιήλ, πολλῶν μάλλιν καὶ οὗτοι. Τοὺς γὰρ ἀγαθοὺς καὶ γενναίους ἀνδράς οὐδὲν τούτων ἐλύπει, ἀλλὰ καὶ λαμπροὺς ἐποίει, καὶ ἐν ὀδύνας παραμυθία τὸ πρᾶγμά ἐστι. *Καὶ μετ' ὀλίγα.* Καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς οἶκον Κυρίου, ἵνα καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς δυσωπηθῶσιν· ἀλλὰ οὐδὲν αὐτοὺς ἐδελείασεν, ὥστε πάντοθεν ἀνήρηται τοῖς Ἰουδαίοις ἀπολογία. *Καὶ μετ' ὀλίγα.* Ὅρα τὰ ἀποστολικά προειληφότα.

Καὶ εἶπον. Οὐ μὴ πλωμεν οἶνον, ὅτι Ἰωναδὰβ υἱὸς Ῥιχὰβ ὁ πατήρ ἡμῶν ἐνετείλατο ἡμῖν. Οὐ μὴ πίνετε οἶνον ὑμεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἕως τοῦ αἰῶνος, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀπόγονοι ἦσαν οὗτοι τοῦ Ἰωναδὰβ, ὃς ἤσθεις τῷ ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ ζήλῳ, εἰς ἀπάντησιν ἤχε τῷ βασιλεῖ. Ἐκεῖνος τοίνυν πάλαι τὴν Ἀχαὰβ παρανομίαν ὄρων, καὶ εἰδὼς ἀληθῆ τὰ παρὰ τῶν προφητῶν βήματα, καὶ σφόδρα προσδοκῶν ἄλωσιν τῆς χώρας, καὶ καταστροφὴν τῶν πόλεων, τοῖς αὐτοῦ υἱοῖς ἐνετείλατο ταῦτα, οὐχ ὥστε μόνον φυλάξαι, ἀλλ' ὥστε καὶ τοῖς οἰκείοις ἐγγόνιοις παραδοῦναι τὸ παράγγελμα. Ἐκεῖθεν φαίνονται οὗτοι μέχρι τοῦ νῦν φυλάξαντες τὸ τοῦ προπάτορος πρόσταγμα.

Ἡμεῖς καὶ αἱ γυναῖκες ἡμῶν.

Εἶτα ἵνα μὴ λέγῃ τις ; Πῶς οὖν τὴν πόλιν κατειλήφατε νῦν, καὶ οἰκίας οἰκείτε ; ἐπὶ τὸ στρατόπεδον καταφεύγουσι· τοῦτο γὰρ ἐσχάτης ἀνοίας, ἐκόντας ἑαυτοὺς ἐκδοῦναι τοῖς πολεμίοις.

Οὐ μὴ λάβητε παιδείαν.

Οἱ υἱοὶ Ἰωναδὰβ ἀνθρώπου ἀπελθόντος ἐστήσαντο ἐντὸς τὴν πόλιν, ὑμεῖς δὲ παρέθητε τὰς ἐμάς, τὸν ἐπιτάξαντα. Βούλεσθε ἰδεῖν τῶν ἐπιταγμάτων τὸ βᾶσιν ; ἐγὼ μὲν ἐπέταξα εὐκολὰ, καὶ ἀναγκαῖα σφόδρα, ὥστε πονηρίας ἀπέχεσθαι καὶ εἰδῶλων· ἐκεῖνος δὲ πολὺ δύσκολα. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν εἶπε, καὶ ἀπήλθεν· ἐγὼ δὲ ὑμῖν καθ' ἐκάστην ἐνηχῶ τὴν ἡμέραν, καὶ οὐδὲν γίνεται πλεόν.

Καὶ ἔστησαν υἱοὶ Ἰωναδὰβ.

Καὶ οὐ λέγει ποίαν· ἀλλὰ μὴ βουλόμενος αὐτοῖς φορτικῆν ποιῆσαι τὴν κατηγορίαν, ὅρα πῶς ἐστὶ δημοτικὸς, οὐδὲν παρ' αὐτῷ τυραννικόν· πῶς πάντο-

** IV Reg. x, 15.

θεν αυτούς αφαιρείται συγγνώμης, λέγων· Ὁ δὲ λαὸς οὗτος οὐκ ἤκουσέ μου.

Διὰ τοῦτο, οὕτως εἶπε Κύριος.

Τοὺς δὲ υἱοὺς Ἰωναδὰβ ἱερωσύνη διηνεκέι τιμᾶ, λέγων· Οὐ μὴ ἐκλείψῃ ἀνὴρ τῶν υἱῶν Ἰωναδὰβ παρεστηκὼς πρόσωπόν μου πάσας τὰς ἡμέρας. Μὴ γὰρ νομίσητε διακίπτειν τὴν εὐλογίαν τοῦ πατρὸς.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'.

Καὶ ἐνσταίλατο Ἰερემίας.

Ὅρα Θεοῦ πρόνοιαν. Ἐκείνοι μὲν τὸν ἱατρὸν ἐδήσαν, ὁ δὲ Θεὸς καὶ οὕτως δεικνύς αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, οὐκ ἐξέβαλεν αὐτὸν, ἀλλ' εἴασεν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, ἵνα τὸν τούτων θυμὸν παραμυθῆσθαι, καὶ μὴ φιλονεικοτέρους ἐργάσθαι, οὐ μὴν τῆς θεραπείας αὐτοὺς ἀπεστέρησεν, ἀλλὰ ποιεῖ διὰ γραμμάτων αὐτοὺς ἀναμνησθῆναι τὸ πᾶν, καὶ ἐν καιρῷ νηστείας.

Καὶ ἐγενήθη ἐν τῷ ἔτει τῷ ὀγδόῳ.

Τίνος δὲ ἔνεκεν ἐν καιρῷ νηστείας; ἵνα καὶ τὸν καιρὸν ἔχη συμπράττοντα, καὶ πάντες παρῶσιν ἀκούοντας. Λυκεῖ τὰς ὄψεις τὰς ὑμέτερας ἢ ὄψις τοῦ προφήτου φαινομένη. Ἰδοὺ δὲ ἑτέρου σκεύους ὑμῖν τὸ φάρμακον παραδίδωμι [ἐπιτίθῃσι].

Καὶ ἐγενήθη ἀνατινάζοντος Ἰουδίν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀκούσας τὰ δυνάμενα καὶ λίθον μαλάξαι, συνέκοψε τὸ βιβλίον ὡσπερ ἂν εἴ τις τὸν ἱατρὸν οὐχ εὐρών, τὸ φάρμακον λαβὼν, εἰς τὸ πῦρ ἔβριψεν. Εἶδες μανίαν καὶ ἀγριότητα; Οὐχ ἀπλῶς ἔκοψεν, ἀλλ' εἰς τὸ πῦρ ῥίπτει πολλὴ τῶν παρεστηκόντων νουθεσία. *Ἐνυπτιώθησαν* δὲ τινες, φησί. Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὅρα δαιμονικὴν μανίαν· οὐχὶ πρὸς τὸν προφήτην, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ πρὸς τὰ πράγματα [γράμματα] ἀπεχθῶς εἶχεν.

Καὶ ἐνετείλατο ὁ βασιλεὺς τῷ Ἰερεμῆλ υἱῷ τοῦ βασιλέως συλλαβεῖν τὸν Βαρούχ τὸν γραμματέα, (τουτέστι, τὸν ὀξύγραφον) καὶ τὸν Ἰερემίαν τὸν προφήτην, καὶ κατεκρύβησαν ὑπὸ Κυρίου.

Καὶ τὸν ἀνωτέρω λέγει, ὅτι τοῦ Θεοῦ προστάξαντος γράψαι ἅπαντας τοὺς λόγους, οὗς πρὸς τὸν λαὸν ἔφη ἀπὸ τῶν τοῦ Ἰωσίου καιρῶν μέχρι τετάρτου ἔτους τῆς βασιλείας Ἰωακεὶμ, ἐν ᾧ ταῦτα ἔγραψεν, ὅτι μεταπεμφόμενος τὸν Βαρούχ ἔφη·

Ἐγὼ φυλάσσομαι, καὶ οὐ δύναμαι εἰσελθεῖν εἰς οἶκον Κυρίου, καὶ εἰσελεύσῃ σὺ, καὶ ἀναγνώσῃ ἐν τῇ κεφαλίδι ταύτῃ, ἐν ᾧ ἔγραψας ἐκ στόματός μου τοὺς λόγους Κυρίου εἰς τὰ ὅσα τοῦ λαοῦ ἐν ἡμέρᾳ νηστείας.

Εἰ τοίνυν ἐφυλάττετο, πῶς ἐκρύβη; Εὐδελον τοίνυν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἐλισσαίου ἀορασίᾳ ἐπλήγησαν οἱ ἐλθόντες αὐτὸν κατασχεῖν τῶν Σύρων. Τοῦτο γέγονε καὶ νῦν τοῦ Θεοῦ ἀφανεῖς αὐτοὺς κατὰ τινα ἀδρατον δύναμιν πεποιηκότος, ὡς ἐστάναι μὲν αὐτοὺς πρὸ πάντων, μὴ φαίνεσθαι δέ.

¹⁶ Jeremi. xxxvi, 5, 6. ¹⁷ IV Reg. vi, 18.

recludat, dicens : *Populus autem hic me non audiit.*

VERS. 17. *Propterea sic dixit Dominus.*

Filios Jonadab perpetuo sacerdotio honorat cum dicit : *Non deficiet vir filiorum Jonadab stans ante faciem meam omnibus diebus.* Nolite enim putare patris benedictionem irritam esse.

CAP. XXXVI.

VERS. 5. *Et praecepit Jeremias.*

Inspice Dei providentiam. Illi quidem medicum alligarent, Deus autem vel sic suam pietatem ostendens non eum liberavit, sed reliquit in carcere, ut eorum iram sedaret, nec contentiosiores efficeret, neque tamen eos medicina privavit, sed perscripta facit ut illis omnia in memoriam reducerentur, idque jejunii tempore.

VERS. 9. *Et factum est in anno octavo.*

Cur autem tempore jejunii? ut et tempus haberet accommodatum, omnesque adessent audientes. Dispicet vobis aspectus prophetae? En per alterum vas pharmacum vobis porrigo.

VERS. 25. *Et factum est legente Judin.*

Hæc cum audisset rex, quæ possent emollire et lapides, conscidit librum; perinde ac si quis medico non invento, arreptum pharmacum in ignem conjiceret. Vidistin furorem et feritatem? Non tantum conscidit, sed in ignem conjecit: magna fuit circumstantium vocordia. Quidam vero ait *se opposuere.*— *Et paucis interjectis.* Considera satanicum furorem; non tantum prophetae, verum et verborum et scripturae odio flagrabat.

VERS. 26. *Et mandavit rex Jeremiel filio regis, ut comprehenderet Baruch scribam (hoc est velociter scribentem), et Jeremiam prophetam, et occultati sunt a Domino.*

Et tamen superius dixerat, cum Deus illi præciperet ut scriberet omnes sermones quos ad populum habuerat a diebus Josiae usque ad quartum annum regni Joachim, quo hæc scribebat, accito Baruch:

Ego custodior, et non possum ingredi in domum Domini. Et ingredieris tu, et lege in volumine isto, in quo scripsisti: ex ore meo verba Domini in auri-bus, in die jejunii.

Si igitur custodiebatur, quomodo occultatus est? Hinc manifestum erit; quemadmodum enim tempore Elisæi¹⁷, Syri qui ad eum comprehendendum accesserant, cæcitate percussi sunt, sic et nunc factum est, cum illos Deus vi quadam occulta abscondisset, ita ut ii non viderentur, licet præsen-tes essent.

VERS. 28. *Rursus sume.*

Vide divinam benignitatem, post tantam contumaciam, rursus ipsis consulentis. Nos vero sæpe timentes ne nobis non pareatur, neque omnino adhortationem adhibemus, vel semel quod in mente erat non assecuti, injuriam nobis arbitratur illatam, nec iterum alloqui sustinemus, Deo tantum tolerante contumeliam combustione libri, et insidiis contra prophetas. Omnes futura scire volunt, ea tamen quæ aures non demulcent, audire non ferunt. Prophetæ vero sermo unus semper est, et in honorantes omni adulatione carens. Ostendit autem se nulli injuriam facere, dum vera dicit, nec dignum qui vinculis detineatur. Illud autem *Elenioth* Aquila exposuit officinas.

VERS. 32. *Et præterea additi sunt sermones plures.*

Hi fide digni erant.

CAP. XXXVII.

VERS. 4. *Et audierunt Chaldæi famam eorum.*

Cur vero Chaldæi recedunt? ut omni ex parte Judæis planum fieret eos non viribus propriis expeditionem suscepisse, bellum gessisse, sed ille, permittente.

VERS. 8. *Quoniam sic dixit.*

Cum enim Deus per aliquos aliquid facere vult, primo illos ostendit infirmos, ut illi totum ascribatur. Quod hic etiam evenit.

VERS. 10, 11. *Et factum est quando ascendit exercitus Chaldæorum a Jerusalem a facie exercitus Pharaonis, egressus est Jeremias Jerusalem, et quæ sequuntur.*

Quidam asserunt Babylonios in bello adversus Ægyptios non ob virium imbecillitatem pedem retulisse, sed ob regis absentiam; verum hoc minime ad rem facere existimo: neque enim in ultimo excidio præsens erat. At in Deblata post extremam urbis ruinam Sedecias adductus est. At opinor eos pares hostium multitudini non habuisse vires, et Deum illis ut justis auxiliatum fuisse, reddidisse autem populum ob iniquitates imbecillum. Dicere itaque est, prædixisse Deum futura, non quod ipse calamitates inferret, et minatus ea quæ futura erant denegante ipso auxilium. Porro sermo iste universim utilis est. Non quia Deus prædicat, res eveniunt, sed præsciens is ea prænuntiat, quia ita futuræ sunt; sic igitur intelligenda et quæ de Christo prophetæ vaticinati sunt, et quæ Judæa Christo facta fuit prædictio.

VERS. 12. *Et fuit ipse in civitate Benjamin, et ibi homo, apud quem divertebat Ananias, et comprehendit Jeremiam prophetam, dicens: Ad Chaldæos tu fugis?*

Illud, apud quem divertebat, idem est ac si diceret: Apud quem, dum iter haberet, manere consueverat.

VERS. 14. *E' tradiderunt eum in domum carceris*

A *Πάλιν λέγε.*

Ὅρα τοῦ θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, μετὰ τοσαύτην ἀπειθειαν πάλιν αὐτοῖς συμβουλευόντος. Ἡμεῖς δὲ πολλάκις ἀντίστασιν ὑποπεύοντες, τὴν ἀρχὴν οὐδὲ παραινοῦμεν, ἢ πῶς ἀπαξ ἀποτυχόντες, ὕβριν τὸ χρεῖμα νομίζομεν, καὶ πάλιν λέγειν οὐκ ἀνεχόμεθα, θεοῦ τοσαύτην ὑπομείναντος ὕβριν περὶ τὴν καῦσιν τοῦ βιβλίου, καὶ τῶν προφητῶν τὴν ἐπιβουλὴν. Πάντες ζητοῦσι τὸ μέλλον, ὑπακούειν δὲ τοῖς μὴ καθ' ἡδονὴν οὐκ ἀνέχονται. Εἰς δὲ ὁ λόγος ἀεὶ τοῦ προφήτου, καὶ ἀκολάκευτος πρὸς τοὺς τιμῶντας [ἀτιμῶντας]. Δείκνυσι δὲ, ὅτι μὴ ἀδικεῖ λέγων τάληθῃ, μηδὲ ἄξιός ἐστι φυλακῆς, τὸ δὲ Ἐλενιώθ, Ἀκύλας ἐξέδωκεν ἐργαστήρια.

Καὶ προσετέθησαν αὐτῷ λόγοι πλείονες.

Οὗτοι ἀξιόπιστοι ἦσαν.

ΚΕΦΑΛ. ΑΖ'.

Καὶ ἤκουσαν οἱ Χαλδαῖοι.

Τίνος ἕνεκεν ἀναχωροῦσιν οἱ Χαλδαῖοι; ἵνα πάντοθεν μάθωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ οἰκεία δύναμις ἐπῆλθεν αὐτοῖς καὶ ἐπολέμησαν, ἀλλ' αὐτοῦ συγχωρήσαντος.

Ὅτι οὕτως εἶπε.

Ὅταν γὰρ βούληται τι διὰ τινῶν ὁ θεὸς ἐργάζεσθαι, πρῶτον αὐτοὺς δείκνυσιν ἀσθενεῖς, ἵνα τὸ πᾶν αὐτοῦ νομισθῇ. Ὁ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν.

Ἐγένετο δὲ, ὡς ἀνέβη ἡ δύναμις τῶν Χαλδαίων ἀπὸ Ἰερουσαλήμ, ἀπὸ προσώπου τῆς δυνάμεως Φαραώ, ἐξῆλθεν Ἰερεμίας ἀπὸ Ἰερουσαλήμ, καὶ τὰ ἐξῆς.

Τινὲς φασιν, ὡς οὐκ ἀσθενεῖς Βαβυλώνιοι ἀνεχώρησαν, Αἰγυπτίων πολεμούντων, ἀλλ' ὡς τοῦ βασιλέως μὴ παρόντος· οἶμαι δὲ περιττὸν εἶναι τὸν λόγον τοῦτον· οὐδὲ γὰρ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀλώσει παρῆν. Ἐν γοῦν τῇ Δεβλαθὰ ὁ Σεδεκίας ἀπηνέχθη μετὰ τὴν ἐσχάτην ἄλωσιν τῆς πόλεως. Ἠγοῦμαι τοίνυν, ὡς οὐκ ἀξιόμαχον εἶχον δύναμιν πρὸς τὸ τῶν πολεμίων πλῆθος, καὶ θεὸς δὲ αὐτοῖς ὡς δικαίως ἐπήμυνεν, ἀσθενέστερον δὲ τὸν λαὸν διὰ τὰς ἀμαρτίας εἰργάσατο. Ἔστι τοίνυν ἐκ τούτου εἰπεῖν, ὅτι τὰ μέλονται ἀποδαίνειν προεῖπε θεός, οὐκ αὐτὸς ἐπάγων τὰς συμφορὰς, ἀλλ' ἀπειλῶν τὰ ἐσόμενα, καὶ μὴ τὸ βοηθεῖν ἀπειλήσας. Χρήσιμος δὲ οὗτος ὁ λόγος καθ' ὅλου. Ὅτι οὐκ ἐπειδὴ προλέγει θεὸς γίνεται τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι μέλλει θεὸς προειδὼς προμηνυεῖ· οὕτω γοῦν καὶ τὰ περὶ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν προφητῶν εἰρημένα ἔστιν ἐκλαβεῖν, καὶ τὴν Ἰουδαίαν παρὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβρῃσιν γενομένην.

Καὶ ἐγένετο αὐτὸς ἐν τῇ πόλει Βενιαμῖν, καὶ ἐκεῖ ἄνθρωπος παρ' ᾧ κατέλυεν (ὄνομα αὐτοῦ Ἀρουῖα), καὶ συνέλαβεν Ἰερεμίαν τὸν προφήτην λέγων· Πρὸς τοὺς Χαλδαίους σὺ φεύγεις;

Τὸ, Παρ' ᾧ κατέλυεν, ἀντὶ τοῦ, Παρ' ᾧ ὁδοιπορῶν μένειν εἰώθει.

Καὶ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς οἶκον φυλακῆς εἰς

τὸ δεσμωτήριον, εἰς τὸν οἶκον Ἰωνάθαν τοῦ γραμματέως, οἱ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐποίησαν φυλακὴν, οἱ ἦλθεν δὲ ἄλλος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ λάκκου, καὶ εἰς τὴν Χερέθ.

Τουτέστιν, τὴν οἰκίαν Ἰωνάθαν εἰρκτὴν ἐποίησαν, καὶ ἄλλος ἐγκλείστο ἐκεῖ· τὸ δὲ εἰς τὴν Χερέθ, τουτέστιν, εἰς τὸν τοῦ ἐποχῆς οἶκον. Οὕτω γάρ ὁ Ἑβραῖος *Φεθχλώ*, ὅπερ ἐρμηνεύει, *οἶκον ἐποχῆς*· ἀντι γὰρ τῆς φυλακῆς, ἐποχὴν ἔθος ἔχει λέγειν.

Καὶ ἐπιπράνθησαν.

Καθάπερ τὰ θανατοῦντα θηρία, οὕτω λοιπὸν ὕβριζον καὶ εἰς τοὺς προφήτας. Εἰ γὰρ ἐφυγε, τί ἦν; οὐχ ὑμεῖς αὐτὸν ἐπιστομίσετε; οὐχ ὑμεῖς αὐτὸν κωλύετε τοῦ φθέγγεσθαι; Τί ἦν, εἰ ἐφυγε; Καὶ μὴν εἰ ἐφυγεν, ὑμῖν κούφον ἦν· ἀπηλλάττεσθε τῶν ἐλέγχων, ἐλευθεροὶ τῆς κατηγορίας ἦτε. Ἄλλ' ὅρα πανταχοῦ τὴν κατηγορίαν καὶ κακίαν διεστραμμένην· τίνας ἐνεκεν καὶ ἐμάστιξαν αὐτόν; ἀμύνεσθαι ὑπὲρ τῆς παρρησίας.

Καὶ ἀπέστειλέ σε Σεδεκίας.

Τίνας ἐνεκεν ἐκάλεσεν αὐτόν; ἐνόμισεν αὐτοῦ τὴν παρρησίαν ὑπὸ τῆς θλίψεως ταπεινοτέραν γενέσθαι, καὶ ἐτέρων ἀκούσεσθαι βημάτων. Εἶτα ἵνα ἀνύποπτος γένηται, οὐκ ἐρωτᾷ αὐτὸν ἀπλῶς, ἀλλὰ φησιν· Εἰ ἐστὶ λόγος Κυρίου; Διδούς αὐτῷ καὶ εὐπρόσωπον ἀναχώρησιν. Ἄλλὰ πολλῶ φοβερωτέρα ἦν τοῦ δεσμοτηρίου ἡ σιγή.

Καὶ εἶπεν Ἔστιν.

Ὅρᾷς τὰ ἀποστολικὰ κατορθώματα προανατυπούμενα; οὕτω καὶ ἐπ' ἐκείνων ἐγένετο· πανταχοῦ ἦσαν οἱ αὐτοί· οὐδὲν αὐτῶν τὴν παρρησίαν ὄκοπτεν.

Καὶ ποῦ εἰσιν οἱ προφῆται ὑμῶν;

Ταῦτα ἐκεῖνος παθεῖν ἐχρῆν, οὐκ ἐμὲ τὸν ἀληθεύοντα. Μὴ γὰρ ἐγὼ ἐπήγαγον; εἰ γὰρ μὴ ἐξέβη τὰ πράγματα, καλῶς ἐλεγον, ὅτι περισσῶς ἐλύπησεν ἡμᾶς· νῦν δὲ ἐχθάντων, πῶς οὐχὶ καὶ στεφανοῦσθαι με δίκαιον; Καὶ οὐ λέγω ὅτι εὐηργέτησα, ἀλλὰ τί ἡδίκησα; καὶ ἀξιοῖ ἀπολυθῆναι τοῦ δεσμοτηρίου. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐθέλοι πάσων κακῶς ἀπαλλαγῆναι; Ἵνα εἰδῆς, ὅτι τῆς αὐτῆς ὑπῆρχε φύσεως.

Καὶ συνρέταξεν.

Οὐκ εἰς τὴν προτέραν, καὶ κελεύει ἄρτους δίδεσθαι αὐτῷ. Τί γὰρ εἶδει λοιπὸν ὀργίζεσθαι, τῶν πραγμάτων ἐχθάντων; Ὁ δὲ οὐδέπω καθυφῆκε τὴν παρρησίαν.

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ'.

Καὶ ἐν τῷ λάκκῳ οὐκ ἦν ὕδωρ, ἀλλ' ἦ βόρβορος, καὶ ἦν Ἰερემίας ἐν τῷ βορβόρῳ.

Ἵταιθριος ὡν ὁ λάκκος, πηλοῦ ἐπληροῦτο. Ἐβρίψαν τοίνυν αὐτόν, καὶ ἐθυθίσθη, καὶ ἐνεπάρη τῷ πηλῷ· οὐ μὴν ὄλος ἐβαπτίσθη· οὐδὲ γὰρ ζῆν οὕτως ἠδύνατο.

Ἐπορηρεύσω δ' ἐποίησας.

Οὐδὲν ἡδίκησεν ὁ ἀνὴρ· τὴ πᾶν τῆς ἐκείνων κακίας γέγονεν· οὐδὲν ἔχοντες ἐγκαλεῖν, ταῦτα εἰργάσαντο εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ.

In carcerem, in domum Jonatham scribæ, quia domum illius fecerant carcerem; quoniam venit multitudo in domum lacus, et in Chereth.

Id est, domum Jonatham carcerem, et ibi multitudo includebatur in Chereth, in domum impedimenti nempe, Hebræus etenim legit *Phethlo*, quod domum impedimenti significat; loco enim carceris impedimentum dicere illi in usu est.

Et exacerbatii sunt.

Quasi mortiferæ bellæ, ita contumeliis incessabant prophetas. Nam si aufugiebat, quid inde? Nonne vos illi os obstruistis? nonne vos prohibetis ne loquatur? Quid ergo si fugisset? Nam si fugisset, commodum id vobis fuisset, liberi essetis a reprehensionibus, procul ab accusatione. Sed considera ubique accusationem et nequitiam perversam in unum commistam. Cur etiam ceciderunt illum? ut illius libertatem in dicendo ulciscerentur.

Vers. 16. Et misit te Sedecias.

Cur illum ad se vocavit? putavit illius libertatem in dicendo, si affligeretur, fore contrahendam, sequere alios sermones auditurum. Deinde ut suspicionem tollat, non eum simpliciter interrogat; sed ait: Putasne est sermo a Domino? Dans illi etiam honestam retrahendi se occasionem. Sed carcere ipso silentium multo erat horribilius.

Vers. 16. Et dixit: Est.

Vides quæ ab apostolis perfectissime gesta sunt præfigurata? idem quoque illis evenit, ubique iidem erant: nihil eorum libertatem auferebat.

Vers. 18. Et ubi sunt prophætæ vestri?

Hæc illos peti oportebat, non me, qui vera prædixi. Nunquid ego mala intuli? nam si dicta eventus non comprobasset, bene illi dixissent, quod valde nos contristavisset; at cum evenerint, nonne etiam dignum est me corona ornari? Nec dico me beneficia contulisse, sed quid peccavi? et petit se e carcere dimitti. Quis enim mala patiens nolit illis liberari? Ut ejusdem eum naturæ fuisse intelligas.

Vers. 20. Et præcepit.

† Sed non antea, præcipitque ut panes ei dentur. Quid enim opus erat irasci rebus præsentibus? At ille de libertate sua nihil remisit.

CAP. XXXVIII.

Vers. 6. Et in lacu non erat aqua, sed lutum, et erat Jeremias in luto.

Cum lacus esset sub dio, luto implebatur; miserunt igitur eum, et immersus est, et defixus in luto: non tamen totus demersus est, ita etenim vivere non potuisset.

Vers. 9. Male fecisti quæ fecisti.

Nihil pacavit homo iste: illorum nequitie omne malum ascribi debet: cum nihil haberent in quo accusarent, hæc machinati sunt in Dei virum.

VERS. 11. *Et assumpsit Abdemelech homines secum, et ingressus est in bonum regis subterraneam.*

Hoc est in stabulum. Subterraneam, ut diceret, quæ erat in aperto. Sic enim et Hebræus habet.

Et sumpsit inde veteres pannos; et veteres funiculos, et projecit ea ad Jeremiam prophetam, et quæ sequuntur.

Sumpsit equorum stragula, et pannos ex lanis præparatos aptos ad cubandum, quos sedilibus sternere in usu est. Quod enim antea dixerat: *Et veteres panni, et maleim*, hoc significant, id est, ex lanis præparata ad cubandum. Unde et veteres funiculos posuit, pro eo quod est, vetera equorum substramina. Hæc cum projecisset propheta ait:

VERS. 12. *Pone ista sub brachiis manuum tuarum sub funiculis.*

Quasi diceret sub axillis, ut sic absque periculo ligatus eveheretur.

VERS. 15. *Et dixit Jeremias.*

Cur audire vis? ut me neci tradas? ita maxime iram ei tollit: et sane maxima prophetæ virtus, dum non modo prædicit quæ displicent; sed et e malis exitum adveniat. Hoc enim vere prædictionis est. Quid enim prodest, quæso, mœrorem tantum et tristitiam lucrari, sicut qui apud externos? Sed non ita.

VERS. 16. *Vivit Dominus qui fecit nobis animam hanc, si interficiam te.*

Hoc est, Vitæ Dominus, ipse testis sit, quod nihil mali tibi faciam.

Cum pro ea expavescit et timet, tunc eam in jusjurandum assumit.

VERS. 17. *Et dixit ei Jeremias.*

Quid igitur Jeremias? bona; primo effatur, deinde molesta.

VERS. 19. *Et dixit rex Sedecias: Ego rationem habeo Judæorum qui fugerunt ad Chaldæos, ne daturi sint me in manus eorum, et illudant mihi.*

Obscurum est in textu Græco; verum illius sensus est: Rex sum, et solus egredi non possum; si igitur voluero, et memetipsum Chaldæis committere, hi qui in civitate sunt, me prius occident.

Hæc occasio erat, prætextusque infidelitatis. Non credis prophetæ? Num ex se ipso loquitur?

VERS. 20. *Et dixit Jeremias: Non tradent te.*

Quidam sic interpretati sunt. Verum meliorem hunc esse opinor sensum: Judæi universi pacem mihi vaticinantur, et quod nec in Chaldæorum tradendus sim manus, nihilque me ab illis mali passurum. Itaque quod statim Jeremias adjecit: *Non tradent te*, per ironiam dictum est, quasi diceret: Ne credas illis.

Και ἔλαβεν Ἀβδεμελεχ τοὺς ἀνθρώπους μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ βασιλέως τὴν ὑπόγειον.

Τουτέστιν, εἰς τὸν στάβλον. Ὑπόγειον γὰρ ἵνα εἴπῃ, τὴν εἰς τὸ φανερὸν οὖσαν. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Ἑβραῖος λέγει.

Καὶ ἔλαβεν ἐκεῖθεν παλαιὰ ῥάκη, καὶ παλαιὰ σχοινία, καὶ ἔρριψεν αὐτὰ πρὸς Ἱερεμίαν τὸν προφήτην, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἔλαβε τῶν ἵππων τὰ στρώματα, καὶ τὰ πιλωτά, ἀξιόθως ἐπιστρωννύειν τοῖς ἐπικαθίσμασι. Τὸ γὰρ ἐμπροσθεν πάλιν λεγόμενον· *Καὶ τὰ παλαιὰ ῥάκη, καὶ τὸ μάλειν*, τοῦτο μηνύει· τουτέστι, τὰ πιλωτά. Ὅστε κἀντεῦθεν τὰ παλαιὰ σχοινία. Ἀντὶ τοῦ τὰ παλαιὰ ὑποστρώματα τῶν ἵππων λέγει. Ταῦτα τοίνυν βίψας τῷ προφήτῃ ψῆσι.

Θές αὐτὰ ὑπὸ τοὺς ἀγκῶνας τῶν χειρῶν σου, ὑπὸ κάτω τῶν σχοινίων.

Ἀντὶ τοῦ, ὑπὸ τὰς μάλας, ἵνα οὕτως ἀσφαλῶς δεδεμένος ἀναχθῆ.

Καὶ εἶπεν Ἱερεμίας.

Τίνος ἕνεκεν ἀκούσαι βούλει; ἵνα με ἀνέλῃς, ταύτῃ μάλιστα αὐτοῦ θυμὸν κατασπᾶ· καίτοι μεγίστη ἀρετὴ προφήτου, ὅταν μὴ μόνον προλέγῃ τὰ φορτικά, ἀλλὰ καὶ διέξοδον εὐρίσκει τῶν δεινῶν. Τοῦτο γὰρ ὄντως προβόρῃσεως. Ἐπειδὴ τί κέρδος εἰπέ μοι, λύπην καὶ ἀθυμίαν κερδαίνειν μόνον, καθάπερ οἱ τῶν ἐξωθεν; Ἄλλ' οὐχ οὕτω.

Ζῆ Κύριος ὃς ἐποίησεν ἡμῖν τὴν ψυχὴν ταύτην, εἰ ἀποκτενῶ σε.

Τουτέστιν, Ὁ τῆς ζωῆς Κύριος αὐτὸς μάρτυς, ὡς οὐδὲν σε διαθήσω πονηρόν.

Ὅτε ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνισθῆ καὶ δέδοικε, τότε αὐτὴν ὄρκον ποιῆται.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ἱερεμίας.

Τί οὖν Ἱερεμίας; τὰ χρηστά λέγει πρῶτον, εἶτα τὰ φορτικά.

Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς Σεδεκίας τῷ Ἱερεμίᾳ· Ἐγὼ λόγον ἔχω τῶν Ἰουδαίων τῶν πεφευγόντων πρὸς τοὺς Χαλδαίους μὴ δώσωιν με εἰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ καταμωκῆσονται μοι.

Ἀσαφῶς κεῖται παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ· ὃ γὰρ βούλεται εἰπεῖν, τοῦτό ἐστιν, ὅτι Βασιλεὺς εἰμι, καὶ μόνος ἐξελεῖν οὐ δύναμαι· ἐὰν οὖν θελήσω ἐξελεῖν, καὶ δοῦναι τοῖς Χαλδαίοις ἑμαυτὸν, αὐτοὶ οἱ τῆς πόλεως φθάνουσιν ἀνελεῖν με.

Τούτων πρόφασις ἦν, καὶ σκῆψις ἀπιστίας. Οὐ πιστεύεις τῷ προφήτῃ; Μὴ γὰρ ἀπὸ λογισμῶν φθέγγεται.

Καὶ εἶπεν Ἱερεμίας· Οὐ μὴ παραδώσωσί σε.

Τινὲς μὲν οὕτως ἠρμήνευσαν. Οἶμαι δὲ ταύτην μᾶλλον σώζεσθαι τὴν ἔννοιαν, ὅτι Εἰρήνην μοι προφητεύουσιν ἅπαντες Ἰουδαῖοι, καὶ μὴ παραδοθῆναι με εἰς χεῖρας τῶν Χαλδαίων, μηδὲ πεισεσθαι μέ τι παρ' αὐτῶν δεινόν. Τὸ οὖν εὐθύς ἐπαγόμενον παρὰ τοῦ Ἱερεμίου, *Οὐ μὴ παραδώσωσί σε*, κατ' εἰρηναίαν εἴρηται· τουτέστι, Μὴ πείθου αὐτοῖς.

Ἄκουσον δὴ τὸν λόγον Κυρίου, ὃν ἐγὼ λαλῶ ἄπρὸς σέ, καὶ βέλτιον ἔσται σοι, καὶ ζήσεται ἡ ψυχή σου. **A** *Audi verbum Domini, quod ego dico ad te, et melius erit tibi, et vivet anima tua.*

Τουτέστιν, Ἀμεινὸν σοὶ ἔστι πεισθῆναι μοι, καὶ μὴ ἀπατᾶσθαι τοῖς ἐκείνων λόγοις, ὅτι δὲ ταύτην τὴν ἔννοιαν μᾶλλον ἔστι λαβεῖν ἐκ τῶν βητῶν, ἀπὸ τῶν ἀκολουθῶν ἂν τις κατίδοι. Ἐπάγει γὰρ εὐθύς·

Καὶ εἰ μὴ θέλεις ἐξελεθεῖν· οὗτος ὁ λόγος, ὃν ἔδειξέ μοι Κύριος· Ἴδὸν πᾶσαι αἱ γυναῖκες αἱ καταλειμμέναι ἐν οἰκίᾳ βασιλέως Ἰούδα ἐξέρχονται πρὸς τοὺς βασιλέας Βαβυλῶνος, καὶ αὐταὶ λέξουσιν· Ἐπάτησάν σε, καὶ ἠδυνήθησάν σοι ἄνδρες εἰρηνικοὶ σου, καὶ οὐ κατισχύσουσιν ἐν ὀλισθήματι ποδός σου, καὶ ἀποστρέψουσιν ἀπὸ σοῦ.

Τουτέστιν, Ὑπερτώσης τῆς ἀλώσεως, τότε ὁμολογήσους τῶν ἐμῶν λόγων τὴν ἀλήθειαν, καὶ λέξουσι πρὸς σέ, ὡς οἱ τὴν εἰρήνην σοὶ προμηθύοντες μάτην ἠπάτησαν, ἰσχυρότερον ἐκείνων τὸν λόγων σοῦ νενομικότες τῶν παρ' ἐμοῦ σοὶ λεγομένων. Τὸ δὲ, ἐν ὀλισθήματι ποδός σου, τουτέστι, Παρὰτρέψαντες σου τὴν ἐπὶ τοῖς ἀληθῶς λεγομένοις πίστιν. Τὸ δὲ, *Καὶ ἀποστρέψουσιν ἀπὸ σοῦ*, τουτέστιν, Αἰχμάλωτοι ληφθεῖσαι, ἀπαχθήσονται, καὶ οὐδενὸς ἀπολαύσεις, ὧν νῦν ἀπολαύεις.

Καὶ ἔλεον αὐτῷ.

Καὶ μὴν χωρὶς προσδιορισμοῦ ὤμοσας.

ΚΕΦΑΛ. ΛΘ'.

Καὶ κατέλαβον τὸν Σεδεκίαν ἐν Ῥαβῶθ Ἰεριχώ.

Τουτέστιν, ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Ἰερουχοῦντος.

Καὶ ἔδωκαν αὐτὸν πρὸς Γοδολλὰρ υἱὸν Ἀχικὰμ υἱοῦ Σαφίμ, καὶ ἐξήγαγον αὐτὸν εἰς Σαφίς, καὶ ἐκάθισεν ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ.

Σαφίς ὄνομα τόπου.

Καὶ ἀπέστειλαν.

Καὶ οἱ μὲν πολέμιοι δεθέντα τὸν προφήτην ὑπὸ τῶν οἰκειῶν λύουσι, καὶ κύριον ἀφίσθαι ὅποι βούλοιο πορευθῆναι. Οἱ δὲ τεσσαράκοντα ἔτη ἀπολελαυκότες φωνῆς, οὐ συγγένειαν, οὐ πατρίδα, οὐκ ἄλλο αἰδεσθέντες οὐδὲν, θηρίων ἀγριώτεροι γεγόνασιν. *Καὶ μετ' ὀλίγα*· Ἴνα ὅταν ἴδῃ· καὶ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦτο γενόμενον, σταυρούμενον ὑπὸ Ἰουδαίων, προσκυνούμενον δὲ ὑπὸ ἔθνῶν, μηδὲν ξένον εἶναι νομίσης, μηδὲ θορύβηθῆς, μηδὲ λέγῃς· *Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ προστασίᾳ παραγενόμενον, τοσούτοις διαθεῖναι κακοῖς.*

Καὶ οὐ μὴ δώσω σε.

Οὐ γὰρ συναπόλλυται δίκαιος μετὰ ἀσεβείας.

ΚΕΦΑΛ. Μ'.

Καὶ ἔλαβεν αὐτὸν.

Μανθάνει λοιπὸν πᾶσα ἡ στρατιὰ τὴν ἰσχύν τῆς προφητείας. Ὁ δὲ Σεδεκίας ἔφυγε· προσεδόκησε γὰρ παραγράψαι τὴν προφητείαν. Ἄλλ' ἐάλω, καὶ δεινὸν ὄρα πάθος· μάρτυς ἐγένετο τῆς σφαγῆς τῶν παίδων. Τοσούτον εἶασεν ἀνοιγῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὅσον μαθεῖν τὰς οικείας συμφοράς. *Καὶ μετ' ὀλίγα*· — *Καὶ ἔδωκε τῷ Γοδολλᾷ τὸν Ἰερεμίαν.* Καὶ ὅρα

Hoc est, melius est ut mihi credas, nec eorum decipiaris sermonibus. Hunc porro sensum magis consonum esse dictis ex subsequentibus facile quis percipit. Subdit enim statim :

VERS. 21, 22. *Quod si nolueris tu exire : iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus : Ecce omnes mulieres quæ remanserunt in domo regis Juda, educuntur ad principes Babylonis, et hæc dicent : Seduxerunt te, et prævaluerunt tibi viri pacifici tui, et non prævalebunt in lubricitate pedis tui, et avertentur a te.*

B Hoc est, cum ruina jam immineat, tunc sermonum meorum confitebuntur veritatem, et dicent tibi, eos qui tibi pacem prævuniabant, frustra decepisse; quandoquidem tu eorum sermones meis hisce dictis validiores existimasti. *In lubricitate pedis tui, tua super veracibus dictis fide commutata. Avertentur a te, captivæ nempe ducentur, set quæ nunc possides, non poteris.*

VERS. 24. *Et dixit ei.*

Et tamen absque ulla conditione juraveras.

CAP. XXXIX.

VERS. 5. *Et comprehenderunt Sedeciam in Ῥαβῶθ Ἰεριχώ.*

Id est, in campo Jerichuntino.

VERS. 14. *Et dederunt eum ad Godoliam filium Achicam filii Saphiam, et educerunt eum in Saphis, et sedit in medio populi.*

Saphis nomen est loci.

Et miserunt.

Et hostes quidem vinctum a suis prophetam solvunt, ejusque relinquunt voluntati ire quo vellet. Qui vero per quadraginta annos vocis illius beneficio usi sunt, non cognationem, non patriam, non quidpiam aliud veriti, belluis ipsis non fuerunt humaniores. *Et post pauca.* Ut cum idem in Christo videris, cum scilicet in crucem a Judæis actum, a gentibus vero adoratum, nihil novi factum arbitreris, neque dicas : Qua ratione factum est ut is qui ad salutem defensionemque venit, tantis malis affectus sit?

VERS. 17. *Et non tradam te.*

Neque enim perit una cum impio justus.

CAP. XL.

VERS. 2. *Et tulit eum princeps coquorum.*

Percipit tandem universus exercitus prophetiæ vim. Sedecias vero fugit; putabat enim prophetiam irritam facere. Sed captus est, et ingentis mali spectator fit; testis filiorum necis fuit, et eo usque ejus oculos apertos esse voluit, quoad vidit suas ærumnas. *Et post pauca.* — *Deditque Jeremiam Godoliam.* Et considera divinam providentiam : spectan

tibus omnibus, omnibusque devinctis, hic solvitur; A splendidum illi spectaculum adest; testatur ipse rerum eventus; testatur et ipse qui beneficium contulit. Non audisti Jeremiam, Judæe; audi Barbarum dicentem: *Dominus Deus tuus locutus est super locum hunc omnia mala hæc; et fecit Dominus; quia peccastis illi, et non audistis vocem ejus.* Sermonibus Dei non credidisti, credentes videbis: illos igitur habe magistros.

VERS. 4. *Ecce somn te.*

En quos exspectavit ad prophetam liberandum. Si bonum coram te venire mecum.

Plus illi dat, quam si patriam ipsi tradidisset. Totum illi terrarum orbem aperit, quod non habebat quando in patria vivebat. Sed ob panes egredi volentem ligarunt. Vide quantus honor a Barbaro, et unde hoc? patet e Christi gratia.

* VERS. 5. *Et antequam recedam ego, recurre tu, et redi ad Godoliam filium Achicam.* Et quæ sequuntur.

Adhuc exercitu congregato a rege missus prophetam dimisit, ne si solum invenissent, uti alienum interficerent.

Ad quid hoc? ne quid post recessum violare possit beneficium meum. Vel ut videntibus omnibus hoc fiat.

VERS. 6. *Et venit ad Godoliam.*

Vide, quæso, providentiam Dei, qui et post irrogatas poenas multam eorum curam gerit, non permisit ut Jeremias Babylonem iret. Nam quia populus in duas partes divisus erat, et una quidem Babylonem fuit abducta, altera vero in Ægyptum captiva ducenda, his hunc reservavit. Habebant illi Danielem et Ezechielem. Non vult igitur totius infirmi corporis in unum medicos congregare, ne pars altera plusquam oportebat haberet, altera prorsus nihil, sed unaquæque præ rata portione; sed quod in apostolis servatum, ipsis quoque versum disseminatis, ne in unum sidera convenirent, hoc et in prophetis plane factum est.

CAP. XLI.

VERS. 2. *Et resurrexit Ismael.*

Cur Deus permisit occidi hominem, probum et modestum, tantaque Judæos defensione tuentem, et reliqua quæ supra scribuntur?

VERS. 9. *Et puteus in quem projecit Ismael omnia cadavera virorum quos percusserat cum Godolia; puteus magnus est, quem fecit rex Asan a facie regis Israel, cum Rhama fabricare voluit Bausa.*

Quando auxilio Syri impedivit eum ab opere; Asan ubi urbem fabricans, cum esset magna aque

του Θεου την οικονομιαν · πάντων δρώντων, και δεδεμένων απάντων, ούτος λύεται · λαμπρόν αὐτῷ τὸ θέατρον γίνεται · μαρτυρεῖ τῶν πραγμάτων ἡ πείρα · μαρτυρεῖ και αὐτός ὁ χαρισάμενος. Οὐκ ἤκουσας Ἱερεμίου, Ἰουδαίε · ἄκουσον τοῦ Βαρβάρου λέγοντος· Κύριος ὁ Θεός σου ἐχρημάτισεν ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον πάντα τὰ κακά ταῦτα, και ἐποίησε Κύριος, διὲ ἡμάρτετε αὐτῷ, και οὐκ ἠκούσατε αὐτοῦ τῆς φωνῆς. Ἠπίστησας τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις, δψει τούτους [ἀλλ. τοὺς] πιστεύοντας · ἐκείνους ἔχε διδασκάλους λοιπόν.

Ἰδοὺ ἐλυσά σε.

Ἵρα, τίνας ἀνέμεινε λύσαι τὸν προφήτην.

Εἰ καλὸν ἐναντίον σου ἐλθεῖν μετ' ἐμοῦ.

Μεῖζον αὐτῷ δίδωσιν, ἢ εἰ τὴν πατρίδα δέδωκεν αὐτῷ. Πᾶσαν αὐτῷ τὴν οἰκουμένην ἀνοίγνυσιν, ὅπερ οὐκ εἶχεν ὅτε ἐπὶ τῆς πατρίδος ἦν. Ἀλλὰ βουλόμενον δι' ἄρτους ἐξελεῖν, ἔδισαν. Ἵρα, πόση τιμὴ παρὰ τῷ Βαρβάρῳ Πόθεν τοῦτο γέγνηται; εὐδηλον ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος.

* Καὶ πρὶν ἀπαλλαγῶ ἐγὼ, ἀπέστρεψε σὺ, και ἀνάστρεψον πρὸ τὸν Γοδολλίαν υἱὸν Ἀχικάμ, και τὰ ἐξῆς.

Ἔτι τοῦ στρατοῦ συνηγμένου, ὅτι παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλεῖς ἀπέπεμψε τὸν προφήτην, ὡς ἂν μὴ μόνον αὐτὸν εὐρηκότες ἀλλότριον ἀνέλωσι.

Τοῦτο τίνας ἔνεκεν; ἵνα μὴδὲν ἐξη κακουργῆσαι τὴν ἐμὴν χάριν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν. Ἵ ὡστε πάντων δρώντων, τοῦτο γένηται.

Και ἦλθε πρὸς Γοδολλίαν.

Θέα μοι οικονομιαν Θεοῦ, και μετὰ τὴν τιμωρίαν πολλὴν ἔχοντα αὐτῶν τὴν πρόνοιαν· οὐ συνεχώρησε τὴν Βαβυλῶνα καταλαβεῖν τὸν Ἱερεμίαν. Ἐπειδὴ γὰρ εἰς δύο διήρητο μέρη τὰ τοῦ λαοῦ πράγματα, και οἱ μὲν εἰς Βαβυλῶνα ἀπήχθησαν, οὗτοι δὲ εἰς Ἀγυπτὸν ἐμελλον αἰχμαλωτίζεσθαι, τούτοις ἐτήρησε τοῦτον. Εἶχον ἐκεῖνοι τὸν Δανιὴλ και τὸν Ἱεζεκιήλ. Οὐ βούλεται τοῖνον παντὸς τοῦ σώματος τοῦ κάμνοντος, εἰς ἓν συναγαγεῖν τοὺς ἱατροὺς, ἵνα μὴ τὸ μὲν πλεόν τοῦ δέοντος ἀπολάβῃ, τὸ δὲ μὴδὲ ὄλωσ, ἀλλ' ἕκαστον κατὰ τὴν συμμετρίαν. Ἵ ἄλλ' ὅπερ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο, πανταχοῦ διασπειρομένων αὐτῶν, ὡστε μὴ εἰς ἓν συνελθεῖν τοὺς ἀστέρας, τοῦτο και ἐπὶ τῶν προφητῶν τότε μάλιστα γίνεται.

ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'.

Και ἀνέστη Ἰσμαήλ.

Τίνας ἔνεκεν συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἀναιρεθῆναι τὸν ἀνθρωπον, χρηστὸν ὄντα και ἐπιεικῆ, και τοσαύτης Ἰουδαίους προστασίας μεταδιδόντα, και τὰ ἐξῆς ὅσα γράφουσιν ἔνωθεν;

Τὸ δὲ φρέαρ, εἰς δ ἔρριψεν Ἰσμαήλ πάντα τὰ σώματα τῶν ἀνδρῶν ὧν ἀπέκτεινε μετὰ Γοδολλίου, φρέαρ μέγα ἐστίν, δ ἐποίησε βασιλεὺς Ἀσάν ἀπὸ προσώπου βασιλέως Ἰσμαήλ, ἡνίκα τὴν Ῥαμὰ κτίσαι ἠβουλήθη ὁ Βασαδ.

Ἐπὶ δὲ συμμαχίαν τοῦ Σύρου ἀπέστησεν αὐτὸν τοῦ ἔργου· Ἀσάν αὐτόθι πόλιν κτίσας, ἐπειδὴ ἔνδεια

ὕδατος ἦν, ὥρυξε μέγιστον φρέαρ, ὥστε τὰς οἰκοῦσιν εἶναι παραμυθίαν τῶν ὑδάτων τὴν συναγωγὴν. Περὶ ἐκείνου τοίνυν λέγει νῦν.

Πάντα τὰ κακὰ ἃ ἐποίησεν Ἰσμαὴλ, καὶ ὤχορτο πολεμῆν μετὰ Ἰσμαὴλ υἱὸν Ἀθαναίου, καὶ εὗρον αὐτὸν ἐφ' ὕδατος πολεμίου ἐν Γαβαὼν.

Τουτέστι, τῶν ὑδάτων τὴν πλημμύραν παρεληλυθότα, ὥστε μὴδὲ ἀλῶναι δύνασθαι· τριδόμενοι γὰρ περὶ τὴν τῶν ὑδάτων διόδον, χώραν ἐκείνῃ ἐδίδασαν εἰς παντελεῖ φυγὴν· περιττὸν τοίνυν ἠγησάμενος ἔτι διώκειν τὸν οὐ συλληφθισόμενον, ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ.

Καὶ προσῆλθον πάντες.

Ἰασιν ἀναξίους ἑαυτοὺς ὄντας τοῦ τυχεῖν ἀποκρίσεως, ἐπειδὴ πολλαῖς ἠπίστησαν τοῖς εἰρημένοις. Διὰ τοῦτο φησιν, Ἐλήθον ἡμᾶς, εἰ καὶ ἀνάξιοι ἐσμεν.

Καθὼς οἱ ὀφθαλμοὶ σου βλέπουσι.

Μάρτυρα ὦν συμφορῶν σε, φησιν, ἔχομεν. Εἰπάτω, φησὶν, ἡμῖν ὁ Θεός, τί δεῖ πράξει. Οἱ περισπούδαστον οὕτω πρᾶγμα νομίσαντες, μετὰ τὸ τυχεῖν πῶς ὑπτιοὶ γίνονται!

Καὶ αὐτοὶ εἶπον τῷ Ἰερεμίᾳ.

Ἡμεῖς σε ἀπεστείλαμεν, καὶ παρεκαλέσαμεν, καὶ ἀνάγκην ἔχομεν, ὅπερ ἂν ἐπιτάξῃ, πάντας ἀκούσειν εἶτε ἀγαθὸν, εἶτε κακόν· πρόχειροι περὶ τὰς ἐπαγγελίας, περὶ δὲ τὰς πράξεις οὐδαμοῦ.

Ἐὰν καθίσαντες καθίσητε.

Καὶ τί τὸ ὄφελος, ἐὰν τὸ αὐτὸ πάθωμεν;

Καὶ φυτεύσω ὑμᾶς.

Ἐδώκατε τιμωρίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

Μὴ φοβήθητε.

Τί τούτου ἀξιοπιστότερον τοῦ ῥήτου;

Καὶ εἰ ἐλέγετε ὑμεῖς;

Ὅρθς, πῶς αὐτοῖς ἀποκαλύπτει τὰς οἰκειὰς διαβολὰς; ὅπερ μέγιστον τεκμήριον ἦν τοῦ προφητείας εἶναι τὸ πρᾶγμα, οὐχ ὅτι μόνον ἐδοῦλοντο εἰσελθεῖν, ἀλλὰ καὶ τί προσδοκῶντες ἔλεγον.

ΚΕΦΑΛ. ΜΓ.

* *Καὶ εἶπεν Ἀζαρίας υἱὸς Ἰωσίου, καὶ Ἰωαννᾶν υἱὸς Καρίε, καὶ πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ὑπερήφανοι, οἱ εἰπόντες Ἰερεμίᾳ, Δεήθητι ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς Κύριον. Εἶπον λέγοντες τῷ Ἰερεμίᾳ· Ψευδῆ σὺ λαλεῖς. Οὐκ ἀπέστειλέ σε Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς λέγων· Μὴ εἰσελθῆτε εἰς Αἴγυπτον οἰκεῖν-ἐκεῖ. Ἀλλὰ Βαροῦχ υἱὸς Νηρίου συμβάλλει σε πρὸς ἡμᾶς, ἵνα δώσῃ ἡμᾶς εἰς χεῖρας Χαλδαίων, τοῦ θανατώσαι ἡμᾶς, καὶ ἀποικίσει ἡμᾶς εἰς Βαβυλῶνα.*

Τουτέστιν, Οὐ κατὰ γνώμην Θεοῦ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς ἐφθέγξω, ἀλλὰ ταῦτά σοι συνεβούλευσε Βαροῦχ εἰπεῖν πρὸς ἡμᾶς, τοῖς Χαλδαίοις χαριζόμενος, ἐπειδὴ περ ἐκεῖνοι νῦν ἐν τῷ κρατεῖν τυγχάνουσι.

Τίνος ἔνεκεν, εἰπέ; διὰ παντὸς τοῦ χρόνου οὐκ ἐλάθετε πεῖραν αὐτοῦ τῆς γνώμης; Εἰ καὶ μὴδὲν

inopia, maximum puteum effudit, ut habitantibus solatio esset aquarum collectio *": De eo igitur nunc loquitur.

VERS. 12. *Quæ fecit Ismael, et profecti sunt, ut bellarent adversus Ismael filium Athanaia, et invenerunt eum ad aquam adversam in Gabaon.*

Hoc est aquarum inundationem cum pertransisset, ita ut capi non possit: dum enim tempus terunt, ut aquas permeent, fugiendi ei præbuere opportunitatem; supervacaneum igitur esse putans insequi quæ capere non posset, reversus est in Judæam.

CAP. XLII.

VERS. 1. *Et accesserunt omnes.*

B Norunt se indignos responsione, quoniam sæpe dictis non credidissent. Ideo ait: Miserere nostri, quamvis indigni simus.

VERS. 2. *Sicut oculi tui vident.*

Testem, inquit, ærumnarum nostrarum te habemus; dicat nobis, ait, Deus, quæ agere debemus. Qui rem hanc tanti faciendam putarunt, ut illum assecuti sunt, quam inertes evadunt.

VERS. 5. *Et ipsi dixerunt Jeremiæ.*

Nos te legamus, et rogamus, necesse nobis est quidquid præcepit ut audiamus, sive bonum, sive malum, prompti ad promittendum, nequaquam ad agendum.

VERS. 10. *Si sedentes sedebitis.*

C Et quæ erit utilitas, si idem patiemur?

Et plantabo vos.

Pœnas non leves persolvistis.

VERS. 11. *Nolite timere.*

Quid hoc dicto fide dignius?

VERS. 13. *Quid si dicitis vos?*

Vides quomodo illis aperiat cogitationes eorum? quod maximum erat indicium, quæ dicebantur prophetiam esse, non quod tantum ingredi vellent, sed etiam quid expectantes dicerent.

CAP. XLIII.

* **VERS. 2, 3.** *Et dixit Azarias filius Josiæ, et Joannam filius Carie, et omnes viri superbi, qui dixerunt Jeremiæ: Ora pro nobis ad Deum. Dixerunt dicentes Jeremiæ: Mendacia tu loqueris; non misit te Dominus Deus noster ad nos dicens, Ne ingrediamini in Ægyptum, ad habitandum illic. Sed Baruch filius Nerie concitat te adversus nos, ut des nos in manus Chaldæorum, ad occidendum nos, et transferrandum nos in Babylonem.*

Hoc est, non ad Dei mentem hæc ad nos habuisti, sed tibi suggestit ut nobis ea loquereris Baruch, Chaldæorum, qui nunc dominantur, gratiam captans.

Cur ita, quæso? per totum tempus non fecistis periculum animi ejus? Et si nihil aliud foret: nonne

* III Reg. xv, 17, 22.

cum illi esset integrum ire quo vellet, maluit vo-
biscum manere?

VERS. 6. *Et Jeremiam prophetam.*

Cur secuti sunt hi? ne quid pejus eveniret. Vide antiquum morbum, rursus in Ægyptum. Quomodo in seipsum mala semper attrahebant, tamen illic profectos dereliquit Deus, neque dixit: Quod inde lucrum? Abierunt ergo in Ægyptum. Sed perspice quæ ipsis prædicat Jeremias, qui Dei os erat non attendens, si quid illi deliquerant, sed veluti pater amantissimus filium furem ubique sequens. Non temere autem posita deinde sunt quæ ad Baruch spectant.

VERS. 9. *Sumes tibi lapides grandes.*

Ponit lapides sub muro lateritio: semper corporeum aliqui agit, ut eis suadeat, ut illis majorem timorem incutiat: sed eos capere, aut persuadere non valuit.

VERS. 10. *Eos, sic dixit Dominus virtutum, et quæ sequuntur.*

Et præcepit illi Deus in loco laterum, hoc enim est lapides ponere in loco quo formantur lateres, ut throni referretur figura et luto liniretur. Sicque præmuniavit Nabuchodonosoris regressum: et quod capta urbe, in loco illo solium suum positurus esset. Hoc vero præcepit ut faceret, ne essent qui inanes apud populum spargerent sermones. Cum enim omnes viderent hæc ab ipso fieri in Ægypto, ubi rex Ægypti regimen exercebat universorum, nec non et coram iisdem regibus, dicere jam minime poterant, in Babylonii gratiam ipsum illius præmuniare reditum. Quin potius non absentis, sed illius qui ibi dominio poteratur inire favorem, neque illi adulatum, qui nec eum audiret.

VERS. 10, 11. *Et ponet arma super eum, et ele-
vabit arma sua super eos, et ingredietur et percutiet
terram Ægypti.*

Obscure positum est in Græco: sed sententia hæc est: tentorium suum, quod regibus in castris erigere consueverunt, hic statuet. Illud igitur, *ponet arma sua*, Hebræus, *et extendet tentorium suum*, dixit: estque eadem in utrisque sententia. Manifestum enim est regia arma in tentorio regis posita fuisse.

Et ponam thronum ejus.

Deinde ne conjecturam hanc esse opineris, locum etiam designat, in quo lapides ponat.

VERS. 12. *Et succendet ignem.*

Et de eorum diis loquitur, ne ad impietatem declinarent; sed nihil actum est.

Et transferet eos, et pediculis excutiet terram Ægypti, sicut excutit pastor vestimentum suum.

Hoc est vetus, ita facile Ægyptium Nabuchodonosor possidebit.

VERS. 13. *Et conteret columnas Heliopolis, qui Enom, et domos deorum eorum comburet igni.*

Enom nomen urbis prope Taphnas, et fortasse

Æteron, οὐχὶ κύριος ὦν ἀπελθεῖν ὅποι βούλεται, μεθ' ὁμῶν εἴλετο μένειν;

Καὶ Ἰερεμίαν τὸν προφήτην.

Τίνος ἐνεκεν ἠκολούθησαν οὗτοι; ἵνα μὴ χεῖρόν τι γίνηται κακόν. Ὅρα τὴν πρῶτην νόσον. Πάλιν εἰς Αἴγυπτον. Πῶς ἑαυτοῖς ἀεὶ τὰ κακὰ ἐπισπώνται. Ἄλλ' ὅμως οὐδὲ ἐκεί παραγενομένους εἴασεν ὁ Θεός, οὐδὲ εἶπε· Τί τὸ κέρδος; λοιπὸν κατήλθον εἰς Αἴγυπτον. Ἄλλ' ὅρα αὐτοῖς οἷα προφητεύσει ὁ Ἰερεμίας, στόμα Θεοῦ ὦν. Καὶ οὐδαμῶς σκοπῶν εἰ τι ἐλύπησαν, ἀλλὰ καθάπερ πατήρ φιλόστοργος πανταχοῦ παρακολουθεῖ τῷ παιδί μαινομένῳ· οὐχ ἀπλῶς δὲ μετὰ ταῦτα τὰ τοῦ Βαρούχ ἐθήκεν.

Ἀδὲς σεαυτῷ λίθους μεγάλους.

Τίθησι λίθους ἐν τῷ πλινθίῳ. Ποιεῖ τι ἀεὶ σωματικόν, ἵνα πείσῃ. ὥστε αὐτοῦς καταπλήξαι πλῆρον. Ἄλλ' οὐκ ἴσχυσε αὐτοῦς ἐλεῖν οὐδὲ πείσαι.

Οὕτως εἶπε Κύριος τῶν δυνάμεων, καὶ τὰ ἐξῆς.

Προσέταξεν αὐτῷ Θεός ἐπὶ τοῦ τόπου τῶν πλινθίων· τοῦτο γάρ ἐστιν ἐν τῷ πλινθίῳ λίθους καταθέσθαι, ὥστε εἶναι σχῆμα θρόνου, καὶ πληθῶς καταχρῖσαι. Καὶ οὕτω προσέπει τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὴν ἄνοδον, καὶ ὡς ἐλὼν τὴν πόλιν ὑπ' ἐκείνου τοῦ τόπου τὸν ἑαυτοῦ θρόνον θήσῃ. Τοῦτο δὲ προσέταξεν αὐτῷ ποιῆσαι, ὅπως ἀν μὴ μάτην φθέγγῃσθε. Ὑμῶντες γάρ, ὅτι ἐν Αἴγυπτῳ ἔνθα ὁ βασιλεὺς ἐκαθέζετο τῆς Αἴγυπτου ὑπ' αὐτῶν τῶν βασιλείων τοῦτο ἐποιεῖ, οὐχ ἔτι λέγειν ἐδύνατο κατὰ χάριν τοῦ Βαβυλωνίου μηνύειν ἐκείνου τὴν ἄνοδον. Μᾶλλον γάρ ἀν τῷ παρόντι πρὸς χάριν ἐφθέγγετο, ἢ τὸν ἀπόντα καὶ μηδὲν ἀκούοντα ἐκολάκευεν.

Καὶ θήσῃ τὰ ὄπλα αὐτοῦ ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἀρεῖ τὰ ὄπλα αὐτοῦ ἐπ' αὐτοῦς, καὶ εἰσελεύσεται, καὶ πατάξει τὴν γῆν Αἴγυπτου.

Ἄσαφῶς κεῖται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ· ὁ γὰρ βούλεται εἰπεῖν, τοῦτο ἐστίν, ὅτι τὴν σκηπὴν αὐτοῦ ἦν ἔθος τοῖς βασιλεῦσιν ἐν ταῖς στρατοπέδαις ποιῆσθαι, ἐνταῦθα πήξει· τὸ οὖν, *θήσῃ τὰ ὄπλα αὐτοῦ*, ὁ Ἑβραῖος, *καὶ τανύσει τὴν σκηπὴν αὐτοῦ*, ἔφη· σῶζεται δὲ ἡ αὐτῆ ἔννοια ἐν ἐκατέρῳ. Δῆλον γάρ, ὡς τὰ βασιλικά ὄπλα ἐπὶ τῆς σκηπῆς τοῦ βασιλέως ἔκειτο.

Καὶ θήσω αὐτοῦ τὸν θρόνον.

Εἶτα ἵνα μὴ στοχασμὸν νομίσης, καὶ τὸν τόπον λέγει, ἐνθα θήσῃ τοὺς λίθους.

Καὶ καύσει πῦρ.

Καὶ περὶ τῶν θεῶν αὐτῶν λέγει, ἵνα μὴ εἰς ἀσίθειαν ἐκκλίνωσιν, ἀλλ' οὐδὲν πλέον ἐγένετο.

Καὶ ἀποικισί αὐτοῦς, καὶ φθερῇ γῆν Αἴγυπτου, ὡς φθερῆζει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.

Τουτέστι, τὸ παλαιόν· οὕτως εὐκόλως καθέξει τῆς Αἴγυπτου ὁ Ναβουχοδονόσορ.

Καὶ συντρίψει τοὺς στύλους Ἡλιοπόλεως τοὺς Ἑνῶν, καὶ τοὺς οἰκούς τῶν θεῶν αὐτῶν κατακάψει πυρὶ.

Ἑνῶν ὄνομα πόλεως ἐστὶ πλησίον Τάφνας Ἰσκα

δὲ κατὰ μὲν Ἑλλάδας Ἡλιοπόλις ἐκαλεῖτο, κατὰ Ἀ

δὲ τὴν Αἴγυπτίων φωνὴν Ἐρών.

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΔ'.

Οὕτως εἶπε Κύριος.

Ὅρα, τί τούτου ἀν γένοιτο σαφέστερον; ἐν ὕψειν εἶχον τὰ παραδείγματα. Οὐκ ἦν ταῦτα ῥήματα, ἀλλὰ πράγματα ἃ ἐδόδα. Τὴν αἰτίαν ἤδεσαν τῶν συμ-
δεηκότων.

* Καὶ οὐκ ἔσονται αὐτοῖς σεσωσμένοι, οὐδὲ περιλειπόμενος οὐδαίς τῶν ἐπιλοιπῶν Ἰούδα τῶν ἐλθόντων παροικεῖν ἐν τῇ Αἴγυπτῳ, τοῦ ἀποστρέψαι εἰς γῆν Ἰούδα ἐφ' ἣν αὐτοὶ ἐλπίζουσι ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἐκεῖ οὐ μὴ ἀποστρέψουσιν οἱ διαπεφευγότες.

Πᾶσιν ἀπειλεῖ θάνατον τοῖς εἰς τὴν Αἴγυπτον εἰσαηλυθῶσιν, ὡς μαχομένοις τῇ τοῦ Θεοῦ γνώμῃ B καὶ χεῖρονα πείσεσθαι, ἢ τοὺς ἐν Ἱερουσολύμοις· σώζεσθαι μόνους ἔφη ἐκεῖνους, οἱ τῶν κακῶν καταλαβόντων τὴν Ἰουδαίαν μεταδιώξουσιν, ὡς ἀν γνοίεν ἄμαχον οὖσαν τοῦ Θεοῦ τὴν ἰσχὺν, ἀφ' ᾧν καὶ τοὺς δοκοῦντας εἶναι ἐν ἀσφαλεῖ, ὑποχειρίους δίδωσι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἔρημον οὖσαν τὴν γῆν οἰκίζει, σώζων ἅπαντας τοὺς ἐπ' αὐτὴν καταφεύγοντας· καὶ ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, δηλοῖ προῖων σαφέστερον οὕτω λέγων·

Ὁ λόγος δὲν ἐλάλησε.

Αὕτη βασίλισσα οὐρανοῦ, εἰπέ μοι; Θεὸς ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, ἀεὶ ἀκούεις, συνεχῶς· καὶ ταύτην βασίλισσαν καλεῖς, τὴν σελήνην; Καὶ καλῶς ἦν ὑμῖν. Πόθεν οὖν ὁ λιμὸς, εἰπέ μοι; πόθεν C ὁ θάνατος; Ὡ τῆς ἀναίσχυντίας! Διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει.

Οὐχὶ τοῦ θυμιάματος οὐδ' ἐθυμιάσατε.

Οὐχὶ διὰ τοῦτο ἡ αἰχμαλωσία, φησὶν; οὐχὶ διὰ τοῦτο πάντα τὰ κακὰ; Πῶς καλῶς ἦν ὑμῖν; οὐχὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἠδυνήθη ὑμᾶς ἐνεργεῖν ὁ Θεός; Τὴ κακίας χεῖρον γένοιτο ἀν; ποῖοι μαινόμενοι ἐφθέγγαντο ἀν ταῦτα τὰ ῥήματα;

Ἐὰν γένηται ἐτι ὄρομά μου ἐν τῷ στόματι.

Ἀπειλεῖ πάλιν λιμὸν καὶ δεσμοὺς ἀνασωζομένους, ἵνα μάθωσιν ὅτι ἀληθὴ ταῦτά ἐστιν. Καὶ μετ' ὀλίγου· διὰ τοῦτο οὕτως αὐτοὺς ἀφῆκεν, ἵνα ἀπολογηται πρὸς σέ, ὅτι δικαίως αὐτῶν τὴν πόλιν ἐνέπρησεν. Ὅταν γὰρ οἱ διαφυγόντες τοιοῦτοὶ εἶσι, τί χρῆ περι τῶν ἄλλων εἰπεῖν;

Καὶ ἐκλείψουσιν πᾶς ἀνὴρ Ἰούδα, οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ Αἴγυπτῳ ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ ἐν λιμῷ, ἕως ἂν ἐκλίπωσι, καὶ οἱ σεσωσμένοι ἀπὸ ῥομφαίας ἀποστρέψουσιν ἐκ γῆς Αἴγύπτου ἐν γῇ Ἰούδα· ὀλίγοι ἀριθμῷ ἄνδρες. Ὅτι ποιῶντες ποιήσομεν πάντα τὸν λόγον, ὃς ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν θυμῶν τῇ βασιλίᾳ.

Τουτέστι, τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ. Κάνταῦθα δὲ ἡ ὁμολογία τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ἐρμηνείας ἐποιήσατο. Μελχὲδ γὰρ στρατιά ἐστὶ, Μελχὲδ δὲ βασίλισσα. Οὕτως δὲ ἀναίσχυντως τὴν ἀσέβειαν μετιούσιν αὐθις ἀπειλήσας παντελῆ αἰχμαλωσίαν, ἀπόδειξεν τῶν λόγων ποιεῖται τὰ παρόντα· φησὶ γὰρ·

quæ Græcis dicitur *Heliopolis*, Ægyptiorum lingua *Eron* vocabatur.

CAP. XLIV.

VERS. 2. *Sic dicit Dominus.*

Vide, quid clarius? prae oculis habebant exempla. Non erant hæc verba, sed res quæ clamabant. Causam bene norant eorum quæ contigerant.

* VERS. 14. *Et non erit salvus quispiam, neque residuus de reliquiis Juda, qui venerunt ut habitent in terra Ægypti, ad revertendum in terra Juda, ad quam ipsi sperant animabus suis reverti ibi; non revertentur, nisi qui evaserint.*

Omnibus his mortem minatur, qui Ægyptum ingressi sunt, utpote iis qui voluntati divinæ se opposuerint, et atrociora passuros, ait, iis qui in Hierosolymis steterunt, et illos tantum salvandos qui, grassantibus malis, Judæam conquirent: ut perciperent, Dei virtutem esse inexpugnabilem; cum hostibus dedat qui securi videbantur, efficiens ut habitetur et terra deserta, servatis omnibus qui ad eam confugerint. Hoc autem ita se habere manifestius in subsequentibus facit, sic dicens:

VERS. 16. *Sermonem quem locutus est.*

Hæcne, quæso, regina cæli? Audis assidue, *Deus* qui *fecit caelum et terram*, et hanc appellas reginam, lunam? Certe bene esset vobis. Undenam igitur fames? unde mors? o impudentiam! Ideo in *memoriam ducit.*

VERS. 21. *Nonne incensi quod redolebatis.*

Nonne propter hoc, ait, captivitas? nonne mala omnia? Quomodo bene vobis erat? nonne propter hoc *Deus* ferre vos non potuit? Quid ipsa improbitate improbius fuerit? Qui furentes locuti essent verba hæc?

VERS. 26. *Si erit ultra nomen meum in ore.*

Minatur rursum famem et vincula, qui non peribunt. Ut vera hæc esse intelligerent. *Et paucis interjectis.* Ideo sic eos reliquit, ut se tibi probet offensum, et scias juste civitatem eorum absumptam incendio. Quando enim tales sunt qui evaserunt, D quid dicendum de aliis?

VERS. 27. *Et deficiet omnis vir Juda, habitantes in terra Ægypti in gladio et in fame, donec defecerint. Et qui evaserint a gladio, revertentur ex terra Ægypti in terram Juda, pauci numero viri. Quoniam facientes faciemus omne verbum quod exhibit ex ore nostro, adolere reginæ.*

Militiæ cæli videlicet. Hic etiam nominum similitudo diversitatis interpretationis causa est. Etenim Melched militia est, Melched regina. Sic autem impudenter impietati incumbenibus iterum extremam captivitatem minatur, res præsentibus in suorum dictorum confirmationem adducit: inquit enim.

Verbum cuius permaneat.

Illud, cuius sermo complebitur, significat vos me quæsituros in malis, nec inventuros, residui vero per vestras calamitates fient meliores.

VERS. 29. *Et hoc signum vobis.*

Vestrorum signum malorum erit, Pharaon captivus. Nam et meo consilio non propriis viribus Sedeciam Babylonius cepit, feret vero et ille mala hæc, tum quia impius est, tum ut vos sentiat per eum : *Bonum esse sperare in Domino, quam in principibus* 29. Terminato autem hoc vaticinio cum historia conjuncto, antiquioris meminit prophetiæ, quam temporibus Joacim Baruch dicere jussus fuerat.

VERS. 30. *Sic dixit Dominus : Ecce enim ego tradam Pharaonem Vaphri regem Ægypti in manus inimicorum ejus, et in manus quærentium animam ejus, sicut dedi Sedeciam regem Juba in manus Nabuchodonosor regis.*

Cæpta enim Jerusalem, de summa rerum Ægyptius timens circa Euphratem una cum Babylonio manus conserit : quando et captus est. Itaque cum hoc adhuc lateret, et bello in utramque partem vergente, Ægypti excidium minatus, et Judæis ruinam, in suorum sermonum probationem Pharaonis cladem inducit.

CAP. XLV.

* VERS. 1. *Verbum quod locutus est Jeremias propheta, ad Baruch filium Neriae, quando scripsit verba hæc ex ore Jeremiæ in anno quarto Joacim filii Josia regis Juda.*

Existimat sane quidam hæc apud prophetam, non ut ordo postulabat, posita esse, unde ait notandum, hunc plerumque esse in Scriptura morem eorum qui historias conscribere, ut non seriem spectarint temporis, sed tantum, prout res ferebat, in legentium contexerint utilitatem. Sed melius hæc cum superioribus nexa esse assereret. Etenim cum dixisset, eorum qui in Ægypto erant tantum eos salvandos qui in Judæam confugissent, reliquos vero omnes perdendos, iis non credentibus confirmat sermones suos ex antiquioribus rebus. Ut enim olim, ait, Baruch infausta prædicans periclitatus non est, sed ut illi Deus promiserat solus omnium immunis servatus est : sic et nunc credentes servat.

VERS. 2. *Sic dixit Dominus.*

Non temere nec importune nunc sermonis hujus meminit, sed ut intelligas quo in eos Baruch animo foret. Ut defeat et ploret rogans pro illis Deum. Ille vero ait, noli quærere grandia.

VERS. 3. *Postquam tu Baruch dixisti : Heu mihi, quia addidit Dominus laborem super dolorem meum : dormivi in gemitibus, et requiem non inveni.*

29 Psal. cxvii, 9.

A *Λόγος τινος ἐμυσσεῖ.*

Τί δὲ, τίνος ὁ λόγος μενεῖ, δείκνυσιν ὡς ἐν τοῖς κακοῖς με ζητούντες οὐχ εὐρήσετε· οἱ δὲ κατάλοιποι διὰ τῶν ὑμετέρων παθημάτων ὠφελήθησονται.

Καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον.

Σημεῖον τῶν ὑμετέρων κακῶν ὁ Φαραὼ ἀλωσόμενος. Ἐμῆ γὰρ βουλῆ καὶ ὁ Βαβυλώνιος Σεδεκίαν εἰληφεν, οὐκ ἰδίᾳ δυνάμει· πείσεται δὲ καὶ οὗτος, ἅμα μένων ἀσεβῆς, ἅμα δὲ καὶ πρὸς ἀσθησιν ἄγων ἡμᾶς, ὡς Ἀγαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον ἢ ἐλπίζειν ἐπ' Ἀρχουσι. Συμπεράνας δὲ ταύτην τὴν προφητείαν ἱστορίᾳ συμπελεγμένην, πρεσβυτέρας ἀναμνησκει προφητείας, ἣν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωακείμ τῷ Βαρούχ εἶπαι προσετάχθη.

Οὕτως εἶπε Κύριος· Ἰδοὺ γὰρ ἐγὼ δίδωμι τὸν Φαραὼ Οὐαφρι βασιλέα Αἰγύπτου ἐκδοτὸν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς χεῖρας ζητούντων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καθὰ δέδωκα τὸν Σεδεκίαν βασιλέα Ἰούδα εἰς χεῖρας Ναβουχοδονόσορ βασιλέως Βαβυλῶνος.

Τῆς γὰρ Ἱερουσαλήμ ἀλούσης, δεῖσας περὶ τῶν ἄλων ὁ Αἰγύπτιος, περὶ τὸν Εὐφράτην συμβάλλει τῷ Βαβυλωνίων βασιλεῖ, ἦνίκα καὶ ἑάλω. Οὕτω τοίνυν τούτου δήλου τυγχάνοντος, ἀλλ' ἔτι μετέωρου τοῦ πολέμου καθεστῶτος, ἀπειλήσας τῆς Αἰγύπτου ἄλωσιν, καὶ Ἰουδαίους ἀπώλειαν, ἀπόδειξιν τῶν λόγων τὴν ἤτταν τοῦ Φαραὼ ἔφη.

ΚΕΦΑΛ. ΜΕ΄.

* Ὁ λόγος, ὃν ἐλάλησεν Ἱερμίας ὁ προφήτης πρὸς Βαρούχ υἱὸν Νηριου, ὅτι ἔγραψε τοὺς λόγους τούτους ἀπὸ στόματος Ἱερεμοῦ ἐν τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ Ἰωακείμ υἱοῦ Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα.

Οἴηθείη μὲν ἂν τις οὐ κατὰ τάξιν ταῦτα κεῖσθαι παρὰ τῷ προφήτῃ, ὅθεν φησὶ, δεῖν ἐπισημαίνεσθαι, ὡς πολλαχοῦ ἔστι τοῦτο τῆς Γραφῆς τὸ ἰδίωμα, τῶν συνθέντων τὰς ἱστορίας, οὐ τῆς ἀκολουθίας φροντισάντων, ἀλλὰ τοῦ ὅπως δήποτε συνθεῖναι πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἀναγιγνωσκόντων. Μᾶλλον δ' ἂν τις ἠρμόσθαι αὐτό φησι πρὸς τὰ ἡγούμενα. Ἐπειδὴ γὰρ ἔφη τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μόνους σώζεσθαι τοὺς εἰς τὴν Ἰουδαίαν φεύγοντας, ἀπόλλυσθαι δὲ πάντας τοὺς λοιποὺς, οὐκ ἐπείσθησαν δὲ, ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἐπιστώσατο τὸ λεγόμενον. Ὡς γὰρ πάλαι, φησὶν, ὁ Βαρούχ ἐπὶ τοῦ Ἰωακείμ προλέγων τὰ δεινὰ μὴ ἀπολείται, ἐκαγγεϊλάμενος δὲ αὐτῷ Θεὸς ἀβλαβῆ ἐφύλαξε μόνον ἐξ ἀπάντων, οὕτω καὶ νῦν τοὺς πεπονημένους σώζει.

Οὕτως εἶπε Κύριος.

Οὐχ ἀπλῶς μέμνηται τούτου τοῦ λόγου νῦν, οὐδὲ ἀκαίρως, ἀλλ' ἵνα μάθῃς, καὶ οἷος ὁ Βαρούχ περὶ αὐτοῦς ἦν, πῶς θρηνεῖ καὶ ἀποδύρεται, ἀξιῶν περὶ αὐτῶν τὸν Θεόν. Αὐτὸς δὲ φησὶ· Μὴ ζῆτει μεγάλα.

Ἐπεὶ σὺ Βαρούχ εἶπας· Οἱμοὶ ὅτι προσέθηκας Κύριος κόπον ἐπὶ πόρον μου. Ἐκοιμήθην ἐν στεναγμοῖς, καὶ ἀνάπανσιν οὐχ εἶδον.

Ὁ Βαρουχ ἀποστελλόμενος παρὰ τοῦ Ἱερεμίου Α κατὰ τῆς πόλεως ἐξειπεῖν, δεδοικῶς τὴν τοῦ βασιλέως ὀργὴν, καὶ τῶν λοιπῶν τὴν ὠμότητα, ἀπιέ-
ναι οὐκ ἐβούλετο, ἐνωῶν δὲ πάλιν, ὅτι οὐχ ὁ τυ-
χῶν κινδυνός ἐστι παραδῆναι τοῦ προφήτου τοὺς
λόγους (τοῦτο γάρ ἐστι τῷ Θεῷ πέμποντι ἀντιπεῖν),
ἐν στενοχωρίᾳ κατεῖχετο· ἀπιῶν τε γὰρ θάνατον
προσεδῶκα, καὶ μὴ πειθόμενος οὐ διαφεύξεσθαι τὴν
τιμωρίαν, οὔτε τῷ Θεῷ προσκρούων. Τὸ οὖν Προ-
έθηκε Κύριος κόπον ἐπὶ κόρον μου· κόρον μὲν
καλεῖ τὴν λύπην ἣν εἶχον περὶ τοῦ λαοῦ· κόπον δὲ
τῆς ψυχῆς τὴν ἀνία, καὶ τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος
φροντίδα. Τὸ δὲ, Ἐκοιμήθη ἐν στεναγμοῖς, καὶ
ἀνάπαυσιν οὐχ εὑρον· ὡς ἐν φροντίδι ἐσχηκώς τὸ
πράγμα, ὥστε μήτε ὕπνου μετὰ ἀνέσεως τυχεῖν.

Ὁδτως εἶπε Κύριος· Ἴδού ἡ φκοδόμησα ἐγὼ καθ-
ελῶ, ἡ ἐφύττευσα ἐγὼ ἐκτίλλω, καὶ σύμπασαν
τὴν γῆν ἐκείνην, καὶ σὺ ζητεῖς σεαυτῷ μεγάλα;
μὴ ζητεῖ.

Τουτέστιν, Οὐ προσήκοντα λογισμῷ δικαίῳ ἐλη-
φας. Διὰ γὰρ τὴν ἀσέβειαν τοῦ πλήθους κατὰ πάν-
των ἀποφραμμένου, καὶ βουλομένου μου διὰ τῆς
ἀπειλῆς ἀπαλλάξαι τῶν κινδύνων, σὺ οὐδὲ ἀθυμεῖν
[Ἴσ. εὐθυμεῖν] ἐθέλεις, ἢ φροντίδα τινὰ τοῦ πράγ-
ματος ποιεῖσθαι. Τὸ γὰρ, Σὺ ζητεῖς σεαυτῷ με-
γάλα, τοῦτο σημαίνει· τουτέστι, τὸ μηδὲ λυπεῖσθαι·
ὅτι γὰρ οὐ περὶ συμφορᾶς αὐτό φησι, μηνύει τὸ ἐπ-
αγόμενον· φησὶ γάρ·

Ἴδού ἐγὼ ἐπάγω κακὰ ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, λέγει
Κύριος, καὶ δώσω τὴν ψυχὴν σου εἰς εὔρεμα ἐν
παντί τόπῳ, οὐδὲν βαδίση ἐκεῖ.

Τουτέστι· Μὴ φοβοῦ· ἀπελθὼν εἰπὲ τῷ λαῷ τὰ
παρὰ τοῦ προφήτου λεγόμενα, εὐ εἰδὼς, ὡς οὐ κοι-
νωνῆσαις αὐτοῖς τῆς συμφορᾶς, οὐδέ τι διαθῆσούσιν
σε κακόν· τὸν δὲ τρόπον τῆς σωτηρίας ἀνωτέρω τέ-
θεικεν ὁ Προφήτης, φήσας· Καὶ κατέκρυσεν αὐτοὺς
Κύριος καὶ οὐχ εὐρίσκορτο.

Καὶ σὺ ζητήσεις.

Μίαν πόλιν ὄλην ἐξαρπάσαι κινδύνων προσκρού-
σασάν μοι· ζητεῖς.

Καὶ δώσω τὴν ψυχὴν σου.

Ὅπου δ' ἂν ᾖς, οὐ μὴ πείση δεινόν. Ἄλλ' ὅμως
καὶ οὕτως ἐπέκειτο. Ἴνα μάθῃς, ὅτι οὐχὶ τὸ ἐαυτοῦ
ἐσκόπει, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν. Ἡμεῖς δὲ, ὅτε τὰ
ἡμέτερα ἐν ἀσφαλείᾳ ᾖν, τότε τῶν λοιπῶν ἐποιούμεθα
λόγον.

Ἐπὶ δύναιμι Φαραὼ Νεχαὼ βασιλέως Αἰγύ-
πτου, ὃς ἦν ποταμῷ Εὐφράτῃ ἐν Χάρμυς, ὃν ἐπά-
ταξεν Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλώνος ἐν
τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ υἱοῦ Ἰωακείμ βασιλέως
Ἰουδα.

Ὅτι ταῦτα τότε εἴρηται· οὐ γὰρ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς
Αἰγύπτου ὀράσεως, ἀλλ', ὡς προέφη, τὰ τότε ρη-
θέντα ὑπομιμνήσκει. Οὗτος γὰρ ὁ Νεχαὼ ἀνελὼν τὸν
Ἰωσίαν κατέστησεν Ἰωάχαζ. Ἐπελθὼν δὲ ὁ Να-
βουχοδονόσορ, ἀνείλε μὲν τὸν Ἰωάχαζ, κατέστησε
δὲ τὸν Ἰωακείμ· ὡς οὖν τῆς αὐτοῦ βασιλείας παρα-

Baruch missus a Jeremia, ut in civitatem vatri-
nia ediceret, cum iram regis et reliquorum imma-
nitatem paveret, munus hoc recusabat : et ex alia
parte, cum una secum consideraret, periculum non
contemnendum imminere si verba non exsequere-
tur, hoc enim est Deo mittenti se opponere, an-
gustia animi premebatur; nam et, si iret, mor-
tem sibi paratam expectabat, et, si non obedisset,
non posse se effugere punitionem norat, quæ divi-
nis mandatis resistentem manebat. Igitur illud :
Addidit Dominus laborem super dolorem meum,
dolorum vocat mœrorem, quem habebat pro po-
pulo; laborem, animi afflictionem, et circa res
futuras sollicitudinem, *Dormivi in gemitibus, et re-
quiem non inveni* : quasi rem cum sollicitudine
B meditans, ita ut nec somno quiete potiri mihi
concessum fuerit.

Vers. 4. Sic dixit Dominus : *Ecce quæ edificavi,*
ego destruaui, quæ plantavi, ego evello, et universam
terram illam, et tu quæris tibi grandia? noli quærere.

Hoc est, cogitasti quæ justæ minime conveniunt
ratiocinationi; cum enim propter populi impieta-
tem contra omnes decernerem, ac per minas et pe-
riculis velim eruere, tu nec dolorem nec sollicitu-
dinem vis dimittere. Etenim illud : *Tu quæris tibi*
grandia, hoc significat : Ne mœrore angatur vide-
licet : hoc autem non pronuntiasse de calamitate id
indicat quod sequitur· dicit enim :

Eccc ego induco mala super omnem carnem, ait
Dominus, et dabo animam tuam in rem inventam : in
omni loco quocunque iveris ibi.

Quasi diceret : Noli timere abiens; dic populo
dicta prophetæ, pro certo habens te hujus calami-
tatis minime fore participem, neque aliquid tibi in-
ferent mali : modum salvationis supra exposuit
Propheta, cum dixit : *Et occultavit eos Dominus, et*
non inveniebantur.

Vers. 5. *Et tu quæres.*

Unam integram civitatem e periculis eripere
mihi offensam quæris.

Et dabo animam tuam.

Ubique fueris, mali nihil patieris : et tamen
ille instabat. Sed et sic ut noris illum non sibi, sed
multorum saluti consulere. At nos cum res nostræ
tuto loco sunt, tunc aliorum gerimus curam.

Vers. 2. *Super virtutem Pharaonis Nechao regis*
Ægypti, qui erat ad flumen Euphratem in Charmis,
quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis in anno
quarto Joachim regis Juda.

Quod hæc tunc dicta sint, non enim est principium
visionis Ægypti, sed, ut præmonui, meminit eorum
quæ tunc evenerant. Hic quippe Nechao, Josia in-
terfecto, loco illius Joachaz constituit : cum vero
Nabuchodonosor advenisset, occidit Joachaz, et in
ejus locum posuit Joachim; velut igitur suo regno

discerpto, Ægyptius in Euphratem se conferens, una A σπωμένης ὁ Αἰγύπτιος εἰς τὸν Εὐφράτην γενόμενος συμβάλλει τῷ Ναβουχοδονόσορ. Ἰουδαίων τοίνυν μεγάλη περὶ τῆς δυνάμεως Αἰγυπτίων φρονούντων, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων συμμαχίαν κεχηνόντων, ἀπειλεῖ καὶ τὴν ἤτταν, καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Νεχαῶ, καὶ κηρύξας πόλεμον, καὶ μάταιαν συμμαχίαν ἀποφηνάμενος ὡς πρὸς Ἰουδαίους ἀποτεινομένους.

Alius erat Pharaō hic Vaphre a Nechao. (Considera quomodo antea quoque Deus exemplis in saniam eos mentem revocabat.) Victoria hic maxime oppressus quando et Joachim occisus est ; nihil tamen probiores evaserunt. Et vide quod profectus est ad Ephratem.

Vers. 3. *Assumite.*

Quare igitur prophetiæ hoc sumit initium dicens ut se armis induerent? et accurate exprimit universam eorum armaturam sere instar ductorum exercitus, qui milites ad pugnam instruunt et cohortantur? An vero hæc ironice profert.

Vers. 5. *Quia fortes.*

Vide, modum etiam belli quasi præsens prosequitur, quomodo capientur.

Vers. 6. *Non fugiat.*

Non pedum celeritas, non corporis robur, nec quidquam aliud prodest, cum omnia deficiant, nisi adsit Dei auxilium.

Vers. 7. *Quis est iste qui quasi flumen.*

Non tantum propter eorum multitudinem eos C Nilo comparat, sed etiam quod scirent flumen, et subitanum ejus incrementum; et ostendit a Deo comparatum bellum; nam et fluvius divinitus suggestur.

Vers. 10. *Victima enim.*

Ut ostenderet quam Deo gratum esset hoc, nihil humanitas sit. Alioquin accingimini vos : non prohibeo ; ut noveritis frustra esse Deo bellum indidere.

Vers. 11. *Ascende Galaad, et sume resinam virgini filiae Ægypti. In vanum multiplicasti medicamina tua. Utilitas non est in te.*

Hoc est, et tu una cum reliquis opem feres illi. Galaad enim Israelitas nuncupat, ex loco, nomine, accolis dato : erat et sacerdotum civitas, unde ait : *Sume resinam*, hoc est, emplastrum. Ac si diceret : Quemadmodum olim Deum colens populo opem ferabas per sacerdotium, sic nunc, cum iniqua geras, vulneratos in bello medicare fac valeas. Improbabant enim illis sæpe in præliis cum hostibus habitis salutem eos adeptos ob prophetarum, qui ibi habitabant, merita, ac si diceret : Nunc quæ impie agis, idolorum utere auxilio in rebus præsentibus, et auxiliare Ægyptio, quem ducem sequeris.

Hoc etiam ironice ait. Nam quidquid tentaveris, et quoscunque auxiliares vocaveris, inane erit.

Vers. 12. *Quia puginator adversus pugnatorem.*

Hoc est, et auxiliarius et princeps in idipsum ce-

"Ἄλλος ἦν ὁ Φαραῶ ὁ Οὐαφρήν οὗτος ὁ Νεχαῶ [τοῦ Νεχαῶ]. "Ὅρα πῶς διὰ παραδειγμάτων καὶ εμπροσθεν αὐτοῦ ἐσωφρόνιζεν ὁ Θεός. Ἐπληθεύει σφόδρα οὗτος, ὅτε καὶ Ἰωακείμ ἀνηρέθη· καὶ οὐδὲν ἐπιεικέστεροι γέγονασι. Καὶ ὅρα ποῦ ἀπήντησεν, ἐπὶ Εὐφράτη.

Ἀναλάβετε.

Τίνος οὖν ἐνεκεν ἀρχεται τῆς προφητείας, λέγων καθοπλίζεσθαι; καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριθείας ἐπεισι τὴν ὄπλισιν αὐτῶν πᾶσαν, μονονουχὶ τοὺς στρατηγούς μιμούμενος τοὺς ἄγοντας εἰς πόλεμον, καὶ παρακελευομένους; ἤτοι εἰρωνευόμενος τοῦτό φησι.

Διότι οἱ Ἰσχυροί.

"Ὅρα, καὶ τὸν τρόπον λέγει τοῦ πολέμου, ὡσπερ παρῶν, τίνι τρόπῳ ἀλώσονται.

Μὴ φευγέτω.

Ὅτε ποδῶν ταχύτης, οὔτε σώματος ἰσχύς, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ὠφελεῖ, πάντων περιδεβλημένων [Ἰσ. ἀποδεβλημένων], εἰ μὴ πάρεστιν ἡ τοῦ Θεοῦ βοήθεια.

Τίς οὗτος ὡς ποταμός.

Ὁὐδὲν καὶ μέγεθος καὶ μόνον αὐτῶν τῷ Νεῶλι παραβάλλει, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εἶδέναι αὐτοῦς τὸν ποταμὸν, καὶ τὴν ἀθρόαν ὄρμην· καὶ δεικνύς, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ στρατηγία· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὸ Θεοῦ αὖξει.

"Ὅτι θυσία.

"Ἰνα δαίξῃ, πῶς εὐφραίνει τὸν Θεὸν τὸ πρᾶγμα, οὐδὲν ἀνθρώπινον γίγνεται. Ἐπεὶ παρασκευάζεσθε ἑμεῖς, οὐδὲν κωλύω, ἵνα μάθητε, τὸ πρὸ τὸν Θεὸν πολεμεῖν περιττόν.

Ἀνάσθηθι Γαλαὰδ, καὶ λάβε ρητιῶν καρθέου θυγατρὶ Αἰγύπτου. Εἰς κενὸν ἐπλήθυνας ἰάματα σου. Ἀφέλεια οὐκ ἔστι σοι.

Τουτέστι, Σύμπραξον αὐτῇ καὶ σὺ μετὰ τῶν λοιπῶν. Γαλαὰδ γὰρ τοὺς Ἰσραηλίτας λέγει, ἀπὸ τοῦ τόπου ὀνομάσας τοὺς ἐνοικοῦντας. Ἦν δὲ καὶ ἱερέων πόλις, διὸ φησι· *Λάβε ρητιῶν*, τουτέστιν, ἐμπλαστρον. "Ἰνα εἴπῃ, ὡς πάλαι εὐσεβοῦσα ἐβοήθει τῷ λαῷ διὰ τῆς ἱερατείας, οὕτω νῦν παρανομοῦσα δυνήθητι ἰάσασθαι τοὺς τραυματισθέντας ἐν τῷ πολέμῳ· ὠνεῖδιζον δὲ αὐτοῖς, ὡς πολλάκις διὰ προφητῶν τῶν αὐτῶν κατοικούντων τῆς σωτηρίας ἀξιωθέντων ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἐναντίους μάχαις. "Ἰνα εἴπῃ, ὅτι Νῦν ἀσεβοῦσα, χρῆσαι ἐκ τῆς τῶν εἰδώλων συνεργίας τοῖς προκειμένοις, καὶ βοήθησον τῷ Αἰγυπτίῳ, ὃν προστάτην ἤγῃ.

Καὶ τοῦτο εἰρωνευόμενος· ὅτι ὅσα ἂν ποιήσης, καὶ συμπέχους ὅσους ἂν καλέσης, ταῦτα περιττά.

"Ὅτι μαχητὴς πρὸς μαχητὴν ἠσθένησας.

Τουτέστι, καὶ ὁ σύμμαχος, καὶ ὁ ἐξάρχος, ἐπὶ τῷ

αὐτό ἔπεσον ἀμφοτέροι· ἵνα εἴπη, Οὐδείς περι-
ελεῖσθαι τῶν μετὰ τοῦ Νεχαῶ. Ἔως τούτου τὰ πάλα
διηγήτᾳ, καὶ λοιπὸν ἄρχεται τῆς κατ' Αἰγυπτίων
ὁράσεως.

Τὸ διδάχων τῆς συμφορᾶς, ὅτι ἡσθένησαν ἐν τῇ
παρατάξει.

**Ἐπίστηθι, καὶ ἑτοίμασον σεραιή, ὅτι κατ-
έφαγε μάχαιρα τὴν σμίλακά σου.**

Τουτέστι, τὴν δυνάμιν σου, ἢ τὴν ἀσφάλειαν·
ἐχρήσατο δὲ μεταφορᾶ. Σμίλαξ γὰρ ἀκανθὰ ἐστὶν
ἐπὶ πολὺ ἐκτεινομένη, ἢ κέχρηται μάλιστα ἐν τοῖς
ἀγροῖς, οἱ φραγμούς ποιοῦντες, διὰ τὸ περιπλοκαῖς
κεχρησθαι πολλαῖς, καὶ ἀσφαλῆ τὸν φραγμὸν ἐργά-
ζεσθαι.

Ἄντι κατέφαγε μάχαιρα τὴν σμίλακά σου· βοτάνη
ἐστὶ πάντα κατατρῶγουσα.

Διατί ἐφυγὼν ὁ μόσχος σου ὁ ἐκλεκτός;

Ὃς πρὸς Ἰουδαίους λέγει. Μόσχον δε λέγει τὸν
Αἰγύπτιον, ὡς ἰσχυρόν. Ἐπειδὴ τοιαύτην περι-
αυτοῦ τὴν ὑπόληψιν εἶχον. Εἶτα ἡ αἰτία·

Οὐκ ἔμεινεν, ὅτι Κύριος παρέλυσεν αὐτόν.

Οὐ γὰρ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀποφάσει ἠδύνατο ἀντιστῆναι.

Ὁ βασιλεύς σου, ἀληθέστερον δὲ ὁ θεός Αἰγυ-
πτίων, ὁ Ἄπις· οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὸν μόσχον, ἀχυ-
ροφάγον ὄντα καὶ θεὸν νομιζόμενον.

**Ἐκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐλάλου, καὶ εἶπον·
Ἀναστῶμεν, καὶ ἀναστρέψωμεν πρὸς
τὸν λαὸν ἡμῶν ἀπὸ προσώπου μαχαίρας· Ἑλλη-
νικῆς.**

Τὸ, ἕκαστος, τουτέστι, τῶν συμμάχων. Ἴνα
εἴπη· Ἐγνώσαν τότε μάτην ἐπικουροῦντες τῷ Αἰγυ-
πτίῳ. Τὸ δὲ, ἀπὸ προσώπου μαχαίρας Ἑλληνικῆς,
οὐκ ἄλλως [Ισ. οὐ καλῶς] ἠρμήνευται. Ὁ γὰρ
Ἑβραῖος οὕτως ἐχει· Ἄπὸ μαχαίρας ὀξεῖας καὶ
σφοδρᾶς. Ἔστιν δὲ χάνταυθα ἀπὸ τῆς ἐπωνυμίας
ἢ ἐναλλαγῆ τῆς ἐρμηνείας. Τὸ γὰρ Ἰωάνναν ση-
μαίνει Ἑλληνας, ἐπειδὴ ἀπὸ τούτου Ἴωνες. Τὸ δὲ
ἰῶνα σημαίνει τὸ ὄξύ καὶ τμητικόν. Ἀπὸ οὖν τῆς
ὁμοιότητος, ἀντὶ τοῦ, Μαχαίρας ὀξεῖας, Μαχαίρας
Ἑλληνικῆς ἠρμήνευσαν.

Ὅρα, πῶς πάντα ἀκριβῶς διαγράφει, καὶ ἐνδια-
τρῖβει ἀπὸ τοῦ σφόδρα θαρδέειν.

**Καλέσατε τὸ ὄνομα Φαραὼ βασιλέως Αἰγυ-
πτου, Σανῶ, Ἐβερῆ, Ἐλμοῦθ, καιρὸς παρ-
εγένετο.**

Αἱ λέξεις αὗται εἰσὶ μὲν Ἑβραϊκαί. Ἐρμηνεία δὲ
πῶς εἶναι δοκεῖ τῶν λέξεων τῷ **Καιρὸς ἀπεγένετο.**
Τὸ γὰρ Σανῶ, ἦλον σημαίνει, εἰσενεῖ, τὸ ἐξάκουστον,
καὶ περίφημον. Τὸ δὲ Ἐβὴρ, παρήλθε. Τὸ δὲ Ἐλ-
μοῦθ, παραγένετον. Ἴνα οὖν εἴπη, ὅτι ὁ Φαραὼ
ἐξάκουστος, καὶ πανταχοῦ τῇ δόξῃ βοῶμενος, οὗτος
τῆς προσοῦσης ἐξέπεσε τιμῆς, καὶ ἤκε τῆς κατ' αὐ-
τοῦ ἀποφάσεως ὁ καιρὸς. Τὸ δὲ, Καλέσατε τὸ ὄνομα
αὐτοῦ, κατὰ τὸ τῆς θείας Γραφῆς ἰδίωμα, τὸ ὄνομα
ἀντὶ πράγματος ἔλαθεν.

Καιρὸς παρεγένετο, σὺν ταραχῇ ἦχος, παραχθέντα,
ἔτσι· περὶ συνθήκας ἀγνώμονα αὐτὸν φησι γεγε-
νησθαι. Ὅσπερ ἐστὶν ὁ Θαβώρ ἐν τοῖς ὄρεσι, καὶ ὡς

A ciderunt utrique. Quasi diceret : Nullus ex his qui
cum Necho erant, remansit. Hucusque antiquæ
narrationes, et hinc contra Ægyptios visionis ducit
principium.

Palam facta calamitas, in acie defecerunt.

**Vers. 14. Sta, et præpara tibi, quia devoravit gla-
dius smilacem tuam.**

Virtutem tuam nempe, vel securitatem : usus est
autem metaphora. Smilax enim est spina, quæ valde
extenditur, eaque utuntur qui agros sepihus cir-
cumdant, plurimis enim circumplexibus tutas reddit
sepes.

Quoniam devoravit gladius smilacem tuam; herba
est omnia corrodens.

Vers. 15. Quare fugit vitulus tuus electus ?

Ad Judæos spectat hic sermo. Vitulum autem ap-
pellat Ægyptium uti fortem, cum talem illum
haberent. Deinceps affert rationem :

Non perstitit, quia Dominus dissolvit eum.

Neque enim determinationi divinæ poterat re-
sistere.

Rex tuus, imo, Apis Ægyptiorum deus ; sic enim
vitulum vocabant paleas comedentem, et pro Deo
habutum.

**Vers. 16. Unusquisque ad proximum suum loque-
bantur, et dixerunt : Surgamus, et revertamur ad po-
pulum nostrum a facie gladii Græci.**

C Unusquisque fœderatorum nempe. Quasi diceret :
Tunc frustra se Ægyptiis auxiliari cognoverunt. Il-
lud vero, *a facie gladii Græci*, non recte interpreta-
tum est. Hebræus enim ita habet : *A gladio acuto
et violento.* Porro et hic nominum similitudo di-
versitatem interpretationis peperit. Etenim *Joan-
nam*, significat *Græcos*, cum ab hoc lonæ orti
sint. *Jona* vero significat *acutum*, et *habens vim
secundi* : a similitudine itaque pro *gladio acuto*,
gladium græcum interpretati sunt.

Vide, ut exacte omnia describat, immoreturque
quod certissima illi sint.

**D Vers. 17. Vocate nomen Pharaonis regis Ægypti,
Sanoë, Ebire, Elmoeth, tempus transiit.**

Dictiones hæ sunt Hebraicæ. Interpretatio vero
dictionum videtur quodammodo esse illud : *Tempus
transiit.* Etenim *Sanonum sonum* significat, insignem
videlicet, et fama magna notum. *Eber, transiisti*,
Elmoeth præteriiit. Ac si diceret, Pharaon magni no-
minis, et ubique terrarum gloria volitans; hic de-
bitum sibi honorem amisit, et sententiæ in eum
late tempus advenit. *Vocate nomen ejus*, secundum
divinæ Scripturæ proprietatem nomen pro re
sumpsit.

Tempus advenit, cum tumultu strepitus, a recto
abductum, vel scædifragum eum fuisse ait. Quod
est Thabor in montibus, et sicut Carmelus in montibus,

ita veniet, ita magnus erit, inquit, et invictus. **A** ὁ Κάρμηλος ἐν τῇ θαλάσῃ, οὕτως ἤξει, οὕτως ἔσται μέγας, φησί, καὶ ἀχείρωτος.

VERS. 18. *Vivo ego, dicit Dominus, rex virtutum nomen illi, quia sicut est Thabor in montibus, et sicut Carmelus in mari, sic veniet.*

Calamitatis abundantiam exemplo monstravit. Hoc autem sibi vult: Sicut Thabor est in medio montium, et carmelus mare cingitur, sic et vos malis cingimini.

VERS. 19. *Vaga transmirationis fac tibi, habitatio filiae Ægypti.*

Hoc est, bellis finem impone, et transmirationis vasis acceptis, vincentes sequere; ac si diceret, transmigraberis.

Nemo potest vel corporis imbecillitatem, vel tenuitatem obtendere. Tanquam vituli saginati eratis, armis vos minuistis non in urbe vestra bellum. Primi irruistis, ut locusta eratis.

VERS. 20. *Vitula elegans adornata, formosissima Ægyptus, succisio ab aquilone venit super eam.*

Iuxta textum Græcum manifestum est quod dicit: Fortis scilicet, et adornata captiva ducetur a Babyloniis. Verum Hebræi sententia dilucidior est. Etenim pro, *Succisio ab aquilone veniet super eam*, sic habet: *Stimulus veniet super te*. Species vero hic est animalis boves percutientis, et in furorē agentis. Quando igitur vitulæ valde generosæ, et lætabundæ Ægyptum assimilavit, Babylonium comparavit stimulo, ut imbecillitatem insinuatet Ægypti: quasi diceret: Tu quæ multo robore valida esse videris, ab his qui imbecilles existimantur, robore spoliaberis.

VERS. 21. *Nam et ipsi.*

Hoc enim dicit. Quare igitur victi? an certe auctore Deo: quia cum tot essetis, multitudine velut locustæ victi estis.

VERS. 22. *Vox eorum quasi serpentis.*

Hoc est, lugentes et plorantes.

Quia in arena.

Id est, non stabili pede.

VERS. 23. *Excident silvam ejus.*

Ut credant, bona ab eo esse. Quare autem ait: *Ne timeas quia reducam te?* latenter illis prædicit, et bene: Ne timeas, quoniam prope erat.

VERS. 25. *Ecce ergo ulciscor Ammon illius, et super Pharaonem, et super Ægyptum, et super deos illius, et quæ sequuntur.*

Ammonitæ tributa persolvebant Ægyptiis, et in auxilio eorum mirum in modum fidebant, et præ reliquis omnibus nationibus apud Ægyptium æstimabantur. Ideo Ammonis mentionem fecit.

CAP. XLVII.

VERS. 4. *Et delebo Tyrum.*

Nec post factas res parcis? hæc enuntiavit, ut dissolutionem et idolorum excidium certum faceret.

ὁ Κάρμηλος ἐν τῇ θαλάσῃ, οὕτως ἤξει, οὕτως ἔσται μέγας, φησί, καὶ ἀχείρωτος.
 Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, Βασιλεὺς τῶν δυνάμεων θρόνο αὐτῷ, ὅτι ὡς περ ἔστιν ὁ Θαβώρ ἐν τοῖς ὄρεσι, καὶ ὡς Κάρμηλος ἐν τῇ θαλάσῃ, οὕτως ἤξει.

Παραδείγματι τῆς συμφορᾶς τὸ πλῆθος ἐσήμανε. Βούλεται γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ὡς ὁ Θαβώρ ἐστὶ μεταξὺ τῶν ὀρέων, καὶ ὁ Κάρμηλος περιέχεται ὑπὸ θαλάσσης, οὕτω καὶ ὑμεῖς περισησθήσετε [Ισ. περιτρήσασθε] τοῖς κακοῖς.

Σκεὴ ἀποικισμοῦ ποιήσον σεαυτῇ κατοικίας θυγατρὸς Αἰγύπτου.

Τουτέστι, Παῦσαι πολεμοῦσα, καὶ μετοικίας λαβοῦσα σκευὴ ἀκολουθεῖ τοῖς κρατούσιν· ἵνα εἴπη, **B** ὅτι Μέτοικος γενήσῃ.

Οὐκ ἔχει τις οὐ σώματος ἀσθένειαν, οὐκ ὀλιγότητα αἰτιάσασθαι. Ὡς μύσχοι σιτευτοὶ ἦτε, καθωπλίθητε· οὐκ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ὁ πόλεμος. Πρῶτεροι ἐπήλθετε, ὡς ἀκρίς ἦτε.

Ἄδμαλις καλή, κεκαλλωπισμένη, καλλίστη Αἰγυπτός, ἀπόσπασμα ἀπὸ βορρᾶ ἦλθεν ἐκ αὐτῆν.

Κατὰ μὲν τὸ Ἑλληνικὸν δῆλον ἔλεγει, ὅτι Ἡ Ἰσχυρὰ καὶ κεκαλλωπισμένη αἰχμάλωτος ἀπαχθήσεται ὑπὸ Βαβυλωνίων. Ἔχει δέ τίνα ἐναργεστέρην τὴν ἔννοιαν ὁ Ἑβραῖος. Ἄντι γὰρ τοῦ, Ἀπόσπασμα ἀπὸ βορρᾶ ἤξει ἐκ αὐτῆν, οὕτως ἔχει· Ὀστρός ἤξει ἐπὶ σέ. Εἶδος δὲ τοῦτό ἐστι ζώου πλῆκτοντος βοῦς, καὶ εἰς μανίαν ἄγοντος. Ἐπειδὴ τοῖνον δαμάλει παρέικασε τὴν Αἰγυπτὸν σφόδρα γενναίᾳ καὶ ἐπιτερπεῖ, ὀστρῷ παρέικασε τὸν Βαβυλωνίον, ἵνα δείξῃ τὸ ἀσθενὲς τῆς Αἰγύπτου, ἵνα εἴπη· Σὺ ἢ δοκοῦσα πολλὴν τὴν ἰσχὺν περιβεβλήσῃ, ὑπὸ τῶν νομιζομένων ἀσθενῶν καθαιρεθήσῃ τὴν ἰσχύν.

Διότι καὶ αὐτοί.

Καὶ γὰρ τοῦτό φησι· Πόθεν οὖν ἦ ἤττα; ἢ δηλονότι παρὰ Θεοῦ· ἐτι τοσοῦτοι ὄντες ὡς ἀκρίς εἰς πλῆθος, ἠττήθητε.

Φωνὴ αὐτῶν ὡς ὄψεως.

Τουτέστιν, ὀδυρόμενοι καὶ θρηνοῦντες.

Ὅτι ἐν ἄμμῳ.

Τουτέστιν οὐ βεβαίως.

Ἐκκλύφουσι τὸν δρυμὸν αὐτῆς.

Ὅρᾶς παράδοξον τὴν ἤτταν, καὶ παρὰ προσδοκίαν τὴν νίκην· Μὴ φοβοῦ, ὅτι ἐπανάρξω σε; λανθανόντως αὐτοῖς προλέγει, καὶ καλῶς, Μὴ φοβοῦ, ἐπειδὴ πλῆσιον ἦν.

Ἰδοὺ ἐγὼ ἐκδικῶ τὸν Ἀμμῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ Φαραῶν, καὶ ἐπὶ Αἰγυπτῶν, καὶ ἐπὶ τοὺς θεοὺς αὐτῆς, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀμμωνίται ὑπόσπονδοὶ ἦσαν Αἰγυπτίοις· ἐθάβρουν δὲ αὐτῶν σφόδρα ἐπὶ συμμαχίᾳ, καὶ διὰ τιμῆς πάντα τὰ λοιπὰ ἔθνη ἐτύγγανον τῷ Αἰγυπτίῳ· διὰ τοῦτο τοῖνον τῆς Ἀμμῶν ἐμνημόνευσεν.

ΚΕΦΑΛΑ. ΜΖ

Καὶ ἀφανιώ τὴν Τύρον.

Οὐδὲ γενομένων τῶν πραγμάτων διασώζεις; Ταῦτα ἀπήγγειλεν, ἵνα πιστώσῃται καὶ τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν τῶν εἰδώλων ἀπόλειαν.

* Ὅτι ἐξολοθρεύσει Κύριος τοὺς Ἀλλοφύλους, α ἢ τοὺς καταλοικούς τῶν νήσων καὶ Καππαδοκίας.

Ἦτοι [Ἰσ. οὕτως] τῆς παραλίου νήσους καλεῖ, καὶ ὅτι ἀπὸ τῶν νήσων αὐτοῖσι κατώκησαν πολεμούμενοι, ἐλόντες τοὺς ἤδη πρότερον κατοικοῦντας αὐτοῖσι· ἐμμείναντες δὲ τῷ τόπῳ. Καὶ Καππαδοκίας δὲ λέγει, ὡς νενικηκότων τούτων, καὶ ἐλομένων αὐτοῖσι κατοικεῖν. Οὕτω γάρ καὶ δι' ἑτέρου προφήτου λέγει· Τοὺς Ἀλλοφύλους ἀπὸ Καππαδοκίας ἤγαγον.

Ἦκει φαλάκρωμα ἐπὶ Γάζαν· ἀπεβρίφη Ἀσκάλων, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐν Ἀκίμ.

Ἴνα εἴπη, πάντες οἱ ἰσχυροί.

Πῶς ἡσυχάσει;

Πόρθωσιν μὲν τῆς Ἰουμαίας προλέγει ὁ προφήτης· τὴν δὲ αὐτὴν φησι καὶ Θαιμάν, ἧτις ἐστὶ χώρα τοῦ Ἡσαῦ. B

ΚΕΦΑΛ. ΜΗ΄.

* Ἀνεπαύσατο Μωᾶδ ἐκ παιδίου, καὶ πεποιθὼς ἦν ἐπὶ τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

Ὅτι διὰ παντὸς ἀπήλαυσεν εὐθηνίας, καὶ ἦσυχίας, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα ἐπαθε, τῇ εὐπαθείᾳ πρὸς οὐδὲν δέον χρησάμενος.

Τὸ ἀπροσδόκητον κακὸν ἠβουλήθη παραστῆσαι. Βούλεται γάρ εἰπεῖν, ὅτι ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ νῦν πέπονθεν οὐδὲν, οὐχ ὅτι καὶ ἤδη παρὰ τοῦ Σεναχειρείμ οὐχ ἐάλω· ἡ γὰρ οὐχ ἠτήθη ἐν πολέμοις. Τὰ γὰρ τῆς προφητείας τοῦ Ἡσαίου κατὰ τῆς Μωαβιτιδος, ἐξῆλθεν ἐπὶ τοῦ Σεναχειρείμ· ἀλλὰ βούλεται κατὰ σύγκρισιν τῶν παρόντων μηδὲν αὐτὴν πεπονθέσαι· οὐδὲ γὰρ ἐνεδέχεται παντάπασιν ἀλύπως αὐτὴν διαγαγεῖν. Ἡ βούλεται σημαίνει τὸ χροῖον τῆς ἀνέσεως· οὐδὲ γὰρ ὀλίγος ἀριθμὸς ἐτῶν ἐστὶν ἀπὸ τοῦ Ἐζεκίου, ἐφ' οὗπερ καὶ πέρας τὰ κατὰ τὸν Σεναχειρείμ ἔλαβε, μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς ἐσχάτης Ἱεροσολύμων, καὶ τῆς κατὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἀνόδου τοῦ Ναβουχοδονόσορ. Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, μηνύει τὰ ἐπαγόμενα.

Καὶ οὐκ ἐτρέχον ἐξ ἀγγείου εἰς ἀγγεῖον, καὶ εἰς ἀποικισμὸν οὐκ ᾤχησατο· διὰ τοῦτο ἐστὶ γούμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, καὶ ὄσμη αὐτοῦ οὐκ ἐξέλιπεν.

Παραδειγματι ἐχρήσατο, ἵνα αὐτοῦ τῆς ἀνέσεως τὸν χρόνον σημάνῃ· ὡς γὰρ οἶνος, φησι, βληθεὶς εἰς ἀγγεῖον ἐπὶ πλείστον χρόνον φυλαττόμενος, καὶ μὴ μεταβαλλόμενος, τὴν μὲν τρύγα καθίστησιν εἰς τὸν τοῦ ἀγγείου πυθμένα, εὐώδης δὲ γίνεται καὶ ἡδὺς πρὸς πότον· οὕτω, φησι, γέγονε καὶ ὁ Μωᾶδ· ἀνέβη ἐπὶ πολλῷ τῷ χρόνῳ καὶ ἔχει τὴν οἰκείαν σύστασιν, καὶ περιφημος ἐπὶ τῇ εὐκοσμίᾳ γεγένηται, ἀλλ' οὐτιγε εἰς τέλος διαμενεῖ, δίχην δὲ δώσει τοῦ Θεοῦ ἀποφνηαμένου.

Καὶ ἐξαποστειλῶ αὐτῷ κλινοντας, καὶ κλινούσιν αὐτόν.

Ὁ Ἑβραῖος, Ἰώντας, ἔχει τῇ γὰρ μεταφορᾷ ἐπέμεινε· δῆλη δὲ ἡ ἔννοια, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐρμηνείας.

¹⁹ Isa. xv, 1.

* Vers. 4. Quoniam depopulabitur Deus Allophylos, reliquias insularum, et Cappadociae

Sic maris vicini insulas nominat, et quod bello vexati ex insulis ibi habitaverunt, primis habitatoribus devictis, manserintque in illo loco. Cappadociae vero dicit, quasi hi eam vicissent, et ibi habitare elegerint. Sic enim et per alium prophetam dicit: Allophylos ex Cappadocia duxerunt.

Vers. 5. Venit calvitium super Gazam: projecta est Ascalon et reliqua, quae sunt in Acim.

Ac si diceret, omnes fortes.

Vers. 7. Quomodo quiescet?

Idumaeae direptionem praedicit propheta, quam et Thæmam vocat, quae Esau regio est.

CAP. XLVIII.

* Vers. 11. Quievit Moab a parvulo, et fidens erat super gloria sua.

Quod semper omnium rerum copia tranquillitateque abundavit, idcirco et haec passus est, prosperitate non utiliter usus.

Malum inexpectatum voluit indicare, et sensus est, ab initio ad hunc diem nihil perpessus est: non quod in bello a Senachirim non fuerit capta. Isaia ²⁹ enim vaticinia contra Moabitidem effectum sortita sunt tempore Senachirim, sed quod si praesentia considerentur, nihil passa est; haud enim fieri poterat ut ea sine mœrore omnino transigerent. Vel tempus quietis significare vult. Nec enim minimus est annorum numerus, si a tempore Ezechieae computentur, quo res e Senachirim gestæ finem habuere, usque ad ultimam Hierosolymorum captivitatem, et reditum Nabuchodonosoris ad reliquas gentes. Haec porro ita se habere indicant ea quae subduntur.

Et non effundebant de vase in vas, et in transmigrationem non abiit; ideo erit gustus ejus in ipso, et odor ejus non defecit.

Exemplo usus est, ut ejus quietis tempus significaret. Veluti enim vinum, ait, in vase obseratum, si multi temporis spatio custoditum non commutetur, sœcem in vasis fundo deponit, odorem tamen et suavitatem sibi comparat: sic, ait, et Moab quievit immotus multo tempore, propriamque substantiam habet: et celebris ob pulchritudinem factus est, sed non semper similis erit, imo, Deo sic statuente, pœnas dabit.

Vers. 12. Et mittam ei sternentes, et sternent eum.

Hebraeus exhaurient habet; persistit enim in metaphora. Verum et ex interpretatione Græca manifesta est sententia.

* VERS. 18. *Descende de gloria.*

Id est ex altitudine in pavementum.

Et sede in humilitate sedens.

Ita nulla ex parte solatium erit; cum etenim Deus infert mala, non corporis robur, non animi sapientia, non ullum allud prodest.

VERS. 20, 21. *Annuntia in Amon quia perii Moab. Et iudicium venit in terram Misor, super Chalom, et super Asa, et quæ sequuntur.*

Misor, campi scilicet. Chalom vero, et reliquas civitates enumerat ut sitas in campis.

VERS. 25. *Confractum est cornu Moab, et brachium ejus contritum est, ait Dominus.*

Arma nempe quæ præ manibus habebat.

* VERS. 30. *Non juxta quod satis ei erat, sic et brachia illius.*

Hoc est tantæ famæ facta non responderunt. Etenim existimabatur esse fortis; tamen in praliis super Moab commissis inbellem se præstitit.

VERS. 31. *Undique clamate super viros muri tonsos squaloris.*

Super viros muri. Fortes scilicet. Tonsos squaloris. Hoc est cithara cantionis. Quasi diceret: Projicite eam, efficietes dignam quam lacrymis prosequuntur. Igitur subdit: *Et cantum dicet.* Interpretatus enim est: *Tonsos squaloris*, hoc est veluti in cithara sic ejulans cum melodia lacrymas edet. Deinceps subsequens, iterum inquit:

* VERS. 36. *Idcirco cor Moab, quasi tibiæ lumbos edet cor meum super viros muri squaloris, quasi tibia sonabit.*

Hoc est, circa viros fortes: quasi citharæ cantus, vel tibiarum strepitus planctus erit. Hebræus sic habet: *Et sonabit iterum super muro habente concursus fortes. Murum vocat regem; concursus, populum, et est eadem sententia in utroque.*

VERS. 45. *Quia ignis egressus est de Esebon, et flamma de medio Sion, et devoravit principes Moab.*

His dictis usus est Moyses²⁰, indicans repentinam Moabitudinis ruinam ab his qui Esebon incolebant. Ac si diceret: Similem nunc punitionem quam olim perpessa est, subibit.

VERS. 46. *Et perquisivit filios Saon.*

Hebræus, *et evasit dominos ararum*; loco enim ararum Saon posuit, cum opus esset ponere Baamoth, quod aram significat. Verum sic est in Hebræo.

CAP. XLIX.

VERS. 1. *Nunquid filii non sunt in Israel? vel qui accipiat non est in eis?*

Hoc est, Num in obsequium Dei non habitantur, aut omni auxilio carent, ut contra Israelitas ita animo intumuerint? ut Judæis ostenderet se gentes punire propter mala quæ in eos intulerunt.

VERS. 4. *Quid gloriaberis in campis Jacim?*

²⁰ Exod. xv. 15.

A * *Katáθηθι ἀπὸ δόξης.*

Τουτέστιν, ἀπὸ τοῦ ὕψους εἰς ἐδαφος.

Καὶ κάθισον ἐν ὑγρασίᾳ καθημέρῃ.

Οὕτως οὐδαμῶθεν ἔσται παραμυθία. Ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ἐπάγῃ κακὰ, οὐ σώματος ἰσχύς, οὐ σοφία ψυχῆς, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ὠφελεῖ.

Ἀνάγγειλον ἐν Ἄμων, ὅτι ὠλετο Μωάβ, καὶ κρῖσις ἔρχεται ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ Μησῶρ, ἐπὶ Χηλὼν, καὶ ἐπὶ Ἀσὰ, καὶ τὰ ἐξῆς.

Μισῶρ, τουτέστι, τῆς πεδιάδος. Χηλὼν δὲ καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις λέγει, ὡς ἐν τῇ πεδιάδι κειμένας.

Κατεδάχθη κέρας Μωάβ, καὶ τὸ ἐπὶ χεῖρον αὐτοῦ συνεπίβη, φησὶ Κύριος.

Τουτέστι, τὰ ἐν ταῖς χερσίν αὐτοῦ ὄπλα.

* *Οὐχὶ κατὰ τὸ ἰκάνων αὐτοῦ, οὕτως καὶ οἱ βραχιόνες αὐτοῦ.*

Τουτέστιν, οὐκ ἀξίως τῆς φήμης ἐπραξαν. Ἰσχυρὰ μὲν γὰρ νενόμισται· ὦφθη δὲ ἀσθενῆς ἐν πολέμοις ἐπὶ Μωάβ.

Πάντοθεν βοήσατε ἐπὶ ἄνδρας τοίχου κειράδας ἀύχμου.

Τὸ δὲ, *Ἐπὶ ἄνδρας τοίχου*, τουτέστι, τοὺς ἰσχυροὺς· τὸ δὲ, *κειράδας ἀύχμου*, τουτέστι, κιθάρα μέλους. Ἵνα εἴπῃ, Καθίστε αὐτὴν ἀξίαν θρήνων πεποιηκότες. Ἐπάγει γοῦν· *Καὶ μέλος ἔρεῖ.* Ἡρμήνευσε γὰρ τὸ, *κειράδας ἀύχμου*, τουτέστιν, ὡς περ ἐν κιθάρα, οὕτως πανθοῦσα ἑμμελῶς, ἀνακλαύσεται. Εἶτα προῶν πάλιν φησὶ·

* *Διὰ τοῦτο καρδία τοῦ Μωάβ, ὡς περ ἀύλοι βομβήσει καρδία μου ἐπ' ἀνθρώπους τοίχου κειράδας ἀύχμου, ὡς περ ἀύλοι βομβήσει.*

Τουτέστι, περὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἄνδρας, ὡς περ μέλος κιθάρας ἢ ἀύλιν ἦχος γενήσεται τὸ πένθος. Ὁ δὲ Ἑβραῖος οὕτως ἔχει· *Καὶ ἤχησει πάλιν ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ἔχοντος ἀντιθάσεις ἰσχυρούς. Τοῖχον δὲ καλεῖ τὸν βασιλεῖα· ἀντιθάσεις δὲ τὸν λαόν.* Ἐν ἑκατέρῳ δὲ σώζεται ἡ αὐτὴ ἐννοια.

* *Ὅτι πῦρ ἐξῆλθεν ἐξ Ἐσεβὼν, φλόξ ἐκ πόλεως Σιών, καὶ κατέφαγε ἀρχηγούς Μωάβ.*

Τούτοις τοῖς ῥητοῖς ἐχρήσατο Μωϋσῆς ἀθρίαν τότε τὴν ἀπώλειαν τῆς Μωάβ μηνύσας ἀπὸ τῶν τῆς Ἐσεβὼν οἰκούντων. Ἵνα τοίνυν εἴπῃ, ὅτι τὴν ὁμοίαν τιμωρίαν πέισεται καὶ νῦν, ἣν πάλαι ὑπέστη.

Καὶ ἐξηρέυρησεν υἱοὺς Σαὼν.

Ὁ Ἑβραῖος, *καὶ ἐξήλειψε τοὺς κυρίους τῶν βωμῶν*· ἀντὶ γὰρ τῶν βωμῶν, τὸ Σαὼν ἐφη· δέον γὰρ θεῖναι Βαμὼθ, βωμῶν σημεῖναι. Οὕτω δὲ καίται καὶ παρὰ τῷ Ἑβραίῳ.

ΚΕΦΑΛ. ΜΘ'.

Μὴ υἱοὶ οὐκ εἰσὶν ἐν Ἰσραὴλ, ἢ παραλειψόμενος οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς;

Τουτέστι, Μὴ οὐκ οἰκούνται τῷ Θεῷ; ἢ ἐρημικὴ εἰσι πάσης βοήθειας, ὅτι κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν οὕτως ἐπήρθησαν; Ἵνα δείξῃ Ἰουδαίοις, ὅτι διὰ τὰ κατ' αὐτὸν γενόμενα κακὰ τιμωρεῖται τὰ ἔθνη.

Τί ἀγαλλιάση ἐν τοῖς πεδίοις, ἐν Ἰακίμ

Ἰακίμ πόλις ἦν μεγίστη ἐν τῇ πεδιάδι κειμένη. Ἄ Jacim civitas erat maxima in campis sita, quam ἦν ὀρυμητήριον κατὰ τῶν πολεμίων ἐκέκτηντο. Λέγει possidebant, ut belli munitionem eam contra hostes habent. Dicit itaque : Ne fidatis in ea, etenim οὖν, ὅτι Μὴ θαρσεῖτε ἐπ' αὐτῆς. Καταστρέφεται γάρ.

Διέρβυνσε τὰ πεδία σου.

Τουτέστιν, οὐκ αὐτὴ μόνον ἀπώλετο, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν ταῖς πεδιάσιν κείμεναι μετ' αὐτῶν τῶν πεδίων, τῶν πολεμίων πάντα τὰ προσηπτόντα θρουμένων.

* *Ἐπὶ κατάρασιν τῆς Βοσῶρ ἐν μέσῳ μέρους αὐτῆς.*

Τὴν Βόστραν λέγει· ἡ γὰρ νῦν Ἀραβία, τότε Ἰδουμαία ἦν. Τὸ δὲ, Ἐν μέσῳ μέρους αὐτῆς, συνημμέτρας ἔχει, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν μητρόπολιν.

Ἰδοὺ ὡς λέων ἀναθήσεται ἐκ μέσου τοῦ Ἰορδάνου εἰς τόπον Ἐθάμ, ὅτι ταχὺ ἐκδιώξω αὐτοὺς ἀπ' αὐτῆς.

Τὸ Ἐθάμ ὀφείλει ἔχειν κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν· σημαίνει δὲ τὸ Ἰσχυρόν· βούλεται δὲ εἰπεῖν, ὅτι ὁ βάρβαρος καθάπερ λέων ἀναθᾶς, πορθήσῃ τὴν χώραν· τοῦ δὲ Ἰορδάνου ἐμνημόνευσεν, ὡς αὐτόθι μάλιστα τούτων τῶν θηρίων δεικνυμένων, καὶ ὄντων φοβερῶν.

* *Τῇ Κηδάρ βασιλισσῇ τῆς αὐλῆς ἢ ἐπάταξεν Ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς Βαβυλῶνος.*

Λέγει κατὰ τῶν Σαρακηνῶν· οὕτως γὰρ ἔχει ἔθος ἢ θεία Γραφὴ καλεῖν τὸ ἔθνος τῷ τοῦ Κηδάρ ὀνόματι. Τὸ δὲ τῇ βασιλισσῇ τῆς αὐλῆς, ἕνομά ἐστι πόλεως, ὃ κατὰ μὲν τὴν Ἑβραϊαν φωνὴν ἐκαλεῖτο *Μελχέθ Ἀσῶρ*, ὅπερ ἐρμηγεύων, ἐποίησε βασιλισσαν. Τὸ δὲ Ἀσῶρ αὐλὴν σημαίνει· ἴσως οὖν καὶ ὡς μητρόπολιν οὕτως ἐκάλεον τὴν πόλιν, ὡς τὰ πολλὰ γίνεσθαι φιλεῖ, ταύτην ἔλαχεν οὕσα τὴν ἐπωνυμίαν. Εἶτα μετὰ τοῦτο προφητεύει κατὰ τῆς Ἀιλᾶ. Φασὶ δὲ εἶναι Ἑλαμίτας, τοὺς νῦν καλουμένους Πέρσας.

ΚΕΦΑΛ. Ν'.

ε Ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι.

Ὅσπερ παραδόξου πράγματος, καὶ οὕτως ἐκβάντος, τὰ προόμια οὕτω ποιεῖται. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, *Μὴ κρύψητε*, ὡς παρ' ἀξίαν αὐτῆς παθούσης, ἢ ὅτι καὶ οὐδεὶς αὐτῆς ἀγνοήσει τὰς συμφορὰς, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Φαραῶ πεποίηκεν ὁ Θεός, ἵνα ἐνδείξηται τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, καὶ γνωρίσῃ τὸ δυνατόν αὐτοῦ, οὕτω καὶ τῆς πόλεως ταύτης τῆς Βαβυλῶνος. Ὅρξας αὐτὸν ὀλοκλήρως ταῖς πονηρίαις εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν λοιπῶν ἀποχρώμενον διὰ τὴν οἰκείαν εὐμηχανίαν.

Κατησχύνθη Βῆλος.

Δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἀκολουθίας τὸ πράγμα ἦν. Ἦν γὰρ πασῶν ἰσχυροτέρα, καὶ ἐν εὐπραγίᾳ διάγουσα. Οὐ τὸ τρυφερόν ἐδυσώπησε τὸν Θεόν, οὐκ ἄλλο οὐδέν. Καὶ καλῶς κατησχύνθη παρὰ προσδοκίαν ὑπὸ ἀναξίων.

Παρεδόθη Μαιρωδάχ.

Οἱ ἐλάττους αὐτῶν, καὶ εἰς τέλος αὐτοὺς ἀναλώσουσιν.

Ἐν ταῖς ἡμέραις.

²¹ Rom. ix, 17.

Id est, Non tantum ipsa destructa est, sed et cæteræ urbes, quæ erant in campis una cum ipsis, hostibus obvia universa diripientibus.

Defluxerunt campi tui.

Id est, Non tantum ipsa destructa est, sed et cæteræ urbes, quæ erant in campis una cum ipsis, hostibus obvia universa diripientibus.

* *VERS. 13. In maledictionem Bosor in medio partis illius.*

Bostram ait : quæ enim nunc Arabia, tunc Idu-mæa erat. Illud vero, *In medio partis illius, conjunctas*, habet, eo quod esset metropolis.

VERS. 19. Ecce quasi leo ascendet de medio Jordanis in locum Etham, quia cito expellam eos ab ea.

Juxta textum Hebraicum, *Etham* legendum est, quod *robustum* significat. Et sensus est : Barbarus quasi leo ascendens terram vastabit. Meminit porro Jordanis, cum ibi belluæ hæ præcipue maximeque horribiles videantur.

* *VERS. 28. Ipsi Cedar reginæ aulæ, quam percussit Nabuchodonosor rex Babylonis.*

Contra Saracenos sermonem dirigit : ita enim solet divina Scriptura Cedar nomine nationem illam appellare. *Regina aulæ* : nomen est urbis, quæ voce Hebraica *Melcheth Asor*, vocabatur, quod interpretatur *fecit reginam*. *Asor aulam* significat ; fortasse igitur veluti metropolim ita urbem nominabant, ut sæpius contingere solet. Post hæc contra Aila vaticinatur ; asserunt vero hos esse Elamitas, qui nunc Persæ vocantur.

CAP. L.

VERS. 2. Annuntiate in gentibus

Tanquam de re inopinata et jam eventu probata, sic exorditur, Nam quod dicit, *Ne abscondatis*, quasi indigna passa sit. Vel quod nemo ignorabit ejus calamitates, sicut Pharaoni Deus fecit, ut suam ostenderet iram et potentiam suam notam faceret²¹, sic et civitati hujus Babylonis. Vides ut generali utatur nequitia in reliquorum utilitatem ob eximiam res administrandi peritiam.

Confusus est Belus.

Ostendit rem non humano more successisse ; omnium enim fortissima erat et feliciter degens. Non ejus deliciæ Deum flexerunt, non aliud quidpiam. Et bene confusus est præter expectationem ab indignis.

Tradita est Merodach.

Infiores ipsius, et penitus illos delebunt.

VERS. 4. In diebus illis.

Considera eos non fugientes, sed ordine ambulantes: cur vero flentes? tempore beneficiorum præcipue peccatorum sensum habent, quod in tam mansueti humanumque Deum contumeliosi fuere, qui eos omnino perire non patitur, qui ulciscendo hostes reduxit ipsos.

Fædus enim æternum.

Considera rursus ut eorum arrogantiam reprimat. ne enim suis meritis ascribant, quod regressi sint, ex veteri hoc ait esse fœdere.

VERS. 6. Oves perditæ factus est populus meus.

Nam ne quis diceret, Cur perdidisti, et salvas, propter suam segnitiam perierunt ipsi, et qui præerant. Igitur illos dare pœnas oportebat, sed et istos, ne illis parerent.

Obliti sunt cubilis sui.

Patriæ oblitos esse, eorum delictum.

VERS. 7. Omnes qui invenerunt eos absumebant eos.

Vide ut benignus ipse sit, solitus ab initio beneficia in illos conferre; illi contra, iniqui.

Hoc est, ne sit vobis grata habitatio Babylon, quoniam ibi remanserunt, vel si non hoc, tanquam dracones, id est, horribiles et infesti.

VERS. 12. In bona, novissima.

Ultimam vocat ratione loci, quod omnes devicerit destruens eos. Vel quia Deo peccavit, idque præcipue quidem ex prædicatione, deinde vero ex reditu Judaico manifestum est. Qui enim persuasit eis qui civitatem ceperant, ut hos dimitterent tanto cum honore, is utique et victoriam operatus est, passim affirmat illam a Deo tradi.

VERS. 16. A facie gladii Græci.

Etenim si errans non fuisset, capta non esset, quippe naturæ imbecillitatem vis pastorie circumvallabat. Ovis erat, sed sub pastore Deo; si ovis permansisset suldita et obediens, non passa esset quæ passa est, non enim propter impotentiam, sed quod se e Pastoris providentia subduxit, sustinuit quæ sustinuit.

VERS. 17. Leones expulerunt eum.

Vide ut passim exprobret pœnæ.

VERS. 18. Propterea hæc dicit.

Non habebas aptum exemplum? Non audiebas? *Comprehendam orbem terrarum quasi nidum, et quasi derelicta ova consumam* ²². Hoc factum est. et finem habuit. Vidisti quod ego illum tradidi, multo magis de teipso certus sis.

VERS. 20. Quærent.

Non dixit: Quia ille in meliorem frugem se revocavit; sed: Quoniam ego iram abjeci. Nec dixit: Erit quidem ira, sed, Non ulciscetur, sed plane non apparebit. Peccata ergo eam tradiderunt, non impotentia.

²² Isa. x, 14.

A "Ορα αὐτοὺς οὐχὶ φεύγοντας, ἀλλὰ συντεταγμένους· τίνος ἕνεκεν κλαίοντες; ἐν τῷ καιρῷ τῶν εὐεργεσιῶν μάλιστα τῶν ἁμαρτημάτων αἰσθάνονται, ὅτι εἰς οὕτως ἡμερον καὶ φιλόανθρωπον Θεὸν ἐξύβρισαν, τὸν οὐκ ἀνεχόμενον εἰς τέλος αὐτοὺς ἀπολέσθαι, τὸν ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν ἐκδικίᾳ αὐτοὺς ἀναγαγόντα.

Διαθήκη γὰρ αἰώνιος.

"Ορα πάλιν αὐτῶν ὡς καταστέλλει τὰ φρονήματα· ἵνα γὰρ τὴν ἐπάνοδον μὴ τοῖς οικείοις κατορθώμασι λογίζωνται, φησὶν ἐκ παλαιᾶς συνθήκης τοῦτο γενομέναι.

Πρόβατα ἀπολωλότα ἐγενήθη ὁ λαὸς μου.

"Ἰνα γὰρ μὴ λέγῃ τις, Τίνος ἕνεκεν ἀπώλεσας καὶ σώσεις; διὰ τὴν οικεῖαν ῥαθυμίαν ἀπώλοντο αὐτοὶ καὶ οἱ προστάται. Οὐκ οὖν ἐκείνους ἔδει δοῦναι δίκην, **B** ἀλλὰ καὶ τούτους, ὥστε καὶ πειθεσθαι.

Ἐπελάθοντο κοίτης αὐτῶν.

Τοῦτο αὐτῶν ἔγκλημα, τὸ τῆς πατρίδος ἐπιλαθέσθαι.

Πάντες οἱ εὐρίσκοντες αὐτούς.

Ορα πῶς αὐτὸς φιλόανθρωπος ἄνωθεν εἰωθὸς αὐτοὺς εὐεργετεῖν, οἱ δὲ ἄδικοι.

Τουτέστι, μὴ ἐμφιλοχωρεῖτε τῇ Βαβυλῶνι, ἐπειδὴ ἐναπέμειναν ἐκεῖ. Ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὡς δράκοντες, τουτέστι φοβεροὶ καὶ ἐπαχθεῖς.

Ἐπ' ἀγαθὰ, ἐσχάτη.

Ἀπὸ τοῦ τόπου φησὶν ἐσχάτην, ὅτι κατὰ πάντων ἐκράτησεν ἀναιρούσα αὐτούς. Ἢ ὅτι τῷ Θεῷ ἡμαρτε· μάλιστα μὲν καὶ ἐκ τῆς προβόρῃσεως, ἐπειτα δὲ ἐκ τῆς ἀνόδου τῆς Ἰουδαϊκῆς τοῦτο δῆλον. Ὁ γὰρ τοὺς λαβόντας τὴν πόλιν ἀναπεισας τούτους ἀφεῖναι μετὰ τσαύτης τιμῆς, οὗτος καὶ τὴν νίκην εἰργάσατο, πανταχοῦ φησὶν, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὴν παραδίδωσι.

Ἀπὸ προσώπου μαχαίρας Ἑλληνικῆς.

Εἰ μὴ γὰρ πεπλανημένον ἦν, οὐκ ἔαλω· τὴν γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως ἀσθένειαν ἐτελιχεν ἡ τοῦ ποιμένου ἰσχὺς. Πρόβατον ἦν, ἀλλ' ὑπὸ ποιμένι Θεῷ· εἰ πρόβατον ἔμεινε καὶ καταπειθὲς, καὶ ὑπήκουον, οὐκ ἂν ἔπαθεν ἄπερ ἔπαθεν· οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀσθενείας, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς ποιμαντικῆς ἀποβράγῃναι προνοίας, ὑπέμεινε ἄπερ ὑπέμεινε.

Λέοντες ἐξώσαν αὐτόν.

"Ορα, πῶς πανταχοῦ τὴν ἐπίτασιν τῆς τιμωρίας **D** ἐγκαλεῖ.

Διὰ τοῦτο τάδε λέγει.

Οὐκ εἶχες ἱκανὸν παράδειγμα; Οὐκ ἤκουες τί ἔλεγεν ἐκεῖνος; *Καταλήψομαι τὴν οἰκουμένην ὡς ἰοσσὶάν καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ.* Τοῦτο γέγονε, καὶ τέλος; Ἐλαθεν· Ἐίδες ὅτι ἐγὼ ἐκείνον παρέδωκα, πολλῷ μᾶλλον καὶ περὶ σαυτοῦ πείσθητι. *Ζητήσουσι.*

Οὐκ εἶπεν, Ἐπειδὴ διωρθώσατο· ἀλλ', Ἐπειδὴ τῆς ὀργῆς ἀπέστην ἐγώ. Οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἔσται μὲν, οὐ τιμωρήσεται δὲ, ἀλλ'. Οὐδὲ φινεῖται αὐτῇ· ἄρα τὰ ἁμαρτήματα αὐτὴν παρέδωκεν, οὐκ ἀσθένεια.

Πῶς συνεκλάσθη;

Εἶδες πῶς παρέστησεν αὐτῆς τὴν ἰσχύν; πῶς τὴν πληγὴν τὴν ἀφόρητον; Εἶτα πανταχοῦ φησιν, Ὅτι τῷ Κυρίῳ ἀντέστη, ἤμαρτε· καὶ τὸν τρόπον τῆς ἁμαρτίας, *Κυθῶς ἐποίησε, ποιηθήσεται αὐτῇ.*

Ἄνταπέδοτε αὐτῇ.

Καὶ τὴν μακροθυμίαν, ὅτι ἤκει ὁ καιρὸς αὐτῆς. Ὡστε καὶ τὸν καιρὸν ἀνέμεινε, καὶ οὐδὲν πλέον ἐγένετο.

Τάδε λέγει Κύριος.

Οὐκ ἠθέλησαν ἀπολύσαι αὐτούς. Ἡ τοῦτο φησιν, ὅτι οὐκ ἂν ἀπέλυσαν οὐσπερ κατεῖχον αὐτοπραϊρέτως, ἀλλ' ἀνθίσταντο τῷ Θεῷ, καθάπερ ὁ Αἰγύπτιος Φαραώ.

Κυθῶς κατέστρεψε.

Τί οὖν, οὐ κατοικεῖται; Ὡσπερ οὖν τοῦτο τῆς ὑπερβολῆς, οὕτω καὶ ὅταν λέγῃ· Καθῶς ὤμοσα, ἐν τῷ ὕδατι τῷ ἐπὶ Νῶε ἐξ ὑπερβολῆς· εἶτα συνεχῶς ἐνδιατριβεῖ τοῖς αὐτοῖς λόγοις. Τίνος ἔνεκεν; Ἐπειδὴ ἀπιστον ἦν καὶ παράδοξον τὸ λεγόμενον, ὅτι Βαβυλῶν ἀλώσεται, ταχύτερῳ κέρηται τρήπῳ, ἐκτείνας τὴν ἄλωσιν αὐτῆς.

Ἴδου λαὸς ἔρχεται ἀπὸ Βοβρῶ, καὶ ἔθνος μέγα, καὶ βασιλεῖς ἐξεγερθήσονται ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, τόξον καὶ ἐρχειρίδιον ἔχοντες.

Τουτέστιν, ἀσπίδα· τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύει τὸ ἐρχειρίδιον, τῷ περὶ τὸ ἐν τῇ χειρὶ φέρεσθαι.

Ἴδου ὡς λέων ἀναθήσεται ἀπὸ φρυάγματος τοῦ Ἰορδάνου εἰς τόπον Ἐθάμ.

Λέοντι παρείκασε τὸν Μῆδον. Τὸ δὲ ἀπὸ φρυάγματος τοῦ Ἰορδάνου εἰς τόπον Ἐθάμ, ὡσανεὶ αὐτόθι τῶν λέόντων εἰωθότων φαίνεσθαι. Ἐθάμ δὲ πόλις ἐστὶν ὁμοροῦ τοῦ Ἰορδάνου.

ΚΕΦΑΛ. ΝΑ'.

Ποτήριον χρυσοῦν Βαβυλῶν.

Εἰ ποτήριον χρυσοῦν ἐν χειρὶ Κυρίου, τίνος ἔνεκεν κολάζεται; Ὅτι μείζονος ἐκόλασε, καὶ ἐτιμωρήσατο, ἄρα καὶ ἴσχυσε δι' ἐμοῦ.

Καὶ δώσω σε εἰς ὕρον ἐμπειρυσμένον.

Τουτέστιν, ὡς κόνιν, ἵνα εἴπῃ· Ἰσχυρόν σε ὄντα εἰς οὐδὲν ἐργάζομαι. Ἐλαβε δὲ αὐτὸ ἐκ μεταφορᾶς τῶν καιομένων λίθων εἰς ἄσβεστον.

Παραγγεῖλατε ἐπ' αὐτῇ βασιλείαις Ἀραραθ, D παρ' ἐμοῦ.

Καρδαουίνους εἶναι φασί, καὶ τοῖς Ἀχαναζαίοις, τοὺς ἀπὸ Πόντου λέγει.

Διώκων εἰς ἀπάντησιν διώκοτος διώξεται.

Τουτέστι, φεύγων ἀπαντήσει πολεμῶ, κάκεινος διώξεται, ὥστε αὐτὸν ἀλῶναι.

Καὶ ἔσται Βαβυλῶν εἰς ἀφανισμόν, καὶ εἰς κατοικίαν δρακόντων, καὶ εἰς θήρας.

Κατὰ μὲν τὴν Ἑλληνικὴν μὴνύει ὅτι εἰς ἐρημίαν ἔσται ἀκανθώδῃ· θήρας γὰρ λέγει τὰς θάμνους. Ὅ δὲ Ἑβραῖος εἰς κοιλότητος ἐρμηνεύει. Θῶν γὰρ ἐστὶν ἡ κοιλότης, ὡπερ θήρας ἠρμήνευσεν εἰς τὸν Ἑλληνικόν.

A *Vers. 23. Quomodo confractus et contritus?*

Vides quomodo illius vires expressit? quomodo plagam intolerabilem? Deinde passim ait: Quia Domino restitit, peccavit; modumque exprimit peccati: *Sicut fecit, fiet illi.*

Vers. 29. Retribuite ei.

Et longanimitatem, quoniam advenit tempus ejus. Ita et tempus exspectavit, et nihil boni consecutum.

Vers. 33. Hæc dicit Dominus.

Noluerunt eos dimittere. Vel hoc dicit, quod non sponte dimisissent eos quos detinebant, sed resistebant Deo, quemadmodum Ægyptius Pharaos.

Vers. 40. Sicut subvertit.

B Quid ergo, an non habitatur? Sicut igitur hoc dictum hyperbolice est, ita et cum ait, Sicut juravi de aqua tempore Noe, hyperbolice. Deinde pluries eadem repetit, quid ita? Quoniam incredibile erat, et præter opinionem quod dicebatur, fore ut Babylon expugnaretur, paucis rem exprimit, amplificans ejus expugnationem.

Vers. 41. Ecce populus venit ab Aquilone, et gens magna, et reges excitabuntur ab extremo terræ, arcum et manuale habentes.

Scutum nempe, hoc enim manuale significat, ex eo quod manu gestatur.

Vers. 44. Ecce quasi leo ascendet de tumore Jordanis in locum Etham.

C Leoni comparavit Medum. *De tumore Jordanis in locum Etham, quasi ibi leones consueverint habitare; Etham civitas est Jordani vicina.*

CAP. LI.

Vers. 7. Calix aureus Babylon.

Si calix aureus in manu Domini, quare ergo castigatur? Quod gravius punivit, et affecit supplicis; igitur per me et potens fuit.

Vers. 25. Et dabo te sicut montem combustum.

Sicut pulverem videlicet; quasi diceret: Te robustum in nihilum redigam. Sumpsit porro metaphoram ex lapidibus, qui comburuntur, ut convertantur in calcem.

Vers. 27. Annuntiate contra illam regnis Ararath a me.

Carduinos esse dicunt, et Achanazæis, eos qui e Ponto sunt, dicit

Vers. 31. Persequens in occursum persequentis, persequetur.

Hoc est, fugiens occurrit hosti, et ille persequetur, ita ut capi eum necesse sit.

Vers. 57. Et erit Babylon in solitudinem, et in habitationem draconum, et in cumulos.

Juxta textum Græcum, illam in solitudine spinosam futuram indicat; cumulos enim vocat frutices. At Hebræus in concavitate habet. Thoou enim cavitatis est, quod cumulos Græcus legit.

VERS. 38. Simul ut leones rugient juvenes eorum. A Ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὡς λέοντες ἐρεύζονται οἱ νεανίσκοι αὐτῶν.

Quidam hoc de Babyloniiis percussis accipiunt, qui plagis clament, ita ut intelligi possit, sicut leo rugiens. Verum melius est hoc de Medis acclipere, cum horribiles sint, et Scriptura sacra, cum de illis loquitur, leonis exemplo uti consueverit.

VERS. 41. Quomodo captus est Sisoeh?

Nomen regis esse Sisoeh asserunt, et Æthiopes significare, ducique a Chus, a quo Æthiopes ducunt originem: asserunt item ideo eorum prophetiam meminisse, quia Babylonio opem tulere in bello, quod contra Medos gesserat.

VERS. 44. Et ulciscar super Bel in Babylone, et extraham quæ absorbit ex ore ejus, et non congregabuntur ultra ad eum gentes.

Si hæc cum superioribus construenda sint, de Babyloniiis possumus intelligere; quod cum idolis nempe, et omne robur eorum disperdam. Si litteram consideremus, uti de idolis hæc dicta sunt. Quidam autem illud, *extraham quæ absorbit*, sic exposuerunt: Auferam oraculum Bel, ut apud omnes nullius sit æstimationis.

VERS. 46. Parabola super parabolam.

Narratio scilicet super narrationem, ut diceret: Crebræ erunt calamitates Babylonis.

VERS. 59. Verbum quod mandavit Dominus Jeremiæ prophetæ ut diceret Sarcæ filio Nerix, quando ibat a Sedecia rege Juda in Babylonem, in anno quarto regni, et Sarcas princeps donorum.

Hoc est, primus inter eos qui dona ferebant, erat Sarcas: et enumerat dona a Sedecia uti subdito Nabuchodonosori missa; ubi præcipit illi ut librum accipiat, et liget lapidem ad eum, et projiciat in medium Euphratis, signum excidii Babylonici. Ne enim omnia in Barbari gratiam proferre videretur, adhuc Nabuchodonosore vigente, vaticinium in Babylonem confecit, his omnibus contestans Israeli, non ad hostium assentationem hæc dicere, sed ut civitas resipisceret. Hoc finem esse libri prophetici signavit, qui verba prophetæ concinnavit; quæ vero sequuntur dicunt excerpta esse ex libris Regum, cum minime ad hanc prophetiam videantur facere.

CAP. LIH.

VERS. 7. Et iterunt viam quæ ad Araba.

Hoc est, in campos aufugerunt: hoc enim innuit Araba.

VERS. 9. Et locutus est ei.

Perspicere barbarum hominem, conscientiam puram habentem, quoniam cum fiducia jurisjurandi venerat, et quibus est potestas iudicii non refugiant vel inferioribus reddere rationem. Ita indium est hominibus honesti studium. Voluit ostendere se

Τινὲς μὲν ἐπὶ τῶν πληττομένων αὐτὸ ἔλαβον τῶν Βαβυλωνίων, ὡσανεὶ ἀναβοῶντων ἀπὸ τῆς πληγῆς ἐξᾴκουστον, καθάπερ λέων βρύχων. Ἄμεινον δὲ ἐπὶ τῶν Μήδων αὐτὸ λαβεῖν, ὡς φοβερίων αὐτῶν ὄντων, τῷ τοῦ λέοντος παραδείγματι εἰσθε χρῆσθαι ἡ θεία Γραφή.

Ἦ ὡς ἐάλω Σισόχ;

Ὅνομα βασιλέως εἶναι φασὶ τὸ Σισόχ, μηνύειν δὲ τοὺς Αἰθίοπας· ἐρμηνεύεσθαι δὲ ἀπὸ τοῦ Χοῦς, ἀφ' οὗ Αἰθίοπες γεγόνασιν· ὡς οὖν τούτων συμμαχοῦντων τῷ Βαβυλωνίῳ ἐν τῷ πρὸς τοὺς Μήδους πολέμῳ, καὶ ἠττωμένων φασὶ τὸν προφήτην αὐτῶν μνημονεύσαι.

Καὶ ἐκδικήσω ἐπὶ τὸν Βῆλ ἐν Βαβυλώνι, καὶ ἐξοίσω αὐτὸν κατέπιεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ συναχθήσεται ἐτι πρὸς αὐτὸν τὰ ἔθνη.

Κατὰ μὲν τὰ πρὸς τὴν ἀκολουθίαν, ἐπὶ τῶν Βαβυλωνίων τοῦτ' ἐστὶν ἐκλαβεῖν, ὅτι μετὰ τῶν εἰδώλων, καὶ πᾶσαν τὴν δυναστείαν αὐτῶν καθελῶ. Κατὰ δὲ τὸ ῥητὸν ὡς ἐπὶ τῶν εἰδώλων. Τινὲς δὲ οὕτως ἐνόησαν τὸ, Ἐξοίσω αὐτὸν κατέπιεν, τουτέστιν, Ἐξαρῶ τὸ μαντεῖον τοῦ Βῆλ, ὥστε αὐτὸν τοῖς πᾶσιν εἶναι εὐκαταφρόνητον.

Παραβολὴ ἐπὶ παραβολῆν.

Τουτέστι, διήγημα ἐπὶ διήγημα, ἵνα εἴπῃ. Ἄλλεπάλληλα ἔσται τὰ κακὰ τῇ Βαβυλώνι.

Ὁ λόγος δὲ ἐνετείλατο Κύριος Ἱερεμίᾳ τῷ προφήτῃ εἰπεῖν τῷ Σαρῆα υἱῷ Νηριου, ὅτε ἐπορεύετο παρὰ Σεδεκίου βασιλέως Ἰούδα εἰς Βαβυλώνα, ἐν τῷ ἔτει τῷ τετάρτῳ τῆς βασιλείας, καὶ Σαρῆας ἄρχων δώρων.

Τουτέστιν, ὁ πρῶτος τῶν ἀποκομιζόντων τὰ δῶρα ἦν ὁ Σαρῆας· λέγει δὲ τὰ δῶρα τὰ παρὰ Σεδεκίου ἀποστελλόμενα τῷ Ναβουχοδονόσορ, ἐνθα προσάττει αὐτῷ λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ δεῖσαι λίθον ἐπ' αὐτὸ, καὶ ῥίψαι εἰς τὸ μέσον τοῦ Εὐφράτου, μήνυμα τῆς ἀπωλείας τῆς Βαβυλώνας. Ἴνα γὰρ μὴ νομισθῆ κατὰ χάριν ὑπὲρ τοῦ βαρβάρου λέγειν ἅπαντα, ἐτι ἀνθρώπου τοῦ Ναβουχοδονόσορ τὴν κατὰ τῆς Βαβυλώνας προφητείαν ἐποιήσατο, διὰ πάντων πιστούμενος τὸν Ἰσραὴλ, ὡς οὐ κολακεία τῶν πολεμίων προφητεύων λέγει τὰ κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐπὶ σωφρονισμῷ τῶν ὄντων. Τοῦτο τέλος τοῦ βιβλίου τοῦ προφήτου ἐπεσημήνατο, ὁ συνθεὶς τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτά φασὶ ἐκ τῶν Βασιλειῶν μετενηνέχθαι, οὐδεμίαν ἀκολουθίαν ἔχοντα πρὸς τὴν τοῦ Ἱερεμίου προφητείαν

ΚΕΦΑΛ. ΝΒ.

Καὶ ἐπορεύθησαν τὴν ὁδὸν τὴν εἰς Ἀραβα.

Τουτέστιν, ἐπὶ τὴν πεδιάδα ἐφυγον. Τοῦτο γὰρ μὲν τὸ Ἀραβα.

Καὶ ἐλάλησεν αὐτῷ.

Ὅρα βάρβαρον ἀνθρώπου, τὸ συνειδὸς ἔχοντα καθαρόν, ἐπειδὴ μετὰ παρρησίας παρεγένετο τῆς τῶν ὄρων. Οἱ δὲ τῆς δικῆς κρατούντες οὐ παραιτοῦνται, καὶ τοῖς ὑποδεεστέροις δίδναι λόγον· οὕτως πανταχοῦ πολλῇ τοῖς ἀνθρώποις ἡ σπουδὴ τοῦ

καλοῦ. Ἡβουλήθη δεῖξαι, ὡς οὐκ ἀδικεῖ. Καὶ ἀ- A
 γχει λοιπὸν αὐτὸν, παράδειγμα τοῖς μετὰ ταῦτα ἑσ-
 μένοις.

Καὶ τὴν στεφάνην, καὶ τοὺς λέβητας.

Στεφάνην λέγει τὸ καγκελωτὸν σχῆμα, τὸ περὶ
 τοὺς κίονας.

Καὶ τὰ θυμιατήρια, καὶ τὰ σπονδεῖα.

Σπονδεῖα λέγει φιάλας χρυσᾶς, δι' ὧν τὸν οἶνον
 ἔσπενδον, καὶ τὸ θυμίαμα ἐπέβαλλον τῷ πυρὶ, καὶ
 τὸς Ἀφωθ, κρατῆρας λέγει, οἱ εἰσιν οἱ ποτηρο-
 πλύται, καὶ τὰς Μασμαρῶθ, τοὺς βαντιστήρας
 λέγει τοῦ αἵματος, καὶ τοὺς κυάθους, τὰ μικρὰ
 ξέστια λέγει, ἐν οἷς ἐλάμβανον τῶν μεγάλων ἀγγείων
 τὸν οἶνον.

Καὶ τῶν στύλων τῶν δύο, καὶ τῆς θαλάσ- B
 σης, ὧν ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς Σολομῶν εἰς οἶκον
 Κυρίου.

Εὐδὴλον ὡς προτιθέναί ταῦτα· φαίνεται γὰρ ἤδη
 ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Σολομῶνος ἐπαρθέντα, ὥστε
 καὶ ἐπὶ λιθίνης βάσεως ἐστάναι τὸν λουτήρα, ὃν δὴ
 θάλασσαν προσήγορευσεν ἡ Γραφή.

non inique agere. Abducit deinde illum, ut esset
 posteris exemplum.

* Vers. 18. Coronam, et lebetes.

Coronam dicit figuram clathratam, quod erat
 circa columnas.

Vers. 19. Et thymiateria, et libatoria.

Libatoria vocat phialas aureas, quibus vinum
 libabant, et incensum igni apponebant, et ipsas
 Aphoth, aquæ receptacula dicit, quæ sunt vasa in
 quibus lavantur pocula, et Masmaroth, instru-
 menta quibus aspergebatur sanguis, et cyathos,
 parva sextaria ait, quibus vinum ex magnis vasis
 haustum continebant.

Vers. 20. Et columnarum duarum, et maris, quæ
 fecerat rex Salomon in domo Domini.

Manifestum ut proponantur hæc, jam enim a
 posteris Salomonis in altum elevata fuisse apparet,
 ita ut sua basi lapidea staret pelvis, quem mare
 Scriptura appellavit.

SUPPLEMENTUM

AD HOMILIAS IN EPISTOLAM AD ROMANOS.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐκ τῆς
 ἑρμηνείας τῆς πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῆς (1).

Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηριξαι, κατὰ τὸ εὐαγ-
 γελιὸν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, C
 κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωρίοις
 κειρημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ Γραφῶν
 προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωρίου Θεοῦ,
 εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη (2).

Εἰπὼν τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτέστιν ὃ
 αὐτὸς ἐκήρυξεν, εἰδείξεν τὸ ἀξιόπιστον ὁ λόγος· αὐτοῦ
 γὰρ τὸ κήρυγμα, φησὶν, οὐχ ἡμέτερα τὰ δόγματα
 εὐαγγελικὰ ἐστί. Καὶ οὐδενί, φησὶ, τῶν πρὸ ἡμῶν
 ἐγνωρίσθη τοῦτο τῆ μυστήριον. Πάλαι μὲν γὰρ
 προώριστο, ἐφάνη δὲ νῦν διὰ Γραφῶν προφητικῶν·
 μὴ οὖν δείσης ἀποστῆναι τοῦ νόμου· τοῦτο γὰρ
 βούλεται ὁ νόμος, τοῦτο ἀνωθεν πρόελεγε. Μὴ οὖν
 περιεργάζου διὰ τί νῦν ἐφανερῶθη· τοῦτο γὰρ κατ'
 ἐπιταγὴν τοῦ Θεοῦ γέγονε, καὶ οὐ δεῖ πολυπραγμο-
 νεῖν τοῦτο τῆ μυστήριον, ἀλλ' ὑπακούειν. Ὑπακοῆς D
 γὰρ ἡ πίστις δεῖται, οὐ περιεργίας, μάλιστα ὅταν
 Θεὸς ἐπιτάτῃ.

Sancti Joannis Chrysostomi ex interpretatione Epi-
 stolæ ad Romanos.

Ei autem qui potens est vos confirmare juxta evange-
 lium meum et prædicationem Jesu Christi, secundum
 revelationem mysterii temporibus æternis taciti; nunc
 autem manifestati per Scripturas propheticas secun-
 dum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei pe-
 gentes omnes.

Dum ait prædicationem Jesu Christi, id est quam
 ipse prædicavit, rem esse fide dignam sermo
 ostendit. Quippe evangelica dogmata, prædicatio
 illius sunt, non commentum nostrum. Et quidem
 nemini, inquit, ante nos hoc mysterium innotuit. Olim
 certe præfinitum fuerat, nunc autem per prophe-
 ticas Scripturas patefactum est. Haud igitur metue,
 ne forte a lege discedas: hoc etenim ipsa lex vult,
 hoc antiquitus prænuntiavit. Cave itaque inquiras
 cur nunc res innotuerit. Quippe ita Dei mandato
 actum est, neque de hoc mysterio curiose vestigan-
 dum, sed obediendum omnino est. Obedientiam
 enim postulat fides, non curiositatem, præsertim
 cum Deus jubeat.

(1) Ex S. Nicephori *Apologetico* pro sanctis ima-
 ginibus apud Ang. Mai, *Biblioth. nov.* t. VI,
 p. 138, 261.

(2) Ad Rom. xvi, 25-26. Atqui in editionibus
 certe Chrysostomi homiliæ usque ad hunc Pauli
 locum non perveniunt.

FRAGMENTA IN EPISTOLAS CATHOLICAS.

(CRAMER, t. VIII.)

IN EPISTOLAM S. JACOBI.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 2. *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis.*

Vinculum infrangibile est afflictio, charitatis incrementum, compunctionis et pietatis fundamentum. Audi etenim dicentem: *Accedens ad servitum Dei, prępara animam tuam ad tentationem*^a: Et Christus quidem et ipse dicit: *In mundo pressuram habebitis, sed confidite*^b. Et rursum: *Angusta et arcta via est*^c. Vides ubique laudatam afflictionem, ubique ut necessariam a nobis suscipiendam. Si enim in hujus mundi pręliis nemo sine tribulatione coronam accipit, nemo qui non et laboribus, et alimentorum observatione, et regiminis consuetudine, et vigiliis, et aliis multis, se ipsum fortificaverit, multo magis in isto certamine.

VERS. 12. *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitę quam repromisit Deus diligentibus se.*

(Beatus) qui dominans sui, se converterit ad sufferendas tentationes, ut inveniatur in eo probatum opus, et patientia perfecta, quę per semetipsa perficiuntur, nec aliunde obtinentur. Alia exhortatione suadere conatur ut recte dirigantur proposita, annuntians scilicet et beatum esse dicens tentationes sustinentem; evadit enim sic fortiter pręlia ducens, vir probatus, et ad omnia exercitatus. Et cum apparebit splendens de hac tenebrosa terra, donabitur corona vitę jam a Deo pręparata illis qui diligunt illum. Sic ille qui sufferens tentationes contemnit labores et ipsam mortem, coronam æternę vitę accipiet. Si quęras ex qua materia pręparavit Deus coronam vitę iis qui diligunt illum, dicemus quod propter divinam sublimitatem oculus nec vidit, nec auris audivit, nec in levius cor hominis ascendit quę pręparavit Deus iis qui diligunt illum.

VERS. 15. *Deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum; peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem.*

Dum etenim peccatum operamur, voluptate inebriati, non sic afflicimur. Postquam autem ortum et finem recepit, tunc certe, pręsertim omni exstincta

^a Eccli. II, 1. ^b Joan. XVI, 23. ^c Matth. VII, 14.

¹ Cod. Coisl. ὑπομονή. ² Cod. Coisl. (XXV) ἄλλου. ³ Cod. C. γάρ δ. ⁴ C. C. στεφάνους. ⁵ C. C. ψιλῆ νόησει. ⁶ C. C. λάθοι.

A ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Πᾶσαν χαρὰν ἠγήσασθε, ἀδελφοί μου, όταν πειρασμοῖς περιπέσῃτε ποικίλοις.

Δεσμὸς γὰρ τίς ἐστὶν ἢ θλίψις ἀβραγῆς, ἀγάπης αὐξήσις, κατανύξεως καὶ εὐλαβείας ὑπόθεσις. Ἄκουε γὰρ τοῦ λέγοντος, *Εἰ προσέρχῃ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν*. Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πάλιν ἔλεγεν, *Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε ἀλλὰ θαρσεῖτε*. Καὶ πάλιν, *Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς*. Ὁρᾷς πανταχοῦ τὴν θλίψιν ἐπαινουμένην, πανταχοῦ παραλαμθανομένην ὡς ἀναγκαίαν οὔσαν ἡμῖν. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἐξωθεν ἀγῶσιν οὐδεὶς ἂν ταύτης χωρὶς στέφανον λάθοι, εἰ μὴ καὶ πόνοις καὶ σιτίων παρατηρήσει καὶ νόμου διαίτη καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ μυρίοις ἑτέροις ἑαυτὸν ὀχυρώσῃ, πολλὰ μᾶλλον ἐνταῦθα.

Μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δοκιμὸς γενόμενος λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγέλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

Αὐτάρκως προτρεψάμενος ὑφίστασθαι τοὺς πειρασμοὺς μετὰ χαρᾶς, ἵνα ἐγγένηται δοκιμὸν ἔργον καὶ ὑπομονὴ¹ τελεῖται· τελειοῦται δὲ ταῦτα καθ' ἑαυτὰ, καὶ μὴ δι' ἄλλο² πραττόμενα· δι' ἑτέρας παραινήσεως πείθειν ἐπιχειρεῖ κατορθοῦν τὰ προκείμενα· δι' ἐπαγγελίαν μακάριον εἶναι λέγων τὸν πειρασμόν ὑπομένοντα. Γενήσεται γὰρ³ οὕτως ἀθλητικῶς ἀγωντὸν ἀγῶνα, δοκιμὸς ἄνθρωπος διὰ πάντων γεγυμνασμένος. Οὕτω δὲ ἀναφάνεντι ἐκ τῶν σκυθρωπῶν, δοθήσεται στέφανος ζωῆς εὐτρεπισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῖς αὐτὸν ἀγαπῶσιν. Οὕτως ὁ τῷ ὑπομένειν πειρασμόν, καταφρονῶν ἐπιπόνων καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, στέφανον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολήψεται. Ζητεῖς, τίς ἡ ὕλη οὗ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς στεφάνου⁴ ζωῆς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; ἔστιν ἡ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, ἡ δὲ διὰ μέγεθος θειότητος, ἔψαι καὶ ἀκοῆ οὐχ ὑπόκειται, οὐδὲ ἐπὶ ψιλῆν νόησιν⁵ ἀνθρώπου ἀναδέθηκεν.

Ἐἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα, τίκει ἁμαρτίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα, ἀποκύβει θάνατον.

Ἐν μὲν γὰρ τῷ πράττειν τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μεθύοντες, οὐχ οὕτως αἰσθανόμεθα. Ἐπειδὴν δὲ γένηται καὶ λάθῃ⁶ τέλος τότε δὴ μάλιστα τῆς

ἡδονῆς σθεσθεῖσης ἀπάσης, τὸ πικρὸν τῆς ἐννοίας ἀπεισέρχεται κέντρον, ἀπεναντίας ταῖς ὠδινούσαις γυναιξίν. Ἐπ' ἐκείνων μὲν γὰρ πρὸ τοῦ τόκου, πολλὸς ὁ πόνος καὶ ὠδίνες δριμεῖαι ἐπικόπτουσι ταῖς ἀλγυδῶν αὐτάς· μετὰ δὲ τὸν τόκον ἀνεσις, τῷ βρέφει τῆς ὀδύνης συνεξελευθούσης. Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἕως μὲν ἂν ὠδίνωμεν καὶ συλλαμβάνωμεν τὰ διεσφαρμένα νοήματα, εὐφραϊνόμεθα καὶ χαίρομεν· ἐπειδὴν δὲ ἀποτέκωμεν τὸ πονηρὸν παιδίον τὴν ἀμαρτίαν, τότε τὸ αἶσχος τοῦ τεχθέντος ἰδόντες, ὀδυνώμεθα, τότε διακοπτόμεθα τῶν ὠδινουσῶν γυναικῶν χαλεπότερον. Διὸ παρακαλῶ μὴ δέχεσθαι μὲν μάλιστα παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐπιθυμίαν διεσφαρμένην· εἰ δὲ καὶ ἐδεξάμεθα, ἀποπνίγειν ἔνδον τὰ σπέρματα. Εἰ δὲ καὶ μέχρι τούτου βραθυμήσωμεν, ἐξελευθούσιν εἰς ἔργον τὴν ἀμαρτίαν ἀποκτείναι πάλιν δι' ἐξομολογήσεως καὶ δακρύων, διὰ τοῦ κατηγορεῖν ἑαυτοῦ· οὐδὲν γὰρ οὕτως ὀλέθριον ἀμαρτίας, ὡς κατηγορία καὶ κατάγνωσις.

Θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ Θεῷ καὶ Πατρὶ αἴτη ἔστιν, ἐπισκέπτεσθαι ὄρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἀσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

Τοῦτο ἐστίν, ᾧ ἐξισοῦσθαι δυνάμεθα τῷ Θεῷ τῷ ἑλεῖν καὶ οἰκτεῖρειν. Ὅταν οὖν τοῦτο μὴ ἔχωμεν, τοῦ παντὸς ἀπεστερήμεθα. Οὐκ εἶπεν, Ἐὰν νηστεύσητε ὅμοιοί ἐστε τῷ Πατρὶ ὑμῶν· οὐδὲν γὰρ τούτων παρὰ ὁ Θεὸν, οὐδὲ ἐργάζεται τι τούτων ὁ Θεός, ἀλλὰ τί; *Γίνεσθε οἰκτιρμονες ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.* Τοῦτο Θεοῦ ἔργον. Ἐὰν οὖν τοῦτο μὴ ἔχησ, τί ἔχεις; *Ἐλεον θέλω, φησὶ, καὶ οὐ θυσιαν.*

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης.

Τίνος ἕνεκεν σὺ μέγα φρονεῖς, φησίν; Ἡ διατὶ πάλιν ἕτερος ἑαυτὸν ἐξευτελεῖς; Οὐχὶ σῶμά ἐσμεν ἅπαντες ἐν, καὶ μεγάλοι καὶ μικροί; Ὅταν οὖν κατὰ τὸ κεφάλαιον ἐν ὧμεν καὶ ἀλλήλων μέλη, τί τῇ ἀπονοίᾳ αὐχίζεις¹⁰ σαυτὸν; τί αἰσχύνῃ τὸν ἀδελφόν; Ὅσπερ γὰρ ἐκεῖνός σου μέλος, οὕτω κάκειόν σου, καὶ πολλὰ κατὰ τοῦτο ἡ ὁμοιότης.

Οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλορισμῶν πονηρῶν;

Τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες. Παρσγένετο ὁ πένης· γενοῦ κατ' αὐτὸν¹¹ τῷ φρονήματι· μὴ μείζονα καταβάλλῃς ὄγκον διὰ τὸν πλοῦτον· οὐκ ἔστι πένης καὶ πλούσιος ἐν Χριστῷ. Μὴ τοίνυν ἐπαισχύνης¹² διὰ τὴν ἐξωθεν περιβολὴν, ἀλλὰ ἀπόδεξαι διὰ τὴν ἔνδον πίστιν.

Ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, οὐχ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμου, πλου-

¹⁰ Luc. vi, 56. ¹¹ Matth. ix, 15.

¹² C. C. τὸ ex correct. ¹³ C. C. π:ρ. ¹⁴ C. C. ἡμῶν. ¹⁵ C. C. σχίζεις. ἀπονοταυχίζεις Cod. ¹⁶ C. C. ἐκεῖνον. ¹⁷ C. C. ἐπαισχυνοῦς.

A voluptate, amarus in intelligentiam sese insinuat stimulus. Parturientibus contrarium accidit mulieribus. Matres etenim ante partum, et multus labor et puerperii acutissimi dolores, premunt malis; post vero partum requies, fructu dissipatis ærumnis. Peccantibus autem non sic. Sed quandiu parimus et concipimus corruptas cogitationes, et gaudemus et lætamur. Postquam autem peperimus pessimum filium, peccatum, tunc jam videntes geniti fœditatem patimur, tunc credelius quam parturientes mulieres premimur. Propter quod suadeo ne accipiamus quidem, præsertim in principio, desiderium corruptum. Si autem jam acceperimus, semen in nobis restinguamus. Quod si vero usque adeo negligentes fuerimus ut jam creverit in opus peccatum, rursum illud interficiamus confusione, lacrymis, et illius accusatione. Nihil enim ita peccati destructor sicut et accusatio et condemnatio.

VERS. 27. Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem hæc est: visitare viduas et pupillos in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

Id est, in hoc similes Deo fieri possumus, si miseremur et compatimur. Si hæc ergo non habemus, ab ipso omnino separamur. Non dicit: Si jejuna-veritis, similes eritis Patri vestro, nihil enim tale apud Deum nec similia illis operatur; sed quid dicit: *Estote misericordes sicut et Pater vester qui in cælis est*. Hoc Dei opus. Si illud ergo non habes, quid habes? *Misericordiam volo, dicit, et non sacrificium*.

CAP. II.

VERS. 1. Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ.

Quid est quod de te superbe sentis, dum e converso, alter teipsum contemnit? Nonne corpus unum sumus omnes, et magni et parvi? Dum ergo, secundum quod præcipuum est, unum sumus, et alter alterius membra. quid tu intolerantissime gloriaris, quid fratrem contumelia vexas? Sicut enim iste membrum tuum, sic et tu ipsius, et inde magna D honoris æqualitas.

VERS. 4. Nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis judices cogitationum iniquarum?

Idem de omnibus sentiamus. Adest pauper, eorum istius habe forti animo; nec majorem de divitiis elationem accipias. Neque pauper neque dives est in Christo. Noli itaque erubescere in externi specie indumenti, sed illum accipe secundum interiorem fidem.

VERS. 5, 6. Audite, fratres mei dilectissimi; nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide

et hæredes regni quod repromisit Deus diligentibus A se? vos autem exhonorastis pauperem.

Nos enim, sicut quam maxima passi detrimenta, ita supplicantibus insultamus, eosque abhorremus, nec quid damus, sed e contra contristamus. *Corripite ut fratrem*, dicit Paulus, *et nolite sicut inimico insultare*⁹. Qui fratrem suum corripit, non hoc publice facit. Correptionem non divulgat, sed privatim instat, et magna cum prudentia, et afflictus, et vix temperans a lacrymis, quas et sæpe plurimas effundit. A fraterno tamen digredimur sensu, absque fraterna corripimus benevolentia, non quasi afflicti in donando, sed ut ægre ferentes ipsum transgredi præcepta contra utilitatem. Si autem cum dederis, insultas, beneficentiæ voluptatem corrumpis. Sed si neque das et insultas, quanto miserabiliorem efficies hunc jam miserum et infelicem! Exiit ad te ut illum adjuvares, et recedit mortali accepto vulnere, magisque lacrymabit. Si quis autem indigentia aut necessitate mendicare compellitur, si vero, mendicationis causa, contumeliis afficitur, quanta, quæso, erit ipsius animadversio in contumeliosum! Creatorem autem ipse exulcerat, siquidem hunc misit Deus ad te indigentem, ut tu debeas auxiliari illi, et tu illi propter te indigenti insultas. Quanta hæc imprudentia! quanta hoc opus ingratitude!

VERS. 6, 7. *Nonne divites per potentiam opprimunt nos, et ipsi tradunt nos ad judicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen quod invocatum est super nos?*

Generose ipsorum cupiditatem sufferte. Illi autem seipsos perdent, non vos. Vos quidem divitiis-spoliant, sed seipsos nudant benevolentia et præsidio Dei. Qui vero istis destituitur, licet cunctis mundi possideat divitias, omnium pauperrimus est.

VERS. 12. *Sic loquimini et sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari.*

Melius enim est vos verbis terreri, ne rebus cruciemini.

VERS. 13. *Superezzaltat autem misericordia iudicium.*

Eleemosyna admirabilis quædam res est, et protectio operantium illam; a Deo etenim amatur, et juxta illum stat semper. Gratiam facile impetrat in omnibus quæ desiderat, modo non sit injusta a nobis; injusta autem est cum illam operamur bonis rapina comparatis quasi si pura essent. Magnam operantibus eam donat justitiam, tanta ejus est fortitudo et in gratiam misericordis et in gratiam peccantis. Ipsa, vincula solvit, tenebras fugat, ignem exstinguit, vermem occidit, avertit stridorem dentium, eique magna cum securitate

⁹ P' Fless. III, 15.

¹³ C. C. ειδως. ¹⁴ C. C. πολλης της. ¹⁵ C. C. το. ¹⁶ C. C. ελεηθσομενος. ¹⁷ C. C. παρωξινα. ¹⁸ C. C. γυμνωεις. ¹⁹ C. C. εστιν. ²⁰ C. C. αυτην. ²¹ C. C. ημαρτηκτων.

σιους εν πιστει, και κληρονόμους της βασιλειας ης επηγγελατο τοις αγαπωσιν αυτον; υμεις δε ητιμασατε τον πτωχον.

Ἡμεῖς δὲ ὡς τὰ μέγιστα ἡδικημένοι οὕτω τοὺς προσαιτοῦντας ὑβρίζομεν, ἀποστρεφόμεθα· οὐ δίδους ¹³ τι καὶ λυπεῖς; *Νουθετεῖτε*, εἶπεν ὁ Παῦλος, ὡς ἀδελφός, οὐχ ὑβρίζετε ὡς ἐχθροί· ὁ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ νουθετῶν, οὐ δημοσίᾳ τοῦτο ποιεῖ· οὐκ ἐκπομπεῖε τὴν ὕβριν, ἀλλ' ἰδίᾳ καὶ μετὰ πολλῆς ¹⁴ προσοχῆς, καὶ ἀλγῶν καὶ δακνόμενος δακρύων καὶ ὀδυρόμενος. Ἀπὸ ἀδελφικῆς τοίνυν παρέχομεν τῆς διανοίας, ἀπὸ ἀδελφικῆς νουθετοῦμεν τῆς προαιρέσεως, μὴ ὡς ἀλγοῦντες ἐπὶ τῷ ¹⁵ δίδοναι, ἀλλ' ὡς ἀλγοῦντες ἐπὶ τῷ ἐκείνον παραβαίνειν τὴν ἐντολὴν ἐπὶ τὸ κέρδος. Εἰ γὰρ μετὰ τὸ δοῦναι ὑβρίζεις, λυμάλην τῇ τῆς δόσεως ἡδονῇ. Ὅταν δὲ μήτε δῶς καὶ ὑβρίσης, πόσον οὐκ εἰργάσω κακὸν τὸν ἄθλιον ἐκείνον καὶ ταλαίπωρον; Προσῆλθεν ὡς ἐλεηθσομενος ¹⁶ παρὰ σοῦ, λαβὼν δὲ καιρίαν τὴν πληγὴν ἀπέλθε, καὶ μάλλον ἐδάκρυσεν. Ὅταν γὰρ ἀναγκάζεται διὰ τὴν ἐνδειαν προσαιτεῖν, διὰ δὲ τὸ προσαιτεῖν ὑβρίζεται, δρα πόση τῷ ὑβρίζοντι ἡ τιμωρία. Παροξύνει ¹⁷ τὸν ποιήσαντα αὐτὸν· ἐπερ γὰρ μοι αὐτὸς αὐτὸν ἀφῆκε πένεσθαι διὰ σέ, ἵνα σὺ ἐχγῆς θεραπεύειν αὐτὸν, καὶ σὺ τὸν διὰ σέ πενόμενον ὑβρίζεις, πόσης ἀγνωμοσύνης ταῦτα; πόσης ἀχαριστίας τοῦτο τὸ ἔργον;

Οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, και αυτοι ἔλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια; οὐκ αυτοι βλασφημοῦσι τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐκικληθὲν ἐφ' ὑμῶν;

Φέρετε γενναίως τὰς πλεονεξίας. Ἐαυτοὺς ἀναροῦσιν ἐκείνοι, οὐχ ὑμᾶς. Ὑμᾶς μὲν ἀποστεροῦσι χρημάτων, ἑαυτοὺς δὲ γυμνοῦσι τῆς εὐνοίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς βοήθειας· ὁ δὲ ἐκείνης στερηθεὶς ¹⁸, κἂν ἅπαντα περιβάλληται τῆς οἰκουμένης τὸν πλούτον, πάντων ἐστὶ πενέστερος.

Οὕτως λαλεῖτε καὶ οὕτως ποιεῖτε, ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι.

Βέλτιον γὰρ τοῖς ῥήμασιν ὑμᾶς φοβῆσαι, ἵνα μὴ τοῖς πράγμασιν ἀλγήσῃτε.

Κατακαυχᾶται ἔλεον κρίσεως.

Ἡ ἐλεημοσύνη τέχνη τις ἀριστη ἐστὶ καὶ προστάτις τῶν ἐργαζομένων αὐτῇ. Φίλη γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐστὶ ¹⁹, καὶ ἀεὶ πλησίον ἔστηκεν αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν ἂν βουλήται εὐκόλως αἰτοῦσα χάριν, μόνον ἂν μὴ ἀδικῆται παρ' ἡμῶν ἀδικεῖται δὲ, ὅταν ἐξ ἀρπαγῆς αὐτῶν ²⁰ ἐργαζώμεθα, ὡς ἂν ἡ καθαρὰ, πολλὴν τοῖς ἀναπέμπουσιν αὐτῇ δίδωσι τὴν παρῆρσιαν· καὶ ὑπὲρ προσκεκρουκῶτων δέεται, τσαύτη αὐτῆς ἡ ἰσχὺς, καὶ ὑπὲρ ἡμαρτηκῶτων ²¹· αὐτὴ διαβρήγνυσι τὰ δεσμά, λύει τὸ σκότος, σβέννυσι τὸ πῦρ, θανατοῖ τὸν σκώληκα, ἀπελαύνει τὸν τῶν ὀδόντων βρυγμόν·

ταύτη μετὰ πολλῆς ἀδείας ἀνοίγονται τῶν οὐρανῶν **A** αἱ πύλαι. — Καὶ μετ' ἄλλη⁹ Βασιλίσσα ²² γάρ **B** δντως ἐστὶν ὁμοίως ²³ ἀνθρώπους ποιοῦσα Θεῶν· Ἔσεσθε γάρ, φησὶν, οὐκίρμονες, ὡς ὁ Πατήρ ὡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ὑπόπερός ἐστι καὶ κούφη, πτέρυγας ἔχουσα χρυσαῖς· πτίσιν ἔχουσα πάνυ τέρπουσαν τοὺς ἀγγέλους· Ἐκεῖ ²⁴ Πτέρυγας περιστερῶς περιηγουμέναι, καὶ μετὰ φρενα αὐτῆς ἐν χλωρότητι χρυσοῦ. Καθάπερ περιστερὰ τις χρυσοῦ ²⁵ καὶ ζωσα πέτεται· ὄμμα προσήγες ἔχουσα, ὀφθαλμῶν ἤμερον· οὐδὲν ²⁶ ὀφθαλμοῦ ἔχειν βέλτιον. Καλὸς ἐστὶν ὁ ταῶς, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνην κολοῶς· οὕτως ἡ ἑρνὶς αὐτῆ καλὴ τίς ἐστὶ καὶ θαυμαστή. Ἄνω δὲ **B** πάντως ὄρη· π. λλη τοῦ Θεοῦ τῇ δόξη περιστασιζέται. Παρθένος ἐστὶ πτέρυγας ἔχουσα χρυσαῖς, περισταλιμένη, λευκὸν ἔχουσα πρόσωπον, ἤμερον. Ἐπόπερός ἐστὶ καὶ κούφη, παρὰ τὸν θρόνον ἐστῶσα τὸν βασιλικόν· Ὄταν κρινώμεθα ²⁷, ἄφνω ἐφίσταται καὶ φαίνεται, καὶ ἐξαιρεῖται τῆς κολάσεως ἡμᾶς, ταῖς αὐτῆς πτέρυξι περιβάλλουσα, ταύτην βέλει ὁ Θεὸς ἡ θυσίας.

Οὕτω καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔχη ἔργα, νεκρά ἐστὶ καθ' ἑαυτήν· Ἄλλ' ἐρεῖ τις, Σὺ πιστὶν ἔχεις, κἀγὼ ἔργα ἔχω, δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου· κἀγὼ δεῖξω σοὶ ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν μου. Σὺ πιστεύεις ὅτι ὁ Θεὸς εἷς ἐστὶ, καλῶς ποιεῖς· καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι, καὶ φρίσσοσι.

Κἂν γὰρ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱὸν ὀρθῶς **C** τις πιστεῦν, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, βίον δὲ μὴ ἔχη ὀρθὸν, οὐδὲν αὐτῷ κέρδος τῆς πίστεως εἰς σωτηρίαν. Οὐκοῦν ὅταν λέγῃ, Καὶ αὕτη γάρ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσιν ὅς τὸν μόνον ἀληθινόν Θεόν, μὴ νομίζωμεν ἡμῖν ἀρκεῖν εἰς σωτηρίαν τὸ λεγόμενον· δεῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ βίου καὶ πολιτείας καθαρωτάτης.

Μέγα μὲν πίστις καὶ σωτήριον, καὶ ταύτης ἄνευ οὐκ ἐνὶ σωθῆναι ποτε· ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ καθ' ἑαυτὴν τοῦτο ἐργάσασθαι· Ἄλλὰ δεῖ καὶ πολιτείας ὀρθῆς· ὥστε διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος τοῖς ἤδη τῶν μυστηρίων καταξιώθεῖσι, παραινεῖ λέγων· Σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν ἐκείνην ²⁸· σπουδάσωμεν, φησὶν, ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς πίστεως, ἀλλ' ὀφείλοντος προτεθῆναι καὶ τοῦ βίου, καὶ πολλὴν τὴν σπουδὴν γίνεσθαι. Δεῖ γὰρ δντως καὶ πολλῆς σπουδῆς ὥστε εἰσελθεῖν εἰς τὸν οὐρανόν. Εἰ γὰρ γῆς οὐ κατεξιώθησαν οἱ τοσαῦτα ταλαιπωρηθέντες ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ γῆς τυχεῖν οὐκ ἔδυσθήσαν, ἐπεὶ ἐγύγυσαν, καὶ ἐπειδὴ ἐπόρευον, πῶς τὸν οὐρανὸν ἡμεῖς καταξιωθησόμεθα ²⁹ ἀδιαφύσως ζῶντες καὶ βαθύμως; Δεῖ τοίνυν ἡμῖν πολλῆς σπουδῆς. Καὶ πάλιν.

Πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν.

Εἰκότως· ὥσπερ γὰρ σῶμα καλὸν καὶ εὐάνθες, ὅταν ἰσχύον μὴ ἔχη, ἀλλὰ τοῖς ἐξωγαργυμένοις ἤ προσεοικὸς ³⁰, οὕτω πίστις ὀρθὴ χωρὶς ἔργων.

⁹ Luc. vi, 36. ¹⁰ Psal. lxxvii, 14. ¹¹ Joan. xvii, 3. ¹² Hebr. iv, 2.

²² C. C. βασίλισσα. ²³ C. C. ὁμοίως. ²⁴ C. C. φησὶ. ²⁵ C. C. περιστερὰ χρυσοῦ. ²⁶ C. C. οὐδὲν τοῦ. ²⁷ C. C. κρινόμεθα. ²⁸ C. C. ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν. ²⁹ C. C. καταξιωθησόμεθα. ³⁰ C. C. προσεοικώς.

A caelorum aperiantur portæ. — Et paulo post. Revera etenim regina est, similes homines faciens Deo : Estote ergo misericordes, dicitur, sicut et Pater vester qui in cælis est ⁹. Agilis est et levis, deaurata habens pennas, quæ æthera volitu verherantes, multum lætificat angelos. De illa dicitur : Pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora ejus in pallore auri ¹⁰. Sicut quædam columba aurea et vivens volitat, pulchrum habens aspectum, dulces oculos, quibus nil melius. Pulcher est et pavo, sed is comparatione istius, graculus est ; adeo decora et mirabilis est avis illa. Alta semper contemplatur, multaque circumdatur gloria Dei. Virgo est aureis dotata pennis, nitide composita, albo et dulci vultu. Agilis est et levis, regalem ante thronum stans. Cum judicamur, subito splendens assurgit, et a damnatione non eripit quos pennis protegit extensis. Illam vult Deus, et non sacrificium.

VERS. 17-19. Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis : Tu fidem habes, et ego opera habeo ; ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam unus est Deus · bene facis ; et dæmones credunt, ac contremiscunt.

Licet enim in Patrem et in Filium recte quis credat, et in Spiritum sanctum, vitam autem non habeat rectam, nulla ei fidei utilitas in salutem. Dum ergo legis : Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum ¹¹, ne credas hæc dicta nobis sufficere ad salutem. Oportet enim nos et vita et moribus purissimos exsistere.

Magnum quidem et fides et salus, et sine fide salvari nunquam possumus. Sed non sufficit ad salutem, fidem sibi efformasse. Rectis autem opus est adhuc moribus. Propterea et Paulus illos qui jam digni habitus mysteriorum exhortatur dicens : Festinemus ingredi in illam requiem ¹² ; festinemus ait, quia non sufficit fides, sed ostendi debet vita, et hoc, multa cum festinatione. Magno enim opus est quidem ardore ut cælum ingrediamur. Namque si terra non digni inventi sunt Hebræi, qui tanta passi sunt in deserto ; si terram possidere non potuerunt, et mox murmuraverunt, et postea fornicati sunt, quomodo nos cælo digni judicabimur, qui negligenter et molliter vivimus ? Nempe est ergo ut cum multo laboremus ardore.

VERS. 27. Et fides sine operibus mortua est.

Et convenienter : Sicut enim pulchrum et floridum corpus quod nullam habeat vim et simile picturis esset, ita et recta fides sine operibus.

CAP. III.

A

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

VERS. 4. *Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis.*

Quoniam docere et non facere, non solum utilitatem nullam, sed etiam damnum multum et condemnationem affert illi qui tanta cum inconsideratione suam ipsius dirigit vitam. — Æmulationem eorum qui operari nolunt contundens, docere prohibet eos qui absque operibus docent, magnum illis denuntians iudicium. Sicut autem et ille sic errans condemnatur, ita et perfectus est qui non deficit in opere et verbo disciplinæ; et hic potens est etiam omne corpus refrenare. Si hæc etenim docet, et fidem definit sermonibus rectis, splendidibus simul et operibus fidei consentaneis, certe totum ipsius refrenabit corpus, nec ipsum sinet ullam mundi servare dilectionem.

VERS. 5, 6. *Ita et lingua modicum quidem membrum est, et magna exaltat. Ecce parvus ignis quam magnam silvam incendit! et lingua ignis est, universitas iniquitatis.*

Pari ergo custodia, et linguam et adolescentulam serva. Regius equus est lingua. Illi si quidem imposueris frenum, illumque domueris ut cum amœnitate ascensorem ferat, in ipso confidit, eique insidit rex. Si vero illum infrenatum dimiseris, effervescentem et subsilientem, currus efficitur diabolo et angelis ejus.

VERS. 8. *Linguam autem nullus hominum domare potest, irrequietum malum, plenum veneno moriifero.*

Gladius acutus est lingua. Sed non aliis infligamus vulnera; nostras e contra amputemus corruptiones.

VERS. 13. *Sapiens et disciplinatus inter vos, ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientie.*

A sordibus expurgemus aures animæ. Sicut enim et sordes et lutum aures carnis, ita et mundana dicta, et probrosa, et quæ de fenore et usuris, omni sorde pejora, obstruunt intelligentiæ auditum. Adde quod non obstruunt tantum, sed et impurum faciunt.

CAP. IV.

A

ΚΕΦΑΛ. Γ'.

Μή πολλοί διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου· εἰδότες ὅτι μείζον κρίμα ληψόμεθα.

Ἐπειδὴ τὸ διδάσκειν ἄνευ τοῦ ποιεῖν οὐ μόνον κέρδος οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ ζημίαν πολλὴν καὶ κατὰκρισιν φέρει τῷ μετὰ τσσαύτης ἀπροσεξίας διακούντι τὸν βίον τὸν ἑαυτοῦ, τὴν φιλονεικίαν τῶν μὴ βουλομένων ἐργάζεσθαι ἐκκόπτων, τὸ διδάσκειν ἀπέπει τοῖς ἄνευ ἔργου διδάσκουσι, κρίμα μέγα ἐπιτίθει. Ὅ γὰρ τὰ μὴ ὄντα ³¹ κατὰκριτος, ὡσπερ καὶ τέλειος, ὁ μὴ πταίων ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ τῆς διδασκαλίας, καὶ δυνατὸς καὶ ὅλον τὸ σῶμα χαλιναγωγῆσαι. Εἰ γὰρ ταῦτα διδάσκει, καὶ τὴν πίστιν ³² ὀρίζεται λόγων ὀρθῶν μετὰ ἔργων λαμπρῶν συμφῶνων τῇ πίστει· δηλονότι ὅλον ἑαυτοῦ χαλιναγωγεῖ τὸ σῶμα, μηδεμίαν φίλιαν πρὸς τὸν κόσμον ἔχειν αὐτὸ εἶν.

Οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα ἡ μικρὸν μέλος ἐστὶ καὶ μεγαλανχεῖ· ἰδοὺ ὀλίγον πῦρ ἠλίκην ὕλην ἀνάπτει· καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας.

Οὐκοῦν πλεόν τῆς γλώσσης φύλαττε τὴν κόρην ³³· ἵππος ἐστὶ βασιλικὸς ἡ γλῶσσα· ἂν μὲν οὖν ἐπιθῆς αὐτῇ χαλινὸν καὶ διδάξης βαδίζειν εὐρυθμα, ἐπαναπάυεται αὐτῇ καὶ ἐπικαθιέται ὁ βασιλεὺς· ἂν δὲ ἀχαλίνωτον ἀφῆς φέρεσθαι καὶ σκιρτᾶν, τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων δχημα γίνεται.

Τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι· ἀκατάσχετον κακὸν, μεστὴ τοῦ θανάτη φόρου.

Μάχαιρά ἐστὶν ἡ γλῶσσα ἠκονημένη. Ἄλλὰ μὴ ἑτέροις ἐπάγωμεν τραύματα· ἀλλὰ τὰς ἡμετέρας σηπεδόνας ἀποτέμωμεν.

Σοφὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν δεῖξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐν πραθητη σοφίας.

Ἐκκαθαίρωμεν ³⁴ τὸν ῥύπον ἀπὸ τῶν τῆς ψυχῆς ὠτων. Καθάπερ γὰρ ῥύπος καὶ πηλὸς τὰ ὦτα τῆς σαρκὸς, οὕτω καὶ τὰ βιωτικὰ διηγῆματα καὶ παγέα, καὶ τὰ περὶ τόκων καὶ δανεισμάτων, ῥύπου παντὸς χαλεπώτερον ἐμφράττει τῆς διανοίας τὴν ἀκοήν, μᾶλλον δὲ οὖν ἐμφράττει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκάθαρτον ποιεῖ.

D

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ἐγγίσατε τῷ Θεῷ, καὶ ἐγγίσει ὑμῖν· καθαρῶσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοὶ, καὶ ἀγγίσατε καρδίας, δίψυχοι. Ταλαιπωρήσατε καὶ κενθήσατε· ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος μεταστραφήτω, καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν.

Ὁ γὰρ μετὰ τὸ ἁμαρτάνειν μετανοεῖ χρώμενος ³⁵, οὐ πένθος ἀλλὰ μακαρισμῶν ἐστὶν ἄξιος, ἐπὶ τὸν τῶν δικαίων χορὸν ³⁶. Λέγει γὰρ οὐ τὰς ἁμαρτίας ³⁷ σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῆς. Εἰ δὲ

¹³ Isa. 1, 18.

³¹ C. C. ὄντα διδάσκων ὡς ὄντα. ³² C. C. πίστην ταύτην. ³³ C. C. τῆς κόρης φύλασσε τὴν γλῶσσαν.

³⁴ C. C. Ἐκκαθαίρωμεν. ³⁵ C. C. κερημένως. ³⁶ C. C. χορὸν μεταστάς. ³⁷ C. C. ἀνομίας.

μετὰ τὸ ἁμαρτάνειν ἀναισχυνηεῖ, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῷ ³⁸ πεσεῖν ἔστιν ἔλεεινὸς ὡς ἐπὶ τῷ ³⁹ κείσθαι πεσών. Εἰ δὲ τὸ μὴ μετανοεῖν ἐφ' ἁμαρτήμασι χαλεπὸν, τὸ καὶ πεφουσηθῆαι ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι ποίας κολάσεως ἔστιν ἄξιον; Εἰ γὰρ ὁ ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν ἐπαιρούμενος ἀκάθαρτος ἔστιν, ὁ ἐπὶ ἁμαρτήμασι τοῦτο πάσχων ποίας τεύξεται συγγνώμης;

ΚΕΦΑΛΑ. Ε'.

Ἄγε νῦν, οἱ πλοῦσιοι, κλαύσατε ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωραῖς ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις. Ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπε, καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητέρωτα γέγονεν· ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατώται.

Ἀψώμεθα τῆς ὁδοῦ τῆς στενῆς· μέχρι πότε τρυφή; μέχρι πότε ἀνετεις; οὐκ ἐνεπλήσθημεν βᾶθυμοῦντες, γελῶντες, ἀναβαλλόμενοι; οὐ τὰ αὐτὰ πάλιν ἔσται τράπεζα καὶ κόρος καὶ πολυτέλεια καὶ χρήματα καὶ κτήσις ⁴⁰ καὶ οἰκοδομαί; Καὶ τί τὸ κέρδος; θάνατος· καὶ τί τὸ τέλος; τέφρα καὶ κόνις, σораὶ καὶ σκώληκες.

Ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐσπαταλήσατε· ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς.

Τί οὖν; κεκώλυται ἡ τρυφή; καὶ σφόδρα. Διατί οὖν εἰς μετάληψιν ἔκτισται; ὅτι καὶ ἄρτον ἔκτισε, καὶ κεκώλυται ἡ ἀμετρία· ὅτι καὶ οἶνον ἔκτισε, καὶ κεκώλυται ἡ ἀμετρία. Οὐχ ὡς ἀκάθαρτον τοῖνον τὴν τροφήν ⁴¹ παραιτεῖσθαι κελεύει, ἀλλ' ὡς ἐκλύουσιν ⁴² διὰ τῆς ἀμετρίας τὴν ψυχὴν. Πᾶν γὰρ κτίσμα θεοῦ καλόν, φησὶ, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον.

Μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς, στηριξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου ἤγγικε.

Μακροθυμίαν πρὸς ἀλλήλους, ὑπομονὴν πρὸς τοὺς ἔξω. Μακροθυμεῖ γάρ τις πρὸς ἐκείνους, οὗς δυνατὸν καὶ ἀμύνασθαι· ὑπομένει δὲ οὗς οὐ δύναται ἀμύνασθαι· διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν θεοῦ οὐδέποτε ὑπομονὴ λέγεται, μακροθυμία δὲ πολλαχοῦ. Εἰ οὖν καὶ ἐνταῦθα δοκοῦσιν ἐγκαταλελειφθαι, ἀλλ' ὁμῶς ἐκεῖ πολλῆς ἀπολαύσουσι τῆς δόξης. Ὅταν δὲ ἴδωσιν οἱ μεγάλα φουσῶντες τοὺς μαστιζομένους ὑπ' αὐτῶν, τοὺς καταφρονουμένους, τοὺς καταγελωμένους τοῦτους ἐγγὺς ὄντας θεοῦ, τότε θρηνησοῦσι καὶ ὀλολύξουσιν, ὅταν ⁴³ τοὺς οἰκτροὺς καὶ ταλαιπώρους καὶ μυρία παθόντας δεῖν καὶ πιστεύσαντας, εἰς τοσαύτην ἄγῃ ⁴⁴ λαμπρότητα.

Πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοὶ μου, μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὄρκον.

Τί οὖν ἐὰν ἀπαιτῆ τις ὄρκον, καὶ ἀνάγκη ἐπάγῃ; Ὁ τοῦ θεοῦ φόβος τῆς ἀνάγκης ἔστω δυνατώτερος. Ἐπεὶ εἰ μέλλεις ⁴⁵ τὰς ⁴⁶ τοιαύτας προβάλλεσθαι προφάσεις ⁴⁶, οὐδὲν φυλάξεις τῶν ἐπιταχθέντων. Καίτοιγε ἐπὶ τῶν νόμων τῶν ἀνθρωπίνων οὐδαμοῦ τοῦτο τολμᾶς προβάλλεσθαι, οὐδὲ εἰπεῖν, ἀλλ' ἐκὼν

³⁸ C. C. τὸ. ³⁹ C. C. τὸ. ⁴⁰ C. C. κτίσις. ⁴¹ C. C. τρυφήν. ⁴² C. C. ἐκκλουσιν. ⁴³ C. C. ὅτ' ἔν. ⁴⁴ C. C. ἀγεί. ⁴⁵ C. C. μέλλεις. ⁴⁶ C. C. om. ^{46'} C. C. προφάτης.

non erubescit, non tam quia cecidit, miserabilis est, sicut et quia jacet ubi cecidit. Si vero non poenitere peccatorum malum est, qualem meretur condemnationem qui superbit et exultat in peccatis! Et si immundus est qui in bonis actibus superbit, qui similiter et de peccatis sentit, ubi inveniet indulgentiam?

CAP. V.

VERS. 1, 2. *Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris quæ adveniunt vobis. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt; aurum vestrum et argentum aruginavit.*

Comprehendamus ergo angustam viam. Usquequo voluptarii sensus? usquequo mollities? Num saturabimur luxuriantes, ridentes, saltantes? Num et eadem semper erunt, et mensæ, et fastus, et sumptuositas et divitiæ? Num semper et emere et ædificare? Et quis profectus? mors, et quis finis? cinis et pulvis, feretrum et vermes.

VERS. 5. *Epulati estis super terram, et in luxuriis ingurgitastis vos. Enutristis corda vestra sicut in die occisionis.*

Quid ergo? ab epulis dimovemur? et vehementer. Cur ergo ut ipsis participemus creatæ sunt? Quia et panem creavit Deus et ab excessibus prohibemur; quia et vinum creavit, et potus immoderantia condemnatur. Non quidem sicut quid impurum epulas removeere jubet, sed quia per immoderantiam animam enervant. Quidquid creavit Deus, hoc bonum dixit, et nihil contemendum quod gratiarum cum actione accipimus.

VERS. 8. *Patientes estote et vos, confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquavit.*

Patientia ad invicem. Sufferentia ad eos qui foris sunt. Patiens enim quis est in illis in quibus ulcisci potuisset? Suffert autem ea quæ vindicare non potest: propter quod et de Deo sufferentia nunquam legitur, sed ubique patientia. Qui ergo et nunc omnino videntur derelicti, illi et in futuro multa fruentur gloria. Cum autem videbunt, hi qui magna superbiunt, illos quos flagellaverunt ipsi, quos conspuerunt, deriserunt, stantes juxta Deum, tum lugebunt; et lamentabuntur cum ad tantam pervenient felicitatem hi miseri et miserabiles qui tanta ab ipsis passi sunt crudelia mala.

VERS. 12. *Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum.*

Quid ergo si requiratur quis juramentum, et necessitatem prætendat? Necessitate potentior sit timor Dei. Si talia enim vindicari possent prætexta, nulla præcepta servares. Enimvero in humanis legibus nulliter talia proferrî sineres, nec ipse dicere auderes. Sed, velis nolis, compelleris servare man-

data. Sin autem, nunquam desinit necessitas. Qui autem jam felicibus obedivit præceptis, et talem semetipsum præparavit sicut et mandavit Christus, nunquam, nullo in casu, similem supponet necessitatem, simplex in omnibus et gravis. Quid est abundantius verbis, est et non? Juramentum: non usque ad perjurandum; perjurium vero ne quis postulet, a malo enim est, et ut abundantius, et etiam ut oppositum; quod vero plus est et abundantius, hoc juramentum est.

VERS. 17, 18. Elias homo erat similia patiens nobiscum, et oratione oravit ut non plueret, et non pluit super terram annos tres et menses sex. Et rursus oravit, et cælum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum.

Ut saltem fame consumpti ad Creatorem prope- rarent: sic et fames ipsis fuit salutis fundamentum. Nihil enim dicitur ad erudiendum potens sicut et fam- ies, ut qui ab illa eruditi sunt, ad omnium Facto- rem currant. — Et paulo post. Exiit sermo proph- etæ, et subito mutatus est aer. Frenn factum est cælum, non naturam mutans, sed refrenans effica- ciam. Subito transformata sunt elementa. Cecidit sermo prophetæ sicut fervidus et devorans ignis, sicut febris in ilia terræ, et statim omnia arefacta sunt et vastata et evanuerunt.

VERS. 19, 20. Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a via veritatis, et convertat quis eum, scire debet quoniam qui converterit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.

Et quomodo convertere oportet? Sicut et in seminibus agriculturalum, cuncta simul solo spargun- tur, sed non tunc requies, at multa requiritur adhuc sollicitudo. Nisi enim terra superinjecta, sata ope- riantur, gallinis seminum est et frugivoris omni- bus alitibus. Similiter et in nobis, nisi convenienti recogitatione, quæ fuerunt seminata cooperimus. Diabolus enim rapit, et propria perire sinit negli- gentia, et sol desiccet, et submergit pluvia, et suffocant spinæ. Unde non sufficit tantum cuncta jam semina demisisse, sed multa adhuc adhibenda est assiduitas. Fugundæ sunt volucres cæli, evel- lendæ spinæ, petrosis locis multa superimponenda est terra, flagella quæque prævenienda, avertenda, reparanda. Sed equidem in terra, cuncta ab agricul- lis pendent, jacet enim ista iners, passive tantum disposita; sed non ita certe in nostra spiritali terra. Non enim a magistris pendet, sed si non major, at certe dimidia pars pendet a discipulis. Nostrum quidem ergo est spargere sementem, vestrum au- tem perficere consilia nostra.

⁴⁷ C. C. τί δαί. ⁴⁸ C. C. αὐτό. ⁴⁹ τυχόμενοι Coil. ⁵⁰ C. C. om. ⁵¹ C. C. Ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βα- σιλειῶν φησι. Καί εἶπεν Ἡλίου ὁ προφήτης ἐκ Θεοῦ. τῆς Γαλαθῶ πρὸς Ἀγαάβ· Ζῆ Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων ὁ Θεὸς Ἰηρουσαλήμ ὅ παρεστήν ἐνώπιον αὐτοῦ εἰ ἔσται τὰ ἔτη ταῦτα δρόσος καὶ ὑετός ὅτι εἰ μὴ διὰ στόματος λόγου μου. ⁵² C. C. περιστέλωμεν· εἰς τὸν ἄερα πάντα ἐρρίψαμεν. ⁵³ C. C. ἀποσχίζοντα.

καὶ ἄκων καταδέχη τὰ γεγραμμένα. Ἄλλως δὲ οὐδὲ ἀνάγκη ὑποστήσῃ ποτὲ ὁ γὰρ τῶν ἔμπροσθεν μα- καρισμῶν ἀκούσας, καὶ τοιοῦτον ἑαυτὸν παρασκευά- σας, οἷον ἐπέταξεν ὁ Χριστός, οὐδὲμίαν παρ' οὐδε- νός ὑποστήσεται τοιαύτην ἀνάγκη, αἰδέσιμος ὢν παρὰ πᾶσι καὶ σεμνός. Τί⁴⁷ ἐστὶ τὸ περιττόν τοῦ ναι, καὶ τοῦ οὐ; Ὁ ὄρκος οὐκ⁴⁸ ἐπὶ τὸ ἐπιορκεῖν· ἐκεῖνο γὰρ οὐδεὶς δεῖται μαθεῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστὶ καὶ περιττόν, ἀλλ' ἐναντίον· τὸ δὲ περιττόν καὶ τὸ πλεόν ὁ ὄρκος ἐστίν.

Ἠλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθῆς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο τοῦ μὴ βρέξει, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτοὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ· καὶ πάλιν προσηύξατο, καὶ ὁ οὐρανός ὑετὸν ἔδωκε, καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησεν τὸν καρπὸν αὐτῆς.

B Ἦνα κἄν οὕτω τῷ λιμῷ τυχόμενοι⁴⁹ ἐπὶ τὸν Δη- μιουργὸν φθάσωσιν· Ἦνα ὁ λιμὸς ὑπόθεσις αὐτοῖς σωτηρίας γένηται. Οὐδὲν γὰρ, φησὶ, δύναται παι- δεῦσαι, εἰ μὴ λιμὸς, Ἦνα κἄν οὕτω παιδεύομενοι, ἐπὶ τὸν πάντων Κτίστην χωρήσωσι.—Καὶ μετ' ὀλίγα⁵⁰· Ἐξῆλθεν ὁ λόγος⁵¹ τοῦ προφήτου, καὶ εὐθύς ὁ ἀήρ μετεβλήθη, ὁ οὐρανὸς χαλκοῦς ἐγένετο, οὐ τὴν φύ- σιν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν χαλινώσας. Εὐθύς τὰ στοιχεῖα μετεσχηματίζετο. Ἐνέπεσεν ὁ λόγος τοῦ προφήτου καθάπερ πυρετὸς λάβρος εἰς τὰς λαγόνas τῆς γῆς, καὶ πάντα εὐθύς ἐξηραίνετο, καὶ πᾶντο ἥρημοῦτο, καὶ ἔφρανίζετο.

Ἀδελφοί μου, ἂν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν, γινώσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλά- νης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανά- του, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.

Καὶ πῶς χρὴ ἐπιστρέφειν; καθάπερ ἐπὶ τῶν γεωργῶν τὰ σπέρματα, καταβάλλεται μὲν ἅπαξ, οὐ μένει δὲ διαπαντός, ἀλλὰ πολλῆς δεῖται τῆς κατα- σκευῆς. Κἄν μὴ τὴν γῆν ἀναμοχλεύσαντες περιστεί- λωσι τὰ καταβαλλόμενα, τοῖς ὄρνιθιν ἔσπειραν καὶ τοῖς σπερμολόγοις ὄρνεις πᾶσιν. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἂν μὴ τῇ συνεχεῖ μνήμῃ τὰ καταβληθέντα περιστεί- λωμεν⁵²· καὶ γὰρ ὁ διάβολος ἔαρπάζει, καὶ ἡ ἡμε- τέρα βραθυμία ἀπόλλυσι. Καὶ ὁ ἥλιος ξηραίνει, καὶ ὑετός ἐπικλύζει, καὶ ἔκτανθαι πνίγουςι. Ὄστε οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἅπαξ καταβάλλοντα ἀπηλλάχθαι, ἀλλὰ πολλῆς δεῖται προσεδροῆας, ἀποσοβοῦν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὰς ἀκάνθας ἐκκόπτοντα, τὰ πετρώδη γῆς πληροῦντα πολλῆς· πᾶσαν λύμην κωλύοντα καὶ ἀποτειχίζοντα⁵³ καὶ ἀναίρουντα. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῆς γῆς τὸ πᾶν τοῦ γεωργοῦ γίνεται· ἀψυχοὶ γὰρ ἐκεῖνη ὑπόκειται, πρὸς τὸ παθεῖν ἔτοιμος οὕσα μό- νον· ἐπὶ δὲ ταύτης τῆς γῆς τῆς πνευματικῆς οὐδα- μῶς. Οὐ τῶν διδασκάλων ἐστὶ τὸ πᾶν, ἀλλ' εἰ μὴ τὸ πλεόν, τὸ γοῦν ἡμῖς τῶν μαθητῶν. Ἡμῶν μὲν οὖν ἐστὶ καταβάλλειν τὸν σπῶρον, ὑμῶν δὲ ποιεῖν τὰ λεγόμενα.

IN PRIMAM S. PETRI EPISTOLAM.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

B

CAPUT PRIMUM.

Ὁλίγοι ἄρτι, εἰ δέον ἐστί, λυπηθέντας ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πολὺ τιμιώτερον χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου, διὰ πυρός δὲ δοκιμαζομένου, εὑρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν, καὶ τιμὴν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ · ὃν οὐκ εἰδότες ἀγαπᾶτε.

Οἱ δίκαιοι θλίβονται, ἵνα στεφανωθῶσιν · οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἵνα τῶν ἁμαρτιῶν δίκην ἐκτίσωσιν. Οὐ πάντες δὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ δίκην ἐνταῦθα τινύουσιν, ἵνα μὴ τῇ ἀναστάσει οἱ πολλοὶ ἀπιστήσωσιν · οὐ πάντες οἱ δίκαιοι θλίβονται, ἵνα μὴ τὴν καλίαν ἐπαινεθῆν εἶναι νομίσῃς, καὶ μισήσης τὴν ἀρετήν.

Εἰδότες δεῖ, οὐ φοβατοῖς, ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς καταλας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαράδοτου, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ, προσγερωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ, ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας εἰς Θεόν.

Κτίσμα ἐσμέν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ διὰ τὴν ἁμαρτίαν γεγόναμεν τοῦ διαβόλου · εἶτα γεγονότας ἡμᾶς τοῦ διαβόλου, ἐξωνεῖται ὁ Σωτὴρ τῷ ἑαυτοῦ αἵματι, τοῦτο ἐστὶ τὸ, *Τιμῆς ἠγοράσθητε*. ἠγοράσθημεν γὰρ τιμίῳ αἵματι ⁵⁴. Ὅσπερ γὰρ οἰκοδεσπότης σεμνὸς καὶ καλὸς, οἰκέτην μοχθηρὸν πολλὰ ἁμαρτήματα ἔχοντα, μὴ ⁵⁵ κρίνας ἀξιῶν τῆς ἑαυτοῦ καλῆς οἰκίας καὶ τῆς ἑαυτοῦ διαίτης ἀποδοῖτό τινι, ἵνα αὐτὸν παιδεύσῃ. Εἶτα ἐὰν ἴδῃ αὐτὸν κεκολασμένον ὑπὸ πονηρῷ δεσπότη καὶ λέγοντα, Πορεύομαι πρὸς τὸν δεσπότην μου τὸν πρότερον, ὅτι καλῶς μοι ἦν τότε ἢ νῦν · δίδωσιν αὐτῷ πάλιν τὴν τιμὴν, καὶ ἐξαγοράζει αὐτὸν, ἵνα γένηται λαὸς περιούσιος. Οὕτως οὖν καὶ ἡμᾶς ἀνακτᾶται ὁ Θεός. Καὶ πῶς ἐσμεν ⁵⁶ αὐτοῦ ἴδια καὶ οὐκ ἴδια; ὡς μὲν δημιουργήματα, ἴδια, ὡς δὲ διὰ τὸ ἡμαρτηκέναι γενόμενα ⁵⁷ ἀλλότρια, οὐκ ἴδια · μὴ νομίσῃς ὅτι ἴδιος εἶ τοῦ Θεοῦ · ἐν ἧς ἁμαρτωλός · ὁ διάβολος γὰρ σε κτᾶται · ἐκείνου εἶ κτῆμα. Ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἐκεῖνος ἀγοράζει σε, οὐ τιμίῳ αἵματι, ἀλλὰ ἀτίμῳ · ἁμαρτία γὰρ ἀγοράζει · ἀγοράζει πορνεῖα · ἀκάθαρτος γάρ ἐστιν. Ἄγοράζει φόνος · μαιφόνος γάρ ἐστιν. Ἄνθρωποκτόνος γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἐστῆκε, καὶ ταῦτα αὐτοῦ ἐστί τὰ νομίσματα.

ΚΕΦΑΛ. Β'.

Ἄπειθοῦσι δὲ, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκο-

⁵⁴ 1 Cor. vii, 22. ⁵⁵ Joan. viii, 44.

⁵⁶ C. C. om. ⁵⁵ C. C. μὴ τέ. ⁵⁶ C. C. μὲν. ⁵⁷ Scr. erat. γενόμενα sed. mut. rec. m. et scr. γενόμενοι. ⁵⁸ Ad vers. 24. Τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χριστοστόμου. Ἄπασαν τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν οὐδὲ χόρον ἀλλ' ἐτέρω ὕψι εὐτελεστέον ὁ προφήτης παρέβαλεν, ἄνθος αὐτὴν ὀνομάσας πᾶσαν ὁμοῦ, οὐδὲ γὰρ μέρος αὐτῆς εἴθηκεν οἶον πλοῦτον, ἢ τουφεῖν, ἢ γένος, ἢ δυναστείας, ἢ τιμᾶς, ἢ τι τοιοῦτο, ἀλλὰ πάντα τα ἐν ἀνθρώποις εἶναι δοκοῦντα λαμπρά, μὲν προσσηγορία τῆ τῆς δόξης περιλαβῶν οὕτως ἐπήγαγε τὴν εἰκόνα τοῦ χόρου εἰπών· Πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρου.

Vers. 6-8. *Modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus, ut probatio fidei vestrae multo pretiosior auro liquefacto, quod per ignem probatur, inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem, in revelationem Jesu Christi, quae cum non videritis d. ligitis.*

Premuntur justi ut coronentur, peccatores enim peccatorum poenas luant. Non omnes vero peccatores hic poenas exsolvunt, ne resurrectioni multi denegent fidem; sicut et non omnes tribulantur justii, ne credas laudanda vitia, et virtutem oderis.

Vers. 18, 21. *Scientes quod non corruptibilibus auro et argento redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis, sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati et incontaminati Christi: praecogniti quidem ante mundi constitutionem, manifesti autem in novissimis temporibus propter vos qui per ipsum fideles estis in Deum.*

Creatura sumus Dei, sed per peccatum diaboli facti sumus. Deinde cum jam essemus res diaboli, redemit nos Salvator sanguine suo. Hoc est illud Pauli: *Pretio redempti estis* ⁵⁴. Redempti sumus enim pretioso sanguine. Sicut enim venerandus paterfamilias et bonus, perversum famulum, multas habentem imperfectiones et quem non dignum judicavit pulchrae suae domus et regiminis, alieno traderet qui doceret illum. Deinde si videret illum sub pravo domino castigatum et dicentem: *Redeo ad domum meam pristinam, quia bene mihi tunc erat magis quam nunc, rursum daret pretium et redimeret illum, ut fieret in populum peculiarem.* Sic ergo nos redimit Deus. Sed quomodo sumus creatura Dei singularis et non singularis? Singulares sumus, quia quidem ab ipso creati; non singulares, quia, cum peccavimus, facti sumus alieni. Ne credas te peculiarem esse Dei, cum sis peccator; diabolus enim te obtinet, ipsius possessio es. Homo peccati, filius perditionis ipse mercatur te non pretioso sanguine, sed absque pretio: peccato etenim mercatur. Mercatur libidine, impurus enim est; mercatur caele, interfector enim est: *Homicida namque erat ille ab initio, et in veritate non stetit* ⁵⁵. Et haec sunt ipsius mores et leges.

CAP. II.

Vers. 7, 8. *Non credentibus autem: lapis quem*

reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput B anguli, et lapis offensionis et petra scandali.

Hæc verba ad Christum referuntur, siquidem et ipse in Evangelis istam præfert prophetiam, dicens: Nunquam legistis, Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli ¹⁶? — Et paulo post. Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, Judæos dixit, Scribas, Phariseos qui repulerunt eum dicentes: Quia Samaritanus es et dæmonium habes ¹⁷; et adhuc: Hic non est a Deo, sed seducit turbas ¹⁸.

CAP. III.

VERS. 10. Et labia ejus ne loquantur dolum.

Dolus autem est et mendacium, et fallacia, et calumnia et accusationes veritatem non habentes. B Quantum autem dilecta hæc veritatis inimicæ, Satanæ scilicet, mendacii patri: Mendax enim est, sicut ait Salvator, et in veritate non stetit ¹⁹. Rejiciendæ sunt a sanctis ipsius fallaciæ, magisque Deo adhærendum, qui veritas est.

VERS. 11. Declina a malo, et fac bonum.

Non autem a nobis est nunquam omnino in mente accepisse aliquid malum, superveniunt enim tales sæpissime cogitationes: sed qui sapiens est ab eis refugit, sub melioribus autem et multo majorem habentibus utilitatem lancem deprimere gaudet. Hoc mihi videtur esse: Declina a malo.

CAP. IV.

VERS. 9. Hospitales invicem, sine murmuratione. C

Si, ut Christum, proximum recipis, non murmurabis neque erubescas; multum autem extolleris in officio. Si vero non ut Christum recipis, neque ipsum recipies Christum dicentem: Qui vos recipit, me recipit ²⁰. Si non sic recipis, neque mercedem habebis. Viros transeuntes, viatores, ut credebatur, hospitio recepit Abraham. Sed non omnia famulis suis commisit; uxorem vero jussit farinam subigere, licet tamen domesticos haberet servos. Sed ipse cum uxore mercedem accipere cupiebat non hospitalitatis tantum, sed et ministerii: sic hospitalitatem præbere debemus, omnia nos ipsi facientes, ut et sanctificemur.

CAP. V.

VERS. 2, 3. Pâscite qui in vobis est gregem Dei, non ut dominantes in cleris.

D Dicit enim Christus: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus ²¹; et: Qui se humiliaverit exaltabitur ²². Quid dicis? Si humiliavero meipsum, tunc exaltatus ero? Ita certe. Talis est enim potentia mea, contraria contrariis generans. Auxiliis et industria dives sum, ne timeas. Meæ servit voluntati natura rerum, et non ego natura alligatus sum.

¹⁶ Matth. xxi, 42. ¹⁷ Joan. viii, 48. ¹⁸ Joan. vii, 12. ¹⁹ Joan. viii, 44. ²⁰ Matth. x, 40. ²¹ Matth. xx, 47. ²² Matth. xxiii, 12

²³ C. C. omi. ²⁴ C. C. ἀρπαγμαῖα ²⁵ C. C. ἔστω ὑμῶν. ²⁶ C. C. ἑαυτὸν.

δομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας, καὶ λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα scandalou.

Τοῦτο τὸ ῥῆτὸν εἰς τὸν Χριστὸν ἀναφέρεται· καὶ γὰρ αὐτὸς ἐν Εὐαγγελίοις ταύτην παραφέρει τὴν προφητείαν λέγων, Οὐδέποτε ἀνέγνωτε, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; — Καὶ μετ’ ὀλίγα· Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες· τοὺς Ἰουδαίους λέγει, τοὺς Γραμματεῖς, τοὺς Φαρισαίους, οἱ ἀπεδοκίμαζον αὐτὸν λέγοντες, Ὅτι Σαμαρειτὴς ἐστὶ καὶ δαιμόνιον ἔχεις· καὶ πάλιν, Οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πλαγῆ τὸν δχλον.

ΚΕΦΑΛ. Γ’.

Καὶ χεῖλη αὐτοῦ τοῦ μὴ λαλήσαι δόλον.

Δόλος δὲ ἐστὶ τὸ ψεῦδος, καὶ ἀπάτη καὶ συκοφαντία, καὶ διαβολαὶ τὸ ἀληθὲς οὐκ ἔχουσαι· φίλα δὲ πως ταυτὶ τῷ ¹⁹ τῆς ἀληθείας ἐχθρῶ, τοῦτέστι τῷ Σατανᾷ, τῷ τοῦ ψεύδους πατρὶ· Ψεύστης γάρ ἐστι, καθὰ φησιν ὁ Σωτὴρ, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν. Παραιτητέον δὲ τοῖς ἀγίοις τὰ ἐκείνου ἀρπαγμαῖα ²⁰ μᾶλλον τὰ Θεοῦ, ὅς ἐστιν ἀλήθεια.

Ἐκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιησάτω ἀγαθόν.

Οὐ γὰρ ἐν ἡμῖν τὸ μὴδ’ ὄλωσ ἐἰς νοῦν δέξασθαι τι τῶν τοιούτων· προσπίπτουσι γὰρ αὐτῷ τοιαῦτα πως ἔννοιαι πλειστάκις· ἀλλ’ εἴπερ τις εἴη σοφὸς, ἀποφέρεται μὲν αὐτῶν, τοῖς δὲ ἀμείνοσι καὶ πολὺ ἴαν ἔχουσι τὸ ἐπωφελεὲς χαρίζεται τὰς ῥοπᾶς· τοῦτο ἐστὶν, οἶμαι, τὸ, Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ.

ΚΕΦΑΛ. Δ’.

Φιλόξενος εἰς ἀλλήλους, ἀνευ γογγυσμῶν.

Εἰ ὡς τὸν Χριστὸν δέχη, μὴδὲν γογγύσης μηδὲ ἐπαισχυνοθῆς, μᾶλλον δὲ καὶ σεμνύνου ἐπὶ τῷ πράγματι· εἰ δὲ μὴ ὡς τὸν Χριστὸν δέχη, μὴδὲ δέξη, Ὁ δαχόμενος ὑμᾶς, φησὶν, ἐμὲ δέχεται. Ἐὰν μὴ οὕτως δέχη, οὐδὲ μισθὸν ἔχεις. Ἀνθρώπους περιόντας ὀδίτας, ὡς ἐνόμιζεν, ὁ Ἄβραάμ ὑπέδέχετο· καὶ οὐ πάντα τοῖς οἰκέταις ἐπέταττεν, ἀλλὰ καὶ τῇ γυναίκὶ τὰ ἄλευρα φύρειν ἐπέταττε, καίτοι τι’ ἔχων οἰκογενεῖς. Ἀλλ’ αὐτὸς ἐβούλετο τὸν μισθὸν ἔχειν μετὰ τῆς γαμετῆς· οὐ τῆς δαπάνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς διακονίας· οὕτω δεῖ φιλοξενίαν ἐπιδείκνυσθαι, δι’ ἑαυτῶν πάντα πράττοντας, ἵνα ἡμεῖς ἀγιασώμεθα.

ΚΕΦΑΛ. Ε’.

Ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, μὴδ’ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κληρῶν.

Φησὶ γὰρ ὁ Χριστὸς· Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται ὑμῖν ²³ διάκονος· ὃς γὰρ ταπεινώσει ἑαυτὸν οὗτος ὑψωθήσεται. Τί λέγεις; ἐὰν ταπεινώσω ἑμαυτὸν ²⁴, τότε ὑψηλὸς ἔσομαι; Ναί, φησὶ· τοιαύτη γὰρ ἡ ἐμὴ δύναμις διὰ τῶν ἐναντιῶν τὰ ἐναντία παρέχει· εὐπορὸς εἰμι καὶ εὐμήχανος· μὴ δεισῆς· τῷ ἐμῷ θελήματι ἢ τῶν πραγμάτων ἄκολουθεῖ φύσις· οὐκ ἐγὼ τῇ φύσει ἔπομαι.

Ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τῆν κραταιῶν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ ἐν καιρῷ.

Οὐχ ἀπλῶς τὸ ὑψώσει, ἀλλ' ἐν καιρῷ προσέθηκε· διδάσκων αὐτοὺς ἐκείνην ἀναμένειν τὴν ὄντως ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ὑψωσιν.

Εἰρήνη ὑμῖν πᾶσι τοῖς ἐν Χριστῷ. Ἀμήν.

Ὅρα πῶς ὅταν τὰ πρακτέα ὑπαγορευθῇ, ἐπισημαίνεται αὐτὰ τῆ εὐχῇ· καθάπερ σήμαντρα τῶν ἀποτεθέντων τιθεὶς τὴν εἰρήνην.

VERS. 6. Humiliamini ergo sub manu potentis Dei, ut vos exaltet in tempore.

Non simpliciter dicit: *exaltabit*, sed subdit: *in tempore*, docentes nos illam expectare exaltationem veram in sæculo futuro.

VERS. 14. Pax omnibus vobis qui in Christo estis Amen.

Videte quomodo cum facienda suggessit, illa ob-signat oratione, pacem impouens sigillum eorum quæ exposuit.

IN SECUNDAM S. PETRI EPISTOLAM.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖ ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Οὐδὲν γὰρ ταύτης Ἰσον· διὰ τοῦτο εὐχόμεθα καὶ λέγομεν αἰτοῦντες τὸν ἄγγελον τῆς εἰρήνης; καὶ πανταχοῦ εἰρήνην αἰτοῦμεν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, εἰρήνην ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν ταῖς λιταῖς, ἐν ταῖς προσήσεσι. Καὶ ἀπαξαπλῶς καὶ δις καὶ τρίς καὶ πολλάκις αὐτὴν εἰδώσιν ὁ τῆς Ἐκκλησίας προεστῶς, *Εἰρήνη ὑμῖν*. Διατί; Ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων ἐστὶ τῶν ἀγαθῶν· αὕτη τῆς χαρᾶς ἢ ὑπόστασις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς εἰσοῦσιν εἰς τὰς οἰκίας τοῖς ἀποστόλοις τοῦτο λέγειν προσέταξεν εὐθὺς, καθάπερ ⁶³ σύμβολον τῶν ἀγαθῶν· *Εἰσερχόμενοι γὰρ, φησίν, εἰς τὰς οἰκίας λέγετε* ⁶⁴ *Εἰρήνη ὑμῖν*. Ταύτης γὰρ οὐκ οὕσης, πάντα περιττά· καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, *Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν*. Αὕτη τῆ ἀγάπῃ προοδοποιεῖ.

Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο σπουδὴν πῦσαν παρεισενέγκαντες, ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετὴν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνώσιν, ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπομονὴν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν, ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην.

Ταῦτα ποῖα, ἢ τὰ προεπιρημένα; Ἀρετὴ, γνώσις, ἐγκράτεια, ὑπομονὴ, εὐσέβεια, φιλαδελφία, ἀγάπη, ἅτινα ἡμῖν οὐ μόνον παρῆναι δεῖ, ἀλλὰ καὶ πλεονάζειν. Εἰ γὰρ ἡ παρουσία ὠφελεῖ, πολλῷ μᾶλλον ἢ παρουσία. Τίς δὲ ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια, ἢ τὸ παρέρησιν ἔχειν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Λέγει δὲ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν· ὅτε ἔρχεται κρίνει ζῶντας καὶ νεκρούς. Μέγα δὲ καὶ ὑπεράλλον ἀγαθὸν ἀληθῶς τὸ παρέρησιν ἔχειν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ φοβεροῦ βήματος.

⁷ *Ὡ γὰρ μὴ πάρεστι ταῦτα, τυφλὸς ἐστι, μωπάζων.*

Ταῦτ' εἴν ἀκούοντες, πάντοθεν ἑαυτοὺς τεχιζόμεν ⁶⁵ καὶ προσέχωμεν τοῖς λεγομένοις, καὶ ἑαυτοὺς

⁶³ Luc. x, 51. ⁶⁴ Joan. xiv, 27.

⁶⁵ C. C. τι σύμβουλον. ⁶⁶ C. C. λέγεται. ⁶⁷ C. C. τεχιζόμεν προσέχομεν.

B

CAPUT PRIMUM.

VERS. 2. Gratia vobis et pax adimpleatur in cognitione Dei et Jesu Christi Domini nostri.

Nihil huic paci similis: propterea precamur et oramus angelum pacis invocantes, et ubique pacem petimus in ecclesiis, pacem in precibus, pacem in supplicationibus, in salutationibus. Et universaliter, ei iterum, et tertio et sæpe ipsam dat Ecclesiæ Præses: *Pax vobis*. Ad quid? Quia bonorum omnium ipsa mater est et lætitiæ fundamentum. Propter quod et apostolis in domum intrantibus, illam annuntiare primum præcepit Christus, sicut omnium præsagium bonorum. *In quamcunque domum, ait, intraveritis, primum dicite: Pax huic domui* ²³. Ea deficiente vana sunt omnia. Et Christus discipulis dixit: *Pacem meam do vobis* ²⁴. Ipsa charitati viam facit:

VERS. 5, 7. Et hoc ipsum curam omnem subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem fraternitatis amorem, in amore fraternitatis autem charitatem.

Quanta ista quæ jam prolata sunt! Virtus, scientia, abstinentia, patientia, pietas, fraternæ dilectio, charitas, quæ non solum inesse nobis, sed et abundare oportet. Si enim utilis est earum præsentia, multo magis et abundantia. Quæ vero de illis est utilitas? Fiduciam generant in die Domini nostri Jesu Christi. Dico autem in secunda ipsius apparitione, quando veniet judicare vivos et mortuos. Magnum autem et superexcellens certe bonum fiduciam habere ante divinum tremendumque tribunal.

VERS. 9. Cui autem non præsto sunt hæc, cæcus est et manu tentans.

Hæc ergo audientes, omnino confortemur nos, et adhæreamus dictis, et nos ipsos a mundanis puri-

ficemus; si enim hæc fecerimus, ista autem ne-lexerimus, nihil erit nobis amplius, et si non istis, illis saltem perimus. Quid vero interest si non divitiis sed luxuria, non luxuriis sed ignavia corrumpimur? Siquidem et agricola quocumque modo perdidit sementem, æqualiter gemit.

CAP. II.

VERS. 6. *Et civitates Sodomorum et Gomorrhœorum in cinerem redigens, eversione damnavit, exemplum eorum qui impie acturi sunt ponens.*

Visne discere cujusnam causa fuerit cur hæc tunc facta sint? Propter peccatum turpe quidem et execrandum. In pueros effrenata concupiebant libidine homines hi antiqui, et propter hoc talem dederunt pœnam.

VERS. 16. *Correptionem habuit suæ vesaniæ. Subjugale mutum animal hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam.*

Si in asinum operata est Dei gratia, et in vanum propter directionem et Israelitarum utilitatem, evidentissime et in nobis operari poposcet, et hoc quidem sustinebit propter nos.

Ἀεκαθάρωμεν τῶν βιωτικῶν. Ἄν δὲ τὰ μὲν ποιῶμεν⁶⁶, τὰ δὲ ἀμελώμεν, οὐδὲν ἡμῖν ἔσται πλέον· ἂν γὰρ μὴ οὕτως, ἀλλ' ἑκείνως ἀπολλύμεθα. Τί γὰρ διαφέρει ἂν μὴ διὰ πλοῦτους, ἀλλὰ διὰ βραθυμίας, ἂν μὴ διὰ βραθυμίας, ἀλλ' ἀνανδρείας διασφαρῶμεν; ἔπειτα καὶ ὁ γεωργός, ἂν τε οὕτως ἂν τε ἑκείνως ἀπολέση τὸν σπόρον, ὁμοίως πενθεῖ.

ΚΕΦΑΛ. Β΄.

Καὶ πόλεις Σοδόμων καὶ Γομόρρας τερρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν, ὑπόδειγμα μελλόντων ἀσεβεῖν τθεικῶς.

Βούλει τὴν αἰτίαν μαθεῖν δι' ἣν τότε ταῦτα ἐγένετο; ἐν ἣν ἀμάρτημα μὲν χαλεπὸν καὶ ἐπάρατον· πλήν ἀλλ' ἐν παισὶν ἐπεμένοντο οἱ τότε· καὶ διὰ τοῦτο τσῦτην ἔδρασαν τὴν δίκην.

Ἐλεγεῖν δὲ ἔσχεν ἰδίαις παρανομίας· ὑποζύγιον ἄφρων, ἐν ἀνθρώπου φωνῇ φθεγγόμενον, ἐκώλυσεν τὴν τοῦ προφήτου παραφορίαν.

Εἰ εἰς θῶν ἐνήργησε⁶⁷ καὶ εἰς μάτην⁶⁸ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, δι' οἰκονομίαν καὶ τὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν ὠφέλειαν, εὑδῆλον ὅτι⁶⁹ εἰς ἡμᾶς παραιτήσεται ἐνεργεῖν, ἀλλ' ἀνέξεται καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς⁷⁰.

IN PRIMAM S. JOANNIS EPISTOLAM,

CAP. III.

VERS. 8. *Qui facit peccatum ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.*

Ex quo primus omnium in malum conversus diabolus, in peccatum factus est, ipsius opus facit omnis qui peccanter agit. Incipit enim ipse diabolus in peccantem per malarum cogitationum abundantiam, sicut et in Juda. Dicet autem quis quod nascitur in peccantibus diabolus, cum ille qui peccavit dedit ei locum. Sed ad hæc verba: dare locum diabolo⁷¹, intelligendum est facere iniquitatem, et non peccasse. Dat enim illi locum qui, passionibus compulsus ad illum recipiendum, peccatum per actus suos consummat. Unde bene dicitur qui facit, et non qui fecit. Qui enim pœnitentia tenetur non jam est ex diabolo, sed solum qui adhuc operatur peccatum. Et sic adhuc ergo peccati servus est qui facit et non qui fecit illud, hoc inodo dicente Scriptura: *Qui facit peccatum servus est peccati*⁷².

VERS. 17. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?*

⁷¹ Ephes. iv, 27. ⁷² Joan. i, 34.

⁶⁶ C. C. ποιῶμεν... ἀμελοῦμεν. ⁶⁷ C. C. ἐν ἐνήργησε. ⁶⁸ C. C. μάτην. ⁶⁹ C. C. ὅτι οὐδέ. ⁷⁰ C. C. ἡμᾶς.

ΚΕΦΑΛ. Γ΄.

Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαδόλου ἐστίν· ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει· εἰς τοῦτο ἐφανέρωθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαδόλου.

Ἐπειπερ πρὸ πάντων τραπεῖς ὁ διάβολος ἐν τῇ ἁμαρτάνειν γέγονεν, ἐξ αὐτοῦ χρηματίζει πᾶς ὁ ἁμαρτητικῶς ἐνεργῶν. Προάρχεται γὰρ ἐν τῇ ἁμαρτάνοντι δι' ὑπερβολὴν πονηρῶν λογισμῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰούδα. Ἄλλ' ἔρεῖ τις ὅτι γίνεται ὁ διάβολος ἐν τοῖς ἁμαρτάνουσι τῶν πρὸ αὐτοῦ ἡμαρτηκῶτων ἐν τῷ διδόναι αὐτῷ τόπον. Πρὸς ὃ λεκτέον ταυτὸν εἶναι τὸ ποιεῖν τὴν ἁμαρτίαν τῷ ἁμαρτάνειν, ἐν τῷ διδόναι τόπον τῷ διαδόλῳ. Δίδωσι γὰρ αὐτῷ τόπον ἐπιθυμία ὑπαχθελὶς μετὰ τὸ δέξασθαι αὐτόν· πρακτικῶς ἐπιτελῶν τὴν ἁμαρτίαν. Τοῦτο γὰρ σημαίνει το ποιεῖν αὐτήν· εὐ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν, ποιῶν, ἀλλ' οὐ, ποιήσας· τοῦ μετανοήσαντος οὐκέτι θντος ἐκ τοῦ διαδόλου, ἀλλὰ μόνου τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτὴν ἔτι. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἁμαρτίας δοῦλός ἐστιν ὁ ποιῶν, ἀλλ' οὐχ ὁ ποιήσας αὐτήν. Πῶς γὰρ, Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, φησί, δοῦλος αὐτῆς ἐστίν;

Ὁς δ' ἂν ἔχη τὸν βίον τοῦ κόσμου, καὶ θεωρεῖ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρεῖαν ἔχοντα, καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγγνα αὐτοῦ, πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μένει ἐν αὐτῷ;

Ὅταν ἴδῃς πένθητα, μὴ παραδράμῃς, ἀλλ' εὐθέως Β ἐννόησον εἰς ἃν ἦς, εἰ σὺ ἐκεῖνος· τί οὐκ ἂν ἠθέλησας πάντας σοι ποιεῖν;

Τεκνία, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ μὴδὲ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

(1) Οὐ γὰρ ἀρκεῖ προστῆναι, ἀλλὰ μετὰ δαφιλείας καὶ γνώμης ἀλύπου τοῦτο δεῖ ποιεῖν· μᾶλλον δὲ οὐ μετὰ ἀλύπου μόνον, ἀλλὰ μετὰ φαιδρᾶς καὶ χαιρούσης ψυχῆς.

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

Ὅμη ἀγαπῶν, οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστί.

Ἀγάπην ποίαν φησί; Τὴν εὐκρινῆ, οὐ τὴν μέγρι βρημάτων, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ διαθέσεως καὶ γνώμης, καὶ τοῦ συναγαγεῖν ἐκ καθαρᾶς καρδίας. Ἔστι γὰρ Β ἀγάπη καὶ ἡ τῶν πονηρῶν· οἷον λησται ληστὰς φιλοῦσι, καὶ ἀνδροφόνοι ἀνδροφόνους. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀπὸ συνειδήσεως ἀγαθῆς, ἀλλ' ἀπὸ κακῆς.

(1) Catena Crameriana his præmittit: Τοῦ Χρυσοστόμου. Ῥητὰ προκείμενα ὁ προϊστάμενος ἐν σχολῆ.

Cum videris pauperem, ne transens, sed statim recogita quid desiderares si tu iste pauper esses. Quid non velles tibi ab omnibus fieri?

Vers. 18. *Filioli, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate.*

Non etiam sufficit operam præbuisse, sed cum liberalitate et non mæsta benevolentia, sed et adhuc non mæsta modo, hilari vero et læta mente.

CAP. IV.

Vers. [8. *Qui non diligit, non novit Deum, quoniam Deus charitas est.*

Et qualem dicit dilectionem? Quæ sincera est, et non quæ terminatur verbis. Ea certe quæ a mente et voluntate procedit et puro corde compatitur. Est enim et dilectio improborum: sic fures diligunt fures, et homicidas homicidæ. Sed non est dilectio hæc a conscientia bona, sed mala.

SUPPLEMENTUM AD LITURGIAM S. CHRYSOSTOMI.

GOAR, *Rituale Græcorum*, edit. Paris. 1647, p. 783.)

Εὐχὴ τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ δαιμόνων, καὶ ἐκάστην ἀσθένειαν.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ λυτρωσάμενος τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου, βῦσαι τὸν δοῦλόν σου τόνδε ἀπὸ πάσης ἐνεργείας πνευ- C μάτων ἀκαθάρτων, ἐπίταξον τοῖς πονηροῖς καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασι τε καὶ δαίμοσιν, ἀποστῆναι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος τοῦ δούλου σου τούδε, καὶ μὴ ἐμμένειν μὴδὲ ἐγκρύπτεσθαι ἐν αὐτῷ. Φυγαδευθεῖσαν ἐν τῷ ὀνόματι σου τῷ ἁγίῳ, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος ἀπὸ τοῦ πλάσματος τῶν χειρῶν σου. Ἴνα καθαρῖσθαις ἀπὸ πάσης ἐπιρθείας διαβολικῆς, ὀσίως, καὶ δικαίως, καὶ εὐσεβῶς ζήσῃ, ἀξιούμενος τῶν ἀχράντων μυστηρίων τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ καὶ δεδοξασμένος Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εὐχὴ ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ πᾶσιν ἀκαθάρτοις πνεύμασιν ἐπιτιμήσας, καὶ δυνάμει βήματος ἐκδιώξας τὴν λεγεῶνα, ἐπιφανήθητι καὶ νῦν διὰ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, ἐπὶ τὸ πλάσμα δ καὶ εἰκόνα σου, ἐποίησας, καὶ ἐξελοῦ αὐτὸ καταδυναστευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου· ἵνα ἐλεηθῆν καὶ καθαρῖσθαι ἐνταγῇ τῇ ἀγίᾳ σου ποίμνῃ, καὶ φυλαχθῇ ναδὲ ἐμψυχος τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν θείων καὶ ἀχράντων ἀγιασμάτων, χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῷ παν-

(2) Reperitur in duobus Barberinis codicibus et Cryptoferratensi sub hoc titulo: Εὐχὴ ἐπὶ χειμαζομένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων.

PATROL. GR. LXIV.

Chrysostomi oratio (2) in obsessos dæmonibus et quamlibet infirmitatē.

Dominum precemur.

Deus æternæ, qui genus hominum e diaboli captivitate liberasti, ab omni spirituum immundorum operatione servum tuum eripe: malignis et immundis spiritibus et dæmonibus ut ab anima et corpore servi tui secedant, neque in eo abscondantur, impera. In nomine sancto tuo, et unigeniti Filii tui, et vivifici tui Spiritus, ab opere manuum tuarum effigentur; ut ab omni diabolica infestatione liber, sancte, et juste, et pie vivat, dignus habitus illibatis mysteriis unigeniti Filii tui et Dei nostri, cum quo benedictus es et laudatus cum sanctissimo, et bono, et vivifico tuo Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen

Alia ejusdem oratio (3).

D Dominum precemur.

Qui omnes spiritus immundos increpas, et verbi virtute legionem expulisti, manifestare nunc per unigenitum Filium tuum super creaturam ad imaginem tuam effictam, illamque a dæmone oppressam libera: ut misericordia a te accepta sancto tuo ovili expurgata aggregetur, et sancti Spiritus et divinorum illibatorumque sacramentorum templum vivum fiat, gratia et miserationibus et humanitate unigeniti Filii tui: cum quo benedictus es, cum sanctissimo et bono et vivifico tuo Spiritu,

(3) Hanc orationem habet idem Cryptoferratense ms.

nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen. Ἀ γίω, καὶ ἀγαθῶ, καὶ ζωοποιῶ σου Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

Alia ejusdem oratio (4).

Dominum precemur.

Invocamus te, Domine Deus omnipotens, excelsæ, mali cuncti expers, pacifice Rex; invocamus te, Conditor cœli et terræ, ex te namque oritur a et ω, principium et finis, qui dedisti hominibus ut ipsis quadrupedia et ratione carentia animalia, quia sic jussisti, Domine, obedirent: manum tuam fortem, et brachium tuum excelsum et sanctum extende, et hanc creaturam tuam visu tuo respice. Da illi angelum pacificum, angelum fortem, corporis et animæ custodem, qui increpet et abigat ab ea omne malignum et impurum dæmonium. Quia tu solus excelsus et omnipotens es, benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Alia ejusdem oratio (5).

Dominum precemur.

Divinam, sanctam, magnam, tremendam et non tolerandam nominis Dei appellationem et invocationem aggredimur et perficimus, tui expellendi et increpandi gratia, apostata; tui disperdendi ergo, diabole, Deus sanctus, principii expers, timendus, natura invisibilis, potestate inexcogitatus, Deitate incomprehensus, Rex gloriæ et omnipotens Dominus, ipse te increpet, diabole, qui e nihilo ad esse cuncta verbo congrue composuit, qui super pennas ventorum ambulat. Increpat te, diabole, qui maris aquam advocat, et eam super universæ terræ faciem effundit. Dominus virtutum nomen illi. Increpat te Dominus, diabole, is cui innumeri cœlestes ordines ignei in circuitu ministrant, qui ab angelicarum turbarum copia et ab archangelis cum tremore celebratur, colitur et adoratur. Increpat te Dominus, diabole, qui et a virtutibus circa se astantibus honoratur, et a tremendis oculorum copia illustribus Cherubim, et sex alarum reinigio dotatis Seraphim, duabus quidem facies suas propter incomprehensum et imperscrutatum Deitatis splendorem velantibus, et duabus alis pedes suos, ne ineffabili gloria et inexcogitata majestate consumantur, operientibus, et duabus alis volantibus cœlumque suis vocibus replentibus: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth: plenum est cœlum et terra gloria ejus.* Increpat te Dominus, diabole, qui e sinu paterno, e cœlo Deus Verbum descendens, et per venerandam, inexplicatam et illibatam ex sancta Virgine incarnationem, ut mundum ineffabiliter salvaret, et te suprema sua virtute de cœlo dejectum, perditumque omnibus demonstraret, apparuit. Increpat te Dominus, diabole, qui mari dixit¹:

¹ Marc. iv, 39.

(4) Deest in omnibus exemplaribus hæc oratio.

(5) Legitur cum ea quæ incipit, Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, in uno e Barberinis codicibus: in quo sicut et in

Εὐχὴ ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπικαλούμεθά σε, Δέσποτα Θεὲ παντοκράτωρ, ὕψιστε, ἀπειράτε, εἰρηρικῆ βασιλεῦ, ἐπικαλούμεθά σε τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἐκ σοῦ γὰρ ἀνεφύη, καὶ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, δοὺς τοῖς ἀνθρώποις ὑπακοῦεν τετραπόδα καὶ ἄλογα ζῶα· ὅτι σὺ ὑπέταξας αὐτὰ, Κύριε. Ἐκτεινον τὴν χειρὰ σου τὴν κραταίαν, καὶ τὸν βραχιόνά σου τὸν ὑψηλὸν καὶ τὸν ἅγιον, καὶ ἐπισκοπῶν ἐπισκόπησον τὸ πλάσμα σου τοῦτο. Κατάπεψον αὐτῷ ἄγγελον εἰρηρικὸν, ἄγγελον κραταίων, ψυχῆς καὶ σώματος φύλακα, ὃς ἐπιτιμῆσει καὶ ἀπελάσει ἀπ' αὐτοῦ πᾶν πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον δαιμόνιον. Ὅτι σὺ Κύριος μόνος ὕψιστος, παντοκράτωρ, εὐλογητὸς, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

Εὐχὴ ἑτέρα τοῦ αὐτοῦ.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Τὴν θείαν τε καὶ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην, καὶ φρικτὴν, καὶ ἄσπεκτον ὀνομασίαν καὶ ἐπικλήσιν ποιούμεν πρὸς τὴν σὴν ἐξέλασιν, ἀποστάτα, ὡσαύτως καὶ ἐπιτιμῆσιν εἰς τὴν σὴν ἐξολόθρευσιν, διάβολε. Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἀναρχος, ὁ φοβερός, ὁ ἀράτος τῆ οὐσίας, ὁ ἀνείκαστος τῆ δυνάμει, καὶ ἀκατάληπτος τῆ θεότητι, ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, καὶ παντοκράτωρ Δεσπότης, ἐπιτιμῆσει σοι, διάβολε, ὃ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα εὐπραγῶς λόγῳ συστησάμενος, ὃ περιπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. Ἐπιτιμῆσει σοι, διάβολε, ὃ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέων αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς, Κύριος τῶν δυνάμεων ὄνομα αὐτοῦ. Ἐπιτιμῆσει σοι Κύριος, διάβολε, ὃ ὑπὸ τῶν ἀναριθμητῶν οὐρανίων ταγμάτων πυρίνων φόδῳ λειτουργούμενος καὶ ὕμνούμενος, καὶ ἀπὸ πλήθους χορῶν ἀγγελικῶν καὶ ἀρχαγγελικῶν τρόμφ προσκυνούμενος, καὶ δοξαζόμενος. Ἐπιτιμῆσει σοι Κύριος, διάβολε, ὃ τιμώμενος ὑπὸ τῶν κύκλωθεν παρεστῶσιν δυνάμεων, καὶ φρικτωδεστάτων ἐξαπερῶγων καὶ πολυομμμάτων Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ, τῶν τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν ταῖς δυοὶ πτέρυξι σκεπόντων διὰ τὴν ἀθεώρητον αὐτοῦ καὶ ἀνεξιχνίαστον Θεότητα, καὶ ταῖς δυοὶ πτέρυξι τοὺς ἑαυτῶν πόδας καλυπτόντων, εἰς τὸ μὴ κατακαυθῆναι ἐκ τῆς ἀρρήτου δόξης καὶ ἀκατανοήτου μεγαλειότητος αὐτοῦ καὶ ταῖς δυοὶ πτέρυξι πετομένων καὶ τὸν οὐρανὸν πληρύντων ἐκ τῆς βοῆς αὐτῶν, τὸ, Ἄγιος, Ἄγιος, Ἄγιος Κύριος Σαβαώθ, πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ. Ἐπιτιμῆσει σοι Κύριος, διάβολε, ὃ ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ πατρικοῦ καταβάς ἐξ οὐρανοῦ Θεὸς Λόγος, καὶ διὰ τῆς ἐκ Παρθένου ἁγίας προσκυνητῆς, ἀφράστου καὶ ἀχράντου σαρκώσεως ἀνεκκαλήτως φανεῖς ἐν τῷ

editis Chrysostomo his verbis attribuitur: Ἄφθριστος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς πνευματισζομένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων.

κόσμῳ τοῦ σῶσαι αὐτόν, καὶ τῇ αὐθεντικῇ αὐτοῦ δυνάμει ῥίψας σε οὐρανόνθεν, καὶ ἀπόλυτον παντὶ δείξας. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ εἰπὼν τῇ θαλάσῃ· Σιώπα, πεφύμισο· καὶ τῷ κελεύσματι εὐθέως ἐκόπησεν. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ τῷ ἀχράντῳ πτελέῳ πηλῶν ποιήσας, καὶ τὸ ἐλλείπον μέλος τῷ ἐκ γενετῆς τυφλῷ διαπλάσας, καὶ τὸ φῶς χαρισάμενος. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου λόγῳ ζωοποιήσας, καὶ τῆς χήρας τὸν υἱὸν ἐκ στόματος τοῦ θανάτου ἀφάρπασας καὶ τῇ ἰδίᾳ μητρὶ διόκληρον, καὶ ὑγιῆ αὐτὸν χαρισάμενος. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ τὸν Λάζαρον ἐκ νεκρῶν τετραήμερον ἄστηπτον ὡς μὴ θανόντα, καὶ ἄσπιλον, εἰς ἐκπλήξιν τῶν πολλῶν παραστήσας. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ διὰ τοῦ ραπίσματος τὴν κατάραν καταργήσας, καὶ διὰ τῆς λόγῃς τῆς ἀχράντου πλευρᾶς αὐτοῦ τὴν τὸν παράδεισον φυλάττουσαν φλογίνην ῥομφαίαν ἀναστειλάς. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ διὰ τοῦ ἐμπύσματος τοῦ τιμίου αὐτοῦ χαρακτήρος πᾶν δάκρυον ἐκ παντὸς προσώπου ἐκμάξας. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ πῆξας τὸν σταυρὸν εἰς στήριγμα ἐν καὶ σωτηρίαν κόσμου, εἰς πτώσιν δὲ σὴν καὶ πάντων τῶν ὑπὸ σὲ ἀγγέλων. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ δοὺς φωνὴν ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ, καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, καὶ αἱ πέτραι διεβράβησαν, καὶ τὰ μνημεῖα ἠνεψύχθησαν, καὶ οἱ ἀπ' αἰῶνος θανόντες ἀνέστησαν. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ θάνατον θάνατον θανατώσας, καὶ ζωὴν τῇ ἐγέρσει αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις χαρισάμενος. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ καταβάς εἰς τὸν ἅδην, καὶ τὰ μνημεῖα αὐτοῦ ἐκτινάξας, καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ κατεχομένους· δεσμῶν ἐλευθερώσας, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀνακαλεσάμενος· ὃν οἱ πυλωροὶ ἰδόντες, ἔφριξαν. καὶ ἄγωνίζετο τοῦ ἁδοῦ κρυθέντες ἐξέλιπον. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ πᾶσι τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ χαρισάμενος. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ εἰς οὐρανούς ἐν δόξῃ ἀναληφθεὶς πρὸς τὸν Πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἐκ δεξιῶν τῆς μεγαλοσύνης ἐπὶ θρόνου δόξης καθήμενος. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ πάλιν ἐρχόμενος μετὰ δόξης ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων αὐτοῦ, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὁ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, καὶ σκόληκα τὸν ἀκοίμητον, καὶ σκότος τὸ ἐξώτερον ἐτοιμάσας σοι εἰς αἰώνιον κόλασιν. Ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, ὃν πάντα φρίσσει καὶ τρέμει ἀπὸ προσώπου δυνάμεως αὐτοῦ, ὅτι ἄσπεκτος ἡ ὄρη τῆς ἐπὶ σὲ ἀπειλῆς αὐτοῦ. Αὐτὸς ἐπιτιμᾶ σοι Κύριος, διάβολε, διὰ τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ὀνόματος· φρίζον, τρέμαξον, φοβήθητι, ἀναχώρησον, ἐξολοθρεύθητι, φυγαδεύθητι ὁ πεσὼν οὐρανόνθεν, καὶ σὺν σοὶ πάντα τὰ πονηρὰ πνεύματα, πᾶν πνεῦμα πονηρὸν, πνεῦμα ἀπελγείας, πνεῦμα πονηρίας, πνεῦμα νυκτερινὸν καὶ ἡμερινὸν, μεσημερινόν τε καὶ ἑσπερινόν· πνεῦμα μεσονυκτικόν, πνεῦμα φανταστικόν, πνεῦμα συναυτικόν, εἴτε χειρῶν, εἴτε ἐνυδρον, εἴτε ἐν ἄλλοις, εἴτε ἐν καλάμοις, εἴτε ἐν φάραγγιν, εἴτε ἐν

A *Tace, obmutasce*, et ejus jussu confestim quievit. Increpat te Dominus, diabole, qui illibato luto e sputo confecto, deficiens a nativitate membrum cæco restituit, lumenque videre donavit. Increpat te Dominus, diabole, qui verbo suo archisynagogi filiam vivam fecit, et viduæ filium mortis faucibus ereptum, propriæ matri incolumem salvumque restituit. Increpat te Dominus, diabole, qui quadriduani e mortuis Lazarum incorruptum, velut non mortuum, et intabidum ad omnium stuporem excitavit. Increpat te Dominus, diabole, qui per susceptam a se alapam, maledictionem nostram irritam fecit; et per illibati lateris sui vulnus flammeum gladium paradisi aditum obserantem exstinxit. Increpat te Dominus, diabole, qui per divinam vultus sui formam sputis fœdatam, lacrymam omnem ab omnium vultu abstersit. Increpat te Dominus, diabole, qui crucem in unicum munimen et mundi salutem, in ruinam vero tuam et omnium tibi subditorum angelorum defecit. Increpat te Dominus, diabole, quo in cruce vocem efferente, velum templi scissum est, petrae confractæ, monumenta quoque aperta sunt, et mortui a sæculo exsurrexerunt. Increpat te Dominus, diabole, qui morte mortem necavit, et resurrectione sua vitam hominibus largitus est. Increpat te Dominus, diabole, qui, concussis monumentis, in infernum descendens, omnes in eo captivos ad se tractos revocavit, quo viso, janitores inferni turbati sunt, et in imas tenebras detrusi, præ trepidatione stationem suam dereliquerunt. Increpat te Dominus, diabole, a morte resurgens Christus Deus noster, cunctis resurrectionis privilegium largitus. Increpat te Dominus, diabole, qui ad Patrem cum gloria in cœlos ascendit, et in dextera majestatis in throno gloriæ sedet. Increpat te Dominus, diabole, rursus cum gloria in nubibus cœli, cum sanctis angelis suis vivos et mortuos judicaturus. Increpat te Dominus, diabole, qui inextinguibilem ignem, et insopitum vermem, et tenebras exteriores, in æternam damnationem tibi præparavit. Increpat te Dominus, diabole, a cujus virtutis facie cuncta tremunt et expavescunt, quia intolerandus est adversum te comminationum ejus furor. Ipse Dominus te increpat, diabole, per tremendum nomen suum: freme, treme, expavescere, discede, disperdere, effugare, qui e cœlo decidisti, tecumque maligni cuncti spiritus: spiritus impuritati, spiritus nequitia, spiritus nocturnus, diurnus, meridianus et vespertinus, spiritus mediæ noctis, spiritus spectri, spiritus occurrens quicumque, sive terrenus, sive aquatilis, sive in salibus, sive in calanis, sive in convallibus, sive in biviis et triviis, in lacubus, in fluviiis, in domibus, in balneis solitus discurrere, ut hominem lædat, et mentem ejus perturbet. Uno verbo ab officio creatoris Christi Dei nostri discedite, a servo Dei nostri N. separemini, a mente, ab anima, a corde, a renibus, a sensibus, ab omnibus membris, ut salvus sit, et incolumis, et liber; propriumque Dominum

ei conditorem omnium Deum, qui errantes ad se revocat et colligit, eisque salutis signum per regenerationem et renovationem sancti baptismatis impertitur, agnoscat: et illibatis, caelestibus, et tremendis ejus mysteriis dignus fiat, veroque ejus ovili in refrigerii loco, super aquas quietis enutritus, et crucis virga secure pecudis more deductus uniat, in remissionem peccatorum, et vitam æternam. Quia convenit ei omnis gloria, honor, et adoratio, et magnificentia, cum principii experte ejus Patre, et sanctissimo, et bono, et vivifico ejus Spiritu: nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Α δόδοις καὶ τριόδοις, ἐν λίμναις, καὶ ἐν ποταμοῖς, ἐν οἰκοῖς, ἐν αὐλαῖς, καὶ ἐν βαλανείοις παρατρέγον καὶ βλάπτον, καὶ ἀλλοιοῦν τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου. Συντόμως ἀναχωρήσατε ἀπὸ τοῦ πλάσματος τοῦ δημιουργοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἀπαλλάχθητε ἀπὸ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ τοῦδε, ἀπὸ νοοῦ, ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τῆς καρδίας, ἀπὸ τῶν νεφρῶν, ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων, ἀπὸ πάντων τῶν μελῶν, πρὸς τὸ εἶναι αὐτὸν ὕγιη καὶ ὀλόκληρον, καὶ ἐλεύθερον, ἐπιγινώσκοντα τὸν ἴδιον Δεσπότην, καὶ δημιουργὸν τὸν ἀπάντων Θεὸν, τὸν ἐπισυνάγοντα τοὺς πεπλανημένους, καὶ δίδοντα αὐτοῖς σφραγίδα σωτηρίας διὰ τῆς γεννήσεως καὶ ἀνακαινίσεως τοῦ Θεοῦ βαπτίσματος, εἰς τὸ καταξιοθῆναι αὐτὸν τῶν ἀχράντων, καὶ ἐπουρανίων, καὶ φρικτῶν αὐτοῦ μυστηρίων, καὶ ἐνωθῆναι τῇ αὐτοῦ ποιμνῇ τῇ ἀληθινῇ εἰς τόπον χλόης κατασκηνοῦντα, καὶ ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐκτρεφόμενον, καὶ ὑπὸ βακτηρίας τοῦ σταυροῦ ποιμαντικῶς καὶ ἀσφαλῶς ὀδηγούμενον, εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ὅτι αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, καὶ μεγαλοπρέπεια, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ, καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι: νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

MELETIUS MONACHUS.

NOTITIA.

(FABRIC. *Biblioth. Græca*, edit. HARL., t. IX, p. 305.)

Meletius, monachus, cujus liber *De natura hominis* ita inscribitur in codice Seguieriano (a) et altero Casareo (b) : Πόνημα κατὰ σύνοψιν περὶ φύσεως ἀνθρώπου, ἐξερανισθὲν καὶ συντεθὲν παρὰ Μελετίου μοναχοῦ θέματος τοῦ Ὀψικίου Βάνδου Ἀρεσκοῦ (c) χωρίου Τιβερίουπόλεως (in Phrygia majore) μονῆς λεγομένης Τρεῖς, ἤτοι τῆς ἁγίας Τριάδος · Συλλογὴ ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας (d) ἐνδόξων καὶ τῶν λογάδων

(a) S. Coisl. 384, fol. 162. V. Montfauc. *Bibl. Coisl.* p. 588. HARL.

(b) N. 20, n. 1, ubi, teste Lambecio, Comment. VI, part. II, p. 246, inscriptio est: Πόνημα εἰς σύνοψιν περὶ φύσεως — μοναχοῦ ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐνδόξων καὶ τῶν ἐξω λογ. φιλοσ. Sequitur anonymi cujusdam Præfatio, quæ in Petraei ed. Veneta Lat. perperam attribuitur ipsi Meletio, ac principio suo ibi caret, et in hoc principio in cod. leguntur vocabula a Fabricio citata, quasi a Meletio profecta; μοναχοῦ θέματος Τριάδος · atque Lambec. et Kollar. in not. explicant, quid sit θέμα Ὀψικίου, s. pars Asiæ Minoris, cujus metropolis Nicæa. In hac provincia quoniam fuit etiam Phrygiæ urbs, Tiberiopolis, Kollar. inde efficit, Meletium nostrum ex oppido Aroco, in Minoris Asiæ comitatu sive provincia comitis Anteambulonis sito, et ad episcopatum Tiberiopolitanum pertinente, oriundum, in monasterio SS. Trinitatis monasticam vitam vixisse. Tum conjicit, an legi possit βάνδου ἀρεσκοῦ · χωρίου Τιβερίουπόλεως, etc. Cotelerio tamen, monet, in *Monument. Eccl. Gr.* tom. III, p. 580, legendum videri: βάνδου ἀ· κροκου vel κροκίου, vexilli primi crocei. Illius Anonymi Præfationem excipit genuina ipsa Meletii Præfatio. Opus autem Meletii non est integrum in illo codice. Præter ea in eadem bibl. eodemque Lambecii vol. exstant p. 231 seq. in cod. 14, n. 1, anonymi auctoris opus. Græco-barbarum *De structura hominis*, ex Galeno, Hippocrate et Meletio philosopho collectum; n. 4, anonymi auct. Eclogæ Græco-barbaræ ex Meletii Iatrosophio, in capita 217 divisæ; inc. Ἀρχὴ τοῦ Μελετίου Ἰατροσοφίου · — P. 237, in cod. 19, Meletii liber auctor, a Fabricio ipso paulo post indicatus. — Pag. 278, in cod. 27, n. 9, anonymi auctoris Epitome libri Meletii *De natura structuraque hominis*; incipit a speciali diss. *De capite*. — Monachii in cod. 155, Meletii monachi, *Compendium De natura hominis*, ex variis sacris et profanis auctoribus collectum: additæ sunt medicæ quædam obs., præsertim ex Galeno. V. Cat. codd. Gr. Bavar. p. 55. — Oxon. in bibl. Bodleiana secundum Cat. n. 27, Meletii versus iambici ad Studitam; n. 131, 260, Mel. *De constructione hominis* σύνοψις · et n. 261, sic indicatur in cat.: Melet. monachus (an Nemesius?) *De natura hominis*. — Ibid. in collegio Jesu, n. 2126, Meletius monach. *De musica et canticis ecclesiasticis*, Gr. cum perpetuis notis musicis. — Venetiis in bibl. Marc. cod. 297, ubi quoque inscriptio fere eadem est, quæ in cod. Coisl. aut Vindob., Πόνημα ἐν συνόψει περὶ φύσεως ἀνθρώπου — τῆς Ἐκκλησίας ἐνδόξων, καὶ τῶν ἐξω λογάδων καὶ φιλοσόφων · in cod. 521, *De natura hominis*: init. Τὰ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς. V. Cat. codd. Gr.

Marc. p. 139 et 280. — Florentiæ, in cod. Laurent. 19, 1, est *Iatrosophion*, etc., cujus caput decimum inscribitur *Meletii monachi de natura hominis*. V. Bandini Cat. codd. Gr. Laur. III, p. 167. Ibid. p. 283 seqq. disserit, aut repetit, quæ Fabr. noster h. l. observavit, de Meletio et num ab aliis ejusdem nominis sit diversus, dum recenset cod. 4, in quo n. 2, plut. 86, *Meletii πόνημα ἐν συνόψει περὶ φύσεως ἀνθρώπου*, etc. (ut in aliis antea memoratis codd. legitur), opus est integrum: quod etiam, maximam quidem partem integrum, atamen in ordine ac divisione capitum aliisque rebus ab eo quod in superiore cod. superest, discrepans, exstat in cod. 20, n. 1, plut. 86, teste Bandin. III, p. 364. — In cod. Coisl. 335, inter opuscula et fragmin. variorum medicorum sunt, fol. 75, Excerpta de morbis ex Hippocrate, Galeno et Meletio. Paris. in septem codic. bibl. publicæ, est *Meletii, philosophi et medici, Lib. de natura hominis*. Atque in cod. quidem 2224 citantur *Meletii tres libri de re medica*; et ab auctore Catal. codd. Paris. II, p. 464, opus illud in eo cod. sic designatur: *Meletii monachi libri tres*, quorum primus est de natura structuraque hominis, reliqui duo de rebus ad medicam pertinentibus. Libri primi capita XIV; secundi XXVI, tertii LIV. Præfixus codici index capitum librorum primi et secundi; at index capitum libri III subscriptus est libro ipsi tertio. Id si unum opus unius auctoris est, sit probabile, *Meletium monachum*, a *Meletio medico* (de quo V. infra, in vol. XIII, p. 328 seq. in Elencho medicor. vet.) haud diversum fuisse; nec adeo inaudita res est, doctos homines et sacris et medicis doctrinis artibusque laudabilem dedisse operam. Saltem, Meletium monachum, si quoque alius Meletius, arti salutari unice vacans, in vivis fuerit, artis medicæ non omnino expertem fuisse, ideoque duos illos facile a scribis aliisque, etiam doctioribus hominibus, potuisse confundi, inde colligitur. Tum cognoscitur ex eo, librum *De natura hominis* fuisse primam majoris operis partem: in cod. 2299 tres esse Meletii monachi partes, auctor Cat. II, p. 478, eo ordine declarat: I. tractat. *De natura hominis*; II. liber *De anima*; III. *De quatuor elementis* opusculum ineditum. Eidem Meletio, philosopho ac medico, in cod. 2212 et sequenti tribuitur Commentarius in Hippocratis Aphorismos; atque in codd. 2240 et 2315, versus politici de urinis illarumque differentia. HARL.

(c) Al. [ut in cod. Cæsar. 20 citato], Ἀρεσκοῦ Ὀψικίου et θέμα Ὀψικίου quid sit, dixi supra (not. b).

(d) In cod. Coisl. deest ἐκκλ., tum legitur ἐνδόξων, καὶ τῶν ἐξ εὐλογάδων φιλ. HARL.

φλοσώφων. Prodiit tantum Latine Venet. a. 1552, 4, ex versione Nic. Petreii, Corcyraei. Græce habetur etiam aliquoties ms. Oxonii in bibl. Bodlei. Græco altero bibl. Cæsareæ codice [19. V. Lambec. VI, p. 237 seq., et altero in cod. Laurent. II.] caput xxxv de anima quintuplo majus occurrit. FABR.

Huc reducam ex vol. IX vet. ed. post præfat. *Indicem scriptorum, qui citantur a Meletio in libro de structura hominis* a Fabricio concinnatum ad paginas editi. Venetæ 1552, 4.

Aristophanes, in Equit. 80.

Aristoteles, 68.

Basilii, 2, 7, 21, 48, 57, 72, 77.

Callimachus, 65, 85, 90, 137.

Chrysostomus, 2.

Cyrillus, 2.

Empedocles, 142.

Epicurus, 67.

Galenus, 1, 68, 109, 142.

Gregor. Nazianz. theologus, 67, 114, 142.

Incertum, diversusne ab hoc sit Meletius, ad quam Theodori Studitæ epistolæ supersunt inter ineditas illas 277, quas, Sirmondo haud visas, servat codex bibl. Seguerianæ. FABR. V. Montfauc. *Bibl. Coislin.* p. 147, 149, 317, 320; et Bandin. *Cat. co. Id. Gr. Laur.* III, p. 284. HARL.

Gregorius Nyssenus, 2, 10, 114, 140.

Græci nugantur, 10.

Hesiodus, 59, 91.

Homerus, 9, 20, 29, 51, 64, 65, 66, 72, 73, 74, 85, 88, 89, 93, 106, 109, 110, 120, 121, 127, 129, 136. Poeta, 80.

Lycopbron, 85.

Pindarus in Dithyrambis, 86.

Plato, 25, 27. Timæo, 57.

Socrates de hominis natura (apud Platon.) 1. HARL.

NICOLAI PETREII EPISTOLA NUNCUPATORIA

EDITIONI VENETÆ ANNI 1552 PRÆFIXA.

Philippum illum Macedonum regem, Alexandri patrem, qui pro rebus a se præclare gestis Magni nomen sortiri meruit, Sauli Præsulum celeberrime, cum temporis sibi occasionem expectandam putaret, quo in se promeritum digna conferre beneficia posset, quod illum prius mortem oppetere contigisset, quam a se digna pro meritis præmia acciperet, illacrymasse ferunt, dum id magnanimo regi plane constaret se nullum gravius crimen, nullum detestabilius quam ingratitude subire potuisse. Quod, cum ubique, atque apud omnes mortales intolerabile videri debeat, justa quidem ratione, apud Athenienses, in omnium virtutum ac doctrinarum genere præstantissimos, publicam hujusce rei actionem constitutam fuisse crediderim; nam qui de se bene merito, talem referre gratiam, qualemcunque per se potest, negligit, ipse inops sensuum ac plane ingrattissimus merito censendus est. Hæc mihi sæpius mecum agitati cum in memoriam adducerem quanta sint quæ in me, dum Romæ essem, pro tua singulari humanitate beneficia contuleris, quantumque tibi me ob tuam in me benevolentiam perpetuis temporibus devinctum auctoratumque reddideris, nullo non tempore mihi cogitandum putavi, quo pacto tibi aliquid gratiæ reponam, ne me, quod perpetuo turpissimum ducerem, ingrati reum perageres. Et quidem cum impræsentia, Meletium philosophum de structura naturæque hominis, insigne aliqui hujusce tractationis opus, pluribus abhinc annis a me Latinitate donatum, in publicum edere statuissem, permultisque meorum amicorum, et suæ et omnium studiosorum utilitati consulentibus, qui enixe id a me impetrare contenderant, denegare hoc amplius nulla ratione possem, duplici de causa tuæ ampli-

tudini hoc opus præ cæteris dedicandum censui: altera quidem, quod te neminem animi nobilitate, aut probitate vitæ, aut consilio, aut optimarum artium utriusque linguæ studiis, aut omni genere laudis præstantiorem esse sciam: quorum gratia, cur efferre, laudibus studiis prosequi, benevolentia complecti non debeam? altera vero, cum me tibi tantopere debere existimarem, ut nulla ratione me solvendo esse crederem, hoc saltem aliqua ex parte, tam benevoli tui erga me animi vicem repræsentarem. Nam tametsi optime sciam quantam curam, studium ac vigilias in administranda illius celeberrimæ urbis provincia exponas, cui, te, sapiens pontifex ac consideratus, nec ambientem nec petentem præfecit, quam te obire summa prudentia, virtute, consilio omnes passim prædicant: neque ex hoc temporis tibi quidpiam reliquum esse, quod præstantium auctorum lectionibus (ut consueveras) impenderes, tamen cum Meletium meum evolvere, cum introspicere constitues, te meliores otii tui horas in perlegendis ipso expositurum non vereor. Is enim, magnanime Sauli, absolutissimum opus, structuræ ac naturæ hominis perscripturus, omnes antiquorum libros (ut ipse ad sui operis initia testatur) sibi evolvendos proposuit, ut, quæ sparsim in eorum libris de homine comprehensa, nec absolute explicata fuerant, in unius operis seriem redigerentur.

Ab elementis itaque mundi exorsus, ad corporis elementa progrediens, quo pacto hoc animal gignitur alimentumque sumit, ac quot vitales naturalesque ac animales facultates suas in ipso actiones ostendunt, perspicue declarat. Tum, priusquam corporis partes singillatim explicare aggrediat, quomodo mens per sensus agat, quid triplex animæ

facultas sit, necnon, quot virtutes quæ principales appellantur sint; quæve virtutis ac vitiorum genera quæ ex ipsis proveniunt habeantur: simulque, quo pacto, gaudium, tristitia, risus, lacrymæ, ac somnus constituentur, luce clarius ostendit. Quid enim est, præsul optime, quod animadvertere ac considerare potius cum omnibus studiosis, hac re merito debes? Posteaquam opifex Verbum ab intellectualis ac visibilis materialisque mundi creatione animal edere (quo majoris sapientiæ argumentum ac circa naturas largitas ejusque bonitatis thesaurus innotescere possit) statuisset, hominem procreavit, quasi alterum quemdam mundum in parvo magnum super terram constituens. Hunc, inquam, creavit, alium angelum, adorantem, mistum, visibilis naturæ arbitrum, intellectualis

vero arcanorum peritum, terrestrium regem, qui- que a superioribus regitur: terræ ac cælo accom- modum, temporarium atque immortalem, visibilem atque intelligibilem, medium inter excelsa atque humilia; qui idem spiritus et caro est. Idemque, qui hic potestate præsit, alio vero migraturus sit, atque in mysterii fine, ad Deum innuens, divi- num efficiatur. Hujus enim animalis naturam stru- cturamque Meletium ipsum in hoc opere expressisse perspicies: ex hoc plane deprehendere poteris nihil esse in universa natura homine præstabilius, illo præsertim, quem consilio, probitate, humani- tate, innocentia, religione, magnitudine animi, om- nibus in rebus quamplurimi præditum esse agno- scunt.....

CRAMERI MONITUM LECTORI.

Tertio Anecdotorum [Oxonienis] volumine nunc primum Græce edimus Meletii iatro-sophistæ opus- culum *Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς*, hactenus tantum ex Latina versione Nicolai Petreii, Corey- xæ, Venetiis an. 1552 impressa, vulgatum. Textum ad fidem trium codicum Bodleianorum exhibemus: Barocciani 131 (A), Roe 14 (B) et 15 (C); quorum longe antiquitate et bonitate præstantior est Baroc- cianus. Hunc ineunte decimo quarto sæculo scriptum fuisse judico. Duo alii multo recentiores sunt. Et Baroccianum quidem fuisse exemplar e quo Petreius versionem suam confecit, suspicatur vir doctissimus Lml. Bachmannus in « *Quæstione de Meletio Græce inedito ejusque Latino interprete Nic. Petreio (a)*, » p. 4, sed licet optime de Meletio et codicibus ejus judicaverit Bachmannus, in hac conjectura verum non est assecutus; nam vel inde apparet Petreium non usum fuisse codice Barocciano, quod hic longe auctior est in ea operis parte quæ de anima tractat. Aliquoties autem Petreius citationes affert quæ in nostro codice desiderantur, ut, exempli gratia, p. 136 (col. 1278 in nostra edit.), hæc Callimachi verba.

Ἴθι, πρηνεῖα γυρναϊκῶν, τῆρ ὁδῶν ἤρ ἀρταὶ θυμοφθόροι οὐ περὶωσιρ.

Quoniam autem codices omnes, si Parisinos excipias, quos non inspexi, certe superat Baroccianus, non dubitavi ejus auctoritatem ubique potlorem habere, nisi ubi manifeste corrigendus erat ex aliis, quorum B secundum obtinet locum. Hic codex mihi congruere videtur cum Vindobonensi, quem B etiam Bachman- nus signavit (p. 5). Et idem forte erit codex de quo Fabricius (supra col. 1137): « altero Bibl. Casar. co- dice, caput 35, de anima quintuplo majus occurrit. » Sed hoc e Barocciano nunc decuplo majus exhibemus.

Quod ad Meletii tractatum attinet, videtur opus esse pii et eruditi hominis, a variis fontibus, nunc plerumque deperditis, conflatum. Multus autem est in etymologiis, quas ex Socrate et Sorano hausisse videtur. Non mirum est itaque illum plurima communia habere cum Etymologico M., ad quem corrigendum aliquoties inservit.

(a) Rostock. 1833. 4.

NOVI EDITORIS MONITUM.

In hac nostra editione, codicis optimæ notæ Parisiensis n° 2299 (P) varietatem lectionum quam nobiscum benevole communicavit V. D. Car. Daremberg, accurate adhibuimus; textum Crameri passim emendavimus; versionem Nic. Petreii, ubi necesse videbatur, novo textum accommodavimus; denique *Ἀνέκδοτον Περὶ τῶν δ' στοιχείων* (col. 1283) fragmentum ex eodem codice Parisiensi describendum curavimus et nunc primum luce donamus.

ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ

ΤΑ ΤΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ.

DEO ANNUENTE INCIPIT

MELETII

TRACTATUS DE NATURA HOMINIS.

I PROCEMIUM.

Nobis de natura hominis interpretationem disserere, ac breve absolutumque opus hujusmodi tractationis studiosis et qui recte labores subeunt in medium adducere consilium est. Nam tametsi quamplurimi antiquorum sapientissimi vel longa, vel brevi naturam nostram oratione complexi sint, nullus tamen eorum hac de re perfectum absolutumque opus reliquit.

τῶν ἀρχαίων σοφῶν, πολλοὺς κατὰ ἀποταγήν, ἢ ἐν συντόμῳ περὶ τῆς φύσεως ἡμῶν λόγους συνέθεντο, ἀλλ' οὐδεὶς ἀνελλιπῆ καὶ ἀνυστέρητον ταύτην ἀπήρητησεν.

Siquidem Hippocrates, cum de natura puerilis virilisque ætatis pauca admodum, et quæ non facile percipi possent, scripsisset, nihil vero de universali homine, et quæ in ipso facultates vel actiones sunt, neque de ejus corporis partibus ipsum memorasse compertum habemus. Galenus item, cum de partium natura ac temperamentorum qualitate mentionem faceret, in nulla suorum operum tractatione hanc rem absolute perscripsit. Socrates autem, in opere quod *De hominis natura* inscripsit, partium hominis ac nominum proprietates explicando, quod ad grammaticum potius, quam quod ad philosophum attinet, disseruit. Sanctorum vero Patrum, atque Ecclesiæ magistri quamplurimi, ut Magnus inter sanctos Patres Basilius, Nyssenus Gregorius, divus Chrysostomus, beatusque Cyrillus, ac plerique alii qui illa tempestate floruerunt, cum in eorum magistra arte editis sermonibus de rebus divinis tractantes de naturæ etiam interpretatione præcepta

traderent, plurimumque procul dubio de animalibus, vitalibus naturalibusque facultatibus atque actionibus philosophati essent, nemo ex his quos asseruimus viris, vel sanctis Patribus, ita hujusce tractationis rem perscripsit, ut sub uno argumento solum hoc opus absolvisse videretur. Nos autem, quæ in eorum libris sparsim posita inveniuntur seligentes, pro virili hanc tractationem perscripsimus, quo studiosis ratio de totius corporis natura atque constitutione perpetuo in promptu fieret; nos vero exercitamentum inscitiamque nostræ refu-

¹ γάρ A B C. ² ἀδελφός αὐτοῦ om. P. ³ θεῖος P. ⁴ μακάριος P. ⁵ καλῶς P marg. ⁶ μὴ τὴν A. ⁷ προσφύγιον A.

(1) Hoc proœmium et tabulam infra positam soli habent A. P.

Α

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ἡ παρούσα (1) σύνοψις περὶ φύσεως ἀνθρώπου ἐπονήθη καὶ συνελέγη καὶ συνετέθη παρὰ Μελετίου μοναχοῦ θέματος τοῦ Ὀφικίου Βάνδου Ἀκροκοῦ, χωρίου Τιθεριουπόλεως, μονῆς λεγομένης Τρεῖς, ἤτοι τῆς ἁγίας Τριάδος· οὐκ ὡς καινόν τι ἐπινοήσαντος περὶ φύσεως ἀνθρώπου φυσιολογῆσαι, ἀλλὰ σύντομον καὶ ἀνελλιπῆ πραγματεῖαν ἐκθέσθαι τοῖς φιλομαθεῖσι καὶ φιλοπόνοις βουλομένου. Εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ

Ὁ μὲν γὰρ Ἰπποκράτης περὶ φύσεως παιδίου καὶ ἀνδρὸς γράφας ὀλίγα τινὰ καὶ δυσδιάγνωστα, οὐδὲν περὶ τοῦ καθόλου ἀνθρώπου ἐμνημόνευσεν, ἢ τῶν ἐν αὐτῷ δυνάμεων, ἢ ἐνεργειῶν, ἢ τῶν τοῦ σώματος μορίων. Ὁ δὲ Ἰ Γαληνός περὶ φύσεως μορίων μνησθεὶς, καὶ περὶ κράσεων, ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πραγματειῶν αὐτοῦ φαίνεται τοιαύτην δλοκλήρως ὑπέθεσιν ἀναγράφας. Σωκράτης δὲ ἐτυμολογίας μᾶλλον μορίων καὶ ὀνομάτων ἐν τῷ *Περὶ φύσεως ἀνθρώπου* συντάγματι αὐτοῦ [sc. in Τιμησο], ὡς γραμματικὸς ἢ φιλόσοφος συνετάξατο. Οἱ δὲ ἄγιοι καὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, οἷον ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Ἐρηγόριος Νύσσης, ὁ χρυσολόγος Ἰ Χρυσόστομος καὶ ὁ παμμακάριστος Ἰ Κύριλλος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν τοῖς διδασκαλικῶς σὺν τῷ θεολογικῷ καλῶς⁵ φυσιολογῆσαντες, πολλὰ περὶ τῶν τοῦ σώματος ἡμῶν μορίων, καὶ τῶν ψυχικῶν καὶ ζωτικῶν καὶ φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν συνεφίλοσόφησαν. Οὐδεὶς μὲντοι γε τῶν προειρημένων ἀνδρῶν, ἢ τῶν ἁγίων τούτων συναγαγῶν φαίνεται τὴν ὅλην ὑπόθεσιν, τοῦ μίαν⁶ πραγματεῖαν ἀποτελέσαι· τὰ οὖν διεσπαρμέναν, ὡς ἐν ταῖς τούτων βίβλοις ἐγκείμενα, αὐτὸς ἐκλαθῶν, τὸ παρὸν ὡς ἐνὴν συνεστησάμην δὴ σύγγραμμα. Τοῖς μὲν, ὡς εἶκός, ἔχειν αὐτὸ βουλομένοις, ὑπόμνημα τῆς φύσεως καὶ τῆς συστάσεως τοῦ σώματος παντὸς ἐσόμενον· ἐμοὶ δὲ γυμνάσιον καὶ τῆς ἀμαθίας προσφύγιον⁷. Δεῖ οὖν τὸν ἀπεριέργως ἀναγινώσκοντα μετὰ ἀγάπης καὶ φόβου Θεοῦ, καὶ χάριν ὠφελείας τοῦτο ποιεῖν· καὶ μὴ θηρεύειν λέξεις πρὸς τὸ κακίζειν τὸν συγγραψάμενον. Οὐδὲ γὰρ πᾶσιν, ὡς οἶμαι, εὐληπέα

εἰσιν ὡδὲ τὰ ⁹ συνταγέντα, ἀλλὰ καὶ πολλῆς τὰ πολλὰ A τοῖς πολλοῖς ¹⁰ δεόμενα τῆς ἐξετάσεως· καὶ μάλιστα τοῖς ἀπειρωτοῦ ἔχουσι πρὸς φιλοσοφίαν καὶ ἱατρικὴν ἐπιστήμην.

neque verba ipsa arguendi nostri gratia rimari. Iacubratio complectitur passim obvia sunt, sed multa potius multis diligenti indagatione perquir-

ΕΠΙΤΟΜΗ.

Ἔστιν οὖν ἡ πᾶσα πραγματεία ἐξ ὑπαρχῆς συν- ηνωμένη καὶ συνδεδεμένη, καὶ οἷον διηρθρωμένη, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον τοῦ σώματος μόρια διασαφύουσα, καὶ τὴν φυσικὴν σύνθεσιν διερευνῶσα. Καὶ τὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα μετὰ τοῦ σώματος ἐναρμόζουσα· καὶ ποῖον τοῦ κόσμου μετὰ τοῦ σώματος ἐξισάζεται· καὶ τί τὰ ἀπλᾶ στοιχεῖα καὶ πρῶτα· καὶ ποῖα τὰ ὁμοιομερῆ, καὶ ποῖα τὰ ¹¹ ἀνομοιομερῆ μόρια· καὶ πόσαι δυνάμεις περὶ τὸ ζῶον ἐνεργοῦσι. καὶ πόσαι αἰσθήσεις· καὶ τί τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς, καὶ τίνων ὁ νοῦς αὐτοκράτωρ. Καὶ πόθεν ὁ λόγος γεννᾶται· καὶ τίς ὁ προφορικὸς λόγος, καὶ τίς ὁ ἐνδιάθετος· καὶ τί ἡρεξίς, καὶ πόθεν ¹² γίνεται, καὶ πῶς αἱ τροφαὶ κατεργάζονται, καὶ πῶς πέπτονται, καὶ πῶς ἀναδίδονται· καὶ πόσαι πέψεις, καὶ πόσα περιττωμάτων γένη· καὶ πῶς τὸ αἷμα γεννᾶται, καὶ πῶς καὶ ¹³ πόθεν ὅλον τὸ σῶμα ἐπαρδεύεται· καὶ πῶς ὕπνος γίνεται· καὶ διατὶ καὶ πόθεν συνίσταται γέλως καὶ χαρὰ, καὶ λύπη καὶ δάκρυον. Ἐπειδὴν δὲ οὕτως ἡ ὑπόθεσις ἀναπληρωθῆ καὶ οἷον συνυφανθῆ, ὡσπερ ἐπανάληψιν ποιούμενος, ὁ λόγος τὰ ὅλα πάλιν μόρια διηρημένως ὑπεξέρχεται· ἐτυμολογῶν ἕκαστον, καὶ τὴν φύσιν, καὶ τὴν ¹⁴ ἐνέργειαν, καὶ τὰς ὀνομασίας καὶ τοὺς ὄρους ὑποδεικνύων ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν· οὐ ταυτολογῶν, ὡς ἂν οἰηθεῖ τις, ἀλλὰ τὰ ἐν ἐπιτομῇ εἰρημένα καὶ συνεσταλμένως πλατυκώτερον ἐκδιδάσκων, καὶ πρὸς τὸ σαφέστερον διευκρινῶν τοῖς ἀκούουσι· διὰ ταῦτα καὶ πῖναξ ὑποτίθεται εἰς διάγνωσιν εὐχερῆ.

ordine a nobis comprehensa sunt latius recensendo, ea audientibus planiora reddere; idcirco ad cognitionem accommodam præsens index supponitur.

ΠΙΝΑΞ ΤΟΥ ΟΛΟΥ ΤΟΜΟΥ.

α'. Περὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ταύτης ὀστέων καὶ ῥαφῶν· καὶ διατὶ εἰρηται κεφαλῆ, καὶ διατὶ στρογγύλη ἐστὶ καὶ οὐχὶ μακρὰ· καὶ πόσαι ταύτης ὀνομασίαι.

β'. Περὶ τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ διατὶ ψυχρὸς ἐστὶ καὶ λευκὸς καὶ ἀναιμὸς· καὶ περὶ νεύρων καὶ μῦων.

γ'. Περὶ τῶν ὀφθαλμῶν· καὶ ἐκ πόσων χιτῶνων καὶ ὑγρῶν συνίσταται· καὶ διατὶ οἱ μὲν λευκοὶ, οἱ δὲ μέλανες ἐγένοντο· καὶ περὶ τοῦ ὀπτικῆς πνεύματος, καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ δυνάμεως.

δ'. Περὶ ῥινός καὶ τῶν δι' αὐτῆς γινόμενων ὀσφρήσεων· καὶ πόθεν συνίσταται ὀσφρησις, καὶ ποῦ κεραινεύεται.

ε'. Περὶ τῶν μεγάλων κερῶν καὶ μικρῶν.

ς'. Περὶ μαζούλων.

ζ'. Περὶ τῆς ἀνω γένυος καὶ τῆς κάτω.

η'. Περὶ ὤτων καὶ τῆς τούτων οὐσίας, καὶ τῆς ἀκουστικῆς αἰσθήσεως.

θ'. Περὶ τοῦ πάγωνος καὶ τῶν γενεῶν.

ι'. Περὶ τοῦ πρῶτον, καὶ διατὶ οὕτως εἰρηται· καὶ τί τὸ σημερινόν ἐξ αὐτοῦ.

⁹ εἰς τὰ ἐνιαῦθα P. ¹⁰ τοῖς πολλοῖς om. P. ¹¹ συντάξεως A. ¹² ποῖα τὰ om. P. ¹³ πῶς P. ¹⁴ πῶς καὶ om. A. ¹⁵ τὴν φυσικὴν καὶ ἐνέργειαν, A.

gium haberemus. Decet enim studiosos ipsos, in quorum mentibus divini amoris ac nostri laboris gratia insederit, hujusmodi opus haud curiose, sed utilitatis consequendæ causa diligentius evolvere, Non enim, ut opinor, omnibus hæc quæ nostra ac medicæ artis expertes sunt.

ARGUMENTUM.

Universi igitur operis tractatio, ab origine tota simul conserta, atque conjuncta, et quasi articulata habetur. Quæ corporis partes singillatim explicat, ac naturæ compositionem speculatur. Hæc siquidem orbis elementa cum his quæ corporis sunt accommodat; et quodnam orbis elementum sit quod cum corporis elemento adæquetur; item, quæ simplicia ³ primaque elementa, quænam similes, quæve dissimiles partes, et quot sensus in homine sint; quot facultates animali operam suam impariantur; quid etiam triplex animæ portio, et quænam illa sint quæ sub mentis imperio consistunt. Unde oratio progeneratur, quæ pronuntiativa, et quæ interna oratio sit; præterea, quid appetitus, et unde fiat; alimenta quo pacto conficiantur, quove concoquantur excernanturque, et quot concoctiones, necnon excrementorum genera habeantur; quo item pacto sanguis gignitur; unde totum corpus irrigetur; quo etiam modo, quæ de causa somni generatio fiat, tum risus, gaudium, tristitia, et lacrymæ constituantur. Cum autem argumentum hoc pacto completum ac contextum quodammodo fuerit, rursus oratio nostra, cunctas quasi repetitione utens partes divisim explicabit. Postremo, a capite ad pedes usque, naturæ actionem, appellationesque partium ac definitiones referemus. Neque vero nos quisquam eadem quæ retulimus repetere existimet, sed quæ breviter angustoque ea audientibus planiora reddere; idcirco ad cognitionem

INDEX TOTIUS OPERIS.

De capite, et ejus ossibus, suturisque, ac qua de causa caput tali appellatione censeatur, curve rotundum, non autem in longum porrectum sit, necnon quot nominibus nuncupatur.

De cerebro, et cur frigidum albumque sit, ac incurvatum.

De oculis, et quot tunicis ac humoribus consistant, et cur quidam albi, nonnulli vero nigri sunt.

De visibili spiritu, et quænam ipsius potentia sit.

De naso, et olfactibus qui ejus ministerio proveniunt, et quoniam pacto olfactus constituitur, et ubi desinit.

De angulis oculi magnis parvisque.

De genis.

De mandibula quæ sursum infraque est.

De auribus earumque substantia, ac audibili sensu.

De mento et genis.

De facie, et cur sic appelletur, quæve ex ipsa significationes accipiuntur.

De ore, et quæ interiora ejus sunt, lingua videlicet, ac A dentibus, et de universis quæ in ipso existunt.

De voce, et quonam pacto gignitur.

De respirando.

De thoracis situ.

De collo et spinæ vertebra, deque spina ipsa : et de dorsi medulla.

De costis, et quot homo præditus.

De membrana qua costæ teguntur, et de septo transverso.

De pulmone, et corde, et quæ utriusque actio, et quonam pacto cor situm est, quæve ejus figura.

De stomacho, et intestinis, et quomodo appellantur, et quæ eorum actio, tum quonam pacto appetitus ac concoctio fiant.

De jecinore, ejusque substantia, et quæ ejus actio, facultasque habetur.

De liene, et qua figura præditus.

De ventre superiore inferioreque.

De œsophago et de vena trachea.

De abdomine et de ventre.

De loco pubis.

De osse, quod sacrum nuncupatur.

De podice.

De testibus et penis glande, et quæ in ipsis corpora.

De manibus et ossibus quæ in ipsis sunt, et nominibus, eorumque actionibus.

De digitis, et quot condyli s consistunt.

De feminibus, et acetabulari.

De crure et poplite.

5 *De tibia, et ossibus ipsi oppositis quibus sura adhæret, id est fibula.*

De toto pede, et ossibus quæ in ipso sunt, digitisque ac calce.

De totius corporis cute.

De pilis, et quid inter ipsos discriminis, quive eorum usus habetur.

ι'. Περι τοῦ στόματος καὶ τῶν ἐσωθεν τούτου, γλώσσης, ὀδόντων, καὶ τῶν λοιπῶν πᾶντων.

ια'. Περι φωνῆς, καὶ πῶς γίνεταί.

ιβ'. Περι ἀναπνοῆς, καὶ ἐξ ὀλων μορίων ἀναπέμπεται.

ιγ'. Περι τοῦ θώρακος.

ιδ'. Περι τοῦ τραχήλου, καὶ τῶν σπονδύλων, καὶ τῆς βάχως, καὶ τοῦ ρωτιαίου μυελοῦ.

ιε'. Περι πλευρῶν, καὶ πόσαι εἰσι τῷ ἀνθρώπῳ.

ισ'. Περι τοῦ ὑπεζωκότος, καὶ τοῦ διαφράγματος.

ιζ'. Περι τοῦ πνεύμονος καὶ τῆς καρδίας, καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ· καὶ πῶς ἡ τῆς καρδίας θέσις, καὶ τί τὸ σχῆμα αὐτῆς.

ιη'. Περι στομάχου, καὶ τῶν ἐντέρων καὶ τῆς τούτων ὀνομασίας καὶ ἐνεργείας· καὶ πῶς βραχίς γίνεταί καὶ πύσις.

ιθ'. Περι τοῦ ἥπατος, καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐνεργείας καὶ δυνάμεως, καὶ ὀνομασίας.

B *κ'. Περι σπληνός καὶ τοῦ σχήματος αὐτοῦ.*

κα'. Περι τῆς ἀνω γαστροῦ καὶ τῆς κάτω.

κβ'. Περι τοῦ οἰσοφάγου, καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας.

κγ'. Περι τῶν ὑπογαστρῶν καὶ ἐπιγαστρῶν.

κδ'. Περι τοῦ τόπου τῆς ἥβης, καὶ τοῦ ἱτροῦ.

κε'. Περι ἱεροῦ ὄστεου.

Περι τοῦ πρωκτοῦ.

κς'. Περι τῶν διδύμων, καὶ τῆς βαλάνου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ σωματίων.

κζ'. Περι χειρῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ὀστέων καὶ ὀνομασίων καὶ ἐνεργειῶν.

κη'. Περι τῶν δακτύλων, καὶ ἐξ ὧν κωνδύλων σύγκριται.

κθ'. Περι μηρῶν.

λ'. Περι σκέλους.

λα'. Περι κνήμης καὶ περὶ ῥῆς.

λβ'. Περι τοῦ ὀλου ποδός καὶ τῶν τούτου ὀστέων καὶ δακτύλων.

C *λγ'. Περι δέρματος τοῦ ὀλου σώματος.*

λδ'. Περι τριχῶν καὶ τῆς τούτων διαφορῆς, καὶ τίς ἡ τούτων χρεὶα¹⁵.

ΠΟΝΗΜΑ ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΞΕΡΑΝΙΣΘΕΝ ΚΑΙ ΣΥΝΤΕΘΕΝ

ΠΑΡΑ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

Ἐκ τῶν τῆς Ἑκκλησιαῆς ἐνδόξεων, καὶ τῶν ἔξω λογῶν καὶ φιλοσοφῶν.

ELUCUBRATIO SYNOPTICA DE NATURA HOMINIS,

A MELETHIO MONACHO

COMPILATA ET DIGESTA

E celeberrimis Ecclesiæ profanisque scriptoribus ac philosophis.

Majorum quamplurimi, sapientiam simul ac D medicinam profitentes, de hominis structura, quotque naturis ille consistat, quæve animæ sub-

Τὰ περὶ τῆς ἀνθρώπου¹⁶ κατασκευῆς, καὶ ἐξ ὧν ἐστὶ φύσεων, καὶ τίς ἡ τῆς ψυχῆς οὐσία· καὶ πῶς ἐν σώματι περιέχεται· καὶ περὶ τῆς συναμφο-

¹⁵ P hic add. quæ sequuntur : Τὰ ζητούμενα δὲ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταυτῇ εἰσιν. — Διὰ τί τὸ πόνημα καὶ σύνοψις καὶ περὶ φύσεως ἀνθρώπου λεχτέον ; — Τὸ ἔνομα μὲν καὶ ἡ πατρις, ὡς εἰς μέμψιν ἡ ἑκατον πρόκειται τοῖς βαλλομένοις προχέρις· τὸ πόνημα δὲ διὰ τὴν προσθήκην τῆς γνώσεως· ὅτι ὁ προστιθεὶς γνώσιν προστίθεισιν ἀλγῆμα· τὸ δὲ ἀλγῆμα πόνος ἀνίας ἐστὶ. Σύνοψις δὲ ὡς ἐκ πολλῶν εἴρηται ἐκλογῆ. Περι φύσεως δὲ ἀνθρώπου, ὡς ἐκ τοῦ δημιουργουμένου ἑαυτὸν κατανοεῖν τὸν ἀναγινώσκοντα. Ὁ προστιθεὶς γνώσιν προστίθεισιν ἀλγῆμα. Σκεπτέον ὅτι ἡ γνώσις ἐν πόνῳ, ὁ πόνος ἐν πόνῳ, ὁ πόνος ἐν καθάρσει, ἡ καθάρσις ἐν ἐλλάμψει, ἡ ἐλλάμψις ἐν συλλογῇ τῶν καλῶν, ἡ συλλογὴ τῶν καλῶν σύνοψις ἐστίν, ἡ σύνοψις ἐν κατοχῇ, ἡ κατοχὴ ἐν ἐκδόσει, ἡ ἐκδοσις ἐν συγγραφή, ἡ συγγραφή ἐν ἐξηγήσει, ἡ ἐξηγησις ἡ πᾶσιν ἡ τισι· πᾶσαι μὲν ὡς ἀκούουσι· τισὶ δὲ ὡς νοοῦσιν. Οὐ γὰρ πάντων ἡ γνώσις, φησὶν ἡ Γραφή· εἰ δὲ οὐ πάντων ἡ γνώσις, ἐστὶ δὲ ἡ παρούσα σύνοψις ἐν γνώσει, οὐδὲ πάντα ἔσται τὰ ἐν αὐτῇ τοῖς πᾶσιν εὐσύνοπτα. Ἰστῆν ὅτι τὸ μετὰ σκέψεως ἐκδιδομένον σύνταγμα λέγεται· πόνημα δὲ τὸ ἐκ συνταγμάτων ἄλλων ἐπιλέγεται. ¹⁶ τοῦ ἄ. B. C. P.

τέρων ¹⁷ ἐνώσεως, καὶ τῶν ἐξ ἀμφοῖν ¹⁸ γινομένων ἄstantia habeatur, et quomodo in corpore comprehendatur, deque eorum adinvicem copula, nec non quæ utriusque actiones facultatesque ac sensus proveniunt, et quoniam pacto corpus nostrum formetur, quotve elementis consistat, et quot in partes divisum sit, sapientia sua ac dissectionis scientia prudenter delinientes, accuratissime perscripserunt; et ea quidem quæ ipsi de corpore litterarum monumentis mandarunt, universis qui recte discendi labores subeunt plane patent, eisque assentiuntur, ac uti ea habentur observant. Quæ vero gentiles de anima philosophati sunt, inania demonstrarunt, nihil enim verum de ejus substantia, vel quæ ejus natura habeatur potuit ab ipsis adduci; quinimo eorum nonnulli corpore ipsam priorem, sed et alii **B** corpus vicissim ipsa prius esse asseverantes, nugas attulerunt. Quapropter, cum omnes discordes adinvicem sententias adducerent, in hujusmodi disputationibus vanissimi habiti sunt. Quod autem anima uno contextu cum corpore ordiatur, ipsoque nobilior ac magis præcipua habeatur, quodque ab ipsa corpus ceu instrumentum moveatur, nec non ipsa sit quæ ei vitam tribuat, ac Dei providentia naturæque ordine illud contineat, quodque ea substantia corpore vacans, ratione prædita, intellectualis ac immortalis sit, nulli non mentis compotes noverrunt. Quæ autem illa substantia sit, et quoniam pacto **C** quod corpore caret, in corpore consistat, hoc solius Dei qui hominem creavit nosse est. Quapropter et nos peculiarem de anima ipsa orationem missam facientes, quæ ab antiquis de universæ hominis natura perscripta sunt, quæque libris dissectiones verborumque proprietatem continentibus sparsim comprehensa, pro virili deligentes, quo nobis unde disceremus paratum sit, in unius operis seriem redigemus, unde præclarum rerum opificem Deum mirari, atque propheticum illud, *Mirabilis facta est scientia tua ex me* ¹, dicere valeamus.

Μέλλοντες δὲ τοῦτο ποιεῖν, ἐπικαλεσώμεθα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ⁴⁰, ἐπὶ τῷ ⁴¹ συνετίσαι καὶ συμβιδάσαι ⁴² ἡμᾶς ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ἣ πορευόμεθα· ὅτι αὐτός ἐστι καὶ τῆς φύσεως ⁴³ δημιουργὸς, καὶ τῆς σοφίας χορηγὸς ⁴⁴, καὶ τῶν ἀσφῶν ⁴⁵ διορθωτής· ἐν γὰρ χερσὶν ⁴⁶ αὐτοῦ, καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν. Καὶ πρῶτα ⁴⁷ μὲν εἰπωμεν τί ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ διατί οὕτως ἐπονομάζεται· ἐπ' οὐδενὸς γὰρ **D** Et primum, quidnam homo sit, curve sic appellatur referemus. Nullis enim non in rebus veteres, tum eorum corporis, tum partium appellationes definitionesque explore posuerunt; tale enim eorum corpus existit quale omnium hominum habetur. Quoniam homo non aliquo naturæ discrimine ab homine discrepat, sed omnes ipsa constitutionis

¹ Psal. cxxxviii, 6.

¹⁷ τοῦ συναμφοτέρα B. περὶ τῆς ἐν. ἀμφοτέρων. C. ¹⁸ ἀμφοτέρων C. ¹⁹ τοῦ σ. B P m. ²⁰ οὕτως B. ²¹ ἐφιλοπόνησαν B, διεφιλοσόφησαν P. ²² ἠδυνήθησαν C P. ²³ ὡς οὐδ. ἀλ. π. τῆς οὐσ. σοφ. αὐτ. βιβλ. δυνηθέντες B. ²⁴ αὐτῶν B. ²⁵ ὅτι μὲν γὰρ συνοφ. τὸ σ. τῆ ψ. B; ὅτι μὲν οὖν συν. τῶ σ. ἡψ. P. ²⁶ αὐτῆ A. ²⁷ φυσικῆ C. ²⁸ οὐσία om. B. ²⁹ γνωριστόν C. ³⁰ τίς δὲ ἐστὶν οὐσία B, τί δ' ἐστὶν τὴν οὐσίαν P. ³¹ ἀθάνατον B. ³² τῆς ψυχ. C. ³³ καταλιπόντες. B C P. ³⁴ τ. ἀνθρ. καθ. φουσ. B τῆς καθ. C. ³⁵ π. τ. ἀρχ. πονηθ. B P. ³⁶ ἐν α. enim hiatus C. ³⁷ ἀναλεξάμενοι P. ³⁸ κατατάξομεν B C P. ³⁹ ἔχομεν om. B. ⁴⁰ αὐτὸν τὸν Χρ. καὶ Θεὸν ἡμ. C. ⁴¹ πρὸς τὸ C P. ⁴² συμβιδάσαι B. ⁴³ φ. ἡμῶν P. ⁴⁴ αὐτ. ἡμ. x. τῆς φουσ. ἐστὶ χορ. x. τῆς σοφ. B. ⁴⁵ σοφῶν B P. ⁴⁶ ὅτι ἐν (ταῖς P.) χ. C P. ⁴⁷ πρῶτον P. ⁴⁸ μήτιγε B, μή ὅτι γε P. ⁴⁹ αὐτῶν B. ⁵⁰ διαλλάττει B C. ⁵¹ περ. ἀνθρ. B P.

ratione simili modo ad invicem esse suapte natura idonei sunt, itaque sub unam speciem definitionemque rediguntur.

Homo est animal rationale, mortale, mentis et scientiæ capax. Animal quidem, quoniam homo ipse substantia anima prædita, sensibilis est; talis enim animalis definitio habetur: rationale vero, quo ab rationis expertibus distinctum sit. Mortale, uti ab immortalibus angelis qui ratione sunt præditi distent. Mentis vero, et scientiæ capax, quoniam ex disciplina nobis artes proveniunt, qui vim quidem eas percipiendi natura obtinemus, actiones vero ab his quæ didicerimus possidemus. Nomen vero homo ab illis ἀνθρωπος dicitur διὰ τὴν ἐναρθρον ἔχειν φωνήν, quod articulata voce utatur, cum alia quæque animalia inarticulatam ac nihil significantem vocem emittant. Nonnulli vero, ab ἀθρεῖν καὶ λογιζεσθαι ἄπερ ὅποτε, quod facit, considerare **7** mente ipsa, et animadvertere ea quæ inspexerit, cum alia animalia nihil animadvertant atque considerent. Quidam autem ab ἄνω θρεῖν, quod *oculos ad sublimia elevare* explices, aut a verbo δρῶ, quod *specto* significat, unde ab ipsis adropos, et ἀνδρωπος, homo nuncupatur, vel ab ἄνω ῥέπειν, quod vultus ad sidera erectos tollat. Siquidem alia quadrupeda, ut magnus Basilus asseverat, ad terram spectant, uteroque acclinantur, hominis vero sursum ad celestia aspectus, ne scilicet ventri ejusque affectionibus vacet. Ipsum siquidem hominem cum anima expertibus communicare, ac rationalium intelligentia non inexpertem esse perspectrum habetur. Cum enim semen primum disseminatur atque emittitur, protinus illud quod in vulvam incidit anima expertibus compar redditur, ut pote quod ex quatuor elementorum temperamento consistat, excepto quod a vita præditi secretum est, et actus viventis ostendat, cum naturales in ipso facultates inspiciantur. Siquidem, cum in utero brevi quodam temporis intervallo constiterit, ac in susceperit: vegetalis auctivæque facultatis ratione generis sunt quam simillimum efficitur.

Etenim hæc hominis stirps vegetatur, augeturque, et partium membrorumque formam suscipit. Incrementum denuo illic sensim capiens, in animal vertitur, et suas in ipso actiones vitales facultates exercent, cum et pelagicis animalibus simile fiat. Quapropter et embryonem appellat, quod ad alimentum, incrementumque capiendum facile manat, dictum a Græco βρῦειν, quod *mano*, seu *scateo* significat. Sive quod cibum intus contineat, qui Græce βορὰ

κατὰ τὸν τῆς συστάσεως λόγον ὥστε καὶ ὑφ' ἐν εἶδος πάντας ἡ ἀνάγεσθαι καὶ ἓνα ὀρισμὸν.

Ἀνθρωπος γὰρ ἐστὶ, φασὶ ⁵², ζῶον λογικὸν θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν· ζῶον μὲν, ὅτι καὶ ὁ ἀνθρωπος οὐσία ἐστὶν ⁵⁴ ἐμψυχος αἰσθητικῆ· οὗτος γὰρ ὁρος ζώου· λογικὸν δὲ, ἵνα χωρισθῇ τῶν ἀλόγων, καὶ θνητὸν, ἵνα διαστῆ τῶν ἀθανάτων λογικῶν, ἧγουν ἀγγέλων· τοῦ δὲ ⁵⁵ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, ὅτι διὰ μαθήσεως προσγίνονται ἡμῖν αἱ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι ⁵⁶. Ἔχουσι μὲν δύναμιν ⁵⁷ δεκτικὴν, τὴν δὲ ἐνέργειαν κτωμένους ἐκ τῶν μαθημάτων ⁵⁸. Τὸ δὲ ἀνθρωπος ἡνομα, παρὰ τὸ ἐναρθρον ἔχει φωνήν· τῶν ἄλλων ζῶων ἀπάντων ⁵⁹ ἀνάρθρως καὶ ἀσημάντως ⁶⁰ φωνοῦνται. Τινὲς δὲ παρὰ τὸ ἀθρεῖν καὶ λογιζεσθαι ἄπερ ⁶¹ ἥπωπε· τοῦτο ἐστὶ παρὰ τὸ βλέπειν κατὰ νοῦν καὶ λογιζεσθαι ⁶² τὰ δέοντα· τῶν ἄλλων ζῶων μὴ προνοουμένων ἢ μὴ λογιζομένων ⁶³. Ἄλλοι δὲ παρὰ τὸ ἀνώθειν ⁶⁴ τὸν ὀφθαλμὸν, ἧγουν ἄνω αἰρεῖν· ἢ παρὰ τὸ δρῶ τὸ βλέπω, ἢ πράττω ⁶⁵, ἀδρωπος ⁶⁶ καὶ ἀνθρωπος· ἢ παρὰ τὸ ἄνω ῥέπειν, ἀνάροπος ⁶⁷ τις ὄν. Ἔ τὰ μὲν γὰρ ⁶⁸ τετράποδα, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, ἐπὶ τὴν γῆν βλέπει, καὶ πρὸς τὴν γαστέρα νένευκεν· ἀνθρώπων ⁶⁹ δὲ ἄνω πρὸς οὐρανὸν ἢ βλέψις ⁷⁰, ὥστε μὴ σχολάζειν γαστρί, μηδὲ τοῖς ὑπὸ γαστέρα ⁷¹ πάθει. Ἐ Γνώριμὸν τε ⁷² ὅτι τοῖς ἀψύχοις κοινωνεῖ, καὶ τῆς τῶν λογικῶν μετείληχε ⁷³ νοήσεως. Εὐθύς γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ σπορᾷ ἐκ καταβολῆς ⁷⁴ τοῦ σπέρματος ἐν τῇ μήτρᾳ τὸ προσπεσὸν τοῖς ἀψύχοις ἐστὶ σώμασι ⁷⁵ παραπλήσιον· ἐκ τῶν ⁷⁶ τεσσάρων στοιχείων ἔχον τὴν κρᾶσιν· πλὴν ὡς ἐκ ζώντων ἀποκρινόμενον, ζῶσαν δεικνύει καὶ τὴν ἐνέργειαν· τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐν αὐτῷ ἀναφαινομένων. Μικρὸν γὰρ τινα χρόνον παραμείναν ⁷⁷ τῇ μήτρᾳ ἐκείσε ⁷⁸ πεσὸν, καὶ τινος φυσικῆς ἰκμάδος ⁷⁹ ἐκζέσεως προσλαβόμενον ⁸⁰, τοῖς ζωοφύτοις ἐξομοιοῦται κατὰ τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν δύναμιν.

ipsum incidens naturalis cujusdam humoris fervorem zoophytis, quæ inter plantas animaliaque ambigui

Καὶ γὰρ τρέφεται καὶ αὐξεται τὸ ἀνθρωπόφυτον τοῦτο, καὶ εἰς μέρη καὶ μέλη ἀποτυπούται. Πάλιν ⁸¹ δὲ κατ' ὀλίγον ⁸² ἐναδρυνόμενον ⁸³ ζωοῦται ⁸⁴ ἐκεῖ· καὶ ζωτικὰ ἐν αὐτῷ ἐνεργοῦσι δυνάμεις ⁸⁵· ὅτε ⁸⁶ καὶ τοῖς ἐναλίοις ζώοις ἐστὶ παραπλήσιον. Διὸ καὶ ἐμβρυον λέγεται διὰ τὸ ἐσωθεν ⁸⁷ βρῦειν, τρέφεσθαι τε καὶ αὐξεσθαι· ἢ διὰ τὸ ἐνδον ⁸⁸ τὴν βορὰν ⁸⁹ ἔχειν· ἢ διὰ τὸ ἐνδον ⁹⁰ εἶναι βροτοῦ ⁹¹. Ἡ δὲ μήτρα, παρὰ τὸ ⁹² μήτηρ εἶναι τοῦ γεννωμένου ⁹³. Λέγεται δὲ καὶ

⁵² πάντας om. B. ⁵³ φασὶ om. B, φησὶ C P. ⁵⁴ ἐστὶν om. C. ⁵⁵ τὸ δὲ B. ⁵⁶ αἰ ἐπ. B. ⁵⁷ αἰ ἐγ. ὄν. B. ⁵⁸ τὴν δὲ ἐν. κατὰ μέρος ἐκ τῶν μαθ. B, εἰ γὰρ καὶ δεκτικὴν ἔχομεν δύναμιν, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν ἀπὸ τῶν μαθημάτων κτώμεθα P. ⁵⁹ τ. ἄλ. ἀπ. ζ. B P. ⁶⁰ ἀσημῶς C. ⁶¹ ἄ B. ⁶² διαλογίζεσθαι B C P. ⁶³ μὴ λογίζ. ἢ προν. B. ⁶⁴ ἄνω ἀθρεῖν A, ἄνω θρεῖν B P. ⁶⁵ ἢ πρ. om. B P. ⁶⁶ ἀνδρωπος C P. ⁶⁷ ἀνάροπος B P. ⁶⁸ γὰρ om. B. ⁶⁹ ἀνθρώπου B C P. ⁷⁰ ἀνάβλεψις B C. ⁷¹ ὑπογάστρις C, ὑπογάστρις P. ⁷² δὲ B P. ⁷³ μετείληχε B P, μετείληφεν C. ⁷⁴ καὶ καταβολῆ B C P. ⁷⁵ σώμα B P. ⁷⁶ ὡς ἐκ τῶν B C P. ⁷⁷ ἐμμεῖναν C. ⁷⁸ ἐκεῖ B. ⁷⁹ τινα φυσικὴν ἰκμάδα. ⁸⁰ προσλαμβανόμενον C. ⁸¹ καὶ πάλιν B. ⁸² κατολίγον B. ⁸³ ἀδρυνόμενον C, ἀδρυνόμενον P. ⁸⁴ ζωοποιούται B. ⁸⁵ αἰ ζ. ὄν. ἐν αὐτ. ἐνεργ. B. ⁸⁶ ἀλλά P. ⁸⁷ ἐσω B C P. ⁸⁸ ἐνδον B C P. ⁸⁹ βρῶσιν C P. ⁹⁰ ἐνδοθεν B C. ⁹¹ βροτὸν B. ⁹² διὰ τὸ B. ⁹³ τῶν γινόμενων B, γεννωμένου C.

νηδὺς καὶ δελφύς καὶ ὑστέρα· νηδὺς μὲν, ὅτι ἀ
μεθ' ἠδύτητας ἐνεργεῖ· ἢ ἀπὸ τοῦ νενῆσθαι²³, ὃ
ἐστὶ σεσωρευῆσθαι, καὶ πεπληρωῆσθαι τραχύτητος²⁴.
Καὶ γὰρ ἡ φύσις τραχείαν ταύτην ἐποίησε, καὶ κο-
τυληδόνας ἔχειν²⁵ μετὰ φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν²⁶ τι-
νων· ἵνα μὴ τοῦ σπόρου²⁷ ἐξολισθαίνοντος²⁸ διὰ λειό-
τητα, ἀκαρπος ἢ τίχτουσα διαμένῃ. Ἢ ὅτι ἡ παρ-
όδευσις²⁹ τῆς τροφῆς τοῦ ἐμβρύου ἀπ' αὐτῆς³⁰ γίνεταί·
νάειν³¹ γὰρ τὸ³² βρέειν³³ ἢ παρὰ τὸ νη στερητικὸν καὶ
τὸ δυσ μόριον· ὅτι καὶ³⁴ παιδοποιίας στερεῖται, καὶ
δυστοκίας ὑφίσταται. Δελφύς δὲ, ὅτι ἀδελφοποιός
ἐστὶ, καὶ ἀδελφὰ ποιεῖ τὰ τιχτόμενα· ἀδελφός γὰρ,
ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς δελφύος, ἤγουν μήτρας· καὶ ὁμόδελ-
φος³⁵, ὁ αὐτάδελφος. Ὑστέρα δὲ, ὅτι ὕστερον πάν-
των τῶν ἄλλων μορίων τὰς ἐνεργείας αὐτῆς ἐπι-
δείκνυται· τὴν ἐλκτικὴν³⁶, τὴν καθεκτικὴν³⁷, τὴν
ἄλλοιωτικὴν καὶ ἀποκριτικὴν³⁸ θηλονότι κατὰ τὸ βρε-
φοῦργεῖν³⁹· ἢ ὅτι ἐσχάτη τῶν μετὰ τὴν γαστέρα
κεῖται. Τρέφεται γὰρ⁴⁰ ἐν τῇ μήτρᾳ τὸ ἐμβρυον, καὶ
ἀναπνεῖ οὐκ ἐκ τοῦ στόματος, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὄμφαλοῦ,
ἐξ αἱματικῶν μητρώων περιπτωμάτων⁴¹. ὄθεν καὶ
ὄμφαλός παρὰ τὸ ὀμπνεῖν⁴² εἴρηται, ὃ ἐστὶν ἀνα-
πνεῖν. Ἔστι δὲ τὸ μέσον τοῦ σώματος· ἐν δὲ τῇ
γενέσει τούτου τοῦ ζώου λέγεται πρῶτον πηγνυσθαι
ὕμνευ τινὰ λεπτὸν⁴³ ὃν καλοῦσι χόριον⁴⁴, ὡς πε-
ριέχον⁴⁵ τὸ ἐμβρυον· ἢ ὡς χωρίον αὐτοῦ ὃν⁴⁶, ἢ
χορηγὸν τῶν διατρεφόντων αὐτό. Ἐἵτα ἡ καρδία
πρώτη καταβληθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως⁴⁷, ἀναλο-
γούσαν τοῖς μέλεσι τὴν παρὰ τῆς φύσεως καταβολὴν
παραλαμβάνει⁴⁸· διὸ καὶ συμμέτρως ταῖς οἰκείαις
ἀρχαῖς ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ περιυφαινο-
μένου τοῦ σώματος ἀπαρτίζεται κατὰ σύνθεσιν⁴⁹.
primum concrevit, quæ ab illis χωρίον, quod secundam
denominares ἀπὸ τοῦ χορῶ, quod contineo
diceres, cum fetus ab ipsa contineatur, sive quod locus
ejus sit, qui ab illis χωρίον nuncupatur, vel a
χορηγέω, quod impertior diceres, quia fetui ab
ipsa alimentum impertiatur. Dehinc cor, quod om-
nibus membris proportione respondet, cum a natura
primum constituatur, totam naturæ ipsius consti-
tutionem suscipit. Quamobrem, in naturæ officina, ad
corporis contextum peragendum compositionis
ordine, moderate proprii principii perficitur.

Ἔσχημάτισται δὲ ἐν τῇ μήτρᾳ τὰ μὲν τετράποδα
τῶν ζῴων ἐκτεταμένα⁵⁰ κείσθαι· ὁ δὲ ἀνθρωπος⁵¹
τὴν μὲν εἶνα μέσον τῶν γόνάτων ἔχειν⁵², τοὺς δὲ
ὀφθαλμούς ἐπὶ τοῖς γόνασι· τὰ δὲ ὦτα ἐκτός. Καὶ
ὅταν τὸν τεταγμένον τῆς κύσεως⁵³ ἐκπληρώσῃ
χρόνον, πρὸς διχον ἢ γαστήρ διεγειρομένη ὦθει⁵⁴ τὸ
ἐμβρυον ἐξω⁵⁵· καὶ πρῶτον τῆς κεφαλῆς ἀπολυο-
μένης⁵⁶ βρέπει κατὰ τὴν κίνησιν τὰ βαρυοκωδέ-
στερα⁵⁷ τοῦ σώματος ἐπισυρομένη⁵⁸. Ταῦτα δὲ ἐστὶ
τὰ περὶ τοὺς ὤμους μέρη καὶ θώρακα⁵⁹. Καὶ αὕτη
ἐστὶν ἡ ἐπὶ τοῖς κατὰ φύσιν τιχτομένοις ἐπ' εὐθείας
ὁδός⁶⁰. Τοὺς γὰρ παρὰ φύσιν τόκους ἢ δυστοκίας
παραλείπτειν⁶¹. Μετὰ γοῦν τὴν χειρουργίαν τοῦ

dicitur. Sive quod in homine consistat qui ab ipsi
βροτὸς nuncupatur. Matrix vero, quod illius quod
procreatur mater sit. Nam his uominibus eam
Græci appellant : νηδὺς, δελφύς, ὑστέρα, quod ven-
trem, uterum, vulvam interpretareris. Νηδὺς qui-
dem, quod voluptatem diceres, quoniam rem cum
voluptate peragit ; seu a Græco διανενεῖσθαι, quod
asperitatibus cumulatam, refertamque esse signifi-
catur obtinet. Etenim natura ipsam asperam
protulit, et acetabula cum venis et arteriis quibus-
dam adhibuit, ne semen ipsum lubricitatis gratia
elabretur, puerpera que infecunda permaneret. Sive
quod defluxus alimenti conceptus ab ea proveniat a
Græco δεύειν, quod defluere diceres, vel a νη, quæ
est pars privativa, et δὺς, quod procreandæ sobolis
vi nonnunquam privatur, ac laboriosum patitur
partum. Δελφύς vero, quod Græco ἀδελφοποιός, quod
fratres procreantem explicares, nam ἀδελφοὶ ex
eodem utero, qui δελφὴ dicitur, procreati, fratres
adinvicem appellantur. Ὑστέρα autem, quod Græce
ὕστερον novissimum dicitur, quia omnium partium
novissima proprios actus ostendit, cum in partu
perficiendo, attrahendi, continendi, alterandi, excer-
nendique, quæ ejus facultates sunt, utatur. Seu quod
novissimum aliorum ab alvo situm obtinet. Siquidem
conceptus, in vulva alimento ac spiritus reciproca-
tione, non oris, sed umbilici officio utitur, quod ex
matris sanguineis excrementis fit, unde et umbilicus
ὄμφαλός Græce, deest aliq. ἀπὸ τοῦ ἐμπνεῖν, quod
respirare est, nuncupatur. Corporis namque quasi
medium qua ipse situm obtinet habetur. Siquidem,
in hujus animalis ortu membrana subtilis quædam

Quadrupedum autem animalium genus, in vulva
porrectum consistere figuratur ; homo vero nasum in-
ter genua medium continens, oculis genibus innixis,
aures extrinsecus retinet. Et⁶² cum jam legitimum
edendi partus tempus completum fuerit, venter in tu-
morem erectus, fetum ad exteriora expellit ; et soluto
primum capite, eo motus ordine, illa quæ graviora
corporis, corpulentiora quæ sunt ab ipso tracta (has
quidem partes ad humeros pectusque esse constat)
extra serpunt. Et hæc quidem semita eorum qui na-
turæ ordine nascuntur recta habetur. Tumores vero
ventris, qui præter naturam eveniunt, partusque
difficultates missas faciemus. Mox igitur ab ipsa

²³ διανενεῖσθαι B C P. ²⁴ τραχύτητι B. ²⁵ ἔχει B. ²⁶ ἀρτυμάτων B, ἀρτημάτων C. ²⁷ ὁ σπόρος B P.
²⁸ ἐξολισθαίνων B, ἐξολισθαίνω C P. ²⁹ περιόδευσις B, παράδευσις C. ³⁰ ἢ. τῆς τροφῆς ἀπ' αὐτῆς B.
³¹ ναίνειν A, νέειν P. ³² ἐστὶ τὸ B. ³³ καὶ om. B. ³⁴ ὁμόδελφος B. ³⁵ ἤγουν τὴν ἐλκτ. C P. ³⁶ καθ-
ελκτικὴν B. ³⁷ βρεφοδουργεῖν A, δηλονότι om. C. ³⁸ ὁ B C P. ³⁹ περιπτωμάτων A. ⁴⁰ ἐμπνεῖν B C.
⁴¹ λεπτὸν om. B. ⁴² χωρίον B. ⁴³ περιέχοντα A. ⁴⁴ ὄντα A C. ⁴⁵ καταβλ. π. τῆς φύσ. λαμβάνει κατα-
βόλιον B, λαμβάνει καταβολὴν παρὰ τῆς φύσεως C P. ⁴⁶ παραλ. om. P. ⁴⁷ x. τὴν σύνθ. C. ⁴⁸ ἐκτετα-
μένως B. ⁴⁹ τὸν δὲ ἀνθρωπον C P. ⁵⁰ ἔχει C. ⁵¹ κινήσεως C. ⁵² εἰς τὸ ἐξω B, εἰς τὰ ἐξω C P. ⁵³ ἢ
κεφαλὴ ἀπολυομένη B. ⁵⁴ τὰ βαρύτερα καὶ ὄγκωδέστερα B C P. ⁵⁵ ἐπισυρομένου C. ⁵⁶ τὰ π. τὸν
ὄμωμ κ. τὸν θωρ. μέρος B P, τὰ τῶν ὤμων μ. κ. θώρακος C. ⁵⁷ ἢ ἐπ' εὐθ. ὁδ. B. ⁵⁸ παραληπτέον B C.

umbilici abscisione, tunc alimentum, tum respiratio ad os progreditur, quod quidem posthac infantis alimentum lac esse, quod optime ipsum alat, omnibus perspectum habetur. Lac autem nihil aliud est quam sanguis in genitricis papillis in albedinem conversus, quem venarum officio quæ amphiblenæ nuncupantur ab vulva papillæ suscipiunt, siquidem papillæ, quæ Græce μαστοί, seminarum præcipue dicuntur, quasi μαστοί, mansi videlicet, cum hi affatim alimentum suppeditent, sive quod jam in lucem editis fetibus escam quam ipsi μασταχα nuncupant impertiat; unde manducatio, quod illi μάστημα dicunt, vel ἀπροσμάττεσθαι, quod applicari interpretareri, quia ipsis infantes primum applicantur: sive quod a lactentibus infantibus trahantur, a Græco ἐπισπᾶσθαι, quod trahere diceris, sive a μάλω, quod quærere significat, quia eas pueri quærant unde, et mater a pueris quærita dicitur; sive quod quæ ad fetus alimentum necessaria sunt quærat; aut, quod naturæ vi illa quæ generantur eas inquirant. Quod vero illud μαιομένη κευθμόνας, id est, quæ latebras quærit, unde et obstetricem, quæ ab ipsis μάλω dicitur, ex eo quod utero latentem infantes quærat dictam putamus.

Infans vero, qui Græce βρέφος dicitur, quod τὸ δέεσθαι φορβῆς, ex eo quod alimenti indigus sit, quod ab illis φορβή denominatur, appellatus. Corpore igitur, nec non temperamento, quod ex elementis provenit, cum animæ expertibus homo communicat, cum stirpibus vero, tum his, tum vegetali seminalique facultate. Cum his **IO** autem quæ ratione carent, præter ea quæ diximus, sensualem, respirandique potentiam justa proportionem communem habet: hæc enim cuncta hominibus cum rationis expertibus, etsi non omnia omnibus communia sunt. Atqui ob rationalem vim, cum idoneum ætatis tempus fuerit nactus, singula animadvertendo, intelligendo, ac diducendo, incorporeis intellectualibusque naturis compar efficitur. Anima vero ab initio cum semine, ut sapientissimus Gregorius scriptum reliquit, cum corpore contextitur: fieri enim non potest, inquit, uti existimemus, ipsam animam alienæ ædificationi congruere, sic uti nec sigillum ceræ impressum accommodari alienæ imagini ullo pacto posse.

Quemadmodum enim semen ex minimo quodam, ad illud quod perfectum est redigitur, ita et animæ actio, recta ratione subjecto corpori insita, cum eo simul accessionem incrementumque sentit. Siquidem, solæ ejus, vegetalis, auctivaque facultates, in prima constitutione eam radix quædam terræ recon-

δμφαλοῦ μεταίεται ἡ τροφή καὶ ἀναπνοὴ ἐν τῷ στόματι· ἡ δὲ μετὰ ταῦτα τροφή τοῦ βρέφους πᾶσι δῆλη ἔστι τὸ καλὸν εἰς ἀνατροφήν τῶν βρεφῶν γάλα. Οὐδὲν δὲ ἔστι γάλα ἢ αἷμα λευκαίνόμενον ἐν τοῖς μαστοῖς τῶν μητέρων παρὰ τῶν ἀμφιβιόντων φλεβῶν τῶν ἀπὸ τῆς μήτρας, τοῦτο τὸ αἷμα δεχομένων. *Μαστοὶ* δὲ κυρίως ἐπὶ τῶν γυναικῶν, οἷον *μαστοί*· οὗτοι γὰρ ἄλλοις τροφή· ἢ ἀπὸ τοῦ τὴν μασταχα, τούτεστι τὴν τροφήν τοῖς γεννωμένοις παρέχειν· ἀφ' ἧς καὶ τὸ μάστημα· ἢ ἀπὸ τοῦ προσμάττεσθαι καὶ προσφύεσθαι τοῦτοις πρώτοις τὰ βρέφη· ἢ ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῶν θηλαζομένων ἐπισπᾶσθαι· ἢ παρὰ τὸ μάλω τὸ ζητῶ· ὅν ἐπιζητοῦσιν οἱ παῖδες ἐξ οὗ καὶ μήτηρ, ἡ ζητούμενη παρὰ τῶν παίδων· ἢ ἡ μαστεύουσα τὰ πρὸς τροφήν τοῖς κυθηεῖσιν· ἢ ὅτι φυσικῶς αὐτὰ μαστεύει καὶ ζητεῖ τὰ γεννηθέντα· ὅτι καὶ μάλω τὸ ζητῶ ἔστι, φησὶν Ὁμηροῦ· *Μαιομένη κευθμόνας*· ἐκ τούτου καὶ μάλω ἢ κατὰ γαστρὸς τῶν γυναικῶν ζητοῦσα τὰ βρέφη.

μαίω *quæro* significet, apud Homerum est, qui ait, unde et obstetricem, quæ ab ipsis μάλω dicitur, ex eo quod utero latentem infantes quærat dictam putamus.

Βρέφος δὲ ἐῖρηται παρὰ τὸ δέεσθαι φορβῆς, ὃ ἔστι τροφῆς· κοινωεῖ οὖν τοῖς μὲν ἀψύχοις κατὰ τὸ σῶμα, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων κρᾶσιν· τοῖς δὲ φυτοῖς κατὰ τε ταῦτα, καὶ τὴν θρεπτικὴν καὶ τὴν σπερματικὴν δύναμιν· τοῖς δὲ ἀλόγοις, καὶ ἐν τούτοις μὲν, ἐξ ἐπιμέτρου δὲ, κατὰ τε τὴν κατ' ἕρμην κίνησιν, καὶ κατὰ τὴν ὄρεξιν καὶ τὸν θυμὸν, καὶ τὴν αἰσθητικὴν καὶ ἀναπνευστικὴν δύναμιν· ταῦτα γὰρ ἅπαντα κοινὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς ἀλόγοις ἔστιν, εἰ καὶ μὴ πᾶσι πάντα, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ λογικοῦ ταῖς ἀσωμάτοις καὶ νοεραῖς συνάπτεται φύσεσιν εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθόν· λογιζόμενος καὶ νοῶν καὶ χρίτων ἕκαστα. Ἢ δὲ ψυχὴ ἀρχῆθεν σὺν τῇ σπορᾷ τῷ σώματι συνεξυφαίνεται· καθὼς καὶ ὁ σοφώτατος Γρηγόριος· ἔγραψεν· Οὐδὲ γὰρ εἶναι, φησὶ, δυνατὸν λογιζόμεθα ἄλλοτρίας οἰκοδομαῖς τὴν ψυχὴν ἐναρμόζεσθαι· ὡς οὐκ ἔστι τὴν ἐν τῷ κρηῷ σφραγίδα πρὸς ἄλλοτριαν ἀρμοσθῆναι γλυφῆν.

Καθάπερ γὰρ τὸ σπέρμα ἐκ βραχυτάτου πρὸς τὸ τέλειον πρόεισιν, οὕτω καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ἐνέργεια καταλλήλως ἐμφυτευομένη τῷ ὑποκειμένῳ συνεπιδίδωσι καὶ συναύξεται σώματι. Προηγείται μὲν γὰρ αὐτῆς ἐν τῇ πρώτῃ κατασκευῇ, οἷον ῥίζης τινὸς τῇ γῆ κατακρυφθείσης, ἡ αἰζητικῆ

³⁰ καὶ ἡ ἀναπν. C P. ³¹ δῆλον C. ³² δηλονότι γάλα εἰς ἀνατρ. αὐτοῦ C P. ³³ ἔστι δὲ (τό P,) γάλα C P. ³⁴ μαστοῖς A. ³⁵ ἀμφισθεν A. ³⁶ μητέρων περὶ τὰς φλέβας τὰς ἀπὸ τῆς μήτρας τὸ αἷμα δεχομένων C. ³⁷ ἔξ om. B. ³⁸ λέγονται aidd. C P. ³⁹ τούτοις τὸν μαστοῖν πρότερον C, τούτοις τοῖς μαστοῖς πρώτοις P. ⁴⁰ hæc om. B. ⁴¹ ὦν B. ⁴² ἐπιζ. γὰρ τοὺς μαστοὺς τὰ βρέφη C P. ⁴³ ἢ παρ' αὐτῶν δηλονότι ἐπιζητούμενη P. ⁴⁴ hæc om. B. ⁴⁵ αὐτοῦς C. ⁴⁶ ὅς B C. ⁴⁷ ἢ κατὰ τοὺς τόκους ἐν τῇ γαστρὶ C P. ⁴⁸ ἢ τοῖς τροφ. C. ⁴⁹ γούν B, γάρ P. ⁵⁰ τετάρων A. ⁵¹ φύσιν κρᾶσιν A. ⁵² ἐξυμοιοῦται κατὰ γε ταῦτα C P. ⁵³ τὴν om. B. ⁵⁴ καθορμὴν C. ⁵⁵ εἰσιν C. ⁵⁶ πάντα πᾶσι B. ⁵⁷ τὸ ζῶον ὁ ἀνθρώπος C P. ⁵⁸ λογιστικοῦ C. ⁵⁹ τάξεσιν C P. ⁶⁰ ἐλθόν A, ἐλθόν C P. ⁶¹ ἐξυφαίνετα. B C. ⁶² συναρμόζεσθαι C P. ⁶³ καιρῷ B. ⁶⁴ γραφῆν A. ⁶⁵ δὲ B. ⁶⁶ τέλος B, τὸ τέλειον C. ⁶⁷ οὕτως B. ⁶⁸ ἐν τῷ ὑπ. B P interl. ⁶⁹ συνεπιδίδωται C P. ⁷⁰ ἐν τῇ πρ. κατ. αὐτῆς B.

καὶ θεραπευτικὴ δύναμις μόνη ⁷⁰. οὐ γὰρ χωρεῖ τὸ **A** περισσώτερον ἢ τοῦ δεχομένου βραχύτης. εἴτα προΐοντος εἰς φῶς τοῦ φυτοῦ, καὶ ἠλίψ τὴν βλάστην δειξάντος, ἢ ⁷¹ αἰσθητικὴ χάρις ἐπήθησεν. Ἄνθρωθέντος δὲ ἤδη καὶ ⁷² εἰς σύμμετρον μῆκος ἀναδραμόντος καθάπερ τις καρπός, ἢ λογικὴ δύναμις ἄρχεται ⁷³, οὐ πᾶσα ἀθρώως ἐκφαινομένη, ἀλλὰ τῆ τοῦ ὀργάνου τελειώσει· δι' ἐπιμελείας συναύξουσα ⁷⁴. τοσοῦτον ἂν καρποροῦσα, ὅσον χωρεῖ τοῦ ὑποκειμένου ἢ δύναμις. Τῆ γὰρ πρώτῃ τῆς συστάσεως ἀφορμῆ συνεσπαρμένην τὴν τῆς φύσεως ἔγνωμεν δύναμιν ⁷⁵. Ἐξαπλοῦσθαι δὲ καὶ φανεροῦσθαι διὰ τινος φυσικῆς ἀκολουθίας ⁷⁶ πρὸς τὸ τέλειον ἀνιούσαν ⁷⁷. οὐ προσλαμβάνουσάν τι τῶν ἔξωθεν εἰς ἀφορμὴν τελειώσεως, ἀλλ' εαυτὴν εἰς τὸ τέλειον ⁷⁸ δι' ἀκολουθίας προάγουσαν· ὡς μήτε ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος, **B** μήτε χωρὶς ψυχῆς τὸ σῶμα, ἀληθές εἶναι λέγειν κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἔρσεχειαν ⁷⁹, ἀλλὰ μίαν ἀμφοτέρων ⁸⁰ ἀρχὴν ⁸¹.
 pus vicissim anima separatim, ut Græci nugantur, dendum sit.

Ἐπειδὴ δὲ ⁸² ἐκ σώματος ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος· πᾶν δὲ σῶμα ἐκ ⁸³ τεσσάρων στοιχείων συνίσταται· ἀνάγκη τούτοις τοῖς πάθεσι περιπίπτειν αὐτόν, οἷς καὶ τὰ στοιχεῖα. Τὰ δὲ στοιχεῖα δι' ὧν ὁ κόσμος ἅπας, γῆ ἐστὶ, καὶ ὕδωρ καὶ πῦρ καὶ ἀήρ ⁸⁴. Εἴρηται ⁸⁵ δὲ στοιχεῖα παρὰ τὸ συστοιχεῖν ἀλλήλοισι καὶ ἐφαρμόζειν τῆς τῶν ⁸⁶ ἐξ ἀπάντων εὐαρμόστου ποιότητος. Οὐ μόνον γὰρ τῶν στοιχείων ἕκαστον ἰδιάζουσαν καὶ ἀποκεκληρωμένην ἔχει ποιότητα, δι' **C** ἧς τῶν λοιπῶν ἀποκρίνεται, καὶ ὁποῖόν ἐστιν ἐπιγινώσκειται ⁸⁷. Ἀλλὰ καὶ συνεζυγμένας ἔχει τὰς ποιότητας, καὶ οὐδὲν ἀπολειυμένως ⁸⁸ ἐστὶ μοναχόν, οὐδὲ ἀπλοῦν καὶ ἐλικρινές τῶν ⁸⁹ στοιχείων· ἀλλ' ἢ μὲν γῆ ξηρὰ καὶ ψυχρὰ· τὸ δὲ ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρόν ⁹⁰· ὁ δὲ ἀήρ θερμὸς καὶ ὑγρός· τὸ δὲ πῦρ θερμὸν καὶ ξηρόν· οὕτω γὰρ διὰ τῆς συζύγου ποιότητος ἢ δύναμις προέρχεται τοῦ ἀναμεμίχθα· ἕκαστον ⁹¹ πρὸς ἕκαστον· ὅλον ἢ γῆ ξηρὰ οὐσα καὶ ψυχρὰ ἐνοῦται μὲν κατὰ τὴν συγγένειαν τῆς ψυχρότητος ὕδατι ⁹². Ἐνοῦται δὲ διὰ τοῦ ὕδατος τῷ ἀέρι· ὁ δὲ ἀήρ θερμὸς ὦν καὶ ὑγρός, τῆ μὲν θερμότητι ἐνοῦται τῷ πυρὶ, τῆ ὑγρότητι δὲ τῷ ὕδατι· τὸ δὲ πῦρ θερμὸν καὶ ξηρόν ὑπάρχον τῆ φύσει, τῷ μὲν θερμῷ πρὸς τὸν ἀέρα συνδέεται, τῷ δὲ ξηρῷ ⁹³ πρὸς τὴν κοινωσίαν τῆς γῆς **D** ἐπανέρχεται· τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρόν δν καὶ ὑγρόν, τῆ μὲν ψυχρότητι τῆς γῆς, τῆ ὑγρότητι δὲ τοῦ ἀέρος ἐφάπτεται· καὶ οὕτως γίνεται κύκλος καὶ χορὸς ἐναρμόνιος· καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρώτα στοιχεῖα ⁹⁴ εἰς ὕλας καὶ εἰς ἀναλυόμεθα ⁹⁵.
 miditate vero aeri applicatur; et ita circularis quidam ordo, locusque quam maxime concors, hoc pacto efficitur.

ditā ipsam præveniunt; nam illud quod accipit, præ sui exiguitate majoris capax esse haudquaquam potest. Dehinc stirpe in lucem edita, necnon cum soli ipsi germen ostenderit, sensibilis facultatis gratia subit. Cum vero ad virilem jam ætatem evahitur, moderataque magnitudine sit prædita, rationalis facultas fructus ejusdem vice provenit, quæ confertim haudquaquam ostenditur, sed una cum instrumenti perfectione, præ suæ providentiæ captu incrementum adepta, tantumdem fructus perpetuo edit, quantum capiendo subjecti facultas sufficiat. Siquidem, naturæ potentiam, primæ constitutionis occasione admistam esse constat. Verum, cum ad perfectionem progreditur, naturæ continuato tenore, dilatatur ac manifesta redditur. Neque vero quidpiam, ut perfecta efficiatur, eorum quæ extrinsecus sunt accipit, sed seipsam propria vi incepto tenoris ordine debito fini constituit, ut neque animam corpus præcedere, neque ipsum corpus utriusque idem principium esse verissime credendum sit.

Quoniam vero homo ex corpore est, **II** corpus autem quodlibet ex elementis quatuor constituitur, ipsum iisdem affectionibus quibus et mundus subjici necesse est: etenim elementa unde totius orbis constitutio, terra, aqua, aer ac ignis sunt. Nam hæc Græce στοιχεῖα appellantur παρὰ τὸ συστοιχεῖν ἀλλήλοισι, quod mutuo adinvicem ordine recte procedant, ac universim omnibus in rebus optime congruente qualitate rite convenient. Neque enim horum quodlibet peculiarem quamdam, ac seorsum sortitam qualitatem qua ab aliis secretum esset, ut quale sit comprehendī queat, obtinet, sed consertis adinvicem facultatibus consistunt, ut nullam per se solum absolute consistere, neque simplex sincerumque esse credendum sit; sed terram quidem sicca frigidaque qualitate; aquam vero, humida ac frigida; aerem autem calidum humidumque; ignem vero, calidum ac siccum esse: sic conjunctæ qualitatis gratia quo quodlibet eorum invicem commisceatur, vis procedit: verbi gratia, cum terra sicca frigidaque sit, frigiditatis cognitione cum aqua unitur. Sed æqua, ob humiditatem, aeri cognata redditur; qui, cum calore humiditateque præditus sit, qua calidus cum igne, qua vero humidus, cum aqua conseritur. Cum autem ignis natura, calida siccaque habeatur, qua calidus, aeri copulatur, quod vero in eo siccum est, cum terra jungitur. At aqua, frigidam humidamque qualitatem obtinens, frigiditate quidem terræ, humiditate vero aeri applicatur; et ita circularis quidam ordo, locusque quam maxime concors, hoc pacto efficitur.

⁷⁰ καὶ ἀξέται ὑπὸ τῆς θεραπευτικῆς δυνάμεως μόνης C P in textu. ⁷¹ καὶ ἡ C P. ⁷² καὶ om. A. ⁷³ ἀνέρχεται B, γρ. ἀξέται P. ⁷⁴ συναύξουσα C. ⁷⁵ δύν. ἔγνωμεν B C P. ⁷⁶ καὶ πρὸς τὸ τελ. C P. ⁷⁷ προϊούσαν B P interi. προϊέναι C. ⁷⁸ τέλος B. ⁷⁹ φλυαρίαν C P texti. ⁸⁰ ἀμφοτέρα C P. ⁸¹ ἀρχὴ A, ἔχειν ἀρχὴν P. ⁸² δὲ om. A C. ⁸³ ἐκ τῶν B P. ⁸⁴ κ. ἀήρ κ. πῦρ. C P. ⁸⁵ εἴρηται B. ⁸⁶ τῶν om. B, τῆ ἔξ. ἀπ. εὐαρμόστου ποιότητι C P. ⁸⁷ διαγινώσκειται C P. ⁸⁸ ἀπολειυμένον B C P, ἐστὶ μον. om. C. ⁸⁹ ἐλικρινέστατον C P. ⁹⁰ ψυχ. κ. ὑγρ. C. ⁹¹ ἐκάστου B. ⁹² ψυχ. οὐσα κ. ξηρ. κατὰ τὴν συγγ. μὲν τῆς χρηστότητος ἐνοῦται τῷ ὕδ. C P, τῷ ὕδ. B, ψ. ὕδατι διὰ μὲν τοῦ ὕδ. P. ⁹³ τῷ ξ. δέ. ⁹⁴ πρὸς τὰ στιχ. C. ⁹⁵ ἀναλυόμεθα A, ἀναλυόμενα, τὰ άτομα B, ἀναλυόμενα· καὶ οὕτως ἔχοντα, τὰ άτομα C P.

Et hæc quidem ut prima elementa, cum in materia formasque resolvuntur, omnifariam individuæ animæ expertia, ipsaque prædita, ac ea quæ zoophyta nuncupantur, constituunt. Ab his saporibus, qui corpori nostro cognati sunt, sanguis, inquam, ac pituita, flavaque et atra bilis progenerantur. Etenim sanguis, cum calidus humidusque sit, æri proportionem respondet. Flava vero bilis, calida, siccaque, igni; atra autem, frigida et sicca, terræ; pituita vero, utpote quæ frigida ac humida est, aquæ proportionatur. Sed quoniam hæc **12** sectioni, mutationique, ac fluxui perpetuo obnoxia redduntur, et corpora horum passionibus subijci oportet. Sectioni quidem, qua saporibus ab invicem secernuntur, ac quasi ipsi in materiam formamque secantur. Mutationi vero, qua ad qualitatem quantitatemque atinet, sive, cum calefcere animal, rigereque accidit; aut cum exuberantiam decrementumque patitur, fortassis, et morbis causantibus,

Quoniam vero annus in tempora quatuor, ver, æstatem, autumnum, et hiemem dividitur, et homines ætate quatuor distinguuntur; nam prima puerilis, quinquenni, secunda ætate florentium; tertia, mediæ ætatis; quarta vero senectutis est: tametsi a medicis et aliis addantur, infantium, inquam, quæ puerilis est, et qui extremo sunt senio connecti. Etenim, in juvenibus sanguis: qui vero ætate florent flava bilis; at qui ætatis florem prætergressi sunt, bilis atra; in senibus autem pituita exsuperat. Juvenes quidem calidi humidique temperamenti sunt, qui et veri proportionem respondent. Qui autem ætate florent, cum calore siccitateque præditi sint, ætati proportionantur: quorum vero media ætas est, sicci frigidique habentur, autumno similes sunt. At senes ipsi, frigidi humidique, hiemi simulantur: siquidem, in juvenibus, et qui ætate florent, insitit calor plurimus est. Qui vero ætatis florem præterierit, medicocris; in senibus autem permodicus est: et in aliquibus quidem modum excedit, in quibusdam vero augetur; in aliquibus autem aliquantisper in statu est, et in aliis aliqua ex parte minuitur, sed in aliquibus magis, in aliquibus vero minus. Atqui et ob effluxum patitur, quod animal patentibus, obscurisque meatibus usquequaque exinanitionem sentit. Et patentibus quidem, humidum siccumque excrementum, mucosique humores, ductibus qui et naturales sunt, a jecinore procedentibus fistulis multifidæ respirationis per totum corpus emissio fit.

Sed et fumosæ exhalationes, quæ per caput, arteriasque, ac corporis **13** meatus procedunt, ipsam per sudores exhauriunt. Cum autem ea quæ exhausta sunt, sicca, humidaque, ac spiritu prædita sint, ani-

A Τὰ ἄτομα συνιστᾶ πάντων γενῶν ⁹⁶. ἐμφύχων, ἀψύχων ⁹⁷ καὶ ζωοφύτων · καὶ τοὺς συγγενεῖς τοῦ σώματος ἡμῶν ἐναπογεννώσι χυμούς · αἷμα λέγω ⁹⁸ καὶ φλέγμα, χολήν ξανθὴν τε ⁹⁹ καὶ μέλαιναν. Ἀναλογεῖ ¹ γὰρ τὸ μὲν αἷμα, θερμὸν ὄν καὶ ὑγρὸν, τῷ ἀέρι · ἡ δὲ ξανθὴ χολή, θερμὴ οὕσα καὶ ξηρὰ, τῷ πυρὶ ² · ἡ δὲ μέλαινα, ψυχρὰ καὶ ξηρὰ οὕσα, τῇ γῆ ³ · τὸ δὲ φλέγμα, ὡς ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, τῷ ὕδατι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ⁴ ταῦτα τομῆ καὶ μεταβολῇ καὶ βεῦσει ἀεὶ περιπίπτει, ἀνάγκη καὶ τὰ σώματα τούτων τοῖς πάθεσι περιπίπτειν ⁵ · τομῆ μὲν, τῶν χυμῶν ⁶ ἀπ' ἀλλήλων διαχωρίσει ⁷, καὶ καθὲρ τέμνεται εἰς ὕλην καὶ εἶδος · μεταβολῇ δὲ, τῇ κατὰ ποιότητα, ἡ κοσότητα, ἐν θερμάσει καὶ ψύξει ⁸ πλεονασμῶ καὶ ὑφέσει · τυχὸν καὶ νοσήμασι ⁹ καὶ ταῖς τῶν ἡλικιῶν ¹⁰ ἀλλοιώσει.

B ac cum ætatum alteratio subsequitur id accidit.

Τεσσάρων γὰρ οὐσῶν ῥῶν τῷ ἐνιαυτῷ ¹¹, ἔαρος, θέρους, μετοπύρου, καὶ χειμῶνος, τέσσαρες εἰσὶν ἡλικίαι καὶ τοῖς ἀνθρώποις. Πρῶτη μὲν ἡ τῶν νέων · δευτέρα ¹², ἡ τῶν ἀκμαζόντων · τρίτη, ἡ τῶν μέσων · καὶ τετάρτη ἡ τῶν γερόντων · εἰ καὶ ἄλλας προσθεῖασιν οἱ ἰατροὶ ¹³. Τὴν τῶν παιδῶν ¹⁴, τὴν μειρακίων ¹⁵, καὶ τῶν ἐσχατογῆρων ¹⁶. Πλεονάζει δὲ τοῖς μὲν νέοις τὸ αἷμα · τοῖς ἀκμαζούσι δὲ ¹⁷ ἡ ξανθὴ χολή · τοῖς παρακμάζουσιν ἡ μέλαινα · τοῖς γέρονσι δὲ τὸ φλέγμα. Καὶ εἰσὶν οἱ μὲν νέοι θερμοὶ καὶ ὑγροί, τῇ κράσει ἀναλογούντες τῷ ἀέρι · οἱ δὲ ἀκμαζόντες θερμοί, καὶ ξηροὶ ὅμοιοι τῷ θέρει · οἱ δὲ παρακμάζοντες, οἱ καὶ μέσοι ¹⁸, ξηροὶ καὶ ψυχροί, τῷ μετοπύρῳ προσεοικότες ¹⁹ · οἱ γέροντες δὲ ψυχροὶ καὶ ὑγροί, παραπλήσιοι τῷ χειμῶνι. Τὸ δὲ ²⁰ ἐμφυτὸν θερμὸν, ἐν μὲν τοῖς νέοις καὶ τοῖς ἀκμαζούσιν ἐστὶ πολὺ · μέσον δὲ ἐν τοῖς μέσοις · ὀλίγον δὲ ἐν τοῖς γέρονσι · καὶ πῆ μὲν πλεονάζει · πῆ δὲ ἀφίεται · πῆ δὲ ἴσταται · πῆ δὲ μειοῦται · καὶ πῆ μὲν μᾶλλον, πῆ δὲ ἥττον. Ῥεῦσει ²¹ δὲ πάλιν πάσχει, ὅτι ἀεὶ κενοῦται τὸ ζῶον, διὰ τε τῶν προδῆλων πόρων καὶ τῶν ἀδῆλων, καὶ ἐκ προδῆλων μὲν πόρων, τὰ οὖρα καὶ περιττώματα ²², μῦξαι ²³ καὶ πτύελα καὶ πνεῦμα ²⁴ ἀποκρίνεται · ²⁵ ἐκ δὲ ἀδῆλων ὑπονόμων καὶ φυσικῶν, οἱ ἐκ τοῦ ἥπατος ὀχετὸν ἐξ ἅπαντος σώματος ²⁶ πολυσχιδῶς διαπνεύουσιν.

D Αἱ δὲ λιγνώδεις ²⁷ ἀναθυμιάσεις διὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ἀρτηριῶν, καὶ τῶν τοῦ σώματος πόρων ἐκκενοῦνται · ἔτι δὲ καὶ δι' ἰδρωτῶν ²⁸. Σηρῶν δὲ ὄντων τῶν κενομένων ²⁹ καὶ ὑγρῶν καὶ πνευμά-

⁹⁶ π. τῶν γ. Β. ἐκ τῶν π. γ. Ρ. ⁹⁷ ἀψύχων om. Β, ἐμφ. τε καὶ ἀψ. Ρ. ⁹⁸ αἷμα. δη λέγω C Ρ. ⁹⁹ ξ. τε χολήν C Ρ. ¹ ἀναλογεῖται Β. ² τῇ γῆ C. ³ οὔσα om. Β Ρ. ⁴ ἐπει C. ⁵ τούτοις περιπίπτειν C, πίπτειν Β. ⁶ τῇ τῶν χ. C. ⁷ διαχωρήσει Α, διαχωρήσει Β C Ρ. ⁸ θερμάσει Α, θερμάσει καὶ ψύξει C Ρ. ⁹ καὶ νοσ. om. Α, νοσήματι τυχὸν C. ¹⁰ ὕλικῶν Β. ¹¹ τοῦ ἐνιαυτοῦ C Ρ. ¹² δευτ. δὲ Β Ρ. ¹³ οἱ ἰατρ. προστ. C Ρ. ¹⁴ τὴν τε παιδ. Β. ¹⁵ τὴν μειρακιδίαν Β C Ρ. ¹⁶ τὴν τῶν ἐ. C. ¹⁷ δὲ om. Β C Ρ. ¹⁸ καὶ οἱ μ. Β, οἱ παρακ. οἱ μεσ. C. ¹⁹ προστ. τῷ μετοπ. C Ρ. ²⁰ δὲ ο η. Β. ²¹ βεῦσιν C Ρ. ²² τὰ περιτ. οἶον μ. C. ²³ κύζας Β. ²⁴ πνεύματα Β C Ρ. ²⁵ ἀποκρίνεται C Ρ. ²⁶ ἐξ ἀπ. σωμ. om. Β, οἷς (εἰς interl. Ρ) ἀπ. τὸ σ. πολ. διαπνεύεται C Ρ. ²⁷ λιγνώδεις Α. ²⁸ δι' ἰδρωτῶν ἐκκενομένων Β, κενοῦμεναι C, διὰ ἰδρωτῶν κενοῦμεναι Ρ. ²⁹ ἐκκενομένων C Ρ.

των, ἀνάγκη ξηρᾶς καὶ ὑγρᾶς τροφῆς δεῖσθαι τὸ ζῶον, καὶ πνεύματος, ἵνα μὴ ἐνδεία³⁰ τῶν ἐπεισερχομένων³¹ τροφῶν διαλυθῆ, καὶ ἐκπέσῃ· ἀλλὰ τοῖς κενομένοις ἀντεισέλθῃ³² τὰ ἴσα διὰ τῆς καταλλήλου τροφῆς³³. Καὶ γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν ἔμφυτον θερμὸν αἰετὴν ὑπεκκαίουσιν καὶ τρέφουσιν³⁴ αὐτὸ ὕλην ἐπιζητεῖ³⁵· καὶ εἰ περιδράξαιτό ποθεν αὐτῆς, οὐδὲ οὕτως ἴστανται αὐτῆς³⁶ ἢ ἐνέργεια, ἀλλὰ καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ σύντηξιν τῶν ἐπεισελθόντων καὶ ἔκκρισιν ποιησαμένων³⁷ ἐτέρων³⁸ αὐθις τροφήν ἐπιζητεῖ. Καὶ οὐδέποτε, εἰ κατὰ φύσιν ἔχει³⁹ τὸ ζῶον, τῆς τοιαύτης ἴστανται ὁρμῆς· εἰ δὲ ποτε κενοῦμενον⁴⁰ παύσεται, καὶ⁴¹ τὸ εἶναι ἀπώλεσε. Τὴν δὲ τοιαύτην ὁρμὴν ὀρεξιν ὀνομάζομεν. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶν ὀρεξις, ἢ τροφῆς καὶ ποτοῦ ἐπιζητήσεις· τὸ δὲ ὀρέγεσθαι ἔργον ἐστὶ φυσικὸν τοῦ στομάχου, μετὰ ψυχικῆς συναισθησεως⁴² γινόμενον.

Ἔστι δὲ ἡμῖν ἡ τροφή καὶ τὸ ποτὸν διὰ τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν καὶ συνέστημεν⁴³. ὅτι τὰ στοιχεῖα μὲν⁴⁴ εἰς τοὺς καρποὺς ἀναλύονται· οἱ δὲ καρποὶ, εἰς τὰς τροφάς· αἱ τροφαὶ⁴⁵ εἰς τοὺς στοιχειώδεις χυμοὺς, ἦγουν εἰς αἷμα καὶ⁴⁶ φλέγμα, χολὴν ξανθὴν τε⁴⁷ καὶ μέλαιναν· καὶ οὗτοι⁴⁸ εἰς σάρκα, εἰς δέρμα, εἰς ὀστά⁴⁹, νεῦρα, φλέβας⁵⁰, ἀρτηρίας, μυελούς, πνεύματα, πνεύματα, ὑμένας, συνδέσμους, μῦσας, χόνδρους, ὀσφυαί, τρίχας· καὶ ταῦτα, εἰς τόπους, καὶ μέρη, καὶ μέλη, καὶ μέρη⁵¹. ἐξ ὧν τὸ εἶδος μετὰ τοῦ σώματος ἡμῶν ἀπαρτίζεται.

Καὶ γὰρ τῶν στοιχείων τὰ μὲν προσεχῶς τε ἅμα καὶ διὰ μέσων τινῶν προσφερόμεθα· ὡς ὕδωρ ποτὲ μὲν καθ' αὐτὸ, ποτὲ δὲ διὰ μέσου τοῦ οἴνου, καὶ τοῦ ἐλαίου, καὶ πάντων τῶν ἄλλων τῶν καλουμένων ὑγρῶν καρπῶν⁵². Ὁμοίως δὲ καὶ πυρὸς μεταλαμβάνομεν· ποτὲ μὲν προσεχῶς ὑπ' αὐτοῦ θαλάμοιοι· ποτὲ δὲ τῇ ἐψήσει διὰ μέσων⁵³ ὧν ἐσθίομεν καὶ πίνομεν⁵⁴. Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοῦ ἀέρος· προσεχῶς μὲν ἀναπνέοντες αὐτὸν καὶ περιεχυμένον ἔχοντες· καὶ ἐν τῷ ἐσθίειν καὶ πίνειν ἔλκοντες διὰ τῆς ἀναπνοῆς· διὰ μέσου δὲ τῶν ἄλλων ὧν προσφερόμεθα. Τὴν δὲ γῆν, προσεχῶς μὲν ἡμῖν⁵⁵ οὐδαμῶς ἐσθίομεν· διὰ μέσων δὲ τῶν ζώων, καὶ σπερμάτων καὶ φυτῶν. Ἡ γὰρ τῶν φυτῶν καὶ σπερμάτων φύσις⁵⁶ οὐ δι' ἑαυτὴν, ἀλλ' εἰς τροφήν καὶ σύστασιν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ εἰς τὸ εἶναι⁵⁷ παρήχθη, ὡς εὐρίσκεισθαι τὰ μὲν φυτὰ καὶ σπέρματα⁵⁸ διὰ τὰ ζῶα, αὐτὰ δὲ τὰ ζῶα⁵⁹ διὰ τὸν ἀνθρώπων γεγονότα· ἵνα τῶν τροφῶν ὡς ἐν κύκλῳ⁶⁰ χορηγούμενων, ἀνελλιπῆς καὶ

A mal, sicco ac humido alimento, et spiritu indigere necesse est, ne scilicet ingredientis alimenti inedia destruatür concidatque, sed exhaustis ex alimento congrue adhibito par vicissitudo reddatur. Etenim, qui nobis insitus calor est, inflammantem alimentumque præbentem materiam sibi perpetuo expetit; et si ipsa nonnunquam potiatür, neque hac de causa eius actio cessat, sed cum colliquatione excretionemque eorum quæ ingrediuntur, ceu in ea qua æra funduntur fornace usus esset, aliud denovo alimentum expetit, nec unquam animal a tali motu quo natura præditus est desistit; si vero, quod movetur quandoque destiterit, et animalis esse destruitur. Talem autem motum appetitum nuncupamus, qui quidem nihil aliud quam esus potusque indagatio est; nam appetitus, stomachi naturale opus, quod simul cum animæ sensu provenit, habetur.

Siquidem cibus potusque ex elementis ex quibus et consistimus, nobis subministrantur. Quoniam elementa ipsa in fructus etiam permutantur, fructus vero in alimenta, at alimenta ipsa in elementales sapes, sanguinem scilicet, pituitam, flavam et atram bilem. Hi enim in carnem, cutem, ossa, nervos, venas, arterias, medullas, exungiam, spiritus, membranas, carnis revolutiones, ligamenta, musculos, cartilagineas, unguas, pilos, resolutionem partiuntur. Et hæc in formulas, membraque, et partes, nec non particulas, unde formæ corporis nostri perfectio est, dividuntur.

Etenim, elementis quibusdam propius, simulque, ac re aliqua mediante utimur: verbi gratia, aqua nonnunquam per se, quandoque vero vino, oleo, et omnibus aliis qui humidi fructus nuncupantur admista. Pari autem modo et ignem ad usus nostros convertimus, aliquando propius cum ab ipso calefieri accidit; nonnunquam vero his quæ coquuntur, quæ nobis esum potumque subministrant. Nec secus acre utimur, propius quidem, cum eum halitu quod nobis circumfunditur attrahimus, ac dum esu potuque fruimus, spiritus¹⁴ reciprocatone, aliisque item quæ nobis adhibemus mediantibus. Terra quidem propius haudquaquam, sed mediis animalibus seminibusque ac stirpibus vescimur. Nam, tum stirpium, tum seminum naturam, non ipsius terræ gratia, sed tum ad alimentum hominum, ac aliorum animalium, tum ad constitutionem a rerum opifice procreatam constat. Inde fit uti stirpium seminumque usus repertus animalium causa sit, sed tum ipsa, tum animalia ut homini inserviant

³⁰ δι' ἐνδειαν C. ³¹ ἐπεισιόντων B C, τῶν προσφερομένων interl.; γρ. τῶν ἐπεισιόντων τροφῶν P. ³² ἀντεισελεθῆν B, ἀλλ' ἀντεισαχθῆ τὰ τῶν κενομένων ἴσα C P. ³³ διὰ τῆς τροφῆς καταλλήλου C P, κατ' ἀλλήλων B. ³⁴ ἢ τροφ. B. ³⁵ αἰετὴν τὴν σύνταξιν τῶν ἐπεισελθόντων καὶ ἔκκρισιν ποιησαμένων ἐτέρων αὐθις τροφήν ἐπιζητεῖ ὑπεκ. x. τροφ. αὐτ. ὕλ. ἐπιζ. C. ³⁶ αὐτοῦ B P, αὐτῶν C. ³⁷ ποιησαμένων B P. ³⁸ ἐτέρων B P. ³⁹ ἴστανται (om. lll. seq. P) εἰ x. φυσ. ἔγοι (ἐστὶ int. P) B. ⁴⁰ κενοῦμενον B C P. ⁴¹ καὶ om. C. ⁴² συναισθ. ψυχικῆς B P. ⁴³ συνέστηκαμεν B P, καὶ om. C P. ⁴⁴ καὶ B, μὲν om. C P. ⁴⁵ αἱ τ. δὲ B. ⁴⁶ καὶ om. B. ⁴⁷ τε om. B C P. ⁴⁸ ταῦτα C. ⁴⁹ ὀστά B. ⁵⁰ εἰς v. εἰς φ. C P. ⁵¹ εἰς μέρ. x. μέλ. B. ⁵² x. ὑγρ. C P. ⁵³ μέσον C. ⁵⁴ τε x. π. B. ⁵⁵ ἡμεῖς B C, τὴν γῆν μὲν προσεχῶς οὐδαμῶς P. ⁵⁶ ἢ γὰρ τ. σπερμ. ἢ (om. P) φύσις x. τῶν φυτ. C P. ⁵⁷ εἰς τὸ εἶν. om. C P. ⁵⁸ καὶ τὰ σπ. B P. ⁵⁹ ταῦτα δὲ καὶ τὰ ζ. B C. ⁶⁰ ἐν κύκλῳ γι. A, an leg. τινί?

procreata esse ma ifestum habeatur, quo alimentorum, quæ ceu circulari quadam vicissitudine exhibentur, eorumque unde fructus suppetuntur, natura inefficiens permaneret; quanquam ad quodlibet ex

Etenim, elementorum quæ diversæ qualitatis sunt adinvicem conventu, ejus, quod ad corporis nostri fabricam attinet, ac omnium quorumcunque aliorum generum quæ diversa habentur, constitutio perficitur: quæ ex pluribus diversis concordati adinvicem ordine copulatis, rite consistunt. Cum vero conventum, quo elementorum harmonia juncta constiterat, congruo tempore resolvi contigerit, compositum corpus in perniciem actum, in ea ex quibus constitutum fuerat denuo resolvitur, quolibet eorum quæ in unum convenerant, ad sibi præscriptum locum revertente. Hoc namque ceu circularis quædam figura habetur, quod et naturæ continuatus ordo, et corporis officium, elementorumque series, ac temporis hebdomatica circulatione dimensio est: quod ex eodem originem sumens in idem desinit. Et quale quidpiam in agricultura fieri cernimus, cum ex nubibus procedens imber, sive per aquæ ductus defluens humor, subjectum locum madidum reddit. Hortus quidam exempli gratia sumatur, in quo innumeræ diversarum arborum, ac variæ species eorum quæ terra procreat, aluntur, in quibus singulis, tum formæ qualitate, peculiarique proprietate colorum plurimum discriminis inspicitur. Cum igitur uno in loco, tam multa ab uno humore alantur: siquidem facultas quæ horum singula humectat unum quoddam natura habetur: **15** at eorum quæ aluntur proprietates humore causante diversas in qualitates commutatur; nam, in absinthio, quod ejus peculiare est amarescit; in aconito autem in saporem qui perniciem inducit, transmutatur, ac in aliis diversa fiunt. In croco, balsamo, ac papavere, eorum quoddam calefaciendi, aliud refrigerandi, quoddam vero media qualitate præditum est. Idem de lauro, ac lentisco, et his similibus dixeris. In ficu quidem, ac vitibus, dulcedo illa optimi saporis innascitur, ex quarum racemis vivum fit; tum qui in pomis succus existit, rosarumque rubedo, liliique splendidus candor, violæque cærulescentis color apparet. Necnon omnia quæ in terra visuntur, ex uno eodemque humore eundem figuram ac eademque qualitates distinguuntur, ut eorum numeros percensere laboriosissimum habeatur.

Tale quidpiam natura ipsa, seu naturæ potius princeps, in nostro quod anima præditum est arvo mirabile operatur. Unde ossa, cartilagines, venæ, arteriæ, cunctaque quæ nuper retulimus fiunt; ex quibus denuo, oculi, tuniculæ, nares, aures, lingua, dentes, gingivæ, gurgulio, claviculæ tho-

Α ἡ τῶν προσφερομένων τοὺς καρποὺς διαμένη φύσις· εἰ καὶ λεληθότως ὀσμημέραι πρὸς ἕκαστον τῶν στοιχείων τὰ διάφορα γεννήματα χωροῦσι ⁶⁰.
elementis diversa genera in dies singulos clam de-

Ἡ γὰρ τῶν ἑτεροφυῶν στοιχείων προσάλληλα συνδρομὴ κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἡμῶν κατασκευὴν, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων διαφόρων γενῶν, σύνθεσις τις ἐστὶ διὰ πλείονων ἀνομοίων ⁶¹ ἀρμοζομένη. Ἐκλυθείσης δὲ τῆ καθήκοντι καιρῷ τῆς συνθεύσεως τὴν τῶν στοιχείων συνδρομὴν ἀρμονίας, πάλιν τὸ σύνθετον εἰς τὰ ἐξ ὧν ⁶² συνέστηκε φθαρὲν, ἀναλύεται ⁶³, ἐκάστου τῶν συνελθόντων, πρὸς ⁶⁴ τὴν οἰκείαν χώραν ἐπανιόντος. Τοῦτο δὲ οἶον κυκλικὸν ἐστὶ σχῆμα· ὃ καὶ τῆς φύσεως ἐστὶν ἀκολουθία, καὶ τοῦ σώματος ἔργον· καὶ τῶν στοιχείων εἰρμὸς· καὶ τοῦ χρόνου ⁶⁵ διὰ τῆς ἑβδομαδικῆς ἀνακυκλήσεως ⁶⁶ μέτρον· ὅπερ ἐξ ἑαυτοῦ ἄρχεται, καὶ εἰς ἑαυτὸν ⁶⁷ καταλήγει. Οἶον δὲ τὸ ⁶⁸ κατὰ γεωργίαν ἐστὶν ἰδεῖν τῆς ἐκ νεφῶν ἐπομβρίας, ἢ τῆς ⁶⁹ τῶν ὄχθετων ἐπιβροῆς διάδροχον ποιούσης τὸ ὑποκείμενον. Κῆπος δὲ τις ὑποκείσθω τῷ λόγῳ· μυριάς δένδρων διαφορᾶς παντοδαπᾶς τε τῶν ἐκ γῆς φερομένων ἰδέας ἐν ἑαυτῷ τρέφων· ὧν καὶ τὸ σχῆμα καὶ ἡ ποιότης, καὶ ἡ τῆς χροίας ἰδιότης ἐν πολλῇ διαφορᾷ τοῖς καθ' ἕκαστον ἐνθεωρεῖται. Τοσοῦτων ⁷⁰ τοίνυν κατὰ τὸν ἕνα χώρον τῷ ὑγρῷ τρεφομένων, ἡ μὲν ὑπονοτιζούσα τὰ καθ' ἕκαστον δύνάμις, μία τις κατὰ τὴν φύσιν ἐστὶν· ἡ δὲ ⁷¹ τῶν τρεφομένων ἰδιότης εἰς διαφόρους τὸ ὑγρὸν μεταβάλλει ⁷² ποιότητας· τὸ γὰρ αὐτὸ πικραίνεται ⁷³ μὲν ἐν τῇ ἀψίνθῳ· εἰς φθοροποιὸν δὲ χυμὸν ἐν τῷ κωνεῖῳ μεθίσταται· καὶ ἄλλως ἐν ἄλλῳ ⁷⁴ γίνεται· ἐν κρόκῳ, ἐν βαλσάμῳ, ἐν μήκωνι· τῷ μὲν ⁷⁵ γὰρ ἐκθερμαίνεται, τῷ δὲ ⁷⁶ καταψύχεται, τῷ δὲ μέσῳ ἔχει ποιότητα· καὶ ἐν δάφνῃ ⁷⁷, καὶ ἐν σχοίνῳ, καὶ τοῖς τοιοῦτοις εὐπνοῦν ⁷⁸ ἐστὶ· ἐν συκῇ τε καὶ ἀμπέλῳ καταγλυκάνθη· καὶ ὁ ταύτης βότρυς οἶνος ἐγγίνεται ⁷⁹, καὶ ὁ τοῦ μήλου χυλὸς ⁸⁰· καὶ τὸ τοῦ βόδου ἐρύθημα· καὶ τὸ τοῦ κρινίου λαμπρόν· καὶ τὸ κυανίζον τοῦ ἴου· καὶ πάντα ὅσα κατὰ τὴν γῆν ἐστὶν ἰδεῖν, ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰκμάδος ἀναβλαστάνοντα· εἰς τοσαύτας δὲ διαφορᾶς κατὰ τε τὸ σχῆμα, καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὰς ποιότητας διακρίνεται, ὅσας οὐδὲ ῥῥῆδιον ⁸¹ ἀριθμῆσαι.

violæque cærulescentis color apparet. Necnon omnia germinantia, in tam numerosas diversasque secundum figuram ac eademque qualitates distinguuntur, ut eorum numeros percensere laboriosissimum habeatur.

Τοιοῦτόν τι κατὰ τὴν ἐμφύχον ἡμῶν ἀρουραν θαυματοποιεῖται παρὰ τῆς φύσεως, μάλλον δὲ παρὰ τοῦ Δεσπότης τῆς φύσεως· ὅστω τε καὶ ⁸² χόνδροι, φλέβες καὶ ἀρτηρίαι, καὶ πάντα τὰ μικρῶ ἐμπροσθεν εἰρημένα ⁸³· ἐξ ὧν πάλιν ὀφθαλμοὶ καὶ χιτῶνες, βίνες καὶ ⁸⁴ ὤτα· γλώσσα καὶ ὀδόντες·

⁶⁰ γένη μεταχωροῦσιν B P. ⁶¹ ἀρμονιών B P, interl. ⁶² εἰς δ R. ⁶³ διαλύεται B, φθορὰν ἀναλ. P. ⁶⁴ εἰς C P. ⁶⁵ χρόν, δὲ C. ⁶⁶ ἑβδομαδικῆς ἀνακλήσεως B. ⁶⁷ ἐαυτὸ B C P. ⁶⁸ δὲ τι οἶόν τι B C, οἶον τι καὶ P. ⁶⁹ τῆς οἰμ. C. ⁷⁰ τοσοῦτον B P. ⁷¹ εἰ δὲ C. ⁷² μεταβάλλει B. ⁷³ πικραίνει C. ⁷⁴ καὶ ἐν ἄλλ. C. ⁷⁵ τὸ μὲν C P. ⁷⁶ τοῦτο δὲ C, τὸ δὲ P., it. lin. seq. ⁷⁷ x. ἐν δ. οἰμ. C. ⁷⁸ ἡδύπνοον B, εὐπνοον C. ⁷⁹ ἐγένετο B C P. ⁸⁰ χυλὸς C. ⁸¹ οὐ β. B. ⁸² τε καὶ εἰ καὶ ante ἔρτ. et ante χιτῶνες et ante γαστήρ οἰμ. P. ⁸³ τὰ προεῖρημένα C P. ⁸⁴ καὶ β. B, καὶ τὰ ὤτα P.

οὔλα καὶ γαργαρεῶν · κλεις τε καὶ θώραξ · καρδία
καὶ πνεύμων · ἔντερα καὶ γαστήρ · καὶ ἔγκυατα
πάντα μετὰ σπλινός καὶ ἥπατος, καὶ τῶν ἄλλων
πάντων τῶν ἔσωθεν · πρὸς τοῦτοις χεῖρες καὶ πόδες,
καὶ πάντα τὰ ὀργανικὰ μόρια διαφόροις ἰδιώμασιν
ἀπ' ἀλλήλων κειρωρισμένα, μιᾶ τῇ τῆς τροφῆς
χυλῶσει⁸⁴, καταλλήλως τῇ ἑαυτῶν τρέφεται φύσει ·
ὡς τῆς τροφῆς, ᾧ ἂν προσπελάσῃς μέρει, κατ'
ἔκείνο ἀλλοιούμενης, οἰκείας τε καὶ συμφυοῦς τῇ
τούτου οἰκισιότητι γινόμενης⁸⁵. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν
ὀφθαλμὸν γένοιτο⁸⁶, τῷ ὀρατικῷ μορίῳ συγκατα-
εκράθη⁸⁷· καὶ τῶν περὶ τὸν ὀφθαλμὸν χιτῶνων ταῖς
διαφοραῖς οἰκείως εἰς⁸⁸ ἕκαστον κατεμερίσθη. Εἰ
δὲ τοῖς κατὰ τὴν ἀκοὴν μέρεσιν ἐπιβρῶη⁸⁹, τῇ ἀκου-
στικῇ καταμίγνυται φύσει· καὶ ἐν χεῖλει γινόμενον,
χυλῶς ἐγένετο· καὶ ἐν ὀστέῳ πήγνυται· καὶ ἐν
μυελῷ ἀπαλύνεται· καὶ τοιοῦται μετὰ τοῦ νεύρου·
καὶ τῇ ἐπιφανείᾳ συμπαρατίθεται· καὶ εἰς ὄνομα
διαβαίνει· καὶ εἰς τριγῶν γένεσιν λεπτοποιεῖται⁹⁰
τοῖς καταλλήλοις ἀτμοῖς⁹¹· εἰ μὲν διὰ σκολιῶν πα-
ράγοντο πόρων, οὐλοτέρας καὶ κατηγκυλωμένας⁹²
τάς τρίχας ἐκφαίνουσα⁹³· εἰ δὲ δι' εὐθείας ἢ τῶν
τριχοποιῶν ἀτμῶν γένοιτο πρόσδος, τεταμένας τε⁹⁴
καὶ εὐθείας προάγουσα· αἷτινες τρίχες καὶ διὰ τὴν
λιγνῶν⁹⁵ τὴν ἀναπεμπομένην ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐκ
στομάχου, λευκὴν μὲν οὖσαν καὶ φλεγματικωτέ-
ραν⁹⁶, ταχέως λευκαίνονται· χολωδεστέραν⁹⁷ καὶ
ξηροτέραν, βραδύτερον. Ἴδιον δὲ καὶ τὸ πολιουῖσθαι
μόνου ἀνθρώπου⁹⁸, ὡσπερ καὶ τὸ γελᾶν· τοῦτο
μὲν γὰρ παντὶ καὶ μόνῳ ἀνθρώπῳ ἀρμόζει· οὐκ
ἀεὶ δὲ· ἀλλ' ἐν τῷ γήρῳ γίνεταί μόνον. Καλεῖται δὲ
πολιά ἦτοι παρὰ τὸ λευκὴν⁹⁹ εἶναι· τὸ γὰρ¹ λευ-
κὸν πολιόν· ἢ οἶον παλαιά· ἐν γήρῳ γίνεταί².
Λιὸν dicunt, quod candidum diceres, sive quasi παλαιά, quod vetustam explicares, quia vetusta cum
senescimus fit.

Χρηστοῦ οὖν³ ὄντος τοῦ τρέφοντος ἅπαν τὸ σῶμα
χυλοῦ⁴, καὶ εὐχύμου· καὶ εὐκράτους⁵ τοῦ ζωτικῶ
πνεύματος⁶ διάγοντός τε καὶ διαμέμοντος, εὐχρῶς
καὶ εὐκίνητα τὰ σῶματα δεικνύται⁷. Συνεργοῦσι δὲ
πρὸς τοῦτο καὶ καιρῶν μεταβολαὶ καταλλήλως γενό-
μεναι· καὶ ἀνέμων καταστάσεις· καὶ ἀέρων εὐκρα-
σίαι· καὶ τροφῶν ἐπιτηδεϊότητες. Κατὰ τι γὰρ σφαλ-
λομένης⁸ ἐκ τούτων, ἢ παρὰ τῆς φύσεως τὸ ἀνάπα-
λιν γίνεταί· διεισδύον γὰρ τὸ ψυχρὸν ἐν τῷ βάθει,
κταψυγεῖ⁹ τὸ ἔμφυτον θερμὸν, καὶ οἶον μαρασμῶδη
ποιεῖται διάθεσιν· ἐφ' ἧ¹⁰ ἀπόλλυται τὸ ἄνθος τοῦ
σώματος, ἦγουν τὸ ἐρυθρὸν αὐτοῦ χρῶμα.

Ἐπειδὴ¹¹ καὶ¹² φύχεται ἡμῶν τὸ σῶμα ἐν ταῖς

⁸⁴ χυλοποιήσει C P. ⁸⁵ ὡς ἕκαστω τῶν ὑποκειμένων τὴν τροφήν προσεγγίσασαν, ὅπερ ἂν προσ-
πελάσῃ (ὡπερ ἂν προσπελάσῃ C P.) κατ' ἐκείνο καὶ ἀλλοιοῦσθαι, οἰκείαν καὶ συμφυῆ τῇ τοῦ μέρους
οἰκισιότητι γινόμενη (γινόμενη C P) B P. ⁸⁶ γέννηται C P, qui τοὺς ὀφθαλμοὺς exhibet. ⁸⁷ συγ-
κατεκρίθη B, συγκατεργάσθη P, ora. ⁸⁸ εἰς om. B. ⁸⁹ ἐπιβρῶει B, ἐπεβρῶη C, ἐπεισοῦη P. ⁹⁰ λωστο-
ποιεῖ τοὺς πρὸς ἀλλήλα C. ⁹¹ τοὺς καταλλήλους ἀτμοὺς B, τοὺς πρὸς ἀλλήλοις ἀτμοὺς P, ora. ⁹² οὐλ. τε
καὶ κατ. B. C. ⁹³ ἐκφύουσα B C P. ⁹⁴ τε om. B. ⁹⁵ ὑπὸ λιγνῶν B, ὑπὸ λιγνῶς τῆς ἀναπεμπομένης C
P, qui omi. καὶ ante διά. ⁹⁶ λευκῆς (μὲν P,) οὖσης καὶ φλεγματικωτέρας C P. ⁹⁷ γολ. δὲ B, χολωδεστέ-
ρας δὲ καὶ ξηροτέρας C P. ⁹⁸ τῷ ἀνθρώπῳ C P. ⁹⁹ ἦτοι om. P, λευκῆ C P. ¹ τὸ δὲ B, καὶ πολιόν φα-
μεν P. ² ἐν γήρ. ἢ P, θριξ γιν. C P. ³ οὖν om. B. ⁴ χυμοῦ C. ⁵ εὐκράτου C P. ⁶ πνεύματος B C P,
qui aud. καὶ εὐκράτου αὐτοῦ ei καὶ pro te exhibet. ⁷ διαδείκνυται B C. ⁸ σφαλλομένου B, τούτων σφα-
λομένων C P. ⁹ καταψυχεῖ C. ¹⁰ ὅφ' ἧς ἀπ. τοῦ (τὸ P,) ἄνθος C P. ¹¹ ἦγουν om. P, ἐπ' ἂν C. ¹² ἐξ B.

rax, cor, pulmo, intestina, venter, cunctaque vi-
scera cum liene jecinoreque, ac aliis omnibus
quæ intus consistunt : ad hæc, manus, pedesque,
et omnes partes quæ instrumentales habentur, di-
versis inter se officii secretæ, una tantum alimenti
in succum inutatioe. propria sui natura rite ali-
mentum sentiunt, utpote qui omnibus subjectis
partibus idem admovet; nam, cuicunque parti ad-
hibetur, in ipsa et alterationem sentit, ac cum
parte cui adhibitus fuerit, peculiaris ac coalescens
efficitur. Si enim ad oculos secesserit, cum visibili
spiritu ejusdem temperamenti efficitur; tum si ad
oculi tunicas perrexerit, diversis partibus proprio
jure ad singulas dividitur. Si vero ad eas quæ au-
ditus sunt partes defluerit, auditibili naturæ com-
miscetur : necnon labiis adhibita, in labia commu-
tatur. Sed et in ossibus concrevit, et in medulla
mollitiem sentit, necnon cum nervo contenditur,
ac simul cum superficie extenditur. Simili modo
in ungues procedit, **16** inque pilorum constitu-
tionem congruis vaporibus gracilatur. Si vero va-
poribus ipsis per tortuosos meatus progredi conti-
gerit, crispiores tortuosioresque pili constituuntur.
At si vapores, a quibus pilorum ortus in rectum
progredientur, porrectos distentosque ipsos fieri
accidet. Qui enim a fumosa emissionem quæ a sto-
macho ad caput fertur pili oriuntur, si ea alba
magisque pituitosa fuerit, ocius albescunt; a bi-
losiore vero, magisque sicca, tardius. Siquidem
canescere, ridereque, hominis tantum peculiare
habetur; sed canities ipsa non omni tempore,
sed cum senio tantummodo provenit. Hæc namque
a Græcis πολιὰ nuncupatur, sive quod λευκὸν, πο-
λιὸν dicunt, quod candidum diceres, sive quasi παλαιά, quod vetustam explicares, quia vetusta cum
senescimus fit.

Quoniam vero corpus nostrum temporum mu-

tatione rigescit calescitque, natura uobis crassam cutem ut bobus. seu aliis hujusmodi animalibus quæ simili prædita sunt cute, haudquaquam superinduxit; sed neque amplis pilis densisque, ut pecudes caprarumque genus, conuestivit: neque ut serpentes, piscesque, reddidit corticatos: nec testam, ut testudinibus, ac cochlearum generi, cunctisque quæ testacea sunt, largitus est. Sed neque pennarum velamen, ut avibus adhibuit. Necessarius igitur nobis vestimentorum usus exstitit, ut eo, quod rationis expertibus animalibus natura impartita est expleremus. Ad hæc item, ædibus nobis opus erat, quibus imbrium hiemisque tempestatem **17** caloresque declinarem. Præterea, quia id quod in esum potumque adhibemus, consilii assidue contingit, alio indigemus; tum ob qualitatum intemperiem, ac ne corporis copula solvatur, nobis medicorum curatione opus est.

Neque enim res ipsas ad hominis tantummodo alimentum creatas esse, sed multo magis medelæ ipsius gratia censendum est: nihil enim eorum quæ terra continentur existit, quod medicinæ arti non conferat, homini que opituletur: sive ferarum genus, serpentumve, aut volucrum, sive stirpes, herbas, lapides, vel omnium rerum quæ in terra, mari, ac universo orbe visuntur species complectaris. Homini igitur ob assiduas evacuationes, quodque illa quæ accipit absumuntur, utque animal a sui constitutione non desinat, alimento jugi esus, potusque opus exstitit. Siquidem, solido alimento, primo præcedentique ordine, humido vero secundo ipsum subsequente utimur, quo siccum humido pro vehiculo sit, ut ipsum ceu manu ad exteriora deducat, quemadmodum Hippocrates humidum siccum alimento vehiculum esse asseverat. Præterea, et vestium usu indigemus, cum nullum nobis validum tegumentum natura impartita sit; domibus vero, quo ab ambientis nos aeris intemperie, ferarumque incursu tutos efficerent. Medicinæ autem curatione, tum qualitatum mutationis causa, tum etiam ob sensum quo corpus nostrum præditum est, egemus; qui nisi nobis inesset, nec dolor inesset; nam nullum dolorem sentientibus, nulla medicæ artis cura opus fuerat. Sed in ipsa mali

ignoratione, nihil ægritudini ipsi opis inferentes, in perniciem verteremur. At artium scientiarumque causa, atque ob earumdem usum, mutua nobis consuetudine opus est. Et quia alteri alterius opera indigemus, quamplurimos in unum convenire oportuit, quo in communi omnibus vitæ necessariis consuleremus: quem conventum cohabitationemque civitatem appellari placuit, ut propius, non autem semoti invicem utilitatibus consuleremus. Homo enim natura sociabile poli-

τῶν ὠρῶν μεταβολαῖς, καὶ θερμαίνεται· οὐ περιέθηκα δὲ ἡμῖν ὁ θεὸς ἐκ φύσεως δέρμα παχὺ ὡς τοῖς βουσίην, ἢ τοῖς ἄλλοις ζώοις τοῖς παχυδέρμοις ¹⁵· οὔτε τρίχας μεγάλας καὶ πυκνάς ὡς τοῖς προβάτοις, ἢ ταῖς αἰξίν· οὔτε φολίδας, ὡς τοῖς ὄφρασι, καὶ τοῖς ἰχθύσι· οὔτε ὄστρακα, ὡς ταῖς χελώναις, καὶ τοῖς ¹⁶ κοχλίαις, καὶ τοῖς ὄστρακοδέρμοις πᾶσιν· οὔτε πτέρυγας; ¹⁷· ὡς τοῖς ὀρνέοις. Ἀναγκαίως ¹⁸ ἐσθῆτος ἐδετήθημεν ἀναπληρώσεως ¹⁹ ἡμῖν ²⁰ ὅπερ ἡ φύσις τοῖς ἀλόγοις ἐδώρησατο ²¹. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ οἰκήσεως διὰ τοὺς ὁμβροὺς καὶ χειμῶνας καὶ καύματα, διὰ τοῦτο ὡς ἐξαπορούμενοι ἐξ ὁμβρῶν καὶ χειμῶνος καὶ καύματος ²² ἐσθῆτος ἐδετήθημεν καὶ οἰκήσεως ²³· διὰ δὲ τὸ διαφορεῖσθαι τὴν ἐπιεισερχομένην τροφήν, ἄλλης τροφῆς καὶ ποτοῦ· διὰ δὲ τὰς **B** δυσκρασίας τῶν ποιότητων, καὶ τὴν λύσιν ²⁴ τῆς συνεχείας τοῦ σώματος, ἰατρῶν θεραπείας ἐν χρεῖξ κατέστημεν.

Οὐ ²⁵ γὰρ δὴ μόνον εἰς τροφήν ἀνθρώπου ²⁶ τὰ ὄντα ἐγένετο, ἀλλὰ πολλῶν ²⁷ μᾶλλον εἰς θεραπείαν αὐτοῦ ²⁸. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶ τῶν ἐπὶ γῆς, ὃ μὴ συνεργεῖ ²⁹ ἐν τῇ ἰατρικῇ τέχνῃ καὶ βοηθεῖ τῷ ἀνθρώπῳ· κἂν θηρία εἴπης, κἂν ἐρπετὰ, κἂν πετεινὰ, κἂν φυτὰ, κἂν βοτάνας, κἂν λίθους, κἂν ὅ τι οὖν τῶν ὄντων, ἐν γῆ τε καὶ θαλάσῃ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει. Χρεῖα τοίνυν ἀνθρώπῳ αἰετρώφης μὲν καὶ ποτοῦ διὰ τὰς κενώσεις καὶ διαφορήσεις, καὶ τὸ ³⁰ συνεστάναι τὸ ζῶον· καὶ γὰρ τὴν στερεάν τροφήν κατὰ ³¹ προηγούμενον προσφερόμεθα ³² λόγον· τὴν δὲ ὑγρὰν κατὰ δεύτερον· ὥστε ὄχημα γενέσθαι τῇ ξηρᾷ ³³, καὶ **C** χειραγωγῆσαι αὐτὴν πρὸς τὴν ἀνάδοσιν, ὡς φησὶν Ἰπποκράτης [*De alimento*]· « Ὑγρασίη ³⁴ τροφῆς ὄχημα. » Ἐσθῆτος δὲ πάλιν δεόμεθα, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἐκ φύσεως περιβολὴν ἰσχυρὰν· οἴκου δὲ, διὰ τὰς δυσκρασίας τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος καὶ τὰ θηρία· θεραπείας δὲ, διὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ποιότητων ³⁵ καὶ τὴν αἰσθησὶν τὴν ἐνδοθεῖσαν ἡμῶν ³⁶ τῷ σώματι· εἰ γὰρ μὴ προσῆν ἡμῖν ἡ αἰσθησις, οὐκ ἂν ἠλγοῦμεν ³⁷· οὐδ' ἂν θεραπεία; ἐδετήθημεν, μὴ ἀλγοῦντες. Καὶ διεφθάρημεν ἂν, ἐν ἀγνωσίᾳ τοῦ κακοῦ τὸ πάθος οὐκ ἴωμενοι ³⁸.

Διὰ δὲ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ τὰς ἀπὸ τούτων χρεῖας ἀλλήλων δεόμεθα· διὰ δὲ τὸ δεῖσθαι ἀλλήλων εἰς ταυτὸ ³⁹ πολλοὶ συναελθόντες, κοινωνοῦμεν ἀλλήλοις ⁴⁰ κατὰ τὰς τοῦ βίου χρεῖας· ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ⁴¹ ἤντινα ⁴² σύνοδον καὶ συνοικίαν ⁴³ πόλιν ὠνόμασαν ⁴⁴· ἵνα ἐγγύθεν, καὶ μὴ πόρρωθεν τὰς ⁴⁵ παρ' ἀλλήλων ὠφελείας καρπώμεθα ⁴⁶. Φύσει γὰρ συναγελαστικὸν καὶ πολιτικὸν ζῶον ⁴⁷ γέγονεν

¹⁵ παχυδέρμα C. ¹⁶ ταῖς B. ¹⁷ πτερὰ C P. ¹⁸ καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκ. B. ¹⁹ ἐν ἡμῖν τοῦτο B C P. ²⁰ ἐδώρ. τ. ἀλ. B. ²¹ καυμάτων B. ²² διὰ τοῦτο — οἰκήσεως om. P. ²³ τῇ λύσει B. ²⁴ οὐ δὲ γὰρ B. ²⁵ τῶν ἀνθρώπων C P. ²⁶ πολλὰ C. ²⁷ αὐτῶν C P. ²⁸ ἐνεργεῖ C. ²⁹ τοῦ B. διὰ τὸ C P. ³⁰ τὸν ante προηγ. et ante δεύτ. add. P. ³¹ προσφερόμεθα C. ³² τῆς ξηρᾶς C P. ³³ ὑγρασία B, ὑγράσιν C. ³⁴ παντήτων C. ³⁵ δοθεῖσαν ἡμῖν. C P. ³⁶ ἠλγωμεν C. ³⁷ ὠκειούμενοι B, οἰκειούμενοι C P. ³⁸ τὸ αὐτὸ B. ³⁹ ἀλλήλων C. ⁴⁰ συναλλάγμασιν A, συναλλάγμασιν B C. ⁴¹ ἤντινα C P. ⁴² συνοικίαν C P. ⁴³ ὠνομάσαμεν C, ὀνομάζομεν P. ⁴⁴ τῆς C P. ⁴⁵ τυγχάνομεν text.; καρπώμεθα P, ογα. ⁴⁶ ζῶον om. B.

ὁ ἄνθρωπος· εἰς γὰρ οὐδεὶς ⁴⁴ αὐτάρκης ἑαυτῷ πρὸς ἅπαντα ⁴⁷. Ἄηλον οὖν ὡς αἱ πόλεις· διὰ τὰ συναλλάγματα καὶ τὰ μαθήματα συνέστησαν· ὀρίζονται γὰρ πόλιν ⁴⁸, οὐ μόνον σύστημα ἰδρυμένον κατὰ ⁴⁹ νόμον διοικούμενον ⁵⁰, ἀλλὰ καὶ σύνοδον, καὶ συνουκίαν πολλῶν εἰς ὠφέλειαν.

Δύο δὲ τῶν πρεσβείων τούτων ὁ ἄνθρωπος ἐξαιρέτων ⁵¹ ἔτυχεν ὑπὲρ πάντα τὰ θνητά λογικά τε καὶ ἄλογα ζῶα· καὶ γὰρ οὗτος μόνος συγγνώμης ⁵² τυγχάνει μετανοῶν, καὶ ⁵³ τὸ σῶμα τούτου θνητὸν ὄν ⁵⁴ ἀπαθανατίζεται· καὶ τοῦ μὲν σωματικοῦ διὰ τὴν ψυχὴν, τοῦ δὲ ψυχικοῦ, διὰ τὸ σῶμα τυγχάνει. Μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῶν λογικῶν ἐξαιρέτων ἰδίου ἔσχηκεν, τὸ συγγνώμης ἐν τῷ μετανοεῖν ἀξιουῖσθαι· ⁵⁵. Ἐπειδὴ ⁵⁶ γὰρ τὰ ἄλογα πάθη, ἐκ τῆς πρὸς τὴν ἀλογον ⁵⁷ φύσιν συμπαιθείας τε καὶ ⁵⁸ συγγενείας τὰς ἀφοριμὰς ἔχει (ἢ γὰρ τῶν παθημάτων συγγένεια κατὰ τὴν ἴσον ἤμιν τε καὶ τοῖς ἀλόγοις ἐμφέρεται ⁵⁹), διπλὴν φέρει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὰ ἐναντία ⁶⁰ τὴν τιμιότητα ⁶¹· τῷ ⁶² μὲν θεοειδεῖ τοῦ νοῦ πρὸς τὸ θεῖον κάλλος μεταμορφούμενος ⁶³· ταῖς δὲ κατὰ τὸ πάθος γινομέναις ὀρμαῖς πρὸς τὸ κτηνώδες φέρων τὴν οὐκείτητα. Πολλάκις δὲ καὶ ὄλος ⁶⁴ ἀποκτηνοῦται διὰ τῆς πρὸς τὰ ἄλογα βροτῆς τε καὶ διαθέσεως· συγκαλύπτων τὸ κρεῖττον τῷ χειρόνι. Τούτου γοῦν χάριν ἐχαρίσατο τὸ ἐξαιρέτων αὐτῷ ὁ Θεὸς προτέρημα ⁶⁵, τὸ διὰ τῆς μετανοίας ἀπολύεσθαι τῶν προσημαρτημένων αὐτῷ τὰς αἰτίας ἀποδουρόμενος ⁶⁶. Καὶ γὰρ μόνῳ ἀνθρώπῳ τούτῳ ⁶⁷ δεδώρηται, καὶ παντὶ, καὶ αἰεὶ, παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐγκοσμίου ζωῆς· μετὰ δὲ θάνατον ⁶⁸ οὐκ ἔτι. Καὶ ὡσπερ ἰδιὸν ἔστι τοῦ εἶδους ⁶⁹ αὐτοῦ τὸ γελαστικὸν ⁷⁰, ἐπειδὴ καὶ μόνῳ τούτῳ πρόσεσι, καὶ παντὶ, καὶ αἰεὶ· εἰ καὶ μὴ αἰεὶ κέχρηται αὐτῷ· οὕτως ἴδιον αὐτῷ καὶ ἐξαιρέτων, καὶ μόνῳ ⁷¹ τῶν ἄλλων ζῶων, τὸ μετὰ θάνατον ἀνίστασθαι, καὶ εἰς ἀθανασίαν χωρεῖν· τυγχάνει δὲ τούτου διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀθανασίαν ὡσπερ τοῦ θανάτου ⁷², διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀσθενεῖαν τε καὶ πολυπάθειαν.

ἴδιον αὐτοῦ ⁷³ καὶ τὰ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν μαθήματα· καὶ αἱ κατὰ τὰς τέχνας πάσας ἐνεργεῖαι ⁷⁴ τε καὶ ἐφευρέσεις πάσας· τρεῖς δὲ περὶ τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν ⁷⁵ ἐνεργοῦσι δυνάμεις αἰψυχικαί, φυσικαί καὶ ζωτικαί· τούτέστιν ἡγεμονικαί, αἰσθητικαί καὶ κινήτικαί. Ψυχικαί ⁷⁶ μὲν καὶ ἡγεμονικαί, φαντασία, λογισμὸς, μνήμη, δόξα, διάνοια ⁷⁷· αἱ τε κατὰ μέρος αἰσθήσεις, καὶ αἱ κατὰ προαίρεσιν κινήσεις· ζωτικαὶ δὲ, ὅσον ἀναπνευστικὴ καὶ σφυγμικὴ. Φυσικαὶ ⁷⁸ δὲ, ὅσον γεννητικὴ, θρεπτικὴ, αὐξητικὴ· καὶ αἱ τούτων ὑπηρετίδες, ἐλεγ-

⁴⁴ οὐδαμῶς P. ⁴⁷ ἅπαντας C. ⁴⁸ πολλοὶ A, πόλεις B, πόλιν C. ⁴⁹ καὶ κατὰ CP. ⁵⁰ διοικούμενοι B. ⁵¹ ἐξαιρέτων; B P. ⁵² συγγ. μόνον B. ⁵³ καὶ μετανοίας B. ⁵⁴ ὄν om. E. ⁵⁵ verba a μόνος usque ad ἀξιουῖσθαι om. A. ⁵⁶ ἐπει C. ⁵⁷ τὰ ἄλογα C P, quī ζωα pro φύσιν habet P, text. ⁵⁸ συμπαιθ. τε καὶ om. B C P. ⁵⁹ ἐπιφαίνεται C P. ⁶⁰ δ. δὲ φέρει π. τὰ ἐν. ὁ ἄνθρ. B. ⁶¹ ὁμοιότητα A C P. ⁶² τῷ A B. ⁶³ μεταμορφούμενον C. ⁶⁴ ἐνίστα δὲ καὶ ἄλλως C P. ⁶⁵ αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸ ἐξ. πρ. τούτου B P. ⁶⁶ ἀποδουρόμενος om. A P. ⁶⁷ μόνῳ τούτῳ B. ⁶⁸ τῆς οὐσίας B C P. ⁶⁹ μᾶλλον τὸ εἶναι γελ. B. αὐτῷ μᾶλλον δὲ τοῦ εἶδους τὸ γελαστικὸν P. ⁷⁰ μόνον B. ⁷¹ ὡσπερ ἐκείνου B C P. ⁷² αὐτῷ C. ⁷³ πάσαι ἐνεργεῖαι C. ⁷⁴ περὶ τὸ λογ. τ. ζῶον B C. ⁷⁵ καὶ εἰσι ψυχ. B C P. ⁷⁶ μνήμη, νοῦς, διάνοια δόξα C, διάνοια δόξα B. ⁷⁷ φυσικῆ C.

ticumque animal habetur, nec unus per se ipsum sibi ipsi ad omnia sufficit. Hinc igitur **18** urbes, ob conventus disciplinasque conditas esse certum est; civitatem vero non modo quæ rite condita ad incolendum habitatio est, sed et conventus cohabitationesque multorum utilitatis consulendæ causa esse deservit.

Homo autem super omnia animalia ratione prædita, ipsiusque expertia, duo hæc præclara præcipue sortitus est: alterum quod solus is poenitentiam agendo, venia dignus sit; alterum vero, quod cum corpore mortalis sit, immortalis efficitur; et hoc quod ad corpus attinet, animæ, quod vero ad animam, corporis gratia assequitur. Solus enim homo ex his quæ rationalia sunt ἐξαιρέτων ἴδιον, præcipuum quoddam ejus peculiareque, quod est ut venia a poenitentia dignus efficiatur, acquisivit. Nam irrationalium in nobis affectuum ob cognitionem quæ nobis ad rationis expertem naturam est occasio innascitur: siquidem, affectuum cognatio nos, rationeque vacantes ex pari occupat. Homo duplici similitudine ad sibi contraria præditus est; mente quidem, quæ Dei imaginem repræsentat, ad Dei ipsius pulchritudinem se transmutat: impetu vero, qui ab affectu proficiscitur, peculiare quoddam cum brutis possidet. Sed et totus plerumque qua ad bruta proclivis propensusque est, eorum naturæ efficitur; cum a deteriori illud quod nobilius est occupatur. Hac igitur de causa, poenitentiam insigne munus Deo largiente possidet, uti ipsa media a culpa ob commissa a se crimina immunis fiat. Etenim hoc soli, et omni homini præsentī vita superstite, ac perpetuo, tributum est. Cum vero fato functus fuerit, id minime assequi potest. Et quemadmodum risibile, ejus substantiæ, vel potius speciei proprium habetur (quoniam hoc ipse passim perpetuoque, etsi non semper ipso utatur, præditus est), ita singulari quodam jure ac præcipuo præter aliorum animalium genus a mortuis resurgere, nec non ad immortalitatem tendere

Proprium autem, tum artium, tum scientiarum erudimenta percipere, atque in qualibet arte actionibus inventionibusque **19** uti hominis naturæ habetur. Tres in hoc animali ratione prædito facultates perpetuo agunt: animales videlicet, naturalesque, ac vitales; quæ scilicet principales, sensualesque, ac motivæ nuncupantur. Et animales quidem, quæ et principales sunt, imaginatio, cogitatio, memoria, opinio, consideratio, et qui particulatim sensus voluntariique motus habentur; vitales vero eas in quibus spiritus reciprocatio, et pulsus est, di-

cinus. At naturales, genitalem, vegetalem, auctivam, quæque earum ministerio subjiuntur: quales sunt illa quæ attrahendi, continendi, alterandi, excernendique vim habent. Ad hæc autem aliarum quædam esse, quam discretivam dixeris, quæ dum institutionem alimentumque largitur, ac quæ supervacua sunt expellit.

Scire autem necesse est, has facultates ex tribus partibus originem ducere a capite quidem, qua consideramus, sentimusque, ac reminiscimur, locorumque utimur mutatione; corde vero, qua irascimur, ac sumus calore præditi. Præterea in ipso corde et pulsum continemus, unde et omnibus arteriis subministratur. Sed a jecinore illud unde alimentum sumimus, incrementumque, ac totum corpus nostrum irrigatur, procedit. Harum autem facultatum quælibet mentis causa agit. Quoniam omnis actio potentie perfectio habetur; actiones autem mentis potentie sunt; at mens ipsa principalis animæ pars est, et quidem ejus natura per seipsam comprehendi haudquaquam potest, quæ cum materiæ corporisque expers habeatur, a nullo præscripto corporis loco continetur; nam hæc sola animæ oculus est; sed omnis tamen voluntarius motus, ipsius opus est: siquidem imaginatio ipsa quemlibet voluntarium motum anteit. Imaginatio autem principalis animæ partis impressio est; cujus officio ex opinatione quadam rerum quæ impræmeditata sunt subobscura illuminatio gignitur. Cogitatio, proprius mentis motus habetur, quæ per ipsam agit, resque dijudicat: dijudicationes vero, dispositionesque, ac malorum declinatio, et impetus, rerumque animaversio, et virtutes, ac scientiæ, nec non artium rationes, consilii que capiendi modus, intellectualis officio demandantur. Sed quæ jam observata a nobis, vel animadversa sunt, aut intellecta, sive pacta, vel quæ auditus percepit, memoriæ cura servantur. Opinio vero, cum horum perfectiva sit, ea quæ sensuum officio, imaginatione, et cogitatione deprehenderit quæque actione peregerat, ac percepit auditu, nec non quæ memoria tenuerat repetendo, considerationis dispositione explet.

Consideratio vero mens est, quæ recta cum ratione, sapientem vitam præleget. Mens autem natura intellectualis est, quæ omnia quæ in rerum natura sunt, tum artes ipsas, tum scientias intelligit, ac perficit: siquidem mens a Græcis νοῦς παρὰ τὸ νέεσθαι, quod *meare* dixeris, quæ perpetuo videlicet meat atque movetur, et quæ omne: quæ a nobis res fiunt præcedit, nuncupatur. Quid nam mente ipsa, ut Homerus asseverat, oculis habetur, qui sic ait, ὡς δ' ὅταν ἀΐξη νοῦς ἀνέρος? Quod est,

Α κτικὴ καὶ ἐλκτικὴ ⁷⁹, ἀλλοιωτικὴ ⁷⁹ καὶ ἀποκριτικὴ. Ἐστὶ ⁸⁰ δὲ σὺν ταύταις καὶ τὶς ἑτέρα διακριτικὴ λεγομένη, ἥτις κατὰ πᾶν μόριον ἐνεργοῦσα, συνιστᾷ ταῦτα καὶ τρέφει, καὶ τὸ περιττὸν ἀπωθεῖται. sui officio per omnes partes fungitur, ipsis con-

Χρὴ δὲ γινώσκειν ταύτας τὰς δυνάμεις ἐκ τριῶν ὀρμᾶσθαι μορίων· ἐκ κεφαλῆς μὲν, ἣ λογισμὸς καὶ αἰσθανόμεθα καὶ μεμνήμεθα· καὶ τόπον ἐκ τοῦ μετερχόμεθα· ἐκ καρδίας δὲ, ἣ θυμούμεθα, καὶ διάθερμοι τυγχάνομεν ὄντες. Ἐστὶ δὲ σφυγμὸν ⁸¹ ἔχομεν αὐτῇ ⁸² τῇ καρδίᾳ· καὶ ἐξ αὐτῆς ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀρτηρίαις. Ἐξ ἥπατος δὲ, ὧ ⁸³ τραφόμεθα καὶ αὐξανόμεθα, καὶ τὸ πᾶν ἡμῶν ἐπαρδεύεται ⁸⁴ σῶμα. Ἐκάστη δὲ αὐτῶν τῶν δυνάμεων διὰ τοῦ νοῦς ἐνεργεῖται· ὅτι πᾶσα ἐνέργεια διανοίας ⁸⁵ ἐστὶν ἀποτελεσμα. Αἱ δὲ ἐνέργειαι δυνάμεις εἰσὶ τοῦ νοῦς· ὁ δὲ νοῦς ἡγεμονικὸν ἐστὶ τῆς ψυχῆς· εἰ γὰρ καὶ ἀθεώρητος ἐστὶν ἡ τοῦ νοῦ ⁸⁶ φύσις καθ' ἑαυτὴν, καὶ οὐδεὶς αὐτὴν τόπος ἐμπεριέχει τῷ σώματι ⁸⁷ διὰ τὸ αὐλον καὶ ἀσώματον ⁸⁸, ἀλλ' ὁμως πᾶσα ⁸⁹ προαιρετικὴ κίνησις τούτου ⁹⁰ ἔργον ἐστὶ. Πάσης δὲ προαιρετικῆς κινήσεως προηγείται φαντασία· φαντασία δὲ ἐστὶ τύπωσις τοῦ ἡγεμονικοῦ, δι' ἧς γίνεται τῶν ἀφανῶν καὶ ἀμελετήτων πραγμάτων ἐξ ἐπινοίας τινός ⁹¹ ἀμυδρὰ ἔλλαμψις ⁹². Διάνοια δὲ ἐστὶ νοῦς οἰκεία κίνησις, ἡ δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦσα, καὶ τὰ πράγματα ⁹³ κρινούσα. Τοῦ διανοητικοῦ ⁹⁴ δὲ εἰσὶν αἷ τε κρίσεις καὶ αἱ συγκαταθέσεις, καὶ ἀποφυγαί ⁹⁵ τῶν κακῶν καὶ ὄρμα, καὶ αἱ νοήσεις τῶν ὄντων καὶ αἱ ἀρεταί, καὶ αἱ ἐπιστήμαι, καὶ τῶν τεχνῶν οἱ λόγοι, καὶ τὸ βουλευτικόν ⁹⁶. Ἡ μνήμη δὲ ἐστὶ φυλακὴ τῶν βηθέντων ⁹⁷, ἡ διανοηθέντων ⁹⁸, ἡ ἐνεργηθέντων, ἡ ἀκουσθέντων· ἡ δόξα δὲ συντελεστικὴ ⁹⁹ τούτων ὑπάρχουσα, διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβανομένη ¹ τὰ φαντασθέντα καὶ διανοηθέντα, καὶ ἐνεργηθέντα, καὶ ἀκουσθέντα ², διὰ τῆς τοῦ λογισμοῦ συγκαταθέσεως ἐκπληροῦ.

Ἐστὶ δὲ λογισμὸς νοῦς μετὰ ὀρθοῦ λόγου προτιμῶν τὸν σοφὸν ³ βίον. Νοῦς δὲ ἐστὶ φύσις ἐπινοητικὴ καὶ ἀποτελεστικὴ πάντων τῶν ὄντων, τεχνῶν ⁴ τε καὶ ἐπιστημῶν. Νοῦς δὲ παρὰ τὸ νέεσθαι· ὁ πάντοτε ⁵ κινούμενος, καὶ ἐπὶ παντός προϊὼν ἐν ἡμῖν πράγματος· τί γὰρ ὀρμητικώτερον τοῦ νοῦ; καθὼς Ὁμηρός φησιν ⁶, Ὡς δ' ὅταν ἀΐξη ⁶ (1) νοῦς ἀνέρος· καὶ ἀλλαχοῦ· Ὡστε ⁷ πτερὸν, ἡ δὲ ⁸ νόημα (2). Ἐκ νοῦς δὲ καὶ ὁ λόγος γεννᾶται· καὶ φωναῖς τυποῦται, καὶ γράμμασιν ὡσπερὶ σωματοῦται ⁹· ὁ γὰρ λόγος

⁷⁹ ἡλατικὴ καθεκτικὴ C, καθεκτικὴ ἐλκτικὴ P. ⁷⁹ verba καὶ αἱ τούτων usque ad ἀλλοιωτικὴ om. B. ⁸⁰ ἐστὶ C P. ⁸¹ ὅτε τὴν σφυγ. P. ⁸² ἐν αὐτῇ B C P. ⁸³ ἐξ ἀπαντος δὲ ὧ A. ⁸⁴ ἐπαρδεύεται P. ⁸⁵ δυνάμεις B P. ⁸⁶ νοῦς C P. ⁸⁷ τοῦ σώματος B P. ⁸⁸ ἧς ὑπάρχει [εἰς ὑπάρχων P] ψυχῆς ὀφθαλμὸς B P. ⁸⁹ πᾶσα om. B. ⁹⁰ τούτῳ B. ⁹¹ τινός om. A. ⁹² ἔλλαμψις A P. ⁹³ πνεύματα C. ⁹⁴ νοητοῦ C, νοῦ P. ⁹⁵ αἱ ἀποφ. B C P. ⁹⁶ τῶν βουλευτικῶν C. ⁹⁷ τηρηθέντων A P. ⁹⁸ ἡ ἐννοηθέντων add. B C P. ⁹⁹ καὶ ἡ συντ. B. ¹ ἀναλαμβάνομένη C. ² καὶ μνημονευθέντα add. B C P. ³ σοφίας B C P, qui in ora λόγων pro βίον exhibet. ⁴ πασῶν τῶν τεχ. C. ⁵ ὅποτε δὲ δηλονότι C P. ⁶ φησιν om. B. ⁷ ἀΐξει A C P. ⁸ καὶ ὡστε et mox ἐννόημα B. ⁹ ἰών C. ⁹ hæc om. A.

(1) H. O., 80.

(2) Od. II., 56.

ὃν ἐκφέρομεν διὰ γλώσσης καὶ χειλέων, γέννημά ἐστι τοῦ νοῦ· γεννᾶται δὲ οὐκ ἔθει, οὐ πάθει¹⁰, οὐ πόνῳ, οὐ διαιρέσει· ἐστι γὰρ¹¹ ἀσώματος, ἀόρατος καὶ¹² ἀκράτητος, ἀκοῆ μόνον¹³ παραδεχόμενος· οὐδεὶς εἶδεν¹⁴ ἔθει λόγον· οὐδεὶς κατέχει χειρὶ· ἀλλ' ἐστὶν ἀσώματος καὶ ἀκράτητος φύσις¹⁵, ὅπῃ μὴ αἰσθήσεως, κρατούμενος τῆς ἀκοῆς· καὶ οὐκ ἐκτείνασα¹⁶ χεῖρας ἢ ἀκοῆ κατέχει αὐτόν· ἀλλ' αὐτὸς ὁ λόγος¹⁷ εἰσελθὼν κρατεῖται, καὶ οὐ μερίζεται, καὶ¹⁸ τοῦ νοῦ γεννήσαντος αὐτὸν οὐκ ἀποσχίζεται¹⁹, ἀλλὰ καὶ πάντας πληροὶ τοὺς ἀκούοντας αὐτοῦ²⁰, καὶ τοῦ γεννήσαντος αὐτὸν οὐκ ἀφίσταται νοῦ· ἀπὸ δὲ τοῦ λόγου καταλαμβάνεται ἡ διάνοια καὶ ἡ βουλή τῆς ψυχῆς. Διό φησιν ὁ μέγας Βασίλειος²¹· «Τοῦ λόγου τὴν χρῆσιν δέδωκεν ἡμῖν ὁ κτίσας ἡμᾶς²² θεός, ἵνα τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν ἀλλήλοις ἀποκαλύπτωμεν· καὶ διὰ τὸ κοινωνικὸν τῆς φύσεως ἕκαστος τῷ πλησίον μεταδίδωμεν²³· ὡς περ ἐκ τινῶν ταμείων τῶν τῆς καρδίας κρυπτῶν προφέροντες²⁴· τὰ βουλεύματα. Εἰ μὲν γὰρ²⁵ γυμνῇ τῇ ψυχῇ διεζῶμεν, εὐθύς ἂν ἀπὸ τῶν νοημάτων ἀλλήλοις συνεγιγνώμεθα.²⁶ Ἐπεὶ δὲ ὑπὸ παραπετάσματι τῆ σαρκὸς ἡμῶν καλυπτομένη²⁷ ἡ ψυχὴ τὰς ἐννοίας ἐργάζεται, ῥημάτων δεῖται καὶ ὀνομάτων πρὸς τὸ δημοσιεύειν τὰ ἐν τῷ βάθει κείμενα²⁸· ἢ πλὴν πρότερον ὁ²⁹ ἀπὸ τῶν γραμμάτων³⁰ τύπος ἐγγίνεται τῇ νοήσει· ἔπειτα μετὰ τὸ φαντασιωθῆναι, ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων τὰς οἰκείας καὶ προσφυσεῖς ἕκαστος σημασία· ἐκλεγόμενος ἐξαγγέλλει³¹. Εἶτα τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων διαδίδους³² τὰ νοηθέντα, οὕτως³³ διὰ τῆς τοῦ ἀέρος τυπώσεως κατὰ τὴν ἐναρθρον τῆς φωνῆς κίνησιν τὸ ἐν τῷ³⁴ κρυπτῷ νόημα³⁵ σαφηνίζει.

in intellectu oritur; dehinc cum mens ipsa imaginatione usa fuerit, ceu delectu quodam a subjectis rebus habitio, peculiare accommodatasque cuiuslibet rei significaciones denuntiat. Postea vero, cum quæ intellectus deprehenderat, vocalium instrumentorum officio tradiderit, hoc pacto. aeris formatione intellectum ipsum qui in arcano constiterat, articulatae vocis motu palam ostendit.

Καὶ τοῦτο ἐν τῇ φύσει τοῦ λογικοῦ ζώου, τὸ³⁶ διὰ λόγου ἐκκαλύπτειν προφορικοῦ τὰ τῆς ψυχῆς ἀπόκρυφα· ἢ γὰρ νοερά τῶν ἀγγέλων οὐσία, ἐξ αὐτῶν τῶν νοημάτων ἀλλήλοις συγγίνονται³⁷. Τὸν λόγον δὲ τὸν ἀνθρώπινόν τινες ἀγγελον ὠρίσαντο νοήματος. Λέγεται δὲ, ὁ μὲν ἐνδιάθετος, ὁ δὲ προφορικός. Καὶ ἐνδιάθετος μὲν ἐστὶν, ὁ ἐν καρδίᾳ λαλούμενος· ὁ δὲ ἐν τῇ προφορᾷ καὶ χρῆσει³⁸, ῥῆμα³⁹ ἀπὸ διανοίας ἐκπεμπόμενον⁴⁰ μετὰ φωνῆς. Φωνὴ δὲ οὐ πᾶς⁴¹ λόγος λέγεται, ἀλλὰ πᾶν ὃ φῶρον δι' ἀκοῆς ἐμποιεῖ. Ἐπὶ μὲν γὰρ⁴² τῆς ἡμετέρας ψυχῆς διτταί εἰσιν αἱ ἐνέργειαι· αἱ μὲν γνωστικαί, οἷον νοῦς, δόξα, φαντασία, αἰσθησις καὶ διάνοια, καθὼς προεπίομεν· αἱ δὲ ζωτικαὶ καὶ ὀρεκτικαί, οἷον, βού-

aique hominis cum mens rapitur, et alibi ̄stra pterd̄n ἢ ἐ νόημα, ut p̄nna seu mens. Aique a mente ipsa et orationis ortus est, quæ et vocibus formatur, et litteris quasi corporea redditur. Nam oratio, quæ linguæ laborumque ministerio procedit, a mente ipsa progeneratur: sed ita ejus generatio fit, ut cerni nequeat: neque passioni, labori vel divisioni obnoxia redditur: ipsa enim corpore vacans, invisibilisque est, et quæ comprehendi nequit, ab audibili tantummodo sensu percipitur; nullus quidem est, qui oculis seu manu orationem deprehenderit; sed natura corporis expers habetur, atque omnino deprehendi nequit. Ab uno tantum audibili sensu continetur. At neque auditus ipsam extensis manibus detinet, sed ipsa tota sua sponte ingreduus detinetur, neque a mente quæ ipsam procreat dividitur, aut scinditur sejungiturve, sed omnes ipsam audientes replet; 21 cum nec a mente ipsa unde originem duxerat procul existat. Cogitatio autem et animæ consilium ab oratione ipsa deprehenduntur. Quamobrem magnus Basilius inquit: Deus qui nos creavit, orationis nobis usum largitus est, ut cordium consilia invicem detegendi facultas sit, ac communicabilis naturæ gratia omnes quæ cuique insunt invicem partiremur, dum ex corde, ceu ex arcano quodam promptuario consilia depromeremus. Si enim nuda tantum anima vitam produceremus, ab ipso intellectu protinus invicem conveniremus. Sed quoniam anima nostra sub carne, ceu velamine quodam detenta, cogitationibus utitur, verbis rerumque nominibus indiget, quo quæ in intimis continentur in publicum ederet; excepto quod prius a rebus ipsis formula quædam

Et hoc in natura animalis ratione præditi, uti animæ arcana pronuntiativæ orationis munere detegantur, peculiare habetur. Nam angelorum intellectuales substantiæ ipsæ intellectu invicem conveniunt; humanam vero orationem intellectus angelum esse nonnulli statuerunt. Sed altera quidem interna, altera vero pronuntiativa oratio dicitur. Et interna quidem est, quæ in corde loquitur: quæ vero ad eloquium usumque venit, fluxus est qui cum voce a cogitatione emittitur. Non autem omnis vox oratio dicitur, sed quæque res quæ strepitum ad auditum defert, vox nuncupatur. Quoniam vero animæ nostræ duplices actiones habentur, alteræ quidem quæ ad cognitionem, ut nuper asseruimus,

¹⁰ οὐ π. om. B, πόθω C. ¹¹ δὲ B, ἀλλὰ ἐστὶν ἀσ. P. ¹² καὶ om. B P. ¹³ μόνῃ B P. ¹⁴ οἶδεν B. ¹⁵ φύσει C P. ¹⁶ ἐκτείνουσα C. ¹⁷ ὄλος C P, interl. ¹⁸ καὶ om. B P. ¹⁹ οὐ χωρίζεται adl. B C P. ²⁰ αὐτόν C. ²¹ εὐαγγελιστῆς C. ²² ἡμᾶς om. A. ²³ ἀποδίδωσιν C, ἀποδίδωμεν P. ²⁴ προσφέροντες C. ²⁵ γὰρ om. B. ²⁶ συνεγιγνώμεθα B. ²⁷ καλ. ἡμῶν B C P. ²⁸ καὶ ταῦτα μὲν ὁ θεὸς ἀνὴρ add. C P. ²⁹ ὁ om. B. ³⁰ πραγμάτων B C P. ³¹ ἐξαγγέλλει B P. ³² παραδίδους B C, P, qui habet τὰ διανοηθέντα. ³³ οὕτω B P. ³⁴ τῷ om. B. ³⁵ τὸ ἐν αὐτῇ [αὐτῷ P.] κρυπτόμενον νόημα C P. ³⁶ τοῦ G. ³⁷ συγγίνονται C P. ³⁸ προφορικός δὲ ὁ ἐν τῇ π. καὶ χρῆσιν [χρήσει P.] C. ³⁹ ῥεῦμα B C P. ⁴⁰ ἐκπεμπόμενος C. ⁴¹ πᾶν C. ⁴² ἐπεὶ γὰρ B P.

pertinent; ut mens, opinio, imaginatio, sensus, A λησις, θυμός, καὶ ἐπιθυμία, περὶ ὧν μετέπειτα ἀνοσημανοῦμεν⁴³. ac cogitatio sunt; alteræ vero vitales, appetibilesque, ut voluntas, iracundia, desiderium, de quibus deinceps referemus.

Mentis quidem universas actiones in cerebri quod in capite **22** est concavis lucis divisas, illis, inquam, quæ in sincipite ac occipite, quæque in medio sunt, nonnulli consistere statuunt: inde videlicet argumentum sumentes, quod hæc, perversione quadam ex morbis nonnullis subsequente destruantur: siquidem, nonnunquam, imaginationis cogitationisque, et memoriæ vis, earumque consideratio, simul in mente captis prævertuntur: aut ipsi harum amputationem patiuntur. Plerumque vero in singulis harum idem evenit. Verumenimvero mens ipsa in hominibus legitimo B naturæ ordine degentibus, opere, vel oratione, quod peculiare prudentiæ munus est, agere solet. Qui vero imbecilles partes sunt, cum compotés naturalis ejus facultatis, aut motus esse nequeunt, in his ab omni actione ipsius immunes efficiuntur. Quemadmodum in illis qui in musica exercentur cernere est; nam hi, instrumentis ex diuturna intermissione artis nequeunt.

Τὰς δὲ ⁴⁴ τοῦ νοῦς ἐνεργείας πάσας τινὲς κατὰ τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίας⁴⁵, ἔχουν τὰς ἐμπροσθίους καὶ ὀπισθίους καὶ μέσας κοιλότη- τας, διαμένειν⁴⁶ εἶπον· διὰ τὸ ἐν νοσήμασι τοῖς⁴⁷ κατὰ παρατροπήν⁴⁸ τινα γενομένοις ταύτας ἀπὸ- λυθῆναι. Ποτὲ μὲν γὰρ ὁμοῦ τὸ φανταστικόν, καὶ τὸ διανοητικόν, καὶ ⁴⁹ μνημονευτικόν, καὶ τὸν λογισμὸν αὐτὸν διαφθεύονται⁵⁰ οἱ φρενητιάσαντες⁵¹, ἢ πα- ρακοπήν πάσχοντες⁵²· ποτὲ δὲ καθ' ἕκαστον⁵³ τού- των. Πλὴν ἀλλ' ὁ μὲν νοῦς ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν δια- κειμένων ἀνθρώπων, τὸ οἰκεῖον τῆς φρονήσεως ἔργον ἢ λόγῳ ἐνήργησεν. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀσθενῶς διακειμένων μορίων⁵⁴ δέξασθαι τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἢ κίνησιν, ἀπρακτος καὶ ἀνενέργητος ἔμεινεν. Ἐπει καὶ μουσικὸς ἔμπειρος δεῖξαι τὴν ἐπιστήμην ἀδυ- ναταί, εἰς τὰ τῷ χρόνῳ διεφθορότα⁵⁵ ἢ παραρτηγ- μένα⁵⁶ ἐκ καταπτώσεως τῆς τεχνικῆς αὐτοῦ πράξεως ἔργα.

labefactatis, scissisque, scientiæ suæ vim ostendere

Hanc autem mentem, non modo animalibus, vita- libus et naturalibus facultatibus præessee comper- tum habemus; sed ipsam etiam per quinque sensus suam vim ostendere certum est. Cum autem seipsam ad singulas sensualium facultatum dividat, harum eujuslibet officio, rerum cognitionem rite B repetit: quæ enim cernuntur, oculis considerat. At quæ dicuntur, auditu animadvertit. Quæ vero esus sunt qualitates, linguæ officio dijudicat. Olfactu autem vaporum discrimina probare solet; et manu pro sui arbitrio ad omnia instrumento cooperante utitur. Nam membrana quæ cerebrum ambit, cum naturæ ordinæ, sensualium instrumentorum ministerio quæ ab ipsa moventur ad visum, olfactum, auditum, et gustum rite aecommodantur, animali spiritu medio, sensibus inservit.

Ὁὐ μόνον δὲ τῆς ψυχικῆς, καὶ ζωτικῆς, καὶ φυσικῆς δυνάμεως⁵⁷ ἐπιστατεῖν αὐτὸν οἶδαμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων ἐνεργεῖσθαι γινώσκουμεν. Ταῖς γὰρ αἰσθητικαῖς δυνάμειν ἑαυτὸν καταμερί- ζων καταλλήλως δι' ἑκάστης, τὴν τῶν ὄντων γνώσιν ἀνολαμβάνει· οὗτος⁵⁸ γὰρ θεωρεῖ διὰ τῶν ὀφθαλ- μῶν τὸ φαινόμενον⁵⁹· καὶ συνίησι διὰ τῆς ἀκοῆς τὸ λεγόμενον· καὶ διὰ τῆς γλώσσης διακρίνει τῶν γευσ- τῶν τὰς ποιότητας· καὶ διὰ τῆς ὀσφρήσεως δοκι- μάζει τὰς διαφορὰς τῶν ἀτμῶν· καὶ τῇ χειρὶ χρῆ- ται⁶⁰ πρὸς τὸ βούλεται· τῇ τοῦ ὄργάνου συνεργεῖ εἰς⁶¹ ταῦτα χρώμενος. Ὁ γὰρ περιεκτικὸς τοῦ ἐγκεφάλου ὄμην δι' αἰσθητικῶν ὄργάνων ἐξ αὐτοῦ⁶² κινουμέ- νων, τῇ ὁράσει, καὶ τῇ⁶³ ὀσφρῆσει, καὶ τῇ⁶⁴ ἀκοῇ, καὶ τῇ γέυσει ἀρμοζόμενος⁶⁵, φυσικῶς διὰ τοῦ ψυ- χικοῦ πνεύματος τῶν αἰσθήσεων⁶⁶ ἀντιλαμβάνεται.

Τὰς δὲ ζωτικὰς δυνάμεις ἐκ καρδίας ὀρμάσθαι⁶⁷ ἐμάθομεν. Καὶ γὰρ τοῦ ἐν ἡμῖν ἐκφύτου θερμοῦ τῇ ἀεικίνητῳ ὀρμῇ⁶⁸, ὃν καὶ ζωτικὸν τόνον⁶⁹ τινὲς ὠνόμασαν, ἢ ψυχὴ ὡς ὄργανον χρωμένη, πᾶσαν ἐκωτῆς ἐνέργειαν ἐπιτελεῖ· τὸ γὰρ ἐκείθεν πηγάζον ζωτικὸν πνεῦμα χορηγούμενον ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον, καὶ δι' αὐτοῦ ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια, καὶ ἐπὶ τὰ παντα- χοῦ τοῦ σώματος διήκοντα⁷⁰ νεῦρα δεχόμενοι⁷¹, ζῶντες καὶ ἐνεργούντες δεικνύμεθα⁷². Ἐκ καρδίας γὰρ καὶ ἡ σφυγμικὴ ὀρμάται κίνησις· οὐδὲν γὰρ

⁴³ ἐξῆς εἰπόμεν C P, textus. ⁴⁴ δὲ om. B. Τινὲς δὲ τὰς τοῦ — πάσας ἔφησαν γίνεσθαι κατὰ P. ⁴⁵ κοιλίας B. ⁴⁶ διανέμουσι B μοχ εἶπον om. B, διαμ. εἶπον om. P. ⁴⁷ νοσήμασι τισὶ C P. ⁴⁸ κατὰ τροπήν B, περιτροπήν C. ⁴⁹ τὸ ante μνημ. om. A B C. ⁵⁰ παραφθείρουσιν B, παραφθεύονται C P. ⁵¹ φρενητιάσαντες A P. ⁵² πάσχουσι B P. ⁵³ καθ' ἕκ. B. ⁵⁴ αὐτοῦ μορ. C P. ⁵⁵ διαφθα- ρέντα C P. ⁵⁶ ἢ παρ. om. B C, P om. in textu. ⁵⁷ ψυχικαῖς x. ζωτικαῖς x. φυσικαῖς δυνάμειν A, μοχ om. quæ seq. usque ad αὐτ. καταμερ. A P, om. in textu; in ora: αὐτοῖς κατ. ψυχικὰς x. ζωτικὰς x. φυσικὰς δυνάμεις B. ⁵⁸ οὕτω C P. ⁵⁹ γινόμενον C. ⁶⁰ χράται C P. ⁶¹ πρὸς C, εἰς πρὸς sic P. ⁶² αὐτοῦ B. ⁶³ τῇ om. B. ⁶⁴ τῇ om. B, καὶ τῇ ἀφῆ ἔφαρ. C P. ⁶⁵ καὶ γεῦσιν ἐφρμοζόμενος B. ⁶⁶ τὰς αἰσθήσεις H, ἑκάστοι τῶν αἰσθητῶν C P. ⁶⁷ ὀρμάσθαι om. C. ⁶⁸ τὴν ἀεικίνητον ὀρμὴν B C P. ⁶⁹ τὸν A. ⁷⁰ διήκον A. ⁷¹ δεχ. om. B C P. ⁷² δεικνύμεθα om. P, ζῶντες x. ἐνεργούντας ἀποδείκνυσι τοὺς ἀνθρώπους B P.

ἄλλο ⁷⁰ ἐστὶ σφυγμὸς, ἢ κίνησις καρδίας ⁷¹ καὶ ἀρ- A
τηρίων ὑπὸ ζωτικῆς δυνάμεως φυσικῶς γινομένη,
κατὰ διαστολὴν καὶ συστολὴν τοῦ πνεύμονος ⁷², πρὸς
ἐκφόρησιν τῶν λιγνυωδῶν περιττωμάτων, καὶ ἀν-
εισαγωγὴν τοῦ καθαροῦ ἀέρος, πρὸς τὸ ριπίζεσθαι
καὶ ἀναζωπυρεῖν τὸν ζωτικὸν τόνον, ὃ ἐστὶ τὸ ἔμφυ-
τον θερμὸν τὸ ⁷³ ἐν τῇ καρδίᾳ.

Ἐξ ἥπατος δὲ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις ὀρμῶνται· καὶ
γὰρ διὰ τῆς ἐργασίας ⁷⁴ αὐτοῦ τρέφεται ἡμῶν
ἅπαν ⁷⁵ τὸ σῶμα, καὶ ἀξάνομεθα· καὶ πάλιν ⁷⁶
τροφῆς ὀρεγόμεθα· πέψει, καὶ ἀναδόσει, καὶ ἐξαι-
ματώσει, καὶ προσθήσει, καὶ διακρίσει, καὶ ἀποκρί-
σει. Αἱ γὰρ τρεῖς αὗται δυνάμεις· ἢ ἐκ καρδίας· ἢ
ἐξ ἥπατος· καὶ ἢ ἐξ ἐγκεφάλου, πᾶσαν ἡμῶν διοι-
κοῦσι ζωὴν· διὸ καὶ τῆς ψυχῆς μέρη τινὲς ταῦτα
ὠρίσαντο εἶναι ⁷⁷· τὸ γὰρ εἰς τριμερὲς τῆς ψυχῆς ἐν
ἀπαθείας ⁷⁸ βυθῷ τῶν σοφῶν τις εἰς καταποντίζε-
σθαι εὐχεται. Καὶ θαυμαστὸν πῶς τριμερὲς ἡ
ἀσώματος. Πλὴν ἐνέργειαί τινὲς εἰσιν, εἰσὶν ⁷⁹
δυνάμεις, τὸ θυμικόν, τὸ ἐπιθυμητικόν, καὶ τὸ λο-
γιστικόν. Ὀρμῶνται δὲ, τὸ θυμικὸν μὲν ἐκ καρδίας,
τὸ δὲ ἐπιθυμητικὸν ἐξ ἥπατος· ἐξ ἐγκεφάλου δὲ τὸ
λογιστικόν. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ θυμικοῦ ὁ θυμὸς γεννᾶ-
ται· ἐστὶ δὲ θυμὸς ζέσις τοῦ περικαρδίου ⁸⁰ αἵμα-
τος πρὸς ὄρεξιν ἀντιλυπῆσεως τῶν παροξυνάντων
κινούμενος. Παράγεται ⁸¹ δὲ παρὰ τὸ θῦμα τὸ ὄρμῳ·
ἢ παρὰ τὸ θύειν αἷμα ⁸²· θύαιμός τις ὢν· ἢ ὁ
θύειν, ἤγουν ὄρμῳ αἷμα κινούμενος, καὶ ⁸³ ὄρμῳ με-
νος ὑπὸ αἵματος. Ἐκ δὲ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ ἢ
ἐπιθυμία κινεῖται· ἐστὶ δὲ ἢ ἐπιθυμία παντὸς
ἐμφύχου ὄρμη πρώτη ⁸⁴ πρὸς τι τῶν φιλουμένων· ἐκ
τοῦ λογιστικοῦ δὲ ὁ λογισμὸς ἐφορμᾶται· λογισμὸς
δὲ ἐστὶ τὸ πρῶτον ἐν νοῦ ἀνελεθὸν ⁸⁵ νόημα· ἢ ἀόρα-
τος κίνησις καὶ παραχῆ πραγμάτων· ἢ αἰσθητῶν
πραγμάτων συνισταμένη κατὰ διάνοιαν ⁸⁶ εἰκῶν·
μεθ' ἧς ὁ νοῦς κινούμενος λέγει τι ἢ πράττει φανε-
ρῶς ἢ κρυπτῶς πρὸς τὰ μορφούμενα ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ
τοῦ μὲν θυμικοῦ εἰσιν ἀρεταί, ὑπομονή, καὶ ⁸⁷
ἐγκράτεια καὶ ἀνδρεία· κακίαι ⁸⁸ δὲ, ὄργη καὶ μα-
νία, καὶ δειλία ⁸⁹, καὶ ἀνανδρία. Τοῦ ⁹⁰ ἐπιθυμητι-
κοῦ ἀρεταί μὲν, σωφροσύνη, καὶ ὁρμῆς τῶν ἀθα-
νάτων ἀγαθῶν, καὶ ἀγάπη Θεοῦ, καὶ τῶν ⁹¹ πλη-
στον. Κακίαι δὲ, ἀσέλγεια, καὶ ἀκολασία, καὶ τῶν
γῆινων ⁹² ἀγαθῶν ἐπιθυμία. Τοῦ λογιστικοῦ δὲ ἀρε-
ταί μὲν, σύνεσις, καὶ ⁹³ εὐσέβεια, καὶ φόβος Θεοῦ· D
κακίαι δὲ, πανουργία καὶ δολιότης, καὶ ἀφοβία Θεοῦ.
immortaliumque honorum desiderium, nec non Dei ac
proximi dilectionem dicimus. Vitia vero ejus, pe-
tulantia, intemperantia, terrestriumque desideria voluptatum habentur. At virtutes rationalis partis,
prudentia, pietas, ac Dei timor; vitia, calliditas, dolus, nullus erga Deum timor.

Ὅπηνίκα γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατεσκεύαζε,
τὰ πάθη αὐτῷ καὶ τὰ ἥθη περιεφύτευσεν· μᾶλλον δὲ
δεκτικὸν αὐτῶν τῶν ⁹⁴ ἀμφοτέρων ἐποίησεν, καὶ διὰ
τῶν αἰσθητηρίων ἐνεθρόνισε ⁹⁵ τὸν ἡγεμόνα νοῦν·

⁷⁰ ἄλλο om. A B C. ⁷¹ ἐκ καρδ. C. ⁷² πνεύμονος A. ⁷³ τὸ om. C. ⁷⁴ θερμασίας C P textus. ⁷⁵ ἅπαν
om. C. ⁷⁶ πάλιν om. C. ⁷⁷ εἶναι om. B. ⁷⁸ τὸ γὰρ τριμ. τ. ψυχ. ἐν ἀπ. om. B. ⁷⁹ ἦτοι C, τινὲς ἦτοι
οὖν δυνάμεις τῆς ψυχῆς εἰσι P. ⁸⁰ περὶ καρδίαν C P. ⁸¹ παραγίνεται C. ⁸² ἢ ὁ θύειν αἷμα A, ἢ παρὰ
τὸ θ. αἷμα om. B, ὁ θύειν αἷμα κινούμενος C. ⁸³ καὶ om. B. ⁸⁴ πρώτη ὄρμη B. ⁸⁵ ἀνελεθὸν C.
⁸⁶ καταδιάνοια C. ⁸⁷ καὶ om. B. ⁸⁸ κακία C. ⁸⁹ δειλία καὶ μανία A. ⁹⁰ τοῦ δὲ B. ⁹¹ τοῦ C P. ⁹² ἢ τῶν
γ. ἡδονῶν B, P qui legit ἐπιθυμία. ⁹³ καὶ om. B P. ⁹⁴ τὸν A, αὐτῶν τε καὶ τῶν ἐναντίων ἐπ. C P.
⁹⁵ ἐνεθρόνησε C.

A arteriarumque motio est), qui a vitali facultate,
pulmone dilatationem contractionemque sentiente,
naturæ ordine movetur, hoc fit, quo fumosa excre-
menta ad exteriora deferantur, ac sincerus aer
vicissim admittatur, utque vitalis tenor, insitus vi-
delicet cordis calor, incitaretur inflammareturque.

A jecinore autem naturales facultates moventur;
nam totum corpus nostrum ipsius officio alimentum
sumit; ab illo incrementum suscipimus, ac denuo
nobis alimenti appetitus innascitur: is vero ob con-
coctionem, partitionemque, ac sanguinis procrea-
tionem, atque additamentum, et segregationem, nec
non excretionem provenit. Tres namque hæc facultates,
quæ a corde, jecinore, ac cerebro oriuntur,
totius vitæ nostræ regimen obtinent: quamobrem
istas animæ partes esse nonnulli statuerunt: nam
quidam ex his qui sapientiam profitentur, triplicem
animæ portionem sub imo impassibilitatis barathro
immersam jaclat. Atqui, ejus quæ corpore vacat
ut triplicem portionem dicens mirabile habetur.
Verumenimvero, irascendi, appetendi, rationalis-
que vis, actus quidam animæ potius, facultates
videlicet sunt. Siquidem irascendi vis, a corde,
appetendi, a jecinore, rationalis, a cerebro pro-
ficiscuntur: et ab ea quidem quæ irascendi est,
ira gignitur. Ira vero, quæ Græce θυμὸς nuncu-
patur, sanguinis qui circa cor existit fervor est;
qui uti tristitiæ vicissitudinem reddat, unde scilicet
irritamenta sumpserat, appetitu movetur, a Græco
θύειν, quod impetu ferri diceres, quasi impetus
quidam sit: vel quod præ sui motu a sanguine
impellatur. Ab appetendi vero vi appetitus mo-
vetur; siquidem appetitus cujuslibet rei anima
præditæ in rem aliquam quam affectione prose-
quitur primus impetus est. A vi autem rationali
consideratio proficiscitur; consideratio namque est
prima illa quæ in mentem ingreditur cogitatio, sive
motus rerum perturbatioque, quæ cerni nequit;
sive imago rerum, quæ ad sensum cogitatione me-
dia cadunt **24** constituta; cum qua mens ipsa
mota, ad ea quæ secum formaverat clam aliquid
loquitur, aut peragit. Et virtutes quidem ejus quæ
irascendi vis est, tolerantia, continentia, ac forti-
tudo habentur. Vitia vero, iracundia, infamia, pavor,
ignavia: appetibilis autem virtutes, castitatem,

Enimvero, cum Deus hominem formavit, mores
ipsi, affectionesque adhibuit, vel ad hæc utraque po-
tius percipienda reddidit idoneum, et propter senso-
ria ipsa, mentem ceu reginam in throno constituit;

atque huic liberæ voluntatis legem largitus est; cuius imperio, si potioribus adhaerit, in regno iustitiæ, temperantiæ, fortitudinis, et prudentiæ, seu Deus qui omnium rerum semina largitus est, beatitudine fruatur: et hoc maxime sapientiæ argumentum est; nam, per virtutem, et liberæ voluntatis arbitrium, et Dei sapientia in nobis elucescit. Sapientiæ autem quatuor species sunt, quas virtutes generales nonnulli appellarunt. Quæ iustitiæ, temperantiæ, fortitudinis, ac prudentiæ nomine censentur. Harum autem prudentia præstantior habetur, cuius gratia consideratio affectionibus dominatur. Sapientia igitur, divinarum humanarumque rerum cognitio est. At temperantiam ipsam, passionum, et cupiditatum continentiam dixeris. Vel hoc pacto, temperantia, appetibilis partis virtus est, qua, considerationis appetitu, impetu quodam ad turpes voluptates tendentem continemus.

Alteri appetitus animæ, alteri vero corporis habentur, quorum utrisque consideratio dominari videtur: siquidem consideratio virtutibus prodece, affectionibus pro imperatore habetur; non quod ipsas penitus tollendi vim habeat, sed ne ipsis penitus subjiciamur, efficit, quasi diceret: Nemo est, qui appetitus nostros abscindere valeat, sed consideratio ipsa ne servituti ipsorum dedamur, **25** facultatem nobis largiri potest. Item: Quisnam ille est qui irascendi vim abscindere ab anima possit? sed ne ab ipsa servitio premamur, consideratio ipsa affectiones in nobis radicatus evellendi facultatem obtinet; sed cum ipsis seu in certamine congregitur. Geminae vero affectionum naturæ, voluptas videlicet, et dolentia, maxime comprehensivæ sunt; nam harum quælibet, tum in corpore, tum in anima esse suapte natura idonea est: aliæ vero plures affectiones utramque sectantur. Appetitus igitur voluptatem ipsam a qua movetur anteit; et ab ipsa voluptate gaudii vel tristitiæ constitutio fit. Si enim voluptatis eventus probi fuerint, gaudium; si vero turpes, tristitia subsequitur: siquidem, ante dolentiam timor, post dolentiam tristitia subsequi solet. Ira autem communis affectio voluptatis et dolentiae est. Quod autem voluptatis finis utrumque, gaudium videlicet tristitiamque constituat, nulli non

Atqui, ex voluptatibus ipsis, aliæ animæ, aliæ vero corporis sunt; sed animæ, quæ in disciplinis speculationibusque versantur, seorsum per se peculiare habentur. At quæ corporis sunt, quæ

A καὶ τοῦτω νόμον δέδωκε αὐτεξούσιον ²², καθ' ὃν πολυτευσάμενος βασιλεύσει βασιλείαν σώφρονα τε καὶ δικαίαν, καὶ ἀγαθὴν καὶ ἀνδρείαν ¹. εἰς τὸ κρείττον ἔλθαι· Ἰν' ἧ, φησὶ ², τὸ ἀγαθὸν οὐχ ἦττον ἢ τοῦ παρατχόντος Θεοῦ τὰ σπέριματα ³, σοφίας μείζονος γνώρισμα ⁴. ἐν γὰρ τῇ ἀρετῇ, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν ⁵ ἀνεμπόδιον ⁷, καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καταφανής ⁶ ἢ ἐντεθεῖσα ἡμῖν ἐστὶ. Τῆς δὲ σοφίας εἶδη τέσσαρα· ἄσπερ ⁸ καὶ γενικὰς ἀρετὰς τινες ὀνομάζουσι· φρόνησις, δικαιοσύνη, σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία ¹⁰. Κυριωτάτη δὲ πασῶν ἡ φρόνησις· ἐξ ἧς τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς ἐπικρατεῖ. Σοφία τοίνυν ἐστὶ γνῶσις θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Σωφροσύνη δὲ ἐπικρατεῖα τῶν ἐπιθυμιῶν ¹¹· ἢ οὕτως σωφροσύνη ἐστὶν ἀρετὴ τοῦ ἐπιθυμητικῆς, καθ' ἣν κατέχουσι ¹² τοῦ λογισμοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ὀρμῶσαν ἐπὶ φαῦλα· ὀρμᾶς ¹³.

Τῶν δὲ ἐπιθυμιῶν, αἱ μὲν εἰσι ψυχικαὶ, αἱ δὲ σωματικαὶ· καὶ ἀμφοτέρων ¹⁴ ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς φαίνεται. Ὁ γὰρ λογισμὸς τῶν ἀρετῶν μὲν ἐστὶν ἡγεμῶν, τῶν δὲ παθῶν αὐτοκράτωρ· οὐχ ὥστε αὐτὰ καταλύσαι ¹⁵, ἀλλ' ὥστε αὐτοὺς ¹⁶ μὴ εἶξαι. Οἶον, ἐπιθυμίαν τις οὐ δύναται ἐκκῶσαι ἡμῶν· ἀλλὰ τὸ μὴ δουλωθῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ ¹⁷ δύναται ὁ λογισμὸς παρασχέσθαι. Ὁμοίως θυμὸν τις ἐκκῶσαι οὐ δύναται· ἀλλὰ τὸ μὴ δουλωθῆναι τῷ θυμῷ δύναται ¹⁷ τῷ λογισμῷ βοηθῆσαι. Οὐ γὰρ ἐκριζωτῆς ¹⁸ τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς ἐστὶν, ἀλλ' ἀνταγωνιστῆς. Παθῶν δὲ φύσεις εἰσὶν αἱ περιεκτικώταται δύο ¹⁹, ἡδονῆ τε καὶ πόνος· τούτων δὲ ἐκάτερον ²⁰ καὶ περὶ τὸ σῶμα καὶ περὶ τὴν ψυχὴν πέφυκεν· ἀκολουθῆαι δὲ παθῶν κολληαὶ ²¹ περὶ τὰ ἀμφοτέρα. Πρὸ μὲν οὖν τῆς ἡδονῆς ἐστὶν ἐπιθυμία ἐκ τῆς ἡδονῆς ²² κινουμένη· μετὰ δὲ τὴν ἡδονὴν χαρὰ ἢ λύπη συνίσταται· εἰ μὲν γὰρ ἀγαθὰ τὰ τῆς ἡδονῆς τέλη, χαρὰ· εἰ δὲ φαῦλα, λύπη· πρὸ δὲ τοῦ πόνου, φόβος· μετὰ δὲ τὸν πόνον, λύπη ἐπιτεταί· ὁ δὲ θυμὸς κοινὸν πάθος ἐστὶν ἡδονῆς καὶ πόνου. Ὅτι δὲ τὰ τέλη τῆς ἡδονῆς ἀμφοτέρα συνιστᾷ χαρὰ τε καὶ λύπη ²³, οὐδ' ὁ τυχῶν ἀγνοεῖ· καὶ γὰρ τὰ βρέφη μασθοῦ ²⁴ μητρικοῦ ἐπιθυμήσαντα ἔττει τε ²⁵ καὶ μετὰ περιχαρείας ἀσπάζεται τοῦτον ἰδόντα ²⁶· καὶ στερηθέντα δὲ τι τῶν ἡδονῆς ²⁷ ἐμποιοῦντων λυποῦνται ²⁸.

perspectum habetur. Siquidem, dum materna ubera applicantur; ab his vero quæ lusus ipsis afferunt

D Τῶν δὲ ἡδονῶν, αἱ μὲν εἰσὶ ψυχικαὶ, αἱ δὲ σωματικαὶ· ψυχικαὶ μὲν, αἱ ²⁹ τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτήν· ὡς αἱ ³⁰ περὶ τὰ μαθήματα καὶ τὴν ³¹ θεωρίαν· σωματικαὶ δὲ, αἱ μετὰ κοινωνίας τοῦ σώματος

¹ τὸ αὐτεξ. ² ἀνδρείαν, μοχ καὶ τοῦ κρείττονος B. ³ ἐν C P. ⁴ Ἰν' ἧ τοῦ ἐλομένου C P. ⁵ τὰ σπερμ. Θεοῦ B. ⁶ τοῦτο τὸ γνῶρ. C. ⁷ ὕφ' ἡμ. A. ⁸ ἀνεμπόδιτος C. ⁹ καταρ. ἐστὶν B P. ¹⁰ ἄσπερ B P. ¹¹ ἀνδρεία κ. σωφρ. B. ¹² τῶν παθῶν καὶ ἐπιθ. C P. ¹³ κατέχουσα B, κατέχομεν P sec. m., κατέχει ὁ λογισμὸς C. ¹⁴ ἡδονὰς B P. ¹⁵ τούτων δὲ ἀμφ. C P. ¹⁶ καταλ. αὐτὰ B. ¹⁷ τούτοις C P. ¹⁸ τῇ ἐπιθυμίᾳ P textus. ¹⁹ δυνατὸν C P. βοηθῆσαι, om. P textus. ²⁰ ἐκριζωτῆς B C P. ²¹ παθ. δὲ εἰσὶ περιεκτικώτερα C. ²² ἐκαστον B P, ἐκάστων C. ²³ πολλαὶ om. C P. ²⁴ ἐστ. ἐπιθ. ἐκ τ. ἡδ. om. B. ²⁵ χαρὰν τε κ. λύπην A C P. ²⁶ μαστοῦ B C P. ²⁷ ἄται B, ἄττονται καὶ P textus, ἄπτονται καὶ, om. ²⁸ εἰδῶτα B. ²⁹ παιδιῶν B, τινὸς τῶν ἡδέων C. ³⁰ λυπῆται B, λυπεῖται C P. ³¹ ὡς αἱ A. ³² δοῦσαι C P. ³³ τῆν om. B.

καὶ τῆς ψυχῆς γινόμεναι· ὡς αἱ ²⁹ περὶ τὰς τροφὰς καὶ τὰς συνουσίας· μόνου δὲ τοῦ σώματος οὐκ ἂν εὐροι τις ἡδονάς. Ἐτι τῶν ἡδονῶν, αἱ μὲν εἰσι ψευδεῖς ³⁰, αἱ δὲ ἀληθεῖς, κατὰ Πλάτωνα. Ψευδεῖς μὲν, ὅσαι μετὰ αἰσθήσεως γίνονται καὶ δόξης οὐκ ἀληθοῦς· καὶ λύπας ἔχουσι συμπεπλεγμένως· ἀληθεῖς ³¹, ὅσαι τῆς ψυχῆς εἰσι μόνης, μετ' ἐπιστήμης καὶ νοῦ ³² καὶ φρονήσεως, καθαρά καὶ ἀνεπίμικτοι λύπης· τῶν δὲ σωματικῶν ἡδονῶν, αἱ μὲν εἰσιν ἀναγκαῖαι ἅμα καὶ φυσικαί, ὧν χωρὶς ζῆν ἄδύνατον ³³· ὡς αἱ τροφαὶ καὶ τὰ ἐνδύματα· αἱ δὲ φυσικαὶ μὲν, οὐκ ἀναγκαῖαι δὲ, ὡς αἱ ³⁴ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον μίξεις· δυνατὸν γὰρ καὶ χωρὶς αὐτῶν ζῆν· αἱ δὲ οὔτε φυσικαί, οὔτε ἀναγκαῖαι, ἀλλὰ καὶ περιτταί· ὡς ἡ μέθη, καὶ ἡ λαγνεία, καὶ ἡ φιλαργυρία· αὗται γὰρ καὶ προσβλάπτουσι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ³⁵ περιτταί.

sei supervacuae sunt, ut ebrietas, lascivia, et avaritia; has enim, cum detrimenta afferant, supervacuas dixeris.

Ἡδονὴ ³⁶ ἐστὶ καὶ ἡ κακοῦθης διάθεσις πολυτροπατάτη πάντων οὐσα τῶν παθῶν. Κατὰ μὲν ψυχὴν ³⁷, ἀλαζονεία, φιλαργυρία, φιλοδοξία, φιλαρχία, φιλονεικία, καὶ βασκανία· κατὰ δὲ σῶμα ³⁸, παντοφαγία, λαιμαργία ³⁹, μονοφαγία· καὶ ὡς περ τῶν γειχωτάτων ἀρετῶν, φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης, ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης, πολλαί εἰσιν αἱ παραφυσίδες, αἱ ἐπαινούμεναι ⁴⁰· ἡ τε γὰρ εὐσέβεια καὶ εὐδουλία ⁴¹, καὶ καρτερία, μακροθυμία τε καὶ μετριοφροσύνη ⁴², πραότης καὶ εὐεργεσία, φιλοκαλία, εὐταξία, κοσμιότης, ἐγκράτεια καὶ ⁴³ αἰδώς, καὶ ἄλλαι μυρία πρὸς ταύταις· οὕτως καὶ τῶν ⁴⁴ περιεκτικῶν παθῶν, ἡδονῆς τε καὶ πόνου, ἡ τε ὀργὴ καὶ ὁ θόρυβος, καὶ ἡ μῆνις, καὶ ἡ ἀφροσύνη, ἡ ἀκολασία, ἡ ἀβουλία, ἡ ὑπερηφάνια ⁴⁵, ἀλαζονεία, ἔρις, μῖσος, ζῆλος, λύπη, λοιδορία καὶ μικροψυχία· ἐξ ὧν ἄλλαι πλείονες ἐπικλονοῦμεναι καὶ ⁴⁶ ἐπισηχίζομεναι, στίφος παθῶν συνιστῶσιν· ὧν ἐκάστην ⁴⁷ περικαθαίρων ὁ παγγέωργος λογισμὸς καὶ ἀποκνίζων ⁴⁸, καὶ περιπλέκων καὶ ἐπάρθων, καὶ πάντα τρόπον μετοχρετεύων, ἐξημεροῖ τὰς τῶν ἡθῶν καὶ παθῶν ⁴⁹ ὕλας.

Ὁ γὰρ λογισμὸς, καθὼς εἴρηται, τῶν μὲν ἀρετῶν ἐστὶν ἡγεμῶν, τῶν δὲ παθῶν αὐτοκράτωρ· λήθεις ⁵⁰ δὲ καὶ ἀγνοίας οὕτω δεσπόζει. Οὐ γὰρ τῶν αὐτῶν ⁵¹ παθῶν ὁ λογισμὸς ἐπικρατεῖ, ἀλλὰ τῶν τῆς δικαιοσύνης, καὶ σωφροσύνης ⁵², καὶ ἀνδρείας ⁵³, καὶ φρονήσεως ἐναντίων· οὐχ ὥστε αὐτὰ ⁵⁴ κωλύσαι τοῦ μὴ γενέσθαι, ἀλλ' ὥστε αὐτοῖς μὴ ὑποταγῆναι. Αἴθη δὲ καὶ ἄγνοια, τοῦ λογισμοῦ εἰσι πάθη· τῆς γὰρ κατὰ γνῶσιν ἐνεργείας ἀναιρουμένης, συνίσταται

ex animæ et corporis communicatione fiunt, has, quæ circa alimenta ac venera sunt esse dixeris: nullas enim corporis voluptates seorsum dicere queas. Et quidem, ut Plato asseverat, aliæ voluptatum veræ, aliæ falsæ habentur. Quæ enim cum sensu, nec non fallaci opinione proveniunt, tristitiæque complicatæ sunt, falsæ nuncupantur. Veræ autem, quæ animæ tantum sunt, quæ puræ omnisque tristitiæ expertes sunt; in scientia menteque, ac prudentia versantur. Voluptates vero, quædam corporis, necessariae simul et naturales sunt, ut quæ ad victum indumentaque pertinent; sine quibus superesse in vita haudquaquam datur. Quædam vero naturales; non autem necessariae, ut coitus, qui legitimi naturæque **26** ordine habentur. Nam et sine his, vita ipsa produci potest. Quædam vero, neque naturales, neque necessariae,

Voluptas autem est, quæ et malorum morum dispositio, omniumque passionum maxime multimoda est. Et quidem animæ passiones sunt, arrogantia, avaritia, sui existimatio, principatus, et ambitionis affectatio, pertinacia, invidia. Corporis vero, heluositas, ingluvies, singularitas in edendo, quam Græci μονοφαγίαν dicunt. Et quemadmodum generalium virtutum, prudentiæ, justitiæ, fortitudinis temperantiæque plures agnatæ sunt, quæ cum laude appellantur, ut pietas, rectum consilium, tolerantia, lenitas animi, sobrietas, mentis mansuetudo, beneficentia, honesti amor, modestia, venustas animi, continentia, pudor ingenuus; ita et affectionum quas maxime comprehensivas diximus, voluptatis, inquam, atque dolentiæ sunt; iracundia videlicet, tumultuatio, ira permanens, insipientia, protervitas, imprudentia, insolentia, arrogantia, contentio, odium, obtretractio, tristitia, objurgatio, pusillanimitas: ex quibus cum et aliæ propagantes findantur, affectionum catervam constituunt, in quibus singulis, consideratio, ipsa optimi agricolæ vice functa, plurima perpurgando, detergendoque, ac complicando, et irrigando, nec non ipsis ceu per aqueductus sese omnifariam diffundendo, morum passionumque materias

Nam consideratio, ut supra commemoravimus, virtutibus pro duce, affectionibus pro imperatore habetur, oblivioni vero inscitiæque haudquaquam dominatur. Neque enim consideratio sui ipsius passionibus, sed his quæ justitiæ, temperantiæ, fortitudini ac prudentiæ adversæ sunt, dominatur: non autem ipsis quin fiant facultatem intercipit, sed ne illæ subjectæ ipsis reddantur efficit. Enimvero, oblivio, nec non inscitia, considerationis passiones

²⁹ αἱ om. B, ὅσαι C P. ³⁰ ψ. εἰσιν B. ³¹ ἀλ. δὲ B P. ³² νοῦς C. ³³ ὧν ἂντιν ἄδύνατον ζῆν C P.
³⁴ αἱ om. B. ³⁵ καὶ om. B P. ³⁶ ἡδ. δὲ B C. ³⁷ ψυχῆς B, καὶ τὰ μὲν τῆς ψυχῆς πάθη C P.
³⁸ τὸ σῶμα B, τὰ δὲ τοῦ σώματος C P. ³⁹ λαιμαργία om. C, γαστριμαργία. ἀδηφαγία P add. ⁴⁰ ἐπόγγυ-
 ναι C. ⁴¹ ἡ εὐδ. C, et sic articulum in reliq. ⁴² ταπεινοφροσύνη B C P. ⁴³ καὶ om. B. ⁴⁴ τῶν om. B.
⁴⁵ ὑπερηφάνεια B, abest articuli. ubique Cod. C. ⁴⁶ ἐπικλ. καὶ om. C. ⁴⁷ ἕκαστον B C P. ⁴⁸ ὁ πον-
 ῆωργος λογισμὸς περικαθ. καὶ ἀποκνίζων B, περικ. καὶ περιπλ. C. ⁴⁹ παθ. καὶ ἡθῶν B C P. ⁵⁰ αὐτῶν C P.
⁵¹ σωφρ. om. C. ⁵² ἀνδρείας B. ⁵³ αὐτῶν C.

sunt; nam hæc, cum cognitionis aufertur actio, A
subsequi soient.

Atqui memoria per reminiscentiam denuo resu-
mitur: siquidem memoria (ut Aristoteles 27 opi-
natur, imaginatio est, quæ ab his quæ sensus depre-
henderat remanet. Platonis autem sententia, memoria
est sensus et intellectus incolumitas; anima enim,
quæ sub sensum cadunt, sensuum officio adipiscitur,
unde opinionis origo est: sed per mentem ipsam
Intellectualia animadvertit et intelligentia fit. Cum
igitur ipsa anima formulas eorum quæ opinata
fuerat intellexeratque, servaverit, memoria id
tenere dicitur. At memoriæ amissæ instauratio,
reminiscentia est; oblivio enim ipsam reddere
exilem solet. Oblivio autem memoriæ amissio est;
quarum altera perpetua, altera vero temporanea B
est, in qua quidem reminiscentia agit.

Omnium enim affectionum quas a voluptate dolen-
tiaque, et virtutibus quæ his adversæ sunt proficisci
asseruimus, ab triplici animæ vi, ac libera, quæ
in nobis est voluntate ortus fit: in his enim ge-
neralium virtutum divisio inspicitur. Atqui, in
animæ vi rationali, prudentiæ locus est; in appe-
tibili temperantia continetur, in irascibili au-
tem fortitudo consistit. Justitia autem, per liberæ
quæ in nobis est voluntatis actionem, ad tres
distribuitur; nisi enim quispiam justitiæ locum
servare proposuerit, non recte in affectionibus tem-
perantiæ, fortitudinis ac appetitus rationem ha-
buisse deprehenditur. Nam, pro affectionum arbi-
trio eligere aut velle quidpiam, id nostræ volun-
tatis est; in nobis enim est, ut justus vel injustus,
s utiosus vel a studiis alieni, prudentes aut insi-
pientes reddamur. Siquidem studium in re aliqua
adhibere, ac in eo exerceri, nostri arbitrii esse,
nulli non perspectum habetur; non quod studia
ipsa habitus sint, sed quod ipsis dominantur; nam
studia habitibus dominari manifestum habetur.
Consuetudo vero adventitia natura est. Si autem
studium habitui dominatur, quod nostri arbitrii
est, et habitus nostri arbitrii sunt. Enimvero
quarum rerum nostro in arbitrio habitus est, earum-
dem et actiones quæ ab habitu proveniunt nostro
in arbitrio sunt: siquidem actiones ad habitus
recte accommodantur. Qui enim justitiæ habitu
præditus 28 est, justa operatur; et eodem modo,
qui injustitiæ, diversa agit: siquidem quæ justa
ratione contingere possunt, perficere nostræ faculta-
tis est: verum, quod justa ratione contingere potest,
illud quod nos efficere possumus est; non autem quod
huic contrapositum habetur: et quidem mens nostra
voluntate primum utitur; nam hæc actionum
principium est: et quemadmodum voluntas ipsa,
eodem pacto et consilium nostri arbitrii habetur;
nam voluntatem ipsam, rerum quæ nostri arbitrii
sunt appetitum, qui cum consilio fit, esse nonnulli

ταῦτα ἐπιαναλαμβάνονται δὲ πάλιν διὰ μνήμης καὶ
ἀναμνήσεως.

Ἔστι δὲ μνήμη, ὡς μὲν Ἀριστοτέλης, φαντασία
ἐγκαταλείμενη ἀπὸ τινος αἰσθήσεως τῆς κατ'
ἐνεργείας φαινομένης²⁷. ὡς δὲ Πλάτων²⁸, σωτηρία²⁹
αἰσθήσεως τε καὶ νοήσεως. Ἡ γὰρ ψυχὴ, τῶν μὲν
αἰσθητῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεται,
καὶ γίνεται δόξα· τῶν δὲ νοητῶν διὰ τοῦ νοῦ, καὶ
γίνεται νόσις· ὅταν οὖν τοὺς τύπους, ὧν τε ἰδῶ-
ξασεν, ὧν τε ἐνόησε διασώζει³⁰ καὶ τηρεῖ³¹, μνημο-
νεύειν λέγεται. Ἀνάμνησις δὲ ἐστὶ φήμης ἐξίτηλου
γενομένης ἀνάγκης³². γίνεται δὲ ἐξίτηλος³³, ὑπὲρ
τῆς λήθης. Λήθη δὲ ἐστὶ μνήμης ἀποβολή· ἀλλ' ἡ
μὲν διηνεχῆς, ἡ δὲ ἐπὶ ποσόν· ἥς ἐστὶν ἡ ἀνάμνησις
ἔργον.

Πάντων δὲ γένεσις τῶν προειρημένων παθῶν τῶν
ἐκ τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου· καὶ μέντοι καὶ τῶν
αὐτοῦ³⁴ ἐναντίων, τουτέστι τῶν ἀρετῶν ἐκ τοῦ τρι-
μεροῦς τῆς ψυχῆς καὶ τῶν³⁵ ἐφ' ἡμῖν· περὶ γὰρ
ταῦτα καὶ αἱ γενικαὶ ἀρεταὶ διανέμονται. Ἐν τῷ
λογιστικῷ γὰρ ἐστὶν ἡ φρόνησις· ἐν τῷ ἐπιθυμη-
τικῷ, ἡ σωφροσύνη· ἐν τῷ θυμικῷ, ἡ ἀνδρεία³⁶.
Ἡ δὲ δικαιοσύνη, ἐν τοῖς τρισὶ διανέμεται, τοῦ ἐφ'
ἡμῖν ἐνεργούντος· εἰ μὴ γὰρ τὸν τοῦ δικαίου τρόπον
φυλάξει τις προαιρήσεται³⁷, οὐ σωφρονεῖν, οὐκ
ἀνδρίζεσθαι, κατὰ τῶν παθῶν, οὐ καλῶς ἐπιθυμῆν
θελήσει. Τὸ δὲ προαιρεῖσθαι ἢ θέλειν τοῦ³⁸ ἐφ'
ἡμῖν ἐστὶν· ἐφ' ἡμῖν γὰρ ἐστὶ³⁹ τὸ δικαίους εἶναι
ἢ ἀδίκους, σπουδαίους ἢ ἀμαθεῖς, συνετοὺς ἢ ἀφρο-
νας. Τὸ γὰρ μελετᾶν ἢ ἐπιγυμνάζεσθαι⁴⁰ παρὰ
πᾶσιν ὡμολόγηται ὅτι ἐφ' ἡμῖν· οὐκ ὡς ἕξεις, ἀλλ'
ὡς κύριαι τῶν ἕξεων· αἱ μὲν γὰρ μελέται κύριαι
τῶν ἕξεων⁴¹. Τὸ δὲ ἔθος, φύσις ἐπίκτητος. Ἡ δὲ⁴²
κυρία τῆς ἕξεως ἐστὶν ἡ μελέτη⁴³· ἐφ' ἡμῖν δὲ ἡ
μελέτη, ἐφ' ἡμῖν⁴⁴ καὶ ἡ ἕξις· ὧν δὲ ἐφ' ἡμῖν αἱ
ἕξεις, τούτων ἐφ' ἡμῖν καὶ αἱ πράξεις, αἱ κατὰ τὰς
ἕξεις· ταῖς γὰρ ἕξεις⁴⁵ αἱ πράξεις πρόσφοροι. Ὅ-
ρα δικαίαν ἕξιν ἔχων⁴⁶ δίκαια πράξει· ὁμοίως⁴⁷
καὶ ὁ ἀδίκων τὸ ἀνάπαλιν· τῶν γὰρ ἐπίσης ἔνδεχο-
μένων, ἡμεῖς κύριοι τῷ⁴⁸ ἐνεργεῖν· ἐπίσης δὲ ἐστὶν
ἔνδεχόμενον ὁ αὐτὸ τε δυνάμεθα⁴⁹ ποιεῖν, καὶ τὸ
ἀντικείμενον αὐτῷ⁵⁰· ποιεῖται⁵¹ δὲ τούτων⁵² τὴν
αἴρεσιν ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος· οὗτος γὰρ ἐστὶν ἀρχὴ
πράξεων· καὶ ἡ βουλὴ⁵³ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν ὡσπερ
καὶ ἡ προαίρεσις· ὀρίζονται γὰρ τὴν προαίρεσιν
δρεξίν βουλευτικὴν⁵⁴ τῶν ἐφ' ἡμῖν· καὶ ταῦτα μὲν
περὶ τοῦ τριμεροῦς⁵⁵, ὅσον μαθεῖν ἐξ ὀλίγου πόθεν
ἢ τούτων ὁρμή.

²⁷ κατὰ μὲν Ἀριστοτέλην φαντασία κατ' ἐνεργείαν φαινομένη B C P, ἐγκαταλείμενη C. ²⁸ κατὰ δὲ Πλάτωνα B, ὡς δὲ Πλ. φησὶ C P. ²⁹ αἰτία textus, γρ. σύβρια P. ³⁰ διασώζει B P. ³¹ καὶ τηρεῖ om. B C P. ³² μν. ἐπιλελησμένης [sic. P textus], ἀνάγκης C. ³³ ἐπιλελησμένη C P. ³⁴ ἐν αὐτοῖς A. ³⁵ τοῦ B C P. ³⁶ ἀνδρία B. ³⁷ προαιρήσεται C. ³⁸ τῶν C. ³⁹ ἐφ' ἡμῖν δὲ ἀρχεῖν ἐστὶ B. ⁴⁰ ἐπὶ τι γυμνάζεσθαι C. ⁴¹ μὲν om. A B C. ⁴² εἰ δὲ B. ⁴³ ἡ μελ. δὲ κυρία τῆς ἕξ. C. ⁴⁴ ἐφ' ἡμῖν δὲ A. ⁴⁵ ἕξεις A. ⁴⁶ ἔχων ἕξιν B. ⁴⁷ ὁμοίως om. A B C. ⁴⁸ τοῦ C P. ⁴⁹ αὐτὸ δὲ δυν. C P. ⁵⁰ αὐτὸ B. ⁵¹ ποιεῖ B. ⁵² τούτου C P. ⁵³ βουλὴ δὲ B P. ⁵⁴ δρεξίν βουλευτικὴ A. ⁵⁵ τὸ τριμερὲς A C P.

statuerunt: et hæc quidem a triplici animæ vi proficiscuntur, quæ undenam proveniant, non multum post perspectum rãddetur.

ΑΙ δὲ φυσικαὶ ⁸⁶ δυνάμεις καὶ ζωτικαὶ καὶ ψυχ- ^Α
καὶ ⁸⁷ ἐκ τούτων τῶν τριῶν ⁸⁸ ἐφορμῶνται · ἐν τῇ
καρδίᾳ γὰρ ἔστι τὸ ἐμφυτον θερμόν · ἐν τῷ ἥπατι
δὲ ⁸⁹ γεννᾶται τὸ αἷμα · καὶ ἐξ ἐγκεφάλου ἡ προαι-
ρετικὴ κίνησις ⁹⁰ ἐνεργεῖται · θθεν ἡ μὲν διαθάλλει ⁹¹
τὸ πᾶν τῇ θερμότητι · ἡ δὲ τὸ θερμαῖνον ⁹² τῇ ἰκμάδι
ὑπονοτίζει · ὡς ἂν τῇ ἰσοκρατίᾳ τῆς τῶν ἐναντίων
ποιότητος ἐπὶ τοῦ μέσου ⁹³ συντηροῖτο ⁹⁴ τὸ ζῶον ·
μήτε τοῦ ὕγρου καταφρυγομένου ⁹⁵ τῷ πλεοναζμῷ
τῆς θερμότητος, μήτε τοῦ θερμοῦ σθενυμένου τῇ
ἐπικρατήσει τοῦ καθυγραίνοντος · Ἡ δὲ τρίτη δύνα-
μις συνέχει δι' αὐτῆς ⁹⁶ κατὰ τινα συμβολὴν τε καὶ
ἀρμονίαν τὰ διακεκρυμένα ⁹⁷ τῶν ἄρθρων, τοὺς παρ'
ἑαυτῆς συνδέσμοις ⁹⁸ ἀρμύζουσα · καὶ πᾶσιν ⁹⁹ ἐπι-
πέμπουσα τὴν αὐτοκίνητον καὶ προαιρετικὴν δύνα-
μιν ἢ ἐπιλείπουσας ἑπάρτον γίνεται καὶ νεκρῶ-
δες τὸ σῶμα, τοῦ προαιρετικοῦ πνεύματος ἀμοιρῆ-
σαν · Καὶ γὰρ ἀναίσθητων ὄντων φύσει τῶν ὀστέων,
αἰσθητικοῖς αὐτὰ νεύροις ἢ φύσις προσήρμοσέ τε
καὶ ἦν ὤσει · μᾶλλον δὲ ὁ δεσπότης τῆς φύσεως καὶ
δημιουργός · Καὶ διὰ τῆς προσφουῶς ἐνώσεώς τε καὶ
ἀρμονίας τὰς συμβολὰς αὐτῶν ἐπισηφίξας ², διὰ τῶν
συνδέσμων τὴν δεκτικὴν τῶν αἰσθήσεων αὐτοῖς πε-
ρεφύτευσε ³ σάρκα · ἄλλην τε δυσπαθεστέραν καὶ
εὐτονωτέραν ⁴ δίχα ⁵ μυῶν, ἢ σὺν αὐτοῖς ⁶ πρὸ
τῆς ἐπιφανείας ἐνεύλησεν ⁷ · εἶτα μετ' ἐκείνην τὸ
δέρμα.

Ταύτη τοίνυν τῇ στερόμῳ τῶν ὀστέων φύσει, ὅλον
πύλους τισὶν ἀθοφόροις ὄλον ⁸ τοῦ σώματος ἐπι-
θεις ⁹ τὸ βάρος, οὐκ ἀδιάρητον ἐπέφουσε τῷ παντὶ ¹⁰
τὸ ὀστέον · ἀκίνητος γὰρ ἂν καὶ ἀνέργητος ¹¹ ἔμει-
νεν, εἰ οὕτω κατασκευῆς ¹² ἀνθρώπος εἶχε, καθάπερ
τὸ δένδρον ἐφ' ἐνὸς τόπου μένων ¹³ · μήτε τῆς τῶν
σκελῶν διαδοχῆς ¹⁴ ἐπὶ τὸ ¹⁵ πρόσω προαγοῦσης ¹⁶
τὴν κίνησιν · μήτε τῆς τῶν χειρῶν ὑποურγίας χρη-
σίμης οὔσης ¹⁷ τῷ βίῳ, ἀλλ' εἰς μηρόν, καὶ γόνον,
καὶ ἐπιγονατίδα ¹⁸, καὶ σκέλος, καὶ ἀστράγαλον, καὶ
δακτύλους, τὸν πόδα καταμερίσας ¹⁹, καὶ διὰ τῶν ἐξ
ὀστέων συνδέσμων πάλιν τεχνικῶς συνδήσας καὶ
ἐναρμόσας, μεταβατικὸν εἶναι καὶ πρακτικὸν τὸ ὄρ-
γανον τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπινοίας ταύτης ἐμμηχανή-
σατο · Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν, καὶ ἀχένας ²⁰ καὶ
στέρνου, καὶ βράχους, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν τοῦ σώ-
ματος μορίων εἰργάσατο · τῷ προαιρετικῷ πνεύματι ²¹
κατὰ τινα φύσεως οἰκονομίαν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον
τῶν ἀρμονιῶν ἐνεργουμένην ²².

Καὶ θέα μοι ²³ τέχνην ἐντέχνου ²⁴ Δημιουργοῦ ·
τὰ ²⁵ μὲν γὰρ τῶν ὀστέων ἐκείλανε, τὰ ²⁶ δὲ οὐ · καὶ
τὰ μὲν μεγάλα, τὰ δὲ μικρὰ ἐποίησε ²⁷ · Καὶ τοῖς

⁸⁶ καὶ φ. δὲ B. ⁸⁷ καὶ ψυχ. om. A B C. ⁸⁸ καὶ ἐκ τ. τῶν αἰτίων B. ⁸⁹ ἐκ om. B P. ⁹⁰ δυνάμεις C P
text. ⁹¹ θάλλει C. ⁹² τὸ θερμαινόμενον C. ⁹³ ἐπὶ τ. om. hiatu C. ⁹⁴ συντηροῖ B. ⁹⁵ καταφλεγόμενον B.
⁹⁶ δι' ἑαυτῆς C P. ⁹⁷ διακεκρυμένα A C. ⁹⁸ τ. παρ' ἑαυτοῖς δεσμοῖς [συνδ. P sec. m.]. C P.
⁹⁹ πᾶσαν C. ¹ ἐπιλείπουσας C. ² ἐπισηφίξας B. ³ περιέφουσε C. ⁴ εὐτονωτέραν B. ⁵ διὰ A C P. ⁶ ἢ καὶ B,
ἦν σὺν αὐτ. C. ⁷ ἐνεύλησεν C. ⁸ ὄλον om. B. ⁹ ἐπιπέτω B P. ¹⁰ τοῦ παντός C P. ¹¹ ἀνεργητος B P.
¹² κατασκευασθεῖς μοσι δ [sic P] ἀνθρ. εἶγεν B. ¹³ μένον B P. ¹⁴ διαγωγῆς P. ¹⁵ τὰ B. ¹⁶ ἀγοῦσης C P.
¹⁷ χρησιμευούσης B C. ¹⁸ ἐπιγονατίδα B. ¹⁹ καταμ. τ. ποδ. [τοῦς πόδας P] C P. ²⁰ καὶ αὐτοῦ τοῦ
αὐχ. C P. ²¹ ἐνεργουμένης C P. ²² θέμνοι B. ²³ ἐντέχνος B. ²⁴ τοῖς B. ²⁵ τοῖς B. ²⁶ ἀποίησε C P.

Naturales autem, vitales et animales facultates, ab
his tribus proveniunt; nam calor insitus in corde
consistit; sanguinis autem in jecinore fit constitu-
tio. Voluntarius vero motus a cerebro agit; qua-
propter, a corde ipso totum corpus nostrum cali-
dum redditur; ab humido vero cerebri, illud quod
calorem emittit humectatur; inde fit ut, in compari
ad invicem diversarum qualitatum potestate, utrum-
que incolume servetur, dum non per caloris exces-
sum, quod humidum est arescit; quodque cali-
dum est, humore exsuperante non exstinguitur.
Quæ vero tertia harum facultatum est, distincta
membra sua peculiari vi, congressu quodam har-
moniaque continet; cum ipsa propriis officiis usa,
suis ea modis adaptat, nec non spontanei ac volun-
^Btarii motus facultatem omnibus impartitur, qua de-
ficiante, corpus voluntario spiritu destitutum, re-
missum simul mortiferumque efficitur. Etenim,
cum ossa sensus expertia natura habitantur, eadem
natura ipsa, vel potius qui ipsi dominantur, eam-
que creavit, sensualibus nervis conaptavit atque
conjunxit. Et cum accommodata connexiono, con-
cordique invicem harmonia constringantur, et co-
hærentiæ eorum ligamentis connexæ sint, carne,
quæ sensum percipere idonea est, ipsa circum-
sepsit, aliamque robustiorem et fortiozem per mus-
culos et ligamenta sub ipsa superficie complicit, et
his postremo cutem superinduxit.

Cum igitur naturæ ipsius princeps, his solidis os-
sibus ceu columnis quibusdam ²⁹ pondera gestan-
tibus totius acclinasset corporis molem, non indivi-
sibili osse undique illud formavit, ne sibi motus
actionumque facultas interciperetur, aut, veluti ar-
bor uno in loco existens, omnis actionis efflu-
ceretur, ut neque pedum ministerio ad ulteriora mo-
tum promovendo uti queat, neque manuum ad ea
quæ vitæ conducant officium suppeteret. Sed pedem
ipsum in femur, genu, patellam, tibiam talumque, et
digitos partitus est; qui optimi artificis officio fun-
ctus, ossium denuo ligamentis conserendo adaptan-
doque, mutandi loci, efficiendique operis idoneum
animæ instrumentum structura hæc molitus est. Tale
etiam in manibus, cervice, pectore, spinaque, et si-
mul omnibus corporis partibus egit, quod, ob na-
turæ studium quoddam voluntarii spiritus officio in
qualibet parte eoncordi nexu copulata, exsequitur.

Age jam insigne Creatoris artis opus inspiciamus.
Nam quædam ossa concava, alia vero unguine concava,
et quædam grandia, alia autem parva procreavit.

actio perficitur, naturæ instrumentum, et potui motus est: siquidem universæ partes, quæ instrumentales nuncupantur, et quæ nervorum musculorumque officio motum peragunt, et animales sunt, et ad arbitrium nostrum perficiuntur, sola duntaxat spiritus reciprocatione excepta, quæ, ut asseruimus, cum utriusque particeps sit, invito animali perficitur. Sed et corporis facultates, tum auctiva, tum vegetalis, quæ naturales sunt, et pulsatilis adhibent. Motus vero, qui cum impetus sit, et sensus

Quæ namque instrumenta spiritus reciprocationi inseruiant, et quod ejus cause discriminaque habeantur, in presentia missa faciemus. Verum, cum cor ipsum pulmonem post se positum habet, illum eo pacto quo nuper asseruimus ad motum dirigit. Cum autem ipsum ex aduerso sit, non sicut ventris consistat, calidum illum acrius ad præparanda munia peragenda mobilem reddit: non enim ipsum quemadmodum et pulmonem ad præparandum, sed quo congruum alimentum

Hæc autem quod cum cor ipsum inter pulmonem et medium consistat, alteri spiritus reciprocationis, alteri, quæ ad alimentum attinent, instrumentis impertitur. Meatus autem utrorumque ex parte ad os directi visuntur. Atqui pulmonis meatus, aspera arteria, aliter vero ventris gula nuncupatur. Quoniam vero venter concoctionis instrumentum est (in ipso enim quæ esus absumit in succum vertuntur), exemplo, quæ in ipso fieri solent plurimum demonstrabimus. Quemadmodum enim ex tritico cum molæ adhibetur farina sit, dehinc aqua admistione in massam redigitur, qua in fornace decocta, et nos vescimur, et aliis impertimur: hujus quidem muneris nostro in corpore simile quoddam cernitur. Siquidem cibum ipsum dentium consicimus officio, qui potu admisto in ventrem demittitur.

Sed quoniam ipse 33, ut ita dicam, fornacis vice in concoquendo pane, ad eorum concoctionem plurimo calore indiget, cor, ab ipso, quo asseruimus modo, superne, ex aduerso situm obtinens, calorem sibi justum suppeditat. Atqui et jecur, quod calore præditum est, et a quo ceu fonticuli sanguinis scatent, alvus in se continet. Sed et lien, non quasi calore sit præditus (hujus autem exte natura frigida habetur), ipsi proximus consistit. Verum quia lien venulis arteriisque refertus est, ab ipso venter nihilo deteriore caloris portionem quam ab aliis consequitur. Præterea, omentum etiam Græci επίπλοον, quod pinguis tuniula est, aluo undique obvoluitur, ne insitus calor qui in ipsam demissa alimenta

Α μενα μόρια, καὶ ὅσα διὰ νεύρων καὶ μυῶν κινεῖται, ψυχικά τε ἐστὶ καὶ κατὰ προαίρεσιν ἀποτελεῖται· πλὴν τῆς ἀναπνοῆς· αὕτη γὰρ μικτὴ τέ ἐστιν, ὡς ἐδείξαμεν³³, καὶ ἀπροαίρετῶς ἀποτελεῖται³⁴· ἀπροαίρετῶς δὲ καὶ ἡ αὐξητικὴ καὶ ἡ θρεπτικὴ τοῦ σώματος δύναμις³⁵, φυσικαὶ οὐσαι· ἀλλὰ³⁶ καὶ ἡ σφυγμικὴ, ζωτικὴ οὐσα. Ἡ δὲ καθ' ὄρμην κίνησις καὶ ἡ ἀσθησις, ψυχικαί.

etiam quæ vitalis, nullo nostri arbitrii ministerio ipse ad animam refertur.

Πόσα³⁷ δὲ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς, καὶ πόσα αἴτια³⁸, καὶ πόσα ταύτης διαφοραὶ, οὐ νῦν ἐστὶ λέγειν· πλὴν ἀλλ' ἡ καρδία κατόπιν τὸν πνεύμονα ἔχουσα, οὕτως ἀεὶ κινεῖσθαι παρασκευάζει, ὡς μικρῶ πρόσθεν εἰρηται. Ἐμπροσθεν δὲ αὐτῆς³⁹ τῶ χωρίσματι⁴⁰ τῆς ἀνω γαστρὸς ἐμφυεῖσα⁴¹, ἐνθερμον αὐτῆν, καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας κινουμένην ποιεῖ· οὐκ εἰς πνεύματος ὀλκὴν τὴν γαστέρα ὡς τὸν πνεύμονα διεγείρουσα, ἀλλ' εἰς ὑποδοχὴν τῆς καταλλήλου τροφῆς.

Μέση γὰρ ἡ καρδία τοῦ πνεύμονος καὶ τῆς γαστρὸς ἐγκειμένη, τῶ μὲν πρὸς τὴν ἀναπνοήν, τῇ⁴² δὲ πρὸς τὴν τροφήν τὰς δυνάμεις⁴³ ἐντίθησι. Τῶν δὲ ἀμφοτέρων οἱ πόροι, ἐξίσης⁴⁴ κατὰ τὸ στόμα συν-ἀπαρτίζονται. Καλούμεν δὲ τὸν μὲν τοῦ πνεύματος⁴⁵ πόρον, τραχεῖαν ἀρτηρίαν· τὸν δὲ τῆς γαστρὸς, οἰσοφάγον⁴⁶. Ἐπειδὴ ἡ γαστήρ ὄργανόν ἐστι πέψως· ἐν αὐτῇ γὰρ χυλοποιεῖται τὰ ἐσθίόμενα· μᾶλλον δὲ διὰ παραδείγματος τὸ ἐν αὐτῇ γινόμενον εἰπωμεν. Ὅτι ὡσπερ τὸν οἶτον λαμβάνοντες ἐν ταῖς μύλαις καταλαίνομεν, ποιῶντες ἀλευρον· εἶτα μινγύντες ὕδατι⁴⁷ φυροῦμεν, καὶ παραπέμπομεν⁴⁸ τῇ καμίνῳ εἰς ὄρησιν· μετὰ δὲ τὴν ὄρησιν χρώμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐτέρῳ⁴⁹ μεταδίδομεν⁵⁰. οὕτως καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι ἐστὶν ἰδεῖν. Τὴν γὰρ τροφήν μασώμεθα⁵¹ καὶ καταλαίνομεν διὰ τῶν ὀδόντων· εἶτα πόματι μίξαντες, παραπέμπομεν⁵² τῇ γαστρί.

Ἐπειδὴ⁵³ δέεται αὕτη⁵⁴ θερμασίας πλείονος εἰς τὰ ταῦτα ἐψῆσαι, ὡσπερ τὸν ἄρτον ὁ κλίθανος, ἔχει τὴν μὲν καρδίαν ὑπερκειμένην αὐτῇ καθ' ὃν εἰρηται τρόπον· ὥστε ἀφθονον αὐτῇ τὴν θερμασίαν παρέχεσθαι⁵⁵. Ἐχει δὲ τὸ ἦπαρ διάθερμον, ὡς αἵματος πηγὰς ἀναθρόον· ἔχει δὲ καὶ τὸν σπλῆνα, οὐχ ὡς θερμὸν (ψυχρὸν γὰρ τοῦτο φύσει τὸ σπλάγγχον), ἀλλὰ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ φλεβῶν τε καὶ ἀρτηριῶν, οὐδὲν ἥττον τῶν ἄλλων καὶ ἐξ ἐκείνου παραπολαύει θερμότητος. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἐπιπλον ἔχει, ὅπερ ἐστὶ πιμαλώδης χιτῶν πανταχόθεν αὐτῇ περιεικόμενος, χάριν τοῦ μὴ διαπνεῖσθαι καὶ σκεδάνυσθαι τὸ ἐμφυτον θερμὸν⁵⁶, τὸ κατεργαζόμενον ἐν αὐτῇ τὰς τροφὰς· τούτου χάριν καὶ τὸ λεγόμενον περιτόναιον, αὐτῇ τε καὶ⁵⁷ τοῖς ἐντέροις περιτέταται, περισφίγ-

³³ ἀπεδείξαμεν A. ³⁴ verba πλὴν τ. ἀναπν. usque ad ἀποτελεῖται om. C. ³⁵ δύσις C. ³⁶ ἀλλὰ om. C. interl. in P. ³⁷ καὶ πόσα C. ³⁸ πόσαι αἰτίαι C P. ³⁹ αὐτῶν C. ⁴⁰ χωρίματι C. P. ⁴¹ προσφυεῖσα C. ⁴² τῇ C. ⁴³ δύσις C. ⁴⁴ ἐπίσης C P. ⁴⁵ σῶμα C. ⁴⁶ πνεύμονος A P. ⁴⁷ ἰσοφάγον A. ⁴⁸ ὑσοφάγον B. ⁴⁹ μεταδίδομεν B. ⁵⁰ ἐτέροις B C P. ⁵¹ μεταοδίαμεν C P. ⁵² μασώμεθα A C, πρισμασώμεθα P. ⁵³ ἐπειδὴ B. ⁵⁴ ἐπὶ δὲ B P. ⁵⁵ αὐτῇ B. ⁵⁶ παρέχειν P. ⁵⁷ τὸ ἐμφ. θ. καὶ σκεθ. B. ⁵⁸ αὐτῇ δὲ om. A, mox ἐτέροις.

γον αὐτὴν καὶ διαθερμαίνον· ὅσω ¹⁵ γὰρ διάπυρος ἢ γαστήρ διὰ τῆς γείτονος γίνεται θερμοσίας, τοσούτω ¹⁶ μᾶλλον ἐφέλκεται τὰ τὸ θερμὸν τρέφοντι. intestinisque obducitur: quanto enim alvus obgis, quæ ipsam alvum nutriunt ad se attrahit.

Ἄμω δὲ ἡ γαστήρ καὶ τὸ ἥπαρ κοινοεργούσι ¹⁷ τὴν γούν ὕλην ἢ μὲν χυλοποιεῖται ¹⁸, τὸ δὲ ἐξαιματοῖ ¹⁹· καὶ οὕτως διὰ τῶν φλεβῶν ἐπὶ τὸ ὅλον ἀποπέμπει σῶμα· καὶ καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ σύντηξιν τῆς ἐπιεικτοῦσης ὕλης ἢ ἀλλοιωτικῆς δύναμις διὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ποιήσασα, καὶ διαλύσασα τὰ συνεστῶτα πάντα, καὶ διαφόρων φύσεων ὄντα τύχη εἰς τὴν γαστέρα φερόμενα, εἰς μίαν ἰδέαν τρέπει τὴν τοῦ χυλοῦ. Λευκὸς δὲ ὅλος αὐτός ²⁰ ἔστι, διὰ τὸ τὴν γαστέρα λευκὴν εἶναι νευρώδη οὖσαν φύσει.

ponit: et si dum in ventrem descendunt, diversis succi convertit. Enimvero albus ille totus est, beitur.

Χυλὸς δὲ ἔστιν ὁ τοιοῦτος, καὶ οὐ χυμός· ὅτι δὲ διαφέρει χυλὸς χυμοῦ οὐκ ἄδηλον ²¹. Τὸ γὰρ ἐν πέψει καὶ ἐψῆσει γεγονός λέγεται χυμός· τὸ δὲ ἀπεπτον καὶ ἀνέψητον ²² χυλός.

Τοῦτον οὖν τὸν χυλὸν διὰ τῶν μεσαρίων καὶ παρακειμένων φλεβῶν ἢ θρεπτικῆς δύναμις ²³ ἀνελοῦσα ²⁴, καὶ δι' αὐτῶν ἀναμαζαμένη ²⁵ καθάπερ ἐκ χώνης τινὸς πρὸς τοὺς ἐξῆς πόρους μετοχετεύει. Καὶ τὸ παχυμερέστερον τοῦ εἰλικρινοῦς διακρίνασα, τὸ μὲν λεπτόν ἤδη καὶ καθαρώτερον ²⁶ ἐπὶ τὰς τοῦ ἥπατος ἀγει ²⁷ πύλας, ἥτοι παραπέμπει τῷ ἥπατι διὰ τῆς ²⁸ ἀορτῆς τῆς καλουμένης ἀρτηρίας· ἥτις ἔστι πρώτη τῶν ἀρτηριῶν ἀπὸ καρδίας βλάστησις. Παρὰ τὴν εἰσοδὸν ²⁹ τῶν ἤδη δοθέντων ὑγρῶν τῷ ἥπατι συνεστομαμένη ³⁰ ἡ καρδία διὰ ³¹ τὴν ὑγρασίαν, διὰ τῆς θερμότητος αὐτῆς ἀναζέσασα ³², πλείονα θερμοσίαν τῷ χυλῷ καὶ ἐψῆσιν δίδωσιν ἐκ τῆς ἐνοῦσης αὐτῆς τοῦ ἐμφύτου πυρός ³³ συγγενείας.

Ἔϊτα αὐτὸ τὸ ἥπαρ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ φλεβῶν ὅλον τὸν εἰλικρινέστερον χυλὸν ³⁴ διαθερμανθέντα ἐκ τῆς ἀορτῆς ἀνιμάμενον, καὶ τῇ πυροειδεί ³⁵ αὐτοῦ ³⁶ χροιά ³⁷ καταχρῶσαν ³⁸, ἐροθρὸν ἀποδεικνύει τὸν πρὶν λευκὴν καὶ ἀνέψητον, καὶ γίνεται ³⁹ αἷμα παρὰ τὸ ἐναμμα ⁴⁰ εἶναι καὶ δεσμὸν τῷ σώματι· καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ πᾶν σῶμα διὰ τῶν φλεβῶν ἐπιπέμπει εἰς οἰκίαν τροφὴν κατακρατοῦν τὸ ἀρκούν· αὕτη ⁴¹ ἔστιν ἡ τοῦ αἵματος γένεσις. Αἷμα γὰρ ἀνθρώπουσι περικάρδιον ἔστιν ἀήμα ⁴².

Τοῦ αἵματος οὖν κατασκευασθέντος καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, διηθεῖται αὐθις καὶ διακρίνεται· καὶ

¹⁵ ὅσον B C P. ¹⁶ τοσούτου B, τοσούτου C. ¹⁷ κοινοεργούσιν (κοινῶς ἐνεργ. P), ἢ γ. καὶ τὸ ἥπ. B. ¹⁸ χυλοποιεῖ B C. ¹⁹ ἐξαιματοῖ A, post hoc verbum P add. καὶ ἡ μὲν παραπέμπει τῷ ἥπατι· τὸ δὲ λαβὸν πέπειται τὰ (sic) καὶ ἐξαιματοῖ, quod glossesima videtur. ²⁰ ὅπως B. ²¹ οὐκ ἄδηλον om. B C P, qui habet: χυμός· διαφέρει γὰρ χυλός. ²² ἀνέψ. x. ἀπεπτον B P. ²³ δύσις C. ²⁴ ἀναζέσασα B C P. ²⁵ ἀνιμαζαμένη B, ἀναλεξαμένη P. ²⁶ καθαρώτερον B. ²⁷ ὑπάγει P. ²⁸ καὶ διὰ τ. B. ²⁹ εἰσοδὸν οὖν A B C. ³⁰ Sic B.

ei C, συναισθομένου A. ³¹ ἡ καρδία διὰ om. B C P. ³² ἀναζέσασα C. ³³ καὶ ἐψῆσιν τῷ θερμῷ δίδωσιν — ἐμφύτου θερμοῦ P. ³⁴ καὶ B C. ³⁵ πυροειδή A. ³⁶ αὐτὸν C. ³⁷ χροία B P. ³⁸ καταχρῶσασαν B. ³⁹ λέγεται B. ⁴⁰ ἄμα A, ἀναμμα B. ⁴¹ αὕτη δὲ C, hæc verba post citationem habet B. ⁴² Sic A, ἀναμμα B, νόημα C P, quocum facit Latina versio (intellectus) (p. 54, 15). Cf. Sturz. ad Empedocl., p. 633.

actio perficitur, naturæ instrumentum, et perpetui motus est: siquidem universæ partes, quæ instrumentales nuncupantur, et quæ nervorum musculorumque officio motum peragunt, et animales sunt, et ad arbitrium nostrum perficiuntur, sola duntaxat spiritus reciprocatione excepta, quæ, ut asseruimus, cum utriusque particeps sit, invito animali perficitur. Sed et corporis facultates, tum auctiva, tum vegetalis, quæ naturales sunt, et pulsatilis indigent. Motus vero, qui cum impetus sit, et sensus

Quot namque instrumenta spiritus reciprocationi inserviant, et quot ejus causæ discriminaque habeantur, in præsentia missa faciemus. Verum, cum cor ipsum pulmonem post se positum habeat, illum eo pacto quo nuper asseruimus ad motum dirigit. Cum autem ipsum ex adverso sinus superioris ventris consistat, calidum illum atque ad propria munia peragenda mobilem reddit: non quod ipsum quemadmodum et pulmonem ad spiritum attrahendum, sed quo congruum alimentum desumeret excitat.

Huc adde quod cum cor ipsum inter pulmonem ventremque medium consistat, alteri spiritus reciprocationis, alteri, quæ ad alimentum attinent, facultates impertitur. Meatus autem utrorumque ex part. ad os directi visuntur. Atqui pulmonis meatus est, aspera arteria, alter vero ventris gula nuncupatur. Quoniam vero venter concoctionis instrumentum est (in ipso enim quæ esus absumit in succum vertuntur), exemplo, quæ in ipso fieri solent planissime demonstrabimus. Quemadmodum enim ex tritico cum molæ adhibetur farina sit, dehinc ipsa aquæ admistione in massam redigitur, qua in fornace decocta, et nos vescimur, et aliis impertitur: hujus quidem muneris nostro in corpore simile quoddam cernitur. Siquidem cibum ipsum dentium conficimus officio, qui potu admisto in ventrem demittitur.

Sed quoniam ipse **33**, ut ita dicam, fornacis vice in concoquendo pane, ad eorum concoctionem plurimo calore indiget, cor, ab ipso, quo asseruimus modo, superne, ex adverso situm obtinens, calorem sibi justum suppeditat. Atqui et jecur, quod calore præditum est, et a quo ceu fonticuli sanguinis scatent, alvus in se continet. Sed et lien, non quasi calore sit præditus (hujus autem exti natura frigida habetur), ipsi proximus consistit. Verum quia lien venulis arteriisque refertus est, ab ipso venter nihil deteriorum caloris portionem quam ab aliis consequitur. Præterea, omentum etiam Græci ἐπίπλοον, quod pinguis tuniula est, alvo undique obvolvitur, ne insitus calor qui in ipsam demissa alimenta

Α μενα μόρια, καὶ ὅσα διὰ νεύρων καὶ μυῶν κινεῖται, ψυχικὰ τε ἔστι καὶ κατὰ προαίρεσιν ἀποτελεῖται· πλὴν τῆς ἀναπνοῆς· αὕτη γὰρ μικτὴ τε ἔστιν, ὡς ἐδείξαμεν⁸⁸, καὶ ἀπροαιρέτως ἀποτελεῖται⁸⁹· ἀπροαιρέτως δὲ καὶ ἡ αὐξητικὴ καὶ ἡ θρεπτικὴ τοῦ σώματος δύναμις⁹⁰, φυσικὰ οὖσα· ἀλλὰ⁹¹ καὶ ἡ σφυγμικὴ, ζωτικὴ οὖσα. Ἡ δὲ καθ' ὁρμὴν κίνησις· καὶ ἡ αἰσθησις, ψυχικὰ.

etiam quæ vitalis, nullo nostri arbitrii ministerio ipse ad animam refertur.

Πόσα⁸⁸ δὲ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς, καὶ πόσα αἷτια⁸⁹, καὶ πόσαι ταύτης διαφοραὶ, οὐ νῦν ἔστι λέγειν· πλὴν ἀλλ' ἡ καρδία κατόπιν τὸν πνεύμονα ἔχουσα, οὕτως ἀεὶ κινεῖσθαι παρασκευάζει, ὡς μικρῶ πρόσθεν εἰρήται. Ἐμπρόσθεν δὲ αὐτῆς⁹⁰ τῷ χωρίσματι⁹¹ τῆς ζω γαστρὸς ἐμφυεῖται⁹², ἐνθερμον αὐτὴν, καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας κινουμένην ποιεῖ· οὐκ εἰς πνεύματος ὅλην τὴν γαστέρα ὡς τὸν πνεύμονα διεγείρουσα, ἀλλ' εἰς ὑποδοχὴν τῆς καταλλήλου τροφῆς.

Μέση γὰρ ἡ καρδία τοῦ πνεύμονος καὶ τῆς γαστρὸς ἐγκλιμένη, τῷ μὲν πρὸς τὴν ἀναπνοὴν, τῇ⁹⁷ δὲ πρὸς τὴν τροφήν τὰς δυνάμεις⁹⁸ ἐντίθησι. Τῶν δὲ ἀμφοτέρων οἱ πόροι, ἐξίσις⁹⁹ κατὰ τὸ στόμα¹ συναπαρτίζονται. Καλούμεν δὲ τὸν μὲν τοῦ πνεύματος² πόρον, τραχείαν ἀρτηρίαν· τὸν δὲ τῆς γαστρὸς, οἰσοφάγον³. Ἐπειδὴ ἡ γαστήρ ὄργανόν ἐστι πέψεως· ἐν αὐτῇ γὰρ χυλοποιεῖται τὰ ἐσθιόμενα· μᾶλλον δὲ διὰ παραδείγματος τὸ ἐν αὐτῇ γινόμενον εἰπωμεν. Ὅτι ὡσπερ τὸν οἶτον λαμβάνοντες ἐν ταῖς μύλαις καταλαίνομεν, ποιούντες ἀλευρον· εἶτα μιγνύντες ὕδατι⁴ φυροῦμεν, καὶ παραπέμπομεν⁵ τῇ καμίνῳ εἰς σπητιν· μετὰ δὲ τὴν σπητιν χρώμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐτέρῳ⁶ μεταδίδομεν⁷. οὕτως καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι ἔστιν ἰδεῖν. Τὴν γὰρ τροφήν μασσώμεθα⁸ καὶ καταλαίνομεν διὰ τῶν ὁδόντων· εἶτα πόματι μίξαντες, παραπέμπομεν⁹ τῇ γαστρὶ.

Ἐπειδὴ¹⁰ δέεται αὕτη¹¹ θερμασίας πλείονος εἰς τὸ ταῦτα ἐψῆσαι, ὡσπερ τὸν ἄρτον ὁ κλίθανος, ἔχει τὴν μὲν καρδίαν ὑπερκειμένην αὐτῇ καθ' ὅν εἰρήται τρόπον· ὥστε ἀφθονον αὐτῇ τὴν θερμασίαν παρέχεισθαι¹². Ἐχει δὲ τὸ ἦπαρ διάθερμον, ὡς αἵματος πηγὰς ἀναβρύον· ἔχει δὲ καὶ τὸν σπλῆνα, οὐκ ὡς θερμὸν (ψυχρὸν γὰρ τοῦτο φύσει τὸ σπλάγχχον), ἀλλὰ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ φλεβῶν τε καὶ ἀρτηριῶν, οὐδὲν ἥττον τῶν ἄλλων καὶ ἐξ ἐκείνου παραπολαύει θερμότητος. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίπλοον ἔχει, ὅπερ ἔστι πιμελώδης χιτὼν πανταχόθεν αὐτῇ περικειμένος, χάριν τοῦ μὴ διαπνεῖσθαι καὶ σκεδάννυσθαι τὸ ἐμφυτον θερμὸν¹³, τὸ κατερραζόμενον ἐν αὐτῇ τὰς τροφὰς· τούτου χάριν καὶ τὸ λεγόμενον περιτόναιον, αὐτῇ τε καὶ¹⁴ τοῖς ἐντέροις περιτέταται, περισφίγ-

⁸⁸ ἀπεδείξαμεν A. ⁸⁹ verba πλὴν τ. ἀναπν. usque ad ἀποτελεῖται om. C. ⁹⁰ δύσεις C. ⁹¹ ἀλλὰ om. C, interl. in P. ⁹² καὶ πόσα C. ⁹³ πόσαι αἷτια C P. ⁹⁴ αὐτῶν C. ⁹⁵ χωρήματι C. P. ⁹⁶ προσφυεῖσα C. ⁹⁷ τῷ C. ⁹⁸ δύσεις C. ⁹⁹ ἐπίσις C P. ¹ στόμα C. ² πνεύμονος A P. ³ οἰσοφάγον A, οἰσοφάγον B. ⁴ ὕδασι B. ⁵ παραδίδομεν B. ⁶ ἐτέροις B C P. ⁷ μεταδιδάμεν C P. ⁸ μασιώμεθα A C, προσμασιώμεθα P. ⁹ πέμπομεν B. ¹⁰ ἐπιεί δὲ B P. ¹¹ αὐτῇ B. ¹² παρέχειν P. ¹³ τὸ ἐμφ. θ. καὶ σκεθ. B. ¹⁴ αὐτῇ δὲ καὶ B, καὶ om. A, μοι ἐτέροις.

γον αὐτήν καὶ διαθερμαίνον· ὅσῳ ¹⁵ γὰρ διάπυρος ἢ γαστήρ διὰ τῆς γείτονος γίνεται θερμασίας, τοσούτω ¹⁶ μᾶλλον ἐφέλλεται τὰ τὸ θερμὸν τρέφοντι. intestinisque obducitur : quanto enim alvus ob

gis, quæ ipsa in alvum nutriunt ad se attrahit. Ἄμψω δὲ ἡ γαστήρ καὶ τὸ ἥπαρ κοινοεργούσι ¹⁷· τὴν γοῦν ὕλην ἢ μὲν χυλοποιεῖται ¹⁸, τὸ δὲ ἐξαιματοῖ ¹⁹· καὶ οὕτως διὰ τῶν φλεβῶν ἐπὶ τὸ ὄλον ἀποπέμπει σῶμα· καὶ καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ σύντηξιν τῆς ἐπεισελθούσης ὕλης ἢ ἀλλοιωτικῆ δύναμις διὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ποιήσασα, καὶ διαλύσασα τὰ συνεστῶτα πάντα, καὶ διαφόρων φύσεων ὄντα τύχη εἰς τὴν γαστέρα φερόμενα, εἰς μίαν ἰδέαν τρέπει τὴν τοῦ χυλοῦ. Λευκὸς δὲ ὅλος αὐτός ²⁰ ἔστι, διὰ τὸ τὴν γαστέρα λευκὴν εἶναι νευρώδη οὖσαν φύσει.

ponit : et si dum in ventrem descendunt, diversis succi convertit. Enimvero albus ille totus est, hauritur.

Χυλὸς δὲ ἔστιν ὁ τοιοῦτος, καὶ οὐ χυμός· ὅτι δὲ διαφέρει χυλὸς χυμοῦ οὐκ ἄδηλον ²¹. Τὸ γὰρ ἐν πέψει καὶ ἐψῆσει γεγονός λέγεται χυμός· τὸ δὲ ἀπεπτον καὶ ἀνέψητον ²² χυλός.

Τοῦτον οὖν τὸν χυλὸν διὰ τῶν μεσαρίων καὶ παρακειμένων φλεβῶν ἢ θρεπτικῆ δύναμις ²³ ἀνελοιούσα ²⁴, καὶ δι' αὐτῶν ἀναμαξαμένη ²⁵· καθάπερ ἐκ χώνης τινὸς πρὸς τοὺς ἐξῆς πόρους μετοχετεύει. Καὶ τὸ παχυμερέστερον τοῦ ειλικρινούς διακρίνασα, τὸ μὲν λεπτόν ἤδη καὶ καθαρώτερον ²⁶ ἐπὶ τὰς τοῦ ἥπατος ἀγει ²⁷ ὑπὸ πύλας, ἥτοι παραπέμπει τῷ ἥπατι διὰ τῆς ²⁸ ἀορτῆς τῆς καλουμένης ἀρτηρίας· ἥτις ἔστι πρώτη τῶν ἀρτηριῶν ἀπὸ καρδίας βλάστησις. Παρὰ τὴν εἰσοδὸν ²⁹ τῶν ἡδὴ δοθέντων ὑγρῶν τῷ ἥπατι συνεστομωμένη ³⁰ ἡ καρδία διὰ ³¹ τὴν ὑγρασίαν, διὰ τῆς θερμότητος αὐτῆς ἀναζέσασα ³², πλείονα θερμασίαν τῷ χυλῷ καὶ ἐψῆσιν δίδωσιν ἐκ τῆς ἐνοῦσης αὐτῇ τοῦ ἐμφύτου πυρός ³³ συγγενείας.

Ἔττα αὐτὸ τὸ ἥπαρ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ φλεβῶν ὄλον τὸν ειλικρινέστερον χυλὸν ³⁴ διαθερμανθέντα ἐκ τῆς ἀορτῆς ἀνιμάμενον, καὶ τῇ πυροειδεῖ ³⁵ αὐτοῦ ³⁶ χροιαῖ ³⁷ καταχρῶσαν ³⁸, ἐροθρὸν ἀποδεικνύει τὸν πρὶν λευκὴν καὶ ἀνέψητον, καὶ γίνεται ³⁹ αἷμα παρὰ τὸ ἐναμμα ⁴⁰ εἶναι καὶ δεσμὸν τῷ σῶματι· καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ πᾶν σῶμα διὰ τῶν φλεβῶν ἐπιπέμπει εἰς οἰκίαν τροφήν κατακρατοῦν τὸ ἀρκούν· αὕτη ⁴¹ ἔστιν ἡ τοῦ αἵματος γένεσις. Αἷμα γὰρ ἀνθρώποισι περικάρδιόν ἐστιν ἄημα ⁴². retinuerit, quod reliquum est, ad totum corpus remittit : nam sanguis, qui circa cor existit, intellectus hominibus habetur.

Τοῦ αἵματος οὖν κατασκευασθέντος καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, διηθεῖται αὐθίς καὶ διακρίνεται· καὶ

¹⁵ ὅσον B C P. ¹⁶ τοσοῦτο B, τοσοῦτον C. ¹⁷ κοινοεργούσιν (κοινῶς ἐνεργ. P), ἢ γ. καὶ τὸ ἥπ. B. ¹⁸ χυλοποιεῖ B C. ¹⁹ ἐξαιματοῖ A, post hoc verbum P add. καὶ ἡ μὲν παραπέμπει τῷ ἥπατι· τὸ δὲ λαβὸν πέπειται τὰ (sic) καὶ ἐξαιματοῖ, quod glossesima videtur. ²⁰ οὗτος B. ²¹ οὐκ ἄδηλον om. B C P, qui habet : χυμός· διαφέρει γὰρ χολός. ²² ἀνέψ. x. ἀπεπτον B P. ²³ δύσις C. ²⁴ ἀναζέσασα B C P. ²⁵ ἀνιμαξαμένη B, ἀναλεξαμένη P. ²⁶ καθαρώτερον B. ²⁷ ὑπάγει P. ²⁸ καὶ διὰ τ. B. ²⁹ εἰσοδὸν οὖν A B C. ³⁰ Sic B.

ei C, συναισθημένου A. ³¹ ἡ καρδία διὰ om. B C P. ³² ἀναζέσασα C. ³³ καὶ ἐψῆσιν τῷ θερμῷ δίδωσιν — ἐμφύτου θερμοῦ P. ³⁴ καὶ B C. ³⁵ πυροειδῆ A. ³⁶ αὐτὸν C. ³⁷ χροία B P. ³⁸ καταχρῶσασαν B. ³⁹ λέγεται B. ⁴⁰ ἄμα A, ἀναμμα B. ⁴¹ αὕτη δὲ C, hæc verba post citationem habet B. ⁴² Sic A, ἀναμμα B, νόημα C P, quocum facit Latina versio (intellectus) (p. 54, 15). Cf. Sturz. ad Empedocl., p. 653.

quidem, quæ ejus portio levior est, ac sursum tendere valet (quod quidem flavæ bilis excrementum esse suapte natura idoneum est), hanc, quæ felle continet, quæque jecinori proxima consistit vesica, suscipit. Quod vero magis terreum est, et quasi sanguinis sex, lien suo peculiari meatu proprium alimentum sumendo sibi vindicat. Etenim quæque pars congruum alimentum suscipit. Dehinc illud brevi concoquendo alterandoque, ac in sui naturam commutando, propriæ substantiæ applicat: et quædam a sanguine, nonnulla vero ab excrementis hoc pacto aluntur. Igitur, cum lien a sanguinis fecoso humore nutritur, ipsum a jecinore ad se trahit. Ad hoc namque serosa sanguinis portio residua sit, quam renes, præ attrahendi facultate qua præditi sunt, desumentes, sanguinis humorem, qui exiguus admodum in eo superest, exhauriendo, quod in toto aquosum est excrementum, ad urinæ constitutionem **35** redigunt.

Quidnam igitur urina ipsa sit, ac quæ ejus discrimina habeantur, quæ colorum ejus permutatio fiat, et qualis ægrotantium, ac recte valentium corporum sit; res diversi ab hoc operis habetur, hoc scilicet excepto, quod facultas quæ distinguendi vim obtinet, cum in renibus urinam, ut demonstratum est, formet, præ ea quæ excernendi facultas in ipsis est, extra emittitur.

Natura autem lutulentam alimenti stercoreamque penitus fecem, potentia in intestina impellit, quæ, cum multimodis flexibus involvantur, alimentum in ipsis aliqua temporis intercapedine moratur, ne scilicet si recti eorum meatus fierent, per quos stercorei pervius egressus pateret, animal ad cibi appetitum protinus moveretur, et homo (ut in natura rationis expertibus cernere est) nunquam a tali opere cessaret: siquidem, alimenti sicci excrementum stercus est, quemadmodum urina, quæ in vesicam demittitur, potus excrementum, serosa videlicet totius alimenti portio habetur. Enimvero, quod ex corporis alimento reliquum fit, et nobis nullius emolumenti est, *excrementum* nuncupatur.

Universæ namque naturæ actiones, cum animæ actionibus consortæ sunt. Et quoniam pacto naturæ cum his, quæ animæ sunt Creatoris providentia consortæ, commistaque habeantur, hinc de novo considerandum sit. Quoniam enim, et illa quam asseruimus excrementorum emissio, quæ extra fit, facultatis est quæ excernendi vim obtinet, quæ una naturalium facultatum habetur, ne ubi, et ne quando dedecet, et quibus sub arbitris non liceat, in dedecus prolaberemur, musculos, seu ædituos quosdam excretionibus natura adhi-

δσον μὲν κούφον καὶ ἀνωφερὲς ὄπερ καὶ ξανθοχολικὸν ⁴³ περίττωμα πέφυκεν εἶναι, λαμβάνει αὐτὸ ἡ χοληδόχος κύστις πλησίον κειμένη τοῦ ἥπατος. Τὸ δὲ γεώδες καὶ ὄσον τρυξ ⁴⁴ τοῦ αἵματος, ἔλκει ὁ σπλὴν διὰ τοῦ αὐτοῦ πόρου οἰκείαν τροφήν τοῦτο ποιούμενος. Κατάλληλον γὰρ τὴν τροφήν ἕκαστον ἐπιδέχεται τῶν μορίων. Εἶτα ⁴⁵ κατὰ βραχὺ ⁴⁶ πέττον καὶ ἀλλοιοῦν καὶ ἐξομοιοῦν, προστίθῃσι τῇ αὐτοῦ ⁴⁷ οὐσίᾳ· καὶ οὕτω τρέφονται, τὰ μὲν ἐκ σπέρματος, τὰ δὲ ἐξ αἵματος· ἐπεὶ οὖν ⁴⁸ ἐκ τρυγώδους αἵματος ὁ σπλὴν τρέφεται, ἔλκει τὸ τρυγώδες αἷμα ἀπὸ τοῦ ἥπατος. Καταλείπεται ⁴⁹ οὖν τὸ ὀρώδες ⁵⁰ τοῦ αἵματος, καὶ διὰ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως αὐτῶν, οἱ νεφροὶ τοῦτο λαμβάνοντας, τὴν ἐνοῦσαν ἐν αὐτῷ μικρὰν ἰκμάδα τοῦ αἵματος εἰς τροφήν ἀνιμάμενοι, τὸ ὕδατῶδες ⁵¹ διόλου περίττωμα εἰδοποιοῦσιν εἰς οὕρων σύστασιν ⁵².

Τί δέ ἐστιν οὖρον, καὶ πόσαι τοῦτου διαφοραὶ, καὶ τίς ⁵³ ἡ τῶν οὐρημάτων ἐναλλαγὴ, καὶ ποῖον τῶν νοσοῦντων ἢ ὑγιαίνοντων, ἄλλης ἐστὶ πραγματείας ⁵⁴. πλὴν οὕτως μὲν ἐν τοῖς νεφροῖς τὸ οὖρον ἢ διακριτικὴ δύναμις εἰδοποιούσα, διὰ τῆς ἀποκριτικῆς ἀπωθεῖται δυνάμεως.

Τὴν δὲ γε παντελῶς λιωδῆ ⁵⁵ καὶ σκυβαλώδη τῆς τροφῆς ὑποστάθμην ⁵⁶ εἰς τοὺς εὐρυχωροτέρους ⁵⁷ τῶν ἐντέρων πόρους ἡ φύσις ἀπόσαστο· καὶ τοῖς πολυτρόποις αὐτῶν ἐλιγμοῖς ἀναστρέφουσα, χρόνῳ παρακατέχει τὴν τροφήν ἐν αὐτοῖς· διατί; ἵνα μὴ δι' εὐθὺς τοῦ πόρου βῆδῶς ἀποβαλλομένη ἢ κόπρος, εὐθὺς ἀνακινῶιτο τὸ ζῶον πρὸς βρεξίν, καὶ μηδέποτε παύοιτο τῆς τοιαύτης ἀσχολίας κατὰ τὴν τῶν ⁵⁸ ἀλόγων φύσιν ὁ ἄνθρωπος· περίττωμα δὲ τῆς μὲν τροφῆς ⁵⁹ τὰ σκύβαλα ⁶⁰, οἶονεὶ κυσίβαλον τὸ τοῖς κυσὶ βαλλόμενον ⁶¹. τὸ δὲ οὖρον ⁶² τοῦ πότου τὸ περιττόν· ἢ τῆς συμπάσης τροφῆς ὄρος. Περὶ ττωμα δὲ λέγεται τὸ περισσεῦον ἀπὸ τῶν τρεφόντων τὸ σῶμα, καὶ εἰς οὐδὲν ἡμῖν ὠφέλιμον ὄν.

Καὶ ὄρα πάλιν ἐνταῦθα προμήθειαν τοῦ Δημιουργοῦ· πῶς τὰ τῆς φύσεως ἔργα, τοῖς ψυχικοῖς συν-ἐπλεξέτε καὶ ἤρμωσεν ⁶³. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἐκκρίσις τῶν εἰρημένων περιττωμάτων τῆς ἀποκριτικῆς ἐστὶ δυνάμεως, ἥτις μὴ τῶν φυσικῶν ἐστὶ δυνάμεων, ἵνα μὴ ἀπροαιρέτως ἀσχημονῶμεν ἔνθα οὐ δεῖ, καὶ ὅτε οὐ δεῖ, καὶ ἐφ' ὧν οὐ δεῖ προϊέμενοι, πυλωροὺς τινας ἐπέστησε ταῖς ἐκκρίσεισι τοὺς μῦσας, ἵνα τὰς ἐκκρίσεις ἐπέσχειν δυνάμεθα ⁶⁴, καὶ πολλὰ καὶ ἐπιπολὺ, ἄνευ γήρωσ ἐσχάτου ⁶⁵ καὶ νοσημάτων τινῶν.

⁴³ ξανθοχολικὸν B, ξανθὴ χολὴ C. ⁴⁴ τρυξ ἐν B, τρυγώδες τοῦ αἵμ. C P. ⁴⁵ ἦν C P. ⁴⁶ κατὰ βραχὺ A C. ⁴⁷ αὐτῶν B. ⁴⁸ γόν B P. ⁴⁹ καταλιμπάνεται C P. ⁵⁰ ὀρώδες B. ⁵¹ ὄρ. ἦτοι τὸ ὕδατῶδες P, οἶα. ⁵² στάσιν A. ⁵³ τίς ἐστὶν ἡ τῶν χρωμάτων (χρωμάτων P), his usque ad πραγματείας caret C. ⁵⁴ Τί δέ ἐστιν — πλὴν om. P, in textu, reper in ora. ⁵⁵ ὕλωδη A, γλοιώδη P. ⁵⁶ ὑπὸ στάθμην A. ⁵⁷ εὐρυχωροτέρους B, εὐρυχόρους τόπους (sic P), τῷ ἐντέρῳ C. ⁵⁸ τῶν om. B. ⁵⁹ μὲν τῆς τροφῆς B. ⁶⁰ τὸ σκύβαλον B. ⁶¹ τὰ κυσὶ βαλλόμενα δηλόνοσι C P. ⁶² τὸ δὲ οὖρον om. B, τοῦ δὲ πότου· τὸ οὖρον, τοπεριττεῖον (sic) ἀπο, etc. usque ad τῶν τρεφ. desid. P. ⁶³ ἐμιξεν B C, συνέμιξεν P. ⁶⁴ δυνάμεθα A, δυναίμεθα C. ⁶⁵ ἐσχάτου om. P, δύο εἰδυοί P.

duia, quo ipsas, præterquam extremo senio confecti, ac morbis quibusdam ingruentibus, multifariam diuque continere valeamus.

Ἐπὶ δὲ οὕτω ταῦτα γένηται, ἤγουν ἡ τοῦ αἵμα- A
τος γένεσις καὶ διασπορὰ ἐφ' ἅπαν τὸ σῶμα, καὶ ἡ
τῶν λοιπῶν τῶν εἰρημένων διοικήσεις, διδυμοὶ τινες
ὄχτοι ἐκ καρδίας ἀφορμηθέντες καὶ ἥπατος, ἤτε
στελέχεια⁶⁶ φλέψ καὶ ἡ ἀορτὴ ἀρτηρία, τὸ οἰκεῖον
ἐκάστη σωληνοειδῶς περιέχουσα⁶⁷ αἷμά τε καὶ
πνεῦμα διὰ τὸ εὐπόρευτον εἶναι τὸ ὑγρὸν τῆ τοῦ
θερμοῦ κινήσει συμπαροδεῦον⁶⁸ καὶ κουφιζόμενον
ἐφ' ἅπαν τὸ σῶμα πολυσχιδῶς κατασπείρονται⁶⁹,
εἰς μυρίας ἀρχὰς καὶ διαχύσεις⁷⁰, κατὰ πᾶν μέρος
τοῦ σώματος ἔσθαι καὶ⁷¹ ἔξωθεν κληματηδῶν⁷²
φλέβας καὶ ἀρτηρίας ἐκπαφίεσαι.

Καὶ γὰρ παχέος⁷³ ὄντος φύσει τοῦ αἵματος, καὶ
μὴ δυναμένου μόνου⁷⁴ τὰς στενάς ὁδοὺς τοῦ σώμα- B
τος ἀκωλύτως διαπερῆν, ὅτι εἰσὶ τριχοειδῆ φλεβία
λεπτὰ⁷⁵ κατὰ τὰ μόρια⁷⁶ κείμενα, ἐδεήθη συμπα-
εἶναι αὐτῷ τὸ ὑδατώδες περιτόωμα, ἵνα τῆ λε-
πτότητι τοῦ ὑδατώδους περιτόωματος εὐκόλως δι-
οδεύηται τὸ αἷμα, πρὸς τε τὰ λεπτὰ τῶν ἀγγείων⁷⁷
καὶ πρὸς ἅπαν τὸ σῶμα διὰ τῶν τριχοειδῶν φλε-
βίων⁷⁸, ὡς εἴρηται. Μιχθεῖσαι δὲ πρὸς ἀλλήλας τῶν
ζωτικῶν δυνάμεων αἱ δύο ἀρχαὶ ἤτε τὸ θερμὸν
ἀπὸ καρδίας πανταχῆ ἐπὶ⁷⁹ τὸ σῶμα ἐκπέμπουσα,
καὶ ἡ τὸ ὑγρὸν χορηγοῦσα ἐξ ἥπατος τῆ ἀρχικω-
τέρα τῆς ζωτικῆς δυνάμεως οἰκονομία, δωροφο-
ροῦσι⁸⁰. Τοῦ τε γὰρ θερμοῦ τὸ καθαρώτερον, καὶ
τοῦ ὑγροῦ τὸ λεπτότερον⁸¹, παρ' ἑκατέρας δυνά-
μεως διὰ τινος μίξεως καὶ ἀνακράσεως ἐνωθέντα,
τρέφει καὶ συνίστησι τὸν ἐγκέφαλον διὰ τῶν ἀτ- C
μῶν. Ἄφ' οὗ πάλιν ἐκλεπτομένη ἀνάδοσις ἀπ'
ἐκεῖνου⁸² ὑπαλείφει τὸν περιεκτικὸν τοῦ ἐγκεφάλου
ὕμνα, τὸν δεχόμενον τὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν· ὃν
καὶ δικτυώδες⁸³ πλέγμα καλοῦσιν οἱ ἱατροί.

Ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτῆ μὲν καθ' ἑαυτὴν θελα τίς ἐστὶ
καὶ ἀσώματος· λάμπει⁸⁴ δὲ εἰς τὸ σῶμα τοῦτο οὐκ
ἀμέσως, ἀλλὰ κεχρημένη ὀργάνῳ τινὶ τῷ καλουμένῳ
πνεύματι ψυχικῷ. Τοῦτο δὲ ἐκπέμπεται μὲν ἐκ
καρδίας διὰ τῆς ἀορτῆς ἀρτηρίας, καὶ⁸⁵ φερόμενον⁸⁶
παρὰ τὸ εἰρημένον δικτυώδες⁸⁷ πλέγμα, ἐκεῖσε
πέττεται⁸⁸ καὶ λεπτόνεται, καὶ αἰθέριον τε⁸⁹ καὶ
αὐγοειδὲς γίνεται· ὡς ἐπιτήδειον εἶναι δέξασθαι
ψυχῆς ἑλλαμψίν⁹⁰.

Εἰ τοίνυν τοῦτο παχύτερον αὐτοῦ εἴη καὶ τεθλω- D
μένον, ἢ μὲν τῆς ψυχῆς οὐσία οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ παρα-
βλάπτεται· τὸ δὲ σῶμα διὰ τὴν τοῦ πνεύματος κα-
κίαν οὐ σαφῶς ἢ καταλάμπεται ἢ ἐνεργεῖ· εἰ δὲ εἴη
λεπτομερὲς, ἀνεμποδίστως καὶ τὸ σῶμα τῶν ψυχι-
κῶν ἐνεργειῶν ἀπολαύει· διὰ ταύτην τοίνυν τὴν αἰ-
τίαν ἀπέρητοι μένοντες κάλλιον⁹¹ λογιζόμεθα, καὶ

Postquam vero ea quæ asseruimus sanguinis con-
stitutio, ac in totum corpus dispersio, cæterorum-
que de quibus dictum est dispensatio, hoc modo per-
ficiuntur, gemini quidam rivi, stirpalis scilicet vena,
arteriaque, quæ aorta dicitur, a corde ac jecinore
proficiscentes, sanguinem spiritumque, quod cu-
jusque peculiare **36** est (quoniam humidum cum
calidi motu facili transitu meat), in fistulæ modum
continent. Quid dum junctim cum sanguine spiritum
ipsum levem reddendo graditur, rivi ad totius cor-
poris partes quæ intus extraque sunt, multitudo
tractu, in innumera principia rimasque dispersi,
ceu palmites, in venas arteriasque diffunduntur.

Cum autem sanguinis natura crassa habeatur,
neque ei per angustos corporis meatus, quia exiles
venulæ pilorum vice in partibus consistunt, præ sui
crassitudine penetrare facile detur, ipsi aquosum
excrementum adhiheri oportuit, quo ejus gracili-
tatis causa, sanguini ipsi, per subtilia quibus ad
pilorum modum omnes partes refertæ sunt vascula,
per ipsa, inquam, ac totum corpus (ut explicatum
est) pervium iter reddatur. Cum autem gemina vita-
lium facultatum principia commista sint, quorum
alterum alteram a corde, alterum humorem a jeci-
nore suppeditat, præcipua ac maxime principali
vitalis facultatis administratione, hæc largiuntur.
Enimvero, purissima caloris portio, humorisque
quæ subtilissima est, quæque ab utraque facultate
mistella quadam, temperamentoque mediæ, in unum
coeunt, per vapores ad cerebrum procedentes, alunt
ipsum constituuntque. Ad hæc, subtilissima rur-
sus, quæ ab eo emergit vis, membranam quæ ipsum
ambit, quæ animæ actionem suscipit, quæque reti-
culare textum a medicis nuncupatur, demulcet.

Siquidem anima ipsa divinum quoddam, ac cor-
poris experta habetur; in corpore hoc haudqua-
quam medio carens, sed instrumento, quod animæ
spiritus dicitur sequestro, refulget. Verumenim-
vero spiritus iste, a corde, arteriæ quæ aorta
nuncupatur officio, sursum emittitur, ac per reti-
culare de quo dicimus textum quod cerebrum am-
bit procedens, concoquitur inibi, tenuaturque, ac
ætheri persimilis, simulque fulgidus, ut animæ
splendorem suscipere idoneus sit, efficitur.

Si igitur spiritum hunc, illo reticulari texto
crassiorem turbidumque esse contigerit, non ideo,
ne tantillum quidem animæ substantia ab eo læ-
ditur, corpus vero spiritus vitio, neque perspicue
illustratur, neque actiones suas ostendit. Si autem
illum subtiliorem esse contigerit, corpus absque im-
pedimento **37** animæ actionibus fruitur. Hac igi-

⁶⁶ στελέχεια B, ἤτις στελεχια B. ⁶⁷ περιέχουσα B C P. ⁶⁸ παροδεύομενον P. ⁶⁹ ἐγκατασπείρον εἰς μ.
ὄχτων ἀρχὰς P. ⁷⁰ διαφύσεις B. ⁷¹ τε καὶ P. ⁷² κληματηδῶν B, κληματοειδῶς C P. ⁷³ παχέου B.
⁷⁴ μόνου A. ⁷⁵ μικρὰ B. ⁷⁶ μῆρια A, μόρια διακείμ. P. ⁷⁷ ἀναγγείων B. ⁷⁸ ἀγγείων B C P.
⁷⁹ κατὰ B C P. ⁸⁰ δωροφοροῦσι B, δωροφοροῦσι C P. ⁸¹ λεπτότατον P. ⁸² ἀπ' ἐκεῖνου om. A.
⁸³ δικτυώδες B. ⁸⁴ ἐκλάμπει B C P. ⁸⁵ ψ. ἐκπεμ. ἐκ καρδίας διὰ τῆς ἀορτῆς καὶ P. ⁸⁶ φερόμενον C A.
⁸⁷ δικτυοειδῆς A, δικτυώδες B. ⁸⁸ ἀθαίριον τε B. ⁸⁹ γρ. ἀναπέμπ. P. ⁹⁰ ἑλλαμψίν A. ⁹¹ μὲν ὄντες
κρείττον P.

atque hinc liberæ voluntatis legem largitus est; cujus imperio, si potioribus adhæserit, in regno justitiæ, temperantiæ, fortitudinis, et prudentiæ, ceu Deus qui omnium rerum semina largitus est, beatitudine frueretur: et hoc maxime sapientiæ argumentum est; nam, per virtutem, et liberæ voluntatis arbitrium, et Dei sapientia in nobis elucescit. Sapientiæ autem quatuor species sunt, quas virtutes generales nonnulli appellarunt. Quæ justitiæ, temperantiæ, fortitudinis, ac prudentiæ nomine censentur. Harum autem prudentia præstantior habetur, cujus gratia consideratio affectionibus dominatur. Sapientia igitur, divinarum humanarumque rerum cognitio est. At temperantiam ipsam, passionum, et cupiditatum continentiam dixeris. Vel hoc pacto, temperantia, appetibilis partis virtus est, qua, considerationis appetitu, impetu quodam ad turpes voluptates tendentem continemus.

Alteri appetitus animæ, alteri vero corporis habentur, quorum utrisque consideratio dominari videtur: siquidem consideratio virtutibus pro duce, affectionibus pro imperatore habetur; non quod ipsas penitus tollendi vim habeat, sed ne ipsis penitus subjiciamur, efficit, quasi diceres: Nemo est, qui appetitus nostros abscindere valeat, sed consideratio ipsa ne servituti ipsorum dedamur, **25** facultatem nobis largiri potest. Item: Quisnam ille est qui irascendi vim abscindere ab anima possit? sed ne ab ipsa servitio premamur, consideratio suppetias adesse potest. Non igitur consideratio ipsa affectiones in nobis radicatus evellendi facultatem obtinet; sed cum ipsis ceu in certamine congregitur. Geminae vero affectionum naturæ, voluptas videlicet, et dolentia, maxime comprehensivæ sunt; nam harum quælibet, tum in corpore, tum in anima esse suapte natura idonea est: aliæ vero plures affectiones utramque sectantur. Appetitus igitur voluptatem ipsam a qua movetur anteit; et ab ipsa voluptate gaudii vel tristitiæ constitutio fit. Si enim voluptatis eventus probi fuerint, gaudium; si vero turpes, tristitia subsequitur: siquidem, ante dolentiam timor, post dolentiam tristitia subsequi solet. Ira autem communis affectio voluptatis et dolentiae est. Quod autem voluptatis finis utrumque, gaudium videlicet tristitiamque constituat, nulli non

perspectum habetur. Siquidem, dum materna ubera applicantur; ab his vero quæ lusus ipsis afferant abstracti, tristitiam præ se ferunt.

Atqui, ex voluptatibus ipsis, aliæ animæ, aliæ D vero corporis sunt; sed animæ, quæ in disciplinis speculationibusque versantur, seorsum per se peculiare habentur. At quæ corporis sunt, quæ

καὶ τοῦτω νόμον δέδωκε αὐτεξούσιον⁹⁹, καθ' ὃν πολιτευσάμενος βασιλεύσει βασιλείαν σώφρονα τε καὶ δικαίαν, καὶ ἀγαθὴν καὶ ἀνδρείαν¹· εἰ² τὸ κρείττον ἔλθαι· ἐν³ ἧ, φησὶ⁴, τὸ ἀγαθὸν οὐχ ἦττον ἢ τοῦ παρασχόντος Θεοῦ τὰ σπέρματα⁵, σοφίας μείζονος γνώρισμα⁶· ἐν γὰρ τῇ ἀρετῇ, καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν⁷ ἀνεμπίδοιστον⁸, καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καταφανὴς⁸ ἢ ἐνταθεῖσα ἡμῖν ἐστὶν. Τῆς δὲ σοφίας εἶδη τέσσαρα· ἄσπερ⁹ καὶ γενικὰς ἀρετὰς τινες ὀνομάζουσι· φρόνησις, δικαιοσύνη, σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία¹⁰. Κυριωτάτη δὲ πασῶν ἡ φρόνησις· ἐξ ἧς τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς ἐπικρατεῖ. Σοφία τοίνυν ἐστὶ γνῶσις θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Σωφροσύνη δὲ ἐπικρατεία τῶν ἐπιθυμιῶν¹¹· ἢ οὕτως σωφροσύνη ἐστὶν ἀρετὴ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, καθ' ἣν κατέχουσι¹² τοῦ λογισμοῦ τὴν ἐπιθυμίαν ὀρμῶσαν ἐπὶ φαύλας ὁρμὰς¹³.

Τῶν δὲ ἐπιθυμιῶν, αἱ μὲν εἰσι ψυχικαὶ, αἱ δὲ σωματικαὶ· καὶ ἀμφοτέρων¹⁴ ἐπικρατεῖν ὁ λογισμὸς φαίνεται. Ὁ γὰρ λογισμὸς τῶν ἀρετῶν μὲν ἐστὶν ἡγεμῶν, τῶν δὲ παθῶν αὐτοκράτωρ· οὐχ ὥστε αὐτὰ καταλύσαι¹⁵, ἀλλ' ὥστε αὐτοῖς¹⁶ μὴ εἶξαι. Οἷον, ἐπιθυμίαν τις οὐ δύναται ἐκκόψαι ἡμῶν· ἀλλὰ τὸ μὴ δουλωθῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ¹⁶ δύναται ὁ λογισμὸς παρασχέσθαι. Ὁμοίως θυμὸν τις ἐκκόψαι οὐ δύναται· ἀλλὰ τὸ μὴ δουλωθῆναι τῷ θυμῷ δύναται¹⁷ τῷ λογισμῷ βοηθῆσαι. Οὐ γὰρ ἐκριζωτῆς¹⁸ τῶν παθῶν ὁ λογισμὸς ἐστὶν, ἀλλ' ἀνταγωνιστῆς. Παθῶν δὲ φύσεις εἰσὶν αἱ περιεκτικώταται δύο¹⁹, ἡδονὴ τε καὶ πόνος· τούτων δὲ ἐκάτερον²⁰ καὶ περὶ τὸ σῶμα καὶ περὶ τὴν ψυχὴν πέφυκεν· ἀκολουθία δὲ παθῶν κολληαὶ²¹ περὶ τὰ ἀμφοτέρω. Πρὸ μὲν οὖν τῆς ἡδονῆς ἐστὶν ἐπιθυμία ἐκ τῆς ἡδονῆς²² κινουμένη· μετὰ δὲ τὴν ἡδονὴν χαρὰ ἢ λύπη συνίσταται· εἰ μὲν γὰρ ἀγαθὰ τὰ τῆς ἡδονῆς τέλη, χαρὰ· εἰ δὲ φαῦλα, λύπη· πρὸ δὲ τοῦ πόνου, φόβος· μετὰ δὲ τὸν πόνον, λύπη ἔπεται· ὁ δὲ θυμὸς κοινὸν πάθος ἐστὶν ἡδονῆς καὶ πόνου. Ὅτι δὲ τὰ τέλη τῆς ἡδονῆς ἀμφοτέρω συνιστᾷ χαρὰ τε καὶ λύπη²³, οὐδ' ὁ τυχὼν ἀγνοεῖ· καὶ γὰρ τὰ βρέφη μασθοῦ²⁴ μητρικοῦ ἐπιθυμήσαντα ἔττει τε²⁵ καὶ μετὰ περιχαρείας ἀσπάζεται τοῦτον ἰδόντα²⁶· καὶ στερηθέντα δὲ τι τῶν ἡδονῆς²⁷ ἐμποιούντων λυποῦνται²⁸.

perspectum habetur. Siquidem, dum materna ubera applicantur; ab his vero quæ lusus ipsis afferant

Τῶν δὲ ἡδονῶν, αἱ μὲν εἰσι ψυχικαὶ, αἱ δὲ σωματικαὶ· ψυχικαὶ μὲν, αἱ²⁹ τῆς ψυχῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν· ὡς αἱ³⁰ περὶ τὰ μαθήματα καὶ τὴν³¹ θεωρίαν· σωματικαὶ δὲ, αἱ μετὰ κοινωνίας τοῦ σώματος

⁹⁹ τὸ αὐτεξ. ¹ ἀνδρείαν, μοχ καὶ τοῦ κρείττονος B. ² ἂν C P. ³ ἐν ἧ τοῦ ἐλομένου C P. ⁴ τὰ σπέρμ. Θεοῦ B. ⁵ τοῦτο τὸ γινώσκ. C. ⁶ ἐφ' ἡμ. A. ⁷ ἀνεμπίδοιστος C. ⁸ καταφ. ἐστὶν B P. ⁹ ἄσπερ B P. ¹⁰ ἀνδρεία κ. σωφρ. B. ¹¹ τῶν παθῶν καὶ ἐπιθ. C P. ¹² κατέχουσα B, κατέχομεν P sec. m., κατέχει ὁ λογισμὸς C. ¹³ ἡδονὰς B P. ¹⁴ τούτων δὲ ἀμφ. C P. ¹⁵ καταλ αὐτὰ B. ¹⁶ τούτοις C P. ¹⁷ τῇ ἐπιθυμίᾳ P textus ¹⁸ δυνατὸν C P. βοηθῆσαι, om. P textus. ¹⁹ ἐκριζωτῆς B C P. ²⁰ παθ. om. εἰσι περιεκτικώτατα C. ²¹ ἐκάστον B P, ἐκάστων C. ²² πολλαὶ om. C P. ²³ ἐστ. ἐπιθ. ἐκ τ. ἡδ. om. B. ²⁴ χαρὰν τε κ. λύπην A C P. ²⁵ μαστοῦ B C P. ²⁶ ἄτει B, ἄπτονται καὶ P textus, ἄπτονται καὶ, om. B. ²⁷ εἰδῶτα B. ²⁸ παιδιῶν B, τινὸς τῶν ἡδέων C. ²⁹ λυπῆται B, λυπεῖται C P. ³⁰ ὡς αἱ A. ³¹ δεῖαι C P. ³² τὴν om. B.

καὶ τῆς ψυχῆς γίνονται ὡς αἱ ³⁰ περὶ τὰς τροφὰς A καὶ τὰς συνουσίας ἄλλοι δὲ τοῦ σώματος οὐκ ἔν εὐροι τις ἡδονάς. Ἔτι τῶν ἡδονῶν, αἱ μὲν εἰσι ψευδείς ³¹, αἱ δὲ ἀληθεῖς, κατὰ Πλάτωνα. Ψευδεῖς μὲν, ὅσαι μετὰ αἰσθήσεως γίνονται καὶ δόξης οὐκ ἀληθοῦς καὶ λύπας ἔχουσι συμπεπλεγμέναις ἄληθοῦς ³², ὅσαι τῆς ψυχῆς εἰσι μόνης, μετ' ἐπιστήμης καὶ νοῦ ³³ καὶ φρονήσεως, καθαραὶ καὶ ἀνεπίμικτοι λύπης ἂν τῶν δὲ σωματικῶν ἡδονῶν, αἱ μὲν εἰσι ἀναγκαῖαι ἅμα καὶ φυσικαί, ὧν χωρὶς ζῆν ἀδύνατον ³⁴ ὡς αἱ τροφαὶ καὶ τὰ ἐνδύματα ἄλλοι δὲ φυσικαὶ μὲν, οὐκ ἀναγκαῖαι δὲ, ὡς αἱ ³⁵ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον μίξεις ἔχουσιν γὰρ καὶ χωρὶς αὐτῶν ζῆν ἄλλοι δὲ οὕτε φυσικαί, οὕτε ἀναγκαῖαι, ἀλλὰ καὶ περιτταί ὡς ἡ μέθη, καὶ ἡ λαγνεία, καὶ ἡ φιλαργυρία ἄλλοι γὰρ καὶ προσδλάπτουσι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ³⁶ B περιτταί.

seal supervacuæ sunt, ut ebrietas, lascivia, et avaritia; has enim, cum detrimenta afferant, supervacuæ dixeris.

Ἠδονή ³⁷ ἐστὶ καὶ ἡ κακοῦθης διάθεσις πολυτρο-
πώτατη πάντων οὔσα τῶν παθῶν. Κατὰ μὲν ψυ-
χὴν ³⁸, ἀλαζονεία, φιλαργυρία, φιλοδοξία, φιλαργία,
φιλονεικία, καὶ βασκανία κατὰ δὲ σῶμα ³⁹, παντο-
φασία, λαιμαργία ⁴⁰, μονοφασία καὶ ὡσπερ τῶν
γενικωτέρων ἀρετῶν, φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης,
ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης, πολλαὶ εἰσι αἱ παραφύ-
δες, αἱ ἐπαινούμεναι ⁴¹ ἢ τε γὰρ εὐσέβεια καὶ εὐ-
δουλία ⁴², καὶ καρτερία, μακροθυμία τε καὶ μετριο-
φροσύνη ⁴³, πραότης καὶ εὐεργεσία, φιλοκαλία, εὐ-
ταξία, κοσμιότης, ἐγκράτεια καὶ ⁴⁴ αἰδέως, καὶ ἄλλαι
μυρία πρὸς ταύταις ὅτι καὶ τῶν ⁴⁵ περιεκτικῶν C
παθῶν, ἡδονῆς τε καὶ πόνου, ἢ τε ὀργῆ καὶ ὁ θόρυ-
θος, καὶ ἡ μῆνις, καὶ ἡ ἀφροσύνη, ἡ ἀκολασία, ἡ
ἀδουλία, ἡ ὑπερηφανία ⁴⁶, ἀλαζονεία, ἔρις, μῖσος,
ζῆλος, λύπη, λοιδυρία καὶ μικροψυχία ἕξ ὧν ἄλλαι
πλείονες ἐπικλονοῦνται καὶ ⁴⁷ ἐπισηχίζονται, στί-
φος παθῶν συνιπτῶσιν ὧν ἐκάστην ⁴⁸ περικαθαί-
ρων ὁ παγγέωργος λογισμὸς καὶ ἀποκνίζων ⁴⁹, καὶ
περιπλέκων καὶ ἐπάρθων, καὶ πάντα τρόπον μετ-
οχρεούτων, ἐξημεροῖ τὰς τῶν ἡθῶν καὶ παθῶν ⁵⁰ ὕλας.

Ἡ ἀρετή, ἡ ἀρετή, καθὼς εἴρηται, τῶν μὲν ἀρετῶν
ἐστὶν ἡγεμών, τῶν δὲ παθῶν αὐτοκράτωρ ἡθῶν D
δὲ καὶ ἀγνοίας οὕτω δεσπόζει. Ὅτι γὰρ τῶν αὐτῶν ⁵¹
παθῶν ὁ λογισμὸς ἐπικρατεῖ, ἀλλὰ τῶν τῆς δικαιο-
σύνης, καὶ σωφροσύνης ⁵², καὶ ἀνδρείας ⁵³, καὶ φρο-
νήσεως ἐναντιῶν ὡς ὅτε αὐτὰ ⁵⁴ κωλύσαι τοῦ μὴ
γενέσθαι, ἀλλ' ὡς αὐτοῖς μὴ ὑποταγῆναι. Λήθη
δὲ καὶ ἀγνοία, τοῦ λογισμοῦ εἰσι πάθη τῆς γὰρ
κατὰ γνῶσιν ἐνεργείας ἀναιρουμένης, συνίσταται

³⁰ αἱ om. B, ὅσαι C P. ³¹ ψ. εἰσι B. ³² ἀλ. δὲ B P. ³³ νοῦς C. ³⁴ ὧν ἀνευ ἀδύνατον ζῆν C P.
εἰ om. B. ³⁵ καὶ om. B P. ³⁶ ἢδ. δὲ B C. ³⁷ ψυχῆς B, καὶ τὰ μὲν τῆς ψυχῆς πάθη C P.
³⁸ τὸ σῶμα B, τὰ δὲ τοῦ σώματος C P. ³⁹ λαιμαργία om. C, γαστριμαργία, ἀδηφασία P add. ⁴⁰ ἐπόρ-
νου C. ⁴¹ ἢ εὐδ. C, et sic articulum in reliq. ⁴² ταπεινοφροσύνη B C P. ⁴³ καὶ om. B. ⁴⁴ τῶν om. B.
⁴⁵ ὑπερηφάνεια B, abest articuli. ubique Cod. C. ⁴⁶ ἐπιχλ. καὶ om. C. ⁴⁷ ἐκαστον B C P. ⁴⁸ ὁ πᾶν-
έωργος λογισμὸς περικαθ. καὶ ἀποκνίζων B, περιχ. καὶ περιπλ. C. ⁴⁹ παθ. καὶ ἡθῶν B C P. ⁵⁰ αὐτῶν C P.
⁵¹ σωφρ. omi. C. ⁵² ἀνδρείας B. ⁵³ αὐτῶν C.

ex animæ et corporis communicatione sunt, has, quæ circa alimenta ac venerea sunt esse dixeris : nullas enim corporis voluptates seorsum dicere queas. Et quidem, ut Plato asseverat, aliæ voluptatum veræ, aliæ falsæ habentur. Quæ enim cum sensu, nec non fallaci opinione proveniunt, tristitiæque complicatæ sunt, falsæ nuncupantur. Veræ autem, quæ animæ tantum sunt, quæ puræ omnisque tristitiæ expertes sunt; in scientia mentique, ac prudentia versantur. Voluptates vero, quædam corporis, necessariæ simul et naturales sunt, ut quæ ad victum indumentaque pertinent; sine quibus superesse in vita haudquaquam datur. Quædam vero naturales; non autem necessariæ, ut coitus, qui legitimi naturæque 26 ordine habentur. Nam et sine his, vita ipsa produci potest.

Quædam vero, neque naturales, neque necessariæ, ut coitus, qui legitimi naturæque 26 ordine habentur. Nam et sine his, vita ipsa produci potest.

Voluptas autem est, quæ et malorum morum dispositio, omniumque passionum maxime multimoda est. Et quidem animæ passiones sunt, arrogantia, avaritia, sui existimatio, principatus, et ambitionis affectatio, pertinacia, invidia. Corporis vero, heluositas, ingluvies, singularitas in edendo, quam Græci μονοφαγιαν dicunt. Et quædam modum generalium virtutum, prudentiæ, justitiæ, fortitudinis temperantiæque plures agnatæ sunt, quæ cum laude appellantur, ut pietas, rectum consilium, tolerantia, lenitas animi, sobrietas, mentis mansuetudo, beneficentia, honesti amor, modestia, venustas animi, continentia, pudor ingenuus; ita et affectionum quas maxime comprehensivas diximus, voluptatis, inquam, atque dolentiæ sunt; iracundia videlicet, tumultuatio, ira permanens, insipientia, protervitas, imprudentia, insolentia, arrogantia, contentio, odium, obtractatio, tristitia, objurgatio, pusillanimitas: ex quibus cum et aliæ propagantes findantur, affectionum catervam constituunt, in quibus singulis, considerata, ipsa optimi agricolæ vice functa, plurima perpurgando, detergendoque, ac complicando, et irrigando, nec non ipsis ceu per aquæductus sese omnifariam diffundendo, morum passionumque materias cicures reddit.

Nam consideratio, ut supra commemoravimus, virtutibus pro duce, affectionibus pro imperatore habetur, oblivioni vero inscitæque haudquaquam dominatur. Neque enim consideratio sui ipsius passionibus, sed his quæ justitiæ, temperantiæ, fortitudini ac prudentiæ adversæ sunt, dominatur: non autem ipsis quin flant facultatem intercipit, sed ne illæ subjectæ ipsis reddantur efficit. Enimvero, oblivio, nec non inscitia, considerationis passionis

sunt; nam hæc, cum cognitionis aufertur actio, A subsequi solent.

Atqui memoria per reminiscentiam denuo resu-
mitur: siquidem memoria (ut Aristoteles 27 opi-
natur, imaginatio est, quæ ab his quæ sensus depre-
henderit remanet. Platonis autem sententia, memoria
est sensus et intellectus incolumitas; anima enim,
quæ sub sensum cadunt, sensuum officio adipiscitur,
unde opinionis origo est: sed per mentem ipsam
intellectualia animadvertit et intelligentia fit. Cum
igitur ipsa anima formulas eorum quæ opinata
fuerat intellexeratque, servaverit, memoria id
tenere dicitur. At memoriæ amissæ instauratio,
reminiscentia est; oblivio enim ipsam reddere
exilem solet. Oblivio autem memoriæ amissio est;
quarum altera perpetua, altera vero temporanea B
est, in qua quidem reminiscentia agit.

Omniū enim affectionum quas a voluptate dolen-
tiaque, et virtutibus quæ his adversæ sunt proficisci
asseruimus, ab triplici animæ vi, ac libera, quæ
in nobis est voluntate ortus fit: in his enim gen-
eralium virtutum divisio inspicitur. Atqui, in
animæ vi rationali, prudentiæ locus est; in appe-
tibili temperantia continetur, in irascibili au-
tem fortitudo consistit. Justitiæ autem, per liberæ
quæ in nobis est voluntatis actionem, ad tres
distribuitur; nisi enim quispiam justitiæ locum
servare proposuerit, non recte in affectionibus tem-
perantiæ, fortitudinis ac appetitus rationem ha-
buisse deprehenditur. Nam, pro affectionum arbi-
trio eligere aut velle quidpiam, id nostræ volun-
tatis est; in nobis enim est, ut justii vel injusti,
s adiosii vel a studiis alieni, prudentes aut insi-
pientes rediamur. Siquidem studium in re aliqua
adhibere, ac in eo exerceri, nostri arbitrii esse,
nulli non perspectum habetur; non quod studia
ipsa habitus sint, sed quod ipsis dominantur; nam
studia habitibus dominari manifestum habetur.
Consuetudo vero adventitia natura est. Si autem
studium habitui dominatur, quod nostri arbitrii
est, et habitus nostri arbitrii sunt. Enimvero
quarum rerum nostro in arbitrio habitus est, earum-
dem et actiones quæ ab habitu proveniunt nostro
in arbitrio sunt: siquidem actiones ad habitus
recte accommodantur. Qui enim justitiæ habitu
præditus 28 est, justa operatur; et eodem modo,
qui injustitiæ, diversa agit: siquidem quæ justa
ratione contingere possunt, perficere nostræ faculta-
tis est: verum, quod justa ratione contingere potest,
illud quod nos efficere possumus est; non autem quod
huic contrapositum habetur: et quidem mens nostra
voluntate primum utitur; nam hæc actionum
principium est: et quemadmodum voluntas ipsa,
eodem pacto et consilium nostri arbitrii habetur;
nam voluntatem ipsam, rerum quæ nostri arbitrii
sunt appetitum, qui cum consilio fit, esse nonnulli

ταῦτα ἑπαναλαμβάνονται δὲ πάλιν διὰ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως.

Ἔστι δὲ μνήμη, ὡς μὲν Ἀριστοτελεῖς, φαντασία ἐγκαταλειψομένη ἀπὸ τινος αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐνεργείας φαινομένης⁸⁷ ὡς δὲ Πλάτων⁸⁸, σωτηρία⁸⁹ αἰσθήσεως τε καὶ νόησεως. Ἡ γὰρ ψυχὴ, τῶν μὲν αἰσθητῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεται, καὶ γίνεται δόξα· τῶν δὲ νοητῶν διὰ τοῦ νοῦ, καὶ γίνεται νόσις· ὅταν οὖν τοὺς τύπους, ὧν τε ἰδέξασεν, ὧν τε ἐνόησε διασώζει⁹⁰ καὶ τηρεῖ⁹¹, μνημονεύειν λέγεται. Ἀνάμνησις δὲ ἐστὶ φήμης ἐξιτήλου γενομένης ἀνάκτισις⁹²· γίνεται δὲ ἐξιτηλος⁹³, ὑπὸ τῆς λήθης. Λήθη δὲ ἐστὶ μνήμης ἀποβολή· ἀλλ' ἡ μὲν διηνεχῆς, ἡ δὲ ἐπὶ ποσόν· ἥς ἐστὶν ἡ ἀνάμνησις ἔργον.

Πάντων δὲ γέनेσις τῶν προειρημένων παθῶν τῶν ἐκ τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ πόνου· καὶ μέντοι καὶ τῶν αὐτοῦ⁹⁴ ἐναντίων, τοῦτέστι τῶν ἀρετῶν ἐκ τοῦ τριμεροῦς τῆς ψυχῆς καὶ τῶν⁹⁵ ἐφ' ἡμῖν· περὶ γὰρ ταῦτα καὶ αἱ γενικαὶ ἀρεταὶ διανεμόνται. Ἐν τῷ λογιστικῷ γὰρ ἐστὶν ἡ φρόνησις· ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ, ἡ σωφροσύνη· ἐν τῷ θυμικῷ, ἡ ἀνδρεία⁹⁶. Ἡ δὲ δικαιοσύνη, ἐν τοῖς τρισὶ διανεμεται, τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἐνεργούντος· εἰ μὴ γὰρ τὸν τοῦ δικαίου τόπον φυλάξαι τις προαιρήσεται⁹⁷, οὐ σωφρονεῖν, οὐκ ἀνδρῖζεσθαι, κατὰ τῶν παθῶν, οὐ καλῶς ἐπιθυμεῖν θελήσει. Τὸ δὲ προαιρεῖσθαι ἢ θέλειν τοῦ⁹⁸ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν· ἐφ' ἡμῖν γὰρ ἐστὶ⁹⁹ τὸ δικαίους εἶναι ἢ ἀδίκους, σπουδαίους ἢ ἀμαθεῖς, συνετοὺς ἢ ἀφρονας. Τὸ γὰρ μελετᾶν ἢ ἐπιγυμνάζεσθαι¹⁰⁰ παρὰ πᾶσιν ὡμολόγηται ὅτι ἐφ' ἡμῖν· οὐχ ὡς ἔξεις, ἀλλ' ὡς κύρια τῶν ἔξεων· αἱ μὲν γὰρ μελέται κύρια τῶν ἔξεων¹⁰¹. Τὸ δὲ ἔθος, φύσις ἐπίκτητος. Ἡ δὲ¹⁰² κυρία τῆς ἔξεως ἐστὶν ἡ μελέτη¹⁰³· ἐφ' ἡμῖν δὲ ἡ μελέτη, ἐφ' ἡμῖν¹⁰⁴ καὶ ἡ ἔξις· ὧν δὲ ἐφ' ἡμῖν αἱ ἔξεις, τούτων ἐφ' ἡμῖν καὶ αἱ πράξεις, αἱ κατὰ τὰς ἔξεις· ταῖς γὰρ ἔξεις¹⁰⁵ αἱ πράξεις πρόσφοροι. Ὅρα δικαίαν ἔξιν ἔχων¹⁰⁶ δίκαια πράξει· ὁμοίως¹⁰⁷ καὶ ὁ ἀδικῶν τὸ ἀνάπαλιν· τῶν γὰρ ἐπίσης ἔνδεχομένων, ἡμεῖς κύριοι τῶν¹⁰⁸ ἐνεργεῖν· ἐπίσης δὲ ἐστὶν ἔνδεχόμενον ὁ αὐτὸ τε δυνάμεθα¹⁰⁹ ποιεῖν, καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν¹¹⁰· ποιεῖται¹¹¹ δὲ τούτων¹¹² τὴν αἴρεσιν ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος· οὗτος γὰρ ἐστὶν ἀρχὴ πράξεων· καὶ ἡ βουλή¹¹³ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν ὡσπερ καὶ ἡ προαίρεσις· ὀρίζονται γὰρ τὴν προαίρεσιν δρεξίν βουλευτικὴν¹¹⁴ τῶν ἐφ' ἡμῖν· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τριμεροῦς¹¹⁵, ὅσον μαθεῖν ἐξ ὀλίγου πᾶθεν ἢ τούτων ὅρη.

⁸⁷ κατὰ μὲν Ἀριστοτέλην φαντασία κατ' ἐνεργείαν φαινομένη B C P, ἐγκαταλειψομένη C. ⁸⁸ κατὰ δὲ Πλάτωνα B, ὡς δὲ Πλ. φησὶ C P. ⁸⁹ αἰτία textus, γρ. σύβρια P. ⁹⁰ διασώζει B P. ⁹¹ καὶ τηρεῖ om. B C P. ⁹² μν. ἐπιλησμένης [sic. P textus]. ἀνάκτισις C. ⁹³ ἐπιλησμένη C P. ⁹⁴ ἐν αὐτοῖς A. ⁹⁵ τοῦ B C P. ⁹⁶ ἀνδρία B. ⁹⁷ προαιρήσεται C. ⁹⁸ τῶν C. ⁹⁹ ἐφ' ἡμῖν δὲ ἀρχεῖν ἐστὶ B. ¹⁰⁰ ἐπὶ τι γυμνάζεσθαι C. ¹⁰¹ μὲν om. A B C. ¹⁰² εἰ δὲ B. ¹⁰³ ἡ μελ. δὲ κυρία τῆς ἔξ. C. ¹⁰⁴ ἐφ' ἡμῖν δὲ A. ¹⁰⁵ ἔξεις A. ¹⁰⁶ ἔχων ἔξιν B. ¹⁰⁷ ὁμοίως om. A B C. ¹⁰⁸ τοῦ C P. ¹⁰⁹ αὐτὸ δὲ δυν. C P. ¹¹⁰ αὐτὸ B. ¹¹¹ ποιεῖ B. ¹¹² τούτου C P. ¹¹³ βουλή δὲ B P. ¹¹⁴ δρεξίν βουλευτικὴ A. ¹¹⁵ τὸ τριμερές A C P.

struerant: et hæc quidem a triplici animæ vi proficiscuntur, quæ undenam proveniant, non multum post perspectum tradiderit.

ΑΙ δὲ φυσικαὶ ⁸⁸ δυνάμεις καὶ ζωτικαὶ καὶ ψυχικαὶ ⁸⁷ ἐκ τούτων τῶν τριῶν ⁸⁶ ἐφορμῶνται· ἐν τῇ καρδίᾳ γὰρ ἐστὶ τὸ ἐμφυτον θερμόν· ἐν τῷ ἥπατι δὲ ⁸⁹ γεννᾶται τὸ αἷμα· καὶ ἐξ ἐγκεφάλου ἡ προαιρετικὴ κίνησις ⁹⁰ ἀνεργεῖται· ὅθεν ἡ μὲν διαθάλλει ⁹¹ τὸ πᾶν τῇ θερμότητι· ἡ δὲ τὸ θερμαῖνον ⁹² τῇ ἰκμάδι ὑπονοτίζει· ὡς ἂν τῇ ἰσοκρατίᾳ τῆς τῶν ἐναντίων ποιότητος ἐπὶ τοῦ μέσου ⁹³ συντηροῖτο ⁹⁴ τὸ ζῶον· μήτε τοῦ ὑγροῦ καταφρυγομένου ⁹⁵ τῷ πλεονασμῷ τῆς θερμότητος, μήτε τοῦ θερμοῦ σθεννυμένου τῇ ἐπικρατήσει τοῦ καθυγραίνοντος. Ἡ δὲ τρίτη δύναμις συνέχει δι' αὐτῆς ⁹⁶ κατὰ τινα συμβολὴν τε καὶ ἁρμονίαν τὰ διακεκριμένα ⁹⁷ τῶν ἄρθρων, τοῖς παρ' ἑαυτῆς συνδέσμοις ⁹⁸ ἀρμόζουσα· καὶ πᾶσιν ⁹⁹ ἐπιπέμπουσα τὴν αὐτοκίνητον καὶ προαιρετικὴν δύναμιν· ἥς ἐπιλειπούσης ¹ πάρατον γίνεται καὶ νεκρῶδες τὸ σῶμα, τοῦ προαιρετικοῦ πνεύματος ἀμοιρήσαν. Καὶ γὰρ ἀναίσθητων ὄντων φύσει τῶν ὀστέων, αἰσθητικῶς αὐτὰ νεύροις ἢ φύσις προσήρμοσέ τε καὶ ἦνωσε· μάλλον δὲ ὁ δεσπότης τῆς φύσεως καὶ δημιουργός. Καὶ διὰ τῆς προσφυοῦς ἐνώσεώς τε καὶ ἁρμονίας τὰς συμβολὰς αὐτῶν ἐπισφίξας ², διὰ τῶν συνδέσμων τὴν δεκτικὴν τῶν αἰσθήσεων αὐτοῖς περιεφύτευσεν ³ σάρκα· ἄλλην τε δυσπαθεστέραν καὶ εὐτονωτέραν ⁴ δίχα ⁵ μυῶν, ἣ σὺν αὐτοῖς ⁶ πρὸ τῆς ἐπιφανείας ἐνεκλίθηεν ⁷. εἶτα μετ' ἐκείνην τὸ δέρμα.

Ταύτη τοίνυν τῇ σταθρᾷ τῶν ὀστέων φύσει, οἷον πτύλοις τισὶν ἀχθοφόροις ὄλον ⁸ τοῦ σώματος ἐπιθεῖς ⁹ τὸ βάρος, οὐκ ἀδιάρητον ἐνέφυσεν τῷ παντὶ ¹⁰ τὸ ὀστέον· ἀκίνητος γὰρ ἂν καὶ ἀνέργητος ¹¹ ἔμεινεν. εἰ οὕτω κατασκευῆς ¹² ἄνθρωπος εἶχε, καθάπερ τι δένδρον ἐφ' ἐνὸς τόπου μένων ¹³. μήτε τῆς τῶν σεκλιῶν διαδοχῆς ¹⁴ ἐπὶ τῷ ¹⁵ πρόσω προαγωγῆς ¹⁶ τὴν κίνησιν· μήτε τῆς τῶν χειρῶν ὑπουργίας χρησίμης οὔσης ¹⁷ τῷ βίῳ, ἀλλ' εἰς μὴρὸν, καὶ γόνυ, καὶ ἐπιγονατίδα ¹⁸, καὶ σκέλος, καὶ ἀστράγαλον, καὶ δακτύλους, τὸν πόδα καταμερίσας ¹⁹, καὶ διὰ τῶν ἐξ ὀστέων συνδέσμων πάλιν τεχνικῶς συνδήσας καὶ ἐναρμόσας, μεταβατικὸν εἶναι καὶ πρακτικὸν τὸ ὄργανον τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπινοίας ταύτης ἐμηχανήσατο. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν, καὶ αὐχένος ²⁰ καὶ στέρνου, καὶ ῥάχεως, καὶ ἐπὶ πάντων τῶν τοῦ σώματος μορίων ἐργάσατο· τῷ προαιρετικῷ πνεύματι κατὰ τινα φύσεως οἰκονομίαν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον τῶν ἁρμονιῶν ἐνεργουμένην ²¹.

Καὶ θέα μοι ²² τέχνην ἐντέχνου ²³ δημιουργοῦ· τὰ ²⁴ μὲν γὰρ τῶν ὀστέων ἐκοίλανε, τὰ ²⁵ δὲ οὐ· καὶ τὰ μὲν μεγάλα, τὰ δὲ σμικρὰ ἐποίησε ²⁶. Καὶ τοῖς

Naturales autem, vitales et animales facultates, ab his tribus proveniunt; nam calor insitus in corde consistit; sanguinis autem in jecinore fit constitutio. Voluntarius vero motus a cerebro agit; quapropter, a corde ipso totum corpus nostrum calidum redditur; ab humido vero cerebri, illud quod calorem emittit humectatur; inde fit ut, in compari ad invicem diversarum qualitatum potestate, utrumque incolume servetur, dum non per caloris excessum, quod humidum est arescit; quodque calidum est, humore exsuperante non exstinguitur. Quæ vero tertia harum facultatum est, distincta membra sua peculiari vi, congressu quodam harmoniaque continet; cum ipsa propriis officii usa, suis ea modis adaptat, nec non spontanei ac voluntarii motus facultatem omnibus impartitur, qua deficiente, corpus voluntario spiritu destitutum, remissum simul mortiferumque efficitur. Etenim, cum ossa sensus expertia natura halwantur, eadem natura ipsa, vel potius qui ipsi dominatur, eamque circa sit, sensualibus nervis coaptavit atque conjunxit. Et cum accommodata connexion, concordique invicem harmonia constringantur, et coherentiæ eorum ligamenti connexæ sint, carne, quæ sensum percipere idonea est, ipsa circumsepsit, aliamque robustiorem et fortiozem per musculos et ligamenta sub ipsa superficie complicuit, et his postremo cutem superinduxit.

Cum igitur naturæ ipsius princeps, his solidis ossibus ceu columnis quibusdam ²⁹ pondera gestantibus totius acclinasset corporis molem, non indivisibili osse undique illud formavit, ne sibi motus actionumque facultas interciperetur, aut, veluti arbor uno in loco existens, omnis actionis expertus efficeretur, ut neque pedum ministerio ad ulteriora motum promovendo uti queat, neque manuum ad ea quæ vitæ conducant officium suppeteret. Sed pedem ipsum in femur, genu, patellam, tibiam talumque, et digitos partitus est; qui optimi artificis officio functus, ossium denuo ligamenti conserendo adaptandoque, mutandi loci, efficiendique operis idoneum animæ instrumentum structura hac molitus est. Tale etiam in manibus, cervice, pectore, spinaque, et simul omnibus corporis partibus egit, quod, ob naturæ studium quodpiam voluntarii spiritus officio in qualibet parte concordæ nexu copulata, exsequitur.

Age jam insigne Creatoris artis opus inspiciamus. Nam quædam ossa concava, alia vero unimime concava, et quædam grandia, alia autem parva procreavit.

⁸⁶ καὶ φ. δὲ Β. ⁸⁷ καὶ ψυχ. οπι. Α Β C. ⁸⁸ καὶ ἐκ τ. τῶν αἰτίων Β. ⁸⁹ δὲ οπι. Β Ρ. ⁹⁰ δύναμις C Ρ ιεχι. ⁹¹ θάλλει C. ⁹² τὸ θερμαινόμενον C. ⁹³ ἐπὶ τ. οπι. hiatu C. ⁹⁴ συντηροῖ B. ⁹⁵ καταφρυγομένου Β. ⁹⁶ δι' ἑαυτῆς C Ρ. ⁹⁷ διακεκρυμμένα Α C. ⁹⁸ τ. παρ' ἑαυτοῖς δεσμοῖς [τυνδ. l' sec. m.], C Ρ. ⁹⁹ πᾶσαν C. ¹ ἐπιλειπούσης C. ² ἐπισφίξας Β. ³ περιέφυσεν C. ⁴ εὐτονωτέραν Β. ⁵ διὰ Α C Ρ. ⁶ ἣ καὶ Β, ἦν σὺν αὐτ. C. ⁷ ἐνεκλίθηεν C. ⁸ ὄλον οπι. Β. ⁹ ἐπιθεῖσα Β Ρ. ¹⁰ τοῦ παντός C Ρ. ¹¹ ἀνέργητος Β Ρ. ¹² κατασκευασθεὶς μοι ὁ [sic Ρ] ἄνθρ. εἶγεν Β. ¹³ μένων Β Ρ. ¹⁴ διαγωγῆς Ρ. ¹⁵ τὰ Β. ¹⁶ ἀγωγῆς C Ρ. ¹⁷ χρησιμευούσης Β C. ¹⁸ ἐπιγονατίδα Β. ¹⁹ καταμ. τ. ποδ. [τοῦς πόδας Ρ] C Ρ. ²⁰ καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐχ. C Ρ. ²¹ ἐνεργουμένης C Ρ. ²² θέμνοι Β. ²³ ἐντέχνος Β. ²⁴ τὰ; Β. ²⁵ τοῖς Β. ²⁶ ἐποίησε C Ρ.

Et aliis quidem medullam inclusit, alia autem duræ solidæque naturæ, alia laxæ ac imbecillis constituit. Nonnulla vero adnata appendice, alia ceruice prædita procreavit, et quædam unita, alia vero composita: et nonnulla coarticulantur, quædam vero articulationibus copulantur: alia invicem coartata, alia composita sunt, quædam suturis, quædam harmonia coherent. Alia autem ad clavi modum infixæ sunt, nonnulla vero invicem concluduntur. Sed et cartilagine quædam, alia nervis, alia carnulentia complicata sunt.

Siquidem, tota ossium compositio σκελετός, quod aridum diceret, nuncupatur. Nam σκελετός locus siccescens dicitur, quod apud Homerum est, qui ait, ῥύπυρ δὲ οἱ ἀυαλέος χρώς ἐσκήκει. Quod est, sordibus huic corpus siccum aruit. Sed quænam compositionis dearticulationisque ossium nomina habeantur, a medicis ipsis quærendum est. Verumenimvero, ne legentibus quamplurima obscure posita negotium facessant, sciendum est quod os, quod ad clavi modum ossi infixum est, quod ἐγγύμφωσις dicitur, in dentibus cernere est. 30 Sutura vero, quæ ῥαφή nuncupatur, in capitis ossibus visitur. At γυγγλυσμός, coherentia est, qua ossa invicem congradientia conjunguntur, ut in spinæ vertebrae, ac dearticulatione quæ a cubito ad brachium tendit conspicitur. Articulus quidem ossium naturalis compositio est, nam hic ἄρθρον dicitur. At σύμφωσις est, cum naturalia ossa simul uniantur, et hoc coalescere diceret; ἐπίφωσις vero, alterius eminentiam, sive processum dixeris, in quolibet osse cernitur.

Os autem corpus dicimus, quod plurimum in se terrenæ portionis continet, quod et sensu caret, reluctantque, ac durum est, reliquisque corporis partibus ceu firmamentum habetur. Enimvero, hæc universa a musculis nervisque moventur, quibus item cerebrum motivam impertitur facultatem. Nam venulis obsita membrana quæ cerebrum ambit, horum motus radix principiumque habetur. Membrana autem, quæ Græce ὑμήν, quia subtilissimi panniculi vicem præ se ferat, nomen adepta est. Hæc namque cum recte consistit, totius corporis motus suis numeris absolutissimus redditur. Etenim, si pedis digiti particulam moveri contigerit, ab ea motam esse procul dubio scias. Si vero membranam illam quandoque quati, vel scindi aliquo morbo, sive ictu eausante acciderit, interitus affatim ab ipsa passione, ne tantillum natura repugnante, subsequitur, non secus ac si, fundamento aliquo convulso, totam ædificationis molem cum parte corruiere contingat; ita, et quæ sub calva membranis continentur obliæsi, corporis illius anima deficit.

Ἄ μὲν μυελὸν ἐνέκλεισται, τοῖς δὲ σκληρὰν τε καὶ στερεὰν φύσιν ἔθηκε, τοῖς δὲ χαύνην καὶ ἀσθενή. Καὶ τὰ μὲν ἐπιφύσεις³⁷ κατὰ τὸ πέρασ ἔχουσι, τὰ δὲ³⁸ αὐχνας· καὶ τὰ μὲν ἦνται, τὰ δὲ σύγκειται· τὰ δὲ συνήθρωται, τὰ δὲ διήθρωται³⁹· τὰ δὲ συνήθρωσται, τὰ δὲ συντέθειται. Καὶ τὰ μὲν κατὰ ῥαφήν, τὰ δὲ κατὰ ἀρμονίαν, τὰ δὲ κατὰ γόμφωσιν, τὰ δὲ κατὰ γυγγλυσμόν⁴⁰· καὶ τὰ μὲν κατὰ συγγόνδρωσιν, τὰ δὲ κατὰ συννεύρωσιν, τὰ δὲ κατὰ συσσάρκωσιν⁴¹.

Ἡ μὲν οὖν ὅλη σύνταξις τῶν ὀστέων, ὀνομάζεται σκελετός· σκελετός δὲ λέγεται⁴² ὁ ἀπεξηραμένος⁴³ τόπος· καθὼς Ὀμηρος⁴⁴, ῥύπυρ δὲ οἱ ἀυαλέος⁴⁵ χρώς ἐσκήκει. Τί δὲ τούτων ἕκαστόν ἐστι τῶν συνθέσεων⁴⁶ ἢ διαρθρώσεων, ἢ⁴⁷ ὀνομάτων, παρὰ τῶν λατρῶν μάθοις· πλήν ἵνα μὴ ἀσαφῆ σοι καταλειφθῆ τὰ πολλὰ, ἴσθι ὅτι ἢ μὲν ἐγγόμφωσις⁴⁸ συνάρθρωσις τις⁴⁹ κατὰ σύμπηξιν, καὶ⁵⁰ ἐπὶ τῶν ὀδόντων. Ἡ δὲ ῥαφή⁵¹ σύνθεσις ὡς ἐπὶ τῶν τῆς κεφαλῆς ὀστέων· ὁ δὲ γυγγλυσμός⁵², σύνθεσις ὡς ἐπὶ τῶν τῆς ῥάχως σπονδύλων, καὶ τῆς τοῦ πῆχως⁵³ πρὸς τὸν βραχίονα διαρθρώσεως· καὶ τὸ μὲν ἄρθρον, σύνταξις ἐστὶ φυσικῆ· ἢ δὲ σύμφωσις, ἔνωσις ὀστέων φυσικῶν⁵⁴. Καὶ ἢ μὲν ἐπίφωσις, ἔνωσις ἐστὶν ἑτέρου ὀστοῦ κατὰ ἕτερον· ἢ δὲ ἀπόφωσις, τοῦ σύμπαντος ὀστοῦ μέρος ὑπάρχει.

Ἡ μὲν οὖν ὅλη σύνταξις τῶν ὀστέων, ὀνομάζεται σκελετός· σκελετός δὲ λέγεται ὁ ἀπεξηραμένος τόπος· καθὼς Ὀμηρος, ῥύπυρ δὲ οἱ ἀυαλέος χρώς ἐσκήκει. Τί δὲ τούτων ἕκαστόν ἐστι τῶν συνθέσεων ἢ διαρθρώσεων, ἢ ὀνομάτων, παρὰ τῶν λατρῶν μάθοις· πλήν ἵνα μὴ ἀσαφῆ σοι καταλειφθῆ τὰ πολλὰ, ἴσθι ὅτι ἢ μὲν ἐγγόμφωσις συνάρθρωσις τις κατὰ σύμπηξιν, καὶ ἐπὶ τῶν ὀδόντων. Ἡ δὲ ῥαφή σύνθεσις ὡς ἐπὶ τῶν τῆς κεφαλῆς ὀστέων· ὁ δὲ γυγγλυσμός, σύνθεσις ὡς ἐπὶ τῶν τῆς ῥάχως σπονδύλων, καὶ τῆς τοῦ πῆχως πρὸς τὸν βραχίονα διαρθρώσεως· καὶ τὸ μὲν ἄρθρον, σύνταξις ἐστὶ φυσικῆ· ἢ δὲ σύμφωσις, ἔνωσις ὀστέων φυσικῶν. Καὶ ἢ μὲν ἐπίφωσις, ἔνωσις ἐστὶν ἑτέρου ὀστοῦ κατὰ ἕτερον· ἢ δὲ ἀπόφωσις, τοῦ σύμπαντος ὀστοῦ μέρος ὑπάρχει.

Ἔστι δὲ ὀστοῦν σῶμα γεωδέστερον καὶ ἀντίτυπον ἀναίσθητόν τε καὶ σκληρόν· καὶ οἷον ἐπιστήριγμα τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος⁵⁵. Κινεῖται δὲ ταῦτα πάντα ὑπὸ μυῶν καὶ νεύρων· ἐξ ἐγκεφάλου ταύτην τὴν κινητικὴν δύναμιν καὶ ταῦτα δεχόμενα· ῥίζα γὰρ καὶ ἀρχὴ τῆς τούτων κινήσεως ὁ τὸν ἐγκέφαλον περιέχων ἐστὶν ὑμήν⁵⁶. Εἴρηται δὲ ὑμήν πρὸς τὸ ὡς ὑφασμα εἶναι λεπτόν. Οὐτίνος διαχειμένου καλῶς⁵⁷, πᾶσα ἢ τοῦ σώματος κίνησις ἀνεμποδίστως ἐπιτελεῖται, καὶ⁵⁸ κατὰ λόγον. Καὶ γὰρ εἰ καὶ σκυταλῆς⁵⁹ δακτύλου ἐν ποδὶ κινεῖτο⁶⁰, παρὰ⁶¹ τούτου κεκίνηται. Εἰ δὲ τρωσιν⁶² ἢ ῥήξιν πάθοι⁶³ ἐκ νοσήματός τινος· τυχόν⁶⁴ ἢ καὶ πλήξεως, εὐθύς ἐπηκολούθησε τῷ πάθει ὁ θάνατος· οὐδὲ πρὸς βραχὺ τῆς φύσεως ἀντισχοῦσης· ἀλλ' ὡσπερ θεμελίον τινὸς ὑποσπασθέντος, ὅλον τὸ οἰκοδόμημα συγκατεσπάσθη τῷ μέρει, οὕτως τῶν περὶ τῶν⁶⁵ κρανίων μηνίγγων τρωθέντων, ἐν οἷς ὁ εἰρημένος ὑμήν ὑφέπλωται⁶⁶, ἢ ψυχὴ τοῦ σώματος ἀπανίσταται.

quibus de qua asseruimus membrana prætenditur,

³⁷ καὶ ταῖς μὲν αἰ φύσεις B. ³⁸ ταῖς δὲ B. ³⁹ τὰ δὲ διήρθ. om. A C. ⁴⁰ γυγγλυσμόν C. ⁴¹ συνάρκωσιν B. ⁴² ὅπερ λέγεται B. ⁴³ ἀποξηραμένος B, ὁ ἐξηραμένος C. ⁴⁴ καθ. καὶ Ὀμ. B P. ⁴⁵ αὐαλέως A, αὐλέως B. ⁴⁶ συνθέτων C. ⁴⁷ ἢ om. B. ⁴⁸ γόμφωσις B C. ⁴⁹ συνάρθρ. ἐστὶ B. P. ⁵⁰ ὡς B C P. ⁵¹ ῥαφή A. ⁵² γυγγλυσμός C. ⁵³ πῆχως B. ⁵⁴ φυσικῆ B C P. ⁵⁵ σῶμ. ὅλου B. ⁵⁶ πάντα om. A B C. ⁵⁷ νευρώσεως ἐστὶν ὑμήν B C P qui ἐστὶν om. ⁵⁸ οὐ καλ. διακ. C P. ⁵⁹ καὶ ο. n. B. ⁶⁰ μέρος τι ἄλιγον B, ποῖ ἡδεest unum aut alterum sol. in Cod. B. ⁶¹ δάκτυλος C. ⁶² κινεῖτο A P. ⁶³ περὶ C. ⁶⁴ τινὰ τρωσιν C P. ⁶⁵ ὁ περὶ αὐτὸν ὑμήν πάθοι C P. ⁶⁶ τυχόν om. C, interl. in P. ⁶⁷ τῶν om. C P. ⁶⁸ ἐφ-ἠπλωται C, ἐξήπλωται P.

Ταύταις οὖν ταῖς τριῶν δυνάμεσιν ἔξωθεν ἐπεισ-
 ἀγεται τὸ κατάλληλον τῆς δυνάμεως. Διὰ μὲν γὰρ τῆς
 τροφῆς, αἱ τοῦ αἵματος πηγαὶ ἐξ ἡπατος βρῦουσι·
 τὸ δὲ ἐγκάρδιον πνεῦμα διὰ τοῦ γειτονοῦ ἐπεισάγε-
 τα: σπλάγχχνου· ὃ ⁸⁰ καλεῖται μὲν πνεύμων, ἔστι δὲ
 τοῦ ⁸⁰ ἀέρος δοχεῖον διὰ τῆς ἐγκειμένης αὐτῷ ἀρτη-
 ρίας, τῆς ἐπὶ τὸ στόμα ἀγούσης, τὸ ἔξωθεν πνεῦμα
 τὸ ἐν ταῖς ἀναπνοαῖς ἐφελκόμενον. Κατὰ τὸ μέσον
 δὲ αὐτῶν ⁸¹ ἡ καρδία ἐνεληγμένη, κατὰ μίμησιν
 τῆς τοῦ ἀεικινήτου πυρὸς ἐνεργείας ἀδιαλείπτως
 καὶ αὐτὴ κινουμένη, ἔλκει πρὸς ἑαυτὴν ἐκ τοῦ πα-
 ρικειμένου τῷ πνεύμονι ⁸² πνεῦμα πληροῦσθαι ⁸³
 τῇ διαστολῇ τὰς κοιλότητας· καὶ τὸ πυρῶδες αὐ-
 τῆς ⁸⁴ ἐκπιέζουσα, ταῖς ἐχομέναις ἀρτηρῖαις
 ἔμπνεϊ, καὶ τοῦτο ποιούσα οὐ διαλείπει· τὸ μὲν
 ἔξωθεν διὰ τῆς διαστολῆς εἰς τὰς ἰδίας κοιλότητας B
 ἔλκουσα, τὸ δὲ παρ' ἑαυτῆς ⁸⁵ διὰ τῆς συστολῆς ταῖς
 ἀρτηρῖαις ἐκκρίνουσα ⁸⁶· ὁ μοι δοκεῖ καὶ τῆς αὐ-
 τομάτου αὐτῆς ⁸⁷ ἀναπνοῆς αἴτιον ἡμῖν γίνεσθαι.
 Πολλάκις γὰρ ὁ μὲν νοῦς ἀσχολός ἐστι ⁸⁸ πρὸς ἑτέ-
 ρους ⁸⁹, ἢ καὶ παντάπασιν ἡρεμεῖ ⁹⁰, λυθέντος ἐν
 τῷ ὑπνῷ τοῦ ⁹¹ σώματος· ἢ δὲ ἀναπνοῆ τοῦ ἀέρος
 οὐ διαλείπει μῆδ' ὀτιοῦν ⁹², συνεργούσης εἰς τοῦτο
 τῆς προαιρέσεως. Ἀραιός ⁹³ τις ὢν ὁ πνεύμων καὶ
 πολύπορος ⁹⁴, καὶ πάσας τὰς ἐν αὐτῷ κοιλότητας
 πρὸς τὸν πυθμένα τῆς τραχείας ἀρτηρῖας ἀνισταμέ-
 νας ⁹⁵ ἔχει· περιελήπται δὲ ἡ καρδία αὐτῷ ⁹⁶, καὶ
 προσπέφυκε κατὰ ὀπίσθιον ⁹⁷ μέρος αὐτῆς. Συστελ-
 λόμενος ⁹⁸ μὲν ⁹⁹ καὶ συμπύπτων, τὸ ἐναποκρατηθὲν
 αὐτοῦ ¹⁰⁰ ταῖς κοιλότησι πνεύμα ἐκπιέζων ¹⁰¹ προίε-
 ται· ὑποχωρῶν δὲ καὶ ἀνοιγόμενος, ἐπισπᾶται διὰ C
 τῆς ὀλκῆς τὸν ἀέρα· καὶ αὕτη ἐστίν, ὡς εἴρηται, τῆς
 ἀπροαιρέτου ἀναπνοῆς ἡ αἰτία. Διὸ καὶ παρὰ φύσιν
 ἐπιταθέντος ποτὲ ¹⁰² τοῦ τῆς καρδίας πυρῶδους ¹⁰³,
 ἐκ φλεγμονῆς τυχόν, ἢ τινοῦ πόνου, τὸ ἄσθμα τῶν
 ἀλγούντων συνεχέστερον γίνεται, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν
 μικρότερον καὶ πυκνότερον ¹⁰⁴· καὶ μικρότερον μὲν,
 ἵνα μὴ σφοδρότερον πλήττητι καὶ ὀδυνᾶται· πυκνό-
 τερον δὲ, ἵνα τὸ λείψαν κατὰ μέγεθος ἢ πυκνότης
 ἀναπληρώσῃ· ὡσπερ ἐπειγομένης τῆς καρδίας τὸν
 ἔμπροσθέντα αὐτῇ φλογμὸν τῷ νεαρῶτέρῳ καὶ ψυ-
 χροτέρῳ ¹⁰⁵ πνεύματι κατασβέσαι.
 Concitationis vero hæc causa habetur, ut quod de
 tur exstincta.

Τινὲς δὲ φυσικὴν μόνον ἐνόμισαν ¹⁰⁶ τὴν ἀναπνοὴν D
 εἶναι· οὐκ ἔστι δὲ· ἀλλὰ καὶ ψυχικὴ καὶ φυσικὴ·
 συνεπλάκη γὰρ τῷ ψυχικῷ τὸ φυσικόν. Ἡ μὲν γὰρ
 κινουσα τὰ ὄργανα δύνამις, ψυχικὴ· ἢ δὲ ἀρτηρία,
 δι' ἧς ἡ ἐνέργεια τελεῖται, ὄργανόν ἐστι φυσικόν,
 καὶ ¹⁰⁷ αἰεὶ κινούμενον. Πάντα δὲ τὰ ὄργανικὰ λεγό-

Tribus his igitur quas memoravimus facultatibus,
 quod cuique congruat, extrinsecus subministratur.
 Siquidem, alimenti gratia, seu fonticali sanguinis a
 jecinore scatent; cor autem ab exto, cui nomen
 pulmo, ob ejus viciniam spiritum mutuatur. Nam
 pulmo, arteriæ quæ sibi acclinatur officio, aeris
 receptaculum est, qui spiritum, qui respiratio:ne
 ab exterioribus attrahitur, ad os perducit. **31** Cum
 in medio ejus cor insertum consistat, quod instar
 perpetuo moventis ignis nunquam desinente motu
 agitur, dum ejus cava præ sui extensione spiritu
 replentur, quem ad se ab sibi adhærente pulmone
 attrahit, illud, quod in ipso igneum est efflando,
 arteriis quæ illi proximæ sunt inspirat, et hoc
 quidem munus nunquam destituit. Siquidem cor
 cava, quæ in ipso sunt, in sui extensione spiritu
 replet. Idem, præ sui contractione, in arterias eum-
 dem excernit, et hæc spontanæ spiritus reciproca-
 tionis causa esse in nobis manifestum habetur.
 Mens autem, tametsi sæpenumero circa alia agit,
 quæ omnino quiescunt, attamen, cum corpus no-
 strum in somnum resolvitur, aeris respiratio non
 desistit, ipsa voluntate ne tantillum quidem in hoc
 cooperante. Cum autem pulmo rara quadam mate-
 ria constet, et quamplurimis meatibus præditus sit,
 et cum quæque ejus cava hiantia ad asperæ arte-
 riæ fundum contineat, cor, posteriore sui parte arte-
 riæ adhærens, et pulmone complicatum dum con-
 trahitur, ac concidit, præ sui contractione spiritum,
 quem in cavis suis partibus continuerat, extra
 emittit: dum vero distenditur, reseraturque præ
 sui tractu, aerem sumit; et hæc, ut asseruimus,
 spontanæ spiritus reciprocationis causa habetur.
 Quamobrem, si quando cordis calorem præter
 legitimum naturæ ordinem, tumore vel dolore ali-
 quo causante vehementiorem esse contigerit, in his
 qui ægrotant, magis assiduus, breviorque ac con-
 citatior quam naturæ exigat ordo, anhelitus cer-
 nitur. Et hac quidem de causa, natura ipsa in affe-
 ctis brevior ac concitatior anhelitus efficit,
 ne, si vehemens ingruerit, vehementiores inferat
 ictus, et affecti gravioribus doloribus obnoxii reddan-
 tur. Incidit, recentioris frigidiorisque status vi redda-
 tur. Interea, spiritus reciprocationem nonnulli na-
 turæ tantum officio provenire non recte quidem
 rati sunt, quippe quæ tum naturæ, tum animæ officio
 provenit: **32** enimvero naturale cum animali
 consertum existit. Vis namque a qua instrumenta
 moventur animæ est; arteria vero, qua naturæ

⁸⁰ ὁ om. C. ⁸¹ τοῦ om. C P. ⁸² Sic C, αὐτὸν A. ⁸³ παρακ. πνεύμονος C P. ⁸⁴ πληροῦσα C. ⁸⁵ ἑαυ-
 τῆς C. ⁸⁶ παρ' ἑαυτοῖς C. ⁸⁷ εἰσπρίνουσα C. ⁸⁸ ταύτης C P. ⁸⁹ ἀσχολεῖται C P. ⁹⁰ ἕτερα C P. ⁹¹ ἡρε-
 μεῖ A. ⁹² τῷ A. ⁹³ οὐτιοῦν A. ⁹⁴ ἀρεός C, ἀραιός γὰρ P. ⁹⁵ πολύπειρος C. ⁹⁶ ἀνεστομωμένης C P.

⁹⁷ αὐτῷ om. C. ⁹⁸ κεφαλή τὸ ὄπ. C P. ⁹⁹ συστελλομένη C. ¹⁰⁰ δέ A B C. ¹⁰¹ αὐτῷ C. ¹⁰² ἐκπιέζων A.
¹⁰³ ποτὸν C. ¹⁰⁴ πυρῶδης C. ¹⁰⁵ πυκνοτ. κ. μικροτ. A. ¹⁰⁶ τὸ νεαρῶτερον κ. ψυχρότερον A. ¹⁰⁷ ἐνόησαν A,
¹⁰⁸ καὶ om. C.

actio perficitur, naturæ instrumentum, et perpetui motus est: siquidem universæ partes, quæ instrumentales nuncupantur, et quæ nervorum musculorumque officio motum peragunt, et animales sunt, et ad arbitrium nostrum perficiuntur, sola duntaxat spiritus reciprocatione excepta, quæ, ut asseruimus, cum utriusque particeps sit, invito animali perficitur. Sed et corporis facultates, tum auctiva, tum vegetalis, quæ naturales sunt, et pulsatilis indigent. Motus vero, qui cum impetus sit, et sensus

Quot namque instrumenta spiritus reciprocationi inserviant, et quot ejus causæ discriminaque habeantur, in præsentia missa faciemus. Verum, cum cor ipsum pulmonem post se positum habeat, illum eo pacto quo imper asseruimus ad motum dirigit. Cum autem ipsum ex adverso sinus superioris ventris consistat, calidum illum atque ad propria munia peragenda mobilem reddit: non quod ipsum quemadmodum et pulmonem ad spiritum attrahendum, sed quo congruum alimentum desumeret excitat.

Huc adde quod cum cor ipsum inter pulmonem ventremque medium consistat, alteri spiritus reciprocationis, alteri, quæ ad alimentum attinent, facultates impertitur. Meatus autem utrorumque ex pari ad os directi visuntur. Atqui pulmonis meatus est, aspera arteria, alter vero ventris gula nuncupatur. Quoniam vero venter concoctionis instrumentum est (in ipso enim quæ esus absunit in succum vertuntur), exemplo, quæ in ipso fieri solent planissime demonstrabimus. Quemadmodum enim ex tritico cum molæ adhibetur farina sit, dehinc ipsa aquæ admistione in massam redigitur, qua in fornace decocta, et nos vescimur, et aliis impertitur: hujus quidem muneris nostro in corpore simile quoddam cernitur. Siquidem cibum ipsum dentium conficimus officio, qui potu admisto in ventrem demittitur.

Sed quoniam ipse **33**, ut ita dicam, fornacis vice in concoquendo pane, ad eorum concoctionem plurimo calore indiget, cor, ab ipso, quo asseruimus modo, superne, ex adverso situm obtinens, calorem sibi justum suppeditat. Atqui et jecur, quod calore præditum est, et a quo ceu fonticuli sanguinis scatent, alvus in se continet. Sed et lien, non quasi calore sit præditus (hujus autem exti natura frigida habetur), ipsi proximus consistit. Verum quia lien venulis arteriisque refertus est, ab ipso venter nihilo deteriore calor portionem quam ab aliis consequitur. Præterea, omentum etiam Græci ἐπίπλοον, quod pinguis tuniula est, alvo undique obvolvitur, ne insitus calor qui in ipsam demissa alimenta

Α μενα μόρια, καὶ ὅσα διὰ νεύρων καὶ μυῶν κινεῖται, ψυχικά τε ἔστι καὶ κατὰ προαίρεσιν ἀποτελεῖται· πλήν τῆς ἀναπνοῆς· αὕτη γὰρ μικτὴ τε ἔστιν, ὡς ἐδείξαμεν⁸⁸, καὶ ἀπροαίρετως ἀποτελεῖται⁸⁹· ἀπροαίρετως δὲ καὶ ἡ αὐξητικὴ καὶ ἡ θρεπτικὴ τοῦ σώματος δύναμις⁹⁰, φυσικαὶ οὖσαι· ἀλλὰ⁹¹ καὶ ἡ σφυγμικὴ, ζωτικὴ οὖσα. Ἡ δὲ καθ' ὄρμην κίνησις· καὶ ἡ ἀλοθησις, ψυχικαί.

etiam quæ vitalis, nullo nostri arbitrii ministerio ipse ad animam refertur.

Πόσα⁹² δὲ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς, καὶ πόσα αἰτία⁹³, καὶ πόσαι ταύτης διαφοραὶ, οὐ νῦν ἔστι λέγειν· πλήν ἀλλ' ἡ καρδία κατόπιον τὸν πνεύμονα ἔχουσα, οὕτως ἀεὶ κινεῖσθαι παρασκευάζει, ὡς μικρῶ πρόσθεν εἰρηται. Ἐμπροσθεν δὲ αὐτῆς⁹⁴ τῷ χωρίσματι⁹⁵ τῆς ζω γαστρὸς ἐμφυεῖσα⁹⁶, ἐνθερμον αὐτὴν, καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἐνεργείας κινουμένην ποιεῖ· οὐκ εἰς πνεύματος ὀλίγην τὴν γαστέρα ὡς τὸν πνεύμονα διεγείρουσα, ἀλλ' εἰς ὑποδοχὴν τῆς καταλλήλου τροφῆς.

Μέση γὰρ ἡ καρδία τοῦ πνεύμονος καὶ τῆς γαστρὸς ἐγκειμένη, τῷ μὲν πρὸς τὴν ἀναπνοὴν, τῇ⁹⁷ δὲ πρὸς τὴν τροφήν τὰς δυνάμεις⁹⁸ ἐντίθησι. Τῶν δὲ ἀμροτέρων οἱ πόροι, ἐξίσις⁹⁹ κατὰ τὸ στόμα¹ συναπαρτίζονται. Καλοῦμεν δὲ τὸν μὲν τοῦ πνεύματος² πόρον, τραχείαν ἀρτηρίαν· τὸν δὲ τῆς γαστρὸς, οἰσοφάγον³. Ἐπειδὴ ἡ γαστήρ ὄργανόν ἐστι πέψως· ἐν αὐτῇ γὰρ χυλοποιεῖται τὰ ἐσθιόμενα· μᾶλλον δὲ διὰ παραδείγματος τὸ ἐν αὐτῇ γινόμενον εἴπωμεν. Ὅτι ὡσπερ τὸν οἶτον λαμβάνοντες ἐν ταῖς μύλαις καταλεαίνομεν, ποιούντες ἀλευρον· εἶτα μιγνύντες ὕδατι⁴ φυροῦμεν, καὶ παραπέμπομεν⁵ τῇ καμίνῳ εἰς δπητησιν· μετὰ δὲ τὴν δπητησιν χρώμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐτέρῳ⁶ μεταδίδομεν⁷. οὕτως καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι ἔστιν ἰδεῖν. Τὴν γὰρ τροφήν μασσόμεθα⁸ καὶ καταλεαίνομεν διὰ τῶν ὀδόντων· εἶτα πόματι μίξαντες, παραπέμπομεν⁹ τῇ γαστρὶ.

Ἐπειδὴ¹⁰ δέεται αὕτη¹¹ θερμασίας πλείονος εἰς τὸ ταῦτα ἐψῆσαι, ὡσπερ τὸν ἄρτον ὁ κλίβανος, ἔχει τὴν μὲν καρδίαν ὑπερκειμένην αὐτῇ καθ' ὅν εἰρηται τρόπον· ὡστε ἀφθονον αὐτῇ τὴν θερμασίαν παρέχεσθαι¹². Ἐχει δὲ τὸ ἦπαρ διάθερμον, ὡς αἵματος πηγὰς ἀναθρόον· ἔχει δὲ καὶ τὸν σπλῆνα, οὐκ ὡς θερμὸν (ψυχρὸν γὰρ τοῦτο φύσει τὸ σπλάγχχον), ἀλλὰ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ φλεβῶν τε καὶ ἀρτηριῶν, οὐδὲν ἥττον τῶν ἄλλων καὶ ἐξ ἐκείνου παραπολαύει θερμότητος. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίπλοον ἔχει, ὅπερ ἔστι πιμαλώδης χιτῶν πανταχόθεν αὐτῇ περικειμένος, χάριν τοῦ μὴ διαπνεῖσθαι καὶ σκεδάννουσθαι τὸ ἐμφυτον θερμὸν¹³, τὸ καταργαζόμενον ἐν αὐτῇ τὰς τροφὰς· τούτου χάριν καὶ τὸ λεγόμενον περιτόναιον, αὐτῇ τε καὶ¹⁴ τοῖς ἐντέροις περιτέταται, περισφίγ-

⁸⁸ ἀπεδείξαμεν A. ⁸⁹ verba πλήν τ. ἀναπν. usque ad ἀποτελεῖται om. C. ⁹⁰ δύσις C. ⁹¹ ἀλλὰ om. C. Interl. in P. ⁹² καὶ πόσα C. ⁹³ πόσαι αἰτίαι C P. ⁹⁴ αὐτῶν C. ⁹⁵ χωρίσματι C. P. ⁹⁶ προσφυεῖσα C. ⁹⁷ τῷ C. ⁹⁸ δύσεις C. ⁹⁹ ἐπίσις C P. ¹ στόμα C. ² πνεύμονος A P. ³ οἰσοφάγον A. ⁴ ὑσοφάγον B. ⁵ ὕδασι B. ⁶ παραδίδομεν B. ⁷ ἐτέροις B C P. ⁸ μαζώμεθα C P. ⁹ μαζώμεθα A C, προσμασσόμεθα P. ¹⁰ πέμπομεν B. ¹¹ ἐπὶ δὲ B P. ¹² αὐτῇ B. ¹³ περιχέειν P. ¹⁴ τὸ ἐμφ. θ. καὶ σκευ. B. ¹⁵ αὐτῇ δὲ καὶ B, καὶ om. A, mox ἐτέροις.

γον αὐτὴν καὶ διαθερμαίνον· ὅσῳ ¹⁵ γὰρ διάπυρος ἢ γαστήρ διὰ τῆς γείτονος γίνεται θερμασίας, τοσοῦτω ¹⁶ μᾶλλον ἐφέλκεται τὰ τὸ θερμὸν τρέφοντι. intestinisque obducitur: quanto enim alvus ob gis, quæ ipsam alvum nutriunt ad se attrahit.

Ἄμψω δὲ ἡ γαστήρ καὶ τὸ ἥπαρ κοινοεργοῦσι ¹⁷ τὴν γούν ὕλην ἢ μὲν χυλοποιεῖται ¹⁸, τὸ δὲ ἐξαιματοῖ ¹⁹ καὶ οὕτως διὰ τῶν φλεβῶν ἐπὶ τὸ ὅλον ἀποπέμπει σῶμα· καὶ καθάπερ ἐν χωνευτηρίῳ σύντηξιν τῆς ἐπεισελοῦσης ὕλης ἢ ἀλλοιωτικῆς δύναμις διὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ποιήσασα, καὶ διαλύσασα τὰ συνεστῶτα πάντα, καὶ διαφόρων φύσεων ὄντα τύχη εἰς τὴν γαστέρα φερόμενα, εἰς μίαν ἰδέαν τρέπει τὴν τοῦ χυλοῦ. Ἀευκῆς δὲ ὅλος αὐτός ²⁰ ἐστὶ, διὰ τὸ τὴν γαστέρα λευκὴν εἶναι νευρώδη οὖσαν φύσει. ponit: et si dum in ventrem descendunt, diversis succi convertit. Enimvero albus ille totus est, hauritur.

Χυλὸς δὲ ἐστὶν ὁ τοιοῦτος, καὶ οὐ χυμός· ὅτι δὲ διαφέρει χυλὸς χυμοῦ οὐκ ἄδηλον ²¹. Τὸ γὰρ ἐν πέψει καὶ ἐψῆσει γεγονός λέγεται χυμός· τὸ δὲ ἀπεπτον καὶ ἀνέψητον ²² χυλός.

Τοῦτον οὖν τὸν χυλὸν διὰ τῶν μεσαρέων καὶ παρακειμένων φλεβῶν ἢ θρεπτικῆς δύναμις ²³ ἀνελοῦσα ²⁴, καὶ δι' αὐτῶν ἀναμαζαμένη ²⁵· καθάπερ ἐκ χιόνος τινὸς πρὸς τοὺς ἐξῆς πόρους μετοχετεύει. Καὶ τὸ παχυμερέστερον τοῦ εἰλικρινοῦς διακρίνασα, τὸ μὲν λεπτόν ἤδη καὶ καθαρώτερον ²⁶ ἐπὶ τὰς τοῦ ἥπατος ἀγει ²⁷ πύλας, ἥτοι παραπέμπει τῷ ἥπατι διὰ τῆς ²⁸ ἀορτῆς τῆς καλουμένης ἀρτηρίας· ἥτις ἐστὶ πρῶτη τῶν ἀρτηριῶν ἀπὸ καρδίας βλάστησις. Παρὰ τὴν εἰσοδὸν ²⁹ τῶν ἤδη δοθέντων ὕγραν τῷ ἥπατι συνεστομαμένη ³⁰ ἢ καρδία διὰ ³¹ τὴν ὕγρασιαν, διὰ τῆς θερμότητος αὐτῆς ἀναζέσασα ³², πλείονα θερμασίαν τῷ χυλῷ καὶ ἐψῆσιν δίδωσιν ἐκ τῆς ἐνούσης αὐτῆ τοῦ ἐμφύτου πυρός ³³ συγγενείας.

Εἶτα αὐτὸ τὸ ἥπαρ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ φλεβῶν ὅλον τὸν εἰλικρινέστερον χυλὸν ³⁴ διαθερμανθέντα ἐκ τῆς ἀορτῆς ἀνιμάμενον, καὶ τῇ πυροειδεῖ ³⁵ αὐτοῦ ³⁶ χροιά ³⁷ καταχρῶσαν ³⁸, ἐρυθρὸν ἀποδεικνύει τὸν πρὶν λευκὸν καὶ ἀνέψητον, καὶ γίνεται ³⁹ αἷμα παρὰ τὸ ἔναμμα ⁴⁰ εἶναι καὶ δεσμὸν τῷ σῶματι· καὶ οὕτως ἐπὶ τὸ πᾶν σῶμα διὰ τῶν φλεβῶν ἐπιπέμπει εἰς οἰκείαν τροφὴν κατακρατοῦν τὸ ἀρκοῦν· αὕτη ⁴¹ ἐστὶν ἡ τοῦ αἵματος γένεσις. Αἷμα γὰρ ἀνθρώποισι περιάρδιόν ἐστὶν ἄημα ⁴². retinuerit, quod reliquum est, ad totum corpus remittit: nam sanguis, qui circa cor existit, intellectus hominibus habetur.

Τοῦ αἵματος οὖν κατασκευασθέντος καθ' ὃν εἰρηται τρόπον, διηθεῖται αὐθις καὶ διακρίνεται· καὶ

¹⁵ ὅσον B C P. ¹⁶ τοσοῦτο B, τοσοῦτον C. ¹⁷ κοινοεργοῦσιν (κοινῶς ἐνεργ. P), ἢ γ. καὶ τὸ ἥπ. B. ¹⁸ χυλοποιεῖ B C. ¹⁹ ἐξαιματοῖ A, post hoc verbum P add. καὶ ἡ μὲν παραπέμπει τῷ ἥπατι· τὸ δὲ λαβὸν πέπτει τὰ (sic) καὶ ἐξαιματοῖ, quod glossema videtur. ²⁰ οὗτος B. ²¹ οὐκ ἄδηλον om. B C P, qui habet: χυμός· διαφέρει γὰρ χυλός. ²² ἀνεψ. x. ἀπεπτον B P. ²³ δύσις C. ²⁴ ἀναζέσασα B C P. ²⁵ ἀνιμαζαμένη B, ἀναλεξαμένη P. ²⁶ καθαρώτερον B. ²⁷ ὑπάγει P. ²⁸ καὶ διὰ τ. B. ²⁹ εἰσοδὸν οὖν A B C. ³⁰ Sic B.

et C, συναισθημένον A. ³¹ ἡ καρδία διὰ om. B C P. ³² ἀναζέσασα C. ³³ καὶ ἐψῆσιν τῷ θερμῷ δίδωσιν — ἐμφύτου θερμοῦ P. ³⁴ καὶ B C. ³⁵ πυροειδῆ A. ³⁶ αὐτὸν C. ³⁷ χροία B P. ³⁸ καταχρῶσασαν B. ³⁹ λέγεται B. ⁴⁰ ἄμα A, ἄναμμα B. ⁴¹ αὕτη δὲ C, hæc verba post citationem habet B. ⁴² Sic A, ἄναμμα B, νόημα C P, quocum facit Latina versio (intellectus) (p. 34, 15). Cf. Sturz. ad Empedocl., p. 653.

quidem, quæ ejus portio levior est, ac sursum tendere valet (quod quidem flavæ bilis excrementum esse suapte natura idoneum est), hanc, quæ fellem continet, quæque jecinori proxima consistit vesica, suscipit. Quod vero magis terreum est, et quasi sanguinis sex, lien suo peculiari meatu proprium alimentum sumendo sibi vindicat. Etenim quæque pars congruum alimentum suscipit. Dehinc illud brevi concoquendo alterandoque, ac in sui naturam commutando, propriæ substantiæ applicat: et quædam a sanguine, nonnulla vero ab excrementis hoc pacto aluntur. Igitur, cum lien a sanguinis fecoso humore nutriatur, ipsum a jecinore ad se trahit. Ad hoc namque serosa sanguinis portio residua sit, quam renes, præ atrahendi facultate qua præditi sunt, desumentes, sanguinis humorem, qui exiguus admodum in eo superest, exhauriendo, quod in toto aquosum est excrementum, ad urinæ constitutionem **35** redigunt.

Quidnam igitur urina ipsa sit, ac quæ ejus discrimina habeantur, quæ colorum ejus permutatio fiat, et qualis ægrotantium, ac recte valentium corporum sit; res diversi ab hoc operis habetur, hoc scilicet excepto, quod facultas quæ distinguendi vim obtinet, cum in renibus urinam, ut demonstratum est, formet, præ ea quæ excernendi facultas in ipsis est, extra emittitur.

Natura autem lutulentam alimenti stercoreamque penitus fecem, patentia in intestina impellit, quæ, cum multimodis flexibus involvantur, alimentum in ipsis aliqua temporis intercapedine moratur, ne scilicet si recti eorum meatus fierent, per quos stercorei pervius egressus pateret, animal ad cibi appetitum protinus moveretur, et homo (ut in natura rationis expertibus cernere est) nunquam a tali opere cessaret: siquidem, alimenti sicci excrementum stercus est, quemadmodum urina, quæ in vesicam demittitur, potus excrementum, serosa videlicet totius alimenti portio habetur. Enimvero, quod ex corporis alimento reliquum sit, et nobis nullius emolumenti est, *excrementum* nuncupatur.

Universæ namque naturæ actiones, cum animæ actionibus consortæ sunt. Et quoniam pacto naturæ cum his, quæ animæ sunt Creatoris providentia consortata, commistaque habeantur, hinc de novo considerandum sit. Quoniam enim, et illa quam asseruimus excrementorum emissio, quæ extra sit, facultatis est quæ excernendi vim obtinet, quæ una naturalium facultatum habetur, ne ubi, et ne quando dedecet, et quibus sub arbitris non liceat, in dedecus prolaberemur, musculos, cui ædituos quosdam excretionibus natura adhi-

δσον μὲν κοῦφον καὶ ἀνωφερῆς ὄπερ καὶ ξανθοχολικὸν ³⁵ περίττωμα πέφυκεν εἶναι, λαμβάνει αὐτὸ ἢ χοληδόχος κύστις πλησίον κειμένη τοῦ ἥπατος. Τὸ δὲ γεώδες καὶ οἶον τρυξ ³⁶ τοῦ αἵματος, ἔλκει ὁ σπλὴν διὰ τοῦ αὐτοῦ πόρου οἰκείαν τροφήν τοῦτο ποιούμενος. Κατάλληλον γὰρ τὴν τροφήν ἕκαστον ἐπιδέχεται τῶν μορίων. Εἶτα ³⁷ κατὰ βραχὺ ³⁸ πέττον καὶ ἀλλοιοῦν καὶ ἐξομοιοῦν, προστίθῃσι τῇ αὐτοῦ ³⁹ οὐσίᾳ· καὶ οὕτω τρέφονται, τὰ μὲν ἐκ σπέρματος, τὰ δὲ ἐξ αἵματος· ἐπεὶ οὖν ⁴⁰ ἐκ τρυγώδους αἵματος ὁ σπλὴν τρέφεται, ἔλκει τὸ τρυγώδες αἷμα ἀπὸ τοῦ ἥπατος. Καταλείπεται ⁴¹ οὖν τὸ ὀρώδες ⁴² τοῦ αἵματος, καὶ διὰ τῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως αὐτῶν, οἱ νεφροὶ τοῦτο λαμβάνοντες, τὴν ἐνοῦσαν ἐν αὐτῷ μικρὰν ἰκμάδα τοῦ αἵματος εἰς τροφήν ἀνιμάμενοι, τὸ ὕδατώδες ⁴³ διόλου περίττωμα εἰδοποιοῦσιν εἰς κύρων σύστασιν ⁴⁴.

Τί δὲ ἐστὶν οὖρον, καὶ πόσαι τοῦτου διαφοραὶ, καὶ τίς ⁴⁵ ἢ τῶν οὐρημάτων ἐναλλαγὴ, καὶ ποῖον τῶν νοσοῦντων ἢ ὑγιαίνοντων, ἄλλῃς ἐστὶ πραγματείας ⁴⁶. Πλὴν οὕτως μὲν ἐν τοῖς νεφροῖς τὸ οὖρον ἢ διακριτικὴ δύναμις εἰδοποιοῦσα, διὰ τῆς ἀποκριτικῆς ἀποθεῖται δυνάμεως.

Τὴν δὲ γε παντελῶς ἰλυώδη ⁴⁷ καὶ σκυβαλώδη τῆς τροφῆς ὑποστάθμην ⁴⁸ εἰς τοὺς εὐρυχωροτέρους ⁴⁹ τῶν ἐντέρων πόρους ἢ φύσις ἀπώσατο· καὶ τοῖς πολυτρόποις αὐτῶν ἐλιγμοῖς ἀναστρέφουσα, χρόνῳ παρακατέχει τὴν τροφήν ἐν αὐτοῖς· διατί; ἵνα μὴ δι' εὐθὺς τοῦ πόρου βραδίως ἀποβαλλομένη ἢ κόπρος, εὐθύς ἀνακινῶιτο τὸ ζῶον πρὸς βρεξίν, καὶ μηδέποτε παύοιτο τῆς τοιαύτης ἀσχολίας κατὰ τὴν τῶν ⁵⁰ ἀλόγων φύσιν ὁ ἀνθρώπος· περίττωμα δὲ τῆς μὲν τροφῆς ⁵¹ τὰ σκύβαλα ⁵², οἶονεὶ κυσίβαλον τὸ τοῖς κυσὶ βαλλόμενον ⁵³· τὸ δὲ οὖρον ⁵⁴ τοῦ πότου τὸ περιττόν· ἢ τῆς συμπάσης τροφῆς ὄρος. Περὶ ττωμα δὲ λέγεται τὸ περισσεῦον ἀπὸ τῶν τρεφόντων τὸ σῶμα, καὶ εἰς οὐδὲν ἡμῖν ὠφέλιμον ἐν.

Καὶ ὅρα πάλιν ἐνταῦθα προμήθειαν τοῦ Δημιουργοῦ· πῶς τὰ τῆς φύσεως ἔργα, τοῖς ψυχικοῖς συν-ἐπιεξέτε καὶ ἤρμοσεν ⁵⁵. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἔκκρισις τῶν εἰρημένων περιττωμάτων τῆς ἀποκριτικῆς ἐστὶ δυνάμεως, ἥτις μία τῶν φυσικῶν ἐστὶ δυνάμεων, ἵνα μὴ ἀπροαιρέτως ἀσχημονῶμεν ἐνθα οὐ δεῖ, καὶ ὅτε οὐ δεῖ, καὶ ἐφ' ὧν οὐ δεῖ προϊέμενοι, πυλωροὺς τινας ἐπέστησε ταῖς ἐκκρίσεσι τοὺς μῦας, ἵνα τὰς ἐκκρίσεις ἐπέσχειν δυνάμεθα ⁵⁶, καὶ πολ-λάκις καὶ ἐπιπολὺ, ἀνευ γήρωσ ἐσχάτου ⁵⁷ καὶ νοσημάτων τινῶν.

³⁵ ξανθοχολικὸν B, ξανθὴ χολή C. ³⁶ τρυξ ἐν B, τρυγώδες τοῦ αἵμ. C P. ³⁷ ἦν C P. ³⁸ κατὰ βραχὺ A C. ³⁹ αὐτῶν B. ⁴⁰ γόν B P. ⁴¹ καταλιμπάνεται C P. ⁴² ὀρώδες B. ⁴³ ὄρ. ἦτοι τὸ ὕδατώδες P, οἶα. ⁴⁴ στάσιν A. ⁴⁵ τίς ἐστὶν ἢ τῶν χρωμάτων (χρωμάτων P), his usque ad πραγματείας caret C. ⁴⁶ Τί δὲ ἐστὶν — πλὴν om. P, in textu, reper in ora. ⁴⁷ ἰλυώδη A, γλοιώδη P. ⁴⁸ ὑπὸ στάθμην A. ⁴⁹ εὐρυχωροτέρους B, εὐρυχώρους τόπους (sic P), τῷ ἐντέρῳ C. ⁵⁰ τῶν om. B. ⁵¹ μὲν τῆς τροφῆς B. ⁵² τὸ σκύβαλον B. ⁵³ τὰ κυσὶ βαλλόμενα δηλόνησι C P. ⁵⁴ τὸ δὲ οὖρον om. B, τοῦ δὲ πότου· τὸ οὖρον, τοπεριττεινον (sic) ἀπο. εἰς. usque ad τῶν τρεφ. desid. P. ⁵⁵ ἐμιξεν B C, συνέμιξεν P. ⁵⁶ δυνάμεθα A, δυναίμεθα C. ⁵⁷ ἐσχάτου om. P, δύο δίδυμοι P.

luit, quo ipsas, præterquam extremo senio confecti, ac morbis quibusdam ingruentibus, multifariam diuque continere valeamus.

Ἐπὶ δὲ οὕτω ταῦτα γένηται, ἡγοῦν ἢ τοῦ αἵματος γένεσις καὶ διασπορὰ ἐφ' ἅπαν τὸ σῶμα, καὶ ἢ τῶν λοιπῶν τῶν εἰρημένων διοικήσεις, διδυμοὶ τινες ὄγετοὶ ἐκ καρδίας ἀφορμηθέντες καὶ ἡπατος, ἦτε στελέχεια ⁶⁶ φλέψ καὶ ἡ ἀορτὴ ἀρτηρία, τὸ οἰκεῖον ἐκάστη σωληνοειδῶς περιέχουσα ⁶⁷ αἷμα τε καὶ πνεῦμα διὰ τὸ εὐπρόρευτον εἶναι τὸ ὑγρὸν τῆ τοῦ θερμοῦ κινήσει συμπαροδεδῦον ⁶⁸ καὶ κουφιζόμενον ἐφ' ἅπαν τὸ σῶμα πολυσχιδῶς κατασπεύρονται ⁶⁹, εἰς μυριάς ἀρχὰς καὶ διαχύσεις ⁷⁰, κατὰ πᾶν μέρος τοῦ σώματος ἔσωθεν καὶ ⁷¹ ἔξωθεν κλημματηδὺν ⁷² φλέβας καὶ ἀρτηρίας ἐπαφίεσαι.

Καὶ γὰρ παχύς ⁷³ ὄντος φύσει τοῦ αἵματος, καὶ μὴ δυναμένου μόνου ⁷⁴ τὰς στενὰς ὁδοὺς τοῦ σώματος ἀκωλύτως διαπερᾶν, οἷ ἐἰσι τριχοειδῆ φλεβία ⁷⁵ λεπτά ⁷⁶ κατὰ τὰ μόρια ⁷⁶ κείμενα, ἐδεήθη συμπαρεῖναι αὐτῷ τὸ ὕδατῶδες περιττώμα, ἵνα τῆ λεπτότητι τοῦ ὑδατῶδους περιττώματος εὐκόλως δι-
 οδεύηται τὸ αἷμα, πρὸς τε τὰ λεπτὰ τῶν ἀγγείων ⁷⁷ καὶ πρὸς ἅπαν τὸ σῶμα διὰ τῶν τριχοειδῶν φλεβίων ⁷⁸, ὡς εἴρηται. Μιγθίεσαι δὲ πρὸς ἀλλήλας τῶν ζωτικῶν δυνάμεων αἱ δύο ἄρχαι· ἦτε τὸ θερμὸν ἀπὸ καρδίας πανταχῆ ἐπι ⁷⁹ τὸ σῶμα ἐκπέμπουσα, καὶ ἢ τὸ ὑγρὸν χορηγοῦσα ἐξ ἡπατος τῆ ἀρχικω-
 τέρα τῆς ζωτικῆς δυνάμεως οικονομία, δωροφοροῦσι ⁸⁰. Τοῦ τε γὰρ θερμοῦ τὸ καθαρώτερον, καὶ τοῦ ὑγροῦ τὸ λεπτότερον ⁸¹, παρ' ἑκατέρας δυνάμεως διὰ τινος μίξεως καὶ ἀνακράσεως ἐνωθέντα, τρέφει καὶ συνίστησι τὸν ἐγκέφαλον διὰ τῶν ἀτ-
 μῶν. Ἀφ' οὗ πάλιν ἐκλεπτυνομένη ἀνάδοσις ἀπ' ἐκείνου ⁸² ὑπαλείπει τὸν περιεκτικὸν τοῦ ἐγκεφάλου ὕμνον, τὸν δεχόμενον τὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν· ὃν καὶ δικτυῶδες ⁸³ πλέγμα καλοῦσιν οἱ ἰατροί.

Ἢ γὰρ ψυχὴ αὕτη μὲν καθ' ἑαυτὴν θελήσις ἐστὶ καὶ ἄσωματος· λάμπει ⁸⁴ δὲ εἰς τὸ σῶμα τοῦτο οὐκ ἀμέσως, ἀλλὰ κεχρημένη ὀργάνῳ τινὶ τῷ καλούμένῳ πνεύματι ψυχικῷ. Τοῦτο δὲ ἐκπέμπεται μὲν ἐκ καρδίας διὰ τῆς ἀορτῆς ἀρτηρίας, καὶ ⁸⁵ φερόμενον ⁸⁶ παρὰ τὸ εἰρημένον δικτυῶδες ⁸⁷ πλέγμα, ἐκεῖσε πέττεται ⁸⁸ καὶ λεπτύνεται, καὶ αἰθέριον τε ⁸⁹ καὶ αὐγοειδὲς γίνεται· ὡς ἐπιτήδειον εἶναι δέξασθαι ψυχῆς Ἑλλαμψιν ⁹⁰.

Εἰ τοίνυν τοῦτο παχύτερον αὐτοῦ εἴη καὶ τεθολω-
 μένον, ἢ μὲν τῆς ψυχῆς οὐσία οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ παρα-
 βλέπεται· τὸ δὲ σῶμα διὰ τὴν τοῦ πνεύματος κα-
 κίαν οὐ σαφῶς ἢ καταλάμπεται ἢ ἐνεργεῖ· εἰ δὲ εἴη
 λεπτομερές, ἀνεμποδίστως καὶ τὸ σῶμα τῶν ψυχι-
 κῶν ἐνεργειῶν ἀπολαύει· διὰ ταύτην τοίνυν τὴν αἰ-
 τίαν ἀπέρριπτοι μένοντες κάλλιον ⁹¹ λογιζόμεθα, καὶ

⁶⁶ στελέχεια B, ἦτις στελεχειαία B. ⁶⁷ περιέχουσα B C P. ⁶⁸ παροδεδόμενον P. ⁶⁹ ἐγκατασπεύρον εἰσω-
 ὄγετων ἀρχὰς P. ⁷⁰ διαφύσεις B. ⁷¹ τε καὶ P. ⁷² κλημακηδὺν B, κληματοειδῶς C P. ⁷³ παγίου B.
⁷⁴ μόνον A. ⁷⁵ μικρά B. ⁷⁶ μόρια A, μόρια διακίμ. P. ⁷⁷ ἀναγκείων B. ⁷⁸ ἀγγείων B C P.
⁷⁹ κατὰ B C P. ⁸⁰ δωροφοροῦσι B, δωροφοροῦσι C P. ⁸¹ λεπτότατον P. ⁸² ἀπ' ἐκείνου om. A.
⁸³ δικτυῶδες B. ⁸⁴ ἐκλάμπει B C P. ⁸⁵ ψ. ἐκπεμ. ἐκ καρδίας διὰ τῆς ἀορτῆς καὶ P. ⁸⁶ φερόμενον C A.
⁸⁷ δικτυοειδὲς A, δικτυῶδες B. ⁸⁸ ἀθαίριον τε B. ⁸⁹ γρ. ἀναπέμπ. P. ⁹⁰ Ἑλλαμψιν A. ⁹¹ μὲν ὄντες
 κραίττον P.

Postquam vero ea quæ asseruimus sanguinis con-
 stitutio, ac in totum corpus dispersio, cæterorum-
 que de quibus dictum est dispensatio, hoc modo per-
 ficiuntur, gemini quidam rivi, stirpalis scilicet vena,
 arteriaque, quæ aorta dicitur, a corde ac jecinore
 proficiscentes, sanguinem spiritumque, quod cu-
 jusque peculiare **36** est (quoniam humidum cum
 calidi motu facili transitu meat), in fistulæ modum
 continent. Quid dum junctim cum sanguine spiritum
 ipsum leuam reddendo graditur, rivi ad totius cor-
 poris partes quæ intus extraque sunt, multitudo
 tractu, in innumera principia rimasque dispersi,
 ceu palmites, in venas arteriasque diffunduntur.

Cum autem sanguinis natura crassa habeatur,
 neque ei per angustos corporis meatus, quia exiles
 venulæ pilorum vice in partibus consistunt, præ sui
 crassitudine penetrare facile detur, ipsi aquosum
 excrementum adhiberi oportuit, quo ejus gracilitatis
 causa, sanguini ipsi, per subtilia quibus ad
 pilorum modum omnes partes refertæ sunt vascula,
 per ipsa, inquam, ac totum corpus (ut explicatum
 est) pervium iter reddatur. Cum autem gemina vita-
 lium facultatum principia commista sint, quorum
 alterum calorem a corde, alterum a jecinore sup-
 peditat, præcipua ac maxime principali
 vitalis facultatis administratione, hæc largiuntur.
 Enimvero, purissima caloris portio, humorisque
 quæ subtilissima est, quæque ab utraque facultate
 mistella quadam, temperamentoque medio, in unum
 coeunt, per vapores ad cerebrum procedentes, alunt
 ipsum constituuntque. Ad hæc, subtilissima rur-
 sus, quæ ab eo emergit vis, membranam quæ ipsum
 ambit, quæ animæ actionem suscipit, quæque retic-
 ulare textum a medicis nuncupatur, demulcet.

Siquidem anima ipsa divinum quoddam, ac cor-
 poris expers habetur; in corpore hoc haudqua-
 quam medio carens, sed instrumento, quod animæ
 spiritus dicitur sequestro, refulget. Verumenim-
 vero spiritus iste, a corde, arteriæ quæ aorta
 nuncupatur officio, sursum emittitur, ac per retic-
 ulare de quo dicimus textum quod cerebrum am-
 bit procedens, concoquitur inibi, tenuaturque, ac
 ætheri persimilis, simulque fulgidus, ut animæ
 splendorem suscipere idoneus sit, efficitur.

Si igitur spiritum hunc, illo reticulari texto
 crassiorem turbidumque esse contigerit, non ideo,
 ne tantillum quidem animæ substantia ab eo læ-
 ditur, corpus vero spiritus vitio, neque perspicue
 illustratur, neque actiones suas ostendit. Si autem
 illum subtiliorem esse contigerit, corpus absque im-
 pedimento **37** animæ actionibus fruatur. Hac igi-

tur de causa, qui excrementorum expertes fuerint, res præstantius animadvertunt, seque in peragendis principalibus actionibus nobiliter gerunt. Qui vero excrementosi sunt, et qui præsertim in peragenda facultas intercipitur.

Cum igitur, a membrana ipsa quam asseruimus, omnis quidem articularis motus, cum concordi musculorum tractu, necnon voluntarius spiritus, qui ad singulas corporis nostri partes delegatur, proveniat, terrenum nostri simulacrum, quod artificio quodam movetur, apparet. Hæc siquidem membrana per spinæ internodia, quæ recto ordine consistunt, a superioribus ad ima progreditur, quæ una cum sibi insita medulla, ad spinæ ima terminat. Hanc autem veluti aurigam omnium ossium, harmoniarumque coherentiis, musculorumque principiis, impetum facultatemque movendi singillatim impartiri constat. Hac de causa ipsam tutissimo in loco collocandam fuisse merito existimandum est. Nam hæc in capite, sub duplici ossium ambitu, circulari ordine complicatur; in dorso vero sub spinarum exortu, ac multiformibus anfractibus sita est, quorum causa, ob membranæ ipsius tutelam, cerebrum ipsum nulli damno obnoxium redditur.

Simile vero quoddam de corde ipso animadvertentes, quoniam ipsum, vice tutissimæ domus, firmiori ossium ambitu munitum est. Spina quidem, quæ scapularum munimento connectitur, a tergo consistit. Cum vero costarum utrinque ex obliquo compositio adhibita sit, quod de medio est, ab omni passione exemptum redditur. Ex adverso vero, tum pectus, tum conjunctio ossis, quod jugale nuncupatur, posita sunt; quo omni ex parte cor ipsum extrinsecus provēientia incommoda devitaret. Interius autem, a pulmone, dum ceu a mollissimo quodam cubili exsiliens ipsum suscipitur, iussaucium innocuumque redditur. Cum pulmo spumiosæ substantiæ, ac mollissimæ carnis habeatur, cor medius suscipit, quo et pulsus ejus acciperet, ac percussio dolores neutiquam incuteret, utque ex eo quod **38** refrigeratione indiget, respiratione molice temperata refocilletur.

Et quia vitalibus corporis actionibus remissione opus est, ne ejus habitus contento labore obtundatur, natura somni reperit usum, propter quem et sanguis, cujus in jecinore fit constitutio, facillime progeneratur, nec non alimentum, quod ab ipso provenit, absque impedimento ad omnes partes excernitur. Unde fit ut natura, post desumptum alimentum ad ipsum conficiendum, ad intima redigatur, compellaturque, et cum eodem insitus, qui nobis calor est concurrat; in ipsa massæ constitutione, concoctioneque, salubres quidam

Α τὰς ἡγεμονικὰ; ἐνεργείας ἐπιτελοῦμεν· περιττωματικοὶ δὲ, καὶ μάλιστα μετὰ τὰς ἀπεψίας, οὐδεμίαν τῶν δεόντων ἐνεργειῶν ἐπιτελεῖν δυνάμεθα. concoctionibus premuntur, eis ad ea quæ opus est

Ἐκ τοῦ οὖν εἰρημένου μῦος πᾶσα μὲν ἀρθρου κίνησις· πᾶσα δὲ μυῶν συνολκή· πᾶν δὲ προαιρητικὸν πνεῦμα τοῖς πᾶσι μορίοις τοῦ σώματος ἡμῶν ἐπιπεμπόμενον, τὸν γῆινον ἡμῶν ἀνδρῆσαντα ἐκ μηχανῆς τινὸς κινούμενον⁹² δείκνυσι. Αὐλοειδῶς γὰρ ἀνωθεν⁹³ διήκων ἐπὶ τὸ βάθος, διὰ τῶν καθεξῆς σπονδύλων τῆς ῥάχεως οὗτος ὁ μῦς, τῶν ῥαφῶν τε καὶ τῶν ἐγκειμένων αὐτῇ μυελῶν⁹⁴, τῇ βάσει ἐναπολήγει τῆς ῥάχεως· πάσαις⁹⁵ ὀστέων καὶ ἀρμονιῶν συμβολαῖς, καὶ μυῶν ἀρχαῖς. Οἶόν τις ἦνίοχο; αὐτὸ⁹⁶ ἐνδιδοῦς τῆς καθ' ἑκάστον κινήσεως τὴν ὄρμην καὶ τὴν δύναντιν. Διὰ τοῦτό μοι δοκεῖ καὶ ἀσφαλτεστέρας φρουρὰς ἔξωσθαι. Κατὰ μὲν τὴν κεφαλὴν, διπλαῖς ὀστέων περιβολαῖς ἐν κύκλῳ διεληγμένους· κατὰ δὲ τὴν ῥάχιν, ταῖς τῶν ἀκαυθῶν ἐκφύσεις, καὶ ταῖς πολυτρόποις κατὰ τὸ σχῆμα διαπλοκαῖς· δι' ὧν ἐν ἀπαθείᾳ πάσῃ φυλάσσοιτο, διὰ τῆς περιεχοῦσης τὸν ὑμένα φρουρὰς⁹⁷· ὁ ἐγκέφαλος.

Ὁμοίως δὲ καὶ περὶ τῆς καρδίας ἂν τις καταστοχάσαιτο, ὅτι καθάπερ τις οἶκος ἀσφαλῆς αὕτη διὰ τῶν στερρότερων περιηρημῶσθη, ταῖς⁹⁸ τῶν ὀστέων κύκλῳ περιοχαῖς ὠχυρωμένη⁹⁹. Κάτοπιν μὲν γὰρ ἐστὶν ἡ ῥάχιν ταῖς ὠμοπλατικαῖς ἀσφαλείαις συνδεδεμένη· καθ' ἑκάτερον δὲ πλάγιον ἡ τῶν πλευρῶν φύσις¹⁰⁰· περιπτύσσουσα τὸ μέσον, δυσπαθὲς ἀπεργάζεται. Ἐν δὲ τοῖς ἔμπροσθεν, τό τε στέρον, καὶ ἡ τῆς κλειδῶς συζυγία προδεδίχθηται· ὡς ἂν ἀπανταχόθεν αὕτη τὸ ἀσφαλὲς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν διοχλοῦντων φυλάσσοιτο. Ἐνδοθεν δὲ ὁ πνεύμων, ὡσπερ στρώμα ἀπαλὸν τοῖς ἄλμασιν αὐτῆς¹ ἐναποδεχόμενος, ἀπληγον αὐτὴν διατηρεῖ² καὶ ἀβλαβῆ· ἀφρώδους γὰρ ὧν ὁ πνεύμων οὐσίας, καὶ ἀπαλωτέρας σαρκὸς, μέσῃ τὴν καρδίαν περιλαμβάνει· ὡς ἂν καὶ τοὺς παλμούς αὐτῆς δέχεται, καὶ μὴ ἀντιτυπῶν αὐτῇ ἴδυν³· καὶ δεομένην περιψύξεως διὰ τῆς ἀναπνοῆς παραμυθεῖται⁴ μετρίως.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνέσεως αἱ ζωτικαὶ τοῦ σώματος ἐνέργειαι δέονται, ἵνα μὴ τῷ συντόνῳ κόπῃ ἢ τοῦ σώματος ἕξις ἀμβλύνηται, τοῦ ὕπνου ἢ χρεῖα ἐπενοήθη τῇ φύσει· ὅτε⁵ καὶ ἡ τοῦ ἥπατος· ἐξαιμᾶτωσις ἀνεμποδίστως ἐπιτελεῖται⁶, καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ τῆς τροφῆς χορηγία πρὸς ἅπαν μόριον ἀποκρινόμενη μηδᾶμοθεν κωλύεται. Ὅθεν μετὰ τὴν τροφήν, συννεουσίης καὶ⁷ συνωθουμένης ἐν τῷ βάθει τῆς φύσεως περὶ τὴν τῆς τροφῆς ἐργασίαν, καὶ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ ἐκεῖσε συντρέχοντος, ἀτμοὶ τινες χρηστοὶ ἐν τῇ τῶν σιτίων ζυμώσει καὶ τῇ πέψει⁸ γίνονται·

⁹² κινῶν Β. ⁹³ ἀνω Β, μοχ διήκων. ⁹⁴ ὁ ὕμην οὗτος (οὗτος ὁ μῦς Ρ) ἑαυτὸν τε καὶ τὸν ἐγκειμένον σὺν αὐτῷ μυελῶν Β Ρ. ⁹⁵ πάσαις Α. ⁹⁶ αὐτὸ Α. αὐτός Ρ. ⁹⁷ φρουρὰς οἰ. Β. ⁹⁸ ταῖς τε Β. ⁹⁹ ὀχυρωμένη Β, συγχρωμένη Ρ. ¹⁰⁰ πλευρῶν σύνθεσις Ρ. ¹ αὐτῆς Β C. αὐτοῦ Α. ² διατηροῖ Β C. ³ καὶ ἀντιτ. αὐτὴν μὴ ἰδ. Β, αὐτὴν C. ⁴ παραμυθεῖται Α, αὐτὴν παραμ. C. ⁵ ὡστε Β. ἵνα Β C Ρ. ⁶ ἐπιτελεῖσθαι Β. ⁷ συννεουσίης καὶ οἰ. C. ⁸ πέμψει C. ⁹ γινόμενοι. Β, γίνονται καὶ ἀπὸ τῶν ἀτμῶν ὑγρασίαν ἧτις εἴωθεν ἀπὸ τῶν ἐψομένων γίνεσθαι. Καὶ αὕτη ἡ ὑγρασία ἀπὸ τῶν

εἰσθαι γὰρ τὰ ἐφόρμενα ἄνω πέμπειν τὴν τῶν ἀτμῶν Ἀ ὑγρασίαν ¹⁰ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον οὖν ¹¹ ἄνεισι τὰ ἤδη ἐξατμηθέντα ¹² ἐκ τῆς ἐψήσεως· ὑγρά, καὶ καθυγραίνουσι ¹³ αὐτὸν ἱκανῶς, καὶ τὰς κοιλότητας αὐτοῦ ἐμφράττουσι ¹⁴ τῇ περιουσίᾳ ¹⁵ τῆς ὀμιχλώδους παχύτητος· τοῦ γοῦν χορηγομένου ¹⁶ ἐπὶ τὰ αἰσθητήρια, καὶ ἐπὶ τὰ πανταχῇ ¹⁷ διήκοντα νεῦρα τοῦ σώματος ζωτικῷ πνεύματι ἀμβλυνομένου ¹⁸ ἐνεργεῖν, ἀνεέργητος ὁ ἄνθρωπος γίνεται νεκρῶ παραπλήσιος ¹⁹. Ὅθεν καὶ ἡ καταλαμβάνουσα τὸ ζῶον διάθεσις ὕπνος λέγεται, παρὰ τὸ τὰς φρένας ὑπονοστεῖν, ἤγουν ὑποχωρεῖν· ἐν τῷ ὑπνῷ γὰρ αἱ τοῦ ἀνθρώπου αἰσθήσεις ὑπονοστοῦσι ²⁰ καθ' ὃν εἰρηται τρέπον. Ἐν τῷ ὑπνῷ καὶ αἱ φυσικαὶ ἐνεργεῖαι γίνονται, καὶ αἱ πέψεις καὶ ἐξαιματώσεις ²¹ καὶ ἀναδόσεις ²² τῆς τροφῆς πρὸς πάντα τὰ μέρη ἀνεμποδίτως ἐπιτελοῦνται, ἐκ τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως ἀπρακτοῦντος τοῦ ζώου. Ἦσυχια γὰρ ἐστὶ καὶ παῦλα ²³ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν ὁ ὕπνος.

Εἰ δὲ ποτε στενωχωροῖτο μὲν ὑπὸ τῆς ἐνδοθεν ἀναθυμιάσεως ἢ περὶ τὰ αἰσθητήρια διασκευῆ, κωλύοιτο δὲ κατὰ τινα χρεῖαν ²⁴ ὁ ὕπνος, πλήρης γενόμενος τῶν ἀτμῶν τὸ νευρώδες αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ φυσικῶς διατείνεται. Εἰσθῆσαν ²⁵ γὰρ οἱ μῦες καὶ τὰ νεῦρα θερμαινόμενα διστασθαι· ὅπερ ²⁶ διὰ τῆς ἐντάσεως ἢ διαστάσεως τὸ παχυνθὲν ὑπὸ τῶν ἀτμῶν μέρος ἐκλεπτυνθῆ· οἷόν τι ποιοῦσιν οἱ διὰ τῆς σφοδρότερας στρεβλώσεως τὸ ὕδωρ τῶν ἱματίων ἐκθλιβόντες. Καὶ ἐπειδὴ κυκλοτερῆ τὰ περὶ τὸν φάρυγγα μέρη· πλεονάζει δὲ τὸ νευρώδες ἐν τούτοις. Ὅταν καὶ ἀπὸ τούτων ἐξωσθῆναι δεῖ τὴν ἀτμῶν παχυμέρειαν· διατείνονται ²⁷ οἱ μῦες τοῦ στόματος ²⁸, καὶ διστανται· καὶ τῶν ἐντὸς πάντων εἰς κύκλου σχῆμα διατεθέντων, ἢ λιγνυῶδης ἐκείνη παχύτης ἢ ἐναπειλημμένη ²⁹ τοῖς μέρεσι τούτοις συνδιαπνεύεται τῇ διεξόδῳ τοῦ πνεύματος. Πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τὸν ὕπνον οἶδε τὸ τοιοῦτον συμβαίνειν· ὅταν τι τῶν ἀτμῶν ἐκείνων περιλειφθεῖ τοῖς τόποις, ἀπνευστον καὶ ἀδιάπεπτον ³⁰. Οὐ μόνον δὲ αἱ πέψεις καὶ ἐξαιματώσεις καὶ ἀναδόσεις κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ὕπνου τελοῦνται, ἀλλὰ καὶ ³¹ τὰ λοιπὰ περιπτώματα, τὰ μὲν παχέα λεπτύνεται, τὰ δὲ λεπτὰ καὶ δριμύα παχύνεται συμμετρῶς· καὶ εὐκρατοῦται ³² καὶ μεταβάλλεται· καὶ τὰ περιττὰ πρὸς ἔκκρισιν κατεπείγεται. Καὶ μάρτυς ἡ πείρα τοῦ χρόνου· εὐθύς γὰρ ἀνισταμένων ἡμῶν ἐξ ὕπνου, πρὸς οὐρησιν καὶ τὴν τῶν στεβρῶν ἀποπάτησιν τρέχομεν.

in sanguinem commutantur, et temperata fiunt, et transmutantur; nec non quæ supervacua sunt ad excretionem diriguntur. Nam experientia, temporis optimus testis habetur. Cum primum somno excitamur, tum ad humidi, tum sicci alimenti excrementorum purgamenta ferimur.

ἀτμῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐξατμισθέντων ἐκ τῆς ἐψήσεως· ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἄνεισι, καὶ τοῦτον ἱκανῶς καθυγραίνει καὶ τὰς κοιλότητας ἐμφράττει P. ¹⁰ ἐργασίαν A. ¹¹ οὖν om. B. ¹² ἐξατμισθέντα B C. ¹³ καθυγραίνοντες B. καθυγραίνει C. ¹⁴ ἐμφράττοντες B. ¹⁵ τῇ οὐσίᾳ A. ¹⁶ τὸ χορηγοῦμενον B. καὶ τοῦ χορηγομένου C P. ¹⁷ πανταχοῦ B C P. ¹⁸ ζωτικὸν πνεῦμα ἀμβλυνομένου B. ἀναβλυνομένου C. ¹⁹ καὶ v. π. C P. v. παραπλήσιος om. B. ²⁰ ὑπονοστοῦσι τούτῃσι ὑποχωροῦσι P ὑποχ. A B C. ²¹ αἱ ἐξαιμ. B P. ²² αἱ ἀναδ. B P. ²³ ἀνάπαυλα B. ²⁴ χροίης A. ²⁵ εἰσθῆσαν A C P. ²⁶ ὅπως B usque αἱ παχυνθὲν om. C. it. P in textu, ²⁷ διατ. οὖν B. ²⁸ τοῦ στόμ. om. B, τοῦ σώματος C. ²⁹ ἐναπειλημμένη B. ³⁰ ἀπεπτόν τε καὶ ἀδιάπνευστον B C P. ³¹ ἀλλὰ γὰρ καὶ B. ³² οὐ κρατεῖται A, καὶ ἐξαιματοῦται καὶ εὐκρ. P.

vapores procreantur (nam quæ concocta sunt, supra ad cerebrum vaporum humorem emittere solent), hi namque, qui ex humida concoctione vapores exhalant, supra efferuntur; a quibus cum cerebrum satis ad modum humectatur, cava ejus ab exuberantia caliginosæ crassitudinis, et ab eo, quod ad sensoria ac nervos totius corporis distribuitur, oppilata redduntur, vitalem spiritum propriis in actionibus obtusum efficiunt, unde homo ab omni actione immunis, et similis mortuo efficitur. Quapropter affectio quæ hominem occupat, ὕπνος Græce, somnus videlicet nuncupatur, a Græco ὑπονοστεῖν φρένας, quod animi recessum diceret; siquidem, homine somno occupato, ejus sensus, quo pacto asserimus, cedunt. Nam sopito etiam homine, naturæ ipsius actiones et concoctiones, sanguinisque procreatio fiunt; nec non alimentum ad singulas corporis partes, ipso animalis quo natura præditus est motus experte, facile progreditur. Siquidem somnus naturalium actionum taciturnitas ac quies habetur.

Si vero distributio quæ ad sensoria, ab ea quæ intrinsecus fit, exhalatione procedit, angustiis præcludi contigerit, vel somnus occasione aliqua interciperetur, cum locus, qui nervis consitus est, exhalationibus repletur, ipsi sponte sua naturæ ordine distenduntur. Nam tum musculi, tum nervi, calorem sentientes, distendi consueverunt, quo, præ sui extensione ac dilatatione, pars quæ vaporum causa crassescerat, subtilis redderetur: tale quiddam in illis qui pannos madidos vehementius torquere solent, aquæ exprimentæ gratia, cernere est. Et quoniam partes quæ ad guttur consistunt, circularis formæ sunt, ipsas multiplicibus nervis obsitas esse manifestum habetur. Cumque ipsis crassescerent vapores expellere necessarium sit, musculi, qui in ore sunt, distenduntur se jungunturque; et cum omnia quæ intus existunt circularis figuræ sint, vaporosam illam, quæ partibus ipsis complicata erat, crassitudinem, simul cum ipso, in oscitatione egrediente spiritu, exhalant. Tale quoddam a somno etiam expergefæctis plerumque evenire solet, cum eorum aliqua vaporum portio, non decocta, nec emissa, locis in illis reliqua fuerit. Somni autem tempore, non modo concoctiones, sanguinisque procreatio, dispensationesque, sed reliqua etiam excrementa, constituuntur. Quorum, quæ crassa sunt, tenuantur, quæ vero exilia acerbaque, moderate crassescunt ac

D liqua fuerit. Somni autem tempore, non modo concoctiones, sanguinisque procreatio, dispensationesque, sed reliqua etiam excrementa, constituuntur. Quorum, quæ crassa sunt, tenuantur, quæ vero exilia acerbaque, moderate crassescunt ac

A somno etiam, morborum ægritudinunque vis atque vehementia obtundi solet. Quin, et animi sollicitudines, doloresque, solari, et esse gaudii causa somnus novit. Cum enim difficiles morbi ad felicem valetudinis eventum mutantur, amicorum, cognatorum, que, atque familiarium, tum ipsius affecti, gaudium subsequitur, quod non ex propria nostri voluntate, sed eorum quæ acciderunt causa provenire certum est. Qui enim valenti corpore vitam peragit, eique cuncta quæ oculis auribusque animadvertit, animum oblectant, nec sibi quidquam adversi suspicatur, gaudio afficitur. Qui vero, vel contumeliis insecutus est, vel damnum sentit, sive paupertate premitur, neque illum unquam spes lætioris fortunæ fovet: eum tristitia afflicti necesse est.

Nam risus defluens a gaudio nascitur; a tristitia vero gemitus et lacrymæ progengerantur. Siquidem affectus animæ 40 qui voluptate caret, tristitia est, quæ cum Græce λύπη dicatur, παρά τὸ λύειν, quod *solvere* diceret, ex eo dicta, quia oculos in lacrymas solvat. Sive a λυαίνεσθαι, quod *lædi* explicares, quasi quædam oculorum læsio sit. Passio enim plena doloris, solutio animæ est. Gaudium vero, affectum votorum compotem esse, quidam statuunt. Lacrymæ autem, quæ Græco nomine δάκρυα nuncupantur, οἷον δάκρυον τί ἐστι, quasi *remorsus quidam sit*: nam lacrymæ a remorso corde proveniunt: hæc autem sic procreantur. Cum homo tristitia occupatur, quæ animam contrahit, concussio quæ angustiam infert, quæ intus sunt viscera occupat, unde plurima humorum exhalatio ad cerebrum tendit. Cum vero cava ejus exhalatione ex tristitia proveniente replentur, ad oculorum tunicas humor impellitur, et ad ostentationem inviti motus disiectus humoris pondus, seu cum nubeculæ in rorem converti solent, ad ima tendit, et hoc pacto crassescens illos vapores in lacrymas resolvi contingit. Unde flentes, ut magnus Basilius asseverat, dum ipsis quod cerebrum degravat exinanitur, voluptate quadam sub luctu latente afficiuntur.

Ex hac, inquam, quam asseruimus viscerum angustia, ac plurima exhalatione, cum et respirationis instrumenta comprimantur, sæpenumero ab ipsa natura spiritus tractus violentiores emittuntur, quo his quæ evenerant dilatandis suppetias adesset. Cui quidem accidenti tristitiæ nomen impones; quapropter, gemitum, hoc exhalationemque nuncupamus. Anima namque ipsa per hunc gemitum sese quasi reficit, ab illo ardore qui ob supervenientem tristitiæ mœrorem in corde cras-

A Οἶδα δὲ 33 ὁ ὕπνος καὶ νοσημάτων σφοδρότητα ἀμβλύνειν, καὶ ψυχικὰς ἀγωνίας καὶ λύπας παραμυθεῖσθαι, καὶ χαρὰν ἐμποιοεῖν. Ἡ γὰρ ἐκ χαλεπῆς ἀρρώστιας πρὸς ὑγίαν 34 γενομένη κρίσις ἐπ' ἀγαθῶν 35, καὶ φίλων καὶ συγγενῶν καὶ οἰκείων, καὶ αὐτοῦ τοῦ κάμνοντος 36 ὑπάρχει χαρὰ. Λύπη δὲ καὶ χαρὰ 37, οὐκ 38 ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν συμβαινόντων ἀκολουθίας 39 συνίστανται. Ὁ γὰρ κατὰ τὸν βίον εὐθηνούμενος 40, ἀκούων τε καὶ βλέπων τὰ αὐτῷ καταθύμια, τῶν δυσκόλων δέ τι μὴ προσδοκῶν αὐτῷ 41 γενήσεσθαι 42 χαίρει· ὁ δὲ πενόμενος, ἢ τυπτόμενος, ἢ ζημιούμενος, ἢ τι τῶν οὐκ 43 ἀγαθῶν ἀεὶ προσδοκῶν, ἀνάγκη λυπεῖσθαι 44.

B Τίχτεται 45 οὖν, ἐκ 46 μὲν τῆς χαρᾶς, διάχυσις καὶ γέλωσ· ἐκ δὲ τῆς λύπης, στεναγμοὶ τε καὶ δάκρυα. Ἔστι δὲ λύπη διάθεσις ψυχῆς ἡδονῶν ἐστερημένη 47· παράγεται δὲ λύπη παρὰ τὸ λύειν τοὺς ὤπας εἰς δάκρυα 48, καὶ λυαίνεσθαι τοῦτους· λυώπη 49 τίς οὖσα. Λύσις γὰρ τῆς ψυχῆς ἐστὶ τὸ πάθος τὸ λυπηρόν· χαρὰν δὲ ὀρίζονται τὴν τῶν καταθυμίων ἐκπλήρωσιν. Τὸ δὲ δάκρυον οἷόν τι δάκνυόν ἐστι 50· δακνομένης 51 γὰρ τῆς ψυχῆς 52 ἐξέρχεται τὸ δάκρυον. Ἡ δὲ γένεσις αὐτοῦ τοιαύδε· τῆς ἐπελθούσης ἀνίας τῷ ἀνθρώπῳ 53 τὴν ψυχὴν συστελλούσης, βρασμώδης στενοχωρία τοῖς ἐνδοθεν ἐπιγίνεται σπλάγχχνος· ἐξ ἧς ἀναθυμιάσις πλείστη ὑγρῶν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον γίνεται· ὅταν δὲ αὐτοῦ τὰ κοίλα τῶν ἐκ τῆς λύπης ἀναθυμιάσεων πληρωθῶσι, πρὸς τοὺς ὀφθαλμῶν 54 ἀπωθεῖται χιτῶνας τὴν ὑγρᾶσαν· καὶ τῆ τοῦ ἀβουλήτου 55 δῆξει 56 τοῦ ὑγροῦ ἀποσκευαζόμενον τὸ βάρος καταφέρεται, ὥσπερ νέφος εἰς ψεκάδα, οὕτως τοῦ πάχους 57 τῶν ἀτμῶν διαλυθέντος εἰς δάκρυον. Ἐνθα καὶ ἡδὸνη τίς ἐστὶ, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος, τοῖς λυπουμένοις περὶ τὸν θῆνον· λανθανόντως διὰ τοῦ κλαίειν κενουμένου αὐτοῖς τοῦ βαρύνοντος.

Ἐκ δὲ τῆς εἰρημένης τῶν σπλάγχχνων στενοχωρίας καὶ τῆς πολλῆς ἀναθυμιάσεως, καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν στενοχωρουμένων ὀργάνων 58, βραιότερα πολλάκις ἢ ὀκλή τοῦ πνεύματος γίνεται, ὅπερ τῆς φύσεως πρὸς τὴν τῶν συμπεπτωκότων 59 διαστολὴν τὸ στενωθὲν εὐρυνούσης. Τὸ δὲ τοιοῦτον σύμπτωμα λύπης ἐστὶ· διὸ στεναγμὸν αὐτὸ καὶ ἀποκίεσθον 60 ὀνομάζομεν. Ἀνακτάται γὰρ ἐν τούτῳ τῷ στεναγμῷ οἷον ἑαυτὴν ἢ ψυχὴν, τῇ ἀποκρίσει τῆς παχυνθείσης ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ τῆς λύπης 61 αἰθάλης, καὶ τῇ αν-

33 γὰρ B. 34 ὑγίαν B. 35 ἐπ' ἀγαθῶν C. 36 κ. α. τοῦ κάμνοντος om. B. 37 λ. δὲ καὶ γ. om. B C. 38 χαρὰ ἢ καὶ, οὐκ P. 39 ἀκολ. om. B. μοχ συνίσταται. 40 εὐθηνούμενος B. εὐθηνούμενος C. 41 αὐτῷ του γεν. B. 42 γενέσθαι P. 43 οὐκ om. A. 44 πρ. εὐδελον ὅτι λυπεῖται P. 45 τίχεται A. τίχεται μὲν οὖν B. τίχεται δὲ C P. 46 qui habet ἀπό pro οὖν ἐκ. 47 hæc om. A. ἐστερημένης P λύπη om. P. 48 εἰς δ. τοὺς ὤπας B. 49 λυώπη B. 50 τί δάκνυον τί ἐστὶ A, οἷον δάκνυον ἐστὶ B, οἷον τι δάκνυον C P. 51 δακνομένης A. 52 καρδίας B C P. 53 τὸν ἀνθρωπον B. 54 τῶν ὀφθ. B C P. 55 ἀβουλήτου C. 56 δόξη B. 57 τὸ πάχος B. μοχ διαλυθέν. 58 τὰ ἀναπνευστικὰ στενοχωρούμενα ὄργανα B. 59 πεπτωκότων A. 60 προκίεσθον A, ἀποκίεσθον B. 61 δ. ν. λύπης om. B. ὑπὸ τ. λ. C P.

εισαγωγῆ τοῦ καθαροῦ ἀέρος⁶⁶. Οὕτως μὲν τὸ δάκρυον καὶ ὁ στεναγμὸς συνίστανται⁶⁸ ἐν ἡμῖν.

Ἡ δὲ χαρὰ οἷον σκίρτημά τί ἐστι τῆς ψυχῆς ἐπαλλομένης⁶⁶ ἐν τοῖς κατὰ γνώμην αὐτῆς ἀπαντώσιν. Ὡς γὰρ ἐν τῇ θλίψει μύουσιν αἱ λεπταὶ καὶ ἄδηλοι τῶν πόρων διαπνοαί, καὶ ἀτμὸς⁶⁸ ἀνιῶν σκοτοῖ τὴν ἐγκέφαλον, καὶ ἡ ψυχὴ συστέλλεται καὶ κατηφιᾷ· οὕτως ἐν τῇ χαρᾷ διαχέονται πῶς καὶ διαλύονται οἱ τοῦ σώματος πόροι· καὶ πλέον τοῦ συνήθους εὐρυνομένων αὐτῶν εἰσέλκεται⁶⁶ πνεῦμα ἐπὶ τὸ βάθος θερμόν⁶⁷· ἐκείσε δὲ πάλιν θερμαίνόμενον ἐπὶ πλεῖον, οὐκ ἔτι στέγει τὰ σπλάγχνα τὸ πλῆθος τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ θερμὸν αὐτοῦ. Ὅθεν εὐκολίαν τινὰ τῇ διεξόδῳ τοῦ πνεύματος μηχανομένη⁶⁸ ἡ φύσις, οὐκ ἔτι ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον ἀναπέμπει ἀτμοὺς, ἀλλ' εὐρύνει⁶⁹ τὸν πόρον τοῦ στόματος, καὶ τὸ τοιοῦτον πνεῦμα συνεξωθεῖ διὰ τινος κλόνου βρασμῶδους τοῦ ἥπατος καὶ κινήσεως· ὄνομα δὲ τῷ γενομένῳ⁷⁰ γέλως ἐστίν. Οὕτως γὰρ καὶ αὐτὸν ὀρίζονται· βρασμῶδη⁷¹ κίνησιν τῶν περὶ τὸ πρόσωπον μυῶν⁷², ἥτοι τοῦ μυῶδους πλατύσματος ἐκ τῶν ἐνδοθεν σπλάγγων τοῦ κινουμένου⁷³ πνεύματος ὠθομένου. Παρὰ τὸ γελῶ⁷⁴ γέλως ἐκλήθη· τὸ δὲ γελῶ παρὰ τὸ ἔλη, ὃ σημαίνει τὴν θερμασίαν· οἱ γὰρ θερμοὶ πολλὰ γελῶσιν.

δὲ παρὰ τὸ ἔλη, quod calorem significat, interpretatur; nam qui calore præditi sunt, ad plurimum risum propensi habentur.

Ἐπει οὖν⁷⁵ λύπη καὶ χαρὰ διαφέρει, καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα ἐκ τούτων γινόμενα συμπτώματα διενήνοχε. Τοῖς μὲν γὰρ λυπουμένοις⁷⁶ ὑπώχρος καὶ πελιδνός καὶ κατεψυγμένος ὁ ὄγκος τοῦ σώματος διαφαίνεται· τοῖς δὲ φαιδρνομένοις ἐξανθοῦσα καὶ ὑπέρυθρος ἡ τοῦ σώματος ἔξις· μονονοχὶ πηδύσης τῆς ψυχῆς καὶ προωθουμένης ὑφ' ἡδονῆς εἰς τὸ ἐξω τὴν ἐνδοθεν αὐτῆν⁷⁷ ἐπικυκλοῦσαν χαράν.

Πῶς οὖν γεννᾶται τοῦτο τὸ ζῶον, καὶ πῶς ἀνατρέφεται, καὶ πῶς αἱ ζωτικαὶ καὶ αἱ φυσικαὶ⁷⁸ δυνάμεις ἐν αὐτῷ ἐνεργοῦσι· καὶ πῶς ὁ νοῦς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐνεργεῖ· καὶ⁷⁹ τί τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς· καὶ πόσαι⁸⁰ γενικαὶ ἀρεταί· καὶ τίνα τὰ ἐξ αὐτῶν γινόμενα γένη τῆς κακίας ἢ ἀρετῆς· καὶ πῶς χαρὰ καὶ λύπη συνίστανται· καὶ πῶς γέλως καὶ δάκρυα καὶ ὑπνος συνελεκται, ἥδη καὶ ὡς ἐνὸν διηγόρευται⁸¹, Λοιπὸν ἴδωμεν καὶ τὰ τοῦ σώματος μόρια· τὰ τε ἀπλά καὶ πρῶτα⁸² λεγόμενα, καὶ τὰ ἐκ τούτων συγκαίμενα, καὶ ὀργανικὰ προσαγορευόμενα· πῶς τε καλοῦνται⁸³, καὶ πῶς συνδέονται, καὶ διατί οὕτως κατονομάζονται.

nominiibus censeantur, ac quonam pacto invicem colligantur, tum quam ob causam talia nomina sortita sint, referamus.

⁶⁶ τοῦ ἀέρος ἐν αὐτῇ καθ. B C P. ⁶⁷ συνίσταται B P. ⁶⁸ ἀγαλλομένης B, ἐπαγαλλομένης C P. ⁶⁹ ὁ ἀτμὸς B. ⁷⁰ εἰσέρχεται B C. ⁷¹ λεπτόν καὶ θερμόν P. ⁷² μηχανομένη B. ⁷³ ἀνευρύνει B C P. ⁷⁴ γεννωμένῳ B τῶν γινόμενων C. ⁷⁵ σπασμῶδη B. C P. ⁷⁶ τὰ πρόσω μυῶν B. ⁷⁷ κινούντος B C P. ⁷⁸ παρὰ δὲ τοῦτο γέλως B. ὡθ. διὸ καὶ τοῖς θερμοῖς πολὺς ὁ γέλως P in textu. ⁷⁹ γούν B. ⁸⁰ τοῖς μ. γ. λυπουμένους B. ⁸¹ αὐτῇ B. τὴν ἐνδοθεν χαράν. C. ⁸² καὶ ψυχικαὶ add. B. ⁸³ καὶ ἐνεργείων B. ⁸⁴ καὶ πόσαι συνελεκται an. P in textu. ⁸⁵ διαγορευεῖται A. ⁸⁶ Τὰ πρ. B. πῶς τε ἀνοιγῆσεται P an. in textu; præterea καὶ ῥητέων οὕτω habet pro προσαγορευόμενα. ⁸⁷ Πῶς τελοῦνται B quibus nominiibus censeantur L. V.

sescerat, atque vicaria puri aeris in se ipsam admissione instauratur. Hoc enim pacto in nobis lacrymæ gemitusque constituuntur.

Gaudium vero, exsultatio videlicet quædam animæ habetur, dum eam in his quæ ad votum sibi succedunt, exhilarari contingit. Quemadmodum enim cum angimur, subtiles et incertæ meatuum respiraciones comprimuntur, atque a vapore aperiente cerebrum adumbrantur, animaque ipsa contrahitur, 41 simulque mæsta redditur: eodem pacto, cum lætamur, corporis meatus diffunduntur quodam modo resolvunturque, et ipsi, cum plus solito dilatantur, subtilis calidusque inibi spiritus ad intima demittitur, ac denuo majorem calorem adeptus, viscera ipsa illum B exuberantem, ejusque calorem suscinere nequeunt. Quapropter, dum natura facilem spiritus egressum molitur, fumos ad cerebrum non amplius emittit, sed oris meatum dilatât, nec non præ fervida jecinoris concussione, motuque, talem spiritum extra ejaculatur, nomen autem huic rei risum imponeres. Sunt qui hoc esse risum definiant, motionem, quæ in facie existentes musculos distendit, sive muscularis dilatamenti motum, qui a spiritus agitatione, ab intimis visceribus impellitur. Risus enim γέλως a Græcis dicitur, a γελῶ, quod ridere diceret, γελῶ

Quoniam igitur tristitia gaudiumque invicem C discrepant, et quæ ab ipsis in corpore signa eveniunt, diversa sunt. Qui enim tristitia afficiuntur, corporis aspectus pallidus, exsanguisque, et ceu frigore oppressus conspicitur. Qui vero gaudent, floridum rubescentemque corporis habitum præ se ferunt, quasique anima ipsa exsiliat, ac gaudium, quod intus præ voluptate ipsa conceperat, ad exteriora perspicuum reddere gestiat.

Quonam igitur pacto hoc animal gignitur, alimentumque sumit, ac quot vitales naturalesque, ac animales facultates suas in ipso actiones ostendunt; ac quonam pacto mens per sensus agit; quid triplex animæ facultas sit, nec non, quod virtutes quæ principales appellantur, quæve virtutis ac vitiorum genera, quæ ex ipsis proveniunt, sint: simulque, quonam pacto gaudium, tristitiaque, ac risus, lacrymæque et somnus constituentur, satis a nobis explicatum est. Reliquum est uti de corporis partibus quæ simplices primæque nuncupantur, tum de illis quæ ex ipsis composita sunt, quæque 42 organica denominantur, nec non quibus

Dei vero in his item nobis est auxilium implo-
randum, quo proposito nostro in horum conatu
opituletur, ne scilicet sapientiæ ejus opus depre-
hendere conantes, ab inscitia nos plus nimio impru-
dentiaque irretiri patiatur. Siquidem, qui supra
vires quidpiam moliantur, in modicis etiam frustra-
ri solent. Verumenimvero, in hoc conatu, minime
quidem segnitæ vacandum desperandumque vide-
tur; nam ipse est qui ait: « Qui petit accipit, et qui
quærit invenit, ac pulsanti aperietur. »

De partibus quæ similes dissimilaresque dicuntur.

Partes quæ nostro in corpore sunt, quædam
quidem similes, quædam vero dissimiles habentur.
Et similes quidem, simplices et primæ
sunt, ut sanguis, pituita, flavaque et atra bilis.
Hæc et corporis sunt elementa, ex quibus, ac cum
quibus, cerebrum, membranæ, muscoli, nervi, me-
dulla quæ in ossibus est, ossa ipsa, dentes, cartilago,
carnis in se convolutæ durities, quod illi *ἀδένας*,
nos tonsillas dicimus, ligamenta, cerebri panniculi,
fibræ, pili, ungues, caro, venæ, arteriæ, meatus,
adeps, cutis, tendi, hi autem, quemadmodum et
musculi, ex ligamentis venalibusque fibris compo-
siti sunt: et hæc quidem similia et prima ha-
bentur. Ex his, dissimilium, et quæ instrumenta-
lia sunt, compositio fit, capitis videlicet, pectoris,
manuum, pedum et eorum quæ ex similibus compo-
sita sunt. Etenim omnes dissimiles partes ex si-
milibus compositas esse certum est; ab his enim
concinne inconcinneque composita corpora consti-
tuuntur. Concinna enim in his quatuor, figura, nu-
mero, magnitudine atque situ cernitur; inconcinna
vero, in his quæ ab his diversa habentur. Enimvero
corporis pulchritudo ex concinna membrorum
compositione, si bonus color adsit, constat. Hoc
autem fit, cum similes **43** partes, salubris
temperamenti, ac instrumentalia ipsa concinne
ac fortitudo, formaque, necnon integritas, perfectio videlicet sunt. Sed animæ virtutes, prudentia,
temperantia, fortitudo ac justitia sunt.

Siquidem, fortitudo corporis, concinnitas ac robur
est, quod his qui ad malam valetudinem proclives
fiunt, repugnat. Virilitas autem, animæ fortitudo ac
robur est, quæ graves meditationes, mortis videlicet,
formidinis, laboris incommodorum, voluptatum, ac
universorum quæ gravia formidolosaque censentur,
sustinere nititur. Justitia autem corporis pulchritu-
dini similatur. Sed pulchritudinem ipsam, in mem-
brorum concinnitate cum salubris color aderit, con-
templare. At justitia ipsa est, quando unicuique
omnia pro dignitate largitur. Prudentiæ vero corpo-
ris integritas similis fit. Prudentiæ namque munus,
ea quæ anima semel recte deprehenderit, perficere
est, quemadmodum integritatis ea quæ ad corpo-
ris membra atinent.

A "Ἐσται καὶ ἐν τούτῳ ⁸⁶ εὐχὴ παρὰ Κυρίου Θεοῦ
τοῦ βοηθῆσαι ἡμῖν τοῖς διανοήμασιν ἐπὶ ταύτῃ τῇ
σκέψει· ὅπως μὴ πληθυνθῶσιν αἱ ἄγνοιαί μου, καὶ
αἱ ἀσυνεσίαι μου πλεονάσωσιν, ἔργα σοφίας αὐτοῦ ⁸⁵
ἀνάγκως καὶ ἀμαθῶς ἐρευνῶντι. Οἱ γὰρ τῶν ὑπὲρ
δύναμιν ἐπιέμενοι καὶ τῶν μετρίων ἀποτυγχάνουσι.
Πλὴν οὐκ ἀποκνητέον οὐδὲ ἀπογνωστέον τῆς ἐγγει-
ρησεως· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ⁸⁶ « Πᾶς ὁ αἰτῶν λαμβάνει
εἰπῶν· καὶ ὁ ζητῶν εὕρησει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοί-
γῆσεται. »

Τῶν ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν μερῶν, τὰ μὲν ὁμοιο-
μερῆ λέγεται, τὰ δὲ ἀνομοιομερῆ. Ὁμοιομερῆ μὲν
τὰ ἀπλᾶ καὶ πρῶτα· οἶον, αἷμα, φλέγμα, χολή μέ-
λαινα καὶ ξανθῆ ⁸⁷. Ἄ δὲ στοιχεῖα ⁸⁸ τοῦ σώματος
εἰσιν, ἐξ ὧν καὶ μεθ' ὧν ⁸⁹ ἐγκέφαλος, μήνιγγες,
μῦες, νεῦρα, μυελὸς ὁ ἐν τοῖς ὀστέοις, αὐτὰ τὰ
ὀστά ⁹⁰, χόνδρος, ἀδένες, σύνδεσμοι, ὑμένες, ἴνες,
τρίχες, δρυχες, σάρκες, φλέβες, ἀρτηρίαι, πόροι,
πιμελή, δέρμα, τένοντες ⁹¹, σύνθετοι δὲ οὗτοι ὡσπερ
καὶ οἱ μῦες, ἐκ τε συνδέσμων καὶ νευρωδῶν ἰνῶν ⁹²
συγκείμενοι· ταῦτα μὲν οὖν τὰ ὁμοιομερῆ καὶ πρῶτα.
Ἐξ ὧν τὰ ἀνομοιομερῆ καὶ ὀργανικὰ συνετέθησαν ⁹³·
οἶον, κεφαλὴ, θώραξ, χεῖρες, πόδες, καὶ ὅσα ἐκ τῶν
ὁμοιομερῶν συνέστη. Πᾶν γὰρ ἀνομοιομερὲς ἐξ
ὁμοιομερῶν συνέστηκεν· ἐκ τούτων δὲ τὸ σύμμετρον
ἢ ἀσύμμετρον σῶμα· τῆς ⁹⁴ συμμετρίας ἐν τέτρασι
τούτοις θεωρουμένης ⁹⁵· ἐν σχήματι, ἐν ἀριθμῷ, ἐν
μεγέθει, ἐν θέσει· ὁμοίως καὶ τῆς ἀσυμμετρίας ἐν
τοῖς ἀνάπαιν. Τὸ γὰρ κάλλος τοῦ σώματος εὐρυ-
θμία ἐστὶ μελῶν, μετ' εὐχροίας. Τοῦτο δὲ γίνεται
εὐκράτως μὲν τῶν ὁμοιομερῶν, συμμετρως δὲ τῶν
ὀργανικῶν ἐχόντων. Ἄρεται γὰρ σώματος ὑγεῖα
ἐπεὶ καὶ βῶμη· κάλλος καὶ ἀρτιότης, ἡγουν ὀλοκλη-
ρία. Ἄρεται δὲ ψυχῆς, φρόνησις, σωφροσύνη, ἀν-
δρεία ⁹⁶ καὶ δικαιοσύνη.

Ἄναλογεῖ ⁹⁷ οὖν ἡ τοῦ σώματος βῶμη πρὸς τὴν
τῆς ψυχῆς ἀνδρείαν ⁹⁸· ἢ μὲν γὰρ βῶμη εὐτονία ἐστὶ
σώματος, καὶ ἰσχύς δυσανταγώνιστος τοῖς νοσά-
ζουσι ⁹⁹ τὸ σῶμα δυναμένοις· ἢ δὲ ἀνδρεία ἡ βῶμη
ψυχῆς καὶ ἰσχύς πρὸς τὰς ὑπομονὰς τῶν ἰσχυρῶν
φαντασιῶν· θανάτου, πόνου, ταλαιπωρίας, ἡδονῶν,
καὶ πάντων τῶν δεινῶν τε καὶ φοβερῶν εἶναι νομι-
ζομένων. Τῷ δὲ κάλλει ἢ ⁹⁵ δικαιοσύνη προσέοικε· τὸ
γὰρ ἡ κάλλος ἐν συμμετρίας σώματος ⁹⁶ μετ' εὐχροίας
νοεῖται· ἢ δὲ δικαιοσύνη ἐν τῇ διανομῇ τῶν κατ'
ἀξίαν ἐκάστω ⁹⁷. Τῇ δὲ φρονήσει ἢ ἀρτιότης· πλή-
ρωσις ⁹⁸ γὰρ ἐστὶν ἡ φρόνησις τῶν τῆς ψυχῆς ὀρθῶν
καταλήψεων, ὡσπερ ἡ ἀρτιότης τῶν τοῦ σώματος
μελῶν. Τῇ δὲ ὑγεῖα ἢ σωφροσύνη ⁹⁹.

⁸⁶ δὲ ἐν τ. B. ⁸⁵ αὐτοῦ om. A. ⁸⁶ ὁ εἰπῶν B. ⁸⁷ ξ. καὶ μέλ. B. ⁸⁸ καὶ στ. B P. ⁸⁹ μεθ' ἃ A.
⁹⁰ ὀστά ἰδόντες P. ⁹¹ τένοντες A. ⁹² ἰνῶν om. A. ⁹³ συνετέθη B P. ⁹⁴ τοῦ B. ⁹⁵ θεωρουμένου B.
⁹⁶ ἀνδρεία B. ⁹⁷ ἀναλογεῖται B. ⁹⁸ ἀνδρείαν B P. ⁹⁹ νοσοῦσι B, νοσίζειν C. ¹ ἀνδρεία B P. ² θανάτου·
φόβου π. ³ ἢ om. B. ⁴ τὸ μὲν γὰρ B. ⁵ μελῶν B C P. ⁶ ἐκάστω B P. ⁷ συμπληρωσις B P.
⁸ hæc om. B C P.

Ἰγεία δὲ ἐστὶν εὐεξία σύμμετρος· ἡ δὲ εὐεξία ἄ υγεία ἐπιτεταμένη. Παρέπεται δὲ τῇ υγείᾳ κάλλος, εὐεξία, ἀριότης· κάλλος, οὐ τὸ ἀπὸ κομμωτικῶν⁹, ἢ τὸ δι' ἐπιχρισμάτων¹⁰ προσώπων¹¹ καὶ βαφῆς τριχῶν, ἀλλὰ τὸ κατ' ἐπακολούθησιν τῆς υγείας¹² συνιστάμενον· κατ' εὐκράσιαν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, τῶν τε ὁμοιομερῶν καὶ τῶν ὀργανικῶν μελῶν καὶ μορίων. Ἡ γὰρ υγεία εὐκράσια ἐστὶ τῶν ἐν ἡμῖν χυμῶν· καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ψυχικῶν καὶ ζωτικῶν δυνάμεων ἀπαρεμπόδιτος¹³ ἐνέργεια τοῦ ἤθους τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καλῶς διαφαινομένου.

Sanitas vero est, cum temperate corpus salubre existit. Sed bona habitudo, corporis extensa valetudo est. Nam pulchritudo, bonaque habitudo, nec non integritas, sanitatem sequuntur. non illa utique pulchritudo quæ subtrahi potest, illa videlicet, quæ in medicaminibus faciei, inficiendisque crinibus versatur, sed quæ cum sanitate continuato ordine ob temperiem insiti qui in nobis est caloris, simulque similiarium, instrumentaliumque partium, membrorumque constituitur. Verum, sanitas ipsa humorum qui in nobis sunt bona temperies est, et actio naturalium animaliumque ac vitalium facultatum quæ

mos, seu indoles perspicua pulcherrime redditur. Ἔστι δὲ ψυχῆς μὲν ἤθος ποιότης¹⁴ τοιάδε ἀπεσκιρρωμένη καὶ δυσσπόδητος, τουτέστι παγία καὶ εἰς ἕξιν ἔλθουσα. Σώματος δὲ ἐστὶν ἤθος ὁ ἐκάστου κόσμος, ἤγουν τελειότης ἢ διὰ τῆς τῶν ἄκρων στερήσεως τῆς τε ὑπεροχῆς καὶ ἐνδεας θεωρουμένη¹⁵. Ἀκουσία δὲ ὁ τε πλεονασμὸς καὶ ἡ ἔλλειψις. Ὁ γὰρ πλεονάζων τινὸς μορίου, ὡς τινὲς εἰσὶν ἐξαδάκτυλοι, ἢ λειπόμενοι¹⁶ χεῖρὸς ἢ ποδῶς, ἢ ὀφθαλμοῦ, ἢ τινος ἄλλου μορίου, ἄκοσμος ἐστὶ καὶ ἀσύμμετρος· καὶ ἐστὶ τοῦτο παρὰ τὸν ἀριθμὸν σφάλμα. Ἀλλὰ καὶ ὁ παρὰ τὸ σχῆμα τι ἔχων· οἷον διαστρόφους τοὺς ὀφθαλμούς ἢ τοὺς πόδας, ἢ τὴν χεῖρα μείζονα τῆς ἐτέρας. Ἐσφάλθαι δὲ λέγεται¹⁷ καὶ ὁ παρὰ τὴν θέσιν· οἷον ἔντερα ἐν ἰσχίῳ, ἢ μηρὸν ἐξω κοτύλης, ἢ τὴν χεῖρα¹⁸ συμφυσῆσαν τῇ ὠμοπλάτῃ¹⁹, ἢ τὴν τοιοῦτον. Ὁμοίως καὶ ὁ παρὰ τὸ μέγεθος, ὡς ἔχειν κεφαλὴν²⁰ ὑπερμεγέθη, ἢ μικρότεραν τοῦ κατὰ φύσιν· ἢ ἄβρῖνα ἢ ὀφθαλμὸν²¹· ἢ καὶ αὐτὸ ἅπαν τὸ σῶμα, ὡς οἱ γίγαντες ἢ ἀνθρωπίσκοι²².

Etenim animæ mos, qualitas scilicet ejus talis est, quæ fortissime in proposito permaneat, et quæ abduci non facile queat, constans, stabilisque, et in habitum veniens. Est autem corporis mos, pulchritudo, perfectio videlicet cuiuslibet partis, quam cernere est, cum corpus ab his quæ exsuperant ac deficiunt exemptum redditur. Deformitas vero ejus est, cum præter legitimum naturæ ordinem supervacuum quid in membris, aut deficiens fit. Cuicumque enim pars aliqua exsuperat, ut qui senis digitis præditus visitur, aut manu, seu pede mutilus existit, sive alterius expertus oculi est, vel alia quavis parte caret, deformis inconcinuusque habetur, et hoc quidem est, cum corpus suis numeris minime absolutum redditur. Sed et quæ ad formam pertinent, verbi gratia, cum in aliquo distorti oculi aut pedes conspiciuntur, sive cum altera manus alteram excedit. Et quod ad situm perfectionemque attinet, ut cum

emur a junctura exstat, et manus scapulæ adnectitur, seu in aliis membris quidpiam tale fit, id frustratio nuncupatur. Eodem pacto, et quæ magnitudinis sunt, ut cum caput natura plus nimio magnum aut breve sit, vel nasus, sive oculus, aut cum totum corpus immane aut pusillum, ut gigantum, ac qui

nam membrorum in nobis, quædam ad vivendum, quædam vero ad bene vivendum idonea sunt; et ea quidem quæ ad vivendum idonea sunt, cerebrum, cor, jecur, pulmo, venterque habentur, quibus obliæsis, animal interitum patitur. Quæ vero ad bene vivendum, oculi, pedes, manus aliæque partes sunt, quibus cum adversi aliquid evenerit, vitam animal non tamen recte producit. Hac de causa Deus, præ nimia sui cura geminata in nobis sensoria constituit, ut altero vitiat, quod reliquum est, sensus officia exsequatur. Siquidem geminos oculos, totidemque aures, meatusque, qui olfactui inserviunt, in naso constituit; et geminam linguam universis in animalibus procreavit, sed in nonnullis bifidam, ut in serpentum genere visitur: in hominibus, consertam coherentemque procreavit. Nam, tametsi plurima ex sensorii vitari acciderit, nullum tamen vitæ discrimen ani-

⁹ κομμωτικῶν A κομμωτικῶν C. ¹⁰ τὸ δι' ἐπὶ χρωμάτων A, τὸ om. B C. ¹¹ προσώπου B P. ¹² κατ' ἐπακολούθησιν καὶ ὑπὸ τῆς ὑγ. B. ¹³ ἀπαρεμπόδιτος B. ¹⁴ ψυχῆς B. ¹⁵ θεωρ. ἀριότης B P. ¹⁶ λειπόμενοι B. ¹⁷ ἐσφάλθη λέγεται A. ¹⁸ ἢ χεῖραν B. ¹⁹ τῷ ὠμοπλάτει B. ²⁰ π. τὸ μεγ. ἔχων κεφ. μοχ. οπι. ὑπερμεγ. B. ²¹ ὀφθαλμούς B P. ²² Ἡ οἱ ἀνθ. B. ²³ οὖν om. B. καὶ τὰ μὲν C P. ²⁴ καὶ γαστήρ B. ²⁵ ἐποίησεν B C. ²⁶ δύο τῆς ὄσφρ. πορ. B. ²⁷ συνημένας B. ²⁸ καὶ τῶν μὲν B.

mal subit; tactu vero deperdito, simul et animal cum ipso perit. Siquidem omne animal tactum habet, aliis vero sensoriis omnibus non omnia prædita sunt, sed quædam aliquibus, perfectioribus autem omnia contigerunt. Enimvero, homo tactum gustumque exactissime sortitus est, quibus alia animalia **45** exsuperat. Tribus vero quæ reliqua sunt, illis inferior habetur. Et aliud quidem animal, aliud ex sensoriis hominem vincit, canis vero tribus simul, auditu, visu, olfactuque, ut in his qui odore feras vestigant, cernere est.

Non modo autem geminalis sensoriis rerum Creator nos insignivit, sed ipsa duplici sensu prædita esse voluit, altero, qui eorum peculiaris est, altero tactus. Ut visus, ipse enim tum colores distinguit, tum quæ calida frigidaque sunt deprehendit, sed hæc quidem qua corpus, colores vero, et quæ splendore prædita, qua visus animadvertit. Enimvero tactus, utpote qui maxime terrenus, supremæque corpulentæ præter alia sensoria est, quæ terrenæ naturæ sunt, comprehendit. Quæ vero aeræ qualitatis habentur, auditus ministerio qui aeris particeps est, dignoscuntur. At a lingua, quæ spongiosæ cujusdam qualitatis est, saporis, qui aquei quodammodo sunt, gustus officio deprehenduntur: siquidem universa genera sensoriis animadverti suapte natura idonea sunt.

Hac igitur ratione, cum quatuor elementa sint, uti et sensus totidem essent, necesse fuerat. Sed quoniam vapor, odorumque genus, inter aerem aquamque, mediæ cujusdam naturæ sint, aere tamen crassioris, aqua vero subtilioris habetur, hac de causa natura quintum nobis sensorium interius largita est.

Quod vero, tum vaporum, tum odorum natura aere crassior est, ex his qui narium mucos, seu catarrho laborant, perspectum redditur, qui cum aerem attrahunt, vapores opilationis gratia haudquaquam sentiunt, sed diu sensorium a sensatis deprehendendis immune continent, perdurant. Etenim sensus ipse alteratio non est, sed qui ipsam alterationem deprehendit; nam quæ sub sensum cadunt, alterationi obnoxia rediunt. Alterationem vero sensus distinguit.

Siquidem sensoria quinque habentur, sed sensus unus est, qui animæ habetur quæ per sensoria ipsa affectiones quæ ipsi eveniunt dignoscit. Cum enim album inspicere contingit, ex eo quod sensus ministerio **46** deprehenderat, idem affectus animæ innascitur. Eadem item ratio et de aliis sensoriis habenda est. Nam aliud sensus, aliud sensorium est, et aliud sensatum, aliud sensibile.

Sensus igitur est animæ vis quæ agit; quamobrem hoc pacto definitioni subjacet: Sensus est spiritus intellectualis, qui a principalibus ad

ἀπολλυμένης, συναπόλλυται καὶ ²⁰ τὸ ζῶον. Πᾶν γὰρ ζῶον ἀφὴν ἔχει, τὰς δὲ ἄλλας αἰσθήσεις οὐ πάντα πάσας ²¹, ἀλλ' ἐνίας ἕνια· πάσας δὲ ἔχει τὰ τελειότερα ²². Ὁ δὲ ἄνθρωπος τῇ ἀφῇ καὶ τῇ γεύσει πλεονέχει τῶν ἄλλων ζῶων, καὶ ἀκριβεστάτως ²³, καὶ τοι ταῖς ἄλλαις τρισὶν ἠετώμενος. Ἄλλο μὲν γὰρ ζῶον κατ' ἄλλην καὶ ἄλλην ²⁴ αἰσθῆσιν ἐκ τῶν τριῶν πλεονεκτεῖ τὸν ἄνθρωπον ²⁵· ὁ δὲ κύων ἐν ταῖς τρισὶν ἅμα· ὀξύτερον γὰρ καὶ ἀκούει ²⁶, καὶ βλέπει, καὶ ὀσφραίνεται, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἰχθυούτων.

Οὐ μόνον δὲ διπλᾶ δέδωκεν ἡμῖν τὰ αἰσθητήρια ὁ Δημιουργός, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς ἐποίησε διπλᾶς ἔχειν αἰσθήσεις ²⁷· τὴν μὲν τῶν ἰδίων αἰσθητῶν, τὴν δὲ τῆς ἀφῆς. Ὡς ἡ ἡψίς· καὶ γὰρ τὰ χρώματα διακρίνει, καὶ τῶν θερμῶν καὶ ψυχρῶν ²⁸ ἀντιλαμβάνεται· ἄλλὰ τούτων μὲν, ὡς σῶμα· τῶν δὲ χρωμάτων καὶ τῶν ἀυγοειδῶν, ὡς ὄψις. Καὶ μέντοι καὶ τῷ γεωδισταίῳ ²⁹ καὶ σωματικωτάτῳ τῶν αἰσθητηρίων, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἀφῆ, τῆς γεώδους φύσεως αἰσθάνεται. Τῷ δὲ ἀεροειδεῖ, τῶν τοῦ ἀέρος παθημάτων διὰ τῆς ἀκοῆς· καὶ τῷ σπογγοειδεῖ ³⁰ τῆς γλώττης, καὶ τῷ ὕδατοειδεῖ τῷ ³¹ κατὰ τὴν γεῦσιν, τῶν χυμῶν ἀντιλαμβάνεται· ἕκαστον γὰρ τῶν αἰσθητῶν διὰ τῶν οἰκείων αἰσθητηρίων γνωρίζεσθαι πέφυκεν.

eorum quæ sub sensum cadunt, peculiaribus sen-

Ἔδει τοίνυν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, ἐπειδὴ τέσσαρα στοιχεῖα εἰσὶ, τέσσαρας εἶναι καὶ τὰς αἰσθήσεις. Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ ὁ ἀτμός καὶ τὸ τῶν ὀσμῶν γένος μεταξὺ τὴν φύσιν ³² εἰσὶν ἀέρος καὶ ὕδατος· ἀέρος μὲν γὰρ ἐστὶ παχυμερέστερος ³³, ὕδατος δὲ λεπτομερέστερος ³⁴, τούτου χάριν ἡ διαφορά ἐπέφυκεν ἐδόθη ἡμῖν ³⁵ αἰσθητήριον.

Ὅτι δὲ ἡ τῶν ἀτμῶν καὶ ὀσμῶν φύσις παχύτερα ἐστὶ τοῦ ἀέρος δῆλον ἐκ τῶν κόρυζαν ἢ κατάρβουρον ἔχοντων ³⁶· ἔλκοντες γὰρ τὸν ἀέρα τῶν ἀτμῶν οὐκ ἀντιλαμβάνονται διὰ τὴν ἐμφραξίν, ἀλλὰ διαρκοῦσιν ἐπὶ πολὺ ἀναίσθητον τὴν αἰσθησίν φέροντες ³⁷. Ἔστι δὲ ἡ αἰσθησις οὐκ ἀλλοίωσις, ἀλλὰ διάγνωσις ἀλλοιώσεως· ἀλλοιοῦται μὲν γὰρ τὰ αἰσθητήρια, διακρίνει δὲ τὴν ἀλλοίωσιν ἡ αἰσθησις.

Ἔστι δὲ αἰσθητήρια μὲν πέντε· αἰσθησις δὲ μία ἡ ψυχικὴ, ἡ γνωρίζουσα διὰ τῶν αἰσθητηρίων τὰ ἐν αὐτῇ ³⁸ γενόμενα πάθη. Ὅταν γὰρ λευκὸν ἰδωμεν ἐγγίνεται τι πάθος τῇ ψυχῇ ἐκ τῆς λήψεως ³⁹ αὐτοῦ διὰ τῆς αἰσθήσεως. Ὅμοιος καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν αἰσθητηρίων. Ἄλλο δὲ ἐστὶν αἰσθησις, καὶ ἄλλο αἰσθητήριον· καὶ ἄλλο αἰσθητὸν, καὶ ἄλλο αἰσθητικόν ⁴⁰.

Αἰσθησις μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἐνεργοῦσα ψυχικὴ δύναμις, διὸ καὶ οὕτως αὐτὴν ὀρίζονται· Πνεῦμα νοερὸν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ ἐπὶ τὰ ὄργανα τεταμένον ⁴¹· ἡ

²⁰ καὶ om. B. ²¹ πάντως πάσας B, πάντας πάσας C. ²² τελειότερα B. ²³ ἀκριβεστάτως B C P. ²⁴ καὶ ἄλλην om. B C. ²⁵ τοῦ ἀνθρώπου B. ²⁶ καὶ ὀξύτερον ἀκ. B. ²⁷ διπλ. ἐποίησεν ὁ θεὸς ἔχ. τὰς αἰσθ. B. ²⁸ τῶν ψυχρ. B. ²⁹ γεωδισταίων A. ³⁰ ἐν τῷ σπ. B. ³¹ τὸ B, τῶν P. ³² τῇ φύσει B, τῆς φύσεως C P. ³³ παχυμερέστερα. B. ³⁴ λεπτομερέστερα B. ³⁵ ἡμῖν om. B, ἐδόθη ἐνδοθεν P. ³⁶ κορ. ἐχόντων ἢ κατάρ. B. ³⁷ περιφέροντες B, γγ. αἰσθητήρια P. ³⁸ αὐτοῖς B. ³⁹ καταλήψεις P. ⁴⁰ καὶ ἄλλο αἰσθητικὸν om. B. ⁴¹ τεταμένον B.

οὕτως· δύναμις ψυχῆς ἀντιληπτικῆ τῶν αἰσθητῶν. Ὁ δὲ Πλάτων τὴν αἰσθησιν δυνάμειως καὶ ὄργανον κοινωνίαν πρὸς τὰ ἐκτὸς ὀρίζεται· τουτέστι ψυχῆς καὶ σώματος· ἡ γὰρ δύναμις ψυχῆς, τὸ δὲ ὄργανον σώματος· ἀμφὸς δὲ διὰ φαντασίας ἀντιληπτικὰ τῶν ἔξωθεν.

Αἰσθητήριον δὲ ἔστιν ὄργανον τῆς ἀντιλήψεως τῶν αἰσθητῶν, ἢ τὸ αἰσθησιν τινὰ ἐμπειστευμένον ὄργανον⁵⁰. αἰσθητῶν δὲ τὸ αἰσθῆσαι ὑποπίπτον· αἰσθητικὸν δὲ, αὐτὸ τὸ αἰσθανόμενον ζῶον. Αἰσθησις μὲν οὖν, οἷον ὄρασις, ὁσφρησις, ἀκοή, γεῦσις, καὶ ἀφή. Αἰσθητήριον δὲ, ἦτοι ὁ ὀφθαλμὸς, ἢ⁵¹ ῥίς, ἢ γλῶσσα καὶ τὰ χεῖλη⁵², ἃ καὶ ὄργανα αἰσθητικὰ πρὸς αἰσθησιν αἰσθητῶν δὲ ὁ Στέφανος, ὁ Πέτρος⁵³, ὁ Μελέτιος, καὶ πάντα ὅσα ἄλλα αἰσθάνεται ζῶα· Ἐγὼ γὰρ, φησὶ, βούς τὸν κτησάμενον⁵⁴ καὶ ὄρος τὴν φάτιγην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Εἰ δὲ κατὰ τὴν αἰσθησιν τὰ ἄλογα τοῖς λογικοῖς ἀνθρώποις κοινωνεῖ, καλῶς τινες τῶν ἀνατομικῶς ἱστορησάντων μὴδὲ κατὰ τὴν τοῦ σώματος πολὺ διαφέρειν ἕνα τῶν ζῶων σύνταξιν καὶ ἀρμονίαν τῶν ὀστέων, καὶ τὴν τῶν ἐγκάτων σύνθεσιν ἔγραψαν· καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ζῶων τὴν οὐ· ὅτι καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων τὰ τοῦτων σώματα συνεστάθη, ἐξ ὧν καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων· τὰ γὰρ ὁμοιομερῆ οὐδὲν διαφέρει τῶν ἀμφοτέρων παρὰ μικρὸν· εἰ καὶ τὰ τῆς διοργανώσεως ἐνήλλακται, καὶ τὰ τῆς γεύσεως.

Ὁ γὰρ⁵⁷ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη ἐν ἑκαστῶν αὐτῶν ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησε.

Ἰαρίβις inter utrumque genus discriminis habetur, que discrepent. Siquidem Deus, ad propriæ voluntatis arbitrium, pulcherrimo ordine in eorum quolibet corpore 47 membra disposuit.

Τὸ σῶμα δὲ τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔστιν ἐν μέλος, ἀλλὰ πολλά. Ὅτι καὶ εἰς κεφαλὴν διαιρεῖται, καὶ εἰς στέρνον καὶ ἐπιγάστριον καὶ ὑπογάστριον, καὶ ῥάχιον καὶ ὀσφύον, καὶ χεῖρας καὶ πόδας. Καὶ ἡ μὲν κεφαλὴ περιέχει ἐγκέφαλον, ὀφθαλμούς, ῥίνα, ὠτα, στόμα καὶ τὰ ἔσω τοῦ στόματος· γλῶτταν⁵⁵ λέγω, καὶ ὀδόντας, καὶ φάρυγγα, καὶ τὰ κατὰ μέρος. Τὸ δὲ στέρνον, πνεύμονα καὶ καρδίαν. Ὁ τράχηλος, κατακλιθεῖσα. Αἱ πλευραὶ, τὸν ὑπεζωκότα· ἡ ῥάχις, σπονδύλους καὶ μυελόν⁵⁶. Ἡ δὲ ὀσφύς, νεφροὺς καὶ τὰ οὐρηδόξα⁵⁸ ἀγγεῖα. Τὸ δὲ ἐπιγάστριον, στόμαχον, ἥπαρ, σπλῆνα, καὶ τὴν ἀνω γαστέρα. Τὸ δὲ ὑπογάστριον, ἔντερα, πιμελὴν, περιττώματα, καὶ τὰ κατὰ τὴν ἕβην. Αἱ χεῖρες, βραχίονας, ὤμους, πήχεις, καρπούς, δακτύλους. Οἱ πόδες, μηρούς, γόνατα, σφυρὰ, δακτύλους.

Ἡμεῖς δὲ πάντα καὶ ἄλλα πλείονα, καὶ μέλη λέγονται καὶ μέρη, καὶ μόρια, καὶ τόποι κατ' αὐτὸ τε

¹ Isa. 1, 3.

⁵⁰ ἡσθε οἱ. B. ⁵¹ ἡ οἱ. B P. ⁵² καὶ τὰ λοιπὰ B P. ⁵³ αἰσθητῶν δὲ οἷον P. ⁵⁴ τῆ αἰσθ. B P. ⁵⁵ ὁ Π. ὁ Στέφ. B P. ⁵⁶ κτισάμενον B. ⁵⁷ ὅτι γὰρ A. ⁵⁸ γλῶσσαν B P. ⁵⁹ μυελός. B. ⁶⁰ οὐρηδόξα B C P, καθ' ἑαυτὰ τε καὶ συνημμένα P.

instrumentalia porrigitur ; sive hoc pacto : sensus est animæ vis , quæ sensata deprehendit. Plato vero sensum ipsum, facultatis et instrumenti, hoc est animæ et corporis, ad ea quæ extra sunt communicationem esse statuit : nam vis, animæ, instrumentum vero corporis habetur : utrumque enim per imaginationem ea quæ exteriora sunt deprehendere potest.

Sensorium namque instrumentum est, quod sensata deprehendere potest ; vel instrumentum aliquod, quod sensus quidam esse creditur. Sensatum autem est, quod sub sensum cadit. At sensibile, animal ipsum quod sensatum percipit. Sensus igitur est, ut verbi gratia visus, olfactus, auditus, gustus et tactus. Sensorium vero, ut oculus, nasus, lingua, et quæ reliqua, quæ sensoria instrumenta nuncupantur. At sensatum, ut lapis, lignum, cunctaque quæ cadere sub sensum queunt. Sensibile autem, ut Petrus, Stephanus, Melæsius, et reliquum omne animalium sensibilibus genus : agnovit enim (ut Scriptura loquitur) *bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui*¹. Si vero rationis expertia hominibus ipsa præditis per sensum ipsum communicant, recte quidem nonnulli qui dissectionum historias perscripserunt, nec in corporis fabrica, neque in ossium structura, viscerumque compositione inesse quibusdam cum homine plurimum discriminis litterarum mandarunt monumentis, quod magis in his quæ paulo ante memoravimus animalibus patet ; quandoquidem iisdem ex elementis eorum corpora, quibus et hominum composita sunt ; parum admodum in similibus inter utrumque genus discriminis habetur, etsi instrumentorum compositione invicem gustu-

Hominis autem corpus non unum membrum, sed plura habetur. Et quoniam in caput, et pectus, et superiorem ac inferiorem ventrem, spinamque, et lumbos, ac manus pedesque dividitur. Caput quidem cerebrum, oculos, nasum, aures, oris hiatus, et quæ in ore intus consistunt, ut lingua, dentes, fauces gutturis, et quæ particulatim nominantur continet. In pectore vero pulmonis et cordis locus. Collum clavicularum continet. Sed et costæ, membranam quæ ipsas tegit ; spina vero, vertebrae ac medullam. At lumbi, renes, et lumbi excrementi, seu urinæ receptacula. Superior vero venter in stomachum, jecur, lienem, et superiorem alvi partem dividitur. Inferior vero venter, in intestina, pinguedinem, excrementa, et quæ ad pubes posita sunt. Manus, in brachium, in femur, genua, crura, malleolos, talos, ac digitos dividuntur.

Hæc autem omnia, et alia pleraque, tum membra, tum partes particulæque ac loca separa-

tim et conjunctim nuncupantur. Verumtamen, A majora plenioraque describendo, membra ; minora vero, partes appellare solemus. Sed eadem pars, membri, partisque nomen subire solet. Exempli causa, caput, membrum corporis, sed et partem dicimus. At capitis pars, occiput, membrum vero ejus oculus est. Præterea, corporis membrum manus, ejus vero pars digitus habetur ; idem et in aliis dixeris. Enimvero, pars, quæ Græce μέρος a verbo μεμερεῖσθαι, quod partiri diceris, aliudque ab alio discrepat. Et quidem μέλη, quæ membra appellantur, inde scilicet, ut reor, denominationem sumpserunt, quod corpus nostrum harmonica quadam compositione consti- tuant, a modulaminibus citharæ vel fistulæ aliorumque musicorum instrumentorum translatione sumpta ; nam et ipsa concordia quadam compositione 48 constare certum est. Particulæ vero, quæ Græce μόρια nuncupantur, οἷα ὄρια τινὰ ὄντα, quasi termini quidam divisi, sive partium partes sint.

Quodlibet igitur membrum ex carne, cute, B ossibus, membranis, nervis, musculis, venisque ac arteriis constitutum est, quæ a congruo (uti dictum est) alimento aluntur. Corpus namque nostrum tribus dimensionibus, longitudine, latitudine, ac profunditate constat. Quod autem continet ipsum copulatque, superficies dicitur, quam Græci ἐπιφάνειαν, a verbo ἐπιφάνεσθαι, quod *superne apparere* diceris, nuncupant. Et hæc quidem breviter dicta satis habeantur ; reliquum igitur est, uti de qualibet parte, cujusquam temperamentis actionisque atque usus sit,

Cap. I. — De capite.

Quonia[m] vero membrorum quæ in nobis sunt, caput primum est, utpote quod sensoriorum officina, C nec non suprema eminentissimaque ac nobilissima, et maxime principalis corporis portio habetur, in qua principalis animæ pars regimen obtinet. Ex hoc enim principium sumere, ejusque vim explicare, vel prudentiam potius sapientiamque Creatoris et Dei nostri considerare, atque hæc dicere necesse est : *Magnus est Dominus noster, et magna est potentia ejus, et prudentiæ ejus non est numerus.*

Age jam, et quæ admirabilis Basilius asseverat, oratione complectamur. Ille namque inquit : « Cum Deus eminentissimæ corporis parti caput apposuisset, in ipso quamplurima præclara sensoria collocari oportuit. Ibi enim visus, auditus, gustus, et olfactus propius invicem consistunt, ac cum brevi loco intercapedine contineantur, nullum ex ipsis D actioni alterius proxime existentis impedimento adest. »

Nam caput, quod Græce κεφαλή dicitur, παρὰ τὸ κάρφεσθαι, ὃ ἐστὶ ξηραίνεσθαι, quod *siccitate* 49 præditum diceris, appellatum est, cum siccum osseumque habeatur. A quibusdam λσφή nuncupatur, διὰ τὸ καλύπτειν τὸν ἐγκέφαλον,

⁴¹ μέρος A, item P in duob. lin. seq., ἡνίον A B C. ⁴² μεμερεῖσθαι. B. ⁴³ συνίστανται B P. ⁴⁴ οἷον om. P. ⁴⁵ διορισμένα B. ⁴⁶ συνίσταται B P. ⁴⁷ καταλλήλων B C P. ⁴⁸ συνάπτων B. ⁴⁹ τῶν αἰσθ. ὄν. ἐργ. B. ⁵⁰ ὑπερέχον B C P. ⁵¹ ἐκ ταύτης B C P. ⁵² πείν A. ⁵³ hic C P, primi cap. divisionem ponunt A B nullam. ⁵⁴ τόπων B C. ⁵⁵ τὴν ἐνεργειαν τοῦ γ. B. ⁵⁶ κλιφῆν P. ⁵⁷ περιεργῆς A, hæc om. C.

καὶ συνωνύμως· πλὴν κατὰ μείζονα μὲν καὶ ὀλοσχερεστέραν περιγραφὴν τὰ μέλη λαμβάνομεν· κατὰ δὲ ἐλάττονα τὰ μέρη. Δύναται δὲ καὶ μέρος τὴ αὐτὸ λέγεσθαι καὶ μέρος· οἷον, μέρος τοῦ σώματος ἢ κεφαλῆ, ἀλλὰ καὶ μέρος· μέρος ⁴¹ δὲ τῆς κεφαλῆς τὸ ἴνιον· καὶ μέρος αὐτῆς ὁ ὀφθαλμὸς· καὶ μέρος τοῦ σώματος ἢ χεῖρ, μέρος δὲ τῆς χεῖρος ὁ δάκτυλος· οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Εἰρηται δὲ μέρη μὲν ἀπὸ τοῦ μεμερεῖσθαι ⁴², καὶ ἄλλο ἄλλου διαφέρειν. Μέλη δὲ ὅτι μετὰ ἀρμονίας δοκεῖ συνεστάναι τὸ σῶμα ἡμῶν ἐκ μεταφορᾶς τῶν κατὰ τὴν μουσικὴν μελῶν, κιθάρας τυχὸν ἢ αὐλοῦ· καὶ αὐτὰ γὰρ μετὰ ἀρμονίας συνίσταται ⁴³. Τὰ δὲ μόρια, οἷον ⁴⁴ ὄρια τινὰ ὄντα, ὡς διορισμένα ⁴⁵, ἢ τὰ μέρους μέρη.

Ἐκαστον οὖν τῶν μελῶν ἐκ σαρκὸς καὶ δέρματος· ὀστέων καὶ ὑμένων, νεύρων καὶ μυῶν, φλεβῶν καὶ ἀρτηριῶν συνίστανται ⁴⁶. Τρεφόμενα τῇ καταλλήλων ⁴⁷ τροφῇ, ὡς ἤδη εἰρηται. Ἐχει δὲ τὸ σῶμα ἡμῶν διαστάσεις τρεῖς· μήκος, βάθος, πλάτος. Τὸ δὲ συνέχον καὶ συνάπτων ⁴⁸ αὐτὸ, ἐπιφάνειαν λέγεται, παρὰ τὸ ἐπιφάνεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐν συνόψει εἰρήσθω· κατὰ μέρος δὲ περὶ ἐκάστου λεχθήσεται μορίου, καὶ κράσις, καὶ ἐνεργεια, καὶ χρεία.

Κεφ. Α'. — Περὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ταύτης ὀστέων καὶ ῥαφῶν· καὶ περὶ ἐγκεφάλου.

Ἐπει δὲ πρώτη τῶν ἐν ἡμῖν μελῶν ἢ κεφαλῆ ἐστίν, ὡς τῶν αἰσθήσεων ἐργαστήριον ⁴⁹, καὶ τὸ ὑψηλότερον καὶ ὑπερέχον ⁵⁰ μέρος τοῦ σώματος, καὶ τὸ τιμιώτατόν τε καὶ κυριώτατον ἐν ἡ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς βασιλεύει· ἀναγκαῖον κατ' αὐτῆς ⁵¹ ἀρξασθαι, καὶ τὴν δύναμιν, μᾶλλον δὲ σύνεστι καὶ σοφίαν τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν κατασκεψασθαι, καὶ εἰπεῖν ⁵². *Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ, καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἀριθμῶς.*

Ἄρχην δὲ τὸν τοῦ θαυμασίου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ποιησώμεθα λόγον. Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ⁵³. « Τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὸν ὑψηλότερον θεὸς τοῦ σώματος τόπον ⁵⁴ ἐν αὐτῇ τὰς πλείστων ἀξίας τῶν αἰσθήσεων καθιδρύσατο. Ἐκεῖ ὄψις, καὶ ἀκοή, καὶ γεῦσις, καὶ ὄσφρησις· πᾶσαι ἐγγύς ἀλλήλων κατωκισμέναι· καὶ οὕτω ἵπερὶ βραχὺ χωρίον στενοχωρούμεναι, οὐδὲν ἐκάστη παρεμποδίζει τῇ ἐνεργείᾳ τῆς γείτονος ⁵⁵. »

Εἰρηται δὲ κεφαλή παρὰ τὸ κάρφεσθαι, ὃ ἐστὶ ξηραίνεσθαι· ξηρὰ γὰρ καὶ ὀστέωδης ἐστὶ. Τινὲς δὲ κελυφῆν ⁵⁶ αὐτὴν λέγουσι, διὰ τὸ σκέπειν καὶ καλύπτειν τὸν ἐγκέφαλον. Οἱ δὲ ἀπὸ τῆς κυφότητος· τὸ γὰρ περιεργῆς ⁵⁷ καὶ περιφερῆς κῶφον λέγεται. Οἱ δὲ

κάραν λέγουσιν, οἷον κέρα, ἀπὸ τοῦ τετριχῶσθαι· ἢ γὰρ ἡ θριξ· ἢ κράτα ἀπὸ τοῦ κράτος, ὡς ἔνταυθα τοῦ ἡγεμονικοῦ τυγχάνοντος· ἢ κράνιον παρὰ τὸ κραίνειν καὶ βασιλεύειν τοῦ ἄλλου σώματος· ἢ διὰ τὸ κρέμασθαι· ἔκει τὸν ἐγκέφαλον.

integi diceret, nominant; nam κέρασ ipsi capillaturam dicitant; sive illud κράτα nuncupant, ἀπὸ τοῦ κράτους, hoc est, a potestate ipsa, quod inibi principalis animæ portio existat; vel κράνιον παρὰ τὸ κραίνειν, quod *regnare* seu *imperare* explicaret, quod videlicet ab ipso reliquæ corporis partes regantur; aut a verbo κρέμασθαι, quod *appensum esse* significat, quia in ipso cerebrum appensum sit.

Ἔστι δὲ ὁ ἐγκέφαλος λευκός, μαλακός, ὡσπερ ἐξ ἀπυροῦ τινοῦ πεπηγώς⁸⁰, ὑγρὸς, καὶ ψυχρός. Λέγεται δὲ ἐγκέφαλος παρὰ τὸ ἐγκεῖσθαι τῇ κεφαλῇ καὶ τῇ κάρᾳ· ἢ οἷον ἐγκρανός⁸¹, διὰ τὸ ἐγκεῖσθαι ἰδιώτερον τῷ κρανίῳ⁸². Ἔστι δὲ ἀναιμος παντέλως καὶ ἀπλεψ· ἡδεταὶ δὲ ταῖς θερμαῖς καταστάσεσι μᾶλλον ἢ ταῖς ψυχραῖς· ἐν αἷς καὶ διυγραινόμενος· τὰς μύξας διὰ τῶν βινῶν ἀποκρίνει. Μύξα γάρ ἐστιν ἀποκρίμαρμα τοῦ ἐγκεφάλου⁸³, ὥσπερ⁸⁴ κουφιζέται τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς μέρος· ἐν αὐτῷ γὰρ ἰδρῶσθαι φασί. Μύξα δὲ εἴρηται παρὰ τὸ ἐκ μυκτῆρος⁸⁵ ἀποκρίνεσθαι· λέγεται⁸⁶ δὲ ὁ ἐγκέφαλος καὶ μυελός, οἷον μυχαλός, ἀπὸ τοῦ ἐν μυκῷ εἰλησθαι ὃ ἐστιν ἀλλίξεσθαι· ἢ διὰ τὸ λεῖος εἶναι, ἢ ἐν μεμυκῶτι ὀστέῳ τυγχάνειν· οἱ δὲ σκέποντες τοῦτον ὑμένες μήνιγγες λέγονται, διὰ τὸ μένειν ἐν αὐταῖς τὸν ἐγκέφαλον.

capitis moretur contineaturque, vel quod læve lubricumque sit, quod illi λεῖον dicunt; sive quod in fatiscente osse consistat, quod ipsi μεμυκὸν appellant. Membranæ autem quæ ipsum tegunt μήνιγγες dicuntur παρὰ τὸ μένειν, quod *manere* dixeris, quia in ipsis cerebrum positum maneat.

Ἐχει δὲ ἡ κεφαλὴ σχήματα δύο· τὸ τε κατὰ φύσιν, καὶ τὸ φοβόν· καὶ τὸ μὲν κατὰ φύσιν προμήκει μάλιστα σφαῖρα προσείκειν⁸⁷. Προπετέστερον δὲ ὑπάρχει εἰς τε τὸ πρόσω⁸⁸ καὶ τοῦπίσω, τρεῖς; ἔχει τὰς πάσας ἐν αὐτῷ⁸⁹ ῥαφάς· τὴν στεφανιαίαν· τὴν λαμβδοειδῆ⁹⁰ καὶ τὴν κατὰ μῆκος· αὐτὸ δὲ τὸ τῶν τριῶν ῥαφῶν σχῆμα τῷ κ ὁμοίωται⁹¹ γράμματι· τὸ δὲ φοβόν, τῆς μὲν ὀπισθεν ἀπολλυμένης ἰξοχῆς, καὶ ἡ λαμβδοειδῆς⁹² ῥαφή συναπόλλυται· τῆς δὲ ἔμπροσθεν, ἡ στεφανιαία διασώζεται· ὥστε τὸ τῶν σωζομένων ῥαφῶν σχῆμα τῷ ταῦ γράμματι παραπλήσιον εἶναι· καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ἀρρένων. Τὸ δὲ θῆλυ, μίαν ἔχει καὶ μόνην ῥαφὴν κυκλωτερώς περιαιγομένην, καὶ περιγράφουσαν τὸ κρανίον· ἐκ τούτου γὰρ τοῦ σημείου ἐν τοῖς τάφοις τὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν διακρίνεται⁹³ κρανία.

D tantum circulari sutura prædita est, quæ orbiculata figura calvam signat atque complectitur. His itaque indicii, matium feminarumque calvas in monumentis facile distingueres:

⁸⁷ Εἴρηται δὲ τίσι τῶν Πατέρων, ὅτι αἱ τρεῖς ῥαφαὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρρένου τὴν τρισυπόστατον ὀηλοῦσι θεότῃτα, Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· ὅφ' ὧν, ἐνσυμφυτα καὶ ταυτοβουλία διεπλάσθη, καὶ πρὸς τὰ ἄνω βλέπειν κατεσκευάσθη⁹⁴. Τὸ δὲ πρὸς

A quod cerebrum velat occultatque. Alii ipsum ἀπὸ τῆς κυφότητος, κύφον, quod *gibbum* diceret, appellant; nam quod circularis ambientisque figuræ est κύφον, hoc est *gibbosum*, denominatur. Sunt qui κάραν οἷον κείραν, ἀπὸ τοῦ τριχῶσθαι, quod *capillis*

in tabula sit, quæ κράνιον dicitur; nam ejus peculiare officium in calva consistere est. Et quidem, sanguine venisque caret, magis autem ipsum calillis temporibus quam frigidis oblectatur, cum in frigidis humore repleti soleat, ob quod mucosus humores naris promuscide excernit. Nam mucus cerebri purgamentum est, quo principalis animæ pars quæ in cerebro consistere dicitur, levamen sentit. Mucus, qui Græce μύξα, ἀπὸ τοῦ μυκτῆρος βεβν, quod videlicet ex naribus ipsis effluit nuncupatur. Sed et medullæ nomen cerebrum obtinet, quod μυελός dicitur, οἷον μυχαλός, quasi quod in intimis ca-

Enimvero, cerebrum molle est, quasi ex spuma concretum quadam, humidumque ac frigidum. Cerebrum autem quod ab illis ἐγκέφαλος, quia in capite quod ab ipsis κεφαλὴ dicitur consistat, nomen adeptum est, ἢ οἷον ἐγκρανός, quod

in frigidis humore repleti soleat, ob quod mucosus humores naris promuscide excernit. Nam mucus cerebri purgamentum est, quo principalis animæ pars quæ in cerebro consistere dicitur, levamen sentit. Mucus, qui Græce μύξα, ἀπὸ τοῦ μυκτῆρος βεβν, quod videlicet ex naribus ipsis effluit nuncupatur. Sed et medullæ nomen cerebrum obtinet, quod μυελός dicitur, οἷον μυχαλός, quasi quod in intimis ca-

C Duabus siquidem figuris caput cernitur, altera quæ naturæ ordine est, altera quam φοβόν dicunt. Et alia quæ naturæ procedit ordine in longum porrectæ sphaeræ similatur, prominētius in occiput 50 sinciputque tendens. Tribus illud suturis distinctum visitur, una quæ coronalis, altera quæ Græcum A figuret, altera quæ in longum porrecta est. At omnes hæ tres suturæ figuram quam Græcum K habet expriment. In acuminata autem capitis figura quam Græci φοβόν nuncupant, cum occipitis eminentia destruitur, illa quæ Græcum A sutura figurat, una perniciem sentit, sincipitis verò sutura incolumis servatur. Itaque, ex suturis quæ reliquæ sunt, similis quædam figura Græco T inspicitur; et his quidem su-

D turis maris caput distinguitur. Femina vero, una tantum circulari sutura prædita est, quæ orbiculata figura calvam signat atque complectitur. His itaque indicii, matium feminarumque calvas in monumentis facile distingueres:

Siquidem nonnulli sacræ paginæ interpretes, tres quæ in maris capite sunt suturas trium quæ in divinis sunt personarum, Patris, inquam, et Filii, et sancti Spiritus, significationem obtinere opinati sunt, quæ colærentes ea-

⁷⁷ κέρασ B C P. ⁷⁸ ὡς om. B. ⁷⁹ κρέμασθαι A. ⁸⁰ πεπηγός B. ⁸¹ ἐγκρανός B. ⁸² his caret C. ⁸³ τοῦ ἐγ. ἀποκ. B. ⁸⁴ ὡσπερ A, κουφιζει C. ⁸⁵ ἐκ τοῦ μ. B. ⁸⁶ λέγεται—ἀλλίξεσθαι hic om. in P post verba τὸν ἐγκέφαλον reper. sed. ἢ διὰ — τυγχάνειν omissa sunt. ⁸⁷ προμ. σφαῖρα προσ. μαλ. B. ⁸⁸ τὸ πρόσωπον A. ⁸⁹ ἐαυτῷ A. ⁹⁰ λαμβδοειδῆ B, λεμβδοειδῆ C. ⁹¹ ὁμοίωται B, ὁμοιοῦται C P. ⁹² λαμβδοειδῆς B, λεμβδοειδῆς C. ⁹³ διακρίνονται B. ⁹⁴ Quæ sequuntur usque ad verba τῆς οὖν κεφαλῆς in textu ommissa scripta sunt in ora manu recentissima P. ⁹⁵ ὅφ' ὧν ἐνσυμφ. πρὸς ἐν συνάπτεσθαι καὶ πάλιν A.

demque sentientes illud procrearunt, et uti supera contempletur formaverunt. Quod vero ipsæ tres suturæ in unum denuo coeant, substantialem naturalemque ac unius potentia unitatem sub una potestate repræsentant. At illam quæ in feminæ capite una sutura est, quæ circularis habetur, imperium quod comprehendit continetque universa sæcula, ac potestatis totius orbis unitatem, et vim divinæ potentia omni line carentem repræsentare ac figurare sanxerunt. Et quemadmodum quæ ad intellectualem hominis figuram attinent, tria in utriusque tum maris, tum feminæ corporis constitutione, mens, verbum, et spiritus reperta sunt, ita et de sensuali ejus natura dixeris.

Etenim anterior capitis pars frons dicitur, ab ipsis μέτωπον ὄν ὑπέρωπον, quasi oculis imminenter partem dicas: oculos enim ipsi ὄπα nuncupant. Pars vero quæ paulo ab ipsa fronte sursum tendit, sinciput dicitur, quam Græci βρέγμα appellant. Quod autem in loco illo cerebrum satis admodum humidum molleque sit supra ostendimus. At medium capitis vertex nuncupatur, quidquid ab ipsis κορυφή, ὅτι τοῦ κάρα ἐστὶν ὄροφή, quod capitis fastigium esse **51** interpretareris. Quæ vero capitis posterior pars est occiput appellatur, quæ ab ipsis ἴνιον, quod *descensum* diceret, quia a vertice deorsum tendat. Sive quod nervi inde orientur, quos illi ἴνας dicitant. Nervi vero inde ἴνας dicti sunt, ὅτι τὸ εἶναι, καὶ συνεστάναι τῷ σώματι παρέχουσι, quod esse et constitutionem corpori tribuant, quoniam ipsum corpus ambiunt: de his et apud Homerum legere est, qui ait:

Non carnem retinent nervi, non amplius ossa.

Quæ autem ad membranas partes utrinque sunt tempora appellantur, quæ ab illis κρόταφοι, ὅτι κρούουσι τὴν ἀφὴν παλλόμενοι, quod tactu exsistentes quatiant, vel quod ex pari pulsum utrinque edant, quod illi συγκεκροτισθαι dicunt; sive quod capiti applicantur, quod illi κόρσιν dicunt, vel a κέρσθαι, quod *tondere* explicares, unde κόρσωτήρ a tondeendis crinibus tonsor nuncupatur.

Totum autem os quod caput ambit, invicem pectinatim coeuntibus suturis modo quo prius diximus divisum est; per quas duplicato ossium ordine, ea quæ ad cerebrum attinent, et cum illis cerbellum, quod et calva nuncupatur, distinguuntur, quam solum hominem præter omnia animalia habere dicitant. Itaque caput, cuneale excepto quod sphenoides illi nuncupant, sex ossibus constat; anterior quod sinciput, posterior quod occiput dicitur. Quæ autem ad utramque aurem adhibentur, lapidosa ossa appellantur. In eminentiori vero capitis parte, duo sincipitia sunt, quorum utrumque, una in longum porrecta, sutura communi inserviente officio utitur. Ex his namque ossibus, quæ sex numero asseruimus, ea quæ ad sinciput posita sunt, molliora cæteris imbecillioraque habentur. At illud quod ad occiput locatur os, densius validiusque; frontis vero, mediæ inter utrumque qualitatis habetur. Enimvero

ἂν συνάπτεσθαι πάλιν τὰς τρεῖς ⁹⁶, τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν ἐνότητα, καὶ τὸ ἐν κράτος ἐξεικονίζεαι τῆς μιᾶς κυριότητος. Ἡ δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ θήλεος μία ῥαφή κυκλική, τὴν περιεκτικὴν καὶ συνακτικὴν τοῦ παντὸς κυκλοτεροῦς κόσμου μοναδικὴν δεσποταίαν· καὶ τῆς μιᾶς καὶ θεοπροποῦς δυνάμεως ἀπειρίαν συμβολικῶς παρεμφαίνει καὶ παραδείκνυσι. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς νοητῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου τρία καθ' ἑκατέραν εὐρηγται διοργάνωσιν, τοῦ ἀρρένο· λέγω καὶ τῆς ⁹⁷ θήλεος· νοῦς, λόγος, καὶ πνεῦμα· οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς αὐτοῦ φύσεως.

Τῆς οὖν κεφαλῆς τὸ μὲν ἔμπροσθεν αὐτῆς μέτωπον λέγεται· ὅλον ὑπέρωπον, τὸ ὑπεράνω τῶν ὠπῶν, ἦγουν τῶν ὀφθαλμῶν ⁹⁸. τὸ δὲ μικρὸν ἀνωτέρω, βρέγμα ⁹⁹. ὅτι δίγυρος· καὶ ἀπαλός· ἐστὶν ὁ, κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος· ἕως πολὺ ¹. Τὸ δὲ μέσον κορυφή, ὅτι τοῦ κάρα ἐστὶν ὄροφή. Τὸ δὲ ὀπισθεν ἴνιον ², ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ καταβάσει τῆς κορυφῆς ³ κάτω ἰέναι· ἢ ἀπὸ τοῦ ἐντεῦθεν ἀρχεσθαι τὰς ἴνας, ἦγουν τὰ νεῦρα· αἱ δὲ ἴνας τοῦ εἶναι τε καὶ συνεστάναι παρέχουσι τῷ σώματι· ἐπειδήπερ ἴενται διὰ τοῦ σώματος· τοιοῦτον δὲ ἐστὶ καὶ τὸ·

Ὁὐ γὰρ ἐτι σάρκες τε καὶ ὀστέα ἴνας ἔχουσι.

Τὰ δὲ πρὸς μήνιγγας ἐνθεν κακείθεν κρούουσι λέγονται, ὅτι κρούουσι τὴν ἀφὴν βαλλόμενοι ⁴, ὅλον κρούταφοι· ἢ ὅτι τῆς κόρσεως ἀπτονται· κόρσιν δὲ ἢ κεφαλῆ, παρὰ τὸ κορυφοῦσθαι· ἢ ἀπὸ τοῦ κέρσθαι, ἐξ οὗ καὶ κορσωτήρ, ὁ τὰς τρίχας ἀποκείρων.

Τὸ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν ἅπαν ὀστοῦν διηρημένον ἐστὶν ὑπὸ ἐμβολίμων ῥαφῶν καθ' ὃν εἴρηται τρόπον δι' ὧν τὰ περὶ τὸν ἐγκέφαλον διαχωρίζονται διπλοσύνθετα ὀστέα, καὶ ἡ παρεγκεφαλῆς ⁵, ἣν καὶ παρακρανίδα ⁶ καλοῦσιν· ἣν μόνην ἔχειν τὸν ἀνθρώπον λέγουσιν ὑπὲρ πάντα τὰ ζῶα· ὡς εἶναι ἐξ ὀστέων τῆς κεφαλῆς χωρὶς τοῦ σφηνοειδοῦς· πρόσω μὲν τὸ μέτωπον, ὀπισθεν δὲ τὸ ἴνιον· ἐτέρωθεν ⁷ δὲ τῶν ὠτων τὰ δύο λιθοειδῆ λεγόμενα. Εἰς δὲ τὸ ὑψηλότερον μέρος τὰ δύο βρέγματα, ἅπερ ἔχουσι κοινὴν ῥαφὴν τὴν κατὰ μήκος εὐθειαν. Τούτων δὲ τῶν ἐξ ὀστέων, τὰ μὲν τοῦ βρέγματος χαυνότατά τε ⁸ καὶ ἀσθενέστατα εἰσι. Πυκνότατον δὲ καὶ ἰσχυρότατον τὸ κατ' ἴνιον ¹⁰. μέσον δὲ ἀμφοῖν, τὸ κατὰ μέτωπον· τῶν δὲ λιθοειδῶν ὀστέων τὸ μὲν τι ¹¹ μέρος λιθοειδές ἐστὶ, τὸ δὲ ὀστώδες μανόν. Ἡ δὲ παρεγκεφαλῆς ὁμοφυῆς ἐστὶ ¹² καὶ ὁμόχροια· ἄλλη δὲ ῥαφή ἢ ἐπάνω τοῦ βρέγματος διερχομένη, καὶ πρὸς τὰ πεταλώδη ὀστέα τῶν κατὰ

⁹⁶ τὰ τρία B. ⁹⁷ τοῦ B. ⁹⁸ ὑπὲρ τοὺς ὠπας ἔχον. ⁹⁹ βρέγμα. A. ¹ πολλοῦ C. ² ἴνιον B C, ἦνιον A. ³ τῇ ἀπὸ τῆς κορυφῆς B P. ⁴ τοῖς σώμασι παρέχ. B. ⁵ λαβόμενοι B, παλλόμενοι P, τὴν κεφαλὴν παλλόμενοι C. ⁶ παραγκεφ. καὶ ἦν A. ⁷ παρεγκερανίδα C P. ⁸ ἐκατέρωθεν B, ἐκάτερον C. ⁹ ἐστὶ B. ¹⁰ τὸ ἴνιον B. ¹¹ μέντοι B. ¹² ἐστὶ ἐγκεφάλω P.

τὰ ὤτα κειμένων ἀποτελεωτῶσα, καὶ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐπισχιζομένη, σταυροειδῶς ἐκείσε διατυπύεται· αἱ δὲ τοιαῦται ῥαφαὶ τὰς κάτωθεν ἀνερχομένας ἐκ στομάχου καὶ γαστρὸς ἐξατμίζουσιν ἀναθυμιάσεις.¹³

sinciput procedit, et ad ossa quæ foliorum similitudinem præ se ferunt, **52** quæque ad aures sita sunt desinit, cum in vertice fundatur, inibi crucis effigiem figurat : per has namque suturas, exhalationibus quæ a stomacho sursum altoque deferuntur, extra evaporandi pervium iter patet.

Περιεληπταὶ δὲ ὁ ἐγκέφαλος ὑπὸ δύο ὑμένων· ὁ μὲν γὰρ ὑπέτρωται αὐτῷ¹⁴, ὁ δὲ ἐπίκειται· ὁ καὶ δικτυώδης¹⁵ πλέγμα παρὰ τῶν ἰατρῶν λέγεται. Περιπλέκεται οὖν τὸ ὄστον ἅπαν ὁ περικράνιος¹⁶ λεγόμενος μῦς· τούτους δὲ τοὺς μῦας¹⁷ καὶ μὴνιγγας καλοῦσι.

Καὶ ὄρα ὡδε σοφίαν Δημιουργοῦ, διατὶ¹⁸ μὴ διὰ μιᾶς μὴνιγγος τὸν ἐγκέφαλον περιεφύλαξεν, ἀλλὰ διὰ δύο· καὶ τούτων ἐνηλλαγμένων ἔχουσιν¹⁹ τὴν οἰκείαν διάθεσιν. Ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ παχεία, ἡ δὲ λεπτή. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως αὐτὸν ἐν ταύταις ἐνείλησέ²⁰ τε καὶ περιέσφιξε, καὶ οἶον διεσπαργάνωσεν, ἐμελλεν ἀνίσθαι ὑπὸ τῆς τοῦ ὄστου προσψάυσεως, τραχυτέρου²¹ ἢ τοῦ καὶ σκληροτέρου. Διὰ τοῦτο μεταξὺ²² τοῦ ὄστου καὶ τοῦ ἐγκεφάλου τὴν λεπτὴν ἔθηκε μὴνιγγα. Ἀλλὰ αὐτὴ²³ ἡ μὴνιγξ τῆς μὲν τοῦ ἐγκεφάλου οὐσίας²⁴ ὀλίγον ἐστὶ σκληροτέρα, τοῦ δὲ ὄστου ὑπάρχει μαλακωτέρα· ἐμελλεν οὖν καὶ αὐτὴ πάσχουσα τι ὑπὸ τῶν ἐξωθεν, ἄγειν τὸν ἐγκέφαλον εἰς συμπίθειαν

quam si ab his quæ extra eveniunt quandoque oblædi contigerit, ipsum iisdem passionibus obnoxium redderetur.

Διὰ τοῦτο ἐποίησεν ἐν τῷ μέσῳ ἄλλην μὴνιγγα **C** παχυτέραν· τοῦ μὲν ἐγκεφάλου κατὰ πολὺ ὑπάρχουσιν σκληροτέραν, τοῦ δὲ ὄστου πάλιν μαλακωτέραν. Ὡστε τὸν ἐγκέφαλον μεσολαβεῖσθαι ὑπὸ τῆς λεπτῆς καὶ παχείας μὴνιγγος· ὁμιλεῖν δὲ τὴν μὲν λεπτὴν τῷ ἐγκεφάλῳ, τὴν δὲ παχείαν τῷ ὄστῳ· ὥστε ἦττον ὑπ' αὐτοῦ πάσχειν. Ἡ δὲ λεπτὴ μὴνιγξ περιλαμβάνει τὸν ἐγκέφαλον οὐ μόνον ὄλον, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῷ παντὶ μεσολαβοῦσα περικρατίζει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ· ὥστε μὴ διολισθαίνειν καὶ διαρρεῖν διὰ τὴν φυσικὴν ὑγρότητα. Καθάπερ γὰρ ὀρῶμεν ἐπι καὶ ἐπὶ τῶν ροιῶν ὑμένες διαφράττουσι τοὺς κόκκους, καὶ ὄλην αὐτὴν περιλαμβάνουσι²⁵ τὴν ροιάν, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς εἰρημένης μὴνιγγος ἐστὶν ἰδεῖν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ λεγομένου κρανίου²⁶ ἐστὶ σκοπήσαι· ὄστον δὲ ἐστὶ τοῦτο, τὴν τοῦ πολεμικοῦ κρανίου ἀπομιμούμενον θέσιν τε καὶ χρεῖαν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνο κυκλοτερές τ' ἐστὶ, καὶ τὴν ὄλην ἀσφαλίζεται κεφαλῆν, οὕτως καὶ τὸ κρανίον καὶ αὐτὸ κυκλοτερές ἐν, τὸν ἐγκέφαλον ἀσφαλίζεται. Ὅθεν καὶ αὐτῆς τῆς προσηγορίας²⁷ ἔτυχεν.

que existit, ita et calva, cum eamdem formam præ se ferat, cerebrum sub se ab omni labe reddit exemptum. Unde cerebrum quod in capite sit ἐγκέφαλος denominatur.

Οὐδὲ τοῦτο οὖν ἐξ ἐνός ὄστου κατεσκεύασεν, ἀλλ' ἐκ διαφόρων ὄστων, καὶ οὐ κεχωρισμένων ἀλλήλων,

ossium quæ lapidosa diximus pars quidem saxea est, pars vero ad osseam qualitatem laxiorem vergit. At cerbellum eumdem ortum quem et cerebrum, ac colorem habet. Alia autem sutura quæ supra **52** quæque ad aures sita sunt desinit, cum in vertice fundatur, inibi crucis effigiem figurat : per has namque suturas, exhalationibus quæ a stomacho sursum altoque deferuntur, extra evaporandi pervium iter patet.

Cerebrum autem duplici membrana comprehenditur, altera quidem ipsi ceu cubile substernitur, altera superne accumbit, quam reticulare textum medici dictitant. Ossi quidem quod calva nuncupatur, musculi quos calvarios dicunt obducuntur, hos quidem musculos et membranas nominant.

Atqui in hoc item Creatoris sapientiam admiratione prosequi decet, quanam de causa cerebrum ipsum tutelæ unius membranæ neutiquam, sed duarum crediderit, quæ vicissim propria sui dispositione utuntur. Harum enim altera crassa, altera exilis est. Nisi enim a rerum opifice hoc pacto sub duplici membrana involutum comprehensumque, et ceu fasciis constrictum cerebrum esset, ab ossium contactu ob eorum duritiem asperitatemque læsum iri illud credibile fuerat. Hujus gratia inter os ipsumque cerebrum mediam exilem membranam constituit. Verumenimvero, membrana hæc ipsa cerebri substantia paulo asperior, osse vero mollior est ;

C Pac itaque de causa, aliam crassiorem membranam de medio constituit, quæ cerebro longe crassior asperiorque, osse vero ipso mollior est. Itaque, cerebrum sub utraque, exili videlicet et crassa membrana, medium consistit, quarum quæ exilis est cerebro applicatur, crassior vero ossi occurrit, quominus ab ipso cerebrum damna sentiret. Verum exilis membrana, non modo toti cerebro obvolvitur, verum etiam per media ipsius pergit. Et cum media ejus universa complectatur, substantiam illius undique continet, ne præ eo qui in ipso est naturali humore dilabatur ac profluat; cujus rei mala quæ punica nuncupantur esse exemplo possunt. Nam, tum grana quæ in ipso sunt membranulæ quædam sæpiunt, tum totum malum amplectuntur : **53** sic et in cerebro, ac in ipsa de qua diximus membrana cernere est : hæc autem similitudo et in calva visitur, quæ galeæ qua in bello utimur similis est, et eumdem sicut ac colorem habet. Quemadmodum enim galea ipsa circulari formata ambitu totum quod intus est tutela munimentum-

¹³ hic Cod. C. orditur secundum caput. περι ἐγκεφάλου (sic P) καὶ μὴνιγγων καὶ διατὶ σφαιροειδῆς ἡ κεφαλὴ κεφαλαῖον β. ¹⁴ αὐτοῦ B. ¹⁵ δικτυώδης B. ¹⁶ ὄπερ κράνιος A. ¹⁷ ὑμένιας B. ¹⁸ διατὶ γὰρ B. ¹⁹ ταύταις ἐνηλλαγμέναις ἐχούσαις A, ταύτας ἐνηλλαγμένας ἐχούσας B. ²⁰ ἐνείλησε B. ²¹ παχυτέρου A. ²² καὶ μέσου ἦτοι μεταξὺ B. ²³ καὶ αὐτὴ B. ²⁴ οὐσία· τοῦ ἐγκεφ. B. ²⁵ περιλαμβάνει B. ²⁶ ἐστὶ B. ²⁷ ταύτης ἔτυχε τῆς προσηγ. B P.

ab invicem neutiquam, sed conserta sunt et ceu fundamento quodam cohererent. Si quidem ipsa uno continuato osse constarent; cum primum ipsam una ex parte jacturam pati contigisset, ossis continuatione totam læsum iri credibile habetur. Ad hæc, cum totius corporis exhalationes ad caput, quod eminentissima ipsius pars habetur, tendentes, absumi neutiquam contigisset: his interpellatis, caput ipsam pluribus excrementis quibus immune est premeretur, vaporibus cerebro si ossa continuarentur negotium facessentibus. Hæc propter, suturas in ipso, ut prius dictum est, rerum Opifex constituit, quo ab eo quæ supervacua sunt abigerentur, caputque fieret.

Qui igitur exiguo capite præditi sunt, flagitiosi cerebri indicium ostendunt. Etenim breve caput habentes, præ ejus brevitate, privantur facultate perficiendi ea quæ magnum caput habentes perficiunt. Cum itaque universæ corporis nostri actiones cerebri officio perficiantur (ipsum enim est, ut modo exposui, quod sensuum actiones dirigit), ab ipso omnibus corporis partibus motus suppeditatur. Quippe qui, si extremum in pede digitum moveri acciderit, illum sane a cerebro motum esse certum est. Cerebrum enim ipsum hoc, animali calore medio, operatur. Nam, cum sibi ad hæc perficienda ipso plurimo opus sit, cum exiguum caput est, parvum instrumentum plurimi spiritus capax esse neutiquam potest. **54** Itaque, cum breve caput angusto spatio comprimatur, in ejus angustiis animale spiritum demergi extinguique, et cum eo universas quæ ab ipso sunt actiones contigit: in summam igitur, exiguum caput, parvum perpetuo habetur. Magnum vero non semper probum, sed aliquando probum, quandoque vero pravum est, utpote cum illud natura magnum, sed non cum ex morbi alicujus causa evenerit. Si enim præ optimæ materiæ exuberantia, aut robore facultatis quæ ejus loci peculiaris est, in magnitudinem erigetur, tale naturæ ordine recte consistit. excesserit, tunc improbum morbisque obnoxium sunt; nam, ad illud quod comprehenditur, illius stat.

In hoc etiam, maximam rerum Conditoris curam consideres, quanta cerebro ipsi munimenta adhibendo, securum constituit. Non enim ad ejus tutelam securitatemque, quas asseruimus membranas quibus involvitur comprehenditurque, et ossis custodiam tegumentumque sufficere ratus est; sed ad hæc ipsi exterius pilis refertam adhibuit cutem, ne ab aeris mutationibus damna subiret doloribusque premeretur; et uti caput pilis obtectum sit, hæc

ἀλλὰ συνημμένων, καὶ ὅσον κεκρηπιδωμένων⁷. Εἰ ἦν γὰρ⁸ ἐξ ἐνὸς ὄστου, πρῶτον μὲν συνέβαινε τοῦ ἐνὸς αὐτοῦ μέρους πάσχοντος, εἰς ὅλην τὴν κεφαλὴν διαδοθῆναι τὴν βλάβην, διὰ τὴν συνέχειαν τοῦ ὄστου⁹. Ἐπειτα καὶ τὰς τοῦ ὅλου σώματος ἀναθυμιάσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀναφερομένας, ὡς ἐν ὑψηλοτάτῳ κειμένην¹⁰ τόπῳ, συνέβαινε μὴ διαφορεῖσθαι· καὶ εἰργομένων αὐτῶν, καὶ προτιθεμένων τῇ κεφαλῇ τῶν περιτομάτων, πλείετων νόσων αἰτίαν¹¹ γίνεσθαι τῷ ἐγκεφάλῳ τὰς ἀναθυμιάσεις. Διὰ ταῦτα συνημμένων τῶν ὄστων ὄντων, ἐγένοντο αἱ ῥαφαί, καθὼς πρότερον εἴρηται, τὰ περιττὰ ἐξωθοῦσαι, καὶ τὴν κεφαλὴν σὺν τῷ ἐγκεφάλῳ διατηροῦσαι ἀπήμονα.

ipsum una cum cerebro ab omni lahe immune

Ἡ μὲν οὖν μικρὰ κεφαλῇ, μοχθηρὰς ἐγκεφάλῳ¹² κατασκευῆς ἴδιον σημεῖον. Οἱ γὰρ τὰς μικρὰς ἔχοντες κεφαλὰς οὐ δύνανται τὰς αὐτὰς¹³ ἐπιτελεῖν ἐνεργείας, ὅς ἐπιτελοῦσιν οἱ μεγάλας ἔχοντες. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἐγκεφάλος πάσας ποιεῖται τὰς ἐνεργείας τοῦ σώματος, αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐνεργῶν, ὡσπερ εἴπομεν ἀνωτέρω. Αὐτὸς ὁ κινῶν πάντα τὰ τοῦ σώματος μέρη· καὶ γὰρ εἰ καὶ δακτύλου ἄκρον ἐν ποσὶ κινεῖτο¹⁴, ὁ ἐγκεφάλος τοῦτο ἐκίνησε. Ποιεῖται γὰρ¹⁵ ταῦτα διὰ τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος, δεῖται δηλονότι¹⁶ πολὺ τοῦτου· πολὺ δὲ οὐκ ἂν χωρήσειεν εἰς μικρότατον ὄργανον. Ἄλλ' ἀνάγκη μικρὰν οὖσαν τὴν τῆς κεφαλῆς εὐρυχωρίαν, καταπνίγεσθαι καὶ κατασβέννυσθαι τὸ ψυχικὸν πνεῦμα, καὶ σὺν τούτῳ τὰς¹⁷ ὑπ' αὐτοῦ γινομένας ἐνεργείας· πλὴν ἡ μὲν μικρὰ κεφαλῇ αἰεὶ μοχθηρὰ, ἡ δὲ μεγάλη οὐκ αἰεὶ ἀγαθὴ· ἀλλὰ ποτὲ μὲν χρηστὴ, ποτὲ δὲ οὐ χρηστὴ· φύσει λέγω, ἀλλ' οὐκ ἐκ νόσου ἐπερχομένη¹⁸. Εἰ μὲν οὖν ἐγένετο διὰ πλήθους¹⁹ ὕλης χρηστῆς καὶ ῥωμῆς²⁰ τῆς ἐγχωρίου δυνάμεως, τοιαύτη εὖ ἔχει κατὰ φύσιν. Εἰ δὲ διὰ πλήθους ὕλης ἐνίκησε τὴν μικρὰν, τηνικαῦτα ἔσται μοχθηρὰ καὶ νοσήδης, καὶ ταῦτα διὰ τὴν ἐγκεφάλου γαγονυῖα· πρὸς γὰρ τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ τοῦ περιέχοντος φύσις²¹ κατασκευάσθη.

Si vero materiæ pravæ exuberantia parvi modum fiet. Et hæc, ut asseruimus, cerebri gratia facta quod comprehendit naturam conditam esse constat.

Καὶ ὄρα κηδεμονίαν Δημοουργοῦ, καὶ μάλιστα ὧδε πρὸς τὸν ἐγκέφαλον²²· καὶ ὅσην αὐτῷ ἐχαρίσατο τὴν ἀσφάλειαν. Οὐ γὰρ ἠρκέσθη τῇ τῶν εἰρημένων μυῶν, ἤγουν²³ μηνίγγων περιοχῇ καὶ σπργανώσει, καὶ τῇ τοῦ λεγομένου κρανίου ὄστου²⁴ περιβολῇ τὸν ἐγκέφαλον περιφρουρεῖσθαι²⁵, ἀλλὰ καὶ δέρματι²⁶ ἐξῶθεν μετὰ τῶν τριχῶν διεσκέπασεν· ἵνα μὴ ἐν ταῖς μεταβολαῖς τῶν ἀέρων βλάβηται καὶ ἀνιάται. Ταῖς τριξὶ γὰρ ὠρόφωται²⁷ ἡ κεφαλῇ·

⁷ κρηπιδωμένων B. ⁸ εἰ γὰρ ἦν B P. ⁹ τ. ὄστ. συνεχ. B. ¹⁰ κειμένη B. ¹¹ αἰτίας B C P. ¹² ἐγκεφάλου B C. ¹³ αὐτῶν B. ¹⁴ ἐν τῷ ποδὶ κινεῖται B. ¹⁵ δὲ B C P. ¹⁶ δῆλον ὅτι A. ¹⁷ καὶ τὰς B. ¹⁸ ἐπερχομένης B C. ¹⁹ πλήθους A. ²⁰ ῥωμῆς B. ²¹ θέσις B, οὐμ. C. ²² δρμ. περὶ τὸν ἐγκεφ. P ἴσοι. ²³ τῶν εἰρημένων. ²⁴ καὶ B. ²⁵ ὄστ. κραν. B. ²⁶ φρουρεῖσθαι B P. ²⁷ δέρματι B P. ²⁸ αὐτὸν B P, qm̄ iii textu missis verbis μυῶν..... περισκεπείσθαι habet ἀλλὰ τὸν τούτοις καὶ δ. ²⁹ διὰ τοῦτο ὠρόφωται B, διὸ καὶ τ. θριξίν ὠροφούται C P.

καὶ ἐκρός ἐστι πλείστας ὡς κυρίως ἐποίησεν ἔχειν, ἵνα ²⁸ μὴ τὰ περιττώματα γενόμενα ²⁹ πλείστων ποτὶ συμπτωμάτων αἰτία γίνηται: ³⁰.

Ὡς περ τοῖνον ἐπὶ τῆς ³¹ γαστρὸς βλέπομεν, καὶ διαγιγνώσκωμεν τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ἐκ τῶν περιττωμάτων· καὶ εἰ μὲν πεπεμμένα ³² ἐστὶ τὰ διαχωρήματα, λέγομεν τὴν γαστέρα καλῶς πέττειν· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκ τῶν περιττωμάτων αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας γνωρίζομεν· πρὸς γὰρ ταῖς ἀνωτέρω εἰρημέναις ῥαφαῖς, καθαιρέσθαι αὐτὸν καὶ διὰ μυκτῆρων καὶ ὤτων καὶ ὀφθαλμῶν, καὶ τοῦ λεγομένου τρήματος· ὁ χώνηρ τινὲς ὠνάμασαν ἀπὸ τῆς πρὸς ἐκείνην ὁμοιώσεως, ὁ τῆς φύσεως ἐμηχανήσατο Κύριος ³³. Χώνηρ δὲ τὸ τρήμα λέγουσιν, ἐπειδὴ ἀπὸ εὐρυτέρας βάσεως ἀρχόμενον, εἰς στενωχωρότερον ^B τελευτᾷ πόρον ³⁴.

Ἐπεὶ δὲ καὶ μῦες πολλοὶ κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ κατὰ τὸν ἐγκέφαλόν εἰσι, μᾶλλον δὲ καὶ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος, εἴπωμεν τὴν τούτου ³⁵ ἐνέργειαν καὶ χρειαίω ³⁶ οἷον τῷ ἡνίοχῳ ὁ χαλινὸς ἐν τῷ ἄρματι. Ὡς περ γὰρ ἐπὶ ἐκεῖνός ἐστι μὲν ὁ ἡνίοχος, εἰσὶ δὲ καὶ ἡνῖαι, καὶ μετὰ τὰς ἡνῖας ὁ χαλινὸς, ἡρτημένος ³⁷ μὲν ἀπὸ τῶν ἡνίων, συνδεδεμένος δὲ τοῖς ἵπποις, εἰσὶ δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἵπποι· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου σώματος· ἡνιοχεῖ μὲν αὐτὸ ὁ ἐγκέφαλος, ἡνῖαι ³⁸ δὲ αὐτοῦ τὰ νεῦρα· χαλινὸν δὲ αὐτοῦ οἱ μῦες· ἵπποι δὲ τὰ λοιπὰ μέρια. Καὶ ὁ μὲν ἐγκέφαλος πρῶτος ταῖς ἡνῖαις χρώμενος, ἢ παράγει ³⁹ τὸ σῶμα παρὰ τὰ πλάγια, ἢ εἰς τοῦπίσω ἀναχαίττει, ἢ πρῶσω ἐπιτρέπει φέρεσθαι· ὁ δὲ χαλινὸς ἐπόμενος ταῖς ἡνῖαις, κατὰ συμβεβηκόσ· ἐπεσθαι ποιεῖ τὰ μέρια τῷ πρῶτῳ πρῶτον κινεῖν ⁴⁰. Οὐκοῦν οἱ μῦες χρειαίω χαλινῶ τῷ ἐγκεφάλῳ παρέχουσιν ἐνέργειαν δὲ ποιοῦνται τὴν κινητικὴν.

sequi subigit. Hinc igitur patet, quod musculi ipsi actionem perficiunt.

Ὁ δὲ νωτιαῖος λεγόμενος μυελός, ἀπόρροιά τις ἐστὶ τοῦ ἐγκεφάλου· καὶ οἷον ἀπὸ πηγῆς τινος ῥύακα μιμεῖται προϊόντα· τῆς μὲν πηγῆς αὐτῆς εἰ τύχοι περιφερὲς ἐχούσης σχῆμα ⁴¹, τοῦ δὲ ῥύακος εἰς μῆκος ἐκτεινόμενου. Ἐπεὶ οὖν ⁴² ὁ νωτιαῖος οὗτος τοῦ ἐγκεφάλου μοῖρα τις ἐστὶ, περιέχεται δὲ ἐν ὀστοῖς, ἦσαν ἐν τοῖς σπονδύλοις τῆς ῥάχεως, ^D ἀνάγκη καὶ τοὺς σπονδύλους τοιοῦτους ἀπὸ τῆς φύσεως γεγενῆσθαι, οἷος καὶ ὁ μυελός· καὶ διὰ τοῦτο καὶ κοινωνίας μετέχειν αὐτὸν φυσικῆς μετὰ τῶν ὀστέων· πρὸς γὰρ τὴν τοῦ περιεχομένου φύσιν, καὶ τὸ περιέχον αὐτὸ ⁴³ δημιουργεῖται.

Καὶ ὅρα πῶς ἅπαντα τὰ τοῦ σώματος ὀστέα πρὸς τοῦτον ἔχει τὴν οἰκειότητα. Τῶν γὰρ σπονδύλων ἀπάντων ἡ σύνδοσις τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ῥάχεως ἐποίη-

²⁸ πλείστας ὁ ἐγκ. ἔχει ἵνα P. ²⁹ στεγόμενα B, συστελλόμενα C P. ³⁰ γίνηται B, γίνονται C. ³¹ ὡς περ ἐπὶ τῆς γ. ἐκ τῶν περιττωμ. τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς γνωρίζωμεν· εἰ γὰρ πεπ. ἐστὶ..... ἔχειν εἰ δὲ ἅπαντα οὐ καλῶς P. ³² πεπεμμένα B. ³³ Κύριος ἐπεὶ γὰρ τὸ τρήμα ἀπὸ P. ³⁴ πόρον ἐκλήθη P. ³⁵ τούτων B P. ³⁶ οἷον μετὰ τοῦ ἐγκεφάλου ποιοῦνται· τοιαύτην γὰρ χρειαίω τῷ ἐγκεφάλῳ παρέχουσιν B C P. ³⁷ ἡρτημένος B. ³⁸ ἡνῖαι B. ³⁹ παράγει B C P. ⁴⁰ τῷ πρῶτῳ κιν. B P, τῷ πρῶτῳ κιν. C. ⁴¹ τὸ σχ. B C. ⁴² γούν B, ἐπειδὴ C. ⁴³ αὐτὸ om. B P.

ginem a spina trahunt : quam eadem proportione ad totum corpus nostrum respondere, qua navis carinam ad universa quæ ipsi affixa sunt ligna, censendum est. Et quemadmodum necessitate quadam ligna ad carinam, sive magna illa, seu parva fuerit, iusta proportione referuntur, **56** ita et de spina dicere possumus ; nam qualem illa ad costas, talem etiam et costæ ad scapularum ossa tenorem servabunt ; tum, ad scapulas, brachium, ulnæ, et radicale os, ossaque in quæ manus extrema desinit ; præterea iliorum ossa, spinæ ipsi inferne applicantur. Illis vero femora dearticulantur, et tibiæ, et sura, et pedis ipsius ossa. Siquidem pedibus ipsis nervorum musculorumque ministerio, qui maxima Dei providentia atque consilio a cerebro motum capiunt, movendi facultas subministratur.

Nam musculi, quos Græci μύας a verbo μύειν dicunt, quod *claudere* interpretareri, ob id ita appellantur, quia propria sui munia exsequendo clauduntur : hi namque præ sui contractione, et ad sibi præscripta principia extensione, partibus quæ ab ipsis moventur motum tribuunt. Sunt qui eos ob id musculos dicitant, quod in exile desinunt, tum ad animalis nervos similitudine respondere creduntur. Sed et cum nervis ipsis proportione conveniunt. Nam quemadmodum nervi, qui ab illis νεῦρα παρὰ τὸ νεύειν πρὸς ἑαυτὰ, quod in se ipsa innuant nomen sortiti sunt, sic et ipsi eadem quæ et musculi agunt, vel musculi potius idem quod et nervi. Ut enim nervus quod innuat, ut diximus, nuncupatur, ita et musculi quod clauduntur, appellati sunt. Non enim musculorum substantia simplex, sed composita est ; nam ex fibrarum carnosaque substantia compositus constat. At fibræ, quædam a nervis, nonnullæ vero a nodis, sive a ligamentis fiunt, quibus natura ipsa ne damnis facilius obnoxix reddantur, sed ceu in stratis præ immenso motu ad siccitatem redactæ, ex carnis

Sunt qui quærant quam de causa caput hominis globi figura, non autem triangulari, vel quadrata, aut acuminata, vel in conii modum protensa sit. Ad quæ tribus rationibus respondemus : quarum una est, quod talis figura magis quam aliæ passionibus impervia habetur. Nam quæ in angulos desinunt, a quibuslibet quæ obvia feruntur acumen ipsorum obtunditur et facile frangitur. Altera est, quod **57** qui mensurandæ terræ scientiam profitentur, circularem figuram omnibus aliis, sive in tres, sive quatuor, aut sex, pluresve eumdem ambitum continentes angulos scindantur, capaciorem esse demonstrarunt. Nam cum Dei providentia animadvertet caput constituendum fore, uti in se cerebrum, et ab ipso membranam crassam exilemque, necnon reticulare textum, septemque nervorum

ασατο ἦτις τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν τῷ ἡμέτερω σώματι φυλάττει, ὅποιαν καὶ ἡ τροπικὴ τῆς γῆς πρὸς τὰ εἰς αὐτὴν ἐμβαλλόμενα ξύλα. Ὅσπερ γὰρ πρὸς ἐκείνην ἀνάγκη πάντα τὰ ξύλα εἶναι, καὶ εἰ μὲν ἡ τροπικὴ μεγάλη εἴη, μεγάλα καὶ τὰ ξύλα · εἰ δὲ μικρὰ, ὁμοίως καὶ τὰ ξύλα · οὕτως ἔχει καὶ κατὰ τὴν βίχιν · καὶ ὡς ἂν ἔχη αὐτὴ, καὶ αἱ πρὸς αὐτὴν διηρθρωμένα πλευραὶ ἐξουσι, καὶ αἱ ὠμοπλάται, πρὸς δὲ τὰς ὠμοπλάτας βραχίων τε καὶ πῆχους, καὶ κερκίς, καὶ τὰ τῆς ἀκρας χειρὸς ὅστέα · καὶ πάλιν πρὸς τὴν βίχιν ἐστὶ τὰ τῆς λαγόνας ὅστέα, πρὸς δὲ διηρθρωταὶ ὁ μηρὸς · καὶ πρὸς ἐκείνην ἡ κνήμη τε καὶ ἡ περόνη, καὶ πρὸς ταύτας τὰ τοῦ ποδὸς ὅστέα. Ἐντεῦθεν αὐτοῖς καὶ ἡ κίνησις δίδεται διὰ νεύρων καὶ μυῶν ἐξ ἐγκεφάλου · καὶ τούτων κινουμένων κατὰ τὴν μεγάλην βουλήν τοῦ Θεοῦ καὶ πρόνοιαν.

Μῦες δὲ λέγονται παρὰ τὸ μύειν ἐν ταῖς οἰκείαις ἐνεργείαις · συστελλόμενοι γὰρ, καὶ ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἀνατρέχοντες, διὰ τῆς συστολῆς κινουσι τὰ ὑπ' αὐτῶν κινούμενα μέρια. Τινὲς δὲ λέγουσιν, ὅτι μωσειδεῖς εἰσι, καὶ εἰς λεπτά ἄποτελευτῶσιν ὡς ἐμπερεῖαν ἔχειν πρὸς τὴν οὐρὰν τοῦ ζώου τοῖς μύας. Καὶ γὰρ τὰ νεῦρα τὴν ὀνομασίαν ἔσχε παρὰ τοῦ νεύειν πρὸς ἑαυτὰ · τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ αὐτὰ τοῖς μύσιν ἐνεργεῖ · μᾶλλον δὲ οἱ μῦες τῶν νεύρων · παρὰ οὖν τὸ νεύειν νεῦρον, καὶ παρὰ τὸ μύειν μῦες. Οὐκ ἐστὶ δὲ ἀπλὴ ἡ τῶν μυῶν οὐσία, ἀλλὰ σύνθετος ἐκ τε ἰνῶν καὶ σαρκώδους οὐσίας. Τῶν δὲ ἰνῶν, αἱ μὲν ἀπὸ τῶν νεύρων εἰσὶν, αἱ δὲ ἀπὸ τῶν συνδέσμων, οἷς ἐνύφανεν ἡ φύσις τὴν σαρκώδη οὐσίαν · καὶ διὰ τὸ μὴ βλάπτεσθαι ῥαδίως, ἀλλ' ὡς ἐπὶ στοιβῆς ἀναπαύεσθαι · καὶ ἵνα ἐν ταῖς ἀμέτροις κινήσεσιν αὐχμηρότεροι γενόμενοι καθυγραίνωνται, καὶ τὴν ἐκ τῶν σαρκωδῶν δέχωνται παραμυθίαν.

quiescerent, carnosam substantiam contexuit, quo humore suppetias adesse sentirent.

Ζητοῦσι δὲ τινες διατὶ τὸ τῆς κεφαλῆς σχῆμα σφαιροειδὲς ἐστὶ, καὶ μὴ μᾶλλον τετράγωνον, ἢ ὀξυγώνον, ἢ τρίγωνον, ἢ κωνοειδές. Καὶ λέγομεν τοῦτου τρεῖς αἰτίας. μίαν μὲν, ὅτι τὸ τοιοῦτον σχῆμα δυσπαθέστερόν ἐστι τῶν ἄλλων σχημάτων. Ὅσα γὰρ ἔχει γωνίας, ἐτοιμῶς τοῖς ἐξωθεν ἐναντίοις ἀπαντῶσι, καὶ ἐντυγχάνονται ῥᾶον καὶ θραύονται ὑπ' αὐτῶν. Δεύτερον δὲ, ὅτι ἀποδείκνυται τοῖς γεωμέτραις τὰ κυκλικὰ σχήματα τῶν ἰσοπεριμέτρων σχημάτων ἀπάντων, τριγώνων, καὶ τετραγώνων, καὶ πολυγώνων, πολυχωρότερα ὂντα. Ἡ πρόνοια οὖν εἶδεν ὅτι ἡ κεφαλὴ τὸν ἐγκέφαλον ἔχειν ὀφείλει, καὶ μὴ γίγνα μετ' αὐτοῦ παχεῖάν τε καὶ λεπτήν, καὶ τὸ δικτυῶδες πλέγμα, καὶ τὰς τῶν νεύρων ἐπὶ συζυγίας, καὶ τὰ τῶν αἰσθήσεων οἰκητήρια · ὀφθαλμούς, ὄτα, ῥίνας · καὶ τὰ ἔσω τοῦ στό-

⁴⁶ καὶ om. B. ⁴⁸ οἱ B C P. ⁴⁹ τοῖς B C. ⁴⁷ ταύταις B P. ⁴⁸ τ. Θ. βουλήν B P. ⁴⁹ λευτὰ B, λεπτόν P. ⁵⁰ πρὸς τὰς μύας τὰ ζῶα A, qui add. ἐστὶ δὲ ἄλογον. ⁵¹ post μύας add. ἐστὶ δὲ ἄλογον B. ⁵² καθυγραίνονται B. ⁵³ αἰ. τρεῖς B. ⁵⁴ ἀπαντῶντα καὶ ἐντυγχάνοντα, ῥᾶον B, ἀπαντῶντα ῥᾶον θραύονται C, ἐξωθεν αἰσθῆσις ἀπαντῶντα τὴν ἑαυτῶν ἀκμὴν θραύονται δεύτερον P. ⁵⁵ δεύτερον B. ⁵⁶ πολυγώνων B. ⁵⁷ ὄφ. ἔχ. ⁵⁸ B, δυκτυοειδὲς B.

ματος, καὶ τὰς ἄλλας κοιλότητας, ὡς κοιλίας λέγουσι· καὶ πνεῦμα ψυχικὸν ψυχικαῖς ἐνεργείαις ὑπηρετούμενον, εἰκότως τῇ κεφαλῇ σχῆμα τοιοῦτον ἔπιλέξατο. Ἡ δὲ τρίτη αἰτία Πλάτωνός ἐστι φλυαρία ἐν τῇ πρὸς Τίμαιον. Φησὶ γὰρ ὅτι. Ἐπειδὴ ἔμελλεν ἡ φύσις μόριον ποιεῖν ψυχῆς τε καὶ νοῦ οικητήριον, ἵνα μὴ ξενίζηται κατιούσα ἀπὸ κυκλοτεροῦς τοῦ οὐρανοῦ, εἰς ἀνόμοιον οἰκημα εἰστούσα, ὅμοιον τοῦ οὐρανοῦ σχῆμα αὐτῇ κατειργάσατο. Τοῦτο δὲ εἰρηκεν ὁ φιλόσοφος τὴν μετεμψύχωσιν δογματίζων, καὶ τὴν ψυχὴν ἐν τῷ ἡγεμονικῷ οἰκεῖν, καὶ μὴ ἐν ὄλῳ τῷ σώματι φλυαρῶν.

rem destinavit. Hoc autem philosophus dicendo hac opinione tuetur: tum animam in principali gatur, argumentum sumens, quod animæ priores corporibus sint.

Ἡμεῖς δὲ λέγομεν ὅτι κυκλοτερές σχῆμα τὸ τῆς κεφαλῆς ὑπάρχει, οὐ μόνον διὰ τὸ εὐπρεπές· τὰ γὰρ σφαιροειδῆ τῶν ἀνθρώπων οἰκημάτων κρείττονα τῶν κατὰ μήκος εἰς θεωρίαν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ κατ' εὐθὺ τῆς τοῦ νοῦς ἐνεργείας. Ἔδει γὰρ τὸ ὑπερκείμενον τοῦ σώματος ὅλου μέρος κυκλοτερές τε εἶναι, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐκείθεν γνωρίζεσθαι· ἵνα ὡσπερ ἄριστος κυβερνήτης ὁ νοῦς ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος, πηδαλιουχῇ τὸ σῶμα ἅπαν καὶ διασώζῃ· ὡς ἐξ ἐτοίμου ἔχων καὶ τὰς αἰσθήσεις· καθὼς φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος ὅτι· « Ἐκεῖ ὄψις, καὶ ἀκοή, καὶ βαφρῆσις, καὶ γεῦσις. » Καὶ πάλιν· « Ὁφθαλμοὶ μὲν γὰρ τὴν ὑψηλοτάτην σκοπιὰν κατειλήφασιν· ὡς μηδὲν αὐτοῖς τὴν ὡς τῶν τοῦ σώματος μορίων θέσιν ἐπιπροσθεῖν· ἀλλὰ μικρὰ τινα προσβολῆ τῶν ὀφρῶν ὑπερκαθήμενοι, ἐκ τῆς ἀνωθεν ἐξοχῆς πρὸς τὸ εὐθὺς ἀποτείνονται. » Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς κεφαλῆς quodam genarum objectu imminentes, a superiori eminentia ad rectum dirigantur. Et hæc de capite dixisse sufficiat.

Κεφ. Β'. — Περὶ τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἐπει δὲ ἐξεστὶν ἡμῖν κατὰ πᾶν ἡμῶν μέρος τοῦ δημιουργοῦ θεοῦ τὴν σύνεσιν ἐκπλήττεσθαι καὶ θαυμάζειν, ἐδώμεν μετὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς τῶν ὀφθαλμῶν συνθέσεις, καὶ ἐνεργείας, καὶ χρεῖας, καὶ ὀνομασίας, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν χιτώνων, καὶ τῶν ὕγρων τὴν ποσότητα, καὶ τὰ οὐσιωδῶς ὑπάρχοντα τῷ ὀφθαλμῷ, καὶ τὰ κατὰ συμβεθεῖδος αὐτῷ προσγιγνώμενα. Οὐσιωδῶς μὲν οὖν αὐτοῦ ἐστὶν ἡ κρᾶσις ψυχρὰ ἢ θερμῇ, ξηρὰ ἢ ὑγρὰ. Καὶ ἐν τοῖς ὁμοιομερέσιν αὐτοῦ μαλακὸν ἢ σκληρὸν, τὸ εὐκίνητον ἢ δυσκίνητον. Ἐν ὄλῳ δὲ τῷ ὀργάνῳ ἢ κατὰ μέγεθος ἀμετρία ἢ συμμετρία· ἢ κατὰ τὴν διάπλασιν αὐτοῦ εὐρυθμία καὶ ἀρυθμία· καὶ πρὸς τοῦτοισι τῶν ἐνεργειῶν ἀρετὴ τε καὶ κακία.

excesserit vel moderata fuerit; si cum formatur, in ipsa oculi constitutione concinnitas incoucinntasve exstiterit. Item, si actiones ejus perperam Διαγινώσκονται δὲ εἰ θερμοὶ εἰσὶν ἢ ψυχροὶ, οὕτως· Εἰ μὲν γὰρ θερμότης ἢ ἐν αὐτοῖς, εὐρύφλεθοι οἱ τοιοῦτοι, καὶ φανερὰς αὐτὰς ἔχουσιν· εἰ δὲ ψυ-

A copulas, et sensoriorum sedes, oculos videlicet, aures, nares, et quæ intra os consistunt, ad hæc et cava quæ ventriculi dicuntur, tum spiritum ipsum, qui animalibus actionibus inservit, contineret, talem figuram ipsum obtinere debere optima ratione censuit. At tertia quidem qua Plato ad *Timæum* ludit ratio est. Quoniam, inquit, nature ipsi cura adhibenda fuerat constituendæ partis, in qua anima mensque propriam sedem continueret; ne ipsa a supero circulari cœlesti tractu ad inferiora tendens, peregrinum locum et sibi dissimilem occuparet, figuram ipsi cœlo companionarum ex corporibus in corpora migrationem parte, non autem in toto corpore consistere nugarum sint.

B Nos autem, caput circularis figuræ non modo decoris gratia (etenim in sphæræ formam furnicatæ ædes conspiciatōres in longum constructis ædibus, ac visum magis oblectantes sunt), sed ut mentis actio rectius procederet, creatum censemus. Nam partem, quæ in summo totius corporis constituta est et circulari figura præditam esse oportuit, et ut illud quod imperium obtinet inde comprehendere possit, quo mens ipsa optimi rectoris instar in gubernaculi cacumine residens, totum corpus regeret ac tueretur, necnon et sensus ipsos in promptu haberet, quandoquidem inibi subinde, ut magnus Basilius asseverat, et sensus, ut visus, auditus, olfactus gustusque locantur. Ad hæc, et oculi in eminentissima parte, ut in specula sedem occuparunt, ne ulla corporis partium ipsis ex adverso sese objiceret, sed 58 pravo

Cap. II. — De oculis.

Quoniam singillatim quodlibet corporis membrum recensendo, prudentiam creatoris nostri Dei stupore admirationeque prosequi merito decet, cum jam de capite definierimus, et oculorum compositionem, actionesque, atque usus, et appellationes, necnon tunicularum numerum, ad hæc et humorum quantitates; præterea, quænam sint quæ oculo substantialia insunt; demum, quæ ipsi evenire per accidens solent, explicare aggrediemur. Nam ejus substantialia, temperamentum frigidum aut calidum, siccum vel humidum habentur. At ejus similia, molle vel durum, aut quod facile vel difficulter movetur, dicimus. In toto vero oculi instrumento hoc considerandum est, si magnitudo in ipsa oculi constitutione concinnitas incoucinntasve exstiterit.

Utrum calidæ qualitatis aut frigidæ oculi fuerint, hoc pacto deprehendes. Qui enim calidi sunt, latiores et perspectiores quæ in ipsis sunt venæ

ἢ τοιοῦτον B. ὅτι γὰρ ἐν τῷ π. T. φησὶ B. φλυαρία ἐκ τοῦ προὔπαρχειν τὰς ψυχῆς λαμβανομένη P, qui in textu cœtera om. usque ad verba Ἡμεῖς δὲ λέγ. ὅτι x. ὁ μ. φησὶ Βασ. B. ὅτι τὴν et mox θέσιν om. B. ὅτι posteriora ex ἀλλὰ usque ad ἀποτείνονται om. A C. ὅτι ὄλῳ μ. C. ὅτι οὐσιωδῶς B C F. ὅτι καὶ ἢ B P. ὅτι εὐρ. ἢ δυσρυθμία. ὅτι εἰν B P. ὅτι τοιοῦτοι εἰσὶν B.

cernuntur; qui vero frigidi sunt, venæ in ipsis occultantur, ac latent. At siccitatis humiditatisque eorum indicia ita deprehenduntur, cum durities in eis vel ariditas, ac mollities ac humiditas perspicuæ sunt; verum molles humidosque oculos facile cognoscas, at duros et aridos non admodum facile, sed ab his quæ extrinsecus eveniunt, animadvertimus. Sunt qui in fumum incidentes, avertuntur, ac plurimis lacrymis opplentur, alii vero in fumo obtutu libero utuntur: sed oculi quos fumus lædit, humidi ac passionibus obnoxii facile sunt, alteri vero duri a passionibusque remotiores habentur: et hæc oculorum substantialia indicia sunt. Quæ vero ex accidentibus indicia proveniunt, hoc modo cognoscas, **59** si oculi magnitudo, aut exiguitas congrua, vel e contra fuerit. Nam si magni et congrue dispositi oculi fuerint, materiæ optimi temperamentii copiam indicant. Si autem magni et incongrue dispositi erunt, id ob materiæ exuberantiam facultatisque imbecillitatem, quemadmodum de capite superius dictum est, provenire putandum est. Si vero parvus, sed rite consistens oculus fuerit, bonæ materiæ, sed inopis indicia præ se fert. At qui parvus, tum faeculentis imbecillitatem arguit. Quæ enim de neque dicenda fuerant, hæc habentur.

Sed et de colorum qui in ipsis visuntur diversitate causas scrutabimur. Et quidem nonnullos nigros habentes oculos, alios cæsios, quosdam vero fulvos inspicimus. Neque enim latere nos decet oculos ipsos, tum plurima nomina sortiri, tum esse pluribus ex partibus compositos, quodque tuniçulas, alii humididas, alii vero siccas habent. Sed uti nobis de eorum nominibus numerisque et exortu, necnon usibus et actionibus plane constet, ab hoc subinde principio ordiemur.

Notandum quidem est, quod gemini a cerebro nervi protenduntur, qui a Græcis ὀπτικὸί, quod visui videlicet inserviant, nuncupantur. Primum quidem huic sensui, cerebrum ipsum hos nervos, postmodum toti corpori impertitur: sed inter hos corporisque nervos hoc interest, quod corporis nervi solidi, nec cavi sunt; hi vero fistulæ, terebratique sunt, quo visibilibus spiritus per hos, ceu per aquæductus ad oculos penetraret. Hos igitur nervos in oculi thalamos ingredi manifestum habetur. Thalamus enim oculi penetrat, in quo tuniçæ cœunt, lumenque consistit, nuncupatur. Thalamus siquidem, quasi thalpinus, unde et juvenes in thalaminis degunt; decet enim florescentes corpore, non qui extincti caloribus sunt in thalaminis coire, ut Hesiodus: Sed tempestivis thalaminis sit

ἄχρητος, οὐ φανερός, ἀλλὰ κερυμμένος ⁷⁰. Τὴν δὲ ξηρότητα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὑγρότητα διαγνωσόμεθα ἀπὸ τοῦ σκληρῶν καὶ ἀύχμηρῶν, ἢ μαλακῶν τε καὶ ὑγρῶν εἶναι τὸν ὀφθαλμόν· καὶ ὁ μὲν ὑγρὸς καὶ ὁ ⁷¹ μαλακὸς εὐδιάγνωστός ἐστιν· ὁ δὲ σκληρὸς καὶ ἀύχμηρὸς οὐ σφόδρα· οὐκ οὖν ἐκ τῆς ἐξωθεν ⁷² βασάνου διαγιγνώσκεται. Πολλοὺς γὰρ ὀρῶμεν μὴ δυναμένους ἐν καπνῷ στήναι ⁷³, ἀλλὰ δακρύνοντας πολλά· ἄλλους δὲ σφόδρα πρὸς τὸν καπνὸν ἀντιτείνοντας· καὶ εἰσὶν οἱ μὲν πρῶτοι, ὑγροὶ τε καὶ εὐπαθεῖς· οἱ δὲ δεύτεροι, σκληροὶ τε καὶ δυσπαθεῖς· ταῦτα οὐσιώδη ⁷⁴ σημεῖα τῶν ὀφθαλμῶν. Τὰ δὲ ἀπὸ συμβεβηκότων ὧδε· ὁ ⁷⁵ τοῖνον ὀφθαλμὸς, ἢ μέγας ἐστὶν ἢ μικρὸς· καὶ ἢ εὐρυθμὸς ἢ ἀρυθμὸς· ἀλλ' εἰ μὲν εἴη μέγας σὺν εὐρυθμίᾳ, δηλοῖ καὶ πλήθος ὕλης **B** καὶ εὐκрасίαν αὐτῆς· εἰ δὲ μέγας μὲν εἴη ἀλλὰ ἀρυθμὸς, σημαίνει πλήθος μὲν ὕλης ἀλλὰ μοχθηρὰς, καὶ δυνάμειος ἀσθένειαν, καθὰ καὶ περὶ τῆς κεφαλῆς εἴρηται· εἰ δὲ μικρὸς εἴη καὶ εὐρυθμὸς, σημαίνει ἔνδειαν μὲν ὕλης, εὐχρηστότητα δὲ ⁷⁶· εἰ δὲ μικρὸς εἴη καὶ ἀρυθμὸς, σημαίνει καὶ ἔνδειαν ὕλης, καὶ δυνάμειος ἀτόνιαν. Ταῦτα περὶ τῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ κρᾶσεως, καὶ σχήματος, καὶ μεγέθους.

sed inconcinna fuerit, tum materiæ indigentiam, oculorum temperamento, ac figura, magnitudi-

Ζητήσωμεν δὲ καὶ τὰς τῶν διαφορῶν ἐν αὐτῇ χρωμάτων ⁷⁷ αἰτίας. Ὀρῶμεν γὰρ τοὺς μὲν μέλανας ἔχοντας ὀφθαλμούς, τοὺς δὲ γλαυκοὺς, τοὺς δὲ χαροπούς ⁷⁸. Δεῖ τοίνυν εἰδέναι ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς καὶ πολλοῖς ὀνόμασι ὀνομάζεται, καὶ ἐκ πλείονων συγκρατεῖται μορίων· τὸ μὲν ⁷⁹ ὕγρῶν, τὸ δὲ ⁸⁰ χιτώνων ⁸¹. Καὶ ἵνα τούτων εἴπωμεν τὰ τε ὀνόματα, καὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὰς ἐκφύσεις ⁸², καὶ τὰς χρεῖας, καὶ τὰς ἐνεργείας, ἐντεῦθεν ἀρξώμεθα.

Δεῖ εἰδέναι ὅτι ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκφέρεται ⁸³ δύο νεῦρα τὰ ὀπτικὰ προσαγορευόμενα· πρῶτον μὲν γὰρ ταύτη τῇ αἰσθήσει πέμπει ὁ ἐγκέφαλος νεῦρα· ἔπειτα δὲ καὶ τῷ παντὶ σώματι. Διαφέρει δὲ ταῦτα τῶν ἄλλων νεύρων· ὅτι τὰ μὲν ἐν τῷ παντὶ σώματι ⁸⁴ ναστά τέ ἐστι καὶ ἀκοιλία· τὰ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐλοσιδῆ καὶ τετρημένα ⁸⁵, ἵνα σωλήνων δίκην τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα παρὰ τὸν ὀφθαλμὸν ⁸⁶ ὀχετεύσῃ. Ταῦτα τοίνυν ἐμβάλλονται εἰς τὰς λεγομένας θαλάμους ⁸⁷ τῶν ὀφθαλμῶν. Θάλαμος δὲ λέγεται τὸ ἔσω τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐν ᾧ οἱ χιτῶνες ἐνοῦνται, καὶ αὐτὸ τὸ φῶς ἐνοικεῖ. Παρὰ γὰρ τὸ θάλπειν γίνεται θάλπιμος ⁸⁸ καὶ θάλαμος· ἐξ οὗ καὶ οἱ νέοι θαλαμύονται· δεῖ γὰρ θάλλοντα τὰ σώματα ἔχοντας εἰς ταῦτόν ⁸⁹ συνιέναι, καὶ ⁹⁰ μὴ ἀποβεβηκότας· καὶ γὰρ Ἡσιόδός φησι, Ὀραῖος δὲ γυναῖκα ⁹¹, θάλαμος ⁹² εἰς

⁷⁰ κερυμμένος P. ⁷¹ ὁ om. B P. ⁷² ἐξω B. ⁷³ ὀρ. ἐν κ. στήν. μὴ δυν. B P. ⁷⁴ τὰ οὐσ. B. ⁷⁵ ὁ om. A. ⁷⁶ εὐχρηστοτάτης δὲ B, post ὕλης add. 3^a m. in P.: εὐχρηστίαν δὲ· εἰ δὲ μικρὸς εἴη καὶ ἀνάριθμος, σημαίνει καὶ ἔνδειαν ὕλης καὶ δυνάμειος ἀτόνιαν. ⁷⁷ χρωμάτων A. ⁷⁸ χαροπούς B. ⁷⁹ τῶν μὲν B P. ⁸⁰ τῶν δὲ B P. ⁸¹ χιτώνων A. ⁸² φύσεις B. ⁸³ φέρονται B C P. ⁸⁴ διαφέρει usque ad σώματι om. A, mox male ῥᾶστα. ⁸⁵ τετρημένα B. ⁸⁶ τοὺς ὀφθαλμούς B, τοὺς ὀφθαλμοὺς P. ⁸⁷ θαλάμους B. ⁸⁸ θάλπιμος B C P. ⁸⁹ αὐτόν B C P. ⁹⁰ καὶ om. A. ⁹¹ γυναῖκα B, γυναικῶν A. ⁹² postrema om. A, citatione omni caret C.

ὤραν ἔχει (1). Διασχίζεται⁸⁸ δὲ τὰ νεῦρα εἰς τὰς θαλάμους, ὡσπερ εἰ τις λαθῶν πάπυρον, ταύτην εἰς λεπτά κατατεμὼν διασχίζει, ἀναπλέκει τε πάλιν, καὶ ποιεῖ χιτῶνα τὸν λεγόμενον ἀμφιβληστροειδῆ, ὁμοιον ἀμφιβλήστρω⁸⁹ ὄργανον δὲ τοῦτο θηρευτικὸν ἰχθύων. Μετὰ τοῦτον δὲ τὸν χιτῶνά ἐστι δευτέρως χιτῶν λεγόμενος βραγοειδής, ὅτι βραγὶ σταφυλῆς ἔοικε κατὰ τὸ σχῆμα. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῆς σταφυλῆς ὄρωμεν τὰ μὲν ἔσω δασύτερα, τὰ δὲ ἔξω λεία, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ βραγοειδοῦς ἔστιν ἰδεῖν. Ἐκπέφυκε δὲ οὗτος ἐκ τῆς λεπτῆς προσαγορευομένης μήνιγγος· ἐκ δὲ τῆς παχείας ὁ κερατοειδής· ὠνόμασαι δὲ οὕτως, διὰ τὸ παρεμφερεῖν⁹⁰ τοῖς κέρασι, κατὰ τε τὸ χρώμα· λευκὸν γάρ ἐστι· καὶ ὅτι εἰς κτηδόνας⁹¹ ἀναλύεται ὡσπερ ἐκεῖνα· καὶ ὅτι μιμεῖται τὴν ἐκείνων διαφορὰν. Ὁ δὲ ἐπιπεφυκός⁹² ἀπὸ τοῦ κρανίου⁹³ λεγομένου ὑμέμος ἔχει τινὰ ἐκφυσιν ἥτοι ἀρχὴν ἔχει⁹⁴ ἀπὸ τινος μοίρας τῆς παχείας μήνιγγος ἐξιούσης διὰ τῶν εἰρημένων τοῦ ἐγκεφάλου ῥαφῶν, τῆς ἑσταφανιαίας, καὶ τῆς λαμβοδοιδούς⁹⁵.

Ἔστι δὲ ἡ χρεια τῶν εἰρημένων χιτῶνων τοιαύτη· Ὁ ἀμφιβληστροειδής, στήριγμά ἐστιν ἔνδοθεν τοῦ παντὸς σώματος τοῦ ὀφθαλμοῦ· ὁ δὲ ἐπιπεφυκός ἔξωθεν· μεταξύ δὲ τούτων εἰσὶν, ὁ μὲν κερατοειδής πρὸς τῷ ἐπιπεφυκῷ ἔξω, ὁ δὲ βραγοειδής πρὸς τῷ ἀμφιβληστροειδεῖ ἔσω⁹⁶. Χρεία δὲ τοῦ μὲν βραγοειδοῦς, ἵνα κατ' αὐτοῦ τοῦ τρήματος τῆς κόρης γένηται· δι' οὗ τὸ ὀπτικὸν ἔξεισι φῶς· συμβάλλεται δὲ καὶ ἄλλως περιθάλπων τὸ κρυσταλλοειδὲς ὄργανον⁹⁷ διὰ καὶ δασύς ἔνδοθεν ἐγένετο καὶ σπογγώδης, ἵνα μήτι λυμάνηται τῆς κόρης· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ δυνηθῆναι φλέβας⁹⁸ ὑποδέχασθαι πλείονας⁹⁹. Εἶτα ἐπειδὴ τοιοῦτος ὢν ἐμελλεν ἐμποδίζειν τῷ ὀπτικῷ πνεύματι¹⁰⁰ εἰς τὸ ἐξίναί, διὰ τοῦτο τέτρηται ἔξωθεν, καὶ¹⁰¹ πυκνός ἐστι, πρὸς τὸ μὴ συγχωρεῖν διαφορεῖσθαι τὸ πνεῦμα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ χρώμα παραμυθεῖται τὰς ἐκ τῶν ἀμέτρων διακρίσεων καὶ συγκρίσεων βλάβας, τῷ¹⁰² μέλας τε ἅμα¹⁰³ εἶναι καὶ λευκός· διακρίνεται γάρ ὑπὸ τῶν ἄγαν λευκῶν· συγκρίνεται δὲ ὑπὸ τῶν ἄγαν μελανῶν. Τοῦ δὲ κυανοῦ ἦ καὶ ἐκατέρου¹⁰⁴ μετέχων χρώματος εἰς συμμετρίαν ἀνάγει¹⁰⁵ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ παραμυθεῖται.

Ἐπιπεφυκὸς δὲ ἐγένετο, ἵνα σφίγγῃ καὶ ἀποφράτῃ τὸ στόμα τῆς κόρης, ἵνα μὴ δι' αὐτὸ τὰ ὕγρα ἐκχέοιντο· ἀλλ' ἐμελλεν ἐμποδίζειν τῷ ὀπτικῷ πνεύματι¹⁰⁶ καὶ οὗτος πρὸς τὸ ἐξίναί· διὰ τοῦτο μάλιστα ἐδεήθη ἕκ διαφανεστάτης οὐσίας τὸν κερατοειδῆ γενέσθαι. Καὶ ὡσπερ ὄρωμεν ὅτι τῶν κερατίνων ἔνδο-

A *nupta paranda*. Nervi autem in thalamos ipsos finduntur, veluti si quis papyrus in exiles membranas incidat, et rursus complicit, et tuniculam **60** conficiat ad reticuli similitudinem, quo ad pisces capiendos uti solemus; et hæc prima oculi tunica habetur. Ab hac alia est, quæ uvalis appellatur, ex eo quod grano uva similis sit. Et quemadmodum in uva, quæ interne sunt densiora, quæ vero extra consistunt levia visuntur, ita et in uvali cernere queas. Hæc enim a membrana quæ exilis nuncupatur, provenit. At corneum oculi inde appellatum est, quod cornibus similitudine respondeat (nam album illud est), tum quod in extrema cacumina ut cornua desinit, eorumque discrimina imitatur. Tunica autem superior, a membrana quæ calvalis dicitur, processum quemdam habet qui a crassæ membranæ portione quadam per suturam Græcum **A** experimentem, et coronalem de quibus prius diximus egrediente, originem ducit.

Tunicæ igitur quas explicavimus, tali usui accommodantur. Illa autem quæ retis textum imitatur, totius corporis oculi interne firmamentum est: at superior ejusdem robur exterius habetur. Inter has duas, aliæ totidem positæ sunt, una cornea quæ superiori exterius applicatur, altera vero uvalis, quæ reticulari interne adhæret. Uvalia quidem usus est, uti, cum raræ texturæ sit, sese ad pupillam extendat, quo visibili lumini per eam extra egressus pateat. Sed et aliter etiam, uvale ipsum visui conducit, eo quod crystallinum oculi humorem fovet; quapropter, illud densum spongiosumque natura protulit, ne pupilla ipsa aliqua ex parte læderetur, tum etiam uti plurimum venarum capax fieret. Præterea, cum uvale tale, ut diximus, existat, ideo, ne visibilis spiritus egressum intèreiperet, terebratum est. At exterius, densum natura constituit, ne scilicet oculi corpus absumi pateretur, sed potius, cum illud in coloribus plus nimio distrahi ac contrahi accideret, laboranti adesset suppetias. Cum oculum album atque nigrum esse contingat, si in res plurimi candoris incidit, pariter distrahitur dissipaturque; in ea vero quæ nigra sunt incidens, contrahitur ac congregatur. Cæruleus vero oculus, cum inter utrumque colorem commune quoddam possideat, ad moderatam temperiem oculum ipsum redigit, atque **61** demulcet.

D Corneum siquidem oculi hac de causa factum est, uti pupillæ orificium stringat, sepiatque, quominus humor per ipsum defluat, qui visibili spiritui extra egredienti negotium faceretur, et hac de causa, præ lucidissima substantia corneum constitui oportuit. Et quemadmodum in corneis

⁸⁸ διασχίζονται B P. ⁸⁹ his caret B. ⁹⁰ παρεμφαίνειν B. ⁹¹ κτιδόμας A. ⁹² ἐπιπεφυκός B. ⁹³ περικρανίου B C P. ⁹⁴ ὅς τὴν ἀρχ. ἔχ. B C. ⁹⁵ τῆς τε B. ⁹⁶ λαμβοδοιδούς B, λαμβοδοιδούς C. ⁹⁷ ἔξω B. ⁹⁸ κρυσταλλοειδές A B C P. ⁹⁹ καὶ φλέβ. B. ¹⁰⁰ πλείους B. ¹⁰¹ τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα B C. ¹⁰² δὲ B P. ¹⁰³ τὸ B P. ¹⁰⁴ ἅμα om. B. ¹⁰⁵ τὸ δὲ κυανοῦ ὑπὸ ἐκατ. B. τοῦ δὲ κυανοῦ ὑπὸ ἐκατέρων C. ¹⁰⁶ ἀγει B P. ¹⁰⁷ τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα B C P.

laternis lucernæ accensæ, nihil a cornu corpore impediti sentientes, proprium lumen extra emittunt, ita oculi corneum, cum translucidum sit, visibilis spiritus facultatem neutiquam intercipit. Hujus gratia, tunica quam superiorem diximus, totum corneum haudquaquam complectitur, sed dum ipsum circulariter constringit, comprehenditque, unam tantum ejus portionem circularem relinquit, qua visibilem spiritum extra ejaculetur. Quod autem corneum natura album sit, hoc nobis argumento est, quia cum densatur album fit: ipsum enim, in his qui albis sunt oculis præditi, densum efficitur: verum non sui natura, sed uvalis gratia quod sibi subjectum est, a quo cum color ejus adulteretur, nigrum esse videtur. Duas igitur tunicas, corneam et superiorem, albas esse constat: nigræ vero totidem, reticularis uvalisque sunt; de earum itaque origine, ac numero coloreque, necnon quas appellationes sortiuntur, satis explicatum est.

Restat uti de humoribus oculorum quibus ipsi sunt præditi disseramus; hos enim tres esse numero dicimus. Primus quidem vitreus humor est, qui in medio visibilis meatus consistit, unde nervi sparsim positi reticularem tunicam constituunt. Hic autem humor vitreus nuncupatur, quod præ sui fluxu tum colore, tum constitutione vitrum effigiet. Ab hoc alius, qui crystallini nomen obtinet, humor est, inde videlicet, quod glaciei quæ a Græcis κρύσταλλος dicitur, similis sit. Aquam namque frigore concretam glaciem recte dixeris. Talis siquidem humor glaciei ipsi, coloris constitutionisque similitudine respondet. Hic autem humor dimidiatus cum vitreo humore, ac vicissim transfixus confertur. Tertius autem humor oculi ovalis dicitur, quod subtili quæ in ovo est et candidæ parti similis est. Et quidem humor vitreus duplici usui **62** accommodatur: nam crystallino tum superne obducitur, tum ipsi alimentum suggerit. At ovalis præterquam quod crystallinum ob assiduas actiones sicciscentem madescit, propugnaculum etiam ejus est, ne scilicet et in ambientem aera repente incidens, ab ipso aliqua ex parte læderetur; talis, inquam, ovalis humor subtilis et aereus habetur, sic ut visibili spiritui per pupillam procedenti nullo impedimento sit. Crystallinum vero humorem, medium duo reliqui humores ac cum his de quibus diximus tuniculæ suscipiunt, et ipse est qui visibilis potentia partes, et quæ primitus operantur obvlus suscipit.

Enimvero visibilis qui in oculis est spiritus, a cerebro ad crystallinum fertur, et duplicem officii functionem explet, alteram quidem, uti oculum plenum reddat, eique justam magnitudinem impertiatur, et plurimam distantiam efficiat quo

θεν φανῶν περιεχόμενος ὁ λύχνος τὸ φῶς τὸ οικεῖον ἔξω πέμπει, μηδὲν ἐμποδίζοντος τῷ λύχνῳ τοῦ σώματος· οὕτω κἀνταῦθα ὁ κερατοειδής, διαφανής ὢν, οὐκ ἐμποδίζει τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα διεξιέναι. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ ὁ ἐπιπεφυκῶς οὐ πάντα περιλαμβάνει τὸν κερατοειδῆ, ἀλλὰ κυκλῶ περισφίγγων αὐτὸν, καὶ περιλαμβάνων, μοῖράν τινα αὐτοῦ κυκλοτερῆ ἀφήγειν· ἵνα δι' αὐτῆς ἐξακοντίζη τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα. Ὅτι δὲ καὶ ὁ κερατοειδής φύσει λευκός ἐστι, δῆλον ἐκ τοῦ παχυνόμενον αὐτὸν λευκαίνεσθαι· παχύνεται δὲ ἐν τοῖς λευκώμασι· φαίνεται δὲ ὁμοῦ μέλας, οὐ διὰ τὴν οικεῖαν φύσιν, ἀλλ' ὅτι ὑποκειμένου αὐτῷ ὁ βραγοειδής, νοθεύει αὐτοῦ τὸ χρῶμα. Εἰσὶν οὖν οἱ δύο μὲν λευκοὶ, ἡγουν ὁ κερατοειδής καὶ ὁ ἐπιπεφυκῶς· μέλανες δὲ οἱ δύο· ὁ τε ἀμφιβληστροειδής, καὶ ὁ βραγοειδής· περὶ μὲν ¹⁴ τῶν χιτῶνων τῆς τε ἐκφύσεως, καὶ τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ τῆς χρείας αὐτῶν, καὶ τῆς ὀνομασίας αὐτάρκως εἴρηται.

Εἶπωμεν δὲ ¹⁵ περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὄντων ὑγρῶν εἰσὶ δὲ τὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ὑγρά τὸν ἀριθμὸν τρία. Καὶ πρῶτον μὲν ἐστὶ τὸ ὑελώδες· ὁ καὶ ¹⁶ κατὰ τὸ μέσον ἐγκείται τοῦ ὀπτικοῦ πόρου· ὅθεν αἱ διεσπαρμένα ἴνες ποιοῦσι τὸν ἀμφιβληστροειδῆ· καλοῦσι δὲ ὑελώδες τοῦτο τὸ ὑγρὸν, ὅτι περ ¹⁷ παραπλήσιόν ἐστιν ὄλῳ, κατὰ τε τὸ χρῶμα καὶ κατὰ τὴν σύστασιν. Μετ' ἐκεῖνο δὲ ἐστὶ τὸ λεγόμενον κρυσταλλοειδές ¹⁸ ὑγρὸν· καὶ ἔχει αὐτοῦ τὴν ὀνομασίαν παρὰ τὸ εἰκέναι κρυστάλλῳ ¹⁹· κρύσταλλος ²⁰ δὲ ἐστὶ πεπηγὸς ὕδωρ· εἴκει δὲ τοῦτω κατὰ τε τὸ χρῶμα καὶ κατὰ τὴν σύστασιν· συμβάλλει δὲ τὸ ἡμισυ ²¹, καὶ οἷον ἐμπέπαιται τὸ ὑελώδες ὑγρὸν μετὰ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς ²². Ἔστι δὲ καὶ τρίτον ὑγρὸν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ· καὶ καλεῖται ὡσείδες, παρὰ τὸ εἰκέναι τῷ λεπτῷ καὶ λευκῷ ²³ τοῦ ὡοῦ. Χρεία δὲ ἐστὶ τοῦ ὑελώδους διττή· καὶ γὰρ καὶ ὑπέστρωται τῷ κρυσταλλοειδεῖ ²⁴, καὶ τρέφει αὐτό. Τὸ δὲ ὡσείδες ἐπιτέγγει τε τὸ κρυσταλλοειδές ²⁵, συνεχῶς ὑπὸ τῶν ἐνεργειῶν ζηραινόμενον· ἀλλὰ μὴν καὶ πρόβολος ²⁶ αὐτοῦ γίνεται, ὥστε μὴ ἀμέσως αὐτὸ τῷ πέριξ ὀμιλῶν ἀέρι βλάπτεσθαι ὑπ' αὐτοῦ. Ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ὡσείδες λεπτὸν καὶ ἀερῶδες, ὡς μὴ ἐμποδίσιν τῷ ὀπτικῷ πνεύματι φερομένην παρὰ τὴν κόρην. Τὸ δὲ κρυσταλλοειδές ²⁷ ἐστὶ μεσαίτατον περιλαμβανόμενον, ὑπὸ τῶν δύο ὑγρῶν καὶ τῶν λοιπῶν εἰρημένων χιτῶνων· καὶ αὐτό ἐστὶ τὸ ἀντιλαμβανόμενον καὶ τῶν πρωτουργῶν μορίων ²⁸ τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως.

Τὸ δὲ ὀπτικὸν πνεῦμα τὸ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἀπὸ ἐγκεφάλου ²⁹ φέρεται ἐν αὐτοῖς, καὶ διττὴν ἀποτελεῖ τὴν χρεῖαν· μίαν μὲν, ἵνα πληροῖ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ ὄγκον ἀπεργάζηται· καὶ πλείστην ποιῇ τὴν διάστασιν· ὡς ἂν μὴ δι' ὀλίγου ³⁰ τῷ πέριξ ἀέρι τὸ

¹⁴ μὲν οὖν B P. ¹⁵ δὲ λοιπὸν καὶ B P. ¹⁶ καὶ οἱ. B P. ¹⁷ ὅτι κεχυμένη B C P. ¹⁸ κρυσταλλοειδές B C. ¹⁹ κρυστάλλω A B C. ²⁰ κρύσταλλος Codd. P. ²¹ συμβάλλεται δὲ τοῦτου τὸ ἡμισυ B P. ²² κρυσταλλοειδοῦς A, σκληροειδοῦς B. ²³ τῷ ἐντός καὶ λευκῷ P. ²⁴ κρυσταλλοειδεῖ Codd. ²⁵ κρυσταλλοειδές Codd. ²⁶ ὁ πρόβ. B, πρόβλημα P. ²⁷ κρυσταλλοειδές Codd. ²⁸ τὸ πρωτουργὸν μόριον B. ²⁹ ἀπ' ἐγκεφαλοῦ B. ³⁰ μὴδ' ὀλίγου A.

ώσοιδὲς ὑγρὸν ὀμιλῆ ³⁰· δευτέραν δὲ, ἵνα ἐξακοντιζομένου ³¹ ἐκ τῆς κόρης γινωσκωμεν μακρόθεν τὰς τῶν αἰσθητῶν σωμάτων ἰδέας τε καὶ χρείας· καὶ ἵνα ὁ ὀφθαλμὸς ἀλλοιῆ ταῦτα, καὶ διαπορθμεύηται παρὰ τὸ κρυσταλλοειδὲς ³² ἢ τούτων χροιά· καὶ ³³ ἐπικρίνει δὲ ταῦτα ὡς βασιλεὺς ὁ ἐγκέραλος. Πλὴν καὶ τοῦτο δεῖ εἰδέναι, ὅτι οἱ μικρὰν ἔχοντες τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκ γενετῆς, οὗτοι ³⁴ μᾶλλον τυγχάνουσιν ὄξυωπέστεροι τῶν τὰς μεγάλας ἔχόντων· ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τὸ ὀπτικὸν ἐξ αὐτῆς μετὰ βύμης ³⁵ ἐξακοντιζόμενον, καὶ μηδαμῶς χέομενον, ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τῆς μεγάλης κόρης, ἀκριβῶς ἀντιλαμβάνεται τῶν αἰσθητῶν, καὶ τῶν πόρρω κειμένων.

Ἴδωμεν δὲ πῶς γίνεται τὸ μέλαν χρῶμα, καὶ τὸ γλαυκὸν ³⁶, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα. Τὸ τοῖνον γλαυκὸν χρῶμα γίνεται κατὰ μὲν γένος διὰ δύο αἰτίων, κατὰ δὲ εἶδος διὰ τέσσαρας. Κατὰ γένος μὲν οὖν, διὰ τὸ κρυσταλλοειδὲς, καὶ τὸ ὡσοειδὲς ὑγρὸν· κατ' εἶδος δὲ, κατὰ μὲν τὴν ὡδὴν ³⁷ ὑγρότητα μοναχῶς· κατὰ δὲ τὸ κρυσταλλοειδὲς τριχῶς· τὸ γὰρ ὡδὴς ἢ πολὺ ἐστίν, ἢ ὀλίγον· καὶ ἢ καθαρὸν, ἢ τεθολωμένον· εἰ μὲν οὖν πολὺ ἐστὶ τὸ ὡδὴς ὑγρῶν, ποιεῖ τὸν γλαυκὸν ὀφθαλμὸν, καὶ ὀλίγη γίνεται ἢ παρ' αὐτοῦ ἐκλαμψίς, διότι βαθύνεται τὸ κρυσταλλοειδὲς ὑγρὸν καὶ ἢ κόρη. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ λίμνης ὕδατων ἴδης ³⁸ γινόμενον· τὰ γὰρ ἐν βάθει αὐτῆς ὄρνιν οὐ δύναμεθα· οὐ μὴν οὐδ' εἰ τεθολωμένον εἴη, ἐπιτήδειόν ἐστι δέξασθαι χρῶμα τὸ οἰονοῦν. Τοῦτο γὰρ καὶ τὰ θολερὰ τῶν ὑδάτων ποιοῦσι καὶ ἰλυώδη ³⁹, μὴ συγχωροῦντα τὰς ἀκτίνας τοῦ φωτός δι' αὐτῶν διέρχασθαι καθαρῶς· ὥστε ὅσον ἐπὶ τὸ ὡσοειδὲς ἢ ὁ ὀφθαλμὸς, τοσοῦτον καὶ γλαυκὸς ἐστὶ· δεῖ οὖν καὶ ὀλιγότητος τοῦτω ⁴⁰ καὶ καθαρότητος. Διὰ δὲ τὸ κρυσταλλοειδὲς γίνεται γλαυκὸς ὁ ὀφθαλμὸς, ὅτι φύσει λαμπρὸν ἐστὶ, καὶ καταλάμπει ὅλον τὸν ὀφθαλμόν· ἢ λαμπρὸν μὲν οὐκ ἐστὶν ἐνίοτε τὸ ὑγρὸν, μέγα δὲ· καὶ διὰ τὸ μέγεθος τὴν αὐτὴν πάλιν ποιεῖται ἐκλαμψίς, καὶ γλαυκὸς γίνεται ὁ ὀφθαλμὸς. Ἡ οὕτε μέγα ἐστὶ τὸ ὑγρὸν, οὕτε μικρὸν· ἐνδέχεται δὲ προπετῆ τὴν θέσιν εἶναι τῶν ὀφθαλμῶν ⁴¹, καὶ διὰ τοῦτο δείκνυσθαι τὸν ὀφθαλμὸν γλαυκὸν καὶ προπετῆ. Εἰ μὲν οὖν ἅπαντα ταῦτα παρῆ ⁴², γλαυκὸς γίνεται ὁ ὀφθαλμὸς· εἰ δὲ ἐναντία τούτων, γίνεται μέλας. Εἰ δὲ τινα μὲν παρῆ ⁴³, τινὰ δὲ μή, αἱ μέσαι τούτων πᾶσαι γίνονται διαφοραὶ τῶν ὀφθαλμῶν. Πολυφωτότατος δὲ ἐστὶ τοῦ μέλανος ὀφθαλμοῦ ὁ γλαυκός, ὅτι αἱ λεπτότεραι καὶ λευκότεραι καὶ διειδέστεραι τῶν οὐσιῶν, πρῶται τῆς εἰσερούσης ἀγῆλης τοῦ ἡλίου ἀποπληρούμεναι τὸ κατὰ πᾶν ἑαυτῶν ὑπερεχόμενον φῶς, καὶ εἰς τὰς μετ' αὐτὰς ἠλιωδῶς ⁴⁴ οὐσίας ἐποχετεύουσιν ⁴⁵.

Ἰδωμεν δὲ πῶς γίνεται τὸ μέλαν χρῶμα, καὶ τὸ γλαυκὸν ^B Præterea quoniam pacto niger albusque, ac omnes alii colores oculi fiant, considerare oportet. Albus itaque oculi color, genere quidem duobus de causis, specie vero quatuor fit. Nam genere crystallinus ovalisque color causa est; quæ autem ad speciem attinent, una duntaxat causa ovalis humor, crystallinus vero triplex est. Et quidem, qua ad ovalem humorem attinet, si ipse plurimus vel exiguus, sive purus vel turbidus fuerit. Si igitur ovalis humor plurimus fuerit, cæsius oculus efficitur qui **63** modico admodum splendore præfulget eo quod humor crystallinus, pupillaque ipsa ceu in profundo posita cernuntur; cujus rei exemplum in quocunq; stagno facile patebit; nam, quæ in ejus imo sunt, neutiquam a nobis cerni queunt. Tum si illum turbidum esse contigerit, coloris speciem aliquam suscipere nullo pacto potest. Quod in turbidis lutulentisque aquis evenire cernimus: hæc enim puri luminis radiis impenetrabiles fiunt. Itaque, cæsietas oculi, qua ad ovalem humorem attinet, tum paucitatem humoris, tum sinceritatem desiderat. Sed et a crystallino humore cæsius oculus fit, qui clara natura splendensque est, ac totum illustrans oculum. Si ipsum crystallinum humorem non splendidum, et multum esse quandoque acciderit, ex hac humoris copia, eundem totum splendor efficit, et cæsii oculi constitutio fit. Et si ipse humor nec magnitudine, nec paucitate modum excedit; et oculi situm decenter prominentem esse contingit; atque hac de causa cæsius prominulusque cernitur: si autem cuncta hæc quæ diximus aderunt, cæsius oculus procreatur; cum vero his diversa eveniunt, niger efficitur. Si autem ex his quædam adesse, quædam vero non adesse contigerit, horum omnes differentiarum oculo-rum efficiuntur. Quod cæsius oculus uberiore lumine quam niger præditus sit, hoc causæ habetur, quia primæ substantiæ quæ magis exiles, ac fulgentiores nitidioresque sunt, solaris luminis influxu repletæ, lumen ipsum quo ipsæ undique plene sunt cæteris substantiis ad solis similitudinem impertiuntur.

³⁰ ὀμιλεῖ B. ³¹ ἐξακοντιζόμενον B P. ³² κρυσταλλοειδὲς Codd. ³³ καὶ om. B P, μοχ ἐπικρίνη τε. ³⁴ οὗτοι γὰρ A. ³⁵ μεταρρύθμουσιν (sic) ποιεῖ P. ³⁶ λευκὸν P, et sic infra. ³⁷ ὡδὴ B. ³⁸ ἴδης B C. ³⁹ ἰλυώδη A. ⁴⁰ τοῦτου B P. ⁴¹ ἔχειν τὸν ὀφθαλμὸν B P. ⁴² παρη A, παρή C P. ⁴³ παρη A, παρή C P. ⁴⁴ sic Codd. ἠλιοειδοῦς P. ⁴⁵ μετοχετεύουσιν B.

Cum igitur nobis de oculis scrutari visum A esset, quæ ipsis substantialia insunt, quæve ex accidentibus provenientia sint, tum tunicularum ortus, quibusque ipsæ nominibus nuncupentur, necnon qui eorum numerus sit, et quonam pacto reticularis tunica, et superior uvalisque venis refertæ, cornea vero ipsarum expers habetur; ad hæc item earum usus perspicuos reddimus. Sed, nec quot humores habeantur, quotque eorum colores actionesque sunt, et quænam vitrei, crystallini ovalisque habeantur missa fecimus. Præterea, de visibili spiritu quod a cerebro 64 progreditur, quodque duplicis utitur officii functione, causa a nobis satis explicata est. Nam, tametsi spiritus ab omnibus corporis partibus naturæ nutu, atque obsequio quo earum usibus inseruit usque-atque contineatur, nihilo tamen secius, eum qui in oculis est ob quas adduximus causas cerebrum subministrat. Sed quoniam cuncta hæc quæ disseuimus uti totius instrumenti ministerio sufficiant creata sunt, alia madefaciendi oculi gratia, quædam, suggerendi alimentii, nonnulla securitatis causa, alia ut pupillam ipsam custodiant creata censuimus. Decet utique nos admirabilem Dei sapientiam mirantes prudenter cum Propheta precari: *Custodi me, Domine, ut pupillam oculi* a. Quis non facile persuasum habeat ipsum Prophetam, cum animadvertisset oculum tanta talique esse tutela fulcitur, hoc carmen cecinisse.

Age jam de oculorum definitione, et quonam pacto nuncupantur, ac unde nomina eorum proveniant disseramus. Tales, inquam, oculos esse opinamur, qui quatuor tuniculis ac tribus diversis humoribus constituuntur, quique nervos in se continent, et qui objectos sibi colores, rerumque magnitudines, necnon figuras deprehendere queant. Non modo oculi ipsi hoc tantum, a Græcis nomine ὀφθαλμοί appellantur, sed aliis item nominibus eos illi dicere consueverunt. Quidam eos φάη, ut apud Homerum est, nuncupant. Alii ὄμματα dicunt. Alii ὄσσε. Alii ὤπας. Et ob id eos illi ὀφθαλμούς dixerunt, ἀπὸ τοῦ ὀφθῆναι παρέχειν ἅπαντα, quod omnia visui pervia reddant; aut quod oculorum thalami ex quibus visus emicat sunt, ob idque ab aliis φάη dicti sunt, quod ex ipsis lumen quod illi φῶς nuncupant progrediat; ἢ ὅτι φωτός εἰσι κριτικοί, quod videlicet discernendi luminis vim obtinent ut Homerus:

65 *Ἦτε κοπιῖ, ἀε pulchris oculis simul oscuta fixit.* D *Κῦρος δὲ μιν κεφαλὴν καὶ ἄμφω φάσα καλῶ (a).*

Quidam ob id ipsos ὄμματα dixerunt, οἷον ὄμματα, καὶ ἀρματα, quod ex ipsis visibilis spiritus cum impetu fertur, et idem qui in oculis est per ipsos exit atque ejaculatur. Æolieo autem idiomate ὄπτα, quæ circa oculos sunt appellare consueverunt. Sed et Homerus oculos ὄσσε plerumque dixit, quod ad sibi subjecta recte dirigantur. Illi namque ὄσσειν καὶ εὐθυβολεῖν dicitant, unde Homerus:

a Psal. xvi, 6.

⁶⁶ ποῦ δὲ τὸ χρ. om. A B C. ⁶⁷ γενόμενον B. ⁶⁸ α διὰ usque ad ὑπερ. om. B. ⁶⁹ κορυφὴν A B C. ⁷⁰ καὶ ἔγκων add. C. ⁷¹ ὄσσαι B. ⁷² ὄρα A. ⁷³ ὄμματα B. ⁷⁴ ὄπτα B. ⁷⁵ ὄσσαι B P. ⁷⁶ π. τ. ἐπὶ τὰ ὑποκείμενα εἶν (ἀίστην P), B P. ⁷⁷ ἐπεὶ ὅτι B.

(a) Od. II, 15.

Ἐπιτὸν οὖν τὰ περὶ τῶν ὀφθαλμῶν τρευνῶντες ἐξεθέμεθα τὰ οὐσιωδῶς αὐτοῖς ὑπάρχοντα, καὶ τὰ κατὰ συμβεβηκὸς προσγιγνώμενα· καὶ τὰς τῶν χιτώνων ἐκρύψεις, καὶ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν, καὶ τὸν ἀριθμὸν· καὶ πῶς ὁ μὲν ἐμφεθληστροειδῆς, καὶ ὁ ἐπιπεφυκῶς, καὶ ὁ βλαστοειδῆς ἔχουσι φλίβας· ὁ δὲ κερατοειδῆς ἀφλεβός ἐστι· καὶ τὰς χρείας αὐτῶν ἐσαφηνίσταμεν· καὶ τῶν ὑγρῶν τὴν ποσότητα, καὶ τὰς χροίας, καὶ ἐνεργείας· καὶ ποῦ μὲν καίται τὸ ὑλοειδές, ποῦ δὲ τὸ κρυσταλλοειδές ⁶⁶, ποῦ δὲ τὸ ὠσειδές· καὶ περὶ τοῦ ὀπτικῶν πνεύματος ἐδιδάξαμεν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ὀρμαίνεται· καὶ τὴν αἰτίαν, ὅτι διττὴν ταύτην ποιεῖται· εἰ γὰρ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς μορίοις τοῦ σώματος αἰὲν πνεῦμα περιέχεται φυσικῶς ἐν αὐτοῖς διὰ τὴν χρεῖαν γεννώμενον ⁶⁷, ἀλλ' ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁ ἐγκέφαλος αὐτὸ χορηγεῖ διὰ τὰς εἰρημύνας αἰτίας· καὶ ὅτι τὰ εἰρημύμενα πάντα διὰ τὴν τοῦ οἴλου ὀργάνου ὑπηρεσίαν ⁶⁸ γινόμενα, τὰ μὲν τήγγει, τὰ δὲ τρέφει, τὰ δὲ περιέχει, τὰ δὲ ἀσφαλίζειται, τὰ δὲ τὴν κόρην ⁶⁹ φυλάττει· σοφῶς καὶ ἐντέχνως, καὶ θαυμαστῶς τὴν ὑπέροσον σοφίαν τοῦ Θεοῦ ἄξιον ἐκπλαγῆναι, καὶ συνετῶς μετὰ τοῦ Προφήτου ἐπεόξασθαι· *Φύλαξόν με, Κύριε, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ.* Οἶμαι γὰρ καὶ τὸν Προφήτην τὴν τοσαύτην αὐτοῦ ἀσφαλείαν κατανοήσαντα τοῦτο εἰπεῖν.

Ἴδωμεν οὖν καὶ τὸν ὄρον τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν, καὶ τὰς παραγωγὰς. Ὄφθαλμοί, C φησὶν, εἰσὶν οἱ συνεστῶτες ἐκ τεσσάρων χιτώνων, καὶ ὑγρῶν διαφερόντων τριῶν· νευρώδεις· αἰσθητικοί τῶν ὑποκειμένων χρωμάτων, καὶ μεγεθῶν, καὶ σχημάτων ⁷⁰. Ὁ δὲ μόνον δὲ ὀφθαλμοὶ λέγονται, ἀλλὰ καὶ φάη κατὰ τὸν ποιητὴν, καὶ ὄμματα, καὶ ὄσσε ⁷¹, καὶ ὤπας. Καὶ ὀφθαλμοὶ μὲν, ἀπὸ τοῦ ὀφθῆναι παρέχειν ἅπαντα ἐξ ὧν ἐνάλλεται ἡ ὄψις· ἢ ὠπῶν θάλαμοι· φάη δὲ, ὅτι ἐξ αὐτῶν φῶς προέρχεται· ἢ ὅτι φωτός εἰσι κριτικοὶ καὶ δεκτικοί· καὶ Ὀμηρος·

Ἰδωμεν οὖν καὶ τὸν ὄρον τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν, καὶ τὰς παραγωγὰς. Ὄφθαλμοί, φησὶν, εἰσὶν οἱ συνεστῶτες ἐκ τεσσάρων χιτώνων, καὶ ὑγρῶν διαφερόντων τριῶν· νευρώδεις· αἰσθητικοί τῶν ὑποκειμένων χρωμάτων, καὶ μεγεθῶν, καὶ σχημάτων ⁷⁰. Ὁ δὲ μόνον δὲ ὀφθαλμοὶ λέγονται, ἀλλὰ καὶ φάη κατὰ τὸν ποιητὴν, καὶ ὄμματα, καὶ ὄσσε ⁷¹, καὶ ὤπας. Καὶ ὀφθαλμοὶ μὲν, ἀπὸ τοῦ ὀφθῆναι παρέχειν ἅπαντα ἐξ ὧν ἐνάλλεται ἡ ὄψις· ἢ ὠπῶν θάλαμοι· φάη δὲ, ὅτι ἐξ αὐτῶν φῶς προέρχεται· ἢ ὅτι φωτός εἰσι κριτικοὶ καὶ δεκτικοί· καὶ Ὀμηρος·

⁷⁰ ὄμματα δὲ, ὅτι δι' αὐτῶν τὸ ἐρατικὸν ἄρμαται ⁷² πνεῦμα· οἷον ἀρματα ⁷³ καὶ ὄμματα· ἐπειδὴ δὲ αὐτῶν ἀφίεται καὶ ἀκοντίζεται τὸ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς πνεῦμα. Οἱ δὲ Αἰολεῖς ὤπασα ⁷⁴ λέγουσι παρὰ τοῖς ὤπας· λέγονται καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ ὄσσε ⁷⁵, παρὰ τὴν ὑπὸ τὰ κείμενα εἶν ⁷⁶, καὶ τὴν ἐπ' εὐθὺν ⁷⁷ βολὴν· καὶ Ὀμηρος·

"Ὅσσε δὲ οἱ πυρὶ λαμπρόντι δίκτην" (b).

Καὶ πάλιν·

Καίθου γὰρ τοιοῦδε πόδες⁶⁶, τοιαὶ δὲ τε χεῖρες,
ὄφθαλμῶν τε βολαὶ (c).

Λέγονται δὲ ὄπαλ παρὰ τὸ ὄπη. Ὀπή δὲ ἐστὶ κυρίως
τόπος τετραγώνος, ἀφ' οὗ τις δύναται ὀπίσασθαι καὶ
περιβλέψασθαι· ὡς τὸ·

Θεοῦ δ' ἐποπίξω μῆριν (d),

ἀντὶ τοῦ, προόρα. Ἡ δὲ κόρη τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ
γλήνη λέγεται καὶ Ἰλη⁶⁶⁻⁶⁸. Κόρη μὲν, οἷα⁶⁶ χόρη,
ἐκ τοῦ δι' αὐτῆς χεῖσθαι τὸ ὀρατικὸν πνεῦμα. Ἰλη
δὲ, ἀπὸ τῆς εἰλήσεως⁶⁷ καὶ τῆς ἐπὶ τὰ κάτω φορᾶς.
Γλήνη δὲ, παρὰ τὸ τὸν νοῦν γαληνοῦσθαι· τῆς γὰρ
διαθέσεως τοῦ νοῦ δεκτικὸς⁶⁸ οἱ ὀφθαλμοί· ἢ ἀπὸ
τοῦ λεύσσειν, ὃ ἐστὶ λάμπειν⁶⁹· καὶ Ὁμηρος, Ἐρῶε,
κακὴ γλήνη (e), τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν λέγει. Ὁ
ἐπιπεφυκὸς δὲ χιτῶν, λογάδες καλεῖται⁷⁰ παρὰ
τῷ ποιητῇ· λοξῶν, φησὶ, τὰς λογάδας⁷¹. Ὁ δὲ
Καλλίμαχος, Ὅστις εὐλήρους Αὐγάζειν καθαραῖς
οὐ δύναται λογάσι⁷². Λέγονται δὲ⁷³ καὶ δέργματα
τα⁷⁴· δέρξεις γὰρ αἱ βλέψεις ἀπὸ τῶν βλεπομένων,
καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ δέρκεσθαι· οἷον τὸ βλεπόμε-
νον⁷⁵ δέρκεσθαι. Διαφέρει δὲ ὄψις ὀράσεως, ὅτι ἡ
μὲν ὄρασις, ὄρασις⁷⁶ τις εἶναι δοκεῖ· ἢ τοὺς ὄρους,
τούτεστι τὰ πέρατα τῶν σωμάτων καταλαμβάνουσα·
ἢ δὲ ὄψις, ὄψις τις ἐστὶ, καὶ φαῦσις τῶν ὀρατῶν
κατανόησιν ποιούμενη. Τὸ δὲ ἐπικαλύπτον δέρμα τὸν
ὀφθαλμῶν, βλέφαρον λέγεται καὶ ταρσός· βλέφα-
ρον μὲν, διὰ τὸ προφαινεσθαι· ἢ διὰ τὸ ἀφρασεῖν
αὐτὸ ἐν τῷ ὄρῳ· ταρσός δὲ, διὰ τὸ ἀσαρκον αὐ-
τοῦ⁷⁷, ἐπεὶ καὶ τὸ τοῦ ποδὸς πεδίον ταρσός λέγε-
ται⁷⁸· καὶ Ὁμηρος·

visionem peragit. Aitque eum ipsam quæ oculum
et tarsum diceremus : βλέφαρον enim διὰ τὸ
προφαινεσθαι, ἢ διὰ τὸ ἀφρασεῖν αὐτὸ ἐν τῷ ὄρῳ,
quod primum ostenditur, vel quod in cernendo
carnis expers sit, quoniam et pedis dorsam talis

Nunc mihi perstringens tarsum in pede gloria quanta
[ὄρασις]⁷⁹·

Αἱ δὲ περὶ αὐτῶν⁸⁰ τρίχες βλέφαρίδες προσ-
αγορεύονται· οὐ μόνον γὰρ κόσμον παρέχουσι τοῖς
ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ καὶ κόνιν καὶ κάρφος⁸¹, καὶ πάντα
τὰ προσπίπτοντα τοῖς ὀφθαλμοῖς ἔξωθεν ἀποκρούου-
νται, καὶ οὐκ ἔωσι παρενοχλεῖσθαι αὐτούς ὑπ' οὐδενός.
D

Αἱ δὲ ὑπερῶν τῶν ὀφθαλμῶν ἔξωχαί, ἐν αἷς αἱ
τρίχες ἴστανται στοιχηθῶν, ὀφρῦες καλοῦνται· ἦτοι
ὠπορῦες⁸², παρὰ τὸ τοὺς ὠπας φρουραεῖν ἐξ ἑμ-
βρων καὶ ἰδρώτων⁸³. Ἔστι δὲ καὶ ἄπορον ἐν αὐταῖς,

⁶⁶ pr. est. om. B. ⁶⁷ γάρ τοι εἰ πόδες A. ⁶⁸ ὅλον B P. ⁶⁹ εἰλόσεως A. ⁷⁰ δε-
κτικοὶ B C P. ⁷¹ βλέπειν. ⁷² καλοῦνται B P. ⁷³ λαγάδας B. hæc Sophroni, Sorano auctore, tribuit
Elym. M. p. 572, 58. ⁷⁴ Hom. et Callim. loc. om. A C, λαγάσι B, λογάσειν Lat. Vers. Cf. Elym. M. p.
572, 57. ⁷⁵ ἐστὶ σπ. A P. ⁷⁶ δέρματα A P. ⁷⁷ δερκόμενον B. ⁷⁸ ὄρασις B P. ⁷⁹ corrupt. οὐτόσαρ A.
⁸⁰ καλεῖται B. ⁸¹ οὐχαι αὐτως A. ⁸² ἀπό B P. ⁸³ κάρφος B. ὠπορῦες B, ὠπορῦες C. ⁸⁴ ἐξ ὄρασις καὶ
ὠπῶν B.

(b) Il. A, 404.
(c) Od. Δ, 450.

Illaque fulgentes oculos ceu flamma ferebat.

Et rursus :

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Ab aliis ὠπαλ παρὰ τὸ ὄπη a foramine denominatos
constat. Nam ὄπη proprio nomine terebratus locus
nuncupatur, per quem nobis aliquid intueri facul-
tas datur, ut illud :

Tu modo prævisam circumspice Numinis iram.

Pupilla autem oculorum κόρη, καὶ γλήνη, καὶ Ἰλη
dicitur, et κόρη, id est pupillam, ὅσον κόρη, ἐκ τοῦ
δι' αὐτῆς χεῖσθαι τὸ ὀρατικὸν πνεῦμα, quod per
ipsam visibilis spiritus diffundatur dictam voluit.
At Ἰλη ἀπὸ τῆς εἰλήσεως, quod involutos in se plu-
res humores contineat, γλήνη vero, παρὰ τὸ τὸν
νοῦν γαληνοῦσθαι, quia mentem tranquillam osten-
dant, nam mentis dispositionem oculi indicant. Vel
a lucendo, ut Homerus de oculo pravo : *O lumen
pravum, per eas. Candorem quidem qui in oculis
est, tunicam videlicet superiorem, λογάδας ἀπὸ τοῦ
λοξοῦ, ab obliquitate videlicet, dicitur, ut Ho-
merus : obliquum logadas nuncupat. Callimachus
Qui puris oculis obliquus cernere nequit. Non
desunt qui oculos dergmata dicunt, ἀπὸ τοῦ
δέρκεσθαι, οἷον τὸ βλεπόμενον δέρκεσθαι. Quod
scilicet illud quod cernitur comprehendant, per-
errentique. ὄψις εἰ ὄρασις, quæ nomina visum
et visionem interpretaretur inter se discrepant.*

ὄρασις enim ὅσον ὄρασις, quasi terminatio quædam
sit, cum ipsa terminos ac corporum fines com-
prehendat. Visionem vero ipsam ὄψιν appellant,
ὅσον ὄψις τις ἐστὶ, καὶ φαῦσις, contractatio videlicet
quædam, tactioque est, quæ visibilium animadver-
sionem peragit. Aitque eum ipsam quæ oculum
et tarsum diceremus : βλέφαρον enim διὰ τὸ
προφαινεσθαι, ἢ διὰ τὸ ἀφρασεῖν αὐτὸ ἐν τῷ ὄρῳ,
quod primum ostenditur, vel quod in cernendo
carnis expers sit, quoniam et pedis dorsam talis
nomine appellatur, de quo et Homerus :

Nunc mihi perstringens tarsum in pede gloria quanta
[ὄρασις]⁷⁹·

Quæ autem circa ipsos pilatura est, βλέφαρίδες
denominatur, hæc autem cilia dixeris : illa enim
non modo decoris gratia oculis adhibita sunt,
verum etiam ut pulverem festucasque et alia
quæ in oculos incidere solent, abigat atque
amoliatur, ut nihil omnino sit quod eis nego-
tium facessat.

Prominentiæ vero quæ oculis imminent, qui-
bus pili inverso ordine radicanter, supercilia
sunt, quæ ab ipsis ὀφρῦες appellantur, hæc de
causa constituta esse, quo oculos ab imbris

(d) Od. E, 146.
(e) Il. Θ, 164. Il. A, 388.

sudoribusque ingruentibus protegerent. In his autem defectus quidam qui in capillis nequitiam est inspicitur : nam capilli in dies aucti tenduntur resecanturque ; horum vero ac ciliarum ne visus usum oculosque ipsos impediunt, quod extremo confectis senio accidere solet, verum Opifex incrementum denegavit.

Est autem et in ipsis oculis, sicuti colorum, ita et magnitudinum plurimum discriminis. Sed cum de coloribus satis a nobis dictum sit, restat uti de magnitudinibus disseramus. Sunt qui magnitudine mediocritatem excedunt, quidam vero sunt, quam expedit breviores. Eos vero, qui medium quoddam inter extrema tenent, optimos usqueaque putamus. Rursus, nonnullos ex ipsis natura ad interiora impegit, et hi majorem circumferentiam quam eorum cava sunt designant. Quidam vero, quasi e sua sede prosilientes prominuli visuntur. At alios, qui ad neutrum horum declinant, medium quoddam habere cerneret: **67** tales enim, eorum in quibus visuntur, præclaros mores denotant. Nam homines qui oculos ad interiora retractos sortiuntur, acutiorem visum habere omnium opinio est. At magnis oculis præditos, et qui intento obtutu defixi hærent, instabiles ac ad iram propensos dixerunt. At magnoculos, λιροφθαλμούς, nonnullis appellare placuit, quod in cernendo ad res ipsas plus nimio adhibentur, sive, quod obtutu

Α ότι αὐτὸν τῆς κεφαλῆς τρίχες αὐξοῦσι τε καὶ ἀποκείρονται. Αὐταὶ δὲ αἱ βλεφαρίδες διὰ τὸ μὴ κωλύειν ἢ παρεμποδίζειν ⁶⁵ τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ἐπὶ τῶν ἐσχατογῆρων ἐκωλύθησαν αὐξάνεσθαι παρὰ τοῦ τεχνουργοῦ τῆς πάντων δημιουργίας ⁶⁶.

Πολλὴ δὲ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς κατὰ τὸ χρῶμα καὶ τὸ μέγεθος πέφυκεν ἑτερότης. Καὶ περὶ μὲν τοῦ χρώματος αὐτῶν εἴρηται· περὶ δὲ τοῦ μεγέθους νῦν ἔστιν εἰπεῖν ⁶⁵. Οἱ μὲν γὰρ μείζους εἰσὶν, οἱ δὲ ἐλάττους, οἱ δὲ σύμμετροι· τὴν ἑκατέρω ἀμετρίαν ἐκπεφυγότες, οὗς καὶ βέλτιστους εἶναι φασί. Πάλιν οἱ μὲν πεπίληνται πρὸς τὰ ἐντὸς ⁶⁷, καὶ μείζονα τὴν περιφέρειαν τῆς αὐτῶν κοιλότητος διαγράφουσιν· οἱ δὲ πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐξώγκωνται ⁶⁸, καὶ ἐξάλλεσθαι θέλουσιν· ἄλλοι δὲ πρὸς οὐδέτερον τούτων ἐκκλίνουνσιν, ἀλλὰ τὴν μέσην ἔχουσι χώραν. Οἱ καὶ βέλτιστον ἦθος διασημαίνουσι ⁶⁹ τῶν ὁσπερ ⁷⁰ εἰσὶ. Τοὺς μέντοι διακειμένους μᾶλλον πρὸς τὰ ⁷¹ ἐντὸς ὀφθαλμοῦ εἶναι φασιν, ὡς περὶ τοὺς πρὸς τὰ ἐκτὸς ἀβεβαίους καὶ θυμικούς. Τοὺς δὲ μεγαλοφθαλμούς, καὶ ἀτενὲς ἐνωρῶντας, λιροφθαλμούς ⁷² τινὲς ὠνόμασαν, παρὰ τὸ λαν τιλὴ προσκείσθαι· ἢ παρὰ τὸ λαν ὄρᾶν· ἐπεὶ ἀτενεῖς εἰσὶν αἱ τούτων ὄψεις, ὡς ἀναιδῶς ἐπαίρουμεναί.

res ipsas plus nimio adhibentur, sive, quod obtutu

Musculi, unde oculis motus subministratur, sex numero habentur, quorum duo sunt, a quibus **C** cum a magno procedunt angulo, donec ad parvum desinant, totius oculi corpus circumagitur. Quatuor vero reliqui recto ejus motui famulantur, ex quibus duo sunt, quorum alter sursum extendit, alter vero oculum infra retrahit; alii vero totidem, ad dextram lævamque ipsum movent. Ad hos, et septimus est, quem roborandi oculi gratia natura protulit, quo illi usui sufficeret, cum nobis breve aliquod corpus visu accuratius deprehendere opus est.

Visus est actio quæ oculorum officio fit, quibus spiritus subtilis admodum commiscetur, quorumque pupillis insidet, per quem res eminens etiam positæ deprehenduntur : nisi enim in oculis lumen existeret, lumen quod extra est cerni a nobis laudquaquam posset. Ipsum enim visui uti solare hoc lumen comprehendat facultatem largitur, et primum a visu ipso cernitur, aerisque lumen rebus visibilibus circumfusum oculos ad sensata ipsa deprehendenda suscitatur. Illud autem quod dat, ut Theologus asseruit, accipit.

Plura siquidem philosophi de visus actione scrutantes in medium attulerunt. Qui autem Epicuri sententiam sunt secuti, idola oculis nostris earum quæ apparent rerum **68** objici, idque

Οἱ δὲ τοὺς ὀφθαλμούς κινουῦντες μῦες ἑξ εἰσὶ τῶν ἀριθμῶν· δύο μὲν οἱ περιστρέφοντες ὅλον τὸν ὀφθαλμόν, ἀπὸ τοῦ μεγάλου κανθοῦ ἀρχόμενοι, καὶ εἰς τὸν μικρὸν τελευτῶντες. Οἱ δὲ τέσσαρες κινουῦσιν αὐτὸν κατ' εὐθείαν· ὁ μὲν εἰς ἀνατείνων, ὁ δὲ ἄλλος κατασπῶν· ἄλλος ἐπιδέξια κινῶν, καὶ ἄλλος ἐπ' ἀριστερά. Ἔστι δὲ τις καὶ ἕτερος ἑβδομος, ὅστις αὐτὸν στηρίζει τὸν ὀφθαλμόν, ἐπεὶ δ' ἂν ἀκριβῶς βλέπειν τι· σῶμα μικρὸν ⁷³ δεηθῶμεν εἰς ὄρασιν.

Ὅρος δὲ ὀράσεως οὗτος. Ὅρασίς ἐστιν ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν γινομένη ἐνέργεια ⁷⁴. Τοῦ γὰρ συγκεκραμένου ἐν αὐτοῖς πνεύματος λεπτοῦ μάλιστα ὄντος ⁷⁵, καὶ ταῖς κόραις τούτων ἐνυπάρχοντος ⁷⁶, δι' αὐτοῦ ⁷⁷ αἱ ὀρατικαὶ ἀντιλήψεις καὶ πόρρωθεν γίνονται. Εἰ μὴ γὰρ ἐν ὀφθαλμοῖς φῶς ἐστίν, οὐκ ἂν ὀραθεῖ τὸ ἐξωθεν φῶς· ὅψει γὰρ παρέχει ὄρᾶν τούτο τὸ ἡλιακὸν φῶς. Καὶ πρῶτον ὀράται παρὰ τῆς ὄψεως· καὶ τοῖς ὀρατοῖς περιβέβον τὸ ἀέριον φῶς, παρῆρσιαν τοῖς ὀφθαλμοῖς χαρίζεται εἰς τὴν τῶν αἰσθητῶν κατανόησιν· εἰ λαμβάνει γὰρ ὁ δίδωσι, κατὰ τὴν τοῦ Θεολόγου φωνήν.

Πολλὰ δὲ οἱ φιλόσοφοι περὶ τῆς ἐνεργείας ταύτης διενέχθησαν· οἱ μὲν Ἐπικούρειοι, εἰδωλα τῶν φαινόμενων προσπίπτειν τοῖς ὀφθαλμοῖς λέγουσι, καὶ τὴν ὄρασιν ποιεῖν. Ἀριστοτέλης δὲ οὐκ εἰδωλον

⁶⁴ κ. τὴν ὄρασιν ἢ παρ. Β. ⁶⁵ παρὰ τοῦ ἀριστοτέλῃου Θεοῦ Ρ. ⁶⁶ εἰπεῖν ἔτι γε μὴν τῶν ὀφθαλμῶν. ⁶⁷ οἱ μὲν τῶν ὀφθαλμῶν πεπύληνται πρὸς τὰ ἐντὸς Β Ρ. ⁶⁸ ἐξώγκωνται Β. ⁶⁹ οἱ καὶ κρείττους καὶ β. ἦθος τῶν ἀνθρώπων διατ. τοὺς μέντοι Ρ. ⁷⁰ ἐν οἷς περ Β. ⁷¹ τοὺς Α. ⁷² λιροφθαλμούς Α. ⁷³ σμικρὸν Β. ⁷⁴ ἢ γίνουσι. διὰ τῶν ὄφθ. ἐν. Β. ⁷⁵ μάλιστα τι ὄντος Α, καὶ τὸ συγκεκραμένου ἐν αὐτοῖς πνεῦμα λεπτὸν μάλιστα ὄν C Ρ. ⁷⁶ ἐνυπάρχον Α. ὑπάρχον C Ρ. ⁷⁷ δι' αὐτῶν Α, δι' οὐ C Ρ.

σωματικόν, ἀλλὰ ποιότητα δι' ἀλλοιώσεως τοῦ πέριξ ἄερος, ἀπὸ τῶν ὁρατῶν ἄχρι τῆς ὀφθαλμῶ παραγίνεσθαι. Πλάτων δὲ συμφώνως τῷ Γαληνῷ τὸν πέριξ ἄερα λέγει⁸⁸ ὄργανον γίνεσθαι τῷ ὀφθαλμῷ· καθ' ἕν ὁρώμεν χρόνον τοιοῦτον, οἷόν περ ἐγκεφάλῳ τὸ νεῦρον⁸⁹.

Ἦ τε γὰρ αὐτῆ τοῦ ἡλλου ψαύουσα τοῦ ἄνω πέρας τοῦ ἄερος, διαδίδωσιν εἰς ὅλον τὴν δύναμιν τοῦ φωτός· ἦ τε διὰ τῶν ὀπτικῶν νεύρων αὐτῆ φερομένη, τὴν μὲν οὐσίαν ἔχει πνευματικὴν, ἐμπίπτουσα δὲ τῷ περιέχοντι, καὶ τῇ πρώτῃ προσβολῇ τὴν ἀλλοιώσιν ἐργαζομένη, διαδίδωσιν ἄχρι πλείστου συνέχουσα ἑαυτὴν, ἄχρις ἂν εἰς ἀντίτυπον ἐμπέσῃ σῶμα. Ὅρα δὲ ἡ ὕψις κατ' εὐθείας γραμμὰς, καὶ τῶν διαφανῶν μέχρι βάρους διικνεῖσθαι πέφυκεν· ἄερος μὲν πρώτως καὶ μάλιστα, ὅλον γὰρ διεξέρχεται· δεῦτερον δὲ ὕδατος ἡμεμῶντος καὶ καθαροῦ· ἦ-τον δὲ δι' ὕλου καὶ τῶν ἄλλων τῶν πεφωτισμένων· ἴδια γὰρ ταῦτα τῆς ὀφθαλμῶ. Ὁμοίως καὶ τὸ χρῶμα ἴδιον τῆς αἰσθήσεως· οἷον τὸ φαῖον ἢ ἐρυθρόν· αἰσθάνεται γὰρ κατὰ μὲν πρῶτον λόγον τῶν χρωμάτων, συνδιαγινώσκει δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ κερωσμένον¹ σῶμα, καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ, καὶ τὴν χώραν ἔνθα ἐστὶ, καὶ τὸ διάστημα, καὶ τὸν ἀριθμὸν, κίνησιν², καὶ στάσιν· καὶ τὸ τραχὺ³ καὶ λείον, καὶ τὸ ὁμαλὸν καὶ τὸ ἀνώμαλον⁴, καὶ τὸ ὀξύ καὶ ἄμβλύ· καὶ τὴν στάσιν, εἴτε ὑδατῶδες⁵, ἢ γεωδές ἐστὶ· διὰ μόνης γὰρ τῆς ὀφθαλμῶ τῶν χρωμάτων ἀντιλαμβανόμεθα. Τὰ δὲ λοιπὰ κοινὰ τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ὀφθαλμῶ, ὡς περ καὶ ἐπὶ τοῦ πυρός· καὶ γὰρ τὸ πῦρ ὁρώντες ἴσμεν ὅτι θερμόν ἐστιν· ἀλλ' ἐάν ἐπὶ τὴν πρῶτην ὕψιν ἀναγῆται⁷ τὸν λόγον, εὐρήσεις ὡς, τότε ὅτε ἡ ὕψις ἐθέατατο τὸ πῦρ, μόνον⁸ τοῦ χρώματος καὶ σχήματος ἔσχε τὴν γνῶσιν· προσελθούσης δὲ τῆς ἀφῆς, ἐγνωρίσαμεν ὅτι θερμὸν καὶ καυστικὸν ὑπάρχει τὸ πῦρ. Ποτὲ μὲν ἡ ὕψις τῆς ἐπιμαρτυρίας χρῆζει τῶν ἄλλων αἰσθήσεων πρὸς τὸ μὴ σφάλεσθαι· ποτὲ δὲ καθ' ἑαυτὴν ἑναργῶς παρίστηται τὸ φαινόμενον· ὅταν οὖν τὸν πύργον⁹ τὸν τετράγωνον στρογγύλον πύργον ὄρα, καὶ τὰ μείζονα τῶν ζώων ἢ κτισμάτων, μικρὰ, σφέλλεται.

Ὁμοίως καὶ ὅταν¹⁰ δι' ὕδατος κινουμένου ὄρα· τὴν γὰρ κῶπην ὡς κεκλασμένην βλέπει ἐν τῇ θαλάσσῃ¹¹. Ὁμοίως δὲ¹² καὶ ὅταν διὰ τινος ὕλης ὡς ἐπὶ τῶν ἐσόπτρων, καὶ ἐτέρων διαφανῶν, καὶ ὅταν ὀξέως κινῆται τὸ ὁρώμενον. Συνταράσσει γὰρ τὴν ὕψιν ἢ ταχεῖα κίνησις, ὡς ἐπὶ τοῦ τῆς περιστέρως τραχήλου. Τεσσάρων δὲ μάλιστα πρὸς ἑναργῆ διάγνωσιν ἡ ὕψις χρῆζει· ἀδλαβοῦς αἰσθητηρίου· συμμέτρου κινήσεως· καὶ διαστήματος ἄερος καθαροῦ· καὶ λαμπροῦ φωτός. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἔλις.

ut ex speculi inspectionibus, ac aliis diaphanis quæ videlicet translucent corporibus, visus decipitur. Tunc etiam, quando id quod cernitur, perniti ac ocissimo motu fertur: talis enim motus, ut in columbæ

visus constitutionem esse statuerunt. Aristoteles vero non idola ipsa corporea, sed resoluti aeris qui nos ambit qualitatem, quæ a rebus visibilibus ad visum usque accedit, visum esse opinatus est. Plato, cujus sententiam Galenus secutus est, hunc qui nos aerem ambit, eo tempore quo cernimus, instrumentum oculorum quemadmodum et cerebri nervum esse existimavit.

Solis namque splendor, inquit, superiori aeris termino adhibitus, luminis vim in universum distribuit, partiturque: qui spirituali substantia præditus, per nervos qui visui inserviunt penetrat. Cum vero in ambientem aera incidit, et primo impetu in illo cui adhibetur alterationem efficit, tantumdem temporis sese continens diffunditur, quoad in corpus a quo repercutiatur incidit. Visus autem per rectas lineas cernit, sed et ea quæ translucent corpora ad imum usque penetrandi facultate præditus est; et primum præcipueque per totum aera nullo impedimento ferri snapte natura idoneus habetur. Paulo minus in aqua pura tranquillaque idem efficit. Sed non tantumdem in vitro, et aliis quæ subtiliora sunt corporibus valet. Hæc sunt, quæ peculiari jure visus sibi perpetuo vindicat. Eodem pacto, et colores, ut fulvus rubeusque sensus propria sunt, colores enim primaria sui ratione visus deprehendit, deinde, et colore infectum corpus, ejusque magnitudinem figuramque, ac locum quo comprehenditur, simulque quantum distet. Præterea, numerum et motum ac quietem, cumque his quod asperum ac leve et planum, inæqualeque est; tum etiam acuta, obtusaque, et quæ immota consistunt: et utrum quid ad aqueum et terreum declinet, dignoscere facile potest. Ut enim a nobis colores deprehendantur, visus tantum causa existit; ut vero cætera, tum tactus, tum visus est, quod ignis exemplo probari facile potest. Cum enim ignem primum nobis inspicere contingit, quod calidus sit novimus. Verumenimvero, si id quod primum inspexeris consideres, tunc enim manifestum erit de coloris tantummodo ignis, figuræque ratione nobis plane constitisse. Si vero et tactum adhibuerimus, illum, tum calidum esse, tum comburendi vim habere deprehendemus. Sed nonnunquam accidit visui ipsi, quo minus aberret, aliis sensoris seu testibus uti: quandoque vero per se ipsum nullo cæterorum adminiculo res quæ apparent animadvertit. Turris igitur quadratæ figuræ in paulo remotiori a visu quam par sit distantia posita rotunda videtur, majoraque animalia ac cujusvis generis ædificia, breviora: sed fallitur quidem. Atqui, et illo tempore visus etiam decipi solet, cum remus ex motu aquæ in mari fractus videtur. Ad hæc, alicujus materiæ causa,

⁸⁸ λέγουσιν B. ⁸⁹ παρ' ἐγκεφ. et mox τὸ νεῦρον. ¹ κερωσμένον A. ² κίνησιν τε B C P. ³ τραχὺ A. ⁴ ἀνώμαλον B. ⁵ καὶ τὸ B. ⁶ ὕδ. πυρὸν B. ⁷ ἀγάγεις B P. ⁸ μόνου B P. ⁹ τὸν γοῦν π. B P. ¹⁰ σφ. δε καὶ ὅταν B P. ¹¹ τῆς θαλάσσης B. ¹² δε om. B.

velocitate fit, visum perturbat. Atqui, ut visus ipse actu res comprehendere queat, quatuor potissimum habentur. Primum, uti sensorium ipsum ab omni labe immune sit; dehinc modice temperatus motus, tum, ut loci intercapedo non immodica, et aer purus sit: adhæc ut lumen prælustre perespiciuum appareat. Et hæc de oculis dixisse sufficiat.

Cap. III. — De naso et nuris promuscide.

Nares quibus olfactus inest, alio nomine nasi promuscis appellantur, et nares quidem Græce *ρίνες* dicuntur a verbo *ρίν*, quod *fluere* denotat, eo quod ipsi humor a cerebro proveniens defluat. Nasi vero promuscis, quam illi *μυκτήρες* dicuntur, iam nuncupatur, videlicet ἀπὸ τοῦ μυκτιρίζειν, quod *subsannare* est, quia illos quos deridere solentibus muco dignos existimamus: sive quod *mucus* per ipsam quam illi *μύξαν* vocant egrediatur, vel quod in ipsis meatus quidam sunt, qui ab eis *μύξαι* dicuntur. Nares autem ipsas, nervis pluribus refertas, cartilagineasque esse plane constat: hæc et odores, ac eorum discrimina, utpote quæ fragrantibus sunt, et quæ graveolentiam habent deprehendunt, per ipsas item, et spiritus reciprocatione utimur: 70 impossibile enim habetur, hæc aliter quam *narium officio* fieri: siquidem ipsæ e promptuario et cordis intimis respirationem pulmonis exteriorem irabentes ad interiora demittunt.

Olfactus quidem impetus cujusdam naturalis actionis est, qui a spiritu humido et vaporoso in naribus existente perficitur, per quem ea quæ odorem reddunt etiam procul deprehenduntur. Et quidem, cum nasi promuscis bifariam divisa sit, atque utrinque vacua existat, medizæ cartilaginis interstitio dividitur, quo spiritus reciprocationi, ut asseruimus, inserviat, per quam ipsa nullo impedimento ingreditur et egreditur, nisi ab aliqua ægritudine nares ipsas obturatas reddi contingat: si enim ob ægritudinem talis afflicto quandoque acciderit, aeris respiratio non intercipitur. Verum odores ipsos, utpote qui aere sunt crassiores, sentire nares nequeunt: et hoc quidem quod diximus modo olfactus constitutio sit. Hic namque, qua anteriora cerebri cava sunt, ad ossa usque, quæ in angustum ad isthmi modum protenduntur, desinit. Non enim nasus, quemadmodum et alia sensoria, nervi officio cum cerebro actiones suas deprehendit; sed ipsemet per foramina quedam sensum suscipit. Superior autem nasi pars cum fronte continuato osse bifariam diviso cohæret; pars vero inferior cartilago est quæ et alæ nuncupatur.

Cap. IV. — De magnis et parvis angulis oculorum.

Penes ipsum vero utrinque magni parvique oculorum anguli sunt, quorum qui interne consistunt, magni, qui vero extra, parvi nuncupantur. Hi enim *ἀγκυλὸν* ἀπὸ τοῦ κνήθεσθαι, quod *pruritus* sentire interpretaris, a Græcis appellantur, cum pleurumque in ipsis ob lacrymarum effluxum, sive cum

¹⁸ περί ρινῶν C P. ¹⁹ λέγ. δεinceps om. καὶ A. ²⁰ ἐκ δι' αὐτῶν B. ²¹ τὰ τοῦ ἐγχ. B. ²² ἀπὸ τοῦ ἡμῶς δ' αὐτῶν μυκτ. οὖς διαπ. κρίνοντες αὐτοὺς μύξης ἀξίους P. ²³ ὑφ' ἐαυτῶν B P. ²⁴ καὶ ἀναπν. B. ²⁵ ἐνίγμου B. ²⁶ γίνεται B. ²⁷ σώματος A. ²⁸ ὑπάρχουσαν παχυτέραν A P. ²⁹ εἰς τὰ B C. ³⁰ διαμπαρῶς B, διαπαρῶς C. ³¹ κνήσθαι B. ³² παντῶς om. B. ³³ ἐλέου δακρῶν B, ἐλαίου C P. ³⁴ πολύσχημαι B.

A Κεφ. Γ'. — Περί ρίνος ¹⁸ καὶ τῆς δι' αὐτῆς γενομένης ὀσφρήσεως.

Αἱ δὲ *ρίνες* δι' ὧν ἡ ὀσφρησις γίνεται, λέγονται καὶ ¹⁹ *μυκτιῆρες*: *ρίνες* μὲν, διὰ τὸ δι' αὐτῶν ²⁰ *ρίν* τὰ ἐξ ἐγκεφάλου ²¹ ὑγρά· *μυκτιῆρες* δὲ, ἀπὸ τοῦ μυκτιρίζειν ἡμᾶς οὖς διαπαίζομεν ²², ἢ ἀπὸ τοῦ τὴν μύξαν ἐξίεναι δι' αὐτῶν· ἢ ἀπὸ τοῦ μύξους τινὰς ἔχειν ἐφ' ἑαυτοῦς ²³, τουτέστι πόρους. Εἰσὶ δὲ νευρώδεις καὶ χονδρώδεις, ἀντιληπτικαὶ ὀσμῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς διαφορῶν· τουτέστιν εὐωδίας καὶ δυσωδίας. Δι' αὐτῶν δὲ ἀναπνέομεν ²⁴ καὶ εἰσπνέομεν. Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ δυνατόν ποιεῖσθαι ἄλλως ταῦτα, εἰ μὴ διὰ μυκτιῆρων· ἀπὸ γὰρ τῶν ταμείων καὶ τῶν τῆς καρδίας θαλάμων διὰ τοῦ πνεύμονος ἀναπνευμένην δέχονται τὴν ἀναπνοὴν οἱ μυκτιῆρες, καὶ πρὸς τὰ ἐξωθεν ἀποκρίνουσι· καὶ τὴν εἰσπνοὴν ἐφελομένου θύραθεν πρὸς τὰ ἐσωθεν παραπέμπουσιν.

Ἔστι δὲ ὀσφρησις, ὁρμὴ τινος ἐνεργείας φυσικῆς, ἢ ἀποτελουμένη διὰ τοῦ ἐν ταῖς βίαις πνεύματος δυνατός ἐνίγμου ²⁵ καὶ ἀτμωδέστερου, δι' οὗ αἱ τῶν ὀσφρανεῶν ἀντιλήψεις καὶ πόρρωθεν γίνονται ²⁶. Διχότομος δὲ παφυκῶς ὁ μυκτιῆρ ἀνὰ μέσον ἔχει διάφραγμα χόνδρον ἑκατέρωθεν· ὑπάρχων κενὸς διὰ τὴν τῆς εἰσπνοῆς, ὡς εἶρηται, καὶ εἰσπνοῆς εἰσοδόν τε καὶ ἐξοδόν· εἰ μὴ τις ἐμφραξις ἀπὸ νοσήματος ²⁷ γένηται, τὴν μὲν ἀναπνοὴν τοῦ ἀέρος μὴ κωλύουσα, τὰ δὲ τῶν ὀσμῶν ἀπείργουσα, ὡς τοῦ ἀέρος ὑπάρχουσα παχυτέρα ²⁸. Γίνεται μὲν οὖν ἡ ὀσφρησις ὡσπερ εἶρηται· περαίνεται δὲ ὡς τὰ ²⁹ πέρατα τῶν ἐμπροσθίων τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίῶν εἰς τὰ ἰσθμοειδῆ ὀστέα. Οὐ γὰρ μετὰ νεύρου ἢ βίαι τὴν ἐνεργείαν αὐτῆς γνωρίζει τῷ ἐγκεφάλῳ, ὡσπερ καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνος δι' ὀσπῶν τικῶν τὴν αἰσθησιν δέχεται. Τῆς δὲ ρίνος τὸ μὲν ἄνωθεν αὐτῆς ἐν τῷ μετώπῳ προσπεφυκῶς, ὁστούς ἐστὶ διαμπερὲς ³⁰ ἢ διαφυῆς· τὸ δὲ ὑποκάτω αὐτῆς τὸ λεγόμενον τράγανον, χόνδρος ἕμα καὶ πτερύγια καλεῖται.

D Κεφ. Δ'. — Περί τῶν μεγάλων καθῶν καὶ μικρῶν.

Ἐνθεν δὲ ταύτης κακείθεν, *καθῶν* λέγονται τῶν ὀφθαλμῶν· οἱ μὲν ἔσω μεγάλοι, οἱ δὲ ἔξω μικροί. *Καθῶν* δὲ ἀπὸ τοῦ κνήθεσθαι ³¹ συνεχῶς ὑπὸ τοῦ παρειαίοντος παντῶς ³² ὕγρου· δακρῶν ³³, βεύματος, καὶ τῶν λοιπῶν. Εἰσὶ δὲ αἱ ρίνες πολύσχημοι ³⁴. Αἱ μὲν γὰρ εἰσι καμπύλαι, αἱ δὲ πλατεῖαι·

καὶ αἱ μὲν στρογγύλαι ²⁰, αἱ δὲ σιμαί, αἱ δὲ ὄξεσαι· αἱ δὲ μεγάλαι, αἱ δὲ μικραί. Αὐταὶ δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων μορῶν εὐεθεῖαν ἢ δυσθεῖαν παρέχουσι τῷ προσώπῳ.

simum habent; in aliis acuminatus cernitur: in quibusdam ingens; in plerisque parvus inspicitur: hæc siquidem pars præ cæteris hominis faciem formosam deformemque maxime reddit.

Κεφ. Ε'. — Περὶ μαγούλων.

Τὰ δὲ μάγουλα καὶ μῆλα λέγονται· ὁστέα δὲ εἰσι κυφοειδῆ τοῖς κροτάφοις συμπεφυκότα. Τούτων δὲ μόρια εἰσι, καὶ τὰ τῶν ὀδόντων πάντων φατρία, πλὴν τῶν τομέων. Μάγουλα δὲ καὶ μῆλα παρὰ τὸ μάλα ²¹ καὶ τὸ οὖλον. Τινὲς δὲ διὰ τὸ ἐρυθρὸν τοῦ μῆλου καὶ ταῦτα οὕτως καλοῦσι. Τῆς γὰρ εὐχροίας τοῦ σώματος καὶ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ δεικτικά ²². Τοῦτο τὸ μέρος καὶ σιαγόνες λέγονται, ὅτι σείονται περιηγόμεναι, καὶ συνάγονται ἐν τῷ ἐσθίειν ἡμῶν ἢ ὁμιλεῖν· ἢ ὅτι σιγῶμεν ἡμεῖς αὐτῶν κεκλεισμένων ὄντων.

pars et maxillæ appellatur, quæ ab ipsis σιαγόνες dicuntur, ὅτι σείονται περιηγόμεναι, ex eo videlicet, quod præ sui agitatione concutiuntur: vel quod ea quæ comeduntur congregant, quod συνέγειν illi dicunt. Sive quod nos clausas ipsas continentēs silentia agimus, quod ipsi σιγᾶν dicunt.

Κεφ. Γ'. — Περὶ τῆς ἄνω γένυος καὶ τῆς κάτω.

Λέγεται καὶ ἄνω γένυς, μετὰ τοῦ ἄνω χεῖλους· καὶ κάτω ²³ δὲ, μετὰ τοῦ πύγωνος καὶ τῶν παρειῶν. Καὶ τὴν μὲν κάτω πάντα τὰ ζῶα κινεῖ, τὴν ἄνω δὲ μηδένα· εἰ μὴ ²⁴ τὸν κροκόδειλον μόνον, καὶ τὸν φοῖνικα τὸν ὄρνεον· ἀμφω γὰρ οὐ τὴν κάτω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄνω γένυν κινεῖ. Γένυς δὲ λέγεται ²⁵ ἐκ τοῦ τὰ γένη διαχωρίζειν τῶν ἀβρέων καὶ τῶν θηλειῶν, καὶ τελείων καὶ ἀτελῶν· ἢ ὅτι γεννᾷ ὀδόντας καὶ τρίχας.

Κεφ. Ζ'. — Περὶ ὠτων.

Τὰ δὲ ὦτα χονδρώδη εἰσι καὶ νευρώδη, ἀντιληπτικά φωνῶν, καὶ τῶν ἐν αὐταῖς διαφορῶν· ἐπιτήδειος γὰρ ὁ χόνδρος πρὸς ψόφους καὶ ἤχους. Λέγεται δὲ ὦτα παρὰ τὸ δέχεσθαι τὴν ὄψα, τουτέστι τὴν φωνήν· ἢ γὰρ ἀκοῆ διὰ τοῦ ἐγκεχυμένου τοῖς ὠσιν πνεύματος ἐπιγίνεται ²⁶, ξηροτέρου μᾶλλον ὄντος ἢ λεπτοτέρου.

*Ἔστι δὲ τὸ οὖς κατὰ μὲν τὸ εἶδος στρογγυλοειδές· ἔχον ἰσχύτως ὁστοῦν ὁμοίωσιν ἑαυτῷ· ἐν ᾧ περὶ ὡς ἐν ἀγγεῖω κενῷ πάσης φωνῆς ὁ ψόφος εἰσέρχεται. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο τὸ ὄστον πρὸς τὸν ἐγκεφάλου οὐκ ἔχει πόρον, ἀποδίδωσιν εἰς τὸν τοῦ στόματος οὐρανὸν, κάκειθεν τεινομένη φλῆψ εἰς τὸν ἐγκεφάλου, πρὸς ²⁷ αὐτὸν διαβιδάζει τὸν ψόφον. Ἐκεῖθεν δὲ ὁ νοῦς τὰς ἀκουστικὰς ἀντιλήψεις καὶ δέχεται, καὶ γνωρίζει, καὶ διακρίνει πρέποντως ²⁸ τὴν τε ὄξειαν καὶ τραχέαν φωνήν, καὶ τὴν ἠδεῖαν, καὶ τὴν ἀηδῆ, βραγχώδη τε καὶ κακόμελον ²⁹. Ἐοῦ γὰρ ἐπ' εὐθείας ἠνοικταὶ ἢ ἀκοῆ, φησὶν ὁ μέγας Βασιλεὺς, ἀλλ' ἐπι-

A oleum, aut quemlibet alium humorem adhiberi accidit, pruritus sentitur. Enimvero, nasi diversæ formæ visuntur. Sunt qui recurvo sunt præditi, alii in latitudinem distracto; alii rotunda figura; quidam

Genæ autem, quæ et malæ vocantur, **71** ab ipsis μῆλα, convexa ossa sunt, quæ cum temporibus coagmentantur. In horum autem ossium parte, omnes dentes præter illos qui secandi officio delegati sunt, ceu in laqueari inserti visuntur. Malæ enim ob id μῆλα dictæ sunt, quod lubricitatem, ac lævitatem quamdam, quemadmodum fructus plerumque ostendunt: a quibusdam, ob rubedinem mali ita et hæ nuncupantur. Hæ enim bonum corporis colorem, atque illius qui in nobis insitus est caloris salubritatem representant. Hæc autem

Cap. V. — De genis.

Genæ autem, quæ et malæ vocantur, **71** ab ipsis μῆλα, convexa ossa sunt, quæ cum temporibus coagmentantur. In horum autem ossium parte, omnes dentes præter illos qui secandi officio delegati sunt, ceu in laqueari inserti visuntur. Malæ enim ob id μῆλα dictæ sunt, quod lubricitatem, ac lævitatem quamdam, quemadmodum fructus plerumque ostendunt: a quibusdam, ob rubedinem mali ita et hæ nuncupantur. Hæ enim bonum corporis colorem, atque illius qui in nobis insitus est caloris salubritatem representant. Hæc autem

Cap. VI. — De superiore et inferiore genu.

Præterea, hæc itidem pars, cum superioribus labiis, superior gena, inferior vero, cum barba et mento, nuncupatur. Et gena quæ infra est, ab omni animali movetur, excepto crocodilo et phœnice ave, quibus tantum immota existit; superior enim in eis duntaxat, non autem inferior movetur. Genam hac de causa appellatam censemus, quod per ipsam genera marium fœniuarumque, et qui perfectæ ætatis atque imperfectæ sunt distinguantur, sive quod in ipsa dentes pilique gignantur.

Cap. VII. — De auribus.

Aures autem cartilagineas nervosasque natura procreavit, quarum voces earumque discrimina comprehendere officium est. Si quidem cartilago ad strepitus sonosque percipiendos apta idoneaque habetur. Aures namque ipsæ, quæ Græcæ ὦτα, nomen sumpsisse a voce accipiendâ censentur, quam illi ὄψα nuncupant. Nam auditus, siccioris magis quam subtilioris spiritus causa qui in auribus reconditus est, constituitur.

Enimvero aures interne rotundæ sunt, quas comparis figuræ osse in earum extremo existente prædita constat, in quod, **72** ceu in vas inane, strepitus cujuslibet vocis ingreditur. Et quoniam tale os ad cerebrum vergentem meatum neutiquam continet, ipsum ad oris palatum natura adhibuit, a quo strepitus, venæ unius ministerio quæ ad cerebrum protenditur ad ipsam fertur. Ab illo siquidem loco, mens nostra audibilia rerum rationes, acutæque ac asperæ vocis; sed et suavis, ac insuavis, necnon fragosæ; quæque mali modulaminis est percipit atque dijudicat; et ita per audibilem sensum, naturæ

²⁰ καὶ εἰ μὲν A, αἱ δὲ στρογ. B. ²¹ μαλδς BC P. ²² δεκτικά A, δεικτικά C. ²³ ἢ κάτω BP. ²⁴ ἢ μῆ A. ²⁵ εἰρηται B. ²⁶ γίνεται BP. ²⁷ εἰς B. ²⁸ προπάντως A. ²⁹ κόμαλον A.

rerum dignoscuntur atque, ut diximus, dijudicantur. A Non enim auditus ipse recto tramite, ut magnus Basilius inquit, directus fertur, sed strepitum qui in aere fit, ceu per anfractus quosdam flexuoso meatu percipit: quapropter vox nullo impedimento ingreditur. Sed si sonus ipse aurium cava maxime veniunt sensus ipse percipere poterit.

Concavum vero quod in aure est, alveare, quod illi κυψελή διὰ τὸ κύφον, καὶ κογχοειδὲς dicunt, quod concavum videlicet conchiliumque sit, quia vasis hujusmodi similitudinem habet. Auris namque ipsa ad cymbali modum consistere videtur; quod natura ornandi capitis gravia produxit, ne scilicet ejus figura passim rotunda existens, non modo visui injucunda, sed mutila etiam decurtataque videatur. Sordes vero quæ in auribus stant, ex flavæ bilis exhalatione constituuntur, quæ ab illis κυψελίς denominatur. Ea enim pars, in quam extrema auris desinit, caruncula, non autem cartilago est: λοβός autem Græce appellatur, παρὰ τὸ λοβεῖν, quod *deturpare* vel *abscindere* diceret, nam ipsa ob scelera truncari solet; quod et apud Homerum est qui ita ait:

Cui nares turpi pæna, truncantur et aures.

Aures namque in supinam et profundam, atque inter has mediam dividuntur; et quæ mediocritate quadam sunt præditæ, ad auditum accommodæ præcipue laudantur. Ex ipsis namque auribus nulla morum significatio deprehenditur, præterquam quod parvas admodum, magnasque, ac plus nimio eminentes, fatuitatis loquacitatisque indicia esse **73** plerique statuerunt. Tum ex signis quibusdam, quæ in ipsis visuntur, vitæ diuturnitatem agnoscunt. Solus equidem homo ac simia ex omnium animalium genere immobiles aures sortiti sunt, cum cætera universa mobilibus utantur.

Quæ vero partes sub auribus sunt maxillæ, Græce, γνάθοι, καὶ χαλινοί dicuntur. Nam γνάθοι παρὰ τὴν γνάμψιν, καὶ κάμψιν τῶν ὀστέων, quod videlicet incurvantur flectunturque, maxillæ appellatæ sunt, ut Homerus: *Sed fœxerat omnes Juno suis precibus*. Χαλινοί, id est chaleni dicuntur, διὰ τὸ χαίρειν, quod *hiare* est, nam præ earum hiatus ejus quod ad interiora demittimus sit comminutio.

Pars autem qua os legitur, χεῖλη, id est labia denominatur, ὅσον ἐχειλη, quasi quod ipsum os teneant, et ejus dentiumque ceu æditui habeantur. Sive inde dici ipsa labia volunt, quoniam alimenta quæ per ipsa sumimus in succum vertuntur, quem illi χιλόν dictitant. Ipsa namque labia molli carne venosaque constant; et sunt in ipsis musculi quatuor, a quibus motus labiis cum genus aliquod idiomatis pronuntiamus subministratur. Sed tria sunt, ex quibus substantiam labiorum compositam

⁷³ τῷ A. ⁷⁴ τὰ A. ⁷⁵ καὶ κολ. B P. ⁷⁶ σαρκίον B. ⁷⁷ καὶ λοβός B. ⁷⁸ posteriora om. B. ⁷⁹ ἀδολ. εἶναι ταῦτα P. ⁸⁰ γνάθα B. ⁸¹ γνάθα B. ⁸² γνάψιν B P. ⁸³ γνάψις B. ⁸⁴ ἐπίγναψε B. ⁸⁵ λέγονται δὲ χαλινοὶ παρὰ τὸ χαίρειν P. ⁸⁶ σπαραγγώδη A, συραγγώδη B, συραγγώδους C, ἐκ σπαραγγώδους φύσεως καὶ δερματώδους καὶ μυώδους· αἱ δὲ συγκραθεῖσαι μίαν ἐποίησαν κρᾶσιν καὶ τὸ τῶν χειλῶν ἀπτελεῖσθαι· διὸ καὶ P.

(g) Od. Σ. 85.

κοιδή τῷ πόρῳ τῶν ⁸⁶ ἐν τῷ ἀέρι ψόφων ἀντιλαμβάνεται· ὥστε τὴν μὲν φωνὴν ἀκωλύτως διεξιέναι, ἢ καὶ μᾶλλον ἐνηχεῖν περικλωμένῃ ταῖς κοιλότησι· μηδὲν δὲ τῶν ⁸⁷ ἔξωθεν παρεμπιπτότων κώλυμα εἶναι δύνασθαι τῇ αἰσθήσει. »
perturbaverit, nihil eorum quæ extrinsecus pro-

τὸ μὲν οὖν κοίλον τοῦ ὠτός *κυψελή* λέγεται, διὰ τὸ κύφον τε καὶ κογχοειδὲς, καὶ τοῖς ἀγγείοις ἐοικέναι· αὐτὸ δὲ κύμβαλον ὡς περὶ τῇ θεωρίᾳ ἐστὶ κόσμος τῇ κεφαλῇ γινόμενος, ἵνα μὴ πάντῃ ὀλόγυρος οὔσα, μὴ μόνον ἀτερπής, ἀλλὰ κολοβή ⁸⁸ δείκνυται. Ὁ δὲ ἐν τῷ ὠτίῳ ῥύπος ἐγγινόμενος *κυψελίς* ἐνομάζεται, ἐκ τῆς ἀναθυμιάσεως τῆς ξανθῆς χολῆς συνιστάμενος· ἢ δὲ ἀποτελευτήσης τοῦ ὠτός σαρκινόν ⁸⁹ ἐστὶ, καὶ οὐ χόνδρος· λέγεται δὲ *λοβός* ⁹⁰ παρὰ τὴν λῶσθην, *λωβός*· ἀποτεμένεται γὰρ ταῦτα διὰ τῆς κακίας, ὡς φησὶν Ὀμηρος·

"Ὅς κ' ἀπὸ ῥίνα τὸμησι καὶ οὐατα (g).

Διαιροῦνται δὲ τὰ ὦτα εἰς ψιλὰ, καὶ βαθέα, καὶ μέσα· τὰ δὲ τῆς μεσότητος ἐχόμενα βέλτιστά εἰσι πρὸς ἀκοήν· ἦθος δὲ οὐδὲν τούτοις χαρακτηρίζεται, εἰ μὴ τι τῶν μικρῶν ἢ μεγάλων· μήτε τῶν σφῆδρα ἐπανεστηκότων, ἢ τῶν πάντῃ συμπεπωκότων ⁹¹. Τὰ μέντοι μεγάλα καὶ ἐπανεστηκότα μωρολογίας λέγουσι καὶ ἀδολεσχίας ⁹² σημαντικά. Τινὲς δὲ καὶ πολυζώητους τοὺς ἐν οἷς εἰσὶν ἐξακρατηρίσαντο. Μόνος δὲ ἀνθρώπος καὶ πῖθηκος οὐ κινουσι τὰ ὦτα, τῶν ἄλλων πάντων ζώων τῶν ἐχόντων ὦτα κινούντων αὐτά.

Τὰ δὲ ὑποκάτω τοῦ ὠτός *γνάθοι* ⁹³ λέγονται καὶ *χαλινοί*· *γνάθοι* ⁹⁴ μὲν, παρὰ τὴν γνάμψιν ⁹⁵ καὶ κάμψιν τῶν ὀστέων· ἐκ τοῦ κάμπω οὖν ἐστὶ τὸ γνάμψαι ⁹⁶· καὶ Ὀμηρος· *Ἐπέγναμψεν* ⁹⁷ γὰρ ἀπαντας· *Ἥρη λισσομένη (h)*. Χαλινοί δὲ, ὅτι δι' αὐτῶν χαίρειν γίνεται· οἱ δὲ φασι, χαλινούς τινας εἶναι ⁹⁸· χαίροντες γὰρ αὐτούς τὴν αἰσθησιν ποιούμεθα τῶν εἰσφερομένων.

Τὰ δὲ ἐπικαλύπτοντα τὸ στόμα, χεῖλη καλοῦνται ἀπὸ τοῦ κλειώ· οἰοεὶ χεῖλη, τὰ θυροῦντα καὶ κλειόντα τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀδόντας· ἢ ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῶν τὸν χιλὸν λαμβάνειν· χιλός δὲ ἡ τροφή. Μαλθακόσαρκα δὲ εἰσι καὶ φλεβώδη, μύας ἔχοντα τέσσαρας· δι' ὧν ἡ κίνησις αὐτοῖς τῆς διαλέκτου προσγίνεται· σύγκειται δὲ ἐκ τριῶν ἢ τούτων οὐσία. Λαβοῦσα γὰρ ἡ δημιουργικὴ φύσις δερματώδη τινὰ φύσιν, καὶ σηραγγώδη ⁹⁹ καὶ μυώδη, καὶ κεράσσασα ὄλας· δι' ὧν, καὶ μίαν ἐξ αὐτῶν ποιήσασα κρᾶσιν,

(h) Il. B. 14.

το τῶν χειλῶν ἄπιτέλεσε σῶμα. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπι τῇ λύσει τῆς συνεχείας αὐτῶν, ἐπει τὸ λείπον ἀναπληρῶσαι οὐ δυνάμεθα, ῥ. φαίς κεκρήμεθα συναγόντες· αὐτὰ ταῖς χερσὶ, καὶ οὕτως συμφῶναι ποιοῦμεν. Αἱ δὲ τρίχες αἱ ἐπάνω τοῦ χειλοῦς ἀπὸ τοῦ μυκτῆρος γινόμεναι, μύσταξ καλοῦνται, ἣ μέσταξ, ἀπὸ τοῦ μεστοῦσθαι τριχῶν· οἱ δὲ ἰδιῶται μούστακα λέγουσιν ἢ μουστάκιον.

Anterioribus labiis inhaerent, Graece μύσταξ, seu μέσταξ ἀπὸ τοῦ μεστοῦσθαι τριχῶν, quod pilis refertos esse interpretareris : et haec quidem vulgo mustachia dicuntur.

Κεφ. Η'. — Περὶ τοῦ πώγωνος.

Ὁ δὲ πώγων λέγεται καὶ ὑπήνη· πώγων μὲν, ὅτι πῆξιν ἡλικίας τοῖς ἀρχομένοις δηλοῖ ἐν τῇ τῶν ἰούλων ἐκφύσει· ὑπήνη δὲ, καὶ γὰρ ἡ πῆνη αἱ ὑποκάτω τοῦ γενείου τρίχες εἰσιν, ἀπὸ τοῦ ὑπῆναι καὶ ὑποκεῖσθαι τῷ γενεῖω. Ἰουλοὶ δὲ εἰσιν, αἱ κατὰ τῶν παρειῶν ἐπ' εὐθείας σὺν πυκνότητι πρῶτον ἀναβλαστάνουσαι τρίχες· ἀπὸ ἰούλου ζῶου πολυπόδος οὕτως κληθεῖσαι· ἢ ὅτι ἐπὶ τὸ λέγειν ἄγει τοὺς τὸν ἰούλον ἐπανθοῦντας ὁ χρόνος· ἱκανοὶ γὰρ εἰσιν οἱ γενειῶντες πρὸς τὸ λέγειν τὰ δέοντα.

Antiqui barba ipsa Graece πώγων, καὶ ὑπήνη nominatur ; πώγων quidem, quod in lanuginis egressu aetatis stabilimentum, quod ab illis p̄h̄ξ̄is nuncupatur, denolet ; ὑπήνη vero, pili qui sub barba sunt dicuntur, ἀπὸ τοῦ ὑπῆναι, καὶ ὑποκεῖσθαι τῷ γενεῖω, hac videlicet de causa dictos constat, quod barbæ ipsi subiecti visuntur. Lanugo autem, quæ ab illis ἰουλοὶ, pili sunt qui primum hominis faciem vestiunt, ab Iulo verme, qui numeroso pedum ordine notescit, quem centipedem dicitant, cognomen sumentes ; vel ἀπὸ τοῦ λέγειν, quod illos cum primum oriri incipiunt, ad dicendum audentes reddant : illa enim aetas effari quæ deceant idonea aptaque esse incipit.

Κεφ. Θ'. — Περὶ προσώπου.

Παρειὰς δὲ τοῦτο τὸ μέρος ὄλον καὶ πρόσωπον καλοῦσι· πρόσω γὰρ τοὺς ὤπας, ἀλλ' οὐκ ἐκ πλαγίου φέρει· διὸ καὶ μόνοις ἀνθρώποις ἐπικατηγορεῖται· ἐπὶ γὰρ τῶν ἄλλων ζῶων πρόσωπον λέγεται οὐ θέμις· παρειὰ δὲ παρὰ τὸ πεπερατοῦσθαι· καὶ οὐ μέρος τοῦ προσώπου τυχὸν ἄνω ἢ κάτω, ἢ ἐκ πλαγίων, ἀλλὰ συνεκδοχικῶς ὄλον τὸ πρόσωπον· φησὶ γὰρ Ὅμηρος·

quia sub eo nomine non una tantum ipsius faciei portio, quæ supra videlicet, infraque, aut a lateribus est, sed tota simul facies comprehenditur ac terminatur, ut Homerus :

Ὁ χροὸς τέ μιν εἴλε παρειὰς (i),

οὐ μέρος λέγων, ἀλλ' ὄλον παρηλλάχθαι καὶ ὠχριάσθαι· ἔνθεν καὶ τό·

Χροὸς ἐμμεται ἀνδρομέοιο (j),

ἢ τό·

Πάντες δ' ἐν χροὶ πῆχθεν (k)·

μεταβολὴ γὰρ ἐστὶ τῆς οὐ εἰς ω, ὡς καὶ τῆς κατὰ φύσιν χροῆς εἰς τὴν παρὰ φύσιν ὠχρότητα μεταμειψθείσης. Οὐ γὰρ κατὰ φύσιν ἔχουσιν οἱ ἐν ὠχρότητι ὄντες, ἀλλ' ἢ διὰ φόβον τοῦ, ἢ ἀσθένειαν, τοῦτο πάσχουσιν. Ἔστι δὲ τὸ πρόσωπον καὶ τῶν τῆς ψυχῆς διαθέσεων δεικτικόν· χαιρούσης γὰρ αὐτῆς, φαιδρόν ἐστὶ καὶ γεγαννημένον· λυπουμένης δὲ, κατηφές τε καὶ σκυθρωπόν· ὀργιζομένης δὲ, πελιδνόν τε καὶ ὕφαιμον, ἢ ἐκπληκτικόν τε καὶ μανικόν· διὸ καὶ ἡ Γραφὴ τὰ ἦθη τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ προσώπου χαρακτηρίζει. Καρδίας γὰρ, φησὶν, εὐφραινόμενης θάλλει πρόσωπον· ἐν δὲ λύπαις οὖσης σκυθρωπάζει, καὶ ἀνήρ θυμώδης οὐκ εὐσχήμων.

Antiqui pallor totam faciem comprehenderat ingens ; quibus verbis poeta ipse totam faciem permutatam, non autem partem innuit ; quasque naturalis color in eum qui præter naturam est pallorem abiecit. Siquidem talis in hominibus pallor legitimo naturæ officio neutiquam, sed timoris seu imbecillitatis gratia provenit. Præterea facies ipsa est quæ animæ affectus facile representat. Cum anima ipsa lætitia afficitur, serena facies, hilarisque apparet ; in eis vero tristitia mœrorem ac perturbationem præ se fert. Verum, cum ipsa ira excandescit, livida et sanguine suffusa facies, stupidaque necnon furiosa redditur. Quamobrem, sacris in Litteris positum est quod animi mores ex corpore atque ex facie ipsa effigiantur, quæ sic ait : In cordis enim gudio facies exhilaratur ; cum vero ipsum triste fit, demissa efficitur, et homo ira occupatus turpis est.

ἢ τό·

(i) II. Γ. 35
(j) II. Φ. 70.

(k) II. Θ. 298.

Qui autem ad faciei ipsius situm accuratius speculandum adhibuerunt, non modo ex facie ipsa oculisque, veram etiam frontis et narium forma animadvertentes, mores hominum dijudicarunt. Nam immodica fronte præditos, hebetis obtusique ingenii esse; parva vero ac modica, ingenii acumine præditos, et ad 75 dicendum propensos opinati sunt. Frons autem amplius in latitudinem protensa, stupidae mentis iudicia præ se fert: quibus vero orbiculata circularisque est, pusillanimum iracundumque esse arguit. At qui supercilia in rectum directa obtinent, probis mitibusque, ac piis moribus decorantur; quæ vero supercilia naso diffusim acclinantur, sic ut appellari recurva queant, hominem duris moribus, stolidumque atque stupidæ mentis denotant: verum quibus ad tempora magis declinant, simulatores rerumque dissimulatores, ac subsannandi vitio laborare creduntur.

Sed et oculi ipsi reconditos abstrusosque animi mores perspicue representant. Ex ipsis siquidem oculis, pavidos, fortes, amoribus implicitos, invidios, in iram proclives, somniculosos, vigilantes, avaros, simplices, rectosque cognoscas, et uti cuncta in summam complectamur, ipsa oris variantia signa, affectuum, mutatiq[ue] animi evidentissimum argumentum sunt. Itaque elementissimi Dei benignitas arcana ipsa humanorum affectuum moresque reconditos, talibus quos expressimus signis in propatulo constituit; quo propriæ salutis quilibet consulendo, fidelibus probisque moribus insignitus inhereret, pravosque ac acelestos usquequaque declinare queat. Idem sapientiæ Præceptor nos etiam docet, cum ait: *Cum homine iracundo non cohabitare, neque cum invidio comedas, nec abeas in consilium impiorum, atque vanitatis; nec in cathedra pestilentiæ sed eas. Si vocaverint te: Veni nobiscum, cum ipsis ne proficiscaris*. Hac de causa, Deus nobis ab ipsa facie hujusmodi homines deprehendendi facultatem dedit, quo eorum consuetudinem declinare valeamus. Cum autem et Jacob ex facie Laban ejus in se odium deprehenderet, ad uxores suas conversus dixit: *Cognovi ex facie patris vestri non esse amplius in me qualis heri fuerat*. Quod et David sic inquit inquit: *Non avertas faciem tuam a me*; et, *Respice in me, et miserere mei*. Solent enim qui nos odio prosequuntur, avertere a nobis faciem; qui vero amore benevolentiaque sunt devincti, lætum oris aspectum, hilaremque, ac risu blandientem 76 exhibere. Sunt qui ex dentium raritate, vitæ brevitate: ex densitate vero, diuturnitatem interpretantur. Hactenus quidem de signis faciei satis dictum sit, reliquum est uti de aliarum partium natura, compositione, necnon actionibus disseramus.

^a Prov. i, 11, etc. ^b Gen. xxxi, ^c Psal. lxxvii, 8. ^d Psal. xxiv, 16.

⁷⁵ ἔχουσιν Α. ⁷⁶ πρὸς τὸ Β. ⁷⁷ κινούμεναι Β. ⁷⁸ προσεπικεκραμμένοι Α. ⁷⁹ καὶ om. Β. ⁸⁰ βλοσυρὸν Α. ⁸¹ θυμῶδη Β. ⁸² διὰ τοῦτο γὰρ δέδωκεν ὁ θεὸς ἐκ τοῦ προσώπου τοὺς τοιοῦτους χαρακτηρίζεσθαι ἵνα φεύγωμεν τὴν μετ' αὐτοῦ συναυλιαν· καὶ ὅρα πῶς ὁ Ἰακώβ ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ Λάβαν Ρ. ⁸³ τὴν om. Β. ⁸⁴ μὲν om. Β. ⁸⁵ ὁ δὲ φίλων προσβλέπειν Β. ⁸⁶ ὀλιγότερον Β. ⁸⁷ ἐρευνάσθω Α.

Α Οἱ δὲ ἐν ἀκριβεῖ τετηρηκότες τὴν τοῦ προσώπου διάθεσιν, οὐ μόνον ἐκ τοῦ προσώπου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ μετώπου καὶ τῆς ῥινὸς χαρακτηρίζουσι τὸν ἄνθρωπον. Τοὺς γὰρ μέγα ἔχοντας ⁷⁵ μέτωπον βραδυνοήτους φασὶν εἶναι· τοὺς δὲ μικρὸν, ταχεῖς εἰς τὸ νοῆσαι καὶ λέγειν προχειροτάτους. Τὸ δὲ πρὸς ⁷⁶ πλατύτερον σχῆμα παρατεινόμενον, ἐκστατικῶν ἀνθρώπων σύμβολον τίθεται· τὸ δὲ περὶφρῆς ἢ κυκλοτερές, μικροψύχων καὶ θυμικῶν. Αἱ δὲ ὄφρῶδες ἐκ' εὐθείας κείμεναι ⁷⁷, χρηστὸν καὶ πρᾶον καὶ συμπαθὲς ἦθος διασημαίνουσιν· αἱ δὲ προσεπικεκραμμένοι ⁷⁸ καὶ προσεπικείμεναι τῇ ῥινί, καὶ ⁷⁹ καμπυλώδεις λεγόμεναι, στύφον ἦθος καὶ βλοσυρὸν ⁸⁰, καὶ καταπηκτικόν· αἱ δὲ μᾶλλον ἐπικεκλιμένοι πρὸς τοὺς κροτάρους, εἴρωνας δηλοῦσι τοὺς ἔχοντας, καὶ ἀπατεῶνας καὶ χλευαστάς.

Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ Ἐλεγγοὶ εἰσι καὶ κήρυκες ἐναργεῖς τῶν τῆς ψυχῆς κεκρυμμένων. Γνωρίσις γὰρ ἐκ τούτων τὸν δαῖδν, τὸν ἀνδρείον, τὸν ἐρῶντα, τὸν βασκαίνοντα, τὸν θυμῶδη, τὸν ὑπνηλὸν, τὸν ἐγγήγορον, τὸν φιλάργυρον, τὸν ἀπλοῦν· καὶ ἀπαεσιπῶς πάσης διαθέσεως καὶ τροπῆς ἢ τοῦ προσώπου διδάσκαλος ἐναλλαγή. Διὰ τοῦτο δέ σοι τῶν ἀφανῶν διαθέσεων, καὶ τῶν κεκρυμμένων ἐθῶν ἐμφανῆ παρέσχεν ὁ θεὸς τὰ σημεῖα καὶ σύμβολα φιλιανθρώπων, ἵνα τῆς ἰδίας προμηθούμενος σωτηρίας, συναυλιζῆ μὲν τοῖς χρηστοῖς καὶ σπουδαίοις, ἐκφεύγεις δὲ τοὺς φαύλους καὶ πονηροὺς. Τοῦτο γὰρ διδάσκουσα ἡ Σοφία βοᾷ· Ἄνδρι θυμῶδει ⁸¹ μὴ συναυλλίζου· μὴ δὲ συνδελίπνει βασκάνῳ· μὴ δὲ καθίσσης μετὰ συνθεδρίου ματαιότητος καὶ λοιμῶν· μὴ δὲ πορευθῆς μετ' αὐτῶν ἐπὶ παρακαλέσασθαι σε λέγοντες, Ἐλθέ μεθ' ἡμῶν. Ἐκ τοῦ προσώπου γὰρ καὶ ὁ Ἰακώβ τοῦ Λάβαν ⁸² τὸν φθόνον ἐγνωκώς, ἔλεγε ταῖς ἐαυτοῦ γυναῖξιν· Ὁρῶ ἐγὼ τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν, ὅτι οὐκ ἔστιν ὡς χθὲς καὶ τὴν ⁸³ τρίτην ἡμέραν. Τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης εἰδὼς λέγει· Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με. Εἰώθει γὰρ ὁ μὲν ⁸⁴ μισῶν ἀποστρέφειν, ὁ δὲ θορῶν ἐπιβλέπειν ⁸⁵, καὶ ἐπιχαίρειν καὶ μειδίῃν. Τινὲς δὲ καὶ τοὺς ἀραιοὺς ἔχοντας ὀδόντας ὀλιγότερον ⁸⁶ ζῆν τῶν πυκνῶς ἔχόντων ἐχαρακτήρισαν. Ἄλλ' ἢ μὲν τοῦ προσώπου σημείωσις ἀρκεῖσθω· τῶν δὲ λοιπῶν μορίων ἢ φύσις, καὶ ἡ σύνθεσις, καὶ ἡ ἐνέργεια, ἐρευνάσθω ⁸⁷.

Κεφ. Ι. — Περὶ στόματος.

A

Τὸ στόμα τομεῖ⁷⁰ ἔοικε· τμητικὸν γάρ ἐστιν ὧν λαμβάνει. Εἰσι δὲ τοῦτου ἑσθῆν, γλῶσσα, ὀδόντες, οὐλα, τὰ⁷¹ φατνώματα, γαργαρών, οὐρανίσκος, παρίσθημα, λάρυγξ⁷², τὸ πέρασ τῆς τραχείας ἀρτηρίας καὶ τοῦ οἰσοφάγου⁷³, καὶ ἡ ἐπιλωτὶς· λέγεται δὲ ἡ πᾶσα τοῦ στόματος χώρα φάρυγξ καὶ λαιμός. Ἡ γλῶσσα οὖν φλεβώδης ἐστὶ καὶ σαρκώδης· ὑποπίμελος, αἰσθητικὴ χυμῶν. Συνεργὸς τῆ πόσει καὶ διαμασῆσει⁷⁴, καὶ διαρθρώσει τῆς φωνῆς. Συνεργεῖ γάρ τῷ στόματι ἡ γλῶσσα καὶ οἱ ὀδόντες· τὸ⁷⁵ μὲν γὰρ τέμνει τὰ σιτία, οἱ δὲ λεαίνουσιν, ἡ δὲ παραπέμπει τοῖς τέμνουσιν ἢ λεαίνουσιν⁷⁶ τῶν ὀδόντων.

secandi cibi, dentes vero molendi officio sufficiunt, lingua autem cibum ipsum dentibus quo ab ipsis conficiatur adhibet.

Τὴν γλῶτταν γὰρ ὁ Δημιουργὸς διὰ πολλὰς αἰτίας B ἐποίησε· μᾶλλον δὲ διὰ χρεῖαν καὶ ἐνέργειαν⁷⁷. Δι' αὐτῆς γὰρ γίνονται αἱ καταπόσεις, ἀνανακλωμένης καὶ παραπεμπούσης τὰ σιτία τῷ οἰσοφάγῳ⁷⁸. Καὶ αἱ διάλεκτοι⁷⁹ δι' αὐτῆς γίνονται ἐνδιπλωμένης τισὶ τῶν ὀδόντων ἢ κυρτουμένης· ἥτις περιαιγομένη, καὶ ἄλλοτε ἄλλω τῶν ὀδόντων προσθεμένη, τῇ διαφορῶ ταύτῃ⁸⁰ κινήσει, διὰ τῆς τῶν στοιχείων τε καὶ συλλαβῶν ἐνώσεως, τὴν τῶν λόγων διαφορὰν ἐκτελεῖ. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἀπόλυτος οὐσα ποιεῖ· συνδέεται δὲ πάλιν ἐν τῷ λάρυγγι⁸¹, ἵνα μὴ ἐκπίπτουσα τὸ στόματι εἰς τὰς εἰρημένους ἐνεργείας ἀπρακτῆ· colligatur, ne scilicet undequaque ab juncta, in orisibus immunis redderetur.

Ὁ δεσμὸς δὲ ταύτης οἷον χαλινὸς αὐτῇ ἐστὶ, ἀπά- C σασ τὰς ἐνεργείας συμφερόντως καὶ εὐτάκτως ποιῶν, εἰπερ ἔμμετρος κατεσκευάσται. Εἰ δὲ χαλαρώτερος⁸² γένηται⁸³, προκύπτει μᾶλλον τοῦ δέοντος ἢ γλῶττα, καὶ βλάπτονται αἱ εἰρημέναι ἐνεργεῖαι· μὴ δυναμένης αὐτῆς χαλιναγωγείσθαι. Εἰ δὲ πάλιν κλειὸν συνδεθῆ, αἱ αὐταὶ βλάβαι ἀκολουθοῦσιν· ὥστε καὶ τὰ χεῖλη, τὰ διαλέξεως μόρια, καὶ τοὺς ὀδόντας, καὶ ἅπαν τὸ στόμα ἐμποδίζεσθαι, καὶ κεκακῶσθαι τὰς διαλέκτους.

dum verba pronuntiamus moveitur, dentibusque ac priis officii fungitur idiomate vitiatu.

Τῆς δὲ γλώττης ἡ σὰρξ μανὴ πέφυκε καὶ στομφώδης· καὶ διὰ τοῦτα θάττον ἀντιλαμβάνεται τῆς γεύσεως τῶν χυμῶν. Τῶν δὲ χυμῶν αἱ γευστικαὶ καλούμεναι ποιότητες εἰσὶν αὐταί· γλυκύτης, δξύτης, δριμύτης, στυφότης⁸⁴, αὐστηρότης, πικρότης, ἀλμυρότης, λιπαρότης. Τούτων γάρ ἐστιν ἡ γλῶσσα διαγνωστικὴ· καὶ μᾶλλον τὸ ἄκρον αὐτῆς· ὄργανον γάρ ἐστὶ τῆς γεύσεως· σὺν αὐτῇ δὲ καὶ ἡ ὑπερῶα, ἐν ἣ τὰ πεπλατυσμένα νεῦρα ἐξ ἐγκεφάλου φερόμενα⁸⁵, τὴν ἀντιληψὶν τῶν γευστῶν πρὸς τὸ ἴγεμονικὸν ἀπαγγέλλουσι. Κατάμαθε γάρ τῆς γλώττης

Cap. X. — De ore.

Os autem secandi cuidam instrumento simile sit, quod ea quæ per ipsum immittuntur incidat secetque. Quæ vero in ipso intus sunt, hæc habentur: lingua, dentes, gingivæ; et præsepia, gurgulio, palatum, tonsillæ, guttur, asperæ arteriæ, gulaque extremum, et ligula; siquidem, universus oris tractus, gutturis fauces, et jugulus nuncupatur. Lingua autem venis obsita sui natura carnosaque, ac pinguescens est, et quæ saporum discrimina discernere queat. Hæc item ad esum potumque accommodata habetur vocique articulandæ obsecundat. Enimvero, os ipsum linguaque ac dentes communia quædam munia explent. Os namque ipsum

Cæterum, linguam ipsam rerum Opifex pluribus de causis, vel ad plures potius usus actionesque procreavit. Ipsa enim est, quæ deglutendi ministerio inservit dum præ sui inflexione cibum ad gulam dirigitur. Sed et ad idiomatum usus eadem utimur. Nam, cum verba proferre contendimus, lingua ipsa circum dentes certos sese explicando incurvandoque, et circumagendo, ac sese nunc his, nunc vero illis diverso hujusmodi motu applicando, orationum discrimina, litterarum syllabarumque ad hoc compositione suppetente, recte exsequitur: et hoc quidem, qua soluta est, peragit. Atqui eadem gutturi denouhiatum incidens, ab universis quos diximus usibus

Verum vinculum ipsum, illi pro freno est, quod si moderato ordine constitutum fuerit, universæ ejus actiones optimo fini ac percompositè diriguntur. Si vero illam partem laxiorem remissioreque esse contigerit, lingua ipsa plus justo inclinatur. Cujus, dum eam regendi 77 freno ipsi facultas intercipitur, actiones quas diximus, facile læduntur. Si vero rursus eam frenum plus nimio coereuerit, inde damna hæc subsequuntur: labiis utique, parti videlicet, quæ toti ori negotium facessit, et illa perperam pro-

Lingua autem carne laxa fungosaque constat, utque protinus saporum gustum animadvertat, hoc causæ habetur. Saporum vero qualitates quæ gustus sunt, hos dicimus: dulce, acidum, acre, acerbum, austerum, amarum, salsum, pingue; omnia autem hæc lingua ipsa, vel potius acumen ejus, quod gustus instrumentum est, discernendi facultatem obtinet. Huic officio simul cum lingua palatum communi ministerio sufficit, in quo nervorum explicatio qui a cerebro protenduntur ea quæ ad gustum attinent deprehendentes, principali animæ parti de-

⁷⁰ τομή A C. ⁷¹ καὶ τὰ B. ⁷² λάρυξ B. ⁷³ οἰσοφάγου A, ὄσοφάγου B. ⁷⁴ διαμασῆσαι B. ⁷⁵ τὰ B. ⁷⁶ hæc om. B, ἢ λ. τῶν ὀδ. om. P. ⁷⁷ χρεῖας x. ἐνεργείας B, μᾶλλον... ἐνεργ. om. P. ⁷⁸ οἰσοφάγῳ B. ⁷⁹ διαλεκτικὰ καὶ δὲ A. ⁸⁰ διαφοροτάτη B.... ⁸¹ ὁμιλίαν ποιεῖ P, καὶ τὰ μὲν ἀπόλυτά ἐστι (τῆς γλώττης 2^α m.), τὰ δὲ συνδέεται ἐν τῷ λαρ... εἰς τὰς οικείας P. ⁸² χαλαρώτερος. B. ⁸³ εἰ μὲν οὖν ἔμμετρα κατεσχ. εὐτάκτως ἐνεργεῖ, εἰ δὲ χαλερώτερα ἐστὶ P, συμφώδης P. ⁸⁴ στρυφνότης B C P. ⁸⁵ φέρονται, καὶ φερόμενα B.

nuntiant. Enimvero, divus item Basilius linguæ ipsius naturam animadvertit. Et quonam pacto ipsa mollitie sit prædita, ad flexusque facilis habeatur, quoque modo variis usibus cuilibet orationi sufficiat, ille accuratissime deprehendit. Ipsa siquidem lingua, tum amplæ, tum angustæ magnitudinis, sed et mediæ est; cum vero latiore fieri acciderit, dum oris meatum plus nimio repletum reddit, tardo cessantique sermone, atque inarticulato utitur. Atqui, ejus forma angusta brevisque existens, quod præ sui angustia brevitateque non satis commode dentibus inniti queat, vitiato eloquio verborum usum explet. Media autem ejus forma, omnium quas adduximus passionum, expers est optimaque habetur.

Partem autem ejus quæ supra est, ligulam dicimus, cui illud quod gula nuncupatur adhæret. Et cum dentibus molitum alimentum ad interiora demittimus, arteria, quo a ligula velatur, a suæ actionis officio cessat; quæ cum ab eo qui intus est spiritu sic existens moveri nequeat, tum ipsam, tum pulmonem protinus consistere accidit, quoniam cum ipsa spiritum edit, etiam ipsius successio ad cava pulmonis fertur. Pulmonem autem ipsum 78 discrimina cartilaginea habere certum est, quæ contractim in acutum tendunt; per hæc enim spiritus in ejus foramina penetrat, inde vero ad cordis intima revertitur denuo. Nam, cum arteriam, pulsum videlicet, ut dictum est, ligula velet, alimentum ab ore ad stomachum demittitur. Arteria namque ipsa, et alteria appellatur, ἀρτηρία quidem οἶον ἀεροτήρια, quæ quasi aerem servet, comprehendatque; nam spiritus ab ipsa comprehenditur contineturque. At ipsa item alteria dicitur παρὰ τὸ ἄλλεσθαι, a saliendo, quod perpetuo moveatur atque saliat.

Atqui lingua ipsa ab ipsis γλῶσσα dicitur, παρὰ τὸ κλύθω, a circumagendo, quod dum ipsa circummagitur, articulatae vocis constitutio fiat. Vel ob id γλῶσσα dicitur, ὅσον γλῶσσα, quod videlicet dignoscatur comprehendatque; ipsa enim, ut nuper explicavimus, cujuslibet saporis genus quod ejus peculiare habetur discernit. Enimvero, hoc sensorium a tribus aliis discrepat, in eo, quod visus, olfactus auditusque enim, ac ubique sensibilia, quæ cuique accommodantur, animadvertunt: exempli gratia, visus, quæ plurimum distant prospicere idoneus habetur; olfactus, remotus a se odores deprehendit et auris item eminens audit. Hoc vero sensorium, quod et de tactu diceret, nisi ad motus sensatis in quibus ipsum agere valet, agendi facultate frustratur. Sed, de linguæ usibus actionibusque, quonam pacto potestas quæ cuncta produxit, tum ad voces atque idiomata, tum etiam ad gustum atque edendi usum reddidit idoneam, satis a nobis jam dictum est: et hæc de lingua dixisse sufficiat. Restat, uti de dentium compositione, naturaque, necnon actionibus referamus.

Dentes enim sunt, qui secundi alimenti conficiendique munus explent et iidem articulandæ vocis officio accommodantur. Horum alii a se-

⁷⁸ ἔστι καὶ εὐστρ. B. ⁷⁹ ὕσώφαρον B. ⁸⁰ διαμασσησάμενοι B. ⁸¹ καταλειάναντες A, καταλειάναντες B, καταλειάναντες C, καταλείσαντες P. ⁸² verba a ὑπὸ τ. ἔ. usque τῆς ἀρτηρ. om. A. ⁸³ διάδοσιν γίνεσθαι A. ⁸⁴ δὲ B. ⁸⁵ ἀρτ. καὶ ἀλτ. B. ⁸⁶ καὶ om. B. ⁸⁷ ἀρειωτήρια B. ⁸⁸ ἄλλεσθαι A, παρὰ τὸ ἄλλεσθαι B. ⁸⁹ κλωθωμένης C. ⁹⁰ διαμάσσησιν B.

τὴν φύσιν, ὁ θεὸς Βασίλειος φησιν, ὅπως ἀπαλὴ τε καὶ εὐστροφος ⁷⁸, καὶ πρὸς πᾶσαν χρεῖαν λόγου τῆ ποικίλῃ τῆς κινήσεως ἐξαρκούσα. Ἔστι δὲ καὶ πλατεῖα καὶ στενὴ τῶ μεγέθει καὶ μέσῃ· καὶ ἡ μὲν πλατεῖα τὸ στόμα γεμίζουσα, ἀργὴν τὴν ὀμιλίαν καὶ ἄναρθρον ποιεῖ· ἡ δὲ στενὴ καὶ μικρὰ, ἐπερείδεται πρὸς τοὺς ὀδόντας μὴ σῶζουσα, φαύλην τὴν λαλιὰν ἀποδίδωσιν· ἡ μέση δὲ κατὰ μέγεθος, τούτων ἀπῆλλαχται τῶν παθῶν, καὶ ἔστι βελτίστη.

Ἡ δὲ ἐπιγλωττις ταύτης μέρος ἐστὶ τὸ ὑπερβεν· ἔχει δὲ αὕτη προσπεφυκῶτα τὸν καλούμενον οἰσώφαρον ⁷⁹. Καὶ ὅταν διαμασσησάμενοι ⁸⁰ καὶ καταλειάναντες ⁸¹ παραπέμπωμεν τὴν τροφήν εἰς τὰ ἔσω, ἐπιπωματίζει ἡ ἐπιγλωττις τὴν ἀρτηρίαν, καὶ κωλύει αὐτὴν ἐνεργεῖν· ἐφ' οἷς συμβαίνει, μὴ κινουμένης τῆς ἀρτηρίας ὑπὸ τοῦ ἐντὸς πνεύματος, ἴστασθαι καὶ τὸν πνεύμονα παρευθῦς· ὅτι φυσωμένης τῆς ἀρτηρίας ⁸² διάδοσις γίνεται ⁸³ πνεύματος εἰς τὰ κοίλα μέρη τοῦ πνεύμονος. Ἐχει γάρ ⁸⁴ διαφύσεις χονδρῶδεις ὁ πνεύμων εἰς δεξιὰ διηκούσας καὶ συνηγμένας· δι' ὧν εἰσεῖσι τὸ πνεῦμα εἰς τὰς ὀπὰς αὐτοῦ, κάκειθεν αὐθις εἰς τὴν καρδίαν ἐνίησιν. Ἐπιπωματίζομένης δὲ τῆς ἀρτηρίας παρὰ τῆς ἐπιγλωττιδος, ὡς εἴρηται, παραπέμπεται ἡ τροφή ἐν τῷ στομάχῳ. Λέγεται δὲ ἀλτηρία καὶ ἀρτηρία ⁸⁵· καὶ ⁸⁶ ἀρτηρία μὲν, οἶον, ἀεροτήρια ⁸⁷, ἀπὸ τοῦ περιέχειν καὶ τηρεῖν τὸ πνεῦμα· ἀλτηρία δὲ, παρὰ τὸ ἄλλεσθαι ⁸⁸· ἡ αἰεὶ ἀλλομένη καὶ πηδῶσα.

Λέγεται δὲ γλῶσσα παρὰ τὸ κλύθω· κλωθωμένης ⁸⁹ γὰρ αὐτῆς ἡ ἐναρθρος φωνὴ ἀποτελεῖται· ἡ οἶον, γλῶσσα· διαγνωστικὴ γὰρ ἐστὶ τῶν ἐν τοῖς χυμοῖς ἰδιωμάτων, καθὼς ἤδη εἴρηται. Πλὴν ἡ μὲν ἕψις, καὶ ὄσφρησις, καὶ ἀκοὴ πόρρωθεν καὶ πανταχόθεν τῶν ἰδίων αἰσθητῶν ἀντιλαμβάνονται· οἶον, ὄσφ καὶ μακροθεν ἡ ἕψις, καὶ ἡ ὄσφρησις ὄσφραίνεται, καὶ ἡ ἀκοὴ ἐνωτίζεται· ἀφή δὲ καὶ γεῦσις τότε μόνον αἰσθάνονται, ὅταν πλησιάζωσι τοῖς ἰδίοις αἰσθητοῖς. Αἱ μὲν οὖν γλώττης χρεῖαι καὶ ἐνέργειαι εἴρηται, ὅτι πρὸς τε τὴν φωνὴν καὶ τὴν διάλεκτον, καὶ τὴν γεῦσιν, καὶ τὴν διαμάσσησιν ⁹⁰ ἡ τὰ πάντα οἰκονομούσα δύναμις ἐπιτηδειότητά αὐτῇ ἐχαρίσατο· λοιπὸν ἴθωμεν καὶ τῶν ὀδόντων τὴν σύμπηξιν, καὶ τὴν φύσιν, καὶ τὴν ἐνέργειαν.

Ὀδόντες εἰσὶν οἱ διαιροῦντες τὴν τροφήν, καὶ κατεργαζόμενοι αὐτὴν, συνεργοῦντες καὶ τῇ διαρθρώσει τῆς φωνῆς· οἱ μὲν γὰρ τέμνουσι τὰ σιτία.

οὐ δὲ λατῶνται· οἱ καὶ μύλαι λεγόμενοι, ἢ *μυλίται*. Ἐκ τοῦ ἔδω τὸ *ἀσθὲν* οὕτως ὀνομαζόμενοι. Τριακονταδύο δὲ εἰσι τὸν ἀριθμὸν· ἕξ καὶ δέκα καθ' ἑκατέρω γένων ὄντων. Τέσσαρες μὲν ὁ ἐμπροσθεν, οἱ τομαῖτις λεγόμενοι, *μονόριζοι* ὁ πάστες· ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῶν δύο, οἱ *κωνόδοτοι*· *μονόριζοι* ὁ καὶ οὗτοι. Ἔπειτα οἱ *γόμφιοι*· ἐστὶν ἀνά πέντε· *τριρίζοι*· ἄλλοι μὲν οἱ ἐν τῇ ἄνω γένυι· δύο δὲ *ριζῶν* οἱ ἐν τῇ κάτω. Εὐρηναὶ δὲ καὶ *τετράριζοι*· ὁ *γόμφιοι* δὲ λέγονται διὰ τὴν κάμψιν· ἐπιχεικαμμέναι γὰρ εἰσιν αἱ συνέχουσι αὐτοὺς *σιαγόνες*.

Διαφέρουσι γοῦν τῶν ἄλλων ὀστέων οἱ ὀδόντες ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι· ἔχουσι γὰρ ἀρτικὴν διάθεσιν αἰσθητικῶν νεύρων φερομένων ἐν τοῖς φατνώμασιν, ἐν οἷς *ριζοῦνται* αἰσθάνονται δὲ ὑπὸ τῆς ὀσμῆς τῶν ἀμέτρων ψυχρῶν καὶ θερμῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν γευστῶν τῆς ποιότητος μεταλαμβάνουσι, διὰ τοῦ ὕμινος τοῦ ὑπαλείφοντος τὸν στόμαχον καὶ τὸν αἰσπαρόν, καὶ μὴ μόνον γλώτταν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀδόντας ὑπαλείφοντος· ὅς καὶ τὴν τοῦ αἰμωδιῶν *νάρκην* αὐτοῖς ἐπεγείρει. Ἔτι οἱ ὀδόντες γυμνοὶ εἰσι, τῶν ἄλλων ὀστέων μὴ ὄντων γυμνῶν· πάντα γὰρ τὰ ὀστέα ἔχουσι περιεκείμενα *μύας* καὶ *δέρμα*· ἐτι διαφέρουσι τῷ πίπτειν καὶ αὐθις φύεσθαι· οὐ μόνον ἐν ταῖς πρώταις ἡλικίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς *λοιπαῖς*· ἰσθόρηται δὲ καὶ ἐπὶ γερόντων. Εἰσι δὲ τῶν ὀδόντων οἱ μὲν ἀρακοὶ, οἱ δὲ πυκνοί· ἄλλοι μεγάλοι, καὶ ἕτεροι μικροί· ἄλλοι κογχωτοί, καὶ ἄλλοι κατ' εὐθείαν κείμενοι· οὐ μόνον ἐπὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ζῴων ἐτέρων. Καὶ γὰρ ὁ Ἀριστοτέλης, τὰ μὲν τῶν ζῴων ἀμφόδοτα καλεῖ· οἷον ἀνθρωπῶν, ἵππων, ὄνων, ἐλέφαντα· τὰ δὲ *καρχαρόδοτα*· οἷον λέοντα, λύκον, ἀρκτον, *πάρδαλιν*· τὰ δὲ *συνόδοτα*· οἷον πρόβατον, βούν, αἶγα, *δορκάδα*· τὰ δὲ *χαυλιόδοτα*· οἷον χοῖρον, ἀσφάλαγα, καὶ ὅσα τοὺς ὀδόντας ὑπερφάνουσι ἔξω. Τοὺς δὲ μυλίτας τῶν ὀδόντων τινὲς *σωφρονιστήρας* ἐκάλεσαν, διὰ τὸ φύεσθαι περὶ τὴν τοῦ ἀρχεσθαι φρονεῖν τοὺς παῖδας ὄραν. *hujusmodi quæ dentes exsertant. Sunt, qui molares prudentiæ percipiendæ tempora pueris adducant.*

Ἡ δὲ συνέχουσα αὐτοὺς *σὰρξ ὀδλον ὀνόμασται*, διὰ τὸ τρυφερὸν αὐτῆς καὶ ἀπαλὸν· ἢ παρὰ τὸ ἡλιώτροπον γὰρ τινὲ ἡλιῶν τάξιν ἐπέχει εἰς διακράτησιν τῶν ὀδόντων· ἢ ὅτι οὐλὴν ἔχει, τὴν ἐπιγινομένην τῇ τῶν φυομένων ὀδόντων διακοπῇ, καὶ ὑγιαζομένην. Οὐλὴ γὰρ τὸ ὑγιασθὲν τραῦμα· ἔνθεν καὶ τὸ, *Ὀὐλε, Ὑγιαίνε*· Ὀὐλέ τε, καὶ μέγα χαιρς (1). Λέγονται δὲ *τριχες οὐλαί*, αἱ εἰλοῦμεναι, *παρὰ τὸ εἰλεῖσθαι*· καὶ οὐλαὶ αἱ *κριθαὶ*· καὶ

A cando cibo, secantes; alii a molendo, molares dicuntur. Sunt enim omnes numero supra triginta, utraque maxilla sexdecim suo in ordine continente. Qui vero quaterni utrinque anteriores existunt, quos secantes nuncupant, singula tantummodo radice nituntur; at qui ab his duo utrinque positi visuntur, canini appellantur, qui et ipsi unam, singulamque radicem habent. Molares vero subinde ab utraque parte quino numero in ordinem diriguntur: et eos qui ex his superioris maxillæ sunt, natura triplici radice habent. Quosdam et quadrifida radice cernere est; flexu sive curvatura nomen sumentes, quod positi

Hoc quidem inter dentes aliaque ossa interest, quod dentes sensu præditi sunt, hunc siquidem exacte obtinent ob nervos qui ad præsepia in quibus ipsi radicanter declinant; sentiunt enim, cum in frigida plus nimio, ac calida inciderint. Sed et ciborum discrimina membrana causante deprehendunt, quæ non modo stomachum et gulam, sed et linguam ipsam, ac etiam dentes demulcet atque perungit, et ipsos item ad humores excernendos excitat. Præterea cum omnibus ossibus natura cutem musculosque obduxerit, nudi ipsi omnisque tegminis expertes visuntur. Ad hæc: annorum periodo non modo primæ ætatis temporibus, verum etiam quæ reliquæ sunt, et in senibus item concidere, ac denuo oriri memoriæ proditum est. Quidam autem raro ordine, alii denso, nonnulli breves, parvique, alii ingentes constituuntur. Sunt et conchyliati aliqui, quidam vero recto dispositi ordine, et hujusmodi generis, non modo in hominibus, sed etiam in aliis animalibus positos cerneret. Siquidem Aristoteles docet esse animalia quædam utrinque dentata; exempli gratia, hominem, equum, asinum, elephantem. Quædam vero serratis dentibus, ut leonum, leporum, ursorum ac pantherarum genus; alia continuatos habentia dentes, quorum pecudes, boves, capræ, dorcadesque sunt: nonnulla quæ exsertos sortiuntur, ut porcus, ταῖρα, cæteraquæ dentes σωφρονιστήρας dictitant, quod in ortu suo,

Caro autem quæ ipsas complectitur, gingiva est, quæ ὀδλον ab illis ob molem ejus, teneramque naturam appellatur: vel illa ἀπὸ τοῦ εἰλεῖν, quod involvere diceret, nam continendorum dentium gratia, ipsis involvitur; vel quod cicatricem habeat vulneris, quod ex ortu dentium factum, et sanatum est, quæ Græce οὐλή dicitur. Siquidem, medicati vulneris vestigium cicatrix nuncupatur, unde illi οὐλε dicere solent, salve, vel vale. Sed et pilos ita

⁸ μὲν om. B. ⁹ μονόριζοι B. ¹⁰ μονόριζοι B. ¹¹ τριρίζοι B. ¹² τετράριζοι B. ¹³ συνέχουσαι B. ¹⁴ αἰσθάνεσθαι· αἰσθητικὰ γὰρ νεῦρα φέρονται ἐν τοῖς P. ¹⁵ αἰσθησιν B. ¹⁶ ὕμ. ἐκείνου B P. ¹⁷ ὑσώφαρον B. ¹⁸ μυδιάν B. ¹⁹ νάρκη A. ²⁰ περιεκείμενον B, περιεκίμενος P. ²¹ ἐπ' ἀνθρώπων B. ²² ἀρκον B. ²³ βούδοντα C. ²⁴ ασφάλαξα B. ασपाल. P. ²⁵ τάξιν ἡλ. B. ²⁶ οὐλαί. τὸ ὑγ. B. ²⁷ καὶ B. ²⁸ καὶ B. ²⁹ εἰλησθαι B. ³⁰ αἱ χρ. om. B.

(1) Od. Ω. 401.

οὐλὸς παρὰ τὸ εἰλεῖσθαι ab intorquendo, seu involvendo nominant, et οὐλὰς καὶ οὐλοχύτας molam salsam dicere, consueverunt. Item οὐλός, δόλεθριος παρὰ τὸ ὀλλύω, quod perniciosum dices, et ex eo quod destruat deducitur. Tales igitur gingivas φατώματα, hoc est præsepia nonnullis dicere visum est, ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, φάγη, καὶ φάτνη, ab edendo videlicet, quoniam ipsa pabulum animalibus suggerant, vel παρὰ τὸ πάτω, τὸ ἐσθίω, quod comedere dices, ut Callimachus inquit: *Papaver comedunt;*

· · · · ·

fit etiam ἀκάπη ἢ φάτνη, quodque utrumque præsepe significat, ἀπὸ τοῦ κάπτειν, quod est comedere, vel ἀ κάπος, quod spiritum denotat, quod apud poetam est: *Ἐφάνει ἀνίματι;* vel διὰ τὸ καταπνεύσθαι, a respiratione ipsa ita appellatur.

Gurgulio vero Græce γαργαρεών, a medicis B κιονίς, καὶ σταφυλή, columella, et uvigena nuncupatur: et γαργαρεών dicitur gurgulio a sono qui in gargarismo peragendo fieri solet, quasi vox de sono factitia sit; σταφυλή quidem, quod *uvam* dices, ab assidua distillatione nomen capiens, sive quod ejus extremum uvæ grauum repræsentet; κιονίς, quod columella est, hac de causa dicta, quasi *χιονίς*, id est nivositatis, ob humidorum effluxum, quod ὑγρῶν χύσειν efficiat, sive quod ad columnæ modum per se ipsam in longum porrecta consistat. Est autem in gutture caruncula a columella dependens, quæ ad spiritus perfectionem instrumentum est, quod vocis speciem reddit. Etenim palatum, oris superior portio, quod ab ipsis οὐρανίσκος, inde nomen sumpsisse credibile habetur, quoniam ad sit. Partes vero, quæ illi proxime consistunt, nominantur; has tabulatum dices ab ædium tabulatu quod a terra in sublime erigitur, quam ipsi ἔραν dicitant similitudine sumpta: ut Homerus:

Sed potuit labia, haud potuit transisse palatum.

Hæc autem pars, et guttur, quod ab illis φάρυξ dicitur, a φέρω, ex eo quod inde spiritus feratur, nomen capiens, ut Lycophron et Callimachus poetæ testantur.

Mentum et guttur nos, Græci ἀνθερεῶνα, καὶ λάρυγγα, ἢ φάρυγγα nuncupant. In hac parte ligula est, quæ ab illis ἐπιγλωττίς, de qua prius diximus, nuncupatur. Inibi etiam caruncula est, quæ hederæ folio similitudine respondet, quæ cum media asperæ arteriæ consistat, cum cibos deglutimus, esculenta poculentaque in eam ingredi non patitur, sed cum sese reserat, spiritus reciprocatationis causa existit. Itaque, Anthereon inde dicitur διὰ τὸ θορεῖν

A οὐλοχύται αἱ δόλεθροι²¹ τῶν κριθῶν. Καὶ οὐλὰς δὲ δόλεθριος, παρὰ τὸ ὀλλύω²². "Ὀλλοιτο κείνος ἐξ ἀνδρῶν"²³. Τὰ οὐλα οὖν καὶ φατώματα καλοῦσι τινες, ἢ φάτνια· παρὰ τὸ φαγεῖν γὰρ φάγη, καὶ φάτνη²⁴. ἢ παρὰ τὸ πατῶ τὸ ἐσθίω· ὅθεν καὶ τὸ πάσασθαι ἀντὶ τοῦ γεύσασθαι καὶ φαγεῖν· ἢ ὡς Καλλιμάχος, *Μήκωνα πάττονται*²⁵. Καὶ γίνεται δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ κάπη φάτνη, παρὰ τὸ κάπτειν, ὃ ἐστὶν ἐσθίειν· φησὶ γὰρ Ἀριστοφάνης *Ἰππεῦσι*²⁶. *Κακαῖον ἦτοι Φάλιον Δία*. Ἡ παρὰ τὸ κάπος, ὃ ἐστὶν πνεῦμα, ὡς ἐν τῷ, *Ἀπὸ δὲ ψυχῆν ἐκάπτυσεν (m)*. Ἡ διὰ τοῦ καταπνεύσθαι ἀπὸ τοῦ ἀσθματος τὸν Ἰππον· ἢ παρὰ τὸ ἐσκάφθαι καὶ κεκοιλάνθαι.

B Ὁ δὲ γαργαρεών κιονίς καὶ σταφυλή λέγεται παρὰ τῶν λατρῶν²⁷: γαργαρεών μὲν, διὰ τὸν γινόμενον περὶ αὐτὸν ἦχον ἐν τῷ γαργαρίζεσθαι· σταφυλή δὲ, ἀπὸ τοῦ συνεχῶς καταστάζεσθαι²⁸. ἢ ἀπὸ τοῦ τὸ ἄκρον αὐτῆς φαίνεσθαι ὁμοίον βαγί· χιονίς [ἢ κιονίς] δὲ, ἢ παρὰ τὴν χύσειν τῶν ὑγρῶν, ἢ παρὰ τὸ κίονος ἔχειν τύπον, καθ' ἑαυτὴν οὖσαν ἐπιμήκη. Ἔστι δὲ σαρκίον τῆς φάρυγγος ἀπηρητημένον²⁹, κιονοειδὲς φωνῆς ὄργανον ἐξηχοῦν κατὰ ἀποτέλεσμα πνεύματος. Οὐρανίσκος δὲ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ στόματός ἐστιν, ἐκ τῆς πρὸς οὐρανὸν ὁμοιότητος τὸ ὄνομα λαβών· τὰ δὲ παρ' αὐτῷ μόρια ὑπερῶνα λέγονται· μετενήνεκται δὲ ἡ λέξις τοῦ ὑπερῶνα³⁰ ἀπὸ τῶν ὑπερῶνων οἰκοδομημάτων, καὶ τῶν³¹ μετεωρισμένων ὑπὲρ τὴν ἔραν, ἢ ἐστὶν ἡ γῆ· φησὶ δὲ καὶ Ὅμηρος³², *οὐρανὸς* quod οὐρανός dicitur, similitudinem factum interiores ad colli angusta vergentes **SI** ὑπερῶνα

C *Χεῖλα μὲν τ' ἐδίηεν, ὑπερῶνη δ' οὐκ ἐδίηεν*³³.

Τοῦτο δὲ τὸ μέρος καὶ φάρυξι (m) καλεῖται, παρὰ τὸ φέρω, δι' οὗ φέρεται τὸ πνεῦμα· καὶ ἐστὶ παρώνυμον· καὶ γὰρ ὁ Λυκόφρων φησὶ, *Ἐτίμβευσε φάρω*³⁴. Ὁ δὲ Καλλιμάχος³⁵, *Ἄφαρον φαρῶσιν*, φησὶ, τὴν μηδὲν φέρουσαν φάρυγγα.

Τὸν δὲ ἀνθερεῶνα, ὃν καὶ λάρυγγα καλοῦμεν, τὴν ἐπιγλωττίδα φασὶν εἶναι³⁶. Καὶ εἴρηται ἤδη περὶ αὐτῆς. Πλὴν σαρκίον ἐστὶ νευρώδες καὶ μωδές, εἰκοδὲς κισσοφύλλω, ὃς ἐπιμύσων³⁷ ἐν τῷ καταπίνειν τὴν τραχείαν ἀρτηρίαν, οὐκ ἐξ εἰσέρχεσθαι ἐν αὐτῇ τῶν βρωμάτων τι ἢ τῶν πομάτων· ἀνοιγόμενος δὲ τὴν εἰσπνοὴν παραπέμπεται ποιεῖ. Ἐκλήθη οὖν ἀνθερεῶν διὰ τὸ θορεῖν³⁸ τὸ πνεῦμα ἐκείθεν ἢ **D** οἷον ἀνθερεῶν,³⁹ ὅτι ἐντίθεται τῷ τοιοῦτῷ ἢ τροφῇ ἐν

²¹ καὶ δόλεθρος B. ²² οὐλλύω A. ²³ om. A. ²⁴ quæ sequuntur usque ad ὃ δὲ γαργαρεών om. B, ἀντὶ... φαγεῖν] ὡς τὸ ὑπέκω τὸ πάσθαι P. ²⁵ Lat. Vers. μήκωνα πάττονται. Callim. Fr. 437. ²⁶ in Edd. non exstat. Lat. Vers. p. 80, 14 « quod Aristophanes in Hippis commemorat, » sed verba poetæ non affert. ²⁷ π. τ. λατ. λεγ. B. ²⁸ hæc om. B. ²⁹ ἀπηρητημένον B. ³⁰ ὑπερῶνα B. ³¹ τῶν om. B. ³² cit. om. B. ³³ φάρυξ B. ³⁴ φάρων A. Vid. Bachman. ad Lycophr. v. 154. ³⁵ Fr. 183. ³⁶ ἡ ἐπιγλωττίς ἐστὶ B, ἡ ἐπιγλωττίς ἐστὶ· καὶ ἐστὶ σαρκίον νευρώδες P. ³⁷ ἐπιμύσων B. ³⁸ θεωρεῖν A, θαρρεῖν C. ³⁹ ἐν τῷ. θεταί A.

τῷ καταπίνεσιν. Λαιμὸς δὲ καὶ λάρυγξ τοῖς ὀνόμασι Ἀ τὸ πνεῦμα ἐκείθεν, quod imle videlicet spiritus. διαφέρουσι μόνον· παρὰ γὰρ τὸ λαλεῖν, ἢ λαύσειν, ὅ ἐστι τὸ ἀπολάθειν⁸⁰, ἀμφότερα παράγεται· διὰ γὰρ λαιμοῦ καὶ λάρυγγος τὴν ἀπολαυσιν ἐσχομεν τῶν τροφῶν· λαιμῶν γὰρ τὸ ἀπολαυστικῶς ἔχειν εἰρηται παρὰ τισιν.

aqualia munia peragunt), παρὰ τὸ ἀπολαύειν deducta, quod *frui* diceret, siquidem hujus ministerio alimentorum usibus fruimur.

Ἡ δὲ ὑποκειμένη τῷ λάρυγγι ἀρτηρία τραχεῖα ὠνόμασται, ἐκ τοῦ πνεύμονος ἀνερχομένη, ὡς πόρος οὔσα αὐτοῦ· τετύχηκε δὲ τούτου τοῦ ὀνόματος τοῦ τραχεῖα λέγεσθαι. ἐπειδὴ σύγκειται ἐκ διαφόρων οὐσιῶν, χονδρωδῶν λέγω καὶ ὑμενωδῶν. Εἰδὼς γὰρ ὁ Τεχνίτης τῆς φύσεως ὅτι διαφορὸς ἐμελλε χρεῖας ἀποτελεῖν τῇ τε ἀναπνοῇ καὶ τῇ φωνῇ, ἐκ χονδρωδῶν οὐσίας αὐτὴν ἐτεχνάσατο καὶ ὑμενώδους, διὰ τὴν τῆς φωνῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρεῖαν. Ἔδει γὰρ τὴν φωνὴν στερεῶν τινι σώματι προσκρούειν καὶ μὴ μαλακῶν· ἀλαμπῆς γὰρ ἂν οὕτως ἐγίνετο. Πάλιν εἰ ἐκ χόνδρων μόνων⁸¹ συνέκειτο, οὐκ ἂν ἐδύνατο ἐπὶ πλεόν⁸² διασταλῆναι ἐν ταῖς μεγάλαις φωναῖς, καὶ διαρκέσαι ἐν τῇ ἀναπνοῇ. Καὶ διὰ τοῦτο μεταξὺ τῶν χόνδρων τοὺς ὑμένας συντέθεικεν⁸³. ὥστε τοὺς χόνδρους μὲν διὰ τὴν φωνὴν, τοὺς ὑμένας δὲ διὰ τὴν ἀναπνοὴν⁸⁴ γενέσθαι.

sunt, quo, altera quidem ad vocis usum sit, membrana vero respiratori accomodaretur.

Τραχεῖα μὲν οὖν ἐστὶν ἐξωθεν· ἐσωθεν δὲ οὐκ ἐτι· ὑπαλείπει γὰρ αὐτῆς ὄλον τὸν πόρον ὕμην τισ λείος, ἵνα μὴ προσπίπτουσα ἢ τῆς φωνῆς ὕλη τραχύνηται⁸⁵. Ὑλη δὲ φωνῆς πνεῦμά ἐστι. Πλησίον δὲ ταύτης καὶ ὁ⁸⁶ οἰσοφάγος ἐπάγη· πόρος δὲ ἐστὶ καὶ αὐτὸς τῆς γαστρὸς, ἐν αὐτῇ τὴν τροφήν προσκομίζων· ἐκ τοῦ οἴω τὸ κομίζω οὕτως ὀνομασθεῖς· ἐστὶ δὲ καὶ αὐτὸς νευρώδης, καὶ οἶον ἐντεροειδῆς. Τὰ δὲ παρίσθμια⁸⁷ σαρκία εἰσὶ⁸⁸ τοῦ φάρυγγος μυώδη καὶ νευρώδη· λέγονται δὲ οὕτως διὰ τὸ στενὸν τοῦ ἐν ᾧ εἰσι τόπου· καὶ διὰ τὸ παρακείσθαι τῷ ἰσθμῶ· ἰσθμὸς δὲ ἐστὶν ὁ στενὸς τόπος, δι' οὗ ἐστὶν ἵνα τὴν πνοὴν· ἢ γὰρ μεταξὺ χώρα τοῦ οἰσοφάγου καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἰσθμὸς καλεῖται, παρὰ τὸ⁸⁹ δι' αὐτοῦ εἰσέναι τὰ βρώματα καὶ τὰ πόματα⁹⁰. Ὅθεν καὶ παρίσθμια καὶ ἀντιάδες⁹¹ λέγονται, διὰ τὸ ἀντικείσθαι ἀλλήλοις. Τινὲς δὲ καὶ βράγχη καλοῦσιν αὐτά· ἐκείθεν γὰρ καὶ τὸ βραγχιῶν πάθος γίνεται. Πᾶν γὰρ ὑγρὸν ἐκ φάρυγγος, καὶ λάρυγγος, καὶ βραγχιῶν φέρεται· εἰσὶ δὲ τὰ βράγχη⁹² σαρκία μυώδη. Ἡ δὲ πᾶσα τοῖνον τοῦ στόματος χώρα φάρυγξ λέγεται καὶ λάρυγξ· τὸ μὲν ἐσώτερον λάρυγξ, τὸ δὲ ἐξώτερον φάρυγξ.

branchiis dicitur; inde enim passio quæ raucedo appellatur originem trahit. Etenim omnis humor ex faucibus gutturis et ex gutture ipso, necnon ex branchiis fertur. Branchiæ autem, carunculae musculosæ sunt Omnis itaque oris capedo, gutturis fauces et guttur nuncupatur. Quod quidem magis intus vergit, guttur, quod vero exterius est, fauces gutturis recte quilibet dicere queat.

⁸⁰ τὸ ἀπολαύειν. Β. ⁸¹ μόνον Β. ⁸² πλεῖον Β. ⁸³ συνέθηκεν Β, ἐνέθ. Ρ. ⁸⁴ ἀναπνοὴν Α. ⁸⁵ πυχύνεται Β. ⁸⁶ ὁ οἶο. Α. ⁸⁷ παρίσθμια Α. ⁸⁸ ἐστὶ Β. ⁸⁹ τοῦ Α. ⁹⁰ τὰ ποτὰ κ. τ. βρώμ. Β. ⁹¹ αὐτ. Β. ⁹² βραγχιῶν Α Ρ. et sic supra.

Atqui arteria ipsa quæ gutturi subjecta est, a pulmone ortum sumens, cujus et meatus est, aspera nuncupatur: quam inde asperam dici certum est, quod, a diversis substantiis, membrana, inquam, cartilagineaque constitutionem sortita sit. Cum naturæ Opifex, arteriæ ipsi, diversa explere munia, spiritus videlicet reciprocationis et formandæ vocis opus esse animadverteret, duplici illam natura compositam produxit, sed ad hoc præsertim ut vocis usui sufficeret. Enimvero, vocem ipsam, solido alicui corpori, non autem molli impingi oportuit, quia hoc pacto sine sono esset. Si cartilaginea tantummodo natura arteria constaret, **82** in vehementis vocis emissionem, plurimæ simul extensioni, ac spiritus reciprocationi, sufficere nequitiam posset. Hac itaque de causa, cartilaginem cum membrana composuit, quo, altera quidem ad vocis usum sit, membrana vero respiratori accomodaretur.

Hæc autem arteria, extrinsecus aspera; ejus vero quod intus est, nequitiam tale, sed illa ex parte ipsam totam levis admodum quædam membrana velat, ne scilicet spiritus, qui vocis materia est, in rugas incidens asper redderetur. Ipsi autem gula quam οἰσοφάγον Græci appellant, compacta adhæret, qui meatus ad alvum tendit, per quem ipsi alimentum subministratur. Inde οἰσοφάγον dicta ἐκ τοῦ οἴω τὸ κομίζω, quod videlicet alvo alimentum afferat. Et ipsa quidem nervis referta, et quasi intestino similis est. Sed et tonsillæ, quæ ab his παρίσθμια, faucium gutturis carunculae sunt, musculis nervisque refertæ, παρίσθμια ob loci angustiam in quo consistunt dictæ quod isthmi similitudinem repræsentent; nam isthmus angustus locus est, per quem spiritus, intus ac extra, reciprocatio meat. Siquidem, capedo media inter gulam et asperam arteriam isthmus dicitur, ἀπὸ τοῦ εἰσέναι, quod per ipsum videlicet quæ esu potuque sumuntur, intus ingredientur ac penetrent. Adhæc autem tonsillæ, quæ et παρίσθμια, καὶ ἀντιάδες, quasi invicem adversantes sint dicuntur: carunculae enim illæ ex adverso invicem consistunt. Sunt qui eas branchiis dicitur; inde enim passio quæ raucedo appellatur originem trahit. Etenim omnis humor ex branchiis fertur. Branchiæ autem, carunculae musculosæ sunt Omnis itaque oris capedo, gutturis fauces et guttur nuncupatur. Quod quidem magis intus vergit, guttur, quod vero exterius est, fauces gutturis recte quilibet dicere queat.

Cap. XI. De voce.

Instrumenta autem quæ voci inserviunt, hæc habentur. Gurgulio, guttur, aspera arteria; pulmo, pectus, et nervi qui reciproco motu feruntur. Quæ autem ad verborum ac idiomatum usum accommodantur: lingua, dentes, labia, nasus, palatum, ac gurgulio sunt; **83** gurgulio enim hic etiam accommodatus est. Hoc enim pacto, vox ipsa formari suapte natura idonea fit. Posteaquam spiritus a vasis a quibus ipse recipitur expulsus fuerit, tunc cum sonum vocis edituri vis, ad cartilagineas interius sibi objectas partes, quæ circulariter tibialem meatum ambiunt, membrum percussum vocis emittendæ gratia contenderit, dum ipsam ita per cartilaginea illa cacumina circumferri contingit, similis quædam tibiæ sonantis vox constituitur. Palatum autem, sonum interne provenientem, geminis tibiis in vacuo ipso ad nares tendentibus, accipit, vocemque ipsam cartilaginibus in anguli angustiiis existentibus, quæ squammarum effligiem referunt, præscindens, soni vehementioris causa existit. At gena, linguaque et partes ex quibus fauces gutturis constituntur, sub quibus mentum est, cum cava sunt, vox remissior inclinatioque fit: præ ipsarum vero extensione, acutiori motu, ut in sidiibus cordæ sub plectro solent, intenditur; et hoc causæ est, ut vox varia multimodaque feratur, utque congrue musici toni ad usus necessarios dirigantur. Ad hæc autem laborum dilatatione, et compressione simile quoddam, ut digitis in tibia pertractanda peragitur. Nam, pro modulaminis ratione, spiritum comprimunt ac remittunt (siquidem tibiæ lyraque musica, cum hominis instrumento commune necio quid possidens, quasi concentu quodam invicem consonant), et ita quidem, quemadmodum ostendimus, vocis constitutio fit. Cum enim a pulmone spiritus materia per asperam arteriam fertur, quæ tali ministerio sufficit, dum per illam ær, quasi per siphonem trajicitur, idem in ipsa extensus similem sonum peragit. Nihil enim aliud vox quam aeris percussio, sive percussus aer habetur, quæ mentis cogitationes oratione illustrat. Quidnam labia, uaresque,

Gurgulio vero, quem staphylen, hæc estuvam plerique nuncupant, non modo extra emissum spiritum, dum eum ceu plectro contrectat, in hanc illamve modi formam effigiendi facultatem obtinet, **84** verum etiam in aspera arteria, ac totum gutturis spatium continetur, ad aeris immodicas mutationes alia non vulgari utitur officii functione. Cum enim aer, immodico calore vel frigore premitur, gurgulio sese illi quam primum objicit, atque obviam fertur, excessumque illum in temperiem agit, ac ita spiritum in arteriam adigit, quem pulmo, ac cor ipsius ministerio ad usus proprios vindicant. Non enim solum gurgulio, frigidi calidique aeris

A

Κεφ. ΙΑ'. — Περὶ τῆς φωνῆς.

Φωνητικὰ δὲ ὄργανα ταῦτα · ὁ γαργαραίων, ὁ λάρυγξ, ἡ τραχεία ἀρτηρία, ὁ πνεῦμων, ὁ θώραξ, καὶ τὰ πάλιν ὁμοιοῦντα νεῦρα. Διαλεκτικὰ ⁸³ δὲ, γλώττα, ὀδόντες, χεῖλη, ῥίς, οὐρανίσκος, καὶ ὁ γαργαραίων · καὶ ἐνταῦθα γὰρ ζυμβάλλεται ⁸⁴. Οὕτως δὲ ἡ φωνὴ γίνεσθαι πέφυκε. Τὸ πνεῦμα ⁸⁵ ἀπὸ τῶν πνευματοδόχων ἀγγείων ἀνωθούμενον, ὅταν ἡ ὀρμὴ τοῦ φθεγγομένου πρὸς φωνὴν τονώση τὸ μέλος, ταῖς ἐνοθεν προσκρουόμενον προσβολαῖς, αἱ κυκλοτερώς τὸν αὐλοειδῆ διειλήφασι πόρον, μιμεῖται πῶς τὴν δι' αὐλοῦ γινομένην φωνὴν · ταῖς ⁸⁶ ὑμενώδεσιν ἐξοχαῖς κύκλῳ περιδουόμενον. Ὑπερῶα δὲ τὸν κάτωθεν φθόγγον ἐκδέχεται · τῷ κατ' αὐτὴν κενώματι διδύμοις αὐλοῖς τοῖς ἐπὶ τοὺς μυκτῆρας διήκουσι · καὶ ὅλον λεπίδων τισὶν ἐξοχαῖς ⁸⁷, τοῖς τε ⁸⁸ περὶ τὸν ἰσθμὸν χόνδροις τὴν φωνὴν περισχίζουσα, γεγωνότεραν αὐτὴν ἀπεργάζεται. Παρεῖα δὲ καὶ γλώσσα, καὶ ἡ περὶ τὸν φάρυγγα διασκευῆ, καθ' ἣν ὁ ἀνθερέων ὑποχαλᾷ κοιλαινόμενος, καὶ ὄξυτον ⁸⁹ ἐπιτείνεται, τὴν ἐν ταῖς νευραῖς τοῦ πλήκτρου κίνησιν ὑποκρίνεται · ποικίλως καὶ πολυτρόπως σὺν πολλῷ τάχει μεθαρμόζων τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν, πρὸς τοὺς πόρους τῶν μουσικῶν. Χειλέων δὲ διαστολὴ καὶ ἐπίμυσις ταυτὸν ποιεῖ τοῖς διὰ τῶν σακτύλων ἐπιλαμβάνουσι τοῦ αὐλοῦ τὸ πνεῦμα κατὰ τὴν ⁹⁰ ἁρμονίαν τοῦ μέλους · σύμμικτος γὰρ ἡ μουσικὴ περὶ τὸ ἀνθρώπινον ὄργανον αὐλοῦ καὶ λύρας, ὥσπερ ἐν συνοδίᾳ ⁹¹ τιλὶ κατὰ ταυτὸν ἀλλήλοισι συμφθεγγομένων. Καὶ οὕτως μὲν ἡ φωνὴ γίνεταί καθ' ὃν εἴρηται τρόπον · τοῦ μὲν πνεύματος ἐκφυσσώντος τε, καὶ τὴν ὕλην παρέχοντος · τῆς δὲ τραχείας ἀρτηρίας ὥσπερ τινὸς αὐλοῦ διαπορθμεούσης τὸν ἀέρα, καὶ κληττομένης ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖόνδε ἦγον ἀποταλούσης. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶ φωνὴ ἢ πλήξις ἀέρος, ἢ ἀήρ πεπληγμένος φωτιζουσα τῷ λόγῳ τὰς τοῦ νοῦς διανοίας. Τί δὲ καὶ τὰ χεῖλη, καὶ ἡ ῥίς, καὶ ὁ ἀνθερέων ⁹² πρὸς ταύτην συνεργούσιν, εἴρηται μικρῶ πρόσθεν.

B

C

D

Ὁ δὲ γαργαραίων, ὃν καὶ σταφυλὴν καλέουσιν, οὐ μόνον δίκην πλήκτρου τὸ ἐκπνεόμενον πνεῦμα προσκρούων ⁹³ αὐτὸ διατυπούται τοῖώσδε, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν χρεῖαν οὐ μικρὰν τῇ τε τραχείᾳ ἀρτηρίᾳ καὶ ὄξυ ποιεῖται τῷ φάρυγγι. Πρὸς γὰρ τὰς ἀμέτρους τοῦ ἀέρος μεταβολὰς, θερμότητος ⁹⁴ τυχὸν ἢ ψύξεως, ἀνθιστάμενος πρῶτος ⁹⁵ καὶ ἀπαντῶν, εἰς συμμετρίαν ἄγει τὸ ἀμετρον, καὶ οὕτως παραπέμπει τῇ ἀρτηρίᾳ τὴν εἰσποήν · καὶ δι' αὐτῆς τῷ πνεύμονι καὶ τῇ καρδίᾳ. Οὐ μόνον δὲ τὰς τῆς ψύξεως καὶ θερμότητος εὐκρατεῖ ⁹⁶ ὁ γαργαραίων δυσκρασίας, ἀλλὰ καὶ παχύτητος τοῦ ἀέρος, ἐκ καπνοῦ ἢ κονιορτοῦ ἐπελθούσας ⁹⁷ αὐτῷ, λεπτύνει καὶ καθαίρει

⁸³ διαλεκτικὰ A. ⁸⁴ ζυμβάλλεται B. ⁸⁵ ἐπειδὴν γὰρ τὸ πν. B. γαργαραίων · γίνεται δὲ ἡ φωνὴ οὕτως · ἐπειδὴν τὸ πνεῦμα P. ⁸⁶ ταῖς δὲ A. ⁸⁷ quæ seq. usque ad ἐξοχαῖς om. A. ⁸⁸ τς om. B. ⁸⁹ ὄξυτον A. ⁹⁰ τὴν om. A. ⁹¹ συνοδία B. ⁹² ἀνθερέων ὃν καὶ σταφυλὴν καλοῦσιν, εἴρηται P. ⁹³ προσκρούων B P. ⁹⁴ θερμότητος B P. et mox ψύξεως P. ⁹⁵ πρῶτως B. ⁹⁶ εὐκρατοῖ A P. ⁹⁷ ἀπελθούσας A.

δικην ἰσθμοῦ· καὶ εἰλικρινῆ τὴν εἰσπνοὴν παρατέμ- A
πει τοῖς ἴσθμοι. Αὗται ⁷⁶ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων αἱ
ὀνομασίαι, καὶ χρεῖαι, καὶ ἐνέργειαι.
adducit, necnon angustis meatibus perpurgat, ac ad eas quæ intus sunt partes sincerum spiritum
demitit. Nomina igitur, ususque et actiones vocalium instrumentorum, hujusmodi habentur.

Ἡ δὲ ἀφωνία ἐπὶ ἐνίων ἀνθρώπων, ἢ κακοφωνία,
οὕτως γίνεται. Δύο ὑμένες διαφράττουσι τὸν θώ-
ρακα· οἱ καὶ ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ στέρνου ἀπικνοῦνται
μέχρι τῆς ῥάχεως· ὡς γίνεσθαι δύο κοιλάς ἐν τῷ
θώρακι· καὶ μέσον τῶν κοιλιῶν εἶναι τὸν πνεύμονα.
Διείργονται οὖν αἱ δύο κοιλάς ἀπ' ἀλλήλων, ὡς μη-
δὲ δύνασθαι μεθίστασθαι ἀπὸ τῆς δεξιᾶς κοιλάς
ἐπὶ τὴν ἀριστεράν· μήτε ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ
τὴν δεξιάν. Συμβαίνει τοίνυν ἐκ φύσεως ἢ καύσεως
ῥεῦσαι τινα χυμὸν ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις κοιλάσι, καὶ B
ἐμπράξαι αὐτάς· κἀντεῦθεν γενέσθαι τὴν ἀφωνίαν.
Ἐὶ μὲν οὖν μία τῶν κοιλιῶν πάθῃ ⁷⁹, ἡμιφωνία
παρακολουθεῖ. Ἄν δὲ αἱ ⁸⁰ δύο, παντελῆς ⁸¹ γίνεται
ἀφωνία. Καὶ περὶ μὲν φωνῆς ἢ σκέψις αὐτάρκης.
ventriculis obturari acciderit, imperfecta dimidiataque vox sequitur. Utroque vero patiente, tota
penitus vox intercipitur. Et quidem de voce talia dixisse sufficiat.

Κεφ. ΙΒ'. — Περὶ ἀναπνοῆς.

Λοιπὸν ἴδωμεν καὶ πῶς ἡ ἀναπνοὴ γίνεται, καὶ
τὶ τὸ ἐνεργῶν μέρος· καὶ πῶς ἄλλοτε μεγάλη,
καὶ ⁸² ἄλλοτε μικρά, ἢ μέσως ἔχουσα φαίνεται· καὶ
δεῖ εἰδέναι ὅτι τὴν κατὰ φύσιν καὶ ἀβίαστον ἀνα-
πνοὴν, τὸ λεγόμενον διάφραγμα ἀπεργάζεται.
Ἔστι δὲ τὸ διάφραγμα ὁμῆν ⁸³ περιζωννύων ὅλα τὰ
σπλάγχνα ⁸⁴· διαχωρίζει δὲ τὰ θρεπτικὰ μέρη ἀπὸ C
τῶν ἀναπνευστικῶν· εἰ δὲ ἔστι συντεταμένη ⁸⁵
ἀναπνοή, τότε καὶ οἱ μεσοπλεύριοι μῦες ἐνεργοῦσι.
Καὶ ὥσπερ ἐν τῷ ἡρέμα ἡμᾶς βαδίζειν ⁸⁶, ἐνεργεῖ
διάφραγμα ⁸⁷ τὴν κατὰ φύσιν ἀναπνοὴν, οὕτως ἐν
τῷ ἐπιτεταμένως βαδίζειν, τὴν ἐπιτεταμένην ἀνα-
πνοὴν ⁸⁸· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐξαρκεῖ ⁸⁹ μόνον τὸ διάφραγμα
ἀναπληρῶσαι τὴν χρεῖαν, ἐνεργοῦσι καὶ οἱ μεσο-
πλεύριοι μῦες ⁹⁰, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ὀξέως βαδίζοντων.
Εἰ δὲ ἐπιπλέον ἔτι ἔστιν ἐπιτεταμένη ⁹¹ καὶ βε-
θιασμένη ἡ ἀναπνοή, ἐπειδὴ τότε οὐκ ἐξαρκοῦσι τὸ
τε διάφραγμα καὶ οἱ μεσοπλεύριοι μῦες ἀναπλη-
ρῶσαι τὴν χρεῖαν, τότε καὶ οἱ ὕψηλοι λεγόμενοι μῦες
ἐνεργοῦσιν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν τρεχόντων καὶ ἐπιτετα-
μένως ⁹² γυμναζομένων.

Ἄξιολογωτάτη δὲ ἔστιν ἡ ἀναπνοὴ τῶν ἐνεργειῶν
τοῦ σώματος, ἄλλον δὲ τῆς ψυχῆς· ἐδείχθη γὰρ
ἐμπροσθεν ὅτι πάντα τὰ ὑπὸ μῶν καὶ νεύρων
κινούμενα μέρη, ἐκ τῆς ψυχῆς τὴν δύναμιν τῆς
ἐνεργείας λαμβάνει ⁹³, καὶ ψυχικά ἔστιν. Ἄξιολο-
γωτάτη δὲ ἔστιν ἡ ἀναπνοή, ἐπειδὴ καὶ ζωογονεῖ ⁹⁴
καὶ ἀναχτᾶται τὸ θερμόν· καὶ ὑγιῶς αὐτὴ ἔχουσα ⁹⁵,

Vocis vero impedimenta (quo incommodo premi non
nullis accidit) hoc quidem pacto fieri solent. Cum enim
membranæ, quæ a thorace procedentes ad spinam
usque tendunt, pectus obturatum reddiderint, sic
ut in thorace geminos fieri ventriculos accidat, inter
ipsos pulmo medius consistere cernitur. Hi itaque
duo ventriculi sic invicem sejuncti sunt, ut, a
dextra in lævam, ac a læva vicissim ad dextram per-
mutari nequeant. Itaque humorem quemdam, ex
immodico frigore, seu ex nimio calore provenien-
tem, in ipsos quos asseruimus ventriculos quando-
que profluere, eosque obturatos reddere contingit,
qua ex causa vocis impedimenta ac eloquii prove-
nire compertum habemus. Si autem alterum ex

Cap. XII. De respiratione.

Reliquum est, uti de respiratione quonam pa-
cto fiat, quæve pars activa sit, et quomodo
quandoque vehemens, nonnunquam modica, ali-
quando vero mediocri tenore feratur referamus.
Scire quidem nos decet, quod respiratio, quæ
non vi sed naturæ ordine fertur, a septo trans-
verso, quod διάφραγμα Græci dicunt proficiscitur.
Est autem septum transversum membrana quæ
totum corpus præcingit, et ipsa est quæ altrices
partes ⁸⁵ a spiritalibus determinat. Et quemad-
modum accidit, cum moderato utimur gressu,
septum transversum, respirationem quæ naturæ
ordine fertur peragere, ita cum respiratio con-
citatior sit, tunc et musculi costis intermedii, cum
ipso officii functionem explent, quoniam ipsum
tali officio per se sufficere nequit (ut his qui per-
nici gressu feruntur accidit), cum spiritum ipsum
magis extendi contigerit, tunc et illi qui excelsi
dicuntur musculi agunt, quia tum septum transver-
sum, tum musculi costis intermedii, quantum satia
D sit sufficere minime valent; et hoc in his qui
currunt, ac intensius in certaminibus exercentur,
cernere est.

Enimvero respiratio omnium corporis actionum
vel animæ potius præstantissima habetur; prius
enim a nobis planissime demonstratum est, cunctas
quæ a musculis nervisque moventur partes, ab
animæ facultatibus actionem vindicare, animal-
esque esse. Inter ipsas autem, respiratio cele-
berrima est, quoniam in nobis insitum calo-

⁷⁶ καὶ οὕτω μὲν τὰ τῆς φωνῆς P. ⁷⁷ πάθοι B. ⁷⁸ οἱ A. ⁷⁹ ἢ παντ. B. ⁸⁰ καὶ οἱ B. ⁸¹ οὐμῆν A. ⁸² ὅλον
τὸν θώρακα B, ὅλ. τὸ σῶμα C P. ⁸³ συντεταγμένη A, συντεταμμένον C P. ⁸⁴ βαδ. ἡμᾶς B. ⁸⁵ τὸ διάφ. B.
⁸⁶ οὕτω τὴν ἐπιτεταμένην ἀναπν. (οἱ. P) ἐπιτεταγμένως εἰ ἐπιτεταμένην A. ⁸⁷ ἐπειδὴ τότε οὐκ ἐξα-
ρκοῦσι τότε διαφρ. καὶ οἱ μεσοπλ. μῦες B. ⁸⁸ τότε καὶ οἱ ὕψηλοι λεγ. μῦες ἐνεργ. sic P, ora qui ante τότε
hæc add. εἰ δὲ ἔτι ἐπὶ πλείον ἔστιν ἐπιτεταμμένον οἰσσις quæ seq. B. ⁸⁹ ἐπιτεταγμένη B. ⁹⁰ ἐντεταμέ-
νως B. ⁹¹ ἐκ τῆς ἐνεργείας τῆς ψυχ. λαμβ. τὴν δύναμιν B. ⁹² ἀναζωοποιεῖ B, ἐπεὶ ζωοποιεῖ P. ⁹³ αὐτῆς
ἐχούσης B P.

rem vivificat atque instaurat. Et cum ipsa sana valensque fuerit, plurimum confert, uti incolumis animalium vita servetur; cum vero detrimentum patitur, ipsa animalia mirum in modum læduntur prævertunturque. Causas igitur respirationem generantes, efficientem videlicet, materialem, instrumentalem, finalemque, quærere opus est. Et quidem, efficiens ejus causa, animæ facultas est, unde musculis corporis motus subministratur; materialis autem, ingredientis exeuntisque spiritus reciprocatio habetur; instrumentalis vero, septum transversum et costis intermedii musculi, et qui excelsi dicuntur; finalis vero est, usus qui duplex habetur; et alter quidem, cum purum aera ad interiora cum extra egreditur, et excrementa fumosa emitit.

Sed et ad animalis spiritus alimentum, quod sola tantum respiratione fit, ipsa spiritus reciprocatio opus est: siquidem cor, præ sui extensione, aeris quamdam portionem intus attrahit, et spiritui animali, cujus in se ipso sedes est, alimentum suggerit, et ipsum ad usum naturalis caloris ceu in promptuario conditum servat. Instrumentalis autem respirationis **86** causa, septum transversum, musculique costis intermedii, ac musculi qui excelsi dicuntur existunt; in quibus cum aliqua ex parte perversio fit, respirationis difficultas subsequitur. Quidam autem respirationis difficultas sit, ac quo pacto fiat, quotque ejus discrimina habeantur, in præsentia explicare non attinet. At de quæsiade nobis proveniunt, disputationem aggrediamur.

Cap. XIII. De pectore.

Pectus a Græcis στήθος, καὶ στέρνον, καὶ θώραξ nuncupatur, etsi a nonnullis hæc dividantur et στέρνον quidem ob id dicunt, διὰ τὸ στερεόν, quod solidum esse explicares; στήθος vero διότι ἔστηκε ἀσάλευτον, ex eo quod immobile consistat dixerunt. At alii ab eo, illud quod in vobis imperium obtinet ibidem positum sit, inde fit, ut cum damno quispiam aliquem afficere studet, in pectore verset, quod illi ita dicunt: Στεῦται τις λωβῆσαι σε; sive στείλωθος dicitur, quod videlicet cibus per ipsum propinquum in ventrem impellitur. Θώραξ vero οἶον ὄρος, καὶ φύλαξ τοῦ θερμοῦ nuncupatur, quasi quod terminus, custosque caloris ex movente, exsillente videlicet corde proventientis, habeatur. Vel θυώραξ dicitur, id est qui impetum movent, quoniam, cum irascibilis animæ vis in corde consistat, ab ipso pectore, quod cordis ibidem fines sint, omnia furoris impetu moventur. Thorax igitur locus qui alimentum accipit est. Quidam autem vino madentem θωρήξασθαι dixerunt, ut Hippocrates: *Ebrietas, inquit, famem solvit*; et Pindarus in *Dithyrambis*: *Υπορεν, vino quandoque madidus, falsis insinulavit.*

⁸⁶ τῆ ζωῆ A. ⁸⁷ βεβλαμένως B. ⁸⁸ πνεόμενον A. ⁸⁹ αὐτῆ B. ¹ καρδίαν et μοχ θυμῶ B. ² ὄρος; B. ³ θυώραξ A, θυώραξ Lat. Vers. θωάραξ P qui οἶον θεύραξ om. ⁴ ἢ om. B. ⁵ οἶνον ἐμπιπλάμενον B. ⁶ θωρήξασθαι A, θωρήξασθαι C P. ⁷ θόριξ A. ⁸ θώρηξις C P. ⁹ Pind. citationem om. B C, ἀλόγω ποτὲ θωραχθεὶς (θωρηχθεὶς P), ἐπέχευ ἀλλότρια (— τριον P) Lat. Vers. P, Cf. Etym. M. p. 460, 39.

(9) Od. Y. 17.

εις τὸ ζῆν καλῶς τοῖς ζώοις ⁸⁶ συμβάλλεται· βεβλαμένως ⁸⁷ δὲ διακειμένης, σφάλλει τὰ ζῶα, καὶ διαφθείρει αὐτά. Γενεσιουργὰ δὲ αἰτία τῆς ἀναπνοῆς τέσσαρα δεῖ ζῆτεῖν· πονητικόν, ὑλικόν, ὄργανικόν, τελικόν. Καὶ ποιητικόν αἰτίον τῆς ἀναπνοῆς, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ κινουῦσα τοὺς μῦας τοῦ σώματος· ὑλικόν δὲ, αὐτὸ τὸ εἰσπνεόμενον καὶ ἐκπνεόμενον ⁸⁸ πνεῦμα· τελικόν δὲ ἡ χρεῖα· διττὴ δὲ αὐτῆ ⁸⁹· διὰ μὲν τῆς εἰσπνοῆς, εἰσάγει καθαρόν τὸν ἀέρα, καὶ ἐμφύχει τὸ ἐμφυτον θερμόν· διὰ δὲ τῆς ἐκπνοῆς, ἐξάγει τὰ λιγνώδη περιτώματα.

Χρεῖα δὲ καὶ εἰς θρέψιν τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος· ἥτις γίνεται διὰ μόνης τῆς ἀναπνοῆς· ἔλκεται γάρ τις ἀέρος μοῖρα κατὰ τὰς διαστολάς τῆς καρδίας εἰς αὐτήν, καὶ τρέφει τὸ ψυχικόν πνεῦμα τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ· καὶ διαφυλάττει αὐτὸ εἰς τὴν κατὰ φύσιν αὐτοῦ θερμότητα. Ὀργανικόν δὲ ἐστὶν αἰτίον τῆς ἀναπνοῆς τὸ διάφραγμα, καὶ οἱ μεσοπλευριοὶ μῦες, καὶ οἱ λεγόμενοι ὑψηλοὶ· ὧν κατὰ τι τρεπομένων συνίσταται δύσπνοια. Τί δὲ ἐστὶ δύσπνοια· καὶ πῶς συνίσταται· καὶ πόσαι ταύτης διαφοραὶ, οὗ τῆς παρούσης σχέψεως εἰπεῖν. Μᾶλλον δὲ περὶ τοῦ στήθους διερευνησωμεν, καὶ περὶ τῆς ἐντεῦθεν ἡμῖν πηγαζούσης εὐεργεσίας.

pectore potius, deque commodis emolumentisque,

Κεφ. ΙΓ'. — Περὶ τοῦ θώρακος.

Τὸ στήθος λέγεται καὶ στέρνον, καὶ θώραξ· εἰ καὶ τινες διαιροῦσιν αὐτὰ· πλὴν στέρνον μὲν, διὰ τὸ στερεόν· καὶ στήθος, παρὰ τὸ αὐτὸ· διότι ἔστηκεν ἀσάλευτον· ἄλλοι δὲ, ὅτι ἐν αὐτῷ τὸ ἡγεμονικόν ἔστηκεν· ἐξ οὗ καὶ, *Στεῦται τις λωβῆσαι σε*· οἶον, ἐν τοῖς στήθεσι διανοεῖται τις ἀδικῆσαι ἢ βλάψαι σε, ὡς καὶ παρ' Ὀμήρω, *Στήθος δὲ πλῆξας καρδίην*¹· ἢ *πᾶπε μύθω* (9)· ἢ ὅτι δι' αὐτοῦ, ἢ πλησίον αὐτοῦ, τὰ σιτία διωθεῖται· οἶον στείλωθος. Θώραξ δὲ, οἶον ὄρος²· καὶ φύλαξ τοῦ θερμοῦ, ἢ τῆς ὄρωσης, ἢτοι πηδύσης καρδίας· ἢ τοῦ θελοῦ καὶ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς, τοῦ θυμικοῦ· οἶον θεύραξ³· ἢ⁴ ἀπὸ τοῦ πᾶν πρᾶγμα κινεῖσθαι διὰ τοῦ περιεχομένου τόπου ὑπὸ τῆς καρδίας, ἡγεμονικοῦ ὄντος· οἶον, θεύραξ. Θώραξ οὖν ὁ δεκτικὸς τῆς τροφῆς τόπος· τὸν γὰρ οἶνον ἐμπιπλάμενον⁵ θωρήξασθαι⁶· λέγομεν· καὶ Ἰπποκράτης· *Λοιμὸν θώριξις*⁷· *λύει*· τὴν πολυποσίαν λέγων· ὡς καὶ ἀλλαχοῦ Πίνδαρος διθυράμβω·

Ἄλόγω ποτὲ θωριχθεὶς⁸ ἐπέχευ ἀλλότρια⁹

Θώραξ δὲ τὸ ὅπλον ἀπὸ τοῦ περιεχομένου τὸ περιέχον ἅμα παρίστησιν ἐξωθεν, μετωνομακῶ τρόπῳ¹⁰ ὡς καὶ Ὁμηρος,

Πῦρ δαΐειν ἀπὸ κρατὸς τε καὶ ὤμων (p)

ἀπὸ τῶν περιεχομένων τὰ περιέχοντα· ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς περικεφαλαίας.

Ἔστιν οὖν ὁ θώραξ νευρώδης, καὶ μυώδης, καὶ φλεβώδης, καὶ ἀρτηριώδης, ὀργανικὸν μέριον ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ κατασκευασθεὶς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀναπνοῆς· συνδέεται δὲ ταῖς ὀμοπλάταις, καὶ ταῖς κατακλείδαις, καὶ ταῖς πλευραῖς. Κατὰ δὲ τὸ πέρασ αὐτοῦ κάτωθεν τῶν μαστῶν¹¹, ἐν τῇ μέσῃ συμπέφυκεν αὐτῷ ὁ ξιφοειδὴς λεγόμενος χόνδρος. Ἐν ᾧ καὶ τὸ διάφραγμα περιζωννύει τὸ σῶμα¹², διαχωρίζον¹³ τὰ τε ὑπὸ τὸν θώρακα, καὶ ὑπὲρ τὸν θώρακα σπλάγχνα· ἤγουν τὰ ἀναπνευστικὰ καὶ θρεπτικὰ μέρια.

Ἔστιν οὖν ὁ θώραξ οἰκητήριον μὲν τῆς καρδίας· σύγκειται δὲ αὐτῷ ὀπισθεν μὲν ἡ ῥάχις, ἔμπροσθεν δὲ τὸ στήθρον· ἑκατέρωθεν δὲ αἱ πλευραί. Ἐχει δὲ καὶ¹⁴ δύο κοιλίας, καθὼς εἰρηται ἀνωτέρῳ· ἃς ἐποίησεν ἡ φύσις, ὡς περ τινὰς δεξαμενάς εἰς ὑποδοχὴν καὶ φυλακὴν πνεύματος· ἵνα ἐν καιρῷ περιστάσεως, εὐρίσκη ἀναψυχὴν ἢ καρδία. Πολλάκις γὰρ οἱ ἀναφώνισται τῶν ψδῶν λέξεις ἐπὶ λέξεσι συνάπτειν ἐθέλοντες, ἢ μέλη ἐκ μελῶν συντιθέναι, οὐ δύναται ἀναπνεῖν· ἢ μᾶλλον οὐ βούλονται, διὰ τὸ μὴ θέλειν ἐκπασεῖν τῆς τοῦ ῥυθμοῦ ἀρμονίας. Τούτοις¹⁵ γοῦν ἡ καρδία ἀπὸ τῶν ἐν τῷ θώρακι κοιλοτήτων δέχεται πνεῦμα, καὶ ἀνακτᾷ ἑαυτήν, ἕως ἂν ἐκεῖνοι παύσωνται, καὶ τὴν εἰσπνοὴν ἐπισπᾶσθωνται· τοιαύτη τίς ἐστὶν ἢ τοῦ θώρακος οὐσία¹⁶, ἐνέργειά τε καὶ χρεία.

Indulgenti ejusdem reciprocationem admittant. Talis quaedam thoracis substantia, actionesque et usus, ut diximus, habentur. Sequitur, ut de colli κεφ. ΙΔ'. — *Περὶ τοῦ τραχήλου, καὶ τοῦ σπονδυλίου τῆς ῥάχως, καὶ τοῦ ρωτιαίου μυέλου.*

Ἀνέλθωμεν δὲ πρὸς τὸν τράχηλον, καὶ ἴδωμεν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ὅποια, καὶ τὴν ἐνέργειαν· εἶτα τὰ μετάφρενα καὶ τὴν ῥάχιν· ἔπειτα τὰς πλευράς, καὶ τὸν ὑπεζωκότα· καὶ τότε περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας διασκεψόμεθα. Ὁ τράχηλος τοίνυν λέγεται καὶ *τένων* καὶ *αὐχῆν*. Τοῦ δὲ τραχήλου τὸ μὲν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, *κατακλείδες* λέγονται· τὸ δὲ ὀπισθεν, *τένων*· ἐξ οὗ καὶ *τενάντιον*. Καὶ *τράχηλος* μὲν λέγεται, ἀπὸ τῆς τραχύτητος τῶν ἐκεῖσε ὀστέων· ὀστώδες γὰρ τὸ μέρος τοῦτο· ἢ παρὰ τὸ δι' αὐτοῦ βεῖν, ἥτοι· *τρέχειν* τὴν τροφήν· οἷον *τράχλος*· αἱ δὲ *κατακλείδες*, οἱ περικλείουσι τὰ πρὸς τὸ στήθρον¹⁷⁻¹⁸, ταῖς¹⁹ ὀμοπλάταις διαρθρούμεναι²⁰. Ἡ γὰρ κλεις διὰ μόνην τὴν τοῦ θώρακος ἐγένετο διάκτασιν· διὸ καὶ μόνος ὁ ἀνθρώπος ἐκ πάντων τῶν ἄλλων ζώων ἔχει κλείν.

Ἔστι δὲ ὅλος ὁ τράχηλος ὀστώδης· σπονδυλούς

Collum totum ossibus obsitum est, ab occipite

¹⁰ ἐξ. μετων. τρόπῳ οἰμ. P. ¹¹ ὀστέων A, μαστῶν P. ¹² τὸ σῶμα οἰμ. A. ¹³ διαχωρίζον A B. ¹⁴ καὶ οἰμ. B. ¹⁵ ταῦτα A. ¹⁶ οὐσία οἰμ. A. ¹⁷⁻¹⁸ τῶ στήθρον A. ¹⁹ τοῖς B. ²⁰ διαρθρούμενα B.

(p). II. E. 7.

Thorax item et armaturæ genus est, ab illo quod comprehenditur, et illud quod comprehendit appellatum; quemadmodum et cassidem περικεφαλαία, quod videlicet caput ambiat, dicere solent.

Siquidem thorax pars est, nervis musculisque, ac arteriis §7 referta, quam rerum Opifex ad spiritus reciprocationem pro instrumento constituit. Ipse autem cum scapulis, claviculisque ac costis copulatur. In parte vero, quæ in fine ejus sub papillis media est, cartilago quæ gladialis nuncupatur, ipsi cohæret; quo in loco septum transversum, viscera, quæ sub pectore ab his quæ supra pectus sunt, spirituales, inquam, vegetalesque partes distermians ac dividens, corpus in zonæ modum præcingit.

Thorax igitur domicilium cordis est, cui a tergo spina, ex adverso vero pectus, at ex utroque latere costarum constitutio compacta est. Enimvero, in ipso, geminos ventriculos esse prius ostendimus, quos natura ipsa quasi receptacula quædam, sive cisternulas admittendi conservandique spiritus gratia constituit, quo cordi in casuum eventu refrigerium levamenque paratum sit. Plerumque enim accidere solet his qui se cantandi arte exercent, cum verba vel modulamina ingeminare nituntur, respirationis facultatem intercipi, vel id sponte potius agunt, ne a rectæ harmoniæ debito tenore deficiant. In his igitur casibus, cor a cavis quæ in thorace sunt spiritum suscipit, a quibus et refocillatur, donec ipsi in respirando (illi, inquam, qui cantibus

Cap. XIV. De collo, spina et dorsali medulla.

Ab his vero de dorso spinaque, tum de costis et membrana qua ipsæ teguntur, postea autem de pulmone cordeque accurate disputabimus. Collum igitur Græci *τένων*, καὶ *αὐχῆνα* nuncupant, anteriorem quidem ejus partem *κατακλείδας*, hoc est *claviculam* dicunt. Quæ vero retro pars consistit, nervus est, cui tendo nomen, ab illis *τένων* dictus, a quo et *tenantium*, morbi videlicet genus quod colli nervos infestare solet, appellatur. Collum, τράχηλος, ἀπὸ τῆς τραχύτητος τῶν ἐκεῖσε ὀστέων, ab asperitate videlicet ossium quæ inibi sunt, §8 vel quod per ipsum alimentum defluit, quod illi βεῖν, aut *τρέχειν* dicunt, nuncupant; *κατακλείδας* vero, quod non claviculam, inde dici opinantur quod cum scapulis tale os dearticulatur, ac partes quæ circa pectus sunt claudat: siquidem clavicula ipsa thoracis tantummodo distermians constituta est, quod os, præter omnia animalia homini duntaxat natura tribuit.

Collum totum ossibus obsitum est, ab occipite

vero spinæ vertebræ sunt, quæ musculis nervisque invicem coherent. Ex his quæ collo vertebræ adhibita sunt, septem, quæ vero dorso duodecim, ad lumbos autem positæ, quinque numerantur, sic ut numerus vertebrarum omnium quatuor spura viginti habeatur. Sunt quidem omnes invicem compactæ compositæque, ac in his conjunctiones, processusque in modum spinarum prominentes videntur. Medici autem harum coherentiam γυγλυσμὴν appellare consueverunt. Sed, quamnam vertebræ ipsæ vim habeant, cuive usui actionique accommodentur, in his quæ prius exposuimus satis dictum est. Præterea, collum ab illis δειρὴ nuncupatur, sed hoc nomen propria vocabuli significatione ad quadrupeda refertur, hac quidem de causa, quod ab ipso animalia ἐκδέρονται, hoc est excoriantur; sed et abusus, ad hominum collum hoc nomen referri solet. Illud enim alicui rei accommodari possit. Pars autem quæ scapulis subditur, dorsum dicitur, quod illi μετὰφρονον dicunt, quod post loca in quibus mentis ac præcordiorum sedes est, consistit, ut Homerus: *At jecur est subter præcordia.*

Spina vero, quæ ῥάχις, οἷον ῥῆξις τις ἐστίν, videlicet rivi cujusdam effluxus est, qui dexteram a læva parte dividit. Sive inde, a vertebrarum quidem asperitate, a quibus ipsa constat nominis causam desumit, quod ab ipsis τραχίς, καὶ ῥάχις dicitur. Sed et spinæ nomen obtinet, ex eo quod prominentiis, sive processibus quibusdam in spinæ modum sulcitur, quæ ab ipsis ἀκανθα nuncupatur. Homerus autem hanc ἔξιν appellat, utpote quæ scalpi propria **89** manu haud facile queat, sed aliena officium explet, a verbo ξύσαι, ἢ κνήσαι. Nam Homerus, hujus loci interpretandi gratia sic inquit: *Qui medium dorsi scalpendi gratia tangit.* Humeros namque ὤμους παρὰ τὸ ὑπομένειν τὸ βαρὺ τῶν φορτίων, quod sarcinarum videlicet pondera sustineant dici opinantur. Verum, locus in quo scapulæ sunt tergum appellatur, quod illi, νῶτον ἀπὸ τοῦ νωτίζειν, quod tergiversari est, vel quod magis quam aliæ partes pondera sustinentes sudore madescant, ut Homerus: *Defuit ex humeris sudor.* Et illud prophetæ, *Dorsum meum dedi percutientibus (a)*, unde animalia dorso sustinentia pondus νωτοφόρα ζῶα dicuntur.

Cap. XV. — De costis.

Sed et lumborum locus est, qui illi ψύα παρὰ τὸ ψαῦω dicitant, a tangendo videlicet, quod in eis caro ossa ipsa tantummodo tangit, ac per superficiem distenditur. Quoniam vero lumbi, et thorax, costarumque ordo invicem coherent copulanturque, et ceu communia quædam usuum actionumque officia expleant, non ab re videtur de costis etiam aliquid proferre in medium. Quædam namque costæ longæ, quædam vero breves sunt, quas costulas sive dgeneres, vel γόθας costas

(a) Isa. I, 6.

⁸⁹ ὑπὸ B. ⁹⁰ δ B. ⁹¹ ὑπὸ τῆς φρένας τὸ ἦπαρ ἔτρωσεν B. ⁹² κν. ἢ ξύσαι B, κινήσαι A. ⁹³ ἐτέρωθεν B. ⁹⁴ ὡς καὶ om. A. ⁹⁵ γώτερος B. ⁹⁶ δίδωκα B P. ⁹⁷ φαμέν om. B P. ⁹⁸ καὶ ἐπιψ. A. ⁹⁹ οὐδ. δὲ B. ¹⁰⁰ καὶ τὸ στέρνον τοῦ θώρακος, εἰς δ. B. ¹⁰¹ τοῦ δὲ θωρ. εἰσιν ἑπτὰ ὄστ. A, τοῦ θωρ. εἰσ. ὄστᾶ C.

(q) H. N, 412.
(r) Od. K, 161.

ἀπὸ τοῦ ἐνίου εχων, ἀπὸ ⁹¹ μυῶν καὶ νεύρων καὶ συνδέσμων περιεχομένους· κατὰ μὲν τὸν τράχηλον ἑπτὰ, κατὰ δὲ τὸν νῶτον δύο καὶ δέκα· κατὰ δὲ τὴν ὀσφὺν πέντε· ὡς εἶναι πάντας κδ'. Ἐσφιγμένοι δὲ εἰσι πρὸς ἀλλήλους καὶ τεθειμένοι, συμβολὰς ἔχοντες καὶ ἀποφύσεις ἀκανθῶδεις. Ἡ δὲ συμβολὴ τούτων, γυγλισμὸς λέγεται παρὰ τῶν λατρῶν· τὴν δὲ τούτων σπονδύλων δύναμιν, καὶ χρεῖαν, καὶ ἐνεργειαν, ἐν τοῖς ὀπισθεν διεξήλομεν. Λέγεται δὲ ὁ τράχηλος καὶ δειρὴ· κυρίως μὲν ἐπὶ τῶν τετραπόδων, διὰ τὸ ἐκείθεν ἐκδέρεσθαι· καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, διότι πᾶν ὃ μὴ δι' ἔλου ἐστίν ⁹² λέγεται, ἐκ καταχρήσεως ἔχει τὴν κλήσιν. Τὰ δὲ ὑποκάτωθεν τῶν ὠμοπλατῶν μετὰφρονον λέγονται, ὅτι ἐξὸπισθεν τῶν φρενῶν κεῖται· ὅθεν καὶ ὁ Ὀμηρὸς φησιν, ἦπαρ ὑπὸ πραπίδων (q), ὃ ἐστὶ τῶν φρενῶν ⁹³.

abusu dicitur, quod non ex toto ac recta ratione

Ἡ δὲ ῥάχις ῥῆξις τις ἐστίν, τὰ δεξιὰ τῶν εὐανύμων διαχωρίζουσα· ἢ διὰ τραχύτητα τῶν συνεστηκόντων αὐτῇ κονδύλων· οἷον, τραχίς καὶ ῥάχις. Λέγεται δὲ καὶ ἀκανθα, τῷ τὰς ἐκ τῶν κονδύλων ἀποφύσεις ἀκανθῶδεις εἶναι· ὃ δὲ Ὀμηρὸς ἔξιν αὐτὴν καλεῖ· ἦν οὐχ οἷόν τε κνήσαι ἢ ξύσαι ⁹⁴ εὐκόλως τῇ ἰδίᾳ χειρὶ, ἀλλ' ἐτέρων ⁹⁵ δεῖσθαι εἰς τοῦτο· φησὶ γάρ· *Κατάκνηστιν μέσα νῶτα πλῆξε (r)*. Τὸν τόπον ἐρμηνεύων τοῦτο εἰρηκεν. Οἱ ὤμοι παρὰ τὸ ὑπομένειν τὰ βάρη τῶν φορτίων εἰρηται. Λέγεται δὲ τὸ μέρος ἐν ᾧ οἱ ὠμοπλαταὶ νῶτος, ἐπειδὴ τῶν ἄλλων νοτίζεται μᾶλλον, καὶ εἰς τοῦτον ὁ ἰδρῶς καταρρεῖ· ὡς καὶ ⁹⁶ Ὀμηρὸς· *Κατὰ δὲ νῶτιος ⁹⁷ ῥέαν ἰδρῶς (s)*· καὶ, *Τὸν νῶτόν μου ἔδωκα ⁹⁸ εἰς μάστιγας*· καὶ νωτοφόρα ζῶα φαμεν ⁹⁹. Λέγεται τὸ τοιοῦτον μέρος καὶ ψύη, παρὰ τὸ ψαῦω· ἢ ἐπιψαύουσα ¹⁰⁰ σὰρξ, καὶ ἐπὶ πολλοῖς οὔσα τοῖς ὀστέοις.

Κεφ. ΙΕ'. — Περὶ τῶν πλευρῶν.

Ἐπεὶ δὲ ἡ ψύη, καὶ ὁ θώραξ, καὶ αἱ πλευραὶ συνήρθωνται καὶ συνδέδονται, καὶ οἷον συγκοινωνοῦσιν ἀλλήλοις ταῖς χρεῖαις καὶ ἐνεργείαις· οὐδὲν ¹⁰¹ ἄτοπον ἐπισκέψασθαι περὶ αὐτῶν τῶν πλευρῶν. Αἱ μὲν εἰσι μακραι, αἱ δὲ κονταί· ἅς καὶ κορτοπλεύρια λέγουσιν, ἢ γόθους πλευράς. Εἰσὶ δὲ πέντε αἱ νόθοι· συμφύονται δὲ τῷ τε διαφράγματι καὶ ἀλλήλαις· εἰς χόνδρον τὸ πέρας αὐτῶν ἔχουσαι. Αἱ δὲ λοιπαὶ τῶν πλευρῶν καὶ οἱ τῆς ῥάχως σπόνδυλοι περὶ τὸ στέρνον ¹⁰², τοῦ θώρακος εἰσιν ὄστᾶ ¹⁰³· δώδεκα μὲν

(s) H. A, 810.

ἑκατέρωθεν αἱ πλευραὶ, καθάπερ καὶ οἱ σπόνδυλοι· ἂ διήρθρωται ²⁴ γὰρ ἑκάστη πρὸς ἓνα, τὰ δὲ τοῦ στέρνου συνήρθωνται ²⁵ ἀλλήλοις. Ἐπτὰ δὲ τὸν ἀριθμὸν εἰσὶν· ὅσαι καὶ αἱ πρὸς αὐτὸ διαρθρούμεναι πλευραὶ· ὡς εἶναι τὰς πάσας ²⁶ εἴκοσι τέσσαρας· δώδεκα καθ' ἑκάτερον μέρος συναρθρούμενας ²⁷. τὰς μὲν δώδεκα, τοὺς δώδεκα σπονδύλοις τοῦ νώτου, τὰς δὲ γὰρ πέντε, τῇ ὀσφύϊ· αἱ δὲ ἑπτὰ, τῷ στέρνῳ, καθὼς εἴρηται.

admodum et costæ, quæ, ipsi sunt dearticulatione supra viginti esse constat. Ab utraque enim parte sunt, coarticulantur, quarum quinque lumbis ipsis applicantur, septem vero cum pectore, quem admodum diximus, copulatæ sunt.

Ταῦτα; δὲ τὰς ²⁸ ἑπτὰ ὑποζωννύει καὶ ὑπαλείφει τις ὕμην κοινὸς, ὃς ἀπὸ τῆς χρείας ὑπεζωκῶς ^B ὠνόμασται. Ἐγένετο δὲ οὗτος ὁ ὕμην παρὰ τῆς προνοίας, ἵνα μὴ τῷ πνεύμονι ἀμέσως ὀμιλοῦσα, τῶν ὀστέων ἡ οὐσία σκληρὰ καὶ ἀντίτυπος οὔσα, ἀνιᾶ αὐτὸν καὶ ἐπιπλήσῃ τῇ προσφύσει. Εἰσὶ δὲ καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς πλευρὰς μεσοπλευροὶ μῦες, οὓς καὶ φρένας καλοῦσι· διὰ τὸ φρενητιᾶν ²⁹ τοὺς ἀνθρώπους, ἐκείνων φλεγμαινόντων. Οὐδὲν γὰρ ἐστὶ πλευριτίς, εἰ μὴ φλεγμονὴ τοῦ τὰς πλευρὰς ὑπεζωκῶς ὀμινοῦς.

hoc est in insaniam, cum eos tumescere accidit, hominem adigunt. Nihil enim aliud phrenesim ipsi, membranæ tumor quæ costas subcingit velatque, est.

Τινὲς δὲ τὸ διαφράγμα καὶ τὸν ὑπεζωκῶτα ἓνα ὑπέλαβον εἶναι ὕμνη· οὐκ ἐστὶν δέ. Ἄλλο ³⁰ γὰρ ἐκεῖνος, καὶ ἄλλο ³¹ οὗτος. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ διαχωρίζει τὰ τε ἐν τῷ θώρακι, καὶ τὰ ὑπὸ τὸν θώρακα σπλάγγνα, καὶ τὴν ἀνασπῆν ἐνεργεῖ, καθὼς ἐφθην εἰπὼν· οὗτος δὲ τὰς πλευρὰς ὑποζωννύει, καὶ τὸν πνεῦμονα διαφυλάττει τῆς τούτων βλάβης. Τὸν δὲ τοῦ διαφράγματος ὕμνη περιπεπλον λέγουσι· διὰ τὸ περιελεῖσθαι ³² αὐτὸν τοῖς σπλάγγχνις. Ἡ πέπλον, διὰ τὸ ὑφαπλοῦσθαι ³³ ἢ πάτος ἀπὸ τοῦ πεπῆχθαι, καὶ ὅσον συνεσφίχθαι· διὸ καὶ ὁ Καλλιμάχος οὕτως ἐφη· Ἦρης ἀγνὸν ὑφηνέμεναι τῆσι μέμηλε πάτος ³⁴. Εἰσὶ δὲ κατὰ σχῆμα αἱ πλευραὶ οὐκ ὅμοιαι· ἀλλ' αἱ μὲν ἐπικαμπεῖς, αἱ δὲ ἀνανεύουσαι πρὸς τὸ στέρνον· τὸ τέλος ἔχουσαι χόνδρον, ἀλλ' οὐκ ὄστυον. Στρογγύλαι μὲν ἐνθεν, ἐκεῖθεν δὲ πλατεῖαι· ἑναποδέουσαι ἀλλήλαις, καὶ ἑναπομένουσαι. Εἴρηται δὲ ^D πλευραὶ, ὅτι πλήρεις εἰσὶ μυελῶν ἀναμυχωτοῖ· ἢ ὅσον πολυευραὶ, ὡς πλατεῖαι καὶ χώραν πολλὴν διακατέχουσαι· ἢ πολυωραὶ οὔσαι, ὡς φυλάσσουσαι καὶ περιέχουσαι τὸν πνεῦμονα, τὴν καρδίαν, καὶ τὴν γαστέρα· ἀπὸ τοῦ ὠρεῖν, ἤγουν φυλάττειν· καὶ κηπιρὸς, καὶ θυρωρὸς ἐξ αὐτοῦ· ὡς καὶ Ἡσίοδος·
meiulla, non autem in intima visitur. Has πλευρὰς ob id dicitant, ὅσον πολυευρὰς, καὶ πλατεῖας, quod in plurimam latitudinem porrectas, ac multum loci occupantes recte dixeris. Sive πολυωραὶ οὔσαι ἀπὸ τοῦ ὠρεῖν, καὶ φυλάττειν, quod terminare ac custodire diceris, quoniam dum pulmonem et cor, ac alvi fines servant, **¶** custodiuntque; eorum excubitores ac æditui habentur; ut Hesiodus de terra inquit:

²⁴ διήρθρωται B C. ²⁵ συνήρθρωται B C. ²⁶ παρ. πλευρὰς B P. ²⁷ συναριθμούμενας B. ²⁸ ταῦταις δὲ ταῖς B. ²⁹ φρενητιᾶν A P. ³⁰ ἄλλος B. ³¹ ἄλλος B. ³² περιελεῖσθαι B. ³³ quæ seq. usque ad μέμηλε πάτος om. B C. ³⁴ ἦρις ἀν ὑφηνέμεναι τῆσι μέμηλε πάτος Lat. Vers. add. Fr.

dicitant. Hæ quidem numero quinque habentur, et septo transverso coherent, ac invicem recto ordine consistentes, in cartilaginem desinunt. Reliquæ vero costæ spinæque, vertebræ et pectus, thoracis ossa sunt. Quælibet pars, utrinque duodenas costas, quod et spina vertebras continet, quarum quælibet singulis vertebris coarticulatur. At pectoris ossa, quæ septenarium numerum explent, dearticulatione invicem junguntur, quemconjunctæ. Itaque, costas omnes numero quatuor duodenæ, dorsi vertebris, quæ totidem numero septem vero cum pectore, quem-

Has autem septem costas, communis quædam membrana qua costæ teguntur, quæ ὑπεζωκῶς **¶** dicitur, subcingit velatque ab officii videlicet functione quod explet, ita appellata. Talem quidem membranam Creatoris providentiâ inibi constituit, ne scilicet ossium substantia, quæ aspera ac reluctantans est, repente absque medio aliquo pulmone occurrens, dolores ipsi infligat, illumque præ sui tactu reddat attonitum. Sunt quidem et circa alias costas musculi, qui intercostiles dicuntur, quos et phrenas nuncupant, quoniam in phrenesim ipsi, hominem adigunt. Nihil enim aliud phrenesim, quam

Sunt qui septum transversum, et costas subcingentem membranam, unam eandemque membranam esse, sed non recte opinati sunt. Nam alia quidem illa, alia vero hæc habetur. Septum namque transversum, ea quæ in thorace sunt, et quæ sub ipso consistunt viscera, disternit, et respirationis officium exhibet, uti prius cum de his agerem explicavi; altera vero costas subcingit, et pulmonem quominus ab ipsis lædi queat, reddit exemptum. Enim vero, diaphragmatis, hoc est septi transversi membranam, περιπλον, quod visceribus involvatur nuncupant. Sive peplon διὰ τὸ ὑφαπλοῦσθαι, quod videlicet ipsi in pepli modum substernatur, vel πάτος, ἀπὸ τοῦ πεπῆχθαι, καὶ ὅσον συνεσφίχθαι, quod compactum esse constrictamque interpretareris. Ut Callimachus inquit: Ἦρης ἀγνὸν ὑφηνέμεναι τῆσι μέμηλε πάτος, quod studiosi pro sui arbitrio interpretentur. Non enim costæ figura invicem conveniunt, sed quædam recurvæ, aliæ vero ad pectus innuentes, in cartilaginem, non autem in os desinunt. Et extrinsecus quidem rotundæ, intrinsecus vero late figuræ sunt, et deficientes, ac veluti sese expectantes, consistunt. In earum vero suprema parte

*Prima quidem tellus, post ipsam stellifer orbis
Creus: ut hanc mediam comprehenderet ordine certo.*

Et quidem comprehendere, pro eo quod custodire diceret, positum est, ut illud: *Arboribus multis hortus mihi consitus exstat.* Et illud: *Et ipsum longas eolumnas continet;* et in his *ἔχειν*, pro *continere* positum est. Hoc itaque quo explicavimus modo, spina, pectus, et costæ simul colligatæ coarticulatæque sunt, quo dum illæ harmoniis invicem conveniunt, nos, ad motus, flexus, progressus, et regressus, tum ad moderatum incessum, cursusque concitatos, necnon ad sessionem, et ad motum, qui cum impetu, vel arte sit, aliaque hujusmodi sufficere valeamus. Soli autem homini crura ad duos rectos angulos flectere posse, ad coxas videlicet, ac locum qui genibus oppositus est iora; quæ vero ad coxas vergit, ad exteriora flectitur.

Cap. XVI-XVII. — *De pulmone et corde.*

Quoniam igitur a thorace tum cor, tum pulmo comprehenduntur, idcirco, quonam pacto hæc in ipso intus consistant, consideremus. Cor namque a pulmone comprehenditur, et ipsum pulmo quodammodo velat, siquidem pulmonem ipsum arteriis plurimisque meatibus refertum quo respirandi officio sufficeret, natura constituit. Sed et tenuis levisque, ac latus hujus gratia habetur pulmo, uti purum aerem admittere queat, atque insitam qui in corde est calorem excitet, rursusque ejus fumosa excrementa extra emitat. Nam pulmo, cum ex quatuor quibusdam constitutus sit, ceu textum quoddam est; ipse namque ex aspera arteria lævique, necnon vena crassa, et spumosa carne quæ ejus peculiaris habetur, constat. Hæc enim caro, spatia ipsa texturæ pulmonis ad stæbæ herbæ similitudinem media implet. Cum inter duas arterias, venamque ipsam cor sitam medio sui comprehendat, spiritus admissione **92** ipsum cor pulmo refocillat, eique solamen affert. Et hac quidem de causa pulmo ipse πνεύμων dicitur, ὅτι δοχείον ὑπάρχει τοῦ πνεύματος, quod videlicet spiritus conceptaculum sit, quodque præ sui reciprocallone, partes quæ intus sunt demulcet, ac fumosas exhalationes extra ejaculatur, et ipse quidem puri sanguinis alimentum desumet. Sanguis autem quo ipse alitur, in dextra uteri parte concoquitur tenuaturque. Nam, cum fuitiosæ ac prætenuis substantiæ pulmo habeatur, ut purissimi

subtilissimique sanguinis alimentum capiat oportet. Siquidem pulmonis natura adeo passionibus obnoxia est, ut a minimo quovis frigore maloque teni-

*Ἄ Γαῖα δὲ τοὶ πρῶτον μὲν ἐγγλυτο ἴσον ἑαυτῇ
Ὀυρανὸν ἀστερόεντα· ἵνα μὴ ⁴⁸ κερὶ πάντα κα-
[λύπτῃ (1)].*

Καὶ τὸ περιέχειν δὲ αὐτὸ ⁴⁶ ἐκ τοῦ φυλάττειν· Ὅς μοι κῆπον ἔχει πολυδένδρον (u). Τὸ γὰρ ἔχει ⁴⁷ ἀντὶ τοῦ φυλάττειν κείται· καὶ τὸ, Ἐχει δὲ τε κίονας αὐτὸς (v) μακρὰς· καὶ τοῦτο ἀντὶ τοῦ περιέχειν. Οὕτως μὲν οὖν ἡ ῥάχϊς τῶ στέρνω, καὶ αἱ πλευραὶ συνδέδονται καὶ συνήρθωνται, ἵνα πρὸς τε κίνησιν καὶ κάμψιν, καὶ ἀντανκλασμὸν, καὶ σύντονον βάδισιν, καὶ δρόμον, καὶ κάθισμα ἀλλήλαι ἀλλήλαις αἱ ἀρμονίαι συνέρχωνται ⁴⁸· καὶ τὴν καθ' ὁρμὴν κίνησιν, καὶ ἐπιτετεχνασμένην, ἐκτελεῖν δυνάμεθα. Μόνος γὰρ ἄνθρωπος, ⁴⁹ πρὸς δύο γωνίας ὀρθὰς κάμπει τὰ σκέλη, κατὰ τε τὸ ἰσχίον καὶ τὴν ἰγνύν· τὴν μὲν ἐπὶ τὰ ἔνδον, τὴν δὲ ἐπὶ τὰ ἔξω.

natura tribuit; et puris quæ ad genua est, ad inter-

B Κεφ. ΙΖ'-ΙΖ'. — *Περὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας.*

Ἐπεὶ οὖν ὁ θώραξ συμπεριέχει τὸν πνεύμονα καὶ τὴν καρδίαν, σκεψόμεθα καὶ ὡς ταῦτα διάκειται. Τοῦ θώρακος ἔσωθεν ὁ πνεύμων ἐστίν, ἐμπεριέχων τὴν καρδίαν, καὶ ἄϊον ἐπικαλύπτων αὐτήν. Ἔστι δὲ ἀρτηριώδης καὶ πολύπορος· ὑπὸ τῆς φύσεως κατασκευασμένος πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀναπνοῆς. Λεπτὸς καὶ κοῦφος, καὶ μανθῶς, πρὸς τὸ εἰσάγειν καθαρὸν ἀέρα, καὶ ῥιπίζειν τὸ ἔμφυτον θερμὸν ἐν τῇ καρδίᾳ ⁵⁰· ἐξάγειν δὲ πάλιν ⁵¹ τὰ λιγνυώδη αὐτῆς περιττώματα. Καὶ γὰρ οἶον πλέγμα ἐστὶν ὁ πνεύμων· συγχείμενον ἐκ τεσσάρων· ἐκ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, καὶ ἐκ τῆς λείας, καὶ φλεβὸς παχείας, καὶ τῆς σαρκὸς αὐτῆς ἀφρώδους ⁵². Ἦτις σὰρξ ἀναπληροῖ δίχην στοιβῆς· τὰς μεταξὺ χώρας τοῦ πλέγματος, τῶν τε δύο ἀρτηριῶν καὶ τῶν φλεβῶν ⁵³· μέσον δὲ αὐτοῦ τὴν καρδίαν περιλαμβάνων, περιψύχει διὰ τῆς εἰσπνοῆς, καὶ παραμυθεῖται αὐτήν. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πνεύμων ἐκλήθη, ὅτι καὶ δοχείον ὑπάρχει τοῦ πνεύματος· καὶ ὅτι τῇ καταπνεύσει αὐτοῦ ψύχει τὰ ἔνδοθεν· καὶ τὰ λιγνυώδη περιττώματα ἔξωθεν ἀποκρίνει. Τρέφεται δὲ καὶ αὐτὸς ὑπὸ αἵματος καθαροῦ· τοῦτο δὲ τὸ τρέφον αὐτὸν αἷμα εἰς τὴν δεξιάν κοιλίαν τῆς καρδίας προπέττεται ⁵⁴ καὶ λεπτύνεται. Σομφώδους γὰρ καὶ λεπτῆς ὡν οὐσίας, ὑπὸ λεπτοῦ καὶ καθαρωτέρου αἵματος τρέφεται. Οὐκ ἐδύνατο δὲ οὗτος τὸ παχὺ αἷμα πέψαι, καὶ εἰς οἰκίαν τροφῆν ἀναλῶσαι· διὰ τὸ ἀκίνητον αὐτοῦ, καὶ τὰς πρὸς ἀναπνοὴν ἀσχολίας· διὰ τοῦτο ἐκεῖ λεπτυνόμενον καὶ καθαίρομενον, πρῶτον τρέφει αὐτὸν μετὰ τῆς ἀερώδους οὐσίας, καὶ οἶον καθαρωτέρας.

Πᾶσα δὲ φύξις, καὶ δυσκρασία, καὶ παχεῖα ἀναθυμιάσις ἔλκοι τὸν πνεύμονα· διὰ τὸ τῆς οὐσίας αὐ-

θυμιάσις ἔλκοι τὸν πνεύμονα· διὰ τὸ τῆς οὐσίας αὐ-

⁴⁸ μὴ B P. ⁴⁶ καὶ αὐτὸ B. ⁴⁷ ἔχειν B P. ⁴⁹ συνέρχονται B. ⁵⁰ ὁ ἄνθρ. B. ⁵¹ τὸ ἐν τῇ κ. B P. ⁵² πάντα P. ⁵³ καὶ τῆς ἀφρ. σαρκ. αὐτοῦ B P. ⁵⁴ καὶ τῆς φλεβὸς B C P. ⁵⁵ προπέττεται A, προσπέττεται C.

(1) Theog. 126.

(u) Od. Δ. 737.

(v) Od. A, 53.

τοῦ εὐπαθῆς· ἀλλὰ καὶ ὁ περιέχων αὐτὸν ὡς θώραξ, ὡς νευρώδης, ἐτοιμῶς πλήττεται ὑπὸ πάσης ψύξεως. Ἐπεὶ οὖν μέρειον ἐστὶν ἐν αὐτῷ περιέχον ὡς εἰπεῖν τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, λέγω δὴ τὸ ἐμφυτον θερμὸν, οὗ τινος ἐργαστήριον πέφυκεν ἡ καρδία· τοῦτο δὲ αἰεὶ χρεία ἐστὶ ριπίζεσθαι ὡς ἀναρρώνυσθαι τε κατὰ φύσιν· ὅπερ γίνεται διὰ τῆς εἰσπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς.

Αὗται δὲ αἱ κινήσεις ὑπὸ ψυχικῆς δυνάμεως ἐνεργοῦνται τῇ διαστολῇ τοῦ θώρακος καὶ τῇ συστολῇ, καθὼς ἔμπροσθεν εἰρηται· τοῦτο χάριν ὁ θώραξ, ὡς περιεκτικὸς τῆς ἐν ἡμῖν ζωῆς, πολλοὺς μυσίν ἐπιμήθη καὶ συνεστάθη. Καὶ δῆλον ὅτι πολλῶν ὄντων τῶν μυῶν, πολλὰ καὶ τὰ νεῦρα ἐστὶ, τὰ χορηγοῦντα αὐτοῖς τὴν κινήτικὴν δύναμιν. Τὰ οὖν νεῦρα ὑπὸ φλεγματικῆς, καὶ παχέως, καὶ γλισχροῦ τρεφόμενα χυμοῦ, ἐτοιμῶς ὑπὸ τῆς ψυχρότητος, καὶ ἐμφράττεται, καὶ πλήττεται.

Διὰ ταῦτα, καὶ φλέβες, καὶ ἀρτηρίαι, καὶ νεῦρα, καὶ σύνδεσμοι, καὶ χόνδροι, καὶ πιμελὴ ἐν τῷ θώρακι, ἵνα καὶ θερμότητα τὴν δέουσαν χορηγῶσι, καὶ τὰς τῆς ψύξεως ἀπείργωσι βλάβας, καὶ τὰς παρ' ἀλλήλων ὠφελείας καρπῶνται. Ἡμῖν γὰρ φλέψ τροφήν χορηγεῖ τῷ νεύρῳ, καὶ τῇ ἀρτηρίᾳ, καὶ τοῖς λοιποῖς μορίοις τοῦ θώρακος· μάλλον δὲ τοῦ παντὸς σώματος. Ἡ δὲ ἀρτηρία μεταδίδωσι τῇ φλεβὶ καὶ τοῖς ἄλλοις θερμασίας φυσικῆς, καὶ ζωτικῆς πνεύματος. Τὸ δὲ νεῦρον αἰσθησὶν παρέχει αὐταῖς τε, καὶ τῷ παντὶ σώματι. Πολλὴν δὲ καὶ παρὰ τῆς καρδίας τὴν φυσικὴν θερμότητα ὁ θώραξ λαμβάνει, ὡς οἶκος ὑπάρχων αὐτῆς.

Ἔστι δὲ ἡ καρδία νευρώδης, καὶ μυώδης, καὶ φλεβώδης· ἔχουσα καὶ ἀρτηρίας, καὶ δύο κοιλίας κατ' ἀμφοτέρα μέρη αὐτῆς· ἐν αἷς γεννᾶται τὸ ἐμφυτον θερμὸν, καὶ τὸ ζωτικὸν πνεῦμα. Ἐμπέφυκε δὲ αὐτῇ ἡ μεγάλη ἀρτηρία καὶ πρώτη, ἣν ἀορτήν καλεῖται· δι' ἧς χορηγεῖται ταῖς ἀπάσαις τοῦ σώματος ἀρτηρίαις, ὅ τε ζωτικὸς τόνος, καὶ ἡ ἐμφυτος θερμασία. Ζωτικὸν δὲ τόνον τὸν σφυγμὸν λέγομεν. Τὸν γὰρ σφυγμὸν τῇ καρδίᾳ ἡ τὰ σύμπαντα οἰκονομοῦσα ἐχαρίσατο δύναμις ἵνα διὰ μὲν συστολῆς ἐκθλίβῃ καὶ ἐκπυρηνίσῃ τὰ λιγνυῶδη αὐτῆς περιττώματα, ἅπερ ἐν αὐτῇ γεννᾶται διὰ τὴν ἄμετρον αὐτῆς θερμασίαν· διὰ δὲ τῆς διαστολῆς, εἰσδέχεται καθαρὸν ἐξωθεν ἀέρα· θερμαινομένης γὰρ αὐτῆς παρὰ φύσιν, εὐθέως καὶ τὸ ζῶον ὅλον παρὰ φύσιν θερμαίνεται, καὶ ψυχομένης ψύχεται.

Τέτακται δὲ ἐν αὐτῇ καὶ ἡ τοῦ θυμοῦ δύναμις, τὸ πάθος τῆς ψυχῆς. Πάθη δὲ τῆς ψυχῆς λέγομεν, ἐν αἷς αὐτῆς μὲν ἐστὶ πρῶτον ἡ κίνησις, συμπάσχει δὲ αὐτῇ ἡ καρδία, ὡς ὄργανον αὐτῆς. Ἡ μὲν γὰρ ψυχὴ ἀθάνατος οὐσα, δῆλον ὅτι καὶ ἀπαθὴς ἐστὶ.

peramento, ac crassa exhalatione lædi facile queat. Et non modo pulmo ipse, sed et quod ipsum comprehendit pectus, ex eo quod nervis obsitum est a quantulovis frigore damno afficitur. Quoniam igitur pars in ipso est, quæ hominis ferme vitam, insitum videlicet calorem comprehendit, cuius quidem cor officina habetur, hunc usquequaque excitari naturæ ordine agitarique opus est, quod ex ipsa spiritus reciprocatone fieri cernitur.

Hi autem motus, præ contractione remissioneque thoracis, quemadmodum prius diximus, ab animali calore efficiuntur: hac de causa thoracem ipsum, utpote qui vitam quæ in nobis est comprehendit, natura musculis insigniuit referisique. Et cum plurimi hujusmodi muscoli existant, et nervos plurimos esse qui illis movendi facultatem impertiantur certum est. Cum nervi itaque pituitoso crassoque ac lento vapore alantur, frigus nimirum sentientes, quati ipsos confrigique accidit.

Hac de causa, venæ, nervi, arteriæ, ligamenta, cartilagine, atque exungia in thorace consistunt, quorum decentem calorem loco ipsi impertiantur, tum damna a frigore proveniente abigant, amolianturque, necnon vicissitudinē quadam inter se communibus commodis fruerentur. Vena namque ipsa, nervus, ac arteriæ, reliquisque thoracis, vel potius totius corporis partibus alimentum subministrat. Arteria vero, naturalis caloris, ac vitalis spiritus vim, non venæ tantum, sed reliquis etiam partibus impartitur. A nervo autem illa, et cum ipsa totum corpus sensum vindicant. Verum a corde ipso thorax, utpote cuius domicilium sit, caloris naturalis plurimum accipit.

Cor autem nervis, musculis, venisque, ac arteriis præditum est, cuius ab utraque parte gemini ventriculi cernuntur, in quibus insitus calor vitalisque spiritus progeneratur. In hoc namque corde, magna primaque arteria, quæ adorta nuncupatur, insita est, unde cunctæ totius corporis arteriæ vitale robur, ac insitum calorem suscipiunt. Vitale autem robur, pulsuum nuncupamus. Enimvero Creatoris potestas, quæ universa gubernat, pulsus dominatum cordi largita est, quo præ sui contractione, fumosa excrementa quæ in ipso ob immodicum ejus calorem gignuntur expellere efflareque possit, cum vero dilatatur distenditurque, purum exterius proveniente aerem admittere valeat. Cum ipsum, præter naturam, plus nimio calore rigoreve occupari contingit, eadem protinus affectio totum corpus nostrum subsequitur.

In corde namque ipso frascibilis vis posita est, quæ animæ passio habetur. Passionem autem animæ dicimus, in his, in quibus primitus ipsius motus est. Atqui cor ipsum, utpote instrumentum ejus, ipsi compatitur. Nam, cum anima immortalis ha-

ἄσπρη Α. ὡς ριπ. ἐστὶν Β. ὡς ἀναρρώνυσθαι τε Α. ἀναρρώνυσθαι Β. ὡς γοῦν Β. ὡς φλεγματικῆς Β. ὡς ἡ μὲν γὰρ Β. ὡς ἐκατέρωθεν Ρ. ὡς καλοῦσι Β C. ὡς ἐν ταῖς Β. ὡς τῷ σώματι Β. ὡς πάντα ἐνεργοῦσα Ρ. ὡς δύν. ἔχαρ. Β. ὡς πυρηνίσῃ Β. ὡς τὸ τ. ψ. πάθος Β. ὡς πρῶτως Β C. ὡς πάθος σωματικῆς αὐτ. Β C.

beatur, procul dubio, 94 et corporis passionum A
expers est; illud enim quod compatitur, movet,
sive vitalem spiritum, cuius in corde sedes est, in-
trorsum ferri, sive extra contingat; et cum extra egre-
ditur concitatio fertur, ut in his qui irascuntur, cer-
nere est; in his vero, qui lætitia afficiuntur, remissior
fit. Qui autem formidine premuntur, in ipsis iustus
confertim movetur: tristantibus vero agitari per
intervalla solet. Cordis itaque munus, tum hæc quæ
habetur. Cor namque ipsum figura sua coni formam

Et cum magis ignitum præ omnibus corporis
nostri partibus habeatur, hujus gratia ignis figu-
ram sortitum est. Et quemadmodum ignis ipse,
a latiore magisque spatiosa basi originem capiens,
sursum se ipsum contrahendo, usquequaque acu-
minato cacumine fertur; ita et cor in coni modum
consistit. Conus autem figura est quæ circumagi
facile potest, et quæ in acumen desinit, quam com-
prehendere quisque hoc pacto queat. Si quis, exem-
pli gratia, plures circulos, alterum alteri impositos
consideret, ex quibus qui infra est omnium major
habeatur, qui vero ab ipso paulo brevior, tum ter-
tius, quartusque, et qui sequuntur contractiores
brevioresque sint, sic ut eorum ordo ad diminutionem
tendat quoad in brevissimum circulum desinere
videatur: eadem et de cono haberi ratio
potest; talem namque figuram exprimit. In eo latio-
rem, et circuliarem partem, basin, angustio-
rem vero, et ipsam circulariter desinentem, apicem di-
xeris. Cum igitur cor ad coni formam constitu-
tum sit, basin tamen infra tendentem non habet;
si enim ejus acumen sursum dirigeretur, plurimos
ad cerebrum vapores emitteret, et temperies ejus
quam natura largiente a prima constitutione frigi-
dillam adeptum est, præverteretur: idcirco, basis
ejus, retro, et sursum vergens consistit; acumen
vero ante et infra protenditur. Hac igitur de causa
cum partes quæ pectoris sunt calefaciat, uti pilis
densentur, causa existit. Nam, spissum, densum-
que, quod illi λάσιον, καὶ δασύ dicunt, in-
vicem discrepant, eo quod spissum in multitudine, 95
frequentiaque pilorum, densum vero,
non modo in his, sed in magnitudine eorumdem cernere est. Talis siquidem locus, in nonnullis,
non modo multitudine, densitateque pilorum, verum etiam prolixitate refertur inspicitur. Illud
enim a Græcis ΚΑΡΔΙΑ a verbo κραδαίνω nuncupatur, quod moveo, sive quatio diceret, ex eo
quod formidinem, animique sollicitudinem supervenientem sese concutiens indicare solet, ut de
Ulyse apud Homerum:

Cor sibi signa dedit futuri ad lumina fati.

Et rursus:

Nec mens laude caret nec mi sub pectoris imo,

Ferrens est animus, verum mitisque piusque,

Sed et præsentem angustiam ferre nos suadet, ut
illud:

ἡ ἐξ om. B, ἡ ἐνδον C. ἡ καταβραχὺ C. ἡ ἀεὶ διώκει ἀεὶ στεν. A. ἡ σμικρότατον P, εὐρὸν καὶ κυκλο-
τερὸς βάσις; τὸ δὲ στενὸν κυκλωτέρως καὶ αὐτὸ ἀνὲν κορ. πλὴν ἡ καρδία κἂν τὸ κων. ἐξη, ἀλλὰ τὴν βάσιν
οὐκ P. ἡ παρά. B, περὶ P. ἡ φυσικὴν B C. ἡ ἢ μὲν β. B. ἡ καλεῖται δὲ καρδία P. ἡ ἐστὶν ἡ γ. B P.
om. B C. ἡ ἐστὶ A.

(x) Od. E, 389.

τὸ δὲ συμπάσχον κινεῖται· καὶ ἡ ἐξ ἐνδονεν ἡ φέ-
ρεται, ἡ ἐκτὸς τὸ ἐνοικοῦν τῆ καρδία πνεῦμα ζωο-
κόν. Καὶ ἐκτὸς μὲν μετὰ συντονίας, ὡς ἐπὶ τῶν
θυμουμένων· ἡ μετὰ χαυνότητος, ὡς ἐπὶ τῶν ἡθου-
μένων· ἐντὸς δὲ, ἡ ἀθρόως, ὡς ἐπὶ τῶν φοβουμέ-
νων· ἡ κατὰ βραχὺ ἡ, ὡς ἐπὶ τῶν λυπουμένων.
Οὐκοῦν τῆς καρδίας καὶ ταῦτα, καὶ τὸ θερμαίνειν
ἅπαν τὸ σῶμα· ἐστὶ δὲ τὸ σχῆμα αὐτῆς κωνοειδῆς.
adduximus efficiendi, tum totum corpus calefaciendi
exprimit.

Πυρωδεστέρα δὲ οὖσα πάντων τῶν ἐν τῷ σώματι
μορίων, καὶ τοῦ πυρὸς ἔλαχεν ἔχειν τὸ σχῆμα. Ὅσπερ
γὰρ ἐκεῖνο ἀπὸ πλατυτέρας βάσεως ἀρχόμενον τὴν
ἄνω χώραν διώκει, ἀεὶ στενοῦμένον ἡ τε καὶ εἰς ὄξυ
ἀποκορυφούμενον, οὕτω καὶ ἡ καρδία κωνοειδῆς ἐστὶ.
B Κῶνος δὲ ἐστὶ σχῆμα περιαγῆς εἰς ὄξυ λῆγον· δύ-
ναται δὲ τὸ σχῆμα τοῦτο νοεῖσθαι οὕτως· Εἰ τις
λάβοι κατ' ἐπίνοιαν πλειόνας κύκλους ἐπαλλήλους
κειμένους, ὧν ὁ μὲν ὑποκάτω μείζων ἐστίν, ὁ δὲ ἐπ'
ἐκείνῳ σμικρότερος· εἶτα ὁ τρίτος καὶ ὁ τέταρτος,
καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἡ μείωσις γίνεται, ἄχρις ἂν εἰς
κύκλον σμικρότερον ἡ τελευτήσῃ· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ
κῶνου· λέγεται οὖν τοῦ τοιοῦτου σχήματος τὸ μὲν
εὐρὸν βάσις, τὸ δὲ στενὸν κορυφή. Ἡ τοίνυν καρδία
τὸ κωνοειδῆς ἐστὶν ἔχουσα σχῆμα, τὴν δὲ βάσιν οὐκ
ἔχει κάτω· ἐμελλε γὰρ ἡ κορυφή ἄνω βλέπουσα πολ-
λοὺς ἀτμούς θερμότερους ἄνω πρὸς ἡ τὸν ἐγκέφαλον
πέμπειν, καὶ ἀμείβειν τὴν ψυχικὴν ἡ κρᾶσιν αὐτοῦ
ψυχροτέραν ἐξ ἀρχῆς γεγυυῖαν. Nῦν δὲ κείται μὲν
ἡ βάσις ἡ αὐτῆς ὀπίσω καὶ ἄνω· ἡ δὲ κορυφή πρόσω
καὶ κάτω. Διὰ οὖν ταύτην τὴν αἰτίαν θερμαίνουσα
C τὸ περιστέρνιον, λάσιον αὐτὸ ἀπεργάζεται ταῖς
θριξί. Διαφέρει δὲ τὸ λάσιον τοῦ δασέος· ὅτι τὸ μὲν
δασύ θεωρεῖται πλήθει καὶ πυκνότητι τριχῶν, τὸ δὲ
λάσιον οὐ μόνον τούτοις, ἀλλὰ καὶ μεγέθει· ὥστε εἴ
τι μὲν λάσιον, τοῦτο καὶ δασύ· εἴτι δὲ δασύ, οὐ πάν-
τως καὶ λάσιον. Τὸ δὲ ὄνομα ἐτυμολογεῖται ἡ παρὰ
τὸ κραδαίνω τὸ σειω· ἀεικίνητος γὰρ ἡ καρδία ἡ·
ἔθεν καὶ μέλλοντος φόβου καὶ ἀγωνίας σημαντικὴ
ἐστὶ πηδῶσα· ὡς καὶ Ὀδυσσεύς,

D Πολλὰ δὲ οἱ καρδίῃ ποτὶ ἔσσεται δλεθρον ἡ (x).

Καὶ πάλιν,

Καὶ γὰρ ἐμοὶ νόος ἐστὶν ἡ ἐναλισμῶς, οὐ δὲ μοι

θυμὸς ἐντὶ στήθεσσι σιδηρεος, ἀλλ' ἐλπίμων ἡ (y).

Ἄλλ' καὶ ἐνεστώσαν ἀγωνίαν πείθει φέρειν ὡς τδ.

(y) Od. E, 100.

Τέταθι, κρᾶδι· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης (z). A
Καὶ πάλιν,

Τῶδε μάλ' ἐμπεῖσει κρᾶδι μέγχα ἐστληυῖα (n) ·

ἀντι τοῦ ἐπεισθῆ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ὑπομονῇ εἶναι ⁸².

Ἐξ αὐτῆς οὖν, ὡς εἴρηται, τὸ ζωτικὸν πνεῦμα, καὶ τὸ καθαρώτερον ⁸³ καὶ εἰλικρινὲς αἷμα · καὶ ἡ θερμότης ἐπὶ τὸ πᾶν σῶμα διὰ τῶν ἀρτηριῶν ἐγκατασπείρεται. Ἡ γὰρ δημιουργὸς φύσις πολλὴν τοῦ ἐν ἡμῖν θερμοῦ ποιησαμένη πρόνοιαν, δυσὶ μορίοις αὐτὸ ἐχαρίσατο τοῖς ἐξαιρέτοις ⁸⁴, καρδίᾳ καὶ ἥπατι, καὶ μάλιστα καρδίᾳ. Ἐκ τούτων οὖν καὶ τὰ λοιπὰ μόρια μεταλαμβάνει καὶ ἐπαπολαύει τῆς ἐμφύτου αὐτῶν θερμότητος ⁸⁵ · ἐκάστου, πρὸς τὸ ⁸⁶ μέγεθος καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐνεργείας, τῆς χορηγίας ταύτης ἀεὶ μεταλαμβάνοντος. Ἀναμείκται δὲ ἐν ταῖς ἀρτηριαῖς ἀπᾶσαις διὰ πολλῶν ὁπῶν ἀναπνεουσῶν τῶν αἵματι ἡ ἀερώδης οὐσία, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν καρδίαν δι' ἧς οἰκιοῦται μὲν τὸ εἰλικρινὲς, ἐξωθεῖται δὲ τὸ αἰθαλῶδες · οὐ μόνον διὰ στόματος καὶ ῥινός, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀδῆλων πόρων. Ἀδῆλους δὲ πόρους τὴν διαπνοὴν ⁸⁷ παντὸς τοῦ σώματος λέγομεν · καθ' ἣν ἐκ τοῦ βᾶθους, καὶ τῆς συστολῆς τῶν ἀρτηριῶν, ἀτμοὶ πλείστοι διὰ τῆς μανότητος τοῦ δέρματος διεξέρχονται.

Μετὰ γοῦν τὸν θώρακα, ἐκ τοῦ ξιφοειδοῦς λεγομένου χόνδρου, ὅς τὸ πέρασ ἐστὶ τοῦ ἐπὶ τὰ ὑποχόνδρια μέρους, ἀπὸ τοῦ στέρνου μέχρι τῆς ἡδῆς καὶ τῶν ταύτης μερῶν, ὅπερ καὶ κύστιν καλοῦμεν, ἐπιγαστρικὸν καλεῖται τὸ πᾶν · ὅπερ εἰς τρία διαιρεῖται · εἰς τὴν ἐπιγαστρικὴν, καὶ ὑπογαστρικὴν, καὶ ἤτρον ⁸⁸. Τὸ μὲν οὖν ὑπογαστρικὸν τὸν ὀμφαλὸν καλοῦμεν · τὸ δὲ ἄνωθεν αὐτοῦ τὸ μὲν μετέωρον ἐπιγαστρικὸν καλεῖται, ἐπειδὴ ἐπίκειται τῇ γαστρὶ · τὸ δὲ ἕτερον ὑπογαστρικὸν, ἐπειδὴ ὑποβέθηκεν αὐτῇ. Τὸ δὲ τοῦ ὀμφαλοῦ κατωτέρω ἤτρον ⁸⁹ προσαγορευόμενον · τὸ δὲ ὑποκάτω τῶν διδύμων περιττικόν. Ὅσα μὲν οὖν εἰς ἐπιγαστρικὸν διηρέθη, τὸν στόμαχον περιέχουσι καὶ γαστέρα τὴν ἄνω · δεξιώτερα τὸ ἥπαρ καὶ τὸν σπλῆνα ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, ὅπερ ἀμφότερα σπλάγχνα καλεῖται, διὰ τὸ διασπᾶν τὴν τροφήν · τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὀργανικά.

et superiorem ventriculi partem continent : et a dextris jecur, a sinistris vero lien cernitur, quarum utrumque visceris appellationem desumit. Nam illi σπλάγχνα viscera dicunt διὰ τὸ διασπᾶν τὴν τροφήν, quod alimenti ab eis visceratio fiat; hæc enim et instrumentalia sunt.

Κεφ. ΙΗ'. — Περὶ στομάχου.

Ἔστι δὲ ὁ στόμαχος νευρώδης, ἐργαλεῖον ὀρέξεως καὶ καταπόσεως, καὶ πρὸς ὑγρὰς καὶ ξηρὰς τροφὰς ἐπιτέθειος. Λέγεται δὲ στόμαχος, ὅτι τὰ ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς αὐτὸν χεῖται · ἢν τε ὑγρά, ἢν τε ξηρά. Ἦ ὅσον σιτόμαχος, ὁ τοῖς σιτοῖς μαχόμενος ⁹⁰ · θλίβουσι γὰρ αὐτὸν · ἢ ὁ θλίβων ἐμπαλιν ταῦτα, ἵνα

⁸² hæc ab usque ἀλλὰ καὶ ἐνεστ. om. B, C. ⁸³ κατ' ἐξαιρέτων B C P. ⁸⁴ θερμ. αὐτ. B. ⁸⁵ διαπνοὴν καὶ ἀναπνοὴν P, ἤτρον B, ἤτρον A. ⁸⁶ στομ. ὅτι τοῖς σιτοῖς μάχεται B.

(z) Od. Y, 48.

Sustine cor, et tu quondam graviora tulisses.

Ab ipso, inquam, corde, ut dictum est, vitalis spiritus, necnon purissimus, ac sincerissimus sanguis et calor per totum corpus arteriarum ministerio diffunditur. Enimvero, cum summus rerum Opifex, de eo qui in vobis calore est, maximam curam ageret, illius conservandi duabus corporis nostri partibus, cordi videlicet jecinoriquæ, sed cordi præsertim, officium demandavit. Ab his namque et reliquæ corporis nostri partes, ut quæque est, pro sui captus ratione, insitum qui in ipsis est calorem, quo commissa sibi exsequimunia queant, usquequaque desumunt, atque ipso fruuntur. In cunctis autem arteriis, seu venis, aerea substantia, quæ per plurima foramina exhalat, sanguini admista est, cujus sanguinis purissima portio in corde moratur; adusta vero atque comburens, non modo ore naribusque, verum etiam in certis meatibus expellitur. In certos autem meatus, totius corporis respirationem appellamus, qua præ arteriarum contractione, ab earum penetrabilibus plurimæ exhalationes per laxam cutim egrediuntur.

Post thoracem igitur, et cartilaginem quæ gladialis dicitur, utpote quæ partis ad hypochondrium terminus est; quod videlicet a pectore ⁹⁶ ad pubem usque ejusque partes tendit, quas et ventrem nuncupamus; omne, inquam, illud spatium subventrilis pars dicitur, quod et trifariam dividitur, in superiorem videlicet et inferiorem ventrem, atque abdomen. Et inferiorem quidem ventrem, umbilicum appellamus. Ab inde vero superna pars, quæ sublimior est, quod alvo immineat, superior venter nuncupatur: pars vero altera, alvus scilicet, quod ipsi ventri subsit, inferior venter appellatur. Sed partes imas ab umbilico ἤτρον dictas, abdominis et pubis loca vocamus. Infimam autem partem quæ sub testibus est, περινεον, hoc est colem nuncupant. Quæcunque igitur in superiorem ventrem divisa sunt, stomachum, a dextris jecur, a sinistris vero lien cernitur, quarum utrumque visceris appellationem desumit. Nam illi σπλάγχνα viscera dicunt διὰ τὸ διασπᾶν τὴν τροφήν, quod alimenti ab eis visceratio fiat; hæc enim et instrumentalia sunt.

D Cap. XVIII. — De stomacho.

Stomachus autem nervis refertus est, et idem officina tum appetendi, tum conficiendi tam sicci quam humidii alimentii peridonea habetur. Illi στόμαχον dicunt ὅτι ἀπὸ τοῦ στόματος εἰς αὐτὸν χεῖται, quia per os sive humidam sive illud siccum alimentum fuerit, ipsum infunditur. Vel quasi σιτόμαχος quod cum cibo

et vers. lat. ⁸⁸ καθαρότατον B P, καθαρώτατον C. ⁸⁹ πρὸς τὸ τῆς ἐνεργ. μέτρον μεταλ. αὐτῆς ἀναμ. P. ⁹⁰ ἤτρον B. ⁹¹ ἤτρον B C, ἤτρον A. ⁹² λέγεται δὲ

(a) Od. Y, 23.

figat, ipse enim a cibo premitur, et cibum vicissim ipse premit, dum ipsum ad sibi præscripta loca demittere satagit. Vel inde stomachus dictus est, δ̄ ἐστὶ μηχανὴ τῶν σιτίων, quasi ciborum machina sit, quæ ipsos conficiat. Sunt qui stomachum ex τῷ μάστακα ἐξ αὐτοῦ δέχεσθαι, quod ab ore mansum,

*Ut volucris mansum pullis implumibus offert,
Quod capiunt.*

Quoniam autem pacto stomachus appetitus officina sit, ex his perspicue patet.

Quoniam stomachus ipse, ut dictum est, cum appetitus conficiendique cibi officina sit, alimentum ab ore suscipit: habet autem sinum ad finem cartilagineus, quæ gladialis dicitur, in quem 97 per os demissum cibum recondit. Non multum post temporis venter, quæ nuper in stomachum demissa fuerant, quo ea jecinori et intestinis impertiatur, desumit. Et jecinori quidem alimenti succum; intestinis vero, stercoris materiam applicat; quando quidem excrementa, quemadmodum superius demonstratum est, cum in sterco conversæ egestaque fuerint, et particulae omnes congruam alimentum absumpserint, totum corpus ab ambientis nos aeris vi conficitur et hanc necessitatem omnia quæ sub generationem corruptionemque cadunt, perpetuo sortiuntur. Siquidem et lapides longi temporis ævum diminuit, uti alii, quam quondam facti fuerant videantur. Tum quodlibet corpus et præsertim ejus cutis, quo magis obvia aeri sit, vel ad ipsum propius accedit, eo ocium absumitur. Postea vero venter alimentum desumptum, musculorum officio, ad partes quæ eo indigent distribuit. At partes ipsæ illud sibi pro alimento vindicant; ab illis vero, quod eis proximum est, aliter; et ita continuata quædam et perennis successio sit, quoad illud ad jecur accesserit. Dehinc autem jecur, quod alimento indigebat, illud quod in venis quæ mediatrices nuncupantur comprehensum fuerat, ad se attrahit, illæ autem venæ, ipsum, ab ventre, venter vero sibi a stomacho suscipit. Et quoniam talis motus ad ventris usque et stomachi terminos præscriptus est, inedia per nervos animali indicitur; huius gratia natura tum ventrem, tum stomachum plurimis sensu præditis nervis insignivit, quo ipsi, alimenti inopiam sentientes, animal ipsum ad sibi cibum potumque admovendum excitarent, aliaque subinde ad ea quæ jam absumpta sunt, ipsi sufficerentur: hoc enim pacto appetitus, quem famem nuncupares, constitutio fit. A stomacho namque venter, a ventre venæ mediatrices, ab 98 ipsis jecur, a jecinore totius corporis venæ, ab eis venæ quæ cava appellatur, ab illa musculi carnesque

καταδιδασθῆ· λέγεται καὶ στόμαχος, δ̄ ἐστὶ μηχανὴ τῶν σιτίων 91. Ἄλλοι δὲ ἐκ τοῦ στόμα στόμαχον λέγουσι, διὰ τὸν τὴν μάστακα 92 ἐξ αὐτοῦ δέχεσθαι, τουτέστι τὴν τροφήν· στόματος, ab ore videlicet dictum velint, διὰ τὸ τὴν id est alimentum suscipiat, ut illud:

*Ὡς δ' ὄρνις ἀπεῖσι γεοσοῖσι προφέρῃσι
Μάστακ', ἐπὶν κε λάθῃσιν 93 (b).*

Εἰρηται δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ πόματος.

Ἄλλ' Ὀδυσσεὺς ἐπὶ μάστακα χερσὶ κίεζε 94 (c).

Πῶς δὲ ἐστὶν ἐργαλεῖον ὀρέξεως, ὧδε 95 σκόπει.

Ὁ στόμαχος, καθὼς εἰρηται, ὀρέξεως καὶ καταπόσεως ἐργαλεῖον ὑπάρχων 96, δέχεται τὴν τροφήν ἐκ τοῦ στόματος. Ἐχει δὲ κύτος αὐτὸς πρὸς τὸ πέρας τοῦ ξιφοειδοῦς χόνδρου, εἰς δὲ καταδιβαζόμενος 97 τίθεται τὰ βρώματα. Μετὰ οὖν μικρὸν χρόνον, ἔλκει ἐξ αὐτῶν ἡ γαστήρ ἥδη τὰ, ἅπερ εἶχε πρότερον 98, μεταπέμψασα τῷ ἥπατι καὶ τοῖς ἐντέροις. Τῷ ἥπατι μὲν τὸν χυλὸν, τοῖς ἐντέροις δὲ τὰ σκύβαλα· ἐπὶ οὖν ἀπεσκυβαλίσθη καὶ ἀπεκρίθη τὰ περιττώματα, καθὼς εἰρηται ἀνωτέρω, ἐτραφή δὲ καὶ πάντα τὰ μόρια τῆ καταλλήλῃ τροφῇ, διαφορήθη ἅπαν τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς τοῦ περιέχοντος βάρους βίας· ταύτην 99 γὰρ ἔλαχε τὴν ἀνάγκην πάντα τὰ ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ τυγχάνοντα· ὁράται γὰρ τῷ πολλῷ χρόνῳ καὶ λίθος· μέλιον 1 παρὸ ἦν γεγονός. Διαφορήθη οὖν ἅπαν τὸ σῶμα, καὶ μάλιστα τὸ δέρμα τοῦ σώματος, ὧς τῷ περίε ἀέρι πλησιέστερον ὀμιλοῦν. Εἶτα τροφής ἀπορήσαν, τρέπεται κατὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ μυῶν, καὶ ἔλκει τὸ ἀφορισθὲν αὐτοῖς εἰς λόγον τροφῆς· ἐκεῖνοι πάλιν τρέπονται κατὰ τῶν πλησίον 2· καὶ οὕτως κατὰ τὸ συνεχές γίνεται ἡ διάδοσις αὐτῆ μέχρι τοῦ ἥπατος. Εἶτα ἀπορήσαν τροφῆς τὸ ἥπαρ, ἔλκει τὴν ἐν ταῖς μεσασαίκαῖς φλεψὶ περιεχομένην· αἱ δὲ ἔλκουσιν ἀπὸ τῆς γαστροῦς ἡ δὲ γαστήρ ἀπὸ τοῦ στομάχου. Καὶ ἐπεὶ ἡ τοιαύτη ὀρμὴ μέχρι γαστροῦς καὶ στομάχου κατέληξεν, ἀγγέλλεται τῷ ζώῳ 3 διὰ τῶν νεύρων ἡ ἐνδεια· διὰ τοι τοῦτο πλείονα νεῦρα 4 αἰσθητικὰ τῆ γαστρὶ καὶ τῷ στομάχῳ ἐδόθη, ἵνα διὰ τοῦ πάθους αἰσθάνωνται 5 τῆς ἐνδείας· καὶ αἰσθανόμενα, ἐπεγείρει 6 τὸ ζῶον εἰς προσφορὰν σιτίου καὶ πόματος· ὅπως ἀνεῖσαθῆ ἕτερα πάλιν τῶν διαφορηθέντων. Οὕτως μὲν οὖν ἡ ὀρεξις γίνεται, ἦν καὶ πείναν ὠνόμασαν ἐκ τοῦ στομάχου ἡ γαστήρ. Ἐκ τῆς γαστροῦς ἡ σὰρξ· ἐκ τῆς σαρκὸς αἱ μεσασαίκαῖ φλέβες· ἐκ τούτων τὸ ἥπαρ· ἐκ τοῦ ἥπατος πᾶσαι αἱ φλέβες· ἐκ τούτων ἡ κοιλὴ φλεψὶ· ἐκ ταύτης οἱ μῦες, καὶ αἱ παρακείμεναι σάρκες ἀπλατῆ· ἐκ τούτων τὸ δέρμα τρέφεται· καὶ οὕτως τραφέντα, ἴστανται τῆς ὀρμῆς μέχρι διακνευσθῆ· διαφορηθέντα δὲ, τὸ ἀνάπαινον γίνεται.

molles quæ illis proximæ consistant, ab carnibus

91 hæc om. B. 92 μάστακα B. 93 cit. om. B C. 94 hæc etiam om. B C, et vers. lat. 95 εἰ δὲ Α. 96 οὕτως δὲ ἐστὶν ἐργαλεῖον ὀρέξεως, ὅτι P, ὑπάρχων B. 97 καταδιβαζόμενα B C P. 98 ἥδη τὰ πρότερον μετακ. P. 99 ταῦτα A. 1 μέλιον B. 2 πλησίον B P. 3 τὰ ζῶα B. 4 νεῦρα B. 5 αἰσθάνονται A C. 6 ἐπεγείρη C P.

(b) II. I, 324.

(c) Od. Δ, 287.

cutis alimentum desumit: et ita hujusmodi motus nunquam desinit, quoad illud conficiatur; quo confecto, rursus retrograda quadam vicissitudine, invicem excitantur instauranturque.

Ἐκ τοῦ δέρματος οἱ μῦες ἐνδείας ἀσθησιν ἢ δέχονται· ἐκεῖνος ἄ γάρ τὴν τροφήν αὐτῶν ἀνιμῆσατο· οἱ μῦες τῶν σαρκῶν καὶ τῶν φλεβῶν, τὴν δαπάνην ἀφῆρπασαν· αἱ φλέβες καὶ αἱ σάρκες τοῦ ἥπατος ἔψαντο· τὸ ἥπαρ τὴν γαστέρα ἐπηρέασεν ἤδη· δι' ἐνδειαν ἡ γαστήρ τὸν στόμαχον· ὁ στόμαχος μετὰ τῆς γαστρός, τὸ ζῶον ὑπὲρ τῆς τροφῆς ἐπανέστησαν· τὸ ζῶον διὰ τὴν βίαν τῆς φύσεως, τροφᾶς ἐαυτῷ ἐπενόησε. Καὶ οὕτως μὲν κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἡ δρεξις γίνεται. Ἐν δὲ τῷ χειμῶνι, διεισδύνον πρὸς τὸ βάθος τοῦ σώματος τὸ δλον θερμὸν, διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος ψύξιν, καὶ τὴν πύκνωσιν καὶ ἀδιαπνευστίαν τοῦ σώματος, τὸ ἐμφυτον θερμὸν ὑπερθερμαίνον τε καὶ πλεονάζον, καὶ πᾶσαν ἢ τὴν ὑγρότητα καταδαπανῶν¹⁰, πλεονα τὴν δρεξιν ἀπεργάζεσθαι. Τοῦτο καὶ Ἰπποκράτης¹¹ εἰδῶς φησιν· « Αἱ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἥρος θερμόταται φύσει· ἐν ταύταις οὖν¹² τῆσιν ὥρησι καὶ τὰ προσάρματα πλείω δοτεόν· » προσάρματα λέγων τὰ σιτία, ὡς προσφερόμενα τῷ σώματι· ἐξ οὗ καὶ ἄρτος· παρὰ τὸ ἀλρεῖν, ὃ ἐστὶ προσφέρειν καθ' ἑκάστην· ἡμῶν γὰρ οὕτως τροφή καὶ προσθήκη τοῦ σώματος. Ἄλλ' εἰ μὲν τοσοῦτον ἀντεισῆγετο ὅσον καὶ διεφορεῖτο, συνέβαινε τὰ ἡμέτερα σώματα ἀναλλοίωτα διαμένειν καὶ μὴ γηρᾶν, μηδὲ ὑπὸ τοῦ γήρω· πάσχειν¹³. Ἐπειδὴ δὲ πλείων μὲν¹⁴ ἡ διαφόρησις, καὶ ἡ τῶν περιττωμάτων ἀποκῆσθαισις, ὀλίγη δὲ ἡ ἐκ τῶν βρωμάτων τροφή τῷ σώματι· « Τροφῆς γὰρ τὸ τρέφον¹⁵, » καθ' Ἰπποκράτην· διὰ τοῦτο, κατὰ βραχὺ τῆς ἐν ἡμῖν ὑγρότητος¹⁶ καταδαπανωμένης, καὶ οἷον ξηραίνουμένου τοῦ σώματος, γηρᾶ τὸ ζῶον καὶ διαφθείρεται, καὶ εἰς ἀδυναμίαν καὶ ἀσθένειαν φέρεται, οὐ μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ζῶων. Αὕτη μὲν τοῦ στομάχου χρεία τε καὶ ἐνέργεια, καὶ ὀνομασία.

Κεφ. 10'. — Περὶ τοῦ ἥπατος.

Τὸ δὲ ἥπαρ οὐσία ἐστὶν ἐρυθρὰ σαρκώδης, μύωσιν¹⁷ ἔχουσα τεταμένη ἐν τοῖς διεξιοῖς μέρεσιν, ἐν ᾧ γεννᾶται τὸ αἷμα· ἐξ οὗ ἐκπεφύκασι¹⁸ φλέβες, δι' ὧν¹⁹ χορηγεῖται τὸ αἷμα πρὸς ἀποτροφήν τοῦ πάντος σώματος· καὶ οὗτος μὲν ὁρος ἥπατος. Ἡ δὲ κατασκευὴ αὐτοῦ καὶ ἐνέργεια εἴρηται μὲν καὶ πρῶτον²⁰· εἰρήσεται δὲ καὶ νῦν ὀλίγα περὶ αὐτοῦ. Ὅργανον γὰρ ὅν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, διςσῶς ταύτην ποιεῖται· τὴν μὲν ἐν ταῖς τροφαῖς, τὴν δὲ ἐν ταῖς συνουσίαις· καὶ διὰ τῆς μιᾶς²¹, ἀντεισάγει τὸ λείπον τῷ σώματι, διὰ δὲ τῆς ἄλλης, ἀποκρίνει τὸ πλεονάζον.

Ἔστιν αὖ²² φύσει θερμὸν τοῦτο τὸ σπλάγγνον, διὰ τὸ αἷματος εἶναι γαννητικόν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων χυμῶν. Τὰ γὰρ σιτία, κἂν διαφόρων φύσεων ὄντα τύχη, εἰς τὴν γαστέρα διὰ τοῦ στομά-

¹⁰ αἰσθ. ἐνδ. B. ¹¹ ἐκεῖνοι A. ¹² καὶ πᾶσαν B. καὶ om. A. ¹³ καταδαπανῶν A C P. ¹⁴ ὁ Ἰπποκ. B. ¹⁵ οὖν om. B. ¹⁶ τί πάσχειν B. ¹⁷ μὲν om. B. ¹⁸ τὸ τρεφ. τροφή A. ¹⁹ ὑγρ. καταδραχὺ δαπαν. B. ²⁰ μείωσιν A, μῦας ἔχουσα τεταγμένον C. ²¹ ἐμπεφύκασι B. ²² οὗ B. ²³ πρόσθεν B. ²⁴ δ. μὲν γὰρ τ. μ. B. ²⁵ οὖν B, ἐστὶ δὲ θ. φ. C.

per stomachum in ventrem demittuntur, concocti inibi, alteratique, mistæ qualitatibus in succum abeunt. Cum vero jecur illum arteriis quæ mediatrices dicuntur desumpserit, magis ignitum reddit, et illum concoctione media in sanguinis naturam transmutat, ac toti corpori, venis hoc munus exsequentibus, sufficienti dispensatione distribuit. Quapropter melancholicus humor a sanguinis fecce constituitur. Quod vero ejus serosum est, flavam bilem, at spumosum ampulosumque pituitam generat. Et melancholicus quidem humor, ac pituita, utpote quæ graviora ac magis ponderosa quam alia sunt, infra stident; flava autem bilis, leviori qualitate prædita, circa superiora versatur; at sanguis exacta ratione in medio sedem possidet. Præterea, jecur infimis sui partibus subjectos sibi musculos continet, qui ei ad sanguinis concoctionem aliorumque humorum distinctionem operam non segnem navant. Qua vero gibbosa jecinoris sunt, vena quam cavam dicunt bifariam divisa consistit. Cujus altera portio infra ad inguina ac crura dirigitur, altera vero, ad cor, pectus ac caput; et qua jugale os consistit protensa, cor ipsum inferius ac exterius **100** ambiens completitur, dehinc rursus reserata, venis quæ ad aures tendunt annectitur. Præterea in jugulares venas finditur, a quibus plurimæ tum instrumentales corporis partes, tum simplices irrigantur. Jecur autem quod ἥπαρ dicitur, παρὰ τὸ ἐπὶ ῥθαι, καὶ κυρτῶσθαι, dictum volunt, quod in gibbosam videlicet figuram erigatur. Vel ab ἐπαρδεύω, quod irrigare **C** est, quia totum corpus ab ipso per sanguinem irrigatur. Sive παρὰ τὸ ἥδω, τὸ εὐφραίνωμαι, ab eo videlicet quod lætitiæ causa existit, nam in ipso vitium apud inferos hæc pœnas pendere auctores memorant.

Cap. XX. — De liene.

Lien autem jecinori oppositus consistit, qui quidem venis et arteriis refertus est, in se inæqualia vascula, exiliaque admodum, ac plurima continens, inter quæ concreti sanguinis guttulæ visuntur, quam ob causam, læx fungosæque materiæ habeatur. Ejus siquidem natura frigida acetosaque est, qua acetositate ipsum natura uti stomachum ad alimentum appetendum excitaret, præditum esse voluit. Sed cum et atræ bilis exsuperantis humoris excretionem in alvum fundat, stringit ipsam ac contentam reddit, necnon ad concoquendum ea quæ in ipsam immittuntur assidue excitat. Adhæc et purgandi jecinoris ministerio sufficit, dum ad sui alimenti usum, fæces turbidumque humorem quæ ab ipso projiciuntur attrahit. Nam lienem ipsum σπλήνα jecinoris humores ad se attrahat.

Cap. XXI. — De ventre.

Ventrem autem nervosum axungiosumque, quo

Α χου φερόμενα, πέττεται καὶ ἀλλοιοῦται, χυλὸς ²⁵ γινόμενα μεμιγμένους. Τὸ δὲ ἥπαρ ²⁶, ἐκ τῶν *μυσαραιῶν* ²⁷ φλεβῶν δεξάμενον, πυροειδέστερον κρεῖ, καὶ εἰς αἷματος φύσιν δι' ἐψησιν ²⁸ μεταβάλλει, καὶ τῷ παντὶ σώματι διὰ τῶν φλεβῶν ἐπιπέμπει πρὸς ἀρκοῦσαν διοίκησιν. Ὅθεν διὰ μὲν τοῦ τρυγῶδους αἵματος, ὁ μελαγχολικὸς γεννᾶται χυμὸς. Ἐκ δὲ τοῦ ὀρρώδους αὐτοῦ, ἡ ξανθὴ χολή· ἐκ δὲ τοῦ ἀφρώδους καὶ πομφολυγῶδους, τὸ φλέγμα· καὶ ὁ μὲν μελαγχολικὸς χυμὸς καὶ ²⁷ τὸ φλέγμα, ὡς βαρύτερα τῶν ἄλλων, ὑφίζάνουσι κάτω. Ἡ δὲ ξανθὴ χολή, ὡς λεπτομερὲς ²⁸, τὴν ἀνωτέρω χώραν μεταδιώκει ²⁹. τὴν μέσην δὲ ἀκριθῶς τὸ αἷμα τάξιν κατελληγε ³⁰. Καὶ ἐν μὲν τοῖς σιμοῖς αὐτοῦ τὸ ἥπαρ μῦς ἔχει ὑποκειμένους αὐτῷ, συνεργοὺς εἰς τὴν τοῦ αἵματος ἐψησιν, καὶ τῶν ἄλλων ³¹ χυμῶν τὴν διάκρισιν. Ἐν δὲ τοῖς κυρτοῖς αὐτοῦ, ἡ *κοιλία φλέψ* δίχα μερισμένη· τὸ μὲν ἐν αὐτῆς μέρος πέμπει ἐπὶ τὰ κάτω μέρη, ἐπὶ βουδῶνας, καὶ σκέλη. Τὸ δὲ ἕτερον παρὰ ³² καρδίαν, καὶ θώρακα, καὶ κεφαλὴν· καὶ διὰ τῆς κλειδῶς περιεχόμενον ³³, περιλαμβάνει αὐτὴν ἐσωθὲν τε καὶ ἔξω· εἶτα ἀνιούσα αὐθις, συμφύεται ἐπὶ τὰς καρωτίδας ³⁴, καὶ ἀποσχίζεται, ποιούσα τὰς σφαγιτιδας ³⁵ λεγομένας φλέβας, δι' ὧν τὰ πλείστα μέρη τοῦ σώματος ὀργανικὰ τε καὶ ἀπλὰ ἐπαρδεύεται. Λέγεται δὲ ἥπαρ, παρὰ τὸ ἐπὶ ῥθαι καὶ κυρτῶσθαι ³⁶· ἢ παρὰ τὸ ἐπαρδεύειν ὄλον ³⁷ τῷ σώματι αἷμα· ἢ παρὰ τὸ ἥδω τὸ εὐφραίνω ³⁸, ἥδωρ καὶ ἥπαρ· ἐν γὰρ τούτῳ καὶ τὰ τῆς ἡδονῆς, καὶ τὰ τῆς ἐπιθυμίας· ὅτι καὶ Τιτυδὸς διὰ τοῦ ἥπατος κολάζεται.

est, quia totum corpus ab ipso per sanguinem irrigatur. Sive παρὰ τὸ ἥδω, τὸ εὐφραίνωμαι, ab eo voluptatis et concupiscentiæ seules est; unde et Tityum apud inferos hæc pœnas pendere auctores memorant.

Κεφ. Κ'. — Περὶ τοῦ σπληνός.

Ἄντικρυς δὲ τοῦ ἥπατος ὁ σπλήν κείται, φλεβώδης ὢν καὶ ἀρτηριώδης, καὶ ἀνισόπλατος· λεπτὰ ἀγγεῖα ἔχων, καὶ πολλὰ μεταξὺ τῶν ἀγγείων θρομβώματα ³⁹ διὰ τοῦτο ἀραιὸς ἐστὶ καὶ σομφός ⁴⁰. Ἔστι δὲ καὶ ψυχρὸς καὶ ὀξύδης· ἔχων τὴν ὀξύτητα ταύτην παρὰ τῆς φύσεως· πρὸς τὸ διεγείρειν τὸν στόμαχον εἰς ὄρεξιν τροφῆς. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκκρισιν τοῦ περιτεύοντος χυμοῦ, τοῦ μέλανος ⁴¹, εἰς τὴν γαστέρα χέων, στύφει τε αὐτὴν καὶ τονοῖ, καὶ πρὸς τὰς πέψεις διεγείρει. Καὶ πρὸς τούτοις δὲ καὶ καθαίρει τὸ ἥπαρ, ἔλκων τὰ τρυγῶδη καὶ θολερά τῶν ἐκ τοῦ ἥπατος ἀποβρίπτουμένων ⁴² ὑγρῶν, εἰς οἰκίαν τροφῆν. Διὸ καὶ σπλήν εἴρηται, παρὰ τὸ ἐπισπᾶσθαι εἰς ἑαυτὸν τὰ φαυλισθέντα τῶν ὑγρῶν.

παρὰ τὸ ἐπισπᾶσθαι appellant, quod videlicet malos

Κεφ. ΚΑ'. — Περὶ τῆς ἀνω γαστρῆς.

Ἡ δὲ κοιλία νευρώδης ἐστὶ καὶ πιμελώδης· ὑπο-

²⁵ χυλὸς C. ²⁶ ἥπαρ τοῦτο B C. ²⁷ μεσαριῶν C. ²⁸ ἐψησῆσεως B C P. ²⁹ ὡς καὶ B. ³⁰ λεπτομερὲς B C P. ³¹ διώκει B. ³² ἀκρ. τάξ. τὸ αἷμα κ. B. ³³ τὴν τ. ἄλ. B. ³⁴ περὶ B, ἐπὶ C P. ³⁵ περιεργόμενον B, περιεργόμενῳ C P. ³⁶ παρωτίδας B. ³⁷ φαγιτιδας A. ³⁸ κυρτῶσθαι A. ³⁹ ὄλον B. ⁴⁰ εὐφραίνωμαι B P. ⁴¹ sic B C; θρομβο (ταυ suprascr.) A. ⁴² σμφός A. ⁴³ τοῦ μελ. om. A. ⁴⁴ ἀπορίπτουμένων A, ἀποβρίπτουμένων C P.

δοχείον τροφῆς ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς · πρὸς τὸ πέτεσθαι ἅν τὴν τροφήν ἐν αὐτῇ κατασκευασθεῖσα · ἀπὸ τῆς κοιλότητος τὸ νομομα λαβοῦσα · ἢ ἀπὸ τοῦ λεαίνειν καὶ χυλοῦν τὴν τροφήν. Λέγεται δὲ γαστήρ ὅτι περιαιγῆς ἐστὶ, καὶ γαστρίζει ἡμῖν τὴν τροφήν ⁴³ · ἢ ὅτι γεγάστρηται καὶ πεπλήρωται κορεσθεῖσα · ἢ παρὰ τὸ γῶ τὸ λαμβάνει · ἢ πάντα τὸν βίον μὴ πληρουμένη λαμβάνουσα · ἐστὶ δὲ οἶον διβάλαντος ⁴⁴. Τὸ μὲν ἄνω μέρος ἔχουσα στενὸν καὶ ὀρθόν, καὶ κόλπον μικρόν· διὰ καὶ ῥαδίως εἰς ἐμετον ὀρμᾶ· λέγεται δὲ παρὰ ἱατρῶν ⁴⁵ ἡ ἄνω κοιλία μικρά. Ἡ δὲ κάτω, πλατεῖα τε ἐστὶ καὶ μεγαλόκοιλος ⁴⁶· ὡς συναγομένης ἐκεῖ τῆς τροφῆς. Πολλῶν δὲ νεύρων αἰσθητικῶν ἢ γαστήρ μετέχει, καὶ μάλιστα κατὰ τὸ στόμιον αὐτῆς· ὥστε ἐτοιμώτατα τῆς ἐνδείας τοῦ παντός αἰσθάνεσθαι, καθὼς κατόπιν εἰδείχθη· ὡς μὴ λιμῶ διαφθορῆς λεληθότως ⁴⁷ τὸ ζῶον. Καὶ γὰρ ἡ τροφή διὰ δύο αἰτίας ἐν ἡμετέρῳ παραλαμβάνεται σώματι· διὰ τε ἀναπλήρωσιν τοῦ διαφορομένου, καὶ πρὸς αὔξησιν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ. Τὸ γὰρ ὀρέγεσθαι ἔργον ἐστὶ φυσικὸν τοῦ στομάχου καὶ τῆς γαστρός, μετὰ ψυχικῆς αἰσθήσεως γινόμενον.

est, ne scilicet animal in sui oblivione, fame deperiret. Alimentum enim duplici de causa corpori nostro adhibemus: altera quidem, qua illud quod absumptum est expleremus; altera vero, augendi qui in nobis insitus est caloris gratia. Siquidem stomachi ventrisque, appetendi alimenti naturale officium est, quod cum animali sensu provenit.

Τὴν οὖν ἐπιεισερχομένην ἐξωθεν τροφήν ἀμφω ἢ γαστήρ καὶ τὸ ἥπαρ κοινοεργοῦσιν· ἢ μὲν γὰρ χυλοποιεῖ· τὸ δὲ αὐτὴν ἐξαιματοῖ. Οἱ δὲ στοιχειώδεις χυμοὶ ἐν τῷ ἥπατι γεννῶνται κατὰ τὴν εἰρημένην σκέψιν. Καὶ ὡς κατὰ φύσιν αὐτῶν ὄντων, ἤξειωσεν αὐτὰ ἡ Πρόνοια ἔχειν δοχεῖα. Καὶ τῆς μὲν ξανθῆς χολῆς, ἢ χολιδόχου ⁴⁸ κύστις ἐστίν· ἢ τις ἐν τοῖς σιμοῖς τοῦ ἥπατος κεῖται· τοῦ δὲ μελαγχολικοῦ χυμοῦ, ὁ σπλήν· τοῦ δὲ ὀρρώδους αἵματος, νεφροὶ καὶ οὐρητήρες, καὶ ἡ οὐρηδόχος ⁴⁹ κύστις· τοῦ δὲ αἵματος, φλέβες καὶ ἀρτηρίαι· τῆς δὲ μελαίνης χολῆς ⁵⁰ οὐδέν ἐστὶ δοχεῖον ⁵¹. Οὐδὲ γὰρ αὐτὴν οἶδεν ⁵² ἢ φύσις, ὡς παρὰ φύσιν οὔσαν· ἀλλὰ καὶ ὅταν γεννηθῆ, πᾶσαν μηχανάται κίνησιν, ὥστε ἐκδιώξει αὐτὴν, καὶ ἀποτρέψασθαι πρὸς τὴν κάτω ἐξοδόν, διὰ τὸ δριμύ καὶ ἀνιαρὸν τῆς ποιότητος αὐτῆς. Τὸ δὲ φλέγμα ἐπὶ πάντων τῶν ἐνδοθεν χωρίων κατέσπαρται· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κεφαλῇ διαχεῖται ⁵³· ὑγρά δὲ ἴδια κατὰ τὸν στομάχον καὶ τὸν θώρακά εἰσιν.

Ἐκκρίνεται δὲ τὰ μὲν παχέα καὶ φλεγματικώτερα κάτω, τὰ δὲ λεπτά, καὶ ἀποιότερα, καὶ χυμώδη, διὰ τοῦ στόματος ἐκπίπτει· διὰ τε ἀναχρέμψεως καὶ ἀποχρέμψεως ⁵⁴. Ἄλλο δὲ ἐστὶν ἀνάχρεμψις, καὶ ἄλλο ἀπόχρεμψις· ἀνάχρεμψις μὲν ⁵⁵, ἡνίκα δι-

⁴³ ἢ ὅτι γαστρ. ἡμᾶς ἐπιζητοῦσα τ. τρ. Β. ⁴⁴ λέγεται δὲ καὶ γαστήρ ὅτι περιαιγῆς ἐστὶ· ἔχει δὲ τὸ μὲν

ἄνω μέρος στενὸν P. ⁴⁵ τῶν ἱατρ. Β P. ⁴⁶ μεγάλη P, ἐνδείας αἰσθ. καὶ ζητεῖν τροφήν P. ⁴⁷ sic B, λεληθότ. ο super τ scripto A P. ⁴⁸ χολιδόχος B. ⁴⁹ οὔροδόχος B. ⁵⁰ Χολὴν ἐνταῦθα τὸ τρυγῶδες τοῦ τοιούτου χυμοῦ οἶμαι λέγειν καὶ παχύτερον. Ὁ μὲν χωρεῖ ἐν τοῖς ἀγγείοις τοῦ σπληνός, καὶ ὡς παχὺ ἀποπέμπεται ἀπ' αὐτοῦ, καὶ κάτω διὰ τοῦ ἀφροδῶνος ἐκκρίνεται. Οὐ περιπίπτει οὖν ἐαυτῷ ὁ συγγραφεὺς ἄνω μὲν τὸν σπλήνα δοχεῖον εἰπὼν τοῦ μελαγχολικοῦ χυμοῦ. Ἐνταῦθα δὲ μηδὲν εἶναι δοχεῖον λέγων τῆς μελαίνης χολῆς. Schohion in P. ⁵¹ στοιχείον C. ⁵² οἶδεν αὐτὴν B. ⁵³ κεῖται B. ⁵⁴ ἢ τις γίνεται ἡνίκα δι' ὑπερβολὴν ἀνέλθη P. ⁵⁵ μὲν γὰρ ἐστὶν B P.

in ipso siccum humidumque alimentum demissum concoquatur, natura procreavit. Illum κοιλίαν, ἀπὸ τῆς κοιλότητος, quod videlicet concavus sit nuncupant. Vel ἀπὸ τοῦ χυλοῦν, καὶ λεαίνειν, quod alimentum in succum vertat **101** atque emolliat. Idem γαστήρ παρὰ τὸ γαστρίζω dicitur, quod cibo repleri interpretareriis, quod ipse, expetendo alimentum, nos cibo repleat: sive ὅτι κορεσθεῖσα γεγάστρηται, quia, præ sui saturitate, quasi prægnantis feminae in tumorem ipse excrescit, sive, quod insatiabilis existens (id ventri deditis, quos γαστριμάργους dicunt, dari probro solet), omnem substantiam absumere consuevit. Pars autem ejus quæ superne consistit, quæque a medicis superior ventriculus nuncupatur, in angustum desinens, B recta ac modice sinuosa est, quod in causa fit, uti ad vomitum admodum facilis habeatur. Inferior vero pars, quod in ipsam alimentum contrahitur, lata est, et magnus venter appellatur. Venter autem ipse sensibilibus nervis plurimis, præsertim in sui orificio, obsitus est; quapropter, sentire incidiam, ut prius docuimus, omnium promptissimus

Nam venter jecurque in alimento, quod extrinsecus advenit, communi officio funguntur, dum illud alter in succum, alterum in sanguinem commutat. Alimentales autem sapes, ut prius a nobis demonstratum est, in jecinore constitui, manifestum habetur. Et cum ipsi naturæ ordine gignantur, summæ Providentiæ munere quodlibet sibi peculiare conceptaculum sortitus est. Nam flavæ bilis, fellis vesica conceptaculum est, quæ simis jecinoris inhaeret. Humorem vero melancholicum lien continet. Serosum autem sanguinis, in renes et urinæ meatus, ad vesicam confluit. Sanguis autem **102** a venis et arteriis recipitur. Atræ vero bili, utpote quæ nullo naturæ ordine constituitur, nullus ab ipsa locus descriptus est, sed cum hujusmodi bilem gigni accidit, ob acutum ejus malumque humorem, natura eam abigere ac per secessum expellere usquequaque molitur. Pituita autem ipsa per omne D spatium interius sparsim diffunditur; sed et per caput eadem defluit. In stomacho autem thoraceque peculiare illis locis humores sunt.

Nam quæ crassioris ac magis pituitosæ naturæ sunt, infra excernuntur, exilia vero atque injucunda humidaque ab ore expuuntur; tum etiam per vomitum excreatumque; quæ illa ἀνάχρεμψιν, καὶ ἀπόχρεμψιν dicunt; quæ quidem diversa habentur. Nam ἀνάχρεμ-

ζις dicitur, cum, a stomacho et ventre quod evomere vel exspuere compellimur, ad palatum ascendit, ἀπόχρημψις vero, quod purgandi gutturis et asperæ arteriæ gratia exspuimus. Jam nos satis perspicuum reddidisse arbitror, quoniam pacto jecur ventri subjaceat, eumque fervidum reddat, quove modo uterque, communi quadam officii functione utitur. At quo modo ipse venter ea quæ continet, intestinis impertiatur, hinc dicere ordiemur.

Cap. XXII. — *De gula et aspera arteria.*

Sciendum quidem est quod os, cum alimentum accipit, variorum dentium ministerio illud conficit ac molit, dehincin gulam demittit. Gula autem media inter guttur ac vertebra consistit, qua quidem alimentum ipsum procedens per stomachum, a ventris sinu suscipitur; qui comprehensum cibum concoquit, ac in succum redigit, sic ut diversa in unam speciem transmutentur. A ventre vero succedunt intestina, quæ in circuli modum ad pubem usque ac sedimentum posita visuntur, in cujus orificio musculus situs est, qui egerendi sensum ipsi largitur. At quidem intestina venas nervosque habent, quorum quædam ad alimenti concoctionem obscurant, alia vero sicci excrementi recipiendi excernendique gratia, natura procreavit. Sunt enim (si ea nostris cubitis metiaris) trium supra decem cubitorum numero. Omnia autem, sub velamine pinguis tunicæ comprehensa, noveno ordine consistunt; et eorum quodlibet hujusmodi 103 appellationem subit. Est quidem *stomachus, venter, junitor* (is et processus duodecim digitorum a longitudinis mensura nomen desumens, nuncupatur), *intestinum gracile, cæcum, colon, jejunium, archon et rectum*

Ex his quædam sunt, quæ distinguendi alimenti, alia recipiendi, nonnullæ vero ipsi transitum exhibendi munia obeunt. Alia excernendi officium explent. Quibus distinguendi alimenti munus tributum est, *junitor, jejunum et gracile* intestina sunt; in his enim utile alimentum ab inutili se jungitur; et utilis quidem alimenti succus, ad jecur, quo inibi concoquatur, ac partes corporis nutriat, secedit. Inutile vero excrementum, alimenti videlicet purgamenta quæ stercus sunt, extra abjiciuntur: nam stercus, quod *κόπρος*; παρὰ τὸ χεῖσθαι διὰ τοῦ πύλου *χόπρος*; τις οὔσα, quod videlicet per meatum extra funditur dictum est; vel quasi κόπος, quod laborem dices; etenim omne excrementum tum laborem cum retinetur, tum gravedinem inducit; recipiendi autem alimenti *intestinum, cæcum* est. Illud vero quod transit ministerium explet, *colon* intestinum est, quod a concavitate ita dicitur. Rectum autem *intestinum* excernendi ministerio sufficit. Horum autem *intestinatorum* ordo, recto transiit, a stomacho ad ventrem ita dirigitur. Ab

ὑπερφίας ἐλθῆ τὸ ἐμούμενον ἢ ἀποπτύμενον ἀπὸ τοῦ στομάχου καὶ τῆς γαστρῆς· ἀπόχρημψις δὲ, ἐπι τῆ καθάρσει τοῦ λάρυγγος⁵⁶, καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας. Πῶς δὲ ἐπίκειται αὐτῇ τὸ ἤπαρ, καὶ ζέσιν δίδωσι, καὶ πῶς ἐστὶ κοινοεργῆς μετ' αὐτοῦ, ἡδὴ λέλεκται· πῶς δὲ τοῖς ἐντέροις αὐτῇ μεταδίδωσιν, ἐντεῦθεν ἀρκτέον.

Κεφ. ΚΒ'. — *Περὶ τοῦ οἰσοφάγου καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας.*

Δεῖ γὰρ εἰδέναι ὅτι τὸ στόμα δεξάμενον τὴν τροφήν μασσᾶται αὐτὴν, καὶ κατατέμνει, καὶ καταλαίπει διαφόροις ὁδοῦσι χρυσάμενον, καὶ παρέμπει τῷ οἰσοφάγῳ. Ὁ δὲ οἰσοφάγος μέσος⁵⁷ κεῖται τοῦ λάρυγγος καὶ τῶν σπονδύλων· διαδέχεται δὲ αὐτὸν τὸ κύτος⁵⁸ τῆς γαστρῆς, ἐν ᾧ τὰ σιτία περιεχόμενα πέττεται καὶ χολοποιεῖται· καὶ τὰ διάφορα εἰς μίαν μεταβάλλεται ἰδέαν. Μετὰ δὲ τὴν γαστέρα, τὰ ἐντερα διαδέχεται, μέχρι τῆς ἡδῆς καὶ τῆς ἔδρας κυκλῆδον⁵⁹ κείμενα, ἐν ἧ ὁ μῦς τοῦ σφιγκτηρῆος τῆς ἐξόδου τὴν αἰσθησιν⁶⁰ δίδωσιν· εἰσὶ δὲ νευρώδη καὶ φλέβας ἔχοντα. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἐντέρων συνεργοῦσι πρὸς τὴν πέψιν τῆς τροφῆς, τὰ δὲ πρὸς ὑποδοχὴν⁶¹ καὶ ἀπόκρισιν τοῦ περιττώματος γεγονότα· δέκα τριῶν πήχεων ἔντα, τῷ ἰδίῳ πήχει μετρούμενα ἕκαστον. Εἰσὶ δὲ ἐννέα τάξεις ἐντέρων ὑπὸ πιμελώδους χιτῶνος περισκεπομένων καὶ περικρατουμένων· καὶ οὕτως ἕκαστον προσαγορευόμενον⁶²· *στόμαχος, κοιλία, πυλωρός, ἡ δωδεκαδάκτυλος*⁶³ λεγομένη *ἐκφυσις*, ἐκ τοῦ κατὰ μήκος⁶⁴ μέτρου τὴν προσηγορίαν ταύτην ἀπολαθοῦσα· *λεπτόν, νῆστις τυφλόν*⁶⁵, *κῶλον, ἀρχόν*, καὶ *ἀπνευσμένον*.

Ἐκ τούτων τὰ μὲν διακριτικὰ εἰσι τῆς τροφῆς, τὰ δὲ ὑποδεκτικὰ· τὰ δὲ παροδευτικὰ, τὰ δὲ ἀποκριτικὰ⁶⁶. Καὶ διακριτικὰ μὲν εἰσι, πυλωρός, νῆστις, καὶ τὸ λεπτόν· ἐνταῦθα γὰρ χωρίζεται τὴ χρηστὰ τῶν τροφῶν ἀπὸ τῶν ἀχρήστων· καὶ ὁ μὲν χρηστὸς χυλὸς ἀναδίδεται τῷ ἥπατι πρὸς ἐψῆσιν, καὶ τὴν τῶν μορίων διατροφήν· τὸ δὲ ἀχρηστον περιττώμα, ἡγουν τὸ ἀποκάθαρμα τῆς τροφῆς, ἡ κόπρος, ἐξω βάλλεται. Λέγεται δὲ *κόπρος* διὰ τὸ χεῖσθαι διὰ τοῦ πύλου, *χόπρος*⁶⁷ τις οὔσα· ἢ οἷον κόπρος⁶⁸· βαρύνει γὰρ τὸ περιττόν ἐγκείμενον καὶ κοπιό. Ἰποδεκτικὰ δὲ τῶν ἐντέρων εἰσιν, ὡσπερ τὸ τυφλόν. Παροδευτικὰ⁶⁹ δὲ, ὡσπερ τὸ κῶλον· τὸ δὲ κῶλον λέγεται καὶ κῶλος παρὰ τὴν κοιλότητα. Ἀποκριτικὰ δὲ, ὡσπερ τὸ ἀπνευσμένον⁷⁰. Γίνεται δὲ τούτων ἡ κατ' εὐθείαν διαδοχὴ ἀπὸ τῆς γαστρῆς, οὕτως· Ἀπὸ τῆς γαστρῆς⁷¹ τῆς κάτω δέχεται τὸ περιττώμα ἡ δωδεκαδάκτυλος ἐκφυσις· ἦν καὶ μέρος τῆς γαστρῆς· τινες ἐνόμισαν εἶναι. Μετὰ δὲ τὴν δωδεκαδάκτυλόν ἐστιν ἡ νῆστις· νῆστις δὲ ἐκλήθη, διότι κεῖται πλησίον⁷² τινῶν φλεβῶν λεγομένων

⁵⁶ φάρυγγος B. ⁵⁷ μέσος B P. ⁵⁸ αὐτὸ τὸ κύτ. B. ⁵⁹ κυκλῆδον B. ⁶⁰ τ. αἰσθ. τῆς ἐξ B. ⁶¹ τὴν δοχὴν B, τὴν ὑποδ. C. ⁶² προσαγορευόμενα B. ⁶³ ἡ καὶ δωδ. B. ⁶⁴ μήκος A. ⁶⁵ τυφ. νηστ. B, τυφ. κωλ. νηστ. C. ⁶⁶ τὰ δὲ ἀποδ. τὰ δὲ ἀποκρ. B. ⁶⁷ χόπρος B C P. ⁶⁸ κόπρος B P. ⁶⁹ ὑποδεκτικῶν C. ⁷⁰ ἀπνευσμένον C, sed corr. in marg. ἀπνευθ. ⁷¹ γαστρῆς B. ⁷² πλησίον A.

μεσαραιών, αἱ ἀνιμῶνται αὐτοῦ φυσικῶς τὸν χυλόν. A inferiore vero ventris parte duodenum digitorum
 ὡς εὐρίσκεισθαι τὸ τοιοῦτον ἔντερον ἀεὶ ⁷³ κενόν. processus, quem nonnulli et ventris partem dici
 voluerunt, excrementum recipit. Ab hoc intestino illud, quod *jejunum* dicitur, situm est, ob id ita
 appellatum, quia venis quæ mediatrices dicuntur proximum consistit, cujus, cum illæ naturæ or-
 dine omnem humorem exhauriant, nunquam non inane conspicitur.

Μετὰ δὲ τοῦτο τὰ λεπτὰ ἔντερα διαδέχονται· εἰσὶ
 δὲ τινες ἑλικες ἐν αὐτοῖς, διὰ τὸ μὴ κείσθαι αὐτὰ
 ἐπ' εὐθείας· καὶ μεταξὺ τῶν ἑλικῶν τούτων, ὑμεν-
 ῶδης οὐσία καὶ πιμελώδης κεῖται· ἣν οἱ ἰδιῶται
 ἔκλυσιν λέγουσιν· ἐφ' οἷς ⁷⁴ ἐποχοῦνται τὰ ἔντερα,
 καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἥπατος μικρὰ φλεβία. Μετὰ δὲ τὰ
 λεπτὰ ἔντερα, διαδέχεται τὰ παχέα ⁷⁵. ἐν οἷς πρῶτον
 μὲν ἐστὶ τὸ τυφλόν, ὃ τὴν κόπρον δέχεται πρῶτον.
 Καὶ ἐπειδὴ οὐκ ἔχει διέξοδον, ἀναρῶσθεὶ τε ταύτην,
 καὶ οἶον ἀπέμει· καὶ διαδέχεται τοῦτο τὸ κῶλον. B
 Ἄλλὰ τὸ μὲν τυφλόν ἐν τοῖς δεξιῶς μέρεσι κεῖται
 λοξόν. Τὸ δὲ κῶλον ἐκ τῶν ἀριστερῶν ὀρμώμενον
 καὶ ἐλιττόμενον, ἀνώτερον τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου ἀνεῖσι,
 καὶ φθάσει μέχρι τῆς δεξιᾶς λαγόνος· καὶ αὐθις
 ὑποστρέφον, κάτεισι παρὰ τὸν ἀριστερὸν βουδῶνα.
 Διὰ τοῦτο καὶ οἱ τὸ κωλικόν ἔχοντες νόσημα, τῇ
 τοιαύτῃ εἰλήσει ὀδυνώμενοι, ὄφιν περιπεπλήχθαι
 αὐτοῖς πολλάκις δισχυρίζονται. Μετὰ δὲ τὸ κῶ-
 λον, τὸ ἀρχὸν τὴν κόπρον λαμβάνον τῷ ἀπευθυ-
 σμένῳ ὡς ἐσχάτῳ μεταδίδωσι· δι' οὗ ἡ κόπρος ἐξέρ-
 χεται· οὐκ ἐτι ⁷⁶ ἐπασχομένη διὰ τὸ εὐθὲς ⁷⁷ τοῦ
 ἐντέρου· ὅθεν καὶ οὕτως ἐκλήθη. Ταῦτα δὲ πάντα
 ὑπὸ τῆς γαστρὸς διαβαστᾶται καὶ διακατέχεται. Καὶ
 γὰρ ἡ ἡμισουργικὴ δύναμις κηδομένη τῆς γαστρὸς,
 μύας αὐτῇ πολλοὺς περιέθηκε· καὶ οἱ μὲν κάτωθεν, C
 ἄνω φέρονται· οἱ δὲ ἄνωθεν, κάτω φερόμενοι ⁷⁸. καὶ
 οἱ μὲν ἐπ' εὐθείας κείνται· οἱ δὲ ἐγκάρσιοι. Εἰσὶ δὲ
 ἄλλοι λοξοί, ἀπὸ τοῦ στέρνου φερόμενοι· οἱ μὲν
 ἀπὸ τοῦ δεξιῦ μέρους αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἀριστερὸν βου-
 δῶνα, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ἐπὶ τὸν δεξιόν· ἣν
 καὶ ὁ ἐπίπλους ⁷⁹, καὶ τὸ περιτόναιον διασκέπousι,
 καὶ διαθερμαίνουσι, καὶ δυναμοῦσι πρὸς τὴν τῶν
 ἐντέρων, καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ὕλης, ἀναβάσταξιν καὶ
 ὀχύρωσιν.

Ad hos, alii item a pectore varios anfractus figurantes, partim a dextro ingulue in lævum directi,
 partim a lævo in dextrum protenduntur. Insuper ventrem ipsum, omentum et abdomen velant, ipsum-
 que calefaciunt, et vigorem illi impertiuntur, quo robustius fortiusque intestina, et quæ in ipsis ma-
 teries est, sustinere ac tueri queat.

Ὁ δὲ περὶ τὴν ἔδραν ⁸⁰ μῦς, ὃν καὶ σφιγκτήρα D
 ὀνομάζουσι, ἡ πρωκτὸν, συνέχει τοῦ ἀπευθυσμέ-
 νου τὴν ἐσχάτην· ἐξ ἧς τὰ πνεύματα, καὶ τὰ πε-
 ριττὰ ⁸¹ πάντα ὠθοῦνται· του εἰρημένου ὑποχω-
 ροῦντος σφιγκτήρος· καὶ σφιγκτήρ μὲν λέγεται, ὅτι
 περισφίγγει, καὶ οἶον σειροῖ τὸ ἔντερον καὶ δεσμοῖ ⁸²,
 ἵνα μὴ ἄκοντες προϊώμεν, ἐν οἷς οὐ δεῖ, καὶ ὅτε οὐ
 δεῖ. Πρωκτὸς δὲ, οἶον προακτὸς, παρὰ τὸ δι' αὐτοῦ
 προιεσθαι τὸ περιττώμα. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν ἐντέ-
 ρων φέρονται διάφοροι τινες καὶ ὀριμεῖς χυμοὶ ἐκ
 τῶν περιττωμάτων, ἐπετήδευσεν ἡ φύσις πιμελώδη
 τινὰ καὶ φλεγματικὴν ὕλην καὶ περιεγάνωσε, καὶ

Dehinc vero gracilia intestina succedunt, nam
 in ipsis anfractus quidam visuntur, ex eo quod situs
 eorum in rectum nequitiam protenditur; et inter
 ipsos flexus, membranea pinguescensque interjecta
 substantia est, quam vulgo ἔκλυσιν nuncupant, quod
 occlusionem sive impedimentum diceret, quæ inte-
 stina et venulæ a jecinore provenientes superve-
 niunt. Gracilibus vero intestinis, crassa succe-
 dunt, inter quæ primum, quod cæcum **104** dici-
 tur est, quod primum stercoris materiam reci-
 pit. Et quoniam ipsum intestinum egressum non
 habet, stercoris materiam eructat, ac quodam modo
 evomit, eamque ad intestinum quod colon dicitur,
 recipiendam demittit. Hoc namque cæcum intesti-
 num a dextera parte in obliquum protenditur. Co-
 lon vero intestinum cum a læva porrigatur, ac
 sese super cæcum intestinum intorqueat, ad dex-
 teram iliorum tenus partem accedit, inde denuo
 repetito flexu, ad lævum inguem usque progreditur.
 Quapropter, qui colico premuntur morbo, cum
 dolores in hujusmodi flexibus sentiant, nunc huc,
 nunc illuc in modum serpentis flectuntur. Ab illo
 autem intestino quod colon dicitur, archon intesti-
 num est, quod stercus in se receptum ad rectum
 intestinum, utpote quod omnium novissimum est,
 transmittit; cui quidem, per illud, ob ejus rectitu-
 dinem, extra egrediendi nulla interposita mora per-
 vium iter patet: qua de causa recti nomen sortitum
 est. Hæc itaque omnia a ventre sustinentur compre-
 hendunturque. Quamobrem, cum summi Creatoris
 providentiæ maxima cura de ventre habenda fuerat,
 musculis ipsum innumeris circumcæpsit, quorum
 quidam sursum versus, alii deorsum vergunt, non-
 nulli recto tramite, alii in obliquum diriguntur.

Musculus autem ad podicis orificium est, qui ab illis
 σφιγκτήρ dicitur, quod extremum ibidem recti inte-
 stini comprehendat stringatque, unde tum peditus,
 tum cuncta sicca excrementa, præ angustis illius ori-
 ficii dilatatione, extra excernuntur: σφιγκτήρ ideo
 dicitur, παρὰ τὸ σφίγγω, quod stringat intestinum,
 et quasi vinciat, ne scilicet, tum peditus, tum
 stercus intempestive, et quibus non deceat
 locis a nobis excernatur. Podicem vero, inde
 πρωκτὸν dici autumant, οἶον προακτόν, quod **105**
 videlicet per ipsum siccum excrementum pro-
 jiciatur. Quoniam vero per intestina diversi

⁷³ ἀεὶ om. B. ⁷⁴ ἦς B C. ⁷⁵ πεχέα B. ⁷⁶ οὐκέτι B. ⁷⁷ sic omn. Codd. ⁷⁸ φερομ. om. B P. ⁷⁹ ὀπί-
 πλους A. ⁸⁰ Ὁ δὲ περὶ τὴν ἔδραν ... τῶν διδύμων (col. 1233 C 7) om. P. ⁸¹ περιττώματα P. ⁸² ὅτι
 περισφ. τὸ ἐντ. καὶ δεσμοῖ B.

quidam acerbique saporibus ab excrementitia materia constituti feruntur, natura pinguem quamdam pituitosamque materiam molita est, qua eis oblectamentum obduxit, applicuitque, ut sibi obicis et propugnaculi vice foret, quominus acri illius saporis effluxus morsus incutiendo, dolores ipsis ac animali simul infligant. Simile quoddam et in ventre cernere, ut nuper exposuimus, facile queas, quod custodiæ gratia ipsi επίπλοον, ac περιτόναιον, id est omentum, et rbdomen undique obducitur. Ad hæc, et venter, a quo excrementa continentur, interior hujusmodi oblectamenta, quæ et intestina, a simili materia ob eam quam diximus causam sentit. Præterea, intestinum illud, in quo excrementitia materia posita est, obseptum intrinsecus obductumque, quemadmodum de intestinis diximus, hujusmodi pinguedine cernitur.

Itaque summa Creatoris providentia, cum animadverteret, partes nervis obsitas, ex acerbis humoribus remorsus patientes, dolores fuisse sensuras, ac animal inde ipsum iisdem doloribus obnoxium futurum, illis quæ adduximus oblectamenta adhibuit. Præterea, cum animalis curam gereret, meatus, ad aquæductus similitudinem, impertita est; quibus corporis excrementitia materia sæcesque exhaurirentur. Ad hæc, cum naturæ ipsi perspectum fuerit, alimentum quo fruiuntur, et quo corpus nostrum proprio ac peculiari utitur, excrementitiæ materiæ nonnihil habiturum, hujus gratia, meatus ipsos molita est; quemadmodum plerique agunt, quibus publicorum locorum in urbibus cura loca, vel stagna, vel ad pelagus directa construunt, fuerit materiam perpurgent.

At cum triplex concoctio, in ventre videlicet, jejuno ac reliquis totius corporis partibus fiat, totidem item excrementorum genera constitui necessarium existit. Et primæ quidem concoctionis excrementum, sicci alimenti, quod *stercus* nuncupatur, est, quod per intestina **106** quæ ad podicem ducunt excernitur. Alterius vero concoctionis excrementum humidum habetur, hoc enim renibus ac partibus quæ mingendi officio inserviunt, perpurgetur, quod quidem *urina* appellatur. Tertiæ vero concoctionis purgamenta totius corporis *sudores* sunt, qui in certis meatibus ad exteriora penetrant. Hæc quidem hac de causa a natura ipsa constituta esse manifestum habetur, ne scilicet in intestinis moram agendo in putredinem vertentur, unde animali innumera damna ingruerent; nam sive siccum e corpore, sive humidum excrementum sudoresve, aut sputa excerni contigerit, cum vitali spiritu extra feruntur. Intestina namque *έντερα*, οὖον έντελα ἀπὸ τοῦ εἰλεῖσθαι dicta sunt, quod videlicet intus involuta consistant. Vel ἀπὸ τοῦ ρεῖν, quod per ipsa alimenti exuberans materia

A οἶον ἐπέπλασεν αὐτὰ, ἕνα πρόβολόν τινα ἔχουσι καὶ ἀπάντημα, πρὸς τὸ μὴ ῥαδίως ὑπὸ τῆς διερχομένης δριμύτητος δάκνεσθαι καὶ ὀδυνᾶσθαι, καὶ συνοδουᾶν τὸν ἀνθρώπον. Τοῦτο γοῦν καὶ ἐπὶ τῆς γαστρὸς ἔστιν ἰδεῖν, καθὼς ἔφθην εἰπὼν, ὅτι πανταχόθεν περικεῖται αὐτῇ τὸ ἐπιπλοὸν καὶ τὸ περιτόναιον πρὸς φυλακὴν. Καὶ πάλιν ἔσωθεν, ἐν ᾧ τὰ περιττώματα κείται, ἐπεπλάσθη καὶ αὐτῇ, καὶ περιεγαυῶθη ὁμοίως τοῖς έντέροις, δεῖ τὴν εἰρημένην αἰτίαν.

B Γινώσκουσα ἡ δημιουργικὴ, μᾶλλον δὲ κηδεμονικὴ φύσις, ὅτι τὰ νευρώδη μόρια ὑπὸ δριμύτητος τινος δακνώμενα ὀδυνᾶται, καὶ συνοδουᾶ τῇ αἰσθήσει, τὴν εἰρημένην ἐτεχνάσατο γάνωσιν. Πάλιν δὲ ἐπιμελουμένη τοῦ ζώου, πόρους ὀχετηγούς κατασκευάσασα, δι' ὧν καθαίρεται τὰ περιττὰ καὶ τρυγῶδη τοῦ σώματος· ἐπεὶ γὰρ οἶδεν ὅτι ἡ λαμβανομένη τροφή, εἰ καὶ πᾶσα τῷ ἡμετέρῳ σώματι οἰκία ἔστιν, ἀλλὰ τι καὶ περιττωματικὸν ἔχει, τοῦτο χάριν τούτους ἐπενοήθη. Καθάπερ καὶ οἱ πόλεων τινων ἐπιμελούμενοι, ὀχετοῦς καὶ ἀμάρβρας καὶ ῥύακας παρασκευάζουσιν, εἰς λίμνας, ἢ θαλάσσας τὰ συναγόμενα πέμποντες περιττὰ.

incumbit. Hi namque rivos cloacasque, ad fluvialia quibus putrem ac supervacuam quæ contracta

C Τριῶν δὲ οὐσῶν πέψεων, τῆς ἐν γαστρὶ, τῆς ἐν ἥπατι, καὶ τῆς ἐν παντὶ σώματι, τριττὸν ἀνάγκη καὶ τὸ γένος εἶναι τῶν περιττωμάτων. Καλεῖται γοῦν τὸ μὲν πρῶτον περιττώμα τῆς τροφῆς, *στέβρον*· καὶ ἔστιν κόπρος· ἐκκαθαίρεται δὲ τοῦτο διὰ τῶν έντέρων, παρὰ τὸν ὀχετηγὸν τῆς ἕδρας. Τὸ δὲ τῆς δευτέρας πέψεως περιττώμα, ὕγρὸν ἔστι, καθαίρομενον διὰ νεφρῶν καὶ οὐρητῆρων· ὀνομάζεται δὲ *οὖρον*. Τὸ δὲ τῆς τρίτης πέψεως περιττώμα, ἔστι τοῦ παντὸς σώματος, καὶ καλεῖται *ιδρώς*· καθαίρεται δὲ διὰ τῶν ἀδῆλων πόρων. Ταῦτα δὲ πάντα γέγονεν, ἵνα μὴ χρονίζοντα σήπηται ἐν τοῖς έντέροις καὶ βλάβῃ οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπιφέρει τῷ ζῳῷ· πᾶσι δὲ τοῖς ἐκκρινόμενοις ἀπὸ τοῦ σώματος περιττοῖς συνεκκρίνεται καὶ ζωτικὸν πνεῦμα, ἐν κόπρῳ, ἐν οὖρῳ, ἐν πτύσμασι καὶ ἐν ιδρώτι. *Έντερα* δὲ λέγεται ἀπὸ τοῦ έντεος εἰλεῖσθαι· οἶον έντελα, τὰ έντεος εἰλούμενα· ἢ ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῶν ρεῖν τὴν ἀπὸ τῆς τροφῆς περίσειαν· λέγονται δὲ *έντερα*, ὡς Ὀμηρος· *ψαῦσαι ένδύων* (d), ένδινά τινα ὄντα, τὰ έντεος τῶν ἰνῶν ἢ τῶν μελῶν. Καὶ μὴν καὶ *χολάδες* λέγονται· ὡς τὸ, *Χύτρο χολάδες*.

¹⁰⁶ τὸ om. B. ¹⁰⁷ γινώσκ. γὰρ ἡ δημ. καὶ κηδ. B. ¹⁰⁸ δακνώμενα B P. ¹⁰⁹ ἐπιμελουμένη A. ¹¹⁰ ὀχετηγούς A. ¹¹¹ καθαίρεσθαι δεῖ τὰ περ. B C P. ¹¹² ἐπιμελούμενοι A. ¹¹³ ἐκ λ. B. ¹¹⁴ παραπέμποντες B. ¹¹⁵ περιττὰ οὕτω καὶ ἡ φύσις ἐποίησεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ σώματι A B C. ¹¹⁶ χρονίζηται τὰ σπεία ἐν τ. έντ. καὶ σήπηται B. ¹¹⁷ ἐπιφέρει B C. ¹¹⁸ πτύσματι B, om. C. ¹¹⁹ ἀπὸ — ἢ om. P. ¹²⁰ ἀπὸ τοῦ διαρρεῖν B. ¹²¹ λέγονται. — χωμαὶ χολάδες om. P. ¹²² δὲ καὶ ένδ. B. ¹²³ ὡς καὶ Ὀμ. B. ¹²⁴ ἡγοῦν B. ¹²⁵ λέγονται δὲ καὶ χολ. B.

(d) II. Ψ, 806.

μαί χολάδες (ε). Χολάδες δὲ⁸, διὰ τὸ κατὰ φύσιν ἄ
δέχεσθαι τὸ χολώδες περιττωμα· μετὰ δὲ τὰ σπλάγ-
χνα, καὶ γαστέρα, καὶ ἔντερα, ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἀπο-
τελευτώσιν αἱ νόθοι πλευραὶ, λαγῶν λέγεται, καὶ
κενεῶν, καὶ λαπάρα. Τὰ μὲν γὰρ πλησίον τῶν
πλευρῶν ὀστέα, λαγῶν ὀστέα λέγονται· εἰσὶ δὲ
πλατέα. Τὰ δὲ ἐπὶ τὴν ἐπίθασιν, ὀπισθεν τε καὶ
κάτωθεν, ὀστέα ἰσχυῶν· τὰ δὲ εἰς τὸ πρόσω μέρος ἐν-
τεῦθεν ἀνατεινόμενα, λεπτά ὄντα καὶ διατετηρημένα,
καὶ συμφυόμενα κατὰ τὸ πέρασ ἀλλήλοις, ἥδη
καλοῦσιν ὀστέα.

Quæ vero inde ad anteriorem partem diriguntur, quæ
exilia ac terebrata sunt, quæve extremis par-
tibus invicem cohærent, pubis ossa appellatur.

Κεφ. ΚΓ'. — Περὶ τοῦ τόπου τῆς ἥθης καὶ τοῦ
ἤτρου.

Κατὰ γὰρ τὸν τῆς ἥθης χρόνον ἐκεῖσε φύονται
αἱ τρίχες⁹ ὄντινα τόπον ἐφῆθαιον καὶ ἤτρον⁷ ἐκά-
λεσαν· ἤτρον μὲν διὰ τὸ ἔντερον, ἐκ τοῦ ἡμι τῆ
πέμπω, ἤτρον, καὶ ἐν συγκοπῇ ἤτρον⁸ τὸ πέμπων
τὸ περιττωμα κάτω· ἐφῆθαιον δὲ, διὰ τὸ βαίνειν
τὰς τρίχας ἐκεῖ, ὀλίγας τε καὶ μικράς· ὥστε μόνον
θῆναι· βαῖς γὰρ ὁ μικρός· ὁ δὲ τῆς ἥθης χρόνος
ἀόριστος⁹, διὰ τὴν ἀνισότητά τοῦ ἐν τοῖς ἡβάσκου-
σιν ἐμφύτου θερμοῦ· καὶ Ἡσιόδου¹⁰.

Ἄλλ' ὅταν ἡθῆσιεν, καὶ ἥθης μέτρον ἴκοιτο¹¹ (f).
Κενοῶν δὲ καὶ λαπάρα τὸ αὐτό· ὡς τὸ, Μίαν πόλιν
ἐξαλαπάξαι, τοῦτέστι, τῶν ὑπαρχόντων αὐτῇ κε-
νώσαι πολιτῶν καὶ πραγμάτων¹²· ἢ διὰ τὸ κενὸν
εἶναι ὀστέων τὸν τόπον¹³· ἢ διὰ τὴν λάπαθον τὴν
βοτάνην κενωτικὴν γαστρὸς οὔσαν¹⁴. Λαγῶν δὲ παρὰ
τὸ λήγω· ἐκεῖσε γὰρ λήγουσιν αἱ πλευραὶ.

Τούτων τὸν τόπον κατωτέρω λαγόνος, βουδῶνας
καλοῦσι, τὰ ἔθεν κάκειθεν τῆς βαλάνου καὶ τῶν
διδύμων. Τὸ δὲ τῆς βαλάνου ἐξίσης¹⁵ τὴν κύστιν
λέγουσι, διὰ τὸ εἶναι ἐκεῖσε τὴν οὐρηδόχον κύστιν.
Κοινωνία γὰρ ἐρχεται δύο πόρων ἀπὸ τῆς ὀσφύος
φυσικῆ¹⁶ νόμφ, τοῦ ἀπευθυμένου καὶ τῆς οὐρη-
δόχου κύστεως· ἥτις δέχεται μὲν τὸ οὖρον ἀπὸ τοῦ
ώτου αὐτῆς, ἐξωθεν ἀπὸ τῶν νεφρῶν, διὰ νεύρων
καὶ φλεβῶν τῶν λεπτῶν, ὧν ἔχει· ὄξελα γὰρ ἔστιν
εἰς τὸ ἔλκειν. Ἐκβάλλει δὲ ἀπὸ τοῦ τραχήλου αὐτῆς,
καὶ ἀποκρίνει τὸ οὖρον ἐξωθεν, διὰ τῆς βαλάνου.
Ἐπεὶ δὲ τὸ λεγόμενον ἀρχὸν ἔντερον ὑπόκειται
αὐτῇ, φλεγμαινώσης πολλάκις αὐτῆς¹⁷, ἐπίσχεσις
γίνεται τῆς κόπρου, οὐχ ἥκιστα δὲ τοῦ οὖρου¹⁸.
sub ipsa intestinum quod archon appellatur, consistit, si eam in tumorem erigi quandoque contingit,
tum sicci in hoc casu, tum humidum excrementi egressus intercipitur.

Βουδῶνας δὲ ὀνόμασαν τοὺς εἰρημένους τόπους,
ἀπὸ τοῦ συμβαίνοντος οἰδήματος ἐν αὐτοῖς· ἐκ τοῦ
βῶ τὸ βαίνω· παρὰ τὸ ἄγαν βαίνειν εἰς ὕψος· βῶ,
βῶν¹⁹, καὶ μετὰ τοῦ βῶ ἐπιτακτικῶ²⁰ μορίου, βου-

⁸ χολ. δὲ om. B. ⁹ αἱ τριχ. φυ. B. ⁷ ἤτρον B C. ἔτρον A. ⁸ ἤτρον B. ἔτρον A. ⁹ ἀορ. ἐστὶ B.
¹⁰ ὡς καὶ Ἡσ. B. ¹¹ ἦκοιτο B. ¹² hæc om. B. ¹³ εἶναι τὸν τόπον ὄστ. B. ¹⁴ hæc om. B. ¹⁵ ἐξίσης C.
¹⁶ ἀπ. τὴν ὀσφιν φυσικῶν ὑπονόμων B. ¹⁷ αὐτ. πολλάκις. B. ¹⁸ καὶ οὐχ ἥκ. τοῦ οὖρ. B. ¹⁹ βῶδῶν. B.
²⁰ μετὰ τοῦ ἐπιτ. βου. B.

Cap. XXIII. — De impubio.

B Ob id dicta [sunt], quod loca illa cum homo
ad puberem ætatem accesserit, pili occupant.
Hunc autem locum Græci ἐφῆθας, impubium,
et ventriculum, καὶ ἤτρον dixerunt; et ἤτρον qui-
dem ἐκ τοῦ ἡμι τὸ πέμπω, quod videlicet excremen-
tum infra per intestinum demittat; ἐφῆθαιον vero,
id est, impubium, διὰ τὸ βαίνειν τὰς τρίχας ἐκεῖ,
quod scilicet pili ibidem proveniant: nam puber-
tatis tempora, nullo satis certo temporis spatio
præscribuntur, cum pubescentibus, non æque in
omnibus, insitus calor redundet, ut Hesiodus:

107 At cum pubescet, vel pubis tempora tanget.

Atqui ille et latus, quod illi κενοῶν καὶ λαπάρα
dicitant, ex eo appellatum constat, quod locus
ille ossibus vacet, quod illi κενῶν τῶν ὀστέων di-
cunt. At illi item λαγόνας, quæ nos illa nuncu-
pamus, παρὰ τὸ λήγειν ἐκεῖσε τὰς πλευράς, ex eo
quod inibi costæ desinant, dicta volunt.

Et locum qui sub illis est, partem videlicet quæ pe-
nem et testes utrinque complectitur, βουδῶνας, hoc
est inguem nominant. Pars vero, quæ pari ordine
glandi respondet, vesica nuncupatur, in quam humi-
dum excrementum confluit. Nam, a ductibus natura-
libus qui ad lumbos visuntur, duobus meatibus recto
scilicet intestino ac vesicæ, in quam urina con-
fluit, communicatio quædam intercedit. Ipsa enim
vesica, cum miro quodam acumine in attrahendo
prædita sit; humorem qui in ipsa est, a renibus
subtilium nervorum venarumque officio quæ exte-
rius ejus dorso adhærent, suscipit. Cum vero illum
extra emittere compellitur, collo ejus quo ipsa præ-
dita est, per penis glandem, emingit. Et quoniam

Loca autem quæ diximus βουδῶνας, illi ab rei
eventu nuncupant, παρὰ τὸ βῶ τὸ βαίνω, eo quod
præ sui tumore sursum non modice erigantur.
Quoniam vero talis locus tonsillis, quas Græci

ἀδένας nuncupant, refertus est, quarum natura imbecillis ac laxa habetur, rerum Opifex ipsas tonsillas quæ ad humorem capiendum aptæ idoneæque sunt, ad excrementorum usum, conceptaculaque tantum modo illic obtexit, quæ cum præ sui imbecillitate qua natura sunt præditæ, talem expellere humorem nequeunt, in tumorem eriguntur. Et quoniam illud evenire plerumque solet, ratione optima hujusmodi nomen sortiuntur. Vesicam autem, quam κύστιν, ἀπὸ τοῦ κεῦθειν τὸν οὖρον dicunt ex eo quod in ipsa urina reconditur, dictam volunt.

Sunt etiam instrumenta quædam, quæ mingendi officio inserviunt, ut renes, in quibus humidum excrementum dividitur; nonnulla vero ipsi transitum **108** exhibent; et hæc quidem vasa sunt quæ a jecinore, ad renes procedunt. Nam venæ, quæ mediatrices nuncupantur, usque ad lumbos feruntur. Sed instrumentum recipiendæ urinæ venica est; excernendæ vero ejusdem vesicæ collum habetur. Ex his autem vasa illa quæ transitum exhibent, usus tantummodo gratia, non aliquid agendi constituta sunt. Quædam vero, ut sunt renes vesicæque, demandata sibi officia peragunt; in illis enim ipsa urina ad debitum sui finem perfectionemque evehitur.

Loca autem, quæ vesicæ, inguini ac illis a tergo consistunt, lumbi appellantur, in ipsis enim renes positi sunt. Siquidem eorum substantia, laxa tonsillarique naturæ exilique materia quemadmodum et testium constat. Ad hæc, renes ipsi tum appetendi coitus, tum depurandi sanguinis, eo quod serosam ejus materiam attrahunt, causa sunt, quam, ut prius diximus, in urinæ constitutionem formant. Renes autem ab illis νεφροί, διὰ τὸ νεφεσθαι τὸν οὖρον, ex eo quod urinam distillant, nuncupati sunt. At lumbos ὄσφυν, οἶον ἰσοφὺν dicere consueverunt, quod peraccommode superne inferneque ossibus coaptantur: siquidem spinæ internodia, quæ crassiora aliis majoraque habentur, quinque numero sunt. Nam interne angusto terebrata foramine visuntur, quam ob causam dorsi medulla, quo magis ad ilia prætendit, eo magis gracilis est, ac quo magis descendit, eo magis in angustum contrahitur. Enimvero hæc spinæ internodia processus sursum vergentes continent, et ὄσφύς dicitur, quod locus ille totus ossibus refertus sit: dicitur et ἰσχίον, ἀπὸ τοῦ ἰσχυαίνεσθαι, καὶ οἶον λεπτύνεσθαι, quod videlicet gracillatur ac subtilis fit; hæc enim pars erecti corporis subtilissima visitur.

Cap. XXIV. — De osse sacro et de pudendis.

At illud, quod exacte lumborum medium est, quod sedimento supereminet, sacrum os nuncupatur, ob id videlicet, quod magnum sit (magnum enim sacrum dicit solet), sive quod vitæ fatum obtinet,

ὄσφυν. Ἐπεὶ ²¹ γὰρ οὗτος ὁ τόπος ἀδενώδης ἐστίν, οἱ δὲ ἀδένες φύσει ὑπάρχουσιν ἀσθενεῖς καὶ ἀραιοί· ὑπέστρωσε γὰρ αὐτοὺς τοῖς μορίοις ἢ φύσις ²² εἰς χρεῖαν μόνην καὶ ὑποδοχὴν τῶν περιτωμάτων ²³, ὡς ἐπιτηδελούς, τηνικαῦτα χυμοῦ ἐμπύπτοντος αὐτοῖς, μὴ δυνάμενοι τοῦτον ἀποδιῶσαι διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν, ἐπαίρονται εἰς ὄγκον. Ἐπεὶ οὖν τοῦτο συχνοτέρως ²⁴ συμβαίνει ἐν τοῖς τόποις τούτοις ²⁵, εἰκότως τῆς ὀνομασίας ταύτης τετυχήκασιν. Ἡ δὲ κύστις, ἀπὸ τοῦ κεῦθειν τὸ οὖρον.

Τῶν οὐρητικῶν οὖν ὀργάνων, ἃ μὲν διακριτικὰ εἰσι τῶν οὐρῶν, ἢ ἀγγεῖον ²⁶ ὡσπερ νεφροί· τὰ δὲ παροδευτικὰ, ὡσπερ τὰ ἐξ ἥπατος ἐρχόμενα πρὸς νεφροῦς ²⁷ ἀγγεῖα. Μέχρι γὰρ τῆς ὀσφύος αἱ μεσαραϊκὰ φλέβες φέρονται. Τὰ δὲ ὑποδεκτικὰ, ὡσπερ κύστις ²⁸· τὰ δὲ ἀποκριτικὰ, ὡσπερ ὁ τράχηλος τῆς κύστεως· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν χρεῖαν μόνην παρέχεται, ὡς τὰ ἀγγεῖα τὰ παροδευτικὰ· ἐνέργειαν δὲ οὐδεμίαν ἔχει· τὰ δὲ ἐνεργεῖ, ὡς οἱ νεφροί καὶ ἡ κύστις· ἐκαί γὰρ τὸν πρέποντα κόσμον ἀπολαμβάνει τὸ οὖρον, ἠπισθεν τῆς κύστεως, καὶ βουδύνας, καὶ λαγόνος.

Ὀσφύς δὲ ²⁹ λέγεται ὁ τόπος, ἐν ᾧ κείνται οἱ νεφροί· ἐστὶν οὖν ἡ οὐσία αὐτῶν ἀδενώδης καὶ ψαφαρὰ, ὅμοια τοῖς ὄρχεσιν. Αἴτιοι δὲ εἰσιν οὗτοι οἱ νεφροί, καὶ τῆς κατὰ τὴν συνουσίαν ὀρέξεως, καὶ τῆς τοῦ αἵματος καθάρσεως· τὸ ὀρῶδες αὐτοῦ ἔλκοντες, καὶ εἰδοποιούντες εἰς οὐρῶν σύστασιν, καθὼς κατόπιν ἐγράφη. *Νεφροί* δὲ παρὰ τὸ νεφεσθαι ³⁰ τῷ οὐρῷ, ὃ ἐστὶ βρέχεσθαι· ἢ δὲ ὄσφύς, οἶον ἰσοφύς, ἢ ἴση πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰ ³¹ κάτω πεφυκότα ³² τοῖς ὀστοῖς. Σπόνδυλοι γὰρ εἰσι πέντε τὸν ἀριθμὸν, παχύτατοι τῶν ἄλλων καὶ μέγιστοι. Τὸ δὲ τρημμα ³³ τὰ ³⁴ ἐνδοθεν στενὸν ἔχουσι· διότι καὶ ὁ νωτιαῖος μυελὸς κατὰ τὴν ὄσφυν ἰσχνός ἐστίν· ὅσον γὰρ κατέρχεται, στενοῦται ὁ μυελός· τὰς ἀποφύσεις δὲ οὗτοι οἱ σπόνδυλοι ἄνω νεοῦσας ἔχουσι· λέγεται καὶ ὀστοφυής ἢ ὄσφύς· ὀστώδης γὰρ ἐστὶν ὅλος ὁ τόπος αὐτῆς. λέγεται καὶ ἰσχίον· ἰσχυαίνεται γὰρ οἶον καὶ ³⁵ λεπτύνεται, ὡς πρὸς τὸ ἀνεστηχῆς τοῦ ὅλου σώματος, τοῦτο τὸ μέρος.

D Κεφ. ΚΔ'. — Περὶ ἱεροῦ ὀστέου καὶ περὶ τοῦ πρωκτοῦ.

Τὸ δὲ ἄκρον τῆς ὀσφύος ὀστοῦν πρὸς τὴν ἕδραν ἀνώτερον ³⁶ ἱερὸν ὀστέον ³⁷ καλεῖται· ἢ ὅτι μέγα ἐστίν, ἱερὸν δὲ τὸ μέγα ³⁸· ἢ ὅτι κύριον· παθὸν γὰρ ἀνατρεῖ· ἢ ὅτι ἱερούργουν αὐτὸ τοῖς δαίμοσι ³⁹ κατὰ

²¹ ἐπειδὴ B. ²² ἢ φυσ. τοῖς μορ. B P. ²³ περιτωμ. μὴ δυνάμενοι τὸν ἐμπύπτοντα χυμὸν ἀποδ. P. text. ²⁴ συχνοτέρων τοῦτο B. P. ²⁵ ἐν τούτ. τοῖς τόπ. B. ²⁶ ἢ ἀγγεῖον om. B C. ²⁷ πρὸς νεφρ. ἰσχ. B. ²⁸ ἢ κύστ. B. ²⁹ δὲ om. B. ³⁰ νεφεσθαι B. ³¹ τὰ om. B. ³² πεφυκῖα B C P. ³³ τρημμα B. ³⁴ καὶ οἶον B P. ³⁵ τῆς ὄσφ. μέσον ὡς πρὸς τ. ἕδρ. ἀν. B. ³⁶ ὀστοῦν B P. ³⁷ ἢ ὅτι κύριον. B. ³⁸ ἢ ὅτι μέγα. B. ³⁹ αὐτ. οἱ Ἑλλ. τ. δαίμ. B C.

τὸ ἀρχαῖον οἱ Ἕλληνας. Ἔστι δὲ αὐτὸ ὁμοιον τοῖς εἰρημένους σπονδύλοις τῆς βράχεως· αἱ δὲ εἰς τὸ πλάγιον ἀποφύσεις αὐτοῦ, μεγάλαι τε καὶ ⁴⁰ πλατεῖαι, ἔχουσαι κοιλότητας· καθ' ἃς ἐπιδίσθηκε τὰ τῶν λαγῶνων ὀστᾶ. Ὑπόκειται δὲ τούτῳ τῶν εἰρημένων ὀστέων ἕτερον ὀστοῦν χονδρῶδες, πλατὺ, μικρὸν, κόκκυξ ὀνομαζόμενον· ὅπερ τινὲς οὐρανὸν λέγουσι· οὐ συνετῶς τοῦτο λέγοντες· ἐπὶ γὰρ τῶν ἀλόγων ζῶων τοῦτο καλεῖσθαι χρεῖων· ὡς καὶ Ὁμηρος ἐπὶ τοῦ λέοντος·

id prudenter asseverant, cum hæc appellatio magis in aliis animalibus quam in homine conveniat, ut Homerus de leone loquens :

Ὀτρῆ δὲ πλευρὰς καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
Μαστίεται ⁴¹, ἐπὶ δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαγέ-
[σασθαι ⁴² (g).

Κόκκυγα οὖν τὸ ὀστοῦν τοῦτο ⁴³ καλοῦσιν, ὡς φησι Γαληνὸς ⁴⁴, ὅτι τὰ ἐξερχόμενα ἐκείθεν πνεύματα διὰ τῆς ἕδρας, πρὸς ⁴⁵ τοῦτο προσκρούοντα κοκκίζει· ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς κοκκυζούσης θρῆνος. Ἡ δὲ διὰ τὸ κολλᾶσθαι τῇ ἕδρᾳ· ἵνα μὴ ἐξανολγοῖτο ἐπὶ πλεῖον ⁴⁶· ἐκ τούτου δὲ ⁴⁷ κόλαξ καὶ παραργον ⁴⁸ κόκκυξ. Κῶλον γὰρ καὶ αὐτὸ, ὡς ⁴⁹ οὐχ ὀλόκληρον· τὸ γὰρ μικρὸν καὶ οὐχ ὀλόκληρον ⁵⁰, καὶ Ὁμηρος κῶλον καλεῖ·

Πάλλ' ⁵¹ αὐτῶς ἐν χειρὶ κῶλον δόρυ (h).

Ἡ δὲ ἕδρα καὶ δακτύλιος λέγεται, διὰ τὸ δακτύλῳ ἐφικτὸν εἶναι· ἢ ἀπὸ τῆς στρογγυλότητος τοῦ σημαντήρος· σημαντήρ δὲ ὁ ⁵² σφικτήρ· διὰ τὸ σημαίνειν αὐτὸν καὶ μνησύνειν τὴν ἐξοδον. Τινὲς δὲ καὶ ⁵³ τὸ ὀστοῦν τὸν κόκκυγα ⁵⁴ ἐκ τούτου ἐνόησαν· μηνυτῆς γὰρ καὶ ὁ ἀλέκτωρ ἡμέρας. Ἡ δὲ ἕδρα παρὰ τὸ ἕδραϊον τοῦ τόπου ⁵⁵ καὶ ἰσχυρὸν, ἢ παρὰ τὸ ἔζω τὸ καθέζομαι, ἐξ οὗ καὶ καθέδρα.

latur, παρὰ τὸ ἕδραϊον τοῦ τόπου, a loci videlicet firmitudine, ita dictum. Sive, παρὰ τὸ ζω τὸ καθέζομαι, quod sedere diceret, unde et cathedra nomen

Κεφ. ΚΕ'. — Περὶ τῶν διδύμων, καὶ τῆς βάλανου, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς σωματίων.

Τὰ περὶ τοὺς διδύμους ⁵⁶ καὶ αὐτὴν τὴν βάλανον σώματα, οὕτω προσαγορεύονται αἰδοῖα· αἰδοῦμεθα γὰρ καὶ γυμνώσαι αὐτὰ, καὶ ὀνομάσαι παρὰ καιρὸν, ἢ σκοπόν ⁵⁷. Ἡ δὲ βάλανος ⁵⁸ καὶ καυλὸς λέγεται, καὶ σαρραγγῶδες νεῦρον· καὶ ψαλή, καὶ κύπρις. Τὸ δὲ περικαλύπττον αὐτὴν δέρμα, ποστή, καὶ πρόσθημα ⁵⁹ καλεῖται· ποστή μὲν ⁶⁰, διὰ τὸ οἶον ἐπικεῖσθαι καὶ προσεῖσθαι ⁶¹ δοκεῖν· πρόσθημα δὲ, παρὰ τὸ ἀλλήλοισ ἐν ταῖς συνουσίαις προστίθεσθαι· ἢ διὰ τὸ ἐπὶ τὰ ἐμπρόσθια μέρη εἶναι. Βάλανος δὲ, ὅτι κατὰ τὴν ἐμφέρειαν βάλανον προσέοικε. Ψαλή δὲ, παρὰ τὸ ἐμφυσᾶσθαι ⁶² κατὰ τὴν ἕρεξιν τῶν ἀφροδισίων ⁶³· καὶ ὅτι φυσῶδες φύσει παράπτωμα ἐστὶν ⁶⁴· ἢ παρὰ τὸ ψῶ,

⁶⁰ μεγ. τὲ εἰσι καὶ B P. ⁶¹ μαστίεται B. μαστίζεται A P. ⁶² μαγέσθαι B ⁶³ τοῦτο τὸ ὀστ. B. ⁶⁴ γηλὸς B. κατὰ τὸν Γαληνὸν C P. ⁶⁵ εἰς B C P. ⁶⁶ ἐπιπλεῖον B. ⁶⁷ δὲ om. B. ⁶⁸ κῶλον καὶ παραγ. B. ⁶⁹ ὡς om. B. ⁷⁰ hæc om. B. ⁷¹ πλῆν B. πιοχ κῶλον. ⁷² καὶ ὁ B. ⁷³ καὶ om. B. ⁷⁴ κόκκυγα A. ⁷⁵ ἐξόδου καὶ ἄλλως δὲ ἕδρα παρὰ τὸ τοῦ τόπου ἕδραων καὶ ἰσχ. P. ⁷⁶ τὰ δὲ παρὰ τοὺς διδ. B C. ⁷⁷ καὶ σκ. B. ⁷⁸ ὁ δὲ β. B. ⁷⁹ πρόσθημα καὶ πώσθη B. πρόσθημα x. ποστή C. ⁸⁰ πρόσθημα μὲν B C. ⁸¹ προσκεῖσθαι B. ⁸² ἐμφυσᾶσθαι B. ⁸³ ἀφροδισίων B. ⁸⁴ λιπ. om. B.

(g) II. Y, 171.

siquidem*, eo patiente, animal interitum patitur, sive quod vetusto tempore illud os in sacris præsertim offerri diis consuevit. Ipsum autem os, spinæ modo, dictis vertebris similitudine quadam respondet. **109** Ejus autem processus, qui in obliqua tendunt, magni latique sunt, qui et cava in se continent, quibus iliorum ossa superne coaptantur. Huic autem ossi, aliud os latum, cartilagineum ac breve κόκκυξ dictum subjacet, quod a nonnullis cauda dicitur, quam illi οὐρανὸν appellant; sed non in aliis animalibus quam in homine conveniat, ut

Et latera et costas feriens dum percit utrinque,
Ad pugnas semper stimulat se verberare caudæ.

B Siquidem, ut Galenus asseverat, tale os κόκκυξ, hoc est cuculus dicitur, a voce videlicet de sono factitia, eo quod crepitus qui inde per sedimentum exeunt, in hoc os offensi cuculi vocis similitudinem effingunt. Sive, quo tale os sedimento agglutinatum sit, quod illi κολλᾶσθαι dicunt, ἐκ τοῦ κόλαξ, κῶλον, et ab his derivatum κόκκυξ. Illud vero os colon appellatur, quod mutilum, seu decurtatum, nec perfectum diceret, ut Homerus :

Nam procul hic mutilam versabat conceitus hastam.

Podex autem, et annulus dicitur, quod ad annuli similitudinem rotundum atque angustum foramen obtinet. Os item illud σημαντήρ, καὶ σφικτήρ nuncupatur, eo quod in crepitu spiritus egressum denuntiat. Sunt qui illud os, ob id cuculum denominatum velint, quod ut cuculus veris, et gallus diei adventum denuntiant, ita per ipsum spiritus emissio significatur. At sedimentum ipsum ἕδρα appellatur, quia a similitudine, ita dictum. Sive, παρὰ τὸ ζω τὸ καθέζομαι, quod sedere diceret, unde et cathedra nomen sumpsisse recte videtur.

Cap. XXV. — De testibus et glande.

Corpora vero, quæ ad testes et glandem ipsam accedunt, his nominibus nuncupantur, αἰδοῖα, βάλανος, καυλὸς, σαρραγγῶδες νεῦρον, ψαλή, καὶ κύπρις, videlicet pudenda, glans, saulis, nervus fistularis, penis, et venus; **110** αἰδοῖα vero, hoc est pudenda, hac de causa dicuntur, quod ea detegere et nominare absque temporis et causæ ratione pudore conficimur. At cutis ipsa quæ penem tegit, præputium in quam ab illis πρόσθημα, καὶ ποστή denominatur, ποστή quidem, διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι, καὶ προσεῖσθαι, quod superposita ac superaddita ibidem consistent; πρόσθημα vero διὰ τὸ προστίθεσθαι, quod una cum glande coitus tempore in feminæ genitale imponatur, vel διὰ τὸ ἐπὶ τὰ

(h) II. Π, 117.

ἐμπρόσθια μέρη εἶναι, hoc est, quod in anteriori parte situm habeat; βάλανον autem, glandem ipsam ob id dicitur, quod glandis similitudinem illa pars prae se ferat: ψωλή vero penis, ob id dicitur, παρὰ τὸ ψωλέω, ab humore videlicet, sive spiritus emissione, quia, cum tali natura praeditus sit, tunc maxime in tumorem erigitur, cum venereorum cupidine exagitur. Sive inde dictum volunt ψῶ, quod est *tango*, et *prurio*, nam prae ejus tactu, pruritus quidam voluptatis in eo sentitur, σηραγγῶδες νεῦρον, hoc, nervum fistulare ob id dictum putant, quod in tactu quemadmodum fistula nonnunquam crescit, quandoque vero minuitur. Sed et καυλός penis nuncupatur, ob sui longitudinem caulis nomen desumens. Hac enim de causa, natura eum in longum protensum constituit, uti quasi e fundis ab ipso, genitale semen in vulvam ejaculetur, ne scilicet, si aliam haberet formam, exterius manendo, sterilitatis causa efficeretur.

Hoc autem membrum, undique nervorum musculorumque atque arteriarum copia praeditum est: siquidem, duplici officii functione utitur, altera, genitalis seminis ejaculandi, altera humidi excrementi excernendi munia peragendo. Urina autem sanguinis defaecatio sive totius alimenti serosa materies est. At testes illi ὄρχεις καὶ μήδεα nuncupant. Et μήδεα quidem, ob id dicunt, παρὰ τὸ μῆδειν, καὶ ἄρχειν τῆς γενεᾶς, quod videlicet generationi praesint ac dominantur. Et hujus appellationis nomen ad Homerum auctorem refertur, qui ait: *Desectos testes canibus dabo*. Cutis autem crispa, quae ipsos ambit, ὄσχεός, id est scrotum dicitur, ἀπὸ τοῦ περισκέπειν αὐτά, **III** id est, quod ipsos tegat, veletque. Ipsum enim scrotum, testes, meatusque genitali semini accommodatos, et ejusdem seminis vasa, auxiliariemque tunicam, et testium membranulam, universa haec comprehendit. Nam Graeci testes ipsos hujus gratia ὄρχεις dicere consueverunt, quod appetitum ad venerea, quod illi ὄρεξιν dicunt, suggerant. Vel quasi ἔρχεις, hoc est accessus, εἰς οὐς ἔρχεται ἡ γονή, quod videlicet genitale semen in eos perveniat. Substantia autem testium tonsillaribus referta carnibus, et rara est, qua ad genitalis seminis genitivam vim, natura constituit. Nervi autem ipsi, quos natura ad genitale semen delegavit illi sunt, a quibus testes dependent; qui cremasterei dicuntur, quique membranæ quæ dorsi medullam complectitur processus sunt, qui quidem processus cum genitale illi σπέρμα dicunt, quod talis animalis in se facultatis perfectionem contineat.

Vasa itaque spermatica, venæ sunt, a cava vena procedentes, quæ spinæ a summo ad imum usque superne applicatur. Ex ipsis autem venis testibus alimentum suppeditatur, et illæ sunt in quibus primum serosus commutatus sanguinis humor, quemadmodum in papillis mulierum lac progignitur. Itaque arteriæ venæque, quæ in testibus site sunt, alimenti eis suggerendi gratia sanguinem concoquendo, in sero-

τὸ ἄπτομαι καὶ κνήθω. Κνησμὸς γὰρ τίς ἐστι τὸ τῆς ἡδονῆς⁶⁴. *Σηραγγῶδες νεῦρον*⁶⁵, ὅτι ποτὲ μὲν αὐ-
ξει, ποτὲ δὲ λήγει σηρούμενον⁶⁶, καθάπερ αἱ σηραγγ-
ες⁶⁷. *Καυλός* δὲ, ὡς ἐπίμηκες· πᾶν γὰρ ἐπίμηκες
αὐλός· προσθέσει οὖν τοῦ κ⁶⁸, καυλός· διὰ τοῦτο
δὲ κατεσκευάσθη ἐπίμηκες, ἵνα ὡσπερ ἐκ σπενδόνης
παραπέμπη⁶⁹ τὴν γονὴν ἐν τῇ μήτρᾳ ἐπὶ μῆκος,
καὶ μὴ ἀπομένουσα ἔξω, ἀτεχνίας⁷⁰ αἰτίον γίνηται.

Ἔστι δὲ νευρώδες⁷¹ δι' ὄλου, μετὰ μυῶν τῆ οὐ-
σῆ⁷² ἔχον⁷³ καὶ φλέβας, καὶ χρεῖας καὶ,⁷⁴ ἀρτη-
ρίας. Ἡ δὲ χρεῖα αὐτοῦ διττὴ· πρὸς τε ἑξακοντι-
σμὸν σπέρματος· καὶ πρὸς ἀποκένωσιν τοῦ οὔρου·
οὔρον δὲ ἐστὶν τὸ περιήθημα⁷⁵ τοῦ αἵματος· ἡ
ὄρβος τῆς συμπάτης τροφῆς. Οἱ δίδυμοι καὶ ὄρχεις
καλοῦνται καὶ μῆδεα· παρὰ τὸ μῆδειν καὶ ἄρχειν
τῆς γενεᾶς· καὶ Ὁμηρος.

Μήδεα δ' ἐξερύσας⁷⁶ δώσω κυσί(i).

Τὸ δὲ περιέχον αὐτοῦς δέρμα ὄσχεός ὠνομάσθη·
ἀπὸ τοῦ περιέχειν τὰ ὑπ' αὐτοῦ περιεχόμενα⁷⁷.
Ὁρχεις φησὶ καὶ παραστάτας, καὶ τὰ σπερματικὰ
ἀγγεῖα· καὶ τὸν ἐλυτροειδῆ⁷⁸ χιτῶνα, καὶ τοὺς
διρτούς. Ταῦτα γὰρ πάντα⁷⁹ ὑπὸ τοῦ ὄσχεος περι-
έχεται. Ὁρχεις μὲν, παρὰ τὸ εἰς⁸⁰ τὰ ἀφροδίσια
παρέχειν τὴν ὄρεξιν· ἡ οἶον ἔρχεις, εἰς οὐς ἔρχεται
ἡ γονή· ἐστὶ δὲ αὐτῶν ἡ οὐσία⁸¹ ἀδενώδης καὶ
ψαφάρᾳ, πεποιημένη εἰς τὴν τοῦ σπέρματος γόνι-
μον δύναμιν. Οἱ δὲ παραστάται⁸², οἱ καὶ κρεμαστῆ-
ρες λεγόμενοι, ἐκφυσίς ἐστι⁸³ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ
τῆς μήνιγγος· σὺν φλεβῶν ἀρτηριώδεσιν ἐν τοῖς δι-
δύμοις καθήκουσαι· δι' ὧν ἡ τοῦ σπέρματος εἰς τὸ
αἰδοῖον γίνεται πρόεσις. Σπέρμα οὖν λέγεται, διὰ τὸ
συνεσπαρμένην ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὴν τῆς δυνάμεως
τελειότητα, τοῦ γενέσθαι τοῦ ὄντος ἐξ ὧν καὶ
ἀπεκρίθη.

venis arterialibus testibus acclinantur: nam semen gignendi, quale est illud a quo secernitur, sparsam

Τὰ σπερματικὰ τοῖνον ἀγγεῖα, φλέβες εἰσὶν, ἀπὸ
τῆς κοιλῆς⁸⁴ φλεβὸς ἐρχόμεναι⁸⁵, ἧτις ἐπίκειται τῇ
ράχῃ⁸⁶, ἀνωθεν ἔως κάτω. Δι' ὧν φλεβῶν οἱ δίδυμοι
τρέφονται· ἐν ταύταις γὰρ τὸ ὄρβωδες ὑγρὸν πρῶ-
τον τίκεται, μεταβληθέντος τοῦ αἵματος καθάπερ
ἐν ταῖς τιθοῖς τὸ γάλα. Πέττουσιν μὲν οὖν αἱ ἀρτη-
ριαὶ καὶ φλέβες, αἱ οὖσαι ἐν τοῖς διδύμοις, τὸ αἷμα
εἰς τὸ ὄρβωδες ὑγρὸν, ἵνα τρέφονται· ὅτι ἐκ σπέρ-

⁶⁴ κνησ. γ. ἐστ. τῆς ἡδ. B. ⁶⁵ σηρ. δὲ νευρ. B. ⁶⁶ σηρ. οπι. B. συρόμενον C. ⁶⁷ σύριγγες B. ⁶⁸ τὸ κ. A. ⁶⁹ πα-
ραπέμπει B. ⁷⁰ ἀτεχνίας B. ⁷¹ νευρώδης B C. ⁷² τὴν οὐσίαν B. ⁷³ ἔχων B P. qui τῇ οὐσίᾳ οπι. ⁷⁴ καὶ
χρ. οπι. B P. ⁷⁵ περιήθημα et sic fore semper. ⁷⁶ δ' ἐρύσας H. ⁷⁷ περιέχειν τὰ ἀγγεῖα B. ⁷⁸ ἐρυ-
τροειδῆ B. ⁷⁹ ταῦτα δὲ π. B. ⁸⁰ πρὸς B P. ⁸¹ ἡ οὐσ. αὐτῶν B. ⁸² παραστάτας B. ⁸³ εἰσι B. ⁸⁴ κοί-
λης οπι. A. ⁸⁵ ἐρχόμενα B P. ⁸⁶ ράχη B.

(i) Od. Σ, 86.

ματος την ἀρχὴν ἢ γένεσις αὐτῶν ἔσχεν⁸⁰. ὅσα γὰρ ἄλλα ἐκ σπέρματος γεννᾶται, ἐκ τούτου καὶ τρέφεται· καὶ ὅσα ἐξ αἵματος, ἐξ αἵματος· αὐταὶ οὖν⁸¹ ἐκ σπέρματος καὶ⁸² γεννῶνται καὶ τρέφονται· καὶ τὸ περιττωῖον αὐταῖς γίνεται γονή. Αἱ φλέβες δὲ αὐταὶ καὶ αἱ ἀρτηρίαι εἰς τοὺς διδύμους ἐμπίπτουσαι, αἱτιοὶ τῆς συνουσίας γίνονται τρόπων τοιούτων⁸³. Διερχόμεναι διὰ τῶν νεφρῶν, ἀρῶνται δριμύτητά τινα τὴν ἐρεθίζουσαν τὴν ὄρεξιν· ὡσπερ γὰρ τὸν κνησμὸν ἢ δριμύτης ποιεῖ, οὕτως καὶ τὴν ὄρεξιν ταύτην. Ἐπεὶ δὲ τῶν διδύμων ἢ σὰρξ ἀπαλή ἐστίν, πλείονα τὴν δριμύτητα δεχομένη ὑπὲρ τὸ δέρμα, ἐμμανῆ ποιεῖ τῆς γονῆς τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἔκκρισιν. Καὶ πρῶτα⁸⁴ μὲν ἀναφέρεται ἢ τοιαύτη γονὴ εἰς τὴν κεφαλὴν· πάλιν δὲ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφέρεται διὰ δύο φλεβῶν καὶ δύο ἀρτηριῶν εἰς τὸν ὄσχεον, καὶ ἐμπίπτει εἰς ἑκάτερον τῶν διδύμων μίαν ἀρτηρίαν τῶν εἰρημένων, καὶ μίαν φλεβὴν πλήρη σπέρματος· καὶ ἐν τούτοις τελείως ἀποσπερματοῦται, καὶ διὰ τοῦ κισσοειδοῦς παραστάτου, ἀπὸ τῶν διδύμων μεταπέμπεται εἰς τὴν βάλανον· κακείθεν ἐκκρίνεται μετὰ πνεύματος⁸⁵, ὡσπερ ἐκ σφενδονίστρας τινός. Τοῦτο δὲ γίνεται διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν ἔμπροσθεν⁸⁶, καὶ ὅτι ἀρτηρία ἐστὶν ἢ παραπέμπουσα. Ὅτι δὲ ἡ γονὴ πρῶτα⁸⁷ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀνέρχεται, δῆλον ἐντεῦθεν· εἰ γὰρ τις ἐκτέμνει τὰς φλέβας τὰς παρὰ τὰ ὦτα καὶ παρωτίδας, ἄγονον ἀπομένει τὸ ζῶον.

feratur, ex hoc perspicuum sit, quia, si quis quæ secus aures consistunt venas quæ carotides appellantur, quibus oblæsis, vertiginosi ac stupidi homines efficiuntur, præscindat resacetque, animal improlum infecundumque redditur.

Χιτῶν δὲ ἐστὶν νευρώδης ὄλος, εἰς ὃν διέρχονται καὶ τῆς γονῆς ἀγγεῖα· λεγόμενος ἐρυτρός· κατὰ τοὺς βουδῶνας καὶ αὐτὸς κείμενος, καὶ τοὺς ὄρχεις ἀνασαστῶν· καὶ ἐστὶν κατὰ μὲν τὰ κυρτὰ τῶν διδύμων καὶ ἔμπροσθεν, ἀπόλυτος· κατὰ δὲ τὰ κοίλα ὀπισθεν, προσπεφυκῶς τοῖς διδύμοις. Ἀπόφουςι δὲ ἐστὶν οὗτος ὁ ἐρυτρός τοῦ περιτοναίου· εἴρηται δὲ περὶ αὐτοῦ ἔμπροσθεν, ὅτι τῆ γαστρὶ καὶ τοῖς ἐντέροις περιτέταται⁸⁸. Ἐν δὲ τοῖς κάτω μέρεσιν αὐτοῦ τινες ἀποφύσεις εἰσὶν, οἷον κόλποι βαλαντοειδεῖς· ὁ μὲν περὶ τὰ δεξιὰ⁸⁹, ὁ δὲ περὶ τὰ ἀριστερά, ἐν οἷς οἱ διδύμοι⁹⁰. Ἐσθθεν οὖν⁹¹ εἰς τοὺτους τοὺς κόλπους ἐμβάλλουσι τὰ εἰρημένα σπερματικὰ ἀγγεῖα, καὶ κομίζουσι τοῖς ὄρχεσι τὴν γονήν. Τούτου δὲ τοῦ ἐρυτροῦ, ἦγον τοῦ βαλαντοειδοῦς χιτῶνος, ἐκ βίας τινός, ἢ βάρους, ἢ πηδήματος, ἢ δρόμου, ἢ φωνῆς, ἢ συγκώματος, ἀνοιγόμενον⁹² τὸ ἐντερον εἰς τὸν ὄσχεον καταφέρεται, διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι τῷ ἐρυτρω⁹³· καὶ γίνεται ἢ λεγομένη ἐντεροκόλλη⁹⁴. Ἐρυτρός δὲ ὠνόμασται, παρὰ τὸ ἐρύκω τὸ βοηθῶ· ἐκ τούτου ἔρυκος ὄνομα· καὶ παράγωγον, ἐρυκτὸς ὁ βοηθός· καὶ ἀποβολῆ⁹⁵ τοῦ κ, καὶ προσθήκη⁹⁶ τοῦ ρ, ἐρυτρός· βοηθός γὰρ καὶ οὗτος τοῖς ὄρχεσιν, εἴπερ⁹⁷ ἐν αὐτῷ κρέμανται· ἢ οὕτως· εὐρύς, εὐρύττος, καὶ ἐξ αὐτοῦ

sum humorem commutant : quod eorum principium, ad semen genitale refertur. Nam, quæcunque ex semine gignuntur, ex eodem sibi et alimentum vindicant. Eodem pacto, et de his quæ ex sanguine gignuntur accipiendum est. Hæ venæ igitur atque arteriæ ex semine gignuntur, alunturque, et portio quæ inde exsuperat in genituram vertitur. Enimvero venæ arteriæque, quæ testibus acclinantur, coitus causa hoc pacto efficiuntur. Nam dum per renes procedunt, acrimoniam quamdam, coeundi desiderium moventem, excitant. Quemadmodum enim acrimonia illa, pruritus eodem pacto, et coitus desiderii causa existit. Et quoniam testium caro mollis admodum habetur, cum ad cutem 112 eorum plurimam acrimoniam adigi contigerit, furiosa ad excernendum semen cupido innascitur. Et primum quidem hujusmodi semen ad caput defertur, a capite vero geminis venis, ac totidem arteriis denuo infra delatum descendit ; et altera ex his quas diximus venis, hujusmodi semine repleta, testibus, cum arteria acclinatur, in quibus ipsum ad perfectam genituræ naturam redigitur, et quod per vascula ad utris similitudinem, quæ ejus continendæ gratia natura constituit, ab testibus in penem immittitur : inde vero veluti e funda lapis cum spiritus impetu extra prosiliit. Hoc autem, ob eam quam prius adduximus causam, efficitur, tum quod et arteria ipsa illud circummittit. Quod vero semen prius ad caput

Etenim tunica, quæ auxiliariis nuncupatur, quæque ad inguem consistit ac testes ipsos gestat, in quam genitalis seminis vascula deferuntur, tota nervis obsita est, et ipsa non modo convexæ testium superficiæ, sed et anteriori eorumdem parti adhæret. Hæc enim auxiliariis tunica, περιτοναίου, hoc est abdominalis processus est ; hoc enim est, quod alvum intestinalis processum complectitur, eisque, uti prius asserimus, obducitur. In ejus autem quæ infra sunt partibus, quidam processus, quasi sinus, ad crumenæ similitudinem visuntur, quorum, alterum quidem a dextra parte, alterum vero a læva in quibus testes continentur consistit. In ipsos, inquam, sinus, genitalis seminis de quibus jam diximus vasa extrinsecus concidunt, et genituram ad testes deferunt. Cum autem hanc auxiliarem, crumenalem videlicet tunicam, nobis aliquid magno efficere molimine, aut pondus attollere immensum, sive saltu, aut cursu, vel voce alterum superare conantibus, vel alio quopiam casu, a suo moveri ordine contigerit, intestinalis, in rivum eo quod auxiliari tunicæ acclinatur, infra meat, unde scilicet hominem intestinalis 113 hernia invadit. Siquidem, tunica hæc Græce ἐρυτρός appellatur, a verbo ἐρύκω, τὸ βοηθῶ, a fe-

⁸⁰ ἔσχεν om. ⁸¹ ἢ γεν. τὴν ἀρχ. αὐτ. ἔσχ. ⁸² γοῦν B. ⁸³ καὶ om. B. ⁸⁴ τοιούδε B. ⁸⁵ πρῶτον B. ⁸⁶ σπέρματος B. ⁸⁷ ἔμπρ. αἰτ. B. ⁸⁸ πρῶτον B. ⁸⁹ περιτέτταται A, περιταταμένου P. ⁹⁰ τὰ δεξ. μέρη B C P. ⁹¹ περιέχονται οἱ διδύμοι B C. ⁹² ἐσ. δὲ B. ⁹³ ἢ φωνῆς ἀνοιγόμενης C. ⁹⁴ ἐντεροκλήλη A. ⁹⁵ προσθέσει B. ⁹⁶ ἐπειδήπερ B.

tendo videlicet subsidio, nam testibus cum ab ipsa A
 prouideant suppetias adest : sive a latitudine ita
 appellatam dixeris, quod illi εὐρύς εὐρυτός, καὶ
 ἐξ αὐτοῦ ἐρυτρός ὁ πλατύς, quod est latus nuncupant.
 Hinc siquidem auxiliari tunicæ, membranæ quæ-
 dam conglutinatæ adhærent, et hac de causa hæ
 δαρτοὶ διότι δέρματος ἔξωθὲν εἰσι, quod videlicet
 absque medio aliquo testes scroto applicantur, sic enim rigori peruii redderentur, ac ab æstu laxiores
 magis remissioresque fierent.

Feminiis autem natura ipsa cuncta intus quæ mari-
 bus extra largita est, et unam amplius partem servan-
 di puerperii gratia, quæ vulva nuncupatur, tradidit. In
 ipsa namque vulva, geminos ventricos, a dextera
 alterum, alterum a læva parte, in quibus partus suis
 numeris absolutus redditur, feminæ obtinent, et in
 dextera parte mares, in læva vero feminæ (ut Hippo-
 crati placet) gignuntur. Sunt autem, qui feminam
 plures duobus uno partu edere posse autumant.
 Ad hæc, feminæ ipsæ mares papillarum magni-
 tudine exsuperant, in quibus lac, quo ipsi carent
 constituitur; in reliquis vero omnibus, feminæ mari-
 bus æque respondent; præterquam quod in ge-
 nitalibus membris, discrimina quædam manifesta
 visuntur. Mas autem, non modo nescio quid virile
 in ipsis genitalibus membris præ se fert, verum
 etiam in viribus, aspectu, moribus, necnon
 robore majore quam femina præditus est; quæ
 quidem universa feminis a prima constitutione
 natura abstulisse voluit, cum imbecilliores, omni
 prorsus amoto discrimine, maribus habeantur :
 quod autem naturale quoddam inter marem et
 feminam discrimen sit, phœnix esse argumento
 potest. Sunt qui virilem vim in testibus esse opi-
 nantur, inde videlicet argumentum sumentes, quod
 in eorum abstractione mares effeminari contingit,
 ac ceu in seminarum naturam converti, cum tales
 libi facultate priuentur; quamobrem Gregorius
 nuncupat. Præterea, et virilis vocis usus ipsis aufertur,
 ac pluribus in negotiis peragendis, nihil
 prorsus a femineo sexu discrepant.

Cap. XXVI. — De manibus.

Sed jam de femorum pedumque partibus orationem
 missam facientes, ad manuum explicationem
 dirigamur. Etenim in omni aliorum animalium gene-
 nere, anteriora corporis membra pedes sunt, eo quod
 incurvum quod in ipsis est, sustentaculo indiguit.
 In humani vero corporis structura, pro anterioribus
 animalium cruribus, manus habentur. Cum autem
 homo erecto feratur corpore, satis quidem ad
 gressus tutelam, geminorum pedum usus faciunt.
 Adhæc, rationis usibus manuum officia obsecundant;
 nam manus ipsas rationalis naturæ instrumentales
 partes recta ratione appellares, non modo quod com-
 munitibus quæ apparent rebus munia solertissime
 omnia peragant, verum etiam apto ipsarum mini-
 sterio, cogitationis nostræ, quandocunque acciderit,

ἐρυτρός, ὁ πλατύς. Εἰσὶ δὲ τινες ὁμῆνες προσκα-
 λώμενοι τῷ ἐρυτρῷ · καὶ δι' αὐτοῦ τῷ ἔξωθεν δέρμα-
 τι, δαρτοὶ προσαγορευόμενοι · οὐ γὰρ ἀμέσως ἐπι-
 κενται οἱ ὄρχεις τῷ ὄσχεϊ · ἵνα μὴ βλάβης φύγον-
 ται ὑπὸ τοῦ κρύους · μηδὲ ὑπὸ τῆς θερμότητος
 ὑψοχαλώσι.

extra pelliculam sint, nuncupantur; neque enim
 rigori peruii redderentur, ac ab æstu laxiores

Καὶ αἱ γυναῖκες καὶ πάντα τὰ αὐτὰ τοῖς ἀνδρά-
 σιν ἔχουσι μόρια · ἀλλ' ἔνδον, καὶ οὐκ ἔξω · περισ-
 σότερον δὲ αὐταῖς μόριον τῶν ἀνδρῶν, ἐν ᾧ βρεφουρ-
 γεῖται τὰ ζῶα · ἤγουσι ἢ μήτρα. Ἔχει δὲ δύο κοι-
 λίας, δεξιάν καὶ ἀριστεράν, ἐν αἷς ζωοῦται τὰ ἐμ-
 βρυα · φησὶ γὰρ Ἱπποκράτης · ε · Ἐμβρυα τὰ μὲν
 ἀρρένα, ἐν τοῖσι δεξιοῖσι, τὰ δὲ θήλεα, ἐν τοῖσιν
 ἀριστεροῖσι. Ἀέγουσι δὲ τινες καὶ πλείονα τῶν δύο
 τίπτειν αὐτήν. Εἰσὶ δὲ περισσοὶ καὶ οἱ μαστοὶ ἐν
 μεγέθει · καὶ τὸ ἐν αὐταῖς λευκαίνόμενον γάλα · τὰ
 δ' ἄλλα πάντα παραπλήσια · πλὴν τῆς διαφορᾶς
 τοῦ ἀρρένος πρὸς τὸ θήλυ. Τὸ μὲν γὰρ ἔχει ἀρρέ-
 νότητα τινα, οὐ μόνον ἐν τοῖς εἰρημένοις παιδουρ-
 γοῖς μορῖοις, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει καὶ θεωρίᾳ, καὶ
 ἦθει καὶ καταστάματι · τὸ δὲ θηλυτέρα ἔχει ἐν τῇ
 τοῦ σώματος καταστάματι, καὶ τῇ φυσικῇ ἀσθενείᾳ,
 καὶ τῷ ὄσχεϊ συγκρίματι. Ὅτι δὲ ἐστὶ διαφορὰ τις
 τοῦ ἀρρένος πρὸς τὸ θήλυ, καὶ φυσικῆ, μαρτυρῶ
 φοῖνιξ. Ἀέγουσι δὲ τινες τὴν ἀρρένότητα τοῖς ἀν-
 δράσιν ἐν τοῖς ὄρχεσιν ἔχειν · ὅτι ἀποσημειῶνται
 αὐτῶν θηλύνηνται, καὶ γυναῖξί παραπλήσιοι γί-
 νονται · μήτε γένειον φέροντες, μήτε τὴν φυσικὴν
 δύναμιν ἔχοντες τῆς παιδοποιίας · διὸ καὶ ἀμφιό-
 λους τῷ γένει αὐτοῦς ὁ Θεολόγος καλεῖ. Ἀμείβεται
 δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ τῆς φωνῆς ἀνδρεῖον, καὶ ὑποφω-
 γοῦσι τὰ πολλὰ παραπλησίως ἐκείναις.

et barba careant, et naturæ vi, procreandæ sobo-
 114 Theologus ipsos ambigui generis homines

Κεφ. ΚΓ'. — Περὶ χειρῶν.

Τὰ μὲν ὄν τῶν μερῶν¹⁰ καὶ ποδῶν τε¹¹
 ἀφέντες μόρια, ἐπὶ τὰ τῶν χειρῶν τρεψώμεθα, ἀπὸ
 τούτων τε πάλιν κάκεινα σκεψώμεθα. Τοῖς μὲν γὰρ
 ἄλλοις πᾶσι ζώοις τὰ ἐμπροσθεν κῶλα τοῦ σώματος
 πόδες εἰσὶ · διότι τὸ κεκυφὸς εἶδειτο τοῦ ὑπερβιόντος.
 Ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς χεῖρες τὰ
 κῶλα ἐγένοντο · τῷ γὰρ ὀρθῷ τοῦ σχήματος ἀνε-
 αρκεῖ¹² ἦν πρὸς τὴν χρεῖαν, μία βᾶσις διπλοῖς
 ποσὶν ἐν ἀσφαλείᾳ τὴν βᾶσιν ἐρεῖβουσα. Ἀλλὰ καὶ
 τῇ τοῦ λόγου χρεῖα συνεργός ἐστιν ἡ πῶν χειρῶν
 ὑπουργία · καὶ τις ἴδιον τῆς λογικῆς φύσεως τῆς
 τῶν χειρῶν ὑπηρεσίαν εἰπὼν, οὐ τοῦ πρέποντος
 ἀμαρτήσῃ¹³. ε Οὐ μόνον πρὸς τὸ κοινὸν τοῦτο καὶ
 πρόχειρον ἀποτρέχων τῇ διανοίᾳ · ὅτι γράμμασι
 τὸν λόγον διὰ τῆς τῶν χειρῶν εὐφύτας ἐνοσημαίνω

¹⁰ hęc. om. B. ¹¹ παραπλ. πάντα B. ¹² διὸ καὶ διμᾶστοι καὶ ταῦτα μὲν οὕτως P. textu; ceter. in marg. le-
 guntur. ¹³ ἔρχεσιν B. ¹⁴ Τὰ μὲν — σκεψώμεθα om. P, qui γὰρ ante ἄλλους etiam om. ¹⁵ περὶ τῶν μ. B.
 τῶς B. ¹⁶ αὐτάρχεις B C. ¹⁷ ἐκπέσοι B.

μεθα. Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο λογικῆς χάριτος, τὸ φθέγεσθαι διὰ γραμμάτων ἡμᾶς· καὶ τρόπον τινὰ διὰ χειρὸς διαλέγεσθαι, τοῖς τῶν στοιχείων χαρακτῆρσι τὰς φωνὰς ἐναρμόζοντες. « Ἄλλ' ἐγὼ πρὸς ἕτερα βλέπων, φησὶν ὁ Νύσσης Γρηγόριος, συνεργεῖν φημι τὰς χεῖρας τῇ ἐκφωνήσει τοῦ λόγου. Εἰ γὰρ καὶ μυρίας ἐστὶν ἀπαριθμήσασθαι τὰς κατὰ τὸν βίον χρείας, πρὸς ἃς¹⁶ τὰ εὐμήχανα ταῦτα καὶ πολυαρκῆ τῶν χειρῶν ὄργανα χρησίμως ἔχει, πᾶσαν τέχνην, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν, τὴν κατὰ πόλεμον καὶ εἰρήνην, σαφῶς μετιόντα. Ἀλλὰ γε πρὸς τῶν ἄλλων τοῦ λόγου χάριν διαφερόντως¹⁷ προσέθηκεν αὐτὰς τῷ σώματι ὁ Κύριος¹⁸. Εἰ γὰρ ἄμοιρος τῶν χειρῶν ὁ ἀνθρώπος ἦν, πάντως ἀν αὐτῷ καθ' ὁμοίότητα τῶν τετραπόδων, καταλλήλως τῇ τῆς τροφῆς [τῇ χρεῖα], διεσχεύαστο τοῦ προσώπου τὰ μόρια· ὥστε προμήκη τὴν μορφήν ἔχειν, καὶ ἐπὶ μυκτῆρας ἀπολεπτύνεσθαι, καὶ προθεβλήσθαι τὰ χεῖλη τοῦ στόματος, τυλώδη¹⁹ ὄντα, καὶ σταθερὰ²⁰, καὶ παχέα· πρὸς τὴν ἀνάρεσιν τῆς πύας ἐπιτηδείως ἔχοντα· Ἐγκεῖσθαι δὲ τοῖς ὀδοῦσι τὸ ὑπ' ὀδόντα γινόμενον· καὶ τὴν γλῶτταν οὐ τοιαύτην εἶναι· ἀλλὰ²¹ πολὺσαρκόν τινα καὶ ἀντίτυπον, καὶ τραχεῖαν, καὶ συγκατεργαζομένην τοῖς ὀδοῦσι τὸ ὑπ' ὀδόντα γινόμενον· ἢ ὑγράν τε καὶ διακεχυμένην κατὰ τὰ πλάγια· οἶαι αὐτῶν κυνῶν²² τε καὶ τῶν λοιπῶν αἰμοδόρων εἶσιν. Εἰ οὖν μὴ παρήσαν αἱ χεῖρες τῷ σώματι, πῶς ἂν ἐναρθρὸς ἐνεσημάνθη φωνῆ, τῆς κατασκευῆς τῶν κατὰ στόμα μορίων οὐ συνδιασχηματιζομένης πρὸς τὴν χρεῖαν τοῦ φθόγγου; Ὡς ἐπάναγκες εἶναι βληχᾶσθαι πάντως ὡς πρόβατον, ἢ μυκάζειν, ἢ ὑλακτεῖν ὡς κύναι, ἢ χρεμετίζειν ὡς ἵππον, ἢ βουεῖν καὶ βουεῖν βοᾶν παραπλήσιον, ἢ τινὰ θηριώδη ἀφίεσθαι φωνῆν. Νυνὶ δὲ τῆς χειρὸς ἐνθεθείσης τῷ σώματι, κατὰ τὴν ἀρρήτον σοφίαν τοῦ Κτίσαντος, εὐστολόν²³ ἐστὶ τὸ σῶμα²⁴ τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ λόγου· καὶ γὰρ μουσικῶς²⁵ ᾄδων τις, τῇ χειρὶ συναρμόζει τὸ ᾄδόμενον²⁶· καὶ ἄπερ μετὰ τῆς χειρὸς τυποῖ, ταῦτα καὶ διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων δημοσιεύει²⁷ τῇ μελωδίᾳ. Ἀλλὰ καὶ ψαλμοῖοι οἱ τῶν χορῶν²⁸ προϊστάμενοι, εἰ μὴ χρῆσιν τοῖς ταῖς χεῖρσι²⁹ συνεπακολουθούσας³⁰ τοῖς ᾄδομένοις, καταγέλαστοὶ δείκνυνται. Διὸ καὶ τινες ἐν τῷ διαλέγεσθαι τὰς χεῖρας κινουσι· δείκνυντες³¹ ἐκ τούτου, ὅτι τῆς λογικῆς φύσεως ὄργανον ἴδιον³² αἱ χεῖρες ἀναπεφῆναι³³, καὶ μάλιστα τῆς ἐνοίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ψαλμοδὸς φησι· Κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν ὁδὸς αὐτοῖς. Καὶ ἄλλος προφήτης· Οὐαὶ τῷ ἀνδρὶ, ποτηρὰ ἦν κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται οὗτῳ. Οὐ γὰρ δὴ τοὺς ἐν ταῖς τέχναις ἐργαζομένους εἰς πορισμὸν τροφῆς καὶ ὠφέλειαν πολλῶν οἱ προφήται καταβοῶσιν, ἀλλὰ τοὺς κατεργαζομένους τὴν ἀνομίαν ὑποδεικνύουσιν· ὥστε καὶ τῶν τοῦ νοδῶ

per litterarum usum ostendimus : et hoc quidem, rationalis natura munus sortita est, quod summi rerum Conditoris gratia, per litteras absentes alloqui nobis est datum, et nescio quo pacto, manuum officio in disputationibus uti, cum ad litterarum figuras voces accommodamus. « Verumenimvero, cum ego ad cæteras partes (Nyssenus Gregorius inquit) manus ipsas enuntiandæ voci obsecundare comperio. Si enim in rebus peragendis, quæ ad vitam attinent, innumeros horum tam aptorum instrumentorum usus recensere accingerer, universas quæ ab ipsis efficiuntur artes, ac belli pacisque commoda complecti necessarium esset. Atqui ipsas, orationis præsertim gratia, Deum ipsum corpori nostro adhibuisse credendum est. Si autem ipsarum hominem expertem esse contigisset, in cibo capiendis brutorum instar motum perageret. In brutis enim, ut cernere est, faciei partes, forma in longum porrecta protenduntur, ac in nares acuminantur. Ad hæc, ipsa oris labia in promuscidem distenduntur, quæ callosa, stabilia et crassa sunt, quo scilicet ad usum evellendæ herbæ sufficerent. Adject autem dentibus, quod subdentile factum¹¹⁵ est, et neque, ut in hominum genere, mollis lingua, sed carnosa admodum et quæ reluctet, atque aspera est, quæve cum dentibus communi officio fungitur. Subdentile vero illud est quod ad obliqua expanditur : tale in canibus cunctisque aliis quæ crudis vescuntur carnibus inspicitur. Si igitur corpus hominis manibus careret, quorsum in oris partibus articulatæ vocis constitutio, cum in exsequendis quæ ab ore eduntur, instrumenta delicerent? Itaque, aut ovium balatum edere, aut ut caprarum genus micare, sive ut canes latratu uti, aut equorum more hinnitum emittere, vel boum mugitu, seu ruditu asinorum, implere auras, aut aliquid ferinum sonare necesse esset. Sed cum ineffabilis Creatoris sapientia manus corpori adhibuerit, facile quidem manus ori ipsi ad orationis ministerium sufficiunt. Etenim musicus, dum cantu utitur, manus gesticulationem ad vocis sonum accommodat; et vicissim, quæ manu figurat, eadem vocalibus instrumentis emodulando perspicua reddit. Sed et in choris psallentes, et qui ipsis præsent, nisi manuum gesticulationes psallentium loco accommodent, quæ comitari psallentes ipsos videantur, risibile de se spectaculum præbent. Ad hæc, qui se exercere in disputationibus solent, manuum motu utuntur, quo quidem argumento probatur rationalis naturæ ad sensus præsertim exprimendos peculiare quoddam instrumentum manus ipsas esse. Quapropter David loquitur : *Redde eis, Domine, secundum opera manuum suarum (a)*. Sed et alius propheta inquit : *Si inique egerint, ob prava manuum suarum opera, condigna ipsis eve-*

(a) Psal. xxvii, 4.

¹⁶ ἃς διὰ τῶν χειρῶν συνιστῶμεν P. ¹⁷ διαφ. τοῦ λογ. χάρι. B P. ¹⁸ φθερὸς C P. ¹⁹ τυλώδη B. ²⁰ σταθερὰ C P. ²¹ ἀλλ' ἄλλην B. ²² ἢ τῶν κυνῶν B. ²³ εὐστοχον B. ²⁴ τὸ στόμα B. ²⁵ μουσικῶς εἰ ποικ τις om. B C P. ²⁶ πρὸς τὸ ἄ. B C. ²⁷ δημοσιεύει A. ²⁸ ψαλμοδὸς ἢ οἱ τῶν χειρῶν B C P. ²⁹ τὰς χεῖρας B. ³⁰ συνεπακολουθούσας B. ³¹ hæc om. A. ³² ἴδιον ὄργ. B. ³³ ἀναπεφῆναι B.

nient (b). Non enim prophetæ de his, qui quærendi A
alimenti gratia, vel consequendi in pluribus emo-
lumentis, manus exercent, sed de inique agentibus, ea quæ retulimus innuunt; quapropter mentis ac-
tiones per manus ipsas exprimentur. Itaque, ad principii motum et instrumenta subsequi necessa-
rium est.

Manus autem ab ipsis χεῖρες ἀπὸ τῆς χρή-
σεως, ab utili videlicet usu denominantur, ὡσα-
νεὶ χρεῖται οὔσαι, quasi usibus necessariæ sint, nulla enim ars perfici absque manibus potest, ut
est apud Homerum **116**:

Desectis manibus pereunt quoque Palladis artes ;
sive χεῖρας inde dictas volunt, παρὰ τὸ ῥῆον χεῖσθαι,
quod *res facile agant*, vel ab ἰσχω τὸ κρατῶ, quod *ca-*
pio acretineo facit, quia ad res continendas earum vffi-
cium idoneum habetur : sive ἀπὸ τοῦ διαχεῖν τοὺς B
δακτύλους, quod videlicet *digitorum ordo diffusus*
invicem distat. Ulnas autem quas illi ὠλένας dicunt,
inde videlicet dictas volunt, ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῶν
εἰλοῦσθαι τὰς τάξεις, ἢ πληροῦσθαι, quod vi-
delicet *ipsis opera peragantur perficianturque*.
Quædam autem manus pars brachium, quædam
cubitus, alia vero vola, alia dorsum manus, alia
palma nuncupatur, a qua digitorum processus est.
Et brachium quidem quod illi βραχίον, quasi
βραχυκίων, quod *brevem* interpretarentis, dictum vo-
lunt ; nam brachii os femoris osse brevius habetur.
Ipsam namque brachii os utrinque dearticulatione
caput adnata appendice, moderatæ magnitudinis
pares flexus desinit, et qua exterior flexus est
omnino nihil.

Est autem in interiori brachii sine concavitas, C
quæ trocleæ similitudine respondet, circa quam
cubitus movetur, et intus in ipsa, illud cavum
visitur. Hæc siquidem cava cubiti acutos pro-
cessus, quos coronas nuncupant, suscipiunt. Et
cum cubitus ad interiora flectitur, antierius cavum,
anteriorem coronam ; præ cubiti vero extensione,
illud quod exterius est, exteriorem desumit. At
brachii caput cum humeralis ossis cavo dearticu-
latur. Humeralis ossis processus, qui anchoræ for-
mam obtinet, humero ipsi assurgit, huic vero
musculus, qui biceps nuncupatur accumbit, a quo
nervi ad humeri cacumina, et qua clavicula dearticu-
latur, prætendunt. Ex anteriore utriusque
humeri cacumine nervi sunt, qui tendones ap-
pellantur, a quibus tota humeri moles sustentatur. D
Sunt et alii duo tendi sub **117** humero illic po-
siti, ubi ala situm obtinet, ex musculis constitutio-
nem habentes; quorum alterum a pectore, alterum
vero a parte posteriori, a brachiis ipsis, ad ulnas
usque natura explicuit, qui manibus, ut quor-
sumlibet converti queant, sui officium exhibent.
Iam vero, quam illi *μασχάλην* nuncupant, inde

(b) Jer. xxv, 14.

²² οὐδὲ γὰρ μία B. ²³ καὶ om. B. ²⁴ φησὶν om. A. anonymi poetæ Homeri hæc est citatio; in qua
Lat. Vers. ἀπολλυμένων leg. ²⁵ κρατῶ om. A. ²⁶ πράξεις B. P. ²⁷ διαρθροῦται B. ²⁸ κατὰ B. ²⁹ τροχίλιον B.
³⁰ καλαῦτ. ἄλλη ἐνδ. B. ³¹ καὶ om. B. P. ³² κατ. καὶ κρύπτειν B. ³³ μαστ. καὶ κρύπτειν P. ³⁴ hæc om. B.
³⁵ παρ' ἄλλων B, ἐξ ἄλλων κρύπτ. ὑπ' αὐτὴν τίθεσθαι τὰ κλεπτόμενα τὸ μὲν P.

Χεῖρες οὖν ἀπὸ τῆς χρήσεως λέγονται, ὡσανεὶ
χρεῖται οὔσαι · οὐδεμία γὰρ ²² τέχνη προκίπτει δίχα
χειρῶν · καθὼς καὶ ²³ ὁ ποιητὴς φησὶν ²⁴ ·

Χειρῶν ὀλλυμένων ἔρρει πολυεργος Ἄθηνη ·

ἢ χεῖρ παρὰ τὸ ῥῆον χεῖσθαι · ἢ παρὰ τὸ ἰσχω τὸ
κρατῶ ²⁵ · ἢ ἐπιτήδειος πρὸς τὸ κρατεῖν · ἢ ἀπὸ
τοῦ διστέφν τοὺς δακτύλους καὶ διαχεῖν · λέγονται
καὶ ὠλένας, ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῶν εἰλοῦσθαι τὰς τά-
ξεις; ²⁶ · Τουτέστι πληροῦσθαι. Τῆς οὖν χειρὸς τὸ
μὲν βραχίον καλεῖται, τὸ δὲ πῆχυς · τὸ δὲ καρπός,
τὸ [δὲ] μετακάρπιον, τὸ δὲ παλάμη · ἀφ' ἧς οἱ
δάκτυλοι. Καὶ βραχίον μὲν, οἷον βραχυκίων
βραχύτερον γὰρ ἐστὶ τοῦ μηροῦ, τὸ ὁστοῦν τοῦ
βραχίονος · διαρθροῦται γὰρ κατ' ἄμφω τὰ πέρατα ·
καὶ κατὰ μὲν τὸν ὤμον, ἐπίφυσιν ἔχει τῆς κεφαλῆς
εὐμεγέθους. Τὸ δὲ κάτω πέρασ αὐτοῦ, εἰς κοινδύλους
ἀνίσους τελευτᾷ · καὶ πρὸς μὲν τὸν ἐξω κόνδυλον, ἢ
τῆς κερκίδος κεφαλῆ ἀρθροῦται ²⁷ · πρὸς δὲ τὸν
ἐνδον, οὐδέν.

conjungitur, sed qua ad humeros accedit, in
excrecit. Finis autem ejus inferior in im-
ossis radialis caput conseritur, qua vero interior

Κοιλότης δὲ ἐστὶν ἐν τῷ κάτω ²⁸ πέρατι τοῦ βρα-
χίονος τροχίλιον ²⁹ εἰκοῦσα · περὶ ἣν ὁ πῆχυς κινεῖται,
καὶ ἐνδον αὐτοῦ ἄλλη ³⁰. Ὑποδέχονται δὲ αὗται αἱ
κοιλότητες τὰς κορώννας τοῦ πῆχους, ἐν μὲν ταῖς
ἔσω κάμψεσιν, ἢ πρόσω κοιλότης τὴν πρόσω κο-
ρώνην · κατὰ δὲ τὰς ἐκτάσεις, ἢ ὀπίσω τὴν ὀπισθεν.
Ἡ κεφαλὴ τε τοῦ βραχίονος πρὸς τὴν τῆς ὠμοπλά-
του διαρθροῦται κοιλότητι · ὑπερανέστηκε δὲ αὐτῷ
τῷ ὠμῳ ἡ ἀγκυροειδὴς τῆς ὠμοπλάτου ἀπόφυσις ·
ἢ ἐπικεῖται μῦς ὁ λεγόμενος *δικέφαλος* · καὶ ³¹
κατὰ τε τὸ ἀκρώμιον καὶ τὴν διάρθρωσιν τοῦ κλει-
δός, νεῦρα ἀποτείνων κατ' ἔμπροσθεν τῶν δύο ἀκρω-
μίων, *τένοντας* ὀνομαζομένους, ἀναβαττάζοντας
καὶ αὐτὸν τὸν βραχίονα. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι τένοντες
ἐκ μυῶν ὑποκάτω τοῦ ὠμοῦ · ἐν ᾧ τόπων ἡ *μασχάλη*
ἐστίν · ὁ μὲν εἰς ἐκ τοῦ στέρνου, ὁ δὲ ἕτερος ἐκ τῶν
ὀπισθεν πρὸς τὸν βραχίονα, ἐφαπλούμενοι *μέγρι*
ἀγκῶνος · πᾶσας τὰς τῆς χειρὸς εὐστροφίας ἀπερ-
γαζόμενοι. Ἡ οὖν *μασχάλη* ἐτυμολογεῖται παρὰ
τὸ λαν κατέχειν ³² ἅτινα ἀν σχῆ · ἢ ἀπὸ τοῦ κρυ-
πθῆσθαι εἰς μαστόν · ἢ εἰς τὴν χαλδαῖα ὁ μῦς · ἢ παρὰ
τὸ μασταεῖν ³³ τι ὑπ' αὐτὴν ³⁴ · ἐπειδὴ ἀφαιρού-
μενοι τι ἐξ ἄλλων ³⁵ κρύπτομεν. Τὸ μὲν οὖν βρα-

χίονος ὅστων ἔστιν ἕως ἀγκῶνος· ἐκείσε δὲ συμ-
φύεται καὶ συναρμόζεται τῷ πήχει· τῷ δὲ πήχει
σύγκειται ἡ κερκίς ἀνωθεν ἕως κάτω πρὸς τοὺς
καρπούς.

στεύειν τι ὑπ' αὐτῆς, quod *quætere aliquid sub ipsa*
aliquo, oculere sub ipsa solemus. Enimvero brachii os ad ulnam usque unum habetur, dehinc
cum cubito copulatur, ac simul coit. Os vero, quod radii textoris similitudinem exprimit, a su-
periori parte, ad imum usque qua palmæ jungitur, cubito cohæret.

Πῆχυς δὲ εἴρηται ἀπὸ τοῦ πεπηγέναι ἄκρω τῷ
βραχίονι· καὶ μείζων μὲν ἔστιν ὁ πῆχυς τῆς κερκί-
δος. Ὑπόκειται δὲ ὁ πῆχυς αὐτῆ, καὶ ὀχεῖ πρὸς
ἐνέργειαν· ὡς εἶναι τὴν μὲν ⁴⁶ κερκίδα πρὸς τὸ τοῦ
ἀντίχειρος μέρος, τὸν δὲ πῆχυν πρὸς τὸ τοῦ μικροῦ
δακτύλου. Παρὰ δὲ τὸ κρέκειν ⁴⁷, ὃ ἔστιν ἡχεῖν, κερ-
κίς ἐκλήθη. Συνδέεται δὲ καθ' ἑκάτερον τῶν περάτων
ὁ πῆχυς τῆ κερκίδι συνδέσμοις ἰσχυροῖς· τὸ μέσον
δὲ ἄπαν ἀλλήλων διεστήκασιν. Κύκλιον δὲ τούτων τέ-
νοντες εὐμήκεις μετὰ μυῶν ⁴⁸ ἐνελημμένοι τὴν
χεῖρα, τὴν κινήτικὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ἐκτε-
λοῦσιν, ἐκ ψυχῆς δεχόμενοι τὴν ὀρμήν. Εἴρηται γὰρ
καὶ ⁴⁹ κατόπι, ὅτι ὅσα διὰ νεύρων καὶ μυῶν κινεῖ-
ται, πάντα ψυχικὰ τέ ἐστι, καὶ κατὰ προαίρεσιν
ἀποτελεῖται.

Nam quæ a nervis musculisque, ut diximus, moventur, cuncta animalium facultatum sunt, atque
ad voluntatis nostræ arbitrium perficiuntur.

Πρὸς δὲ τὴν τοῦ βραχίονος καὶ τοῦ πήχεος ⁵⁰
ζεύξιν, κατέμπροσθεν τῆς χειρὸς, τρεῖς διέρχονται
φλέβες καὶ ἀρτηρίαι, πρὸς τοὺς ῥιζοδακτύλους τῆς
χειρὸς πολυσχιδῶς περαιούμεναι ⁵¹· ἡ ὠμιαία, ἣν
καὶ κρανιακὴν λέγουμεν ⁵²· ἡ μέση τε, καὶ ἡ ἔσω.
Τὴν μὲν οὖν μέσην καθόλου καλοῦμεν, ὡσπερ τὴν
ἔσω σπληνικὴν ⁵³· πρὸς τὴν καὶ ἡ ἀρτηρία ἐγγίζει.
Τῆ οὖν καθόλου φλεβὶ νεῦρον ὑπόκειται ὡσπερ τῆ
σπληνικῆ ἀρτηρίᾳ· καὶ χρὴ παρατηρεῖσθαι ταύτας
ἐν τῷ φλεβοτομεῖν· χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι τῆς μὲν
ἀριστερᾶς χειρὸς ἡ ἔσω φλεβὶ ἀπὸ τοῦ σπληνός
ἐφορμάται ⁵⁴· τῆς δεξιᾶς δὲ ἀπὸ τοῦ ἥπατος· ἡ δὲ
μέση καὶ μεγίστη ἐξ ἀμφοτέρου ⁵⁵ τοῦ σώματος.
Σχίζονται δὲ αὗται αἱ τρεῖς ὡσπερ ἕνδον τοῦ πήχεος
καὶ ἐν τοῖς καρποχειρίοις, εἰς πολλὰς ⁵⁶ καὶ μικρὰς
ἐπιμυγνύμενας ⁵⁷ ἀλλήλαις, οὕτω καὶ ἐκτός· εἰς
ταυτὸν γὰρ ἔρχονται ἐνοῦμεναι πρὸς ἀλλήλας τε καὶ
τὰς ἕνδον. Ἐκτείνονται δὲ ὑπὸ πᾶν τὸ δέρμα τὸ κατὰ
τὸν καρπὸν καὶ μετακάρπιον, καὶ τοὺς δακτύλους·
τὸ αὐτὸ δὲ σχῆμα καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν εὐροῖς, πολ-
λυειδῶς καὶ πολυσχιδῶς τῶν ἀπὸ τῶν νεφρῶν
ἐκείσε φερομένων φλεβῶν ⁵⁸ περαιουμένων.

tur. Eandem et in pedibus figuram cernere est,

multifido varioque ordine desinunt.
Ἐν ᾧ οὖν τελευτᾷ μέρει ἡ κερκίς καὶ ὁ πῆχυς,
τὸ τοιοῦτον καρπὸς καλεῖται· συντίθησιν ⁵⁹ δὲ τὸν
καρπὸν ὅσται τὸν ἀριθμὸν ὀκτώ, ἐπὶ δύο στίχους
συγκείμενα, σκληρὰ καὶ μικρὰ, καὶ ἀμύελα καὶ
πολυειδῆ, κατὰ τὸ σχῆμα· πῆ μὲν γὰρ εἰσι κυρτά,
πῆ δὲ σιμά· καὶ πῆ μὲν εὐθέα, πῆ δὲ περιφερῆ.

⁴⁶ μὲν om. B. ⁴⁷ κέρκειν B. ⁴⁸ μετὰ τῶν μ. B. ⁴⁹ καὶ om. B. ⁵⁰ πήχεως B. ⁵¹ πολυσχιδῶς
περαιούμεναι B. ⁵² λέγουσιν B. ⁵³ πλινικὴν A. ⁵⁴ ἐφορμάται B. ⁵⁵ ἀμφοτέρων B C P. ⁵⁶ ὡς πολ-
λαί B. ⁵⁷ μικρὰ ἐπιμυγνύμεναι B. ⁵⁸ πολυσχιδῶς τὰς ἀπὸ τ. ν. ε. φερομένας φλέβας B C P.
⁵⁹ συντίθη B.

dictam volunt, quod ea quæ continet, satis admo-
dum recondita ab ea fovetur. Vel quod in papillas
laxatur, quod illi εἰς μασθούς κεχάλδσθαι dicunt,
ubi musculus ille demittitur; sive ἀπὸ τοῦ μα-
diceres : siquidem, cum abstulerimus quidpiam ab
diceres, quod extremo brachii compactus sit. Et cubitus quidem, radiali osse major ha-
betur, sub ipso enim radiali osse, cubitus est,
sic ut tale os, pollicem versus dirigatur, cubitus
vero ad auricularem digitum tendat. Hoc namque
radiale os, κερκίς, ab edendo videlicet crepitu, nun-
cupatur : siquidem cubiti os, cum radiali osse,
utrisque finibus terminisque, ligamentis admodum
validis, colligatur, intercapedine vero, quæ de me-
dio est, ab invicem penitus distant. Tendi autem
prælongi, cum musculis circa ossa ipsa orbicula-
tim implicati, ab animali motu impetu capto, mo-
tivam vim actionemque manibus exacte præbent.

Cubitus vero, qui ab eis πῆχυς dicitur, ἀπὸ
τοῦ πεπηγέναι ἄκρω τῷ βραχίονι, inde appel-
latum diceret, quod extremo brachii compactus
sit. Et cubitus quidem, radiali osse major ha-
betur, sub ipso enim radiali osse, cubitus est,
sic ut tale os, pollicem versus dirigatur, cubitus
vero ad auricularem digitum tendat. Hoc namque
radiale os, κερκίς, ab edendo videlicet crepitu, nun-
cupatur : siquidem cubiti os, cum radiali osse,
utrisque finibus terminisque, ligamentis admodum
validis, colligatur, intercapedine vero, quæ de me-
dio est, ab invicem penitus distant. Tendi autem
prælongi, cum musculis circa ossa ipsa orbicula-
tim implicati, ab animali motu impetu capto, mo-
tivam vim actionemque manibus exacte præbent.

Ex anteriori vero manus parte, ad eam quæ cubiti
et brachii constitutionem est, tres venæ, ac arteriæ,
qua brachium et cubitus copulantur, multifido
tractu tendentes, ad digitorum radices desinunt,
quarum **118** altera humeralis est, quam et cal-
valem dicimus, media altera, tertia interior est.
Nam quæ media est, universalis appellatur, quem-
admodum et illa quæ interior est, lienalis dicitur,
cui arteria etiam proxima est. Universali enim venæ
nervus, quemadmodum lienali, arteria subest ;
quapropter, in venæ sectione animadvertendum
est, ne nervus ipse incidatur. Sciendum qui-
dem est, interiorem lævæ, a cerebro proce-
dentem lien applicari, dexteræ vero a jecinore
prætendi ; at media, quæ maxima habetur ab
utroque corpore dirigatur. Hæ autem tres venæ,
ab interiore brachii parte, ad brachialis loca in
plurimas quæ simul commistæ sunt venulas fin-
duntur, ita et exterius, tum simul, tum cum his
quæ ab interiori parte sunt in unum coeunt, et di-
viduntur. Eædem enim sub tota cute, quæ ad bra-
chiale, et postbrachiale ac digitos est, prætendun-
nam et in his venæ quæ a renibus proficiscuntur,

In loco igitur in quo os radiale et brachium ter-
minantur, brachiale est, quod Græci καρπὸν dicunt.
Ipsam autem partem octo quædam gemino ordine
constructa ossa constituunt, et hæc quidem dura,
parvaque et medullæ expertia, et multiformia, habentur :
nam partim gibba, partim sima, partim recta,

partim orbiculata sunt. Omnia autem ad invicem car-
tilagineis nervorum ligamenti, per coarticulationem
junguntur. Superior autem brachialis pars, cum
radiali osse, ac cubito dearticulatione jungitur.
Quæ vero infra existit, quatuor ipsis ossibus quæ
ejus peculiaris habentur, inferiori postbrachialis
parti coarticulatur. Et ipsa quidem pars, quæ post-
brachialis dicitur, quatuor ossibus constat. Quin-
que autem digitorum ossa, quindecim numero ha-
bentur, quippe qui, trisurculari, sive trivirgulari
sunt ordine (utroque enim modo dicitur) constituti.
Manus igitur dorsum postbrachiale est, pars videri-
licet illa quæ a tergo palmarum conspicitur. Brachiale vero, quod ipsi inferius est, in quo quidem, anteriori
ex parte arteriæ locantur, ex quibus pulsatilem motum deprehendimus.

119 Compositio itaque ossium totius manus
hujusmodi habetur. Brachium, cubitus, os radiale,
octo brachialis ossa, postbrachialis quatuor :
quindecim digitorum, qui tergemino virgulari ossium
ordine constant, et hæc simul omnia triginta nu-
mero sunt. Anterior autem postbrachialis pars,
palma est, quæ Græce παλάμη dicitur, aliter ipsam
θέναρ dictitant. Et palmam quidem hac de causa
παλάμη appellatam putant, διτι δι' αὐτῆς πολλὰ
πεπαλήμεθα, καὶ τεχνώμεθα, quod videlicet ipsius
officio plurima capimus, ac perficimus, quæ res, in
Ut Homerus :

Nestor eques positus concussit casside fortes.

Atqui et θέναρ dicitur, διὰ θέσεως εἶναι χωρίον,
quod positionis locum esse interpretarere, cum in
ipsa quæ dari solent, imponantur. Vel διὰ τὸ δι' αὐτῆς
θένειν, ὅ ἐστι τύπτειν quod per ipsam ictus ac ver-
bera infliguntur.

Cap. XXVII. — De digitis.

Digitos vero duplici de causa δακτύλους
dixerunt, altera διὰ τὸ δράττεσθαι, quod ap-
prehendere, sive continere diceret, altera vero,
διὰ τὸ δείκνυσθαι δεικτύλους, quod videlicet in demon-
strandis rebus eorum officio utimur. Nam magnus
digitus, pollex dicitur; qui vero ab ipso proximus
est, index, dehinc, medius, ab hoc medio proximus,
qui vero sequitur parvus est. Magnus quidem
digitus ἀντίχειρ, hoc est manui oppositus; vel quod
aliis ex adverso consistit dictus, sive quod de reli-
quis totius manus digitis præpolleat; iners enim
omnium digitorum operatio ipso deficiente efficitur.
Indicem autem λιχανόν dixerunt; ἀπὸ τοῦ ἐλίγμα-
τος, quod, contorquendo quidpiam ipso utimur.
Omnes namque digiti ternis calamis constant. Et
primus quidem articulus, proœondilus, id est pri-
mus calamus dicitur, ab ipso vero proximus, se-
cundus; at tertium, qui cum ungue adnumeratur,

⁶⁰ χονδρώσει B. ⁶¹ τῆ μετακαρπίου BC P. ⁶² εἰς τοῦ μετακαρπίου B P. τοῦ om. C. ⁶³ ὑποκάτω
Π. ⁶⁴ ἔμπρ. αἱ ἀρτ. B. ⁶⁵ διδάσκουσι B. ⁶⁶ ἐστ. οὖν ἡ συντ. τῶν ὀστ. τ. κ. χειρ. B. ⁶⁷ ὁ Α.
⁶⁸ θέναρ B. ⁶⁹ καὶ παλ. μὲν B. ⁷⁰ τεχνώμεθα B. ⁷¹ μαϊόμεθα B. quæ seq. om. usque ⁷²
θέναρ δέ. ⁷³ θέναρ B. ⁷⁴ εἰσι δὲ παρὰ B. ⁷⁵ δείκτυλοι C. ⁷⁶ ἀπ' αὐτὸν B. ⁷⁷ ὁ δ' ἐξῆς C. ⁷⁸ μὲν
om. B. ⁷⁹ ἐλίγματα B. ἐλίγματα A. ἐλίγματα C. ⁸⁰ οἱ φιλόσοφοι ὠνόμασαν B. ⁸¹ γούν B. ⁸² ἢ οἰκονο-
μῶλος B. ⁸³ ῥυπιζομένων B.

(j) II. H. 181.

Α Συνδέεται δὲ πάντα δεσμοῖς χονδρώσει ⁶⁰ νεύρον
συνηρθρωμένα πρὸς ἀλλήλα· ἢ μὲν οὖν ἄνωθεν μείρα
τοῦ καρποῦ, διαρθροῦται πρὸς πῆχυν τε καὶ καρ-
κίδα· ἢ δὲ κάτω, τοῖς τέτρασιν ἐαυτῆς ὀστοῖς συνήρ-
θρωται τοῦ μετακαρπίου ⁶¹· τέτταρα γὰρ καὶ αὐτὴ
εἰσι ⁶²· πεντεκαίδεκα δὲ τὰ τῶν δακτύλων τῶν πάντε·
τριφάλαγγοι γὰρ εἰσιν, ἢ τρικόνδυλοι, ἢ τρισκύ-
ταλοι· λέγονται γὰρ κατ' ἀμφοτέρα. Ἔστιν οὖν τὸ
μετακαρπίον τὸ ὀπισθεν τῆς παλάμης· ὁ δὲ καρπὸς
τὸ ὑποκάτωθεν ⁶³ τούτου· ἐν τούτῳ οὖν αἱ ἔμπροσθεν
ἀρτηρίαί· ⁶⁴ ἐγκείμεναι, τὴν σφυγμικὴν ἐκιδά-
σκουσι ⁶⁵ κίνησιν.

Β Ἔστιν οὖν τῆς πάσης χειρὸς ἡ σύνταξις τῶν
ὀστέων ⁶⁶ οὕτως· ὁ βραχίον· ὁ πῆχυς· ἢ ⁶⁷ κερκίς·
ὀκτώ τοῦ καρποῦ· τέσσαρα τοῦ μετακαρπίου· δε-
καπέντε τῶν δακτύλων· οἱ κόνδυλοι, τρεῖς· καθ'
ἑκάτερον· ὡς εἶναι πάντα τριάκοντα. Τὸ δὲ ἔμπρο-
σθεν τοῦ μετακαρπίου, παλάμη καλεῖται καὶ θέ-
ναρ ⁶⁸· παλάμη μὲν ⁶⁹, ὅτι δι' αὐτῆς πολλὰ πεπα-
λήμεθα καὶ τεχνώμεθα ⁷⁰, ἤγουν μαϊόμεθα ⁷¹· αἱ
τέχναι γὰρ παλάμαι, παρὰ τὸ πάλαιεν τὰς χεῖρας
ἐν ταύταις· καὶ Ὀμηρος,
omnibus quæ per nos efficiuntur perspicua reddi-
tur.

Πάλλην δὲ Γερήνιος ἱππότα Νέστωρ (j).

Θέναρ ⁷² δὲ, διὰ τὸ θέσεως εἶναι χωρίον· εἰς ἣν ἐν-
τίθενται τὰ διδόμενα· ἢ παρὰ τὸ δι' αὐτῆς θένειν, ὅ
ἐστι τύπτειν· δι' αὐτῆς γὰρ καὶ τοῦτο τελείται.

Κεφ. ΚΖ'. — Περὶ δακτύλων.

Οἱ δὲ δάκτυλοι ὀδράκτυλοι τινὲς εἰσι, παρὰ ⁷³ τὸ
δράττεσθαι· ἢ δέκτυλοι ⁷⁴, δεκτικοὶ ὄντες τῶν διδο-
μένων· ἢ δείκτυλοι, ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῶν γίνεσθαι
τὰς δείξεις. Τῶν δὲ δακτύλων ὁ μὲν μέγας, ἀντίχειρ
λέγεται, ὁ δὲ μετ' αὐτὸν ⁷⁵ λιχανός· ὁ δὲ μετ' αὐ-
τὸν ⁷⁶ μέσος· ὁ δὲ μετ' ἐκείνων παράμμεσος· καὶ ὁ
ὑστερος μικρός. Καὶ ἀντίχειρ μὲν ⁷⁷, ὅτι ἀντίκειται
τοῖς ἄλλοις· ἢ διτι τὸ ἴσον δύναται τῇ ὀλῃ χειρὶ· ἀρ-
γοὶ γὰρ εἰσιν οἱ ἄλλοι ὄλοι χωρὶς αὐτοῦ. Ὁ δὲ λι-
χανός, διτι δι' αὐτοῦ τὰ ἐλίγματα ⁷⁸ λαμβάνομεν.
Εἰσι δὲ τρικόνδυλοι πάντες, καθὼς κατόπιν ὁ λόγος
ἔδειξε· καὶ ὁ μὲν πρῶτος προκόνδυλος λέγεται· ὁ
δὲ δεύτερος μέσος, ὁ δὲ τρίτος μετὰ τοῦ ὄνυχος
μετακόνδυλιον ⁷⁹. Παρὰ οὖν ⁸⁰ τὴν κάμψιν τῶν
δακτύλων ἐκλήθησαν κόνδυλοι· περὶ αὐτοὺς γὰρ ἡ
κάμψις γίνεται· ἢ οἷον κένδυλος ⁸¹ τις ὄν, ὁ εἰς τὰ
κενὰ δυόμενος τῶν ῥαπιζομένων ⁸². Ἡ δὲ μετὰ τῶν
δακτύλων γινομένη πληγὴ, ἢ κατὰ σιαγόνας, ἢ κατὰ

τινος ἄλλου τόπου τοῦ σώματος, κόλαφος λέγεται· ἄπο τοῦ κολάφαι τὸ μέρος, ὃ ἐστὶ πλῆξαι· ἐξ οὗ καὶ ὁ δενδροκόλαψ⁸⁸· καὶ τὸ Ἑκολάφισάν σε οἱ Ἰουδαῖοι.

faciem, sive aliam corporis partem, **120** ictus infligi solent, κόλαφος dicitur, ἀπὸ τοῦ κολάφαι τὸ μέρος τὸ πληττόμενον, a *quatiendo* videlicet *illud quod percutitur*. Unde δενδροκόλαφος, picus videlicet Martia avis, quia rostro arbores quatiat ita appellatur. Sed et in Evangelio legitur, Jesum a Judæis colaphis cæsum (a).

Χρῆ οὖν γινώσκειν, ὅτι ὅταν συνάγονται⁸⁴ οἱ τέσσαρες δάκτυλοι κατ' εὐθείαν, παλαιστὴ λέγεται· οἷον πελαστή τις οὔσα· ὅτι ἐκ τοῦ πέλας συνήγαγε τοὺς δακτύλους· ἢ δῶρον, παρὰ τὸ δωρεῖσθαι ἡμᾶς ἐν αὐτῇ⁸⁵· ἢ παρὰ τὸ μέτρον αὐτῆς· τὸ τρίτον γάρ ἐστι τῆς σπιθαμῆς· ὡς καὶ Ὀμηρος·

hujusmodi digitorum mensura, tertia videlicet palmi portio, doron dicitur: ut apud Homerum est, qui ait:

Τοῦ κέρα ἐκ κεφαλῆς ἐκκαίδεκάδωρα⁸⁶ πρῶ- B
[κεῖ (k).

Καὶ ὡς τὸ·

Ἴδου παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου· ἀντὶ τοῦ μετρητὰς· κοιλαινομένη δὲ κατὰ βάθος ἢ παλαιστή, κοτύλη ὠνόμασται· ἔθεν καὶ τὸ, κοτυλήρυτον⁸⁷ αἶμα (l)· διὰ τὸ ἐν τῷ κολίῳ τῆς χειρὸς ἀρύεσθαι. Δυσταμένων δὲ τῶν δακτύλων⁸⁸, ἀπὸ τοῦ μικροῦ δακτύλου ἕως τοῦ ἀντίχειρος, σπιθαμῆς μέτρον⁸⁹ ἀποτελεῖται· Σπιθαμὴ δὲ, παρὰ τὸ ἀποσπασμὸν ποιεῖν τῶν δακτύλων, ἢ διασπᾶσθαι τὴν ὅλην χεῖρα. Ἡ δὲ σπιθαμὴ ποιεῖ μὲν παλαιστὰς τρεῖς, δακτύλους δὲ δώδεκα. Ἀπὸ δὲ τοῦ μεγάλου δακτύλου ἕως τοῦ λιγανοῦ μετακονδύλιον, δακτύλων δέκα. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος πρὸς τὸ τοῦ μέσου δακτύλου μετακονδύλιον, πήχεος⁹⁰ μέτρον· ἀγκῶν δὲ εἰρηται ἀπὸ τοῦ ἐγκεῖσθαι τῷ ἐτέρῳ ὀστέῳ· ἢ παρὰ τὸ ἀνέχειν, ὃ ἐστὶν ἐξέχειν· πῆγος δὲ ἀπὸ τοῦ πεπηγῆναι, ἢ περιχεῖσθαι ἄκρω τῷ⁹¹ βραχίονι. Ἐκταθεισῶν δὲ τῶν δύο χειρῶν ἐξ ἀλλήλων⁹² εἰς τὰ πλάγια, ὀργυῖα⁹³ λέγεται· διὰ τὸ ἐκτείνειν τὰ γυῖα, τουτέστι τὰ τῶν χειρῶν μέλη· τέταται⁹⁴ δὲ τὸ γυῖα καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν, ὡς Ὀμηρος·

quod ab extremo brachii, quasi fluxus quidam sit, passus nuncupatur, illi ὀργυῖαν denominarunt, **121** diu membrana distendat. Ut Homerus inquit:

Γυῖα δ' ἔθηκεν ἐλαφρὰ, πόδας καὶ χεῖρας ὑπερ-
θεν (m).

Ἔχει δὲ ἡ ὀργυῖα⁹⁵ σὺν πλάτει τοῦ στήθους, πήχεις⁹⁶ τέσσαρας· τηλικαῦτα δὲ κατὰ μέγεθος οὔσαι αἱ χεῖρες, κάτω ἐκταθεῖσαι οὐκ ἐφικούνται τῶν γονάτων, ἀλλ' ἀποδέουσαι.

Αἱ δὲ ἀποτελευτήσεις τῶν ἐν τοῖς δακτύλοις νεύ-

(a) Matth. xxvi, 67; Marc. xiv, 65.

⁸⁴ δενδροκόλαφος A. inter.; in textu κολαφισμός· δενδροκόλαψ B. ⁸⁵ συνάγονται B. ⁸⁶ αὐτῷ B. ⁸⁷ ἐκκαίδεκάδωρος B. ⁸⁸ κοτύλη ρυτὸν A. ⁸⁹ δ. κατὰ μικρὸν B. ⁹⁰ μέτροις B. ⁹¹ τῷ om. B. ⁹² ἀπ' ἀλλ. C. ⁹³ ὀργυῖα B. ⁹⁴ τέταται, τέταται B. ⁹⁵ ὀργυῖα B.

(k) II. A, 109.

(l) II. Ψ, 54.

A posteriorem calamum dicitant. Os autem quod in digito est, κόνδυλον, ὄφον κόνδυλός τις ὢν, ob id dictum condilon volunt, quod *præ flexu eorum vacuum quoddam efficitur*. Qui autem a palma, digitisque in

Sciendum quidem est, cum quatuor in rectum contrahuntur digiti, mensura quatuor digitorum quæ ab illis παλαιστὴ dicitur, οἷον πελαστή quod propinque ad invicem digiti conveniant. Vel ipsi δῶρον idem dixerunt, a *donando*, quod illa parie manus in muneribus largiendis utimur; vel quod

Sex illi, atque decem palmorum cornua surgunt.

Nam, cum palma ipsa in concavum coit, κοτύλην, quod nos acetabulum dicimus, nuncupat, unde et humorem, acetabuli mensuræ, acetabularem dicere consuevimus. Cum autem pollex quam maxime fieri possit a minimo digito disceditur, palmi mensuræ constitutio fit. Siquidem palmus σπιταμῆ a Græcis ἀπὸ τοῦ σπασμὸν ποιεῖν τῶν δακτύλων, quod videlicet *digitorum expansionem efficiat*, sive quod *totam manum distrahat*, nuncupatur. Palmus autem trinam quatuor invicem coeuntium digitorum, quod esse δῶρον diximus, mensuram efficit, in qua digiti duodeni numerantur. At si pollicem quam maxime ab indice extenderis, denum digitorum mensura resultat, quam Græci μετακονδύλιον nuncupant. Verum, quod ab ulna ad medium digitum spatium intercedit, πήχεως μέτρον, cubiti mensuram appellares. Nam ipsi ulnam, ἀγκῶνα dicitant, ἀπὸ τοῦ ἐγκεῖσθαι τῷ ἐτέρῳ ὀστέῳ, quod videlicet *alteri ossi insideat*. Vel παρὰ τὸ ἀνέχειν, a *gestando* videlicet *sustinendoque*. At cutibus πῆγος ab ipsis ἀπὸ τοῦ πεπηγῆναι, quod *compactum conglutinatumque esse* diceres. Vel παρὰ τὸ χεῖσθαι ἄκρω τῷ βραχίονι, Cum manum utramque in obliqua extendi accidit,

121 diu membrana distendat. Ut Homerus inquit:

Membra levi saltu pedibus superaddita movit.

Nam passus quaternos cubitos pectoris latitudine addita continet. Manus autem ipsæ, quantumvis magnæ existentes, si infra extendantur, ad genua usque demitti non poterunt, sed ipsas desicere manifeste inspicies.

Manuum autem finis, et nervorum qui in di-

gulis sunt, ungues habentur, qui duplici de causa constituti sunt, altera decoris gratia, altera vero, quod digitis ipsis in rebus capiendis expeditior facultas adesset. Unguis Græce δυνξ ὄϊον δυνξ, ὁ ἀνοίγων τὴν σάρκα ἐν τῷ φύεσθαι, quasi que aperiat carnem, cum in sui ortu ipsam aperire cernatur. Usus enim unguum nobis, tum in rebus capiendis, tum in scalpendo, cum cutis acrimoniam distrahi necesse est, accommodatur. Et omni ipsi quidem ungues in extremo digitorum retro consistant, robur quoddam ad res capiendas digitis impertuntur. Enimvero, pluribus animalium ungues ipsi, ut in aduncis, et plerisque ex quadrupedum genere visitur, quasi que irascibilis partis instrumentum sint, ulciscendi gratia insunt. In aliis vero, ut equis cæterisque omnibus, quibus natura solidam ungulam largita est, propulsandæ injuriæ et gressus stabilis causa unguæ existunt. Ungues autem jugi assiduoque incremento augentur, et cum decidierint, denuo renascuntur: unde nonnulli opinantur, in recte compositis corporibus, falo esse functis (quod et de pilis creditur) ungues ipsos incrementum adipisci.

At non parem longitudinem digiti invicem sortiti sunt, quod ita decori magis respondeant et ad motum aptiores redduntur. Si enim in æqualem finem desinerent, non modo incongrua indecensque eorum constitutio esset, verum etiam ad res peragendas inconcinna admodum, imbecillisque videretur, cum in capiendo una omnibus ex pari rebus applicati, eos a proposito sine plerumque frustrari accideret; sed in eo quod sunt disparis longitudinis, ossiculis natura in longum invicem cohærentibus **122** composuit, quo omnes tento tactu accommodatioreque uterentur, ac in quolibet actu universi fortiores evaderent.

Altera manus δεξιὰ, dextera scilicet, altera vero ἀριστερά, καὶ λαϊά, sinistra videlicet et læva nuncupatur. Et læva quidem ἀπὸ τοῦ λελεῖσθαι, ὃ ἐστὶ κεχωρισθαι τῶν πράξεων, quod videlicet operibus, si dextera conferatur, ob rudem sui naturam privetur; ἀριστεράν vero, ὄϊον οὐκ οὔσαν ἀρίστην, quasi quod non egregia optimaque sit, sed quæ in dextera obsequio ac ministerio consistat, et quæ dextera deficiente, eidem comparari nequeat. Hæc autem et σκαιὰ dicitur παρὰ τὸ σκάζειν, quod claudicare interpretaris, quia in rebus peragendis ipsa per se claudicat. Sive διὰ τὸ σκαῖζειν, quod aberrare est, unde et homo σκαιὸς, qui mente non satis integra, sed erranti ac læva præditus est, dicitur. Alteram vero δεξιάν ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι, illi dicitant, quod majori ex parte quæ nobis dantur cum ipsa accipimus; vel inde dexteram nuncupant, ἀπὸ τοῦ δεξιέναι δι' αὐτῆς τὰς πράξεις, eo quod ipsa plurimum res agamus ac completimur. Plerique enim ἀμφοτεροδέξιοι, id est ambidextri appellati sunt. Quoniam in rebus peragendis, non secus læva ac dextera accommode utantur. At quidam, impedito dextera officio, læva in arti-

ρων οἱ δυνυες εἰσιν, εὐπεπέλας χάριν γεγονότες· καὶ ὥστε λαμβάνεσθαι τι τοῖς δακτύλοις εὐκολώτερον. Παρὰ δὲ τὸ νόσσειν δυνξ λέγεται²⁰· ἢ ὄϊον ἀνυξ, ὁ ἀνοίγων τὴν σάρκα ἐν τῷ φύεσθαι, καὶ προκύπτων δι' αὐτῆς²¹, παρέχουσι δὲ τοῖς ἔχουσι²² τὴν²³ τοῦ κνήθεσθαι χρεῖαν, πρὸς τὸ διαφορεῖν τὴν τοῦ δέρματος δριμύτητα· καὶ τοῖς ἀκροῖς δὲ τῶν δακτύλων ἔπιθεν ἀντιβαίνοντες, στηρίζουσι τὴν λαβὴν αὐτῶν. Πολλοῖς δὲ τῶν ζώων καὶ ἀμυντήριον ἐδόθησαν, ὡς τοῖς γαμφώνεϊν²⁴, ὡσπερ ὄργανον ὄντα τοῦ θυμικοῦ· καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν τετραπόδων. Ἄλλοις δὲ²⁵, ἀμυντήριον ἅμα καὶ στήριγμα τῆς βάσεως, ὡς τοῖς ἵπποις, καὶ παντὶ μονόνοχι²⁶ ζώῳ. Αὐξεί δὲ ὁ δυνξ ἀελ, καὶ πίπτων ἐκφύεται· διδὲ καὶ τινες ἱστοροῦσιν²⁷, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον αὐξουσιν²⁸ ἐν τοῖς συνισταμένοις σώμασι τῶν ἀνθρώπων· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τριγῶν γίνεσθαι λέγεται.

Jugi assiduoque incremento augentur, et cum decidierint, denuo renascuntur: unde nonnulli opinantur, in recte compositis corporibus, falo esse functis (quod et de pilis creditur) ungues ipsos incrementum adipisci.

Ὅτι ἰσόμετροι δὲ πάντες ἡμῶν εἰσιν οἱ δάκτυλοι, διὰ τε τὴν εὐπέπειαν, καὶ τὴν τῆς χειρὸς εὐστροφίαν. Εἰ γὰρ ἦν ἐξίσου²⁹ αὐτοῖς ἡ ἀποτελεῦταις³⁰, οὐ μόνον ἀτερπεῖς ἂν ἦσαν, ἀλλὰ καὶ ἀνεπιτήδεοι πρὸς τὰς πράξεις καὶ ἀνίσχυες³¹, ἐξίσης³² ἐμπίπτοντες ἐν τῇ ἐνεργείᾳ, καὶ ἀτυχοῦντες³³. Ἐν δὲ τῷ ἀποδέειν κατὰ μῆκος, οἱ κόνδυλοι ἀλλήλοις ἐπιστηριζόμενοι, καὶ ἐνισχύοντες ἑαυτοὺς, εὐτονωτέραν τὴν ἀφὴν καὶ εὐστροφωτέραν ποιοῦσι· καὶ τὴν ἐνεργείαν πᾶσαν ἰσχυροτέραν.

alter alteri ministrato subinde robore, magis contento tactu accommodatioreque uterentur, ac in quolibet actu universi fortiores evaderent.

Λέγεται δὲ ἡ μὲν δεξιὰ χεῖρ, ἡ δὲ ἀριστερά, ἢ εὐώνυμος, ἢ λαϊά. Λαϊά μὲν, ἀπὸ τοῦ λελεῖσθαι³⁴· ὃ ἐστὶ κεχωρισθαι τῶν πράξεων, διὰ τὸ ἀδιδακτον· ἀριστερά δὲ καὶ εὐώνυμος κατ' εὐφημισμὸν³⁵· ἐκ τοῦ ἀριστος γὰρ γίνεται ἀριστερά, καὶ ἐκ τοῦ κελώνυμος, εὐώνυμος· ἢ ἀριστεράν καλοῦμεν τὴν οὐκ οὔσαν ἀρίστην³⁶, ἀλλὰ τῇ ἐτέρᾳ ὑπηρετοῦσαν. Λέγεται καὶ σκαιὰ³⁷, παρὰ τὸ σκάζειν περὶ τὰς πράξεις· ἢ ὅτι ἀσθενεστέρα τῆς δεξιᾶς ἐστίν· ὁ δὲ ἀσθενῆς³⁸ σκάζει· ὅθεν καὶ σκαιὸς ἀνθρώπος, ὁ σκαμβὸς κατὰ γνώμην καὶ οὐκ ὀρθός. Δεξιὰ δὲ λέγεται ἡ ἕτέρα ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι δι' αὐτῆς τὰ διδόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· ἢ ὄϊον δεξιὰ, ἀπὸ τοῦ δι' αὐτῆς τὰς πλείονας διεξιέναι πράξεις. Εὐρηναίαι δὲ πολλοὶ ἀμφοτεροδέξιοι ἐν ταῖς ἐνεργείαις, τὸ ἴσον τῇ δεξιᾷ³⁹ καὶ μετὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐνεργούντες· τινὲς δὲ τῇ δεξιᾷ ἀπρακτοῦντες μετὰ τῆς λαϊᾶς τὰ τῆς τέχνης μετέρχονται. Ὅθεν δίδεϊκεται, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ δεξιὰ κρείττων τῆς εὐωνύμου κατὰ τι, ὡς τινες τῶν ἀγροίκων λέγουσιν, ἀλλὰ τῇ παιδεύσει καὶ ἀπαιδευσίᾳ τῶν ἐχόντων αὐτάς, ἐξ ὑπαρχῆς ἐδιδάχθησαν οὕτως.

²⁰ εἴρηται B P. tum add. B : αὐξεί δὲ δυνξ ἀελ καὶ πίπτων ἐκφύεται, et P : νόσσει γὰρ τὸν σάρκα ὁ σημαίνει ἐν τῷ κνήθεσθαι. ²¹ ultima om. B. ²² παρέχ. δὲ τοῖς ἔχ. om. B. ²³ καὶ τὴν B. ²⁴ γαμφώνεϊν B P. ²⁵ ἄλλοις δὲ om. B. ²⁶ μονόνοχι B. ²⁷ πλὴν ἱστ. τινες B. ²⁸ ὁ δυνυες B. ²⁹ ἐπίσης B. ἐξίσης C P. ³⁰ ἀποτελεῦταις B. ³¹ ἀνίσχυροι B. ³² ἐξίσου B. ³³ καὶ τῇ ἐνεργ. ἀτυχ. B. ³⁴ λαλεῖσθαι B. λαλεῖσθαι C. ³⁵ εὐφημισμὸν A. ³⁶ ἀριστον A. ³⁷ σκαιή B. ³⁸ ἀσθενῶν B. ³⁹ τῆς δεξιᾶς B P.

bus perficiendis strenue utuntur; unde evidentissimum argumentum habetur, dexteram læva potiorē neutiquam esse, ut rusticorum quidam opinati sunt, sed ita ob eruditionem et ruditatem ipsas habentium, a primo earum principio, sub hac appellatione demonstratæ sunt.

Τῶν δὲ χειρῶν τὰ ἔσωθεν, καὶ μᾶλλον τὰ τῶν Ἀ Interiora autem manuum, digitorum præsertim, ceu gnomonas quosdam ad tactum sortiti sumus: quibus, quod læve, asperum, æquale et inæquale est accurate deprehendimus. Homo autem præter alia animalia tali sensorio exactissime præditus est. Non modo autem rerum Opifex, manus ipsas, instrumentum ad res capiendas, verum etiam ad tactus usum, constituit, hac de causa, ipsis exilē cutem, musculosque, interius superinduxit; quam partem pilis etiam vacantem esse voluit, quo quamprimum omnis 123 generis res deprehenderent. Siquidem manus quæ asperiores sunt, ut agriculturalium ac remigum, fortiores validioresque habentur, in tactu vero tardiores hebetioresque. Quæ vero molliores, quales scriptorum sutorumque, debiliores sunt, ac tactu exactiore utuntur. Sed et nervi quidam, in motu asperiores, in sensu vero molliores sunt; et qui molles sunt, ad tactum magis accommodantur, illosque tactus esse instrumenta dicimus. Horum namque instrumentorum officio, calidum ac frigidum, humidum et siccum, et quæ ista sequuntur, per sensum tactus cognoscimus. Et hæc quidem sunt quæ a prima constitutione, natura et disciplina manibus ipsis insunt. Quæ vero ad totum corpus, respectu quodam manibus insunt, quem amorem recte appellari decet, ne rerum quidem naturæ ignaros latet. Nam, cum pedis digitum in lapidem impingi contingit, tunc primum manus ibidem occurrens, completendo, fovendoque doloris locum solari nititur. Si vero pes spina compungitur, manus ipsa solerti atque actuoso motu sese circum undique agendo, educere illam satagit; si quando capiti nostro pediculus, sive dorso pulex aculeum infixerit, ulciscendi ejus gratia manus occisissime fertur. In summani autem dicendum est, quod quæcumque corporis nostri partem, vel perspicuo, vel abdito dolore premi contigerit, manus ipsa, hinc, inde locum pertractando, nonnihil opis afferre studet, siquidem summi Creatoris providentia, omnium actionum, ac cujuslibet accommodati motus, ad solamen tum nostri, tum aliorum facientis, primitias manibus largita est, ita ut non facile sit singillatim omnia percurrere.

Κεφ. ΚΗ'-ΚΘ'. — Περὶ μῆρῶν 24.

Σκέπει δὲ μετὰ τὰς χεῖρας, καὶ τῶν ποδῶν τὴν κατασκευὴν, καὶ τὰς ἁρμονίας τούτων καὶ ἐνεργείας 25 πῶς μεταβατικῶν ὄργανων τοῦ παντὸς σώματος, ἢ φύσις ἢ δημιουργὸς 27 αὐτοὺς ἐτεχνάσατο. Καὶ πῶς τὴν κατὰ τῶν τόπων 28 κίνησιν διὰ τούτων ποιούμεθα; Διὰ τῆς καθ' ὄρμην 29 κινήσεως, ἥτοι μεταβατικῆς. Ἔστι δὲ μεταβατικὴ κίνησις τῶν ὄλων τοῦ 30 σώματος μερῶν καθ' ὄρμην γινομένων· κατάρχοντος μὲν τοῦ ἡγεμονικοῦ, ὑπερεταυόντος δὲ τοῦ ἐν

Cap. XXVIII-XXIX. — De pedibus.

Sed a tam vario manuum opere, ad pedum constitutionem, et concinnas admodum officiosasque actiones considerandas transeamus; quoniam pacto rerum opifex pedes ipsos instrumentum ad corporis transitum delegatum constituit. Tum quomodo horum officio loci mutationem motu transitu peragimus. Nam transitus motus, qui in omnibus totius corporis partibus est, cum impetu fit, in quo officio, principalis animæ partis vis dominatum obti-

24 τὰ om. B. 25 ὁ ἀνθρ. τ. ἀλλ. ζ. B. 26 εἰς om. B. 27 ἐκαστικῆς C. ἐκ στήσεως ἥτοι ἐξ ἀγ. P. 28 διὰ τῆς κατατηνύσεως τοῦ νοός, add. B. 29 εὐρεθεῖσα B P. 30 ὀδονομένῳ B. 31 ἐνθ. κάκ. περιτρ. B. 32 ψίλλη B. 33 πασ. ὀδ. τὴν τ. σ. μ. ὀλ. μορ. φανερῶν ἢ ἀφανῶν B. 34 sic Cod. A. περὶ Ποδῶν C P. 35 ἡ ὀσμ. φ. σ. B. 36 τῶν τόπων A. κατὰ τόπον B P. 37 καθ' ὄρμην A. 38 τοῦ ὄλου C.

net, spiritus vero, qui in nervis **124** masculisque insitus est, ministerii officium expiet, qui una cum illis contenditur, membraque ipsa circumagere non desinit. Enimvero, motiva illa facultas est, quæ, corpori ceu vehiculo insidens, in nervis musculisque actiones suas ostendit. Ipsa autem motiva facultas, utpote animæ vis, totum corpus nostrum vehit: sed et illa vicissim, pedibus transitus munia peragentibus, a corpore vehitur. Nam prius a nobis demonstratum est, quod quæcunque per nervos musculosque moventur, ex animæ facultatibus sunt atque ad nostri arbitrium peraguntur. Pari modo etiam animadvertere oportet, quemadmodum instrumentalia cum magnitudine, forma, numero sitque conveniunt. Nisi enim manus ad capiendum idonea fuerit, quemadmodum nuper explicavimus, haud recte agi cum ipsa dixeris. Et nisi digiti ipsi omni ex parte perfecto sui numero, neque deficienti, neque excedenti consisterint, vitiatos censebis. Sed et uti figura manus conveniat, opus est, et digitorum impar ordo ei decorem afferat; sel neque longiorem ipsam quam par sit, neque brevioris esse oportet. Præterea, et quod ad situm attinet, uti ipsa sibi a natura præscriptis dearticulationibus constet.

Eandem quidem rationem sapientissimi rerum opificis providentia etiam in pedibus ostendit, quæ nulli parti non peculiarem sitam voluit præscripsisse. Et quoniam huic animali, homini, inquam, transitus motu ad loca permutanda uti opus fuerat; quædam ossa cava, nonnulla prominentiis prædita, quæ in cava ipsa ingrederentur Dei providentia constituit, quo quodlibet os huiusmodi ordinem sortitum, decentem motum perageret; ut vero motus securus fieret, hæc omnia ligamentis et laqueis quibusdam quæ æμωνες ab illis exterius devinxit, æμωνες autem exterius positæ prominentiæ sunt, quæ pro numero, ad exarticulationes coerendas consistunt. Similes quasdam ferrarii opifices ad jugem perpetuumque valvarum motum ferri compages levigatas moliri solent. Femorum igitur rotunditates, quæ ad nates circulares sunt, quas γλουτους dicunt, ipsorum motum natura **125** constituit. Sphericum namque illud femoralis ossis, γλουτόν, id est nates, seu *clunem* appellant; in quod autem illud ingreditur, κοτύλην, hoc est *acetabulum* nuncupant: κοτύλην enim διὰ κοιλότητα, ob *ejus concavum* dixerunt; γλουτόν vero, ob leve ac fluidum quod in ipso visitur. Circulare siquidem ipsius ossis γλουτόν οἷον γλουτόν τινα ὄντα διὰ τριπέριαν καὶ λειότητα, nuncupant, quasi ob sui levitatem politiamque levigatum quoddam sit. Etenim huiusmodi ossa, præterquam quod levia sunt, etiam humida habentur, quo, veluti portarum cardines, verti moverique commodius queant. Tale quidem dearticulationis opus est:

Ejus etenim species tres sunt, altera, quæ enarthrosis, id est inarticulatio, dicitur, cum cavum quod subest, profunda est concavitate præditum, et caput quod in ipsum descendit longiusculum sit, quemadmodum in capite femorum, et in acetabulo coxen-

Α τοῖς νεύροις καὶ μουσὶ πνεύματος· συνεκτεινομένου τούτοις καὶ περιφέροντος τὰ μέλη· ἡ γὰρ κινητικὴ δύναμις αὕτη ἐστὶν ἢ ἐν τοῖς νεύροις καὶ μουσὶ ἐνεργουσα, καὶ τὸ σῶμα ὀχοῦσα· ὅτι αὐτὸ ²¹ μὲν ὀχεῖ ὡς ψυχικὴ δύναμις· ὀχεῖται δὲ ὅλον τὸ σῶμα διὰ τῆς τῶν ποδῶν μεταβάσεως. Ἐδείχθη γὰρ ὅτι ὅσα διὰ νεύρων καὶ μυῶν κινεῖται, ψυχικὰ τέ ἐστι, καὶ κατὰ προαίρεσιν ἀποτελεῖται. Ὁμοίως καὶ τὰ ὀργανικὰ πάντα· τὰ δὲ ὀργανικὰ σκοπεῖται κατὰ σχῆμα, κατὰ μέγεθος, κατὰ ἀριθμὸν, κατὰ θέσιν. Εἰ γὰρ καὶ ἀντιληπτικὴν ἡγεῖρ ἐνέργειαν ἔχει ²², καθὼς ὁ λόγος κατόπιν ἀπέδειξεν, ἀλλ' οὐκ ἂν γένοιτο αὐτῇ ²³ κλιῶς, μὴ τοῦ τῶν δακτύλων ἀριθμοῦ τελείου ἔντος, καὶ μῆτε ἑλλειπούς ²⁴, μῆτε πλεονάζοντος. Ἄλλὰ μὴν καὶ τοῦ σχήματος, ὡς εἶναι διηπλωμένην· καὶ τοὺς ^B δακτύλους μὴ ἐξισάζοντας· καὶ ἐν τῷ μεγέθει, μῆτε μικρὰν ἄγαν εἶναι, μῆτε μεγάλην· καὶ κατὰ τὴν θέσιν δὲ, μὴ ἔξω τῆς κατὰ φύσιν αὐτῆς εὐρίσκεσθαι διαρθρώσεως.

Τοῦτο γοῦν καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν ἢ πάντα σοφῶς καὶ ἐντέχνως οἰκονομοῦσα πρόνοια ἐξεργάσατο· καὶ ἐκάστῳ τῶν μορίων τὴν οἰκείαν ἔδωκε ²⁵ θέσιν. Εἰδοῦσα γὰρ ὅτι τὸ ζῶον τοῦτο ὁ ἄνθρωπος τῇ μεταβατικῇ κινήσει ἐμελλε χρᾶσθαι, τῇ ἀπὸ τόπου ²⁶ ἐπὶ τόπον, τὰ μὲν τῶν ὀστέων κοίλα ἐποίησε· τοὺς δὲ ἐξοχὰς εἰργάσατο· ἐμβάλλουσα ²⁷ αὐτάς εἰς τὰς τῶν ἄλλων κοιλότητας· ἵνα περὶ αὐτάς ²⁸ ποιῆται τμηκαῖα τὴν κίνησιν· περιέδησέ τε ταῦτα συνδεσμοῖς, καὶ τοῖς ἔξω γενομένοις ἄμωσιν ²⁹. ἄμωνες ³⁰ δὲ εἶναι ἔδοχαί ³¹ τινες, οἷον τελεχὴ κωλύοντα ³² τὰς ἐξαρθρώσεις γίνεσθαι. Τοῦτο δὲ οἱ τεχνίται ³³ ποιοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀεὶ κινεῖσθαι μελλόντων θυρῶν, στροφῆας τινὰς μετὰ λειότητος κατασκευάζοντες· τὴν δεικνύοντων θυρῶν εὐκόλως ἐνέργειαν προνοοῦμενοι. Τὰ γοῦν τῶν κοτύλων σφαιρώματα, ἡγοῦν τοὺς λεγομένους γλουτούς, ταῖς κοτύλαις ἐνήθρωσε· τὴν τοῦ μηροῦ κίνησιν μηχανωμένην. Γλουτοὶ οὖν λέγονται τὰ τῶν κοτύλων σφαιρώματα· κοτύλαι δὲ ὅπου ἐγκαινται αἱ κεφαλαὶ τῶν μηρῶν· διὰ δὲ τὴν ἐκεῖσε κοιλότητα κοτύλη ἐκλήθη. Οἱ δὲ γλουτοὶ, διὰ τρυφερίαν καὶ ὑγρότητα, οἷον γλουοί ³⁴ τινες ὄντες· καὶ γὰρ οὕτως μετὰ λειότητος ἐνυγροί εἰσι, διὰ τὴν εὐθύτητα τοῦ στρέφεσθαι καὶ κινεῖσθαι, καθάπερ οἱ στροφιγγεῖς. Τοῦτο γὰρ ἔργον τῆς διαρθρώσεως.

Εἶδη δὲ αὐτῆς τρία. Τὸ μὲν, ἐνάρθρωσις, ὅταν ἡ κοιλότης ἢ ὑποδεχομένη βάθος ἱκανὸν ἔχη, καὶ ἢ ἐγκαταβαίνουσα κεφαλὴ προμήκης ὑπάρχη, ὡσπερ ἢ κεφαλὴ τοῦ μηροῦ καὶ ἡ κοτύλη. Ἄρθρωσις ³⁵ δὲ, ὅταν ἡ κοιλότης ἐπιπόλαιος ᾖ, ἢ τε κεφαλὴ ταπεινὴ,

²¹ ὀχεῖ B. ²² ἡ χεῖρ ἐχ. ἐνεργ. B. ²³ αὕτη B. ²⁴ ἑλλειπούς B. ²⁵ ἐδόθηκε B. ²⁶ τόπον B. ²⁷ ἐμβάλλουσα B. ²⁸ αὐτά B. ²⁹ ἄμωσιν B. ³⁰ ἄμωνες C. ³¹ ἐδοχαί B. ³² κωλύοντες A. ³³ καὶ οἱ τ. B. ³⁴ γλουοί P. ³⁵ ἀρθρωδία B.

ὥσπερ ἡ τοῦ βραχίονος πρὸς τὴν ὠμοπλάτην⁴⁶. Τὸ δὲ τρίτον εἶδος τῆς διαρθρώσεως *γινγλισμός* λέγεται· γίνεται δὲ τῶν συντατομένων ἀλλήλοις ὀστέων ἀντεμβαίνοντων, καθάπερ ἐπὶ τε τῶν σπονδύλων ἔχει, καὶ τῆς τοῦ πήχεως πρὸς τὸν βραχίονα διαρθρώσεως. Τὰ δὲ σφαιρώματα ταῦτα, ποτὲ μὲν καλεῖται *κεφαλή*, ποτὲ δὲ *ἀύχην*, ποτὲ δὲ *κορώνη*, ποτὲ δὲ *γλουτός*. Αἱ δὲ κοιλότητες ποτὲ μὲν *κοτύλη*, ποτὲ δὲ *γλήνη*· καὶ ἔστιν ἡ μὲν κοτύλη βαθεῖα, ἡ δὲ γλήνη ἐπιπολῆς⁴⁷.

nonnunquam capit is nomine, aliquando cervicis, quandoque coronae, plerumque vero sphaerulae nuncupantur. At ossium concavitates quandoque acetabula, quandoque glenae, hoc est levis concavitates, appellari solent. Quae sub acetabuli nomen cadunt, et quae κοτύλη dicuntur, profundiores sunt, quae vero superficiem levis concavitatis habent, glenas dicitant.

Τὸ οὖν τοῦ μηροῦ ὀστούν, ἐνεστὶν ὥσπερ καὶ τὸ⁴⁸ **B** τοῦ βραχίονος· μέγιστον δὲ ἔστιν ἀπάντων τῶν κατὰ τὸ ζῶον ὀστέων⁴⁹. διαρθροῦται δὲ ἄνω μὲν, πρὸς ἰσχίον καὶ βουβῶνα, κάτω δὲ, πρὸς τὴν κνήμην. Καὶ ἔχει ἄνω μὲν, ἐπίφυσιν κεφαλῆς ἀκριβῶς περιφερούς, κάτω δὲ εἰς δύο κονδύλους τελευτᾷ· καὶ συνδεδεῖται πρὸς τὴν κνήμην, οὐ διὰ τῶν ὑμενωδῶν μόνον συνδέσμων τῶν ἐν κύκλῳ πᾶσαν διάρθρωσιν περιεληφότων, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων⁵⁰ τριῶν στρογγύλων καὶ δυνατῶν. Μηρός δὲ καλεῖται ὅτι μερίζεται κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τὸ σῶμα· τὸ γὰρ ἀπὸ τοῦ τραχήλου μήκος⁵¹ μέχρι τῶν αἰδοίων, ὄλμος καλεῖται διὰ τὴν ἐδρυχωρίαν τοῦ τόπου. ἀποκεκλιμένων γὰρ τῶν χειρῶν ὄλμῳ ἔοικεν· ἔστι δὲ ὄλος ὁ μηρός τῷ σχήματι⁵², κυρτὸς μὲν ἐν τοῖς πρόσω καὶ ἔξω· σιμὸς δὲ ἐν τοῖς ὀπίσω καὶ ἔνδον. Ἀποφύσεις δὲ ἔχει δύο εἰς ἄκρον μικρὸν ὑποκάτω τοῦ ἀύχενος· ἅς *τροχαντήρας*⁵³ καλοῦσι· πολλῶν δὲ μεζῶν ἢ ἔσω τῆς ἔξωθεν ἔστι· καὶ ἡ μὲν ἔσω, διηθροῦται εἰς τὸν βουβῶνα· ἡ δὲ ἔξω, εἰς τὴν κοτύλην.

est, ex quibus ille qui interior est, satis admodum anterior, cum pectine dearticulatur, qui vero extra est, cotyle videlicet, acetabulum est. Haec itaque sunt quae inter femoris ossa adnumerantur.

Τὰ δὲ τοῦ σκέλους ὀστά⁵⁴, τὸ μὲν ἐν κνήμῃ λέγεται, τὸ δὲ ἄλλο⁵⁵ *περόνη*. Καὶ ἔστιν ἡ μὲν κνήμη ἔμπροσθεν καὶ μεγάλη⁵⁶· ὀπίσω δὲ ἡ περόνη ἀποδέουσα τῆς κνήμης καὶ τῷ πάχει καὶ τῷ μήκει· συναρthroῦται δὲ τῇ κνήμῃ πρὸς ἄμφω τὰ πέρατα· τὰ δὲ ἐν τῷ μέσῳ ἀφεστήκασιν ἀλλήλοις⁵⁷. Καὶ ἡ μὲν κνήμη συντέτακται τῷ μηρῷ, μεγάλην ἐπίφυσιν ἔχουσα κατὰ τὸ ἄνω πέρασ αὐτῆς· καὶ ὑποδέχεται τὸν μηρὸν δύο κοιλότησιν αὐτῆς ἐπιβαίνοντα.

Ἐπὶ δὲ τοῖς κάτω μέρεσι κνήμης τε καὶ περόνης, ὁ ἀστράγαλος περιλαμβάνεται. Λέγεται δὲ τὸ δλον μέρος τοῦτο ἀπὸ τοῦ γόνατος ἕως τοῦ ἀστράγαλου *κνήμη*, ἀπὸ τοῦ ὑπερέχοντος⁵⁸ ὀνομασθέν· ὅσον δὲ ἄσαρκον αὐτοῦ καὶ λεπτόν, ἐν τοῖς πρόσω τῆς κνήμης, *ἀντικνήμιον* ὀνομάζεται· τὸ δ' ὀπισθεν μετὰ

dicum visitur. Altera vero dearticulationis species, arthrodia, id est articulatio dicitur, a prima diversa, quae fit, cum concavitas in ossis tantummodo superficie est, caput vero depressum admodum, ut in brachii juncturis, cum scapulis cernere est. Tertia vero ejus species est, quam ginglysmum, id est cohaerentiam dicunt; haec namque est, cum alterum os ex adverso in alterum ingreditur, quemadmodum in spinæ vertebrae et cubiti cum brachii dearticulatione cernitur. Haec vero rotunditates,

quandoque coronae, plerumque vero sphaerulae nuncupantur. At ossium concavitates quandoque acetabula, quandoque glenae, hoc est levis concavitates, appellari solent. Quae sub acetabuli nomen cadunt, et quae κοτύλη dicuntur, profundiores sunt, quae vero superficiem levis concavitatis habent, glenas dicitant.

B Os siquidem femoris, maximum omnium quae in homine sunt ossium habetur, quod quidem superne cum pectine, et coxendicibus, infra vero, cum tibia dearticulatur. Hoc siquidem os, in superiori parte, in caput exacte orbiculatum desinit, infra vero, in geminum tuberculum finitur. Et cum tibia, non modo membraneis **126** ligamentis, quae totam dearticulationem circulari ordine completuntur, sed ad ea, tribus aliis rotundis et fortibus alioqui adnectitur. Femur vero, ab ipsis μηρούς ἀπὸ τοῦ μερίζεσθαι, quod *dividere faceret*, nam ea parte corpus nostrum bifariam divideret conspicitur. Spatium vero quod a colli finibus ad pudenda usque defertur, ob loci latitudinem mortuarium nuncupatur. Nam si manus flectantur, corporis illa pars tali instrumento similis sit. Totum autem femur, exterioribus, et quae anteriores sunt partibus, devexam exprimit formam: in illis vero, quae posteriores, et interiores sunt, simam obtinent. Geminos autem processus parvos, a cervice declinantes, habere femur cernitur, quos trochanteras appellamagnitudine illum qui extra est excedit, et interior est, cotyle videlicet, acetabulum est. Haec itaque

At quae cruris ossa sunt, intus et extra, alterum tibia, alterum vero sura dicitur. Et tibia quidem, anterior pars, et quae magnitudine aliqua praedita est nuncupatur. A posteriori vero parte sura est quae tum crassitudine, tum longitudine tibiae concedit. Haec siquidem ossa, tametsi utroque extremo invicem coeant, attamen medio spatio inter se dirimuntur: nam tibia, in immodicam appendicem excrescens, femori a parte superiore copulatur, et geminis carnis ipsum superveniens femur suscipit.

Ab inferiore vero tibiae et surae parte, talus comprehenditur; et pedis quidem tractus omnis, qui a genu ad talum usque descendit, a parte videlicet alias exsuperante, tibia nuncupatur: cujus quidem ea portio anterior, quae carnis expers ac exillis visitur, antelibiale dicitur: quae vero posterior est, magnos

⁴⁶ ὠμοπλάτιν B. ⁴⁷ ἐπιπολλῆς B. ⁴⁸ τὸ οἰν. B. ⁴⁹ ἔστιν τῶν κατὰ τὸ ζῶον ἀπ. ὀστ. B. ⁵⁰ διὰ ἄλλων A. ⁵¹ κύτος B C. ⁵² ἐν τ. σχ. B. ⁵³ ἅς καὶ τρ. B. ⁵⁴ ὀστά B. ⁵⁵ ἄλλον A. ⁵⁶ ἔμπρ. μεγ. ἔσω καὶ ἔξω B P. ⁵⁷ ἀλλήλων B P. ⁵⁸ περιέχοντος B.

in se musculos continens, tibie vestrem denomi-
nares. Sunt qui gibbosa ossa, ac carnis penitus
expertia quæque aliis accumbunt, talos nuncupent,
non recte quidem, sed fallantur. Talus autem ab
ipsis ossibus utrinque complectitur, et hæc ossa
extremæ tibie suræque, processuum partes sunt,
quæ exteriore 127 parte gibbosa, interiore vero,
quod ad sensum patet, cava sunt. Post hæc qui-
dem calcaneus a posteriore parte consistit, de-
hinc totus pes visitur. Locus autem qui ad digi-
tos tendit, dorsum pedis est, quod illi tar-
sum, nonnulli vero κτένα dicunt; quod autem sub
pede est, solum dicitur, quod illi πεδιον et πέλμα
nuncupant. Præterea, digiti omnes ternos a natura
ossiculos, pollice excepto, qui duos tantummodo
habet, sortiti, trina articulatione vinciuntur. Ad
hæc, qua femoris et tibie ossa invicem coeunt,
patella, quam Græci ἐπιγονατίς, laxæ admodum
mollisque naturæ, ac rotunda superne accumbit:
quapropter illam, a molæ figura, molam nonnullis
appellari placuit, quod intus concavitate habeat,
a similitudine superioris molæ, quæ inferiori mo-
lendi gratia accumbit. Illam autem ἀθιγονατίδα, hæc
ipso consistens ostenditur. Ut apud Homerum:

Ostendit lacera senior jam veste patellam.

Genus vero, Græci γόνυ, ἀπὸ τοῦ κονεῖν, καὶ
ἐνεργεῖν, quod operari et agere diceret, nomen
interpretationem desumit. Sive quod in flectendo
pede ceu angulum quemdam quem illi γωνίαν νο-
minare solent, efficiat. Portio autem, quæ sub genu
est, quam nos poplitem, illi ἰγνύον, ἀπὸ τοῦ ἰκνεῖ-
σθαι ἤγουν ἀπλοῦσθαι dicitant, quod nobis incur-
vandi explicandique corporis causa est: sive, quod
dum flectitur, gressum continuamus, quod illi ἤκειν
dicunt: sive, διὰ τὸ γόνυ συνέχειν, ὃ ἐστὶν εἰς γῆν
νεύειν, quia πρὸς εἰς flexu, in terram inclinamur,
atque procumbimus. Crus quidem illi, σκέλος, ἀπὸ
τοῦ διεσχίσθαι διὰ τὸν κέλευθον, quod videlicet in
iitineri peragendo alterum, ab altero dirimatur, di-
ctum volunt. Sive διὰ τὸ σκληρότερα εἶναι τῶν
ὑπερθεν μορίων, quod scilicet partes, quæ superius
sunt, duritia excedunt. Etenim rerum opifex, pedes
ipso, utpote instrumentum gressui delegatum, totius
corporis sustinendi gratia, ceu columnas quas-
dam constituit, uti his suffultum, loca mutare, invisere urbes, negotia exsequi, pondera attollere, ac
diversa ad loca 128 ferre eadem ac referre queat.

Hos igitur pedes ad interiora innuere moderate
debet, quo mutuo invicem officio utentes, recte mo-
tionem ipsam perficiant. Si autem alterum ex ipsis
a naturali situ distorti contigerit, motus ipse
impeditur, atque actio illa quæ præstantissima est
destruitur. Hac itaque de causa, et nervi qui tendi
dicuntur, qui ad poplitem consistunt, et muscoli ac
ligamenta, nec non et alii nervi, pedes ipsos cir-

⁸⁰ ἐγκείμενα B C P. ⁸¹ τε om. B. ⁸² τὰ ἐνδ. B.
μύλης B. ⁸³ ἐπάνω B. ⁸⁴ hæc cum cit. om. B C.
καμπτόμενα A B. ⁸⁵ καλ. τοῦ γον. B. ⁸⁶ ἰκνύσθαι
ἔνομα τοῦ σκέλους ἐγένετο· τὰ γὰρ σκέλη πεπ. B.
καὶ νεῦρα περικ. B.

(*) Od. Σ, 73.

τῶν μεγάλων μῦων, γαστροκνήμιον. Τὰ δὲ κυρτὰ
καὶ παντελῶς ἄσαρκα, καὶ τῶν ἄλλων ἐκκείμενα
ὄσπερ, ἀστραγάλους καλοῦσιν οἱ πολλοί, τοῦ παντός
ἀμαρτάνοντες: ὁ γὰρ ἀστράγαλος, ὑπὸ τούτων
ἐκατέρωθεν περιλαμβάνεται. Πέρατα δὲ ἐστὶ ταῦτα
τῶν τῆς κνήμης τε ⁸⁰ καὶ περόνης ἀποφύσεων· κυρτὰ
μὲν ἐξωθεν, ὡσπερ καὶ φαίνεται, κοίλα δὲ ἐνδοθεν ⁸¹.
Μεθ' αὐτῶν καὶ ἡ πτέρνα ὀπισθεν· εἶτα ὁλος ὁ πούς. Ὁ
δὲ πρὸς τοὺς δακτύλους τόπος τὰρσός λέγεται· τινὲς
δὲ κτένα τοῦτο καλοῦσιν, ἢ πεδίον· τὸ δὲ ὑποκάτω
τοῦ ποδός, πέλμα προσαγορεύουσιν· εἶτα οἱ δάκτυ-
λοι ἐκ τριῶν κονδύλων συγκείμενοι, πλὴν τοῦ
μεγάλου· ἐκεῖνο γὰρ ἐκ δυοῖν ⁸² σύγκειται ὄστων.
Τῷ δὲ τοῦ μηροῦ ὄσπῳ καὶ τῆς περόνης ⁸³ ἐπίκειται
ἡ ἐπιγονατίς, χαῦνον οὔσα ὄστωϊν ⁸⁴ καὶ στρογγύλον
δι' ὃ τινες μύλην αὐτὴν καλοῦσιν· ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν
ἐξωθεν μηχανῆς καὶ ἐμφορέας τοῦ μύλου ⁸⁵, διὰ τὸ
ἄνωθεν εἶναι τοῦ ἀρθρου τὸ ποῖλον, ὡς καὶ τῆς μύλης
τὸ ὑπερθεν· ἐν ᾧ πρὸς τὸ ἀλήθεσθαι τὰ σπέρματα
βάλλονται. Λέγεται δὲ ἐπιγονατίς, διὰ τὸ ἐπὶ τοῦ
γόνατος κείσθαι ⁸⁶· ἢ οἷον ἐπιγονυῖς ⁸⁷, ὡς καὶ
Ὁμηρος·

de causa nominant, quod ad genus adhibita, super

Οἶνον ἐκ βακέων ὁ γέρον ἐπιγονυῖδα φαίρει (n).

Τὸ δὲ γόνυ ἐκ τοῦ κονεῖν καὶ ἐνεργεῖν ἐτυμολο-
γήθη· ἐξ οὗ καὶ κόνατα, ἢ γόνατα· ἢ ἐπὶ τὸ σκέ-
λος ⁸⁸ καμπτόμενον ⁸⁹ ὡσπερ γωνίαν ἀποτελεῖ.
Ἰγνύς δὲ τὸ ὑποκάτω τοῦ γόνατος καλεῖται· ⁹⁰ διὸ
αἰτίον ἐστὶν ἡμῖν τοῦ ἐκνεῖσθαι ⁹¹, ἤγουν ἀπλοῦ-
σθαι· ἢ παρὰ τὸ εἶκεν ἐν ταῖς κάμψεσιν· ἢ παρὰ ⁹²
τὸ τὸ γόνυ συνέχειν. Τὸ δὲ σκέλος παρὰ τὴν σκῆσιν
ἐκλήθη· διεσχίσται γὰρ ἀπ' ἀλλήλων· ἢ παρὰ τὴν
κέλευθον, ὃ ἐστὶν ὁδός ⁹³, δι' ἧς ⁹⁴ βαδίζομεν· ἢ
παρὰ τὸ ἐσκληκέναι καὶ σκληρότερον εἶναι τῶν
ὑπερθεν μορίων. Τὰ γὰρ σκέλη πεποίηκεν ἡ δι-
μουργὸς φύσις, ἵνα τὸ ὅλον ὀκῶσι σῶμα, ὡσπερ
τινὲς κίβνες, καὶ μεταφέρωσιν ἐκ τόπου εἰς τόπον,
ἀντὶ βάσεων τοὺς πόδας ποιήσασα· ἐν οἷς ὁ ἀνθρώ-
πος ἐπιστηριζόμενος, τόπους ἀμείβει, καὶ πόλις
μετέρχεται, καὶ ἔργα ἐπιτελεῖ, καὶ βάρη φορτίζε-
ται, καὶ μεταφέρει, καὶ μετατίθησι.

Τούτους οὖν τοὺς πόδας, δεῖ ἐπὶ τὰ ἐνδον ἡρέμα
νεύειν· ὅπως ἀλλήλοισιν ἐπικουροῦντες ⁹⁵, μίαν
ποιεῖντο ἐνέργειαν, κοινήν τε καὶ ἀμεμπτον· εἰ δὲ
γέ ποτε παρὰ τὴν θέσιν γένηται τούτων θάτερος,
ἀπορος ἢ τοῦ ζώου κίνησις γίνεται, καὶ οὐκ ἐστὶ
τούτου ἡ κρείττων ἐνέργεια. Διὰ τοῦτο τένοντες
κατὰ τὴν ἰγνύην, καὶ μῦες, καὶ σύνδεσμοι, καὶ
νεῦρα περικυκλοῦσιν ⁹⁶ αὐτούς· τὴν κίνησιν αὐτῶν
⁹⁷ δύο B. ⁹⁸ τῷ τ. περ. B. ⁹⁹ χ. ὄσπ. ὄν B. ¹⁰⁰ τῆς
¹⁰¹ ἢ ὅτι κατ' αὐτὸ τὸ σκέλ. B. ¹⁰² καμπτόμενον ἢ
B. κινεῖσθαι C. ¹⁰³ διὰ B. ¹⁰⁴ ἢ ὁδός B. ¹⁰⁵ ἀπ' ἧς τὴν
¹⁰⁶ ἀλλήλοισι συνεπικουροῦντες B. ¹⁰⁷ συνδ. ἐγένετο

ἐξασφαλιζόμενοι καὶ περιφυλάττοντες. Οὐ γὰρ μό-
νον περὶ τῶν ἄρθρα αὐτῆς ἢ ἀσφάλεια, ἀλλὰ καὶ
πανταχόθεν· τὰ γὰρ τῶν ὠμων καὶ μασηαλῶν, καὶ
τῶν ἰγνύων καὶ σφυρῶν, καὶ πάντα τὰ ἐκ μυῶν καὶ
μετὰ μυῶν κινούμενα νεῦρα, *τένοντες ὀνομά-
ζονται· παρὰ τὸ τείνειν τὰ μόρια πρὸς ἐνέργειαν·*
ὅτι καὶ τρεῖς εἰσι τῶν νεύρων διαφοραί· τὰ μὲν γὰρ
ἐξ ἐγκεφάλου καὶ νωτιαία πεφυκότα, νεῦρα κυρίως
*προσαγορεύοντες*⁷⁷. τὰ δὲ ἐκ μυῶν *τένοντες· τὰ*
δὲ ἐξ ὀστέων, σύνδεσμοι. Ὁ δὲ τοῦ ἀστράγαλου
τόπος καὶ *σφυρὰ* λέγεται, παρὰ τὸ συνεσφίχθαι τὰ
ἄρθρα τῆ συνθέσει· καὶ ὅσον *σφαῖρα* τοῖς ὀστοῖς
καὶ τοῖς νεύροις *πεπῆχθαι ἀστράγαλος·* παρὰ τὸ
ἀστράβη καὶ ὀρθὴν φυλάττειν τὴν βᾶσιν τοῦ ποδός.
Κυκλοὶ δὲ τὸν ἀστράγαλον τὸ *κυκλοειδὲς* λεγόμενον
ὄστυον· ἐν ᾧ τὸ λεγόμενον *κόττιον*⁷⁸ διὰ συνδέ-
σμων τῆ *περόνη* προσαρμοσθὲν ἄνω, τὸ *κυφοειδὲς*
κάτωθεν ὑποκείμενον⁷⁹ ἔχει, καὶ συνδέεται μετ'
αὐτοῦ πρὸς τὴν βᾶσιν τῶν σφυρῶν καὶ τῆς πτέρνης.
Αὕτη γὰρ ὑπόκειται τὰς ὀφρυώδεις ἐξοχὰς τῆς
κνήμης τε καὶ *περῆνης*, καὶ τὰ περιφερῆ τοῦ ἀστρα-
γάλου *περιλαμβάνουσα*, δύο τινὰς ἐξοχὰς εἰς ἐπι-
τηδεῖους *κοιλότητας* ἐναρμόζει⁸⁰. Τὸ δὲ κατέμπρο-
σθεν μέρος αὐτῆς ἢ ἀρχὴ ἐστὶ τοῦ λεγομένου *ταρσοῦ*.
Μετ' αὐτὸν δὲ ἄρχεται τὸ *πεδίον*, ἐκ πέντε συγκεί-
μενον ὀστέων· ἀφ' οὗ οἱ *κόνδυλοι* τῶν *δακτύλων* τὴν
ἄρμονίαν λαμβάνοντες, ἐπὶ τὰ τοὺς ὀνυχας ἔχοντα
μετακονδύλια τελευτῶσι. Συνδοῦσι δὲ τὰς τούτων
διαρθρώσεις, ὑμενώδεις τινὲς *σύνδεσμοι*· τὰς δὲ
κατὰ τὸν ἀστράγαλον καὶ τὴν πτέρναν, *ἰσχυροὶ* τε
πάνυ, καὶ⁸¹ *στρογγύλοι*, καὶ *νευροχονδρώδεις*.

ossiculis constitutum, incipit, a quibus digitorum
desinentes originem sumunt: at surculi ipsi invicem cartilagineis quibusdam ligamentis copulan-
tur. Ligamenta vero, quibus talus calcaneumque vinciuntur, fortia admodum orbiculariaque sunt,
et ex nervosis cartilaginibus constitutionem sortita sunt.

Ἔστι γὰρ καθόλου τοῦ ποδός οὐ μόνον συνάρ-
θρωσις καὶ διάρθρωσις, ἀλλὰ καὶ *συννεύρωσις* καὶ
συγγόνδρωσις· πολὺ γὰρ αὐτῷ ἀσφαλὲς ἐδόθη⁸² διὰ
τὴν ὄχνην ὅλου τοῦ σώματος, καὶ τὸν ἀναβασταγμὸν,
καὶ τὴν οἶον ἐπιχειρήμενην βαρύτητα, καὶ τὰς λοιπὰς
ἐνεργείας πάσας. Λέγεται δὲ *πόδες*, παρὰ τὸ *πεπαῦ-
σθαι* ἀπὸ τοῦ ὅλου σώματος⁸³ ἢ τὸ παῦον καὶ λῆγον
τοῦ σώματος. Λέγεται δὲ καὶ *ἰχνος*, παρὰ τὸ⁸⁴
ἰσχεῖν καὶ *συνέχειν* ὅλον τὸν πόδα· ἢ ἀπὸ τοῦ ἀνε-
χεσθαι τῆς γῆς. Ὁ δὲ *ταρσός* διὰ τὸ ξηρὸν τοῦ τό-
που καὶ ἄσαρκον οὕτως ἐκλήθη· καὶ Ὁμηρος⁸⁵

παρὰ τὸ *πεπαῦσθαι* ἀπὸ τοῦ ὅλου σώματος, quasi in ipso a toto corpore cessatum sit. Vel quod παῦον,
καὶ λῆγον τοῦ σώματος, quod pars videlicet sit, in quam corpus desinat terminetque. Sed et ἰχνος
nuncupatur, παρὰ τὸ ἰσχεῖν, καὶ συνέχειν τὸν πόδα ὅλον, quod totum pedem contineat, comprehendat-
que, sive quod a terra gressu in ipso attollitur, quod illi ἀνεχεσθαι ἀπὸ τῆς γῆς dicunt. Prima vero
pedis pars, *ταρσός*, a sicca ejus loci qualitate et carnis experte, appellata est, ut Homerus:

Νῦν δέ μ' ἐπιγράφας ταρσὸν ποδός εἶχθαι
αὕτως (ο.)]

Sed mihi perstringens tarsum in pede gloria
[quanta hæc.

Πεδίον δὲ τὸ ἔμπροσθεν, διὰ τὸ ὀμαλόν⁸⁶· τὸ δὲ Anteriorem autem partem ob ejus levitatem, illi

⁷⁷ προσαγορεύονται B P. ⁷⁸ κόττιον B C P. ⁷⁹ ὑποκ. κατ. B. ⁸⁰ συναρμόζει B. ⁸¹ καὶ πάνυ B. ⁸² τὸ
ἀσφ. ἐδώρηθη B. ⁸³ ὅλ. τοῦ σωμ. B. ⁸⁴ τὸ om. A. ⁸⁵ cit. om. B C. ⁸⁶ hæc etiam om. B C.

πέδιον, nos planum pedis appellamus. Cutim vero, A quæ ipsi pedi subditur, illi πέλιμα διὰ τὸ περι-
πιλεῖσθαι, ἤγουν ἐσφίχθαι, τοῦ ὅλου δέρματος πλέον, πλέον. Ἡ δὲ πτέρνα, παρὰ τὸ ἐπιπεπτωκένοι αὐτῆ
quod videlicet compressa constrictaque tota magis ὄλον τὸ σῶμα · ἡ δὲ τῶν ἀρθρῶν ὀνομασία εὐρηται
quam reliqua cutis sit, vocant. Calcaneus vero ab ἐκ τοῦ ἀρῶ βήματος, τοῦ σημαίνοντος.⁸⁷ τὸ ἀρμόζω ·
illis πτέρνα denominatur, διὰ τὸ ἐπιπεπτωκένοι αὐτῆ ἢ διὰ τὸ ἀρρῆναι ἀλλήλοισι, ὃ ἐστὶ συναρμώζεσθαι,
atque incidat. Articulos autem ab ipsis ἄρθρα appellari diximus, ἐκ τοῦ ἄρω, τὸ ἀρμόζω, quod vide-
licet per ipsos partes ad invicem concinne accommodentur atque coeant. Vel ipsos inde dictos voluit, διὰ
τὸ ἀρρῆναι ἀλλήλοισι, quod **130** concordī quadam copula invicem firmentur, convenient atque constring-
gantur, alteræque alterius suppetias adsint.

Cap. XXX — De cute et de pilis.

Et quidem totum corpus cutis operimento te-
gitur, cujus quædam pars pilis obsita, quædam
vero ipsorum expers conspicitur. Verum enim B
vero, ex his quæ pilosæ partes sunt, caput, men-
tum labiaque habentur, quæ tum tegumentī, tum decoris gratia, natura pilis obtexit. At pili
qui in superciliis et ciliis visuntur, tutelæ causa
procreati sunt : qui vero sub alis atque ad
pudenda oriuntur, casus cujusdam eventui, non
tutelæ gratia, cum irritus inibi pilorum locus sit,
orti sunt. Atqui, nec tegumentī causa, inibi pili
existunt, quoniam alæ a manibus costisque satis
protectæ visuntur. Sed neque ob decorem ullum
ipsos constitutos crediderim, quoniam natura ad-
diti decoris habere curam non novit. Nullius enim
rei, cujus est abscondita pulchritudo, desiderium
nobis innascitur. Et pilos quidem eventu nasci hoc
pacto censemus. Quemadmodum enim agricolæ,
in horti sui cultura, præcipuum propositum est,
utiles herbas stirpesque frugiferas assidua irriga-
tione perfundere, accidit etiam, et spinas, herbas-
que alias minus utiles, et ad sepes usumque alium
deputandas, irrigari; eodem modo, et vegetalis fa-
cultas, ad eos quos memoravimus usus, pilos un-
guesque molita est, quibus et alimentum, et incre-
mentum, nec non constitutionem, impertiri assidue
satagit; sed fumosæ corporis nostri exhalationis
concretio horum constitutionis causa existit. Et pili
quidem ab ipsis τρίχες appellantur, ὡς δὲ δέριες
ἔτι θερίζονται, quod videlicet demeteri soleant, ac
sectioni assidue obnoxii sint. Nihil enim, omnium,
quæ in corpore nostro sunt, æque extra tendere, ac
pili nititur. Cutis vero pars, quæ pilis vacare con-
spicitur, quemadmodum manus palma, ac digiti, et
pedis planta musculis, pilorum vice, redundat.
Ubi autem, nulla hujusmodi musculorum causa
minus, oriuntur. Enimvero, non modo mollis caro,
pro tegumento et obductione utuntur.

Cutis enim **131** callosæ naturæ habetur, quasi-
que ipsa ab ambiente aere, et rebus in quas eam
assidue incidere contingit, callescat. Mollis siqui-
dem caro, alicubi simplex, alicubi composita

Κεφ. Λ'.—Περὶ δέρματος καὶ περὶ τριχῶν.⁸⁸

Καλύπτεται οὖν⁸⁹ ἅπαν τὴ σῶμα ὑπὸ τοῦ δερ-
ματος · καὶ ἐστὶ τὰ μὲν αὐτοῦ, τετριχωμένα, τὰ δὲ
ἄτριχα · τετριχωμένα μὲν ἡ κεφαλὴ, καὶ τὰ μέρη
τῆς ἄνω καὶ⁹¹ τῆς κάτω γένουος, καὶ τὰ τοῦ χεί-
λους · αὗται γὰρ σκέπης καὶ κόσμου ἐγένοντο χά-
ριν⁹² · αἱ δὲ τῶν ὀφρύων καὶ τῶν βλεφαρίδων,
ἀσφαλείας · αἱ δὲ τῶν μασχαλῶν καὶ τῆς ἕβης,
κατὰ συμβεθεκός. Οὕτε γὰρ δι' ἀσφάλειαν, ἐπειδὴ
ἄκαιρός ἐστὶν ὁ τόπος. Οὕτε διὰ σκέπην, ἐπειδὴ
σκέπονται ὑπὸ τῶν χειρῶν καὶ τῶν πλευρῶν αἱ μα-
σχάλοι. Ἄλλ' οὕτε διὰ κόσμον⁹³, κρυπτόμενον γὰρ
κόσμον ἡ φύσις οὐκ εἶδε⁹⁴ · ὧν γὰρ τὸ κάλλος⁹⁵
κρύπτεται, οὐ δὲ πλοῦτος δέχονται⁹⁶ γένεσιν. Λέγο-
μεν δὲ τὰς τρίχας κατὰ συμβεθεκός γίνεσθαι οὕτως.
Ὡσπερ γὰρ ὁ γεωργὸς κατὰ πρῶτον μὲν λόγον
ἀρδεύει τὰ χρήσιμα τῶν λαχάνων, ἢ τῶν φυτῶν ·
κατὰ δεύτερον⁹⁷ δὲ, καὶ τὰς ἀκάθους, καὶ τὰς ἄλλας
τῶν βοτανῶν, εἰς φραγμὸν ταύτας καὶ ἄλλην⁹⁸
χρεῖαν ἐπινοοῦμενος · οὕτως καὶ ἡ θρηπτική δύναμις
εἰς τὰς εἰρημένας αἰτίας τὰς τρίχας καὶ τοὺς θυ-
χας ἐπινοουμένη, καὶ τρέφει, καὶ αὖξει, καὶ συν-
ιστᾷ · τῶν γὰρ καπνῶν τῶν ἀτμωδεστάτων⁹⁹, τῶν
ἐκ τοῦ σώματος ἀναπεμπομένων πῆξιν λαμβανόν-
των, αὗται συνίστανται. Τρίχες δὲ λέγονται, οἷον
θέριες · θέριξ γὰρ καὶ θριξ κατὰ σύγκοπην¹ · ὅτι
θερίζεται καὶ τέμνεται συνεχῶς. Οὐδὲν γὰρ οὕτω
τῶν ἐν ἡμῖν πηδᾷ πρὸς τὰ ἐκτὸς ὡσπερ ἡ θριξ².
Ἐν οἷς μὲν οὖν τόποις ἀτριχον ὑπάρχει τὸ σῶμα,³
μῦες δηλονότι κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους ὑπάρχου-
σιν⁴. Ὡσπερ ἐπὶ τῆς παλάμης καὶ τῶν δακτύλων,
καὶ τοῦ πέλιματος τῶν ποδῶν · ἐν οἷς δὲ μῦες αἰτίαι
οὐκ εἰσὶ, τρίχες φύονται · πῆ μὲν πλείους, πῆ δὲ
ὀλίγαι. Σκέπασμα μὲν⁵ γὰρ τὸ ὄλον δέρμα γέγονε
καὶ περίθλημα τῆς ἀπαλῆς σαρκὸς, καὶ τῶν ἄλλων
πάντων τῶν ἐντοσθίων.

existit, pili in quibusdam magis, in quibusdam vero
verum etiam universa quæ interiorius sunt, cute ipsa

Ἔστι δὲ τὸ δέρμα τῆ φύσει τυλῶδες⁶, ὑπὸ τε τοῦ
περιέχοντος καὶ τῶν προσομιλούντων σωμάτων τυ-
λωθέν⁷. Ἡ δὲ ἀπαλὴ σὰρξ, πῆ μὲν ἐστὶν ἀπλή⁸, πῆ
δὲ σύνθετος · καὶ πῆ μὲν μετὰ μυῶν καὶ ἰνῶν, πῆ

⁸⁷ σημαίνον Α. ⁸⁸ βοηθεῖν ἢ διὰ τὸ συναρτᾶσθαι Ρ. ⁸⁹ sic Cod. C. minus commode in tab. div.
⁹⁰ γούν Β Ρ. ⁹¹ ἐκ Α. ⁹² κοσμ. χαρ. ἐγ. Β. ⁹³ κόσμον ποῖος γὰρ κρυπτόμενος Ρ. ⁹⁴ οἶδεν Β Ρ. ⁹⁵ κά-
λος Β. ⁹⁶ δέχεται Β. ⁹⁷ κατὰ συμβεθεκός Β. ⁹⁸ ἢ εἰς ἄλλ. Β. ⁹⁹ ἀτμῶν τ. καπνωδεστάτων Β. ¹ κατὰ
συγκ. om. Β. ² ἡγε om. Β. ³ δέρμα Β Ρ. ⁴ κατὰ τὸν τόπον ὑπ' ἐκείνων Β. ⁵ μὲν om. Β. ⁶ τυλῶδες
Β. ⁷ τυλωθέν Β. ⁸ ἀπλή Β Ρ.

δὲ καθ' αὐτήν. Καὶ αὕτη γὰρ ὡσπερ καὶ τὸ δέρμα καθόλου τοῦ σώματος ἠπλωταί· ἵνα καὶ τοῦ θέρους ἀναψύχῃ τὴ ζῶον, νοτίδα ἐκπέμπουσα ἔσωθεν· καὶ χειμῶνος δὲ τὴν τῶν πιλητῶν εἰρήν αὐτοῖς χρεῖαν παρέχῃ⁹. Σάρξ δὲ εἴρηται παρὰ τὸ σύρεσθαι¹⁰ τὸ δέρμα ἀπ' αὐτῆς. Τὸ δὲ δέρμα ὡσπερ τέρμα τοῦ σώματος, ἔξωθεν ἐπιθέβληται παντὶ τῷ σώματι· ἢ οἶον δέρμα¹¹, τὸ συνισχηκὸς τὸ σῶμα καὶ συνδεσμῶν· ἢ οἶον δέρμα, παρὰ τὸ ἀποδέρεσθαι ὡς ἐπὶ τῶν ζῴων· ἢ οἶον δέμας, διὰ τὸ καὶ τὸ σῶμα οὕτως καλεῖσθαι, ὅτι δεσμός ἐστι τῆς ψυχῆς, ἢ περιδόμημα αὐτῆς καὶ οἰκητήριον. Χρεῖας δὲ μόνης ἕνεκα¹² τὸ δέρμα γαγένηται ἐν τῷ σώματι, καὶ οὐκ ἐνεργείας. Οὕτε γὰρ πρὸς πέψιν, οὕτε¹³ πρὸς ἐξαιμάτωσιν, οὕτε πρὸς ἀνάδοσιν τροφῆς, οὕτε κίνησιν καθ' ὄρμην, οὕτε ὅλως ἐνεργείαν τινὰ τῷ ζῳῷ παρέχεται, ἀλλὰ πάντων ἔξωθεν κείμενον τὰ τοῦ σώματος ὅλα¹⁴ περιττὰ εὐλόγως¹⁵ ἐκδέχεται¹⁶, ὅθεν καὶ οἶον κατατέρηται¹⁷ διόλου πρὸς ἀναποῆν καὶ ἰδρώτων ἀποκρίσιν· καὶ ἔστιν ἀσθενέστερον τῶν ἄλλων μορίων. Οὐκ ἴσην γὰρ τὴν βῶμην ἅπαντα τὰ μόρια κέκτηνται¹⁸· ἀλλὰ τὰ κυριώτερα, καὶ οἶον αἱ ἀρχαὶ τοῦ σώματος, βωμαλιώτερα¹⁹ ἐξ ὑπαρχῆς²⁰ ἐγεγόνει καὶ ἰσχυρότερα· ἵνα καὶ τὴν ἐκ πλημμελοῦς διαίτης ἀποθῆται κακίαν, καὶ τὴν φυσικὴν δύναμιν περιώσῃ.

versa corporis nostri supervacua, optima ratione recipit. Quamobrem, ad respirationem sudorūque excretionem, quasi terebrata est, et ipsa omnium partium imbecillior habetur. Nec vero pari robore omnia membra hominis prædita sunt, sed magis principalia, quæ quasi principia quædam corporis habentur, robustiora fortioraque a primo ortu constituta sunt, ut ex pinguescentis victus usu provenientia incommoda abigerent, et naturalem vim tutiorem conservent.

Ἐχει δὲ ὁ ἀνθρώπος καθ' ὅλων τῶν μορίων, καὶ ἐν τῇ γαστρὶ καὶ ἐν τοῖς ἐντέροις πιμελῆν, ἀλλ' οὐ στέαρ· ὅτι διαφέρει πιμελὴ στέατος, τῷ τὴν πιμελῆν ψυχομένην, ἀπηκτον διαμένειν, τὸ δὲ στέαρ ἅμα πῆσσεσθαι²⁰, ὥστε καὶ θρύπτεσθαι· διὸ καὶ οἱ ζωμοὶ τῶν μὲν πιμελωδῶν, οὐ πῆσσονται²¹, τῶν δὲ στεατωδῶν πῆσσονται, ὡς βοδός, αἰγός, καὶ προβάτου· Συνίσταται δὲ ἡ πιμελὴ ἐκ τῶν ἐν τῷ αἵματι φερομένων ἐλαιωδῶν, ἐκ τῶν²² λιπαρωτέρων τροφῶν, ἃ ἐν τοῖς ψυχροτέροις τῶν μορίων καθιζάνοντα πῆγνυται²³. Πιμέλη δὲ λέγεται παρὰ τὴν πῆξιν τῆς τροφῆς· ἢ πιμέλη τις ἐστι, παρὰ τὸ πιαίνειν· ὑγραίνουσα²⁴ τὰ μέλη²⁵. Ὁ δὲ σύνδεσμος περιβλημά ἐστι νευρώδες, ἐξ αὐτοῦ τὴν γένεσιν ἔχων²⁶, ὅπερ συνδέεται ταῖς ἀρθρώσεσιν²⁷.

partes, eas impinguat, quod illi πῖον τὸ λιπαρὸν pingue dicunt. At ligamentum in corpore nostro, ossibus progengeratur, quod dearticulationibus in vicem copulatur. Membrana vero, nervale quoddam corpus in latitudinem protensum est.

Ἐστὶ δὲ ὁ μὴν σῶμά ἐστι νευρώδες πλατὺ· ἢ δὲ σὰρξ ἢ ἀπλή²⁸ αἷμά ἐστι πεπηγός. Τὸ δὲ αἷμά ἐστι θερμὸν καὶ ὑγρὸν κατὰ σύστασιν· κατὰ δὲ γεῦσιν γλυκὺ· παρὰ δὲ τὸ αἴθω τὸ καίω αἷμα ἐκλήθη. Οὐ-

est. Ipsa enim musculosa cum fibris, quibusdam in locis, in quibusdam vero per seipsam existit. Ipsa etiam, quemadmodum et de cute dictum est, toto corpori subextenditur, quo æstatis tempore, sudorum excretionem, animali refrigerium suggerat, pilorum vero lanuginem ad hiemis usum largitur. Carnem namque ipsam, σάρκα Græci παρὰ τὸ ἀποσύρεσθαι τὰ δέρμα ἀπ' αὐτῆς, quod videlicet ab ipsa cutis detrahatur, appellant. Cutim vero δέρμα, quasi τέρμα, prima mutata littera, id est terminus quidam corporis, vel finis sit, cum ei undique obducatur; sive δέμα, hoc est, quod vinculum, seu ligamentum corporis sit, cum ipsum comprimat undique constringatque; sive δέρμα παρὰ τὸ ἀποδέρεσθαι, a detrahendo diripiendoque, quod in animalibus assidue, quibus cutis detrahitur, cernere est. Aut, quasi δέμας, quemadmodum et corpus dicitur, inde videlicet quod animæ vinculum sit. At cutim ipsam in corpore ad usum tantummodo, non autem actionis alicujus gratia constitutam esse certum est. Non enim ipsa ad concoquendum cibum, vel constituendum sanguinem, aut distribuendum alimentum, neque ad motum, qui cum impetu fit perficiendum, aut rei alicujus usum animali impertiendo, officium explet; sed cum omnium exterior consistat, uni-

versa corporis nostri supervacua, optima ratione recipit. Quamobrem, ad respirationem sudorūque excretionem, quasi terebrata est, et ipsa omnium partium imbecillior habetur. Nec vero pari robore omnia membra hominis prædita sunt, sed magis principalia, quæ quasi principia quædam corporis habentur, robustiora fortioraque a primo ortu constituta sunt, ut ex pinguescentis victus usu provenientia incommoda abigerent, et naturalem vim tutiorem conservent.

At caro, simplex concretus sanguis est, cujus quidem constitutio calida, humidaque, gustus vero dulcis est. Et sanguis quidem ab illis αἷμα παρὰ τὸ αἴθω, τὸ καίω, a comburendo dictus,

⁹ παρέχει B. ¹⁰ ἀποσύρεσθαι B C. ¹¹ ὡσπ. τ. συνισχηκὸς τὸ σῶμα καὶ συνδεσμῶν· ἢ οἶον δέμας B. ὡσπερ τέρμα C. ¹² ἕνεκα οἰμ. B P. ¹³ οὕτε γὰρ A. ¹⁴ ὅλου B P. ¹⁵ εὐλόγως B. ¹⁶ ἐισδέχεται B P. ¹⁷ κατατέρηται B. ¹⁸ κέκτηται B. | ¹⁹ βωμαλιώτερα B P. ²⁰ ἐξ ἀπαρχῆς B P. ²¹ πῆσσεσθαι B. ²² πῆσσονται B, τῶν δὲ στεατωδῶν πῆσσονται om. A B C. ²³ πῆγνυται B. ²⁴ ἢ ὑγρ. B P. ²⁵ πιμελαὶ ἀπηκτοι· ὅθεν καὶ πιμελὴ κέκληται, ἐκ τοῦ πῖον τὸ λιπαρὸν ἢ ὑγρ. τὰ μέλη P. ²⁶ ἔχων B. ²⁷ διαρθρώσεσιν B P. ²⁸ ἀπλή B P.

nullus enim omnium qui in corpore nostro humores sunt, sanguine calidior habetur. In quibus enim sanguis exuberat, eorum magis hilaris animus redditur. Flava vero bilis concitatiores audaciorumque facit, sed atra, modestiorem ac stabiliorem; at pituita, magis inertem, atque asperum efficit: siquidem, pituita, in sui constitutione, modice crassescentis qualitatis et gustu salsuginosa habetur. Flava vero bilis magis tenacem constitutionem et gustu amaritudinem sortita est. Atra autem acescentis gustus, sui vero constitutione, ad crassam magis terreamque naturam declinat. Et sanguis quidem rubei coloris; pituita alba, flava billis pallescens, atra vero nigra est. Hi autem humores cognati cum corpore nostro sunt; ex quibus, quaedam simplices partes, quaedam instrumentales factæ sunt. Et similia quidem, ac simplicium partium, substantialia sunt, calidum, frigidum, siccum et humidum. Compositis vero atque instrumentalibus hoc inesse natura necessario debet, uti concinna, ac concors membrorum **133** dispositio sit, sic, ut oculus irretortus videatur, ac pes neutiquam claudicat.

Similares autem partes temperamentorum competens moderatio necessario subsequi debet, uti in densitate, vel raritate, sive crassitudine, aut fragilitate, et bono aut malo colore, tum in molli- tate, sive asperitate, non sit excessus. Hæc etiam substantialia, in instrumentalibus sunt ut moderatione, compositione, numero, ac figura congruant; nam hoc necessario in instrumentalibus requiritur, uti eorum quodlibet recte demandata sibi munia peragat, ut scilicet manus in rebus capiendis recte moveatur, pedes vero in gressu, aures in audiendi vi, et oculi in cernendi facultate minime deficiant. Tunc etiam hominem, qua ad corpus atinet, habere peculiarem ac propriam virtutem censendum est, cum in suis actionibus, cogitatione, memoria, imaginatione, sensibus ac reliquis quæ ad corpus atinent, ab omni reprehensione redditur exemptus.

Siquidem homo tunc rationalis nomine censetur (tametsi talis natura sit), cum circa primum septimum in enuntiandis reddendisque verbis, rationalis animæ facultatis evidentissima argumenta exhibet. Anni enim qui infra illud tempus sunt, rationis expertes, imprudentesque ac fatuitate pleni habentur. Cum vero aliud septennium absolverit, perfectum recte dixeris: nam huiusmodi ætas simile sibi procreare idonea est. Ad hæc, tertii septennii tempus corporis incrementum præscribit, nam post primum supra vicesimum annum, nihil ad humani corporis magnitudinem accedit: tales siquidem anni, vigor et flos ætatis nuncupantur. Rationale enim ipsi animæ primo septennio præscribitur. At sunt nobis sensus quinque,

ἄδεν γὰρ τῶν ἐν τῷ σώματι χυμῶν θερμότερον τοῦ αἵματος ἐστὶ. Ἰλαρώτεραν δὲ τὴν ψυχὴν τοῦτο ἐργάζεται, ἐν οἷς πλεονάζει· ἢ δὲ ξανθὴ χολή, γοργότεραν ἢ θραυστέραν²⁰· ἢ δὲ μέλαινα, σεμνότεραν καὶ εὐσθενεστεράν· τὸ δὲ φλέγμα, ἀργωδεστεράν καὶ σκληρωδεστεράν. Ἔστι δὲ τὸ φλέγμα συμμετρῶς παχὺ κατὰ σύστασιν, ἀλμυρὸν δὲ κατὰ γεῦσιν²¹. Ἡ δὲ ξανθὴ χολή, λεπτοτέρα τε καὶ κατὰ γεῦσιν πικρά· ἢ δὲ μέλαινα, ὀξεῖα μὲν κατὰ γεῦσιν²², παχεῖα δὲ κατὰ σύστασιν, καὶ γεώδης. Καὶ ἐστὶ τὸ μὲν αἷμα ἐρυθρὸν τῇ χροίᾳ· λευκὸν δὲ τὸ φλέγμα· ὠχρὰ δὲ ἢ ξανθὴ χολή· μέλας δὲ ὁ μελαγχολικὸς χυμὸς. Οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ συγγενεῖς τοῦ σώματος χυμοί· ἐξ ὧν τὰ μὲν ἀπλᾶ γέγονε μόρια· τὰ δὲ ὀργανικά, ἢ σύνθετα. Καὶ ὑπάρχει τοῖς μὲν ὁμοιομερέσι καὶ ἀπλοῖς κατ' οὐσίαν, τὸ θερμὸν, τὸ ψυχρὸν, τὸ ξηρὸν, τὸ ὑγρὸν· τοῖς δὲ συνθέτοις καὶ ὀργανικοῖς, τὸ κατὰ φύσιν τῆς ἁρμονίας, καὶ τὸ συντεθειθῆαι καλῶς· ὡς μήτε τὸν ὀφθαλμὸν στασιάζειν, μήτε σκάζειν τὸν πόδα.

Ἐξ ἀναγκῆς δὲ ἔπεται τοῖς ὁμοιομερέσιν ἢ τῶν κράσεων συμμετρία· ἢ κατὰ δασύτητα καὶ ψιλότητα· ἢ κατὰ παχύτητα καὶ ἰσχνότητα· καὶ ἢ κατὰ τὴν εὐχροίαν τε καὶ ἀχροίαν· καὶ προσέτι μαλακότητα καὶ σκληρότητα. Τοῖς δὲ ὀργανικοῖς κατ' οὐσίαν μὲν ἢ συμμετρία, καὶ ἢ σύνθεσις, καὶ ὁ ἀριθμὸς, καὶ τὸ σχῆμα· ἐξ ἀνάγκῆς δὲ τὸ καλῶς τὰς ἐνεργείας²³ ἕκαστον τῶν ὀργανικῶν ἐκτελεῖν· οἷον τὴν χεῖρα καλῶς ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ τὰ σκέλη καλῶς βαδίζειν, καὶ τὰ ὦτα ἀκούειν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καλῶς βλέπειν. Τηνικαῦτα γὰρ²⁴ τὴν οἰκίαν ἀρετὴν ἔχειν κατὰ τὸ σῶμα τὸν ἀνθρώπον²⁵ λέγομεν, ὅταν τὰς οἰκίας ἐνεργείας ἀμέμπτως ἐπιτελῇ, τὰς κατὰ λογισμὸν²⁶, τὰς κατὰ μνήμην, τὰς κατὰ φαντασίαν, τὰς κατ' αἴσθησιν, καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ σώματος ἐνεργείας.

Ἐπεὶ δὲ λογικὸς²⁷ κυρίως τότε λέγεται ὁ ἀνθρώπος, εἰ καὶ φύσει ἐστὶ λογικὸς, ὅταν ἤδη ἱκανὸς ἐστὶν ἐρμηνεῦς εἶναι τῶν συνήθων ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων, καὶ²⁸ τὴν λογικὴν ἔξιν περιποιούμενος, ἤγουν κατὰ τὴν πρώτην ἐπταετίαν. Τὰ γὰρ πρὸ ταύτης ἔτη, ἀλογίας, καὶ ἀσυνεσίας, καὶ ἀφροσύνης ἀνάμεστα· κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν ἐπταετίαν ἄκρας τελειοῦσθαι· τελείωσις δὲ ἐστὶ δύναμις τῆς τοῦ ὁμοίου σποράς. Περὶ γὰρ τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην ἡλικίαν τὸ ὁμοίον γεννᾷ δυνάμεθα. Τρίτη πάλιν²⁹ ἐπταετία πέρας ἐστὶν αὐξήσεως· ἀχρι γὰρ ἐνός καὶ εἰκοσίν ἐτῶν ἐπιδίδωσιν εἰς μέγεθος ὁ ἀνθρώπος· καὶ καλεῖται παρὰ πολλοῖς ὁ χρόνος οὗτος ἀμμή. Ψυχῆς μὲν οὖν τὸ ὅλον ἐπταμέρες. Αἰσθήσεις πέντε· ὄρασις, ὄσφρησις, ἀκοή, γεῦσις, καὶ ἀφή. Τὰ φ-

²⁰ καὶ θρ. C. ²¹ κατὰ τὴν γεῦσιν B. ²² τὴν γεῦσιν B. ²³ τὰς ἐνεργ. αὐτοῦ B. ²⁴ τηνικ. γὰρ λέγομεν B P. ²⁵ ἔχ. τὸν ἀνθρ. κατὰ τὸ σ. B P. ²⁶ κατὰ τὸν λογ. B. ²⁷ ἐπεὶ καὶ λογισμὸς A; ποῖ B om. τῶν. ²⁸ καὶ om. B. ²⁹ τρ. γὰρ πάλιν B.

νητήρια ⁵⁵ ὄργανα, ἔχουν ἡ γλῶσσα καὶ τὸ τῆς γο- A
νῆς ⁵⁶ ἀποκριτικόν. Πάλιν σώματος κινήσεις ἐπτά·
ὄργανικά μὲν ἕξ· ἡ ἄνω, ἡ κάτω, ἡ ἔσω, ἡ δεξιὰ, ἡ
ἀριστερά, καὶ ἡ κυκλική· ἡ οὕτως· γέννησις,
αὔξησις, μείωσις, φθορά, ἀλλοίωσις, μεταβολή,
καὶ στάσις. Αἱ τε ἀποκρίσεις τοῦ σώματος ἐπτά·
δάκρυα, μύξαι ⁵⁷, σιελος, σπέρμα, διττοὶ περιττω-
μάτων ὄχετοί, καὶ ὁ δι' ὄλου τοῦ σώματος ἰδρώς.
Ὡσπερ δὲ πάντων ⁵⁸ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γενομένων,
τὰ μὲν δι' ἑαυτὰ γέγονε· καὶ δι' ἑαυτὰ ⁵⁹, καὶ δι'
ἕτερα· καθὼς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐδείχθη· οὕτως
καὶ ἐπὶ τῶν μορίων τοῦ ζώου εὐρήσεις, ἐν τοῖς
ἄρχουσι καὶ ἐν τοῖς ἀρχομένοις. Ταῦτα γὰρ προηγου-
μένων καὶ κατὰ πρῶτον λόγον κατεσκευάσται· ἅ καὶ
κατὰ φύσιν κυρίως λέγεται.

quædam sunt, quæ principales habentur, quædam vero
principatum quemdam a natura obtinent, prius constitutæ sunt.

Ἡ δὲ ξανθὴ χολή, καὶ δι' ἑαυτὴν γέγονε, καὶ δι' B
ἄλλο· καὶ γὰρ πρὸς πέψιν συντελεῖ ⁶⁰, καὶ ἐρεθίζει
τὴν ἔκκρισιν, καὶ γίνεται τρόπον τινὰ τῶν θρεπτι-
κῶν ἐν τι μόνον ⁶¹. Ἀλλὰ καὶ θερμασίαν παρέχει
τῷ σώματι, καθάπερ ἡ ζωτικὴ δύναμις· καθαίρει
δὲ καὶ τὸ αἶμα, ὅπερ δι' ἄλλο δοκεῖ πως ⁶² γεγονέναι.
Καὶ ὁ σπλὴν δὲ, καὶ δι' ἑαυτὸν γέγονε, καὶ δι' ἄλλο·
δι' ἑαυτὸν μὲν, ὅτι μόνον ὑπάρχει τῶν θρεπτικῶν,
καὶ δοχείον τοῦ μέλανος χυμοῦ· διὰ δὲ τὸ ἐπισπᾶ-
σθαι τὰ περιττὰ τοῦ ἥπατος, καὶ οἶον διακαθαίρειν
αὐτὸ, δι' ἄλλο πως καὶ αὐτὸς ὑφίσταται ⁶³ δοκεῖ.
Καὶ οἱ νεφροὶ δὲ, τοῦ τε αἵματος καθάρσιον ⁶⁴, καὶ
τῆς κατὰ συνουσίαν ὀρέξεως αἵτιοι. Καὶ οἱ ἀδένες
θρημα εἰσι τῶν ἀγγείων· καὶ ἡ σὰρξ σκέπασμα·
καὶ τὸ δέρμα ὁμοίως περιβλήμα· καὶ τὰ ὀστά στή-
ριγμα· καὶ οἱ ὄνυχες χάριν τοῦ κνήθεσθαι, καὶ εἰς C
ἀντιλήψιν· καὶ αἱ τρίχες ὁμοίως εἰς σκέπην καὶ κό-
σμον· οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ τὴν ὄρασιν· τὰ ὤτα χάριν
τῆς ἀκοῆς· ἡ βίς δὲ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν ὀσφρη-
σιν· ὁ θώραξ δὲ τὴν τῆς καρδίας ὑπηρεσίαν· αἱ
χεῖρες δὲ τὰς εἰρημένας χρείας· καὶ οἱ πόδες δὲ
τὴν μετάδασιν· ἡ γλῶσσα δὲ τὴν λαλίαν ⁶⁵. Τὴν
γλῶσσαν δὲ διὰ τὸ προπετεῖς αὐτῆς καὶ ἀφύλακτον,
καὶ ὥστε μὴ προτρέψιν τῆς διανοίας, δις ὡς αὐτὴν
ἡσφαλίσατο· τὴν τῶν ὀδόντων πυκνότητα ὥσπερ φυ-
λακὴν ἢ τειχίον αὐτῆ ἐπιστήσας, καὶ τὰ χεῖλη θυ-
ροῦντα, καὶ ἐν περιοχῇ ταύτῃ φυλάττοντα, ἵνα μὴ
ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν ⁶⁶ φθέγγηται. Καὶ ἀπαξα-
πλῶς ⁶⁷, οὐδὲν παρὰ σκοπὸν ἢ ἀνεργῆς παρὰ τοῦ
δεσπότου δεδημιούργηται.

quidem, dentium spissitudine, quibus eam mri
studia ejus, ceu æditui assistunt, quominus temere, atque ut sors tulerit, in verba prorumpat. Et ut
in summam de universis dicamus, nihil a rerum opifce temere, et quod aliqua officii functione vacet,
procreatum est.

Ταῦτα οὖν πάντα καὶ τὰ λοιπὰ ⁶⁸ τοῦ σώματος D
μόρια τότε ὑγιαίνειν αὐτὰ καὶ καλῶς ἔχειν λέγομεν,
ὅταν εὐκρασίαν μὲν ἔχη ἐν τοῖς ὁμοιομερέσι καὶ
ἀπλοῖς· συμμετρίων δὲ ⁶⁹ ἐν τοῖς συνθέτοις καὶ ὄργα-

visus, olfactus, auditus, gustus et tactus. Vo-
cale instrumentum, lingua est, et quod ipsam
vocem emittit. Sed et corporis motus septem esse
dicimus, inter quos instrumentales sex connume-
rantur : sursum, deorsum, ante, retro, dextrorsum,
sinistrorsum et circularis. Vel ita : generatio, in-
crementum, decrementum, corruptio, alteratio,
mutatio et status. Sed et corporis **134** nostri ex-
cretiones septem sunt : lacrymæ, mucus, saliva,
semen genitale, excrementum siccum, excrementum
humidum, totius corporis sudor. Quemadmodum
enim, ex omnibus rebus quæ in rerum natura
creatæ visuntur, quædam sui causa, nonnullæ sui
et aliorum, ut prius adduximus, procreatæ sunt, ita
et de animalis partibus esse dicimus, quarum quæ-
quæ principalibus inserviunt. Partes vero, quæ

At flavæ bilis constitutio, tum sui, tum alte-
rius gratia habetur; ipsa enim et concoctioni
conducit, et excrementitia materia ab eadem irri-
tatur, ac una ex vegetalibus quodammodo effi-
citur. Ad hæc, et calorem corpori, quemadmodum
et vitalis facultas suggerit, sed et purgandi sangui-
nis officium explet, ut ob id et alterius causa,
constitutionem sortita esse credatur. Atqui et lien,
tum sui gratia, tum aliorum procreatus est :
sui quidem, quod una vegetalium partium, et atræ
bilis receptaculum est; quod autem exsuperantem
sanguinis materiam ad se attrahit, et ipsum alioqui
puriorum reddit, ad hoc quasi et aliorum causa ipse
constitutus videtur. Et renes ipsi depurandi san-
guinis munia expleant, et desiderii coeundi causa
existunt. Item carnis revolutiones, id est tonsillæ,
vascula ipsa quæ in corpore nostro sunt superveni-
unt, caro vero pro velamine est, at cutis propu-
gnaculi, ossa vero firmamenti vicem expleant, un-
gues scalpendi capiendique res gratia existunt. Ad
hæc, pili ipsi non modo tegumenti causa, verum
etiam decoris sunt; oculi, uti visui inserviant; aures,
ob auditum; nasus; quo respiratio et olfactui sa-
muletur : thorax, ut cordis inserviat ministerio;
manus, uti eos quos diximus usus expleant. Pedes,
uti ad transitum sufficerent, constitutos esse per-
spectum habetur. Linguam autem ipsam ob locu-
tionem, sed et ob ejus petulantiam, et quod com-
pesci difficulter queat, et ne cogitationem præcedat,
geminis septo coercere naturæ visum est, altero
vice **135** circumsepsit, altero labiorum quæ cus-

Has autem omnes et reliquas totius corporis par-
tes, tunc recte valere, ac esse perfectas dicimus,
cum similia ac simplicia bonum temperamentum,
composita vero ac instrumentalia moderatum ordi-

⁵⁵ φωνητικά B. ⁵⁶ φωνῆς B. ⁵⁷ μύξαι A. ⁵⁸ καὶ
⁵⁹ μορίων B P. ⁶⁰ πῶς δοκεῖ B. ⁶¹ ὑφίσταται B P.
⁶² ἀπαξπλῶς A. ⁶³ καὶ πάντα τὰ λ. B. ⁶⁴ δὲ om. B.

πάντων B. ⁶⁵ τὰ δὲ εἰ' ἑαυτὰ B. ⁶⁶ συνεργεῖ B.
⁶⁷ καθ. εἰσ' B P. ⁶⁸ hæc om. A. ⁶⁹ ἔτυχε B P.

nem sortuntur : siquidem , cum instrumentales A partes ex similaribus compositæ sint, eorum et ministerium sentiunt. Verbi gratia , cor , cum instrumentalis pars, totius corporis origo et principium sit, arteriæ ac thorax illi inserviunt, nam ab arteriis totum corpus sanguinem sibi, ac spiritum, quæ a corde suggerunt, vindicat : thorax vero, sui compressione, dilatationeque, purum aerem ad ipsum cor demittit. Cerebro utique nervi et dorsi medulla, jecinori venæ, testibus seminales meatus famulantur. Hæc enim corporis principia, et dicuntur, et sunt, ut prius ostendimus : cartilagine autem, quæ per totum corpus sunt, corpora ossibus molliora , carnibus vero longe sicciora habentur. At carnis revolutiones, seu tonsillæ spongiosa corpora sunt, quæ cartilagine quidem ipsa molliora, B carnium vero natura paulo duriora sunt, harum quippe usus diversus habetur. Nam quædam ex ipsis, mediæ, iater vascula quæ venas arteriasque appellamus, consistunt, quædam vero, ceu cubile ipsis subjacent. Alias item, obeundæ alicujus actionis causa natura protulit, ut quæ in papillis sunt, quarum officio sanguis in lac commutatur. At aliæ in testibus sunt, quæ genitale semen perficiunt. Sunt et in oris angustis tonsillæ aliæ, a quibus saliva necessario constituitur. Et quoniam vocalibus instrumentis, ex assiduo motu sicciscentibus, vox intercipi, et usus verborum deficere solet, hujus gratia, musculi qui salivares dicuntur cum tonsillis in ore consistunt, ut toto ore ab ipsis humectato, aspera arteria ad eandem vocem, ac sermonis usum C vegetior actuosiorque reddatur. Nisi enim huic rei, naturæ opificis cura **136** hoc pacto consulisset, homo ex modico quovis sermonis usu, nec multo vocis modulamine, in voce ipsa jacturam pateretur.

Sed cum hæc hujusmodi disposita habeantur, ad sonum edendum, quantum expedit vox sufficiens redditur, quam nos et alius attollere, et ejus contentum, audientibus auribus blandiri, illaque, voluptatem afferre non modicum possumus. Quamvis enim cicadas, et philomelas, nec non pleraque alia ex avium genere, hominum auribus, vocis contentu, suavitatem quamdam ingerere cernimus, animalia exsequitur, quemadmodum Homerus hujusce rei peritus asseruit, cum inquit :

*At vos, o juvenes, divinum accersite vatem,
Cui deus ut cantu cunctorum mulceat aures,
Præstitit, ut mentem flectit cantare rogatus.*

Solus enim homo vocis dulcedinem distinguere ac percipere potest. Sed et soli homini tantum ad cantus modulamina, omnifaria musica instrumenta et varios blandimentorum usus constituere datum est. Soli ipsi homini per litteras absentibus amicis salutem dicere. Solus, inquam, homo, animadvertendi ac consilii capiendi vi præditus est; et risibilis animalis solus, tametsi simia nescio quam risus

⁸⁵ αὐτῷ B. ⁸⁶ δὲ καὶ B. ⁸⁷ καὶ om. B. ⁸⁸ ἔμπροσθεν P. ⁸⁹ τιθοῖς A. ⁹⁰ τὸ om. B P. ⁹¹ σώματος A P. ⁹² κινεῖται C. ⁹³ καθυγραίνωσιν B C P. ⁹⁴ γὰρ om. B. ⁹⁵ καὶ τέττιγες A P. ⁹⁶ ἐτ. τῶν ζώων B P. ⁹⁷ καὶ om. B. ⁹⁸ τὸ A. ⁹⁹ περιδῶκεν A. ¹⁰⁰ ὄπη A P. ¹⁰¹ ὁ om. B. ¹⁰² ὁ om. B P, et sic in rcl. ¹⁰³ βουλευτικῶν B P.

(p) Od. Θ, 45.

νικοῖς. Ἐκ γὰρ τῶν ὁμοιομερῶν συγκείμενα τὰ ὀργανικά ὑπὸ τούτων ὑπηρετεῖται. Οἶον, ἡ καρδία ἀρχὴ ἐστὶ τοῦ σώματος, καὶ ὀργανικόν· ὑπηρετοῦσιν οὖν αὐτῇ ἀρτηρίαι καὶ θώραξ. Ἀρτηρίαι μὲν χορηγοῦσαι τῷ παντὶ σώματι αἷμα, καὶ πνεῦμα τὸ ἐξ αὐτῆς· θώραξ δὲ, διὰ τῆς συστολῆς καὶ διαστολῆς ἐπιεισάγων αὐτῇ ⁸⁵ ἀέρα καθαρὸν. Ὑπηρετεῖ δὲ ⁸⁶ ἐγκεφάλου τὰ νεῦρα, καὶ ὁ νωτιαῖος· ἡπατι δὲ, αὐτῆς φλέβες· τοῖς δὲ ὄρχεσιν, οἱ σπερματικοὶ πόροι. Ταῦτα γὰρ ἀρχαὶ τοῦ σώματος· καὶ ⁸⁷ λέγονται, καὶ εἰσι, καθὼς ἐδείξαμεν ὀπισθεν ⁸⁸· οἱ δὲ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος χόνδροι, σώματα εἰσι, τοῦ μὲν ὅσπου μαλακώτερα, τῆς δὲ σαρκὸς διαφερόντως ξηρότερα. Οἱ δὲ ἀδένες, σώματα σπογγώδη εἰσι, τοῦ μὲν χόνδρου μαλακώτερα, σκληρότερα δὲ τῆς σαρκὸς. Διάφορος δὲ τούτων ἡ χρεια. Οἱ μὲν γὰρ ἀντὶ στοιθῆς ἐτάγησαν εἶναι μεταξὺ τῶν ἀγγείων· οἱ δὲ ὑπασπρώθησαν τοῖς ἀγγείοις, οἷον φλεψὶ καὶ ἀρτηρίαις· ἄλλοι δὲ καὶ χάριν ἐνεργείας ἐγένοντο, ὡσπερ οἱ ἐν τοῖς τετθοῖς ⁸⁹ οἱ τὸ αἷμα εἰς τὸ ⁹⁰ γάλα μεταβάλλουσιν· καὶ οἱ ἐν τοῖς ὄρχεσιν, οἱ ποιοῦσι τὸ σπέρμα· καὶ οἱ ἐν τοῖς παρισθμίοις, οἱ τὸν σίελον ἀναγκαίως ποιοῦσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῆς συνεχοῦς κινήσεως τὰ φωνητικὰ ὄργανα ξηραίνόμενα ἰσθμὴν τὴν φωνὴν, καὶ τὴν ὀμίλιαν διακρατεῖ, τούτου χάριν οἱ σιελταὶ μῦες εὖν ἀδέσιν ἐντὸς τοῦ στόματος ⁹¹ κεῖνται ⁹², ἵνα καθυγραίνουσιν ⁹³ ὅλον τὸ στόμα καὶ τὴν ἀρτηρίαν, πρὸς ἐκφωνήσεις καὶ ὀμιλίας, καὶ παρέκτασιν λόγων. Εἰ μὴ γὰρ ⁹⁴ τοῦτο παρὰ τοῦ Τεχνίτου τῆς φύσεως ἐπενοήθη, ἐξ ὀμιλίας μικρᾶς, ἢ ῥημάτων ἄλιγων, ἢ μελωδίας οὐχ ἱκανῆς, ἀφωνος ὁ ἄνθρωπος εὐθείας ἐγένετο.

Ἄλλὰ τούτων οὕτως κειμένων, καὶ ἐφ' ἱκανὸν φθέγγεται, καὶ ἐξ ὕψους αἶρει φωνὴν, καὶ ἐν ἡδύτηι φωνῆς διαρκεῖ· καὶ τοὺς ἀκούοντας τέρπει, καὶ ἡδονὴν ἐναφέησιν. Εἰ γὰρ καὶ ἡδύνοσαι τέττιγες ⁹⁵ καὶ ἀηδόνες, καὶ ἕτερα ζῶα ⁹⁶ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ⁹⁷ διαφερόντως ὁ ἄνθρωπος τοῦτο ποιεῖ, ὃ καὶ Ὅμηρος ἐπιστάμενος ἔλεγε·

attamen longe aliter homo tale munus, quam ipsa peritus asseruit, cum inquit :

*Καλέσατε θεῖον ἀοιδόν·
τῷ ⁹⁸ γ' ἄρου θεός περὶ δῶκεν ⁹⁹ ἀοιδῆν
Τρέπειν, ὅποι ¹⁰⁰ θυμὸς ἐποτρύνῃσιν ἀείδειν (p).*

Μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἡδύτητα φωνῆς διακρίνει καὶ ἀποδέχεται. Μόνος ὄργανα πρὸς ἕδρας κατασκευάζειν δύναται, καὶ θελκτῆρια μέλη ποιεῖν. Μόνος ὁ ¹⁰¹ ἄνθρωπος διὰ γραμμάτων καὶ πόρρωθεν τοὺς φίλους ἀσπάζεταιται. Μόνος ὁ ¹⁰² ἄνθρωπος διανοητικὸν καὶ βουλευματικόν ¹⁰³ ἐστὶ ζῶον. Μόνος ὁ ἄνθρωπος ζῶον γλαστικόν ἐστίν· εἰ καὶ τὴν μιμῶ λέγουσι σχηματίζεσθαι τοῦτο. Μόνος ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν

φωνητικῶν ὀργάνων τυποῖ τὰ λεγόμενα ἢ φωνού-
μενα, καὶ διαρθροῖ τῶν ἄλλων ζῶων ἀνάρθρως φω-
νούτων. Εἰ δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ δαιμόνας ὁμι-
λεῖν λέγεται λογικῶς, ἀλλ' οὐ διὰ φωνητικῶν ὀργά-
νων, οὐδὲ διὰ πνοῆς ὡς περ ἡμεῖς. Μόνος ὁ ἀνθρω-
πος, μετὰ θάνατον ἀνίσταται· καὶ θνητὸς ὢν ἀπαθα-
νατίζεται ⁷². Μόνος ὁ ἀνθρώπος ζῶν ἐστὶν ἐνταῦθα
οἰκονομούμενος, καὶ ἀλλαγῶ μεθιστάμενος. Μόνος ὁ
ἀνθρώπος ἐν μέσῳ δύο ζῶων γινώσκεται· καὶ τῆς
μὲν παρουσίας φροντίζεται, καὶ προνοεῖται πῶς ζή-
σεται· τῆς δὲ μελλούσης ἐπιμελεῖται μὴ ἐκπείσειν·
καὶ τὴν μὲν πρόσκαιρον οἶδε, τὴν δὲ αἰώνιον ⁷⁴. Καὶ
τὴν μὲν, πολυπαθῆ, καὶ πολυώδυνον, καὶ πολυδα-
κρυον· τὴν δὲ, ἀπαθῆ, καὶ ἀνώδυνον, καὶ πολυχαρῆ ⁷⁵.
[ὡς καὶ Καλλιμάχος·

tabilem, illam vero æternam novit. Sed et innumeris hanc **137** passionibus, ac doloribus, la-
crymisque obnoxiam, illam vero passionum expertam, omnique dolore vacantem, ac plurimi gau-
dii plenam, animadvertit. Ut Callimachus ·

Ἰθὶ πραΐα γυναικῶν τὴν ὁδὸν ἦν ἀνίαι θυμοφθό- B
ροι οὐ περῶσιν.]
Ἵμοιοι τῷ ἐνθα ἀπέδρα πᾶσα λύπη καὶ ὀδύνη
καὶ στεναγμός.]

Μόνος ὁ ἀνθρώπος πταίων ἐνταῦθα παιδεύεται,
καὶ μετανοῶν συγχωρεῖται παρὰ τοῦ Κτίσαντος.
in præsentis vitæ lubrico, in crimina peccataque
venia dignus a Creatore efficitur.

Μόνος ὁ ἀνθρώπος παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ διαφε-
ρόντως τῶν ἄλλων ζῶων προνοεῖται, καὶ ἐπιμελείας
ἠξίωται. Καὶ ⁷⁶ ἵνα τοῦτο μὴ ἀγνοῶν μάθησι πλεόν,
καὶ τῆς προνοίας θαυμάσι· τὸ μέγεθος, σκόπει ⁷⁷
τὴν διαμονὴν τῶν ἀπάντων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν
γενέσει καὶ φθορᾷ φυλαττομένην ⁷⁸ ἀεὶ διὰ σε τὴν
τάξιν τῶν ὄντων καὶ τὴν ⁷⁹ θέσιν. Ὡσαύτως τὴν τῶν
ἀστρῶν φορᾶν, μηδὲν μηδέποτε διαλλάττουσαν τὸν
κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ· τῶν ὠρῶν τὴν ἀποκατάστασιν·
τῶν νυκτῶν καὶ ἡμερῶν ⁸⁰ τὴν ἰσότητά· παρὰ μέρος
ἐκατέρως ἀξιομένης ἢ μειουμένης· τὴν φυτῶν ⁸¹
καὶ σπερμάτων πληθύν· τὴν τῶν ζῶων διαφορὰν
καὶ κατασκευὴν· τῆς κρίσεως ἀπάσης τὰ ἔργα, καὶ
τὴν ἀναλογίαν, καὶ ἁρμονίαν, καὶ εὐρυθμίαν ⁸². Καὶ
ἵνα πάντα παρῶ διὰ τὴν σὴν πρόνοιαν ⁸³ καὶ συντή-
ρησιν γεγονότα, περὶ τῆς μορφῆς ἡμῶν καὶ ιδέας,
τὴν παραλλαγὴν διάφορον ἐχούσης ⁸⁴, διασαφήσω
ἐλίγα ⁸⁵. ἵνα προσκυνήσης ⁸⁶ τὴν περὶ σε ⁸⁷ τοῦ Δε-
σπότητος σου πρόνοιαν, τὸ ἔργον τούτου θαυμάσης.
Τίς γὰρ ὁρῶν τὰς μορφὰς τῶν ἀνθρώπων ἐν τοσαύ-
ταις μυριάσι ⁸⁸ διαλλαττούσας, καὶ μηδαμῶ κατὰ
πάντα συμπίπτουσας ⁸⁹, οὐ θαυμάσει μὲν τὸ ἔργον.
Ἀναλογιζόμενος δὲ τὴν αἰτίαν, εὐρήσει προνοίας
ἕνεκα διαφορούσης, τὴν διαφορὰν τῆς μορφῆς πα-
ρηλλαγμένην ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ⁹⁰. Σκόπει γὰρ,
εἰ τὸν ⁹¹ αὐτὸν ἀπαντες ἔσωζον ἀπαρραλλάκτως χαρα-
κτῆρα, πόση σύγχυσις τῶν πραγμάτων ἐγίνετο. Πόση

A similitudinem exprimere videatur, appellationem
vindicat. Solus, vocalibus instrumentis, quæ di-
cenda, exprimendaque sunt, articulata voce format,
cum cætera animalia inarticulata voce utantur. Sed
et intelligentias ipsas, ac dæmones, rationali ser-
mone, non autem quemadmodum et nos, vocalibus
instrumentis, ac spiritus reciprocatione uti, non-
nulli opinantur. Soli etiam homini, etsi mortali
conditione natus sit, a mortuis resurgere, ac
immortalitate donari, datum est. Solum homi-
nem, rerum ille opifex, hic creatum et alio trans-
mutandum fecit. Solus homo, inter utramque
vitam, providentissima cura quæ ad præsentem
attinent satagit, et ne a futura dilabatur sum-
mopere invigilat, hanc præsentem tempore mu-

tabilem, illam vero æternam novit. Sed et innumeris hanc **137** passionibus, ac doloribus, la-
crymisque obnoxiam, illam vero passionum expertam, omnique dolore vacantem, ac plurimi gau-
dii plenam, animadvertit. Ut Callimachus ·

Vade mansueta mulierum viam, quam angustiae ani- B
imum corrumpentes non penetrant.

Simile huic et illud est, unde recessit omnis
molestia, et dolor, et genitus. Solus siquidem homo
prolabendo, cum seipsum corrigit, a pœnitentia;

Siquidem, erga solum hominem, rerum
opifex præter alia animalia præcipua providen-
tia utitur, eumque exactissima ipsius cura dignum
censet. His itaque cognitis, et plura edoctus,
Dei providentiæ magnitudinem mirabere. Quis non
attonitus inspiciat, omnium rerum permanentiam,
earum præsertim, quæ generationis corruptionisque
vicissitudine nobis inserviunt, nostri causa illum
procreasse, si rerum omnium ordinem simul et situm
inspexeris? Non enim siderum motus, non circu-
laris anni ambitus, vel temporum, ab incepto te-
nore, fit permutatio. Sed et dierum ac noctium
æqualitates, incrementa, decrementaque, dum vi-
cissim tam miro ordine damna rependunt, contem-
plari oportet. Quidnam de seminum et plantarum
exuberantia, aut quid de tam diversa et differenti
animalium specie, deque tota rerum machina di-
cendum est? in ipsa enim proportione, harmonia
et recto ordine consistere cuncta visuntur. Et ut
universa, quæ summa Dei providentia commodi
ac emolumenti nostri gratia procreata sunt, missa
faciamus, pauca tamen de forma specieiue nostra
recensere aggrediamur, ut inde Domini nostri opus
mirari, ejusque adorare providentiam unusquisque
merito possit. Quis, inquam, hominum formas, in
tot millibus discrepantes, et nullibi prorsus in uni-
versis convenientes, non admiratione prosequatur,

⁷² hæc om. B. ⁷⁴ μέλλωσαν B. ⁷⁵ post hæc Lat. Vers. ita se habet: « Ut Callimachus. Ἰθὶ κρηῖα γυ-
ναικῶν τὴν ὁδὸν ἦν ἀνίαι θυμοφθόροι οὐ περῶσιν » p. 157. hoc vero frag. carent omnes nostri codd.
Ὡς καὶ καλλ..... περῶσιν· ὁμοιοι τῷ ἐνθα ἀπέδρα πᾶσα λύπη καὶ ὀδύνη καὶ στεναγμός. Μόνος ὁ ἀνθρ.
P. ⁷⁶ καὶ om. B. ⁷⁷ καὶ σκόπει B. ⁷⁸ φυλαττομένην A. ⁷⁹ τὴν om. B. ⁸⁰ κατῶν B. ⁸¹ τὴν τῶν φ.
B. P. ⁸² καὶ εὐρ. om. B. ⁸³ προν. καὶ προμήθειαν B. ⁸⁴ διαφ. ἐχ. om. B, P qui etiam om. τὴν
παρ. ⁸⁵ σοι ἐλίγα B. ⁸⁶ θαυμ. τὸ ἔργον καὶ προσ. B. P. ⁸⁷ σοῦ B. ⁸⁸ μυριάσι om. A. ⁸⁹ συνεκπι-
πτούσας B. ⁹⁰ καθέκαστα B. P. ⁹¹ καὶ τὸν B. P.

aque obtusescat? Verum, si causam consideres, A summæ providentiæ opus, in tali singularium dissimilitudine, consistere deprehendes. Si enim universi mortales, omni remoto discrimine, **138** unam eandemque figuram sortirentur, maxima quidem rerum confusio oriretur. In quanta enim rerum omnium ignoracione, ac tenebris versaremur, si, distinguendi notum hominem ab ignoto, hostem ab amico, probum ab improbo ac scelesto, nulla nobis facultas daretur: nani, si hæc hujusmodi se haberent, nihil impediret quin cum parentibus sororibusque coiremus. Si fur in furto deprehensus paululum declinaret ac sese immisceret cœtui, nunquam amplius agnoscendus effugeret. Sed et inter liberos ac parentes nullum omnino cognitionis discrimen esset. Præterea aliud nihil in hac mortalium vita fieri laudabile posset: nam homo, hominis causa, cæcus quodammodo esset, cum visui ipsius nihil aliud comprehendere, quam ætatem atque corporis magnitudinem daretur. Tanta igitur bona summi Creatoris providentia ex formæ in omnibus variatione discrepantiæque nobis largita est, et hoc quidem per universa tempora efficere non desinit. Sed non figura tantum, verum etiam in vocibus, coloribusque atque ætatibus discrimen visitur, quo humanæ naturæ imbecillitas multimodam opem sentiret. Cum enim nobis, pro vi rationali qua præditi sumus, planum constet quanto nos summi Dei, et creatoris providentia honore insignivit, enitendum summa ope est, ne naturam ipsam turpitudine afficiamus, ac tam præclari muneris indigni penitus videamur.

Hæc autem mihi de nostro corpore, ejusque structura constitutioneque, ac formatione nec non compositione collegisse, composuisse, ac quasi contextuisse et conseruisse visum est. Neque enim nobis satis constat, si id, ut præclarum artificem decet, arte, necne, vel prudenter effecerimus, ut opus nostrum, a pluribus probaretur. Quis enim satis, ac pro merito, Domini potentiam narrare, ac auditas facere laudes ejus atque incomprehensibiles vias ejus deprehendere queat, nisi quantum ipsius munere homini datum est. Sed, cum in hoc, judicium nostrum ostenderit, haudquaquam inficiabimur, a quocunque hæc accuratius explicari posse. Et si quispiam secum **139** hoc opus animadvertet, plura etiam, quam quæ a nobis comprehensa sunt, penitiora indagare poterit; attamen quamcunque rem, ad præsentis operis seriem addendam esse censebit, hæc etiam, in medium cum illis quæ nos explicavimus, una nobiscum afferre studeat: videlicet quonam pacto facies ipsa, principalis hominis portio, septenis foraminibus, duobus videlicet oculis, geminis auribus, ac totidem naribus, et oris præterea hiatus, terebrata sit. Tum quo pacto cerebrum, quod sensus receptaculum est, præter alias animalis partes frigidum et humidum habetur: sed et quomodo cogitationes fermentur, neque humiditatis causa, dilabantur. Ad hæc quomodo nonnullæ cor-

δὲ ἄγνοια καὶ σκότος κατεῖχε τὸν ἄνθρωπον· οὕτε τὸν ἀλλότριον, ἢ πολέμιον, ἢ χρηστὸν, ἢ φαῦλον διακρίνει⁹⁹· δυνάμενον· τοῦτου γὰρ ὄντος οὕτω, οὐδὲν ἐκώλυεν ἀδελφαῖς καὶ μητρῶσι συμμειγνύσθαι. Τί δὲ, εἰ κλέπτων τις κρατηθεὶς ἀπέδρα μικρὸν, καὶ συνεμίγη ἐν τοῖς παροῦσιν; ἄρα ἂν ἀνεγνωρίσθη; οὐδαμῶς. Ἄλλ' οὐδὲ πατέρες καὶ παῖδες ἀλλήλους ἐγνωρίζον. Ἄλλ' οὐδὲ ἄλλο τι συνέστη τῶν κατὰ βίον¹⁰⁰ ἐν ἀνθρώποις χρηστὸν· τυφλὸς γὰρ ἂν ἦν ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων ὁ ἄνθρωπος, μικρὰ τοῦ βλέπειν αὐτῷ παρεσχομένῳ· πλὴν γὰρ ἡλικίας καὶ μεγέθους οὐδὲν ἄλλο διεγίνωσκε¹⁰¹. Τοσούτων ἡμῶν ἀγαθῶν αἰτία γέγονεν ἡ Πρόνοια ποικίλουσα¹⁰² τὴν μορφήν τῶν ἀνθρώπων διὰ παντὸς, καὶ μηδένα χρόνον τοῦτο¹⁰³ παραλείπουσα· καὶ οὐ μόνον ἐν μορφῇ, B ἀλλὰ καὶ ἐν φωναῖς, καὶ ἐν τῇ τῶν χρωμάτων διαφορῇ, καὶ ἐν ἡλικίαις· ἵνα πολυτρόπως βοηθῆται τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ ἀσθένεια, καὶ γνωσκόντες ὡς λογικοὶ, οἷας προνοίας ἀξιούμεθα καὶ τιμῆς¹⁰⁴, μὴ καταισχύωνμεν τὴν φύσιν, μηδὲ τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν ἀποφανθῶμεν¹⁰⁵ ἀνάξιοι.

Τοσαῦτά μοι περὶ τοῦ σώματος ἡμῶν καὶ τῆς τοῦτου κατασκευῆς, καὶ διαπλάσεως, καὶ συνθέσεως C συνήνωται¹⁰⁶, καὶ συλλέλεκται, καὶ συντέθεται καὶ οἶον συνυφάνθη καὶ συνηρημολογήθη. Οὐκ οἶδα μὲν εἰ ἐντέχνως ἢ συνετῶς, ἢ ἀποδεκτῶς τοῖς πολλοῖς. Τίς γὰρ ἱκανὸς λαλῆσαι τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἢ ἀκουστὰς ποιῆσαι πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ· ἢ τῶν ὁδῶν αὐτοῦ τὸ ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀκατάληπτον καταλαβεῖν; πλὴν ἀλλὰ καὶ Θεῷ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν. Καὶ σὺ δ' ἂν κατὰ σεαυτὸν ἀναλεγόμενος πολλοὺς εὐρήσεις¹ σκοποὺς ἔχοντάς τι τῶν εἰρημένων² βαθύτερον· καὶ ὅτι ἂν συνεισφέρῃς³ εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν, καὶ ἡμῖν τοῦτο ἔση συνειληχῶς· οἶον πῶς τὸ ἡγεμονικώτατον⁴ τοῦ ζώου πρόσωπον, ἑπταχῆ⁵ κατατέτρηται· δυσὶν ὀφθαλμοῖς καὶ ὡστὶ δύο, ἴσοις मुखῆρσιν, ἐβδόμῳ στόματι; Πῶς ὁ ἐγκέφαλος, ὁ τὰς αἰσθήσεις δεχόμενος, ψυχρὸς ἐστὶ καὶ D ὑγρὸς, ὑπὲρ πάντα τὰ ζῶα⁶· καὶ πῶς τυπούται τὸ νόημα, καὶ οὐκ ὀλισθαίνει διὰ ὑγρότητα; Πῶς τὰ μὲν μόρια⁷ θερμὰ εἰσι, τὰ δὲ ψυχρὰ⁸, τὰ δὲ κατ' ἀμφοτέρα; Πῶς τὰ μὲν ἀσθενῆ, τὰ δὲ ἰσχυρὰ; πῶς⁹ τὰ μὲν ἀπλᾶ, τὰ δὲ σύνθετα· πῶς τὰ μὲν συμφύτους ἔχει¹⁰ δυνάμεις, τὰ δὲ ἐπιβρότους· τὰ δὲ συμφύτους ἅμα καὶ ἐπιβρότους¹¹. Πῶς ἕκαστον αὐτῶν τέσσαρας δυνάμεις ἔχει ἐν ἑαυτῷ ζωτικὰς; Πῶς τῶν ἀγγείων τὰ μὲν πέμπει, τὰ δὲ δέχεται, τὰ δὲ κατέχει, τὰ δὲ ἀποκρίνει; Πῶς τροφαὶ τὸ σῶμα διακρε-

⁹⁹ διακρίνει B. ¹⁰⁰ τὸν βίον B P. ¹⁰¹ hæc a τυφλὸς παρὰ οἰον. B C. ¹⁰² ποικίλουσα B. ¹⁰³ ποιεῖν τοῦτο B P. ¹⁰⁴ τιμαῖς A. ¹⁰⁵ ἀναφανῶμεν B. ¹⁰⁶ συντελεχται καὶ συνήνωται B, καὶ συλλ. om. P. ¹ εὐρήσεις B. ² εὐρημένων A. ³ συμφέροις B. ⁴ ἡγεμονικώτατον B. ⁵ ἑπταχῆ B. ⁶ πάντων τῶν ζῶων B. ⁷ τῶν μορίων B P. ⁸ τὰ δὲ ἰσχυρὰ B. ⁹ καὶ πῶς B. ¹⁰ ἔχει om. B. ¹¹ ult. hæc om. B.

τοῦσι, καὶ πῶς ἐπιλείπουσιν¹² διαφθείρεται; Πῶς ἢ καρδία τὴν ἔμφυτον χορηγοῦσα τῷ σώματι θερμανσίαν, τῆς ἐνεργείας οὐχ ἴστανται ἔχουσα αὐτὴν¹³ κατὰ φύσιν; Πῶς χυλοῦται τὰ αἷτα, καὶ καθαίρεται τὸ αἷμα, καὶ διατρέφεται τὸ σῶμα, καὶ τὰ σκύδαλα διακρίνεται, καὶ τὸ οὖρον συναποβάλλεται; Πῶς δὲ συνδέεται¹⁴ τὰ μέλη, καὶ συνήθθωται τὰ μέρη, καὶ διήθθωται τὰ ἄρθρα, καὶ συντίθεται¹⁵ τὰ ὅσῃ; Καὶ¹⁶ πῶς τῶν ὀστέων τὰ μὲν σκληρὰ, τὰ δὲ μαλακὰ· τὰ δὲ¹⁷ κοίλα, τὰ δὲ ἄκοιλα· τὰ δὲ μετὰ μυελῶν, τὰ δὲ ἀμύελα; Πῶς τῶν νεύρων τὰ μὲν κατὰ συζυγίαν, τὰ δὲ καὶ μοναδικὰ διόλου τοῦ σώματος ἐγκατέσπαρται; ὁμοίως καὶ¹⁸ φλέβες καὶ ἀρτηρίαι; Πῶς τῶν μορίων ἢ στοιχειῶν τοῦ σώματος τὰ μὲν δι' ἑαυτὰ¹⁹ γέγονε, τὰ δὲ δι' ἄλλα²⁰; Καὶ πῶς οὐχ ἠλικία πᾶσιν αἱ αὐταὶ²¹, οὐδὲ προσώπων χαρακτῆρες, οὐδὲ ὁμοιότητες φωνῶν. οὐδὲ χρωμάτων ἐμφέρεια;

Μembra colligentur, et coarticulentur partes, ac articuli invicem dearticulentur, et ossa composita sint. Item, cur ossa quædam dura, quædam mollia, alia concava, nonnulla concavitarum expertia, quædam medullam habentia, alia absque medulla visuntur. Sed quomodo et nervorum quidam conjugationis gratia, alii solitarii, sive singulares, eodem modo et venæ, et arteriæ, diffunduntur. Tum qua ratione partium vel corporis elementorum, alia sui, nonnulla aliorum causa, procreata 140 sunt. Præterea: qua de causa omnes ætates, non eadem, nec facierum aspectus, neque vocum similitudo, sed nec colorum æqualitas habeantur.

Καὶ ἵνα εἰς πλεον²² πλείονα δόξαν τὴν ἐπανάλγηψιν πλέξωμεν ἐκ τῶν λόγων τοῦ Θεολόγου²³ συνεξυφανῶ σοι ῥήματα· Ἐθαύμασον, λέγοντος, ἄνθρωπε, πῶς ἐπλάσθης; καὶ²⁴ πῶς συνετέθης; καὶ τίς ἢ περὶ σὲ σοφία; καὶ τί τῆς φύσεως τὸ μυστήριον; Πῶς μετρητὴ τόπων καὶ νοῦς οὐχ ὀρίζεται²⁵, ἀλλ' ἐν τούτῳ μένων πάντα ἐπέρχεται; Πῶς ὅψις ὀλίγη καὶ ἐπὶ πλείστον φθάνουσα; Καὶ πότερον παραδοχὴ τίς ἐστὶν τοῦ ὀρθέντος, ἢ πρὸς ἐκεῖνο διάβασις; Πῶς τὸ αὐτὸ κινεῖται καὶ κινεῖται διὰ βουλήσεως κυβερνώμενον²⁶; Τίς δὲ παῦλα κινήσεως; Καὶ πῶς ὁ νοῦς διὰ τούτων ὁμιλεῖ τοῖς ἔξω, καὶ τὰ²⁷ ἔξωθεν παραδέχεται; Πῶς ἀναλαμβάνει τὰ εἶδη; καὶ τίς ἢ τήρησις τοῦ ἀναλεφθέντος, ἢ μνήμη; Καὶ τίς ἢ τοῦ ἀπελθόντος ἀνάληψις ἢ ἀνάμνησις; Πῶς ἡ αἰσθησις ἐν τῷ αὐτῷ μένει, καὶ τὸ ἐκτὸς ἐπισπᾶται²⁸; Πῶς ὁ²⁹ λόγος νοῦ γέννημα, καὶ γεννᾷ λόγον ἐν ἄλλῳ νοῦ; Καὶ πῶς λόγῳ νόημα διαδίδεται, πῶς στρέφεται³⁰ διὰ ψυχῆς τὸ σῶμα; Καὶ πῶς ψυχὴ διὰ σώματος κοινωνεῖ πάθους; πῶς πήγνυσι φόβος, καὶ λύει θάρσος; καὶ συστέλλει λύπη, καὶ διαχειρὶ ἠδονή, καὶ τήκει φθόνος, καὶ μεταωρίζει τύφος, καὶ κουφίζει ἐλπίς; Πῶς ἐκμαίνει θυμὸς, καὶ ἐρυθθαίνει δι' αἵματος αἰδώς³¹ ὁ³² μὲν ζέσαντος, ἢ δὲ ἀναχωρήσαντος; Καὶ πῶς οἱ χαρακτῆρες τῶν παθῶν ἐν τοῖς σώμασι; τίς³³ ἢ τοῦ λογισμοῦ προεδρία³⁴; Καὶ πῶς πᾶσι τούτοις ἐπιστάται, καὶ ἡμέροί τὰ τῶν παθῶν κινήματα; Πῶς αἵματι κρατεῖται καὶ πνοῇ τὸ ἀσώματον;

poris nostri partes, calidæ, aliæ frigidæ, quædam utriusque temperamenti sint. Et qua ratione, nonnullæ validæ fortesque, aliæ imbecilles, et aliæ compositæ, aliæ simplices habeantur. Tum quamobrem quædam membra insitas, nonnulla adventitias facultates sortita sint. Præterea, quomodo partium quælibet, quatuor in se vitales facultates contineat. Ad hæc, quomodo alia in corpore nostro vascula, delegandi potestate, quædam recipiendi, alia continendi, alia excernendi prædita sint. Sed et quo pacto ab alimentis corpus sustentetur, et quomodo ipsis deficientibus destruat. Ad hæc etiam, quomodo cor, cum insitum sibi a natura calorem toti corpori impertiatur, ab hujusmodi officii functione nunquam cessat. Præterea, quibus modis cibus in succum vertatur, ac sanguis depuretur, corpusque alimentum nutriat, et stercus excernatur humidumque excrementum emingatur. Quomodo item mem-

bra colligentur, et ossa composita sint. Item, cur ossa quædam dura, quædam mollia, alia concava, nonnulla concavitarum expertia, quædam medullam habentia, alia absque medulla visuntur. Sed quomodo et nervorum quidam conjugationis gratia, alii solitarii, sive singulares, eodem modo et venæ, et arteriæ, diffunduntur. Tum qua ratione partium vel corporis elementorum, alia sui, nonnulla aliorum causa, procreata 140 sunt. Præterea:

Verum, ne oratio nostra pluribus verbis, eadem denuo repetita, contexere videatur, ex Gregorii verbis sententiam adducemus, cum ait. Admirare, inquit, o homo, quonam pacto formatus, compositusque sis, et quanta Dei in te procreando sapientia sit, et quodnam in hoc naturæ mysterium est. Considera item quo pacto mens loco mensurabil non dividitur, sed in eodem persistens, cuncta pererrat. Tum qua ratione, visus noster, cum modicus brevisque sit, ad tam remota ac distantia sufficiat: et nunquid visibilis rei ad visum repræsentatio, an visus ad eam transitus fiat. Sed et quomodo, illud idem movet et movetur quod per voluntatem nostram gubernatur, tum quæ motus quies sit. Quo item pacto mens per sensus, his quæ extra sunt communicat, atque exteriora desumit. Præterea, quo pacto ipsa species recipiat, et quæ eorum quæ recepta sunt conservatio, vel memoria sit. Tum quo pacto, præteritæ rei resumptio, vel reminiscencia fiat. Ad hæc, quomodo sensus in ipsa permaneat, et illud quod extra est, attrahat. Item, quomodo oratio a mente ipsa progeneratur, orationisque generandæ in alia mente causa existat. Et quonam pacto orationum intelligentia distribuatur; et quomodo corpus ob animam nutriatur. Quo pacto item anima, ob corporis communicationem, passionibus obnoxia sit, et quæ causa est, uti ob formidinem homo frigore concreseat, et audacia solvatur, do-

¹² ἐπιλείπουσα B. ¹³ ταυτην B, om. P. ¹⁴ πῶς δέεται B. ¹⁵ συντίθεται B. ¹⁶ καὶ om. B P. ¹⁷ τὰ μὲν B. ¹⁸ καὶ om. B P. ¹⁹ ἑαυτῶν B. ²⁰ δι' ἄλλων B. ²¹ ἑαυτὰ A. ²² πλεον om. B. ²³ τοῦ θεοῦ, ἐκλόγων B P. ²⁴ καὶ om. B. ²⁵ μετρεῖται τόπων ψυχὴ καὶ νοῦς οὐ χωρίζεται C. ²⁶ κυβερνώμενος B. ²⁷ τοῖς A. ²⁸ πῶς usque ad ἐπισπᾶται om. A. ²⁹ ὁ om. B P. ³⁰ τρέφεται B P. ³¹ καὶ αἰδ. ἐρυθθαίνει δι' αἵμ. B P. ³² ἢ A. ³³ ζώσαντος A. ³⁴ καὶ τίς B. ³⁵ προεδρεία A.

lore contrahatur, voluptate diffundatur, idemque A
invidia liqueatur, inani gloria efferatur, atque in spe
levis efficiatur. Sed et quo pacto, iracundia in in-
saniam hominem, verecundia in ruborem vertat,
altera ob sanguinis fervorem, altera vero, ob ejus-
dem secessionem id efficiente. Ad hæc, quomodo
passionum signa in corporibus agnoscantur: quonam in loco considerationis sedes est. Tum quo
pacto ipsa omnibus his præsit, passionumque motus mitiores reddat. Tum, quomodo incorporea pars,
141 anima videlicet, a sanguine contineatur, ac ipsa eadem quæ corpore vacat, quo pacto spiritum
edat. Sed et quomodo deficientibus his, animæ secessio fiat. Item, qua ratione mens in nobis incir-
cumscripta ac interminata existens, quam ocissimo cursu fluxuque cuncta pererret. Sed et qui
universæ naturæ mutus respectus, in his quæ oriuntur, et quæ oritura sunt, uti sese invicem quasi
cæstri cujusdam impulsu contineant, innascitur.

Amplius, idem qui hujusmodi facultatem ag-
gredietur, præter hæc, quamplurima de partium B
membrorumque constitutione, quam naturæ lege
rationeque sortita sunt, philosophari poterit; præ-
sertim, quo pacto ordine congruo invicem ad usus
pulchritudinemque accommodentur. Tum, quæ lege
et naturæ ratione conjuncta, ac distantia sint; quæ-
que excedant, ac excedantur, et quæ unita sint, et
quæ fundantur; quæque comprehendant, ac compre-
headantur explicare poterit. Ad hæc, plurima de
vocibus et auditu disputare poterit, quomodo illa
per vocalia instrumenta feratur: auditus vero ex
medii aeris percussione formationeque perficiatur.
Plurima præterea de quiete, quæ per somnum
homini provenit, ac de his quæ per insomnia for-
miantur, et quæ considerationis, iracundiæ desi-
deriique sunt. Utque universa in summam dicamus
quæcunque, in hujus rationalis animalis constitu-
tione, Dei Patris potentia, omnia, summa cum sap-
ientia, ac recto ordine disponens, peregerit, com-
plectendi materiam sibi neutiquam deesse animad-
vertet. Enimvero, cuncta in hoc animali adeo
pulcherrime perfecta visuntur, ut aliter procreari
vel constitui ipsum nullo pacto posse existimandum
sit. Quid enim mens tanta, quod non summe de-
ceat, efficere posset? Sed et is præterea, quicun-
que futurus est, cum admiratione, ut prius diximus,
philosophari poterit, quonam pacto homo inter
excelsa, humiliaque, medius constitutus, his quæ in terra sunt, dominatur, ab his vero quæ supra
sunt, ipse regitur. Neque vero id tacitus præteribit, quod si quis, Dei nutu, veritatis luminis in se ali-
quem splendorem 142 ediderit, divinus fortasse, totus, atque supernum in altissimis Dei cuncta
vincientis, solventisque, ac denuo revincientis regnum migrando, excelsioris urbis civis efficietur. Et
quidem is cum propheta admiratus clamabit: *Quam magnificata sunt opera tua, Domine! cuncta in sa-
pientia fecisti (a).*

De elementis.

De elementis autem disputare ad naturalem phi-
losophum pertinet. Antiquorum itaque philosopho-
rum opiniones, quas de elementis ipsi adduxerunt,
missas facere oportet; unam tantummodo ex om-

(a) Psal. ciii, 24.

²⁶ ἐκλειψίς B. ²⁷ φύσε A. ²⁸ φιλοσοφήσεις B. ²⁹ πρὸς οὐμ. B P. ³⁰ καὶ σχιζομ. B P. ³¹ πρὸς οὐμ. B P. ³² τὸν πρὸς οὐμ. B P. ³³ τὸν πρὸς οὐμ. B P. ³⁴ τὸν πρὸς οὐμ. B P. ³⁵ τὸν πρὸς οὐμ. B P. ³⁶ τὸν πρὸς οὐμ. B P. ³⁷ τὸν πρὸς οὐμ. B P. ³⁸ τὸν πρὸς οὐμ. B P. ³⁹ τὸν πρὸς οὐμ. B P. ⁴⁰ τὸν πρὸς οὐμ. B P.

Καὶ πῶς ἡ τούτων ἐκλειψίς ²⁶ ψυχῆς ἐστὶν ἀναχώ-
ρησις; Πῶς ὁ νοῦς καὶ περιγραπτὸς καὶ ἀόριστος ἐν
ἡμῖν μένων, καὶ πάντα ἐφοδεύων, τάχει φορᾶς καὶ
βρεύσεως; Τίς ἡ τῆς φύσεως ²⁷ ὄλκη· καὶ πρὸς ἄλληλα
σχέσις τοῖς γεννώσι καὶ γεννωμένοις, ἵνα τῷ φητρω
συνέχηται;

Πολλὰ δ' ἂν εἴη φιλοσοφῆσις ²⁸ περὶ μερῶν καὶ
μελῶν, καὶ τῆς εἰς ἄλληλα τούτων εὐαρμοστίας·
πρὸς ²⁹ χρεῖαν τε ὁμοῦ καὶ κάλλος συνεστώτων τε
καὶ δεστωμένων καὶ σχιζομένων ³⁰, περιεχόντων τε
καὶ περιεχομένων ³¹, νόμῳ καὶ λόγῳ φύσεως· Πολλὰ
περὶ φωνῶν καὶ ἀκοῶν· πῶς αἱ μὲν φέρονται διὰ
τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ³²· αἱ δὲ ὑποδέχονται διὰ
τῆς ἐν μέσῳ τοῦ ἀέρος πληγῆς καὶ διατετώσεως ³³.
Πολλὰ περὶ τῆς ἐν ὑπνοῖς ἀναπαύσεως ἢ ἀναπλά-
σεως, λογισμοῦ τε καὶ θυμοῦ, καὶ ἐφέσεως. Καὶ
συντόμως εἰπεῖν, ὅσα περὶ τὸ ζῶον τοῦτο τὸ λογικὸν
ἢ τὰ πάντα σοφῶς ³⁴ οἰκονομοῦσα τοῦ θεοῦ προσ-
εποίησε ³⁵ δύναμις, καὶ σοφία καλῶς ἐτεχνήσατο ³⁶.
καὶ οὕτω καλῶς, ὡς οὐκ ἐνεδέχετο ἄλλως γενέσθαι ἢ
συνεστάναι τοῦτ' ἐν τῷ ζῶον. Τί γὰρ νοῦς τοσοῦτος τῶν
μὴ προσηκόντων ἐργάσατο; Οὐ μόνον δὲ φιλοσοφῆ-
σεις τοιαῦτα, ὡς εἴρηται, καὶ θαυμάσις· πῶς
μέσον μεγέθους καὶ ταπεινότητος γέγονας· καὶ βα-
σιλεύεις τῶν ἐπὶ γῆς βασιλευσόμενος ἀνωθεν· καὶ τῆ
πρὸς θεὸν νεύσει· τὸ μέτριον τῆς ἀληθείας φῶς
ἐλλαμπόμενος ³⁷, ὅλος θεοῦσαι ³⁸, καὶ μετατίθεσαι
πρὸς τὰ ἄνω, ³⁹ ἀξίαν τοῦ καὶ συνδήσαντος καὶ λύ-
σοντος ⁴⁰ καὶ αὐθις συνδήσαντος, ὑψηλοτέραν τὴν
πολιτείαν ποιούμενος. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τοῦ Προφή-
του ἐκπλήκτως ⁴¹ ἀναδοῆσις· Ὡς ἐμμεγαλύνθη τὰ
ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας.

D Τὸ ὑστεραῖον σύνταγμα περὶ τῶν εἰσαφῶν
στοιχείων.

Τὸ περὶ στοιχείων διαλέγεσθαι φυσικῆς ἐστὶν
ἴδιον πραγματείας. Χρὴ τοίνυν πᾶς μὲν δόξας τῶν
παλαιῶν φιλοσόφων τὰς περὶ αὐτῶν γενομένας κατα-
λιμπάνειν ἐς νεώτατον· μίαν δὲ τὴν κρεῖττοναν

τούτων ἐκλέγεσθαι, ἣν Ἐμπεδοκλῆς πρῶτος ἐφεύρατο, ὡς δὲ φησι Γαληνός, Ἴπποκράτης ὁ Κῆφος. Τέσσαρα τοίνυν τὰ τοῦ παντός στοιχεῖα τυγχάνουσιν, ἃ δὴ καὶ κοσμικὰ καλοῦνται· πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ καὶ γῆ. Ἔστι δὲ τὸ μὲν πῦρ θερμὸν καὶ ξηρὸν· τὸ δὲ ὕδωρ, ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν· ὁ δὲ ἀήρ, θερμὸς καὶ ὑγρὸς· ἡ δὲ γῆ ψυχρὰ καὶ ξηρά. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ προσεχῆ στοιχεῖα τῶν ζώων ἀπάντων καὶ δὴ καὶ τῶν ἀνθρωπείων σωμάτων, τέσσαρα καὶ αὐτὰ τυγχάνουσιν, οἱ τέσσαρες δηλονότι· χυμοί· αἷμα, φλέγμα, χολή ξανθὴ, καὶ χολή μέλαινα. Ἀναλογεῖ οὖν τὸ αἷμα τῷ ἀέρι· θερμὸν ὅν καὶ ὑγρὸν ὡσπερ δὴ κακεῖνος. Τὸ δὲ φλέγμα τῷ ὕδατι· ψυχρὸν ὅν καὶ ὑγρὸν. Ἡ δὲ ξανθὴ χολή, τῷ πυρὶ· θερμὴ γάρ ἐστι καὶ ξηρά. Ἡ δὲ μέλαινα χολή τῇ γῆ· ψυχρὰ γάρ ἐστι καὶ ξηρά. Εἰσὶν οὖν ἐν ἡμῖν τὰ στοιχεῖα ταῦτα, καὶ κατὰ μουσικούς λόγους διπλάσιους, ἡμιόλους καὶ ἐπιτρίτους· περὶ ὧν τυποειδῶς λεκτέον, ὡς ἂν ἐρικτὰ γένοιτο τοῖς ἀγνοοῦσιν αὐτά. Διπλάσιος μὲν οὖν ἐστὶν ἀριθμὸς, ὁ ἔχων ἐν ἑαυτῷ συγκρινόμενον ἀριθμὸν, πλεονάκις, ἢ ἅπαξ· ὡς ὁ ὀκτώ πρὸς τὸν τέσσαρα· δις γάρ ἐν αὐτῷ τὸν τέσσαρα κέκτηται. Ἡμιόλιος δὲ ἐστὶν ἀριθμὸς, ὃ ἔχων ὄλον ἐν ἑαυτῷ τὸν συγκρινόμενον ἀριθμὸν καὶ τὸ ἐπὶ τούτου· ὡς ὁ ἕξ πρὸς τὸν τέσσαρα· ἔχει γάρ ἐν ἑαυτῷ ὄλον τὸν τέσσαρα, καὶ τὸ ἡμισυ τούτου. Ἐπιτρίτος δὲ ἐστὶν ἀριθμὸς ὁ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν συγκρινόμενον ἀριθμὸν καὶ τὸ τρίτον τούτου τὸ ἐν. Τὸ μὲν οὖν αἷμα ἡμιόλιον ὄν καὶ ζωογόνον, καὶ οἰκεῖον τῇ φύσει τῇ ἡμετέρᾳ διπλάσιον λόγον ἔχει καθ' ὑπόθεσιν πρὸς τὰ λοιπὰ. Τὸ δὲ φλέγμα ἡμιόλιον· ἡ δὲ ξανθὴ χολή ἐπιτρίτον. Ἡ δὲ μέλαινα χολή, ἐλαχίστη παντελῶς ἐστὶν. Ἐχρῆν γάρ οὕτως. Φθαρτικὴ γάρ ἐστὶ τοῦ ζώου καὶ τὰ χερίστα τῶν νοσημάτων ἐκ ταύτης φύεται. Πλημμυρούσης γάρ ἐν τῷ σώματι τῇ ἡμετέρᾳ ἐλεφαντιάσις καὶ λέπραι, καὶ ψῶραι, καὶ ἀλφοί, καὶ σκίβροι, καὶ καρκίνοι καὶ ὄγκοι καρκινώδεις γίνονται.

morbos inducat, corpus nostrum in perniciem vertere solet. Nam, ob ejus in corpore nostro exuberantiam, homines, elephantia, lepra, scabiei, impetigini, callorum asperitatibus, cancris, carbunculis, aliisque tumoribus obnoxii redduntur.

Ὡς οὖν νοητέον καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων. Ὁ γάρ ἀήρ, ὡς εἴρηται, ἀναλογεῖ τῷ αἵματι πλείων (sic) τῶν ἄλλων καὶ διπλάσιον λόγον ἔχει καθ' ὑπόθεσιν πρὸς τὰ λοιπὰ· ἐν τούτῳ γάρ πᾶσα δύναμις ψυχικὴ καὶ ζωτικὴ, ὡς φησὶν Ἀριστοτέλης. Τὸ δὲ ὕδωρ ἀναλογεῖ τῷ φλέγματι ἡμιόλιον λόγον ἔχει πρὸς τὰ λοιπὰ· ζωογόνον γάρ ἐστὶ πλείστον ἐν ὑγρῶν ζώων. Τὸ δὲ πῦρ οὐδὲ μιαν ἕδραν ἔχει, ὡς φησὶν ὁ Σταγειρίτης, ἀλλὰ πανταχοῦ πάρεστιν, ὡς ὁ Δημοκριτός. Ἐν πᾶσι γάρ ἢ πλείων ἢ ἐλάσσων μοῖρα τοῦ πυρὸς ἐγκατέσπαρται. Ἡ δὲ γῆ ἐλαχίστη οὔσα κέντρον πέφυκε τοῦ παντός. Ἀλλὰ δὲ αἱ τῶν ἀνθρώπων ἡλικίαι ἀναλόγως ἔχουσι τοῖς τε τοῦ κόσμου στοιχείοις καὶ τοῖς προσεχέσι τῶν ζώων καὶ τῶν ἡμετέρων σωμάτων. Ἡ μὲν γάρ τῶν παίδων ἡλικία θερμὴ οὔσα καὶ ὑγρὰ ἀναλογεῖ αἱματι τε καὶ ἀέρι. Ἡ δὲ τε τῶν ἀκμαζόντων θερμὴ οὔσα καὶ ξηρὰ ἀναλογεῖ τῇ ξανθῇ χολῇ καὶ τῷ πυρὶ. Ἡ δὲ παρακμαστικὴ

PATROL. GR. LXIV.

nibus, meliorem seligentes, quam Empedoclis esse, Galenus et Cōus Hippocrates referunt. Sunt igitur omnium rerum elementa 143 quatuor, quæ et mundi elementa appellantur, ignis videlicet, aer, aqua et terra. Et ignis quidem calidus siccusque, aqua humida ac frigida, aer calidus et humidus, terra vero frigida et sicca habetur. Sed et omnium animalium, atque humanorum corporum, his proxima totidem elementa, quatuor videlicet humores, sanguis, pituita, flava, et atra bilis. Sanguis itaque cum calidæ ac humidæ qualitatis sit, aeri proportionem respondet; pituita vero, frigida humidæque exsistens, aquæ; flava quidem bilis, cum calida et sicca habeatur, igni; atra vero, ob frigiditatem siccitatemque, terræ proportionatur. Sunt etiam et quæ a musicis traduntur elementa, quæ ita nuncupantur: διπλάσιος, ἡμιόλιος, καὶ ἐπιτρίτος, hoc est, dupla, sexquialtera, et sexquitertia, de quibus sub formula quadam explicandum est, uti ab eorum ignaris deprehendi facile queant. Diplasius itaque numerus is est, qui comparatum in se plurifariam vel semel numerum continet, ut octo ad quatuor, nam ex his quatuor octo resultant. Hemiolius vero est, qui integrum in se comparatum numerum cum dimidio habet, ut sex ad quatuor, nam perfecte in ipso quatuor eorumque dimidium visuntur. Epitritus autem est, qui cum comparatum in se numerum obtineat, ejusque tertiam portionem habet, ut quatuor ad tria; nam cum integrum ternarium possideat, et ejus tertia pars in eo quæ unitas est ostenditur. Cum igitur sanguis amicabile quoddam, et quod ipsum animal procreat, quædamque peculiaris naturæ nostræ portio sit, diplasio numero ad reliqua, quæ in corpore nostro sunt, quodammodo respondet. Pituita vero Hemiolii: flava autem bilis, Epitriti rationem continet. Atra quidem bilis omnino inferior habetur. Sive, ut ita dixerim, ipsa enim est, quæ cum malos

Eadem igitur ratio et de orbis elementis habenda est. Nam aer, ut prius asseruimus, cum sanguini proportionem 144 respondeat, quod omnium major sit, diplasii ad reliqua, ut ita dixerim, ratione fungitur; in hoc enim, ut Aristoteles inquit, animalis vitalisque facultas tota consistit. Aqua autem, cum pituitæ proportionetur, Hemiolii ratione ad reliqua respondere creditur; in ipsa enim, plurimorum quæ humida sunt animalium generationem fieri inspicimus. Verum, igni, quemadmodum Stagiritæ placet, nulla certa sedes præscribitur, sed, ut rerum opifex ubique et in omnibus est. In universis enim rebus, ignis semina, aut magna, aut parva proportionem disseminata sunt. Terra autem, omnium minima, cum puncti proportionem ad universum fungatur, Epitriti rationem habet. Verumenimvero, et hominum ætates, proportionem quadam, tum ad orbis elementa, tum ad ea quæ animalium nostro-

43

rumque corporum cognata habentur, respondent. A Puerilis enim ætas, cum calida humidaque sit, ad sanguinem et aerem proportionem habet. Ætas vero quæ vigoris est, quæ calida et sicca habetur, atræ bilis et ignis proportionem obtinet. At quæ vigorem excessit, cum sicca ac frigida habeatur, sub atræ bilis ac terræ proportionem cadit. Senectus autem, cum humida ac frigida existat, eam ad pituitam et aquam recte referendam censemus. Atqui, et anni tempora quatuor: *ver, æstas, autumnus, et hiems* hominum ætatibus proportionem respondent. Nam *ver*, calidum et humidum existens, ad puerilem ætatem, et aerem ac sanguinem refertur. *Æstas*, calida et sicca, ad adolescentiam, flavam bilis ac ignem proportionem habet. *Autumnus*, cum frigidus et siccus sit, virili ætati et atræ bili, ac terræ similatur. *Hiems* vero, humida ac frigida existens, senectuti, pituitæ ac aquæ merito æquiparatur. Sed et in ægritudinibus, et quamdam proportionem, his quæ adduximus, comparem animadvertentes. Sapores enim quatuor habentur: sauguis, pituita, flava, et atra bilis, et ægritudines quæ ex his oriuntur, totidem sunt; cum videlicet sapores ipsos a sui natura permolari contigerit, ex his, *tertiana, quartana, quotidiana et continua* febres oriuntur. **145** Cum autem tertiana febris a flava bili putrescente ortum sumat, calida ægritudo siccaque est, ac ad ignem proportionem fungitur. At ejus quæ quotidiana dicitur, cum pituita in putredinem vertitur, constituitur fit, et is morbus frigidus humidusque esse creditur, atque ad aquæ proportionem referendus est. Continuæ autem febris constitutio, quoniam a sanguinis fervore provenit, calida et humida existens, aeri proportionatur. Quartana vero, cum ab atra bili putrescente oriatur, frigida et sicca qualitate habetur et ejus ad terram proportio est.

Sciendum etiam est, quod nervorum genera tria sunt, ex quibus quorundam a cerebro ortus est, et hi peculiari ac proprio nervorum nomine appellantur. Alii ab ossibus ad alia ossa prætenduntur, et hos ligamenta dixeris. Quidam autem ex musculis, et hi tendi denominantur, hi nempe, musculorum fluis, extrema videlicet sunt. Quoniam vero, voluptas, dolentiaque, omnium quæ in nobis sunt passionum matres habentur, nam propter voluptatem, turpia agimus, alterius autem causa, a talibus abstinemus. Qui enim niæchantur, et gulæ indulgent, cum continentia uti, et his abstinere ne utiquam proposuerint, hoc voluptate ipsa ad id extimulante agunt. A talibus vero, dolentia duce declinant, quæ nos cibis moderate uti, labori incumbere, aut laudis aliquid cupidine agere pauperibusque de bonis impertiri virtute socia subigit. Rerum autem quæ sub tactum cadunt, octo quædam conjugationes habentur: calidum, frigidum; siccum, humidum; grave, leve; asperum, lene; densum, rarum: molle, durum; crassum, exile; lentum, C rigidum; quod rigidum quoniam siccum est, leuto opponitur, qualia farina et pulvis sunt. Animæ autem cognitivæ facultates quinque sunt: mens, opinio, imaginatio, cogitatio et sensus. Sed et concoctio et inconcoctio invicem adversantur. Nam concoctio trifariam dividi potest: in assatum, coctum et maturum: siquidem, assatum, a calido quod condensat fit; coctum vero, a calido humescente, maturum autem, **146** fructus concoctio est, quæ a calido ipsum ambiente efficitur. Sed et inconcoctio ipsa in totidem dividi potest, in tepefactum, in inquinatum et crudum: siquidem, tepefactum assato contrarium dicitur, quod velui inconcoctio quædam sit, dum calidum illud siccescens, humorem ipsum superare nequit. Sed et inquinatum cocto adversatur, cum et ipsum inconcoctio quædam habeatur, quod in eo quod concoquitur humescens calidam vincere materiam nulla ratione potest. Postremo etiam crudum maturum repugnat, cum calori ambienti, fructum ad maturitatem perducere, facultas intercipitur.

Cap. XXXI. De anima.

Cum ex anima et corpore constet homo, cumque hoc animal rationale sit utriusque conjunctio ac perpetua copulatio, age, pauca quædam de anima

A ηλικία ζηρά οὔσα καὶ ψυχρὰ ἀναλογεῖ τῇ τε μελαίνῃ χολῇ καὶ τῇ γῆ. Τὸ δὲ γῆρας ὑγρὸν δὲ καὶ ψυχρὸν ἀναλογεῖ φλέγματι τε καὶ ὕδατι. Ἀλλὰ καὶ αἱ τέσσαρες ὕραι τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναλόγως τοῖς ἐχουσιν· ἔαρ, θέρος, μετόπωρον, καὶ χειμῶν. Τὸ μὲν γάρ ἔαρ θερμὸν δὲ καὶ ὑγρὸν ἀναλογεῖ τῇ τῶν παιδῶν ηλικίᾳ, αἵματι τε καὶ ἀέρι. Τὸ δὲ θέρος θερμὸν δὲ καὶ ξηρὸν ἀναλογεῖ τῇ ἀκμαστικῇ ηλικίᾳ, τῇ τε ξανθῇ χολῇ καὶ τῷ πυρί. Τὸ δὲ μετόπωρον ψυχρὸν δὲ καὶ ξηρὸν ἀναλογεῖ τῇ παρακμαστικῇ ηλικίᾳ, καὶ τῇ μελαίνῃ χολῇ καὶ τῇ γῆ. Ὁ δὲ χειμῶν ὑγρὸς δὲ καὶ ψυχρὸς ἀναλογεῖ τῇ τῶν γερόντων ηλικίᾳ φλέγματι τε καὶ ὕδατι. Ἀλλὰ καὶ τοῖς νοσήμασιν εὐρεθῆσεται τις ἀναλογία ἐξισάζουσα πῶς τοῖς προειρημένοις. Τέσσαρες μὲν οὖν εἰσιν οἱ χυμοὶ· αἷμα, φλέγμα, χολὴ ξανθῆ, καὶ χολὴ μελαίνα· εἰσὶ δὲ καὶ τέσσαρα νοσήματα τὰ ἐκ τούτων γινόμενα, μετατραπέντων δηλονότι τῶν χυμῶν τῶν κατὰ φύσιν· τριταῖος, τεταρταῖος ἀφημερηνός (sic) καὶ σύντοχος ὁ ἐπιζέσει. Ὁ μὲν οὖν τριταῖος, ἀπὸ ξανθῆς χολῆς σαπέσης γινόμενος, θερμὸν ἐστὶ καὶ ξηρὸν νόσημα καὶ ἀναλογεῖ τῷ πυρί. Ὁ δ' ἀφημερηνός ἀπὸ φλέγματος σαπέντος τικτόμενος ψυχρὸν ἐστὶ καὶ ὑγρὸν νόσημα καὶ ἀναλογεῖ τῷ ὕδατι. Καὶ ὁ σύντοχος δὲ ἐπιζέσει συνιστάμενος αἵματος θερμὸς δὲ καὶ ὑγρὸς ἀναλογεῖ τῷ ἀέρι. Ὁ δὲ τεταρταῖος ἐκ μελαίνης χολῆς σαπέσης φύμενος ψυχρὸν ἐστὶ καὶ ξηρὸν νόσημα καὶ ἀναλογεῖ τῇ γῆ.

C rigidum; quod rigidum quoniam siccum est, leuto opponitur, qualia farina et pulvis sunt. Animæ autem cognitivæ facultates quinque sunt: mens, opinio, imaginatio, cogitatio et sensus. Sed et concoctio et inconcoctio invicem adversantur. Nam concoctio trifariam dividi potest: in assatum, coctum et maturum: siquidem, assatum, a calido quod condensat fit; coctum vero, a calido humescente, maturum autem, **146** fructus concoctio est, quæ a calido ipsum ambiente efficitur. Sed et inconcoctio ipsa in totidem dividi potest, in tepefactum, in inquinatum et crudum: siquidem, tepefactum assato contrarium dicitur, quod velui inconcoctio quædam sit, dum calidum illud siccescens, humorem ipsum superare nequit. Sed et inquinatum cocto adversatur, cum et ipsum inconcoctio quædam habeatur, quod in eo quod concoquitur humescens calidam vincere materiam nulla ratione potest. Postremo etiam crudum maturum repugnat, cum calori ambienti, fructum ad maturitatem perducere, facultas intercipitur.

ΛΑ'. Περὶ ψυχῆς.

Ἐπεὶ δὲ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνέστηκε ὁ ἄνθρωπος, καὶ τοῦτο ἐστὶ ζῶν λογικόν, ἢ σύντοχος τῶν συναμφοτέρων, καὶ διαμονή, καὶ συνοίκησις, φέρει

καὶ περὶ ψυχῆς ὀλίγα τινὰ διαλάβωμεν· ἵνα μὴ Ἀ
δύξωμεν θάτερον μέρος τοῦ ζώου καταλιπεῖν.

'Ἀρχώμεθα¹ δὲ ἐντεῦθεν. Ἡ ψυχὴ νοητὴ καὶ
νοερά· νοητὴ μὲν, καθὼ νοεῖται νοητῶς· νοερά δὲ,
ὡς ἀμιγῆς τῆς ὕλης τοῦ σώματος. Ψυχῆς δὲ ἐνέρ-
γειαι γνωστικαὶ καὶ ζωτικαὶ, ὅτι σύμφυτος ἡ ζωὴ
τῇ ψυχῇ· τῷ σώματι δὲ κατὰ μέθεξιν· ὄργανον γὰρ
τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα· ὑποκείμενον δὲ τοῦ σώματος ἡ
ψυχὴ. Κινήσεις ψυχικαὶ· αἰσθησις, νόησις, ἐνέρ-
γεια. Κινεῖται δὲ ἡ ψυχὴ κυκλικῶς, ἐλικοειδῶς, καὶ
κατ' εὐθείαν. Νοῦς ἐστὶ κατὰ γνώμην ἄπταιστος,
πρώτης προσβολῆς τῶν πραγμάτων ἀπτόμενος, καὶ
κρείττον ἢ κατὰ ἀπόδειξιν ἀπολαμβάνων² τὰ πρά-
γματα· δι' ὧν ἐστὶ συνιδεῖν πῆ, τοῦ πορευόμεθα,
ὁδὸν ζητοῦντες· τῆς ἀποδείξεως.

Ὁ δὲ περὶ ψυχῆς λόγος, οὐ τὸ τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ
κατ' οὐσίαν διδάσκει· ἀλλ' εἴ τι οὐκ ἐστὶ θεοί· τὸ
γὰρ τῆς οὐσίας αὐτῆς παρ' ἡμῖν ἄγνωστον καὶ
ἀγνώριστον. Πῶς οὖν, ἔρει τις τυχόν, εἴπερ οὐκ
ἐπίστασαι τι περὶ ψυχῆς, γράφεις περὶ ψυχῆς;
ἄτοπον γὰρ, τὸ μὴ βεβαίως ἔχοντα περὶ τι, γράφειν
ἢ ἐξηγεῖσθαι περὶ αὐτοῦ. Εἰδέναι γὰρ δεῖ πρώτων
τὸν χαρακτήρα τοῦ Α, εἶτα τὴν τοῦ στοιχείου γνώσιν
ἑτέροις ἀποτιθέναι. Πρὸς δὲ ὅν ῥη...³ τὰ θεῖα ἀόριστα,
ἀλλὰ καὶ ἄγνωστα κατ' οὐσίαν· διὸ καὶ τὸν Θεὸν εἰ-
δέναι λέγομεν, μὴ ἰδόντες· ὡς τὸ *Εἶδον τὸν Θεὸν*
ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ· καὶ *Εἶδον τὸν Θεὸν πρόσ-*
ωπον πρὸς πρόσωπον· ἀλλ' οὐ κατ' οὐσίαν ἰδόντες
Θεὸν, ταῦτα εἰρήκασιν οἱ ἑωρακότες, ἀλλ' ἐνεργη-
θέντες τοῖσδε· *ἔπελ Θεὸν ἐώρακεν οὐδεὶς πώποτε*·
κατ' οὐσίαν δηλαδὴ, οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐκ
τῶν περὶ αὐτόν. Ἄλλ' οὐχ ὁ τὴν οὐσίαν μὴ εἰδέναι
εἰπὼν τοῦ Θεοῦ, μὴ ἐπίστασθαι τὸν Θεὸν ὠμολόγη-
σεν; Ἄλλ' οἶδε μὲν αὐτὸν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν· οἶον,
παντοδύναμον, παντεπόπτην, ἀγαθὸν καὶ φιλόανθρω-
πον δημιουργὸν καὶ κηδεμόνα, καὶ προνοητικόν·
ἀγνοεῖ δὲ τὴν φύσιν ὅποια. Οὐ μὴν διὰ τὸ ἀγνοεῖν
τὴν οὐσίαν Θεοῦ, μηδὲ ὅτι Θεός ἐστι δύναται λέγειν
τοῦτο γὰρ τῶν ἀφρόνων· *Εἶπε γὰρ ἄφρων ἐν καρ-*
δίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἐστὶ Θεός. Ἡμεῖς δὲ ὁμολογοῦμεν
ὅτι Θεός ἐστι· καὶ ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ γνωρί-
ζειν αὐτὸν λέγομεν· τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτοῦ προσεγγί-
ζειν οὐκ ὑπάρχοντα.

Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡ ψυχὴ κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐστὶ, δια-
πέφευγε τὴν ἡμετέραν κατάληψιν· καὶ ὅτι μὲν ἐστὶν
ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχῆ, οἶδα σαφῶς, καὶ ἐκ τῶν ἁγίων
Γραφῶν ἔμαθον ταύτην ἀθάνατον εἶναι, κατ' εἰκόνα
τοῦ Κτίσαντος· τί δὲ ἡ οὐσία αὐτῆς ἐστὶν, ὑπὲρ διά-
νοιαν τίθεμαι. Καὶ οἶδα οὖν, καὶ οὐκ οἶδα· οὐ μὴν
κατὰ ταῦτον, ἀλλὰ κατ' ἄλλο μὲν οἶδα, κατ' ἄλλο δὲ
ἀγνοῶ· καὶ εἰκότως. Εἰ μὲν γὰρ καταληπτὴ ἦν ἡ τῆς
εἰκόνης οὐσία, ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἀκατάληπτος, ἡ ἐναν-
τιότης τῶν ἐπιθερουμένων τὸ διημαρτημένον τῆς
εἰκόνης διήνεγκε.

¹ Isa. vi, 1. ² Gen. xxxii, 30. ³ Joan. i, 18. ⁴ Psal. xiii, 4.

⁵ ἀρχώμεθα... ἐδόξασαν (col. seq. B 1) om. P. ⁶ sic A. ⁷ ῥητέον vid. leg.

disseramus, ne alterutram videamur animantis
partem prætermisisse.

Jam hinc incipiamus : Anima intelligens et spi-
ritualis : intelligens, quatenus intellectualiter cogi-
tat ; spiritualis, quatenus ab omni mistione cum cor-
poris materia immunis est. Animæ autem actiones
ad cognoscendum et ad vivendum spectant, quia
anima vitam habet innatam, corpus autem per com-
municationem ; namque organum animæ est corpus ;
corporis vero substratum anima. Motus animæ sen-
sibilitas ; cogitatio, energia. Movetur anima in cir-
culum, spiram, rectum. Mens in consiliis suis offen-
diculum ignorat, ad primam rerum propositionem
adhærens et vehementius quam postulat manifestatio
res abripiens. Exinde considerare est qua, quo
pergamus, viam quærentes manifestationis.

Itaque de anima disputatio, non quid sit anima
quoad essentiam docet ; sed quid non sit ostendit.
Namque ejus essentia quid sit, neque scire neque
assequi nobis licet. Quomodo ergo, dicet quispiam,
de anima nihil sciens, de anima scribis ? absurdum
enim, rei notione firma carentem, de ea scribere
aut disserere. Noscere enim oportet primo literæ
A formam, posthæc tantum elementorum scientiam
aliis proponere. Cui respondebo : Divina indefinita
et juxta essentiam incomprehensibilia. Videri ta-
men Deum a nobis dicimus, quem non videmus,
ut : *Vidi Deum super thronum excelsum*¹ ; et : *Vidi*
*Deum facie ad faciem*². At non secundum essen-
tiam Deum videntes talia dixerunt isti, sed inspi-
rati. Siquidem *Deum nemo vidit unquam*³, secundum
essentiam nimirum, neque ex iis qui ad ipsius ima-
ginem facti sunt, neque ex iis qui ei astant. Num
igitur qui Dei essentiam nescire se fatetur, Deum
ignorare se confessus est ? Sed eum quidem ex ope-
ribus novit, scilicet omnipotentem, omnia videntem,
bonum, benignum, mundi creatorem et gubernato-
rem et curatorem : qualis vero sit natura ignorat.
Quare qui Dei substantiam ignorat, dicere quod
Deus non existat nequit ; insipientium enim hoc est.
Namque, *Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus*⁴.
Nos autem Deum esse confitemur, et ex ejus operi-
bus nos eum cognoscere dicimus, ad essentiam au-
tem ejus accedere non valeamus.

Cum igitur ad Dei imaginem sit anima, intel-
ligentiam nostram exsuperat ; et quod in homine sit
anima, illud profecto novi, et ex sacris Scripturis
illam immortalem esse didici, ad Creatoris imagi-
nem ; quid vero sit ejus essentia, id supra intelli-
gentiam fateor. Et cognosco ergo, et non cognosco ;
non equidem eodem modo, sed aliter novi, aliter
ignoro : et jure meritoque. Si enim comprehensibilis
esset imaginis essentia, Dei vero essentia incom-
prehensibilis, hæc differentia imaginis imperfectio-
nem argueret.

Cum autem intelligentiam nostram fugiat ejus essentialis comprehensio, incomprehensibilem Dei naturam per id quod ignotum est in ea demonstrat. Et accurate archetypi similitudinem habet ut vera imago. Si vero eo quod absque initio est Deus et infinitus, dum initium habuit anima, etiamsi finem non habebit, hæc non amplius imago vera esse videatur, vel objectio facile solvetur. Cur? quia imaginem dicimus regis similitudinem, sed quæ ab intelligente multum differt. Et dii dicimur, sed non sicut qui ex natura Deus; et filii Excelsi, sed non sicut unigenitus Filius; et imago Dei, sed non ut prototypum; propter causas multas, quas noverunt solum quibus scientiæ lumen affulsit.

Res ergo cum ita se habeat, dicemus de ea quæ veteres sapientes opinati sunt. Namque philosophorum alii corporis instar, corporis expertem alii arbitrati sunt animam. Uno verbo de omnibus qui corporis instar animam dixerunt sive mentem, sit ignis, aut aqua, aut sanguis, aut aer, aut aliud quodlibet, afferre sufficiat Ammonii Pythagorici verba, nempe: « Corpora propria natura caduca cum sint et fluxa et ad infinitum omnino dividua, quorum nulla pars immutabilis remanet; ipsis continente et conducente et quasi coagulante dominanteque opus est; quod animam dicimus; jam si anima est corpus, quamvis subtilissimum, est etiam aliquid, quod ipsam contineat; demonstratum est enim corpus omne continente quodam indigere; et sic in infinitum: absurdum autem omnino principia principiorum querere; ergo anima non est corpus.

Contra eos autem qui incorpoream dicunt animam, nec bene demonstrarunt, prodeat Plato: « Oportet, inquit, eum qui recte philosophari vult, apprime scire de qua re queratur: alias enim omnino errabit. » Vos autem vehementer contendentes, quid definitis? Quomodo enim res singulæ sint considerandæ nostis; quomodo totum, nequaquam. Sed et Theologus Gregorius ad hanc dicit quæstionem: « Nulla natura est quia non est hoc, sed quia hoc; ejus quod est, positio non ejus quod non est negatio. Namque est incorpoream si dixeris animam, non quod est ostendisti, nisi fortasse quod non est corpus. »

Dinarchus harmoniam animam esse definit, et corpus lyram; sed plus et minus harmonia admittit, tensione et relaxatione: anima vero non est anima plus et minus, sed nec ipsa seipsa plus et minus, non ergo harmonia anima. Præterea anima virtutem et malitiam admittit et harmonia consonantiam et dissonantiam non admittit. Non igitur anima harmonia. Denique anima in admittendo contraria partim, essentia est et subjectum; harmonia autem qualitas et in subjecto: non ergo harmonia anima.

Galenus nihil de anima pronuntiat; ex Hippocratis vero sermonibus misturam illam esse consti-

A Ἐπεὶ δὲ φεύγει τὴν γνώσιν ἡμῶν τῆς οὐσίας αὐτῆς ἢ κατὰληψις, τὴν ἀκατάληπτον φύσιν Θεοῦ τῷ κατ' αὐτὴν ἀγνώστῳ χαρακτηρίζει. Καὶ ἀκριβῶς πρὸς τὰ ὑποκειμένα τὴν ὁμοιότητα ἔχει ὡς εἰκῶν ἀληθῆς. Εἰ δὲ ὅτι ἀναρχὸς ἐστὶν ὁ Θεὸς καὶ ἀτελευτήτος, ἤρξατο δὲ ἡ ψυχὴ, εἰ καὶ τέλος οὐκ ἔξει, διαπίπτει τοῦ εἶναι εἰκὼν ἀληθῆς· οὐ δὲ τοῦτο ἀπορον εἰς ἀπολογίαν. Διατὶ; ὅτι εἰκόνα λέγομεν τὸ τοῦ βασιλέως ὁμοίωμα, ἀλλὰ πολὺ διάφορον τῆς αἰσθανομένης· καὶ θεοὶ λεγόμεθα, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ φύσει Θεός· καὶ οἱ υἱοὶ Ἰησοῦ, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν μονογενῆ Υἱόν· καὶ εἰκὼν Θεοῦ, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ πρωτότυπον· διὰ πολλὰς αἰτίας, ἃς ὁἶδας ἰμόνοι οἱ γνώσιν ἐν συνέσει κατορθωκότες.

B Ἐπεὶ οὖν τοῦθ' οὕτως ἔχει, εἰπόμεν περὶ αὐτῆς ὅσα οἱ πάλαι σοφοὶ ἐδόξασαν. Οἱ μὲν γὰρ τῶν φιλοσόφων σῶμα τὴν ψυχὴν ἀποφαίνονται, οἱ δὲ ἀσώματον. Κοινὴ μὲν οὖν πρὸς πάντας τοὺς λέγοντας σῶμα τὴν ψυχὴν, οἷον νοῦν, ἢ πῦρ, ἢ ὕδωρ, ἢ αἷμα, ἢ ἀέρα, ἢ εἰ τι ἄλλο, ἀρκέσει τὰ παρὰ Ἀμμωνίου τοῦ Πυθαγορικοῦ εἰρημένα· εἰσὶ δὲ ταῦτα· « Τὰ σῶματα τῇ οἰκείᾳ φύσει τρεπτὰ ὄντα καὶ σκεδαστά, καὶ διόλου εἰς ἀπειρον τμητὰ, μηδενὸς ἐν αὐτοῖς ἀμεταβλήτου ὑπολειπομένου, δεῖται τοῦ συνέχοντος καὶ συνάγοντος, καὶ ὥσπερ συσφίγγοντος καὶ συγκρατοῦντος αὐτά· ὅπερ ψυχὴν λέγομεν. Εἰ τοι νῦν σῶμά ἐστιν ἡ ψυχὴ, οἷον δῆποτε, εἰ καὶ λεπτομέρεστατόν τι, πάλιν ἐστὶ τὸ συνέχον ἐκείνην· ἐδειχθῆ γὰρ πᾶν σῶμα δεῖσθαι τοῦ συνέχοντος· καὶ οὕτως εἰς ἀπειρον. Ἄλογον δὲ παντελῶς τὸ ζῆτεῖν ἀρχὴν κατ' ἀρχὴν· ὥστε οὐ σῶμα ἢ ψυχὴ. »

C Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας αὐτὴν ἀσώματον, μὴ καλῶς σκεπτομένους, ὁ Πλάτων ἀπολογείσθω, « Δεῖ, λέγων, τὸν μέλλοντα βουλευέσθαι καλῶς, εἰδέναι καλῶς περὶ οὗτο ἢ σκέψις, ἢ τοῦ παντὸς ἀμαρτάνειν ἀνάγκη. » Ὑμεῖς δὲ προσκρούοντες, τί δι-οριεῖσθε; ᾧ γὰρ τὰ καθ' ἕκαστα ὁράται ἔχετε· ᾧ δὲ τὰ καθόλου οὐχί. Ἄλλὰ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, πρὸς τοῦτόν φησι τὸν σκοπὸν· « Οὐδέμια φύσις ὅτι μὴ τὸδε ἐστὶν, ἀλλ' ὅτι τὸδε, ἢ τοῦ ὄντος θέσις, οὐχ ἢ τοῦ μὴ ὄντος ἀναίρεσις· τὸ γὰρ λέγειν ἀσώματον τὴν ψυχὴν, οὐχ ὅτι ἐστὶ δηλοῖ... εἶτι οὐκ ἐστὶ τυχὸν ὅτι σῶμα οὐκ ἐστὶ. »

D Δείναρχος δὲ ἁρμονίαν ὠρίσατο τὴν ψυχὴν εἶναι, καὶ λύραν τὸ σῶμα· ἀλλ' ἡ ἁρμονία ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τῷ χαλᾶσθαι καὶ ἐπιτείνεσθαι· ψυχὴ δὲ ψυχῆς οὐκ ἐστὶ μᾶλλον καὶ ἥττον· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴ ἑαυτῆς· οὐκ ἄρα ἁρμονία ἢ ψυχὴ. Ἐστὶ ἢ ψυχὴ ἀρετὴν καὶ κακίαν ἐπιδέχεται, καὶ ἁρμονία εὐαρμυστίαν καὶ ἀναρμυστίαν οὐκ ἐπιδέχεται, οὐκ ἄρα ἢ ψυχὴ ἁρμονία. Ἐστὶ ἢ ψυχὴ τῷ ἐπιδέχεσθαι τὰ ἐναντία παρὰ μέρος, οὐσία ἐστὶ καὶ ὑποκειμένον· ἢ δὲ ἁρμονία ποιότης, καὶ ἐν ὑποκειμένῳ· οὐκ ἄρα ἁρμονία ἢ ψυχὴ

Γαληνὸς δὲ ἀποφαίνεται μὲν οὐδὲν περὶ ψυχῆς· ἐκ δὲ τῶν Ἰπποκράτους λόγων κατασκευάζει κρᾶσιν

²⁴ al. A. ²⁵ sic cod. ²⁶ δηλοῖ ἀλλ' ὅτι.

εἶναι αὐτήν. Εἰ δὲ τοῦτο, δηλονότι καὶ θνητὴν οὖσα αὐτήν· ὅτι δὲ οὐ δύναται τοῦ σώματος ἢ κρᾶσις εἶναι ψυχὴ, ὁρῶν ἐντεῦθεν πᾶν σῶμα, ἐμψυχόν τε καὶ ἄψυχον, ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων κέκραται· ἢ γὰρ τούτων κρᾶσις τὰ σώματα ἀπεργάζεται. Εἰ τοίνυν ἢ κρᾶσις τοῦ σώματος ἐστὶν ἢ ψυχὴ, οὐδὲν ἄψυχον ἐστὶν, καὶ συνάγεται ὁ λόγος οὕτως. Εἰ ἢ κρᾶσις τοῦ σώματος ψυχὴ ἐστὶ, πᾶν δὲ σῶμα κρᾶσιν ἔχει· καὶ πᾶν σῶμα δηλονότι ψυχὴν ἔχει· εἰ δὲ πᾶν σῶμα ψυχὴν ἔχει, οὐδὲ ἐν σῶμά ἐστιν ἄψυχον, οὔτε λίθος ἄρα, οὔτε ξύλον, οὔτε σίδηρος, οὔτε ἄλλο τι ἄψυχον ἐστὶν. Ἔτι εἰ ἢ ψυχὴ κρᾶσις ἐστὶν, αἱ δὲ κρᾶσις ἐναλλάσσονται, κατὰ τε τὰς ἡλικίας, καὶ τὰς ὥρας, καὶ τὰς διαίτας, ἢ ψυχὴ ἄρα ἐναλλάσσεται· εἰ δὲ ἐναλλάσσεται, οὐ τὴν αὐτὴν ἔχομεν ψυχὴν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν λέοντος, ποτὲ δὲ προβάτου, ἢ ἄλλου τινὸς ζώου ἐστὶ ἢ κρᾶσις οὐκ ἐναντιοῦται ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖ· αὐτὴ γὰρ ἐστὶν ἢ κινουῦσα· ἢ δὲ ψυχὴ ταῖς ἐπιθυμίαις ἐναντιοῦται. Οὐκ ἄρα κρᾶσις ἢ ψυχὴ. Ἔτι εἰ κρᾶσις ἐστὶν ἢ ψυχὴ, ἢ δὲ κρᾶσις ποιότης· ποιότης δὲ καὶ γίνεται, καὶ ἀπογίνεται, χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς, καὶ ἢ ψυχὴ ἄρα χωρισθῆσεται, καὶ οὐ φθαρήσεται τὸ σῶμα· τοῦτο δὲ οὐκ ἀληθές· οὐκ ἄρα κρᾶσις, οὐδὲ ποιότης ἢ ψυχὴ. Ἔτι παντὸς σώματος αἱ ποιότητες αἰσθηταὶ εἰσιν, ἢ δὲ ψυχὴ οὐκ αἰσθητὴ, ἀλλὰ νοητὴ· οὐκ ἄρα ποιότης ἀσώματος ἢ ψυχὴ.

Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ἁρμονίαν τῆς ὑγείας, καὶ τῆς ἰσχύος, καὶ τοῦ κάλλους εἶναι τὴν ψυχὴν, οὕτω συλλογιζόμεθα· Εἰ ἢ ἁρμονία τῆς ἰσχύος, καὶ τῆς ὑγείας, καὶ τοῦ κάλλους ψυχὴ ἐστὶν, ἀνάγκη ἦν τὸν ἄνθρωπον μῆτε νοσεῖν, μῆτε ἀσθενεῖν, μῆτε ἀμορφον εἶναι· συμβαίνει δὲ πολλάκις, οὐ μίαν μόνην, ἀλλ' ἑμοῦ τὰς τρεῖς ταύτας εὐκρασίας ἀπόλλυσθαι, καὶ ζῆν τὸν ἄνθρωπον· συμβαίνει γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἀμορφον εἶναι, καὶ ἀσθενεῖν, καὶ νοσεῖν· οὐκ ἄρα εὐκρασία τοῦ σώματος ἐστὶν ἢ ψυχὴ.

Πῶς οὖν, φασί, φυσικαί τινες κακίαι καὶ ἀρεταὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐπονται; Τοῦτο ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἀληθεστέρας κρᾶσεως γίνεται· ὡς γὰρ φυσικῶς ὑγίεινοι καὶ νοσώδεις εἰσὶ τινες ἐκ τῆς κρᾶσεως, οὕτως τινὲς φυσικῶς πικρόχυλοι·⁸⁷ ὄντες ὄργιλοι εἰσιν, ἄλλοι δὲ δειλοὶ, ἄλλοι καταφερεῖς· ἀλλ' ἐνιοὶ κρατοῦσι καὶ περιγίνονται· ὁρῶν δὲ ὅτι τῆς κρᾶσεως κρατοῦσιν· ἄλλο δὲ ἐστὶ τὸ κρατοῦν, καὶ ἄλλο τὸ κρατούμενον· ἄλλο ἄρα κρᾶσις, καὶ ἄλλο ψυχὴ. Ὀργανον γὰρ ὅν τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, ἐὰν μὲν ἐπιτηδελῶς κατασκευασθῆ, συνεργεῖ τῇ ψυχῇ· ἂν δὲ ἀνεπιτηδελῶς, ἐμποδίζει· καὶ τότε χρεῖα τῇ ψυχῇ πραγμάτων ἀπομαχόμενῃ πρὸς τὴν ἀνεπιτηδελότητα τοῦ ὄργανου, καὶ ἐὰν μὴ σφόδρα νήφη καὶ συνδιαστρέφεται αὐτῷ, καθάπερ μουσικὸς συνεξαμαρτάνει τῇ τῆς λύρας διαστροφῇ, ἐὰν μὴ πρότερον αὐτὴν καταστήσῃ καλῶς. Διὸ καὶ χρεῖα τῇ ψυχῇ τῆς ἐπιμελείας τοῦ σώματος, ἵνα καταρτίσῃ αὐτὸ ὄργανον ἐπιτή-

⁸⁷ πικρόχυλοι ABC.

luit; si vero ita est, sane et mortalem illam arbitralur; quod vero non possit corporis misturæ esse anima, inde patet: omne corpus et animatum et anima carens e quatuor elementis coagmentatur; horum enim misturæ corpora conficit. Si ergo corporis mistura est anima, nihil sine anima erit, et sic concluditur sermo: si corporis mistura est anima, et omne corpus misturam habet, et omne corpus ex eadem animam habet. Si vero omne corpus animam habet nec unum corpus est absque anima, nec ergo lapis, neclignum, nec ferrum, nec aliud quid absque anima est; porro si anima mistura est, et misturæ mutantur secundum ætates, et horas et victus rationem, anima ergo immutabitur; si autem inmutatur, non eandem habemus animam, sed nunc leonis, nunc ovnis, nunc alius cujusdam bestiæ: tum mistura non desiderii corporis adversatur, imo concurrat, utpote quæ ea commoveat; sed anima desiderii adversatur. Non ergo mistura anima. Deinde si mistura est anima, et mistura qualitas; qualitas vero et fit et abest, absque subjecti destructione, et anima ergo dividetur, et non corrumpetur corpus, hoc tamen non est verum. Non ergo mistura, nec qualitas anima. Denique corporis omnes qualitates sensiles sunt, anima autem non sensilis sed intellectualis; non ergo corporis qualitas anima.

Contra dicentes vero animam esse harmoniam sanitatis, et virium et pulchritudinis, sic argumentabimur: Si anima est virium, sanitatis, pulchritudinis harmonia, necesse est hominem nec ægrotare, nec debilitare, nec forma immutari; at sæpe accidit ut non una tantum, sed tres illæ qualitates simul amittantur et homo vivat; nonnunquam enim eundem simul deformem, et debilem, et ægrotantem esse videmus; non igitur corporis valetudo anima est.

Quomodo ergo, aiunt, naturales quædam malitiæ et virtutes in hominibus inveniuntur? Illud e priori corporis mistura fit: nempe sicut naturaliter sani et ægroti sunt quidam secundum misturam, sic quidam biliosi in iram præcipites sunt, alii vero timidi, alii libidinosi; rursus alii superant et vincunt. Videlicet misturam vincunt; sed aliud est quod vincit, aliud quod vincitur: aliud ergo mistura, et aliud anima. Cum enim corpus sit animæ organum, si bene constitutum est, animam adjuvat; si minus bene, impedit, et tunc animæ opus est in operibus bello contra organi incongruum, et nisi accurate vigilet, imo cum ea corrumpatur, errabit. Sicut musicus cum lyræ dissonantia errat, nisi prius lyræ fides recte contendat. Propterea anima debet corpus curare ut sibi conveniens organum coaptet. Quod et per verba et per mores efficit sicut in harmonia: nunc relaxans, nunc contendens

nt idoneum ipsi illud perficiat convenientique utatur organo.

Aristoteles vero endelechiam appellans animam, non minus cum eis qui eam dicunt, qualitatem convenit. Pythagoras, numerum seipsam moventem; Xenocrates, et numerum continuum et universi exhalationem. Manichæi immortalem illam et incorpoream dicunt, unam autem solam esse universi animam, minutatim redactam et divisam in singula corpora animata et non animata. Plato et unam esse et multas animas contendit, Chronius et Porphyrius omnes formas unius animæ esse dicunt. Jamblicus tandem ad oppositam sententiam inclinans singulis animantium speciebus animæ speciem inesse dicit.

Sed nobis istos qui seipsos refellunt prætermittentibus, immortalitatem ejus e Scriptura sacra demonstrare sufficiat, quæ certam ex se fidem habet, quoniam Christi ejusque discipulorum effata continet. Si enim non est e rebus quæ pereunt, incorruptibilis et immortalis est. Dicunt autem quidam de ejus unione omnia unita in unius substantiæ existentiam penitus uniri: cuncta vero unita immutari, nec manere quæ prius fuerint, sicut in aqua et vino fit. Jam quomodo sive corpus animæ unitum, corpus adhuc manet, sive anima quæ incorporea est et in se ipsa substantiata, quomodo corpori unitur et animantis fit pars, salva propria essentia nitionis experte et corruptionis? Necesse est enim aut uniri animam et corpus, et simul commutari, aut coesse, sicut in saltatione saltatores, vel in suffragiis suffragium. Aut si incorporea est, quomodo a corpore separatur? Nihil enim incorporeum a corpore separatur: non coheret enim corpori incorporeum: anima autem coheret corpori et ab eo separatur.

Dicimus ergo quod a corpore in morte separetur anima, illudque verum sit; quod vero non adhæreat incorporeum corpori, falsum quidem est generaliter dictum, de anima autem verum: non enim corpori colligatur anima. Falsum siquidem linea quæ est incorporea corpori adhæret et scernitur; similiter et albedo. De anima autem verum est; non enim corpori colligatur anima: si enim colligatur, manifeste ei adhæret; impossibile autem incorporeum corpori omnino adhærere. Unde nec animatum erit totum animal; si vero est totum animalium, nec adhærebit, nec scernetur, siquidem incorporeum est.

Si vero non adunatur, inquirunt, nec adjacet, nec miscetur, cur animal dicitur unum cum in corporibus adunatio adunatorum omnium mutationem operetur, quippe quæ in alia corpora immutantur, quemadmodum elementa in permisiones, et ali-

δειον εαυτῆ· τοῦτο δὲ ποιεῖ διὰ τε τῶν λόγων καὶ τῶν ἡθῶν, ὡς ἐν ἀρμονίᾳ· τὰ μὲν χαλῶσα, τὰ δὲ ἐπιτείνουσα, ἵνα ἀρμόδιον αὐτὸ ἐαυτῆ κατασκευάσῃ, καὶ χρῆσται ἐπιτηδείῳ ὄργάνῳ ⁸⁸.

Ἀριστοτέλης δὲ ἐνδελέχειαν λέγων τὴν ψυχὴν, οὐδὲν ἥττον συμφέρεται τοῖς ποιότητα λέγουσιν αὐτὴν Πυθαγόρας δὲ, ἀριθμὸν ἑαυτὸν κινουντα· Ξενοκράτης δὲ, καὶ ἀριθμὸν συνεχῆ, καὶ ἀναθυμίασιν τοῦ παντός· οἱ δὲ Μανιχαῖοι ἀθάνατον αὐτὴν καὶ ἀσώματον λέγουσι· μίαν δὲ μόνην εἶναι τὴν τῶν πάντων ψυχὴν κατακερματισσομένην καὶ κατατεμονομένην εἰς τὰ καθ' ἕκαστα σώματα ἑμψυχα καὶ ἀψυχα· ὁ δὲ Πλάτων καὶ μίαν εἶναι καὶ πολλὰς ψυχὰς ἀποφαίνεται· Κρόνιος δὲ καὶ Πορφύριος πάντα τὰ εἶδη λέγουσι μιᾶς ψυχῆς πέλειν· Ἰάμβλιχος δὲ τὴν ἐναντίαν τούτοις δραμῶν, καθ' ἕν εἶδος ζώου ψυχῆς εἶδος εἶναι λέγει.

Ἄλλ' ἡμεῖς τούτους ἕασαντες ὑπ' ἀλλήλων ἀνατρέπεσθαι, ἀρκεσθῶμεν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας αὐτῆς ἐκ τῆς θεοπνευστου Γραφῆς· τὸ πιστὸν καὶ βέβαιον ἐξ ἑαυτῆς ἐχούσης, διὰ τὸ εἰρησθαι παρὰ Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Εἰ γὰρ μὴδὲν ἐστὶ τῶν φθειρομένων, ἐστὶ δὲ ἀφθαρτος, ἐστὶ καὶ ἀθάνατος. Λέγουσι δὲ τινες περὶ τῆς ἐνώσεως αὐτῆς, ὅτι πάντα τὰ συνιόντα εἰς μιᾶς οὐσίας ὑπόστασιν, διαπαντὸς ἐνοῦται· πάντα δὲ τὰ ἐνοῦμενα ἀλλοιωῦνται, καὶ οὐ μένει ἂ πρότερον ἦν, ὡς ἐπὶ οἴνου καὶ ὕδατος. Πῶς ἢ τὸ σῶμα ἡνωμένον τῇ ψυχῇ, ἐτι μένει σῶμα, ἢ πάλιν ἡ ψυχὴ ἀσώματος οὔσα καὶ οὐσώδης ⁸⁹ καθ' ἑαυτὴν, πῶς ἐνοῦται σώματι, καὶ μέρος γίνεται ζώου, σώζουσα τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἀσύγχυτον καὶ ἀδιάφορον; Ἀνάγκη γὰρ, ἢ ἡνωσθαι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, καὶ συνηλλοιωσθαι ἀμφοτέρω, ἢ παρακείσθαι, ὡς χρυστὰς ἐν χορῷ, ἢ ψῆφον ἐν ψῆφῳ· ἢ εἰ ἀσώματος ἐστὶ, πῶς χωρίζεται ἀπὸ τοῦ σώματος; Οὐδὲν γὰρ ἀσώματος ἀπὸ σώματος χωρίζεται· οὐδὲ γὰρ ἐφάπτεται σώματος ἀσώματος· ἢ δὲ ψυχὴ καὶ ἐφάπτεται καὶ χωρίζεται τοῦ σώματος.

Λέγομεν οὖν, ὅτι τὸ μὲν χωρίζεσθαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐν τῷ θανάτῳ, ἀληθές ἐστὶ· τὸ δὲ μὴ ἐφάπτεσθαι ἀσώματος σώματος, ψεῦδος μὲν ἐστὶ καθόλου λεγόμενον, ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς ἀληθές· οὐδὲ γὰρ ἐφάπτεται τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ. Ψεῦδος μὲν, ἐπειδὴ καὶ ἡ γραμμὴ ἀσώματος οὔσα ἐφάπτεται τοῦ σώματος καὶ χωρίζεται, ὁμοίως καὶ ἡ λευκότης. Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς ἀληθές· οὐδὲ γὰρ ἐφάπτεται τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ· εἰ γὰρ ἐφάπτεται, δηλονότι παράκειται αὐτῷ· ἀδύνατον δὲ ἀσώματος σώματι, ὅλον ὅλην παρακείσθαι· ὥστε οὐδὲ ἑμψυχον ἐστὶ ὅλον τὸ ζῶον· εἰ δὲ ἐστὶν ὅλον ἑμψυχον, οὔτε ἐφάπτεται καὶ χωρίζεται, ἀσώματος οὔσα.

Εἰ δὲ μὴ ἤνωται, φησὶ, μῆτε παράκειται, μῆτε κέχραται, τίς ὁ λόγος τοῦ ζώου ἐν λέγεσθαι, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν σωμάτων, ἢ ἐνωσις ἀλλοίωσιν τῶν συνιόντων πάντων ἐργάζεται, ἐπειδὴ περ ⁹⁰ εἰς ἄλλα σώματα μεταβάλλεται· ὡς τὰ στοιχεῖα εἰς τὰ συγκρί-

⁸⁸ ἔν μὴ καὶ αὐτῆ συνδιαστραφῆ αὐτῷ· συμβαίνει γὰρ καὶ τούτο ad I. P quod schol. vi. letur. ⁸⁹ καὶ οὐσώδης... οὔσα (infra C 14) om. P. ⁹⁰ ἐπειδὴ περ... γὰρ ἄλλ. (col. 1300 B 2) om. P.

ματς, καὶ αἱ τροφαὶ εἰς αἷμα, τὸ δὲ αἷμα εἰς σάρκα· καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος; Ἐπὶ δὲ τῶν νοητῶν ἔνωσις μὲν γίνεται, ἀλλοίωσις δὲ οὐ παρακολουθεῖ· οὐ γὰρ πέφυκε νοητὸν κατ' οὐσίαν ἀλλοιοῦσθαι. Καὶ ἡ ψυχὴ ζωὴ οὔσα, εἰ ἐν τῇ κράσει ἢ ἐνώσει μετεβάλλετο, ἡλλοιώθη ἂν καὶ οὐκ ἦν ζωὴ· τί δὲ συνεβάλλετο τῷ σώματι, εἰ μὴ παρεῖχεν αὐτῷ τὴν ζωὴν; Καὶ ἦνεται τοίνυν ἡ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι, καὶ ἀσυγχύτως ἦνεται.

Ἵτι μὲν γὰρ ἦνεται δεικνυσθαι ἢ συμπάθεια· ὅτι δὲ καὶ ἀσυγχύτως μένει, οὐκ ἀγνοεῖται. Ὅταν γὰρ τι καθ' ἑαυτὰ τῶν ὄντων ἐπισκέπτεται τοῦ σώματος, ὡς οἶδ' ὅτι ἑαυτὴν χωρίζουσα τοῦτο ποιεῖ· ἀσώματος γὰρ οὔσα, δι' ὅλου κεχώρηκεν εἰς τὰ συνεφθαρμένα· καὶ ἀφείσα ταῦτα μένει ἀδιάφθορος καὶ ἀσύγχυτος· καὶ τὸ καθ' ἑαυτὴν καθαρὸν ἐνδιασώζουσα, καὶ ἐν οἷς γένηται τρέπουσα κατὰ τὴν ἑαυτῆς ζωὴν, καὶ ὑπ' ἐκείνων μὴ τρεπομένη. Ὡς γὰρ ὁ ἥλιος τῇ παρουσίᾳ τὸν ἀέρα εἰς φῶς μεταβάλλει, ποιῶν αὐτὸν φωτεινῆ, καὶ ἐνοῦται τῷ ἀέρι τὸ φῶς, ἀσυγχύτως ἅμα αὐτῷ καὶ κεχυμένως· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ψυχὴ ἐνομένη σώματι, μένει πάλιν ἀσύγχυτος· κατὰ τοῦτο μόνον διαλλάττουσα, ὅτι ὁ μὲν ἥλιος σῶμα ὢν, καὶ τόπω περιγραφόμενος, οὐκ ἔστι πανταχοῦ ἔνθα καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ, ὡς οὐδὲ τὸ πῦρ· μένει γὰρ καὶ αὐτὸ ἐν τοῖς ξύλοις, ἢ ἐν τῇ θρυαλίδι δεδεμένον, ὡς ἐν τόπῳ· ἡ ψυχὴ δὲ ἀσώματος οὔσα, καὶ μὴ περιγραφόμενη ἐν τόπῳ, ὅλη δι' ὅλου χωρεῖ μετὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς, καὶ γράφεται τὰς οὐσίας τοῦ σώματος· καὶ οὐκ ἔστι μέρος φωτιζόμενον ὑπ' αὐτῆς, ἐν ᾧ μὴ ὅλη πάρεστιν· οὐ γὰρ κρατεῖται ὑπὸ τοῦ σώματος, ἀλλ' αὐτὴ κρατεῖ τὸ σῶμα· ἐπεὶ οὐδὲ ἐν τῷ σώματι ἔστιν, ὡς ἐν ἀγγελίῳ ἢ ἀσκή, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ σῶμα ἐν αὐτῇ. Εἰ γὰρ καὶ ὁ προφήτης ἐξαγαγεῖν αὐτὴν ἐκ φυλακῆς τὸν Θεὸν εὔχεται, ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ σῶμα εἰδῶς φυλακῆν, ὡς ἐν ἐξορίᾳ·⁶¹ δὲ καὶ φυλακῆ ἐν τῷ βίῳ ὑπάρχων· μὴ κωλυόμενα γὰρ ὑπὸ τῶν σωμάτων τὰ νοητὰ, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς τοῦ σώματος χωροῦντα, καὶ διαφοιτῶντα, καὶ διεξίόντα, οὐχ οἷά τε ἔστιν ἀπὸ τοῦ τόπου σωματικῶς κατέχεσθαι. Τοιαύτη γὰρ τῶν νοητῶν φύσις ἀσώματος καὶ ἀμέριστος, καὶ ἀλλήλοις, καὶ σώματι μίγνυσθαι. Ἐκ τούτου γὰρ οἶμαι καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν δαιμόνων πλήττεσθαι, ὑπὸ λογισμῶν ἢ ἐκνοῆσαι, καὶ μάλιστα Χριστιανὸν ὄντα.

Τὴν μέντοι ἀθανασίαν αὐτῆς καὶ Πλάτων ἐκ τοῦ ἀεικινήτου αὐτῆς συλλογίζεται· οὕτως· « Ἡ ψυχὴ, φησὶν, ἀεικίνητος ἔστι· τὸ ἀεικίνητον ἀθάνατον· ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος. Καὶ ἐπειδὴ ἀθάνατος ἔστιν ἡ ψυχὴ, εἰσὶν ἀμοιβαίαι τῶν φαύλων καὶ ἀγαθῶν πράξεων· εἰ δὲ εἰσὶν ἀμοιβαίαι, ἔστι τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον· εἰ δὲ ἔστι τὸ δικαζόμενον καὶ δικάζον, ἔστι προνοητὸν καὶ πρόνοια· εἰ δὲ ταῦτα, ἀθάνατος ἄρα ἡ ψυχὴ. »

Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος φησὶν· « Ἀόρατον εἶναι τὸν Θεὸν πίστευς, ἐπεὶ καὶ ἡ ψυχὴ ἀόρατος ἔστιν· οὕτε γὰρ κέχρωσται, οὕτε ἐσημάτισται, οὕτε τινὶ χαρακτηριστικῶ περιελήπται· ἀλλ' ἐκ τῶν ἐνεργ-

⁶¹ ἐξορία Cod. A.

menta in sanguinem, et sanguis in carnem et reliqua membra corporis? In intellectualibus autem adunatio quidem fit, immutatio autem non sequitur; intellectuale enim quoad essentiam non mutatur. Et anima quæ vita est, si in coagulatione aut adunatione variaret, mutaretur et non esset vita. Cur tamen corpori conjungeretur, cui non afferret vitam? Itaque unitur anima corpori et absque fusione unitur.

Quod enim uniat, docet sympathia; quod vero absque mistura maneat, notissimum est. Namque ubi aliquid quod per se ad corpus pertinet, considerat, quantum potest seipsam removens hoc facit: at incorporea enim penitus intra corrupta penetravit, quæ prætermittens incorrupta manet et mistura libera; et ipsius puritatem servans, et ea in quibus est ad suam vitam convertens, ab illis non conversa. Quemadmodum enim sol apprensus aerem in lucem transmutat, et lucidum facit, et æri lux adunatur, sine mistura cum ipso simul et cum fusione, simili modo et anima corpori adunata, sine mistione remanet; in hoc tantum differunt, quod sol quidem quæ corpus est et loco circumscriptus non ubique est ubi et ejus lux, uti nec etiam ignis; manet enim in lignis aut in ellychnio hærens sicut in loco: anima vero, utpote incorporea, nec in loco circumscripta, tota prorsus it cum luce sua et bona corporis circumscribit; nec pars est ab ea illuminata, in qua tota non adsit, non enim corporis dominationem patitur, sed ipsa corpus dominatur, siquidem in corpore adest, non sicut in vase aut in utre, sed potius corpus in ipsa. Licet enim Propheta ut educat illam de custodia, Deus, precetur, non tamen id dicit quasi corpus pro custodia habens, sed ut in exsilio et in custodia in vita existens. Namque intellectualia non impediuntur per corpora, sed et per totum corpus divisa et diffusa et errantia, corporaliter loco concludi nequeunt. Talis est enim intellectualium natura incorporea et indivisa, ut sibi invicem et corporibus misceantur. Exinde enim opinor et animam a dæmonibus vexari, a ratiociniis malis blasphemis que et ab istis quæ nefas est dicere aut cogitare, præsertim cum quis Christianus est.

πονηρῶν καὶ βλασφημιῶν, καὶ ὧν οὐδὲ θέμις εἰπεῖν,

Porro immortalitatem Plato ex ejus mobilitate continua deducit sic: « Anima, inquit, continue mobilis est; quod continue mobile, est immortale; ergo anima immortalis. Et si immortalis est anima, sunt retributiones pravæ et bonarum actionum; si sunt retributiones, est judicatum et judicans; si est judicatum et judicans, est provisum et providens; quæ si sunt, immortalis ergo anima. »

Magnus vero Basilius inquit: « Invisibilem crede Deum, cum et anima invisibilis sit: nec enim colore nec paramentis ornatur, nec quovis caractere corporeo includitur, sed ex energia tantum di-

gnoscitur quam duplicem habet juxta similitudinem Dei cujus imago est: duplicem enim Deus energiam habet intelligendi cuncta quæ sunt, et quibus nos indigemus providendi. Sic ergo et animæ sunt duplices energiarum, aliæ intellectuales, scilicet mens, opinio, intelligentia, imaginatio; aliæ vitales et concupiscibiles, scilicet voluntas, cupido, desiderium. Sed secundum vitalem vim corpori commiscetur anima physice per compositionem, et non ex proposito dirigit. Quemadmodum enim solem impossibile est fulgentem non id illuminare super quod fulgores irradiat, sic animam impossibile est non animare et vivum facere corpus cui inest. Contemplativa autem vis in proposito motum habet. Etenim corporis quidem visus oculus, animæ vero visus ipsi innata mens; sed non sicut aliud in alio, sed unum idemque anima est et mens: vis quædam physica, nec rationi animæ extranea. »

Aristoteles: « Mens, quatenus est facultas, una cum homine nascitur; activa autem ab extra in nos sub intra, et naturæ scientiam et cognitionem provehit. Ergo mens nostra perfectum quid est et principale; sed animæ et corporis per scientiæ et considerationis progressum. »

Plato autem dicere non videtur, hominem esse utrumque animam et corpus, sed animam tali corpore utentem, convenientius philosophans de homine, et nos revocans ad solam animæ divinitatem et curam, ut qui nobis ipsis animam esse credamus, animæ bonam insequamur, virtutes et pietatem, nec corporis concupiscentias diligamus quæ non hominis sunt sed animalis principaliter quidem, secundo vero hominis.

Hunc locum quodam die philosophice sed male tractans Ambrasciotes, quam optimum animæ sita corpore separatio, saltu in mare se projecit sui ipsius homicida factus, sicut Theologus Gregorius ait: « Cleombroti Ambrasciotis saltus in sermone de anima philosophice tractatus » sicut et alibi dicit: « Namque anima quidem femineo nomine vocatur, ab omni vero femineo more et natura discrepat: nec masculinum, nec femineum quid essentia habet: Deus quidem ei lumen suum immittit, ipsa autem illuminatur: quod enim sensibilibus sol, hoc spiritualibus est Deus: visibilem ille mundum illuminat, hic invisibilem. Invisibilis ergo anima. Non Deo et angelis, sed nobis omnibus luto plasmatis, qui parvus unusquisque mundus vocati sumus: mundus autem cuncta in se disposita et ordinata habet; mundum vero parvum hominem dicunt, relative ad sensibilem et magnum mundum. Attamen magnus iste licet sit et laudabilis et Dei gloriam potentiamque enarrans et docens quotidie, tanquam lau-

γειῶν γνωρίζεται μόνον· ἔχει δὲ διπλᾶς ἐνεργείας· κατὰ μέγεθος Θεοῦ, ὡς εἰκῶν οὐσα αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς διπλᾶς ἔχει τὰς ἐνεργείας. Τὰς μὲν γνωστικὰς πάντων τῶν ὄντων, τὰς δὲ πρακτικὰς τῶν καταδεστέρων ἡμῶν· οὕτως οὖν καὶ τῆς ψυχῆς διτταὶ εἰσὶν ἐνεργεῖαι· αἱ μὲν γνωστικαί, οἷον νοῦς, δόξα, διάνοια, φαντασία· αἱ δὲ ζωτικαὶ καὶ ὀρεκτικαὶ· οἷον, βούλησις, θυμὸς καὶ ἐπιθυμία. Ἄλλὰ τὴν μὲν ζωτικὴν δυνάμιν ἐπισυγκέκραται τῷ σώματι ἢ ψυχῇ φυσικῶς διὰ τὴν σύγκρασιν, καὶ οὐκ ἐκ προαιρέσεως χορηγεῖ. Ὡς περὶ γὰρ ἥλιον οὐχ οἶόν τε ἐπιλάμψαντα μὴ φωτίζει τοῦτο καθ' οὗ τὰς αὐτὰς ἤνεγκεν, ὡς ψυχὴν ἀμήχανον μὴ ζωογονεῖν καὶ ζωοποιεῖν τὸ σῶμα, ᾧ ἂν ἐγγένηται. Ἡ δὲ θεωρητικὴ δυνάμιν ἐν προαιρέσει ἔχει τὴν κίνησιν. Βλέψις μὲν γὰρ τοῦ σώματος ὀφθαλμῶς, ὄρασις δὲ τῆς ψυχῆς ὁσμοφῶς αὐτῇ νοῦς· ἀλλ' οὐχ ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ, ἀλλὰ τὸ αὐτὸν ψυχὴ τε καὶ νοῦς· δυνάμιν ὑπάρχων φυσικῆς τῆς καὶ οὐκ ἐπίσαστος τῷ λογιστικῷ τῆς ψυχῆς. »

Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης, « Τὸν μὲν δυνάμιν νοῦν συγκατεσκευάσθαι τῷ ἀνθρώπῳ· τὸν δὲ ἐνεργῆ θύραθεν ἡμῖν ὑπεισιέναι, ἀλλ' εἰς προκοπὴν τῆς τῶν φυσικῶν γνώσεως καὶ θεωρίας συμβαλλόμενον· τέλειον οὖν ὁ ἡμέτερος νοῦς καὶ ἡγεμονικόν· ἀλλὰ ψυχῆς καὶ σώματος διὰ τὴν προκοπὴν τῆς γνώσεως καὶ θεωρίας. »

Πλάτων δὲ οὐ δοκεῖ λέγειν, τὸν ἀνθρώπον εἶναι τὸ συναμφοτέρον ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν σῶματι τοιῶδε χρωμένῃν, ἀξιοπρεπέστερον φανταζόμενος τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπον· καὶ αὐτὸς ἡμᾶς ἐπιστρέφων ἐπὶ τὴν τῆς ψυχῆς μόνῃν θειότητα καὶ ἐπιμέλειαν, ἵνα τὴν ψυχὴν ἑαυτοῖς εἶναι πιστεύοντες, τὰ τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ μεταδιώκωμεν, τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν εὐσέθειαν· καὶ μὴ τὰς τοῦ σώματος ἐπιθυμίας ἀγαπήσωμεν, ὡς οὐκ οὐσας ἀνθρώπου, ἀλλὰ ζῶου μὲν προηγουμένως, ἀνθρώπου δὲ ἐπομένως.

Τοῦτον τὸν λόγον φιλοσοφῆσας ποτὲ κακῶς ὁ Ἀμβρακιώτης, ὡς ἀμεινόν ἐστι τῇ ψυχῇ ὁ χωρισμὸς τοῦ σώματος, πῆδημα ἀπετέλεσε, φόνου ἑαυτῷ γινόμενος αἷτιος, καθὼς ὁ Θεολόγος Γρηγόριος φησι· « Τὸ Κλεομβρότου πῆδημα τοῦ Ἀμβρακιώτου τὸ ἐν τῷ περὶ ψυχῆς λόγῳ φιλοσοφηθέν », ὡς καὶ ἀλλαχοῦ φησι· « Ψυχὴ μὲν γὰρ ὀνόματι θηλυκῶν προσσγορεῖται, πάσης δὲ θηλυδριώδους φύσεως ἀφέστηκεν· οὐτε ἄρβεν, οὐτε θῆλυ κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσα. Ἄλλ' ὁ μὲν Θεὸς ἐπιλάμπει αὐτῇ τὸν φωτισμὸν, ἢ δὲ ἐπιλάμπεται· ὅπερ γὰρ ἐστὶ τοῖς αἰσθητοῖς ἥλιος, τοῦτο τοῖς νοητοῖς Θεός· ὁ μὲν γὰρ τὸν ὀρώμενον κόσμον φωτίζει, ὁ δὲ τὸν ἀόρατον· ἀόρατος ἄρα ἢ ψυχὴ, οὐχὶ τῷ Θεῷ καὶ ἀγγέλοις, ἀλλ' ἡμῖν τοῖς ἐκ πηλοῦ πᾶσι διηρητισμένοις· οἱ δὲ μικρὸν ὁ καθ' ἑαυτὸν ὀνομάσθημεν κόσμος· κόσμος δὲ, ὁ πάντα ἐν ἑαυτῷ διατεταγμένα ἔχων καὶ κεκοσμημένα· κόσμον δὲ μικρὸν τὸν ἀνθρώπον λέγουσιν, ὡς πρὸς τὸν αἰσθητὸν τοῦτον καὶ μέγαν. Πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ μέγας οὗτός ἐστι καὶ ἐπαινετός, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καὶ δυνάμεως

⁶⁹ τὸν δὲ ἐνεργ. A. ἐνεργεῖα P. ⁷⁰ ὑπεισιέναι δοξάζει οὐκ εἰς τὸ εἶναι τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου συντέλουσα ἀλλ' εἰς P.

ὑψηλῆς καὶ διδάσκαλος καθ' ἑκάστην ὡς ἐπαινε-
της σιγῶν τὰς μεγαλοῦργίας καὶ διαπρύσιος κήρυξ·
ἀλλὰ ἀτιμότερος τοῦ μικροῦ καὶ αἰσθητοῦ κατὰ
πολὺ ὑπάρχει· ὡς ὁ μὲν αἰσθητικὸς, ὁ δὲ αἰσθητὸς·
καὶ ὁ μὲν ἀκτὸς, ὁ δὲ αὐτεξούσιος· καὶ ὁ μὲν ξένος
Θεοῦ, ὡς ὑπὸ τὴν αἰσθησιν, ὁ δὲ οἰκείος Θεῷ καὶ
νοεῖας φύσεως· καὶ ὡς κρᾶμα ἐξ ἀμφοτέρου, καὶ
σοφίας μείζονος γνῶρισμα, καὶ τῆς περὶ τὰς φύσεις
πολυτελείας. Καὶ ὡς ὁ μὲν κόσμος ἕνεκα τοῦ ἀνθρώ-
που· ὁ ἄνθρωπος δὲ, ἵνα μένη καὶ δοξάζῃ τὸν εὐεργ-
γέτην. Εἰ δὲ ἐγὼ μὲν εἰς δόξαν Θεοῦ, ὁ κόσμος δὲ
δι' ἐμὲ, ὡς ἡ πυράτρα⁶⁶ διὰ τὴν ἄμαξαν, ἣ ὁ πρίων
διὰ τὴν θύραν, ὁ Θεολόγος φησὶ, νικῶ τῇ αἰτίᾳ·
ὅσον γὰρ κτισμάτων Θεὸς ὑψηλότερος, τοσοῦτον τοῦ
διὰ Θεὸν ὑποστάντος ἐμοῦ, τὸ δι' ἐμὲ γενόμενον
ἀτιμότερον· τὸ γὰρ οὗ ἕνεκα τοῦ ἕνεκα τοῦ, καὶ Β
μείζον καὶ τιμιώτερον. »

Σημαντικὸς δὲ ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος τῶν δύο κόσμων,
τοῦ ὁρατοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου, τοῖς νοεῖν δυναμένοις·
ἐκ δύο γὰρ σύγκριται φύσεων. Ἄλλ' εἰ καὶ διττὸς ἐν
ἐαυτῷ δεικνύει φύσεις, οὐ δύο φύσεις ἐστὶν, ἀλλ' ἐκ
τῶν δύο· ὡς γὰρ τὸ σῶμα τὸ οἶον οὖν σύγκριται
μὲν ἐκ πυρὸς καὶ ἀέρος, ὕδατος καὶ γῆς· οὐκ ἔτι δὲ
τὸ αὐτὸ σῶμα πῦρ εἴπηρ εἶναι, οὐδ' αὖ ἀέρα, οὕτε
τι τῶν ἄλλων· ἀλλὰ τοιούδε τι, λίθον τυχόν ἢ ξύ-
λον· ὁμοίως καὶ τὸ σῶμα τὸ ἑμφυχόν, τὸ λογικόν
ἢ ἀλογόν, οὐκ αἶμα, ἢ φλέγμα, ἢ μίαν καλέσεις τῶν
χολῶν· οὐ γὰρ τι ταῦτόν τοις ἐξ ὧν ἐστὶν. Ἐπεὶ
δὲ διάφορος ὁ λόγος τοῦ τε συγκαίμενου, τῶν τε
συντεθέντων· οὕτως καὶ ὁ ἄνθρωπος, εἰ καὶ ἐκ ψυ- C
χῆς καὶ σώματος ἐστὶν, ἀλλ' ἑτέρον ἐστὶ παρὰ τὰ
ἐξ ὧν ἐστὶ· καὶ κατ' ἄλλο μὲν λογίζεται, κατ' ἄλλο
δὲ τὸ λογισθὲν ἐνεργεῖ· ψυχῇ μὲν γὰρ νοεῖ λογι-
σάμενος, εἰ τύχοι, τοῦ οἴκου τὴν σύνθεσιν, χερσὶ τὸ
νοηθὲν ἄγει εἰς πέρας.

Ὅτι δὲ ἄλλο ἐστὶ παρὰ τὰ ἐξ ὧν ἐστὶ, ὧδε σκόπει·
ἐκ διαφόρων ὕλων τὸν οἶκον οἰκοδομοῦμεν, ἀλλ' οὐκ
ἄν τις εἴπη, ταῦτόν⁶⁶ ὑπάρχειν ταῖς ὕλαις ταῖς ἐξ
ὧν ἐστὶν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς λίθοι, καὶ ξύλα, καὶ τὰ
λοιπὰ ὁ οἶκός ἐστιν· εἰ γὰρ τοῦτο, πρὸ τῆς οἰκοδομῆς
διηρημένως τὰς ὕλας οἶκον ἂν τις δικαίως καλέ-
σειεν· ἀλλ' ἢ τοιαῦτα τῶν ὕλων προσάλληλα σύζευξις
τὸν οἶκον ἡμῖν ἀποτελεῖν πέφυκε. Τοῖνον τῆς οἰκίας
λυθείσης, μένουσι μὲν ὁμοίως αἱ ὕλαι τὴν οἰκίαν D
ἐπέχουσαι λόγον· ἀπολωλέναι δὲ φαμεν τὴν οἰκίαν,
ἣν ἢ τοιαῦτα τῶν ὕλων σύζευξις ἀπετέλεσεν. Οὕτως
καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· κἂν γὰρ ἐκ ψυχῆς καὶ σώ-
ματος ὑπάρχη, οὐ ταῦτόν ἂν εἴη τοῖς ἐξ ὧν ἐστὶ,
ἀλλ' ἑτέρον, ὡς εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς τῆς
συναφείας ψυχῆς πρὸς σῶμα, τρίτον ἀποτελούμενον
ἄλλο· καὶ τοῦτο δηλον ἄφ' ὧν, τῆς διαζεύξεως τῆς
τούτων γενομένης, μένει μὲν τὸ σῶμα οὕτως τὸν
οἰκίον σῶζον λόγον· τριχῇ γὰρ ἐστὶ διαστατόν, κἂν
νεκρὸν ἢ· μένει δὲ ὁμοίως ἢ ψυχῇ λογικῇ τυγγά-
νουσα καὶ νοεῖα, κἂν διεζεύχθῃ τοῦ σώματος· ἀπ-
όλωλε δὲ ὁ ἄνθρωπος, ὃν ἀπετέλεσεν ἑκατέρων ἢ
σύζευξις.

⁶⁶ Sic cod. ⁶⁷ εἴποι τὸν οἶκον ταῦτόν P.

A dator silens maguorum oportum et magna voce cla-
mans præca, multo magis inglorius est quam
parvus et sentiens mundus : ille quidem sub sea-
sus cadit, hic sentiendi capax; ille gubernatus,
hic liberum arbitrium habens; alienus ille a Deo ut
sub sensus cadens, hic Deo cognatus et intellectu-
lis naturæ; et quasi utriusque temperamentum et
sæpientiæ melioris ac naturarum magnificentiæ
argumentum. Et sic mundus hominis causa, homo
vero ut adhæreat benefactori eumque glorificet.
Si autem ego ad Dei gloriam et mundus propter me,
sicut forceps propter currum, aut serra propter
portam, sit Theologus; ego causam obtineo; quanto
enim creaturis præstantior est Deus, tanto illa quæ
propter me facta sunt, viliora sunt quam ego qui
propter Deum exsisto : namque melius est et hono-
ratius id propter quod aliquid exsistit, quam illud
quod propter aliud exsistit. »

Homo eo quod cogitare potest, ad mundum visibi-
lem ac invisibilem spectat : e duabus enim naturis
constituitur. Sed licet duas in se ostendat naturas,
non est tamen naturæ duæ, sed e duabus; nam sicut
corpus qualecunque constituitur ex igne et aere,
aqua et terra; nec tamen idem corpus dices esse
ignem, nec aera, nec quid aliud, sed tale quoddam,
lapidem verbi causa aut lignum : similiter et cor-
pus animatum, rationale aut irrationale, nec sangui-
nem, nec phlegma, nec bilem vocabis : non enim
idem est ac ea ex quibus constat. Quemadmodum
autem compositum a rebus componentibus differt,
sic et homo, licet ex anima et corpore constat,
aliud quoddam est ab his e quibus constat : et nunc
quidem cogitat, nunc cogitatum exsequitur : ubi
enim animæ rationalis auxilio exempli gratia de
ædificii constructione cogitavit, manibus id quod
cogitavit ad finem perducit.

Quod autem sit aliud quam ea ex quibus constat,
sic perpende : ex variis materiis domum ædifica-
mus, sed nemo dixerit eam idem esse ac materias
e quibus constat. Non enim simpliciter lapides,
ligna et reliqua, domus est; si enim id esset, ante
structuram separatim materias domum quis me-
rito vocaret; sed illæ materiæ sibi invicem coaptatæ
domum nobis representare solent. Ergo destructa
domo, remanent quidem similiter materiæ proprium
retinentes nomen, periisse vero domum dicimus
quam talis materiæ junctura perfecerat. Sic et
in homine; licet enim ex anima corporeque con-
stet, non idem est ac ea de quibus constat, sed
aliud homo nempe ex animæ conjunctione cum
corpore, tertium quid effectus; et evidens illud inde
quod separatione illorum facta corpus sic manet
ac propriam qualitatem conservat : trifariam enim
dividitur, licet mortuum sit : manet similiter anima
rationalis et intelligens, licet a corpore dividatur;
perit vero homo, quem confecit utriusque adu-
natio.

Quidam eo quod sit corpus trifariam partitum et animam esse trifariam divisam (dicunt) et propter hoc et corpus : quibus dicimus : Omne quidem corpus trifariam dividitur, non autem quidquid trifariam dividitur, corpus est. Nam qualitas et quantitas, incorporeæ quidem per se, tamen per accidens in massa repræsentantur ; sic etiam anima, quamvis per se indivisa, per accidens cum homine tripartito et ipsa et multis trifariam divisa dicitur.

Dicitur anima corporis passionibus moveri : apparet enim corpori compatiens et antea patiens : sæpe enim de vulnere corporis contremiscit et ante corporis angores immutatur, et postea non minus dolorem experitur ; et cum ægrotante ægrotat et cum vulnerato dolet ; pudore suffusa erubescit, timore percussa pallet. Nil autem incorporeum compatitur corpori, nec corpus incorporeo : jam vero anima compatitur corpori : ergo anima est corpus. Est autem præjudicium cum quis dicit nihil incorporeum corpori compati : quid enim si hoc soli animæ conveniat ? Cæterum ambigunt, utrum corpus, accipiens ab anima sentiendi facultatem, solum doleat, anima autem affectu immunis sit an corpori compatiatur. Et apud intelligentiores prior sententia prævalet.

Jam vero videmus etiam incorporea quædam corporibus compati : qualitates enim, licet incorporeæ sint, quando corpora patiuntur, iis compatiuntur, et in interitu et in natu cum corpore simul mutantur. Commutatur in anima mens, quæ est qualitas vel accidens : non enim anima in mente, sed mens est in anima, siquidem, anima sublata, etiam mens tollitur : ubi enim non est anima, in quo erit mens ? Mente autem sublata, non omnino tollitur anima. Nimirum anima extra mentem esse videtur.

Anima igitur est substantia et subjectum, mens vero qualitas et accidens : jam accidens est, quod sine detrimento subjecti et adest et abest ; substantia autem eorum quæ simpliciter sunt, existentiam significat, hoc est quod simpliciter sint. Dicuntur enim esse omnia quæ sunt, nimirum angeli, animæ, animalia, plantæ, lapides. Hoc igitur omnibus quæ sunt commune est. Substantiæ nomen igitur ad res quatenus sunt, pertinet ; naturæ autem nomen eorum quæ simpliciter sunt, motum indicat. Omnia enim moveri videmus, nec eorum quæ facta sunt, quidquam est sine motu. Substantiam igitur appellat eorum quæ simpliciter sunt existentiam, naturam autem eorum quæ simpliciter sunt, motum.

Natura autem est quintuplex, nimirum spiritualis, aut rationalis, aut sensualis, aut vegetabilis, aut

Τινὲς δὲ διὰ τὸ εἶναι τὸ σῶμα τριχῆ διαστατὴν, καὶ τὴν ψυχὴν εἶναι τριχῆ διαστατὴν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ σῶμα. Πρὸς οὗς φαμεν, ὅτι πᾶν μὲν σῶμα τριχῆ διαστατὸν ἐστίν, οὐ πᾶν δὲ τὸ τριχῆ διαστατὸν, σῶμα. Καὶ γὰρ τὸ ποῖον καὶ τὸ ποσὸν, ἀσώματα ὄντα καθ' ἑαυτὰ, κατὰ συμβεθεκὸς ἐν ὄγκῳ ποσοῦνται · οὕτως οὖν καὶ τῆ ψυχῆ, καθ' ἑαυτὴν μὲν πρόσκειται τὸ ἀδιάστατον, κατὰ συμβεθεκὸς δὲ, τῷ ἀνθρώπῳ τριχῆ διαστατῷ ὄντι, συνθεωρεῖται καὶ αὐτὴ τριχῆ διαστατὴ ⁶⁶.

Λέγεται δὲ ἡ ψυχὴ πολλοῖς τῶν τοῦ σώματος παθῶν ἐγκατέχεσθαι · φαίνεται γὰρ καὶ συμπάσχουσα τῷ σώματι, καὶ προπάσχουσα · πολλάκις γὰρ τὴν τομὴν τοῦ σώματος ἀγωνιώσα δεικνύται, καὶ πρὸ τοῦ πάθους τοῦ σώματος ἀλλοιουμένη · καὶ μετὰ τὴν τομὴν οὐδὲν ἕλαττον τὰ τῆς ὀδύνης ⁶⁷ δεχομένη · καὶ νοσοῦντι μὲν συννοσεῖ, καὶ τεμνομένῳ συνοδονᾷται · καὶ αἰσχυνομένη ἐρυθρὸν εἶδος δεικνύσι, καὶ φοβουμένη ὤχρον. Οὐδὲν δὲ ἀσώματον συμπάσχει σώματι. οὐδὲ ἀσωμάτῳ σῶμα · συμπάσχει δὲ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι · σῶμα ἄρα ἡ ψυχὴ. Ἔστι δὲ κατὰ πρόληψιν ἐγκείμενον τὸ λέγον λῆμμα. Οὐδὲν ἀσώματον σώματι συμπάσχει · τί γὰρ εἰ μόνῃ τῆ ψυχῆ τοῦτο πρόσκειται ; Πλὴν ἀλλ' ἀμφιβάλλεται, εἴτε τὸ σῶμα μόνον ἐστὶ τὸ ἀλοῦν λαθὼν παρὰ τῆς ψυχῆς τὴν αἰσθησίν · αὐτὴ δὲ μένει ἀπαθὴς · εἴτε καὶ συναλγεῖ τῷ σώματι, καὶ κρατεῖ μᾶλλον παρὰ τοῖς ἐνδοξότεροις τὸ πρότερον.

Δείκνυται δὲ καὶ τινὰ ἀσώματα συμπάσχοντα τοῖς σώμασι · αἱ ποιότητες γὰρ ἀσώματοι οὐσαι, πασχόντων τῶν σωμάτων, καὶ αὐταὶ συμπάσχουσιν · ἐν τε τῆ φθορᾷ καὶ τῆ γενέσει συναλλοιούμεναι τῷ σώματι. Ἀλλοιοῦται δὲ ἐν ψυχῇ φρόνησις, ποιότης οὐσα, ἡ συμβεθεκὸς · οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἐν τῇ φρονήσει, ἀλλ' ἡ φρόνησις ἐν τῇ ψυχῇ · τῆς μὲν γὰρ ψυχῆς ἀναιρουμένης, ἀναιρεῖται καὶ ἡ φρόνησις ; μή οὐσης γὰρ ψυχῆς, ἐν τίνι ἔσται ἡ φρόνησις ; φρονήσεως δὲ ἀναιρουμένης, οὐ πάντως ἀναιρεῖται ἡ ψυχὴ · ἐνδέχεται γὰρ εἶναι ψυχὴν ἐκτὸς φρονήσεως.

Ἔστι μὲν οὖν ἡ μὲν ψυχὴ, οὐσία καὶ ὑποκειμένη · ἡ δὲ φρόνησις, ποιότης καὶ συμβεθεκὸς · συμβεθεκὸς δὲ ἐστὶν, ὃ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς · τὸ γοῦν τῆς οὐσίας ὄνομα σημαντικὸν ὑπάρχει τῆς ἀπλῶς τῶν ὄντων ὑπάρξεως · τούτέστιν τοῦ αὐτοῦ τοῦ ἀπλῶς εἶναι. Λέγονται γὰρ εἶναι πάντα τὰ ὄντα, ἤγουν ἄγγελοι, καὶ ψυχαί, καὶ ζῶα, καὶ φυτὰ, καὶ λίθοι. Τοῦτου οὖν κοινῶς πάντα τὰ ὄντα μετέχει. Σημαντικὸν ἄρα ἐστὶ τοῦ εἶναι τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα · τὸ δὲ τῆς φύσεως ὄνομα δηλωτικὸν τυγχάνει τῆς ἀπλῶς τῶν ὄντων κινήσεως. Πάντα γὰρ ἐν κινήσει ὁρᾶται, καὶ οὐδὲν ἐστὶν ἀκίνητον τῶν γεγονότων. Οὐσίαν οὖν καλοῦσι τὴν ἀπλῶς τῶν ὄντων ἕπαρξιν, φύσιν δὲ αὐτὴν τὴν ἀπλῶς τῶν ὄντων κίνησιν.

Πεντάτροπος δὲ αὕτη · ἢ γὰρ νοερὰ τυγχάνει, ἢ λογικὴ, ἢ αἰσθητικὴ, ἢ φυτικὴ, ἢ ἄψυχος. Καὶ

⁶⁶ διαστ. ὥστε οὕτε σῶμα ἐστὶν ἡ ψυχὴ οὕτε τριχῆ διαστατὴ P. ⁶⁷ ὀδύνης ἐμπαθῶς δεχ. P.

νοερὰ μὲν, ὡς ἐπὶ τῶν ἀγγέλων, ἐξ αὐτῶν τῶν νοη-
μάτων ἀλλήλοις συγγινομένων. Λογικὴ δὲ, ὡς ἐπὶ
τῶν ἀνθρώπων, δι' ὀνομάτων καὶ ῥημάτων τὰ ἀφανῆ
τῆς ψυχῆς κινήματα πρὸς τοὺς ἐκτὸς δημοσιεύουσα.
Αἰσθητικὴ δὲ, ἣ ἐν τοῖς ἀλόγοις θεωρουμένη· πρὸς
γὰρ τῆ ἰσθητικῆς, καὶ αὐξητικῆς, καὶ γεννητικῆς δυ-
νάμει, καὶ τὴν αἰσθητικὴν κέκτηται τὰ ἄλογα ζῶα.
Φυτικὴ δὲ ἣ ἐν τοῖς φυτοῖς· κινουῦνται γὰρ καὶ αὐτὰ
κατὰ τὰς αὐτὰς δυνάμεις. "Αψυχα δὲ, καθὼ καὶ
αὐτὰ κινουῦνται κατὰ τὸ ποιὸν καὶ τὸ ποῦ· καὶ
κατὰ τὸ ποιὸν μὲν, κατὰ τὸ θερμαίνεσθαι καὶ ψύ-
χεσθαι· κατὰ τὸ ποῦ δὲ, κατὰ τὴν ἐκ τόπου εἰς
τόπον ἑτεροκίνητον μεταστάσιν⁶⁸. Ὅριζονται δὲ
τὴν μὲν οὐσίαν, πρᾶγμα αὐθύπαρκτον μὴ δεόμενον
ἑτέρου πρὸς σύστασιν· τὴν φύσιν δὲ, ἀρχὴν τῆς
ἐκάστου τῶν ὄντων κινήσεως καὶ ἡρεμίας.

Λέγεται δὲ φύσις παρὰ τὸ πεφυκένα· ἣ δὲ οὐσία
παρὰ τὸ εἶναι· τὸ δὲ εἶναι καὶ πεφυκένα ταῦτόν
ἐστιν. Ἡ δὲ ὑπόστασις οὐ μόνον τὸ εἶναι δηλοῖ,
ἀλλὰ καὶ τὸ πῶς ἔχει, καὶ τὸ ὁποῖόν τι εἶναι παρ-
ίστησιν· οἶον, ὁμοῦ πάντες οἱ ἀνθρωποὶ κοινὸν ἔχουσι
τὸ εἶναι· καὶ γὰρ ὡσαύτως πάντες ζῶμεν, καὶ κι-
νούμεθα, καὶ ἐσμὲν· ἔχει δὲ ἕκαστος ἡμῶν ἰδιά-
τινα, οἷς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων χωρίζεται· οἶον,
πατριδα, γένος, κλησιν, ἐπιτήδευμα, πράξεις, πάθη,
εὐεϊδειαν ἢ δυσεϊδειαν, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃ καὶ συμ-
θεθηκὸτα καλοῦμεν. Ταῦτα οὖν ἅπαντα, περὶ τὴν
ὑπόστασιν θεωροῦνται, καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· οἶον,
Μελέτιος, ὅταν τὸ εἶναι αὐτοῦ μόνον σκοπῆται, τότε
οὐσία λέγεται· ὅταν μετὰ τῶν προλεγομένων, τότε
καὶ ὑπόστασις, ἢ ἄτομον. Τὸ οὖν αὐτὸ ὑποκειμένον
καὶ οὐσία ἐστὶ, καὶ ὑπόστασις· τὸ μέντοι τῆς οὐσίας
ὄνομα οὐ συμπαραλαμβάνει καὶ τὴν ὑπόστασιν· τὸ
δὲ τῆς ὑποστάσεως πάντα ἔχει καὶ τὴν οὐσίαν.

Ὅριζονται οὖν τὴν ὑπόστασιν οὕτως· ὑπόστασις
ἐστὶ πρᾶγμα ὑφεστῶς τε καὶ οὐσιῶδες, ἐν ᾧ τὸ τῶν
συμβεθεκῶτων ἄθροισμα ὡς ἐν ὑποκειμένῳ πράγματι
καὶ ἐνεργείᾳ ὑφέστηκε. Παραπλήσιως δὲ καὶ τὸ
ἄτομον· Ἄτομόν ἐστι, λέγοντες, τὸ ἐξ ἰδιοτήτων συγ-
κείμενον, ὣν τὸ ἄθροισμα ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου εὐρε-
θῆσεται. Καὶ καλῶς εἴρηται τὸ ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου·
αἱ γὰρ ἰδιότητες Μελετίου ἀτόμου ὄντος ἐπὶ τινος
ἄλλου νοεῖσθαι οὐ δύνανται· οἶον τὸ εἶναι Βυζαν-
τιαῖον, τὸ ἰατρὸν, τὸ κονδόν, τὸ γλαυκόν, τὸ σιμὸν,
τὸ ποδαλγόν, τὸ οὐλὴν ἔχειν ἐν τῷ μετώπῳ τοιάνδε,
τὸ εἶναι Γρηγορίου υἱόν· ταῦτα γὰρ πάντα συν-
αθροισθέντα ἀπετέλεσε Μελέτιον τὸν ἐμὸν, ἃ νοεῖσθαι
ἐπὶ τινος ἄλλου ἀδύνατον· παραλλαγαὶ γὰρ τῶν ἀτό-
μων πολλαί.

Πάλιν δὲ ὀρίζονται πρόσωπον οὕτως· Πρόσωπόν
ἐστίν, ὃ διὰ τῶν οἰκειῶν ἐνεργημάτων τε καὶ ἰδιω-
μάτων, περιωρισμένην τῶν ὁμοφυῶν αὐτοῦ παρά-
σχεται τὴν ἐμφάνειαν. Ἡ οὖν διὰ τῆς ἐνεργείας ἐγ-
γινομένη τινὸς ἡμῖν γνῶσις ἐκ θεωρίας, πρόσωπον
τοῦτο ἐνεργοῦν καλεῖν ἡμᾶς ἐκδιδάσκει. Οἶον Μελέ-

⁶⁸ μεταστάσιν

A inanimata. Spiritualis est verbi causa in angelis qui
sola cogitatione sibi invicem conversantur. Ratio-
nalis est in hominibus, qui per nomina et verba
invisibiles animæ motus aliis communicant. Sen-
sualis apparet in brutis : nam præter facultatem se
nutriendi, augendi et procreandi, etiam sentiendi
facultatem habent animalia bruta. Vegetabilis est in
plantis : moventur enim hæ quoque secundum easdem
facultates. Denique inanimata, quatenus et ipsa
moventur secundum qualitatem et secundum locum :
secundum qualitatem, quatenus calefiunt et
refrigerantur ; secundum locum autem quatenus ex
loco in locum transferuntur. Substantiam igitur de-
finiunt esse rem per se subsistentem, quæ non in-
digeat alio ad existentiam ; naturam autem esse
B principium motionis et immobilitatis omnium quæ
existunt.

Natura a nascendo, subsistentia (essentia) a sub-
sistendo derivatur. Subsistentia autem non solum
quod aliquid sit, indicat, sed etiam quomodo et
quale sit : verbi gratia, omnes homines commune
habent quod sint : etenim eodem modo omnes vi-
vimus, et movemur, et sumus : habet autem unus-
quisque nostrum propria quædam, quibus ab aliis
hominibus distinguitur, exempli causa, patriam,
genus, nomen, studium, actiones, affectus, pulchri-
tudinem aut deformitatem, et ejusmodi alia quæ
accidentia vocamus. Hæc igitur omnia simul in sub-
sistentia considerantur : sic Meletius, quando solum
de eo quod sit, agitur, substantia dicitur ; quando
C vero cum modo memoratis de eo quaeritur, tunc
subsistentia vel individuum appellatur. Itaque unum
idemque est subjectum, et substantia, et subsi-
sistentia : attamen substantiæ notio non simul subsi-
sistentiam complectitur ; subsistentiæ notio autem om-
nia continet, etiam substantiam.

Definiunt igitur subsistentiam sic : Subsistentia
est aliquid subsistens et substantiatum, in quo acci-
dentium complexus velut in subjecto aliquo et actu
subsistit. Et simili modo individuum. Dicunt enim :
individuum est compositum quid e qualitatibus,
quarum complexus in nullo alio invenitur. Ac bene
quidem dicunt, in nullo alio, siquidem qualitates
Meletii, quatenus est individuum, in nullo alio cogi-
tari possunt, verbi gratia, quod Byzantinus sit,
D quod medicus, quod cæsius, quod simus, quod po-
dagra laboreat, quod cicatricem in fronte habeat,
quod Gregorii filius sit. Hæc enim omnia in unum
collecta Meletium meum efficiunt, nec fieri potest
ut in alio quodam cogitentur : multa enim sunt
individuum differentia.

Deinde personam definiunt sic : Persona est, quæ,
per suos actus et particularitates, ab iis quæ ejus-
dem naturæ sunt, distinctam præ se fert speciem.
Si quem igitur per actum qualemcunque sese nobis
manifestantem videmus, personam activam hanc
appellare solemus. Sic Meletius meus, quando explo-

rat, aut venam incidit, aut urit aliquem, distinctum a cæteris fratribus se præbet : propterea individuum, quod per suas proprias actiones distinguitur a cæteris, quatenus hæc facit, persona dicitur. Jam vero non amplius Meletii solius illud factum est particulare, quod exploret aut venam incidat, sed Stephani quoque et Nicolai : ejusmodi enim operationes rationalis, non alius naturæ sunt, siquidem semper ea quæ eandem energiam habent, ejusdem substantiæ esse solent, quod, quando de iis quæ sunt diversæ naturæ, agitur, improbable et impossibile est. Cæterum quæ heterogenea et diversæ naturæ sunt, eandem habere energiam, prudentiorum nemo concedet : neque enim ignis refrigerat, neque glacies calefacit ; multiplex autem est energię notio.

Dicitur enim energia primum cogitatio in mente subsistens, atque est simplex et necessaria energia mentis, quæ invisibili modo intra se volvit cogitationes suas, sine quibus nec mens dici possit. Deinde energia dicitur cogitationum manifestatio et explicatio quæ fit per verba : jam vero hæc neque necessaria est neque simplex, sed relationem habet ; ipsa enim relatio, quam agens habet ad id quod fit, energia quædam est, et pariter id quoque quod fit. Verbi causa, mens mea vulneris cicatricem prædidit, manus mea curavit, et causa disparuit : nonne horum quodvis energeticum tibi videtur ? Operantis omnino esse dices. Nimirum animæ est simpliciter cogitare, de causa scilicet, animæ autem et corporis, curare ; energię autem finis, ut ægrotus sanitatem recuperet. Jam si ipsam vitam nostram humanam, qua ad cibum potumque appetendum propellimur, energiam vocaveris, nequaquam erabis.

Vita igitur quoque est energia, et prima quidem animalis energia ; jam si non energia, affectus omnino erit : affectus autem energia est motus contra naturam, quod est absurdum : ergo vita omnino est energia. Etiam voluntas, e mente originem ducens, energia est : mens enim suorum motuum et cogitationum est prima causa : qualitas autem motuum est voluntas ad rem qualemcunque directa. Jam quatenus est voluntas, est quidem simpliciter una, sed rerum qualitatibus et differentis mutata. Quare non unum idemque est animæ substantia et corporis inclinatio, sed illa quidem est opus Dei, hæc autem ex nobis ipsis oriunda propensio ad id, ad quod illam movere studemus. Voluntas enim, per se, innatum quid est, et a Deo originem ducens ; talis vero aut talis voluntas ad nos pertinet et ad nostrum arbitrium.

Deliberatio autem est disquisitio de faciendis : deliberamus enim de iis quæ indifferenter possibilita sunt. Jam vero indifferenter possibilita sunt quæ aut facere possumus, aut non, verbi causa, ambu-

τιος ὁ ἐμὸς, ὅτε ἐστὼς ἀναγινώσκει, ἢ φλεβοτομεῖ, ἢ καίει τινὰ, ἀποκεκριμένον ἑαυτὸν τῶν λοιπῶν δεικνυσιν ἀδελφῶν · ὥστε τὸ διὰ τῶν οικειῶν ἐνεργειῶν, τῶν λοιπῶν διαιρούμενον, ἄτομον πρόσωπον καλεῖται τοιάδε ποιῶν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι Μελετίου τυχόν τὸ ἐνέργημα μόνον ἀποκεκρισμένον, ἀναγινώσκειν ἢ φλεβοτομεῖν⁹⁹, ἀλλὰ καὶ Στεφάνου καὶ Νικολάου · λογικῆς γὰρ ἐστὶ φύσεως τὰ τοιαῦτα ἔργα, καὶ οὐκ ἄλλης · φιλεῖ γὰρ ἀεὶ τὰ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχοντα τῆς αὐτῆς ὑπάρχειν οὐσίας · καὶ τὸ ἑτεροφυῆς ἐν τούτοις ἀπίθανον καὶ ἀνεπίδεκτον. Τὰ ἑτερογενῆ δὲ καὶ ἑτεροφυῆ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν οὐκ ἂν τις ἔχειν δοίη σωφρονῶν · οὕτε γὰρ ψυχεὶ τὸ πῦρ, οὔτε θερμαίνει ὁ κρύσταλλος ; · πολύσημος δὲ ἐστὶ τῆς ἐνεργείας ἡ φωνή.

B

Λέγεται γὰρ ἐνέργεια τὸ πρῶτον ἐν νοῦ συνιστάμενον νόημα · καὶ ἐστὶν ἀπλή καὶ ἄσχετος ἐνέργεια τοῦ νοῦ, καθ' αὐτὸν ἀφανῶς τὰ ἴδια νοήματα προβαλλομένου · ὧν χωρὶς οὐδὲ νοῦς ἂν κληθεῖη. Λέγεται πάλιν ἐνέργεια, ἡ διὰ τῆς προφορᾶς τοῦ λόγου φανέρωσις καὶ ἐξάπλωσις τῶν νενοημένων · αὕτη δὲ οὐκ ἔστι ἄσχετος καὶ ἀπλή, ἀλλ' ἐν σχέσει θεωρουμένη · καὶ γὰρ αὕτη ἡ σχέση, ἣν ἔχει πρὸς τὸ γινόμενον ὁ ποιῶν, ἐνέργειά τις ἐστὶ · καὶ αὕτη πάλιν τὸ ἀποτελούμενον ὁμοίως. Οἶον, προθεωρήσῃ μου ὁ νοῦς τὸ ἔλκος τοῦ τραύματος, χειροῦργησέ μου ἡ χεὶρ, καὶ ἐξεκενώθη τὸ αἷτιον · ἀπετελέσθη ὁ ἀσθενῶν ὑγιής · ἄρ' οὐν δοκεῖ σοι τούτων ἕκαστον ἐνεργόν ; Τοῦ ποιῶντος εἶναι πάντως ἔρεῖς. Καὶ τὸ μὲν ἐστὶ ψυχῆς ἀπλῶς τὸ νοῆσαι δηλονότι τὸ αἷτιον · τὸ δὲ ψυχῆς καὶ σώματος, οἶον τὸ χειροῦργησαι · αἴτιον τῆς ἐνεργείας ἐνεστὶν ἀποτέλεσμα τὸ ἐγγενέσθαι τὸν ἀσθενούντα ὑγιή · ἐνέργειαν δὲ καὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν τὴν κατὰ ἄνθρωπον, καθ' ἣν κινούμεθα πρὸς δρεξίν τροφῶν ἢ ποτοῦ, εἰπῶν οὐκ ἂν ἀμάτητος.

C

Ἐνέργεια οὖν καὶ ἡ ζωὴ, καὶ ἡ πρώτη τοῦ ζῶον ἐνέργεια · εἰ δὲ μὴ ἐνέργεια, πάντως πάθος · πάθος γὰρ ἐνέργεια, ἡ παρὰ φύσιν κίνησις · ὅπερ ἄσπον' οὐκοῦν ἐνέργεια πάντως ἡ ζωὴ. Ἐνέργεια καὶ ἡ θέλησις, γέννημα οὐσα νοός · νοῦς μὲν γὰρ τῶν ἐν αὐτῷ κινήσεων καὶ ἐννοιῶν προκαταρκτικός ποιότης δὲ κινήματων, ἢ ἐφ' ὅτι ποῦν καὶ ἐφ' ἐκάστῳ θέλησις · μονοειδῆς μὲν τις οὕσα κατὰ γε τὸ εἶναι θέλησις ἀπλῶς · ταῖς δὲ τῶν πραγμάτων ποιήσῃ καὶ διαφοραῖς ἐξαλλασσομένη · ὅτι οὐ ταῦτὸν ψυχῆς οὐσίας καὶ σώματος προαιρέσις · ἀλλ' ἡ μὲν ἐστὶν ἔργον Θεοῦ · ἡ δὲ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν γινόμενη κίνησις πρὸς ὅπερ ἂν αὐτὴν βουληθῶμεν ἀγαγεῖν · ἡ μὲν γὰρ βούλησις ἐμφυτον, καὶ παρὰ Θεοῦ · ἡ δὲ τοιάδε βούλησις ἡμετέρα, καὶ τῆς γνώμης ἡμῶν.

D

Βούλησις δὲ ἐστὶ ζήτησις περὶ αὐτοπράκτων' βουλόμεθα γὰρ περὶ τῶν ἐπίσης ἐνδεχομένων · ἐπὶ δὲ ἐπίσης ἐνδεχόμενον, ὃ αὐτὸ τε δυνάμεθα ποιῆσαι καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ · οἶον, τὸ περιπατήσῃ καὶ

⁹⁹ πελεχᾶν P.

μη περιπατῆσαι· τὸ πλεῦσαι, καὶ μὴ πλεῦσαι· ἐπὶ A
 τούτων γὰρ καὶ τῶν ὁμοίων ἡ βούλησις. Τὸ δὲ ἐκ τῆς
 βουλήσεως προκριθὲν προαιρετὸν ποιούμεθα. Ἔστιν
 οὖν ἡ προαίρεσις μικτόν τι πρᾶγμα ἐκ βουλήσεως,
 καὶ κρίσεως, καὶ ὀρέξεως. Προαιρετὸν γὰρ ἐστὶ τὸ
 ἕτερον πρὸ ἑτέρου αἰρετόν. Οὐδεὶς δὲ προκρίνει τι
 μὴ βουλευσάμενος, οὐδὲ αἰρεῖται, μὴ κρίνας. Τότε
 οὖν προαίρεσις καὶ προαιρετὸν γίνεται τὸ προκριθὲν
 ἐκ τῆς βουλήσεως, ὅταν προσλάβῃ τὴν ὀρεξιν. Συν-
 ἀγεται δὲ ἐκ τούτων, προαίρεσιν εἶναι ὀρεξιν βου-
 λευτικὴν ¹⁰ τῶν ἐφ' ἡμῖν. Τοῦ γὰρ προκριθέντος ἐκ
 τῆς βουλῆς ἐφιέμεθα προαιρούμενοι, ὡς κύριοι
 προαιρέσεως καὶ βουλῆς ὄντες· καὶ ἐξ ὑποστάτων
 λόγικαὶ ὑποστάσεις.

Ἐνυπόστατον δὲ ἐστὶ κυρίως, ἢ τὸ καθ' ἑαυτὸ B
 μὲν μὴ ὑφιστάμενον, ἀλλὰ ἐν ταῖς ὑποστάσεσι
 θεωρούμενον ¹¹. ὥσπερ τὸ εἶδος ἡμῶν, ἤγουν ἡ φύσις
 τῶν ἀνθρώπων. ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει οὐ θεωρεῖται,
 ἀλλ' ἐν Ἀθανασίῳ, ἢ Μελετίῳ ¹², ἢ Κυριακῷ τῷ
 χρυσογράφῳ, καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν ἀνθρώπων ὑπο-
 στάσεσιν, ἢ τὸ σὺν ἄλλῃ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν
 εἰς ἄλλην νοδὸς ¹³ γένεσιν συντιθέμενον· καὶ μίαν
 ὑπόστασιν ἀποτελοῦν ὑπόστασιν σύνθετον. Οἶον, ὁ
 ἀνθρώπος ἐκ ψυχῆς ἐστὶ καὶ σώματος συντιθέμενον,
 καὶ οὔτε ἡ ψυχὴ μόνῃ γίνεται ὑπόστασις, οὔτε τὸ
 σῶμα, ἀλλ' ἐν ὑποστάτῳ· τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων ἀπο-
 τελούμενον ὑπόστασις ἀμφοτέρων. Ἐπεὶ οὖν ὡς
 ὑπόστασις ἐξ ἐνυποστάτων τουτὶ τὸ νόημα συνείλε-
 κται καὶ συντίθεται· σώματι γὰρ ζῶου ἔοικεν ὁ C
 κατὰ ἀποτάδην καὶ διεξοδικὸς λόγος· ἀναλογοῦσαν
 ἔχων ψυχῇ μὲν τὴν ἔννοιαν, σώματι δὲ τὴν φράσιν.
 Δόξα Κυρίῳ τῷ Θεῷ, καὶ εὐχαριστία τῷ συνεργῷ
 τῶν καλῶν καὶ αἰτίῳ. Ἀμήν.

¹⁰ προβλεπτικὴν P. ¹¹ ἀλλ'.... θεωρ. om. ABC. ¹² ἢ Μελετίῳ om. P. ¹³ ἂν. ἡ. Cod. ἔλου τινός P.

lare aut non ambulare, navigare aut non navigare :
 in his enim ac similibus deliberatio versatur. Jam
 quod, instituta deliberatione, præponendum putavi-
 mus, hoc nobis proponimus. Est igitur propositum
 mixtum quid e deliberatione, iudicio et inclinatione.
 Præponendum enim dicitur quod præ altero est
 ponendum. Nemo autem præponendum quid censet
 nisi antea deliberaverit, neque eligit, antequam ju-
 dicaverit. Cum igitur ad id quod præferendum duxi-
 mus, accedit inclinatio, tunc propositum vocat-
 ur. Ex his efficitur propositum esse inclinationem
 voluntatis nostræ. Ad illud enim quod, iudicio in-
 stituto, prætulimus, voluntatis ope aggredimur, ut-
 pote qui propositi ac voluntatis domini simus, nec
 non substantiæ rationales.

Consubsistens autem est proprie, vel quod per se
 non subsistit : ut figura nostra, aut natura humana,
 quæ non cernuntur in propria substantia, sed in
 Athanasio vel Meletio, vel Cyriaco librario, et in
 cæteris substantiis humanis : vel quod cum alio se-
 cundum essentiam differente ad totum quid efficien-
 dum est compositum, et unam essentiam efficit essen-
 tiam compositam. Homo, exempli gratia, est composi-
 tus ex anima et corpore ; jam vero neque anima sola
 est substantia, neque corpus, sed in substrato sunt ;
 quod autem ex utroque efficitur, utriusque sub-
 stantia est. Cum igitur hæc quoque dissertatio,
 substantiæ instar, e consubsistentibus collecta sit
 et composita : corporis enim animalis similis est
 oratio proliza et explicativa, et quoad res in ea ex-
 positas animæ, quoad autem dictionem corporis
 imaginem refert. Gloria sit atque gratiæ Domino
 ac Deo, qui omnium honorum auctor est atque ad-
 jutor. Amen.

INDEX RERUM

QUÆ IN MELETII TRACTATU DE NATURA HOMINIS CONTINENTUR.

Revocatur lector ad numeros crassioribus typis in textu Latino expressos.

A

Abdomen idem quod περιτόμιον, quid et unde, 33. Abdomen quid et ubi, 96.
 Abusus quid, 88.
 Acetabularis mensura quæ, 119.
 Actiones unde proveniant, 6. Actiones habituum sunt nostri arbitrii, 27.
 Actus animæ qui, 23.
 Adolescentia flos ætatis, 135. Adolescentia incrementum corporis, 135.
 Adorta arteriarum prima, 54. Adortæ locus, 93.
 Edes ad quid, 16.
 Ægriitudines proportionantur elementis corporis, 144, 145.
 Ætates quomodo conveniant cum temporibus anni, 144. Ætates quomodo proportionantur elementis orbis, 144.
 Affectiones omnes a triplici animæ portione et a libero arbitrio nascuntur, 27. Affectionum naturalium quæ maxime incomprehensivæ sint, 25.
 Affectus irrationalis unde in homine, 18.
 Ala quid, 117. Alarum et pubis pili casu nascuntur, 130.
 Alimentorum circularis vicissitudo, 14.
 Alimur duplici ratione, 101.
 Alvi bonitas exemplo capitis cognoscitur, 54. Alvi substantia quæ et quare, 100. Alvus quare musculos habet, 55.
 Amoris et odii argumentum vultus, 75.
 Amphisenæ quid, 9.
 Anacephalæosis quasi totius aridi corporis, 55. Anacephalæosis de oculis, 65.
 Angeli intellectu conveniunt, 21.
 Anguli oculorum qui dicuntur magni et quid parvi, 70.
 Anhelitus alteratio unde, 51. Anhelitus ægrotantium quare concitator, 51. Anhelitus ægrotantium quare brevior, 51.
 Anima quid sit, 5. Anima corpori quando infundatur, 5. A semetipsa perficitur, 10. Quibus facultatibus primum agit in semine, 10. Sementi comparatur, 10. Quare, et ad quid oratione utitur, 21. Non offenditur spiritu qualitate, 56. Anima quid, 56. Anima utilis spiritu pro instrumento, 56. Anima a cælo, 57. Anima immortalis et impassibilis, 93. Anima rationalem facultatem explicat post primum septennium, 135. Anima quibus facultatibus agit in semine secundo et tertio, 10. Animæ actio duplex, 21. Animæ et corporis idem principium, 10. Animæ solo intellectu conveniunt, 21. Animæ actio quando perficitur, 22. Animæ virtutes quæ, 45. Animæ passio ubi et quid, 95. Animæ facultates cognitivæ quinque et quæ sint, 145. Animum cum corpore nasci et crescere, 10.
 Animal rationale et irrationale quomodo formetur in vulva, 8. Animal quare dicatur in definitione animæ, 10. Quando incipit esurire, 12. Quomodo sensim evanescat, 15. Animalis facultatis partes, 19. Animal non potest dissimulare appetitum, 98. Animalia ad quid, 14. Animalia facultates quæ, 85. Animalis facultas quid in corpore nostro agat, 28. Animalium perfectiora tantum habent omnes sensus, 44.
 Animi passiones quæ, 26.
 Anni tempora relictibus hominum proportionantur, 144.
 Annus in quatuor tempora, 12.
 Apophisis quid, 50.
 Appetibiles virtutes quæ, 21.
 Appetitus quid, 15. Appetitus quid, 25. Appetitus unde et quomodo, 25, 32. Appetitus duplex, 24. Quare major in hieme, 98. Appetitus unde, 98.
 Argumentum quod gaudium et tristitia a voluptate pro-

veniant, 25. Argumentum quod mens est in loco, 25.
 Ars et scientia, et ipsarum actio et inventio proprium hominis, 18. Ars nulla sine manibus, 116.
 Arteria et pulmo quando cessent ab officio, 77. Arteria et ulteria idem, 78. Arteria pulmonis meatus est, 81. Arteria aspera quid et quare et qua substantia, 81. Arteria comitatur lienalem venam, 118. Arteriæ quomodo spiritum a corde sumunt, 51. Arteriæ asperæ qualitas intrinseca et extrinseca et quare talis, 82. Arteriæ officium, 93. Arteriæ omnes unde pulsum capiant, 93. Arteriæ quæ cum calvari, seu humerali, item cum media, seu universali, item cum interiore seu lienali venis comitantur et earum processus, 118.
 Articululus quid, 50.
 Artium et scientiarum usus ad quid, 17.
 Audientes bona Deus ipse juvat, 42.
 Auditus proprium aer, 45. Auditus unde, 71.
 Aures quare cartilagineæ, 71. Aures mediocres bonæ, 72. Aures parvulæ vel prægrandes vel expertæ quid indicant, 72. Aures homini et simiæ tantummodo immobiles, 73. Auribus vitæ tempus dignoscitur, 75. Aurium forma, 71. Aurium forma triplex, 72. Aurium qualitas et officium, 71. Aurium alveare quid, 72. Aurium forma quare sic, 72. Aurium officium, 134.
 Auxiliaris tunicæ substantia et efficacia, 112. Auxiliaris tunica quid, 112. Membranis adhæret, 115.
 ἄδιφοι quid et unde,
 ἄδρακος pro homine unde, 7.
 ἄμα pro sanguine unde, 132. ἄμα quid, 88.
 ἄμρονες pro ligamentis quo officio fungantur, 121. ἄμρονες in valvis qui dicantur, 121.
 ἄμροτιπιδίον pro ambidextris quare, 122.
 ἄνδραμής quid, 102.
 ἄνδραμής quid et unde, 81.
 ἄνδραμής pro animadverte, 6.
 ἄνδραμής pro homine unde, 6.
 ἄνδραμής quid et quare, 82.
 ἄνδραμής pro pollice quare, 119.
 ἄνα ἴσταν pro sursum tollere vultum quomodo, 7.
 ἄναρπής pro suspicere, 7.
 ἄνδραμής quid, 102.
 ἄρθρα id est articulatio, 125.
 ἄρθρα ὀνομασία pro articulorum denominatione unde, 129.
 ἄρσιστρά pro sinistra unde, 123.
 ἄρ-πρία unde, 78.
 ἄρτος pro pane unde, 98.
 ἄρτυν intestinum, 104.
 ἄσπερτος unde, 28.
 ἄστυν καὶ κεφαλή, καὶ κοράνη, καὶ γλοττός, pro cervice rotunda ossium, 125.
 B
 Barba quomodo Græce, 75.
 Bilis flavæ locus, 99. Bilis flava unde, 99. Bilis atra in liene, 100. Bilis flavæ sedes ubi, 101. Bilis atra, acelosa, 132. Bilis atra, nigra, 132. Bilis atra, modestiam, 152. Bilis flava, audaciam, 132. Bilis flava, amara, 132. Bilis flava, pallida, 132. Bilis atræ sedes incerta, quare, 102.
 Brachiale quid, 117. Brachiale quibus partibus, et quomodo conjungatur, 117. Brachiale octo ossibus constat, 117. Brachialis sedes ubi, 117.
 Brachii descriptio, 116. Brachii quantitas, 117. Brachium cum cubito dearticulatur, 117. Brachium quomodo utroque extremo dearticulatur, 117.
 Branchiæ quid, 82. Branchiarum substantia, 116.
 Βάλανος pro glande penis, 110.
 Βάλανος quid et unde, 66.

Bæpæ pro cibo, 7.
Boukôvæ, quid, 107.
Bpazlav pro brachio unde, 116.
Bpêpa quid et quare, 50.
Bêpoc quid et unde, 9.
Bpêbc pro homine, 7.
Bpêu. pro manare, 7.

C, K, X.

Cæci intestini progressus, 104. Cæcum intestinum quare et cur eructat, et non egerit, 105.
Calcanei pars cum devexo pedis, 128. Calcaneum cum sara et tibia, et lato, et pede quomodo dearticuletur, 128.
Callimachus de vita beata, 137.
Calor naturalis cujuslibet ætatis qualis sit, 12. Calor naturalis ubi, 28. Caloris insiti locus ubi, 92. Caloris naturalis ubi, 95. Ejus sedes duplex, 95. Caloris naturalis distributio a quo fiat, 95.
Calva musculos habet, 52. Calva quare diversis ossibus constet, 52. Calvæ comparatio ad anteriorem corticem mali punici, 52.
Calvatis alba, 61. Calvatis tunica quare mediastinum foramen habet, 61.
Canis superat hominem tribus simul sensibus, 45.
Canities quando, 16. Canities et risus hominis propria sunt, 16.
Capilli in capite ad quid, 53. Capilli et barba quare, 150.
Caput quid, 19. Capitis partes, 47. Capitis laus eximia, 48. Capitis masculini figura duplex, 49. Capitis figure naturales quæ, 49. Capitis feminei figura simplex, 50. Capitis figura depravata quomodo dicitur, 50. Capitis feminei sutura quid representet, 50.
Capitis maris suture quomodo representent Trinitatem, 50.
Capitis ossium qualitas, 51.
Capitis ossium ordo duplex, 51.
Capitis ossa sex excepto sphenoidæ, 51.
Capitis et oculi ratio eadem, 59.
Caput regio mentis est, 48.
Caput quare et quare cranion, 49.
Caput tribus suturis distinguitur, 51.
Caput eminentissima corporis pars, 53.
Caput parvum quare necessario malum, 53.
Caput magnum quare dicitur malum, 53.
Caput quare suturas habet, 55.
Caput hominis quare globi figura, 56.
Caput animæ et mentis regio, 57.
Caput quid contineat, 57.
Carnis revolutæ in se durities id est tonsillæ, ubi et eorum usus, 135.
Caro et quæ sub carne sunt cutem pro tegumento habent, 130.
Caro alicubi simplex, et alicubi composita, 131.
Caro ætate sudoribus sublevatur, 131.
Caro quid et cujus substantiæ, 131.
Caro pro velamine, 131.
Caro et cutis toti corpori contenditur, 131.
Carotides venæ, ubi et virtus ipsarum, 112.
Cartilago quid, 135.
Cathedra unde, 109.
Causa spontaneæ reciprocationis quæ, 51.
Cerebelli qualitas, 54. Cerebellum et calvula idem, 51.
Cerebri locus ubi, 49. Cerebri qualitas et natura, 49.
Cerebri qualitas et locus, 49. Cerebri officium et vis, 55.
Cerebri amuli qui, 135. Cerebrum unde alatur et quomodo, 56. Cerebrum medulla quare dicitur, 49. Cerebrum fontis, medulla rivo comparatur, 55. Cerebrum frigidum et humidum, 139.
Cibi et potus causa quæ, 17. Cibi prima divisio in ventrem superiorem, 97. Cibus et potus unde proveniant, 13. Cibus a stomacho in ventrem superiorem, 97. Cibus quibus mediis in gulam primum demittatur, 102. Cibus frigidum et humidum, 139.
Ciliorum et superciliorum pili quare, 150.
Civitas unde et quid, 17. Civitas æquivocum nomen, 18.
Clavicula, 88. Claviculæ locus, 117. Claviculæ officium, 88. Claviculam ex animalibus homo solus habet, 88.
Cogitationes in humiditate cerebri, 159.
Cognitio quid, 120.
Coitus causa unde, 111.
Colicæ distorsiones unde, 104.
Collum ossibus confertum et colli vertebræ, 87. Collum vesicæ ad quid, 107.
Colon intestini processus, 104.
Color bonus unde, 42.
Colos quid et ubi et quomodo Græce, 96.

Communis omnibus sensus est tactus, 44.
Comparatio per quam docemur aquam operari in horto quod natura in nostro corpore, 14. Comparatio exemplaris de tritico ad cibum, de mola ad dentes, de farina ad munsum, de aqua ad potum, de furno ad ventrem, de calore ignis ad cordis calorem, 32. Comparatio pamiculorum cum pamiculis mali punici, 52.
Compturium corporis partium et earum alimentum quomodo et unde, 15.
Concavitates sub lato unde, 128.
Concinitas in quibus consistat, 42.
Concoctio triplex et ubi in corpore nostro, 105. Concoctio trifariam dividitur, 145.
Coni forma quæ, ejusque figuræ constituendæ ratio, 94.
Conjugationes rerum quæ sub sensum cadunt octo, 145.
Consideratio quid, 20, 25. Consideratio cum affectionibus configit, 24. Consideratio appetitui dominatur, 24. Consideratio, quibus dux et quibus imperator existit, 24. Consideratio moderatrix victoriam, 26. Consideratio quando dux et quando imperator fit, 26. Consideratio non propriis sed alienis passionibus dominatur, 26. Considerationis passiones oblivio et inscitia, 26.
Consuetudo quid, 27.
Continens fit ad naturam contenti, 54. Continens pro contento super verbo thoras, 86.
Contingentium justa ratione perfectio nostri arbitrii est, 28.
Conventus hominum quare, 17.
Cor primo constituitur, 8. A corde quid, 19. Cor propriis principis perficitur, 8. Cor, jecur, et cerebrum quod sint animæ partes reprobatur, 23. Cor spiritum a pulmone mutatur, 50. Cor movetur instur ignis, 51. Cor et pulmo quomodo et quando et cur spiritum sibi invicem subministrant, 78. Cor unde pulsus et quare habeat, 93. Cor calorem corpori impartitur, 139. Corde affecto afficitur universum corpus, 93. Cordis situs ubi, 32. Cordis calor quid operetur in chilo in secunda digestionem, 34. Cordis locus tutissimus, 37. Cordis fines ubi, 86. Cordis domicilium ubi, 87. Cordis locus, ubi, 92. Cordis locus in pulmone qualis, 92. Cordis substantia, 93. Cordis fastigium quare deorsum tendat, 94. Cordis officium, 94. Cordis forma cui comparatur, 94.
Cornea quod alba sit argumento probatur, 61. Cornei ad lateram comparatio, 61. Corneum oculorum quid et quare, 60. Corneum oculorum ad quid, 60.
Corpora brutorum quare consenscant, 98. Corpora nostra quare consenscant, 98. Corpora quæque unde constituantur, 14. Corpora quæque in quæ resolvantur, 14. Corpora quæque unde dissolvantur, 14. Corpora clam ad elementa demigrant, 14. Corporis passiones, 26. Corporis virtutes quæ, 45. Corporis in membra divisio, 46. Corporis humani divisio ubi, 126. Corporis motus septem dupliciter et qui, 133. Corporis excrementa septem, 133. Corporis principia, 135. Corporis partes quando dicantur recte valere, 135. Corporis partes diversæ qualitatibus, 139. Corporum concinnitas unde, 42. Corpus omne ex primis elementis, 11. Corpus omne ex quatuor elementis, 11. Corpus cupus officio alatur, 25. Corpus læditur spiritus qualitate, 37. Corpus humanum dissimilaribus partibus et gustu maxime discrepat a cæteris animalibus, 46. Corpus superficie continetur, 48. Corpus tribus dimensionibus constat, 48. Corpus totum cute legitur, 130. Corpus unde et quomodo sanguine irrigatur, 135. Corpus alimento sustentatur, 139.
Costæ nothæ ad lumbos, legitimæ ad pectus, 89. Costæ nothæ quot et ubi, et in quod desinant, 89. Costæ legitimæ quare velentur membrana quæ νεκρωσος nuncupatur, 89. Costæ per dearticulationem septem ab utroque latere pectori junguntur, 89. Costæ nothæ ubi, 106. Costarum numerus et per coarticulationem conjunctio, 89. Costarum et vertebrarum idem numerus et invicem coarticulatio, 89. Costarum figura non eadem, 90.
Colele qualis, 112.
Cozendices ubi, 106.
Crocodylus et phoenix superiorem genam et non inferiorem soli minimalium motant, 71.
Crudum quid, 146.
Crura brutis, pro manibus, 114. Cruris ossa tibia et sura, 126.
Crystallini locus et officium, 62. Crystallinus quare cum vitreo, 61. Crystallinus humor oculi quare, 61. Crystallus quid, 61.
Cubiti sedes, 117. Cubiti mensura ab ulna ad extremum medium, 120. Cubitus cum radio quomodo colligetur, 117. Cubitus major radio, 117.
Cutis et capilli in capite ad quid, 54. Cutis quæ non quæ

gnit pilos abundat musculis, 150. Cutis pilosa quæ, 150. Cutis natura, 151. Cutis omnium partium imbecillior quæ in corpore sunt, 151. Cutis excrementum receptaculum, 151. Cutis ad quid, 151. Cutis pro propugnaculo, 154.

Καθαλὴ pro angulis oculi unde, 70.
Κάπη pro ψάτυ, id est pro præsepe, 80.
Κάπρος pro spiritu, 80.
Κάπτειν pro comedere, 80.
Κάρα pro capite quare, 49.
Καρδία pro corde, unde, 95.
Καρδὸς pro brachiali, 118.
Κατακλιθεὶς pro anteriore colli parte, 87. Κατακλιθεὶς pro clavicula, quare et quid, 87.
Καυλὸς pro pene quare, 110.
Κεῖται καὶ λατρεῖα pro ile et latere unde, 107.
Κέρας pro capillatura, 49.
Κερατὸς pro radiati osse quare, 117.
Κεφαλή quid, 49. κεφαλή, 49. κεφαλή, αὐχὴ, κορῆν, γένουός sunt idem pro capite ossium, 125.
Κήρυθα quid, 91.
Κοιλία pro quo ventre et unde, 100.
Κοιτὴς pro columella unde et quid, 80.
Κόμωξ quare, 109. Κόμωξ in pede ubi et quo locetur, 128.

Κόπος pro labore unde, 105.
Κόπρος pro stercore unde, 105.
Κολοθεῖαι quid, 109.
Κόλον quid, 109.
Κόρυμβος pro nodo digiti unde, 120.
Κόρη pro pupilla oculi quare, 51.
Κόρυς quid, 51.
Κόρυς quid et unde, 120.
Κορυμβός pro tonsore, 51.
Κορυμβός pro impertior, 9.
Κορυμβός pro fastigio capitis unde, 50.
Κορυμβός, quid, 116.
Κορύμβη, pro acetabulo unde, 120. Κορύμβη et γόβη idem pro concavitate ossium, quæ accipiunt capita, et cervices aliorum ossium, 125.
Κρεῖσσω, pro moveo et quatio, 95.
Κρέων quid 49.
Κρεμαστέρας, pro vasis seminalibus, 111.
Κρεμῆσαι pro pendere, 49.
Κρίταροι pro temporibus unde, 50.
Κυκλωθεῖαι, pro malleolo ubi, 128.
Κύσα pro vesica unde, 107.
Κύβων pro gibboso, 49.
Κυφάλη pro alveari aurtis unde, 72.
Κυφίλος pro sordibus auris, 72.
Κυφίλος quid, 75.
Κύρα pro manibus unde, 116.
Χίλον pro chilo digestionis primæ, 73.
Χολδαίς, pro intestinis, unde, 106.
Χολόν quid, 100.
Χορτίον unde et quid, 9.

D

Dæmones et intelligentiæ rationali, non autem instrumentali sermone loquuntur, 156.
Defæcati magis quam excrementosi, cur sublimius animadvertunt, 37.
Deformitas quid et circa quod versatur, 44.
Delphis pro matrice quare, 8.
Dentes ab officio denominantur, 78. Dentes secantes qui, 78. Dentes molares qui, 79. Dentes canini qui, 79. Dentes a reliquis ossibus differunt sensu, et unde illud habeant, 79. Dentes omnis ætatis concidunt et renascuntur, 79. Dentes soli ex ossibus nudi, 79. Dentes quare humores excernant, 79. Dentes brutorum in quo distent a nostris, 114. Dentium officia, 78. Dentium numerus et sedes, 78. Dentium discrimina multa, 79.
Dermata pro oculis unde, 65.
Deus nihil frustra agit, 155.
Dei providentia circa hominis æructuram, 105.
Dextra differt a læva significatu, non vi, 122.
Digestio tertia quando et quomodo fiat, 28.
Digiti quare impares, 121. Digiti pedum trisurculares pollice excepto, 121. Digitorum nomina et digitorum ossa quindecim quomodo, 118. Digitus tribus circulis constat, 119.
Diplasius quid, 145.
Discors concordia cordis et cerebri quomodo, 28.
Domorum usus ad quid, 17.
Dorsum pedis quomodo Græce, 66. Dorsum quid et unde, 88.
Δάκρυα pro lacrymis unde, 48.
Δακρύα quid et unde, 115.
Δακρύα pro collo unde, 88.

Δακρύς pro matrice quare, 8.
Δάμα pro vinculo. 151. Δάμα pro corpore et vinculo, 151.
Δα-δουδιδωρος pro pice unde, 120.
Δάμα idem pro cute aliter, 151. Δάμα pro cute unde, 151.
Δαξία pro dextera unde, 122.
Δακτύλιος quid, 7.
Δακτύλιος hoc est dearticulationis species tres, 125.
Δακτύλιος pro septo transverso, 87.
Δακτύλιος pro amplexu, 22.
Δαξ pro spectro, 7.
Δάρος unde, 120. Δάρος tertia palmi, 120.

E

Editus in lucem agit per os quod in corpore per umbilicem agebat, 9.
Erectio et voluntas nostri arbitrii est, 27.
Elementa ad elementa clam demigrant, 74. Elementa quatuor, 142. Elementa corporum quatuor, et quæ et qualitas eorum, 142. Elementa musicorum quæ, 142. Elementa corporum quo proportionantur elementis musicorum, 145. Elementorum nomina, 11. Elementorum quantitates, 11. Elementorum qualitas quæ, 142. Elementum purum non datur, 11.
Embryo unde et quid, 7. Embryo unde et quomodo alatur ac respicit, 7.
Emissi oculi instabilitatem denuntiant, 67.
Engomphosis quid et ubi atque epiphisis, 30.
Epicuri opinio de idolis visus, 67.
Epiritus quid, 143.
Esurire animal quando incipiat, 12.
Esuritionis causa, 15.
Etymologia de homine secundum Græcam denominationem, 6.
Eunuchi ambigui generis, 114.
Excrementum quid, 55. Excrementum triplex, 105. Excrementum primum quid et quomodo egeratur, 105. Excrementum secundum quid et quomodo emingatur, 106. Excrementum tertium quid et quomodo fiat, 106.
Exemplum quare nervi et muscoli extendantur, 58.
Exemplum sensibilis, 46. Exemplum sensorii, 46. Exemplum sensus, 46. Exemplum sensati, 48.
Ex dentibus brevis et diuturnitas vitæ, 75.
Experientia lacupes testis, 40.
Exungia quid et in quo distet a sero, 152. Exungia unde constituitur, 152.
Exungiosum jus non concrecit, 152.
Ενέφαλος pro cerebro unde, 49, 55.
Ενέφαλος pro qua membrana, 104.
Εντερα καὶ εντέλα pro intestinis quare, 106.
Ενερπασίς quid et quare, 125.
Εκάρδιος pro irrigare, 100.
Εκεί τοῦον pro omento, 105.
Εκκυστήρ pro ligula, 81.
Εκκυστήρ pro patella genu, 125.
Εκκυστήρ pro superficie unde, 48.
Ερα pro terra, 81.
Επίθετος pro auxiliari tunica, 115.
Επίθετος pro pube unde, 106.

F

Facies est hominis tantum, 74. Facies animæ passiones indicat, 74. Facies septem foramina habet, 159. Facies non est in brutis, 114.
Facultas alterandi quid operetur circa primam digestionem, 54. Facultates mentis causa agunt, 22. Facultates quod et quæ semper agunt in homine, 22.
Fastigium capitis ubi, 50.
Fauces ex quibus partibus constant, 74. Fauces ex pluribus partibus constant, 85.
Fel, quid, quomodo constituitur et ubi, 54.
Femina in genitalibus superat mare matrice, 115. Femina quibus mare superat secundum Hippocratem, 115. Femina habet intra quæ mas extra, 115. Femine pariam ultra duos, 115.
Femoris os quibus partibus dearticulatur, 125. Femoris devexum et sinuum quæ partes sunt, 126. Femoris ossis descriptio, 125.
Fibræ unde, 56. Fibræ quare carnosæ, 56.
Forma nasi multimoda, 70. Forma hominis mirabilis consideratione et virtute, 157.
Fortitudo ubi, 27. Fortitudo animæ quid, 45. Fortitudo corporis quid, 45.
Frenetis unde, 90.
Frigida qualitas oculorum quomodo cognoscatur, 58.
Frons quomodo Græce et quid, 50. Frons magna quæ significat, 74. Frons parva quid, 74. Frons latior quid, 75. Frons rotunda quid 75.
Frustratio quid, 44.

ὄρα pro oculis quare, 61.
 τροφή pro alimento, 9.
 ὀπίσθεν intercostilles pro musculis, 90.
 φύλακται pro custodiis, 90.

G

Galenus de visu, 68. Galenus de coccige quid, 109.
 Gaudium et tristitia unde, 25. Gaudium unde, 39. Gaudium quid, 39. Gaudium quid et unde, 40. Gaudii signa 41.

Gemitus et lacrymæ unde, 39.
 Gena quomodo Græce, 66. Gena superior quæ, 71. Gena inferior quæ, et gena unde, 71.
 Gingiva Græce ὄνη quæ et ubi, 79.
 Gingivismus quid et ubi, 30.
 Gladialis quid et ubi, 87. Gladialis quid, 96.
 Glene, et colele qualis, 125.
 Gracile intestinum venas jecinoris supervenit, 105.
 Gula et aspera arteria pari gradu ambulanti, 32. Gula sedes ubi, 102.

Gurgulio quid conferat ad vocem et quibus officiis, 83.

Gustus proprium aquæ, 45. Gustus et tactus sensata comminus, sed reliqua etiam eminus deprehendunt, 78.

Guttur et jugulum quid, 76. Guttur a faucibus in quo differat, 82. Gutturis partes quare nervis consistat, 39.

Γυργυλιών, γυργύλη, ἴδουσι ἴδουσι idem pro gurgulione et unde, 80.

Γαστήρ pro ventre unde, 101.

Γαστροφαγίον pro deditis ventri, 101.

Γαστροσπασμὸν pro tibia ventris, 120.

Γέλασ pro risu unde, 41.

Γέλυσις quid, 88.

Γέλην κορυφὴν quid, 125.

Γλαύκος pro vitibus ad quid, 124.

Γλαυκὸν ingreditur acetabulum, 124. Γλαυκὸν unde, 125.

Γλαυκὸς καὶ κίτριος καὶ αἰθέρης, καὶ κεφαλὴν pro capite ossium ingredientium glenam, 125.

Γνάθαι καὶ γνάθοι pro maxilla inferiore unde, 73.

Γόμφιοι pro molaribus unde, 79.

Γόμφια pro angulo, 127.

Γόφυρον ἕνωσις, καὶ ἐκ τῆς νυκτὸς quid, 127.

Γόνυ pro genu unde, 127.

H

Habitus corporis bona pro ejus conservatione quot requiritur, 16.

Habitus. Qualis habitus, talis operatio, 27.

Hemiorius ad cantum quid, 143.

Hernia quid et unde proveniat, 112.

Hippocratis opinio de generatione marium et feminarum, 153.

Homini quæ communia cum cæteris animalibus, 9.

Hominis etymologia Græca, 9.

Hominis quatuor ætates, 12.

Hominis principales partes quæ, 134.

Homo quid sit, 6.

Homo disciplinabile animal, 6.

Homo politicum et sociabile animal, 17.

Homo quare et quando obrutescat, 18.

Homo duo peculiariter habet, 18.

Homo ad virtutes et vitia liberum habet arbitrium, 24.

Homo cætera animalia duobus sensibus superat et tribus superatur, 24.

Homo ex animalibus solus calvam habet, 52.

Homo quomodo inflectat crura, 91.

Homo superat cætera animalia tactu, 122.

Homo pro sevo arxungiam habet, 132.

Homo quando propriam dicatur habere virtutem, 133.

Homo quando maxime dicatur rationalis, 133. Homo principales et secundales partes habet, 134. Homo solus mortis immortalem patriam consequitur, 136. Homo solus omnia instrumenta ad cantum exercet, 136. Homo utriusque viæ rationem habet, 136. Homo solus cantus dulcedine distinguit, 136. Homo dominatur inferioribus et regitur a superioribus, 141.

Humeralis ossis processus ancorae similis, 116.

Humida qualitas oculorum quomodo cognoscatur, 58.

Humor oculi triplex, 58. Humores principales nascuntur cum corpore, 132. Humores similes et instrumentales partes constituunt, 133. Humorum instrumentales quæ, 133. Humorum similitudo moderatorem requirunt, 133. Humor similis quæ, 133. Ab humore et calore incoluntias corporis, 29.

Ἰδῶν καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ἴδουσι ἴδουσι idem quid, 100.

Ἰκκὺν quid, 127.

Ἰκκὺς pro jecinore unde, 100.

Ἰκκὺς quid et unde, 107.

I

Ignis semita in omnibus rebus, 111.

Ilia ubi, 99. Iliorum ossa ubi, 99.

Imaginatio quid, 19.

Impares oneri succumbere solent, 42.

Imperator nostri corporis in pectore, 86.

In oculis quæ sint consideranda, 58.

Incerti meatus pro tota corporis respiratione, 95.

Inconcinuitas in quibus, 42.

Inconcoctio trifariam dividitur, 146.

Infantia rationis experts, 153.

Inferior venter quid, 96. Inferior venter ubi, 96.

Infundibulum quid, 54.

Inguen ubi, 107.

Injuste agere nostri arbitrii est, 27.

Inquinatum quid dicatur, 146.

Instrumenta subsequuntur principii motum, 115.

Instrumentales partes ubi, 96. Instrumentalia cum quibus conveniant, quæ item sint, 121. Instrumentalia ex singularibus constant, 135.

Integritatis officium, 43.

Intellectualis officium quod, 20.

Intellectus mentem, mens significaciones præcedit, 22.

Intellectus unde, 27. Intellectus quid, 34. Intellectus, consilium, et risus hominis propria, 136.

Interioris ventris partes quæ, 47.

Intestina quare flexuosa, 56. Intestina nervos et venas habent, 102. Intestina distinguenda quæ, 103. Intestini qui ab acerbitate saporum non excruciantur, 103. Intestinarum officium diversum, 102. Intestinarum quæ velantur ab omento quid et quot, 202. Intestinarum in homine quæ longitudo, 102. Intestinarum ordo, 103. Intestinarum varia officia, 103. Intestinum excernens quod, 103. Intestinum transitum præstans quod, 103. Intestinum recipiens quod, 103. Intestinum jejunum quod et quare, 103.

Ira quid, 23. Ira communis affectio, 24.

Iracundia ubi, 93.

Iracundia virtutes quæ sint et vitia, 24.

Ἰρις pro nervis unde, 51.

Ἰσθμὸς pro pupilla unde, 65.

Ἰσθμὸς pro lanugine unde, 74.

Ἰσθμὸς pro descensu quid et quare, 51.

Ἰσθμὸς pro poplite unde, 127.

Ἰχθὺς pro pede, 129.

J

Janitor intestinum, 103.

A jecinore quid, 19. Jecinoris officium ad quid in secunda digestionem, 34. Jecinoris substantia et qualitas quæ, 99.

Jecinoris officium duplex, 99. Jecinoris et ventris vicinia quid operetur, 33.

Jecur quare calidum, 106.

Justitia a quo et quæ et quomodo distribuatur, 27. Justitia ubi, 27. Justitia animæ ubi, 43. Justitia vitæ quæ pulchritudini corporis comparetur, 43.

L

Labia scissa quare non concregant, et quomodo copulentur, 72. Labia quæ Græce, 75. Labia brutorum quare callosa, 114. Labiorum substantia quæ, 75. Labiorum ad vocem officium est quod digitorum ad sonum tibiae, 85.

Lac quid, 9. Lac ubi primum progignatur, 111. Lac quomodo, 133.

Lacrymæ unde et quomodo, 40.

Læva in quo differat a dextera, 122. Læva quando fungatur officio dextere, 122.

Lanugo quid, 75.

Latera ubi, 106.

Laudatur structura hominis, 141.

Liberum arbitrium in quas seculales non agit, 52.

Lien quo et unde alatur, 54. Lien frigida nature quare calefaciat, 54. Lien pro atrabile aliorum et sui causa et quomodo, 134. Lienis et ventris vicinia quod operetur, 54. Lienis sedes substantia et qualitas, 77. Lienis natura, 100. Lienis acetosus sapor, 100. Lienis aliud officium, 100.

Ligamenta quæ species nervorum sint, 128. Ligamenta tali et calcanei qualia sint, 129. Ligamentum quid et cuius substantia, 132. Ligamentum quod genus nervorum, 145.

Lingua hominum coarsita, 44. Serpentum bifida, 44. Lingua quare gutturi copuletur, 76. Ubi, et cui officio præsit, 77. Cum palato concurrat ad gustum, 77. Qua primum partes sapores digmoscat, 77. Lingua brutorum carnosissima, 115. Lingua instrumentum vocale, 133. Quot sepius coarcentur et quare, 134. Lingua natura quæ, 76. Lingua moderata copula quid operetur, 76. Lingua peculiare officium, 76.

Linguae nimis solutæ vitium, 76. Linguae substantia, 77. Linguae angustæ vitium, 77. Linguae laetæ vitium, 77. Linguae nimis copulatæ vitia quæ, 76. Linguae mediocris virtutes, 77. Linguarum species tres, 77.
Litteræ hominis sunt propriæ, 128.
Loca quibus purgatur cerebrum, 54.
Lumborum sedes, 48. Lumborum partes, 48. Lumborum substantia, 108.
Λαία pro lævis unde, 122.
Λαίπριος καὶ λαίπριος pro gutture unde, 81.
Λαίριον pro i e unde, 107.
Λαίλιον quid, 100.
Λαίλιος pro indice unde, 119.

M

Magni oculi male dispositi quid significant, 59. Magni oculi quid dicantur, 67. Magnum pro sacro, 108.
Malæ et genæ, idem et ubi, 70. Malæ, genæ, et maxillæ idem, 71. Malæ seu genæ quid indicant, 71.
Malleoli ubi, 127.
Manus generales partes quæ, 47. Manus officia multa et quæ, 114. Manus laus eximia, 114. Manus quare γαστήρ et unde, 115. Manus ad disputationes, 115. Manus ad sensus, 115. Manus habet quid mirabile ad vocem, 115. Manus ad musicam, 115. Manus ad cantum chori, 115. Manus universalis divisio, 116. Manus quæ justa longitudo, 116. Manus universalis dividitur in tria, 116. Manus quomodo Græce vocentur, 122. Manus ipsæ ad quid, 122. Manus asperæ et molis quæ differentia, 122. Manus habent a Deo primitias motus ad actiones, 125. Manus officium, 134. Manuum interior pars quare polita, 122. Manuum interior pars ad quid, 122. Manuum respectus ad reliqua membra multiplex qui et amor dicitur, 125.
Mares distant a feminis et in quibus, 113. Mares distare a feminis probatur exemplo, 113.
Mater unde, 9.
Matrix unde et quid, 8. Matrix quare aspera, 8. Matrix facultates quæ, 9.
Maxillæ inferiores quare γνάθοι et γνάθος, 71.
Meatus purgatorii quare a Deo constituti sunt, 105. Meatum alii cloacarum officio funguntur ad purgandum sicut excrementum, 105. Meatum alii officio aquæductus ad purgandum humidum excrementum funguntur, 105. Meatum communicatio qui ad rectum intestinum et vesicam protenduntur, 107.
Mediastini oculi quid, 66.
Medici ad quid, 17. Medicorum usus ad quid, 17.
Medulla quid, 55. Medulla costurum ubi, 90. Medulla spinæ gracillatur in descensu, 108.
Melancholici humoris sedes, 101. Melancholicus humor unde, 99. Melancholicus humor et pituita ubi, 99.
Membrana cerebri quomodo sensibus inserviat, 22. Membrana quare ὑμῶν, 50. Membrana capitis duplex, 52. Membrana cerebri quæ et quare geminæ, 52. Membrana quid et cuius substantiæ, 132. Membrana vis quanta, 50. Membrana locus tutissimus, 57. Membrana vis mirabilis ad motum, 57. Membrana per os processus per spinam a capite ad os sacrum usque, 57. Membrana superioris qualitas, 52. Membrana inferioris qualitas, 52. Membrana inferioris officium et extensio, 52. Membrantarum inferioris et superioris situs ubi, 52.
Membrorum quæ vitalia et quæ non, 44. Membra ad bene vivendum, 44. Membrum quibus partibus constat, 48.
Memoria quid secundum Aristotelem et Platonem, 27. Memoria officium quid, 19.
Mens et impetus in hoc contraria agunt et quid, 18. Mens principalis animæ pars, 19. Mens animæ oculus, 19. Mens oratione vel opere agit, 22. Mens quando fiat intellectus interpres, 21. Mens comparatur musico, 22. Mens tribus hominis facultatibus præest et in sensus agit, 22. Mens dominatur in homine, 24. Mente nihil velocius, 20. Mentis et scientiæ capax in definitione hominis, 6. Mentis natura comprehenditur, 19. Mentis natura, 20. Mentis actiones, 21.
Mentula quare longa, 88. Mentulæ substantia, 110. Mentulæ officium duplex, 110.
Mentum ubi, 81. Mentum et guttur quomodo Græce, 81.
Mola pro patella genu, 127.
Molares quare σφαιροειδής, 79.
Mors et immortalitas hominis unde, 18. Mors unde vel quomodo in corpus nostrum naturaliter, 28.
Mortale in definitione hominis quid, 6.
Mortarium quæ pars in corpore humano, 126.
Mos, seu indoles animæ quid, 45. Mos seu indolis corporis quid, 45.
Motus facultas est animæ vis quæ vehit et rehit, 124. Motus facultatis officium, 124.

Motus transitionis et sensus unde, 52. Motus in pectore unde, 92. Motus nervorum et muscutorum unde et quomodo, 117. Motus transitionis homini necessarius, 124. Motus transitionis fit cum impletu, 124. Motus transitionis est opus mentis, 124. Motus voluntarius est animalis facultas et nostri arbitrii, 124. Motus transitionis actio præstantissima, 128.

Mucus quid, 49.
Musculi unde et quomodo motum capiunt, 50. Musculi calvarii membranæ appellantur, 52. Musculi movent et moventur, 55. Musculi quomodo freno comparantur, cerebrum aurigæ, nervum habenis, reliqua corporis equo, 55. Musculi bicipitis locus, 56. Musculi quare sic appellantur, 56. Musculi oculorum septem, 67. Musculi a nervis motum suscipiunt, 92. Muscutorum et nervorum extensio unde et quare, 58. Muscutorum compositio ex quibus, 56. Muscutorum qui in castis sunt officium, 85. Muscutorum excelsorum officium, 85. Muscutorum officium et sedes in jecino-re ubi, 99.

Musica oris hominum superat omnes, 156.
Mustachia pro barbu superioris labii, 75.
Μαία pro obstetricæ unde, 9.
Μαίω pro quæro, 9.
Μαίω et genæ idem et ibi, 70.
Μαερίων pro quærere, 117.
Μάστομα pro marmo, id est pro eo quod mandimus, 9.
Μαστάλη pro ala quare, 17.
Μασταί pro discu unde, 9.
Μασταί pro papillis, 9.
Μασταίον pro partiri, 48.
Μαστόν quid, 49.
Μάστις in digito quid, 119.
Μετὰ ἀνομήλιον pro mensura decem digitorum, 120.
Μετακνήθιλος pro postremo surcu o digiti, 119.
Μετὰ ἀπέναν pro dorso quare, 88.
Μέτωπον pro fronte quare, 50.
Μήνητις, pro pia et dura matre, id est pro panniculis sive membranulis cerebri unde, 49.
Μήρως pro femore unde, 126.
Μήριον pro testibus unde, 110.
Μορμ pro particulis unde, 48.
Μύα pro musculis unde, 56.
Μυελός καὶ μυελός idem pro cerebro atque medulla; unde, 49.
Μυσκαίρες pro promuscide unde, 69.
Μύλα pro musculis, unde, 70.
Μύξα pro mucro unde, 49.
Μύξα pro mucro, 69.
Μύξα pro quibus meatibus dicuntur, 69.
Μύσταί pro mustachio unde, 74.

N

Nares cum semper aerem, quare aliquando odores non admittant, 70. Narium qualitas et officium, 69.
Nasi pars inferior quæ et quomodo nuncupetur, 70. Nasi terminus superior, 70. Nasi termini collaterales, 70. Nasi officium, 130. Nasus præcipue decoram vel deformem faciem reddit, 70.
Naturæ et animæ actiones quomodo commistæ, 25. Naturæ ordo quare prævertatur, 16. Natura abdit decoris curam non novit, 150.
Naturales partes quæ, 19. Naturalis facultas unde, 25. Naturalis et vitalis facultas a triplici animæ portione, 28. Naturalis et vitalis facultas non subjiciuntur libero arbitrio excepta tantummodo genitali, 28.
Nervi caro, musculi, cutis quare ossibus superinducta sint, 28. Nervi et musculi moventur et movent, 56. Nervi unde alantur et quare frigore perhorrescant, 92. Nervi seminales, qui, et unde originem sumunt, 111. Nervi sensibiles instrumenta tactus, 116. Nervi a musculo bicipite ad summos humeros, 116. Nervi distanti invicem firmitate et sensibilitate, 117. Nervi in multis corporis partibus quare tendi dicuntur, 128. Nervi proprie qui, 128. Nervi proprie qui sint, 145. Nervorum et muscutorum motus a membrana, 57. Nervorum officium, 93. Nervorum sensibilibus officium, 125. Nervorum differentia triplex, 128. Nervorum genera tria, 125. Nervus comitatur venam medium sive universalem, 11. Nervus unde, 56.
Nomina partium quæ in ore continentur, 56.
Nos unde augemur et quomodo, 13.
Nutrimentum ab ore quomodo et quibus intermediis penetret ad cutem, 97. Nutrimenti repeditio a cute ad stomachum quomodo, 98.
Ναός pro abunde irrigare, 7.
Ναύρα pro nervis unde, 56.
Ναυρά pro renibus unde, 108.
Ναυράς pro matrice quare, 7.
Ναός pro mente unde, 19.

ὄμνη pro tergo unde, 89.
Μακροπο *ῥα* pro tergo sustentibus animalibus, 89

O

Oblivio et inscitia unde, 26. Oblivio quid, 27. Oblivio duplex, 27.

*Ο*cciput quid, 51.

Oculi parvi male dispositi quid, 59. Oculi magni male dispositi quid, 59. Oculi magni bene dispositi quid, 59. Oculi parvi bene dispositi quid, 59. Oculi nigri et albi nigro juvantur, albo læduntur, 60. Oculi cæsi, moderati temperamentum sunt, 61. Oculi quare albi, 62. Oculi quare cæsi, 63. Oculi quare nigri, 63. Oculi mentem indicant, 65. Oculi mediocriter magni animi judicantur, 66. Oculi reconditi acutius vident, 67. Oculi mediastini quos mores indicant, 67. Oculi mores animi docent, 75. Oculorum similitudo quæ, 58. Oculorum substantia quæ, 58. Oculorum qualitas quomodo deprehendatur, 58. Oculorum nervi a reliquis in quo differant, 59. Oculorum accidentia quomodo cognoscantur, 59. Oculorum nervi quales, 59. Oculorum thalamus quid, 59. Oculorum colores, 62. Oculorum qualitas dispur, 66. Oculorum alii emissitii, alii reconditi, alii mediastini, 66. Oculorum officium, 134. Oculi cæsius quare cernat acutius, 65.

Odores mistæ naturæ sunt, 46. Odores præbantur mistæ naturæ, 46.

Olfactus sensorium quare, 45. Olfactus quid, 70. Olfactus quousque pertingit, 70.

Omenti et abdominis officium ibidem, 108. Omenti et abdominis officium circa ventrem, 105. Omentum quid et quid ventri operetur, 55.

Opinio unde, 27. Opiniones philosophorum de visu, 67.

Oratio unde, 20. Oratio invisibilis, 20. Oratio sponte comprehenditur, 20. Oratio impassibilis et indivisibilis, 20. Oratio incorporea, 20. Oratio comprehenditur tantum ab auditu, 20. Oratio creata a mente creatrice non recedens progreditur, 20. Oratio duplex, 21. Oratio cordis, 21. Oratio oris, 21. Oratio ad quid, 21. Oratio est nostri intellectus angelus, 21.

Orbicularis forma conspicitur, 37.

Oris, linguæ et dentium officium quomodo commune, 76.

Os pro osse quid, 29.

Os pro ore quid, 76.

Os sacrum ubi et quare, 108. Os sacrum letale, 108. Os sacrum in sacris offerebatur, 108. Ossa plura, non autem unum cur in nostro corpore, 28. Ossa carent sensu omnia præter dentes, 28. Ossa unde motum accipiant, 30. Ossa istorum ubi complentur cum osse sacro, 109. Ossa universalis manus quot numero, 119. Ossa quare polita et humida, 125. Ossu pro firmamento, 134. Ossis sacri uescriptio, 108. Ossium structura per quæ fiat, 29. Ossium quantitas et quantitas, 29.

Ossium brachialis qualitas quæ, 118. Ossium varia structura quare, 124.

Oscitatio quare plerumque post somnum fiat, 59. Oscitatio quare, 59.

Ovalis humor in oculis quare, 62. Ovalis subtilis et æreus, 62.

ὀμνη pro oculis quare, 65.

ὀμνη pro umbilico, 8.

ὀμνη pro ungue unde, 120.

ὀμνη quid, 71.

ὀμνη pro foramine quid proprie, 65.

ὀμνη pro oculis quare, 65.

ὀμνη quare, 65.

ὀμνη nervi qui, 59.

ὀμνη pro visu, seu visus termino, 65.

ὀμνη pro terminare, 90.

ὀμνη pro passu unde, 120.

ὀμνη pro oculis quare, 65.

ὀμνη et *ὀμνη* idem et quid, 111.

ὀμνη pro scorio unde, 112.

ὀμνη quid et unde, 108.

ὀμνη pro lumbis quare, 108.

ὀμνη pro oculis unde, 64.

ὀμνη pro visu seu visione, 65.

ὀμνη pro ulnis unde, 116.

ὀμνη pro humeris unde, 89.

ὀμνη cuius ossis nomen, 116.

P

Palatum quid conferat ad vocem et quomodo, 83.

Pallor advenitius unde, 74.

Palma ubi, 118. Palma quid et ubi, 118. Palma quomodo Græce, 120.

Palmi mensura quæ, 120.

Palmm pedis dorso succedit, 129.

Palmm quot digitos continet, 120.

Palpebræ quomodo Græce, 66. *Palpebræ* sicut supercilia non crescunt nisi in senibus, 66.

Panniculorum cerebri vis quanta, 56.

Paris ad compar facilis fluxus, 52.

Partes primæ divisionis venæ cavæ, 99. *Partis* ad superiora officium, iter et sectio multiplex, 99. *Partium* nostri corporis alia similes, alia dissimiles et quæ et quomodo, 42.

Partus quo ordine in lucem procedat, 9.

Passus quid, et quomodo Græce, 120. *Passus* quot cubitos continet et ultra, 121.

Patellæ situs et descriptio pro mola ossea, 127.

Pecten ubi et quale, 106.

Pectoris partes pulmo et cor, 29. *Pectoris* ossa septem per quam conjunctionem junguntur, 89. *Pectus* a Græcis triplici nomine, 87. *Pectus* frigori maxime obnoxium est, 92.

Penis partes quot nominibus præscribuntur, 109.

Perfectio (quod) ex elementis corporis humani provenit, 159.

Periodus nutrimenti donec vivimus, 98.

Peroratio auctoris cum excusatione, 138.

Pes quare validis ligamentis constringitur, 129. *Pes* qui et ubi, 127.

Pedes bini quare satis homini, 114. *Pedes* quare a Deo constitui, 127. *Pedis* universalis divisio, 29. *Pedis* partes quot, 47. *Pedum* officium, 126, 134.

Pili quare in pectore, 94. *Pili* quod eventum nascuntur probatur exemplo, 130. *Pili* præ cæteris corporis nostri partibus exire nituntur, 130. *Pili* quare, 131. *Pilorum* crispitudo unde, 16. *Pilorum* porrectio unde, 16. *Pilorum* albedo unde, 16. *Pilorum* alicubi plus, alicubi minus quare, 131. *Pilorum* officium, 134.

Pituita unde, 99. *Pituita* quid operetur in intestinis, 105. *Pituita* alba, 132. *Pituita* salsa, 152. *Pituitæ* sedes in omni corporis parte, 102.

Planum pedis sequuntur digiti cum unguibus, 127.

Pleuresis seu pleuretis quid, 90.

Podex habet musculos, 104. *Podex* quare annulus, 110. *Podex* quare *σφραγίς* et *σφραγίς*, 110. *Podicis* officium, unde egerendi sensum desumat, 104.

Pœnitentia peculiare minus hominis, 18.

Poeta pro Homero, 80.

Poples ubi, 2.

Postbrachiale quid, 118. *Postbrachialis* quibus ossibus constat, 118.

Potus quare cibum subsequitur, 17.

Præputium quare *σφραγίς* et *σφραγίς*, 110.

Pro partibus *μῆρα* et *μῆρα*, unde et in quo differant, 48.

Promuscis quid, 69. *Promuscis* quare bisariam divisionem, 70.

Providentia Dei quomodo in multis cognoscetur admirabilis, 137.

Prudentia ad quid, 21. *Prudentia* ubi, 27. *Prudentia* integrali comparatur, 42. *Prudentiæ* officium, 43.

Pubertas non certo tempore omnibus provenit, 106. *Pubertas* quando perfectionem suam habeat, 135.

Pubis loca ubi, 106.

Pudenda quare *κῆτος*, 106.

Pulchritudo duplex, 45. *Pulchritudo* corporis ubi, 45.

Pulchritudo et bona habitudo et integritas quæ, 45. *Pulchritudinis* constitutio, 42. *Pulchritudo* abdita non desideratur, 130.

Pulmo quomodo concentabulum aeris, 50. *Pulmo* constat

ex quatuor et quæ sint, 91. *Pulmo* immobilis consistit, 92.

Pulmo maxime passionibus opprimitur, 92. *Pulmo* unde alatur, 92. *Pulmonis* motus unde et quomodo, 27. *Pulmonis* substantia et qualitas quæ, 51. *Pulmonis* substantia quæ, 37. *Pulmonis* substantia et officium, 91. *Pulmonis* alimentum ubi concoquitur, 92. *Pulmonis* substantia quæ, 92.

Pulsatilis motus ubi deprehendatur, 118.

Pulsus unde et quid, 25. *Pulsus* ad quid, 25.

Pupilla exigua quare acutius videat, 65. *Pupilla* Græce,

μῆρα, 65.

Purissimi sanguinis sedes, 92.

Purus sanguis unde, 92.

Palmarum pro qua mensura, 120.

Palmarum pro palma unde, 119.

Palmarum pro nervi qui reciproco motu feruntur, 82.

Palmarum pro tonsillis quare, 82.

Palmarum pro comedo, 80.

Palmarum et *palmarum* pro qua re, 129.

Palmarum pro qua parte, 129.

Palmarum pro qua parte, 129.

Papillæ et *papillæ* pro qua membrana et unde, 90.

Παστόνιον pro abdomine, 103.
 Παστόνιον pro abdomine: intestina et alrum complectitur, 112.
 Πήλις pro stabilitate ætatis, 73.
 Πήλις pro cubito unde et quare, 117.
 Πήλις et ejus mensura pro cubito unde, 120.
 Πήλιον pro humerare, 123.
 Πήλη pro qua parte, 129.
 Πήλη pro exungia unde, 131.
 Πήλη pro costis unde, 90.
 Πήλη pro pulmone unde, 92.
 Πήλη pro canitie unde, 16.
 Πήλη pro pede unde, 129.
 Πήλη pro cibis unde, 98.
 Πήλη pro facie unde, 74.

Q

Quæ homini communia cum cæteris animantibus, 9.
 Quæstiones propositæ ad materiam variæ, 139.

R

Radix sedes, 117. Radix quantitas, 117.
 Ratio quæ de manu eadem est de pede, 124.
 Rationale in definitione hominis, 6. Rationalis facultatis virtutes, 23.
 Raucedo quid, 82.
 Reciprocatio spiritus in corde quomodo, 31.
 Reminiscencia in oblivionem temporaneam tantum agit, 27.
 Renes instrumenta urinae, 107. Renum natura, 108. Renum sedes ubi, 108. Renum officium, 134. Renum omnium, aliæ sui causa, aliæ aliorum et sui causa, 134. Res ad quid, 17.
 Respiratio fit in vita mente, 31. Respiratio unde, 85. Respiratio moderata unde, 85. Respiratio vehemens unde, 85. Respiratio vehementior unde, 85. Respiratio omnium animæ facultatum nobilissima, 85. Respirationis generalium quot causæ concurrunt, 85. Respirationis causa instrumentalis quæ, 85. Respirationis causa efficiens quæ et quo officio fungatur et quomodo, 85. Respirationis effectus qui, 85. Respirationis difficultas quæ, 86.
 Resurgere a mortuis peculiare hominis, 18.
 Resurrectio et immortalitas hominis tantum, 136.
 Reticulare textum quid, 32. Reticularis tunica nigra, 61.
 Reticularis tunica oculorum officium, 61.
 Revolutiones carnum superveniunt vascula, 134.
 Risus quid, 39. Risus quid et unde, 41.
 Ραρή pro sutura ubi, 30.
 Ραρή pro spina quare, 88.
 Ραρή pro naribus unde, 69.

S

Sativa unde et ad quid, 133.
 Sanguis aer quomodo commiscetur, 93. Sanguinis constitutio ubi, 28. Sanguinis constitutio quomodo, 34. Sanguinis distributio per corpus a quo et quomodo, 34. Sanguinis natura crassa, 36. Sanguinis sedes ubi, 99. Sanguinis constitutio quibus mediis et quomodo et ubi fiat, 99. Sanguis calidior reliquis corporis humoribus, 153. Sanguinis sapor et color et quod hilaritatem generet, 153. Sanguis ubi et quomodo per corpus dispergat, 35. Sanguis quare aquosum excrementum contineat, 36. Sanguis adustus et comburens quomodo expellatur, 95. Sanguis ubi, 101.
 Sanitas quid, 43. Sanitas iterum quid, 43. Sanitas unde, 43.
 Sapientia quid, 24. Sapientia Dei quomodo in nobis elucescat, 24. Sapientia species quatuor, 24.
 Sapore quomodo cum ætalibus conveniunt, 11. Saporum cum elementis proportio, 12. Sapore corporis humidus qui et unde, 18. Saporum nomina, 77. Saporum sedes propriae, 101. Saporum constitutio ubi, 101.
 Scortum quid et quod ejus officium, 111.
 Secantes dentes non sunt in malis, 70.
 Sedimentum et nates quare ubi, 109.
 Semen in animalibus, 10. Semen genitale quare sperma, 111. Semen genitale quomodo perficiatur, 135. Seminis emissio prima cui comparatur, 7.
 Sensata sensuum officio deprehenduntur, 27. Sensata omnia a quo deprehenduntur, 45.
 Sensoria quare geminata, 44. Sensoria olfactus quare, 45. Sensoria duplici sensu prædita, 45. Sensoria et sensus quot, 45. Sensoria quare quatuor tantum esse debeant, 45. Sensorium, sensus, sensatum et sensibile quid, 46.
 Sensus causa doloris est, 17. Sensus alterationis deprehensor ac distinctor, 45. Sensus quinque et qui, 135. Sensus anissio haud letifera, tactu excepto, 44.

Septi transversus officium, 90. Septum transversum ubi, 89. Septum transversum et latus unde, non sunt idem, 90.
 Serosum sanguinis ubi, 101.
 Sicca oculorum qualitas quomodo deprehendatur, 53.
 Simia risus similitudinem habet, 136.
 Simile appetit suum simile, 111.
 Sinciput quid, 50.
 Somni definitio ejusque commoda, 58. Somni constitutio quomodo fiat, 58. Somni usus quare necessarius, 58. Somni naturæ operationes perficit, 58.
 Sordes aurium unde progrediuntur, 72.
 Sperma ubi primum constituitur, et quomodo primum fit, 111. Sperma quid, et quomodo ejus emissio et quare ejaculetur, 112. Sperma quare ascendat ad caput, et inde descendat manifeste probatur exemplo, 112.
 Spermatica vasa quæ et unde, 111.
 Spina carinæ comparatur, 55. Spinae partes, 47.
 Spiritum nasus per foramina, quem sensoria reliqua per nervos, suscipit, 70. Spiritus reciprocatio fit invito animali, 22. Spiritus reciprocatio unde, 31. Spiritus sanguinis quomodo et quare jungatur, 55. Spiritus animalis unde et quomodo perficiatur, 56. Spiritus visibilis unde et quomodo et officia quæ explet, 62. Spiritus est causa cernendi, 67. Spiritus qualis in naribus, talis in oculis, 70. Spiritus vocis materia est, 82. Spiritus animalis unde utatur et ubi resideat, 85. Spiritus vitalis ubi et ejus sedes, 94. Spiritus fructu et formidantis ac exultantis et tristantis qualis, 94. Spiritus vitalis unde, 94. Spiritus in nervis et musculis officium, 124.
 Stercoris locus et sterco ipsum quid, 105. Stercus retentum quid agit, 105.
 Stirpatis et adortæ officium et unde oriuntur, 55.
 Stirpium et seminum usus ad quid, 14.
 Stomachi sinus ubi, 96. Stomachi officium et substantia 96. Stomachi et ventriculi officium, 101. Stomachi humorum qui per os, et qui per secessum expurgantur, 102. Stomachus primus in ordine intestinorum, 103.
 Strepitus ingens perturbat auditum, 72.
 Studia et exercitia nostri arbitrii sunt, 27. Studia non sunt habitus sed ipsis dominantur, 27.
 Subdentile in brutis quid, 115.
 Subventrile quid et ejus divisio quotuplex, 96.
 Succus et sapor quid et in quo differant, 53. Succus quare albus, 53.
 Supercilia quomodo Græce et ad quid, 66. Supercilia quæ curva et recta ad nasum et ad tempora sunt quid significant, 75.
 Superioris ventris partes, 47. Superioris ventris locus et ejus partium divisio, 96.
 Surculi digitorum pedis quibus ligamenti copulantur, 127.

Suspiria et gemitus unde et quare, 40.
 Sutura Græce ραρή ubi deprehendatur, 30. Suturae capitis evaporationis iter, 52.
 Symphysis quid, 50.
 Σιρή pro carne unde, 131.
 Σιρή sinistra et dextra ac σιράς pro aberrare unde, 122.
 Σιρίος pro crure unde, 127.
 Σιρίος pro palmo unde, 120.
 Σιρίος pro visceribus unde, 96.
 Σιρίος pro liene unde, 100.
 Σιρίος quid et unde, 81.
 Σιρίος pro sevo unde, 131.
 Σιρίος pro pectore unde, 86.
 Σιρίος pro pectore unde, 86.
 Σιρίος pro stomacho unde, 96.
 Σιρίος pro maxillis unde, 74.
 Σιρίος, σιρίος, σιρίος quæ conjunctiones, 128.
 Σιρίος pro pene quare, 110.
 Σιρίος pro podice quare et unde, 110.
 Σιρίος pro malleolo unde, 128.

T

Tactus proprium terra, ergo terreus, 45. Tactus ex sensibus solus communis est omnibus animalibus, 45.
 Tale in nostro corpore natura operatur, quale aqua in horto, 14.
 Talus ubi, 126.
 Tarson pro palpebra sive gena quare, 66. Tarson in pede quid et unde, 66.
 Temperantia quid et ad quid, 24. Temperantia ubi 127.
 Tendo pro nervo colli, 87. Tendonum superiorum et inferiorum loca atque substantia 117. Tendonum inferiorum officium, 117. Tendit quare in omnibus corporis partibus, 128. Tendit proprie qui et unde, 128. Tendit, nervi et musculi et ligamenta quare ambient popilem, 128. Tendit unum de tribus generibus nervorum, 145.

Tepesfactum quid sit et cuius species, 146.
Terra est punctus et quo respectu, 144.
Tertiana febris unde, 144.
Testes Græce quare, 110. *Testes Græce ἰσχυροί, quare*, 111. *Testes ubi et quomodo applicentur scorto*, 111. *Testium substantia ac unde ipsi alantur, et qua carne præditi*, 111.
Thoracis substantia et cum quibus ipse partibus copulatur, 87. *Thoracis officium*, 154. *Thorax pro armatura pectoris*, 86. *Thorax quid comprehendat*, 89. *Thorax quid aliterius comprehendat*, 92. *Thorax quare muscularis referatur*, 92. *Thorax in quo samuletur cordi*, 135.
Tibia femori supra, infra vero suræ dearticulatur, 126. *Tibia quæ et quomodo a sura differat et quomodo coarticulatur*, 126.
Tonsillæ quid et quales, 82.
Transmigatio animarum secundum Platonem, 57.
Tristitia unde et quid ejusque signa, 59.
Tunicula oculorum tertia quare cornea dicitur, et tunicula quarta unde, 60. *Tunicula oculorum prima et secunda qualis et unde*, 60. *Tuniculæ oculorum venulis præditæ, cornea excepta*, 63. *Tunicularum oculi officia*, 60.
Τραπέδη καὶ ἄλλοι pro dorso pedis, 127.
Τράχηλος pro collo unde, 87.
Τρύπα pro pilis unde, 150.
Τρύπα καὶ ἄλλοι quid, 54.
Τροχάρτηες quid et quibus partibus dearticulatur, 126.
ὄστρον pro palma unde, 119.
ὄστρον quid et pro stomacho idem unde, 86.
ὄστρον pro ebrietate, 86.
ὄστρον pro ira unde, 25.

U

Umbilicus quomodo Græce et ejus locus, 8.
Ulna Græce quomodo et unde, 120. *Ulnæ quæ et quomodo Græce, et eorum locus ubi*, 117.
Unguim officium, 154. *Ungues et pili defunctis visa augentur ac incrementa sentiunt*, 121. *Unguim natura*, 121. *Ungues et in aduncis et in animalibus ad quid*, 121. *Unguim usus ad quid, et quod roborant digitos*, 121. *Ungues quare in extremis digitis et quomodo Græce*, 121.
Ungula in animalibus quid, 121.
Urina quid, 110. *Urinæ ductus a jecinore ad renes*, 108. *Urinæ constitutio unde et quomodo*, 54.
ὕψιστος quæ pars ad palatum, 81.
ὕψιστος quid agat, 90.
ὕψιστος quid et unde, 75.
ὕψιστος pro somno unde, 58.
ὕψιστος pro matrice, et ἄλλοι quid, 8.

V

Vasa genitalis seminis ubi, 112.
Vasculorum corporis varia officia, 159.
Vegetalis facultatis officium, 35.
Vena quales partes alant, 95. *Vena dexteræ a jecinore et media ab utroque*, 118. *Vena media quæ et universalis dicitur ubi*, 118. *Vena interior quæ et lienalis dicitur ubi*, 118. *Vena humeralis quæ et calvalis ubi*, 118. *Vena lienalis sinistra manus quæ a cerebro cui applicetur*, 118. *Venæ cavæ sedes et diviso*, 99. *Venæ mediatrices per lumbos*, 108. *Venæ cavæ processus ad vasa spermatica*, 111. *Venæ a renibus quomodo ad pedes procedant*, 118. *Venarum trium et arteriarum processus et quousque in manu universali*, 117. *Venarum trium sedes et ramificatio ubi et quomodo*, 118.

Venter et jecur quomodo officia communiter exsequuntur, et quod, 55. *Venter et subventrile quid*, 96. *Venter inferior ubi desinat*, 96. *Venter et stomachus quare nervosi*, 97. *Venter magnas qui et quare sic appellatur*, 101. *Venter quem locum in ordine intestinorum obtinet*, 105. *Venter quibus muscularis sit referatur*, 104. *Venter quot intestina comprehendit*, 104. *Venter unde oblectamentum sentiat et quare pinguis*, 105. *Ventris officium qui et calore juyatur*, 52. *Ventris substantia et quare facile inediā sentiat*, 101.

Ventriculi gemini in thorace quid agant ad spiritum, 87. *Ventriculi et jecinoris commune officium*, 101. *Ventriculus ubi et quare facilis ad vomitum*, 101. *Ventriculi officium*, 102.

Vertebræ dorsi et lumborum quot, 88. *Vertebræ acuminatæ quot*, 88. *Vertebræ quinque inferiores quorsumversus processus habeant*, 108. *Vertebræ spinæ majores quot*, 108.

Vesicæ vitium quando tumescit, 107. *Vesica quid, et ejus natura et quomodo attrahat urinam*, 107. *Vesica quomodo emingat urinam*, 107. *Vesica urinæ receptaculum*, 108.

Vestimentorum usus quare homini necessarius, 17.

Vir bonus ad cælestia migrat, 141.

Virilitas ubi, 115.

Virtutum generalium agnatæ quæ sint, 26.

Viscera quæ sint, 96.

Visus proprium splendor est, 45. *Visus per quam lineam feratur*, 61. *Visus et visio quomodo Græce*, 65. *Visus quid et per quam lineam feratur*, 67. *Visus quandoque decipit*, 68. *Visus quandoque alieno utitur sensorio*, 68. *Visus est penetrare translucida corpora et colores deprehendere*, 68. *Visus quod proprio et communi sensu deprehendat probat exemplo*, 68. *Visus ut cernere possit quot requiruntur*, 69. *Vitæ regimen in quibus resistat*, 25.

Vitale robur quid, 95. *Vitales facultates quatuor in quilibet parte corporis*, 119. *Vitalis facultatis partes quæ*, 19. *Vitalis facultas unde et robur vitale quid*, 22.

Vitreus et ovalis quid impertiantur crystallino, 61. *Vitreus humor in qua parte oculi et quare*, 61.

Vocis instrumenta quæ et quomodo formentur, 82. *Vocis et coloris in hominibus discrimina quare*, 158.

Voluntarius motus ubi et ejus facultas, 28.

Voluntas motus mentis, 19. *Voluntas actionum principium*, 28. *Voluntas quid, et quod ipsa consilium nostri arbitrii est*, 28.

Voluptas quid et circa quæ versatur, 25. *Voluptas duplex animæ et corporis quæ*, 25. *Voluptas et dolentia plurimas affectionum habent assecas*, 25. *Voluptas quare subsequitur in extremo luctus*, 40. *Voluptas et dolentia omnium passionum matres*, 145. *Voluptates corporis necessariæ et naturales*, 25. *Voluptates corporis quæ nec naturales nec necessariæ sunt*, 25. *Voluptates corporis falsæ et animæ veræ quæ*, 25. *Voluptatis et dolentiæ agnatæ quæ sint*, 26. *Voluptatis et concupiscentiæ sedes ubi*, 100.

Vox quomodo penetret ad cerebrum, 72. *Vox quomodo percipiatur ab audibili sensu*, 73. *Vox quid ejusque varietas et sonoritas unde et quomodo*, 85. *Vox infracta et ejus amissio et impedimenta et unde*, 84. *Vox articulata hominis tantum*, 156.

Z

Ζωοποιον quid, 7.

S. JOANNIS CHRYSOSTOMI

OPERUM

INDEX ALPHABETICUS

EX PRIMIS VERBIS

TRACTATUUM, SERMONUM, HOMILIARUM ET EPISTOLARUM (1).

Ex Fabricii et Harlesii recensione, ad novam editionem accommodata. — Numerus Romanus tomum, Arabicus columnam editionis novæ significat; Suppl., Supplementum. Asteriscus numeris additus indicat tomos editionis Ducezæ in Novum Testamentum.

A

- [*Ἀγαθὸν μὲν ἔστι καὶ ἐπαινετόν.* De confessione peccatorum. In Taurin. bibliotheca. Spuria et hic prætermissa.]
- [*Ἄγαν αἰδέσιμον τράπεζαν παρέθηκεν.* In Jesum, supra mare ambulantem. Spuria et hic prætermissa.]
- Ἄγαπῃ τὸν Θεόν.* Ecloga e Chrysostomo, Quid faciens Christianus vitam æternam consequatur. Ed. mon. XII, 899. — *Montf.* XII, 737. *Savil.* VII, 934. *Duc.* deest.
- Ἀγάπην ζητεῖ παρ' ἡμῶν.* Homil. XI in Epist. ad Ephesios. XI, 79. — *Montf.* XI, 80. *Savil.* III, 818. *Duc.* V, 951.
- Ἀγάπην τὴν οὐρανοκλίμακα.* Laus charitatis. Non videtur esse Chrysostomi. X, 681. — *Montf.* X, 731, inter spurias. *Savil.* VII, 299. *Duc.* deest.
- [*Ἀγαπητοί, ἀκολουθήσωμεν ἀγαθῷ Δεσπότη.* De avaritia et divitiis. Spuria et hic prætermissa.]
- [*Ἀγαπητοί, ἀκούσωμεν τοῦ Παύλου.* De virtutis facilitate. Spuria et hic prætermissa.]
- [*Ἀγαπητοί, δεινὸν ἢ ἄμαρτία.* De pœnitentia, quod non liceat ridere et lætari, v. aliud initium, *Δεινὸν ἢ ἄμαρτία.*]
- [*Ἀγαπητοί, εὐχαριστοῦμεν ἐν πᾶσι.* De gratiarum actione. Spuria et prætermissa.]
- Ἀγαπητοί, ἕτοι τὰ τοῦ βίου μάτατα.* De animæ salute. Dubium an Chrysostomi. IX, 735. — *Montf.* IX, 819. *Savil.* VI, 968. *Duc.* deest.
- [*Ἀγαπητοί, παιδεύει ἡμᾶς ὁ μικᾶριος Ἀπόστολος.* In Ep. ad Romanos. Hanc ut spuriam prætermisimus.]
- Ἀγαπητοί, ὡσπερ μήτηρ φιλότεχνος.* In Lazarum quatruiduanum. Non est Chrysostomi. XI, 775. — *Montf.* XI, 850. *Savil.* VII, 528. *Duc.* deest.
- Ἀγγέλοις μὲν οὐρανός.* Ad eos qui magni æstulant opes. Ed. Becher. Lipsiæ 1839. XIII, *Suppl.* col. 454.
- Ἀγγέλους ἐγκωμιάζειν χρῆ.* In SS. archangelos. Dubium an Chrysostomi, licet sub ejus nomine occurrat in mss., ut apud Lambec. VIII, p. 937. VIII, 735. — *Montf.* VIII, 285. *Savil.* V, 997. *Duc.* deest.
- [*Ἀδελφοί, βασιλικῶν μυστηρίων ἑορτήν.* In Annuntiationem. V. in *Βασιλικῶν μυστηρίων.*]
- [*Ἀδελφοί, ἠκούσατε τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος ἐν καιρῷ.* In filium viduæ. Spuria et prætermissa.]
- [*Ἀδελφοί, ἡ μεγάλη καὶ θεοσπερῆς τοῦ Σωτῆρος.* Spuria et prætermissa.]
- [*Ἀδελφῆρον δι' αἰῶνος ἐμφανίζεται πέλαγος.* In nativitatem Christi. Spuria et prætermissa.]
- Ἄελ μὲν, ἀδελφοί, τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν.* In parabolam de filio prodigo. Vertit Fronto Ducezæ. Spuria. VIII, 515. — *Montf.* VIII, 33. *Savil.* VII, 539. *Duc.* VI, 308.
- [† *Ἄελ μὲν ἐμοὶ δοκεῖ χρησιμώτατο; εἶναι.* Jo. Chrysost. περὶ σωφροσύνης. VI, 291. — *Montf.* VI, 299.]
- [*Ἄελ μὲν ἢ τοῦ ἀγίου Πνεύματος χάρις.* De synaxi: in schedis Bentleii, dicitur Anastasii Sinaitæ in Bibl. Combedsii, tom. I, p. 881.]
- Ἄελ μὲν, μάστιγα δὲ νῦν, εὐκαιρον εἶπείν.* In Eutropium eunuchum, ad altare ecclesiæ confugientem, cui jus asyli abrogare conatus fuerat. Vertit Sigismundus Gelenius. De hac oratione vide Nicephorum, XII, 4. — III, 391. — *Montf.* III, 381. *Savil.* VIII, 67. *Duc.* IV, 481.

(1) Quod Montfauc. in sua ed. alium ordinem sermonum atque homiliarum instituit, temporis ordinem, quantum fieri potuit, secutus, multas primum evulgavit, ubique codd. quibus utebatur, indicavit, singulis pæne opusc. præmisit monitum, in quo de tempore, interdum de die, quo habita fuerit oratio, de argumento, et num genuina sit, nec ne, et de aliis, quæ huc spectarent, rebus docte disseruit, hic in margine tomi et paginæ Montfauc. notam apposui, ex ejus potissimum indice sumptam, ordine alphabetico ex primis verbis sermonum atque homiliarum. Ex illo

quoque auctiorem, quam Fabric. facere potuerat, reddidi numerum oratt. tum genuinarum tum spuriarum; quæ vero Montf. dedit notavitque, ea uncinis inclusi; homilias autem omnes memoravit ille, tum eas, quas edidit, tum alias, quas consulto prætermisit. Quæ opp. primum in ejus edit. sunt recepta, ea ego quoque hic nota † signavi. Orat. Gr. ideo ipse frequenter Lat. vertit, præsertim eas quæ ab incertis olim erant haud bene in ling. Lat. translata: aliorum autem versiones sæpe emendavit. Hanc.

'Αεὶ μὲν, μάλιστα δὲ ἔταν τῶν ἀγίων. Homil. 28 in Epist. ad Hebræos, XII, 936. — *Montf.* XII, 354. *Savil.* IV, 570. *Duc.* VI, 931.

'Αεὶ μὲν μνημονεύειν Θεοῦ. Homilia de pœnitentia. Dubium an Chrysostomi. Inter spurias. IX, 681. — *Montf.* IX, 761. *Savil.* VI, 905. *Duc.* deest.

Αἱ ἀθυμίαι καὶ αἱ φροντίδες. 10 in Epist. ad Philipp. XI, 255. — *Montf.* XI, 274. *Savil.* IV, 58. *Duc.* VI, 95.

Αἱ εὐπραγίαι τοὺς οὐ προσέχοντας. 84 in Joannem. VIII, 459. — *Montf.* VIII, 503. *Savil.* II, 912. *Duc.* II, 542.

Αἱ τῶν μαρτύρων ἑορταί. In martyres. Vertit Fronto Ducæus. II, 661. — *Montf.* II, 667. *Savil.* V, 618. *Duc.* V, 696.

Αἱ τῶν νηπίων φιλότεκνοι. In illud Matth. x, 34. *Ignem veni mittere in terram.* Non est Chrysostomi XI, 739. — *Montf.* XI, 812. *Savil.* VII, 478. *Duc.* deest.

Αἱ τῶν ὕδατων πηγαί. De jejunio. Dubium an Chrysostomi. Inter spurias. IX, 715. — *Montf.* IX, 799. *Savil.* VI, 935. *Duc.* deest.

['Ακούεις, πῶς πανταχοῦ. Sic quidam mss. codd. Vid. in 'Ορθῆς πῶς πανταχοῦ.]

['Ακούσας ὁ διάβολος τοῦ Κυρίου. De diabolo. Spuria ac prætermissa.]

'Ακούσατε, ἀδελφοί. Manifeste spuria et ideo a Savilio ommissa, cujus vide notas tom. VIII, p. 857. Inscríbitor : Εἰς τὸ γεροντικὸν τοῦ ἀγίου Μακαρίου. *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

['Ακούσατε, ἱερεῖς, Κυρίου διάκονοι. De peccatis sacerdotum. Spuria ac prætermissa.]

['Ακούσατε, παρακαλῶ, εἰ καὶ μὴ τοιοῦτόν τι. De Tabitha. In cod. Vatic. Spuria et prætermissa.]

'Ακουσον, ὦ οὐρανὲ, μετ' ἀκριθείας. Ms. in bibl. Palatina, sed itidem spurium atque ideo a Savilio prætermisum. Inscríbitor : Ἐκ τῶν ὁράσεων τοῦ προφήτου Δανιήλ, καὶ περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ περὶ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, καὶ περὶ 'Αντιχρίστου. *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

['Αλλὰ καὶ τοῦτό σοι λελύσθω τὸ δέος. Olympiadi epist. 10. tom. III, pag. 590. Ed. nov. III, 608.]

'Αλλὰ νῦν πολλοὶ καὶ δυσχεραίνουσι. In cxxi psalmum. V. 347. — *Montf.* V, 338. *Savil.* I, 788. *Duc.* III, 375.

'Αλλὰ πρεκάλεσα χθὲς τὴν ὑμετέραν ἀγάπ. Cur lignum scientiæ boni et mali vocatur. Spuria et prætermissa.

'Αλλ' ἐπὶ τὸ μαρτυριον ἡμᾶς τοῦ Πατρός. Fragmentum encomii S. Jo. Chrysostomi.

Ἀλλαχοῦ μὲν ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν προγόνων. In Psalm. cxxxv, 379. — *Montf.* V, 374. *Savil.* I, 815. *Duc.* III, 414.

'Ἄλλοι μὲν τῇ θαυμασιότητι σου καὶ τῆς. Anthemio, epist. 147. III, 699. — *Montf.* III, 686.

'Ἄλλοι μὲν τῇ θαυμασιότητι σου συνήδονται, Gemello, epist. 124. III, 678. — *Montf.* III, 664.

['Ἄλλοιωθησομένους τοὺς διὰ μετανοίας. In Psalm. lxxix. Spuria tom. V, p. 664.] Ed. nov. V, 725.

['Ἄλλοις μὲν ἄλλος ὁ τοῦ βίου σκοπός. In sanguinis fluxu laborantem ; tom. XIII, pag. 210.] Ed. nov. XIII, 17.

'Ἄλλος μὲν ἂν τις τὸν ἀφόρητον κρυμόν. Polybio, epist. 127. III, 687. — *Montf.* III, 675.

'Ἄμα χειροτονηθέντες ἐξήλθον. 28 in Acta. IX, 209. — *Montf.* IX, 220. *Savil.* IV, 770. *Duc.* III, 254.

'Ἀμφοτέρα τῆς ἀπάτου τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, Olympiadi, epist. 16. III, 620. — *Montf.* III, 603.

'Ἀμφοτέρων ἕνεκα προσήκει. 1, De precatone. Vertit Pomponius Brunellus. Libri ambo de orando Deum prodierunt separatim Græce Antwerp. 1579, 8, ex officina Plantiniana. Dubium an Chrysostomi. II, 775. — *Montf.* II, 778. *Savil.* VI, 754. *Duc.* I, 743.

'Ἀναγκαῖον, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, μαθεῖν. De sacris mysteriis. Spuria et prætermissa.

'Ἀναγκαῖον ζητῆσαι περὶ τούτου· οὗτος γὰρ ὁ Κλοπᾶς. In illud, *stabant juxta crucem* ; in notis Cotelerii ad Patres primi sæculi. Est fragmentum sermonis, qui nullo modo potest esse Chrysostomi, ut cuique docto legenti palam erit.

Ἀναγκαῖον ἡμῖν ἐστὶ σήμερον ἰδεῖν. Sine titulo. Homil. spuria et prætermissa.

'Ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι καιρῷ. De negatione Petri, et de cruce, et Josepho figura Christi. Vertit Fronto Ducæus. Spuria. VIII, 613. — *Montf.* VIII, 136. *Savil.* VII, 275. *Duc.* VI, 523.

'Ἀναγκαῖον καὶ τοῦ παρόντος ἐγκλήματος. 27 in I ad Corinth. X, 223. — *Montf.* X, 240. *Savil.* III, 416. *Duc.* V, 289.

'Ἀναγκαῖον πρῶτον εἰπεῖν τί βούλεται. 20 in I ad Cor. X, 159. — *Montf.* X, 168. *Savil.* III, 364. *Duc.* V, 202.

'Ἀναγκαῖον τήμερον ἀποδοῦναι. Vid. τήμερον ἀποδοῦναι ἀναγκ.

'Ἀναγκαῖως καὶ νῦν εἰς τὸ τέλος. In psalm. xciv. Spuria. tom. V, pag. 751. Ed. nov. V, 758.

'Ἀναρεῖ τὸν 'Ορνίαν. Synopsis lib. III Regum, VI, 349. — *Montf.* VI, 352.

'Ἀναίσχυντον ἡ κακία. 54, in Joannem. VIII, 301. — *Montf.* VIII, 321. *Savil.* II, 781. *Duc.* II, 544.

'Ἀναμίγνυσι τὰ ταπεινά. 14, in Epist. ad Hebræos. XII, 109. — *Montf.* XII, 139. *Savil.* IV, 506. *Duc.* VI, 829.

'Ἀναστάς βασιλεὺς ἐν Αἰγύπτῳ, Synopsis Exodi, VI, 325. — *Montf.* VI, 526.

'Ἀναστάσεως Χριστοῦ ἑορταί. In psal. xi, in Scorialensi cod. Spuria et prætermissa.

- Ἄνδρες φιλόχριστοι καὶ φιλόξενοι. In SS. Theophania. Gregorii Thaumaturgi est. Spuria et prætermissa. — *Montf. deest. Savil. VII, 657. Duc. deest.*
- Ἄνεδειχθη τῆς ἀλύσεως τοῦ Παύλου ἢ Ισχύς. 9 in Epist. ad Ephesios. Non citatur. — *Montf. deest. Savil. III, 810. Duc. V, 938.*
- Ἄνεπνεύσαμεν, ἐσκιρτήσαμεν, οὐκέτι. Prænio, epist. 220, III, 752. — *Montf. III, 721.*
- Ἄνεστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. In resurrectione Christi. Non est auctor Chrysostomus, sed Eusebius Alexandrinus. X, 733. — *Montf. X, 787. Savil. VII, 364. Duc. deest.*
- Ἄνετειλεν ἡμῖν σήμερον. In caput jejunii. Non est Chrysostomi. XI, 727. — *Montf. XI, 799. Savil. VII, 465. Duc. deest.*
- Ἄνηλώθημεν, ἔδαπανήθημεν, μυρίους. Theodoræ, ep., 120, III, 674. — *Montf. III, 660.*
- Ἄνηρ γὰρ τις πῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ. Miraculum Antiochiæ. Spuria et prætermissa.
- Ἄνθ' ἔτου μήτε ψαλμόν. In psalm. cii. Spuria et prætermissa.
- Ἄν τῶν προτέρων διαμνημονεύετε νοημάτων. In Joannem. VIII, 69. — *Montf. VIII, 52. Savil. II, 590. Duc. II, 60.*
- Ἄνώνομος μὲν ὁ ψαλμὸς, οὐ μὴν. In psalm. xcix. Spuria, tom. V, pag. 799. Ed. nov. VI, 782.
- Ἄνώνομος ὁ ψαλμὸς, οὐκ ἀνεπ. In psalm. xci, tom. V, pag. 777. Spuria. Ed. nov. V, 762.
- Ἄνωτέρω ἐν μὲν τῷ τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ καὶ ἑκατοστῷ. In psalm. cxlvi. V, 475. — *Montf. V, 479. Savil. I, 893. Duc. III, 527.*
- Ἄξιον ἐνταῦθα διαπορῆσαι, 21 in Acta, IX, 163. — *Montf. IX, 168. Savil. IV, 750. Duc. III, 195.*
- Ἄξιον ζητῆσαι πρότερον, 1 in II ad Corinth. X, 381. — *Montf. X, 417. Savil. III, 541. Duc. V, 495.*
- Ἄξιον ζητῆσαι πῶς καλεῖ τὸν Τιμόθεον. 10, in II ad Timoth. XI, 655. — *Montf. XI, 720. Savil. IV, 574. Duc. VI, 609.*
- Ἄξιον θαυμάσαι τοὺς μαθητάς. 46 in Matthæum. VII, 471. — *Montf. VII, 430. Savil. II, 293. Duc. I, 506.*
- Ἄξιον πρώτον ἐπιζητῆσαι. Prologus expositionis S. Joan. Chrysostomi in Job. XIII, Supplem., col. 505.
- Ἄ πάλοι πατριάρχαι μὲν ὄδινον. In Natalem Jesu Christi. Vertit Petrus Pantinus Tiletanus, decanus Bruxellensis. Antw. 1601, 8, II, 351. — *Montf. II, 354. Savil. V, 511. Duc. V, 418.*
- Ἄπαντας μὲν οὖν ἐγκωμιάσαι. In Machabæos. Vertit Fronto Ducæus. II, 625. — *Montf. II, 628. Savil. V, 637. Duc. I, 549.*
- Ἄπαντας μὲν φιλῶ τοὺς ἀγίους. In illud I Cor. xi, 1: *Utinam tolerassetis paululum insipientiæ meæ.* Vertit incertus. III, 301. — *Montf. III, 291. Savil. V, 391. Duc. V, 332.*
- Ἄπαντες μὲν ἄνθρωποι. De spe. Non est Chrysostomi. IX, 771. — *Montf. IX, 858. Savil. VII, 293. Duc. deest.*
- [Ἄπαρξώμεθα τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ. De cruce, in cod. Taurinensi. Spuria et prætermissa.]
- Ἄπαρτίσας [τοίνυν] τὴν προτέραν ἐντολήν. 17 in Matthæum. VII, 255. — *Montf. VII, 222. Savil. II, 118. Duc. I, 209.*
- Ἄπαρτίσας τὸν περὶ ἐλεημοσύνης λόγον. 21 in II ad Corinth. X, 541. — *Montf. X, 582. Savil. III, 657. Duc. V, 690.*
- Ἄπαρτίσας τὸν περὶ δογμάτων λόγον. 45 in I ad Corinth. X, 367. — *Montf. X, 359. Savil. III, 529. Duc. V, 475.*
- Ἄπαρτίσας τὸν περὶ τῶν εἰδωλοθύτων. 26 in I ad Corinth. X, 211. — *Montf. X, 227. Savil. III, 407. Duc. V, 272.*
- Ἄπαρτίσας τὸν περὶ τῶν οικείων ἐγκωμίων. 27 in II ad Corinth. X, 583. — *Montf. X, 626. Savil. III, 688. Duc. V, 743.*
- Ἄπαρτίσας τὸν περὶ τῶν πνευματικῶν. 38 in I ad Corinth. X, 321. — *Montf. X, 349. Savil. III, 494. Duc. V, 417.*
- Ἄπας μὲν καιρὸς. In Phariseum et meretricem. Non est Chrysostomi. X, 727. — *Montf. X, 780. Savil. VII, 357. Duc. deest.*
- Ἄπ' αὐτῶν ἀναβάς τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν, Olympiadi Ep. 6, III, 598. — *Montf. III, 579.*
- Ἄπεδείχθη τῆς ἀλύσεως. 9 in Epist. ad Ephesios. XI, 69. — *Montf. XI, 68. Savil. III, 810. Duc. V, 938.*
- Ἄπεθέμεθα τῆς νηστείας τὸ φαρτῖον. De resurrectione Christi. Vertit Fronto Ducæus. Ingolstadt. 1595. FABR. In hac homilia lacunam magnam sarcivit Montfauc. HARL. II, 433. — *Montf. II, 437. Savil. V, 581. Duc. V, 467.*
- [Ἄπευθύνωμεν ἐαυτοὺς, ἀγαπητοί, πρὸς πᾶν. Inscribitur στυπτικός. Spuria et prætermissa.]
- [Ἄπήνησεν εἰς ἔργον. In recens baptizatos. Spuria et ommissa. Combessius, subdubitan tamen, Chrysostomo ascribit.]
- Ἄποιλίζει ὁ Θεός. In Abraamum et Isaacum. Non est [Chrysostomi. V, 537. — *Montf. VI, 552. Savil. VII, 394. Duc. deest.*
- Ἄπολογεῖται λοιπὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιστολῆς. 15 in II ad Corinth. X, 501. — *Montf. X, 342. Savil. III, 629. Duc. V, 643.*
- [Ἄπὸ πάντων τοίνυν κατασκευάσας τὴν πίστιν. De recta via. Spuria et ommissa.]
- Ἄποστολικὴν ὑμῖν σήμερον βούλομαι παραθεῖναι τράπεζαν. De Melchisedeche et contra Anomæos, x

Melchisedechitas, homilia prima edita ab Erico Benzelio ex ms. Barocciano, Gr. Lat. cum notis in supplemento homiliarum Chrysostomi, Upsal. 1708. 4. pag. 86-93. VI, 257. — *Montf.* VI, 265, *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Ἀποστολικῆς ὑμῖν ἐξηγήσεως χρέος. In illud, I Cor. iv, 15. *Habentes autem spiritum fidei.* Vertit Sigismundus Gelenius. III, 281. — *Montf.* III, 269. *Savil.* V, 375. *Duc.* V, 308.

Ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἰακώβ. Hom. 56 in Gen. IV, 486. — *Montf.* IV, 539. *Savil.* I, 435. *Duc.* II, 606.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς καὶ τῶν αὐτῶν προουμιῶν. Homilia 13, ad Antiochenos, II, 135. — *Montf.* II, 135. *Savil.* VI, 546. *Duc.* I, 147.

Ἀπὸ τῆς ῥήσεως ἀφ' ἧς καὶ. 21 ad Antiochenos : in statuas. II, 211. — *Montf.* II, 213. *Savil.* VI, 595. *Duc.* I, 222.

Ἀπὸ τοῦ παπορνευκότος ἐπὶ τὸν πῖλον. 18 in I ad Corinth. X, 145. — *Montf.* X, 151. *Savil.* III, 352. *Duc.* V, 182.

Ἀπωκρίσθημεν εἰς τὴν Κουκουσόν. Joanni Jerosolymitano, Epist. 88. III, 654. — *Montf.* III, 640.

Ἄρα ἀληθῆ τὰ συμβάντα. Prima concio, habita a Chrysostomo, cum presbyter Antiochiæ esset designatus. Vertit incertus. I, 695. — *Montf.* I, 436. *Savil.* VI, 443. *Duc.* IV, 834.

Ἄρα ἐμνήσθη ἡμῶν. De pœnitentia, cum rure ipse rediisset. Vertit incertus. II, 277. — *Montf.* II, 279. *Savil.* VI, 763. *Duc.* I, 630.

Ἄρα ἐπαιδεύθητε μηδὲν εἶναι. In illud Rom. xvi, 3. *Salutate Priscillam.* Vertit Sigismundus Gelenius. III, 195. — *Montf.* III, 180. *Savil.* V, 321. *Duc.* V, 226.

Ἄρα κόρον ἐλάβετε. Adversus Judæos. I, 915. — *Montf.* I, 662. *Savil.* VI, 346. *Duc.* I, 452.

Ἄρα μὲμνησθε τῆς παραγγελίας. 2 in Matthæum. VII, 23. — *Montf.* VII, 18. *Savil.* II, 8. *Duc.* I, 14.

Ἄρα μὲμνησθε τῶν ζητημάτων. In Genes. ii. Cur de aliis creaturis Deus dixit fiat, de homine *faciamus.* Vertit Fronto Ducaeus. IV, 586. — *Montf.* IV, 651. *Savil.* V, 6. *Duc.* II, 734.

Ἄρα μὴ εἰς κενὸν τρέχομεν. 12 in Joann. VIII, 85. — *Montf.* VIII, 71. *Savil.* II, 603. *Duc.* II, 81.

Ἄρα οἴδατε πόθεν. De eleemosyna et in decem virgines. 3 de pœnitentia. Vertit incertus. II, 291. — *Montf.* II, 254. *Savil.* VI, 792. *Duc.* I, 621.

Ἄρα οὐ μεγάλα τινὰ καὶ ὑπερφυῆ. 16, in epist. ad Rom. IX, 547. — *Montf.* IX, 603. *Savil.* III, 153. *Duc.* MI, 224.

Ἄρα ταῦτα φορητά; Ἄρα ταῦτα ἀνεκτά; De Pauli conversione. Vertit Fronto Ducaeus. III, 113. — *Montf.* III, 98. *Savil.* VIII, 60. *Duc.* V, 564.

Ἄρα τί γένοιτ' ἂν ἀνορθότερον; 44 in Matthæum. VII, 455. — *Montf.* VII, 458. *Savil.* II, 280. *Duc.* I, 485.

[Ἄρα τίς ἐποίησεν, ἄπειρ ἤξιωσα; Ἄρα. De inani gloria et de educandis liberis. Combelis. a. 1056. Spuria, prætermissa.]

[Ἀριθμῶν τὰ τοῦ βίου. In decollationem Joannis Baptistæ. Spuria et ommissa.]

Ἀριθμῶν τὰ τοῦ βίου. Quod virtus animi præ omnibus honore digna sit. Ed. Becher. Lipsiæ. 1839. XIII, *Supplem.* col. 541.

[Ἄριστόν ἐστι τὸ διδασκαλεῖον. De divite et Lazaro. Spuria et prætermissa.]

Ἀρκοῦσαν ἔχετε παραμυθίαν τῆς ἀθυρίας. Marciano et Marcellino, Epist. 64. III, 644. — *Montf.* III, 628.

Ἀρθρωστίσας Ὀχοζίς. Synopsis lib. IV Reg. VI, 351. — *Montf.* VI, 354.

Ἀρτίως ἀκούσαντες τοῦ ὑμνογράφου. In psalmum I, primus edidit Cotelierus ex codice Scorialensi cum versione F. Gabrielis a S. Hieronymo, monachi. Paris. 1661, 4, pag. 41-51. Lacuna, pag. 42, supplenda his verbis : ἀπάλλαξόν με τῆς ἀρθρωστίσας, *libera me ab infirmitate mea.* Ita Benzelius e codice Barocciano. Fabra. *Montf.* crucis signo, ut ineditam, notavit; et dedit Ἀρτίως. Ἠκούσατε. tom. V, 533. *Harl.* Dub. V, 527. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

[Ἀρχὴ σωτηρίας ἀνθρώπων ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. In illud : *In qua potestate hæc facis ?* *Montf.* tom. VI. 417. VI, 411.]

[Ἀρχιστρατήγων ἡμᾶς νοερῶν λειτ. In S. Michaelem. Spuria et prætermissa.]

[Ἀρχομένοις μὲν ἡμῖν ἃ γράφεις, χαρά. Spuria et ommissa.]

Ἀσαφῶς σφόδρα εἰρηται. 28 in II ad Corinth. X, 589. — *Montf.* X, 633. *Savil.* III, 693. *Duc.* V, 750.

[† Ἀσθενῆς μὲν εἰμι καὶ πτωχός, καὶ. In illud : *Scitote, quod in novissimis diebus.* VI, 271. — *Montf.* VI, 278.

Ἄσμα καινὸν ἔτομεν, λαοί. In adorationem crucis. Non est Chrysostomi. Edidit velut incerti Græce et Latine Gretserus tom. II De cruce, pag. 190. XI, 747. — *Montf.* XI, 820. *Savil.* VII, 493. *Duc.* deest.

Αὐται αἱ παραβολαὶ τῆ προτέρη. 78[79] in Matthæum. VII, 711. — *Montf.* VII, 730. *Savil.* II, 487. *Duc.* I, 826.

Αὐτὴ μὲν μακρὸν εἰσήγησας χρόνον. Bassianæ, Epist. 45. III, 655. — *Montf.* III, 617.

Αὐτὸς μὲν ἔδεισας μὴ τῷ πρότερον ἐπιπ. Alypio, Epist. 186. III, 716. — *Montf.* III, 704.

Αὐτὸς μὲν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων ἀσχολίαν. Theodoro medico, Epist. 228. III, 736. — *Montf.* III, 725.

Αὐτὸς μὲν ἔφησιν σημείον ποιεῖσθαι μέγιστον. Theodoro Syriæ consulari, Epist. 159. III, 695. — *Montf.* III, 682.

Ἀχλύς τις πνεύμα. Hom. 2 in I ad Thessalon. XI, 461. — *Montf.* XI, 502. *Savil.* IV, 215. *Duc.* VI, 351.

Αὐτὸς μὲν, Κύριέ μου τιμώτατα καὶ εὐλαβ. Theodoro diacono, Epist. 67. III, 645. — *Montf.* III, 630.

Αὐτὸς μὲν συγγνώμη; ἀξιοῖς τυχεῖν. Hesychio, Epist. 24. III, 625. — *Montf.* III, 609.

Ἀφικόμεθα εἰς τὴν Κουκουσὸν ὑγιαίνοντες, Faustino, Epist. 84. III, 652. — *Montf.* III, 637.
Ἄγλῦς τις παχεῖα, καὶ ζόφος, καὶ νεφέλη. In Epist. I ad Thessalonic. Hom. 2. XI, 461. — *Montf.* XI, 502. *Savil.* IV, 245. *Duc.* VI, 351.

B

Βαβαί, ἡλικὸν ἐστὶ γενναῖα καὶ νεανική ψυχὴ. Gemello, Epist. 152. III, 630. — *Montf.* III, 675.
Βαβαί, ἡλικὸν ἐστὶ γενναῖα ψυχὴ καὶ πολλῶ. Aurelio Carthaginensi episcopo, Epist. 149. III, 700. — *Montf.* III, 687.
Βαβαί, πόση πῆρωσις τοῦ προδότου. 82. [83] in Matthæum VII, 757. — *Montf.* VII, 781. *Savil.* II, 509. *Duc.* I, 861.
[Βαβαί, τῆς τιμῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου. In Dominica Tyrophagi. Spuria ac prætermissa.]
Βαθεῖαν τομὴν τοῖς ἀρπάζουσι. In illud, *Pater, si possibile est*, Matth. xxvi, 39. Vertit Fronto Duceus. III, 31. — *Montf.* III, 15. *Savil.* V, 213. *Duc.* V, 114.
Βασιλέως μὲν τοῦ ἐπιγείου. De pœnitentia et eleemosyna. Spuria. IX, 699. — *Montf.* deest. *Savil.* VI, 917. *Duc.* deest.
[Βασιλικὴν οἱ πιστοὶ σήμερον ἐπιδημίαν. In palmas et in pullum asinæ. Spuria et prætermissa. Cyrilli esse dicitur in Bibl. Combessis. tom. I, p. 651.]
Βασιλικῶν μυστηρίων ἐορτήν. In salutationem Mariæ ab angelo factam. Non est Chrysostomi. IX, 755. — *Montf.* IX, 841. *Savil.* VII, 249. *Duc.* deest.
[Βοῦ μὲν πανταχοῦ καὶ αὐτῆ τῶν πραγμάτων φύσις. Episcopis, Epist. 156, III, 705.—*Montf.* tom. III, 690.]
Βούλε: μαθεῖν, ὅσος κόσμος. De jejuniis et temperantia, ecloga. Vertit Balthasar Ezelius. XII, 595. — *Montf.* XII, 460. *Savil.* VII, 810. *Duc.* VI, 591.
Βούλει μαθεῖν πόσον τὸ ὀργίζεσθαι κακόν. De ira et furore. [Ecloga xx.] Vertit idem Ezelius. XII, 689. — *Montf.* XII, 556. *Savil.* VII, 81. *Duc.* VI, 696.
Βούλεσθε ἴδωμεν τίνα ἡδονήν. De ingluvie et ebrietate. [Ecloga xu.] Vertit Balthasar Ezelius. XII, 645. — *Montf.* XII, 511. *Savil.* VII, 720. *Duc.* VI, 650.
Βούλεσθε καὶ σήμερον τὴν κατὰ τὸν Ἰωσήφ ἱστορίαν. 64 in Gen. IV, 547. — *Montf.* IV, 607. *Savil.* I, 489. *Duc.* II, 683.
Βούλεσθε προθῶμεν ὑμῖν. De patientia Jobi. Vertit Lælius Tifernas et Balthasar Ezelius. — *Montf.* non signatur. *Savil.* deest. *Duc.* VI, 710.
Βούλεσθε σήμερον τὰ λείψανα. 50 in Gen. IV, 448. — *Montf.* IV, 595. *Savil.* I, 398. *Duc.* II, 555.
Βούλεσθε τήμερον, ἀγαπητοί, παρέντες τὰ μεγάλα Παύλου. Homilia sexta de laudibus Pauli apostoli. Vertit Anianus. II, 501.— *Montf.* II, 606. *Savil.* VIII, 53. *Duc.* V, 545.
Βούλομαι σήμερον, ἀγαπητοί, θησαυρὸν ὑμῖν πνευματικὸν ὑπανοίξαι. 16 in Gen. IV, 125. — *Montf.* IV, 125. *Savil.* I, 97. *Duc.* II, 136.
Βούλομαι τῆς συνήθους ἄφασθαι διδασκαλίας, καὶ ἀναδύομαι. 6 in Gen. IV, 54. — *Montf.* IV, 39. *Savil.* I, 50. *Duc.* II, 43.
Βούλομαι τῆς συνήθους ἄφασθαι πάλιν διδασκαλίας, καὶ τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παραθεῖναι τράπεζαν. Ad eos qui ad ludos circenses proficiscuntur, et in illud Matthæi vii, 13: *Intrate per angustam portam*. Vertit Fronto Duceus. I, 1043. — *Montf.* I, 790. *Savil.* V, 175. *Duc.* V, 126.
Βουλόμενος ὁ Παῦλος τὸ διάφορον. 12 in Epist. ad Hebr. XII, 95. — *Montf.* XII, 120. *Savil.* IV, 495. *Duc.* VI, 812.
Βουλόμενος ὁ φιλόδημος. De dilectione. Vertit Balthasar Ezelius. XII, 567. — *Montf.* XII, 432. *Savil.* VII, 665. *Duc.* VI, 557.
Βουλόμενος τὸν πεφυσωμένον. De superbia et inani gloria. Vertit Balthasar Ezelius. XII, 671.— *Montf.* XII, 538. *Savil.* VII, 682. *Duc.* VI, 674.
[† Βραχὺς μὲν τῶν παρόντων ὁ σύλλογος. Septima undecim novarum homiliarum. XII, 501. — *Montf.* tom. XII, pag. 356.]
Βραχὺς ὁ καρπὸς τοῦ καλῶς εἰρηκότος. In psalm. cxxvii, 16. Vertit Fronto Duceus. V, 511. — *Montf.* V, 518. *Savil.* V, 123. *Duc.* III, 765.

Γ

Γλυκὺς ὁ παρὼν βίος. 66 in Joannem. VIII, 369. — *Montf.* VII, 400. *Savil.* II, 837. *Duc.* II, 429.
Γλώττη μὲν ὀλίγη, γνώμη δὲ πολλή. Elpidio, Epist. 142. III, 696. — *Montf.* III, 685.
Γράφω μὲν ὀλίγαις τῇ κοσμιότητι σου διὰ τό. Theodoræ, Epist. 117. III, 672. — *Montf.* III, 658.
[Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε. In illud: *Vigilate et orate*. Spuria et prætermissa.]

Δ

[Δαψιλῶς ὄντως ἐδεξίωσατο τῇ προτεραιᾷ. In Phariseum et in negationem Petri. Spuria et prætermissa.]
Δειλὴν καὶ ἀνανδρὸν τὴν ψυχὴν ἡ ἀμαρτία ποιεῖ. 76 in Joannem. VIII, 409. — *Montf.* VIII, 446. *Savil.* II, 870, et VII, 694. *Duc.* II, 480.
Δειλὴν καὶ ἀνανδρὸν. De magnanimitate et fortitudine, ecloga 32. XII, 811. — *Montf.* XII, 680.
Δεινὴ ἡ ἀμαρτία, δεινὸν καὶ ψυχῆς λύμη. 38 in Joan. VIII, 211. — *Montf.* VIII, 216. *Savil.* II, 706. *Duc.* II, 252.

- [Δεινὸν ἢ ἀμαρτία καὶ νόσος χαλεπωτάτη. De poenitentia. Spuria et indigna Chrysostomo.]
 Δεινὸν ἢ βασκανία, ἀγαπητὴ, δεινόν. 15 in Joan. VIII, 101. — *Montf.* VIII, 89. *Savil.* II, 616. *Duc.* * II, 96.
 Δεινὸν δὲ τῆς δόξης ἔρω. 29 in Joan. VIII, 171. — *Montf.* VIII, 170. *Savil.* II, 673. *Duc.* * II, 183.
 Δείξας ὅσον τὸ ἐπιβλῶν. 14 in Epist. ad Rom. IX, 523. — *Montf.* IX, 575. *Savil.* III, 112. *Duc.* * IV, 189.
 Δείξας ὅτι πολὺ χρησίμων τὸ συγκρατῆ. 23 in I ad Corinth. X, 187. — *Montf.* X, 200. *Savil.* III, 387. *Duc.* * V, 240.
 Δείξας τῆς ἀγάπης τὴν ὑπεροχὴν. 34 in I ad Corinth. X, 285. — *Montf.* X, 309. *Savil.* III, 465. *Duc.* V, 371.
 Δείξας τὸ διάφορον. 19 in Epist. ad Hebr. XII, 139. — *Montf.* XII, 180. *Savil.* IV, 530. *Duc.* * VI, 866.
 Δείσμαι καὶ ἀντιβολῶ. De liberorum educatione. Vertit Balthasar Etzelius. XII, 763. — *Montf.* XII, 632. *Savil.* VII, 823. *Duc.* VI, 788.
 Δεσμωτήριον οἰκεῖτε καὶ ἀλύσει περικείσθε. Episcopis et presbyteris incarceratis, epist. 118. III, 673. — *Montf.* III, 659.
 [Δεῦρο καὶ σήμερον, ὧ μακάριε Παῦλε. In passionem et crucem Domini. Spuria et hic ommissa.]
 Δεῦτε πάντες, ἀδελφοί. De precatone. Non est Chrysostomi. XI, 737. — *Montf.* XI, 810. *Savil.* VII, 476. *Duc.* deest.
 Δεῦτε, φίλοι, σήμερον. In Jesu transfigurationem. Non est Chrysostomi; sed Procli, CPol., inter cujus Homilias sæpius edita ab Elmenhorstio, Riccardo, Combefisio, Bibl. I, p. 389. X, 713. — *Montf.* I, 389. *Savil.* VII, 332. *Duc.* deest.
 Διαγράψωμεν, ἀγαπητοί, τὰ τῆς μετανοίας. De poenitentia. Dubium, an Chrysostomi. IX, 705. — *Montf.* IX, 786. *Savil.* VI, 924. *Duc.* deest.
 Διαλεγόμενος περὶ ἐπισκόπων. 11 in I ad Timoth. XI, 553. — *Montf.* XI, 604. *Savil.* IV, 289. *Duc.* * VI, 470.
 Διαλεχθεὶς περὶ ἐλπίδος. 6 in Epist. ad Hebræos. XII, 53. — *Montf.* XII, 61. *Savil.* IV, 462. *Duc.* * VI, 749.
 Διαλεχθεὶς περὶ ἐπισκόπων, περὶ διακόνων. 16 in I ad Timoth. XI, 585. — *Montf.* XI, 642. *Savil.* IV, 316. *Duc.* * VI, 516.
 Διαλεχθεὶς περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου. 6 in Joannem. VIII, 59. — *Montf.* VIII, 42. *Savil.* II, 583. *Duc.* * II, 49.
 [Διαμέμνημαί που ἐν τῇ προτέρᾳ διδασκαλίᾳ. In Zacchæum et de eleemosyna. Spuria et ommissa.]
 [Διὰ τί ἠπατήθης, ἀγαπητέ. De poenitentia. Spuria et ommissa.]
 Διαναστῶμεν, παρακαλῶ, καὶ συντείνωμεν. In cix psalmum. V, 264. — *Montf.* V, 249. *Savil.* I, 721. *Duc.* III, 277.
 Διὰ τί λέγεται Εὐαγγέλιον. Libellus quæstionum in Matthæum, Græce ineditus, Latine ab interprete, Christophoro Serrario, vulgatus Venet. 1554, qui Tito Bostrensi tribuit. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
 Διὰ τί μὴ εἶπεν, Ἄλλ' ὁ ποιῶν τὸ ὅελημα. 25 in Matthæum. VII, 321. — *Montf.* VII, 239. *Savil.* II, 170. *Duc.* * I, 300.
 Διὰ τί μὴ πανταχοῦ καὶ ἐν πάσαις. 10 in Epist. ad Coloss. X, 363. — *Montf.* XI, 395. *Savil.* IV, 140. *Duc.* * VI, 229.
 Διὰ τί παρὰ πάντας. In Jordanem fluvium. Non est Chrysostomi. X, 725. — *Montf.* X, 778. *Savil.* VII, 354. *Duc.* deest.
 Διὰ τί ταῦτα ἐποιοῦν, ἀναίρειν μέλλοντες. 85 [86] in Matthæum. VII, 757. — *Montf.* VII, 803. *Savil.* II, 525. *Duc.* * I, 887.
 Διὰ τοῦτο, ποῖον. 2 in Epist. ad Coloss. XI, 309. — *Montf.* XI, 333. *Savil.* IV, 96. *Duc.* * VI, 159.
 Διὰ τοῦτο συνεχῶς. De poenitentia. Vertit Balthasar Etzelius. XII, 539. — *Montf.* XII, 433. *Savil.* VII, 796. *Duc.* VI, 583.
 Διὰ τοῦτους τοὺς στρατιώτας. 90 [91] in Matthæum. VII, 787. — *Montf.* VII, 839. *Savil.* II, 549. *Duc.* * I, 926.
 Διὰ τοῦτο, ὧ πολυπόθητα τέκνα. 7 in Joan. VIII, 61. — *Montf.* VIII, 44. *Savil.* II, 584. *Duc.* * II, 52.
 Διαφορᾶν λέγει. Synopsis Joel, VI, 383. — *Montf.* IV, 389.
 Διὰ χρόνου πρὸς τὴν μητέρα ἡμῶν. 2 in inscriptionem Actorum apostolicorum. Vertit Fronto Ducaeus. III, 77. — *Montf.* III, 60. *Savil.* V, 274. *Duc.* V, 151.
 Διδίξας αὐτοὺς πῶς πρὸς ἀλλήλους. 22 in Epist. ad Rom. IX, 609. — *Montf.* IX, 679. *Savil.* III, 184. *Duc.* * IV, 307.
 Διδασκάλων ἐστὶν ἀρετὴ. 8 in Epist. ad Ephes. XI, 55. — *Montf.* XI, 52. *Savil.* III, 799. *Duc.* * V, 920.
 Διηγησάμενος περὶ τῶν ἑαυτοῦ πειρασμῶν. 15 in II ad Corinth. X, 489. — *Montf.* X, 530. *Savil.* III, 620. *Duc.* * V, 628.
 Διηγῆσατο ἡμῖν τις γέρον πάνυ ἐνάρετος. Spuria et ideo a Savilio ommissa. Inscibitur: περὶ τῶν ἀπολυμπανόντων ἐν ταῖς θείαις συνάξεσι. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
 Διηνύσαμεν τῆς νηστείας τὸν πλοῦν. In magnam hebdomadem. Vertit Petrus Nannius. V, 519. — *Montf.* V, 525. *Savil.* V, 510. *Duc.* III, 712.
 [Δίκαιον ἡμῖν σήμερον τοῦ χθὲς εἰρημένου. In magno sabbato. Spuria et prætermissa.]
 [Δικαίως ὁ ψαλμὸς, Εἰς τὸ τέλος, ἐπιγράφεται. In psalm. iv. Spuria et prætermissa.]

Διορθώσας τὰ χαλεπώτατα ἐγκλήματα. Hom. 19 in I ad Corinth. X, 151. — *Montf.* X, 158. *Savil.* III, 357. *Duc.* V, 191.

Δοκεῖ μὲν ὁ ψαλμὸς οὗτος. In psalmum cxi. Non est Chrysostomi. V, 641. — *Montf.* V, 649. *Savil.* I, 937. *Duc.* deest.

[Δοκεῖ μὲν ἀπληρῆσθαι κατὰ τὴν λέξιν ταῦτα. In cap. viii Isa. VI, 90.] — *Montf.* VI, 88.

Δύσκολον μὲν ἀρετὴ καὶ δυσκατόρθωτον In psalmum undecimum. V, 144. — *Montf.* V, 118. *Savil.* I, 604. *Duc.* III, 134.

E

[Ἐβδωμήκοντα σχεδὸν ἡμέρας ἀναλ. Brissoni Epist. 231. tom. III, 729. Ed. nov. III, 759.]

Ἐβουλόμεθα μὲν ὑμᾶς σφοδρὸς ἡμῶν ὄντας. Martiano et Marcellino, Epist. 19. III, 614. — *Montf.* III, 606.

Ἐβουλόμην, ἀγαπητοί, τῆς κατὰ τὸν πατριάρχην. In Judæ proditionem. Multa eadem sunt in homilia quæ incipit: Ὀλίγα ἀνάγκη σήμερον, quæ cum hac junctim columnis ex adverso positus excudi Savilius curavit. Videtur eadem esse secundis recognita curis [V. *Montf.* II, p. 375. seq. II, 381. — *Montf.* II, 386.] *Savil.* V, 547. *Duc.* deest.

Ἐβουλόμην γινῶναι σαφῶς, εἰ τινες. In Epist. ad Hebr. Hom. 4, tom. XII, 38.

Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς καὶ σφόδρα ἐπεθύμουν. Nicolao presbytero, Epist. 145. III, 698. — *Montf.* III, 684.

Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς παραγενόμενος ὑμᾶς. Aphthonio, Theodoto etc., Epist. 70. III, 647. — *Montf.* III, 631.

Ἐβουλόμην μὲν συνεχέστερον ἐπιστέλλειν. Rafino, Epist. 46. III, 634. — *Montf.* III, 618.

[† Ἐβουλόμην, παρεῖναι Ἑλλήνας σήμερον. Octava undecim homiliarum, nunc primo editarum, XII, 507. — *Montf.* XII, 371.]

Ἐβουλόμην εἰς τέλος διανύσαι. In proditionem et pedilavium. Spuria. VIII, 743. — *Montf.* VIII, 242. *Savil.* V, 893. *Duc.* deest.

Ἐβουλόμην παρεῖναι τοὺς Ἰουδαίους. In psalmum quadragesimum quartum. V, 183. — *Montf.* V, 160. *Savil.* I, 631. *Duc.* III, 178.

Ἐβουλόμην ὑμῖν ἀποδοῦναι τὰ λείψανα. Primus ex λόγοις sex adversus Judæos, editis cum versione et notis a Dav. Hoeschelio, Augustæ Vindel. 1602. 8. I, 845. — *Montf.* I, 587. *Savil.* VI, 366. *Duc.* I, 383.

Ἐγείρει τὸν ὀπλίτην εἰς πόλεμον. In psalm. xcvi, 1. Lacunas hujus homiliæ ex ms. Barocciano supplet Ericus Benzelius in Supplemento Homiliarum Chrysostomi, Upsal. 1708, 4, pag. 97 seq., et jam suppleverat Græceque et Latine integram ediderat Cotelierus, Paris. 1661, 4, p. 51 seq., e codice Scorialensi. Non videtur integra esse Chrysostomi. [Spuria.] V, 613. — *Montf.* V, 624. *Savil.* VII, 561. *Duc.* deest.

Ἐγνων καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων τῶν ὑμετέρων. Monachis Gotthis, Epist. 207. III, 726. — *Montf.* III, 715.

Ἐγνωτε πρώην. Homilia 8, ad Antiochenos. II, 97. — *Montf.* II, 91. *Savil.* VI, 515. *Duc.* I, 100.

Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην ἀποδοῦναι τὸ χρέος. In S. martyrem Babylam. Vertit Fronto Ducæus. II, 527. — *Montf.* II, 531. *Savil.* V, 438. *Duc.* I, 639.

Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην συνεχέστερον ἐπιστέλλειν. Alphio, Epist. 49. III, 635. — *Montf.* III, 619.

Ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην ὑμᾶς καὶ ἐνταῦθα παραχ. Romulo et Byzo, Epist. 56. III, 640. — *Montf.* III, 624.

Ἐγὼ μὲν ἐπεθύμουν καὶ γράμματα δέξασθαι. Heortio episc., Epist. 30. III, 628. — *Montf.* III, 611.

Ἐγὼ μὲν ἐπεθύμουν καὶ μὴ γράψας πρὸς τήν. Hesychio episc., epist. 223. III, 774. — *Montf.* III, 725.

Ἐγὼ μὲν ἤλπίζον. Adversus eos qui aiunt a dæmonibus gubernari mundum. Vertit Fronto Ducæus. II, 241, 242. — *Montf.* II, 246. *Savil.* VI, 680. *Duc.* V, 699.

Ἐγὼ μὲν καὶ συγγενέσθαι ἐπεθύμουν σου τῇ τιμῇ. Anatolio episc. Adanæ, epist. 111. III, 668. — *Montf.* III, 654.

Ἐγὼ μὲν καὶ τήμερον παραχ. πρὸς τὰ τῶν αἰρετικῶν, De B. Philogonio. Vertit Erasmus. I, 747. — *Montf.* I, 492. *Savil.* V, 505. *Duc.* I, 349.

Ἐγὼ μὲν σε καὶ ἰδεῖν ἐπεθύμουν, καὶ οὐκ ἂν με. Hesychio, Epist. 74. III, 648. — *Montf.* III, 633.

Ἐγὼ μὲν σου τὴν εὐγένειαν εἶδον οὐδέποτε τοῖς σωματ. Severæ, Epist. 229. III, 757. — *Montf.* III, 726.

Ἐγὼ μὲν σου τὴν εὐλάβειαν καὶ ἐνταῦθα παραχ. Callistrato episc. Isauriæ, Epist. 200. III, 725. — *Montf.* III, 711.

Ἐγὼ μὲν σφόδρα ἐπιθυμῶ σὺν ἡμῖν εἶναι. Chalcidiæ, epist. 76. III, 649. — *Montf.* III, 634.

[† Ἐγὼ Ναβουχοδονόσορ εὐθηρῶν. In cap. iv Dan. tom. VI, 220. Ed. nov. VI, 212.]

Ἐγὼ σου τὴν ἀγάπην, ἣν περὶ ἡμᾶς ἔχεις, ἤδεις. Pentadiæ diaconissæ, epist. 94. III, 657. — *Montf.* III, 645.

[Ἐγὼ, φιλόχριστοι, τὴν ἐνεστῶσαν πανήγυριν. In Mesopentecosten. Spuria et prætermissa.]

Ἐγὼ σε ὀρῶν, ὦ μακάριε Δημήτριε. Liber 1 *De compunctione cordis*, ad Demetrium monachum. Vertit incertus. I, 393. — *Montf.* I, 122. *Savil.* VI, 138. *Duc.* IV, 98.

Ἐδεῖ καὶ τήμερον καὶ τῷ προτέρῳ σαββάτῳ. Homilia 15 ad Antiochenos. II, 153. — *Montf.* II, 151. *Savil.* VI, 560. *Duc.* I, 168.

Ἐδεῖ μὲν ἡμᾶς μηδὲ δεῖσθαι. Prima in Matthæum homilia, præmissa etiam Græce Novo Testamento quod vulgavit Rob. Stephanus 1550, fol. VII, 13. — *Montf.* VII, 1. *Savil.* II, 1. *Duc.* I, 1.

Ἐδεῖ μὲν ἡμᾶς τοσαύτης λόγων πηγῆς. In memoriam S. Bassi martyris. Vertit Fronto Ducæus, qui edidit e codice cardinalis Perronii. Combefisius a. 1656 pro inedita vulgavit: dubium an Chrysostomi. II, 719. — *Montf.* II, 724. *Savil.* deest. *Duc.* V, 879.

Ἔδει μὲν ἡμᾶς, ὡς φίλτατε πάντων ἔμοι Σταγείρια. Ad Stagirium, ascetam, dæmonio agitatum, consolatorius, de Providentia. Vertit incertus. I, 423. — *Montf.* I, 454. *Savil.* VI, 84. *Duc.* IV, 138.

Ἔδει μὲν οὕτως ἀκριβῶς τῶν Γραφῶν. In psalmum septimum. V, 80. — *Montf.* V, 49. *Savil.* I, 554. *Duc.* III, 58.

Ἔδει μὲν τὴν ὑμετέραν εὐλόγειαν μὴ τοῖς ῥήμασι. Ad episcopum Antiochenum, Epist. 255. III, 739. — *Montf.* III, 728.

Ἔδειξεν ἀπὸ τοῦ ἱερέως. Hom. 45 in Epist. ad Hebræos. XII, 117. — *Montf.* XII, 148. *Savil.* IV, 511. *Duc.* VI, 837.

Ἔδει πολλῆς παρακλήσεως. 45 in Acta. IX, 505. — *Montf.* IX, 525. *Savil.* IV, 848. *Duc.* III, 337.

Ἔδεξάμην δευτέραν, ἣν Ἐφης προτέραν ἐπιστολήν. Amprucæ diaconissæ, Epist. 194. III, 718. — *Montf.* III, 707.

Ἐθαύμασα μεθ' ὑμῶν, ὡς φιλόχριστοι. in Abrahami dictum Gen. xxiv, 2, *Pone manum tuam sub femur meum.* Vertit Jo. Jac. Beurerus. VI, 553. — *Montf.* VI, 569. *Savil.* VII, 365. *Duc.* VI, 26.

Ἐθαυμάσαμεν ὑμῶν καὶ τὴν ἐμπροσθεν προθυμίαν. Episcopis qui cum Occidentalibus venerant, Epist. 165. III, 767. — *Montf.* III, 695.

Ἐθαύμασα πῶς ἐν οὕτω μακρῷ χρόνῳ ἡμῶν οὐκ ἐπίστ., Philippo presb. Epist. 213. III, 729. — *Montf.* III, 718.

Ἐθαύμασα πῶς οὕτω σφοδρῶς ἡμῶν ὦν ἔραστής, Constantio presbytero, Epist. 225. III, 735. — *Montf.* III, 724.

Ἐθαύμασα πῶς παρ' ἐτέρων ἔμαθον τὴν ῥαθυμίαν, Theodoro, Epist. 210. III, 728. — *Montf.* III, 717.

Ἐθαύμασα τὴν ἀγάπην ὑμῶν. Secunda de Lazaro. Vertit Erasmus. I, 981. — *Montf.* I, 726. *Savil.* V, 234. *Duc.* V, 42.

Ἔθος ἀεὶ τῷ Παύλῳ εἰς εὐχάς. 27 in Epist. ad Rom. IX, 643. — *Montf.* IX, 718. *Savil.* III, 212. *Duc.* IV, 355.

[Ἔθος ἐστὶ τοῖς ζωγράφοις, ἐπειδὴν. Homilia in Abraham, nec edita a Montfauc.]

Ἔθος τοιοῦτον τοῖς ἀγίοις. In psalm. cxlviii. V, 484. — *Montf.* V, 489. *Savil.* I, 909. *Duc.* III, 539.

Εἰ βούλεσθε, προθῶμεν. De patientia, ecloga 22. XII, 71. — *Montf.* XII, 567. *Savil.* VII, 872. *Duc.* deest.

Εἰ βουλοίμεθα νῆφειν. Quod animæ curam curæ corporis præferre debemus. Ex fragment. congesta. — *Montf.* deest. *Savil.* VI, 893. *Duc.* deest.

Εἰ δάκρυα καὶ στεναγμούς. Ad Theodorum lapsam, parænesis (1) in Savillii edit. prima: rectius in Ducæi secunda. Vertit incertus. I, 309. — *Montf.* I, 35. *Savil.* VI, 55. *Duc.* IV, 584.

Εἰ δὲ καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις. In cæcum a nativitate. Manifeste spuria, atque ideo a Savillio ommissa. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Εἶδες αὐτὰ λαμβανόμενα, ἀλλ' ὄρα. In cap. v Daniel. VI, 222. — Edit. *Montf.* tom. VI, p. 250.

Εἶδες καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ καὶ ἐν ταύτῃ. 69 [70] in Matthæum. VII, 647. — *Montf.* VII, 678. *Savil.* II, 436. *Duc.* I, 743.

Εἶδες ἅπαντα εἰς ἕλεγον γινόμενα. 7 in Matth. VII, 75. — *Montf.* VII, 402. *Savil.* II, 43. *Duc.* I, 77.

[Εἶδες πῶς ἀνεπαχθῆς. Ex fragmentis consarcinata et prætermissa.]

Εἶδες τοῦ Παύλου τὴν σύνεσιν. 59 in Acta. IX, 224. — *Montf.* IX, 235. *Savil.* IV, 779. *Duc.* III, 269.

Εἶδετε, ἀγαπητοί, πῶς οὐδὲν ἀργόν. 39 in Genesis. IV, 360. — *Montf.* IV, 394. *Savil.* I, 316. *Duc.* II, 441.

Εἶδετε ἐκ τῶν χθῆς ἡμῶν εἰρημένων τοῦ Ἰωσήφ. 65 in Gen. IV, 558. — *Montf.* IV, 629. *Savil.* I, 500. *Duc.* II, 697.

Εἶδετε ἐν τοῖς ἡδὴ ῥηθείσιν. 23 in Gen. IV, 196. — *Montf.* IV, 205. *Savil.* I, 163. *Duc.* II, 227.

Εἶδετε Θεοῦ δύναμιν, εἶδετε Θεοῦ φιλανθρωπίαν. In terræ motum et in divitem ac Lazarum. Primus edidit cum versione Fronto Ducæus, Burdigalæ 1605. Lacuna ingens e codice Barocciano suppleta ab Erico Benzelio in Supplemento Homiliarum Chrysostomi Græce et Lat. edito Upsal. 1708. 4. pag. 26—35. FABR. Hanc homiliam, ingenti quatuor paginarum hiatu mutilam, ope mss. integram dedit Montfauc. HABL. I, 402. *Montf.* I, 772. *Savil.* VI, 670. *Duc.* V, 87.

Εἶδετε πολὺν σφριγῶσαν (ἀκέφαλος.) In Abrahamum patriarcham. Vertit Fronto Ducæus. Dubium an Chrysostomi. FABR. Antea media parte truncatam jam integram inter spurias dedit Montf. Negat vero p. 749 eam esse ἀκέφαλον. HABL. II, 737. — *Montf.* II, 741. *Savil.* V, 653. *Duc.* I, 797.

Εἶδετε τῇ προτέρᾳ Κυριακῇ. 2 De pœnitentia regis Achab. Vertit Fronto Ducæus. Lambec. VIII, pag. 232. Ed. nov. II, 285. — *Montf.* II, 287. *Savil.* VI, 779. *Duc.* V, 897.

[† Εἶδετε τὸν γέροντα καὶ νέον. Decima ex undecim homiliis novis. XII, 525. — *Montf.* tom. XII, p. 387.]

Εἶδετε χθῆς, ἀγαπητοί, τοῦ Πατριάρχου τὴν ἀνδρείαν. 48 in Gen. IV, 434. — *Montf.* IV, 480. *Savil.* I, 385. *Duc.* II, 538.

Εἶδετε χθῆς δικαστοῦ φιλανθρωπίαν. 18 in Gen. IV, 148. — *Montf.* IV, 150. *Savil.* I, 118. *Duc.* II, 165.

Εἶδετε χθῆς καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν ἀπάντων, 59 in Gen. IV, 513. — *Montf.* IV, 569. *Savil.* I, 458. *Duc.* II, 640.

Εἶδετε χθῆς καὶ τοῦ τελῶνου τὴν πολλὴν εὐγνωμοσύνην. 54 in Gen. IV, 471. — *Montf.* IV, 521. *Savil.* I, 419. *Duc.* II, 586.

Εἶδετε χθῆς ληστοῦ εὐγνωμοσύνην. In sepulturam et resurrectionem Christi. Dubium an auctor Chrysostomus. — *Montf.* omisit *Savil.* V, 912. *Duc.* deest.

(1) Vide Valesium ad Sozom. VIII, 2.

- Εἶδετε χθὲς τοῦ φιλανθρώπου δεσπότη. 27, in Gen. IV, 239. — *Montf.* IV, 255. *Savil.* I, 204. *Duc.* II, 284.
 Εἰ καὶ αὐτὸς ἡμῖν οὐκ ἐπέσταλκας, καίτοι τῶν. *Magno episc.*, epist. 26. III, 626. — *Montf.* III, 699.
 Εἰ [καὶ] ἐν τῇ γῇ τοιαῦται. In S. Julianum, Cilicem, martyrem. *Vertit FrontoDucæus.* II, 665. — *Montf.* II, 671. *Savil.* V, 621. *Duc.* I, 535.
 Εἰ καὶ δάκρυα καὶ στεναγμὸς ἦν. *Ad Theodorum lapsum.* I, 309. — *Montf.* Non indicatur. *Savil.* VI, 55. *Duc.* IV, 581.
 Εἰ καὶ ἐθλωσεν ἡμᾶς. In *Canauæam.* *Dubium an Chrysostomi.* VIII, 653. — *Montf.* VIII, 177. *Savil.* V, 771. *Duc.* deest.
 Εἰ καὶ ἡμᾶς ἡ ἀβρωστία ἐκώλυσε χόρεῦσαι. *Homil. in terræ motum.* *Montf.* II, 717. II, 715.
 Εἰ καὶ μὴ συνεχῶς ἐπεστάλαχμεν τῇ τιμιότητι σου. *Hymnetio archiatro,* epist. 38 III, 631. — *Montf.* III, 615.
 Εἰ καὶ πάντα δεῖ τὸν ἀνάιτιον. *Innocentii Papæ Epist. ad Chrysost.* III, 537. — *Montf.* III, 522.
 Εἰ καὶ πολλῶν διεργόμεθα τῷ τῆς ὁδοῦ διαστήματι. *Simeoni et Mari pr. etc.*, epist. 55. III, 659. — *Montf.* III, 624.
 Εἰ καὶ πολλῶν διεργόμεθα τῷ τῆς ὁδοῦ μήκει. *Hesychio Salonensi,* epist. 183. III, 71. — *Montf.* III, 703.
 Εἰ καὶ πολλῶν διωρίσμεθα. *Probæ matronæ,* epist. 168. III, 709. — *Montf.* III, 696.
 Εἰ καὶ πολλῶν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ διαστήκαμεν. *Lucio,* epist. 85. III, 653. — *Montf.* III, 638.
 Εἰ καὶ πολλὸν ἔχω χρόνον μὴ συγγενόμενος. *Urbicio,* epist. 108. III, 667. — *Montf.* III, 655.
 Εἰ καὶ πολλὸς μεταξὺ χρόνος ἐξ οὗ τῆς θαυμ. *Agapeto,* epist. 73. III, 648. — *Montf.* III, 633.
 Εἰ καὶ τῆς κατ' ἔψιν σου συντυχίας, *Basilio presbytero,* epist. 28. III, 627. — *Montf.* III, 610.
 Εἰ καὶ χθὲς ὑμῶν ἀπελείφθην. *De pœnitentia.* *Vertit Godfridus Tilmannus.* II, 335. — *Montf.* II, 340. *Savil.* VI, 784. *Duc.* IV, 478.
 Εἰκὸς ἦν πολλοὺς τῶν ἀσθενεστέρως. 16, in *Epist. ad Hebræos.* XII, 125. — *Montf.* XII, 157. *Savil.* IV, 517. *Duc.* VI, 845.
 Εἰ καὶ τοῖς Ἑβραίοις ὁ ψαλμὸς. In *psalm. xciv.* *Spuria in tom. V.* 785. V, 769.
 Εἰ καὶ τῷ σώματι κενωρίσμεθά σου τῆς εὐγενείας. *Evethio,* epist. 173. III, 710. — *Montf.* III, 698.
 Εἰ καὶ τῷ σώματι κενωρίσμεθά σου τῆς τιμιότη. *Sebastiano presb.*, epist. 214. III, 729. — *Montf.* III, 718.
 Εἰ καὶ χαλεπὸς ὁ χειμῶν καὶ πρὸς ὑφορ. *Theodulo diacono,* epist. 206. III, 726. — *Montf.* III, 715.
 Εἰκότως ἀγωνιῶ τοῖς τῆς δειλίας δεσμοῖς. In *prœditionem Judæ.* *Spuria et omissa.*
 Εἰκότως καὶ τήμερον. In *sanctissimos duodecim apostolos.* *Vertit Gerh. Vossius.* Rom. 1580. *Spuria.* VII, 495. — *Montf.* VIII, 11. *Savil.* V, 995. *Duc.* VI, 268.
 Εἰκότως μετὰ τὴν πολλὴν κατασκευὴν. 36, in I, *ad Corinth.* X, 305. — *Montf.* X, 332. *Savil.* III, 482. *Duc.* V, 397.
 Εἰκότως ῥῆθην καὶ ψαλμὸν τὴν παρ. in *psal. lxxxii.* *Spuria.* V, 732. — *Montf.* V, 745.
 Εἰ μὲν ἦν δυνατὸν. *De Abraami et Noæ nominum mutatione et quomodo fratrum peccata arguere oporteat.* *Vertit FrontoDucæus.* IV, 619. — *Montf.* IV, 681. *Savil.* V, 31. *Duc.* II, 773.
 Εἰ μὲν Ἰωάννης ἡμῖν ἐμελλε διαλέγεσθαι. *Hom. I in Joan.* VIII, 29. — *Montf.* VIII, 7. *Savil.* II, 559. *Duc.* II, 9.
 Εἰ μὲν καὶ διὰ παντὸς τοῦ Θεοῦ φίλ. In *filium prodigum.* *Lambec.* IV, p. 123.
 Εἰ μὲν οἶδν τε ἦν καὶ ἐλθεῖν καὶ περιπτύξεσθαι. *Theodoro,* epist. 112. III, 668. — *Montf.* III, 655.
 Εἰ μὲν οὖν τελείωσις. 15, in *Epist. ad Hebræos.* XII, 101. — *Montf.* XII, 128. *Savil.* IV, 500. *Duc.* VI, 819.
 Εἰ μὲν τοῦτο παρακαλῶ. In *illud : Mitte Lazarum.* *Spuria et prætermissa.*
 Εἰ μὴ δοκῶ προσκορῆς τισιν. *De Anna et de Samuelis educatione.* *Vertit Erasmus.* IV, 632. — *Montf.* IV, 721. *Savil.* V, 66. *Duc.* II, 810.
 Εἰ μὴ σφόδρα τὴν γνησίαν ὑμῶν ἀγάπην ἤδειν. *Severinæ et Romulæ,* epist. 219. III, 731. — *Montf.* III, 720.
 Εἶπεν ὁ κύριος τοῖς ἐκ τοῦ μαθηταῖς. Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα. *Spuria et prætermissa.*
 Εἶπεν ὅτι ἐφ' ὅσον εἰμι ἐθνῶν ἀπόστολος. In *Epist. ad Rom.* hom. 29. IX, 653. — *Montf.* IX, 729.
 Εἶπεν, ὅτι λίθιναι αἱ πλάκες. 7, in II, *ad Corinth.* X, 441. — *Montf.* X, 479. *Savil.* III, 584. *Duc.* V, 568.
 Εἶπεν, ὅτι οὐκ ἀπόσωτο ὁ Θεός. 19, in *Epist. ad Rom.* IX, 583. — *Montf.* IX, 642. *Savil.* III, 162. *Duc.* IV, 272.
 Εἶπεν ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ εἰς προκοπὴν. 9, in *Epist. ad Philipp.* XI, 245. — *Montf.* XI, 263. *Savil.* IV, 50. *Duc.* VI, 83.
 Εἰπὼν ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ. 5, in I, *ad Cor.* X, 39. — *Montf.* X, 33. *Savil.* III, 267. *Duc.* V, 41.
 Εἰπὼν ἄνω περὶ τῆς εὐεργεσίας. In *psal. cxxxv.* V, 399. — *Montf.* V, 396. *Savil.* I, 831. *Duc.* III, 439.
 Εἰπὼν ἐκεῖνα τὰ φοβερά καὶ φρικώδη. 35, in *Matthæum.* VII, 397. — *Montf.* VII, 388. *Savil.* II, 233. *Duc.* I, 405.
 Εἰπὼν ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπιστολῇ. 1, in II, *ad Thessalon.* XI, 467. — *Montf.* XI, 510. *Savil.* IV, 221. *Duc.* VI, 361.
 Εἰπὼν μίαν καὶ πρώτην. II, 2, in II *ad Corinth.* X, 391. — *Montf.* X, 427. *Savil.* III, 548. *Duc.* V, 507.
 Εἰπὼν, ὅτι ἀδύνατον ποτρίθον. 25, in I, *ad Corinth.* X, 203. — *Montf.* X, 219. *Savil.* III, 401. *Duc.* V, 265.

- Εἰπὼν ὅτι ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐθνῶν ἀπόστολος. 29, in Epist. ad Rom. — *Montf.* Non est in ind. *Savil.* III, 220. *Duc.* IV, 368.
- Εἰπὼν ὅτι οὐδὲν λείπει τῷ Ἑλληνι. 6, in Epist. ad Rom. IX, 431. — *Montf.* IX, 472. *Savil.* III, 33. *Duc.* IV, 60.
- Εἰπὼν ὅτι ὑπόδικος ἐγένετο ὁ κόσμος. 8, in Epist. ad Rom. IX, 455. — *Montf.* IX, 497. *Savil.* III, 54. *Duc.* IV, 91.
- Εἰπὼν περὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς. 25, in Matthæum. VII, 299. — *Montf.* VII, 224. *Savil.* II, 154. *Duc.* I, 271.
- Εἰπὼν περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. 6, in Epist. ad Titum. XI, 695. — *Montf.* XI, 763. *Savil.* IV, 406. *Duc.* IV, 662.
- Εἰπὼν περὶ τῶν κακῶν τῶν τὴν πόλιν καταληφόμενων. 76 [77.] in Matthæum. VII, 695. — *Montf.* VII, 755. *Savil.* II, 473. *Duc.* I, 804.
- Εἰπὼν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. 14, in Epist. ad Ephes. XI, 99. — *Montf.* XI, 105. *Savil.* III, 834. *Duc.* V, 979.
- Εἰπὼν ὧν ἐτύχομεν. 4, in Epist. ad Coloss. XI, 331. — *Montf.* XI, 357. *Savil.* IV, 115. *Duc.* VI, 187.
- Εἰρηται ἡμῖν τὰ περὶ τῶν αἰρετικῶν. 7, in Epist. ad Philipp. XI, 227. — *Montf.* XI, 244. *Savil.* IV, 38. *Duc.* VI, 62.
- Εἰ σαφῶς ἦδεις ὅσην ἡμῖν δίδως χάριν. *Carteriæ*, Epist. 232. III, 738. — *Montf.* III, 727.
- Εἰς θάνατος ἢ ἀμαρτία. *Spuria et ideo a Savilio ommissa. Inscribitur ὅτι οὐ δεῖ τὸν Χριστιανὸν φοβεῖσθαι, τὸν θάνατον, καὶ περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως. Montf. deest. Savil. deest. Duc. deest.*
- Εἰς Ἱεροσόλυμα οὐκ ἀθρόον ἀναβαίνει. 66, in Matthæum. V. οὐκ ἀθρόον. — *Montf. deest. Savil.* II, 411. *Duc.* I, 701.
- Εἰσὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. 3, in II, ad Thessalon. XI, 479. — *Montf.* X, 522. *Savil.* 250. *Duc.* VI, 375.
- Εἰσὶ τινες τῶν ἐντιῦθα. De virtute et vitio. Vertit Balthasar Etzelius. XII, 753. — *Montf.* XII, 621. *Savil.* VII, 700. *Duc.* VI, 775.
- Εἰς καιρὸν ἢ τοῦ Πνεύματος ἐκονόμησε χάρις. In I, Tim. v, 9. *Vidua eligatur etc. Vertit Fronto Ducæus.* III, 321. — *Montf.* III, 311. *Savil.* V, 425. *Duc.* V, 387.
- Εἰς καιρὸν ὑπεψήλαμεν ἅπαντες. *Homilia 17, ad Antiochenos.* II, 471. — *Montf.* II, 470. *Savil.* VI, 574. *Duc.* I, 190.
- Εἰς μὲν αὐτὸ τὸ πάντων ἐρημότατον χωρίον. *Marcellino, epist.* 138. III, 717. — *Montf.* III, 705.
- Εἰς μὲν τὴν συνουσίαν σου μεγάλα ἡμᾶς τὸ ἀρῶσταιν. *Firmino, Epist.* 80. III, 651. — *Montf.* III, 636.
- Εἰς τὸν θεόλεκτον ὕμνον, ὃν ἐδίδαξεν ἡμᾶς. In oration. *Pater noster. Spuria et ommissa.*
- Εἰς τρεῖς διεῖλε μερίδας. 4, in Matthæum. VII, 59. — *Montf.* VII, 45. *Savil.* II, 19. *Duc.* I, 54.
- Εἰ τις ἐπὶ τοῖς αἰρετικοῖς ἀσχάλλει. 8, in II, ad Timoth. XI, 641. — *Montf.* XI, 706. *Savil.* IV, 364. *Duc.* VI, 592.
- Εἰ τις εὐσεβῆς καὶ φιλόθεος. *Catecheticus sermo brevis in Pascha. Dubium an Chrysostomi.* VIII, 721. — *Montf.* VIII, 250. *Savil.* V, 916. *Duc.* deest.
- Εἰ τις παρὰ τοῦ πλησίον. De odio et inimicitiiis. Vertit Balthasar Etzelius, ecloga 18. XII, 681. — *Montf.* XII, 547. *Savil.* VII, 806. *Duc.* VI, 685.
- Εἰ τις τῶν εὐφρονοῦντων πνευματικόν. In sanctam crucem. *Spuria et prætermissa.*
- Εἰ τοίνυν βουλόμεθα τοῦ πνεύματος ἀπολαύειν. *Ethicon ex Epistola ad Ephesios : est fragmentum.*
- Εἰ τις χώραν μεταλλικὴν ἀνορύττειν. 39, [40], in Joan. VIII, 228. — *Montf.* VIII, 236. *Savil.* II, 720. *Duc.* II, 254.
- Εἰ τοῖς οἰκέταις ὁ Παῦλος. De imitando servorum obsequio, ut similiter Deo obediamus, ecloga. 41. XII, 863. — *Montf.* XII, 735. *Savil.* VII, 905. *Duc.* deest.
- Εἰ τοὺς κοινούς βούλεται λύεσθαι. 7, in I, ad Timoth. XI, 533. — *Montf.* XI, 533. *Savil.* IV, 275. *Duc.* VI, 445.
- Ἐκατοντάρχου τινὸς δούλος. In Centurionem. Non est Chrysostomi. X, 769. — *Montf.* X, 824. *Savil.* VII, 405. *Duc.* deest.
- Ἐκ θαυμάτων ἐπὶ θαύματα. In ramos palmarum. *Spuria.* VIII, 705. — *Montf.* VIII, 231. *Savil.* V, 882. *Duc.* deest.
- Ἐκλέγονται οἱ τοῦ Δανιήλ. *Synopsis Daniel.* VI, 582. — *Montf.* VI, 588.
- Ἐκ πολέμου χθὲς ἐπανήλομεν. De petitione filiorum Zebedæi. Vertit Fronto Ducæus. I, 767. — *Montf.* I, 513. *Savil.* V, 206. *Duc.* I, 372.
- Ἐκ τῶν ἀρτίως. In psal. xcii, 5. Dubium an Chrysostomi. V, 611. — *Montf.* V, 620. *Savil.* VII, 256. *Duc.* deest.
- Ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς ὑμετέρας ἐπιστ. *Innocentii epist. ad clerum CPolit.* III, 525. ed. nov. III, 537.
- Ἐλάττων ἡμῖν ὁ σὺλλογος σήμερον. 10, in Genesim. IV, 81. — *Montf.* IV, 71. *Savil.* I, 56. *Duc.* II, 79.
- Ἐλεον θεοῦ καὶ φιλανθρωπίην κηρύττει. In lotionem pedum. *Spuria et prætermissa.*
- Ἐλκανα γυναίκας ἔχων δύο. *Synopsis librorum Regnorum.* VI, 341.
- Ἐλύσατε ἡμῖν τὸ αἰνίγμα, ὅτι γὰρ οὐκ. *Marciano et Marcellino, epist.* 226. III, 735. — *Montf.* III, 725.

Ἐλυσε τὸν Ἀζάρων τὸ φῶς. In Lazarum quatruiduannm. Non est Chrysostomi. XI, 777. — *Montf.* XI, 852. *Savil.* VII, 530. *Duc.* deest.

Ἐμάθομεν ἐκ τῶν χόρῃς ἀνεγνωσμένων. 42, in Gen. IV, 385. — *Montf.* IV, 423. *Savil.* I, 338. *Duc.* II, 473.

Ἐμνήσθη τὸ θεοῦ. In Christi incarnationem. Dubiam, an Chrysostomi. Spuria. X, 689. — *Montf.* X, 739. *Savil.* VII, 307. *Duc.* deest.

Ἐμοὶ δοκεῖ ταῦτα ὡς ἐν Σαμαρείᾳ. 19, in Acta. IX, 149. — *Montf.* IX, 152. *Savil.* IV, 618. *Duc.* III, 177.

Ἐμοὶ μὲν περισπούδατον τὸ συνεχῶς. Asyncreticæ, epist. 99. III, 661. — *Montf.* III, 647.

Ἐμοὶ πολλοὶ μὲν ἐγένοντο φίλοι. Lib. I, *De Sacerdotio.* Germani Brixii, Altissiodorensis, versionem emendavit Fronto Ducæus. I, 624. — *Montf.* I, 362. *Savil.* IV, 1. *Duc.* IV, 1.

Ἐν γεννητοῖς. In ortum S. Joan. Baptistæ, in Laurent. bibl. Videtur Fragmentum.

Ἐνεδιδύσκατο καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπὶ τοῦ παλατοῦ. De vestibus sacerdotalibus. Spuria et prætermissa.

Ἐνεκάλεσαν ἡμῖν τινες. Ad eos, qui reprehenderunt præmiorum prolixitatem. Vertit incertus. III, 151. — *Montf.* III, 115. *Savil.* V, 282. *Duc.* V, 164.

Ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ. 64 [65], in Joannem. VIII, 359. — *Montf.* VIII, 369. *Savil.* II, 850. *Duc.* II, 417.

† Ἐν ἔτει τρίτῳ τῆς βασιλείας Βαλτάσαρ. In cap. viii Danielis. VI, 234. — *Montf.* VI, 242.

† Ἐν ἔτει τρίτῳ τοῦ βασιλέως Περσῶν. In cap. x Danielis. VI, 241. — *Montf.* VI, 240.

Ἐνθα κατέλυσεν, ἐντεῦθεν ἀρχεται. In psal. cxlv. V, 472. — *Montf.* V, 476. *Savil.* I, 890. *Duc.* III, 525.

Ἐν Ἰουδαίοις ἐτύποι. In Pascha. Dubium, an Chrysostomi. VIII, 731. — *Montf.* VIII, 261. *Savil.* V, 927. *Duc.* deest.

Ἐν μὲν τοῖς ἔμπροσθεν ἔδειξεν. 18, in Epist. ad Hebr. XII, 133. — *Montf.* XII, 175. *Savil.* IV, 526. *Duc.* VI, 860.

Ἐνόμιζον μεγάλα τινὰ καὶ ὑπερφυῖ. Ad Rom. xiv, 10. *Et in secundum Christi adventum.* Vertit Fronto Ducæus. Spur. VII, 619. — *Montf.* VIII, 142. *Savil.* V, 782. *Duc.* VI, 545.

Ἐνόμιζε μέγα τι λέγειν ὁ Πέτρος. 61 [62], in Matthæum. VII, 537. — *Montf.* VII, 610. *Savil.* II, 388. *Duc.* I, 662.

Ἐν παντὶ καιρῷ. Manifeste spuria, et ideo a Savilio omissa. Inscibitur: Εἰς τὴν πόρνην. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Ἐν ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς ἐνηστεύομεν ἅπαντες. In Eliam et in viduam. Vertit Fronto Ducæus. III, 357. — *Montf.* III, 328. *Savil.* VIII, 26. *Duc.* V, 646.

[Ἐν ταῖς παρ. γινόμεναις. In illud: *diligite inimicos vestros.* Spuria et rejecta.]

Ἐνταῦθα ἄτε πρὸς ὁμοτίμους. 1 in Epist. ad Philippenses. Primus Græce edidit vertitque Erasmus Basileæ. XI, 181. — *Montf.* XI, 194. *Savil.* IV, 5. *Duc.* VI, 6.

Ἐνταῦθα κατέλυσε τοὺς περὶ ἀναβαθμῶν ψαλμούς. In psal. cxxxi, V, 386. — *Montf.* V, 381. *Savil.* I, 820. *Duc.* III, 422.

† Ἐνταῦθα κεῖται ποίας, Synopsis libri Judicum. VI, 338. — *Montf.* VI, 340.

Ἐνταῦθα λοιπὸν δεικνύουσιν. 4, in Epist. ad Coloss. XI, 325. — *Montf.* XI, 350. *Savil.* IV, 408. *Duc.* VI, 179.

[Ἐνταῦθα λοιπὸν ἐφ' ἕτερον μεταβαίνει. 3, in Epist. ad Galatas. *Montf.* X, 694.] X, 647.

Ἐνταῦθά μοι δοκεῖ πρὸς τοὺς ἐν κινδύνοις. 15, in Epist. ad Rom. IX, 559. — *Montf.* IX, 593. *Savil.* III, 126. *Duc.* III, 212.

Ἐνταῦθα πάλιν καὶ ἑτέραν. Homil. 3 in II ad Cor. X, 405. — *Montf.* X, 441. *Savil.* III, 557. *Duc.* V, 223.

[Ἐντεῦθεν δῆλον ὡς οὐ πάσας ὑφ' ἐν τὰς προφ. In cap. II Isa. *Montf.* vi, 18.] VI, 27.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν εἰς γαστριμαργίαν. 73 [74.] in Matthæum. VII, 673. — *Montf.* VII, 70. *Savil.* II, 456. *Duc.* I, 777.

† Ἐν τῇ δευτέρῃ βίβλῳ. Synops. in lib. II Paral. VI, 358. — *Montf.* VI, 361.

Ἐν τῇ προτέρῃ ἐπιστολῇ ἔλεγεν, 7, in II ad Tim. XI, 639. — *Montf.* XI, 690. *Savil.* IV, 359. *Duc.* VI, 584.

Ἐν τοῖς ἔξωθεν σταδίοις. Ad catechumenos. Incertum an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 739. — *Montf.* IX, 823. *Savil.* VI, 971. *Duc.* deest.

† Ἐν τούτῳ τῷ βίβλῳ. Synops. Esdræ. in lib. II. VI, 358. — *Montf.* VI, 362.

Ἐν τούτῳ τῷ ψαλμῷ τὰς ἀμαρτίας. In psal. cv. Non est Chrysostomi. V, 660. — *Montf.* V, 661. *Savil.* I, 960. *Duc.* deest.

[† Ἐν τῷ ἔτει δευτέρῳ τῆς βασιλείας. In cap. II Daniel. *Montf.* VI, 206.] VI, 199.

Ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ. In psalmum octavum. V, 106. — *Montf.* V, 77. *Savil.* I, 574. *Duc.* III, 88.

† Ἐν τῷ πρώτῳ ἐπει Βαλτάσαρ. in cap. vii, Danielis. VI, 228. — *Montf.* VI, 256.

† Ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει Δαρείου τοῦ υἱοῦ. In cap. ix, Danielis. VI, 237. — *Montf.* VI, 245.

† Ἐν τῷ συντελεσθῆναι διασκορπισμόν. In cap. xii Danielis. VI, 244. — *Montf.* VI, 252.

- [Ἐξίστην μοι πρὸς τὸν λέγοντα καιρὸν. In Pentecosten. Spuria et rejecta.
 [Ἐξήλθεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ σέ. In tentationem Christi. Spuria et rejecta.]
 Ἐξοὺ τὴν ἱερὰν πανήγυριν. In omnes martyres. Ecloga 8. Vertit Fronto Ducæus. II, 705. — *Montf.* II, 711. *Savil.* V, 614. *Duc.* I, 790.
 Ἐοίκασιν οἱ ἔργοις κομῶντες. De anima. Vertit Balthasar Etzelius. XII, 621. — *Montf.* VIII, 485. *Savil.* VII, 888. *Duc.* VI, 619.
 Ἐοίκασιν οἱ τῆς ἐκκλησίας φίλτατοι παῖδες. In illud: *Collegerunt Judæi concilium.* Vertit Fronto Ducæus. [In Spuriis.] VIII, 525. — *Montf.* VIII, 43. *Savil.* VII, 552. *Duc.* VI, 322.
 Ἐορτάσαι θέλω, ἀγαπῶ. In sacra Theophania. Incertum an Chrysostomi. [Spuria.] X, 761. — *Montf.* X, 817. *Savil.* VII, 398. *Duc.* deest.
 Ἐορτὴν ἀγομεν. De cruce et latrone. Vertit. Jac. Gretserus lib. II, *De cruce* Ingolst. 1602, 4. II, 407. — *Montf.* II, 411. *Savil.* V, 567. *Duc.* V, 438.
 Ἐπαινῶ μὲν ὑμῶν τὸν πόθον. In locum Rom. VII, 19. *Non quod volo facio.* Incertum an Chrysostomi. VIII, 665. — *Montf.* VIII, 188. *Savil.* V, 789. *Duc.* deest.
 Ἐπάλληλον σημεῖον. In principium indictionis novi anni. Vertit Fronto Ducæus. In Spuriis. VIII, 575. — *Montf.* VIII, 84. *Savil.* V, 816. *Duc.* VI, 447.
 Ἐπάρας τοῦς Ἀποστόλους. 39, in I ad Corinth. X, 351. — *Montf.* X, 362. *Savil.* III, 502. *Duc.* V, 431.
 Ἐπεδήμησέ τις ἐξ ὑμῶν. De peccato et confessione. Vertit Balthasar Etzelius. Ecloga 24, XII, 731. — *Montf.* XII, 599. *Savil.* 686. *Duc.* VI, 748.
 Ἐπειδὴ ἐννοήσω τὸν παρελθόντα. Homilia 11 ad Antiochenos. II, 119. — *Montf.* II, 114. *Savil.* VI, 532. *Duc.* I, 126.
 Ἐπειδὴ μέλλῃ τις μακροτέρας. 5, de incomprehensibili Dei natura. I, 735. — *Montf.* I, 480. *Savil.* VI, 416. *Duc.* I, 336.
 Ἐπειδὴ ξένον τινὰ καταχθόντα. De Anna, Samuelis matre. Vertit Fronto Ducæus. IV, 631. — *Montf.* IV, 639. *Savil.* V, 50. *Duc.* II, 784.
 Ἐπειδὴ ἀδιασπάστως αὐτοῦ εἶχον. 83 [84], in Matthæum, VII, 745. — *Montf.* VII, 790. *Savil.* II, 516. *Duc.* I, 872.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἀπεφύηατο. 33, in I ad Corinth. X, 275. — *Montf.* X, 299. *Savil.* III, 458. *Duc.* V, 355.
 Ἐπειδὴ (γὰρ) αὐτοὺς ἐπεμψεν, ὁπεξήγαγεν. 37, in Math. VII, 413. — *Montf.* VII, 406. *Savil.* II, 245. *Duc.* I, 426.
 Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι ἀφίσταί ὁ οἶκος. 75 [76], in Matthæum. VII, 685. — *Montf.* VII, 722. *Savil.* IV, 467. *Duc.* I, 794.
 Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς παρακαλεῖ. 12, in II ad Corinth. X, 481. — *Montf.* X, 250. *Savil.* III, 613. *Duc.* V, 617.
 Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, οὐχὶ μᾶλλον ἐπενοθ. 16, in I ad Corinth. X, 129. — *Montf.* X, 134. *Savil.* III, 340. *Duc.* V, 162.
 Ἐπειδὴ γὰρ ἐπιτιμήσεως προσήματι. in Epist. ad Galatas cap. VI. X, 673. — *Montf.* X, 723.
 Ἐπειδὴ γὰρ [ἐπειδήπερ] ἐφόβησεν αὐτοὺς ἱκανῶς. 24, in I ad Corinth. X, 197. — *Montf.* X, 214. *Savil.* III, 395. *Duc.* V, 253.
 Ἐπειδὴ γὰρ μετὰ ἀκριβείας. 35, in I ad Corinth. X, 295. — *Montf.* VII, 565. *Savil.* III, 475. *Duc.* V, 384.
 Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι εὐθέως μετὰ τόν. 77 [78], in Matthæum. VII, 701. — *Montf.* VII, 740. *Savil.* II, 480. *Duc.* I, 814.
 Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι μεγάλα γέγονε κακά. 13, in Epist. ad Rom. IX, 597. — *Montf.* IX, 557. *Savil.* III, 99. *Duc.* IV, 166.
 Ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι τόπον οὐκέτι ἔχω. 30, in Epist. ad Rom. IX, 661. — *Montf.* IX, 737. *Savil.* III, 226. *Duc.* IV, 379.
 Ἐπειδὴ εἰπὼν [εἶπεν] ὅτι ἐν βρῶμα. 21, in I ad Corinth. X, 169. — *Montf.* X, 179. *Savil.* III, 372. *Duc.* V, 214.
 Ἐπειδὴ ἐμνήσθημεν. Ne indigni ad SS. mysteria accedamus. Ecloga 47. XII, 895. — *Montf.* XII, 770. *Savil.* VII, 931. *Duc.* deest.
 Ἐπειδὴ μεγάλα ἐφθέγγατο. 8, in II ad Corinth. X, 453. — *Montf.* X, 492. *Savil.* III, 595. *Duc.* V, 533.
 Ἐπειδὴ μεγάλη τις ἐξ ἀρχῆς. Contra avaritiam, ecloga 43. IX, 621. — *Montf.* XII, 745. *Savil.* VII, 912. *Duc.* deest.
 Ἐπειδὴ πάντα ἄπερ ἐχρῆν ἐπέταξεν. 24, in Epist. ad Rom. XI, 873. — *Montf.* IX, 694. *Savil.* III, 195. *Duc.* IV, 326.
 Ἐπειδὴ περὶ τῆς ἀναγκαίας [τροφῆς] ἐποίησε. 34, in Matthæum. VII, 387. — *Montf.* VII, 377. *Savil.* II, 225. *Duc.* I, 391.
 Ἐπειδὴ [γὰρ] πολλὰ περὶ κινδύνων διελέχθη. 57, in Matthæum. VII, 349. — *Montf.* VII, 565. *Savil.* II, 356. *Duc.* I, 611.
 Ἐπειδὴ πολλάκις ἐδεήθη. In psal. XII. Spuria et rejecta.]

Ἐπειδὴ πολλὴν ἀπήτησεν ἀκρίβειαν. 12, in Epist. ad Rom. IX, 493. — *Montf.* IX, 542. *Savil.* III, 88. *Duc.* IV, 147.

Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. Adversus Judæos et gentiles demonstratio, quod Christus sit Deus. Vertit incertus. I, 813. — *Montf.* I, 558. *Savil.* VI, 622. *Duc.* V, 735.

[Ἐπειδὴ τοὺς ἀγγέλους ἐποίησεν ὁ Θεός. De mundi officio. Videtur ecloga prætermissa.]

Ἐπειδὴ [γάρ] σφοδρὸν κατέτεινε λόγον. 60 [61], in Matthæum. VII, 583. — *Montf.* VII, 605. *Savil.* II, 384. *Duc.* I, 657.

Ἐπειδὴ χάριτι Θεοῦ τὸν λόγον τὸν περὶ τοῦ πάθους. In Assumptionem Domini, * Spuria. XIII, 45. — *Montf.* XIII, 247.

Ἐπειδὴ ψυχικὸν εἶπε πρῶτον. 42, in I ad Corinth. X, 361. — *Montf.* X, 394. *Savil.* III, 525. *Duc.* V, 469.

Ἐπέστη τῆς Δεσποτικῆς ἀναλήψεως. In ascensionem Christi. Auctor, incertum, an Chrysostomus. [Spuria.] III, 801. — *Montf.* III, 786. *Savil.* V, 973. *Duc.* deest.

[Ἐπέστη τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἢ πανήγυρις. In S. Quintam: in cod. Ottobon. dicitur esse Procli, nec est Chrysostomi.]

Ἐπετάθη τὰ τῆς θλίψεως ὑμῖν καὶ πλ. Olympiadi, epist. 5. III, 596. — *Montf.* III, 577.

Ἐπεφοίτησεν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις. In sacram Pentecosten. Dubium, an Chrysostomi, licet sit elegans et insignis. [Spuria.] III, 807. — *Montf.* III, 577. *Savil.* V, 980. *Duc.* deest.

Ἐπὶ θεραπείαν τῆμερον. In jejunium. Incertum, an Chrysostomi. IX, 711. — *Montf.* IX, 793. *Savil.* VI, 930. *Duc.* deest.

[Ἐπὶ μὲν τοὺς δυνάστας. In psal. x. Spuria et prætermissa.]

Ἐπὶ μὲν τῶν ἰξωθεν πραγμάτων, ὡσπερ, Italicæ, epist. 170. III, 709. — *Montf.* III, 697.

Ἐπὶ μὲν τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων. Adversus eos, qui συνεσάχτους cohabitant. Vertit incertus. Me-minit Socrates, vi, 3. I, 495. — *Montf.* I, 228. *Savil.* VI, 214. *Duc.* IV, 247.

Ἐπινικίους μὲν ἀνδριάντας. In psal. iii. Vertit Gentianus Hervetus. V, 35. — *Montf.* V, 4. *Savil.* I, 522. et VIII, 4. *Duc.* III, 3.

Ἐπίπονον μὲν γηπὸν τὸ ζεῦξαι βόας. In dictum Rom. v, 3. De gloria in tribulationibus. Vertit Fronto Ducæus. III, 155. — *Montf.* III, 140. *Savil.* V, 292. *Duc.* V, 180.

Ἐπίσκοπος ἦν τῆς ἐν Ἱερουσόλοις. 33, in Acta. IX, 239. — *Montf.* IX, 253. *Savil.* IV, 795. *Duc.* III, 293.

Ἐργῶν ἡμῖν δεῖ καὶ πράξεων. 75, In Joannem. VIII, 403. — *Montf.* VIII, 438. *Savil.* II, 865. *Duc.* II, 471.

Ἐρημον μὲν ἡ Κουκουσὸς χωρίον, Diogeni episc., epist. 144. III, 697. — *Montf.* III, 684.

Ἐρημον μὲν οἰκοῦμεν χωρίον τὴν Κουκουσόν. Gemello episc., epist. 194. III, 719. — *Montf.* III, 708.

Ἐρημότατον μὲν χωρίον μεθ' ὑπερβολῆς ἡ Κουκουσός. Carterio præsidi, epist. 236. III, 740. — *Montf.* III, 730.

† Ἐρχεται τις ἀπαγγέλλων, etc. Synopsis lib. II Reg. VI, 345. — *Montf.* VI, 348.

† Ἐσδρας καλεῖται ὁ τὸ β. Synopsis Esdræ lib. 1. VI, 358. — *Montf.* VI, 362.

† Ἐσθήρ καλεῖται. Synopsis I. Esther. VI, 359. — *Montf.* VI, 363.

Ἐστὶ μὲν νέκρωσις σωματικῆ, ἐστὶ δὲ καὶ ψυχικῆ. Hom. 4 in Epist. ad Ephesios. XI, 31. — *Montf.* XI, 25. *Savil.* III, 780. *Duc.* V, 889.

Ἐστὶ μὲν προσευχὴ καὶ ἡ διὰ ῥημάτων. In psal. cxlii. V, 446. — *Montf.* V, 447. *Savil.* I, 869. *Duc.* III, 494.

Ἐστὶν ἂ καὶ τὸ γῆρας ἐλαττώματα. 4, in Epist. ad Titum. XI, 681. — *Montf.* XI, 750. *Savil.* IV, 39. *Duc.* VI, 644.

Ἐστὶν εἶδη παρακλήσεως δύο. 29, in Epist. ad Hebræos. XII, 203. — *Montf.* XII, 270. *Savil.* IV, 579. *Duc.* VI, 946.

[Ἐτερος οὗτος ψαλτῶδες παρ' ἐκεῖνον. In psal. lxxxviii. Spuria. *Montf.* tom. V, p. 760.] V, 747.

Ἐτέρω πάλιν ἐπιχειρεῖ κεφαλαίω. 40, in I ad Corinth. X, 347. — *Montf.* X, 378. *Savil.* III, 513. *Duc.* V, 450.

Ἐτι μένει δεικνύς. 9, in II ad Corinth. X, 459. — *Montf.* X, 497. *Savil.* III, 597. *Duc.* V, 590.

Ἐτι μοι κατὰ ψυχὴν ἀριθμοῦντι. In Ascensionem Christi. Auctor, an sit Chrysostomus, haud constat. [Spuria.] XI, 727. — *Montf.* XI, 800. *Savil.* VII, 466. *Duc.* deest.

[Ἐτι μου τοῖς ἀδύτοις τῆς ψυχῆς. In cæcum natum. Spuria ac prætermissa.]

Ἐτι τὴν τῆς πικρίας ἐκκαθαρίζει. 19, in Epist. ad Ephes. XI, 127. — *Montf.* XI, 133. *Savil.* III, 855. *Duc.* V, 1023.

[† Ἐτους ὀκτωκαιδεκάτου Ναβουχοδ. In cap. iii Dan. — *Montf.* VI, 217.] VI, 210.

[Ἐὕμμερτας τὸ πρόσκαιρον, In psal. xciii. Spuria. *Montf.* V, 781.] V, 766.

[Ἐὕκαιρον λέγειν ἡμᾶς τὰ τοῦ προφήτου, ἐπῆραν οἱ ποταμοί. In quinque panes. Lambec. lib. iv, p. 79. Est eadem, quæ incipit, ἀγαν αἰδέσιμον.]

Ἐὕκαιρον σήμερον ἅπαντας ἡμᾶς ἀναδοῆσαι. In resurrectionem Christi. Vertit Theodorus Peltanus. III, 765. — *Montf.* III, 750. *Savil.* V, 587. *Duc.* VI, 535.

Ἐβκαίρος ἡμέρα ἑορτῆς. In nativitate Joannis Baptistæ. Incertum, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 757.—*Montf.* X, 872. *Savil.* VII, 589. *Duc.* deest.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, εὐκαίρον σήμερον ἅπαντας ἡμᾶς ἀναβοῆσαι. In ascensionem Christi. Vertit Gerh. Vosius. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] III, 393. — *Montf.* III, 778. *Savil.* deest. *Duc.* VI, 578.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, εὐφημήσωμεν. In resurrectionem. Spuria et prætermissa. Est enim Gregorii Nyseni.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἦκω τὸ χρέος. In sanctum apostolum, Thomam. [est in Spuriis.] v. ἦκω τὸ χρέος. — *Montf.* VIII, 207. *Savil.* V, 837. *Duc.* deest.

Benedictus Deus. Ecce enim rebus ipsis ostensæ sunt salutationes Joannis. In Joan. Baptistam. Latine apud Surium, 24 Maii. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

† Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ἡλικαι τῶν μαρτύρων. Est tertia ex undecim novis homiliis, ap. *Montf.* XII, 335. XII, 481.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ἰδοὺ καὶ ἀπὸ τῆς γῆς. Ad illuminatos. Spuria et ommissa.]

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καθ' ἐκάστην σύναξιν. In paralyticum, qui annos XXXVIII decubuerat. Vertit Flaminii Nobilius. I, 801. — *Montf.* I, 547. *Savil.* V, 264. *Duc.* V, 102.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, καὶ γυναικες. In Pelagiam, martyrem Antiochenam. II, 571. — *Montf.* II, 585 (1). *Savil.* V, 482. *Duc.* I, 490.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ πολλῶν μετρίων τῶν θλίψεων. Danieli presb., epist. 199. III, 722. — *Montf.* III, 711.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὅτι καὶ ἐξ Αἰγύπτου μάρτυρες. Laudatio martyrum Ægyptiorum. Vertit Fronto Duceus. II, 693. — *Montf.* II, 699. *Savil.* V, 519. *Duc.* I, 768.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ ἐπὶ γενεᾷ τῆς ἡμετέρας. Homilia 3 in Isa. vi, 1. Vertit Erasmus. VI, 412. — *Montf.* VI, 411. *Savil.* V, 458. *Duc.* III, 741.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ παρακαλέσας. Homilia 4 ad Antiochenos. II, 59. — *Montf.* II, 48. *Savil.* VI, 483. *Duc.* I, 54.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ χαρισάμενος. In mediam jejunii hebdomadem. [Spuria.] VIII, 701. — *Montf.* deest. *Savil.* V, 876. *Duc.* deest.

[Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ τὸν οὐρανὸν μὴ καταλιπὼν. In crucem Domini. Spuria et prætermissa.]

[Εὐφραίνεσθω καὶ νῦν ὁ κληρονόμος. In psal. v. Ut spuria rejecta.]

[Εὐφραίνεσθωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ ἀγαλλ. In Ascensionem Domini : ut spuria rejecta. Combess. Biblioth. tom. I, pag. 681.]

Εὐφώρατον ἡ πλάνη. 67 [68], in Joannem. VIII, 373. — *Montf.* VIII, 404. *Savil.* II, 841. *Duc.* II, 434.

[Εὐχὴ καὶ νηστεία. De jejunio et eleemosyna. Spuria ac prætermissa.]

[Ἐφ' ἑσπερά μοι τὴν γλώσσαν. In illud : *Assumpsit eum diabolus.* Spuria et prætermissa.]

Ἐχει μὲν τινα πόνον τὸ λέγειν. 22, in Joannem. VIII, 133. — *Montf.* VIII, 125. *Savil.* II, 641. *Duc.* II, 436.

Ἐως μὲν αὐτῶν τῶν φορτικῶν. 12, in I ad Corinth. X, 95. — *Montf.* X, 96. *Savil.* III, 312. *Duc.* V, 416.

Z

Ζήτημα πρόκειται τήμερον, 4, in I ad Thessal. XI, 415. — *Montf.* XI, 451. *Savil.* IV, 179. *Duc.* VI, 292.

Ζητήσκειν ἂν τις πρῶτον εἰκότως. 4, in II ad Thessal. XI, 485. — *Montf.* XI, 529. *Savil.* IV, 235. *Duc.* VI, 383.

H

Ἡβουλόμην γυνῶναι σαφῶς. 4, in Epist. ad Hebr. XII, 37. — *Montf.* Non est in indice. *Savil.* IV, 449. *Duc.* VI, 727.

Ἡ γυνὴ αὐτῆ δοκεῖ μὲν εἶναι μία. 80 [81], in Matthæum. VII, 723. — *Montf.* VII, 765. *Savil.* II, 498. *Duc.* I, 843.

[Ἡδεῖν μὲν καὶ πρότερον τὴν ἀγάπην ἦν περὶ ἡμᾶς. Epistola absque titulo. Vide in : Ἐγὼ σου τὴν ἀγάπην, ἦν περὶ ἡμᾶς ἔχεις.]

Ἡδὴ τῆς πνευματικῆς (al. Δεσποτικῆς). In ramos palmarum. Incertum, an Chrysostomi. Leontio, Neapolitano, in aliis codd. tribuitur. [Spuria.] X, 715. — *Montf.* X, 767. *Savil.* VII, 534. *Duc.* deest.

Ἡδὺ μὲν γητόνῳ τὸ δροτρον. Ad psal. XLVIII, 10. *Noli timere, cum dives factus fuerit homo.* Vertit Godfridus Tilmannus. V, 499. — *Montf.* V, 504. *Savil.* V, 413. *Duc.* III, 689.

Ἡδὺ [ἡδύς] μὲν λειμῶν καὶ παράδεισοι. Ad psal. XLIV, 10. Cum Eutropius, a.C. 399, ad ecclesiam incassum confugere conatus fuisset. Vertit Godfridus Tilmannus. III, 395. — *Montf.* III, 386. *Savil.* V, 40. *Duc.* III, 666.

Ἡδὺ μὲν ναύταις τὸ ἔαρ. In Genesios initium et de jejunio ac Hierosolyma. Vertit male incertus. IV, 584. — *Montf.* IV, 645. *Savil.* V, 1. *Duc.* II, 725.

Ἡ Ἐφεσὸς ἐστὶ μὲν τῆς Ἀσίας μητροπόλις. Proœmium in Epist. ad Ephesios. XI, 9. — *Montf.* XI, 1. *Savil.* III, 763. *Duc.* V, 864.

(1) Subjunct pag. 591, Latin. brevior. in Pelag. ex Surio, Græco textu deficiente. HABL.

Ἡ Θεία φωνὴ τοῦ Κυρίου. Bonum Christi discipulum benignum esse, nec cito irasci. Edidit Fed. Morellus 1594. Vertit Fronto Ducæus. Incertum an sit Chrysostomi. I, 1069. — *Montf.* I, 813. *Savil.* IV, 903. *Duc.* deest.

[Ἡ θεϊκὴ καὶ προαιώνιος ἐκ τοῦ τάρου. In psal. viii, Spuria et prætermissa.]

[Ἡθελον καὶ ὁ σήμερον παρῆναι τοῖς ἀγίοις. Spuria et omissa.]

Ἡθελον μὲν δεῖ καὶ πάντοτε. In Herodem. Dubium an sit Chrysostomi. [Spuria.] X, 699. — *Montf.* X, 750. *Savil.* VII, 318. *Duc.* deest.

[Ἡθικὴν ἐνταῦθα διδασκαλίαν. In psal. iv. Spuria et prætermissa.]

Ἡ κατὰ τὴν Σαμαρείτην ὑπόθεσις. 44, in Genesin. IV, 405. — *Montf.* IV, 447. *Savil.* I, 358. *Duc.* II, 499.

Ἡκε καὶ σήμερον Ἱερεμίας. De jejuniis serm. 6. Dubium, an sit Chrysostomi. IX, 721. — *Montf.* IX 804. *Savil.* VI, 940. *Duc.* deest.

Ἡκε καὶ καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι. In Dominicam v jejunii. Dubium an sit Chrysostomi. FABR. Est eadem, quæ superior; sed variat in multis iudice Montfauc. HARL. XI, 731. — *Savil.* VII, 469. *Duc.* deest.

Ἡκεν ἡμῖν ἐνιαύσιος ἡμέρα. De adoratione crucis, media jejuniorum. Vertit Joachimus Perionius; existat etiam Græce et Latine edita a Jac. Gretsero. Dubium, an sit Chrysost. [Spuria.] III, 835. — *Montf.* III, 819. *Savil.* V, 817. *Duc.* VI, 511.

Ἡκεν ἡμῖν ἐνιαύσιος, σήμερον ὁ τῆς οἰκουμένης ἀθλητῆς. De justo et beato Jobo. Vertit Lælius Tiferinas. Dubium, an Chrysost. [Spuria.] VI, 563. — *Montf.* VI, 579. *Savil.* V, 949. *Duc.* VI, 67.

Ἡκομεν ὑμῖν εὐγνώμονες. In Susannam. Vertit Fronto Ducæus. [Spuria.] VI, 589. — *Montf.* VI, 607. *Savil.* V, 703. *Duc.* VI, 121.

Ἡ Κόρινθος ἐστὶ μὲν νῦν πόλις. Hom. 4 in I ad Corinth. X, 9. — *Montf.* X, 1. *Savil.* II, 243. *Duc.* V, 1.

Ἡκουες τοῦ Δεσπότη. In Christi transfigurationem. Dubium, an Chrysostomi; licet ad eum referatur in plurimis mss. etiam apud Lambecium IV, pag. 134; VIII, pag. 117. FABR. In cod. XIV, n. 14, sic incipit, non addito auctoris nomine: Ἡκουσας ἀρτίως, ἀγαπητέ, τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ λέγοντος. In transfigurationem Christi. V. Lambec. VIII, pag. 249, seq. at in cod. CLI, n. 37, incipit: Ἡκουες τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ἀρτίως λέγ., et tribuitur Chrysostomo; at male, iudice Kollaro ad priorem locum. HARL. Rejecla. — *Montf.* deest. *Savil.* VII, 339. *Duc.* deest.

Ἡκούσαμεν, ἀδελφοί, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. In parabolam de eo, qui in latrones inciderat. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 755. — *Montf.* XI, 892. *Savil.* VII, 506. *Duc.* deest.

Ἡκούσατε ὅσα Ἑβραίοις ἐνεχάλεσεν. 9, in Epist. ad Hebræos. XII, 75. — *Montf.* XII, 92. *Savil.* IV, 480. *Duc.* VI, 787.

Ἡκούσατε τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς. Homilia 1 ad Antiochenos. Versionem Bernardi Brixiani recognovit Fronto Ducæus. II, 15. — *Savil.* VI, 447. *Duc.* I, 1.

Ἡκούσατε χθὲς πῶς μὲν ἐποίησε. De tribus servitutis modis, per peccatum inductis. In Gen. iv. Vertit Fronto Ducæus. IV, 593. — *Montf.* IV, 658. *Savil.* V, 11. *Duc.* II, 740.

[Ἡκουσά τινων λεγόντων, ὅτι ἐν χάριτι. De gratiarum actione. Spuria et rejecta.]

[Ἡκουσται πάντως ὑμῖν, ὧ φιλόχριστος πανήγυρις. In reditum reliquiarum Chrysostomi, ex mss. Montis Cassini; in cod. autem Vaticano sic legitur: Ἡκούσατε πάντως ὑμεῖς, ὧ φιλόχρ. πανήγυρις.]

[Ἡκω τὸ χρέος ἀποδώσω ὑμῖν. In incredulitatem et fidem Thomæ. *Montf.* tom. VIII, p. 207. In Spuriis.] VIII, 681.

Ἡκω τὸ περιλειφθὲν ἐφλημα. In novam Dominicam et in sanctum apostolum Thomam. Dubium, an Chrysostomi. XII, 927. — *Montf.* XII, 804. *Savil.* VII, 575. *Duc.* deest.

Ἡλθεν εἰς ἡμᾶς, ὅτι πάλιν ἀνήφθη τὰ ἐν Φοινίκῃ. Rufino presb., epist. 126. III, 685. — *Montf.* III, 671.

Ἡλιος ἀνίσχων. In Christi transfigurationem. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 721. — *Montf.* X 774. *Savil.* VII, 345. *Duc.* deest.

Ἡλιος μὲν ὑπὲρ γῆς παρακύψας. In illud Matth. iv, 6: Si filius Dei es, dejice teipsum. Dubium, an Chrysostomi. Nestorio tribuitur a Mario Mercatore. [Ab aliis Asterio.] X, 683. — *Montf.* X, 733. *Savil.* VII, 361. *Duc.* deest.

Ἡμεῖς εἰ καὶ πόρθω σου καθήμεθα, ἀλλ'. Alphio, epist. 72. III, 648. — *Montf.* III, 632.

Ἡμεῖς ἐπεθυμοῦμεν καὶ παρόντ' αἰ θεάσασθαι. Hesychio, epist. 176. III, 712. — *Montf.* III, 700.

Ἡμεῖς κἂν αὐτὴ σπανιάκις ἐπιστέλλεις. Adolixæ, epist. 57. III, 648. — *Montf.* III, 621.

Ἡμεῖς κἂν πρὸς αὐτὰς ἀφικώμεθα τῆς οἰκουμένης. Eulogio, epist. 87. III, 654. — *Montf.* III, 639.

Ἡμεῖς μὲν ἐβουλόμεθα συνεχῶς ἐπιστέλλειν. Elpidio episc., epist. 25. III, 626. — *Montf.* III, 609.

Ἡμεῖς μὲν ἐποδοῦμεν καὶ ταῖς τοῦ σώματος βψεσιν, episcopis. Epist. 154. III, 702. — *Montf.* III, 689.

Ἡμεῖς μὲν καίτοι χωρίον ἐρημότατον. Severo presbytero, epist. 101. III, 661. — *Montf.* III, 647.

Ἡμεῖς μὲν πρὸ τῆς χθὲς. Contra ignaviam, et quod nec Deus, nec diabolus, nec hominis natura, sed voluntas et προαίρεσις sit peccati causa. Vertit Joan. Jacobus Beurerus. II, 263. — *Montf.* II, 265. *Savil.* VI, 844. *Duc.* II, 880.

Ἡμεῖς μὲν σοὶ καὶ πρῶτον ἐπεστάλαμεν. Timotheo presbytero, epist. 211. III, 723. — *Montf.* III, 717.

Ἡμεῖς ὅτε ὑπερορῶντες οὐτε ὀλιγωροῦντες. Elpidio, epist. 131. III, 690. — *Montf.* III, 676.

- Ἡμεῖς σου τῆς ἀγάπης οὐδέποτε ἐπιλαθέσθαι. Aetio, epist. 196. III, 721. — *Montf.* III, 709.
- Ἡμεῖς τῇ μὲν ἀγάπῃ συνδεδεμέθα σοι. Maroni presb., epist. 36. III, 630. — *Montf.* III, 614.
- Ἡ μὲν παράνομος καὶ ἀκάθαρτος. Ad eos, qui cum Judæis jejulant. Vertit Fronto Ducæus. Magnaia partem mutila. I, 857. — *Montf.* I, 601. *Savil.* VI, 385. *Duc.* V, 640.
- Ἡ μὲν ῥῆσις τοῦ ψαλμοῦ. In cxvii psalmum. V, 328. — *Montf.* V, 317. *Savil.* I, 772. *Duc.* III, 352.
- Ἡ μὲν συνουσία ἡμῶν ἢ αὐτόθι βραχεῖα. Cytherio, epist. 82. III, 651. — *Montf.* III, 637.
- [Ἡ μὲν τῆς Δεσποτικῆς φιλανθρωπίας. De Dei clementia, XIII, 210.] XIII, 17.
- [Ἡ μὲν τῶν προηγουμένων ἀκολουθία. In Noe et in filios et in Osce. Spuria et prætermissa.]
- Ἡ μὲν τῶν νεφῶν συνδρομή. De lege, data Adamo. Vertit Fronto Ducæus. IV, 616. — *Montf.* IV, 685. *Savil.* V, 29. *Duc.* II, 770.
- Ἡ μὲν ὑπερβολὴ τῶν ἐγκωμίων τῶν. Moysi presb., epist. 92. III, 656. — *Montf.* III, 641.
- Ἡμέρας τέσσαρας ἀνηλώσαμεν. In illud I Thessalon. iv, 13 : *De dormientibus nolo vos ignorare fratres.* Vertit Jacobus Goupylus a. 1570. I, 1017. — *Montf.* I, 762. *Savil.* V, 418. *Duc.* V, 375.
- Ἡμερος ὧν σφόδρα καὶ ταπεινός. 41, in I ad Corinth. X, 355. — *Montf.* X, 386. *Savil.* III, 519. *Duc.* V, 459.
- Ἡ μετάνοια δεινὴ καὶ φοβερά. De penitentia, ecloga 35, ex Chrysostomianis. XII, 833. — *Montf.* XII, 703. *Savil.* VII, 802. *Duc.* deest.
- Ἡν μὲν τὰ κατὰ τὸν ναὸν θαυμαστά. 32, in Epist. ad Hebræos. XII, 219. — *Montf.* XII, 293. *Savil.* IV, 591. *Duc.* VI, 866.
- [Ἡνίκα πρὸς τὴν βαρβαρικὴν. In Joan. Baptist. Spuria et prætermissa.]
- Ἡ Νοεμῆν, etc. Synopsis libri Ruth. VI, 341. — *Montf.* VI, 343.
- [Ἡ τίς, φησὶν, ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθ. De Lazaro. Spuria et ommissa.]
- Ἡ οὐχ ἀπλῶς ἀρκεῖ. Vide in : Οὐχ ἀπλῶς ἀρκεῖ. Spuria.]
- Ἡ παρθένος ἄρουρα. In illud Luc. viii, 5 : *Exiit seminans, ut seminaret semen suum.* [Dubium an Chrysostomi. [Spuria.] X, 771 : — *Montf.* X, 828. *Savil.* VII, 409. *Duc.* deest.
- Ἡ πασῶν τῶν ἑορτῶν. Ecloga 34 c Chrysostomo in Christi nativitate. XII, 821. — *Montf.* XII, 691. *Savil.* VII, 725. *Duc.* deest.
- Ἡ περὶ τοῦ λαοῦ ἐνταῦθα. In psal. cl. V, 495. — *Montf.* V, 501. *Savil.* I, 908. *Duc.* III, 551.
- Ἡ πηγὴ τῶν Εὐαγγελικῶν διδαγμάτων. In sancta Theophania. Vertit Achilles Stadius, Lusitanus. Dubium, an Chrysostomi. II, 805. — *Montf.* II, 809. *Savil.* VII, 350. *Duc.* VI, 213.
- Ἡ πρώτη ἀρετὴ καὶ ἡ πᾶσα ἀρετὴ. 24, in Epist. ad Hebr. XII, 165. — *Montf.* XII, 218. *Savil.* IV, 551. *Duc.* 900 b.
- Ἡρκει μὲν οὖν δειξάντα πρώην. 4, De incomprehensibili Dei Natura. I, 727. — *Montf.* I, 471. *Savil.* VI, 409. *Duc.* I, 135.
- Ἡρκει μὲν καὶ ἡ πρόην ἐλθοῦσα ἐπιστολή. Olympiadi, epist. 2. III, 556. — *Montf.* III, 535.
- Ἡθετο αὐτοῦ σφοδρότερον διαλεχθέντος. 30, in II ad Corinth. X, 605. — *Montf.* X, 648. *Savil.* III, 704. *Duc.* V, 769.
- Ἡσαν, ὡς ἔοικε, τινὲς καὶ ἐπὶ τῶν προγόνων. 18, in Epist. ad Ephes. XI, 121. — *Montf.* XI, 126. *Savil.* III, 850. *Duc.* V, 1015.
- Ἡ τὰς γλώσσας σήμερον. In festo sanctæ Pentecostes. Ed. Aug. Mai. XIII, *Supplem.* col. 417.
- [Ἡ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος καταλαμψ. χάρις. In Pascha. Spuria ac rejecta.]
- [Ἡ τοῦ Κυρίου ἀνάστασις τὸ ἔαρ. In psal. viii. Spuria et prætermissa.]
- [Ἡ τῶν προφητικῶν Ψαλμῶν μνήμη. In psal. xv. Spuria et rejecta.]
- Ἡ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις. In psal. ciii. Non est Chrysostomi. V, 646. — *Montf.* V, 654. *Savil.* I. 943. *Duc.* deest.
- Ἡ τρυγῶν ἢ φιλέρημος. In psal. lxxxiij, 4 : *Et turtur nidum, sive de Ecclesia.* Vertit incertus. V, 599. — *Montf.* V, 606. *Savil.* VII, 264. *Duc.* VI, 104.
- Ἡχησε καὶ μέχρις ἡμῶν ἢ μεγάλωφονος. Chromatio Aquileiensi, epist. 155. III, 702. — *Montf.* III, 689.
- Θ
- Θαυμάζω τί δήποτε. In illud psal. cxix, 1 : *Eripe me ab homine malo.* Dubium an Chrysost. V, 707. — *Montf.* V, 719. *Savil.* VII, 347. *Duc.* deest.
- Θαυμασταὶ τῶν ὀρθοδόξων αἱ πανηγύρεις. In auspiciis novi anni eis τὴν ἀρχὴν τῆς ἐνδίκτου Calendis Sept. Dunium, an Chrysostomi. VIII, 673. — *Montf.* VIII, 498. *Savil.* V, 815. *Duc.* deest.
- Θαυμαστὸν ἢ μακροθυμία. 33, in Joan. VIII, 455. — *Montf.* VIII, 498. *Savil.* II, 908. *Duc.* II, 536.
- Θεὰ τοῦ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν. 24, in Acta. IX, 183. — *Montf.* IX, 192. *Savil.* IV, 748. *Duc.* III, 222.
- [Θεῖα τίς, ὡς ἔοικε, ἢ παρούσα πανήγυρις. In Assumptionem Domini. Spuria et prætermissa.]
- [Θεοπρεπῆς τοῦ Σωτῆρος ἢ ἐπιφαν. In filium prodigum. Spuria et ommissa.]
- [Θεωρεῖς τῆς προσευχῆς τὸ ἀξίωμα. In psal. lxxxv. Spuria ap. *Montf.* V, p. 753.]
- [Θεωρῶν ὀφθαλμὸς κατὰ τερπ. In psal. xviii. Spuria et ommissa.]
- Θέλει δεῖξαι λοιπὸν ὁ μακάριος. 8, in Epist. ad Hebr. XII, 67. — *Montf.* XII, 81. *Savil.* IV, 473. *Duc.* VII, 760.

Θησαυρῶ τινι προσέεικεν ἢ τῶν δικαίων ἀρετῆ. 36, in *Genesisin*. IV, 332. — *Montf.* IV, 362. *Savil.* I, 290. *Duc.* II, 405.

Θησαυρῶ τινι προσέεικεν ἢ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγκωσις. 3, in *Gen.* IV, 32. — *Montf.* IV, 14. *Savil.* I, 10. *Duc.* II, 15.

[Θύραν ἑαυτῶν ὀνόμαζεν ὁ Κύριος, ἵνα δ. In illud : *Ego sum ostium*. Spuria et prætermisæ.]

I

[Ἰατρὸς ἀφαρμάκευτος ὁ Δεσπότης Χρ. In Phariseum et Publicanum. Spuria et ommissa. Est enim Basilii Seleuciæ.]

Ἰατρῶ ἔοικεν ὁ τῆς Ἐκκλησίας. De fide. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 767. — *Montf.* IX, 854. *Savil.* VII, 288. *Duc.* deest.

Ἰατρῶν μὲν παῖδες. De providentia Dei adversus eos, qui scandalizati sunt ob adversitates, quæ piis contigerunt. Et adversus Judæos. Vertit Fronto Ducæus. III, 479. — *Montf.* III, 463. *Savil.* VII, 4. *Duc.* V, 766.

Ἰδετε τῇ προτέρᾳ Κυριακῇ. De pœnitentia et castitate, in inscriptionem psalmi n. Primus edidit Coteleus cum versione F. Gabriellis de sancto Hieronymo, monachi, e codice Scorialensi. Paris. 1661, 4, p. 22-41. FABR. Est eadem, quæ 2, de pœnitentia : v. supra in : Ἐἴδετε τῇ προτ. iudice Montfauc. HARL. — *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Ἰδίαν αὐτοῦ πόλιν ἐνταῦθα. 30, in *Matthæum*. VII, 357. — *Montf.* p. 342. *Savil.* II, 200. *Duc.* I, 354.

[Ἰδοὺ πάλιν ἔορτη, ἰδοὺ σωτηρία ψυχῶν. In sanctum Thomam, apostolum. Spuria et ommissa.]

Ἰδοὺ πρὸς τὸ τέλος ἐφθάσαμεν λοιπὸν τῆς. 30, in *Genesisin*. IV, 273. — *Montf.* IV, 293. *Savil.* I, 255. *Duc.* II, 328.

Ἰδοὺ σήμερον, ἀδελφοί, ἐπέστη ἡμῖν. In David et de Pœnitentia. Spuria et ommissa.

Ἰδοὺ σήμερον ἡμῖν ὁ μακάριος Δαυὶδ. De Pœnitentia, de Davide et de Uria. XIII, 11. — *Montf.* XIII, 289.

Ἰδοὺ τρίτη διάλεξις. 3, in *Matthæum*. VII, 32. — *Montf.* VII, 32. *Savil.* II, 14. *Duc.* I, 24.

Ἰδοὺ τὸ, διὰ, τῷ Πατρὶ δέδωκε. Hom. 1 in Epist. ad Ephes. XI, 9. — *Montf.* XI, 1. *Savil.* III, 764. *Duc.* V, 863.

Ἰεραὶ μὲν ἤδη φωτὸς ὑπεραυγοῦσι. In Pascha. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] VIII, 735. — *Montf.* VIII, 264. *Savil.* V, 930. *Duc.* deest.

Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ τὰ εἰρημμένα σθέναι. Liber III, ad Stagirium, de tristitia animi fugienda. I, 471. — *Montf.* I, 204. *Savil.* VI, 120. *Duc.* IV, 197.

Ἰκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἔκστασιν ἐργάζεσθαι. Liber II, Contra contemptores vitæ monasticæ. I, 331. — *Montf.* I, 57. *Savil.* VI, 170. *Duc.* IV, 374.

Ἰκανῶς ἐνδιατρέψας τῇ πόλει. 42, in *Acta*. IX, 295. — *Montf.* IX, 317. *Savil.* IV, 843. *Duc.* III, 368.

Ἰκανῶς ἐν ταῖς ἐμπροσθεν ἐπανηγυρίσαμεν. De precibus Christi. Vertit Fronto Ducæus. I, 795. — *Montf.* I, 529. *Savil.* VI, 714. *Duc.* V, 615.

Ἰκανῶς ἡμᾶς πρώην ἐψυχώγησεν ὁ Χριστός. In mulierem peccatricem. Non videtur Chrysostomi. Amphilochio ab aliis [et Montfauc.] tribuitur. X, 745. — *Montf.* X, 799. *Savil.* VII, 376. *Duc.* deest.

Ἰκανῶς ἡμᾶς πρώην ἢ κατὰ τὸν Ἰωσήφ. 62, in *Gen.* IV, 532. — *Montf.* IV, 491. *Savil.* I, 476. *Duc.* II, 664.

Ἰκανῶς ἡμᾶς χθὲς τὰ προοίμια. 55, in *Gen.* IV, 479. — *Montf.* IV, 531. *Savil.* I, 427. *Duc.* II, 596.

Ἰκανῶς πρώην ἡμῖν διεθερμάνθη. In I Cor. xi, 19 : Oportet hæreses esse. Vertit incertus haud accurate, III, 251. — *Montf.* III, 240. *Savil.* V, 362. *Duc.* V, 274.

Ἰκανῶς (ὄμην) οἶμαι κατὰ δύναμιν τὴν ἡμετέραν. 17, in *Gen.* IV, 134. — *Montf.* IV, 133. *Savil.* I, 105. *Duc.* II, 147.

Ἰκανῶς ὄμην, οἶμαι, καθηψάμεθα πρώην. Non esse ad gratiam concionandum. Vertit Fronto Ducæus. II, 653. — *Montf.* II, 658. *Savil.* VIII, 93. *Duc.* V, 684.

Ἰκανῶς χθὲς καθηψάμεθα τῶν εἰς. 7, in *Gen.* IV, 61. — *Montf.* IV, 48. *Savil.* I, 38. *Duc.* II, 53.

Ἰλασμῶν ὁ καιρὸς. De jejuniis. Non videtur Chrysostomi. [Spuria.] XI, 731. — *Montf.* XI, 804. *Savil.* VII, 470. *Duc.* deest.

Ἰνα γὰρ μὴ λέγωσιν, τίνος ἕνεκεν. 58 [59], in *Matthæum*. VII, 565. — *Montf.* VII, 584. *Savil.* II, 370. *Duc.* I, 632.

Ἰνα γὰρ μὴ τις λέγη. 32, in I ad Corinth. X, 263. — *Montf.* X, 281. *Savil.* III, 448. *Duc.* V, 342.

Ἰνα μὴ δόξη αὐτοὺς αἰνέτεσθαι. 5, in Epist. ad Roman. IX, 421. — *Montf.* IX, 460. *Savil.* III, 27. *Duc.* IV, 45.

Ἰουδιθ καλεῖται. Synopsis I. Judith. VI, 361.

Ἰωάνης ὁ προφήτης. Synopsis I. Jonæ. VI, 384. — *Montf.* VI, 390.

Ἰστέον ὅτι ἄλλους εὐαγγελιστὰς ἐξ αὐτῶν ἀρχομένους ἔστιν ἰδεῖν τῶν πραγμάτων. Enarratio in Lucam, quam Tito Bostrensi tribuunt codices Florentini et Paris. sub cuius etiam nomine Græce et Latine prædicit ; sed juniore auctorem esse oportet. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Ἰωάννης ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας. De sancto Joanne, theologo. Vertit Fronto Ducæus. Spur. VIII, 609. — *Montf.* VIII, 130. *Savil.* deest. *Duc.* VI, 503.

Ἰωάννης σήμερον ὁ Εὐαγγελιστῆς. Homilia aperte spuria in eundem Joannem, theologum, atque ideo a Savilio omissa ms. in Bibliothecis Orientalibus. — *Montf. deest. Savil. deest. Duc. deest.*

Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ πανήγυριν ἄγομεν. In sancta Theophania et Joannem Baptistam. Vertit Fronto Ducaeus. Dubium an Chrysostomi. II, 801. — *Montf. II, 805. Savil. VII, 533. Duc. VI, 302.*

† Τοῦ καλεῖται. Synopsis I. Job. VI, 362. — *Montf. VI, 366.*

K

Καθάπερ, ἀδελφοί, νεφῶν συνδρομή. In Publicanum et Pharisæum. Pars homiliae quartae [quintae] de incomprehensibili, quae incipit: Ἐπειδὴν μέλλη τις. Lambec. IV, pag. 93; V, pag. 26; VIII, pag. 230. — *Montf. deest. Savil. V, 261. Duc. deest.*

Καθάπερ βασιλεῖα τινὰ δορυφόρον. 50, in Acta. IX, 343. — *Montf. IX, 371. Savil. IV, 884. Duc. III, 430.*

Καθάπερ ἐν τοῖς μετάλλοις τοῦ χρυσοῦ. 35, in Joan. VIII, 203. — *Montf. VIII, 206. Savil. II, 699. Duc. III, 223.*

[Καθάπερ ἱατρὸς ἄριστος νῦν μὲν καίων. In Isa. cap. III. Ap. Montfauc. VI, pag. 32.] VI, 39.

Καθάπερ λειμών τις εὐανθής. 43, in Gen. IV, 395. — *Montf. IV, 434. Savil. I, 348. Duc. II, 486.*

Καθάπερ μύρον εὐώδες. 2, in I ad Thess. XI, 399. — *Montf. XI, 432. Savil. IV, 166. Duc. VI, 270.*

[Καθάπερ οἱ λειμῶνες ἔχουσι ποικίλα. In Jobum. Spuria et prætermissa.]

[Καθάπερ οἱ τοῦ σώματος. In recens illuminatos. Spuria et omissa.]

Καθάπερ οἱ τῶν ἱατρῶν ἄριστοι. 10, in Epist. ad Rom. IX, 473. — *Montf. IX, 519. Savil. III, 71. Duc. IV, 119.*

Καθάπερ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. 23, in Epist. ad Hebr. — *Montf. Non in indice est. Savil. IV, 546. Duc. VI, 202.*

Καθάπερ τὰ ἀνίστα τῶν τραυμάτων, 19, in Gen. IV, 158. — *Montf. IV, 161. Savil. I, 128. Duc. II, 178.*

Καθάπερ τις σῶμα πλάττων. 21, in Epist. ad Ephes. XI, 149. — *Montf. XI, 158. Savil. III, 872. Duc. V, 1051.*

Καθάπερ χορὸς τὸν κορυφαῖον. In Kalendas et in eos, qui novilunia observant. Vertit J. Checus, Cantabrigiensis. [V. Montfauc.] I, 953. — *Montf. I, 697. Savil. V, 355. Duc. I, 262.*

Καθαφάμενος (γενναίως) τῶν Ἑβραίων. 11, in Epist. ad Hebr. XII, 89. — *Montf. XII, 111. Savil. IV, 490. Duc. VI, 804.*

Καθελὼν τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἐξωθεν. 8, in I ad Cor. X, 67. — *Montf. X, 65. Savil. III, 290. Duc. V, 78.*

Καθολικὸν ἡμῖν καὶ οὐ μερικόν. De jejuniis et Davide. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 759. — *Montf. XI, 833. Savil. VII, 510. Duc. deest.*

Καὶ ἀλλαχοῦ φησὶν ὁ αὐτὸς ὁ Θεός. In XLIX psalmum. V, 240. — *Montf. V, 223. Savil. I, 678. Duc. III, 248.*

Καὶ ἀνωτέρω τὸ σημεῖον τοῦτο μέλλων. 54, in Matthæum. VII, 525. — *Montf. VII, 537. Savil. II, 337. Duc. I, 579.*

Καὶ ἀρχόμενος τῆς Ἐπιστολῆς. 12, in Epist. ad Coloss. XI, 379. — *Montf. XI, 412. Savil. IV, 152. Duc. VI, 248.*

† Καὶ ἐγένετο ἐν ἑταί πρώτῳ Κύρου. In cap. XI Danielis. VI, 243. — *Montf. VI, 252.*

Καὶ εἰ ἀνάγκη ἐστὶν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα. 59 [60], in Matthæum. VII, 573. — *Montf. VII, 593. Savil. II, 376. Duc. I, 642.*

Καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς. In Daniëlem ἐρμηνεῖα, edita primum a Cotelerio Græce et Latine cum notis, Paris. 1661, 4, p. 65-203, ex codice Scorialensi, cum versione F. Gabriëlis a sancto Hieronymo, monachi. VI, 193. — *Montf. VI, 200. Savil. deest. Duc. deest.*

[† Καὶ εἶπε, φησὶ, γνώρισον ἐκεῖνω τὴν. In cap. VIII Dan. ap. Montf. VI, 241.]

Καὶ ἔμπροσθεν ἐπέσταλκά σου τῇ τιμ. Asyncretiæ, epist. 77. III, 650. — *Montf. III, 634.*

Καὶ ἔμπροσθεν μὲν ἐξεπληττόμεθα ὑμῶν. Episcopis ab Occidente, epist. 157. III, 703. — *Montf. III, 690.*

Καὶ ἐνταῦθα ἀπαλλαγὴν πολέμων. In XLVII psalm. V, 216. — *Montf. V, 197. Savil. I, 658. Duc. III, 219.*

Καὶ ἐστὶν εὐσεβής. Chrysostomi epistola ad Cæsarium altera. XIII, Supplem., col. 495.

Καὶ ἐν τούτῳ ἐθαύμασά σου τὴν ἀγάπην. Constantii presb. ad Cyriacum, epist. 241. III, 746. — *Montf. III, 735.*

Καὶ ἦδη ἀπεστάλακαμέν σου τῇ εὐγενείᾳ. Musonio, epist. 216. III, 730. — *Montf. III, 710.*

Καὶ ἦδη μὲν ἀπέσταλά σου πρὸς τὴν εὐλ. Gerontio presbyt., epist. 54. III, 638. — *Montf. III, 623.*

Καὶ ἦδη τοῦτο κατηγορήσαν. 42, in Matthæum. VII, 445. — *Montf. VII, 444. Savil. II, 271. Duc. I, 470.*

Καὶ ἡ καταλαβοῦσα τὰς Ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν ἀνατ. Episcopis, epist. 181. III, 714. — *Montf. III, 702.*

Καὶ ἦν ἡ προοίμια εἶχεν ὁ χειμῶν. Mari episc., epist. 86. III, 653. — *Montf. III, 638.*

Καὶ ἰδίᾳ ἐκάστη καὶ κοινῇ πᾶσιν ὑμῖν ὀφειλομένη. Episcopis, epist. 152. III, 701. — *Montf. III, 688.*

Καὶ μὴ ἀκόλουθον ἦν ἀλγεῖν. 26, in Matthæum. VII, 327. — *Montf. VII, 306. Savil. II, 175. Duc. I, 309.*

Καὶ μὴ οὐκ ἐχοῖν θυμωθῆναι. 9, in Matth. VII, 89-175. — *Montf. VII, 130. Savil. II, 55. Duc. I, 98.*

[† Καὶ μὴ δωδέκατον τοῦτο ἐστὶν ἔτος. In Dan. cap. II. Ap. Montf. VI, 206.] VI, 199.

[† Καινὴ λέγεται ἀπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἀπὸ τῆς. Synopsis S. S. Ap. Montf. VI, 314.] VI, 313.

Καινὸν ὡς ἀληθῶς καὶ μέγιστον. De tribus pueris et fornace Babylonica. Vertit Fronto Duceus. Bardigal. 1601, 8. VI, 593. — Savil. V, 698. Duc. VI, 126.

† Καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀστυάγης προσετέθη. In cap. xiii Danielis. VI, 244. — Montf. VI, 253.

[† Καὶ ὁ βασιλεὺς κατέστησεν αὐτόν. In cap. vi Daniel. Ap. Montf. VI, 233.] VI, 223.

Καὶ ὅτε τοῦ σταυροῦ μνητὸν ἐπετελοῦμεν. In ascensionem Christi dicta in martyrio Romanesio. Vertit Gerh. Vossius. II, 441. — Montf. II, 447. Savil. V, 595. Duc. V, 477.

Καὶ οὗτος τοῦ πρὸ αὐτοῦ ὁ ψαλμός. In psal. cxxviii. V, 371. — Montf. V, 365. Savil. I, 808. Duc. III, 404.

Καὶ οὗτος ὡσαύτως ὁ ψαλμός. In psal. cvii. Non est Chrysostomi. V, 672. — Montf. V, 682. Savil. I, 975. Duc. deest.

[Καὶ πάντων μὲν τῶν κατὰ Θεὸν πολιτ. Vita S. Joan. Chrysostomi in Vaticana, Laurent. et aliis bibliothecis.]

[Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἀνθρώπων τυφλόν. In Joan. hom. 56, VIII, 326.] VIII, 305.

Καὶ πρὸ τῶν γραμμάτων, οἶμαι, τῶν ἡμετέρων. Innocentio papæ epistola prima. III, 529. — Montf. III, 515.

Καὶ πρῶτην πρὸς ὑμᾶς. Homilia 9 ad Antiochenos. II, 103. — Montf. II, 96. Savil. VI, 519. Duc. I, 106.

Καὶ πῶς ἐκ γενέσθαι τοῦτο ὁ ἐπέταξας. Liber n de compunctione cordis ad Stelechium. Vertit incertus. I, 411. — Montf. I, 140. Savil. VI, 151. Duc. IV, 121.

Καιρὸς σε λοιπὸν ἀνανῆψαι. Adhortationes spirituales. Dubium an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 741. — Montf. XI, 813. Savil. VII, 481. Duc. deest.

[Καὶ σὺ τοίνυν οὐ δύνασαι. De beneficentia. Spuria et prætermissa.]

[† Καὶ σὺ, φησι, κάθισον, μετὰ γάρ. In Dan. xii. Montf. tom. VI, 252.]

Καὶ τὰ ἐμπροσθεν παρὰ τῆς τιμιότητος ὑμῶν. Episcopis qui cum Occidentalibus venerant, epist. 166. III, 708. — Montf. III, 695.

Καὶ τὰ μὲν ἐνταῦθα τοιαῦτα. Liber sextus de sacerdotio. I, 677. — Montf. I, 421. Savil. VI, 44. Duc. IV, 79.

Καὶ τὰς προλαβοῦσας ἡμέρας. Ed. Bandini in Anecdosis. XIII, Supplem. col. 339.

Καὶ τὰ σώματα τὰ σφοδροὺς παλαίσαντα. Olympiadi, epist. 3. III, 572. — Montf. III, 552.

Καὶ ταύτη σου τὴν ἀγάπην εἰδείξας. Adolixæ, epist. 33. III, 629. — Montf. III, 612.

Καὶ τίς οὐκ ἀγαπᾷ ἀκούόμενος. In cxiv psalmum. V, 315. — Montf. V, 303. Savil. I, 762. Duc. III, 338.

Καὶ τὸ γράψαι καὶ προτέρους ἐπιπηδῆσαι. Casto, Valerio, Diophanto, etc., epist. 222. III, 733. — Montf. III, 722.

Καὶ τοὺς μάρτυσιν ὁρῶν. In Macchabæos. Vertit Fronto Duceus. II, 625. — Montf. II, 631. Savil. V, 640. Duc. I, 554.

[† Καὶ τότε, φησι, σώσας ἐγὼ εἶμι. In Dan. ii. Montf. VI, 252.] VI, 244.

Καὶ τοῦ πέμψαι τὸν τιμιώτατον πρεσβ. Domno, episc., epist. 27. III, 626. — Montf. III, 610.

Καὶ τοῦτο σὸν, καὶ τῆς μεγάλης σου καὶ ὑψηλῆς. Romano, epist. 91. III, 655. — Montf. III, 641.

Καὶ τοῦτο σὸν καὶ τοῦ θερμοτάτου καὶ σφοδροῦ, Theodoto diacono, epist. 68. III, 645. — Montf. III, 630.

Καὶ τοῦτο σὸν, τοῦτο νήφοντος. Ad Elpidium, epist. 114. III, 669. — Montf. III, 656.

Καὶ τοῦτο τῆς ἀγάπης τῆς σῆς μεμνημένης. Carierixæ, epist. 34. III, 629. — Montf. III, 613.

Καὶ τοῦτο τῆς γνησίας σου καὶ θερμῆς ἀγάπης. Nicolao presb., epist. 69. III, 646. — Montf. III, 631.

Καὶ τοῦτο τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς σῆς εὐχαρίστου. Theophilo presb., epist. 115. III, 671. — Montf. III, 657.

† . . . καὶ φήσεις πάντως ἐκ πλ. Initium primi fragmenti epist. Chrysostomi ad Cæsarium. III, 757. — Montf. III, 742.

Καὶ χθὲς εἶπον, εὐλογητὸς ὁ Θεός. Homilia 12, ad Antiochenos. II, 127. — Montf. II, 123. Savil. VI, 538. Duc. I, 136.

Κακὸν μὲν ἡ ἀναρχία. 34, in Epist. ad Hebr. XII, 231. — Montf. XII, 341. Savil. IV, 601. Duc. VI, 981.

Καλὰς ἡμῖν ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις. In S. Theclam, apostolam. Dubia. Vertit Fronto Duceus. II, 745. — Montf. II, 749. Savil. V, 835. Duc. I, 780.

Καλὴ ἡ νηστεία. De jejuniis et eleemosyna. Vertit Fronto Duceus. Dub. [Spuria.] I, 1059. — Montf. I, 817. Savil. VI, 883. Duc. VI, 551.

Καλοὶ τῆς εὐσεβείας οἱ λειμῶνες. In Gen. i. Vidit Deus cuncta, quæ fecerat. Vertit Fronto Duceus. Dub. [Spuria.] VI, 519. — Montf. VI, 532. Savil. V, 642. Duc. VI, 16.

Καλοὶ τῆς ὑπομονῆς οἱ πόνοι. Quomodo animam acceperit Adamus, et de passione Christi. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] — Montf. deest. Savil. V, 648. Duc. deest.

[Καλὸν ἐξέλωμα τῷ Μωϋσεϊ. In psal. Spuria Montf. V, 623.] V, 755.

Καλὸν ἐνταῦθα στενάξαι μέγα καὶ οἰμῶσαι. 21, in Matthæum. VII, 285. — Montf. VII, 259. Savil. II, 243. Duc. I, 252.

Καλὸν ἡμῖν ὡς ἀληθῶς. In psal. xciv. Vertit Erasmus. Spuria. V, 619. — Montf. V, 628. Savil. I, 916. Duc. III, 891.

Καλὸς ὁ τοῦ προφήτου ψαλμός· τὸν γάρ. In psal. xiv in biblioth. Ottobon. Spuria et prætermissa.]

- Καλῶς εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι. De charitate. Dubium, an Chrysostomi. Homilia, postrema parte manca. [Spuria]. — *Montf.* XI, 845. *Savil.* VII, 522. *Duc.* deest.
- Καλῶς ἡμῖν καὶ σοφῶς ἡ προφηγία. In sanctam crucem. Severiani Gabalensis. Hic prætermissa. — *Montf.* deest. *Savil.* V, 898. *Duc.* deest.
- Καλῶς τοῦτο καὶ συμφερόντως ποιεῖ. 55, in Acta. IX, 379. — *Montf.* IX, 411. *Savil.* IV, 915. *Duc.* III, 475.
- Κάμνουσαν ἡμῖν τὴν φωνήν. 4, Severiani Gabalorum episcopi, in κοσμοπολίαν. VI, 457. — *Montf.* VI, 465. *Savil.* VII, 607. *Duc.* deest.
- Κὰν ἐλάττους δέχωμαι ἐπιστολάς παρὰ τῆς. Euthaliæ, epist. 32. III, 628. — *Montf.* III, 612.
- Κὰν πολλάκις, κὰν ὀλιγάκις ἐπιστελλῆς. Carteriæ, epist. 18. III, 625. — *Montf.* III, 605.
- Κατὰ μὲν ἀναγωγὴν. In psal. cxlix. V, 493. — *Montf.* V, 498. *Savil.* I, 906. *Duc.* III, 548.
- Καταστεῖλας τῶν ἐλαττόνων. 31, in I ad Corinth. X, 257. — *Montf.* X, 277. *Savil.* III, 443. *Duc.* V, 332.
- Κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν. De imagine Dei. Vertit Fronto Ducæus. Dub. — *Montf.* VI, 535. *Savil.* V, 645. *Duc.* VI, 21.
- [Καλὸν οὖν πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ μή. De oratione. Spuria et prætermissa.]
- [Καταφυγὴ ἀπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν. In psal. xlv. Est fragm. alicunde divulgum.]
- Κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν γεγονέναι. In illud : *Ad imaginem Dei*. Spuria. VI, 522. — *Montf.* VI, 509.
- Κατέλαχε [κατέλαβε] τοὺς λόγους τὸ ἔργον. 32, in Matthæum. VII, 369. — *Montf.* VII, 356. *Savil.* II, 210. *Duc.* 367.
- Κατεμάθετε χθές, ἀγαπητοὶ, τοῦ πατριάρχου. 34, in Genesin. IV, 312. — *Montf.* IV, 359. *Savil.* I, 272. *Duc.* II, 379.
- Κατετροφήσατε τῶν ἀγίων μαρτύρων. Homilia 19 ad Antiochenos. II, 187. — *Montf.* II, 188. *Savil.* VI, 588. *Duc.* I, 210.
- Κατηγόρησεν Ἑλλήνων. 7, in Epist. ad Rom. IX, 441. — *Montf.* IX, 482. *Savil.* III, 44. *Duc.* IV, 72.
- † Κατηγορία τοῦ Ἰσραήλ. Synopsis Isaia. VI, 376. — *Montf.* VI, 381.
- † Κελεύεται Ἰησοῦς, etc. Synopsis libri Jesu. VI, 336. — *Montf.* VI, 338.
- † Κελεύεται λαλεῖν. Synopsis Osee. IV, 385. — *Montf.* IV, 380.
- † Κελεύεται Μωϋσῆς ἀριθμῆσαι τὸν λαόν. Synopsis Numer. VI, 330. — *Montf.* VI, 332.
- [Κλέπτει τοὺς πόνους τῶν ἐμπόρων. In annuntiationem, ex cod. Basilianor. Romæ. Combef. bibl. tom. I, pag. 346. Spuria et omissa.]
- Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ. Precatio brevis, Chrysostomo tributa. — *Montf.* deest. *Savil.* VI, 1005. *Duc.* deest.
- Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐξαπόστειλον. Missa. Vertisse trêlitur Erasmus in gratiam Joannis, episcopi Rofensis. [Non est Chrysostomi.] — *Montf.* XII, 799. *Savil.* VI, 983. *Duc.* IV, 522.
- Κύριε ὁ Θεὸς μου, ὁ μέγας καὶ φοβερός. Precatio altera, longior. [Non est Chrysostomi.] XII, 925. — *Montf.* XII, 799. *Savil.* VI, 1005. *Duc.* deest.

Λ

- [Λαμπὰς εὐσεβείας, κήρυγμα θεογνωσίας. In illud : *Genimina viperarum*. Spuria et prætermissa.]
- Λαμπρὰ γέγονεν ἡμῖν χθές. In martyrem Phocam. Vertit Fronto Ducæus. II, 799. — *Montf.* II, 704. *Savil.* V, 826. *Duc.* I, 775.
- Λαμπρὸν ἡμῖν τήμερον τὸ θέατρον. Hom. 4 in Isa. vi, 1. Vertit Erasmus. VI, 119. — *Montf.* VI, 120. *Savil.* V, 144. *Duc.* III, 750.
- Λαμπρὸς ὁ βίος. De patientia et consummatione. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] XII, 937. — *Montf.* XII, 817. *Savil.* VII, 435. *Duc.* deest.
- † Λευϊτικὸν καλεῖται τοῦτο. Synopsis Levitici. VI, 528. — *Montf.* VI, 330.
- Λόγος ἀπλῶς προσενεχθεὶς. De silentio ecloga ex Chrysostomi oratt. in statuas. [Ecloga 37.] XII, 847. — *Montf.* XII, 718. *Savil.* VII, 864. *Duc.* deest.
- Λόγος μὲν οὐδεὶς. De charitate. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 773. — *Montf.* IX, 861. *Savil.* VI, 295. *Duc.* deest.
- [Λόγος μὲν οὐδεὶς ἀνθρώπων. De charitate. [Spuria et prætermissa.]

Μ

- Μακαρίζω τῆς σπουδῆς ὑμᾶς. De peccatis fratrum non evulgandis, et non devovendis inimicis. Vertit Fronto Ducæus. III, 353. — *Montf.* III, 344. *Savil.* VI, 695. *Duc.* V, 672.
- Μακάριοι καὶ τρισμακάριοι καὶ πολλάκις τοῦτο. Cyriaco, Demetrio, etc., epist. 148, III, 699. — *Montf.* III, 686.
- Μακάριοι καὶ τῶν δεσμῶν ὑμεῖς καὶ τῆς. Episcopis et presbyteris. Chalcedone inclusis, epist. 174. III, 711. — *Montf.* III, 699.
- Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, καὶ οὐαὶ τοῖς γελῶσι. 14, in Epist. ad Philipp. XI, 281. — *Montf.* XI, 304. *Savil.* IV, 78. *Duc.* VI, 128.
- Μακάριοι τοῦ δεσμοτηρίου καὶ τῆς ἀλύσεως. Ad episc. et presb. incarceratos. IH, 641. — *Montf.* III, 526.
- Μακάριος εἰ καὶ τρισμακάριος καὶ πολλάκις τοῦτο, ἐν οὕτω. Marciano, epist. 122. III, 676. — *Montf.* III, 662.

- Μακάριος καὶ τρισμακάριος εἶ καὶ πολλάκις τοῦτο, τοιαῦτα. Alphio, epist. 21. III, 624. — *Montf.* III, 606.
 Μακρὰν εἰρήσας σιγὴν, καίτοι πολλῶν ὄντων. Pentadiæ diaconissæ, epist. 185. III, 716. — *Montf.* III, 704.
 Μακρὰν μὲν εἰρήσασαμεν ἀμφοτέρω σιγὴν. Marcellino, epist. 51. III, 618. — *Montf.* III, 612.
 Μακρὸς οὗτος ὁ ψαλμὸς, καὶ τοῦτο δὲ τῆς σοφίας τοῦ Πνεύματος. In psalmum nonum. V, 121. — *Montf.* V, 95. *Savil.* I, 585. *Duc.* III, 106.
 Μακρῶ μὲν διώκισμαι τῷ μήκει τῆς ὁδοῦ. Ampruclæ diaconissæ, epist. 103. III, 662. — *Montf.* III, 648.
 Μάλιστα ἂν τις ἐκ τούτου θαυμάσειε. 20, in II ad Cor. X, 535. — *Montf.* X, 577. *Savil.* III, 653. *Duc.* V, 685.
 Μάλιστα μὲν καὶ μὴ γράψαντι γράψαι ἐχρῆν. Valerio et Diophanto, epist. 239. III, 745. — *Montf.* III, 734.
 Μᾶλλον δὲ καὶ τὸ πρότερον. VII, 793.
 [Μαρτύρων μὲν ἡμᾶς πανήγυρις. In 40 martyres. Spuria et prætermissa.]
 Μάτην, ὡς εἶκε. V, de Anna. Vertit Sigismundus Gelenius, et partem posteriorem Bernhardus Brianus. IV, 669. — *Savil.* V, 78.
 Μέγα ἀγαθὸν, ἀγαπητοί, τῶν θεῶν Γραφῶν. 35, in Genesis. IV, 321. — *Montf.* IV, 349. *Savil.* I, 280. *Duc.* II, 391.
 Μέγα ἀγαθὸν ἡ εὐχὴ. De oratione. [Ecloga 2.] Vertit Balthasar Ezzellius. — *Montf.* XII, 443. *Savil.* VII, 767. *Duc.* VI, 570.
 Μέγα ἀγαθὸν παρρησία καὶ τὸ ἐλευθεροστομεῖν. 16 [17], in Joannem. VIII, 107. — *Montf.* VIII, 96. *Savil.* II, 620. *Duc.* II, 103.
 Μέγα ἀγαθὸν φιλοσοφία. 62 [63], in Joannem. Sub Basilii Seleuciensis etiam nomine prodiit cum versione Claudii Dausqueii. Homilia 41. VIII, 349. — *Montf.* VIII, 375. *Savil.* II, 820. *Duc.* II, 403.
 Μέγα ἀγάπη καλὸν, πυρὸς. 72 [73], in Joannem. VIII, 395. — *Montf.* VIII, 429. *Savil.* II, 858. *Duc.* I, 461.
 Μέγα, ἀγαπητοί, μέγα, Ἐκκλησίας προστασία. 59 [60], in Joannem. VIII, 327. — *Montf.* VIII, 351. *Savil.* II, 803. *Duc.* II, 376.
 Μέγα ἐφρόνουσι οἱ Τουδαῖοι. 17, in Epist. ad Hebr. XII, 127. — *Montf.* XII, 164. *Savil.* IV, 250. *Duc.* VI, 851.
 Μέγα θησαύρισμα. In primam stáσιν psalmi cxviii. Non est Chrysostomi. V, 675. — *Montf.* V, 685. *Savil.* I, 978. *Duc.* deest.
 Μεγάλα, ἀγαπητοί, καὶ πάντα λόγον. De sancta Pentecoste. Vertit Fronto Ducæus. II, 463. — *Montf.* II, 468. *Savil.* V, 610. *Duc.* V, 502.
 Μεγάλα καὶ ἀπόρρητα μέλλει. In cxlviii psalmum. Extrema parte multa desunt. V, 222. — *Montf.* V, 203. *Savil.* I, 663. *Duc.* III, 226.
 [Μεγάλα τινὰ καὶ ὑπερφυῆ τῇ προτ. In illud : Omnes astabimus ante tribunal. Spuria et prætermissa.]
 Μεγάλη καὶ ἀφατος ἐν τοῖς πρόσφατον. 26, in Genesis. IV, 229. — *Montf.* IV, 243. *Savil.* I, 194. *Duc.* III, 270.
 Μεγάλην ἐνταῦθα τοῦ Θεοῦ τὴν πραότητα. In cxiii psalmum. V, 304. — *Montf.* V, 292. *Savil.* I, 754. *Duc.* III, 326.
 Μεγάλη ὄντως ἡ πίστις τοῦ Ἀβραάμ. 25, in Epist. ad Hebræos. XII, 171. — *Montf.* XII, 226. *Savil.* IV, 555. *Duc.* VI, 907.
 Μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος λέγεται. [81] 80, in Joannem. VIII, 437. — *Montf.* VIII, 477. *Savil.* II, 893. *Duc.* II, 515.
 Μεγάλη τῆς ἀθυμίας ἡ τυραννίς. [78] 77, in Joannem. VIII, 419. — *Montf.* VIII, 458. *Savil.* II, 879. *Duc.* II, 493.
 Μεγάλη τῆς ἐλεημοσύνης. De eleemosyna et in divitem ac Lazarum. Ex codice Naniano ap. Mingarelli et Galland. XIII, *Supplem.* col. 433.
 Μεγάλη τῆς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐλπίδος ἡ δύναμις. In psalmum decimum. V, 140. — *Montf.* V, 113. *Savil.* I, 600. *Duc.* III, 128.
 Μεγάλη τῆς θείας Γραφῆς ἡ δύναμις. 37, in Gen. IV, 341. — *Montf.* IV, 372. *Savil.* I, 298. *Duc.* II, 417.
 Μεγάλη τῆς περὶ τοὺς δούλους. 71 [72], in Joannem. VIII, 389. — *Montf.* VIII, 422. *Savil.* II, 853. *Duc.* II, 453.
 Μεγάλων ἡμᾶς μυστηρίων κατηξίωσεν. 25 [26], in Joannem. VIII, 153. — *Montf.* VIII, 148. *Savil.* II, 657. *Duc.* II, 100.
 Μέγα μὲν ἡ πίστις καὶ σωτήριον. 7, in Epist. ad Hebræos. XII, 59. — *Montf.* XII, 70. *Savil.* IV, 468. *Duc.* VI, 758.
 Μέγα ὄπλον εὐχῆ, θησαυρὸς ἀνελλιπής. Orandum esse cum dolore. Est fragm. spuria homilia omissum.
 Μέγα τῆς ψυχῆς ἐφόδιον. De sigillis librorum, etc. Vertit Joan. Jac. Beurerus. Est Severiani Gabalensis. XII, 539. — *Montf.* XII, 403. *Savil.* V, 689. *Duc.* VI, 134.
 Μέγα τὸ τοῦ Ἀποστόλου ἀξίωμα ἦν. 1, in I ad Tim. XI, 503. — *Montf.* XI, 548. *Savil.* IV, 250. *Duc.* VI, 404.
 Μέγα τῶν θεῶν Γραφῶν τὸ κέρδος. 36 [37], in Joannem. VIII, 207. — *Montf.* VIII, 211. *Savil.* II, 702. *Duc.* II, 227.

- Μέγιστόν ἐστὶ διδασκαλεῖον. De Lazaro et Divite. Vertit Fronto Ducæus. [In spuriiis.] VIII, 591. — *Montf.* VIII, 113. *Savil.* V, 728. *Duc.* VI, 472.
- Μέλλει διηγεῖσθαι τὰ κατὰ Ἀνανίαν. 12, in Acta, IX, 99. — *Montf.* IX, 96. *Savil.* IV, 676. *Duc.* III, 112.
- Μέλλει πάλιν αὐτῶν καθάπτεσθαι. 17, in Epist. ad Rom. IX, 583. — *Montf.* XI, 621. *Savil.* III, 147. *Duc.* IV, 246.
- Μέλλοντος, ἀγαπητοῦ, τοῦ κοινοῦ Σωτῆρος. In illud : *Exiit edictum a Cæsare.* Vertit Fronto Ducæus. [Spuria.] II, 795. — *Montf.* II, 800. *Savil.* V, 715. *Duc.* VI, 421.
- Μέλλων ἐμβαλεῖν εἰς τοὺς οἰκίλους. 23, in II ad Corinth. X, 533. — *Montf.* X, 594. *Savil.* III, 665. *Duc.* V, 705.
- Μέλλων κατιέναι εἰς τόν. 10, in I ad Timoth. XI, 547. — *Montf.* XI, 598. *Savil.* IV, 283. *Duc.* VI, 463.
- Μέλλων ὁ ἱερεὺς τὴν θεῖαν ἐπιτελεῖν λειτουργίαν. Liturgia, Chrysost. nomine edita Græce et Latine Venet. 1687, 4. Et in Euchologio Goari, p. 58, cum ejus notis. Paulo diversa supra, quæ incipit, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν. XII, 901. — *Montf.* XII, 776. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
- Μετὰ ἀκριβείας τούτῳ μάλιστα. In psal. cxliv. V, 464. — *Montf.* V, 466. *Savil.* I, 884. *Duc.* III, 515. [Μετάνοιά ἐστὶ ξίφος οὐρανογάλλευτον. De pœnitentia. Spuria et rejecta.]
- Μετὰ τὸ γράψαι τὴν προτέραν ἐπιστολήν. Diogeni, ep. 31. III, 636. — *Montf.* III, 620.
- [Μετὰ τὸν Μωϋσῆα καὶ τὸν τοῦτου διάδογον. In psal. protheoria. V, 539.] Ed. nov. V, 531.
- Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου. In secundum Christi adventum. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria. X, 775. — *Montf.* X, 831. *Savil.* VII, 412. *Duc.* deest.
- Μετὰ τὸ ξενίσαι τοὺς ἀνδρας. 22, in Acta, IX, 177. — *Montf.* IX, 184. *Savil.* IV, 742. *Duc.* III, 213.
- Μετὰ τῶν ἄλλων κακῶν. Hom. 11, in I ad Corinth. X, 87. — *Montf.* X, 87. *Savil.* III, 306. *Duc.* V, 105.
- Μετὰ τῶν δούλων ὁ δεσπότης. 12, in Matthæum. VII, 201. — *Montf.* VII, 160. *Savil.* II, 76. *Duc.* I, 136.
- Μετὰ φόβου τῶν λογίων ἀκούωμεν. 10, in Epist. ad Hebr. XII, 83. — *Montf.* XII, 102. *Savil.* IV, 485. *Duc.* VI, 796.
- [Μετὰ τῶν ἀνεπιγράφων καὶ τοῦτο [οὔτος.] In psal. xcvi. Spuria. tom. V. 791.] V, 775.
- [Μὴ γὰρ ἐαυτοὺς ἠλευθερώσατε, ὅτι πάλιν. In Epist. ad Galat. sermo 5. *Montf.* tom. X, p. 712.] X, 663.
- [Μηδέποτε καταλιμπάνωμεν, ἀγαπητοί, τὸν σωτ. In publicanum et Pharisæum. Est fragm. homiliæ 5 de Incomprehensibiliis.]
- Μηδεὶς ὀρῶν πονηροὺς εὐπραγοῦντας. Ne turbemur, cum videmus pios rebus adversis uti. Ecloga [12] ex homil. 3, in Epist. ad Hebr. XII, 867. — *Montf.* XII, 739. *Savil.* VII, 907. *Duc.* deest.
- Μηδὲν ὄμας λυπεῖτω τὸ τῆς σχολῆς. Euthymio, epist. 218. III, 731.
- Μηδὲν ὄμας ταραττέτω τῶν συμβαινόντων. Chalcediæ et Asyncritiæ, epist. 29. III, 627. — *Montf.* III, 611.
- Μὴ κάμνε ζητῶν ἀπολογία τῆς μακρᾶς. Herculio, epist. 201. III, 123. — *Montf.* III, 712.
- Μὴ κάμνε ζητῶν ἀπολογία τοῦ ταχέως. Theodoro Lectori, epist. 136. III, 693. — *Montf.* III, 680.
- Μὴ πενθῶμεν πικρῶς. Ne defunctos nimis acerbe defleamus. Ecloga [45] ex hom. 41 in Epist. ad Corinth. XII, 887. — *Montf.* XII, 760. *Savil.* VII, 924. *Duc.* deest.
- [Μὴ πρὸ καιροῦ. In illud : *Ne judicetis ante tempus.* Spuria et rejecta.]
- Μήτε ἀθύμει, μήτε ἀμαρτιαὶς λογίζου. Malcho, epist. 71. III, 647. — *Montf.* III, 632.
- Μήτηρ εὐταξίας. De Cain et Abel. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 719. — *Montf.* XI, 792. *Savil.* VII, 458. *Duc.* deest.
- Μὴ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς. De juramentis. Vertit Balthasar Ezelius. Ecloga [28.] XII, 771. — *Montf.* XII, 640. *Savil.* VII, 818. *Duc.* V, 798.
- Μίαν ἔχουσα ἡ πηγὴ. In illud : *Quæcunque ligaveritis,* Matth. xviii, 18. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 759. — *Montf.* IX, 845. *Savil.* VII, 268. *Duc.* deest.
- Μίαν ὄμας ἀπαντας αἰτῆσαι βούλομαι. [14] 10, in Joannem. VIII, 77. — *Montf.* VIII, 62. *Savil.* II, 597. *Duc.* II, 71.
- Μίαν ὄμιν διελέχθην ἡμέραν. Adversus Anomæos. I, 795. — *Montf.* I, 541. *Savil.* VI, 434. *Duc.* I, 696.
- Μίαν ὄμιν ἀπελείφθη ἡμέραν. In Galat. II, 11 : *In faciem Petri restiti.* Homilia habita Antiochiæ. Vertit Fronto Ducæus. III, 371. — *Montf.* III, 362. *Savil.* V, 398. *Duc.* V, 745.
- Μίμηταί μου γίνεσθε, φησὶν ὁ Παῦλος. 69 [70], in Joannem. VIII, 381. — *Montf.* VIII, 412. *Savil.* II, 846. *Duc.* II, 443.
- Μόλις ποτὲ ἀνεπνεύσαμεν εἰς τὴν Κουκουσόν. Olympiadi, epist. 13. III, 610. — *Montf.* III, 592.
- Μόλις ποτὲ τὸ κατὰ τὸν Ὁζίαν. In Seraphim. Vertit Fronto Ducæus. VI, 135. — *Montf.* VI, 137. *Savil.* V, 155. *Duc.* III, 768.
- Μυστήριον ξένον καὶ παράδοξον. In nativitatem Christi. VI, 385. — *Montf.* VI, 392. *Savil.* V, 846. *Duc.* VI, 413.
- Μωϋσῆς μὲν ἀρχόμενος τῆς ἱστορίας. 5, in Joannem. VIII, 53. — *Montf.* VIII, 34. *Savil.* II, 577. *Duc.* II, 41.
- Μωϋσῆς μὲν πέντε βιβλία. Hom. 4, in Epist. ad Rom. IX, 395. — *Montf.* XI, 421. *Savil.* III, 5. *Duc.* IV, 7.

Μωϋσῆς ὁ μέγας. In conceptionem S. Joannis Baptistæ. Vertit Fronto Ducæus. [Spuria.] — *Montf.* II, 795. *Savil.* V, 831. *Duc.* VI, 432.

[*Moses magnus dei famulus.* Lat. de regressu S. Joan. ex Asia CPolin. *Montf.* III, 411, V. *Monitum.* *Savil.* VII, 944. *Deest* in ed.; *Mor.* add. duas seqq. ap. *Mtf.* III, 411 et 413.] II, 787.

N

[Νήπιον ἐνταῦθα οὐ τὴν ἡλίχην φησίν, ἀλλά. In *Epist. ad Galatas*, sermo 4, tom. X, p. 704.] X, 657.

[Νικᾶ καὶ ἡ δῆσις τῆς ἐορτῆς πᾶσαν ἐγκωμίων πλοκὴν. In S. Pascha. Spuria et omissa.]

[Νομίζω μεγάλη τινά. Legitur etiam, νομίζω μεγαλατηνά. Eadem est, quæ supra, ἐνόμιζον μεγάλη τινά. Spuria.]

[† Νῦν Δάφνη τερπνὴ, καὶ Θεοφιλῆς, οὐ. In prodictionem Judæ. *Montf.* II, p. 721.] II, 715.

[Νῦν τῆς βασιλίδος βασιλικῆ. Est Joau. Damasceni, et Joan. Chrysostomo tribuitur. In annuntiation. *Deiparæ.*]

[Νῦν τὸ πένθος τῶν νεκρῶν πεφυγ. In S. Pascha. Spuria et omissa.]

O

[Ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἡρώδης. In illud: *Audivit Herodes, tetrarcha.* Videtur excerptum ex homiliis in *Matthæum.*]

Ὁ γδὸν φησίν ἡ Γραφὴ ἐβδόμην τοῦ παρόντος αἰῶνος. In Psalmum sextum de octava. Edidit primum Cotelerius e codice Scorialensi, in quo etiam F. Gabrielis a sancto Hieronymo, monachi, versio. Sed Cotelerius novam addidit. Paris. 1661, 4, p. 1-22. *FABR. Montf.* 551. *Savil.* *deest.* *Duc.* Esse Anastasii Sinaitæ, probat D. Salmonius, indice *Montf. HARL.* V, 543.

Ὁ δὲ Λουκᾶς φησίν, ἐν Σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ. 40 in *Matthæum.* VII, 453. — *Montf.* VII, 431. *Savil.* II, 262. *Duc.* I, 455.

Ὁ δὲ Μάρκος, καὶ εὐθέως, φησίν. 28, in *Matthæum.* VII, 343. — *Montf.* VIII, 526. *Savil.* II, 189. *Duc.* II, 332.

Ὁ δὲ Μάρκος φησίν, ὅτι καθὼς ἤδυναντο. 48, in *Matthæum.* VII, 481. — *Montf.* VII, 487. *Savil.* II, 301. *Duc.* I, 519.

Ὁ δὲ Μάρκος φησίν, ὅτι οὐκ ἤδυνήθη. 53, in *Matthæum.* VII, 517. — *Montf.* VII, 529. *Savil.* II, 331. *Duc.* I, 569.

Ὁδυνήρως ὁ λόγος. De pseudopropheticis. Vertit Gerhardus Vossius, inter opera Ephræmi, Syri. [In spuriiis.] *FABR.* *Libellus suppositivus.* V. Tenzek exercitt. sel. part. II, pag. 297 seq. et 286 seq. *HEUM.* *Add.* *Lambec.* IV, p. 200, n. 6. *HARL.* VIII, 553. — *Montf.* VIII, 72. *Savil.* VII, 211. *Duc.* VI, 396.

Ὁ ἔχων προσευχῆν. De jejunio. Incertum an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 757. *Montf.* XI, 831. *Savil.* VII, 509. *Duc.* *deest.*

[Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, ὁ πάντων Δεσπότης. *Doctrina ad pœnitentiam.* Spuria et omissa.]

Ὁ Θεός παρὰ τὴν ἀρχὴν ποιήσας. 18 [19], in Joannem. VIII, 419. — *Montf.* VIII, 410. *Savil.* II, 630. *Duc.* II, 119.

Ὁ Θεός σοι τὸν μισθὸν δῆψ καὶ ἐνταῦθα. *Chalcidixæ*, epist. 105. III, 664. — *Montf.* III, 650.

Ὁ Θεός σοι τὸν μισθὸν δῆψ καὶ ἐν τῷ παρόντι. III, 630. — *Montf.* III, 613.

Οἱ ἀνθρώποι λειμῶνες. In Joannem Baptistam. Vertit Petrus Pantinus. Antwerp. 1601, 8. [In spuriiis.] VIII, 489. *Montf.* VIII, 5. *Savil.* VII, 531. *Duc.* VI, 161.

Οἱ γυναῖκας εἶγεσθαι μέλλοντες. De mulieribus et pulchritudine. *Ecloga* 14, ex variis Chrysostomia-nis. XII, 637. *Montf.* XII, 522. *Savil.* VII, 535. *Duc.* *deest.*

Οἶδα καὶ αὐτὸς, κύριέ μου τιμώτατε καὶ εὐλ. Romano presbytero, epist. 23. III, 625. — *Montf.* III, 608.

Οἶδα καὶ αὐτὸς ὅτι οὐκ ἂν ἦμιν διὰ γραμμ. Theodoro diacono, epist. 44. III, 635. — *Montf.* III, 617.

Οἶδα μὲν ὅτι οὐδὲν ἐμὶν δεῖ γραμμάτων. Asello, epist. 151. III, 701. — *Montf.* III, 688.

Οἶδα μὲν ὅτι συνετὸς ὢν καὶ φιλοσοφεῖν. Studio præfecto urbis, Epist. 197. III, 720. — *Montf.* III, 710.

Οἶδα μὲν, ὅτι τοῖς παχυτέροις. Quod nemo læditur, nisi a seipso. Vertit incertus. III, 459. *Montf.* III, 514. *Savil.* VII, 36. *Duc.* IV, 498.

Οἶδα ὅτι ἐν πολλῇ θλίψει καθέστηκας. *Asyncritixæ*, epist. 40. III, 652. — *Montf.* III, 615.

Οἶδα, ὅτι κατέτεινα, ὑμῶν τὸν λογισμόν. 11, in *Genesin.* IV, 90. — *Montf.* IV, 82. *Savil.* I, 64. *Duc.* II, 91.

Οἶδα ὅτι κεκμήκατε χθὲς εἰς πολὺ τὸ μῆκος. 58, in *Genesin.* IV, 506. — *Montf.* IV, 561. *Savil.* I, 452. *Duc.* II, 631.

Οἶδα ὅτι ὀλιγάκις ἐπέσταλα τῇ τιμ. *Elpidio*, epist. 158. III, 695. — *Montf.* III, 681.

Οἶδα ὅτι πολλοὶς ἔσπορον τὸ εἰρημένον. 25 [26], in *Epist. ad Rom.* IX, 627. — *Montf.* IX, 701. *Savil.* III, 200. *Duc.* IV, 334.

Οἶδα ὅτι σφόδρα ὑμᾶς διατάραξε τῶν. *Chalcidixæ* et *Asyncritixæ*, epist. 60. III, 642. — *Montf.* III, 626.

Οἶδα πολλοὺς ἀπεχθανομένους. 8, in *Epist. ad Coloss.* XI, 351. — *Montf.* XI, 379. *Savil.* IV, 129. *Duc.* VI, 212.

Οἶδα πρῶην περὶ εἰμαρμένης. 3, De Fato et Providentia. *Dubia.* Vertit Joan. Checus. II, 757. — *Montf.* II, 760. *Savil.* VI, 869. *Duc.* I, 723.

- Οἶδα καὶ αὐτὸς, κύριέ μου τιμώτ., ὅσον ἡμῖν. Hypatio presb., epist. 97. III, 660. — *Montf.* III, 646.
- Οἶδά σου τὴν ἀγάπην, οἶδά σου τὸ φίλτρον. Arabio, epist. 48. III, 635. — *Montf.* III, 619.
- Οἶδά σου τὴν ἀγάπην, τὴν γνησίαν καὶ θερμὴν. Agapeto, epist. 20. III, 623. — *Montf.* III, 605.
- Οἶδά σου τὴν φιλότιμον ψυχὴν καὶ ἔρωτα. Valentino, epist. 217. III, 730. — *Montf.* III, 710.
- Οἶδά σου τῆς ἀγάπης τὸ στερέβδον, ὀλίγα. Rufino, epist. 109. III, 676. — *Montf.* III, 653.
- Οἶδά σου τῆς ἀγάπης τὸ στερέβδον καὶ ἀπερίστρεπτον. Porphyrio episcopo Rhodi, Epist. 235. III, 740. — *Montf.* III, 729.
- Οἶδά σου τὸ πρῶον, τὸ ἐπιεικὲς, τὸ χρηστόν. Pelagio, epist. 245. III, 730. — *Montf.* III, 719.
- Οἶδα τὴν ἀγάπην ἣν ἔχεις περὶ ἡμᾶς ἄνωθεν. Chalcediæ, epist. 39. III, 637. — *Montf.* III, 615.
- Οἶδα τὴν ἀγάπην ὑμῶν καὶ τὴν διάθεσιν. Asyncritiæ, epist. 106. III, 664. — *Montf.* III, 631.
- Οἱ διὰ τὴν ἀλήθειαν. 58, in Joannem. VIII, 321. — *Montf.* VIII, 344. *Savil.* II, 798. *Duc.* II, 368.
- Οἱ διψῶντες ὁδοπόροι. De patientia. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 729. — *Montf.* IX, 813. *Savil.* VI, 949. *Duc.* deest.
- Οἱ ἐκ πελάγους μεγάλου. De Josepho et castitate. Vertit Fronto Ducæus. Burdigal. 1601, 8. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] VI, 587. — *Montf.* VI, 604. *Savil.* V, 566. *Duc.* VI, 115.
- Οἱ ζωγράφοι μιμοῦνται. In psalmum l. Vertit Jac. Billius. Spuria, V, 565. — *Montf.* V, 572. *Savil.* I, 692. *Duc.* III, 846.
- Οἱ θησαυρὸν ἀνορύττοντες. Pars posterior homiliæ de Anna, quam Latine vertit Bernhardus Brixianus. Fabr. Est pars magna homiliæ 5 in Annam. V. Montfaucon. tom. IV, p. 741. c. Harl. IV, 669. — *Montf.* deest. *Savil.* V, 78. *Duc.* II, 832.
- Οἱ κατὰ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. De SS. Trinitate. Vertit incertus. Spuria. I, 1087. — *Montf.* I, 833. *Savil.* VI, 955. *Duc.* VI, 160.
- Οἱ λειμῶνες ἔχρῳσι. De eleemosyna. Dubium, an Chrysostomi. IX, 707. — *Montf.* IX, 789. *Savil.* VI, 926. *Duc.* deest.
- Οἶμαι μὲν μηδὲ γραμμάτων σε δεῖσθαι. Moysi, epist. 90. III, 655. — *Montf.* III, 644.
- Οἶμαι πάντας ὑμᾶς ἐπίστασθαι σαφῶς. De mansuetudine. Vertit incertus. [Incerti opus.] XII, 557. — *Montf.* XII, 422. *Savil.* VI, 750. *Duc.* V, 558.
- [Οἱ μὲν ἀθληταὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν. De iis, qui temperanter jejnant. *Montf.* XIII, p. 206.] Spuria. XIII, 45.
- [Οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἀνεπιγρ. In psal. xcviij. Spuria. *Montf.* V, 796.] V, 780.
- [Οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ἐρμηνευτῶν. In psal. xc. Spuria *Montf.* V, 773.] V, 759.
- Οἱ μὲν ἔξωθεν στεφάνους. In sanctum Stephanum. Non videtur Chrysostomi. [Spuria.] XII, 933. — *Montf.* XII, 811. *Savil.* VII, 581. *Duc.* deest.
- [Οἱ μὲν πρῶτοι καὶ μέσοι τῆς ἀγιωτάτης νηστείας. In postremum iudicium. Spuria et omissa.]
- [Οἱ μὲν τέκτονες ἢ βυκάνη καὶ σκεπάρη. In illud, hominis cujusdam divitis ferax erat ager. Spuria et præternissa.]
- Οἱ μὲν τοῦ κόσμου. In illud psal. lxxv, 12 : *Orate et reddite Domino Deo nostro.* Non videtur Chrysostomi. V, 593. — *Montf.* V, 602. *Savil.* VII, 260. *Duc.* deest.
- Οἱ μοι, ψυχὴ, οἱ μοι μετὰ γὰρ τοῦ προφήτου. Quod ai canonicæ viris cohabitare non debeant. Vertit incertus. I, 513. — *Montf.* I, 248. *Savil.* VI, 230. *Duc.* IV, 125.
- Οἱ αὐτὰ τοῦτο μάλιστα φιλοῦσι. In I Corinth. x, 1 : *Nolo vos ignorare, quod patres nostri omnes sub nube fuerunt.* III, 241. — *Montf.* III, 228. *Savil.* V, 245. *Duc.* 260.
- Οἱ νεοττοὶ τῶν χελιδόνων. Contra Judæos, gentiles et hæreticos. Vertit incertus. Dub. [Spuria.] I, 1075, — *Montf.* I, 820. *Savil.* VII, 284. *Duc.* VI, 217.
- Οἱ Ἰούδας, ἀγαπητοί, υἱός. Quod stantem non superbire, et lapsum non desperare oporteat. Pars homiliæ 27 [26] in Matthæum. — *Montf.* deest. *Savil.* V, 351. *Duc.* deest.
- [Οἱ πελόγητον πλωτῆρες ἐπειδάν. Quod mari similis sit hæc vita. *Montf.* XIII, p. 213.] Spuria. XIII, 49.
- Οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων. 2, in II, ad Thess. XI, 471. — *Montf.* XI, 514. *Savil.* IV, 224. *Duc.* VI, 566.
- Οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα. De pœnitentia et oratione, 1. Vertit incertus. II, 259. — *Montf.* II, 302. *Savil.* VI, 798. *Duc.* I, 586.
- Οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων. De prosperitate et adversitate. [Ecloga V.] Vertit Balth. Etzelius. XII, 601. — *Montf.* XII, 465. *Savil.* VII, 763. *Duc.* VI, 596.
- Οἱ πολυτελεῖς καὶ φιλότιμοι. In sanctum Ignatium, martyrem Antiochenum. II, 587. — *Montf.* II, 592. *Savil.* V, 498. *Duc.* I, 496.
- Οἱ πῶρωθεν τοὺς λειμῶνας. In publicanum et Phariseum. Vertit Fronto Ducæus. [in spuriiis.] VIII, 595. — *Montf.* VIII, 116. *Savil.* VII, 233. *Duc.* VI, 476.
- Οἱ προφήται μὲν τὸ ἀξιόπιστον. Homilia eis τοὺς κοιμηθέντας, eadem cum homilia 8, in I ad Thess. XI, 439. — *Montf.* XI, 477. *Savil.* IV, 198, et VI, 858. *Duc.* VI, 323.
- Οἶσθα καὶ αὐτὸς, κύριέ μου τιμώτ..., πῶς ἀελ. Romano presb., epist. III, 625. — *Montf.* III, 608.
- Οἶσθα τὴν ἀγάπην ἣν ἐπεδειξάμεθα περὶ. Alexandro Corinthi episc., epist. 164. III, 707. — *Montf.* II, 694.

Οἱ σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες. In illud : *Attendite, ne eleemosynam faciatis coram hominibus*. Vertit Fronto Duceus. [In spuriiis.] VIII, 571. — *Montf.* VIII, 90. *Savil.* VII, 486. *Duc.* VI, 438.

Οἱ σοφώτατοι τῶν λατρῶν. In II ad Cor. IV, 13. *Habentes eundem spiritum fidei*. Vertit Sigismundus Gelenus. III, 271. — *Montf.* III, 260. *Savil.* V, 368. *Duc.* V, 296.

Οἱ τὰ φάρμακα πίνοντες τὰ πικρά. 30, in Epist. ad Hebr. XII, 207. — *Montf.* XII, 278. *Savil.* IV, 583. *Duc.* VI, 933.

[Οἱ τὸ μακάριον τέλος τῆς ζωῆς. In psal. v homilia; spuria et ommissa.]

Οἱ τῶν ἀγῶνων τῶν ἐξωθεν θεαταί. Prooemium in Joannem. VIII, 23. — *Montf.* VIII, 1. *Savil.* II, 555. *Duc.* II, 1.

Οἱ τῶν λατρῶν ἄριστοι. 21, in Epist. ad Hebræos. XII, 147. — *Montf.* XII, 193. *Savil.* IV, 537. *Duc.* VI, 878.

Οἱ τῶν καλῶν ἐρῶντες. In Zacchæum et publicanum. Incertum, an Chrysostomi, licet ei tribuatur etiam apud Lambec. IV, pag. 92, 93, 107; VIII, pag. 230. [Spuria.] X, 767. — *Montf.* X, 823. *Savil.* VII, 403. *Duc.* deest.

Οἱ φιλιππησιοὶ ἀπὸ πδλεῶς εἰσι. Argumentum in Epistolam ad Philippenses Græce primus edidit vertitque Erasmus. XI, 177. — *Montf.* XI, 189. *Savil.* IV, 1. *Duc.* VI, 1.

Οἱ φιλόπονοι τῶν γεωργῶν. 3, de incomprehensibili Dei natura. I, 719. — *Montf.* I, 462. *Savil.* VI, 402. *Duc.* I, 314.

Οἱ φιλόπονοι τῶν γηπέδων ἐπειδὴν ἴδωσι. 9, in Gen. IV, 6. — *Montf.* IV, 65. *Savil.* I, 51. *Duc.* II, 71.

Οἱ φιλόπονοι τῶν ποιμένων. In sanctam martyrem Drosidem. Vertit Fronto Duceus. II, 683. — *Montf.* II, 688. *Savil.* deest. *Duc.* V, 885.

Ὁ κακολογῶν τὸν πατέρα. 2, De Providentia et fato. Vertit Joan. Chæcus, Cantabrigiensis. Dub. II, 753. — *Montf.* II, 756. *Savil.* VI, 866. *Duc.* I, 718.

Ὁκνῶ καὶ ἀναδύομαι σήμερον. 41, in Gen. IV, 374. — *Montf.* IV, 410. *Savil.* I, 329. *Duc.* II, 459.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μέλλων πρὸς τὸ πάθος. De S. Babyla et adversus Julianum et gentiles. Vertit Germanus Brixius Altissiodorensis, canonicus Paris. II, 533. — *Montf.* II, 536. *Savil.* V, 442. *Duc.* I, 645.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τὰ μεγάλα προτρέπων. 6, in Epist. ad Philippenses. XII, 217. — *Montf.* XI, 233. *Savil.* IV, 32. *Duc.* VI, 50.

Ὅλα τὰ πάθη ἐλεεινά. In filium viduæ. Non videtur esse Chrysostomi. X, 789. — *Montf.* X, 848. *Savil.* VII, 439. *Duc.* deest.

Ὅλιγα ἀνάγκη σήμερον. In proditionem Judæ. Vertit incertus. Ediderat Augustæ Vindel. Hoeschelius a. 1587. Confer. supra, ἐβουλόμην, ἀγαπητοί. II, 373. — *Montf.* II, 376. *Savil.* V, 347. *Duc.* V, 406.

Ὅλιγα μὲν σοι συνεγεγόμεθα αὐτόθι. Procopio, epist. 187. III, 717. — *Montf.* III, 705.

Ὅλιγα μὲν σοι συνεγεγόμεθα, πολλὴν δὲ τὴν. Helladio, epist. 172. III, 710. — *Montf.* III, 698.

Ὅλιγα μὲν τὰ εἰρημένα. In Isa. XLV, 7. Vertit Fronto Duceus. VI, 141. — *Montf.* VI, 145. *Savil.* V, 160. *Duc.* III, 776.

Ὅλιγοὶ ἡμῖν σήμερον οἱ παραγεγόμενοι. In Petrum apostolum et Eliam, prophetam. Vertit incertus. Dub. [V. Monitum *Montf.*] II, 725. — *Montf.* II, 730. *Savil.* VIII, 18. *Duc.* I, 756.

Ὅλιγοὶ ἡμῖν σήμερον. Ecloga 9 ex variis Chrysostomi homiliis, de non contemnenda Ecclesia Dei et sanctis mysteriis. Vertit Cromerus Basil. 1552. XII, 623. — *Montf.* XII, 488. *Savil.* VII, 890. *Duc.* VI, 623.

Ὁ μακάριος ἀπόστολος Παῦλος ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος. De pœnitentia et continentia et virginitate. In quibusdam cod. Joanni Nesteutæ ascribitur. — *Montf.* Non est in ind. *Savil.* VII, 641. *Duc.* I, 807.

Ὁ μακάριος Βαβύλας. In SS. martyres, Juveninum et Maximinum. Vertit incertus. II, 571. — *Montf.* II, 578. *Savil.* V, 533. *Duc.* I, 483.

Ὁ μακάριος λέγεται Κωνσταντῖνος. De imperio et potestate. [Ecloga 21.] Vertit Balthasar Etzelius. XII, 695. — *Montf.* XII, 561. *Savil.* VII, 713. *Duc.* VI, 702.

[Ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ἀγαπητὲ, ὁ τοῖς κατ'. In Abraham. Spuria et ommissa.]

[Ὁ μακάριος Παῦλος ἀπόστολος ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος. De pœnitentia, jejunio, etc. Dicitur esse Chrysostomi; est autem Joannis Jejunatoris.] Exstat inter Opera S. Joannis Jejunatoris, hujus *Patrologiæ* tom. LXXXVIII, col. 1937.

Ὁ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς. In decem millia talenta. Ed. Christ. Frid. Matthæi ex codd. Mosquens. XIII, *Supplem.*, col. 443.

Ὁ μακάριος Παῦλος ὁ σήμερον ἡμᾶς συναγαγόν. 4, de laudibus Pauli. Vertit Anianus. II, 487. — *Montf.* II, 490. *Savil.* VIII, 42. *Duc.* V, 528.

Ὁ μακάριος Παῦλος τῆς ἀνθρωπίνης. 3 [4], de laudibus Pauli. Vertit Anianus. II, 483. — *Montf.* II, 486. *Savil.* VIII, 40. *Duc.* V, 523.

Ὁ μάλιστα ἂν τις θαυμάσειε Παύλου. 22, in II ad Corinth. X, 547. — *Montf.* X, 588. *Savil.* III, 661. *Duc.* V, 698.

[Ὁ μὲν γηπέδος τὸ ἄροτρον εἰς καθ. In illud : *Ne timueris, cum dives factus fuerit homo*. Spuria et ommissa.]

- Ὁ μὲν Θεός. Chrysostomi ep. ad Eudoxiam imperatricem. XIII, *Supplem.*, 493.
[Ὁ μὲν ἱερός τῆς Ἐκκλησίας ἡθροίσται σύλλ. In meretricem, quæ unxit pedes Jesu. Spuria et omissa.]
- Ὁ μὲν Ἰσαὰκ ἐπιθυμήσας. De diabolo tentatore. Vertit Fronto Ducæus. II, 257. — *Montf.* II, 260. *Savil.* VI, 690. *Duc.* I, 283.
- Ὁ μὲν Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν παρουσίαν. 3, in Epist. ad Hebræos. XII, 27. — *Montf.* XII, 24. *Savil.* IV, 441. *Duc.* VI, 715.
- Ὁ μὲν λγ' ψαλμὸς εἰρηταί τῷ Δαυὶδ. In psal. LI. Spuria. V, 589. — *Montf.* V, 597.
- Ὁ μὲν λεπρὸς καταβάγει ἀπὸ τοῦ δρους. 27, in Matthæum. VII, 333. — *Montf.* VII, 313. *Savil.* II, 180. *Duc.* I, 317.
- Ὁ μὲν οὖν Λουκᾶς ἀπαλλάττων. 29, in Matth. VII, 350. — *Montf.* VII, 333. *Savil.* II, 194. *Duc.* I, 340.
- Ὁ μὲν προφήτης ἔλεγεν Ἰουδαίοις. 73 [74], in Joannem. VIII, 399. — *Montf.* VIII, 434. *Savil.* III, 862. *Duc.* II, 467.
- Ὁ μὲν τοῦ κόσμου τεχνίτης. 3, Severiani, Gabalorum episcopi, in κοσμοποιαν. VI, 447. — *Montf.* VI, 454. *Savil.* VII, 600. *Duc.* deest.
- Ὁ μὲν τριακοστὸς καὶ τρίτος ψαλμὸς. In psal. LI. Vertit Jac. Billius. Eusebii magnam partem. — *Montf.* V, 597. *Savil.* I, 911. *Duc.* III, 883.
- [Ὁ μὲν φιλόστοργος οὗτος Πατὴρ διὰ τόν. In illud: *Hic est Filius meus dilectus*, etc. *Montf.* XIII, pag. 232.] XIII, 33.
- Ὅντως ἐπεφάνη. In nativitatem Christi, et quod unicuique climati angeli præsumt. Dubium, an Chrysostomi. [In spurii.] VIII, 687. — *Montf.* VIII, 213. — *Savil.* V, 851. *Duc.* deest.
- Ὅντως κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. In eum, qui in latrones incidit. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 755. — *Montf.* X, 810. *Savil.* VII, 387. *Duc.* deest.
- Ὅντως, ἔπου ἐπλεόνασεν. 1, in Epist. ad Hebr. XII, 13. — *Montf.* XII, 7. *Savil.* IV, 431. *Duc.* VI, 699.
- Ὁ οὕτω θερμὸς ἡμῶν ἑραστής, ἔ οὕτω. Acacio presb., epist. 208. III, 727. — *Montf.* III, 716.
- Ὅπερ ἀεὶ ἔλεγον. Hom. 3, in I ad Corinth. X, 21. — *Montf.* X, 14. *Savil.* III, 253. *Duc.* V, 18.
- Ὅπερ ἀλλαχοῦ φησι· τὰ γὰρ βλεπόμενα. 33, in Epist. ad Hebr. XII, 225. — *Montf.* XII, 361. *Savil.* IV, 596. *Duc.* VI, 973.
- Ὅπερ ἐμελεν αὐτῷ παρ' ἐτέρων ἀνθυποφέρεισθαι. 6, in II ad Corinth. X, 435. — *Montf.* X, 473. *Savil.* III, 579. *Duc.* V, 560.
- Ὅπερ ἐπιστέλλων ποιεῖ, τοῦτο καὶ συμβουλεύων. 45, in Acta. IX, 313. — *Montf.* IX, 337. *Savil.* IV, 858. *Duc.* III, 591.
- Ὅπερ ἐφθην εἰπὼν, καὶ πρὸ τοῦ προσήκοντος. 10, in I ad Cor. X, 81. — *Montf.* X, 80. *Savil.* III, 301. *Duc.* V, 97.
- Ὅπερ καὶ ἐμπροσθεν ἐφθην εἰπὼν. Hom. 11 in Epist. ad Rom. IX, 483. — *Montf.* IX, 530. *Savil.* III, 79. *Duc.* IV, 132.
- Ὅπερ ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς μαθητάς. 11, in Epist. ad Coloss. XI, 373. — *Montf.* XI, 404. *Savil.* IV, 146. *Duc.* VI, 239.
- [Ὅπερ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν. In vii cap. Isaia. *Montf.* VI, 73.] VI, 77.
- [Ὁ πλάσας καὶ ποιήσας. In illud: *Euntes docete omnes gentes*. Spuria et omissa.]
- Ὅπερ πρῶην ἔλεγον, ὅτι ἀρετῆς ἀπούσης. 45, in Matthæum. VII, 463. — *Montf.* VII, 467. *Savil.* II, 287. *Duc.* I, 496.
- Ὅπερ χθὲς ἔδεδοίκειν. In sanctum Lucianum martyrem. Vertit Fronto Ducæus. II, 519. — *Montf.* II, 524. *Savil.* V, 529. *Duc.* I, 528.
- Ὁ ποιήσας καὶ διδάξας φησίν. 79 [80], in Joannem. VIII, 433. — *Montf.* VIII, 472. *Savil.* II, 889. *Duc.* II, 509.
- Ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, ὅτι ὁ Χριστὸς. [65] 64, in Joannem. Sub Basilii, Seleuciensis, nomine etiam prodit cum versione Claudii Dausqueii homilia 42. Sed utique Chrysostomi esse videtur, non Basilii. VIII, 353. — *Montf.* VIII, 381. *Savil.* II, 823. *Duc.* II, 409.
- Ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν ἐρῶ, καὶ οὐ παύσομαι λέγων. 26 [27], in Joan. VIII, 157. — *Montf.* VIII, 153. *Savil.* II, 261. *Duc.* II, 165.
- Ὁ πολλάκις εἶπον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω. In cxxiii psalmum. V, 353. — *Montf.* V, 344. *Savil.* I, 793. *Duc.* III, 382.
- Ὅποταν ἐκ χειμῶνος χρυσοῦ. In natalem Jesu Christi. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 763. — *Montf.* X, 819. *Savil.* VII, 400. *Duc.* deest.
- Ὅποταν τὸ ἔαρ ἐπέλθῃ. In eundem natalem Jesu. Manuscriptam habuit Savilius, sed aperte spuriam noluit edere. Joanni, episcopo Eubæensi, tribuitur in ms. codice, quem inspexit Allatius. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
- [Ὅπου δ' ἂν ὁ Δεσπότης Χρ. τοὺς ἀγίους. De Samaritana. Spuria et omissa.]
- Ὅπου δ' ἂν ὁ Δεσπότης. In mediam Pentecosten. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 741. — *Montf.* X, 795. *Savil.* VII, 572. *Duc.* deest.

Ἐπισημειωθεὶς Δαβὶδ πολλῶν ἐν περὶ γεγονότων πραγμάτων. (Secunda στάσι; psalmi cxviii.) [Spuria.] V, 690. — *Montf.* V, 700. *Savil.* I, 995. *Duc. deest.*

Ἐπισημειωθεὶς ἐντεῦθεν ἀρχόμενος. In psal. cxviii. V, 365. — *Montf.* V, 358. *Savil.* I, 805. *Duc.* 395.

Ἐπισημειωθεὶς καὶ ἐπισημειωθεὶς παραπλευσάτω. 44, in Acta. IX, 307. — *Montf.* IX, 330. *Savil.* IV, 853. *Duc.* III, 383.

Ἐπισημειωθεὶς μείζους ἔχοντα πειρασμούς. 38, in Acta. IX, 267. — *Montf.* IX, 286. *Savil.* IV, 819. *Duc.* III, 351.

Ἐπισημειωθεὶς, ὅταν πρὸς τοὺς ἔξω διαλέγηται. 47, in Acta. IX, 325. — *Montf.* IX, 351. *Savil.* IV, 869. *Duc.* III, 407.

Ἐπισημειωθεὶς [ὄρα] διὰ πόσων αὐτοὺς ἐνάγει. 39, in Matthæum. VII, 427. — *Montf.* VII, 425. *Savil.* II, 257. *Duc.* I, 447.

Ἐπισημειωθεὶς οἷον συλλέγεται ἀπροαήριον. 52, in Acta. IX, 357. — *Montf.* X, 612. *Savil.* VI, 896. *Duc.* III, 449.

Ἐπισημειωθεὶς πάλιν αὐτὸν ἀναδεδυμένον. 25, in II ad Cor. X, 569. — *Savil.* III, 678. *Duc.* V, 726.

Ἐπισημειωθεὶς πάλιν αὐτῷ [αὐτῶν] τὸ ταπεινόν. 34, in Acta. IX, 245. — *Montf.* IX, 260. *Savil.* IV, 800. *Duc.* III, 301.

Ἐπισημειωθεὶς πάλιν Ἰουδαῖζοντα τὸν Παῦλον. 35, in Acta. IX, 251. — *Montf.* IX, 268. *Savil.* IV, 806. *Duc.* III, 311.

Ἐπισημειωθεὶς πάλιν μετ' ἔγκωμιων. 47, in II ad Cor. X, 517. — *Montf.* X, 558. *Savil.* III, 639. *Duc.* IV, 661.

Ἐπισημειωθεὶς πάλιν πῶς ἐπαίρει. 46, in II ad Cor. X, 514. — *Montf.* X, 551. *Savil.* III, 635. *Duc.* V, 654.

Ἐπισημειωθεὶς πάντα μετὰ σφοδρότητος. 31, in Acta. IX, 227. — *Montf.* IX, 240. *Savil.* IV, 785. *Duc.* III, 278.

Ἐπισημειωθεὶς πανταχοῦ αὐτὸν ἀναχωροῦντα. 50, in Matth. VII, 495. — *Montf.* VII, 504. *Savil.* II, 313. *Duc.* I, 538.

Ἐπισημειωθεὶς πανταχοῦ ἑαυτὸν εἰσωθοῦντα. 41, in Acta. IX, 287. — *Montf.* IX, 308. *Savil.* IV, 836. *Duc.* III, 357.

Ἐπισημειωθεὶς πανταχοῦ τῆς εἰς τὰ ἔθνη. 32, in Acta. IX, 235. — *Montf.* IX, 248. *Savil.* IV, 791. *Duc.* III, 287.

Ἐπισημειωθεὶς πῶθεν παρήλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. 66 [67], in Matthæum. VII, 625. — *Montf.* VII, 653. *Savil.* II, 418. *Duc.* I, 712.

Ἐπισημειωθεὶς πόση γίνεται βία. 51, in Acta. IX, 351. — *Montf.* IX, 379. *Savil.* IV, 890. *Duc.* III, 439.

Ἐπισημειωθεὶς πρὸ πόσων ἐτῶν, 46, in Acta. IX, 127. — *Montf.* IX, 127. *Savil.* VI, 699. *Duc.* III, 148.

Ἐπισημειωθεὶς πῶς ἑαυτὸν εἰσῳθει. 48, in Acta. IX, 351. — *Montf.* IX, 357. *Savil.* IV, 874. *Duc.* III, 415.

Ἐπισημειωθεὶς πῶς εὐθέως ἐκ προουμιῶν. 20, in Matth. [1, in I Epist. ad Cor.] X, 41. — *Montf.* X, 3. *Savil.* III, 245. *Duc.* I, 241.

Ἐπισημειωθεὶς πῶς καὶ ἐν τοῖς ἑπτὰ ἦν τις πρόκριτος. 15, in Acta. IX, 419. — *Montf.* IX, 419. *Savil.* IV, 693. *Duc.* III, 158.

Ἐπισημειωθεὶς πῶς καὶ πάλιν ὑπὲρ αὐτοῦ ψηφίζονται. 53, in Acta. IX, 367. — *Montf.* IX, 397. *Savil.* IV, 904. *Duc.* III, 954.

Ἐπισημειωθεὶς πῶς ὁ νόμος καταλέλυται. 40, in Acta. IX, 281. — *Montf.* IX, 301. *Savil.* IV, 851. *Duc.* III, 349.

Ἐπισημειωθεὶς ὅσον ἐστὶν ἐπιείκεια. 7, in Acta. IX, 63. — *Montf.* IX, 55. *Savil.* IV, 616. *Duc.* III, 65.

Ἐπισημειωθεὶς ὅτι οὐ περὶ ὀφθαλμοῦ. 48, in Matthæum. VII, 265. — *Montf.* VII, 234. *Savil.* II, 126. *Duc.* I, 225.

Ἐπισημειωθεὶς ὅτι πρῶτον ἐξετάζεται; ὁ μάλιστα. 86 [87], in Matthæum. VII, 763. — *Montf.* VII, 810. *Savil.* II, 550. *Duc.* I, 895.

Ἐπισημειωθεὶς πανταχοῦ τῆς αἰχμαλωσίας. In cxviii psal. V, 351. — *Montf.* V, 342. *Savil.* I, 791. *Duc.* III, 380.

Ἐπισημειωθεὶς πῶς κατὰ μικρὸν τῶν ὄντων ἀφίστησι. 22, in Matth. VII, 293. — *Montf.* VII, 268. *Savil.* II, 150. *Duc.* I, 262.

Ἐπισημειωθεὶς πῶς πανταχοῦ τοῦτο ποιεῖ. In psal. cxli. V, 441. — *Montf.* V, 442. *Savil.* I, 866. *Duc.* III, 490.

[Ἐπισημειωθεὶς ὅτι οὐχ ὄρος ἐστὶν, ἀλλὰ. In finem Proverbiorum. Spuria et prætermissa.]

[Ἐπισημειωθεὶς καλεῖ τὴν προφητείαν, ἣ διὰ τὸ. Isa. cap. i. *Montf.* VI, 3.] VI, 13.

[Ἐπισημειωθεὶς συγκαλεῖ. In Commentariis in Isaiam, Jerem. et Job. Spuria et prætermissa.]

[† Ἐπισημειωθεὶς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. In Danielis cap. iii. *Montf.* VI, 218.] VI, 210.

[† Ἐπισημειωθεὶς τὴν ὄπτασιν. Synopsis Ezechiel. VI, 380. — *Montf.* VI, 326.

Ἐπισημειωθεὶς τὴν Παύλου σύνεσιν. 3, in Epist. ad Rom. IX, 411. — *Montf.* IX, 447. *Savil.* III, 18. *Duc.* IV, 30.

Ἐπισημειωθεὶς τὸ ἀφιλότιμον καὶ ἀκόμπαστον. 15, in Matthæum. VII, 223. — *Montf.* VII, 184. *Savil.* II, 92. *Duc.* I, 164.

Ἐπισημειωθεὶς τὸν Βαρνάβαν παραχωροῦντα. 29, in Acta. IX, 213. — *Montf.* IX, 225. *Savil.* IV, 773. *Duc.* III, 260.

Ἐπισημειωθεὶς ψυχὴν ἀπορουμένην. In cxv psal. V, 344. — *Montf.* V, 334. *Savil.* I, 785. *Duc.* III, 371.

Ἐπισημειωθεὶς ἐγὼ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων. Comparatio regis et monachi. Vertit Polydorus Virgilius et Lud. Bosius. I, 387. — *Montf.* I, 116. *Savil.* VII, 230. *Duc.* deest.

Ἐπισημειωθεὶς τῇ ποίμνῃ τῶν εὐσεβῶν. In Matth. xx, 4. Vertit Fronto Ducæus. [In spuriiis.] VIII, 577. — *Montf.* VIII, 98. *Savil.* V, 708. *Duc.* VI, 451.

Ἐπισημειωθεὶς ὁμῶν, ἀγαπητοί, τὴν μετὰ προθυμίας. 4, in Gen. IV, 39. — *Montf.* IV, 22. *Savil.* I, 17. *Duc.* II, 24.

Ἐπισημειωθεὶς ἡμῶν [ὁμῶν] σήμερον τὴν μετὰ προθυμίας. 33, in Gen. IV, 305. — *Montf.* IV, 331. *Savil.* I, 265. *Duc.* II, 370.

Ἐπισημειωθεὶς ἡμῶν τὸν πόθον τὸν ἀκόρεστον. 15, in Gen. IV, 105. — *Montf.* IV, 99. *Savil.* I, 77. *Duc.* II, 110.

[Ὅσα τὰ τοῦ βίου μάταια. Sic mss. quidam. Alii vero codd. et Lambee., ὅσοι τὰ τοῦ βίου μάταια. De vita vana. Spuria et præternissa. Montfauc. Est Ephraim Syri orat. et exstat in ed. Assemani tom. III, pag. 308 seqq. v. ὅσοι τὰ τοῦ βίου μάτ. HARL.]

Ὅσακις ἀν πρὸς διδασκαλίαν. In illud Hebr. III, 1, *Intueamini apostolum et pontificem*, etc. Ed. Becher. Lipsiæ 1839. XIII, *Supplem.* 479.

Ὅσης μὲν ἐμπειρίας τῷ διδασκάλῳ δεῖ. Liber quintus de sacerdotio. I, 671. — *Montf.* I, 415. *Savil.* IV, 40. *Duc.* IV, 71.

[Ὅσοι μαθήμαστέ τισι προσεδρεύοντες. De temperantia. Montf. XIII, 206.] XIII, 47.

Ὅσοι τῆς Δεσποτικῆς ἀναστάσεως. In Martham, Mariam, Lazarum, et Eliam prophetam. Dubium, Chrysostomi, an Amphiloehii. [Spuria.] X, 704. — *Montf.* X, 735. *Savil.* VII, 320. *Duc.* deest.

Ὅσοι τὰ τοῦ βίου μάταια. In vanitatem vitæ et mortuos. Lambee. IV, pag. 94; VIII, pag. 250. [v. ὅσα τὰ τοῦ βίου.] — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Ὅσοι τοῦ Ἠλία μαθηταί. In Matth. XII, 14. Egressi Pharisæi consilium ceperunt. Dubium, Chrysostomi, an Amphiloehii. [Spuria.] X, 705. — *Montf.* X, 758. *Savil.* VII, 326. *Duc.* deest.

[Ὅσοι τοῦ παρόντος φωτὸς τοῖς μαρμ. In Theophania. Spuria et omissa.]

[Ὅσοι τῶν καλῶν εἰσιν ἐρῶντες, οὐδέν. Encomium in Zacchæum. Spuriam ac prætermissam.]

Ὁ σοφὸς οὗτος καὶ γενναῖος διδάσκαλος. Laudatio in Diodorum, Tarsensem episcopum, qui, prior concionatus, Chrysostomum, adhuc presbyterum, laudaverat. Meminit Facundus Hermianensis lib. IV, c. 2. Græce et Latine edidit Emericus Bigotius ad calcem Palladii de vita Chrysostomi, Paris. 1680. 4, p. 329. FABR. Bigotius, et ex eo Montfauc. subjunxerunt fragmenta, quæ apud Facundum Hermianens. (defens. trium capitalor. lib. IV, cap. 2, pag. 374 seqq. ed. Sirmond. in Opp. tom. II, Veron.) Latine versa exstant. Montfauc. aliud fragm. Joan. Chrysost. breve pag. 750 de eodem Diodoro ex Facundo Hermi. Hb. IV, cap. 2, adjunxit. Conf. Schroeckh, loc. cit. pag. 250 seqq. HARL. III, 764. — *Montf.* † III, 747. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

[Ὁ σοφώτατος Δανιὴλ ὁ νέος. In archangelos. Spuria et prætermissa.]

Ὁ συμβαίνει τῷ χρυσίῳ βασι. Casto, Valerio, etc., epist. 407. III, 665. — *Montf.* III, 651.

[† Ὁσφελάτους τῶν εὐωθῶτων. Homilia quarta ex illis undecim recensentis. XII, 540.] ed. nov. XII, 485.

Ὁσφ τὰ τῶν πειρασμῶν ἡμῖν ἐπιτείνεται. Olympiadi, epist. 11. III, 609. — *Montf.* III, 609.

Ὁσφ χαλεπώτερον τὸ κρίμα γέγνηται τοῖς Julianæ, etc., epist. 169. III, 709. — *Montf.* III, 697.

Ὁταν ἀκούσης θυμὸν καὶ ὀργήν. In psalmum sextum. V, 71. — *Montf.* V, 39. *Savil.* I, 547. *Duc.* III, 46.

Ὁταν ἀμαρτία συμβεβλημένη. De humilitate animi. Vertit Balthas. Etzelius. [Ecloga 7.] XI, 615. — *Montf.* XII, 480. *Savil.* VII, 869. *Duc.* VI, 615.

Ὁταν ἀρξώμα. De consummatione sæculi. Savilius ut aperte spuriam edere voluit. Ms. Lambee. IV, pag. 94; VIII, pag. 230. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Ὁταν ἀρρώστια περιπέσης. De adversa valetudine et medicis. Vertit Balthas. Etzelius. XII, 651. — *Montf.* XII, 516. *Savil.* VII, 709. *Duc.* VI, 657.

Ὁταν εἰς τὴν ἀλγύτητα ἀπίδω. 4, in I Cor. I, 1. Paulus vocatus apostolus. Vertit Fronto Ducæus. III, 445. — *Montf.* III, 128. *Savil.* VIII, 102. *Duc.* V, 588.

Ὁταν εἰς τὸν θρόνον ἀπίδω. Hom. 3 ad Antiochenos. II, 47. — *Montf.* II, 35. *Savil.* VI, 472. *Duc.* I, 38.

[Ὁταν ἐκ καθαρῶν χειλέων ἐξέρχεται δέησις. In psal. XI. Spuria et omissa.]

Ὁταν ἐνάρητοι γινόμενοι διωκόμεθα. 84 [82], in Joan. VIII, 441. — *Montf.* pag. 482. *Savil.* II, 806. *Duc.* II, 520.

Ὁταν ἐνοήσης, δέσποτά μου θαυμασιώτατε. Pzanius, epist. 204. III, 724. — *Montf.* III, 715.

Ὁταν ἐνοήσω τὸν ἰδρωτά. Episcopis ab Occidente, epist. 160. III, 705. — *Montf.* III, 692.

Ὁταν ἐνοήσω τοὺς πόνους ὑμῶν καὶ τοὺς ἰδρωτάς. Maximo, epist. 150. III, 700. — *Montf.* III, 687.

Ὁταν ἐπὶ τι μείζον παρακαλῆ. 10, in Epist. ad Ephes. XI, 75. — *Montf.* XI, 74. *Savil.* III, 814. *Duc.* V, 495.

Ὁταν εἶδες πλουτοῦντα. De divitiis et paupertate. [Ecloga 11.] Vertit Balthas. Etzelius. XI, 637. — *Montf.* XII, 501. *Savil.* VII, 852. *Duc.* VI, 639.

Ὁταν ἔσω δῆμους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατὰ τάς. Olympiadi, epist. 9. III, 608. — *Montf.* III, 599.

Ὁταν μὲν εἰς τὴν πτωχείαν τῆς διαβολᾶς. De utilitate lectionis Scripturarum sacrarum. Vertit Fronto Ducæus. III, 87. — *Montf.* III, 71. *Savil.* VIII, 111. *Duc.* V, 602.

Ὁταν οἱ τὰ σημεῖα βαστάζοντες. 7, in laudem sancti Pauli apostoli. Vertit Anianus. II, 507. — *Montf.* II, 512. *Savil.* VIII, 57. *Duc.* V, 552.

Ὁταν περὶ πνευματικῶν διαλεγόμεθα. 46 [47], in Joan. VIII, 261. — *Montf.* VIII, 276. *Savil.* II, 718. *Duc.* II, 205.

Ὁταν προσεύχησθε, φησὶν ὁ Χριστός. 8, in I ad Tim. XI, 539. — *Montf.* XI, 589. *Savil.* IV, 279. *Duc.* IV, 452.

Ὁταν πρὸς τὰ καταπέλγοντα στῆ. 5, in I ad Thess. XI, 423. — *Montf.* XI, 459. *Savil.* IV, 185. *Duc.* VI, 302.

[Ὁταν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους τὸν λόγον ἀποτείνωμεν. In Phariseum et meretricem. Spuria et omissa.]

- *Όταν τι μέλλωσιν ἐρωτῆν. 2, in Acta. IX, 25 — *Montf.* IX, 14. *Savil.* IV, 610. *Duc.* III, 47.
- *Όταν τὸ εὐδαπάνητον τῆς ζωῆς. In decem virgines. Vertit Fronto Duceus. [In spuriiis.] VIII, 527. —
- *Όταν χρονία τις καὶ σκληρὰ φλεγμονή. De Davide et Saule. Vertit Erasmus. IV, 675. — *Montf.* IV, 748. *Savil.* VIII, 10. *Duc.* II, 859.
- [*Ότε διδάσκαλος εὐκλεῆς τότε μαθητῆς. In stagnum Genezareth. *Montf.* XIII, 250.] XIII, 47.
- *Ότε μὲν περὶ τοῦ διεσπᾶσθαι. 15, in I ad Cor. X, 121. — *Montf.* XI, 124. *Savil.* III, 333. *Duc.* V, 150.
- *Ότε τὴν Σάρθαν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ ἤρπασεν ὁ Φαραώ. Post reditum a priori exsilio. Hanc homiliam servavit Georgius Alex. in Chrysostomi vita. Vertit Godfridus Tilmannus. III, 443. — *Montf.* III, 427. *Savil.* VIII, 2. 2. *Luc.* IV, 848.
- *Ότε τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν. 1, adversus vituperatores vitæ monasticæ. Vertit Ambrosius Camaldulensis. I, 319. — *Montf.* I, 41. *Savil.* VI, 161. *Duc.* IV, 355.
- *Ότε τὸν παναρμόνιον. In illud: *Sufficit tibi gratia mea.* Prodiit Græce Rom. 1581. Vertit Joan. Jacobus Beurerus. [In spuriiis.] VIII, 507. — *Montf.* VIII, 24. *Savil.* V, 799. *Duc.* VI, 284.
- [*Ό τῆς ἀναστασιμῶς ἑορτῆς αἴτιος. In Mesopentecosten. Spuria et ommissa.]
- *Ό τῆς δικαιοσύνης ἡλίου. In nativitatem Christi. Dubium, an Chrysostomi. Fabr. Sub hoc titulo deest in indice Montfauc. sed alia, inscripta: *Ό τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλε σήμερον· in resurrectionem Domini, quæ vero Spuria habetur, exstat tom. X, p. 790. *HARL.* X, 737. — *Savil.* VIII, 367. *Duc.* deest.
- *Ό τῆς ἐλεημοσύνης λόγος. De eleemosyna. Vertit Balthasar Eizelius. [Ecloga 23.] XII, 715. — *Montf.* XII, 583. *Savil.* VII, 751. *Duc.* VI, 729.
- *Ότι μὲν ἡμᾶς ἀγαπᾷς, καὶ γράφῃς. Salvioni, epist. 209. III, 727. — *Montf.* III, 716.
- *Ότι μὲν ἡμᾶς ἀπέλιπεν ὁ κύριός μου ὁ τιμ. Casto, Valerio, Dioph., etc., epist. 62. III, 643. — *Montf.* III, 627.
- *Ότι μὲν ἡρρώσθησας ἔγνωμεν, καὶ οὐ. Adolice, epist. 52. III, 637. — *Montf.* III, 621.
- *Ότι μὲν οὖν ἐστι καὶ ἐπὶ καλῶ. Liber II de sacerdotio. I, 631. — *Montf.* I, 371. *Savil.* VI, 7. *Duc.* IV, 13.
- *Ότι μὲν παντὸς ἀγαθοῦ. 2, de precatōne. Vertit Erasmus et Pomponius Brunellus. Dub. II, 779. — *Montf.* II, 785. *Savil.* VI, 758. *Duc.* I, 749.
- *Ότι μὲν παρελείφθη [ἀπελείφθη] ὁμῶν τῆ παρελθοῦση συνάξει. Laus Maximi, et quales dandæ uxores. Vertit Sigismundus Gelenius. III, 223. — *Montf.* III, 211. *Savil.* VIII, 80. *Duc.* V, 355.
- *Ότι μὲν χαλεπὴν ἔλαβες τὴν πληγὴν. Ad viduam juniorem. Vertit Flaminius Nobilius 1575. I, 599. — *Montf.* I, 338. *Savil.* VI, 296. *Duc.* IV, 456.
- *Ό τοῖς ἄλλοις παραινεῖ λέγων. Hom. 2 in I ad Cor. X, 17. — *Montf.* X, 8. *Savil.* III, 249. *Duc.* V, 41.
- *Ό τοῦ Θεοῦ λόγος. In æneum serpentem contra Judæos. Severiani Gabalensis. [Spuria.] X, 793. — *Montf.* X, 851. *Savil.* VII, 448. *Duc.* deest.
- Οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοῶ ὅτι πάλαι μεθ' ὁμῶν. Theodoro diacono, epist. 155. III, 693. — *Montf.* III, 677.
- Οὐδὲν ἀμεινον, οὐδὲν φιλοστοργότερον. 5 [5], in Epist. ad Philipp. XI, 213. — *Montf.* XI, 227. *Savil.* IV, 27. *Duc.* VI, 43.
- [Οὐδὲν ἀνάξιον. Infra sic incipit: Οὐδὲν ξένον.]
- Οὐδὲν ἀπεικάτιν. In illud Matth. xxvi, 39: *Pater, si fieri potest.* Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 751. — *Montf.* X, 806. *Savil.* VII, 383. *Duc.* deest.
- Οὐδὲν ἀπλῶς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς. 49 [50], in Joan. VIII, 277. — *Montf.* VIII, 293. *Savil.* II, 761. *Duc.* II, 314.]
- Οὐδὲν ἄρα ἴσον εὐχῆς. 2, de Anna, Samuelis matre. Vertit Erasmus. IV, 643. — *Montf.* IV, 711. *Savil.* V, 56. *Duc.* II, 797.
- [Οὐδὲν [οὐδέ] γὰρ κωλύει καὶ τὴμερον τοῦ αὐτοῦ ἀψασθαι. In Joan. viii. *Montf.* VIII, 48.] VIII, 65.
- Οὐδὲν γαστριμαργείας χεῖρον. 44 [45], in Joan. VIII, 251. — *Montf.* VIII, 261. *Savil.* II, 738. *Duc.* II, 280.
- Οὐδὲν ἐστὶν ὄντως δόγμα. V. de fato et providentia. Vertit Joan. Checus. Dub. II, 765. — *Montf.* II, 769. *Savil.* VI, 876. *Duc.* I, 733.
- Οὐδὲν ἡμᾶς ἔλαθε τῶν σῶν, ἀλλ' ἔγνωμεν. Gaudentio Brixie episc., epist. 184. III, 745. — *Montf.* III, 703.
- Οὐδὲν ἦν ἴσον τῶν σπλάγχων. Hom. 3 in Epist. ad Ephes. XI, 23. — *Montf.* XI, 16. *Savil.* III, 774. *Duc.* V, 880.
- Οὐδὲν ἱταμώτερον κακίας. 13, in Acta. IX, 405. — *Montf.* IX, 402. *Savil.* IV, 681. *Duc.* III, 119.
- Οὐδὲν καινόν, οὐδὲν ἀπεικὸς τέλειμ. Symmacho presb., epist. 45. III, 654. — *Montf.* III, 642.
- Οὐδὲν κωλύει καὶ τὴμερον. 7 [8], in Joan. — *Montf.* deest. *Savil.* II, 587. *Duc.* II, 56.
- Οὐδὲν ξένον οὐδὲ ἀπεικὸς γέγονεν ἐπὶ τῆς Olympiadi, epist. 17. III, 621. — *Montf.* III, 604.
- [Οὐδὲν ὁ θεὸς λόγος ἀσκόπως ἐκφυσῆ. In Evangelii dictum et de virginitate. *Montf.* XIII, 257.] XIII, 57.
- [Οὐδὲν οὕτως ἐλευθεροστομίαν παρασχ. De non accusandis sacerdotibus. Spuria et prætermissa.]
- Οὐδὲν οὕτω κενὸι κατορθώματα. 12, in Epist. ad Philipp. XI, 269. — *Montf.* XII, 260. *Savil.* IV, 9. *Duc.* VI, 113.

- Οὐδὲν οὕτω λυμάνεται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. 2, in I ad Timoth. XI, 569. — *Montf.* XI, 555. *Savil.* IV, 255. *Duc.* VI, 412.
- Οὐδὲν οὕτω μερίζειν καὶ διασπῆν. De invidia. Vertit Balthasar Eitzelius: [Ecloga 17.] XII, 677. — *Montf.* XII, 543. *Savil.* VII, 884. *Duc.* VI, 680.
- Οὐδὲν οὕτω πρᾶγμα παραινεῖν. 3, in Epist. ad Philemonem. XI, 713. — *Montf.* XI, 786. *Savil.* IV, 421. *Duc.* VI, 687.
- Οὐδὲν οὕτως ἀνάρμοστον καὶ ἀλλότριον. 13, in Epist. ad Philipp. XI, 275. — *Montf.* XI, 297. *Savil.* IV, 73. *Duc.* VI, 120.
- Οὐδὲν οὕτως, ὡς σοικα, περιεργον. 9, in I ad Thess. — *Montf.* XI, 485. *Savil.* IV, 203. *Duc.* VI, 332.
- Οὐδὲν τῆς ἀληθείας σαφέστερον, οὐδὲν ἀπλούστερον. 51 [52], in Joan. VIII, 287. — *Montf.* VIII, 304. *Savil.* II, 769. *Duc.* II, 325.
- Οὐδὲν τῆς ἀληθείας φανερώτερον. 28 [29], in Joan. VIII, 165. — *Montf.* VIII, 164. *Savil.* II, 668. *Duc.* II, 177.
- Οὐδὲν τῆς ἀληθείας φαιδρότερον. Spuria et ideo a Savilio omissa. Inscriptur: Παρὶ ὀργῆς καὶ κενοδοξίας, καὶ παρὶ μετανοίας καὶ ἐλεημοσύνης. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
- Οὐδὲν τῆς Παύλου ψυχῆς μακαριώτερον. 4, in Epist. ad Philipp. XI, 205. — *Montf.* XI, 219. *Savil.* IV, 21. *Duc.* VI, 34.
- Οὐδὲν τῆς [Παύλου] ψυχῆς ἀγωνιστικώτερον. 6, in I ad Cor. X, 47. — *Montf.* X, 42. *Savil.* III, 271. *Duc.* V, 52.
- Οὐδὲν τοῖς Δεσποτικοῖς. In Zachariam et Elisabeth. Vertit Fronto Ducæus. Dub. [Spuria.] II, 785. — *Montf.* II, 790. *Savil.* VII, 340. *Duc.* VI, 429.
- Οὐδὲν τῶν ἐπιτυχανόντων. Quod aliorum salutem promovere, et in nos peccantibus remittere debeamus. Ecloga [40] ex Chrysostomianis collecta. XII, 859. — *Montf.* XII, 730. *Savil.* VII, 900. *Duc.* deest.
- Οὐδὲν ὑμῖν ἀπολογίας δεῖ πρὸς τὸ μὴ πικραχ. Chalcediæ et Asyncritiæ. epist. 242. III, 746. — *Montf.* III, 746.
- Οὐδὲν φθόνου καὶ βατκανίας χειρον. 34 [35], in Joan. VIII, 197. — *Montf.* VIII, 201. *Savil.* II, 695. *Duc.* II, 216.
- Οὐδὲν φθόνου χειρον καὶ βατκανίας οὕτως ὁ θανάτος. 47 [48], in Joan. VIII, 269. — *Montf.* VIII, 283. *Savil.* II, 754. *Duc.* II, 303.
- Οὐδὲν χειρον ἢ ὅταν τις. 2, in II ad Tim. XI, 665. — *Montf.* XI, 665. *Savil.* IV, 334. *Duc.* VI, 543.
- Οὐδὲν, ὡς σοικεν, ὠφαλῆσαμὲν. In eos, qui ad synaxin non venerunt, et ad Rom. XII, 20: Si esurierit inimicus. Vertit Fronto Ducæus. III, 171. — *Montf.* III, 157. *Savil.* V, 304. *Duc.* V, 199.
- [Οὐδὲ οὗτος παρ' Ἑβραίους ὁ ψαλμὸς. In psal. xciv. Spuria. *Montf.* V, 787.] V, 772.
- Οὐ διὰ γραμμάτων μόνον τὰ πρακτέα. 3, in II ad Tim. XI, 613. — *Montf.* XI, 672. *Savil.* IV, 359. *Duc.* VI, 552.
- Οὐ διαλιμπάνομεν χάριν ὑμῖν ὁμολ. Episcopis, epist. 153. III, 702. — *Montf.* III, 688.
- Οὐ δι' ἐτέρου, φησιν, ἐπεμψεν. 6, in Epist. ad Ephes. XI, 43. — *Montf.* XI, 58. *Savil.* III, 789. *Duc.* V, 904.
- Οὐ θαυμάζω ὅτι τὴν μακρὰν ἡμῶν. Casto, Valerio, etc., epist. 22. III, 624. — *Montf.* III, 607.
- Οὐκ ἀθρόον ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα. 65 [66], in Matth. VII, 617. — *Montf.* VII, 643. *Savil.* II, 411. *Duc.* I, 701.
- Οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι λειμῶνα. 4, De laudibus sancti Pauli, apostoli. Vertit Anianus. II, 475. — *Montf.* II, 476. *Savil.* VIII, 33. *Duc.* V, 512.
- Οὐκ ἄρα ἀπὸ τῶν Γραφῶν τοῦτο. 57, in Matth. VII, 357. — *Montf.* VII, 375. *Savil.* III, 363. *Duc.* I, 632.
- Οὐκ ἀρκεῖ κακίας ἀπαλλαγῆναι. 16, in Epist. ad Ephes. XI, 111. — *Montf.* XI, 116. *Savil.* III, 843. *Duc.* V, 1003.
- Οὐκ αὐθεντίας δεῖ τῷ διδασκάλῳ. 17, in I ad Tim. XI, 591. — *Montf.* XI, 647. *Savil.* IV, 320. *Duc.* VI, 521.
- [Οὐκ εἰσὶ τοῖς ἀγγέλοις πανηγυρίζομεν. Joan. Chrysostomi εἰς τὴν εὐναξιν τῶν ἀσωμάτων. Spuria et omissa.]
- Οὐκ ἐμελλον ἄρα οὐδὲ τῆς πόλεως ἀναχ. Olympiadi, epist. 8. III, 607. — *Montf.* III, 689.
- Οὐκ ἐστὶ κολακεία τὸ βῆμα. 6, in Acta. IX, 55. — *Montf.* IX, 47. *Savil.* VI, 640. *Duc.* III, 57.
- Οὐκ εὐθέως ἐκ τῶν προοιμίων. 2, in Epist. ad Philemon. XI, 707. — *Montf.* XI, 779. *Savil.* IV, 416. *Duc.* VI, 678.
- [Οὐκ οἶδα ποῖα χρῆσμαι γλώττη. In Ascensionem. Spuria et omissa.]
- Οὐκουν ἐπειδὴ σοι τὴν θύραν ἀνέψα. Theophilo presbytero, epist. 119. III, 673. — *Montf.* III, 660.
- [Οὐ λέγε τοῖς υἱοῖς Κορῆ, ἵνα τοῖς ψαλ. In psal. xlv. Spuria et omissa.]
- Οὐ μάτην τῷ Δαυὶδ ὁ ψαλμὸς ἀναγ. In psal. xcvi. Spuria. *Montf.* V, 794 ed. nov. V, 778.
- Οὐκ οἶδα ποῖους χρῆσμαι λόγους. De Anna, Samuelis matre. Vertit Sigismundus Gelenius. Basil. 1513. IV, 660. — *Montf.* IV, 729. *Savil.* V, 72. *Duc.* II, 818.
- Οὐ μέχρι τῆς Ἀρμενίας μόνον. Romano presb., epist. 78. III, 650. — *Montf.* III, 635.

- Ὁ μικρὸν εἶχομεν παραμυθίαν ἐν ἐρήμῳ. Theodoto diac., epist. 140. III, 695. — *Montf.* III, 682.
- Ὁ μικρὸν εἶχομεν παραμυθίαν τῶν κατελιγφότων. Episcopis ab Occidente, epist. 159. III, 704. — *Montf.* III, 691.
- Ὁ μικρὸν καὶ ὑμῖν αὐτοῖς στεφάνων ὑπόθεσιν. Episcopis ab Occidente, epist. 158. III, 704. — *Montf.* III, 691.
- Ὁ μικρὸν ἡμῖν τοῦτο τὸ προκειμενον. 9, in I ad Cor. X, 75. — *Montf.* X, 73. *Savil.* III, 296. *Duc.* V, 88.
- Ὁ μικρὸν καὶ τοῦτο ἀγαθόν. In psalmum duodecesimum V, 149. — *Montf.* V, 125. *Savil.* I, 608. *Duc.* III, 140.
- Ὁ μικρὸν ὁ διωγμός. 25, in Acta. IX, 191. — *Montf.* IX, 200. *Savil.* IV, 754. *Duc.* III, 231.
- Ὁ μόνον φορεῖ σάρκα. In festum Occursus Domini. Vertit Fronto Ducæus. [Spuria.] II, 807. — *Montf.* II, 812. *Savil.* V, 872. *Duc.* VI, 207.
- Ὁ παύσομαι μακαρίζων σου τὴν τιμιότητα. Hypatio presb., epist. 180. III, 745. — *Montf.* III, 701.
- Ὁ παυσόμεθα σε παρὰ πᾶσι θαυμάζοντες. Hymnetio archiatro, epist. 81. III, 651. — *Montf.* III, 656.
- Ὁ πρὸς Ἐφεσίους ταῦτα εἴρηται μόνον. 13, in Epist. ad Ephes. XI, 95. — *Montf.* XI, 95. *Savil.* III, 822. *Duc.* V, 970.
- Ὁ πρὸς τὴν πόλιν. In psal. cxlvii. V, 478. — *Montf.* V, 482. *Savil.* I, 895. *Duc.* III, 531.
- Ὁστω εἴκοσιν ἡμέρας. In SS. martyres, Bernicen et Prosdocen, virgines. Vertit Fronto Ducæus. II, 629. — *Montf.* II, 634. *Savil.* V, 475. *Duc.* I, 555.
- Ὁστω τῶν προτέρων ἀναπνεύσαντες. 10, in Acta. IX, 85. — *Montf.* IX, 80. *Savil.* IV, 664. *Duc.* III, 94.
- Ὁράνους ἡμῖν γέγονε σήμερον ἡ γῆ. In Pentecostem. Vertit incertus. [Spuria.] III, 805. — *Montf.* III, 787. *Savil.* V, 976. *Duc.* VI, 192.
- Ὁράνου καὶ γῆς ἀμίλλαν. In principes apostolorum, Petrum et Paulum. Vertit Gerh. Vossius. Rom. 1580. [In spuria.] VIII, 491. — *Montf.* VIII, 7. *Savil.* V, 992. *Duc.* VI, 263.
- Ὁς ξένους εἶπεν ἀνωτέρω. Hom. 5 in Acta. IX, 49. — *Montf.* IX, 40. *Savil.* IV, 635. *Duc.* III, 48.
- Ὁ τὰ τυχόντα ἡμᾶς ὤνησεν. 3, de Lazaro. Vertit Erasmus. I, 991. — *Montf.* I, 756. *Savil.* V, 242. *Duc.* V, 54.
- Ὁ τὰ τυχόντα ἡμᾶς ὤφέλησε χθές. 24, in Gen. IV, 206. — *Montf.* IV, 216. *Savil.* I, 172. *Duc.* II, 240. [Ὁ τὴν ἱερὰν πανήγυριν τῆς Πεντηκοστῆς. In omnes sanctos. Spuria et ommissa.]
- Ὁ ὑπερὶ πάντων ταῖς εὐχαῖς. 5, in II ad Thessal. XI, 491. — *Montf.* XI, 536. *Savil.* IV, 240. *Duc.* IV, 392.
- Ὁ ὑτος [ὁ] ἀδελφός ἦν τοῦ Κυρίου. 46, in Acta. IX, 324. — *Montf.* IX, 345. *Savil.* IV, 864. *Duc.* III, 460.
- Ὁ ὑτος ὁ Γαμαλιὴλ Παύλου διδάσκαλος. 14, in Acta. IX, 111. — *Montf.* IX, 110. *Savil.* IV, 687. *Duc.* III, 428.
- [Ὁ ὑτος ἔγεται τοῦ προτέρου πάλιν. Sic in tribus mss. incipit hæc homilia in psal. cxviii. In editis vero sic: Καὶ οὗτος τοῦ πρὸ αὐτοῦ. Vide supra.]
- [† Ὁ ὑτος ὁ Μῆδος Δαρειός, πρῶτον δέ. In Dan. cap. ix. *Montf.* VI, 245.] VI, 257.
- Ὁ ὑτος οὐκ ἔστιν Ἰουδαίος. 22, in Acta. IX, 171. — *Montf.* IX, 177. *Savil.* IV, 736. *Duc.* III, 205.
- Ὁ ὑτος ὁ ψαλμός εἰς τὴν κατάβασιν [κατάστασιν]. In cxviii psalmum. V, 302. — *Montf.* V, 780. *Savil.* I, 801. *Duc.* III, 394.
- Ὁ ὑτος παρ' Ἑβραίων ὁ ψαλμός ἀναπ. In psal. xci. Spuria. V, 769. — *Montf.* V, 780.
- Ὁ ὑ τοῦτο μόνον ἔσται τὸ ζητούμενον. De jejuniis ἀπάνθισμα tertium, ex fragman. consarniatum. — *Montf.* deest. *Savil.* VI, 889. *Duc.* deest.
- Ὁ ὑτω μεγάλα εἶσιν αἱ ἐνεργεσίαι. 4, in I ad Tim. XI, 519. — *Montf.* XI, 567. *Savil.* V, 265. *Duc.* VI, 426.
- [Ὁ ὑ οὕτως ἐσφάρος ἀπαλοῖς. In psal. V. Spuria et prætermissa.]
- [Ὁ ὑ οὕτω τῶν οὐρανῶν εἰ φωστῆρες. De lege circumcissionis. Spuria et ommissa.]
- [Ὁ ὑ χρὴ γὰρ μερικὴν. In psal. ix. Spuria et ommissa.]
- Ὁ ὑ ταυτῶ μόνον ἀρκεῖν. De jejuniis secundum ἀπάνθισμα. — *Montf.* Non indicator. *Savil.* VI, 886. *Duc.* deest.
- Ὁ ὑ ἵνα ἀπλῶς μάθωμεν. In psalmum quartum. V, 39. — *Montf.* V, 6. *Savil.* I, 322. *Duc.* III, 8.
- Ὁ ὑθαλμός μὲν ὄρων. In ficum arefactam. [Spuria.] VIII, 555. — *Montf.* VIII, 106. *Savil.* VII, 252. *Duc.* deest.
- Ὁ φιλόθεος Θεός. Quod gratiam scientiæ habens debet impertire indigentibus. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 785. — *Montf.* X, 810. *Savil.* VII, 421. *Duc.* deest.
- Ὁ ὑχι παρῶν τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστὸς σωματικῶς. 42, in Joan. VIII, 245. — *Montf.* VIII, 254. *Savil.* II, 733. *Duc.* II, 273.
- Ὁ ὑχι φιλοτιμίας ἔνεκεν. Rom. 11, in Acta. IX, 93. — *Montf.* IX, 89. *Savil.* IV, 674. *Duc.* III, 104.
- Ὁ ὑχι ὅτι οἰκοδομοῦσιν, οὐδ' ὅτι ἐγκλοῦσιν. 74 [75], in Matth. VII, 679. — *Montf.* VII, 714. *Savil.* II, 411. *Duc.* I, 785.
- Ὁ ὑχι ὡς ἀπιστοῦμενος. 2, in Epist. ad Philipp. XI, 189. — *Montf.* IX, 202. *Savil.* IV, 10. *Duc.* VI, 15.
- Ὁ ὑχι ὡς ἔτυχεν ἡγήγησα ἀκούσας ὅτι καὶ σύ. Salustio presb., epist. 203. III, 724. — *Montf.* III, 712.
- Ὁ ὑχι ὡς ἔτυχεν ἡγήγησα μεν μαθόντες. Chalcidiae, epist. 98. III, 660. — *Montf.* III, 646.

Ὅτι ἄς ἔτυχε τὴν πλὴν ἡμῶν. Rom. 14 ad Antiochenos. II, 145. — *Montf.* II, 140. *Savil.* VI, 552. *Duc.* I, 156.

Ὑφθαλμὸς ὄρων ἢ δένδρον. In parabolam de ficu. Vertit Fronto Ducæus. [In spuris. Jam pag. præced. notata.] — *Montf.* VIII, 106. *Savil.* deest. *Duc.* VI, 465.

Ὑψὲ μὲν ἐπιστέλλω καὶ βραχία, μᾶλλον. Anatholio præfecto, epist. 205. III, 726. — *Montf.* III, 714.

Ὑψὲ μὲν καὶ βραδέως ἐπιστάλαμμέν σου τῇ ἀγ. Amsysio Thessalonicensi, epist. 162. III, 706. — *Montf.* III, 693.

II

Παλαῖστραι μὲν σώμασιν. In sanctum Romanum, martyrem. Vertit Fronto Ducæus. II, 611. — *Montf.* II, 617. *Savil.* V, 810. *Duc.* I, 544.

Πάλιν ἀναγκάζομαι, ἀγαπητοί: Quod multas dedit Deus vias, ut a peccatis, si volumus, abstinemus. Ecloga [39], ex Chrysostomianis collecta. XII, 855. — *Montf.* XII, 725. *Savil.* VII, 896. *Duc.* deest.

Πάλιν ἀνθρώπινως διαλέγεται. 49, in Acta. IX, 337. — *Montf.* IX, 364. *Savil.* IV, 879. *Duc.* III, 422.

Πάλιν ἀναίρει τὴν συγγνώμην αὐτῶν. 18, in Epist. ad Rom. IX, 571. — *Montf.* IX, 630. *Savil.* III, 453. *Duc.* IV, 257.

Πάλιν αὐτοὺς τῇ οἰκείᾳ προκαταλαμβάνει. 6, in Epist. ad Coloss. XI, 338. — *Montf.* XI, 565. *Savil.* IV, 418. *Duc.* VI, 195.

Πάλιν, εἰ βούλεσθε, καὶ σήμερον τῆς ἀκολουθίας. 14, in Gen. IV 111. — *Montf.* IV, 499. *Savil.* I, 85. *Duc.* II, 117.

Πάλιν ἐν Σαββάτῳ θεραπεύει. 41, in Matth. VII, 439. — *Montf.* VII, 437. *Savil.* II, 266. *Duc.* I, 461.

Πάλιν ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν πρώην εἰρημένων. 51, in Gen. IV, 451. — *Montf.* IV, 499. *Sav.* I, 401. *Duc.* II, 559.

Πάλιν ἑορτῇ, καὶ πάλιν πανήγυρις. In sacram Pentecostem. Vertit Fronto Ducæus. II, 453. — *Montf.* II, 457. *Savil.* V, 602. *Duc.* V, 488.

Πάλιν ἐπαινεῖ τὸν Τίτον. 18, in II ad Cor. X, 523. — *Montf.* X, 564. *Savil.* III, 644. *Duc.* V, 609.

Πάλιν ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην. In psal. cxxxiv. V, 357. — *Montf.* V, 383. *Savil.* I, 822. *Duc.* III, 424.

Πάλιν ἐπὶ τὴν συνήθη τράπεζαν. 61, in Gen. IV, 525. — *Montf.* IV, 583. *Savil.* I, 469. *Duc.* II, 655.

Πάλιν ἐτέρως αὐτοὺς καταισχύνει. 43, in Matth. VII, 451. — *Montf.* VII, 451. *Savil.* II, 276. *Duc.* I, 478.

Πάλιν ἡμᾶς ἢ ἀγία νηστεία. De jejuniis 2. Incertum an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 713. — *Montf.* IX, 705. *Savil.* VI, 932. *Duc.* deest.

Πάλιν ἡμῖν, ἀγαπητοί, πνευματικῶς ἔδειν. In psal. c. Vertit Jac. Billius. FABR. In aliis codd. incipit: Πάλιν ἡμᾶς, ἀγαπητοί, ἔδειν ὁ μὲν Δ. Monente *Montf.* HARL. V, 629. — *Montf.* V, 637. *Savil.* I, 925. *Duc.* III, 906.

Πάλιν ἡμῖν ἢ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ. In psal. xcvi, 1: Dominus regnat, exsultet terra. Incertum Chrysostomi, an Severiani. V, 603. — *Montf.* V, 610. *Savil.* V, 680. *Duc.* deest.

[Πάλιν ἡμῖν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν μετὰ πολλῆς. In illud: Cum oratis, nolite, etc. Spuria et ommissa.]

[Πάλιν Ἰουδαϊκὴ κακία κατὰ τῆς. Contra Judæos et Græcos et hæreticos. Spuria et ommissa.]

Πάλιν ἡμῖν παρὰ τοῦ Κυρίου. 1, De eleemosyna. [Spuria.] IX, 747. — *Montf.* IX, 832. *Savil.* VI, 811. *Duc.* deest.

Πάλιν Ἡρωδίας μαίνεται. In Joan. Baptistæ decollationem. Vertit incertus. Spuria. VIII, 485. — *Montf.* VIII, 1. *Savil.* VII, 545. *Duc.* VI, 235.

Πάλιν ἰσποδορμῆται, καὶ πάλιν ὁ σύλλογος. De consubstantiali. Vertit Fronto Ducæus. Citatur a Theodorito dialogo 2 et 3, et in Actis concilii Constantinopol. a. C. 680. I, 755. — *Montf.* I, 501. *Savil.* VI, 425. *Duc.* I, 358.

[Πάλιν καιρὸς ἑορτῆς, πάλιν τρυφῆς. In martyres. Spuria et ommissa.]

Πάλιν μαρτύρων μνήμη, καὶ πάλιν πανήγυρις. In martyrem Romanum. II, 605. — *Montf.* II, 615. *Savil.* V, 488. *Duc.* I, 506.

Πάλιν μαρτύρων μνήμη, πάλιν εὐσεβῶν ἑορταί. In memoriam martyrum (1). Vertit minus bene Joan. Jacobus Beurerus. Dub. [Spuria.] III, 827. — *Montf.* III, 811. *Savil.* V, 948. *Duc.* VI, 224.

Πάλιν νηστείας καιρὸς. De jejuniis 6. Incertum an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 719. — *Montf.* IX, 802. *Savil.* VI, 938. *Duc.* deest.

Πάλιν ὁ ἡμέτερος Ἰωάννης. In sanctum Joannem theologum. Non videtur Chrysostomi. [Spuria.] X, 719. — *Montf.* X, 772. *Savil.* VII, 344. *Duc.* deest.

Πάλιν οἱ δαίταιοι, καὶ πάντων ἀνθρώπων. 2, adversus Judæos. I, 871. — *Montf.* I, 616. *Savil.* VI, 512. *Duc.* I, 399.

Πάλιν οἱ κόλποι Χριστοῦ. De drachma et homine, duos habente filios, in Luc. xv, 8, 12. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 781. — *Montf.* X, 838. *Savil.* VII, 418. *Duc.* deest.

[Πάλιν ὁ τάλας ἐγὼ τὸν νῦν ἐπὶ τόν. In infanticidium Herodis. Spuria et ommissa.]

(1) Edit. Romæ 1581, et inscripta est: Εἰς τὸν ἄγιον Ἀκάκιον ποιμένα: De sancto Acacio pastore, et de ove: atque sic quoque in aliquot codd. Sed Savil. p. 759, not. e cod. Paris. restituit eam, quæ nunc legitur, inscr. probante *Montf.* p. 810 sq. HARL.

- Πάλιν παραίνεσις καὶ εὐχή. 32, in Epist. ad Rom. IX, 675. — *Montf.* IX, 754; *Savil.* III, 238. *Duc.* IV, 398.
- Πάλιν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ κηδεμονίας. 28, in Epist. ad Rom. IX, 449. — *Montf.* IX, 724. *Savil.* III, 217. *Duc.* IV, 362.
- Πάλιν τὰ σήμερον ἀναγνωσθέντα. 38, in Gen. IV, 350. — *Montf.* IV, 382. *Savil.* I, 366. *Duc.* II, 428.
- Πάλιν τὰς μὲν μικρὰς παρατρέχουσι. 37, in Acta. IX, 261. — *Montf.* IX, 280. *Savil.* IV, 815. *Duc.* III, 524.
- Πάλιν τὰ φορτικώτερα τίθησι. 36, in Matth. VII, 405. — *Montf.* VII, 597. *Savil.* II, 238. *Duc.* I, 414.
- Πάλιν τὴν αἰτίαν τίθησιν ὁ εὐαγγελιστής. 71 [72], in Matth. VII 661. — *Montf.* VII, 694. *Savil.* II, 447. *Duc.* I, 362.
- Πάλιν τῇ παρρησίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Contra hæreticos et de sancta Deipara. [In spuris.] VIII, 709. *Montf.* VIII, 238. *Savil.* V, 889. *Duc.* deest.
- Πάλιν τὴν προθυμίαν αὐτῶν διανείρει. 10, in II ad Cor. X, 465. — *Montf.* X, 505. *Savil.* III, 602. *Duc.* V, 599.
- Πάλιν τὸν Θεὸν μαρτύρεται. 18, in I ad Tim. XI, 595. — *Montf.* XI, 653. *Savil.* IV, 525. *Duc.* IV, 529.
- Πάλιν τὸν περὶ ἀγάπης κινεῖ λόγον. 14, in II ad Cor. X, 497. — *Montf.* X, 537. *Savil.* III, 623. *Duc.* V, 637.
- Πάλιν τῷ αὐτῷ ὁποδείγματι κέχρηται. 21, in Epist. ad Rom. IX, 601. — *Montf.* IX, 663. *Savil.* III, 478. *Duc.* IV, 297.
- Πάλιν ὁμᾶς ἐπὶ τὴν συνήθη τράπεζαν. 49, in Gen. IV, 443. — *Montf.* IV, 491. *Savil.* I, 394. *Duc.* II, 550.
- Πάλιν ὄφουται στυρός. In Exaltationem crucis. Est Pantaleonis, presbyteri Constantinopolitani. — *Montf.* deest. *Savil.* VII, 661. *Duc.* deest.
- Πάλιν χάρις εὐαγγέλια. In annuntiationem Mariæ. Vertit Fronto Ducæus. Prodiit Græce Augustæ Viad. 1587. Dub. [Spuria.] II, 791. — *Montf.* II, 797. *Savil.* VII, 537. *Duc.* VI, 298.
- Πάλιν χρεῖα τις ἀναγκαῖα καὶ κατεπέγουσα. In eos, qui in primo Pascha jejunant. Vertit Fronto Ducæus. I, 861. — *Montf.* I, 606. *Savil.* VI, 577. *Duc.* V, 628.
- Πάλιν χρὴ μεταχειρίσασθαι. De fugienda simulatione. Vertit Fronto Ducæus. Spuria, I, 1073. — *Montf.* I, 875. *Savil.* VII, 297. *Duc.* VI, 443.
- Παναγίαι αἱ παραινέσεις. Religiosum faciliis uti non debere. Vertit Fronto Ducæus. Dub. [Spuria.] I, 1055. — *Montf.* I, 808. *Savil.* VI, 963. *Duc.* VI, 469.
- Πάντα μὲν οὖν ἄτιμα τὰ πάθη. 4, in Epist. ad Rom. IX, 416. — *Montf.* IX, 434. *Savil.* III, 23. *Duc.* IV, 38.
- Πάντα μὲν φεύγειν ὁμοίως. 68 [69], in Joan. VIII, 377. — *Montf.* VIII, 410. *Savil.* II, 843. *Duc.* II, 438.
- Πάντα τὰ ἀγαθὰ τότε ἔχει. 76 [77], in Joan. VIII, 413. — *Montf.* VIII, 451. *Savil.* II, 874. *Duc.* II, 485.
- Πανταχοῦ ἡ πλάνη ἑαυτῇ περιπίπτει [ἑαυτὴν περιπέρει]. 89 [90], in Matth. VII, 781. — *Montf.* VII, 805. *Savil.* II, 545. *Duc.* I, 917.
- Πανταχοῦ μὲν εὐλαβοῦς. 2, in Epist. ad Hebr. XII, 49. — *Montf.* XII, 13. *Savil.* IV, 435. *Duc.* VI, 706.
- Πανταχοῦ μὲν καὶ ἐπὶ πάντων. In Jobum quarta homilia. Vertit Lælius Tifernas. [Spuria.] VI, 576. — *Montf.* VI, 595. *Savil.* V, 963. *Duc.* VI, 89.
- Πανταχοῦ πιστεῶς ἡμῖν δεῖ. 32 [33], in Joan. VIII, 487. — *Montf.* VIII, 489. *Savil.* II, 687. *Duc.* II, 204.
- Πανταχοῦ τὴν ἀφατον τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Hom. 2, in Epist. ad Ephes. XI, 17. — *Montf.* XI, 9. *Savil.* III, 769. *Duc.* V, 872.
- Πανταχοῦ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἀγέλης. In sanctum Meletium, archiep. Antiochenum. II, 315. — *Montf.* II, 518. *Savil.* V, 537. *Duc.* I, 521.
- Πανταχοῦ φαίνονται οὗτοι. 8, in Acta. IX, 69. — *Montf.* IX, 630. *Savil.* IV, 651. *Duc.* III, 74.
- [Πάντες γὰρ τῶν δεσμῶν. Spuria et prætermissa.]
- Πάντες μὲν αἱ τῶν μαρτύρων. In sanctum Stephanum. Dubium, an Chrysostomi. [In spuris.] VIII, 699. — *Montf.* VIII, 227. *Savil.* V, 871. *Duc.* deest.
- Πάντες ὁμοίως ἐν εὐθυμίᾳ τήμερον. De baptismo Christi. Vertit Fronto Ducæus. [V. Schroeck. pag. 356 seqq.] II, 363. — *Montf.* II, 366. *Savil.* V, 523. *Duc.* I, 273.
- Παντὶ που βῆλον, ὅτι προφητεία. In 116. V, 527. — *Montf.* V, 316. *Savil.* I, 772. *Duc.* III, 352.
- [Παντὶ τοῦτο προφήτη. In psal. xxxviii. Spuria et prætermissa.]
- Παντὶ τῷ μεριμνῶντι. 19 [20], in Joan. VIII, 426. — *Montf.* VIII, 415. *Savil.* II, 634. *Duc.* II, 414.
- Πάντοτε μὲν ὁ Θεὸς Ἀπόστολος. De pœnitentia et contritione. Vertit incertus. II, 323. — *Montf.* II, 326. *Savil.* VI, 760. *Duc.* I, 594.
- Πάντοτε μὲν ὁ Θεὸς ὡς φιλόθρωπος. In meretricem et Pharisæum. Vertit Fronto Ducæus. [In spuris.] VIII, 531. — *Montf.* VIII, 49. *Savil.* VII, 490. *Duc.* VI, 331.
- Πάντες οἱ ἐν εὐδοίᾳ λιμέσιν ὀρμιζόμενοι. Theodori lapsi responsum Chrysostomo. Spurium. I, 1063. — *Montf.* I, 801.
- [Πάντων τῶν καλῶν κρητὶς ἐστὶν ἡ μακαριότης. In psal. i. Spuria et omīssa.]

Παραίνεσας εὐχαρίστους εἶναι. 9, in Epist. ad Coloss. XI, 359. — *Montf.* XI, 390. *Savil.* IV, 436. *Duc.* VI, 923.

Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, μὴ μόνον. De compunctione, patientia et desiderio futurorum honorum, et secundo Christi adventu. Ecloga [44] ex Chrysostomianis collecta. XII, 879.— *Montf.* XII, 764. *Savil.* VII, 917. *Duc.* deest.

† Παραλειπόμενα καλεῖται. Synopsis Paral. lib. 1. VI, 357. — *Montf.* VI, 361.

Παραμυθησάμενος ἐκ τοῦ χαρίσματος. 50, in I ad Cor. X. 249.— *Montf.* X, 268. *Savil.* III, 436. *Duc.* V, 322.

[Παραπλησίως τοῖς προτέροις καὶ οὗτος ὁ ψ. In psal. cvi. Spuria et omissa.]

[Παρελήλυθεν ἡ Παύλου πανηγύρις. In sanctum Paulum. Spuria et omissa.]

Παρήλθεν ἡ νηστεία τῶν Ἰουδαίων. VI [VIII], Adversus Judæos. I. 927. — *Montf.* I, 673. *Savil.* VI, 354. *Duc.* I, 465.

† Παροιμίαι Σολομῶντος. Synopsis Proverb. VI, 370. — *Montf.* VI, 375.

Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος. De fide, et lege naturæ, et Spiritu sancto. Vertit incertus. [Spuria.] I. 1081.— *Montf.* I, 825. *Savil.* VI, 837. *Duc.* VI, 149.

[Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος κατὰ τὸν μακρ. ἀπόστ. Proœmium in psalm. *Montf.* V, 4.]

[Πᾶσα ἐνθεος διδασκαλία συνάγειν εἴωθε. In Lazarum, Spuria, *Montf.* XI, 846.] XI, 771.

Πᾶσα εὐσεβείας ὑπόθεσις. Non Chrysostomi, sed Severiani, Gabalorum episcopi, homilia 1 in Cosmopœiam. VI, 429. — *Montf.* VI, 456. *Savil.* VII, 587. *Duc.* deest.

Πᾶσαι μὲν ἀγίαι αἱ Ἐπιστολαὶ Παύλου. 1, in Epist. ad Coloss. XI, 299. — *Montf.* XI, 322. *Savil.* IV, 89. *Duc.* VI, 147.

Πᾶσαι μὲν ἀγίαι αἱ θεῖαι Γραφαί. Protheoria in Psalmos. Incertum an Chrysostomi. [Spuria.] V, 533. — *Montf.* V, 542. *Savil.* V, 676. *Duc.* deest.

Πᾶσαι μὲν αἱ μαρτυρικαὶ πανηγύρις. In sanctam Deiparam. Procli Constantinopolitani. FABR. In spuris. Combefs. Bibl. I, 359. Indice *Montf.* HARL. VIII, 707.— *Montf.* VIII, 236. *Savil.* V, 887. *Duc.* deest.

[Πᾶσα μὲν γλώσσα ἀνθρωπίνη οὐχ ἰκανή. In illud : *Jesus autem fatigatus sedebat.* Spuria et omissa.]

[Πᾶσα μὲν ἐντολή καθαρά καὶ διαυγής. Quod filii debeant parentes honorare. Spuria et omissa.]

Πᾶσα μὲν ἀρετὴ καλόν. 60 [61], in Joan. VIII, 355. — *Montf.* VIII, 361. *Savil.* II, 810. *Duc.* II, 387.

Πᾶσα μὲν ἐν Θεῷ διδασκαλία. 1, in Lazarum quatruiduanum. Non videtur esse Chrysostomi. Citatur a Damasceno tom. I, pag. 871. *Savil.* edidit VII, 524. *Montf.* II, 846, sed cum hoc initio πᾶσα ἐνθεος διδ. *Duc.* deest.

Πᾶσα μὲν ἡ ἀπὸ χειρῶνων. In Exaltationem crucis. Incertum, an Chrysostomi. [In spuris.] VIII, 679.— *Montf.* VIII, 204. *Savil.* V, 823. *Duc.* deest.

Πᾶσα μὲν ἡμέρα φαιδρά. In S. Pentecostem. Incertum an Chrysostomi. XII, 933. — *Montf.* XII, 812. *Savil.* VII, 582. *Duc.* deest.

Πᾶσα πρᾶξις ἀγαθὴ. De perfecta charitate, Ecloga ex Chrysostomianis. VI, 279. — *Montf.* VI, 287. *Savil.* VI, 742. *Duc.* deest.

[Πᾶσα πρᾶξις καὶ θαυματουργία Χριστοῦ. In adorationem crucis, Spuria et omissa.]

Πάσης μὲν θεοπνεύστου Γραφῆς. De instituenda secundum Deum vita, et in Matth. vii, 14 : *Angusta est porta, et Dominicæ Orationis explicatio.* Vertit Achilles Staius. Lusitanus. [Conf. *Montf.* qui eam asserit Chrysost.] III, 41. — *Montf.* III, 25. *Savil.* V, 183. *Duc.* V, 137.

Παῦσαι κατηγορῶν ἡμῶν βραδ. Theodoto, epist. 137. III, 694. — *Montf.* III, 681.

Πάσχα μὲν γήινον ἐορτάζουσιν. In Pascha. Dubium, an Chrysostomi. [In spuris.] VIII, 725. — *Montf.* VIII, 257. *Savil.* V, 917. *Duc.* deest.

Πάσχα μὲν ἐορτάζουσιν Ἰουδαῖοι. In Pascha. Dubium, an Chrysostomi. VIII, 731.— *Montf.* Non citatur in ind. *Savil.* V, 925. *Duc.* deest.

Πάτερ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πατέρα λέγεις, ἄνθρωπε. In Orationem Dominicam. Dubium, an Chrysostomi. FABR. Est excerptum ex opere Germani senioris, patriarchæ Constantinopolit., et inscribitur : *Theoria seu consideratio et mystica contemplatio rerum ecclesiasticarum*, teste *Montf.* qui id igitur in Spuris posuit.] VIII, 627. — *Montf.* VIII, 149. *Savil.* V, 707. *Duc.* deest.

Πειθώμεθα δὲ τῇ θεῖᾳ Γραφῇ. Est ἱθικὸν homiliae Chrysostomi 18 in Genes. Ex codice Naniano 43, apud *codices Naniani.* XIII, *Supplem.*, col. 499.

Πεπλήρωται ἡμῖν λοιπόν. In magna Parasceve. Vertit Fronto Ducæus. [Spuria.] II, 814. — *Montf.* II, 816. *Savil.* V, 906. *Duc.* VI, 336.

Περὶ γάμου πρώην ἡμῖν. In I Cor. vii : *Mulier alligata est legi.* Vertit incertus. III, 217. — *Montf.* III, 203. *Savil.* V, 937. *Duc.* 251.

[Περὶ γὰρ τῆς ἡμέρας. Est fragmentum in decem virgines Anglicanum.]

[Περὶ γὰρ τῶν Γαλιλαίων, ὧν ἀπήγγειλαν. In Galilæos occisos. Spuria et rejecta.]

Περὶ δογμάτων ὑμῖν ἐμπροσθεν. De resurrectione mortuorum. Vertit incertus. II, 417. — *Montf.* II, 422. *Savil.* VI, 703. *Duc.* V, 450.

- Περιζωσάμενοι, φησί, τὴν ὀσφύν. 24, in Epist. ad Ephes. XI, 167. — *Montf.* XI, 179. *Savil.* III, 887. *Duc.* V, 1075.
- Περικύβας τὸν θόρυβον τὸν ἀπὸ τῶν γλωσσῶν. 37, in I ad Cor. X, 315. — *Montf.* X, 345. *Savil.* III, 489. *Duc.* V, 410.
- Περὶ παθῆς πως τὸ γυναικεῖον γένος. 85 [86], in Joan. VIII, 467. — *Montf.* VIII, 515. *Savil.* II, 948. *Duc.* II, 552.
- [Περὶ τῆς τερᾶς τραπέζης καὶ συνάξεως. De sacra mensa. Spuria et ommissa.]
- Περιτυχόντες πρῶην τῷ παραλυτικῷ. De paralytico per tectum immissio. Vertit Fronto Ducæus — *Montf.* III, 52. *Savil.* deest. *Duc.* V, 824.
- Περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου διαλεχθεὶς. 5, in Joan. — *Montf.* Ommissa est in ind. *Savil.* II, 583. *Duc.* II, 49.
- Περὶ τῶν Γαλιλαίων ὧν ὁ Πιλάτος τὸ αἶμα. Ms. in bibliothecis Italiae et Oxoniensi. Aperte Spuria, et ideo a Savillio ommissa.
- Περὶ φόβου Θεοῦ. Synopsis Sir. VI, 375. *Montf.* VI, 380.
- Πηγὴ φωτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος. De cæco a nativitate. Vertit Fronto Ducæus [In Spuriis.] VIII, 545. — *Montf.* VIII, 64. *Savil.* V, 761. *Duc.* VI, 355.
- Πίσται, φησί, χρηματισθεὶς Νῶε. 23, in Epist. ad Hebr. XII, 159. — *Montf.* XII, 240. *Savil.* IV, 546. *Duc.* VI, 902.
- Πλειονος αὐτὴ γέμει παρῆρησίας ἢ δημηγορία. 9, in Acta. IX, 75. — *Montf.* IX, 69. *Savil.* IV, 659. *Duc.* III, 81.
- Πλοῦτος ἡμῖν καὶ θησαυρὸς καὶ πηγαί. In assumptionem domini. *Montf.* III, 756. Homilia ex plurimis locis consarcinata.] III, 775.
- Πόθεν ἡμῖν ἄρα πλείων ὁ σύλλογος. 3 [5], adversus Judæos. II, 883. — *Montf.* I, 627. *Savil.* VI, 320. *Duc.* I, 412.
- Ποταὶς ἡμέραις ἐκείναις. 10, in Matthæum. VIII, 183. — *Montf.* VII, 159. *Savil.* II, 62. *Duc.* I, 109.
- Ποτα πάντα, ὦ μακάριε Πέτρε. 64 [65], in Matth. VII, 609. — *Montf.* VII, 634. *Savil.* II, 404. *Duc.* I, 690. [Ποτα ῥήματα. In psal. v, Spuria et ommissa.]
- Πουήσας τὸ θαῦμα, οὐκ ἐπέμενεν ἕνα. 51, in Matthæum. VII, 561. — *Montf.* VII, 547. *Savil.* II, 203. *Duc.* I, 356.
- Ποῦον ἐκείνον λέγει καιρόν. 26, in Acta. IX, 197. *Montf.* IX, 760. *Savil.* IV, 760. *Duc.* III, 239.
- Πολλὰ ἀπὸ τῆς παραβολῆς αἰνίττεται. 68 [69], in Matthæum. VII, 639. *Montf.* VII, 669. *Savil.* II, 450. *Duc.* I, 733.
- Πολλὰ δεικνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν εἰς ἡμᾶς φιλανθρωπίαν. 5, in Epist. ad Ephesios. XI, 37. — *Montf.* XI, 32. *Savil.* III, 785. *Duc.* V, 897.
- Πολλὰ ἐνταῦθα ἐστὶ τὰ ζητούμενα. 3, in Epist. ad Titum. XI, 675. — *Montf.* XI, 743. *Savil.* IV, 636. *Duc.* VI, 636.
- Πολλὰ καὶ διάφορα. De cæco et Zacchæo. Vertit Fronto Ducæus. [In Spuriis.] VIII, 599. — *Montf.* VIII, 120. *Savil.* V, 751. *Duc.* VI, 482.
- [Πολλὰ καὶ ποικίλα. Alii πολλοὶ καὶ ποικίλοι. In Taurinensi bibl. Spuria et ommissa.]
- [Πολλὰ μὲν αἱ δωρεαί. In nativitatem Christi. Spuria et ommissa.]
- [Πολλὰ μὲν καὶ ἀναρθρητοὶ τῶν Χριστιανῶν. In nativitatem Christi. Combefis. VIII, p. 104. Spuria et ommissa. Combefisius putat, esse Procli.]
- Πολλὰ καὶ θαυμαστά. In sanctum Stephanam 3. Non videtur Chrysostomi. [Spuria.] XII, 935. — *Montf.* XII, 811. *Savil.* VII, 581. *Duc.* deest.
- Πολλὰ καὶ μεγάλα περὶ τοῦ Ἀβραάμ. 9, in Epist. ad Rom. IX, 467. — *Montf.* IX, 511. *Savil.* III, 65. *Duc.* IV, 108.
- Πολλάκις ἀπεδείχμεν, δεῖ σικιά. In psalmum cvi. Spuria V, 696. — *Montf.* V, 675. *Savil.* I, 967. *Duc.* deest.
- Πολλάκις ἐζήτησα πρὸς ἑμαυτόν. De cœmeterii appellatione, et in sanctam crucem. Vertit Jac. Gretæus. II, 395. — *Montf.* II, 397. *Savil.* V, 563. *Duc.* V, 431.
- Πολλάκις εἶπον, δεῖ ἡ ἐλεημοσύνη. 15, in Epist. ad Philipp. XI, 287. — *Montf.* XI, 309. *Savil.* IV, 82. *Duc.* VI, 134.
- Πολλάκις ἡμῖν εἶρηται δεῖ ψαλμὸν φῶς. In psal. lxxxvi. Spuria V, 742. — *Montf.* V, 756.
- Πολλάκις μὲν ἐπεστάλαχμαίν σου πρὸς τὴν εὐλ. Adolix, epist. 251. III, 737. — *Montf.* III, 727.
- Πολλάκις ὑμῖν εἶπον. In œconomum injustum. Homilia, extrema parte mutila. Incertum, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 785. — *Montf.* X, 843. *Savil.* VII, 425. *Duc.* deest.
- Πολλάκις ὑμῖν εἶρηται τὸν Χριστόν, ὡς περ. In psal. xxxvii. Spuria et ommissa.]
- Πολλάκις ὑμῖν περὶ τούτου διελέχθην. In psalmum cxxxvii. V, 407. — *Montf.* V, 405. *Savil.* I, 838. *Duc.* III, 449.
- Πολλὰ μὲν ἐπαίγεται. De mortu. Vertit Balthasar Ezelius. [Ecloga 31] XII, 801. — *Montf.* XII, 670. *Savil.* VI, 775. *Duc.* VI, 854.

- Πολλὰ μὲν ἐστὶ καὶ ἑτερα τὰ δυνάμεια. 87 [88], in Joan. VIII, 477. — *Montf.* VIII, 525. *Savil.* II, 927. *Duc.* II, 866.
- Πολλὰ μὲν ἐστὶ τὰ χαρακτηρίζοντα τὸν Χριστιανισμόν. 31, in Epist. ad Hebr. XII, 213. — *Montf.* XII, 284. *Savil.* IV, 587. *Duc.* VI, 939.
- Πολλὰ μὲν καὶ μεγάλα τὰ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. V. Severiani, *Cabalorum episcopi*, in *cosmopoiian.* VI, 471. — *Montf.* VI, 480. *Savil.* VII, 618. *Duc.* deest.
- Πολλὰ μὲν καὶ περὶ πολλῶν. *Homilia* 7, ad Antiochenos. II, 94. — *Montf.* II, 84. *Savil.* VI, 510. *Duc.* I, 93.
- Πολλὰ μετὰ κατὰσκευάσεις ὁ Παῦλος. 27, in Epist. ad Hebr. XII, 185. — *Montf.* XII, 245. *Savil.* IV, 565. *Duc.* VI, 925.
- Πολλὰ παρεκάλεσα χθές. De ligno scientiæ boni et mali. Vertit Fronto Ducæus. IV, 607. — *Montf.* IV, 674. *Savil.* V, 22. *Duc.* II, 758.
- Πολλὰ περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. 20, in Epist. ad Rom. IX, 595. — *Montf.* IX, 656. *Savil.* III, 473. *Duc.* IV, 288.
- Πολλὰς ἀνάγκη τὸν ἀρχοντα. 10, in I ad Thess. XI, 455. — *Montf.* XI, 494. *Savil.* IV, 210. *Duc.* VI, 345.
- Πολλὰς ἔχω χάριτας τῷ κυρίῳ μου τῷ ποθεινῷ. Elpidio episc., epist. 230. III, 737. — *Montf.* III, 726.
- Πολλὰς μὲν ἀνηλώσαμεν ἡμέρας. *Homilia* 6, ad Antiochenos II, 81. — *Montf.* II, 79. *Savil.* VI, 501. *Duc.* I, 80.
- Πολλὰ σοὶ τὰ ἀγαθὰ, ὅτι τὸν υἱὸν μετὰ. Theodoro exconsuli, epist. 441. III, 696. — *Montf.* III, 682.
- [Πολλὰς πραγμάτων ἔσχε μεταβολάς. In psal. xviii. Spuria et omissa.]
- Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, ὅτι μετὰ πολλῆς. 13, in Genesin. IV, 118. — *Montf.* IV, 114. *Savil.* I, 90. *Duc.* II, 128.
- Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, ὅτι μετὰ προθυμίας τοὺς περὶ τῆς εὐχῆς. Non esse desperandum. Vertit Fronto Ducæus. — *Montf.* III, 554. *Savil.* VIII, 75. *Duc.* V, 664.
- Πολλὰς ὑμῖν ἔχω χάριτας, ὅτι μετὰ ἡθονῆς. 31, in Gen. IV, 282. — *Montf.* IV, 504. *Savil.* I 244. *Duc.* II, 340.
- Πολλὰ τὰ κύματα, καὶ χυλὸν τὸ χλυδώνιον. Cum de Chrysostomo expellendo ageretur. Hanc orationem servavit Georgius Alexandrinus in Chrysostomi vita. Vertit Godfridus Tilmannus, paraphrasticè. [v. *Montf. Monumenta*] III, 427. — *Montf.* III, 415. — *Savil.* VIII, 259. *Duc.* IV, 842 et Latine VII, 941.
- Πολλὰ τῶν πραγμάτων ἐξ ἀγνοίας. 7, in I ad Thessalon. XI, 435. — *Montf.* XI, 472. *Savil.* IV, 494. *Duc.* VI, 317.
- Πολλὰ τῶν πραγμάτων ἐστὶ μὲν καλὰ. In psal. cxxxii. V, 584. — *Montf.* V, 379. *Savil.* I, 819. *Duc.* III, 420.
- Πολλὰχόθεν μὲν καὶ ἄλλοθεν. 29, in II ad Cor. X, 595. — *Montf.* X, 659. *Savil.* 697. V, 758.
- [Πολλὴ μὲν γηπύνη προθυμία καταθ. In illud: Si qua in Christo nova creatura. *Montf.* XIII, 219.] XIII, 25.
- Πολλὴ μὲν ὑμῶν τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ἐμπροσθεν. Anysio, Numerio, etc., epist. 165. III, 706. — *Montf.* III, 694.
- Πολλὴν ἀπαιτεῖ τὴν αἰδιό. 9, in I ad Tim. XI, 543. — *Montf.* XI, 594. *Savil.* IV, 282. *Duc.* VI, 457.
- Πολλὴν ὄρω τὴν σπουδὴν. *Hom.* I in Isa. vi 1. Vertit Erasmus. VI, 97. — *Montf.* VI, 95. *Savil.* V, 427. *Duc.* III, 725.
- Πολλὴν παράκλησιν. 9, in II ad Tim. XI, 649. — *Montf.* XI, 714. *Savil.* IV, 370. *Duc.* VI, 602.
- Πολλὴν παρὰ τῶν οικητῶν. 5, in Epist. ad Titum. XI, 687. — *Montf.* XI, 757. *Savil.* IV, 400. *Duc.* VI, 652.
- Πολλὴν ποιεῖται τὴν σπουδὴν. 22, in I ad Cor. X, 481. — *Montf.* X, 491. *Savil.* III, 381. *Duc.* V, 330.
- Πολλὴς βαρύτητος τὸν λόγον ἐμπλήσας. 13, in I ad Cor. X, 407. — *Montf.* X, 108. *Savil.* III, 321. *Duc.* V, 451.
- Πολλὴς γέμει ταραχῆς. *Homilia* 1 De Providentia. Dubia. Vertit Joan. Chæcus Cantabrigiensis, sed minus recte. II, 749. — *Montf.* II, 752. *Savil.* VI, 865. *Duc.* I, 714.
- Πολλὴς ἐνόμισεν ἀπολαύσεσθαι εὐνοίας ὁ κύριός μου. Artemidoro, epist. 177. III, 712. — *Montf.* III, 700.
- Πολλὴς ἐνταῦθα συνέσεως ἡμῖν χρεία. In cniui, psalmum. V, 258. — *Montf.* V, 242. *Savil.* I, 716. *Duc.* III, 269.
- Πολλὴς ἡμῖν, ἀγαπητοί, δεῖ τῆς μερίμνης. 20 [21], in Joan. VIII, 127. — *Montf.* VIII, 119. *Savil.* II, 637. *Duc.* II, 129.
- Πολλὴς ἡμῖν δεῖ τῆς ἀγρυπνίας. 6, in Matth. VII, 61. — *Montf.* VII, 84. *Savil.* II, 35. *Duc.* I, 63.
- Πολλὴς ἡμῖν δεῖ τῆς σπουδῆς ἐν ἄπαισι. 38 [39], in Joan. VIII, 219. — *Montf.* VIII, 225. *Savil.* II, 702. *Duc.* V, 242.
- Πολλὴς ἡμῖν θερμότητος δεῖ. 33 [34], in Joannem. VIII, 195. *Montf.* VIII, 195. *Savil.* II, 694. *Duc.* II 210.

- Πολλῆς σήμερον πληροῦμαι τῆς ἡδονῆς. 2, in Gen. IV, 26. — *Montf.* IV, 7. *Savil.* I, 5. *Duc.* II, 7.
 Πολλῆς ὑπομονῆς δεῖται τὰ ἡμέτερα. 53 [54], in Joan. VIII, 295. — *Montf.* VIII, 315. *Savil.* II, 776.
Duc. II, 337.
 Πολλοὶ διαποροῦσι πῶς. 27, in Acta. IX, 203. — *Montf.* IX, 214. *Savil.* IV, 764. *Duc.* III, 248.
 Πολλοὶ νομίζουσιν ἀρκεῖν ἑαυτοῖς. 14, in I ad Tim. XI, 371. — *Montf.* XI, 624. *Savil.* IV, 304. *Duc.* VI, 495.
 [Πολλοί, οἶμαι, τῶν. Alibi legitur, πολλούς· οἶμαι τῶν. De fugiendis spectaculis et de Abrahamo. Spuria et omissa.]
 Πολλοὶς τοῦτ' ἐν βιβλίον. Hom. 1 in Acta. IX, 13. — *Montf.* IX, 1. *Savil.* IV, 607. *Duc.* III, 1.
 Πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων στὰν ἴδουσι. 61, in Joan. Sub Basilii Seleuciensis nomine etiam prodit cum versione Claudii Dausqueii. Hom. 40. VIII, 541. — *Montf.* VIII, 368. *Savil.* II, 815. *Duc.* II, 395.
 Πολλοὶ τῶν ἀθροεστέρων. 5, in II ad Tim. XI, 623. — *Montf.* XI, 685. *Savil.* IV, 349. *Duc.* VI, 568.
 Πολλοὶ τῶν κίρνας· προσεχόντων. Pars homiliae a Martino Cromero versæ, Basil. 1552, de pulchritudine et uxore. Exstat integra t, XII, 657. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* VI, 664.
 Πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν ἀνθρώπων. De futuro judicio. Vertit Balth. Etzelius. XII, 743. — *Montf.* XII, 670. *Savil.* VII, *Duc.* VI, 762.
 Πολλοὶ τῶν βραθυμότερων. 27, in Joannem. VIII, 161. — *Montf.* VIII, 158. *Savil.* II, 664. *Duc.* II, 171.
 Πολλοὶ, φησὶ, προφήται καὶ δίκαιοι. 26, in Epist. ad Hebr. XII, 177. — *Montf.* XII, 235. *Savil.* IV, 560. *Duc.* VI, 915.
 Πολλοῦ ἂν ἐπιδίμην ἰδεῖν σου τὴν ἐμμέλειαν. Diogeni, epist. 134. III, 692. — *Montf.* III, 678.
 Πολλοὺς εἶδον χαίροντας. Homilia 18, ad Antiochenos. II, 179. — *Montf.* II, 180. *Savil.* VI, 581. *Duc.* I, 200.
 [Πολλοὺς καὶ διαφόρους. De gratiarum actione. Spuria et omissa.]
 Πολλοὺς καὶ συνεχεῖς ἰδρῶσιν ἰδρῶτας. Agapeto, epist. 175. III, 711. — *Montf.* III, 699.
 Πολλοὺς καὶ τὴν σφόδρα δοκούντων, 31, in Epist. ad Rom. IX, 667. — *Montf.* IX, 744. *Savil.* III, 231. *Duc.* IV, 387.
 Πολλοὺς οἶμαι τῶν πρώην καταλιπόντων. Non accedendum ad theatra; et III, de Davide et Saule. Vertit Erasmus. IV, 695. VI, 541. — *Montf.* IV, 768. *Savil.* V, 89. *Duc.* II, 862 et 39.
 Πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων θορυβεῖ. 6, in II ad Tim. XI, 629. — *Montf.* XI, 691. *Savil.* IV, 353. *Duc.* VI, 575.
 Πολλοὺς ὑμῶν οἶμαι θαυμάζειν. In Rom. xvi, 3. *Salutate Priscillam et Aquilam.* Vertit Fronto Ducæus. — *Montf.* III, 127. *Savil.* V, 314. *Duc.* V, 216.
 Πολλοῦ τὸ προσίμιον γέμει θυμοῦ. In Epist. ad Galatas commentarius. X, 611. — *Montf.* X, 657. *Savil.* III, 709. *Duc.* V, 776.
 Πολλοῦ τοῦ μέλιτος τὴν ἐπιστολὴν ἀνέχρωσας. Theodosio ex Ducibus, epist. 58. III, 641. — *Montf.* XI, 625.
 Πολλῶν ἀκούω λεγόντων, ὅτι παρόντες. 5, in Matthæum. VII, 55. — *Montf.* VII, 71. *Savil.* II, 30. *Duc.* I, 54.
 Πολὺν ἐσίγησα χρόνον. Cum Saturninus et Aurelianus acti essent in exsilium. Vertit incertus. III, 413. — *Montf.* III, 405. *Savil.* Latine. VII, 956. *Duc.* Græce et Lat. V, 905.
 Πολὺν ποιῶμεθα τῶν πνευματικῶν, ἀγαπητοί, λόγον. 40 [41], in Joannem. VIII, 235. — *Montf.* VIII, 212. *Savil.* II, 725. *Duc.* II, 261.
 Πολὺν τοῦ πράγματος· τούτου ποιεῖται. 25, in Epist. ad Rom. IX, 613. — *Montf.* IX, 685. *Savil.* III, 159. *Duc.* IV, 315.
 Πολὺν ὑπερ τῶν χρῶν. 15, in I ad Tim. XI, 579. — *Montf.* XI, 631. *Savil.* IV, 310. *Duc.* V, 506.
 Πολὺν ὑπομεμενήκατε πόνον μακρὴν ὄπω. Romanis presbyteris, epist. 161. III, 708. — *Montf.* III, 692.
 Πολὺς ἐν ταῖς Γραφαῖς τῶν ἀφῶν τούτων. In cxii. Psal. V, 299. — *Montf.* V, 287. *Savil.* I, 750. *Duc.* I, 750.
 Πολὺς καὶ ἀπατος ὁ θησαυρὸς. 21, in Gen. IV, 175. — *Montf.* IV, 180. *Savil.* I, 143. *Duc.* II, 200.
 Πολὺς ὁ διάβολος ἐγκαταίται. 22 [23], in Joan. VIII, 157. — *Montf.* VIII, 131. *Savil.* II, 645. *Duc.* II, 112.
 Πολὺς ὁ θησαυρὸς καὶ ἀπατος. 32, in Gen. IV, 292. — *Montf.* IV, 413. *Savil.* I, 253. *Duc.* II, 352.
 Πολὺς ὁ πόνος τοῖς ἀνδράσι τῆς πόλεως. In Psal. cxxvi. V, 403. — *Montf.* V, 402. *Savil.* I, 836. *Duc.* III, 445.
 Πολὺς ὁ χειμῶν, ἀλλὰ τὴν προθυμίαν. In dimissionem Chananæ. Habita post reditum ab exsilio. Vertit incertus. *Montf.* eam asserit Chrysostomo contra Ducæum dubitantem. *Hart.* III, 449. — *Montf.* III, 452. *Savil.* V, 188. *Duc.* VI, 248.
 Πολὺ τῆς ὁδοῦ τὸ μέσον τὸ διεῖργον ἡμῶν. Candidiano, epist. 42. III, 635. — *Montf.* III, 616.
 Πολὺ τῆς συγκαταβάσεως τὸ κέρδος. 30, in Joan. VIII, 175. — *Montf.* VIII, 174. *Savil.* II, 676. *Duc.* II, 188.

- Πολύ τῶν σήμερον ἡμῖν ἀναγνωσθέντων. 47, in Gen. IV, 428. — *Montf.* IV, 473. *Savil.* I, 379. *Duc.* II, 530.
- Πόρρω μὲν σου καθήμεθα τῇ παρουσίᾳ τοῦ σώματος. Montio, epist. 171. III, 710.
- Ἦντε γὰρ σου ἐπιλαθέσθαι δυνάμεθα τῆς. Antiocho, epist. 189. III, 717. — *Montf.* III, 705.
- Ποῦ νῦν εἶσι οἱ λέγοντες. In psalm. cxxxix. V, 419. — *Montf.* X, 418. *Savil.* I, 848. *Duc.* III, 463.
- Ποῦ νῦν εἰσιν οἱ τὸν θάνατον. 5, De laudibus sancti Pauli, apostoli. Vertit Anianus. II, 495. — *Montf.* II, 500. *Savil.* VIII. *Duc.* V, 538.
- Πρέπον τῇ μακαρίᾳ ψυχῇ. 2, in Epist. ad Rom. IX, 401. — *Montf.* IX, 436. *Savil.* III, 10. *Duc.* IV, 16.
- Πρεσβειαν τινὰ δικαίαν. De eleemosyna et collatione in sanctos. Vertit incertus. III, 561. — *Montf.* III, 248. *Savil.* VI, 816. *Duc.* V, 283.
- Προαγόρευσις τῶν ἐσομένων. Synopsis Jeremias. VI, 377. — *Montf.* VI, 383.
- [Πρόβατον ἐν νόμῳ λαμβανόμενον ἐξ ἀγ. In secundam hebdomadem. Spuria et omissa.]
- Πρὸ ἐξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα. In festum Palmarum. Ecloga [33] ex Chrysostomianis. XII, 817. — *Montf.* XII, 687, *Savil.* VII. 718. *Duc.* deest.
- Πρόκειται ἡμῖν. ἀγαπητοί. πνευματικῇ τράπεζᾳ. In ejectionem Adami e paradiso. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria] VI, 525. — *Montf.* deest. *Savil.* VII, 237. *Duc.* deest.
- [Πρόκειται ἡμῖν, ἀγαπητοί, τράπεζα ἐκ θεῶν Γρ. In principium jejunii. *Montf.* VI, 539.]
- Πρόρρησιν μὲν ὁ ψαλμός. In psal. ci. Non est Chrysostomi, sed ex Theodorito et aliis. V, 635. — *Montf.* V, 644. *Savil.* I, 932. *Duc.* deest.
- Προσοχῆς μὲν ἔνδεχεν τῆς περὶ τὴν ἀκρόασιν. 2 [5], in Joan. VIII, 37. *Montf.* VIII, 16. *Savil.* II, 565. *Duc.* II, 20.
- Πρὸς τὰς τοῦ μέλιτος πηγὰς. In I ad Cor vii, 2 : Propter fornicationem, habeat, etc. Vertit Fronto Ducæus. III, 207. — *Montf.* III, 493. *Savil.* 330. *Duc.* V, 240.
- Πρὸς τὸ τέλος ἡμῖν τῆς νηστείας. De similitate et ira depouenda. Vertit Petrus Nannius. — *Montf.* II, 449. *Savil.* VI, 611. *Duc.* I, 246.
- Πρὸς τὸ τέλος λοιπὸν ἐφθάσαμεν. [26] 29. II, 197 in Gen. IV, 260. — *Montf.* IV, 279. *Savil.* I, 223. *Duc.* II, 311.
- Πρότερον διεξιλόγητες ὁμῖν περὶ νηστείας. De precatione. Ed. Becher Lipsiæ 1839. XIII, 461.
- Πρότερον ἐπιτιμῆσας τῷ κρίνοντι. 26, in Epist. ad Rom. IX, 637. — *Montf.* IX, 711. *Savil.* III, 207. *Duc.* IV, 346.
- Πρότερον ἴδωμεν εἰς ἡ κληρονομία. In psalmum quintum. V, 60. — *Montf.* V, 28. *Savil.* I, 538. *Duc.* III, 34.
- Πρότερον μὲν τῶν Ἰουδαίων. In Eliam. Vertit incertus. Dub. VI, 533. — *Montf.* VI. 600. *Savil.* V. 672. *Duc.* VI 109.
- Προτρέπεται καὶ κόλπος βύθιος ἀλιεῖα. In psal. xxxviii, 7. Frustra conturbatur omnis homo vivens. Vertit ediditque Parisiis Jac. Perionius. Dub. V, 559. — *Montf.* V, 566. *Savil.* VII, 558. *Duc.* VI, 98.
- [Προφητεία τοίνυν ἐστὶ τὸ λέγειν ἢ καὶ τυπικῶ. Præfatio in Jeremiam. Lambec. IV, p. 76. Chrysostomi dicitur, inquit Lambec. sed et Origenis, Chrysost. et Theodoretis scriptis consarcinata est. Chrysostomus autem nullum, quod sciamus, in Jeremiam edidit commentarium; sed varia ejus loca, hinc inde desumpta, adhibentur. Dicit tamen Savilius in fine notarum in Isaïæ capita octo. « Exstat passim in bibliothecis ἑρμηνεῖα εἰς τὸν προφήτην Ἰερემίαν, Chrysostomo ascripta; cujus apographum ex bibl. Bavarica descriptum habemus; ne luce quidem, nedum tanto auctore dignum opusculum, sed nugas meas et quisquillas. » Quarum initium ille affert.]
- Προφητικὴν σήμερον ὄμν. Homilia de prophetiarum obscuritate. Vertit Fronto Ducæus. VI, 465. — *Montf.* VI, 168. *Savil.* 649. *Duc.* III, 799.
- Πρώην ἐλέγομεν ὅτι Ἰωάννης. 13 [14], in Joannem VIII, 91. — *Montf.* VIII, 78. *Savil.* II, 608. *Duc.* II, 84.
- Πρώην ἐξ ὧν ἀκηκόατε. 3, De jejuniis. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 745. — *Montf.* IX, 797. *Savil.* VI, 935. *Duc.* deest.
- Πρώην ἐπιγγελάμενος τέλος ἐπιθεῖναι. 67, sive ultima Homilia in Gen. IV, 571. — *Montf.* IV, 635. *Savil.* I, 512. *Duc.* II, 714.
- Πρώην ἡμῖν ἡ μεγάλη. In filium prodigum, et de pœnitentia. Dubium, an Chrysostomi. VIII, 627. — *Montf.* deest. *Savil.* V, 720. *Duc.* deest.
- Πρώην μὲν ἐνεκαλοῦμεν. De doctrina et correptione. [Ecloga 6.] Vertit Balth. Etzelius. XII, 605. — *Montf.* XII, 469, *Savil.* VII, 743. *Duc.* VI, 600.
- Πρώην μὲν περὶ ἀκαταλήπτου. Quod neque vivi neque mortui anathemate plectendi. Vertit incertus. I, 945. — *Montf.* I, 691. *Savil.* VI, 439. *Duc.* I, 801.
- [Πρώην ὁ Σωτὴρ ἡμῶν κατὰ τῶν ἀγίων Εὐαγγ. In illud : Si non dimiseritis. Spuria et omissa]
- [Πρώην ὅτε τὸν τύφον τῶν Ἰουδαίων. In illud : Qui vult inter nos primus esse. Spuria ac prætermissa.]
- [Πρώην ὁμῖν, ἀγαπητοί, τὸν πολυχυθῆ τοῦ. In quadriduanum Lazarum et de sancta domina. II, 616.]
- II, 64.

- Πρώην ἑμῖν περὶ σωφροσύνης διελέχ. In illud : *Apparuit gratia Dei*. Spuria et omissa.]
 Πρώτη τῶν ἀζύμων τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων. 81 [82], in *Matthæum*. VII, 729. — *Montf.* VII, 773. *Savil.* II, 503. *Duc.* I, 581.
- Πρώτον ἀνιγματοδῶς λέγων· Βλέπετε. 7, in *Epist. ad Coloss.* XI, 343. — *Montf.* XI, 571. *Savil.* IV, 423. *Duc.* VI, 202.
- Πρώτον ἀναγκαῖον τὴν ὑπόθεσιν. *Argumentum epistolæ ad Philemonem*. XI, 701. — *Montf.* XI, 772. *Savil.* IV, 411. *Duc.* VI, 670.
- [Πρωχὸν ἢ ἐπιγραφὴ λέγει. In psal. ci. Spuria ac prætermissa.]
 [Πῶς γὰρ ἄλλως ἀκούσαι. In psalm. cxi. Spuria et omissa.]
 Πῶς θαλάμπει σαφῶς καὶ λαθεῖν. *Constantii presb. ad Castum presb.*, *Epist.* 240. III, 746. — *Montf.* III, 735.
- Πῶς οὐκ ἔλαβεν ἐκ τῶν εἰρημένων. 16, in *Acta.* IX, 141. — *Montf.* IX, 143. *Savil.* IV, 611. *Duc.* III, 166.
- Πῶς οὖν φησιν ὁ Δουκᾶς. 8, in *Matth.* VII, 81. — *Montf.* 118. *Savil.* II, 50. *Duc.* I, 89.
- Πῶς οὖν φησιν ὁ Χριστὸς, ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν. 11, in *Matth.* VII, 191. — *Montf.* VII, 149. *Savil.* II, 681. *Duc.* I, 122.
- Πῶς παρείχον τὴν φιλανθρωπίαν. 54, in *Acta.* IX, 373. — *Montf.* IX, 404. *Savil.* IV, 910. *Duc.* III, 468.
- Ῥαγδαλὸν εἰ χρῆμα καὶ βίαιον ἢ ἀγάπη. *Casto, Valerio, Diophanto etc. Epist.* 130. III, 689. *Montf.* III, 675.
- Ῥάθυμόν πως ἢ ἀνθρωπινῆ φύσις. 17, in *Joan.* VIII, 115. — *Montf.* VIII, 103. *Savil.* II, 625. *Duc.* II, 111.
- Ῥοζὴ καὶ μῆλον. In *mediam Pentecosten*. *Incertum an Chrysostomi*. [Spuria.] X, 739. — *Montf.* X, 792. *Savil.* VIII, 369. *Duc.* deest.
- Ῥωμαῖος γράφων ὁ μακάριος. *Argumentum in Epist. ad Hebræos*. XII, 9. — *Montf.* XII, 1. *Savil.* IV, 427. *Duc.* VI, 694.
- Σάλπιγγος ὑψηλότερα. *De jejuniis*. *Dubium, an Chrysostomi*. [Spuria.] X, 787. — *Montf.* IX, 846. *Savil.* VII, 428. *Duc.* deest.
- Σαφῆς ἢ τῆς προφητείας ἐπιγραφὴ. in psal. lxxviii. Spuria, V, 721. — *Montf.* V, 733.
- Σεμύνοι μὲν τοὺς εὐδοκίμους. In *S. Stephanum*. *Dubium, an Chrysostomi*. [Spuria.] XII, 929. — *Montf.* XII, 809. *Savil.* VII, 579. *Duc.* deest.
- Σήμερον, ἀγαπητοί, τὸν ἱατρὸν τῶν ψυχῶν προσκυνήσωμεν. 5. *de jejuniis*. *Dubium, an Chrysostomi*. [Spuria.] IX, 717. — *Montf.* IX, 800. *Savil.* VI, 936. *Duc.* deest.
- Σήμερον ἐκ νεκρῶν ἐγειρόμενος ὁ Λάζαρος. In *quatriduanum Lazarum*. *Vertit Fronto Ducæus*. I, 779. — *Montf.* I, 525. *Savil.* V, 271. *Duc.* V, 146.
- [Σήμερον ἡμῖν ἀνεγνώσθη ὁ μακάριος Δαυὶδ. In *David*. Spuria et omissa.]
 Σήμερον ἡμῖν ὁ Χριστὸς τοὺς ἀθλοῦς. In *Samaritanam*. *Vertit Fronto Ducæus ediditque Burdigalæ*, 1604. 8. *Dubium, an Chrysostomi*. [In Spuriis.] VIII, 535. — *Montf.* VIII, 53. *Savil.* VII, 442. *Duc.* VI, 342.
- Σήμερον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς. In *magnam Parasceven*. *Vide supra*, Ἑορτὴν ἀγομεν σήμερον. II, 399. — *Montf.* II, 403. *Savil.* V, 567. *Duc.* deest.
- Σήμερον ὁ Φαρισαῖος. In *meretricem et Pharissæum*. *Dubium an Chrysostomi*. [Spuria.] X, 709. — *Montf.* X, 762. *Savil.* VII, 329. *Duc.* deest.
- Σκόπει μοι κἀναυθα (al. κἀντεῦθεν) τὴν γενναίαν. 14, in *I ad Cor.* X, 115. — *Montf.* X, 117. *Savil.* III, 327. *Duc.* V, 141.
- Σοφία Σολομῶντος. *Synopsis Sap. Salom.* VI, 368. — *Montf.* VI, 373.
- Σοφός τις ἀνὴρ ἐν τάξει μακαρισμῶν. 20, in *Epist. ad Ephes.* XI, 135. — *Montf.* XI, 142. *Savil.* III, 861. *Duc.* V, 1033.
- Σοφός τις ἀνὴρ καὶ φιλοσοφεῖν εἰδώς. In *Eustathium, Antiochenum*. *Vertit Fronto Ducæus*. II, 397. — *Montf.* II, 603. *Savil.* V, 628. *Duc.* I, 559.
- Στάδιον ἡμῖν σήμερον πνευματικόν. *De circo*. *Cum versione Jul. Cæsaris Balengeri*. Paris. 1598. 8. [In Spuriis.] VIII, 567. — *Montf.* VIII, 87. *Savil.* VI, 974. *Duc.* VI, 409.
- [Σταυροῦ πανήγγυρον. In *crucem* : in *Taurinensi bibl.* Spuria et omissa.]
- Σταυροῦ πρόκειται σήμερον ἑορτὴ. In *venerandam crucem*. *Dubium an Chrysostomi*. *Allatius refert ad Josephum, archiep. Thessalonicensem*. *Fabr.* *Sic incipit homilia quædam Andreæ Cretensis*. *Hinc eam Montf. posuit in Spuriis*. *HARL.* VIII, 673. — *Montf.* VIII, 208. *Savil.* V, 819. *Duc.* deest.
- Στεφάνῳ χρυσοκόμοις. *De penitentia*. *Dubium an Chrysostomi*. [Spuria.] IX, 765. — *Montf.* IX, 852. *Savil.* VII, 282. *Duc.* deest.
- Στέφωμεν ἀνθεσιν ἐγκωμίων. In *Stephanum protomartyrem*. *Vertit Fronto Ducæus*. *Burdigalæ* 1601. [In Spuriis.] VIII, 501. — *Montf.* VIII, 17. *Savil.* V, 864. *Duc.* VI, 274.
- [Στρατιώτου πλημμελήσαντος. In psalm. VI. In *Scorial. bibl.* Spuria et prætermissa.]

- Σπυρήν τὴν Ἐκκλησίαν. In Judæ proditionem. Dubium an Chrysostomi. [Spuria.] X, 687. — *Montf.* X, 759. *Savil.* VII, 306. *Duc.* deest.
- Εὐ δέ μοι προσεδέχθαις τοσαύτην ἐκ νεότητος. Olympiadi, Ep. 15. III, 619. — *Montf.* III, 601.
- [Συμφέρει δάκνεσθαι. Contra eos qui cum scientia Scripturas non legunt. In Taurin. bibl. Spuria et omissa.]
- Συνάγει μὲν ἡμᾶς εἰς ἀγάπην καὶ φύσεως νόμος. Constantii presb. ad sororem, Ep. 238. III, 743. — *Montf.* III, 732.
- Συνεκάλεισεν ἡμᾶς, ἀγαπητοί, ἐπὶ τὸ αὐτό. Eusebium Joannis Theologi. Dubium an auctor Chrysostomus. [Spuria.] X, 719. — *Montf.* X, 771. *Savil.* VII, 342. *Duc.* deest.
- Συνεκάλεισεν ἡμᾶς εἰς τὴν. In Barlaamum martyrem. Vertit Fronto Ducæus. II, 675. — *Montf.* II, 681. *Savil.* V, 493. *Duc.* I, 783.
- Συνεχῶς ἀκούων. Proœmium in Epist. ad Romanos. IX, 591. — *Montf.* IX, 425. *Savil.* III, 1. *Duc.* IV, 1.
- Συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν ἀφείξ. 62 [63], in Matthæum. VII, 595. — *Montf.* V, 691. *Savil.* II, 394. *Duc.* I, 672.
- Συνήθες ἔστιν, ἀδελφοί, τῷ μακαρίῳ (στάσις 3, Psalmi cxxvii). Non est Chrysostomi, sed ex Theodorito et aliis collectus commentarius. V, 700. — *Montf.* V, 714. *Savil.* I, 1007. *Duc.* deest.
- Συντάξας τὸ στρατόπεδον τοῦτο. 23, in Epist. ad Ephes. XI, 163. — *Montf.* XI, 174. *Savil.* III, 883. *Duc.* V, 1069.
- [Σύντομος ἡ ἐπιγραφή τοῦ ψαλμοῦ. In psal. lxxxi. Spuria. Montfauc. V, 713.] V, 731. *Montf.* XI, 174. *Savil.* III, 883. *Duc.* V, 1069.
- [Σύντομος ἡ προγραφή περὶ γὰρ τοῦ. In psalm. lxxvii. Spuria. *Montf.* V, 722.] V, 714.
- Σφόδρα γνησίας καὶ θερμῆς ἀγάπης ἀνακεχ. Euthaliæ, Ep. 178. III, 713.
- Σφόδρα ἠλήθησα ἀκούσας ὅτι καὶ σὺ καὶ Σαλούστιος. Theophilo presb., Ep. 212. III, 729. — *Montf.* III, 700.
- Σφόδρα ἠλήθησαμεν καὶ ἡμεῖς ἀκούσαντες. Onesicratiae, Ep. 192. III, 719. — *Montf.* III, 707.
- Σφόδρα ἡμᾶς ἀνεπτέρωσας καὶ πολλῆς. Nicolao presb., Ep. 53. III, 637. — *Montf.* III, 621.
- [Σφόδρα καθηψάμην ὑμῶν πρῶτην. Nona undecim homiliarum novarum. Tom. XII, p. 382.] XII, 519.
- Σφόδρα με ἀνεπτέρωσας καὶ σκιρτᾶν ἐποίησας. Pæanio, Ep. 193. III, 719. — *Montf.* III, 708.
- Σφόδρα μοι δοκεῖ τῷ τέλει. In cxi, psalmum. V, 290. — *Montf.* V, 276. *Savil.* I, 742. *Duc.* III, 308.
- Σφόδρα μοι καὶ νῦν. In resurrectionem Christi et mulieres unguenta offerentes. Dubium an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 753.
- Σφόδρα τοῦτο κατὰλληλον. 17, in Acta. IX, 133. — *Montf.* IX, 135. *Savil.* IV, 705. *Duc.* III, 157.
- Σφόδρα φιλόφρωνος ὢν καὶ τῆς ἡμετέρας. 56, in Joan. V. Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς. — *Montf.* deest in indice. *Savil.* II, 784. *Duc.* II, 349.
- Σφοδρὸν τὸ καῦμα, καὶ βαρῦς ὁ αὐχμός. De futuræ vitæ deliciis. Vertit Fronto Ducæus. III, 347. — *Montf.* III, 137. *Savil.* VIII, 71. *Duc.* V, 657.
- [Σώζειν παιμένες καὶ βουκόλοι. In psal. xi. In Scorial. bibl. Spuria et prætermissa.]
- T
- Τὰ ἀνθρωπίνως ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ οἰκονομούμενα. 48 [49], in Joannem. VIII, 273. — *Montf.* VIII, 787. *Savil.* II, 757. *Duc.* II, 308.
- [Τὰ αὐτὰ περὶ τῆς νῦν ἐπιγραφῆς. In psal. ciii. Spuria et prætermissa.]
- Τὰ αὐτὰ λέγειν ἐμοὶ μὲν. 4, de fato et providentia. Dubia. Vertit Joan. Checus. II, 759. — *Montf.* II, 763. *Savil.* VI, 872. *Duc.* I, 726.
- Τὰ θηρία ἕως οὗ [ἕως μὲν ἀν] τὰς ὕλας νέμεται. 4, [6], adversus Judæos. I, 904. — *Montf.* I, 649. *Savil.* VI, 336. *Duc.* I, 438.
- [† Τὰ κατὰ τὴν κοσμοποιίαν καὶ. Initium synopseos. *Montf.* VI, 318.] VI, 317.
- [† Τὰ κατὰ τὸν Βῆλ ἡμῖν ἀνέγραψεν. In Dau. cap. xiii. *Montf.* VI, 253.] VI, 244.
- Τὰ κύματα ταῖς πέτραις προσρηγύμενα. Ampruclæ diaconissæ, ep. 96. III, 659. — *Montf.* III, 645.
- Τὰ λειπόμενα τῶν χθὲς εἰρημένων. 57, in Gen. IV, 494. — *Montf.* IV, 548. *Savil.* I, 441. *Duc.* II, 616.
- Τὰ λείψανα τῆς χθεσινῆς τραπέζης ἀποδοῦναι. In psal. l. Vertit Jac. Billius, V, 575. — *Montf.* V, 583. *Savil.* I, 702. *Duc.* III, 862.
- Τὰ λείψανα τῆς χθεσινῆς τραπέζης ὑμῖν παραθεῖναι. 22, in Gen. IV, 185. — *Montf.* IV, 192. *Savil.* I, 153. *Duc.* II, 213.
- Τὰ λείψανα τῶν χθὲς [ἡμῖν] εἰρημένων ἀναγκαῖον ἀποδοῦναι. 52, in Gen. IV, 456. — *Montf.* IV, 505. *Savil.* I, 406. *Duc.* II, 567.
- Τὰ λείψανα τῶν χθὲς ἡμῖν εἰρημένων βουλόμεθα σήμερον ἀποδοῦναι. 63, in Gen. IV, 540. — *Montf.* IV, 600. *Savil.* I, 403. *Duc.* II, 674.
- Τὰ μεγάλα τῶν πραγμάτων. 2, in Joan., Vertit Lælius Tifernas. VI, 567. — *Montf.* VI, 583. *Savil.* V, 953. *Duc.* VI, 74.
- Τὰ μὲν ἄλλα πάντα εἶκει χρόνῳ, καὶ παρα. Tranquillino, epist. 65. III, 643. — *Montf.* III, 628.

- Τὰ παῖδια τὰ μικρά. 24 [25], in Joan. VIII, 147. — *Montf.* VIII, 143. *Savil.* II, 633. *Duc.* II, 154.
- Τὰ παρελθόντα τῶν μελλόντων. 17, in Epist. ad Ephes. XI, 115. — *Montf.* XI, 121. *Savil.* III, 846. *Duc.* V, 1009.
- Τὰς γλώσσας σήμερον. In Pentecostem: Dubium an Chrysostomi. Spuria. III, 809. — *Montf.* III, 794. *Savil.* V, 982. *Duc.* deest.
- Τὰς Γραφὰς οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ παρέργως. 57, in Joan. VIII, 315. — *Montf.* VIII, 336. *Savil.* II, 792. *Duc.* II, 360.
- Τὰς παραινέσεις μετὰ ἐγκωμίων. 8, in Epist. ad Philipp. XI, 257. — *Montf.* XI, 233. *Savil.* IV, 45. *Duc.* VI, 74.
- [Τὰ τῆς παρούσης ἱερᾶς πανηγύρεως. In occursum s. in Hypapantem, a Combesio edita, spuria omnino est].
- [† Τὰ τῶν βασιλικῶν. Fragmentum in Machabæos. *Montf.* II, 633.] II, 627.
- Ταῦτα ἀνεκτὰ, ταῦτα φορητὰ; οἷσι κὼν σιάν. Cyriaco epist. 202. III, 723. — *Montf.* III, 712.
- [† Ταῦτα ἀνεκτὰ, ταῦτα φορητὰ · ὁμῖν γὰρ αὐταίς. De theatris, hom. *Montf.* VI, 252.] VI, 263.
- Ταῦτα δοκεῖ μὲν ἀνάξια εἶναι Παύλου. 5, in II ad Cor. X, 427. — *Montf.* X, 465. *Savil.* III, 573. *Duc.* V, 551.
- Ταῦτα μὲν ἡμῖν ὑπὲρ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας. Lib. II, Ad Stagirium, quod tristitia dæmone ipso sit gravior. Vertit incertus. I, 447. — *Montf.* I, 179. *Savil.* VI, 102. *Duc.* IV, 147.
- Ταῦτα ὁ Βασίλειος ἀκούσας καὶ μικρὰ ἐπισχῶν. Lib. IV, De sacerdotio. I, 659. — *Montf.* I, 401. *Savil.* VI, 30. *Duc.* IV, 53.
- Ταῦτα οὖν εἰδότες, φησὶ, τὸ δικαστήριον. Hom. 11 in II ad Cor. X, 473. — *Montf.* X, 512. *Savil.* I, 766. *Duc.* III, 342.
- Τάχα πέρα τοῦ δέοντος. Hom. 11 [12], in Joan. VIII, 81. *Montf.* VIII, 66. *Savil.* II, 599. *Duc.* II, 75.
- Τάχα τις ἡγεῖται ἀνάξιον. 44, in I ad Cor. X, 373. — *Montf.* X, 406. *Savil.* III, 554. *Duc.* V, 483.
- Ταχέως ἡμῖν ἐπιλάβου τῷ χωρισμῷ σου. Theodoro Diacono, epist. 59. III, 641. — *Montf.* III, 626.
- Τῇ γλώττῃ μὲν ὀλιγάκις ὁμῶν ἐπέταίλα τῇ. Casto, Valeriano, Dioph. etc., epist. 66. III, 664. — *Montf.* III, 629.
- Τῆμερον ἀποδοῦναι ἀναγκαῖον 3, in Epist. ad Coloss. XI, 317. — *Montf.* XI, 343. *Savil.* IV, 163. *Duc.* VI, 170.
- Τὴν ἀθυμίαν ἐνέθηκεν. De tristitia et mœrore. Vertit Balth. Etzelius. [Ecloga 19.] XII, 685. — *Montf.* XII, 553. *Savil.* VII, 784. *Duc.* VI, 692.
- Τὴν ἀνδρείαν ὁμῶν καὶ τὴν παρρησίαν καὶ τὴν. Venerio episc. Mediolani, epist. 182. III, 714. — *Montf.* III, 702.
- Τὴν ἀρρώστιαν διαφυγῶν, ἣν κατὰ τὴν ὁδόν. Olympiadi, epist. 12. III, 609. — *Montf.* III, 591.
- [Τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν ὁ ψαλμ. In psal. cv. Spuria et omissa].
- [Τὴν ἐκ τοῦ πολέμου συμβᾶσαν ὀλιγανθρωπίαν. In cap. IV Isa. — *Montf.* VI, 48.] VI, 53.
- Τὴν ἐσομένην ἐρήμωσιν. Synopsis Mi hææ, VI, 384. — *Montf.* VI, 391.
- Τὴν εὐλογίαν εἰς τὸ μέσον προθένας. 28, in Gen. IV, 252. — *Montf.* IV, 260. *Savil.* I, 215. *Duc.* II, 300.
- Τὴν κάμινον τῆς ἀθυμίας, ἣν ἐπὶ τῆς. Arabio, epist. 121. III, 675. — *Montf.* III, 661.
- Τὴν μεγάλην καὶ φιλόσοφον ψυχὴν. 3, in Epist. ad Philipp. XI, 197. — *Montf.* XI, 211. *Savil.* IV, 16. *Duc.* VI, 25.
- Τὴν μὲν ἀγιότητα Χριστοῦ. In Pascha. Dubium an Chrysostomi. [in Spuriis.] VIII, 729. — *Montf.* VIII, 257. *Savil.* V, 923. *Duc.* deest.
- Τὴν ὄδυνωμένην ψυχὴν. [79] 78, in Joan. VIII, 425. — *Montf.* VII, 465. *Savil.* II, 834. *Duc.* II, 501.
- Τὴν πολλὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. 5, in Epist. ad Hebr. XII, 45. — *Montf.* XII, 51. *Savil.* IV, 45. *Duc.* VI, 739.
- Τὴν ταπεινοφροσύνην πολὺ μὲν ἔχουσιν. 3, in I ad Tim. XI, 515. — *Montf.* XI, 516. *Savil.* IV, 239. *Duc.* VI, 419.
- Τὴν τιμωρίαν τὴν Ἰδουμαίων. Synopsis Abdiæ, VI, 384. — *Montf.* VI, 390.
- Τὴν τοῦ Ἀλληλοῦῖα ἐρμηνείαν. In psal. civ. Spuria et omissa.
- Τὴν χθὲς ἡμέραν ἑορτὴν οὖσαν διαβολικὴν (al. Σατανικὴν). 1, de Lazaro, postridie Calendar. Antiochie habita. Vertit Erasmus. — *Montf.* I, 787. *Savil.* V, 220. *Duc.* V, 18.
- [Τὴν χθὲς ἡμέραν ἑορτὴν οὖσαν σατανικὴν. In Lazarum, 1, Post Kalend. eadem, quæ prior]. I, 963.
- [Τῇ προγραφῇ ταύτῃ πολλαίς. In psal. cvii. Spuria et prætermissa].
- Τῇ προτέρᾳ Κυριακῇ. In annuntiationem Deiparæ, et contra Arium. Dubium an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 765. — *Montf.* XI, 858. *Savil.* VII, 715. *Duc.* Deest.
- Τῇ προτέρᾳ συνάξει. In II Cor. IV, 15, habentes spiritum fidei. Vertit Sigismundus Gelenus. III, 289. — *Montf.* III, 379. *Savil.* V, 382. *Duc.* V, 319.

Τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ οὗτος ὁ ψαλμός. In psal. quadragesimum sextum. V, 208. — *Montf.* V, 187. *Savil.* I, 651. *Duc.* III, 208.

Τῆς μὲν ἐπιγραφῆς. Theodori magistri, homilia de laudibus Pauli apostoli, ex variis orat. Chrysostomi, Vertit Balthasar Eizelius. [Ecloga 30.] XII, 787. — *Montf.* XII, 566. *Savil.* VII, 829. *Duc.* VI, 817.

Τῆς μὲν οὖν ὕβρεως ἔνεκεν. Liber III de sacerdotio. I, 659. — *Montf.* I, 580. *Savil.* VI, 14. *Duc.* IV, 25.

[Τῆς μὲν πρώτης ἀναβάσεως τὴν αἰτίαν. 2, in Epist. ad Galat. *Montf.* X, 679] X, 633.

Τῆς ἰδοῦ ταύτης τῆς αἰσθητῆς. In Jerem. X, 23 : *Domine, non est in homine via ejus*, Vertit Fronto Duceus. VI, 153. — *Montf.* VI, 157, *Savil.* V, 168. *Duc.* III, 789.

Τῆς παρούσης τιμῆς καὶ βασιλικῆς. Spuria et ideo a Savilio ommissa. Inscribitur : Εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Τῆς περικοπῆς ταύτης τῆς ἡδίστης. 79 [80] in Matthæum. VII, 717. — *Montf.* VII, 757. *Savil.* III, 492. *Duc.* I, 834.

Τῆς τοῦ Λαζάρου παραβολῆς. 4, de divite et Lazaro. Vertit Erasmus. I, 1005. — *Montf.* I, 731. *Savil.* V, 253. *Duc.* V, 73.

Τῆ συνήθει κέχρηται φιλοσοφία. In psalmum quadragesimum quintum. V, 208. — *Montf.* V, 182. *Savil.* I, 648. *Duc.* III, 203.

Τῆς μὲν πόλεως ὕμῶν ἀπηλάθηνμεν Leontio, epist. 83. III, 652. — *Montf.* III, 637.

Τῆς σφοδρότητος ἔνεκεν τοῦ χειμῶνος. Olympiadi, ep. 4. III, 590. — *Montf.* III, 570.

Τῆς ὑποθέσεως βούλομαι πάλιν ἀφασθαι. 25, in Gen. IV, 218. — *Montf.* IV, 230. *Savil.* I, 185. *Duc.* II, 255.

Τῆς φιλαργυρίας. In publicanum et Phariseum. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 723. — *Montf.* XI, 796. *Savil.* VII, 462. *Duc.* deest.

Τῆς χθὲς ὑποχέσεως. In magnam Parasceven. Dubium an Chrysostomi. [Spuria.] XI, 721. — *Montf.* XI, 793. *Savil.* VII, 459. *Duc.* deest.

Τῆς Χριστοῦ βασιλείας τὸ εὐαγγέλιον. Unum esse legislatorem utriusque Test. Vertit Joan. Jacobus Beurerus. Genuinum esse probat Pearsonius Vindic. Ignatii part. I, cap. 9. VI, 397. — *Montf.* VI, 403. *Savil.* VI, 640. *Duc.* VI, 1.

Τῆ τετάρτη τοῦ Πανέμου μηνός. Constantio presb. ep. 221. III, 752. — *Montf.* III, 721.

Τί βούλεται ταῦτα τὰ ῥήματα. 28, in I ad Cor. X, 251. — *Montf.* X, 220. *Savil.* III, 423. *Duc.* V, 301.

Τί βούλεται τοῦ Σιών ἡ προσθήκη. In cxxiv psal. V, 356. — *Montf.* V, 348. *Savil.* I, 796. *Duc.* III, 387.

Τί δὲ [καὶ] ὄμην, ἄθλιοι καὶ ταλαίπωροι. Ad corruptores virginum Christi. Dubium an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 741. — *Montf.* IX, 826. *Savil.* VI, 976. *Duc.* deest.

Τί δῆποτε Ἐφεσίοις μὲν ἐπιστέλλων. 1, in I ad Thess. XI, 591. — *Montf.* XI, 425. *Savil.* IV, 161. *Duc.* VI, 262.

Τί δῆποτε καὶ δευτέραν ἐπιστέλλει τῷ Τιμοθέῳ. 4, in II ad Timoth. XI, 599. — *Montf.* XI, 638. *Savil.* IV, 329. *Duc.* VI, 535.

Τί δῆποτε οὐδένα τῶν κορυφαίων. 20, in Acta. IX, 157. — *Montf.* IX, 161. *Savil.* IV, 725. *Duc.* III, 187.

Τί δῆποτε πρέλκει. 33, in Matthæum, VII, 377. — *Montf.* VII, 364. *Savil.* II, 216. *Duc.* I, 376.

Τί δῆποτε πείσαντος οὕτως αὐτοῦ. 39, in Acta. IX, 275. — *Montf.* IX, 294. *Savil.* IV, 826. *Duc.* III, 341.

Τί δῆποτε περὶ σωφροσύνης. 6, in I ad Thess. XI, 429. — *Montf.* XI, 466. *Savil.* IV, 190. *Duc.* VI, 309.

Τί δῆποτε τοὺς μὲν ἄλλους χρόνους ἀπὸ τῆς ζωῆς. In Isaïæ cap. vi. VI, 67. — *Montf.* VI, 63.

Τί εἶπω ἢ τί λαλήσω; δακρύων ὁ παρῶν καιρός. Hom. 2, ad Antiochenos. II, 33. — *Montf.* II, 20. *Savil.* VI, 461. *Duc.* I, 22.

Τί εἶπω ἢ τί λαλήσω; εὐλογητὸς ὁ Θεός. Post reditum a prlore exsilio. Vertit incertus. [Cujus versionem Montfauc. post textum Gr. et suam vers. de-lit]. — *Montf.* 424. *Savil.* deest. *Duc.* V, 911.

Τί εἶπω, καὶ τί λαλήσω; ἢ τίνας ὕμῶς καλέσω. In venerabilem crucem. Vertit incertus. Edidit Gretscrus tom. II, de cruce, p. 472. Dubium an Chrysostomi. [Spuria.] II, 843. — *Montf.* II, 820. *Savil.* VII, 502. *Duc.* VI, 241.

†. Τί εἶπω καὶ τί λαλήσω; σκιρτῶ καὶ μαίνομαι. Secunda ex undecim novis homiliis. XII, 330.] XII, 475.

Τί ἐστιν, Ἐξ βαθέων. In psal. cxix. V, 375. — *Montf.* V, 367. *Savil.* I, 810. *Duc.* III, 406.

Τί ἐστιν ἐν ὄλῃ. In cx. psal. V, 279. — *Montf.* V, 265. *Savil.* I, 735. *Duc.* III, 294.

Τί θρηναίς, τί κόπτεαι σαυτῆν, καὶ δίκας. Olympiadi, ep. 14. III, 612. — *Montf.* III, 594.

Τί λέγεις μετὰ τὸ δοκιμάσαι. In psal. cxlxxxviii. V, 411. — *Montf.* V, 409. *Savil.* I, 841. *Duc.* III, 453.

Τί λέγεις; οἱ Χριστὸν κηρύττοντες. 24, in II ad Cor. X, 563. — *Montf.* X, 606. *Savil.* III, 673. *Duc.* V, 718.

- Τί λέγεις; πάλιν επιβουλὰς ἔδύρη, Adolise, ep. 133. III, 691. — *Montf.* III, 677.
- Τί λέγεις; πολέμων διδάσκαλος. In psalm. cxliii. V, 457. — *Montf.* IV, 458. *Savil.* I, 878. *Duc.* III, 506.
- [Τί μείζον βασιλείας οὐρανῶν; τί μικρότερον. In illud: *Simile est regnum cælorum grano sinapis.* — *Montf.* XIII, 216.] XIII, 21.
- Τίνα ἂν ἔτερον. de mansuetudine et injuriarum deponenda memoria. Vertit Balthasar Ezelius. [Ecloga 29.] XII, 777. — *Montf.* XII, *Savil.* VII, 675; *Duc.* VI, 805.
- Τινὲς εἰς τὸν μακάριον Ἰερεμίαν ἔλαβον τὸν ψαλμόν. In psal. xxxix. Chrysostomo in Latinis eodd. tribuitur, sed est Theodoriti. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
- Τινὲς μὲν διαβάλλουσι τὸν νεανίσκον. 63 [64], in Matthæum. VII, 603. — *Montf.* VII, 627. II, 400. *Duc.* I, 682.
- Τινὲς μὲν τῷ Δαβὶδ ἀνέθεσαν, τινὲς δὲ τῷ Ἐζεκιᾷ. In psalm. xi, Chrysostomo in Latinis codicibus tribuitur, sed est Theodoriti. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
- Τινὲς τῶν ἀγαπητῶν. Spuria et ideo a Savilio omissa. Inscribitur: Περὶ ἀκτημοσύνης. — *Montf.* deest.
- Τινὲς τῶν συγγραφέων τῷ Ἰδοθούμ ἀνέθεσαν. In psal. xxxviii Chrysostomo in Latinis eodd. tribuitur, sed est Theodoriti. Vide notas Savilii tom. VIII, p. 107 seqq. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
- Τίνας ἔνεκεν ἀνεχώρησεν [ἀναχωρεῖ] πάλιν; 14, in Matth. VII, 217. — *Montf.* VII, 478. *Savil.* II, 88. *Duc.* I, 156.
- Τίνας ἔνεκα πάντα τ' ἄλλα παραδραμών. Liber ineditus quæstionum in Joan. forte Titi Bostrensis; certe non Chrysostomi, ex quo pleraque tamen collecta. Vide notas Savilii. tom. II, p. 215. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
- Τίνας ἔνεκεν ἀπὸ πλεονεξίας. De avaritia. Vertit Martinus Cromerus. Basil. 1552. Ecloga 15, VII, 665. *Montf.* XII, 532. *Savil.* VII, 847. *Duc.* 666.
- Τίνας ἔνεκεν εἶπε, ταύτας. 49, in Matth. VII, 487. — *Montf.* VII, 493, *Savil.* II, 305. *Duc.* I, 526.
- Τίνας ἔνεκεν εἰς τὸ βροχ ἀναβαίνει. 51, in Matth. VII, 503. — *Montf.* VII, 513. *Savil.* III 349. *Duc.* I, 547.
- [Τίνας ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ προσώπου. In parabolam X. virginum. Spuria et omissa.]
- Τίνας ἔνεκεν οὐ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπατήσαντα. De providentia. Vertit Balth. Ezelius. [Ecloga 10.] XII, 361. — *Montf.* XII, 496. *Savil.* VII, 859. *Duc.* VI, 652.
- Τίνας ἔνεκεν οὕτω τοῦτο ἔγραψε, καὶ οὐχί. In Dan. *Montf.* VI, 220.] VI, 212.
- [† Τίνας ἔνεκεν οὐχὶ γυναίκα εἶπεν. In Dan. cap. vii. *Montf.* VI, 273.] VI, 229.
- [† Τίνας ἔνεκεν πάλιν πενθεῖ; εἰ γάρ. In Dan. c. x. *Montf.* VI, 249.] VI, 241.
- [Τίνας χάριν ἄρα τὸν παρόντα. In Psalm. lxxx. Spuria *Montf.* V, 740.] V, 728.
- [Τίνας χάριν ἐν μὲν τῇ μέσῃ μερίδι τρεῖς. In Matth. Combetis. II, p. 1027.]
- Τίνας ἔνεκεν τὸν οἰκιστὴν τῆς πόλεως. 55, in Matth. VII, 531. — *Montf.* VII, 546. *Savil.* II, 343. *Duc.* I, 588.
- Τί οὖν; οὐ χρὴ τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐγκαλεῖν. 24, in Matth. VII, 507. — *Montf.* VII, 284. *Savil.* II, 160. *Duc.* I, 283.
- Τί περιέρχῃ ἀπολογίαζ ζητοῦσα. Nameæ, epist. 47, III, 634. — *Montf.* III, 619.
- Τί ποτε ἄρα χρὴ ἡμᾶς ποιῆσαι. 2, in eos, qui longiora exordia reprehendebant, et de nominum mutatione. Vertit Fronto Ducæus. III, 123. — *Montf.* III, 107. *Savil.* deest. *Duc.* V, 260.
- Τί ποτε ἔστιν ἀνθρωπος. 2, De laudibus Pauli, apostoli. Vertit Anianus. II, 477. — *Montf.* II, 482. *Savil.* VIII, 37. *Duc.* V, 518.
- Τί ποτέ καὶ δευτέραν ἐπιστέλλει. I in posteriorem ad Tim. — *Montf.* Non est in ind. *Savil.* IV, 329. *Duc.* VI, 535.
- Τίς γὰρ τοῦτο ὑπώπευσεν. 16, in Matthæum. VII, 237. — *Montf.* VII, 203. *Savil.* II, 105. *Duc.* I, 186.
- Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρῶν; ἐπιδαφιενέσω. In magno æstu et ariditate. Spuria. X, 723. — *Montf.* X, 775. *Savil.* VII, 352. *Duc.* deest.
- Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου πηγὴν δακρῶν; εὐχαίρων καὶ ἡμῶν νῦν εἰπέτω. Ad Theodorum lapsum, qui deinde episcopus Mopsuestenus fuit, de penitentia paræneia prior, et de venia non desperanda. Vertit incertus. Valesius ad Sozom. VIII, 2, negat, Chrysostomi esse. I, 377.
- Τίς ἔστιν αὐτὴ ἡ Πεντηκοστή. 4, in Acta. IX, 41. — *Montf.* IX, 32. *Savil.* IV, 609. *Duc.* I, 39.
- [Τίς ἡ δύναμις τοῦ ψαλμοῦ. In psal. C. Spuria et omissa.]
- Τίς ἦν ὁ εἰς οὗτος τὸ ὠτίον κόψας. 84 [85], in Matthæum. VII, 751. — *Montf.* VII, 797. *Savil.* II, 520. *Duc.* I, 877.
- Τί τὸ μέσον ταύτης καὶ τῆς προτέρας. 47, in Matthæum, VII, 475. — *Montf.* VII, 489. *Savil.* II, 226. *Duc.* I, 511.
- Τί τοῦτο; αὐτόθι μὲν ὄντων ἡμῶν. Brisoni, epist. 190. III, 718. — *Montf.* III, 706.
- Τί τοῦτο; εἰδὼς ἔπικρως σου χαίρομεν τοῖς ἀγαθοῖς. Valentino, epist. 116. III, 671. — *Montf.* III, 657.
- Τί τοῦτο; ἴνα μετὰ ἀδελίας ἐπιτάττωμεν. Harmatio, epist. 75. III, 649.

- Τί τοῦτο; ὁ θερμὸς ἡμῶν ἑραστής ὁ μανικός; Claudiano, epist. 195. III, 730. — *Montf.* III, 709.
- Τί τοῦτο; ὁ Παῦλος καὶ ἀνάγκης οὐσης. in psal. cxxx. V. 377. — *Montf.* V, 371. *Savil.* I, 813. *Duc.* III, 411.
- Τί τοῦτο; ὁ ποιμὴν οὐ πάρεστι. De incomprehensibili Dei natura, contra Anomæos, homilia 1. Vertit Theodorus Gaza. I, 701. — *Montf.* I, 414. *Savil.* VI, 389. *Duc.* I, 292.
- Τί τοῦτο; ὅσον προλασιν ἡμῖν αἱ ἑορταί. In inscriptionem altaris Act. xvii, 21, Ignoto Deo. Vertit Fronto Ducæus. III, 65 — 67. — *Montf.* III, 50. *Savil.* VI, 722. *Duc.* V, 576.
- Τί τοῦτο; ὅτε ἡ τοσαύτη καὶ τηλικαύτη πόλις. Gemello, epist. 79. III, 650. — *Montf.* III, 655.
- Τί τοῦτο; ὁ τοσαῦτα εἰπών. 26, in II ad Cor. X, 576. — *Montf.* X, 617. *Savil.* III, 682. *Duc.* V, 732.
- Τί τοῦτο; ὁ τοσαύτην περὶ ἡμᾶς ἀγάπην. Basso, epist. 110. III, 668. — *Montf.* III, 654.
- Τί τοῦτο; οὕτως ἡμῶν ἐρώντες, οὐδὲ γάρ. Marciano et Marcellino, epist. 224. III, 735. — *Montf.* III, 723.
- Τί τοῦτο; οὕτως ἡμῶν σφοδρῶ; ἐρῶν. Hesychio, epist. 198. III, 722. — *Montf.* III, 710.
- [Τί τοῦτο; σημεῖον ἀντιλεγόμενον ὀρώ. In diem natalem Domini. Non est Chrysostomi : tribuitur quoque Athanasio.]
- [† Τί τοῦτο; τὴν πόλιν ἄπασαν παρεῖναι. Prima ex 11 homiliis novis, XII, 323.]
- Τί τοῦτων ἴσον γένοιτ' ἂν τῶν ψυχῶν. 56, in Acta. IX, 257. — *Montf.* IX, 272. *Savil.* IV, 810. *Duc.* III, 317.
- Τί φῆς; αἱ συνεχεῖς ἀβήρωσται οὐ συνεχώρησαν. Carteriæ, epist. 227. III, 736. — *Montf.* III, 725.
- Τί φῆς; οὐκ ἔστησας τρόπαιον, οὐδέ. Olympiadi, epist. 7. III, 601. — *Montf.* III, 583.
- Τί φῆς; πλειονά σοι τῶν προσδοκηθέντων. Theodoro Lectori epist. 102. III, 662. — *Montf.* III, 648.
- Τί φῆς, ὦ μακάριε Παῦλε. 4, in II ad Cor. X, 417. — *Montf.* X, 454. *Savil.* III, 566. *Duc.* V, 538.
- [Τὸ γελᾶν ὄλωσ. Contra risum. In Bibl. Taurinensi. Videtur esse fragmentum.]
- Τὸ γνήσιόν σου τῆς ἀγάπης τῆς περὶ ἡμᾶς. Diogeni, epist. 50. III, 636. — *Montf.* III, 620.
- Τοῖς ἄρτι τῶν παιδῶν εισαγομένοις. [4] 3, in Joan. VIII, 45. — *Montf.* VIII, 26. *Savil.* II, 372. *Duc.* II 32.
- Τοῖς δεινοῖς ἀνδράσι μὴ ὁμόσε χωρῶμεν. [42] 41, in Joan. VIII, 239. — *Montf.* VIII, 247. *Savil.* II, 723. *Duc.* II, 266.
- Τοῖς κάμνουσι καὶ ψυχερᾶγοῦσι. 4, in I ad Cor. X, 29. — *Montf.* X, 23. *Savil.* III, 260. *Duc.* V, 29.
- Τοῖς μὲν ἄλλοις ἄπασιν ἀνθρώποις ἡδύ. Mariano, epist. 128. III, 688. — *Montf.* III, 675.
- Τοῖς μὲν παλαιοῖς ἀνδράσιν. 2, in Epist. ad Titum. XI, 669. — *Montf.* XI, 737. *Savil.* IV, 386. *Duc.* VI, 628.
- Τοῖς πρὸς τοὺς αἰρετικούς ἀγῶσιν. 11 in Epist. ad Philipp. XI, 263. — *Montf.* XI, 283. *Savil.* IV, 63. *Duc.* VI, 104.
- Τὸ μὲν μετὰ [γὰρ κατὰ] τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου. 38, in Matth. VII, 419. — *Montf.* VIII, 414. *Savil.* II, 250. *Duc.* I, 454.
- Τὸ μὲν παραγενέσθαι ἰσως ἐργῶδες. Adolix, epist. 179. III, 713. — *Montf.* III, 701.
- Τὸ μὲν σῶμα ἡμῖν ἐν ἐνὶ ἰδρυταί χωρῶ. Innocentio Romæ episc., epist. 2. III, 535. — 4. — *Montf.* III, 521.
- Τὸ μὲν τὰς ἀπέλους ὁμιλίας. De non iterando conjugio, ad viduam juniorem. Vertit Flaminius Nobilius. I, 609. — *Montf.* 349. *Savil.* VI, 304. *Duc.* IV, 469.
- Τὸ μὲν πλεόν τοῦ χρέους. Quod tacere non sit sine periculo; et quare Acta apostolor. legantur in Pentecoste. Vertit Fronto Ducæus. III, 97. — *Montf.* III, 81. *Savil.* deest. *Duc.* V, 842.
- Τὰ ἔρχοντα μὲν ἐπήγεσα τῆς κηδεμονίας. Hom. 16, ad Antiochenos. II, 161. — *Montf.* II, 160. *Savil.* VI, 567. *Duc.* I, 178.
- Τὸν διδάσκαλον οὐδὲν ἐπαχθές. 3, in I ad Thess. XI, 405. — *Montf.* XI, 440. *Savil.* IV, 172. *Duc.* VI, 279.
- Τὸν διδάσκαλον οὐ μόνον συμβουλευόντα. 12, in Epist. ad Ephes. XI, 87. — *Montf.* XI, 89. *Savil.* III, 825. *Duc.* V, 964.
- Τὸν κύριόν μου τὸν τιμιώτατον ἐπίσκ. Σέλευκον. Tranquillinæ, epist. 37. III, 630. — *Montf.* III, 614.
- Τὸν μὲν χρόνον καθ' ὃν προεφῆτευσεν ὁ μακάριος Ἰερεμίας. Expositio inedita in Jeremiam, indignum luce, nedom Chrysostomo, opusculum, judice Henr. Savilio, tom. VIII, in notis p. 156. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
- Τὸν ψαλμὸν τοῦτον λέγει μὲν ὁ προφήτης. In psal. quadragesimum tertium. V, 167. — *Montf.* V, 143. *Savil.* I, 618. *Duc.* III, 160.
- Τὸ πνευματικὸν ἡμῖν σήμερον. In principium jejunii. Dubium, an auctor Chrysostomus. [Spuria.] XI, 745. — *Montf.* XI, 817. *Savil.* VII, 484. *Duc.* deest.
- Τὸ προσηγές καὶ λείον. [44] 43, in Joan. VIII, 247. — *Montf.* VIII, 258. *Savil.* II, 736. *Duc.* II, 277.

- [Τὸ πρῶν ὁμῖν χρέος τοῦτο. Quod Deus superbis resistat. Spuria et omissa.]
 [Τὸ βῆθουμον ἡμῶν. Secunda διακατηγήμου. Spuria et omissa.]
 [Τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. In psal. xxxix, Spuria et omissa.]
 [Τότε ὁ διδάσκαλος εὐκλεῆς. In stagnum Genesareth. Spuria et omissa.]
 Τοσαῦτα περὶ αὐτῆς εἰπὼν. 19, in II ad Cor. X, 52. — *Montf.* X, 570. *Savil.* III, 618. *Duc.* V 776.
 Τὸ σκότος τοῦ φωτός. 7, in I, ad Cor. X, 53. — *Montf.* X, 49. *Savil.* III, 279. *Duc.* V, 60.
 Τότε, πότε; μετὰ τὴν τοῦ Πνεύματος κάθοδον. 13, in Matth. VII, 207. — *Montf.* VII, 167. *Savil.* II, 81. *Duc.* I, 144.
 Τότε, πότε; ὅτε μάλιστα κατανοῆσαι ἔδει. 70 [71], in Matth. VII, 655. — *Montf.* VII, 686. *Savil.* II, 442. *Duc.* I, 753.
 Τότε, πότε; ὅτε ὁ Ἡέτρος εἶπε. 56, in Matth. VIII, 539. — *Montf.* VII, 555. *Savil.* II, 349. *Duc.* I, 599.
 Τότε, πότε; ὅτε τὰ μυρία σημεῖα. 52, in Matth. VII, 509. — *Montf.* VII, 590. *Savil.* II, 324. *Duc.* I, 557.
 Τότε, πότε; ὅτε ταῦτα εἶπεν, ὅτε αὐτοὺς ἐπεστόμισεν. 72 [73], in Matth. VII, 667. — *Montf.* VII, 700. *Savil.* II, 452. *Duc.* I, 769.
 Τότε, φησὶν, ὑπέστρεψαν; τότε, πότε; 3, in Acta. IX, 33. — *Montf.* IX, 22. *Savil.* IV, 622. *Duc.* III, 27.
 Τὸ τῆς αἰχμαλωσίας ὄνομα. In cxix, psal. V, 360. — *Montf.* V, 352. *Savil.* I, 799. *Duc.* III, 591.
 Τὸ τῆς ἀμαρτίας κατὰ τῆς ἀμαρτίας. In assumptionem Jesu Christi i. Dubium, an auctor Chrysostomus. X, 711. — *Montf.* Non est in ind. *Savil.* VII, 330. *Duc.* deest.
 Τὸ τῆς διδασκαλίας. 5, in I ad Tim. XI, 525. — *Montf.* Non est in ind. *Savil.* IV, 268. *Duc.* VI, 434.
 Τὸ τῆς παρθενίας καλόν. De Virginitate liber. Post Poggium, meliori usum codice, vertit Joan. Livineius, Gandensis a. 1575. I, 523. — *Montf.* Non est in ind. *Savil.* IV, 244. *Duc.* VI, 275.
 Τὸ τῆς πίστεως γενναίας καὶ νεανικῆς. 22, in Epist. ad Hebr. XII, 153. — *Montf.* Non est in ind. *Savil.* IV, 541. *Duc.* VI, 885.
 Τὸ τυραννικώτερον πάντων λοιπὸν ἐξορίζει. 19, in Matth. VII, 273. — *Montf.* VII, 244. *Savil.* II, 135. *Duc.* I, 235.
 Τὸ τῶν νομικῶν τύπων. In Pascha. Dubium, an Chrysostomi. [In Spuriis.] VIII, 725. — *Montf.* VIII, 254. *Savil.* V, 920. *Duc.* deest.
 Τοῦ μὲν ἰδάφους καὶ τῶν τοίχων τῆς πόλεως. Polybio, epist. 143. III, 697. — *Montf.* III, 685.
 Τοῦ Πνεύματος τὴν χάριν. [32] 31, in Joan. VIII, 183. — *Montf.* VIII, 183. *Savil.* II, 682. *Duc.* II, 198.
 Τοῦ Προφήτου τοῦτο τὸ ἐξαίρετον. In priora viii capita prophetæ Isaia. Vertit Godfridus Tilmannus e codice regie Fontis Eblaudi bibliothecæ. VI, 41. — *Montf.* VI, 4. *Savil.* I, 1016. *Duc.* III, 554.
 Τοὺς εἰς ἱατρῶν ἐρχομένους. 7, in Epist. ad Ephes. XI, 49. — *Montf.* XI, 45. *Savil.* III, 794. *Duc.* V, 912.
 Τοὺς λαυμάργους ἐνταῦθα αἰνύττεται. 17, in I ad Cor. X, 139. — *Montf.* X, 145. *Savil.* III, 347. *Duc.* V, 174.
 Τοὺς μέλλοντάς τι παρὰ τῶν ἀναγινωσκομένων. [57] 56, in Joan. VIII, 311. — *Montf.* VIII, 311. *Savil.* II, 789. *Duc.* II, 355.
 Τοὺς προσιόντας τῷ θεῷ κηρύγματι. 50 [51], in Joan. VIII, 283. — *Montf.* VIII, 299. *Savil.* II, 765. *Duc.* VI, 330.
 Τοὺς τῶν ἀγίων βίους. Encomium sancti Pauli, apostoli. Dubium, an auctor Chrysostomus. [Ecloga 36.] XII, 859. — *Montf.* XII, 709. *Savil.* VII, 839. *Duc.* deest.
 Τοῦτο ἅπαν τὸ χωρίον. 29, in I ad Cor. X, 239. — *Montf.* X, 257. *Savil.* III, 429. *Duc.* V, 309.
 Τοῦτ' ἐστίν, ἀδελφοί μου, τὸ σημεῖον. De gloriando in cruce Domini. Vertit Joach. Perionius. Dub [Ecloga 38.] III, 841. — *Montf.* XII, 719. *Savil.* VII, 864. *Duc.* VI, 518.
 Τοῦτ' ἐστὶ τὸ σημεῖον, ὅπερ ἐμπροσθεν αἰτοῦσα. 88 [89], in Matth. VII, 775. — *Montf.* VII, 826. *Savil.* II, 539. *Duc.* I, 909.
 [Τοῦτ' ἐστίν, ἀδελφοί, τὸ σημεῖον, ὅπερ. In crucem. *Montf.* III, 825. Spuria.]
 Τοῦτο τὸ ζῶον πρὸς. In psal. xli. Spuria et omissa.]
 Τοῦτο καὶ ἡμῖν τῆς μακρᾶς ὁργῆς αἴτιον. Marciano et Marcellino, epist. 100. III, 661.
 Τοῦτο καὶ Ἰωάννης φησὶν, ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν. 67 [68], in Matth. VII, 631. — *Montf.* VII, 661. *Savil.* II, 424. *Duc.* I, 719.
 Τοῦτο μήτηρ φιλόστοργος καὶ φιλόπαις. Constantio presb., epist. 237. III, 741. — *Montf.* III, 731.
 Τοῦτο πατήρ τὸ μὴ μόνον μὴ δυσχεραίνειν. Theodoro e consularibus, epist. 61. III, 642. — *Montf.* III, 731.
 Τοῦτο τὸ ζῶον πρὸς. In psal. xli, Spuria et omissa.
 Τοῦτου τοῦ ψαλμοῦ τὰ ῥήματα. In psal. cxl. V, 426. — *Montf.* V, 426. *Savil.* I, 854. *Duc.* III, 471.
 Τοῦ φαρσαίου καὶ τοῦ τελώνου. De profectu Evangelii, sive in abutentes dicto Philipp. I, 18, sive præ-

textu, sive veritate Christus prædicatur, et de humilitate. Incerti interpretationem rejecimus novamque paravimus. III, 311. — *Montf.* III, 390. *Savil.* V, 410. *Duc.* V, 343.

[Τρέμω και δειλιῶ φοβούμενος. In illud : *Attendite vobis, ne graventur.* Spuria et ommissa.]

Τρία παράδοξα θαύματα. In assumptionem Christi. Vertit Gerh. Vossius. [Spuria.] III, 791. — *Montf.* III, 777. *Savil.* deest. *Duc.* VI, 375.

Τρίτην πέμπω ταύτην ἐπιστολήν. Valentino, epist. 41. III, 632. — *Montf.* III, 616.

[Τρυγῶν ἢ φιλέρημος. In turturem s. Ecclesiam. V. supra, ἢ τρυγῶν ἢ φιλέρημος.]

Τῷδε καλεῖται. Synopsis I. Tobit. VI, 360. — *Montf.* VI, 364.

Τῷ μὲν νόμῳ τῆς Ἐκκλησίας. In sanctum Thomam. Vertit Fronto Duceus. [in Spuriis.] VIII, 497. — *Montf.* VIII, 14. *Savil.* V, 486. *Duc.* VI, 274.

Τῷ μὲν τόπῳ μακρὰν ὁμῶν διεστῆκαμεν, Theodosio Scythop., epist. 89. III, 655. — *Montf.* III, 640.

Τῶν ἀνθρώπων, ἀγαπητοί. Ecloga [46] de salute per agnitionem peccatorum. XII, 893. — *Montf.* XII, 765. *Savil.* VII, 928. *Duc.* deest.

Τῶν ἀνθρώπων τῶν τότε. 23 [24], in Joan. VIII, 143. — *Montf.* VIII, 137. *Savil.* II, 649. *Duc.* II, 448.

Τῶν δένδρων ὄσαπερ ἂν φυτσοῦνται. 20, in Epist. ad Hebr. XII, 145. — *Montf.* XII, 185. *Savil.* IV, 533. *Duc.* V, 807. *Duc.* VI, 871.

Τῶν μὲν ἄλλων ψαλμῶν. In cxix psal. V, 358. — *Montf.* V, 328. *Savil.* I, 781. *Duc.* III, 365.

Τῶν μὲν στεφάνων σε μακαρίζω, οὗς ἀνέδ. Pentadiæ diaconissæ, epist. 104. III, 663. — *Montf.* III, 649.

Τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων. 14 [15], in Joan. VIII, 97. — *Montf.* VIII, 84. *Savil.* II, 612. *Duc.* II, 30.

Τῶν Παύλῳ συνόντων δόκιμος. 1, in Epist. ad Titum. XI, 663. — *Montf.* XI, 729. *Savil.* IV, 381. *Duc.* VI, 619.

Τῶν πραγμάτων τὰ μὲν διδασκαλίας. 13, in I ad Tim. XI, 563. — *Montf.* XI, 617. *Savil.* IV, 298. *Duc.* VI, 449.

Τῶν πρώην εἰρημίων. Catechesis ad illuminandos 2. II, 231. — *Montf.* II, 234. *Savil.* VI, 604. *Duc.* I, 235.

Τῶν τριῶν παίδων καὶ τῆς καμίνου. Hom. 5, ad Antiochenos. — II, 67. — *Montf.* II, 59. *Savil.* VI, 490. *Duc.* I, 64.

Τῶν τοῦ Ἀποστόλου μαθητῶν εἷς καὶ ὁ Τιμόθεος. Argumentum Epist. I ad Tim. XI, 51. — *Montf.* XI, 547. *Savil.* IV, 249. *Duc.* VI, 402.

Υ

Ἵμεῖς μὲν ἡμᾶς ἰθαυμάζετε πρώην. In psalmum quadragesimum primum. Vertit Gentianus Hervetus. Non Chrysostomo, sed Antiocho, Ptolemaidis in Phœnicia episcopo, illius æmulo, qui et ipse Chrysostomus dictus est, hanc homiliam tribuit Thomas Bruno de Therapeutis Philonis, p. 201. V, 155. — *Montf.* V, 150. *Savil.* I, 609. *Duc.* III, 145.

Ἵμεῖς μὲν ἴσω νομίζετε. Quod non propter Adamum punimur. 5 in Genesisim. Vertit Fronto Duceus. IV, 599. — *Montf.* IV, 464. *Savil.* V, 15. *Duc.* II, 747.

Ἵμεῖς μὲν πρώην ἐπηνέσατε. 2, De Davide et Saule. Vertit Erasmus. IV, 687. — *Montf.* IV, 759. *Savil.* V, 83. *Duc.* II, 852.

Ἵμνεῖν μὲν [καὶ] οὗτος ὁ ψαλμός. In psal. civ. Non est Chrysostomi. V, 633. — *Montf.* V, 661. *Savil.* E, 952. *Duc.* deest.

Ἵμεῖς μὲν τῶν Ἰσαύρων αἰτιῶσατε τὴν καταδρ. Theodoro, Nicolao, etc., epist. 146. III, 698. — *Montf.* III, 655.

[Ἵπερμεγέθης ἡ τοῦ Δεσπότης Χριστοῦ περὶ τὸ γένος. In Mesopotecosten. Spuria et ommissa.]

Ἵπερ μὲν τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς οὐδὲν δεόμεθα. Palladio, epist. 113. III, 669. — *Montf.* III, 655

Ἵπερ οἰκέτου πρὸς δεσπότην. 1, in Epist. ad Philemonem. XI, 703. — *Montf.* X, 774. *Savil.* IV, 413. *Duc.* VI, 673.

Φ

Φάγωμεν καὶ πίωμεν. 6. De fato, contra ingluviem. Vertit Joan. Chæcus, Dub. II, 769. — *Montf.* II, 773. *Savil.* VI, 879. *Duc.* I, 738.

Φαιδρὰ σήμερον ἡμῖν ἢ πανήγυρις. In Jonam, Danielelem et tres pueros. Vertit Lælius Tifernas. II, 305. — *Montf.* II, 309. *Savil.* VI, 824. *Duc.* I, 577.

[Φαιδρὰ καὶ ἐπέραστος ὑπάρχει. In omnes sanctos. Spuria et ommissa.]

[Φαιδρὰ σήμερον ἡμέρα καὶ θαυμαστή. In nativitatem Deiparæ. Spuria et ommissa.]

[Φαιδρὸν ἡμῖν τήμερον τὸ θέατρον· καὶ λαμπρ. In Hypapantem seu occursum. Spuria et prætermissa.] Est in cod. Cæsar. ccxxxii, V. Lambec. comm. 5, pag. 143, cum nota Kollar. qui eam hom. desiderari monent in ind. Oper. Chrysost. et Savilliano et Fabr., sed de quæstione, num supposititia sit, necne, tacent. HABL.

Φαιδρὰ μὲν πᾶσα ἑορτή. In ascensionem Christi. Vertit Gerardus Vossius. Dub. [Spuria.] III, 799. — *Montf.* III, 783. *Savil.* V, 970. *Duc.* VI, 586.

Φαίδρον μοι τὸ τῆς Ἐκκλησίας. In ascensionem Christi. Vertit Gerh. Vossius. Dub. [Spuria.] II, 797. — *Montf.* III, 781. *Savil.* VII, 426. *Duc.* VI, 383.

[† Φαίδρος ἡμῖν ὁ λόγος, ἀδελφοί μου. Antequam iret in exsilium. III, 421:] III, 435.

[Φαιδρώς ὁμοῦ καὶ εὐσεβῶς τὸ σωτήριον. In novam dominicam. Spuria et ommissa.]

[Φασὶ τὴν μέλισσαν κούφοις περοῖς. In illud : *Credidi propter quod locutus sum.* Spuria et ommissa.]

Φασὶ τινες ἐκ μύρμηκος καὶ λέοντος. In illud : *Nemo potest duobus dominis servire.* Ms. in bibl. Cæsarea, Vaticana et Veneta. Habuit et Savilius, sed manifeste spuriam noluit edere. Vide notas tom. VIII, p. 857. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Φέρε δὴ ἀπαντήσω σου τῆς ἀθυμίας τὸ ἔλκος. Olympiadi, epist. 1. III, 549. — *Montf.* III, 527.

Φέρε δὴ καὶ σήμερον ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς προθυμίας, 8, in Gen. — *Montf.* Non est in indice. *Savil.* I, 45. *Duc.* II, 63.

Φέρε δὴ καὶ σήμερον τοῦ περὶ κατανύξεως ἀφώμεθα λόγου. Ms. in bibl. regia Paris. inscribitur : Παρὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιωτικοῖς. Savilius ἀπάνθισμα hoc, varie mutilatum ac spurium, omisit. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

Φέρε δὴ πάλιν ἀπαντήσω τῆς ἀθυμίας τό. Cyriaco episc., epist. 125. III, 681. — *Montf.* III, 667.

Φέρε δὴ [καὶ] τῶν ἡμετέρων κρήτων. De pœnitentia et Herode ac Joanne Baptista. Hanc homiliam integriorem, Græce et Lat. e codice Regio Combesisius, Paris. 1645, 4, e cod. Barocciano edidit. Ericus Benzelius in supplemento homiliarum Chrysostomi. Upsal. 1708, 4, p. 45-75. [In Spuriis.] VIII, 757. — *Montf.* VIII, 287. *Savil.* VI, 804. *Duc.* deest.

Φέρε δὴ λοιπὸν καὶ τὸν πιστόν. Ad patrem fidelem, pro vita monastica, adversus ejus contemptores, liber tertius. Vertit incertus, I, 349. — *Montf.* I, 75. *Savil.* VI, 184. *Duc.* IV, 396.

Φέρε δὴ πάλιν πρὸς τοὺς ἀπίστους Ἄνομλους. 2, De incomprehensibili Dei natura. I, 709. — *Montf.* I, 432. *Savil.* VI, 395. *Duc.* I, 302.

Φέρε δὴ περὶ τῆς τῶν εὐαγγελιστῶν. In mulieres, unguenta ferentes, et quod nulla dissonantia sit inter evangelistas, resurrectionem Christi narrantes. Dubium, an Chrysostomi. Integriorem sub Joannis Thes-salonicensis nomine dedit Combesisius tom. I Auctarii novi, p. 791. [In Spuriis.] VIII, 635. — *Montf.* VIII, 159. *Savil.* V, 740. *Duc.* deest.

Φέρε δὴ σήμερον, πληρώσωμεν. 12, in Gen. IV, 98. — *Montf.* IV, 91. *Savil.* I, 71. *Duc.* II, 100.

Φέρε δὴ σήμερον πρὸς τοὺς ἀπίστους. 2, De incomprehensibili Dei natura. V. Φέρε δὴ πάλιν πρὸς. — *Montf.* I, 452. *Savil.* VI, 395. *Duc.* I, 302.

Φέρε γηπόνους ἴδονην. Fragmenta in libros Regum. XIII, 501.

Φέρε μὲν ἐν θαλάσῃ πολὺ τὸ θάρσος. 4, in II ad Tim. XI, 617. — *Montf.* X, 678. *Savil.* IV, 543. *Duc.* VI, 559.

Φέρε μὲν τι πλεόνεις παραμυθίας, Aphthonio, Theodoro, etc., epist. 93. III, 656. — *Montf.* III, 642.

Φέρε καὶ ἡμεῖς ἀφώμεθα. 3, in Job. Vertit Lælius Tifernas [Spuria.] VI, 570. — *Montf.* VI, 587. *Savil.* V, 956. *Duc.* VI, 79.

Φέρε καὶ σήμερον, ἀγαπητοί, τὴν ἀκολουθίαν. 46, in Gen. IV, 422. — *Montf.* IV, 466. *Savil.* I, 574. *Duc.* II, 522.

Φέρε καὶ σήμερον, εἰ βούλεσθε, τὴν ἀκολουθίαν. 60, in Gen. IV, 520. — *Montf.* IV, 577. *Savil.* I, 464. *Duc.* II, 648.

Φέρε καὶ σήμερον, εἰ δοκεῖ, τὰ ἐξῆς [λείψανα] τῶν χθές. 53, in Gen. IV, 463. — *Montf.* IV, 513. *Savil.* I, 412. *Duc.* II, 576.

Φέρε καὶ σήμερον ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Μωϋσέως, 5, in Gen. IV, 48. — *Montf.* IV, 32. *Savil.* I, 24. *Duc.* II, 35.

Φέρε καὶ σήμερον, ἐπειδὴ μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας. 8, in Gen. IV, 69. — *Montf.* IV, 57. *Savil.* I, 45. *Duc.* II, 63.

[Φέρε καὶ σήμερον περὶ καταν. De compunctione. Vide supra. Φέρε δὴ καὶ σήμερον.]

[Φέρε οὖν ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν ἐλθωμεν. De eleemosyna. Spuria et prætermissa.]

Φέρε καὶ σήμερον τὸ τέλος ἐπιθῶμεν. 66, in Gen. IV, 566. — *Montf.* IV, 628. *Savil.* I, 507. *Duc.* II, 707.

Φέρε πάλιν τῆς ἀκολουθίας, 90, in Gen. IV, 166. — *Montf.* IV, 170. *Savil.* I, 153. *Duc.* II, 189.

Φέρε πάλιν τῆς εὐαγγελίας [ἐπαγγελίας] ἀφώμεθα. 6, Severiani, Gabalorum episcopi in *κοσμοποιίᾳ* VI, 484. — *Montf.* VI, 494. *Savil.* VII, 628. *Duc.* deest.

Φέρε πάλιν τῶν εὐαγγελικῶν. In Joan. vii, 14, et Matth. xxiv, 36. [In Spuriis.] VIII, 643. — *Montf.* VIII, 167. *Savil.* V, 752. *Duc.* deest.

Φέρε σήμερον μάλιστα τῶν προτέρων. De patientia et non acerbe lugendis defunctis. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 723. — *Montf.* IX, 807. *Savil.* VI, 945. *Duc.* deest.

[Φέρε σήμερον πάλιν, ἀγαπητοί, καθώς. In Samaritanam. Spuria. V. Φέρε τοίνυν σήμερον, ἀγαπητοί, καθώς.]

Φέρε τὰ λείψανα τῆς χθρῆσιν τῆς τραπέζης. 40, in Gen. IV, 368. — *Montf.* IV, 403. *Savil.* I, 323. *Duc.* II, 451.

- Φέρε τήμερον τοῖς κατὰ τὸν Ὁζίαν. Hom. 5 in Isa. vi, 1. Vertit Erasmus. VI, 129. — *Montf.* VI, 131 *Savil.* V, 151. *Duc.* III, 762.
- Φέρε τοίνυν σήμερον, ἀγαπητοί, καθώς. In Samaritanam. Incertum, an Chrysostomi. X, 745. — *Montf.* X, 797. *Savil.* VII, 374. *Duc.* deest.
- [Φεύγειν τὸ φῶς οὐ καλόν. In Theophania. Spuria et omissa.]
- Φησὶν ἡ θεία Γραφή. De eleemosyna. Dubium, an Chrysostomi [Spuria.] XI, 769. — *Montf.* XI, 845. *Savil.* VII, 520. *Duc.* deest.
- Φησὶν ὁ Θεός. Ἀπόστολος. Ad monachos epistola cum Petri Possini versione in ejus thesium ascetico p. 1—18. Paris. 1686, 4. Incertum, an Chrysostomi [Spuria.] IX, 751. — *Montf.* IX, 837. *Savil.* VII, 225. *Duc.* deest.
- Φιλάνθρωπος ὢν ὁ Θεός. 9 [10], in Joan. VIII, 73. — *Montf.* VIII, 56. *Savil.* II, 593. *Duc.* II, 65.
- Φιλῶ μὲν τὴν νηστείαν, ὅτι μήτηρ. De ligno cognitionis boni et mali. 6, in Gen. Vertit Fronto Ducæus. IV, 104. — *Montf.* IV, 670. *Savil.* V, 49. *Duc.* II, 754.
- Φοβερὰ τῆς ἀποστολικῆς παραγγελίας ἡ σάλπιγξ. In illud I Cor. vi, 18. *Omne peccatum quod fecerit homo extra corpus est.* XIII, *Supplem.* p. 465.
- [Φοβερὰ τῆς σημερινῆς παρατάξεως τὰ μ. In passionem et crucem Domini. Non est Chrysostomi : in quibusdam mss. tribuitur Proclo.]
- Φοβήσας τοῖς λυπηροῖς, εὐφράνας τοῖς. In cap. v Isa. *Montf.* VI, 50.] VI, 56.
- [† Φορτομὴν ἡ ἔθνος φησὶν. In Dan. cap. 1, *Montf.* VI, 200.] VI, 195.
- [Φρικτὸς ὁ τῶν μαρτύρων ἀγών· ἀλλ'. In martyres. Spuria et omi-sa.]
- Φρικτὸν ὁ θάνατος, καὶ φόβου γέμον. 82 [83], in Joan. VIII, 447. — *Montf.* VIII, 489. *Savil.* II, 901. *Duc.* II, 526.

X

- Χαίρει μὲν βουκόλος. Homilia de Vet. Testamenti obscuritate. Vertit Fronto Ducæus. VI, 175. — *Montf.* VI, 180. *Savil.* VI, 658. *Duc.* III, 813.
- Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε. In Pascha. Primus edidit cum versione sua Petrus Pantinus Tiletanus. Antwerp. 1598, 8, cum homiliis singulis Methodii, Athanasii et Amphilochii. Vertit etiam Fronto Ducæus. [Spuria.] II, 821. — *Montf.* II, 824. *Savil.* V, 592. *Duc.* VI, 370.
- Χαίρω καὶ εὐφραίνομαι, ὁρῶν. Hom. prima in Gen. IV, 23. — *Montf.* IV, 1. *Savil.* I, 1. *Duc.* II, 1.
- Χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν. Hom. 10, ad Antiochenos. II, 111. — *Montf.* II, 105. *Savil.* VI, 525. *Duc.* I, 116.
- Χαίρω ὁρῶν ὑμᾶς συντρέχοντας. 45, in Gen. IV, 413. — *Montf.* IV, 456. *Savil.* I, 366. *Duc.* II, 511.
- Χαίρω συντρέχοντας ὑμᾶς ὁρῶν. Hom. 2 in Isa. vi, 2. Vertit Erasmus. VI, 107. — *Montf.* VI, 106. *Savil.* V, 134. *Duc.* III, 735.
- Χαλεπὰ τὰ γεγεννημένα, ἀλλ' οὐχ ὑπὲρ τῶν. Pæanio. epist. 95. III, 659. — *Montf.* III, 644.
- Χαλεπὸν, ἀγαπητοί, χαλεπὸν. 70 [71], in Joan. VIII, 385. — *Montf.* VIII, 417. *Savil.* II, 850. *Duc.* II, 448.
- [Χαρῆς ἡμέρα. In Pascha. Spuria et prætermissa.]
- Χάριν ὑμῖν ἴσμεν πολλὴν τῆς τοσαύτης εὐτονίας. Episcopis qui cum Occidentalibus venerant, epist. 167. III, 708. — *Montf.* III, 696.
- [Χοῆς ἡμῖν, ἀδελφοί, ὁ περὶ τῆς ἀτελευτήτου β. In illud : *Quando ipsi subjiciet omnia.* Spuria et omi-sa.]
- Χοῆς ἡμῖν ὁ λόγος εἰς τὴν τοῦ μεγάλου ἀετοῦ. In illud : Joan. I, 1 : *In principio erat verbum, et in II, Cor. III, 18 : Spiritus scrutatur profunda Dei, contra Arianos et Pneumatomachos.* Vertit Joan. Jac. Beurerus. [Incerti opus.] XII, 551. — *Montf.* VI, 511. *Savil.* V, 747. *Duc.* VI, 499.
- Χοῆς ἡμῖν ὁ λόγος πρὸς τε τὴν αἰρετικὴν πόλιν. De serpente Moysis. Vertit Joan. Jac. Beurerus. Rom. 1581. Severiani. VI, 499. — *Montf.* VI, 511. *Savil.* V, 659. *Duc.* VI, 44.
- Χοῆς ἡμῖν, ὦ φιλόχριστοι. De Spiritu sancto. Vertit incertus. Meminit Photius cod. cclxxvii. Dub. [Spuria.] III, 813. — *Montf.* III, 797. *Savil.* VI, 729. *Duc.* VI, 175.
- Χοῆς μαρτύρων ἡμέρα, ἀλλά. In martyres. Vertit Fronto Ducæus, qui Antiochiæ habitam conjicit. [Cum episcopus abiisset.] II, 645. — *Montf.* II, 650. *Savil.* deest. *Duc.* V, 870.
- Χοῆς μὲν, ἀδελφοί, περὶ τῆς προθεσμίας. 7, in Pascha. Dubium, an Chrysostomi. [In Spuriis.] VIII, 745. — *Montf.* VIII, 275. *Savil.* V, 940. *Duc.* deest.
- Χορευτὰς τῆς εὐσεβείας. Adversus hæreticos. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] IX, 745. — *Montf.* IX, 829. *Savil.* VI, 979. *Duc.* deest.
- [Χρῆ οὖν ἡμᾶς. In Pentecosten. Spuria, ex multis consarcinata homilia, ac prætermi-sa.]
- [Χριστοῦ παρουσίαν καταγγέλλομεν. In secundum adventum. Spuria et prætermi-sa : est enim Cyrilli Hierosolymit. catechesis.]

Ψ

- [Ψαλμοὶ καὶ οὗτοι παρὰ τοῦ Δαβὶδ. In psal. xliii. Spuria et prætermi-sa.]

Ψαλμοῦ εἶναι τοὺς υἱοὺς Κορὲ καθάπερ. in psalm. lxxxiii. Spuria, V, 735. — *Montf.* V, 748.
 [Ψαλμοῦ μὲν εἶναι τοὺς υἱοὺς Κορὲ φάσκει ἕδη. In psal. lxxxvii. Spuria, *Montf.* V, 757.] V, 744.
 Ψυχῆς πόνον ἔγχει. Secunda Severiani, Gabalorum episcopi, in *κοσμοποιαν.* VI, 438. — *Montf.* VI, 414. *Savil.* VII, 594. *Duc.* deest.

Ω

- [Ὁ θαῦμα παράδοξον, ὡ δὲ δύναις. De sacerdotio. Spuria. *Montf.* I, 805.] I, 1067.
 [Ὁμοιωθῆ ἡ ζωὴ ἡμῶν. Spuria et omissa.]
 Ὁμοιωθῆ ἡ ζωὴ ἡμῶν. Homilia aperte spuria atque ideo a Savilio omissa. Ms. exstat in Bibl. Cæsarea [vid. Lamb. et Koll. comm. 5, pag. 629.] et Orientalibus. Inscriptur: Περὶ τῆς ψυχικῆς ὠφελείας. In aliis: Περὶ ἁφροῦ παραβολικός.
 Ὁν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα. 45 [46], in Joan. VIII, 257. — *Montf.* VIII, 269. *Savil.* II, 744. *Duc.* II, 288.
 Ὁ πόνος δύναις τῆς ἡμετέρας. In latronem, et in prodicionem Christi. Dubium, an auctor Chrysostomus. [In Spuriis.] VIII, 749. *Montf.* VIII, 247. *Savil.* V, 910. *Duc.* deest.
 [Ὁ πόνος, ἀγαπητοί, τῆς ἐλεημοσύνης. In illud: *Verumtamen vane conturbatur.* Spuria et prætermissa.]
 Ὁς διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου πρὸς ὑμᾶς. In Rom. VIII, 28: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Vertit Fronto Ducæus. III, 165.
 Ὁς ἐκ μακρᾶς ἀποδημίας. In parabolam 100 talentorum Matth. XVIII. Vertit Petrus Nannius, Alcamarianus a. 1524. III, 17. *Montf.* III, 1. *Savil.* V, 196. *Duc.* V, 1.
 Ὁς ἐν κεφαλῇ διηγέεται. Synopsis Deuteronom. VI, 334. — *Montf.* VI, 336.
 [Ὁς ἡδίστη ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις. Quinta undecim novarum homiliar. *Montf.* XII, 347.] XII, 493.
 [Ὁς καλὴ τῶν εἰρηκότων ἡ ξυνορίς. Sexta novarum XI homil. *Montf.* XII, 353.] XII, 499.
 Ὁς καλὴ ὑμῶν ἡ ξυνορίς, καὶ σφόδρα. Marciano et Marcellino, epist. 129. 414, 688. — *Montf.* III, 671.
 Ὁσπερ εἰς σκεῦος ἀκάθαρτον. 15, In Epist. ad Ephes. XI, 405. — *Montf.* XI, 109. *Savil.* III, 838. *Duc.* V, 986.
 Ὁσπερ ἐκ τινος συνθήματος. 87 [88], In Matth. VII, 769. *Montf.* VII, 817. *Savil.* II, 535. *Duc.* I, 902.
 Ὁσπερ ἐν στρατοπέδῳ. Quod non fas ignominia afflicere sacerdotes. Dubium, an Chrysostomi. [Est ex multis fragm. consarcinata.] — *Montf.* deest. *Savil.* VI, 896. *Duc.* deest.
 Ὁσπερ ἡ φαισφόρος σελήνη. In blasphemiam Judæorum Joan. VII, 20: *Dæmonium habes.* Dubium, an auctor Chrysostomus. [Spuria.] IX, 763: *Montf.* X, 834. *Savil.* VII, 272. *Duc.* deest.
 [Ὁσπερ ἡ φαισφόρος σελήνη. In paralyticum. Spuria. *Montf.* X, 834.] X, 777.
 [Ὁσπερ λύχνος φάτων τοῦ σώματος. In psal. lxxi. Spuria et omissa.]
 Ὁσπερ μήτηρ φιλότεχνος. In quatruiduanum Lazarum, v. supra: Ἀγαπητοί, ὡσπερ μήτηρ φιλότεχνος.]
 Ὁσπερ κοινὸς τίς ἐστι πατήρ. 6, in I ad Tim. XI, 529. *Montf.* XI, 578. *Savil.* IV, 272. *Duc.* VI, 459.
 Ὁσπερ ὁ ἡλιακὸς οὖτος [Παῦλος] πῆλος. Manifeste Spuria, et ideo a Savilio omissa. Inscriptur: Εἰς τὸν Ἡρόδην καὶ τὰ νήπια. — *Montf.* deest. *Savil.* deest. *Duc.* deest.
 [Ὁσπερ οἱ παρ' ἡμῶν λαμπρότεροι. In psal. v. Spuria et rejecta.]
 [Ὁσπερ οἱ τὰς ἑψίς τοῦ σώματος βεβλαμμένους. De Dei cognitione et Theophania ap. *Montf.* XIII, 245.] XIII, 43.
 Ὁσπερ οἱ τῆς πίστεως ἐχόμενοι. 12, in I ad Tim. XI, 557. — *Montf.* XI, 609. *Savil.* IV, 293. *Duc.* VI, 476.
 Ὁσπερ οἱ τοὺς ἡδίστους καρπούς. In Rachelem et liberos. Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] X, 697. — *Montf.* X, 749. *Savil.* VII, 316. *Duc.* deest.
 Ὁσπερ ὁ πλοῦτος τοὺς [οὐ] προσέχοντας. [66] 65, in Joan. VIII, 365. — *Montf.* VIII, 594. *Savil.* II, 833. *Duc.* II 423.
 Ὁσπερ ὁ τῆ ποιικιλία. In psalm. iv, 1; *In tribulatione dilatasti mihi.* Dubium, an Chrysostomi. [Spuria.] V, 559. — *Montf.* V, 746. *Savil.* VII, 431. *Duc.* deest.
 [Ὁσπερ ὁ τῆ βασιλικῆς εἰκόνας. In psal. vii, Spuria et rejecta.]
 [Ὁσπερ ὁ τοξεύων τὸν ἥλιον. In psal. ii. Spuria et prætermissa.]
 [Ὁσπερ ὀφθαλμὸς τοῦ ἐνόου. In psal. vii. Spuria et rejecta.]
 Ὁσπερ πατήρ φιλότεχνος. De Phariseo. Vertit Fronto Ducæus. [In Spuriis.] VIII, 589. — *Montf.* VIII, 410. *Savil.* VII, 280. *Duc.* VI, 469.
 [Ὁσπερ τὰ νεοθαλῆ. In illud: *Sic Deus dilexit mundum.* Spuria et omissa.]
 [Ὁσπερ τὰ σώματα. De audiendis adhortationibus. Spuria et omissa.]
 Ὁσπερ τις ἀνήρ φιλέρημος. In decollationem Joan. Baptistæ. Vertit Fronto Ducæus. [In Spuriis.] VIII, 521. — *Montf.* VIII, 39. *Savil.* VII, 549. *Duc.* VI, 317.

Ἵσπερ τὸ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε. 86 [87], In Joan. VIII, 473. — *Montf.* VIII, 519. *Savil.* II, 923. *Duc.* II, 559.

Ἵσπερ τοῖς σπαίρουσιν ὄφελος. De pœnitentia et de Eucharistia in encœniis. Vertit incertus. II, 344. — *Montf.* II, 548. *Savil.* VI, 790. *Duc.* V, 508.

Ἵσπερ τῶν σπειρόντων ὄφελος οὐδὲν, ὅταν πρὸς τὴν ὁδὸν. De dominio hominum in feras. Vertit Fronto Ducæus. [In Gen. iii.] IV, 590. — *Montf.* IV, 655. *Savil.* V, 8. *Duc.* II, 736.

Ἵσπερ ὄδριζομένου τοῦ Δεσπότης. In psal. xiii: *Dixit insipiens.* Vertit Gentianus Hervetus. [Spuria.] V, 549. — *Montf.* V, 657. *Savil.* deest. *Duc.* III, 853.

Ἵς ποθεινοὶ καὶ ἐπέραστοι. Catechesis ad illuminandos. Vertit incertus. II, 223. — *Montf.* II, 225. *Savil.* VI, 851. *Duc.* I, 703.

Ἵστε οὐκ ἀνήρ μόνον, οὐτε γυνή. 22, in Epist. ad Ephes. XI, 455. — *Montf.* XI, 165. *Savil.* III, 877. *Duc.* V, 1059.

Ἵς τερπνὰ τῆς πνευματικῆς. De pœnitentia et jejunio. Vertit incertus. II, 313. — *Montf.* II, 316. *Savil.* VI, 830. *Duc.* I, 610.

Ἵς φαιδρά καὶ περιχαρῆς. In septem Machabæos. Vertit incertus. II, 617. — *Montf.* II, 622. *Savil.* V, 653. *Duc.* I, 514.

[Ἵς ὠραία ἡ πνευματικὴ ἰλαία. XI; et ultima homiliarum nuper erutarum. XII, 595.] XII, 551.

Ἵ τῆς ἀνοίας τῆς Ἰουδαϊκῆς. [in Joan. hom. 53.] VIII, 291. *Montf.* VIII, 510. *Savil.* II, 773. *Duc.* H, 332.

Ἵ τῆς βίας, ὡ τῆς τυραννίδος. In Joan. V, 19. Primus Græce et Latine edidit Ericus Benzelius in Supplemento homiliarum Chrysostomi. Upsal. 1708, 4. VI, 247. — *Montf.* VI, 255. *Savil.* deest. *Duc.* deest.

[Ἵ τῆς θαυμαστῆς καὶ ταχείας νίκης. In psalm. VIII, Spuria et ommissa.]

[Ἵ τῶν ξένων καὶ παραδόξων πραγμ. In descensum Christi ad inferos. Spuria et prætermissa.]

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

<i>Monitum in sermones tredecim sequentes qui S. Joannis Chrysostomi nomini circumferuntur.</i>	9
Opera quedam quæ nomine Chrysostomi circumferuntur.	11
Synopsis eorum quæ in operibus Chrysostomi observantur.	51
Testimonia veterum de Chrysostomi scriptis.	89
Catalogus operum omnium Chrysostomi, secundum ordinem editionis Morelli, collatæ cum hac nova editione Montefalconiana.	117
Catalogus operum omnium Chrysostomi secundum ordinem editionis Savilii collatæ cum hac nova editione Montefalconiana.	127
Catalogus quidam Augustanus scriptorum S. Chrysostomi germanorum.	141
In omnia opera sancti Joannis Chrysostomi index generalis.	145

SUPPLEMENTUM AD OPERA CHRYSOSTOMI QUÆ IN TREDECIM EDITIONIS BENEDICTINÆ VOLUMINIBUS CONTINENTUR.

I. — AD HOMILIAS.	418
Homilia I. — De sancta Pentecoste.	418
II. — In pœnitentiam Ninivitarum.	424
III. — De eleemosyna, et in divitem et Lazarum.	431
IV. — In decem millia talenta et centum denarios, et de oblivione injuriarum.	445
V. — Ad eos qui magni æstimant opes, etc.	451
VI. — De precatione.	462

Homilia VII. — In illud, I Cor. vi, <i>Omne peccatum, quod fecerit homo, extra corpus est.</i>	466
VIII. — De virtute animi.	474
IX. — In illud, Hebr. iii, <i>Intueamini apostolum et pontificem confessionis nostræ, etc.</i>	479
Homiliæ fragmentum.	491
II. — AD EPISTOLAS.	494
1. — Chrysostomi ad imperatricem Eudoxiam.	494
2. — Chrysostomi ad Cæsarium.	495
Eadem Italico sermone exarata.	498
III. — AD COMMENTARIOS IN SCRIPTURAM.	499
Ad Homiliam XVIII in Genesim.	499
In Libros Regum.	502
In beatum Job.	505
In Salomonis Proverbia.	659
In Jeremiam.	739
In Epistolam ad Romanos.	1038
In Epistolam S. Jacobi.	1039
In primam S. Petri Epistolam.	1051
In secundam ejusdem.	1058
In primam S. Joannis Epistolam.	1059
IV. — AD LITURGIAM.	1062

MELETIUS MONACHUS.

Notitia.	1070
<i>Epistola nuncupatoria Nicolai Petreii editioni Venetæ præfixa.</i>	1071
Crameri monitum.	1074
Monitum novi editoris.	1074
TRACTATUS DE NATURA HOMINIS.	1075

Prooemium.	1075	Cap. XVII. — De pulmone et corde.	1211
Index totius operis.	1078	Cap. XVIII. — De stomacho.	1218
Caput primum. — De capite.	1147	Cap. XIX. — De jeciuore.	1222
Cap. II. — De oculis	1162	Cap. XX. — De liene.	1223
Cap. III. — De naso et naris promuscide.	1179	Cap. XXI. — De ventre.	1223
Cap. IV. — De magnis et parvis angulis ocularum.	1179	Cap. XXII. — De gula et aspera arteria.	1227
Cap. V. — De genis.	1182	Cap. XXIII. — De impubio.	1234
Cap. VI. — De superiore et inferiore gena.	1182	Cap. XXIV. — De osse sacro et de pudendis.	1235
Cap. VII. — De auribus.	1182	Cap. XXV. — De testibus et glande.	1238
Cap. VIII. — De barba.	1186	Cap. XXVI. — De manibus.	1243
Cap. IX. — De facie.	1186	Cap. XXVII. — De digitis.	1251
Cap. X. — De ore.	1190	Cap. XXVIII-XXX. — De pedibus.	1258
Cap. XI. — De voce.	1199	Cap. XXX. — De cute et de pilis.	1267
Cap. XII. — De respiratione.	1202	De elementis.	1283
Cap. XIII. — De pectore.	1205	Index rerum quæ in Meletii tractatu de natura homi-	
Cap. XIV. — De collo, spina et dorsali medulla.	1206	nis continentur.	1311
Cap. XV. — De costis.	1207	Index alphabeticus ex primis verbis S. Chrysostomi	
Cap. XVI. — De membrana qua costa teguntur.	1210	tractatum, sermonum, homiliarum et epistolarum.	1327

FINIS TOMI SEXAGESIMI QUARTI.

67 433 A A 30 124

Parisii. — Ex typis L. MIGNE.

UNIV. OF MICHIGAN,

MAY 6 1914

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

DATE DUE

APR 28 1992
AUG 22 1993
AUG 27 1992
APR 13 1995
APR 13 1995
NOV 21 1995
APR 30 1997
APR 18 1997

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>